R. D. CAROLI MUSITANI

Jatrias Professoris Celeberrimi,

OPERA OMNIA, SEU TRUTINA MEDICA, CHIRURGICA, PHARMACEUTICO-CHYMICA &c.

OMNIA JUXTA RECENTIORUM PHILOSOPHORUM Principia, & Medicorum Experimenta, excogitata, & adornata.

EDITIO PRIMA VENETA

ab antecedentis Editionis Mendis accuratissimè expurgata;

Cui præter Tractatus de Morbis Infantium, de Luxationibus, & de Fracturis,

ACCESSERUNT NOTÆ, ET OBSERVATIONES D. DE VAUX Celeb. Chirurgi Parisiensis singulis capitibus in Tractatum de Lue Venerea; & Præfatio de eadem materia, quam HERMANNUS BOERHAAVE Aphrodisiacis præposuit.

Cum Indicibus Capitum, Rerum, & Materiarum locupletissimis.

TOMUS SECUNDUS.

VENETIIS, MDCCXXXVIII.

APUD JOSEPHUM BORTOLI.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

AUTHORIS PROTESTATIO.

Ulta, Lector, in hoc Opere Philosophicè, atque Problematicè pertractavi, putà de Veneris usu, de sexto Sensu, & aliis, ac de Febribus: cùm dicitur, Anima, de sensitiva intelligo; non enim anima humana est morbis obnoxia, & si aliter senties, meo candori injuriam facies: nam *quæ dixi absque præjudicio dicta sint, sanius sapientis Romanæ præsertim Ecclesiæ authoritati, aut examini totum hoc, sicut & cætera, quæ hujusmodi sunt, universa, reservo ipsius, si quid aliter sapio, paratus judicio emendare*, ut verbis *D. Bernardi* loquar *in Epist. ad Canonicos Lugdunenses*; etenim Catholicam profiteor fidem, & à Sanctæ Matris Ecclesiæ, cujus filiationem agnosco, doctrina elongari nec volo, nec debeo.

JOSEPH MUSITANUS
LECTORI
AD TRACTATUM DE VULNERIBUS.

Etsi res ipsa monere videbatur, nunc opus non esse, quinimmò supervacaneum fore, te ad hunc *Tractatum*, quem de Vulneribus inscripsit *D. Carolus Musitanus*, invitare, atque multa laudis præfatione instituti viam præsignare; quandoquidem ut in apertum protulisse audieris, facilè existimaveris ex eadem officina exiisse; Attamen hæc pauca ad te scribere statui, ut certiorem facerem de iis, quæ hucusque expectationi tuæ moram fecerunt, atque Authori impedimento fuere, cur ante-hac fidem suam non liberasset. Expectabas omninò jamdiu, neque sustinebas; Tardiùs itaque fecit, imò studuit, ut diligentiùs ageret. Hoc namque non ipsius vitio, sed superiorum temporum calamitati vertendum, quibus rerum ordo, & Naturæ facies adeò mutata, & deformata fuit, ut vix quidem in tanta rerum varietate, & confusione illam perquirere, aut prospicere liceat, & quod maximè dolendum, non paucos in ea esse hæresi, qui malint observationibus, experientiæ, ipsimet autopsiæ minùs verecundè unum *Avicennam*, vel *Mesuem* præponere, quàm illa probando, eis quicquam detrahere, nec verentur quandoque rationum, & experientiæ laqueis adstricti perfricta fronte dicere, se ita falsuros, nisi *Galenus* aliter sensisset. Impudens, scelestum, & nefarium hominum genus, ad universæ Naturæ perniciem progenitum. Non equidem morborum propulsatores, & Averruncos, ut sæpiùs anteacta sæcula prædicabant, & ipsimet de se magnificè jactabant, sed potiùs, pestem dixerim, & malorum omnium colluviem. Hinc facilè factum est multum operis oportuisse, multumque laboris ad veritatem eruendam, & omnium maximum ad inveterata eorundem opinamenta conculcanda, penitùsque evellenda, quæ magna rerum ignoratione, & opinionum tumultu jactata inquisitioni veri, & Naturæ difficultati crassiores potiùs tenebras offuderunt, quàm in rectum veritatis vestigandæ iter instituerunt. Et quod ad rem nostram spectat nimirùm Chirurgicam, Opus penè desperatum invenit: nullam in curando diligentiam, sed ut sors tulerit, barbarico more secare, urere, dilaniare, malum malo accessere, & vulnus vulneri: nullam medicamentorum doctrinam, & electionem: nullam judicii firmitatem, & tandem, quod nego-

tium facesſere videbatur, nullam partis afflictæ, ſeu rei Anatomicæ peritiam; Quandoquidem ſine ullo artis ſtudio, & corporum continua ſectione, ſed brevi admodùm obſervatione in Noſocomiis habita, ſtatim unguentis, & emplaſtris in capſula locatis, triduò ſe Chirurgos profitebantur. Itaque hæc omnia vel ipſe præſtare debuit, vel meliora reddere, obſervando, inquirendo, potiſſimèque Zootomia, complura propria ipſius induſtria comperta ſunt, reliqua denuò ad examen revocata, quæ à complurimis viris in re anatomica expertiſſimis, qui hoc noſtro ſæculo fuere, ſunt advecta. Quapropter unus hic *Tractatus* præter Vulnerum genera, ſymptomata, exactam curationis methodum, atque ſelectiorum medicamentorum undequaque conquiſitam congeriem, quod proprii erat inſtituti, abundè cujuslibet partis anatomen ſuppeditat. His quoque non inelegans digreſſio de Senſibus adglutinata fuit, tanta venuſtate exarata, quæ materiam ſuffecerit novi Senſus detegendi, præter quinque, quos hactenùs cognoſcere licuit. Sunt prætereà, & propemodùm ſexcenta, quorum ſingula ſe ipſis cuilibet æterno apud poſteros monumento eſſe poſſent. Facilè igitur *Tractatus* hic unus aureus dicetur, & immortalis, ac Diis benè juvantibus, felici hoc ſæculo ortus, ut feliciſſimè obſignaret, & clauderet. Quid plura Lector? Reliqua ex te cognoſces. Lege, hiſque benè utendo, fac, ut valeas.

JOSEPH MUSITANUS

Chirurgiæ Profeſſor

LECTORI

AD TRACTATUM DE LUE VENEREA.

ANni fermè ſunt ſex quod *D. Carolus Muſitanus* avunculus meus præter ea, quæ vulgaverat, Librum quendam edidit de Lue Venerea, qui ut in eruditorum manus pervenit, magno aſſenſu fuit exceptus, cùm ſanioris Philoſophiæ myſteriis nobilitatus, tùm vario rerum uſu probatus; quippe qui multiplicem doctrinam, ſelectioremque Medicinam continebat. Hinc factum eſt omnes illum expetere, jugiterque poſtulare, ejuſdem exemplaria denuò tradi, ut ſibi quiſque copiam faceret. Morem igitur gerens *D. Carolus* non invitus paſſus fuit, iterùm prodire, quæ priùs amicorum hortatu invitatus exaraverat. Conſilium tamen fuit, nedum ante-hac ſcripta majori auctario locupletare, verùm exactiori cenſura expolire. Multa itaque, ut ingenuum virum decebat, emendavit, complura mutavit, & nonnulla denique clariori, & uberiori methodo adauxit; Namque in dies, qui in exploranda rerum Natura ſedulò incumbunt, & vetera meliora reddunt, atque in nova occurrere ſæpius evenit, quòd procul dubio eam exquirentibus uſu fieri monſtratur facillimè; Inexhauſti ſunt quidem illius theſauri, nec ipſam effœtam jam eſſe (quòd nonnulli putarunt) ut nil novi, nil admirabile gignere valeat, quippe ubique paſſim promanant, largiorique penu aperiuntur: Hæc verò illis dumtaxat, qui in admiranda continua rerum ſingularum ſerie omnem operam collocarunt, beatamque vitam in illarum contemplatione poſuerunt. In horum numero certè ſtatuendus eſt *D. Carolus Muſitanus*, qui omne ævum hac in vita inſumpſiſſe ſatis ſuperque ipſius opera, quæ hucuſque ubique terrarum Illuſtrium virorum judicia promoverunt, teſtantur. Et maximè hic liber de Lue Venerea multa novarum, ſelectiorumque rerum acceſſione nobilitatus, demonſtrat naturalis ſcientiæ ſtudia ad magnos uſus quotidiè promoveri, atque illuſtrari. His, quæ iterùm tibi fieri mandavimus, Lector, utere, ut velis, dum ad longam diem benè valere jubeo.

PRÆFATIO

AD TRACTATUM DE LUE VENEREA.

CUm multa ſint in natura rerum, quæ in abſtruſo demerſa, ad hanc uſque diem noſtra mentis vim eludant, quarum cognitio, & uſus ne dum utilis, verùm & neceſſaria nobis omnibus foret; tùm illud maximè perdifficile ſemper exiſtimavi, ea potiſſimùm aſſequi animo per nos licere, quæ præter omnium expectationem, ac veluti ex abdito in conſpectum ſe exhibent, ut admirationi eſſe non debeat, ſi in tanta rerum varietate, ac nova quotidiè mirandarum rerum ubertate, noſtra mens deficiat, atque denſa velut involuta caligine in ſummo errore, atque maxima ignoratione verſari ſit neceſſe. Hinc Naturam ipſam mirari licet, cujus è ſinu, velut ex perenni fonte inexhauſti paſſim promanant theſauri; attamen non ſine invidia eandem cum Democrito, uti novercam potiùs accuſare, quàm noſtram inſcitiam ſæpiſſimè culpare libentiùs duxerim: quandoquidem corporis vitio ſublimiora attingere nobis non fuit conceſſum. Et certè quidem hinc factum eſt, ut de unaquaque re variæ nunc quoque extent Philoſophorum ſententiæ, & de multis ſumma inter ipſos cum diſſenſione certetur, nec dabitur unquam idem omnium fore placitum, & conſenſus. In tanta ergo multiplici de natura rerum opinione ſpes omnis non penitùs abjicienda, ita ut prorsùs deſperandum ſit, velut acta res eſſet; quippe, etſi in profundo veritas deliteat, non ita tamen natura illam abſtruſit, ut quandoque nobis non liceat, velut è longinquo, proſpicere: quippe ſudando, nitendo, atque aſſidua rerum contemplatione, ea nobis ſuopte genio ſe demonſtrant, quæ nunquam antehac cognoſci potuerint; tum maxime earum, quarum notio apud veteres, doctiſſimoſque viros in perdifficili exiſtimabatur repoſita. Quapropter ſemper dignum libero homine reputavi in hoc admirabili Naturæ libro inquirere multa, atque curioſe explorare, quæ paſſim in hoc terrarum Orbe fiunt, quarum contemplatio ad agnitionem animi pulcherrima quidem eſt; ad corporis verò valetudinem tuendam valde neceſſaria, namque alterum alterius ope viget, & conſilio. Unde cùm non pauca meditatus fuiſſem per id temporis, quod mihi licuit, quarum plurima memoriæ hominum tradidi; multa animo retinui: nunc conſilium mihi fuit ex his aliqua deligere, & in vulgus edere, & quæ noſtra uſque ad hanc diem fuere, cum aliis conferre, ut noſtra ſtudia aliorum commodo quoque cedere omnibus pateat. Itaque de Lue Venerea non pauca proprio labore conquiſita tradere hoc præſenti libro inſtitui, ne injurius viderer, ſi humanum genus multis longo uſu expertis, atque probatis fraudarem, quod ſine livoris nota vitari non poſſe ſatiùs duxi; eoque magis quandoquidem hæc diræ Lues, & contagio non multis abhinc annis noſtras oras repentè oborta incubuerit, itaut longè, latèque totum Orbem vaſtaverit. Unde non mirum, ſi adhuc in obſcuro inter tot diſſidentium Philoſophorum placita res ipſa maneat; illud tamen non ambigitur ampliorem viam nos inſiſtere, nec inter tenebras tota via aberrare, ut omnibus ex ſuperioris ætatis viris contigit. Unde ſpes mihi facta eſt aliorum inventis noſtra ſtudia per experimenta probata non parum luminis, & utilitatis fore advectura.

JOSEPH MUSITANUS
Physico - Chirurgus

LECTORI.

EX quo primùm ad Naturalis Philosophiæ studia, tum ad ea potissimùm, quæ ad rem Medicam spectant, animum adjunxit *D. Carolus Musitanus* Avunculus meus, ea fuit institutio veterem consuetudinem è *Socrate* traditam retinere, nimirùm de qualibet re judicium suum nullum interponere, & in utramque partem diligenter inquirere, & dubitare, quodque veritati propiùs accedere videtur, ita sequi, ut sibimetipsi, aliisque integrum, ac liberum judicium relinqueret. Hoc philosophandi genus, ut *Cicero* loquebatur, minimè arrogans, maximèque, & constans, & elegans arbitratur; Quod cùm ita fieri cœptum fuerit à *Musitano* suis in libris, quos de Medicina hactenùs conscripsit, mirum videri non debebit, Lector humanissime, si cùm recentiorum judicia vertat in dubium, quandòque, & refellat, tum *Galenistarum* axiomata repudiet constanter, ipsisque nimiùm morosus sit, ut ad usque bilem succenseat, & sæpiusculè maledictis incessat; Quandoquidem pestilens hæc hominum illuvies, ita nostras oras retrò incubuerat, cunctarumque bonarum artium studia conspurcaverat, ut hactenùs vacuam, & omninò hac contagione liberam Rempublicam conspicere minimè datum fuerit: eò creverat, suique amplitudine omnium animos longè, latèque occupaverat. Itaque quam sibi fecit Medicinam, & in suos commentarios digessit, quos efflagitantibus amicis ad convicium usque in publicum emittere passus est, Litteratorum omnium libera judicia peræquè, & Sycophantium morsus constanter fuit experta, adeò ut quotidiè per omnium manus sedulò teratur, & in morborum curatione non mediocrem operam præbuerit; Quapropter factum fuerit præter Authoris expectationem, non vulgari laude cumulari, magnoque ne dum plausu exceptos, verùm in dies ad nova volumina promulganda stimulos addere, ut propterea, qui nunc expetebatur liber de re chirurgica haud difficulter fuerit è manibus penè ipsis ereptus. Quòd etsi ad has partes ego descenderim, ut hos Tomos aliqua laudis commendatione cohonestarem: nihilominùs ab incepto in ipso vestibulo desisterem; Quandoquidem ipsum Authoris nomen, quod sua fronte inscribitur abundè illam suppeditaret, minùsque verecundum videretur domesticum præconem agere. Certè quidem ob singularem ipsius doctrinam, egregiamque navatam operam complures ex florentissimis *Italiæ Academiis* illum cooptarunt, meruitque jure adscribi; Siquidem nedum Peregrinorum Academia in Urbe Romæ recta, & quæ Rosciani, dicitur vulgò *degli Spensierati*, suos consessus tanto Viro condecorarunt; Verùm inter egregios, & multiplici scientiarum genere illustres Viros Barii sedet, quò literarum antiquitas, & bonarum artium nobilitas, cordatorum hominum animos undique trahens, omnis meritò confluxit. Inter has earundem Promotores omnium consensu convocarunt, ne ipsorum labores tanto coadjutore destituerentur. Verumtamen ne officio, atque necessitudine, qua sum ipsi adjunctus, mihimet viderer deesse, meoque munere defungi erga tanti Avunculi, & benefacta, & egregiè; haud equidem passus fui ab aliis, hanc mihi ansam præripi, ut mei animi æternum posteritati hoc esset monumentum; eòque magis cùm res ipsa nullius artis adminiculo, abundè laudi materiam sufficiat, & quidem ut re potiùs, quàm verbis hanc rem agam: multa sunt in hoc opere Chirurgico-Physica, quæ ipsum Authorem commendant: certa, vel ut aptiùs loquar, magis probabilia judicia circa partium Anatomen, ipsarumque usum: Complura *Antiquorum*, & *Neotericorum* cogitata ad meliorem normam redacta, & saniori auctuario dispuncta: Prætereà *Tumorum Ulcerum omnium*, & *Vulnerum*, & *Luis Venereæ* causæ ex altioribus naturæ principiis, & abditarum rerum causis, qua veritati propiùs accedere visum fuit, expediuntur, non ita tamen, ut sola ratio in his perquirendis præluxerit, nisi etiam ad cuncta earum phœnomena experientia manuduxerit. Quo instituto ipsi haud fuit in arduo his morbis securiorem adinvenire medicinam, quique ipsius consilio hoc uti non fuere dedignati, tutiorem in illis sanandis medelam præstitisse. Sed age, Lector, in hæc evolvenda totus incumbas, namque dum ad hæc legenda acriùs accendo, nolim cunctando protractam expectationis tuæ moram lacessere: rectè his ergò utere, & ad longam diem benè valere jubeo.

DIALO-

DIALOGUS,

QUI INSCRIBITUR

AUTONOMUS.

COLLOQUUNTUR

AUTONOMUS, ANÆTIUS, EMPHRON.

AUTONOMUS.

Satis adhuc satiari non queo; Tanta est hujus jucunditas, tanta hujus hortuli amœnitas, ut præ voluptate extra se ferri quodammodò animus videatur, & recreatus planè acquiescere. Me Hercle! nescio, quid inest in ipso, & veluti latet, quod mentem, & sensus omnes summoperè moveat, atque in recordationem felicioris illius sæculi, summorumque virorum adducat, qui beatam vitam inter ejusmodi loca quæritabant: an & non ita tibi videtur, Emphron?

EMPHRON.

Est planè, Autonome, ut dicis; nam me ipsum huc modò venientem, cùm in conspectu meo locus iste se aperuit, putavi nil aptius ad quietem animi, delectationemque simul à natura accommodatum: adeò ut mihi posthac nisi hanc solitudinem, hæc saxa, hos colles, hanc villulam licuerit cogitare: Quapropter dum mecum ipse volutans respecto contentiones, dissidia, aliaque urbanæ vitæ incommoda, magis illam diligo, eaque accendor, ut vel ipsis agricolis, ne dixerim, Anætio hanc vitam inviderim, eosque fortunatos nimiùm vocarim, si sua bona norint.

AUTONOMUS.

Rectè igitur, Anætius noster, neque nunc mirari subit, cur tam valdè hoc loco delectetur, & veluti fato quodam omnem ætatem agere instituerit. Quid enim jucundius, & ad tranquillitatem paratius, quàm inculpatam vitam inter has umbras, inter hæc saxa meditari?

EMPHRON.

Et quidem non sine maturo consilio, & Divum numine perductus in hæc loca secessit, quandoquidem ad verum Philosophiæ fructum adipiscendum nata, & penè dixerim fabricata cernuntur, ut forsitan venturæ ætati illustre aliquod monumentum exhibeant, atque acriùs aliquantò, & attentiùs de iis, quæ gesta fuerint, ipsorum admonitu sit quandoque cogitandum. Sed jam Anætius venit ad nos admodùm festivus, probèque nos novisse vultu indicare videtur. occurramus.

ANÆTIUS.

Ecquid hoc est rei, o boni viri? scilicet tam spectandæ Urbis obliti, obliti vestrum, obliti tandem amici, vel in ipsius conspectu, aliud non contemplamenti, quàm derelictas has sedes, vacua hæc loca, & pauperem agellum, qui vix sui incolam, vix Anætium capit? An non ex tanta Urbe huc profecti, in qua inter tot hominum conventus in maximam dignationem venistis, & sat abundè vestro nomini gloriam peperistis, potiùs admiramini angustam hanc solitudinem sanè viventes perosam hominem excipere?

AUTONOMUS.

Profectò Anætius noster, pace sua dixerim, jocatur; & fortasse suo jure utitur. Haud equidem crediderim, Anætie, ex animi tui sententia hoc dicere, neque putare ita de nobis sentire; nam etsi inter hominum turbas sit nobis degendum, attamen scis nos tecum studiis iisdem, morumque similitudine esse conjunctos, ut non minùs iis rebus maximè delectemur, quæ ad honestatem, tranquillitatemque probè faciunt. Quapropter magis aliud oculis observatur, dum hæc loca intuebamur, quod satis superque, & urbis, & nostri, & tu memoriam refricabat, nec sine magna cupiditate ad majora commovebant, & rapiebant.

ANÆTIUS.

Ego planè tibi assentior, atque hæc eadem potissimùm perfecta habui, cùm ex vetustate amicitiæ, tùm jure quodam studiorum, quo sumus devincti, ut maxima cum voluptate isthæc animo meo revolvens, ex illo loco vos observarem, & in fronte veluti descripta legerem.

AUTONOMUS.

Admonebant, atque ad altiorem memoriam revocabant *Democriti*, *Platonis*, *Carneadis*, *Epicuri*, *Pythagoræ*, aliorumque philosophorum, quos accepimus in similibus locis fuisse versatos, adeò ut hodiè cùm illorum sedes invisimus, majus quoddam inesse concipere cogamur, atque inhabitatorem numen aliquod ibi relictum putemus. Itaque (ut liberè verum fatear) tuæ felicitati non potui non invidere, quippe ad hanc sortem vocatus, meliorem vitæ partem elegisti; unde tota mente contristor, & mecum ipse queror, quòd multis curis involutus, & obstrictus urbanos conflictus sequi necesse fuerit.

EMPHRON.

Eſt ita ſanè: id ipſum me maximè turbat, & pudet in tanta hominum frequentia, vix alterum invenire egregiè cordatum virum, & liberum, qui ut res eſt, & ex propria ſententia loqui, & vivere velit.

ANÆTIUS.

Quinimò cum libertate, & ſine periculo poſſit, quin in invidiam laceſſitus in popularium morſus non incurrat. O Emphron, non alia cauſa huc me tranſtuli, & hic potiùs, quàm uſquam ferè in exilium eſſe velim; Hæc mea Patria, hic gens, hic lares, hic ſacra, hic amici; nec minus ſolus, quàm cùm ſolus, ut rectè dicebat *Timon* ille. Vides hanc villulam? Obſervaſti hæc loca? Ego in hiſce modò contemplor, & ipſum in conſpectu meo pono *Democritum* ſub patula, humillimaque platano ſedentem, ac de natura multa inquirentem: modò *Platonem* cum *Socrate* diſſerentem: modò *Carneadem* in Exedra diſputantem: modò *Pythagoram* in Metapontum, in ultimum illam Italiæ oram docentem, ut videat mihi videre ad ipſum audiendum undique confluentes præclaros viros, è remotiſſimis regionum finibus. Sed præ omnibus ſæpiſſimè hanc villulam *Epicuri* hortis comparo, ipſorumque ſimilem mihi propono, indèque tanta delectatione feror, ut ejuſdem vox clare auribus meis inſonare videatur.

AUTONOMUS.

O te felicem, Anætie, quandoquidem tuo jure, tuopte genio vivis? Utinam & nobis liceret in corrupta civitate pari libertate uti? Sed inter depravatas hominum ſententias, morumque intemperantiam, quotidie per jurgia exerceri neceſſe eſt.

ANÆTIUS.

Hoc fuit antiquorum philoſophorum vitium, ſeu potiùs inſtitutum, planè non negaverim, quod in noſtra urbe diù invaluit, & fermè altiùs, quàm par erat radices egerat (hæc fuit cauſa huc divertendi, ut ſcitis.) Sed ut à Philopono noſtro audivi, non multo ab hinc tempore aliò res erant perductæ (quamquam ſummo ipſius labore, & diſcrimine, quod pro novatore obtruſerunt, rerumque inauditarum commentis probatæ veritati tot ſæculorum uſu fucum faceret, famamque ſibi vendicare vellet, quod facile exiſtimavi) rerum faciem quotidiè mutari: non paucos adeſſe, qui curioſitate novorum inventorum deliniti, ne dum avidè perquirere, verùm apud homines ita reputari expeterent. Nunc verò te diverſa ſententia loquutum ſæpè intelligo, unde in magnam ſuſpicionem me adduxiſti; ut curioſiùs à te quærerem, apertiùs narres, nùm in pejus aliquod, deteriuſque res abierint, quas putaram in dies ad magna prodeuntes, nunc ad maxima forſitan fuiſſe evectas.

EMPHRON.

Conſidamus hic in umbra, ſi placet, Anætie, nam Autonomo haud diſplicere certò certiùs adducor, cùm itinere, tum ætate laxato, & eo potiſſimùm quando illum ad hoc opus vocaſti, quod altero verbo abſolvi, & ſtans pede in uno, ut dicitur, profectò nequit.

ANÆTIUS.

Præclarè exigis, Emphron: tibi potiùs quàm Autonomo exiſtimaverim, neque id ego cogito verum nulla via fatigatus. Sed agè, ſi videtur, Autonome, nec piget de Republica philoſophica aliquid nobis exponere, & quouſque medentium artes hodie evaſerint, valde quidem aveo audire.

AUTONOMUS.

Magnam rem à me petis, amice, quàm cum mei, tuique animi indignatione, ac turbatione licet præfari, quandoquidem tibi mos eſt gerendus. Magnum ingenium *Philoponi*, atque ſumma in ipſo cura temporibus, quibus floruit, admirabili ſtudio res omnes libero nomine dignas nedum fuit perſecutus, verùm, & in publicum protulit, ut ſibi quiſque proſpiceret, ne deinceps temere obſequi velit, & conſtanter adhæreſcere ei, quem audierunt fuiſſe ſapientem, neque eorum dogmata pugnaciſſimè defendere, veluti præſcripta, & imperata jura eſſent; ſiquidem in naturalium diſciplinarum cognitione, quum ad nova, & meliora ſemper perquirenda natura judicia noſtra inſtituat; hinc liberiores, & ſolutiores eſſe debere, nec aliqua neceſſitate cogi, vel præjudicata alicujus opinione teneri. Itaque multa refellere, complura nunquam perpriùs audita oſtendere cœpit, & diſputare apertiſſimè in magno ſelectiorum *Medentum* conceſſu, eorundem neſcietim majori indignatione, an admiratione; quippe qui pari libertate, & doctrina *Hippocratis*, *Galeni*, & reliquorum inveterata opinamenta evertebat, nova medicamenta, novam medendi rationem adinvenit, novas morborum cauſas ſtatuit. Hæc autem potuit tandem, attamen ut ab ipſo intellexiſti, multos ſycophantium morſus perpeſſus fuit, & malignantium livore ad calumniam uſque vocatus. Sed quum plurimos ingenii ſublimitate præſtantes viros ad hanc Spartam ſubeundam ſibi adjunxiſſet, qui congreſſuum frequentia ad naturam omnem perquirendam ſedulò incumberent, facile fuit è vulgo hominibus craſſam caliginem ab eorum mentibus detergere, propriamque inſcitiam, vel coactè ab eiſdem extorquere. Quapropter facta omnibus integra judicandi poteſtate, quiſque cognitis reliquorum ſententiis ad unum naturæ volumen, non ad unius authoritatem ſe contulit: inibi quærere ſibi, humanoque generi profuturo, inibi quid verum, quid falſum, quibus artibus vera nominis gloria compararetur. Sed pene ſub initium cuncta concidere, atque tantos labores fallax ſpes fruſtrata fuit.

ANÆTIUS.

Hem? & hæc inſtitutio virtutum omnium ſeminarium in hominum dumtaxat memoria viget? Quid quæſò id fuit, quòd tam ſubitò evanuerit, & penè orta conſenuerit?

AUTONOMUS.

Me hercle quotuſquiſque *Medicorum* unquam fuit inventus, Anætie, qui medicinam faceret liberali illo ſtudio ductus naturam obſervandi, humano generi opitulandi? Omnes ſpes quæſtus trahuntur, atque ob id ſolùm quiſque ſalutis arbiter, & fatorum rector haberi vult; Itaque execrandam hanc ambitionem, turpemque voracitatem malæ artes neceſſariò ſequuntur: rixantur, aſſentantur, lenocinantur, & rabie quadam in omnes, qui *Medicos* perorant, ut celebritate nominis popularem famam captent, & Principum gratiam aucupentur. Hac de cauſa depravata fuit illa veritatis perſequendæ inſtitutio, quæ tametſi aliàs (quantùm memoria aſſequor) per claros viros ſæpiùs tentata fuerit, ullo tempore adolevit, nec unquam dabitur, ut adoleſcere poſſit, donec *Medentium* malignitas, & avaritia durabit, quin etiam in pejus ſemper res ipſa vertetur, quod potiſſimùm hac noſtra tempeſtate conſpicere licuit, ſi quidem nondum barbarie depoſita, nondum primoribus labiis ſapientiæ poculo deguſtato, & unco veluti (ut de *Claudio* loquebatur *Seneca*) ad illius veſtibulum tractis in varias formas abiiſſe vidimus, atque novos vultus induiſſe. Ridicula profectò res, ſed tamen miranda, namque alii elato ſupercilio, fronteque caperata, fidenter ſanè cœpiſſe quamplurima effutire de novis inventis, de ſæculi ubertate, deque totius univerſi ſtructura: multa de ingeniorum præſtantia, & imbecillitate, præſertim multiplicem ſcriptorum ſeriem, longumque catalogum memoriter recitare, geneſim, ſtudia, mores, & quantum alius ab alio ætate diſtiterit, hunc probando, illum refellendo, talique oratione naturæ arcana aperire,

rire, ejusque mysteria non minori gravitate, quàm constantia singulos edocere, tanquam modò ex virtutum concilio, & ex *Epicuri* intermundiis descendissent. Contrà alii tristi admodum specie tardoque gressu cogitabundi, magna diceres meditari, perpaucis loquuntur, & raro admodùm: Homines omnes in magno præjudicio versari queruntur, cuncta præjudicio teneri, hoc solo verbo, & philosophantium sententias repudiant, & phœnomena ostendere autumant; quid contra ipsi senserint, sanè nescitur; quippè qui cùm quid in hominum cordatorum consensu audierint, respondent, subridendo, subsannando, ringendo, tandemque ructando; namque genus hoc philosophantium nimis flatuosum & hypochondriacum est. Attamen id sibi ipsis velle certò creditur tali artificio hanc Universi machinam non rectè suum authorem molitam fuisse, quapropter ipsos tanto huic operi vel præfici debuisse, vel quandoquidem constructa, & fabricata fuit, illorum nunc consilio egere, ut rectè suum munus obeat. Alii tandem (ne singulos percenseam) adeò sunt jejuni aridi, atque sterili ingenio nati, ut usque ad superstitionem religiosè vereantur, & colant ea dumtaxat dogmata, quorum fides novi alicujus scriptoris testimonio evincantur, nec latum, ut dicunt, unguem discedunt, dumque timent, ne in veterum præjudicatas opiniones incidant, majori præjudicio tenentur: nimirum desinunt suum judicium adhibere, nullaque necessitate adstricti libertate sentiendi uti. Hos sæpiùs *Emphronus* noster non sine sua, & amicorum delectatione amicè jocatus, ita benevolè objurgabat. Etenim nonnulla differebat tanquam de Veterum sententia, quæ nova alioquin erant, eaque affirmabat ita se habere, atque rectè illos de eis opinatos fuisse, quòd cùm insolenter, & ad iracundiam usque contradicerent, atque contumeliosè reprehenderent veluti antiquarium, & veteratorem Philosophum, non adhuc præjudiciis omninò liberum: Tum placidè monebat, eorundemque vitium excutiebat ostendens non ita se rem habere; Non veterum, sed recentiorum inventa illa esse, minusque verecundum sui juris homini authoritate potiùs, quam rerum perpensa sententia duci; Itaque facilè demonstrabat, quamplura ex antiquorum placitis nostræ ætati fuisse advecta, complura quoque ad meliorem usum redacta; cuique namque ætati sua debetur gloria, quam sanè præripere hominis est intemperanter sapientia abutentis, & homo litterarum.

EMPHRON.

Quam sanè, *Anætie*, isthæc vera sunt, quæ ab *Autonomo* audisti; Eò res perducta fuit, ut intolerabilis sit penè omnis physiologorum conditio; namque dum gloriantur magnificè desertæ, & jam pridem relictæ disciplinæ patrocinium non sustinere, ne illarum vanitate veritati quærendæ nox offunderetur, nondum recentiorum placita exactissimè custodiunt, verùm mores, vitia, & faxit Deus quin, & religionis pietatem, occultum, & sanctitatem non evertant quandoque.

ANÆTIUS.

Proh Deum (liceat cum *Statio* in Synephebis, ut apud *Cic.* exclamare) *popularium omnium adolescentium clamo, postulo, obsecro, oro, ploro, atque imploro fidem*. Quid de corrupta hominum mente, improbitate, petulantia, scelere existimandum sit? In magna sanè rerum omnium ignoratione, atque teterrima nocte vitiorum versantur, veterno dixerim, correpti delirant.

AUTONOMUS.

Sed quod negotium facessere videtur (si per te liceat, *Anætie* risum contineas) non solùm *Pharmacopolæ*, *Barbitonsores*, *Veterinarii*, *Obstetrices*, *Nosocomiorum trullari*, & *vetulæ* dum blaterant tali libertate suum philosophorum censum annumerantur, sed etiam *Jureconsulti*, *Rabulæ*, *Pragmaticique* illi, qui saccularíam operam profitentur, alienaque patrimonia expilant, hæc eadem magnopere affectant magno vulgi, & clientum rumore, verbosa simulatione jactantes, se vere prudentes habendos, veramque juris omnis peritiam, scientiamque callere, dum veram philosophiam sectantur; Veluti naturæ leges philosophandi ratio ex præscriptis formulis, atque interpunctionibus verborum instituta fuisset.

ANÆTIUS.

O rem sanè admirandam, & *Diogenis* cachinno dignam? Quousque tandem temeritas, inscita processit.

AUTONOMUS.

Negotiantur tali arte amicitias, opes famam, gloriam, siquidem ad isthæc faciliter assequenda tali modo hæc ars videtur comparata, & veluti hominum continua industria alta, & expolita, ut argumento esse non debeat, cur isthuc potissimum omnes delabantur. Quare mirari nunc non licere putaverim, si nonnullos conspexerimus hac etiam nostra ætate, (ut Vetera prætercam) qui cùm *Pharmacopolæ*, *Veterinarii*, *Notarii*, *Jurisperiti* evadere non potuerint, ad Physiologiæ, & Medicinæ studia facili negotio devenerunt Meministi *Mycilli* illius, qui *Mesues* canonem ignorans, pharmacopolam exercere nefas existimarunt? Nunc inter primarios artis magistros laurea decoratus insignis sedet, totaque urbe conspiciendus incedit longo alumnorum satellitio comitatus altisona voce subsannans *Hippocratis*, *Galeni*, *Mesues*, & reliquorum dogmata: Nec quoque te latere puto Proselytum: hic ut scis in Jurisconsultorum albo fuerat descriptus, dein mutata sententia, triduò optimum *Medicum*, quem posse fieri professus fuit: nec præter spem evenit, quippe veluti alter *Epidaurus* curru vehitur maxima cùm vulgi, tùm Magnatum dignatione, cujus dicta ut Oracula verentur, magnasque opes brevi congessit simulata specie sacrosanctæ artis, quam dedecet ingenuum hominem turpi quæstu profanare. Sed ne singulos percenseam *Anætie*, illud scito, & mihi credas ad pristinum rem rediisse majori auctuario.

EMPHRON.

Quæsò *Autonome*, non licet oblivisci, neque silentio præterire, quod *Phronimo* nostro nuperrime evenit. Forte cùm ipsi occurrissent nonnulli ex Barbatis Patribus Salernitani collegii, maximas gratias referebant; quod tantum juvenem de re chirurgica benemerentem ad ipsos remisisset; quapropter illum viva voce, vivisque suffragiis, & nemine penitus discrepante, cooptassent. At tum *Phronimus*, ecquem o Patres? inquit; plane hunc ignorare ajo. Tum illi: An non meministi Auleti; qui nudius tertius venit ad nos, ut Almi nostri Collegii Hippocratici immortali laurea decoraremus? Is affirmabat *Phronimi* alumnum fuisse, atque ex ipsius officina exiisse. Tùm subridens *Phronimus*: Imò meæ mulæ alumnum, atque è stabulo prodiisse. Probe quidem nunc nosco; namque is fuit meus Essedarius, qui de veteri medicina, atque *Hippocratis* libris de diæta quotidiè cum mula contendebat. Rectiùs tamen ad ipsum egissetis, quod vobis acceptum nunc referrem, si de mula potiùs adscribenda cogitavissetis, & sanè quidem honorificentius hoc vestro collegio futurum, atque utiliùs; quippe quæ cum Apulei Asino quotidie certat de disciplinarum præstantia; nam *Pythaghoricam*, & *Hippocratium* esse nemini in dubium cadit, quum à fabis mirificè se abstineat, atque ptisana tummodò utatur. Itaque his scommatibus jocatus, bene valere jussit.

ANÆTIUS.

Festive quidem noster *Emphron*, atque opportune enarrationem hanc instituit, ut animum levaret, & medicinam aliquam adhiberet, qua auditarum rerum amarities quodammodò leniretur. Attamen ex his, quæ à vobis nunc audio, videre mihi videor, magnarum rerum effectricem à suis usque incunabulis hanc artem extitisse, atque ad nova semper portenta producenda fœcundo sinu se exhibere. Etenim, ut scitis, *Melampus* agrorum cultura derelicta, divinationibus, & superstitiosis machinationibus medicinam adeò conjunxit, ut *Eleam*, & *Celenem Prœti filias* bacchantes herbis, & cantationibus facile curaret, ipsasque unà cum Regno sibi, fratrique matrimonio adjungeret. Divinandi artem

ex

ex *Apolline* didiciſſe in vulgus jactabat, pariterque omnes augurandi notiones, & auſpicia eliciendi ritus callere, qua Religione Prœtidas ſanaſſe *Pithagoras* apud *Ovidium* teſtatur,

Amythaone natus
Prœtidas attonitas poſtquam per carmen, & herbas
Eripuit furiis: purgamina mentis in illas
Miſit aquas.

Per has ergò tricas *Apollo*, *Aeſculapius*, & quotquot antiquitas veneratur, ne dum immenſas divitias, honores, dignitates; atque imperia vindicarunt, totumque orbem ſibi ipſis ſubjecerunt, verùm tanquàm Deos apud homines haberi, & in Deorum numerum referri, ſuſpicique potuerunt. Itaque altiùs *Medicorum* animis hæc ambitio inhæſit, & inhærebit firmiſſimè nec ulli ſenio ſubſtabit. At illis potiſſimùm *Autonome*, ſubiraſcor ſæpiſſimè, qui veterum mores, inſtituta, doctrinam, & inſcitiam remordent, eoſque calumniantur atrociter: ingenuitatem nimirum, libertatem, perquiſitionem veri *Medentem* decere, atque ſummoperè perſequi debere proclamant, quum contra ipſi operentur.

AUTONOMUS.

Hæc eadem; *Anætie*, me ad bilem uſque quandoque, impulerunt. Nàm ecquem noſtra tempeſtate *Medicum*, vel rudem Phyſiologum inveniemus qui *Græcos*, *Arabes*, omneſque antiquæ medicinæ Profeſſores conviciis non perſequatur, eo quòd pecudum more, & præſcriptis decretis rem agunt; Quod divinationibus, aſtrorum, & planetarum curſibus judicia inſtituant; Quòd non niſi perpaucis medicamentis, purgantibus nimirum, ſanguiniſque miſſione carnificinam potius, quàm corpori medelam faciant; Quòd ſacram hanc artem omni ſorde puram, & lividorum dente intactam per vilia mercimonia exerceant: per invidiam, detractiones, omneſque generis dolos alienæ fortunæ inſidias muniant, unde ægrotantium opes, & vita miſerrimè peſſundatur; Quaſi ſibi conſcirent omni culpa vacuos eſſe, ut proptereà *Curios* ſimulantes *Deus* aliquis alienæ vitæ, & ſapientiæ cenſuram demandaſſet. Medius fidius, dum aliorum vitia carpunt, proprias improbitates in profundo abſtruere ſtudent, ſed non vident, manticæ quod in ergo eſt, ut in Proverbio dicitur. Sceleſtiſſimum equidem *Anætie*, genus hoc hominum, omni quo fuit reputatum, maximèque vitandum, utpotè humano generi peſtiferum; nam ſubdolum varium, minimèque conſtans, adeò ſcenæ, temporique inſerviunt, dum aliorum in peccatis ſuam probitatem affectant; ut in difficili ſit poſitum eorum vultum dignoſcere: quid ſentiant, quidve ex animi ſententia certò dicant. Intellexiſti nedum ex me, verum ex eorum voluminibus, quæ contra *Galenicos*, & antiquarios dogmaticos de illorum doctrina, methodo, & curatione pronunciarunt, potiſſimèque de cathatricis, de emeticis medicamentis, & ſanguinis miſſione,

ANÆTIUS.

Equidem intellexi ſæpiſſimè, atque ad manus meas pervenere perelegantiſſimi commentarii omnigeno doctrinæ genere referti, in eiſque magnam delectationem, magnamque utilitatem hauriebam.

AUTONOMUS.

Illud nunc mihi credas oportet in deteriora hos prolabi, remque omnem funditus evertere, dum ea, quæ factitant ſcriptis non reſpondent; namque intricatiori labyrintho eos teneri neceſſe eſt, quandoquidem nulla certa methodo neque ut *Galenici*, neque ut *Neoterici*, caſu potiùs, quàm conſilio medicinam faciunt; ſed ut veriùs dicam, hi ægrotantium, atque adſtantium genio blandiuntur, & privata ipſorum commoda alieno periculo aſſentatione, obtrectatione ſtabiliunt. Hinc effectum putaverim, id ſibi effinxiſſe ſub novo verborum apparatu, loquendique formula abſque eo, quod præjudicati philoſophi nota inurantur, quanquam libere valere nunc venam ſecare (nimirum ne ſanguis immoderata fermentatione acidior evaderet, ut in aceſcenti vino videre eſt:) nunc cathartica; nunc emetica, & quotquot reliqua adſunt medicamenta propinare aliqua, ſuopte arbitratu, ratiocinatione excogitata, quæ popularem novitatis plauſum ultro conciliare poſſit, pariterque hominis morum candore, & doctrinæ integritate ſuſpiciendi. Id tamen facile aſſecutos conſpicimus; etenim tanta eloquii concinnitate, tanta orationis textura, atque ſubtilitate imperitæ plebeculæ fucum faciunt, ut nefarium, quinimmò impium reputatur in eos vel conniventer quidquam ſubmurmurare veluti certo Numine afflati oracula ederent. En quo, Amice, res evaſerunt, monſtrum illud Horatianum ſerio amicis, quin etiam tota Urbe ſpectandum exhibetur.

ANÆTIUS.

In corrupta ergo Civitate deteriora his in pretio, atque admiratione ſemper habebuntur, quare immedicabile hoc vulnus fuit, eritque donec Medentes.

AUTONOMUS.

Prætereà, *Anætie*, Aſtrologicas prædictiones damnant tanquam futiles, vanitatemque ſcientiæ vel ex eo convincunt, quod ex ignoto, remotoque aſtrorum errore, nil veri conjicere liceat, nec ad *Medicum* quicquam ſpectare hæc noſſe, etſi *Glaucum*, *Apollinem Aeſculapium*, alioſque medicinæ inventores jactent, hanc artem ita excoluiſſe, & medicinæ conjunxiſſe, ut jure merito illos divinitate donarint; Hincque omne divinationis, cantationum, & in ſomniorum interpretandi genus effluxiſſe, quod prorſus anile, atque ſuperſtitioſum dictitant. Quanquàm plura his effutiant, non tamen verentur genethliacas prædictiones compingere, ac perfricta fronte rude vulgus cabala, magicis oſtentis, cœteriſque circulatorum præſtigiis illudendo poſt longo ordine trahere: neque minùs matronarum, & ancillarum conferta turba ſtipati hariolos, metapoſcopos chyropoſcopos agere, & in ſomniorum interpretes. Tali ergo verſutia dum palpando, alliciendo, propria ipſarum facilitate, atque curioſitate illas capiunt, earundem acta tutò extorquent, ut dein eis difficile non ſit remotis arbitris totam earum vitam noſſe; Hinc non mirum hoc noſtro potiſſimum tempore non minus plures *Vettios*, quàm plures *Meſſalinas* florere: Quòd ut nihil induſtriæ, aut eorum ſolertiæ intactum relinquant, nec unum, vel alterum obſervare licuit, ſed fere cunctos, qui poetarum numero haberi velint: Haud equidem *Empedoclem* imitati non minori laude phyſiologiæ inſignem, quam poeſis cultura, ſed hiſtriones, illos, qui nonniſi modulato carmine præmiſſo nugiſque ad animos tenendum compoſitis eorum unguenta divendunt. Namque in celebritatum pompa, conviviorum apparatu, clientum conventus, afflictoſque ægrotos carminibus detinet, interque mulierculas anilibus fabellis ſcurriliter jocantur, deinde ſibi fingunt, divino Numine agitatos incaluiſſe, atque per quietem *Apollinem* aut *Aeſculapium* vidiſſe, de illo morbo multa revelantem, & præſentiſſimam medicinam dictantem, quemadmodum de *Jeroſylo* circumfertur, qui tridui jejunio, devotaque prece divinum pharmacum cœlitumque febrifugum redemiſſe: Sive etiam narrant ab ignotis finibus Antipodum poſt varios caſus, poſt longas peregrinationes multa impenſa advectaſſe, ſive ex aliquo è *Salernitarum* regione didiciſſe, ut cariori pretio divendant, nec niſi magno auri pondere. Præterea in conviviorum apparatu, atque omni celebritatum pompa, ſua adpingunt emblemata, epigrammata, genethliaca carmina, & epithalamia: nec deſunt, qui Bacchanaliorum temporibus Orgya Baccho inſtituant, fabulaſque aptius agant ſpectatoribus benè plaudentibus. Tandemque triſtibus elegiis deflent, quos miſerrime perdiderunt, hymniſque eorum bene geſta, & egregie parentantur. Fortaſſe, *Anætie*, pluribus quæ ſtomachum faceſſunt te detinui, ſed juſto dolori tandem parcere æquum eſt, quod cum à te impetrari æquiùs crediderim, meæ libertati laxiores habenas dedi.

ANÆTIUS.

Immerenter potiùs, *Autonome*, hanc à me veniam exigis, quandoquidem non ultrò, ſed à me ipſo ſæpe vocatus, & penè dixerim laceſſitus ad hæc enarranda deſcen-

scendisti. Igitur tuo jure, tuaque libertate utere, ut velis, cùm illos non pudeat pari jure, parique libertate per has sordes, per hæc scelera vivere, namque nocentium delicta Reipublicæ nota esse expedire neminem latere probè scio: Eoque magis *Medicorum*, quorum nulla lege inscitia capitalis punitur, nisi infamiæ nota. Profectò, ut verum fatear, has improbitates *Medicos* committere mihi magnopere displicere non inficias iverim. Universæ verò Reipublicæ innotescere, quæ patrarint imprudenter, valde utile, quin & necessarium semper existimavi; Quare & quæ supersunt abs te peto, nec tædeat enarrationem ad calcem perducere.

AUTONOMUS.

Haud unius diei opus sane videtur singula persequi, minusque verecundum ingenuo homini cuncta proloqui; unde ut potero, dicam: ea nempe, quæ tuas aures non ita offendant, reliqua consultius erit prætermittere. Igitur in medium afferre placebit artes illas, quibus se invicem captant, carpuntque, dum negotiosa sedulitate, quisque suam fortunam fabricatur.

EMPHRON.

Jucundus quidem sermo, o *Anatie* ab *Autonomo* instituitur; nunc dies hic optimè absolutus putabitur.

AUTONOMUS.

Eorum, qui scientiarum cognitioni operam navant, liberalissimum genus visum fuit, qui neque gloriæ vanitate, neque quæstus cupiditate ducti, quicquam agerent, sed sola rerum contemplatione contenti studiose naturam omnem inquirendo perspicerint. Hos fertur *Pythagoram* à *Leonte Principe Phliasiorum* interrogatum Philosophos primum appellasse; Namque visendi tantùm causa in hanc vitam descendisse ajebat ea, quæ maximo ludorum apparatu totius *Græciæ* celebritate gererentur non verò vendendi, aut emendi turpi lucro incitatos, aut plausum, nobilitatemve coronæ petituros. Hi nulla mercede, nulla pecunia, nulla invidentia sapientiæ studia profitebantur, publicèque privatimque quasque regiones præclarissimis, & institutis, & artibus exornantes, ut de eodem *Pythagora* accepimus, omnibus suam operam, disciplinasque præbuisse in illa *Græciæ* parte, quæ Magna olim dicebatur; Quapropter nec salaria, nec mercedes, neque tandem ullum stipendii, vel lucri genus, sive de publico, sive privatim ullo tempore lege aliqua, Senatus Consulto, Plebiscito, Principum constitutionibus, vel statuto reperitur, quin etiam ex *Ulpiano* indecorum, & irreligiosum fuit lege sancitum, quia *hoc primum profiteri eos oportet, mercenariam se operam spernere. Et quidem res sanctissima, Naturalis scientia, quæ pretio nummario non est æstimanda, nec dehonestanda*, quapropter professorum numero non continebantur. Non immeritò sacra hæc studia, sacri homines vocabantur, & habebantur, namque in hoc vitæ genere, atque studiorum instituto posita erat, & veritatis inspectio, & morum integritas, & recta sentiendi ratio, ex quibus sapientia, libertas, & Ingenuitas profluit certissime. Neque minùs aliquem fugere putaverim, sub tali liberalissimo hominum genere, eos quoque comprehensos fuisse, qui hominis naturam peculiari instituto intuebantur, quos posteà *Rationales* appellarunt: *Primò namque* (utar verbis *Celsi*) *medendi, scientia pars sapientiæ habebatur, ut & morborum curatio, & rerum Naturæ contemplatio sub iisdem authoribus nata sit*. Et quidem ut apud *Plat.* extat usque ad *Herodici* ætatem, sapientiæ, sive Philosophiæ studia cum medicina conjungebantur, utriusque unum idemque nomen erat Sapientum, vel Philosophorum: Dein nonnullis regulis, præscriptisque medendi rationum dogmatibus ab *Herodico* adinventis, artis speciem formamque induere cœpisse, quam posteà *Cous* ille *Hippocrates* & *Eurifon* sui præceptoris vestigia secuti, ad majora evectam decretis formulisque medendi undequaque conquisitis, proprioque arbitrio excogitatis, à sapientiæ studiis separatam posteritati reliquerunt. Hinc per omnium ora præstitutis præceptis, præsignatisque decretis, rem agi cœpisse, atque inter gregarios, nefariosque quosque de plebe homines volutari, sapientiæ studio omisso; adeò ut neque *Medentes* de philosophia quicquam pensi haberent, nec philosophi de medicina. Itaque antiqua sua religione, & decore spoliata, quo Heroicis illis Ægyptiorum, primorumque hominum temporibus colebatur, incesto vultu perorantem hac nostra tempestate revixisse conspeximus. Proh dolor; quam nonnisi Reges, & Sacerdotes tractare poterant liberalissimè, ut ipsum *Aesculapium*, quem *Deum*, & inventorem referunt fulmine ictum accepimus, quia medicamenta aliqua certo pretio tradiderat, hodie apud ignotos, impurosque homunculos profanetur, peculiari quodam artis canone, qui primus adjicitur, perque artis magistros memoriter tenendus mandatur, veluti prænotiones, artisque hujus probata criteria: nec me ratio fallit. Quid primum in libris versuti *Senis Coi* doceamur, advertendum vos quæso rogo, amici. Ut omnium primum quisque vulgi opinionem captet, quæ in *Medico* præsertim sola potest ad quælibet factitanda, ne dum liberiores habenas laxare, verùm immortalitate donare, atque inter veteres illos *Aesculapios* in Deorum numero referre. Ad hanc autem opinionem, authoritatemque comparandam, oportere *Medicum* vestitu decoro se exhibere, unguentis odoratis (profectò crediderim *Hippocratis* alias hircum oluisse) unguibus mundis, naribusque emunctis: aspectu venerando, facie meditabunda ac subtristi; incessu gravi, atque ad majestatem aptè composito. Præterea multa quoque præcipit ad ægrotantes accessuris: nimirùm ut tacito pede, voceque submissa procedant, ne rumore turbati somno forsan excitentur, eisque maledicant, ipsorumque importunitatem causentur. Meminisse etiam, cùm ingressi fuerint, sessionis, habitus submissi, amictus compositi, brevi loquentiæ, & suavitatis cum lepore intermistæ, & quotquot reliqua ad nauseam usque ruspatur, recoquitque *Galenus* etiam, cœterique ex tali turba.

EMPHRON.

Proh, *Autonome*; Si bono seni eveniret, ut in hæc tempora incideret, audacter affirmarem *Medicis* conspicillorum usum, fucatumque capillitium indicturum, quod præ cœteris peculiari parergo libris de *Medico*, & de decenti ornatu subnectendo adnotaret, nec sacrum ipsius calvitium pallii velamine detegeret, ut oris habitum decentiorem exhiberet, sed cincinnata cæsarie, quæ venustiùs redderet; quemadmodùm apud nostrates *Medicos* hoc in more positum conspicimus, qui non cum *Aesculapio* antiquam barbam nutriunt, sed cum imberbi ejus parte *Apolline* comam calamistris, suffituque odoro spirantem. At æquum est, amice ad tutum institutum sinam te redire, ne hodie Camerinam movere videar, ut in proverbio dicitur.

ANÆTIUS.

Probè, rectèque loqueris; prosequere igitur, *Autonome*, tuasque partes intra hos limites implere satiùs erit, quàm ab incæpto deflectere, ut ea persequaris, quæ suos potiùs authores comitari necesse sit.

AUTONOMUS.

Præter ea, quæ audistis Amici, quæ veluti monita cœlitùs delapsa posteritati scripta reliquit, ut *Medicum* philosophum *Isotheos*, Dei similem redderet, propèmodum sexcenta facto adnotare maluit, ut suo exemplo magis, quam dicto commoneret. Præ cæteris ex illo reliqua dignoscite: Cnidiorum bibliothecæ ignem conjecit, propriaque patria exulare ob tantum facinus, Thessalamque regionem petere, coactus fuit. Hoc scelere illud universo orbi professus fuit: quodvis quamquam impium, etsi nefarium medentibus licere, si vel quicquam ex illo eorum famæ accedat, vel ad compendium instruatur. Neque hoc vobis admirationi sit: illis etiam temporibus *Aegyptorum*, quibus penè orta medicina inter Deos potiùs, quam inter homines colebatur, memoriæ proditum extat ipsum *Apollinem*, quem hujus artis authorem referebant, invidentia motum crudeli funere perdidisse Linum medicinæ, atque poesis Laude insignem. Itaque, si hoc Diis ipsis datur, si per has artes ipsi quoque propriam divinitatem machinati sunt, atque partum decus tuentur, quid ergò hominibus licere dicetur; Jam quæ apud *Galenum* de Quinto deque ipsomet legimus, quæ de *Arabe Avicenna*, *Rasi* aliisque: Quæ apud *Jovium de Jacobo Carpi*, qui *Erasistrati* atque *Hierofili*, carnificinam in ægrotos exercebat. Quæve de cæteris tùm in veteribus, novisque monumentis traduntur, equidem secundum artem acta apparebunt, nec ad se hominum, gentiumque judicia meritò rapere.

Igitur

Igitur talibus efficta principiis per scelera, imposturas, rapinas, invidentiam, malignitatem, impudentiam, perque impietatem alta, eò nunc crevit, ut supra omnem vitiorum congeriem caput afferre glorietur. Quis ergò facilè sibi putaverit tantum, opus longa sæculorum serie, tot *Medentium* industria elaboratum, una die everti potuisse, per pauco nostræ ætatis impostores, qui novo quodam imposturæ genere supremam manum potiùs imposuisse veriùs asseveraverim; Atque ut ea, quæ proposui ad incudem revocentur: dicant quæsò: Quid agunt, quòve nova hæc ipsorum studia collimant? Nonnè captant, & captantur, ut inexplebilem ambitionis avaritiam quoquò possit, exsaturent. Nonnè alienæ fortunæ, & quietis osores detrahendo, increpando, deridendo, quousque in exitium usque trahunt? Eccui non liquet quanta inter ipsos perfidia? Quantum odium? Quanta invidia? Aut quis est sua sorte contentus, & non alienæ industriæ, sive fortunæ æmulator, osor, detractor? Negotiosi tota Urbe de aliorum vita, moribus, opibus inquirentes, officinas omnes percurrunt, auritoque capite ad singula diligenter attendunt: Amicitias divitum, gratiam Principum obsequio: assentatione, lenociniis redimunt. Quorsum hæc, quis est, qui non intelligat? *Talibus artibus, & rabie quadam* (utar verbis *Plinii*) *in omnis ævi Medicos perorans. Thessalus* in *Neronis* familiaritatem venit, ut cæteris posthabitis soli *Thessalo Nero* committendus esset: Extat quoque apud *Cassiodorum* insigne quoddam rescriptum *Theodorici*, quod per has machinationes *Medicus* ille sibi impetrarat, illud autem tale est: *Inter salutis magistros solus habearis eximius, & omnes judicio tuo cedant, qui se ambitione mutuæ contentionis excruciant: esto arbiter artis egregiæ, eorumque distingue conflictus, quos judicare solus solebat affectus.* Tantum potest quæstuaria petulantia, tantum subdola ambitio; Profectò hæc eadem affectant novum hoc genus *Medicorum*, quod nostro sæculo conspicimus: Hi sub specie philosophicæ ingenuitatis, dum aliorum judicia damnant, animique sensus cavillantur, suum judicium anteponunt, dum aliorum medicamenta studia, dictaque factaque sub falsa libertatis sentiendi religione remordent, fortunæ ipsorum student; Namque neminem vidi, qui probare velit, quæ priùs audierit, etsi secundum proprii animi sententiam ea fuisse intellexerit, nisi saltem aliquid detrahat, vel de suo adjiciat, ut moderator ad minùs consultusque gubernator videatur. Quare non est ambigendum ab *Asclepiade* desumpsisse hanc legem vivendi, illiusque aphorismo per manus tradito, Medicinam facere; *Primò etenim* (refert *Arrelianus*) *invidiose jubet, siqua ante ipsum Medicus adhibuit repudianda, tanquam legitima putans, ut hæc aliis adhibentibus noceant, ipso medeantur.* Ipse ego audivi, *Anætie* philosophantem virum sæpiùs jactantem, & apud nos profano vultu recitantem *Zerbi* dictum: *Medicus aliorum remedia ne laudet, ut supra vulgares sapere videatur*, Quid tibi videtur, *Anætie* de nova *Cynicorum* specie, & philophica sophistarum turba? Num, & res suas malè agitant, sibique non rectè prospiciunt?

ANÆTIUS.

Equidem optimè, & quemadmodum Philosophum deceat. Proh nefarium grassatorum genus ad hominum memoriam abolendam, orbisque interitum natum! Vitam nostram per pericula tractant, & sanguinem negotiantur, dum fortunas, nomenque mutua infamia statuunt.

AUTONOMUS.

Aliud prætereà invexit avaritia ægrotis magno pretio medicamenta vendere insigni nomine decora, traduntque ea è terrarum ignotis finibus advecta, vel arcana quædam esse à nemine unquam cognita, sed ab ipsis obstinato labore, magno in Naturæ volumine perquisita, & miraculo quodam demonstrata: horum præsentissimo auxilio Principes, Reges veluti alter *Aesculapius* orco revocasse, ipsamque mortem sub jugum misisse. Gloriose quidem, at sæpènumerò meritas pœnas luere sorditiei nota necesse est. Non puduit, namque quendam nostræ ætatis *Aesculapium* non *Jovis* manu, sed vetulæ cujusdam suæ impostuiæ repreh nsum: Magno auri pondere terebinthi pilulas venditabat, quibus balsami Solaris nomen imposuerat: At illa magnum vas, quod domi erat, ante ipsum gestans majori, quinimmo saniori perfidia pervicit claro adstantium plausu, risuque festivo: Hic quoque magnam pecuniam congessit ex Peruviano cortice adulterato illius nomine, donec à quolibet tanquam minio notatum vitaretur. Peculiare nostratibus physiologicis esse videtur, propriæque sectæ institutum, aliis suadere quemquam aliquo insigni remedio potiri, quod specifici, seu arcani nomine insigniunt, undè ægrotantium turba ad ipsos veluti naturæ ministros in summo vitæ discrimine confugiunt, omnemque spem reponunt donec summo impendio, morbique fastidio fatigati, dimittantur ad salubriorem aerem, vel tanquam à Dæmone obsessi divina potius medela indigere suadeant. Horum etiam nemo est, qui rem Spagyricam non profiteatur, eamque ita callere prædicet, ut artis filius verè dici valeat; Quapropter medicamenta non propinant nisi, quæ manu propria factitarunt, exitiale esse dictitantes mala venena ab imperito parari ad salutem, quod vix filiis artis tutò datur. Equidem non negaverim rem ita se habere, namque chymica medicamentorum præparatio puri ab impuro segregatio, & innoxii à noxio vulgaribus minimè est committenda: nisi cum evidenti discrimine, prudenterque *Medicos* illos se gerere, qui non adhibent nisi, quæ ipsi sua opera laboreque examinarint; Ex his namque, & *Medentis* decus, & infirmorum salus pendet. Sed o præclaros custodes ovium, ut aiunt, lupos! Scilicet ægrotantium salus ab ipsis rapto-pere expetitur! Scilicet proprio honori velificantur. Haud equidem, *Anætie*; Avaritiæ laudabile commentum potius existimaveris, quod cupiditas, & ambitio fabricata fuit. Homines omnes specie recti decipiunt, quæ ut execrabilior via est ad captandum, ita tutior reputatur, nec facillimè vitanda; quippe dolis, atque machinationibus latenter irrepit; & veluti per cuniculos adoritur repente. Quid eos oporteat facere, quidve cogitare, quos salutis spes, vita ipsa, qua nil suavius, mortis metus, quo nil terribilius usque ad superstitionem tenet? Confidunt, fallacique spe malorum omnium dulcissima deliniti, uni se *Medico* committunt, qui vulgi rumore aer omnium ora volitat, qui magno hiatu prodigia promittat, variaque scientia instructum se ostentet. Hic magicos suos pulveres, circulatorum pilulas, præstigiososque succos palam ostendens, longa præfatione prædicat: bene confidere ajunt, bonaque spe potiri, hæc ad miraculum usque operari, pallentesque morbos intercidere. Tanta facundia commendant, ut dum in illo salutis spem solum reponunt, vitam quoque, & bona inconsultò committunt; itaque quotquot unquam prioribus sæculis fraudes, rapinæ, detractiones, & imposturæ omnis genera fuerunt, nunc sub novo nomine, decoro vultu in scænam prodeunt. Sed hi, qui has partes agunt, ut cum *Persio* loquar.

Pelliculam veterem retinent, & fronte politi.
Astutam rapido gerunt sub pectore vulpem.

Hucusque evasit nostrorum malignitas, atque avara calliditas. En philosophos omni sorde, omni præjudicio liberos. Satisne intellexistis Amici.

ANÆTIUS.

Satis superque, nec piguit. Hinc carior locus iste, securiusque vivendi hoc genus deinceps mihi erit.

AUTONOMUS.

Et quidem *Anætie*; dum in hæc tota mente feror, non possum non exclamare! O consultissimam Atheniensium Rempublicam artium, scientiarumque omnium altricem, quæ medicinæ studia dumtaxat non passa es in honore haberi! O felicissimos Romanæ Urbis populos, sex sæculorum spatio vitæ securitatem adeptos, quibus vacuam Rempublicam tali hominum peste licuit intueri, tantaque dulcedine frui! O fortunatos agricolas, qui natura docente, rebus vestris omnium optimè prospicitis, lacte potius, ferventique musto, *Medicorum* nomine penitus incognito, melius medimini! Et tu, *Anætie* omnium beatissime: cui procul à tali gente videndum est, pace tua fruere longaque animi tranquillitate benè utere, quandoquidem inter has sedes non malignitas, non contentio, sed bona mens, securaque quies rusticatur; hasque umbras potius amat, quam magnificas, extructasque urbes, ubi timor, odium, fraus, rapinæ longè lateque grassantur; eruntque donec homines. Sed quoniam dies jam inclinat ad vesperam, satis dictum puto; quare bonum erit, & nocti parere.

INDEX

INDEX CAPITUM
DE TUMORIBUS.

INDEX CAPITUM
DE ULCERIBUS.

XLIV.

INDEX CAPITUM

DE VULNERIBUS.

De

INDEX CAPITUM

DE LUE VENEREA.

LIBER PRIMUS.

LIBER SECUNDUS.

LIBER TERTIUS.

De Curatione fpecierum Luis Venereæ.

LIBER QUARTUS.

De Tabe ex Venereo fermento producta.

INDEX CAPITUM

DE LUXATIONIBUS.

INDEX CAPITUM
DE FRACTURIS.

D. CAROLI

D. CAROLI MUSITANI
PHYSIATROS PROFESSORIS,
TRUTINA CHIRURGICO-PHYSICA.
LIBER UNICUS
DE TUMORIBUS PRÆTERNATURAM.

CAPUT PRIMUM.

Quid, Quotuplex sit Tumor p. n.

Ntequam ad tumoris definitionem deveniamus, sciamus expedit, quòd tumores omnes in triplici sunt differentia; quidam enim sunt *naturales*, qui observantur in humeris, mammis &c. Alii *non naturales*, quia scilicet ex una parte non sunt extra naturæ leges, & ex altera actiones non lædunt, ut videre est in mulierum ventre utero gerentium, & mammis lacte turgentibus, in obesis &c. Alii demum sunt *præternaturam*, qui omninò actiones lædunt. De primi, & secundi generis tumoribus hic sermo non habetur, quia licèt sint excessus figuræ totius, vel ejus partium in longum, latum, & profundum, tamen neque in abscessum abeunt, neque actiones impediunt, neque morbum constituunt; sed de iis, qui præter naturam sunt.

Sciendum est, id quod *Græci*, & *Arabes* apostemata appellavere, Latini tumores appellant, & communis est horum omnium opinio, apostemata sive tumores omnes triplicem includere illam morborum differentiam, ad quam *Galenus* omnes reduxit morbos, scilicet *malam conformationem*, *intemperiem*, & *continui solutionem*, nam extra dubium est, quemlibet tumorem p. n. conformationem alterate in lato, longo, & profundo, undè morbum in mala conformatione esse nemo ambiget.

Deinde quemlibet tumorem suam nutrire intemperiem, secundum humoris in eo conclusi qualitatem, negari non poteſt ab iis, qui *Galeni* doctrinam sectantur, ex quo sequitur tumores omnes morbos esse in intemperie. Præterea partis fibras, in qua tumor productus est, à seipsis esse divulsas ob contenti humoris interpositionem, nemo erit, qui negabit, quod continui solutionem dicit: Tumor itaque quilibet præter naturam morbus est in intemperie, mala conformatione, & in soluta unitate; undè generalis indicatio tumorum curativa desumitur, scilicet necessarium esse *Medico*, ut tumores p. n. curare possit, intemperiem ad temperiem reducere, continui solutionem ad unionem, nam ab his duobus necessariò deindè naturalis partis situs, ac pristina naturalis conformatio emergit.

Hac stante doctrina, cum *Avicenna* tumorem definimus: *Tumor p. n. est ægritudo composita ex triplici morborum genere, scilicet intemperie, mala conformatione, & continui solutione in unam magnitudinem aggregatorum*.

Horum præterea tumorum generum multæ sunt differentiæ, quarum prima est, quæ tumores omnes p. n. in auctam magnitudinem dividit, & hæc triplex esse potest, magna, vel parva, vel mediocris; hinc propterea tumor, vel erit magnus, vel parvus, aut mediocris. Tumores magni potissimum apostemata appellantur, latinè abscessus; tumores mediocres mediocrem habent naturam; parvi verò parvam obtinent, & isti adhuc subdividuntur; nam quidam sunt mediocriter parvi, & peculiari nomine tubercula i. e. parvi tumores appellantur; alii sunt minimi, & nominantur pustulæ, quæ propriè ad affectus spectant cutaneos, ita ut tuberculum sit parvus tumor, pustula verò exile tuberculum. Tumores, sive magni, sive mediocres fuerint, quia actiones lædunt, semper in morborum genere reponuntur, parvi verò, ut tubercula, & pustulæ, quia actiones non lædunt, in symptomatum genere collocantur.

Interest multum tumorum p. n. magnitudinem, & parvitatem perpendere: nam secundum has differentias, magna, vel parva erit mala partis conformatio, ejus intemperies, & continui solutio, nisi contentæ materiæ qualitas hanc mutet regulam.

Secunda tumorum differentia est, quæ originem ducit ex iis, quæ supra notavimus, scilicet tumores triplicem illam morborum differentiam complecti, in soluta unitate, in intemperie, & in mala conformatione; ex his enim quamvis situm, magnitudinem, & partium figuram quidem alterant, ex qualitate tamen contentæ materiæ intemperiem sensilem non causant, ut sunt meliceri-des, atheromata &c. ac multoties neque continui solutionem producunt, ut sunt tumores appensi, qui in cutis superficie prominent; ac tandem multoties multi tumores adveniunt, qui licet figuræ situm vitient, habeantque intemperiem, saltem à materiæ proprietate, actiones tamen partis non lædunt, ut accidit in verrucis, aliisque similibus.

Tertia tumorum differentia est, quæ ex mollibus, duris, atque inter hæc mediis membris, in quibus tumores produci possunt, dependet; nam apostemata, & tumores non solùm in carnosis, musculosis, membranosisque partibus accidere possunt, sed etiam in molli cerebri medul-

medulla, & dura offium confiftentia, ut & in robufto cordis parenchymate.

Quarta eorum tumorum diftinctio eft, qui omninò ab externa caufa promoventur, & eorum, qui omninò ab externo naturæ molimine fiunt, & tandem eorum, qui ab externa caufa, concitata priùs natura, producuntur.

Quinta diftinctio eft eorum, qui natura aliquid mali fucci à bonis feparante, & aliquo tranfmittente, fluunt, ab iis, qui ex malo fucco in aliqua parte exiftente, vel producto emergunt.

Sexta tumorum diftinctio eft inter eos, qui extrà, & ad cutem properant, vel contrà, qui ad vifcera, partefque abditas vergunt.

Septima diftinctio tumorum eft, quæ ex caufis defumitur; aut enim ex fanguine, aut bile, aut pituita, vel melancholico humore, ut dicunt, feu aquofitate, feu flatuofo demum fpiritu apoftemata fiunt, aut ex duobus, vel pluribus ex dictis fimul miftis, de quibus caufarum differentiis author eft *Magifter Galenus*, 13. *meth. c.* 4. *& alibi de tumoribus p. n. cap.* 18.

CAPUT II.

De Phlegmone, five Inflammatione.

PHlegmonem apud *Grecos*, apud *Latinos inflammatio* dicitur, unus eft ex tumoribus, qui exceffus eft figuræ partis corporis, præcipuè carnofæ, à fanguine productus. Interdum perperam *Phlogofis* nominatur, quando fcilicet immoderatus accidit calor in partibus præcipuè fuperioribus, & fpecialiter in facie, fed faltem momentaneus abfque tumore. Verum non tantum intelligimus mufculorum carnem, quæ propriiffima eft ea, fed etiam vifcerum carnes, quæ parenchymata appellantur. Imò fub carnofæ partis nomine comprehendimus glandulofas partes, & etiam membranofas. Eapropter quamcunque carnis fubftantiam, quæ venas, & arterias habet, quæ fanguinem, inflammationis caufam continent, & vehunt, fubjecta inflammationis effe ftatuimus.

Inflammatio apud vulgares vel eft fimplex, & exquifita, quæ ex puro fanguine originem ducit; vel compofita, & fpuria, & hæc rurfus eft quadruplex, vel *eryfipelatodes*, vel *œdematodes*, vel *fcirrodes*, vel omnium *particeps*.

Signa.

Inflammationis figna funt tumor, calor, rubor, & dolor in parte perfeverans, & utplurimum febris. In parte inflammata percipitur pulfus, in qua antea non percipiebatur; non enim in omnibus partibus accidit pulfatio, fed his faltem, quæ arterias habent notatu dignas, ubi inflammatio in notabilem fe attollit magnitudinem.

Caufa.

Putant *Galeni* fectatores inflammationis exquifitæ proximam caufam purum effe fanguinem, fpuriæ verò fanguinem non ita purum, fed aliis humoribus refertum; hinc eft quòd quandoque juxta uniufcujufque humoris exuberantiam, varias excitet inflammationes, ut fi bilem in prædominio habeat, dicitur *eryfipelatodes*, fi pituitam, *œdematodes*, fi melancholiam, *fcirrodes*. Hinc fi fanguis copia exhuberet, non tantum vafa magna, fed etiam parva diftendit, & quæ anteà non confpiciebantur, apertè in confpectum veniunt, & cum contineri non poffit, ex vaforum poris in proximas effunditur partes.

Noftra fententia eft, quòd inflammatio fit ex fanguineorum tubulorum obftructione; fanguis enim ob fui motus circularis neceffitatem ab arteriis in venas tranfit, hinc fi fubfiftat, ftagnet, vel extra vafa effundatur, fuo circulari motu deftituitur, & eò facilius, quo in vafa minora, & capillaria impingit, ibi coagulatur, fubfiftit, obftructionem parit, & à novo fanguine continuò accedente vaforum diftenfio fit, poftquam non ampliùs diftendi poffunt, tunc ibi ob denegatum motum hæret, fubfiftit, ftagnat, & coagulatur, vel è fuis effunditur vafis propter eorum apertiones, aut anaftomofim, vel diærefim, vel diabrofim. Interea fpiritus in fanguine latens in vaforum interftitiis, vel inter fibras fit infolens, & hoftilis, tunc irritatus (fi *Helmontio* affentiri velimus) excandefcit, furit dolorem, ruborem, calorem, & pulfum provocat, ut patet in exemplo de fpina querna digito infixa ab eodem allato.

Caufæ externæ funt quæ fanguinem ad partem affectam concitant, & movent, ut partis calor nimius, contufiones, fracturæ, & omnes extrinfecæ læfiones. Vel funt illæ res non-naturales, vulgò dictæ, quæ inflammationem excitare valent. Sic motus nimius, exercitium vehemens, ira effera, nimia Veneris lucta; hæc namque corpora calefaciunt, quæ fi extemplo refrigerantur, facilè inflammationem patiuntur: Dum enim particulæ fubtiles, & noftri corporis volatiles, five æthereæ agitantur, celerius per corpus impelluntur, nòs incalefcimus, deinde fi earum motus feriatur, corpus refrigeratur, ac fucci, quos hæ volatiles particulæ incolunt, etiam nimio deftituuntur motu, & magis incraffantur, Vel inflammationem pariunt cibi boni, & multi fucci, vita otiofa &c. quæ copiofum generant fanguinem.

Prognofis.

Inflammatio aliquando naturæ vi, & aliquando artis auxilio refolvitur, aliquando verò in abfceffum, & fuppurationem abit, ac in externis partibus ferè femper ad bonum tendit; à multis enim liberat morbis, & hanc ob caufam femper falutaris effe folet, nifi fua magnitudine in gangrænam commutetur: Ita in partibus internis ferè femper malum portendit, periculofiffima eft, & fæpè lethalis. Inflammatio facilius curatur in juvenibus, quam in fenibus.

Ante inceptam fuppurationem femper curabilis eft inflammatio, abfque eo, quod in abfceffum degeneret, incepta fuppuratione, in abfceffum abire neceffe eft; fanguis enim vel grumefactus, vel è vafis effufus in naturæ gratiam redire non poteft, vel refolvi, vel dum in pus abiit, neutrum poteft.

Curatio.

Pro curatione advertunt primò *Galenici*, an phlegmon fiat per fluxionem, an verò per paulatinam congeftionem. Secundò, an fit in principio, augmento, ftatu, an in declinatione.

In principio ejus curationem per debitam diætam complent, fecundò per fluxus prohibitionem, & remotionem multitudinis, & caufæ antecedentis à toto.

Diætam non folum in principio, fed etiam in aliis temporibus inftituunt, quæ tendat ad frigidam cum aliquali ficcitate, undè effe debet tenuis, quantum vires ferre poffunt, & potus parvus. A carnibus, & vino omninò abftinendum, quantum fieri poterit, vitentur omnia *pinguia, frixa, falfa, lacticinia, legumina, & alia mali fucci*, Conveniunt *ptifana hordacea cum feminibus melonum, lactuca, endivia, borago, & cichorium, paffula, amigdalæ & panis bifcoctus*. Alvus fervetur lubrica, aliàs clyfteribus proritetur. Veneris ufus prorfus interdicatur, & membrum affectum in quiete detineatur.

Quantum ad fecundum pro fluxionis prohibitione, & remotione multitudinis, primò fanguinem mittunt ex parte oppofita, revulfionis gratia, fi nullum adfit impedimentum, & deindè ob derivationem ex parte vicina, præcedentibus frictionibus, cucurbitulis &c. Si inflammatio fit fimplex, & exquifita, bis, & etiam ter, fi opus fuerit, fanguinem eliciunt, & quidem liberalius, quando fanguis fola quantitate peccat. Si verò fit compofita, aut pro magnitudine aliquod afferat periculum, corpus purgant, habito ad humores refpectu, qui fimul cum fanguine peccant, qui fi fint biliofi, hos prius præparant cum *Syr. de infuf. rof. de cichor. & endivia*, deindè purgant aliquo lenitivo medicamento, ut *Manna, Caffia, vel confervarum expreffione*. Si fuerint pituitofi, vel melancholici, prius præparant *Syr. de borag. lupul. fumar. fimpl.* cum aquis confimilibus, & poftea purgant cum *decoctione fol. fen. & agarici, cum Syr. Sueff. rof. folut. diacatholic. conf. Hamech*, vel in forma boli cum *caffia*, & dictis confectionibus. Purgato corpore, conveniunt hirudines fedis venis, & maximè fi evacuatio hæc fuerit confueta, & aliquo modo fuppreffa.

Propter fluxionis inhibitionem curatio apud vulgares exiftimatur, inflammatæ partis refrigeratio, ac propterea refrigerantibus, ut ajunt, utuntur, *oleo rofaceo, butyro recen-*

recenti, *lacte & foliis herbarum frigidarum*, sed Galenici *Galenum* non legunt, haud in parvo versantur errore, & plerumque lenes inflammationes in magnos, lethalesque morbos degenerare faciunt; sunt enim accuratissimi *Galeni* verba cap. 2. hoc titulo: *Supra autem nobis est dictum, refrigerantis inflammationibus, non evenire, ut semper subsideant, quia vi ingentis, & magnæ inflammationis, in qua compactus defluxus fit, licet eam copiosius refrigeres, tumorem non tolles, sed lividam, frigidamque partem reddes, & affectum in scirrhum commutabis: impactus igitur cum tenaciter sit, nullum auxilium ab adstringentibus, & refrigerantibus admittit, sed evacuationem postulat.* Fuere autem Medici eo tempore, qui non modo, calefacientibus ad discutiendum, sed etiam scarificationibus cuti adaptatis, ad aliquam sanguinis portionem evacuandam utebantur.

Nostra indicatio inflammationis curativa est, ut primò spiritus agitatio, & furor sedetur, deinde obstructio reseretur, & tandem ut sanguis concretus resolvatur, ac tunc curatio erit integra.

Notandum verò, quod sedata spiritus agitatione, faciliter, & sanguis resolvitur, & obstructiones aperiuntur: at si postrema duo tentaveris, furioso existente spiritu incassum laborabis, imò in pejus inflammationem convertes.

Spiritum itaque irritatum ita sedabis.

℞. *Vitrioli com.* ℥.j. *Aquæ ros.* ℔.ß. *Fiat in hac vitrioli solutio*, & madefactis in hac solutione vitriolata tepida linteis, inflammationem fove, nam 4. horarum spatio spiritus quiescet, & dolor cessabit, dummodò puris generatio incepta non sit; est in vitriolo vis magna anodyna, ob anodynum sulphur, spiritum sedans, non autem refrigerans materiam coagulatam, ut vulgares falso credunt Medici. Sedato dolore, si rubor, & tumor adhuc supersint, infra triginta sex horarum spatium curationem complebis *fodicationum emplastro*, cujus mira efficacia spiritus sedatur, sanguis resolvitur, & obstructiones aperiuntur.

Fit inflammatio ex vasorum obstructione, & hæc ab alkalis acido saturatis, quæ non tantùm sanguinem grumefaciunt, & reliquos succos in sua circulatione retardant, sed etiam partem volatilem in suo cursu sistunt. Inflammationis igitur curatio ea expostulat medicamenta, quæ acida, & austera absorbent, sanguinem, reliquosque succos volatilioribus imbuunt particulis, & obstructa reserant vasa. Hujusmodi sunt interna, vel externa.

Interna absorbentia sunt, quæ salem habent volatilem, ut *Mumia, sperma Ceti C. C. & ebur sine igne parata, antimonium diaphoreticum, os de corde Cervi, sanguis hirci ad pleuritidem paratus, Cryst[all]. mont. &c.* Hæc enim præter volatilitatem, quam habent, alkalia sunt, in quorum poris acidæ particulæ incuneantur, earumque cuspides infringuntur, vel saltim obtunduntur, & stagnans sanguis & succus fluidior, & mobilior redditur, tubuli laxantur, & obstructio reseratur. Prosunt quoque diaphoretica, ut *Bezoarticum minerale, Joviale, martiale, lapis bezoarticus, aqua theriacalis &c.* His enim materiam obstruens, vel effusa inciditur, subtiliatur, & vel sensibiliter, vel insensibiliter exturbatur. Eandem habent vim salia volatilia, ut *C. C. succini, scordii, rutæ, absynthii, cardui sancti, bardanæ &c.* Hæc namque æthereas continent particulas, quæ à quovis calore agitantur, & obstruentes particulas ad motum excitant, & à vulgaribus calida creduntur.

Si dolor urgeat, anodyna maximè conveniunt, ut *Laudanum opiatum, Nepenthes, diascordium, pilulæ de cynogloss. &c.* quæ sudorificis commodè commisceri possunt; hæc namque præterquam quod spiritum pacant suo sulphure anodyno, vi quadam diaphoretica, qua pollent, & sudorifica, morbificas expellunt causas, & acutos acidorum salium aculeos emendant.

Externè applicari possunt ea omnia medicamenta, quæ tubulos obstructos laxant, concretum in vasis sanguinem, vel in aliquam cavitatem propinquam effusum dissolvunt, fluidiorem reddunt, ac ad diaphoresim promovent. His dotibus *emplastrum de Spermate Ceti* potitur: Vel inflammata pars *spiritu Vini rectificato, in quo infusa fuerit recens radicis bryoniæ rasura, tepidè foveatur, vel spiritu Vini Camphorato, vel Crocato.* Vel fiat fotus ex herbis aromaticis, ut *scordio, ruta, absynthio, erysimo, cherefolio, floribus chamomillæ, sambuci, meliloti, foliis lauri, in aqua florum sambuci coctis, post coctionem vigora spiritu vini alkoholizato*, & tepide applica, & reitera. Vel applicentur *linteola sanguine leporis imbuta*, in cujus defectu *cuniculorum sanguis* substitui potest.

Purgans medicamentum omninò inutile judicamus in inflammationibus, imò eas in pejus mutare solet, nam humores vehementius commovet, & ad partem irruunt affectam; verùm non improbandum censemus, si cachochymia i. e. pravorum humorum colluvies in corpore luxuriet, dubium non est, quin purgans conveniat medicamentum, sed non inflammationis, sed cachochymiæ ratione.

Sanguinis missio, si inflammatio sine febre sit, neque juvabit, neque nocebit, si cum febre periculosissima est, esto *Gal. 1. aph. 23.* blateret: *In ardentibus febribus, in maximis inflammationibus, & vehementissimis doloribus, usque ad animi deliquium sanguinem detrahendum esse.* In hac sanguinis missione omnem salutis spem collocant vulgares, putantque optimum, & compendiarium in hoc morbo esse remedium, ut posthabitis contra indicantibus, eam celebrent. Verùm innocentem detrahunt sanguinem, ne ad partem affectam fluat, ac si ibi se effunderet, & concresceret. Respiciunt ad posterius, id quod futurum erit, ex falsa eorum imaginatione præcavere student, & noxium in radice non attingunt. Inflammatio vel resolvitur, vel suppuratur, detrahendo sanguinem, à quo omnis est calor, refrigerant, coagulant obstruuntque, & resolutio, vel suppuratio impeditur, vel in longum protrahitur tempus.

Quatuor de causis vulgares sanguinem fundunt.

Prima quoties quantitate, seu copia peccat, & pletoria vocatur.

Secunda, revulsionis, aut derivationis gratia; revulsionem maximè celebrant quàm longissimè à parte defluxionibus tentata, & derivationem per loca ipsi viciniori. Hinc est, quod revulsio debetur tantum circa principia, derivatio verò, principio transacto, & revulsione jam facta.

Tertia in morbis vehementibus, & potissimùm, qui inflammationem habent conjunctam, ut in angina, pleuritide &c. & similiter in morbis acutis.

Quarta in febribus refrigerationis gratia, & hinc Galenus, *Saluberrimum*, scripsit, *esse in omnibus febribus sanguinem mittere.* His igitur de causis vulgares sanguinem effundendum volunt. Cœterum respondemus.

Ad primam, si copia, seu quantitate peccat sanguis, libenter phlebotomiam concedimus, præcipue ubi necessitas urget, malum inducias non permittit, & ex magno sanguinis affluxu periculum impendet; quotiescumque verò sanguinem minuere expedit nec intereà à præcipiti urgentia cogimur, possumus multo tutius, atque commodius per diætam absolvere: nam diæta est assidua phlebotomia.

Ad secundam, revulsio, & derivatio penitus evertitur ab *Harvejano* sanguinis *motu*, nam sanguis cùm in orbem à vena cava in cor, è corde in arterias, ex arteriis in venas, à quibus iterum in cor, & arterias deferatur, manifestum est quamcumque sanguinis missionem non ad peculiarem quandam partem, sed ad universum corpus pertinere.

Ad tertiam, sanguinem mittendum repudiamus, nisi pletora adsit (sed hæc rarissimè observatur) ex qua suffocationis evidens immineat periculum, & tunc ultro sanguinem mittendum fatemur. In pleuritide, peripneumonia &c. hoc remedii genus tanquam maledictum in nostra *Trutina Medica* improbavimus.

Ad quartam, ut indiscriminatim in omnibus morbis sanguificinam exerceant vulgares, refrigerationem, & ventilationem commenti sunt, cùm unam, vel saltim duas sanguinis uncias evacuandas jubent; sic enim sanguis respirabit! Sed quænam ventilatio, sanguine è venis prodeunte, contingere potest? Cum nihil aeris in venas ingredi possit? Quis unquam agnovit sanguinem respiratione, & ventilatione indigere? Profectò enim natura sanguinem in venis, & arteriis conclusit, ubi nullus patet aeris aditus. Verùm fortasse minus damnanda erit ejusmodi phlebotomia, quæ paucissimum evacuat sanguinem, cum minimum noxæ, aut periculi inferre possit.

Scarificatio in aliquorum sententia non erit inutilis, si fodicationum emplastro statim scarificationis dolor sedetur. Verum, per hæc vulnera sanguinem inflammationem proxime efficientem educere imaginantur, sed perperam, nam sanguis extra venas effusus per hanc lanienam non educitur, imò majorem sanguinis affluxum concitare potest.

CAPUT III.

De Abscessu.

PHlegmonem, sive inflammationem à natura, vel à Medico non resolutam ante puris generationem, sequitur necessariò abscessus. Verùm hoc vocabulum satis generale est, nam omnem denotat tumorem, sive apostema, cujus causa in aliqua corporis parte ab humore p. n. collecto parata asservatur: Specialius tamen hic pro abscessu tumorem intelligimus, in quo pus, vel aliud extraordinarium latet, & cum sanie permistum. Dicitur *abscessus* ab abscendentibus fibrillis, laceratisque vasis.

Signa.

Quando inflammatio in abscessum degenerat, & hoc partis opus natura molitur, dolor augetur, febris utplurimùm accenditur, ut inquit *Hip. aph.* 47. *Sect.* 2. *Dum pus fit, dolores, ac febres fiunt magis quàm confecto*: Tumor autem versus cutem fit extuberantior, cutis fit tenuissima, & tactui cedens cum immediata elevatione, hic abscessus dicitur.

Causa.

Apud vulgares abscessus causa in genere est substantia solida, vel unus, vel alter ex quatuor humoribus, aut omnes simul concreti, ob quos, partes quæ antea erant unitæ, ab invicem abscedunt, distenduntur, & rodendo majus occupant spatium. Puris materiam sanguineam constituunt, & causam efficientem, calorem præternaturalem, undè pus frequentiùs inflammationem sequitur, quam alios tumores, quia sanguis non tantùm humidus est, sed etiam calidus, & facilè calori adventitio conjungitur, quæ hæc duo ad sanguinem in pus concoquendum maximè sunt necessaria.

Nostra sententia est, quòd sanguis motu circulari sensim destitutus, & in capillaribus vasculis concretus, vel in aliquam intercapedinem effusus, ejus spiritus indesinenter avolant, & partes sulphureæ allisione atteruntur, earumque subtiliores evaporant, & viscidus sanguis coagulatus, & effætus volatilitate destituitur, & obstructione parciùs illi commiscetur pabulum nitrosum, & particulæ æthereæ à quibus ejus vita conservatur. Tunc temporis salinæ particulæ resurgunt, quæ à crasso viscidoque sulphure exaltato irretiebantur, & fermentalis caloris ope compagem destruunt, & in pus commutantur, quod summa gaudet corrosione ob salis exaltati aculeos à sulphure exaltato acuatos. Putridum illud liquamen partis fibras, & tubulos, in quibus cespitat, & fluctuat, spiculis suis exedit, corrodit, & cavitatem sibi struit, quam mora adauget, ampliat, & abscessum producit. Rupto abscessu, fæculentus, & fœtidus liquor effluit, & ingrato utplurimùm odore nares afficit, ob putrefactum sulphur; est etiam intensè corrosivus, ob salinas particulas summè exaltatas, aut gustu quisquam comprehendere potest.

Prognosis.

Quoties abscessus versus cutem externam emergit, salubris est; educta enim materia, facilè curatur, quoties introrsum properat, vel in visceribus fit, lethalis est.; Abscessus apertio quo diutiùs protrahitur, eò pejus est; succedunt enim febres habituales, sinus, ossium subjectorum caries, imò & gangrenæ. Pus album, æquale, læve, & minimè fœtidum certò salutem pollicetur. Si acorem nimium contraxerit, sanguinem conspurcabit, febres producet, corrodet, atque exedet fluidorum canaliculos; Pus aquosum, & tenue minus, aut viscidum, & fœtidum, malum; significat enim contumaces obstructiones, præcipitationes, & putredines.

Curatio.

Vulgares chirurgi, irritis discutientibus, omni industria student, ut citius ad suppurationem abscessus disponatur; pro qua re in usu est inunctio *ex quatuor oleis, scilicet, amygdalino, chamomælino, & utriusque lilii cum lana succida superpositione*, addunt quandoque *butyrum recens pluries lotum*. Imposterum superponunt *gallinæ adipem, & suillæ axungiam* & partem affectam, ea illiniunt ter aut quater in die, & ut citius maturatio perficiatur, ac cutis extenuetur, commendant cataplasmatis usum hoc modo:

℞. Fol. malvar. Violar. Althææ, & Scabiosæ ana m. j. Radic. utriusque lilii ana ℥. j. Caric. ping. nu. x. Passul. enucleat. ℥. ij. Bulliant, & contundantur addendo Butyr. recens loti, & Axung. suillæ putridæ ana ℥. ix. Ol. Camomil. & Amygdal. d. ana ℥. ß. Fermenti ℥. ij. Croci fila x. Stercoris columbini ℥. j. M. f. cataplasma.

Hujusmodi cataplasma sæpè mutant, ne exsiccetur, & exsiccatum maturationem impediat.

Confecto jam pure, ad sectionem deveniunt, tunc cum perfecta apparet inundatio, & est commune authorum consilium, ne expectetur, quod à natura disruptio fiat ob triplicem causam; Prima, non semper tumores in parte decliviori disrumpit, sæpè hoc facit in parte superiori, per quam non benè tumor expurgari potest; secunda, foramen à natura fit angustum, adeò ut non sufficiet ad partes puris crassiores expurgandas; tertia, cutis illa adeò à natura extenuatur laceræ vestis instar, ut difficulter agglutinari possit.

Ut hæc incommoda vitentur, aperiunt caustico *ex calce, & sapone nigro* confecto, postmodum ad escharæ casum *mantecam cum endiviæ foliis* applicant.

Vel ferro tumorem incidunt, & incisionis quantitas desumitur à tumoris magnitudine, tum à natura partis laborantis; à tumoris magnitudine, in majoribus tumoribus sectio facienda est, majorque, quemadmodum in minoribus minor; à natura partis laborantis, nam in facie, præsertim in mulieribus, quoad fieri poterit, minima fieri debet. Eadem ratione in tumoribus axillarum, & inguinum sectio facienda est per transversum, quemadmodum in fronte sectio semper facienda secundum partis longitudinem, nam si fieret per transversum, statim concideret supercilium.

Sed pro completa sectionis notitia multa observanda veniunt.

Primò, ut sectio fiat in loco, in quo pus continetur.

Secundò, in loco altiori, molliori, & decliviori.

Tertiò, facienda est secundum processus musculorum, ne scilicet musculi, & potissimum eorum, & tendines secentur, ac lædantur.

Quartò, ut vitentur magni nervi, venæ & arteriæ, nec ex eorum læsione accedant convulsiones, & hæmorrhagiæ.

Quintò, ut tumore jam adaperto, universum pus una vice non extrahatur, potissimum in magnis abscessibus, quod monet *Hip.* sect. 6. aph. 27. *Quicumque suppurati, aut aquam intercutem patientes uruntur, vel secantur; si pus, aut aqua universim effluxerit, omnes moriuntur.*

Sextò, ut locus patiens, quoad fieri poterit, blandè, & suaviter, seu minori tractetur dolore.

Sectione jam facta in usu est apud nostrates chirurgos illicò *stuppam imponere ovi albumine conquassato imbutam*. Utuntur ovi albumine ob vim, quam habet emplasticam sanguinis fluxum sistendi: hujusmodi stuppata spatio 24. horarum detineri solet, ac sublata ad dirigendum malè feriati chirurgi digestivo utuntur. Ad quid digerendum, ubi quidquid digerendum erat, natura, digessit? Protrahunt isti curationem, ut ægrorum crumenas digerant, Parant digestivum *ex terebinthina Veneta, ovi vitello in æquali portione, additis guttulis olei rosacei*, & ex eo tum turundas, tum custodias inungunt, & partes circumstantes eodem oleo rosaceo liniunt, ut quantum erit possibile, inflammationem, & humorum fluxum, & impetum reprimant, & ad eundem usum utuntur *foliis lactucæ, vel endiviæ* in tumoribus adapertis, anni temporibus calidis; frigidis verò, foliis *brassicæ, vel betæ* ad juvandam digestionem. Utuntur digestivo bis in die usque ad perfectam, vel saltem bonam puris digestionem & diminutionem duritiei circa ulceris labra. Post digestivum utuntur *Unguento aureo simplici*, si ulcus sordidum non fuerit; si verò sordidum, utuntur mundificante aliquo, ut *Unguento Apostolorum vel Aegyptiaco*, & tandem *Unguento de tutia* ad consolidandum.

Si abscessus fuerit magnus, & magna puris copia ex eo fluat, post apertionem, corpus purgant, & si opus fuerit, etiam ad decocta deveniunt.

Si inflammatio neque resolventibus, diaphoreticis, vel alkalicis resolvi potuit, vel quia non statim accersitus fuit chi-

chirurgus, vel quia medicamenta applicata tantæ non fuerunt energiæ; vel quia inflammatio in abſceſſum properat, tunc factam, vel inceptam ſuppurationem promovere debemus illis medicamentis, quæ fermentationem, & calorem ſuppuratorium in parte promovent, talia ſunt *emplaſtrum de Cumino labdano*. Inter reliqua ſuppurantia eminet *lac*, *in quo coctus fuerit ſapo Januenſis*, & decoctum illud parti affectæ cum linteis multiplicatis appoſitum, non tantum mirè maturat, verùm etiam abſceſſum aperit. Poſſumus etiam uti variis emollientibus *fol. alth. flor. chamomill. verbaſc. melilot. ſem. lini*, *farin. ſecal. mell. vitell. ovor.* cataplaſma calidè imponendo. Vel in principio *empl. filii Zacch. vel de Meliloto* ſuperpoſitione utimur ad duritiem evincendam, deinde *emplaſtrum noſtrum Benedictum* ſuperponimus ad abſceſſus ſuppurationem, & quod notandum, ubi emplaſtrum non adhæret, inibi fit tumoris apertio, & præcipuè ſi cuticula ſeparetur, infra duos dies aperitur. Rupto abſceſſu, exprimitur pus, ſuperponitur emplaſtrum, & ita producendo, infra ſeptem dies curatur. Non credibile eſt, quantum hoc emplaſtrum valeat ad maturandos, aperiendos, & curandos cujuſcunque generis tumores. Hoc unum dicimus, hoc emplaſtro æger non indiget chirurgi ope, ſed ſui ipſius eſt chirurgus.

Quandoque nos ruptum abſceſſum filamentis madidis in infuſione calida *lapidis medicamentoſi* citò, tutò, & jucundè curamus; hæc enim aqua fluxiones inhibet, ſanguinem ſiſtit, dolorem ſedat, abſtergit, carnem pravam creſcere non ſinit, & breviter ad cicatricem perducit.

Aliquandò propter humorum affluxum, vel propter circumjacentium abſceſſus partium intemperiem excidit in abſceſſus locum fluor importunus, qui continui ſolutionem impedit, tunc

℞. *Aloes lucidæ*, *Myrrhæ opt. & Croci ana* ℥.j. *aloen & myrrham in pulverem redige*, *crocum minutim contunde*, *ſimulque miſce in vaſe vitreo cum ſpiritus Vini* ℔. ij. *vas occlude*, *ac per quatuor dies in ventre equino materiam digere*, *exime tunc vas à ventre equino*, *per inclinationem ſepara balſamum rubicundiſſimum materialibus ſupernatans*. Liquorem hunc pretioſiſſimum ſerva; fluorem enim cujuſcunque abſceſſus, ulceris exſiccat illinctus, duritiem ulcerum emollit, & perfectam cicatricem inducit, ac à recidiva præſervat. Dicitur balſamum proprietatis, vel elixir proprietatis per infuſionem.

Quandoque non expedit à topicis abſceſſus ruptionem præſtolari, nec procraſtinandum eſt ad puris eductionem, ſed quando conſtat ſufficientem quantitatem in abceſſu adeſſe, eliminandam, & foràs ejiciendam eſſe judicamus; pus enim mora redditur acrius, & ab ipſo partes vicinæ magis, magiſque corrumpuntur, & foveam ampliorem excavat. Præterea ubi ex partis affectæ mollitie tactu manifeſta, ut & rubedine, ac dolore diminutis puris perfecti præſentia innotuit, aut ferro puri exitum paramus, & quidem in loco tumoris maximè molli, & declivi: at quia ægri ſæpè ferrum exhorrent, vel chirurgus ex ignorantia, ut convenit, inciſionem efficere neſcit opportunam, utile erit abſceſſum nobilibus aperire ſecticis, quæ dolorem non inducunt, ſpermaticas non lædunt partes, & novum in parte cohibent fluxum, & hoc unum erit:

℞. *Merc. meteoriz. pulv.* ℥. j. *Farinæ frumenti*; *vel hordei* ℥. v. *ſimul m. ac ſuper planum lignum cum ſpatula lignea propria ſaliva fac maſſam ſecundum pineolorum magnitudinem*, *quos exſiccari permitte*, unoque ex eis. utere ad cujuslibet abſceſſus apertionem. Alterum ſecticum priori nobilius:

℞. *Saponis nigri com.* ℥.j. *Calc. viv. aq. non expert. pulv.* ℥. ß. *ſimul m. nam fit maſſa alba:*

Cujus ℞. q. ſ. pro abſceſſu aperiendo, neque deterreat nigredo, quam reperies in carne, nam à medicamento producitur. Vel aliud ſecticum prioribus nobilibus parari poteſt *ex ſaponariorum lixivio*, *ex tribus partibus*, *duabus evaporatis*, *una remanente*. Vel aliud nobilius pro divitibus *ex luna nitri ſpiritu ſoluta*, *& in lapidem infernalem redacta*.

Advertendum pro ſecticis, quòd ſemper ea infigenda ſunt in medio alicujus expoſiti emplaſtri, quod abſceſſui ſuperponatur, ad hoc ut ſecticum à loco, cui primò adhæret, amoveri non poſſit propter emplaſtri adhæſionem; nam aliàs hinc illinc vagando, opus non perficeret.

Abſceſſu inciſo, vel ſecto, laxantibus procuretur oſcharæ caſus, pus effluat non una vice, ſed partitim, ne ægrorum vires proſternantur. Verùm ſi in parva ſit quantitate, omne effluat, ſed ſine forti, & diutina preſſione, quo evacuatio ulcus ab acido acri liberandum, ſive ut vulgares loquuntur chirurgi, mundificandum eſt, ad quem finem *ſpiritus Vini camphoratus*, *aqua Reginæ*, *balſamus ſulphuris terebinthinatus*, *vel balſamus proprietatis* cum filamentis adhiberi debet; hæc enim volatilitate ſua acidum abſorbent, exturbant, & prohibent, ac non ſolum fibras à carne ſana diſruptas ſeparant, ſed etiam ulcus mundificant. Ulcere mundificato, ſarcoticis, & conſolidantibus utimur, hujuſmodi ſunt *empl. diaſulph. ſodic. opodeldoch*.

In abſceſſu curando utilis eſt diæta, inutilia ſunt medicamenta purgantia, & ſanguinis miſſio, ac quicquid propinant chirurgi, præter potiones vulnerarias, de quibus latiùs infra.

CAPUT IV.

De Sinu.

Quotieſcumque chirurgorum incuria adapertum jam abſceſſum citò ad cicatricem non perducit, vel totius abſceſſus locum non exactè mundificat, ichor quidam produci ſolet, qui in circumjacentes abſceſſus partes ſe inſinuans, ſibi vias aperit, quæ cum præcedenti abſceſſu communicant. Tumorem hunc ſinum, vel cuniculum antiqui appellavere. Eſt ſinus cavitas in carne, producta à pure in quadam parte diutius ſtagnante, cujus orificium ſtrictius eſt, interior verò illius cavitas amplior, & latior exiſtit, & in quo cutis carni ſubjectæ adjacens non coaleſcit. Differt ſinus à fiſtula, partim flexuoſitate, quæ in ſinu non occurrit, undè aliis dicitur abſceſſus ulceratus, inveteratus, & aliis ulcus ſinuoſum.

Signa.

Sinum adeſſe cognoſcimus, quoties in magnis abſceſſibus pus diutius ſtagnat, ſive quod tardius aperti, ſive negligentius mundati fuerint, mora longiori corrumpitur, vicinaſque partes, ac fibras tendinoſas exedit, atque quoties abſterſo pure à primo abſceſſu, ſi circumcircà partes exprimantur, novum pus ab expreſſione erumpit: tunc ſinum adeſſe, vel cuniculum certum eſt, qui præter apparentem, occultam habet continui ſolutionem. Prætereà ſi ulcus uniri non poteſt, & caro ſit ſpongioſa, ſi ulcus ſaniem reddat nigram, oleoſam, ſi linteamina, quæ ſicca imponuntur, quoties removentur, graveoleant, hinc ſinum adeſſe denotant. Sinum itaque in quadam parte, abſceſſu antea afflicta adeſſe cognoſcimus, primò ex eo quòd orificium, cujus conſolidatio inducta fuit, brevi poſt tempore aperiatur, & materiæ ichoroſæ ab illo prodeant, ſecundò ex eo quòd turunda, quæ ſtatim in anguſtius orificium introducta fuit, deindè in amplam cavitatem impellatur.

Sinus eſt vel rectus, vel obliquus; magnus, vel parvus, cavus, vel ſuperficialis, acclivis, aut declivis. Hæ differentiæ explorandæ ſunt turundis, ſive ſpecillis argenteis, aut ferreis, item candelis cereis, aut ſimilibus, in ſinus profunditatem immiſſis.

Cauſæ.

Sinum fieri docent vulgares, tunc cùm pus diutiùs in profundo detinetur, & acrem, erodentemque acquirit qualitatem, & cuniculos molitur, ac partes profundiùs à ſe invicem, corrodendo, dirimit, & majus ſibi comparat ſpatium, in circumjacentes partes ſe inſinuando, quinimmò ad affectam hoc modo partem non tantùm ex vicinis, verum etiam univerſo corpore excrementa, & qui ſuperabundant humores, confluunt, undè malum augetur, & non facilè priſtinum ſtatum recuperare poſſunt.

Pro noſtra dicimus, quòd puris materia mira virtute corroſiva prædita eſt, cum majori ex parte ejus particulæ ſalinæ duræ, & acutæ ſint, & facilè ſubtili advenante materia, in motum adigentur, & in abſceſſus parietes impellunt, & fibras, ac tubulos ſcindunt, & ulterius inter has fibras, & tubulos debiles, & laxiores ſe inſinuant, & exedendo ſcrobem excavant, & quò diutius ſtagnant, eò latiorem, & profundiorem cuniculum, & quandoque plures moliuntur cuniculos; Succingitur ſinus pellicu-

licula, sive quadam tunica semicartilaginea, ut carnosæ, membranosæque partes hac munitæ pellicula à particularum salinarum spiculis lædi nequeant, verum absque hujus remotione impossibilis redditur sinus curatio, imò temporis tractu obcallescit, & fistulam producit; Fit hæc pellicula à sulphureis particulis crassioribus, quæ à pure evolare non possunt, sed sensim partium adesarum poros, & illarum interstitia suo lentore obducant, iisque phlegmaticæ particulæ, quæ in pure continentur, associantur, & salium spicula cicurant: ex his particulis sulphureis acidis unà cum salinis, & phlegmaticis inter se agentibus, subtilioribus evaporatis, pellicula coagulatur, & fixatur.

Prognosis.

Sinuum magna est diversitas, & non solum quantitatis ratione differunt, ut alius sit major, alius minor, alius brevior, alius profundior, sed etiam figuræ, quod alius sit rectus, alius flexuosus, sicut etiam positionis modo, quibus non parum curatio variatur; Qui sursum tendit, meliorem curationis spem præbet, quia per ejus orificium facilè pus effluit: qui verò deorsum, vel ad latera, difficilem reddit curationem cùm pus diutius retineatur, & retentum ulterius erodit, & corrumpit. Pus album, læve, æquale, & minimè fœtidum certò sanitatem promittit; sic si dolor, & tumor disipareant, bonum est. Si sanies valdè tenuis, eaque nigra, & fœtida, malum; denotat enim os subjectum cariem contraxisse. Si crassa, viscida, & fœci similis sit, solam carnem ulceratam esse demonstrat. Sinus nisi celeriter curetur, callum contrahit, & durus efficitur, nec postea facilem recipit curationem, sed indè recidivæ, vel temporis cursu fistulæ oriri solent.

Curatio.

Chirurgorum vulgus plagellarum, & pulvillorum multitudine digestivo, vel alio unguento inunctorum sinus replent, neque animadvertunt, quòd quantò magis extraneorum corporum interpositione partes distrahunt, tantò magis eas à seipsis divellunt, unio longè abest, & partium vita ità dissipatur, ut earum œconomiam curare ampliùs non valent.

Si verò sinus orificium non liberè pateat, illum detergunt, *mulsa, vel vino cum aqua marina misto, cui sal adjectus fuerit, vel terebinthina, & farina hordei cum melle, aut squama æris cum vino, & melle.*

Cum verò sinus interdum sint plures, aut major eorum sit profunditas, ut eos planè aperire non sit possibile, nec etiam unguenta per totam eorum cavitatem penetrare possint, tunc præcipuè liquida abstergentia magis probant, quia in omnes partes se insinuant, & alia per siphonem injiciunt, ut

℞. *Hord. integri p. iij. Centaur. min. Absinth. ana p. ij. coque in melicrato, & f. injectio.* Vel ℞. *Aq. decoct. hordei, Meliorati ana ℥. ij. ung. Aegyptiaci ʒ. ß. m. & injiciantur.*

Injecto medicamento, sinus os concerpto linteamine aliquandiù obstruunt, ne mox medicamentum refluat, & postmodum clauso orificio *emplastro Basilico*, in sinu relinquunt. Deindè fasciarum circumvolutionibus fundum arctè constringunt usque ad sinus orificium. Deterso sinu sarcotica liquida per siphonem injiciunt, *vinum austerum, in quo thus coctum sit, vel decoctum ex Aristolochia, symphyt. cauda equina rosis, & similibus cum vino*, cui nonnulli *thus, myrrham, & aloen* addunt, ac tandem sinus orificio *emplastrum Barbarum* in medio perforatum ad saniem effundendam imponunt.

His nihil quandoque proficientibus, ut semper evenire solet. Si æger opulentus sit, convocato prius chirurgorum, & urinæ Medicorum consilio, corpus purgant, ne sinus noxium totius corporis humorem recipiat, & demisso ad fundum usque specillo, sinum scalpello aperiunt, & *stupam ovi albumine conquassato imbutam* ad sanguinis fluxum compescendum superligant, quam post viginti quatuor horas exsolvunt. Deindè ad crassam sordem abstergendam, & saniem exsiccandam collutionibus *ex Aqua marina mulsa vel aluminosa* utuntur, vel *ulcus pulveribus aluminis, chalcanthi* implent, & demum sarcoticis curationem absolvunt.

Nostra sinus curatio consistit in solutæ unitatis unione, & cavitatis repletione; uniri enim ea, quæ dissident, non possunt, nisi prius cavitas repleatur: verùm neque cavitas carne repleri potest, nisi naturalis partis constitutio restituatur, & ab omnibus sordibus liber ac mundus sit sinus. Ad has indicationes complendas potissimum eò respiciendum est, ut salsæ particulæ, acidæ, & acres sinus lateribus adhærentes abstergantur, & in pure domentur: in his perficiendis dupliciter procedimus, externè, & internè. Externè ad lentoris in sinus parietibus adhærentis abstersionem, & ad putis acidas particulas pessumdandas, ea conveniunt medicamenta, quæ crassiores, & fixas sulphuris, & salis particulas volatilizant, & exturbant, *decoctum scordii, absynthii, nicotianæ, vel succus centaurii, apii, roris marini, in quibus myrrha sit dissoluta*, per siphonem injecta. Vel *mel rosaceum in aqua hordei solutum*, quod in frequenti usu est apud chirurgos Gallos, vel *aqua calcis vivæ, aqua saphirea n. d.* propter salia alkalia, vel *aqua salis armoniaci n. d.* per syringam eburneam intrusa; his enim pellicula illius latera obducens, & carnium agglutinationem inhibens, aufertur. Vel melius, & brevius abluatur sinus *aqua Reginæ* intrusione, deindè immittatur *balsamus proprietatis cum emplastri fodicationum* superpositione. Dum hæc scribimus, Juvenem Januensem sinu in crure dextro ad unius spithamæ longitudinem laborantem his tribus præsidiis breviter pristinæ sanitati nos restituimus. In sinus curatione de dissectione ferro, sive igne potentiali mentionem non facimus, nam his nostris præsidiis sinum dissecari non oportet. Multum ejus curationi suffragatur diæta, purgans medicamentum potius exsiccando convenit, quàm sanguinis missio, & vulnerariæ potiones summoperè conducunt: sed de sinu fusius agimus Tomo 2. cap. 19. *De Ulcere sinuoso.*

CAPUT V.

De Fistula.

A Sinu fistula saltem in eo differt, quod callosa & dura est; ideoque post sinum ut recta, & ordinata procedamus methodo, de fistula agimus. Si sinus celeriter non curetur, ut convenit pus cuniculum agit, pars callum contrahit, & durior efficitur, ac exactæ continui solutioni reluctans, perennes efficit fistulas. Est fistula sinus foraminulum habens angustum exteriùs, constrictum, & callosum, intus verò se dilatans, & cuniculum efficiens profundum, ex quo humor saniosus, vel sordidus quotidiè cum quibusdam tamen intervallis sine dolore emanat.

Duæ ejus sunt species, una quæ unicum modo habet canalem, modò rectum, modò obliquum, quæ propriè fistula nominatur, ob similitudinem, quam habet cum fistula arundinacea, altera quæ in plures cavernulas intùs terminatur, è quibus singulis peculiaris meatus ad unicum orificium producitur, & hæc propriè, à chirurgis ulcus appellatur cavernosum.

Signa.

Ulceris foraminulum est plerumque rotundum, & arctum, labia habens dura, sive callosa, sine, aut cum exiguo dolore, humida aliquando, sed persæpè sicca: in quibusdam locis externè cavitas tactu notari potest, per quam etiam nonnunquam strepitus excitatur, & sanies modò parciùs, modò copiosiùs per fistulæ orificium exprimitur, nunc serosa, nunc alba, livida, atra, aut fœci persimilis, nunc crassa, nunc tenuis. Quorsum interior cavitas feratur, explorandum est, & immisso in sinum specillo, seu stylo fistulæ rectæ profunditatem cognoscimus, sed etiam aliqua candela valdè exili, loco styli utimur. Stylus multò commodior est, ubi fistula ad os, candela verò ubi ad partes molliores, & sensiles penetrat; variè enim fistularum sinus procedunt, nunc ad nervos, ligamenta, membranas, venas, arterias, os, & nonnunquam ad interiora viscera.

Si fistula solam partem occupet carneam, immissus stylus non admodùm dolorificus est, & illud, quod tangitur, molle existit, pus effluens est album, æquale, & copiosum.

Si stylus nervum attingat, exploratio valdè dolorosa est, & pus quod exit, pingue, & oleosum est, sed parcius, & membrum istius nervi domicilium existens in officio suo hebetatur.

Si pro-

Si profunditas ad venam pertingat, sanies fœcis instar egreditur, & si vena est exesa, cruenta, & crassior.

Si ad arteriam penetret, sanies advertitur tenuior, & magis pellucida, ac aliquantulum saliens i. e. cum saltu egreditur.

Quod si ad os perveniat, durum quid exploranti occurrit cum nullo dolore, periostio nondum adeso; si vero os carie laborarit, inæquale, & asperum tangitur; sanies, quæ effluit, est serosa, nigricans, & pessimi odoris.

Causa.

Quia hujusce tumoris præcipua substantia est callus, hanc ob rem & fistula ut tumor quidam est; ajunt *Galeni* sectatores continentem causam atrabilarium esse sanguinem, discussis quidem, ac per halitum digestis tenuioribus partibus, ac crassioribus relictis fistulam fieri; Verùm *Galenici* morbos, qui ab ipsis curari nequeunt, omnes ab atrabilario originem habere dicunt, ut de Cancro dicemus.

Fistula ab abscessu, vel vulnere suam cognoscit genesim; hinc enim si ob corporis impuritatem, vel pravorum humorum copiam, vel (quæ potissima causa est) chirurgi imperitiam nimis diù curatio protrahatur, & non rectè curetur, profundiorem pure moliente cuniculum, callosus evadit, Fistularum causam in sinu rimamur; si enim pus, quod salinis, sulphureisque constat particulis, diutiùs quam par est, in sinu stagnet, ejus latera obducit, cum particulæ subtiles, & volatiles intestino motu agitatæ in adesos parietes se insinuant, discussis volatilibus, tantummodò crassæ, & terrestres remanent, quæ coagulantur, comprimuntur, latera incrustant, ipsisque tenaciter adhærent; agente præcipuè lentore, aluminoso puris sale, & partis succo alimentitio, ac in scirrhosam ob calescunt duritiem.

Prognosis.

Fistula recens, ac simplex, quæ in carnosis tantum partibus est, non profunda: in corpore juvenili, & boni habitus faciliter curatur; difficulter verò quando plures partes sunt erosæ, sic etiam antiqua sensu destituta, profunda, flexuosa, varios habens cuniculos: membris nobilibus vicina, & corporibus senilibus, cacochymicis, & debilibus. Difficulter etiam curatur, quæ ad tendines, nervos, arterias, venas, ossa, articulos, dorsi vertebras, thoracis cavitatem, imi ventris, uterum, vesicam, aut intestina pertingit.

Vel si occurrat circa illa loca, in quibus natura ab excrementis se exonerat, ut in abdomine, inguinibus, natibus, ano, scroto, perinæo.

Verùm apud omnes *Medicos* fistula non tantum perdifficilis est curationis, verùm etiam incurabilis. Nostrates chirurgi parum differunt à tonsoribus, ideoque eos curant morbos, quos simplex tonsor curare potest, & potiùs inducere fistulas, quàm curare satagunt. Qui non chirurgos se jactant, inducunt fistulas, non curant; semper enim chirurgi defectu fistulosi fiunt sinus, eoque devenit istorum ignorantia, & impostura, ut cum ex artis errore, quam profitentur, abscessus, & sinus in fistulas abire permittant, salubres fistulas esse ægrotis suadent, exagerando, quòd si superfluitates, & deleterii humores, qui è fistula effluunt, in parte detineantur, necessariò mors sequeretur: sic miseris imponunt fratribus duplici modo, nam nec illos curant, nec ut ab aliis curentur, minitato mortis terrore, tacitè insinuant.

Nos circa hanc materiam non relinquemus, quoad fieri poterit, eorum malitiam, & ignorantiam detegere, nec non & exquisitam, perfectamque curationem radicitùs indagare, adhoc ut agnoscant vulgares *Medici*, quanta sit differentia inter spagyricos, ut ipsi ajunt, practicantes, & ipsos; bonus itaque chirurgus, & artis suæ gnarus nunquam fistulis locum dabit, verùm cum alias alterius errore factas invenerit, nostro instituto curabit.

Curatio.

Vulgares chirurgi fistulæ curationem exordiuntur, primò debitam instituendo diætam, & corpus à superfluis humoribus purgando; deindè ad topica deveniunt, & callum averruncant vel medicamentis, vel ferro, vel igne.

Angustum fistulæ orificium dilatant per penicillos ex *spongia*, *radicibus gentianæ*, *Aristolochiæ*, *brioniæ*, *asphodeli*, *& hellebori nigri exsiccatis*. Hæc in pyramidalem efformata figuram, & parte acuta in fistulam immissa omnem fistulæ humiditatem imbibunt, crassiora evadunt, & sensim orificium ampliant.

Quòd si his callus non removeatur, ad fortiora descendunt, ut *trochiscos de nimio*, *unguentum Ægyptiacum*, *vitriolum ustum*, vel ad composita recurrunt, ut

℞. *Laxivii fortis* ℥. *iv. Decoct. lupinor.* ℥. *j. Mell. rof. colat.* ℥. *j.* ß. *Alum.* ʒ. ß. *m.* Vel ℞. *Lythargyr.* ℔. ß. *bulliat in aceto*, *& aqua rosar. deinde filtra.* Vel ℞. *Ung. Ægyptiaci* ℥. ß. *Sublimati* ʒ. ß. *Lixivii* ℥. *j. Aq. rof.* ℥. *ij. Plantag.* ℥. *iv: Bulliant aliquantulum.* Hæc medicamenta turundis in fistulas intrudunt.

Hæc si commodè applicari nequeunt ob fistulæ angustiam, & profunditatem, eam totam aperiunt, & medicamenta ad profundum usque injiciunt: quòd si tota aperiri nequit per siphonem in forma liquida deturbant & diluunt, ita sunt *lixivium*, *aqua marina*, *calcis vivæ &c.* Vel in forma sicca ob majorem exsiccandi energiam, calamo fistulæ orificio admoto, insufflant.

Verùm quia non semper fistula his cedit medicamentis, ad ferrum, & ignem confugiunt. Ferro totam aperiunt fistulam, qua aperta, callum acie scalpelli, aut novaculæ, ad carnem usque probam detrahunt, quod non solùm ex colore, sed ex sanguine, & doloris sensu percipitur. Contingit quandoque ut callus perdurus ferro non cedat; tunc candente ferro expeditiùs & minori cum dolore tollitur: verùm quia ægroti ferrum, actualemque ignem exhorrent, ad caustica deveniunt, & dum hæc sive per caustica, vel ferrum ignitum administrantur, partes aliquo defensivo refrigerante, vel repellente circumcirca muniunt, ne inflammatio obotiatur.

Adusta fistula, medicamento relaxante, quod escharam dejicit, utuntur, ut est *manteca cum foliis endiviæ*, *butyrum*, *vel unguentum de althæa*, quod quandoque est gangrenæ mater; deinde sarcoticis utuntur unguentis. Quod si in os desinat, abradunt, si quid cariosum vel nigrum sit. Si altiùs caries os corruperit, terebra squamam excindunt, & si ad medullam usque penetrarit, forcipe excisorio eximunt quod corruptum est; si totum corruptum fuerit, totum eximunt, osse jam purgato, vel ablato, ad incarnantia recurrunt medicamenta.

Quibus omnibus adhibitis, si fistula non cedat, & non curetur, incurabilis habetur, & totum negotium naturæ committunt: sed nunquam hactenus auditum est fistulam per se, vel naturæ viribus sanatam fuisse, nisi per medicamenta, & optimè conditionata, alias minimè curabitur. Non mirum itaque, si fistulæ chirurgos rident, & ad hominis usque mortem perseverant, & in pejus, ac deterius, quàm in melius eorum arte abeunt; sperant enim ab eorum vanidis medicamentis id, quod nullo modo possunt, ac obstinati efficaciora, & validiora non vestigant.

Quòd si ob ægroti debiles vires, vel situs conditionem, neque ignis, neque ferrum locum habeat, ad palliativam recurrunt curationem, i. e. fistulas pallio obtegent; quod idem est fistulas in pacifica possessione conservare; in æquinoctiis corpus pravis succis refertum purgant, ita enim magnopere fistulas ad sanitatem conferre credunt.

Fistula adeò difficilis curationis existit, ut impossibilis ferè curatu sit; quia adhoc ut incarnetur, & cicatrizetur, aliqua soluta unitas, necesse est, ut optima caro in parte vicina existat; at quia callo undequaque circumvolvitur, per consequens nullo modo in ea cicatrizatio fieri potest, sed semper eodem modo persistit, quamvis innumera adhibeantur sarcotica. Addimus adhuc ad majorem curationis difficultatem, quod utplurimum neque sectica prosunt, & morbum non extirpant, nisi exquisita, & optimæ energiæ extent. Hoc autem ad evidentiam demonstratur, nam si applicentur caustica vehementia, inflammationem inducunt, qua generata, utplurimum gangræna excitatur; si mitiora fuerint, callum non extirpant, & per consequens indicationi non succurrunt, & sic debent medicamina fistulæ applicanda mediocrem tenere temperiem, adhoc ut iis dotata facultatibus, prava symptomata non inferant, & callum radicitùs enervent. Quibus adimpletis, procul dubio curatio integrè perficitur.

Fistulæ curationem aggredimur tum internis, tum externis medicamentis. Interna ea esse debent, quæ sanguinem, & succos corrigunt, salinas, acidasque particulas fixas temperant, & ad resolutionem disponunt, & acres ichores

res cicurant, talia sunt *decocta ex ligno guajaco*, *salsa parilla*, *radice chinæ c.c. limatura*, *rasura eboris &c.* Vel vulnerariæ potiones *ex radicibus consolidæ majoris*, *caryophyllatæ*, *bistortæ*, *vincetoxici*, *angelicæ*, *ex herbis*, *agrimonia*, *hyperico*, *scordio*, *vincapervinca*, *persicaria*, *sanicula*, *rore marino &c.* Vel diaphoretica, ut *antimonium sulphur auratum diaphoreticum*, *bezoarticum minerale*, *sulphur antimonii fixum &c.*

Externa sunt, quæ callum incidendi, vel absumendi vim habent; si itaque fistula callum non adeò durum contineat, quia recens, felicissimè curatur aquæ calcis calida injectione, quæ ita paratur.

℞. *Calcis vivæ* ℔. *j. Aq. font.* ℔. *iij. Bulliant simul ad consumptionem tertiæ partis aquæ, quæ remanet decantetur*, & servetur ad usum. Si tamen fistulæ orificium ita sit arctum, ut syringam respuat, primò ampliandum est, penicillo ex *gentianæ radice* intruso, deinde immittatur *aqua calcis sola*, *vel spiritu Vini acuata*, *cui si Mercurium dulcem* addes, potentius operabitur, vel sufficit sola *aqua plantaginis*, *in qua mercurius dulcis solutus est*. Si calidè injiciatur.

Si verò diuturna sit fistula, & durum, seu lapideum contraxerit callum, tunc maximo cum fructu applicabis *Magnum Calcinatum Paracelsi*, prodest quammaximè *præcipitatus albus*, in madida turunda aspersus. Similiter *aqua salis armoniaci*, *aqua mercurialis*, *oleum antimonii*, & præ omnibus, *spiritus salis armoniaci*, *vel oleum Mercurii album*, injecta per syringam cum superpositione *emplastri fodicationum Paracelsi*, ac singulis viginti quatuor horis medicamenti renovatio fieri debet. Remoto callo, facilè *balsamo proprietatis*, *vel unguento sarcotico* pars carne impletur, & perfectè cicatrizatur.

Est hic advertendum, quòd aliquando fistularum ichor subjectum os cariare, vel maculare solet, præcipuè si perioftium fuerit erosum; tunc licet recens sit fistula, nunquam curabitur, nisi os radatur, aut convenientibus purgetur medicamentis, ut dicimus *Tomo Secundo cap. 21. de ulcere cum ossis carie*, ossis verò nigredinem aufert *Mercurius dulcis in aqua plantaginis solutus*, & illitus.

Non relinquendum tamen est remedium, quod pluries experti sumus, & semper felici cum eventu, nam non solum recentes, verum etiam inveteratas & malignantes fistulas adæquatè persanat; hoc autem remedium est arsenici balsamum maximum in hisce morbis, & benigniter elargimur. Advertimus quammaximè in hoc medicamine, quod nec minus secundum *Paracelsi* institutum, & formulam, bonum evadet, & perfectè fiet, non *Paracelsus* id componere ignorarit, sed ut ipse in chirurgia manifestè loquitur, enigmaticè discurrit, & cum filiis artis tantùm sermonem habere vult. Unde nos propter publicam utilitatem, & ad clariorem rei intelligentiam sic formulam componimus:

℞. *Arsenici*, *& Salis Nitri p. æq. tunde quamoptimè. Immitte in tigillum, prunisque impone, & evaporare, ac ebullire incipiant tantisper, donec fumus, & ebullitio cessaverit, hæcq. ad fundi imum adipis instar in tigillo fluentis se demiserint. Deinde ter (quò diutiùs, eo melius) calcinentur. Sepone, ut refrigerentur; postmodum materiam hanc calcinatam accipe & in eam aliam salis nitri partem æqualem addes, & miscebis, uti prius calcinabis eodem ignis gradu, deinde hæc massa rursus pulverisetur, & in cella vinaria in vase terreo vitriato ponatur, in loco declivi; nam paulatim liquabitur in oleum, quod oleum, seu balsamum in vase vitreo conservabis, & tamdiu relinquatur, quousque in liquorem vertetur, quem pro usu servabis*. Si vini spiritum super hunc liquorem pluries accedentes, spatula agitando, vel vini spiritum phlegmaticum destillando evocabis, in nobile transibit medicamen, quod tanquam arcanum asservabis in deploratis chirurgiæ morbis, & præcipuè in cancro, ulceribus phagedænis, cacoethicis, in ossium cariebus &c.

Hæc est vera formula olei arsenici, quod applicari poterit super nudam lini petiam, si superficialis fuerit fistula; si verò profunda existat, cum turunda, sive cum spongia, vel cum syringa immittatur, habet enim facultatem erodendi callum absque eo, quod carnem sanam affligat, vel inflammationem, sive dolorem inducat, quod mirabile quidem est, ut in praxi manifestò observatur.

CAPUT VI.

De abscessibus frigidis.

EGimus de abscessu calido, de sinu, ac fistula, qui illi succedere solent: nunc *Galenistarum* ordinem prosequendo, de abscessibus frigidis agemus.

Frigidos illos tumores appellat *Galenus*, quos inflammatio non præcedit, neque à sanguine, neque ab humore fiunt biliofo, sed ex nutrimenti partium degeneratione, dum aliquando in homogeneam quandam, aliquando ætherogeneam abit materiam, quæ sibi locum aptando, figuram vitiat tantum; nam ob sui lentorem, neque intemperiem, neque dolorem in partem inducere solet.

In duplici sunt isti tumores differentia, nam pars eorum humidam, liquidamque continet substantiam, ut lutum, olei amurcam, vini fæcem, urinam, balnei sorditiem, melleum, mucosumque succum graviter olentem, quem omnes adversantur. Vel solida corpora, præsertim cum inveterata fuerint, vel inter duas tunicas, vel sub certis membranis continent velut ungues, pilos, lapides, ligna, ossa, carbones, testas, spinas, panniculos &c. (quæ inveniri vulgares dæmonum arte ex maleficiis ineptè asserunt,) tophaceas substantias. Itemque veluti araneas, cretas, gypsum, grumos, multoties animalium, & insectorum figuras, ac similia innumera pro diverso lascivientis naturæ cursu; quomodocumque autem materia contenta diversimodè variet, semper tamen ex unico succo alimentario omnes hi tumores fiunt, & secundum diversa loca, ubi enascuntur, varia nomina sortiuntur. Si enim in capite provenit, testudo, & talpa dicitur; si juxta juncturas, ganglion, glandula, & nodus vocatur. In testiculis hernia, in collo bocium, & scrophula.

Tot itaque essent tumorum frigidorum differentiæ, quot materiarum eos producentium diversitates, atque eæ cum innumeræ esse possint, sigillatim de illis neque *Galenus*, neque cæteri authores mentionem fecere, sed una denominatione quoscumque tumores, qui lentam materiam, dolorem, ruboremque non provocantem continent, frigidos nuncupavere.

Horum tumorum frigidorum causam materialem continentem effectivam *Galeni* asseclæ solito humorum logismo, cum humorem pituitosum, tum melancholicum, tum tertium ex utroque commistum esse, sine tamen fundamento assignant; nam certum jam est, & apud omnes sani judicii, & excultæ doctrinæ viros comprobatum est, ex uno simplici partium nutrimento degenerato, tot materiarum varias apparentias produci, secundum fermenti proprietates, quas in parte suscipit; quod clarum est in strumis, in quibus partium nutrimentum sæpè in tophum, durumque lapidem degenerare solet. Fiunt itaque tumores frigidi ex errore facultatis assimilatricis, dum id, quod parti assimilare debet, non solùm non assimilat, sed hoc in aliquid purulentum, & mucosum transmutat, quod partis situm vitiat, & in extuberantem attollit tumorem.

Cum itaque *Galenus* tumoribus frigidis tantùm, & nomen, & singularem tractatum tribuerit, nos quoque de iis sigillatim verba faciemus, nam de reliquis in suis locis agemus. Sunt tres isti tumores *Atheroma*, *Steatoma*, & *Meliceris*.

CAPUT VII.

De Atheromate, Steatomate, & Meliceride.

HOc peculiare habet hoc tumorum genus, quod materia, quæ in his continetur, in peculiari tunica, aut nerveo folliculo à communi cute diverso, atq; distincto claudatur. A materia autem contenta nomen accipiunt.

Quod *atheroma* Græcis dicitur, Latinis *pultatio*, ejusque contenta materia est veluti puls quædam, quæ ex aqua, & farina fieri solet. *Est* autem *atheroma tumor præternaturalis propria contentus tunica, originem ducens ex nutrimento degenerato pulti simili, sine dolore, simplicis coloris, nec digitis facilè cedens, nec iis remotis, facilè iterum exturberans.*

Steatoma idem sonat ac *sebatio*, & *tumor est in omnibus atheromati respondens*, præterquàm in materia contenta; continet enim materiam sebo semel liquato, ac

deindè

deinde coagulato fimilem, pinguem, homogeneam, atque compactam.

Meliceris Græcorum *tumor eft*, quem latini *mellifavium* dicerent, ex eo quia vifcida quædam fubftantia, & homogenea, veluti mel ex tali tumore diffecto educitur. In omnibus corporis partibus tumor ifte excitari folet, fed præcipuè in capite emergit, & dicitur *Teftudo*, & *talpa*, ut fuo loco.

Signa.

Omnes hi tumores à parvulo incipiunt, & fenfim, ac diu excrefcunt, ac tuniculæ fuæ includuntur. Meliceris quidem figura rotundior eft, magifque extenditur, & ad digitorum compreffionem, ob minorem humoris craffitiem celerius cedit, & amotis digitis, pari celeritate revertitur. Steatoma durum eft, à ftruma tamen differt, quod non ita ut ftruma durum eft, neque ficut ftruma inæqualem habet tumorem. Meliceris cognofcitur ex materia melli fimili folliculo inclufa. Quid verò intus in his tumoribus lateat, ut conjectura præfagiri poteft, ita certò cognofci non poteft, nifi ejectum eft.

Caufa.

Solitis nugamentis infiftentes chirurgi, fectatiique *Medici*, volunt horum tumorum caufam pituitofi humoris fobolem effe, in uno magis, in altero minus à naturali conftitutione recedentis, qui lentè temporis progreffu ex tenuium partium refolutione in materiam nunc pulti, nunc febo, nunc melli fimilem degenerat, & quocumque modo hi humores fub cute latitant, & per tempus ibidem manent, natura adjuvante, varias induunt formas, & repræfentant, ut modò, præter pultem, febum, & mel, luto, amurcæ, fœci, pilis, carbonibus, vermibus &c. fimilis evadat, ac propria veftiantur tunica.

Horum tumorum genefis fecundum noftram fententiam eft, quòd fiant ex unico fucco alimentitio fuperfluo parti alendæ deftinato; craffiori quàm nutriendæ parti conveniat, hinc utplurimum hominibus inexercitatis, otiofis, quales Cœnobitæ funt, etiam corporibus, partibufque horum laxis hi abfceffus accidunt. Hic fuccus alius tenuior, alius craffior eft, cuidam ineft acidum, vel falfum, vel oleofum, vel fpirituofum, & juxta horum fuccorum varietatem, in hifce tumoribus tunicatis, materia vel tenuior, vel fpiffior, vel pinguior, vel durior apparebit. Hi fucci propter ftagnationem nunc hanc, nunc illam induunt faciem; fi enim particulæ volatiles ab acidis figuntur, materia ftagnans commutatur in duritiem pinguedini bovinæ non abfimilem, & fic producitur fteatoma. Si plus falis fixi, quàm acidi colligatur, materia pulti erit fimilis, quia particulæ fixæ talem mutationem, quam volatiles non efficiunt in fuccis, & oritur atheroma. Si materia inclufa fit oleofa, difcuffis particulis fpirituofis, illa quæ remanet, melli affimilatur, & oritur meliceris, ut videre eft in oleis deftillatis, quæ amiffis fpiritibus, incraffefcere folent.

Caufa autem, quòd talis fuccus aggeratur, & alteretur, eft, quòd membranæ, & partes membranofæ, aut à caufa externa violenta diftendantur, dilatentur, dilacerentur, quod utplurimùm fit, vel quando à caufa interna nonnihil erodantur. Unde fibris, quarum textura membranæ à fe invicem feparatis, poris dilatatis, & ampliatis, alimentum eorum proximum diftributum uberius recipitur, retinetur, & ita fenfim extrorfum verfus protuberans, tumor generatur: nam introrfum non patet fpatium, ut eò urgere poffit. Diximus utplurimùm caufam præcedere externam. Sic à verberibus, & allifu crebro, jumentis præfertim equini generis per aliqua membra corporis extantes, & pendulas has formas fæpè vidimus. Sed ad homines nofter redeat fermo: Videmus quofdam *Monachos*, & *Moniales* orationi genibus ad terram demiffis factitandæ affuetos, fic (hi orant pro nobis peccatoribus Deum) ut articuli diù fatigentur, & obftupefcant, adeoque dilatatione membranarum iftius loci, fæpiffimè tales patiantur tumores, in fpecie meliceridés in genibus. Obfervetur hoc, quòd fi non femper, tamen utplurimum tales tumores à caufa externa violenta, occafionaliter oriri folent.

Quod ad folliculi generationem attinet, fequenti modo generatur: fibrillæ erofæ, aut laceratæ, aut à fe invicem feparatæ, cum fponte non redeant in naturalem unionem, à nutrimento collecto, & coacervato fucceffivè & ipfæ in largius diftenduntur, & hinc indè alias emittentes fibras, quæ mutuò concurrentes, tandem fe uniunt, & in perfectam concurrunt membranam, quæ nutrita, & dilatata cavitatem efformat, cum tumore incrementum capit ex parvo initio, cum incremenro tumoris, & ipfa accrefcit, & augetur, quoniam fuccus alimentitius tranfudans per membranas læfas non natutali fitu, & ritu tranfponitur, fed conglomeratus coacervatur, ob id nudam maffam aut fevi, aut pultis, aut mellis repræfentat, prout fimul fub ifta tranfudatione, & collectione plus, minufve alteratur.

Horum tumorum contenta in duplici funt differentia, una enim eorum pars humidam, liquidamque continet fubftantiam, ut lutum, cœnum olei amurcam, vini fœcem, urinam, balnei forditiem, melleum, mucofumque fuccum graviter olentem &c. Hoc provenire remur à fucci evafati diutina ftagnatione, qui hanc, vel illam induit faciem; fi enim particulæ in fuo motu non conferventur, fed varios fubeant motus, inter fe figuras mutant, & nunc hanc, nunc illam liquidam, humidamque oftentant figuram. Altera verò pars folida, & peregrina continet corpora, præfertim cum inveterata fuerit, ut calculos, lapides, lignorum ramenta, carbones, pilos, ungues, offa, limacum cochleas, ovorum teftulas, fpinas, cornua, carnes, tum duras, tum fpongiofas, panniculos, cretam, gypfum &c. Item multoties animalium, & infectorum figuras, ut vermes, mufcas, araneas, pediculos, &c. Hæc extranea corpora in his tumoribus tunicatis infpicientes à fectione bardi vulgares, ad diabolicas, præftigiofas, & maleficas confugiunt artes, & in hos tumores diaboli ope injecta fuiffe nimis credulis circumftantibus referunt. Peccant vulgares naturæ opus in diabolum referentes. Perniciofum eft ignorantiæ afylum omnia in diabolum referre, quæ eorum caput cucurbitinum non capit. Sciant hi homines diabolici, quod diabolus nullum injiciendi jus habet, fed ut leo rugiens circuit, latrare poteft, mordere nequaquam. Sed in naturalibus, relicto diabolo cum vulgaribus, noftra fententia eft, in hujufmodi tumoribus variarum figurarum infecta ex ovulis, ut fufius *De Ulcere verminofo Tomo 2. cap.* 14. dicimus, vel ex aliis fuccorum mifcelis oboriri. Quoad corpora folida, & peregrina, quæ in his tumoribus in fectione nancifcimur, quomodò generentur, facilè affequi poteft is qui faniorem philofophiam modò vix à limine falutaverit: Reperiuntur hæc in tumoribus, ubi diutiffimè materia latet, & ftagnat, quia hæc temporis progreffu plures mutationes circa figuras fubit, & quarum particularum figuris, miftura, fitu, combinatione, concurfu, pofitu, & motu nunc hoc, vel illud, hujus, vel illius figuræ corpus generatur.

Non eft in humano corpore locus ab his tumoribus cifticis immunis; nafcuntur enim in capite, fronte media, intima fuperiori palpebra, pone oculi canthum, externo oculi angulo poft aurem, in auriculæ pinna, fub maxilla inferiori, in cervicibus, in dorfo, fuper offe enfiformi, in media manus vola, in cubiti flexura, in metacarpo, in manuum digitis, in genu, poplite, parte pedis fuperiori &c.

Prognofis.

Tumores ifti abfque periculo per plures geftantur annos, & lento progrediuntur gradu, medicamentis etiam rariffimè cedunt, & in mortem ufque perdurare folent. Sponte tamen ob partem aliquam materiæ contentæ fubtilem, & alterabilem fuppurationem pati folent, ac tunc cavendum eft Medico; ne fuppurata materia potius vergens, quàm ad exteriora ob folliculi impedimentum, vel ad os aliquod inclinans illud vitiet, vel in aliquam corporis cavitatem erumpat, propter quod mortem inducere poffet, & quandoque fuppurati in ulcera forаida, & fiftulofa degenerare folent. Præter notatum fuppurationis periculum, introrfum horum trium tumorum, enormem excrefcentiam, nonnunquam deformitatem, quam in patientem aliquam corporis partem inferunt, præter, inquam, hos patientes ad eorum curationem non urgentur? indolentes enim funt, raròque funt partium functionibus noxii. Rariffimè à fola Natura horum tumorum per refolutionem curatio perficitur, neque refolventibus externis licèt efficacif-

ficacissimis cedunt; etenim in eorum materia sæpissimè sunt partes, quæ postquam his commistæ, subtiliores vi medicaminum evanuerint, pertinaces evadunt. Hi tumores suum habent folliculum, qui si in curatione omninò non extirpentur, esto materia emungatur, recidivam patitur, tunica illa efficit, ut iterum adjacentium partium nutrimentum degeneret in materiam illam, quæ prius in tumore continebatur.

Curatio.

Vulgares chirurgi, congruo instituto victu, & universalibus præmissis, totum evacuant corpus; verùm purgantia medicamenta, & sanguinis evacuationes, & decocta sunt his tumoribus omninò inutilia; eorum quippe materia est extra naturæ jurisdictionem in folliculo deposita, & hujus farinæ remediis cedere nescit: deindè ad humores ipsos accedunt, inter quos atheroma, & meliceridem circa initia discutiunt, & pro discussione opportunum medicamentum putant *emplastrum de lapide Pyrite*, quod parant:

℞. *Ammoniaci* ℥. *iij. Galbani*, *Opoponacis Sagapeni ana* ℥. *j. Lapid. pyritis præp.* ℥. *iij. Diachylon. mai.* ℥. *vj. Ol. camomelini* ℥. *j. F. empl.* Vel *Diadictamnum*, quod à *Gal. 5. de compos. per genera cap.* 14. describitur. *Sennertus* probat *emplastrum ex ammoniaco*, *pyrethro*, *& oleo succini* factum. Si discuti nequeant, suppurationem tentant, ut

℞. *Picis navalis* ℥. *j. Ammoniaci*, *& Sulph. ana* ℥. ß. *m.*

Si nec minus suppurari possunt, causticis aperiunt, vel incidunt cruciatim, quo modo brevius tumorem cum suo folliculo extrahere credunt, postmodum digerunt, & mundificant *unguento Ægyptiaco*, *& aureo* simul mistis, ac demum *emplastro diachylonis* cicatricem inducunt.

Indicatio horum tumorum curativa chirurgis desumenda, eadem erit omnibus tribus: est illa contentæ materiæ eductio, folliculi extractio, & exacta loci consolidatio.

Materiæ eductio per apertionem fieri necesse est, quæ vel ferro, vel sectico celebranda est; ferrum horribile est, & insalubre, nam partes folliculo circumpositæ, sanæ, & integræ sunt; propterea ab incisione crudum emergit vulnus. Secticum est in horum tumorum apertione appropriatissimum, nam paulatim sanam lacessit cutem, fermentum vicinis impressum partibus exterminat, & folliculum dissipat. Sectica suprà descripta his tumoribus aperiendis opportuna sunt, tutius tamen est illud ex Mercurio meteorizato ob suæ efficaciæ diffusionem, quæ his suffragatur tumoribus: Verum ante causticorum applicationem materia quodammodò alteranda, & emollienda est sequenti emplastro:

℞. *Gum. ammoniaci* ℥. *ij. Sulphuris* ℥. ß. *Camphoræ* ℥. *ij. Euphorbii* ℥. *j. Ol. petræ q. s. M. f. empl.*

Ut causticis postmodùm facilius materia intùs contenta unà cum folliculo suo eximatur. Apertione facta, inclusus humor educendus est apta digitorum pressione, ut penitùs abscedat.

Materia educta, magna superest pro folliculo extrahendo difficultas, etenim ille circumambientibus partibus tenaciter adhæret, nec facilè eximitur, & dolorosa est operatio eam separationem scalpro procurare; etenim nisi separetur, alias recidivam parit, aut relicto folliculi tantillo, in fistulam abit, aut ulcus diuturnum, ac fœtidum constituit. Nos ad horum tumorum folliculum destruendum, & recidivam vitandam, vel aliud majus fugiendum, *penicillo spiritu salis armoniaci*, *vel oleo Mercurii albo imbuto* leviter, & dextrè folliculum oblinimus, usque dum æger dolorem persentiat, si sanguis appareat, completum est opus, sin minùs, pergimus, idque toties tentamus, quousque sanguis appareat: si qua superveniat hæmorrhagia, applicatis applicandis, sistenda est. Ac tunc *proprietatis balsamo* injecto, *emplastroque sedicationum* imposito, infrà decem dies exactissimam complemus curationem.

CAPUT VIII.

De Anthraco, seu Carbunculo.

Tumor hic variis appellatur nominibus, Græcis dicitur *Anthrax*, Latinis *carbo*, & *carbunculus*. Avicennæ *pruna*, & *ignis Persicus*, quibus vocibus etsi diversos significari tumores nonnulli credant, & particularia capita de anthrace, & carbunculo, de pruna, & igne Persico egerint: reverà tamen iis nominibus unicum tumoris genus significatur, & utriusque eadem ferè curatio instituitur. Dicitur *Anthrax*, eo quòd plures solet efformare sinus, & antrum quoddam repræsentare videtur, verùm perperam ita dicunt, nam græcè *Anthrax* Latinè *carbonem* significat. Dicitur *carbo*, vel quia crustam excitat nigri coloris, ita ut extinctus videatur carbo; vel adinstar carbonis accensi, & igniti particulam ipsam affectam adurat, & in crustam convertat. Dicitur *carbunculus*, quia crustam interdùm excitat, quæ carbunculi instar fulgere videtur. Appellatur *Pruna*, quia accensæ prunæ instar prædictos gignit affectus. *Ignis* tandem dicitur *Persicus*, quòd Persis sit solemnis.

Avicennas anthracem distinxit in pustulosum, & aliqua humiditate vesicante refertum, & ignem Persicum appellavit; & sine pustulis, & absque ulla humiditate, & hunc prunam vocavit; verùm hi affectus accidentaliter solùm, non autem in propria forma sunt diversi, varia namque subeunt nomina, ob varia quædam accidentia, quæ ipsis contingunt.

Anthrax, seu *carbunculus* tumor est non multum prominens, sed in parte profundus, atque durus, in centro suæ peripheriæ lividam nigredinem eamque pellucidam præsefert, in peripheria rubor ad tactum albicans apparet, cum fervore, & uredine, mirum in modum dolet, febrem inducit acutam, somnum aufert, & si dormire sinit, insomniis horribilibus cruciat, sæpè phrenesim inducit.

Anthracis subjectum sunt omnes externæ corporis partes, & utplurimum tendinosæ, non excludimus tamen internas affici posse absque ulla curationis spe, ut ventriculum, intestina, oculum, nasum, vesicæ cervicem, &c.

Signa.

Anthrax, seu carbunculus incipit plerumque ab exigua pustula, interdum verò non solum una majuscula erumpit pustula, sed multæ, exiles, veluti milii semina, crebræ in particula residentes, quibus præruptis, ulcus crustosum fit, quale à candente excitatur ferro. Antequam pustulæ erumpant, pruritus in parte sentitur, mox pustula, aut pustulæ oriuntur. Interdum tamen citra omnem pustulam incipit Anthrax, & ulcus crustosum excitatur, crustula modò nigricante, modò colorem cinereum præse ferente; mox brevi, bubonum instar, excrescit in rotundum, & acutum cum ingenti calore, ardore, & dolore, qui præsertim circa vesperam exasperantus. Adest insuper in ipsis ingens prurigo, & vehemens scalpendi desiderium, adeò ut vix manum æger continere possit, quin partem fricet, ex qua fricatione posteà plures oriuntur pustulæ. Caro circumposita effervescit, caloremque habet, & maximam phlogosim concipit, colorem etiam continet, quàm in erysipelate, & phlegmone nigriorem, veluti si cum rubro aliquid nigri permistum sit. Crusta ablata, non semper pus, sed caro spongiosa, vel tendo quasi calcinatus occurrit, qui à sana parte, relicto ulcere cavo abscedit. Accedunt deindè alia symptomata, febris nimirùm, & magis eos infestat, qui anthrace, seu carbunculo corripiuntur, quàm qui phlegmone erysipelatode laborant. Nausea, vomitus, appetitus dejectio, tremor ac cordis palpitatio, frequens animi deliquium, deliria, quæ omnia eò magis infestant, quò malignior materia est.

Et licèt omnis anthrax, seu carbunculus sit malignus, vel pestilens, non omnis tamen pestilens est; discernitur autem pestilens à non pestilente, primò, pestilente aeris constitutione; vix enim possibile est, ut vigente pestilente constitutione, oriatur carbunculus, qui ipse pestilens non sit. Deindè omnia symptomata, & signa, quæ in carbunculo apparent, ingravescunt in pestilente carbunculo; nam febris, quæ carbunculo adjungitur, pestilentem refert naturam, & licet extrà minor, quàm in non pestilenti appareat, & imò interdum vix percipiatur, tamen intùs magis

magis urit, & longè perculosior est. Floridus faciei color mutatur, lingua nigricat, & sicca est, alvi excrementa sunt livida, & biliosa, appetitus dejicitur: adest nausea, & pessimorum humorum vomitus: spirandi difficultas, anhelitus fœtor; sudor multus, vel frigidus. Somnus est interdum planè profundus, interdum vigiliæ infestant, deliria comitantur, animi deliquia, & syncopes.

Causa.

In assignanda anthracis causa materiali, vulgares cum ipso *Galeno* se ridiculos ostendunt, fingunt, ut illis placet, humorum metamorphoses, quæ non adeò Ironicè apud *Ovidium* inveniuntur; etenim volunt in anthrace, seu carbunculo sanguinem exuti, & partem crassam in atrabilarem succum abire, tenuem verò in exurentem, & acutam bilem, ad hujusmodi carbunculi malignitatem, dolorem, ruborem, cæteraque illius accidentia fieri sibi suadent. Verùm.

Ecquis fuit ignis, qui sanguinem combussit? Quis destillator, qui tenuem à crassa partem separavit? Ecquis absque bile, & melancholico furore has nugas tolerare potest? Erudite ipsemet *Galenus*, ut nobis imponeret, phantastico suo humorum quaternario credidit, ac nescimus, quomodò in assignanda anthracis materiali causa pituitam subticuit immutatam? Hæc habet, 2. *de diff. febrium cap. 9. Quod si sanguis supra modum assetur, pars quædam ejus subtilior, ac pinguior omnino in flavam convertitur bilem, quæ autem crassior, in atram, quòd in his tumoribus, qui carbunculi appellantur, contingit; nam in his ex sanguine supra modum effervescente ad atræ bilis humorem fit transmutatio, ità autem hoc accipi volo atrabilis humorem, & qui nondùm exquisitè atræ bilis naturam transierit, sed in quodam sit confinio constitutus.*

Commenta hæc credat Judæus Apella, vel qui velit, nos qui falsissima ea jam cognovimus, nunquam erit ut illis adhæreamus, sed causam hactenùs inauditam, & à nemine, quem sciamus traditam patefaciemus, qua anthraces tumores isti omnes maligni, lethales, cacoethes, pertinaces, medicamentis non cedentes passim emergunt, qui adeò, chirurgos exterruere, ut velut à peste ab iis curandis aufugiunt, ac sub verbis, Noli me tangere, ægris suadent, ut non audeant tumoris curationem aggredi, si vitam exoptant.

Ut ergo propositioni satisfaciamus, memoriæ reducendum est, magnum Hip. in tres partes integrum hominem viventem fecuisse, in contenta scilicet, continentia, & impetum facientia; facientia impetum contenta esse noluit, ut nos doceret, ea in continentibus, esse tanquam in domicilio, in contentis verò per modum diffusionis. Ad nostrum itaque propositum advertendum est, quòd in his omnibus partibus vitium accidere potest, propter quod morbosum hominem fieri necesse est, summa tamen differentia est inter morbos, qui ex contentorum, impetum facientium, & continentium vitio fiunt; Etenim contentorum vitia, si continentium innatam, debitamque servent temperiem, separationis, resolutionis, coctionis, suppurationisque auxiliis, paulatim contentæ materiæ vitium vincent, & ad pristinum statum corpus reducunt. Ita etiam si impetum facientia exorbitent, in furorem abeant, terrore quatiantur, aliisque passionibus urgeantur, si continentium robur constans sit, quia eorum regimine reguntur, facile est; ut ad naturalem tranquillitatem reducantur. Verum enim verò si in continentibus vitium accidat, quorum œconomia contenta, & impetum facientia æqualiter reguntur, indè expectanda est morbi correctio, & contracti morbi curatio, si hæ partes, quibus hoc munus destinatum est, vitio laborent, lethalis morbus expectandus est: imò potius totius corporis confusio pertimenda est, nam non solùm continens pars vitio laborabit, sed & contenta, & impetum facientia, quæ continentium nutu reguntur, passunt ibunt, & in athesiam i.e. intemperiem proruent, necessarius indè mortis adventus ob defectum rectoris vitalis regiminis; ut verò hanc theoriam ad praxim reducamus, sciendum est, quòd quoties contenti in viventi corpore succi, & humores vitio aliquo laborant, in tumores eos assurgere vel calidos, vel frigidos necesse est, at qui continentes eos partes sanæ sunt, vel eos ad suppurationem inducunt, vel eorum lentorem non curant, hac sub classe tumores sunt tàm calidi, quàm frigidi, quos recensuimus, in quibus natura, & arte auxiliante, certa, & indubitata succedit suppuratio. Sic etiam si spiritus, seu impetum facientes furorem contrahunt, ut in inflammatione, erysipelate, aliisque similibus dolorosis affectibus, sedativis remediis ab arte præstitis sedantur, quod reliquum est, à continentibus partibus regulatur, & ad naturalem reducitur statum; undè asserere audemus quòd si vitia contentorum, & impetum facientium in pejus abeant, & in mortem properent, id tantùm defectu Medici, & non medicamentorum accidere, non autem ex contracti vitii dispositionibus; contrà verò in iis tumoribus, qui partium continentium vitio fiunt, nam in illis semper mors imminet, ac quoties curantur, dignus gloria Medicus, & encomiis dignum medicamen jure merito existimari potest.

Fit ergo antrax, carbo, carbunculus, ignis Persicus, pruna, cùm non tantùm sanguinis cæterisque succi, qui in venis, arteriis, aliisque membranis, sed & ros ille, qui inter fibras tunicarum, venarum, arteriarum, cæterarumque membranarum, pro earum vitalitate diffusus est, vitium contrahunt; Hoc vitium est à sale acri caustico, quod evaporatis partibus aqueis, quæ pro fræno, seu dilutione inserviebant, exaltatur, adurit, causticat, & subitam partis mortificationem inducit in livorem, hinc omnimodam nigredinem infert, ceu id cauteria potentialia applicata testantur. Non fiunt anthraces à salibus acidis corrosivis, non enim hæc nigredinem mortificantem inducunt, sed primò intensam rubedinem, hinc consequentem albedinem insensilem in partes molles inducunt; acria verò, & lixivialia omnimodam partis mortificationem, & nigredinem excitant, ut fit in anthrace, in quo talis subitanea nigredo, & mortificatio cum diffusione in longum, & latum mox sub primo intuitu se manifestat. Hoc sal acre causticum in sanguine, cæterisque nostri corporis succis latitat, (verum in constitutione pestilenti hujus miasmata cum aere hauriuntur, ad partes deportantur, & exaltantur) attamen dilutum, postmodùm à causis occasionalibus aquea parte destitutum in tantam acrimoniam, & realgarinam naturam exaltatur in vasculis capillaribus, quibus adhæret, ut continentes membranas, fibras suo incendio concremet, carbonizet, & tandem calcinet, non secus ac pagina, vel linteo vini spiritu omninò cremabili madefactis, qui postquam ignem concepit, non solùm ipse ardet, sed paginam, & linteum reducit in cinerem.

Externæ causæ anthraces, & carbunculos parientes recensentur, quæcunque salia acriora in corpore latitantia in succis inter fibras exaltare, & adustionem excitare possunt: hujusmodi sunt aer calidissimus, & siccissimus, ingentes labores, validi motus, exercitia immoderata, assidui potus vinorum meracium, nimii usus aromatum, calidorumque ciborum, quales sunt sinapi, allia, piper Indicum, cæpæ &c. nimiæ iræ, excandescentiæ, ob quas validus concitatur fervor.

Prognosis.

Omnes anthraces periculosiores sunt interni, quàm externi, nisi tamen ex levi inflammatione, & febre mitior ejus natura deprehendatur. Periculosus est valdè, qui niger, quia maximam partis mortificationem, & necrosin denotat, cui proximè succedit lividus, & flavescens; leviores tamen sunt, qui albi, aut subcineritii coloris; itèm minùs mali sunt rubicundi. Exitiosi valdè sunt illi, qui postquam eruperunt, mox iterùm evanescunt, translata enim materia ad interiores partes lethum affert.

Exitialis est cauda quadam præditus. Minùs maligni, minùsque formidandi sunt illi, qui parvi, quàm qui sunt magni, & ex parva pustula illicò ingentem acquirunt magnitudinem; tùm etiam minus perniciosi sunt soli, quàm qui alios habent conjunctos.

Locus plus, vel minus perniciei portendit; mali enim habentur, qui partes nervosas, membranosas, vel juncturas, quàm qui obsident carnosas, hinc etiam pessimi moris censentur, qui in emunctoriis, & glandulis, prope membra nobilia, & principalia oriuntur.

Cura-

Curatio.

Vulgares chirurgi carbunculi curationem quinque intentionibus curativis comprehendunt, quarum prima idoneam præscribit vivendi rationem; Secunda idoneis præsidiis cordi succurrere docet ad affectus sævitiam vitandam; Tertia antecedentem materiam extirpare nititur; Quarta circa localia affectæ particulæ administranda versatur; & ultima accidentia supervenientia corrigere studet.

Quò ad primam, aerem eligunt omninò ad frigidum, & humidum vergentem, præsertim tempore æstivo, qui si talis non fuerit natura, illum parant, cubiculum scilicet frequenti aspergine aceti, vel aquæ rosaceæ, & etiam herbarum refrigerantium refrigerant, & humectant. Cibos paris qualitatis præscribunt, vitatis acribus, frixis & salsis prohibent aromatum usum & vini potum, cujus loco commendant hordei aquam cum paucis vitrioli spiritus vel succi limonum, aut granatorum acidorum guttulis. Alvum enematum usu sollicitant.

Secundam intentionem cordialibus complent præsidiis, quæ scilicet una ex parte cordis vires conservare, & ex altera pravitatem extinguere valent.

Tertiam autem perficiunt duplici illo præsidiorum genere, quo materiam antecedentem in corpore minuunt, & extirpant, vel scilicet phlebotomia, vel medicamento purgante, prius sanguinis plenitudinem; posterius verò aliorum succorum à sanguine redundantiam demit, & minuit.

Quantum ad phlebotomiam, ferventem sanguinem fore mittendum in carbunculis in dubium non vertunt, tum quia affectus est inflammatorius, tum quia à sanguine gignitur adustionem patiente, tum etiam quia *Galenus* sanguinem mittit ad animi usque defectum, illis insistens principiis, quibus habet 2. *aph.* 33. docetque *In maximis inflammationibus nullum majus invenisse præsidium, quàm sanguinis ad animi usque defectum missionem*; verùm quia nostris hisce temporibus hujusmodi sanguinis missio ab aula Medicorum recessit, pluribus vicibus sanguinem profundunt, magis, vel minùs liberaliter juxta corporis habitum, ætatem, anni tempus &c. Prima vice revulsionis gratia ex partibus longioribus, & magis secundum distantiam oppositis sanguinem mittunt; sequentibus autem vicibus ob derivationis usum ex vicinioribus extrahunt. Eodem pariter modo eandem intentionem habere credunt frictiones, cucurbitulæ, & scarificationes. Maximopere hirudinum usum tanquam singulare præsidium celebrant, quia mirum in modum ustionem sedare, ardorem mitigare, & melancholici sanguinis copiam demere credunt.

Verum hæc phlebotomia ad animi deliquium usque, vel per repetitas vices maximoperè tanquam maledicta repudiatur, quòd vires, quarum maxima habenda est ratio dejicit, & humorem amicum, ac vitæ thesaurum præstantissimum cum spiritibus deplet. Facilè in venæ sectione, etiam ad ventilandum, ut vulgò fertur, contingere potest, ut dum sanguinem evacuant, virus, seu ad membrum nobile, seu per membrum nobile ducant, & trahant, & illius virulentia afficiant; Præterquam quòd perpetuò carbunculus malignitatem habet conjunctam, & venæ sectione non tollitur malignitas, imò pravus humor phlebotomia, quem natura ad exteriora depellere conatur, ad interiora retrahitur.

Sed quia sanguinis missione pravi humores vix deplentur, nonnulli purgatione opus esse arbitrantur, quia purgante medicamento pravi humores evacuantur, nec sinit, ut calidum nativum ab iis suffocetur, & extinguatur, & sic posteà natura expulsionem rectiùs regulare potest, neque affluentis humoris copia pars affecta corrumpitur. His positis purgationem instituunt medicamentis frigidioribus, vitantes, quæ calefaciendi corpus, vel succos agitandi facultatem habent, (verum purgantia non caliditate, vel frigiditate purgant) talia creduntur ab ipsis *Manna*, *conservarum expressiones*, *Syr. rof. solut.*, *Violar.* Post purgationem exhibitam, laudant etiam, præsertim tempore æstivo, nonnullorum præsidiorum refrigerantium usum, inter quæ principem tenere locum credunt serum caprinum cum epithymo, quod magnopere idoneum ad educendam melancholiam adustam censent, ut

℞. *Seri caprini* ℔.j. *Epithymi* ℥. ß. *Flor. cord. p.j. & facta levi ebullitione propinetur.* Alii utuntur *conf. viol. & flor. borag. ad* ℥.j. *pro quavis vice, & infundunt in aquam sonchi, aut aliam refrigerantem*, & manè colatas, & expressas ægris propinant.

Verùm purgantia in carbunculo semper suspecta fuere, & omninò metuendum, ne medicamento purgante virus, quod natura ad circumferentiam expellere conatur, facto motu contrario, à circumferentia trahatur ad centrum: addimus, quod in pharmacopolio non extat medicamentum purgans, quòd malignitatem exturbet, præter alexipharmaca, & vix datur carbunculus, in quo malignitatis aliquid non adsit. Præterea acuta febris, & materiæ cruditas semper huic affectui associatur, quæ purgans inhibet medicamentum.

Quarta intentio, quæ respicit materiam conjunctam, completur per remedia localia parti affectæ administranda, inter quæ repellentia adhibent; verùm hæc retrocedere faciunt malignam, venenatamque materiam ab exterioribus ad interiora, & malum pejorant. Partem affectam scarificant, & quidem plagis satis profundis, ut sanguis corruptus, malignus, & venenatus, qui nisi ex parte mox evocetur, vicinas corrumpit partes; quod si nondum satis evacuatus videatur, scarificationes repetunt, & quandoque loco scarificato cucurbitulas, vel hirudines apponere solent.

Verùm ut plurimùm humor magno cum impetu ad partem affluit affectam, ideoque attrahentia hæc non satis tuto adhibentur, cùm metus sit, ne copiose materia affluente, dolor vehementior fiat, qui vigilias excitare, febrem augere, & vires dejicere possit. Supra partem scarificatam medicamenta apponunt, quæ aliàs imponi solent, scilicet quæ pus movere assolent; verùm hæc putredinem augere possunt, cùm carbunculus putrescendo semper serpat, & aliàs mortificatio in partes tales incidat: sed potiùs siccantia, & putredini resistentia adhiberi debent. Vulgò *unguento Aegyptiaco* utuntur; verùm hoc Veterinariorum est unguentum, & partem affectam nigredine imbuit, & maximum tùm ægroto, tùm chirurgo, tùm etiam astantibus metum incutit.

Sunt, qui scarificationem exhorrent, ideòque si aliis medicamentis carbunculus cedere nolit, atque corruptionem, nigredinem, aliaque symptomata augeri videant, ad cauterium vel potentiale, vel actuale confugiunt, & quidem, nulla interposita mora, nam etiam quantalibet morula in maximum vitæ periculum ægrum conjicere valet. Verùm cauterium potentiale non ita tuto adhibetur, cùm crusta, quæ inducitur, tardius, & non nisi post nonum diem decidat, atque ita humoris corrupti, & maligni exhalatio impediatur. Actuale tutius à plerisque habetur, quia calore, & siccitate ignis putredini magis resistit, partes sanas præservat, ne & eæ puttedine inficiantur, attrahit è profundo materiam malignam, & corruptam qua de causa ut efficacissimum remedium hic à pluribus commendatur: qui id hic adeò grave remedium esse non potest; cum æger id vix sentiat, quoniam caro mortua est, & finis urendi est, dum ex omni parte sensus doloris est. Verùm cauterium actuale suas patitur manes, quia crustam, seu escharam inducit, quæ ipsa impedimento est, ne materia maligna, & venenata exhalet. Qui hoc remedii genus adhibent, dant operam, ut eschara citò, & vel viginti quatuor horarum spatio removeatur, cùm periculum sit in mora, sed licet eschatæ casus citus sit in chirurgi voluntate, nullatenus, à medicamentis tam brevi tempore separari potest, cùm tardiùs tollatur. Ad decisionem vulgò utuntur *manteca*, *butyro*, *adipe suillo*, *anserino*, & similibus humectantibus. Verùm in iis affectibus ex humectantibus, & suppurantibus summum putredinis imminet periculum, ideoque tutò adhiberi non possunt, quia humiditate, & vi emplastica miris modis putredinem augent, & putredo, ac corruptio latius serpit.

Aliqui ad escharæ casum sequens commendant cataplasma:

℞. *Rutæ m.j. fermenti* ℥.j. *ficcus sicc. n. iij. piperi* ℥.j. *salis* ℥.j.ß. *f. cataplasma*, quod manè, & vesperi applicant, affirmantque bidui spatio carnem bonam à corrupta separare.

Quidam commendant nuces juglandes veteres, oleosas, contusas, è quibus tale concinnant cataplasma:

℞. *Nuc. jugland. veter. rancid. nucleos. iij. Caricarum, & Uvar. pass. partes æquales. Coque in vino albo forti ad mollitiem*

tiem, & contunde, Adde Salis ℥. j. *Vitell. ovor. num. ij. m. f. cataplasma.*

Sed debile præsidium ad tam sævum evincendum morbum putamus.

Plerique tanquam miraculum *Prunellam* extollunt inter duos lapides contritam, asseruntque unius diei spatio anthracem curare, si credere dignum est.

Ubi eschara ablata fuerit, ulcus detergunt *melle rosaceo, succo apii*, & similibus. Deinde carne replent, & cicatricem inducunt.

Pro nostra anthracis, seu carbunculi curatione triplex emergit indicatio; prima est, ut salia caustica hebetentur, cicurentur, & elimineentur, ac statim incendium in continentibus fibris accensum ne ulteriùs in succedentes serpat, extinguatur; secunda est, ut materia carbonizata, vel calcinata intra anthracis ambitum à sanis circumjacentibus partibus separetur, & abstrahatur; tertia est, ut pars consolidetur per cicatricis inductionem.

Primæ indicationi satisfaciendum est internis potiùs, quàm externis remediis, ac id fit per ea medicamenta, quæ alexipharmaca à medicis dicuntur, & quibus veneno, pravæque qualitati oppugnatur. Hæc empiricè ab illis tractantur, nam à tota substantia, à posteriori, & ab experientia edocti prodesse ajunt, ut de theriaca, lapide benzoar, bolo armeno, cancris fluvialibus in rabidi morsu, & similibus pronunciant; erubescunt in his ad primarum qualitatum aniles fabellas recurrere, cum interim ex firmioris philosophiæ regulis manifestissimæ sunt vires, quibus alexipharmaca venatores evincunt affectus. Eæ quidem sunt vis diaphoretica, & anodyna opportuno tempore adhibita, & activitate earum activitati veneni respondens. Venenum enim quodlibet vel coagulando sanguinem, vel rorem illum, qui in fibris spermaticis stabulatur, diaphæresim impedit, vel vitam suffocat; quoties ergò pharmacum diaphoreticum, & celeritate, & virtute celeritatem, & virtutem veneni superat, inefficax erit venenum, neque suos in corpore producet effectus, nam ab efficacia diaphoretici immutatur potius, quàm immutat, ut de veneno viperino intra stomachum assumpto dicemus *Tomo Tertio de Vulneribus cap. 29. De Vulneribus ex venenato morsu inflictis*, & passim in multis animalibus observatur, ob vehemens virtutis digestivæ robur, cibos aliquos digerere, qui aliis venena forent, ut bobus, & sturnis cicuta, capris Nerium &c.

Nec aliter philosophandum est de virtute anodyna, nam cùm venena vivis venena sint, non autem mortuis: necesse est, ut vita veneni efficaciam in actum deducat, ut de purgantibus medicamentis dicemus; quoties itaque opportuno tempore vis anodyna vitam, & partium spiritus sopit, veneni vis non invenit facultatem illam, quæ in actum illud deducere debebat, ac sic illud quoque quiescit; hinc est, quòd tantum apud *Galenum*, quantum apud recenniores Theriaca habetur pro tutiori, & universaliori antidoto, ex eo quia utraque illa est prædita virtute, diaphoretica scilicet, & anodyna, etenim si opium à theriacæ compositione demas, actum erit de ejus alexipharmaca virtute, ita enim si quatuor, aut quinque simplicia, quæ maximam vim diaphoreticam habent, ab ejus compositione demas, inutilem experieris theriacam.

Ut itaque non solùm sistatur, sed abstergatur in anthrace id, quod inter fibras concrematum est, ut supposuimus, valido diaphoretico, atque celeriter per corpus penetrante opus est. Habemus illud apud *Paracelsum*, & multoties à nobis expertum:

℞. *Vini correcti* ℥. x. *Theriacæ* ℥. ß. *Myrrh. rubr. Croci ana* ℥. j. *Zingiberi, Piperis ana* ℥. ß. *m. Macerentur simul per quatuor dies, deinde quod tinctum est, & liquidum, separetur. Hujus* ℞. ℥. ß. *m. cum medio vini optimi cyatho*, & ægro propina, jejuno stomacho, componatque se, ut sudet, quòd si sudor erumpat, salutis signum est, quod fiat quolibet manè, adhibita tenuis victus ratione, & ab iis, quæ refrigerant, aufugiat æger, ut à sanguinis missione, purgante medicamento, & ab immoderato aquæ potu.

Sed quia prædictum Paracelsi diaphoreticum non facilè in officinis invenitur paratum, ejus loco aliis diaphoreticis uti possumus, ut *lapide bezoar., bezoartico minerali, sale volatili viperarum in theriaca chymica, vel in decocto G. C., vel in electuario Diascordii, vel aqua scabiosæ.* Pro pauperibus substituimus *bolum armenum, terram sigillatam, cretam Melitensem, C. C. præp. sine igne, aquam theriacalem cum spiritu vini, aquam rutæ caprariæ, radices scorzoneriæ conditas &c.*

His internis medicaminibus institutis, ad anthracis locum devolvimus, & in parte hoc remedium applicari poterit;

℞. *Theriacæ opt.* ℥. ß. *Rad. Zinzib.* ℥. j. *Myrrh. q. s. F. cataplasma*, Et manè, & serò parti affectæ applicetur.

Vel imponimus *theriacam, vel Diascordium*. Notum est aliàs, quòd sympathetico modo circulus ter in die circa anthracem ductus à sapphiro annulo incluso, etiam inhibeatur progressus ulterior, carbunculus excidat, & ulcus cavum relinquat, superponendo post sapphiricam circumvolutionem *fodicationum emplastrum*, quod sua efficacia sanas partes anthraci circumstantes fovet, & roborat, veneni qualitatem immutat, & uredinem remittit, sic sensim anthracis materia dissolvitur, & à sanis partibus separatur, & hoc fodicationum emplastro curatio perficietur.

Nonnulli *spuma venenata duorum draconum, i. e. butyro antimonii* utuntur, in quo beneficio plumæ intinctæ circa anthracem circulum ducunt in confinio nempe cum parte sana; sic namque virulentia carbunculi caustica optimè extinguitur, & ulterior mortificans progressus potenter inhibetur: & hinc separatur pars emortua carbunculi, parte vicina sana, ut ulteriùs serpere nequeat, quia intra circulum contenta pars à carbunculo mortificata sponte excidat: & postmodùm ulcus mundificandum, ac more consueto consolidandum relinquitur.

Alii *emplastrum de magnete arsenicali* adhibent, quod ipsum applicatum etiam brevi crustam inducit, qua separata, si adhuc malignitatem carbunculi quandam subesse suspicio sit, denuò applicant, donec ejus virulentia fuerit extincta. Hinc facilè ulcus consolidant. Verum in hujusmodi tumorum curationibus à corrosivis, & secticis, aliisque dolorificis omninò cavete, uti etiam à ferro, mors enim irreparabilis ab his sequeretur.

Cœterùm quia sæpissimè cùm anthracum, & carbunculorum frequentia grassatur pestem non longè abesse multoties compertum est, vos hic arcano non defraudabimus, in clade hujus regni uberrima multoties experto, ac semper cum eventus felicitate. Ut plurimùm incipiente peste ex politicis causis dissensiones inter *Medicos* oriuntur; alii enim obstinate pestem esse ruentur, alii quoque obstinatè illam non esse dicunt, alii neutrum affirmare audent secundum Principis politicas rationes; ac intereà contagium hinc illinc serpendo, cùm in rei certitudinem veniunt, totam urbem coinquinatam inveniunt, & remedio incapacem. Vos itaque si id (quod Deus avertat) nonnunquam acciderit, statim ad disputationem experimentum reducite. Habebitis experimentum ex sequentis cataplasmatis applicatione super anthracem, vel bubonem, vel alium quemvis tumorem, qui an pestilens sit, in dubium vertitur; nam eo superposito, si verè pestilens sit, infra horæ quadrantem pars dolore privatur, ac infra duas horas perfectam suppurationem acquiret, educeturque per anthracis, vel bubonis operationem totum pestilens venenum per corpus diffusum, si accurata sit *Medici* industria: contrà vero si pestilens non sit tumor, sed malignus, & cacoethes, absque tamen contagio, ex cataplasmatis appositione nulla eveniet doloris remissio, neque ulla apparebit suppuratio, sed perseverabit tumor in suo statu, ea causando, quæ malignorum tumorum sunt propria absque contagio. Cataplasma sic concinnabis:

℞. *Bufonem vivum, illumque in furnum immitte, ut sensim moriendo exsiccetur, & in pulverem redigi possit. Hunc pulverem m. cum farina hordei, & cum saliva, vel urina humana reduc in pultem, quam telæ impone, & anthraci, vel buboni superpone.*

CAPUT IX.

De Cancro.

QUotiescunque in mulierum mammis, vel in hominum scapulis, naso, labiis, axillis, inguinibus, genitalibus, aliisque partibus tumor apparet durus, profundus, cum rubedine ad lividum inclinante, puncturis profundis, & in suppurationem pro calidorum apostematum morte, destinato tempore non abit, *Carcinoma*

noma Græcè, Latine verò *Cancer* non exulceratur dicitur. Tum deindè temporis diuturnitate, quod intra cancri tumorem corruptum jam est, foràs erumpit per cutis lacerationem, pessimo, cadaverosque odore cancrum ulceratum dices.

Hic tumor dicitur *cancer* à similitudine cancri marini, aut fluviatilis; nam circa hunc tumorem plures observantur venæ, quæ cancri animalis pedes videntur præseferre; vel ita denominatus fuit, quia sicut cancer animal quicquid suis apprehendit pedibus, arctè retinet, & vix ab eo evelli potest: sic qui tali correpti sunt affectu vix liberari possunt, vel denique sic dictus fuit à similitudine pariter prædicti animalis, quia sicut hoc animal inæqualem habet superficiem, asperam, & duram; sic iste tumor est inæqualis, & ostracosus.

Appellatur ab aliis *Noli me tangere*; verùm carcinoma, seu cancer in tres dividitur species, prima in cancrum absolutè, qui à vulgaribus definitur, quòd *sit tumor p. n. ab atrabile ortum habens, rotundus, colore lividus, aut subniger, dolens, qui venis circumcirca turgidis, atque repletis, cancri pedes refert*; attamen nonnulli cancri nomen pro genere ad quædam ulcera serpentia scilicet phagedænica referunt, sub quo erysipelas exulceratum, gangrænam, & sphacelum comprehendunt. In *noli me tangere*, seu *Pravam tentiginem*, quod in facie, præsertim supra mentum, os, & nasum oritur tumor, vel ulcus exulcerati cancri similitudinem referens, lento initio crescens, quasi parva pustula toto anno manet, qui aliàs minùs serpit, quàm cancer, unde cancer plus corrodit uno die, quàm noli me tangere integro mense. Dicitur *noli me tangere*, seu *prava tentigo*, quòd fricari non debet, cùm quò plùs manu tangitur, & fricatur, eò deteriùs redditur; vel quia remediis potiùs exasperatur, quàm demulcetur, & in sanas serpit partes. In *lupum*, si in tibiis, & cruribus fit, in reliquis verò corporibus partibus, etsi ejusdem sit pravitatis, lupum absolutè nominari non censent. Dicitur *lupus* ob vehementem erosionem, & excisionem, quia vulgus existimat famelici lupi instar gallinarum carnes, imò & alias carnes absumere, ut fusius secundo Tomo dicemus.

Duplex est cancer, unus occultus, alter non occultus: occultus est ille, qui in penitioribus corporis partibus oritur, ut in sede, palato, aut in sinu muliebri conditus: non occultus; qui in extima, & summa corporis oritur parte, qui quia oculis cernitur, non occultus, sed patens dicitur.

Signa.

Circa cancri cognitionem oportet chirurgum optimum esse botanicum, qui nascentes herbas habet cognoscere; nam herbæ, dum nascuntur, quia tenellæ, & parvæ, difficilis est earum cognitio, sicut ipsæ nascentes à malis botanicis non cognoscuntur, sic cancri incipientes, quia ciceris, vel fabæ magnitudinem vix adæquant, à malis inexpertibus Medicis non cognoscuntur, ex quo postea infamia, & dedecus sequi solet. Quare cognoscitur cancer primò, quia lentè proserpit, & vix pisi magnitudinem exæquat: aliquando illicò, aliquando sensim accrescit. Secundò, ex colore, qui ad nigrum, vel fuscum inclinat. Tertiò, ex duritie. Quartò, à venis circumstantibus similibus cancrorum pedibus. Quintò ex dolore, nam etsi non prematur, non dolet, dolere tamen potest post compressionem ex inæqualitate tumoris. Ex aspectu demum formidoloso, quandò est magnus tonsoribus, & lippis est notus.

Causa.

Pro hujus morbi causa vulgarium cœtus humorem melancholicum in atrabilarium degeneratum accusare solent. Ita *Galenus* vulgarium antesignanus inquit 2. *ad Glauc. cap. x. Ex putrefacto melancholico ulceratus fit cancer, ex non putrefacto verò non ulceratus cancer gignitur, cujus homoris est causa cachochymia, quæ causari solet ex mala victus ratione, ex usu scilicet lentium, cochlearum, aut eorum omnium, quæ possunt melancholicos gignere succos, præcipuè facit aer nimis siccus, ut est in Alexandria. Ad id etiam valet suppressa aliqua hæmorrhoidum, vel menstruorum evacuatio, obstructio lienis, hepatis &c.*

Contendunt vulgares, an inter calidos tumores, an frigido sit malum hoc annumerandum, cùm supponant in cancro atrabilarium humorem omninò calidis, tenuibusque carere partibus, & hæc quæstio est de lana caprina, ac de asini umbra, quæ nihil ad morbi sanationem facit, & adhuc inter ipsos sub Judice manet.

Atrabilarium humorem sub silentio involuimus, veluti responsione indignum, tanquam inutiles nænias, & ignorantiæ asylum spernimus. Omnes ferè morbos, quos lethales habent, quia ab ipsis pro eorum sanatione non est inventum remedium, ab atrabilari ortum ducere fatentur; Adoriuntur tamen morbos, quos quilibet tonsor, vel histrio curare potest, morbos verò difficiles, ut cancrum, caducum, epilepsiam, lepram, podagram &c. intactos relinquunt; quasi Deus pro istis non crearit medicinam.

Nonnulli vulgares morbi nequitiam in carnes corrodendo meditantes, illum explicatu difficilem asseruere esse, quomodò atrabilis, quæ nusquam tantopere aliàs sæviat, ac hujus loci, de atrabilis insufficientia in suspicionem venerunt, & aliquid peculiarius, ut est anguis in herba, sublatere rati sunt, quod huic ingenti corrosioni ansam præbeat. Non eos dicere puduit, in hoc malo minutissimos innasci Vermiculos de Syronum specie, præ minutie fermè visum effugientes, mobilitate sua in tam sensibilibus locis maximum pruritum, & catarrhalem excitantes fluxionem, quæ suo affluxu ulteriorem putredinem, & vermiculorum generationem inducere potest, unde partes tàm putredine, quàm erosione absumuntur. Quò pervenit vulgarium *Medicorum* inscitia! Hos minutissimos vermiculos in hoc morbo, nos unquam nec in terso speculo, nec microscopio observare potuimus.

Ut de carcinomatis causa nostram proferamus sententiam, supponimus primò dupliciter fieri corruptiones; vel enim composita optima, & prefectissima, vel imperfecta, sive mediam vitam habentia corrumpuntur, si corrumpantur hæc eorum corruptio non erit tam pessima, & prava, sed mediocriter se habet; si corrumpantur eximia composita, & optimè præstantia, deleteria quidem intensa nimis resultat, & effluit putrefactio, undè *Aristoteles* hanc noscens veritatem inquit: *Corruptio optimi pessima*, quod assertum adhuc experimento comprobatur, aliquod vegetabile, & aliquod sensitivum, cùm nobilius sit hoc illo, intensior multò sit in sensitivo, quàm in vegetabili corruptio.

Supponimus secundò in nostro corpore ex fermentatione duas generari partes homogeneam, volatilem, sulphuream que; alteram verò fixam, ætherogeneam, & tartaream, quæ doctrina adhuc autopsia patet; omnia enim quæ in hoc terrarum orbe reperiuntur, duas continent partes, unam volatilem, alteram verò fixam: sic in homine idem erit dicendum, cum utrobique sit par ratio.

His breviter suppositis, sic nostram de carcinomate causam demonstramus, dicendo, quòd quotiescumque corrumpitur, vel degenerat pars volatilis, & homogenea, ut quæ in partium alimentum cedit, toties scirrhus, cancer, formica, vel aliud quodpiam sibi conveniens succedit; si verò corrumpatur pars fixa, semifixa, vel omnino non homogenea, abscessus ordinarii, tumores benigni, & carbunculi, absque eo quod malignitatem sapiant, erumpunt. Pars ista volatilis tota per insensilem evacuationem post vitæ sustentationem in auras resolvitur: accidit quandoque ob prohibitam transpirationem per cutis poros, & transpirare non posse, tunc condensatur, & coagulatur in principio in parvam pustulam, vel tuberculum vel verrucam. Hæc pars volatilis est de natura salis, quæ in coagulum versa fixatur, & ob perennem diaphæresim nova pars volatilis ipsius salis diaphoretici supervenit, & fixatur, quia *volatile agens supra fixum, fixatur, & omne simile tendit ad conservationem sui similis, tàm secundum generationem, quàm secundum conservationem*, & in dies præpotenti vi attractiva, qua refercitur, magis, magisque pollet, majorem salis microcosmici copiam in se trahit, & imbibit, qui ob moram sensim fermentatur, acuitur, exaltatur, in sal acutum mordax corrosivum, arsenicale, & realgarinum degenerat, quod urit, caustica, non secus ac caustica potentialia; cujus salis caustici ope ulcera fiunt, dolorosa omninò sunt, difformia, & variis variegata coloribus, putrida prorsùs, & infecta supra ulcerum omnium modum.

Fit cancer in mulieribus ut plurimùm ob menstrua retenta, vel non sufficienter evacuata; in viris verò ob sanguinis hæmorrhoidalis suppressionem; retinetur enim sanguis

guis in suis conceptabulis obstructionis vitio, qua mediante, sali acuto imbuitur erosioni apto. Suppressio itaque sanguine, ex sympathia id est, consensu uteri cum mammis, acuitas illa in ultimum partium albarum nutrimentum imprimitur, non resolvitur per diaphæresim, ac sensim degener fit, coagulatur, & suo viru quodammodo torpido continentes inficit partes, ac temporis progressu ferè utilitate eas privat: Unde fit in ipsis, & præsertim partibus glandulosis obstructio, cujus ope sanguis per venas transfluere non potest, venæ tumori circumpositæ, varicosæ, & nigricantes apparent, ac cancri chelas repræsentant, quia sanguinis motus ab affectæ partis densitate, & constipatione feriatur. Hinc duities, & circumstantium primum dolor percipitur; semper enim salia diaphoretica non transportata exaltantur, ac in realgarina degenerant, hinc corruptio, & ab ea ichor resultat, qui, cùm vivas sanasque partes tangit, eas vellicat, & ad contentæ corruptelæ dispositiones excitat, & ita paulatim per totum mammæ corpus, tam corruptela continentium, & contentorum, quàm tumor expanduntur.

Reliquimus cœteras sententias tam *Paracelsi*, qui vult cancrum gigni in hominibus, ob venarum hæmorrhoidalium suppressionem, vel in mulieribus ob menstrua detenta, verum hæc sunt causæ occasionales, quam *Fabri* sententiam, qui ex materia tartarea hunc morbum generari prætulit.

Prognosis.

Cancer in sui ortus principio non curatur, & præcipuè ille, qui in summa corporis parte hæret. Qui mediis utuntur acrioribus, eum exulcerant. Confirmatus, aut inveteratus nisi radicitùs perfectionem, aut ustionem extirpetur, curationem non admittit; verùm occultus, sive cavitate quadam corporis detentus curationem respuit, ut consulit *Hip. 6. aph.* 38. *Cancros occultos* (per occultos non ulceratos nos intelligimus) *omnes melius est non curare; curati enim citius intereunt, non curati longini tempus perdurant.* Ulcerati immedicabiles sunt apud *Medicorum* vulgum, & pro lethalibus apud ipsos semper habentur, quia adhuc remedium non invenere; unde omni salutis spe destituti ægri miserrimè inter ejulatus, dolores, & cadavericos putores, deplorabilem protrahunt vitam, & pigrè tendunt ad mortem.

Vulgares chirurgi *Hip. aph.* persuasi in hujusmodi tumore curando fugam honestam arripiendam esse consulunt. Sunt isti vulgares non absimiles illi Sacerdoti, & Levitæ Evangelico, ut habetur *Luc. cap. x. Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho, & incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum: & plagis impositis, abierunt, semivivo relicto. Accidit autem, ut Sacerdos quidam descenderet eadem via: & viso illo; præterivit. Similiter, & Levita cùm esset secus locum, & videret eum, pertransiit. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum, & videns eum, misericordia motus, appropians alligavit vulnera ejus, infundens oleum, & vinum, & imponens illum in jumentum suum, duxit in stabulum, & curam ejus egit.* Hunc morbum curare tantùm sciunt Dogmatici Spagyrici, non verò vulgares; nam hi veluti Gorgonis capite perculsi aufugiunt.

Curatio.

Curatio à vulgaribus adimpletur pluribus intentionibus, quarum prima consistit in optimo rerum non-naturalium regimine; secunda in materiæ antecedentis regulatione; Tertia demum materiam respicit conjunctam.

Prima completur pro earum sex rerum non-naturalium moderatione, secunda per medicamenta evacuantia, idoneis primò exhibitis syrupis, ut

℞. *Syr. de fumar. simpl. de succ. acetos. & endiviæ ana* ℥. ß. *aquæ lupul.* ℥. *iij. m.*

Qui assumi debent ad plures dies, saltem ad decem, deindè purgans exhibent medicamentum humori melancholico appropriatum, quod non debet semel administrari, sed pluries, & pluries, prout videtur. Hortantur, ut memoria teneatur id, quòd à *Mesue* docetur; qui tractando de humore melancholico, hanc pulcherrimam ex *Avicenna* adducit sententiam, & Canon quidem est: *In ægritudinibus melancholicis, ut non semel, aut bis, sed per intervalla faciamus evacuationem, talem habentem temperiem, ut Natura regulet evacuationem, non autem evacuatio naturam.* Et post vacua verba sequitur: *Melius est in hac materia multiplicatio numeri, quam multiplicatio quantitatis.* Unde medicamenta semper esse debent leviora, & mitiora, ac dum administrantur, *Fallop.* imitantur, qui per intervalla adhuc quædam exhibet antidota, ut *jus cancrorum fluvialium, & eorum pulveres*, ex quibus cum melle electuaria confici possunt. Idem *Fallop.* felici cum successu expertus est *aquam stillatitiam ex virga aurea manè exhibitam ad* ℥. *iv.* cujus modus apud ipsum, & legendus cap. 19. de cancro, quibus administratis.

Ad localia accedunt, quæ in principio repellentia esse debent, adhoc ut ipsius augmentum impediant, nec fortiora esse debent, quia nimis constipant, nec leviora, quia nihil agunt; unde convenit *succus rosarum, plantag. solani, lactucæ, &c.* Modus utendi pariter apud ipsos est varius, vel madefaciunt linteola in prædictis succis, & superponunt, vel *excipiuntur succi in mica panis, addito ol. rosar. f. cataplasma*, vel tutiùs capiuntur succi prædicti, & oleum ros. completum, & ponantur in mortario plumbeo, continuò agitando cum pistillo plumbeo, donec acquisierint æqualem crassitiem, & imponantur parti.

In augmento cum repellentibus digerentia admiscent, quæ etiam sint leviora, ne pars nimis calefiat; unde cum prædictis succis miscent calcem decies lotam, spodium pariter, vel tutiam eodem modo ablutam, & in mortario plumbeo agitatam.

In statu autem medicamenta tantum conveniunt digerentia supradicta.

Sed accidit quandoque (imò semper dicere debebamus,) ut cancer neque prædictis sanetur auxiliis, neque augeatur, non decrescat, non doleat, sed quiescat prorsùs, quid agendum sit, in hoc casu *Fallop.* legendum præcipiunt, qui docet: *Nam multi supervixerunt, & aliquando ad plures annos, quòd si fuissent aliquo præsidio adjuti, citiùs periissent*, ut patet *ex aph.* 38. *sect.* 6. *Quibus occulti cancri* (id est non ulcerati) *adsunt non curare melius, curati enim citiùs intereunt; non curati verò longiùs vitam trahunt.* Igitur quiescendum putant, & solùm vere, & autumno convenienti pharmaco corpus purgandum.

Ex his debilibus, & vanis barbatorum medicamentis, quæ tam sævo, & pertinaci adhibent morbo facilè quisquam omnimodam sanationis impossibilitatem conjicere potest; nunc nostram proponemus hujus tetri affectus curationem, ut arbiter esse possit.

Curationem initio instituimus, antequam malignam cancer naturam induat, corpus deplendo purgantibus mercurialibus, his enim præstantiora in hoc morbo non dantur, & eadem ratione, ut de Lue Venerea diximus, luem veneream potenter eliminat Mercurius, quia luis causa est exaltatum, & corrosivum nutrimenti sal redditum, quod cum Mercurii corpore immutatur, nec corrosivam vim ampliùs retinet, in cancro quam maximè proficua sunt. Si stomachus superfluitatibus oneretur, *Mercurius vitæ, vel nostrum Hippocras emeticum in nostra Trutina lib.* 1. *cap.* 2. *de Apoplexia* descriptum, exhiberi potest, quod non tantùm superfluitates exturbat, verùm etiam fibras à causa occasionali abstergit. Deindè ore tenus *Mercurius diaphoreticus primi ordinis Theophrasti Paracelsi* sumatur, qui non tantùm prohibitam transpirationem in parte referat, verùm salia corrosiva cicurat, coagulum resolvit, & obstructiones apetit; vel maxime prosunt sudores ab *Antimonio diaphoretico* eliciti. Tuberculum maximopere convenit *oleo ex frumento* lenire, vel præstantiùs *empl. fodic.* cui duplex mercurii vivi pondus in tigillo suprà lentum ignem sit optimè admistum, superimponere. Summoperè conducunt *vulneraria potiones, vel magisterium oculorum cancrorum in aqua persicaria*, in cujus magisterii defectu *pulvis cancrorum fluviatilium* à nobis alibi descriptus substitui potest.

Si cancer ex menstruorum, vel hæmorrhoidum suppressione occasionaliter oriatur, ad obstructiones referendas ex Marte medicamenta confecta ad mensem chymicum, & ultra exhibemus.

Non agimus hic de cancro exulcerato, quia de eo *Tom.* 2. *cap.* 23. *de Ulcere cancroso* fusissimè tractamus.

CAPUT X.

De Gangrana , & Sphacelo.

Gangræna non femper fub tumorum genere comprehenditur; cùm non femper tumori affocietur; nam plerumque maligna infequitur ulcera, fæpè etiam venenatis inftrumentis inflicta vulnera, & venenatorum animalium morfus, abfque eo, quod iis affocietur tumor, verum quia plerùmque magnis inflammationibus accidere folet, ideò ejus tractatum hic inftituimus.

Gangræna eft incipiens, & imperfecta mortificatio in mollibus corporis partibus, plerùmque poft gravem, aut malè curatam inflammationem fequens. Dicitur *ignis fancti Antonii*, *ignis Perficus*, & *Efthiomenus*, quia exedendo, feu depafcendo procedit.

Sphacelus eft perfecta, & plenaria mortificatio, corruptio, & putrefactio, non tantùm partium mollium, fed etiam durarum. Dicitur Græco nomine *fphacelifmus* à jugulando, & enecando, quia partes, quas femel aggreditur, nifi citiffime fucurratur, enecat. Dicitur etiam ab aliis *Efthiomenus*, *Necrofis*, Latine *fideratio*, i.e. fideris percuffio, plerùmque tamen retento Græcorum nomine, fphacelus appellatur Vulgò verò *Ignis S. Antonii* vocatus fuit.

Differunt hi affectus, nam gangræna eft mollium tantùm particularum paffio; in ipfa enim tum cutis, cum etiam fubjecta caro afficiuntur, non autem offa, & juncturæ. Sphacelus contrà, & offa, & juncturas devaftat, ac proptereà non tantùm molles, fed duas apprehendit particulas. In fphacelo partes prorsùs funt emortuæ: in gangræna emori incipiunt, & fenfus nondum eft abolitus. In gangræna cutis aliquo modo rubicunda apparet: fed in fphacelo pallida eft, mox livida, & tandem nigra evadit. Sphacelus plus fœtoris affert, quàm gangræna.

Ex horum affectuum differentia patet falfam effe *Galeni* fententiam, qui gangrænam carnofas, fphacelum verò fpermaticas apprehendere partes ftatuit, & in offibus exefionem, feu erofionem, vel cariem vocari exiftimavit.

Omnes humani corporis partes tum internas, tum externas gangræna, & fphacelo corripi poffe, præter experientiam quotidianam pluribus, & innumeris practicorum obfervationibus compertum eft: fic brachium, pedem, penem, fcrotum, perinæum, pudendum muliebre, fphacelata obfervavimus. Nec ab hoc diro, & peffimo malo interna vifcera funt immunia, inteftina, ftomachum, œfophagum, & os fphacelata vidimus. In quadam infantula quatuor annorum in gingivis, & labiis fphacelum obfervavimus. Imò cerebrum ipfum nec immune eft, ut pluries nobis compertum eft, infuper & cor fideratum in pefte inventum tradidit *Helmontius*.

Signa.

Gangrænæ figna facilia funt, quinimo fenfu ipfo difcernuntur; ex inflammatione enim color ab initio flavus apparet, mox ingravefcente malo cum diris, & vehementiffimis cruciatibus mutatur in fufcum, & lividum colorem, deindè ad nigrum convertitur, vel ad hos accedit colores, fimul exoriuntur puftulæ grandiores ichore loturæ carnium fimili refertæ, calor, dolor, & pulfus multo remiffior infequitur, quàm qui cum inflammatione præceffit. Tumor quoque qui anteà extenfus erat, collabafcere incipit, & fi tangatur œdematis inftar foveam relinquit, vel fi pungatur locus affectus, minimus, & ferè infenfilis percipitur dolor, calor extingui, pulfus aboleri incipit, & caro flavefcit. Quæ fymptomata quò magis ad perfectam corruptionem accedit gangræna, eò magis augentur, & evidentiora redduntur; Verùm quia gangrænæ figna pro caufæ occafionalis diverfitate variant, ideò

Si à frigore contracta eft grangræna, dolor vehementer pungens in parte percipitur affecta: hæc primò rubra, mox pallida, & tandem nigra evadit: naturalis calor paulatim extinguitur, & oritur horror illi fimilis, qui in quartana percipitur febre, & locus glaciei inftar frigidiffimus evadit.

Si à caufa externa calida, rubedo in album, & deinde in nigrum mutatur: pulfatio, & dolor ceffant: fenfus imminuitur, tandem quædam apparent puftulæ, ex quibus ichor profluit.

Si ex alimenti defectu; ab initio nec tumor adeft, fed macies, pars redditur frigida, ac torpida, & utplurimùm morbus externos, manus, fcilicet, pedes, nares, vel aures occupat artus, & affectus hic abfque dolore ad totalem tranfit mortificationem.

Si à venenato animalis morfu, aut humore, dolores, & febres malignæ continuò affligunt, fyncopes adfunt frequentes, vomitus, & deliria: puftula hic oritur, fub qua nigra macula eft, quæ deinde per partem difpergitur nigram.

Si tandem ex conftrictione, & forti ligatura, pars tumet, diftenditur, intensè dolet, inflammatur, veficulæ exoriuntur ichore loturæ carnis fimili plenæ, livefcit, nigrefcit, membrum fit grave, & immobile, pars cum vaporibus intumefcit, & ipfa cutis à carne difcedit, fi incidatur, nihil præter vaporem cum pauca lymphæ quantitate effluit.

Si Sphacelus adfit, locus planè nigrefcit, tumet, putridi pomi inftar mollis eft, ac penitùs cadaverofus apparet, omnis arteriarum pulfus ceffat, nec ullus doloris fenfus fupereft. Si caro fphacelata fcindatur, pungatur, vel adutatur, ut non prorsùs fentiat æger, ac fimul exfucca omnia exiftant, fphacelus dicitur, fi verò adhuc fentit, dicitur gangræna. Caro digitis compreffa facilè paftæ inftar cedit, & remotis digitis non refilit, fed fcorbificata manet, nec fecta etiam ufque ad perioftium quicquam fentit, quod indubitatum fphaceli fignum eft. Cutis à fubjecta carne abfcedit, fœtidum, ac cadaverofum emittit halitum, atque ichorem, qui adeft malignus in fummo gradu, ac in ipfa pefte.

Monendus eft hic chirurgus, ubi ex fignis his gangrænam, & fphacelum deprehendit, ut ea, quæ agenda funt, ne ampliùs differat, deceptus motu, qui interdùm aliquis in membro etiam mortuo reliquus eft; moventur enim partes fphacelo corruptæ non integri mufculi motu, fed quia faltem mufculi caput adhuc integrum eft, quod dum movetur, unà continuum fibi tendinem, & caudam fuam etfi jam emortuam trahit.

Caufa.

Galeni fectatores pro gangrænæ, fphaceli caufa, quia vitam in caloris integritate reponunt, caloris nativi deftructionem, vel corruptionem, fuffocationem, diffipationem, vel extinctionem affignant, unde dicunt, quòd,

Deftruitur nofter calor à contrario manifefto, ut ob vehemens frigus externum, aut aeris, aut hyemis, aut medicamentorum repellentium; fic enim non rarò videmus hyberno tempore vehementem pruinam teneras enecare, & arefacere herbas: ita confimile frigus etiam extrema pedum, manuum, aures, nares mortificat. Idem etiam contingit ob medicamenta repellentia, nimis refrigerantia, in phlegmone, aut eryfipelate adhibita, partem gangræna, aut phacelo corrumpi. Verùm aliqui hunc modum potiùs ad prohibitam tranfpirationem referunt; alii ad fanguinis coagulationem refundunt, quia fua circulatione impeditur, & interdum mortificatio fequitur. Vel

Corrumpitur à contrario occulto, quod à *Medicis* vulgaribus appellatur contrarium à propria forma, feu tota fubftantia, feu ab occulta qualitate, hujufmodi eft venenum, vel venenata aliqua qualitas, quæ corporis noftri calorem corrumpit. Interdum enim humores in corpore noftro adeo degenerant, & tantam nancifcuntur malignitatem, ut in iis partibus in quas à natura demandantur, mortificationem inducant, ita ut plurimùm mortificationes in febribus malignis, carbunculis, bubonibus obfervantur. Ita vulnera venenatis inflicta inftrumentis illicò livefcunt, & facilè in gangrænas abeunt. Sic pariter maligni, & venenati halitus, morfus, & ictus venenatorum animalium in gangrænam terminantur. Hoc efficiunt medicamenta fectica, quæ calorem, & carnem corrumpunt, non fatis prudenter adhibita, præcipuè in locis calidis, & humidis, ut in emunctoriis, & pudendis.

Suffocatur, five ftrangulatur nofter calor, fi non ventiletur; calor enim nofter perpetua indiget ventilatione, fi illa denegetur, facilè vaporum copia fuffocatur, ita fæpiffimè obfervatur in admodum largis, & grandibus tumoribus, præcipuè in partibus humidis grangrænam accidere, calore nativo fuffocato.

Diffipatur nativus calor ab extraneo, & vehementi calore, fic interdùm poft magnas uftiones, gangrænæ obfervantur.

Extin-

Extinguitur nativus calor alimenti defectu, non aliter ac flamma in lucerna, deficiente oleo: sic noster calor nutrimento indiget, quo denegato, extinguitur. Hoc modo gangræna in extremis corporis partibus accidit, in atrophia, tabe, & similibus morbis chronicis corpus emanciantibus. Ob sanguinis defectum, si majores articuli laxati non benè reponantur, os laxatum vicina comprimit vasa, & sanguinis, ac spirituum influxum in subjectas prohibet partes, tabes indè, & earundem sequitur macies, & procedente tempore, gangræna. Ita quoque contingere potest à ligatura in membris vulneratis, vel dislocatis, qua pars aliqua nimis arctè, & diu vinculis constringatur, qua spiritus intercipiuntur, & sanguinis motus inhibetur. Eadem de causa vehementes contusiones, quemadmodùm poma contusa facilè putrescunt, ita etiam membra fortiter contusa tumorem, & corruptionem sortiuntur.

Prædictos quinque modos, quibus gangrænam, sphacelumque causari autumant *Galenici*, non omninò rejicimus; verùm tanquam causas immediatas repudiamus, & solummodò inter procatharticas, & occasionales reponimus.

Horum affectuum causam immediatam pro nostra *Galeni* sententiam amplectimur, pro qua notamus hic Galenistarum pervicaciam, & profundissimam Galeni doctrinam, quæ ex eo, quod rudes sortita est sectatores, adeò latuit, ut recentiores veluti novam pronuncient. Suprà nos asseruimus, quòd carbunculus, cancer, similesque tumores maligni, non ratione atrabilarii humoris tales erant, sed ratione solidarum, & continentium partium corruptione: legite totum id apud accuratissimum *Galenum de tumoribus p. n. cap.* 11. hæc scribentem: *Gangræna cum est ipsa quoque solidorum corporum mortificatio, quæ maximis consequitur inflammationibus*, cùm itaque solidæ, & continentes partes corrumpi non possint, nisi nutrimentum ultimum in earum fibris receptum corrumpatur; necesse igitur est, ut in iis inflammationibus, quibus gangræna succedit, primariò vitium fit in ultimo partium nutrimento, secundariò verò in sanguine, qui per accidens in parte coadunatur, & effervescit, nam solidæ partes, quæ vitio proximi nutrimenti, laborant, nihil cogitant de affluentis eò sanguinis circulatione, cujus concretione celeriùs suffocatur continentium partium vita, unde gangræna emergit.

Ultimi nutrimenti vitium in partibus continentibus est sal acre, lixiviale, exaltatum è causis occasionalibus in causticam, realgarinamque naturam, quod cauteriorum potentialium more partes continentes abscindit, unde obstruuntur, & ob vasculorum obstructionem sanguis, cœterique succi cespitant, à circulatione feriantur, & in coagulum transeunt ob denegatum, prohibitumque affluxum; hinc primò pars rubeum, aut sub purpureum nascitur colorem, deindè cutis, & caro ad nigredinem transit, quandoque fit sicca, & arida. Majorem mali mineram augere solent succi concreti in propriis conceptabulis, vel evasati, quia nullam in his fermentationem conservant, unde ob ætherogenearum particularum stagnationem, corrumpi necesse est, ut aquæ stagnantes efficiunt paludes fœtidas, & corruptas. Partes frigent, motu, & sensu destitutæ, ob denegatam nutritionem, fermentationis feriationem, & ob spirituum denegationem influxum, ac denegatam vitæ irradiationem.

Gangræna, & sphacelus tantùm gradibus differunt; in gangræna enim paucissimi tubuli adhuc sunt aperti, per quos sanguis, & succi fluere possunt; in sphacelo verò est totalis tubulorum obstructio omnes sunt disrupti, corrosi, & adeò corrupti, ut nullus motus intestinus, fermentatio nulla inter hos intercedat, omnia corrupta, & mortificata, omnia emortua, & vitæ expertia redduntur.

Prognosis.

Tanta est hujus mali truculentia, & tanta malignitas, ut nisi citissimè occurratur, partem illam, quam adoritur, corrumpit, & mortificat, ac totam humani corporis machinam destruit. Neque aliorum morborum instar perfunctoriè infestat, aut ad salutem quandoque terminatur; sed ubi semel pedem fixit, pertinacissimè adhæret, nec suis coercetur limitibus, cito pede graditur, & nisi citissime sistatur, exedendo, & depascendo, ægrum jugulat & enecat.

Chirurgus interdum desperato tam malo accersitur, instituta itaque exquisita prognosi, meritò sibi consulat, ne incautè se, & suam artem prostituat; audiat quæsò *Celsum*: *Est prudentis Medici, ubi gravis est metus morbi, indicare necessariis periclitantibus in difficili rem esse, ut si victa ars malo fuerit, vel ignorasse, vel fefelisse non videatur, vel si mori contingat laborantem, Medicus occidisse credatur, quem, sors dira peremit.*

Gangræna gravissimus est affectus, verùm si nondum planè obsideat, ac partem teneat, & adhuc incipiat, præcipuè in corpore juvenili, si recens corruptionem in cute, & carne superficiariam habeat, ubi neque musculi, vel vasa adhuc læsa non sunt, magna adhibita solertia, haud difficile curari potest, si celerrimè ferantur suppetiæ; quod si protinùs non sistatur, inane erit opus; nam gangræna brevi in siderationem, sive sphacelum degenerat, & in succedentes aliqui sanas serpit partes, vicinasque itidem mortificat, & non solùm vasa exedit, sed etiam ossa, & enecat ægrum. Partium internarum gangrænæ, præsertim cerebri, hepatis, lienis, massæ sanguineæ, mesenterii, intestinorum, renum &c. semper lethales sunt; externarum verò quandoque curationem admittunt. Periculosior est gangræna, quæ in partibus mollibus & laxis, ac quæ in corporis cavitatibus humidis incipit, ut in naribus, auribus, sive gingivis, ore, pudendo, ano &c. ejus curatio difficilis est, citiùs enim nutrimentum corrumpitur ab humorem copia in talibus partibus existente. Eadem quoque ratione gangræna, quæ in hydropicorum tibiis, & scroto oritur, raro sanatur, sed plerumque in sphacelum degenerat. Gangræna, quæ oritur à contusione, motu, ustione, fractura, vulnere &c. sanabilior est, & minùs perniciosa censetur ea, quæ ab internis provenit causis sanguinem coagulationibus, sicut & illa, quæ in senili ætate, ex alimenti defectu oritur. Si pus album apparet; signum est, quòd gangræna separanda sit. Gangræna, quæ fit à veneno, difficilis est curationis, paucos enim à tali gangræna ereptos vidimus.

Sphacelus verò longè adhuc periculosior est affectus, nec pars sphacelo correpta in integrum restitui potest, sed mors ipsa erit inpromptu, quia parva corporis parte sideratione correpta, intra paucas horas totum corpus sideratione corripitur, veneni instar suo contactu, quod adhuc sanum, & integrum est, inficit, corrumpitque, ideoque nulla salutis spes superest. Si sphacelus jam factus in unà tantum corporis parte, qua ad vitam destitui potest, nempe in brachio, vel pede adhuc hæserit, vita sæpiùs cum hujus partis sphacelatæ amissione servari potest, si illicò sphacelatum membrum, ut dicemus, à sano recidatur, ut cecinit Ovidius 1. Metam.

Cuncta priùs tentanda: sed immedicabile vulnus
Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.

alioqui præsentissima mors præ foribus adest. De duratione hujus morbi nihil determinare licet, modò brevioris termini est, & intra paucas horas vitæ finem imponit, modò longiùs durat, vel ad unum, alterumque diem protenditur, vel ad tres, ut *Hippocrati* placuit.

Hic non possumus inemendatum relinquere illum *Hippocratis aph.* 50. *qui sect.* 7. de cerebri sphacelo loquens inquit: *Quibus cerebrum sphacelatum est, in tribus diebus pereunt: si vero hos evaserint, sani fiunt.* Nam falsus deprehenditur, quod enim emortuum est, neque corrigi, neque emendari, neque in naturæ gratiam redire potest, cùm à privatione ad habitum, seu à morte ad vitam, naturaliter loquendo, non detur regressus. Igitur optimè dixisset Hipp. quibus cerebrum est sphacelatum in tribus diebus pereunt, si *ut plurimum* addidisset, perperam verò si hos evaserint, sani fiunt, nam cerebrum sphacelatum habentes impossibile est supervivere posse. Imò *in tribus diebus pereunt* falsum deprehendimus, multi namque pervenere ad decimum, undecimum, & decimum quartum, ut refert *Brasavola* de quodam ægroto, cum qui si quæras, quomodò poterit cognosci jam cœpisse sphacelum? Respondet *ex vehementissimo dolore, quem æger patiebatur, primo die effectus est attonitus, octavo die omnes amisit sensus, decimo quarto obiit. Huic, ablata calvaria, totum cerebrum corruptum apparuit.* Nonnullorum medentum ingenia hujus aphorismi interpretatio torsit, sed insano indulserunt labori, & oleum, & operam perdiderunt. *Galenus*, ut quamplurimos omittamus, hunc explicans aphorismum, prò sphacelo gangrænam accepit:

Hanc enim Græci sphacelum etiam appellabant, *& Herodotus dixit coxam Cambisys sphacelari*, *cerebrumque ita*, *quispiam diceret sphacelari tantùm modò*. *Jam verò propter quid velox in eo mors sit*, *manifestum est*, *nimirum quia*, *& morbus gravissimus*, *& pars principalis maximè sit*. Hinc videtur *Galenus* in hunc explicando aphorismum ad scopum non collimasse, muscas in aere venatus, & cancrum pro cete expiscatus fuisse. Nos hujus aphorismi posteriorem partem expungendam esse arbitramur, cum hujus adverbii additione, utplurimùm, & sic illum pronunciamus: *Quibus crebrum est sphacelatum*, *in tribus diebus ut plurimum pereunt*.

Uterque affectus comitem habet febrem acutissimam, & in sphacelo præcedunt deliria, vigiliæ, syncope, convulsiones, ructus, singultus, toto corpore frigidus erumpit sudor, alii inter loquendum, aliique veluti somno sepulti moriuntur.

Curatio.

Vulgares tribus præsertim intentionibus curationem complent, quarum prima idoneum respicit victum; secunda totius corporis evacuationem, à præcedentibus succis requirit; tertiam demum circa laborantem particulam idoneum operandi modum & opportuna præsidia designat.

Prima, quia acutissimus est affectus, tenuem exposcit victum, ac abstinendum à carnibus, vino, ab omnibus tum cibis, tum fructibus, quæ corruptionem pati, vel augere possunt. Cibos condiendos imperant aliquo ad putredinem inhibendam, hujusmodi sunt, *acetum*, *succus limonum*, *citri*, *aurantiorum &c.* Pro potu, ut utatur æger *aqua scorzoneræ*, *vel sonchi*, cui pariter *acetum*, *vel limonum succum &c.* admiscent ad eam proportionem, ut bibi possit. Verùm hæc rationi non consona sunt; ipse enim morbus ab acidi excessu est, omnisque corruptio, & putredo ab acido excessivo dependet, & ab acidorum exhibitione potiùs summè invalescit, talesque gangrænicos, qui acetum, limonum, citri, &c. succum bibere, vel sorbere, vel buccellas in ipso intinctas vel cibos conditos comedere appetentes, ultra biduum non supervixisse observavimus; ideo omnia acida longè ab ipsis arceri debent, dandaque potiùs alkalIosa, ut oculi cancrorum, & similia. Prohibendi quoque sunt tales ægri à somno, putredinem enim auget. Aerem, qui potiùs ad siccum, quàm ad humidum vergat, eligunt. Alvinæ fæces quotidiè enemate exturbandæ sunt. Membrum affectum in quiete detineatur, & animi pathemata, quantum fieri potest, vitentur.

Secundam complent intentionem per duo illa vulgaria præsidia totum corpus evacuantia, phlebotomiam scilicet, & medicamentum purgans. Statim itaque ac gangrænæ vestigia apparere incipiunt, illicò sanguinem effundunt, & pluties etiam juxta corporis habitum, temperamentum, ætatem &c. Prima vice revulsionis gratia; ex loco longiori, postmodùm viciniori in derivationis gratiam, & consimili ratione scarificationes, & venarum sedis apertiones juvare credunt; Verùm nos observavimus gangrænicos, quibus sanguis detractus fuit, infra biduum, vel tandem triduum periisse. Si gangræna à frigore originem duxerit, phlebotomia magis refrigerat; si à veneno, vel morsu venenato, vel malignitate, est ipso veneno nocentior; si ab alimenti defectu, nullo modo sanguis detrahendus est, cùm subtrahatur alimentum; si ab æstu externo, phlebotomia impressum non aufert æstum; si à magnis inflammationibus, si plethora adsit, utique sanguinem mittendum conjectamus; si ab humorum affluxu, ut dicunt, tales humores purgandi, dummodò maligni non sint; si à pororum constipatione, phlebotomia poros non referat, imò magis constipat: Itaque in gangræna sanguinis missionem, tanquam maledictam rejicimus.

Deindè corpus purgant in vitiosorum succorum abundantia, & si succi fuerint calidiores, præsidiis bilem ipsam expurgandi vim habentibus utuntur, semper tamen mitiora, & frigidiora eligentes, (verùm quàm bardi sunt vulgares dari purgantia frigida putantes!) ne inducta in corpus agitatione, detur ansa, ut magis ad partem affectam fluant, inter hæc apud ipsos principem tenet locum *manna*, *cassia*, *syr. rosf. solut. syr. viol. de cichor. Nicolai*, *expressiones conf. rosf. pers. &c.* Contrà si succi fuerint crassiores, ut phlegmatici, & melancholici, confugiunt ad pharmaca tales humores exturbantia, ut sunt *syr. de fumar. maj. fuess. Diacatholicon*, *Diaphœnicon &c.* Illud advertunt, quod ubi in corpore copiosa malorum succorum colluvies, & ubi gangræna non statim, nec facilè cedere videatur, in his casibus corporis purgationes reiterant per epicrasim.

Verum si vulgares chirurgi gangrænam purgantibus medicamentis curare intendant, eam in sphacelum commutabunt, nisi à magno humorum affluxu ortum ducat, nam eadem militat ratio pro purgante, ac quam pro phlebotomia supra notavimus.

Tertiam demum complent intentionem per localia præsidia, & manuales operationes laboranti particulæ adhibenda, quæ, quod in ea putridum est, absumant, & extirpent, ac quod putrescere promptum est, & paratum, à putredine vindicent.

Statim itaque ac gangræna incipere videtur, ex *Galeni* consilio cutem partis laborantis, vel pluribus sectionibus ad partem usque sanam, vel saltim pluribus utuntur scarificationibus; nam si gangræna fuerit incipiens, superficialis, nec multum profunda, utuntur scarificationibus, magis tamen, vel minùs profundis, secundum quod fuerit gangræna: Si autem non fuerit incipiens, sed ulteriùs progressa, sectiones adhibent, quibus, quod putridum est, à sana separatur parte.

Post scarificationes, aut sectiones, si remanet in parte aliquis sanguinis grumus, abluenda est *aqua salsa*, *vel lixivio barbitonsoris*, in quo *fuerint decocti lupini*, quòd si velint efficaciùs reddere, dissolvunt in eo *unguentum Aegyptiacum*, vel hujusmodi utuntur ablutione, ut

℞. *Aceti acerrimi* ℔. ß. *oximell. scyllitici* ℥. iij. *salis* ℥. ß. *ung. Aegyptiaci* ℥. j. *m. f. lotio*.

Verùm nos acetum repudiamus in hoc morbo ob rationes supra notatas, & unguentum Ægyptiacum propter viride æs omninò damnamus; affectam enim partem livore inficit, qui non tantùm patienti, verùm etiam adstantibus, & chirurgo metum incutit. Hujusmodi lotione adhuc calida utuntur, & potissimùm si frigidum fuerit anni tempus.

Post lotionem prædictam consulunt, medicamentum aliquod imponatur absumendi putredinem vim habens, aut saltem ejusdem inhibendæ; ad hunc usum utuntur pulveribus *Chalcanti usti*, *præcipitati rubri*, *viridis æris*, *& aluminis rochæ usti* simul unitis, quibus universam replent particulam, desuper imponentes filamenta sicca, vel unguento Ægyptiaco illinita. Circumstantes particulas proximas loco laboranti hoc cataplasmate defendunt, ut

℞. *Farinæ lupinor. orbi*, *fabar. & lentium ana* ℥. j. ß. *Bulliant in aqua maris*, *vel in lixivio barbitonsorum addendo*. *Salis comm.* ℥. ß. *oximel. scyllitic.* ℥. iij. *sapæ* ℥. ij. *m. f. cataplasma*.

Post 24. horas si in parte affecta inveniatur inducta crusta, eaque dura, & valida, ac fortiter adhærens, medicamentis relaxantibus ejus casus procurandus est; tunc enim argumentum est gangrænam, & putredinem jam esse evictam? Si autem vel crusta inducta non fuerit, vel mollis omninò, quia argumentum est nec putredinem desiisse, nec evictam fuisse gangrænam, ad majora confugiunt præsidia, & hanc ob causam vel pulveribus prædictis mercurii sublimati pulverem addunt ad paucam, sed congruam dosim, vel infra descriptis utuntur pulveribus, quibus tanquam arcani nonnulli utuntur, ut

℞. *Arsenici crystallini* ℥. j. ß. *Realgari* ℥. iij. *Terantur supra lapidem marmoreum*, *desuper inspergendo nonnullas vini generosi guttas*, *ut ad unguenti formam perducantur*, *postea siccentur*, *& in pulverem subtilissimum redigantur*, *& serventur ad usum*.

Verùm hoc medicamenti genus est periculo plenum; est namque venenatum, & potenter suo sulphure inflammabili, & sale caustico penetrat, cujus virus (licèt defensiva adhibeantur) calorem suffocat, carnem corrumpit, sanguinem inflammat, & cordis arcem petit, ac proindè nos multoties observavimus à causticis non satis prudenter adhibitis gangrænas exortas fuisse.

Deligant partem affectam post 24. horas, & crusta in ea inducta suppurantibus, & humectantibus, ut decidat, procurant, & in usu habent *butyrum recens*, *sive mantecam*, illudque undequaque supra inductam eschatam lenientes, desuper *lactucæ*, *vel endiviæ folia* ponunt, & id bis in die repetunt, ut mollior reddita facilè decidat.

Decisa eschara, si subtùs puram inspiciunt carnem, & ulcus

ulcus non fuerit ſordidum, cicatrizantibus ad ſanitatem ducunt: ſi verò ulcus cavum remanſerit, cavitatem ſarcoticis implent pulveribus, ut ſunt *pulveres maſtiches*, *thuris*, *ſarcocollæ*, *ſanguinis draconis &c.* poſtmodum cicatrizant *unguento de tutia*, *plumbo*, *lythargyrio &c.* Si caro aliquali ſorditie imbuta inſpiciatur, utuntur unguento mundificativo, ut eſt *unguentum apoſtolorum*, *vel aureum cum præcipitanti pulvere admiſtum in congrua doſi*.

In ſphacelo autem, quia nulla ſupereſt ſalutis fiducia, proximas ſanas tuentur partes, totius ſphacelati membri inciſionem, & abſciſſionem moliuntur. Verùm in recta hujus præſidii adminiſtratione plures ſalutares attenduntur animadverſiones, ne ægrum in actuali operatione miſerum in modum deficere, animamque efflare contingat, ut non raro accidit.

Prima ut corpus ſit optimè purgatum.

Secunda, ut validas obtineat vires, quibus non conſtantibus, nequaquam ad hoc præſidii genus confugiat chirurgus, ne poſtmodum homicidæ nomen mereatur.

Tertia, ut æger intrepido, ac forti animo ſit dotatus, adeò ut à chirurgo proximè imminentis lethi monitus, valido animo ad opus prædictum deveniat.

Quarta, ut idoneo in loco locetur æger, & à validis miniſtris convenienti loco alligetur, ne membrum affectum in ſectione vacillet.

Quinta, ne in articulis, aut parum ſuprà ſectio inſtituatur, ad ſaltim quatuor digitorum ſpatio ab articulis adminiſtretur.

Sexta, ut idonea parentur inſtrumenta, quibus exactè poſitis, chirurgus ſectionem aggrediatur, priùs tamen ad ſenſum obſtupefaciendum opiata exhiberi debere conſulunt, hujuſmodi ſunt *Theriaca novella*, *Triphera magna*, *Requies Nicolai*, *Philonium Romanum*, *quorum doſim ad* ℥. *j. cum ſyrupo de papavere* propinant, ſed debilia præſidia hæc ad ſenſum obſtupefaciendum pro tanta carnificina, & priùs cibo, & potu roborato, operationem aggrediuntur, ſed priùs caro, & cutis ſanæ partis quantùm fieri poterit, ſurſum ad ſuperiora retrahatur. Poſtmodum quinque, aut ſex digitorum ſpatio ſupra ægram partem, ſanam fortiter vinciunt, & alligant, ut vaſa adſtringantur, & quantum fieri poterit, ſanguinis fluxus inhibeatur. Hinc ad ſectionem deveniunt, & aliquid de parte ſana apprehendunt; quapropter novaculis benè incidentibus per ſpatium ſemi digiti à ſana particula diſtantis priùs corruptam carnem ab oſſe ſeparant, & deinde os ipſum à ſuo proprio perioſtio denudant, & ad ſanguinis fluxum evitandum prædictis labiis goſſypium aqua roſacea, & aceto roſaceo madefactum imponunt. Poſtmodùm ignis inſtrumentis corruptam carnem à ſana particula derelictam abſumunt, & cauterizant, cujus terminus erit cùm ſanguis amplius non fluxerit & æger dolore infeſtabitur. Hinc acutiſſima ferra os ſecant, & incidunt, ac poſtmodum denuò ignitis inſtrumentis oſſis prædicti labia, & extremitates cauterizant. Advertunt tamen, ne medulla intra os contenta igniatur, quia illicò os ſanum inflammaretur. Poſt ejus ſectionem parti ipſi ſtuppatam applicant, & infrà ſcriptos adjiciunt pulveres:

℞. *Calchanti uſti*, *ſarcocollæ*, *aloès*, *boli armeni ana* ʒ. *ij. thuris*, *maſtiches* ʒ. *j. m. & f. omnium pulvis. Deinde accipiantur albumina ovorum ad ſufficientiam*, *& cum prædictis pulveribus f. ſtuppata*.

Vincula, & ligaturas ſuprà diſſolvunt, & carnem, & cutem ad inferiora retrahunt, ut os ipſum vel in totum, vel ſaltim majori ex parte tegant, & tueantur. Sequenti die ſtuppatam prædictam removent, & eſcharæ caſum procurant butyro &c. Si os medulloſum fuerit, in medullæ loco ſicca adhibent filamenta, ne ipſa medulla computreſcat. Poſt eſcharæ caſum oſſi ipſi *unguento de Gummi elemi* medentur, deindè incarnant, & cicatrizant juxta neceſſitatem.

Gangrænæ curationem ſpecialiùs pro cauſis procatharticis perficiemus.

Primò à nimia perfrigeratione, ſi pars refrigerata ſit, ita tamen ut gangrænæ tantùm ſuſpicio timeatur, & nondum præſens ſit, neque dum pars livida ſit, & frigida, ſed potiùs rubor ſit, in parte, dolorque vehemens, & urens: tum æger circa ignem illicò non collocetur, nec igni admoveatur ad congellationem tollendam, & ratio eſt, quia repentini irradiatio ignis particulas volatiles reſtantes penitus expellit, undè maxima confuſio, & partium textura planè tolleretur, quod experientia conſtat; id enim videmus in pomis congelatis, quæ ſi igni admoveantur, ſtatim putreſcunt; Sic quoque quotidiè in nobiſmet obſervamus, quando digiti noſtri à frigore immobiles facti, ſi ſtatim igniti admoventur, indè eſt, ac ſi mille aciculis pungantur; ſenſum præbent, è longinquo itaque collocetur, ut ſenſim calor parti reſtituatur. Quinimo modò membra planè frigore non vigeant, ut nullus ſanguis amplius ſubſit, priùs aqua frigida nivea, vel ipſa nive fricentur, ut calor ab internis partibus fortiùs ad exteriores ſe extricet; verùm hoc aliis paradoxum videtur, ſed ſi ritè rem perpendamus, ratio id nobis perſuadebit, cùm curatio tantùm hoc modo inchoetur, ſed non perficiatur, ſenſim enim ſucci coagulati reſolvi debent, & ad priſtinam miſtionem redigi, & hoc optimè perficitur ope aquæ frigidæ, vel nivis frictione; ratio eſt, quia per partem congelatam aquæ impoſitam plus materiæ ſubtilis perfluit, quàm per congelatas, & nimis ſtrictè compreſſas particulas, per quam materiam ſubtilem particulæ iterum fluidiores redduntur, quæ in parte affecta fixæ fuerant, frictio quoque cum nive ea propter juvat, quoniam ipſis in manibus noſtris liqueſcit, & hinc amicabilis fit particularum congelatarum reſolutio; adde &, quod commotione iſta reliquos quoque ſuccos ſtagnantes ad motum incitat, poſtmodum ſucci inſpiſſati calore fortiori diſſolvendi.

℞. *Rad. angelicæ*, *galang. ana* ℥. ſs. *raparum*, *bryon. ana* ℥. *ij. herb. rutæ*, *ſcordii*, *roris marini*, *abſynth. nicotianæ ana m. ij. Sem. cumini*, *urticæ*, *erucæ ana* ℥. *j. piper. long.* ʒ. *vi. ſalis armoniac. & ſalis tart. ana* ℥. *j.* ſs. *Coque in una parte vini generoſi*, *duabus partibus urinæ*, & benè coct. adde *Spiritus vini* ℔. ſs. Et membrum congelatum calidè immittatur, & deinde ſequenti: ℞. *ſpiritus vin.* ℥. *vj. in quo diſſ. Camphoræ* ʒ. *ij.* ſs. Membra fricentur.

Si congelatus ſit æger, in ventre equino, ut chymici loquuntur, collocari debet. Præter externa, interna quoque interponenda ſunt, ut *Hippocras vel vinum*, *in quo cinnamomum*, *caryophyll. Zingib. & ſimilia aromata ebullierint*, *clauſo tamen vaſe*: *vel calido in vino theriaca*, *vel Mitridatium* exhibeatur. Si dolor, & frigus ſe remiſerint, æger in lecto collocetur, ſudorque provocetur ſequenti, ut

℞. *Vini generoſi* ℥. *ij. Spiritus C. C.* ʒ. ſs. *m.* Vel in eodem vino m. *Elixiris vitæ* ʒ. *ij*.

Secundò, à calore nimio ſi gignatur gangræna, frigida inſtituatur diæta, calidis humoribus attemperatis, & depletis, ſi malum cauſam agnoſcat externam, membrum affectum lapidis medicamentoſi infuſione fovendum eſt, quòd ſi ulteriùs ſerpat, abluto priùs refrigerantium decocto, imponenda ſunt, quæ pluries præſcripſimus.

Tertiò, ex ſucci nutritii defectu, quæ oritur gangræna, cùm quaſi ipſa pars vita privetur à nutrimenti plenario defectu, vix curatio ſupereſt, ne ægros planè ſine auxilio deſeramus, alimenta euchyma exhibeantur, & interim propinanda eſt *Aqua Magnanimitatis*, & ad ipſam partem gangræna affectam omni conatu alimento trahendum eſt. Pars affecta ſimul fricetur *oleo terebinthinæ*, *guaiaci*, *ſuccini*, *tinctura aſſæ fœtidæ*, *ſpiritu lumbricorum*, quæ omnia inſpiſſatos, congrumatoſque ſuccos, attenuant. Nec relinquenda ſunt, quæ ſuccos craſſos fluidiores reddunt, ut decoctum *ex radice chinæ*, *ſalſæ parillæ*, *galangæ*, *zedoariæ*, *macis*, *croci*, *naſturtii*, *ſem. aniſor. ſalis tart. armoniaci in vino generoſo*, cujus pro libitu bis, vel ter in die tres uncias aſſumat æger. Defenſiva in hoc caſu maximam inferunt noxam, quia ſanguini, & ſpiritibus aditum præcludunt, ne ad partem fluant affectam. Inunctiones tamen *ex oleo amygdal. dulc. viol. olivarum*, *lumbricor. ſcorpion. axung. human. viper. urſi*, *gall. &c.* etiam ad humectandum fieri poſſunt, at fugienda ſunt, quæ corpus exſiccant. Si gangræna ulteriùs proceſſerit, pars ſcarificanda eſt, & ea medicamenta, quæ recenſuimus, apponenda ſunt.

Verùm ſi ex ſanguinis, & ſpirituum interceptione gangræna accidat, ſit quæcumque cauſa, quæ ſanguinem, & ſpiritus intercipit, ea ſtatim auferenda, ut ſi ab arcta ligatura ſit illa interceptio, illa laxanda, & poſtmodum ad ſuccos ſtagnantes; & corruptos, fluidiores, & volatiliores reddendos, præter ſudorifica, in parte affecta cataplaſmata aromatica conducunt, & reliqua ſpirituoſa,

sæpiùs jam dicta, imponantur, attamen calida, & reliqua, quæ in gangræna requiruntur, agenda censemus. Si adstringens, vel repellens medicamentum sit gangrænæ causa, illo remoto frictionibus, & inunctionibus, calor revocetur. Ita & gangræna ab aliis causis spiritus intercipientibus excitata, tractanda est.

Quartò, si gangræna ex veneno oriatur extrinsecus allato, vel ex animalis morsu, vel ictu, tunc imprimis sudorifica, quæ stagnantes succos attenuant, fluidiores reddunt, acidum corrumpens temperant, absumunt, emendant, & obtundunt, ac venenum extrahunt, usurpanda sunt, & defensiva, ne venenum in partes interiores, nobilesque se propaget, in actum veniant. Ratione veneni sit sequens mistura.

℞. *Aqu. rutæ capraria* ℥. *iv. Theriacalis* ℥. *j. Elixiris vitæ* ʒ. *ij. Spiritus c. c. & salis volatil. ejusdem c.c. ana* ʒ. ß. *m. f. mistura*, & singulis horis sumat æger cochlearia duo, donec sudor erumpat, & ea sumat medicamenta, quæ in febribus malignis, & peste usurpantur, & quæ in nostra *Trutina* fusiùs notavimus; verùm necesse est cognitum haberi venenum, ut speciatim naturæ veneni alexipharmacum exhibeatur.

Calidissimè externè parti affectæ cataplasma applicetur *ex herbis, rutæ, scordii, cum aloe, myrrha, camphora, theriaca, ol. nuc. mosch. &c. cum vino generoso, & urina fiat cataplasma*. Proderit demorsam partem ablui *aqua theriacali cum spiritu vini, aqua calcis vivæ, spiritu vini camphorato*. Item conveniunt ea omnia, quæ *Tertio Tomo cap.* 28. *De Vulneribus ex venenato morsu inflictis* descripsimus.

Si ex humorum malignorum affluxu, ut dicunt, aut venenata qualitate in nostro corpore genita ortum ducat gangræna, phlebotomiam, & catharticum execramur, & anathematizamus, tanquam ipso veneno nocentius. Hæc duo præsidia vulgaribus Medicis tanquam per fideicommissum à Galeno tradita repudiamus. *Malignitas, & venenum neque phlebotomia, neque purgante medicamento exturbatur, sed tantùm alexipharmacis ab interioribus ad exteriora propulsanda est*, ut in malignis febribus facere consuevimus, & ferè talem instituimus curationem. Vulgaria sunt *tormentilla, contrayerva or. scorsoneria, scordium, ruta capraria, c. c. aqua theriacalis cum spiritu vini, mithridatium, elect. de bacc. juniperi, unicornu &c.* Sed utinam hæc tanto morbo prodesse possent, sicut à vulgaribus decantantur; summoperè prodesse observavimus *Diascordium, stibium diaphoreticum, bezoartica ex mineralibus desumpta, mercurium diaphoreticum, theriacam de mumia &c.* His, aliisque medicamentis danda est opera, ut sudor, vel saltim insensilis transpiratio proritetur, ut venenum expellatur, non omissis topicis.

In generali gangrænæ curatione à quacumque causæ ortæ, ad eum finem collimamus, ut ante omnia sal acre, & lixiviale à causis occasionalibus in causticam, & realgarinam naturam exaltatum obtundatur, cicuretur, immutetur, & superetur; Secundò, ut tubulorum obstructio tollatur, & stagnantibus succis liberior concedatur transitus, & motus progressivus; utramque complent paginam, ea medicamenta, quæ æqualiter per totam vitam propriam vim diffundunt, nam vis mortificans celeriter agit, & nisi eam vis resistens celeriter deprimat, inutilis erit, hujusmodi sunt primi ordinis *diaphoretica, cardiaca, absumentia, spirituosa, balsamica, oleosa, salia volatilia quæcumque, & simul aromatica facta*, quæ vim quandam fermentalem statim ex ipsis in vim diffundunt; quod si hæc deficiant, ad anodyna recurrendum est, quæ statim vitam sopiunt, ita ut mortificans venenum non sentiat, usque dùm per sectica illud immutatur, & hæc erunt *theriaca recens, pil. de cynoglos. conf. nepenth.*

Externè in gangræna commendamus, si ea superficialis sit: *aquam calcis vivæ, vel lixivium forte*; Si profunda, ad faciliorem penetrationem, scarificationem ad partem sanam usque admittimus, hæc namque lixivialia, & alkalia sunt, omne acidum ex corruptione resultans combibunt; vel uti possumus pro partis scarificatæ lotione *unguento Aegyptiaco magistrali in vini spiritu dissoluto*.

Sed efficacior, & promptior est sequens liquor paratu facilior:

℞. *Sp. V. omni phlegm. depurat.* ℔. ß. *Merc. meteoriz. pulv.* ʒ. *j. simul m. & super calidos cineres fove, ut fiat mercurii meteorizati solutio*. Credibile non est, quantum hic liquor celeri motu penetret, & mortificativum fermentum immutet.

Si pulveres loco conveniant, sequentibus utimur:

℞. *Merc. meteorizati q. s. f. pulvis*, & eo partem mortificatam aspergere; nullius pulveris sectici actio celeritate mercurium meteorizatum vincet. Singulari quoque privilegio gaudet mercurii meteorizati pulvis, nam lithargyrii admistione minùs asper, & blandior reddi potest pro *Medici* arbitrio, *si accipiatur lithargyrii aurei subtilissimè pulveris* ʒ. *x. mercurii meteorizati pulveris* ʒ. *j.*

Quandoque pars mortificata mollis non est, sed duritiem quandam callosam habere solet, tunc mercurio præcipitato utimur albo, vel incarnato, qui quia fixior est, efficacius in illam callositatem aget, ex eo quia non adeò faciliter effluit.

Magnæ energiæ in gangræna erit lapis infernalis nostræ descriptionis, ut

℞. *Lixivii saponarior.* ℥. *xij. salis armoniaci* ℥. *j. vitrioli Rom.* ʒ. *ij.* ß. *opii Thebaici* ʒ. ß. *Coque s. a. in lapidem, quem in vase vitreo optimè clauso serva*. Si hæc simul infundantur per trium dierum spatium, & sæpè agitentur, post duarum partium evaporationem ex tribus, facta colatura insignem habebis liquorem causticum, non solùm in gangræna pretiosum, verùm etiam ad quemcumque tumorem aperiendum.

Si verò in fieri sit mortificatio, neque omninò sensus in parte defecerit, tunc minori sectico chirurgus uti debet, quo potiùs mortificans virus extinguat, quàm escharam causet, id obtinebit, si relictis liquoribus, pulveribus secticis, unguento utatur, quod propter unctuositatem non sinit, ut pulveres sectici, quos continet, magno cum impetu agant, sed remissè, ac blandè. Unguenta sectica ita patabis:

℞. *Ceræ novæ* ℥. *ij. terebinth. & ol. com. ana* ℥. *j. liquescant simul in tigillo, & dum fluunt, injice merc. meteorizati, vel præcipitati* ℥. ß. *m. benè crm spatula lignea, & ab igne remove, semperque spatula agitabis, usque dum omninò materia refriguerit, tunc serva unguentum*, quod admirabile est in omnibus ulceribus, in quibus ob putrilaginem, obtusus, aut nullus habetur in superficie sensus. Verùm hoc unguentum efficacissimum in usum revocavimus admistione mercurii præcipitati citrini ad ℥. ß. quem ita paramus:

℞. *Aqu. calc. viv.* ℔. *iij. merc. meteoriz. subtil. pulv.* ℥. *j. in quam injice mercurium, & brevi temporis spatio se præcipitabit in fundum, in pulverem citrinum, decanta, & mercurium exsicca*.

Adhibitis hujusmodi secticis, ut eschara producatur, & sanæ partes à secticorum acrimonia non lædantur, superponendum est liquoribus, pulveribus, vel unguentis secticis sequens emplastrum, quod nunquam eventu felici in sistenda gangræna *Medicum* defraudabit.

℞. *Colophoniæ* ℔. *iij. myrr. puræ* ℔. ß. 4. *gum. in acet. sol. ana* ℥. *j.* ß. *fac, ut simul fluant in emplastrum*, quod appositis superpone, separabit enim brevi spatio mortificatum à vivo, cum doloris remissione in parte sana, & præservatione ab accidentibus quæ secticis accidere solent.

An ignis actualis ad sistendam gangrænam conveniat? Certum est primò ignem actualem magnum terrorem infirmis incutere, & in morbis mortificativis patientis apprehensio magni timoris summi est detrimenti; vitam enim quatit, & mortificatio non ita promptiùs obedit; Secundò, non æqualiter diffunditur vis ignis actualis, nam ipsa partium humiditas, quæ igne liquescit, ignis activitati resistit. Tertiò, ichorem mortificativum fermentalem non solùm non sistit, ne serpat, sed illum mulcet, ut intimiùs penetret, cùm itaque ignis potentialis non solùm causet quicquid actualis causat, sed horrorem non incutit, æqualiter se diffundit, & mortificativum fermentum immutat, potentialem potiùs, quàm actualem ignem nos consulimus, ut quisque exerceat.

Nullam pro sphacelo curationem admittimus quia pars totaliter emortua est; pro mortuo enim nullum habemus remedium, sed tantùm superest sepulchrum, quia à privatione ad habitum, scilicet à morte ad vitam naturaliter non datur regressus, soli Deo hoc reservatum est, in cujus manu mors, & vita posita est. Unum tantùm chirurgus agere poterit, ut pars emortua à viva separetur, ne pars sana mortificetur. Si itaque gangræna in sphacelum transierit, ad extremum remedium confugiendum est, scilicet ad fer-

ad ferrum, vel ignem, juxta illud *Ovid. lib.* 1. *de remedio amoris:*

Ut corpus redimas, ferrum patieris, & ignem.

pro aliqua parte viva fervanda, fed crudele remedium, quia crudele malum, nihil tamen intereft, an tutum fit hoc remedium unicum, *fatius eft cum Celfo Anceps remedium experiri, quam nullum, melior eft dubia fpes, quàm defperata falus: fatius eft aliquam partem, quàm totum hominem perire, nec illa dura videtur curatio, cujus effectus eft falutaris.* Omnes chirurgi, nemine excepto, priùs emortuam partem inftrumento appropriato fecant, deindè igne actuali eam tractant, & medicamentis appropriatis curant, in qua manuali operatione *Paulum Aeginetam*, & *Aetium* confulite. Verùm noftræ indicationi triplici modo, ferro fcilicet, igne actuali, & igne potentiali fatisfaciendum eft, qui triplex modus adhibendus eft à *Medico* juxta mortificæ partis neceffitatem; etenim vel fuperficies emortuæ partis multùm diftat à viventis fuperficie, ac tunc neceffe eft chirurgo ferro uti, quo id, quod emortuum eft, refecet ad doloris ufque fenfum, ac tunc potentiali igne fectæ parti impofito, efcharam inducere debet, quæ nifi inducatur, lethale fignum erit. His ignis potentialis diverfus pro loci applicationis exigentia multoties effe debet, nam aliquando ob fitus difpofitionem liquor cauflicus, aliquando pulvis, & multoties unguentum conducit. Inter liquores, qui fequitur, efficaciffimus eft:

℞. *Spumæ Venenatæ duorum Draconum q. f.* ea afperge æqualiter partem mortificatam; nam illicò quicquid vivum non eft, in fumum refolvitur, & mortificativum fermentum exterminat, ubi mortificatio celeri paffu ferpit, nullum erit hoc medicamine magis præfentaneum. Et nos ingenuè fateri poffumus multos hoc remedio fuiffe liberatos; nam mirabiliter fixat, magnam efcharam in parte generando: attamen advertendum magnum inferre dolorem, & inflammationem quandoque generare, unde monemus, ut non nifi magno in morbo, & gangræna ad fphacelum ruente applicetur, nam fymptomata prioribus pejora infert. Non tacendum tamen, quòd poteft dulcius fieri hoc remedium, fi rectificetur id eft, fi denuò ponatur in cornuta, & rurfus deftilletur; derelinquit enim tantam acutiem per fecundam deftillationem, & fic fuaviùs applicari poteft.

CAPUT XI.

De Eryfipelate.

Apud *Galenum de tumoribus p. n. cap.* 9. alius defcriptus reperitur tumor *eryfipelas* à Græcis dictus; *Celfus* Latinè eodem ufus eft nomine, qui Celfum Latini non fecuti funt, hunc tumorem *ignem* appellavere *Sacrum* ob ingentem caliditatem, & *ignis* dictus fuit *Sacer*, id eft *execrandus*. A nonnullis dictus fuit *ignis Sylveftris*, quafi efferatus ob fervoris ferociam.

Diftinguunt hunc tumorem eryfipelatofum cum *Galeno* ejus fectatores in exquifitum, ac purum, & non exquifitum, & impurum. Exquifitum eryfipelas illud eft, quod ex fola bile, vel naturali, vel nonnaturali fieri autumant; non exquifitum verò, & illegitimum dicunt, quod ex bile non fola, fed aliis admifta humoribus originem ducit: unde *eryfipelas* dicitur *phlegmonodes*, fi fanguinem habeat admiftum, *œdematodes*, fi pituitam, & *fcirrhodes*, fi melancholiam, atque hæc eft communis *Galeniftarum* opinio.

Difcriminatur eryfipelas à phlegmone primò, quia phlegmon, feu inflammatio præter cutem fubjectas quoque afficit particulas; eryfipelas verò ferè folius eft paffio cutis. Secundò, in inflammatione color magis vergit ad rubrum; in eryfipelate autem ad flavum. Tertiò, inflammatio eft tumor durus, ac circumfcriptus vergens ad acutiem, & proptereà in uno membri loco collectus: eryfipelas contrà eft tumor planus, & æqualis, qui ferè totum obfidet membrum, quinimo inflammatio in eodem femper loco perfiftit, ac tardiùs augetur, nec locum mutat; eryfipelas contrà, celerrimè incrementum fumit, affiduò ferpit, variatque locum. Quartò, in eryfipelate major percipitur fervor, ac incendium, quàm in inflammatione, adeo ut partes eryfipelate obfeffas quodammodò uri percipiant ægrotantes. Denique eryfipelas, fi tangitur, color evanefcere videtur, qui tamen, remotis digitis, illicò redit, quod tamen in inflammatione ob duritiem non accidit.

Æquali haud femper larva *Medici* oculis fe offert eryfipelas, proptereà certa de eo definitio affignari non poteft, fed eas larvas, quibus utplurimùm fe manifeftare folet; defcribere conabimur: Quoties in aliqua corporis fuperficie rubor cum obtufo, & profundo dolore apparuerit, & in acumen non attollitur, ut in abfceffibus fimplicibus calidis evenire folet, ac fe ultrò per fuccedentem fuperficiem diffundit, eam æqualiter elevando, vehemenfque rigor, dum incæperit, apparuerit, vehemens fequatur, febris cum fiti, vigilia, aliifque hujufmodi accidentibus, eryfipelas in promptu effe dicas. Accidit aliquandò, ut color rubeus non fit, fed flavus, aliquando pallidus, & aliquando lividus. Multoties evenit, ut tota pars magno tumore, fed æquali, non autem acuminato excrefcat, & cutis in fuperficie ichore quodam madefcat, qui veluti veficulas caufat. Accidit interdum, ut vix tumefcens pars videatur, ficca permaneat, & furfurem quendam producat. Evenit quandoque, ut ad certos ferpat limites, & aliquando, nifi fiftatur, ut per totam fe diffundat corporis fuperficiem. Aliquando fymptomata levia, aliquando vehementia caufat. Multoties celerem inducit mortificationem, utplurimùm recidivus eft morbus, fæpè enecat ex virulentia, fæpiffimè ex Medicorum ignorantia.

Signa.

Eryfipelatis figna haud difficilia funt ex dictis, nam ingens rigor ægrum quatit, quem vehemens fequitur febris, fitis, oris amarities, vigilia, aliaque fymptomata. Poftmodum in aliqua corporis fuperficie rubor ad flavedinem tendens, cum obtufo dolore apparet cum tumore plano, & æquali, nec aliquo circumfcripto loco, fed ulteriùs per fuccedentem fuperficiem ferpens. Si digitis prematur, color evanefcit, quibus ablatis, illicò revertitur.

Caufa.

Quoties ab abfoluto humore biliofo vel naturali, vel non naturali eryfipelas producitur, id legitimum, & exquifitum tantùm appellant vulgares; *Galenus* verò ex tenuiffimo, ferventique fanguine, aut huic admifta bile eryfipelas fieri dixit, & ex pura bile herpetem potiùs produci, quàm eryfipelas conftanter afferuit. Declaravit quoque de *Tumoribus p. n. cap.* 10. hanc *Galenus* inconftantiam in tradenda eryfipelatis caufa materiali multis in locis, ut animadvertere poteritis *lib. de atrabile* 13. *meth. cap.* 1. & 14. *meth. cap.* 1. 2. 3. & 17. 2. *de diff. feb. cap.* 5. *lib. de ratione curandi per fang. miff. cap.* 8. 2. *de compof. med. jucundum loca cap.* 1. 2. *de crifibus cap.* 12. & in fexcentis aliis, quorum locorum conciliationes, qui in his vanitatibus terere tempus cupit, is legere poteft apud *Ingraffiam in cap.* 1. *tractatus primi de tumoribus.*

Cœterùm imaginatus fuit *Galenus*, & cum eo ejus fectatores, quofcunque morbos à quatuor humoribus excitari, quorum conjectura deceptus rudem, & vulgarem efformavit medicinam. In eryfipelate color flavus non eft, nec pallidus, fed rubicundus, qui fanguinem potiùs, quàm bilem teftatur. Infuper pletorici, & non biliofi huic malo funt obnoxii.

Immediatam eryfipelatis caufam, ob alicujus partis corporis vitium, à caufis occafionalibus rimemur oportet, funt hæ vulnera, contufiones, ulcera, fracturæ, tumores, ignis, vel folis calor, vel frigidorum ciborum, ac potulentorum abufus; hæc namque ultimi partium nutrimenti inter fibras cuti proximas, poft vitæ fuftentationem, infenfilem tranfpirationem in carnis poris retardant, intercipiunt, nam hoc fi affidua tranfpiratione non ventiletur, quod remanet, proximum partis nutrimentum inficit, ac proindè major fit ad partem congeries, fibrillæ magis anguftiantur, obftruuntur. Hoc idem ultimum nutrimentum à partium calore agitatum fub conftipata cute degenerat, partes continentes irritat fermentefcit. Salinæ particulæ, quæ indefinenter à fanguine in hoc partium nutrimento degenerato volatilitate deftitutæ, lymphæ confortio hærent, & fulphureæ nullo modo ampliùs à falinis temperatæ, & à miftione folutæ in extraordinariam temperiem evehuntur, & efferatæ evadunt, excandefcunt, incendium adaugent, nutrimentum partium vicinarum inter partium folidarum fibras contentum fit exoticum, & hoftile, continentes fibras vitiat, in motu depra-

depravat, sanguinem exagitat, & in mistione conturbat. Sanguis circulans ad hos angustiores tubulos pervenit, quos præterfluens non tamdiu stagnat, quàm in inflammatione, sed cuticulæ magis appropriat, fit sacer ignis, idest execrandus, & maledictus, erysipelas nempe, & tumor igneus, & quia sanguinis mistio turbatur, erysipelas febris comitatur.

Color rubicundior in parte erysipelatode apparet, quia sanguis non jam diu remoratur, sed sub cuticula fluit, in inflammatione penitiùs latet, stagnat; hinc est, quòd digitorum pressione facile exprimitur, & color albus sub digitis apparet, quibus remotis, eundem repetit locum; quia succi fluidiores sunt, & fibræ ab eodem irradiantur. Vel color rubicundior apparet, quia fibræ, & tubuli sunt mutati, & vitiati, unde lucis radii aliter reflectunt, defervescente verò humore, color ad flavedinem vergit, ob particulas sulphureas parti adhærentes.

Serpit de loco in locum, ignis fatui instar, erysipelas, quia particulæ volatiles, fluidæ, & lubricæ sunt, ac vel locum mutant, ac soluta obstructione, & particulis per insensilem transpirationem resolutis, disparet, at ubi vicinarum partium nutrimentum vitiavit, novum erysipelas gignit, & serpere videtur.

Oritur dolor à particulis sub cuticula coercitis, & perpetuò agitatis, quæ motu suo spiculis urentibus cutis, cuticularum fibras impetunt, illas contrahunt, convellunt, distenduntque & dolorem acicularum pungentium excitant. Si verò has vellicant, & titillant, quia paucæ sunt particulæ, pruritus fit, ut contingit, cùm erysipelas resolvitur.

Tumor non altè in erysipelate elevatur, quia minor est humorum coacervatio, & stagnatio, ac major horum fluiditas.

Pulsus ab erysipelate abest, quòd minores tantummodò arteriarum tubuli, non verò earum majores trunci comprimuntur.

Contingit quandoque, ut quidam succi lutosi, & viscidi tubulos sub cute obstruant, & erysipelati adjunguntur, & vulgares *Galenici* erysipelas œdematosum appellant.

Ut plurimum particulæ acidosalinæ nimiùm agitatæ in cuticulam irruunt, eam distendunt, & in vesiculas elevant, elevatæ cuticulæ pori omnino angustiantur, & illæ particulæ non exhalant, hinc vesiculæ turgent, ac disruptæ ichorem tenuissimum, aquæ lucidæ instar, aquam causticam æmulantur, fundunt, qui sudore tenus insensibiliter evaporare debebat. Si particulæ illæ à continentibus partibus regi non possunt, pravam qualitatem, scilicet erodentem, & septicam à salibus adipiscuntur, quam natura superare nequit, tunc ulcus cancrosum, vel mortificatio in parte erysipelatode succedet, & mors inevitabilis.

Prognosis.

Erysipelas raro perniciosus est affectus, & facilè recidivat, sæpè verò ex virulentia, & sæpissimè ex *Medicorum* ignorantia enecat. Foràs urgens nihil mali denotat, sed potiùs fortem naturæ constitutionem, quæ illud per insensilem transpirationem resolvit; Si verò ab exterioribus ad interiora ejus materia pellatur, lethale, ut dicebat *Hip. aph.* 25. *sect.* 6. *Erysipelas ab exterioribus verti ad interiora, malum; ab interioribus autem ad exteriora, bonum. Et* 336. *sect.* 2. *co. Erysipelas verò foris quidem extare, utile, intro autem vergere, lethale; cujus quidem rei indicium est cum robore evanescente, pectus gravatur, & ægriùs spiritum trahit æger.* Periculosior est circa partes principes, vel nobiles ut in facie, faucibus, & capite, vel pectore, & axillis, aut in utero, ut ajebat *Hip. aph.* 43. *sect.* 3. *Si prægnanti fiat in utero erysipelas perniciosum est.* Secùs autem in locis ignobilioribus, & à principibus remotis, ut potissimùm sunt crura, tibiæ, aut etiam brachia, & manus. Perniciosum est erysipelas, ut suppuretur, vel putrescat, ut habetur *aph.* 20. *sect.* 7. *Ab erysipelate putredo, & suppuratio malum.* Et eò magis pertimescendum est, si ossis nudatio contingat, ut *aph.* 19. *sect.* 7. *Ab ossis nudatione erysipelas malum.* Malum quoque cum ulceri, fracturæ, aut luxationi erysipelas se socium addit. Malum similiter, si magnam, acutamque annexam habeat febrem, quæ malignitatem sapiat, & exitiale, si in gangrænas terminet, secùs autem quod nulli, vel duntaxat levi, vel exiguæ annectitur febri. Erysipelatis resolutio tunc planè portenditur, cùm æger partem erysipelatam magno scalpendi desiderio tenetur, sentitque in parte veluti formicas gradientes, & vix manus continere potest, vel color in ordinarium mutatur, vel cùm cuticula in squamas fatiscit.

Curatio.

Curandi erysipelas ratio apud Medicorum turbam tumultuaria est, causis non benè congruens; sanguinem multoties mittunt, cùm vitium in sanguine intra venas existente minime supponant. Refrigerantibus, & repercutientibus utuntur in parte vitiata fovenda, cùm bilem erysipelatis causam imaginentur, quæ evacuatione, non autem refrigeratione indiget, illamque frigidis intùs remeare urgent, ut inquit *Hip. aph.* 23. *sect.* 5. *Frigida erysipelas non ulceratum juvant*, quem omnes medicinæ periti execrantur. Victu tenui absque vino utuntur, cùm biliosis affectibus talis non quadret, & corpus refrigerare tentant, cum quicquid mali intùs lateat, extra per rarefactionem expellere deberent.

Ubi magnum fuerit erysipelas, & periculosum, illicò sanguinem mittunt, nec illis obstat *Gal. eodem* 2. *ad Glauc. cap.* 2. & 13. *meth. cap.* 3. in his enim locis non damnat *Gal.* venæ sectionem tanquam noxiam, sed inquit *non semper esse necessariam*, quam doctrinam intelligunt pro levioribus, & parvis erysipelatibus, non autem in magnis, ut dicunt. Quòd si erysipelas fuerit phlegmonosum, non solum semel, sed etiam pluries sanguinem mittunt. Locus sanguinem mittendi brachia sunt quoties inferna loca erysipelas infestat; secùs verò ex pedibus in partium supernarum erysipelate; & hoc revulsionis gratia, & derivationis fine ex locis vicinioribus. Cum venæ sectione comprehendunt alia præsidia, frictiones, cucurbitulas &c.

Medicamentum purgans convenire fatentur, & hoc admittit *Galen.* iisdem locis citatis, in quibus phlebotomiam non esse necessariam inquit, admittit tamen medicamenti purgantis usum. Hoc medicamentum debere esse bilem purgans nulli est dubium, tamen de lenientium genere; quapropter non admittunt medicamenta valida, vel quæ corpus calefacere possunt, qualia sunt *scamonium*, *colocynthi*, *pilulæ &c.* Commendant autem *Mannam*, *cassiam*, *syr. rosar. solut. de Cichor. Nic. diaprunum lenitivum*, *express. conser var. &c.* At si erysipelas non fuerit exquisitum, sed œdematosum, vel scirrhosum in his casibus cum medicamentis bilem purgantibus ea, quæ pituitam, vel melancholicos succos adhuc allicere valent, admiscent, hujusmodi sunt *sena*, *agaricus*, *diacatholicon*, *confectio Hamech*, *syr. Domini Augustini*, & *de fumar. maj.* Verum errant bardi *Galenistæ* cum *Galeno*; fit namque purgantium ope motus contrarius, & erysipelas ab extrà intrà remearet.

Cœterùm, quia duo maximopere in erysipelate urgent, calor scilicet, & plurimum incendium, hæc præsidiis refrigerantibus, & humectantibus temperant. Communiter in parte usurpant *oleum rosaceum*, *violaceum*, *lac*, *vitis folia*, *plantaginis*, *endiviæ*, *lactucæ &c.* At si erysipelas non fuerit exquisitum, sed vel œdematosum, vel scirrhosum tunc mistam instituunt curationem, partim verò ex œdemate, vel scirrho.

Ut citò, tutò, & jucundè, ut bonum decet Medicum, erysipelas curare possimus, quod morbus est, qui frequenter in opere chirurgico accidit, sumenda est indicatio, primò à pororum cutis apertione, ut patentes fiant, adhuc ut erysipelatis materià foras emergat, non autem introvertatur. Secundò, ut si vitium aliquod in parte præcesserit, unde erysipelati fortasse fuit occasio, corrigatur, & auferatur. Tertiò, ut spirituum furor, & excandescentia sedetur, & remittatur.

Ut ei, quod primò indicatum est, satisfaciamus, necesse est, ut ægrum erysipelate affectum in calido detineamus loco, vel saltim non frigido, ne à vento, vel ab aere frigido cutis magis densetur; deindè temperatus victus, non autem refrigerans est ægro adhibendus, qui potiùs crassus sit, quàm tenuis: lymphatum vinum exhibendum est, in quo si *alkali cancrorum fluviatilium* infundatur, saluberrimum erit, vel si æger vinum non bibat, utatur *decocto cornu cervi*. Si æger fastidiosam patiatur vigiliam, vel *theriaca recenti*, vel *pilulis de cynoglossa*, vel *Nepenthe* uti debet; anodyna enim & morbo, & symptomati suffragantur. In erysipelate omninò à refrigerantibus cavendum est, in parte scilicet in qua erysipelas apparuerit, non enim quia affectui non convenirent, sed quia pertinaciorem redderent causam, ut in sexcentis locis notat *Galenus*, ac præ-

ac præcipuè in libello quos, & quandò purgare oportet, ubi purgantia alioquin calida in febrium curatione conſulit, non quia refrigerant, nam potiùs calefaciunt, ſed quia febris materiam evacuant. Medicis, qui refrigerantibus in eryſipelatis curatione utuntur, duo inconveniéntia occurrunt; primum eſt, quod eryſipelatis materia à refrigerantibus repercuſſa, in internas, nobilioreſque partes remeat; ſecundum, quod frequenter accidit, quòd cùm à refrigerantibus impediatur, materia non exhalat, fit pravæ qualitatis, & ſolidarum partium calorem ſuffocat, ac mortificationem, ſive gangrænam inducit.

Eadem ratione indicata non eſt in eryſipelate ſanguinis miſſio quæ non ſolùm bis, ter, & quater, ſed ultra in praxi à Medicis vulgaribus cum infirmi diſcrimine celebratur; nam materia eryſipelatis intra venas non continetur, ac proptereà ſanguinis miſſione curari nequit. Corpus phlebotomia refrigeratur, fit debilius, & ad expellendum trans poros ineptius; fatemur ergò ingenuè nos obſervaſſe quamplures in eryſipelate phlebotomo periiſſe, contrà verò omnes, qui ſanguinis miſſionem vitarunt, convaluiſſe vidimus.

Non ſolùm proptereà, quæ refrigerant, eryſipelati non convenire noſtra docet praxis, ſed quæ tenuinum ſunt partium, altiùs penetrant, & eryſipelatis materiam reſolvunt, eſſe validiſſima eryſipelatis remedia pro comperto habemus, id quod adhuc à *Galeno* memoriæ proditum eſt de *emplaſtro. Diachalciteos* 1. *de compoſitione pharmacor. per genera cap.* 14. *& de compoſ. med. ſecundum loca lib.* 8. *cap.* 5. ubi ex *Aſclepiade* pro eryſipelatis curatione hoc deſcribit emplaſtrum:

℞. *Ammoniaci Thymiamatis* ℔. *j. Ceræ* ℔. *j. Roſacei* ℔. *j. Croci* ℥. *j. Aceti q. ſ. f. maſſa.*

Et ut alia loca prætercam, legite 14. *meth. cap.* 3. ubi rem largiùs tractat.

Noſtra verò ætate è ſpagyrico promptuario efficaciora, & paratu faciliora pro eryſipelate emerſere remedia, quorum uſu nobis eryſipelas curare ſemper evenit; eryſipelatis itaque incipientis ter, vel quater in die partem, in qua apparuerit, ſpiritu vini omni phlegmate deſtituto, & omninò cremabili irrora, id fiat per tres dies, nam ſi eryſipelatis materia fermentalis facta non eſt, eo ſpatio curatio perfecta eſt, & quarta die febris omninò ceſſabit; vini enim ſpiritus partium ſpermaticarum, & continentium amiciſſimus eſt, earumque robur multùm adauget, & profundiſſimè penetrat, poros aperit, & eryſipelatis materiam reſolvit, ac ſiquis vini ſpiritus uſum exhorreat, ex eo quia calidus exiſtimetur, hic ſciat, quod tantùm abeſt, ut vini ſpiritus excalefaciat, ut intensè refrigeret, quod experietur, ſi media æſtate vini ſpiritus cremabilis, ſine ullo phlegmate ſuper propriam carnem aſpergatur, frigidiorem illam ſentiet, quàm ſi à glacie tangeretur.

Verùm, ut ex fundamento hanc praxim quiſque intelligat, ſciendum eſt, quòd calor, qui in affectibus, quos calidos appellant Vulgares, ſentitur, non quidem à materia producitur, ſed à vita, quæ ab ipſa materia concitata excandeſcit: curatio ergò in his affectibus erit materiam educere, quæ calorem provocat, & calor illicò ceſſabit; cùm itaque degener nutrimentum, quod eryſipelas cauſat, in carne ſit detentum, eo reſoluto à vini ſpiritu per pororum apertionem, ceſſat ſtatim excitatus calor, cui doctrinæ ſuffragatur *Galeni* ſententia in citato libello, quos, & quando purgare oportet, ac in ejus confirmationem hoc utere exemplo: Si ſpina in digiti carnem alioquin ſanam infigatur, illicò excitatur in digito dolor, deinde pulſus durus, poſteà calor exorbitans, cui calor accenſus, & tandem inflammatio, & tumor ſuccedunt.

Curioſum eſt ſcire, à quo tot repræſentantur in digito ſcenæ, certe non à ſpina; nam ipſa neque dolorem, neque ruborem, neque calorem, neque inflammationem in ſe habet, ſed his omnibus indifferens eſt: ergò ſi ea accidentia à ſpina efficienter, & effectivè non producantur, vitam namque digiti à ſpina ſimulatam ea producere neceſſe eſt. Ac ſi ulteriùs curioſus interroges, an per refrigerantium applicationem calor, color, dolor, tumor, & inflammatio à digito tollatur? Ab experientia diſces, quòd non ſolùm ea accidentia à refrigerantium applicatione non ceſſabunt, ſed alia deteriora, & pejora provenient; ceſſabunt ſanè, & pars ab agitationibus quieſcit, ſi ſpina infixa abſtrahatur, nam ea abſtracta, vita à ſpinæ inſolentia liberata furorem, iramque deponet, & digitus ad priſtinam reducetur temperiem.

Finge nunc degener nutrimentum ſpinam eſſe, quod in aliqua parte eryſipelas excitet, & ex fundamento cognoſcens, in eryſipelate refrigerantia non ſolùm non convenire, ſed eſſe neceſſarium, ut per medicamenta penetrantia, reſolventia, & rarefacientia ſpina educatur. Eſt itaque vini ſpiritus remedium minimè empiricum pro eryſipelatis curatione, ſed certo, & vero curationis fundamento congruens, & genuino textus *Galeni* intellectui *de tumoribus p. n. c.* 2. in quo hæc habet: *ſupra autem eſt etiam vobis dictum refrigeratis inflammationibus non ſemper evenire, ut ſubſideant, quia vi ingentis, & magnæ inflammationis, in qua compactus defluxus ſit, licèt eam copioſiùs refrigeres, tumorem non tolles, ſed lividam, frigidamque partem reddes, & affectum in ſcirrhum commutabis; at cùm nondum impactus defluxus ſit, tum facillimè refrigerantibus, & adſtringentibus tumor repellitur, præcipuè verò ſi ſit exiguus, quòd ſi antè impactus tenaciter ſit, nullum auxilium ab adſtringentibus, & refrigerantibus admittit, ſed evacuationem poſtulat.*

Prætereà ſi eryſipelatis materia fermentalis affecta ſit, ſcilicet quòd quandam diſpoſitionem ſit nacta, qua in partes circumpoſitas ſuas diffundat qualitates, tunc vini ſpiritus applicatione, remittuntur ſymptomata, ſed eryſipelas perſeverat, ac ulteriùs diffunditur, tunc vobis remedio utendum eſt, cujus applicatione materiæ fermentum figitur, immutatur, & alteriùs non amplius ſerpit.

Ad hunc finem medicamen mirabile inventum eſt, cujus deſcriptio extat apud *Oſvaldum Crollium*, dicitur *lapis medicamentoſus*, ſeu *lapis ſalutis*; ad omnes enim cutis alterationes fermentales certum, & indubitatum eſt medicamentum, ac eryſipelas præcipuè intra viginti quatuor horarum ſpatium radicitus curat. Deſcriptio apud *Crollium* hujus lapidis multis materialibus abundat, hic itaque nos reformatum tradeimus receptum, & eo inſtituto, quo hic *Neapoli* tam nobili utimur medicamine, feliciſſimo ſemper eventu:

℞. *Vitrioli com.* ℔. *j. Salis nitri* ℔. ß. *Ceruſſæ, Aluminis, & Boli armeni ana* ℥. *iv. Salis armoniaci* ℥. *ij. Fiat omnium pulvis, ceruſſa, & bolus armenus in marmore lævigentur, miſta ponantur, in olla capaci, ſuperaddendo aceti acerrimi tantum, quantum per duos tranſverſos digitos materiam ſuperet, & lento igne coquantur, ſemper agitando cum ſpatula, uſque dum inſpiſſari incipiat, & exſiccari, abſtrahatur tunc ab igne, nam materia in lapidem dureſcet.*

℞. *Hujus lapidis* ℥. *j. reduc. in pulv. & In aquæ pluviæ* ℥ *vel Plantaginis* ℔. *j. injice, leni igne foveatur, ut calida aqua fiat,* in hac aqua lintea infunde, & ſuper eryſipelas impone, & ſæpiſſimè ea renova, nam ſenſim obſervabis eryſipelatis locum naturalem acquirere ſtatum.

At quid agendum iis, qui hoc medicamine carent, vel ob præparationis difficultatem, vel ob aliam cauſam, an aliquid ſuſtituere poſſint, quod notato lapidi æquivaleat? Sufficit ſanè unicuique, ut *vulgare vitriolum* in promptu habeatur, nam eo non ſecùs ac lapide medicamentoſo eryſipelate affectis prodeſſe poteſt; ſi enim vitriolum in aqua pluvia ſolvas, & linteis madefactis in ſolutione, ut ſuprà diximus, utaris, eryſipelas citò, tutò, & jucundè ſanabis.

Tradit eryſipelatis curatione, quæ à prohibita tranſpiratione propter pororum cutis obſtructionem evenire ſolet, dicendum eſt de remediis, quæ eryſipelati ab aliquo partis vitio excitato adhiberi debent. Vitium partis vel ex vulnere, vel ulcere, vel fiſtula, vel fontanella, vel aliquo tumore originem ducere poteſt, quod quoties à cauſa interna, vel externa promoveatur, eryſipelas producere poteſt, cùm id evenit, præſentaneum ibi erit remedium fodicationum emplaſtrum; eo enim vitiato loco adaptato, illicò vitium corriget, ac eryſipelas ceſſabit, & ſi vicinis in partibus perſeveraverit, utere lapide medicamentoſo, vel vitriolo, nam ſalutis eventu non defraudaberis.

Interim tam in eryſipelate ex pororum obſtructione, quàm ex aliquo partis vitio non deſint propinanda medicamenta, quæ diaphoretica dicuntur, ut pororum obſtructio, & partis vitium corrigatur, hujuſmodi erunt *ſtibium diaphoreticum, bezoarticum minerale, ebur, & C. C. phil. præp. ocul. cancr. ſal. volatile ſuccini, C. C. &c. in Syr. vel aqua cardui ſancti.*

Supereſt, ut poſtremæ indicationi ſatisfacimus, quę deſumitur à furore, & excandeſcentia ſpirituum partium continentium,

tium, in quibus eryſipelas excitatum fuit; multoties enim ſpirituum furor fuſtratam illis materiam immutat, & degenerem, virulentamque reddit, ac quamvis reſolventibus remediis eryſipelatis materia diſſipetur, illa ſpirituum agitatio faciliter eam reproducit. Sedanda itaque vita in parte, & ejus ſpiritus paccandi; propterea notare debemus, quòd lapis medicamentoſus, & vitrioli communis uſus, adeò eryſipelas curant, quia anodyna medicamenta ſunt, ſpirituum furorem ſedant, & morbum curant, quia materia non reproducitur, & antecedens ab irritatione ceſſat; ſulphur enim vitrioli anodynum eſt, ut alibi docuimus, propterea in lapidis medicamentoſis defectu vitriolum ſolum opus complet.

At ſi nobiliori medicamine, omnique laude digno pro integra eryſipelatis curatione uti velitis, eo vos non defraudabimus, eſt illud *Leporis ſanguis*, qui ab eo educitur, poſtquam à canibus in magnum eſt adorſus timorem; linteum enim in dicto ſanguine infuſum, ac deinde exſiccatum. Si aqueo rore madefacias, & eryſipelati imponas infra viginti quatuor horarum ſpatium eryſipelas ſine dubio ceſſabit, eundemque effectum talis ſanguis producet, ſi exſiccatus ad mediæ drachmæ quantitatem propinetur in vino. Totum id efficit leporinus ſanguis, quia furorem, & iracundiam ſpirituum in eryſipelatis loco ſedat, & pacat energia ideæ timoris à lepore in ejuſmet ſanguine impreſſa, dum à carnibus urgebatur, quia pavidiſſimum eſt animal; hinc quiſque diſcat, quòd omnium morborum ſanatio potiùs in vitæ ſedatione, quàm in cauſarum occaſionalium eductione conſiſtit.

CAPUT XII.

De Herpete.

Dicitur *herpes*, Latinè *ſerpigo*, item *ulcus ſerpiginoſum*, ſeu *puſtula ſerpiginoſa*, ſignificatque affectum exterius in cute ſerpentem, & una parte ſeneſcente, ſerpendo proximas apprehendit partes. Plerique ineptè pro eryſipelate acceperunt, qua de cauſa *Celſus* herpetem *ſacri ignis* nomine propoſuiſſe videtur; verùm magnum inter utrumque intercedit diſcrimen, licèt aliqua inter utrumque ſit affinitas, quia eryſipelas derepentè oboritur, herpes verò ſenſim, & multa temporis protractione, omniſque febrilis acceſſionis eſt expers; ubi contrà eryſipelas perpetuò febrilem paroxyſmum cum dolore, & ardore comitem continet, brevique ſolvitur, herpes verò tantùm pruritum inducit, & longò poſt tempore ſanatur. Verùm herpes morbus eſt in tumorum genere; & eryſipelati quodammodò affinis, & ſaltim dum erumpit, dolorem in parte, rigorem, febrem, ſitim, & vigiliam cauſat, poſt verò eruptionem omnia feriare ſolent, licet herpes perſeveret.

Herpes vulgò duplex ſtatuitur, unus miliaris, alter eſthiomenus, ſeu exedens, ſeu ferus. Miliaris ille dicitur, qui ſummam exaſperat cutem, in qua exiguas producit puſtulas prominentes milio ſemini non abſimiles. Eſthiomenus, ruptis puſtulis cutem exulcerat, & profundius hæret, ſenſim in latum, & profundum ſerpit, multoque tempore emergit, puſtulas oſtendit aridas. Unde alius dicitur ſiccus, qui nullum habet ſerum; alius humidus, qui plurimo irroratur ſero; alius tandem ſordidus, qui feroſitatem graveolentem profundit.

Signa.

Herpes miliaris facilè cognoſcitur, cùm ſenibus pateat; eſt enim tumor latus ſine omni fere extuberantia, & pars vix attollitur, ſed potius exaſperari, quàm extuberare videtur. Adeſt præterea durities quædam, & quidam quaſi uſtionis dolor, & ſenſus. Minutiſſimas producit puſtulas in ſumma cute granorum milii inſtar, quam ob cauſam miliaris appellatur, quarum eſto quædam ſaneſcant, aliæ tamen denuò pullulant, & plerumque ſanantur in medio, quæ poſtmodum in proximis oriuntur particulis, & ſic ſerpendo procedunt. Si puſtulæ rumpantur, aliquid inter pus, & ſaniem, quaſi medium effluit, locus ipſe eſt rubicundus, coloremque & pallorem medium habet. Herpes tandem eſthiomenus, ſeu exedens, cum multa ulcera ſerpentia, prava, & foraminata apparent, quæ tamen ultra cutem non procedunt, coloremque ex rubro ſubnigrum habent. Nonnulli perperam herpetem miliarem, & eſthiomenum ſub formicæ nomine collocarunt, ſed ignorantia decepti fuere.

Cauſa.

Herpetis cauſam aſſignant *Galeniſtæ* flavam bilem citra alterius humoris admiſtionem, ſecretam in parte aliqua conſiſtentem, ſi bilis craſſior fuerit magiſque acris, & fera, totam cutem ad ſubjectam carnem uſque exulcerat, & dicitur herpes eſthiomenus. Si verò flava bilis tenuis, & minus acris, ac calida fuerit, puſtulas in cutis ſuperficie excitat milio ſimiles, & vocatur herpes miliaris. De herpete verba facit *Galenus libr. de Tumoribus p. n. cap.* 10. 2. *ad Glauc. cap.* 1. *&* 14. *Meth. cap.* 17. Verùm nec ſibi conſtat, & in dictis citatis locis nullibi eſt conformis, materiam enim nunc bilem, nunc phlegma bili commiſtum, in hujus affectus cauſam adducit, & nunc morbi genus, nunc ſimplex morbus, herpes apud illum habetur; quicumque verò *Galenum* ſecuti ſunt, in ejuſdem inſulſitates impingere circa cauſæ materialis aſſignationem.

Herpetis cauſa materialis eadem eſt cum eryſipelatis cauſa materiali, degener ſcilicet nutrimentum in partibus carnoſis, ea intercedente inter herpetem, & eryſipelas differentia, ſcilicet quod in eryſipelate ob partium continentium imbecillitatem, vel nimiam oppreſſionem tota materia verſus cutem non fertur, ſed tantum pars illius, reliqua in ipſa carnis ſubſtantia remanet, parteſque continentes oppreſſas retinent, ut integram ſarcinam non tranſmittant ad cutem; in herpete verò vel robur partium, vel materiæ parvitas, vel qualitas, vel utrumque ſimul efficit, ut quidquid in carnis ſubſtantia degeneratum eſt, foras in cutis ſuperficiem ſub cuticula erumpat, ob tenuitatem bullas excitet variolarum inſtar, ſubjectamque carnem omninò liberam, exoneratamque relinquat, & hæc eſt herpetis materia, ejuſque genuinus fiendi modus.

Congruenter deinde à poſteriori, & ab effectu triplicem herpetis cognoſcimus ſpeciem, quarum una eſt, in qua inconſpicuæ ferè bullæ in cutem erumpunt, & in ulcus non degenerat, diciturque ſimplex herpes. Secunda eſt, in qua cutis conſpicuis ferè bullis rubeis conſperſa videtur, parumque ab eryſipelate inflammato differre videtur, & hæc ſpecies herpetem miliarem conſtituit. Tertia denique eſt, in qua bullæ erumpunt, & in ulcus exedens tranſeunt, & hæc herpetis ſpecies dicitur eſthiomenus.

Accidunt hæ tres herpetis ſpecies à materiæ diſpoſitionibus, à vi, & partium continentium robore. Herpetis materia primaria eſt nutrimentum degeneratum, & occaſionales cauſæ, ſunt ſalinæ particulæ in ſanguine luxuriantes, cùm ſal, & ipſum ſulphur uberius ab alimentis maſſæ ſanguineæ ſuppeditantur, vel acidæ particulæ ob depravatam digeſtionem ipſi ſanguini ſubminiſtrantur, tunc hæ particulæ una coeunt, & ſanguini acido-ſalſam diatheſim communicant. Circulant hæ una cum ſanguine, à lymphæ copia dilutæ, & aſſiduo motu atteruntur, comminuuntur, à ſanguine ſecernuntur, & per poros exhalantur, ubertim plus in aliquibus partibus, quàm in aliis, ubi nutrimentum degeneratum inter fibras inveniunt; tunc ſi partium robur validum ſit, & particulæ plurima lympha diſſolutæ, & obtuſæ ſint, ad littus microcoſmicum, nempe ad corporis ſuperficiem, ſcilicet ad cutem ſpumeſcunt, cuticulamque levi cum pruritu exaſperant, & bullæ ferè inconſpicuæ erumpunt, ſimplex producitur herpes, ſeque ipſum exſiccat abſque exulceratione, & multoties ſine medicamento ſaneſcit.

Si verò nutrimentum degeneratum, vel quantitate, vel particulis acido-ſalinis pauca lymphæ quantitate imbuti partium continentium robori reſiſtat, ita ut illud totum cum particulis ad cutem tranſmitti non poſſit, quia pars illa, quæ in carnis ſubſtantia remanet, naturæ efficaciam retundit, efficit, ut illa neque totam materiam abſtergat, neque eminentes bullas ſupra cutem excitet, ac propterea eryſipelas veluti inflammatum producit, cutis ſuperficies impulſa eximitur, & minutiſſimis granulis illam commaculat, & affectus herpes miliaris dicitur. Si in lympha abſumantur aquoſæ particulæ, pars tenacior in ſquamulas, ſeu cruſtas concreſcit, & dicitur herpes ſquamoſus, & cruſtoſus. Differunt tamen à cruſtis ſquamæ, cùm ſint tenuiores, & in ſuperficie exteriori ſiccatæ, à cute diſſiliunt, quod in cruſtis non ita fieri ſolet. Sub cruſtis effuſa lympha fermenteſcit, & particularum acutarum punctione in nervorum fi-

brillis

bullis pruritum, imò ardorem cum leviori eryſipelate, & ſæpè dolorem; & uſtionis ſenſum excitat, pro majori, vel minori particularum acredine.

Si tandem dum materia reſolvitur, & foràs cutem verſus expellitur, fibras vellicat, & pruritum provocat, ad quem ſedandum ægri cutem ſcalpunt, abradunt, ac canales aperti liquorem quendam, roris inſtar effundunt, qui particulis erodentibus præditus, ſi vicinam cutem, ſanamque tetigerit, illicò in ea herpetem excitabit, ſic ultra ſerpit, & exaltatur, donec tubercula eum foraminulis profundis proximè conjungantur, & hujuſmodi herpes eſthiomenus, ſive exedens dicitur.

Prognoſis.

Herpes ſimplex facilioris eſt curationis, niſi in miliarem, & deinde eſthiomenum tranſit, qui magis tædioſus, quàm pernicioſus eſt, & diuturnus, dummodò valdè exulceratus, & putris non ſit, ac intempeſtivè adhibitis repellentibus, intrò in corpus non pellatur; tunc enim idem periculum, ac à repulſo eryſipelate ſequitur. Si negligatur herpes eſthiomenus, augeaturque, ut univerſum obſideat corpus, mortem infert.

Curatio.

Herpetem curant vulgares miliarem, & exedentem (relicto ſimplici, quia facilioris eſt curationis, & quandoque ſponte ſanatur) primò debito inſtituto victu ad tenuem, & frigidiorem inclinante; Secundò venæ ſectionem celebrando, verùm hæc ſemper pernicioſa fuit; & corpus deplendo: inquiunt enim niſi corpus purgetur, nunquam ægrum ſanatum iri, ſed in exedente non ſufficit ſemel corpus purgare, unde reiteratas celebrant purgationes, tum ad viſcera, & corpus univerſum à pravis ſuccis purganda, tum etiam ad hepatis intemperiem, ex qua mali ſucci generantur, corrigendam. Summoperè ad hunc effectum perſanandum ſyruporum magiſtralium uſum commendant, & præſertim *de fumaria majori*, valet quoque, *Syr. de Cichor. Nicolai florentini*, & maximè ubi ſimplex bilioſus ſuccus affectum generare videbitur. Probant etiam *Seri lactis* uſum, & maximè cum *epithymo* propinetur, quando affectio ex aduſtis ſuccis ortum habere videtur.

Cæterùm tam phlebotomiam, quam medicamentum purgans, in omni herpetis ſpecie tanquam noxia repudiamus; utrumque enim corpus refrigerat, & quod natura à centro ad corporis peripheriam evocare nititur; facto motu contrario, ad interiora detrudit, & idem ac ab eryſipelate repulſo emergit periculum.

Quantùm verò ad localia ſpectat in miliari herpete, ea adhibent medicamenta, quæ modicè refrigerant, & exſiccant, unde ſupra partem affectam *folia plantaginis*, *ſolani*, *lactucæ*, *ſedum portulacam*, *umbilicum Veneris*, *vitium capreola &c.* applicant. Alii linimento utuntur ex *unguento roſaceo pluries loto cum ſucco plantaginis*, *ſolani*, *vel ſambuci*. Verùm hæc ſemper infelici cum ſucceſſu applicant: nam licet quandoque his adhibitis, pars ſaneſcere videatur, tamen in altera iterùm erumpit, & hoc eſt minus malum, ſed quod pejus perpetuò cauſa occaſionalis, frigidis ad interiora repercutitur, & febris, aliaque excitantur ſymptomata.

His vanidis non proficientibus hoc magiſtrali utuntur linimento, ut

℞. Succ. plantag., Solani ana ℥. j. Succ. lapathi ℥. ß. Acet. roſ. ℥. iij. Fol. lapathi, Roſ. rubr. incomp. ana p. ij. Alum. rocc. ℥. j. Bulliant omnia uſque ad ſuccorum, & aceti conſumptionem, deindè terantur in mortario plumbeo, ſaltem per horam addendo poſtmodum Lythargyrii aurei, & Argentei, ac Ceruſſæ ana ℥. ij. Flor. æris loti ℥. ij. Pulv. tutiæ præp., Boli armeni, & Hypociſtidis an. ℥. j. Adipis caprini ℥. j. Ol. myrt. ℥. ij. Ceræ ad ſuff. m. f. Ung.

In herpete exedente ad valentiora confugiunt præſidia, cùm omne ulcus exſiccari deſiderat, unde laudant primò ablutionem ex aqua maris, quæ valentior efficitur, ſi componatur, ut

℞. Aq. maris ℔. iij. Sulphuris, & Alum. uſti ana ℥. ij. Myrrhæ ℥. j. ß. Malicorii. Cortic. granator. & Gallarum, Cupreſſi ana ℥. ß. Bulliant unica fere ebullitione, addendo vini auſteri cyathum unum, & ſervetur ad uſum. Qua ebullitione peracta, ſupra dictum linimentum eſt adhibendum.

His parùm, vel nihil proficientibus, ut ſemper accidit, deveniunt ad uſum *unguenti de plumbo*, *apoſtolorum*, *uſque ad unguentum Ægyptiacum*, & quoniam nec his cedit affectio, præcipitati pulvere, vel aliis pulveribus, quos capite de Gangræna, & ſphacelo in vulgarium curatione retulimus, utuntur, & quia interdùm ulcuſcula ob diuturnitatem callum contrahere ſolent, in his caſibus prædicta cauterizant ulcuſcula.

Prænotatæ tres herpetis ſpecies, tres quoque indicationes exhibent curativas; ſimplex enim herpes exigit, ut aqua in bullulis contenta educatur, ita ut in vicinam non effluat cutem, & ut bullularum locus conſolidetur. Id obtinebitur, ſi cutis circum exortas bullulas *oleo roſaceo* irroretur, & *ceruſſa in pulverem redacta*, deindè aſpergatur; pulvis enim ceruſſæ, cutem ſubjectam defendit, ut ſanies à bullulis effluens illam non lædat: locus deindè bullularum, ut citò exſiccetur, & morbi recidiva vitetur, *linteis in aqua madefactis*, *in qua ſolutus ſit lapis medicamentoſus*, ſupra de eryſipelate deſcriptus, foveatur, nam morbi curationem habebis, quam quoque præſtare poteſt *pulvis ceruſſæ*, *minii*, *cinci*, *lythargyrii*, *lapidis calaminaris*, *& ſal ſaturni lævigatiſſimus*, & aſperſus, ſed præ omnibus præſtat *Mercurius dulcis in pulverem redactus*, hi enim pulveres ſaniem imbibunt, & particularum ſpiculos obtundunt.

Herpes miliaris, *lapide medicamentoſo*, *vitriolo communi*, *& ſanguine leporino* curatur, non ſecus ac eryſipelas; at aliquis pandectarius, pragmaticus, & in forma Medicus, qui *Galeni* unquam legit doctrinam, elato ſupercilio, rugoſa fronte, ſardonico riſu, & veluti ex tripode, ni potiùs velis ex quadrupede, loqueretur, quæreretque, cur vini ſpiritus uſum in herpete pro curatione non propoſuimus; Verùm reſipiſcat iſte talis, ſeque aſinum fateatur potiùs, quàm in homines latret: in eryſipelate vini ſpiritus convenit; quia materia in carne degenerata reſoluta non eſt, & ejus mole vis partium continentium oppreſſa manet; at in herpete materia reſoluta eſt, & in cutem tranſmiſſa, & vis interna continentium libera remanſit, propterea, vini ſpiritu non utimur in ejus curatione, ita philoſophandum, ita medendum, non autem in calore, & frigore inſaniendum.

Herpes tandem eſthiomenus, quia cutem exulcerat, illam exedit, ac ſe ultro diffundit, deſcriptis tantùm remediis non ſiſtitur, ſed exedentium particularum correctionem, & ſpiritus irritati ſedationem exigit.

Primò opportunum eſt huic herpeti eſthiomeno, ut cutis ſana circa ipſum oleo, & ceruſſa, ut ſuprà diximus, defendatur, quod ſuffragatur ad reſiſtendum externæ ſaniei effuſioni, ſed in hoc herpete eſthiomeno vis exedens eſt intrinſeca, & ſerpit per ipſoſmet cutis poros exedenti qualitate, alio remedio ſuccurrendum eſt. Primò ad id obtinendum ſpecificum, & infallibile eſt remedium *ranarum ſperma*, *vel ſperniolum*, ſperma copioſum menſe Aprilis circa ſtagna ante ſolis ortum colligitur, eo ſpermate ter, & quater in die aſperſo, herpes eſthiomenus curatur: eſt enim ſperma illud anodynum, & immutans ſaniei acredinem; ſi hoc non habeas, promptum remedium hoc aliud para efficaciſſimum.

℞. Mucilag. de fœnugræco, Pſyllio, & Cydoniis ana ℥. ß. Maſtich. & Camphor. pulveriſat. an. q. ſ. Ut mucilagines ad unguenti formam reducantur. Hoc utere pro hujus herpetis curatione; quod ſi herpes chronicus factus ſit, & expanſus, utere hoc emplaſtro molli, & obſervabis curationis celeritatem:

℞. Ol. lini ℔. ß. Virid. æris pulv. Ceræ novæ ana ℥. iij. Simul in lento igne fove, ac ſupperadde Bdelii ſolut. & col. ℥. j. Hoc cerotum herpeti impone, & admiraberis eventum.

Scias quoque, quod *minii*, *caruſſæ*, *croci Martis*, *lithargyrii*, *& cinci* pulveres herpetem ſanant, vel ſummoperè juvant, verùm *ſulphuris balſamus vel Peruvianus* complemento abſolvit.

Quòd ſi herpes eſthiomenus debitis applicatis reluctetur remediis, & nimis excedens ſit, ac antiquatus diaphoreticorum uſum continuum, vel Luis Venereæ remedia expoſtulat; hæc namque ſalinarum, & acidatum particularum acrimoniam corrigunt, & per ſua emunctoria exturbant. Quibus ritè præmiſſis, non inutilis erit curatio,

unde

unde *potiones ex salsa parilla*, *radice chinæ*, *guajaco*, *santalo citrino &c.* Vel *decocta*; *vel aqua nostra Anti-Venerea* à nobis de Lue Venerea descripta omnem absolvunt paginam. Interim pars affecta illinatur *unguento Pomato*, *vel de mucilaginibus*, *in quo dissolutus sit servus fugitivus quousque nullum granum compareat*. In istis nostris regionibus mirabile est *Balneum Gurgitelli*, *& Fontanæ in Insula Pithecusæ*.

CAPUT XIII.

De Scirrho.

SCirrhus Græcè idem sonat, ac durities, & in materia medica idem ac tumor durus, unde apud Gal. *lib. de tumoribus*, *p.n. cap. 9.* definitur scirrhus, quòd sit *tumor naturæ modum excedens*, *dolore vacans*, *& durus*. Apud quem duplex est, unus veluti incipiens, & nondum confirmatus, & hic non omninò indolens, sed pressus aliquantulùm dolet; alter exquisitus, & confirmatus, qui omnis doloris, sensusque penitùs est expers. Nos hanc distinctionem rejicimus, pro causæ enim, & partis affectæ ratione saltem differunt. Ulterius *Gal.* distinguit scirrhum in plegmonodem, erysipelatodem, & œdematodem, quam distinctionem nos tanquam inutilem ab aula Medicorum explodimus, cùm doctrina hæc humoristis sit relinquenda. Describi potest scirrhus, quòd sit *tumor durus*, *renitens*, *& indolens*, *absque inflammatione*, *sensim in partibus mollioribus genitus*, *partes internas æquè ac externas invadens*.

Signa.

Scirrhi signa facillimè cognoscuntur, nam est tumor durus, & renitens, ac dolore vacans, qui initio exurgit exiguus pisi, vel fabæ instar, & sensim augetur, modò lividus, modò pallidus juxta humorum stagnantium varietatem, & exinde enatam partium texturam, absque inflammatione, calore, & dolore apparet scirrhus; ex quo patet hujus tumoris succos non esse fermentescibiles, sed potiùs in ipsis particularum minimarum motum intestinum feriare, quòd nullus calor, nullusque dolor percipiatur. Sed qui ex *Medici* imperitia è prægresso alio tumore in scirrhum degenerat, non crescit, sed totus tumor anteà mollis induratur per refrigerantia, & adstringentia, ut interdum in erysipelate, & phlegmone contingit. Unde hic notamus, quòd si nunc *Galenus* viveret, contra nostræ ætatis *Medicos* inveheret, qui indiscretè refrigerantibus utuntur; ait enim ad *Glauc. lib. 2. cap. 4.* *Crebriùs verò scirrhus Medicorum imperitia paratur*, *cùm vehementer erysipelata*, *& inflammationes adstringunt*, *& refrigerant*. Plerùmque scirrhus in uno loco fixus manet, interdum tamen priorem relinquit sedem, & aliò migrat.

Produci possunt scirrhi non solùm in partibus externis carnosis, sed etiam in internis visceribus, ut in hepate, liene, mesenterio, renibus, utero &c. in quibus eadem currit curationis ratio, scilicet si omninò indolentes sunt, incurabiles sunt, si quem præseferunt dolorem, curationem admittere possunt. Congruentiùs propterea erat, ut *Galenus* tumores duros, qui aliquo doloris sensu sunt præditi sub varia specie, & non sub scirrhorum specie descripsisset, eò magis quia citato libro de tumoribus p. n. scirrhum definivit, quòd sit omni dolore carens.

Causæ.

Galenus ipse, & *Galenistæ* humorum quaternario insistentes, duplicem afferunt scirrhorum causam, materialem, lentam scilicet siccamque pituitam, resolutis ejus partibus tenuioribus, atque humorem melancholicum; quibus etiam tertiam addunt mistionem, scilicet utriusque humoris, cujus doctrinæ tanta est inconstantia, ut nec ipse *Galenus* in ipsa sit constans; multis enim in locis, ac proptereà *l. de simpl. med. facul. cap. 8.* negat melancholicum succum scirrhos causare posse, sed tantùm cancros, quicquid tamen sit de inutilibus quæstionibus, quas legere, qui vult, potest apud *Ingrassiam*.

Remotæ causæ, quas assignant sunt multiplices, nam quandoque est inordinata mala victus ratio, obstructio hepatis, lienis &c. Aliqua præcipua evacuatio menstrui, vel hæmorrhoidum suppressio; aliquando *Medici* curantis error vel inscitia, ut sæpissimè contingit, dum aliquem curant tumorem, & ad leniendum forsan dolorem qui infestat, refrigerantibus plus justo utuntur remediis, ex quibus duriores facti humores, ex illis geniti tumores in scirrhum degenerant, ut clarissimè est videre apud *Gal. 2. ad Galuc. cap. 4. in curatione filii Cercilii.*

Ab hac vulgari *Galeni* sententia dissentit *Felix Platerus*, & non ex humoribus excrementitiis, sed ex succo alimentario, verùm crassiori, quàm carni nutriendæ conveniat indurato, scirrhum fieri statuit, cui tamen interdum alius humor adjungitur. Quodammodò *Platerus* ad veritatem collimare videtur, qui à *Galeni* opinamento dissentit.

Hanc *Plateri* sententiam sic nos explicamus, quòd scilicet errore virtutis assimilatricis insita est, eveniunt, luxurians enim aliquando insitus, quicquid illi transmittitur, ut adæquatè resolvat, non resolvit, sed subjectæ parti spermaticæ illud, & veluti glandulam ex eo efformat, unde est quòd cùm hoc durum productum sit de partis indole, in qua producitur, indolens omninò est etiam tactu vehementi adhibito, neque nisi per accidens læsionem inducit, neque suppurationem vel resolutionem patitur.

Fit scirrhus à glandularum obstructione; sunt enim glandulæ veluti filtra, cribra, & secernicula, per quas corporis succi filtrantur, & percolantur, ut lympha, succus alimentirius, & sanguis. Quoties hi succi sunt tenues sine resistentia per glandularum substantiam transeunt, nec quicquam damni in transitu patiuntur. Cæterùm si crassi, tenaces, & viscidi evadant, item si particulis terrestribus inquinentur, vel sale ac sulphure crasso, & rigido turgescant, per sua vasa testudineo gradu ad angustos glandularum ductus deferantur; partibus fluidioribus permeantibus, quia angustis glandularum poris se accommodant, relictæ particulæ crassiores, tenaciores, viscidiores, & præcipuè terrestriores sensim in glandularum tubulis stagnant, & remorari coguntur, eos angustiant absumptis particulis serosis, & volatilioribus à crassis, & terrestribus, posteriores in glandularum interstitiis poros in auras destruuntur, quæ continua aggestione adimplent, infarciunt, obturant, nec attenuari aut comminui possunt, deinde glandularum fibræ, & membranæ per assiduam successionem dilatantur, & tenduntur, unde majus incrementum tumor subit, & quia neque glandulis assimilari, neque in earum substantia migrare valent, ab acida terrestreitate coagulantur, arctius invicem colligantur, & anatica compage indurantur, ac tumorem indolentem glandulæ non absimilem scirrhi nomine efformant. Eodem modo scirrhosi tumores in inflammatione, & erysipelate oriri solent post sinistram refrigerantium, & austerorum remediorum applicationem.

Hujusmodi succi crassi, tenaces, viscidi, austeri, terrestreitates, salia, & sulphura crassa in corporis humani succis aggeruntur à causis remotis, nempe sex rebus nonnaturalibus perperam à *Medicorum* vulgo dictis, quæ huic tumori ansam præbent. Sic aer nimium æstuans poros dilatando, subtiliores succos evaporare facit, relictis crassioribus, & terrestribus. Aer frigidus poros occludit, eosque angustiores reddit, & ea, quæ per insensilem transpirationem evaporare debebant, succis intermista rapidiorem communicant motum, & tenuiores exhalant, relictis crassioribus, & terrestribus. Hac ratione major diaphæresis fit in frigore, quam in calore, nempe hyeme, quàm æstate: esse frigus diaphoreticum in nobis experimur sub Boreæ flatu, maximis frigoribus, aereque purissimo, quia tunc sumus edaciores, alimenta assumimus ubertim, & absumuntur, minimè sudamus, & tamen è nobis plus difflatur cum pauco, & duriori secessu, ut susius diximus in nostra *Trutina*, *lib. 4. cap. 3. de Bulimo*. Eundem parit affectum aer crassus, & nebulosus diutiùs inspiratus; Cibi acidi, & austeri copioso sulphure, & sale crasso scatentes, cæteros inspissant succos, & evaporatis in circulari motu fluidis particulis, crassiora, & viscidiora obstructiones pariunt, & hujus tumor sunt causæ. Item cibi nimia terrestreitate, aut viscidítate præditi, ac sale crasso, ut caseus antiquus, carnes infumatæ, pisces sale indurati, vel muria diutiùs conditi. Sic potus ex aquis lutulentis, & limosis, nec non vini non satis depurati, vel particulis terrestribus, vitriolatis, aluminosis, & sulphureis præditi, ut est vinum Puteolanum, & Insulæ Ænariæ. Tandem eodem modo philosophandum est de reliquis rebus nonnaturalibus.

Pro-

Prognosis.

Scirrhi omnino curatu difficiles sunt, & præcipuè qui omni doloris sensu sunt destituti, ut asserit *Galenus* unde de exquisito scirrho inquit 2. *ad Glauc. cap.5. Quod nunquam curavit, nec vidit, qui curare potuit*, & curationis difficultas est materiæ crassities, siccitas, & particularum ejus intimior unio, ac pertinax obstructio. Si scirrhi aliquo doloris sensu sint præditi, aliqua adhuc salutis spes affulget, ex hoc enim conjicimus, quòd obstructio non sit totalis, sed quidam tubuli, ac fibræ adhuc suum succum, & quidem volatilem recipiunt; hinc eruimus scirrhos in corporibus debilibus; & emaciatis esse periculo plenos. In quibus nonnulli increscunt pili, nec unquam permutantur, sunt magni, & cum reliqua corporis cute concolores, prorsus insanabiles habentur, quia tàm ad resolutionem, quàm ad suppurationem sunt inepti. Scirrhi à blandis præsidiis non tolluntur, à validis immanes evadunt, & consequenter *Medico* negotium facessunt, & ægrum, atque æstantes defatigant. Scirrhi cùm notabilem in se contineant salis acidi, vel corrosivi copiam, vel simili existente in sanguine, ac succis constitutione, cum aliquali omnium functionum depravatione, in subjectis debilibus ætate, vel alia de causa, facilè in cancros transeunt; superveniente enim dicto sale vehementiori motu, suppurantur, quod rariùs accidit, & in cancros degenerant. Item si tubulis, & fibris circa scirrhum inflammatio, vel erysipelas superveniat, gangræna, si non, sphacelus succedit.

Curatio.

Scirrhi curationem putant vulgares in diæta consistere, ac proinde cibos instituunt, qui facilioris sint digestionis, & bonum suppeditent nutrimentum, quique ad calidum, & humidum vergant, ac in pauca sumantur quantitate, unde ante omnia laudabilem præscribunt diætam; à prava enim omnes morbi orginem trahunt. Acria omnia, quæque gradu tertio, aut quarto calida prohibent, quia noxam adferunt. Potus nec crassus, nec fortis sit, at aliquantulùm calefaciens. Aer sit purus, moderatè calidus, & humidus. Somnus, & vigilia modum non excedant, alvus servetur lubrica, alma Venus fugienda, & animi pathemata vitentur. Moderata corporis exercitatio admodùm est necessaria.

Quantùm spectat ad interna præsidia, præparatis humoribus, proportionatis syrupis, materiam evacuant convenienti, & idoneo pharmaco, habita ratione ad humores peccantes, corporis habitum, anni tempus, cœli constitutionem &c. Corpori namque robusto fortiora applicant medicamenta; teneris, & mollibus mitiora; in recenti scirrho mitioribus, inveterato, & indurato valentioribus pharmacis, & hæc toties reiterant, quoties opportunum videbitur juxta periti physici consilium. Deindè, si malum oriatur ob hæmorrhoides suppressas, illas aperiunt, & si ob menstrua retenta, illa provocant: Si sanguis in toto redundet, sinistri lateris basilicam aperiunt, fiat foramine amplo, ut sanguini fœculento detur exitus, sed in hoc tàm medicamentum catharticum, quàm sanguinis missio parùm, aut nihil præstare potest, imò malùm pejorat. Si obstructiones in hypochondriis adsint, eas referant, primò adhibitis præparantibus, & postmodùm evacuantibus, quæ sæpiùs repetunt.

Deindè ad localia descendunt, & quia humor est crassus, tenax & viscosus per repulsionem evacuari non potest, repellentia non adhibent, nec minùs evacuari potest per tumoris sectionem, quia humor est ita impactus, ut quamvis adhibeatur sectio, ne humoris quidem tantillum egreditur; opus igitur est evacuatione, quæ per insensilem evaporationem fit, & quia crassa est materia, ex qua scirrhus generatur, in halitum verti non potest, nam planè in duritiem abiret: prima indicatio erit, ut emolliatur medicamentis emollientibus; verùm si nimis emolliendo evacuant, metus est, ne scirrhum in cancrum degenerare faciant. Eapropter tutum putant consilium ut nullam, vel tantùm humectandi vim habens medicamentum usurpent, sed vel alternis vicibus emollientia, discutientia miscent; quapropter quæ minùs discutiunt in principio, quæ magis successivè, & in progressu, prout materia apta reddatur magis ad discussionem, unde primò *vituli, & cervi pinguedinem* adhibent; quæ emollit, & non discutit; secundò *ursi & leonis adipe*, utuntur, sed familiaris est magis *anserinus, anatinus, gallinaceus &c.* Inter has pinguedines magis discutit caprinus, & hircinus. Ad eundem effectum adhibent *mucilagines althææ, sem. lini, fœnugræci*, quæ omnes valdè emolliunt. Ad idem etiam valet *emplastrum de mucilaginibus, & filiis Zachariæ*. Inter resolventia laudat *Galenus*, si capiatur *Lapis pyrites*, calefiat, deindè superfundatur acetum, & eo modo adhibeatur, ut fumus ille affectum penetret locum, in cujus defectu *lapis* accipiatur *molaris*, qui eandem retinet virtutem. Post fomentum locus affectus aliquo oleo emolliente inungatur: deinde per aliquod spatium iterum mollientia adhibent; *Galenus* imponebat *emplastrum de ammoniaco in aceto dissoluto, donec emplastri formam acquireret*, & post tres, vel quatuor horas auferebat, & denuò unguento aliquo emolliente utebatur. Ex hac *Galeni* methodo vulgares chirurgi verum modum scirrhum curandi eliciunt; cùm itaque emollitus est tumor, applicant resolventia, deindè apponunt emollientia, & postmodum resolventia, & id toties iterant, donec scirrhus ad nihilum redactus fuerit. Sed utinam curatio ex voto succederet, est palliativa, & non curativa, & *Medicus* potiùs politicus, quàm doctus esse debet, nam qui tali correpti sunt affectu, cum tali tumore ferè semper commoriuntur.

Quoad nostram de scirrho curationem attinet, primo optima vivendi ratio sumenda est, aliàs incassùm Medicus, & æger laborabit. Vitet aerem nimis calidum, ac frigidum, & imprimis hyemalem, sed aer eligatur temperatus. Cibi acidi, salsi, crassi, viscidi, & terrestres absint, sed copioso sale volatili sint referti. Potus sit vinum generosum defœcatissimum, & si hoc non bibat æger, aqua tepida, in qua decocta fuerint radix chinæ, & lignum sassafras pro potu ordinario utatur. Motus magis, quàm quies conducit, se ergò exerceat æger, nunc equitando, nunc curru vehendo, nunc ambulando, vitet tamen exercitii nimietatem. Somnus, & vigilia modum non excedant. Excreta, & retenta ordinarium servent statum, purgantia sint procul, & angue pejus vitentur. Animi pathemata omnia, & præ aliis mæror, & terror, ac pulchra Venus exulent.

Scirrhi nisi initio fui curentur, postmodùm vix curationem admittunt, hinc danda est opera, ut succi coagulati leniter ad motum excitentur emollientibus; hoc enim modo non tantùm fluidiores reddi, tubulos reserari, verùm etiam poros aperiri speramus. Eapropter, quæ digerunt, & tubulorum promovent reserationem medicamenta, tàm interna, quàm externa conducunt. Interna sunt, quæ succos volatiles reddere possunt, ut *sal volatile viperarum, c. c., salis armoniaci, & omnia salia volatilia, ut etiam succini, cardui sancti, spiritus camphoræ &c.* Ad obstructa vascula, eorumque incidendam, & attenuandam materiam, deobstruentia conducunt, *ut oculi cancrorum, crystallus tartari, tartarus vitriolatus, spiritus tartari, tinctura tartari*. Item Martialia, *ut vitriolum Martis, ejusque tinctura, & Julep. n. d. Vinum Martiale, crocus aperitivus, pulveres cachectici n. d.*

Quoad externam scirrhi curationem spectat, impossibilis non est, si aliqualem doloris sensum habeant, & in carnosis corporis partibus externis, secùs si latentes obsideant, appareant, verùm quò magis emollientibus malum tentabis, eò sæpissimè latius extendes, & fortioribus discutientibus ita indurabis, ut tandem hi tumores in materiam tophaceam, vel gypseam degenerent.

Si spurii itaque sint, ea quæ emolliendi, & resolvendi energiam habent, conferunt medicamenta, ita sunt *cataplasma ex vini fœcibus cum sulphure, & semine carvi, de radice bryoniæ, & de stercore caprillo. Unguentum de arthanita. Emplastrum de Ranis cum quadruplicato mercurio, de Ladano, Cicuta cum gummi ammoniaco, cumino, lapide pyrite &c.* Sed utinam hæc prodessent. Pro duris, rebellibus dissolvendis tumoribus ad sidera extollit suum *emplastrum de herba Theæ Joannes Dolæus*, quod ita parat:

℞. *Gum. galb.* ℥. *iij. sagapeni, ammoniaci ana* ℥. *ij. solve in ol. terebenth., adde gummi elemi* ℥. *j.* ß. *ol. c. c.* ʒ. *vj. tacamahac.* ℥. *ij. tart. fœtid.* ʒ. *j. camphoræ* ℥. *j.* ß. *myrrh.* ℥. *iij. pulv. herb. Theæ* ℥. *iv. sperm. ceti* ℥. *ij. picis* ℥. *vj. terebinth.* ℥. *v. colophoniæ* ℥. *iij. sal. volat. succini* ℥. *j. tartari* ℥. ß. *ceræ s. m. l. a. f. empl.*

Quod resolvit, & discutit pertinaces, ac scirrhosos tumores, confert, & plurimis aliis affectibus externis.

Ex

Exquisiti verò scirrhi omni dolore carentes curationem non admittunt, quia eorum durities neque suppurationem, neque resolutionem recipit, cùm sit veluti quædam naturalis glandula in debito loco producta, & qui hujusmodi scirrhos remediis urgent, vel igne tentant, quia loci constitutionem dissolvunt, mala pejora inducunt; quàm quæ scirrhus producere poterat; at nos esto exquisiti scirrhi curationem consultò non tradamus, arcanum communicabimus, quo crescentem scirrhum sistere poteftis, ut ultrò augmentum non suscipiat:

℞. Ol. myrtill. ℥. ij. nuc. mosch. ℥. ß. axung. jumentor. ℥. ij. ol. petreoli ad pondus omnium. F. mistura.

Qua scirrhi locus per mensem chymicum inungatur.

CAPUT XIV.

De Ecchymosi.

AB externa causa aliquando vivens corpus contusionem patitur, quæ fit, dum caro ossi superposita ab alio corpore duro externo urgetur, absque cutis laceratione; verùm subjectam carnem divulsæ ob contusionem venulæ in carnis poris sanguinem fundunt, qui dum grumescit, lividum in cute colorem inducit qui sensim transit in flavum, elevatumque tumorem, qui tumor cum dicto livido colore *Ecchymosis*, & *Ecchymoma* à Græcis dicitur generice, in specie verò si cutis decoloratur, ac livescit, tunc hujus livor *Peliona* vocatur, sed hujusmodi lividitates ex contusionibus, vel violenta subcutanea effusione communi vocabulo *Sugillatio* appellantur: Si autem ex concussione minuta saltem puncta vel lineæ sanguinis subcutanei relinquuntur, ut à flagris, & alicujus globuli illapsu, tunc puncta illa *Stigmata* vocantur, lineæ verò *Vibices*. *Est* igitur *ecchymosis sanguinis effusio sub cute in spatia vicina, unde pars affecta lividum sortitur colorem.*

Signa.

Ecchymosis nullis indiget signis, quibus cognoscatur, nam ipsius coloris, & tumoris, si tumor adsit, oculus est judex. Causæ ex iis, quæ præcesserunt, & præsentes, ægri relatione patefcunt, num à causa violenta, & externa producta fuerit, ut si percussio, contusio, casus, flagrum, & similes præcesserunt; ex iis enim contunduntur, vel rumpuntur, & lacerantur venulæ, unde sanguis exudat, ruborem, dolorem, inflammationem, & livorem excitans. Tumor est mollis, & lividus, quandoque cum, & quandoque sine doloris sensu.

Causa.

De ecchymosis causa materiali, nobis cum Veteribus non est controversia, cùm utraque sententia sanguini evasato eam refundat, fit namque à sanguine evasato, cùm caro ab aliquo pondere fuerit percussa, venulæ, quæ per eam in retis formam sunt dispersæ, contusæ, vel pressæ, ruptæ, vel laceratæ sanguinem per rimas, fissuras, vel rupturas profundunt subter cutem, adhuc integra cute, eamque inundat, sanguis aggeritur, ac stagnat, stagnatione acrior redditur, in grumulos abit, & cutem colore nigro, aut sublivido inficit.

Fit quandoque hic affectus à causa interna, nempe à venularum obstructione, & sanguinis stagnatione; hinc facta vasorum obstructione, ab humorum corrosione, vel nimia horum vasorum distensione, fit sanguinis evasatio, quæ propriè *ecchymosis dicitur.*

Prognosis.

Ecchymosis levis nullum habet periculum, nisi cutis defœdationem, nec ejus tumor magni est momenti, quia facilè discutitur: tamen si hoc debitè, & celeriter non fiat, & sanguis diutius in parte affecta extra venulas detineatur, periculo non vacat, cùm inflammationem, abscessum, vel herpetem, scirrhum, & hydropem particularem; si verò intra corporis cavitates extravenatus, & in grumum conversus, nisi resolvatur, universalem hydropem, & ferè incurabilem inducit. Præterea sanguis sub pelle concretus, nisi mox insensibiliter discutiatur, in pus degenerat, quod necessariò fit, ubi caro simul valdè contusa est, atque hinc pars mollis adhuc manet, vel putrescit, vel corrumpitur, & facilè gangrænam, aut sphacelum inducit, & mortem parit. Hoc imminet periculum, cùm pars affecta non est amplius livida, sed inflammatur, fit rubicundior, durior, ac tensa.

Curatio.

Ecchymosis tam in interna corporis superficie, quàm in internis partibus evenire potest; dum in internis accidit, sedulus Medicus quam celerrimè potest, ad illius curationem procedere debet, nam pessima mala, ut dictum est, è sanguinis grumo in corpore retento evenire possunt: curatio itaque alia erit externa, alia interna proprio loco, in quo sanguis effusio facta est.

Vulgares chirurgi in omnibus illorum operibus ridiculi, credunt sanguinis missione ecchymosim curare, sed frustrà, licèt centies id tentent. Hoc totum peragunt, ut sanguinis affluxus præcaveatur, & inflammatio ne excitetur, unde prava symptomata, & sæpè mors originem habent. Verùm futurum præcavent, & quod præsens est, intactum in radice relinquunt. Syrupos sanguinis coagulationem, vel putredinem prohibentes propinant, uti sunt *syrupus de succo limonum, de succo acetosellæ, de acredine citri &c.*

Eodem quoque tempore circa partem defensiva, & repellentia admovent, hæc conficiunt ex *sanguine draconis, terra sigillata, bolo armeno, rosis, myrtillis, nucibus cupressi, balaustiis &c.* & tali, vel alio modo concinnant:

℞. Pulv. rof. rubr. radic. consolid. farinæ volatilis ana ℥. ß. cum ol. myrtill. f. cataplasma.

Alii pro communi usu habent *ovi albumen cum aqua rosarum conquassatum, & cum stuppa* affecto loco applicant. Sed hæc quia humida sunt, & viscosa, potiùs sanguinem extra venas elapsum putrescere sinunt, quàm resolvunt, & parva excitant symptomata.

Deindè, ut sanguis concretus dissolvatur, & per alvum, urinam, vel sudores eliminetur, dant operam, & sequentibus utuntur medicamentis, *rhapontico, rhabarbaro, bolo armeno, terra sigillata, coralliis rubris, c. c. rubiæ tinctorum cum aquis fumariæ, florum tiliæ, scabiosæ, cardui benedicti, syr. de acetositate citri, & similibus.* Familiariter *pulveribus Mesues ad casum & percussionem* utuntur; qui tali concinnantur modo:

℞. Rhabarbari elect. ʒ. j. boli armen. or. ℈. j. Rubiæ tinctor. gr. xv. f. pulvis.

Quantùm ad topica, si particularis aliqua sit contusio (in universali ægrum arietis in pelle recens detracta, & adhuc calente involvunt, conspersa sale, bacc. myrtill. pulvere nasturtii) illinitur tali linimento, ut

℞. Ol. rof. myrtill. chamæm. ana ℥. j. Ovi album. num. j. pulv. myrtill. & rof. ana ʒ. ij. m.

Sed in communi, & vulgari usu utuntur *ol. rof.* pro affectæ partis inunctione, deinde eam *pulveribus rof. & myrtill.* aspergunt, & sæpè partem *foliis brassicæ* calidis fovent, & reiterant, sed hoc est mulierum medicamentum.

Quòd si his, aliisque medicamentis sanguis extra venas effusus discuti non possit, cucurbitulas, si locus ferat, adhibent, quas efficacissimum existimant remedium, ad sanguinem extrahendum, qui profundiori continetur loco. Quandoque ad scarificationes confugiunt, ut sanguis manifestè effundatur. Sed nescimus an sanguis concretus, an fluidus per hanc lanienam effundatur?

Quoad nostram curationem pertinet, in ecchymosi totus curationis cardo in eo consistit, ut ea medicamenta, quæ coagulatum sanguinem, quantùm possibile, attenuant, & in debitam fluiditatem redigunt usurpemus, ut in venas resorberi possit, qui ineptus misceri, apertis poris, medicamentis ejus quietem in motum restituentibus insensibiliter transportetur; præsertim si suspicio sit in aliqua corporis cavitate sanguinem in grumum abiisse. Hæc medicamenta vel sunt interna, vel externa. Interna sunt, quæ incidunt, attenuant sanguinem fluidiorem reddunt, vel resolvunt, præcipuè, quæ in pleuritide, & inflammatione descripsimus, ita sunt *Rhabarbarum, sperma ceti, lapides cancrorum, spiritus tartari, salis armoniaci, spiritus matricalis, c. c. stibium diaphoreticum, sanguis hirci ad pleuritidem, extractum hyperici, florum papav. rhæados, sal succini &c.* His diversimode concinnatis utere.

℞. Sang. hirci ʒ. ij. stibii diaphor. ℈. ij. Mumiæ ʒ. ß. laccæ rubr. & spermatis ceti ana ʒ. j. Extract. flor. papaver. errat. ℈. iv. f. omnium pulvis subtilis. Cujus exhibeatur

beatur ℨ. j. in syr. hyperici, vel papaveris errat. cum aqua chærefol. vel flor. tiliæ ter, vel quater. Vel

℞. *Ocul. cancr.* ℨ. ß. *fæcul. rad. bryon.* ℈. *j. terræ sigillatæ, & corall. rubr. pp. ana* ℈. ß. *salis c. c. gr. v. m. f. pulvis* unica dosi sumendus. Vel

℞. *Aq. chærefol. & flor. tiliæ ana* ℥. *j. menthæ* ℨ. *ij.* ß. *spiritus salis armoniaci* ℈. *j. syr. hyperic.* ℥. ß. *m.* pro duabus vicibus.

Credibile non est quantùm hujus salis, vel communis spiritus valeat ad sanguini restituendam, vel conservandam fluiditatem, qui ambigit ad experimentum confugiat, & nos vera dicere experietur, vel saltem à laniis hoc discant vulgares, qui ad porcorum sanguinem fluidum conservandum, quem pro conficiendis botulis vendunt sale, pulvere tenus, aspergunt. Alkalia maximoperè prosunt, quia aciditati resistunt, & sanguini stagnanti, ac quiescenti motum restituunt, & sic fluidus redditus à venulis resorberi potest, vel in auras resolvi.

Topica, seu externa medicamenta ea esse debent, quæ stagnantem, vel coagulatum resolvunt, & denuò fluxilem reddunt sanguinem, ita sunt, quæ plurimo sale volatili, vel alkalico abundant, ut *spiritus vini per se, vel cum spiritu salis armoniaci cum calce viva parato mistus, vel spiritus vini camphoratus, vel crocatus*, qui tepidè cum linteis duplicatis ecchymosi imponitur. Item *spiritus lavendulæ, aqua Reginæ Hungariæ, vel spiritus matricalis* tantoperè à *Dolæo* decantatus, non tantùm in ecchymosi, verùm etiam in quamplurimis affectionibus tàm internè quàm externè, quem ita describit:

℞. *Mastiches, Myrrhæ, Olibani, Succini ana* ℥. *ij. Spiritus Vini rectificati* ℔. *ij. F. infusio, deinde destilletur, postmodùm cohibetur spiritus*, qui solus calidè applicatus ecchymosim tollit.

Balsamus Peruvianus in spiritu vini solutus in partium nervosarum contusionibus egregium est medicamentum. Efficax est emplastrum de spermate ceti. Alii commendant Unguentum de cynoglossa, quod ita paratur:

℞. *Radic. cynogloss. rub.* ℔. ß. *Butyri recentis* ℔. *j.* ß. *Vini rubr.* ℥. *iv. Coquantur ad vini consumptionem, & colentur.* Valet ad contusa, & sigillata; sanguinem enim concretum tàm intùs assumptum, quàm forinsecùs illitum dissolvit.

Sed promptius, & efficaciùs infra octo horarum spatium grumefactum sanguinem sub cute effusum hoc medicamine resolves, nam illum extrà in aquæ forma reduces, & pristinum colorem naturalem cuti restitues:

℞. *Rasuræ radic. bryon. recentis q. s.* ea ecchymosim asperge, & linteum superpone, infra octo horas exime, & admiraberis effectum. Verùm meliùs, & tutius operaberis, si *bryoniæ succo æqualem vini spiritus portionem miscebis*, & linteola madefacta calidè ecchymosi superpones. Efficacissima etiam est in ecchymosi curanda *radix sigilli Salomonis*, quæ vel recens, vel tempore hyberno vino macerata, & contusa, cataplasmatis forma apposita, unica sæpè nocte ecchymosim tollit, adeò ut parti affectæ nativus redeat color. Meliùs adhuc est, si simul applicetur radix symphyti majoris. Hæc tria nempè *radix bryoniæ, sigilli Salomonis, & symphyti* expertissima sunt ad ecchymosim, quæ in unum magnum medicamentum transire possunt, ut

℞. *Radic. bryoniæ, Sigilli Salomonis, & Symphyt. maj. ana* ℥. *iij. flor. chamom., meliloti ana m. j. coque in suff. quantitate vini albi ad consistentiam cataplasmatis, cui adde croci parum.* Applicetur ecchymosi, & in gravioribus contusionibus est probatissimum.

Verùm si suppurationis notæ patescant, locus protuberet, ad tactum mollis apparet, dolor pulsatilis, rubedo circùm, & febris apparere incipiat, tunc juvanda, & promovenda est suppuratio, nec perfecta expectetur; nam si pus, quod ex sanguinis grumo generatur, diutiùs in loco affecto detineatur, febres, dolores, & multa alia mala excitare, partes vicinas, nervos, & ossa corrumpere potest, ut multoties nos autopsia docuit, unde postea ulcera cacoethe, carcinomata, gangrænæ, sphaceli non rarò ortum ducunt. Hinc vulgares, & bardos hortamur chirurgos, ut non expectata perfecta suppuratione, scalpello aperiatur, ulcus purgetur, detergatur, carne impleatur, & tandem cicatrizetur.

CAPUT XV.

De Aneurismate.

Ecchymosi aneurisma affinis est, uterque consanguineus est tumor, ac differunt fluxus ratione, sicut etiam ratione sanguinis; ecchymosis enim ex sanguine effuso grumefacto, & qui ampliùs non effunditur, constat, & ut plurimum sanguis est venosus: aneurisma verò tumor est sanguine fluenti plenus naturæ legibus subjecto, & continuò fluxuro, si illi daretur exitus, ex arterioso fit sanguine, coloreque livido cutem minimè fœdat: sanguis enim in hoc tumore intra membranulam arteriæ dilatam continetur, ac quotiescunque tumor comprimitur recedit sanguis in arteriam, sed dum à compressione cessatur, iterùm redit cum pulsu.

Signa.

Aneurisma non difficulter cognoscitur: tumor initio parvus paulatim crescens, in quibusdam multùm, in aliis parùm, dolore carens, (præterquam si est à vulnere, tum enim immensum dolet, vigilias, & convulsiones parit) ad tactum mollis, & spongiosæ laxitatis, aspectu cum reliqua cute concolor turgens, & plenus conspicitur, digitorum compressione promptissimè cedens, adeò ut totus ferè tumor evanescere videatur, sed sublatis digitis, momentaneè iterum redit tumor fortiter pulsans, sed inordinate cum aliis arteriarum pulsationibus procedens. Quod à vulnere fit, non ita molle est. Quando aneurisma magnum evasit, tunc non ampliùs tam fortiter pulsat, & compressum ad interiora non redit: motus tamen, & strepitus quasi bullientis aquæ tum percipitur, idque non solùm cum digitis, sed etiam aliàs, & strepitus ille non saltem digitis sentitur, sed etiam admota aure, quod accidit ob spiritus vitalis per angusta meantis motum.

An autem genitum sit aneurisma per viam dilatationis arteriarum, an verò per alium modum adducendum; cognoscitur primò ex causis præcedentibus, nam in priori modo non præcesserunt causæ pungentes, vel vulnerantes, aut arterias contundentes, quæ tamen semper præcedunt secundam aneurismatis speciem. Secundò colligere licet ex ejus situ; quoties enim hoc gignitur, in profundioribus arteriis, & interioribus semper gignitur ex dilatatione, secùs autem in arteriis exterioribus, & prope cutem; nam hæ facilè punctiones, & vulnera sustinere possunt.

Signum certum pro distinctione inflammationis, in superficie tumoris anticipatio, nam si inflammatio præcessit, mollities illa suppurationis est signum; si verò inflammatio non præcessit, tumor pulsat pressus, retrocedit, & deinde redit ad situm aneurisma esse tibi suadeas.

Pars affecta sæpissimè, imò ferè semper ob arterias carotides, collum est, & præcipuè supra claviculas, observavimus tamen nos aneurisma in inguinibus, genubus, & brachiis, imò duo aneurismata interna ex casu levi, juxta renes, dexterum, & sinistrum.

Causæ.

Præcipua aneurismatis causa est nimius sanguinis arterialis impetus, arteriam dilatans; unius enim momenti spatio plus transit per arterias, quàm decem momentis per venas, propter longè majorem impetum à corde sanguini intra arterias impressum. Et sciendum est pro completa aneurismatis cognitione, quòd arteriarum substantia est membranosa, ut facile dilatari, & constringi possit; constat autem duplici propria tunica, externa, quæ ambæ, ne à continua, præcipuè majori pulsatione dolerent, sensum habent obscurissimum. Externa tunica tenuis, rara, & mollis est, rectas fibras plurimas, paucas verò obliquas, transversas habens nullas, & hæc ab exteriore cordis tunica derivari videtur, cum eaque continua est. Interna durior, densior, multoque crassior existit, qua crassitie, & duritie indiguit, ut spirituosum, absque magna dissipatione tutius veheret sanguinem. Ideòque si vel extensione, quod facile fieri potest, cùm durior sit, tunica rumpatur interna, vel sectione aperiatur, non facilè ut durior coalescit; externa verò ut mollior facilè coalescit: & quia mollior est, fibrisque obliquis, & spiritu vitali exitum impetuose quærente extenditur, & sanguis pulsatione in exter-

externam molem impingens, eam magis, magisque dilatat, in eaque quasi in sacco coacervatus tumorem producit, in quo manifesta, imo sæpè admodùm molesta pulsatio, systolesque ac diastoles reciprocatio sentitur.

Nonnulli sagaciores *Medentes* impossibile ferè putarunt internam satis crassam tunicam rumpi posse, externa tenuissima incolume manente. Non ita putent, nam tunica interna esto duriuscula ab irruente sanguine, & aliquantisper impingente propter salia acria, & erodentia, scinditur; dissecatur, exeditur, & per patefactas hujus tunicæ fibras sanguis se insinuat, & interiorem ab exteriori eximit, ac circulans in suo cursu hiatum obvium sensim subingreditur, exterior dilatatur, quia mollior, & majus sibi comparat spatium.

Externæ causæ; quæ per dilationem aneurisma progignere possunt, primò occurrunt, & esse possunt, ob quas fortissima spiritus compressione, & violenta cohibitione opus est, ut sæpè accidere solet mulieribus difficulter parientibus ventris compressione, & similibus, ubi potior compressionis vis ad collum fertur, ut quilibet in seipso experiri potest. Secundò, validi clamores, & vociferationes, vel etiam violenti conatus in ponderum elevationibus. Inter causas internas numeratur primò laxitas, & arteriæ mollities, ob quam facile dilatatur. Secundo copia, vel ebullitio arteriosi sanguinis, unde facilè fit, ut arteria dilatetur. Tertiò, numerantur obstructiones internæ, ex quibus facile fit ut sanguis non rectè per corpus distributus magis in parte aliqua abundet, & cumuletur, ob quam causam majori collectus mole, arterias dilatat. Quartò animi pathemata, ut sunt ira & furor, deindè corporis passiones, quæque igne, sole, cursu, cibisque acribus producuntur.

Altera aneurismatis species scilicet per vulnerationem, plures agnoscit causas; sunt præsertim vulnera, puncturæ, collisiones. Item ab imperitis chirurgis excitatur, qui nonnunquam loco venæ arteriam, vel eam venæ subjacentem secant; vulnerata enim arteria, incumbens ei cutis, & externa tunica cicatricem quidem contrahit, at tum vulnus interioris tunicæ incuratum manet, neque coalet, nec carne occluditur, & aneurisma fieri necessum est.

Causæ internæ ad quatuor reducuntur, vel scilicet ad apertionem osculorum ipsarum arteriarum, quæ apertio græcè dicitur anastomosis; vel secundò diæresim, seu erosionem earundem arteriarum tertiò ad diapedesim, seu rarefactionem ipsarum arteriarum; quartò tandem ad rixim, seu ruptionem.

Contra hanc; & præstantissimorum practicorum sententiam, atque experientiam de aneurismatis causa sese acriter primò *Platerus*, & mox *Regius* opponit; docet uterque aneurisma fieri; cùm extra dilatatam, vulneratamve arteriam effluit sanguis inter musculos, aliasve partes, tunc sanguinem ex viscidioribus suis particulis sibi ipsi pelliculam generare, & circumjicere, ut in ea contineatur tradit. Verùm uterque delirat, etenim si ex sanguinis arteriosi sub cutem effusione fieret aneurisma certè sanguis ille in latum, & longum, & circumcircà sese diffunderet, cutemque alieno tingeret colore; quemadmodùm observamus in contusionibus, & venæ sectione minùs rectè peracta, quando vena vel tota pertunditur, aut venæ vulnus ob sanguinis impetum non rectè clauditur. Tunc enim sanguis sub cute sæpè ad extremam usque manum effunditur, & cutis rubro, viridi, & flavo fœdatur colore. Id, quod multo magis arteria aperta fieri deberet, cùm sanguis arteriosus sit tenuior, & majori cum impetu effluat: quod tamen non accidit in aneurismate, in quo tumor ille suis continetur limitibus, neque cutis alieno inficitur colore. Præterea sanguis in aneurismate contentus non corrumpitur, nec unquam suppurationem patitur, cùm alioqui sanguis copiosus extra vasa inter partes affusus semper corrumpatur, ac inflammationes, & apostemata generat secundum *Hip. sect. 6. aph. 20. Si in ventrem sanguis præter naturam effunditur, necesse est suppurari.* Insuper sanguis extravasatus non potest sibi membranas circumjectas generare, quin potiùs putrescat. Item in aneurismate ab extravasato sanguine producto non sentiretur pulsatio aliqua insignis, qualis in aneurismate continuè procedit. Tandem in aneurismatis dissectione nunquam talis pellicula, seu folliculus observatus fuit.

Non defuere Medentes, qui perperam crediderunt in aneurismate non contineri sanguinem, sed flatum spirituosum; qui alicubi inter utramque tunicam minima initio copia se colligat, paulatim ab invicem divellat, sensimque tumorem quidem turgidum, tactui tamen facile cedentem, sed eo amoto, illicò in pristinam turgentiam resilientem efficiat: Sed hæc sententia est nimis rustica, & non ægre à sectione repudiatur.

Prognosis.

Aneurismata minora, recentia, & præcipuè ab imperita venæ sectione provenientia ægre curari possunt; excrescunt, & augentur utplurimùm in magnam molem, & mortem inducunt, nisi dum incipiunt, sistantur, curationem non admittunt. Magna, antiqua, & sponte venientia nunquam curantur, præsertim in collo, ubi ne unicum exemplum alicujus curati notum est: diu tamen cura palliativa hujusmodi ægri vitam producere possunt, quia aneurismatis tumor nullum insigne haber periculum. Si aneurisma aperiatur, uti interdum imperiti chirurgi illud abscessum esse credunt, patiens, aperto aneurismate, mox sub manibus expirat. Itaque cauti esse debent chirurgi in aneurismate cognoscendo, nam si ob ejus mollitiem, & exundationem supponant esse suppuratum abscessum, & illum aperiant, à sanguinis effusione irreparabilis sequitur mors. Nec sectione aneurisma curationem facile recipit, sed æger in discrimen, & mortem præcipitatur; præstat proinde levius incommodum tolerare, quàm periculosæ se submittere curationi, nihilominùs sin major, materiaque putrescat, gangræna, & mors expectanda est, quæ pariter metuenda, si sponte sua rumpantur aneurismata.

Curatio.

Duplicem aneurismatis curationem instituunt vulgares, unam scilicet per medicamenta, alteram per chirurgiam; medicamenta adhibent aneurismati per dilationem genito in penitioribus arteriis existenti, cujus indicationem à repellentibus; repercutientibus, & adstringentibus sumunt, ut sanguinis impetus compescatur, & arteriæ foramen claudatur. Priorem complent indicationem victu tenui, & refrigerante, tum venæ sectione ex latere opposito, tum lenibus, frigidis, & repetitis corporis purgationibus: sed hæc duo præsidia omnibus morbis sunt communia, nec quicquam perniciosо tumori prosunt; ad hanc etiam indicationem refrigerantibus auxiliis, frictionibus, ligaturis &c. utuntur.

Quantum ad localia, si aneurisma circa principia fuerit, supra partem affectam *laminam plumbeam* fortiter alligatam adhibent, quam repellere, densare, & arteriam adstringere laxatam dicunt, sed inane medicamentum est, nec unquam hac lamina aneurisma vidimus curatum. Quidam *emplastrum ad rupturas Augustanorum*, *vel de pelle arietina* superponunt, non aliter ac hic tumor esset hernia scilicet enterocele, sive bubonocele. Et quia aneurisma etiam interdum oritur ob aliquam ipsius arteriæ unitatis solutionem, cùm scilicet arteria ipsa, vel pungitur, vel vulneratur, quòd sæpè accidit, cùm imperiti tonsores adeò profunde venam secant, ut subtus vena arteriam sub ea contentam etiam pungant, tunc dant operam, ut mox coalescat: quòd cùm ob sanguinis arteriosi impetum, non ita facilè fiat, ut in venis, quæ unica gaudent tunica, ad arteriæ vulnus glutinandum, sequentia diversimodè concinnata parant, ut sunt *thus*, *mastiche*, *radix symphyti majoris*, *terra sigillata*, *bolus armenus*, *aloe*, *lapis hæmatites*, *malicorium*, *hypocistis*, *myrtus &c.* sed præ cœteris valdè commendant sequentem compositionem, ut

℞. *Thuris part. ij. aloes part. j.* ʃ. *m. cum ovi albumine conquassato, & pilis leporinis*, excepta vulneratæ arteriæ imponatur.

Sed oleum, & operam perdunt, nam hæc per cutem, panniculum carnosum &c. non penetrant ad interiorem arteriæ tunicam usque, ideoque erit cura palliativa, ut aliquid moliri videantur, & reverà in nihilo agendo sunt occupati.

Si aneurismatis incrementum non sistunt, vel magnum sit, à chirurgia suppetias præstolantur, ac propterea cutem incidunt, & detectam arteriam supra, & infrà vinciunt, partem mediam cum tumore excidunt inter duo vincula, quæ priùs non solvunt, antequam natura vulnus obduxerit, & nullus hæmorrhagiæ metus fuerit. Modus aneurismа incidendi prolixiùs traditur ab *Aegineta de remedio lib. 6. cap.* 37. Sed hoc remedii genus facilius est dictu, quàm factu,

factu, & non solùm valdè barbarum, & quod vix pauci tolerent, verùm etiam non sine vitæ periculo, nec ægrum sanat, imò inter hanc carnificinam expirare potest, ut pluries nos observavimus, & ex tot hujusmodi ægrorum myriadibus vix unus adeò constans in cruciatibus ab hoc affectu eripitur. Demùm, quod arteria arctè vinciatur, tamen postquam fila solvuntur, metus est, ne vel hæmorrhagia, vel novum fiat aneurisma. Tutiùs itaque est tumorem saltem vinculis, ac medicamentis constringere, comprimere, ne ampliùs augeatur, si fieri potest, quàm ægrum certissimo, & necessario mortis discrimini exponere.

Unus itaque in aneurismate superest curandi modus sc. reductio membranæ arteriæ ad pristinum situm, id, incipiente aneurismate, difficile est, in dilatato verò, & magno, impossibile. Tu verò in incipiente aneurismate per dilationem hoc utere arcano: *Nuces cupressi virides eò in aqua ebullire permittas, quo in quandam mucilaginem abeant, hanc cum fabarum farina misce, & fac cataplasma*, quod incipienti aneurismati impone, adaptata ligatura, ac ter, & quater renova.

In aneurismate ex mala venæ sectione nullum majus præsidium, quod multoties non experti sumus, quam *Aqua Arterialis*, si debito modo, & vinctu superponatur. Hujus aquæ conficiendi rationem in nostra *Pyrotechnia* tradidimus, & nunc huc referimus ejus compositionem genuinam:

℞. *Colcothar.*, *Alum. usti*, *& Sacch. candi ana* ℥. ß. *Urinæ junioris hominis*, *aquæ ros. ana* ℥. ß. *aquæ plantag.* ℥. ij. *diu simul omnia agitentur in mortario, postea mistura in phialam vitream injiciatur, & asservetur pro usu*, quo tempore liquor per inclinationem erit effundendus.

Hac aqua imbutum linteum, & arteriæ resectæ applicitum manum imposita, sanguinem sistit; ea etiam potest humectari linteolum, atque in nares introduci ad narium hæmorrhagiam. Potest eadem aqua interiùs assumi ad supprimendum sputum sanguinem; ad dysenteriam, fluxum hæmorrhoidum, hepaticum, & menstruum. Dosis à guttis x. ad xx. in aqua Polygoni.

Non desint interna, si aneurisma ab interna acrimonia canaliculos sanguiferos corrodente natales habeat dies; præscribenda sunt itaque, quæ talem obtundunt acrimoniam, ut sunt *lapides cancrorum*, *corallia*, *ebur*, *c. c. sine igne pp.*, *cryst all. mont.* & sexcenta alia. Sed de aneurismate legite *Marcum Aurelium Severinum nostrum* de novissimis observaris abscessibus cap. 7. qui de hoc tumore peculiarem scripsit librum.

CAPUT XVI.

De Varicibus.

Sicut ex internæ tunicæ arteriæ apertione, & externæ dilatatione oriuntur aneurismata, ita ex venæ tunicæ dilatatione varices, quæ sunt dilatationes nodosæ, lividæ, & molles illarum tractum, & colorem observantes, quæ compressæ quidem digito imposito cedunt, & mox recurrunt. Fiunt à sanguine crasso, & ad stagnationem apto circa alicujus venæ valvulas, cujus membranæ à majori sanguinis copia ibidem cumulata, & ita distenduntur, ut sacculos sanguine repletos efforment. Ab aliquibus venæ strumosæ vocantur, eò quòd ejusmodi venæ sanguine turgent, & protuberant strumarum instar.

Signa.

Varices oculis conspiciuntur in cutis superficie absque cutis læsione, (interni vix à Medico oculatissimo cognosci possunt) quia sunt tumores molles, nodosi, globulorum instar, nigri, lividi, vel subcœrulei ad mori, vel uvæ magnitudinem, & ultra, ita ut quandoque digiti crassitiem æquent. Tumor digitorum pressioni retrocedit, quibus remotis, protinùs resurget.

Accidunt varices in diversis corporis partibus; frequentissimè tamen in cruribus, & prope malleolos, aliquando in temporibus, femoribus, quandoque in ima ventris parte sub umbilico nonnunquàm in scroto, qui tumor in specie græcè *Cirsocele* nominatur, latinè *hernia varicosa*, de qua suo loco agimus.

Causa.

Galenus solitis insistens nugamentis, varices generari vult ex sanguine melancholico, quam natura sæpenumerò ad eas transmittit venas, quæ sunt in cruribus, à quo distentæ, ac dilatatæ varicosæ redduntur, & cutis, quæ hujusmodi venas attingit, procedente tempore, nigrescit; Verùm hæc sententia falsa deprehenditur ex nostra; nam dicimus sanguinem è vena cava ad majores, & à majoribus ad minores descendere venas, unde perpetuò varices in femore, tibiis, & hæmorrhoidibus observantur, quia ille sanguinis motus p. n. contingit, quòd debilitatæ venæ sanguinem sursùm non mittunt, sed colligunt; hinc in inferioribus venis cumulatus, accedente semper ex arteriis novo sanguine, venarum dilatationem molitur circa valvulas propter quam sanguinis portio cumulata stagnat, in circulatione remoram contrahit, & acorem, particulæ in sanguine crassæ, viscidæ, & terrestres, quasi in lacunas impingunt, & varices causantur. Nostram confirmant sententiam in prægnantibus varices, quia fœtu jam grandiori, eorum crura grave onus ferre coguntur, ac propterea venæ debilitantur, sanguinem sursùm non impellunt, dilatantur. Accidunt etiam varices illis qui plurimùm laboris pedibus ferunt, ut sunt cursores, bajulatores, diu stantes, captivi, quorum crura diu compedibus constringuntur, hos etiam causare possunt lapsus, contusio, aliæque crurum affectiones.

Est varicum sanguis quasi à natura proscriptus, nec grumescit, vel putrescit, quia in suis stabulat conceptabulis, nec vita destituitur, sed ab hujus vitalitate illustratur, & multoties in naturæ gratiam redire solet, & remeabilis per venarum tubulos evadit, ut observare est in gravidis, in quibus varices turgescentes à fœtu excluso, fluentibus lochiis iterùm sponte subsident, & obliterantur.

Accidunt frequentissimè varices in cruribus, quia valvulæ in ramo crurali sunt frequentissimæ, imò duplices. Se manifestam etiam varices potiùs in tibiis, & fortioribus corporis partibus, quia sanguis venosus ibidem ascendere debet per viam horizonti perpendicularem, & aliquando hæc via aliquatenùs occluditur à ligaculis illis, quibus crura constringere solemus ad retinendas caligas.

Quandoque in varicibus oboritur dolor, quòd sanguinis particulæ acidiores in carnem vicinam transeunt per sinus, & fibrillas, illas irritant, & planè discindunt, & oboritur dolor, & si plures fibrillæ discinduntur ab istis acidioribus particulis, ulcera dolorifica, & profunda excitantur, & sordida redduntur, & vocantur, *ulcera varicosa*.

Prognosis.

Varices nec dolorem inferunt, nec vitæ impedimentum pariunt, nec per se periculum afferunt, sed eorum curatio saltem propter decorem, & non necessitatis gratia expetitur. Interdùm varices in prægnantibus per se corroduntur, plurimum sanguinis profundunt, & nisi fluxus tempestive sistatur, patientem in vitæ discrimen adducunt. Quandoque tandem varicum cutis in turpissimum, fœtentissimumque aperitur foramen: quod si cum laterum punctionibus accidat, tunc judicatur morti morbum obnoxium esse.

Si varices intempestive tollantur, docet *Gal. lib. de atrabili cap.* 4. insaniam, pleuritidem, renum dolorem, hæmorrhoidum fluxum, tussim, sanguinis expuitionem, apoplexiam, cachexiam, hydropem, aliosque oriri morbos. Interdum in elephantiasim transeunt varices.

Verùm non adducit *Galenus* causam, quare in varicum sublatione, tot varii etiam in causa oboriantur morbi.

Præservant, & liberant varices à morbis dictis melancholicis, unde *Hip.* 6. *aph.* 21. inquit: *In insanientibus si varices, vel hæmorrhoides supervenerint, insaniæ solutio*. Verùm si verus hic *Hip.* esset aphorismus, varices non deberi sanari sequeretur, quia illi abscissi insaniam inferrent, de quibus experientia oppositum demonstrat; multos namque nos, & alii varices sustulimus, nec insaniam, illosque diros morbos, quos recenset *Galenus*, & *Hippocrates* observavimus. Verum enim verò ne *Hippocrati* detrahamus, dicimus quandoque accidere posse ex alio potius capite, quàm ex varicum ablatione, & *Hippocrates*

crates insontibus varicibus insaniam præfert. Idem dicendum putamus de hæmorrhoidibus, prout *Hippocrates* refert. Præterea observamus nos, & nobiscum quamplures alii insanientibus varices, vel hæmorrhoides supervenisse, nec insaniæ solutionem subsequutam fuisse.

De varicibus loquens *Hip. lib. 6. aph. 24.* pronunciavit: *Quicumque calvi sunt, iis varices magnæ non fiunt: quibus verò calvis varices magnæ superveniunt, ii rursus capillati fiunt.* Verum falsum quoque esse hunc aphorismum deprehendimus, & idem asseverat nobiscum *Galenus in comm. hujus aphorismi*, quia de calvitie loquitur; si utique aphorismus de capillorum defluvio, ophiasi, & area loqueretur, quodam modò quandoque verificari posset, quia hæ affectiones à succis erodentes habentibus particulas ortum ducunt; si hæ particulæ in crura translatæ varices faciant, utique ægri capillos recuperare possent. Nam si priùs à vitiosis succis capillorum erosis radicibus eorum fiebat jactura, meritò nunc iisdem aliò migrantibus, ad naturalem statum capilli reverterentur; sed quia de calvitie loquitur, falsum talem omninò aphorismum arbitramur.

Curatio.

Vulgares chirurgi varicum curationem à venæ sectione, & ventris evacuatione exordiuntur, ea per medicamenta, quæ humorem exturbant melancholicum, idque non semel, sed bis, & ter. Verùm hæc duo vulgaria præsidia de communi morborum omnium, venas dilatatas non corrugant, nec stagnantem sanguinem fluxilem reddunt, estò centies sanguinem profundant, & humorem vulgo melancholicum purgent.

Diætam instituunt, vitando omnia, quæ sanguinem melancholicum generant, ut sunt *lentes*, *oriza*, *caules*, *caseus*, *vetustus*, *caro porcina*, *bovina*, *salita*, *& fumo indurata*, *panis azymus*, *cibi assi*, *& frixi*; conveniunt *hordeum*, *& avena decorticata*, *fœniculum*, *petroselinum*, *spinachia*, *chærefolium*, *jusculа piſorum*, *caponum*, *ova sorbilia*, & alia euchyma. Deindè adstringentibus, & exsiccantibus medicamentis, fasciisque & ligaturis, quæ sanguinem à partibus inferioribus ad superiores detrudunt, utuntur. Nonnulli ad hunc finem consequendum *Laminam plumbeam* fortiter supra varicem alligatam adhibent, vel *caliga ex pelle canina* confecta, qua exactè varicem adstringunt, & induunt, utuntur.

Si hæc non profuerint, ad sectionem recurrunt, de qua operatione quisque *Celsum*, *Hieronymum ab Aquapendente*, *Avicennam*, *& Hyppocratem* legere potest. Verùm varicum per excisionem curatio non solùm aspera, & difficilis est, sed & plerumque propter sanguinis effusionem, quæ operationem impedit, non feliciter succedit. Nonnulli cauteriis curationem adimplent, sed eadem, & majora recurrunt pericula.

Quidam vulgares chirurgi varicum curationem aggredi reformidant *Galeni præsagiis*, *& Hippocratis aphorismo* 21. *sect.* 6. perculsi, ne iis sanatis, graviora accidant mala, cùm ea sanare dicantur, quæ hominem omninò liberant, non quæ alium generant affectum priori periculosiorem. Verùm ad hunc eliminandum tumorem, ea conducunt, quæ ad melancholiam hypochondriacam, melancholicamque insaniam in *nostra Trutina medica* consignata sunt.

Pro nostra varicum curatione dicimus ejus unicam esse indicationem, scilicet acidum in sanguine delitescens temperare, sanguinis coagulationem impedire, & deinde venam dilatatam adstringere, seu corrugare, hoc uno peracto, stagnans sanguis in corpore varicoso fluxilis redditur, & in naturæ gratiam revertitur, ut videre est in prægnantium varicibus post partum; Eapropter vitentur statio longa, portatio onerosa, motus laboriosus &c. Vitentur quoque alimenta, quæ sanguinem crassum, fœculentum, terrestrem, & impurum generare valent, quòd siqua crassities, fœculentia, impuritas terrestreitas, & aciditas adsit, quæ in varicosi corporis fundo stagnet, medicamentis quæ sanguinem mundificant, utimur hujusmodi erunt, præmissa tamen corporis evacuatione, *Decocta salsæ parillæ*, *chinæ*, *ebuli*, *radicis lappæ majoris*, *& minoris*, similiumque. Acidum in sanguine delitescens corrigunt, & temperant omnia alkalia per vices assumpta, ut *oculi cancrorum*, *corallia pp.*, *crystall. mont.* & ea omnia, quæ in melancholia hypochondriaca conducunt. Deindè ad sudorifica temperata, quæ eandem habent intentionem, accedemus, ut *stibium diaphoreticum*, *cornu cervi &c.*

Potest varix aperiri, attamen apertio cautione fiat in inferiori parte circa malleolum, totusque sanguis è tota vena, facta priùs fortiter ligatura, à summo ad imum versus suaviter per foramen latè factum exprimatur, ut exire possit, non tamen una vice, sed pluribus, donec venæ tumiditas ubique ablata videatur, adhibeatur deindè ligatura fasciæ ad quatuor digitos latæ priùs madidæ in lixivio juniperi, vel querno cum modico aceto misto, quæ ligatura in imo strictior esse debet, in altiori autem laxior. Lixivium non fiat in aqua simplici, sed in decocto caulium, additis quoque corticibus tamarisci. Crus in quiete, & elevatum per dies quatuordecim detineri debet, postmodùm æger pedetentim ad temperatum redeat motum.

Præstat in varicibus hoc Hartmanni Unguentum:

℞. *Butyri majalis*, *vel in ejus defectu Ol. ros. part. j. Succ. ex contusis cancr. express. part. ij. vel iij. m. & ad ung. formam coque.*

Hujus unguenti usus est post varicosi sanguinis expressionem è tota vena, & in ejus circuitu præfatum unguentum probe inungatur, addi potest axungia lepotina.

Præstantius erit sequens unguentum, ut

℞. *Ping. human. q. pl.*

Inunge, & admiraberis effectum. Vel admisce quoque *oleum juniperinum stillatitium*, & ut dictum est, procede; Multùm prosunt externa linimenta emollientia, & resolventia ex *sevo hircino*, *butyro majali*, *oleo hyperici &c.* Nec non fotus, & balnea ex *radicibus althææ*, *scrophulariæ*, *bryoniæ*, *herbis agrimoniæ*, *malvæ*, *foliis*, *& floribus sambuci &c.* parata, quibus sanguis spissior ad fluorem restituitur.

Nos expertum, & infallibile habemus remedium ad varices curandos, quod nunquam nos felici defraudavit eventu, hoc est *Bryoniæ succus*, qui sanguinem in gurgite stagnantem fluxilem reddit, venam dilatatam corrugat, pristinoque statui restituit, de quo legite nostram *Pyrotechniam*.

CAPUT XVII.

De Oedemate.

Antiquiores Medici œdematis nomine omnes omninò in genere tumores accepere, attamen recentiores per œdema certum aliquod tumoris genus intelligunt, & in specie œdema nuncupant. Est autem *œdema tumor laxus*, *mollis*, *indolens*, *sine calore*, *& rubore*, *coloris subalbidi*, *in superficie utplurimùm lividus ob cutis distensionem*, *pressus à digitis digitorum foveas servat*, *quæ pigrè ad situm redeunt*. Estque duplex, unum est tumor collectus, & circumscriptione definitus, sæpiùsque magnus, ac pressus digiti pressioni facilè cedens, atque impressionis vestigia aliquandiu retinens, isque propriè, & simpliciter œdema vocatur. Alterum est diffusus, & indeterminatus, ideoque non œdema, sed tumor œdematosus appellatur, ac sæpiùs in cachexia, tabe leucophlegmatia, post quasdam febres occurrit, præcipuè in cruribus, atque ob majorem laxitatem impressionis digiti vestigium relinquit.

Signa.

Oedema facilè ex dictis cognoscitur, cùm sit tumor mollis, laxus, indolens, & si digito prematur, non ægrè cedit, ac fovea, & digiti vestigium relinquitur. Est cum cute concolor, vel saltim subalbidus, abest ab eo calor, nec ulla, ut in aliis tumoribus, notatur pulsatio, & hæc signa ab aliis tumoribus œdema discriminant.

Omnes corporis partes tum internæ, tum externæ possunt esse œdematis partes affectæ, cùm collectio humoris viscosi, ac aquei in hac, vel illa parte facilè fieri possit, præsertim verò in extremitatibus quidem manuum, & pedum, hic tumor observari solet ob loci declivitatem: Sunt itaque œdematis sedes vasa lymphatica effætam lympham vehentia cum intemperie sanguinis viscida, & pauco sale referta, hinc cùm vasa sanguifera comprimantur, lymphatica autem distenduntur, & oritur pallor.

Causa.

Gal. 14. *meth. cap.* 4. *&* 2. *ad Glauc. cap.* 3. duplicem œdematis materiam, ipsumque œdema duplex descripsit, unum, quod fit ex pituita non siccata, ut scirrhus, sed ex ea aquo-

ea aquosa, tenui, ac lubrica. Hæc pituita continetur in sanguine, & si ita augeatur, ut expultricem stimulet, à natura è majoribus vasis ad minora exturbatur, & ad imbecilliora à nobilibus partibus proscribitur, donec tandem suo pondere deorsùm ad extrema, & debiliora loca se deponat, ibique detineatur.

Hinc colligunt vulgares, estò œdema in omnibus corporis partibus excitari possit, tamen in manibus, & pedibus præsertim, & in cachecticis, hydropicis, & phthisicis observabile est. Eapropter œdema non ex templò generatur, sed sensim, quia hic humor pigrè procedit. Generatur pituitæ proventus, quæ œdema causat, sanguificationis vitio, & quia hepar per ipsos sanguificat, ipsum inculpant vulgares, verùm apud ipsos hepar est turpe ignorantiæ asylum. Alterum œdema non ut morbus, sed ut morbi symptoma apud *Galenum* habetur, ut in hydrope crurum inflatio.

Oedema multiplex est apud vulgares, ut de aliis quoque tumoribus dictum est; quoddam enim est verum, exquisitum, & legitimum; aliud non verum, illegitimum, sive spurium; verum fit à pituita secundum naturam disposita, nec scilicet putrida, nec adusta, fit ab eadem insuper dulci existente, non salsa, nec vitrea, nec acida; non verum fit à pituita p. n. disposita, vel scilicet putrida, vel adusta, vel salsa, vel acida; exquisitum & legitimum fit à pituita syncera, & simplici, nulli alteri scilicet succo permista; spurium contrà fit ex pituitæ prædominio cum aliorum succorum in subdominio miscela. Et hoc rursùs est triplex, phlegmonosum scilicet in quo sanguis pituitæ admiscetur; *erysipelatosum*, in quo bilis pituitæ admiscetur; demum *scirrhosum*, in quo unà cum pituita melancholici succi portio admiscitur.

Joannes Philippus Ingrassias duplex œdematis genus constituere conatur, unum è pituita tenui, alterum è vaporoso spiritu: illud morbum, hoc symptoma statuit, quod phthisim, aquam intercutem, & cachexiam sequatur. Verùm etsi negandum non sit, incipiente fermentatione, quasi quædam cadavera intumescere, tamen in cachexia, vel phthisipedum tumores œdematosos hoc modo fieri non facilè crediderimus, cùm talis fermentatio tum non accidat, sed ex sero abundante in corpore decliviori se detinente, talem humorem fieri credibilius est. Et fit sanè, & in partibus similaribus spiritus aliquis flatulentus colligatur, partemque in tumorem attollat, tamen is non propriè œdema est, sed *Emphysema*.

Fit œdema juxta recentiorum sententiam à succorum stagnatione in suis tubulis, cùm enim tubuli sunt patentes, & integri, succi circulare possunt, & nullus tumor succedere potest. Fit igitur œdema à seri stagnatione, quod per ductus lymphaticos Bartholini in renes traducitur, ut expurgetur per urinam: quoties itaque dicta vasa obstruuntur, illud stagnat, & œdema necessariò producitur. Obstruuntur vasorum lymphaticorum angustiora orificia à lymphæ viscididitate, & crassitie, ac nova adveniens lympha cespitat, nec ulteriùs remeare potest, remoram contrahit, & assiduo affluxu vasorum tunicas distendit, & adjacentes partes in tumorem œdematosum assurgunt. Quandoque tanta fit hujus lymphæ in vasis aggestio & in tunicas impulsio, ut fibræ ampliùs sese extendere non possint, & disrumpantur, ac per disruptos, vel distentos ductus lympha exstillet, & in adjacentes effluat partes, ibique sensim colligitur, & stagnat, quæ deindè aciditatis ope in lutuosum coagulum, seu gelatinam transit, non aliter ac si decocto cornu cervi acidum affunderes liquorem, in gelatinam mutatur.

Constat lympha ex alkalibus, & sulphuribus volatilibus & fixis, ac phlegmate, dum hæc principia suam servant symetriam, æquali aguntur motu, nec lympha retardatur; at si ex his principiis volatiles resolvantur particulæ, necessariò lympha crassescit, remanet effœta, & excrementi indolem subit, nec in gyros agi, nec intra ductus absorberi, nec id renes delabi potest, sed vitæ irradiatione destituta, nullum habet motum intestinum, & proprio gravata pondere deorsum tendit.

Subsequitur œdema morbum chronicum, & acutum, nulla evidente causa prægressa, nisi quod in his morbis maxima fit spirituum deperditio, & pauca illorum reparatio, volatiles particulæ in sanguine dissipantur, & lympha, quæ ex sanguine à glandulis separatur, particulis suis volatilioribus destituta, remanentibus sulphureis crassioribus, acidis, & phlegmaticis, & paucis alkalicis, necessariò concrescit, effœta remanet. Quandoque oboritur œdema, nulla prægressa causa manifesta, tunc sex res nonnaturales inculpare debemus; omnia enim ea conspirant, quæ vel volatiliora alkalia resolvunt, & dissipant, aut abundantiora acida sanguini, vel succis communicant, lympha namque à sanguine, & ejus sequestratione originem ducit.

Prognosis.

Oedema per se morbus periculosus non est, est tamen diuturnus, undè *Hipp. lib. 1. prognost.* 38. inquit: *Tumor mollis, ac digitis cedens, dolorem non inferens, longiori tempore finitur, verùm non ita grave ab eo periculum pendet.* Raro in suppurationem abit, sed plerùmque per resolutionem terminatur, sæpissimè verò per indurationem, sive conversionem in nodos, & excrescentias. Si resolventibus, & exsiccantibus remediis diu tractetur, tandem facilè indurescit, & in materiam nodosam, tophaceamve convertitur. Si in cruribus tumores ædematosi paulatim augeantur, & sensim assurgant, ac in ventre colligantur, in ascitem terminantur. Si ædema in locis osseis, ut sunt tibiæ, & coxæ, vel cavernosis, ut est pectus, existat, interdum fistulam producit.

In phthisi, cachexia, & hydrope, ædemate laborantibus sæpè ægris periculum imminet, id non ob ædema accidit, sed ob morbos illos, quos ædema sequitur: eapropter distinguendum est, an ædema ex se oriatur, an alios sequatur morbos. Ubi tumor pedum ædematosus phthisim, vel hæmorrhagiam, vel hypercatharsin sequitur, pessimum est signum, & mortis adventum sæpè denotat. Aliquandò ob nimiam vasorum nerveorum compressionem, & salis volatilis defectum in succis, ædema in gangrænam & sphacelum transit.

Curatio.

Tota vulgarium curatio in ædemate, primo consistit in optima vivendi ratione, quæ non facit pituitæ proventum, unde victus laudatur ad calidum, & siccum vergens, potissimùm si ædema fuerit exquisitum, eapropter se abstineat æger ab omnibus succum pituitosum gignentibus, ut sunt omnes fructus, in primis, & recentes, caseus, caro porcina, pisces, item potus, & cibus nimius, ne naturalis obruatur calor, & eo debilitato, cruditates generentur. Panis sit bene coctus, & fermentatus: à pane verò non fermentato se abstineat æger, oleora, & jufcula sint rariora, caro assata præstat elixa. Non conveniunt pisces, nisi saxatiles, & qui solidiorem habent carnem, qui & ipsi, sicut & alii cibi, aromaticis, & herbis siccantibus condiantur. Somnus diuturnus, ac meridianus, otium, & quies vitentur, quapropter somnus sit nocturnus, & quidem brevior, vigiliæ, & leves exercitationes probantur, ut humiditates superfluæ absumantur, & calor nativus excitetur. Aer vitetur frigidus, & pluviosus, calidior & siccior commendatur, excitatis in cubiculo suffumigiis ex betonica, rore marino &c. etiam ex levi sulphuris odore. Alvinæ fæces quotidie exturbentur, quòd nisi fiat, aliquid de aloe ante cibum assumere utile est, quæ alvum lenit, humiditates assumit, & exsiccat.

Secundò, in materiæ fluentis inhibitione, & fluvionis jam factæ dissolutione curatio consistit, qua de re in exquisito ædemate sanguinis missionem tanquam noxiam repudiant, quia nullo modo sanguis peccat, sed pituita, & ex sanguinis missione pituita magis incrudatur, convenire tamen ajunt, si à mensibus retentis, vel hæmorrhoidum suppressione originem ducat ædema. Si phlegmonosum fuerit, vel ex salsa pituita genitum, aut cum febris, vel alicujus doloris præsentia, in pauciori copia administrat, & eò magis si ex suppressa aliqua sanguinis excretione ortum duxerit.

Deindè pituitam præparant *Syr. de cortic. citri*, *betonica*, *oximel. &c. cum aquis de melissa*, *lupulis &c.* præparatam medicamentis phlegmagogis evacuant, inter quæ summoperè commendant *mel. rof. solut. Syr. Suess. confect. Hamech*, *diaphœnic. diacatholic.* & maximè ad hoc valere prædicant *Agaricum*, ex quo etiam conficiunt pilulas ejusdem facultatis, ut sunt *pilulæ cochiæ*, *seu cephalicæ*, *Arabicæ*, *& aggregativæ*, & quoniam pituitosus succus ob sui

sui crassitiem, & lentorem ineptus est evacuationi, illum per repetitas vices evacuant, & quoniam incisione, & abstersione eget, meritò commendant *salsæ parillæ, & corticum guajaci decocta*, quæ utrumque præstant effectum, tum scilicet pituitam extenuandi, & incidendi, tum etiam eandem evacuandi, partim per sudorem, partimque per dejectionem, si decocta cum alvi solutione parentur, vel singulis, ternis, vel quaternis diebus abjectorium aliquod pharmacum propinetur.

Quantùm ad localia spectant, circa initia vulgares chirurgi locum œdematosum linteis calidis, & asperis priùs fricant, antequam fotus, emplastra, cataplasmata, & linimenta applicent, ut pars frictionibus excalefiat; aliàs enim medicamenta non facilè in actum deducuntur ob partis frigiditatem. Deindè medicamenta, quæ exsiccandi facultate prædita sunt, applicant. In primis spongiam novam, etiamnum prægnantem virtute aquæ salsæ marinæ, aceto aquæ admisto, ex *Galeni* consilio, idque calidè, & in morbi principio adhibent. In defectu autem spongiæ omninò novæ, spongiæ loco stuppa, vel duplici linteolo pariter madefactis, & expressis utuntur. Verùm vulgares, nescimus, qua ratione in œdemate acetum commendant; cùm apud ipsos frigidum existimetur, & nescimus, quomodò frigidum, cum ejus pater sit vinum, quod calidum existit; deindè scire vellemus, cur acetum exsiccandi vim habeat, quin potiùs humectet.

In augmento fortiora addunt resolventia scilicet spongiam aliam novam in lixivio acri, & modico aceto infusam, cui addunt quandoque alumen, vel salis, aut sulphuris ℥. iij. Nonnulli hoc utuntur linimento, ut

℞. *Ol. ros. complet.* ℔. ß. *aceti* ℥. *ij. salis, & sulphuris ana* ℥. *iij. m. f. linimentum.*

Deindè deligant ab inferiore sursùm versùs, ita ut ligatura in infima parte incipiat cum mediocri arctatione, & in altiori desinat, ut moris est in deligatione fracturæ ossis, quæ in sua infima inceptione magis arctatur, & deinceps paulatim remissius stringitur. Alii hoc applicant

℞. *Acaciæ, aloes hepat. myrrhæ, croci, musc. querni, bol. armen. an. q. v. & cum succi brassicæ, & aceti rosacei ana æquabili parte pulverem prædictorum attemperant in cataplasma*, quod per aliquot dies applicant, agendo deinde aceti quantitatem cum adjectione modici aluminis pulverisati.

Alii fomentis utuntur ex adstringentibus, & liquoribus, seu aquis natura, vel arte salsis, [illegible]itrosis.

In statu, & declinatione ad validiora confugiunt resolventia, undè nonnulli commendant *in lixivio parato ex cineribus ficus, vel vitis spongiam madefactam*. Utilitèr usurpant *emplastrum quod ex ruta, melle, & sale conficitur, cui aliqui cuminum* addunt, quod potenter resolvere dicunt. Probant alii *stercus bubulum*, quia emollit, & resolvit, *è quo cum sulphure, thure, melle, aceto, & brassicæ decocto fieri potest cataplasma*. Et quia *emplastrum de lapide pyrite* potenter discutit, & extenuat, illud frequenter usurpant. Verùm ex nimio potenter resolventium usu, tenuiori portiuncula resoluta, crassior indurescit, & ad Scirrhi naturam convertitur, quamobrem ubi hæc aderit suspicio, admiscent simul cum prædictis resolventibus auxilia emollientia, ut sunt *axungia suilla, gallinacea, anatina &c.*

Si ad suppurationem tumor vergat, quod raro contingit, tunc suppurationem sollicitant, cataplasmate confecto ex *malva, viol. radicibus althææ, lilior. ac duabus cæpis albis sub prunis coctis*, quibus etiam alii addunt *limaces numero septem, vel octo, decoctis his omnibus in caulium decoctione, addunt fermentum, pinguedinem suillam, & gallinaceam ad sufficientiam cum pauco croco*. Tumore suppurato, ad apertionem deveniunt; postmodùm ulcus regunt, ut in tumoribus suppuratis faciunt.

Hæc sunt vulgarium chirurgorum remedia pro œdematis curatione, sed palliativa potiùs, quàm curativa, nec in suppurationem abit, nam non continet humorem ad suppurationem aptum, nec resolutivis auscultat medicamentis, quibus pro illo curando utuntur. Falluntur vulgares in œdematis causa, & ægros quoque in remediorum applicatione fallunt, quapropter non mirum, si muscas in aere venantur.

Oedema symptomaticum, scilicet quod alium sequitur morbum, ut ex tabe, cachexia, hydrope, vel lienteria originem ducit, ægrè curari potest, nisi ipsi priùs morbo, à quo dependet, succurratur; eo enim primariò sublato, etiam œdema spontè evanescet.

In œdemate idiopathico, optima instituta victus ratione, ea interna propinari debent medicamenta, quæ sanguinem, cæterosque succos ab aciditate purgant, quæ ductuum lymphaticorum obstructiones reserant, & quæ lympham gelatinæ instar coagulatam attenuant, & resolvunt. Ea itaque in lympham lutulentam volatiles intrudunt particulas, ut eam ad motum suscitent, & calorem imprimant, usurpamus lympha namque fluidior reddita, tum per urinam, tum per sudorem exturbatur. Sanguinem, cœterosque succos à particulis acidis purgant alkalia, seu porosa, eas incuniando, obtundendo, & cicurando ut *oculi cancrorum, cryst all. mont. c. c. ebur præpar.* & alia centies à nobis relata, cujusmodi etiam sunt salia volatilia, aromatica, & alkalia, quæ etiam per urinam movent.

Postmodum ad ductus reserandos, & lympham attenuandam, & educendam, remediis incidentibus, & resolventibus lymphæ crassitiem, & lentorem utimur, ad quem finem adhibemus decocta è vegetabilibus plurimo sale volatili turgentia, & sudores moventia *ex radicibus chinæ, salsæ parillæ, bardanæ: angelicæ, imperatoriæ, lignis guajaco, sassafras, buxi, juniperi, quercus, herbis scordii, capill. Ven. &c.* in varias formas parata. Sed advertendum, quòd ante decoctorum usum, & in eorum cursu cathartica propinamus, quibus lymphæ quantitatem minuamus, ita est *conf. flor. persic. resina jalap. extractum mechoacan. & gutæ gambæ*. Sæpè *radicis brioniæ decoctum* sufficit intrinsecùs exhibitum ad hos œdematosos fugandos affectus. Præter hæc ex vegetabilibus mineralia sudorifica commendamus *antimonium diaphoreticum, bezoarticum minerale, & magnoperè Mercurium vitæ fixum, adempta vi emetica, & cathartica*, qui sudores profundit. Locus, in quo æger decumbit, sit calidus, ut calor externus cum remediis internis simul operetur. Æger pro potu ordinario tincturam sassafras n. d. bibat, sed parciùs: quòd si quandoque sitis excutiet spiritu salis dulci compescetur. In œdemate proficua sunt ea omnia remedia in hydrope descripta: sed cùm lympha non tantùm per poros, sudorum beneficio extruditur, sed ejus excretio per urinas, juvat ad diuretica confugere, ut ad *anodynum minerale, spiritum salis armoniaci, circulatum majus Paracelsi &c.*

Dum hæc adhibemus non negligenda sunt externa, quæ lympham lutulentam, & coagulatam attenuent, studiorem reddant, actualem excitent calorem ex particulis activis, & diluentibus; ac obstructos reserent ductus, hujusmodi sunt fomentationes ex vegetabilibus aromaticis, & sale volatili constantibus, ut sunt *ruta, calamintha, absynthium, scordium, origanum, rosmarinus, semen cumini, fæniculi, bacc. lauri, juniperi, flores sambuci, meliloti, camomillæ &c.* Vel cataplasma ex iisdem vegetabilibus cum *radicis bryoniæ* additione, cum *spiritu vini* calidè applicata; Vel balnea *ex sale armoniaco, sulphure, nitro, cineribus clavellatis*, & supradictis vegetabilibus in vino decoctis; quibus peractis, spirituosa penetrantia, rarefacientia, & fortiter resolventia illinimus, ut lympha lutosa dissolvatur, fluidior reddatur, & per affectæ partis poros exhalet, vel per urinæ ductus devehatur, hujus energiæ sunt *oleum philosophorum, macis, spiritus vini, camphoræ, florum sambuci, vel aqua Reginæ Hungariæ.*

In tibiarum ulceribus inveteratis frequenter tumor œdematosus occurrere solet, qui diuturnitate adeò confirmatur, ut postmodùm medicamentis reluctetur, & in quibusdam per totam vitam ita perduret, ut semper ipsis unum crus sit altero crassius.

CAPUT XVIII.

De Furunculo.

FUrunculus Græcè *Dothien* appellatur, Arabicè verò *clavus*, vel spina nominatur, vel quia in acutum desinit clavi, vel spinæ instar, vel quia punctionis sensum non rarò excitat ad modum spinæ, vel clavi. Definitur furunculus à *C. Celso lib. 5. cap. 28. Est tuberculum acutum cum inflammatione, & dolore, maximeque ubi jam in pus convertitur.* Dicitur tuberculum ad differentiam phlegmonis, & carbunculi, qui ex dictis sunt in humorum genere, quod autem tuberculum sit parvus tumor, in principio mentionem fecimus; ex quo sequitur, quòd furunculus sit quædam parva inflammatio ovi columbini magnitudinem

non

non excedens. Utplurimùm furunculus noctu oriri solet, unde censent nonnulli talem appellationem sortitum esse, quia furis instar invadit. Non desunt, qui arbitrantur furunculum dictum esse, eò quòd repente, & subitò invadit, ut fur parvus facere solet.

Signa.

Furunculorum signa ex dictis liquent, nam à primordio exigue pustula, & inflammatio sensim excrescens apparet cum ardore, & duritie, eorumque eruptionem horror, rigor, & febris comitari solent. Dolor est valdè intensus, & præsertim cùm ad suppurationem tendunt, adest pulsatio, & calor cum maxima totius artus inflammatione. Diversæ sunt magnitudinis, utplurimùm in tuberculum acutum clavi instar tendunt, quod ovi columbini magnitudinem non superant. Cutem non extuberant, & vix ruborem cum dolore aliquando in cutis superficie producunt. Alii minores, alii sunt majores, raro solus advenit, multi in eodem loco producuntur. Si unus abit, alter revertitur, & hoc per menses aliquot sæpè durare solet, rariùs sponte evanescunt, sed utplurimùm in suppurationem abeunt, tunc febrem inducunt, & suppuratam materiam intus continere tumores signum est, quamvis per alia signa id non constet. Materia, quæ prodit, valdè tenax est, lutuosa, & coagulata, aliquando cum sanguine mista. Sæpè foraminula in cutis superficie exhibent, per quæ humor stagnans subtilis emanat, & aliquando durities excutitur. Si sævi, & pravi fuerint, admodum dolorosi esse solent, præsertim dum in pus vertuntur, & præcipuè si fuerint in locis nervosis. Si maligni, & pestilentes fuerint, sunt nigri, & virides, adest febris maligna, & pestilens, & alia prava symptomata.

Causæ.

Oritur furunculus, ut *Gal.* docet 5. *de comp. med.* 5. *loc.* ex sanguine crasso, & vitioso, non tamen ita exusto & corrupto, ut in carbunculo, quem natura à reliquo secernens, tanquam inutilem, & infensum in summa corporis superficie propellit, atque ita furunculus oritur in cute, & carnosis partibus cuti subjectis. Verùm has *Galeni* nænias cap. 8. De carbunculo refutavimus.

Immediata furunculi causa est serum crassius in sanguine particulis tenacibus, caseosis, & lutulentis imbutum, in quibus salia alkalia sunt crassiora, & graviora, nec sanguis, per universum corpus, per venas, & arterias circulare potest, nisi per ampliores glandularum poros, at cùm ad glandulas miliares, in angustioribus earum poris, in partibus musculosis, & carnosis pervenit, stagnat, & hæret, nullam sensibilem perturbationem in sanguine, nullamque in corpore alterationem ob materiæ viscidiratem inducunt, ab acido sollicitatur hujus seri coagulum, particulæ tenues, seu fluidæ à crassis separantur, ac continuo affluxu pars valdè distenditur, & in sanguine vehementer excitatur ebullitio, dum particulæ ramosæ nullo modo à cruore subigi, & resolvi, ac obstructos meatus foras extrudi non possunt, fit tumor ovi columbini magnitudinem non excecens.

Prognosis.

Furunculus mitis, & benignus omninò periculo vacat, etiam si nulla adhibeatur curatio; maturescit enim per se, sed tardiùs rumpitur, & sanescit, ast dolor cogit, ut potior adhibeatur medicina, quæ maturiùs liberet. Ex furunculis salubriores sunt, ac minùs timendi, qui extrà extuberant, & acutè sunt fastigata, ac æqualiter maturescunt, non duri, neque bifidi, seu deorsum vergentes. Contrà verò qui profundior vitæ periculo non vacat; plerumque enim ob dolorem, & vigilias, quas excitat, non parùm molestus est, quinimmò & febres affert, & maximè si vitiosus adsit in corpore apparatus, specialiter periculum minatur, ne in carbunculi naturam degeneret. Diu sæpè durant, ac facilè recidivant, si una in corporis parte aperiantur & curentur, in alia iterùm repullulant. Quandoque in ulcera transeunt diuturna. Difficillimæ curationis sunt furunculi, qui aperti foramen profundum excavant. Maligni demum, & pestilentes, vel epidemici ratione venenatæ qualitatis, cujus sunt particeps, nulli dubium est, quin sint periculosissimi.

Curatio.

Nostrates chirurgi in furunculi curatione victum refrigerantem instituunt, eodem ferè modo ac in affectibus inflammatoriis faciunt, ad fervorem, & antecedentem materiam minuendam perperam phlebotomiam præscribunt, deindè ad medicamenta deveniunt localia, circa quæ nunquam repellentibus, & resolventibus utuntur, sed solis maturantibus. Inter maturantia ridiculum laudat medicamentum *Galenus*, *scilicet frumentum ore mansum*, *& ad cataplasmatis formam redactum*, & loco impositum. *Celsus* commendat *galbanum*, *resinam*, *& fermentum*, vulgares autem chirurgi utuntur *diachylone simplici*, quod singulis diebus mutant.

Si affectus admodùm urgeat, adhibent cataplasma de mica panis, quod ita concinnant:

℞. *Micæ panis alb. in lacte macerati per plures horas* ℔.ß. *olei rosarum* ℥. *ij. vitell. ovor. n. iij. m. f. cataplasma.*
Lenito aliquantulùm dolore, ad maturationem juvandam extollunt cataplasma ex *foliis malvarum*, *& violarum decoctis*, *& contusis*, *additis pulpa passularum*, *adipe gallinæ*, *& fermento*, facta maturatione, vel furunculum aperiunt, vel expectant, ut disrumpatur, & expurgetur digestivo, digestum replent, & ad cicatricem deducunt.

Malignos demum, epidemicos, & pestilentes curant attrahentibus cucurbitulis scilicèt, pullis gallinaceis, causticis, vesicantibus, & si opus fuerit, actuali utuntur igne.

Furunculi mites & benigni cutem solam, ex dictis, occupantes Medici opem non exposcunt; ferè enim ex seipsis maturantur, maturati disrumpuntur, disrupti, & expurgati sanescunt. Sævi, & rebelles sub cute subjectas occupantes partes, sunt adeò molesti, ut chirurgi auxilio, & curatione indigeant, ac propterea indicatio curativa est, ut lympha lutulenta, ejusque coagulum in sanguine impediatur, & circulatio excitetur: hoc obtineri potest, si acidum in sanguine obtundatur, ejusque crassities attenuetur, ad quem finem conducunt diaphoretica fortiora, & fixiora, ac absorbentia, ut *stibium diaphoreticum*, *lapis cancrorum*, *c. c. & ebur sine igne parat. &c.* Item salia alkalia, & volatilia, ut *cardui benedicti*, *salis armoniaci*, *c. c. Viperarum &c.* similiter *vinum martiale*. Diuretica magnopere etiam commendamus. Non contemnenda sunt in hoc affectu decocta *radicis chinæ*, *salsæ parillæ*, *& bardanæ*, *ligni sancti &c. cum antimonio crudo in nodulo*.

Cœterum hæc interna medicamenta inserviunt tantum ad præcavendos furunculos imposterum, ne aliorum productioni detur occasio, aliter per plures menses artus divexare solent. Qui actualiter infestant, cave, ne discutientibus tractentur sed potius suppurantibus, aliàs materia diu retenta profundius excavat, & corrodit. Si inflammatio vehementer urgeat *cataplasma ex theriaca*, *vel diascordii* tepide superponatur. Suppurant hos tumores, & particulas coagulatas, & lutuosas ad motum intestinum concitant medicamenta, quæ ex materia subtili, sale volatili, & oleo balsamico constant, quorum ope particulæ stagnanter ad suppurationem promoventur, unde suppuratio facile sequitur, hujusmodi sunt *emplastrum benedictum nostrum*, *vel fodicationum*, quod furunculo superpone, & terno quoque die renova, nam summopere continentes roborat partes, & pravam materiæ qualitatem immutat. Suppuratus furunculus, nisi sponte rumpatur, ferro, & quo citius, eo meliùs, aperiendus est, ut materia educatur, postmodum mundificandus, & ut sinus regendus.

CAPUT XIX.

De Epinyctide.

Epinyctis græcorum tumor est, quem non quod noctu oboriatur, sed quia horis nocturnis dolorosissimus est hic tumor, diuturnis verò à dolore cessat, eapropter epinyctidem illum dixere. Putarunt nonnulli noctu illum oriri, & noctu vehementius excruciare, verum utraque ratio simul constare potest, & tumorem hunc noctu enasci, & noctu excruciare. Describitur à *Celso*: *Pessima pustula est*, *quæ epinyctis vocatur. Ea colore vel sublivida*, *vel subnigra*, *vel alba esse consuevit. Circa hanc autem vehemens inflammatio est*, *& cùm adaperta est repe-*

ritur intus exulceratio mucosa. Color est humori suo similis. Dolor ex ea supra magnitudinem ejus est, neque enim ea faba major est; atque hæc quoque oritur in eminentibus partibus, & ferè noctu: Unde nomen quoque à græcis ei epinyctis impositum est.

Confundunt nonnulli epinyctidem cum terminthο, verùm terminthus est tuberculum ita dictum, quia in colore, & magnitudine simile est terebinthi fructibus, *Galeno teste 6. epid. sect. 3. comm. 37.* undè appellatur albothin: quare terminthus propriè est tuberculum in quo nigra pustula eminet, in colore, substantia, & magnitudine similis est terebinthi fructibus, potissimum in cruribus, & infernis locis oriens. Quinimmo non pauci arbitrantur epinyctides esse pustulas illas, quæ ab *Avicenna lib. 4. fen. 7.* appellantur esseræ, vel sairæ; namque de his pustulis docet *Avicennas*, consentire videntur cum iis, quæ de epinyctide docet *Celsus* loco citato, habet enim *Avicennas*, quòd *Essera est pustula parva, lata instar vesiculæ, ad aliqualem tendens rubedinem, quæ subitò utplurimum evenit, & quandoque ab ea effluit humiditas, quæ fortasse est sanguinea, & noctis utplurimùm evenit, vel in ea augetur ejus vehementia, & malitia, & pruritum faciens, & angustiam.*

Creditur quoque à nonnullis has epinyctides esse eas affectiones, quæ à nostratibus mulieribus dicuntur roseolæ saltantes, ob similitudinem accidentium, quam habent; primò enim in nostris roseolis saltantibus conspicitur macula quædam subrubra rosam quodammodò referens, unde factum est credimus, ut roseolæ fuerint appellatæ, quasi parvæ rosæ instar. In hujus maculæ medio percipitur exiguus quidam tumor, fabæ, aut lupini magnitudinem non excedens, suprà quem color apparere solet magis ad fuscum tendens, vel sublividum, ut de epinyctide citato loco docet *Celsus*. Quinimmò interdum supra idem tuberculum exigua aliqua pustula apparere solet; si non à principio, temporis saltem progressu. Secundò in hujusmodi maculis, & proximis in partibus dolor non levis sæpè cruciat, plusquam magnitudinis illius affectus convenire videatur, cùm maculæ non sint admodum latæ, dolor tamen, & cruciatus sit admodum vehemens, ut pariter de epinyctide docet *Celsus*. Tertiò, licèt roseolæ saltantes plura interdum corporis loca occupent, frequentiùs tamen in brachiis, tibiis, prope manus, & pedes, ac etiam prope genua oriri solent, quæ loca, eodem authore *Celso*, dici solent eminentes corporis particulæ, & in eisdem epinyctides nasci affirmat. Sunt denique roseolæ saltantes noctu præsertim molestissimæ; nocturno enim tempore exacerbantur magis, & vehementiori dolore excruciant, ut in epinyctide ex eodem *Celso* accidere retulimus. Quamobrem ex dictis inferri posse videtur nostras roseolas saltantes, non esse eundem affectum cum græcorum epinyctide, vel saltem simillimum, nam si aliqua inter eos intercedit differentia, illa existit, quòd epinyctis sit pustula ulcerosa id est, ad ulcerationem tendens, vel ulcerationi adjuncta; nostræ autem roseolæ saltantes ferè nunquam in exulcerationem terminantur, licet quandoque, raro tamen aliquam excitant in medio pustulam.

Signa.

Horum tumorum signa describere non est opus, cùm ex dictis facilè innotescant; sunt namque pustulæ, quales ab aqua fervente excitantur, sua sponte nocte præsertim infestantes. Interdum sunt sublividæ, & nigricantes, nonnunquam rubræ, & albæ cum inflammatione vehementiori, atque dolore, vix fabæ magnitudinem excedentes.

Causa.

Epinyctidum causæ apud vulgares sunt humor salsus, serosus, & pituita, cui modò sanguinis, modo bilis portio, modò melancholiæ admiscetur, undè colorum diversitas pendet. Noctu magis inquietat, & exacerbatur, quia ater humor noctu prædominari, & moveri solet, & nocturnum frigus cutis poros magis adstringit. Verùm errant vulgares in epinyctidum assignanda causa, quia humorum quaternario perpetuò, tanquam sues in cœno, volutantur, nec ullum morbi genus, quod humanam adoritur vitam ab alia pendet causa, nisi ab horum humorum combinatione.

Vera itaque & genuina epinyctidum causa materialis juxta nostram sententiam, est lympha à sanguine separata, & glutinosior reddita, & turgens particulis salinis, & acidis minùs volatilisatis, sub tubulis cutaneis stagnans, & quia viscidior ad exhalationem est ineptior, non potest cum particulis per cutis poros exhalare, unde aggesta pustulas elevat. Noctu magis infestant epinyctides, quàm die; nocturno enim tempore ob majorem pororum obstructionem minor fit lymphæ, & particularum præcipuè transpiratio, quòd non contingit de die. Excitatur in his tumusculis inflammatio à sanguine in suis vasis compresso, ob quam compressionem in suo motu retardatur, & stagnans excandescit, & inflammationem parit. Conspicitur color ater, vel sublividus à radiorum liminarium suffocatione. Dolor excitatur à particulis acutis cutis exturas lacerantibus.

Prognosis.

Epinyctides sunt affectus non perniciosi, doloris tamen ratione, & nocturnæ inquietudinis, maximam pariunt molestiam, qua de re celerem, & rectam exposcunt curationem, qua neglecta non solùm maximam cuti defœdationem inferunt, & facilè axulcerantur, & non facilè curantur, sed etiam in carbunculos degenerare possunt. Aliquando sine febre infestant, quandoque cum febre, & nunc levior, nunc gravior observatur; verùm horum vesiculæ pravam sapiunt qualitatem, ac si febrem comitentur acutam, utplurimùm sunt lethalia signa, præcipuè si epidemii, vel pestilentes fuerint epinyctides.

Curatio.

Hujus affectus curationem triplici intentione complent vulgares, prima idonea victus ratione, secunda materiæ antecedentis ablatione, & tertia materiæ conjunctæ extirpatione. Quantum itaque ad primam, utile est cibum imminuere, & ab omnibus acribus abstinere, juvat vitare omnia salsa, fixa, & mali succi cibaria ac etiam aromatum, vinorum meracium &c. usus.

Pro secunda sanguinem mittunt, ad ejus fervorem sedandum, semel, vel pluries, prout expedire videbitur, & sedis venas aperiunt, præcipuè si evacuatio aliqua suppressa fuerit. Corpus à pravis purgant succis, qui sanguini admisti prædictum excitant affectum; melancholici scilicet & pituitosi, & iis utuntur præsidiis quæ succos prædictos purgandi vim habent, hujusmodi non sunt *Syr. de fumar. maj. suess. Cassia syrup. rosar. solut.* & hoc genus alia, sed venæ sectio, & purgatio plus nocet, quàm juvat.

Quantùm ad tertiam adversus materiæ conjunctæ in hoc affectu extirpationem, communis, & consueta doctrina habetur per incisionem, vel scarificationem pustularum, ea adhibetur tali conditione, ut sanies, quæ in epinyctide continetur, effluere permittatur, egressa sanie locum digerunt consueto digestivo, ex ovi vitello, terebinthinæ pluries lota, addito etiam oleo rosaceo, & si timeatur, ne ulcus in aliquam desinat corruptelam, ad illam corrigendam miscent digestivo prædicto præcipitati nigri pulverem ad grana duo, vel plura, prout usus exposcere videbitur, & tandem locum digestum consolidant, & cicatrizant.

Epinyctidum nostra curatio in massæ sanguineæ à particulis salinis, & acidis depuratione lymphæ crassioris attenuatione per sua emunctoria consistit. Omnem harum indicationum paginam absolvunt Diaphoretica temperatiora, ut *sulphur auratum diaphoreticum*, *cinnabaris antimonii*, *stibium diaphoreticum*, *lapis bezoar*, *gelatina cornu cervi &c.* Item decocta sudorifica ex lignis, & radicibus parata; similiter diuretica, ut *anodynum minerale*, *spiritus vitriolis Martis*, *salis dulcis &c.* quæ particulas acutas per urinæ ductum educunt. Ad nocturnas epinyctidum infestationes multum conducunt *anodyna*, quæ præter hanc energiam, etiam sunt diaphoretica.

Quoad topica præstat pustularum ablutio *oleo tartari*, *spiritu matricali*, *vel spiritu vini camphorato &c.* Vel apertas pustulas *aqua theriacali* abluimus. Vel has *emplastro fodicationum* tutò curamus; emplastrum enim hoc sanguinis ichorem immutat, dulcem reddit, cutis bullas aperit, & remanens ulcus consolidat. Idem præstat *limacum cum corticibus emplastrum*, si optimè terantur.

Si fe-

Si febrem comitem habeat, & præsertim pravam sapiat qualitatem, præsentaneum remedium erit *emplastrum filii Zachariæ, & theriacæ ana.*

CAPUT XX.

De Efferis.

EST quoddam tumorum genus, qui ab Arabibus efferæ nominantur, & sunt tubercula parva ad rubrum vergentia, duriuscula, cum insigni pruritu, statim universum obsident corpus, non aliter ac si ab apibus, vel vespis, vel culicibus homo demorsus, aut urticis percussus esset; attamen non diu perseverant, sed evanescunt, nullo ichore, nullaque humiditate effluente, & cutis colorem, & lævitatem pristinam adipiscitur. Aliqui hoc tuberculorum genus ad epinyctides referunt, sed perperam, nam diversi sunt tumores epinyctides, & efferæ, cùm epinyctides sint tubercula cum pustula livida vel subnigra, vel alba, ad ulcerationem tendentia, quæ saniem effundunt, quod non faciunt efferæ, quæ absque emanante humore evanescunt. Insuper epinyctides noctu potissimùm infestant, undè nomen sortiuntur: efferæ verò rarò noctu erumpunt, sed plerùmque de die, & utriusque tumoris diversa est curatio.

Signa.

Ex notis suprà descriptis horum tuberculorum signa facilè patefcunt; nam interdum lassitudo ulcerosa præcedit, tùm tubercula per totum corpus insigni pruritu erumpunt, ac si homo ab apibus vel vespis, vel culicibus punctus, vel urticis percussus esset.

Causa.

Vulgares pro talium tuberculorum causa humorem biliosum, vel pituitosum mordacem, & volatilem accusant ab hepatis vitio, vel à causa procathartica genitum; Verùm vulgares sunt de genere parabunalorum: & semper easdem repetunt nænias.

Pro nostra sententia dicimus efferarum causam materialem esse lympham in suis conceptabulis à causis procatharticis agitatam, & expressam, ac effervescentiam parere, undè à dictis tubulis evasatur, & solummodò materiæ æthereæ subtilissimæ datur commeatus, ac celeriùs commota fibrillas variè verberando inflammationem parit, & sub cute hujusmodi efformat tubercula; sed quia tota transpirabilis est, sponte evanescunt, & non suppurantur. Sunt hæc tubercula pruriginosa, quia in lympha diaphoretica coercentur salia, & ob morulam exaltantur, & pruritum excitant, donec in auras abeant.

Solent quandoque hæc tubercula, ut multoties nos observavimus, dum ægri in loco calido sunt, emergere, & dum frigido sese exponunt aeri evanescere; Quandoque contrà, in frigido emergere, & in calido evanescere: quorum prius ideò accidere videtur, quia materia valdè mobilis, & tenuis est, & ab ambiente aere frigido statim intropellitur; posterius verò, quia ita mobilis, & tenuis non est, sed paulò crassior, quæ propterea in aere frigido transpirare non potest, in calore verò transpirat.

Prognosis.

Efferæ brevi temporis intervallo, etiam nulla adhibita cura sponte evanescunt, propterea non suppurantur, nullaque ex iis humiditas effluit; quòd si quandoque accidat, id potiùs scalpturæ ratione, ac ob vehementem pruritum, qui ægros molestat, quàm ob tumorem; Interdum efferæ febres antecedunt, eapropter qui hisce frequenter molestantur tuberculis, curationem non negligant, ne in febres, & gravius incidant malum.

Curatio.

Diæta refrigerante, & humectante instituta, ad sanguinis, & humorum fervorem compescendum vulgares venæ sectione, alterantibus, & evacuantibus utuntur. Sanguinem pluries detrahunt juxta corporis conditionem. Verùm phlebotomia oppositum ex diametro morum causant, ex quo malum pejorare potest. Deindè humorem compescunt biliosum *succo, & syr. granator. de Ribibus, agresta, sero lactis, emulsione quatuor seminum frigidorum*, vel ægri corpus in *aquæ tepidæ balneum* immergunt. Tandem humorem detrahunt biliosum *tamarindis, myrobolanis, rhabarbaro &c.*

In efferis plerùmque non est opus, ut ad topica confugiamus; tantummodò totius curationis cardo consistere debet in lymphæ volatilis cum particulis salinis resolutione per diaphræsim, vel sudorem; eapropter maximopere commendamus *mercurium diaphoreticum, bezoar, minerale, sulphur. auratum diaphoreticum, stibium diaphoreticum, tincturam antimonii, sal volatile viperar. cardui sancti &c.* ut

℞. *Sulphur. aurat. diaph. gr. vij. stibii diaph. gr. x. bezoar. mineralis gr. iij. tinct. antimonii* ℈. *j. syr. card. bened.* ℥. *j. aquæ bardanæ vel scabiosæ* ℥. *iij.*

Diuretica quoque huc revocari possunt, & præcipuè quæ cap. 17. de œdemate descripsimus. Ad irritatum spiritum sedandum anodyna commendamus, quia ipsum pacant, & diaphoretica potiuntur energia, ut nos summo cum juvamine in hoc affectu multoties exhibuimus. Si quandoque ad topica deveniendum est, utiliter efferæ illinantur *aqua vitrioli calida*, propter rationes, quas cap. 2. de inflammatione recensuimus. Vel *lixivio Reguli antimonii, vel aqua plantaginis cum Mercurio dulci, vel oleo amygdalarum dulcium*, vel omnibus illis remediis, quibus scabies curatur.

CAPUT XXI.

De Scabie.

SCabies Latinis, Græcis *psora*, pustularum genus est, quæ non solùm universam defœdat, & commaculat cutem, sed ejus actiones & lævitatem lædit; tantummodò cutis vitium est, quia etiam in optima valetudine per contractum ab uno ad alium transferri, atque etiam iterùm sola inunctione curari potest. Duplex est scabies *una humida, altera sicca*. Humida, in qua materia humida, & saniosa simul effluit; sicca verò, in qua parum, vel nihil ejusmodi materiæ emanat, & *caninam* vulgus appellat.

Nonnulli Medici peculiaris scabiei mentionem faciunt, quod malum mortuum nominant, quia corpus nigrum, & quasi mortificatum videtur, quæ est scabies cum livore, & nigredine, ac pustulis crustosis, nigris, fœdis, sine saniæ, & sensu, ac dolore, in coxis, & tibiis præsertim.

Signa.

Scabies notissimus, & frequentissimus morbus nam contagiosus existi, & contractu sani cum scabioso, in sano producitur, ac pro corporis dispositione in cute vel siccas, vel ichore turgidas producit pustulas; ubi incipit, acredine sua ita mordicat, ut vehemens excitetur pruritus, à scalptione, & confrictione talis delectatio percipitur, ut impossibile sit scabiosum se abstinere, post confricationem dolor, & ardor, ac cuticulæ, & cutis corrugatio accedit. Præsentis scabiei signa visui sese offerunt, & cognoscuntur ex molestissimis ægri cruciatibus, præsertim noctu, dum ægri in lecto incalescunt, & fermentatio major excitatur. Cutis exasperatur, prurit, & quò magis scalpitur, eò magis excitatur pruritus maxima cum delectatione, & cutis eroditur. Pustulæ aliquando majores, aliquando minores, modò humidiores, modò sicciores, aliæ quasi confluentes. Pustulis ruptis, & apertis, fiunt ulcuscula, quibus aqua effluit, & sensim gummi instar congrescit; non enim simplex aquositas est, estò aqua limpida videatur, sed corporis succus, qui semper gummeæ est naturæ, & ab externa aura frigida in crustas concrescit: perfricta verò ulcuscula interdum etiam purulentas pustulas simul producunt, quæ apertæ pus, vel aquositatem profundunt. Sufficit non tantùm, ut condormiendo cum scabioso in eodem lecto, vel ejus utendo vestibus, sed sat est, ut minima, & extrema aliqua corporis pars contagium recipiat, ut infra paucos dies per totum se diffundat corpus. Refert *Helmontius* ex chirotheca scabie infecta, se scabiem contraxisse, & nos annis elapsis, cùm mulieri Hispaniæ scabiosæ erysipelate correptæ mederemur; ex pulsus attactu infra tres

tres dies scabiem etiam contraximus, quam illicò aqua mercurii meteorizati manus, & brachia ter abluendo intercepimus.

Causa.

Vulgare nescimus, quid salsæ pituitæ, vel bilis flavæ in scabiei causam materialem adducunt, & verè cachinno sunt digni, in re tam manifesta, in qua sanissimo existente corpore, nulloque peccante humore, scabies exteriùs advenit, cutem inficit, eamque disponit, ut quidquid nutrimenti eò pertingit, in putridum corrumpatur ichorem, qui dum cutis fibras vellicat, pruritum producit intolerabilem.

Certissimus itaque unusquisque esse debet, quod scabiosa corpora nullibi vitium fovent, præterquam in cute; viscera omnia, & partes sub cute omnes, nisi aliundè læsæ fuerint, optimè valent, proprias functiones exactissimè exercent, optimumque producunt nutrimentum, verùm quia id in cute vitium venit, illud contrahit, & sua degenerat indole, ejusque partes ita disponit, ut urticæ instar acutissimè mordeat.

Pro scabiei causa *Galenicorum* sententiam tanquam ridiculam, & verè puerilem repudiamus, nam non ex vitiosis, biliosis, adustisque *humoribus*, neque ex hepatis intemperie suam desumit genesim; impossibile namque censemus ex contactu, quadrantis horæ spatio contractam hepatis intemperiei refundi posse, nam sic insonte hepate, effectus esset ante causam. Scabies itaque secundum nostram sententiam pro causa peregrinum cognoscit hostem, & pellis est ejus natale solum.

Ichor, & halitus è corpore scabioso emanantes, sani corporis cutem vitiant, eosdemque affectus in cute producunt, in qua sunt noviter impacti, hoc evenit, quia scabiei ichor sal acidum subtilius continet, hinc facilè per sudorem, halitus, vel contactum in manibus, vel aliis corporis partibus communicatur cutis poris, & totam cutem contagione imbuit. Quomodò id fiat, res est in arte medica apprimè necessaria, ut sciatur, & cardo est, cui omnes morbi, qui fermentales à Neotericis dicuntur, innituntur; Verùm de hac profundissima indagine fusiùs egimus *lib. de lue Venerea cap. de luis Venereæ essentia*, quæ etiam ab externa propagatur labe, tantæ consequentiæ materiam, & à nemine, quem sciamus, actenus pro dignitate examinatam exposuimus.

Sufficiat hic scire scabiem suum habere in cute hospitium, in qua apparet, ejusque materiam nullibi in corpore, præterquam in ipsa cute produci, in qua quidquid à partibus internis licèt perfectissimum emendatur, vitium contrahit, & in scabiei materiam substituitur. Ichor, vel halitus in scabioso corpore, linteo, suppellectile infecta progredientes, sale acido subtiliori imbuti, sanæ cutis poris adhærentes, vel impingentes, eos obstruunt, & ita inficiunt, ut laudabile ab internis partibus nutrimentum in cute emandatum, sensim in suam indolem trasmutent exotici fermenti instar, & per mirabile rete, id est per universam cutis texturam sese diffundunt, non aliter ac amphora una aceti vini dolium in acetum convertit, vel pastæ fermentatæ unica uncia sensim quantavis azimæ pondera in fermentatam transmutat.

Pro cutis texturæ, & ichoris acredinis diversitate, nunc humida, nunc sicca emergit scabies, nam si laxior erit, & particulæ acriores, dicetur humida, & ichorosa cum materia purulenta, & sæpè ab erosis vasis sanguiferis cruenta: si cutis textura erit densior, seu strictior, appellatur sicca cum squamis majoribus, vel minoribus, ob diversorum vasculorum ædesorum multitudinem, & materiæ visciditatem, cum pruritu, ac ardore, decidentibus pustulis, novæ succedunt.

At dices, aliquando à pravorum humorum redundantia absque contagio externo, pustulæ pruriginosæ in cute producuntur: datur itaque casus, in quo è profundis corporis partibus scabies producitur in cutis superficie.

Concedimus libenter produci posse pustulas pruriginosas in cutis superficie, à prava succorum illuvie in corpore stagnante; attamen pustulæ hoc modo productæ; contagium non habebunt, quod est scabiei proprium, stabunt tales pustulæ sine contagio sub alio nomine, nam vel sub epynictide, vel sub herpete simplici, vel militari, vel esthiomeno militabunt, & distinctis remediis ab iis, quæ scabiei conveniunt, curantur.

Iterum dices, multa corpora lue Venerea contaminata, in scabiem Gallicam proruunt, quæ contagiosa est, attamen à corporis penetralibus originem ducit.

Respondemus, quòd contagium Gallicum adhuc ab externo concipitur, estque scabiei contagio analogum, ac propterea licet à corporis penetralibus in cutem feratur, postquam cutem contaminavit, veram scabiem ibi produxit, proprio fomite subsistentem, quæ nullo modo conservatur ab humoribus è corpore emergentibus, sed producto, quod experientia convincitur; nam iisdem remediis externis, quibus curatur scabies non Gallica, curatur, & perfectissimè scabies Gallica absque eo, quod virus Gallicum intra corpus diffusum habeat, externis remediis.

Dices tertiò, vel dandus erit in scabiei contagio processus in infinitum, vel aliquando absque contagio externo hic morbus incepit ex humorum vitio in corpore gliscentium: non implicat ergò ex internorum succorum vitio, scabiem produci posse.

Respondemus verum esse aliquandò scabiei contagium humorum internorum fuisse productum in cute, attamen postquam productum fuit, ut conservetur, internis vitiosis non indiget succis, sed materia propria perseveravit; idque nunc etiam accidere potest, & in hoc casu duobus laborabit morbis æger, vitio scilicet internorum succorum, & scabie occasionaliter tantùm à dictorum succorum vitio producta: nam potest *Medicus* internos succos appropriatis pharmacis purissimos reddere, attamen perseverabit scabies; contrà potest scabiem specificis in cute perimere, vitiosis remanentibus in corpore succis. Scabies itaque cutis est tantùm morbus fermentalis, per contactum in sanum corpus se insinuans.

Prognosis.

Scabies non tàm perniciosa est, quàm molesta, tamen ob ingentem pruritum non tantùm molestior est, verùm & omnibus invisissima, quia per contactum in sana se propagat corpora. Nec per se lethalis existit, imò *Medicorum* vulgus, quos stolida sequitur plebecula, scabiem bonam esse, & salutarem, ut signum, nam multos morbos curat, & ab aliis præservat, quatenùs sanguis liberatur ab impuritatibus; malum esse, ut causam, quatenus pravos succos in massa sanguinea abundare perperam credit: nihilominùs semper tuta non est, si enim ob hominis ignaviam, vel pusillanimitatem non abstergatur, & diu duret, contumax, & curatu difficilis evadit, crustosa fit, & temporis tractu in lepram degenerare potest. Inter scabiei species difficiliùs sicca curatur, quàm humida. Pessima quoque scabies est, si caput obsideat. Qualiscumque itaque sit, spernenda non est, sed sedula cura vel ob deformitatem, vel quia invisa, tollenda est; neglecta enim in lepram, & ulteriùs degenerare potest: verùm in scabiei ablatione post inunctionem, vel ablutionem vestes mutari, vel saltim optimè ablui debent, nam fermentum vestibus adhærens, si adhibeantur, scabiem recidivare facit.

Curatio.

Rectam victus rationem præscribunt vulgares, & à cibis humores adustos, & salsos generantibus abstinendum, ut sunt salsa, acria, amara, olea, & oleaginosa; contrà verò cibos boni succi assumendos præcipiunt. Generalius observant, ut cibi, qui scabiosis exhiberi debent, elixi potiùs, quàm assi, aut frixi sint; assa namque, & frixa acriorem, & sicciorem præcipuè generant humorem.

Deinde humorum acrimoniam temperant, & præcipuè hepatis intemperiem ad naturalem deducunt symmetriam, ne salsos, acresque gignat humores, quos præparant *Syr. de cichor.*, *lupul.*, *fumar.*, *simpl.*, *viol.*, *de endivia*. Quibus ritè præparatis, & temperatis, scabiosum purgant corpus *syr. de fumar. maj.*, *de cichor. nic. cum rhabarbaro*, *confect. hamech.*, *diacatholic. dissolut. in decocto epithymi*, *polyp. quern. & fol. sen. or.* Purgato corpore sanguinem ex cubiti vena profundunt.

Verùm inutilia sunt; quæcumque pro scabie curanda intrò assumuntur, & hodierni Medici insaniunt in exhibendo scabiosis mille syrupos, quos refrigerantes existimant: imaginantur enim ob hepatis calorem scabiem concitari; unde decies sanguinem mittunt, vigesies syrupis magi-

magiſtralibus purgans, centies decocta ex lignis, & radicibus propinant, verùm ſcabies ſemper magis, atque magis inſulſam eorum medicinam ridet, noſque ipſos ridemus. *Helmontius* cùm ſcabiem ex chirotheca ſcabie infecta contraxiſſet, per reiteratas purgationes, & phlebotomias, adeò macilentus, raucus, & laxus evaſit, ut vix ſtare potuerit, nihilominus ſcabies invicta permanſit. Nè univerſalium remediorum, quæ vocant, nos ignorantes exiſtiment potiùs, quam quod ad curandam ſcabiem aliquid faciamus, neceſſarium; ſcabioſos hoc modo purgabimus:

℞. *Seri lactis* ℔. j. *Ac dum fervet injice Sen. or.* ℥. j. *Cinnam. contuſ.* ʒ. ij. *Ferveat parùm, aufer ab igne, & f. colatura*, quam ſcabioſo propina.

Sanguis quoque una vice detrahi poteſt, nam licèt non juvet, nocere tamen non poteſt, & detrahitur ad gerendum vulgo, & vulgaribus movem. Pro ſyrupo quotidiano hic univerſaliter propinatur:

℞. *Conſ. Viol. recent.* ℥. ij. *Infundantur in aqua Cichor.* ℔. ß. *Aſperge ſpiritus vitriol.* ʒ. j. *ſtent per noctem, manè f. colatura*, quæ integra propinetur.

Solent vulgares in ſcabiei curatione antequam ad topica deveniant, *Sulphur crudum in ſyrupo de acetoſitate citri* propinare quandoque *ad viperarum pulveres*, & tandem *ad decocta, & ſtufas* devenire. Cæterùm ſcabioſis imponunt, ſi ad ſpecifica contagium in cute necantia non deveniant.

Tandem ad inunctiones pro corporis affecti ratione deveniunt, quibus humores ſummæ cuti adhærentes diſcutiunt, & innumerata unguenta, & linimenta præſcribunt, ut

℞. *Butyr. rec. terebinth. ana* ℥. iv. *ol. roſ. myrtin. ana* ℥. j. *vitell. ovor. n. ij. Ceruſſ.* ℥. j. *Salis* ʒ. ij. *m.* Vel

℞. *Terebinth. lotæ in aqua ſcabioſæ* ℥. ß. *ol. roſ.* ʒ. vi. *butyr. recentis, Axungiæ porcin. ana* ʒ. ij. *Salis* ʒ. ß. *Lythargyr.* ʒ. j. *Vitell. ovor. num. ij. Succ. limon.* ℥. ß. *Ceræ q. ſ. f. Unguent.*

Pro robuſtis in confirmata ſcabie fortiori utuntur linimento, ut

℞. *Sulph.* ℥. ß. *nitri* ʒ. j. *ol. roſ. Nucum ana* ℥. j. *Succ. limon.* ʒ. ij. *m.* Vel

℞. *Succ. lapathi acut.* ℥. j. *Sulph. citrini* ʒ. iij. *Styrac. liquid. farin. lupinor. ana* ʒ. ij. ß. *ol. roſ. q. ſ. Ceræ parum f. Ung.* Vel

℞. *Butyr. ſine ſale* ℥. iv. *terebinth.* ℥. j. ß. *Sulph.* ʒ. ij. *ſalis* ʒ. ß. *vitell. ovor. n. ij. m.*

Si ſcabie erit ſicca, ſequens commendant, ut

℞. *Ceruſſæ, amyli, rad. anchuſæ ana m. j. Ceræ, ol. ana* ℥. ij. *m.*

Si verò ſicca, ut

℞. *Ol. roſ. laurini ana* ℥. j. *nitri, Sulph. ana* ʒ. j. *ſtyrac.* ʒ. ß. *m. f. linimentum.* Vel

℞. *Styrac. liquidæ* ℥. j. *terebinth. lotæ butyr. loti ana* ʒ. ij. *ſucc. limon.* ℥. j. ß. *ceruſſ. lotæ* ℥. j. *ſalis* ℥. ij. *m. f. Ung.*

Cæterum, errant vulgares in horum medicaminum compoſitione, ſal admiſcendo, cùm utplurimùm ſcabies à ſalſo humore producatur, igitur contrariis curanda eſt, extinguendo ſcilicet ſalſum fermentum. Suademus igitur, ut loco ſalis ſulphur ſubtiliter tritum, aut pulveriſatum adhibeant, quod ſummopere fermenta ſine dolore extinguit; ſulphur enim ignem non expertum alkalinum eſt, & poroſum, in quo omnia ſcabiei ſpicula obtunduntur, & extinguuntur: ſal verò non ſolùm pruritum adauget, ſed etiam ſi præſens non ſit, ipſum excitare valet, & conſequenter majorem quoque cauſabit affluxionem.

Nullus eſt morbus tot remediis refertus, quot ſcabies, nullus homunculus, nullaque fœmella reperitur, qui pro ſcabie curanda aliquo non polleat medicamento, ſeu arcano, cùm pauci extent, qui ea non laborarint; verùm hæc medicamenta localia externa talis energiæ eſſe debent, ut acidum temperent, immutent, extinguant, vel ſal acidum in cutis poris impactum diluant, & ſimul ſuccum coagulatum reſolvant, abſtergantque. Hujus indolis ad ſcabiem eſt ſulphur ignem non expertum, non ob adjunctum ſpiritum acidum latentem, ſed ob reliquam ſulphuris ſubſtantiam, quæ ſaturata non eſt tanta acidi quantitate, quin ei facilè poſſit longè plus adhærere ſalis acidi in ſcabie peccantis. Hujus, & maximæ authoritatis eſt Mercurius, magnus ille acidi ſalis ſtrenuus domitor, hinc plurima contra ſcabiem linimenta conficit, in quibus pro baſi ſeipſum agnoſcit, vel meteorizatum, vel præcipitatum album, viridem, incarnatum &c. prout ſcabies fuerit pertinacior. Selectiora, nobiliſſima, & quæ nos experientia docuit, ac quibus familiariter utimur felici eventu pro hoc diro cutis contagio percurando adducemus.

Juxta ſcabiei, & patientium conditionem hæc adhibemus medicamenta, nam ſi ſcabies recens ſit, vel patiens puer, vel delicatus lenibus, ſi verò robuſtus, vel ſcabies pertinax efficacioribus, & validis utimur. Sequens modus nobis eſt familiaris, qui paucis diebus ſcabiem abigit, cutemque levem, & pulchram reddit:

℞. *Axung. porcinæ q. pl. m. cum ol. tart. p. d. facto. Donec f. ung. acre*, quod guſtu deprehenditur. Hoc unguento inunge partes ſcabioſas mane, & veſperi. Vel

℞. *Sulph. flavi, bacc. lauri ana q. pl. f. pulv. ſubtiliſſ. cui adde ol. olivar. q. ſ. & pulv. hellebori alb. parum, ut f. Ung. molle.* Locis ſcabioſis inungendum. Vel

℞. *Ung. enulat. ſine merc.* ℥. iv. *pulv. ſulph.* ℥. ß. *ol. tart. p. d. q. ſ. m. f. Ung.* Vel

℞. *Ol. nuc. jugland. Sulph. ana* ℥. j. *ſucc. apii q. ſ. f. Ung. ſ. a.* Vel

℞. *Aquæ calcis vivæ* ℥. v. *ſp. vin. camph. matricalis ana* ℥. j. *tinct. myrr.* ʒ. iij. *ol. tart. p. d.* ℥. ß. *m.*

Pro delicatis aulicis, & virginibus varia ſmegmata, & ſapones odorati parari poſſunt, quibus ſcabies abluatur, & abſtergatur, ut

℞. *Saponis Veneti* ℥. j. *ſtyracis calam. lapid. medicamentoſ. ana* ʒ. ij. *Rad. ireos florent.* ʒ. j. *pulv. ſantal. alb.* ℈. ij. *nuc. moſch. Cinnam. ana* ʒ. ß. *Aſæ dulcis* ℈. ij. *caryoph.* ℈. j. *moſch. gr. iv. ol. tart. p. d. q. ſ.*

Solet quandoque ſulphuris ruptor multis diſplicere quia ſcabioſos indicat, ideoque ſequentem docemus aquam nobiliſſimam, & odoroſam, quæ tribus tantum vicibus aſperſis puſtulis, omninò abſcendunt, nec ampliùs recidivam patiuntur:

℞. *Aquar. roſ. alb. & flor. aurantior. ana* ℔. j. ß. *merc. dulc.* ʒ. ij. *merc. meteoriz.* ℈. j.

Dictos mercurios ſimul opt. m. deinde in aquam roſarum & aurantiorum indantur, & per levem ebullitionem ſolvantur. Hac aqua cum linteo madefac eas partes, in quibus puſtulæ ſunt frequentiores, quolibet die una vice per tres dies, & curata erit ſcabies; advertendum tamen eſt, ut hæc aqua nec in os, neque in oculos, ac pudenda cadat. *Aqua mortua* quamcumque manuum, & pedum ſcabiem ſimplici illinitione perfectè curat. Vel

℞. *Sulph. viv. opt. pulv.* ℥. j. *zinzib.* ʒ. ij. *miſceantur cum butyro recenti, vel axungia recenti; adde merc. præcipit.* ʒ. j. *m. & f. ung.* quo inungantur manuum, & genuum juncturæ. Vel

℞. *Aquæ calc. viv.* ℔. j. ß. *infunde ſulph. pulv.* ℥. j. ß. *ebulliant invicem aliquantulum*, hac aqua eluantur membra ſcabioſa, & evaneſcet ſcabies.

Quòd ſi fuerit ferina, tunc loco ſulphuris aquæ calcis addatur mercurii dulcis ʒ. iij. qui eſtò in hanc aquam præcipitetur, tamen eodem impregnata erit. Vel

℞. *Ung. alb. camph.* ℥. j. *mercur. dulc.* ʒ. iij. *lact. ſulph.* ʒ. j. *m. & cum ſuff. ol. nicotianæ, f. linctus* quo manuum, & pedum articuli inungantur.

Si unguento uti voles, hoc præſtantiſſimum concinna:

℞. *Ol. roſ. vel comm.* ℔. j. *ceræ alb.* ℥. iij. *ceruſſ lot.* ℥. v. *Album. ovor. num. iij. Sulph. viv. pulv.* ℥. ß. *merc. meteoriz. & camph. diſſ. cum aqua roſ. ana* ʒ. ij. *m. f. ung. ſ. a.* Hoc utere, ungendo partes puſtuloſas per ſex dies una vice quolibet die.

Tandem unguento ſcabioſos non defraudabimus mirabili, quod non ſolùm ſimplicem ſcabiem, ſed etiam Veneream, & contumacem, ac veluti in lepram degeneratam exterminat, & radicitùs curat. Hoc Unguento multis elapſis annis pluſquam ducentos milites Hiſpanos ferè leproſos in Noſocomio Sancti Jacobi Hiſpanorum, Neapoli curatos vidimus, ſic illud paratur.

℞. *Therebinth. Venet.* ℔. j. *ceruſſ. lotæ* ℔. ß. *ceræ alb.* ℥. iv. *ol. comm.* ℔. j. ß. *Adipis porcin.* ℔. j. *merc. ſublimati, & merc. viv. ana* ℥. ij. *m. f. Ung. ſ. a.* Hoc ter, aut quater inungantur ægri, & perfectiſſimè ſanati erunt.

Verùm in hujus unguenti præparatione advertendum eſt mercurium vivum, & mercurium ſublimatum tamdiu in mortario lapideo cum piſtillo ligneo ſimul miſceri debere, donec vivi mercurii nullum appareat veſtigium, tunc maſſa illa redditur dulcis. In hanc maſſam ambo redacti mercurii hujus unguenti compoſitionem ingredi debent, aliter ptyaliſmum excitant, ut multoties nos obſer-

observavimus, & tunc scabiosi regendi sunt, ut hydrargyro inuncti, aliter propter horrenda *lib. 3. de lue Venerea* descripta accidentia vitæ perniciem subirent, ut in quodam studioso observavimus.

In scabie persananda commodissimus est Balneorum mineralium usus, inter quæ salina, vitriolata, aluminosa, & nitrosa, sed præ cæteris sulphurea omnibus palmam præripiunt, quorum usus præcipuè in scabie sicca utilis est; eapropter aqua sulphurea, quæ fluit sub albis Puteolorum montibus, à parte lacus Aniani, dicitur *Aqua Bullæ*, vulgò di *Pisciarello*, hujus lotione quælibet scabies curatur, licèt suo fonte in alium transportetur locum. *Balneum quoque Petræ*, *Subveni homini*, *Solis & Lunæ*, *ac de Fatis* in Neapolitano, Puteolano, & Bajano, tribus lotionibus in eorum fontibus peractis, quemlibet scabiosum perfectissimè curat.

Verùm quia ista balnea mineralia non ubique extant, alia arte parari, & pro iis substitui possunt quæ detergendi, cutis poros extergendi, atque purgandi facultatem habent, ut

℞. *Sulph.* ℥. *ij. Bituminis* ℥. *j.* ℔. *salis armoniaci m. j. f. pulvis, qui in aquæ calentis balneum conjiciatur.* Vel

℞. *Salis armeniaci* ℔. ℔. *aluminis* ℥. *iij. vitrioli* ℥. *iv. tartari, & nitri ana* ℥. *ij. contusa conjiciantur in balneum*; Vel parari etiam potest balneum compositum ex vegetabilibus copiosè incoctis in aqua simplici, vel aqua calcis, vel sero lactis, vel tenui vino, in tanta quantitate, vel. sufficienter æger balneari possit, ut

℞. *Herbar. scabiosæ, saponariæ, agrimoniæ, origani, nepethæ ana m. iij. radic. bryoniæ, cucumeris agrest. aristolochiæ, hellebori nigri, lapathi acuti ana* ℥. *iij. fol. nicotianæ, heleni, lauri ana m. j. bacc. lauri* ℥. *iv. m. pro balneo.*

Sic etiam insessus ex iisdem vegetabilibus componi possunt. Scabioso post egressum ex balneo, detersa benè cute, fieri potest inunctio cum *unguento ex oleo nicotianæ, & oleo tart. p. d. cum balsamo sulphuris.*

Nonnulli de quadam scabiei specie mentionem faciunt, quam volaticam appellant, propter subitam ejus per universam cutem distributionem, sic sæpè per unicam noctem malum hoc serpere visum est per universum corpus, ita ut volando, quasi illud occuparet. Verùm hæc scabies volatica neutiquam curari potuit eo modo, quo scabies, vel sanguinis efflorescentia alioquin curatur, & sæpè ad internecionem usque malum invaluit, respuendo omnes medicinas tàm internas, quàm externas, quæ peripheriam inungunt, solùm hoc arcanum finem malo imponit:

℞. *Sang. recentem in partu ex utero elapsum cum tota secundina, vel aliquota ejus parte*, & universum locum affectum ablue. Raro semel, atque iterum id repetendum fuerit, & protinùs scabies volatica, quasi mortua cadet.

CAPUT XXII.

De Lepra.

Lepra eandem meruit nomenclaturam apud omnes nationes, estque affectus cutaneus, extrinsecùs cutem invadens, forisque incipiens, & intorsùm pergens, contra aliarum plerarumque ægritudinum naturam, quæ intrinsecè in continentibus, vel contentis figunt primordia, tandemque foras ad peripheriam serpunt, ita enim ordinario motu semper natura laborat, ut vitiosos succos vel per vomitum, secessum, urinam, vel hæmorrhagias, vel transpirando per cutis poros expellat. Affectus cutanei sunt scabies, psora, lichenes &c. quorum lepra abominabilissima, & nocentissima est, quæ exteriùs in cute inchoat, & introrsùm graditur.

Lepra duplex est, nempe *Græcorum*, & *Arabum*; Græcorum lepra est etiam affectus cutaneus valdè pravus, nempe scabies pariter horribilis, & ægerrimè curabilis, ac totam cutem occultans, seu crusta quasi una contigua obducens, quæ vulgò *Psora* vocatur: Alii tamen impetiginem, si sit deterrima, & in summo gradu pro Græcorum lepra habent, in qua cutis in habitum mutatur præternaturalem, cum asperitate, prurito continuo, dolore, & squamarum decidentia, cutis fissione, plerumque corporis exesione. *Arabum* verò lepra est morbus ille quem *Græci* elephantiasin, vulgò Sancti Lazari morbum appellant, de qua sequenti capite tractabimus.

Signa.

Infallibile lepræ signum erit, dum cutis, vel in universo corpore, vel in aliqua ejus parte non pustulosa, sed squamosa apparebit, & hoc est ejus peculiare signum. A scabie incipit, & adhibitis pro scabiei curatione remediis, non solùm non curatur, sed pertinacior evadit, nam lepræ fermentum cùm in cutis superficie non sit, sed sub ea profundiùs serpat, scabiei remedia, quæ non ultra cutis superficiem se diffundunt, illud extinguere nequeunt. Leprosorum sudor est fœtidus, & malum minùs remediis cedit. Est nimirùm cutis aspera, arida, & sicca, adest pruritus, & seu scalpentibus, seu non scalpentibus quædam corpora squamas piscium referentia decidunt. Evenit lepra non solùm in partibus corporis externis, sed etiam in internis visceribus, ac tum ex putenti anhelitu, ex fœditate coloris, & ex scorbuto in internis lepram esse dignosces.

Causa.

Pro materiali lepræ causa atrabilarem succum vulgares assignant à calida, & sicca hepatis, vel lienis intemperie provenientem, qui ad corporis periphæriam detrusus lepram efficit. Verùm has nænias bardis relinquimus. *Medicis humoristis*, qui intellectum habent limitatum.

Pro lepræ causa materiali dicimus esse nutrimentum, quod in corporis superficie ob impressum fermentum leprosum non resolvitur, sed fermenrescit, acescit, & ex volatili fit fixum, & natura illud resolvere nequit. Huic nutrimento in corporis periphæria fixato, dum sanum nutrimentum salsum, ac volatile in superficie advenit, & fixatum illud attingit, illicò acescit, & in illius fixati naturam fixatur, juxta illud commune inter chymicos adagium: *Omne volatile agens supra fixum, fixatur.* Sic vini spiritus, si cum sale tartari misceatur, pro ea parte, qua sal est, in sal tartari transmutatur. Sic spiritus salis communis, si cum sale communi misceatur, in sal fixum transmutatur. Hic succus nutrimentitius, qui in halitus, & effluvia post vitæ sustentationem resolvi debet, est de salis indole, quòd si propter impressum fermentum, secundum naturæ leges non resolvatur, acescit, fixatur in fibris, & in squamas degenerat. Eodem ferè modo est scabiei, & lepræ genesis, & sæpè à pruritu per scabiem ad lepram fit transitus: est namque lepra scabies in summo gradu exaltata, & à scabie solùm affectus vehementia, & subjecto differt, scabies summam depopulatur cutem, in qua pustulas producit, quarum scalptione quædam corpora furfuracea decidunt, & cum iis, etiam varii ichores, & excrementa saniosa emanant, ejusque materialis causa est ichor tenuior; lepra non solùm cuticulam, cutisque profundiora polluit, & lacerat, sed & usque in subjectam pinguedinem suum diffundit contagium, quam depascitur, & ob sal acrius, & abundantius intimiùs penetrat, unde fit contagium in pinguedine quod serositatem corrumpit, & in cutis superficie in squamas expellit.

Prognosis.

Rarus nunc hodiè morbus inter nos lepra est, ac semel hactenùs illum observavimus in quodam Abbate, qui quolibet die è totius corporis cute squamas usque ad trium librarum pondus abstergebat, pruriginoso non vexabatur sensu, sed cutem veluti sensu privatam se habere dicebat. Difficile, & contumax malum est, & nisi ipsi maturè succurratur, in elephantiasim migrat. Morbus est contagiosus plusquam scabies, & facillimè leprosa fermentatio sanis communicari, & inspirari potest, ab aliis leprosis per conversationem, vel cohabitationem in eadem domo, compotationem ex iisdem cantharis, vel condormitionem in eodem lecto, vel in quo anteà leprosus dormierit, vel illis indutus fuerit vestimentis, talibusque vel aliis utensilibus postmodum alius insciente utatur, talia namque vaporem aureum, impressionemque odorativam combibunt, diuque retinent, & dudum post ad alios transferunt, ita ut tali concepta aerea contagione extensiva, aliam dispositionem affatim fermentari possint.

Cura.

Curatio.

Recta victus ratione instituta, & vitatis illis cibariis, quæ atram generant bilem, corpus evacuant vulgares *syr. de fumar. maj. confect. hamech. pilulis de lapide lazuli*, & cæteris vulgaribus pharmacis hepatis, & lineis intemperiem emendantibus; deinde materiam cutem obsidentem medicamentis digerentibus, & detergenibus tollunt, & quia lepra summa est scabies, eisdem, quæ scabies, medicamentis, postulat, sed saltem fortioribus utuntur.

His nihil proficientibus, *viperarum trochiscos* diu propinant, postmodum *salsæ parillæ*, *& ligni guajaci decocto* sudores provocant, quòd si obstinatior semper eadem perseveret, ad diuturnum *seri lactis usum* descendunt, & tandem *dulcia balnea*, *& sulphurea* usurpant, ita ut bis dulcia, & quater sulphurea commendent. Si malum omnibus his reluctetur, omni salutis spe ægrum destitutum, & conclamatum derelinquunt. Sunt reverà hæc præsidia vulgaria, quibus lepram curari impossibile est, vana, licèt iisdem multum spei collocent, tamen id præstare posse non videntur, ut nos quotidiana docuit experientia.

Integra lepræ curatio non fit nisi arcanis, & præcipuè Paracelsi, quæ integrum mundificant corpus, à partibus spermaticis impressa abstergunt contagia, ulteriorem succorum coagulationem sistunt, & omnimodam acescentiam prohibent. Hæc sunt *Tinctura Cili*, *mercurius corrallatus*, *tinctura coralliorum genuina* iisdem pollet virtutibus. Quicquid tamen sit de his arcanis, lepra internis semper curanda est remediis, non autem externis, estò ab externis partibus ad internas progrediatur, ac proinde necessaria sunt purgantia, & specifica purgantia sunt *Arcanum corallinum*, *pilulæ antimoniales*, quæ per secessum tantum purgant, *Manna mercurii &c.* Interdum purgantia reiterentur pro ægri, & morbi natura. Sanguinis emissionem repudiamus, quia causam tollere non potest, sed sanguis, spirituosiore ejus parte ablata, reliquus crassior evadit, proscribimus etiam tanquam inefficaces cucurbitulas siccas, & sacrificatas, fonticulos, hirudines &c. tanquam à vulgaribus excogitata in ægrorum torturam. Quandoque sudores movere utile est, sed in principio difficulter erumpunt, ac proindè quacunque ratione provocandi sunt etiam per *laconicum cum spiritu vini*, *vel diaphoretico in peracutis*.

Specifica ad lepram, & paratu faciliora à viperis depromuntur, ac primò efficaces sunt *pulveres carnium viperarum*, horum recipe ℈. j. & quolibet manè eum propina in vino generoso per annum integrum. Viperarum trochiscos communi artificio paratos, tanquam inutiles, & fraudeplenos proscribimus, quia pro potiori parte ex biscocto constant, & paucis viperarum reliquiis, non aliter ac si pane destitueremur, præbeant hos vulgares illis, quos in triremibus fames exercet.

Efficaciora sunt earundem viperarum jura consumpta, & credibile non est quantum non solùm leprosos, sed consumptos, ac senes reficiant, modus ea parandi talis est.

℞. *Duas Viperas, capitibus, & caudis amputatis, exuviis denudentur, & interaneis abjectis, contundantur, deinde minutim reponantur in vase vitreo addendo pulv. nuc. mosch.* ℈. *j. aquæ fontis* ℥. *iv.*

Vas optimè cooperi cum capitello sine rostro, & adaptetur in B. M. in quo per tres horas bulliant, frigescat deindè vas, & jus in eo conclusum à carne Viperina fortissimè exprimatur, & exhibeatur hoc bis in die per sex menses, nam corpora non solùm à lepra, & scabie mundat, sed sanguinem ab omnibus immunditiis liberat, vitale balsamum renovat, & rejuvenescentiam inducet. Multa ex viperis eliciuntur medicamenta, quæ non possumus non laudare ut *bezoardicum animale*, *sal volatile Viperarum*, *salia theriacalia &c.*

Verum arcanum, quod est à *Galeno* descriptum historicè, verè est leprosi contagii exterminativum, nàm sicut viperæ exuvias novo Vere deponunt, & leprosis, exertisque squamis mundantur: sic dum in vino suffocantur, vim, & efficaciam vino imprimunt, qua in potantibus lepræ squamæ absterguntur, & ejus fermentum annihilatur, modus talis est: *In cado Vini generosi quatuor Viperæ immergantur æstivo tempore, cùm magis irascuntur, ibique permaneant per sexaginta horas, tunc cum Vino suffocatæ, mortuæ erunt, abjice tunc illas, & vinum serva*, de hoc vino leprosus bibat per quatuor menses, & sanata erit lepra. Verùm hoc arcanum historice à *Galeno* descriptum per accidens juvisse, & forsan pro lepra scabiem feram acceptam fuisse creditur, nam vipera per suffocationem non imprimit vino vitam, aliasque vitæ functiones, & estò viva has exerceat, mortua tamen his destituitur, & nihil in vino deponit præter cadaver; multùm enim mortuum à vivo differt, in juribus autem consumptis deponitur humidum essentiale, & alkalia.

Inter specifica excellit Viridellus vulgaris ab *Hartmann.* commendatus, cujus quidem præparatio est nulla, sed totum artificium in dextrà exhibitione consistit, mundificato itaque corpore leproso, sic procede:

℞. *Viridelli* ℥. *ij. diss. in vini* ℔. *x. postea cola*, cujus vini cyath. ß. propina pro potu ordinario, sæpiùs in die, præstat vinum, quia vulgò putatur morbus frigidus, vel decoctum sassafras, chinæ, vel fragariæ, vel aqua communis, semper exhibe in potu, (curatio absolvi potest Viridelli ℥. j.) idque per septimanas tres, aut quatuor continua.

Multùm commendamus lignorum, & radicum decocta cum antimonio crudo incluso, & tandem lepræ curatio absolvi potest per mercurii inunctionem, ut nos pluries observavimus.

Post absolutam lepræ curationem, solet interdum cutis scabrities molesta remanere; sic enim posteaquam ex penitioribus corporis partibus noxa contagiosa per specifica nobilia insensibilibus transpirationibus fuerit extrusa, sponte quidem sua tandem omnes squamulæ decidunt. Quòd si tamen exterior cutis durior, & scabra remanet: hanc impostèrum insessiones ex mollificantibus paratæ mitigant, & emolliunt, perfectissimam autem, & absolutissimam cutis lævigationem præstat inunctio ex oleo viperino, cui adjici potest viperæ cutis ob signaturam, quam cum morbo habet.

Advertendum tamen est pro lepræ coronide, quòd interdum fœdissimæ scabiei species occurrunt, quæ lepram abominabili mentiuntur aspectu, & à plebe, imò indoctis *Medicis* pro ea reputantur, & sic miseri tales scabiosi ab hominum consortio excluduntur, cùm tamen veri leprosi non sint.

CAPUT XIII.

De Elephantiasi.

Quam *Arabes* lepram vocant, *Græci* elephantiasim nominant, & triplici insignitus fuit nomine tumor hic de quo ad præsens agimus apud *Galenum lib. de Tumoribus p. n. c.* 15. hoc est elephantiasis, & elephantia, Satyriasis, & Leontisis, unumquodque horum tumorum nomen desumptum est à similitudine.

Appellantur autem elephanthiasis ab elephante, ob similitudinem, quam hic morbus cum elephante habet, scilicet quòd sicut reliquas bestias vastitate superat elephans ita ob morbi magnitudinem elephantiasis alios superat morbos. Vel quòd malum in crura serpens, efficit ea elephantis ritu ferè rigida, & inæqualia. Vel (& hæc est vera notatio) quòd membra & cutis laborantium morbo tuberosa, callosa, scabra, flaccida, & rugis nigris, plicisque crustaceis inæqualia, ut elephantum reddantur.

Elephantia ab elephantiasi differt, significat namque istud nomen varicum speciem, seu affectum varicibus cognatum, in quo crus in tanta intumescit vastitatem, ut densitate, & colore, nec non difficili flexura elephantis crus æmuletur.

Satyriasis hoc malum, cùm incipit nominatur, eo quod hoc affectorum morbo vultus ita deturpatur, ut in monstruosam Satyrorum dictorum faciem reddatur; nam elephantiasi laborantium labia fiunt crassa, nasus tumet, atque ideò depressus apparet, aures tabescunt, maxillæ rubore perfunduntur, in fronte hinc indè tumores, quasi quædam cornua apparent: estò alii ea etiam de causa Satyriasmon hoc malum nominari censent, quòd in hujus mali exordio ægri satyrorum more valdè libidinosi sunt. Diversam similitudinis rationem *Archigenes* refert, quia malæ faciei ejusdem cum rubore attolluntur, & musculis maxillaribus veluti convulsionem patientibus, mentum ipsum dilatatur; quemadmo-

admodum etiam ridentibus evenire solet, similitudine quadam ad Satyrorum picturas, quos ita nominatos putamus, quòd ore hiante, labiisque deductis, instar ridentium cantent, & ludant. Aliqui etiam tertiam nomenclaturæ hujus causam afferunt, scilicet quòd elephantiasi laborantes satyris in Venerem propensione, & libidine sunt similes.

Leontiasis etiam nominatur; vel quòd sicut leo invictissimum est animal, ita hoc malum vinci non potest. Vel quòd hunc morbum patientibus circa frontem, & supercilia flaccidi tumores adeo eminent ad pellis flexibilis superciliorum, & frontis Leonis similitudinem, ut leonis aspectum mentiantur. Vel quoniam hoc laborantes morbo terribilem, & turpissimam habeant faciem, ut leonum instar aspicientibus panicum incutiant terrorem.

Tandem nostris malum hoc vulgò appellatur *Sancti Lazari* morbus, quòd elephantiaci ita ulceribus scatent, ut *Lazarus* ille mendicus, cujus in historia Evangelica fit mentio, ulceribus plenus.

Signa.

Plurima, ac varia sunt elephantiasis signa, nec omnia semper in uno occurrunt, præcipua autem sunt: Incipit plerumque in fronte, vel facie, cujus color varius, cæruleus, seu Lazurius præcipuè elucet, ubi tubercula, & pustulæ rubræ apparent, quæ postmodùm ex rubro livescunt sub superciliis, circa aures, variisque in facie locis, nodique granorum instar duri, ac rotundi, qui postmodùm in totam corporis cutem disseminantur. Omnia foramina, & corporis aperturæ aliter figurantur, & contractiora evadunt, ut sunt aures, oculi, os, vulva, & ani foramen, eo omnia rotundiora fiunt; narium enim foramina exteriùs resima redduntur, patula, & tuberosa, interiùs verò arctantur, & quasi per nares loqui videntur, & respiratio depravatur. Nasus valdè acuminatur, labia fiunt crassa, frons tuberosa, aures retortæ, venæ sublinguales varicosæ, nigricantes, & tumidæ conspiciuntur, ac glandulæ linguæ circumjacentes tumores habent rotundos, scrofularum instar, quæ suibus accidunt. Anhelitus fœtet, vox est rauca, clangosa, & obscura. Capilli capitis, pili barbæ, superciliorum, totiusque corporis excidunt. Caro musculosa inter indicem, & pollicem absumitur, universi corporis cutis inæqualem contrahit scabritiem, subnigrescit, & maculosa redditur, demumque fœda scabiosa crusta obducitur, in modum pellis elephantum, unde prædictum nomen emanavit. Ungues finduntur, stupor adest in tibiis, & pedum suris, ita ut quamvis acu ibi pungatur, non sentiant. Idem interdum etiam in manuum, & pedum digitis evenit, in quibusdam etiam frigiditas, sensusque privatio quædam percipitur: interdum etiam ille stupor, & dormitatio, uti appellant, toti cuti, inter istos digitos usque ad brachium accedit, & à pede ad genua, & coxas usque se extendit, imò per universum corpus in elephantiacis, & aboletur, ac ut breviter dicamus, elephantiasis est veluti universalis, ac totius corporis cancer, universam corporis cutem fœda crusta obserens, coloransque in modum bufonum, vel herbæ lichenis quercubus innascentis.

Causa.

Elephantiasis causa materialis succus melancholicus à vulgaribus assignatur, generatur namque hic succus melancholicus ex hepatis, & lienis intemperie calida, & sicca, unde sanguis, cœterique aduruntur humores, & ad cutem, tanquam ad commune emunctorium à partibus internis rejectis hunc morbum causant. Præterea etiam huc facit frequentior ciborum salsorum, acrium, crassorum usus, aer itidem calidus, & siccus, ut testatur *Galenus* in Alexandria, ubi frequentior est hic morbus ob regionis fervorem, & victum incommodum incolarum, ut qui edant farinam elixatam, lentem, cochleas, & plura salita, & carnes asininas, (melancholicum animal est asinus) & alia quædam, quæ crassum, melancholicum generant humorem. Ad easdem etiam causas pertinet melancholicarum excretionum retentio, uti mensium, hæmorrhoidum suppressio, ulcerum diuturnorum exsiccatio; humor enim talis, si diu in corpore detineatur, in dies pejor evadit, tandemque malignitatem hanc adipiscitur, & in corpore retentus in venis stagnat, sanguinisque massam conspurcat. Humoristæ unumquemque pertinacem affectum vanidis remediis resistentem, succo melancholico tribuunt; verùm, qui anxiùs rem aggressi sunt, cognoverunt elephantiasim à succo alimentitio polluto produci, qui inter fibras spermaticas, & carnes coadunatur, & coagulatur. Polluitur hic succus à particulis terrestribus, viscidis, rimosis quodam sale fixo, & acri de indole acidorum prægnantibus, unde tumorum durities, & tenacitas, eorumque ut & ulcerum, & quandoque totius insensibilitas. Morbus hic invisibiliter sub cute, velut anguis sub herba, latet, & introrsum agit, unde in principio sui ortus cutis crassior, durior, & asperior sensim redditur, color faciei, & totius corporis lividus apparet, deindè hæ particulæ succum nutritium, sanguinem, cæterosque succos, omnesque partes continentes ad ossium periostia usque polluunt, & malum ad summum malignitatis gradum ascendit. Hinc contentæ partes inter fibras spermaticas, & carneas contagio pollutæ, coagulatæ, & coadunatæ in carneam quandam substantiam flaccidam, veluti pulmonis illam extuberant, quasi è latebris prodeunt, & partæ victoriæ prima vexilla in facie, ceu tenuissima cute amicta apparent, postmodùm reliquis in corpore partibus mollioribus, & spongiosis potiuntur. Raro & ferè nunquam in corporibus perfectè sanis producitur morbus hic: frequentissimus tamen est in corporibus peste, lue Venerea, scabie, lepra, scorbuto, aliisque contagiis pollutis, vel nonnulli à primo ortu hujus morbi seminaria contraxerunt, qui ex elephantiacis orti sunt parentibus.

Prognosis.

Horribilis & monstruosus est morbus, universum defœdans corpus, dolorosus tamen non est imò si acu perforetur, penitus non sentit, etiam si acus ad magnam profunditatem adigatur, aut aqua fervens affundatur, non tamen si pars uratur, quod indicium est, fibrarum nervearum partis materia viscida adeò infarctarum, & ab acido succo ita coagulatarum, ut spiritibus animalibus sensus primarii authoribus nullum ampliùs eum partibus liberum commercium, quod in tota cute obtinet; tum enim horribilior devenit, & faciliter in gangrænam, & sphacelum incurrit. Gravissimus est morbus, & curatu difficillimus, & non nisi in incunabulis, quamquam cum difficultate, quia ejus primordia omnino sunt occulta; signa enim hujus morbi in visceribus fientis vix sunt, sed merè facti, & ferè confirmati, quando namque primum in cute ejus aliquid apparet, tum morbus nequaquam incipit, sed ferè in vigore est, exteriùs tamen in cute invisibiliter incipit, & introrsum agit, tunc jam multò difficilior, & periculosior est, quamvis spem omnem curationis nec dum abjicere debemus. Confirmata elephantiasis, & inveterata curationem respuit, prout etiam hæreditario jure contracta.

Adeo contagiosus est coitus cum elephantiacis, aut cum ea quæ anteà cum elephantiaco rem habuit, ut elephantiasim pro lue Venerea perperam acceperit *Gabriel Fallopius*, cùm in utroque affectu idem sit inficiendi modus, sed de hoc fusius egimus *contra Falloppium lib. 1. de lue Venerea*. Est adeò elephantiasis morbus contagiosus, ut hoc laborantes etiam ab hominum consortio separandi sint, & ad loca aprica, in quibus ipsi commodiùs, & sine aliorum periculo vivant, amandentur, quia virus elephantiacum aerem inquinat, qui inspiratione attrahitur ex membrorum fœtore, & viciata spiritus exhalatione. Unde antiquitùs, quia hic morbus erat frequens, non erat civitas, non oppidum, non pagus erat, qui pro elephantiacis nosocomium non haberet, quod Lazaret nominabant. Sic nunc in *Germania*, in quibusdam regionibus frequentia sunt elephantiacorum Nosocomina; in *Hispania* verò, & *Africa* frequentiora, in *Narbonensi Gallia*, & *Aquitania* frequentissima.

Curatio.

In recenti elephantiasi, vulgares ante omnia vitiosos purgant humores, sed frustrà, nisi priùs talis instituatur diæta, qua non plures vitiosi cumulentur humores, sed potiùs vitium, quod in corpore, & humoribus est, emendetur. Diætam præscribunt refrigerantem, & humectantem, oppositam nimirùm intemperiei, quæ est calida, & sicca, quam temperant acetosa, boragine, buglosso;

Cibos

Cibos præscribunt laudabiles, & coctu faciles, commendant carnes potiùs elixas, quàm assas. Prædicant hordei cremorem cum lacte amygdalarum dulcium. Interdicunt salsa, sale, & fumo indurata, frixa, adusta, aromatica, pisa, fabas, cæpas, allium, sinapi, carnes leporinas, cervinas, bubulas, suillas, pisces &c. quæ lentam, & viscidam habent carnem, & omnia quæ humorem crassum, melancholicum, & adustum generare possunt. Vinum prohibent, quia calidum, & siccum, timentque ne caliditas, & siccitas à vino augeatur, & in potu quotidiano ad sidera extollunt malorum dulcium maturorum succum, ac deinde optime defœcatum, quia hic potus non tantùm elephantiacis convenit, sed etiam melancholicis, hypochondriacis, & aliis, qui jecinori, lieni, & mesenterio morbi causam præbent, utilissimus est; humorem namque temperat melancholicum, ejus vapores discutit, cor recreat, lætitiam generat, viscerumque siccitatem demulcet, & tandem optimum præbet alimentum. Sed quia hic succus non semper, & ubique haberi potest, ejus loco aliis utuntur potionibus, inter quas:

℞. *Radic. cichor.* ℥. *j. Uvar. passar.* ℥. *iij. Glycirrhicæ rasæ* ℥. ß. *Corn. cervi, & sem. fœnic. ana* ʒ. *j. coque in aquæ* ℔. *viij. ad tertias fere. Colatura condiatur syr. violar.* Pro tenuioris fortunæ hominibus *hordei aquam cum semine fœniculi* substituunt.

His præmissis, venam secant, corpusque purgant *Syrupis magistralibus*, *confect. Hamech.*, *dicatholic.*, *cassia &c.* quos sæpiùs repetunt, diebus verò intercalaribus *cardiaca*, & malignitatem extinguentia usurpant. Quibus irritis, elephantiacum decoctis sudorificis, vel Thermis non defraudant. Verùm decocta sudorifica, & Thermæ valde exsiccant, & sæpe plus noxæ, quàm utilitatis inde exigunt, cùm præcipuè in omni morbi tempore calor, & siccitas vigeat. Usurpant aliqui *aquæ dulcis balneum*, quod dicunt siccitatem temperare, excrementa discutere, & cutem laxare. Nec linimenta desunt, quibus elephantiacum inungunt corpus. Verùm imparia, & vana sunt vulgarium medicamenta ad tam contumacem debellandum morbum.

Nonnulli vulgares nasutiores meditantes hunc morbum in calore, & siccitate consistere, pro optimo præsidio existimarunt elephantiacum refrigerare, & humectare, & quia omnem calorem, & siccitatem à testibus provenire asseverarunt, & considerantes hoc malum frequentiùs viros, quàm mulieres apprehendere, sanxerunt elephantiacum effœminare castratione, & sic facilè curari posse, quia testium ablatione corpus humectatur, & quasi effœminatur, & humiditas retinetur. Bardum præsidium, quasi ipsi bardi, imò testes quasi mulieres ab hoc malo essent immunes.

Indicatio elephantiasis curativa est, ut succorum coagulationem, crassitiem, & viscidítatem inter fibras attenuemus, & resolvamus, ac particulas in remotissimis latebris impactas, & quasi incuneatas è sua sede removeamus; acida salia obtundamus, ex corpore educendo, ac succum nutritium aliosque succos contaminatos purificando, eisque naturalem consistentiam, mistionemque restituendo, & tandem ulteriorem succorum tenacitatem, omnimodamque acescentiam prohibeamus, ac tumores jam productos resolvamus. Verùm in morbo inveterato oleum, & operam perdimus: ast tentare licet remediis potenter incidentibus, attenuantibus, resolventibus, ac eliminantibus internis, nam chirurgicis elemphantiasis non obedit, imò horribilior, & monstruosior evadit morbus, si tumoribus ulcera superveniant, ulceratam itaque tanquam cancrum totius corporis incurabilem esse censemus, & tunc lupi rapacis instar omnia membra devastat, & devorat, hinc bestia ista sævit in ossa, & sæpè manuum, & pedum digiti decidunt, imò quandoque nasus & genitalia.

Quare instituta victus ratione, corpus purgetur *manna mercurii*, *mercurio laxativo*, *turpetho minerali*, quòd juxta exigentiam repete, donec corpus sit optimè purgatum, postmodum non desunt arcana, quibus vis corpora renovandi inest, hujusmodi sunt *vulneraria potiones*, *genuina coralliorum tinctura*, *sal volatile cornu cervi*, *eboris*, *succini*, *fuliginis &c.* Hæc namque mitia particularum terrestrium, & saturninarum concretiones dissolvunt; ulteriùs, quæ potentiùs acidum domant, & arcana restaurativa, & renovantia propinanda sunt, ut *antimonium diaphoreticum*, *mercurius diaphoreticus*, *bezoart. minerale*, *Joviale*, *Martiale*, *tinctura animonii*; *oleum mercurii diaphoreticum*, *tinctura lunæ*, *auri tinctura*, *aurum potabile Anglicanum &c.* Opportunum est in elephantiasi *Mithridatium Cœleste Quercetani*, *bezoardicum animale*, *& parata ex viperis remedia*, quæ suprà descripsimus; affinis est enim lepræ elephantiasis, sæpèque in illam degenerat. Verùm licèt lepra in elephantiasim degeneret, remedia tamen ex viperis desumpta non sufficiunt, ut multoties nos observavimus, quia lepra in pinguedinem usque suum diffundit contagium, elephantiasis verò fibras spermaticas, carnes &c. polluit, pullulatque ab ossium periostiis pollutis, eapropter altioris gradus, & activitatis medicamina exposcit, quàm viperarum remedia.

Semotis viperis, aliud altioris indaginis medicamen inquirendum oportet, hujusmodi erit *Magnus ille serpens*, *Mercurius* nempe, cujus ideo caduceus serpintiger pingitur; ex eo enim parata medicamina durum, & penitissimum hunc morbum radicitùs extirpare valent, ideoque remedia cuncta ex mercurio parata, quæ luem veneream vel perfectè sanant, vel aliquo modo illius progressus sistunt, curant, sistunt quoque elephantiasim. Hujusmodi remediat sint *turpetum minerale*, *suffumigium*, *inunctio*, *mercurius diaphoreticus*, *mercurius cum auro præcipitatus*, *arcanum metallicum &c.* de quibus de Lue Venerea, quæ non secus ac dictam Luem, elephantiasim quoque è corpore abstergunt.

CAPUT XXIV.

De Impetigine, & Lichene.

IMpetigo cutaneus est affectus, diciturque impetigo, quia cum impetu lædit, & nihil est, quàm scabies sicca, proferens pustulas, & squamulas siccas omnis saniei expertes. Impetigo suos habet gradus, cùm enim incipit, levem pruriginem, cutisque tantummodò ruborem infert, & simpliciter pruritus appellatur, cùm verò cum majori cutis desiccatione infestat, ita ut cuticula asperitatem contrahat, & in squamulas minutas, furfuris instar, hinc indè dehiscat, impetigo est, & si tunc negligatur, asperitas, & pruritus increscunt, latiùsque in superficie se propagant, unde à serpendo hic affectus serpigo nominatur. Vocatur etiam lichens eo quod instar lichenis arborum exteriorum cutis speciem occupat, & hinc indè serpat, ac cutem scarificet, imò etiam impetigo idem est quod Græcis lichen; quando autem admodùm fera est scabies, cutemque suffodit, arrodit, findit, & squamificat, tunc psora, & lepra Græcorum generatur.

Signa.

Impetigo, serpigo, & lichen sunt cutis affectus, & non tantùm in facie proveniunt, verum etiam in aliis carnosis partibus, ut in collo, manibus, brachiis &c. præcipuè tamen his, quæ nudum aeris attactum semper tolerant, ut facies, & manus, ubi primò quædam cutis scabrities nascitur, quæ pedetentim augetur, profundiùsque & latiùs serpit, ac cutem scabram, furfuraceam, & siccam reddit, demùm eam findit; ferè semper rotunda est, & in orbem serpit, cutis exasperatur, & rubet plurimis, & exilibus pustulis siccis, non tamen humidis, quæ pruriginem, & dolorem plerumque inferre solet.

Duplex est impetigo, una recens, & benigna, in qua solummodò cutis per minimas pustulas exasperatur, ruber, pruriginem contrahit & in orbe centrum paulo lævius habet, ac tarde serpit, altera contumax, & fera, in qua cutis non solùm magis exasperatur, sed exulceratur, ita ut pili erodantur.

Causæ.

Impetiginis causam dicunt vulgares esse humores biliosos, tenues, & acres, quibus pituita admisceri solet; lichenis autem ex iisdem acrioribus, & salsioribus produci, vel ex propria sui natura, quales sunt adusti, porracei, vel æruginosi, undequò ad causas externas omnes illas agnoscit, à quibus humores prædicti vel impediri solent, ne foras transpirent, sed ad corporis habitum protusi, eum exasperant, & superficialiter quasi exulcerant.

Pro nostra impetiginis, & lichenis sententia causam esse statuimus impeditam in parte insensilem transpirationem, unde diaphoretica salia in parte fixantur, quæ natura postmodum ad cutis periphæriam propellit, & calcis, vel

vel aluminis instar in cute exsiccantur, ideoque scabra, & furfuracea redditur. Videmus utplurimùm hos affectus hyeme, & vere, ut *aph.* 20. *sect.* 3. *Hip.* innuit, dominari in constitutione aeris valdè siccante, qualis apud nos est Boreæ flatus; tum enim disponuntur, qui humidam corporis, constitutionem, cutem teneram, & mollem habent, & præcipuè illæ corporis partes, quæ nudum aeris attactum semper patiuntur, ut sunt facies, collum, & manus, his corripiuntur vitiis, quia cutis pori ab aeris frigiditate constipantur; & insensilis transpiratio, per quam diaphoretica salia detrudi deberent; intercipitur, & tunc cutis scabrescit, furfurescit, & secundum rugarum rectitudinem in varias dehiscit rimas.

Prognosis.

Hic affectus recens, & benignus non magni est momenti, & curatu facillimus: dummodo ab initio opportuna adhibeantur remedia, at si negligentiùs tractetur, vel antiquior, vel siccior fiat, eò deterior evadit, & ferior, & tunc curatu difficilior; præcipuè autem in facie, & capite diu persistens, facilè tandem in lepram terminari poterit, quando nimirùm in majores, fœdas crustas, & squamas mutari incipit.

Curatio.

Primò victum humidum, & attenuantem præscribunt vulgares, quia passio hæc à siccis, & acribus pendere fatentur, quare evitari debent calida plus justo, & sicciora cibaria, ut sunt aromata, sinapi, cœpæ &c. deindè in miti, & recenti sanguinis missio, & purgatio locum non habent, quia levis est affectio; in diuturna verò, & fera locum obtinent, quia periculo non vacat, ac proindè plures ejusmodi vitiosos humores in corpore abundantes convenientibus medicamentis alterandos, & evacuandos instituunt.

Quantùm verò ad localia, mitem, benignam, & recentem sanant *saliva jejuni hominis* assiduè illiniendo, ut & probant *liquorem exudantem ex lignis viridibus, dum uruntur.* Item *parietariæ foliis utuntur in aceto decoctis.* Laudant etiam *ammoniacum, in aceto dissolutum, & parietariæ succum illitum.*

In diuturna, & fera impetigine ad validiora recurrunt abstergentia, ut *ad pulverem seminis sinapi cum oleo rosaceo, & sulphure communi trito in linimentum redactum,* & illitum, vel ad sequens unguentum.

℞. *Terebinth. aqua rosf. lota* ℥. j. *ol. rosf.* ℥. ß. *pingued. porci* ʒ. iij. *sulph. vivi* ʒ. ij. *nitri* ʒ. j. ß. *alum. sach., salis fossilis ana* ʒ. j. *sem. staphisagriæ, lithargyr. ana* ℈. j. *vitell. ovor. num.* ij. *ceræ q. s. f. ung.*

Si his medicamentis malum non cesserit, & pars callosa evadat, excoriativis utuntur, & partem affectam ad cicatricem deducunt, vel *unguento de plumbo, de tutia, vel lithargyrio pluries loto.*

Impetiginis curationem instituimus medicamentis diaphoresim in parte impeditam promoventibus, fermentum exterminantibus, & affectam partem mundificantibus pluries repetitis, & quamvis sit, & per infectionem ab alio contracta, topicis sanari debet, unde vulgo præscribitur Butyrum Saturni, quod ita paratur:

℞. *Lithargyr. vel Minni. q. v. reduc in pollinem, cui affunde acetum destillatum ad duorum digitorum supereminentiam in vase vitreo, stent simul per* 24. *horas, sed terna quaque hora materiam agita, ut fundum petat, post residentiam, acetum stillatitium clarum per inclinationem separa, & serva,* deindè

℞. *Hujus liquoris part.* ij. *ol. amygd. dulc. part.* j. *m. guttatim oleum in vase plumbeo, vel æneo, & f. butyrum.* Verùm *Lac Virgineum* non tantùm in persanandis serpiginibus, impetiginibus, lichenibusque commodum est, verùm etiam accommodatissimum erit in cute perpolienda, manibusque lævigandis, facie detergenda, lentiginibus delendis, & cutis infectionibus adimendis, quod hoc modo describitur:

℞. *Alum. crud.* ℥. iv. *decoquantur ad tertias in aquæ fortis* ℔. ij. *postea.*

℞. *Lithargyr.* ℔. ß. *aceti vin. alb.* ℔. j. ß. *decoquantur ad residuum* ℔. j. *colentur, & commisceantur ambo, aqua, acetum, & spatula tamdiù agitentur, donec albescant.*

& Summoperè herba *Lichen* (sic dicta) illita lichenes, & impetigines curat, sed ad hunc affectum sæpiùs in pueritia nostras, & alienas sanavimus impetigines, partem affectam illiniendo *Astulæ regiæ bulbi* succo. Has etiam curat *infusio lapidis medicamentosi.*

Multa contra impetigines, & lichenes habemus experta medicamina, quæ omnia applicanti felici successu respondent, ut

℞. *Ol. ceræ* ℥. j. *ol. vitell. ovor.* ʒ. iij. *ol. tart. p. d. m.* Vel breviùs

℞. *Ol. tart. p. d. cum ol. ceræ ana diligenter m.* Hoc enim lichenes, & impetigines optimè mundificat & curat. Vel

℞. *Ol. tart. p. d.* ℥. ß. *camphoræ* ʒ. j. *balsam. sulph.* ʒ. ij. *m.* Vel

℞. *Tinct. sulph. & ol. ovor. ana m.* Vel

℞. *Aquæ sperm. ranarum* ℥. ij. *salis saturni* ʒ. j. *lact. sulph. q. s. m. ut f. linimentum.*

Si verò impetigo fera, contumax, & diuturna sit, valida requirit abstergentia, tunc

℞. *Ol. tart. p. d.* ℔. ß. *merc. vivi* ℥. ij. *destilla per retortam, prodibit primo Mercurius, deindè aqua,* quæ impetiginem, & lichenes etiam contumacissimos curat, Vel

℞. *Farin. lolii* ℥. j. *sem. staphid. agriæ* ʒ. ij. *spumæ argenti* ʒ. vj. *cerussæ* ʒ. ij. *plumbi usti, antimonii ana* ʒ. j. ß. *pingued. suillæ* ℥. j. *succ. scabiosæ, limonum ana* ʒ. vj. *merc. viv. pingued. suillæ extincti* ℥. ß. *ol. vitell. ovor., ol. tart. p. d. ana* ℥. ij. *m. f. linimentum.*

Hoc enim non tantùm recentem, & benignam, verùm etiam feram, & contumacem impetiginem, & lichenem sanat, sed etiam si à Lue Venerea ortum habeat.

CAPUT XXV.

De Phlyctenis.

Phlyctenæ, vel *Phlyctides* græcè appellantur, latinè autem dici solent vesicæ, seu inflationes, à mulierculis appellantur aqua calida, eo quod hujusmodi vesicæ repentè emergentes, tenui humore aqueo subflavo plenæ, & quasi distentæ, & bullarum aquosarum instar lucidæ sunt, hisque similes, quæ ab ignis ambustione, vel à ferventi aqua, vel à vesicatoriis excitantur. A nonnullis etiam dici solent *ignis sylvestris.* Videtur hic affectus pariter quædam erysipelatis species, quia consimilem ferè emittit humorem, ut erysipelas exulceratum, qui cùm effluere cessat, veficulæ, & pustulæ crustulis obdurescunt, & sanescunt.

Duorum sunt generum, quædam sunt mitiores, & benignæ: quædam contrà sæviores, & malignæ; ex eisdem insuper quædam sunt majores, quædam minores, quædam pauciores &c. Interdum etiam cum febre contingunt, quædam sine febre infestant. Aliquando unius coloris, aliquando alterius sunt.

Signa.

Ex dictis facilè discernuntur, nam vesicæ iis similes, quæ ab igne, vel aqua fervida excitantur, subitò erumpunt, magnum non inferunt dolorem, estò ob humoris acrimoniam, & fervorem pruritum excitent, dumque rumpuntur, subflavus, quem continet, paulatim effluit humor, crustæ obdurescunt, & decidunt. Phlyctenæ viris rarissimæ, contingunt autem fœminis, quibus menses non debitè purgantur, & id in manibus, & pedibus, sed frequentiùs in cruribus, & nonnunquam infantibus per totam corporis periphæriam. Nonnunquam privatim in oculi cornea tunicæ minutæ, & exiguæ pustulæ, sive vesiculæ aqua repletæ erumpunt, phlyctenæ dictæ.

Causæ.

Afferunt vulgares phlyctenas à bile fervida cum pituita salsa admista originem ducere, vel demum à quacumque causa, quæ bilem, pituitamque plus justo aggregare potest sub cuticula. Alii ex vulgaribus causam continentem ponunt in sanguine nimis seroso ac bilioso, qui à natura ad corporis superficiem demandatur. Sanguinem quoque menstruum cùm diutiùs retinetur, & postquam biliosus evasit, similes sæpè tumores excitare docent. Si bilis fuerit simplex, vel cum pituita admista, phlyctenæ mitiores, & benignæ gignuntur; si bilis fuerit præternatura-

turalis, & adusta, qualis est flava, porracea, cærulea, æruginosa &c tunc vesiculæ gignuntur sæviores. Sed relictis vulgarium ineptiis,

Dicimus succum nutritium in partibus carnosis degeneratum phlyctenas excitare, & ob partium continentium robur, vel materiæ pravitatem evenit, ut quicquid in carnis substantia degeneratum est, foras in cutis superficiem sub cuticula erumpat, & quia talis succus exaltatur, acre salinum exedens nancifcitur fermentum, quod sub cute hærens, cutem divellit, separat, & vesicas excitat tenui liquore repletas, qui substantialiter in escharoticum mutatur liquamen. Eapropter nisi vesicæ rumpantur excitat, quod in herpetem transit esthiomenum.

Prognosis.

Plyctenæ mites, & benignæ periculo vacant, & brevi tempore terminantur, nam duorum, vel trium dierum spatio majori ex parte durant, verùm nisi rectè curentur, aliquando in herpetem degenerant; sævæ, & malignæ periculo non vacant, & præcipuè quæ ad sublividum, aut subnigrum vergunt colorem, tum quia gravibus, & malignis adjungi febribus, tum etiam quia prava, & maligna symptomata afferre, deliria scilicet, animi deliquia, syncopes, & pravas vomitiones, interdum etiam in ulcera prava, & maligna degenerare solent.

Curatio.

Vulgares primò instituta victus ratione, qualem in erysipelate describunt, sanguinem de more mittunt, sed qua ratione, ipsos nescire credimus; deindè vitiosos præparant, purgantque humores. His universalibus præsidiis administratis, ad localia deveniant, & quoniam hæ pustulæ erumpere incipientes, multùm prurigine molestare solent, linimentum ex *oleo rosaceo, & myrtino* probant. Verùm si pustulæ multò majores appareant, eas acu argenteo pungere non incongruum existimant, ut ichor ille, quem continent, extrahatur, ne moram in affecta parte trahens, eam ad exulcerationem perducat; postmodùm *unguento aureo, vel albo non camphorato, vel unguento de plumbo, vel minio* utuntur.

At si pustulæ prædictæ mali moris apparuerint, quas sævas, & malignas esse diximus, statim eas incidunt, & ichorem, quem continent, extrahunt, & si pars pravum contraxerit colorem in levioribus *Apostolorum unguento* utuntur, in gravioribus autem *unguento Aegyptiaco*, ut malum pejorent.

Si phlyctenæ mulieribus propter menstruorum suppressionem contingant, earum curatio fit per diuretica, & menses moventia, ut de menstruorum suppressione, in morbis mulierum dicemus, procurando quoque congruam corporis evacuationem.

Si infantem phlyctenæ molestent, ejus nutrix *serum lactis* affatim bibat, & victu refrigerante nutriatur euchymo. Affectus locus sequenti inungatur medicamento.

℞. *Mucilag. sem. psyllii.* ℥. j. *aqu. ros. succ. portulac. & solani ana* ℥. j. *m. & junge.*

Vel in his tum citò restinguendis, tum curandis nihil potius est epithemate *ex lixivio forti cinerum fagi, & oleo lini ana, calidè confusis, & mistis facto*, ac deinceps cum laciniis loco dolenti applicatio, sæpius reiterando, si *olei nucis* aliquid adjeceris, perfectior sequetur.

Quòd si exulcerentur, accipiunt *adipem suillum, liquefaciunt, & cum sufficiente quantitate spumæ argenti minutissimè pulverisatæ efficiunt linimentum* pustulis his applicandum, cui & *sulphuris pulverisati parum addunt*, & sic efficacius reddunt.

Phlyctenarum curationem aggredimur, succum nutritium sub cuticula degeneratum resolvendo, & particulas acido salinas temperando, & auferendo per cutis poros, unde diaphoretica pluries à nodis recensita ad cutis poros aperiendos commendamus, quæ utramque implent paginam, quòd si hic affectus vix absque topicorum auxilios evanescat, ut multoties accidit, tunc ad externa remedia confugimus, & partem vesiculis refertam illinimus *unguento parato ex radicibus oxylapathi in butyro cum vino albo coctis ad vini consumptionem, & oleo tartari p. d. s. q. commisto*. Vel utimur *unguento rosarum cum sale saturni, oculis cancrorum, & camphora admisto*. Multùm præstat in hoc affectu *lixivium ex cineribus pini*; absorbent hæc particulas acido-salinas, hinc omnia lixivialia aliis topicis palmam præripiunt. Nonnulli imponunt *lenticulam cum lacte coctam, & in pultem mollem redactam*. Quòd si prædictæ vesiculæ non spontè rumpantur, vel graviter dolorem inferant, tunc perforandæ, & expungendæ sunt acu, ut omnis ichor exigatur, atque etiam leviter exprimatur, & si ante omnem liquoris flavi exclusionem rursus coeant, denuò aperiantur, & etiam exprimantur. Verùm post apertionem nullum majus est expertum à nobis remedium, quàm *liquor ille, qui ex cacao exprimitur*, dum chocolata conficitur. Si adest simul inflammatio, tunc *unguentum diapompholygos cum camphora* sufficit, ut & omnia exsiccantia, in primis *emplastrum de lapide calaminari cum camphora, & oleo mastiches malaxatum, vel emplastrum fodicationum*.

CAPUT XXVI.

De Sudaminibus.

Sudamina, *grecis* Hydroa, aliis pupulæ rubræ, mordicantes, sudorales, aut sudorosæ, quia post sudorem oboriuntur, sunt pustulæ in summa corporis cute hærentes, milii granis similes aqua plenæ, quæ cutem exasperant, vulgò hic *Neapoli* Migliarinæ vocantur. A *Plinio* sudorum papulæ appellantur. In nostra Calabria, Vitranella nominantur, cum harum papularum acies vitri instar luceat, malum pauperis familiare. Dicuntur sudamina, eo quod post sudorem erumpant. Suntque ut plurimum papulæ rubræ mordicantes, & cutem reddentes pruriginosam, necnon ulcerum modo exasperantes.

Signa.

Sudamina signis non indigent, cùm ex supra dictis pateant, & in nostros incurrant sensus, verùm familiaria sunt pueris, & juvenibus, præsertim corporis constitutione calidioribus, qui nimis moventur, & exercentur. Ut plurimum post sudorem, & fervido æstatis tempore, quo homines facilè sudoribus infestantur, undè *Hip. aph.* 21. *sect.* inter morbos æstivos refert. Item sæpè in iis animadvertuntur, qui statim post sudorem aeri frigido se exponunt. Emergunt repentè sparsim toto corpore, sed frequentiùs in collo, scapulis, pectore, brachiis, & femoribus oriri solent, frequentiùs etiam circa pudenda, & anum. Sunt sine dolore, sed non sine ingenti prurigine, & mordicatione.

Causa.

Sudaminum causam vulgares à nimio sanguinis sero ad cutem delato, & ibidem coercito deducunt, quod per sudorem evacuari impeditur, & hoc utplurimum æstatis tempore accidere asseverant.

Perennis transpiratio necessario per cutis porositates peragitur, quòd si quandoque accidat ob causam externam, sudores sub epidermide coerciti, ut minimè resolvi possint, partibus tenuibus per insensilem, sive sensilem resolutis, portiunculæ crassiores, terrestres, salinæ, & acidæ unà non exturbentur, sub epidermidem compulsæ, liberum non invenientes commeatum, illic cespitare coguntur, illam extollunt, & pustulas in ea producunt, tunc particulæ illæ salinæ, & acidæ summam erodunt cutem, scabram reddunt, ulcerosè exasperant, in ea pruritum excitant, & mirabilis illa cuticulæ textura sudamina repræsentat. Oriuntur etiam, dum corpus inter sudandum detegitur, & coercentur sudores à frigore externo, ac pori cutanei occluduntur. Plerumque sudamina loca naturalia id est, pudenda occupant, quia hæ partes continuò foventur calore, & ad glandulas inguinales major lymphæ proventus defertur, undè assiduo madent sudore, quòd si stagnare cogatur, prædictas producit pustulas. Oriri solent præcipuè æstate calida, & humida post calidorum, & acrium usum, magnos labores, ab insolatu in loco calido, & humido vento minus perflabili, sudoribus nimis coercitis, & vestium immunditie.

Prognosis.

Sudamina perniciosa non sunt, sed pruriginosa, facilisque curationis, ita ut absque medicaminum auxilio, verùm tantùm naturæ ope sanescant, ac in albicantes terminentur squamulas.

Cura-

Curatio.

Sudamina curant vulgares remediis ferum in fanguine contentum, vel quod in cute per fudorem excerni impeditur evacuantibus, hinc primò curationem complent hydragogis medicamentis, fecundò topicis, & quidem partium affectarum ablutione *ex aqua florum quercus cum aliquot granis camphoræ miftis*.

Indicatio fudaminum curativa eft, fi affectus fit gravior, & adjunctam habeat febrem, ut cutis pori obftructi relaxentur, particulæ falinæ, acidæve, terreftres, & craffiores fub epidermide ftagnantes attenuentur, & per infenfilem, five fenfilem evacuationem refolvantur; unde diaphoretica, fudorifica, & diuretica adhibemus pluries, ad tœdium ufque recenfita. Topicè puftularum ablutio peragitur *oleo tartari p. d. fpiritu vini fimplici, vel camphorato*.

Cave, ne purgans præbeas medicamentum, vel phlebotomiam celebres, nam hæc vulgaria præfidia à circumferentia ad centrum trahunt, & facto oppofito naturæ motu, malum pejoratur. Si affectus fit mitior, mundæ adhibeantur veftes, & crebrò mutentur, & foliis *aquæ rofarum, aut malvarum quibus tamen camphoræ granum unum, aut alterum* addi poteft, lotione curetur, & tandem naturæ curationem committe.

CAPUT XXVII.

De Ganglio, Exoftofe, & lupia.

INter tubercula dura locum habet tuberculum illud, quod à *Græcis* Ganglion dicitur, ab *Arabibus* glandula, ab aliis nodus, & nonnullis Lupia, hic Neapoli à chirurgorum, & Medicorum grege ab *humore melancholico, & melancholia*.

Rentur nonnulli, etfi hic tumor magnam nominum fortiatur cònfufionem, eundem tamen denunciare affectum, fed ex defcriptionibus, fignis, imò curatione, infignis elucet error, nam ganglion eft tumor rotundus, nafciturque in partibus, ubi offa non multa carne, fed tantùm cute teguntur, ac proindè non altè delitefcit, & nunc eft durus, nunc mollis, nunc major, nunc minor, & ovi magnitudinem ferè nunquam æquat, mobilis eft, & ad latera detruditur, & qui ganglion oritur in iis partibus, ubi offa tantum cute amiciuntur, & ubi tendinum, ligamentorum, nervorumque eft concurfus, *nodus* appellatur, facta enim nodofa quadam concretione, nervus intorqueri videtur, & ex hujufmodi intorfione apparet ille tumor nodus dictus, ad nodi fimilitudinem, qui fit in chorda.

Platerus pro ganglio peculiare tumoris genus intelligit, quod in offibus evenit, duriffimum, conftatque ex ipfamet offis fubftantia, ubi perioftio abrafo, vel exefo, novum quafi os priori adnafcitur, vel offium vitio producitur, & extra offis fitum prominet. Verum tumor, qui hujufmodi in aliqua corporis parte obfervatur, Exoftofis nuncupatur.

Aliud tumoris genus fub ganglii nomine proponit idem *Platerus*, qui circa articulos, præcipuè circa genua nafcitur, alias anguftiore, alias latiore termino, univerfum interdum comprehendens articulum, ejufque motum quandoque adeò impediens, ut membrum vel planè non, vel non integrè moveri poffit. Nonnulli hunc tumorem *fungum* appellant, quod quafi fungus quidam fub cute, circa articulos, in primis genu nafcatur, qui non femper rotundus eft, fed fæpè totum ambit genu & *lupia* vocatur.

Perperam ganglium glandulam vocant *Arabes*; differt enim à glandula, cùm hæc in folis adenibus fiat.

Signa.

Ex dictis ganglii figna patent; nafcitur enim in partibus, quæ non multa carne, fed cute tantùm amicitur, ut in capite, fronte, dorfo manus, vel pedis, ideoque non profunde delitefcit: eftque nunc durus: nunc mollis, nunc major, nunc minor, interdum ovi magnitudinem non æquat, vel fuperat, doloris eft expers; fi tamen fortius prematur, quendam corporis fenfum præbet, & ad latera detruditur, & movetur, fed non prorfum, & retrorfum detrudi, & moveri poteft.

Ganglium, quod *exoftofis* dicitur, facile cognofcitur, nam fub perioftio novum os offi adnafcitur, & extra offis fitum prominet, nec hinc inde movetur, vel detruditur, fed fortiffime coit. Ganglium, quod lupiam nonnulli vocant, facile cognofcitur, nam eft tumor, plerumque in genu, mollis fine dolore, & colore alieno, à parvis initiis incrementum fufcipit, qui interdum ita increfcit, ut totum comprehendat articulum, unde evenit, ut æger ftare, aut rectè gradiri non poffit, nec inceffu terram attingere, vel faltem extremis digitis poffit.

Caufæ.

Ganglium, exoftofim, & lupiam ex lenta, & craffa pituita, vel melancholia oriri ineptè credunt humoriftæ.

Generatur ganglium à nutrimento degenerato, & circa fibras, ac nervofæ partis fubftantiam adhærente, ob obftructionem, & à facultate partium earum formatrice, in hanc mutatur fubftantiam, & abit in duritiem eximiam, tenuioribus particulis exhalantibus, & remanentibus vifcofis, & terreftribus, & peculiari tegitur membrana. Occafionales caufæ funt ictus, extenfio, aut nimius partis labor.

Exoftofis fit, fi perioftia, offa amicientia, vel partes nervofæ rumpuntur, tunc natura per viam apertam diffluere non finit nutrimentum, quod in offis nutritionem mutari deberet, fed tumorem, feu nodum offeum membrana peculiari tectum fub cute indè efformat, non fecus ac in arboribus, fi cortex vulneretur, vel quoquo modo aperiatur, natura alimentum tranffudans non temerè diffluere finit, fed in nodum mutat.

Ganglium, quod lupiam vocari diximus, non eft ex unius nervi, vel tendinis vitio, fed iis in locis ubi tendinum, ligamentorum, nervorumque concurfus eft, & præcipue circa genu accidit, cum iftæ partes propter nimium motum valdè exercentur, aut dum vulnera fanantur, fi enim fuccus harum partium, tendinum fcilicet, nervorum, membranarum, ligamentorum, occafione caufarum dictarum ex iis difflat, ac luxuriare incipiat, earumque fibris adhærefcat, in fungofam talem materiam, quæ fæpè totum ambit articulum, mutatur.

Prognofis.

Ganglium non vitæ periculum minatur, attamen nifi medicamentis tollatur, fæpè ad multos annos durare folet, quia indolens eft, non magni æftimatur, nec chirurgi opera imploratur, unde fæpiffime ad mortem ufque ægros comitatur, & fi aliquando multùm excrefcit in juncturis, articuli, & totius membri motum impedire folet.

Exoftofis difficulter curatur, inveterata, & indurata nunquam.

Lupia circa articulum nifi medicamentis auferatur, incurabilis eft; Sectionem enim non patitur, quia facile contingere poteft, ut nervus, tendo, vel ligamentum fectione lædatur.

Curatio.

Duplici præfidio vulgares chirurgi ganglii curationem tentant; vel per medicamenta, vel per chirurgiam; unde medicamentis præmiffis, quæ corpus purgant, incifionem celebrant modo dictam pro atheromatis curatione: Sed quia morbus non urget, nec moleftiam parit, medicamentis utuntur, etfi corpus exonerare per purgans præfidium bonum foret, tamen idoneam inftitutam diætam fufficere exiftimant. Deinde quantum ad localia præfidia optimum cenfent ganglium digitis tractare, ut incalefcat, & per hanc tractationem emollitionem tentant, & cum aliquantulum tumor emollitus fuerit, fuperimponunt *ftyracem, vel ammoniacum digitis emollitum, & tandem laminam plumbeam* arctiffimè fafcia conftringunt, nec ante decimum diem amovent: & fi revertatur, quod fieri folet, eandem adhibent curationem.

In ganglii curatione eo incumbendum eft, ut obftructio tollatur, nutrimentum in duritiem, & tumorem degeneratum, ac particulæ vifcofæ, & terreftres attenuentur, & refolvantur; hinc præter interna volatilia, & incidentia prius corpus purgetur *Refinæ jalap.* ℈.j. *merc. dulc.* ℈.ß. *m. f. pillul. iij. & deaurentur*, poftmodum tumor emolliatur, aut fi fieri non poffit, fuppuretur, fed hoc non ita facilè eft, aut

eft, aut abfcindatur. Si ganglion fit recens, & folliculus, cui includitur, adhuc fit tener, danda opera primum, ut cyftis rumpatur, & materia inclufa difpergatur. Ideoque quotidiè tumor per menfem manu calefacta fricetur *oleo ceræ*, *vel philofophorum rectificato*, ut incalefcat, & mollior fiat, deinde fuperponatur *emplaftrum de mandragora*, *vel de pyrite* arcta ligatura conftrictum; vel *Vigonis de ranis cum mercurio*. Si his omnibus reluctetur ganglion, eum refolvit, & difcutit *Lamina Saturni mercurio vivo illita* aut loco mercurii *Lamina oleo juniperi illita* imponatur, vel meliore jure *Saturni Lamina irroretur fpiritu vini camphorato*, *& euphorbio* adfpergatur. Laudat *Joannes Schroderus folia fedi majoris*, detracta pellicula, impofita, & femper manè, & vefperi renovata; emolliunt enim tumorem, ut fenfim, fenfimque invifibiliter difpareat.

Ganglion fectione tolli poteft, fed nonnifi id, quod in capite, fronte, aliifque locis extra articulos confiftit, fectionis modum legite apud *Danielem Sennertum*: quod vero in articulis exiftit non tutò fecatur, cùm metus fit, ne fubjectæ partes nervofæ lædantur; Sicut nec id ganglium fecare licet, quod circa jugulares venas eft, ob hæmorrhagiæ metum.

Nodi offei, feu exoftofes nunquam curantur, fi indurati & inveterati funt. Qui recentes etiam difficulter curantur, efto utilia experiantur *cataplafmata parata ex radice mandragoræ*, *foliis cicutæ*, *hyofciami*, *urticæ mortuæ coctis in aceto*, *& cum axungiis emollientibus miftis*.

Si nodi offei verfus articulos tendant, eorumque impediant motum, & fint in locis nudis, & offibus faltem rectis, cutis aperienda eft, & ferro acuto nodus continuato ictu ab offe abfcindendus eft, & vulnus congruo modo curandum.

Lupia difficilis eft curationis, fectionem namque non patitur citra tendinum, ligamentorum, & nervorum læfionem, ac proindè locum non habet. Tentandum itaque ut emollientibus, & digerentibus difcutiatur, ne aliqua fequatur fuppuratio, quæ hifce in locis incurabilia ulcera, à quibus nervofæ partes circa articulos corrumpuntur, excitare folet.

CAPUT XXVIII.

De Verrucis.

SUnt verrucæ parvæ excrefcentiæ carneæ, fungofæ, pueris, & adolefcentibus familiares. Sicut enim in junioribus arboribus fuccus, qui tantummodo ad legitimos ramos, frondes, folia, & fructus faceffere debebat, fæpiùs fuperfluos ftolones producit; ita etiam luxurians corporis humani juvenilis fucculentia, ad augmentum faltem neceffariarum partium deftinata, pari modo crebrius excrefcentias inutiles verrucarum, clavorum, aliafque profert.

Variæ funt verrucarum fpecies ut verruca, porrus, verruca penfilis, clavus, thymion &c.

Verrucæ funt quidam parvi tumores monticulorum inftar in cute; *latinis* enim verruca proprie eft editior locus in monte, unde *Cato in lib. originum* inquit: *Quadringentos milites ad verrucam illam ire jubeas.* Quem locum *Gellius lib. 3. cap. 7.* Verrucam locum editum, afperumque interpretatur. Unde, & verrucofa loca dicuntur, quæ inæqualia funt, & diverfas partes eminentes habent. A cujus fimilitudine tubercula in corpore eminentia fine fenfu, verrucæ appellantur.

Porri dicuntur verrucæ, quæ exteriùs quafdam obtinent radiculas, ad porrorum fimilitudinem, & ob id majorem ficcitatem.

Verruca penfilis exiguo quafi pediculo, ut de chorda, pendet, unde græcis *acrochordon* dicitur, eft orbicularis, & anguftæ bafis, ac longum, & grande habet caput in fummitate latius, in inferiori circa corporis cutem tenuius, ita ut quafi pediculo fuffulta appareat, cuti eft fere concolor. Hanc fi non fit ejufdem coloris, fed thymi florem referat, minorque fit, & magis inæqualis; & parva, Thymus vocatur. Si vero majores fint hæ verrucæ, à fimilitudine, quam habent cum ficus fructu, ficus, feu fycofes appellantur.

Huc referri poffunt mora, cryftæ, condilomata, fed de his fufiùs agimus *de lue Venerea lib. 3. cap. 17.*

Eft & aliud verrucæ genus, quæ feffilis nominatur, græcis *Myrmecia* latinis *formica* dicitur, funt verrucæ fixæ, infra latiores, fupra tenuiores, duriorefque, quæ radices fuas altius figunt, minus ex cute fefe exferunt, & ftabiles funt, nec ut aliæ mobiles: dolorem movent, & funt colore nigricantes. Ita appellantur, vel à colore fubatro qualis eft in formica, vel quod dum ftringuntur, fenfum exhibeant formicarum morfibus fimilem, Nafcitur plerumque in manibus, aut etiam in pedibus.

Clavius eft verrucæ genus feffili fimile, de quo agimus in manuum, & pedum tumoribus, ubi etiam de callo.

Thymion, vel Thymum eft verruca eminens, pariter ad cutem tenuis, ut acrochordon, in fummo autem latior, afpera, dura, floris thymi colorem referens, unde nomen accepit, atque ad magnitudinem fabæ excrefcens, fæpius minor, non autem major; interdum fola, nunc pluraliter, proveniens in palmis, plantifque pedum, vel in talis, interdum in partibus obfcœnis, ubi omnium peffimæ funt, præfertim fanguinem fundentes.

Signa.

Iftæ diverfæ verrucarum fpecies è traditis defcriptionibus facile cognofcuntur, ut & earum differentiæ, unde peculiaria figna tradere opus non eft, nam notæ funt lippis, atque tonforibus.

Nafcuntur verrucæ proprie dictę in diverfis corporis partibus, frequentiùs tamen in facie, manibus & pedibus; & plerumque plures fimul; excrefcentię vero carneę, ut mora, criftę, verrucę, acus, condilomata, thymi, marifcę &c. quę in pene, mulieris finu, & podice, Luis Veneree funt foboles.

Caufa.

Vulgares verrucarum caufas ftatuunt humores melancholicos, & terreftres, quibus phlegma fit admiftum, fed cum plerumque pueri plurimis fcateant verrucis, & vix unquam alii affectus melancholici in pueris elucefcant, verofimile non eft melancholicum humorem has fylveftres excitare carnes.

Verrucas fieri ex fucco alimentitio, nimirum vifcofo, cuti, & cuticulæ alendo deftinato ftatuimus; fucci namque alimentitii portio in unum cutis porum, vel plures erumpens extra folidas fibras agglutinatur, excrefcitque, portiunculam exiguam porum implentem duram, & callofam generat, quæ nunc extra porum offertur, & juxta partis texturam, & difpofitionem in fylveftres degenerat carnes, nunc in verrucam penfilem, nunc in verrucam feffilem; Quod autem fuccus ille in poros fe ingerat, illorum dilatatio, & amplitudo caufa effe poteft: quod uti à variis caufis prodit, ita in pedibus cute uno loco validius preffa, poroque fic ampliato, clavus facile gignitur.

In puerorum manibus quoque plerumque fe verrucæ offerunt ab externis injuriis has prodire credibile eft; pueri namque omnivaria manibus tractant, eifque ludunt, ut funt vermes, araneę, lutum, terra, fimus, aliaque innumera, quibus identidem manus inquinant, modo in terra fodientes, nunc in lacunis, rivis torrentibus fimofis, & merdis manus agitantes, unde mirum non eft, fi aliquod fal leviter corrofivum in his fpurcitiis manuum cutem irrumpat, poros dilatet, amplietque, fuccum nutritium vitiet extra folidas fibras, talefque exciter excrefcentias: quemadmodum à turdi confpurcatione vifcum frutex, arboribus innafci dicitur.

Eodem modo verrucæ etiam ex contagio oriri poffunt, ut ex refecta verruca fanguis cadat in aliam partem, in ea generatur verruca, & fiquis linteo fuerit ufus, quo fanguis, qui ex verrucis effluxit, collectus, & deterfus eft, etiam in eo verrucæ fuccrefcunt.

Prognofis.

Verrucæ vulgares pueris familiares funt, nihilque mali denotant, grandioribus vero, & infuetæ luis Venereæ fufpicionem faciunt. Cœterum Venereæ excrefcentiæ, fylveftrefque carnes, ut verrucæ, cruftæ, mora, marifcæ, ficus, condilomata, thymi &c. nafcuntur in vulvæ labiis, pene, & ani orificio, & quandoque ita profunde in recto inteftino, & uteri collo exurgunt, ut curationi minime fubjiciantur, nifi quantum utriufque fpeculum finit. Supradictæ excrefcentiæ frequentiores funt in noftra Italia; paucæ enim funt meretrices, paucique pathici, ob innumeros pedico-

num

num catervas, in ano hujufmodi non habentes excrefcentias, quas fub hæmorrhoidum fpeciofo pallio occulunt. Si initio ob pudorem cœlentur, multiplicantur; & nifi appropriatis averrucentur remediis, in cancerofam migrant naturam.

Verrucæ vulgares non magnopere quidem lædunt, vel fanitati obfunt, cuti tamen defœdationem, & moleftiam inferunt; leviter enim irritatæ fanguinem fundunt, qui decurrendo, in aliis locis, quæ maculat, verrucarum meffem multiplicat. Raro verrucæ folitariæ, fed plerumque complures proveniunt, præcipue in manibus, fæpius inopinato, & quandoque inadvertenter rurfus difparent fine ullius medicamenti ope, vel fi non difpareant, non ægre medicamentis obediunt. Acrochordones facile curationem admittunt, cum exiles habeant pedunculos, nullafque relinquunt radiculas, ubi exciduntur, non renafcuntur. Thymo excifo, in carne radicula remanet, ex qua neceffario regerminat. Myrmecia tandem quatenus profundius hæret, & fibris fæpe nerveis implicatur, tendinofifque fibrillis profundius infidet, difficilius curatur, & fortiora, ac efficaciora medicamenta requirit, ne pullulet, nec excifionem ob latiffimas radices, quibus hæret, fine magna exulceratione patitur.

Curatio.

Curant vulgares verrucas vel medicamentis, vel chirurgia. Medicamenta vel occulta qualitate id præftant, vel ipfum exficcant alimentum, ut poftea verrucæ marcefcant, & evanefcant. Aliqui *ex falicis foliis fuccum* commendant. Extollunt alii *chelidoniæ radices recentes*, quarum fucco verruca illiniunt. Quidam *portulaca contufa* verrucas à proprietate tolli exiftimant. Alii *rutam, & millefolium fimul trita*, item *dracunculi, ari, cyclaminis radices* hoc præftare credunt. *Sabinæ folia in vino macerata per tres affiduos dies*, impofita verrucas tollunt. Utilis eft herba *Verrucaria*, quæ inde nomen accepit. Grana cicerum à proprietate, & propter fignaturam verrucas auferunt, ut *Matthiolus* refert. *Cicerum grana tot accipe, quod funt porri, & fingulis granis fingulas tange verrucas, deinde liga grana cicerum in linteolo, & poft tergum projice, & hoc non fiat, nifi Luna nova*, quod nos multoties felici cum eventu experti fumus. Summis laudibus efferunt. *Aquam è vitium farmentis exfudantem, dum uruntur.*

His nihil proficientibus, ad fortiora, & quæ cauflicam habent vim, imo ad ipfum ignem actualem accedunt. Verum caute cauftica adhibere debent, & præcipue nervofis in locis, ita ut folam attingant verrucam, ac proinde pars prius circumcirca cera, vel emplaftro munienda eft.

Ad hunc finem *allium viride recens contufum* applicant, & fupra pileolum ex cera imponunt, & fafcia involvunt; Vel *lac ficus, vel titymali* adhibent, vel *caufticum ex fapone, & calce.*

Chirurgia auferuntur verrucæ vel extractione, vel excifione, vel aduftione.

Extrahuntur fuctu, vel dentibus, vel aliquo alio inftrumento.

Exciduntur, quæ tenuem habent bafim, eas *ferico vinciendo filo, aut feta equina* fenfim vinculum conftringendo, ufque quo æger dolorem fentiat, donec ob nutrimenti defectum exficcentur, & decidant. Verum nos vinculi ufum repudiamus, & licet omnes vinciri poffint, dolorificus eft curandi modus, tumorem accerfit, & inflammationem, & fi tali pacto curentur, promptiffime repullulare poffunt. Quandoque eas forcipe excidunt, fed ferrum pro excifione formidolofum eft ægris, nec radiculas, quibus verrucæ adhærent, excidit; eapropter impromptu eft harum regerminatio. Præterea femper inflammatio accedit, quæ curationem impedit, & chirurgus pro uno curando morbo, alterum magnis negotiis inducit.

Si aliqua, vel plures remanferint radiculæ, eas cauterio abfumunt, vel ferro idoneo, ita ut verrucam circumcirca prius fcarificent, & poftea acuto fcalpello, vel phlebotomo radicitus excidant. Verum pro radiculis radicitus extirpandis, hoc medicamenti genus eft periculo plenum, quod maxime exhorrent ægri. Infuper talis curandi modus barbariem fapit, & inflammationem, ac quandoque horrenda fymptomata, & gangrænam accerfit, ut multoties nos autopfia docuit.

Aduftione verrucas abfumunt, vel ftylo ferreo candente per cannulam applicato, ne vicinæ lædantur partes, vel laminam ferream ad verrucæ magnitudinem perforatam verrucæ ita applicant, ut fola verruca per foramen appareat, & poftea candenti ferro, vel ignis flamma aduratur. Aduftione peracta, efchara laxantibus tollenda, & ulcus convenientibus medicamentis curandum. Si hæc inefficacia experiantur, verrucam fulphure hoc modo inurunt: Accipiunt mediam teftam nucis juglandis, & eam ad verrucæ magnitudinem perforant, & parti, in qua eft verrucæ, parte convexa applicant, ita ut arcte verrucam comprehendat, & verruca per foramen in teftæ cavitatem promineat. Poftea fulphur in teftæ cavum imponunt, atque incendunt: quo liquato, & accenfo, verruca tantum adurenda eft, quantum æger ferre poteft, atque fi una vice tolli tota non poffit, ter, vel quater repetenda eft aduftio. Ubi locus fuerit fanatus, falicis foliis per aliquod dies fricandus, & tegendus, ne verruca revivifcat. Aliqui hoc pacto verrucas extirpant: ipfis aciculam infigunt, deinde aciculæ caput tenent ad ardentis candelæ flammam, & fubcandeat, quo verruca fenfim cremetur abfque notabili dolore, demumque albefcat, & tunc facillime tota digitis detrahi poteft, remanente folum parva excoriatione, per fe poftea fanefcente. Verùm ignis actualis formidolofiffimus, & dolorofus eft, carnes exedit, multumque fe diffundit, tumorem, & inflammationem excitat, nec laudabilis eft apud optimæ notæ chirurgos, nec forfan quandoque radiculas extirpat, & poft lanienam recidivæ eft metus.

Ea medicamenta his tuberculis conveniunt, quæ radices erodunt, poros occludunt, ne per eos incrementum fumant, fed omni fucco deftituta decidant; vulgarium itaque verrucarum curatio folis externis adhibitis perficitur, prout etiam externus eft affectus, præterquam in luis Venereæ, quæ non nifi externis, & internis luis Venereæ remediis eradicantur, ut *de lue Venerea lib. 3. cap. 17. de moris, criftis, verrucis &c.* fufius dicemus.

Difparent vulgares verrucæ, fi una, vel altera vice laventur *liquore illo falfo, qui in butyri faliti doliis, vel vafculis* reperitur, Eradicat etiam *emplaftrum oppoteldoch* fola impofitione omnifarias verrucas. Optimum remedium eft in verrucis eliminandis *oleum fulphuris, vel vitrioli*, attamen in applicatione fumma deligentia adhibenda eft, ne naturalis tangatur caro. Nonnulli *aqua forti communi* verrucas tangunt, verùm magna fedulitate illinienda eft, quia fpirituofa, & multùm fe diffundit, pruritum excitat intolerabilem, & caufticat. Magnopere præftat *fpiritus mercurii albus*, quo nos felici cum fucceffu utimur, femel, vel bis has tangendo carnes fylveftres, quas feliciffime perfanamus abfque ullo recidivæ timore. Aliqui Chymiftæ verrucas leviter *fpuma venenata duorum Draconum rectificata* illiniunt, & eas penitùs eradicant, adeò nunquam eodem locis repullulent, nam eft medicamentum caufticum, & has fylveftres deftruit carnes folum levi illinitione, fed in hoc illiniendo liquore fumma folertia adhibenda eft propter prava, quæ excitat fymptomata.

Multi ad verrucas referunt cornua, eaque ftatuunt effe verrucarum genus oblongum, & cornu inftar recurvum, fed perperam. Quamplurimi cornua ad monftra in homine nafcentia referunt, fed falfo; nam ægritudo eft ex exoftofe incrementum ducens, & difficulter curatur, ac toto vitæ tempore durat.

CAPUT XXIX.

De Hydrocephalo.

Illos hucufque peragravimus tumores, qui indiftinctim modò unam, modo alteram corporis partem obfident; nunc jure merito de illis, qui in deftinato loco oriuntur, ordinatim agere debemus: à capitis igitur vertice ufque ad pedum plantas exordimur, & primo de hydrocephalo.

Hydrocephalon nomen defumpfit à parte affecta & materia, ex qua pendet; eft enim hydrocephalon vox græca compofita ex hydro, & cephalon; hydro enim græce aquam fignificat, five affectu aquofum, cephalon autem caput, latine idem fonat, ac capitis hydrops, nam in hoc affectu aqua in pluribus fæpe capitis locis colligi folet.

let. Interdum colligitur inter cutem, & membranam cranium vestientem, interdum inter hanc membranam, & cranium ipsum; quandoque etiam interna occupat loca, & aggregatur inter cranium, & duram matrem, sicuti etiam plerùmque colligi potest inter duram, & tenuem, nec non inter piam, & ipsum cerebrum. Familiaris est affectio infantulis.

Signa.

Quò ad signa hujus mali legitimus judex est visus, & tactus. Qui autem in capitis loco serosus contineatur humor, specialibus dicendum est signis. Si aqua inter cutem, & pericranium stagnet, tumor est evidens, mollis, ejusdemque ubique coloris, pellucidus plerumque, ita ut posita ex adverso candela, vel ad solis radios capite collocato, aqua ipsa conspiciatur: tumor est doloris expers, & in altum curvatus, qui tactui cedit, & recedit, compressusque aquæ fluctuantis motum exhibet.

Hæc apparent signa, ubi hic tumor per se incipit. Si autem ex contusione, vel percussione ortum ducit, initio quidem rubet, & dolet tumor, postmodum verò concolor, & sine dolore evadit.

Si stagnet inter cranium, & pericranium aqua, tumor est aliquantulùm solidior, nec sine aliquo doloris sensu ad digitorum compressionem, propter pericranii distensionem.

Si verò inter cranium, & duram matrem aqua redundet, tumor est durior, & non nisi valida compressione cedit, majori cum dolore, eo quod suturæ dehiscant, & dilatentur, oculi sunt clausi, & lacrymantes, cum continuo vagitu pueri quodam stupore & languore.

Si tandem inter cerebrum, & piam matrem contineatur aqua dolor major est, frons extrà prominet, oculi sunt tumidi, aliquando extra orbitas, qui velut intenti prospicere videntur, sensus ferè hebetantur, ac sopore afficiuntur.

Causa.

Pro hydrocephali causa assignant vulgares, debilem cerebri calorem, cerebrumque ipsum nimis refrigeratum, & humectatum, quod suum non bene concoquit alimentum, sed in aquosum transmutat humorem. Sed cespitant vulgarium scholæ, nam qui hydrocephalo tentantur, facilè in apoplexiam laberentur, quod oppositum experimur, ut in nostra *Trutina cap. de Apoplexia* fusiùs probavimus. Imò nonnulli vulgares hydrocephalum ab humore lento, & fæculento fieri obstinatè contendunt, quia tardè & lentè, non subito hic tumor generatur, non aliter ac cœteræ hydropis species succedunt.

Alii altioris indaginis vulgares, serosos accusant humores à toto corpore, præcipuè à visceribus naturali intemperie affectis, ad cerebrum demandatos, quos ob caloris debilitatem discutere nequit. Verùm huic hydrocephali genesi, viam à visceribus inferioribus, quà serosus hic humor ad caput scandit, assignare deberent, aliter anile esset figmentum. Viæ, per quas serosus ille humor in caput scandit, non æque constant; alii enim cœcoa assignant ductus, & in ignorantiæ foveam cadunt, nonnulli verò vaporis specie humorem se insinuare credunt, & ibi rursùs condensari. Verùm si his destillationis artificium per alembicum innotesceret, circa incognita forsan non delirarent. Demus, quòd hepar, lien &c. intemperie laborarent, aut alio gravi morbo, & vapores emitterent: Si frigida erit intemperies, hujus serosi humoris resolutio in vapores abire non potest, nam in frigido in halitus attenuatio non fit: si calida erit utique vaporum resolutio habetur, qui ut ad superiora evehantur, parentes requirunt ductus, & à loci frigiditate repercussi in simplicem, crystallinumque facessunt humorem, & non in serosum, ut patet in seri destillatione, ac proindè meritò vulgares cerebrum frigidum assignant, tanquam refrigeratorium. Cœterùm tantus in nostro corpore calor non est, quamvis p. n. intendatur, ut valeat vapores ad caput usque extollere; quapropter etsi vapores in hepate, liene &c. generarentur, necessario in ipsos iterùm deciderent, non secus ac vapor ab olla collocata in tenuissimo igne elevatus in ollam decedit. Præthereà detur, vapores cerebrum ascendere, cùm in hoc nulla sit ampla cavitas, quæ capitellum referat, non possunt in guttas concrescere, quòd si concrescerent in cerebri basi, cùm pars hæc admodum sit angusta, statim per naris tubulos descenderent. Tandem concedamus vapores cerebrum scandere, & in eo guttulatim concrescere, tanquam in parte frigidiori, cùm cerebrum exsangue sit, & frigidum esse credant perpetuo tantùm inter cerebrum, & piam matrem fieret hydrocephalus, non alibi, quod falsum observamus.

Hydrocephali vera, & legitima causa, quocumque in loco fiat, est lympha, quæ obstructis vasculis lymphaticis, vel deindè patefactis, vel anastomosi, diapedesi, vixi, vel diabrosi in eum effunditur locum; tenella enim hæc vascula valdè sunt, & non ægrè aperiuntur, rarefiunt, rumpuntur, vel eroduntur à salinis, sulphureisque particulis in lympha commistis, quæ inibi sensim coacervantur, & extra vitæ consortium proscriptæ, suo circulationis munere destituuntur, & caput in tumorem attolunt.

Frequentiùs infantes hoc corripiuntur morbo, quàm adulti, infantibus vel intra, vel extra uterum hoc malum accidit; intra matris uterum existentibus, dum ipsæ gestationis tempore uberiori aquæ potui nimis indulgent, vel plus justo fructibus acidis, & acetariis utuntur. Id contingere volunt aliqui ob indebitam infantis positionem in utero, ita ut ad caput nimiùm declive lympha plus justo confluat. Extra verò uterum plures esse possunt causæ, præcipuè ipsius uteri angustia, cùm ad lucem editur infans ob malam tractationem, vel capitis effigiationem ab obstetrice factam, ita ut ob futurarum compressionem, & dilatationem, ipsum cranium, quod adhuc in infantibus molle est, distenditur, & lymphaticorum oscula referantur, vel casus, & percussiones, ab ipsa imperita obstetrice habitæ in ipso capite, ad quæ deinde lympha in mali causam decurrit.

Prognosis.

Si aqua extra cranium contineatur, curabile malum est, neque sine periculo, & magis, vel minus, secundum quod major, vel minor est tumor, & magis, vel minùs parvus infantulus; nam si tenellam habeat ætatem, quæ neque morbum, neque remedium sustinere potest, & præcipuè si aqua in magna sit copia, ac totam capitis periphæriam occupans, vel quotidie increscens: tum enim lenia medicamenta nihil juvant, fortia ætas non tolerat, communiter succumbit. Si verò aqua sub cranio stagnet, affectus curationem non admittit, non tamen æger deserendus est. Si lethargus, vel apoplexia, vel epilepsia accidat, mors præ foribus adest.

Curatio.

Triplicem indicationem curativam, in hydrocephalo instituunt vulgares, quarum prima ab ipsa aqua in tumore contenta oritur, quæ evacuari debet; secunda, ne in eo ampliùs regeneretur, præcavendum; Tertia viscerum discrasiæ sunt emendandæ, quare aquam triplici remediorum genere evacuant hydragogis, sudores, & urinam cientibus,

A capite aquam educunt partim insensibiliter per discutientia, & exsiccantia, partim sensibiliter per cauteria, vesicatoria setacea, & cutis capitis sectionem.

Universalem corporis evacuationem hydragogis instituunt; verum hic tumor infantulis, & nuper natis frequentiùs contingit, & vix tutò propinantur, & remedia, quàm externa vix iis commodè adhibentur. Eapropter si nuper natis accidat, nutricis corpus purgant, si pravis scateat humoribus, & infantulo *Setaceum* inter primam, & secundam vertebram apponunt, sin minùs saltim *fonticulum* aperiunt. Setaceum apponunt, aliàs funem per cervicis pellem traductum, quod serum à capite derivari, & revelli ruditer credunt, quod medicamenti genus tantum equis, & asinis à Veterinariis hucusque in usum vocatum fuit: & chirurgorum inscitia à veterinariis erudita in infantulos tenellos & delicatos transtulit.

Fonticulum aperiunt, serum in capite contentum citant, ut personaliter compareat, & quasi eorum jussibus obediturum, & per fontanellam proscribendum.

Si puer tam adultus fuerit, ut medicamenta sustinere possit, *mel. ros. solut.* exhibent, sed in pauca quantitate cum *syr. ros. solut.* Adultioribus verò *pilulas cochias* deglutiendas tradunt, vel *iridis succum*, *vel elaterii grana duo*. Verùm purgantia nihil è capite eliciunt, nec caput aliquid parit præter mucum, quem ad pelvim. nec aliò mittit. Deindè per sudores, & urinam serosum evacuant humorem.

Uni-

Universalibus evacuationibus præmissis, prius insensilem tentant evacuationem, sed quia cutis densitas obstat, primò cutem rarefaciunt, & emolliunt herbis emollientibus, postmodum exsiccantia, & discutientia usurpant, inter quæ commendant, ut

℞. *Pulv. betonicæ, salviæ, dictamni cretici, cumini, origani an.* ℥. ß. *stœcadis, sampsuci, flor. chamæmel. ana* ʒ. *iij. bulliant in vino albo generoso, & lixivio barbitonsorum, addendo oximellitis* ℥. *ij. ol. de spica, & rutac. ana* ℥. *j. m. f. cataplasma.* Vel

℞. *Mell.* ℔. ß. *salis* ℥. ß. *pulv. origani, & cumini ana* ℥. ß. *m.* Et calidè caput inunge. Vel

℞. *Sem. coriand., anisi ana* ʒ. *ij. artemisiæ, origani, pulegii ana m.* ß. *sulphuris* ℥. ß. *coquantur in lixivio.* In colatura spongia madefiat, & calida capiti applicetur. Vel

℞. *Ol. chamæmel. vel rutacei* ℥. *ix. sulphuris* ℥. *j. m. f. ung*

Quod diù continuetur. Nonnulli *calcis aquam* laudant, si ea calida spongia imbuatur, & capiti imponatur.

His omnibus administratis, ubi morbus non cesserit, ad sensilem evacuationem accedunt, quam per incisionem, aut periculosam ustionem celebrant. *Celsus, Paulus Aegineta, Aetius*, & alii sectionem commendant, verum militat sectio, ubi tumor aquosus, extra cranium extiterit, si verò sub cranio hæserit, tamdiu expectandum est, donec è capite per cranium redundet humor, futuræque distendantur, & tumor appareat. Facienda est sectio in loco, ubi major est aquæ copia, & in declivi. Cæterum sectio, non temerè, nec facilè adhibenda est, sed prævio consilio, vel ad ægrorum instantiam, ob infelices eventus, qui sæpe accidere solent. Quomodo, & quando sectio ad ministranda sit, discere quispiam poterit ex *Paulo Agineta lib. 6. cap. 3. & ex Aetio Tetrab. 2. serm. 2. cap. 1.*

Placet nonnullis cauterio actuali capitis cutem adurere, quinque, sex, pluribusque locis, non simul & semel, sed repetitis vicibus, ne vires nimiùm exhauriantur, quotidie cum eligendo locum, quem aquosus humor commodiorem incidat.

Horum mediorum quodnam præstet, absolutè decerni non potest, quodcumque tamen horum eligas, aquam omnem simul, & semel educas cave, facilè namque ipso operationis tempore interiret æger, aut saltem valdè debilitarentur vires: paulatim itaque evacuanda est, ut hydropicorum aqua paracenthesi evacuatur. Imò nunquam in curationis fine aqua omnis auferenda est, ne partes debilitatæ, etiam calore eo, quem aqua possidet, corrumpantur; quin potiùs, quod relinquitur, internis, externisque dissipantibus discutiendum.

Tandem cerebrum refrigeratum, & humectatum calefaciunt, & exsiccant, ut in ejus temperiem redeat.

Nostram nunc hydrocephali curationem instituimus, aquam copiosiùs aggestam, vel in cavitatem illapsam evacuando; ductuum lymphaticorum obstructionem reserando; vel eorumdem ruptionem, ex quibus aqua in partem influxit, consolidando; & tandem aquæ proventum inhibendo.

Quo ad res nonnaturales, quæ corpus alterare, & ad pristinam sanitatem reducere possunt; dicimus in hac tumoris specie aerem calidum, & siccum, vulgò dictum, esse debere, quòd si talis non sit natura, arte parandus. Intemperantiæ, in pueris adeò solemni, nisi frænum injiciatur, frustanea erit curatio. Cibus non sit herbaceus, non aquosus, vel salsus, sed boni, & utilis succi, ut carnes gallinarum, caponum, pullorum, perdicum, aliarumque avium montanarum. Potus frigidus, vinum tenue, decocta hordei, julapia frigida vulgo putata &c. exulent; liquidorum usus sit moderatus; Vinum assuetis parca manu exhibeatur. Motus, quies, somnus, vigilia, omnia moderata. Animi pathemata regulentur, & debitæ excretiones suum servent tenorem.

Pro evacuanda lympha copiosiùs coercita, hydragogis utimur, ut *resina jalap., extract. mechoacan., vel gummi gut. cum mercurio dulci*, vel eis; quæ in hydrope pro purgantibus usurpantur, inter quæ *elaterium* eminet, si æger hæc medicamenta tolerare possit, aliter evacuantia blanda esse debent, præterea convenit *manna potabilis, vel rosarum solutivum, aut syrupus rosarum, solutivus, item calomelanos, vel mercurius dulcis in hoc syrupo.* Verùm si infans sit, nutricis corpus, si pravis luxuriet succis, per inferiora deplemus, & externa, quæ exsiccandi vim habent, quantùm fieri poterit, infanti medicamenta applicemus.

Vel insensibiliter aqueam colluviem discutimus, & hæc evacuatio tutior, quàm sensilis erit, & præsertim si pauca sit aqua, hujusmodi medicamenta erunt, quæ diaphæresim movent, ac sudorem, ut *decoctum ligni guajaci, salsæ parillæ, sassafras, vel balneum laconicum, & sudatorium.* Item *antimonium in liquorem versum, & postmodùm in pulverem*, solummodò per sudorem purgans. Similiter *mercurius diaphoreticus Paracelsi, & cœtera diaphoretica.*

Ductuum lymphaticorum obstructionem reserant ea, quæ tenacem, & glutinosam lympham ita incidunt, & attenuant ut liberum adipiscatur commeatum, ut *tartarus vitriolatus, sal absynthii, roris marini, spiritus tartari, spiritus vitrioli, salis armoniaci, spiritus Vitrioli, Martis, tinctura tartari, spiritus urinæ &c.*

Vasorum lymphaticorum ruptionem optimè uniunt, & consolidant adstringentia, ut *radic. tormentillæ, bistortæ, caryophyllatæ, fol. myrti, equiseti, flores rosar., balaust., nucum cupressi &c.*

Non desint in hoc curando affectu blandiora diuretica, ut *spiritus salis dulcis, salis armoniaci, sal fabarum &c.* Notandum volumus, quòd quæcumque usurpantur semper cephalicis misceantur, ut est *sal volatile succini, essentia castorei, elixir cephalicum, essentia roris marini, liquor cornu cervi succinatus.*

Si malum non cesserit ad topica confugimus, si tota præcipuè hydrocephali minera non exhauriatur, & quia cutis densitas ad aquæ retentionem non parùm facit, primò cutem rarefacimus, & emollimus *decocto malvæ, chamæmeli, meliloti, parietariæ &c.* postmodùm discutientia, resolventia insensibiliter tumorem usurpamus ex *chamomilla, meliloto, artemisia, stœcade Arabica, calamintha montana, rore marino, absynthio, origano, pulegio, cumino, serpillo &c.* quæ plurimo sale volatili sunt referta, ex quibus fotus parari potest, facta coctione in vino, qui vigoretur *spiritu vini, vel aqua Reginæ Hungariæ*, & parti affectæ abrasæ calide applicetur. Vel formari potest facculus *ex ruta, sabina, lavendula &c.* in vino.

Hunc tumorem sola illinctione discutiunt *oleum anethinum, laurinum, rosaceum, chamæmelinum, vel hyperici. Forestus lib. 3. chirurgiæ observ. 61.* sequens commendat unguentum, ut

℞. *Ol. chamomelini* ℥. *iv. sulph. pulv.* ℥. *j. m. f. ung.* diù continuandum.

Verùm feliciùs & potentiùs operabitur, si *aliquot guttæ olei succini, vel balsami sulphuris, vel terebinthinati, vel anisati* addes. *Avicennas* commendat in decocto cephalico, *stœcade Arabica, calamintha montana, cochleas contusas*, & applicatas. Præstant in hoc tumore *limaces cum suis testis*, si pinsentur, & in emplastri formam redigantur, quod capiti applicetur, & relinquatur, donec sponte cadat, & mirabiliter resolvit. Vel præstantissimum erit sequens unguentum, ut

℞. *Chamomill. exsicc., absynth. ana* ℥. ß. *sulph. com.* ʒ. *j. myrtil.* ʒ. ß. *f. pulvis butyr. recent. ol. chamomill. ana* ℥. *j.* ß. *Ceræ puræ parum m. f. ung. ad ignem*, quo locus quotidiè inungatur, donec inflammatio evanescat.

Aliqui laudant *lixivium cum herbis cephalicis paratum, atque cataplasma ex absynthio in vino cocto.*

Nos multos infantes hydrocephalo laborantes sola inunctione *olei rosacei, superaddito pulvere myrtillorum, cum foliorum brassicæ superpositione calida* breviter curavimus. Multùm commendamus *vini spiritum cum quarta parte aquæ scabiosæ cum spongia impositum*, vel loco spir. vini substituimus *aquam Reginæ Hungariæ.* Verùm monemus spongiam novam recipiendam esse, & arctè fascia capiti alligandam, ac ne refrigeretur, calido linteo superposito moderatè calefaciendam esse.

Mirum in modum, & thermæ sulphureæ, ubi earum est ubertas, conducunt, ut apud nos in agro Puteolano, si spongia iis madefiat, & capiti imponatur, in quarum defectu coquantur in aqua sal, sulphur, & alumen, & eodem modo applicentur.

Si his hydrocephalus non cedat, ut serosa educatur colluvies, necessum est ad chirurgiam, scilicet incisionem, vel puncturam confugere, quæ quidem aliquo modo tolerari potest in hydrocephalo externo, utut non semper sit sine periculo; qui verò intra cranium, & cerebrum est, non nisi cautè, & multa circumspectione, & à perito chirurgo peragatur. Studiose considerandum est, ubinam contineatur aqua, & è quo loco meliùs effluere possit. Tunc sectio peragi debet scalpello, vel cannula ad acumen perforata,

vel quia quandoque ita viscida est, ut per cannulam effluere non possit, scalpello vulnus latius fiat in decliviori loco, & notandum, quod aqua omnis non simul, & semel educitur, aliàs mors procuraretur, sed per intervalla non horarum tantum, sed dierum. Interim æger corroborantibus restaurandus est.

CAPUT XXX.

De Testudine, & Talpa.

PRivatim quoque capiti accidunt tumores nonnulli, quorum apud antiquos *Græcos*, vel *Latinos* mentio non reperitur, sed solum iis peculiaria imposita sunt nomina, à recentioribus barbaro-Latinis, nempe *Testudo*, *Talpa*, *Topinaria*, *Natta*.

Testudo est tumor magnus, mollis, aut saltem non valde durus in capite, latiori forma, à cujus forma nomen sortitus est, vel castaneæ in principio, postea vero in formam ovi excrescens, materiam continet mollem, vel saltem non valdè crassam, tunica quadam obvolutam, quæ communiter *cystis* apud Græcos, Latinè verò *folliculus* appellatur.

Talpa est tumor testudini affinis, & ita dictus, quia sicut talpa sub terra deambulat, & in ea foveas excitat, sic tumor hic sub cute cranium cariat, unde congeneres sunt affectus, & solum inter se differentes penes cranii læsionem, nam donec cranium non lædatur, testudo dicitur, talpa vero cum cranium cariet, in reliquo conveniunt. Hinc est, quòd à quibusdam confunduntur, & pro uno, eodemque hi tumores accipiuntur. Quidam testudinem à talpa penes materiam discrimen, quia in talpa est crassior, quàm in testudine, & testudinem ad meliceridem, talpam verò ad atheroma referunt. Talpam nonnulli Topinariam appellant, cœterùm topinaria diversus est affectus, & pueris familiaris, qui à phlegmate fit, quod saniei viscositas, ejusque albedo declarat: aliquando, ex phlegmate misto cum sanguine, quod color ostendit, qui non rubeus est, & ad maturitatem citò devenit. Topinariam ad hydrocephalum *Joannes Philippus Ingrassias* reducit, sed perperàm, cùm hic tumor ex aqua fiat, nec sanguinem habeat admistum, nec suppurationem patiatur.

Natta, Nata, & Napta tumor est magnus, mollis, sine dolore, & colore, in dorso præcipue excrescens, quandoque tamen in humero, aliisque partibus erumpens, à tenui quidem radice pendens, ita tamen incrementum sumens, ut aliquot libras pendat, & melonis, vel cucurbitæ magnitudinem adæquet, qui cum non semper easdem habeat figuras, ideò etiam diversis nominibus ab authoribus appellatur. Materia in eo interdum videtur carnosa, sed revera non est caro, verùm adipi similis, ideoque ad steatoma refertur.

Signa.

Præfati tumores ex descriptionibus supra traditis facile patent; sunt enim tumores molles, vel non valde duri, magni, lati, & indolentes, vel saltem leviter dolent, peculiari tunica inclusi, & figuram habent prædictis animalibus assimilem, à quibus denominationem sumpserunt.

Causæ.

Horum tumorum causam ad pituitam referunt vulgares, verùm in talpa cum calvaria carietur, pituitam salsedinis participem, vel bilem habere admistam statuunt à qua mordax, & acris redditur, quæ salsedo, vel bilis in testudine non reperitur, ideoque nulla fit erosio; Verùm sectarii chirurgi, gregariique Medici in horum tumorum assignanda causa cespitant, testudinis enim & talpæ causa est assimilatricis error, quæ dum ultimum alimentum non bene regulat, efficit, ut illud degeneret, sibi locum adsciscat, & ex partis augmento elevatur, & quia sub cute stagnat, ne hinc inde vagetur, in peculiari tunica, vel nerveo folliculo à communi cute diverso clauditur unde isti tumores meliceridis, steatomatis, & atheromatis naturam sapiunt, verùm hic materiæ copia major est, & hinc etiam tumores majores sunt. Temporis processu illius alimenti sal exaltatur, & erodendi energiam nanciscitur, ac proinde cranium corrodit, ut in Talpa observamus, unde recens tumor testudo commode appellatur, inveteratus verò ob realgarina salia, quæ temporis diuturnitate cranium corrosère, talpa nominatur.

Prognosis.

Hi tumores periculosi sunt ob cranii vicinitatem, verùm testudo minus quam talpa negotium facessit, cum timorem incutiat, nec cranium corrodat, & præcipue circa suturas. Si magna adsit cranii corrosio, præstat sinere talem humorem, quam curationem aggredi. Qui cranii corrosione destituuntur, etsi facilius curantur, adhuc tamen diuturni sunt, & tardè, vel nunquam suppurantur, & nisi totus extrahatur folliculus, perfecta sanitas sperari non potest, cum si aliquid relinquatur, inde novus germinat tumor.

Curatio.

Tenuem, & exsiccantem victus rationem instituunt vulgares, & præmissis frictionibus, cucurbitulis, enematibus, corpus purgant medicamentis pituitam educentibus, & bilem expurgantibus præcipuè in forma pilulari, quæ ad succos in capite contentos educendos valdè commendantur, nam diutiùs in ventriculo morantes, meliùs à capite, & extremis partibus evacuare possunt, quasi per magnetismum, ideòque cephalicæ, seu capitales appellantur; verùm non propter formam, & majorem in ventriculo moram validiùs purgant, quàm aliæ medicamentorum formulæ; sed quia magis vitam lacessitat, stimulatque virus laxativum validorum ingredientium, ex quibus utplurimùm constant pilulæ. Sed primùm humores præparant tribus syrupis, ut

℞. *Syr. de cort. citri*, *betonica*, *& lupulor. ana* ℥. ß. *aquæ betonicæ* ℥. iij. *m.*

Postmodum corpus purgant, ut

℞. *Pilul. cochiar.*, *fœtid. & aggregat. ana* ʒ. j. *cum cathartico rof. formentur pilulæ ix. & deaurentur.* Quòd si perfecta non succedat purgatio, post nonnullas horas à pilulis prædictis, apozema exhibent, ut

℞. *Syr. suess. & rof. solut. ana* ℥. ij. *Aquæ betonicæ*, *q. s. m.*

Corpore expurgato, si serosi humoris reliquiæ redundare videantur, vel *decocta*, *& syrupos* propinant *magistrales*, & præsertim si ossis caries inducta fuerit, ut in talpa, quasi decocta, & syrupi magistrales cariem tollerent.

Quibus peractis, si tumor fuerit minor, & sine ossis carie, ad digerentia, & discutientia confugiunt, talia sunt *cataplasmata ex absynthio, ruta, origano, & calamintha montana in vino decoctis, additis rore marino, stœcade, betonica, & rosis rubris incompletis* possunt fieri fotus, & deindè ex *oleo nardino*, *costino*, *& rutaceo cum pauca cera fiat linimentum*: Sed ad hunc usum opportuna magis rentur emplastra, quæ tenaciter adhærent, quàm cataplasmata, quæ faciliter dilabuntur, & in pueris magis, qui loco stare nesciunt, unde commendant *emplastrum de lapide Marchasitæ, & emplastrum de betonica*. Verùm errant vulgares; hi enim tumores nunquam discutientibus, & digerentibus curantur, nec folliculum, qui nerveus est, hæc vanida medicamenta resolvere possunt: imò nullatenùs his procedendum est, ne tenuioribus partibus resolutis, durescant magis molliores. Si tumor fuerit magnus, & succus tenax, mollientibus, & suppurantibus utuntur, commendant *emplastrum de mucilaginibus*, *& Diachylon magnum cum gummatibus*, *&c.* Verùm si hi tumores quibuscumque suppurantibus reluctentur, facta suppuratione, tumorem aperiunt, & regunt juxta vulgares pandectas.

At si subjectum os cariosum, vel corruptum fuerit, ut in talpa, tunc os læsum radunt, vel cauterizant.

Horum tumorum curatio chirurgia tantùm perficienda est; præmisso igitur cathartico, primò contentam educimus materiam, quæ necessariò per apertionem fieri debet, quam ferro, vel sectico celebramus; verùm ferrum exhorrent ægri, quia insalubre, & ab incisione crudum resultat vulnus, commodissimum propterea secticum judicamus, pluries à nobis descriptum ex mercurio meteorizato. Facta caustico apertione, contenta materia totaliter educenda est digitorum pressione.

Secundò folliculum extrahimus, qui nisi totaliter separetur, recidivam patitur tumor, verùm quia tenaciter partibus circumambientibus adhæret, nec facilè extrahitur, & eam separationem scalpro celebrare horribile, & dolorosum est negotium, idcircò folliculum destruimus frustulis sectici

fectici ex mercurio meteorizato, & id toties repetendum, donec funditus eximatur. Tandem ulcus emplastri fodicationum superpositione ad perfectam cicatricem perducitur. Si cranium corrosum sit, curatio instituenda est, ut latissimè *Tomo secundo cap.21. De Ulcere cum ossis carie* dicimus.

CAPUT XXXI.

De Hordeolo.

A Capite ad oculos descendimus, & ab eo affectu exordimur, qui hordeolum dicitur. Oritur tam in pueris, quam consistentis ætatis hominibus, quandoque in superioris palpebræ margine prope pilos tuberculum quoddam oblongiusculum, acuminatum, duriusculum, ac rubicundum, calore, pruritque molestum, & magnitudine fere granum hordei æquans, ac proinde hordeolum nominatur, cujus adhuc aliam speciem faciunt authores albidiorem, quam *grandinem* appellant, at nostro judicio unum & idem est, licet colorem subinde variet, nam & Vari idem faciunt, ac nonnunquam rubei sunt, interdum vero plane albicant: Judicamus ergo hordeolum nil aliud esse, quam palpebrarum Varum, consimili enim modo tandem suppuratur, ut Varus, & concretam puris particulam in se continet, quæ non nisi expressa egreditur ob spissitatem. *Est autem grando tuberculum durum, rotundum, & album, huc illuc mobile ex duriore materia, & quasi lapidescente genitum.*

Signa.

Ex dictis tumor iste satis cognoscitur; est namque tuberculum in superioris palpebræ margine, prope pilos, & magnitudine fere hordei granum æquat.

Causæ.

Pro hujus tuberculi causa statuunt vulgares humores pituitosos, qui à victu phlegmatico, & mucilaginoso cumulantur, uti sunt carnes suillæ, pingues, & aliæ adiposæ, caseus recens copiosè ingestus, poma cruda, aliique arborum fructus, lacticinia, ac in primis cum farina pultes cocta, crebro comesta, & similia. Verùm genuina causa est succus alimentitius viscosus, qui extra palpebræ solidas fibras acidi ope agglutinatur, & juxta partis texturam in hordeolum degenerat.

Prognosis.

Hordeolum nihil periculi infert, sed tantummodo aliqualem deformitatem, attamen quandoque per paucum temporis spatium oblongatur, & visui obest; Difficulter in suppurationem abit, & cum suppuratur, expressumque per se consolidatur, reverti tamen solet, ei qui semel eo laboraverit.

Curatio.

Pro hordeoli sanatione vulgares corpus *Agarico*, vel aliis phlegmagogis evacuant, ac postmodum affectam inungunt partem *oleo amygdalarum dulcium*, *vel gallinæ adipe*, *aut cera candida* fricant. Aliqui affricandas esse *muscas*, abscisso, & abjecto capite, pro remedio efficacissimo habent. Quam remediis indiga sit vulgarium medicina, ex hoc vanido conjectari licet, cum muscas in aere captare cogatur!

Si nec sponte, vel his medicamentis non suppuretur, scalpello hordeolum aperiunt, pus exprimunt, & *ovi luteum cum oleo rosaceo* imponunt. Nonnulli hordeolum curare student per ligaturam ex serico filo, nam sensim per duos, aut tres dies singulo mane sericum constringendo filum, & sponte cadit, per se cicatrix inducitur, & agglutinatur. Verum perperam scalpello hordeolum incidendum jubet *Daniel Sennertus*; nam ferrum formidolosum est, & magna sanguinis effusio succedit, quæ quandoque levi punctione irritatur, & non ita facile cohiberi potest. Præterea hordeolum non habet basim angustam, quæ filo vinciri possit. Insuper iste curandi modus dolorificus est, & perpetim tumorem, & inflammationem accersit, quæ magnifacienda est ratione partis, & tandem intermittitur curatio, vel promptissimè repullulare potest.

Hordeolum inter affectus cutaneos collocamus, ideoque topicis tantùm tollitur, unde in ejus curatione omni opera incumbendum est, ut succus ille spissus, & viscidus, inter fibras aggestus attenuetur, fluxilis reddatur, & per poros resolvatur, & exhalet. Huc faciunt ea medicamenta sale volatili imbuta, ut volatilitate sua hæc omnia peragant. Conveniunt itaque *spiritus vini tartarizatus, urinæ, lumbricorum, salis armoniaci; oleum ceræ, philosophorum, tartari p. d.* Vel *galbanum cum modico nitri subactum*, *vel sagapenum ex aceto tritum* imponimus, vel *emplastrum ex ammoniaco cum axungia viperina*. Nonnulli *hordeum*, *& chamomillam in aqua decoquunt*, eoque decocto hordeolum fovent. Vel *hordei granum jejuno stomacho masticatum* sæpiùs applicant, at non hordeum, sed saliva sanat. Sic nos plura hordeola sub initio curavimus singulis matutinis horis ægri *propria saliva* inungendo; constat namque saliva plurimo sale volatili. Plebecula *tria grana integri hordei accipere solet*, *& ea, aversa facie*, *trans caput tergum versus, in puteum præcipitare*, & sic hordeolum ei, qui ipse suis manibus hoc remedium adhibet, evanescit ob fortem apprehensionem, sive fixam ideam.

Quòd si resolvi nequeat, ad emollientia, & suppurantia confugimus, & efficacissimum remedium est, *emplastri Apostolici frustulum*, quo illud brevi temporis intervallo emollitur, rumpitur, & exeunte materia alba spissa, citò ad sanitatem perducitur. Si suppurari non possit, quia in gypseam concrevit duritiem sectione aperiendum est, & contenta materia exprimitur.

Grando iisdem curatur remediis, quæ pro hordeoli curatione attulimus.

CAPUT XXXII.

De Aegilope, Anchilope, & fistula lacrymali.

ORiri solent inter majorem oculi angulum, & nasi radicem tumores illi, qui Græcè appellantur ægilops, & anchilops, à quibus fistula lacrymalis ortum ducere solet. Verùm de horum tuberculorum natura non æquè inter authores constat; siquidem putant nonnulli, quòd ante suam ruptionem anchilops, ruptum verò ægilops vocatur, unde se consequuntur hi affectus, nam anchilopem sequitur ægilops, ægilopem fistula lacrymalis. Verumenimverò hæc duo omnia majori cum distinctione ipsi attribuere merebatur, cùm duplicis fortis videatur, nam interdum nullius inflammationis particeps est. Sed ut nostram proferamus sententiam, dicimus duos esse tumores, cùm duo sint nomina, duo enim tumorum genera major oculi angulus patitur, unum nonnunquam cum inflammatione prorumpit in tumusculum rubentem, minutoque furunculo similem, & dolorificum, in suppurationem abientem, & ægilops nominatur, & post sui ruptionem ulcusculum facientem, quod haud rarò persanationem non recipit, sed sinuosum præbet exitum, & per eum perennem suppeditat affluxum, atque sic in fistulam degenerat, quæ ob perpetuam tenuis humiditatis exsudationem lacrymalis appellatur; Alterum nonnunquam sine inflammatione, sed tumusculum saltem excitat refertum materia spissa, & viscida, pultem, aut mel, aut sevum referente, cujusmodi sunt atheroma, steatoma, & meliceris, cui melioris differentiæ ergo perpetuo anchilopis nomen competere potest. Et aliquando quidem tumor hic in superficie se ostendit, aliquando magis profundùm obsidet, & nonnisi tactu, & compressione percipitur. Tumor hic ruptus, & perperam curatus, in ulcus abit, quod vel simplex remanet, à quo pus coctum plerumque exsudat; vel serpens, & malignum evadit, à quo pus effluit crudum, quod etiam non raro sub inferiore palpebra, non extra distupto tuberculo, viam sibi parat, & per tuberculum ibi elevatum, exulceratumque aquosam, & purulentam effundit materiam, & in sinum, & oculi fistulam degenerat.

Signa.

Facile ægilops cognoscitur, quia est affectus inflammatorius, locus obscure, vel manifestò tumet, rubore in ambitu perfunditur, dolore affligitur, eoque lacinante, febris adest, quæ omnia augentur, dum tumor suppuratur, fit abscessus cum ulcere, quod nisi caute tractetur, facile pus diutius retentum cuniculas subtus agit, subjectam exedit carnem, & sinum parat, per quem sanies intus collecta, aut sponte fluit, aut presso angulo extruditur, & tumor

mor nonnihil subsidet, donec nova regeneretur illuvies, quod paucis interdum accidit horis. Quandoque sinus ad os subjectum usque penetrat, illudque exedit, viamque in narem proximam aperit, è qua graveolens quid continenter effluit, ita ut ossis illius portionem cum pure crasso, & fœtido è nare prodisse *Platerius* viderit. Anchilops cognoscitur, quia non est affectus inflammatorius, sed concolor, & immobilis.

Causæ.

Pro egilopis efficienti causa accusant chirurgi sectarii sanguinem tenuem aut biliosum, quandoque pituitosum, aut melancholicum, qui è temporum, frontis, aut faciei venis motu naturæ critico, aut symptomatico, ad illum oculi angulum accurrit, & tumorem excitat inflammatorium. In anchilope humore assignant pituitosum, lentum, & tenacem, melleum scilicet, pultaceum, & sebaceum, ut in meliceride, atheromate, & steatomate fieri solet. Causæ externæ sunt ictus, casus, contusio &c. Verùm vulgarium causas explosimus *c. 2. de inflammatione, & c. 7. de atheromate, steatomate, & meliceride.*

Unde pro nostra sententia, & juxta nostra principia ægilopos fit ex sanguine in arteriolis, vel venulis in majori oculi angulo concrescente, vel indè effuso, qui tuberculum excitat, & abscessum gignit. Anchilops fit ex succo nutrimentitio in oculi angulo degenerato, in folliculo plerumque incluso, hinc tumor dolore, & ferè suppuratione destituitur. Fistulæ lacrymalis causa est assiduus palpebræ motus, iste enim non permittit, ut continui solutio secedat, & impedit quoque ne facilis sit illius curatio.

Prognosis.

Ægilops difficulter curabilis est, ob vicinitatem nobilissimæ hujus partis, oculi nempè, nisi accuratè ei occurratur, nam si discutientibus utimur medicamentis, quia calida, & acria sunt, inflammationem augent; si liquidis, facilè de his aliquid in oculum fluit. Tandem, quia citra obligationem medicamenta non adhærent, illa tamdiu perferre difficile est. Unde Medici ad ægilopes pauca scripsere medicamenta. Difficile redditur malum, si tumor profundas occupet partes. Si tumoris ad interna fiat ruptio, pejus est, quia metuenda est subjectorum ossium corruptio. Quò profundius fuerit ulcus, eo difficillimam reddit curationem, & si ulcus fuerit cancrosum, nulla curatio tentanda est, ne chirurgus famam suam macula inurat, quia incurabile est tale malum. Si malum fuerit recens, & citra ossis læsionem, non ægrè curatur; si verò chronicum, & cum ossis læsione, difficillimè. Ægilops ad cancri naturam accedens curare perniciosum est, cum mors acceleretur.

Anchilops non tam medicamentis, quàm chirurgia opus est, & ratione partis difficillimæ est curationis.

Fistula lacrymalis recens, & quæ extrinsecum orificium habet manifestum, non ægrè curatur, contrà verò, ægrè. Fistula lacrymalis plerùmque malum chronicum est, tum propter perennem materiæ affluxum, tum quia decens ligatura ea parte commodè fieri nequit, tum tandem medicamenta debilia partìm proficiunt, fortia verò oculum lędunt.

Curatio.

Curatur à vulgaribus incipiens ægilops, ut incipiens inflammatio, tenui scilicet, & refrigerante victu cum abstinentia à vino, & calidis cibis. Crebrius utuntur cucurbitulis, frictionibus, enematibus, si opus est, ac etiam venæ sectione, & corporis purgatione, præsertim si biliosus fuerit sanguis. Fronti repellentia adhibent ex *aqua rosacea, succo plantaginis, portulacæ, ovi albumine, & bolo armeno, aceto rosaceo &c.* Tempore procedente discutientia addunt, ut *fœniculi succus, aliquid thuris, myrrhæ &c.* Si malum perseveret, sola discutientia adhibent, inter quę *nux rancida*, tanquam multùm discutiens à multis commendatur. Si tumor ad suppurationem tendat, juvetur *emplastro diachylonis, vel fermento cum lacte muliebri, & croco.* Si sponte non rumpatur, nec apertio differatur, ne pus subjectas erodat partes, & ulcus sinuosum, & fistulosum incurabile gignat. Dùm sectione aperitur, applicant fronti, & oculo *spongiam aqua rosarum madidam, vel stuppam cum ovi albumine.* Apertum tumorem *molle rosaceo, vel oximel. simpl., vel unguento Aegyptiaco abstergunt.* Nonnulli *viridæ æs* per se solùm pro secreto habent, deindè sarcoticis utuntur unguentis.

Anchilopem cauterio, seu ignito instrumento aperiunt, defensiva fronti, & oculo applicant, nempè *spongiam, vel stuppam posca madefactam*, & materiam cum suo folliculo funditùs eximunt, deindè *melle rosaceo, vel unguento Apostolorum misto* abstergunt, & tandem incarnantibus cicatrizant. Verùm hoc quod vulgares referunt, facilius est dictu, quam factu.

Si fistula jam sit genita, ejus orificium *turunda ex spongia, aut radice gentianæ, sive sambuci medulla parata* dilatant, deindè saniem compressione expurgant & *unguento Aegyptiaco, vel melle communi cum oleo rosaceo* detergunt, & postremò carne implent, & cicatricem inducunt. Verùm si fistula callum in fundo contraxerit, quod durities ostendit, aut sit cum ossis erosione, quod deprehenditur, si immisso specillo asperitas quædam in osse, aut sonitus quidam pulso osse, perioſtio absumpto, animadvertatur, utrumque enim & fistulæ callus, & ossis erosio consolidationi reluctantur. Tunc actuali cauterio adurunt, quinimò non tantùm in his casibus, sed etiam ubi sæpiùs parti humorum fluxus fiant, & internorum viscerum vitio excrementa suggeruntur, ustionem consulunt. Corpore itaque purgato, & idoneis instrumentis paratis, quorum oblonga, & obtusa sit forma apposita ulceris circumferentiæ, & profunditati respondens, ut os nudatum aduratur. Cautè procedunt, ne oculus lædatur, & vicinæ partes inflammentur, ac proindè *linteolis in aqua rosacea infusis, aut in ovi albumine, aut alio succo frigido, aut posca imbutis* conteguntur, ne ignis caliditatem sentiant; locus autem ter, aut quater ignitis instrumentis uritur, deindè imponunt *Linteola ovi albumine, & aqua rosacea, aut posca optime simul concussis madida*, & frequenter mutant, nec exsiccari permittunt, postea *recenti butyro* escharæ casum procurant, qua sublata, sarcoticis unguentis, vel pulveribus carne locum replent, & demum emplastris, vel siccis filamentis ulcus glutinant. Quod si æger actuale exhorreat cauterium, dilatato ulceris orificio per sectionem, vel per turundam, os desquamant, & super eo *alumen rochæ ustum, vel vitriolum ustum* applicant, quæ squamam de osse tollunt, & corruptam fistulæ carnem absumunt.

In ægilopis curatione nullatenus convenit medicamentum purgans, & phlebotomia juxta nostra principia, ut in superioribus jam diximus. Cæterùm præpedienda est suppuratio, quantum fieri potest, & ad hunc finem repellentis applicatione utimur, cujusmodi optimum est Saturni saccharum in aqua rosarum dissolutum, & intinctis panniculis huic inflammationi incipienti assorum, & ea omnia tam interna, quàm externa de inflammatione dicta. Post repellentia adhibenda sunt resolventia, quorum usui inservire potest celebre *Amati Lusitani ceratum* contra ægilopas, ut

℞. Aloes lotæ, thuris, myrrh. ana ℥. ß. cerussæ, sang. dracon., sarcocollæ an. ʒ. iij. test. cochl. pulv. ʒ. ij. gum. opop. in acet. sol., lapid. hæmatic. ana ʒ. j. ß. croci ℈. ij. ceræ, resinæ ana ℥. iij. m. omnia ad ignem f. s. a. ceratum.

Verùm sequens potentiùs resolvit, & dissipat:

℞. Mastich., thuris masculi ana ℥. j. santal. rubr ℥. ß. croc. ℈. j. ß. flor. chamæmeli, ros. rubr. ana m. j. fiat omnium pulvis subtilissimus probè mistus, cum

℞. Ceræ ℥. ß. axung. cervi ℥. j. ol. camæmel., bacc. juniperi ana ℥. ß. f. s. a. emplastrum, Quod superinductum panno, & dietim bis superpositum ægilopem non tantùm, sed quoscumque tumores, in primis verò circa pudenda extirpat, omnem sanguinem subcutaneum dissolvit, est singulare ad erysipelas, & quamvis inflammationem dissipat.

Verùm quia hujusmodi resolventia, quandoque ex neglecto opportuno tempore adhibita non fuere, & ægilops suppurari incipit, ideoque suppuratio acceleranda est maturativis, nempe *emplastro nostro Benedicto, fodicationum, vel Apostolico.* Nihil autem ferè tam cito maturat, & abscessus rumpit, ac *cæpa sub cineribus cocta, contusa, & cum portiuncula saponis nigri & pinguedinis lardi subacta*, & per modum cataplasmatis superligatæ. Ruptum abscessum ter, vel quater in die *balsamo proprietatis* irrora cum filamentis, postmodùm *emplastro Apostolico, vel fodicationum*, fove, & optimè sanatur, absque eo, quòd in fistulam abeat.

Solet quandoque, imò ferè semper, fistula lacrymalis ægilopi non rectè curatæ succedere; verùm semper fistula lacry-

lacrymalis chirurgorum ignorantia fit, & postmodùm fistulas salubres esse ægrotis suadent; si itaque fistula lacrymalis alterius errore inducta vobis occurrat, hoc modo curabitur: primò corpus à pravis humoribus *extracto catholico* purgabitis, deindè si recens fit, & callum non adeò durum contineat, *proprietatis balsamo*, *& imposito emplastro Oppoteldoch*, intra paucos dies curatur. Si vero diuturna fit, & durum contraxerit callum, *butyro antimonii rectificato*, sed magna cum diligentia, vel *spiritu salis armoniaci* leniter illiniatur, excitat quidem nonnullum dolorem, sed brevi rursus cessat, consumpto callo, & mundificato ulcere, postmodùm *emplastro Oppoteldoch* sanatur. Interim non desint *potiones vulnerariæ* quæ intrinsecè sanationem promovent.

Solet interdùm fistulæ lacrymalis ichor os subjectum carie inficere, tunc felicissimè eodem *spiritu salis armoniaci*, *vel nostra euphorbii tinctura* ad lævorem reducitur os, & supra dicto emplastrò cicatrice obducitur.

In anchilope purgantia & sanguinis missiones omninò inutilia sunt, ejus quippe materia est extra naturæ jurisdictionem in folliculo deposita, ideòque per apertionem materiæ eductio, & totalis folliculi extirpatio per mite secticum celebranda est, sed magna cum solertia, ac postmodum *proprietatis balsamo*, *& emplastro Apostolico* imposito, exactissima completur curatio.

CAPUT XXXIII.

De Narium Sarcomate, & Polypo.

Ab oculis ad narium affectus nunc descendimus, varii sunt narium tumores, scilicet erysipelas, cancer, verrucositas, inflammatio &c. verùm hic tantùm nos de narium Sarcomate, Polypo, ac gutta rosacea agimus.

Sicut ozena est narium ulcus, ita sarcoma, & polypus sunt excrescentiæ in naribus genitæ; ideòque sarcoma est quædam rudis carnis excrescentia, quæ certa figura caret, eodem ferè modo ac in aliis ulceribus quædam caro luxurians excrescere solet, ac propterea Græcè *hypersarcosis* nominatur. *Polypus* verò est quædam carnis excrescentia certam habens figuram, ex radiculis quibusdam exilibus pendens, nunc è naribus pendens, vel eas carne replens, vel quandoque in palatum descendens.

Ex similitudine nomen sortitus est; etenim polypo marino pisci forma, & quandoque callosa durities polypodis in naribus exorti simillima est. Appellatur à nonnullis *narium hæmorrhoides*, quia non dumtaxat hæmorrhoidibus in ano quadantenus assimiletur polypus, verum etiam profusionis sanguinolentæ proles fit, ut illæ in ano.

Differt à sarcomate polypus, quia sarcoma magis in imis narium partibus, quæ carnosiores sunt, subnasci solet; polypus verò in summis, ac superibus partibus ad nasi radicem adnasci solet, ubi quandoque ad palatum propendet, & communis oris meatus obstruit, & post gargarionem facilè conspici potest; non raro quoque si multùm excrescat, extra nares pendulus prominet, modò mollis, modò albus, modò ruber, ac interdum lividus, in austrina constitutione maximè turget, tempore aquilonio, & ficciore imminuitur, & flaccescit. Si læditur, mirum in modum sanguinem profundit. Tandem polypus angustum habet fundamentum, sarcoma latum: ad hæc polypus habet carnem sui generis, & quo melius intelligas, ut polypus referat, tumor necesse est in pedes, aut cirros dividatur; ut sarcoma sit, satis est unam adesse, & globosam veræ partis protuberantiam.

Signa.

Horum affectuum signa in sensus nostros occurrunt, & manifesta sunt; carnea enim narium excrescentia in oculos occurrit. Polypus sæpè totam narium cavitatem opplet, penè extra eas prominet, & hinc ægri in respirando non levem percipiunt difficultatem: quandoque ab una in alteram narium partem, imo ad palatum proripit, hæmorrhagias quoque subinde patiuntur spontaneas largissimas; quæ sæpè nec internis sisti possunt remediis. Duo polypi interna narium foramina adimplentes, suffocationis periculum minantur.

Causæ.

Sarcomatis, & polypi causas credunt vulgares esse humores lentos, viscidos, & pituitosos à cerebro in nares defluentes, cum aliqua sanguinis portione admistos, qui in earum ulceribus in carnes abeunt excrescentes.

Verum errant in horum affectuum assignanda causa, non enim humores viscidi, & pituitosi, vel sanguis ipse harum excrescentiarum possunt esse causæ, sed unicus succus alimentitius nimium viscidus, & impurus, qui ad partes narium ulceratas, aut ad fibrillas disruptas majori copia confluit, ibidem diutiùs detentus solidis fibris opponitur, easque extendit, agglutinatur mediante acido humorum coagulatore, & in luxuriantem carnem mutatur, quæ ob perennem succedentium particularum affluxum augetur, & neglectu non solum nares obstruit, verum etiam ad palatum propendet.

Differt sarcoma à polypo, tanquam genus à specie, figura, & magnitudine: sunt itaque unum & idem, eandemque pro genesi causam agnoscunt, & iisdem curantur remediis, sed per hoc tantum discriminantur, quod affectus incipiens sarcoma vocatur, confirmatus vero polypus qui ægre curatur. Hinc loquelam, & respirationem impedit, præcipue si tenui pediculo suspensus in latum, & crassum se extendat, & speciem hanc polypi ventre amplo, rotundo, & oblongo referat, unde nares oppleat, verum etiam adoratus diminutiones, & abolitiones: perit enim adoratus, aut saltem imminuitur, impedito etiam narium meatu, ossisque ethmoidis foramine, & suffecto aliquo excremento.

Prognosis.

Sarcoma utplurimum facile curatur, & polypus difficilem admittit curationem, attamen si fuerit mollis, albus, ruber, vel colore ex albo, & rubro præditus, curationem recipit; durus vero, fuscus, vel lividus, & præsertim fœtidus, fere curationem repudiat, quia cancro est affinis, & periculum est, ne in cancrum abeat, unde si cancrosam induat naturam, fere incurabilis est. Polypus, qui oculis cernitur, & imæ, vel mediæ narium parti adhæret, faciliùs curatur; qui vero in narium penetralibus radicatur, & cerebro vicinior est, difficilem recipit curationem, quia ad eam partem vix remedia pertingere possunt.

Curatio.

Utrumque affectum iisdem curant remediis vulgares, quæ ita dirigunt, ut caro illa p. n. tollatur; verum ante omnia causam auferunt antecedentem, sanguinem mittendo, humoremque pituitosum à capite in nares depluentem purgando. Victus rationem attenuantem, & exsiccantem præscribunt. Revulsionis, & derivationis gratia non desunt cum scarificatione cucurbitulæ, vesicatoria, & cauteria. Interim caput apophlegmatismis purgant, & exsiccant, admoto cataplasmate ex cochleis, aut consimili. Fronti adhibent cataplasmata adstringentia ad fluxionem intercipiendam. Post hæc caput roborant sacculo parato, ex *salvia*, *betonica*, *sampsuco*, *lavendula*, *stœcade*, *rosis rubris incompletis*, *melissa*, *nuce moschata*, *caryophyllis*, *cinnamomo*, *thure*, *mastiche*, *&c.* Nonnulli in hoc affectu guajaci decoctum cum victu exsiccante laudant.

Tandem carnis excrescentiam, si sub oculos venit, idoneis abscinduut ferramentis, & quod post sectionem remansit, medicamentis, escharoticis, vel candente ferro auferunt. Vel si tenui adhæret pediculo, circa radicem polypum ligant filo serico bene cerato, aut pilo caudæ equinæ, & intra septem, aut decem dierum spatium nutrimento destitutus excidit. Quod si in narium penetralibus radicetur narem scindunt, ut fieri solet in equis, & ita polypum abscindunt, & ferro, aut cauterio inurunt. Vel causticis absumunt medicamentis, quæ sub initio, dum affectus est recens, adstringentia, & exsiccantia mitiora esse debent prius quam ad vehementiora deveniant.

Primo itaque usurpant medicamentum compositum ex tribus generibus malorum granatorum à *Galeno* decantatum *lib. 4. de comp. med. secloc. cap. 3.* quod sic se habet: *Accipiantur tria mala granata ex tribus generibus eorum, acidis, dulcibus, & mediis, eaque matura, ac recentia*

tia terantur simul in mortario: Deinde succus exprimatur, & coquatur in linimenti formam, naribus infundatur, & faces expressæ in pessulos conformentur, naribus frequenter indendos. Hoc remedii genus citra mordacitatem polypum absumit, attamen longiori indiget tempore.

Hujus arcani occasione à *Galeno* descripti, quidam chirurgus *Galenista* nobis in mentem venit, qui ægroto tumore in liene laboranti incumbebat, ei ut manè, & vesperi tumorem olei amygdalarum dulcium balsamo per quatuor menses inungeret, imperavit, post quos iterùm ad alios quatuor menses eidem inunctioni, ut persisteret, & iterùm ad alios quatuor, & sic deinceps; tandem nullum juvamen lienosus percipiens ex amygdalarum dulcium oleo, devovens *Galenistæ* animam, inunctioni vacare renuit, cui chirurgus inquit: si longissimo tempore inunctioni institisses, forsan tumor suppuratus fuisset.

Sed major est vulgarium dolus, & ignavia, qui postquam aliquis infirmus in eorum incidit manus, post quinque, vel sex menses cum totali æris, & salutis jactura eum destituunt, & hoc receptum præscribunt:

℞. *Tabellionem unum, testes numero vij. adde sacerdotem cum aqua, & oleo benedicto, & dispone domi tuæ; quia &c.*

Malum insanabile proclamant, quia pro suis viribus juxta *Galenicæ artis Pandectas* omnia possibilia applicuerunt medicamenta; sanguinem enim detraxerunt, purgans propinaverunt medicamentum, sedis venis hirudines imposuerunt, clysterum myriades injecerunt, syrupos magistrales, decocta per plures menses accepit æger, & tandem duo cauteria aperta fuere, & his infirmus non evasit, signum est morbum fuisse incurabilem. O terque quaterque miser, qui in vulgarium incidit potestatem! Sunt omnes morbi Dei flagella propter peccata, & isti medici divinæ ultionis executores, vescuntur peccatis populorum, ut *Ecclesiast. c. 38. num 15. Qui delinquit in conspectu ejus, qui fecit eum, incidet in manus medici* Ideoque *ibid. num 9. fili in tua infirmitate, ne despicias te ipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te. Averte à delicto, & dirige manus tuas, & ab omni delicto, munda cor tuum.*

Si polypus sit durus, mollientia præmittunt ex *medulla vitulina, adipe anserino*, cui temporis progressu aliquid *bdellii, & ammoniaci* admiscent. Deinde ad hujus pulveris applicationem deveniunt, ut

℞. *Pulv. ros. rubr.* ℥. ß. *Malicorii* ℈. j. *Lithargyr., Alum. ust. ana* ℥. ß. *Aerug. gr. jv. m.* Vel ad hunc usum emplastra revocant, quæ sine dolore polypum absumere credunt, ut

℞. *Empl. de mucilag.* ℥. ß. *Pulv. sabinæ* ℨ. ij. *Malaxentur, & incorporentur simul.* Ex hac massa efformant cereolos justæ magnitudinis, & in nares intrudunt.

Si hæc non sufficiant, quia malum pertinax est, ad validiora, & caustica confugiunt medicamenta ex *Chalcantho, mysi, chalcitide, squama æris cum melle, unguento Aegyptiaco &c.*

Verùm ex his vulgarium medicamentis nihil frugi, ac certi sperari potest, licet per longissimum tempus adhibeantur, sed plus molestiæ, & noxæ, quàm utilitatis. Nec adhærent ob humiditatem, nec persistere possunt, mitia nihil prorsus auxiliantur, caustica verò interiores narium partes afficiunt, & inflant; undè ex his plus dedecoris, quàm Laudis vulgares sibi comparare possunt. Quapropter mitiora usurpant, & lenitivam exercent curam. Morbum protrahere, non curare possunt: itaque falsa, & impostorio arte victum quæritant.

Sarcomatis, & polypi curatio institui debet aquilonio, & ficciore tempore, dum flaccescit, & ea exigit medicamenta, quæ succum alimentitium à viscidítate, impuritate, & aciditate mundificant; eapropter, præmisso purgante mercuriali, ad sudorifica, diaphoretica, & absorbentia cum essentiis cephalicis alibi descripta, tum demum ad topica devenimus. Pro certissimo experimento commendant aliqui turundas radicis gentianæ cum unguento sequenti illitas.

℞. *Pingued. anseris q. pl. fol. malvæ, rad. alth. q. s. coque simul, deinde exprimantur per laciniam, & f. Ung.* Vel

℞. *Butyr. recent., pingued. capi, ol. olivar. q. omnium pl. Adde ceræ exiguum, Et f. ung. In alterutro horum unguentorum merc. præcipit. vel. Arcani corallini. Vel etiam merc. vitæ* ℈. ß. *vel* ℈. *j. m.*

Hoc unguento parato inungatur turundæ ex radice gentianæ factæ, & naribus indantur, si cavitatem habuerint: sin minùs polypus propendens tantum inungatur aliquoties, idque fiat, donec totus absumptus fuerit.

Alii pro specifico extollunt Nasturtium hortense, & aquaticum, ut

℞. *Nasturtium contusum, intrude illud affecto foramini; vel si non sit spatium, exteriùs superliga, vel eo sacculum coriaceum imple, quem naribus appende, viginti quatuor horis elapsis, ligaturam remove, & polypum corrugatum invenies, quem scinde, non tamen ad carnem usque, ne magnam excitet hæmorrhagiam.*

Intrude deinde contusum nasturtium in illud foramen, donec omnis luxurians caro abscedat. Si verò in oppleto foramine non detur spatium, tum expressum Nasturtii succum bis vel ter in die immitte, & perfectè curabitur, quod nos sæpissimè experti sumus felici cum successu.

Solent quandoque ejus excrescentiæ esse callosæ, & remediis vel difficulter cedere, nos tamen sequenti multoties polypum curavimus:

℞. *Merc. præcipit.* ℥. ß. *Illi superpone sp. Vin. ard.* ℥. *iij.* Quem accende in totalem ejus conflagrationem, & hoc modo præcipitatus dulcis, sive correctus efficitur, hunc unguento aureo commisce, polypo impone bis in die. Post ejus consumptionem unguento albo ex succis refrigerantibus cicatricem induces. Si ulceratus sit polypus, proficuus erit *cinnabaris fumus*, si bis in die per syphonem chartaceum in polypi narem recipiatur; hic enim fumus polypum consumit, postmodum per idem unguentum album ex succis inducenda est cicatrix.

Optimum pro sarcomate, & polypo remedium erit *oleum viridis æris*, quod ita paratur:

℞. *Virid. æris part. j. nitri part. ij. pulverisentur, & optimè misceantur, ponantur in tigillo, & carbone incendantur, donec deflagrarint, quod remanet solvatur in cella p. d. Vel in vesica suilla diligenter clausa, & in aquam demersa.* Sed præstat *oleum sulphuris, vel vitrioli*, attamen in applicatione summa solertia adhibenda est, ne nares lædantur.

Maximoperè præstat *spiritus mercurii albus*, nam si summa cautione sarcoma, vel polypus semel, atque iterùm tangantur, felicissimè persanantur, qui ita paratur.

℞. *Merc. meteoriz. pulv. part. j. argillæ rubræ part. ij. m. Et efforma cum aqua globulos in umbra exsiccandos, destilla deinde ex retorta vitrea per arenam igne suppressionis (gradatim tamen) horis ij. adhibito, prodit elegans spiritus, quem serva. Si quid mercurii sublimetur, cum recenti argilla m. & procede, ut anteà.*

Præter remedia ad polypum descripta, unum præ omnibus infallibile adducemus, ad quod tanquam ad sacram anchoram recurres, quo non frustrà curationem tentabis, hoc erit *aqua salis armoniaci*, quæ ita paratur:

℞. *Tart. crud. pulv.* ℥. *ij. Salis armoniaci pulv.* ℥. *j. m. & in vase sublimatorio sal sublimabis, quod iterùm cum eodem tartaro miscebis, & iterùm sublimabis, hoc quater repete. Tunc sal sublimatum in humido loco repones; ibi enim resolvetur in aquam*, quæ sine dolore, & absque recidiva polypum exterminat.

Verùm efficacissimus omnium erit *spiritus salis armoniaci*, tali modo elicitus:

℞. *Salis armoniaci q. u. m. cum argilla humida, Ac exinde fac globulos. Destilla s. a.*

Sal armoniacus est ita summè volatilis, ut nullo modo destillari possit, præditus est enim mercuriali natura, abundat sulphure, quod facile sublimatur: attamen argilla per minima inter sales particulas interjecta sublimationem inhibet, & faciliùs ignis activitate cogitur in spiritum, quod omittentes plures spagyrici omnem laborem, & operam frustrà perdiderunt, nam sal armoniacum cùm sit summè volatile in salis volatilis forma in retortæ summitate, & collo sublimatum invenere, non autem attenuatum in forma spiritus intra receptaculum receperunt; Mediante destillatione effensificatur, majoremque nancifcitur perfectionem, dum ad summam essentiæ puritatem, & sublimitatem devenit, & sua subtilitate permeabilis evadit.

CAPUT XXXIV.

De Gutta Rosacea.

SOlet quandoque nasus quadam p. n. rubedine infici, & gutta rosacea vocatur, si rubedo vehemens sit, *gutta rabiosa* appellatur, quæ integrum nasum, veluti tuberculatum, & panni scarlatti instar, rubrum reddit. Hæc interdùm rubedo est absque pustulis, vesicis, vel ulceribus; ac interdùm cum ulcere, & hæc ultima differentia etiam *Noli me tangere* vocatur, quam nonnulli describunt, quòd in facie, præ-

præfertim fupra mentum, circa os, & nafum oritur, atque ita dici putant, quia ex remediis etiam, quæ congrua videntur, irritetur potiùs, quàm fedetur, ac fanas depafcendo partes progreditur, ut hoc *Tomo cap. 9. de cancro diximus*, *& tomo 2. cap. 23. De ulcere cancrofo*, *lupo*, *& noli me tangere*.

Signa.

Ex his, quæ fuprà attulimus guttæ rofaceæ figna fatis clarè patent, & ex ipfo vifu etiam internofcitur.

Caufa.

Affignant *Galeniſtæ* chirurgi pro guttæ rofaceæ caufa fanguinem fervidum ob calidam hepatis intemperiem genitum, qui ad nafum delatus diffunditur, & erubefcentiam facit, quia nec remeare, nec difcuti poteft. Verùm apud vulgares non eft malum in toto corpore, quod non faciat hepar. Maledictum hepar, quod tot agafones fecit *Medicos*; Sed de his næniis alibi. Putant *Galenici* ejufmodi erubefcentiam cuticulæ tantùm exteriori adhærere, fed errant; nam interioribus carnis, & cutis partibus firmiter adhæret, adeò ut quofdam infigniter deceperit, qui fibi perfuaferant, fi liquore aliquo cauftico exteriorem abfumerent cuticulam, aliam novam legitimè coloratam fuccretura, facta autem experientia, fui opinamenti vanitatem deprehenderunt, & quòd rubedo illa in carne firmiter adhæreat, nec medicamentis cedat.

Non negamus fanguinem effe guttæ rofaceæ caufam, attamen fit fecundum noftram fententiam ex fanguine nimis fpirituofo ad nafi arteriolas capillares fub teneram cutis texturam delato, (ac proindè malum hoc potenter vinum potantibus obftringit) in quibus diutiùs ftagnans, multis particulis falinis fixioribus maximè acidis refertur, nec ideò remeare, nec difcuti poteft, & quodammodò eas dilatat, turgidas, & protuberofas reddit ac per cuticulam fuo colore translucet.

Prognofis.

Malum hoc delicatulis, & formofitati admodum ftudentibus perquam intolerabile eft, & difficulter curatur, cum medicaminibus non cedat, fed tantum curationem fufcipiat palliativam, & præcipuè fi nafus puftulofus, & exulceratus evadit, ac plerumque hominem ad mortem ufque comitatur. Interdum in nafo tubercula ifta adeò incrementum fumunt, & nafus valdè augetur, ut vifionem impediat.

Curatio.

Non curant guttam rofaceam vulgares, nifi prius hepatis, & fanguinis vitium auferant, licèt enim hujus mali caufa continens difcutiatur in nafo, femper tamen indè nova fubminiftratur materia, eft veluti ventris crepitus, qui perpetuò nafum ferit. Itaque pro curatione fanguinem detrahunt, humorem biliofum, qui plerumque admifcetur, evacuant, cucurbitulas cum, & fine fcarificatione fæpiùs fcapulis affigunt, illafque affligunt, fed in primis hepatis, & fanguinis calidam intemperiem temperant *Syr. de fumar. mai.*, *Cichor. Nic.*, *fero lactis caprini*, *balneis aquæ dulcis*, *pulveribus viperarum &c.* Deinde ad topica accedunt, ubi nafus tantum rubet, refrigerantibus, ubi verò puftulis eft inquinatus, difcutientibus utuntur, quæ omnia fub forma aquarum, liquorum, linimenti, vel unguenti adhibent.

Pro guttæ rofaceæ curatione neceffe eft, ut fanguis in arteriolis ftagnans fluxilis reddatur, & à particulis falinis fixioribus, & acidis purgetur: qua de re omnia conveniunt diaphoretica, & fudorifica pluries relata, & porofa, ut *oculorum cancrorum magifterium*, *corallia alba*, *cryftall. mont. præp.*, *lac perlarum &c.*

Quò ad topica fequentia commendamus, ut

℞. *Fragorum* ℔. *j. lactis caprini* ℔. *ij. album. ovor. num. xx. fem. cydonior.* ℥. *ij. camphoræ* ℥. *ij. aluminis*, *fulph. ana* ℥. ß. *m. deftillentur.* Vel

℞. *Camph.* ʒ. *j. affunde fenfim in mortario agitando ol. amygdal. dulc.* ʒ. *iij.* (hac methodo fit butyrum camphoræ, fed mortarium debet calefieri,) *Poſteà fenfim affunde ol. tart. p. d.* ʒ. *ij. vitell. ovor. num. ij. m. Hinc adde facch. faturni* ℥. ß. *m. diligenter. Tandem fenfim affunde aquæ flor. fabar.*, *Liliorum albor.*, *Fragorum fine vino ana* ℥. *ij. m.* His mifturis locus affectus bis, vel ter illinatur. Vel

℞. *Ol. tart. j. fulph.* ʒ. *ij. camphoræ* ʒ. ß. *cerufſæ*, *Lithargyr. ana* ℥. ß. *aquæ rof. q. f. Stent in vitro claufo ad folem.* Vel

℞. *Aq. fpermat. ranar.* ℥. *ij. camph.* ʒ. *j. ol. faturni p. d.* ℈. *j. m.*

Verùm maximopere ad guttam rofaceam valet fequens Matthioli experimentum, ut

℞. *Camphoræ*, *fulph. viv. ana* ʒ. *j. myrrhæ*, *thuris ana* ℥. ß. *aquar. fragor.*, *rof. albar. fcrophular. ana* ℥. *v. Infolentur in vafe vitreo optimè claufo per decem dies*, *vel amplius*, *poſteà in M. B. deftilla*, qua pars affecta in die fæpiùs abluatur. Vel hoc aliud experimentum, ut

℞. *Ceruff. albiff.* ℥. *iij. lithargyr. argenti* ʒ. *j. camphoræ* ℈. *ij. aquar. nymph.*, *folani*, *Fabar. ana* ℥. *iij. aceti alb.* ʒ. *ij. Refideant horis fex*, *filtra*, *& ferva* qua gutta rofacea bis, & ter dietim madefiat:

Potiora autem guttæ rofaceæ remedia petuntur ab his, quæ naturam habent cutem humanam albificandi, tenuem, mollem, delicatam, & emaculatam reddendi, extrahendo nimirùm ex ea id, quod ipfam obfcurat, & opacat, cujufmodi funt *aquæ ftillatitiæ è floribus fabarum*, *ranunculo*, *ftercore humano*, *& vaccino* (hanc nonnulli appellant omnium florum,) *figillo Salomonis &c.* quibus facies fæpius lavatur, & fponte reficcari finitur; fequens autem à Paracelfo ad hanc intentionem in fpecie commendatur:

℞. *Album. x. ovor. ad duritiem coctor.*, *calcis five pulv. teftar. ovor.* ℥. *vj. ex his commiftis deftilla aquam*, *urgendo in fine ignem*, *quò humiditas è teftis omnis propellatur*, *egreffam aquam denuò relictis fæcibus fuperfunde*, *& fecunda vice ab eis deftilla*, *huic aquæ retificatæ impone Fol. argenti*, *cerufſæ*, *cinerum ftamni*, *pulverifque ftamni ana* ʒ. *ij. ac invicem per integrum menfem digere*, *crebrò materiam agitando*, *poſtmodum iterum deftilla*, & eo liquore affectam partem collue.

CAPUT XXXV.

De Puftulis, *& Morphæa.*

Sicut gutta rofacea integrum occupat nafum, veluti tuberculatum, & inftar panni fcarlatti reddit rubrum, ita puftulæ, & morphæa faciem depravant, & venuftatem tollunt; Sunt hi affectus confanguinei, & faltem gradibus inter fe differunt; dum enim rubicunda phlogofis in facie apparet, in conftanti rubore permanens, nihilque damni præter aliqualem deformitatem inferens, tunc ille affectus faciei rubor vocatur; fi verò ea rubedo etiamnum exaltatur, plurimaque tubercula nafo infpergit, gutta rofacea appellatur, de qua capite præcedenti egimus, in ea tamen non eft exulceratio, fed tubercula ficca rubicunda excitantur, quæ veluti puftulæ carneæ funt, neque exulcerantur, nec pruritum, vel dolorem inferunt: aft fi rubor mutatur in colorem lividum, violaceum, fufcum, vel cinereum, ac tubercula in puftulas, & veficas abeunt, tunc dicitur Morphæa. Eft igitur Morphæa affectus in faciei cute enafcens, & non alibi, quod fi fortè alibi corporis aliquid fimile pronafceretur, non effet tamen morphæa, fed potius lepra.

Signa.

Morphæa alium non infeftat locum, quam faciem, neque ulteriùs ferpit, fed in facie fixa manet, excitans ibi puftulas humidas, pruritum, dolorem, & intumefcentiam, tantamque coloris fœditatem, ut ignorantibus lepra videatur, fed, ut dictum eft, ea non eft, neque in eam mutatur, vocem etiam non reddit raucam, ut lepra, ubicumque enim vocis raucedo, aliaque figna concurrunt, morphæam tunc non adeffe certum eft.

Caufa.

Pro morphææ caufa vulgares ad notas humoris melancholici, & atrabilarii recurrunt fabulas. Verùm noftra fententia eft, morphæam fieri à fanguine vappido ad faciei vafcula delato, qui ibi ftagnat ob muciditatem, & lentorem, nec remeat, nec refolvitur, à quo ichor refudat, ac per internam carnis fubftantiam fe diffundit, & refolutione deftitutus primò ruborem, deindè tubercula cum

cute

cute fusca, livida, & subluridа, & tandem pustulas cum vesicis parit.

Ut autem unusquisque sciat, quid pro humore melancholico, & atrabilario intelligere deberent humoristae, secundum nostram sententiam, & principia dicimus esse sanguinem naturae frigidae, scilicet paucos habentem spiritus, qui ipsum à corruptione praeservent, & tueantur: non secus ac vinum austerum, & debile, quod ob spiritus ardentis paucitatem non diu conservatur, sed mucidum fit; dulce verò, & forte vinum semper spiritu ardente abundat, atque ab eo diutissimè conservatur, ut quisque per destillationem observare poterit. Sicuti ergò vinum debile in superficie mucescit, cuticulam generat, ac fracedinem, ita etiam sanguis melancholicus, & atrabilarius naturae frigidae, & austerae, ac ob paucitatem spirituum corruptionis maculam in superficie scilicet in cute contrahit, uti omnes melancholici colorem cutis fuscum, lividum & subluridum habent, atque in dicta cutis superficie facillimè mucorem quasi contrahunt. Hinc etiam ob spirituum paucitatem melancholici sunt tardi, timidi, moesti, tardi ad iram, pulsus habent tardos, & parvos, venae sectio ipsis nocet, & frigidis tentantur morbis.

Prognosis.

Morphaea in prima sua conceptione iisdem remediis, quibus gutta rosacea curatur, curari potest; tunc enim exteriori saltem haeret cuti, progressu autem temporis introrsum fermentat, ac reliquum sanguinem, & carnem sua inficit fracedine, ac ad corruptionem disponit, quae postmodum exulceratur, & nigricantem producit pustulam, & partes exulceratae tandem excidunt, certissimum est argumentum morbum jam esse confirmatum, & insanabilem actualemque incoepisse putredinem, quae restaurationem non patitur, sed putrefactum manet putridum, ac ulteriùs putrefacit, tumque caput dolere incipit, ac febris cum interno calore generatur, quae certum est venturae mortis signum.

Curatio.

Curant vulgares morphaeam evacuando humorem melancholicum *syr. de fumar. maj. Cichor. Nic.*, *de fumar.*, *helleborato*, deinde *balneis aquae dulcis*, *& sero lactis caprini* utuntur: postmodum sanguinem emittunt ex venis haemorrhoidalibus, & tandem in parte affecta refrigerantia adhibent, quae an conveniant, ex causis quisque examinare potest.

Curamus nos morphaeam, dum confirmata non fuerit, sed in principio existens: praemissis igitur universalibus, nimirùm purgatione, quae blanda esse debet, & sanguinis mundificatione, sanguinem egregiè purgat arcanum perlarum, vel sequens pulvis specificè sanguinem purgans usurpetur:

℞. *Radic. scrophulariae*, *Pentaphyll. Filipendulae ana* ℥. *ij. Herbar. agrimoniae. Pilosellae ana m.* ß. *Omnia exsiccentur in umbra f. pulvis subtiliss. cui adde sacch. albiss.* ℥. *iij. m.* cujus dosis ℨ. ß. omni manè cum vino assumatur. Vocentur in crebriorem usum ea, quae spiritu sanguineo turgent, cujusmodi sunt *herbae Joviales*, *nimirùm scabiosa flore purpureo nodoso*, *anagallis flore rubro*, *alyssum*, *geleopsis*, *eryngium*, *& scrofularia*, Cujus radix tuberosa signaturam dat, (quòd contra omnes affectus tuberosos inserviat) quae continuato usu interiùs usurpentur. Multùm commendamus *spiritum cochlearis*, *& spiritum vitrioli Martis*. Item *genuinam coralliorum tincturam*, *antimonii tincturam*, *jura viperarum consumpta*.

In faciei pustulis interiùs eadem valent, sed extrinsecùs nihil praestantiùs est *menstruo* (virginis, vel aliàs juvenculae boni habitus) *in aqua calida soluto*, quo si per dies aliquot sub vesperam eundo cubitum, facies tota lavetur, & sponte exsiccetur, pustulae cadunt, succrescente nova cuticula, & rubor perit.

In iisdem pustulis, & morphaea totius faciei radicitùs extirpandis mirificè valet *oleum bufonum* alibi à nobis descriptum, propter signaturam macularum in bufonibus. Hoc oleo faciem aliquoties illine, sed singulis diebus semel, post aliquot dies cadunt pustulae, & morphaea à fundamento prorsus extirpatur. Omnium medicaminum praestantissimum est hoc oleum, ideòque coeteris nihil proficientibus, ad id confugiendum est.

CAPUT XXXVI.

De Varis.

SUnt quaedam exigua, & duriuscula tubercula, Vari Latinè, Graecè jonthi dicta, & vulgò signa, Venerea credita, quod indicent hominem Veneris sacris idoneum, sed abstinentem. Haec faciei sunt dehonestamenta, eamque conspurcant, quia in facie circa nasum pronascuntur, modo rubicunda, nunc perlae instar candicantia, magnitudine seminis cannabini, atque etiam minori, rubea, interdùm doloris aliquantillum inferunt, & in maturationem abeunt, ubi expressa nonnihil puris cum sanguine misti ex se projiciunt, ita ut quasi cum impetu prorumpat; albicantia merum albidum continent pus, atque ungue lacerata facillimè emittunt; quaedam autem exsiccantur, & planè indolentia evadunt, si tamen cuspide aciculae expungantur, expressione induratum reddunt pus, magnitudine capitis aciculae, & nullum ante, vel post expressionem concitant dolorem.

Signa.

Tubercula haec notissima sunt, vulgò hic *setole* vocantur, & ipso aspectu, nec non tactu cognoscuntur, sunt dura, & callosa pro magnitudine succi peccantis sub cute collecti, nunc albicantia.

Causa.

Putant vulgares Varos à pituita excrementitia provenire, cui non raro humorem atrabilarium admisceri. Verùm vera varorum causa sunt particulae quaedam pinguiores spiritibus refertae cum succo alimentitio ad faciei partes delatae, & ab acido ibidem praecipitatae, & coagulatae, ac ad nutritionem ineptae, quae cùm nec subigi, nec dissolvi possint ob crassitiem, fibras extendunt, & tubercula pariunt. Hinc alimenta pinguia, potus fortis & calidus varorum causa esse possunt. Similiter calor aeris ambientis, magis enim aestate, quàm hyeme generantur, quinimmò plerique juniores masculi eorum materia scatent, quamvis non omnibus erumpant; majori enim parte sparsim ea materia versus cutis poros movetur, atque ferè in omnibus poris particula quaedam ejus inhaeret, & exprimi potest, ubi compressione quamplurima exigua frustula, quasi spissae pinguedinis exeunt, phlegmaticis autem ea materia in peculiaria tubercula colligitur, idque non solùm in hominibus, sed etiam in quibusdam porcis, quorum caro non est apta edendo, cùm eam comedentibus lepram parare possit; si tamen hujusmodi porcis ante eorum mactationem antimonii crudi pulverisati non nihil in eorum pabulo devorandum detur, tunc Varorum materia ita dispergitur, ut post mactationem nulli inveniantur Vari, sed potiùs mera suavissima deprehendatur caro.

Prognosis.

Vari nihil periculi inferunt, sed solùm aliquo modo faciei venustatem deturpant, ideoque in mulierum gratiam, quae venustati student, ut viris placeant, horum tumorum proponenda est curatio, attamen in hominibus hos tumores curare velle pro ineptiis cum *Celso* putamus; Si frigidioribus topicis eorum copiosam eruptionem quis impedire studeat, conatus iste periculo non vacabit; pinguis enim haec impuritas intra corpus retrocedere cogitur, & perniciosam intùs alicubi collectionem facilè excitare potest. Si varis humor excrementitius admisceatur, tubercula ichorem fundunt, & suppurata in ulcera transeunt. Si rubor fit intensus in facie cum pustulis, malum curatu difficile est, & licet pustulae fortibus removeantur medicamentis, rubor tamen perseverat, & magis intenditur. Quando rubedo conjuncta est cum faciei inflatione, & vocis raucedine, tunc lepram imminere putamus.

Curatio.

Curationem complent vulgares per phlegmaticam purgationem, venae sectionem, cucurbitularum, aut hirudinum applicationem, quibus hepar refrigerant; putant enim hoc

hoc plus justo calidum varos generare, postmodum topica applicant, quæ describere omittimus, quia frigida usurpant contra eorum indicationem, & varorum materiam intra corpus retrocedere sinunt, & aliquam periculosam excitant collectionem.

Varorum curatio, licèt nullum censum quotidianum *Medicis* suppeditet & chirurgis, attamen referandi sunt pori, ut particulæ pinguiores, & concretæ ejiciantur, fit tam per interna, quam per externa, & breviter his expertis medicamentis perficitur. Optimum remedium est *antimonium diaphoreticum*, si per plures noctes eundo cubitum ante cœnam *cum aqua cardui sancti, vel stellati* capiatur. Quoad topica in Varis nil præstantius est *oleo granorum lauri* sæpius illito. Item *spiritus vini camphoratus, similiter aqua florum omnium vel florum sambuci spiritu vini vigorata*. Si singulis diebus semel per aliquot dies facies lavetur tota, & sponte exsiccetur.

CAPUT XXXVII.

De Epulide, & Parulide.

A Facie os ingredimur, & eos recensemus tumores, qui intra ejus ambitum excitari solent, & primo.

Solet quandoque super gingivas adeò turgere, & in tumorem elevari quædam carnis excrescentia, ut ferè dentes obtegat, & affectus iste Epulis, seu superdentium incarnatio vocatur, si verò ea turgentia sit exiguus tumor inflammatorius, & in suppurationem abeat, Parulis dicitur.

Signa.

Epulis per se visui patet, nam est quædam carnis intumescentia laxa, & spongiosa, nec suppurationem admittit; Parulis verò abscessus, quia ad suppurationem tendit.

Causa.

Putant vulgares epulidem fieri à victu nimis sanguificante, ex quo sanguis affluit ad ea loca, ubi apertio est, ut ea carne impleantur, quamvis autem in ejusmodi gingivis nulla sit apertio, valdè tamen raræ, & spongiosæ sunt, ita ut omnino attactu sanguinem fundant, itaque facilè in spongiositatis poros cruor influit, carnemque augmentat, & extendit. Parulis fit à sanguine tenui, sive puro, sive cum aliis humoribus misto, qui è capitis vasis in gingivas defluit, & inflammationem parit.

Verum secundum nostra principia epulidis causa est uberius nutrimentum, quod in gingivas fluit, quarum textura cum sit laxa, & cute crassa non tegatur, facilè coagmentatur, & in carneam degenerat excrescentiam, quæ vesiculæ formam repræsentat.

Parulis causa est obstructio in porulis, & meatibus, per quos sanguis ob circulationis necessitatem ab arteriolis in venulas transit; sanguis enim impeditus concrescit, & ob stagnationem diuturnam, partibus volatilibus resolutis, acidæ, & salinæ dominium sibi arripiunt, & has partes extendunt, inflammant, dolorem, ruborem, pulsum, calorem, & tumorem suscitant.

Prognosis.

Epulidis intumescentia non est vilipendenda, nam quandoque ita luxurians, flaccida, & sordida evadit, ut sanguinem fundat, corrumpatur, putrescat, & tandem anhelitum generet fœtentissimum, unde sæpè scorbuticam inducit affectionem, & in ulcera cacoethica, cancrum, vel fistulas degenerat, interdum gangræna gingivas corripit. Parulis aliquando naturæ vi, & artis auxilio resolvitur, aliquando verò in suppurationem abit, cujus ulcus si non, vel malè curetur, facilè prominentem producit caruncnlam, & alia symptomata supra enarrata.

Curatio.

Epulidem curant vulgares filo constringentes in dies donec per nutrimenti privationem decidat, vel ferro abscindunt; Parulidem verò suppurant, & scalpello aperiunt.

Si in epulide carnis luxuries sit levis, laxa, & sine putredine, ejus curatio in nutrimenti degenerati eductione, & in carnis excrescentiæ gingivarum absumptione consistit, quod mirabiliter præstat *aqua peti*; vel reprimentium, & adstringentium usus, & oris collutio *cum aqua aluminosa, vel decocto balast., cortic. mori., radic. bistortæ*; attamen cum magna sit, optima est sectio per forficem, qua secta, adhiberi debet gargarisma ex myrrha, sale, & aloe.

Si putrescit, & fœtentem spirat odorem, præstat *pulvis sabinæ, & aluminis usti* aspersio, vel sequens pulvis:

℞. *Salis decrepitati* ℥. ij. *Alum. usti, & Salis armoniaci ana* ʒ. j. ß. *m.* quibus putridæ gingivæ ad sanguinolentiam usque confricetur, deindè os colluatur *decocto folior. aquilegiæ, cochleariæ, nasturtii aquatici, addendo parum myrrhæ, & aluminis usti cum sufficiente quantitate mellis rosati simplicis*. Vel sæpius tangantur *infusione lapidis medicamentosi, vel aqua viridi, vel tandem oleo sulphuris, aut vitrioli, aut salis balsamo diluto*.

Si parulis conjunctam non habeat inflammationem, maximè commendatur gargarisma *ex prunella, foliis salviæ, & nasturtii aquatici*. Si inflammatio conjuncta sit, præstat gargarismus *ex aqua peti destillata, in qua dissolutus sit lapis prunellæ*. Vel *ex aqua spermatis Ranarum, vel sedi majoris, sonchi cum rob. fragorum, & sale prunellæ*; extrinsecus verò applicetur cataplasma *ex medulla panis tritici cum lacte cocta*.

Si ad suppurationem vergat, acceleretur, gingivas inungendo *butyro recenti, aut gallinæ adipe*, vel os colluendo *decocto fol. malv., alth., hyoscyami in aqua hordei*. Si sponte non aperiatur, ne subjectas corrumpat partes, quàm citiùs fieri potest, scalpello celebretur apertio. Postmodum adhibeatur gargarismus *ex aqua hordei, & melle rosato simplici, aut hydromelite*. Deindè optimè regatur, ne in ulcus diuturnum, vel fistulam, cancrum, vel gangrænam abeat; quod si in cancrum migret, malum est immedicabile, si verò in gangrænam, malum est deploratum, & ocyssimè ad interitum properat.

CAPUT XXXVIII.

De Ranula.

Ranula, quæ *Batrachos* græcis, & Ranula latinis nuncupatur, est tumor, qui sub lingua, in ea parte, qua illa vinculo alligatur, adnasci solet, in quo venæ nigricantes intumescunt, & lividum constituunt tumorem ad ranæ coloris similitudinem. Rimam in medio continet, quæ dextram à sinistra dirimit partem, & in posteriore ranam mentitur; unde affectus ranulæ nomen sortitus est. Interdum glandulæ non absimilis, modo sanguineus, modò verò phlegmaticus est tumor, imparemque sortitus est magnitudinem; in aliquibus enim fabæ, in aliis castaneæ, vel ovi columbini magnitudinem æmulatur, undè ranula affecti loquelæ difficultatem patiuntur, & non nisi Ranarum instar coaxando enuntiare possunt: Hinc nonnulli Ranulæ huic affectui nomen impositum fuisse existimarunt. Est tumor tactui cedens, qui ad œdematis, vel meliceridis mollis, & laxi naturam accedit, continetque in folliculo quandam materiam ovi albumini, aut melli persimilem. Quandoque tumor est durus, febremque habet adjunctam.

Signa.

Hujus affectus signa non sunt cognitu difficilia ex supradictis: sub lingua enim quidam tumor laxus, & mollis elevatur, & ab utraque ligamenti parte spherica conspicitur prominentia, quæ ciceris, vel fabæ, vel castaneæ; aut ovi minoris columbini magnitudinem æquat.

Causa.

Pro ranulæ causa vulgares pituitam, seu lentum assignant humorem, è capite fluentem, qui sub lingua sedem figit, quia laxa, & spongiosa est ejus caro, ad fluxionem recipiendam magis idonea. Vel sanguinem statuunt crassum in venis sub lingua coacervatum. Verùm has aniles fabellas quamplurimis locis explodimus.

Ranula fit ex errore facultatis assimilatricis ultimi alimenti, dum id, quod parti assimilare deberet non solum non assimilat, quia non regit, verùm in hoc aliquid homogeneum, lentum, & mucosum ovi albumini, vel melli persimile transmutat, (ut ex apertione liquet,) quod sibi locum

locum aptando, partis situm vitiat, & ob sui lentorem, neque intemperiem, neque dolorem inducere solet, ideoque rarissime est affectus inflammatorius.

Prognosis.

Affectus hic utplurimum periculo vacat, & frequenter pueros infestat, quia in his ea pars est laxior, adultis verò rariùs contingit, quia durior; attamen in pueris acceleranda est ejus curatio: suffocationis enim periculum imminet propter viciniam, quam cum pulmone habet per laryngem, & asperam arteriam, quia facilè potest occludi, & tum mors præ foribus maneret. Adultis, si dolor, & febris adsit, vitæ discrimen minatur, quia quandoque in anginam degenerare potest. Ranula nigra, vel fusca, & dura ad cancri naturam accedit, ob acidum furiosius ibidem dominans, attingi non debet.

Curatio.

Vulgares ad causam antecedentem auferendam pro hujus affectus curatione, corpus purgant, phlebotomiam celebrant, & postmodum discutientibus utuntur medicamentis, ut

℞. *Cortic. granat. hyssopi sicci, & salis com. ana* ℥. *ij. f. pulvis* sub lingua iteratò detinendus, Aut

℞. *Piperis, Zingib. ana* ℥. *j. salis gemmæ, Communis ana* ℈. *ij. Origani, Calaminth. Rad. ireos, hermodactyl. an.* ℥. ß. *mastich.* ℈. *j. m. f. pulvis*, quo ranula frequenter fricetur, eum quoque sub lingua detinendo, Vel oris lavamentum commendant, ut

℞. *Balaust.* ℥. *j.* ß. *aluminis* ℥. ß. *mell. rof.* ℥. ß. *aquæ plantag.* ℔. ß. *bulliant aliquantulum.*

Aut ferro ranulam incidunt, sed metus est hæmorrhagiæ. Si ranula sit inveterata, ad decocta sudorifica deveniunt.

Decipiuntur vulgares in Ranulæ curatione, nam purgantia medicamenta, sanguinis evacuationes, prout & decocta sudorifica sunt omninò inutilia, quia ejus materia extra naturæ jurisdictionem in folliculo deposita continetur, similiter decipiuntur, si credunt per discutientia, licèt efficacissima curationem perficere posse, quia his non cedit, etenim in hujus materia spississimæ sunt partes, quæ postquam subtiliores vi medicaminum evanuerunt, pertinaces fiunt.

Curat hunc affectum materiæ, & folliculi eductio, quæ per apertionem fieri necesse est, sed non ferro celebranda est, quia ferrum horribile est, & insalubre, nam partes folliculo circumpositæ, sanæ, & integræ sunt, ac proinde ab incisione crudum emergit vulnus. Pro Ranulæ apertione appropriatum est *sulphuris, vel vitrioli oleum*, attamen pro pueris dilutum convenit, aliter pro adultis; nam paulatim sanam lacessit partem, fermentum vicinis partibus impressum exterminat, ac folliculum dissipat. Apertione inclusus humor est educendus, ut penitùs abscedat, quo educto, adhuc magna superest difficultas pro folliculo extrahendo: etenim ille circumjacentibus partibus tenaciter adhæret, nec facilè separatur, & dolorosa esset per scalprum ea separatio. Interim nisi separetur, imprompta est recidiva, quia tunica illa efficit, ut iterum adjacentium partium nutrimentum degeneret: Itaque folliculo suprà dicto oleo destrues, & sic recidivam vitabis. Deinde os colluatur per aliquot dies *aqua hordei, in qua dissolutum fuerit mel rosatum cum Diamor.* & tandem ad cicatricem inducendam frequenter os colluendum est *vino nigro, in quo aloe, & myrrha dissoluta sit.*

Quidam Ranam vivam nuchæ applicant, sed non semper respondet effectus. Nostrates mulierculæ ad anulæ præcautionem Ranunculam ex argento efformatam infantibus de collo suspensam gestandam curant, sed hæc præcautio superstitiosa videtur.

CAPUT XXXIX.

De Linguæ Tumore.

Non uno, sed variis tumorum generibus lingua laborat, interdum supra modum incrementum sumit, ita *Gal. de diff. morb. cap. 9.* scribit *se vidisse cujusdam linguam supra modum absque ullo doloris sensu excrevisse, ut neque œdema, neque scirrhus, neque inflammatio esse videretur. Neque enim prementi digito cedebat, neque omninò sensu carebat, neque dolore infestabatur, sed hoc ipsum incrementum dumtaxat erat nihil ipsa substantiæ particula vitiata.* Verum hoc accidit ob copiam utilis alimenti in ejus substantiam conversi. Nonnunquam ex magna alimenti degenerati copia ita intumescit lingua, ut vix in ore contineri possit, ut *Forestus* observavit *lib. 14. observat. 18.* Quandoque in linguæ superficie hinc inde verrucarum instar tumusculi scirrhosi oriuntur, alii tamen sunt molliores, & albi, & aliorum colorum alii, quia à lue Venerea ortum habent. Interdum est œdema, vel Cancer. Quandoque à lue Venerea, & ab hydrargyri inunctione ita intumescit, ut ex ore emineat. Nonnunquam ex materia venenata, ut fungorum venenatorum esu, Napelli, aconiti, vel alterius rei venenatæ, vel bestiæ venenatæ morsu linguæ tumor excitatur, ut in quodam milite Hispano ex viperæ morsu observavimus. Tandem ex inflammatione intumescit lingua: & quandoque inflammatio in abscessum degenerat.

Signa.

Linguæ tumor visui patet; si verò si ex alimenti copia, lingua sensim incrementum sumit æqualiter secundum omnes partes, & dolor, ac vitiosorum humorum signa absunt. Si fiat ex alimenti degenerati colluvie, cachexiæ signa, & dolor plerumque adest, & ferè magis in una parte, quam in alia apparet. Si tumusculi verrucarum instar sint, in superficie apparent, suntque molliores, albi, & aliorum colorum. Si ex lue Venerea sit tumor, ejus notæ etiam alibi in corpore apparent. Si ex veneno, aut re venenata sumpta, id ex ægri relatione patebit, & alia etiam veneni signa aderunt. Si demum ex inflammatione, adest faciei, & linguæ robur, corporis habitus est calidior, dolor manifestus, & febris percipitur.

Causæ.

Horum tumorum causæ variæ sunt juxta tumoris qualitatem, de quibus suo loco egimus.

Prognosis.

Linguæ tumor perniciosus est, nec despiciendus; lingua enim suo motu sermoni, & cibi, potusque deglutitioni inservit, qui in linguæ tumore suffocationis periculum imminet. Si linguæ tumor sit durus, lividus, & ad cancri naturam accedens, insanabilis est.

Curatio.

Credunt vulgares linguæ tumorem per fluxionem fieri; ideoque eam evacuant, repellunt, & quæ fluit, discutiunt, vel suppurant. Si sanguis abundat, venam cephalicam in brachio aperiunt, & cucurbitulas cervici apponunt. Postmodum venæ sectionem sub lingua instituunt. Si humor fuerit biliosus, vel pituitosus, convenienti utuntur pharmaco.

Præmissis universalibus, & revulsionibus, ac diversionibus adhibitis, in tumore à sanguine ortum ducente, repellentibus in principio utuntur medicamentis, *ut succo citri, limonum, ribium, granatorum, acetosæ, lactucæ &c.* Inquiunt enim hos succos sua frigiditate, & aciditatis ratione humiditatem cum saliva educere. Verum repellentia non tantum magnum inferunt damnum, sed malum iis augetur: nullo igitur modo adhibenda sunt ob infelices successus, quia humor repercussus ad internas, principes, & nobiliores temeat partes, & majora damna inferre potest. Præterea repellentia frigida, & humida sunt, quade re potius adstringunt, quam repellunt. In augmento *Diamorum* addunt, & in declinatione *acetum* admiscent *scilliticum.*

In materia venenosa ad alexipharmaca confugiunt, & os colluunt *decocto plantaginis, scabiosæ, syrupo rosato.*

Si linguæ tumor sit inflammatorius, primo cephalicam tundunt venam, deinde sublingualem, & cucurbitulas usurpant. Ut abscessus rumpatur, utuntur *decocto hordei, lactucæ, addito Syr. de jujubis.* Quandoque *ficum per medium scissam* continuò linguæ tumori gestare imponunt, ajunt enim ficus suppurationem promovere. Tumorem scalpello aperiunt, nisi spontè rumpatur. Excreto pure, abscessum apertum eluunt *decocto plantaginis, cicer. rubr. & agrimon., addito melle rosaceo*, abstersum ulcus consolidant.

Si lingua ex nimia alimenti copia incrementum sumat, decenti diæta absolvitur.

Si ex alimenti degenerati colluvie linguæ tumor ortum ducat, nullum majus remedium inveniri potest, quam medicamentum purgans, hujusmodi erit *extractum catholicum*, cujus rei experimentum habemus apud *Gal. lib.* 14. *m. m. cap.* 8. *Sane linguam ita tumefactam cuidam vidimus, ut in ore contineri non posset. Erat sexagenarius jam, horaque ferè decima erat, cum ad eum primum accessi, & vidi. Ac visus mihi est usitatis mihi pilulis, quæ ex aloe, scammoneo, & colocynthide constant, vespere datis purgantibus: Cæterum ea nocte evidentissimum, per quietem in somnium nostrum homini consilium, materiam ipsam medicamenti definivit.*

Linguæ tumor ex lue Venerea si sit, ejus curatio ad eundem morbum dirigenda est.

Si in lingua carcinoma sit, ulcus nimirum durum, atrum, callosum, & melancholicum, malum incurabile est, si irritatur, venas erodit, sanguinem profundit, ac per totam linguam ad ejus radicem usque serpit, & mortem infert, pro more enim cancri vulgaribus non auscultat remediis, nisi nostra, & selectiora *cap.* 9. *de cancro*, & *Tom.* 2. *cap.* 23. *De ulcere canceroso* assumantur.

Si in linguæ superficie tumusculi verrucarum instar infestent, eorum curatio *cap.* 27. *De Verrucis* petenda est, sed selectiora, & mitiora ratione partis desumuntur medicamenta.

Si ex materia venenata assumpta, vel bestiæ venenatæ morsu linguæ tumor excitetur, in hujusmodi malo tumor non est magni momenti, sed id quod urget, est Venenum, quod illico extinguendum est, quo extincto, facilis est linguæ ad naturalem statum reductio. Vitanda sunt phlebotomia, & purgantia: nam ipso veneno sunt nocentiora, quia ipsum ad corporis centrum trahunt, & intus retinent. Si igitur venenum assumptum fuerit, omni diligentia, & nulla postposita mora, nam periculum est in mora, illicò è corpore eliminetur emeticis, quæ leniora sint, & una lentorem habeant, ut salia corrosiva, & sulphura inflammabilia infringant, & gas illud suffocativum disperdant. Non desint clysteres pingues, & mucilaginosi, si in intestina aliqua veneni portio descenderit. Interim venenum statim foras eliminetur, ne ad interiora serpat, & si in venas, vel arterias se intrusit, alexipharmacis exturbetur, hujusmodi sunt *Theriaca*, *Mithridatium*, *elect. de bacc. junip.*, *c. c.*, *terra sigillata*, *bolus armenus*, *unicornu*, & cœtera vulgaria.

Si à bestiæ venenatæ morsu pendeat linguæ tumor, exhibeantur alexipharmaca supra enumerata, sed præ cœteris *Theriaca*, *orvietanum*, *Mithridatium*, *aqua theriacalis ex spiritu vini*, *tinctura bacc. junip.* & interim demorsus gargarismata adhibeat, quæ vim aciditatis infringendæ habent, ut sunt *alkalia omnia in succo rutæ caprariæ*, *in decocto tormentillæ*, *scordii*, *scorsoneriæ &c.* Item *vini spiritus cum sale viperarum*, & pro pauperibus, aqua in qua sal dissolutum fuerit, gargarizetur. Verum de vulneribus ex venenato morsu inflictis, ut viperæ, aspidis, scorpionis &c. agimus *Tom.* 3. *cap.* 29. & similiter in nostra *Trutina Medica lib.* 4. *cap.* 17.

Si lingua inflammatione tentetur, os gargarizandum decocto aliquo discutiente in principio, *ex hysop.*, *betonic.*, *origan.*, *calaminth.*, *melilot.*, *sem. lini*, *fœnugræci*, & *syr. de moris*, *vel diamoro*. Quod si tumor non resolvatur, sed in suppurationem vergat, ad emollientia, & suppurantia devenimus, ex quibus gargarismos, & collutiones concinnamus *ex decocto radic. lilior. albor.*, *fol. alth.*, *passular. furfur.*, *fic. ping.*, *sem. cydonior. in aqua hordei facto*, *quibus sapam addimus*. Quod si abscessus his remediis sponte non rumpatur, aperiendus est scalpello, excreto pure, ulcus abstergatur collutione *cum hydromelite*, & *aqua saccharata*, & tandem consolidetur sequenti gargarismo:

℞. *Aq. hord.* ℔. *ij.* *Mell. ros. simpl.* ℥. *iv.* *Radic. alth.* ℥. *ij.* *Bull. ad tertiæ partis casum*, & *coletur*.

CAPUT XL.

De Tonsillarum tumore, & inflammatione.

DUæ carunculæ exiguæ, & naturales in oris termino, utrinque circa linguæ radicem paulò suprà laryngem, videlicet ad uvulæ latera in omnibus positæ sunt, duorum nucleorum amygdalinorum instar, ac proinde vulgò à figura amygdalæ, Latinè tonsillæ, & glandulæ vocantur, Græce verò Paristmia, ob similitudinem ab Isthmo, significante angustam terræ partem, seu telluris brachium, inter duo maria jacens, nec non Anthiades, quia primò se oculis offerunt:

Conditæ sunt à natura tonsillæ spongiosæ, ut saliviali humiditate fauces, laryngem, linguam, & œsophagum humectent, ut cibum ficciorem, & duriorem madidum reddant ad faciliorem deglutitionem; Item ad laryngis irritationem, ut ejus cartilagines ad motum aptiores reddantur, quod imitantur ii, qui fistulas irrigant.

Sæpè hæ partes, licet exiguæ, magnum *Medico*, sed majus ægroto negotium facessunt; intumescunt enim quandoque sine inflammatione, colorem retinent naturalem, & dolore vacant: at interdum inflammatione, ardore, dolore & siti infestantur cum deglutitionis, & respirationis difficultate. Qua inflammatione in abscessum degenerante, pus intra fauces effunditur, unde sæpè ulcus sordidum, & fœtidum relinquitur. Quandoque non suppurantur, sed indurantur, & in scrofulas, scirrhosos que degenerant tumores.

Solet hic affectus admodum pueris esse familiaris ante, vel post septennium, ut *Hip. aph.* 26. *sect.* 3. testatur; *Cùm verò jam magis adoleverint tonsillæ &c.* Sic etiam virginibus jam viro maturis, quibus menses non fluunt.

Signa.

Tonsillæ majores aliquantulùm foris sub maxillis tactu, & visu cognoscuntur; intùs verò se ucarnis frustulum quoddam faucibus inhærens mole sua premit, obstatque ne facilis deglutitio fiat, & id sine siti, & ardore, proprium tamen suæ substantiæ servant colorem: Ast ubi inflammantur, rubicundæ inspicientibus apparent, & præter spirandi difficultatem, & deglutiendi, ardorem, & dolorem inferunt molestum, partes circumjacentes incendunt, sitim & febrem excitant.

Causæ.

Tonsillarum tumorem ex cerebri defluxione fieri clamitant *Galenici*; Inflammationem ex humorum calidorum affluxu ad illas, qui cum calidi sint, partes illas calidas, & humidas inflammant. Verùm hæc *Galenicorum* causa ridicula est, cùm omnes morborum causas à planta pedis usque ad verticem capitis ad fluxiones refundat, & cujusdam *Galenici* recordor, qui interrogatus à quodam ægroto, qui immani capitis dolore cruciabatur: Domine medice, quodnam malum est, hic meus capitis dolor? Respondit, est Podagra.

Vera tumoris tonsillarum causa, est succus alimentitius in ultima sui digestione degeneratus in his partibus spongiosis, & laxis, cui magnus acidi laticis proventus accedit. Inflammatio verò fit ex sanguine in his locis ob lentorem, seu viscidiratem stagnante, vel extravasato in spongiosa, & glandulosa tonsillarum substantia, & ob turgentiam quandam copiosius aggesto, unde rubor, tumor, & ob fibrarum tensionem, earumque continui solutionem dolor suscitatur. Causæ remotæ sunt intemperata aeris constitutio, ut caloris, vel frigoris excessus, pororum in hisce partibus obstructio, ciborum calidorum, & potuum ardentium usus, vehemens corporis motus, excandescentia &c.

Prognosis.

Tumor tonsillarum, si mox ab initio medica adhibeatur manus, facile curatur; at si negligantur tonsillæ, quandoque indurantur, & in scirrhum degenerant, qui nusquam, vel raro curatur.

Inflammatio morbus acutus est, qui non exiguam doloris, & deglutitionis molestiam adducet, imò sæpè suffocationis periculum, & in veram mutabitur anginam, quæ lethale minatur periculum. Harum partium inflammatio vel resolvitur, vel suppuratur. Tonsillæ in febribus denigratæ, & arefactæ inevitabilem portendunt mortem.

Curatio.

Perficiunt tumoris tonsillarum sanationem vulgares frictionibus, cucurbitulis, aurium extensione sursum vehementer, & earum attractione dolorosa. Item longa bra-

chio-

chiorum frictione dolorosa in carpo superfocilium deorsum, vel cum ligno extremitatem habente rotundam, vel police saliva inuncto hæc omnia peragunt ad fluxionis diversionem, sed hæc remedia sunt nimis rustica. Deinde externas moliuntur inunctiones *ex oleo amygdalarum dulcium, utriusque lilii &c.* Postremò gargarismis utuntur *ex aqua, & aceto, vel ex decocto ros. incomplet. plantag. & hord. cum syr. de rosis siccis, viol. demoris, & aceto rosaceo.*

Tumoris tonsillarum curationem nos perficimus externè inungendo partes *oleo amygdal. dulc. an. ℥. ß. olei ceræ destillati ʒ. j. admiscendo.* Internè gargarizationes adhibemus *ex pipere longo in aqua communi decocto, vel ex radice angelicæ, & tandem ex peto.*

Si tonsillarum inflammatio sit circa initia levis, ad ejus curationem adstringentia gargarismata adhibent vulgares, ut

℞. *Aquæ plant.* ℔. *j.* ß. *flor. rof. rubr. m.* ß. *cortic. granat.* ʒ. *iij. succ. hipocistid.* ʒ. *ij. bulliant unica ebullitione, & colat. adde diamori, & dianuc. ana* ℥. ß. *& f. gargarisma.* Deinde ad repellentia deveniunt simplicia, ex quibus varias decoctorum formulas parant, ut *ex fol. plantag. rubi, vitis, balaustis, rosis, sorbis, mespilis, cornis, fol. & bacc. myrti &c.* tandem refrigerantes, usurpant gargarismos, ex decocto herbarum dictarum refrigerantium, *ut solani, lactucæ, sedi, cum syrupo de portulaca, endivia, &c.* Vel *ex lacte.* Sed in magno versantur errore, & utplurimum levem tonsillarum inflammationem in lethalem anginam degenerare faciunt, vel si copiosius refrigerant, inflammationem, defluxum humorem, & tumorem non tollunt, sed lividam, frigidam, duramque reddent partem, & inflammationem, si in gangrænam non mutabunt, saltem in scirrhum degenerabunt: impactus igitur humor nullum auxilium ab adstringentibus, repellentibus, & refrigerantibus admittit. Imò induratæ tonsillæ deglutitionem, & respirationem interdicunt, & medicamentis emolliri non possunt, in quarum extractione chirurgiæ operatio nec facilis, nec tuta est.

Si inflammatio sit vehemens, & suffocationis periculum immineat, statim cephalicam, vel basilicam secant, & ubi phlebotomia locum non habet, venæ sectionis loco aures cucurbitulis scarificant, tanquam venæ sectionis vicariis. Ad materiam conjunctam evacuandam venas sub lingua, raninas dictas, secant; in mulieribus verò tali venam excidunt. Verùm si inflammatio sine febre sit, periculosissima ratione circuitus sanguinis, & tam resolutionem, quàm suppurationem impedit, neque concretus sanguis phlebotomia educitur, immò obstinatior redditur.

Si vitiosi cum sanguine humores redundant, clysteres frequentantes, credunt concretum sanguinem, qui est veluti spina infixa, è gula clysteribus extrahere. Vel lene exhibent purgans, ut

℞. *Syr. rof. solut.* ℥. *iij. flor. caff. recens extract.* ℥. ß. *aquæ betonicæ* ℥. *ij. rosarum, & cichor. ana* ℥. *j. m. f. p.*

Verùm purgans medicamentum inutile est, immò in pejus inflammationem convertet. Nec interim gargarismata desunt.

Inflammatio si ad suppurationem tendat, illam promovent gargarismis *ex aqua mulsa calente, decocto caricarum, hyssopi, glycyrrh. vel decocto passularum, jujubarum, cum violis, & malva.* Vel foris applicant *cataplasmata ex farina hordei, tritici, fœnugræci cum decocto caricarum, rad. alth. & melle.* Rupto abscessu, *aquam mulsam* gargarizandam præscribunt, primò per se, deinde *admista lenticula, rosis, plantag. &c.* donec ulcus ad cicatricem perducant. Sed de his rancidis medicamentis fusiùs egimus in nostra *Trutina Medica lib. 1. c. 8. De Angina*, quam vulgares ut plurimùm cum tonsillarum inflammatione confundunt, & utique remedia communia faciunt.

Tonsillarum inflammationem citò, tutò, & jucundè absque suppurationis metu curat *sanguis hirci ad leuritidem paratus; & antimonium diaphoreticum*, quia concretum dissolvit sanguinem, tumorem, & inflammationem tollit. Usurpari possunt *gargarismata ex aqua spermatis Ranarum cum syr. de moris, & anodyno minerali*, attamen tepida: inflammatio enim neque calida, neque frigida toletare potest, quibus si non cedit, utere *gargarismo ex spiritu vini cicurato cum aqua prunellæ*, vel fiant collutiones *ex decocto fragariæ, & fol. salicis cum pauco armoniaci crudi in eodem dissoluto, vel spiritu ejusdem guttatim addito*, quibus obstructio quævis facilè referatur, vel utere *gargarismo de poti decocto.* Externè applicari potest *cataplasma ex mica panis triticei cum melle*, quod citò inflammationem sistit.

CAPUT XLI.

De Columellæ laxitate, & inflammatione.

Descendit in os teres caruncula ex palati tunica reduplicata, penitùs juxta narium meatus, supra laryngis rimam, inter tonsillas, quæ uvula appellatur, est morbosa hujus carunculæ affectio, cùm ejus summum uvæ acino non absimile apparet. Proprium hujus carunculæ nomen est columella, quia oblonga, & rotunda, columnæ adinstar, parvam columnam, seu columnellam efformat. Dicitur quoque gargulio, & gargareon à sono illo, qui in gargarizatu auditur. Ejus substantia est glandulosa, mollis, spongiosa, & rubro donata colore, communi oris tunica amicitur, figuram habet, ut diximus, rotundam, teretem, superiùs crassiorem, & inferius in acutam obtusè definit. Hæc caruncula suos patitur manes, scilicet laxitatem, seu elongationem, tumorem, inflammationem, attophiam, & ulcus.

Signa.

Horum affectuum signa ante oculos sunt posita, aperto ore, & depressa lingua hoc modo distinctim cognoscuntur. Laxitas intro aspicientibus oblongior, & tenuior de palato in guttur pendet columella, supra linguam jacet, nauseam parit, assiduam excitat salivationem, & æger quasi carnis bolum summo œsophago hærentem habere videtur, quam perpetuò frustra devorare contendit; attamen palato est concolor, sine dolore, & calore.

Si inflammationem patitur, adest tumor rotundæ uvæ instar, rubor, ardor, & dolor: deglutiendi difficultas, quoddam suffocationis periculum, & interdum febris.

Causæ.

Columellæ relaxationem fieri autumant vulgares ab humore pituitoso, à cerebro debilitato in columellam depluente; inflammationem effici ab eodem humore pituitoso tenui, à cerebro defluxo cum sanguine misto. Nihilominus vulgares semper repetunt cerebrum esse veluti communem cloacam, unde omnia mala in humana depluunt corpora.

Fit columellæ relaxatio, tunc cùm subitanea aeris injuria sive calida, sive frigida, nimia corporis agitatio, frigidus haustus, boreæ flatus & insitum columellæ spiritum ita afficit, ut frigoris, alteriusve impressum sentiat stigma, illicò in sui digestione ab exotico lacessitur hoste, & ut partem muniat, substantiam proximam alimenti degeneratam ob partis alendæ indispositionem per poros profundit, & ut impressum eluat stigma, quòd si eluere nequit, topicùm conturbat fermentum, laticemque qui ad partium eluendas sordes est destinatus, advocat, ac proinde ligamenta relaxantur, & columellæ oblongatio exotitur. Columellæ inflammatio fit ex sanguine in venularum, vel alteriarum poris concreto, vel effluxo.

Prognosis.

Horum affectuum prognosim in hunc modum instituimus: Quivis columellæ affectus festinam requirit opem, ne relaxatio, aut inflammatio ad finem properet; hæc enim in perniciosam, & operosam desinunt exulcerationem; illa verò antiquata mirè pendulam oblongationem confirmat, ut ad anteriores propendatur quandoque dentes, & postremò putrescentiam gignit, cujus sanatio est abscissio, quæ operatio periculo non vacat, cùm ob vocis depravationem, tùm ob sanguinis fluxum, qui per sectionem excitatur, ut vix ulla arte compesci possit. Quibus columella tota abscinditur, vel extenditur, raro clarè, & distinctè loqui possunt; inservit enim ad vocis modulationem, unde vocis plectrum appellatur. Qui columella destituuntur, phthisici moriuntur, quia ejus est aeris frigiditatem moderari, ne illicò in pulmonem irruat. Si uvula ex inflammatione nigrescit, vel nimiùm albet, & stupet sensu, facilè putrescit, & sphacelatur.

Cura-

Curatio.

Relaxatam curant columellam vulgares per frictiones, & cucurbitulas, præmissa, si opus fuerit, capitis purgatione per pillulas capitales, vel totius corporis diversiones, & evacuationes. Præscribunt errhina, & omnia, quæ pituitosum absumunt humorem, corriguntque frigidam, humidamque capitis intemperiem. Postmodum ad topica deveniunt adstringentia, & repellentia, ut sunt *aqua, vel decoctum plantaginis, myrti, rosarum, rubi, origani, hyssopi, acetum &c.* & varia componunt gargarismata, ut

℞. Flor. ros. rubr., Fol. plantag., Mespilorum ana m. ß. Salviæ & Hyssopi ana m. j. Gallar. immatur. ʒ. ij. Alum. usti ʒ. ß. Coque in suff. aquæ quantitate ad tertias, & pro ℔. 1. colaturæ adde Dianuc. & Syr. myrtill. ana ℥. j. Aceti ℥. ß. Succ. acaciæ ʒ. j. M. pro gargarismate. Vel

℞. Fol. querc., Centinodiæ ana m. j. Flor. balaust. Summitat. rubi ana m. ß. Bulliant in aqua myrtillor. ad ℔. ij. colaturæ adde Syr. de ros. sicc., Succ. granator., Diamori ana ℥. j. Rob berberum ℥. ß. Alum. sacc. ʒ. ß. F. gargarisma.

Si malum protrahi vident, & materia pauca est, & caput non excrementis refertum, columellam *cortice granatorum subtilissime pulverisato* tangunt, vel *pipere longo, cui aliqui addunt aliquid aluminis, & boli armeni, vel myrrhæ, & nonnulli piperis longi loco Zingibere* utuntur. Quæ medicamenta periculo non vacant, quia metuendum est, ne humores affluenter à cerebro ad partem trahantur affectam, & grave aliquod afferant damnum.

Quidam futuræ coronali applicant emplastrum, quod conficiunt *ex acacia cum aceto, aut ex gallis ustis cum aceto*. Alii *ovum recens ad duritiem coctum, & per medietatem dissectum in longum*, & cum ligatura vertici imponunt calidissimè per aliquot horas, donec relaxatio sublata fuerit. Nonnulli prædictum *ovum thure, vel Zingibere* aspergunt, & calidè applicant. Vel *ex thure, & gallis in pulverem redactis cum farina tritici, & melle virgineo emplastrum* concinnant, quod vertici imponunt.

Si hæc omnia parum, vel nihil juverint, statim recurrunt ad ea, quæ experta sunt à vetulis ad columellæ elevationem: accipiunt capillorum ægroti manipulum ex vertice, quem manibus complicant, & illi, ut taceat imperant, capillorum manipulum sursum vehementer trahunt, usque dum cutis sonidum edat, *& pauxillum de alumine usto, vel rosarum semine* supra columellam aspergunt, & illicò miraculi instar, inquiunt, laxitatem remitti. Pulchrum experimentum, quod expectationi non respondet, & inter histrionicas scænas repræsentari dignum.

In columellæ inflammatione procedunt, sicut in aliis inflammationibus, & tam si plethora adsit, quam absit, primò cephalicam secant, deinde venam sub lingua aperiunt, cucurbitulas vertici, & scapulis affixas scarificant, diversiones per clysteres, frictiones, extremorum ligaturas, & id genus alia celebrant. Si corpus pravis scateat humoribus, primò caput per pilulas cephalicas, deinde totum per purgantia juxta humoris peccantis qualitatem deplent. Interim in principio ad topica deveniunt repellentia, quæ in gargarismi forma usurpant, & ubi exigua est fluxio austera præscribunt gargarismata *ex aqua, & aceto*, vel ita parant:

℞. Ros. rubr., Rubi, Plantag. ana m. j. Cortic. granat. p. Fiat decoctio in sufficiente aquæ quantitate & in colaturæ ℔. j. ß. adde Acet. ros. & Rob de ribibus ana ℥. ß. Succ. malor. granat. ℥. j. Diamori ℥. ij. m. Pro gargarismo.

Vel ubi inflammatio, & fluxio est vehementior, acerbis utuntur, quia fortius adstringunt, & repellunt, ut

℞. Decoct. myrtill., Fol. teneror. quercus, Mespilorum, Balaustior. & Sumach. ℔. j. ß. Syr. de agresta, rob de ribibus, Nucum virid. ana ℥. j. M. pro gargarismate.

Sed hæc gargarismata non tantum partem exasperant affectam, verum etiam fluctionem, inflammationemque ad penitiora repellunt, unde graviora mala emergere possunt.

Quandoque transacto principio discutientia admiscent, *ut fol. althææ, malvæ, hyssopi, ficus, flor. chamameli, meliloti, sem. fœnugræci &c.*

Si ad suppurationem vergat, suppurant decocto caricarum cum aqua mulsa, aut decocto passulարum, quod si sponte non succedat apertio, eam ferro moliuntur, & post puris extractionem pro abstergentibus adhibent *aquam mulsam, vel caulium succum cum melle*.

Relaxatæ columellæ vera curatio consistit in degenerati alimenti eductione, & si nimia laticis copia ad sordes eluendas advenerit, in ejus depletionem incumbimus.

Unde nimius latex columellam oblongans hydragogis evacuandus est, vel sæpè mastiche nigra masticetur, ut per salivationem superflua ejus humiditas exsiccetur. Vel ad hunc finem alimenti degenerati ablationem faciunt gargarismata, ut

℞. Pilosellæ, & Pyrolæ ana m. j. Cort. radic. angelicæ, & Imperatoriæ ana ʒ. ij. Fiat decoct. ad ℔. j. ß. cujus colatura cum pauco melle edulcoretur, & utere pro gargarismate.

A proprietate huic morbo prodest *uvularia* propter signaturam, ex qua gargarismus ita componi potest:

℞. Uvulariæ, & Tormentillæ ana m. j. Coque in suff. quantitate aquæ, cujus decoctum edulcora cum pauco melle, & utere.

Deinde post usurpatum gargarismum, hos adhibe pulveres in columellam insufflando, vel melius eam tangendo, hujusmodi est *pulvis myrobolarum citrinorum*, vel sequens, ut

℞. Piperis longi ℈. ß. Succ. acaciæ exsicc. & Radic. tormentill. ana ℈. j. F. omnium pulvis. Vel

℞. Pilosellæ, Uvulariæ ana ℈. j. Radic. bistort. & Cort. rad. angelicæ ana ℈. ß. Alum. sciffil. gr. viij. Contundantur, & cribrentur. E vestigio oblongata columella se contrahet, remittet, ad naturalemque reducetur statum. Sed *aqua destillata Vincæpervincæ, vel tantummodo ejus decoctio gargarizata, vel pulveris immissio* columellam laxatam erigit, & refirmat, quod admiratione dignum est.

In columellæ inflammatione ad sanguinis conciliandum fluorem, à lentore eundem liberandum, & obstructionem reserandam conferunt internè sumpta *sanguis hircinus, antimonium diaphoreticum*, & alia diaphoretica pluries repetita, verùm multum proficiunt *gargarismata cum anodyno minerali*, quia immediate partem tangunt affectam, ut

℞. Aquæ prunellæ, Sedi minoris ana ℔. ß. Syr. de moris ℥. ij. Anodini mineralis ℥. j. m. Vel

℞. Aquæ fragor. & Nymph. ℔. j. Diamori ℥. ij. Anodini mineralis ʒ. ij. ß. m. Vel melius

℞. Aquæ prunell. Flor. sambuc. ana ℥ ij. ß. Spiritus vini ℥. j. ß. Spiritus armoniaci gut. xx. m.

Si ardor ægrum fatiget, convenit *emulsio quatuor seminum majorum, vulgò frigidorum, in decocto malvæ cum mucilagine seminum cydoniorum* pro gargarismo. Si dolor urget, prodest *aqua spermatis Ranarum, & lactis ana gargarizatum, in quo dissolutum fuerit aliquid de nitro fixo, scilicet lapide prunellæ*. Vel gargarismus *ex succo cancrorum fluviatilium cum aqua lactucæ*. Sed ad aures transeamus.

CAPUT XLII.

De Aurium Inflammatione.

Aures inflammationem, & suppurationem patiuntur, non minus ac aliæ nostri corporis partes, licet auris structuram, præcipuè ex ossibus constet; habet tamen membranas, per quas exiles venæ, & arteriæ dissem inantur, quæ à venis, arteriisque membranarum cerebri ortum ducunt.

Aurium inflammatio interiores auris partes occupare solet, scilicet vel eas, quæ auditorii instrumenti compositionem ingrediuntur, vel vicinas; duas etiam instrumentales partes afficiunt, & exteriores saltem apprehendunt, vel intimiores ad nervum usque auditorium, quas differentias sollicite noscere oportet, tum ratione curationis, tum periculi magnitudine.

Signa.

Auris inflammatio cognoscitur ex eo, quod patiens in aure affecta continuò vehementissimum dolorem pulsatilem percipit cum gravamine, & tensione, cum calore, & rubore, qui plerumque ad malas, & tempora se extendit; cum febre, & forti arteriarum pulsatione; tum exactè in aurem introspicienti interna pars ad lumen tumere, & rubere videtur, nisi inflammatio sit nimis profunda, & abdita: tunc caput universum est simul calidum, & inflammatum, unde deliria, motus convulsivi, sincopes, extremorum frigiditates succedunt, idque eo magis, si inflammatio ad interiora vergat; quantò enim ea intimior est, tantò intensior fit febris, pulsatio major percipitur, quia arteriæ majores comprimuntur, dolor acerbior, & periculum majus.

Cau-

Causæ.

Pro aurium inflammatione assignant vulgares sanguinem biliosum, & tenuem è vasis suis apertis, vel ruptis, in ipsas auris membranas effusum, qui copia sua tumorem, & tensione dolorem, & calorem excitat. Verùm nostra sententia est, quòd aurium inflammatio fit à sanguine in earum venulis, & arteriolis concrescente; concretionis verò causæ sunt fervor, copia, nimia corporis incalescentia à sole, vel exercitiis, iracundia, subitanea permutatio ambientis aeris in frigus, vel vice versa, & his pares, quæ sanguinem extra arteriolarum, & venularum poros exprimunt, ibi concrescentem.

Prognosis.

Aurium inflammatio periculosa est, in primis in juvenibus, & ubi inflammatio profundiùs hæret, & nervum auditorium apprehendit, utplurimùm mortem minatur, antequam suppuratio accidat, nervus enim internam auris superficiem attingens acuta sensilitate præditus, vehementem doloris perceptionem efficit, & cerebrum in consensum rapit. Unde ægri in delirium, & convulsionem incidunt, & in mortis discrimen, vel nonnunquam subitò, tanquam attoniti moriuntur. Si verò dolor, & febris diutiùs protrahantur, & ægri septimum superent diem, evadunt, materia in pus conversa, quod facilè cognosci potest ex doloris, & febris remissione, ut *sect.* 2. *aph.* 43. *Dum pus conficitur, dolores, & febres accidunt magis quàm jam confecto.* Attamen si pus bonum effluxerit, & postmodùm æger meliùs se habeat, magna sanationis spes est, verùm post sanationem ferè semper auditus gravitatem relinquit. Senes in aurium inflammatione minùs periclitantur, quàm juvenes.

Curatio.

Aurium inflammationem curant vulgares iisdem medicamentis, quibus aliarum partium corporis inflammationes; primò itaque præmittunt refrigerantem, & emollientem clysterem, post expulsas à clystere fœces, hora una, atque altera, sanguinem detrahunt, & quidem à vena cephalica, & si inflammatio fit major, phlebotomiam liberaliter repetunt. Hac sanguinis detractione non possunt affluxum, concretumque sanguinem detrahere, licèt totum depleant: igitur affluxurum detrahunt, ac proindè ad posterius respiciunt, præcautionis potius, quàm curationis gratia, & inflammationem in radice non attingunt. Per sanguinis depletionem corpus refrigeratur, & mala majora sequentur, scilicet vel resolutionem prohibent, vel suppurationem in longum protrahunt tempus. Ad revellendum sanguinem ad aurem fluentem, alia adhibent revellentia, scilicet cucurbitulas, frictiones, ligaturas, & clysteres, si opus sit, repetunt, quasi ani stercus aurium inflammationem efficeret. A venæ sectione, uno atque altero die intermissio, bilem educunt medicamento cholagogo.

Deinde si ingens sit dolor, repellentia usurpant, & in aurem instillant, ut

℞. *Ol. ros. vel viol.* ℥. *iij. acet. ros.* ʒ. *vj. nitri* ℈. *j. m.*
Verùm repellentia hic locum habere nequeunt; inflammatio enim repellitur in cerebrum, ejusque membranas, unde delirium, & alia majora mala gignere possunt; Vel refrigerantia adhibent ex butyro recenti, lacte, & foliis herbarum frigidarum, quia inflammationis curationem esse inflammatæ partis refrigerationem existimant. Sed in magno versantur errore, quia licèt inflammationem copiosiùs refrigerent, tumorem non tollent, sed lividam, frigidamque partem reddent, & lenem inflammationem plerumque in magnos, lethalesque morbos degenerare faciunt: igitur calefacientibus discutiendum est.

Victum præscribunt tenuem, refrigerantem, & humectantem cum abstinentia à durioribus, pro potu hordei aquam, interdicto vino aliisque calidis.

Interim cataplasmata conficiunt, quæ inflammationem resolvere, & dolorem lenire possint, ut

℞. *Lenticulæ palustris m. ij. medull. panis in lact. muliebri infusus* ℥. *ix. contunde, & fiat cataplasma*, quod auri applicetur. Vel

℞. *Fol. alth. malv. lactucæ, salicis ana m. j. flor. ros. rub. meliloti, & chamomill. ana p. j. sem. cydon. & malv. ana* ʒ. *iij. coque*, & decocto foveantur aures, Vel

℞. *Ol. ros. & nymph. ana* ℥. ß. *succ. papav.* ʒ. *vj. mucilag. sem. psyll. & Cydon. ana* ʒ. *iij. lactis muliebris* ℥. *j. m.*
Et auri applica, vel instilla.

Si inflammatio nullatenus resolvi possit, sed ad suppurationem vergat, quod ex interiori febre, dolore, & pulsatione cognoscitur, eam maturantibus adjuvant, quæ sunt *radices liliorum albor. alth. flores chamomill. meliloti, ficus, farina tritici, fœnugræci, eorundem mucilagines, animalium pinguedines, ut gallinæ, porci, butyrum, ol. amygd. dulc. lilior. chamomill. sesaminum, crocus &c.*

Maturato abscessu, ejus ruptionem expectant, ad cujus accelerationem *succum cyclaminis cum quadruplo lactis muliebris* in aurem instillant. Quo rupto, saniem abstergunt *melle ros. vel syr. ros. succo absynthii, centaurii minoris cum melle, decocto lupinorum &c.*

Aurium inflammationem nos curamus, nullam phlebotomiam celebrando, quando tamen sæpè magni nominis Medici, & chirurgorum vulgus facere solent, non sine ægri periculo, & tortura; est namque perniciosa, tum ratione circuitus sanguinis, tum etiam quia resolutionem inhibet, vel suppurationem in longum protrahit.

Purgans medicamentum omninò inutile existimamus, cùm eam in deterius mutare soleat. Ea medicamenta conveniunt, quæ sanguinem concretum, vel evasatum fluxilem reddunt, & discutiunt per insensilem evaporationem, cujusmodi sunt *sanguinis hirci, & stibium diaphoreticum* quotidiè bis assumptum ad ana ℈. j. Item omnia salia volatilia ex cephalicis, & diaphoretica alibi commemorata. Verùm antimonium diaphoreticum tantummodò omnem abscessum interiorem, ubicumque situs est, efficacissimè resolvit. Vel his duobus remediis ritè adhibitis, omnis inflammatio resolvitur, nec in suppurationem abit.

Si dolor sit mitior, topica anodyna conveniunt, quæ leniunt, & nonnihil relaxant, quorum formulas in *Tract. de Aurium dolore cap.* 26. descripsimus.

Interim quoque dolentem locum fotibus lenientibus, & discutientibus fovemus, ut

℞. *Comar. malvæ, althææ, lactucæ, salicis, & violar. ana m. j. flor. sambuci, chamæmel. meliloti, ros. rubr. ana p. j. sem. malvæ, cydon. ana* ʒ. *j. coquantur in aqua* ℔. *iij.* In decocto madefiat spongia, expressaque tepente locus foveatur, hisce continuatis aliquantisper, adhuc magis digerentia addi possunt, uti sunt *semina lini, & fœnugræci*, quibus sæpiùs adhibitis, materia omninò resolvitur.

Si verò dolor vehementissimus sit, pro ipso obtundendo, conciliandoque somno convenit *emulsio somnifera* in nostra *Trutina lib.* 4. *cap.* 6. descripta. Vel ad narcotica confugiendum est, tum interna, ut est *Laudanum Opiatum*, tum externa, vel in forma fotus, vel vapore tenus, quæ in aurium dolore descripsimus.

Accidit quandoque inflammationem omnia discutientia, & resolventia eludere, & in suppurationem ruere, cuius rei febris, & dolor intensior, fortisque pulsatio nos certiores facit; tunc maturantia, & suppurantia adhibere debemus, ut

℞. *Radic. alth. arundinum, lilior. albor. contus. ana* ℥. ß. *fol. malv. alth. viol. ana m. j. flor. chamæmel. meliloti ana p. j. lilior. albor. p. j.* ß. *decoquantur in suff. aquæ quantitate ad mollitiem, tum contusa per cribrum transmittantur, & adde farinæ sem. fœnugræci, & lini ana* ℥. *j. axung. porcin. cap. ana* ℥. *j. butyr. majalis* ℥. ß. *Ol. amygdal. dulc. q. s. f. s. a. cataplasma.* Tepide imponendum, & renovandum, donec abscessus rumpatur. Vel sequens conveniet cataplasma.

℞. *Cæpam n. j. butyr. recent.* ℥. *ij. ol. chamomill. ros. ana ana* ℥. *j. croci* ʒ. ß. *m. f. cataplasma* auri imponendum.

Ruptus abscessus abstergentibus repurgetur crebrius instillatis, cujusmodi sunt *mel rosatum tepidum, cum balsamo proprietatis admistum, vel tinctura aloes, vel myrrhæ cum spiritu vini parata* ad guttulas aliquot immissa, vel *balsamus sulphuris terebinthinatus, vel balsamus artificialis*, vel ea adhibeantur, quæ *Tract. de Ulcere aurium cap.* 27. tradidimus.

CA-

CAPUT XLIII.

De Parotide.

SUnt aliquæ glandulæ non tantum pone aures, ut vulgus putat, verùm etiam ad utrumque latus, & sub aure, quæ parotides dicuntur, attamen hic nos parotides non pro glandulis usurpamus, sed pro hujus loci tumore intelligimus. Parotides sunt affectus frequentes, & valdè molesti, qui non solum ægros, sed etiam ipsos *Medicos* curantes non leviter fatigare solent, & plerumque in febribus malignis, in cerebri, ac capitis læsionibus, quandoque quasi in magnis tempestatibus futuræ salutis spem pollicentur, undè parotides in morbis prædictis Castoris, & Pollucis instar observantur; nam sicuti hæc signa in maximis Pelagi tempestatibus ubi apparuerint, tranquillitatem navigantibus denunciant, sic parotides interdum salutem ægrotantibus præsagiunt.

Definiunt parotidem vulgares esse inflammationem, sed errant, quia vera inflammatio non est; nam inflammatio fit in parte carnosa, parotis verò, ut ipsi asseverant, in glandularum substantia: quod nos omnino improbamus; nam si parotis fieret in glandulis, nunquam suppuraretur, ut videmus in strumis, quæ potius indurantur, quam in suppurationem abeunt. Idem observamus in inguinibus, quod si ipsis glandulæ Neapolitanum contraxerint fermentum, nullatenus suppurationem patiuntur, sed indurantur, aliasque consputcant, uti etiam in strumis conspicitur, quæ difficilioris sunt curationis; Non igitur parotis fit in glandulis, sed tale sordida est nomen potius à loci denominatione, quam à parte affecta. Præterea esse affectum inflammatorium, non verò inflammationem colligi potest, ex dolore, qui ipsi adjungitur: Cæterùm hoc mali genus sæpissimè in malignis, & diuturnis febribus, cerebri, ac capitis affectionibus apparet, quæ longè à veræ inflammationis natura recedunt: nam in iis succos crassos, & viscidos valdè à sanguinis natura recedentes dominari ipsi fatentur, quales sunt phlegmatici, & melancholici.

Duplex est parotidum generationis modus, nam quandoque licet rarò generentur primariò, nulli scilicet alteri succedentes affectui, sed impetu humore, primâ vice ad prædicta loca tendente, nulla febre, aut capitis læsione præcedente, & die tertio rubere incipit, cum inflammatione, & capitis dolore, hic affectus potissimum junioribus adolescentibus obtingit, qui ætatis annum 24. nondum attigerunt, atque in iis suppuratur, vel evanescit. Quandoque, & sæpius secundariò fiunt post alios scilicet præcedentes affectus, vel febres malignas, & diuturnas, vel post cerebri, & capitis læsiones.

Nullus est author, qui non doceat bifariam fieri posse parotides, criticè, & symptomaticè; primò per motum criticum, cocto scilicet existente morbo, & sponte materia à natura ad prædicta loca deposita, præsertim in febribus; secundò symptomaticè, cruda existente materia. Hæc tamen doctrina semper nobis impropria visa fuit; censemus namque quòd parotides modo veræ crisis gigni non possunt, si propriè, & in rigore loqui velimus, ne rationem critici cum ratione utilis confundamus, dicemus parotides semper esse symptomaticas, licet quædam possint esse utiles, & ad salutem, quædam verò noxiæ, & ad damnum, utiles quidem sunt cum coctionis indiciis, noxiæ autem, quæ sunt, cruditate existente; quòd nunquam esse possint criticæ, non difficulter suadetur ex *Hip.* principiis, quibus constat ad perfectam crisim multas requiri conditiones, quarum altera est, ut potius talis crisis fiat per evacuationem, ut per sudorem, alvi fluxum, sanguinis hæmorrhagiam &c. quam per abscessum; verùm abscessus fieri debet quam maximè longissimè à parte affecta, & à partibus principalibus: itaque ferè nunquam poterit esse bonus, & laudabilis abscessus, qui fit prope partem affectam & confirmatur: nam vel fiunt parotides, malè affecto cerebro, & tunc materia illa ad longinquiores transmittenda erit partes, ut in podagra; vel sequitur febrem malignam, & succedunt cum cerebri læsione, & tunc expultrix vasorum facultas, vel totius corporis malè operatur: nam à vasis & loco ignobiliori in quo fit, ad partes nobiliores noxiam deponit materiam propè cerebrum, qui decubitus profectò laudari nequit, quia membrum, ad quod fit decubitus, est nobilissimum. Itaque nunquam criticè parotides fieri possunt, in rigore loquendo; Præterea crisis est solutio facta per evacuationem, quia omninò materia è corpore expellitur, & ægrum à morbo liberat cum signis coctionis; quando verò alius morbus generatur in alia parte, & æger non est omninò liberatus, dici non potest crisis, sed ex materia ejusdem morbi alius morbus genitus.

Signa.

Parotidum signa duplicia sunt, vel imminentium, vel actu jam existentium. Si in malignis febribus adsit faciei rubor, capitis gravitas, surditas cum stupore, parotides prædici possunt. Actu existentes parotides facilè cognoscuntur ex loco affecto, tumore, & plerumque rubore; qui post aures apparet. Si tumor sit malignus, aut pestilens, febris ejusdem rationis copulatur. Si à capite, vel cerebro malè affecto, nulla in toto corpore cacochymiæ aderunt signa, & capitis dolor præcessit, qui, parotide erumpente, evanescit, vel minuitur. An criticè, ut dicunt, vel symptomaticè erumpant, morbi tempus, & crisis signa præsentia, vel absentia docebunt.

Causa.

Parotidem inflammationem esse in glandulis juxta aures inquiunt vulgares, ideoque ejus proximam, & continentem causam sanguinem esse asseverant, is tamen rarò purus est, sed bilis, vel pituita, vel melancholia, imò sæpè maligni, & pestilentes admiscentur humores, unde malignæ, & pestilentes oriuntur parotides. Et rarissimum est, ut sanguis solum copia peccans naturam stimulet, & talem instituat excretionem, sed accidit à pravis, vitiosisque humoribus, quibus irritata natura, cum sanguine tales humores ad externa loca detrudere solet. Confirmant eorum assertum hæmorrhagiæ exemplo: Ut enim in hæmorrhagiis criticis, non sanguis principaliter peccat, sed vitiosi humores, quos cùm sine sanguine expellere facilè natura non possit, hanc sanguinis excretionem instituit: ita etiam ut vitiosos humores à principalibus partibus ad ignobiliores avertat, sanguinis vehiculo utitur. Humores autem hi vel à toto corpore, vel à cerebro transmittuntur.

Verùm decipiuntur vulgares asserentes parotidem esse inflammationem in glandulis parotidibus, nam glandulæ nunquam inflammatione tentantur, nec in suppurationem abeunt, & temporis progressu tumor in glandulis contumacior fit, & alios sibi proximos ejusdem speciei tumores producere solet. Præterea cum rarò à puro fiat sanguine parotis, sed ab aliis humoribus, dicetur œdema, aut erysipelas, aut scirrhus, & tunc rarissimè in suppurationem abiret, quod à veritate alienum cognoscimus. Exemplum de hæmorrhagia cespitare videtur, quia de critica loquuntur, nos verò suprà innuimus non dari parotides in rigore criticas, sed omnes esse symptomaticas.

Ut nostram de parotidis causa proferamus sententiam, præmittimus ex anatome: Exterius auribus adstare varias glandulas crassas, & insignes, parotides appellatas, non tamen pone aures, verùm etiam sub auribus, & utrumque latus. Inter has, duas insignis magnitudinis reperiri, sibi invicem propè accumbentes, quarum minorem conglobatam, majorem verò, quasi ex pluribus glandulosis fragmentis compositam, quam conglomeratam appellant anatomici. Hæ glandulæ vasa ascendentia fulciunt, & serosos, seu lymphaticos humores à sanguine arteriosо separant, ac per quædam lymphatica, & salivalia vasa demittunt, multamque viscidam saburram inrerdum coacervant, unde cerebri emunctoria vulgò appellantur. Præterea hactenus perperam creditum est per glandulas, nervorum fibrillas, exiles nervos, arterias, & venas transire; nam hæ glandulæ, sicut & cæteræ, proprio clauduntur folliculo, & sunt veluti pulvinaria, quibus dicta vasa adhærent, ut fulciantur, nec per glandularum substantiam transeunt. Hæc vasa per eorum intercapedines alimentitium liquorem paulatim fibrarum continentium motu in cerebrum ducunt, ut ad majorem semper perfectionem adigatur, per sequestrationem illius, quod serosum est, & ut purus remaneat, & hac ratione glandulæ dicuntur cola, & veluti filtra chymica.

Dicimus igitur, quod quoties humor serosus cum ipso san-

sanguine, ex suis conceptabulis per arteriarum, venarumve poros foras exprimitur, vel stagnat circa glandularum folliculum, à quo fulciuntur tumor fit, qui parotis dicitur, & hæc est vera inflammatio, quæ in abscessum transit. Si verò nutrimentalis substantia per fibras circa glandulas diffusa depravetur, exoticam hostilemque naturam nanciscitur, congelascit, & pars in parotidem extuberat, & hæc dicitur symptomatica à vulgaribus, illa verò critica.

Prognosis.

Parotides si sine febre oriantur, minùs malignæ sunt, & minùs periculosæ, quàm quę cum febre oriuntur. Minùs quoque periculosæ sunt, quæ in febribus chronicis accidunt, quam quæ acutas sequuntur, & præsertim in malignis, & pestilentibus. Parotides symptomaticè, ut dicunt, erumpunt, & ex cruda, atque rebelli materia oriuntur, pertinaces, & mali moris sunt, ac naturæ, & *Medico* negotium facessunt; sunt enim cerebro propinquæ, & humores, ac vapores cerebro ejusque membranis impartiri possunt, unde earum inflammatio partium, & delirium excitari potest. Parotides si apparuerint, & non suppurarint, sed evanescunt, iis recidiva timenda est, nam ipsarum materia recedens recidivam facere oportet; quare semper minantur capitis læsiones, vel in toto corpore, nec propterea ubi suppurarint, sunt certum, & fiendum salutis signum, nam *Pictoris ancilla lib. 1. Epidem. sect. 2. text. 84. Parotides passa est, quæ optimè suppurarunt, ipsa tamen abiit, Gal. authore in comm.* habuit coctionem in parte, & non in toto, & consequenter parotides, cruda existente materia, habuerunt ortum, & hinc apparet, quòd ubi parotides cum cruditatis indiciis generantur, etiam si ad suppurationem devenerint, non per hoc salutares esse possunt, & nunquam iis fidendum.

Curatio.

In parotidum curatione spectant vulgares, an criticæ, vel symptomaticæ sint. Si criticè erumpat parotis, & morbus indè tollatur, vel minuatur, totum negotium naturæ committitur, sed tantùm dolorem lenientia laudant, & quæ augmentum juvant, qualia sunt *butyrum recens lotum cum oleo amygd. d. addita pauca cera*, & ad linimenti formam loco affecto applicant. Ejusdem generis existimant *farinam hordeaceam in hydroleo, vel in jure pulli insulso decoctam*. In parotidibus verò seu criticis, seu symptomaticis, sive materia sit multa, sive pauca, sive maligna, nunquam ex *Gal.* præcepto 3. *de comp. med. 5. loca cap. 2.* repellentia adhibent, ne materia retrocedat, & à loco ignobiliori ad nobiliorem, & cerebrum vicinum repellatur, & majorem inducat læsionem, quare semper naturæ motus adjuvandus erit. Imò ubi segnis, & lentus est materiæ motus, & tumor non satis protuberat, attrahentia usurpant, adjuvantque fotu *ex oleo irino, anethino, aut chamæmelino, quibus etiam liquefactam gallinæ pinguedinem addunt*, & ubi hæc non satis fuerint, consulunt omnes cucurbitulas parti affectæ esse applicandas, ad materiam noxiam extrahendam, commendant etiam *emplastrum diachylonis magni cum gummatibus in oleo amygdal. d. liquefactum*, ejusdem quoque rationis est apud ipsos *emplastrum de Meliloto pariter cum gummatibus*. Verùm hæc fortia attrahentia cautè adhibenda sunt, ne dolor intendatur, & vires dejiciantur. Suppuratione facta, abscessum aperiunt, & suo modo curant.

Si parotides symptomaticæ sint, naturæ conatus, qui deficit, adjuvandus, & promovendus est, quia tunc arguitur obstare vel materiæ noxiæ copiam, vel crassitiem, metuunt, ne natura ab opere, & expulsione avertatur, sed ea oneris parte levata, postea faciliùs id, quod debet, expellit; ea propter copiam per evacuationes minorant, & crassitiem incidunt. Ubi itaque materia fuerit sanguinea, aut cum sanguine analoga, laudant, vel venæ cephalicæ in cubito sinistro, vel venarum sedis apertionem; ubi autem alter fuerit succus à sanguinis natura alienus, consulunt, ut leve aliquod pharmacum dejectorium, vel ex *manna* in materia calida biliosa, aut *Julepo Aureo &c.* Vel *ex melle ros. solut.* In materia plegmatica; vel *ex fumaria majori* in melancholia propinetur, à fortioribus tamen se abstinent, ne fervor, & agitatio in succis concitetur.

Verùm vulgarium curatio per venæsectionem, & purgantia inconvenienter instituitur, & est periculo plena; intrò enim trahunt, quia contra naturæ motum fiunt, retrocedit materia, principes invadit partes, malum pejorat, & ægrum in magnum vitæ discrimen conjicit, præsertim si malignitas, vel pestilentia sit parotidis causa, tunc venæsectio, & purgatio est ipsa malignitate, & pestilitate nocentior. Præterquamquòd malignitas, & pestilitas, quæ per ipsos est summus malignitatis gradus, (verùm nos hanc vulgarium malignitatem, quid sit, nunquam intelligere potuimus) nunquam purgatione, & venæsectione tollitur. Quis vulgares docuit purgatione, & phlebotomia naturam oneris parte levari, & faciliùs deindè ad id, quod expellere debet, insurgere? Imò nos centies oppositum observavimus. Quis eis revelavit his medicamentis naturam levari potiùs, quàm gravari? Incertum est in vulgarium opinione hęc juvare, quia non demonstrationes, sed bardas conjecturas pro his afferunt, quæ si ad scopum non collimant, ægrum jugulant. Unum scimus vires minuere, malum pejorare, ac proindè expulsionem impedire, & suppurationem tollere: meliùs itaque in ambiguis erit vires conservare, quàm malè perdere.

Ubi crassities obstat, incidentia propinant fortia *ex orimelite simplici cum syr. de cortic. citri, aut quinque radicibus*, quibus ad majorem incisionem addunt nonnullas *spiritus sulphuris, vel vitrioli guttulas*. Sed pro his incidentibus longa est via, & scabrosum iter, nec voto respondent, ut decantantur ab ipsis.

Consulunt vulgares parotides nunquam discutientibus præsidiis esse curandas, nam quoties non suppurantur, semper capitis læsiones minantur; quare omni conatu suppuratio procuranda est, hæc namque nec recidivam, nec cerebri noxam portendit: omni itaque industria adjuvant, procurantque suppurationem cataplasmate confecto *ex farina triticea, axungia suilla, & gallinacea cum butyro recenter loto in decocto althææ, malvarum, & caricarum pinguium*, vel alio suppurante præsidio. Verùm in magno versantur errore vulgares, nam in tumoribus discutientia sunt via tuta, & compendiaria, nec ullum vitæ periculum, nec ullas minantur læsiones, & præcipuè in parotide, si illa exhibeantur medicamenta, quæ à centro ad circumferentiam trahunt, quæ præterquamquòd parotidem resolvunt, febri opitulantur.

Ut parotis suppurari inceperit, non integram expectant suppurationem, sed incidunt, vel cauterizant; imò quod maximè dolendum, apparentem parotidem crudam in mali moris febre, omnes chirurgi, inito priùs consilio cum urinæ Medicis unanimiter, statim istam Hydram ferro ignito incidendam concludunt. Postmodùm digerunt communi digestivo, expurgant, detergunt, incarnant, cicatrizantque communibus medicamentis.

Cæterum nostrates chirurgi, barbitonsores, Veterinarii, seu marescalchi non sunt irrationales; ut apud quosdam habentur, suas afferre possunt rationes, quas hic nos excogitavimus, pro eorum tuenda ignavia, & quotidiano constituendo censu. Prima est, ut per vulnus veneni vis expiret. Secunda, malignitas nunquam suppurationem admittit. Tertia, ignis venenum extinguit. Quarta, ne humoris malignitas retrocedat.

Prima ratio desumpta ab expiratione veneni per vulnus nullius est momenti: siquidem vivens corpus meliùs continuum, quàm solutum expirat. Insuper ferrum ignitum crustam, seu escharam inducit, quæ impedimento est, nè maligna, & venenata materia expiret, nisi post escharæ casum. Præterea si supponant venenum adhuc in vasis esse fluctuans, meliùs certè, & promptiùs expirare poterit per sensiles, insensilesque corporis meatus, quàm per vulnus, cùm nulla assignari possit ratio per vulnus potiùs, quàm per porositates expelli, nisi fortè fortuna ad aliquam veneni cum vulnere sympathiam, seu ad sacrum ignorantiæ asylum recurrere velint vulgares. Neque huc facit pororum congruentia, cùm hi potiùs obstructi sint, quàm reserati propter tumorem. Si tamen velint venenum in parte stagnans expirare per vulnus, veneni nomen non ampliùs meretur materia parotides efficiens, utpotè per fermentationem sequestrata, atque immutata, ut durities ostendit, adeòque ut talis non minùs perhorrenda; dicemus rectè, & meliùs posse expirationem ab aliquo topico appropriato medicamine promoveri tutò, jucundiusque quàm per ferrum ignitum, cùm minimè hoc uti possimus sine alterius morbi, vulneris usti puta productione.

Secunda ratio, in qua habetur parotides protinùs adaperiendas eſſe ignito ferro, ex eò, quòd malignitate nunquam ſuppurationem admittit, contra vulgares militare videtur, quia tota ſuppurationis ſpes non ex alio capite affulget, quàm ſubtilioris, ſpirituoſioris, tenuioriſque materiæ craſſam agitantis, commoventiſque retentione, per ignem evaporata illa, ac diſſlata, de ſuppuratione prorſus actum eſt. Si verò dicant, quod cùm ſupponant, malignitatem nunquàm ſuppurationem admittere, ideòque vulnus efficiunt, ut per illud foras expellatur. Et nos expetemus, quomodo foras extrahitur, ſi materia maligna, ut ipſi dicunt, in glandularum interſtitiis ita impacta, & coagulata ſit, ut in lapideam ferè indolem degenerata eſſe videatur glandula? Nonne quando materia aliqua evacuanda, fluida, mobiliſque reddenda eſt ex *Hippocrate*? Per ignem verò, apertionemque hoc aſſequi impoſſibile planè eſt. Hùc refer, quòd cùm per uſtionem ſemper eleventur halitus, cur fieri nequit, ut horum maxima pars intùs per poros ab igne rarefactos inſinuetur, & quædam retroceſſionis ſpecies, quàm timent, accidat.

Pro tertia ratione adducunt ignem venenum extinguere, & reverà putridum, venenatum, & peſtilens in aere ignis ex lignis juniperi, pini, piceæ, lauri &c. corrigit, & extinguit. Imò ad aerem puriorem reddendum peſtilitatis tempore multùm valet, ſi tormenta bellica, præſertim majora, ſub auroram & veſperam diſplodantur. Et hoc non tantùm valet, quia aerem commovet, agitat, & ſemina peſtifera diſſolvit, & rarefacit, ſed quia ſulphur in pulvere pyrio maximam habet vim in peſte. Cæterùm abſolutè, & univerſaliter loquendo, ignem venenum extinguere falſum eſt. Enimverò plurima corpora per ſe non venefica, tamen venenata ſolius ignis ope fieri videmus, & multa venena ejuſdem ignis ope vehementiſſimè exaltari: Si itaque univerſaliter verum non eſt, ab igne venenum extingui, quare non debet eſſe falſum, venenum in parotidibus ſuppoſitum ab eodem met igne deſtrui, & potiùs non exaltari?

Quarta tandem ratio deprompta à timore, ne humoris malignitas retrocedat, falſa deprehenditur, tum ratione materiæ, quæ indurata fortioribus reſiſtit emollientibus, & ſuppurantibus, tum ratione pororum, qui ab humore concreto ſunt obſtructi, viæque aliæ occluſæ; cum etiam ratione motus, cùm corpuſcula illa parotidem, præcipuè ſymptomaticam, conſtituentia, jam ſint ibidem irretita. Inſuper admiſſa retroceſſione humoris maligni, nihil mali eſt pertimeſcendum; nam vel parotis eſt ſalutaris, vel ſymptomatica. Si primum jam malignitas per fermentationem ſequeſtrata eſt, & immutata, ut videre eſt in omnibus fermentatis, quare maligna ampliùs non eſt. Si ſecundum, cùm major malignitatis pars in humoribus conſiſtat, quàm in parotide, magis de illa, quàm de hujus retroceſſione timendum, eòque fortiùs, quò hæc in aurium glandulis eſt ita fixata, ut impoſſibilis retroceſſio videatur. Imò ex ejuſdem cum alio humore miſcela, quis prohibet; ut fermentatio ciatur, & per eam immutatio, & per conſequens innocuitas. Denique ignis eſt ſui diffuſivus, & corpora interiùs penetrans, unde veneni per ignem in halitus elevati maxima pars per poros ab igne rarefactos ſe inſinuat, intùs remeat, & retroceſſionem cauſat.

Parotidem ſimplicem, quæ eſt vera inflammatio, ut in noſtris cauſis diximus, facilè vel reſolvimus, vel ſuppuramus, eamque eodem modo moderamur, ea propinando, & applicando medicamenta, quibus in aliarum partium inflammationibus utimur.

Parotidem verò, quæ capitis morbis, vel malignæ, vel peſtilenti febri ſuccedit, curamus etiam vel per ſuppurationem, vel reſolutionem; rimandum itaque, an natura ad ſuppurandum, vel ad reſolvendum vergat, ejuſque motus uno, vel altero remediorum præſidio promovendus, & adjuvandus eſt. Si igitur ad ſuppurationem tendat per aliquod medicamentum maturativum mollificari, & rumpi debet, optimum erit:

℞. *Gummi opopanacis* ℥. j. *in aceto coquatur, per pannum trajiciatur, & coquendo rurſus ad gummi conſiſtentiam inſpiſſetur, cujus*

℞. ℥. ß. *Ol. philoſoph. rectificati* ℥. j. *colliqueſcant invicem ſuper prunis, hujus* ℞. *q. ſ.* & parotidi impone, donec aperiatur, verùm ante emplaſtri applicationem parotis inungatur *oleo fœtido guajaci, vel tartari*. Si parotis ſit valdè maligna, & epidemica, curationis, & apertionis accelerationem poſtulat, ne intrò redeat, tunc

℞. *Empl. filii Zachariæ, & theriacæ ana m.* & parotidi impone. Non credibile eſt quantum hoc emplaſtrum parotidi applicatum juvet; ſequitur enim naturæ conatum juxta partis exigentiam, & diſpoſitionem, quod felici cum ſucceſſu centies experti ſumus. Sed in his caſibus nullum majus præſidium, quàm *emplaſtrum de fuligine* inveniri poteſt:

℞. *Theriacæ Andromachi, & Mithridatii ana* ℥. ß. *fermenti, terebinth. ana* ℥. ij. *mell. roſ. ſimpl.* ℥. j. ß. *Butyri recentis* ℥. ij. *ſalis com.* ℥. j. *fuliginis camini* ℥. j. ß. *ſaponis Veneti* ℥. iv. *Croci* ʒ. iij. *Vitell. ovor. num. iv. f. l. a. empl.*

Præſtantiſſimarum virium eſt hoc emplaſtrum, non tantùm ad ſuppurandas parotides malignas, epidemicas, & peſtilentiales, ſed etiam ad quoſcumque bubones, ac anthraces peſtis tempore graſſantes; extrahit enim venenum, & dolores ex inflammationibus ſubortos feliciſſimè pacat. Si neceſſitas parotidem rumpendi abſque cunctatione urgeat, nihil præſtantius in toto reperitur orbe *emplaſtro magnetico*, quod ita paratur:

℞. *Gum. ſagapeni, ammoniaci galbani ana* ℥. iij. *terebinth. laricea, ceræ ana* ʒ. *iv.* ß. *magnetis arſenicalis* ℥. *iij. terræ vitrioli* ℥. *j. ol. ſuccini* ℥. *ij. gummata illa tria diſſ. in aceti ſcillitici* ℥. *xx. poſteà ſolutionem illam per pannum lineum colatam exprime, quam deindè tandiu bullire cures, donec acetum fuerit conſumptum, excipe pauxillum ſpatula, & infrigida, dum videas ita induruiſſe, uti cum gummi eſſent: ſerva in loco calido, donec in reſiduo incorporaveris, quo facto, accipe ceram, & terebinthinam, fac ut lento igne in ſe coeant: remotum à calore aliquantulum agitato, donec ad ſpiſſitudinem unguenti reducatur. deinde adde gummata jam ante ſoluta, & uti dictum eſt, colata, poſteà adjunge magnetem arſenicalem ſubtiliter pulveriſatum, terram vitrioli, & oleum ſuccini, poſtremò paſtillos forma, & corio, aut veſica oleo ſcorpionum inuncta involve*. Hoc emplaſtrum non tantùm parotidibus malignis, & peſtilentialibus, ſed etiam anthracibus, & bubonibus peſtis tempore graſſantibus dexterè applicatum eos illicò maturat, & rumpit, ac venenum à centro ad ſe trahit, ut magnes ferrum, & non ſinit abſceſſum claudi ante totalem veneni extractionem, ac proindè omnibus emplaſtris huic uſui deſtinatis, meritò anteferendum. Tandem *emplaſtro Diaſulphuris Rulandi* parotidi extremam dabis manum.

Per reſolutionem parotidem curamus naturæ motum expulſivum fortiter adjuvantes, quæ materiam in parotide conjunctam expellere nititur, atque ideò in unum locum congeſſit: iſtum ergò naturæ conatum promoveamus oportet expellentibus, nimirùm alexipharmacis, ſudorificis, & reſolventibus abſceſſui ſuperimpoſitis, licèt parotis non adeò ſit maligna, nihilominùs enim nihil boni in ſe continet, ſed contenta naturæ moleſta, atque ad expulſionem proſcripta. Ad hunc finem medium venit, quòd parotis quater in die inungatur *oleo ceræ deſtillato*, & interim ſi maligna, vel peſtilens ſit parotis, alexipharmaca, & diaphoretica quotidiè propinentur, tum quoque cùm parotidis reſolutionem molimur, uſurpanda ſunt, ut *Aqua theriacalis cum ſpiritu vini, ſpiritus theriacalis, diaſcordium, electuarium de ovo, de gemmis, theriaca citri, theriaca Germanorum, elixir peſtilentiale Crollii, extractum tormentillæ vel contrayervæ &c.* Item *ſtibium diaphoreticum, bezoarticum minerale, lapis bezoarticus, ſulphur auratum diaphoreticum, diaphoreticum in peracutis, c. c. uſtum pro pauperibus, tinctura antimonii, mercurius diaphoreticus, cinnabaris antimonii, ſalia volatilia ſuccini, c. c. viperarum &c.* Pro potu uſurpare poteſt æger *decoctum c. c. aquam ſcorzoneriæ, cardui benedicti, ſcordii, rutæ capraria, ſcabioſæ, bardanæ compoſitam*. Deindè æger ſtragulis optimè tegatur, ac profuſiſſimos expectet ſudores, quos potentiſſimè hæc tàm ſola, quàm in varias formulas concinnata proliciunt, venenatorum humorum malitiam temperant, infectionis miaſma diſjiciunt, ac venenoſum corporis habitum, excuſſo ſudore repurgant, parotidemque exactè reſolvunt, perfectiſſimeque curatur abſque recidivæ ſuſpicione.

Poſt parotidem, inter mala, quæ collum obſident, ſtrumæ ſuccedunt, ideoque,

C A-

CAPUT XLIV.

De Strumis.

SUnt strumæ glandulæ induratæ in collo, axillis & inguinibus, necnon in mammis quandoque observantur: verùm ad majorem hujus morbi cognitionem non omittendum est, quod nonnulli à strumis glandulas distinguunt, nec quamlibet glandulam appellant strumam, sed glandulas vocant, quæcumque sunt plures, minores, mobiles, & non stabiles, pauciores, & minores sunt: contrà verò strumas, quæ firmiter adhærent, stabiles, pauciores, & majores sunt. Glandulæ insuper appellantur, quæ multiplicantur, strumæ verò, quæ ferè in dies multiplices fiunt, undè hujus morbi proprium, & specificum signum est semper in dies multiplicari, plures glandulas intumescere, & unam ex altera dependere in cutis superficie, uvarum instar ex eodem racemo dependentium. Hinc dicuntur scrophulæ à scrophis, seu suibus matribus, quæ semper brevi pariunt, & facilè suos multiplicant porcellos. Vel dicuntur scrophulæ, quia prædicta animantia frequentiùs hoc corripiuntur malo, vel quia colla habent glandulosa.

Signa.

Strumarum diagnosis facilis est, tumor enim in collo observatur; vel plures, & sunt glandulæ tumefactæ induratæ, & rotundæ, vel oblongæ proprio clausæ folliculo, quæ faciliter multiplicantur, & ex una fiunt plures, quia in suo glutine fermentum acquirunt, quo proximas inficiendo partes, eas strumosas quoque reddit. Sunt utplurimum absque inflammatione, ra rissimè dolent, & ad carnis naturam accedunt. Quædam inflammationem quandoque habent conjunctam. Aliæ sunt malignæ, & cancerosæ pro materiæ acrioris, & corrosivæ ratione. Sunt aliæ mobiles, aliæ immobiles.

Causæ.

Medicorum vulgus à phlegmate, sive pituita cum humore melancholico commisto strumas generari credit, sed summoperè in hoc fallitur; nam strumæ fiunt, quoties superfluum nutrimentum, & acidum glandulis destinatum, ab eisdem glandulis non resolvitur, sed in earum corporibus degener evadit, ut videre est in suibus, qui ob voracitatem succus alimentitius superfluus in lardum mutatur, & circa collum in scrophulas, quas in animalibus nonnullis vulgus in deliciis habent, vocatque lacticinia, & animellas. Hic sanè semper strumosi voracissimi sunt, quorum nutrimentum superfluum non resolvitur, sed in adenum locis scilicet in collo, axillis, vel inguinibus, præcipuè tamen in collo, quia magis expositum est aeris frigidi accessui, ab acido austero promptè induratur, in quibus calcis dispositiones acquirit, & in tophum temporis progressu transit. Ichor deindè, qui à degenerato nutrimento emanat, proximarum glandularum nutrimentum contaminat, & novi strumosi producuntur fœtus. Undè parere strumas vulgus credit, cùm passim circa primam aliæ erumpant. Quòd strumarum causa materialis sit earum nutrimentum degeneratum, & coagulatum, patet ex eò, quòd strumæ corpus venis, & arteriolis caret, proprioque clauditur folliculo, qui si in curatione omninò non extrahatur, expectanda est recidiva.

Multi fuerunt rati, & præcipuè *Arnoldus de Villanova*, *& Riolanus* strumas in mesenterio præcedere antequàm in conspectum prodeant, sustinentque strumarum seminarium in mesenterio foveri; propterea frustranea remedia esse ajunt, quæ strumis apparentibus extra corpus adhibentur, quia non curantur in earum radice, scilicet in mesenterio, ideòque etiam intrinsecùs convenientia medicamina usurpari debent. Nos verò suaderi non possumus, ut credamus in his glandulis sedem, & radicem esse omnium strumarum in corpore, easque foràs nunquam erumpere, nisi mesenterium fuerit strumosum, nam remotæ causæ esse possunt, & per accidens, inter colli strumas, & mesenterii glandulas nullus intercedit consensus. Plures sunt strumosi, qui sanas, & inculpatas habent mesenterii glandulas Omnes strumosi forent, quia in omnibus sunt hæc glandulæ; Subalpini strumosi aliam mesenterii conformationem haberent. Non negaverimus tamen strumosum fieri posse mesenterium, cùm plurimis sit glandulis refertum, & in iis non minùs quàm in glandulis circa fauces nutrimenti degenerationem evenire posse; at minimè quidem concedemus necessarium esse strumosum priùs fieri mesenterium, ut deindè loca circa fauces strumis laborarent, sed utrobique cùm eadem sit dispositio glandulæ circa gulam positæ, ut strumosum concipiant fermentum, necesse non est, ut illud in mesenterii glandulis præcedat. Id nos experientia edocuit, nam plusquam quinquaginta strumosos circa fauces hactenùs efficaci curavimus remedio, absque eo, quod aliquod medicamen mesenterio priùs fuerit adhibitum, unde falsum esse dicimus strumas in mesenterio priùs produci debere, ac postmodùm in aliis adenosis corporis locis. Præterea hanc falsitatem anatomicus culter in multis cadaveribus strumosis detexit, & propria autopsia nostram stabilivit sententiam.

Prognosis.

Strumis obnoxii sunt hi, qui brevioris sunt colli, & angusta fronte, compressis temporibus, ac maxillis, qui nimiùs voraces, ut pueri, & fœminæ. Strumæ difficiles sunt curationis, attamen minus, recentes, molliores, tractabiles, & in junioribus; quàm inveteratæ, induratæ, ossibus adhærentes, quæ cancrosam redolent naturam, & in senioribus. Nunquàm strumæ suppurationem admittunt, ex eo, quia earum materia sanguis non est, neque resolventibus summæ efficaciæ obediunt; nam resolutioni ambiens obstat folliculus, qui si radicitùs minimè extirpetur, facilè circa cicatrices repullulant. Strumæ in posteriori colli parte ægrè curantur, attamen in ejus anteriori parte curatu difficillimæ sunt, ob propinquitatem venarum, arteriarum, & nervorum, in primis circa asperam arteriam, ubi incisio, & denudatio vocalium instrumentorum facilè per omnem vitam voce privat, quia prædicta instrumenta per sectionem, vel ustionem facillimè lèduntur, vel refrigerantur aeri ambienti exposita, unde successit, ut post strumarum abscissionem & earum sanationem vox deperdita, fuerit, ut *Gal. 1. de loc. aff. cap. 5.* accidisse refert. Strumæ grandiores semper vocem vitiant, & plerùmque auditum, loquela autem ipsa, & olfactus ab ipsis raro patitur. Utplurimùm quoque intellectus, & memoria in strumosis debilitatur. Strumæ frequenter in scirrhum exquisitum degenerant ob materiam viscidam, quæ si diutiùs, acido scilicet aucto, subsistat, in duritiem gypseam transit. Quando exulcerantur, desinunt in cacoethica ulcera fistulosa, ac nonnunquam in cancrosa, & corrosiva, acido illo in iis reddito nimis acri. Non solùm strumæ multiplicantur, sed in molem excrescunt, adeoque aliquando jugulum occupant, ut patientes jugulent, & suffocent.

Curatio.

Vulgarium schola in strumarum curatione victus rationem tenuem, & extenuantem instituit ad calidam, siccamque vergentem, secùs cruditates, & crapulas vitandas, quæ pituitam, & melancholiam aggregare possunt. Coctionem omni studio procurandam, ventriculum roborandum, caputque exsiccandum imperat. Dimidiam sanationis partem in victus regimine consistere vulgares credunt, tanquam diæta graviorum morborum medela foret. Est stricta diæta medentum impostura, qua tyrannidem in ægros exercent ad obtinendum finem ipsis ignotum, quæ ad amussim nisi observetur, proclamant actum esse de morbi sanatione, quia facilius est destruere, quàm construere. Unde perpetuò ex errore in victus regimine optimam nanciscuntur excusandæ sanationis, vel necis occasionem, unde dicere solebat *Hippocrates* ille senex: *Comedit racemum uvæ, ideò periit; Intempestivè cœnavit, ideò obiit;* ac diæta remediorum insufficientiam, implicitumque sanationis argumentum prodit. Non negaverimus crapulas, cruditatesque strumarum sanationem aliquatenus perturbare, sed hæc est medicaminum, non diætæ effectus. Sobrietatem, moderationemque tanquam totius diætæ cardinem magnifacimus, quantùm ad vitam sanam tuendam facilè sufficit.

Victu instituto, crassiores præparant, incidunt que humores, præcipuè pituitosos, & melancholicos tribus syrupis

incidentibus, & attenuantibus. Corpus ita præparatum purgant iis pharmacis, quæ phlegmaticos, & melancholicos succos purgandi vim habent. Deplent corpus, sed strumas intactas in folliculo inclusas relinquunt.

Si febris cum strumis associetur, phlebotomiam instituunt, vel podicis venas hirudinibus aperiunt, quasi sanguis strumas cuderet, aut foveret, vel febrem in strumosis concitaret.

Post universalia præsidia (ita appellant vulgares phlebotomiam, quæ sanguinem, & medicamentum purgans, quod stercoraceum educit liquamen) ad sudorifica descendunt decocta. Sed quid salsaparilla, chinæ radix, guajacum, & cœtera peregrina remedia in aquæ forma epota exsiccabunt? Nonnè humectatio potiùs succedet? Nunquid exsiccatum non ipso liquido perniciosus erit? Quæ facta sunt, non exsiccationem, sed expulsionem postulant. Hæc sudorifera laticem minuunt, nec ob folliculum strumas attingunt, quòd si attingerent, non absque capitis mortui-residuo exsiccarent, easque pertinaciores redderent, cum maxima ægri pernicie. Præterea victu tenui, copiosoque sudore, primò cruorem minuerent, deindè cum debilitate maciem causarent.

His parùm, vel nihil proficientibus, ad ea deveniunt medicamenta, quæ specificam absumendi, & exsiccandi vim strumarum materiam obtinent, inter quæ principatum obtinet *scrophulariæ radix*, & indè nomen habere videtur, quod scrophulis medeatur. Verùm scrophulariæ radix undique strumosa subsistit, & indè fortè nomen traxit. Ex signatura externa latentes ariolantur virtutes, in quibus facilè falli possunt; quisnam dicit scrophulariam scrophulis mederi, & non eas efficere? Item commendatur *filipendula*, *gladiolus*, *iris &c.* Sed filipendula radice nititur, quæ rotundis extuberat capitibus. Gladiolus radicibus cohæret geminis, rotundis, pressisque verticillorum modo, una super alteram insidente, albicantibus, & bulbosis. Iris radices habet geniculatas, & acori radices profert. Si hæc crescentia strumis mederentur, certè omnibus opitularentur tuberculis, curarent phygethlon, bronchocelen, ganglion, steatoma, atheroma, meliceriden &c. & ob signaturam *asphodeli i. hastulæ Regiæ radix* in toto vegetantium regno præcelleret, quia in ejus radice circumquaque ingens bulborum numerus pendet, quod à veritate alienum comperimus. Si ex signatura rerum virtutes, & essentias attingeremus, omnes morbi essent sanabiles, sed tantùm corticem, & non nucleum attingimus.

Extollit *Sennertus* rusci radicem, cujus efficaciam sibi quoque compertam esse testatur *Fallopius*, si ejus in pulverem redactæ drachma una singulis diebus assumatur, diebus quadraginta. Sed errant, nam ruscus ciendæ urinæ, & aperiendis obstructionibus perquam idonea est, non verò strumarum curationi.

Præscribunt vulgares diversos pulveres, diversaque decocta ad strumarum sanationem, quæ ad optatum non collimant scopum, quia vulgaria sunt, & nullius energiæ in hoc morbo, sed communia per applicationem in quolibet curando morbo, ut *Aristoloch.*, *raphan.*, *pimpinella*, *pilosella*, *ruta*, *agrimonia*, *betonic.*, *ros marin.*, *sem. anis.*, *zingib. nux mosch.*, *cinnam. acut.* quæ an profuerint, strumosi sciunt.

Ad nauseam usque strumosis tortis, adauctoque morbo, topica usurpant, & primò tumoris materiam insensibiliter discutiendam, & absumendam curant. Verùm quis ex vulgaribus unquam scirrhum curavit, ut strumas sanare possit? Emollientibus, incidentibus, & resolventibus utuntur, attamen iis tenuiores resolvuntur partes, & crassiores indurantur, quod remanet, resolutioni inobediens redditur, imò nunquam perfecta resolutio sperari potest, ob strumarum materiam in propria contentam tunica.

Ubi emollientia, incidentia, & resolventia nihil profecerint, ad maturantia, & suppurantia confugiunt nostri Veterenarii, quæ sunt *radix lilior. alb. alth.*, *iridis*, quam ad mollitiem concoquunt, *addito oleo lilior. alb.*, *gallinæ pinguedine*, *& farina triticea*, & cataplasma concinnant. Vel alia applicant suppurantia, quæ lippis, atque tonsoribus patent, & tamdiu iis insistendum putant, quousque completa fuerit suppuratio, qua completa, aperiunt ferro, vel cauterio strumam, qua aperta, ulcus digerunt, & mundificant unguento Ægyptiaco, vel simili, folliculum absumunt, incarnant, & cicatrizant.

Sed si struma ad suppurationem duci nequeat, ut semper accidit, extrahendam cum *Gal.* 14. *meth. cap.* 2. consulunt per incisionem; tamen pertimescendum est ferrum, ne nervi vocales, aliæque circumstantes lædantur partes per sectionem, & strumosus perpetuò mutus evadat, vel majus strumis malum emergat.

Quòd si æger ferrum perhorrescat, ad caustica, & corrosiva deveniunt medicamenta, quorum applicationem post partis scarificationem usurpant nonnulli, & trochiscis de minio utuntur, quos *Joannes de Vigo lib.* 8. *cap.* 13. describit, ut

℞. *Panis crud. benè fermentati* ℥. *iv. mercurii sublimat.* ℥. *j. minii* ʒ. *iv. Cum aqua rosf. formentur pastelli ad pineoli magnitudinem*, *& in furno tepido exsiccentur*. Alii ex auripigmento, & arsenico crystallino trochiscos ità parant.

℞. *Auripigmenti*, *& Arsenici crystallini ana q. s. M. cum pasta ex farina triticea*, *& f. trochisci*, quos etiam in apertam strumam immittunt. Sed caustica, & corrosiva non tantùm in vicinas partes, verùm etiam in remotiores se diffundunt, easque inflammant, quantumvis unguento refrigerante Galeni, rosato, & similibus muniant. Auripigmentum, & arsenicum crystallinum est venenorum corrosivorum maximum, eorumque operatio in veneno consistit: nam præter acrimoniam urentem, causticamque facultatem, tanta quoque malignitate vitæ nostræ balsamo infensum est, ut etiam extrinsecùs adhibitum mali moris excitet febres, & plurima alia prava inducat symptomata, & in minima etiam quantitate multa præstare potest, præcipuè in strumarum loco causticat arterias carotides, venas jugulares, asperam arteriam, vocalia instrumenta ob sui diffusionem, & ob viciniam cor, & cerebrum lædit; unde convulsiones excitantur, stupiditates, sudores frigidi, palpitationes, deliquia, spirandi difficultates, tusses, vehementissimi cruciatus, erosiones, sitis inexplebilis, æstus, faucium, & gulæ asperitates, quapropter nullum salutare medicamen irreparabilem mortem eliminare potest.

Tandem alii alium in sanandis strumis servant modum: illos arcta ligatura è filo serico, aut setis equinis radicem versus constringunt, & in diem arctiùs donec alimenti defectu resiccatæ spontè decidant. Hos nunquam strumas inspexisse credimus, & scutica dignos existimamus, dum extra rem loquuntur. Utique hujusmodi medendi genus admitteremus, si strumæ supra cutem essent eminentes, exilissimæ inniterentur basi, & in summo latiores, & pensiles ut sunt acrochordones, & thymi.

In strumis indicatio curativa est, ut nutrimentum superfluum ab acidis particulis coagulatum, à quiete ad motum excitetur, incidatur, attenuetur, resolvatur, & particulæ acidæ alkalicis corrigantur, & immutentur, deindè in vasa regrediantur, per quæ commodè aliorsum distribuantur, & eliminentur; primò itaque corporis depletio, & præcipuè per vomitum præcedere necesse est. Diæta infirmo præscribi, & quantùm possibile est, nutrimentum subtrahi debet. Medicamenta in ultima Lunæ quadra cum successu assumi, & in novilunium usque continuari Lunatici Medici præscribunt, sed has Lunæ nænias fusiùs repudiabimus in nostra Theoria cap. de causa periodi menstrualis. Nutrimentum ab acidis particulis mundificantia specificè usurpare oportet, & ab hoc expertissimo fit pulvere.

℞. *Radic. scrophular.*, *pentaphyll.*, *filipendul. ana m. ij. herbar. agrimon.*, *pilosellæ ana m.* ß. *Omnia siccentur in umbra f. pulvis subtilissimus*, *adde sach. albiss.* ʒ. *iij.* Cujus dosis ʒ. ß. omni mane cum vino assumatur.

Strumarum materia suppurationis non est capax, & earum glandulosum corpus, earumque folliculus resolutioni reluctatur, ideòque triplicem earum curationem, per resolutionem, vel per sectici apertionem, vel per magiam instituimus.

Strumis recentibus resolventia conveniunt medicamenta. Specificum resolvens est pumicis sal, paratur hoc modo:

℞. *Pumicis in pulv. redact. part. j. sulph. com. part. ij. misceantur invicem*, *indantur crucibulo*, *quod optimè lutatum ponatur in igne circulari*, *in fine probè candefiat*. *Hunc pumicem calcinatum inde vitro*, *& superfunde acetum destillatum*, *ut solvatur*, *quicquid calcinatum est*, *quod verò non solvitur*, *denuò siccetur*, *& cum sulphure calcinetur*, *atque eodem modo in aceto destillato solvatur*, *& ad salis siccitatem evaporetur*. *Ad hæc etiam vini tartarus in furno figulino ad albedinem calcinatur*, *cui guttatim spiritus nitri superfunditur*, *donec ebullitio cesset*, *tum liquor filtratur*, *& ad*

sicci-

ficcitatem evaporatur, quod remanet, iterum in aqua pluviali solvitur, filtratur, & coagulatur; hujus & præcedentis salis pumicis ana una pars, salis gemmæ duæ, vel tres partes solvuntur simul in aqua, filtrantur, & coagulantur rursus in salem, qui contra strumas specificus est, cujus ℈. j. vel ij. in aqua scrophulariæ omni mane tribus, vel pluribus horis ante pastum assumuntur. Sali pumicis additur sal gemmæ, & tartari, ut citiùs curatio procedat.

Solvuntur facilè, si bibat patiens ex cranio hominis sepulti, non semel quidem, sed sæpiùs. Idem præstat alkali, seu cinis spongiarum, qui sic fit:

℞. *Spongiarum* ʒ. *vj. lapidum spongiæ* ʒ. *iv. Calcinentur in olla operculata, donec pulverisari possunt.* Cineris hujus quotidiè exhibetur ʒ. j. cum vino, manè duabus horis ante pastum.

Helmontius huic spongiarum cineri alias additiones commendat in Tractatu: *Tartarus non in potu*, ita scribens. *Strumas prægrandes pluries unico mense evanuisse vidi, ac subitò præfocationem à venenoso fungo illatam curari remedio astrictivo, quod sic habet.*

℞. *Spong. marin. in carbonem combustæ* ʒ. *iv. ossis sepiæ usti, piperis longi, zingiberis, pyrethri, gallarum, salis gemmæ, calcis testar. ovor. ana* ʒ. *j. m. cum aqua stillata ex præfatis spongiis, & exsiccentur paulatim, accipe hujus pulveris* ʒ. ß. *cum sacch.* ʒ. ß. *accrescente Luna, ut paulatim liquatus deglutiatur, vel fac illinctum, & strumæ, ac bocium disparebit. Alii defectu spongiæ sumebant pilosam excrescentiam sylvestribus rosetis innascentem exteriori cortici castaneæ persimilem hirsutam, hispidamque, cujus solius pulvere utebantur feliciter &c.*

Arnoldus de Villa nova non absimilem laudat pulverem:

℞. *Ciner. spong. marinæ, paleæ marinæ, ossis sepiæ, piperis longi, & nigri, zingiberis, cinnamomi, salis gemmæ, pyrethri, nucum cupressi, gallar. quercus, rosarum ana* ℥. *ij. f. pulvis.* De qua æger sæpiùs de die, & nocte aliquid in ore teneat, & paulatim deglutiat. Idem & cibis inspergi poterit.

Citiùs evanescunt illitæ *oleo lactis* (fit hoc oleum per vesicam ex lacte putrefacto), & si deindè caput mortuum post destillationem lactis residuum denuò cum oleo destillato mistum, & in formam emplastri redactum, & strumis impositum fuerit: Idem præstat *emplastrum de Ranis cum triplicato mercurio*. Non satis laudare possumus *oleum ex bufonibus*, quod est veluti angulare arcanum ad strumarum resolutionem, quo multos sanavimus strumosos sola inunctione, cujus confectionem alibi docuimus.

Aliqui propinant *Genistæ conservam, cum cantharidum pulvere*, & reverà multos strumosos hoc remedii genere curatos vidimus; sed Medicus in hoc præbendo, nimis sedulus in cantharidum dosi esse debet, nam quoque multos infelices inspeximus successus: præstat igitur strumosis contritos flores cum melle rosaceo, aut ovo sorbili præbere.

Hæc medicamenta strumas resolvunt absque capitis mortui residuo, quia degeneratum glandularum nutrimentum fermentant, attenuant, & ferè in prima resolvunt principia, partim per poros diffundunt insensili transpiratione, partim ad renes deturbant, partimque per ptyalismum quem promovent, ad os trahitur, & exsalivatur.

Curatio per apertionem, ut cruda fiat necesse est, & quò citiùs, eò meliùs; nam temporis cursu non solùm non maturantur strumæ, verùm multiplicantur, indurantur, ac ultrò fermentum diffundunt: igitur dum earum curationem aggrederis, per decem continuos dies fodicationum emplastrum superpone, nam summoperè glandulas ad degeneratæ materiæ suppurationem disponit.

Eodem tempore diætam præscribe; habeas deinde ad manus trochiscos magnitudinis pineoli ex mercurio meteorizato hoc modo concinnatos:

℞. *Mercur. meteoriz. opt. pulverisati* ℥. *j. farinæ hordei, vel tritici tantundem. M. simul cum spatula lignea, & cum saliva fac massam, quam divides in trochiscos, hos exsiccare permitte.*

Unum ex his recipe, & in medio expansi emplastri fodicationum infige, ne hinc illinc vagus excurrat, & prominenti strumæ superpone per 24. horas, & expecta, ut eschara decidat, ac tunc ulceri recentem trochiscum impone; nam secundi trochisci applicatione, utplurimum strumæ centrum manifestatur. Si verò profundius sit, novis applicationibus fecticis illud perquire. Signum jam remedium ad strumæ centrum pervenisse, erit, si materia dura, alba, & tactui indolens appareat. Patefacto strumæ centro, hoc utere pulvere, nam totum strumæ corpus resolves, si pulvillorum extremitatibus illo aspersis strumam attingas:

℞. *Merc. currentis* ℥. *j. aquæ stygiæ* ℥. *ij. Dissolve & affunde aquam salsam, & præcipitabitur in pulverem album dissolvens per inclinationem effunde, & præcipitatum exsicca.*

Vel uti poteris *Magno calcinato*, cujus præcipitatio à superiori in hoc differt, quod aquæ salsæ loco affunditur ol. tart. p. d. quo cum pulvillis utere, superponendo fodicationum emplastrum, usque dum totum strumæ corpus consumptum sit; quod cognosces, quoties nihil albæ materiæ, sed aliquid cruenti ab ulcere emanat, tunc à pulvere cessa, & emplastro fodicationum ad cicatricem usque utere.

Strumam jam adapertam hoc quoque arcano à nobis multoties experto dissolvere poteris:

℞. *Vitrioli alb.* ℥. *j. aquæ ros.* ℥. *iij. lithargyrii* ℥. ß. *Miscentur cum ol. ros.* & filamentis in eo madefactis foraminis orificium impleatur, sed leniter. Deindè pro incarnatione fodicationum emplastro, vel hoc sequenti efficacissimo utere:

℞. *Consolid. regalis* ℔. ß. *aristoloch. long.* ℥. *iv. mirrh.* ℥. ß. *mumiæ* ℥. *ij. Post triturationem recipe ol. ros. q. s. pro incorporatione, & formentur in modum emplastri.*

Quoties apertionem aggrederis, fingere in animo debes, nunquam ab opere te esse recessurum, nisi strumas omnes, & corpus earum totum à strumosa parte averruncaveris; nam si earum unam, vel alicujus partem aliquam ob incuriam omninò non abstulisti, operam perdidisti, nam post apertarum strumarum cicatrizationem infra paucos menses strumas iterùm pullulare conspicies.

Tandem Christiana impellimur charitate Rempublicam Medicam nobilissimo, & efficacissimo emplastro paucis expensis parabili non defraudare, quod Benedictum ad strumas percurandas appellamus, nam sola superpositione non tantùm strumas; verùm etiam cuncta apostemata, tàm calida, quàm frigida dicta, imò tophos podagricos maturescere facit, & sanat; licèt silentio involvendum putaverimus, ne margaritas ante porcos projiceremus, & apud vulgares chirurgos, qui à tonsoribus parùm, vel nihil differunt, vilesceret, attamen ingenuè communicamus: ut

℞. *Ol. com.* ℔. *iij. radic. arundin.* ℥. *ij. lilior. cœlest.* ℥. *iij. althææ* ℥. *j.* ß. *Dum oleum ebulire incipit, affunde radices mundatas, & in taleolas subtiliter incisas. Coque ad nigredinem usque, quas aufer, & pedetentim injice. Cerussæ* ℥. *vj. tutiæ præpar.* ℥. *j.* ß. *ceræ citrinæ* ℥. *iij. Semper agitando spatula. Coque ad nigredinem usque ad emplastri consistentiam, tandem adde*

Balsami Peruviani nigri ʒ. *ij. Aufer ab igne, & serva.* Credile non est, quantùm emplastrum hoc ad maturanda, rumpenda, & sananda valeat omnium apostematum genera, major est experientia verbis.

Ad magicam strumarum curationem quod attinet, sciendum est, quòd licèt res aliquæ, quæ pro curatione aliquorum morborum extra corpus adhibentur, impares ad promissum effectum producendum judicentur, quia ipsæ non quidem in morbi materiam, sed in ipsum vitæ spiritum agunt, qui in morbi loco morbum producit, spiritum eundem urgent, & eadem virtute, qua strumarum materiam coagulavit, eandem quoque in prima sua principia resolvit, quod est absque apertione strumosos tumores resolvere, ac magicè illos curare, ignota scilicet Medicorum vulgo energia. Hujusmodi igitur est *testudinis sanguis à viva testudine scalpello extractus, & strumis superaspersus*; nam tunc muro pede suspensa testudine, ibique relicta usque dum moriendo contabescat. Mirum est, ut strumæ talis testudinis sanguine aspersæ contabescant, & in loco emoriantur.

Eodem quoque modo dissolvuntur strumæ, si iis superponatur *Rana viva, usque dum emoriatur*, quæ si deindè foco suspendatur, siccescent strumæ, non secus ac rana.

Quod nostram superat capacitatem, & admirabile est, quod passim observatur, & nos hactenùs pluries experti sumus, scilicet septimum in ordine filium cujuscumque matris, ante cujus ortum, & inter præcedentes nulla intercessit fœmella, strumas omninò resolvere, si sua saliva digito strumas signaverit, hæc proferendo verba: *Io ti Segno, e Dio ti sana*, ter repetito signo, tertio quoque die; quicquid sit de eventus ratione, quod proveniat, est extra dubium.

Tandem circa strumarum curationem silentio prætereundum non est vulgò ferri *Galliarum Regem* solo attactu stru-

ſtrumas ſanandi vim habere. De quo multi varia opinati ſunt; Nonnulli harum ſanationem imaginationi, alii aeris mutationi, & aliqui corporis motui tribuerunt, namque quotannis è proximis, diſſitiſque regionibus ſtrumarum morbo laborantes Regem adire ſolent, attamen vana hæc eſſe cuique facilè patet. Etenim vis hæc *Clodoveo I. Francorum Regi* cœlitùs data, & in omnes Regni ſucceſſores per traducem, nullo familiæ habito reſpectu derivavit. Erat Clodoveus idolorum cultor, qui *Clotidis* uxoris monitis, & precibus adhortans, ut Chriſti fidem ſuſciperet, *à Sancto Remigio Rhemenſi Epiſcopo* baptizatus, & chriſmate delibutus fuit. Ex eo die, quo ſanctum accepit baptiſma, tali munere, ne dum ipſe, verùm, & reliqui ſucceſſores donati fuere. Unde procul ab omni dubio hanc ſanandi vim in munus conceſſam divinitùs ſolis Galliarum Regibus, qui Chriſti fidem religiosè profitentur, hancque veluti Catholicæ fidei teſſeram eſſe ipſis dumtaxat donatam. Sed non niſi præmiſſo aliquo religionis cultu, hæc procurant, uti par eſt, ut tanto beneficio gratioſiſſimè utantur, quod à Deo gratis acceperunt. Quapropter quotannis ex toto terrarum orbe confluentibus ſtrumoſis. Rex indicto ſibi trium dierum jejunio, prægreſſa ſacramentali confeſſione, & ſumpto Euchariſtiæ Sacramento, die Pentecoſtes, manus imponit, & hæc verba Gallico idiomate profert: *le Roi te touche, & Dieu te guerit*, & ſignato crucis ſigno eos ſanat. Unde eam virtutem miraculoſam à Deo derivare fatemur.

CAPUT XLV.

De Bocio.

JUſtiſſimus *Deus* muliebre crollum variis excreſcentiis morboſis, ut bocio, ſtrumis, & ſcrophulis juſta ira in pœnam deturpare ſolet, ſolet namque hic ſexus devotus ad conciliandam faciei pulchritudinem collum variis ornamentis colere, ut torquibus, monilibus, margaritis, auro, lapidibus pretioſis &c. quibus vanitate inflantur, & ſuperbiunt, unde multoties in ſupplicium his morboſis excreſcentiis loco monilium, perlatum &c. collum plectitur, & pulchritudo conſpurcatur.

Tumor, quem Latini *bocium* appellant *bronchocele* à Græcis dicitur; verbum enim apud hos *cele* tumorem ſignificat, *bronchos* autem apud eoſdem guttur denotat, ſeu aſperam arteriam, unde bronchocele, quaſi gutturis tumor, qui inter cutem, & aſperam arteriam gignitur. A nonnullis *gutturis hernia* vocatur.

Digladiantur vulgares, an bronchocele differat à ſtrumis, & contrà. Nonnulli bronchocelen ſub ſtrumis comprehendunt, & ſtrumam eſſe in gutture contendunt; alii bronchocelen à ſtruma diſcriminant, quam ſententiam nos libenter amplectimur, ac proindè his unicuique proprium aſſignamus caput; bronchocele enim eſt tumor non in glandula aliqua, ſed ſupra aſperam arteriam obortus: ſtruma verò in collo eſt tumor in glandula aliqua ex iis, quæ ſub larynge ſtatim hinc inde ad aſperæ arteriæ latera ponuntur. *Eſt* igitur *bocium* tumor in anteriori colli parte inter cutem, & aſperam arteriam magnus mollis, & rotundus, modò eſt illi caro dura, ut in hernia carnoſa, unde gutturis hernia dicitur; modò ſanguineus à ſanguine genitus, quod ſimile bocium in quadam Vetula Neapolitana diſſecuimus, & curavimus. Modò aquam continet, & vocatur *gutturis hydrops*. Addit *Platerus* aliam bocii ſpeciem, ſcilicet flatulentam, ſeu à flatu genitam, incluſo intra cutem, aut membranam. Non deſunt vulgares bocium humorale aſſignare ex humoribus, ſcilicet pituitoſum, & melancholicum, & rursùs ex pituita triplicem aſſignant differentiam juxta majorem, vel minorem pituitæ craſſitiem, quæ ſi melli aſſimilatur, meliceridis naturam induit, vel pulti, & atheromatis naturam habet, vel ſævo, & ſteatomatis naturam continet. Præter has differentias aliæ quoque annumerantur, nam hoc quandoque malum eſt naturale ab ortu, ſcilicet & nativitate contractum. Aliàs eſt morboſum, quod in tempore advenit ob aliquam cauſam, ſive fuerit interna, ſive externa, & hoc rursùs plerumque eſt hæreditarium per traducem à parentibus. In aliquibus locis eſt edemicum, & adeò hoc malum eſt familiare, ut indecorum non ſit apud illos bocium habere, imò inter mulieres pro honore habetur. Aliæ differentiæ deſumuntur à figura, magnitudine &c.

Signa.

Malum hoc oculis cernitur, nam eſt tumor in anteriori colli parte inter cutem, & aſperam arteriam magnus, mollis, & rotundus, aliquando inſignis magnitudinis, & totum ſæpè deturpat collum, ab eo inſtar ſacculi, aut pyri, aut veſicæ inflatæ pendulus, & inundulatio, atque fluctuatio humorum in eo nonnunquam percipitur. Qualis materia contineatur, ex meliceridum, atheromatum, & ſteatomatum ſignis, quæ ſuo loco deſcripſimus, facilè innoteſcit. Bocium, quod ex vaſorum dilatatione fit, cognoſcitur ex mollitie, & partis color eſt ſanæ ſimilis, tumor eſt laxus, ad digitorum compreſſionem non ſolùm cedit, ſed veluti ex toto evaneſcere videtur, mox amotis digitis, illicò revertitur, ſicuti aneuriſmata faciunt. Carnoſum diſcernitur ex media quadam conſiſtentia, nam non eſt ita durum.

Cauſa.

Pro bocii cauſa tum interna, tum externa potiſſimùm aſſignant vulgares pituitam ſæpiſſimè à capite, per externa vaſa ad locum patientem depluentem, quaſi caput eſſet pituitæ cloaca, ad anteriorem colli partem decumbentis.

Fit bocium non ex humano capite pituita depluente, ſed ex propria, & topica anterioris colli partis indiſpoſitione, & facultatis aſſimilatricis errore, quædum id in hoc aliud tranſmutat, quod partis ſitum vitiat, & in extuberantem attollit tumorem, dum enim ab affluente alimento ſuperfluo membrana diſtenditur, & forſan etiam rumpitur, accedentibus cauſis externis, natura novæ quaſi membranæ texturam aggreditur. *Bocium carneum* fieri exiſtimant vulgares partim ex affluente alimento, partim ex aliquali loci patientis debilitate. Verùm nos, & meliùs, dicimus bocium carneum fieri aſſimilatricis luxuriantis vitio; extra enim limites ſibi deſtinatos carneam mucaginem coagulat, ob quam rem caro in hoc tumore fit hebes, ſcilicet non valdè robuſta.

Solet quandoque hic tumor ex vaſorum dilatatione, & ampliatione fieri, quemadmodùm in aneuriſmate contingit, & ſæpè contingere ſolet parturientibus ob laborioſos partus, quando, ſcilicet nimis violenter ſpiritus continuerint, ut etiam fieri ſolet in vehementibus conatibus, onerum geſtationibus, & præcipuè ſupra caput, clamoribus, vociferationibus, ac ſingultuoſis ructibus.

Felix Platerus bocii cauſam ſtatuit eſſe tumorem in anteriori colli parte amplo ſpatio exturbantem qui tenſus eſt admodùm, ut cùm pulſatur, ſonum edat, & cùm premitur, ſicut uter inflatus cedat, ſed mox iterùm attollatur. Hujus mali cauſam ſtatuit eſſe flatum ſub cutem membranamque generalem cuti ſubſtratam, adnexamque colli anterioribus, irrumpentem. Collectionis autem aeris, eo loci cauſam eſſe ſtatuit, cutis laxationem, ſeu avulſionem, cùm membrana illa, quæ eo loci craſſior eſt, rubicundior, quàm alibi, à ſejectis aſperæ arteriæ, muſculorumque colli anteriorum ſedibus, ſpatiumque illic efficientis, in quod ob fugam vacui aer, ſeu flatus è vicinis locis irrumpens, illud non ſolùm implendo, cutem, membranamque in tumorem elevat, ſed & continuatione diſtendendus, in immenſum auget; unde nomen rectè acceperit tumor quòd bronchocele, quaſi ruptura, ſeu hernia gutturis appellatur. Cauſam autem avulſionis membranarum ſtatuit eſſe vehementem conatum, qui fit, dum ſpiritu retento, excrementa, vel fœtum in partu excludere nituntur, aut buccas vehementer inflant. Verùm etſi facilè concedimus, cauſam potiſſimam eſſe cutis avulſionem, & membranæ illius à partibus vicinis: tamen vix veroſimile videtur, ſolum flatum, utpotè mobilem, nec facilè uno in loco hærentem, malum tam chronicum progignere poſſe, & tangenti facilè quid pro quo deprehendere. Ideòque nobis probabile videtur, ut vacuum illud ſpatium, præcipuè membranis extenſis, ſuccum aliquem, & nutrimentum craſſis effundi, ex quo natura carni quid ſimile formet. Unde etiam ipſe *Platerus* ſtatuit, niſi malo huic maturè occurratur, vix dum ampliùs abigi poſſe, ſed toto vitæ curriculo permanere illic, ubi præter naturam excreſcit, ſe ſe circa vicina vaſa amplificans, & iis pertinaciùs adhærens.

Tumores hi in quibuſdam locis endemii ſunt, taleſque frequentes ſunt in quadam Borgomenſis agri parte, ubi cùm viri, tum mulieres ferè omnes anteriùs in collo geſtant tumores

mores magnos, molles, mobiles, & pendulos doloris expertes. Idem morbus, & Allobrogibus, & Alpinis, ac Carinthiæ, & Styriæ Alpinæ habitatoribus, & Hispaniæ quibusdam locis familiaris est. Tumor hic istis in regionibus fit endemicus ex aquarum crudarum, & ex nive liquefcente refolutarum potu. Idipsum observatum habemus eos, qui sani in talia loca pervenerunt, si aliquandiu ibi degant, bronchocelen tales contrahere.

Prognosis.

Bocium, quod fit ex vasorum dilatione insanabile erit, hujusmodi quoque erit naturale à nativitate genitum, quod loci, vel regionis ratione proprium est, & quod magnis vasis est implicitum, pariter completam non admittit curationem, ob dictorum vasorum insertionem, quibus læsio prompte haberi potest, imò sæpe suffocatio oboritur. Superest solum, ut quod recens, & incipiens, & quod molliorem habet consistentiam, nec magna vasa habet inserta, curabile sit, adhuc tamen non facilè, sed difficulter, & non nisi diuturno tempore curari possit.

Curatio.

In bocii curatione totius corporis, & capitis rationem habent vulgares, hæc ita rectè evacuant, & exsiccant, ut omnem antecedentem materiam in iis collectam extirpent, aliàs nihil, aut parùm topicis auxiliis proficere existimant; evacuant itaque, & exsiccant non solùm phlebotomiis, verùm etiam repetitis purgationibus, ac decoctis, vel excitatis fonticulis, emplastris capiti applicatis, scarificationibus, vesicantibus, & opportuno tempore aquis utuntur thermalibus. Sed his medicamentis malum in radice non attingunt, licèt centies repetant, sed invictum omnibus reluctatur. In victu vitant omnia flatulenta, crudum, & crassum generantia succum, quæ sunt crapulæ, cruditates, fructus acidi &c. In potu probant vinum tenue, vel decoctum sassafras cum anisis, & cinnamomo.

Quò ad topica duplicem curandi modum proponunt, unum per medicamenta discutientia, & attenuantia, alterum per chirurgiam, seu manualem operationem. Medicamenta, quibus utuntur hæc sunt, ut

℞. *Sulph. ignem non experti, butyri Judaici ana* ℥. ß. *alumin. sciffili*, ʒ. *ij. Cum oleo nardino, & pice navali q. s. f. empl.* & parti apponuntur. Vel

℞. *Radic. cucum. agrest. recent.* ℥. *ij. coquantur in vino tenui, addendo squamæ æris, sulph. vivi, & nitri ana* ℥. *iij. mell. q. s. & f. cataplasma.*

Laudant etiam *emplastrum Diapyritis*. Exhibent per os infra scriptum pulverem, ut

℞. *Spongiam novam, & benè mundam, ponatur in furno intra ollam novam, & comburatur, ac in pulverem reducatur, de quo recipe* ʒ. *j. singulo quoque manè cum vino tenui, vel aqua salviæ.*

Chirurgiam instituunt per adustionem, sive caustica, seu ignita instrumenta, bocium extrahentes totum cum suo folliculo, & nihil de eo relinquunt, ne postmodùm denuò regignatur. Alii in parte affecta duos adhibent setones, ut sensim materia expurgetur, & absumatur. Verùm hæc operatio est valdè crudelis, inter spem, & metum, nec periculo vacat, quæ à perito anatomico, si non rectè peragitur jugulare potest ob vasorum magnitudinem, quæ per loca excurrunt, potissimum venarum, & arteriarum jugularium, quare prudentis *Medici* est ab his carnificinis abstinere, & tantum curationem per medicamenta peragere.

Vera, & tuta bocii curatio agitur tantùm per medicamenta, & non nisi incipienti, & nondum completo, quod duorum annorum ætatem non excesserit, adaptari debet, non autem vetusto, & indurato. Primùm igitur patientis corpus convenienti pharmaco deplendum est, deinde exsiccans diæta impetranda, potus verò fit ex decocto ligni visci quercini, postmodùm his medicamentis curationem exordire, quibus tot, quot nostræ curationi se submiserunt, curavimus, & primò hoc experto alkali utere, ut

℞. *Suberis, spongiæ marinæ, & petræ pumicis ana part. æq. calcinentur s. a., & f. pulvis.* Dosis ʒ. ß. ponatur sub lingua, & paulatim quasi per linctum deglutiatur, manè jejuno stomacho, luna decrescente, ut vulgi præjudicio obsequamur.

Sequens cataplasma bocio applicando, nunquam ægrum, & Medicum fefellit, quod ita paramus:

℞. *Aquæ ferrarior.* ℔. *iij. ranar. excoriatar. & per setam trajectar. numer. x. farinæ fabar., lupinor., lentium, hordei, & orobi ana m. j. pulv. balaust., myrtillor., nucum cupressi bacc. juniperi, gallar. quercus, globulor. marinor. Vulgo pallæ marinæ, lapidis pumicis ana* ℥. *j.* ß. *pulv. rosar., aluminis usti ana* ℥. ß. *bulliant omnia, & f. cataplasma s. a. adde ol. ros. & myrtill. q. s.* quod calidè supra bocium applica.

Multoties felici cum successu nos bocii pulveres ab *Helmontio* descriptos experti sumus, quorum compositionem superiori capite de strumis tradidimus, his utere, & admiraberis effectum. Eundem patrant effectum *Arnoldi de Villa Nova* pulveres, quos etiam de strumis exscripsimus. Ad idem valent ea medicamenta quæ *capit.* 58. *de sarcocele* describemus.

Nonnulli summoperè sequens commendant oleum pro bocii inunctione, quod ita paratur:

℞. *Talpam unam, Et ponatur in olla vitreata, cui superfunde ol. com.* ℔. *ij. bulliant, quousque caro ab ossibus separetur, tunc decanta,* & hoc oleo calido bocium inunge, & sensim attenuabitur magna cum admiratione, nec vile repute, quod carum, & rarum in hujus morbi curatione tenere debes.

Magnæ efficaciæ in hoc curando morbo sequens experieris emplastrum, ut

℞. *Ranas vivas num. vj. Has à patiente dentibus suffocari permitte. Deinde emortuas sic ranas suspende in loco sicco, ut exsiccentur, & redigi possint in pulverem. Deindè* ℞. *Empl. de ranis cum triplicato merc.* ℥. *jv. Huic aspergè pulv. ranarum, & commisce, ut fiant unum.* Utere hoc emplastro, illud superponendo non tantùm bocio, sed etiam strumis, & quarto quoque die novum emplastrum immuta, id prosequere per quadraginta dies, & bocium solvitur.

Sed satis, superque per spatiosum colli mare peragravimus, descendamus nunc ad pulchritudinis, & deliciarum portum, ad mammas nempè, quæ in ipsa fontis vitæ arce, veluti duæ lagenulæ positæ sunt, vivum, & suavissimum scaturientes nectar, & dulcedine fortè omnia alia superantes, unde.

CAPUT XLVI.

De Mammarum Inflammatione.

MAmmæ variis tumorum generibus infestantur, nam cùm glandulosa constent substantia, ita ut nihil sint, quàm corpusculorum glandulosorum quamplurimorum perexiguorum congeries, & ex alia parte grandiora vasa à natura receperint, ob commodiorem lactis generationem, ad quem usum potissimùm sunt formatæ; tunc omnes cujuscumque generis succos recipiunt, cùm tenues, tum crassos, frequentiùs tamen inflammatoriis tentantur tumoribus; nam facilè in iis lac concrescit, & concretum tensiones, dolores, inflammationes, & febres advehit. Præter inflammationes non raro scirrho infestantur tum à principio, nec alteri succedens affectui, sed etiam secundariò inflammatoriis scilicèt, tumoribus succedentibus, nam cùm rarò mulieres ab initio *Medicorum* consilia advocent, & in his casibus facilè obstetriculis, aliisque fœmellis se committant, quæ varia, atque diversa administrant medicamenta, quibus facilè tenues particulæ discutiuntur, crassioribus relictis, iisque induratis in scirrhi dispositiones transmutantur, quinimmò ex his facilè quoque ad cancros perducuntur. Primò de inflammatione tractabimus, quæ frequentiùs in iis generatur, & potissimùm in puerperis, vel ex sanguine ad mammas concurrente, vel lacte in iis detento, nam cum hac nostra tempestate plurimæ enixarum, quæ suos partus alere nequeunt, vel nolunt, meritò hujusmodi tumoribus infestantur, lacte in mammis detento, & eò magis, si per uterum non rectè purgentur. Addimus etiam, quòd pleniori utplurimum utuntur victu, pullis scilicet contusis, juribus consumptis, carnibus, ovis, & similibus, & quod magis facit, vino græco generoso utuntur, à quibus causis sanguinis plenitudo, & moles augetur, quæ ad mammas ipsas, ut diximus recurrens, promptè inflammationes excitat.

Signa.

Vera mammarum inflammatio facilè cognoscitur ex tumore duro, rubro, calido, & dolente, & vehementi in mam-

mis pulsatione, his conjungitur quoque febris, quæ inflammationis socia semper existit.

Causa.

Pro mammarum inflammatione statuunt vulgares chirurgi sanguinem ad ipsas recurrentem, verùm inquiunt nunquam exquisitam, & sinceram in iis fieri inflammationem, & ad sanguinem excrementitium confugiunt, ac propterea utplurimum spuriam, & illegitimam fieri, secundum quod sanguis vel biliosus, vel pituitosus, aut melancholicus fuerit, vel horum omnium naturam sapit. Ex sanguine bilioso inflammatio gignitur erysipelatosa, seu ad erysipelatis naturam vergens, ex pituitoso provenit œdema, ex melancholico deinde oritur scirrhosa, seu scirrhosæ dispositionis particeps, seu tandem quodammodò has participabit omnes, ubi sanguis horum omnium particeps fuerit. Verùm errant humoristarum scholæ, nam inflammatio ad erysipelatis naturam accedens, esset perniciosa, quia ab erysipelate suppuratio malum, quod in inflammatione oppositum experimur; si esset œdematosa, nunquam suppuraretur; si scirrhosa, insanabilis, & itaque vanum quaternarii humoris figmentum.

Vera mammarum inflammatio fit à nimia sanguinis ubertate, vel incalescentia, ob menstrua, vel lochia suppressa, vel imminuta, vel ob pleniorem victum, qui ubi uber, vel impurus ad ubera regurgitat; maximus enim consensus, & confluxus est ab utero ad mammas, ac in vasculis capillaribus hærens, & stagnans, imò extra ipsa vascula in laxam mammarum substantiam elabitur, ibique à circulatione impeditus concrescit, & acescit, hinc tumor, calor, pulsatio, & inflammatio oboritur. Potest etiam ab externis causis etiam contingere, nempè à contusione, lapsu, ictu, nimia vestium strictura, repentina post calorem perfrigeratione, ac sudoris erupti repercussione. Item ab animi affectibus, nempe terrore, ira, zelotypia, lasciva concupiscentia, nihil enim potentiùs uterum afficit his affectibus, & per consensum etiam facile mammas.

Prognosis.

Mammarum inflammatio non est contemnenda, licèt aliorum calidorum tumorum respectu per se minùs periculosa sit, partium tamen affectarum ratione sæpè perniciosa evadit, & propterea quia mammæ laxa substantia multis præditæ sunt glandulis, caloremque habent debilem, facilè eorum inflammatio vel in abscessum, qui in fistulam abire solet, vel in scirrhos, vel in cancros degenerat.

Curatio.

Curationem perficiunt vulgares, primò tenui, & refrigerante victu cum abstinentia à carnibus, vino, & quæcumque pleniorem generant sanguinem, interdicunt. Deinde, si sanguinis copia in corpore redundet, unde affluxum metuant, inflammationem augeri existiment, & potissimùm, si à menstruorum, vel lochiorum suppressione, vel imminuto fluxu inflammationem provenire suspicentur, primò venam in talo tundunt, vel crura scarificant, & inde venam in cubito aperiunt. Si uterus non sit in causa, illicò venam in cubito secant, & reiterant. Verùm hac sanguificina affluxurum avertere tentant, id quod futurum erit, præcavere student, & non quod urget, avertunt; affluxum, & elapsum intra laxam mammarum substantiam, licèt totum exhauriant, non attingunt. Si vitiosi humores affluant ad mammas, & sanguinis affluxui, & inflammationi ansam præbeant, lenia exhibent medicamenta. Verùm si centies purgarent, nunquam inflammationem curabunt, nisi in resolutionem, vel suppurationem abiret, imò purgantia inflammationes semper in pejus mutare solent.

At quia inflammationis indicatio apud vulgares est inflammatæ partis refrigeratio, propterea refrigerantibus, ut dicunt, utuntur: imponunt ergò sæpiùs suprà mammis linteum posca madidum, vel

℞. *Succ. lactuc. portulacæ, solani ana* ℥. *j.* ß. *ol. ros.* ℥. *ij. chamæmel. & aceti ana* ℥. *j. m.*

Verùm hæc frigida, & repellentia periculosa sunt, nam calorem labefactant, & facilè mammas in lapideam duritiem adstringunt, unde scirrhi curatu difficiles, & quandoque cancri oriuntur. Tantem discutientia adhibent, ut

℞. *Farin. fabar. lupinor. semin. lini, fœnugræci, pulv. flor. chamæmel. ana* ℥. *j. Coque, & adde ol. chamæmel.* ℥. *ij. f. cataplasma.*

Quòd si materia non discutiatur, & tumor non minuatur, alterutrum metuendum est, vel ut materia induretur, vel ut suppuretur. Si induratur, emollientibus utuntur, ut

℞. *Fol. malv. m. j. Coque ad putrilag. & adde farin. sem. lini, pulv. radic. alth. flor. chamæmel. ana* ℥. *j. Coque iterum, & adde ol. sesamini* ℥. *j. f. cataplasma.* Vel inunguint *oleo lumbricorum terrestrium.*

Si inflammatio ad suppurationem vergat, suppurationi incumbunt *emplastro Diachylonis, vel pane triticeo in lacte cocto cum pauxillo croci*, vel sequenti cataplasmate, ut

℞. *Fol. malv., althææ ana m. j. ficuum num. v. farin. sem. lini, & fœnugræci ana* ℥. *j. fermenti* ℥. ß. *Coque in lacte vaccino, & adde ung. basilici* ℥. *j. croci* ℈. *j. m. f. cataplasma.*

Ubi pus generatum est, abscessum ferro aperiunt, pure educto, ad sanguinis fluxum sistendum, stupatam cum ovi arbumine conquassato applicant, quam post vigintiquatuor horas removent, & per longum tempus digestivo regunt, post quod unguentis incarnantibus, & cicatrizantibus utuntur.

Inflammationis mammarum curatio in sanguinis obstruentis, vel elapsi resolutione consistit, unde medicamenta conveniunt, quæ pristinæ circulationi restitutionem promovent, & reliquas particulas vitiosas, & terrestres per convenientia emunctoria eliminent, sive per alvum, urinam, menses, sive transpirationem, hujusmodi sunt diaphoretica, ut *aqua stillatitia cardui benedicti; chærefolii, bardanæ. Item sperma ceti, sanguis hirci ad pleuritidem, c. c. sine igne præp., stibium diaphoreticum, bezoarticum minerale, sulphur auratum diaphoreticum, spiritus c. c., oculi cancrorum, sal volatile c. c., cardui sancti &c.* Exteriùs conveniunt *spiritus vini camphoratus, crocatus, aqua Reginæ*, & si dolor urgeat, *aqua spermatis ranarum tepida, vel aqua Vitrioli, vel epithema ex thure, & myrrha cum vino coctis*, & tepidè applicatum. Item *emplastrum de spermate ceti*, vel bis in die admoveatur *unguent. de Althæa*, quod egregiè resolvit, & discutit.

Quòd si pristina fluiditas sanguinis reparari nequeat, quia inflammationis materia pus concepit, suppuratio potiùs promovenda, quàm præpedienda, eam promovemus emplastro filii Zachariæ, & mucilaginis, vel sequenti cataplasmate, ut

℞. *Rad. alth. lilior. albor. ana* ℥. *j. fol. malv. mercurial. ana m. j. Coquantur ad mollitiem, quibus contusis adde farin. tritici, hord. ana* ℥. ß. *butyr. recentis, ping. gallinæ ana* ℥. *j. ol. chamæmelin. q. s. f. cataplasma* tepidè imponendum.

Pus jam genitum esse cognoscimus ex febris, caloris, doloris, pulsusque in mamma remissione, & tumoris in acumen quoddam, sub quo inundatio percipitur, elevatione; rectissimè fit, si pus quamprimum effundatur; tunc sequenti cataplasmate opus perficies, & complebis: *Cæpa sub cineribus assata, & cum axungia porcina, & modico sapone Neapolitano subacta* citò abscessum rumpit, vel *emplastrum Apostolicum*. Cæterùm *emplastrum nostrum Benedictum*, quod *cap. 44. de strumis* ingenuè communicavimus, præstantissimum erit, quasi Dei benedictionem in hoc persanando morbo consequutum sit, nam sola superpositione, & renovatione abscessum maturescere facit, aperit, & sanat, ut nos experti, nec in mammarum abscessu alio usi sumus usque adhuc citò, tutò, & jucundè plusquam centum mulieres hoc morbo affectas curavimus. Ita hoc emplastrum omnia alia excedit hoc in curando morbo, ut mulieres hoc morbo affectæ, quibus hujus emplastri pauxillum tradidimus, & seipsas absque chirurgi quotidiano censu curarunt, emplastrum pro mammarum apostematibus appellavere.

Si abscessus spontè non rumpatur, non scalpello aperiendus est, quia mulieres sunt delicatulæ, & instrumentum ferreum pro apertione abhorrent, sed aliquantisper præstolandum est, & indubitanter optatum à nostris medicamentis consequeris affectum. Quòd si metus sit in mora, sedulò aperiendus est brevi incisione, sed in loco decliviori, ut puri commodior detur commeatus, quo facto, sensim pus

pus evacuandum est, deinde pauxillum turunda medicamine imbuta amplius fiat abscessus orificium, quod idem observandum est, si sponte rumpatur. Abscessum apertum mundifica non vulgari methodo, sed summam adhibe diligentiam, & exquisitis utere medicamentis, cùm mammarum substantia sit spongiosa, & cavernosa. Primò igitur aliqui apertum abscessum vulgari digestivo digerunt, quod utique per aliquot dies non improbamus, si post quos huic mel ros. simplex immiscueris, & optimum digerens, & mundificans efficies, deinde turundis oleo nucis juglandis inunctis utere, vel balsamo sulphuris terebinthinato, tandem persanatur emplastro diasulphuris Rulandi, vel iodicationum *Paracelsi*, vel oppoteldoch.

CAPUT XLVII.

De Lactis coagulatione.

NOn infrequenter lactantium mammæ lactis coagulatione, & caseoso coagulo affliguntur, cum vasa illa lactifera lacte nimium replentur, & distenduntur. Hic tumor interdum totam mammam, interdum ejus partem occupat, ac postmodùm multa parit incommoda, nisi maturè obsistatur; quapropter doloribus, & non rarò febribus lactantes torquentur, quinimò in sapore, & consistentia lac depravari solet.

Signa.

Tumor hic facile cognoscitur; nam adest mammarum durities, modò minor, modò major, modò totam occupat mammam, modò unam tantum ejus partem, adest pariter dolor, & quandoque rubor, & malo procedente, febris supervenit, inflammatio, & exinde suppuratio.

Causa.

Causæ quærendæ sunt vel in ipso lacte, quod pro aciditate in grumos concrescit, & caseatur, vel in quolibet alio acido aliundè cum lacte allato: siquidem lac copiosum occulit acidum, & diutina in mammis retentione antequam exsugatur, vel emulgeatur, acidum exerit, coagulatur, non secus ac quodlibet aliud lac foris in vasis repositum acescit, quod etiam videmus brevi spatio acescere, instillato aliquo liquore acido, mox caseari, ac in serum, & grumos separari. Hinc lac coagulantes, & caseantes coagulo utuntur hædino, quod est lac summè acidum, & cautè ad hunc finem asservatur, & coaguli hædini defectu, lacte ficulneo utuntur, quod est summopere acidum Idem etiam contingere potest post nimium refrigerantium, vel calefacientium, applicatorum usum, quæ aquosiorem lactis partem exhalare faciunt, crassiori relicta. Item coagulationem inducere possunt omnia ea, quæ lacti aciditatem conciliant, inter quæ primatum obtinent mæror, terror gravis, & præcipuè panicus, rerum acidarum supra mammas applicatio. Hic accidit prava victus ratio, acetariorum, vel rerum acidarum abusus &c. Exindè tumor, dolor, rubor, &. mammarum inflammatio.

Nonnulli sub mammarum inflammatione lactis coagulationem comprehendunt, sed frustrà laborant; siquidem inflammatio solius sanguinis, & non lactis soboles, & licèt statuant mammarum inflammationes duas habere causas immediatas, sanguinis copiam, & copiam lactis, extra rem loquuntur, nam unà cum lacte putrescente, sanguis calore, & dolore impeditus grumescit, vel elabitur, & etiam putrescere incipit.

Prognosis.

Lactis coagulatio plerumque spontè cessat, ut remediis opus non habeat; interdum nisi convenientia applicentur remedia, & præcaveatur, inflammationem, febrem, apostemationem, & quandoque ex chirurgi ignorantia, fistulam accersere solet. Interdùm quoque dum lac induratur, scirrhus, & non rarò cancer indè oritur.

Curatio.

Curatur hic tumor, si à nimio proventu promoveatur, ut de morbis mulierum, & præcipuè capite de lactis redundantia dicemus, vel ejus curatio consistit in coaguli eductione, vel resolutione. Educitur lac in puerperis, quæ lactant, ore infantis, quòd nisi unus sufficiat, plures adhibeantur. Sunt in hac nostra civitate quædam mulierculæ, quæ sibi hac arte victum quæritant, lac è mammis sugentes, & lautè vivunt. Solent & pauperculæ mulieres adhibere catellos. Vel ab ipsa matre emulgetur, vel exsugatur instrumento suctorio ex vitro, quod vulgò *sucarola* vocatur, vel amphora prolixum collum, & ventrem amplum habente, quæ immergatur in aquam calidam, vel ad ignem calefiat, ejusque orificium immediatè à calefactione papillæ applicetur, & premantur, nam ab amphoræ refrigeratione papilla in amphoræ collum intruditur, & lac guttatim extillat. Hoc utimur artificio, præcipuè ubi papillæ non satis patent, vel non satis exeruntur; extrahuntur enim hoc artificio, & patentiores fiunt.

Inter remedia, quæ lac dissolvunt coagulatum, sunt *spiritus salis armoniaci dulcificatus ad guttas sex*, *sperma ceti*, quod grumos quoscumque dissolvit à ʒ. ß. ad j. *oculi cancrorum*, *antimonium diaphoreticum*, *mumia*, *pulvis* asellorum ad ℈. j. Item *semen fœniculi*, *cumini*, *chærefolium*, *mentha*, *calamintha* internè sumpta. Valet etiam seminis anethi ʒ. j. quolibet manè.

Exteriùs suas meretur laudes *emplastrum de spermate ceti* cujus compositio est;

℞. *Ceræ alb.* ℥. *iv. spermatis ceti* ℥. *ij. gum. alb. in acet. dissolut.* ℥. *j. m. f. s. a. empl.* Per quod liquatum trahatur tela, fiatque vulgò dictum Sparadrapum utrinque alternatim applicandum.

Hoc emplastrum lac in mammis à coagulatione non tantùm præservat, sed etiam coagulatum iterùm solvit, & discutit, aut restituit. Exteriùs etiam commendatur *essentia menthæ* inuncta, sed magna cum cautela adhibenda ob infelices eventus, quos ex aliorum applicatione observavimus: verùm tutior est *menthæ succus*, quæ lac coire, densarique in caseum non patitur, si ejus folia lacti immergantur, imò si coagulatum erit, hujus succi guttas aliquot instilles, statim solvitur, & in pristinam reddit formam. Ex hoc experimento habemus, quod quoties Lac in mammis caseosam nanciscitur coagulationem, corrumpitur, ac inflammationem accersit, tumorem, & apostemationem indubiè parit; aptissimum itaque & præsentaneum remedium est, si calido menthæ succo mammæ foveantur. Item si infantium ventriculis lac casescat, quod ex adstricta alvo, inappetentia, & vomitionibus conjectari oportet, eodem *menthæ succo*, *vel ejus syrupo* succurres. Nos pro experimento habemus inunctionem ex oleo ros. omphacino, & ceræ, qua lac in mammis coagulatum dissolvimus, & multas mulieres ex imminenti apostematione eripuimus.

Vulgares pro hoc curando affectu multa vulgaria præscribunt epithemata, fotus, & inunctiones, verum quia in unoquoque præcipuè admiscent *acetum*, vel quandoque *hœdi coagulum*, potiùs ob aciditatem malum adaugent, quàm resolvunt. Quòd si dolori accesserit mammarum durities, & rubor ob inflammationis metum, tanquam arcanum commendatur *sambuci Rob.* linteo obductum, & calidè quousque præferre poterit mulier singulis horis mammis applicatum: hoc enim remedio lac resolvitur, & ab inflammatione præcavetur.

His internis, & externis medicamentis attenuantibus, & resolventibus adhibitis, si præveniri, aut impediri suppuratio nequit, vel quia Medicus non statim accersitus fuit, vel quia vulgaria adhibuit medicamenta, tunc admovenda sunt illa, quæ ipsam promovent capite præcedente de inflammatione descripta, & juxta nostram methodum tota curatio peragatur; verùm quandoque contingit, ut mamma ad sanitatem perduci non potuerit, quia lac ab abscessu emanat, tunc lac exsiccetur in utraque mamma, aliàs frustrà laborabit chirurgus.

A mammis ad umbilicum descendimus, ejusque tumores describendos aggredimur, unde

De Exomphalo.

Variis tumorum generibus Umbilicus tentatur, ut exomphalo, inflammatione, abscessu, & ulcere, verùm hic juxta nostram methodum de exomphalo tantùm verba faciemus. Exomphalos, seu ompholocele Græcè idem sonat, ac Latinè exumbilicatio, seu umbilici hernia, sive umbilici procidentia; hæc enim juxta impellentis corporis diver-

diversitatem diversa sortita est nomina: quæ ab intestinis est tumor, eam *enteromphalon* Græci appellant, quæ ab omento, *epiplomphalon*, quæ ab aqua, *hydromphalon*, quæ à flatu, *pneumatomphalon*, quæ à carne, *sarcomphalon*. Nos in tanta herniarum umbilici confusione, ut ordine procedamus, unicuique umbilici tumori proprium assignabimus caput, & primò.

CAPUT XLVIII.

De Enteromphalo, & Epiplomphalo.

Esto umbilicus robusta consolidetur, & obducatur cute, in immensum tamen præter naturam dilatari potest ad excipienda intestina, ut in enteromphalo, vel omentum, ut in epiplomphalo.

Signa.

Hernia ab intestinis cognoscitur, quia ejus tumor non admodum est durus, neque mollis, & retento spiritu, increscit, si æger supinus decumbat, intestina cum strepitu, & rugitu in pristinum redeunt statum, & tumor subsidet. Si ab omento dependeat tumor, eadem sunt ferè signa, ac ab intestinis; hoc tamen proprium habet, quòd tumor ab una parte mollior est, & ad basim est latus, & in vertice angustus, dolore vacat, & cùm digitis premitur, omentum in suum revertitur locum, & tumor subsidet. Si ab intestinis, & omento simul pendeat tumor, signa erunt mista.

Causa.

Causa est peritonæi relaxatio, vel ruptio, quæ fit ab humore emolliente, & relaxante, vel pondere gravante, aut distendente, vel etiam rumpente, unde tandem ponderi, vel vi cedat, oportet; data via, intestina, vel omentum, vel utraque simul à propria sede prolabantur, & umbilicum in tumorem attollant, necesse est. Hæc peritonæi relaxatio, vel ruptio suas etiam habet causas occasionales, quæ sunt, casus, saltus, ponderis gravis elevatio, partus difficilis, equitatio, flatus in abdomine contenti, vociferatio, cantus, cachinnus, & in infantibus ploratus.

Prognosis.

Hernia in umbilico ab intestinis, vel omento elapso, quò recentior, & minor est, ac in corpore molli, eò faciliùs sanatur: quò antiquior, major, ac in corpore duriore, eò perniciosior, & sanatu difficilior, & hac de causa in pueris faciliùs coalescit, cùm ob corporis mollitiem, tum ob carnis luxuriem. In adultis verò chirurgia indiget, cùm peritonæum scissum, vel ruptum in his non coalescat. Hæc hernia non est parvifacienda, quia Ileos illi supervenire solet, & æger stercora per os rejiciens, miserabiliter perit, vel in magnam molem tumor hic increscere potest, vel tandem rumpi, & per rupturam fæces excerni.

Curatio.

Optima victus ratio observanda est, & à flatulentis, ac relaxantibus cibis abstinendum, alvus Lubrica servetur, australes vitentur venti, interim vitet æger vociferationem, cantum, fletum, ponderum gravium elevationem, & omnes motus nimios. Corpore purgato, exhibenda sunt ea medicamenta, quæ adstringunt, consolidantque. Optimum erit sequens:

℞. *Herb. herniariæ, ros. incomplet., saniculæ, ophtogloss. ana p. j. radic. symphyti, & poligonati ana ℥. ij. nuc. cupress. num. iij. Coque in vini rubri* ℔. *ij. in vase duplici, colatura sacccharo edulcoretur*, & singulis diebus, mane jejuno stomacho exhibe ℥. iv. Vel sequens fiat electuarium.

℞. *Pulv. pilosell., caryophyllatæ, & stellariæ ana ʒ. ij. radic. symphyt. mundat. ʒ. iij. fol. equiseti ʒ. j. ß. cinnam. acut. ʒ. ß. corall. rubr., bol. armen. & mastiches ana ʒ. j. cum syr. de symphyt. f. l. a. electuarium.*

Interim intestinorum, & omenti legitima fiat repositio in suum locum, post quam topica convenientia affectæ imponantur parti.

In recenti infantium nuper natorum exomphalo commendamus quatuor rotulas ad formam parvi nummi rotundas ex corio rubro confectas, emplastro de pelle arietina obductas, quarum unam per quatuor, plures vè dies affixam permanere permittimus cum decenti ligatura, deindè per idem temporis spatium alteram eodem modo apponimus, postmodùm ultimam apponendam curamus ad totalem usque curationem. Vel conficimus tres petias ex panno linteo ad magnitudinem denarii, quas oleo ex ovorum vitellis inungimus, & unam alii superponimus, & desuper emplastrum glutinans in aluta extensum imponimus, tertio quoque die inungimus super umbilicum, quem decenti ligatura ligamus, id continuamus ad perfectam usque curationem. Optimum erit sequens emplastrum glutinans:

℞. *Colophoniæ, & resinæ pini ana ℥. j. bol. armeni, & sang. dracon. ana ℥. ß. succ. acaciæ, hypocistidos, & sarcocollæ ana ʒ. iij. rad. symphyt. maj. ℥. j. nuc. cupress. num. ij. olibani, mastiches, & glutinis piscium ana ʒ. iv. flor. hyperici ʒ. j. pulverisanda pulverisentur, colophonia, & resina pini, ac terebinthina q. s. liquescant ad ignem, ac semotis, pulveres inspergantur, & opt. m. ut f. emplastrum.* Hæc curatio, quam proposuimus, tam recens natis, quàm adultis adhiberi potest.

Verùm si his remediis non consolidetur ruptura, ad chirurgiam recurrebant prisci; attamen hæc infantibus nullo modo competere potest ob mortis impendens periculum, nam ut narrat *Pareus*: *cùm tumorem aperiret chirurgus in infante, intestina cum anima sunt effusa*, sed tantùm adultioribus, & iis, qui bono corporis habitu sunt præditi. Quomodo hæc operatio fiat, legite *Paulum Aeginetam lib. 6. cap. 51.* Verùm, ut verum fateamur, hæc chirurgia tuta non est, & multi in operationis actu perierunt, vel miserè vixerunt. Nos tutissimum præsidium medicamenta, & vinculum judicamus, quibus si non totaliter malum curatur, saltem in meliorem redit frugem *Hieronymus fabricius ab aquapendente* de operationibus chirurgicis parat cingulum ex linteo, quod abdomen cingat, & adstringat, & ea parte, qua umbilicus est, pulvinar duriusculum obtineat, in cujus centro sit globulus ex adstricto linteo, qui in umbilici dilatationem se insinuet & intret, ne omentum, vel intestina exire permittat. Priùs tamen umbilico sequens apponit ceratum, ut

℞. *Boli armen., sang. drac., mastich., sarcocollæ ana ʒ. j. bislinguæ, tegulæ pulv. ana ʒ. iij. resinæ pini ℥. j. ß. ovi album., ceræ q. s. f. ceratum.*

Si nullatenùs omentum, vel intestina prolapsa reponi possint, & nihilominùs ægro præter pondus, superiores partes deorsum trahunt, magnam molestiam creant, fascia continenda est pars prolapsa, qualem describit, & pingit *Guillelmus fabricius cent. 3. observ. 64.*

CAPUT XLIX.

De Hydromphalo.

Solet quandoque Umbilicus aquosa tentari hernia, & in tumorem attolli, qui à Græcis Hydromphalon appellatur.

Signa.

Tumor est laxus, & pressus fluctuat, nec minuitur, neque augetur, & apposita candela lucidus apparet.

Causa.

Putarunt vulgates herniæ umbilicalis aquosæ causam esse umbilici relaxationem, quæ fit ab humore aqueo in abdomine, præcipuè inter peritonæum, & abdominis cutem collecto, sed quomodo hic aqueus colligitur humor ignorarunt.

Verùm præcipua causa est humor aqueus, qui è ductibus lymphaticis extillat in umbilici cavitatem, quia prædicti ductus à lymphæ copia, vel aperiuntur vel rumpuntur, vel liquoris acrimonia eroduntur, vel corrumpuntur, vel quia impeditur per hæc vasa transitus, & in immensum præter naturam dilatantur, ac umbilici hydrops causatur. Accidit quandoque ob vasorum lymphaticorum imbecillitatem, quæ laxantur, & lympham fundunt ut evenit in recens natis, præcipuè si nutrix nimio indulgeat aquæ potu, & lac sit nimis serosum. Potest etiam contingere

tingere ex aliqua externa injuria, ut percussione, vel compressione.

Prognosis.

In infantibus hydromphalon periculo vacat, facileque emendari potest; in adultis verò ascitem minatur, vel cum ascite conjunctus periculosissimus est. Solet quandoque tumor hic in hydropicis ita maximopere excrescere, præcipue ob omnimodam sitim inexplebilem, ut repente soluta umbilici unitate, tanto impetu aqua indè effluxerit, ut convaluerint.

Curatio.

Curativa hujus tumoris indicatio est, ut aquosi humoris proventus præcaveatur, & collecta aqua umbilicus depleatur. Si itaque in infante hoc accidat, nutrix siccam observet diætam talem, quæ lac minùs serosum generet, & facilè emendatur, ac interim infantis umbilico cataplasma ex arnoglosso, & lentibus simul coctis applicetur.

Si adultis contingat, congesti serosi humoris proventus sicca diæta præcavendus, & collectus evacuandus *Resina, jalap. extracto mechoacannæ, conserva florum persicorum*, & aliis hydragogis, & postmodùm non desint diuretica in hoc morbo, quæ multùm prodesse observavimus, & sudorifica, quæ insensibiliter malum auferre possunt.

Quod ad topica attinet, ea usurpanda veniunt, quæ contentam in umbilico aquam evacuant, vel insensibiliter, vel sensibiliter; insensibiliter operatur sequens cataplasma, ut

℞. *Cochlearum per aliquot dies ab humore excrementitio repurgatar, & lævigatar. ℥. iv. baccar. lauri, sulph. ana ℥. ji. stercor. caprini q. s. f. linimentum*, manè, & vesperi renovandum.

Quòd si insensibiliter aqua discuti nequeat, sectio celebranda est, ut *Paulus Aegineta lib. 6. cap.* 51. docet, scilicet sectio lunata facienda, & aqua sensim extrahenda: postmodùm pars deligetur, carne repleatur, & cicatrice obducatur, & sequenti decocto calefaciente, & adstringente roboretur, ut

℞. *Calaminth. origani, pulegii, ros. rubr., balaust., bacc. myrti, nuc. cupress. ana q. s. coque in vino rubro*, & spongia isto decocto imbuta foveatur umbilicus.

CAPUT L.

De Pneumatomphalo.

PNeumatomphalon Græcè, Latinè verò dicitur hernia umbilicalis flatulenta, seu ventosa, aliàs hydrops siccus, seu umbilici tympanites, est tumor in umbilico flatulentus.

Signa.

Tumor hic est mollis, & digitis non nisi retinendo cedit, sed remotis, statim resilit, pulsatus quasi sonum edit, & ægro supino jacente, eadem figura manet.

Causæ.

Causæ sunt flatus umbilicum distendentes. Evenit hoc, cùm flatus in abdomine, & intestinis ad umbilicum transmittuntur, extrapelluntur, & in tumorem se attollunt.

Curatio.

Flatus tumoris causa discutiendus, ejusque generatio præcavenda est; ideòque optimam diætæ rationem observet æger, & vitet pisa, fabas, castaneas, vinum recens, scilicet quod adhuc musti naturam sapit, nuces, omnesque fructus crudiores, quia magnoperè nocent. Prosunt vinum medium, aliaque moderatè calefacientia, aromata etiam quædam, & carminativa, ut *nux moschata, cinnamomum, macis, anisum &c.*

Deinde corpus evacuetur *Diatartaro* in forma pulveris nostræ descriptionis, additis semper carminativis, & roborantibus. Postmodùm flatus discutientia exhibeantur, ut *dianisum, diacuminum, diacalamintha, diagalanga, theriaca, mithridatium*, & alia medicamenta, quæ in colica flatulenta in nostra Trutina descripsimus.

Interim non desint topica, ut inunctiones, fotus, cataplasmata, & emplastra. Prosunt magnoperè inunctiones ex oleis *rutæ, lauri, spicæ, sambuci, anethi, carvi, destillati, macis, nucistæ &c.* & præcipuè in pueris, corporibusque tenellis. Vel sequens fotus adhibeatur:

℞. *Fol. pulegii, rutæ, sampsuci, chamomillæ, meliloti ana p. j. sem. fœniculi, anisorum, carvi ana ʒ. iij. cardamomi ʒ. j. ß. coque in vino pro fotu.* Vel imponatur hoc cataplasma, ut

℞. *Fol. calaminth., roris marini ana m. ß. farinæ fabarum ℥. ij. sem. carvi, & fœniculi ana ℥. ß. bacc. lauri, sulph. vini ana ʒ. iij. fimi caprini, & vaccini ana ℥. iij. ol. rutæ, & carvi ana ℥. j. vini græci q. s. coque in cataplasmatis formam.* Vel adhibeatur *emplastrum de meliloto, vel de baccis lauri.* Si tandem aliquod viscerum vitium sit, quod flatus subministrat, illud priùs curandum.

CAPUT LI.

De Sarcomphalo.

SOlet tandem caro excrescens umbilicum in tumorem attollere, qui Græcè sarcomphalon, Latinè verò hernia umbilicalis carnosa.

Signa.

Tumor est durior, sensim crescit, & prementi digito non cedit, & licet æger supinus jaceat; sive stet, sive ambulet, semper idem apparet.

Causæ.

Non fit ex sanguine crasso, ut vulgaribus placuit, sed ex nutrimenti sensim affluxu in umbilicum, quod in carnis substantiam apponitur.

Prognosis.

Hernia umbilicalis carnosa difficulter sanatur, & præsertim si sit antiquata non nisi chirurgia tollitur; si verò in cancrosam degeneravit carnem, apud vulgares malum insanabile est.

Curatio.

Præmissa optima victus ratione, & medicamento purgante, duplex curandi modus emergit, vel per reprimentia, ut carnis luxuries prohibeatur, & exsiccantia, ut tumor absumatur, unus; alter ut caro illa præter naturam per chirurgiam tollatur. Reprimentia, & exsiccantia nullo modo adhiberi debent, nam affectum in scirrhum mutare possunt. Nonnulli maturantia adhibent, verùm emollientia partem humectando, potiùs majorem excrescentiam inducere possunt, quàm suppurationem. Remanet tantùm operatio chirurgica, qua caro hæc caustico, vel ferro auferatur. Ferrum horribile est ægris, & in manu imperiti chirurgi est veluti ensis in manu furiosi. Nos spiritu mercurii sensim carnem hanc absumimus, & tandem ulcus curamus. Aliqui carnem hanc Sylvestrem filo vinciunt, sensim quotidie constringendo, donec nutrimento destituta decidat, verùm hæc operatio nimis dolorosa est, & diu torquere debet.

De Ascite, Tympanite, & Anasarca esset hic agendum juxta nostram methodum, quia hi tres tumores opere chirurgico aliquandò apud veteres per Paracentesim curati fuere: Cœterùm hoc manuale opus jam omninò recessit ab aula *Medicorum*, & horum tumorum consideratio nunc physica est, & ad physicos tantùm spectat; horum igitur tumorum speculationem, signa, prognosim, & curationem nostræ Trutinæ remittemus.

Peragratis superioribus imi ventris regionibus, ad inferiores descendimus partes, & præcipue ad inguina, quæ adenosæ sunt partes, sive glandulosæ; credidit Medicorum vulgus glandulas esse à natura constructas, ut ad eas superflui, vitiosique humores à partibus principibus expellantur, tanquam ad emunctoria, scilicet ad cloacas, sed errant, sunt glandulæ, veluti filtrum, seu colum chymicum, per quas pars tenuis, relictis crassioribus, transeat.

Unde

Unde rati sunt vulgares, veluti in Republica Magnates, & potentiores in miseram, & debiliorem plebem gravia deponunt onera: sic partes principes superfluos, & vitiosos deponunt humores ad emunctoria, ut cerebrum, retro aures, cor sub axillas, & hepar ad inguina. Hinc tumor retro aures vocatur parotis, sub axillis phyma, & in inguinibus bubo.

CAPUT LII.

De Bubone simplici.

Bubon apud Græcos idem sonat Latinè ac inguen, nomen deindè loci in tumoris nomen eo in loco nascentis translatum est, postremò nomen omnibus tumoribus commune, qui in adenosis partibus, sive glandulosis elevantur factum est; unde vel sub auribus, vel axillis, vel in inguinibus tumores nascantur, bubones dicantur.

Tripliciter in inguinibus bubo oriri solet, vel simplex, qui harum partium simplici inflammationi succedit, ac de apostematum calidorum genere est, teste *Gal. lib. de tumoribus p. n. cap.* 18. *&* 2. *ad Glauc. cap.* 1. *&* 13. *meth. cap.* 5.

Vel est Venereus, & originem trahit ex concubitu cum muliere infecta, contagio in pene excepto, & in gonorrhæam non degenerante, & contagiosus est, quia præter communem bubonum rationem, habet peculiarem, & propriam lædendi energiam, quam habent cœteræ Venereæ affectiones.

Vel est malignus, & pestilens, ac interdum non tantùm in axillarum, sed etiam in inguinum glandulis oriri solet. Differunt autem malignus, & pestilens bubo inter se, quemadmodum maligna, & pestilens febris in communitate; nam si bubo fuerit sporadicus, aut malignarum febrium soboles, erit solum malignus: si verò fuerit epidemicus, & perniciosus, aut pestilentem comitabitur febrem, dicetur pestilens.

Hic de bubone simplici tractamus, de Venereo minimè, quia fusiùs agimus *lib.* 3. *de lue Venerea cap.* 5. & tandem de pestilenti breviter pertractabimus cap. sequenti; in pestis enim symptomatibus de eo prolixè agemus.

Signa.

Cognoscitur bubo simplex, quòd in inguinibus erumpit cùm iisdem inflammationis signis, ut sunt tumor, renitentia, calor, dolor, & febris, quæ plerùmque levior accedit. Si per crisim accidit bubo, febris, aliusve morbus præcessit, qui bubone apparente, levantur, & bonæ crisis signa præcesserunt, quæ si absint, symptomaticus est. Si nullus præcessit concubitus cum muliere infecta, vel saltim de Venerea Lue suspecta, & maximè si nulla alia externa apparuerit causa, vel caries, aut gonorrhœa suppressa, vel non ritè, & rectè curata, vel ad vesperas capitis dolor, totiùs corporis lassitudo non molestavit, eodem tempore febris magno cum rigore non invasit, & manè æger non fuit à febre immunis, non Venereus, sed simplex censendus est. Si nulla malignæ febris, vel pestilentiæ signa conjungantur, bubo simplex est.

Causæ.

Putarunt vulgares bubonem simplicem non fieri, nisi authore hepate; commentati enim sunt inguina esse hepatis amunctoria, ad quæ tanquam ad cloacam ipsum hepar non solùm sanguinis copiam, sed etiam semper superfluos, & vitiosos, quos habet humores, deponere, & bubonem excitare: Sed has ineptias ad nauseam usque repudiavimus.

Oritur bubo à sanguine particulis acidis, terrestribus, & viscidis referto, qui cùm per venulas in adenes incumbentes circulans, stagnet, vel acrimonia sua vascula aperiat, tumorem excitat, qui ab apostematibus phlegmonosis non differt, nisi loci ratione, cùm non fiat in ipso adenum corpore, sed vasculis, quæ fulciunt. Occasionaliter causari potest ab ulcere, vulnere, vel dolore pedum, vel manuum, sicuti etiam à quocumque partium vitio, quarum adenosæ partes sunt emunctoria. Sicuti quoque ex subitis calefactionibus, & refrigerationibus, ubi quis ex nimio motu, aut laboribus, vel equitatione insudaverit, & sudore madidus refriguerit.

Prognosis.

Bubones simplices periculo vacant, cùm sint in partibus externis, & fiant à natura ad imbecilles, & ignobiles partes expellente, præsertim si statim ad suppurationem deveniant, & aperiantur. Si diu durent, & tardè maturentur, in fistulas ferè abeunt perniciosas. Bubones, qui oriuntur in inguinibus tardiùs suppurantur, tardissimè qui post aures; qui verò sub axillis excitantur citiùs suppurantur, ob cordis vicinitatem ejusque calorem, qui ad maturationem est necessarius. Si conjungantur cum mali moris febre, mali, ut *aph.* 55. *ex inguinum tumoribus febres omnes malæ, præter diarias.*

Curatio.

Quia simplices bubones inflammationis sunt species, vulgares primò victum tenuem, quantùm vires tolerant, & frigidum cum aliquali siccitate præscribunt, cum totali à carnibus, & vino abstinentia. Interdicunt *omnia pinguia, frixa, salsa, lacticinia, legumina, & mali succi alia.* Concedunt *passulas, panem biscoctum, amygdalas, ptisanam hordeaceam cum melonum seminibus, lactucam, endiviam, boraginem, cichoreum & lupulos.* Deinde sanguinis copiam phlebotomia ita minuunt, ut naturæ motus ad partem affectam potiùs adjuvetur, quàm impediatur, sed qua mensura, & artificio id faciunt, non explicant. Si vitiosi succi cum sanguine sunt conjuncti, ut fere semper contingit, corpus purgant juxta humorum exigentiam, qui simul cum sanguine peccant. Sed peccant vulgares, quia naturæ motum impediunt, purgantia enim ad centrum è circumferentia trahunt, & præsertim si bubo sit sub axillis ob cordis vicinitatem. Reliquam curationem in bubonibus hisce omnibus, ut in cœteris inflammationibus, instituunt. Advertendum tamen, quòd digerentia, quibus utuntur, semper fortiora eligunt, quàm in aliis inflammationibus quia glandulæ sunt partes frigidiores, & ignobiliores, nec sensum habent exquisitum. Sed verum hoc esset, quoties inflammationes in glandularum substantia fierent, & non in venulis glandulas fulcientibus.

Si humor in bubone contentus non resolvatur, illum ad suppurationem illis suppurantibus alliciunt, quæ alias pro vulgarium curatione retulimus. Pure genito, bubonem incidunt, pus evacuant, & stuppatam per 24. horas applicant, quo tempore transacto, removent, & *digestivo ex terebinthina, ovi vitello, & oleo rosaceo confecto* diu digerunt. Mundificato ulcere, sarcoticis utuntur, & tandem cicatrice obducunt.

Bubo simplex i. e. non Venereus, neque pestilens, si in emunctoriis suscitetur, meditandum est, an natura per crisim, & quidem perfectam, bubonem excitaverit, & æger à morbo eripiatur, & bonæ crisis adsint signa, tunc si hæc erunt, nihil movendum, ut docet *Hip.* 1. *aph.* 20. *Quæ judicantur, & judicata sunt integrè, neque movere, neque novare aliquid, sive medicamentis, sive aliter irritando, sed sinere oportet.* Natura enim quod sibi exoticum erat, ad externas, ignobilioresque detrusit partes, ideòque ejus conatus non impediendus, neque juvandus, sed totum negotium naturæ committendum, ut bubo quàm citissimè discutiatur, vel suppuretur. Si verò crisis imperfecta fuerit, humor ad affectam partem trahendus medicamentis centies à nobis decantatis.

Si nullo alio morbo præcedente bubo suscitetur, tunc medicamentum purgans, non tantùm erit inutile, sed malum pejorare potest, & phlebotomia erit periculosissima ratione circuitus sanguinis, præcipuè si febris adsit. Medicamenta in morbi initio; scilicet ante inceptam suppurationem per os conveniunt, quæ sanguinis concretionem in venulis resolvant, ut *mumia, sperma ceti, sanguis hircinus, stibium diaphoreticum,* & alia alibi pluries notata. Exteriùs valet *emplastrum de spermate ceti, vel aqua spermatis ranarum destillata, vel oleum ceræ cum oleo liliorum.* Si incepta fuerit suppuratio, necesse est bubonem in abscessum abire; sanguis enim concretus in naturæ gratiam redire, vel resolvi non potest. Adjuvanda est itaque suppuratio *emplastro de mucilagine, & filii Zachariæ ana, vel fodicationum,* vel, quod maximè conducit, est *nostrum emplastrum Benedictum,* quod omnem abscessum maturescere facit, & aperit, vel tandem phlebotomo aperiatur.

Ex-

Expresso pure, si abscessus orificium sit angustum, sensim dilatari potest turunda vulgari digestivo inuncta postmodùm *unguento nostro magistrali lib. 3. de Lue Venerea* descripto tegatur ad abscessus mundificationem usque, & tandem incarnantibus, & cicatrizantibus ejus curatio compleatur.

CAPUT LIII.

De Bubone pestilenti.

SUnt bubones pestilentes, seu pestilitatis fructus, effectus, & symptoma, qui in inguine apparere solent; hinc à pluribus pestis bubonibus comitata, lues inguinaria vocatur. Nonnulli nunquam pestem esse fatentur, nisi bubo grassetur, sed decipiuntur: nam lues Venerea, & febris etiam maligna suos bubones comites habet, absque eo, quod pestis adsit. *Bubo* Græcè, Latinè *inguen* significat, quia natura ad locum emunctorii inferioris ignobilem se exonerat; Est etiam bubo Avis feralis, debilis ad volandum, in cavernis commorans: à bovis boatu, quem imitari videtur, ita appellata, verùm mali ominis, ut Poeta inquit:

Ignavus bubo, dirum mortalibus omen.

Sic bubo dirum, & ferale pestis symptoma, quia in ipsa natura crisim moliri non potest; non enim tot hydris stipata Lernæis pestilens virus domare, sed tot tandem obruta symptomatibus concidere necesse est.

Signa.

Si sæviente peste in adenum locis tumor, rubor, dolor pulsans, æstuans appareat ferri candentis instar excrucians, ac color ex albo in rubicundiorem mutetur, deindè in splendidiorem, imò sæpè color ad lividum, sæpè ad nigrum, vel fuscum, vel viridem, & cœruleum inclinat, bubonem pestilentem esse dicas.

Causæ.

Bubonem pestilentem fieri credunt vulgares ex putredine quatuor fictorum humorum, vel ex aeris calore, aut frigore, aut ex venenata qualitate aliqua abditarum causarum sobole; ajunt enim plerumque naturam, vigente facultate expultrice, vel venenatæ qualitatis, vel putredinis partem ad corporis periphæriam detrudere, ut ad partes adenosas, ex cerebro retro aures, ex corde sub axillas, & ex hepate ad inguina, inibi maximam putredinis, vel qualitatis venenatæ partem deponere, & pestilentes excitare bubones.

Pro nostra pestilentis bubonis causa assignanda necesse foret, pestis causam rimari, verùm non impræsentiarum ex professo de ea agimus, sed inposterùm, Deo dante, cum omnibus ejus accidentibus: attamen hic, ut bubonis genesim vestigemus, de pestilitatis causa per transennam tractabimus; ut indè bubonis causam attingamus. Non pestilitatis causam vestigamus, ut vulgarium Medicorum mos est, qui nunc ab intensa putredine, à maligna humorum corruptione, nunc à qualitate venenata ineptè eruunt, nunc ad causas occultas, & deleterias referunt, nunc ad primarum qualitatum excessum confugiunt, sed veram & genuinam luis causam assignabimus. Relinquimus vanam Astrologorum opinionem, qui pestem è cœlo mendicant, nempe à determinatis siderum positionibus, oppositionibus, & malignis congressibus, unde influentiæ pestilentes emergunt; verùm horum opinionem tanquam vanam, solidis destitutam rationibus, & experientiæ repugnantem repudiamus.

Pestis originem habere existimamus à causa communi, & aerem pro pestis vehiculo assignamus; aer namque variis salium generibus inquinatur, quæ ex baratris, voraginibus, cavernis, specubus, fodinis, lacubus, paludibus, aut cadaveribus non crematis, aliarumque rerum putridarum, vel fracedine erumpunt, tunc cùm fermentationem arripiunt, interno, vel externo calore adjuvante, salina effluvia in atmosphæram elevantur, & juxta ventorum excursum in provincias, oppida &c. incumbunt, quæ unà cum aere, in quo continuò degimus, & quem potamus, proditoriè, & insensibiliter in nostram vitam se intrudunt. Non totus aer est conspurcatus, aliàs enim quispiam immunis in eo degere non posset: sed sufficit, si salinis illis effluviis hinc inde sit conspurcatus. Quòd tamen ubi evenit, longè perniciosum est in tali aere versari, & pestilentes constitutiones, ubi totus aer est inquinatus, sunt longè gravissimæ, & latè in obvios quosque ob communis aeris vitium grassantur.

Sunt hæc effluvia vitriolata, vel nitrosa, gemmea, armoniaca, vel aluminosa, arsenicalia, realgarina, vel sectica, quibus varia sulphurum inflammabilium genera adduntur, quæ ætherogeneitate invicem agendo semper majorem concipiunt fermentationem, & nimis exaltantur, ac in venena lethalia transeunt. Hæc salina, & sulphurea effluvia venenata furtivo modo inspirata, vel per halitum thoracem, vel salivæ immista ventriculum obsident, tubulos subeunt, lymphæ, nutrimento, sanguini, aliisque succis circulantibus se immiscent, vitæ œconomiam invertunt, spiritus in suo motu perturbant, inquinant, sanguinem exagitant, vehementes excitant effervescentias, sanguis grumescit quandoque, quandoque cum latice turgescit, & tumultuariè commovetur, ejusque principiorum nexu solvitur, hinc omnes succi contaminantur, & per angustiorum tubulorum glandulas circulare non valentes, in iis stagnant, & ab horum effluxiorum particulis duris, rigidis, acutis, scindentibus, & aciculatum instar pungentibus extenduntur, rumpuntur, & exeduntur tubuli, igneum excitant tumorem in adenum locis, ubi succi filtrantur, cum dolore, & ingenti ardore, bubonem dictum pestilentem.

Prognosis.

Bubones maligni & pestilentes fere semper sunt lethales, lethale est bubones repente augeri, & furente veluti impetu ad debitam magnitudinem pervenisse, summaque omnia doloris, tumoris, & ardoris accidentia subitò, & in momento habuisse. Si bubones circulum Iridis instar habeant, vel si lividi, ac nigri, mortis sunt nuncii, sed hæc signa sæpe infida sunt; moriuntur enim non rarò, & quibus rubicundi sunt bubones, & quibus œdematosi, aut cuti concolores, tantus est hujus morbi dolus. Maligniores, & pessimi ominis sunt bubones, qui comparentes, derepentè disparent. Item quando impositum vesicatorium intra octo, vel decem horas nullas excitat vesicas, vel nulla scatet humiditas, ægrum namque mors præ foribus expectat. Periculosiores sunt, qui in collo, & sub axillis, quàm qui in inguine ob suffocationis metum. Pessimum est, si in adenibus ordinariis bubonum locis, carbunculi oriantur.

Pestilentes bubones non levem promittunt spem, quando ægri sunt robusti, temperatam incolunt regionem, vires constant, medicamenta optima non revomunt, sed per sudorem eliminantur: Si verò sint debiles, delicatuli, non adulti, calidissimas incolentes regiones, magnum impendet periculum. Maximum periculum exoriri solet, si ægri bubones negligant, nec internis, vel topicis utuntur, sed solum naturæ committunt opus. Si bubones maturè erumpant in inguine, si colore vivido conspicui sint, hinc optimè inquit *Hip. lib. 6. epid. 3. 1. tex. 29. Tubercula extra extuberantia, & acuta; & fastigiata, & æqualiter maturescentia, & non dura, & deorsum vergentia, & non bifida, meliora; contrà vero mala, & quanto plus contraria, pessima.* Vires prostratæ, vomitus tum medicamentorum, tum assumptorum frequens, & continuus, faciei partes subitò immutare, & cadaverosæ, lypothymiæ sæpè recurrentes, delirium, convulsiones, exteriora frigida, interiora calida, alvi dejectiones nimis copiosæ, ac diversi coloris, atræ nempè, & ad lividum tendentes, ut & urinæ fœtidæ, ac nigricantes denotant mortem esse ante oculos.

Curatio.

Bubonum pestilentium curationem commodè dividimus in internam, & externam. Interna peragitur medicamentis alexipharmacis, quæ salinorum, & sulphureorum effluviorum particulæ duras, rigidas, acutas, corrosivas, arsenicales, realgarinas, secticas, &c. cicurant, obtundunt, demulcent, attemperant, absorbent, hebetant, & per universale emunctorium, vel per particularia eliminant, hujusmodi sunt sudorifica volatilia, fixa, diaphoretica, & cardiaca, quæ debilem promovent diaphæresim, alkalia, porosa &c. Inter quæ commendamus *antimonium diaphoreticum, bezoarticum minerale, tincturam anti-*

antimonii, *tincturam bezoarticam*, *electuarium ex ovo*, *diascordium &c.* Quibus aliis auxiliis pestilens bubo curari possit, nunc videamus oportet.

Nonnulli id purgante medicamento perfici putarunt, hujus farinæ authores fuere *Fallopius*, & alii, ac præ cæteris *Zacutus Lusitanus de prax. med. adm. lib.* 3. *obs.* 19. qui ad nauseam usque contendit in buboni pestilenti purgandum esse; Verùm quia nullis innititur rationibus, & solùm authoritatibus pugnat, quæ sine rationibus ad tanti momenti controversiam decidendam non sufficiunt, audiendus non est. Alii his fixi rationibus credunt purgantia convenire; inquiunt enim humoribus malignis, venenatis, & pestilentibus proprium esse cordis arcem obsidere, hominemque celerrimè interimere: statim igitur purgandos, è corpore eliminandos, & in partes quàm maximè à corde dissitas protrudi asseverant, ac deindè, ut corroboretur, & malignorum humorum vis obtundatur, incumbendum. Verùm in æquivoco volutantur, nam nullum datur medicamentum purgans, quod venenatam subducat qualitatem, cùm pestilens virus non à plenitudine, non à simplici humorum corruptione, sed per vulgares, à peculiari, & occulta malignitate pendeat. Quid ergo purgans medicamentum conferre poterit? Imò multum obesse, quia intimiùs pestilens virus penetrare potest, & humores effrenatos reddere. Non est medicamentum purgans id, quod alvi solutionem promovet, nam in hoc nullam spem collocare debemus, sed quod morbum per suum emunctorium solvit, ita sunt reliquæ evacuationum species, vomitus nempe, urinæ, sudores, insensibilis transpiratio. Vera purgantia pestilentia affectis sunt alexipharmaca, quæ sudorem, insensilemque promovent transpirationem, ac pestilens obtundunt virus, quæ naturæ motum sequuntur, & pestilentia effluvia foras protundunt, ac per corporis habitum quoquo versum expellunt. Oppositum purgantia per alvum efficiunt, quia interturbant, & venenum illud ad interiora revocant; observamus enim quibus ob bubones Venereos purgatio præscribitur, his materiam reddi insuperabilem, & ad interiora ejusdem luis fieri attractionem, & penetrationem. Igitur ob has, & alias rationes in pestilentibus bubonibus acri studio purgantia repudiamus, quia vires prostrantur, & natura malignitati succumbit. Hinc vires in nullo alio morbo, quàm in peste sartas tectas conservare convenit, & citò quandoque validæ videantur, insperatò in peste labefactantur. Imò peste correptos quibus initio alvus adstricta fuit, etsi nullo alio usi fuissent medicamento, quàm theriaca, vel mithridatio; maxima ex parte convaluisse; contrà verò quibus vel arte profluit, omnes ferè occubuisse observavimus. Verumenimverò purgantia non negamus, tunc cùm hominibus pestilentia accidit ab humoribus pravis, quos ex victu pravo, vel annonæ caritate, vel alia de causa cumularunt, atque in primis viis fovent, quia in hoc casu purgantia, & emetica locum habere possunt, sed hæc primis diebus, magna cum præmeditatione præbere debemus.

Alii in pestilentis bubonis curatione sanguinis missionem extollunt, & medicamentum purgans abnegant; quidam utrumque concedunt, & reverà tota, quanta est vulgarium Medicina, circa stercoris, & sanguinis eductionem versatur. Hujus opinamenti fuere *Alexander Massarias*, *Nicolaus Massa*, *Joannes Baptista Gemma*, & multi alii vulgares, qui in bubone pestilenti venæ sectionem admittunt, quorum sententiam nonnulli non indiscriminatim, sed cum distinctione recipiunt; inquiunt enim tantùm instituendam esse, ubi magna satis sanguinis onerantis naturam copia adest, quæ facilè inflammationes parere, febrem augere potest. Verùm ita phlebotomiam instituunt, ut natura à suo conatu nullatenùs avocetur, sed potiùs in ea adjuvetur, & humor pestilens, qui à natura ad bubonem propellitur, ad interiora non recurrat: sed hic opus, hic labor est. Metuunt vulgares sanguinis copiam, ne inflammationes pariat, & febrem adaugeat, & non pestem, quæ est morborum omnium princeps, & omnium acutorum morborum acutissimum non verentur. Pestilenti veneno non opponitur venæ sectio, neque per venæ sectionem illud educi potest, sed per alexipharmaca: imò facilè contingere potest, ut vires, quæ in hoc morbo conservari debent, intempestiva venæ sectione labefactentur, & naturæ motus in expellendo veneno impediatur, illudque introrsum rapiatur. Præterea expertum habemus eos, quibus vena secta fuit, mortuos esse, vel paucos ex iis ereptos fuisse. Insuper qui, venæ sectione celebrata, venenum pestilens è corpore tollere conantur, frustrà laborant, & ægrum in manifestum vitæ discrimen conjiciunt.

Quidam, apparente bubone, venam in eodem latere secant, ut per venam sectam veneni pars, quæ intra vasa continetur sanguini commista educi, obstructio impediti, & febris æstus commodè remitti possit. Cæterùm si in hisce attendamus, usum venæ sectionis cùm veneno pestilenti, & præcipuè per vascula hæc se jam exerente, fatendum est venæ sectionem consultiùs omitti, cùm noxam potiùs, quàm utilitatem inferat. Quantitate enim sanguinis ablata, reliqua massa grumescit magis, & viæ jamdiu satis debiles, vel non suffecturæ magis exhauriuntur. Pestis acrimonia coagulativa, & aculeata in sanguine, & succis reliquis corrigi hoc pacto renuit, ut potiùs parte sanguinis diluente ablata, magis sæviat. Motus ad exteriora hoc ipso non promovetur, sed potiùs inhibetur, & quidem non sine præsentaneo periculo. Quod de venæ sectione diximus, id quoque de hirudinibus, & cucurbitulis valet.

Satis, superque probatum est, medicamentum purgans, & venæ sectionem in bubonibus pestilentibus nullo modo convenire, imò potiùs obesse, quàm prodesse; inquiramus nunc oportet, quomodò tractandi circa curationem sint. Quidam putarunt planè in hoc casu naturam imitandam esse, quæ successivè, & longiori tempore eorum suppurationem molitur: sic Medicum maturantibus incumbere, ut hi tumores ad suppurationem ducantur, existimant; rati sunt enim à vesicantibus, scarificationibus, & incisionibus dolorem, qui inflammationis occasio sit, excitari, viresque debilitari. Præterea metuunt, ne venenum, quod natura ad exteriora deposuit, agitetur, & spiritibus, mistum, in cor, à quo proscriptum fuit, remeet. Cæterùm oppositum nobis magis arridet; materia enim pestilens maturationi reluctatur, nec suppurationem, quia inepta est, admittit, & esto exquisita adhibeantur suppurantia, nunquam suppuratio speranda est, sed potiùs gangrænam expectare debemus. Imò libenter conjectamus, ne humor venenatus, antequam in suppurationem abeat, mediantibus spiritibus, & humoribus, cordi iterùm communicetur. Ideòque unicè consulimus bubonibus pestilentibus exitum patefieri, quem natura digito demonstravit, & deindè decenti methodo tractari.

Nonnulli inquiunt, si perfectè, aut maxima veneni pars in bubonem à corpore expulsa videatur, (quod post bubonis eruptionem, symptomatum remissione, atque ex ægri melioratione deprehenditur) non delinquit Medicus, si coctionem, licèt non perfectam, ut in aliis tumoribus, expectet, & eam omnibus modis adjuvet. Verùm extra rem loquuntur, nam exotico viru non fidendum, licèt ad emunctorium aliquod depositum fuerit, & sopitum jaceat, quia recrudescere, vires assumere, & insidias struere potest, & tum maximè lædit, quos anteà apprehendit, nec quisquam tutus esse potest, qui intra proprios Lares, esto in partibus dissitis, cum hoste cohabitet, nisi extra limen ejiciatur, & hoc citissimè, absque cunctatione fieri debet; periculum enim est in mora, nec hosti fidendum, nec quisquam cum eo familiariter se gerere debet. Tunc de nostra salute securi sumus, cum hostem, qui vitæ nostræ insidiatur, obtruncaverimus: igitur nullatenùs cunctandum, sed celerrimè danda est opera, ut veneno exitus patescat, hosti enim aureus pons struendus est.

Quia pestilentes bubones materiam continent venenatam, nullam in iis maturationem expectare debemus, criticè enim non erumpunt, sed solent quandoque esse salutares, necesse est, ut non tantùm ad corporis periferiam trahatur, sed planè è corpore eliminetur; id duplici modo contingere potest, vel per medicamenta alexipharmaca, quæ totum respiciunt, vel per chirurgiam. Alexipharmaca multa descripsimus in curatione interna, & innumera prostant apud authores, verùm nos hic potiùs unico contenti sumus, quàm eorum copia delectamur, cujus usum experti sumus grassante contagio, tale est *Nostrum Antidotum Anti-pestilentiale*, quo qui usi sunt, omnes evaserunt, cujus descriptionem ingenuè communicamus:

℞. Rad.

℞. *Rad. angelic., zingiberis, imperatoriæ, scorsoneræ, gentianæ, aristolochiæ rotundæ, valerianæ, zedoariæ ana ʒ. vij. ß. radic. carlinæ ℥. ij. bistortæ ℥. ij. ß. tormentillæ, dictamni albi, contrayervæ ana ʒ. vj. fol. rutæ, calaminth., scordii, vincetoxici ana p. j. ß. verbenæ p. j. card. sancti, morsus diaboli, dictamni cretici ana ℥. j. nucis moschati, macis ana ʒ. ix. sem. citr. excoriat., acetosæ, ocymi ana ʒ. vij. linguæ avis ℥. j. boli armeni, terræ sigillat. in aqua acetos. præp. ana ʒ. vij. ß. ossis de corde cervi ʒ. iij. cortic. citri, & aurantior. extim. ana ℥. j. ß. succ. scord., & rutæ caprar. depurator. ana ℥. iij. carnis viperinæ ℥. j. croc. orient. ʒ. j. myrrh. rubr. translucid. ℥. ß. rhabarbari opt. ʒ. iij. corall. rub. præp. ℥. ß. cinnam. acut. ℥. vj. bacc. juniper. m. iij. ligni aloes ʒ. iij. lapid. benzoar. orient. ℈. ij. unicornu ʒ. ij. rasuræ eboris ℥. ß. camphoræ ʒ. j. stibii diaphoretici ℥. ß. theriacæ andromachi, mithridatii ana ℥. iij. specier. elect. de gemmis ʒ. iv. elect. diascordii fracastorii ℥. ß. m.*

Et cum syr. de ruta capraria, & spiritu vini rectificato ana q. s. f. elect. s. a.

Præstantissimum, & eximiarum virtutum est hoc nostrum Antidotum Anti-pestilentiale, quod omni alii anteferendum est; sudores enim profusissimos movet, & venenatos à centro ad circumferentiam potenter propellit ichores, ac cor à tetris effluviis tuetur. Pro partis præservatione sufficit ℈. j. manè jejuno stomacho; pro peste correptis dosis est ʒ. j. attamen infectus stragulis optimè cooperiatur, & copiosos expectet sudores.

Quò ad chirurgiam aliqui vulgares cucurbitulis utuntur siccis, sed hæ dolorem excitant, febrem intendunt, bonos æquè ac pravos alliciunt humores, & sanguinem alterant. Alii vesicantia applicant, & vesicas excitant, quas deindè dissecant; verùm aqua, quæ vesicantium causa exsudat, nil aliud est, nisi vel succus alimentitius, vel cruor transmutatus à corrosivo cantharidum veneno.

Prætereà vesicantia, seu vexantia, sua vi ignea febrem adaugent, vigilias inducunt, delirare faciunt, vires prosternunt, & ipsa lue sunt nocentiora. Insuper vesicantium realgarina salia spiritus reddunt effætos, humores, & solidas intorquent partes, in sanguinem se insinuant, ipsum inficiunt, venenant, ejus compagem dissolvunt, subtiliant, aut in serosum humorem exprimunt, vel per dilaniatam cutem, vel per renes exiliunt, dysuriam, vel stranguriam, vel ulcera in vesicæ collo causando. Hinc paucissimi, nisi quos æquus amavit Juppiter, febre maligna correpti quibus vulgares vesicantia applicant, evadunt. Tandem præcipua vesicantium ingredientia sunt cantharides, sinapi, euphorbium &c. quæ plurimo sale caustico, & exurente, ac nimio sulphure inflammabili exuberant: sunt itaque de venenorum corrosivorum catalogo, & bubonibus pestilentibus nullatenus prodesse possunt, quia unum venenum intenderet aliud potiùs, quàm obtunderet, vel attraheret, ut vulgò putatur. Vesicantia nullum antidotum in eorum compositione includunt, ac proinde à remediorum cœtu contra malignas febres, & pestilentes bubones ea tanquam inepta subsidia, & à diabolo excogitata contra humanum genus, ab ineptis Medicis usitata meritò explodimus.

Libenter ferrum admittimus, quo bubonis cutis scarificetur, aut ipse bubo incidatur, ut patefacto exitu, non solùm liberiùs exhalet, sed & humores pestilentes, ut effluvia salina, effluere possint. Neque ullus metus est, (ut nonnulli timent) ne venenum per hoc remedium agitatum ad cor remeet, nam per patefactam viam natura venenum è corpore eliminat. Hinc bubone pestilenti correptos, & adaperto, grassante peste, inter peste affectos versatos, ac inter cadavera gressos fuisse absque ulteriore pestis noxa observavimus. Et idem in bubone Venereo adaperto affectis, grassante peste, observavimus. Neque natura à loco dolente attrahit, sed ad dolentem locum mittit humores. Nec dolorem timere debemus, qui una, & altera sectione adeò magnus oriri non potest, & estò indè magnus oriatur dolor, è duobus tamen malis minus est eligendum; præstat itaque ægrum servare, quàm sine dolore venenum in corpore relinqui, à quo mors expectanda sit. Imò dolor leniri potest sequenti cataplasmate:

℞. *Flor. chamæmel. p. j. fol. scordii, rutæ caprariæ, Vincetoxici ana m. j. micæ panis ℥. ij. coque in lact. vaccin. & adde theriacæ ʒ. iij. corc. orient. ʒ. ß. vitell. ovor. num. ij. f. cataplasma,* & utere.

Aliqui post incisionem dolorem demulcent, superimponendo *ovum recens cum oleo rosaceo mistum*.

Ad extrahendum venenum absque incisione magno cum commodo utuntur vulgares pullo gallinaceo, vel columbino deplumato circa podicem, ita tamen ut foramen ipsius supra bubonem, constricto rostro, imponatur, taliter quod per anum respirare cogatur, nam vi caliditatis ipsius habet vim attrahendi venenum, & pestiferam qualitatem cujus evidentissimum argumentum est, nam sæpissimè, & statim veneni vi ab hujusmodi operatione moritur. Non desunt alii consulentes pullum prædictum, & præcipuè columbinum viventem medio ventre apertum parti affectæ superimponendum, donec calidus sentiatur, & statim ac refrigerari incipit, partem affectam theriaca, vel mitridatio inungunt: hoc enim modo firma fide credunt venenum foras extrahi.

O quàm inepti, bardique sunt vulgares! Quis istos philosophastros docuit hæc animalia, compresso rostro, per podicis foramen respirare? Qua ratione, vel experimento dicunt horum volatilium calorem, pestiferamque qualitatem extrahendi vim habere? Forsan, quia moriuntur? Si vulgarium ora arctè constringeremus, absque eo, quod eorum podicem buboni pestilenti admoveremus, utique morerentur.

Ignem actualem maximoperè improbamus, potentialem verò necessarium existimamus, inter quamplurima minori dolore profundiùs corrodens nullum nobis hactenùs innotuit, quàm illud, quod componitur ex calce viva, & sapone nigro, vel illud ex mercurio meteorizato, & farina hordei cum saliva subacto, vel illud ex saponariorum lixivio conficitur. Inductam escharam sequenti unguento egregiè separabis, ut

℞. *Pingued. porci sine sale ℥. ij. fuligini camini ʒ. vj. theriacæ ʒ. iij. farinæ fœnugræci ℥. j. vitell. ovor. num. ij. ol. scorpion. q. s. m. f. vnguentum.* Nonnulli theriacæ usum reformidant, quia puris genesim impedit, at si maturantia admisceantur, facilè hanc suspicionem vitabunt, nihilominùs theriaca venenum evocat. Post escharæ casum ulcus per longum tempus digere hoc digestivo:

℞. *Terebinth. ℥. iij. vitell. ovor num ij. pulv. bufon. exsiccat. & fuligini camini ana ʒ. ij. myrrh. ʒ. j. mell. ros. simpl. & ol. scorpion q. s. f. digestivum.*

Nec nimiùm ad consolidationem festinato, ne venenatus humor in corpore adhuc latens intercludatur, & novum morbum, ac tandem mortem producat.

Præstantissimum remedium contra bubonem pestilentem tam attractivum, quàm maturativum, & corrosivum erit bufonis pulvis, nam eo superimposito, infra horæ quadrantem dolore privatur, & infra duas horas præfactam acquiret suppurationem, educeturque per bubonis apertionem totum pestilens virus per corpus diffusum. Sic bufo in pulverem redigitur:

℞. *Bufonem vivum, illumque in furnum immitte, ut sensim moriendo, exsiccetur, & in pulverem redigi possit. Hunc pulverem m. cum farina hordei, & cum saliva, vel urina humana, reduc in pultem, quam telæ impone,* & buboni applica.

Hoc alio modo procedit Paracelsus cum bufone pro extrahendo veneno à bubone pestilenti, ut *Bufonis vivi caput ligno transfigendum est, isque in aere, aut sole siccandus. siccatus, & linteo exceptus superligatur. Ubi ille intumescet, & per cutem integram venenum pestis extrahet, totusque implebitur. Ita impletus abjiciatur, & recens alius imponatur, applicatio iteranda, donec bubo non amplius intumescat; id enim signum est venenum omne extractum esse, & patientem sanescere.*

Nonnulli utuntur *emplastro de Ramis* cum mercurio, verùm venenum ad interiora propellunt, & ægrotum in magnum vitæ discrimen conjiciunt.

Omnibus emplastris palmam præripit *emplastrum de fuligines, quod capite* 43. *de parotide* descripsimus, hoc enim ad maturandos pestilentes bubones, extrahendum venenum, & demulcendos dolores inde subortos est præstantissimum.

Buboni pestilenti maximoperè præstat *Magnes arsenicalis*, estque causticum potentiale, quod nullam parit inflammationem, sed sine dolore cutem corrodit, cujus præparatio hæc est:

℞. *Antimonii crudi, sulphuris flavi, & arsenici crystalli-*

ſtallini ana ℥. iij. Pulveriſentur omnia ſubtiliter, & miſceantur, ponantur in vaſculum terreum, & lentus ſubminiſtretur ignis, donec leniter liqueſcant, ſtudiosè tamen à fumo cave, quia venenatus eſt ex arſenico. Agitentur ſpatula ferrea, donec nempe terebinthinæ inſtar ductilentur, & colorem rubeum ſubobſcurum induant, vaſe refrigerato, materiam exhibe, quæ magnes arſenicalis vocatur, & venenata ampliùs non eſt, ut in canibus cuilibet id experiri licet. Ex magnete arſenicali paratur emplaſtrum inter omnia præſtantiſſimum ita

℞. *Gummat. ſerapini, ammoniaci, galbani ana ℥. iij. diſſolve in aceti ſquillitici ſ. q. poſteà per laciniam linteam exprime, & ebulliendo viciſſim inſpiſſa, & ſerva. deindè*

℞. *Ceræ, terebinth. opt. ana ℥. jv. Pulv. magnetis arſenicalis ℥. iij. ol. ſuccini ℥. ij. ceram, & terebinthinam lento igne miſce, & remotam ab igne agita, ut in modum unguenti coeant, adde gummata ſoluta, & colata, & viciſſim agitando diligenter miſce, exindè forma magdaleones, ac in veſica illita oleo ſcorpii pro uſu ſerva.*

Hoc emplaſtrum citiſſimè maturat, rumpit bubones, & venena potentiſſimè attrahit, ac cuti duriori impoſitum nec minimam quidem producit eſcharam, interim malignos tam egregiè attrahit humores, ut bubo juglandi ſimilis intra quatuor, vel ſex dierum ſpatium tollatur: Verùm hoc non ſemper tam citò evenit. Imò in corporibus robuſtioribus nequaquam eſcharam producit, niſi veſicatorii ope non ſolùm cuticula ſed etiam quædam cutis particula priùs corroſa fuerit. At verò in pueris corporibuſque tenerioribus eſcharam, nullo veſicatorio præmiſſo, per ſe excitare poteſt. Eſchara hæc nigerrima, & putida vera veneni extracti ſedes eſt, quare mediocriter craſſa reperitur, cute ſuperficiali tantùm corroſa, quod equidem eſt conſideratione digniſſimum: nam hæc ratio eſt, cur multoties ſeparetur, quàm aliæ eſcharæ arte excitatæ. Horis enim vigintiquatuor, aut triginta ſex effluxis, ſolius ſpatulæ auxilio, nulla præcedente ſcarificatione, abſque ullo aut ſaltim non inſigni dolore auferri poteſt, vel noſtro unguento anteà deſcripto, in reliquis verò utere, ut ſuprà aſſignavimus, & ea ſint omnia topica medicamenta, quæ venenum in bubone obtundunt, & ſpiculos infringunt.

CAPUT LIV.

De Phymate.

PHyma multoties genericum nomen eſt apud Græcos, unumquemque tumorem ab intrò extrà erumpentem denotans, ſic *Gal. 2. ad glauc cap. 1. & lib. 3. meth. cap. 3.* docet, attamen propriè phyma deſignat tumorem furunculo in omnibus ſimilem, præterquàm in loci profunditate, nam phyma extra cutem emergit, duritiem cum aliquo rubore habet, ſed faciliter perfectam admittit ſuppurationem, ut ſimplex abſceſſus calidus.

Signa.

Cognoſcitur phyma ex tumore duro, rotundo, & multùm elevato, parùm rubente, & ferè doloris experte, in parte propè glandulas. In pueris oritur frequentiùs, raro in juvenibus, & rariùs in adultis.

Cauſæ.

Vulgares credunt phyma à ſanguine non puro, ſed pituitoſo excitari, ac proindè aliquantulum ab inflammatione declinare, referuntque hoc tumoris genus ad inflammationem œdematoſam. Verùm excitatur phyma ex nutrimento degenere prope glandulas, & vel ob materiæ reſiſtentiam, vel continentium partium imbecillitatem, lenta, vel ſaltim non integra evenit ſuppuratio.

Prognoſis.

Phyma periculo vacat, & plerùmque abſque medicamentorum ope, ſed naturæ beneficio ſuppuratur, & ſanatur, verùm chirurgorum incura mortem inducere poteſt, ſi ferro, vel alio acri medicamento tractetur. Faciliùs curatur in pueris, in juvenibus, & adultis difficiliùs.

Curatio.

In phymatis curatione danda eſt opera, ut quamprimùm ſuppuratio procuretur; ideòque naturæ conatus medicamentis ſuppurantibus adjuvandus eſt. Ad hunc finem vulgares commendant *triticum manſum*, & impoſitum, ut & uvas paſſas, acinis exemptis, vel ſequens cataplaſma, ut

℞. *Pulv. radic. alth., farinæ tritici, & lupinor. ana ℥. j. caricar. ping. num. vj. fermenti ℥. ß. coque, & adde cæpam ſub cineribus coctam num. j. ol. lilior. albor q. ſ. f. cataplaſma.*

Niſi his medicamentis rumpatur, arte aperiunt, ne materia diutiùs detenta aliquod afferat periculum: Cœterùm potiùs ægrotantem in vitæ periculum conjiciunt, quàm utilitatis aliquid afferunt.

Phymatis curatio internè expoſtulat incidentia, abſorbentia, & diaphoretica, hinc indè ad nauſeam dicta; externè ſuppuratio promoveatur, quæ haberi poteſt ab externis impoſitis ſuccorum fermentationem adaugentibus, in quem finem conducet *emplaſtri fodicationum* ſuperpoſitio; hoc namque mediante infra decem dies materia perfectam acquiret ſuppurationem, partes continentes validæ fiunt, cutem attenuat, tandem tumorem aperit, materiam abſtergit, & curationem complet. Qui fodicationum emplaſtro caret, illud de quatuor gummatibus ſubſtituere poteſt.

CAPUT LV.

De Phygethlo.

PHygethlon Græcè aliud tumoris genus eſt in iiſdem partibus adenoſis, in quibus bubones accidunt, erumpens; Latini panum, vel potiùs panem à figuræ ſimilitudine nominant. Differentia inter bubonem, & phygethlum eſt, quòd bubo producitur à ſanguine in venis juxta glandulas vitiato, phygethlus verò ſecùs producitur, ut dicemus.

Signa.

Phygethli ſigna ſunt tumor, durities, calor, diſtenſio, dolor major, quàm pro tumoris magnitudine, & paucus in ſuperficie rubor. Quandoque febris accidit. Interdum talium nihil extrà deprehenditur, ubi materia altiùs deliteſcit, ſed ſaltim aliquæ intus percipiuntur punctiones. Raro, aut nunquam, ſuppurationem acquirit, & temporis progreſſu contumacior fit, & indolens eſſe ſolet.

Cauſæ.

Aſſignant pro hujus tumoris cauſa inepti vulgares, ſanguinem bilioſum, ſed perperam; nam producitur phygethlon in ipſo glandularum corpore ex proprii nutrimenti degeneratione, & hinc eſt, quod duritiem habet, & raro, aut nunquàm ſuppurationem admittit, & temporis tractu contumacior, & indolens fit.

Prognoſis.

Phygethlon, qui ex ulcere, dolore, contuſione, vel alia cauſa externa excitatur, periculo vacat; verùm qui febribus ſupervenit, ſicut præſertim peſte graſſante, accidere ſolet, tam in femoribus, quàm ſub alis, ſive in collo ſupervenit, peſſimus, & pernicioſus eſt.

Curatio.

Quia Phygethlon ſuppurationem non admittit, ſive ex ulcere, dolore, colliſione, vel alia de cauſa procatharctica excitetur, temere à chirurgis tentanda non eſt ejus inciſio, vel apertio, nam morbus, qui periculo vacat, periculoſus fit; glanduloſæ enim partes poſtquam vitium contraxere nunquam, vel raro illud exuunt abſque gangrænæ periculo.

Noſtra phygethli curatio tam in internis, quàm externis remediis conſiſtit. Interna debent eſſe deobſtruentia, incidentia, deinde diaphoretica, & abſorbentia, quibus mediantibus meatus deobſtruantur degener nutrimentum incidatur, & reſolvatur, hujus conditionis ſunt

eſſen-

essentia centaur. min. absinth. tinctura tartari, *tartarus vitriolatus*, quibus admiſceri poteſt *magiſterium oculor. cancrorum*. Non contemnenda ſunt diaphoretica, præcipuè *ſal volatile c. c.*, *viperar.* & alia volatilia.

Externa tumori ſtatim applicanda ſunt, verùm reppellentia, & alia frigida vitentur, & ad deobſtruentia confugiendum eſt, ut ad *emplaſtrum de labdano*, *vel de ammoniaco ſimpl. malaxatum cum oleo ceræ*, cujus poſt longam applicationem, ſi pertinax perſeveret phygethlon, *emplaſtro de Pyrite* utere, cujus uſu omnes duros tumores reſolvere poteris. Quòd ſi his emplaſtris reſolutio reluctabitur, efficaciſſimum erit *emplaſtrum Apoſtolicon Nicolai Alexandrini*, ut

℞. *Lithargyr.* ℥. *vj. Ceræ citrinæ*, *Colophoniæ ana* ℥. *ij. Propoleos*, *Viſci quercini*, *Glutinis ana* ℥. *j. Ammoniaci guttæ*, *Lapidis calaminaris*, *Thuris ana* ʒ. *vj. Maſtiches*, *Mumiæ ana* ℥. *j.* ß. *Terebinth. Galbani*, *Bdellii*, *Myrrhæ Æris uſti*, *Sarcocollæ*, *Squamæ æris ana* ℥. *j. Ol. veteris q. ſ. F. emplaſtrum*.

Credibile non eſt, quantùm valet emplaſtrum hoc non ſolùm ad duros reſolvendos tumores, ſed etiam ad quoſcumque morbos chirurgicos, omnium præſtantiſſimum experti ſumus.

De Herniis.

CAPUT LVI.

De Enterocele, & Epiplocele.

POſtquam de iis tumoribus egimus, qui inguina infeſtare ſolent, non alienum à noſtro inſtituto de herniis pertractare arbitramur, cùm prope inguina, in ſcroto, & teſtibus oboriantur.

A Latinis *hernia*, *ramex*, *ac ruptura*, à Græcis verò *cele* dicitur, quanquam hoc nomen non ſolùm inteſtinorum, ſed omenti prolapſui tribuatur. Igitur ab herniis initium facimus, quæ ab inteſtinis, & omento è naturali ſede prolapſis in inguina, ſive in ſcrotum ortum habent, & juxta hanc diviſionem duæ tantùm dantur herniarum ſpecies, nempe inteſtinorum, & omenti; unde ſi inteſtinum excidit, *hernia inteſtinalis* appellatur, Græcè *enterocelen* dicitur, ſi verò aliqua omenti pars prolabatur, *hernia omentalis*, vulgò *Zirbalis* nominatur, Græcè *epiplocelen*. Nonnulli tertiam herniarum ſpeciem conſtituunt, quæ ex utraque mixta eſt, ubi aliquid omenti, & inteſtina ſimul prolapſa ſunt; Cœterùm ſi inteſtina in ipſum uſque ſcrotum deſcendant, completam, & perfectam conſtituunt herniam, quam Græci *oſcheocelen* nominant, & in ſpecie Enterocelen, & Epiplocelen. Si eædem partes ultra inguina non deſcendant, nec in ſcrotum delabantur, imperfectam, & incompletam herniam, ac *bubonocelen* appellant.

Conſtat perinæum duabus validis, & denſis, ſed mollibus membranis, quæ omnia, quæ in ventre aut infima cavitate ſunt, adeò tegit, & firmiora reddit, ut indè naturaliter nihil procidere queat. In fœminis pubis os eſt ejus ultimus terminus: in viris verò ejus membrana ulteriùs procedit, in ſcrotum nempe, & primam, propriamque teſticulorum tunicam efficit. In inguinibus vaſa genitalia tanquam in vagina complectitur, quæ peritonæi productio dicitur. Hujus exterior membrana ſi dilatatur, & interior rumpitur, cauſa proxima herniarum cenſetur, prout vel inteſtinum, vel omentum vel utrumque illabitur.

Enterocele idem ſonat, ac inteſtini hernia, entera namque inteſtina denotant; epiplocele ac omenti hernia, epiplon omentum ſignificat, & enteropiplocele, ac inteſtinomentheria. Propriùs imperfectarum herniarum locus inguina ſunt, cœterùm peritonæum in aliis locis etiam non dilatari, aut diſrumpi, ibique herniam efficere credere non poſſumus: Supra umbilicum contingit, ſed rariſſimè; infra umbilicum, & ad ejus latera, & longè ſupra inguina quandoque accidit, & bardi chirurgi pro abſceſſu accipiunt, ibi non eſſe conſuetum herniis locum perperam ſibi perſuadent, peccant dulciter, ſed quod magis dolendum, quandoque, imò multoties dicere volebamus, rupturam in inguine pro bubone Venereo noſtri chirurgi piſcantur, & incidunt, nec mirum, ſunt de communi tonſorum omnium. Hujus rei tragicam obſervationem *de Lue Venerea lib. 3. cap. 5. de bubone Venereo* meminimus.

Signa.

Enteroceles ſigna ſunt, quòd tumor modò creſcit, & modò decreſcit, prout major, vel minor inteſtini portio deſcendit, vel minùs repletur, imò aliquando prorsùs evaneſcit, ſed minimâ corporis motione revertitur. Manu compreſſo, vel propulſo tumore, aut ægro reſupino, in abdomen inteſtina relabuntur, & dum impelluntur, murmurant. Sine dolore hic tumor eſſe ſolet, ſi verò inteſtina protuberent ob delapſas fæces, vel flatus, ut reduci non poſſint, tunc vehementem augent dolorem. Si inteſtina flatibus ſint repleta, totus venter eſt tenſus, murmur aliquando auditu percipitur, & patiens ſursùm, & deorsùm flatus eructat. Si fæces ſint induratæ, patiens ſtrictioris eſt alvi, tumor ponderoſior, & durior ſenſim evadit.

In epiplocele tumor mollis, indolens, lubricus, & laxus eſt, & ferè ſemper idem, verùm ægro decumbente, digitis abſque dolore ad ventrem recurrit, & in eo deliteſcit, & evaneſcit, mox eo ſurgente, denuò recurrit. An in inguina ſint prolapſa inteſtina, vel omentum, aut in ſcrotum deſcendant, viſu deprehenditur; in bubonocele namque tumor rotundus eſt in inguine, qui preſſione non ægrè intropellitur, cœterùm in ſcroti hernia inteſtina, vel omentum in ipſo ſcroto deprehenduntur.

Si peritonæum tantùm ſit relaxatum, ex eo cognoſcitur, quia tumor eſt parvus, ac ſenſim increſcit, & quod prolapſum eſt, ad teſticulorum uſque fundum non deſcendit. Si ſit diſruptum, ſubitò excitatur, ſubitòque incrementum ſumit, & facilè ad fundum uſque teſticulorum, quod prolapſum eſt, deſcendere poteſt.

Cauſæ.

Fit tumor iſte ex inteſtinorum, vel omenti prolapſu in inguina, vel ſcrotum propter fibrarum peritonæi relaxationem, vel rupturam; ſive enim peritonæi fibræ relaxentur, ſive rumpantur, pondere ſuo inteſtina, vel omentum, vel utraque ſimul viam ſibi aperiunt, & in abdominis muſculos impetum faciunt, illoſque in tumorem elevant, extra abdomen prolabuntur, & non ſolùm in inguina, ſed etiam per peritonæi proceſſum deſcendere poſſunt. Cauſæ occaſionales, ob quas peritonæum dilatatur, vel diſrumpitur, ſunt motus quicumque violentus; ex alto caſus, percuſſio, equitatio in ſuccuſſore equo, vehemens vomitus, aut tuſſis, magni ponderis elevatio, ſive portatio, durior alvus, & quæ cum difficultate redditur, in partu conatus, flatus in inteſtinis, vocis intenſio, ſpiritus retentio, tuſſis valida, & quodcumque quod ſpiritum concitare, diaphragmati, & abdominis muſculis tenſis, impetum in inferiorem abdominis regionem inferre poteſt.

Hæc eadem omnia, ſi minorem vim, & non violenter proceſſum illum rumpant, ſed ſenſim, & ſæpe illum impetant, peritonæum laxare poſſunt: quò maximè facit peritonæi, & inguinum debilitas, ac humiditas; partes namque debiles, & humidæ facilè relaxantur, unde pueri in herniam ſæpiùs incidunt. Et quia proceſſum hunc in interiorem, & exteriorem diſtinguimus tunicam, non incongruum putamus quandoque interiorem, ut in enterocele, & epiplocele, neceſſariò diſrumpi, & externam relaxari, ut de aneuryſmate diximus.

Prognoſis.

Harum herniarum ſpecies in primæ ætatis infantibus faciliimè curatur, & præcipuè ſi parva, & recens ſit; in ſenibus verò difficillimè, quia membrana illa tenuis, & nervoſa non facilè coaleſcit, præſertim ſi peritonæum ſit diſruptum. Inſuper in hernia maximum vitæ periculum eſt conjunctum, quia etſi ſæpe adeò ruptura magna ſit, ut inteſtinorum magnus acervus in teſtium ſacculum deſcendere poſſit ſine magno dolore, & vitæ periculo, & propter rupturæ, ac loci amplitudinem fæces ſine periculo, & impedimento libere tranſire poſſint, tamen ſi inteſtina elapſa flatibus, ſive fæcibus ſint repleta, ut reponi non poſſint, ſequitur dolor, & niſi celerrime malo ſuccurratur, inteſtina inflammantur, & æger in præſens vitæ diſcrimen incurrit in Ileum, & ſymptomata, quæ huic ſuperveniunt. Sæpe accidit inte-

ſtinis inflammatis gangræna, ſphacelus, & hinc mors inevitabilis, eſtò repoſita fuerint.

Curatio.

Curationis ſcopus in eo conſiſtit, ut ante omnia accurata diætæ ratio inſtituatur, & abſtineat æger à cibis flatulentis, phlegmaticis, cruditates, & crapulæ vitentur, & in omnibus victus ratio tenuis, & exſiccans inſtituenda eſt, & admodum parca, ne ventriculus, & inteſtina turgeant, aliter prolapſa pars nec reponi, nec intra corpus retineri poſſet, parum ergo ad tempus nutrimenti liquidi exhibeatur, ita ſunt caponum, & pullorum juſcula, & potus vinum rubrum.

Si itaque bubonocele ſit jamjam incipiens, in qua ruptura fere ad nucis juglandis magnitudinem in inguine appareat, inteſtinum manu reducatur, quo peracto, locus oleo myrtino, & maſtichino, inungatur, ac deinde vulgare emplaſtrum de pelle arietina, vel ſequens, quod nos felici eventu nunquam defraudavit:

℞. *Farin. fabar.* ℔. *j. ſemin. pſillii, cydoniorum ana* ℥. *j. conſolid. maj.* ℥. *iv. vini, & aceti q. ſ. f. emplaſtrum*, quod bubonocelæ ſuperponatur, & tertio quoque die recens mutetur. Quieſcat interim æger, & poſt viginti dies ex hujus emplaſtri applicatione, per quadraginta dies hoc utatur arcano, quo quamlibet herniam tutò curabis, dummodò non ultra biennium patientem afflixerit:

℞. *Echinum terreſtrem vivum, in ollam oleo olivarum plenam immergatur, in ea bulliat, uſque dum totus ſit diſſolutus, exprimatur deindè oleum ab animalis reſiduo, & ſervetur.* Hoc oleo manè, & veſperi herniæ tumorem inunges per quadraginta dies, adhibita ligatura, quæ ſemper neceſſaria eſt, nam omnes herniarum ſpecies curabis. Vel aliud à nobis infrà deſcribendum contra rupturam imponitur, & decens adhibeatur ligatura,

Si verò enterocele, vel epiplocele ſit, reſupinetur æger pedibus, & cruribus in altum elevatis, & parùm devaricatis, quo contingit ſæpiùs inteſtina, vel omentum ad priſtinam ſedem ſponte ſua redire, quòd ſi hoc non ſuccedat, manu ſenſim repellenda, & ſuperiora verſus comprimenda ſunt. Quòd ſi etiam non eveniat, quia inteſtina turgent, tunc meditandum eſt, an flatus, an verò ſtercus ſit in inteſtino. Flatus, ex eo deprehenduntur, quod totum abdomen tenſum eſt, flatus emittit æger, & rugitus in inteſtinis audiuntur, ac dolor eſt tenſivus ſine pondere; fæcibus alvinis, ſi inteſtina turgeant, alvus ſupprimitur per aliquot dies, tumor ſenſim augetur, dolor, & pondus majus, majorque percipitur durities. Tunc obſtacula hæc, quæ repoſitionem impediunt, removenda ſunt.

Si flatibus inteſtina repleta ſunt, flatus diſcutientia per os exhibenda ſunt, hujuſmodi erunt *Diacinnamomum, diacuminum, dianiſum, aqua cinnam. vel ſem. fœniculi, cumini, aniſi, anethi, carvi &c.* & eadem ſemina per clyſteres decocta injicienda ſunt, & extra fomenta applicari poſſunt ex iiſdem ſeminibus, vel ſequens, ut

℞. *Flor. verbaſci, meliloti, chamomillæ ana m. ij. ſummitat. aneth. m. j. ſem. lini, fœnugræci, malvar. ana* ʒ. ß. *decoquantur in aqua communi*, & f. fotus cum ſpongiis.

Si vehemens adſit dolor, dolore mitigantia addenda ſunt *ol. roſ. amygdal. dulc. chamæmelinum.* Poſt fotum inungatur *oleo lilior. albor. & anethino* tepidè, & ſenſim, ac per intervalla intromittatur. Quòd ſi flatus à cruditate, & humore viſcido foveantur, difficilis erit curatio, tunc enim valida requiruntur diſcutientia juxta viſciditatis exigentiam, & copiam. Nonnulli *oleum amygdal. dulc.* propinant, quia leniendo, & lubricando, materiam tollit. Verùm licèt magna, ſive non magna ſit materiæ copia, adhiberi non debet, quia materia illa ad locum præcipitatur, & malum pejorat. Igitur per clyſteres, & glandes ſenſim educi debet, ut per incidentia, & attenuantia liquetur, & commodiſſimum ad hunc finem clyſterem parare poſſimus ex ſuprà deſcripto fotu. Item pars affecta ſequenti unguento inungi poteſt ad flatus diſcutiendos, ut

℞. *Ol. chamomill. rutacei, nardini ana* ℥. *j. nuc. moſch. per expreſſ.* ℥. ß *macis diſtill.* ʒ. *j.* ß. *ſpiritus vini* ʒ. *ij. coque parum, & adde ceræ q.* ß. *ut f. ung.*

Si fæces induratæ repoſitionem remorentur, malum pernicioſiſſimum eſt, ac proindè maturè emollientia adhibenda cataplaſmata, ut

℞. *Radic. alth.* ℥. *ij. lilior. albor.* ℥. *j. fol. malvæ, parietariæ ana m.* ß. *flor. chamomill. meliloti ana p. ij. furfuris m.* ß. *Coque in aqua com. & expreſſ. adde farin. ſemin. lini, fœnugræci ana* ℥. *ij.* ß. *hordei, fabarum ana* ℥. *iij. ol. lilior. albor. amygdal. dulc. & commun. ana* ℥. *j. m. fiat cataplaſma,*

Si cataplaſmata non ſufficiunt, adhibeantur aquæ dulcis Balnea, in quibus ſupra dicta emollientia coqui poſſint. Aliqui ægrum per tres horas in ſolius olei communis balneo deſideret jubent, vel leni clyſtere ventris fæces educantur in hunc modum compoſito:

℞. *Radic. alth. & lilior. albor. ana* ℥. ß. *fol. mercurialis, malvarum, althææ ana m. j. flor. meliloti, & chamomillæ ana m. ij. ſemin. lini, fœnugræci, aniſorum, fœniculi ana* ʒ. *ij. coquantur in aqua com. colaturæ* ℔. *j. diſſ. caſſ. extract.* ℥. *j. ol. chamomill. anethi, amygdal. dulc. ana* ℥. *j. vitell. ovor. num. ij. ſalis gemmæ* ʒ. *j.* ß. *f. clyſter*, & injiciatur.

In omenti prolapſu raro his medicamentis opus eſt, quia in inguine plerumque ſubſiſtit, & ægro reſupinato, vel ſponte, vel manus opera adhibita, in ſuum locum redit. Quòd ſi in ſcrotum uſque prolabatur, ut de inteſtinis procedendum eſt.

In enterocele, ubi inteſtinum in ſcrotum eſt prolapſum, exacerbantibus una torminibus, inteſtini reductio, pari modo protinùs molienda eſt, eductis priùs, ſi impediant, per injectum clyſterem, fœcibus, ægrum in lecto collocando ſuppinum, ita ut venter paulò altiùs corpore recubet, ſubſtratis ipſius lumbis culcitris, & ſic inteſtina prolapſa, atque ex peritonæo propendentia lentè, ac leviter manibus reducantur, impellanturque. Quòd ſi ex voto non eveniat, ſuperpoſita fomenta, inunctiones, cataplaſmata, balnea, inſeſſiones &c. adhibenda ſunt, ut quantùm fieri poſſit, reductio ſuccedat.

Quandoque hæc, & alia medicamenta parùm proficiunt, & æger in agone verſatur, tunc extrema remedia tentanda ſunt, eapropter nonnulli ad chirurgiam recurrunt, & ductum illum, per quem inteſtina prolapſa ſunt, ſectione dilatant. Verùm ſi inflammatio inteſtina occupaverit, & alia extrema mala adſint, nulla ſalus ex ſectione ſperanda eſt. Prætereà inteſtina diſtenta cuti firmiter incumbunt, quæ facilè ſectione lædi poſſunt, & ſi mors ſubſequatur, potiùs chirurgo, quam morbo tribuitur; præſtat igitur à morbo ægrum occidi, quàm à Medico, ne vituperetur miniſterium noſtrum.

Ubi jam inteſtina in priſtinam ſedem collocata fuerint, cavere debet Medicus, ne iterùm excidant. Qua in re tanti momenti faſciæ, vel ſubligacula adeò ſunt neceſſaria, ut in junioribus, & recentioribus rupturis tota ferè curationis ſpes in his poſita ſit; natura namque paululum arte adjecta ſæpe morbos ſanat, qui inſanabiles exiſtimabantur; & experientia ſæpè obſervatum eſt, etiam in adultioribus, modò inteſtina in ſua ſede diligenter retineantur, herniam curatam fuiſſe; etſi ruptura uniri non potuit, ſaltim circa proceſſus foramen, natura quid generaſſe, quod inteſtinorum lapſum prohibere potuit. Et quamvis integræ ſanitatis ſpes ſæpe non ſit, tamen ad neceſſarias actiones ſine damno, & periculo exercendas plurimùm facit faſciæ uſus.

Artificioſam ligaturam deſcribit *Joannes Beguinus*, qua omnes hernioſi curari poſſunt, & hac nos multos curavimus, & multos curatos fuiſſe vidimus; repoſito namque intra abdomen inteſtino, quicumque hernioſus ea ritè deligatus, violentiſſima quæque exercitia, cùm athletica, tum equeſtria abſque omni periculo ſubire poteſt. Ligaturæ deſcriptio talis eſt: *Ubi, repoſito inteſtino partem affectam balſamo convenienti inunxeris, eique emplaſtrum impoſueris, rursùm huic pannum lineum ſeptuplum, aut octuplum leviter conſutum ſuperimpone, & hunc alio ſimplo, qui in medio ſit perforatus, virgæ virili exitum præbeat, ſcrotumque, ceu ſacculus ſtrictè includat, tege. His peractis, ligamentum cape ex panno lineo, latum duos digitos, aut pollicem magnum, pro magnitudine ſcilicet patientis. Hujus extremitatem unam pone ſuper dextrum femur, & duc ligamentum ſuper foramen peritonæi, per quod ſeſe vaſa ſpermatica trajiciunt: & ſi in dextra parte fuerit ruptura, tunc quia illi foramini emplaſtrum eſt impoſitum, duc ſuper emplaſtrum, & pannos lineos, ut firmiter incumbat rupturæ. Deinde perge, ligamentum ducendo infra perinæum, ut à tergo redeat ſupra ſiniſtrum os coxendicis, & ambiat ventrem includens*

dens illam extremitatem, quæ posita est super dextrum femur. Hinc perge supra dextrum coxendicis os, & duc à tergo per perinæum, ut antrorsum redeat, & transeat supra peritonæi sinistrum foramen, ipsumque emplastrum, si ibi sit ruptura, deinde rursùm supra sinistrum coxendicem ambiat deorsùm, & supra dextrum coxendicem imitetur priorem ligaturam, idque fiat sexies. Vinculum igitur sufficienter longum sit, ut, sexies circumire patientem hoc modo, possit, quò tanto firmiùs intestinum repositum comprimat. Studendum autem semper inter deligandum, ut simplici esto panno lineo, per quem se penis trajicit, testes simul colligentur, ut veluti in sacculo utrinque liberè quidem, sed non laxè propendeant.

Pro fascia paratur etiam bracca, vel etiam subligaculum, vel cingulum ferreum cum scuto ferreo, quod locum, ubi intestina procidunt, arctè tangat, & intestinorum prolapsum prohibeat..

Joannes Schroderus in sua Pharmacopœia Medico-Chimica sequens commendat *emplastrum ad hernias* glutinandas, imò ad solutum peritonæum, ut omne aliud impar sit, superponendo levissimum subligaculum, & congruam observando diætam, ut

♃. Exuvias anguillar. non salitas, & in aqua calcis lotas, coque in lixivio, donec crassescant & f. instar glutinis, quod effunde super marmor.

♃. Hujus glutinis trajecti ℥. iv. Adde lapid. hæmatitis, Sacch. Saturni, Jovis usti ana ʒ. iij. Gum. ammon. in acet. acerr. solut. & cum ol. myrrh. confusi ℥. iij. misce omnia in fictili super cineres lentos, ut coeant in massam emplastri tenuis, extendatur super alutam.

Nulli secundum est sequens *nostrum emplastrum ad rupturas* persanandas, ut centies experti sumus, quod ingenuè communicamus.

♃. Radic. consolid. mai. recenter mundatar. & conscis. ℔. j. Saniculæ ℔. ß. Poligoni ℥. iij. Nuc. cupress. conscis. num. ix. Coquantur in suff. quantitate aquæ ferrariorum repetitis vicibus affusæ, quousque tota virtus, & mucilago extracta sit. Colaturæ omnes ad remanentiam circiter ℔. iij. & consistentiam mucilagineam evaporent. Tunc

♃. Picis navalis, & Colophoniæ ana ℥. iij. Resinæ pini. ℥. iv. Hic leniter calore liquatis, & mistis adde suprà dictæ mucilaginis ℔. iij. & coquantur lento igne, continuò agitando, ac sensim sequentes immisce pulveres: Sang. drac., Mastich., Sarcocollæ, Alum. usti, & boli arm. ana ℥. ß. Succ. acaciæ, & Hypocistidis in vino austero solut. ana ʒ. iij. Olibani, Myrrhæ ana ℥. ij. ß. Rosf. rubr., Balaust., Aristolochiæ rotundæ ana ʒ. iv. Lapid. hæmatitis præp., & Croci Martis adstringentis ana ʒ. iij. Mumiæ ʒ. ij. Tandem inde bdell. in acet. destill. solut. & inspissati ℥. j. Et coque ad empl. mollioris consistentiam.

Credibile non est, quantùm hoc nostrum emplastrum mirificè ad bubonocelen, epiplocelen, & enterocelen persanandas valeat, quo si quis ad prædictos tumores utatur, mirabilia præstabit, & major erit experientia verbis. Emplastrum hoc alutæ superinducendum est, & debitè alligandum, ac ante septimum diem non removendum, quo tempore præterlapso, novum admoveatur. Interim in lecto se contineat æger, & pro majori parte supinus decumbat, à motu valido, clamore, ira, & cibis noxiis sibi caveat, & præsertim Veneris palæstram vitet, & quotidiè fæces deponant alvinas.

Non desint interim interna medicamenta vulneraria adstringentia; & omnia illa, quæ ad vulnerarias adhibemus potiones, hùc etiam commodè revocare possumus; advertendum tamen alia aliis in hoc affectu esse efficaciora, ut sunt *symphytum majus pilosella, caryophyllata, stellaria, equisetum, perfoliata, herniaria, ophioglossum.* Ex his, & similibus, quæ medicamentorum internorum loco usurpari possunt, confici solent potiones de quibus per triginta dies æger bis de die quinque sumat uncias, ut

♃. Radic. consolid. mai. ℥. j. Herniariæ, & Pilosellæ ana m. j. Perfoliatæ ℥. j. Flor. hyperic. m. j. Cinnam. ʒ. ij. Coque in vin. rubr. in vase duplici. Colaturæ ℔. j. ß. adde Syr. de symphyt. fernel. ʒ. ij.

Vel bis, aut ter in die haustum sumat ex hujusmodi potione:

♃. Radic. consolid. mai., Sigilli Sanctæ Mariæ, Saniculæ, Bistortæ ana ℥. ß. Herb. stellariæ, Pilosellæ, Caryophyllatæ, Equiseti, Bursæ Pastoris, Herbæ Trinitatis ana m. j. Flor. ros. rubr. p. ij. Sem. anisor. & Fœniculi ana ʒ. ij.

Fiat decoctio in ℔. iij. vini rubr. ad herbarum emolitionem, attamen clauso vase, tum frigefiant, & adhuc adde ℔. ij. vini rubei, vinumque probè obturatum asservetur.

Vel sumantur plantæ selectiores aridæ, & macerentur in vino austero, & colatura clareti instar propinetur, quod minori cum nausea ut assumatur, saccharo cando edulcorari potest. Vel ex iisdem plantis selectioribus paretur pulvis, qui in jure pulli sumi potest. Vel ex *symphyto majori fiat fœcula*, ex qua formentur pilulæ, & propinentur. Vel singulis diebus manè jejuno stomacho exhibe essentiæ consolidæ majoris cochlear unum cum guttis duabus balsami salis gemmæ.

Atque hæc frequentissima sunt medicamenta, quæ in hernia intestinali vel ex rupto, vel relaxato, peritonæo ortum habentur, quæ ipsius peritonæi & musculorum unionem, vel corrugationem, ac roborationem moliuntur. Multi credidere, quòd si hujusmodi tumoribus, adhibita ustione ignis actualis, vel potentialis, vel incisione, deindè induceretur cicatrix, quòd firmissima pars remaneret, neque amplius relaxaretur; at id licèt verosimile videatur, falsum tamen est in praxi, ut nos multoties observavimus. Cœterùm si ex iis, quæ nos attulimus integram sanitatem æger consequi non possit, fascia contentus erit, qui periculosiora medicamenta tentare non audet; hac enim sola si rectè contineantur intestina, omnibus vitæ actionibus sine magno impedimento vacare poterit, modò ab omni violentia absit.

De Testium Tumoribus.

CAPUT LVII.

De Hydrocele.

Testes variis tumorum generibus infestari solent, inflammatione scilicet, scirrho, œdemate &c. quæ sunt cum aliis communia, quorum hic tractationem non instituimus; quædam alia sunt particularia, & propriis competunt testibus, non enim fiunt in extima scroti parte, sed in intima, in ipsis, vel circa ipsos; hujusmodi autem sub herniarum, vel ramicum nomine comprehenduntur, quæ idem denotant ac testium tumores, Sunt herniarum plures species, prima dicitur *Hydrocele, seu hernia aquosa*, cujus, & aliam fortem barbari recensent, nempe humoralem, quasi verò quis unquam diversos humores in ejusmodi hernia nudo & lynceo intuitu distinxerit. Secunda *Sarcocele, seu hernia carnosa*, quæ est excrescentia carnea sacculum occupans. Tertia *Pneumatocele, seu hernia flatuosa*. Quarta *Cirsocele, seu hernia varicosa*, ob venulas multas crassas circa oscheum involutas, quæ varices nuncupantur. Quinta *hernia Veneris*, cùm testes impuro concubitu intumescunt, ut de *Lue Venerea dicemus lib. 3. cap. 3. de testium tumore*. Sexta *spermatocele*, cùm vas ejaculatorium corrugatur, & in scrotum delabitur.

Præter has fœminis adhuc peculiaris infesta est, ipsisque solis propria, & à virili sexu planè aliena, quæ in uteri ligamentis contingit, adeò ut uterus deorsùm ad pudendum propendeat; verùm impropriè vocatur hernia uterina, quia neutiquam uteri hernia est, sed tantùm uteri procidentia, de qua inter uteri affectus plenior commemoratio fiet, & hic attingemus.

Hydrocele idem denotat, quòd Aquæhernia, sive ramex aquosus, seu hernia aquosa, ab aliis scroti hydrops appellatur, nam est aquæ collectio in scroto, & circa testes; *vdor* enim Græcè aquam significat, & vox illa *tele* apud veteres omnis tumor in quacumque corporis parte esset, dicebatur: posteà tamen in specie in testibus, & circa testes plusquam alibi tumores exortos denotare cœpit.

Hernia aquosa sæpè hydropem, ascitem vel sequitur, vel potiùs comitatur, & quandoque sine eo est. Colligitur aqua vel inter erythroidem tunicam, & darton dictam tunicam, vel extra ipsam, & pelliculas adjacentes, vel in propia continetur pellicula, atque hoc genus herniam in tunica super agnata vocamus. Aliquando duplex oritur hernia cùm materia aquosa, & intra tunicam darton dictam, & in superagnata consistit. Quandoque solum aqua scrotum distenditur, quandoque etiam flatus complicantur, ut in hydrope contingere solet. Interdum etiam carnosa quæ-

quædam substantia circa vasa spermatica concreta aqua tecta latet, quæ scroto aperto paulò post in cancrum degenerat malignum; ubi enim serosus humor acris est venas capillares, membranasque leviter erodit: hinc pars nutrimenti illa, quæ paulatis exudat, quia viscida, in carnem concrescit; reliquum verò, quod serosum est, scrotum ita extendit, ut caro tactu explorari possit.

Signa.

Hydrocele visui, & tactui patet, nam mollis est, & indolens, ac potissimùm quando aqua in tunicis exterioribus continetur; certius tamen exploratur in loco obscuro, apposita ardente candela, vel lampade, scrotum lucidum quasi apparet, instar vesicæ aqua plenæ, aut ovum, putamine dempto, pellucet, æger de pondere, & gravitate conqueritur, neque etiam tumor per compressione in abdomen recedit, ut in enterocele fieri solet, sed semper ferè ejusdem magnitudinis se visui præbet. Distinguitur *hydrocele* à *sarcocele* per tumoris transparentiam, & opacitatem, nam in obscuro loco, lumen post scrotum positum, ab opposito oculo videtur, si hydrocele est: sed si sarcocele sit, ob carnis opacitatem minime quidem lumen transparet. Ubi testes soli intumescunt, scrotum adhuc rugosum aliquo modo apparet, quod non accidit, ubi aqua inter scrotum præcipuè continetur.

Quo in loco, & inter quam tunicam humor aquosus contineatur, his cognoscitur signis: Si inter erythroidem tunicam contineatur, tumor erit rotundus, paulò longior, ovi instar, testiculusque ibi visui, & tactui occultatur, scrotumque ipsum albidius est, & nihil, aut parùm intenditur. Si extra erythroidem tunicam sub dato lateat humor, testiculus tactui occurrit, scrotum magis intenditur. Si tandem in superagnata tunica humor hæreat, tumor undique conglobatus alterius testiculi imaginem refert.

Causæ.

Putarunt vulgares chirurgi hydrocelen raro ipso in scroto generari, sed à partibus supernis infrà, à ventriculo, aut hepate, vel mesenterio, & intestinis aquam in scrotum descendere, imò à toto corpore, sed has insulsitates in nostra *Trutina lib.2. c. 4. de pulmonis hydrope* fusiùs repudiavimus.

Nonnulli in hydrocele aquam ex abdomine in scrotum effluere existimarunt. Verùm hoc tantùm militaret in hydrocele cum hydrope conjuncta, in quo magna aquæ copia in abdominis cavitate est collecta, vel si aliquid aquæ ex abdominis cavitate in scrotum sensim descenderet, & æger hydrope adhuc non laboraret, saltim necessariò in hydropem incideret, quod falsum esse nos experientia docet; videmus enim multos hydrocele ad multos annos laborare, nec ascite tentari.

Quidam statunnr ejusmodi serosum excrementum in scrotum destillare à vasis urinariis illud ad vesicam deferentibus, si in eorum tunicis raritas aliqua, vel à naturæ primordiis facta sit, vel temporis processu ob vim acrioris urinæ supervenerit, ob quam aliquæ ejus guttæ assiduè transfudent, quæ facilè sibi aditum parare possint, ob suam tenuitatem, & loci vicinitatem ad testes, & scrotum. Cæterùm illorum vasorum tunicæ non sunt ex charta emporetica, sed satis densæ, ut credibile non sit, urinam per illas transsudare posse.

Crediderunt alii aliquid humoris aquosi à rene ad scrotum descendere, sed per quos ductus id descendat, non docent, cum renes substantiam habeant duram, compactam, & densam.

Paracelsus hydrocelen oriri vult in oscheo ex sale, qui natura sua in resolutionem abire aptus natus est & superfluæ humiditatis haustu liquatur, quam sententiam non omninò improbabilem arbitramur.

Oritur hydrocele, cum ductus lymphatici intra scroti, vel testium tunicas contenti, vel occluduntur, ex quorum occlusione nimii non purgantur latices, & per hæc vasa impeditur transitus, vel à lymphæ copia rumpuntur, vel liquoris acrimonia eroduntur.

Huc etiam spectat vasorum debilitas, vel raritas, & præcipuè accedente aliqua causa externa, ut percussione, vel compressione. Non negamus tamen in abdomine, vel circa renes ductibus lymphaticis ruptionem, erosionem, & imbecillitatem accidere posse, & indè ad scrotum, vel testes, nunc sinistrum, nunc dextrum lympha guttatim extillare, inprimis accedente causa externa.

Prognosis.

Hydrocele incipiens facilè curatur nisi tamen ex ascite dependeat, tunc enim nisi priùs prædictum malum curetur, vel ejus auferatur causa, curari nequit. Quandoque ad tantam molem excrescere solet, ut sæpè caput æquet humanum. Si tanta hydrocele sit, ut testes perpetuò madeant, facilè eos stagnans diu aqua citrina putrefactivam nacta qualitate corrumpere possit, scroti quidem apertione, atque aquæ eductione mox juvantur, brevi tamen aqua redit. Quæ scroti punctione curatur hydrocele; semestrem sibi assumit censum, nam rursum nova aqua affluit, nisi per efficacia remedia interna cacochymia corrigatur, & serum purgetur, & causa auferatur. Imò nulla herniarum incisio in vero cacochymo, debili, sene, intemperante, vel guloso, ex voto succedit, sed semper ignominiam pariet. Quæ à causa externa est hydrocele, non ita difficulter curatur, quàm quæ ab interna. Si carnosa quædam substantia circa vasa spermatica concreta aqua tecta latet, scroto aperto, paulò post in cancrum degenerat malignum. Quæ hydrocele à renum vitio, ut dicunt, oritur, difficulter sanatur, nonnisi renibus curatis, quod impossibile est, & temporis progressu ab humoris acrimonia testis substantia corrumpitur, & ulcus excitatur immedicabile, & estò testis sectione auferri, & ita tumor tolli possit: tamen posteà humor, qui anteà in testem descendebat, in corpore hæret, & alia lethalia excitat mala.

Curatio.

Hydroceles curatio duplex est, una producti, & altera illius quod causæ est; quapropter si simul hydrops conjunctus sit, curatio ad eum præsertim dirigenda est, & aquosi humoris generatio prohibenda: quod etiam faciendum est, si sine hydrope aqua in abdomine colligatur. Producti curatio aquæ eductione tantùm assequitur, corpore priùs purgato, *conserva flor. persic. resina jalap.* vel aliis hydragogis alibi descriptis; fiat deinde producti eductio quæ communiter fit lanceola scrotum incidendo, sed hæc operatio imperfectum relinquit opus, nam raro tota educitur aqua ob incisionis angustiam, & ejus labiorum coalescentiam. Postremo invenere instrumentum ferreum, imò chalybeum ad hoc opus peragendum mirabile, quod absque dolore, & horrore ad minimam usque guttulam aqua educitur. Instrumentum hoc chalybeum est fistulosum majoris calami gallinacei, longitudinis quatuor trasverforum digitorum, in extremorum uno ex quadrato in acutissimum mucronem desinit, & paulò infrà quatuor foraminula quadrata habent, quæ in fistulam ejusdem chalybis se aperiunt; in altero verùm extremorum æqualiter est, & adapertum. Hoc instrumentum parte ejus acuta in hydrocelen infigitur manu, elevato teste, ne instrumenti mucronem pungatur, ac eo usque illud ascendere intra scrotum permitte, quousque aqua per foraminula sub mucrone in fistulam, & deinde foras descendat; si cautè scrotum premendo, ut illud instrumenti mucrone pungas, & integram aquam per foramen adigas, extrahe demùm instrumentum; nam neque punctionis vestigium relinquit. Verùm ni aquæ genesis inhibeatur, singulis annis, imò semestribus, id facere opus est, & sic aqua intra scrotum contenta ejus operatione, & apertione sensibiliter evacuatur, quod quidem præsidium satis tutum, & efficax est. Si verò intra proprias testium tunicas delitescat aqua, minùs tutum, & inefficax erit præsidium. Si cum hydrocele caro aliqua circa testem concrevit, curatio cautè instituenda est, cùm malum facilè in cancrum abire soleat. Si testis ex aqua corruptus sit, quod ex fœtore, & pravo aquæ colore deprehenditur, ne vicinas inficiat partes, sectione extrahendus est, ut in sarcocele fieri assolet. Nonnulli bardi vulgares scrotum, ut aquam educant, cauterio seu potentiali aperiunt, verùm perperam faciunt, nam ulcus inde succedens difficulter sanatur, quia hydrocele est scroti hydrops, & juxta *Hip. aph. 8. sect. 6. Hydropicorum ulcera ægrè sanantur, cùm ulcera exsiccatione indigeant.*

Educta hydroceles aqua remanet, ut *Medicus* procuret, ne ite-

ne iterum producatur, id obtinebit, si per quadraginta dies *cancrorum fluvialium salia alkalia* infirmo exhibeat, est sal alkali cancrorum idem ac eorum cinis vehementi igne paratus, hujus recipe ℈. j. & quolibet manè per 40. dies patienti eum exhibe, si interim hydrocele redeat, iterùm instrumento pungatur, & id toties, & usque dùm alkali cancrorum causam generationis aquæ exterminaverint.

Nonnulli aquam in scroto collectam insensibiliter deplere tentant; verum si in magnam excreverit molem, incassum laborabit *Medicus;* non negaverimus tamen, si in pauca quantitate, & recens circa principia, posse insensibiliter, & in halitus resolvi, potissimum verò in pueris, ad hunc finem obtinendum cataplasma usurpari potest:

℞. *Cochlear. cum testis contus.* ℥. *iv. Baccarum lauri, Sulphuris ana* ℥. *ij. Stercoris caprini* ℥. *iij. Cum s. q. lixivii, Fiat cataplasma.*

Vel stercus caprillum cum aqua fabrorum ferrariorum, vel quod præstat, *urina propria coctum* applicentur: Vel *limaces cum suis testis pistentur, & reducantur in emplastri formam*, quod scroto applicetur, & relinquatur, donec sponte cadat. Vel

℞. *Ol. irini, Rutacei, Laurini ana* ℥. *j.* ß. *Bdell. vino solut.* ℥. ß. *Sulphuris vivi* ℨ. *ij. Stercoris caprini q. s. Fiat linimentum.* Vel fiat sequens emplastrum.

℞. *Ceræ* ℔. *j. Terebinth.* ℥. *ij.* ß. *Bdellii, Ammoniaci ana* ℥. *ij. M. f. empl.*

Internè exhiberi possunt ea omnia, quæ diaphæresim promovent. Fugienda sunt diuretica, quia magnam seri quantitatem ad scrotum vehere, & malum augere possunt.

Verùm notandum est, quod si hydrocele ex vasorum lymphaticorum occlusione, seu obstructione per essentiam in ipso scroto, vel per consensum ab abdomine, vel circa renes, vel ex ductuum raritate, & debilitate ortum ducat, hæc quæ descripsimus, profectò juvant, imò hydrocelen sanare possunt; at si à vasorum ruptione, vel erosione malum oriatur, nihil omninò prodesse possunt, sed tantùm scrotum repletum instrumenti punctione deplere optimum erit præsidium.

CAPUT LVIII.

De Sarcocele.

SArcocele idem est ac Latinis Carnhernia, Græcè enim Sarx, sarcos, carnem significat, & cele apud Græcos tumorem denotat. *Tumor est carnosus, qui in scroto nascitur, testibusque adnascitur.*

Signa.

Tumor hic in scroto est durus, intumescentia in inguine nulla, figura testem refert, insensilis est augmentatio, quo modo ab enterocele differt, quæ mollior, & illicò oboritur; ab hydrocele opacitate secernitur. Majus est pondus, majorque molestia, quàm dolor. Si tumor sit durus, & scirrhosus, nec dolor, nec calor adest; si verò sit malignus, dolor punctorius percipitur.

Causæ.

Secundum vulgares fit sarcocele ex sanguine impuro, imò ex optimo ad scrotum, & testes copiosius affluente, ibique in substantiam carni similem mutato. Sed in falso volutantur supposito; supponunt enim sanguinem, qui pro vitalitate inservit, nutrire, & ex eo carnem gigni, quòd si verum hoc esset, sequeretur macilentos esse obesos, quia nimio abundant sanguine, & obesos esse macilentos, quia pauco exuberant sanguine: igitur autopsia patet sarcocelen ex impuriori, sive puriori non gigni sanguine.

Nos veram sarcoceles causam in eo consistere existimamus, cùm ictum, percussionem, contusionem, lapsum &c. fibræ spermaticæ intra scrotum, vel ipsos testes amplexantes patiuntur, tunc luxuriante in dictis fibris spermaticis vi auctrice succus nutritius in partem profluit, & in carnem mutatur luxuriantem. Sic enim in arboribus observamus, si cortex externus vulneretur, contundatur, vel percutiatur, ex affluente succo nutritio nodos fieri solere.

Prognosis.

Sarcocele difficulter medicamentorum ope curatur, præcipuè si sit inveterata, neque suppurationem, neque resolutionem admittit, imò in magnam molem augeri solet. Plerumque non nisi chirurgiæ opera rarò sine testis ablatione tollitur. Ad inguina ubi se extendit, ferè incurabilis habetur.

Curatio.

Præmisso medicamento purgante de communi morborum omnium, vulgares in principio venæ sectione utuntur, verùm hoc remedii genus est veluti unguentum ad herniam, deindè ad reprimentia deveniunt, ut tumoris incrementum inhibeant, postmodum ad exsiccantia, ut absumatur tumor, hujusmodi est pulvis radicis ononidis, ut refert *Matthiolus in Dioscoridem lib.* 3. *cap.* 18. *Novi ego quendam, qui hujusce radicis pulvere duntaxat pluribus mensibus sumpto, carnosum ramicem absumpsit, & sanatus est: licèt à Medicis nullo alio medicamento, quàm sola sectione, ustioneque hanc curari posse antea tutum esset.*

Nonnulli sarcocelen sola manu chirurgica, licèt relegent, sub initio tamen per ejusmodi emplastrum tentari potest.

℞. *Gummi ammoniaci, Opopanacis, Sagapeni ana* ℥. *j. Solvantur per macerationem, & lenem coctionem in aceto scillitico, exprimendo tum solutionem per pannum, ut impurum remaneat, colatum rursum leniter coquendo ad spissitudinem gummeam, postmodum etiamnum calenti admiscetur ol. philosoph. seu laterini rectificati tantum, ut fiat mistura emplastica, quæ tenuiores cataplasmatis, vel cerati toti herniæ tamdiu superponitur, donec trahatur in suppurationem.* Vel

℞. *Ol. philosoph. bis destillati* ℥. *vj. Opopanacis, Galbani, Bdellii repurgator. ana* ℥. ß. *Liquefcant invicem, tum subterendo adde farin. fabar.* ℥. ß. *Ficuum recent. in pulticulam contusarum num. vj. Coque hæc continua subagitatione in massam mollem emplastralem, sub finem inferendo camphoræ* ℨ. *j.* Utere hoc emplastro ad tres, vel quatuor septimanas, vel donec herniosa caro suppuretur, aut in saniem convertatur, quæ demum effluit, ulcusque ut alia, sanandum relinquit.

Quidam vulgares multa adhibent emollientia, quæ tanquam inutilia omittimus, quia quandoque illa caro, quæ excrescit, emolliri non potest, & si emollientia adhibeantur, caro magis excrescit.

Si his emplastris ad suppurationem non deveniat, fiat foramen exiguum in scroto, superiori magis, quàm inferiori in parte, & per illud applicetur *oleum mercurii*, ut si hoc modo possibile sit, caro tolli possit: quamvis tamen visitatione omne corrosum non est auferendum, ut tanto melius carnis reliquiæ consumi possint.

Quod si his medicamentis malum curari non possit, & tumoris moles ægro molesta sit, testis unà cum hernia sectione extrahendus est, & cute in inguine aperta, evulsisque vasis seminariis cum illius loci teste, ligatisque simul vasis, sub ligatura caro amputanda est. Minus periculi est, si non in inguine, sed scroti latere tumente sectio fiat, & testis cum carne illi adnata per vulnus extrahatur.

Verùm chirurgos admonitos esse volumus, ne pro sarcocele testes scirrhosos secent; parastratæ enim adeò tumefactæ quandoque sunt, testibus in primis scirrhosis existentibus, ut herniæ carnosæ specie illos decipiant.

CAPUT LIX.

De Pneumatocele.

PNeumatocele idem sonat, ac hernia ventosa, seu flatuosa, estque tumor flatulentus in oscheo, seu scroto. Aliquando cum hydrocele, & aliquando etiam sine ea invadere solet. Estque hoc malum pueris satis familiare.

Signa.

Tumor est in scroto, quandoque in testibus cum tensione citra pondus, cum leviori pelluciditate, non admodum increscit, & cum manibus premitur, flatus deprehenditur, qui ex una parte in alteram cum sono im-

impellitur, est quandoque cum, & quandoque sine tympanitide, & quandoque eum minatur.

Causæ.

Pneumatoceles causa sunt flatus in scroto, & quandoque in testibus, vel in ipsis geniti, vel ad ipsos à vicinis partibus transmissi, scilicet ab intestinorum convexo, vel abdomine. Generantur flatus ex proprio membranarum alimento deturpato, vel in scroto, vel in intestinorum convexo, vel in ipso abdomine. Eodem modo fiunt flatus non aliàs ac intùs in intestino, scilicet à similari alimento degenerante, quo fermentum deturpatum adveniens, ipsa loci vita irritata, & malè affecta vertat proprium membranarum alimentum in flatus.

Prognosis.

Pneumatocele tympaniticæ prosapiæ est, ac nonnunquam tympanitem præcurrit, quòd si aliter se habeat, inter reliquas herniarum species hæc una levissima, & curatu facillima est, cum quandoque flatus facilius, quam aliorum tumorum causæ tollantur.

Curatio.

Herniæ ventosæ curationi studendum est, ut flatus geniti discutiantur, & alii ne denuò generentur, & inhibeantur; ac ad hunc finem omnes interdicunt cibos, è quibus flatus generantur. Deinde purgantia præscribunt vulgares, verùm hæc rarò proficiunt, imò per hæc flatus magis exasperantur. Corpore depleto, talem injiciunt clysterem, præcipuè si flatus ex abdomine suppeditantur.

♃. *Rutæ, flor. chamæmel. meliloti, sem. anethi ana m.* ß. *carvi, cumini, lini ana* ℥. *ij. coque colaturæ.* ♃. *Libram unam, elect. bened. laxat.* ℥. *j. de bacc. lauri* ℥. ß. *ol. rutac. anethi ana* ℥. *j.* ß. *fiat clyster.*

Sed hallucinantur, nam scrotum peccat, & podicem plectunt, non sunt flatus in intestinorum cavitate, sed in eorum convexo, vel qui in abdomine generantur, & ad scrotum transmittuntur, nec exturbari per podicem possunt, quia nullam adhuc anatome lustravit semitam.

Toti ventri imponunt sacculum, imò saccum ex *floribus chamæmeli, meliloti, sem. milis, cumini, carvi, anethi, &c.* sed hic sacculus est clystere pejor, nam flatus agitat, nec exitum invenientes, ad scrotum confertim confugiunt, & morbum adaugent; si verò pneumatocele per essentiam, & non per consensum fit, nec obest, nec prodest. Præterquam quòd nullo modo adduci possumus, ut credamus dari hernias ventosas per consensum ab intestinis, vel abdomine, quia si scrotum manibus premeretur, ascenderent flatus, & scrotum depleretur, ac subligaculo arctè imposito, æger absque aliis præsidiis sanesceret, quod cùm nos in omnibus experti fuissemus, falsum invenimus; credimus tamen hoc evenire posse, quando pneumatocelen tympanites comitatur.

Facilè curatur hernia flatulenta illis præsidiis, quæ genitos discutiunt flatus, & deturpatum in fibris abstergunt nutrimentum, hujusmodi sunt *Diacubebæ Paracelsi ad* ℥. *ij. Arcanum, seu liquor florum tapsi barbati suo modo paratum ad* ℈. *j. aliquoties sumptum in decocto seminis, & radicis fœniculi, aromaticum caryophyllatum, diacalaminthos Galeni, diospoliticon* ejusdem. Ipsi scroto adhibeatur fotus:

♃. *Pulegii, calaminth. rutæ, origani, flor. meliloti, chamomill. ana m. j. sem. anisi, fœniculi, carvi ana* ℥. *ij. nucis mosch.* ℥. *j. coque in vino pro fotu.* Vel sequens imponatur cataplasma.

♃. *Fimi vaccini* ℔. *ij. Sulph. viv. sem. cumini ana* ℥. *ij. misce, & cum sufficiente quantitate mellis, & olei anethini fiat cataplasma.* Ipsum scrotum inungi potest *oleo rutæ, macis stillatitio* & tandem imponatur *emplastrum de bacc. lauri.* Cave, ne pneumatocelen purgas, vel seces, nam punctione, vel sectione non curatur. Si morbus fit cum tympanitide, non curatur, nisi principali ablato.

CAPUT LX.

De Cirsocele.

Venæ conspicuæ magnitudinis per corporis partes dispersæ quendam patiuntur morbum, quo à carne versus cutis superficiem elevantur, ac ultra naturalem amplitudinem dilatantur, propter quod magnitudine naturali ampliores, & sanguine turgentes apparent. Communiter istæ venarum eminentiæ *varices* indigitantur, verùm pro loci ratione distinctum meruere nomen, nam si in scroto, sive in testibus hujusmodi venæ turgeant, *cirsocelen* appellitant affectum: cirsocele namque idem sonat Latinè ac hernia varicosa, Græcè circos significat varices, & cele herniam. Si in pedibus, & cruribus hæ venarum dilationes accidant, simpliciter dicuntur varices, de quibus fusiùs *cap. 16.* egimus. Si tandem talis vasorum amplificatio in inguinibus eveniat, loci ratione cirsobubonocele dicitur.

Signa.

Cirsocele facilè cognoscitur, nam venæ in oscheo circa testes ob dilationem sunt tumidæ, quasi funiculi, cum tumore aliquantulum obliquo, & racematim in uvæ modum veluti glomerantur cum testis relaxatione, & nativi coloris in cœruleum, nigrum, aut subviridem transmutatione, dolor non adest, nisi flatulento spiritu nimis distendantur.

Causæ.

Cirsoceles causam solitis næniis inhærentes credidere inepti vulgares, esse humorem melancholicum in corpore cumulatum, ad oscheum, & in primis in venas, quæ testes nutriunt, effusum. Vera cirsoceles causa sunt venæ in oscheo circa testes debilitatæ, quæ sanguinem sursum non impellunt, sed colligunt, & nova accedente sanguinis portione dilatantur, propter quod sanguis, quem in cor revehere debebant, veluti in gurgite ibi recipitur, & in eo circulationis motus retardatur. Conferunt ad cirsocelen partis debilitas, ictus, contusio &c.

Prognosis.

Cirsocele parùm molestat, verùm secundum vulgares curatu difficilior est, quia ab humore melancholico pendet, ut alii tumores, qui ab hoc oriuntur humore; quandoque tamen in turpissimum colorem, & foramina quædam fœtentissima terminari solet.

Curatio.

Vulgares pro hujus herniæ curatione purgantia præmittunt pro humore melancholico expurgando, & talem instituuntur curationem, qualis tumoribus melancholicis debetur. Et quidem nonnulli sectione curant, ut Varices. Verùm hæc curatio multa incommoda, & pericula habet conjuncta. Alii emollientibus, & discutientibus curationem moliuntur, ac proindè balneum, seu semicupium ex decocto *radicum althææ, seminum lini, sesami,* & similium usurpant, & deindè locum affectum inungunt *oleo sesamino, amygdalarum dulcium cum bdellio,* & id per octo dies continuant. Postmodùm adhibent balneum *ex lixivio, in quo cocti sint flores chamæmeli, & fœnugræci.* Verùm his vanidis medicamentis nescimus, quid emolliant, discutiantque. Numquid sanguinem intra venas emolliunt, discutiuntque? Imò potiùs relaxatas venas delatant.

Quidam adstringentibus utuntur, ut *balaustis, corticibus granatorum, rosis rubris, bolo armeno, nucibus cupressi,* & similibus, vel sequenti fotu, ut

♃. *Comar. absynth. sicci, nucum cupressi, & gallar. omnium ana p. j. mastiches, mannæ thuris, & ladani ana* ℥. ß. *Coquantur in vino austero & aqua myrtillorum ad consumptionem tertiæ partis, & postmodum coletur,* & supra partem affectam fiat fotus, vel linteola in hoc decocto madefacta frequenter in parte affecta detineantur. Quandoque adhibent singulis diebus *aquam è nucibus cupressi in duplici vase destillatam,* qua scrotum humectant, adhibentque subligaculum.

Indi-

Indicatio pro cirsoceles curatione est, ut sanguis in venis stagnans fluidior reddatur, & venarum fibræ corrugentur, densioresque fiant. Hoc neque purgantibus neque phlebotomia, neque balnei, neque mercurialibus, neque sectione, neque corrosivis tentandum est; nam hæc omnia venarum constitutionem magis lacessunt, ea propter specificis est Medico innitendum, horum nos duo tantum experti sumus. Unum est *rasura radicis Bryoniæ recentis*, multoties cirsocelæ superposita, hæc non secus ac in echymosi coagulatum, & crassum resolvit sanguinem, venarumque fibras corrugat. Alterum est humana pinguedo, hæc super circocelen ligata, ac ter repetita varicosa corpora ad naturalem reducit situm.

CAPUT LXI.

De Scroti, & Testium Inflammatione.

PRæter notatas herniarum species, quas scroto, & testibus accidere descripsimus, prædictæ partes alios patiuntur tumores, nempe inflammationes, abcessus, inflationes, scirrhos, cancros, gangrænas, ne idem bis repetatur, silentio prætermittimus, quia de prædictis affectibus peculiaria instituimus capita, solum hic de scroti, & testium inflammatione agemus; Verumenimverò inflammatione interdum corripitur scrotum, & quidem nunc solum, testibus salvis, sæpissimè cum eodem scroto testibus unà inflammatis.

Signa.

Scroti inflammatio facilè patet, nam levioris causæ est, & exteriorem cum subjecta membrana carnosam comprehendit pelliculam. Scrotum in tumorem attollitur, adest durities, rubor, & calor, dolor lancinans, qui per levem contactum exasperatur, solet una leviuscula febricula adesse. At si vehementior inflammationis causa subest, tunc inflammatio simul testes incendit cum vehementi dolore, & febris incendio, solo teste inflammato, exterior scroti color naturalis est, testis verò durior, humidior, & ex levi attactu dolere non videtur, ac in valido digitorum attactu rubor, dolor, & durities magis se manifestant, quæ omnia, si scrotum simul inflammatur, sunt manifestiora. Febris quoque in graviori causa semper una incenditur, cum dolore pulsatili ad renum usque loca se extendente, & hæc omnia geminantur, utroque teste inflammato, & dolor magis acutus per totum lancinat corpus; at si unicus saltim testis inflammatione laboret, dicta symptomata minus percipiuntur.

Causæ.

Inflammatur scrotum, & testes secundum vulgarium sententiam à sanguine ad eos p. n. confluente, quod accidit vel sponte eo ruente sanguine, vel ex percussione, aut collisione, equitatione dura, aut ab alia causa externa sanguinem eo trahere valente, eo attracto, nunc scrotum, nunc unà testes inflammantur, & nunc vel scrotum, vel testes. Optima quidem causa, sed nimis rustica; & trivialis, & quia multum dicit, nihil dicit; non enim explicat quomodo fiat inflammatio.

Nostra circa scroti, & testium inflammationem sententia est, quòd sanguis in harum partium venulis vel grumescit, concrescit, vel per tubulorum rarefactionem intra fibras effunditur, concrescit, & per novam affluxionem tumorem, dolorem, calorem, ruborem, & pulsum accersit. Causæ occasionales internæ sunt vesiculæ excitatæ ab humore acri, & salino, sive à degenere succo alimentitio, quæ sub cuticula vesicæ lympha plenæ, vel pustulæ excitantur, vel intra partium civitates; unde fit, ut scrotum, vel alteruter testis turgidior, & durior evadat, & facile postmodum inflammatio sequi possit. Externæ sunt violentæ injuriæ à lapsu, percussione, equitationis succussione, contusione, compressione &c.

Prognosis.

Scroti inflammatio interdum non difficulter curatur, & interdum periculo non vacat, cùm sit in loco humido, facilè in gangrænam mutatur. Testium inflammatio admodum perniciosa est in eorum substantia, in principio tamen curari potest, si statim convenientia adhibeantur medicamenta, & nullus error neque à patiente, nec à Medico committatur, sed per resolventia terminetur; Verùm si diutius negligatur, vel in lapideam duritiem, vel in suppurationem abit, & testium intolerabilem excitat dolorem, vel eorumdem corruptionem, vel etiam gangrænam, & ipsam mortem afferre potest.

Curatio.

Vulgares scroti, & testium inflammationem curant secundum communes aliarum partium curandi leges, scilicet præscribendo convenientem victus rationem, ut in omnibus affectibus calidis præscribunt. Deinde sanguinem, qui ad ipsos p. n. fluit, repellunt, intercipiunt, revellunt, postmodùm, qui fluxit, discutiunt, aut si suppuratio impediri non possit, eam promovent. In principio statim sanguinem revellunt, secta vena in cubito. Posteà quoque poplitis, vel malleoli partis affectæ venam aperiunt. Post sanguificinam altero die cucurbitulas ad derivationem coxis imponunt sacrificatas. Verùm estò totum innocentem exhauriant sanguinem, nunquam noxium in radice attingent. Præterea revulsionis, & derivationis leges vanas, & commentitias patefecit sanguinis circuitus.

Si humores biliosi in corpore redundent, qui inflammationis ansam præbent, medicamentis bilem purgantibus utuntur, ut *manna*, *cassia*, *syr. ros. solut. &c.* Verùm purgantia in inflammatione omninò inutilia sunt, imò semper noxia experti sumus, ut ipsi vulgares testes sunt.

Simul statim dum hæc administrant, repellentia adhibent & scrotum cum testibus in cataplasmate involvunt ut

℞. *Farinæ hordei, Fabar. ana ℥. j. ß. Pulv. ros. rubr. Myrtill. Balaust. ana ʒ. ij. Ol. ros. Aceti sambuc. ana ℥. j. Coque in suff. q. vini rubr. & f. cataplasma.* Vel pro loci inflammati refrigeratione, refrigerantia adhibent epithemata, ut

℞. *Succ. solani ℔. ß. Plantag. & Persicariæ maculatæ ana ℥. iij. Farin. hord. ℔. ß. Flor. malv. arboreæ exsiccat. Ros. rubr. ana ℥. j. Ol. rosac. ℥ iv. M. f. cataplasma.* Vel sequens commendant, ut

℞. *Aq. ros. & Plantag. ana ℥. ij. Mucilag. sem. psyllii, & Cydonior. cum aqua ros. extract. ana ℥. ß. Cerussæ ʒ. iv. M. f. epithem.*

Si dolor urgeat, refrigerantibus, & laxantibus utuntur, ut

℞. *Far. hord. ℥. ij. Sem. lini & Fœnugræci ana ℥. j. Mal. & Alth. ad mollitiem coctar. ana m. ß. Pingued. porci, & Ol. violar. ana q. s. Fiat cataplasma* Vel

℞. *Solani, Malvar. Viol. ana m. j. Furfur. p. ij. Coquantur*, & parti dolenti applicentur.

Ad sanguinis fluxum intercipiendum, ad pubis latus, ubi venæ, & arteriæ ex abdomine ad testes, & scrotum descendunt, defensiva, & intercipientia imponunt ex *ros. rubr. bolo armeno, mastiche cum aqua ros. & ovi albumine, vel unguentum comitissæ, vel emplastrum ad herniam*, tum repellentibus utuntur, & tandem materiam digerunt, quæ si suppurationem nanciscatur, eam adjuvant, abscessum maturum aperiunt, digerunt, mundificant, & aliorum more consolidant.

Scroti & testium inflammationem duplici præsidiorum genere curamus, ut in aliarum partium inflammationibus diximus, abdicatis tamen purgantibus, & phlebotomia, quæ nunquam juvare possunt. Primum erit illud quod sanguinem dissolvit concretum, cujusmodi est *sperma ceti*, *essentia sanguinis hirci*, *stibium diaphoreticum*, *magisterium oculorum cancrorum fluviatilium*, *extractum bellidis minoris*, *mumia*, *aqua theriacalis*, *mistura simplex*, *spiritus tartari &c.* quæ intro sumi possunt.

Alterum est topicum, hujusmodi erit *emplastrum de spermate ceti*. Multum conducit *herba Paris viridis contusa*, nam inflammationem illicò sistit, vel sequens compositio, ut

℞. *Nymph. & nasturtii aquatici ana m. ij. Coque in suff. q. acet. ros. cum vino, & in fine decoctionis adde ol. ros. parum* & tepidiusculè applica. Vel præsentissimum erit cataplasma *ex rutæ*, *& ebuli foliis in aceto coctis*, & applicatum.

Si dolor valdè urgeat, anodyna requiritur, & tunc:

℞. *Micæ panis in lacte fervido, Maceratæ, & express. ℔. ß. Vitell. ovor. crud. conquass. num. iij. Farinæ fœnugræci ℥. j. Ol. ros. ℥. iij. m.* Vel sequens, ut

℞. *Farinar. hord. sem. lini, fœnugræci ana ℥. j. fol. hyoscyami m. j. mal. m. ß. ping. porci ℥. j. ol. sem. papav. ℥. j. ß. lact. vaccini q. s. f. cataplasma.*

Si inflammatio per procrastinationem jam ad suppurationem tendat, tunc humidiora conveniunt, ut

℞. *Althææ cum toto, malv. ana m. j. farinæ tritici ℥. iij. sem. lini, fœnugræci ana ℥. j. ß. flor. chamæmel. Meliloti ana p. ij. Coquantur in jure pingui ad mollitiem, tùm contusa per cribrum trajiciantur & adde, axungiæ porcinæ ℥. iij. ol. viol. q. s. f. cataplasma.*

Vel sequens ex *cæpa cocta sub cineribus cum axungia porci, & modico sapone Neapolitano.* Vel imponatur *emplastrum filii Zaccariæ*, *vel Apostolicum*, sed præstat præ omnibus *emplastrum nostrum Benedictum*, quod abscessum aperit.

Si sufficienter maturata suppuratio per se rumpi nolit, scalpello incidatur, & regatur, ut de aliarum inflammationum suppuratarum curatione diximus, tandem ad sanitatem perducatur *emplastro fodicationum*, *vel Oppoteldoch Paracelsi.*

Cave tamen, ne abscessum cauterio potentiali aperias, nam pessimos habuisse successus nos observavimus. Foramen sit exiguum, quod tantùm tunicas penetret. Licèt in hoc casu pus optimè se habeat, moribus nihilominùs perniciosus est, & facillimè in cancrum, aut sphacelum degenerare potest, & commodiori medio, quàm ferro auferri non potest, si in tempore talis operatio instituatur.

Advertas volumus, quòd quæcumque medicamenta scroto, & testibus applicantur, ligatura semper necessaria est, quæ versus superiora tendat, ut scrotum, & testes minùs pendeant; ita enim pondus, dolor, & fluxus ad locum affectum minùs fiet.

Postquam de testium, ipsorum domicilii affectibus egimus, ex nostro instituto conveniens est de penis affectibus agere, undè

CAPUT LXII.

De Priapismo, Satyriasi.

NAtura penem efformavit ob coitum, & non ad emittendam urinam, (fœminæ namque sine eo lotium excernunt) ac proindè per certa intervalla intenditur, rigidusque evadit, ut longissimè sua porrectione semen intra muliebrem sinum ejaculetur, qua operatione completa, à sua induratione, tensione intumescentia iterùm se remittit, ac mollis, & pendulus redit, ne assidua erectio infessum, & negotia præpediat. Evenit quandoque ut assidua fiat penis erectio, quæ duplici insignitur nomine, una dicitur Priapismus, altera verò Satyriasis, sive Satyriasmus.

Priapismus, ut *Gal. placet 6. de loc. aff. cap. 6. Est cum penis, sive virile membrum in longitudine, & latitudine, seu circulo totus augetur, nullo quidem stimulante ad libidinem desiderio, aut acquisito calore, veluti* quibusdam accidere consuevit, qui supini decumbunt; subjungitque 3. *de sympt. causis cap. 4. Intumescit omninò inflaturque & irrigitur invito, vel dicere potes permanentem colis, aut auctionem, aut tumorem.*

Denominationem hic affectus à *Priapo* desumpsit fuit *Priapus*, ut poetæ fabulantur, *Liberi patris*, & *Veneris filius*, quem superstitiosa antiquitas hortorum, agrorumque Deum præsidem credidit, & falce saligna, ut furum, aviumque esset formido, ac semper pene porrecto sculpsit, hinc etiam, membrum virile *Priapi nomen* accepit.

Altera est Satyriasis, & penis pariter continuò rigide tremus turget, cum ingenti salacitate, Venerisque furibundo appetitu, per coitum non exsatiabili.

A *Satyris* nomen accepit, qui ad libidinem semper proni sunt, & pene erecto pinguntur, à virili membro, quod veteres Sathin appellabant. Sunt Satyri homunciones uncis naribus, & cornua in frontibus, pedesque caprarum similes habent. Hi ut *Plinius lib. 7. cap. 2.* refert, sunt animalia quadrupeda, in subsolanis Indorum montibus pernicissima humana effigie, rectè currentia. Veteres hujusmodi monstra pro Sylvestribus diis coluerunt. Alii Sylvestres homines putarunt. Nonnulli dœmones incubos in hac homuncionum specie, aut latitantes, aut sub eadem in humani generis perniciem apparentes, ut in errorem homines inducant, arbitrantur. Hujusmodi à *Divo Antonio* per solitudines eremi Thebaidos visum fuisse meminit *Hieronymus* in vita S. Antonii *Vidit homunculum* (inquit) *aduncis naribus, & fronte cornibus aspera, cui extrema corporis in caprarum pedes desinebant. Et præmisso crucis signo, cùm, quisnam esset, interrogasset Antonius, respondisse fertur, mortalis ego sum, unus ex accolis eremi, quos cæca superstitione delusa gentilitas faunos, satyrosque appellavit.* Dicitur etiam ab herba, quam Satyrion nuncupant, quòd libidinem proritet. Quæ etiam proritata lascivia, si omnem excedit modum, quandoque in Satyriasin quandam terminatur, ita ut nonnunquam accurrant exempla, ubi per nimium Venerem excitantium usum, qualia sunt: *Borax Veneta*, *scinci marini*, *boleti cervini*, *cruce*, & similia, tantus excitatur salacitatis pruritus, ut concubitu non restinguatur, sed tamdiu stimulet, donec exhaustis brevissimo spatio omnibus viribus, unà cum semine vita profundatur.

Satyriasis non tantùm maribus, sed etiam fœminis accidere solet, (furor uterinus dicitur, ut de morbis mulierum dicemus) estò pene destituantur, qui erectioni aptus est. Virginibus, aut viduis junioribus est affectus, quamvis etiam nuptis accidere possit, quæ ignavos habent maritos, aut non satis adamatos, qui vasa spermatica sufficienter deplere, aut appetitum Venereum explere nequeunt; ingens enim muliebrium prurigo cum dolore eas invadit, itaut assiduè ad pudendum manus admoveant, & immenso Veneris œstro corripiuntur, extillante simul humore salso, & cunni labia, clytoris, locaque utero proxima phlogosim patiuntur, & quasi ignem concipiunt, intumescunt, ac obstruuntur, adeò ut liquamen illud, quod pro semine vulgares accipiunt, excerni nequeant: hinc ergo partes distenduntur, & coeundi appetitus augetur, morbusque magis intenditur, exasperatur, & tota Veneris domus exardet. Unde afflictæ mulieres in maniam actæ ab intensa, & effrœnata coeundi cupidine: obscœna, & impudica verba passim effutiunt; subjecto omni pudore, Venerem furiosè expetunt, & ad eam quoscumque viros invitant.

Signa.

Priapismus cognoscitur: quod penis in longum, & latum crescit ac semper rigidus, erectus invitè citra rei Venereæ appetentiam, & durus persistit, ante, & post coitum non detumescit. Nos priapismum in uno tantùm Monacho observavimus, cujus penis octuplo major naturalis magnitudinis videbatur, ejus moles tensa erat, & veluti carnosa: Multa pro tanta imminuenda mole tentavimus.

In satyriasi adest inexplebilis rei Venereæ appetitus, & re Venerea peracta, penis detumescit, sed paulò post reacenditur prurigo cum majori coeundi furore, ac intumescit, & quò pluries futit patiens, eo libidinis œstro rapitur, nec per coitum satiatur, & revera in omnibus satietas, in coitu homini nulla. Satyriasis, si à causa externa pendeat, ut à decubitu supino, & lumborum calefactione; à Veneris palestria intermissa, vel nimia; à cibis, vel medicamentis Venerem irritantibus, id ægri relatione patescet. Quæ si absint, à causa interna provenire probabile est, ut à plurimo, vel illo salino semine. Solet quandoque à flatu oriri, & tunc palpitatio quædam in pene percipitur.

Causæ.

Priapismi causam rimatur *Gal. 3. de sympt. causis cap. 4.* inquiens: *Intumescit, omninò inflaturque & arrigitur invitè, vel dicere potes permanentem colis, aut auctionem, aut tumorem.* Et *lib. de morb. diff. cap. 9.* hujus affectus fiendi modum his verbis designant: *Augetur enim naturalis magnitudo, non secus ac in ulceribus aliquando caro redundat ac etiam lingua, testes, & ubera, sive quodvis aliud membrum præternaturaliter increscere consuerunt.*

Satyriasis causa apud vulgares est nimia seminis copia, quod copiosius generatur ob sanguinis abundantiam, & in primis vasorum semini generando dicatorum calorem nimium, ob quem & sanguinem copiosius attrahunt, & in semen mutatur. Verùm, ut fusius in nostra Theoria dicemus, allucinantur vulgares cum eorum *Antesignano Galeno* credentes crassamentum genituræ fieri ex superfluitate sanguinis magis elaborati, & in albam, crassioremque

que substantiam mutati, atque concreti, idque ex eo probare nituntur, quòd genitura quanquam cruenta enixa fuerit, ab aliis, qui præter modum re Venerea usi sunt. Atque nos certissimis freti conjecturis, atque observationibus affirmamus genituræ crassamentum, non ex purpureo sanguine in album humorem mutato constitui, sed tale, quale est, de propriis vasis effluere, & in propriis conceptabulis recludi, indè concubitus tempore exiliat, nec unquam purpurei sanguinis speciem exhibuisse. Quòd si aliquando compertum sit sanguinolentam effluxisse genituram, crediderimus id potiùs ex venæ, vel arteriæ alicujus hiatu, quàm ex genituræ defectu provenisse; nam verosimile est languere libidinis æstum, tentiginemque cessare, ubi universa genitura è corpore exilierit. Præterea nimia seminis copia non potest esse tantæ libidinis causa, nam unico, vel duplici concubitu è propriis conceptabulis efflueret, & tentigo cessaret: aliquid aliud igitur in causa est, pro tanto æstu Venereo.

Vera satyriasis casa est semen nimio sale saturatum, (est namque semen natura sua salsum, quod quisquam gustu percipere potest, ut fusiùs in Theoria de semine probabimus) unde satyriasis etiam *salacitas* appellatur, & homines Veneri obnoxii, *salaces* dicuntur, ac propterea *Venerem* è sale natam finxere poetæ, & ob id *Aegyptii* carnes ad coitum inertes salsamentis, carnibusque sale maceratis ad Venerem alacriores reddebant, quia sal Venerem stimulat, prolificumque reddit semen.

Hinc tempore veris, qui salsamentis frequentiùs utuntur, oleo, quod plurimo abundat sulphure, & leguminibus, quæ flatuosa sunt, magis ad luxuriam proritantur, & salacitas angit, insuper multùm libidinantur, qui piscibus vescuntur, nam in sale natale solum habent, ubi ipsa Venus orta fuit; Veris enim tempore sol propiùs vertici nostro accedere incipit, & normaliter, ac ad rectos angulos radii solares incidunt, corpuscula in aere dispersa moveri incipiunt, unde intenditur calor, & sic spiritus corporum seminalis, alias torpescens, ad motum excitatur, & semina in natura germinant, & juxta destinatas seminum ideas operantur. Hac eadem ratione veris tempore animalia, insecta, reptilia in terra, natatilia sub aquis, volatilia in aere, & cuncta bruta lasciviunt, ad Venerem stimulantur, coeunt, & ardenter varios modulantur sonos, & cantus, quia musicam docet, amor. Hoc determinato tempore coeunt, alias minimè quidem, ut suas perennent species. Solùm homini, post lapsum, non definitum fuit tempus, sicut & cæteris animantibus, sed omni tempore Venerem anhelat, & per victum, & coitum pugnat; homo ille, qui aliena vivit quadra, per coitum tantùm pugnat. Et hac ratione brutorum fœminæ quid serosum, statis temporibus, per vulvam foràs excernunt, cùm, scilicet fervore correptæ ad concipiendum libidinantur, tunc pudenda tuberant propter istud serum salinum, & consultò natura hoc generat, adhoc ut ad luxuriam alliciantur, & ut brutorum penis libentiùs illo sero madidus in coitu intra viscera agitaretur, estque pro brutis naturæ sputum. Brutorum feminæ à conceptione coitum repudiant, at nostrates fœminæ quò prægnantes sunt, eò avidiùs, & delectabiliùs comprimuntur: Undè *Poppea M. Agrippa* infandæ salacitatis mulier super hoc interrogata, petulanter respondit: Ideo bestias non coire gravidas, quia bestiæ sunt, & hac eadem de causa nostrarum pudenda semper madida sunt, ut perpetuò futiri possint. Sed ad satyriasis causam redeamus.

Provenit satyriasis à semine nimio sale imbuto; saturatur semen nimio sale à cibis calidis putatis, & aromatibus nimiùm conditis, ut & à medicamentis, & cibis ad Venerem stimulandam aptis; quæ nimio abundant sale, ad loca seminalia ab hujusmodi nutritione delato, unde semen à particulis salinis in suis vesiculis agitatum, & exitum quærens facilè fermentationis motum subit, turget, pruritum generat, anima sensitiva suum exercet officium, nempe Veneris actum, spirituum affluxum concitat, & penis intumescit fitque excandescens coeundi appetitus, & in tanta turgentia, & fermentatione concubitus tempore non totum, sed aliqua ejus pars è propriis conceptaculis exturbatur, fermentescens novum generatur, & ideò tentigo non cessat, sed per motum reaccenditur, & usu crescit.

Hujus morbi causa occasionalis est salsi seminis fermentatio à renum incalescentia, concubitu supino, præcipuè in culcitris plumeis, diuturna à Venere abstinentia, à coitu incalescentia, medicamentis, & cibis Venerem irritantibus. Item hunc affectum causant ea, quæ penem, & circumstantia irritant, vellicantque vasa, ut sunt penis ulcera, & medicamenta, quæ luem curant Veneream, calculus renum, & præcipuè vesicæ, stranguria &c.

Prognosis.

Priapismus non solùm veneris usum non adjuvat, ut in satyriasi, sed illum tollit, nam in hoc affectu penis moles minimè quidem à concupiscentiæ spiritu augetur, sed à carne quadam tensa in ipso pene producta.

Satyriasis non solùm totum corpus evervat, & extenuat, sed etiam vitam breviat, unde passeres, quia salaces sunt ad triennium vivunt. Huic affectui tantummodò juniores & seminosi obnoxii sunt, eò quòd seminis copia fermentationem excitare apta est, concurrente copioso corporis calore, ut causa excitativa, ad quod senes ob exiguum semen, & calorem minùs apti sunt; Quanquam & hi validis stimulis interdùm indulgeant ad vitæ usque internecionem. Priapismus, & satyriasis sæpè dolorem inferre solent, qualem patiuntur, qui Tetano corripiuntur, aut aliis membris convelluntur, & reverà nil aliud esse videtur, quàm Venerea convulsio, unde perseverans, aut apostemationem, (ut in quodam M. ob nimium coitum, cujus penis glans infantis recens nati caput repræsentabat, observavimus) aut spasmum, & eundem exitum efficit cum aliis convulsionum modis, nempe virium exolutionem tetanum, & mortem.

Curatio.

Priapismus, quia tumor est, curatu difficilis, iisdem remediis, quibus scirrhum curati diximus, cum aliqua juvamenti spe curari potest.

Salacitas, sive satyriasis exactissima curatur diæta, nam Cereris, & Bacchi filia est, ideoque *sine Cerere, Baccho friget Venus*. Abstineat patiens ab aromatibus, cibis salsis, calidioribus, & Venerem stimulantibus, non cubat in mollibus è plumis stratis, sed substernat *salicis folia*, & præcipuè *agni casti*. Vitet decubitum supinum, ne dorsum incalescat, & fermentationem in semine salso excitet, & concupiscentiæ spiritus ad vasa copiosiùs deferatur. Fugiat imagines Venereas, verba inhonesta, & mulierum aspectum, quia:

Oculi sunt in amore duces.

Tollat otium, quia:

Otia si tollas, periere cupidinis arcus.

Purgantia, ut & diuretica facilè malum adaugent, phlebotomia nullatenùs juvare potest, quia malum à sanguine non dependet.

Vulgares, ne seminis copia generetur, & ejus fervor, ut inhibeatur, refrigerantia, & semen absumentia exhibenr, talia sunt *Vitex, dictus, agnus castus, cujus folia, flores, & semen usurpant, Nymphæa, Lactuca, portulaca, plantago, Veneris umbilicus, succus mali citrii, menthæ, semen cannabis, anethum*, quæ à peculiari proprietate semen extinguunt, & præcipuè *nymphææ radix decocta, & pota* magnum affert adjumentum, & ex his varia concinnant medicamenta, ut syrupos, electuaria, rotulas &c. sed:

Hei mihi, quòd nullis amor est medicabilis herbis.

Ex his etiam varia conficiunt unguenta pro lumborum, & renum inunctione, ut

℞. Ol. nymphææ ℥. ij. Succ. lactuc. ℥. j. ß. sem. viticis ʒ. ij.

Coque ad succi consumptionem, & colentur, & addito momento ceræ fiat unguentum. Vel

℞. Ol. ros. ℥. j. ß. succ. solani, sedi, portulacæ ana ʒ. ß. spumæ argenti, ceruss. ana ʒ. ij. aceti parum, ceræ q. s. f. ung.

Vel adhibent *unguentum refrigerans Galeni, vel ceratum santalinum*, aut alia hujusmodi Lumbis apponunt, & renibus, aut *Laminam plumbeam perforatam* in renum Regione gestare jubent.

Nunc frigida, nunc verò calida pro corporis, & humorum dispositione eligunt. *Caphuram* plerique cùm per os assumptam, tum renibus, & testibus illitam Venerem extinguere putant, quia frigida, & sicca est, ut *Serapioni*, & *Avicennæ* placuit, quæ tamen vehementer mediis ardet

ardet in undis, & eſt adeò ſulphurea, & tenuium partium, ut ſæpè per ſe evaneſcat in auras, ideòque Venerem extinguere negamus. Siquid hic præſtat ut dicunt, non frigiditate præſtat, ſed quia valdè ſiccat.

Eadem adhibent topicè, ut *folia ſalicis*, *viticis*, *ſedi*, *portulacæ*, *lactucæ Nymphææ &c.* quæ applicant Lumbis, renibus, genitalibus, & pedibus, ſcilicet ex dictis plantis fomenta, vel lotiones parant, quibus acetum addunt vel aquas ſtillatitias, vel harum plantarum ſuccos iſtis applicant partibus. Potentiſſimum eſt medicamentum ad Veneris extinguendam tentiginem *Cicuta* cum ſua coma trita, & teſtibus, vaſiſque ſpermaticis circumlita. Verùm ex hac topicè applicata pravos obſervavimus eventus, nempe genitalium reſolutionem, & pro uno curando blando, alterùm pejorem inducunt morbum.

Ultimum ſatyriaſis remedium caſtrationem eſſe putant, unde quoſdam ob caſtitatis Zelum ſeipſos caſtraſſe, imò penem cum teſtibus abſcidiſſe compertum eſt. Et nos obſervavimus presbyterum, qui ob caſtitatis zelum, ſed indiſcretum, & minime quidem ſecundum Dei rationale obſequium, penem, ſibi, & quidem pube tenus cultro raſorio prorſus abſciderat. Verùm Eunuchi infames declarantur à jure, & Deus *Deut.* 23. ab Eccleſiæ ingreſſu eunuchos arcet. *Non intrabit eunuchus*, *attritis*, *vel amputatis teſticulis*, *& abſciſſo veretro*, *Eccleſiam Domini*. Antiquiſſimus caſtrandi homines mos fuit, quia id hominum genus ſervandis regum cubilibus adhibebatur, qui mos adhùc à Turcarum Imperatore retinetur, nam pueris, quos Gynæceo præficit non ſolùm teſtes, ſed totum virile membrum curat abſcindendum. Qui caſtus eſſe vult non tantùm corpore, ſed etiam mente caſtitatem ſervare debet, nec ſufficit penis abſciſſio; novimus namque quendam qui abſciſſo pene pubetenus ob gangrænam, paſſere ſalacior erat, ac quotidie in Veneris palæſtra pluries ſe exercebat cum concubina, & tamdiu illius mulieris pudendis ſua mutilata affricabat, donec tandem ſemen emitteret. Nec per hoc quia mulieres pene carent, Venerea non corripiuntur tentigine, imò inter ſe coeunt, & ſemen emittunt. Et ſalacitatis malum in ſemine in ſuis conceptabulis, unde *Veri ſpadones ſunt*, *qui ex utero matris tales nati ſunt*, ut fuit Divus Joannes, *ſunt ſpadones*, *qui coacti ſunt ab hominibus*, *& ſunt ſpadones*, *qui ſeipſos caſtraverunt propter Regnum cœlorum*, non tantùm corpore, ſcilicet opere, ſed etiam mente.

Ad ſedandam libidinem certum, & infallibile remedium eſt legitimus, licituſque coitus, nam ex Apoſtoli conſilio: *Melius eſt nubere*, *quàm uri*. Nec officit virginitatem, & caſtitatem non ſervare propter conjugium, cùm virginitas, & caſtitas ſint virtutes, conjugium verò Sacramentum à Chriſto Domino inſtitutum, unde Paulus ad Corinthios inquit: *De Virginibus præceptum Domini non habeo*: *conſilium autem do*.

Pro ſalacitate, & Satyriaſi maximopere *Aquam caſtitatis* commendant, ut

℞. *Terræ ſigillatæ* ℥. *iij. ſerm. viticis* ℥. *j. rutæ*, *nymphææ*, *lactucæ*, *papaveris alb.* ℥. *j. cannabis*, *acetoſæ*, *portulacæ*, *endiviæ*, *milii ſolis*, *ameos*, *coriandr. præp. ana* ʒ. *vj. radic. dictamni alb. cynogloſſ. biſtortæ*, *ireos florentiæ*, *ana* ℥. ß. *ſantalor. omnium*, *magiſterium ſaturni*, *caphuræ ana* ʒ. *iij. herbar. abſynth. pontic. menthæ criſpæ*, *burſæ paſtoris*, *taraxacon*, *verbenæ*, *fol. ſalviæ ana* ʒ. *ij.*

Omnia incidantur, *contudantur*, *& infundantur in vini ſtiptici* ℔. *x. digere per octiduum*, *& deſtilla in Balneum Maris*. Doſis. ℥. j. ad iij. mane, & veſperi. Ferunt hanc aquam Veneris œſtrum temperare, & ſi ejus uſus frequentetur, caſtitatem inducere abſque ſanitatis diſpendio, ideòque nocua conjugatis, & illis, qui in cœlibatu vivere debent, maximè proficua.

Potentiſſimum, & expertum remedium eſt *ſpiritus Saturni* intra corpus ad aliquot guttas ſumptus, non ſolum ad miraculum uſque reprimit libidinem, ſed etiam virilitatem deſtruit, & emaſculat; eapropter Poetæ Saturnum patri teſtes abſcidiſſe fabulantur. Unde conjugatis propinari non debet, ſed tantùm iis, qui in cælibatu vivere conſtituerunt & Monachis, qui ſolemne caſtitatis votum profitentur, convenit. Idem efficit *ſal Saturni*, ſed conſultiùs fit, ſi regio ſaltem externa admiſto aliquo oleo inungatur. Valet ad idem *Magiſterium Saturni*, ſi umbilicus, & priapus inungatur. Ad arcendam etiam libidinem proficuum eſt *Butyrum Saturni*, ſi eo renum regio, & inguina inungantur, ſed ex hoc pravos obſervavimus effectus in quodam presbytero. Ad ſalacitatem hæc juvant quia Saturnus frigiditate ſua fermentationem in ſemine inhibet. Verùm non ſine ſanitatis diſpendio medicamenta ex Saturno parata adhibentur. Quòd ſi viciſſim mederi velis, utere laconico, inunge umbilico *oleum nucis moſchatæ deſtillatum*, & ſic coeundi tarditatem, vel imbecillitatem, vel impotentiam excitando, ſanitatem recuperabis.

Præſtantia pro Satyriaſi remedia ſunt opiata; hæc namque inflammationes temperant, ardorem conſumunt, acres cicurant ſuccos, ſubtiles incraſſant partes, efferatos figunt liquores, volatiles obtundunt partes, ſpiritus fixant, fermentationem inhibent, vitam conſopiunt, ſenſum imminuunt, ſomnum inducendo, & omnia membra reddunt inertia, præcipuè genitalia, unde ſedativis adminiſtratis medelis, multos morbos profligatos vidimus. Sed præ cœteris præſtantiſſimum remedium eſt, ut patiens vocitet panem, & ſic carnem non anhelabit crudam, ut de quibuſdam fertur.

Tandem infallibile remedium pro ſalacitate, & expertum, nec experientia fallit, eſt coitum exercere licitum, nam hoc modo immediata removetur cauſa; ſic vomitus vomitu, fluxus fluxu, & coitu ſalacitas curatur; verum ſervandus eſt modus, nec violenter, & cœco libidinis œſtro exerceatur, cùm omne nimium ſit naturæ inimicum, aliàs cum ſemine vita profunditur.

A pene tranſimus ad anum, unde

CAPUT LXIII.

De Ani Inflammatione, *Abſceſſu*, *& Fiſtula*.

Anus diverſis quoque tumoribus obnoxius eſt, cujuſmodi ſunt inflammatio, abſceſſus, fiſtula, & de his primò agemus, deindè de condilomatibus, ficubus, criſtis, &c. nam ſi inflammatio non reſolvatur, tranſit in abſceſſum, & abſceſſus ex chirurgi imperitia, vel ægri moroſitate non rectè curatus, in fiſtulam degenerat.

Signa.

Cognoſcitur ani inflammatio ex tumore, dolore acuto, febre, loci rubedine, & id non ſine pulſatione, adeſt difficilis, & valde doloroſa aluina excretio. Si inflammatio ab arte, vel à natura non reſolvatur in abſceſſum tranſit, & tunc dolor augetur, febris intenditur, tumor cutem verſus fit extuberantior, cutis tenuiſſima, & tactui cedens, cum immediata elevatione. Abſceſſu adaperto, & non ritè curato, excitatur ſinus, ex quo quidam producitur ichor, in circumſtantes abſceſſus partes ſe inſinuans, locum ſibi aperit, qui cum præcedenti abſceſſu communicat. Hoc ſinu non curato, fit fiſtula, quæ nihil aliud eſt, niſi orificium ulceris ſtrictum, & anguſtum, cujus labia pleruınque ſunt calloſa, intùs autem amplam, & ſinuoſam habet cavitatem, quæ continuo ichorem, ſeu tenuem ex orificio ſuo exſudat ſaniem, dummodò ejus orificium non claudatur; tunc enim nihil emanat, & proximæ partes fiunt tumidæ, inflammantur, dolentque, ſpontè tamen reſeratur, & iterum ſaniem excernit.

Accidit quandoque è podice ſine ſanguine, & dolore mucoſas, & ſubalbidas ſordes excerni, ut in fluore muliebri videre eſt, & nonnulli bardi falſo pro pure accipiunt. Evenit etiam interdùm, ut ichor quidam ex ano per hæmorrhoides effluat, cùm alvus pondus deponat, aut potiùs poſt alvi excretionem, quandòque citra hanc, & alias verò non. Quem fluxum nonnulli inepti chirurgi pro ani fiſtula acceperunt, & multo cum incommodo hominis, qui hunc patiebatur fluxum, talem in explorando fiſtulam fruſtrà laboratum fuiſſe ſcimus. Et hunc fluxum patientes è carnificum manibus, & ani ſpeculo eripuimus, ac lactis ſeri uſu integræ ſanitati reſtituimus. Hinc patet vulgares in morborum cognitione ſe decipere, cùm quilibet hoſtem quem ſibi ſæpè finxit, expugnandum ſuſcipiat, eum verò, qui reverà hoſtis eſt negligat. Fiſtula tunc erit, quando præceſſit inflammatio, quæ in abſceſſum degeneravit, deindè in ſinum, & ex ſinu in fiſtulam, quòd ſi hæc, vel ſaltim ulcus, non præceſſerint, nullatenùs talis fluxus pro ani fiſtula haberi poteſt; hic nam-

namque fluxus ad multos annos durare solet sine omni incommodo, quod in fistula non accidit, tempore nisi dum alvinæ fæces redduntur, emanat, etsi per biduum, vel triduum æger non excernat, ichor non effluit. Provenit talis ichor ex hæmorrhoidibus; natura namque aliàs sanguinem, & sæpè eum ichorosum per has vias expellere solet, in quibusdam etiam continuò tantummodò hunc ichorem ad hæmorroidales detrudit venas, qui in earum extremitate hærens, dum fæces excernuntur, exprimitur.

Ani fistula nunc unum habet sinum, nunc plures, & immisso stylo exploratur. Alia intestinum penetrat rectum, & etiam stylo deprehenditur, vel immisso in anum digito exploratur. Quandòque est recta, & stylo ferreo deprehenditur, interdum tortuosa, & cerea candela exploratur. Multoties ad vesicam penetrat fistula, & urina per anum egreditur. Interdum ad intestinum rectum, & vesicam penetrat, & tunc mictione crepitus è pudendo, non aliter ac è podice emittitur, deindè nonnihil puris, & fæcis cum urina mistum prorupisse multoties observavimus. Quandòque est in sphinctere, & aluinæ fæces debito modo non retinentur, sed involuntariè excernuntur. Interdum tandem ad uterum penetrat fistula, & tum fæces cum pure per uterum egrediuntur, ut in duabus mulieribus observavimus.

Causæ.

Inflammationis ani causa immediata est sanguis extra sedis venas effusus; occasionales verò, sive mediatæ, multæ esse possunt, ut hæmorrhoides restrictæ, duræ, cœcæ inflatæ, vel etiam resectæ, vel cauterizatæ, sive id fiat per cauteria, vel medicamenta corrodentia. Item longa, & dura equitatio, sive sessio, percussio lapsus, aliæque causæ violentæ; Similiter refrigeratio, erysipelas, vel tumores.

Abscessus causa est inflammatio à natura, vel ab arte non resoluta, & sanguis à venulis expressus qui in fibris se coagulat ac uno in loco illum natura coadunat, & in pus mutat.

Occasionalis fistulæ causa est abscessus vel sinus à pure non debitè purgatus, nec maturè curatus, vel etiam tenesmus neglectus, vel fit ab hæmorrhoidibus exulceratis, aliisve ulceribus non ritè curatis, quæ temporis cursu in fistulam semper degenerare solent. Qui plura, & notatu digna de fistula scire cupit, & quomodò fiat callus legat *cap. 5. de fistula*, quicquid blaterant *Galeni* sectatores continentem causam attabilarium esse sanguinem, discussis quidem, ac per halitum digestis tenuioribus partibus.

Prognosis.

Ani inflammatio malum est periculosum, & curatu difficile, quia pars exquisito prædita sensu afficitur, quæ medicamentis acrioribus facilè exasperatur, & ob loci caliditatem, & humiditatem inflammatio potiùs suppuratur, quàm resolvitur.

Abscessus ruptus, ulcus sordidum, ac purulentum producit, quod ob loci humiditatem, & excrementorum transitum vix coalescit, sed brevi temporis intervallo in fistulam transit, sordium copiam callosam, perpetuò manantem, & sanitati reluctantem, cujus insanabilitatis causæ plures sunt, & prima, quia hæc pars vegetissimo prædita est sensu, & ab acrioribus medicamentis facillimè irritatur. Secunda, quòd locus est verendus, & liberam medicamentorum applicationem non patitur. Tertia quod alvi excretio importunè fit, & alvi excrementa excernenda remediorum applicationem, & sanationem impediunt. Quarta, loci humiditas, & caliditas exsiccationem, & refrigerationem exposcens, ex parte tamen ab iisdem læditur, exsiccantia enim & refrigerantia simul mordicationem inferunt, sensui vegetissimo hujus loci permolestam, ob humiditatem verò, & caliditatem naturaliter ad putrefactionem, & apostemationem propendet.

Ani fistulæ non penetrantes penetrantibus sunt minùs periculosæ, unde simplices, recentes, & quæ per carnem saltem progrediùntur, facilè, & sine periculo curantur. Fistulæ, quæ quatuor digitis penetrant, & per musculos progrediuntur, curari non debent, cùm curantur enim, accidit, ut alvus excrementa retinere non possit. Fistulæ, quæ penetrant, ut ad intestinum rectum, vesicam, uterum, ad ancharum, vel caudæ ossa, & præcipuè cum ossium carie, item antiquæ callosæ, & quæ ad cancri naturam accedunt, incurabiles, & lethales sunt, & earum curatio non est, nisi labor irritus, & bardorum chirurgorum fatuitas, ac propterea tunc cura palliativa, quam vocant, utendum est. Illæ fistulæ, quæ dictis modis non penetrant, sunt quidem pariter difficillimæ curationis, curari tamen possunt, & si non curantur, indies mundæ habeantur fluentium hæmorrhoidum more, corpus à superfluis, & pravis humoribus in cacochymicis, & cachecticis cum ægri commodo per eas repurgare, ad sanitatem, & senectutem consequendam facere creduntur à vulgaribus, modò relatis modis non penetrent, verùm ejusmodi fistulas, licèt non penetrassent, tamen hecticam, & mortem intulisse notum est, & præcipuè si per multos duraverint, & subitò claudantur lethales sunt.

Curatio.

Ani inflammationis curationem à clysteribus auspicantur vulgares, & reverà clysteres sunt ani remedia, deindè venam in cubito tundunt, ut sanguis à loco affecto avertatur, & postmodùm venam in talo aperiunt. Anus peccat, & sanguinem chirurgus plectit. Educto itaque sanguine, & stercore, in principio podici inflammato ob refrigerationem *folia solani*, *portulacæ*, *aut Lactucæ* apponunt. In augmento applicant *medullam panis tritici cum oleo amygdalarum dulcium mistam*. In statu anum fomentant *decocto malvæ*, *& althææ*, *florum meliloti*, *chamomillæ*. Si ad maturationem tendat, fomento addunt *farinam seminis lini*, *radicem althææ*, *& farinam tritici*, & cataplasma componunt podici applicandum. Et si inflammatio suppurationem moliatur; eam statim adjuvant, & abscessum ante plenam suppurationem aperiunt; pus namque diutius retentum intestinum, & proxima corrumpit loca, & tunc vel gangrænam, sphacelum, vel fistulam gignit. Verùm ex non perfecta abscessus suppuratione crudum emergit vulnus, unde fluxus sanguinis ex hæmorrhoidibus non compescibilis, & alia mala, quàm hæc expectari possunt.

Inflammationis ani curatio acceleretur, priusquam in abscessum abeat: si igitur alvus adstricta fuerit, clystere emolliente proritetur ad duriusculas fæces educendas. Purgantia nullo modo exhibenda sunt, nec acres clysteres, ne materia deorsum trahatur, & ad partem affectam humorum affluxum protrahant; attamen alvus clysteribus semper detineatur aperta. Ad sanguinem expressum, & concretum interna resolventia exhibeantur, ut alibi de aliis partium inflammationibus descripsimus. Loco inflammato sequens applicetur cataplasma:

℞. Succ. plantag. ℥. ß. *sacch. saturni* ℈. j. *resolvantur invicem*, *& adde medullæ panis tricei in lacte caprillo maceratæ*, *& in mortario contusæ* ℥. ij. *albumen unius ovi m. f. cataplasma*. Vel applicari potest *butyrum Saturni*, intinctis duplicatis petiis lineis mundis sæpè adhibitis: ejus usus frequenter iterandus est, donec omnis calor desierit. Vel *medulla panis triticei in aqua plantaginis*, *vel hyoscyami*, *vel solani*, *postea exprimatur*, *adde nonnihil lactis muliebris*, *& olei rosacei*, *& fiat cataplasma*, quod superponatur.

Nisi prædictis medicamentis, & aliis alibi à nobis descriptis ani inflammatio in resolutionem abeat, maturantia applicamus, ut

℞. Rad. alth. cum toto, *fol. malv. ana m. j. sem. lini*, *& fœnugræci ana* ℥. *j. coquantur*, *& contundantur in pultem*, *adde ol. amygd. dulc. & axungiæ porcinæ ana q. s. f. cataplasma.* Vel

℞. Rad. lilior. albor & cæpar. alb. q. s. coque ad mollitiem, adde ipsis contusis ol. ros. q. s. f. cataplasma.

Post abscessus ruptionem, ac puris eductionem, ulcus melle rosaceo simplici in hordei decocto mundificetur. Post mundificationem consolidetur *infusione lapidis medicamentosi*, *emplastro Apostolico*, *vel sodicationum*. Vel pro maturatione, apertione, & consolidatione præstat *balsamus sulphuris cum oleo papaveris*. Verùm in Republica Medica tota quanta est, non reperitur *emplastro nostro Benedicto* præstantius pro abscessibus rumpendis, & persanandis; hoc namque sola superpositione, & renovatione abscessum maturat, aperit, abstergit, consolidatque absque eò, quòd

quòd in fiſtulam terminet, ut pluries experti ſumus in ano, & circa, in naribus, perinæo, ac ſcroto.

Vulgares chirurgi non ſolùm ani fiſtulam, ſed quaslibet alias in quacumque alia corporis parte inſanabiles, & non attingendas exiſtimarunt. Verùm ſemper eorum defectu fiſtulæ fiunt, & tamen bonus chirurgus ille dici meretur, qui artis ſuæ gnarus, nunquam fiſtulis locum dabit, & & cùm illas ex alterius errore factas invenerit, curabit: ut eorum itaque ignorantiam occulant, ne malitiam, & impoſturam dicamus, ægrotis ſuadent eas attingendas non eſſe vel fortibus medicamentis, vel chirurgia, quia natura ſuperfluos, pravoſque corporis ſuccos per eos veluti per fontanellam eliminat, ac proinde ſi humores illi, qui è fiſtula effluunt, ex ejus ſanatione detinerentur, neceſſariò mors ſequeretur, ut multoties ex eorum ſuppreſſione compertum eſt. Sic miſellis imponunt ægrotis, inſinuato mortis terrore, quia ab ipſis curari nequeunt, ne ab aliis curentur, minitantur. Per curam palliativam fiſtulas curant, idem ſpecioſo ignorantiæ pallio eas conſervant mundas. Ideoque ſingulis diebus eas *agrimoniæ, & florum oleæ decocto, cui aliquid aluminis uſti addunt*, abluunt, quod per ſyringam ejaculantur. Si foramen ſit nimis anguſtum, illud ſambuci medulla, gentianæ radice, aut ſpongiæ turunda, ne ſanies retenta vicinas corrumpat partes, aperiunt, dilatantque.

Vulgarium nonnulli fiſtularum curationem aggredi, ſed incaſſùm, audent, ideoque univerſalia præmittunt, bonam ſcilicet diætam ex victu refrigerante, ad atrabilarium ſuccum corrigendum, & corpus convenienter deplent per catharticum de communi morborum omnium, deindè ad callum abſumendum properant, fiſtulam *hordei decocto, cui myrrhæ, aluminis, & viridis æris pauxillum admiſcent*, eluunt; poſtmodum turundam *cum unguento Aegyptiaco* intrudunt. Si orificium ſit anguſtum dilatant turunda *ex radice bryoniæ, ariſtolochiæ, gentianæ, vel hellebori nigri*. Si his non cedat medicamentis, ad fortiora confugiunt, unde turundam filo alligatam, propter extractionem, tithymali ſucco imbutam, & æris uſti flore conſperſam ad callum abſumendum in fiſtulam immittunt. Quòd ſi his barbaris non curetur remediis, tanquam incurabilem deſerunt; verùm hæc remedia majora pepererunt mala, quàm ipſa potuit fiſtula, offenditur namque his medicamentis inteſtinum rectum, & pro curando fiſtulam, multoties mortem inducunt. Alii tandem fiſtulam vel ſecant, vel inurunt, verùm ſectione, & inuſtione creſcit malum, & æger medio in mortis diſcrimine verſatur.

Medicamenta, quæ fiſtulam curare poſſunt, optimè conditionata eſſe oportet, aliàs minimè curabitur, nunquam namque naturam fiſtulam curaſſe hactenùs compertum eſt: priùs itaque corpus à pravis purgetur recrementis, modus autem purgandi varius eſt, ſed optimus per medicamenta mercurialia habetur, hæc namque nutrimentum mundificant, & vix quid melius exhiberi poteſt mercurio dulci, vel manna mercurii cum extracto catholico, vel alio vulgari purgante admiſto.

Duplex eſt ejus curatio, videlicet interna per potiones vulnerarias, & externa per aquas, ſpiritus, vel alias illitiones.

Paracelſus ſequentem commendat potionem, quæ fiſtulam intrinſecus mundificat, & per ſe abſque medicamento forinſecùs ſuperpoſito ſaneſcit.

℞. *Aquar. de cornibus cervi* ℔. j. *centaureæ, conſolidæ aureæ ana* ℥. *iij. parthenionis* ℥. *iv. quibus impone rhabarbari, mannæ elect. ſpermatis ceti ana* ℥. *j.*

Hujus potionis agitatæ priùs, ut benè miſceatur, cochleare j. ſingulis diebus bibatur manè, poſt quod vini cochlearia iij. ſumantur per os.

Vel ſequenti potione uti poteris, quæ intrinſecè fiſtulæ ſanationem promovet, & optimum conficit nutrimentum, ut

℞. *Rad. dictam. alb. ireos, polip. querc. ana* ℥. ß. *herbar. agrimoniæ, piloſellæ, prunellæ, veronicæ, ophiogloſſ. card. bened. ſtœcad. citrin. arabicæ ana* ℥. ß. *cort. lign. guajaci fraxin. ana* ℥. *iij. ſalſæ parillæ,* ℥. *ij. liquiritiæ, fœniculi ana* ʒ. *ij. conſcindantur, & contundantur omnia craſſo modo, & probè miſceantur, hujus miſturæ cape m. j. ac menſuram unam aquæ comm. ſuperfunde, coque ea ad tranſverſi pollicis caſum, colaturam in cella aſſerva, admiſcendo ipſi dimidiam, tertiam, vel quartam vini partem, ut eò melioris ſaporis fiat, & bibi queat.* Hanc potionem ad ſex, ſeptem, vel novem menſes continua, & ejus mirabere effectum, non tantùm in fiſtularum ſanatione, verùm in lupi, luis Veneteæ, ac incurabilium ulcerum: advertendum tamen, quòd corporis purgatio ſæpiùs reiterari, & ulcus quotidiè hac potione elui debet.

Externa curatio obtineri nequit, niſi prius ejus callus ad fundum uſque putridum abſumatur, mundificetur, abſtergaturque, ad quem obtinendum finem talis ablutio ex *Paracelſo* optima erit:

℞. *Ol. laterini* ℥. *iij. terebinth.* ℥. *vj. caryophyllor.* ℥. *j.* ß.

Deſtilla ſimul per alembicum, & poſtmodùm cum additione hac rurſum deſtilla.

℞. *Maſtich. myrrh. thuris ana* ℥. *ij. mumiæ* ℥. *iij.*

Deſtillato hoc fiſtulam ablue immiſſione per ſyringam ad fundum uſque quovis die bis: & intermiſſis vicibus abluatur eodem inſtrumento ſæpiùs vino, vel aqua ſalſa, ut in ea nulla putredo appareat.

Verùm ſi antiqua fuerit, valet, *ſpiritus ſalis, aqua mercurialis, oleum Saturni*, ſed longè meliùs operatur *ſpiritus mercurii*; excitant quidem hæc nonnullum dolorem ſed brevi rurſus ceſſat. Ulcus mundificatum poſtmodùm ſanatur balſamo proprietatis per ſyringam. Cumverò optime conſolidata fuerit nunquam ampliùs erumpit, nec conſervationibus, & minùs dieta indiget.

CAPUT LXIV.

De Ani Procidentia.

SOlet quandòque inteſtini recti pars ita prolabi, ut poſt conſuetam illam eminentiam, quæ in alvinis fæcibus egerendis accidit, ita extra prominet, ut nec per ſe intrò retrocedat, vel abſque manuum ope rurſum retrahi ſurſum poſſit, ſed manualem expoſcit repoſitionem, quod malum ani procidentia nominatur. Affectus hic familiaris gravidis, parturientibus, ſenibus & puerulis eſſe ſolet, in quo ſphincter, aut ſua ſponte labitur, aut vehementiori conatu inter egerendum protruditur.

Signa.

Ani prolapſi ſigna per ſe manifeſta ſunt, & viſui patent, à quibus autem cauſis contigerit, magna ſolertia rimandum, & diſcernendum eſt, cum una procidentia ſanabilis ſit, altera verò non, ac proinde per propria ſigna id aſſequi oportet. Si itaque in cauſa ſit magnus fæces excernendi conatus, vel partus laborioſus, & difficilis, id ex ægri relatione percipitur. Si ab humectante phlegmate id accidat, dolor in ano gravis, & moleſtus habetur. Si ex acido dolor ſtimulans, & irritans eſt, ac mordicationem longam non infert, cum teneſmo, & excretione albicante, viſcida, & mucilaginoſa, verùm facilè anus ad interiora manibus reponitur. Ex imbecillitate muſculorum anum retrahentium hoc habet peculiare, quod anus non procidit, niſi per conatum prius extrudatur. Ex reſolutione, tum excrementa involuntariè excernuntur, & paralyſis ſigna adſunt, de qua egimus in noſtra *Trutina lib.* I. *cap.* 3. ſi inflammatio cauſa ſit, vel abſceſſus, anus non ingreditur, eſtò manibus intropellatur, & adſunt calor, tumor, dolor, & febris. Si ob ſpaſmum, denegatur fæcibus exitus, & ut plurimum dolor ſubſequitur colicus. Si ex ulcere fiſtuloſo, jam diu æger ab eo moleſtatus fuit, & humor ſanioſus continuò extillat. Si ab externa violentia, ſcilicet caſu, percuſſione, perfrigeratione, diutina mora in aqua frigida, vel aere gelido, ex ægri confuſſione patebit.

Cauſæ.

Ani procidentia ob varias cauſas contingit, ut eſt humectatio, nimia teneritas, ſive ligamentorum mollities, quibus ſphincter ita podici eſt alligatus, ut relaxationem facilè ſuſcipiat, qua de cauſa infantibus hoc malum familiarius eſſe ſolet. Magnus conatus, & fit in alvi fæcibus duris excernendis, ſimiliter in difficili, & laborioſo partu. Iſte magnus conatus accidit quandòque ob irritationem, ut ani procidentia ſæpè fiat in diuturno ventris profluvio, ſive diarrhœa, vel teneſmo. Fit ab inflammatione, abſceſſu, vel fiſtula in recti inteſtini interio-

terioribus latitante. Verùm hæ omnes causæ ad duas principaliter collimant, scilicet ad imbecillitatem, vel resolutionem. Imbecillitas musculorum dependet à frequenti, & diuturna ani procidentia, vel ex mora in aqua frigida, aut ab eorum refrigeratione, ex sessione super lapidem frigidum, unde *Hip. Ap.* 22. *sect.* 5. inquit: *Sedi, pudendo, utero, vesicæ, his calidum amicum, & judicans; frigidum verò inimicum, & interimens.* Et juxta vulgare apophthegma.

Mensibus erratis, super lapidem ne sedeatis.

Resolutio paralatica non fit, ut vulgaribus placet, à defluxione, scilicet ex superioribus, cum impossibile sit, ut humor ex superioribus defluens tantum in eos exiles nervos sese insinuet, & non simul superiores, & vicinos afficeret. Fit autem resolutio, si nervi circa ossis sacri, aut coccygis regionem debitum tonum ad motum requisitum amittant, vel spiritibus per ipsos via tollatur, vel per externam violentiam, ut casum, percussionem, vel refrigerationem, tunc hi nervi resolvuntur, & anus procidat, oportet.

Prognosis.

Ani procidentia à nulla causa periculosa orta, difficilius in senibus, quàm in junioribus, & pueris curatur; in istis enim in dies sanari observamus, in illis verò nunquam, imò in omnibus hoc malo affectis, periculosa causa concurrente, & convenientibus adhibitis remediis, si successus non respondeat, sed corporis marcor, & extenuatio sequitur cum vultus discoloratione, lethalem portendit morbum. Si ob vehementem conatum anus procidat, nulla alia accedente causa, quandòque in suum per se redit locum, vel manus ope non ægrè reducitur. Si fiat cum diarrhæa, dysenteria, vel forti tenesmo, periculosa est, pravum, & per se gravem auget morbum, ac topicorum medicaminum applicationem, & eorum effectum impedit, nisi causa sublata. Quæ ab externa violentia fit, nempe, lapsu, ictu, allisione, pro diversitate majoris, vel minoris læsionis, magis, vel minùs curatu difficilis redditur, & diuturnam postular curationem, & blanda requirit remedia. Si ab inflammatione, abscessu, vel fistula pendet non curatur, nisi hi effectus auferantur. Quæ ab imbecillitate, aut musculorum resolutione ortum habet, quotiescumque alvus excernitur, & procidit anus, extra curationis spem est. Tandem omnium periculosissima, & irreparabilis est ani procidentia, quæ contingit ob intestini recti avulsionem à membranis, quibus retinetur. Si intestinum rectum diu prolapsum maneat, & externo lædatur frigore, gangræna corripitur.

Curatio.

Ani procidentiæ curatio ad causarum enumeratarum variationem variat. Si itaque ab humectatione, teneritate, & ligamentorum mollitie ortum ducat, phlegmagogis utendum, & postmodùm topica calida applicanda, quia calidis fruitur anus juxta *Hip. aph.*

Si inflammatio adsit, & alvus durior existat, sollicitetur decocto emolliente ex *malva*, *althæa*, *cum cassia extracta*, *vel diapruno lenitivo*. Quod si tumor, rubor, calor, ac durities repositionem impediat, fovendus est anus *decocto tepido ex decoctis in lacte malva*, *althæa*, *floribus chamæmeli*, *seminibus fœnugræci*, *lini*. Vel æger collocandus in balneum è modò dictis paratum. Vel sequenti decocto foveatur, ut

℞. *Flor. sambuci, chamomill. hypericonis ana m.* ß. *rosf. rubr. p. ij. comar. absynth. & meliloti ana m.* ß. *m. & coque in lacte, vel vino rubro.* Post fotum inungatur podex *oleis ex vitell. ovor. rosf. & anethino simul mistis*, ac tum anus in suum locum reponatur, & repositus intùs detineatur adstringentibus adhibitis, ut sunt *cupulæ glandium*, *balaustia*, *gallæ*, *sumach*, *plantago*, *cortices granatorum*, *flores rosf. rubrarum*, *bursa pastoris*, *baccæ myrtillorum in vino rubro adstringente*, *vel aqua ferrariorum calida decoquantur*, in quo decocto æger post repositionem aliquandiu sedeat, vel podex spongia hoc decocto imbuta foveatur, & interim locus inungendus *oleo rosaceo*, *myrtillorum*, *è vitellis ovorum*, *vel mastichino*, & postmodùm inspergendus pulvis è *mastiche*, *sanguine draconis*, *floribus rosarum rubrarum*, *balaustiis*, *gallis &c.*

Quòd si non reponatur, elegans remedium est, quod fit ab assere querno apprimè lævigato, & cum mastiche, postquam ille incaluerit ad ignem, illito, & statim ano superposito ad ipsius caloris tolerantiam superfedeat æger. Verùm si nulla arte reponi, aut intùs hærere possit, hoc unicum, & præsentaneum remedium est, ut

℞. *Scarabæos pilulares in stercore equino natos, mortifica in vitro clauso ad solem, ut bene exsiccentur, & fiat pulvis tenuissimus.* Sparge hoc pulvere intestinum prolapsum, & quomodo poteris, repone, & nunquam ampliùs egredietur; præcipuè si ad tempus exhibitum fuerit laudabile *radicis prunellæ sylvestris decoctum in vino rubro, vel aqua ferrariorum*, quod sæpiùs haustum in die per aliquod tempus leniter adstringit, sed ita ut alvus quoque sit libera, quam in ejusmodi casibus semper oportet esse talem, alioquin à fortiori egerendi conatu vicissim egredietur.

Si in magno conatu, in duris exonerandis fæcibus, & partu laborioso anus procidat, adhibito priùs decocto emolliente, si inflammatio, vel tumor adsit, deinde fotu, & tandem decocto adstringente, vel pulveribus reponatur. Cave tamen, ne adhibeas alumen ad hunc finem consequendum, ob nimiam stipticitatem, corrodit enim partes, & earum venulas. Alvus servetur lubrica, & ne intestinum rectum excidat, stans excernat æger. Nonnulli ridiculum usurpant remedium, sed multoties conducit: Patientis nates extensa manu quinquies, aut sexies, vel pluries verberato, quo musculi ani levatores intestinum rectum statim in priorem sedem attollant. Sed antequam ægri nates verberibus excipiantur, intestinum rectum oleo rosarum, & myrtillorum circumliniunr. Verùm optimum, & expertum remedium est, ut æger, capite in terram inclinato, ac elevatis sursùm pedibus, & à duobus fortibus viris prensis, pendens concutiatur, mox indice manus dextræ linteolo molli involuto & decocto emolliente madido, ac in medium intestini, quod prolapsum est, immisso, id in locum suum feliciter remigrat, deinde ea, quæ post repositionem præscripsimus adhibeantur. Hoc remedio pro curatione cujusdam puellæ 14. annorum attingentis feliciter nos usi sumus.

Si à diuturno ventris profluvio, ut diarrhœa, dysenteria, vel tenesmo ani procidentia fiat, ea usurpanda veniunt, quæ humorum aciditatem temperant, & partem prolapsam roborant, ut in propriis capitibus diximus. Postmodùm anus detergendus est decocto hordei cum melle rosaceo simplici, ac molliter manibus reponendus, adhibito fotu cum sacculis stipticis, & carminativa adhibeantur, si flatus adsint, qui ani ingressum prohibeant.

Concurrente inflammatione, abscessu, fistula, rhagadibus, horum affectuum curatione, ut in proprio capite diximus, facilè reponitur, si ea, quæ necessaria sunt, adhibeantur. Si rupta sit membrana ad vincula illa, quibus intestinum rectum vicinis annectitur partibus, consolidantia adhibenda sunt, qualia *cap.* 56. *de enterocele & epiplocele* diximus.

Si ab imbecillitate, vel resolutione nervi ex spinæ vitio topica applicentur extremitati spinæ circa coxam, & ea, quæ in Paralysi descripsimus, quæque anum roborant, ac firmant. Hìc utiles sunt suffitus, & fumi ex *nuce moschata*, *macere*, *ladano*, *mastiche*, *colophonia*, *bdellio*. Vel foveatur anus decocto, vel immergatur balneo, quod nervos roborandi vim habet, parato ex *salvia*, *stœcade*, *consolida*, *betonica*, *chamæpiti*, *millefolio*, *foliis quercus*, *lentisci*, & similibus, vel roborantibus inungatur oleis.

CAPUT LXV.

De Ani Condylomatibus, Thymis, ficubus cristis &c.

NOn uno tumorum genere gravatur homor, sed multis, sunt alii aliis graviores, ut qui non ratò posteriora affligunt, faciuntque opprobrium sempiternum, hujusmodi sunt variæ carunculæ, appendices, tuberositates, & eminentiæ carneæ circa ani circulum. Non loquimur hic de hæmorrhoidibus, quia hùc de illis agere non spectat, ideòque physicis eas destinamus. De illis tractamus

mus excrescentiis carneis, quæ condylomata, thymi, ficus, cristæ, mora, porri, seu verrucæ dicuntur. Est anus hortus, in quo ficus, mora, porri sunt, imò velut ager ferax, ubi herbæ, flores, & fructus vegetant, germinant, crescunt, florescunt, fructificant, & successivis generationum periodis, uberem reddunt messem, nec mirum, anus quamoptimè quotidiè stercoratur, saginaturque. Verùm hæc producta sunt sylvestria, & non secus ac à turdi conspurcatione viscum frutex in arboribus, innascuntur.

Condylona igitur *est tuberculum quoddam rugæ ani, quando ruplicatis ani corpusculis, ruga quædam p. n. insurgit, intumescit in margine ani, cum anus sinuosus sit, rugas habet annexas*. Ergò intumescente ruga, condyloma generatur, sensim excrescens, quod interdùm est molle, & sine inflammatione, interdùm inflammationem habet conjunctam, duritiem, & dolorem, interdùm est durum, & occallescens, & tædio potiùs plerùmque quam dolore molestum est. A plerisque in sui initio tuberculum simpliciter appellatur, occallescens autem, condyloma.

Thymus est protuberans quædam excrescentia aspera, ad rubedinem tendens, oblonga, & augescens, thymi florem referens, & in superiori parte facilè sanguinem fundens.

Fiscus, seu sycosis est excrescentia quædam circa anum, ejusque circulum, vel pudendum, basim habens strictam, supernam verò latam, ficui non absimilis, à qua nomen sortitum est. Hinc *Martialis* de hoc tumore jocum captans ex ambiguo *lib. 7. epigrammatum, epigrammate* 70. hæc habet carmina:

Ficosa est uxor: ficosus & ipse maritus:
Filia ficosa est: & gener, atque socer.
Nec dispensator: nec villicus ulcere turpi:
Nec rigidus fossor: Sed nec arator eget.
Cum sint ficosi pariter juvenesque senesque,
Res mira est: ficos non habet unus ager.

Et alibi ficetum, quod locum, ubi ficus consitæ sunt, significat, posuit pro obscœnis partibus ficosis, *lib.* 2. ait:

Ut pueros emeret Labienus, vendidit hortum:
Nil nisi ficetum nunc Labienus habet.

Appellantur etiam *Marisæ* ejusmodi ficus in Lue Venerea, quæ ex præpostera libidine circa podicem nascuntur, & propriè sunt illæ, de quibus *Juvenalis in Cæcilianum* loquitur *Satyrarum lib.* 2.

Sed podice Lævi
Cæduntur tumidæ, Medico ridente, Mariscæ.

Cristæ sunt carunculæ ani cristaceæ, pullorum gallinaceorum cristas referentes, ex infando, ac naturam pervertente concubitus abusu, pullulantes.

Mora sunt excrescentiæ de ficuum genere, similitudinem quandam mororum arboreorum constituentia, atque indè illud sortita nomen.

Porri, seu verrucæ sunt quædam excrescentiæ carneæ, quæ exteriùs quasdam obtinent radiculas ad porrorum similitudinem, & id ob majorem siccitatem.

Signa.

Hi tumores facilè visu cognoscuntur, & ex supradictis signa patent. Distinguuntur ab hæmorrhoidibus, in hisce namque tumoribus sola afficitur cutis, nulla verò vena, id quod in hæmorrhoidibus accidit. Hæmorrhoides etiam sanguine turgidæ magis nigricant.

Causæ.

Pro harum excrescentiarum causa assignant vulgares sanguinem pituitosum, viscidum, crassum, & melancholicum, exitum suum in venarum hæmorrhoidalium extremitate, quæ in anum desinunt, quærentem. Verùm fallunt vulgares in harum excrescentiarum statuenda causa, ut pluries alibi diximus.

Causa harum excrescentiarum est, succus alimentitius, viscosus, conspurcatus in margine ani, qui extra solidas fibras expressus in cute rugosa agglutinatur, & juxta partis texturam, & dispositionem in sylvestres degenerat carnes; videmus namque ex crassa ulceris impuritate, vel unguentorum, crassamento tales in ulceribus excitari excrescentias, & à turdi conspurcatione arboribus viscum innasci.

Prognosis.

Hæ excrescentiæ nunquam solitariæ, sed plerùmque plures sunt, quia spurcum fundum ichorem, qui vicinas inficiendo partes, multiplices pullulare facit magno cum pruritu, ita, ut sæpissimè scalpere cogatur æger. Quæ exilem habent basim, facilè curationem admittunt, quæ latissimam, ægrè. Ubi exciduntur, & nullas relinquunt radiculas, non renascuntur, ubi verò radicula remanet, necessariò regerminant.

Si initio ob verecundiam cælentur ab ægrotis, ut plerùmque fieri solet, multiplicantur, & simul anum constipant, & nisi appropriatis curentur remediis, in cancerosam migrant naturam, & prava accersunt symptomata, ut dolores ingentes, inflammationes, febres, vel in ulcera depascentia degenerant. Thymi pessimi sunt, & præcipuè ubi sanguinem fundunt Periculosiores sunt istæ excrescentiæ, quò sunt diuturniores, & præsertim si lui venereæ conjunctæ sint.

Curatio.

Præmissa corporis evacuatione pro humore melancholico, vel pituitoso evacuando, vulgares statim ad topica recurrunt, commendantque *salicis succum, vel portulacam tritam suo succo madentem, vel folia calendulæ, scrofulariam, radicem asari, cyclaminis, vel chælidonii recentis*. Pro optimo habent *liquorem, qui è floribus verbaci insolatis sponte in vitro effluit*. Extollunt *cichoriæ, Verrucariæ succcum, & succum à dente leonis promanantem*. Maximoperè commendant *Galenistæ* gallinarum stercus. Verùm imparia, & imbecillia sunt hæc medicamenta pro absumendis, & debellandis his excrescentiis. Unde nonnulli ad *tithymali succum* confugiunt, verùm succus iste inflammationem, dolorem, & febrem parit, vesicat, & exulcerat, ideòque est remedium periculo plenum. Hanc dicant veritatem pueri illi, qui decepti, tithymali succo priapum, ut intumescat, inungunt. Alii sequenti utuntur unguento, ut

℞. *Squamæ æris* ℥. *j. auripigmenti* ℨ. ß. *alum*, *sciss.* ℨ. *ij. Et cum oleo rosaceo in unguenti formam redigantur*. Verùm hoc unguentum propter auripigmentum, quod compositionem ingreditur, venenatum est, & anum potiùs venerare, vel eum pilis denudare, quàm ejusmodi excrescentias absumere potest.

His parùm, vel nihil proficientibus, filo serico, vel setis equinis excrescentias sensim constringunt, donec nutrimento destitutæ siccescant, & decidant. Verùm non omnes vinciri possunt ob latam, & callosam basim. Præterea hic curandi modus dolorem, tumorem, & inflammationem parit, & estò quandòque quæ angustam habent basim, curentur, & non radicitùs, facillimè regerminant.

Quidam ferro præscindunt, verùm ferrum non est tutum propter sanguinis effusionem, tumorem, & inflammationem, & quandòque ita curatæ repullulant. Alii tandem candenti inurunt ferro, sed hoc remedii genus maximè formidolosum est ægris, & anus nimio exquisito gaudet sensu, & facilè intumescere solet, non absque vitæ discrimine.

Harum excrescentiarum curatio iisdem ferè perficitur medicamentis, quæ luem Veneream curant, ut fusiùs de *lue Venerea lib.* 3. *cap.* 17. *De moris, cristis, verrucis &c.* diximus, estò hæc vitia luem conjunctam non habeant, sed utinam hisce nostris in regionibus in pene, utero, & podice simplicia essent, & lui non associarentur! ferè hodiè non inveniuntur hæ tuberositates, tam in pueris, quàm in adultis, quin luis Venereæ sint conspurcationes, vel à conceptionis primordiis, lactatione, præcipuè nefando concubitu, vel in locis, in quibus lue conspurcatus in podice ventrem exoneratit &c. Nihilominùs cum lue convenientiam habent hæ excrescentiæ, si simplices quandòque fuerint: contingunt enim semper à nutrimenti impuritate, ergo nutrimentum mundificantibus eliminantur, commodè itaque luis Venereæ remediis curantur.

Præmissa corporis depletione pilulis mercurialibus pluries à nobis descriptis, posteà topicis producta proscribantur. Optimus erit *pulvis ex alumine usto, sale armoniaco, & viridello ana p. æ. Oleum viridis æris, Aqua salis armo-*

armoniaci n. d. vel spiritus salis armoniaci, spiritus sulphuris per campanam, oleum vitrioli, spiritus salis communis, sed præstat *Spiritus mercurii albus*, quo nos frequenter felici cum successu utimur, bis vel ter has carnes sylvestres tangendo, quas absque ulla recidivæ suspicione persanamus. Qui plura de his vitiis scire desiderat, legat de *Lue Venerea, lib. 3. cap. 17. de moris, cristis &c.*

Si verò luis Venereæ soboles non sint ani condylomata, omnisque generis verrucæ, ficus, mariscæ, mora insensibiliter absumuntur *à cineribus stercoris murium cum vino coctis*, & applicatis; sed præcipuè *crocus metallorum cum aqua fœniculi distemperatus*, & in petiis applicatus, primò dolores sedat, deindè condylomata, ficus, mora &c. insensibiliter resolvit.

CAPUT LXVI.

De Uteri procidentia.

AB ano ad cunnum transitum facimus brevi itinere, nam inter hæc duo orificia parvum est interstitium, quod perinæum anatomici appellant; unde non mirum si aliqui quandòque accipiunt quid pro quo, & in æquivoco volutantur. Post igitur ani mala meritò tantùm de uteri procidentia verba facimus, de reliquis enim libro de morbis mulierum agemus.

Signa.

Uteri procidentiæ signa ex ægræ relatione patent; conqueritur enim de pondere, & tumore instar ovi, nunc minoris, nunc majoris. Quandòque tumor cunni labia aperiendo apparet, quandòque extra labia se videndum exhibet. In principio adest insignis partium dolor, quibus annectitur uterus, lumborum nempe, hypogastrii, pudendi, & circa os sacrum. Si malum diu duravit, ob assuetudinem dolor demulcetur, & solùm quædam ponderis molestia percipitur, & in ambulando impedimentum præbet. Interdùm aluinæ fœces, & urina supprimuntur, ob compressionem. Quandòque supervenit febris, & quandòque convulsio.

Causa.

Procidere uterum putarunt nonnulli, quandò ejus fundus prolabitur, invertiturque propter ligamentorum relaxationem, extensionem, vel ruptionem, & deorsum labitur, ut pars intima extima esset; laxiora, inquiunt, fieri ligamenta à variis causis occasionalibus, ut ab humoris pituitosi effluxu, à nimio fluxu seri, aut sanguinis, diutino fluore muliebri, ab his enim immodicis evacuationibus per uterum factis relaxantur ligamenta, & foras prolabitur. Externæ causæ sunt partus laboriosus, balnea, insessus, linimenta, & omnia emollientia, & refrigerantia, ut pedum, & lumborum refrigeratio, sessio super lapide frigido, sic & potus aqueus, alimenta lubricantia. Diuretica sæpiùs repetita, & exhibita, nimia corporis exercitatio, aut ambulatio pedestris, equitatio, saltatio, tussis, sternutatio &c. Subiti, & graves animi affectus. Excretiones aut suppressæ, aut immodicæ, alvus adstricta, diarrhœa, dysenteria, vel similes causæ, quæ vel è toto corpore, aut parte aliqua ad uterum refundunt. Nonnunquam & sine ulla istarum causarum debilitantur corpora, ut membranis, musculisque vulvam sustinentibus exolutis, contingat uteri procidentia, quod in occidua ætate fieri solet. Vel ligamenta extenduntur à frequenti, & difficili partu, gravi, & onerosa fœtus gestatione. Vel rumpi à violentis causis, ut ictu, casu, vel ponderosi fœtus, gestatione, aut ponderis elevatione, præcipuè post partum, saltatione, partu laborioso, aut abortu, violenta secundarum extractione, sternutatione post partum, vociferatione &c. His de causis uteri procidentiam fieri aiunt, sicut quandòque musculi ani, sphincteres dicti, intestina, omentum è suo loco deorsum labuntur, ut in ramice contingit, & ita matricem sæpè deorsùm ruere, & è corpore propendere, & sicut etiam in sanitatis statu uteri substantia densa, & compacta est, nonnunquam tamen in statu morboso laxatur, ut scrotum. Fundus prolapsus, & inversus carnem propendulam scroto virili persimilem, ovumque anserinum magnitudine æquantem repræsentat, vel quod per vulvæ rimam procidit, ovo struthiocameli simile est, majoris tantùm, aut minoris ratione differens, prout inversionis violentia coegerit. Si cervix prolapsa sit, caro rubens virili glandi cum suo foramine similis extra corpus ante pudendum propendet.

Hanc uteri procidentiam ab omnibus ferè Medicis, tam antiquis, quàm Neotericis hactenùs decantatam invenimus, verùm isti oculos glaucomate offuscatos habuisse credimus, & non mirum si quid pro quo, vel pro cete cancrum aspexerint; aspexerunt namque aliquid rugosi, & membranei ab interiori colli uterini parte versus pudendum propendere, quod pro utero ipso acceperunt, & adhùc quotidiè omnes ferè vulgares vana specie delusi etiam pro utero habent. Resipiscant quæso, imperiti medentes, & his rationibus palinodiam canant.

Uterus parte inferiori duobus ligatur fortissimis ligamentis, quæ illum firmiter retinent, ne superiores comprimat partes, & neque in dexteram, vel in sinistram contorqueatur, & meatum, vel cornu, vel os interius dilatans: quòd si ligamentorum alterum relaxetur, aut contrahatur, contrahitur ad partem dextram, vel sinistram. Hæc ligamenta inferiora quæ processus sunt nervei, teretes, & cavi, ortum habent à lateribus fundi uterini, vasa deferentia contingunt, & ad inguina descendunt per peritonæi productiones, ac ad pubis os devenientes, bipartiuntur, & antequam in latam, & nerveam exilitatem degenerent, una medietas Clytoridi jungitur, altera verò in membranam latam per femoris musculos excurrit. Uteri cervix cum vicinis partibus undique connectitur, anteriùs vesicæ urinariæ, ossibusque pubis beneficio membranarum à peritonæo prodeuntium; posteriùs recto intestino, & ossi sacro, cui toto ductu incumbit, & circumcircà fibris quibusdam vicinis partibus alligatur.

Parte superiore uterus duo habet ligamenta lata, membranosa, ac robusta, sed mollia, ut incremento augescentis sensim fœtus successiva expansione spatium relinquat, quorum primum in lateribus observabile pro expansione quadam peritonæi habetur, estque membranosum penitùs, tamque latum, ut cum tubis, ac testibus, nec non fundo consibulatum, uterum ossibus ilium annectat, vocatur hoc alisorme, ob similitudinem alarum vespertilionum quam refert.

Ex hac uteri anatome constat ipsum ligamentis firmari, & roborari, ut in oneribus ferendis, expellendo fœtu, clamoribus, laboribus, & humorum fluxu ad hanc partem, nullatenùs per relaxationem invertatur, nec minùs hæc ligamenta rumpi possunt, quia à natura non conflata sunt ex charta emporetica. Insuper præter hæc firmissima vincula natura peritonæo totum munivit uterum præter venas, & arterias, quòd si quandòque peritonæum relaxetur, devolvitur, & decidit in partem inferiorem, aliquibus magis, aliquibus minùs. Præstereà uteri figura aliis rotunda statuitur, aliis piriformis, sed estò ad rotundam accedat, quò capacior fit uterus, tamen cucurbitæ fundo optimè assimilatur, quia fundus rectà deorsùm sensim angustiatur, collum verò uteri canalem oblongum, & rotundum repræsentat, inversa cervice: Ex hac igitur figura clarè patet, nullo modo uterum inverti posse, cum ejus fundus amplior sit, & collum angustius, non invertitur; itaque ut mactatorum animalium intestina à laniis invertunrur, non enim si ita procederet restitui posset, & præcipuè illis vanis medicamentis, quibus jactabundi authores uteros prolapsos restituisse gloriantur. Putarunt, credimus, vulgares Medicos per relaxationem, aut ruptionem uterum è sua sede inverti, non aliter ac tibiale invertitur. Non equidem ab ignaro vulgo dissonat, quod inter naturæ miracula connumerant matricem per rimam magnam deorsum non prolabi.

Nos uteri procidentiæ, quam vocant, causam proximam esse vaginæ, seu cervicis uteri annexus fibrosi cum partibus vicinis solutionem statuimus; vaginæ namque uterinæ tunica rugosa est, mollis, laxa, & inæqualis ob rugas orbiculares, (ut major titillationis ab attritu in coitu voluptas percipiatur) nervosæ, sed nonnihil spongiosæ, fungosæque substantiæ: Ut non solùm penem strictiùs amplectatur, ac semen meliùs ad uterum deferat, sed etiam ut partus tempore infantem excludat. Ista membrana rugosa, seu tunica separatur à cervice, vicinas impellit partes, & deorsùm in pudoris sinum detruditur,

tur, ob loci dispositionem fit corpus orbiculare ex hac tunica relaxatione, & versus pudendum invertitur, quandoque extra propendet, quod uterum mentitur bardosque decepit Medicos. Sed quod pejus est, nonnulli imperiti hunc prolapsum quandoque pro uteri hernia suspicantur. Observavimus nos in quadam muliere hanc tunicam totaliter è sua sede divulsam, & gangræna penitus consumptam, in qua post triste fatum culter anatomicus, quia medentes obstinatè uteri procidentia decessisse asseverabant, uterum minimè è suo loco prolapsum patefecit. Causæ occasionales possunt esse omnes illæ, quas in vulgarium causis recensuimus.

Prognosis.

Affectus hic rarò perniciosus est, attamen molestus, & opprobriosus, quia fœminis in deambulando impedimento est, ac Veneris dulcedinem, conceptionem quandoque, & rectam menstruorum purgationem impedit, ac quendam fluorem concitat. Dum recens est, & extra vulvam non procidit, faciliùs curatur, at si diuturnus fuerit in corpore cacochymo, & debili, ac extrà prolapsus, non nisi longo post tempore, & quidem difficulter sanatur. Faciliter in junioribus, quam adultioribus curatur, & præsertim, quibus etsi reponatur, levi de causa iterum procedit. Si dolor, febris, inflammatio, vel gangræna ab aetis alteratione, aut violenta repulsione accedat, si subsequatur mensium suppressio, vel histerica passio, convulsio, & alia gravia symptomata, fœminæ mortis causa est, & præsertim puerperis.

Curatio.

Tota prolapsus curatio potissimum in operatione chirurgica consistit: danda igitur opera, ut id, quod prolapsum est in suam sedem quamprimùm restituatur, & contineatur. Ad hunc finem obtinendum, ægram super dorsum resupinam coxis altioribus dilatatis, reflexis poplitibus, pedibus divaricatis, constrictis natibus, & demisso capite in lecto collocabis. Postmodum admota manu, tumor tepido inunctus oleo comprimatur ab ægra, obstetrice, vel chirurgo, & introducatur, ac in situm reponatur naturalem. Si uteri vagina partium vicinarum compressione nimiùm intumescat, præmittatur clyster, si flatus, vel stercus in intestinis procidentiam adaugeant, si urina in vesica adsit, depleatur. Uterus namque inter intestina, & vesicam suam obtinuit sedem, (ideft inter stercus & urinam) intestina enim, vesica tensa, & repleta repositioni reluctantur.

Si uteri vagina intumuerit ex alteratione ab aere externo frigido, & reponi non possit, adhibeatur fotus ex decocto *malvæ*, *althææ*, *seminis lini*, *fœnugræci*, *florum chamomillæ*. Vel fiat fotus *ex rore marino*, *salvia*, *absynthio decoctis in aquæ*, *& vini partibus æqualis*, *aut coquantur folia*, *& baccæ lauri*, *menthæ*, *flores sambuci*, *summitates artemisiæ in vino adstringente*, & fotus tepidè cum linteo applicetur. Si inflammatio adsit, tamdiu differenda est repositio, donec sistatur. Remisso tumore post fotum, priùs uteri vagina inungenda est mucilagine radicis consolidæ, & postea aspergenda pulveribus, qui asperitatem nullam habent, ne partem lædant, sed glutinandi magis, quàm adstringendi vi polleant, ut

℞. *Mastiches*; *thuris ana* ʒ. *ij. sarcocol. in lact. muliebri nutritæ* ʒ. j. *mumiæ*, *balaustior*, *lacrym. sang. drac. acaciæ*, *hypocystidis ana* ʒ. ß. *f. omnium pulv. subtiliss.*

Tumor sensim, & blandè reponatur, quòd si ægrè succedat, id peragat obstetrix bacillo crassiori obtuso linteolis involuto, vel intrudendo insuper gossypium in se involutum, forma, & crassitudine muliebri sinui respondens, linteoque exceptum, ac vino rubro stiptico imbutum, sic absque dolore, & violentia in propriam sedem devolves.

Commendant aliqui tanquam specificum ad spontaneam vaginæ uterinæ repositionem suffitum *ex pelle anguillæ sale conditæ*, *& in furno exsiccatæ*, *ac in pulverem redactæ*; alii verò *ex stercore bubulo*. Multi naribus admovent beneolentia, & fætida genitalibus subjiciunt, dummodò mulier hystericæ passioni non sit obnoxia. *Rodericus à Castro de morbis mulierum lib. 2. cap.* 17. ad uteri repositionem plurimùm conferre scribit, ut chirurgus cauterium actuale, aut alius ferrum candens manu ostendet, ac fingat eo uterum inurere velit; Ita enim natura contrahitur, & cum ea uterus ipse, tùm etiam quæcumque alia pars extrà prominens. Ad hunc ferè modum *Zacutus Lusitanus* de quadam muliere narrat, quæ ab anno, & dimidio uterum prolapsum habebat summa cum duritie, & post multa, & frustra tentata præsidia nihil proficiens ad ridiculum confugit: supposuit mulieris cruribus mures filo alligatos, quibus positis, & per femora vagantibus, fœminæ metus ingens occurrit, & repentè uterus propriam in sedem reductus fuit, & à malo imposterùm tuta remansit. Verùm pace nostri *Lusitani*, ipse ratus fuit cum *Platone in Timæo* uterum esse animal sensu, & ratione particeps, quod facilè ab alio animali terretur. Quàm medicamentis indiga est vulgarium medicina, ut quandoque feriis incassum tentatis, ad ridiculas inventiones recurrere cogatur pro morborum sanatione! Quidam in hoc affectu vomitorium commendant, quia ad superiora fit humorum revulsio, & esto hoc titulo proficuum esset, nihilominùs alia ratione metuendum est; hoc namque suas exerit vires magno impetu, & conatu; ac non minùs quàm sternutatio uterum pellit. Imo experientia docuit ad partum difficilem, & fœtum mortuum excludendum nihil efficacius esse, quàm vomitorium exhibitum.

Postquam uteri vagina convenienter fuerit reposita, omni industria, & arte procurandum est, ut in suo loco contineatur: Mulier itaque in lecto collocetur aliquantulùm inclinata, cruribus extensis, & ita coaptatis, ut unum alteri incumbat, & per octo, vel novem diein hoc situ consistat. Interim procurandum est, ne alvus segnior, vel laxior sit; nam si fæces duræ sint, vagina in iis egerendis facilè prolabitur, fluida alvus laxat. Duo sunt medicamentorum genera, quæ repositam uteri vaginam in sua sede retinent; quædam hanc in suo loco stabiliunt, & partibus vicinis agglutinant, & coalescere faciunt, ea sunt medicamenta adstringentia, & agglutinantia; quædam verò tantùm vaginam retinent, ne prolabatur, & hæc cura palliativa nominatur. Equidem verò, quæ fit curatio per agglutinationem est vera curatio, nam solius naturæ est agglutinare continui solutionem, & ut hæc rectiùs, & faciliùs perficiatur, ea adhibenda sunt medicamenta vulneraria, quibus in vulneribus consolidandis, & enterocelis curandis utimur. Hæc medicamenta adstringentia, & agglutinantia in hoc affectu cùm internè, tùm externè adhibemus, verùm cautè usurpanda sunt, si menstrua, statis periodis fluant, ne supprimantur, & indè graviora proveniant mala: opportunum igitur hujusmodi remediis utendi tempus est, ubi menstruus fluxus præterit.

Dum sequentia adhibemus medicamenta, quies seriò imperanda est, caveat proindè sibi ægra à vociferatione, jurgiis, omnibusque illis, quæ tussim aut sternutationem concitare valent. Sumat ægra bis, vel ter in die sequentem haustum adstringentem, & vulnerarium, ut

℞. *Herbar. herniariæ*, *pilosellæ*, *stellariæ*, *bursæ pastoris*, *polygoni ana m. j. radic. consolid. maj. dictamni albi*, *tormentill. bistortæ ana p. j. ros. rubr. p. ij. nunc. cupressi num. iv. Fiat decoctio in vini rubei* ℔. *iv. vase optimè clauso.*

Non credibile est, quantùm valeat in uterinæ vaginæ procidentia hoc nostrum decoctum vulnerarium per os assumptum, qui experitur nos vera dicere fatebitur. Imò si per syringam in vulvam injiciet, compendiaria utetur via pro talis affectus sanatione. Ad uteri vaginæ roborationem exhiberi potest sequens pulvis:

℞. *Radic. thapsi barbati* ʒ. *ij. fol. myrti*, *sem. pastinac. domesticæ ana* ʒ. *j. rasur. c. c. & nucis mosch. ana* ʒ. ß. *ocul. cancr. præp.* ʒ. *j. corall. præp.* ℈. *ij. Fiat pulvis*, cujus dosis est ʒ. j. in vino austero.

Ad firmandam uteri vaginam in sua sede, pessus sæpiùs renovandus ea figura, qua vaginam impleat, fiat ex spongia, vel lana, vel gossypio, vel ex petiis lineis, & sequenti imbuatur decocto, & in vulvam immittatur, ut

℞. *Fol. myrt. quercus*, *rubi*, *artemisiæ*, *matricariæ ana p. j. cortic. granator. cupular. glandium ana p.* ß. *balaustior. baccar. myrt. ana* ʒ. *ij.* ß. *succ. acaciæ*, *hypocistidis*, *& sarcocollæ ana* ʒ. *j.* ß. *sang. drac. boli armeni*, *mastiches ana* ʒ. *ij. sumach.* ʒ. *j. alum. rocc.* ℈. *iv.*

Fiat decoctum in paribus partibus vini austeri, *& aquæ ferrariorum.*

Inte-

Interim umbilico, vel sub mammarum regione, aut utroque rene cucurbitulam cum multa flamma sine scarificatione admovent.

Ventri imponunt sequens emplastrum, ut

℞. *Radic. cyperi, bistortæ ana ℥. ij. gallarum, acaciæ ana ℥. ß. nuc. cupress. ossium dactylor. sem. myrtill. ana ℥. j. picis, colophoniæ ana q. s. f. emplastrum.*

Lumborum, & pectinis regioni tale applicant emplastrum.

℞. *Opoponac. ℥. ij. styracis liquidæ ℥. ß. thuris, mastiches, picis, boli armeni ana ℥. ij. ceræ q. s. f. emplastrum.* Vel admovent *emplastrum contra rupturam, vel pro retentione fœtus, vel unguentum comitissæ.*

Fiunt suffitus ex pelle anguillæ, vel ex fœtidis. Suaveolentia, ut ambra, moschus &c. naribus non admoveantur; eorum enim odor non solùm ad nares pertingit, verùm etiam ad uterum, & non solùm præcipitationem inducere, sed etiam caput, & cor lædere, ac hystericas passiones excitare possunt, præcipuè si mulier his obnoxia sit. Prædicta remedia per duodecim, vel quindecim dies continuanda erunt.

Solent vulgares convenientes instituere purgationes, humores pituitosos leniter purgantes, ne uterum denuò præcipitent, post quas decocta exhibent sudorifica *ex radice chinæ, ligno guajaco, vel salsa parilla*; Sed optimum est *visci quercini lignum* admiscere, quod potenter exsiccat. Si hæc quæ attulimus non prosint, thermæ sulphureæ in Puteolano, vel Insula Ænariæ efficacissimum erunt remedium, & rarum, quarum usu multas mulieres convaluisse vidimus.

Quòd si nulla perfectæ salutis spes supersit, tunc uti possumus cura palliativa, qua tantùm vagina in sua sede retinetur; ad hunc finem *Hippocratis Zona* est adhibenda, hac enim sine procidentiæ periculo munitæ mulieres ambulare, muniaque quotidiana exercere possunt, & vagina ab externo non læditur frigore. Paratur autem hæc Zona ad eum ferè modum, quo fasciæ pro hernia parari solent.

In deploratis procidentiis utilissima sunt pessaria in forma rotunda, & tantæ longitudinis, ac crassitiei esse debent, ut citra violentiam intrudi, vaginam tamen, ne iterùm procidat, retinere possint. Formantur commodissimè è lævissimo suberis cortice, aut glomere è filo, vel meliùs funiculo, & in cera liquida intinguntur, & ea obducuntur. Sint lævissima, aliàs attritu suo menstrua alba excitarent, vel naturam ad seminis ejaculationem impellerent, qua necessariò corporis vires debilitarentur. Fiunt perforata, ut menstruorum fluxus, vel falsus ichor ex utero profluens non impediatur. Alligantur que ligula serica, induntur que, ut commodiùs, quandò libet, extrahi possint, quod tamen rariùs fieri debet, & non nisi concubitus tempore. Hoc pessario adolescentulam munivimus, quam tanto malo ita lenivimus, ut à viro compressa conceperit, gestarit, & suo tempore natum in Lucem ediderit. His pessariis munitæ mulieres, vagina ita firmiter suo loco persistit, ut pedes ambulare, currere, saltare, sternutare, vociferari, rixari, equum, aut currum ascendere, pondera elevare &c. possint, & nullum tamen præsentient incommodum.

Bardi vulgares, qui uteri, fundum inverti, & deorsùm prolabi, ac per magnam vulvæ rimam extra corpus procedere imaginantur, pessaria ad columnellæ formam, ut prolapsum uteri fundum in sua sede retineant, efformant, non aliter ac columna fornicem fulcit. Verùm hæc pessaria ad columnellæ modum non habent, ubi suam stabiliant basim, sicut nostra, quæ uteri orificium non excedunt, & sunt depressa, ac perforata, veluti placentula, ac unius transversi digiti cum dimidio crassitiem adæquant, quorum circumferentia orbicularibus uterinæ vaginæ rugis adhærent, ipsamque vaginam, quæ priùs pendula erat, firmiter in suo loco stabiliunt. Multa miranda canunt vulgares de pessario in columnellæ forma, sed non credenda; asseverant namque, ut mulieres conceptum retineant, utero gerant, pariantque absque eò, quòd extrahatur, non impedire, imò etiam, si mulieres priùs propter uteri procidentiam concipere non potuerunt, ut concipiant, auxilio est. Verùm nos adduci non possumus, ut credamus cum tali pessario in uteri fundo mulieres concipere, utero gestare, & parere posse, quin potiùs conceptum, gestationem, & partum impedire, ut consideranti patet. Pessaria juxta nostrum institutum confecta, ante coitum extracta, & post intrusa conceptionem non impediunt, ac gestationem, & partum, quæ si utique concubitus tempore non extraherentur, impedirent, ut faciunt aliquæ devotæ mulieres, quæ intra uteri collum ad cervicem usque, quantùm fieri potest, spongiæ frustulum, vel petiam, ne concipiant, intrudunt, & post coitum extrahunt una cum semine.

Peragrato jam universo microcosmo, ejusque descriptis tumoribus quò ad signa, genesim, prognosim, & sanationem, tempus nos monet exporrectorum ex trunco membrorum, manuum nempe, & pedum de tumoribus simili methodo pertractare, & huic nostro primò chirurgiæ Tomo supremam imponere manum.

CAPUT LXVII.

De Paronychia.

Paronychia Græcè, Latinè panaritium, tumor est ad inflammationem pertinens, verùm quandoque malignam carbunculi, aut anthracis naturam redolet, generatur in digitorum extremitatibus ad unguium latera.

Signa.

Facilè cognoscitur paronychia, in principio enim adest dolor circa ungium radices exiguus, & adhuc tolerabilis, postmodùm augetur dolor vehementissimus, & exquisitissimus, cruciatus intolerabiles, & incredibiles, tumoris, & ruboris præsentia, totus namque digitus maximè tumet, ut quater crassitiem superet naturalem, adest vehemens pulsatio. Quæ accidentia, ut dolor, & inflammatio ob nervorum consensum aliquandò se per totum extendit brachium, & ob nervosæ partis consensum æger nec die, nec nocte somnum carpere potest, hinc deliria, quæ pendent à pericostii inflammatione.

Tantus est in hoc tumore dolor, ut veteres hunc morbum *Rodentem Vermem* appellarunt, quia in ea fuere sententia Vermem in tumore latere, imò eum nominatum magis exasperari, ideòque nominandum non esse, nam vermium instar maximo dolore corrodit, ac intolerabili, sic ut noctes, atque dies ægros torqueat, & noctu maximè; Sed hæc tanquam fabulosa rejicimus.

Num mitis, aut maligna fuerit paronychia, ex accidentium remissione, aut vehementia deprehenditur; ut enim remissa accidentia affectus levitatem ostendunt, sic eorundem vehementia, ut plerumque febris continua, intolerabilis cruciatus, nausea, vomitus, quandoque deliria, lipothymia, vigiliæ, aliaque symptomata, ejusque pravitatem, & malum ostendunt morem.

Paronychia suas habet differentias, nam alia est superficialis, alia profunda, illa cum exiguo dolore tantummodò extremas affligit partes; hæc verò nervos, fibras tendinosas, periostium, & ipsa ossa sævissimis excruciat doloribus. Subjecti ratione alia extimam solùm cutem affligit, alia interiores partes, ut duræ matris procesſum, periostium nempe, & os ipsum furtivo modo cruciat, alia manuum, vel pedum digitos apprehendit. Genuina prope unguem, spuria juxta reliquas partes oritur. Alia in unguis latere, alia in digiti dorso, alia verò in ejusdem ventre fit. Pollex huic malo obnoxius est, seu quod major sit, seu quod præ reliquis injuriis externis, & laboribus sit expositus, præcipuè cum ipse singulorum reliquorum quasi minister, & adjutor existat.

Causæ.

Pro paronychiæ causa assignant vulgares sanguinem adustum, corruptum, & plerumque malignum, quem natura ad digitorum apicem, à jecinore per viarum ambages, intellectui impossibiles, tanquam ad ignobiliorem deponit partem, ac ibi inflammationem parit. Sed hæc vulgarium causa est nimis rustica, & trivialis: non enim docent, quomodò sanguis aduratur, non assignant adurentem, & si aduratur, quomodò non carbonizatur; Si corrumpitur, corruptorem ostentare deberent; in malignam si transit naturam, quomodò transit, & an ista malignitas sit occulta, vel manifesta: occulta quidem, sed quomodo, quandoque in paronychia brevi tempore cane pejus ossa corrodit, quod in aliis ab occulta qualitate morbis non evenit, non assignant.

Nonnulli ad humorum acrimoniam confugiunt, sed quinam sint isti acres humores non benè conveniunt.

Paronychiæ causa est ros ille inter fibras tunicarum, venularum, cœterarumque membranarum in digitorum extremitate diffusus, qui non rectus à partibus illis, vitium contrahit, aciditatem concipit, unde tumor, rubor, & initio levis oritur dolor, cunctatione intenditur, exaltatur aciditas, & in corrosivam, ac realgarinam transit naturam, & non secus ac potentiale causticum, hinc ab exordio sui centrale punctum invisibile ponit, & posteà ardentem concipit tumorem, ac maximis cum puncturis subjectam carnem corrodere incipit cum puncturis subjectam carnem corrodere incipit cum una ichoris guttula, & sensim maculam magnitudinis (O) efformat sub digiti cute, deindè vicinas partes nerveas, & membranaceas, ibidem vasa omnia excidit, & exedit, periostium, & ipsum subjectum os corrodit, putrefacit, & mortificat.

Causæ externæ sunt digitorum contusiones, distorsiones, violentæ tensiones, festucæ digito intrusæ, puncturæ &c. non raro hunc infelicem pariunt fœtum, quam ob causam sæpissimè mulieribus, & viris consuentibus paronychiæ accidunt; cum acubus punguntur, & eò magis cum postmodum aqua punctus digitus humectatur.

Prognosis.

Paronychia, si prava, & maligna fuerit, curatu difficilis est, & non solum ligamenta, vicinos nervos, os, & extremum digiti articulum, sed etiam interdum totam corrupit, & sphacelat manum, & nos mortem ex paronychia fuisse secutam in quamplurimis observavimus.

Curatio.

Vulgares tribus intentionibus, paronychiæ curationem complent, primò, scilicet idoneo victu, quem tenuem, & refrigerantem laudant cum abstinentia à vino, carnibus salsis, frixisque cibariis.

Secundò materiæ antecedentis evacuatione, & à loco patienti retractione, unde in hoc vehementi affectu illicò humorem purgant melancholicum, statimque etiam sanguinem mittunt, non solum semel, sed etiam pluries, prout indicatio melius suadebit, desumpta ex affectionis gravitate, corporis plenitudine, & habitu, ætate, & consimilibus. Locus autem sanguinem mittendi, vel erit ex brachio opposito, vel ex pedibus, servata rectitudine, cum sanguinis missione conspirant frictiones, cucurbitulæ, & alia auxilia. Verùm purgatio secundum eorum opinionem non convenit, cùm sit affectus à sanguine non proveniens, præterquamquòd plerùmque adest malignitas, quæ à circumferentia ad centrum traheretur. Phlebotomia potiùs optimum esset remedium pro tanto morbo, cœterùm vel totus sanguis est adustus, vel tantùm ejus pars; si totus, is qui remanet, est ejusdem conditionis cum educto; si pars, quis pro his spondebit tantum illam educi partem? Si sanguis est corruptus (ut ajunt) eadem militat ratio, præterquamquòd dicant, quomodò per phlebotomiam in naturæ gratiam reduci potest? A privatione enim ad habitum non datur regressus. Si malignus, præter eandem rationem, quæ militat malignitas sanguinis missione non educitur, imò phlebotomia in morbis venenatis est veneno nocentior ipso, cùm ab ignobilioribus ad partes nobiles ipsum trahet venenum.

Tertio tandem localia auxilia patienti digito adhibent, eapropter repellentia, & adstringentia administrant præsidia, quarè digitum patientem in *acetum acerrimum* calidum pluries immergunt. Alii hoc idem præstant in *aqua ferventi*, *ubi fabæ bulliunt*, si verò anni tempus fuerit æstivum, & dolor plurimum cruciet, hoc efficiunt in *aqua gelida*. Quidam utuntur *emplastro de gallis immaturis*, *vel de granatorum corticibus*, *vel linteo madefacto in limonum succo*, & patienti loco applicato. Verùm repellentia, & adstringentia parti affectæ imponenda non sunt, ne humor in parte impingatur, dolor augeatur, & nervi, atque os corrumpantur.

Si inflammatio nimis cruciet, applicant refrigerantia, ut *succum solani*, *plantaginis*, *Umbilici Veneris*, *lactucæ &c.* Vel *ovi albumen cum oleo violarum mistum*. Si dolor affligat, sedantia commendant, ut *lac cum succo hyoscyami*. His peractis, si affectus ad suppurationem tendat, eam adjuvant maturantibus auxiliis, communiter utuntur *adipe suillo pluries loto cum aqua rosarum*, *cui adipem gallinaceam vel etiam recenter lotam addunt*. Nonnulli applicant *fermentum vetus*. Genito pure, expectant ut ex seipso disrumpatur abscessus, quòd si non eveniat, tandem ferro aperiunt, exiguo tamen facto foramine, ne pars exigui caloris multum debilitetur, postmòdum locum digerunt digestivo ex terebinthina, ovi vitello, & oleo rosaceò, ac demùm cicatrizant.

Curativa paronychiæ indicatio consistit, ut stagnantes succi acres, & corrosivi corrigantur, emendentur, immutentur, resolvanturque, quorum assecutione optima medicamenta sunt absorbentia, & diaphoretica in morbi initio, & progressu, ut *stibium diaphoreticum*, *sulphur auratum diaphoreticum*, *tinctura antimonii*, *bezoardicum minerale*, *diaphoreticum in peracutis*, *bezoardicum animale*, *salia volatilia cornu cervi*, *viperarum*, *volatilia oleosa &c.* Purgantia, quæ succos acuunt, emetica, diuretica acriora prorsùs proscribimus. Anodyna sudoriferis, & absorbentibus mixta palmam præripiunt, nam præterquamquòd symptomatibus, etiam succorum, acrimoniæ succurrunt, eos immutant, & corrigunt, ac vi diaphoretica eliminant; coagulatos resolvunt, & fluxiles reddunt; ideòque hæc illis maritando, & hora somni propinanda optimè existimamus. Hujusmodi sunt *theriaca Cœlestis*, *laudanum opiatum*, *essentia opii*, *tinctura Nepenthes &c.* quæ etiam confectiones cordiales recipere possunt.

Non desint intereà topica, quæ sola quandòque sufficiunt apud vulgares. Verùm, ut diximus, repellentia, & acida, tum aquea, & frigida, ut *acetum*, *succus limonum*, *solani*, *lactucæ &c. aqua gelida &c.* in quæ digitum immergunt patientem, exulent, quia succos coagulant, constipant, obstruunt, & ineptos ad refluendum in sua vasa reddunt, ideòque in paronychia omnia remedia applicanda calida esse debent. Sequentia in linteis, madefactis panaritio imponi possunt, ut

℞. *Aquæ theriacalis cum sp. vini* ℥. *iij. camphoræ gr. vj. m.* Vel

℞. *Elixiris vitæ* ℥. *ij. balsam. peruviani alb.* ℥. ß. *m.* Vel

℞. *Balsam. propriet.* ℥. ß. *olei sabinæ* ℈. j. *m.* Vel

℞. *Spiritus V. camph.* ℥. *j. spiritus flor. sambuci* ℥. ß. *aquæ flor. sambuc.* ℥. *j.* ß. *m.*

Paracelsus laudat *vermem terrestrem* omnium maximè vulgarem, quem *lumbricum* vocant, & pluvialem, qui istius tempore extra terram prorumpit, & reverà vermis iste magnam virtutem, & mysterium tantum in se continet contra omne morborum genus, ex morbis orientium, & potissimùm in paronychia digitorum morbo, quæ vermium instar maximo dolore corrodit, unde hunc morbum veteres rodentem vermem appellarunt. Processus ejus ad hunc se modum habet:

℞. *Vermem jam dictum parvum, aut magnum juxta personarum respectum. Nam si homo senex, aut mulier existat, vel dolor ipse magnus, tanto major lumbricus assumendus est, ut morbum ejusmodi superare valeat. Superligandus est linteo digito, vel ei loco in quo dolor maximus existit, & maneat ibidem 24. horas, aut donec vivit: eo mortuo, curatus est morbus, & una cum verme mortuus.* Non quòd hoc per incantationem, idololatriam, aut superstitionem fiat, sed ex naturæ viribus, & operationibus. Inde satis colligi potest Omnipotentem Deum nihil æquè parvum, simplex, vel deforme super terram creasse, contemptum nil, quod in hominum sanitatem esse non debeat. Idem *Paracelsus* commendat remedium ex externis putrefactivis curam agere, *porcorum stercore cum aceto decocto*, & imposito.

Si dolor, & inflammatio angit, hoc convenit cataplasma, ut

℞. *Flor. chamomill. meliloti*, *sambuci*, *& fol. hyoscyami ana m.* ß. *sem. lini*, *fœnugræc. ana* ℥. *ij. coque in lacte vaccino*, & applica. Vel applicetur cataplasma *de mica panis cum oleo papaveris*, quod si neque hoc pacto sedetur, sed adhuc vehementer infestet, prædicto cataplasmati, addatur *hyoscyami succus*, vel in eodem dissolvatur *quidpiam opii* juxta usus exigentiam.

Præstans est remedium *aqua spermatis ranarum*, si digitale ex corio multoties prius ea intus madefacto, & exsiccato, digito imponatur, per duas horas paronychiam enecat. Imò panaritium saltim in *aqua sperniolæ* intinctum, sed in ea immersione tanti excitantur in digito cruciatus, ut nisi patientem manibus fortiter teneas, vix cruciatus ferre possit.

Si

Si paronychia maligna fuerit, ægroto propinanda sunt diaphoretica supra enumerata, præcipuè si anthracis, vel carbunculi naturam redoleat, vel *diaphoreticum Paracelsi cap.* 8. à nobis descriptum, vel alia alexipharmaca passim recensita, quæ venenum, & malignitatem obtundunt, & evincunt.

Si ad suppurationem tendat materia, ea adjuvanda est suppurantibus pluries à nobis descriptis; attamen si maligna fuerit, superponatur *emplastrum filii Zachariæ cum Theriaca* mistum, verùm non expectanda est perfecta suppuratio, & ut abscessus ex seipso rumpatur, nam præterquam quòd malignitas, nunquam coctionem admittit, cutis ea in parte admodùm densa est, & præcipuè quandò æger ob mechanicos labores callosas cum digitis habet manus, ita ut paronychiæ materia, (quæ ut plurimùm maligna esse solet) cùm nullo modo exhalare possit, majorem malignitatis gradum nanciscitur, & quandoque cum digito tumido una manus, & brachium propter doloris vehementiam intumescit, & tunc parum prodest incisio, nisi priùs materia cocta, & in pus conversa fuerit. Præterea ut plurimùm materia altiùs penetrat digitum, nec suppurantia per aliquot dierum spatium adhibita quicquam juvant: incisio igitur statim à principio fieri debet, aliàs ex humorum concursu inflammatio, tumor, dolor, & pejora symptomata excitantur, ac ichor subjectam carnem, imò etiam ossa corrodit.

Fit incisio in interna digiti parte secundum primæ articulationis longitudinem, & occurrit plerùmque macula una, & item altera ichorem, exigua tamen quantitate, exhibens omnis mali causam. Post incisionem abstersо ichore statim linteum madefactum vini spiritu, ubi theriaca dissoluta fuerit, digito applicetur, manui verò, & carpo reduplicatum linteum defensivo imbutum imponatur, postmodùm curatio perficiatur, sequenti abstergenti, & incarnanti, ut

℞. *Aloes hepaticæ* ʒ. *iij. myrrhæ*, *thuris*, *sarcocollæ ana* ʒ. *j. terebinth. claræ* ℥. ß. *mell. ros. col.* ʒ. *ij. m.* Vel ea adhibeantur, quæ alibi descripsimus. Si unguis decidat, scabra renascitur.

Quòd si hæc pars patientis, vel chirurgi negligentia in gangrænam, sive sphacelum transeat, extirpanda est. Mirum, cuidam puero, observavimus, à quo os primæ articulationis pollicis mortificatum volsella extraximus, illæso digito, nisi potiùs naturæ opus ommittere, quæ sæpenumerò sua sponte ossiculum separat.

Si tandem in prava, & fœtida ulcera degeneret, vel in ossium cariem, ut plerumque evenit, ex capitibus de ulceribus pravis, & malignis, ac de ulcere cum ossis carie est consulenda curatio.

CAPUT LXVIII.

De Unguium Pterigio.

SÆpè accidit, ut, aperta paronychia, ex aliquo unguis latere supercrescat caruncula quædam, membranæ instar, dura & nervosa quæ supercrescens, interdùm universum tegit unguem, & ex alio capite ab eodem ungue pungitur, & laniatur, quàm ob causam ingentes sæpè accidunt dolores: hujusmodi caruncula Græcè appellatur Pterigium, Latinè à quibusdam pinnula, ut etiam non raró contingit in oculis, ac ea propter appellatur oculi pterigium, Latinè autem unguis oculi. Id non solùm accidit in manuum, pedumque digitis, sed sæpissimè accidere solet in pollice tum manuum, tum frequentissimè pedum, & licèt hoc malum sæpiùs ex paronychiis occasionem sumpserit, præsertim neglectis, & non ritè curatis, tamen etiam absque eo, quòd paronychia præcesserit, quandòque generari potest, cùm ex alia causa occasionem sumat. Hujusmodi autem pterigium non semper est uniforme, & unius tenoris, sed etiam multiplex, & varium, non solùm quia quandòque est majus, & ferè totum occupat unguem, quandòque verò est mite, & facilè curatu, interdùm verò contumax, & curatu difficile.

Signa.

Pterigium diagnosticis non eget signis; nam, ut diximus, est caruncula seu caro sylvestris in utroque unguis latere tum manuum, tum pedum supercrescens nunc in dextro, nunc in sinistro, verùm frequenter in pedis pollice suam figit sedem. Quandòque ita dolorem infert, ut patientem claudicare cogat, & ichorem fundit.

Causa.

Pterigii causa est nutrimenti crassities, & sordities in parte vulnerata, vel ulcerata extrà fibras in carnem sylvestrem concrescens, ut videre est in ulceribus, quæ unguentorum crassitie tractantur, nisi rectè à sordibus abstergantur, facilè in carneas transeunt excrescentias. Causæ mediatæ esse possunt paronychia, contusio, vulnus, unguis excisio in latere cum carnis portiuncula, calceamenta nimis stricta pedum digitos coarctantia, unguis excrescens, & intra carnis substantiam se insinuans, eamque dilanians.

Prognosis.

Affectus hic periculosus non est, attamen chronicus quandòque esse solet, ac tunc diuturnitate tœdiosus; perniciosus tamen erit si inflammatio in eo excitetur, vel aliquam nanciscatur pravitatem.

Curatio.

Pro curatione tenui instituto victu, si periculosus non sit affectus, sed mitis, & benignus, universalibus non indiget præsidiis, cùm nec febrem, nec inflammationem afferat. Quantùm spectat ad topica parti affectæ applicanda, si caruncula fuerit mollis, & carnosa, primò diligenter est à subjecto ungue separanda, & inter ipsam carunculam, & unguem, imponatur tenuis pulvillus ex filamentis conflatus, imbutus pulvere aluminis roccæ usti. Postmodùm, si fieri poterit, brevior erit curatio, si tenui incidatur scalpello, & locus cicatrizetur pulvere aliquo cicatrizante. Si major fuerit caruncula, ut tota incidi non possit tunc procurandum est, ut sensim erodatur his pulveribus, quos semper felici cum successu præscripsimus, ut

℞. *Salis armoniaci*, *vitrioli*, & *alum. rocc. usti ana* ʒ. *j. m.* Vel

℞. *Pulv. sabinæ*, & *alum. ust. ana* ʒ.*j.m.* Et tandiù hi pulveres applicentur semel in die, donec tota caro absumpta fuerit.

Si dictis pulveribus uti nolumus, poterit absumi caruncula *spiritu salis armoniaci*, quo nullus præstantior in carnibus absumendis reperitur, vel *oleo sulphuris*, vel tandem *spiritu mercurii albo*, aliquo ex his semel carunculam tangendo, cave tamen, ne inflammatio excitetur, vel nimis quàm decet, corrosio fiat. Si unguis nimis intra carnem se insinuet, & curationem impediat, juxta partis exigentiam incidatur. Si pterigium fuerit pravum, & malignum, ea, quæ malignitatem, & pravitatem evincunt, administranda sunt, vitatis tamen purgatione, & phlebotomia, quæ multum nocere possunt, & nulla melior erit curatio, quàm actuali igne carunculam cauterizare, & adurere, ubi incisioni non fuerit locus.

Solet quandòque in hoc affectu sanies quædam subtus unguem colligi, & ibi pervalidos inferre dolores; curandi tunc modus erit; ut quandò unguis ex aliquo latere incidi nequit, adhoc ut saniei prædictæ detur exitus, in medio ungue tenui aliquo instrumento, vel lima foramen aperiatur, per quod prædicta expurgetur sanies.

Breviter hic, & quasi per transennam agimus de ungue sub carnem se defodiente, malum ferè vulgare hisce in nostris regionibus, non contemnendum tamen, quod sæpè atrociora infert symptomata. Fit, cum unguis, præsertim in latere pollicis pedis, nimis excrescit, & in suppositam carnem detruditur, & se insinuat, illiusque continuum solvit, fibras dilacerat, & scindit, ac caro extuberat. Curatio peragitur, si caro extuberans, & spatium illud, quod unguis excavavit momento aluminis usti, vel salis armoniaci exedetur, ut unguis in carnem profundiùs delapsus forcipe tuto secari possit, deindè consolidetur in balsamo proprietatis.

CAPUT LXIX.

De Pernionibus.

DAtur peculiare inflammationis genus, quod à Græcis *chimetlon*, Latinis *Pernio*, vulgò Buganza, hic spirone vocatur: *est morbus pedum ex nimio algore, &calcaneum apprehendit, ac infestat.* Dicitur Latinè pernio à membri pernicie, unde.

Esse pedum dicunt vitium, cui pernio nomen.
Est à pernice membri patientis id ipsum.

Signa.

Sub hyemis initio, calcaneo intensissime perfrigerato, sequitur pruritus, & dolor, unde calcaneus rubet, & intumescit, pernionem in calcaneo esse dicas. Interdum exulceratur,interdùm resolvitur,& licèt æstatis,& autumni tempore cesset, circa hyemis tamen initium revertitur.

Causæ.

Perniones generari credunt vulgares, ex materia sanguinea non sincera, sed aliis admista succis. Ulcus, quod ex ipsis gignitur, non esse uniforme, & unius conditionis asserunt, nam præterquamquòd interdùm majus, interdùm minus, quandòque superficiale, sed interdùm sordidum, interdùm purum, quinimò plerùmque malignum, & non solùm subjectam exedit carnem, sed etiam ossa nudat, & artus devastat: sicuti quædam ex ipsis sunt magis, vel minùs rebellia, vel contumacia, & etiam sæva, & maligna; hinc fit, ut materia, & succi, à quibus excitantur, etiam sint varii, & multiplices, interdum, scilicet mitiores, plerumque verò sæviores, & deterioris conditionis. In specie autem cum majori ex parte pendeant à materia sanguinea, utplurimùm tumores prædicti fieri solent mitiores; cùm verò sanguini admiscetur biliosus succus, quo magis hic fuerit mordacior, eo pariter magis sæva, & dolorosa excitatur affectio, accedens ad naturam phlegmonis erysipelatosi, cum verò eidem sanguini admiscetur salsa pituita, facilè etiam ad ulcus prædicta affectio terminatur magis, vel minus pravum, secundum quod magis, vel minus salsa erit pituita; cum tandem ex melancholico succo ortum ducit affectus, omnium magis erit contumax, & rebellis, & si ad atrabilis naturam accedet, in ulcera prava, & maligna permutatur. Sed ò bella chirurgia! Ecquis idiota una hora nolit chirurgus evadere, & inter *Galenistarum* proceres his quatuor humoribus de tota chirurgia differere? Certè absque labore, & studio, solo hotum humorum commento cum honore hanc medicinam assequi poterit, cum brevis sit, & compendiosa.

Pro causa hujus inflammationis externa frigus hybernum assignant, hoc namque credunt non solum partem reddere debiliorem, & ad recipiendum aptiorem, sed dolorem majorem ad partem facere attractionem.

Pernionum frigus causa mediata est, cujus essentia in motus privatione consistit, tubuli namque per quos succi vertuntur in gyrum, à frigore externo quasi coarctantur, corrugantur, & constringuntur, ac succi adeò tardiùs circulant, ut plus affluxus, quàm commeatus ipsis conceditur. Dùm succi liberum non aperiunt transitum, (non enim totalis succorum transitus feriatur, aliter namque coagulatio, & partis extinctio succederet) & aliqualis datur ingresfus, & is facilior, quàm egresfus, plus infertur, quàm effertur, obstructione partis intumescentia oboritur. Hinc partibus volatilioribus resolutis, reliquæ particulæ stagnantes acriores redduntur, & pruritus, seu formicationis sensus excitatur, cunctatione exaltantur, & fermentationem moliuntur, hinc incalescentiam, & ardorem inducunt, fit dolor à tubulorum corrosione, & ulcus succedit, tanquam ab igne excitatum.

Prognosis.

Affectio hæc multùm molesta, & dolorosa est, nec vitæ tamen periculum minatur, verùm semel in calcaneo sedem figens, postmodùm annuatim brumali tempore redit, adeò ut omni hyeme recidivos producit effectus. Quandòque resolvitur, & quandoque in suppurationem abit, & in ulcus transit sordidum, plerùmque cacoete, & malignum adeò, ut pluries non solùm subjectam carnem, sed etiam ossa denudasse, artus vitiasse, ac devastasse observavimus.

Curatio.

Pernionis curatio apud vulgares in sedando illam congelationem, & frigus extrahendo, velut spontè exhalet consistit. Inepti, quasi frigus esset ens positivum, & non mera caloris privatio! Sed de hoc fusiùs in nostra Pyrotechnia, & alibi. Quasi pernionis causa esset nuda eorum fictitia qualitas! Extracto frigore per calcanei immersionem in aquam frigidam, hic vulgari eorum theoremate obliviscuntur: contraria contrariis curantur. Affectam quidam partem fovent *lacte dulci, in quo cocta fuerint ros marinus, origanum, salvia, rutæ folia, & lauri baccæ*, vel pedes *in aquam calidam* immergunt, *in qua rapa, præcipuè frigore antè congelata, cocta fuerit. Oribasius* commendat *sulphur vivum in tenuissimum pollinem redactum, & cum melle mistum.* Laudatur ab aliis, ut pars affecta aspergatur *cinere calceorum veterum.* Ad idem prædicant *decoctum umbilici Veneris.* Nonnulli commendant *cyclaminis decoctum,* quinimmò *cyclamen excavant, & oleo communi, & pauca cera replent, postmodum ad ignem concoquunt,* & eodem calido affectam illiniunt partem. Vel utuntur *decocto lupinorum in aqua maris,* imò frequentem ablutionem ex aqua maris simplici, actu tamen calidam multùm conferre credunt.

Si pernio exulceratus fuerit, sequens commendant emplastrum, ut

℞. Ol. rof. ℥. ij. succ. cyclaminis ℥. j. ß. adipis taurini, resinæ pini ana ℥. j. colophoniæ ℥. ß. spumæ argenti ℨ. j. m. & cum pauca cera f. linimentum.

Ad idem valere asserunt *folia malicorii, & umbilici Veneris decocta, & contusa, ac unguento rosaceo permista.* Quotiescumque vulgares stercus, & sanguinem non educunt, ad ineptias confugiunt medicas.

Duplex pernionibus curatio debetur, una, scilicet præservativa, ne affectus prædicti denuò molestent, & annuatim recurrant; altera est curativa, quæ vindicandi modum, dùm actu divexant, docet & hæc etiam duplex est, juxta duplicem prædictorum affectuum conditionem, una enim ipsis antequam exulcerentur debetur, altera verò ad eosdem, postquam exulcerati fuerint, dirigitur.

Quantùm ad methodum præservativam spectat, vulgares ex *Aetio* præscribunt *sal subtilissimè tritum cum melle mistum,* & ex eis calcaneum fricant. Laudatur etiam, si accipiatur *myva acida cydoniorum, & hæc diligenter teratur, ac trita admisceatur cum adipe suillo,* & pariter ea prædictum illiniunt locum. Verùm his veteraneorum omissis medicamentis, dicimus multum gloriosius esse hunc tumorem præcavere, quàm eundem curare, unde adventante hyeme, necessarium ducimus partes optimè muniri à frigoris injuriis, & succi in sua vertigine conserventur, ne lædantur, quia hiberno tempore accedente, succi quantulùm crassiores redduntur, canales constringuntur, & permeare nequeunt, hinc succi stagnare coguntur, & affectum producunt. Consequemur præservationem, si succi spiritu vini simplici, spiritu vini camphorato, crocato, vel aqua Reginæ madidi induantur, & benè muniantur.

Pernionum actu infestantium curatio perficitur medicamentis, quæ tubulos à frigore externo coarctatos laxant, & succos crassiores redditos fluxiles reddunt; eapropter calcaneus illiniatur *oleo ceræ, vel ex vitellis ovorum, juniperi, philosophorum, petræ, guajaci, vel spiritu vini simplici, vel crocato, camphorato, fuliginis, formicarum, aqua Reginæ, vel tinctura castorei,* sed horum omnium præstantissimum est *oleum terebinthinæ.* Præstans erit *emplastri de spermate ceti* applicatio. Expertum, & à nobis inventum pro pernionibus infallibile remedium est *aqua vitrioli* calida, qua si bis, vel ad summum ter madefiant, eos curabis, prima namque vice pruritum, & dolorem sedat, ruborem aufert, ac tumorem resolvit, secunda vice, incantamenti instar, morbum curat. Alii sequens parti applicant unguentum:

℞. Sevi cervini, ceræ, ol. violac. ana ℥. ß. m. f. unguentum.

Vel *imple hoc unguento rapam excavatam, coopertulumque ejus abscissam iterùm alliga, & madefacta stuppæ invo-*

involutam ſub calidis cineribus percoque, tùmque in pulticulam tunde, & applica. Vel

℞. *Ol. violac. q. u. frige in eo allium, & expreſſam abjice, oleo verò adde tantundem ceræ, & liqueſcant in unguentum.*

Si perniones in ulcus abierint, & præcipuè ſordidum, ſequenti utere emplaſtro:

℞. *Pulv. gallar. ariſtoloch. rotund. ana ℥. ß. minii ℥. j. mert. meteorizati gr. vj. lithargyr. myrrh. ana ℥. j. ß. camphoræ ℈. j. thuris ʒ. ij. ceræ viridis q. ſ. m. f. empl.*

Vel hujus loco ſubſtitui poteſt *emplaſtrum de Gratia Dei*. Verùm *fodicationum emplaſtrum Paracelſi* optimum erit, & tantùm ſuperpoſitione ulcus curabis, hoc enim ſanguinis ichorem immutat, dulcem reddit, & remanens conſolidat ulcus.

CAPUT LXX.

De Roſeolis.

Alterum etiam peculiare inflammationis genus reperitur, quod hyemis tempore manuum, & pedum digitos obſidet, & angit, ac vulgariter roſeolæ ſimpliciter abſque additamento, ad ſaltantium differentiam, appellantur, & quia in medio macula quædam ſubrubra roſam quodammodò referens conſpicitur, roſeolæ fuerunt appellatæ, quaſi parvæ roſæ. Eſt affectio multum moleſta, pruriginoſa, & doloroſa, verùm nunquam in ſuppurationem abit, vel raro in exulcerationem, nam totum digiti ſpatium apprehendit, nec in una dumtaxat parte colligitur. In hoc diſtinguuntur roſeolæ à paronychiis, quæ in eiſdem cùm manuum, tùm pedum digitis ſæpè excitantur, ut diximus, circa unguium radices, & in iiſdem non levibus cruciatibus ſuppuratio ſequitur; roſeolæ autem præter ungues toto ferè digito potiuntur, & nunquam ad ſuppurationem deveniunt, licèt raro exulcerentur. Ex his liquet roſeolas eſſe tumores inflammatorios, interdùm ſine ulcere ac raro cum ulcere, hyberno tempore, & magis frigidiori, manuum, pedumvè digitos occupantes.

Signa.

Roſeolarum ſigna ex dictis pateſcunt, nam ſunt tumores in manuum, pedumvè digitis ſecundum ipſorum longitudinem, & latitudinem, quandoque botuli craſſitudinem referentes, ad ſubrubrum tendentes, cum moleſta, & ingenti prurigine, quæ ægrum ad ſcalpendum invitat, ac compellit, poſt quod urens in parte calor, & ſubſequitur dolor, ulcere carent, eſtò quandoque, ſed raro ſuperficiale contineant.

Cauſæ.

Roſeolarum cauſa interna apud vulgares eſt ſanguis non purus, & ſyncerus, ſed bilioſus, vel pituitoſus vel melancholicus; externa verò hyemale frigus; verum apud vulgares morbi omnes ex horum quatuor humorum combinatione fiunt, non aliter ac apud *philoſophos Epicureos* omnia corpora ex atomorum combinatione.

Cauſa roſeolarum coincidit cum pernionum geneſi, differunt tamen hi duo affectus ratione loci. Roſeolarum cauſam à mediata rimamur, nam, adventante hyemis algore, in manuum, pedumvè digitis ſucci non totaliter ſtagnant, ſed quoad partem, nec fluiditate priſtina vertiginoſo gyro volvuntur, tùm ob craſſitiem, tùm quia fibrarum tubuli corrugantur. Hinc majori aggeſtione fit obſtructio, ſubtiliores particulæ evaneſcunt, reliqui ſucci in offam craſſam degenerant, & ad circulandum inepti, eapropter majori mole augentur, & cunctatione acorem concipiunt, fit particularum motus inordinatus, acuuntur, & hoſtiles redduntur; unde tumor, pruritus intolerabilis, calor, & dolor in partibus excitatur. His omnibus rationibus addamus oportet, quòd cauſæ externæ non operantur, niſi in diſpoſita materia; oportet propterea, ut præcedat aliqua partium imbecillitas, ob quam excipiendæ activitati externæ frigiditatis, modo jam dicto reddantur idoneæ.

Prognoſis.

Roſeolæ nullam vitæ minantur perniciem, eſtò annuatim regerminent, quaſi *forma Ariſtotelica* de potentia materiæ educantur, adveniente bruma, ſed tantùm pruritus, formicationis, ſenſus, caloris, doloris, & tumoris ratione, ac digitorum deformitate earum curatio expetitur, verùm abſque *Medicorum* lucello.

Curatio.

Omittimus vulgarium de roſeolis curationem, quia vana, & nullius efficaciæ ſunt eorum medicamenta, imò potiùs malum adaugent, quàm aliquo modo leniunt.

Pro præſervatione dicimus partes roſeolis obnoxias priùs benè muniri, antequam algori committantur, ne lædantur; unde manus manicis ex animalium pellibus, & præcipuè ex lutra conflatis defendantur, pedes verò ſoleis, vel ſoccis vini ſpiritu imbutis foveantur, & adhibeantur calcei Gallorum non Hiſpanorum more conſtructi.

Pro noſtra roſeolarum curatione dicimus juxta cauſas aſſignatas, neceſſaria eſſe ea medicamenta, quæ ſtagnantes ſuccos circulantes reddunt, & vaſa corrugata relaxant, & cum roſeolæ, & perniones cognati ſint affectus, illis horum medicamenta, quæ recenſuimus conducunt; eapropter efficax remedium eſt affectos digitos *vini ſpiritu* colluere, hic enim non tantùm præſervat, verùm etiam actualem curat affectum. Optimum præſidium erit, ſi digitos madefaciat æger *infuſione lapidis medicamentoſi* calida, ſed certiſſimum, & infallibile erit *aqua vitrioli* cap. 2. de inflammatione deſcripta, qua nos vulgò utimur; hæc namque irritatum in parte vitæ ſpirituum ſedat, propter anodynum vitrioli ſulphur, quo ſedato, ſcalpendi deſiderium, calor, & dolor feriant, & hinc concretos ſuccos, & coarctatos tubulos, ad priſtinum reddit ſtatum vita, ac tuberoſitas ſubſidet. Commendant multi digitos inungi affectos oleo ex ſeminibus goſſypii expreſſo. Digitos *in aquam ſpermatis ranarum* immergere proficuum experti ſumus remedium. Expertiſſimum medicamen pro roſeolis perſanandis habemus, quod libenter abſque invidia communicamus, hoc eſt *oleum murium recenter natorum per infuſionem* in amphora in ventre equino, vel ſole paratum, quo ſiquis his, vel ſaltem ter affectos inungat digitos, incantamenti inſtar roſeolæ perſanantur. Amabo, nequis deſpiciat, vel irrideat hoc noſtrum medicamen tanquam vile, & abominabile, illud namque in experientiam vocet, & nos vera dicere fatebitur. Is ſciat, Deum Omnipotentem nil abominabile, & deforme in hoc orbis amphitheatro creaſſe, tam contemptum, quod in hominum ſalutem non crearit.

In roſeolarum, & pernionum curatione interna curatio non eſt contemnenda, ſolis namque internis martialibus hanc affectionem abegimus. Igitur quæ obſtructa referant vaſcula, medicamenta adminiſtranda ſunt. Conveniunt etiam ſudorifera, & volatilia, quæ ſtagnantes ſuccos fluidiores reddunt.

CAPUT LXXI.

De Myrmecia.

Illud animal, quod formicam vocamus, Græci *Myrmeciam* appellant, verùm chirurgi pro tumore formicam uſurpant. O miſeram humanæ ſortis conditionem, ſat non fuit omnium malorum lerna undique ſtipari, ni dira animalia talpa, teſtudo, polypus, ranula, lupus, cancer, elephas, & alia acceſſiſſent, ut minimam corporis partem cruciatibus liberam reliquiſſent! Deficiebat exiguum illud animal, formica nempe, ut ſummam humanis ejulatibus imponeret manum! Dictus eſt hic tumor *formica*, quia ad contactum colorem, & punctionem exhibet, qualis ſit à morſu formicæ. Nonnulli cum myrmecia herpetem confundunt, ſed perperam, ut ex utriuſque ſignis quiſque facilè colligere poteſt.

Signa.

Si in manuum, pedumvè digitis, manu, brachio, pede, tibia &c. verrucæ humiliores, inferiùs latiores, superiùs tenuiores, duriorefque, quæ radices suas altiùs figunt una penes aliam, dolorem movent ad contactum, ut fit à formicæ morsu, colore nigricantes, vix magnitudine lupinum excedentes, & ex fricationibus flava emanat aqua, crustæ decidunt, earumque loco renascuntur aliæ maximo cum dolore punctorio, myrmeciam esse censebis.

Causa.

In myrmeciæ assignanda causa vulgares acerrimè contendunt; quidam enim bilem assignant, alii pituitam bili commistam adducunt, alii verò pituitam salsam pro causa materiali constituunt.

Fit myrmecia à sale acuto, & corrodente, in dies namque observamus hoc laborantes morbo, in parte affecta corrosione affici. Quomodò autem hoc fiat, demonstrandum est: *Aristotelis* doctrina multis in locis: *omne enim simile tendit ad conservationem sui similis, tam secundum generationem, quàm secundum conservationem*, in dies namque vidimus, quod homo homines, leo leones generat, & sic de cœteris; contra putredo putredinem, alteratio alterationem facit &c. ergò pari modo in casu nostro erit discurrendum. Tota itaque difficultas consistit in hoc præcipuè demonstrando, quomodò, scilicet in nostro corpore salia generentur acuta, quam doctrinam sat tradidit *Paracelsus in libris de salibus*, pluribus in capitulis, & sic laconicè nos circa hanc materiam discurremus, dicendo, quòd quoties aliqua pars vitalis in nostro corpore persistens, ob prohibitam transpirationem, & ob materiam occasionalem morbificam acutam, & nimis volatilem per cutis poros transpirare non potest, toties nulla interposita mora, eadem pars ordinariam mutans symmetriam ex vitæ indignatione in sal acutum degenerat, unde per fibras transcurrens, alimentum ad talem particulam sustentandam adveniat, cùm eam reperiat plus justo excandescentem, illicò exaltatur, & in acutum convertitur sal, ac fit tumor in suo centro.

Prognosis.

Myrmecia est admodùm perniciosa, ac proindè non solùm difficillimè, verùm etiam diuturnæ curationis; excisionem namque ob latissimam basim, cui adhæret, sine magna exulceratione non patitur, & tandem in fœdam degenerat ulcerationem cum ossis carie, & ægrum in tabem perducere potest.

Curatio.

Totus curationis cardo consistit ad restituendam inordinatam temperiem partem affectam, nec non etiam salia illa acuta à parte tollenda, undè per has duas indicationes, internis, & externis præsidiis myrmecia curatur.

Interna sunt potiones, decocta sudorifica, balnea, medicamenta diaphoretica pluries dicta, quæ salia acuta cicurant, & parti naturalem restituunt constitutionem.

Si ad tabem perductus fuerit æger, *Manna Sancti Angeli montis Gargani, vel nostræ Calabriæ ad ℥. iv. vel v.* propinare possumus, vel si fuerit pauper administrari poterit *syr. ros. solut.* qui pauperum manna vocatur, necnon quamplurima alia medicamenta juxta ægrorum dispositionem, quæ pro tabe diximus.

Extrinseca verò quæ parti adhibentur, sunt unguenta, quæ describuntur, à *Paracelso in libris de Apostematibus. de formica cap.* 38. ut

℞. *Lithargyr. abluti ℥. j. spernioli ℥. j. ß. liquoris barbæ jovis, Suec. ex Nenuphare ana ℥. iij. f. Cerotum sine cera.*

Super pannum illine, & administra per noctem; refrigerat enim & morbum tollit, ut ampliùs non revertatur. Vel alio modo:

℞. *Aquæ rosar. ℥. ij. resolutæ camphoræ ʒ. j. Commisceantur.*

Ad salia corrosiva dulcia, & innoxia reddenda, nullum præsentaneum remedium reperitur, quàm *oleum saturni in cella per deliquium*, vel *sal ejusdem saturni in aqua rosarum solutum*, sed *mel ejusdem* præstantissimum est: ideòque in ulceribus corrosivis, quæ à sale proveniunt, præstans est medicamentum *mel, seu saccharum ex saturno elicitum*, sicut etiam in vegetabilibus saccharum vulgare acrimoniam & rerum amaritudinem temperat, ac corrigit, ita mineralium & mercurii, arsenici tàm in magno, quàm in parvo mundo hoc Saturni saccharum mitigat ac emendat.

Si in ulcerationem abeat myrmecia, & non resolvatur, curetur, ut ulcus, quod si cum ossis carie sit conjunctum, ut sequenti capite regatur.

CAPUT LXXII.

De Spina ventosa.

Non solùm caro suam patitur apostemationem, verùm etiam, & ossa apostemantur, solent enim quandoque manus, pedisvè digitorum internodia priùs mali mineram i. e. inflammationem, & corruptionem in ossibus contrahere, quam circumducta caro in tumorem se attollere. Hoc tumoris genus Græci *Pedarthrocacem*, Latini ossis cancrum, sive ossis sphacelismum, & vulgares spinam ventosam appellant. Miserabile morbi genus, quòd priùs cane pejus ossa, quia densitate sua magis resistunt, postmodùm carnes, quia raræ sunt, exedit, & corrumpit.

Signa.

Oritur in articulis extuberantia, cum prolixo, ac minimo graditur auctu, inibi punctorius percipitur in periostio dolor, sera accedit exulceratio, quia priùs ossa mox periostium, & tandem caro morbi sævitiem sentiunt. Ulceris foramen est valdè exiguum, labiola pallent, materia ex carioso ulcere manans est oleosa, pinguis, & maximè fœtida, aliquando flava, subviridis, sed ut plurimùm tenuis, & fluida, puris ac plus puris ex tali effluit ulcere, quàm ipsa ulceris conditio patitur, ob latentes cuniculos. Caro esse solet mollis, spongiosa, fungosa, at minimè, ut in hypersarcosi ulcerosa est, in superficie sublivida, ac pallida deprehenditur.

Adesse in tali ulcere os cariosum, cognoscitur 1. Autopsia. 2. Ex pure profluente, quod tenue, oleaginosum, flavum, & graveolens est. 3. Si ulcus sit vetustum juxta *Hip. aph.* 45. *sect.* 6. *In ulceribus annuis, aut etiam diuturnis, abscessum cum osse communicari necesse est, & cicatrices cavas fieri.* 4. Si ejus coalescentia sit difficilior, aut post coalitionem sua sponte iterùm aperiatur. 5. Si caro circumducta flaccida pallida, & livida observetur. 6. Si supra turundas, vel emplastra macula nigra appareat. 7. Si admoto specillo asperitas in osse percipiatur, imo si hoc ab illo perforari videatur.

Causa.

Vulgares *Galenici* proximam hujus affectus causam in pituita crassa rimantur, & ad hujus confirmationem in medio statuunt pueros, qui ut plurimùm huic sunt obnoxii morbo; hi enim in hunc incurrunt, qui à parentibus languidis, & pravo habitu præditis vitiosa prima sumpserunt principia; tùm quia infantes, & pueri pituitosi sunt, & ægrè his repurgantur, unde post imperfectas variolarum achorum, lactuminis, vel tineæ repurgationes, facilè in hanc labuntur affectionem: nam illa pravæ conditionis materia non expurgata, ad articulos, tanquam ad emunctoria, vel ad ignobiles partes se exonerat, & hujusmodi in ossibus vitium producit.

Verùm allucinantur, delirantque vulgares in pituita, quæ nunquam ossa exedere assolet, sed potiùs in ipsa spicula obtunduntur. Minùs bardè dixissent, si in pituita salsa cariei causam collocassent, & cum hac etiam extra rem fuissent locuti, sal enim in pituita potiùs conservatur, quàm exedit, nisi fuerit exaltatus. Consultiùs dixissent ab humorum acrimonia, ut sic ossa singulariter cariari. Quod dicunt de infantibus, & pueris esse pituitosos, ideòque post imperfectas variolarum, achorum, lactuminis, vel tineæ repurgationes, facilè in hunc labuntur morbum, verum est hos esse pituitosos, sed non quia pituitosi sunt, in hanc labuntur affectionem, sed quia vias habent nimis laxas, per

quas

quas pituitosus, qui dicitur humor decurrit, nec validam habent expultricem, nam ad expultricem validam efficiendam partium robur, & compactio esse debet aliquantulum densa, & sicca, quæ non reperitur in infantibus, & pueris.

Cariei genesim non per congestionem, sed pravorum humorum defluxum fieri contendunt à cerebro, ventriculo, hepate &c. quia natura in cacoeticis noxios succos à partibus robustioribus perpetuò ad viles, debilesque deponere studet: Sicut in Republica Magnates, & Potentiores in debiliorem plebem gravia deponunt onera. Hi sciant inepti malum esse topicum, & non per descensum, ut chymici loquuntur, à cerebro, ventriculo, hepate &c. impertitum, ut fabulantur.

Cariei causa juxta nostram sententiam in spina ventosa est ros ille in periostio diffusus, qui à partibus illis non regitur, & vitali non illustratur aura, derelictus, & ferè extra vitæ jurisdictionem eliminatus stagnat, vitium, & aciditatem contrahit, unde ab acido intolerabiles excitantur dolores periostii fibras contrahendo, & convellendo, quasi à spinæ punctione, & quia dolores tensivi, ad flatum, sive ventositatem referunt ægri, vulgares hunc tumorem spinam appellavere ventosam. Cunctatione hic ros aciditatus, quia nutritioni, & resolutioni ineptus est, stagnat, & cum succis intus contentis commiscetur, ac necessariò fermentalem concipit motum, intenditur, exaltatur, fitque corrosivum sal, non secus ac causticum potentiale, periostii fibras exedit, gravissimum excitat dolorem, ipsasque corrodendo, & dissolvendo fibras tendinosas, ossium poros invadit, quæ primò dissolvit, corrodit, putrefacit, & mortificat, tandem carnem exedit, fitque ulcus. Eodem pari modo caries ulceribus diuturnis, tanquam pessimum symptoma, accidere solent, ab ulceris acido exaltato in sal corrosivum, & causticum, quod in primis carne, venis, ac nervis exesis, ossa tunc cariosa fieri necesse est, ut *sect. 6. aph.* 45. *Hip.* inquit.

Prognosis.

Spina ventosa curatu difficilis est, diuturna, & periculo plena, præcipuè in corpore debili, & pravis scatente succis. Perniciosa est, ubi juncturas, atque ossium capita, quàm ubi internodia corruptione laborant, apprehendit, utpotè quibus remedia cariosum superantia os commodè non applicare licet. Pessima tumoris soboles, siquidem multis confirmatum est experientiis, omnes sic ferè affectos, ac in puerili ætate constitutos, radicali humido dissipato contabescere, & miserabiliter vitam finire; pus namque infinitè profluens, ægrum cum morbo commoriturum portendit, præsertim si cum aliis malis indiciis enervatæ languentis vires appareant, & principali morbo necrosis accedat. Hoc tumoris genus exercitatos, & eruditos exquirit chirurgos, illosque acriter fatigat, omnem solertiam habet irritam, & curantis hominis omnem eludit, irridetque laborem; eapropter tenellos infantes à matris ubere rapit, quòd si quandoque aliquis supervivat, à mutilatione non evadit, & si curantis chirurgi solertia mutilationem effugiat, vix saltim vitari potest, quin in motus abolitionem, aut depravationem incurrat. Verùm tanta ægrorum laniena non chirurgiæ culpa, cum ipsa conjecturali modo non procedat, sed nudam contemplandam, & manibus palpandam se exhibet, provenit, verorum professorum defectu; sunt chirurgi Neapolitani vulgares (paucissimorum pace sit dictum) qui legere, & scribere nesciunt, ac parum, vel nihil à tonsoribus distant, & quod magis dolendum, non reperiuntur hodiè tonsores, nam omnes sunt chirurgi.

Curatio.

Vulgares spinam ventosam hac methodo curant: si patientis vires fuerint enervatæ, tunc totum opus naturæ committunt, & interim optimos cibos, maximique nutrimenti exhibent (verum *corpora impura quò magis nutries, eò magis lædes,*) donec constantes evadant: si verò validæ fuerint, patientem purgant *pilulis de tribus*, vel *Arabicis*, vel meliùs propinant *syrupum de spina cervina*, qui ab articulis trahendi energiam habet. Deindè sani cubiti venam secant, sed qua ratione id faciunt, ipsi videant. Ad exsiccandum pravos humores in corpore genitos, qui malum perennare possunt, *salsæ parillæ, & radicis chinæ cum guajaci cortice decoctum* ad plures exhibent menses.

Si tumor non sit ruptus, illum aperiunt, ut ossa observentur denudata, non quidem ferro, ne nervosa attingantur corpora, sed parvo facto foramine, *gentianæ radice*, vel *mitioribus causticis* patefiant, ubi derecta apparent; ossis corrupti partem auferunt, integrumque conservant. Auferunt ossa duplici modo, vel chirurgia, vel medicamento, hoc namque naturam ad ossis cariosi sequestrationem irritari dicunt, quia osse carioso existente, ulcus sanari, carnem sanam supercrescere impossibile est. Tollunt ab osse cariem scalpro excisorio cum malleo, statuariorum more. Si ossis caries altius descendat, os perforant terebra, tribus, vel quatuor in locis scalpro percurrendo cum malleo à foramine in foramen. Totum corruptum os ablatum esse signum esse dicunt, quando cruor succedit, & tunc ab opere cessant.

Quandoque os cariosum adurunt, ut corruptum omni alimento, & humiditate destituant; ablato enim nutrimento, naturam faciliùs sequestrare, quæ sequestranda sunt, ajunt. Idem perficere dicunt medicamenta siccissima, & frigidissima, qualia sunt ex *hyoscyami foliis, & semine cum atramento sutorio usto contusis*. Similiter *radix ireos, peucedani, aristolochiæ, folia ficus, papaveris sylvestris, euphorbii, squama æris, ærugo, aqua aluminosa magistralis*, qua sæpius os cariosum madefaciunt, & cariem absque dolore curare scribunt. Vel tandem ferro candente os adurunt, quia ignis maximè omnium exsiccat, & corroborat, & adustionem tamdiu repetunt, donec perficiant opus. Verùm candens ferrum dolorem, fluxionem, & inflammationem excitat, & ob loci affecti angustiam non rectè adaptari potest, ac proindè caro exuritur, & nervosæ partes læduntur. Sed ne ichor ex ustione resultans, circumsitas lædat partes, tenuissimis filamentis, vel tenerrimis spongiis illum excipiunt. Ustionis terminus est, donec os prorsus siccum fiat post ustionem decenter factam, os ab inflammatione, & dolore vindicant *aqua rosarum cum oleo rosaceo, vel violarum, ovi albumine* stuppa exceptis, & applicatis, postmodum sedato dolore, & vindicata inflammatione; ad ossis separationem procedunt, & tandem sarcoticis ulcus carne replent.

Pro nostra spinæ ventosæ curatione dicimus, quòd quo citius curatio instituitur, eò melius perficitur, nec exulceratio expectanda est, sed à tumore inchoanda, ut materia corrosiva in eo contenta educatur, & ossium caries per abditos cuniculos non crescat eundo, nec alio modo ossa à carie liberari possunt, nisi ad ea perveniatur: ante omnia igitur eò incumbendum est, ut per incisionem ad partem affectam deveniamus, ad ossa carie affecta denudanda, quod etiam militat de rupto tuberculo, ut ossa cariosa sub oculos veniant, verum magna solertia id faciendum, ne venas, arterias magnas, membranas, & tendines discindamus. Hinc statim cultro incisorio simplici utendum est, nec cunctandum, ne malum pejoret, imò ulceratio cum suis labiis induratis aperienda est, & abscindenda: sectio itaque per ossis longitudinem usque ad ipsum os facienda est. Si patiens cultrum exhorreat, causticis benignioribus res peragenda est, & inducenda est eschara, quousque os denudatum appareat, tunc medicamenta os lævigantia adhibenda sunt; non enim natura os periostio amicit, donec cariosum persistit, ideòque pars cariosa tanquam mortua separanda est à sana, & viva, cum qua nec coalescere, nec diu subsistere potest, quin eandem itidem inficiat, & ad parem sensim deducat cariem.

Ossa lævat præ cœteris *spiritus mercurii albus, deinde spiritus salis armoniaci, vel sulphuris per campanam*, qui juxta curantis libidinem bis in die repetatur, & quidem plumaceola in eo imbuta imponantur; hi namque spiritus volatilitate sua, qua agunt, ossa lævigant, & corrosiva salia hebetant. Celeberrimum est remedium, quo *Paracelsus* ossa corrosa restituit, ut

℞. *Ol. de camphora per albumen ovi præparati, & ol. caryophyll. ana* ℥. ß. *m.* & utere.

Præstans est euphorbii tinctura n d. qua nos in hoc affectu utimur, ut

℞. *Euphorbii* ℥. ij. ß. *radic. peucedani, aristoloch. rotund.*

tund. bryoniæ ana ℥. ß. *myrrhæ*, *& aloes ana* ʒ. ij. *caryophyllor.* ʒ. j. *Infunde in aquæ Reginæ Hungariæ* ℔. ß. *per quinque*, *vel sex dies*, *deinde colaturam serva*. Tinctura hac placentulæ ex filamentis imbutæ bis in die in ossibus cariosis repetantur quousque os læve appareat, & periostium supercrescat. Vel ossibus cariosis applicari potest *bryonia trita*, *vel aristolochia rotunda* in cataplasmatis forma, vel *peucedani radix* in pulverem imposita, vel tandem *euphorbii pulvis*, (gummi est euphorbium) verùm magna cautio in hujus applicatione adhibenda est, nam penetrat, inflammat, exulcerat, & violenter abstergit, ideòque eo utentes, ne vicinas corrumpat partes, necesse est linimentis, aut ceratis communire corpus quo ossa investiuntur.

Nonnulli in ossis cariosi curatione, parùm supradictis remediis proficientibus, ad ignem actualem confugiunt, & reverà, quod non sanat ignis incurabile est, juxta Hip. aph. & sic sæpè succedere solet curatio; verùm, quia ægri pavent, timentque ignem, & persuaderi nequeunt ossa non sentire, non semper hæc operatio perpetrari potest. Verumenimverò estò ossa non sentiant, partes ossibus vicinæ, membranæ, tendines, nervi & similes ab actuali igne læduntur, & intolerabiles patiuntur dolores, augeturque malum ex frequenti ignis applicatione, nam una vice id præstare non potest, nec laudabilem effectum producere solet. Tandem nihil proficientibus generosis, optimisque remediis, nullum est certius, & utilius, quàm ignis, modò ab experto chirurgo ustio instituatur, & deindè os igne actuali aduratur, & ne dolores, fluxiones, inflammationesque insequantur, ac membranæ, tendines, nervi &c. attingantur, lædanturque, muniantur oportet, & deindè olivare cauterium ignitum per ferreas, aut plumbeas fistulas injiciatur, quæ ne incalescant, plures esse oportet, sæpeque mutentur.

Præter topica, interna medicamenta ad curationis festinationem propinari debent, inter quæ lenia cathartica commendamus, & præcipuè sequentem Barbette compositionem magnifacimus, ut

♃. *Rad. consolid. maj. osmund. regal. chinæ*, *salsæparil. ana* ℥. j. *cortic. lig. guajac. ras.* ℥. ij. *rhabarb. opt.* ʒ. vj. *fol. sen. mundat.* ʒ. x. *agarici leviss.* ʒ. vj. *caryophyllor.* ʒ. j. *cinnam.* ʒ. ij. *Infusa horis* 24. *in suff. quantitate aquæ hordei tepidæ coque lento igne*, *& expressioni* ℔. *iv. adde*.

Syr. de symphytos Fernel. ℥. *iv. m. f. apozema*. Sumat ejus æger ætatis adultæ ℥. iij. iv. v. leniter, purgabit, curationem promovebit, & à novo morbo præservabit.

Intereà ea non desint medicamenta, quæ falia corrosiva cicurant, attenuant, resolvuntque per diaphoresim, aliosque naturales ductus, & sic facilè os cadaverosum ad expulsionem sollicitatur, hujusmodi erit *chinæ*, *ligni visci quercini*, *aliorumque lignorum decoctum*, similiter *antimonium diaphoreticum*, *sal volatile viperarum*, *c. c. cardui sancti*, *succini*, *eboris &c.* Sed lege *Tomum 2. de Ulceribus cap.* 21. ubi fusiùs agimus *de Ulcere cum ossis carie*.

CAPUT LXXIII.

De Clavo, *& Callo*.

JAm tandem, Superis faventibus, à capite ad extremos corporis artus sensim devenimus ad manus, scilicet & pedes, quorum duos hic tantùm describemus tumores, clavum nempe & callum. *Est clavus dura quædam excrescentia*, *colore albicans*, *rotunda*, *quæ clavi capitello non absimilis cuti infixa videtur*, *ut clavus ferreus pungit*, undè ipsi nomen obtigit, ac plantis, digitisque pedum enascitur; *callus verò est quædam summa cutis durities in volis*, *manuumque digitis*.

Signa.

Clavus facilis est cognitu ex tuberculo duro profundiùs in pedis digitis, vel planta latente; præterquam quòd ex ægri relatu patescit. Patet etiam, quòd centrum quoddam veluti foramen, seu punctum habeat, forma sit rotunda, & clavi capitelli instar est cuti infixus, ejusque durities ad periostium usque penetrat, dolore interdùm pungitivo ita furit veluti clavus ferreus infixus, ut gradienti molestiam ferat.

Callus visu, & tactu cognoscitur, cutis namque dura, & fere ossea est, doloris expers, & esto cultro abscindatur tactus sensus est abolitus.

Causæ.

Vulgares *Galenici* clavum ab humore pituitoso, & melancholico fieri existimant, mediante calcei pressura, attritu, intertrigine, labore &c. De callo verò eandem repetunt næniam, produci namque ab eisdem humoribus, pituitoso, scilicet & melancholico etiam credunt, mediante pressu, attritu, intertrigine, labore &c. Verùm modum, quo clavus, & callus oritur, non docent. Maledicti sint tales humores, qui tot veterinarios fecere chirurgos.

Clavum fieri existimamus, à prohibita transpiratione per impeditum fibrarum motum, quæ à corpore duro comprimuntur, quasi dilacerantur, situmque mutant, quibus pressiùs sibi invicem coagmentatis, ac superimpositis, & coacervatis, sub ipsis nutrimentum per poros evaporari solitum post nutritionem, aggestum per arcta interstitia evaporari nequit, & in clavi duritiem abit. Causæ externæ, & occasionales sunt compressio à novis, & arctis calceis pedum digitos comprimentibus, & coarctantibus, multa, & diuturna ambulatio, ac continua statio.

Callus oritur ab impedito fibrarum motu subcute, quæ ab instrumenti durioris, & insoliti contrectatione comprimuntur, situm mutant, invicem conglomerantur, & exsuccæ fiunt, quia succus alimentitius post manuum sustentationem per has fibras, & indè per cutis poros obliteratos insensibiliter resolvi non potest, hinc cutis spissior evadit, & tandem in callum, eo loci ubi congestus fuit, convertitur. Occasionales causæ sunt diutina instrumentorum laboris contrectatio, ut sunt ligo, aratrum, bipennis, grandiores mallei &c.

Prognosis.

Clavus non est curatu facilis, nam quando semel est natus, vix sponte evanescit, sed duriuscula, & solida radice semet intrò figit ad periostium usque, & ossea membrana constare videtur, chirurgum spe sua frustatur, unde post dexteram excisionem semper recrescit, dolorem sæpiùs movet, & claudicare facit; at si incautè exscindatur, maximum periculum oboriri potest, ut spasmus, convulsio, delirium, quæ symptomata acerbum excipit funus.

Callus recens, cùm ut affectus cutaneus, facilè curatur, nullumque infert periculum, nisi incautè exscindatur, præter manuum defœdationem; inveteratus verò difficillimè, cùm fibræ semel unitæ, & constrictæ iterum dissolvi, dilatari non possint.

Habere in manibus callos, *& in pedibus clavos*, *bonum*, quia à chiragra, & podagra liberat; significat enim manibus labores exercere mechanicos ad communem vitæ usum necessarios, & pedibus ire ad comparandum ea, quæ ad vitæ sustentationem spectant, adimpletur sic Catholicum illud Dei præceptum: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*, id est in manuali labore sudorem, exprimente vitam perages. Verùm sunt quidam in hoc mundo homines, qui sine molestia, delicatè, molliter, & voluptate, ita aliena vivunt quadra, ut probrosum, & indecorum existimationi censeant, instrumenta mechanica summis attractare digitis, ne expolitæ, leves, & rugosæ obcallescant manus, imò odoratis saponibus, aquisque cosmeticis eas abluunt, ut cutis asperitatem leniant, lævem, subtilem, & nive candidiorem reddant, sed horum manus non possunt, non putere rapinis. Sed quod magis, sunt alii, qui plebeiorum more pedibus ire per urbem molestè ferunt, ne in pedibus clavos contrahant, & ut suum statum, & nomen præferant, magnificis vehuntur equis, & carpentis ad loca quæ petunt, estò paucissimis distent passibus. Nonnulli uno trahuntur equo, sed *trahit equus asellum*, alii ob grave peccatorum pondus ad unum trahendum virum, duo equi, vel quatuor, vel sex requiruntur. Sed justus Deus hos suos castigat servos, eorumque plerosque invisibili carnifici nempe chiragræ, & podagræ tradens.

Cura-

Curatio.

Calloſas manus vulgares curant per emollitionem, tenendo eas in aqua calida ſimplici, vel in decocto, vel balneo ex herbis emollientibus, deindè callum novacula abſcindunt, vel abradunt. Vel emplaſtro de mucilagine emolliunt, eumque deindè ſcalpro auferunt. Nonnulli ad cauteria potentialia confugiunt, verùm magnum vitæ periculum inferunt, ac proindè meritò repudiamus.

Clavum duplici modo curant vel medicamentis, vel inſtrumentis. Balneant pedes decocto ex herbis emollientibus parato ad plures dies, poſtmodùm in ſubtiles taleolas clavum exſcindunt, abſque eo, quod hæmorrhagia excitetur, demùm ad plures dies *folia ſedi majoris viridi pellicula exuta* bis in die applicant, repetuntque. Alii *nigellam ex vetere urina* imponunt, loco priùs ſcarificato, vel *mel cum alumine decoctum* ſuperponunt. Commendant *emplaſtrum viride*, *vigonis cum quadruplo mercurii*, *gratia dei*, *diachyl. cum gummatibus*. Nonnulli exciſionem moliuntur, alii cauſticis utuntur, & ſequens multùm extollunt,

℞. *Cantharidum*, *vitrioli*, *& caſtorei ana* ʒ. *ij. cum terebinth. m. & f. emplaſtrum*, & clavo balneato imponatur. Vel hoc alio modo:

℞. *Fæcis vin. uſtæ*, *Calcis nondum aquam expertæ*, *viſci ana* ℥. *j. cum lixivio m.* & clavo applica. Sunt qui *ſulphur citrinum pulveriſatum* clavo inciſo imponunt, attamen priùs locum gummi ammoniaco muniunt, & deſuper bis, vel ter accendunt, & deindè cum radice clavum extirpant. Verùm hæc remedia pro curando clavo ægrum interficere poſſunt, excitant namque inflammationem, gangrænam, & tandem necroſim.

Noſtra de callo curatio conſiſtit, ut fibræ naturalem adipiſcantur ſitum, & alimentitius ſuccus poſt partis nutritionem inſenſibiliter reſolvatur, ad quem finem præter interna, volatilia ſuccos attenuantia, externa topica emollientia fibras cataplaſmata conducunt, ut *ex floribus chamomillæ*, *meliloti*, *ſeminum fœnugræci*, *foliorum malvæ cum lacte cocta*, & ſæpiùs applicata. Non deſint balnea, & manuum immerſiones, ex emollientibus parata, ut poſtmodùm callus abſcindatur. Laudatur *ſuccus ſedi majores*, *vel nicotianæ*. Summoperè conducit, ut callus *ſpiritu vini camphorato* affricetur, vel ſi *gummi ammoniacum ſolutum in ſpiritu vini*, & iterùm applicetur. Multùm valet *ceratum de ſpermate ceti* callo impoſitum, quod multis experimentis comprobatum habemus. Sed ad quid in manuum callis tempus terimus, cùm chirurgi nunquam cenſum quotidianum in his fundare poſſint?

In clavi curatione eadem quæ in manuum callo prodeſſe diximus, uſurpare poſſumus, cùm amborum affectuum ferè eadem ſit geneſis, dummodò clavus altas non fixerit radices; eapropter *oleum lini tepidè* illitum; vel linteum dicto oleo imbutum, & ſuperpoſitum, priùs tamen clavo profundiùs inciſo, nunquam ægrum fefellit. *Radix bugloſſæ contuſa*, & ſuperpoſita mirandum præſtat effectum. Admiraberis linteum *ſanguine menſtruo* tinctum, & clavo ſuperimpoſitum. Multùm prodeſt *emplaſtrum de Galbano Mynſichti*. *Martinus Rulandus* in clavis eruendis valdè commendat tanquam ſecretum ſequens:

℞. *Ol. ſulph. per campanam* ℥. ſs. *lapidis corroſivi*, *vel ſalis alkalis* ʒ. *ij. ſem. hyoſcyami* ʒ. *j. opii* ℈. *j. tere*, *& m. f. magma.*

Non eſt credibile quanti ſit pro pedum clavis curandis hoc noſtrum ceratum, quod hactenùs pro ſecreto habuimus, at nunc ingenuè communicamus, ut

℞. *Gumm. ammoniaci*, *& galban. cum ſp. vin. ſolut. & inſpiſſat. ana* ℥. *j. euphorbii* ʒ. *j. alum. uſt.* ʒ. *j.* ſs. *virid. æris* ʒ. *ij.* ſs. *merc. dulc. unius ſublimationis* ʒ. *ij. ol. euphorbii*, *& ceræ citrinæ ana q. ſ. m. f. ceratum ſ. a.*

Aliqui chymiaſtri ad corroſiva confugiunt, ad *Lapidem ſcilicet*, *infernalem*, *vel oleum antimonii*, *oleum mercurii meteorizati*, *ſulphuris*, *vitrioli*, *butyrum antimonii*; Verùm hæc medicamenta, quia corroſiva ſunt, & non tantum fibræ nerveæ ab his irritantur, ſed quidem diſcinduntur, corroduntur, & uſtulantur, meritò, cum arſenicalibus conſtent particulis, repudiamus.

F I N I S.

D. CARO-

D. CAROLI MUSITANI PHYSIATROS PROFESSORIS TRUTINA CHIRURGICO-PHYSICA.

LIBER UNICUS DE ULCERIBUS.

CAPUT PRIMUM.

Quid sit Ulcus, & quod ejus subjectum.

GAlenus 3. *meth. c.* 1. Ulcus à vulnere non distinguit, sed utrumque per *continui solutionem in parte carnosa factam* definit: Verum differt ulcus à vulnere, primò quia vulnus semper à causa externa vulnerante infligitur, ulcus verò à causa quidem externa occasionem habere potest; sed semper à causa interna, vel in toto corpore, vel in parte existente fovetur. Secundò, vulnus est continui solutio recenter facta, ulcus est solutio continui diuturna. Tertiò, vulnus in ulcus abire potest, ulcus verò nequaquam in vulnus. Quartò, vulnus strictè sumptum est, cum in loco vulnerato nullum aliud accidens accedit, præter continui solutionem, ulcus verò dicitur, cum præter continui solutionem in parte soluta, vel in toto illius solutionis causa fovetur. Quintò, in ulcere semper aliquid de parte affecta imminutum, vel amissum est, si non plus, saltim cuticula; semper enim in ulcere aliquid in parte aufertur à causa erodente, & esto quandoque superflua excrescat caro, tamen cutis, vel ipsa caro naturalis deest, & ulcus illud non est simplex morbus, sed compositus, & cum magnitudine aucta conjunctus.

Possunt cum ulcere varii morbi, ut intemperies, inflammatio, erysipelas, caro supercrescens, & alii conjungi, qui tamen ad ulceris essentiam non pertinent, & auferri possunt, ulcere manente, cujus essentia solum in continui solutione cum partis affectæ aliqua diminutione consistit.

Hinc fas est ulcus definire, quòd sit *continui solutio à causa crescente in aliqua corporis parte, cujus solutionis causa, vel in ipsa parte ulcerata, vel in toto corpore, tanquam mediata conservatur cum imminuta magnitudine.*

Sextò differt ulcus à vulnere, quia ulcus ut plurimùm provenit à prægresso abscessu, vel vulnere perperam curato. Tandem, vulnus est continui solutio recens ab externis causis cæsim, vel punctim, vel ruptim illata, & semper cum sanguinis profusione contingit; ulcus verò ab internis causis erodentibus producitur, quibus non instantanea violentia, ut in vulneratione, sed lenta erodentis humoris in tumores, & apostemata collectione, comunque purulenta erosione fit continui solutio, è qua non sanguis, ut ex vulneribus, sed pus, vel sordidum, putridumvè liquamen, saniesve, effluit, vulnera tamen perperam curata non rarò in sordida, & putrida degenerant ulcera, quæ tùm ab iis, quæ ab internis proveniunt causis, non differunt.

Ulceris subjectum sunt omnes nostri corporis partes, præcipuè molliores, seu carnosæ, quarum continuum erosione ita solvi, & quavis à causa exedi potest, ut difficulter coalescat; ossa tamen excipimus, quæ ad cariem pertinent. Carnis vocabulo non modò propriè dictam musculosam, quæ afficitur, sed latè dictam, qua intestina, vesica, & alia viscera constant, comprehendimus. Item glandulas, quæ sunt veluti naturæ cribra, & in partes carnosas semper aliquem immittunt succum; ductus Lymphaticos, rami quorum in carnosas, & membranosas immediatè inseruntur partes; similiter omnes membranas, venas, arterias, fibras, nervos, tendines, &c. complectimus. Perpetuò tamen una pars præ altera erit magis disposita, & præcipuè ubi plures sunt ductus, copiosiores sunt succi, & frequentiora sunt ulcera, ut in inguinibus, abdomine, ano, utero, perinæo frequentius eduntur.

CAPUT II.

De Ulcerum differentiis in genere.

ULcerum differentias prolixè proponit *Gal.* 4. *meth. med. cap.* 20. easque quinque esse docet, scilicet à figura, quantitate, atque æqualitate, & inæqualitate, à tempore, & loco.

Differentiæ ulcerum à figura pendent, cùm ea obliqua sunt, vel recta, vel tortuosa, vel rotunda, vel oblonga, vel in superficie lata, & circa fundum angusta, vel in superficie angusta, & circa fundum lata.

Secundùm quantitatem, vel magnitudinem differunt ulcera, vel in eo, quod sint magna, vel parva, majora, vel minora, longa, vel brevia, in superficie residentia, vel in profundum penetrantia.

Ab æqualitate, vel inæqualitate oriuntur ulcerum differentiæ, cùm ea vel æqualem, vel inæqualem habent circumferentiam, labra vel plana, vel depressa; profundum est, vel scabrum, vel planum; orificium in medio, & in profundo vel æquale, vel latius, vel angustius.

Differentiæ à tempore sunt, ut vetustum sit ulcus, vel recens, exigui temporis, vel diuturni.

A loco tandem, si in cute sit ulcus, vel in musculis, si in musculorum capitibus, vel in eorum medio, si in arti-

articulis, vel in carne, vel glandulis, vel emunctoriis, si tandem in visceribus, vel in eorum quolibet: locum nunc esset proponere, ut à qualibet dictarum differentiarum indicatione ulcerum curatio desumi debeat, ac proinde sufficiat nos docuisse frequentiores ulcerum differentias: nam cùm de eorum curatione sigillatim agemus, hujusmodi differentias commemorabimus, ut congruens sit medicaminum applicatio, pro cujuscumque ulceris differentiæ necessitate.

CAPUT III.

De Accidentibus, quæ ulceribus superveniunt, vel ea comitantur.

MUlta accidentia ulcera comitantur, vel iis superveniunt, quæ ulcerum curationem vel variant, vel immutant; non ergò à re alienum erit prædicta accidentia comitantia, vel supervenientia hic enumerare. Comitantur itaque ulcera, illisque superveniunt dolor, punctura, pruritus, inflammatio, intemperies, reysipelas, œdema, durities, varices, tumor, coloris depravatio, putredo, sordities, vermes: malus odor, fluor ichorosus, saniosus, callus, fungus, sinus, fistula, ossium caries, indolentia, folliculus, cancer, lupus, noli me tangere, gangræna, sphacelus, aliaque similia, quæ ulceribus conjuncta, unumquodque illorum distinctum curationis exigit modum. Operæ pretium faciemus, si notata jam accidentia ulceribus supervenientia memoriæ mandemus, nam cùm de illorum curatione agemus, hujusmodi accidentia commemorabimus, ut eorum rationem habeamus, quia illorum unum quodlibet, dùm ulceri conjunctum observatur, proprium & specificum exigit remedium.

CAPUT IV.

De Ulcerum speciebus.

DIversæ ulcerum species emergunt vel ab ulcerum excrementis, vel accidentibus supervenientibus, vel comitantibus. Excrementa, quæ ex ulcere emanant sunt *sanies*, *ichor*, *pus*, *& sordes*, & estò saniem, & pus vulgares chirurgi confundant, & pro eodem ulceris excremento accipiant, accipiunt tamen quid pro quo. *Sanies* propriè est fluida, & tenuis illa humiditas subalba, vel lutea, quæ à crudo, & incipiente ulcere effluit, & hæc à *Celso* dividitur in *ichorem*, qui tenuis est, & subalbus, atque in melliceriam magis crassam & glutinosam, mellique albo consimile. Dicitur posteà virulenta, tenacior, & glutinosior materia, quæ in malignis gignitur ulceribus & utplurimùm lividi, aut nigri coloris est. *Pus* autem illud dicitur excrementum, quod ab inveterato fluit ulcere, album est, læve, æquale, & minimè fœtidum. *Sordes* tandèm omnium viscosissima, & maximè glutinosa mucilago est adeò tenaciter ulcerato adhæret loco, ut difficillimè ab eo auferri possit. Ex his excrementis variæ ulcerum species desumuntur, ut.

Vulgare est, quandocùmque ulcus pus album, æquale, & minimè fœtidum excernit, omnium facillimè sanabile. Ubi verò serosa humiditas pure tenuior, & aquosior affatim emanat, ulcus dicitur saniosum, veteribus rheumaticum, phlegmaticum, vel fistulosum dictum, ad quod nimirum natura humiditatem excrementitiam, quæ ichor dicitur per emunctoria convenientia evacuare debebat; ulcus tamdiu insanabile redditur, donec priùs ejusmodi fluxus ab ulcere avertatur, & exsiccetur. Ubi autem sordes mistæ sunt, nempè pus, sanies, utrumque lividum, Cinereum, variegatum, tabum, sordidumvè excrementum, glutinosum, crassum, & tenaciter ulceri adhærens, in eo reperitur cum fœtore, & profunditate, prædurisque, & siccioribus labris, tale ulcus dicitur sordidum, veteribus ulcus melancholicum, malignum, & depascens, ac omnem sanationis spem respuens, donec priùs malignitas, & putredo ex ipso auferatur. Quæcumque ulcera depascentia, & in profundum, ambitumque rodentia ulcera à quibusdam indiscriminatim *Lupus* vocantur. Alii tamen per lupum intelligunt ulcus quoddam specificum plerùmque in carnosa femoris parte sedem figens, & acerbis cruciatibus affligens, nisi ulceri quotidiè frustum carnis recentis imponant. Alii contra sævam illam faciei, & narium exulcerationem, quæ alias *Noli me tangere* appellatur, lupum vocant. Sic quoque ejusmodi corrosiva ulcera nuncupantur *Phagedæna*, & *Nomodes*. Aliis etiam *chironia* à Chirone chirurgo, aliis *Dysepulotica*, *ac Telephia* dicuntur, id est quæ non tantùm affectam carnem erodunt, & quasi cane pejus dentibus devorant, suffodiunt, & excavant. Sed etiam adjacentes, & vicinas partes excedendo, & putrefaciendo depopulantur. Talem autem differentiam inter utrumque esse volunt, quod nimirùm phagedæna sit paulo mitius Nomodes, & saltem ambulando (hinc dicitur *Foresto* ambulativum ulcus), & serpendo cutem erodat, fitque impetiginis, & serpiginis species; *Nome* verò non tantùm cutem, sed & carnem excavet. Cùm autem ulcus cum tumore præduro incipit, ac deindè in malignissimum & maximè dolorificum ulcus degenerat, hinc ulcus dicitur *cancrosum*, seu *cancer exulceratus*. Quodlibet etiam ulcus malignum, seu virulentum, exedens, & omnem sanationem respuens *cacoethe* vocitatur.

Ex accidentibus, quæ ulceribus superveniunt, vel ea comitantur, aliæ ulcerum species emergunt, undè alia dicuntur ulcera *verminosa*, *& phthiriasiaca*, quæ variis in locis vermibus subcutaneis, capillaribus, partes exedentibus scatent, quin & majores quandòque vermes in ulceribus reperiuntur cum putrida, ac fœtente, corruptaque sanie. Datur quoque ulcus cum *hypersarcosi*, sivè carnis excrescentia, seu luxuriante carne. Sic est & ulcus *Scorbuticum* quod scorbutum habet comitem. Est aliud, quod tumorem, inflammationem, aliud gangrænam, sphacelum, aliud hydropem excipit, sinum fistulam, aliud cum carie, & ossis corruptione, & alia accidentia, quæ capite tertio descripsimus.

CAPUT V.

De Ulcerum causis occasionalibus in genere.

ULcerum quorumcumque occasiones ad quatuor genera congruè reduci possunt, quorum duo sunt externa, duo verò interna; Primum genus occasionum externarum, est quodlibet corpus vel vivens, vel non vivens, acutum, vel obtusum, quod quovis motu cutem, vel subjectam partem pungit, lacerat incidit, percutit, distrahit, contundit, vel quovis alio modo offendit; hæ enim læsiones cutis, vel carnis facillimè innumera ulcerum species excitare possunt.

Secundum genus occasionum externarum ulcerum est contagium, vel per fomitem, vel ad distans hominis cutem, vel carnem contaminans, ex qua contaminatione innumeræ quoque ulcerum species emanant. Ad distans agere videmus pestis contagium, per fomitem verò scabiei, & luis Venereæ contagium.

Genus primum occasionum internarum sunt tumores, quomodocùmque, & qualitercùmque sub cute, & in carne coacervati; nam quoties ipsi aperiuntur, species ulcerum diversæ producuntur.

Alterum genus internarum occasionum est, quoties liquor alimentitius, sanguis, vel aliud simile in corpore delitescens, in qualitate exaltatum absque tumore carnem, & cutem corrumpit, vel secat, & ulcerum non paucas aperit species.

Ulcera, quæ ex occasionibus externis primi generis fiunt, nisi à venenatis dentibus, unguibus, vel mucronibus fiant; à bono chirurgo faciliter curari possunt; Si verò venenum admistum habeant, difficulter. Quæ verò ab alterius generis occasionibus fiunt ulcera, à contagiis scilicet, si pestis contagio producantur, difficillimè curantur; si ex scabie, vel lue Venerea, facillimè, si chirurgo medicamenta, quæ contagium extinguunt, sint nota.

Ex occasionibus deindè internis primi generis, scilicet ex tumoribus ulcera, si ex illis tumoribus erumpant, qui materiæ coctionem admittunt, faciliter curantur; qui verò coctionem materiæ non admittunt, obstinatissima pariunt ulcera.

Alterius generis occasionibus internis erumpentia ulcera semper difficillimæ sunt curationis, quia non solùm chirurgicam, sed physicam exigunt curationem.

CAPUT VI.

De Ulcerum signis.

NArratio de ulcerum signis supervacanea videtur, externa siquidem ulcera utpotè nostris subjecta sensibus, lippis atque tonsoribus patescunt, quoniam vel visu, vel tactu, vel olfactu deprehenduntur, & hæc profectò ulcera chirurgis imperitis nota sunt, sed hoc non sat est, oportet namque eorum differentias, & accidentia cognoscere, quæ quam maximè curationem variant, imò magnæ molis est ulcera interna, quæ sub oculos non cadunt nosse, & hæc non nisi ab eruditis deprehendi possunt. Ideòque tam de ulcerum internorum, quàm externorum signis aliquid in medium afferendum.

Signa internorum ulcerum, affectarumque partium petuntur ab excrementis, doloris proprietate, actione læsa, atque situ.

Ab excrementis ulceris, & laborantis particulæ in cognitionem venimus, & si per quemcumque corporis meatum, ut per tussim sanies effluat, intùs in pulmonibus ulcus existere conjectamus, namque aspera arteria solum in pulmonibus extat, & quæ per anachatarsim exturbantur, in pulmonibus, vel thorace ut plurimum præexistebant. Similiter ex purulentæ materiæ excretione per vomitum, œsophagum, aut ventriculum esse suspicamur. Si per nares, aut aures pus, aut sanies effluat, ulcus intùs latere indicium est. Serosum ejectum pus palatum, fauces, aut circumstantes partes exulceratas ostendit. Si per muliebre pudendum eliminetur sanies, uterus, aut ejus vagina, aut circumpositæ partes ulcus patiuntur. Per alvum si effluit pus, ventriculum, intestina, mesenterium, vel alia abdominis viscera ulcus obsidet, si cœtera consentiant. Diximus, si cœtera consentiant, quandoquidem huic soli signo non perpetuò fidendum est, cùm à dissitis quoque partibus excrementum illud fluere possit; sic multoties pus, quod in thoracis cavitate continebatur, unà cum Lotio excretum fuisse observavimus, alioquin vesica, aliæque partes Lotii excretioni dicatæ ulcere laborarent.

In qua autem parte ulcus lateat, præter excrementa, doloris proprietas, situs, ac læsæ partis actio docebunt. Sic si dolor sit pungens nervosæ læsionem, pulsans arteriæ indicabit. Doloris situs similiter ipsam partem exulceratam docebit. Si in parte exulcerata sensus, vel motus læsus fuerit, nervosæ partis affectæ indicium est. Sic si Languens cibi fastidio prematur, & pus par alvum cum incoctis cibis deponat, exulceratus est ejus ventriculus, ad quem ciborum appetitus, & coctio spectat; contrà bene se habente ventriculi coctione si pus per sedem quoque exturbetur unà cum alvi excrementis liquidioribus, ulcus in intestinis existit, in quibus ventris superfluitates debitam adipiscantur consistentiam. Tandem ex situ, si namque simul cum lotio latæ membranulæ portio excernatur, exulcerata est vesica. Doloris situs in dextro hypochondrio hepatis, in sinistro splenis affectionem demonstrat.

Externorum ulcerum signa facilè innotescunt; ubi enim pus apparet, ibi ulcus, verùm pus diversum est, modò album lactis instar, & crassum cremoris lactis instar, absque odore, & fœtore, quod censetur optimum. Est album, ex eo quia acida salia, exulcerato in loco luxuriantia præcipitant succum nutrimentitium alkalinum in album liquorem. Sic sulphur in lixivio solutum, vel simili menstruo alkalino acidi permistione lactescit. Modò ulcera pus flavum, viride, vel tenue, acre, ac interdum crassum, seu spissum expuunt.

Succi ex ulceribus fluentes varia à veteribus sortita sunt nomina. Primò *pus* dicitur, quod nobis est alba, & crassiuscula materia benè olens, & nihil aliud est, quàm coagulatus succus alimentitius lactis cremori similis, quæ à veteribus concocta in ulceribus habetur materia. Secundò, *ichorosus sanguis*, qui communiter acidum spirat, & gustu deprehenditur salsus, & videtur esse sanguinis serum, dicitur *sanies*, & cum sanguini permiscetur, dicitur pus sanguinolentum. Tertiò, *ichor* vocatur tenuis humor sulphureus, & salsus, qui etiam sæpè ex ulceribus effluere solet. Quartò, *Sordes* dicitur illa materia, quæ lardo similis est, lutosa, spissior, quæ non facilè per ductus carneos profluere potest, & lardum repræsentat in ulceribus difficilioris curationis. Quintò, *Virus*, quod appellatur, est acris, fætidus, tenuis humor, ulceribus maximè noxius, qui etiam ulcera aperit rodendo, & cutem postulosam reddendo. Sextò, *Melagium* est oleosus humor, qui ex corruptis ossibus effluit, & ossium adustorum instar fœtet. Verùm quædam reperiuntur ulcera nullum exhibentia succum, quæ sicca dicuntur, & multum negotii chirurgo facessunt: hæc cognoscuntur ex siccitate arida, nullam de se præbente digestionem, adest partis squalor, & siccitas, & quasi quædam rugositas, ut & asperitas quædam, & durities ulcerati membri à pertinacissima vasculorum obstructione proveniens ex symptomatibus; ulcera enim sphacelata nullum exhibentibus.

Ulcus sordidum, seu putridum hæc habet signa: materia intus contenta est lardi instar, scilicet tenax, lutosa, & maximè ulceris lateribus hærens. Hoc ulceris genus cacochymicos infestat i. e. corpora, in quibus succi non satis attenuant, vel subtiliantur, vel fluidiores non fiunt.

Ulcera Phagedænica sunt cum Telophis, & Chironiis rebellia, magna, nullis obedientia pharmacis, oras habentia duras, & tumidas, ex optimorum remediorum applicatione semper hæc ulcera in deterius ruunt, & magis cum suis vasis sanam discindunt carnem, & ægri adeò vehementem patiuntur dolorem, ut dies, noctesque traducant insomnes. Ulcus nudatum plures angulos, & profunditates exhibet, fibræ, venæ, ac arteriæ nudæ conspiciuntur cum gangrænæ metu. Materia, quæ effluit, nihil aliud est, quàm ichor fœtidus, aut flavum, putridum serum. Sæpè erysipelas, vel herpes in tale degenerat ulcus.

Ulcerum signa cum ossis carie, vermibus, carnis excrescentia &c. ex propriis capitibus innotescent.

Externorum ulcerum signa etiam à figura, profunditate, & magnitudine desumuntur, nam vel autopsia cognoscuntur, vel specillo explorantur, ita similiter eorum accidentia, ab excrementorum quantitate conjectare valemus. Sic ulcus, an magnum, aut parvum sit, puris copia indicabit, quæ in magno major, in parvo minor est.

CAPUT VII.

De Ulcerum causis.

GAlenici hepar pro ulcerum causa accusarunt, & hac via hepar ab acuitate sua per ulcera repurgari docuerunt, hepar autem ut membrum mutum à tot tantisque injuriis, & imposturis se defendere non potuit; quare falsam accusationem pati necessum fuit, cujus tamen innocentissimum est. Aliqui caput inculpavere, quod per descensum se in inferiores partes acuitate sua exoneret: Sed hoc capitale fundamentum non omnibus arrisit Galenicis, ulcerum namque omnium originem uni hepati tribuerunt, cui despoticum dominium in humano corpore assignarunt, unde innocentissimum hepar ipsi in tantam sustulerunt insolentiam, & temeritatem, ut quodlibet ulcus sivè magnum, sivè parvum ejus culpa à planta pedis ad verticem capitis fieri, & causari arbitrentur, & nihil corporibus accidere, quod despotica non patretur hepatis tyrannide, fateantur. Id adeò apud ipsos indubitatum est, ut Luem Veneream, quæ ab intrinseco contagio in corporibus creatur, in insonte hepate suam habere sedem vivæ vocis oraculo insinuent. Quatuor humores in corpore posuerunt, & horum officinam hepar, & corruptos pro ulcerum origine constituerunt. Post horum genesim melancholiæ sedem in liene, bilis in vesicula fellea, pituitam in cerebro, & sanguinem in hepate collocarunt. Verùm quomodò hi corrupti humores in cute foramina sibi aperiant, absque eo, quòd partes in transitu non lædant, non docent. Fabrum choleram adurentem, & in atram bilem mutantem non assignant. Sed nesciunt adusta amittere vires. Quomodò igitur cane pejus corrodit? Si corrosio in adustionibus existit, quis pituitam, quis sanguinem adurit? *A Galeni* quousque ad nostrum sæculum, hepar usurpato totius corporis imperio pacifica possessione, quousque inepta, & nimis credula Medicorum posteritas in *Galeni* verba jurarunt, fuit potitum, at cùm fatali necessitate Galeni authoritas declinare cœpisset, hepar suspectum esse, & usurpatam per tot sæcula tyrannidem, quam obiverat, amittere cœpit, & aliam quam ab hepate ulcerum genesim recentiores, *Galeni* præjudiciis exuti meditati cœperunt, & considerantes ulce-

ulcera, quæ internis à causis excitantur, ejusdem esse conditionis, ac ea quæ à causis oriuntur externis, inculpato hepati æstimationem, & pristinæ innocentiæ statum solemni decreto restituerunt.

Tres humores ab ulceribus præcipuè effluere dicunt, unum subtilem, qui *sanies* dicitur, alium crassum, qui *sordes*, & tertium, qui medio modo se habet, & *pus* appellatur. Hinc ulcera vel saniosa, vel sordida, vel purulenta vocantur; quòd si scilicet humores aquosi ad partem confluant, dicitur saniosum ulcus, si crassi, sordidum, si purulenti purulentum.

Pro nostra de ulcerum causis sententia dicimus, quòd causa, quæ est immediata, efficiens, & effectiva solutionis continui in ulceribus, eadem quoque est ejusdem continui conservativa juxta scholas: *functio vitiata est ejusdem partis, cujus est in sanis functio integra; & contra*, pro cujus intelligentia cum anatomicis asseveramus continuum in viventium animalium corporibus, fieri à fibrarum spermaticarum textura, interveniente quodam glutine, sivè glutinoso quodam liquore albo lucido, viscoso, qui ipsis fibris gratus, & genialis est, ipsasque connectit, & glutinat adeò exactè, ut licet ipsæ fibræ solitariè considerata contiguæ potiùs, quàm continuæ dici possent. Hujus liquoris ope earum textura verè continua fit. Hunc glutinosum liquorem cognoverunt antiqui medici, fuitque apud illos dictus *Ros & Cambium*. Aliqui ex recenti oribus liquorem hunc *Sinoviam*, sive *Sinoniam* appellarunt; unde licitum nobis erit pro clariori rei intelligentia cum *Paracelso* hujusmodi liquorem *radicalem Balsamum* appellare.

Balsamum sanè, & rectè glutinosum illum liquorem appellamus, quia cùm vox ista Balsamus apud omnes denotat materiam, sive liquorem quendam qui non solùm se ipsum à putredine defendit, sed qui alia corpora, quibus miscetur, ab ipsa præservat; congruentissimum erit balsami nomen glutinoso liquori, qui in viventibus corporibus fibrarum spermaticarum continuationem efficit; nam ipse non solùm se ipsum conservat, sed ipsas fibras, quas glutinat, à corruptione, & mortificatione præservat.

Radicalem deindè hujusmodi balsamum appellamus, nam cùm ipse ab ipsismet spermaticis fibris producatur, fitque in penitissimis vitæ animalis penetralibus elaboratus, jure merito radicalis dici debet, nam in ipsis fibris non est externè appositus, sed internè ab iis emanat, & continuò per ipsas fertur.

Est tamen hic sedulò advertendum, quod iste balsamus radicalis multiplex est in viventium corpore, propter multiplicitatem partium spermaticarum idem corpus componentium; enim verò, ut prædiximus, balsamus iste ab ipsismet partibus spermaticis generatur, & producitur, & unaquæque earum secundum sui naturam proprium sibi balsamum elaborat, & id in eis particulis efficit, quod est ad conservationem ipsius partis aptum; Unde est quòd balsamus in medullis est medullaris, in ossibus osseus, in venis venosus, in nervis nerveus, in cartilaginibus cartilaginosus &c. quod summa cum providentia fuit à natura ordinatum; enim verò cùm defectus, corruptiones, & lacerationes propriarum partium reparare fuerit huic balsamo radicali demandatum, ut ipse rapatandæ partis indigentiam reparare posset.

Cùm ergò balsamus iste radicalis sit causa immediata unionis, & continui in corporibus viventibus, dùm in sua temperie, idest constitutione existit, necessariò concedendum est & ipsum esse causam immediatam solutionis ipsius continui, quoties vel degener factus, vel corruptus, vel alteratus existit, nam tunc à febri renuitur, deficit illicò, qui glutinis officium gerens, eas connexas conservat, unde evenit quòd illicò ab invicem distrantur, & separentur, cùm verò à causa externa sit continui solutio, tunc balsamus iste radicalis per aeris adventum, vel alterius corporis suam constitutionem perdit, corrumpitur, devenitque ad glutinandum ineptus, & in tali casu ipse in causa est, ut solutum continuum in unionem non coeat. Ergò radicalis balsamus vel degeneratus, vel corruptus, vel alteratus semper erit immediata cùm ulcerum causa, quæ ab intrinseco fiunt, tum eorum, quæ ab interna causa producuntur, eritque causa non solùm ut actu continui solutio fiat sed etiam ut post factam perseveret.

Assignato balsamo radicali degenere, vel corrupto, vel alterato pro immediata ulcerum causa, nunc mediatas eorum causas assignemus oportet, dicimus balsami radicalis in fibris degenerationem, corruptionem, vel alterationem ab ipsis causis mediatis pendere, hujusmodi sunt salia corrosiva, exurentia, acria, vitriolata, aluminosa, nitrosa, arsenicalia, realgarina, mercurialia &c. quæ ipsum balsamum in fibris degenerare, corrumpere, & alterare faciunt, ac ineptum ad continui unionem reddunt; hinc perfringendo, discindendo, corrodendo, causticando, & exurendo fibras procedunt, & sibi viam aperiunt, qua patefacta ulcus producunt cum partium deperditione, & succus alimentitius effluit tam ex fibris, quas lubricat pro vitæ animantis sustentatione, quam effluunt contenta, ex ductibus ut arteriolis, venulis, vasculis lymphaticis, nervis &c. quæ continuò circulant, unde variegatus succus emanat ut flavus, vel albus, vel salsus, aut tenuis, vel crassus, qui vulgò pus dicitur. Ex ductibus ruptis, corrosis, vel discissis succi effluentes commiscentur, & facta succorum cum particulis salinis fermentatione juxta earum diversitatem puris diversitas producitur, & salia magis exaltantur: *omne* enim *agens non agit, nisi exaltatum*, & fibrarum, ac vasculorum multitudo corroditur, & rumpitur, ac ulcera magis cava fiunt, & plus materiæ à majori ulceris profunditate, & circumferentia effluit, ob majorem fibrarum, & ductuum corrosorum, & ruptorum multitudinem.

Esse in nostro corpore salia, præter salinos fontes à *Paracelso* Medicinæ Monarcha assignatos, probamus, totumque hominum salis congeriem esse dicimus & absque eo vivere nequit, eo quòd ejus putrefactionem arcet, & dùm mortuas à putrefactione diutissimè conservat carnes, quantò magis vivas præservabit, judicate facile erit. Sal cibos corrigit, si non intervenit, nulla eorum fit correctio. Sal per urinam & secessum expulsionem exercet. Sanguis totus natura sua salsus est, ne grumescat. Hinc sudor, lacrymæ, saliva, urina, fæces, & quicquid ex humano corpore expulsionem recipit, salinam redolet indolem.

Cibaria in ventriculo benè se habente acescunt, unde chylus posteà aciditatus, fellis effluvio in salsum transit, si *Helmontio* credendum est, & chylo fictitio; quem in nostra *Trutina Medica lib.* 4. *c.* 1. *de ventriculi actione* opiparè repudiavimus, assentiendum est, & sicut acidum ventriculo est geniale, & gratum, ita sanguini in Venis exoticum, & hostile; fixatur namque sanguis, si in vivi animalis venas per syphonem injiciatur, & paulo post ejusdem subsequitur mors. Confirmatur hoc, sanguinis è vena detracti coagulatio, quæ temporis momento succedit spiritus vitrioli, sulphuris, vel aliùs acidi permistione, ejusdemque dissolutio alkalicorum salium, ac spirituum, ut fuliginis &c. beneficio preficitur. Horum acidorum salium locupletes sunt hypochondriaci, & præsertim scorbutici ob fellis ignaviam, ut *Helmontio* placuit, unde ulcerum myriadibus tentantur, ac proindè languoribus ab acido prodeuntibus salia alkalia magnum sunt solatium.

Materia porulenta, ut aqua qua quotidiè utimur, varia salium genera, & mineralium intra se continet, excepta aqua per vitrum destilata; ac vinum, quod maximis in deliciis habemus, & præter has cùm ad alendum, tùm etiam nostrum corpus roborandum adhibemus, multis particulis salinis scater, præter tartarum, qui est vini sal, imò vinum in insula Ænariæ, & in agro Puteolano, ac circa Vesuvii radices, quod fit, ob varias soli fodinas sulphuris, ammoniaci salis, aluminis, & vitrioli particulis est imbutum. Præterquamquod vita nostra jugiter, nedum vegetantium, & animalium, verùm etiam mineralium haustu alitur; latent siquidem mineralia, & in omnibus corporum particulis natura abstruunt, quibus non apertè, sed furtivo quodam modo vescimur.

Aer quoque, quem inspiramus acria salia secum vehit ex mineralium effluviis hausta; volitare autem in aere salia, facilè admiserit, qui pulvisculos in ipso à solaribus radiis illustratos exploravit, in quibus latitant interdùm hæc salia. *Helmontius* in linteo aeri exposito salinas hasce observavit impressiones, & nos quoque non paucis ab hinc annis, hic vidimus lintea aeri siccanda expansa subfusco, & rubiginoso, tincta colore, crucisque figuram variè referentia quod nostri *Galenistæ* rerum naturalium veras causas ignorantes ad occultas qualitates confugere, non valentes, rudi vulgo tanquam ominosi eventus talem rem prædicabant. Certè si probè nossent inter cœteras omnis generis particulas, vitriolatas quoque in aere contineri, quæ linteorum licia colorabanr, & fortè tali figura disponebantur, cùm licia intertexta non difficile crucis figuram

guram assumere possent, ut cuilibet manifestum esse potest, certè inquam talia non effutiissent.

Prædictæ particulæ à majori fluidi quantitate dilutæ, neque partibus, per quas fluunt, nec in quibus continentur, nocent, sic spiritum sulphuris, salis, aut vitrioli multa aqua dilutum innoxiè, imò salubriter propinari observamus, & pessima symptomata causare absque debita fluidi copia exhibitum. Eodem pariter modo si salia ab humano corpore non eliminentur per sua emunctoria, sed à debita fluidi quantitate secernantur, primò mediante fermentationis motu aciditatem excitant, deindè salsedinem acutam, exaltantur, acuuntur, fiuntque sectica, & juxta varios exaltationis gradus, varias ulcerum species excitant, & juxta hunc nostrum sensum intelligendus est magnus *Hippocrates lib. 6. de Veteri Medicina*.

Quod assumpsimus mechanicè probamus: Salia lixivialia, seu alkalina in multo lixivio nullatenùs, si carni nostræ applicentur, lædunt; attamen post lixivii aliqualem evaporationem causticant, ut videre est in saponariorum lixivio, ex quo lapis infernalis efformatur. Ita tartarus ad albedinem calcinatus, linguam, si ea tangatur, carbonis accensi instar exurit, quod ante calcinationem non faciebat. Pariter nitrum, sal commune, ammoniacum in retorta cum bolo agitentur, similiter de sulphure per campanam igne agitato dicendum est, exaltatum proliciunt liquorem, qui si nostræ applicentur carni, in illa ulcus inducunt, quod non faciebant, dùm erant sub salis vel sulphuris forma.

Hæc salia ante exaltationem sunt nobis familiaria, dùm in statu naturali nobiscum morantur, multisque nostris ægritudinibus medentur, at si semel nostra culpa, vel sinistro eorum usu, in furorem rapiantur, exaltentur, non ampliùs eorum amicitiæ fidendum, nobiscum veluti cum hoste se gerunt, quos enim apprehenderint, commaculant, in maximum vitæ discrimen adducunt. Cavendum itaque ab iis, quos vel semel offendimus, quia si quandoque hostes evadunt; vitam nobis suffurantur.

Salinæ, sulphureæque particulæ in aere; quem spiramus, in cibariis, ac potulentis latent, quibus non apertè, sed furtim vescimur, non rarò nostra afficerent corpora, nisi particulæ amicæ, & inimicæ miscerentur, & hostiles ab amicis castigarentur, quæ castigatio, nisi intercederet, ulcerum myriades, subsequeretur.

Alteratur balsamus radicalis ab acidis, sed ferè ut plurimùm à salsis, hinc alimenta, quæ nimio abundant sale acri, & mordaci, ut sunt porri, sinapi, allia, cepæ &c. salita omnia, ut carnes, & pisces omnes sale conditi, item oleum, quod totum sulphureum est, multam ulcerum excitant supellectilem, si eorum salia, & sulphura in humano corpore exaltentur, & solvendi vim nancisantur.

Hinc fit, ut plerique veris tempore, tunc cùm humani corporis succi magis fermentescunt, (verùm de his primo Tomo de tumoribus cap. 60. de Priapismo, & Satyriasi fusiùs egimus) ut plurimùm ulcerosi fiunt, non tantum in internis corporis partibus, verùm etiam in cute tanquam in universali emunctorio, si ad eam exaltati salis demandatio fiat, nam ibi pruritum excitat, cutem corrodendo, & sic scabiem, aliasque cutis defœdationes, ulcera producit, & alios morbos tùm internos, tum externos, ut inquit *Hip. sect. 13. aph. 20. Vere etenim furores & morbi melancholici, & comitiales, & profluvia sanguinis, & anginæ & gravedines, & raucedines, & lepræ, & tusses, & impetigines, & vitiligines, & pustulæ ulcerosæ plurimæ, & tubercula, & articulorum dolores*.

Externæ ulcerum causæ sunt medicamenta exteriùs nostri corporis partibus applicata, virtutem, & solvendi vim habentia, cujusmodi sunt omnes aquæ stygiæ, caustica potentialia, corrosiva, putrefactiva, & quæ nos ustulando rodunt, talia erunt arsenicum, sandaracha, realgar, mercurius meteorizatus, calx viva, cantharides, quæ nimio sulphure inflammabili, & plurimo sale caustico, corrosivo, volatili, exaltato constant. Item multa è vegetantium familia, ut ephemerum, euphorbium, esulæ succus, ranunculus, flammula jovis &c. quibus mendici quamplurimi, tenebriones, & perditi, tibias, & crura sua exulcerant, dilaniantque, imò & caput suum tinea defœdant, ut eleemosynas à tenacibus hominibus extorquere possint.

Ad hujusmodi causas ignem actualem revocamus, cùm eschara relicta ad ulcera potiùs, quam ad vulnera pertineat. Hùc etiam spectant combustiones ab aqua, oleo, aliisque succis fervidis.

Ad externas etiam causas referimus variorum salium effluvia, quæ ex terra, aquis, fodinis &c. jugi fermentatione elevantur, ut sunt vitriolata, nitrosa, gemmea, armoniaca, aluminosa, realgarina, arsenicalia &c. quibus addimus variorum sulphurum effluvia, quæ inspiramus. Sic quotidiè *Chemistæ* sylvestre, & perniciosum aquas è carbonibus, aquis stygiis, & mineralium fusionibus potant. Item qui cinnabari, arsenico, auripigmento, sublimatis, stibio &c. laborant; Sic fossores separatores, & mineralium coctores, qui non sibi cavere possunt, indesinenter eorum effluvia introauriunt, quæ multoties cum pulmonum excrementis fixantur, illosque lacerant, exulcerant, præsertim si pulmones pro cribro inserviunt, & phthisin, vel empyema, vel vomicas producunt. Hinc quamplurimi *Chemistæ* vel in phthisin, vel empyema incidunt, vel subitanea occumbunt morte, & suis in lectis cadavera reperiuntur, quorum mortis proculdubio vomicæ præcipua causa sunt, eruptiones pus cordi communicantes, illudque obruentes, quæ conjecturaliter ipsis occultè succrevere, ab introhaustis acribus, salsisque atomis rerum venenatarum, ac in igne evaporabilium. Hùc etiam referendum est contagium, quomodo vapores è phthisicorum pulmonibus exhalantes, ab aliis inspiratione attracti pulmones exulcerant, phthisinque producunt: & sordes, atque effluvia scabiosorum, leprosorum, & lue Venerea laborantium cuti communicata, eam exulcerant, & simile vitium generant.

Mediata etiam, & antecedens ulcerum causa est cacochymia, sive corporis, & fluidarum impuritas, hoc est corpus, in quo succi non satis attenuantur, vel subtiliantur, vel fluidiores non fiunt, propter pravam viscerum constitutionem, vel sinistrum usum sex rerum nonnaturalium. Sunt & aliæ ulcerum causæ, de quibus in propriis capitibus agemus.

CAPUT VIII.

De Ulcerum prognosi.

Ulcera cutem occupantia, & superficialia facilius, & brevi temporis intervallo curantur, cœterùm profundiora difficiliùs. Ulcus magnum, cœteris partibus difficilius curatur, quàm parvum; in ulcere enim magno, multæ partes externo objiciuntur aeri, & subjectæ partes, venæ, arteriæ, nervi magis læduntur, & desiderantur. Item angusta, & oblonga ulcera facilius curationem admittunt. Ulcera orbicularia, vel ad circularem figuram proximè accidentia, longiori indigent tempore, adhoc ut curentur; figura namque circularis est omnium capacissima, & est plana, una tantum linea contenta, in cujus medio punctus est, à quo omnes lineæ ad circumferentiam ductæ sunt æquales, ideoque ulcera circularia sunt magna, labia, quæ uniri debent, à centro sunt distantissima, ac proindè longa indigent curatione.

Si pus, quod excernitur, bonum sit, optimum signum denotat, quia fermentatio ad summum non pervenit fastigium, facilioris curationis est ulcus; bonum autem pus mediæ est inter tenue, & crassum consistentiæ, album, læve, æquale, & minimè fœtidum; malum verò est, quod valdè tenue est, & fluidum, pallidum, lividum, fœculentum, & mali odoris.

Sanies, quæ est pure tenuior, & acquosior ex ulceribus profluens, quid de curatione præsagiendum sit, indicat; saniens namque multa, tenuis nimis, pallida, livida, nigra, pravi odoris, & quæ vicinam exedit cutem, difficilis curationis ulcus portendit; si verò sit mediocriter crassa, non multa, subrubra, subalbida, facilius curatu ulcus indicat.

Ulcera valdè humida, & in corporibus cacochymicis, similiter in locis superflua humiditate, & excrementis scatentibus, ut in utero, vel ano, difficillimæ, & tardissimæ sunt curationis. Ulcera in hydropicis oborta rarò sanantur, & exsiccantur, ut inquit *Hip. sect. 6, aph. 8. Aqua inter cutem laborantibus, ulcera in corpore facta, difficulter sanantur*: quia continuò emanant; omnes enim canaliculi obstructi sunt, vel rupti, vel corrosi, hinc nulla alia via restat, quàm extra cutem, ideoque nulla consolidatio fieri potest ob assiduum affluxum aquosæ materiæ seu ichoris, propter acres pungentesque particulas, quibus vasa discinduntur, hinc etiam

etiam melioris sanationis spes elucet, si materia albidior, & spissior redditur.

Ulcera interiora exterioribus magis sunt periculosa, & præcipuè nobilium viscerum, & quæ ad vitam summoperè necessaria, ut cordis pulmonum, diaphragmatis &c. aut quæ in consensum viscera principalia trahere possunt, ut ventriculus, uterus &c. Siquidem multa sæpè superveniunt pessima, & lethalia symptomata, quæ ægrum de medio tollunt, antequam ulcus ad cicatricem perduci valeat. Ulcera extremarum partium, nempe manuum, pedum, & capitis concitant glandularum tumorem ur capitis pone aures, vel circa collum, manuum sub alis, & pedum circa inguina. Ulcera glandulosarum partium contumaciora sunt, cum aliquid acidi secernatur, & lympham constituat, & si dolorosa, & corrosiva sint, facillimè in fistulas degenerant, imò cancrosam sæpè induunt naturam. Ulcera articulorum, & extremarum partium non facilè curantur, tùm ob motum, tùm ob debilem calorem, ac proindè gangrænæ obnoxia sunt. Exulceratio partium perpetuo motu gaudentium, ut cordis, pulmonis, arteriarum &c., incurabilis censetur; quies namque ad dictarum partium coalescentiam multùm conducit. Ulcera nervorum, aliarumque partium exquisito sensu præditarum periculosa sunt, tùm quia convulsiones, vel saltim spasmodici motus excitari solent, tùm quia inflammationes, & gangrænæ ejusmodi ulceribus supervenire possunt.

In ulcerum curatione accuratè ad applicata remedia attendendum est; si enim majorem quàm anteà dolorem, humiditatem, vel siccitatem, caliditatem, vel frigiditatem inducunt, ea minimè esse idonea, vel convenientia, sed mox mutanda esse arguunt, idonea enim illicò conferunt, vel saltem non nocent. Ulcera faciliùs curantur, ad quæ medicamenta, quæ adhibenda sunt, pertingunt, iisque faciliùs adhærent; difficiliùs verò, quibus medicamenta non rectè applicari possunt, & quibus non facilè adhærent. Ulcera, quæ aliis morbis succedunt, vel in ipsis nascuntur, sive autem ante, vel in morbo ipso excitata, plerumque difficulter sanantur, quia natura vitiosos humores incorpore latitantes ad partem depellit, & transmittit.

Ulcera, quæ ad viriditatem, livorem, vel nigredinem tendunt, partis affectæ calorem debilem, & penè extinctum significant, & morituris paulò ante mortem ulcus pallidum, livens, nigrum, & aridum apparet propter caloris nativi extinctionem. Si ulcus postquam carne impletum est, ipsique cicatrix induci debet, recrudescit, vel in fistulam abit, vel in osse subjecto corrupto causa investiganda est.

Frigus inimicum, calidum verò amicum ulceribus, hinc ulcera, quæ ex hydrope, vel frigore oriuntur, pessimi moris sunt illa verò quæ post phlegmonem & abscessum oriuntur, melioris sunt notæ, & curatu faciliora: per calorem enim seu motum, fucci circulantur, à frigore verò non tantùm fucci inspissantur, & ad motum inepti redduntur, sed etiam ipsa vascula, per quæ circulantur, constringuntur, & faciliùs obstruuntur.

Tandem ulcera valdè diuturna, & inveterata non nisi cum periculo sanantur; natura enim diutino saniei per ulcus effluxui assueta, eoque per occlusionem denegato, morbum concitare solet, nisi exitu iterùm aperiantur, vel corpus sedulò purgetur, & victus ratio bona observetur. Reliqua præsagia in specialibus ulcerum curationibus tradentur,

CAPUT IX.

De Sex rerum non-naturalium in Ulceratis regimine.

Non opportunis tantùm medicamentis ulcera sanescunt, sed & diæta in his non respuenda est, aliàs subministrata nova læsionis causa, chirurgus incassum exulcerato medicam adhibebit opem, nihilominùs non tantum in cibo, & potu moderetur æger, cœterùm in omnibus sex rebus non-naturalibus; hæ namque vel valetudinem collapsam in meliorem statum redigere, vel optimè dispositam conservare possunt, hinc

Esto, noster aer non sit simplex, & uniusmodi, sed ex pluribus, dissimilibusque conponatur particulis ex ætere, aqueis vaporibus, ac terrestribus expirationibus permisto, hic tamen ad vitam salubrem necessarius est, & sufficit, ut eligatur purus, nitidus, serenus, at non ea puritate, qua æther potitur, quò est summè tenuis, & perspicuus, ut in altissimis montium cacuminibus; in quo homines non aliter vitæ munia obire possunt, quàm per spongiam humore imbutam spiritum haurientes, quia in respiratione requiritur aer notabiliter crassus, & multa vaporum, exhalationumque copia refertus, qui ad altissimorum montium cacumina gravitate sua non pertingunt. Cæterùm aer debet esse dissitus à fodinis, voraginibus, specubus, stagnis, paludibus, è quibus jugi fermentationis ope tetri, nebulosique vapores, varia effluvia salina, ut vitriolata, nitrosa, aluminosa, armoniaca, gemmea, arsenicalia &c. quibus sulphurea copulamus, erumpunt, aeri commiscentur, illumque conspurcant, quæ proditoriè inspirata diversimodè nostra afficiunt corpora. Præter aeris puritatem, & nitorem ipse temperatus esse debet, nam nimis frigidus sanguinem, cœterosque circulantes succos inspissat, incrassat, & est ulceribus, ut diximus, inimicus; nimis calidus succos calore suo resolvit, & salia humiditate destituta exaltantur, & ansam ulceribus præbet.

Post aerem de cibo, potuque aliquid subjungamus oportet: horum enim maxima est vis in tuenda sanitate, profligandisque morbis. Addimus & nos, quòd pleræque ægritudines esculentis, & potulentis originem habere observantur, ut propterea rectè scriptum sit à *Fernelio*: *Unam gulam hominum esse prope morborum matrem, atque intemperantiam Medicorum esse nutricem*; cibi itaque omnes usurpentur facilioris coctionis, qui plurimo sale alkalico sint referti, ut salia corrosiva obtundant, cicurentque. Vitentur angue pejus omnia acida, & acria; hæc namque ulceratis valdè obsunt, quia exedentia, & majorem salium congeriem, ac proventum ulceribus refundunt; illa verò nostros succos, & præcipuè sanguinem incrassant, coagulantque, & ad circulationem ineptos reddunt: sanguis enim noster ex sexcentis ferè constat particulis, ut plurimùm ex sale alkali volatili, cui si acidum sal conjungatur, extemplò sanguis inspissatur, coagulaturque, non aliter ac si oleum tartari p. d. inspissatur per spiritus vitrioli acidi affusionem. Si sanguini extravasato, quendam acidum liquorem affundas, illicò niger, & spissus apparebit, imò si per Syringam in alicujus animalis venam acidum liquorem injeceris, in momento morietur, ut multoties in quampluribus animalibus experti sumus. Oppositum verò experimur in Sanguine, si aquam ex sale armoniaco, vel nitro compositam ipsi effundes, sanguis rubicundus apparet, & fluidior redditur, imò & nostri lanii, ut mactatorum porcorum sanguinem pro conficiendis botellis, asservent fluidum, sale communi condiunt.

Fugiantur, salsamenta, ut carnes muria conditæ, fumo induratæ, sale conditæ, ut petasones, Lucanicæ &c. Item pisces sale indurati, haleces &c. Nimis pinguia nocent, quia nimio exuberant sulphure, ut lardum, caro suilla, anguillæ, anseres, legumina, caseus vetustus. Conducunt carnes animalium juniorum, avicularum, aut vervecinæ, vitulinæ &c. Vitentur omnia dulcia, ut saccharata, & mellita, quia viscidum in se continent, quod à visciditatis compede ignis beneficio per cornutam extricatum, in liquorem transit corrosivum.

Pro potu fugiantur vina dulcia, acerba, austera, signina, turbida, & præcipuè Puteolana, quæ multis salinis, sulphureisque sunt referta particulis, ac cerevisiæ. Item hydromel, aquæ saccharo conditæ, & id genus alia. Sit vinum nec acre, nec dulce, sed medium, optimi coloris ad helvium vergentis, saporis, & odoris, sitque generosum, & non oligonosum, sed quod aquam admittat, nam *Dilutum crescit, dulcescit, & lædere nescit*. Vel pro potu concedatur Theæ, vel Capheæ infusum, quod ulceribus maximè conducit; hujus namque potionis ope particulæ salinæ, vel sulphureæ peccantes obtunduntur, & per sua emunctoria cicures redditæ eliminantur. Omnia verò esculenta, & potulenta, nec nimis frigida, nec nimis calida sint, quia nimis calida magnum fermentationis motum in succos inducunt, & plures subtilissimas particulas avolare faciunt; nimis frigida incrassant, coagulantque ineptosque ad naturalem fluorem reddunt. Tandem considerare oportet naturam succi illius, qui ad dissolutionem plurimùm confert; nam succus salinus, vel acidus aquæ potu temperatus utilior redditur, & aqua diluitur. Verùm solent authores disputare, quænam aqua melior, & ad salutem utilior censeri debeat: commendatur autem ab omnibus illa, quæ levior

est,

est. Quomodò verò aquæ pondus explorare possimus, non unus à scriptoribus traditus est modus. *Hip. 5. aph. 26. Aqua*, inquit, *quæ cito calefit, & citò refrigeratur, levissima est*. Optimum profectò est *Hippocratis* argumentum, nec de aquis tantùm, sed de cæteris etiam liquoribus intelligi poterit, sic e. gr. aqua ardens multo faciliùs, citiusque incalescit, quàm vinum, & hoc etiam faciliùs quàm aqua, & hæc promptiùs quàm lac, & sic de cæteris intelligere licet, & propter hoc optima illa censetur, quæ visu, gustu, & olfactu pura, & sincera esse deprehenditur: quæ nullius rei saporem gustui, vel odorem olfactui offert; quæ tenuis, & levis, ut per hypochondria celeriter permeet, & per corpus citò distribuatur; quæ versus solis ortum, & præcipuè æstivum scaturiat per terram mundam quæ arenis, & lapillis scaturiens, per eosdem fluit, & ab omnibus, quæ innatare solent ramentis liberata, quævè hyeme est calidior, æstate verò frigidior.

Tertiò pauca de somno, & vigilia attingamus; natura quidem compertum est, ut vita nostra somno, atque vigilia alternatim gaudeat. Somni plurimæ sunt utilitates, nam & cibus in somno meliùs conficitur, collapsæ reficiuntur vires, & dolores, ac animi pathemata vel consopiuntur, vel leniuntur. Vigilia verò ad alimenti distributionem, & inutilium reliquiarum secretionem, excretionemque magis quàm somnus conferre videtur. Functiones autem animales, quarum gratia vita expetitur, nisi in vigilia fieri ritè nequeunt. Non ab re nobis alienum videtur in somni gratiam, cum sit animi quies, & humanæ vitæ melior pars, aliquantulùm digredi.

Solent aliqui inquirere, cur nonnullis animantibus usque adeò longus, diuturnusque sit somnus, ut nonnumquam semestri spatio dormire videantur, quemadmodùm contingit gliribus, serpentibus, & quamplurimis insectis animalibus? Equidem minus mirabile videri potest, quod animalia diutissimè dormiant, quàm quod illis vita per multum temporis spatium sufflaminari, & intercipi possit, Nam animantes, quæ dormiunt, quia eo tempore parùm, aut nihil moventur, parùm etiam consumuntur, atque perspirant, idcircò diutiùs sine alimento vivere possunt: nec profectò major est difficultas, quamobrem hominis somnus alternatim ad horas octo, vel decem extendatur, quam quare glitis somnus semestre spatium occupet. At certè mirandum videtur, quòd pisces in quibusdam locis, ubi mare in glaciem concrescit, simul cum aqua ipsa conglaciantur, vita intercipiuntur, donec adveniente calore, glacies solvatur in aquas. Idem contingit certè cuidam hirundinum speciei, quæ simul conglomeratæ sub aquis fluviorum merguntur hyberno tempore, ibique ad vernam tempestatem, vita intercepta, morantur. Sed non eadem videtur esse ratio, quæ dormientibus animalibus, atque de his, quibus vita planè intercipi observatur: nam in animalibus, quæ dormiunt, cor jugi palpitatione movetur, & sanguis per universum corpus circulatur, sed in animalibus, quorum vita sufflaminatur, nullus omninò motus in corde fit, nec ulla apparent vitæ vestigia, nisi revixerint. Porro vitam hyemali tempore intercipi Lucomoris, non modò impossibile videtur, sed omninò consentaneum est: neque enim ulla videtur major difficultas, cur contingat hominibus, cùm hirundinibus evenire in locis Septentrionalibus jam ferè omnibus sit compertum.

De somni generatione, & causis non eadem est apud omnes sententia. Equidem nemo ibit inficias, in somno quiescere facultates animales, & præcipuè sensitivam; sed unde fiat, ut facultates quiescant, in dubium videri potest. Quod autem complures scribunt retineri, & coerceri in somno spiritus, ne ad corporis partes impellantur, rationi valdè consentaneum videtur. Sed quomodò spiritus coerceri posse putabimus? Profectò, qui hominis naturam accuratè prospexerit, comperiet non in corde tantùm, & venis inesse valvulas, quæ sanguinis ingressum, vel egressum remorantur, sed suas etiam in cerebro inesse valvulas, atque in nervis quoque quæ spirituum animalium ingressum, aut egressum impedire possunt, sponte autem, & sua vi concidunt ejusmodi valvulæ in cerebro, nisi certa quædam vis illas apertas, & suspensas sustineat, non secus ac palpebræ oculorum sponte concidunt, oculosque tegunt, nisi vi attollantur. Unde contingit ut morientibus, & iis, qui vitali robore destituuntur, oculi claudantur, palpebris concidentibus. Similiter, & longo labore fessis corporibus, facilè irrepit somnus, nam imbecilla fit illa vis, quæ valvulas cerebri adaperire & adapertas sustinere potest. Hinc patet, quamobrem vinum, opium, & similia somnum plerumque inducere valeant: quippe quemadmodùm ex modico vino, & pauxillo opio spiritus reficiuntur, & ad motum promptiores fiunt (habent enim spiritus animales cum vini spiritu aliquam analogiam,) ita ex nimio vino, aut opio, animales Spiritus conturbantur, & ineptiores fiunt, unde & universo corpori torpor accidit, & ipsis etiam valvulis segnities ad sese sustinendum, atque ideò somnus obrepit.

Cæterùm tametsi dormientium spiritus, in corporis partes, & præsertim in sensuum organa non deferuntur, non tamen omninò feriantur, ac cessant: suas enim vices in cerebro quàm maximè exerunt, hinc multæ fiunt in somno cogitationes, quæ vulgò insomnia nuncupamus. Fiunt autem insomnia, non modò cùm somnus levior est, & medius quidam status inter somnum, & vigiliam, ut omnes ferè authores hactenùs opinati sunt, sed etiam in profundissimis somnis, ut uno verbo dicamus, semper dormientes somniamus: sed eorum tantùm somniorum meminimus, quæ in leviori somno contingunt: nam quòd profundè dormientes somniant, patet ex somnambulis, qui certè dum ambulant, januam aperiunt, loquuntur, gladium evaginant, stringunt, natant, & alia, vigilantium opera exequuntur, omninò somniant, se illos profunde dormire vel indè manifestè liquet, quod ad varios occursus, rumoresque non facilè expergiscantur, imò experrecti eorum, quæ dormientes agebant, vix meminerunt. Hinc etiam intelligi potest, non semper in somno occludi canales illos, per quos spiritus motivi feruntur: nam profectò illi, qui motum thoracis propter respirationem adjuvant, minimè clauduntur unquam; sed neque eos, qui ad pedes, manusque pertingunt, semper claudi videntur, ut ex somnambulis liquet; neque omnes ductus, per quos spiritus ad sensuum organa deferuntur, semper in somno obserantur, ut in ipsis quoque somnambulis est manifestum, & in his, qui dormientes loquuntur. Sed ad nostra redeamus.

Somnus moderatus plurimùm sanitati confert, vires namque lassas reficit, humidum radicale restaurat, spiritus laboribus diuturnis resoluti instaurantur, calor ad interiora recurrit, membra calefacit, corroborat, alimentorum, crudorumque humorum coctio optimè perficitur, bonum alimentum paratur, corpus pinguefacit, unde *Hip. 6. epid. com. 5. tom. 10.* inquit: *Somnum visceribus esse cibum, omnem evacuationem tollit somnus præter sudorem, dolores sedat, animi molestias abigit*. Immoderatus verò sanitatem destruit nam naturales impedit evacuationes, appetentiam dejicit, crudos cumulat humores; calorem hebetiorem reddit, & spiritus animales torpidos, unde actiones omnes segniores fieri necesse est, corpus enervat, & pallore diffundit, caput vaporibus replet. Nocet etiam, si intempestivè ineatur, unde *Hip. 2. progn. 11.* habet *Interdiu vigilare, noctu verò dormire oportet*. Verùm si lassitudo à labore dependeat, ut nox insomnis præcesserit, interdiu dormire non incommodum est: Sicut nec iis somnus meridianus nocet, qui assueti sunt, ut testatur *Hip. 1. aph. 50. Quæ ex longo tempore consueta sunt, etsi deteriora sint, insuetis minùs molestare solent. Oportet igitur ad insueta transire*.

Sicut somnus nil aliud est, quàm sensuum quies, & cessatio, ita vigilia eorundem actus, & exercitatio, hinc moderata vigilia profectò spiritus, & sensus excitat, vegetioresque reddit, spiritus, & calorem in omnes corporis partes distribuit, alimenti distributionem adjuvat, excrementorum propulsionem promovet, & membra vigore fovet; at ex immoderata vigilia corpora exsiccari, & contabescere in confesso est apud omnes, & causam assignant, quia in vigilia plurimæ superfluitates excernuntur, quæ in somno retineri solent. Verum enimverò experimento compertum est, nostra corpora magis in somno perspirare, quàm in vigilia, ut vel ex ipso sudore liquet, qui frequentior, & promptior somni tempore contingit: atqui sæpiùs memorata *Sanctorii* observatio, nos edocet, multo majorem esse eam excretionem, quæ fit per perspirationem, quàm cæteras omnes evacuationes simul sumptam: deberet igitur ex prædicta ratione corpus magis exsiccari in somno, in quo major est perspiratio, quàm in vigilia. Equidem vide-

videmus ex diuturnis vigiliis corpora extabescere, atque consumi multo magis, quàm in diuturna somnolentia solet evenire: id autem indè contingere arbitramur, quia ipsamet causa, quæ longum inducit pervigilium, potens est corpus consumere. Imò verò longa vigilia vires exsolvit, & plurimos dissipat spiritus, spiritus autem ex purissima alimenti portione fiunt: unde nihil mirum, si ex vigilia magis, quàm ex somno corpora contabescant.

Præterea vigiliæ nimiæ spiritus absumunt in sanguinis massa, unde sanguis in vappam degenerat; corporis vires labefactant, coctionem impediunt, cruditates pariunt, & universos corporis succos exsiccant eosque acres, & corrosivos reddunt, imò cerebrum exsiccant, quia natura circa sensus, & exteriora corporis occupata evocat, distribuitque multum spirituum, & caloris ad exteriora, unde interiora exsiccari, refrigerari, ac humiditatem absumi oportet, quæ in sensuum instrumentis est, operis diuturnitate, & magnitudine, ut quod cerebrum in vigiliis maximè laborat, non solùm sensus, & motus instrumentis spiritus suppeditando, sed etiam intensione animi, atque cogitatione, ut tandem spiritibus exhaustis, & cerebro exsiccato, mentis alienationem, & morbos calidos inducere possunt.

Somnus itaque & vigiliæ moderatæ sanitatem conservant, immoderatæ verò eandem destruunt, ut inquit *Hip. 2. aph. 3. Somnus, & vigilia, utrumque si modum excesserit malum.* Idem repetit 7. *aph.* 71. *Somnus, & vigilia utraque modum excedentia, morbus.*

Quartum rerum non-naturalium genus sub motu, & quiete continetur: nam corporis motus, atque exercitia, & his opposita otium, & quies non parvam habent vim ad sanitatem tuendam, morbosque profligandos.

Complures esse solent utilitates, quas motus nostris corporibus præstare potest, primò namque mediante motu succi alimentarii, & sanguis attenuantur, & ad circulationem promotiores redduntur. Secundò, internus calor promovetur, augetur, & ex caloris augmento felicior fit nutritio. Tertiò, corpus faciliùs perspirat, & excrementa per proprios ductus deferuntur, unde membra, atque artus roborantur, & solidescunt; ac tandem motus efficit, ut corpora non ita facilè ab externis injuriis afficiantur, sed causis ægrotare facientibus magis resistant.

Motuum complura sunt genera, nam labor omnis, aut exercitium sub motu comprehendi videtur, ejus generis sunt ambulatio, cursus, saltatio, magnæ, & parvæ pilæ lusus, gestatio, navigatio, vectio, equitatio, & similia, quibus antiqui ad valetudinem conservandam uti consueverunt. Imò *Asclepiades*, qui nominis celebritate, omnium Medicorum famam potuit obscurare, relicto pharmacorum usu utpotè, quæ stomachum lædant, & visceribus infensa fiunt, omnem curandi rationem in victu, & exercitio posuit. Unde factum est, ut ejus exemplo posteriores Medici magnam exercitii curam habuerint, ut apud *Cornelium Celsum*, & alios legimus. Frictionem quoque inter motus reponere licet: nam Senes, & qui sedentariam vitam degere coguntur, cùm nullo possint exercitiorum genere uti, frictione quam maximè indigere videntur, ut calor excitetur, humores attenuentur, & perspiratio longior fiat. Dici autem vix potest, quantùm ad valetudinem perspiratio conferat, nam multo major est exitus, qui perspiratione fit, quàm qui per excretiones alvi, urinæ, salivæ, narium muci, aliarumque evacuationum sensibilium contingere solet. Quandoquidem, ut longa observatione à *Sanctorio* compertum est, ex octo partibus eorum, quæ ore assumuntur, tres tantùm in hominibus rectè valentibus per sensiles excretiones evacuantur, reliquæ partes quinque insensibiliter perspirant. Quòd si perspiratio minor fiat, quàm res, & necessitas postulat, tunc morbi contingunt. Liquet igitur exercitia, frictionesque ad valetudinem maximoperè conducere, cùm ex illis perspiratio excitetur.

At verò complura exercitiorum genera; quibus antiqui ad tuendam valetudinem utebantur, in desuetudinem abiere, hinc autem fit, ut nonnulli morbi, qui ex otio progignuntur, nostris temporibus frequentiùs ingruant, ut arthritis, vesicæ, & renum calculi, similesque ægritudines, quæ desidia, otioque vigescunt.

Quomodò ex motu nostrum corpus incalescat, res est inquisitione digna. Profectò nulli dubium est, dura corpora, dum invicem atteruntur, & colliduntur, incalescere, & sæpe etiam ignem concipere: quod qua ratione eveniat, non ab omnibus eodem modo explicari solet. Nobis arrident ea, quæ *Plato* scripsit, à quo calor definitur, esse agitationem cujusdam subtilissimæ substantiæ, quæ omnibus ferè corporibus magis, aut minus commiscetur. Videmus namque in his, quæ incalescunt, corporibus, agitationem quandam, motum vel penes universas eorum partes, vel saltem penes subtilem materiam in eorundem poris contentam. Unde fit, ut à vehementi calore corpora ferè omnia colliquetur; nam primum à calore incipit agitari materia subtilis in corporibus conclusa, deindè verò à vehementiori agitatione etiam solidæ ipsorum corporum partes agitantur, & à vinculo disrupto invicem disrumpuntur, unde in liquentem massam abeunt. Hinc manifestum est, non ex quotumcunque corporum attritu, & collisione calorem excitari, sed ex eorum dumtaxat, quæ dura sunt, attritione. Neque verò liquida, & fluida corpora atteri, collidique invicem possunt. Unde non videtur satis manifesta ratio, quamobrem animalium membra ex cursu, saltatione, aut quavis vehementi agitatione incalescat: nam præterquàm ossibus nulla adest insignis durities, quæ attritionem, collisionemque possit, neque ex cursu, verbi gratia corporis partes atteruntur: & sanguis, qui maximè omnium incalescit, cùm sit corpus fluidum collisioni, nequaquam videtur obnoxius: ergo alia videtur inquirenda ratio, quæ explicare possit; quomodò ex motu, aut exercitio possint nostra corpora incalescere.

Equidem si vini spiritum observaverimus, comperiemus illum in ore incalescere & multo magis, si intereà in ipso ore agitetur, imò vinum generosum vehementi in ore agitatione incalescit, ut propter fervorem sustineri nequeat: inest enim in vino tenuis quidam spiritus facilè mobilis, qui agitatus in ore, propter promptitudinem ad motum facillimè incalescit. Similis quidam spiritus est in sanguine, qui ex motu, & agitatione facilè incalescit: at verò in universi corporis agitatione, motuque, sanguis quoque celeriter movetur, & multo velocius circulatur; comprimuntur enim ex motu venæ, atque adeò sanguis è venis propellitur vehementius in cor, unde & cordis palpitationes, arteriarumque pulsus frequentiores fiunt. Et hinc manifestum erit, quamobrem ex cursu, & corporis agitatione calor in ipso corpore intendatur.

Quoniam verò ex calore perspiratio major fit, & humiditas consumitur, perspicuum esse potest, quomodo ex motu corpora exsiccentur, & humidis excrementis minùs scateant. Cæterùm hæc non ita intelligi debent, ut quò major fiat motus, eò magis calor in corpore intendatur: quippè in laborioso, & vehementissimo motu vires resolvuntur, & vitalis calor imminuitur, unde etiam superfluitates excrementitiæ superabundant. Hinc nimius motus spiritus, & solidarum partium substantiam exhaurit, & dissipat, & consequenter totum refrigerat corpus, coctionem præpedit, venas, aliosque sæpè rumpit ductus, undè vomitiones, expuitiones, ac mictiones sequuntur cruentæ. Motu etiam valido sanguis cum impetu extra venas fertur, & hinc inflammationes in partibus exterioribus, & interioribus excitantur. Quòd si sanguis in venis agitetur, incalescatque, febres, multosque languores, præsertim si totum corpus pravis scateat humoribus, excitat, siquidem pravi humores, qui antea quasi consopiti quiescebant valido agitati motu per universum corpus feruntur, & in imbecilliori parte tumores excitant, & ulcera: Si autem ad interiora regurgitant, alvi profluvia, vel vomitiones concitant, aut intra venas hærentes, febres accendunt, aliosque plurimos generant morbos. Eapropter corpora pravis referta succis, validè nullatenus sunt exercenda, præcipuè à cibo, & nondum coctione completa

Quemadmodum moderatus motus bonæ valetudini summo est emolumento, ita moderata quies eidem plurimum confert; quies namque motui opposita est, post labores dulce lenimen, ut *Hip. 2. aph.* 48. scribit: *In omni corporis motu, ubi laborare cœperit, quies statim lassitudinem aufert.* Et poeta Sulmonensis cecinit.

Quod caret alterna requie, durabile non est,
Hæc reparat vires, fessaque membra levat.

Est quies non tantum corpori: verùm etiam animo multùm necessaria, ut idem:

Otia corpus alunt, animus quoque pascitur illis.

Sicut motus phlegmaticis, frigidis corporibus, humidisque naturis prodest, ita calidis est commoda quies; verum enimverò summa quies, otium vocata maximè sanitati adver-

adverſatur, hæc immoderata quies profectò corpus ſuperfluitatibus, quæ non eliminantur, implent, ciborum coctionem, eorumque diſtributionem efficit infeliciorem, vires enervat, corpus impinguat, ſegne, & invalidum reddit, unde languorum myriadum in cauſa eſt, eapropter cecinit Ovidius:

Cernis, ut ignavum corrumpant otia corpus?
Ut capiunt vitium, ni moveantur aquæ.

Eſt igitur moderatus motus, moderataque quies in ulceratis ſervanda, verùm ſemper partis conditio attendenda eſt.

Excreta, & retenta, aliàs inanitio, & repletio ſub quinto rerum non-naturalium genere comprehenduntur, pro quorum notione ſciendum eſt, quòd perpetuò aliquid de noſtri corporis ſubſtantia vel ſenſibiliter, vel inſenſibiliter deperditur, ad cujus reſtaurationem cibus, & potus ſufficiunt; atqui ea, quæ ingeruntur, talia planè non ſunt, quale id quod abſumitur; coctione igitur elaboranda, atque utilia corpori alimenta commutanda ſunt, ſed non tota, eapropter utilium ab inutilibus ſeparatio fieri debet, utilia retinenda, inutilia excernenda ſunt, ut in ſalubri ſtatu corpus conſervetur. Cæterùm ſi quæ in corpore retineri debent, excernantur, aut ſi quæ excerni oportebat, retineantur, valetudo depravatur. Unde *Hippoc.* 5. *aphor.* 57. *Menſtruis longius fluentibus, morbi eveniunt, non fluentibus autem ex utero, morbi contingunt.* Ubi notamus *Hip.* dixiſſe debere menſtrua ex utero fluere, nam ſi naturalis evacuatio, naturalem non ſervet viam adhuc morboſa eſt, ut ſi per vomitum menſtrua fluerent, quamvis nimis periculoſa omnimoda ſuppreſſio. Quod dixit *Hip.* de menſtruis, accipiendum eſt de qualibet evacuatione, & retentione. Unde:

Si alvinæ fæces debito non excernantur tempore, coctionem interturbant, inappetentiam cauſant, & nauſeam excitant, quia ex fæcibus fœtidi ſulphuris effluvium elevatur, & ad ventriculum, vicinaſque partes exhalat, dolores excitat colicos, flatibus exitu prohibitis, & alia mala. Si caput feriant excrementitii vapores, vertiginem, cephalalgiam, alioſque inducunt languores. Alvus nimis lubrica potiùs commodum, quàm incommodum affert, dum lævior facta eſt in ventriculo aliqua ingeſtorum, vel humorum degeneratio, & mox ſeſe exonerat, aut ex reliquo, etiam corpore natura validior vitioſos per alvum ſponte excernit humores, & multorum morborum cauſas avertit; attamen ſi frequentiùs, aut diutiùs contingat, corpus neceſſariò alimento defraudatur, & contabeſcere incipit, vires conſternuntur, & non rarò inteſtina relaxantur, vel abraduntur. Unde lienteria, cœliaca, dyſenteria, teneſmus, & alia oboriuntur mala. Si verò alvi excrementa ſecundùm naturam ſe habeant, mollia ſint, mediocrem habentia conſiſtentiam, colore ſubruſa, nec admodum fœtida, copia autem ingeſtis reſpondeant, tunc ſalubrem indicant ſtatum.

Eodem pariter modo, ſi urina debito reddatur tempore, corpori confert; Si verò citiùs juſto excernatur, diabetem inducit; Si verò diutiùs retineatur, multum damni affert: ſolet namque non ſolùm veſicam, parteſque vicinas gravare, ſed ſæpè veſicam adeò replere, & diſtendere, ut poſteà contrahi, atque urina excerni non poſſit, unde interdum veſicæ Inflammatio ſequitur, imò mortis occaſionem hac ratione quibuſdam accidiſſe ex pudore in conviviis, urinæ ſuppreſſionem diuturniorem experientia compertum eſt. Hinc tam urina, quam alvi fæces non diutiùs retineantur, ſed debito excernantur tempore juxta illud:

Nec mictum retine, nec comprime fortiter anum.

Hinc ſuperfluæ humiditates, quæ noſtro corpori nutriendo ſunt ineptæ, partim inſenſibiliter perſpirant, partim etiam per ſudores exturbantur, & magna earum pars per veſicam excernitur, ſi per vaſa lymphatica ad renes non delabatur, & in veſicam non profundatur, cachexiæ, & hydropi cauſam ſuppeditat.

Verùm urina naturalis his conditionibus frui debet, nempe mediocris debet eſſe conſiſtentiæ, coloris fulvi, ſine ſedimento, aut cum ſedimento albo lævi & æquali, quantitate liquidis aſſumptis reſpondens.

Eadem eſt reliquorum excrementorum ratio, ut ſputi, muci, & præſertim flatuum, ex quibus retentis multa oboriuntur mala, ut

Quatuor ex vento veniunt in ventre retento,
Spaſmus, hydrops, colica, vertigo, quatuor iſta.

Hæc enim communis eſt naturæ lex, excrementa excernenda eſſe, ut nutrimentum ex omni parte purum corpori ſuppeditetur, quòd ſi fiat, nutritio quoque rectè fit, corpuſque vegetum, benè coloratum, & omninò ſanum evadit. Si verò eadem detineantur, alimentum inquinatur, corpus redditur impurum, & tandem morbi excrementis ſuppreſſis cognati ſuccreſcere ſolent.

Sudorem inter excreta, & retenta connumeramus, ea quippe quæ craſſa corpora extenuare valent, & fluidiora reddere, ſudores promovent. Sic in vehementi calore ſudor excitatur, dùm aquoſitates vel humores attenuati in ſudorem reſolvuntur, quemadmodum, in deſtillationibus ſolet contingere. Salubris eſt ſudor, ſi intra ſuos coerceatur fines, nam per cutis poros toto corporis ambitu, & habitu noxios purgat humores. Nulla febris niſi ſudore perfectè terminatur, imò inveteratis affectibus craſſos, lentoſque humores foventibus, ut deſtillationibus dictis diuturnis, cephalalgiæ, paralyſi, epilepſiæ, lui Venereæ, pectoris hydropi, rheumatiſmo, iſchiadi, & aliis articulorum doloribus, utiles ſudores. Si verò ſuos tranſgrediatur limites, nativi calidi aliquid diſſipat, corpus diſſolvit, vires dejicit, tabefacit, morbum, & ſymptomata multiplicat, & ſi frigidus diaphoreticus ſit, mortem præ foribus portendit.

Hùm etiam refertur inſenſilis tranſpiratio, ideſt tranſporatio, quæ ſi aliquandiu prohibeatur vel pororum conſtipatione à frigore, vel pravis humoribus retentis, graviſſimos excitat morbos; Si verò conveniens, & legitima ſit corporis tranſpiratio, corpus ſanum, & benè diſpoſitum reddit.

Sed in his evacuationibus ſpatiari aliquantulùm nobis placet, & primò ab urina exordium facimus: Per ſolitas urinæ vias, ſuperfluas noſtri corporis humiditates expelli omnibus manifeſtum eſt, ſed quomodò, & ubi ſecernatur urina, non omninò hactenùs patuit; vulgares Medici putant urinæ materiam ſanguini permiſtam per univerſum corpus deferri, & poſtremò per venas emulgentes ad renes delabi, ibique à ſanguinis maſſa ſecretam percolari, & per proprios canales, ureteres appellatos, ad veſicam profundi. Verùm experientia docet ſanguinis ſerum non eſſe ejuſdem, aut ſimilis ſubſtantiæ cum urina; nam ſerum ſanguinis, ſi ad ignem evaporet, in craſſam, & glutinoſam concreſcit ſubſtantiam, & valdè dureſcit, quod tamen non contingit urinæ, quæ plurimo ſale cùm volatili, tum fixo conferta eſſe, deprehenditur. Porrò venæ emulgentes ſanguinem non ferunt ad renes, ſed à renibus ad venam cavam: neque ſecus atque aliæ replentur alia ſubſtantia, quàm ſanguine. Venarum igitur emulgentium uſus idem eſt, atque aliarum venarum: & munus, quod illis vulgares adſcribunt, verum eſt commentum. Urinæ autem unica tantum via eſt, ſcilicet per venas lymphaticas, ſpirituoſa pars in ventriculo mediante fermentationis motu, quæ è cibis educitur, per fibras ſe inſinuat, quaſi per filtrum, per totum corpus ſe diffundit ad animantis ſuſtentationem, in itinere aquoſas ſuperfluitates in venas hydroticas, ſeu lymphaticas à *Thoma Bartholino* inventas per oſcilla deponit, partim per diaphæreſim reſolvitur, partim etiam per ſudores eliminatur; ſed magna pars per dicta vaſa lymphatica ad renes, & deinde in veſicam profunditur.

Operæ autem pretium erit hic animadvertere, aperientia à Medicis pluribus modis conſiderari; nam alia ſunt, quæ alvum laxant, alia, quæ urinam cient, alia, quæ venarum, & arteriarum oſcula recludunt, alia, quæ viſcerum obſtructiones reſerare dicuntur, & alia, quæ cutis poros pervios, & magis permeabiles efficiunt. Scimus iſthæc à multis confundi, ſed erroris, & periculi plena eſt illorum conſideratio. Cæterùm hæc diſtinguere oportet, nec unum pro altero ſumere: nam multa videmus urinam ciere, quæ alvum adſtrictiorem reddunt; Ea, quæ diaphoreſim promovent, reliquas plerumque evacuationes cohibent. Hinc eſt; quòd illis ſæpenumerò adſtricta eſt alvus, qui copioſam mingunt urinam: illi verò parciùs meiunt, qui plurimùm ſudant. Neque ulla major eſt in corpore evacuatio, quàm inſenſilis tranſpiratio. Adde, quòd hæc præ cæteris ad valetudinem plurimùm conferre videtur, nam reliquæ evacuationes poſſunt ſine valetudinis noxa aliquandiù retineri: hæc autem, ſi breviſſimo temporis ſpatio intercipiatur, notabiles parit morbos.

Atqui videmus nonnulla eſſe, quæ alvum cieant, alia, quæ urinam provocent, alia, quæ ſudores, alia, quæ ſanguinem per venarum oſcilla exſudare faciant, inquirendum profectò foret, qua vi ejuſmodi producantur affe-

affectus; nam quod Medici ajunt hæc fieri propria, & insita rerum facultate, sed hoc philosophi cupiditatem nequaquam explere videtur. Nobis verosimile videtur alvum citari ab his, quæ vellicare, & stimulare ventriculum possunt: quemadmodum nasipurgia stimulum naribus admovendo sternutationem, & humorum illapsum promovent: & quæ palato ingrata sunt, salivam copiosius excitant. Quæcumque verò salis naturam præferunt, urinam cient, naturam enim ad evacuationem stimulant. Et quia vegetabilium salia possunt ejusmodi stimulos excitare, idcircò ad promovendam urinam valdè conferunt. Similiter, quæ corpora extenuare apta sunt, sudores promovent. Denique menstrua, & hæmorrhoides excitantur ab his, quæ sanguinem extenuare valent, aut acriorem facere, ut propterea venarum osculla aperire queant.

Non solùm excreta, & retenta morbos generare possunt, verùm si inutilia intempestivè, atque immoderatè evacuentur, vires dejiciunt, corpus consumunt, & morbos illis affines excitant: Sic repletio vel ratione multitudinis vel pravæ qualitatis, vel ratione non rectè operantis ventriculi, corpus alterat, morbos parit. Ratione multitudinis ventriculi vis obruitur, & resistentem multitudinem superare non potest, ingesta corrumpuntur, & non fermentantur, ac multitudo corrupta nisi vomitu, vel diarrhœa evacuetur, ventriculi actionem ita conturbat, & irritat, ut omnes ventriculi actiones depravatas, inordinatas efficiat, quibus depravatis, pessimi moris morbi contingunt. Hinc *Hip.* 2. *aph.* 22. inquit: *Quicumque morbi ex repletione fiunt, evacuatione curantur, & quicumque ab evacuatione, curantur repletione, & aliorum contrarietate*. Idemque peculiariùs ostendit 2. *aph.* 51. *Plurimùm atque repentè evacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, sive quovis alio modo corpus movere periculosum: omne enim nimium naturæ inimicum, sed quod paulatim fit, tutum est, cùm aliàs, tùm cùm ab altero ad alterum transitus fit*. Ratione pravæ qualitatis ingestorum non solùm ventriculi actio à promovendo in iis fermento desistit, sed principium motus ipsius actionis à prava qualitate, ad depravatè movendum adigitur, totamque ventriculi œconomiam subvertit, & per consequens proprium nutrimentum degener reddit, quòd si citò ad statum secundum naturam non adigitur: multorum morborum erit occasio. Ratione non rectè operantis ventriculi, vel fermentatio, vel separatio utilis ab inutili depravatur, unde congeries fit in illo superfluitatum, quibus assuefactus ventriculi rector spiritus non adeò vehementer in suis motibus turbatur, unde est, quòd superfluitates illæ potiùs chronici morbi, quàm acuti occasiones esse possunt; obstructiones enim, inappetentiæ, affectiones hypochondriacæ, ariduræ, tabes, hydropes, & similes morbos inducere solet.

Magna est cibi, & potus vis in alterandis nostris corporibus, enim verò quicumque cibus etiam familiarissimus, & consuetus nequit corpus alere, nisi mutetur, & assimiletur, ut vulgò Medici loquuntur: atqui hæc assimilatio, & mutatio non potest fieri sine aliqua ipsius animalis alteratione, quippè *omne agens* (ut est vulgare enunciatum) *agendo patitur*: igitur necessariò cibus, & potus corpora nostra afficere debent. Sed illud inter cœtera hic venit observandum, quòd varia, & multiplex est ciborum natura, neque omnibus æquè salutaris, aut noxia: Quinimmò inveniri solet peculiaris quædam hominum dispositio, quæ à rebus communiter salubribus maximoperè lædantur. Sic nonnulli non minùs à carne, aliave simili re afficiunt, quàm à Lethali veneno, quantùm autem in ciborum ratione, ciborum valeat consuetudo, vix facile est enarrare; nam & ipsis quoque venenis homines vesci assuevere. *Aphri* plerique opio valdè delectantur, & integras ejusdem drachmas devorant, & nota est *Mithridatis*, & aliorum historia, qui longo usu didicere venenis pasci. Indi tabacum devorant, ut inebrientur, & in mentis alienationem inducantur. Nec vinum ex sua ipsius natura nobis familiare, & amicum est, sed tale potiùs usu solet evadere. Id quod cibus non valetudinem modò potest immutare, sed mores etiam, & quodammodò naturam.

Excreta igitur, & retenta in ulceratis ad ordinarias leges debito modo revocanda arbitramur, præcipuè menstruorum in fœminis fluxus solitus promoveatur, insensilis transpiratio non impediatur, sic urina, lac, & saliva, ut & alvus sit lubrica natura, vel arte.

Inter ea, quæ excernuntur, vel retinentur, Veneris usum collocamus, estò amorem cum Venere considerandum putemus, nam ut amor profectò in animi affectibus esset recensendus. Cæterùm maximam esse Veneris vim, ejusque usum magnoperè seu officere, seu prodesse manifestum est, & virginibus, & viduis, quæ ob seminis retentionem in gravissima sæpe numero incurrunt symptomata, ut interdùm mortuis similes decumbant. Pariter & importunus ejusdem usus plurimos infert morbos, podagram, chiragram, petulantem senectutem, aliosque quamplurimos languores.

Veneris usus moderatus valetudini confert, homines namque hilares reddit, calorem excitat naturalem, appetentiam acuit, sensus, & spiritus vivificat, animi passiones lenit, corporis torporem eliminat, membris levitatem conciliat, & tandem species perennat, unde consonum est per Veneris usum, ut vitam, quam à parentibus hausimus, aliis restituamus, ne cum campanæ sonitu nostra pereat vita. Hinc meritò *Galenus Epicuri* sententiam damnavit, qui Venerem nihil prorsùs ad valetudinem conferre docuit. Ætas veneri aptissima est juvenibus atque viris.

Cæterùm immoderatus Veneris usus viros magis, quàm fœminas lædit, spiritus namque dissipat, nativum resolvit calorem, universum refrigerat corpus, cerebrum, oculos, & articulos, nervos, & ventriculum debilitat, tristitiam parit, sed non in fœminis, unde memoriæ, intellectionis, sensuumque imbecillitatem infert, vitam breviat: præ omnibus senibus, naturis siccis, debilibus, & convalescentibus plurimùm Veneris palæstra nocet. Qua ratione Venus ab *Epicuro* damnabatur, quia, cùm summum bonum in recta corporis constitutione, & valetudine collocaret, (hanc enim ille voluptatem appellabat) Venerem respuebat, ut potè, quæ valetudinis commodo officeret. Hinc autem est, quòd mulis, Monachis, cœlibem vitam agentibus longior sit vita, quàm asinis, & equis; abstinent enim plerùmque illi à Venere. Si semen diutiùs retineatur, corporis totius gravitatem, & torporem inducit, & si corrumpatur, gravissima symptomata, qualia virginibus, viduis, & uxoribus, quæ ignavos habent maritos, excitat. Veris tempus magis Veneri est idoneum, deindè hyems, minùs autumnus, omnium minimè æstas, quo tempore est omninò abstinendum, hinc poeta cecinit:

Est Veneris fugienda tibi immoderata voluptas
Nam capiti, mentique nocet, sensusque retundit,
Virtutemque hebetat animalem, & corporis omnes
Debilitat nervos, infirmaque pectora reddit.
Parca tamen laudanda quidem est: hæc una calorem
Excitat, hæc hilares animos facit: indè sequnta
Membrorum levitas, torporem expellit, & infert
Spiritibus vitam, præsertim ubi purpureum ver,
Autumnusve suum exponit maturus honorem.
Tandem hyeme, atque æstate Venus lethale venenum est
Crebra Venus nervos, animum, vim, lumina, corpus
Debilitat, mollit, subripit, orbat, edit.

Ad hoc ut Venus valetudini conferat, duæ requiruntur conditiones, una, ut ejus usus sit moderatus; altera, ut debito fiat tempore, unde, si sub his adhibeatur conditionibus, homo fit seipso agilior, atque meliùs perspirans: moderatus verò ejus usus consistit, ut homo ex eo non debilitetur, & nullo modo laxetur. Cœterùm nonnulli tempus, & horam præscribere solent, in qua sine valetudinis noxa, Venus obiri possit, hanc aliqui dixere esse horam noctis tertiam, quòd hoc tempore prima, & secunda coctio jam absoluta, & tertia etiam est dimidio facta. Verùm hæc vana, & ridicula sunt, nec quisquam erit, qui hæc adamussim sibi servanda persudeat. *Hippocrates* creditur Veneris tempus perscripsisse, cùm dixit: *Labor, cibus, potus, somnus Venus, omnia mediocria*, quasi hic omnia eo ordine quo scribitur, obiri debeat, ut primò sit laborandum, & corpus exercendum, deindè opportunum alimentum sit præbendum, & conveniens potus, tertiò dormiendum, & postremò Venus à somno sit exercenda. Ab hac *Hippocratis* sententia discrepat *Cornelius Celsus*, qui salubriorem ait esse Venerem interdiù, quàm sequitur cibus, quàm noctu, quam sequitur labor, & vigilia.

Aliqui magis in die Venereum concubitum exerceri laudant, quia statim à prandio, vel Cœna, post Cereris, & Bacchi munera, spiritus promptiores, alacriores, & vegetiores sunt ac homo ardentiùs Veneris connubia celebrat. Quidam noctu potiùs, quia calor per somnum, & tenebras intùs collectus meliùs coctionem perficit, & phantasia ab aliis objectis non distracta, meliùs veneris dulcedini incumbit, & pudor, cùm sit Veneri inimicus, & in nocte nullus sit pudor, nocturnum tempus Veneri magis irridet.

Verùm in Veneris usu plurimùm valet consuetudo & particularis quædam subjecti natura; nam alii alacriùs noctu, alii promptiùs, & fortiùs, interdiù hoc munus obeunt: alii pleno stomacho meliùs, alii commodiùs jejuno stomacho. Quapropter non potest homo in Veneris usu exquisita uti methodo, ne aliquem committat errorem, præcipuè si libidinis œstro percitus, occasionem habeat promptam, ac proindè ad valetudinem tuendam in omnibus non oportet Medicis credere; qui nè nihil dicere videntur rerum quarumdam usum, & præsertim in rebus venereis, ubi, *trahit sua quemque voluptas*, & omninò errores sunt inevitabiles ob innatum species propagandi desiderium. Qua de re consulendæ sunt in hac materia mulieres, quia ipsæ noctu, & die, toties, quoties occasio dabitur, Veneri indulgendum esse affirmant.

Juvat in majorem conjugum commoditatem, jucundis digressionibus aliquantulum in Veneris palestra spatiari circa modum, quo quisque uti possit, sed quia verecunda res est, & nostro cœlibatus statui absona, ne pagina evadat impudica, estò non erubescat, & castæ ne lædantur, aures, pauca leviter attingemus.

Quidam Medici, ut *Arabes*, figuram damnant, in qua vir mulieri subjicitur, quia laborat vir in feminis emissione, & non raro in veretrum aliquod descendit excrementum ex utero quod plurimum obesse potest, præcipuè si spurca fuerit mulier lue Venerea. Addimus & nos utrorum semen intra uterum ejaculari non posse, sed in emissione per veretrum e labi, & foràs excerni.

Alii commendant, ut coitus quadrupedum more exerceatur, ita *Arabes* Medici, *Mercurialis lib.* 1. *de morbis mulierum*, *Paulus Aegineta*, & quamplurimi alii. Et reverà hic modus naturalis est, cum omnibus animantibus sit communis, & Veneris furtis commodior, ac compendiosior; nam sic vir angustè concumbit, penis capulo tenus admittitur, præsertim si mulier aliquantulum inclinata decumbat. Præterea ad concipiendum maximoperè confert, si à tergo belluarum more vir cum muliere, Venere utatur, ita philosophans *Lucretius lib.* 4.

Et quibus ipsa modis tractetur blanda voluptas,
Id quoque magni refert. Nam more ferarum,
Quadrupedumque magis ritu, plerumque putatur
Concipere uxores, quia sic loca sumere possunt
Pectoribus positis, sublatis femina lumbis.

Imò si mulier sit sterilis, hoc modo fœcundatur, ut *Q. Serenus Gordiani Imperatoris præceptor*, cùm scripsit super his Lucretii carminibus:

Irrita conjugii sterilis si munera languent,
Nec sobolis spes est, multos jam vana per annos
Fœmineo fiat vitio res, nec ne, silebo.
Hoc poterit magni quartus monstrare Lucreti.

Qui modus non est ita explodendus, ut secum magnam non habeat rationem, & potiùs dictu turpe, quàm factu videatur. A tergo coitum, conceptum juvare ostendunt, confirmantque peritorum anatomicorum observationes, qui observarunt, ut semen virile rectà uteri orificium percuteret, ab eodemque attraheretur, naturam ita fabricasse viri foramen in inferiori glandis parte, atque uteri os ad superiorem pudendi regionem, ut in naturali copula, more omnium animalium facta, hæc duo foramina ita è directo sibi mutuò occurrant, ut semen è cole prodiens, statim in utero, nulla re impedito concipiatur, adduntque hunc solùm generali gratia esse naturalem coeundi modum: ita enim dicunt mulieres naturalem illum brutorum coeundi modum, minùs laboriosè sustinere, frœnum, & nympham invicem atteri, quæ partes præcipuæ sedes sunt ad coeundum in utroque sexu feminis motum, tandemque oscula genitalium sibi mutuò è directo occurrere.

Huic anatomicæ observationi addimus, & nos ita virum cum uxore utero gerente concumbere, & absque abortus suspicione immoderatum Veneris usum exercere posse, aliàs facie ad faciem, præcipuè si vir concumbens in seminis emissione moretur, vel fortis sit, abdominis musculos comprimit, vel ligamenta, quibus fœtus utero annectitur, rumpit, uterum agitando, vel vasa umbilicalia rumpendo, & fœtum agitando, abortus causa esse possit. Et nos multos viros novimus, qui cum prægnantibus uxoribus facie ad faciem coeuntes: præter abortum, earum fuerunt causa necis: imò aliquos, quos nos, & alii cognoscimus hos usos dolo, incautas necarunt uxores, & ad secundas transierunt Nuptias.

Scimus nonnullos pecudum more naturalem coeundi modum explodere, ac veluti Gorgonis capite percitos contremiscere, illumque tanquam nefandum recensere, & inter capitalia referre crimina, ac proindè, ut naturæ humanæ dissonum ab hominum memoria delendum, & eliminandum fore credunt; Cœterùm dulciter decipiuntur, non enim anatomicorum demonstrationes, Medicorum observationes, & Ecclesiasticorum scriptorum doctrinas callent.

Unum *Thomam Sanchez* præ cæteris referemus, qui in inculpato matrimonii usu examinando, omnes superemînet, *Tomo* 3. *lib.* 9. *Disp.* 16. aliquandò situs inversionem omninò culpa vacare probat: videlicet ubi non captandæ voluptatis gratia accidit, sed aliqua justa causa intercedente, ut quia corporis dispositio aliud non patitur ob pinguedinem viri, vel propter suffocandi fœtus periculum in prægnante, vel alia simili honesta causa occurrente, & cum eo ferè omnes DD. conveniunt, probantque hunc modum non solùm non esse capitale peccatum, verùm etiam licitum, culpa vacare, & in aliquibus casibus esse præceptum. Quòd si in justa causa licet, non licet, quia malum, sed quia bonum, si bonum in justa causa etiam quomodolibet bonum, quod enim est tale, semper est tale. Præterea, remota justa, & honesta causa, idem author variis rationibus culpa lethali vacare docet, quia servato legitimo vase, solus situs, & concumbendi modus variatur; naturalis enim est, quia mulier est succuba, & vir incubus, vir agens, & fœmina patiens. Insuper ordinis perversio est in solis accidentibus, cùm vas legitimum observetur, & modus est accidens. Tandem præposterè non impeditur generatio, imò ad concipiendum maximè confert, & præcipuè si mulier sit sterilis, hoc modo fœcundatur; nec adest effusionis seminis extra vas periculum, quia semen rectà ad uteri fundum ejaculatur, præsertim si mulier aliquantulùm inclinata succumbat: cùm igitur in situs inversione servetur finis matrimonii legitimus, qui est sobolem concipi, estò inordinatè quæratur delectatio intra matrimonii limites, culpa vacare capitali, & licitè exerceri posse putamus.

Alium coeundi modum alii commendant, nempè facie ad faciem, præsertim si mulier formosa sit, ita cecinit *Naso lib.* 3. *de arte amandi.*

Quæ facie præsignis erit, resupina jaceto:
Spectetur tergo, cui sua terga placent.

Cœterum hic modus est meræ hominum lasciviorum delectationis inventum, qui oscula, mammarum contactus, aliasque delicias generationi nihil famulantes quærunt. Unde positum, quo venter ventri, pectus pectori, & os ori admoveatur, sat celebrare nequeunt, pro cujus commoditate, ut nudi in lecto cubant, etiam subucula spoliati præcipiunt: sed hæc dicta sint theoricè, non verò practicè.

Sed in dubium vertunt authores, an accensa candela Veneris fœdus celebrari debeat. Pro qua re dicunt, si deformis sit mulier, aut verecunda nimis, exerceatur in tenebris, si verò maximè formosa, tria accendantur lumina.

Post celebratum hymeneum laudandi sunt illi viri & mulieres, qui statim à Venere genitales partes siccant, vel urina abluunt; solent enim quædam sordes genitalibus adhærere, quæ ni tollantur, brevi contactu pustulas inducunt.

Cæterùm hic eam tantùm Venerem intelligere protestamur, quæ ad generis humani propagationem spectat, modo legitimo, & divinis legibus concesso, neque enim ad valetudinem servandam illicita Venere quisquam uti debet, sed simul uterque finis coire, & conjungi potest, scilicet ut liberis opera detur, & sanitatis corporis habeatur ratio: nihilque valetudini conservandæ gratia tentare opus est, quod legibus divinis sit contrarium: & Creator homini tantum, & hac in re indulsit, quantum ad omnia, quæ sanitati obesse possunt vitanda, est necessarium.

Verùm quia non omnes esse possunt licito hymeneo conjuncti, & plerique castitatem servare vel volunt, vel de-

debent: quomodò isti, quibus Venus est omninò interdicta, se gerere debent, postremò inquiramus oportet.

Primò, prohibeatur seminis generatio, vel resolutio multis laboribus, & victus parsimonia cum omnimoda à vino abstinentia, nam *sine Cerere, & Baccho friget Venus*. Sancti Patres ad servandam castitatem frequenter orabant, & jejunabant, nam *hoc genus dœmoniorum non ejicitur, nisi in oratione, & jejunio.*

Secundò externorum habenda est ratio, juxta illud:

Quid facies facies. Veneris cùm veneris ante?
Ne sedeas, sed eas, ne pereas per eas.

Et *Lucretius lib.* 4. *de rerum natura*. His versibus mulierum aspectum fugiendum esse suadet:

Sed fugitare decet simulacra, & pabula amoris
Absterrere sibi, atque alio convertere mentem.

Unde mulierum imagines cavendæ, epistolæ adamatoriæ mulieris haud legendæ, nec amatorii libri, & præcipuè earum fugiendus aspectus, id nos docet rudis asellus, qui onustus, & labore consumptus, visa asella, statim rudit, qui paulò anteà neque minis, neque clamoribus, aut verberibus, ad motum concitari poterat, currit posteà onustus, & fatigatus, suam tentat explere libidinem: Videte, quantùm valeat rei amatæ aspectus! Et denique sermones impudici, conversationes fœtidæ, & omnia alia vitanda, ut in eodem asello didicimus, qui statim, olfacta asellæ urina, ad Venerem incitatur, & dum nos aliquem in pariete mingentem vidimus, statim mingere cogimur, quia tunc acrimoniam advertimus, quàm anteà, quia mens aliò vagabatur, non advertebamus, ita etiam & spiritus sensitivus molestans, qui anteà ob inadvertentiam non sentiebat, quia postcà propter parvam consuetudinem advertitur, mirè nos angit & ad Venerem movemur.

Est itaque Veneris usus ulceratis vitandus, ne breve illud dulcedinis tempus, diuturna reddat ulcera.

Tandem moderata animi pathemata ad conservandam totius corporis constitutionem non solùm maximam habent energiam, sed corpus à naturali statu in morbos conjicere, & interdùm subitæ morti dare possunt immodici eorum excessus, ac propterea Medici fuerit, diligenter in eorum, quorum cura sibi concredita est, affectus inquirere, ut si quos vehementiores adesse animadvertat, eos quantum potest corrigere, & si quid mali sanitati afferre possint, ostendere. Cæterùm animi motus in toto corpore non parvam efficiunt mutationem, tamen illud membrum imprimis, & maximè afficitur, quod primò in affectibus movetur. Fiunt hi subiti motus vel à corporis centro ad circumferentiam, ut est ira, gaudium &c. vel à circumferentia ad centrum, ut timor mœror &c. Qui igitur incolumem vitam servare cupit, animum sedatum, & tranquillum aucupari, & vehementibus passionibus resistere debet. Verùm quia impossibile est, ab omnibus animi pathematibus sese immunem reddere, adnitendum propterea summa rationis vi illis obsistere, eorumque impetus coercere.

Benignæ animi passiones sunt, gaudium, & spes, cæteræ verò dicuntur malignæ, & à *Platone* animi ægritudines nuncupantur, & non solùm sunt ira, timor, mœror, invidia, pudor, desperatio, sed etiam anxietas, exclamatio, impetus, rixa, odium, temeritas, audacia, incontinentia, iniquitas, & omnes alii similes animi motus, qui si modum excedant, magnas in corpore efficiunt mutationes.

Pro tuenda tamen valetudine, & naturali corporis constitutione aptissimus, corporique nostro amicissimus effectus est gaudium: spes namque cùm sit futuri boni expectatio, est afflictorum medicina; gaudium itaque moderatum, & non repentinum ad conservandam valetudinem principem tenet locum, totum enim corpus, atque imprimis cor, & spiritus vitales recreat, calorem, spiritus, & sanguinem à centro ad corporis periferiam diffundit, unde functionum vigor excitatur, corporis habitus nutritur, humectatur, vivido, ac florido suffunditur colore, senectus retardatur, & vitæ tempora producuntur, tandem multos præ solo gaudio morbos evasisse observavimus. Si gaudium sit immodicum, vel repentinum, cor relaxat, nam in gaudio spiritus à centro ad circumferentiam moventur, veluti dilatatione quadam facta, ad præsentis objecti fruitionem, spiritus nimiùm dissipat, ad externas diffundit partes, dissolvit, qui cor deferunt, & internas refrigerant partes; unde ex nimio gaudio, vel repentino, multos in syncopen incidisse compertum est, interdùm plerosque extemplo occubuisse historiæ testantur.

Sicut gaudium animi securitatem, placiditatem, & quietem affert, ita mœstitia, quæ gaudio est opposita, quia spiritus, & sanguinem à corporis circumferentia ad centrum retrahit, oppositos inducit affectus, nam subitas mutationes in corpore, ut terror panicus, non efficit: tamen sensim, & pedetentim id plurimùm immutat; nativum enim debilitat calorem, corpus refrigerat, siccat, dissolvit, faciem reddit decolorem, pulsumque imminuit, ob cordis constrictionem, interdùm febrem, ob prohibitam transpirationem, accendit, coctionem vitiat, vigilias inducit, spiritus obtenebrat, ingenium obtundit, memoriam debilitat, rationem impedit, & insaniam inducit. Naturalis facultatis imbecillitatem parit, spiritus, & sanguinem, ob frigiditatem crassiorem reddit, & hinc morbos melancholicos inducit, à quibus non facilè tristes se extricant.

Ira, cùm sit sanguinis accensio, sive ebullitio circa cor, propter appetitum vindictæ, spiritus, & sanguinem turbat, exagitat, accenditque; ea propter spiritus, & sanguis effervescit, & cum impetu ab interioribus ad exteriora moventur, & hac ratione irati fiunt rubicundiores, & ad omne scelus promptiores, corpus calefacit, pulsus auget, accellerat, febres accendit, aliosque excitat morbos. Si valdè effrœnis sit ira, rationem subigit, & de sede sua dimovet. Patiuntur quoque iram artuum tremores, spirituum dissipationes, virium resolutiones, cordis palpitationes, convulsiones quandoque & apud mulieres abortum.

Cœterum quærimus, an ira aliquem interimere possit? Respondemus affirmativè, estò in ira nec calor extinguatur, nec suffocetur, sed liberè saltem, & cum impetu per universum corpus deffundatur, nam hoc verificatur de frigidis corporibus, in his namque calor debilior exsuscitatur, vegetior redditur, vires augentur, unde his naturis irasci valdè utile est. Hinc in morbis frigidis dictis excitanda est ira, & in calidis vitanda; si verò in corporibus calidis exercearur, potest spiritus dissipare, vires dissolvere, syncopen inducere, & consequenter mortem, vel ex humorum agitatione vertiginem, apoplexiam & epilepsiam afferre potest, & postremò mortem.

Timor etiam insignes in corpore efficit mutationes, nam in hoc calor, sanguis, & spiritus exteriora deserunt, & ad cor subitò revocantur, unde partes externæ algescunt, corpus pallet, pulsus fit parvus, artus concremiscunt, dentes strident, vox interrumpitur, vires concidunt: interdum alvus solvitur, & urina involuntariè profunditur, ob musculorum imbecillitatem, vel resolutionem, restanturque historiæ quosdam metu mortis, & pœnarum unica nocte canos factos. Observatum fuit puellulum, dum duo sui fratres majores laqueos suspenderentur, quia delicti erat particeps, & in pœnam juxta patibulum spectaculo adstabat, sanguinem toto corpore sudasse. Imò in nimio timore, suffocato calore, quosdam expirasse compertum est. Non ita tamen lædit timor, ut aliquando etiam aliqua commoda non afferat; nam quandò moderatus est, & præcipuè in corpore calido, solet calidam partium constitutionem moderari, fluxiones frigiditate, quam inducit, cohibere, & furentem animum reprimere. Et nos multos morbos, timore incusso, sublatos observavimus.

Tandem in pudore primò sanguis, & spiritus à corde ad externas partes fertur, deinde à partibus externis ad cor se retrahit; unde in pudore sanguis, & spiritus has assiduas efficit vicissitudines, & variæ colorum mutationes brevi tempore in pudibundis conspiciuntur.

Enarratis sex rebus non-naturalibus, communi statuimus sententia, ex earum legitimo, & moderato usu, sanitatem conservari, & languores abjici, contrà verò ex importuna earundem administratione, morbos generari, atque foveri: in omnibus itaque mediocritas seligenda est, & ideò *Hip.* inquit: *labor, cibus, potus, somnus, & venus, omnia mediocria*, quia

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra, citraque nequit consistere rectum.

CAPUT X.

De Ulcere simplici.

Illud ulcus simplex, seu vulgare dicimus, quod à sale simpliciter corrosivo, parum exaltato producitur, nec aliorum salium energiam habet adjunctam, nec ullo alio symptomate stipatur.

Signa.

Ulcus simplex omnibus corporis partibus evenire potest, tam externis, quàm internis, idque pus laudabile reddit, album, læve, æquale, & minimè fœtidum, vel ichore madet, nec symptomata habet adjuncta, ut sunt intemperies, inflammatio, erysipelas, humorum affluxus, & cætera, de quibus in propriis capitibus dicemus, sed continui solutionem tantùm in superficie habet, ita sunt herpetes simplices, sperginés, scabies, & cæteræ simplices cutaneæ excoriationes.

Causa.

Pro simplicis ulceris causa *Galenici* humores acres, erodentes, eosque pituitosos, biliosos, vel melancholicos, assignant. Cæterùm ita perpetuò in omnibus ulceribus hepar incusant, tanquam ulcerum officinam, ut nauseam, ne dicamus vomitum, pariant, & se ridiculos exhibeant.

Ulcus simplex, juxta nostram sententiam, provenit à sale balsami radicalis abundanti, qui per diapheresim ad aliquam cutis partem, vel ad cutem totam, tanquam ad sentinam, & commune totius corporis emunctorium demandatur: Si ibi magis ac magis deficcetur, corrosionem acquirit, pruritum excitat, sensim excoriat, cum aliquali subjacentis carnis diminutione, & partem ulcere simplici exulcerat, si sal nulla alia, quàm simplici energia imbuatur. Porrò si sal fixior magis profundè exulceret, dummodò nulla alia qualitate, quàm simplici corrosione partes afficiat, nec proindè curationem mutat, sed iisdem, & similibus omninò medicamentis ulcus sanari potest. Ulcus simplex non tantùm à causa interna corpori advenit, verùm etiam externa, quæ contagio, vel veneno est expers.

Prognosis.

Simplex ulcus, quod cutem obsidet, & superficiale est, faciliùs, & breviori tempore curatur. Idem dicendum est, si aliquam habeat cavitatem, & nullum accidens illi conjungatur.

Curatio.

Simplex ulcus simplici quoque curationis modo curatur, nam præter continui solutionem, nullum aliud accidens habet adjunctum.

Galenici in ulceris simplicis curatione, primò corpus purgant, si corpus sit cacochymum, ne humores ad partem affectam ampliùs fluant. Verùm medicamenta purgantia in ulceribus nullatenùs sunt adhibenda, quia, juxta nostra principia, præter virus laxativum, balsamum radicale excalfaciunt, calorem enim in corpore humano augent, calor auctus salia exaltat, in cutis superficiem, tanquam ad emunctorium exturbat, ibique ulceribus symptomata aggerant, ut in scabiosis compertum est, quos quò plus purges, eò scabiem pertinaciorem reddes. Præterea assignant *Galenici* pro ulcerum causis humores acres, & corrosivos, sed medicamentis ad hos purgandos sunt expertes, nisi tantùm de communi morborum omnium, quòd si per accidens hos purgari dicant, nullam habent certitudinem, an expurgentur, nec ne. Sufficit ulceratis alvum habere fluidam, & laxam, qua nisi potiatur languens, ea arte proritanda est. Deindè expurgata alvò, si corpus sit plethoricum, ad phlebotomiam deveniunt. Cæterùm plethora rara est, ut muscæ albæ, & rarissimè ab optimè notæ Medicis fuit observata, tantùm à bardis sæpiùs observatur; sufficit namque hos colorem faciei floridum, & rubicundum, vel corporis habitum carnosum, & benè compactum spectare, ut perperam pro plethorico accipiant. Expedit ulceratis sanguinem minuere, sed multo tutiùs, atque commodiùs eum per inediam solvere.

Postmodùm in partis poris sanguinis, vel humoris effusi aliquid hærere supponunt, & ut illud coquant id est, in pus mutent, digestivum usurpant medicamentum, ita celebre est illud vulgare digestivum, quod paratur ex *terebinthina Veneta*, *oleo rosaceo*, *& ovorum vitello*. Post digestivum abstergentibus utuntur medicamentis, ut

℞. *Resinæ abjetinæ* ℥. j. *olei rosacei* ʒ. vj. *pulv. thuris* ʒ. j. *m.*

Vel si majoris energiæ abstersione opus sit,

℞. *Mell. rosac.* ℥. j. *terebinth.* ℥. ß. *succi apii.* ℥. j. *pulv. thuris*, *farinæ hordei ana q. s. m.*

Absterso, & mundicato ulceri incarnantia, seu sarcotica applicant medicamenta, hujus farinæ sunt unguenta, *basilicum*, *aureum*, *de tutia*, *lithargyrio*, *plumbo &c.*

Nostra de ulceris simplicis curatione indicatio requirit, ut balsamum radicalem ad suam temperiem reducamus, & restituamus, nam simul atque suam nactus fuerit temperiem, soluti continui unio in promptu erit, & estò Medicus illam impedire velit, non potest.

Si ulcus sit superficiale in cute optimum remedium erit *aqua lapidis medicamentosi*, *vel unguentum ex succis refrigerantibus* dictum, aliàs à nobis descriptum, vel præstantior erit *balsamus sulphuris*, *vel emplastrum Diasulphuris*. Cæterùm si ulcus ex balsami torpore in unionem pigrè abeat,

℞. *Croci Martis opt. præp.* Et ulcus bis in die eo aspergatur, & infra duos dies solidatum erit. Ejusdem efficaciæ erit *lithargyrium aureum* in pollinem redactum, & eodem modo applicatum. Notari tamen hic debet, quòd pulverum aspersio ablutionem cum vino tepido requirit, quoties ulcus deligatur.

Si concoctam expurget materiam,

℞. *Empl. de gratia Dei*, quod optimè sit compositum, & ulceri superimpone, nam infra quatuor dies cicatricem inducit. Sed præstat *emplastrum nostrum Benedictum*. Si quodammodo profundum sit ulcus,

℞. *Empl. fodic.* quod ulceri impone, & infra sex dies ulcus ad cicatricem reducet. Remedia universum respicientia corpus in his simplicibus curandis ulceribus prætermittimus; necessaria enim non sunt, sufficitque tantùm victus ratio cum mediocri diæta, ut curatio ex voto respondeat.

CAPUT XI.

De Ulcere cum intemperie.

SÆpè accidit, ut ulcera simplicia non sint, sed alii ipsis conjungantur affectus, unde operæ pretium erit dicta ulcera per accidentium concomitantiam distinguere, & secundum parvam vel magnam accidentium pravitatem. remedia applicentur oportet, quæ vel à balsamo, vel à continentibus partibus vitium auferant, & ulcus ad perfectam sanationem perducant; Agimus primò de ulcere cum intemperie in *Galenistarum* gratiam, quorum dogma est caloris, frigoris, humiditatis, & siccitatis, quia sæpè intemperies ulcus comitatur, quæ cùm accidit, ulceris sanatio impeditur.

Galenus de diff. morb. c. 1. docet, quòd intemperies alia sit simplex, calida scilicet, frigida, humida, & sicca: alia composita, calida humida, calida sicca, frigida humida, frigida sicca; & hæ omnes rursus, vel sine materia, scilicet immaterialis, vel materialis. Immaterialis intemperies fit, cùm in parte ulcerata intemperies inducitur, absque eò quòd materia aliqua, aut noxius humor adhæreat, quemadmodùm accidit in intemperie excitata ab igne, sole, aut calidorum corporum applicatione; materialis verò, quando in parte ulcerata materia discrasiata in eandem influit, aut eidem cumulatur, eidemque suas impertiendo qualitates, & intemperiem inducit, eandemque fovet. Cæterùm vix intelligere possumus, quomodò intemperies nuda scilicet sine materia, absque causa foventein parte affecta diù perdurare possit?

Sed has seniles primarum qualitatum fabellas, ex quarum combinatione *Galenistæ* cum eorum antesignano *Galeno* singulas singulis, unam in summo, alteram in remisso gradu elementis tribuunt, & hinc temperamenta statuunt, præscrutari, & earumdem contrarietatem ad trutinam revocare liber.

Non defuere, qui contenderent calorem, & humiditatem solùm esse inter entia, & qualitates positivas connumeranda, frigus verò, & siccitatem esse potiùs non entia, seu mavis, privationes, nam frigus per caloris defectum sentitur, sic docente *Platone*. Et reverà frigida nobis videntur, quæcumque minùs calida sunt, tangente organo, & eadem manus pedi applicata sentitur calida, cordi verò, seu pectori opposita videtur frigida. Sic unum, idemque conclave ei, qui ex ambiente frigido ingreditur, calidum videtur, sed illi, qui ex hypocausto supervenit, videtur frigidum. Præterea nusquam est calor, nisi ubi adest causa caloris productiva. Si ubi motus, atque agitatio

ratio est, ibi etiam calor percipitur. Calor à sole producitur æstate, propter diuturnam solis moram supra Horizontem; & radios solares in terram rectiùs incidentes, ac ob nimium motum corpusculis in aere dispersis impressum; ex tali namque corpusculorum remissiori, vel vehementiori motu, ne dum calor, verùm & ignis excitatur, quia in illa agitatione, & corporum conflictu semina ignifica suscitantur, unde ignem actualem sæpissimè elici à nobis fuit observatum. Eapropter ignem à calore, & calorem ab igne non differre multis rationibus, & experimentis in *nostra Pyrotechnia* fusiùs probavimus. Hyeme nullum est Sydus frigoris productivum, sed sufficit ad inducendum frigus, si desint causæ, quæ calorem progignere valeant, unde si solares propellas radios, caloris fons prorsus extinguitur. In locis, quæ circa terræ polos existunt, frigus intolerabile prædominatur, propterea quòd ibi minùs valet solis efficacia: Addimus, quòd quemadmodùm calor ex motu, & agitatione, proficiscitur, ita frigus ex quiete; radii namque solares terræ superficiei occurrunt tanta cum inclinatione, ita ut in eorum reflexione minimum, vel nullum motum cieant in corpuscula in aere dispersa: at quies motus privatio est: igitur & frigus caloris est privatio.

Sed estò hæc sententia aliquam præseferat similitudinem, suas tamen patitur manes: nam privatio nullum producit affectum, sed nix aquam, unum, & omnia contigua corpora refrigerat. Verùm scimus, quid ad hæc responsuri sunt ii, qui frigus è rerum natura eliminare conantur, scilicet docent nivem esse corpus caloris expers, calorem autem consistere in motu, motum prætereà esse de eorum genere, quæ alteri communicantur; sed interea tantundem depellitur, atque adeò vinum ex nivis applicatione calorem suum amittere, dum illum nivi impertitur, tantundem enim vinum caloris deperdet, quantum nivi communicabit. Verùm hæc responsio non nobis arridet, nam totam non evacuat difficultatem, hinc meliùs juxta nostra principia respondetur: Calor in motu consistit, qui motus à particulis exilissimis dependet, aquæ, vel vini particulæ propter nivem torpescunt, consopiuntur, ligantur, ac motum amittunt, unde aqua, vel vinum frigidum, quale nix potantibus sensum præbet. Intereà verò non videmus, quomodo sal petræ, quod nullum habet sensibile frigus, vinum tamen, & aquam possit insigniter refrigerare? Enim verò notabile frigus in sale petræ progignitur, ex aquæ admistione, quare videtur frigus esse ens, & inter rerum numerum collocandum potiùs, quàm inter non entia.

Siccitatis clarior est contemplatio, & ipsis sensibus manifesta, sed præmonere oportet, plerosque decipi in definitione humiditatis, quando dicunt ea corpora vocanda esse humida, quæ facilè terminantur finibus alienis: hac enim ratione metalla fusa humida dici deberent. Est autem liquidorum corporum proprietas illa, ut termino alieno facilè finiantur; humida verò sunt, quæ humorem in se continent. Sic aer, cùm semper liquidus sit, non tamen semper humidus dicendus erit: nam flante Austro, aer multa humoris copia imbutus videtur, contrà verò spirante Borea, siccior erit. Spongia, aut pannus humore imbutus humidus erit: igitur corpora non aliter fieri humida possunt, nisi per participationem humoris, vel potiùs humidæ substantiæ, secùs contingit in calore; ferrum enim incalescit sine substantiæ calidæ adjunctione: neque enim ferrum candens præter propriam materiam habet aliam substantiam, cujus admistione ferrum incalescat. Verùm spongia humescere nequit, nisi eidem addatur humor, qui illius pondus adaugeat, Quapropter spongia sicca in vitro imposita, si intra aquas mergatur, non humectabitur, quia nequit aqua per vitri poros penetrare, & spongiæ admisceri. Quandocumque igitur corpora humefiunt, non adipiscuntur solam qualitatem humidam, sed ipsam quoque substantiam humefacientem. Quod animadversum videmus ab *Aristotele*, *qui* 3. *de anima* scripsit: *Corpora humescere per additionem humoris*. Et 2. *de generat. & corrupt. tex.* 54. inquit: *Humidum illud esse, quod aqua est, vel habet intra se aquam, quæ est principium humiditatis omnis constitutivum*. Et 2. *de anima tex.* 2. scripsit: *Humidum autem non est sine corpore, neque unum, sed necesse est aquam esse, aut habere aquam*. Unde humida corpora graviora sunt seipsis, quàm fuerint exsiccata. Cùm igitur hæc ita se habeant facilè videtur posse concludi siccitatem esse humoris privationem, quod etiam aliquandò fassus est *Aristoteles*; nam quæ exsiccantur corpora, leviora evadunt, humore nimirùm expresso, vel in vapores sublato. Neque verò putandum est, corpora sicca terminari non posse termino alieno: nam pulveres siccissimi, argentum vivum, & metalla fusa, quæ omninò sunt humoris expertia, facilè alienis terminantur finibus, glacies verò nequaquam terminatur termino alieno, nec tamen glacies sicca dicenda erit, sed potiùs concreta, concretum verò opponitur liquido, sicut siccum humido; constat itaque siccitatem induci non posse, nisi à causis potentibus humorem exprimere, vel in vapores resolvere, quocirca ferrum etsi siccissimum sit, nequit humiditatem spongiæ destruere, atque inducere siccitatem in illam, sed si humor, compressa spongia, exprimatur, vel ad ignem evaporet, perfectè spongia exsiccatur: liquet igitur siccitatem nihil esse aliud, quàm humoris defectum, seu privationem, siccum enim propriè sonat exsuccum, continetque humidi privationem.

His ritè, rectèque trutinatis, non extra choream erit inquirere, data occasione, unde fiat, ut aqua ex ligno guajaco: salsa, & similibus rebus parata, nostri corporis humiditates superfluas imminuat, & siccitatem quodammodò inferat. Equidem ejusmodi aquæ nequaquam exsiccandi vim, sed potiùs propriam humectandi naturam habent. Verùm nostro corpori siccitas diversis rationibus induci potest, vel quia per alvum, & urinam educuntur humores, vel quia humiditas ipsa sudore, vel perspiratione eliminatur. Hinc est, quòd medicamentis purgantibus, vel urinam cientibus, vel diaphoreticis, & perspirationem insensilem promoventibus, supervacaneus humor è corpore educitur. Aquæ autem, & decocta ex guajaco, & salsa humores attenuant, & diaphoresim, insensilemque perspirationem promovent; atque hinc siccitas in corpore contingit, ut fusiùs in nostra *Pirotechnia*, *& de Lue Venerea* docuimus.

Examinandum hic foret, qua ratione multa corpora, quæ actu frigida videntur, calorem tamen nostro corpori inducere possunt. Sed hujus quæstionis solutio pendet à caloris cognitione, cujus natura in eo consistit, ut particulas subtilissimæ substantiæ contentas in corporibus agitet, continuoque motu propellat. Quocircà caloris sensus in nobis percipitur, quotiescumque spiritus, & tenuissima substantia in sentiente organo contenta agitatur. Quamobrem ea nobis calida videntur, quæ spiritum magis ciere, atque agitare possunt; quæ verò vim habent motum infringendi in spiritibus existentem, ea frigida apparent. Hac ratione vini spiritus in nostro corpore calorem progignere, & excitare potest: sanguinem enim humoresque, imò & spiritus violenter agitat, unde fit caloris generatio. Videmus autem vini spiritum frigidæ aquæ permistum ejusmodi motum, agitationemque producere, ut propterea notabilis calor in aqua progignatur, & in chymicis multa habemus, quæ cùm ex seipsis minimè calida sint, simul commista calorem, fervoremque ingentem excitare solent. Sic videmus quotidiè contingere, cum vitrioli spiritus oleo tartari p. d. superfunditur, vel ipse spiritus vitrioli salibus rerum vegetabilium admiscetur. Salia verò quantùm in seipsis inest, frigus potius, quàm calorem excitare solent, præsertim si aquæ petræ, admisceantur; id evidentissimè apparet in sale petræ, vel sale armoniaco, quæ aquæ injecta notabile frigus excitant, qua ratione vinum insigniter refrigerari solet, quo invento utuntur sæpissimè navigantes tempore æstivo, si nive caruerint. Neque hic prætereundum est vocari potestate calida ea, quæ cùm actu frigida videantur, vim progignendi caloris in se continent, hujusmodi est vini spiritus, qui quidem non semper, & ubique calorem progignere potest. Neque externis partibus applicatus calorem magis quàm frigus excitat.

Signa.

Calidam intemperiem testantur causæ calefacientes, quæ præcesserunt, & non solùm labia, verùm & ipsa ulceris caro rubicundior apparet, & ipse æger calorem in ulcere sentit, cui dolor plerumque conjungitur. Ulceris excrementa acria sunt, & mordicant. Medicamenta frigida applicata juvare, & calida nocere credunt vulgares.

Frigidam indicant intemperiem, causæ refrigerantes progressæ, ulceris color albicans, ejusdem labia ad albedinem,

nem, vel livorem vergentia, & mollia sunt atque ulceri calida utilia noxia putant.

Humidam intemperiem humectantes causæ, quæ præcesserunt, ostendunt, deinde caro mollis, flaccida apparet, & plerùmque nimiùm excrescit; & humidorum excrementorum abundantia adest.

Siccam tandem intemperiem cognoscunt ex causis exsiccantibus, quæ præcesserunt, ulceris labia sicca, squallida, & dura, membri laborantis gracilitas apparent; excrementa ulceris pauca sunt, vel nulla.

Causæ.

Calidam intemperiem in ulceribus secundum *Galenicos* causare valent, aer nimis calidus, topica præsidia calidiora, fasciarum nimis stricta deligatio, involucrorum nimia copia, alimenta calida, vini meracioris potus &c.

Frigidam inducunt intemperiem aer frigidus, si ulcus fasciis, & involucris contra externi aeris frigiditatem non satis muniatur, medicamenta frigida, &c.

Humidam causant intemperiem aer humidus, unde nullis in locis aeris humiditas ulceribus valdè inimica est; præsidia humida, alimenta humida, nimius potus, humorum affluxus, &c.

Siccam denique excitant intemperiem aer siccus, topica vehementer exsiccantia, esculentæ, & potulentæ materiæ penuria &c. Quòd si prædictæ conjungantur causæ, compositam in ulceribus producunt intemperiem.

Hæ causæ, quas vulgares assignant, sunt mediatæ, occasionales & intemperierum excitativæ, non autem immediatæ, & secundum nostra theoremata, duæ tantùm essent intemperies, nempe calida, & humida; frigida namque & sicca non sunt entia positiva, sed solummodo privativa. Præterquamquòd calor, & humiditas non sunt qualitates nudæ, seu accidentia, ut *vulgares philosophi Aristotelici* platerant, quia reverà non dantur accidentia in universitate rerum, sed sunt substantiæ; calor enim ab igne non nisi penes gradus differe in nostra *Pyrotechnia* fusiùs demonstravimus, humidum verò illud dicendum fore, quod intra se humorem continet probavimus.

Excitant, juxta nostram sententiam, in, vel circa ulcus calidam intemperiem, omnia quæ subtilissimæ substantiæ particulas, ut sulphureas, salinas, vitriolatas &c. in motum & agitationem adigunt, vel sanguis, lympha, liquores vitiosi, vel in canaliculis obstructiones, & cætera viscerum vitia, quorum ope, vel agitatione subtilium particularum fermentatio succedit. Ita sunt aer nimis calidus, medicamenta calidiora, potus, & cibus calidus &c. quæ hunc particulis motum inducere possunt. Frigida ulceris intemperies opposito modo producitur, per caloris nempe defectum, per subtilissimarum namque particularum motum interdictum ab aliqua causa tam interna, quàm externa, & per harum particularum feriationem, & ligationem frigus in parte sentiri videtur. Hujusmodi sunt aer frigidus, medicamenta frigida &c. Humidam intemperiem illam dicimus, quæ humorum affluxum continet; impossibile namque est humidum concipere, absque eo quod humefacientem intelligamus substantiam. Humidam statuimus ulceris intemperiem, hoc cum discrimine, quod sit illud, quod neque calorem, frigus, vel siccitatem habet, in cujus causa venit etiam aer humidus; medicamenta, & alimenta humida, ac nimius potus. Siccam tandem ulceris intemperiem induci concludimus, per humoris privationem, provenitque ex alimenti defectu, vel à causis illud potentibus in halitus resolvere, hujusmodi est aer siccus, medicamenta nimis exsiccantia, cibi, & potus penuria &c.

Si nulla adest in loco affecto intumescentia in ulcere, vel in partibus circumjacentibus, intemperiem illam nudam, seu immaterialem appellant vulgares; si verò intumescentia ulcus, vel partes circumjacentes obsideat, materialem appellant.

Prognosis.

Ulcera cum intemperie ægrè curantur, quia ejus curationem impedit; post habito namque ulcere, chirurgus soli intemperiei vacare debet. Ulcera cum intemperie calida, frigida, vel humida non difficulter curantur; una enim opera & eodem tempore iisdem medicamentis intemperiei subvenire, & ulcus curare oportet, esto frigus ulceribus sit inimicum. Sicca temperies cum ulcere difficiliùs tolli creditur à vulgaribus, esto clamitent ulcus, ut ulcus exsiccatione indigere.

Curatio.

Nullum ulcus tam facilè curant vulgares, quàm illud, cui conjuncta est intemperies; indicat namque, ut dicunt, intemperies per contrariam alterationem juxta *Galeni* Tariffam; *contraria contrariis curantur*, ut calida frigidis, & frigida calidis &c. Cùm autem intemperies habeat causæ rationem, & ea præsente, ulcus curari non possit, nisi priùs auferatur intemperies, primò igitur intemperiem tollunt, deinde ulcus sanant. Si intemperies sit materialis, eam adhibent curationem, qua in ulcere cum humorum affluxu utuntur.

Si itaque intemperies sit immaterialis, & quidem calida, ulceris intemperies refrigerantia mitiora, vel valentiora pro caloris excessu expostulat; commendant autem communiter *aquam plantaginis, endiviæ portulacæ, rosarum, succum sedi, sonchi, solani, lactucæ, cicutæ*. Hæc medicamenta refrigerantia, non solùm ulceri, sed etiam partibus circumjacentibus, & vicinis imponunt, ideòque etiam unguentis, oleis, aliisque hujus farinæ præsidiis utuntur, ita sunt unguentum *de cerussa, album Rhasis, album camphoratum, rosaceum, populeum, refrigerans Galeni, santalinum. Oleum rosaceum, violaceum, ovi albumen, lac, acetum, oxycratum*, & id genus alia. Ori ea medicamenta, quæ refrigerant, administrant, ut sunt *syr. de Nymphæa, endivia, violar. cichor. portulaca*, item *quatuor seminum majorum frigidorum emulsiones, jusculа &c.* Cœterùm frigidorum medicaminum applicatione facilè ex nativi caloris extinctione multi in gangrænam, & sphacelum, ac ipsam mortem incidunt; obstructis namque meatibus, & porositatibus, major particularum salinarum, acidarum &c. agitatio, & exaltatio excitatur, ac inflammatio, deinde gangræna, & sphacelus.

Frigidam ulceris intemperiem calefacientia requirere dicunt, ideòque ad calida topica reccurrunt, qualia sunt *oleum hypericonis, nardinum, irinum, rutæ, anethi, de spica, chamæmelinum, terebinthinæ, ceratum de betonica, vinum calidum* cum spongiis applicatum. Et quidem varia linimenta, & unguenta ex his parata ulceri ponunt. Extrà verò, & partibus vicinis imponunt fomenta *ex decocto salviæ, hyssopi, absynthii, pulegii, rutæ, roris marini, lavendulæ, origani, menthæ, fol. lauri* parata in vino generoso. Quòd si magis calefacere intendunt, *oleum euphorbii* adhibent, aut *de piperibus* instillant. Verumenimverò hæc medicamenta calida non ad *Galenistarum* nutum excalefaciunt, sed juxta partis dispositionem agunt, & nisi exilissimas particulas internas ad motum adigant, nullum in parte calorem excitare possunt. Si motus excitetur, paulatina agitatione fieri debet, aliàs ab uno contrario in aliud absque ullo medio fieret transitus, & phlogosim potiùs excitaret, quàm ad naturalem temperiem partem adigeret, & ulceris salia intensiùs agerent, fierentque exedentia, præcipuè cùm ista vulgarium medicamenta ob lentorem, porositates obstruerent, & intensissimam salium fermentationem excitarent.

Humida intemperies siccantia desiderat, verùm quia ulcus ex se exsiccantia requirit, si deindè humidum fuerit, fortiora requirit exsiccantia, quàm ulcus simplex usurpat, qualia sunt *radices cyperi, marrubium, salvia, chalcitis, plumbum ustum, ferri squama, lithargyrium, cerussa, minium, thus, mastiche*, & his similia, ex quibus secundum intemperiei humidæ gradum varia cuique ulceri medicamenta parant. Quò ulcus humidius est, eò fortiora requirit exsiccantia; si verò minùs humidum sit, mitiora exigit exsiccantia. Lavant, deterguntque ulceris sordes vino, vel posca, in quibus adstringentia, & siccantia, ut *radic. cyperi, hypericum, salvia, absynthium, betonica, rosæ* cocta sint, deindè dictis medicamentis pulveretenus ulcus inspergunt. Quàm varia sint hæc vulgarium medicamenta siccantia, ad humidæ intemperiei sanationem, facilè quisquam, qui vix chirurgiam à primo limine salutavit, conjicere potest; ferrum namque, ut diximus, estò siccissimum sit, spongiæ humiditatem destruere, atque siccitatem in illam inducere nequit, sed per expressionem, vel evaporationem exsiccatur; ita est humida ulceris intemperies, nisi foràs eliminetur per evacuationem sensilem, vel insensilem, nequaquam curatur.

Sic-

Sicca tandem intemperies humectantia exposcit præsidia, eapropter parti aquam calidam applicant triplici modo, fotu scilicet, perfusione, & balneo. Fotus fit spongia, panno, stupa, aut gossypio, & hic modus commodior existimatur; perfusio autem, & balneum non ita commodè adhibentur. Utiliùs est, si ulcus hydroleo tepido foveatur, quàm aqua; aqua namque tepida actuali calore partem calefacit, poros aperit, & calorem dissipat, iterùm post fotum refrigerat, quod prohibet oleum admistum, quia lentore suo poros obstruit. Post fotum sequens cataplasma humectans applicant, ut

℞. Fol. malv. ad mollitiem coctor. ℥. ß. *farinæ hord. tritici ana* ℥. *ij. amygdal. d. contuf.* ℥. *j. mellis cocti* ℥. *j. croci* ℈. ß. *ping. porci q. s. m. in mortario & f. cataplasma.*

Vel sequenti linimento humectante utuntur, ut

℞. Fol. malv. contuf. ℔. ß. *butyri recentis* ℥. *viij. m. coquantur ad mollitiem usque, trajiciantur, & deinde adde olei liliorum albor* ℥. *j.* ß. *m. f. linimentum.*

In sicca intemperie vitet chirurgus exsiccantia, usque dum intemperies hæc in totum abiit, nam aliàs curatio pertinax & difficillima reddetur.

In temperie composita medicamenta utrique qualitati opposita adhibent, intemperie sublata, sarcoticis utuntur, & quidem in calida minùs calidis, in frigida minùs frigidis, in humida minùs humidis, & in sicca minùs siccantibus, ne pars intemperata in eandem relabatur intemperiem.

Quis agaso una hora non evaderet *Medicus Galenista* medendi indicatione desumpta in omnibus morbis ab intemperie, circulum committunt vitiosum; nam calidæ frigida, frigidæ calida, humidæ sicca, & siccæ humida præsidia applicant, ea propter vulgarium medicina est caloris, & frigoris dogma, ac proinde facta est fabula vulgi.

Intemperiei curationem ita instituimus, ut ulcus quantum fieri potest non negligatur. Si tamen utrique simul succurri non possit, ei quod magis urget chirurgum magis intentum esse oportet. Si itaque sit calida, utimur *foliis ebuli, & nicotianæ tepore imbutis, vel aqua spermatis ranarum, phlegmate vitrioli, aqua vitrioli, plantaginis sale Saturni impregnata, vel aqua lapidis medicamentosi, his aquis utimur tepidis, lacte tepido, linteis sanguine leporino illitis.* In frigida utimur *spiritu vini, tùm simplici, tùm camphorato, tùm etiam aqua Reginæ Hungariæ, aquis stillatitiis juniperi, florum camomillæ, balsamo sulphuris terebinthinato, anisato, juniperato &c.* In humida omnia siccantia describenda capite sequenti de ulcere cum humorum affluxu conveniunt.

In sicca tandem, cuncta exsiccantia vitanda, conveniunt humifacientia, & præcipuè fotus ex sequenti decoctione, ut

℞. Althææ, malvæ ana m. j. flor. viol. papav. nymph. ana ℥. *j. Coque in aqua fontis, vel lacte vaccino, aut caprillo, & cum spongia lepidè applicetur decoctio, vel immergatur pars exulcerata in ipsam.* Si ex alimenti defectu dependeat, quod pars non attrahat, cibo euchymo, & facilis distributionis utimur. Si atrophia laboret, ejus curatione removetur.

CAPUT XII.

De Ulcere cum humorum affluxu.

Rarissimè sola intemperies ulcus comitatur, sed interdùm ipsa cum humorum affluxu conjungitur, quam materialem intemperiem nuncupant vulgares, illamque esse volunt quadruplicem scilicet calidam, frigidam, humidam, & siccam. Cæterùm hunc humorum affluxum excitant acidi, salsi, vel alius similis indolis humores in ulcus decumbentes, vel stagnantes, & nisi his circulatio, vel resolutio restituatur, sive, ut vulgares inquiunt, talis materialis intemperies tollatur, ulcus nullam admittit sanationem.

Signa.

Ulcus cum humorum affluxu deprehenditur, non solùm ex labiorum, sed etiam circumjacentium ulceris partium tumore. Deinde ex dolore, præcipuè si nervosæ afficiantur partes. Tertiò ex excrementorum copia emanantium, quæ major, quàm pro ulceris magnitudine esse solet. Denique etiam, licet omnia, quæ ad curationem necessaria sunt, adhibeantur, sanatu difficile est; humorum namque affluxus curationem moratur.

Causa.

Communiter *vulgares* humorum affluxus causas assignant plures, & primò peccantium succorum vel in toto corpore abundantia, vel in aliqua corporis parte, in hepate scilicet, vel liene. Deindè natura irritata, & stimulata quantitate, vel qualitate se exonerat, expellit, deponitque in partem exulceratam. Postmodùm, ubi pars affecta propter dolorem, aut calorem pravos ad se allicit humores. Tandem vel dum ad partem in loco inferiori positam humores ut potè graves sua sponte defluunt, aut aliàs ad partem imbecillem, & ignobilem moventur, ac ibi stagnant. Non confutamus *Galenistarum* causas, quia ineptias sapiunt, vitiosos namque assignant humores, sed quo laborent vitio, silentio involvunt. Confugiunt ad hepar, tanquam ad omnium morborum patronum, vel ad lienem tamquam ad humoris melancholici cloacam. Naturam se exonerantem in debilem, & vilem culpant, & humores gravitatis accusant. Deindè apud languentes oraculi instar, non ex tripode, sed ex quadrupede potiùs naturam commendantes, hæc verba semper pronunciant: *Natura est morborum medicatrix, Medicus naturæ minister*, & nos hos ridemus sanè Medicos cum *Empedocle*:

Jam quod mortales naturam nomine dicunt,
Hoc nihil est.

Cùm nesciant ipsi, quid dicere velint his verbis nihil significantibus. Est itaque apud ipsos natura *Deastra* morborum, & sanitatis effectrix, & velut *Achillis* hasta, quæ ferit, & sanat;

Una manus vobis vulnus, opemque feret:

Inquiunt calorem, & dolorem attrahere, verùm in rerum natura nullam attractionem fieri contendimus nec ullam dari aliam præter mechanicam, qua nimirùm pars trahitur, corpori trahenti alligatur, atque assitienti.

Humorum affluxum in ulcere secundum nostram sententiam causant pororum, vel canaliculorum obstructiones; detinetur namque sanguinis, vel lymphæ, succi alimentitii, vel aliarum substantiarum fluidarum copia in circumjacentium ulcerum particulis, à partium textura immutata. Hæc in loco laborante cumulatur, stagnat, adeò ut non solum porositates & canaliculi impleantur, sed etiam distendantur & sanguinis lymphæ succi nutritii vel aliarum substantiarum liquidarum transitus magis impediatur, ibidem acescant, exaltentur hi liquores, & subjectarum partium fibras vellicent ac dissecunt, ac proinde dolorum & calorem excitent; effluit interim ab ulcere pus, vel sanies, ichor, vel sordes &c.

Prognosis.

Ulcus cum humorum affluxu difficile curatur, quia ex affluxu ulcus humidum redditur, intumescit, & dolor excitatur; major tamen vel minor curationis difficultas pendet, tum à majori, vel minori humoris stagnantis quantitate, tum etiam ab ejus majori, vel minori acrimonia, vel affluxus majori, vel minori quantitate.

Curatio.

Ulcus cum humorum affluxu curare non possunt *vulgares*, nisi fluxum, ejusque causam tollant, ac proindè sive in toto, sive in aliqua parte totius, hepatis vitiosus humor generetur, ejus genesim prohibent, humorem, qui affluit, decenti modo præparant, evacuantque præsidiis, quæ tonsoribus patent, præcipuè si cacochymia exulceratus laboret. Postmodum per aliquod temporis spatium ad talem affluxum digerendum, suppurationem promovent *digestivo ex ovi vitello, oleo rosaceo, & terebinthina* composito verùm hoc modo putredinem augent, & in causa sunt, ut chirurgi longiùs trahant ulceris curationem, ac pro dirigendo ulceris affluxu, quotidianum constituunt censum, & ægri crumenam digerunt. Non equidem *Galenum* legunt vulgares, qui *in commentario aph. 22. sect. 5.* expresse docet: *In ulceribus putridis, & fluxione vexatis, suppurantia non competere; putridis quidem, quia illis addenda non sunt, quæ putredinem augere possunt in fluxione vexatis vero, quia suppurantia affectam partem magis laxant, & disponunt ad recipiendam materiam fluentem.*

Deindè, ne humor ad partem affectam confluat, illum, revel-

revellere, intercipere, repellere satagunt. Inter revulsoria præsidia fonticulos in opposita corporis parte excitant, qui fluentes humores, qui ad partem affectam confluunt, alio loco evacuant. Hos fonticulos necessarios esse credunt in ulceribus diuturnis, & rationem assignant; Cùm enim natura jam diu assueverit humores vitiosos per partem ulceratam evacuare; si ulcus planè claudatur, & aliquid humorum vitiosorum cumuletur, facilè fieri potest, ut in venas regurgitet, & in nobiliorem aliquam partem ruat, quod fonticulo præcaveri potest.

Cæterùm tantùm abest, ut fonticuli ulcera habentibus emolumento sint, quin potiùs detrimento, quia pro diuturno curando ulcere, novum, & diuturnius excitant, & ex permanente ulcere ulcerati salutem mendicant; præstaret, ut primùm ulcus sustentaretur globulo, charta bibula, & hederæ folio. Imaginantur per fontanellas, quasi per fontes, morbos exhauriri, quasi vitiatis humoribus per novum emunctorium ad vulgarium nutum se naturam exonerare credunt, & illorum jussibus obedituram seriò sibi persuadent. Vitiatos citant humores, ut personaliter compareant ad finem providendi, aliàs &c. Nulla est communio inter illa membrana opposita, quia salebrosa est via, neque anatomicorum soleria usque modò peculiares invenit ductus, quibus degeneres humores in brachium, femur, & tibiam deferantur. Excrementum, quod è cauterizato loco emanat, non dissitis è partibus venit, quia non præexistebat, sed est geniale, optimum, & laudabile partium nutrimentum, quod in degenerationem abit. Hoc turpe, & putidum ignorantiæ asylum, ad quod pro excrementorum expurgatione confugiunt vulgares, non solùm humano generi officit, sed impietatem sapit, & implicitam contra Deum blasphemiam involvit; quippe in hominis opificio insufficientiæ eum accusant, quòd necessaria ignorarit emunctoria, quasi tot non condidisset, quot erant necessaria. Præterea membrum cauterio infectum, debito defraudatur alimento, naturale amittit robur, extenuatur, macilentum evadit, & multoties atrophias, erysipelata, inflammationes, gangrænas, & sphacelos subit, præter assiduas callositates, carnium excrescentias, & sanguinis profusiones.

Ulcerum affluxum intercipiunt defensivis, quæ supra partem exulceratam in parte sana versus vasorum radicem, in locis ubi venæ majores, & magis conspicuæ sunt, imponunt, quæ vasa, per quæ humor affluit, constringunt, & humorem retropellere tentant, ex siccis, & adstringentibus parant, *ex sanguine draconis, boloarmeno, balaustiis, flor. rosf. rubr. cortic. granat. myrto, alumine cum albumine ovi, ol. myrtino, rosaceo, posca, vino austero aquis adstringentibus &c.* ex quibus cataplasma, vel alia medicamenta parant. Sed concesso, quod hæc constringendi potestatem habeant, vasa humores adducentia, & consequenter ipsorum affluxum impediendi, iisdem de causis talia defensiva noxia sunt; quandoquidem si constringunt arteriolas sanguinem deferentes, angustiabunt quoque venulas, & lymphaticos ductus, sanguinem superfluum, & aquosam humiditatem à parte abducentes, & reportantes. Unde magis stagnabunt liquores in loco ulcerato. Pro defensivis deligandæ essent potiùs arteriolæ, si hoc absque salutis noxa fieri posset.

Humorem denique affluxum, qui in membro ulcerato adhuc fluctuat, repellunt; ideòque partem exulceratam, vel ei proximam abluunt *aqua aluminosa, vitriolata, aqua, vel decocto plantaginis, rosarum, balaustiorum, radic. cyperi, pentaphyll. &c.* sed hæc repellentia acida, austera, atque adstringentia medicamenta multis de causis suspecta sunt; nam partium porositates constipant, & sanguis magis incrassatur, & coagulatur ab ipsis, & cùm humor parti jam impactus est repelli nequit, pessima mala subsequi solent. Insuper explicari, aut intelligi nequit, quomodò, & per quas vias fieri debeat talis repercussio, quod enim perpetuò à corde mittitur per arterias in omnes corporis partes, sanguis est, ad hoc igitur, ut sanguinis in locum ulceratum affluxus impediatur, necesse est, ut cordis motus cesset, vel arteriolæ in affectam desinentes partem occludantur. Præterea adhibitis repellentibus magnum non tantùm damnum percipitur, verùm etiam ulcus augetur, nullo igitur prorsus modo adhibenda sunt, ob infelicem successum, quia humor ad alias corporis partes repercussus, majora inferre potest incommoda. Sunt repellentia frigida, & humida in eorum sententia, qua de re densantia, & adstringentia potiùs, quàm repellentia appellari debent, quia partem affectam, ejusque vasa comprimunt, contrahunt, adstringunt, affluxumque humorem densant.

Interim ulcus pulveribus exsiccantibus tractant, ut *Lithargyrio, tutia, plumbo usto, corallis, bolo armeno, chalcitide &c.* Postmodùm sarcoticis utuntur, & tandem ulceri carne repleta epuloticis cicatricem inducunt.

Ulcus cum humorum affluxu, cum intemperie materiali appellatum à vulgaribus exsiccatione indiget, si *Hippocrati & Galeno* credimus, vel ex aliorum sententia acidum temperantibus, & salia obtundentibus, ac castigantibus. Præterea excrementa, quæ in ulcere generantur, vel confluunt, & medelæ impedimento sunt, tolli debent. Eapropter sedula danda est opera, ut tenues superfluitates exsiccentur, crassæ abstergantur, & optimum interea nutrimentum in corpore gignatur, & in affectam partem fluat, ut amissam substantiam denuò gignere queat. Ad hunc itaque finem primò si sanguis abundet, tenui victu imminuenda est plethora, nam ut *Hispani* dicunt: *La dieta es una continua sangria*. Præterquam quòd tenuis victus ulceratis salubris est, & magnum succi alimentitii proventum minorat. Postmodùm si lymphæ, vel aliarum substantiarum fluidarum copia in causa sit, catharticis hos humores exturbantibus res peragenda est, ut *resina jalap. extract. gummi gamandræ, mechoacæ, Diacarthami, vel conserva florum persicorum &c.* Hæc namque pororum, & canaliculorum obstructiones reserant, & circulatio restituitur.

Deindè alkalia, quæ acidum absorbent, propinanda sunt, *ut c. c. philosophicè præp. stibium diaphoreticum, alkali cancr. fluviatil. corall. præp. oculor. cancr. pulvis, sal volatile c. c.* Decocta lignorum *sassafras, guajaci, juniperi, visci quercini* maximoperè conducunt ad resolvendum affluxum per sensilem, sive insensilem evaporationem. Similiter potiones vulnerariæ ex herbis plurimo alkali volatili abundantibus, *ut scabiosa, scordio, carduo benedicto, alchimilla, pilosella &c.* Item *tinctura martis aperitiva*. Potus ordinarius sit decoctum *herbæ Theæ*.

Quò ad topica partis ulceratæ medicamenta mitiùs exsiccantia, & detergentia conveniunt, ut nitrosa, aut amara facultate prædita, quæ excrementa producta abstergere, & blandè tenues humiditates exsiccare valent, hujusmodi erunt *balsamus proprietatis vel emplastrum fodicationum vel stipticum Paracelsi Emplastrum de lapide calaminari* quoque ulcera manantia desiccat, & cicatrices claudit, cujus compositio est:

℞. *Lapidis calaminaris tutiæ præp. ana ℥. ij. terebinthinæ ℥. j. ß. ceræ citrinæ, resinæ ana ℥. j. lithargyrii ℥. ß. olibani, mastiches, tragacanth. ana ʒ. j. olei rosar. & myrti ana ℥. ij. f. empl. s. a.*

Unguentum Rubeum, sive *de minio camphoratum* potentissimè manantia ulcera exsiccat, & humorum acrimoniam obtundit, ut

℞. *Olei ros. ℔. j. ß. lithargyrii ℥. ij. minii ℥. iij. cerussæ ℥. j. ß. tutiæ præp. camphoræ ana ʒ. iij. ceræ albæ ℥. ij. Liquatam ceram cum oleo lento igne misce in mortario plumbeo, cum reliquis rebus tenuissimè tritis.*

Unumquodque horum topicorum per se ulceris aciditatem immutare, excrementa abstergere, tenues humores exsiccare, carne implere, & cicatricem inducere valet, absque alieni medicaminis ope.

CAPUT XIII.

De Ulcere cum inflammatione.

NOn tantùm peccantium succorum affluxus ulceribus supervenit, sed pro succorum diversitate, diversi emergunt tumores, ac propterea fieri non potest, ut ulcus sanescat, quin priùs intumescentia cum eo conjuncta removeatur. Sæpissimè ulcera inflammatio deprehendit, quæ ortum ducit ab impedito circulari sanguinis motu in partibus ulceri circumpositis.

Signa.

Cognoscitur ulceri complicatam esse inflammationem, ex tumore cum tensione, calore, rubore, dolore, partis pulsatione, & febre.

Tumor oritur ab intercepto circulari sanguinis motu in suis

in suis conceptabulis obstructis, in quibus stagnat, & liber denegatur transitus, eo sanè modo, quo superficialibus cujusspiam membri venis arctiori pressis vinculo, & sanguinis motu in ipsis impedito, talis membri intumescentia subsequitur. Quædam conceptabula tamdiù distenduntur, donec rumpantur, & sic sanguinem intùs contentum effundunt, qui stagnans tumorem, & tensionem efficit.

Calor intensior oritur ab intensiori particularum motu in sanguine stagnantium, & quia quasi vi transeunt, & circulant, effervescunt, & eò magis dum suppurationem subeunt, qui calor utique non excitaretur, si particulis liber permitteretur transitus.

Ruborem causat sanguis diffusus, & effervescens inter tunicas, & fibrillas, vel inter obstructa vasa, cui circulationis motus denegatur, & se expandit.

Dolor provenit, quia membranæ, & fibrillæ, quasi violentia premuntur, tenduntur, contrahuntur, crispantur, convelluntur, imò sæpè quidem lacerantur, disrumpuntur à stagnantis sanguinis particulis acidis, quæ inter partis laborantis membranas, & fibrillas incuneantur ad spinæ similitudinem, unde doloris sensus emergit. Sed de doloris causa fusiùs diximus in nostra *Trutina de capitis dolore*.

Pulsatio ortum ducit ab arteriis compressis à sanguine evasato, qui stagnans intumescentiam parit; comprimuntur arteriæ, & fortis fit earum pulsatio, quæ aliàs arteriis liberis existentibus, tàm vehemens non perciperetur.

Febris quoque inflammationem comitatur, quòd in sanguine evasato, salia alkalia cum acidis particulis commiscentur, ex quibus fermentationis motus excitatur, ut videre est in liquorum alkalicorum, & acidorum miscella, qui motus tunicis, & fibrillis impertitus, illas depravatè agitat, & febris progignitur.

Causa.

Proxima cum partibus ulceris immediatè proximis complicata causa fingitur à *Galenistis* sanguis, & quidem in legitima purus, in illegitima verò non ita purus, sed cum aliorum humorum copia mistus; ex hac humorum varietate contingit, ut sanguis nunc lenior, nunc acrior, modò crassior, modò moderatus, ut in legitima deprehenditur, & hinc fit, ut juxta variorum humorum exorbitantiam, sub variis larvis emergat inflammatio. Illegitimam triplicem esse dicunt, vel sanguini inflammationem causanti admista est bilis, & dicitur *erysipelatodes* vel permiscetur pituita, & nuncupatur *inflammatio œdematodes*, vel in sanguinis massa melancholia exorbitat, & vocatur *scirrhodes*.

Verum *vulgares* hæc sententia fallit, ita inflammationem pertumpentes; nam erysipelas non fit à sanguine, sicut inflammatio, & sic inflammatio erysipelatodes ruit; nec rectè œdematodes cognominatur, quia non datur inflammatio ædematodes, cùm sit verum œdema. Scirrhodes dici potest, nam non ita facilè curatur, quia scirrhus est affectus contumax, periculosus, & facilè in cancrum degenerans, præcipuè si imprudenter medicamentis tractetur.

Cæterùm hoc inflammationis discrimen magna indiget explicatione, cùm sanguis apud vulgares sit quatuor humorum congeries, quam non facilè ipsi venantur, sed recentiores ita rimantur: Inflammatio dicitur legitima, si intumescentia circumpositarum ulceri partium fiat ab illa sanguineæ massæ portione, quæ convenientium circulationum ope, in corde, cæterisque visceribus depurata, atque spiritualizata fuit, & deindè in parte inflammata stagnat, vel ob vitium ibidem contractum, vel ob viarum angustiam. Vel dicitur *inflammatio erysipelatodes*. Si sanguini inflammationem patienti admisceatur bilis, sive potiùs sanguineæ massæ portio, quæ ob multiplices filtrationes, & circulationes nimiùm attenuata, volatilizata, & æstuosa est. Vel nominatur *œdematodes*, si pituita, sive meliùs illa sanguinis portio, quæ ex chylo (ut dicunt) noviter facta fuit, sanguini inflammanti permiscetur, nec sufficienter circulata, librata, ac præparata est, sed sanguis potiùs crudus, & non multùm spirituosus. Vel *scirrhodes*, si in sanguinea massa melancholia exuberet. Sive crassa sanguinis pars, fæculenta, tartarea, quæ post multas fermentationes, ac spirituum evolationem superest. Sanguis hic adeò quantitate peccat, ut non solùm magna vasa distendat, sed etiam parva, & cùm contineri non possit, effunditur à foraminulis ad modum roris, & à partibus carnosis combibitur. Ad causas antecedentes referunt partem mittentem validiorem, & recipientem imbeciliorem, quæ imbecillitas vel naturalis est, vel adventitia.

Inflammatio in partibus ulceri circumpositis, fit ab impedito circulari sanguinis motu. Hoc impedimentum aliquandò ortum ducit à causa externa, ut contusione, punctura &c. Vel sex illæ causæ non naturales dictæ etiam inflammationem excitare valent sanguini præbentes in vasis stagnationem, vel evasionem inter tunicarum, & fibrillarum interstitia; disruptis namque, vel obstructis arteriolis, sanguis extravasatus, vel obstructione impeditus, ob spirituum dissipationem acescit, grumescit, ductuum sanguiferorum extremitates claudit, & pus subit. Interdum pendet à causa interna, ab obstructionibus nempe arteriarum capillarium (dum transit ab arteriolis in venas) inductis à sanguine crasso, & glutinoso, in quo acida exorbitant salia, & in vasis suis subsistit, & stagnat. Idem sanguis absque crassitie, & glutine esse potest, sed spirituosus, qui inter membranas, & fibrillas effusus, vel in suorum conceptabulorum extremitatibus remoram facit, subtiles evolant particulæ, motum amittit, concrescit, & diu hærere nequit, quin acorem concipiat, & quià est, quasi extra proprias ædes depositus, proscriptus, & vitalitate destitutus; in corruptionem, & pus abit, & sic abscessum parit.

Ex quibus colligimus secundum nostram sententiam, non tantùm plurimo, sed etiam minimo sanguine abundantes, inflammationi obnoxios esse. Hinc quoque eruimus frustraneam esse maledictam sanguinis missionem in inflammatione curanda.

Effunditur sanguis è suis conceptabulis in partium intercapedines, propter eorum apertiones vel per anastomosim, vel per diæresin, vel per diabrosin.

Prognosis.

Inflammatio non nimis in profundo latens, & corpus non sit cacochymum, aut debile, facilè resolvi potest; omnis enim inflammatio, quæ per insensilem evaporationem non resolvitur, suppurationem accersit, vel si perperam tractetur, in gangrænam degenerat, & quandoque mortem affert. Inflammatio in partibus adenosis facillimè in gangrænam, & sphacelum definit. Si tandem calor, dolor, & cætera imminuuntur accidentia, tumore superstite, periculum imminet.

Curatio.

Curationem inflammationis cum ulcere conjunctæ exordiuntur *Galenistæ*, à venæ sectione, quam præsertim maximè necessariam existimant, siquidem sanguine detracto, qui inflammationem faciebat, tumor, calor, rubor, & cætera accidentia desinant oportet; verùm phlebotomia prohibere intendunt, si verum est, ne novus sanguis ad partem affluat, respiciunt ad posterius, sed priùs illapsum intactum in partium intercapedinibus relinquunt, & sic perperam bardum celebrant medicamentum. Deindè blando utuntur purgante juxta humoris à sanguine peccantis exigentiam, abstinent à vehementioribus dejectoriis, quia ab his humores impetuosè commoventur, & in partem laborantem impelluntur. Postmodùm alterantibus qualitatum excessum in humoribus emendant, & quia inflammatio requirit partis refrigerationem, ad intensum calorem restinguendum, refrigerantibus utuntur, ut *Lactuca*, *viola*, *portulaca*, *Nymphea*, *cichorio*, *seminibusque frigidis*. Verùm refrigerantia tubulorum obstructiones augent, humores coagulant, & ex aucta obstructione vehementius agitantur, tumor supervenit major, & inflammatio ad gangrænam, apta redditur. Præterquam quòd *refrigerantia*, juxta *Hippocr. aphor. ulceribus sunt hostilia*.

Post hæc commendant præcipuè revulsionem in fluxionis principio, cui satisfacere putant insensibiliter evacuando, frictionibus, cucurbitulis, similibusque præsidiis. Deindè vitiosum humorem, qui jam affectum obsidet locum, sed nondum firmatum repellere tentant *succo solani*, *sedi majoris*, *lentis aquaticæ*, *portulacæ*, *acetosellæ &c.* Cæterùm abstinendum à repellentibus, quia humorem

morem intropellunt (sed hæc verbo tenus repellunt,) & repulsum ad partes nobiles demandant; præterea ulceri nocent, ut diximus. Inflammationis deinde statu, & declinatione discutientia adhibent, ut stagnans sanguis discutiatur, utuntur fotu ex decoctione *malvæ*, *meliloti*, *fœnugræci*, *chamomillæ*, *sambuci &c.* Sed hæc cùm constent ex rebus mucilaginosis, atque crassis, magis claudunt insensiles partis affectæ meatus, humoribusque incrassatis transpirationem impediunt, ac proinde nullatenùs uti debent.

Inflammatio ulceri conjuncta curatur obstructionis vasorum reseratione, vel sanguinis effusi resolutione, ac proindè primò incommodo occurremus, si medicamenta, quæ acidum absorbent, adhibeamus, ita sunt illa, quæ plurimo constant alkali; nam sanguini fluiditatem restituunt, & circulationem consuetam promovent, talia sunt *sanguis hirci ad pleuritidem*, *extractum papaveris rhæados*, *oculi cancrorum*, *cornu cervi philosophicè præparatum*, *stibium diaphoreticum*, *ebur sine igne paratum*, *corallia præparata*, *sperma Ceti &c.* ut

℞. *Sang. hirci* ʒ. *j. c. c. philosophicè præp.* ℈. *ij. ocul. cancror.* ʒ. ß. *salis volatilis succini gr. iij. m. f. pulvis, & divide in sex schedulas æquales*, & utere manè & vesperi in *aqua stillatitia papaveris rhæados*, vel cum potu calido herbæ *Theæ*, vel in decocto *radicis chinæ*, *salsæ parillæ*; Hæc namque alkalia ita conformatas habent vacuitates, in quibus particularum acidarum cuspides incuneantur, ut obtundantur infringanturque, & stagnans sanguis acidis particulis destitutus, fluidior reddatur, & consuetam, ac naturalem nanciscatur circulationem.

Sanguinem effusum resolvunt diaphoretica, ut *Bezoardicum minerale*, *stibium diaphoreticum*, *unicornu*, *mistura simplex*, *sal volatile c. c. ejusque spiritus rectificatus*, *sal volatile cardui sancti &c.* Hæc non tantùm coagulata dissolvunt, & fluida reddunt, sed sudorem promovent, peccantemque expellunt materiam, imò ipsum sanguinem effusum, aciditatum, coagulatumque resolvunt, acidi vis infringitur, nova coagulatio impeditur, & interim tam sensibiliter quàm insensibiliter per suos ductus resolvitur. Quòd si sanguis ob lentorem in resolutionem non abeat, ad dissolvendum magni æstimamus *spiritum tartari*, *salis armoniaci*, *vel fuliginis*, & ad hunc etiam finem diuretica magnopere prosunt ut *lapis prunellæ*, *floris salis nitri*, *sal stipitum fabarum*, *spiritus salis dulcis &c.* Si dolor in inflammatione ulceri conjunctus maximè urgeat, anodina diaphoreticis commista celebramus; hæc namque dolorem sedant, vitam consopiunt, acidos aculeos obtundunt, & viam diaphoreticam augent, ut

℞. *Diascordii Hieronymi Fracastorii* ℈. *ij. stibii diaphoretici gr. xii. bezoardici mineral. gr. iij. anodyni mineralis* ℈. ß. *m. f. pulv.*

Interim pars inflammata topicis non destituatur præsidiis, sed foveatur *spiritu vini camphorato*, *aqua Reginæ Hungariæ*, *vel decocto sulphuris cum urina*, conducitque *succus cancrorum fluviatilium* calidè impositus,& sæpè renovatus. Item *aqua vitrioli vel lapidis medicamentosi* calidè applicata. Similiter *emplastrum de spermate Ceti cum camphora*, *& croco*. Verùm præ cæteris excellit decoctum ex blandis diaphoreticis, & aromaticis, *ut radice ireos*, *rore marino*, *mentha*, *scordio*, *flor. sambuci*, *chamomillæ &c. cum spiritu vini camphorato*, *& aqua Reginæ Hungariæ*.

Quòd si hisce adhibitis, phlegmonis materia ob aliquam crassitiem & nimiam copiam resolvi nequeat, fortia calefacientia, & exsiccantia vitare oportet, ne ipsorum ope tenuiores particulæ, crassioribus remanentibus, exhalent, & inflammatio in scirrhum degeneret; unde mediocria calefacientia loco affecto sunt applicanda, ut contentus in eo sanguis absque ullo capitis mortui residuo resolvatur. In inflammata etiam parte perpetuò eò respiciendum est, ne topica sint nimis calida, nam sicut ignis nimio suo calore res corrumpit, & scindit, ita & fibras plurimas ejusmodi remedia calidiora corrumpunt, & scindunt. Nec etiam frigida, humida, oleaginosa, & crassa esse debent, nam obstructis poris: magna particularum fermentatio succedit, & facilè in gangrænam, & necrosim terminari potest. Si verò sanguis neque resolvi, neque in naturæ gratiam redire potest, inflammationem in abscessum, & sanguinem in pus abire oportet.

Recentiores in inflammatione sanguinis missionem admittunt, præcipuè si sanguis nimis premens dolorem inferat, inflammationem augeat, quando scilicet sanguis circa inflammationis locum plus colligitur, quàm ipsæ venæ absorbere possunt, & simul ex illa vehementi pressione periculum sit, ne membranæ, ac vasa extendantur, & fibræ rumpantur. Hoc in casu phlebotomia celebrari potest, ut nimium sanguinis motum moderemur, sed interponenda sunt temperantia, aliàs venæ sectio plus obesse, quàm prodesse potest: Phlebotomia enim non intendimus sanguinis derivationem à parte affecta, cùm circulatione detecta, sanguinem per partem affectam circulari sit sole clarius, sed venæ sectio hoc in casu præstabit, quòd sanguinis impetum, & copiam diminuat, unde arteriarum, vasorumque latera concidunt, porisque eorum minus patulis factis, tanta humorum trajectio, & pressio fieri non potest, & prævacetur, quo minus per pressionem à tergo sequentem, vel profundiores emergant obstructiones, vel ipsarum fibrarum ruptiones.

Si tandem nec obstructio à sanguine excitata reseretur, nec sanguis extra sua vasa effusus, & in grumum concretus resolvatur, inflammatio discuti nequit, & abscessum fieri necesse est: quod facilè deprehenditur ex majori doloris intensione, & febris accessione, ut prædixit *Hip.* 2. *aph.* 47. *Dùm pus fit*, *dolores*, *& febres accidunt magis quàm confecto*. Tunc suppuratio promovenda est externis remediis maturantibus, magis scilicet poros obstruentibus, qua obstructione facta, interior promovetur fermentatio, ac proindè ruptis tubulis, materia extravasata, quæ in illis stagnabat, in unum congeritur focum, & in pus transit. Si concocta materia per ulcus libere fluere nequit, aperiendus est abscessus, & idoneis curandus est medicaminibus, sublata namque inflammatione, facilè ulcus sanatur.

CAPUT XIV.

De Ulcere cum Erysipelate.

Multoties ulceris curationem impedit superveniens erysipelas, non immeritò itaque de erysipelate ulcus comitante impræsentiarum agamus oportet; si enim non submoveatur erysipelas, ulcus curari impossibile est.

Erysipelas dicitur græcis, latinis verò *ignis sacer*, propter acriorem calorem, qualem ægri in ambustis sentiunt, vel ignis dicitur sacer i. e. execrandus, à nonnullis medicastris *ignis sylvestris* appellatur, quasi efferatus ob fervoris ferociam.

Erysipelatis subjectum frequentissimè est cutis externa, atque extrema, interdum etiam membranæ, ac viscera interna, ut pulmo, cor, ventriculus, hepar, uterus &c.

Differt *erysipelas* ab *inflammatione* jam superiùs tractata, nam in hac calor ardens minor est: in illo vehementior, quia interdum cutem sic urit, ut vesiculæ excitentur. Differunt & dolore, in inflammatione siquidem dolor est comprimens, & pulsans, in erysipelate verò dolor est mordens, & acicularum instar pungens. Differt colore, nam si digito pars inflammata prematur, permanet rubra, in erysipelate verò, admoto digito recedit, cutis albescit, sed remoto, illicò rubescit. Præterea erysipelas colorem pallidum, vel flavum, vel ex utrisque mistum retinet, inflammatio verò rubrum. Tumor major in inflammatione & non ita à premendo cedit, qui tamen in erysipelate non observatur. Distinguitur etiam ratione subjecti, nam erysipelas cutem tantùm obsidet, inflammatio verò præter cutem subjectam quoque carnem occupat. Inflammatio omni tempore eodem in loco infixa consistit, & erysipelas facilè serpit de loco in locum, & ignis fatui instar modò in hac, modo in alia parte. Humor quoque erysipelas producens tenuior est, quàm inflammationis. Tandem erysipelas ex febre acuta discriminatur à phlegmone, quæ tertianæ motum habet.

Signa.

Erysipelas horripilatione incipit, calor intensior, & volatilior subsequitur, post quem febris cum siti, oris amaritie, & vigilia, quæ ad tertianæ typum accedit, & erysipelas antecedit. Adest in parte dolor acicularum instar pungens, color rubicundior apparet, qui loco sæpè mutatur ignis fatui instar, ac defervescente humore,

humore, ad flavedinem magis vergit. Tumor non tam altè elevatur, ob minorem humorum ſtagnationem, nec tenſio adeſt difficilis, cedit quoque digitis prementibus, & color rubeus in album mutatur, qui tamen illicò rubeſcit.

Cauſa.

Galenus pro eryſipelatis cauſa materiali bilem flavam ſtatuit, & amaram non abſimilem illi, quæ in cyſti fellea continetur, copioſior quàm par eſt in jecore genita, & ex hujus viſceris robore ad imbecillem partem depulſa. Cæterùm parùm ſibi conſtans idem *Galenus lib.* 2. *ad Glauc. cap.* 1. ex tenuiſſimo ſanguine, aut huic admiſta bile eryſipelas fieri dictitavit, ex pura verò bile herpetem potiùs produci, quàm eryſipelas. Id quoque declaravit *de tumoribus p. n. cap.* 10. Hanc *Galeni* inconſtantiam in tradenda eryſipelatis cauſa materiali multis in locis quiſquam animadvertere poteſt.

Sed errat *Galenus* cum ſuis *Galeniſtis*, nam eryſipelatis color flavus non eſt, ut in Icteritia, nec pallidus, ſed rubicundus, teſtaturque potiùs ſanguinis, quàm bilis geneſim. Præterea ſanguineo temperamento præditi, & ſanguine abundantes huic malo magis obnoxii ſunt, quàm bilioſa temperie donati, & magnam bilis copiam habentes. Deinde appellant *eryſipelas*, *apoſtema igneum*, quia fit ex bile calida, & ſicca ignis elemento correſpondente. Verùm videmus fruſtraneum bilis commentum, quia quæ ignis indolem imitantur, non ſunt de bilioſi humoris familia. Inſuper in æquivoco volutantur, accipientes humorem felleum pro bile, ut fuſius in *Trutina cap. de Icteritia* refutavimus. Unde falſum eſt, quicquid de materiali eryſipelatis cauſa ſectatores imaginantur, neque ſolidi quidquam habet eorum conjectura, quæ omnes morbos à quatuor humoribus mendicat, qui nunquam tales in viventium corporis fuere, neque ii hos unquam viderunt, nec videbunt.

Dividunt in legitimum, & in illegitimum eryſipelas; legitimum eſt, quod ex ſola bile, vel naturali, vel non naturali fieri autumant; illegitimum verò dicunt, quod ex bile non ſola, ſed aliis commiſta humoribus originem ducit, ut ſi ſanguis bilem ſuperat, dicitur *eryſipelas inflammatum*, ſi bilis à pituita ſuperetur, vocatur *œdematoſum*, ſi tandem bili prædominetur melancholia, dicitur *ſcirrhoſum*.

Dupliciter quodcumque producitur eryſipelas, vel ex prohibita tranſpiratione ab aliqua cauſa externa producta, vel ex alicujus corporis partis vitio, ut vulnere, ulcere, contuſione, fractura &c. Quoties tranſpiratio prohibetur, toties ultimum partium nutrimentum, quod in carnis poris retardatur, ne effluat ob pororum anguſtiam à cauſa externa cauſatam, à partium continentium calore agitatur, & degener fit, naturamque eaſdem continentes partes irritantem acquirit, & fermenteſcit, & fermentationis actione tumorem, coloris mutationem, dolorem, febrem, cuncta reliqua in parte producit. Ita quoque aliquo exiſtente vitio in aliqua parte, fiunt eryſipelata, nam vitium illud partis, ſi aſſidua tranſpiratione non ventiletur, quod remanet proximum partis nutrimentum inficit: proptereà fit ſuis fibris continentibus exoticum, & eryſipelas excitat. Ultimum partium nutrimentum ex prohibita tranſpiratione in carnis fibris, & in cutis poris retardatum, ſalinam habet indolem, ex cunctatione aciditatem concipit, cui ſulphureæ aſſociantur particulæ, hoc mediante connubio ſalinæ acidæ, & ſulphureæ, quia exiliſſimæ ſunt, fermentationis motum ſubeunt, quoniam per obſtructos cutis poros reſolvi nequeunt, à copioſioribus acidis coagulantur, & in obſtructam cutem impelluntur, in hac ob anguſtias remanent, eamque magis obſtruunt, ſanguinem, reliquoſque ſuccos circulantes retardant in exiliſſimis vaſculis, non profunde latentibus, ſed in cutis ſuperficie exiſtentibus, & ex eorum vitiata textura, & lubricis particulis vividior *rubus color* apparet quàm in inflammatione, quæ in majoribus & profundis vaſis ex ſanguinis coagulo fit, ideoque digito premente albeſcit pars, quod in inflammatione non ſuccedit. *Intumeſcentia*, & *reſiſtentia* in eryſipelate ſemper eſt minor, quàm in inflammatione, cum tubuli minores ſint, & ſtagnans materia non adeò copiosè congeratur, & cùm fluidior faciliùs per vaſa lateralia delabitur, nec tantam ſuſcipit fermentationem, unde acidæ, ſalſæ, acutæ, cæteræque particulæ in tubulorum fibrillas impingunt, quæ non diſtenduntur, quouſque rumpatur, ut in inflammatione, & hinc oritur potiùs pruritus, quam doloris ſenſus, quia fibrillas afficiunt, & proximum cutis rete Indeſinens fit ſalium à ſanguine ſecretio, quæ ad cuticulam demandantur, & priorum ibi commorantium copiam adaugent, cuticulam diſtendunt, à cute divellunt, eamque in veſiculas elevant, diſtentæ cuticulæ pori arctiores fiunt, & difficulter particulis ſalinis datur exitus, & pauciores hac de cauſa exhalant. Hæ veſiculæ ichore repletæ cernuntur, quem diſruptæ reddunt, verum pus non extillant, quia partium corruptum non eſt nutrimentum, ſed ichor tenuis roris inſtar aquæ lucidæ non abſimilis ſcatet, qui ſudore tenus inſenſibiliter exhalare debebat, in parte coercitus fuit, & corrodentibus ſalinis particulis imbutus, aquam cauſticam æmulatur.

Prognoſis.

Ulcus cum eryſipelate periculo non vacat, cùm ob partis imbecillitatem, tum ob maximam humoris ſtagnantis copiam; hinc eſt quòd ſi multum ſit in parte nutrimentum degeneratum fermenteſcens ita ut in continentibus altas egerit radices, ſatis rebelle eſt, vel à continentibus regi non potuerit, vel pravam aquiſierit qualitatem, quam natura vincere nequit, mortificatio ſuccedit & inevitabilis mors, & quidem ob repellentium & refrigerantium remediorum applicationem, vel ob aeris ambientis ſubitam refrigerationem, aliquoties lethale obſervavimus, quia ob hæc eryſipelatis materia exhalare nequit, unde *Hip.* 25. *aph. ſect.* 6. inquit: eryſipelas *foràs intrò verti malum*, *intùs verò foràs exiſtere bonum*, & *in Coac. ſect.* 2. *Eryſipelas verò foris quidem extare utile*, *intrò autem vergere lethale*; *cujus quidem rei indicium eſt*, *cum*, *rubore evaneſcente*, *pectus gravatur*, & *ægriùs ſpiritum trahit æger*; quia in externis exiſtens partibus ejus cauſa faciliùs tranſpirare poteſt; introrſum verò pulſa vitæ parat inſidias, quia principes partes invadere poteſt. Eryſipelas, quod alios ſequitur morbos, nempe oſſium denudationem malum, ut prædixit *Hip. Aph.* 19. *ſect.* 7. *Ab oſſis nudatione eryſipelas malum*. In ulcere item, vulnere, fracturis, luxationibus, difficilior eſt ejus curatio; in his enim ſemper timere debemus, ne in alios exitiales degenerent morbos, nempe in ulcera ſinuoſa, corroſiva, phagedænica, & cætera. Si putreſcit, vel ſuppuratur, quod rariſſimè contingit, malum portendit, ut aſſerit *Hip. aph.* 20. *ſect.* 7. *Ab eryſipelate putredo*, & *ſuppuratio*, *malum*; quia nimiam humoris acrimoniam, vel caloris nativi debilitatem oſtendit; ſæpiſſimè namque in pravum ulcus, vel in gangrænam abit. Facilè hoc malum recidivare ſolet, vel aliquando in ulcera degenerat rebellia. Eventus ſalutis in eryſipelate eſt plurimùm per inſenſilem tranſpirationem, ubi, accedente pruritu, cuticula quaſi in ſquamas fatiſcet, & calor in ordinarium & conſuetum mutabitur.

Curatio.

Ulceris eryſipelatoſi curationem aggrediuntur *vulgares*, primò viſa eryſipelatis facie, venam ſecant, & quidem miramur; ſi namque inflammatio adſit, ſanguinem fundunt eodem pariter modo; attamen in eorum ſententia inflammatio in cauſa ſanguinem, & eryſipelas bilem cognoſcit, quare deindè in eryſipelate venam ſecant, id minimè intelligere poſſumus. Poſtmodùm ad eandem educendam bilem medicamentum cholagogum præſcribunt, ut

℞. *Fol. ſen. or. tart. alb. ana* ℥. *j. myrobol. citrin.* ʒ. *ij. rhabarb. elect.* ʒ. *j.* ß. *f. decoct. in aqua cichor.* & *in ſuff. quantitate diſſ. mannæ elect. calabrenſis, ſyr. de cichor. nic. ana* ℥. *iij. m. f. p.*

Interim fortiores injiciunt clyſteres, vel prædictum reiterant purgans. Verùm in hoc morbo neque phlebotomia, neque medicamentum purgans convenit, nam ambo à circumferentia ad centrum trahunt, quæ medicamentorum genera introrſum pellunt, morbificam cauſam ad principales trahunt partes, & exitiales morbi indè evenire poſſunt, ut inquit *Hip. Eriſypelas foras intrò verti*, *malum*. Præterquam quod tali remediorum ſupellectile curati, ſi quandoque curantur, in hoc malum ſæpè incurrere ſolent. Ad ſanguinis effervefcentiam, & bilis correctionem, varios

varios exhibent refrigerantes syrupos, ut *de endivia, nymphaea, violis, cichorio &c.* cum aquis etiam refrigerantibus, ut *portulacae, lactucae, chaerefolii, lupulorum &c.* Nec interim ulceris oblivifcuntur.

Quò ad topica, id quod in partem fluit, repellunt, & eryfipelati frigefacientia admovent, & id, quod jam coacervatum eft, frequenter alterant herbis refrigerantibus cum humiditate abfque adftrictione, veluti eft *fedum, portulaca, cucurbita, lenticula paluftris, folanum, fambucus, hyofcyamus, lactuca &c.* Solent his *opii* quid, & *fucci papaveris, cicutae, & mandragorae* admifcere, & compofita concinnant medicamenta, vel utuntur cataplafmate de mica panis. Applicant quoque olea refrigerantia, ut *rofaceum, violaceum, amygdalarum dulcium*, vel unguenta frigefacientia, ut eft *refrigerans Galeni, album Rhafis, de fantalo &c.* Cæterùm hæc topica refrigerantia perpetuò exitialia fuere; nam obftructis poris, eryfipelatis caufa, nec attenuari, nec intrò foras exhalare poteft, unde tragicos eventus, quos nos autopfia docuit expectare oportet.

Curationem ulceris eryfipelatofi facilè affequimur, fi æger in fex rebus non-naturalibus optimè regatur, & primò aer fit temperatus ad calidum vergens, vel faltim non fit frigidus, vitatis fummoperè utriufque extremis; calidior namque plus jufto poros dilatando, nimis, eliminare poteft: frigidior cutem magis denfat, & malum pejorat. Victus temperatus, non autem refrigerans eft ægro adhibendus, qui potiùs fit craffus, quàm tenuis, acidis vitatis, nocent etiam omnia alimenta falfa, dulcia, faccharata, pinguia, & nimis calida. Lymphaticum exhibendum eft vinum in quo fi alkali cancrorum fluviatilium infundantur, faluberrimum erit. Si vinum non bibat æger, pro potu utatur *decocto cornucervi, falfae parillae, vel fafsafras*; & fi vinum bibat, hoc decocto diluatur. Somnus multùm conducit, quia tranfpiratio major fit in fomno, quàm in vigilia, unde fi noctes vigilentur amaræ, vel *theriaca novella, vel pilulis de cynogloffo, vel diafcordio, vel laudano opiato, nepenthe* concilietur fomnus; anodyna enim morbo, & fymptomati fuffragantur. Motus intempeftivus abfit quia fuccorum exhalationem facilè impedire poteft, unde eorum coagulatio oritur, & indè cordis palpitatio. Animi pathemata, & præcipuè excandefcentia, timor, & mæftitia vitentur. Alvus fervetur lubrica, faltim arte, fi naturaliter haberi non poffit.

Sanguinis miffio in eryfipelate nullatenùs præftat, eftò non folum femel, & bis, fed ter, & quater in praxi à vulgaribus magno cum ægri periculo celebretur; nam eryfipelatis materia non eft intra venas, ac proindè phlebotomia depleri nequit. Prætereà corpus refrigeratum fit debilius, & ad exhalandum ineptius. Eadem quoque ratio pro medicamento purgante militat, cui nos addimus naturam ad motum contrarium impelli.

Indicatio ulceris eryfipelatofi curativa defumenda eft à caufa; referanda eft itaque pororum cutis obftructio, & ultimi partium nutrimenti in fibris coagulatio ac ftatui fluido reddenda eft. Internè conveniunt diaphoretica, ut caufa ftagnans per poros fufflaminetur, ut *ftibium diaphoreticum, bezoardicum minerale, martiale, imò omnia chalybeata, fpiritus c. c. volatilis, falis fumariae, & cardui benedicti volatilis, c. c. fine igne paratum, ebur philofophicè praep. fpiritus tartari, oculi cancrorum, fanguis leporinus, fpiritus florum fambuci, fal volatile fuccini, viperarum, aqua theriacalis cum fpiritu vini &c.* ut

℞. *Bezoardici martialis* ℈. ß. *falis card. bened. volat.* ℈. j. *falis volat. c. c. gr. viij. falis volat. fuccini gr. ij. ftibii diaphoretici gr. xij. m. detur cufpidatim cum aqua theriacali.* Vel

℞. *Syr. card. bened.* ℥. j. ß. *eboris, c. c. fine igne praep. ana* ℈. j. *falis volat. viper. gr. vj. fpiritus flor. fambuci* ʒ. ß. *fpiritus vitrioli martis gutt. v. aquae card. bened.* ℥. iij. *m. detur cochleatim.*

Hæc medicamenta diaphoretica præterquam quòd naturæ motum adjuvant, aciditatem fub cute, & inter carnis fibras obtundunt, infringunt, & abforbent ob alkalium energiam.

Ut verò pororum obftructio meliùs tollatur, & auferatur, parti affectæ adhibenda funt varia localia, & remedia topica, cæterùm à refrigerantibus omninò cavendum, in parte fcilicet, qua eryfipelas apparuerit, quia pertinacem redderent caufam, ut multis in locis notat *Galenus*, & præcipuè *in libello quos, & quando purgare oportet*, ubi purgantia medicamenta, alioquin calida confulit pro febrium curatione, non quia refrigerant, nam potiùs calefaciunt; fed quia febris materiam exturbant. Duo occurrunt Medicis inconvenientia, qui refrigerantibus utuntur in eryfipelatis curatione; primum eft, quod eryfipelatis materia refrigerantibus repercuffa in internas, nobilioresque partes remeat; fecundum, & quod frequenter accidit, eft, quòd cùm refrigerantibus impediatur, quominus materia exhalet, & quia pravæ qualitatis, folidarum partium calorem fuffocat, & gangrænam inducit. Hæc topica fint refolventia, & diaphoretica, vel acidum deftruentia, & coagulatam materiam diffolventia, ut materia fub cute, & inter fibras ftabulans diffolvatur, & liberior concedatur transfluxus. Hinc commendamus omnia alkalia, quæ etiam diaphoreticam habent energiam, & tranfpirationem adjuvant. Nonnulli telam leporis fanguine martio capti imbutam, & ufus tempore aqua florum fambuci humectatam tepidè imponunt, cui multùm fidunt. Omnes ferè commendant fotum ex vini fpiritu fimplici, vel ex aqua theriacali cum eodem vini fpiritu elicita, fed cautè procedendum eft in hujus remedii applicatione, nam fi ob humoris eryfipelas generantis malignitatem fatis cedat languens, vulgo, & vulgaribus Medicis tali applicationi mortis occafio adfcribetur. Vel utuntur fpiritu vini crocato, vel camphorato. Quidam utuntur vaporofo balneo decoctionis anodynorum; calidi namque illi halitus, qui elevantur, poros aperiunt, materiam coagulatam diffolvunt, attenuant, & evolare faciunt. Alii fequenti miftura tepidè adhibita eryfipelas aliquoties illiniunt, ut

℞. *Aq. fpermatis ranar.* ℥. iij. *fpiritus vini camphor.* ℥. j. ß. *flor. fambuci* ℥. j. *tinct. croci* ℥. ß. *m.*

Lapis medicamentofus aqua florum fambuci folutus maximum eft medicamentum, fi tepidè cum petiis applicetur, in cujus defectu vitriolum folùm opus complet. Vel

℞. *Aqua flor. fambuci, fpiritus vini ana* ℥. ij. *camphorae* ʒ. ij. *falis faturni* ʒ. j. *m.*

Qua miftura linteum quadruplicatum imbutum fæpiùs parti affectæ imponatur, quo non tantùm acidum peccans obtunditur, fed obftruentes porofitates referantur, quibus habitis, eryfipelatis fymptomata, & igneus ardor inductus certo certius ceffabunt. Verùm in hoc affectu, ficut in aliis, non femper uni medicamento infiftendum eft, multùm namque juvat fæpiùs medicamenta mutare, quia fæpè unico effectum non præftante, aliud præftabit.

Si veficulæ in loco affecto funt excitatæ, aperiendæ funt, ut contenta lympha acrior effluat, & fubjectam non exulceret partem, deindè detecta cutis linimento ex ceruffa, & fpiritu vini illiniatur, vel decocto malvarum abluatur, ut omnia falia ab ipfa diluantur, & recentibus ulceribus non detur occafio.

Poftquam eryfipelas ab ulcere ablatum fuit, ipfius ulceris curationem aggredi debemus, nec proindè perfeverante eryfipelate, ulceris immemores effe debemus.

CAPUT XV.

De Ulcere oedematofo.

Si lympha in partium ulceri circumpofitarum porofitates è lymphaticis vafis effundatur, nec convenientes ductus fubire valeat ob eorum anguftias, aut alia hujufmodi caufa, & ob affiduam novæ materiæ ejufdem naturæ effufionem adeò cumulatur, ut partem ulceri proximam in tumorem attollat, & fit ulcus oedematodes. Oedema eft tumor aquofus mollis, laxus, digito prementi cedens, indolens albicans, fine calore, & rubore, ortum ducens à lympha è fuis ductibus evafata.

Signa.

Oedematis figna ex iis, quæ in ejus defcriptione retulimus patefcunt. Eft tumor, quia referatis vafis lymphaticis effluit lympha, & diuturniori aggeftione omnes partis pori implentur, eamque in tumorem elevat. Aquofus, quia à lympha, feu aqua ortum ducit. Laxus & mollis, quia nunquam coagulatur, ideòque rariffimè, vel nunquam in pus abit, nifi alkalia, & acida in eodem tumore pugnent, fermententurque. Doloris expers, nam ifte fuccus fermentationem non fubit, & particularum minimarum motus inteftinus non adeft, unde fibræ contrahi, convelli, diftendi, & lacerari non poffunt. Eft

fine

ſine calore, & rubore, ob motus fermentativi abſentiam, unde inter tumores frigidos œdema collocarunt, quia latex quantum eſt ex ſe, nullam effervefcentiam concipere poteſt. Coloris ſubalbidi, quia contentæ materiæ qualitatem in ſuperficie oſtendit. Cedit ſub digitis, & impreſſorum veſtigia perſeverant, & iterùm elevantur, quia pars craſſa lympha eſt referta.

Cauſa.

Galeni ſectatores pro œdematis cauſa nimiam pituitam exiſtimant, ſanguinem nempè crudum, pituitoſum, non benè ab hepate elaboratum, (credunt inepti hepar eſſe ſanguinis officinam) ſeroſum, non tantùm intra maſſam ſanguineam admiſtum, ſed etiam intra externas corporis partes è venis effuſum. Hinc imaginantur œdema vel eſſe ſimplex i. verum, & exquiſitum, quod ex pituitæ influxu fit; vel compoſitum ſcilicet cùm ex humore pituitoſo cum aliquo alio humore permiſto producitur, nam cum ſanguine dicitur *œdema phlegmonoſum*, cum bile *eryſipelatoſum*, miramur tamen huic diviſioni non addere œdema ſcirrhoſum. Cauſa antecedens ab ipſis judicatur humida ventriculi, cerebri, vel hepatis intemperies, ac partis recipientis imbecillitas. Cauſæ remotæ ſunt crapulæ, ſomnus immoderatus, vita ſedentaria, alicujus evacuationis ſuppreſſio. Cæterùm œdematis cauſa ſtolidos decepit vulgares: dicant quæſo, quis eſt iſte tam ſedulus in œdemate ſeparator, qui purum à ſanguine ſerum ſecernit, & intra corporis fibras è venis abſque ulla ſanguinis tinctura effundit? Si ſerum, ſive pituita cum ſanguine è venis effunderetur, fieret potiùs in eorum ſententia inflammatio œdematoſa, quàm purum œdema phlegmonoſum, quod nec veteres, nec recentiores unquam obſervarunt: alia ergo œdematis cauſa perveſtiganda eſt cùm muſcas in aere volitantes venentur.

Secundum noſtram ſententiam fit œdema in ulceribus ex obſtructione vaſorum lymphaticorum à lympha, quæ in dictis vaſis coagulatur; ſcatet namque lympha alkalibus particulis, quæ acidæ acrimoniæ ope in materiam craſſam, & lentam tranſit, non aliter ac ſi cornu cervi decocto acidum affunderis, & in gelatinam mutatur, & in auguſtiora vaſa defertur circulationis lege, ea obſtruit & nova adveniente lympha, conglobatio oritur, ulteriùs non progreditur, in illis remoram contrahit, non circulat, & perenni novæ lymphæ ſuccendentis affluxu vaſorum tunicas ampliat, & dilatat, ac partes circumjacentes in tumorem elevat œdematoſum. Interdùm tanta fit lymphæ coacervatio, ut tunicarum fibræ non ampliùs ſeſe extendere poſſint, & tandem diſrumpantur, vel hoc accidit ope medicaminum acrium, aut acidorum ſalium, quæ ulcus excitarunt, & vaſa contentum effundant intra vicinas partes liquorem, qui hydraulicis non paret regulis, ac extra vitæ conſortium ſemel rejecta lympha excrementi naturam ſubit, & deorſum ſæpè properat proprio gravata pondere, & hac ratione ſæpè tumores œdematoſos in pedibus obſervamus. Interim lympha torpida lymphaticorum vaſorum orificia, à quibus refertur, nec ſubingredi valet, nec ſorberi, & ad renes delabi, ut ultimam lotii determinationem ſubeat. Breviter igitur immediata œdematis cauſa eſt lymphæ in parte quædam ſtagnatio à vaſe lymphatico obſtructo, & diſtento, vel ab effuſione ejuſdem in partem, in qua colligitur à rupto vaſe. Antecedentes cauſæ ſunt obſtructio, cachexia, vel aliud erratum in ſex rebus non naturalibus vulgò dictis; & percipuè immodicus potus.

Prognoſis.

Oedema ex obſtructione periculoſum pathema minimè eſt, ſi exquiſitis remediis tractetur, ſi verò ex ductuum lymphaticorum diſruptione ortum ducat, nunquam in ſuppurationem abit, & peſſimi ominis eſt, hydropem namque aſcitem irreparabilem præ foribus præſtolatur. Quandoque ob nimiam vaſorum compreſſionem, & ſalis volatilis defectum in lympha, œdema in gangrænam, & ſphacelum tranſit, prout tale quid ſimile hydropicis multoties accidiſſe obſervavimus.

Curatio.

Galeni aſſeclæ œdema curare ſatagunt, vel per reſolutionem, vel ſuppurationem. Reſolutioni ſatisfaciunt humorem pituitoſum præparando, deindè phlegmagogis pituitam educunt, vel in forma potus, vel *pilulis ſine quibus*, *de hermo dactylis*, *vel de agarico*, ſed efficaciores exiſtimant *pilulas cochias Rhaſis* nam omne pituitæ genus abſque corporis agitatione & atteratione purgare credunt, præſertim ſi cum *maſtichinis* permiſceantur. Cæterum quia pituitæ fontem ventriculum eſſe imaginantur, non ſemel ad emetica confugiunt. Venæ ſectionem in œdemate negant, quia frigidus eſt affectus, attamen, ſi à menſibus, vel hæmorrhoidibus ſuppreſſis ortum ducat, eam admittunt.

Si his non cedat, ad repellentia circa initium accedunt non tamen valdè frigida, ſed moderatè, & ſimul adſtringentia, & exſiccantia, hujuſmodi eſt oxycratum, quod ex aceto, & aqua conſtat, ita tamen temperatum, ut bibi poſſit. Verùm tam acetum, quàm aqua in eorum ſententia ſunt frigida, quæ puſillum calorem in parte œdematoſa extinguere, & gangrænam inducere poſſunt. Priuſquam oxycratum applicent, partem affectam leviter fricant, ut medicamenti vis citiùs penetret. Cæterùm ita peragendo, malum pejorant. Spongiam oxycrato imbutam ſupra œdemate arctè ligant, attamen ſemper ligaturæ initium ab inferioribus partibus ducunt, ibique valentiùs arctant, & ad ſuperiores progrediendo deſinunt: ſic enim ab affecta parte facilè exprimi, ac ſimul diſſipari humores, qui extra vaſa exiſtunt, ineptè credunt.

Quod ſi tumor non ſubſideat, majoris energiæ medicamen applicant, ut *ſpongiam aqua aluminoſa imbutam*, *cui myrti ſuccum admiſcent*. Quibus nihil proficientibus, ad validiora confugiunt medicamina, nempe ad decoctum *foliorum myrti*, *abſynthii*, *chamomillæ*, *ſtæcados*, *nucis cupreſſi*, *ſalviæ*, *roris marini*, *aluminis rocchæ*, *& ſalis communis*, in quo calido linteola intingunt, & œdemati imponunt. Quibus etiam non juvantibus, ad efficaciora, & validiora recurrunt, ut

℞. *Lixivii acerrimi ex cineribus fici, ac vitis confecti* ℔. *ij. aceti acerrimi* ℔. ß. *oleo* ℥. *iij. m.*

Macerentur, & ſpongiam madefactam calide loco applicant. Verùm ex lixivio, quod alkalia continet, & aceto magna ſuccedit fermentatio, unde alkalia, & aceti acor ob mutuum fermentationis motum obtunduntur, præcipitantur in vaſis fundum, & hebes, ac effetum reſultat medicamen. Item ex lixivio, & oleo noſtrates mulieres pro capitis ablutione præſentaneum conficiunt ſaponem, unde nullius efficaciæ medicamen emergit. Vel œdematoſo loco ſpongia, vel linteolis aquam calcis applicant. Quòd ſi tumor ad declinationem venerit, ſequenti utuntur cataplaſmate, ut

℞. *Sulphuris*, *farinæ fabar. ana* ℥*ij*. ß. *ſtercoris columbini* ʒ. j. ß. *mellis communis* ℥. *j. decoct. radic. aſphodeli q. ſ. coque ad cataplaſmatis conſiſtentiam*, & bis in die renovant. Quòd ſi tumor in duritiem abierit, in ſcirrhum degeneravit.

Quandò œdema ad ſuppurationem tendit, quod rariſſimè contingit, nam ad ſuppurationem promovendam requiritur calor, qui in hoc tumore ſatis eſt imbecillis; tunc ea, quæ concoquendi, & ſuppurandi vim habent, medicamina applicant. Inter ſuppurantia non infimum locum tenere dicunt emplaſtrum *ex ſuccis lapathi*, *ebuli*, *ſambuci cum althæa decoctis*, *melle*, *& oleo*. Si tumor vi ſuppurantium non rumpatur, in loco declivi, ſervata fibrarum rectitudine, vel ferro, vel corroſivo medicamento aperiunt. Verùm has ſuppurationes non ſemel in ſinuoſa, putrida, ac exitialia ulcera degeneratas vidimus. Ulcus apertum mundificant, & digerunt terebinthina ovi vitello miſta cum pauca quantitate gummi ammoniaci in aceto ſoluti. Peracta & digeſtione ulcus unguentis ſarcoticis carne implent & tandem cicatrizant.

Sicut ulcus ſanari non poteſt, niſi prius ædema ſubmoveatur, ita œdema ſubmoveri nequit, niſi ductuum lymphaticorum obſtructio, vel evaſata lympha penitus tollatur, primo itaque lympham per ſedem urinam & cutem evacuare oportet. Cathartica lympham excernentia (verum nobis impoſſibile videtur) ſunt, *reſina jalappæ*, *extractum mechoacannæ*, *gummit gut conſerva florum perſicorum*, & id genus alia. Diæta ſimiliter talis eſſe debet, ut lympha abſumi valeat. Aer debet eſſe calidus, ut calor externus cum remediis intrò aſſumptis ſimul cooperetur; frigidus namque maximè nocet. Victus ſit tenuis, & cibi coctu faciles, Aqua omninò vitanda, & vinum, vel decoctum ſaſſafras in minima quantitate uſurpari debet. Vigiliæ, & ſomnus non excedant mediocritatis

tatis limites Exercitium fit moderatum. Excreta, & retenta naturalem fervent tonum. Animi pathemata, & præsertim terror, & mæstitia vitentur.

Postmodùm proficua sunt medicamenta illa, quæ lympham incidendi, & attenuandi vim habent, nam ad fluiditatem redacta obstructiones reserantur, ad pristinum circulationis motum revertitur, & per urinam, ac per sudorem eliminatur. Huic fini incumbendum tùm internis, tùm externis remediis: œdema igitur tractandum est medicamentis incidentibus, & simul attenuantibus lympham, ejusque stagnationem resolventibus. Commendamus itaque diaphoretica omnia, salia volatilia, & aromatica pluries decantata, quæ coagulationem destruunt, & nisi diaphoresim aperiant, saltim diureticas referant vias. Magnoperè conveniunt, quæ visciditatem tollunt & obstructiones aperiunt, hujusmodi sunt *vinum absynthii*, *tartarus vitriolatus*, *sal absynthii*, omnia medicamenta ex marte elicita multis emolumentum fuere, quia præter incidendi, & aperiendi energiam, lymphæ ductuum membranas, nimis ampliatas sua austeritate constringunt, lymphamque ad corporis cisternam propellunt. Item conducunt *decocta ligni guajaci*, *salsæ parillæ*, *ligni sassafras*, *visci quercini*, *Nephritici &c.* Similiter, quæ per urinam exturbant lymphæ colluviem ulceratam partem obsidentem, ut *sal prunellæ*, *stipitum fabarum*, *genistæ*, *spiritus salis dulcis*, *baccarum juniperi*, *salis armoniaci*. Tandem ea omnia, quæ in hydrope proficua sunt, conveniunt, nam œdema est hydrops particularis.

Internis hisce simul externa jungimus ea spirituosa penetrantia, poros reserantia, & resolventia esse debent, ut lymphæ coagulatio dissolvatur, & fluidior reddita vel ad ductus urinarios devehatur, vel per partis affectæ poros exhalet. Conveniunt cùm *aquæ balnei Gurgitelli ex Pithecusa* delatæ, tùm spiritus vini, & Laconica dicta. Sic etiam fotus ex aromaticis, & calidè applicari debent. Pars arctiùs deligenda, ut vasorum amplitudo debito major auferatur. *Radix brioniæ contusa*, & cataplasmatis instar applicata salutare præstat auxilium. Vel cataplasma ex *origano*, *calamintha*, *absynthio*, *ruta*, *rore marino*, *chamomillæ &c. Vel emplastrum de cumino cum oleo tartari*, *& succini malaxato*, vel *emplastrum de baccis lauri*. Liquores spirituosi illiniendi sunt, ut *oleum philosophorum*, *spiritus vini camphoratus*, *lumbricorum*, & alia resolventia.

Ulcus tandem tractari debet haud secus ac si adjunctam haberet humidam intemperiem, de qua *cap. xi.* abundè diximus.

CAPUT XVI.

De Ulcere sordido, & putrido.

Solet quandoque ulcus, vel quia negligenter curatur, non mundatur, nec rectè detergitur, vel unctuosis tractatur medicamentis, vel aliis de causis, in sordidum, & putridum degenerare; sordidum itaque ulcus illud dicitur, cum crasso illo abundat excremento, vel crassas, & viscosas habet sordes, vel carnem flaccidam, mollem, & albicantem; putridum verò appellatur illud, quod fœtorem exhalat, quippe ab eo graveolens, & cadaverosus provenit odor.

Signa.

Ex suprà dictis facillimè hæc ulcera dignoscuntur, & non nisi secundum magis, minusvè differunt; sordidum namque crasso, viscido; ac subalbido est refertum excremento, quod ulceris parietibus vehementer adhæret, & carne flaccida, molli, & albicanti potitur; putridum verò putrilaginеam eructat materiam, quæ graveolentem, & cadaverosum expirat fœtorem, & colore fusco, vel atro est imbutum.

Causa.

Ulceris sordidi, & putridi causa apud *Galenistas* est humidorum, & oleosorum medicaminum longus usus, & frequenter ob succorum vitium, à quibus pars exulcerata fovetur, vel varii errores in victus ratione, simulque mali succi, unde cacochymia, & ulceris sordities, ac putrilago. Quandoque ob naturæ defectum producitur, quæ aliis vexata malis, ad quæ superanda intenta, & occupata est, ita planè ut ulcus omni auxilio destitutum relinquatur; hinc humores crassi ac vitiosi in sordidos, & putridos degenerant, qui à naturalibus afflictæ partis facultatibus non regulati, non modò sordescunt, verùm etiam putrescunt.

Excitant juxta nostram sententiam hæc ulcera particulæ acidæ, vel acido-salsæ, quæ ulceri inhærentes, succos dulces de novo alluentes, fermentativa vi itidem in acidos degenerare faciunt, qui ob rubulos in ulcere ruptos circulationem continuare nequeunt: à Succis ergò à tergo continuò insequentibus in ulceris cavitatem propelluntur, quam semper adimplent, & quia aciditate nimia præditi sunt, coagulationem quandam lentam habentes, sordidum efficiunt ulcus, & dum in eo coagulantur, caro mollis, vel fungosa ab iisdem gignitur. At succi acido-salsi, vel acido-acres temporis progressu exaltantur, ob putrilaginem, & secticam & ac realgarinam nanciscuntur naturam, & ulceris partes putrescunt, ideoque cadaverosa illa caro insuavem, & graveolentem expirat odorem.

Prognosis.

Ulcus simpliciter sordidum periculo vacat, at nisi maturè occurratur, in putridum degenerat, tum quia à sordium copia impediuntur effluvia subtilium particularum excrementitiarum, propter prohibitam transpirationem, vel obstructionem, quæ in ulcerato membro gignuntur; tum etiam quia cumulata excrementa singulos in dies magis fermentescunt, & malignam quandam, & arsenicalem adipiscuntur indolem majori aciditatis exaltatione, unde ulcera putrida priùs in gangrænam, & deindè in sphacelum transeunt.

Curatio.

Ulceris sordidi curationem aggrediuntur *Galenici*, primò recta rerum non-naturalium administratione, deindè humorum vitiosorum, & redundantium evacuatione, pro qua pharmaca crassos, lentosque humores evacuantia exhibent, vel unica vice, vel partitis vicibus, nec interim revellentium omnium genera omittunt, ut frictiones, cucurbitulas, & id genus alia. Postmodùm quo ad localia, ad sorditiem detergendam, & exsiccandam conferre dicunt lotiones ex decocto *lupinorum*, *hordei*, *absynthii*, *milii*, *plantaginis*, in quo *oxymel* dissolutum fuerit, vel fiant ex *aqua aluminosa*. Post lotionem impleatur ulcus pulvere *aluminis saccarini*, *æris usti*, *vel chalcanti rubri*, vel applicant unguentum detersivum, quod concinnatur *ex farina hordei*, *melle*, *succo apii*, *& pulvere aluminis roccha*, vel demum, si putredo adsit, ad *unguentum ægyptiacum*, *vel apostolorum* confugiunt.

Quibus nihil proficientibus, ad incisionem, vel ignem actualem deveniunt, priusquam sordidi, ac putres humores majora accersant mala. Ulcus abstersum vino calido rubro corroborant, in quo coquunt *myrrham*, *thus*, *aloen*, & similia sarcotica, vel spongiam vino calido madidam applicant.

Ulceris sordidi curatio in eo consistit, ut succi attenuentur, fluidiores, ac spirituosiores reddantur particulæ acidæ, vel acido-salsæ obtundantur, immutentur, diluantur; ad finem obtinendum, internè conducit pulvis *antimonii diaphoretici*, *oculi cancrorum*, *& chalybis*, quia satis potens est in absorbendis acidis spiculis. Sudorifica, & diaphoretica pluries recensita negligenda non sunt, & etiam ad decoctorum usum, vel ad decoctiones vulnerarias confugere possumus, eò quia maximam acidum immutandi vim habent. Verùm si occasiones in primis viis stagnent, productorum evacuatione leniter tolli debent.

Inter topica ad abstergendam crassam sordem, & corrupta fragmenta removenda, ea sunt administranda medicamenta, quæ propriæ substantiæ tenuitate, qua prædita sunt, in sordem illam facilè penetrant, attenuant dissipatum, crassumque excrementum quantumvis viscidum immutant, abstergunt, & sequestrant; calidè itaque usurpamus lotiones ex *aqua lapidis medicamentosi*, *vel aqua calcis*, *saphirina*, *vel aluminosa Fallop.* Prodest *emplastrum de gratia Dei*, vel sequentem efficaciorem compositionem adhibemus, ut

℞. *Aquæ Reginæ Hung.* ℥. *ij.* *tincturæ mirrh. aloes ana* ℥. *j.* *salis armoniaci* ʒ. *j.* ß. *camphoræ* ʒ. ß. *m.* quam quater de die calidè applica cum filamentis.

Si sordidum in putridum jam ulcus degenerarit, supra dicta com-

compositione abluendum est, vel *unguentum ægyptiacum magistrale* applicari potest, sed præstat *unguentum nostrum compositum*, *vel magistrale*, cæterùm ulceris putrilaginem maximè immutat, abstergit, & à parte sana separat *manna mercurii*, *magnum calcinatum Paracelsi*, *mercurius præcipitatus tàm per se*, *quàm unguento admistus*, *vel mercurius dulcis*.

Si efficaciora applicare velis, putridum ulcus tange *aqua persicariæ spiritu mercurii albi imprægnata*, filamenta superponendo, & admiraberis effectum. Tandem mundificato ulcere, sarcoticis utere ad cicatricem usque.

CAPUT XVII.

De Ulcere Verminoso.

QUemadmodùm in omnibus humani corporis partibus integris vermes generantur: ita in iisdem ulceratis multoties vermes inveniuntur, præcipuè si imprudenter tractentur medicamentis unctuosis, vel negligantur; tunc enim sordescunt, & verminant ulcera, nisi rectè à pure, & sanie mundentur, & detergantur.

Signa.

Si ulcus sit superficiale, vel patens, vermes facilè visui patent; si verò sit profundum, vel angustum habeat orificium, & vermes videri non possint, & aliis signis cognoscuntur, morsu, puncturis, & doloris, & motus sensu. Plerumque & fœtor quidam in talibus ulceribus percipitur.

Causæ.

Ut horum animalculorum genuinam, inquiramus causam, methodo procedamus oportet, ac proindè præmittimus, quòd animalium propagatio duplex est, una, quæ dicitur ovipara, quatenùs scilicet animalia ova pariunt, ex quibus ab ipsis exclusis, animalia viventia fiunt; altera vivipara, quatenùs animalia in se concipiunt, & viva pariunt. Ad utramque propagationem solius patris requiritur semen, à quo fit conceptus, & in quo anima est, formationis viventis animalis principalis causa. Ova habere futuri animalis animam pater ex eo, quòd quamprimùm à debito caloris gradu fota, in iis anima exerit, & animal simile ei, à quo ova fuerunt exclusa, format. Neque generans hujus formationis causa esse potest, cùm id sæpè, cùm ova excluduntur, mortuum sit, neque etiam ulla alia causa univoca, vel cogitatione inveniri potest. Notissimum est ex ovis gallinarum pullos ab anatibus, & econtrà, excludi. Imò Cairi calore fornacis pullos excludi, & in multis nostris pagis simi equini calore: in quibus modis nullum agens univocum dari potest; nisi spiritus, sive anima latens in ovo.

Animalium ova media sunt inter semina plantarum, & animalium, quia cum utriusque in quibusdam, conveniunt, & in quibusdam differunt: seminibus plantarum in hoc respondent, quòd & animam, & materiam corporis formandam continent; prætereà verò semen cortice, & membranis tegitur, in eo verò est differentia, quòd plantarum semina, cùm terræ committuntur, ex ea materiam corpori formando necessariam hauriunt, atque ex seminis materia primæ radiculæ, & germina formantur; reliqua materia ex terra attrahitur. In ovis cùm anima corticibus suis, & membranis ita vallata, & conclusa sit, ut extrà nihil attrahere possit, interim in ovo fœtus penè perfectus formetur; ova non solùm animam, & materiam primis fœtus rudimentis formandis aptam, sed habent paratam universam illam materiam, quæ satis est, donec pullus absolutè formatus excludatur, & præter albumen complectatur etiam luteum, quo potissimùm pullus jam exclusus, cùm lacte quodam alatur, cùm eidem primis statis diebus non sufficiat alimentum ore ingestum. Cùm animalium feminibus in eo conveniunt, quòd semen primò omninò in testibus, & parte testibus analoga perficitur (ut dicunt), & semen statim à mare in fœminæ uterum conjicitur, id quod non fit in plantis, quarum semina extra terram, earum nutricem, multis externis injuriis exposita sunt. Vivipara ab oviparis in eo differunt, quia vivipara non continent omnem materiam ad partum usque necessariam, ut ovipara; hanc enim dies in singulos è vasis maternis mutuantur, nec præter lentorem albugineum, alteram habent substantiam ovorum vitellis similem, quæ puerperio in alimentum cedere debeat. Quamobrem rectè notavit *Harvejus* non ea modò animalia, quæ dicuntur ovipara, verùm vivipara quoque, & ipsum genus humanum ex ovo progigni, ne putemus hanc fuisse propriam, peculiaremque Tyndaridum sortem. Verùm nos ab *Aristotele* moniti sæpissimè observavimus; in utero viviparorum certo quodam post concubitum tempore, fieri conceptum oviformem, seu massulam instar ovi membranula occulti, cui detractum sit putamen. In eo differunt ovipara à viviparis, quòd semen oviparorum non ut viviparorum in utero fœminæ, sed extrà perficitur, & propterea semen non liquidum, ut viviparorum semen permanere, sed externo adminiculo, & receptaculo regi debuit. In eo tandem plantarum, & viviparorum semina conveniunt, quòd sicut plantarum semen terræ committitur, ibique nutritur, ita humanum semen in mulieris uterum conjicitur, ibique nutritur ad destinatum tempus usque, & sicut terra non est causa efficiens pro plantæ propagatione, sed tantùm uterus, ita & mulier non est causa efficiens respectu humanæ propagationis. Hinc mulier saccus vulgo appellatur, unde natis nunquam matris cognomen, sed tantùm patris imponitur.

Nec pater est causa efficiens immediata respectu filii, sed tantùm mediata, & occasionalis, nam licèt pater generans respectu filii sit causa externa, tamen non est respectu generati immediata, quia scilicet non immediatè ex eo generatur filius, sed ex semine prodeunte immediatè ex patre, respectu cujus pater est immediata causa efficiens interna, cum ex ejus sensitivo spiritu viventi per concupiscentiam agitato, sibi similis prodeat sigillaris veluti idea, quæ in intima seminis parte clausa est. Atque adeò pater est causa efficiens immediata respectu seminis, & mediata, atque merè occasionalis respectu generati, seminis autem spiritus vicem efficientis immediatæ respectu filii gerit, & est respectu illius causa efficiens interna. Sic gallina non est causa efficiens respectu pulli, nec gallinam compressit, sed tantùm spiritus in ovo fœcundo gliscens, quia ex ovo subventanea non excluditur pullus.

Verùm, ne nostrum præmittendum in longum protrahatur, ex professo de oviparorum, & viviparorum propagatione suo loco agemus, desumpta occasione ab hominis generatione; tantùm hic agimus de spontè nascentibus, ut vulgò creditur, quorum generatio non univoca, sed æquivoca à vulgaribus Philosophis putatur, talis est insectorum, ut ex equino stercore scarabæi, è frumento circulio, è fabris midas, cossus è lignis, è cutis, & vestium sordibus pediculi, & pulices, è caseo, & carne aliisque rebus putrescentibus vermes, & insecta, vulgò dicta varii generis, oriuntur. De horum generatione nihil aliud sciebant prisci, nisi quantum voces important *Nascuntur ex putri*.

Quibus spontaneus hic ortus competat non eadem fuit omnium mens. Putarunt prisci omnia insecta, bruta, ipsumque adeò hominem è terra initio provenisse. Id *Plato*, aliique Philosophi *Platone* longè vetustiores docuerunt, quos poetæ secuti sunt. Verùm hæc opinio ex Genesi originem habuit, & veritatem in has converterunt fabellas; cùm constet *Deum* jussisse, ut terra animam in genere suo producat, jumenta, & reptilia, & bestias terræ secundum species suas, & Deum fecisse hominem de limo terræ: ipsi verò Creatorem ignorarunt: spontaneum istum ortum indè commenti sunt.

De talium viventium causa efficienti valdè digladiantur Philosophi.

Cardanus casu, & fortuna generari contendit. Cæterùm falsitate convincitur, quia casus, & fortuna naturalibus locum non habent, & quæcumque casu fiunt, & fortuitò, ea non semper ex iisdem principiis, & eodem modo generantur: atqui sponte nascuntur viventia, semper ex iisdem principiis, & eodem modo generantur, & habent certas causas efficientes, quæ etiam certi finis gratia agunt, certosque producunt effectus. Sic ex stercore equino scarabæi nascuntur, & non erucæ, à caseo sui generis vermes, alii è carnibus, & in genere semper determinata ex determinatis. Et licèt variis in locis, in terra, in aquis,

aquis, cadaveribus, & alibi generari videantur: tamen ex efficienti causa, quæ pluribus in locis sæpè reperiri potest, nascuntur.

Alii etsi casu, & fortuitò generari negant, nullam tamen causam habere efficientem proximam, sed solum communem, & remotam opinantur, & hoc discrimen ponunt inter viventia per se, & sponte orta quòd illa præter agens universale, putà Cœlum, & particulare expetunt *sol, & homogeneret hominem*; sponte verò genita, causa proxima cùm careant, absque agenti particulari producuntur. Ut ipsa appellatio id indicare videtur. Verùm horum sententia falsa deprehenditur, nam inter causam, & effectum debet intercedere proportio, & effectuum universalium universales, particularium particulares debent esse causæ. Præterea causæ communes, & remotæ omnes sunt externæ, & manifestæ: at sponte nascenti à causa interna, & latente in materia probabimus.

De causa ista remota in varias dividuntur opiniones Philosophi.

Aliqui prædictarum difficultatum scopulos considerantes, eosque vitare cupientes, tanquam ad sacrum ignorantiæ asylum confugiunt ad cœlum, solem, astra, &c. in illo existentia, atque ipsis culpam generationis vermium tribuunt. *Albertus magnus* cœleste lumen causam proximam sponte nascentium esse dixit. *S. Thomas Aquinas* sponte nascentia à cœli motu mendicat. *Fernelius occultas influentias* infamat, neque hos pudet talis inepti commenti, sed cœlum, sol, astra, cœleste lumen, cœli motus &c. generalis tantummodo causa esse possunt præparans causam, non vero particularis, & determinata ad hos producendos, & non alios vermiculos in hoc, & non alio ulcere, vel loco. Prætereà lumen, calor, motus, & occultæ influentiæ accidentia sunt, at nulla substantia, quales sunt animæ sponte natorum potest ab accidentibus produci. Insuper cœlum, sol, astra &c. sunt corpora inanimata, nec animata producere possunt, quia producerent nobiliora seipsis

Alii animam mundi causam efficientem sponte natorum viventium esse existimant: sed si mundus animam haberet, esset maximum animal mundus, & esset causa universalis, & non propria, & proxima, & sicut ab ea sponte nascentia provenirent, ita non sponte nascentia, nec ab una anima tot diversæ species sponte nascentium provenire possent.

Scotus, & alii animas viventium sponte generatorum à Deo proximè provenire statuunt, sed hi ineptiores sunt, quia invenire nequeunt genuinam talium animalculorum effectricem causam, nec humanæ cognitionis imbecillitatem fateri volunt: opinantur Deum ipsum esse vermium causam, quod verissimum quidem est, si loquamur de causa universali, & remota. Difficultas tamen consistit in propria, peculiari, & proxima vermium causa, cui scilicet concessa fuit, dataque facultas à Deo, ut vermes generare possit. Neque enim vermes adeò nobiles, & perfecti judicari debent, ut à nobilissima, & perfectissima causa originem ducere debeant: Vix, imò ne vix quidem quisquam ausit illorum generationem, formationemque huic divinæ formatrici virtuti adscribere, haud intelligens, quonam pacto tam præstans, & tam nobile agens ad vilia hæc opera sine suæ majestatis læsione descendere queat; alia verò omnia ita ignobiliora, atque imperfecta, ut à vilissimis seminibus progigni tantùm valeant: neque in universo condendo oblitus est consulere causis propriis vermium, cœterisque imperfectis, quemadmodùm consuluit aliis animantibus speciales habentibus causas. Neque tandem sunt minùs naturales quàm cætera animalia causas naturales habentia. Denique ad adagium, quod à vulgaribus philosophis adduci solet quod *Deus naturæ author agere se solus tenetur id quod causæ naturales præstare non possunt*. Respondetur verissimum quidem hoc esse in supernaturalibus, non verò in instituto ordine naturæ, & in hoc non facile ostenditur contractus cum testibus, quo obligatum contendunt adversarii, quamvis enim in hac aut simili materia ab istis demonstrari non potest causa naturalis, ac proxima non sequitur tamen ipsam nullam esse, Deumque se solum vermes, & hujusmodi insecta producere: ergo ranas, muscas, scarabeos, lumbricos, syrones &c. esse divinas creaturas sequeretur, quod ne dum absurdum, verum impium putamus. Hinc magna temeritas est præsumere nos nosse quidquid causatum est naturaliter & nullum fugere, quod supra ipsam naturam sit, nec verò alia possit quam ipse Deus. Prætereà omnium viventium generatio est naturalis, & causa naturalis inquirenda est, nec ad Deum statim recurrendum est; nam *turpe est Philosopho ad Deum recurrere ubi potest causa secunda assignari*, quia postquam naturam instituit, jam immediatè ampliùs nihil creare videtur, præter animam intellectivam, & cùm plantarum, ac brutorum sponte nascentium origo sit à suis parentibus, mediante semine, non à Deo nisi ut causa remota & universalis; eritne Deus causa proxima imperfectorum, & ignobilium animalium?

Omnes ferè nostræ tempestatis gregarii Philosophi putredinem solam proximam spontaneæ generationis causam statuunt, quibus sufficit universalibus quibusdam verbis quæstiones potiùs implicare, quàm solvere: dicunt gigni hæc animalia tam in corpore, quàm extra illud, ex putredine seu calore putredinali agente in quasdam particulas materiæ putrescentis, sed hujus opinionis falsitatem ostendunt primò vermes in aceto, & nive geniti; hæc enim juxta vulgarium sententiam putredinem in misto inhibent, & in his frigiditas potiùs quàm caliditas excedit. Deindè præclara experimenta *Francisci Rhedi* in libro de insectis descripta ostendunt, quòd carnes & quodcumque aliud facilè putrescibile, inclusa in vase optimè cooperto, putrescunt, vermes tamen nunquam exhibent: tacemus, quòd calor ille produceret corpus animatum, & consequenter se nobilius. Prætermittimus, quòd intelligi minimè potest, quomodò calor admirabilem nervorum organizationem, tot vermium species, animam, sensum, & motum producere potest: non negamus tamen necessarium esse nonnunquam calorem, ad excitandum motum in interno spiritu in seminibus, sive ovulis vermium latente, sicut calor gallinæ, fimi, vel fornacis Ægyptiæ, à quo fovetur spiritus in semine galli existens, in ovo fœcundo non est causa principalis generationis pulli &c.

Præterea tota putredinis ratio in eo consistit, quod sit misti corruptio, quatenùs mistum: si verò quid præterea ex putredine oritur, id ex accidentie venit. Insuper plantas multas, & alia spontè nasci sine omni putredine experientia testatur, igitur sponte viventia non generantur ex putri materia, licèt interdùm nascantur in putri, & ex parte rei putrescentis.

His breviter explosis alia causa de sponte nascentibus inquirenda est. Quæ non sponte nascuntur sunt illa, quæ semina habent manifesta, quæ verò spontè, eorum semina sunt occultissima, & omnem latent sensum; ideòque spontè nasci insecta veteres, & cum his vulgares Philosophi existimarunt, quia eorum semina non semper animant, & suo tempore exerunt.

Generantur sponte viventia, cùm semen, in quo est anima, occulto modo alicubi latens, idoneam materiam nactum, & calore ambientis sese exerit, & vitales operationes exercere incipit. Hæc animalia ortum trahunt ex ovulis, quæ cùm ab inconspicuis præ exiguitate initiis, & seminibus, quasi atomis in aere volitantibus, & à ventis hinc illinc delatis, disseminatisque oriantur, sive ex putredine, seu non genitis orta esse existimantur, quia nostrorum sensuum efficaciam ludunt. Cœterum est animalia insecta ex semine paterno generari, & carnium, herbarum, aliarum rerum vel planè putrefactarum, vel putrescentium insectorum generatione non alias esse partes; nec aliud officium, quàm vas & locum mirè commodum præbeant, in quo insecta statim ac orta sunt, in hoc nido alimentum sufficiens, & nutritioni commodissimum inveniunt, & nisi à parentibus supradictum semen hinc delatum sit nullum ibi vermem unquam generari posse dicimus.

Spontè ortorum semina, estò in terram conjiciantur, non semper suam insitam exerunt vim, sed interdùm frigore, interdùm calore, vel etiam idonei alimenti defecerit corrumpuntur, interdùm diu quiescunt, antequam, sese exerant; sicut semina multa tota hyeme in terra quiescunt, donec nimirùm aeris ambientis calore foveantur, & idoneum è terra alimentum attrahant: ita & in iis, quæ spontè provenire dicuntur, vis seminalis quiescit, donec idoneam, ex qua corpus sibi fabricet, materiam nanciscatur; & à calore ambiente excitetur, & foveatur: unde accidit, ut animalia, quæ spontè nascuntur, non tempore hyberno, nisi sub fimo interdùm, quò frigus non penetrat, sed vere, æstate, & autumno gene-

generantur, ubi scilicet à calore ambientis, quem sol excitat, materia idonea, ex qua anima latens corpus sibi fabricare possit, suppeditetur, & ipsa anima ad agendum excitatur.

Etsi in putrescente materia hujusmodi animalcula fiant, tamen non ex ea, quatenùs patris est, generantur, sed potiùs à meliori ejus parte, quæ à putri secernitur. Unde etiam post vermium, & ejusmodi animalium generationem, putris materia relinquitur, quæ non minùs quàm antè aerem inquinat. Neque etiam animalcula ejusmodi in materia putrescente genita putrida aluntur materia, sed in alias res velut plantas, & animalia viva delata, alimentum quærunt. Neque etiam & regiones, in quibus nascuntur, & ejusmodi insectorum magna est ubertas, salubriores sunt, sed plerumque insalubriores.

Siquis quærat, unde insecta sua primordia trahant, dicimus in illo creationis sextiduo creasse Deum omnia animalia qualiacumque perfecta, vel imperfecta, ut habetur *primo Genesis v. 25. Et fecit Deus bestias terræ juxta species suas, & jumenta, & omne reptile terræ in genere suo.* Quæ mediante proprio semine, suas perennant species, unde quæcumque animalcula coeunt, & ovo quid simile pariunt, ut per novorum individuorum suffectionem suas perpetuent species, mediante illa feraci benedictione, *Crescite, & multiplicamini*. In ejusmodi animalculis Dei O. M. sapientiam cognoscimus, licet ubique & semper sapientiam, & omnipotentiam manifestarit.

Animalculorum semina, omnem humanam superant perspicaciam, nec nostris sunt obnoxia sensibus quia *omnis nostra cognitio ortum ducit à sensu*. Oh quam plurima cognosceremus, si sensus non ita hebetiores haberemus! Cœcutit animus humanus, & tanquam Nicticoracis oculus caligat ad lumen horum generationis.

Insecta sponte nasci videntur, tamen propriè sponte non nascuntur, sed ex semine, & ejusdem speciei animalculis; nam sicut pisces sua ovula in aquam emittunt, quæ posteà in pisces ejusdem speciei excluduntur: ita & ranæ, & similia animalcula ignobiliora, sua semina in aquam conjiciunt, quæ posteà solis calore foventur, & excitantur. E terra etiam animalia plurima nascuntur, verùm non pura, sed limosa, & lutuosa. Sic sperma ranarum ineunte vere, hinc indè circa lacus, & stagna reperitur, unde posteà solis caloris beneficio internus spiritus in spermate latens, ranas efformat, easque in viva animalia excludit. Hanc veritatem noscens *Ovid. lib. 15. metamorph.* ita cecinit.

Semina limus habet virides generantia ranas.

& lib. 1.

Postquam vetus humor ab igne
Percaluit solis: cœnumque undeque paludes
Intumuere æstu: fœcundaque semina rerum
Vivaci nutrita solo, ceu matris in alvo
Creverunt, faciemque aliquam cepere morando.

Mirum etiam est ranas è terreno pulvere primis activis humectato pluviis nasci taliter quod terræ attactu aquæ gutta illicò ranam generet. Cæterùm dicant quæso, quis est iste sedulus ranarum genitor, qui extemplò tot ranarum corpora dicto citius organizavit, & omnibus partibus perfectè absolutis vitam, sensum, & motum impertivit? Concedimus utique ranulas primis activis pluviis extra civitates (sed intrà non conspiciuntur, quare non respondent) salientes apparere, at hallucinantur vulgares Philosophi, nam hæ ranulæ suis ortæ seminibus, præexistebant abditæ inter herbas, vepres, sepes, terræ foveas, lapidumque rimas, deindè guttarum aquæ in terram decidentium, timore quasi panico pervulsæ prosiliunt, & statim se abdunt, ac quia anteà non conspiciebantur, tunc temporis vi aquæ, & solis calore ex terræ pulvere disposito, sponte, & sine parente natas fuisse ineptè imaginantur. Et nos prædictas ranulas manu apprehensas dissecuimus, & in stomacho herbas crudas, muscas, & scarabæos terræ immistos, non digestos, quos devorarunt, invenimus. In agris post pluvias innumeræ limacum copiæ, quæ anteà non conspiciebantur, apparent. Numquid tunc spontè natæ? Sic etiam post imbres magnam lumbricorum catervam, & aggeriem conspicimus. Dici numquid potest, tunc sponte exorti?

Horum insectorum occasione agendum putamus de lumbricis, & syronibus, qui in humano corpore generantur. Hæc animalcula sponte, & sine semine nasci vulgarium Philosophorum schola etiam contendit, sed nunc talis opinio à recentiorum aula recessit, apud quos è contrà illa invaluit sententia, quòd quicquid in hoc orbe sentire, imò vivere videmus, ex ovo emersit, & ipsa insecta, imò plantas, & ipsum humanum genus ex ovo ad unum univocæ generationis principium reducimus, ut ante nos *Harveius*, & eruditissimus *Franciscus Rhedi*, Esculapius nostri temporis validissimis rationibus, & experimentis demonstravit, quam doctrinam universus orbis literarius amplexus est, & adeò apud eruditos inclaruit, ut in hac stabilienda non immoremur.

Igitur quò ad lumbricorum, & syronum ortum, sciendum est ex quotidiana experientia muscas, aliaque animalcula ovulis suis epulas nostras, æquè ac potus conspurcare, eaque brevissimo spatio, per æstatem præcipuè, in carnibus excludi, sed cum nobis etiam mensæ accumbentibus, vel paulò antè, muscæ cibariis circumvolitent, vel ea inque ovula eructent, qualis est panis, vel potus, ipsis ita propè excludendis non obstetricent, illa integra ore excipimus; & cùm ob exilem molis suæ, & teneritudinem, dentium attritionem declinent, intacta deglutimus, & ob exilitatem à ventriculi fermento non digeruntur. Ea propter cum ciborum reliquiis in eo concretis in duodenum descendunt, in quo uti in reliquo intestinorum canali exclusa, in varias lumbricorum species commutantur; minutiora verò aliqualia ovula supersunt, quæ ob exilitatem, vel immaturitatem, tam in stomacho, quàm in intestinis cum spirituosa ciborum substantia abripiuntur, & se insinuant, partim cum lympha permiscentur, & circulant partim cum sanguine circulationis lege, partim in universas corporis partes devehuntur. Habitus autem corporis passim poris est pervius, ij verò quibusdam in locis patentioribus, & in aliis arctioribus: unde fit, ut ex ovulis illis syrones exclusi per poros unà cum sudore, vel halitibus per eos extruduntur, vel quandoque ob pororum angustiam sub cuticula serpunt ab uno loco in alium, & talparum ritu cuniculos agunt, longos non raro, quasi sulcos trahunt, simulque molestissimum pruritum producunt. Ita sub cuticula serpunt, ut videri possint, quorsum migrarint, ubi, si velis in extremitate hujus lineæ albæ, cuspide aciculæ animalculum eruere possis, estque tam exiguum animalculum, tanta ejus agitatio, & tenuitas, ut ubique sibi viam aperiat, & visum ferè effugiat, colore albicans, cum capitello nigro, & si speculo terso imponatur, lynceo oculo moveri comprehenditur, vel microscopii ope jucundo spectaculo, & acuratè deprehenditur.

Degenerant quandoque hæc animalcula à suis genitoribus, à quibus semina deciderunt, veruntamen tanta non est eorum degeneratio, ut cum illis quandam analogiam, & similitudinem non conservent, & hoc contingit vel ratione matricis, vel fermenti, vel alimenti. Sic inter crescentia semen tritici, vel hordei in terram incultam injectum, in lolium, sisymbrium in mentham, rapum in raphanum, ocymum in serpillum, vitis alba in nigram &c. Sic ex equa, & asino mulus, ex aliorum diversæ speciei coitu, diversa animalia generantur. Ex viro, & bestia, ex bruto, & muliere non homo, sed monstrum irrationale gignitur, quod quandam habet analogiam, ut de satyris, Nymphis &c. prolixè agit *Helmontius*, & *Paracelsus*.

Sed ad ulcerum verminosorum causam noster redeat sermo. Ex dictis satis superque liquet, in ulceribus præcipuè sordidis vermes nasci, quia in illis, vel unguentis, emplastris, vel petiis muscæ suum deponunt semen, vel ab intrà ad ulcera deducitur, & ope fermentationis, talia generantur animalcula, ut autopsia demonstrat.

Prognosis.

Verminosa ulcera, si debita tractentur medela, periculosa non sunt; si verò negligantur, & vermes non tollantur, magis cava, aut gangrænosa fieri possunt.

Curatio.

Verminosorum ulcerum apud *Galenicos* curatio consistit, ut vermes geniti tollantur, ut ulceris putredo inhibeatur, ne imposterùm generentur: Si ergò patentes sint vermes, vosella, vel similibus instrumentis eximantur,

tur, si verò tenaciter parti adhæreant, vel profundè lateant, enecant medicamentis, quæ simul putredinem, & humiditatem nimiam tollere, vel inhibere possunt, hoc præstant amara composita ex *aloe*, *myrrha*, *colocyntide*, *felle tauri*, *absynthio*, *centaurio minori*, *stolochia*, *&c.* ex quibus varias parant lotiones, ex decocto, ut.

℞. *Centaurii min. Colocynthidos. Staphisagriæ ana m.* ß.
Coque in aqua suff. colaturæ adde
Aloes, & Myrrhæ ana ʒ *ij. Mell. Virginei* ℥. *ij. m.*

Vel succum exprimunt, & talia parant medicamenta, ut

℞. *Aloes* ʒ. *ij. Myrrh.* ʒ. *j. Peti Brasiliani* ʒ. *ij.* ß. *Fellis tauri* ℥. ß. *Flor. æris* ʒ. *j. Mell. q. f. F. linimentum.*

Pro verminosis ulceribus curandis nos feliciter adhibemus *unguentum nostrum magistrale* in lue venerea descriptum, quod summum est medicamen. Vel enecari possunt vermes applicatione *elixiris proprietatis* per infusionem, & digestionem parati. Prodest *oleum buxi*, vel *seminum colocynthidos*, sed optimum, estò vile, remedium erit *olei amurca*, nam vermium perspirationem impedit, eosque ideò necat. Magnoperè aliqui commendant *spiritum vini theriacalem*, *vel ipsam theriacam in emplastri forma*, sed expertissimum remedium ad vermes interficiendos, muscarum ovula dissolvenda, & ad sordes tollendas, ubi vermes nidulantur, erit *mercurius* quomodolibet præparatus, ut *unguentum mercuriale*, *mercurius præcipitatus*, *mercurius dulcis*, *vel magnum calcinatum Paracelsi*, tam solitariè, quàm cum aliis medicamentis, sed omnium maximè præstat, si ulcus verminosum *cinnabari* suffumigetur; nam mercurius tam crudus, quàm quomodolibet præparatus vermiculos, pediculos, & ejusmodi insecta cujuscumque magnitudinis, vel figuræ sint, statim enecat, aut fugat. *Peti Succus*, imò ejus *folia sicca* in pulverem redacta, vulgò *Tabacum Brasiliense*, ulcera tam à vermibus, quàm ab aliis insectis eripit, eaque mundificat. Si ulcus verminosum *aqua stillatitia è copis.* abluatur calidè, ad miraculum usque vermes enecat. Idem efficit *succus radicis vitis albæ*. Si vermes à partibus internis in ulcus repant, convenit *Calomælanos Turqueti cum theriaca internè assumere*.

CAPUT XVIII.

De Ulcere cum labiis callosis.

SOlent quandoque ulceris labia ita callo obduci, ut ejus Sanatio tamdiu medicamentis reluctetur, donec callus totaliter ablatus fuerit.

Signa.

Ulceris labia callosa ipso aspectu, & tactui innotescunt, decolorata namque sunt, dura, & non dolorifica, & si perfectò obducta sunt callo, novacula, vel cultro scinduntur absque doloris sensu, & ferè tactus sensus in hisce partibus abolitus est.

Causæ.

Causa labiorum callosorum in ulcere apud *Galenistas* est pus, quod ulceris labiis ob suam crassitiem adhæret, cujus partes tenuiores à calore nativo, vel extraneo resolvuntur, & exsiccantur, crassæ verò obdurescunt, & fit tandem callus madore privatus, & indolens.

Labia callosa, quæ scirrhosum referunt tumorem, originem ducunt ab acido, vel austeris succis in partem ulceratam influentibus, in iisdem ulceris labiis congestis, qui adeò sæpè constipantur, & condensantur, ut obcallescant. Interdùm eundem producunt effectum siccantia nimis calida, vel ambientis aeris frigiditas, ac nitrositas, vel obstructio à glutinosa materia, vel excrementa imprudenter diù in parte ulcerata derelicta, & in ejus, substantia exsiccata, vel deligata, aut quæcumque alia causa comprimere valens, aut obstruere canales, per quos alimentum illis suppeditatur; facta namque stagnatione, & indè obstructione, omne sal volatile evanescit in auras, & labia callosa redduntur.

Curatio.

Ulcus callosa habens labia non facilè curatur, nisi priùs callositas auferatur; attamen in principio, quandò nondùm perfectus est callus, non ægrè tollitur; Cæterùm si perfectus erit, & absque doloris sensu difficiliùs curatur. Si livida sint labia ob porositates sanguine coagulato refertas, magna sedulitas in calli remotione adhibenda est.

Curatio.

Callositatem in ulceris labiis curant vulgares emollientibus, ut *mucilaginibus seminum malvarum*, *althææ*, *vini*, *fœnugræci*, *oleo amygdalarum dulcium*, *liliorum alborum*, *emplastro de mucilaginibus*, atque ejusmodi emollientibus, & dissolventibus, sed præ omnibus sequens commendant cataplasma, ut

℞. *Mucilag. sem. alth. aqua malv. extract.* ℥. *iij. pingued. anatis*, *anseris*, *gallinæ ana* ℥. *j. farinæ sem. lini* ℥. *j. micæ panis triticei* ℥. *ij. coque in sufficienti quantitate lactis ad cataplasmatis consistentiam*, *ita tamen*, *ut ultimò pinguedines addantur.*

Vel tale utuntur unguento:

℞. *Mucilag. sem. fœnugræci. lini ana* ℥. *ij. terebinth.* ℥. *j. ol. amygd. d. lilior. alb. ana.* ʒ. *iij. m. f. ung.*

Vel embrocationes instituunt ex decocto carnis arietinæ, quæ insigniter emolliunt.

Si callus completus, & perfectus fuerit, & emollientia contemnit, vel color niger ulceris labia obsidet, cultro à parte sana eum separant, vel scarificant, vel cauterizant ad escharæ decidentiam, vel corrosivis fortibus tollunt.

Ulcus callosa habens labia, internè, & externè curamus; Internè, decocta sudorifica in quibus totius curationis cardo consistit, administranda sunt: hæc namque acidos, austeros, & vitriolicos obtundunt succos, diluunt, & per sua emunctoria eliminant, insuper congestos succos destruunt, obstructos reserant canales. Diæta stricta, & etiam sudorifera imperanda est; Cæterùm ab acidis, & salsis prorsus abstinendum est, & præcipuè à repellentibus omninò remediis cavendum est, quæ omnia succos coagulant, inspissant, & ad circulationem reddunt ineptos.

Externè callosis labiis, quæ duritiem, & callositatem perfectam non adepta fuere, convenit *aqua viridis*, *oleum viridis æris*, *aqua salis armoniaci n. d.* Si verò callus his obluctetur medicamentis, ad efficaciora confugimus, hujusmodi sunt *lapis infernalis*, *vel spiritus salis armoniaci*, *vel tandem spiritus Mercurii albus*, qui absque recidivæ metu omnem absumunt callositatem.

CAPUT XIX.

De Ulcere Sinuoso.

QUandoque ulcus angusto præditum est orificio, sed cavitatem satis amplam, profundam, & latentem continet, absque tamen callositate, & duritie, ac pro orificii magnitudine copiosum pus, vel saniem eructat. Hujusmodi ulcus non solùm sinuosum, verùm etiam cavernosum, cuniculosum & reconditum appellamus. Quidam etiam talpiarium dicunt, & quidem rectè, nam talpæ more sub carne serpit, cuniculos & cavernas, non secus ac talpa sub terra, agit. Differt ulcus sinuosum à fistuloso, quia hoc callosum est, illud verò callositatem internam non habet. Sinuosorum ulcerum differentiæ sumi possunt; Primò, à cavernarum magnitudine, quia sinus vel sunt breves vel longiores, profundi, altèque penetrantes vel ad carnes, vel ad ossa, vel ad cartilaginem, vel ad nervosas partes. Secundò, à figura, qui vel sunt recti, vel flexuosi, vel obliqui. Tertiò, à situ, quia vel sursum, vel deorsum, vel ad latera tendunt. Quartò, à numero, quia unicus est sinus, sivè simplex, vel duplex, vel triplex. Quintò à majori, vel minori acrimonia materiæ purulentæ in sinu contentæ. Et tandem vel orificium in parte supera, vel infera, vel circa partes laterales habent.

Signa.

Sinum in ulcere latitare cognoscimus, cùm ex eo, quod orificium, cujus consolidatio inducta fuit, brevi post tempore aperiatur, & materiæ ichorosæ ab illo prodeant; tum ex eo, quòd turunda, quæ statim in angustius orificium

ficium introducta fuit, deindè in amplam cavitatem impellitur. Quousque sinus tendat, specillo, vel cerea candela intra sinum immissa facilè deprehenditur magnitudo, figura, situs, numerus, finis &c. num ad partem supernam, vel infernam, vel ad laterales tendat, num ad nervos, vel carnes &c. Si ad nervos dolor, & motus spasmodicus percipitur, materia est tenuis, ac unctuosa. Si ad os, durities, & asperitas tangitur, & materia erit nigra, vel saltim livida, tenuis, & fœtens.

Causa.

Galenistarum causa pro ulcere sinuoso, est pus diu in ulcere retentum, ac delitescens, quod virulentam quandam acquirit materiam, & corrodendo cuniculos agit, partes exedit subjectas, putrefacit, & contaminat, ac majus sibi spatium comparat.

Sinus secundum nostram sententiam, oritur à pure diutiùs in ulcere retento; retinetur autem plus justo ulceris excrementum, si illud non benè mundetur, vel si debitè non ligetur, ita ut productum excrementum ab ejus orificio effluere non possit, vel si post diutinam suppurationem vomica aperiatur. Pus ex salsis, acidis, sulphureisque componitur particulis, quæ in ipso ulcere exaltantur, vel è proximis vasis, vel à toto ut dicunt vulgares *Galenistæ* per congestionem paulatinam, vel per fluxionem, in ulcus effusæ (præsertim si corpus cacochymum, Lue venerea consparcatum, hypochondriacum, vel scorbuticum sit,) subtili materia adventante ad partes ulceri circumpositas, & laxiores intestino motu perpetuò pelluntur, deindè in ulcus, ibique exaltantur, & per fibrarum interstitia, si ibi diutiùs retineantur, ac per varios anfractus viam sibi aperiunt, fibras devastant, tubulos obvios, minusque resistentes exedunt, dictarum partium canaliculos erodunt, scrobem excavant, cavitatem efformant, cuniculum agunt, qui hic, atque illic sinum efficiunt, qui quò latior, & profundior est, eò diuturniorem pus in parte remoram contrahit, quod non debitè evacuari potest.

Prognosis.

Ulceris sinus parvus & in parte carnosa exortus, & qui in corpore non valdè cacochymo existit, minus periculosus censetur; qui pus probè coctum fundit, ut album, læve, æquale, minimèque fœtidum, coctionem, sanitatem ac morbi brevitatem certò pollicetur, præcipuè si dolor & tumor disparent: Secùs verò qui magnus, & nervosas partes, vel artus occupat, vel ad aliquem ventrem penetrat malum. Pus ex sinu profluens valde tenue, malè coloratum, viride, virulentum, nigrum, aut putridum nihil boni portendit & præcipuè si dolores, febres, aliaque symptomata mover, valdè periculosum est. Quibus cachexia, vel virium jactura adnexa est plurimùm lethale. Ocycissimè curandus est sinus, alioquin contumax redditur, callum contrahit, durus efficitur, & in fistulam degenerat.

Curatio.

Institutis, præmissisque universalibus præsidiis, sinus curationem exordiuntur *Galeni* sectatores, deindè, si orificium sit magnum, & in parte declivi, ut sanies per se effluere possit, apertum servant, postmodùm detersionem peragunt, sinum abluendo *mulsa, vel vino cum aqua marina misto, aut cui sal adjectus fuerit, vel terebinthina, & farina hordei cum melle, aut squama æris cum vino, & melle*. Sinum his mundatum carne implent, & cicatrizant, prospiciendo simul, ne caro nimis multa generetur, quod fasciis expulsivis peragunt, ori imponunt turundas cannulatas, quas inspergunt aliquo medicamento abstergendi & exsiccandi vim habente, & desuper *emplastrum barbarum* in medio perforatum ad effundendam saniem extendunt.

Si verò sinus orificium fuerit angustum, & pus intùs latens perfectè non educi, neque mundificari, neque medicamenta applicari possint, extemplò versus illam partem, ubi major urget necessitas, secant; sic enim puri viam præbent, & non ægrè admotis medicaminibus, abstersio, exsiccatio, & carnis regeneratio subsequitur.

Si sinus os sit in parte supera, vel ad laterales vergat partes, ita ut pus perfectè expurgari non possit; tunc ut educatur, optima opus est collocatione & ligatura ut saniem educant, efficere possunt: verùm si per collocationem, & ligaturam educi nequeat, ad turundas cannulatas confugiunt, cœterùm si pars haud situari, neque per collocationem, aut turundas cannulatas, aut ligaturam materiam purulentam educere possunt, tunc, si sectio periculum involvat, immisso specillo quà pervenit, fundum scalpello aperire magis expedire inquit: *Gal.* 3. *Meth. C.* 4. ut humor superstes eliminetur, & os superum occludunt.

Verùm perperam in ulcere sinum secant nostri vulgares, dicant secti superstites, claudi attracti, melioribus vitæ functionibus destituti, qui deplorabilem inopemque trahunt vitam. Siquidem non potest Medicus morbo opportunum adferre præsidium, nisi & affectum ipsum & locum patientem agnoscat, itaque hæc est omnium in curationibus errorum radix: Eapropter professionem conspurcant medicam nostrates Physici, & Chirurgi, ac nihil scire judicamus, quia maximo medicinæ lumine carent, anatome scilicet, sine qua in tenebris ambulant, & æger in umbra mortis, firmiter asseveramus medicam artem sine anatomica, vix solidis fundamentis inniti, & hanc sine illa inutilem esse, unde perpetuò Medici titubant, & in mille offendicula cum multorum exitio impingunt. Si cadaverum anatomiam, sed tantùm ossa & his finitima offert, ex qua nulla morbi inspectio colligi potest: quanto magis de morborum anatomia bardè, & inconditè different?

In ulcere sinuoso studendum, ut superfluitates liberum habeant exitum, & eapropter si cavitas deorsum, vel ad latera tendat, membrum attollendum, & in tali collocandum situ, ut pus à sinus orificio stillare possit. Debet insuper deligatio expulsiva institui, fascias circumligando, primò arctè infernæ sinus parti, & sensim deindè laxiùs, quò propiùs ad orificium accedunt, ejus orificio suppositis etiam petiis, spleniis, & pulvillis, atque turundis, sive pannis duplicatis, & multiplicatis, ut æqualiter pars affecta à fasciis comprimatur, & in cavitate nulla sanies subsistere queat. Sectionem improbamus, tum ob anatomiæ imperitiam, tum quia ex ea crudum emergit vulnus, & ferrum, quod horribile est ægris, oculos non habet, ac proindè quod illi objicitur scindit. Præterea sanguinis inflammationem, erysipelas, & alia pejora symptomata arcessere potest; ideòque ad detersiones per siphonem magis confugiendum suademus anatomiæ ignaros. Purgantia medicamenta tanquam maledicta in ulcere repudiamus; exaltant namque non tantùm in sinu, verùm etiam in toto particulas salinas, acidas, sulphureasque, quæ anteà dilutæ consopiebantur, & majorem carnes depascendi energiam nanciscuntur, non enim habemus medicamenta, quæ salinas, acidas, vel sulphureas evacuant.

Curationem itaque perficimus tàm internè, quàm externè remediis alkalibus, & volatilibus, quæ aciditatem, & acrimoniam domant, absorbent, deprimunt, corrigunt, hujusmodi sunt *c. c. Philosophicè p. p. ebur sine igne paratum, stibium diaphoreticum, tinctura viperarum, ocul. canc.* & id genus alia pluries à nobis repetita. Item inter interna decocta vulneraria commendamus, ut

℞. *Dictamni cretici, alchimillæ, scordii ana m. j. vincæ pervincæ, consolidæ regalis, saniculæ ana m.* ß. *Ponantur in vase vitreo cum aquæ decoct. c. c.* ℥. *ij.* ß. *Coque in igne cinerum, vase optimè clauso, deindè f. colatura cum leni expressione.* Dosis ℥. iv. vel v. in quas injice *ocul. cancr.* ℥. *j.* sumatur manè, & serò, vel

℞. *C. c. crud. & limati, rasuræ eboris ana* ℥. *ij.* ß. *betonicæ, sampsuci, flor. hyperici ana m. j. radic. symphyt. maj.* ℥. ß. *Coque in duplici vase cum suff. quantit. aquæ, vel vini, si vinum bibat æger. Cola absque expressione, & unicuique dosi adde spermatis ceti* ℈. *j. mumiæ* ℥. ß. *m.* & exhibe.

Continuari debent ad cicatrizationem usque. Vel prædictis potionibus admisceri potest gutta una, vel altera, & ulteriùs *balsami sulphuris terebinthinati*, quia non solùm acidos succos sua oleositate, & sale volatili expellit, & enervat, verùm etiam ulcus mundificat, & consolidationem excitat.

Externè illa commendamus medicamenta, quæ sinus acidas, acresque sordes absorbendi, abstergendi, ac afflictæ partis vitalem balsamum restaurandi facultatem habent. Hæc intra sinum tepidè per siphonem injiciantur, sequens absque mordicatione detergit, & sinus ichores eluit, ut

℞. *Decoct. hord. integri* ℔. *ij. mell. ros. colat.* ℥. *iv. m.* Fiat

Fiat injectio intra finum per fiphonem rectum, atqui si crassa sanies, multum sordida inesset, ad majorem detersionem utimur *unguento Aegyptiaco magistrali* decocto admisto, addita spiritus vini portione. Vel uti possumus *aqua calcis vivæ*, quæ magnam abstergendi vim habet ob alkalia. Vel decocto simplicium abstergentium: Cœterùm præstat *Aqua Reginæ Hungariæ spiritus vini simplex* per siphunculum injectus; hic namque acida omnia, & acuta salia cicurat. Verum enim verò præcellit *balsamus sulphuris*, sed huic comparari nequit, *balsamus proprietatis per infusionem*, *& digestionem*. Non desit interim *emplastri oppodeltoch*, *vel fodicationum* applicatio. Ablatis tandem curationis obstaculis, hoc est sinu mundificato, sarcotica tandem adhibenda sunt, vel per siphunculum injici potest *balsamus proprietatis*, si cavitas aliis sarcoticis in forma solida obest, & ultimò cicatrizantia adhibemus.

CAPUT XX.

De Ulcere fistuloso.

CUm pus ex sinuoso ulcere non prorsus eliminatur, vel ipsum ulcus negligitur, vel per exsiccantia ejus agglutinatio tentatur, callum contrahit, & tandem in fistulam degenerat: est itaque *fistula ulcus illud, quod arundinis instar sinuosum est, & angustum in parte superiori habet orificium, cum profundo foramine.*

Signa.

Cognoscitur fistula, quia ulceris orificium, seu foraminulum plerùmque est rotundum, & angustum, substantiam habet candidam, callosam, & madore privatam, absque vel exiguo dolore. Materia, quæ è fistula effluit, nunc est saniosa, serosa, nunc alba, vel flava, rufa, viridis, livida, atra, aut fæci similis, modò crassa, jam tenuis, sæpè putrida, & cadaverosa, non nunquam copiosa, quandoque pauca, interdùm nihil excernitur, & sicca est. Quandoque fistula spumosam, vel aquosam excernit materiam, subindè virulentam, & aliquando cum sibilo ad expressionem eructat. An simplex, an in plures deducta sinus sit fistula, ex majori, vel minori effluentis materiæ copia conjicere possumus; si simplex tantùm adsit sinus, tanta saniei copia excernitur, quanta in simplici spatio capi potest; si verò plus excernatur, quàm simplici convenit sinui, plures esse sinus conjectandum est. Breviùs, aut altiùs penetrantem, ut & flexuosam, aut rectam ex specilli intrusione desuminius, quia, ubi recta est fistula, specillum in fundum usque liberè ingreditur; si flexuosa, vel unum, aut plures habet sinus, specilli apex ingredi nequit, quare ad explorationem ex flexili magis materia stylus requiritur ex plumbo, vel stanno, aut hujus loco candelam ceream substituimus. *Gal.* 1. *de compos. medic. per gen. c.* 7. seta porcina usus fuit *Hip.* caule, & *Guido* cui sui temporis chirurgis, petroselini, aut betæ radice ad fistulæ rectæ, vel obliquæ explorationem; sed tantus apparatus ad hanc explorationem necessarius non est, nam has explorationes tam perniciosas non admittimus, nec fistulæ foraminulum adeò angustum est, ut seta porcina indigeat, ut *Galenus* refert. Nùm fistula ad carnem, nervum, os &c. pertingat, inquirendum est. Si in sola hæreat carne fistula, molle est, quod ultimo stylo tangitur, pus læve, æquale, & copiosum excernitur. Si ad nervum desinat, in profunditatis exploratione dolorifica est, pus tenue, virulentum, & pingue, oleo non dissimile, parcius tamen extillat, & membrum, cujus nervi est domicilium in suis functionibus hebetatur. Si ad os terminatur, durum quid, & renitens & æquale stylo occurrit cum nonnullo dolore, si periostium nondum est corruptum; Si verò os cariosum sit, asperum, & inæquale tangitur, eòque magis, quò caries major, pus nigricans, graveolens, & tenue admodùm effluit. Si ad venam desinat, sanies est fæculenta, & si vena est erosa, cruenta, & crassior sanies effluit. Si ad arteriam, sanies tenuior, & saliens cum titillatione deprehenditur. Definit quandoque fistula ad ligamenta, membranas, & nonnunquam ad interna viscera.

Causa.

Putant *Galenistæ* eandem esse ulceris sinuosi causam, ac fistulosi, fistulam enim penes callum tantùm à sinuoso ulcere differre certum est. Callum in fistula fieri autumant à puris crassitie, & viscideitate, quæ orificio potiùs, quàm toti cavitati, & fundo adhæret.

Fistularum causam ab ulcere sinuoso deducimus; si enim in ulcere sinuoso pus, quod salinis, sulphureisque particulis exaltatis scatet, non abstergatur, ad moram stagnat, & crassus, terrestrique mucus, jam evaporatis subtilibus particulis, quibus erat refertus, comprimitur, coagulaturque ob acidum à fermento resultans, vel ibi exaltatum, ac cuniculorum parietibus fortiùs adhæret, & ob succi nutritii affluxum perennem, earum orificia, & latera obturat, comprimit, exsiccaturque, & in scirrhosam duritiem, foraminulo ad fundum usque relicto, occallescit.

Prognosis.

Vulgares fistulas curari non debere asseverant, quia natura eorum Deastra per eas, tanquam per cloacam, universi corporis colluviem deturbat; quare, si hæc via impediatur, maximum vitæ impendet periculum, ne insolitam, atque deteriorem sibi viam pandant, & mortem inferant, eapropter perpetuò patulas servandas esse dicunt, & quandoque si ex ipsis, vel alio modo occludantur, rursus aperiendas percipiunt, quia non solùm universum corpus ab aliis tuetur malis, sed etiam aliorum morborum sunt medela. His similibus falsis imaginibus, mortis metum minantur si curentur, incolumitatem, si non curentur, spondent. Cœterùm hac versutia miseris imponunt ægrotis, & quos ipsi curare nesciunt, ne alii curent, efficiunt. Eapropter fistularum curatio non barbitonsorem, vel balneatorem, non chirurgastrum, vel Galenistam requirit, sed chirurgum dextrum, peritum, & benè exercitatum.

Omnes fistulæ generaliter curatu difficiles judicantur; plus tamen difficultatis aliæ, aliæ minus habent, quædam planè lethales censentur. Minùs curatu difficiles sunt recentes, quæ carnosas occupant partes in corpore juvenili, robusto, & faciliorem cœteris spondent curationem; difficiliorem autem minantur, quæ antiquiores, & profundiores sunt, quæ plures habent cavernulas, si languentis corpus debile, vel senile, valetudinarium sit, vel pravis scateat succis, curationis difficultatem auget. Periculosæ judicantur, quæ ad nervos, venas, arterias, articulos, capita, musculorumque fines desinunt, vel alios sequuntur morbos; adhuc maximè, quæ dorsi vertebras, ossa, thoracem, ventriculum, abdomen obsident; quæ gravia post se relinquunt symptomata, ut febrem, cachexiam, syncopen; tum quæ rectum intestinum, uterum, vesicæ collum, scrotum, internos oculorum angulos penetrant. Fistulæ non benè curatæ iterùm recluduntur, coacervata materia, imprimis ubi subest ossium caries. Cancerosæ perdifficiles sunt curationis. Si per multos annos fistula duravit, & subitò claudatur, lethalis. Ex materia effluente majus, vel minus periculum concludere potest chirurgus; si namque immodicam saniei materiam eructant, corpus contabescit; si saniem non ampliùs emittunt, & fœtidos eructant halitus, in quibus etiam fistulis specillum veluti ab igne coloratur, item in quibus pus egreditur amurcæ instar, & fœtidi odoris, ut plurimùm moriuntur.

Curatio.

Ulceris fistulosi curationem auspicantur vulgares ab his quæ causam respiciunt, præsertim verò colluvies jam genitas, quàm citissimè è corpore educunt probantque cathartica, quæ crassiores eliminant succos, & ne iterùm prædicti regenerentur, per intervalla lenia exhibent, ut pravi humores, qui interim producuntur, evacuentur. Ad horum etiam genesim inhibendam optimam victus rationem instituunt, ex cibis laudabilis succi, ac maximi nutrimenti, siccioris quoque conditionis, ac moderatæ quantitatis; nam in longioribus affectibus, ob victus parsimoniam sæpè deficiunt ægroti. Deinde totum exsiccant corpus, humores per sudorem educendo, quos

per

per *decoctum ligni indici*, *& ſalſæ parillæ* provocant. Niſi hæc ſufficiant, fonticulos aperiunt.

Demum, quia fiſtula curari nequit, niſi callus auferatur, & orificium taliter dilatetur, ut medicamenta ad cavitatis fundum perveniant, ab orificii dilatatione curationem exordiuntur. Utuntur itaque turundis *ex ſpongia contorta*, *radicis gentianæ*, *vel ariſtolochiæ*, *vel bryoniæ*, vel etiam *ex medulla ligni ſambucini*, cum extractorio filo, ut ſi in ſinum ipſum inciderint tutò extrahi poſſint, quas tutundas unguento aliquo oblitas applicant. Talia, poſtquam humores imbiberunt, ſeſe dilatant, & orificium ampliant, hinc per duodecim horas relinquenda monent, deindè extrahunt, quibus extractis, majores turundas ſemper introducunt, donec foramen amplum evaſerit, imò ad ſinuoſæ cavitatis fundum uſque, ſi fieri poteſt, pertingant. Hoc peracto, ad callum auferendum, ſi patiens uſtionem, vel inciſionem horreat, & callus non ſit admodum craſſus, præmiſſa priùs leni ſcarificatione cum corroſivis ſine dolore exedunt, talia ſunt, quæ ex eorum ſcriniis depromuntur ut *unguentum Aegyptiacum*, *Apoſtolorum*, *raſura radicis ariſtolochiæ*, *turunda*, *haſtulæ regiæ melle illita*, *vel radix hellebori nigri*, præcipuè ſi affectus humoris melancholici naturam ſapiat, & hujuſmodi medicamenta per triduum in cavitate detineantur. Potentiora ipſorum exedentia ſunt *chalchantum uſtum*, *pulvis cantharidum*. *Lac eſulæ*, *aqua calcis vivæ &c.* ſed præ omnibus, ſi callus ſit durus, trochiſcos *Joannis Vigonii* commendant pro fiſtuloſis ulceribus curandis.

Alii pulverem ex corroſivis conficiunt, & per cannulam in foramen inſufflant. Quidam eoſdem pulveres cum mulſa diſſolvunt, & per ſiphonem in fiſtulæ foramen injiciunt, & id obſervant, ubi fiſtulæ ſunt nimis profundæ, cuniculoſæ, & anfractuoſæ; illuc enim tantùm liquida penetrare poſſunt. Vel aquam fortem probant in tortuoſis, ac labyrinthi modo flexuoſis, quia omnes fiſtulas mortificat, earumque callum exedit; verùm hæc non ſine evidenti vitæ periculo adminiſtrari poteſt, ob ſæviſſima accidentia, quæ excitat. Dum hæc medicamenta applicant, ad vitandam fluxionem, & inflammationem propter dolorem, ſemper defenſiva adminiſtrant. Poſt calli eroſionem partem abſtergunt, & illa adminiſtrant præſidia, quæ cavitatem implendi, carnemque regenerandi facultatem habent.

Cœterùm nil efficacius, & expeditius quàm inciſio, vel aduſtio, præſertim ubi fiſtulæ ſunt nimis profundæ. Secant & primò ſpecillum ligneum intrudunt, ſupra quod inciſionem inſtituunt. Scalpello, vitatis vitandis, fiſtulas aperiunt, donec ad fundum deveniant. Sequenti die callum, cauſtico vel corroſivo abſumunt, vel uſtulant, & omninò auferunt, vel fiſtulas candenti ferro inurunt. Peracta operatione, *oleo roſaceo cum ovi vitello agitato* dolorem leniunt, quo facto, *butyro recenti*, *vel aliis unctuoſis cum foliis endiviæ* eſcharam ſenſim emolliunt ad caſum uſque, eſchara ablata, ſi pus album, læve, æquale & minimè fœtidum compareat. & ulceri laudabilis redeat color, optimum ominatur eventum, & præſertim ſi dolor, tumor, aliaque ſymptomata feriantur, tunc per ſarcotica optimam carnem in loco calli ſubſtitui ſinunt.

Quòd ſi ob ægroti debiles vires vel ob loci ſitum in quo fiſtula hæret, & ex curatione vitæ periculum impendet, inſtitui non poteſt, quia neque ſectionem, neque uſtionem, neque corroſionem patitur locus, *curam* inſtituunt, quàm *palliativam* appellant, & vere, ac autumno, bis in anno corpus pravis refertum ſuccis optimè deplent, ita enim credunt magnoperè ad ſanitatem conferre, quin & ætatum mutatione ſponte ſaneſcere. Verùm, ut inquit *Paracelſus* noſter, nunquam hactenùs auditum eſt, hoc ulcerum genus per ſe ſanatum fuiſſe, ſed per medicamenta ſolùm, & optimè conditionata, aliàs verò minimè curari teſtatur.

Noſtra de ulcere fiſtuloſo curatio, duplici inſtituitur modo, una interna, altera verò externa; interna per potiones vulnerarias procedit, quæ fiunt ex *ſanicula*, *pirola*, *vinca pervinca*, *alchimilla*, *ariſtolochia rotunda*, *hedera terreſtris*, *ſcordio &c.* vel per diaphoretica *ex antimonio*, *mercurio*, *bezoart. min. ocul. canc. ſpiritu c. c. ſale volatili viper. &c.* Vel per decocta lignorum, radicum, & herbarum; hæc namque ſanguinem, & ſuccos corrigunt, acidum, ſalſumque fixum temperant, ad reſolutionem diſponunt, acres ichores, & ſupetfluitates ſeroſas ad affectum locum fluentes eliminant.

Externa curatio topica expoſtulat, quæ callum abſumendi energiam habent, hujus farinæ eſt *mercurius præcipitatus incarnatus*, *vel albus*, *vel magnum calcinatum Paracelſi*, quibus turundæ vino madidæ & deindè expreſſæ immerguntur, & intra fiſtulas, immittuntur quæ ante 24. horas non eximantur, cum *emplaſtri fodicationum* ſuperpoſitione, poſtmodùm ſemper recentes intruduntur ad totalem uſque calli abſumptionem. Vel eodem modo *lapide infernali*, vel cœteris *trochiſcis de mercurio meteorizato*, *opio*, *& gummi tragacanthi* paratis utimur. Si plures anfractus habeat fiſtula, aptiora erunt medicamenta in forma liquida, quia faciliùs totam ſcrobem, & anfractuoſitatem penetrant, & calloſitatem exedunt: hujuſmodi ſunt, *aqua mercurialis*, *aqua ſalis armoniac. a. d. ſpiritus ſalis armoniaci*, *oleum antimonii*, *vel mercurii*. Amoto callo, *balſamo ſulphuris terebinthinati*, *vel balſamo proprietatis per infuſionem*, vel unguentis ſarcoticis uti poſſumus ad novæ carnis ſuffectionem.

Summopere in ulcere fiſtuloſo commendantur Thermæ quædam naturales, ſic in *Aenaria balneum Gurgitelli*, *& fontanæ*, *in agro Puteolano balnea ſolis*, *& lunæ*, *ac Cantarelli*. In talium aquarum defectu ſubſtituimus decoctum *ſcordii*, *agrimoniæ*, *florum hyperici &c.* in cujus ſingulis libris ſoluta ſit *lapidis medicamentoſi* ℥. j. debent tamen tàm naturalium, quàm artificialium thermarum aquæ calidæ per ſiphonem in fiſtuloſum locum injici.

Aliqui *chimicaſtri*, omnibus incaſſum tentatis, in fiſtuloſi ulceris curatione ad *aquas ſtygias* confugiunt, ſed ſemper infelici cum ſucceſſu, hæc namque aqua, ſicut & *oleum vitriol. vel ſulphuris* ſemper ſuſpecta ſunt, præſertim in fiſtula lacrymali, vel aliis in locis ejuſdem conditionis, ob motum excurſus in vicinas partes, & plus ſolidis, & craſſioribus hujus metus expertibus confidimus.

In noſtra curatione nullam de ferro, & igne mentionem fecimus, nam nos in ea ſumus ſententia raro, vel nunquam ad ferrum, ſive ignem actualem confugiendum fore, facilè enim nervoſæ partes, venæ, ſive arteriæ læduntur: tentanda ergò ſunt remedia generoſa ſuprà à nobis propoſita.

Præterquam quòd quandoque loci conditio nec corroſiva, nec ferrum, neque ignem actualem admittit, tunc ad *Galeniſtarum* curam palliativam neceſſario, tanquam ad ſacrum aſylum, recurrendum eſt.

CAPUT XXI.

De Ulcerum cum oſſis carie.

INter cœtera accidentia, quæ ulceris conſolidationem remorantur, præſertim eſt os carioſum ulceri ſubjectum, quo exiſtente, ulcus, quod in carne exiſtit, ut ſaneſcat, impoſſibile eſt; quin priùs oſſis caries tollatur. Quod ſi quandoque cicatrice obduci videatur, tempore ſat exiguo denuò aperitur. Sicut propriè caries in lignis dicitur, cùm à vermiculo eroduntur, ita peculiari nomine caries ad oſſa pertinere videtur, quia hujuſmodi vitium eſt oſſibus attributum; attamen etiam impropriè, & analogicè ad carnes exeſas ſe extendit. *Eſt* igitur *oſſium caries*, *oſſium corroſio à ſuccis acribus*, *corroſivis proveniens*.

Signa.

Sine ulcere ſordido, aut fiſtula raro obſervatur oſſium caries, prout enim ulcus carnoſarum, ac fibroſarum, mollium partium eſt, ſic caries duriorum, ac oſſeatum: Ulceris igitur cum oſſis carie ſigna partim ex ſe patent, partim verò judicio explorantur. Ex ſe patent, ubi os eſt denudatum, caries viſu comprehenditur; oſſa enim quæ carie tentantur, livida vel decolorata, vel nigra, vel carioſa, & inæqualia ſpectantur. His referta coloribus apparent, quia & ſphacelata ſunt; nam os, dum vivit, ſubrubrum eſt, quando mortuum, album, cùm corruptum, lividum, vel nigrum. Caro ulceri circumpoſita eſt ſpongioſa, mollis, fungoſa, in ſuperficie deprehenditur ſublivida, & pallida, & ſæpè lardi inſtar.

Caries non detecta, judicio exploratur, ut ſi diuturnus præceſſerit tumor, aut malignus abſceſſus, aut ulcus dyſepuloticum, cachoeticum, contumax, vel vetuſtius, ut in-

ut inquit *Hip. aph.* 45. *sect.* 6. *In ulceribus annuis, aut etiam diuturnis abscessum cum osse communicari est necesse, & cicatrices cavas fieri.* Caro est mollis, & livida; hujusmodi namque caro ossis vitiati quomodò pathognomonicum signum est; siquidem ad ossis cariem, cutem, & carnem non contaminari impossibile est. Sanies, quam ulcus eructat cariosum, tam est copiosa, quàm ulceris conditio non fert, pinguis, oleosa, mox fœtida, quandoque flava, subviridis, ut plurimùm tenuis, & fluida, nigra, & intensè fœtens. Si sanguis effluit, est niger, & coagulatus. Tandem ossa vitiata specillo explorantur, quæ aspera, & inæqualia deprehenduntur; quandoque mollia, & multis prædita cavernulis, ac supra turundas, aut emplastra macula nigra apparet.

Causæ.

Pro ulcere carioso accusant *Vulgares* humores acres, crassos, vel frigidos, sed frequenter malignos, virulentos, putridos, ac prorsùs corruptos, qui ex alicujus visceris, & præsertim hepatis vitio producuntur. Verùm hoc eorum dogma universalia continet verba, quæ multum dicere videntur, cùm nihil dicant. Præterea non explicanr, qua acrimonia, malignitate, & virulentia humores scateant; nec quomodò humores crassi, & frigidi ossa exedunt, intelligere possumus; nec quomodò hi humores quandoque ossa erodunt, canum instar, carne non exesa, exponunt. Pro hujus affectus generatione in medium hepar, omnium morborum patronum, afferre sufficit.

Juxta nostram sententiam, fit ossium caries in ulceribus ita: In tumoribus diuturnis, ulceribus annuis, & cachoeticis quando obstructa sunt vascula, liquor, sive sit succus alibilis, sive lympha, obstruens, ob moram fermentatur propter particulas salso acidas, & quo diutius remoratur, eò diutiùs fermentatur, & majorem adipiscitur exaltationem, ineptus ad ossium nutritionem redditur, & ob molem, & figuram ad evaporationem inhabilitatur; unde particulæ acidæ, salinæ, & acres, acutæ, angulares suis spiculis periostium corrodunt, quod ex præviis sæpenumero doloribus acerbissimis conjicimus; dolores namque à particulis acidis, salinis, acribus provenire nemo est, qui ambigit, ut in venereis gummatibus observamus, sub quibus post diuturnas noctis torturas, ossa cariosa fieri necesse est. Postmodùm ipsæmet particulæ ossium poros invadunt, lacerant, perforant, & cariant, & quia ultimum exaltationis gradum adeptæ fuere.

Solet quandoque os tantùm cariari, incolumi existente carne, verùm id intellectu difficile videtur, & omnem vulgarium superat intelligentiam, & tamen autopsia veritatem multoties nos cum multis edocuit, cujus ratio est, quia salsa, acida, acriaque corpuscula ossium poris non conformantur, sicuti carnibus, hoc est tali pacto sunt conformata, ut non adaptentur ossium porositatibus, unde eas lacerant, exedunt, cariemque inducunt, & aliis mollibus partibus adaptentur, atque hinc fit, ut nonnunquam ossa carie afficiantur, circumjacentibus partibus, sanis existentibus in dies in illa pertinaci affectione, quam Barbari Medici spinam ventosam appellant, observamus.

Prognosis.

Ulcus, cui os cariosum subest, curationi reluctatur; cicatricem enim non suscipit, & esto quandoque ad eam deveniat, brevi temporis intervallo iterum aperitur, ideòque difficilis est curationis, nisi os ad lævorem deducatur, & nihil magis Medicos fatigat in curandis ulceribus, quàm ossis caries, & corruptio. Si ulceri cum ossis carie circumducta caro sit livida, malum, inquit *Hip. aph.* 2. *sect.* 7. *In ægrotante caro livida, malum*; non enim magnam labefactationem, sed etiam insignem ossium corruptionem denotat. Augetur nihilominùs curationis difficultas in corpore cachoetico, si circa partes nervosas, ut in manibus, & pedibus, vel in juncturis, & magnorum ossium capitibus, vel circa musculorum capita, & tendines, quia plerùmque nervi, ut tendines simul corrumpuntur, vel circa arterias magnas, & venas, sit ossium caries, quoniam ustiones, abrasiones, & fortium medicamentorum applicationes impedit, quæ alioquin indicantur, ut putrida ossis pars à sana separari queat. Non leve quoque interitus discrimen mutilatio portendit, ob prava, quæ excitat accidentia præsertim cùm abraditur, vel ustulatur, vel temerè à medicastris erodentibus medicamentis exagitatur; horrenda enim erysipelata, ut notat *Hip. sect.* 6. *aph.* 19. *Ex ossis denudatione erysipelas*, vehementissimas inflammationes, exuberantes sanguinis profusiones, & exitiales gangrænas observavimus.

Curatio.

In Ulcere carioso, Vulgares primò humores pravi, à quibus malum fovetur, ne generentur, prohibent proba victus ratione; quæ non tantùm ex optimis cibariis esse debet, sed etiam admodùm tenuis, qualis à curante Chirurgo præscribitur. Deindè humores, qui in corpore redundant, ne ad partem affectam deferantur, sanguinis missione, & medicamento purgante avertunt. Postmodùm, quia ulcus cariosum sanari nequit, nisi caries auferatur, carnem, cui os subjicitur, si adsit, *alumine, vel calcantho usto, vel pulvere sabinæ* abscindunt. Si orificium in carne sit angustum, illud *turunda ex spongia contorta, vel radice gentianæ* dilatanr. Detecti ossis lævigationem moliuntur euphorbio, vel peucedano, quod si non succedat, ad limæ usum confugiunt. Verum nunquam lima os læve, sed semper asperum, & inæquale reddit, præstabit cultro abrasorio uti ad ossis lævigationem.

Si os corruptum fuerit, naturam præstolantur, ut illud propellat, sed longa & diuturna expectanda est ejus separatio; interdùm enim post quadraginta dies, interdùm sexaginta: quandoque octoginta, & nonaginta, juxta ossis majorem, vel minorem duritiem in his ossibus corruptis propellendis laborat. Verùm sunt quædam ossa ita dura, & densa, ut si corrumpantur, non tantum in nonaginta, vel centum dies non separantur, sed potiùs per totum vitæ curriculum, ut de calcis osse refert *Gal.* 2. *de fract. com.* 2. *c* 21. perdurent; & interim ob moram virium pars syncera contrahit, si totum separationis opus naturæ committunt. Hinc nonnulli nasutiores vulgares ad ossis excisionem confugiunt, quam scalpto excisorio, & malleolo assequuntur, eodem ferè modo, quo statuarii statuas efformant, quousque corruptum decisum fuerit, deindè *pulvere myrrhæ, aloes, aristolochiæ &c.* aspergunt. Sed si os corruptum ad medullam usque penetret, à chirurgia prorsùs abstinent, siquidem sæpe observatum fuit, detectam medullam putrescere, & circumpositas partes contaminare, atque corrumpere; tunc siccis medicamentis, uti sunt *radix peucedani, iris, opopanax, squama aeris &c.* vel ferro ignito nutrimento privat: inquiunt os nutrimento destitutum decidere, non aliter ac autumno ab arboribus folia cadunt, cùm humido radicali destituuntur. Verùm neque scalptis, neque ferris ignitis, neque alimenti privatione ossis caries removeri, & separari potest.

In ulceris cariosi curatione omnes intendimus nervos, ut pars cariosa, utpotè mortua, separetur à viva, cum qua nec coalescere, nec diù permanere potest, quin eandem itidem inficiat, & ad similem corruptionem sensim disponat, unde malum in dies pejorat: eapropter, ne ampliùs incrementum sumat, extemplò, si corpus sit cacochymum, pilulis mercurialibus deplemus, postmodùm curationem tàm internam, quàm externam adhibemus.

Internè ea propinamus medicamenta, quæ particulas acidas, salsas, acres, acutas erodentes absorbent, obtundunt, infringunt, corrigunt, in quem finem conducet *decoctum chinæ, ligni visci querni, aliorumque lignorum*: Similiter *sal volatile viper. c. c. succini, fuliginis, eboris, stibium diaphoreticum.* Item *ebur signe igne paratum, c. c. eodem modo præparatum, oculi cancrorum &c.*

Externa curatio est, si os cariè affectum sub oculos non veniat, quia carne obductum est, speciali exploratione deprehenditur, tunc caro absumatur *aqua salis armoniaci, vel mercurio præcipitato albo*, quòd si callosa erit, exedatur levi attactu *spiritus Mercurii albi*. Si detecti ossis superficialis sit caries, ejus fiat abrasio ad lævorem, vel *caryophyllorum essentia, vel oleo succini rectificato, vel balsamo proprietatis, in quo facta fuerit euphorbii, peucedani, radicis bryoniæ, & aristolochiæ rotundæ infusio*, cariem illine, & effectum admiraberis, postmodùm sarcoticis utere.

Ossis

Ossis corruptio si profundior erit tunc totum corruptum auferri debet, quia quod emortuum est, neque corrigi, neque emendari, neque in naturæ gratiam redire potest, nam à privatione ad habitum naturaliter non datur regressus. Nec naturam pro ossis corrupti separatione expectare possumus, quia expectatio periculum minitatur, & nisi ablatio ocyssimè fiat, irreparabilis sequitur mors. Verùm difficultas in carie curanda est, quia remedia convenientissima multoties satis convenienter applicari non possunt; partes namque ossibus proximæ, tendines, nervi, & similes ab actuali cauterio simul læduntur, & intolerabiles excitantur dolores. Imò augetur malum, quando sæpiùs illa actualia applicantur cauteria, quæ unica vice parùm præstare solent, at sæpiùs iteranda sunt, si effectum producere debeant. Caro itaque superjacens absumatur medicamentis suprà propositis, vel caustico, seu cauterio potentiali vel dissecetur, quousque os corruptum denudetur, & ne nervi, tendines, musculorum capita arteriæ, aut venæ majores lædantur, secundum partis longitudinem, & fibrarum ductum, neutiquam per transversum instituatur; verùm non semper ita commodè fieri potest hæc operatio, quin aliqua harum partium læsio non oboriatur. Ad medicamenta igitur quæ non tantùm acida, & corrosiva salia cicurant, corrigunt, obtunduntque, verùm etiam, quæ os cariosum lævigant, & corruptum à sano sequestrant, meliùs confugiendum putamus, hujusmodi sunt *oleum caryophyllorum*, *cinnamomi*, *succini*, *ligni guajaci*, *camphoræ*, *tartari p. d. spiritus salis armoniaci cum calce confectus*, *elixir vitæ*, *balsamus proprietatis per infusionem*, quibus singulatim uti possumus, vel composito modo ita:

℞. *Ol. caryophyll. succini*, *& guajaci ana* ℥. ß. *m. vel*
℞. *Ol. camphor. per ovi albu. & parat. & cinnam. ana* ℥. ß. *m.* Quæ tepidè ter, vel quater in die repetenda sunt & quidem plumaceola his imbuta imponantur.

Vel hæc simplicia applicari possunt, ut *myrrha*, *aloe aristolochia*, *cortex panacis*, *peucedani &c.* Vel ita medicamenta composita concinnamus, & præ aliis nostram euphorbii tincturam, ut

℞. *Euphorbii* ʒ. ij. *radic. peucedani*, *Aristolochiæ rotundæ*, *bryoniæ ana* ℥. ß. *myrrhæ*, *& aloes ana* ʒ. ij. *caryophyllor.* ʒ. j. *Infunde in aqua reginæ hungariæ* ℔. ß. *per quinque vel sex dies*, *deinde tincturam elice*, *& ad usum serva.* Vel
℞. *Balsam propriet. per infus.* ℥. iij. *Iridis florentiæ* ʒ. ij. *cinnam.* ʒ. j. ß. *succ. bryoniæ* ʒ. j. iij. *camphoræ* ʒ. j. *Stent simul per duos*, *vel tres dies*, *deinde decanta*, *& serva*.

His tincturis lintea imbuta cariosis, vel corruptis ossibus bis, vel ter in die imponi possunt. Nonnulli *oleum sulphuris*, *vel vitrioli* commendant, verùm quia corrosiva sunt, meritò repudiamus. Tandem de ossis carie fusiùs egimus *De Lue venerea lib.* 3. *c.* 20. *de ossium corrosione*, *& Tomo* 1. *de Tumoribus cap.* 70. *De Spina ventosa*.

Ubi tandem ossis cariosa, vel corrupta pars ablata fuerit, ulcus carne implendum, & cicatrizandum.

CAPUT XXII.

De Ulcere cum carnis excrescentia.

SOlet quandoque in ulcere caro luxuriare, & nimis quàm par est, excrescere, quod vitium Græcè *hypersarcosis* appellatur, hoc ubi accidit, ne ulcus cicatrizari possit.

Signa.

Ulcus cum carnis excrescentia signis non indiget, sed visu deprehenditur, sensim namque caro quædam sylvestris incrementum sumit, solida non est, sed mollis, laxa, & spongiosa exulcerationem secum affert, & spurcum fundit ichorem.

Causæ.

Putant Vulgares carnis excrescentiam ulceribus accidere, vel ob sanguinis copiam ad partem ulceratam confluentis, vel ob sarcotica nimis debilia, & minùs quàm par est, exsiccantia adhibita. Cæterùm errant vulgares Chirurgi putantes sanguinem corpus nutrire, cùm ex carnes plurimo abundent sanguine, & corpulenti minimo; id enim pluribus in locis repudiavimus, cùm sanguis ad vitalitatem tantùm inserviat.

Ulceris hypersarcotici causa est crassa, & viscosa ulceris impuritas, vel ipsa unguentorum crassities; quæ cum succo alimentitio extra solidas fibras agglutinatur, & in luxuriantes degenerat carnes, ceu à turdi conspurcatione arboribus viscus innascitur.

Prognosis.

Ulcerum excrescentiæ dum averruncantur, si radiculæ remanent, necessariò regerminant. Ichor ex sarcomate excedens tendines, ligamenta, & nervos corrumpit, ac totam affectam partem periculo subjicit, & quandoque dictæ excrescentiæ in cancerosam migrant naturam.

Curatio.

Pro ulceris hypersarcotici curatione Vulgares primò inediam ægro imponunt, ad sanguinis diminutionem, deinde ad medicamenta carnes luxuriantes exedentia se convertunt. Unde si ob sarcoticorum nimis debilium usum caro luxuriare incipiat, detergentia, & exsiccantia usurpant. Hujus farinæ sunt *linimenta sicca*, *spongia usta*, *aloe*, *vitriolum*, *vel alumen ustum*, *sabinæ pulvis*, *unguentum ægyptiacum*, *vel apostolorum*, *aqua calcis vivæ*, *aqua aluminosa Fallopo.* Si his non cedat remediis hypersarcosis, ad incisionem confugiunt. Verùm incisio formidolosa est, nec funditus adimitur, unde hypersarcoseos impromptu est regerminatio. Vel ad ignem accedunt, ad quem rarissimè confugiendum est, nisi summa urgeat necessitas, & prædicta remedia diù, & incassùm fuerint adhibita.

Ulceris hypersarcotici nostra curatio eadem exposcit interna remedia, ac in aliis ulcerum speciebus diximus; quò ad curationem verò externam tantummodò variat, & quidem externa ea conducunt medicamina, quæ carneas extirpant excrescentias. Ad hunc finem expertum pulverem habemus ex alumine usto, & pulvere sabinæ ana, vel vitriolum crudum pulvere tenus, vel hunc pulverem, quem centies experti sumus, ut

℞. *Vitrioli*, *Aluminis usti*, *& salis armoniaci ana* ʒ. j. *fiat horum pulvis subtilissimus.*

Si fortia desideras, uti poteris *mercurio albo*, *vel rubro*, *vel magno calcinato Paracelsi.* Si hypersarcosis sit magna, & contumax, maximoperè conducet *lapis infernalis*, *vel oleum vitrioli*, *vel sulphuris*, *vel antimonii*, sed in applicatione maxima adhibenda est dexteritas, ne naturalis tangatur caro. Sed Carnis excrescentias optimè coercet *spiritus salis armoniaci*, *vel spiritus mercurii albus*, quas absque ullo recidivæ timore exterminat. Nonnulli chymicastri ad has excrescentias extirpandas *aqua forti* utuntur, sed non est laudabile medicamen, nam caustica est, & quia spirituosa, multùm se diffundir, pruritum excitat intolerabilem, & carnes exedendo inflammationem producit.

CAPUT XXIII.

De Ulcere canceroso, *lupo*, *& Noli me tangere.*

SUpervenit interdùm ulceribus tumor quidam à Latinis *cancer*, & à Græcis *carcinomas* appellatus, & quandoque cancro ulcus supervenit. Dicitur *cancer* ob similitudinem, quam cum cancro in aquis degente habet, vel dicitur cancer, quòd sensim serpit cancri piscis similitudine. Vel quòd venas circa se haber extensas, ac turgidas quæ cancri marini pedes exprimunt divaricatos. Vel ob capacitatem, qua rei semel apprehensæ hamulosas chelas, & pedes ita infigit, ut difficilis sit extricatio, & grave effugium. *Est cancer tumor lividus*, *durus*, *initio parvus*, *sensim*, *ac sensim à succo acidiore*, *& acriore factus*, *adjacentes corrodente*, *cum dolore partis affectæ molesto*.

Cancer alius est *occultus*, seu *non exulceratus*, vel ut aliqui malunt, qui sine ulcere radices in abditis corporis partibus occultas habet, ut qui in palato, sinu muliebri &c. latitat. *Occultus* ab aliis tumoribus multùm differt, nam isti perfectam nancisicuntur suppurationem, vel sui apertione exonerantur, digeruntur, mundificantur, & perfectè curantur; cancer verò apertus recrudescit, augetur, irritatur, efferascit, & nunquàm curatur. Aliùs manifestus, seu exulceratus, & labia habet prætumida, foris emersa, & maximè dolentia.

Nonnulli *lupum*, & *noli me tangere* à cancro sejungunt, verùm

verùm hæc ulcera cancri ſpecies indicant, eſtò *Manardus lib. 7. c. 1.* ad phagedænas magis referat. *Eſt* itaque *lupus ulcus tibias, vel crura ut plurimum obſidens*, exulcerato quoque cancro non abſimile. Cæterùm in reliquis corporis partibus etſi ejuſdem ſit pravitatis, lupum abſolutè nominari non cenſemus. Ita hoc ulcus vulgò nominatum fuit, quia corroſivus ſuccus illud cauſans, propinquas exedit partes, niſi obtundatur ejus corroſio, & hebetetur appoſitione carnium gallinacearum, vel vitulinarum: eas famelici lupi inſtar exedit, & abſumit, eſtò hanc opinionem fatuitatem appellet *Joannes Philippus Ingraſſias*, tamen eodem carnium pabulo poſt multa medicamenta incaſsùm adhibita, quandam mulierem ab Empirico lupo laborantem ſanatam fuiſſe legimus.

Noli me tangere eſt, cùm in facie, præſertim ſupra mentum, circa os, & naſum tumor, vel ulcus cancri ſpeciem referens oritur, lentè initio creſcens, quaſi parva puſtula toto anno manet, quæ aliàs minùs ſerpit, quàm cancer; unde noli me tangere tantùm unico menſe corrodit, quantùm cancer exulceratus unica die. Talem nomenclaturam, ſortitum eſſe putant, vel quia contagioſum cùm ſit, tangentem manum malè afficere poteſt; vel quòd fricari non debeat, cùm quò plùs manu tangitur, & fricatur, eò deterius redditur; tum exulceratum, à gangræna parùm differre, quia tum demùm quia exaſperatur, & exacuitur potiùs ab applicatis remediis, quàm mitigatur, & in ſanas ſerpit partes.

Signa.

Ulceris canceroſi ſigna facilè deprehenduntur ex ulceris forma, quæ inæqualis eſt, & cavernoſa; Ex odore, quem fœtidum, & cadaveroſum emittit: Ex excretis, effluit namque materia ſordida, fœtida, ichoroſa, & interdùm flava; Ex dolore, qui eſt ferè intolerabilis, & æger non aliter dolorem percipit, ac ſi acicularum myriade pungatur, nunquàm deeſt, ſaltim per intervalla, & noctù exaſperari ſolet; Ex colore, qui fuſcus eſt; ex aſpectu, qui horridus, teter, & abominabilis eſt; ex attactu, qui eſt durus, & obſtinatus, aliquando etiam mollis; Ex ulceris labiis, quæ ſunt craſſa, prætumida, eroſa, & foris inverſa. Venæ etiam circumpoſitæ turgidæ, varicoſæ, ac nigricantes apparent, & cancri pedes quodammodò repræſentant, quia ſanguinis motus ab affectæ partis denſitate, & conſtipatione feriatur. Interdùm venarum, & arteriolarum extremitates abſumuntur, & corroduntur, & magna ſæpè ſanguinis profuſio ſequitur. Carnes proximæ, ſæpe ita in mammarum cancro exeduntur, ut abſumptis partibus muſculoſis, in ipſum thoracis ſpecum inſpicere poſſumus. Febris adeſt lenta, cibi faſtidium, & ſæpè animi deliquia. In aliquibus tandem ſequitur hydrops, quem ipſa excipit mors.

Cauſæ.

Tanti mali cauſam *Galeni* ſectatores ab atrabile deducunt, & hinc jecur, & lienem calida, & ſicca intemperie obſeſſum accuſant; hæc namque viſcera putant congenerem generare ſanguinem calidum, & ſiccum, ſcil. aduſtum. Cœterùm internum ſanguinis uſtulatorem non aſſignant; præterquam quòd implicat in terminis eſſe humorem, & eſſe ſiccum. In omni corporis parte cancrum naſci poſſe dicunt, in mulierum autem mammis præcipuè, quia earum ſubſtantia eſt laxa, & ſpongioſa, non primariò, ſed ſecundariò, per amicum conſenſum, ob uteri vitium, & menſium ſuppreſſionem laborantis; in virorum ſcapulis ob hæmorrhoidum retentionem, in quibus locis venas nigriore ſanguine ad cancri animantis pedum ſimilitudinem tenſas obſervari ſcribunt. Hujus etiam opinamenti *Paracelſum*, illum Medicinæ novatorem fuiſſe legimus, qui alium cancro non deſtinavit locum, quàm ex menſtrualibus ad pectus, & ex hæmorroidibus inter ſcapulas, & eſtò quò ad locum *Paracelſus* cum vulgatinus malè conſentiat, cùm omnes corporis partes tanto malo ſint obnoxiæ, quò ad cauſam tamen ad ſcopum collimat, quia ad ſalia realgarina in loculis depoſita recurrit, & revera menſtrua, & ſanguis hæmorrhoidalis ſalibus corroſivis abundant.

Pro cauſis remotis aſſignant Vulgares ea omnia, quæ ſanguinem aduſtum, & melancholicum producere poſſunt, ita ſunt carnes fumo induratæ, allium, porrum, cæpæ, legumina, præcipuè lentium eſus, cochleæ, vigiliæ, aer nimis calidum, & ſiccus &c. Internæ ſunt menſtruorum, vel hæmorrhoidum ſuppreſſione, & ſicca hepatis, vel lienis intemperies, vel imbecillitas. Conjuncta verò cauſa eſt ſanguis melancholicus aduſtus, qui poſtquam acrior redditus & contumacior factus, in venis impactus putreſcit, & cancrum efficit ulceratum.

Nonnulli Vulgares dubitant, an cancer inter calidos, vel frigidos tumores referendus ſit, cùm humor melancholicus terræ elemento correſpondeat, quæ per ipſos frigida, & ſicca eſt; hujus ſententiæ fuit eorum *Galenus 2. ad Glauc. c. 10. eſtò libro de tumoribus c. 8. 10. 11. palinodiam canat.*

Verùm nonnulli etiam Vulgares humoris melancholici, ſeu atræ bilis inſufficientiam conſiderantes, non enim hic humor tantoperè ſævit, ut carnes exedat, hujus humoris in ſuſpicionem venire cœperunt, & ita in diſſidia abierunt, ut quidam magis eorum ignaviam fateri, quàm bardis *Galenicis* aſſentiri voluerint, hujus morbi ſævitiam cauſæ occultæ aſſignantes.

Quoſdam Vulgares, ut ſpecioſo pallio ſuam tegerent ignorantiam, non puduit pro exulcerati cancri cauſa uberem vermiculorum maſſam, præ minutie viſum effugientium, & carnes devorantium aſſignare, unà ipſis putredinem, ac vermiculorum generationem ſubminiſtrantium; undè carnes tam vermiculis, quàm putredine exeduntur. Verùm hos vermiculos, nec cum terſo ſpeculo in carnis canceroſæ exeſæ fruſtulo, quod excidendum curavimus, præter viſcidum humorem gelatinæ non abſimilem, nec microſcopii ope perſpicere potuimus.

Pro legitima ulceris canceroſi cauſa, ſupponimus glandulas in humano corpore eſſe veluti cribra, filtra, & ſecernicula, quibus liquores à ſanguinis maſſa ſecernuntur, hic plurimis particulis heterogeneis luxuriat, quæ ab arteriolarum, & venularum poris in vaſcula, quæ glandulas conſtituunt, deponuntur, ſed quia liquor, qui per glandulas ſecernitur, heterogeneus eſt neceſſe eſt, ut omnes ſingularum particularum pori ſint diverſimodè conformati; liquor glandulas permeans, particulis ſulphureis, ſalinis, alkalicis, & phlegmaticis ſcateat, quòd ſi unicuique particulæ proportionatus non datur porus ad liberum commeatum, nec harum inſenſilis ſuccedat tranſpiratio, ex remora obſtructio neceſſariò ſequitur. Cœterùm ſi particulæ acres, acidæ, vitriolicæ per glandulas fluentes impinguant, ſtagnent, & ſalinis ſulphureiſque conjungantur, pedetentim fermentantur, acuuntur, exaltantur, & adeò realgarinam nanciſcuntur corroſionem, ut aquam æmulentur ſtygiam, ac proindè tubulos cum carne, & membranis corrodant, abſumant, exedant, exulcerentque.

Antecedentes cauſæ ſunt omnes illæ, quæ ſalia, ſulphura &c. in ſanguine inducendi poteſtatem habent, & primò cruditates in abdomine cumulatæ ob fermentorum vitium. Secundò, viſcerum obſtructiones, præcipuè in ipſis glandulis, quæ & à ſanguine viſcido, terreſtri, ſale fixo, ac acido referto oritur, à quo melior lympha à glandulis ſeparari non poteſt in quibus ſtagnans ſucci, & de die in diem cauſtici redduntur, & continuò diſcindunt, corroduntque ac illam planè texturam canceroſam in glandulis efficiunt. Tertiò, diuturna mœſtitia, & ſimilia animi pathemata, vel menſtrualis, aut hæmorroidalis ſanguinis ſuppreſſio, quoniam ab hiſce multa elevantur miaſmata, quæ ſanguinis maſſam conſpurcare valent. Externæ ſunt, vel fortior glandularum contuſio, vel preſſio, unde glandularum tubuli obſtruuntur.

Dolor in cancro exulcerato intolerabilis excitatur à particulis ſalinis, & acidis, quæ acutiſſimæ ſunt; prædictæ namque particulæ, dum fermentantur, fibrillas nervoſas, & tubulos pungunt, contrahunt, convellunt, corrodunt, exedunt, unde neceſſariò continuus, vel ſaltim per intervalla, exquiſitiſſimus dolor à particulis acutis oboritur.

Materia, quæ ex cancro fluit, ita cadavericum ſpirat anhelitum, ut non ſolùm adſtantibus, ſed etiam ipſi ægroto nauſeam, pariat, ex qua colligimus canidem ferè in utroque obſervatur fœtor: fœtor hic à ſulphure putrefacto, ejuſque particulis oleoſis & volatilibus oritur.

Materiæ diverſitas ex cancro exulcerato promanans, à diverſorum tubulorum diſciſſione, & exeſione dependet, quia in nonnullis tenuior, & albidior, in quibuſdam craſſior obſervatur ſuccus, imò diſſectis vaſis ſanguiferis, ſanguis emanat, qui ſi cum impetu exilit, ex arteriolis, ſi abſque, ex venulis effluit.

Lenta

Lenta in cancro febris ab iifdem particulis corrofivis refolutis oritur, & in fanguinis maffam delatis, ejufque mifturam vitiantibus.

Animi deliquium provenit ex particularum fermentatione, in parte affecta ftagnantium, quarum plures acidæ particulæ ad fanguinis maffam deferuntur, quæ eò delatæ, ipfum incraffant, coagulantque, ac circulationis motum ad tempus impediunt, & animi deliquium inducunt.

Solet quandoque cancer per plures annos fub exigui tuberculi forma delitefcere, quia falinarum, fulphurearumque acutæ particulæ phlegmatis compedibus obvolutæ vinciuntur, feriantur, fopiuntur, & nullum exefionis motum edunt, donec prædictæ particulæ à vifcofi humoris vinculis, quibus anteà ligabantur, extricentur, & aciculis fuis pungere, fcindere, & exedere incipiant.

Prognofis.

Ulcus cancerofum vana fpe *Vulgares* ludit Medentes, unde Chirurgorum dicitur opprobrium, & ægrotantium dirus carnifex, ac nullus ferè morbus eft, qui ægris magis ingentem incutit metum, quàm cancer exulceratus; nullufque eft, qui Chirurgos magis fatigat, & pudore afficit, quàm hoc immane portentum, tum quia fanguis in partibus concretus ægrè, ob validas concretiones, & nullo modo difcuti poteft, tum quia ultimum acrimoniæ, & malignitatis gradum nactus eft; ideòque vulgò dicitur, leviora contemnit remedia, & à fortioribus exafperatur, & præcipuè ubi altas fixerit radices, nullis remittitur. Hanc veritatem comprobavit *Hip. fect. 6. aph.* 38. inquiens: *Quibus occulti cancri adfunt, non curare meliùs, curati enim citiùs intereunt, non curati verò longiùs vitam trahunt.* Et hoc idem innuiffe videtur *Ovidius*, cum cecinit:

Curando fieri quædam pejora videmus
Ulcera, quæ meliùs non tetigiffe fuit.

& ratio eft, quia omnes, qui ejufmodi cancros exulceratos curare tentant, magis illos corrofivis irritant. Quòd fi quandoque aliqui curati fuere, vel in tuto non fuit, nam curatio radicitùs fubfequuta non fuit, unde malum deindè deplorabile priore pejus regerminavit, & mortem intulit. Nos verò minorem cancri exulcerati prognofim, quàm vulgares inftituimus, præcipuè fi exteriores corporis partes occupat, & remediis acre corrofivum obtundentibus tractetur, Chirurgiam quandoque repudiamus, quia utplurimùm non fine magno fanguinis profluvii, & vitæ periculo fuccedit: attamen cancer in aliqua corporis cavitate contentus, ut in ano, vulva, palato, lingua &c. difficillimè curatur, nifi exilis valdè fuerit, & chirurgia facilè tolli poffit.

Curatio.

Cancri ulcerati curatio apud Vulgares confiftit, primò in fex rerum non-naturalium vulgò dictarum moderamine, unde aerem eligunt temperatum, victus rationem, quæ ad humidum, & frigidum vergat commendant, cum eorum abftinentia, quæ atram bilem gignere, vel excalefacere poffunt. Pro potu acida vitanda jubent. Motus magis, quàm quies conducit, quia atrabilarius humor fluidior redditur. Somnus moderatus magis prodeft. Alvus fervetur lubrica, & fi qua confueta evacuatio fuerit fuppreffa, omni ftudio promoveatur. Veneris ufus fit rarus. Mæftitia, terror, metus, aliaque hujufmodi animi pathemata, magnoperè nocent; fanguinem namque aliofque humani corporis fuccos coagulant, & ad motum ineptiores reddunt. Lætitia, gaudium, fiducia, fpes maximè profunt; hæc enim copiofam fuccorum diftributionem per totum corpus promovent.

Deindè purgante medicamento melancholicum deplent humorem, & fæculentum repurgant fanginem; inftituunt tamen purgationem per inferiora, nam per has partes melancholici fucci utiliter exturbantur, ut notavit *Hip. fect.* 4. *aph.* 9. *Melancholicos verò plenius per inferiora, eadem ratione contraria apponentes.* Ad hoc ergò obtinendum primo ferapiis humores præparant, quos poftmodùm *fyr. de fumaria majori, vel de fumaria majori helleborato, vel pilulis de lapide lazuli* purgant, & hoc non folùm in principio, fed in morbi decurfu toties, quoties accidentia fæviunt. Poft purgationem ea, quæ hepatis fervorem, & totius corporis calorem temperandi energiam habent, propinant. Prætereà per diuturnum tempus præfcribunt *feri caprini ufum rectè depurati, in quo maceratus fit epithymus.* Verùm purgantia in cancro nocent, & malum non attingunt; hæret namque utplurimùm partibus folidis, & eftò centies purgabis, cancrum non tantùm non curabis, fed nec tantillùm lenies, imò magis exafperabis.

Sanguinem è venis fedis mittunt, vel falvatellam tundunt; putant enim ex harum apertione melancholicum fanguinem educi. Cæterùm cancerofus ex fanguinis miffione illud reportabit juvamen, quod ex medicamento purgante aliquid de ipfius vita demetur.

Tandem ad partem affectam varia applicari jubent medicamenta femper exafperantia vitantes, hujufmodi funt *unguentum populeon cum fucco folani, & plumbo ufto fimul in mortario plumbeo agitatis*, quibus quandoque addunt *oleum rofarum, fuccum virgæ aureæ, & peti*, ut præftantius evadat medicamentum. Vel linimentum concinnant *ex fucco fedi majoris, plantaginis, folani, pulvere lithargyrii, ceruffæ, pompholyginis*, quibus ad majorem efficaciam oleum rofarum, & ceram addunt. Hifce non juvantibus, ut femper evenire folet, ad ferrum, & ignem confugiunt, fi vires, & ætas confentiant. Sed hanc curationem, quæ ferro, & igne fit, tanquam barbaram & noxiam repudiamus.

Verùm quia ulcus cancerofum ex atrabile fit, ut notavit *Gal. libello, de atrabile*, curationis fpem adimit, ac proindè malum fpeciofo tegunt pallio, & non curant, ita dictante *Hip. fect. 6. aph.* 38. ad curam palliativam recurrunt, nempe vere, & autumno corpus cancrofum purgant, & quoties morbi fævitia exigit; item duos aperiunt fonticulos, ut materiam cumulatam ulcus excitatum fenfim ad vulgarium nutum educat.

Pro ulceris cancrofi curatione, procatharticæ, evidentefque caufæ (fiquæ adfunt, revomendæ, & fedulò incumbendum eft, ne acidi falinique fucci impofterum generentur. Si cancer fit in extima corporis parte, & certiffima mors brevi immineat, & in tali parte vel commoda fectione radicitus exfcindi poffit amputandus eft ad vivum ufque, femper tamen finiftro fe muniat prognoftico Chirurgus; expedit namque interdum anceps experiri præfidium, quàm nullum, atqui fectio perperam inftituta in cancro incurabili fæpè recidivam minatur, & quidem majori cum tumore, & exulceratione, ut pluries obfervavimus. At fi cancer majora vafa fanguifera obfideat, ut immodica fanguinis profufio timeatur, cultro minime exidendus eft, fed potiùs uftione extirpandus, actualem admovendo ignem fana tenus parte. Cæterùm cauftica non poffumus non commendare, inter quæ *oleum arfenici fixum, & correctum, oleum Antimonii, vel lapis infernalis* fub forma liquida excellit, attamen fat laudare non poffumus *oleum mercurii album*, quo nos feliciter utimur per iteratam applicationem.

Quòd fi cancer fit occultus, hoc eft, penitiora obfideat membra, vel illas occupet partes, quæ vicinam, vel confenfum cum nobilibus, principalibufque partibus habent, nullatenùs excifionem, vel aduftionem admittit, vel fi magna fit ægrotantis imbecillitas, vel omnia depafta fuerint, quæ talem non finant operationem adminiftrari, præftat potiùs curatio palliativa, five fucata vulgò dicta, fcilicet potiùs palliari quàm curari, & remediis lenioribus externis tractari, non pofthabita internè fanguinis, fuccorum correctione, & debita diætæ præfcriptione. Lenientia, & blanda debent effe topica medicamenta, non tamen efficacia; talia namque particulas vifcidas commovendo acutas, & corrofivas quiefcentes, admotum fufcitarent, undè ulcus corrodendo ferperet, & immanis concitaretur dolor.

Purgantia in cancro medicamenta liberrimè non convenire fatemur, quia malum folidas obfidet partes, & eftò centies purgaveris, nunquam cancrum vel curabis, vel lenies, imò in pejus reduces, falinas, acidafque particulas agitando, & magis exaltando, acutiffimas reddes, præter mercurialia, quorum fæpè optimum obfervavimus effectum. Eodem pariter modo fanguinis miffio officier, cùm totus unius conditionis fit fanguis, fcilicet acidarum, falinarumque particularum forde imbutus. Prætereà venas impuro fanguine turgidas ulceri fubjacentes, nunquam deplebis.

Exulcerato cancro ea internè conveniunt medicamenta, quæ acidas, falinafque particulas exaltatas concentrant, cicurant, abforbent, & glandularum obftructiones referant,

ferant, hujusmodi sunt *oculi cancrorum fluviatilium*, *alkali chelarum cancrorum*, *corallia*, *margaritæ*, *ebur*, *&c. c. sine igne parata*, *cryſtallus montana præp.* Item *alkalia fixa*, *vel volatilia*, *& diaphoretica omnia*, quæ acidas salinasque particulas hebetant, & è corpore eliminant.

Ad obſtructiones, & præcipuè si cancer ex menſtruorum, vel hæmorrhoidum ſuppreſſione ortum habeat chalybeata adhibemus, ut eſt *vinum chalybis*, *martis dulcedo*, *pulvis cachecticus Quercetani*, *vel noſter ſimplex ex chalybe in crocum redacto abſque ſulphure*, *& aceto*, *ac ex caſſia lignea*, *vitriolum martis*, *tinctura*, *Julep. &c.* nec non *aquæ acidulæ chalybeatæ*, *ſeu martiale*; hæc namque medicamenta debile acuunt fermentum, craſſos, torpidoſque ſuccos ad debitum ſuſcitant fluorem, viſcerum impuritates abſtergunt, tubulos permeabiles reddunt, & adſtrictiva, qua pollent facultate, omnium fibrarum laxitatem tollunt, in eaſdem convenientem, naturalemque tonum inducunt, & tandem ſanguinis, omniumque fluidorum aciditatem infringunt, & depurant.

Ad intolerabilem cancri cruciatum externè applicari poteſt *camphora in aqua malvarum*, *vel ſpermatis ranarum diſſoluta*, vel meliùs abluatur *vini ſpiritu non dephlegmato*; ſpiritus namque iſte omnes particulas acutas ſecum rapit. Interna verò ad doloris ſedationem *opiata omnia*, *& ſulphura mineralium anodyna fixa* palliativè multùm valent.

Topica exulcerato cancro adhibenda ſunt omnia, quæ acidum acre temperant, ut *emplaſtrum de ranis cum mercurio*, *unguentum noſtrum magiſtrale*, *vel ſaturnus in laminas redactus* palliativè imponatur; in ſaturni enim lamina diù geſtata, præter eroſionem in medio albicantem pulverem, ſeu ceruſſam obſervavimus, eodem ferè modo ac Saturnus ab acribus aceti vaporibus in ventre equino in ceruſſam redigitur. Nonnulli, & meliùs, ſaturni laminam mercurio vivo illitam cancro imponunt. Inſuper omnia medicamenta ex ſaturno elicita ulceribus malignis, exedentibus, cancroſis, & ſimilibus saturninis, lupo conveniunt; hæc namque omnes particulas acutas, acres, & corroſivas, dulces, & innoxias reddunt.

Verùm, ut verum fateamur, genuina cancri curatio in mercurio conſiſtit, in hujus namque corpore omnia ſalia acuta, exaltata, & corroſiva liquores acidi, & acres immutantur, emoriuntur, & abſque reactione in mercurium à mercurio patiuntur. Mechanicam in mercurii dulcis confectione habemus, in qua ſalia ſublimata & ſupra mercurii corpus exaltata, & corroſiva reddita, venenata per novam mercurii vivi additionem omnem corroſionis activitatem amittunt, & in ſuave ac nobile medicamen tranſmutantur. Inſuper ab eadem mercurii dulcis confectione didicimus arſenicum vel realgar, auripigmentum vel ſandaracham, quæ inter venena corroſiva haud infimum tenent locum, ſuntque venenorum maxima per mercurium cicurari, & dulceſcere, ita depoſita omni venenoſitate ut tutò & ſalubriter tam intra corpus aſſumi quàm extra applicari, & multis morbis mederi poſſint ut

℞. *Arſenici criſtallini ex. c. & mercurii vivi ana miſceantur in mortario lapideo tamdiu donec nullum mercurii granulum appareat. Ponantur in aludele & igne arenæ ſublima per ſex vel octo horas, ſcinde vas & arſenicum ſacchari inſtar dulce pluribus morbis applicandum invenies.* Hinc itaque diſcamus oportet mercurium omnium corroſivorum ſtrenuiſſimum eſſe domitorem.

Multifariam cancro mercurius applicatur ſed, præ cæteris non quidem vulgaris, crudus, & indigeſtus, ſed indolens, cujus nos præparationem alibi docuimus, & *Helmontius lib. de Idæis morboſis* notavit. Nonnulli per ſalivationem ope mercurii peractam, cancrum curarunt, ut optimæ notæ Authores legimus. Cæterùm nos in cancri curatione in pauca doſi ſuffumigio utimur, abſque eo quòd ſalivationem promoveat, ex ℈. j. cinnabaris factitiæ, vel cinnabaris antimonii ℈. ß. vel nativi gr. iij. ſolo quippè talis pulveris fumo in ſingulos dies ſemel continuato ad perfectam uſque cicatrizationem ulcera cancroſa duximus, & quoties denuò regerminavit, eodem ſuffumigio felici cum ſucceſſu curationem complevimus.

CAPUT XXIV.

De Ulcere Dyſepuloto, Cacoethe, Telephio &c.

PRæter ulcera, quæ huc uſque nos recenſuimus, alia quamplurima per chirurgorum ora, ut dyſepulota, cacoethe, phagedænica, Telephia, chironia &c. vagantur, quæ qualia, & quid ſint, hoc capite expediemus.

Dyſepulota Græcè, Latinè *ægrè ſanabilia*, & contumacia, ea ſunt ulcera, quæ ægrè ſanationem recipiunt, & cicatrice obducuntur, ex eo quia licèt pars affecta influentem non vitiet humorem, ad partem nihilominus exulceratam, mordaces humores perpetuò confluunt; ulcera namque diuturna neceſſariò viſcera contaminant.

Ulcus cacoethe, ſive malignum vocatur illud, cum quo copulatur peculiaris exulcerati membri præternaturalis diſpoſitio, humores vitians quantumvis laudabiles in laborantem fluentes.

Chironia, & *Thelephia* malignorum ulcerum ſpecies dicuntur, appellationis tamen rationem alii aliam tradunt. Pro Chironio quidam exiſtimant *Chironem Centaurum ab Hercule* ictum immedicabile in pede vulnus accepiſſe, unde perierit, & hac ratione ulcera immedicabilia chironia dicuntur. Alii ut *Ovidius V. Faſtorum* tradit: *Herculem à Chirone* hoſpitio ſuſceptum fuiſſe, is cùm illius arma pertractaret, evenit, ut ſagitta quædam Hydræ Lerneæ veneno imbuta in pedes incideret, quod malum nulla ope ſanari poſſet, mori tamen non potuit, quòd utroque parente immortali natus: tandem cùm à ſuperis impetraſſet, ut immortalitatem ſibi morte commutare liceret, in Cœlum translatus eſt ubi *ſagittarii ſignum* effecit. Sed hoc Ovidii commento remoto, rei veritas eſt *Chironem ab Hercule* in pede vulnus pernicioſum, & venenatum accepiſſe, & *Centaurea*, quæ inde à poſteris chironium dicta eſt, ſemetipſum ſanaſſe; fuit *Chiron primus Chirurgiæ*, *antiquioris Medicinæ partis*, *inventor*, & à manibus, manuumque operationem nomen deſumpſit. Dicitur itaque *chironium ulcus*, *contumax*, *& malignum*, *quod ob contumaciam*, *medicam vix recepit curam*, & Chironem aliquem, putà periſſimum chirurgum reſpectare videtur, vel quod à Chirone primò curata ſit hæc ulceris ſpecies.

Telephium ulcus à *Telepho* nominis rationem accepit, qui ab *Achille vulneratus eſt*, cujus plagæ cùm nullum ſatis efficax inveniretur remedium, & longo tempore affligeretur, tandem oraculo reſponſum eſt, fore, ut eadem haſta, qua vulneratus erat, ſanaretur. Reconciliatus itaque *Achilli* ab eo impetravit, ut ex haſtæ, qua ictus erat rubigine malagma conficeretur, & vulneri ſuo imponeretur: quo facto, extemplò ſanitatem eſt conſequutus; Eſt itaque *Telephium ulcus*, *quod multum malignitatis præfert*, & quod ſalutarem Achillis manum requirit.

Telephium ulcus idem eſſe cum *chironio* arbitramur; hoc enim dicitur tanquam Chironis ipſius opera ad ſanitatem indigens, illud verò, quod Telephus in tali ulcere diutiùs perſeverarit. Perperam putant aliqui chironium, & Telephium phagedænæ eſſe ſpecies, decipiuntur autem, cùm phagedæna in eroſione conſiſtat, & chironium, ac Telephium malignum, & contumax ſit.

Phagedæna eſt ulceratus tumor, *ſive ulcus ambulativum*, *quod non tantùm affectam carnem maximo cum dolore exedit*, *depaſcitur*, *corrodit*, *& excavat*, verùm etiam quaſi dentibus partes adjacentes, & proximas exedendo depopulatur; propria labia in tumorem attollit, ipſumque durum, & veluti calloſum, qui faciliter in lupum, vel carcinoma degenerare ſolet, partemque totam putridis calloſitatibus, & excreſcentiis defœdat. Quod ad nominis rationem attinet, *phagedæna* Græcè immanem comedendi appetitum deſignat, ſimilem ei, qui bulymum Græci appellant, ſive famem caninam omnia depaſcentem, hinc eſt, quod ad depaſcentia ulcera hæc vox quoque translata eſt. Diſtinguitur phagedæna ab herpete, quia licet in circumvicinas ſerpat partes, cutem nihilominus ſolam ambulando, & ſerpendo exulcerat: phagedæna verò unà cum cute, quæ ſubjecta ſunt, depopulatur.

Differt à lupo, quia ulcus hoc celerius carnes excedit, quàm phagedæna. Differt etiam ab alia ulcerum depaſcentium ſpecie quam Græci *Nomes* tangere appellant, quod paſcere ſignificat; eſt namque Nome ulcus, quod non ſolùm cutem, verùm etiam, & carnem erodit, qua ratione

tione differt ab herpete, qui solam est carnem. Distinguitur Nome, quod in phagedæna erosio est à maligna qualitate, & humoris acrimonia carnes depascente absque ulla putredine: ab eo Nome cui præter carnium erosiones putredo conjuncta est.

Signa.

Horum ulcerum signa facilè ex his, quæ diximus, innotescunt, ut aliis non indigeant signis, addimus tamen, quòd illorum labia sunt livida, tumida, & dolorosa. Cavitas quotidiè crescit, quia continuò circumjacentes carnes absumuntur. Chironium in pede ut plurimum nascitur, alia in diversis corporis partibus evenire solent.

Causæ.

Apud *Galenistas* horum ulcerum sunt humores pravi, acres, biliosi adusti, & præcipuè melancholici cum aliqua atræ bilis portione admisti, qui originem ducunt ab aliquo viscere, vel à parte affecta, putà intemperie calida, & sicca laborante. Verùm causam materialem in hoc ulcerum genere melancholicum succum assignant Vulgares, quia pertinacem, & remediis resistentem illum experiuntur: attamen in hujusmodi humorum fabulis passim confunduntur, eosque mutant secundum genii libidinem, & morborum proprietates.

Pro nostra sententia externæ horum ulcerum causæ esse possunt omnes, quæ generationi salium acidorum, atque lixivialium occasionem præbent, ut est aer præfervidus, cibus, & potus calidi, ita &c. Præterea medicamenta nimis acria ulceribus apposita, & diu continuata. Internæ sunt sanguis, lympha, cæterique succi talibus imbuta salibus, quæ in partem ulceratam fluunt, ibi exaltantur, & ad ultimum exaltationis gradum evehuntur, & realgarinam nanciscuntur proprietatem. Hinc est, quòd utplurimum hæc ulcera originem sumunt à malignis erysipelatibus, aut abscessibus, vel vulneribus malè curatis, & præcipuè ob frigidorum topicorum applicationem.

Prognosis.

Omnia hæc ulcera perniciosa; rebellia, & incurabilia sunt, cùm ratione febris, & aliorum symptomatum, quæ plerumque habent conjuncta, tum quia acidissima salia, & maligni illi succi, à quibus ortum ducunt, coctionem neutiquam, ac perfectam admittunt suppurationem, tùm denique quia difficulter sanguis, lympha, aliique succi emendantur, & præsertim si ab inveteratis viscerum vitiis dependent: unde depascentia ulcera, nisi rectè & maturè tractentur, non enim unico obediunt medicamento, in cancrum, vel lupum degenerant, & post calamitosam, & invisam vitam, exoptatam mortem causant.

Curatio.

In supradictorum ulcerum curatione *Vulgares* talem victus rationem primo instituunt, ut humoribus adversetur in corpore redundantibus, sunt autem isti, acres, biliosi, adusti, melancholici, & atrabilarii, non quidem naturales, sed prava qualitate imbuti, ideò tales præscribunt cibos, ut his refragari valeant. Intereà humores peccantes catharticis evacuant, quæ illos respiciunt. Sanguinem exuperantem appositis podicis venis hirundinibus extrahunt; per has enim venas ineptè credunt sanguinem melancholicum eliminari. Ne imposterum hi pravi regenerentur humores, de ventriculo, hepate, & liene præcipuam habent rationem, ideòque ea quæ ventriculi imbecillitatem corrigunt, hepatis fervorem alterant, & lienis adustionem attemperant, exhibent, & quia impossibile est, ne ampliùs regenerentur, avertunt, duos aperiendo fonticulos, ut per horum apertionem, quasi per duos fontes pravi eliminentur humores.

Quæ affectam respiciunt partem, dupliciter discriminant, vel quæ ad ulcus attinent, vel quæ cum ulcere complicantur; non enim ulcus curari potest, nisi quæ præpediunt, exterminentur ac proindè primò averruncant. Undè si ulceris labia callosa sint illa forcipe, vel novacula ad vivam usque partem abscindunt, vel causticis absumunt; sic enim laudabilis nutrimenti appositione caro præstantiùs nutritur, & durabilis inducitur cicatrix. Si inflammatio parti inducatur, refrigerantibus eam restinguunt, ut *unguento albo camphorato, albumine ovorum, oleo rosarum benè conquassatis, vel succo solani, cum unguento albo Rhasis conjuncto.*

Postmodùm ulcus detergunt *aqua calcis, aqua aluminosa, unguento diapompholygos*, vel sequenti decocto adstringenti, ut

℞. *Herbar. plantag. prunellæ, bursæ pastoris ana m. j. flor. ros. rubr. balaustior. nucum cupressi ana ℥. iij. Decoquunt in aqua fabrorum, & aceti partibus æqualibus, quo ulcus corrodens sæpè abluunt.* Vel sequens Unguentum ulceri admovent, ut

℞. *Resinæ pini, colophoniæ, terebint. ana ℥. iij. picis navalis ℥. ß. ceræ citrinæ ℥. ij. ß. ol. rosar. ℥. j. ol. abietini ℥. iij. semin. malvar. cardui stellati ana ℥. ß. terræ samiæ, sigillatæ ana ℥. j. aloes hepaticæ ʒ. iij. corall. præp. ʒ. vj. facch. opt. ℥. ß. f. ung. s. a.*

Hoc unguentum sine mordicatione ulcus detergere, & concoquere putant. Vel tandem ulcus igni actuali tradunt, & ablata malignitate, ac corrosione, aliorum more carne replent, consolidant, & cicatricem inducunt.

Horum ulcerum corrosivorum methodus curativa consistit imprimis in convenientis diætæ præscriptione, unde omnia acida, salsa, acria saccharata, sive dulcia angue pejus vitentur; hæc enim ulceribus multùm nocere observavimus, verùm cibi omnes multo sale volatili gaudentes usurpentur, ut particulæ acidæ, salinæ, acres, &c. in corpore peccantes, hujus salis beneficio cicurentur, & per urinam, vel sudorem exturbentur, & boni succi quantitas in affectam fluat partem. Pro potu utatur æger *decocto salsæ parillæ, vel radicis chinæ, vel sassafras*, & si vinum bibat, sit oligoforum, & eodem decocto dilutum. Deindè magnam excrementorum copiam, quæ in corporibus talibus ulceribus affectis generatur, purgemus oportet per epicrasim. Cæterùm inutilia, ac noxia sunt *Vulgarium* purgantia, quia de communi morborum omnium, nec acidas, salsas, acresque particulas per sedem eliminant, sed potiùs exagitant, exaltantque Mercurialia in his, aliisque ulceribus, estò non venereis, tum internè, tum externè maximè conducunt, & rectè usurpata, sunt veluti altera chirurgi manus, & mercurius dulcis in ulceribus nunquam nos defraudavit. Postmodùm diaphoretica, & sudorifica. quæ sanguinem, succos, & lympham salinis, acidisque particulis imbutos temperant, per cutem, univesale corporis emunctorium, eliminant; non desint diuretica, vel alkalia negligantur, quæ passim descripsimus; Si qua imi ventris pars, ut hepar, pancreas, glandulæ mesentericæ, obstructa, vel alio modo affecta sint, appropriatis præsidiis illius vitium auferri debet. Si vermes, varices, ossis caries, aut simile curationis impedimentum adsit, medicaminibus propriis capitibus descriptis tollatur.

Tandem ad topica devenimus medicamenta, verùm hæc nullam mordicationem continere debent; hujusmodi sint *ex Saturno parata*, quæ acidum infringunt, & salia obtundunt, nam tunc cùm mordicant, & vehementer exasperant, ex eorum applicatione ulcera exasperantur, dolores concitantur, & ad multum tempus durant, inflammationes accersentur, febris inducitur, aut si adest, augetur, carnes liquescunt, ulcera dilatantur, majora, & deteriora evadunt, ac sæpè in majora alia mala degenerant, ac proptereà cautè procedendum est. Advertendum tamen est, quòd non perpetuò mitiora topica opportuna sunt, siquidem ad ulcera admodùm rebellia, & maligna, velut etiam ad corpora robustiora valentioribus utimur, ad benigniora mitioribus; ad mediocria mediocribus. Hinc liquet, quantum errant nostri chirurgastri, qui uno, eodemque medicamine hujusmodi ulcera curare, & ad cicatricem perducere putant. Neque hæc medicamenta fortiora, mordicantia esse debent, ut ulcera recrudescant, sordescant, dilatentur, & in pejus ruant. Ast si humoris malignitas in exulcerato membro existentis tanta sit, ut prædicta respuat medicamenta, & continuò circumjacentes exedat partes, ad nostra suffumigia, & alia mercurialia deveniamus oportet, & ad ea, quæ in ulcere canceroso descripsimus; vel si hæc repudiat, ad ferrum, si tamen id permittat jus, ætas, membri præstantia &c. vel ad cauterizationem actualis ignis ope confugimus, juxta *Hip. aph. 6. sect. 6. Quoscumque morbos medicamenta non sanant, ferrum sanat: quos ferrum non sanat,*

sanat, ignis sanat: quos ignis non sanat: sanari non posse putato. Vel hos verò incurabiles existimari oportet.

Egimus hucusque illis de ulceribus, quæ sparsim universum corporis habitum conspurcare solent: nunc de illis verba faciemus, quæ propriam obsignant sedem, ac proindè ulcera à supremo capitis vertice ad ipsam pedis plantam, imò extremum ejus digitum continuata serie, juxta nostrum institutum trutinare prosequemur, undè.

CAPUT XXV.

De Tinea.

CApillatam capitis partem, præsertim puerorum, ulcuscula squamosa, crustosa, & fœtida, ejus cutem erodentia conspurcare solent: Affectus hic *Tinea* vocatur, & inter infantium morbos non tantùm, sed etiam paulo adultiorum refertur, & si quandoque adulti hoc laborent morbo, ejus tamen rudimenta, & initia in ipsa infantia contraxerunt. *Tinea* appellatur, eò quod, tinearum instar in vestibus, capitis cutem arrodat, & corrumpat. Quo nomine hic affectus à *Græcis* fuerit appellatus, vix constat, certum tamen est ab iis hoc nomine non fuisse appellatum. Nonnulli cum tinea porriginem, achores, crustam Lacteam, & favum perperam confundunt, nam *porrigo, seu furfuratio* est scabies furfuracea cutis absque ulceratione, & præsertim capitis. Hinc dicuntur furfurosi, quibus assiduè squamulæ velut furfures pectendo capite decidunt. *Achores* sunt manantia capitis ulcera, quæ fiunt in cute capitis, tenuissimis foraminibus cutem perforantia, ex quibus sanies effluit glutinosa, notum mali genus, pueris adultioribus admodùm familiare. *Crusta lactea, seu lactumina*, sunt ulcera crustosa, albicantia, quæ infantibus Lactationis tempore accidunt, & non solùm caput, & faciem occupat, sed quandoque universam corporis cutem inquinat. *Favus*, Græcè ciria, sunt crustæ manentes, subflavi coloris, quæ unguibus scalptæ glutinosam eructant saniem, à frigido aere gummi instar in crustam ulteriorem concrescentem; humani enim corporis succulentia, non secus ac arborum succus glutinosus est, ac pariter in gummeum quid ab aere indurescit. Hic morbus infantibus admodùm familiaris est, ob plurimam eorum humiditatem, & pediculositatem, quæ in constitutione calida, & humida, ut & lumbrici ubertim proveniunt, & sua infestatione ingentem excitat pruritum, unde scalptio, & malum augetur. Dicitur *favus* à favo apum cellulis, & quia humorem mellis instar continet, & cutem foraminosam reddit favi instar, favus dicitur, sed de his fusiùs in Morbis Puerorum agemus.

Differt tinea ab his capitis ulceribus ut supra notavimus, & præsertim à favo, quia hic plurimos alit pediculos, tinea verò nullos, sed omnes interimit, eò quod aciditas in hac est confirmata, & fixa, in illo verò leviter incipiens, & adhuc subdulcis, cujus exemplum etiam in caseo jam putrescere incipiente habemus, qui eandem ob causam magnam vermium copiam gignit, toto autem caseo in putrilaginem mollem resoluto, nulli ampliùs vermiculi in eo inveniuntur, aciditas enim fixa eos interficit. Verùm hæc de aciditate fixa ratio non militat; observamus namque in acerrimo aceto ope microscopii vermiculos, quos in tinea quoque observavimus tinearum instar, unde hic affectus nomen adeptus est, istique vermiculi oriuntur ex imperceptibilibus ovulis itidem microscopii ope detectis, & in capillis observatis, hi capillos corrodunt, & consumunt, eodem ferè modo ac erucæ arborum, fruticumque folia consumere solent.

Arabes pro tinea *Sahafati* nomen usurparunt, quod secundum eorum descriptiones ulcusculis venereis multùm convenire asserendum est.

Gregarii Medici antiquorum traditionibus innixi, sex species distinctas ponunt, quibus tinea produci potest.

Prima est, quæ *favosa* dicitur, dicuntque ex phlegmate fieri salso, & est quoties ex subtilioribus foraminibus materia erumpit melli similis.

Secunda *ficosa*, in qua quidpiam simile ficuum granis continetur, quæque est figuræ sphæricæ cum rubore.

Tertia est, quæ vocatur *ameda*, & est cùm ex tenuissimis foraminibus ichor effluit aquæ instar, in qua caro sit elota.

Quarta est, cùm ulcuscula super planum cutis veluti papillæ mammillarum turgent, ichoremque eructant cruentum.

Quinta, quæ lupinorum, & formam, & colorem repræsentat, à qua quidem cortices squamarum candidarum, & aridarum instar decidunt.

Sexta dicitur *furfuracea*, maculas albas, & in furfures abeuntes producentes, ex qua furfuracea defluent corpuscula, interdùm minutissima, aliquando verò densiora.

Verùm non parùm nos movere debet hæc scrupulosa distinctio, semper enim una, & eadem est tinea, licèt recentior, vel diuturnior, formam nunc paulò aliter, atque aliter mutet.

Signa.

Tinea visu patet, & vulgo nota est; cutem enim capitis, & musculosam ejus substantiam ulcera quædam crustacea, & arida, modò viridia, modò cinerea infestant, è quibus parùm, aut nihil saniei effluit, & quod emanat, fœtidum est. Ita pruritum satis molestum, dolorem mordicantem, & fœtorem hoc malo laborantes patiuntur, ut ferè semper scalpere cogantur. Insuper tinea vermis instar capillorum radices putrefacit, vel erodit, & cutem exedit tam obstinatè, ut à tenendo, & inhærendo, quasi nomen adepta videatur.

Causæ.

Proximam tineæ causam Vulgares putant esse humorem salsum, & acrem, sed jam in melancholiam degenerantem, qui quidem primò ex sanguine materno, quo infans nutritus fuit, vel vitioso matris ortum habuit posteà verò temporis cursu, & morbi diuturnitate, & ægri negligentia, ut sæpè fit ut in pauperibus, in putridum, & pravum degenerat. Hic humor ad capitis cutem pulsus, inibi adhærens, ulcuscula generat, fovet, & conservat; siquidem ob sui imbecillitatem, omnia excrementa, omnesque totius corporis superfluitates recipit, ut *cap. 6. lib. de causis morborum notavit Galenus*. Unde pravitatem, pertinaciam habitualem intemperiem, affectionemque ab eo in capite impressam fovet. Item accidere potest hoc malum, quando quis nudato capite sub camino steterit, in quo succidiæ lardi fumantur; tales enim inter fumandum crebras guttas, partim ex superflua pinguedine propria, partim sale fumi resoluto constantes destillare solent, quæ si in puerorum, vel aliorum capita nuda cadant, tineam producere credunt, sed hoc est anile fabulamentum.

Tinea fit à nutrimento degenerato in fibris cutis capitis, quod diuturniori mora corrumpitur, & quia omnis corruptio ab acido incipit, nutrimenti sal in acidum transit, & ob moram corrosionem adipiscitur, & contagiosum redditur, quod vitium, cùm profundius fit in capillorum radicibus, depilationem quoque causat. In uno tantùm à scabie differt tinea, quatenùs scabies in cutis superficie vitium habet, tinea verò in cutis meditullio: est itaque tinea vera lepra particularis capitis. Degenerat nutrimentum, corrumpitur, & in acido-salsum trasmutatur, vel ab externo miasmate, seu fermento, & per contagium facilè in caput alioquin sanum hoc malum transplantatur, inficitque, ut in infantibus observamus, dùm capitis tegumenta, quibus tinea laborantes usi sunt, capiti suo imposuerunt, vel ob dormitionem in eodem lecto, vel quia eundem pectinem adhibuerunt, imò *Helmontius* tineosorum capillos tineas peperisse notavit; insuper tinea est adeò contagiosa, ut facilè communicetur, & præsertim infantibus sanis, qui commercium habent cum hac labe infectis. Quandoque absque ullo contagio hoc malum infantes corripit, nimirùm si crusta lactea, achores, & favi diù durent, aut tardè nimis vel perperam curentur, in tineam transeunt. Vel producitur hoc malum à sanguinis materni pravitate, quo infans in matris utero nutritus fuit, vel deindè vitioso nutricis lacte. Vel ex sordibus in capite neglectis, vel prava vivendi ratione, vel voracitate, à quibus pravi generantur succi, & habitus cacochymus. Hinc hæc affectio pueros, & præsertim pauperculos infestare solet. Addimus huic malo nimiam capitis laxitatem, humiditatem, & imbecillitatem, & hac de causa caput omnia humani corporis excrementa recipit, & quia imbecille, eliminare, vel resolvere nequit per sua emunctoria, capiti ulcera squamosa, & crustacea evenire necesse est.

Pro-

Prognosis.

Omnis tinea contagiosa est, & curatu valdè difficilis, faciliùs tamen curatur recens, & quæ ex humore flavo, & humida est quàm sicca, vel pravi coloris; verùm si recens non tractetur, vel ejus curatio negligatur, vires acquirit eundo, sensim frontem, faciem, deindè totum corporis habitum conspurcat, & tandem in lepram transit. Diuturna difficillimæ est curationis, & quò diuturnior fuerit, eò plus negotii curationi facessit, & ut plurimùm circa collum adenes protuberant. Raro in confirmata tinea capilli renascuntur, præsertim si cutis dura, & quasi testacea evaserit, & ad frictionem non rubeat; tunc enim ophiasim, vel alopeciam post sui curationem relinquit, & facit opprobrium sempiternum. Si cutis mollior sit, pororum vestigia appareant, & post frictionem rubere incipiat, indicium certum est caloris vegeti, & capillos renascituros fore. Si infantes tinea corripiantur, vix curari possunt, antequam ad eam perveniant ætatem, quæ medicamenta illa, quæ hoc malum exigit, & ipsas curationum molestias preferre possit.

Curatio.

In tineæ curatione Vulgares primò pravorum succorum genesim inhibent, ad quem finem non minorem obtinet locum victus ratio, quam ex optimis instituunt cibis, & abstinendum putant à cibis salsis, acribus, ut alliis, cæpis, piscibus, brassica, carne suilla, aliisque pravum succum gignentibus.

Deinde vitiosos humores in corpore redundantes, ne ad partem affectam transmittantur, primò præparant *syr. de fumar. simpl. infusus. ros. rubr. cichor. lupul.* postmodùm humores præparatos educunt *pilulis cochiis, vel de lapid. Lazuli*, vel in forma potus ex *syr. de fumar. maj. ros. solut. cum confect. Hamech, & trochis. viperinis*, quæ medicamenta cathartica in curationis cursu ne pravi regenerentur humores, & geniti per alias vias eliminentur, per intervalla repetunt. Intereà post totius corporis purgationem, ad hepatis fervorem attemperandum ejusdemque intemperiem corrigendam, non parum probant *lactis serum*, in quo ebullierit *epitymum, radicis chinæ decoctum, jura alterata, conservas refrigerantes*. Post præscriptum victus regimen, & corporis purgationem, ad sanguinis missionem deveniunt, ex cephalica ad quantitatem ægrotantis viribus, & ætati correspondentem. Hinc sanguinis missionem ter, aut quater in anno plenilunii tempore reiterant, quia tunc sanguinem, cæterosque succos in corpore perperam luxuriare credunt.

Quò ad topica, ea usurpant medicamenta, quæ ulcuscula detergendi, attemperandi, & exsiccandi facultatem habent, sed primò crustas detrahunt medicamentis emollientibus, *butyro scilicet malvarum foliis decoctis, ac contusis cum adipe suillo*, quæ emolliunt, & saniei exitum parant. Si ætas fortiora medicamenta, & curationis molestiam ferre possit, ad valida detergentia confugiunt, ut

℞. *Sulph.* ʒ. *ij. sinap.* ʒ. *j. staphidis agriæ, radi, bryoniæ ana* ʒ. *j. aceti acerrimi* ℥. *j. terebinth.* ℥. ß. *pingu. ursi q. s. f. linimentum*,

Vel recipiunt *nasturtium*, terunt, & frigunt cum axungia porcina, & capiti cataplasmatis instar imponunt, & 24. hor. spatio crustam decidere facit, & si hoc cataplasma reiteretur, tineam sanat. Postmodùm ad evacuandam materiam in cute imbutam à qua ulcuscula conservantur, caput abluunt *decocto lupinorum, radicum althææ, fol. rutæ, flor. anethi cum pauco aceto, vel aqua aluminosa Fallopii*.

Quibus peractis, nostri chirurgastri capillis novacula abradunt, verum abrasi capilli ocyùs excrescunt, & eorum radices infectæ non extirpantur, & hoc fœdum malum nunquam eliminatur. Vulgares chirurgi in *Incurabilium nosocomio pileolo, vel vesica suilla pice navali inducto* utuntur, quod pluries repetunt, quem toti capiti seu loco à tinea obsesso imponunt, & aliquot diebus hærere sinunt, postea eo detracto, unà capillos evellunt. Deindè capitis corium, quousque rubeat asperiori panno fricant, ut humores vitiosi altius latentes evocentur, & ad externa trahantur; tùm demùm scalpello, vel novacula pluribus in locis scarificant, ut vitiosus sanguis per cutem dispersus, educatur. Verùm hanc scarificationem maximoperè damnamus; relinquit enim post se cicatrices, in quibus impossibilis est capillorum regerminatio. His demùm peractis, scarificatas partes, & totam capitis cutem *decocto lapathi, chamomillæ, cucumeris asinini, flor. & radic. chelidonii, sem. lini, & fœnugraci in lixivio dulciori parato* abluunt. Post lotionem detergunt, & exsiccant, & sequenti unguento obliniunt, ut

℞. *Pulv. helleb. alb. & sulph. vivi ana* ℥. *ij. flor. æris* ℥. ß. *fulig. picis* ʒ. *iij. ol. baccar. lauri* ℥. *j.* ß. *ol. com.* ℔. ß. *ceræ citrinæ q. s. f. ung. s. a.*

Hoc unguento alternis diebus utuntur, donec crustæ removeantur, & cutis sana appareat. Verùm si tinea inveterata sit, & his non cedat præsidiis, ablutiones, fricationes, & scarificationes reiterant, quousque sanata appareat.

Aliqui chirurgastri pro tineæ curatione utuntur *arsenico, auripigmento, mercurio vivo hominis jejuni saliva extincto*, & medicamentis admisto, vel caput suffu nigant *cinnabari*. Cæterùm arsenicum, & auripigmentum venenata sunt, & vitæ nostræ infensa, ac cum locus affectus cerebro proximus sit, vix usurpanda sunt, ne venenum cerebro communicetur, è quo postea dolores implacabiles, corrosiones, inflammationes exitiales, febris acuta, & mali moris, vel ipsa mors sequatur. Mercurius quoque tàm sub linimenti, quàm fumi forma intra caput ingreditur, & sua quà maximè penetrandi energia pollet, in minimas ejus quasque partes affatim se insinuat in ossa non solùm usque, sed etiam in cerebrum, & medullas, ac variorum symptomatum vehementiam excitat.

Nonnulli chymicastri huic fœdo malo curando *arsenici oleum* adhibent; inquiunt enim hoc oleum esse omnium ulcerum corrosivorum mors, eorumque malignitatem, & corrosionem extinguere, sed an potiùs ulcerum corrosivorum, quàm ulceratorum mors sit, nescimus. Huic oleo tantum aquæ scabiosæ stillatitiæ addunt, ut à lingua ejus sapor tolerari possit, quo tineam quotidiè bis inungunt; per aliquod tempus continuando. Alii *balsamo mercurii, vel oleo antimonii rubro utuntur, permisto cum oleo vitellorum ovorum, vel amygdalarum dulcium, vel oleo sulphuris, vel vitrioli aqua plantaginis diluto*, ac post abstersionem caput abluunt bis in die *balsamo tartari* per quatuor, aut quinque dies, & postremò *oleo ex ovorum vitellis* cicatrizant. Verùm hæc medicamenta acida sunt, & potiùs malum augere, quàm curare possunt.

Indicatio tineæ curativa est, ut vitium in cutis profundo corrigatur, eodem ferè modo ac in scabie, attamen differt à tinea scabies, quia hæc in cutis superficie, illa verò in cutis meditullio initium habet: cæterùm quia multoties vitium illud in capitis cute adeò profundum non est, nam ut nobis centies tineas curare contingit, iisdem remediis, quæ pro scabiei curatione tradidimus. Si itaque morbus altas non fixerit radices, ea medicamina per os propinamus, quæ pro scabiei curatione descripsimus, ac deindè ulcuscula *aqua sublimati* irroramus, vel sequenti ungento Nicotianæ inungimus, ut

℞. *Fol. nicotianæ* ℔. *ij. ping. porci recentis diligenter lotæ* ℔. *j. Hæc herba per noctem in vino rubro maceretur, mane igne lento cum pinguedine bulliat ad vini consumptionem, postea coletur, & exprimatur. Huic expresso adde succi nicotianæ depurati* ℔. ß. *resinæ abietis* ℥. *iv. coquantur ad succi consumptionem, quibus circa finem adde radic. arist. rot. subtil. pulv.* ℥. *ij. ceræ novæ q. s. f. ung.*

Hoc inunge ter, quater, & ad plurimùm sexies, & per viginti dies curam expecta, quam si obtinebis, gaude, sin minùs ad hæc quæ sequuntur, transeundum est, quæ tineas radicitùs curant cum capillorum renascentia.

Capillos omnes à capite novacula abrade, deindè leni lixivio calido quicquid furfuraceum, vel purulentum est, absterge, posteà totum caput sequenti unguento inunge semel in die, usque dùm tinea curata est, quod cursu viginti dierum evenire solet, ut

℞. *Succi chelidoniæ, & ol. veteris ana* ℥. *j.* ß. *simul bulliant ad consumptionem tertiæ partis, tunc adde viridis æris* ℥. ß. *sulphuris* ʒ. *ij. ceræ* ℥. ß.

Simul. bulliant parùm, optimè commiscendo omnia, auferatur vas ab igne, & unguento adde ol. juniperi, paulatim agitando illud, dum frigidum factum sit, & utere. Vel hoc alio uti poterimus, ut

℞. *Ol. ros. & junip. ex ligno eliciti ana* ʒ. *vj. sulphuris vivi*

vivi, stercoris columbini, viridis æris ana ℥. ß. *ceræ q. s. f. ung.*

Si inveterata sit tinea, & altas fixerit radices, faciliter descripta medicamenta omninò illam eradicare non poterunt, quod ex morbi pertinacia cognoveris, nec capillorum abrasio quicquam proderit, cùm eorum radicibus infectio hæreat, tunc ea conveniunt medicamenta, quæ partis nutrimentum in particulas acido salsas degeneratum cicurant, mitigant, & depurant, ne cutem ampliùs exedant, & malignitate inficiant. Deindè quæ ipsum glutinosum incidunt, & subtiliant, ut tenues evanescat in auras, ac tandem abstergunt, & sic partem affectam in statum naturalem restituunt, ejusque consolidationem promovent.

Hæc medicamenta duplicis sunt generis, alia interna, alia verò externa. Interna sunt purgantia, & ea propinare possumus, quæ in scabiei cura descripsimus; attamen cùm contagium in cutis meditullio profundiùs hæreat, ut plurimum externa sufficere posse existimamus. Inter interna absorbentia connumeramus *sal volatile viperarum, c. c. lumbricorum, diaphoretica, ut stibium, sulphur auratum &c.*

Per externa curatio obtinetur illiniendo, vel alio modo medicamenta applicando, quæ quoscumque acores, asperitates exoticas, & corruptiones destruunt, ita est *oleum tartari p. d.* & quæ sulphur continent; unde *oleum tartari p. d. spongiosa crustis applicatum* nunquam nos fefellit, *oleo Laurino cum sulphure* multos curavimus, & *balsamus sulphuris* omnibus palmam præripit.

Optima sunt hæc medicamenta, sed non ferè semper felicem consequuntur effectum, quia contagii fomes non in cute, vel panniculo carnoso, sed in pericranii meditullio stabulantur, ad quod medicamentorum energia non collimat: alia igitur vestiganda sunt, quæ necessariò suum sortiantur effectum, aliàs esset operam, & oleum perdere.

Habemus nos infallibile, & expertum remedium, quod nunquam nos fefellit, & multos pueros origine claros ab hoc spurco malo eripuimus, quos non recensemus, ut eorum æstimationem tueamur. Hinc charitas erga tineosos nos suadet, ut hoc nostrum medicamen sine invidia communicemus, illinc vulgarium hebetudo, & temeritas, ne margaritas ante hos porcos projiciamus, nobis remoram imponit ut illud silentio involvamus, attamen prævaleat charitas, & illud ingenuè communicamus, ut chirurgastri confundantur, & pereant.

Primò itaque tineosus catharticis, quibus in scabie utimur, purgetur, & hoc ut domesticorum patientis morem à vulgaribus insitum geramus, potest tamen omitti purgans, cùm malum sit topicum, & topica exigat medicamenta. Deindè sensim evellantur capilli, non tamen volsella, nam potiùs rumpuntur, & eorum radices non eradicantur, sed id fiat instrumento ferreo à nobis excogitato, post quorum evulsionem, eodem instrumento crustæ abradantur, & sequenti linimento penicillo illiniantur, ut

℞. *Ol. bufonum* ℥. *iij. ceræ citrinæ q. s. fiat massa unguenti mollis instar, super calidos cineres.*

Oleum Bufonum in nostra *Pyrotechnia lib. 5. cap. 1. art. 3.* descripsimus, ut

℞. *Bufones iij. vel iv. purgentur in olla, cujus fundum multis foraminibus sit pervium, & in ore suum imponatur operculum, per quatuor, vel quinque dies. Inde ollæ novæ vitriatæ, quibus superfunde olei olivarum* ℔. *v. vel vj. Claude vas, ne quid expiret, bull. in aperto jove, lento carbonum igne per sex horas. Permitte vas sponte refrigerari, aperi, decanta, & ad usus serva.* Postmodùm bis in hebdomada caput sequenti decocto abluatur, & pannis exsiccetur, ut

℞. *Aq. hord. q. s. in qua ebulliant scabiosæ, adianthi, roris marini, malvarum, salviæ, lavendulæ ana m. j. flor. ros. rubr. incomplet. p. j.*

Hoc decoctum quoties adhibendum est, recens fiat. Diebus à Lotione vacuis, supradicto linimento caput illinatur, donec renati capilli ferreo instrumento iteratò evellantur, post quorum avulsionem ad ablutiones, & illinitiones alternatim recurrimus. Ter capillos evellimus radicibus corruptos, sanis remanentibus, & tinea quantumvis inveterata, & rebellis his nostris præsidiis non reluctabitur. Verùm enim verò, ut veritatem ingenuè fateamur, pro hujus spurci morbi curatione sufficit capillorum evulsio, & quodcumque vulgare topicum ad hunc finem paratum. Verùm si tinea sicca sit, tunc humectantibus tractetur præsidiis, & non ægrè cedet.

CAPUT XXVI.

De Aurium dolore.

A Capite ad auditus organum, tanquam partem ipsi proximiorem descendimus, & juxta nostram methodum tantùm de aurium ulcere tractare decreveramus, sed quorundam amicorum suasionibus, quibus libenter auscultamus, cohortati sumus, ut de omnibus aurium morbis *Galenistarum* gratiam ageremus, qui surdastri, ut erat *Marcus Crassus*, veram non hauriunt sapientiam, & quod pejus, malè audiunt, & nisi resipiscant, muti evadent. Hinc

Gravissimum, & periculosum malum est *otalgia*, sive aurium dolor, qui nisi statim sedetur, graviora excitabit symptomata & ægrum extinguet. Aurium dolor est affectus oculorum dolore gravior, quia oculorum dolor in oculis tantùm persistit, aurium verò facilè cerebro impertitur, unde insomnia, deliria, convulsiones, syncopes, apoplexiæ, & tandem mors.

Quinque sunt dolorum species, & partim ex partis affectæ natura, & partim à causis desumuntur: *Gravis, tensivus, stimulans, punctorius, & pulsatilis*. Omnes hæ species & qualescumque adhuc inveniri possent, ferè simul in atroci aurium dolore concurrere, ita ut simul & semel dolor atrociter gravans, pungens, lancinans, stumulans, & pulsans excruciet, & id tam excessiva acerbitate, ut sæpè æger in magno vitæ discrimine versetur, ut Hip. in præsag. innuit: *Auris dolor, cum febre non intermittente, vehementique, grave periculum minatur, nam & mentem turbat, & hominem rapit.*

Signa.

Ad aurium dolorem cognoscendum non opus est signis, cùm ex ægri relatione patefcant; causarum verò signa, quæ varia esse solent, tantùm recensere oportet. Primò itaque diligenter inquirere debemus, an aliquid dolorem efficiat, quod de foris auri immissum sit, quod ex ægri relatione, auris inspectione, & exploratione patet; an auri vulnus inflictum sit, vel alia illi violentia illata sit, & id quoque ex ægri relatione manifestum esse potest. Si occasionalis causa fuerit aer frigidior, vel Boreæ flatus, tùm etiam ex ægri confessione patescit. Si oriatur à spiritu flatulento, dolor est vehemens cum tinnitu, & strepitu manifesto apud ægrotum, & dolor non est assiduus, sed per intervalla recurrit. Verùm frequentissima doloris causa est inflammatio, cujus signa *Tomo 1. de Tumoribus cap. 42. De Aurium inflammatione*, proposuimus. Si ex ulcere, fit retenta sanies. Si ex nervi auditorii vitio, læditur auditus.

Causæ.

Galeni sectatores doloris aurium causam in continui solutione refundunt, ut sunt sanies, sordes, vermes, externa illapsa, ut capilli, ossicula, item medicamenta incongrua, sonitus, vel strepitus vehemens, & horribilis, tonitru, tormenti bellici explosio, & id genus alia, quæ continui solutionem inferunt, & tristem sensationem. Vel calidam vel frigidam causant intemperiem, ut est magnus caloris, frigoris, ventorum, pluviarum &c. appulsus, qui naturalem aurium unitatem solvere possunt. Verùm hæ causæ tantùm remotæ, & occasionales esse possunt, non verò proximæ, & immediatæ, ut fusiùs explosimus in nostra *Trutina* de capitis dolore.

Vera aurium doloris causa, oritur à particulis sulphureis, acidis, salinis, vel à quopiam alio id genus internas aurium fibras nervosas, membranosas, & musculosas distendente, divellente, contrahente, vellicante, vel alia materia peregrina, quæ fibrosas aurium partes divellit, spasmosque dolorificos in iisdem excitat; internæ namque aurium partes exquisito gaudent sensu.

Quandoque partes externæ dolore tentantur, verùm cùm dolor hic non sit magnus, de eo non agimus, sed de eo

de eo qui internum meatum, membranula, & nervum auditorium obsidet.

Prognosis.

Vehemens aurium dolor in juvenibus valdè periculosus est; septimo namque die, vel citiùs moriuntur, quia facilè cerebrum in consensum rapit, & gravissima excitat symptomata, internum scil. erysipelas, febrem acutam, insomnia, delirium, convulsionem, lipothymiam, & mortem. Senes autem in vehementibus aurium doloribus minus periclitantur, quia frigidum habent corpus, ideoque vehementi inflammatione, febribus acutis, & deliriis non ita facilè corripiuntur; sensus etiam tactus in senibus est obtusior, ideò diutiùs illos ferunt dolores, unde apud illos faciliùs materia aurium dolorem efficiens, in suppurationem abit. Recidivæ tamen periculum subeunt senes, cùm materia dolorem excitans non benè concoqui possit, ob frigidam constitutionem. Si vehemens fit aurium dolor, & in penetralibus hæreat, mortem portendit, significat enim auditorium nervum affectum. At si morbus curetur, auditus gravitatem, vel surditatem relinquit.

Curatio.

Galeni procuratores aurium dolorem curant, auferendo causas, à quibus dolor ipse fovetur, quod si virium resolutio immineat propter doloris vehementiam, & tempus non suppetit, pro sedantium exhibitione, extemplò humorum colluvie corpus deplent, præmissis internis, deindè externis frictionibus, cucurbitulis, scarificationibus, & enematum injectionibus. Pro frigida intemperie in aures instillant *oleum amygdalar. amararum, aneth. chamomel. croci*. Vel *decocti caryophyllor. aromaticor. in vino rubro guttæ duæ, vel tres* tepidè in aurem instillant, deindè caryophyllo coctò aurem obturant. Vel *capæ excavatæ in medio indunt parum euphorbii, & oleum commune, illamque super prunis ponunt ad olei ebullitionem*, quod tepidè in aurem instillant. Vel in uno, aut pluribus ex prædictis oleis coquere solent *sampsucum, stœcad. rorem marinum, lavendulam, castoreum, crocum &c.* & in aurem instillant. Vel fotum ex quatuor anodynis applicant.

In calida intemperie affectæ partis venam secant, soluta prius alvo clysteribus, *lac tepidum* dolenti immittunt auri, cui quandoque *ovi vitellum* immiscent. Vel *oleum amygdal. dulc. aut rosaceum* guttatim instillant. Vel *decocto malv. alth. viol. hord. fœnu græc.* Vel *cataplasmate de mica panis* locum fovent.

Si auris dolor ex flatibus excitetur, illum discutientibus, & carminantibus sedant, fomento scilicet *furfuris, milii solis, anisi, vel sacculo flor. chamom. nuc. mosch. caryophyll. macis repleto* & imposito, vel auri immittunt *Zibethum, moschum, crocum, castoreum &c.*

Si dolor ita perseveret, ut vires prosternantur, ad narcotica confugiunt pro partis sensus hebetatione, ad quem finem *Philon. Romanum, succum mandragoræ cum castoreo, theriaca, Mithridatio, & opio* usurpant.

Dolor si gravior, & diuturnior fuerit, vesicatorium in nuca applicant, cui si reluctetur, Setaceum inter secundam, & tertiam vertebram excitant, vel tandem fonticulos aperiunt, & demittunt.

Aurium dolor tripliciter aufertur, primò iis, quæ doloris causam tollunt; secundò anodynis, quæ doloris causam consopiunt, æquabilem reddunt, & leniter rarefaciunt; tertiò Narcoticis, quæ dolorem sedare, & pacare valent, & id non per molestantis causæ ablationem, sed quia doloris sensationem obstupefaciunt, soporem inducendo, à quo ferè omnia mala sedantur. Dolor vehementissimus narcoticum, & mitior anodynum indicat.

Unde si à rebus extraneis intra aurem immissis pendeat tollendæ sunt. Itaque si sint vermes in aure geniti, vel foris ingressi ad hos enecandos, & extrahendos magnoperè valet *oleum philosophorum* guttatim instillatum, vel *unguentum ex capi axungia, & oleo coryli cum pauco mercurio dulci mistum*, ut

℞. *Axungiæ capi* ℥. ß. *ol. coryli gutt. xv. merc. dulc. gr. iv. m.* & in aurium orificio cum gossipio ponatur.

Vel *sulphuris fumus* per infundibulum exceptus, deindè enecati auriscalpio extrahendi sunt. Si pulices sunt, qui in aure vagantes, ingentem strepitum aures percipere faciunt, eos ferunt vulgares statim adhærescere naturaliter inditos auribus fasciculo ex pilis caninis, & sic extrahi. Si aqua in aurem illapsa sit, inclinato capite, rursus effluere sinatur, vel per calamum ipsa exsugatur.

Si à spiritu flatulento dolor sit, cùm flatus materiam præsupponat, à qua elevatur, ea primò expurganda est postmodùm discutienda *quinta essentia nucis myristicæ, anisorum, corticum aurantiorum, sampsuci, roris marini, bac. juniperi &c.*

Si doloris causa sit inflammatio, qua ratione curanda est, diximus *Tomo* I. *de tumoribus p. n. cap.* 42.

Si ex membranæ perfrigeratione, ab inspirata aura gelida, à ventorum afflatu oriatur dolor, instillentur olea calida, ut *oleum essentiale laurinum, de castoreo destillatum, essentiale pulegii, roris marini, succini, &c.*

Si dolor sit mitior, tollitur anodynis, quæ leniter rarefaciendo, & contracturam leniendo, doloris causam consopiunt, & ita erunt *oleum amygdal. dulc. lilior. albor. cum lacte muliebri*, quæ cum specillo molli lana involuto tepidè in aurem immittantur. Utile est *ol. rosa. cum roris marini succo, ut & mucilago sem. psylii, fœnugræci*. Item *folia Nicotianæ viridia, vel etiam exsiccata, sed iterùm humectata*, mirificè prosunt Magnoperè dolorem pacant *quatuor anodyna in dydroleo*, si auris affecta calidè spongia foveatur, vel eorum vapor in aurem excipiatur. Sequentem fotum multoties profuisse experti sumus, ut

℞. *Radic. lilior. alth. cum toto fol. mal. viol. ana m. j. sem. cydon. malv. & lini ana* ℥. iij. *flor. rosa. rubr. chamomill. & anethi ana p. ij. f. decoctio*; qua auris frequenter foveatur. Sed sequens vapor vehementissimum aurium dolorem semper pacavit, ut

℞. *fol. roris marini, sampsuci, betonicæ ana m. j. flor. rosa. rubr. meliloti, & chamomill. ana p. j. sem. lini, & fœnugræc. ana p.* ß. *fiat decoctio* pro vapore excipiendo. *Oleum* etiam *è ligno coryli* acerbissimos aurium dolores statim sedat.

Ubi tamen aurium dolor est acerbissimus, quia delirii, convulsionis, syncopes & mortis imminet periculum, ad narcotica confugiendum est, quæ dolorem percipi non faciunt, vitam sopiendo, quæ est immediata causa doloris, talia erunt *Laudanum opiatum*, vel vulgaria, ut *Requies Nicolai, Philonium Romanum, Persicum, pilul. de cynoglossa &c.* Sequens decoctio narcotica in forma fotus, vel vaporis, miraculi adinstar quoscumque aurium dolores extemplò sedat, ut

℞. *fol. lactucæ, nymphææ, solani, hyoscyami, & mandragoræ ana m. j. capita papav. num. iij. f. decoctio* qua auris frequenter foveatur, vel vaporetenus in affecta recipiatur aure.

Cave, ne intra aurem liquorem instilles aliquem, qui opium exceperit, quia licet dolorem sedes, alia deteriora mala excitabis.

CAPUT XXVII.

De Aurium Ulcere.

UT ulcera aliis corporis partibus, sic quoque auribus vel per abscessum, vel per alicujus liquoris acrimoniam evenire possunt, quorum curatio peculiaris est.

Signa.

Aurium ulcus ex sanie, vel sanguine egrediente cognoscitur, ut accidit in suppurata aurium inflammatione, in qua primò satis in magna copia exit, deindè paulatim fluit, donec sponte cesset. Ulceris aurium signa sunt, dolor, ardor, vehemens punctio, quæ tactu exacerbatur saniei fluxus, & interdùm sanguinis. Si ulcus sit in nervo auditorio, acerbissimus adest dolor, vel præcessit. Ulcus profundum copiosam saniem, sed lentè emittit; nondum laudabilem sordidam, crassam, virulentam, citrinam & tenuem; putridum, fœtentem, corrosivum sanguinem post saniem eructat; fistulosum ex saniei virulentia, carnis callositate, & duritie, osseus tandem meatus cariosus cognoscitur ab antiquitate, ut *sect. 6. aph.* 45. *Ulcera qualibet annua, aut etiam diuturniora corruptionem ossis causant.*

Ulcerum auris differentiæ sumuntur à loco tempore, qualitate, & quantitate. A loco scilicet ab ipsa auris particula, quam obsidet, quæ vel externa est, & oculis conspicitur, vel interna, membrana scilicet vel auris tympanum, nervus ipse auditorius, interdùm, & osseus ille

meatus, in quo, sicut & in aliis, hæc continui solutio caries nominatur. A tempore, qua ratione ulcus aliud est recens, aliud verò vetustum. A qualitate, qua ratione aliud est mundum, saniosum, aut sordidum; aliud verò putridum, virulentum, & corrosivum. A qualitate tandem, qua ratione aliud est in superficie residens, aliud verò in profundum ita penetrans, ut in fistulam abierit.

Causæ.

Galeni asseclæ aurium ulcerum causas humoribus acribus & mordacibus, sive in auribus genitis, sive è cerebro eò effusis refundunt, qui acrimonia sua exulcerant.

Aurium ulcus juxta nostram sententiam non solùm à suppurata inflammatione gignitur; verùm etiam pluribus modis contingere potest, nimirùm ob continui solutionem, aut per acidum, vel salsum laticem interiores aurium partes exulcerantem, cum ab aurium sordibus ibidem diutiùs retentis, tum ob externam injuriam, ut casus, percussio, allisio, & vulneratio, ad quas sequitur ulcus. Ex quacumque igitur causa ulcus inducatur, semper fit continui solutio, qua partes ab invicem distrahuntur, & separantur; unde propter vel vitiatam fibrarum texturam, vel earum erosionem, ejus nutrimentum in saniem convertitur, & profluit.

Prognosis.

In aurium ulceribus semper pus, & sanies inspicienda est, quæ ulceris bonitatem, vel malitiam indicat; pus enim debet esse album, læve, & æquale, ita ut una pars non sit crassa, altera tenuis, una rubra, altera alba, & non fœtens, unde ulceris non maligni, nec pravi sumitur judicium. Ulcera antiqua, & diuturna sunt pejora, quia libenter in fistulam degenerant. Quandoque ad os petrosum usque penetrant, in quo ossis caries deplorabilis inducitur. Si sanies recens effluat ab auris ulcere, & priùs capitis dolor, sensuumque perturbatio præcesserit, & hæc jam desinant, bonum; significat enim ulceris curationem paulo post sperandam esse. Ulcus humidum, diuturnum, non corrodens, si non exsiccetur, metus est, ne carnis excrescentia excrescat, quæ auditum obturet. Ulcera in meatu osseo difficiliùs sanantur, quam in meatu cartilagineo, qui canalis osseus versus tympani membranam declivis est, & ubi ad planum descendit, fossam efficit notabilem, è qua pus ægrè eximitur; contrà verò meatus cartilagineus versus concham declivis est, & pus facilè effluit. Aurium ulcera, quæ ad Cranii os pertingunt, seu & profundæ fistulæ nunquam sanantur, sæpè ejusmodi profunda, & putrida ulcera continuitate quadam ad cerebrum usque descendunt, quæ tertia die occidere solent.

Curatio.

Antequam ad topica in aurium ulcere deveniant Vulgares ex *Gal.* sententia 4. *de compos. med. sec. loc.* solemnes instituunt evacuationes per phlebotomiam, & purgans medicamentum ægrotantis naturæ, & temperamento appropriatum, quæ toties per curationis decursum reiterant, quoties opportunum videbitur. Deinde ad leniter abstergentia, & exsiccantia confugiunt, & primò mitiora, postmodùm validiora usurpant.

Abstergentia mitiora sunt, *succus absynthii, apii, marrubii, betæ, agrimoniæ, centaurii minoris cum melle, decoctum hordei, & lupinorum, vel*

℞. *Mell. opt. & vini alb. antiqui ana* ℥. *iij.*

Bulliant ad despumationem, & destillentur in aurem, postmodùm aurem obtura gossypio eodem liquore imbuto. Vel

℞. *Succ. betæ* ℥. *j. marrubii* ℥. ß. *mell. opt.* ʒ. *vj. coque parum deinde adde syr. de absynth.* ʒ. *ij. m.* & in aurem instilla. Validiùs abstergit *succus cyclaminis cum melle, vel aqua mellis in qua prius ebullierit radix hellebori albi, additis myrrha, sarcocolla, gentiana, & modico succo betæ.* Vel

℞. *Succi cyclaminis* ℥. *j. myrrhæ* ʒ. *j. croci* ℈. ß. *thuris* ℈. *j. viridis æris* ℈. ß. *vini antiqui* ʒ. *j.* ß.

Bulliant ad vini consumptionem; & liquor bis, vel ter in die instilletur in aurem.

Abstenso ulcere, exsiccantibus utuntur, ut

℞. *Aristoloch. rotundæ, cortic. granator. gallarum, & nuc. cupress. ana* ℥. ß.

Coquantur in partibus paribus vini, & aquæ ferratæ ad ℔. ß. *colaturæ adde succ. plantag. polygoni ana* ℥. *j. mell. rof.* ℥. *ij. m.* & in aurem instilla.

Potentissima exsiccandi vi potitur *alumen ustum cum vino mistum*, si in aurem instilletur.

Absterso, & exsiccato ulcere, ad medicamenta, quæ cicatricem inducunt, accedunt, *decoquendo in vino pompholigem, tutiam, cerussam.* Vel suffitum parando ex *mastiche, thure, myrrha, ladano, gummi juniperi, sarcocolla, galbano, & similibus*, ut

℞. *Gummi juniperi* ℥. ß. *thuris, & myrrhæ ana* ʒ. *j. sarcocollæ, ladani ana* ℈. *j. m. f. pulv. vel cum terebinthina f. pastilli*, & per infundibulum in aurem immittunt.

Si ulcus his non cesserit medicamentis, quia vetustum, & diuturnum, corpus repurgant, & diætam ex ligno guajaco, & salsa parilla præscribunt non omissis errhinis, masticatoriis, aliisque remediis, quibus fluxionem avertere credunt. Postmodum ulceris exsiccationi fortibus incumbunt remediis, & iterum præscripto utuntur remedio ex *succo cyclaminis, myrrha, viridi ære*; Vel sequens commendant ex *Haly*, quo *Valescus de Taranta* gloriatur se Presbyterum ab octo annis aurium ulcere laborantem sanasse.

℞. *Mell.* ʒ. *x. aceti* ʒ. *viij. coque ad ignem, & despuma, deinde adde viridis æris* ʒ. *j.*

Hoc remedium manè & serò in aurem infundatur, vel cum turunda auri imponatur. Vel

℞. *Aloes, thuris, myrrh. ana* ʒ. *ij. misyos* ʒ. *j. fiat. massa cum aceto*, qua soluta cum acetoso, aut rosaceo utere.

Si ulcus fistulosum perpetua fluat sanie commendant, ut per clysterem auricularem injiciatur *fel tauri cum urina pueri, vel vinum, in quo decoctum sit thus, aut helleborus albus, & mel.*

Si ulcus in auribus carnis excrescentias habeat, sequens, quo citra dolorem carnem reprimere, & cicatricem obducere existimant, medicamentum præscribunt, ut

℞. *Alum. sciss. & misyos usti ana* ʒ. *ij. æruginis, terræ lemniæ, gummi arabic. ana* ʒ. *j. tritis his, cum aceto acerrimo f. pastilli*, qui usus tempore cum vino, vel aqua solvantur.

Aurium ulcera quandoque sponte sanantur, post puris fluxum sedatum, sed ut plurimum medicæ manus auxilium expetunt. Purgetur igitur corpus, & auris eluatur *vino, in quo myrrha, & aloe infusæ fuerint, cum tantillo mellis rosati.* Deinde in aurem instilletur, *urina pueri destillata, vel balsamus proprietatis, vel balsamus artificialis*, quibus necessariò omnia aurium ulcera cedunt. Vel *sulphuris terebinthinati guttula una, vel altera* ulceri aliquandò instillata, pauco dierum spatio ejus curationem felicissimè absolvit. Interim particulæ acidæ, salinæ, & sulphureæ obtundendæ, & eliminandæ sunt decocto simplicium cephalicorum, ut *sampsuci, betonicæ, hederæ terrestris, roris marini, stœcadis &c.* Nec desint interdùm mundificantia, quibus diaphoretica conjungimus, ut *sp. c. c. stibium diaphoreticum, sal roris marini, sal volat. succini, in syr. de betonica, vel ros. incomplet.* Si sanatio in longum protrahitur, per os præbeantur potiones vulnerariæ cephalicæ, vel sudorifica decocta ex *salsa parilla, ligno guajaco, visc. quern. sampsuc. c. c. &c.* parata in aqua cardui sancti, vase clauso.

CAPUT XXVIII.

De Exeuntibus p. n. ab aurium cavitatibus.

MUlta p. n. quandoque ex auribus excernuntur; & primò, post aurium inflammationem, rupto abscessu, pus, aut sanies emanat. Secundò, idem accidit in aurium ulceribus. Tertiò, nulla præcedente suppurata inflammatione, ulcere, & externa injuria, accidit aquosum humorem, aut saniei aliquid simile ex aurium cavitatibus effluere, id vel continuò, vel per intervalla, cum odore tetro, non tam ægroto, quàm adstantibus nauseabili. Quartò, sanguis interdùm ex auribus effluit, & non tantùm evenit in capitis vulneribus, percussione, casu ab alto, & similibus externis injuriis, in quibus aurium venæ rumpi, vel lacerari possunt, sed etiam crisis modo. Quintò, Vermes aliquandò, in sordidis aurium ulceribus gigni, atque indè prodire observavimus,

Sextò

Sextò tandem, excernitur per aures aurifcalpii ope vifcidum quoddam naturale excrementum amaricans, Cerumen dictum, quod indies vapore tenus in minima portiuncula materialiter internis aurium parietibus apponitur.

Signa.

Horum affectuum figna ex excretis manifeftantur.

Caufa.

Pro aquofi & faniofi fluxus caufa, Vulgare cerebrum nimiùm humidum, impurum, & fuperfluis redundans humoribus ftabiliunt, fed quando tanta effluit copia etiam vicinas partes ejufmodi fordidam illuviem fubminiftrare, & ad aures derivare credunt, ut plurimum pueris contingere folet, *ita Hip. fect.* 3. *aph.* 24. afferit: *Nuper nati infantes habent aures humidas*. Quorum cerebrum fuperflua, mucofa, & catarrhofa humiditate non folùm per vias ordinarias huic ufura natura deftinatas, nares fcilicet & palatum, fed etiam per aures, tanquam ductus minus idoneos, oculos, & totam capitis fuperficiem expurgatur, ut in capitis achoribus, & ulceribus patet.

Falfum deprehendimus Vulgarium opinamentum de aquofo, & faniofo aurium fluxu, cùm nulla fit via è cerebro, nifi offis petrofi foramen nervo auditorio paratum, neque falva tympani membranula, ex aure effluere poffet, fi humor in interiorem auris cavitatem primò effunderetur.

Aquofi, vel faniofi aurium fluxus caufam, nos dicimus effe laticem, vel aurium nutrimentum degeneratum ob aliquod continentium vitium. Huic aquofus, vel faniofus fluxus citra auditus lefionem ab aure procedit, quia in externo ejus meatu, & cirmumadiacentibus partibus generatur. Poteft quandoque hic fluxus, fi in diuturnitatem abeat, vel intra prædictam cavitatem cohibeatur, tympani membranulam perrodere.

Prognofis.

Aquofus, vel faniofus aurium fluxus tam in abfceffibus, & ulceribus, quam quovifmodo, minimè cohibendus eft; nàm importunè fuppreffus ob confenfum, epilepfiam, aut alium gravem cerebri affectum parit, fed fluat finamus, donec pars optimè abfterfa fit. Hujus materiæ fluxus nonnullos à pluribus præfervat fymptomatibus, cephalæa, apoplexia, epilepfia &c. quibus levantur fub fluxus hujus continuatione, uti in infantibus fubindè obfervamus, qui per hujufmodi aurium fluxus plus minùs fordidos à pluribus malis, tam externis, quàm internis, levati funt. Sanies recens effluens albi coloris, quam præceffit capitis dolor, & fenfuum perturbatio, quæ etiam cum erumpente fanie mox quiefcunt, boni indicii eft, & brevis fanationis fignum. Non diu fluere finatur, nam in confuetudinem, & diuturnitatem abit, ac proindè membranulas perrodit, auditum peffumdat, atque in fiftulam, vel cariem tranfit nunquam fanabilem, præcipuè fi effluens fanies mali fit coloris, & fœtidi odoris.

Curatio.

Sanguinem ex aure profluentem, propter externam injuriam ftatim fiftunt Vulgares venæ fectione in contraria parte præmiffa, & cucurbitulis fcapulis affixis cum fcarificatione. Deindè adftringentia, & roborantia frigida in aurem inftillant, qualia funt *fuccus plantaginis*, *virgæ paftoris*, *polygon. decoctum rubi*, *rof. rubr. malor. punic. acaciæ*, *hypociftidis*, *fumach*, & *fimilia in vino & aceto*, *vel aqua ferrata*.

Aquofum, vel purulentum fluxum curant fuperfluos in cerebro humores educendo blandis, & frequenter repetitis purgantibus cephalicis, tum etiam derivantibus per veficatoria pofteriori cervicis parti admota, caufticum occipiti inuftum, fonticulos, cucurbitulas, quibus credunt humores in cerebro redundantes citari, ut perfonaliter compareant fub pœna &c. Poftmodùm diæta fudorifica fuperfluam abfumunt humiditatem. Aurium meatum hoc medicamento detergunt, & exficcant. ut

℞. *Succi agrimoniæ*, & *abfynth.* ℥. *iv.* *vini albi*, & *mellis rof. ana* ℥. *j.*

Bulliant parùm, & in aurem inftillentur, fordibus priùs abfterfis, deindè aures goffypio obturentur eodem liquore imbuto. Vel

℞. *Vin. alb. fuccor. agrimoniæ*, & *centaur. min. ana* ℥. *j.*

Bulliant fimul & in aurem inftillentur.

Quomodò purulentus aurium fluxus ex fuppurata inflammatione, & ulceribus curetur, & vermes ex auribus educantur, fuprà dictum eft. Si verò fanguis ex aure fluat ob externam injuriam, & modicus fit, ejus fluxus non ftatim cohibendus, quia intùs retentus inflammationem efficeret. Si immodicus, aut diuturnus fit, fiftendus eft *fucco urticæ*, *aqua fpermatis ranarum*, fed præftat *aqua arterialis* in aurem inftillata.

Aquofus, vel faniofus aurium fluxus in pueris non fupprimatur, quia intempeftivè fuppreffus mortem inferre folet, fed malum ætati crefcenti relinquendum eft; folet namque ætatis progreffu, & corpore jam ficciore reddito, fponte, ceffare. Si verò ad pubertatis annos protrahatur, tunc fluxus fiftendus, & priùs neceffariæ funt capitis purgationes, vel medicamentis communibus, vel pilulis. Dentur prætereà potiones fudorificæ ex *guajaco*, *falfa parilla*, *ligno vifci quercini*, *limatura c. c. fcabiofa*, *auricula muris*, *betonica &c.*

Interim aurium meatus cum partibus circumjacentibus detergatur quotidiè manè jejuno ventriculo *urina pueri deftillata*, *guttis aliquot*; relinquatur, immiffa urina aliquandiù, deinde inclinato capite, emittatur. Ad exficcationem verò maximè valet *balfamus artificialis proprietatis*, *vel fulphuris terebinthinati ad guttas aliquot*.

CAPUT XXIX.

De Aurium Sonitu.

Est aurium Sonitus depravatæ auditionis fymptoma: Auris nullum intra fe fonum habere debet ut omnes fonos extrinfecùs advenientes percipere valeat: ficut oculus omnis coloris expers effe debet, ut omnes objectorum colores optimè percipiat, quòd fi aliquando aliquo præternaturali colore afficiatur, ut in ictero, tunc vifio depravari neceffe eft. *Aurium fonitus eft fenfus depravati auditus intra ægri aures excitatus*, *tùm foris omnia fileant*, & *ita percipitur fonus*, *ut is externus audiri credatur*, *eftò nullus edatur*, *vel icti alius admiffus putetur*. Eft ita moleftus aurium auditus, ut externum aliis audibilem fonum, vel planè non, vel admodùm difficulter percipere faciat, cùm ab illo fpurio fono intra aures ftridente repercutiatur.

Hunc morbum variis nominibus *Medentes* appellavere, aliqui aurium tinnitum, alii fibilum, pauci ftrepitum, plerique verò fonitum dixere, & meritò, nam fonus nomen generale eft, & notiffimum eft fonum adæquatum effe auditus objectum, ideoque tinnitum, fibillum, ftrepitum fonus comprehendit.

Ifti varii aurium fonitus ortum habent à vaporum multitudine, vel paucitate, craffitie, vel tenuitate, motu celeri, vel lento. Unde fi vapor multus fit, & celeriter moveatur, fenforio exhibebit fimilitudinem aquæ rapido curfu cum fragore fluentis, vel tympani, vel id genus inftrumentorum muficorum, vel venti boantis, vel id genus fimilia. Quòd fi vapor paucus fit, craffus & celeriter moveatur, arboris confractæ, vel domus cadentis, fubitæque ruinæ fpeciem repræfentant. Si multus fit, tenuis & celeriter moveatur, fibilum referre folet, & torrentis cujufdam lenioris imaginem. Si paucus fit, tenuis & celeriter moveatur, tinnitum excitat modo molarum, vel Tintinnabulorum. Si multus fit, craffus & lentè moveatur, murmura quædam excitare folet. Si paucus fit, craffus & lentè moveatur, fufurrum repræfentat. Si multus fit tenuis & lentè moveatur, fibilum remiffiorem refert. Et tandem cum gradus innumeri dari poffint craffitiei & tenuitatis multitudinis & paucitatis, motus celeris, vel tardi, pro eorum variatione, infiniti propemodum fonorum modi in auribus produci poterunt: prout magis, vel minùs ad hanc, vel illam accedere videbuntur.

Signa.

Hujus affectus signa ex ægrotantis relatione patefcunt; verum hæc signa penes ægrotantis relationem ficca videntur Vulgaribus, juxta eorum caufas affignandas, ideoque ex prægreffis caufis, aliifque circumftantiis quandam conjecturam defumunt. Si malum pedetentim cœperit, & per quædam intervalla recurrat, tum etiam fi cibi flatibus procreandis præcefferunt, & fonus clarior fit, à flatuofo fpiritu malum fieri nemo ambigit. Affectus hic dupliciter contingere poteft, vel *per effentiam*, vel *per confenfum*; per effentiam fit in ipfis auribus, & effentiale vitium affiduus teftatur fonitus, fine ulla intermiffione moleftans: poteft tamen per intervalla in ipfis auribus etiam contingere, fi caufa per intervalla coacervetur, & deinde refolvatur, & fic viciffim. Per confenfum fit ab aliis partibus, fi aliqua pars peculiari laboret affectu, & tunc fubitò invadens, per intervalla recurrit; poteft nihilominùs affiduò infeftare, fi affiduum effluvium auribus, pars affecta fubminiftret. Quandò fit à cerebro adeft capitis dolor & gravitas, & ut plurimum noxa aliis fimul communicatur fenfibus. Ab aliarum partium, vel totius confenfu, id fuis cognofcitur fignis, & malum poft inanitionem, vel repletionem poft motum, vel quietem, poft vehementem calorem, vel frigus quiefcit, rursùmque concitatur. Si à craffis, lentifque humoribus fiat, non illicò aggreditur, fed pedetentim crefcit, & fonus magis obtufus, fluctuantis & gravitatis fenfus percipitur. Si à vaporibus craffis, vel tenuibus, paucis, vel copiofis fiat, cognofcitur ex fonorum differentiis, quæ in auribus percipiuntur. Si ex aurium obftructione fonitus dependeat in febribus, aut harum, aliorumque morborum crifi, provenit à caufis illos morbos excitantibus. Si ab imbecillitate, facilè ex his, quæ imbecillitatem induxerunt, cognofcetur. Si ab abfceffu, ex inflammationis fignis facilè percipitur.

Caufa.

Pro aurium fonitus caufa Vulgares ftatuunt vapores, aut fpiritus flatulentos, inter membranam foramini auditorio obtenfam, à nervo auditorio ortam, vel in ipfa aure genitos vel in aurem ab aliis partibus tranfmiffos, ut à toto in febribus, in paroxyfmorum principio, & inftante crifi per hæmorrhagiam. A peculiare parte elevati flatus ad aures tranfmittuntur, ut à cerebro, ventriculo, ut in vomitu, melancholia hypochondriaca, ab hepate, liene, mefenterio, utero, ut in fuffocatione hyfterica, & ab aliis partibus. Elevantur prædicti vapores, & flatus ex frigidis, & pituitofis humoribus, à debili calore excitatis, & in aures deferuntur per venas, arterias, & quintam nervorum conjugationem. Ifti vapores & flatus ad aures elevati exitum quærunt, & præ loci anguftia non invenientes ad offa, tympani membranam, expanfumque nervum allifi, præternaturali commotione congenitum aerem exagitant, & fonitus caufa exiftunt.

Non mirum, fi aurium fonitu ad vapores, & flatus referunt vulgares, cùm non fit morbus, qui à flatibus fuam ferè non agnofcat genefim, ita capitis dolores, vertigines, afthmata, pleuritides nothæ, convulfiones, crampus, fatyriofis, tympanites, epilepfiæ, fyncopes, cordis palpitationes, uteri exorbitationes &c. extra controverfiam fua debent initia flatibus, atque vaporibus, cœterofque morbos ad fluxiones referunt, ut diximus in noftræ *Trutinæ lib.* 1. *cap.* 7. *de catarrho*. Sunt itaque flatus & fluxiones tanquam duæ firmiffimæ, columnæ, quibus tota vulgarium Medicina fuperftruitur, ad quos tanquam ad facram ignorantiæ anchoram perpetuò confugiunt. Omnium ferè morborum naturam, & caufas flatibus, & vaporibus infernè furfum fcandentibus, & fupernè decumbentibus dicunt. *Hipocrates* ille fenex ita omnes ferè morbos flatibus confecravit, ut peculiarem de flatibus confcripferit libellum. Et *Medicinæ Monarcha paracelfus* non fuit à ventorum turbine immunis, itaque tormina quadrifariam partitur, juxta quatuor confuetos ventorum cardines; quorum feptentrionem in lumbis, auftrum in umbilico, orientem in dextris, occidentem in finiftris tanquam fidelis Æolus collocavit: putavit *Paracelfus* non omnium morbos, ac defectus fentire debere, quòd finguli fumus totius univerfi extractum.

Galenus quoque externum ventum, five aeris flatum porofam perforare pellem, ut carnofam membranam, fimul & mufculos fubter eam, & per arterias ad cordis refrigerium, ejufque fuligines explodendas ferri falfo putavit. Imò ejus fectatores credunt ventum contractum, multas ægritudines progignere poffe, ideoque fæpius mea cum verecundia eos alloquentes audivi: *Multùm ferò contraxit ventum, unde partes malefe hebent*, & hanc caufam multis in morbis affignari his auribus haufi. Infuper ægrotis, & præcipuè hypochondriacis imperant, ne in ftricti orificii vafis bibant, aliàs fe flatibus infarcirent; errat, quia externi venti non intrant regiones infolitas.

Nullibi flatus reperitur, præterquam in ftomacho, & inteftinis, quia in præfatis locis fuam agnofcit genefim ab acido, quod alibi non reperitur. Omnis flatus fufcitatur à cibis nondum digeftis, vel à fpirituofa ciborum fubftantia, vel à ciborum reliquiis, vel ab alimento inteftinorum fpermatico degenerante: Eft igitur quadruplex flatus in nobis internus, & quintus externus, tympanias, qui extra inteftina clauditur. Nullus itaque flatus eft aer, aut ventus, cùm ventus, five aer non fit de concretorum compofitione. Eft flatus in nobis *Gas fylveftre* inter digeftiones excitatum è cibis, potibus & excrementis. In ftomacho dicitur ructus & ftomachi impotentia excitatur, in inteftinis peditus, qui fit è cibis in ftercoream prope indolem degeneratis.

Hinc fabulofum judicamus cibos quos vulgares flatulentos appellant, cùm nullatenùs dentur cibi, qui in fe flatus confervent, fed tantùm ubique errore digeftivæ, cibis vitiatis in fe, vel vitiato fermento inter digerendum fufcitantur, ideòque debilis digeftio plures parit flatus, quos fortior non admittit.

Falfum deprehendimus vapores, feu flatus per arterias, venas, nervos furfum deorfumque deferi, cùm citiffimè alias per ructum è ftomacho, per peditum ab inteftinis explodi poffint. Nec ftomachus follis eft ut invitis canalibus, fibi conceptos vapores noxios in arcam vitæ deferre debeat. Imò paucæ venæ, arteriæ, & nervi funt in ftomacho, nec peregrinum eft, poteft aliò transferre per dictos ductus. Quorfùm enim allicerent, & reciperent, quod præter naturæ eft inftitutum? Quomodo, vapores, & flatus infufflaret fuos ftomachus in vafa anguftiffima cruore repleta, quæ non valent trahendo?

Non in utero internè fufcitari flatus dicimus, quia uterus materia deftituitur flatulenta, nec ejus digeftio eft, creando flatus, nec externè in uterum intrat aer, non enim vacuum patitur, fua membrana totus concidit madida, ideoque fua fponte aeri aditus præcluditur fpiranti, nifi per inftrumentum aliquod is injiciatur.

Non negamus ab inferis partibus capitis dolores, vertigines, furditates, epilepfias, cæteraque id genus mala ortum habere: non tamen per vapores ad caput delatos; etenim per œfophagum afcenderent, & nil, nifi infipidam aquam ftillatitiam darent. Multùm intereft vapor à flatu & aere.

Dantur duo flatus in nobis, unus planè heteroclitus tam in inteftinis, quàm toto corporis habitu detentus, atque natus, etenim ex fermento venenofo, & ftercoreo extrinfeco, alter verò flatus oritur in ultima digeftione partium fimilarium à fexta digeftione. Itaque fi ultima digeftio intra partes aurium conftitutivas vitietur à fermento, inter digerendum flatus producitur, qui fonitum juxta quantitatem, qualitatem, & motum excitat; non quòd ab inferis fuperna perat, vel à fuperis in inferiora defcendat. Hujus affectus occafionalis caufa effe poteft vehemens capitis percuffio, fonus vehementior, aurium ulcera, debilitas &c.

Alii arbitrantur auditus debilitatem ob calori naturalis inopiam aurium fonitum efficere poffe, ut patet in fenibus, & convalefcentibus. Verùm horum opinio improbabilis eft; auditus enim debilitas, ob caloris naturalis inopiam non poteft effe caufa actionis depravatæ, fed tantùm imminutæ. Quòd verò in fenibus & convalefcentibus interdùm aures tinniunt, hoc non provenit ex debilitate auditus, fed ex vitiata talium partium digeftione fexta intra aures hærente, cujus productum refolvi nequit à debilitate, unde in convalefcentibus poftquam perfectè convaluerunt de infirmitatibus fuis non ampliùs ab aurium fonitu moleftantur, quia partes ad perfecta redeunt munia.

Aliqui putant fenfum auditus exquifitiorem aurium fonitum efficere poffe, quia objecta licet moderata illum efficiunt; unde qui exquifitiori fruuntur fenfu ad minimum cujuslibet objecti motum expergifcuntur. Concedimus fenfum exquifitiorem, illumque pendere putamus à fenforio perfectiffimè difpofito; imò quodammodò plufquam

plusquam perfecto, & simul valdè tenero. Verùm sensum exquisitiorem per se actionem depravatam producere posse negamus; imò quo sensus est exquisitior, eò minùs errare debet: debet igitur esse præter naturalis sensus, ut præter naturalem producat affectum. Quòd ad cujuslibet objecti motum excitantur, hoc provenit, quia sensorium est valdè tenerum, & facilè molestia afficitur, cùm recedat ab exacta mediocritate. Hinc talium hominum somnum experimur valdè levem, ac continuò ferè interruptum, quia itidem existit valdè molestus.

Prognosis.

Aurium sonitus recens facilè curatur, inveteratus, & chronicus difficilè & eò magis si ab affectione hypochondriaca vel lue venerea originem traxerit; In senibus verò medelam non recipit. Diuturnus aurium sonitus h. e. si biennium, vel longiùs duravit rarò curationem recipit, sed plerùmque in surditatem degenerare solet. A capitis ictu curationem respuit.

Curatio.

Variant aurium sonitus curationem Vulgares, non tantùm juxta causarum diversitatem, verùm etiam si ex alicujus partis consensu oriatur, primò parti affectæ curationem dirigunt. Qui ab aure primario affecta exoritur, peculiarem requirit curationem: præmissis igitur iterato cephalicis purgationibus, magnoperè extremorum frictiones, sternutamenta, masticatoria, & frequentes capitis pectinationes commendant, nec non capitis lotiones cum *decocti absynthii*, *betonicæ*, *lavendulæ*, *roris marini*, *sambuci*, *&c.* Nec lenes omittunt clysteres, quasi intestinorum sordes aurium sonitum excitarent.

Si aurium sonitus à calida intemperie excitetur, refrigerantibus & humectantibus utuntur, ut decocto *violarum*, *lactucæ*, *nymphææ* pro fotu, qui si parùm juverit, ad validiora recurrunt, ut est *succus portulacæ*, *mandragoræ*, *papaveris albi*. Vel evaporationem *ex cicutæ semine in aceto cocto* excipere jubent. His nihil proficientibus, *opio* utuntur in exigua quantitate, ut

℞. *Opij. gr. ij. ol. ros.* ℥. ß. *diss. & utere.*

Putant vulgares opium frigidum, quod falsum est, & rationibus, ac experimentis demonstravimus *cap. de morbis soporificis in nostra Trutina.* Hoc remedii genus est periculo plenum; solet enim ut plurimum ita sensum auditus obtundere, ut in gravem auditum, vel surditatem multos incidisse observavimus.

Si ex humore viscido malum oriatur, totum, & caput deplent, deindè attenuantia, & discutientia auribus adhibent, inter quæ auribus instillant *ol. amygdal. amarar. rutæ*, *castorei*, *aut in aliquo ex prædictis decoquunt anethum*, *nigellam*, *nardum*, *castoreum*, *rutam*, quibus ad majorem attenuationem *acetum* admiscent. Laudant *caparum*, *aut porri succum cum lacte muliebri*, *vel cum oleo rosac. coctum.* Vel

℞. *Pulpæ colocynt.* ʒ. ß. *succi rutæ*, *sampsuci ana* ʒ. j. *cumini*, *carvi ana* ʒ. ij.

Coquantur in vino, *& ol. amygdal. amarar. ad vini consumptionem.* De expresso, & colato aliquid in aurem instilletur, & auris gossypio moschato obturetur. Vel

℞. *Semin. porri*, *caryophyll. ana* ℈. j. *mosch. gr. v. cum succo sampsuci*, *& rutæ m.* & auri instilla.

Majori cum efficacia supradicta auri instillentur, si priùs evaporatio in aure fiat mane, & vesperi ex sequenti decocto, ut

℞. *fol. majoranæ*, *roris marini*, *betonicæ*, *calaminth. ana m. j. bacc. junip. num. xx. fol. lauri*, *absynth. ana m.* ß. *lupinor. num. xv. lumbric. terrest. vin. lotor. & in sindone ligator. p.* ß.

Coquantur in suff. quantitate aquæ, *& duplo vini albi ad tertiæ partis consumptionem.* Colatura pro evaporatione servetur, qua dum utitur æger, fabas, aut pisa aliquot in ore detineat, & masticet, ut patente ita meatu auditorio, fumus magis penetret.

Post evaporationem, & liquoris instillationem, sacculum calefactum auri imponunt repletum foliis *salviæ*, *betonicæ*, *sampsuci*, *hysopi*, *calaminth. rutæ*, *pini*, *lauri*, *roris marini*, *floribus chamomeli*, *stœcadis*, *sem. bis. carvi &c.*

In aurium sonitu, si viscidus sit humor, purgantia cephalica conveniunt, deindè quæ incidendi vim habent, nec desint diaphoretica in aquis appropriatis, quæ per aliquot dies continuentur, quibus aliquid bezoardici lunaris addatur, tum omnia ex lignis parata proficua sunt, & interdùm sternutatoria adhiberi possunt. Verùm purgantia, aliaque nimis acria, ut & sternutatoria, quæ tantùm spiritus magis exagitant, sic frigida, & acria nervosis partibus tam adversa, nocent, ut & acida. Instituatur fotus ex caput corroborantibus, qualis est decoctum absynthii, & verbenæ in lacte, ut

℞. *Absynth. crudi*, *& verbenæ ana m. j. decoque in lacte vaccino*, posteà per tritorium, quod commodè ollæ orificium istius decocti claudat, decocti vapor adhuc ferventis in aurem immittatur abstersa aure, gestetur aliquandiù gossypium moschatum, est enim moschus capiti amicus, in primis viris, mulieribus verò inimicus ratione cloacæ sc. uteri, ideòque commodè applicari poterit gossypium oleo castorei stillatitio madidum. Si huic remedio cedere nolit, immittatur auri olei amygdalarum amar. guttæ duæ, vel tres, quæ postmodùm emittantur. Verùm præ omnibus præstat, *panis calens statim è clibano extractus spiritu vini superfusus* (si affectus sit lenior,) si ad aurem applicetur, ut ille vapor intrò recipi possit. Tandem si malum sit pertinax, immittatur in aurem turunda ex raphani radice affabrè sculpta, & per aliquot dies in vini spiritu, vel aqua Reginæ macerata. Quòd si neque per hoc solvatur, eadem turunda maceretur in oleo fœniculi stillatitio, & inter sudandum usurpetur. In aurem instilletur sæpe oleum carvi, & illiniatur post aures, & masticatoria usurpentur.

CAPUT XXX.

De Gravi auditu, *& Surditate.*

Auditus triplici læditur modo, vel depravatè, ut in sonitu, de quo diximus, vel diminutè, vel abolitè. Diminutio vacatur gravis auditus, abolitio dicitur surditas. Hi duo affectus ab iisdem pendent causis, quæ secundum magis, & minùs differunt, ita ut remissiores auditum tantùm diminuunt, & valdè excedentes prorsus auferunt; ideòque sub uno capite utrumque comprehendimus affectum, licèt uterque vulgò surditas appelletur. Qui gravi laborant auditu surdastri, subsurdi dicuntur, quia sonos, & verba summissa voce prolata penitùs non audiunt, vel saltem confusè absque significativarum differentiarum perceptione, fortiores autem voces etiam difficulter distinguunt, nec alloquentes intelligunt, nisi fortis vociferatio fiat ad aures; qui verò afficiuntur abolito auditu, surdi nominantur, nec ullis clamoribus aliquid percipere possunt. Hi etiam muti sunt, si surdi nascuntur, quia voces nec animo percipere, nec lingua proferre queunt, quamvis organa ad articulatam vocem necessaria à natura data sint, nisi tamen sermonem articulatum proferendi rationem didicerint ii nunquam articulatè loquentur. Nec obstat, quod muti, & surdi à nativitate sint satis ingeniosi; nam auditus non est simpliciter sensus ad vitam rationalem necessarius, cum intelligendi vis sit ab auditu distincta, & in surdo vigere possit ex phantasmatibus, quæ phantasia è speciebus visibilibus, & aliis sensibilibus desumpta suggerit multa intellectus colligere potest. Infans, qui neminem audivit, nunquam loquetur, cùm nesciat, quid sermo articulatus sit; *Nihil est in intellectu*, *quin priùs fuerit sub sensu*, quia nullum articulatè loquentem antea audivit. Nulla idiomatis species hominibus connascitur, sed omnes quas audivere voces, exprimere sciunt: Neque sicut vita, ita sermo à parentibus in liberos trasfunditur, sed temporis progressu auditu, imitatione, & usu discitur, ad quam rem auditus est necessarius. Voces articulatæ non significant naturaliter, sed sunt institutæ ex libera hominum voluntate, & beneplacito ad quidpiam significandum, ut fusiùs in Logicis, ac proindè ut homo sermonem proferat, non est à natura, sed ab auditu, & imitatione discit. Cœteris animalibus vocem naturaliter significantem natura dedit, ut canibus latratum, leonibus rugitum &c. hæ sunt voces naturaliter significantes, & inarticulatæ, ut & hominum gemitus, suspiria &c. quæ sunt pathemata naturalia. Cæterum multùm interest inter vocem, & locutionem quia vox à natura data est; locutionem tamen à natura quæ homini propria est, homo habe-

habere non potest, sed ex imitatione saltem addiscere, ut humanæ vitæ politia, & societas servetur; est enim homo animal politicum, & sociabile, qualia cætera animantia non sunt: nullum igitur idioma nativum est. Hinc falsa est illa vulgaris opinio asseverans: *Si nemo coram infantibus recens natis vocem ederet, in adulta ætate natura quæ nunquam deficit in necessariis, tenetur sermonem eis tribuere, nec alio idiomate loquerentur, nisi illo, quod Adam habebat*. Errat stolidum vulgus, nam primi parentis sermo non fuit à natura, sed ad placitum, quia ipse fuit primus instituens, ut habetur *Genesi cap. 2. num. 19. & 20. formatis igitur, Dominus Deus, de humo cunctis animantibus terræ, & universis volatilibus cœli, adduxit ea ad Adam, ut videret, quid vocaret ea: Omne enim quod vocavit, Adam animæ viventis, ipsum est nomen ejus. Appellavitque Adam nominibus suis cuncta animantia, & universa volatilia Cœli & terræ*. Præterquamquòd hanc quæstionem Philosophi, & Medici meliùs exagitare solent: *An articulatam vocem proferendi, seu loquendi potentia sit homini naturalis, an verò saltem ab imitatione, dum quisque sermonem, quem aliud loqui primò audivit, & ipse discit, & loquitur*. Non defuerunt aliqui in ea sententia, qui infantem sibi relictum, tandem sponte locuturum affirmarunt. Verùm notissima est Historia de *Rege Maguth*, is triginta infantibus recens natis in locum solitarium inclusis, nutricibus eorum hoc negotii dederit caverent, ne vocula ulla ad eorum aures perveniret, ut experiretur, quonam idiomate aliquando essent usuri, atque adeò ejus nationis religionem amplecteretur, cujus infantes linguam proferrent. Sed cognovit tandem Rex ipse vanissimum fuisse laborem, siquidem ipsorum nullus distinctè locutus fuit: firmum igitur restat, quod qui loquentem neminem audivit, nec ipse loqui potest, sed eum quisque sermonem loquitur, quem alios loquentes audivit, & nulla idiomatis species homini connascitur.

Cur à nativitate surdi etiam muti sunt, alii aliam adducunt rationem, scilicet maximam sympathiam, & consensum auditus & loquelæ organum; lingua enim cùm præter alios nervos, quibus ad sensum indiguit, etiam à nervo illo quinti paris in aurem tendente, surculum accepit: Si hic nervus auribus & linguæ communis vitiosam habet constitutionem, accidit, ut non solùm surdi tales fiant, sed etiam muti, & linguam sufficienter, & quantum ad vocem articulatam opus est, movere non possunt, & si sensum & aliquem motum ob reliquos nervos integrum habent. Rationem adducunt, quia à nativitate surdi, si loquelæ organa non haberent vitiata, aliquam vocem ex naturæ instinctu articulatam ederent; quemadmodùm cætera animantia etiam si à nativitate ab aliis ejusdem speciei separentur, connaturalem proferunt. At surdi à natura nullam vocem edunt articulatam, sed tantùm confusum sonum, qui partium loquelæ inservientium manifestam arguunt læsionem.

Verùm horum opinionem falsam his deprehendimus rationibus: Primò, si consensus iste nervi quintæ conjugationis hujus rei esset causa, necessariò sequeretur etiam post ortum, & in adulta ætate idem accidere posse, nimirùm si post ortum nervus auditorius vel obstruatur, vel crassior fiat, ut indè auditus vel solùm diminuatur, vel prorsùs aboleatur, tum enim necesse erit ut locutio eodem modo vel diminuatur, vel aboleatur; quod tamen non accidit, ut experientia testatur auditum & loquelam varias læsiones seorsim, & privatim suscipere, & auditum lædi posse, salva loquela, & contra. Secundò, multi difficulter à nativitate audientes inveniuntur, qui expeditè loquuntur, & contrà. Tertiò non semper surditatis causa est in origine quinti paris nervorum, à quo oritur nervus auditorius, & qui mittitur ad laryngem, sed quandoque surditas à nativitate oritur ab aliis causis; læso enim quolibet interno aurium instrumento, surditas oboritur, si nimirùm à prima generatione in malleolo, incude, stapede, in utraque aure vitium fit. Tum enim auditus & consequenter loquela lædi potest, nullo vitio in nervo quintæ conjugationis auri, & laryngi communi existente. Quod idem accidere potest, si meatus auditorius obstruatur, aut tympanum vitietur, aut aer implantatus sese non rectè habeat. Ex dictis patet surdos à nativitate non fieri mutos ob consensum nervi quintæ conjugationis, qui auri & laryngi est communis; restat igitur surditatis vitium à privatis læsionibus in aurium organis provenire.

Signa.

Gravis auditus & surditas per se patent, causarum verò signa sigillatim distinguere difficillimum est, conjectura tamen in hunc modum distingui possunt. Si surditas à nervo auditorio, & ejus interno meatu contingat, præcesserunt affectus, vel adsunt in cerebro, ut capitis dolor, gravitas, apoplexia, epilepsia, lethargus &c. & alii etiam sensus læsi sunt. Si in solo nervo auditorio sit vitium, reliqui sensus erunt integri, præcessit tamen necessariò aliquis cerebri affectus, qui nervum auditorium degenere succo obstructum esse testatur. Si obstructio sit in interno auris meatu, oculis conspicitur, & instrumentis explorari potest. Si aliquod extrinsecùs in aurem immissum sit, ægrotantis relatione patebit. Tympani laxitas ex humectantibus causis cognoscitur, exsiccatio ex exsiccantibus. Si ex implantati aeris crassitie proveniat, ex incrassantibus facilè deprehenditur; disruptio ex disrumpentibus, & erodentibus. Verùm adeò exactè non semper cognosci potest, quænam auris pars in surditate laboret, cùm facilè hæ conjecturæ, & aliæ quemlibet Medicum decipere possint.

Causæ.

Surditatis causa nunc hæret in externa auris cavitate, nunc interna, nunc in tympani membrana, nunc in aere implantato, nunc in nervo, nunc in spiritu animali.

Causa hærens in externa auris cavitate, tuberculo, abscessui, saniei, aliisque rebus tum intrinsecùs, tum extrinsecùs aures obturantibus debetur. Advertendum tamen est, meatus exterioris obturationem absolutam surditatem non posse inducere, sed tantùm gravem auditum, quia quandoquidem per os etiam ad aures soni deferri possunt; etenim meatus patens est ab auris cavitate ad palatum per quem soni facilè ingrediuntur, & ad aures sese insinuant, qui meatus etiam aurium expurgationi dicatus est. Et sonum per os patens excipi, multa ostendunt experimenta, videmus enim multos surdastros, ut meliùs loquentes audiant, aperto ore sermones eorum excipere. Et si utraque aure diligenter obturata, musica instrumenta baculo contingas, quem dentibus apprehenderis, exquisitius audiuntur. Et vix noctu alicujus procul advenientis strepitum captamus, at è longinquo magis audimus, si baculi alterum extremum terræ affigamus, alterum verò dentibus apprehendamus. Verùm id melius assequemur, si aurem terræ admoveamus, qui mos lupis inditus est à natura. Imò utraque aure fortiter & diligenter obturata, si per tubulum cuique capitis parti procul ab aure admotum verba pronuncientur, clarè, & distinctè audientur, quod experimentum magis probat, quàm nos probare intendimus.

In interna auris cavitate gravem auditum, vel surditatem efficiunt degeneres fucci, & secundum *Hip.* quandoque biliosi sunt, ut *sect. 4. aph. 28. Quibus biliosæ sunt dejectiones, hæ superveniente surditate, cessant: & quibus surditas adest supervenientibus biliosis dejectionibus, cessat*. Existimabat enim *Hip.* surditatem fieri excrementis biliosis retentis, & ad caput recurrentibus, talem surditatem cessare, alvo turbata, bile per inferiora dejecta, dummodò hectica non fuerit surditas, sed repentè in febribus facta quod tamen falsum est. Interdum sanguis surditatem efficit, cum futuram crisin per narium hæmorrhagiam significat, ut idem innuit *sect. 4. aph. 60. Quibus in febribus aures obsurduerunt: sanguis ex naribus fluens, aut alvus turbata solvit morbum*.

Tympani membranula graviorem auditum efficere potest, si ab externo aere frigiditatem contrahat, quia *frigidum nervis & membrani inimicum est*; Vel si narcoticorum usu obstupescat; vel crassior reddatur, quæ causa in senibus frequentes esse solet, ut enim oculorum tunicæ in senibus crassescunt & obscuriores redduntur: ita quoque procul dubio ætatis progressu, hæc membranucula aliquam suscipit mutationem, & hac de causa habetur *sect. 3. aph. 31. Gravis auditus est senibus familiaris*. Eadem quoque nonnunquam rumpitur externa violentia, & surditatem efficit, ut ab auriscalpio, aliove instrumento violenter intruso, apostemate rupto, casu, per-

fu, percuſſione &c. Hoc idem efficere poſſunt immanes fragores repentini, quales majora tormenta bellica, tonitrua &c. facilè aeris commotione illam lædere poſſunt, continuique ſolutionem inferre quemadmodùm etiam diſploſa tormenta bellica propinquas concutiendo feneſtras diſſilire faciunt, ab ejuſmodi enim violentia interdum fiunt ſanguinis grumi, nec non abſceſſus, ſordeſque relinquunt, aurium foramina obſtruentes. Quandoque tympani membrana ab aeris humiditate relaxatur, & quam plurimi ſurdaſtri in auſtrina conſtitutione graviorem habent auditum, ut habetur *ſect.* 3. *aph.* 17. *Auditus hebetatur ab auſtrina conſtitutione*. Vel nimis tenditur, exſiccaturque poſt morbos acutos, vigilias, aut jejunia. Ita etiam ſi oſſicula illa tria, quæ huic adjacent membranæ, loco dimoveantur, ictu vehementi, ſonitu, vel humoris alicujus affluxu, auditus gravitas, vel ſurditas ſubſequitur.

Aer implantatus, ſeu congenitus gravem efficit auditum, ſi craſſus, humidus vel impurus reddatur, qualis in auſtrina conſtitutione, vel in regionibus uliginoſis; uti in Belgio ſolemne eſt, ac proindè gravis auditus olim vocabatur: *Auris Batava*. Quapropter ſicut viſus organum lucidum eſſe debet; ut objecto reſpondeat: ita auditus organum aereum omnem impuritatem excludens. Flantibus auſtris, ventis, vel regionibus uliginoſis exiſtentibus, aer craſſus, turbidus & caliginoſus redditur, non modò in aeris regione, verum etiam in interna auris cavitate, qui implantato aeri ſeſe permiſcet, & debiles repercutit ſonos, unde aurium tinnitum excitat, qui auditus gravitatis, & ſurditatis prænuncius eſt. Id evenit non aliter ac fumus in tali aeris conſtitutione ab igne focorum aſcendens in caminorum faſtigiis ab externo, ſpiſſo & humido aere repercutitur, ita ut talis fumi repercuſſio ſit certum pluvioſæ tempeſtatis ſignum, indicetque aeris ſpatia vapore aquoſo jam eſſe repleta & alios vapores, ut eſt fumus, in ſe recipere non poſſe. Item vapores craſſi à mala vivendi ratione, & diætæ erroribus cerebro communicati, ſi interiorem auris cavitatem per foramen, quod nervus auditorius tranſit, ſe inſinuat, hoc malum efficere valent.

Nervus auditorius ſurditatem efficere poteſt, ſi exſiccetur, aut obſtruatur ejus medulla ab humore intra ipſius membranas contento, vel comprimatur à quovis tumore vicino. Si malè ſit conformatus, vel rectè auri non inſeratur, & hoc modo ſurdi ab infantia fiunt.

A ſpiritibus auditus læſi oritur, tùm cùm à morbis vel depopulantur, vel non tranſmittuntur, vel cùm immobiles redduntur ad tempus, ut in apoplexia, caro, catalepſi &c.

Prognoſis.

Surditas miſerandum malum eſt, aures enim ſunt veluti mentis porta per quam menti ea immittuntur, quæ doctrina & inſtitutione ad vitam politicam & ſociabilem tranſigendam neceſſaria ſunt: miſerum itaque eum hominem eſſe neceſſe eſt, qui audiendi facultate deſtituitur, cùm hoc adminiculo ad vitam incolumem tuendam careat. Cæterum miſeriores ſunt, qui ſurdi & cœci ſunt, ac tandem qui ſurdi, cœci & muti ſunt.

Gravis auditus & ſurditatis prognoſis ita ſe habet: auditus gravitas eſt malum non contemnendum, ſi brevi non diſcutiatur, temporis curriculo ſenſim increbreſcens, plerumque tandem in omnimodam tranſit ſurditatem.

Surditas nativa curationem non admittit, ſic & quæ diuturno tempore contracta fuit, inſanabilis omninò cenſetur, eſtò multa extent exempla quorundam curatorum, qui per multos annos ſurdi fuerint; id enim raro contingit; multoque plures ſunt quibus fruſtra adhibentur remedia. Surditas ex obſtructione in meatu externo faciliùs curatur, difficiliùs in meatu interno, & auditorio. Tympani membrana rupta, vel eroſa, vel cicatricem ſuperſtitem nacta, aut oſſicula luxata immedicabilem reddunt ſurditatem. Surditas, quæ modò creſcit, & modò decreſcit, faciliùs curatur, fit enim ab humore tenui, & exiguo, qui interdùm minuitur, vel à flatulento ſpiritu. Surditas, quæ per aurium idiopathiam excitatur, facilius curatur, quàm quæ per ſympathiam. Surditas in febribus contingens, cum ea plerùmque ſolvi ſolet, ut *ſect.* 4. *aph.* 28. *ſurditas in febribus ſolvitur bilioſa dejectione*. Sed quandoque mortis prænuncia eſt, ſignificat enim audiendi vim per morbi vehementiam extinctam eſſe, & pravi humoris copiam cerebrum, & aures occupare, ut eadem *ſect. aph.* 49. *Auditus deficiens in febribus continuis ſignum lethiferum, & ſect.* 8. *aph.* 16. *in acutis febribus non audiens eſt morti proximus*.

Curatio.

Curatio pro cauſarum diverſitate varianda eſt, ſemper tamen præmittenda ſunt univerſalia. Si corpus purgantia, & caput mundificantia, quæ ubi neceſſaria ſunt per intervalla repetenda ſunt, in ſurditate autem purgantia frequentiora, & fortiora ſint, quàm in gravi auditu, deindè topica auribus applicanda ſunt.

Surditas originalis conformationis vitio, audiendi inſtrumenti defectu, aut aliqua alia vitioſa figura incurabilis eſt, cùm illud, quod natura ſemel ademit, à Medico nullo pacto reparari poſſit, eſt ſanatio ſoli Deo reſervata. Adventitia non raro curationem recipit.

Quæ aliquo cerebri, vel aliorum partium defectu originem trahit, non aliam requirit curationem, quàm quæ dictis deſtinatur affectibus, & à propriis capitibus deſumenda eſt. Quæ à tuberculo ſanie, aliiſque tum intrinſecùs, tum extrinſecùs, obſervantibus dependet; attamen ſi auditus gravitas, vel ſurditas ſit ab aurium ulcere, ejus curatio inſtituenda eſt, ut de ulcere aurium diximus, atque hic abſtinendum eſt ab oleis; nam oleum eſt ulceribus inimicum, & præcipuè ulceribus aurium.

Si degeneres ſucci in interna auris cavitate gravem auditum, vel ſurditatem efficiant, abſque inſigni aliqua inſtrumenti auditus læſione, evacuatis per alvum, vel per nares effuſis, vel inſenſibiliter diſcuſſis ſuccis, malum ſponte ceſſat.

Si tympani membranula ratione frigoris gravem pariat auditum, per appoſita debellativa perficienda eſt curatio, & efficaciſſima erunt olea ex penu chymico, qualia ſunt *roris marini*, *ſampſuci*, *lavendulæ*, *caryophyllorum &c.* quæ nunquam ob nimiam vehementiam ſola non ſunt uſurpanda. Si à tympani membranulæ ruptura, vel corroſione ſurditas pendeat, curationem non recipit, ut & gravis auditus à prædictæ membranulæ craſſitie, ut ſenibus accidit. Si à membranæ ſiccitate oriatur affectus, victu humectante, ſomno longiori, & capitis humectatione utendum eſt, & in aurem humectantia immittantur, ut *oleum amygdalarum dulcium*, & ſimilia.

Si tympani membrana ſit relaxata in nimia aeris humiditate, vel congenitus aer craſſitiem, & humiditatem adeptus ſit, & gravis auditus in cauſa ſit, vitetur auſtrinus aer, victus exſiccans inſtituatur, & præ omnibus aliis medicamentis maſticatoria conveniunt propter meatum, qui ab interna aure ad palatum defertur, & aurium excrementa deponit. Si morbus contumax ſit, & in longitudinem abeat, diæta ſudorifica hic maximè locum habet.

Hujus curationis ſumma erit, ut diæta medicamentis, & cauſarum varietati reſpondeat, vitando cibos, qui craſſum generant alimentum, & vaporoſum, in primis allium, ſinapi, cæpas &c. quæ auditui nocent. Aer ſit purus, æger auſtrinos vitet ventos, & ab iis muniat aures. Primùm inſtituatur univerſalis evacuatio, & ſi affectus pertinax ſit, diaphoretica pluries recenſita proſunt, ut diximus. Vulgarium cauteria, & veſicatoria maximè nocent. Sternutatoria hic non uſque adeò tuta ſunt, cùm incertum ſit, quò humorum motus ex vehementi illa agitatione concitatus vergere poſſit. Vulgarium frictiones inutiles ſunt, & mortuum potiùs quàm ſurdum excitarent.

Peculiariter poſt corporis depletionem multùm valet de manè *Tritholi ſudatorium in Puteolano* & de ſerò *ſulphuris fumus per infundibulum in aurem exceptus in foro Vulcani. In Inſula Pithecuſæ valet ſudatorium ſancti Angeli, vel balneum Ulmitelli, vol furnelli*. Noſtrates vulgares maximoperè commendant *Sudatorium Aniani*, dictum balneum ſiccum ad hunc, & alios affectus, verùm ejus exhalatio eſt etherogenea, & propter Mephitis viciniam majora damna, quàm commoda in capite, & thorace recepta producit, & nos multos in animi deliquium & ſyncopen incidiſſe obſervavimus.

Interim topica applicentur, & in aurem inſtillentur, talia ſunt *oleum amygdalarum amararum*, *anguillæ pinguedo*, *axungia talpæ*, *pinguedo ſerpentis*, *aqua è ligno fraxini diſtillata*, *aqua origani ex ſicca planta* cum

cum vino distillata. Efficacissima sunt olea arte chymica destillata, *rutæ*, *castorei*, *roris marini*, *sampsuci*, *salviæ*, *baccarum lauri*, *caryophyllorum*, *cinnamomi*, *philosophorum*. Maximoperè commendamus *balsamum sulphuris spiritu vini extractum*, *fel animalium*, *ut leporis*, *capræ*, *perdicis*, *vel cervi*, *si cum olei succini æquali parte misceatur*, & in aurem immittatur, sed præstat *essentia fellis per vini spiritum extracta*, qua curatos esse multos ajunt, qui planè surdi fuerint, attamen mirabiliter operatur *essentia fellis humani spiritu vini extracta*.

Multùm prodesse poterit succus ex cæpa expressus, vini spiritu imbuta, & sub cineribus cocta. Item præ omnibus sequens experimentum, ut

℞. *Cæpam magnam rubram in medio excavatam*, *cujus cavitatem reple ol. rutæ*, *addendo pulv. cyperi*, *bacc. lauri*, *anisorum*, *ana* ʒ. j. *castorei pulv.* ʒ. ß.

Bulliant omnia super prunas ardentes, *postea exprimantur*, *& serventur in phiala*, de quo stillentur guttæ aliquot in aures manè, & vesperi, claudendo eas gossypio moschato. Expertissimum quoque medicamen est *liquor destillatus ex melle*, *& formicis*.

A nonnullis laudatur *panis ordinarius ex clibano extractus*, *& inferiori crusta ablata*, *qui in spiritum vini immergatur*, & calidè quantum æger ferre poterit, ad aurem applicetur. Alii tollunt *spiritum vini*, *in quo elleborus albus fuerit infusus*, & in aurem instillatus.

Tandem sequens expertum medicamen tutò in aurem instillari potest

℞. *Senectutem serpentis*, *ovor. formicar. ana* ℥. *ij. contunde opt. affunde ol. sampsuci* ℔. ß.

Inde aludeli, *& per mensem chymicum stent in ventre equino*, & habebis oleum penetrans, quod cum gossypio manè, & vesperi in aurem instilla.

CAPUT XXXI.

De Narium Ulcere, *& Ozœna*.

PUtarunt tam veteres, quàm recentiores nares esse cerebri emunctoria, & per eas veluti per canalem excrementa fluere; nihilominus habent nares sua peculiaria excrementa, quæ pro cerebri excrementis venditent medentes. Ab his excrementis non patiuntur nares, dum ea foràs exturbantur, quia propria sunt, ceu non patitur oculus à lacrymis, ab urina vesica, à fœcibus intestina, à saliva os &c. quia horum excrementorum sunt propria emunctoria. Possunt quandoque ab excrementis pati nares, siquid exoticum, & præter naturam associetur, ex quo oritur ulcus, ozœna, carcinoma &c.

Ulceratio incipiens naribus nullum aliud speciale habet nomen, nisi ulcus recens, & simplex, quod frequenter occurrit; ac tamen si ejus curatio negligatur, temporis progressu ex affluentibus sordibus, & causæ malitia excrementum sumit, & in ulcus sordidum, putridum, vetustum, & graveolens degenerat, quod ozœna vocatur.

Signa.

Ulcus recens, & simplex nullum, aut exiguum excitat dolorem, & nares ichore madent, dum attinguntur vel irritantur; alioqui sicca & nigra obducitur crustula, quæ nisi vi excutiatur, arescere solet, sponteque sanatur. Verùm si violentiùs tangatur, vel detrahatur aliquid sanguinis exsudat, & emunctionis impetu non rarò exploditur, & nova crusta subnascitur spissior, quæ dum diutius hæret perpetuò sub ea aliquid exeditur, & majus efficitur ulcus, quod si negligatur, tandem in dies depravatur, donec in ozœnam degeneret.

Ozœna dolorem ulcere majorem infligit; illius crusta sordidior, humidior est, graveolentiam exhalans, tetrumque reddit odorem, ut æger non tantùm sibi graveolens, sed etiam adstantibus tetri odoris expiratione molestus, & abominabilis fit.

Causæ.

Ulcerum recentium & simplicium causam internam putant vulgares esse humorum fluxionem in nares, vel à cerebro, vel à partibus inferioribus: hujusmodi humores sunt bilis, vel pituita salsa, id patet in catarrhosis fluxionibus, quod nonnunquam narium cutis eroditur, & ulcera excitantur.

Ozœnæ causam esse humores acres, putridos malignos; causam verò antecedentem esse cerebri intemperiem ejusmodi humores coacervantem, aut intemperiem in aliquibus partibus inferioribus, vel in toto, quæ capiti communicatur; vel occultam viscerum malignitatem, ut in lue venerea.

Fluxio, catarrhus, viscerum intemperies, causa occulta, putredo, malignitas &c. quam vulgares in Medicinam intruserunt, quemlibet agasonem fecit Medicum. Errant vulgares in ulcerum narium, & ozenæ assignanda causa, non à cerebro per descensum, neque à partibus pendent inferioribus per ascensum, quia cerebrum, inferioresque partes, per quas transeunt, primùm exulcerarent, deindè narium partes.

Sunt nares emunctoria, & sua peculiaria, habent excrementa, in quibus quandoque particulæ acido-salinæ delitescunt, & alimentitium sequuntur succum ad partium nutritionem usque, & levi data occasione patescunt, cùm excrementa in narium cavitate separantur, si desiccantur, simplicem exedendi energiam nanciscuntur, pruritum excitant, sensim excoriant, & simplex efficiunt ulcus. Quod si hæ particulæ exaltentur, sensim in acutas, corrosivas & septicas degenerant, ac potissimum ulcus sordidum, crustosum, putridum, vetustum, & graveolens generatur, quod ozœma vocatur. Fit quandoque ex tuberculo in naribus orto, & suppurato, vel ex causis externis, scilicet à vulnere, vel contusione in puris generationem transeunte.

Prognosis.

Quælibet narium ulcera plerùmque curatu difficilia sunt, & cacoethe, cùm ad deteriorationem proclivia sunt, ideoque perpetuò pro suspectis habenda sunt, ob prava symptomata, quæ excitare possunt, quia ut plurimùm læditur respiratio, cùm ulceris crusta nares obstruat, vel si in sarcoma, vel polypum degeneret, quandoque narium fœda depressione deformat: interdùm vox vitiatur, quia malum palato communicatur, sub quo, tanquam sub testudine vox reflectit: quandoque narium hæmorrhagia annectitur, narium venis ab ulcere erosis. Verùm si simplicia, recentia, superficialia, munda & externa sint, facillimè curantur.

Vetusta, putrida, crustosa, interna, profunda & fistulosa difficillimè sanantur. Si diutius durent paulatim longiùs serpunt & effodiunt narium pinnas, earùmve interstitium, vel tenella nasi ossa, præsertim cartilaginem exedunt: quandoque putrefactiva exesione palatum perforant, & ad cerebrum usque serpunt, ossa primum, quia densitate sua, magis resistunt, exedunt, deindè carnem, quia rara & foraminata.

Curatio.

Vulgares in narium ulceribus easdem indicationes, quibus alia ulcera curant, observant; ideoque victus rationem præscribunt, quæ humorum acrimoniam temperat, & eorum genesim inhibet. Mox si superflui redundent humores, corpus convenienti deplent pharmaco, phlebotomia & cucurbitulis cum scarificatione. Si fluxio in nares sit valdè contumax, eam derivant vesicatoriis, cauteriis, posterioribus capitis partibus admotis. Caput ipsum, fluxionis fontem, exsiccant, roborantque. Deindè ulcus detergunt, exsiccant & consolidant.

Caput ad cutem usque deradunt, & frequenter fricant *oleo myrtino*, *pulvere corall. santalor. & aceto* ad majorem penetrationem; mox sequens concinnant cataplasma abraso capiti imponendum, ut

℞. *Limacum num. viij. contundantur*, *& admisceantur pulv. rof. rubr. siccar. santalorum*, *& balaustior. ana* ʒ. *j. myrrhæ*, *mannæ*, *thuris*, *& mastiches ana* ʒ. *ij. gummi sandarach.* ʒ. *j.*

Conquassentur cum album. ovorum num. ij. & f. s. a. cataplasma linteo obducendum, quod capiti applicetur, deferaturque per novem dies continuos, non aliter ac si caput Tinea laboret.

His præmissis, ad topica deveniunt, ac primum si ulcus crustosum sit, crustam auferunt eam emolliendo fotu, vel vapore *aquæ tepidæ*, *butyro recenti*, *anseris*, *vel gallinæ*

linæ adipe loco prius aliquoties aqua rosarum, oleo amygdalarum dulcium, & similibus. Crusta emollita non est vi excutienda, ne ulcus irritetur, & fluxio concitetur, sed ejus casus spontaneus est expectandus; nares emungendo, vel eam digiti extremitate detrahendo, vel per sternutationem exterminando.

Crusta semota, quæ ulcus adstringunt, & exsiccant, usurpant; eluunt ulcus *aqua saccharata* ad demulcendos humores acres, aut *vino albo, in quo mel incoctum sit, vel aqua hordei cum melle rosaceo*, deinde illiniunt *unguento de tutia, albo Rhasis &c.*

Ozœna validiora expostulat remedia, quàm ulcus, ideoque ad errhina confugiunt, ut

℞. *Hord. integri p. j. agrimoniæ, absynth. centaur. min. ana m. j. ros. rubr. & balaust. ana p.* ß. *cortic. granat. & nucum cupress. ana* ℥. ß.

Coquantur in aqua ferrata, & in colatura dissolve mellis ros. ℥. *iij.*

Et frequenter naribus attrahatur. Post ulceris detersionem sequens decoctum usurpandum censent ad ulceris exsiccationem & consolidationem.

℞. *Radic. bistortæ, & Aristoloc. rotund. ana* ℥. ß. *myrrhæ, & aloes ana* ʒ. *ij.* ß. *Summit sabinæ m.* ß. *alum. crud.* ℥. *j. coque in aqua communi*. Deinde sequenti illiniunt unguento.

℞. *Aloes, myrrhæ ana* ʒ. ß. *gallar.* ℈. *j. lithargyrii, cerussæ ana* ʒ. *j.* ß. *plumbi usti, & loti* ℈. *ij. cum ol. ros. q. s. f. unguentum.*

Si hæc non sufficiant, ulcus *aqua plantaginis, in qua sublimatum dissolutum fuerit* bis, ter, quaterve in die abluunt, vel *unguento Aegyptiaco in aqua hordei dissoluto*.

Tandem ulcere deterso, ad exsiccantia deveniunt, pro quibus *Rondeletius* laudat *candelas ex cera rubra paratas*, si talis candelæ fuligo in cubiculo angusto, benè clausa, naribus excipiatur, quia potenter ulcus exsiccat: verum exsiccat, & comburit, potiùs utilissimum erit id oleo ceræ illinire, quàm suffumigare. Vel idem valdè decantat efficacissimum *suffumigium ex auripigmento, & cinnabari*, quibus addit aliqua odorata ex quibus fuligo excitatur, ut est *myrrha, thus, mastiche, benzoinum &c.* & ulcus siccatur. Cæterum in salubre suffumigium est, imò lethale tantùm ob auripigmenti admistionem; est enim auripigmentum arsenicum citrinum, seu flavum, & leprosum continet virus.

Si ulcus sit corrosivum, ne profundiùs serpat, usurpant *acetum salitum, vel vinum salitum*, credimus potiùs ad majorem corrosionem quàm ne profundiùs depascatur. Vel *decoctum ligni guajaci, in quo dissolutum sit parum unguenti Aegyptiaci*: sed tale unguentum ob viride æs, & acerrimum acetum vehementem habet acrimoniam, ulceribus hostilem; præcipuè ubi adest ossis exesio, illud nigredine inficit. Optimæ notæ Chirurgi, hujus unguenti usum veterinariis reliquerunt.

Recens & simplex narium ulcus facillimè curatur, nullis præsidiis præmissis. Si crusta obducatur, *oleo ex ovorum vitellis* removeatur, deinde hoc utere *unguento albo ex succis refrigerantibus*.

℞. *Succ. sambuc. solani, plantaginis, herbæ alleluja, & viol. ana* ℔. ß. *cerussæ* ℔. *j. ol. viol.* ℔. *iij. ceræ albæ* ℔. *j. lithargyr. aur.* ℔. ß. *f. ung. s. a.*

Quòd si ichore madet, & pigrè in unionem abeat ex quodam succi alimentitii torpore, tunc ℞. *Croci Martis*, & ulcus bis in die eo aspergatur, & infra duos dies ulcus consolidatum erit. Vel hoc nostro utere unguento, quod brevi omnem absolvit curationem:

℞. *Ol. ros.* ℔. *j.* ß. *ceræ virgineæ* ℥. *iij. cerussæ, lithargyr. aurei, plumbi usti, & loti ana* ℥. *ij. tutiæ præp.* ℥. ß. *croci Martis* ʒ. *iij. sacch. saturni, & camphoræ ana* ʒ. *j. f. ung. s. a.* Vel

℞. *Aloes in aq. plantag. lotæ* ʒ. *iij. myrrhæ* ʒ. *ij. sarcollæ, ireos ana* ʒ. *j. cerussæ, antimonii crudi, tutiæ minii ana* ʒ. *j.* ß. *ol. hyperic. & ros. ana* ℥. *ij. mell. ros. simpl.* ʒ. *j. succ. dragonteæ, & pilosellæ ana* ℥. *ij.*

Bulliant succi in oleo ad ipsorum consumptionem, deinde adde mel. ros. & demùm cætera in subtilissimum pulverem redacto, addendo, benzoini ʒ. *j. mosch. gr. v. & f. ung. s. a.*

Quàm efficax sit hoc unguentum in narium ulceribus, ex effectu cognosces. Multùm valet in ulceribus narium *infusio lapidis medicamentosi*.

Ozœna difficillimæ est sanationis, ideoque efficacissima exposcit medicamina, unde præmisso purgante convenienti, succus nutrititius ab impuritatibus & particulis acido salinis exaltatis est mitigandus, & ad naturalem crasin est redigendus, medicamentis diaphoreticis, easque hebetantibus. Omnia, quæ acrimoniam, & acuriem à parte affecta tollunt, & corrigunt, conveniunt, ut sunt absorbentia, præprimis *cancrorum oculos* sæpius & per vices assumptos commendamus. Interdum potiones vulnerarias adhibemus, quibus *stibium diaphoreticum* addimus.

Quò ad topica efficacissimum est hoc *nostrum unguentum magistrale*, ut

℞. *Lithargyr. aur.* ℥. *viij. cerussæ* ℥. *iij. tutiæ præp.* ℥. ß. *plumbi usti & loti* ℥. *j. merc. sublimati dulcis, & antimonii crudi ana* ℥. ß. *cinnabaris* ℥. *ij. ceræ* ℔. ß. *ol. ros.* ℔. *j.* ß. *f. ung. s. a.*

Credibile non est, unguentum hoc quantum valeat, non tantùm in ozœnis verùm etiam in omnibus ulceribus etiam recentibus, & præsertim Venereis, putridis, malignis, vetustis, & exedentibus. Mundificat, carnem bonam producit, consolidat, putrefieri, ac corrumpi non sinit, nec malam carnem excrescere, & tandem sanat una hebdomada magis, quàm aliud integro mense.

Præstans est *aluminis aqua ex arena sine spiritibus destillata, & aqua plantaginis, in qua aliquid de mercurio dulci dissolutum fuerit*: sed præstantior est *aqua nostra Venerea*, ut

℞. *Viridis æris* ℥. *j. aquæ font.* ℔. *iij. stent simul in calore digestionis, donec aqua cyaneum sit nacta colorem, in decantata, & filtrata aqua dissolve mercurii meteorizati grana aliquot.* Hac aqua nos etiam familiariter utimur in persanandis pustulis, cariebus, ulceribus, & in gonorrhæa per siphunculum. Multùm præstat sequens medicamentum, ut

℞. *Aquæ sampsuci, plantaginis ana* ℥. *j.* ß. *mell. ros.* ʒ. *vj. spiritus vini rectificati* ʒ. *iij. Quibus aliquando addi possunt merc. meteorizati gr. iij.*

Præstantissima est *aqua viridis Joannis Hartmanni*, quæ non tantum ozœnas, verum omnia fœtida ulcera palati, faucium, columellæ, gingivarum, linguæ &c. cujus compositio est.

℞. *Mell. ros.* ℥. *ij. sulph. vivi, alum. crud. æruginis æris ana* ℥. *j. albi græci, comar. sabinæ ana* ʒ. ß. *sambuci* ʒ. *j. fol. hyperic. roris marini rutæ, plantaginis salviæ, pulegii ana m.* ß. *Hæc coque in vini & aquæ* ℔. *ij. ad consumptionem digiti transversi unius. Aerugo æris non simul coquatur, sed in fine addatur, & relinquatur, donec refrixerit, posteà coletur, & servetur ad usum.*

Nonnulli commendant fumum ex candela rubra, quam ceram Hispanicam vocant, quia cera rubra in sua compositione cinnabarim admittit, præstat tamen sequens suffumigium.

℞. *Thuris, gummi animæ ana* ʒ. *ij. cinnabaris* ʒ. *j. m. f. pulvis, & formentur sex schedulæ* pro suffumigio carbonibus injiciendæ.

CAPUT XXXII.

De Coryza.

Præter ulcera & aliud malum patiuntur nares, humoris scilicet excrementitii fluxum, qui à Græcis coryza vocatur, à Latinis gravedo, quia in anteriori capitis parte circa frontem, quidam gravitatis sensus molestus percipitur. Est catarrhi species cuilibet nota, vix enim ullus, qui eam multoties non sit expertus, reperitur. *Est obstructio ossis ethmoidis à narium excremento.*

Signa.

Affectus iste per se patet, nam plurimum excrementum per nares cum strepitu excernitur, nunc liquidum, nunc spissum, & quandoque Nares opplentur; caput gravatur, respiratio ita difficilior redditur, ut æger nonnisi hiante ore respirare possit, unde odoratus abolitio succedit, vox fit rauca, & non sonora & clara, ut anteà, quia larinx, & guttur eodem afficiuntur excremento, & hinc gustatus læsio.

Causa.

Causa.

Fluxionem à cerebro in nares depluentem pro coryzæ causa assignant vulgares; fieri enim destillationem ab humoribus crudis, in anterioribus cerebri debilitati ventriculis, contentis dijudicant. Hæc destillatio, seu fluxio fit vel à causa calida, quæ pituitam in cerebro collectam fundere, & liquare potest, vel à frigida, quæ cerebrum refrigerat, & spongiæ instar humorem in illo contentum comprimit, & ad nares ablegat excernendum. Tum etiam cerebri refrigeratione, fit novus pituitæ proventus, & illum caloris penuria malè concoquit, unde plurima excrementorum suppellex, quæ à facultate expultrice per patentes ductus excluditur. Non confutamus coryzæ causam à *Galenicis* allatam, quia *Trutinæ Medicæ lib. 1. cap. 7. de catharro*, ad nauseam usque eorum nænias explodimus.

Coryzæ occasionalis causa est aura frigida vespertina, boreæ flatus, repentina caloris in frigus mutatio &c. calor enim poros aperit, quos, si extemplò frigus insequatur (frigus namque ex particulis acutis, acidis nitrosis, acribus in aere volitantibus constat) constringit, atque ita spongiosum os ethmoides, prægresso calore, maximè apertum est, insequente subitaneo frigore, obstruitur, unde læsæ partis functiones, & digestiones statim vitiantur; interim narium insitus spiritus peregrinum sentiens hostem, lacessitur, in suis actionibus perturbatur, suumque relinquit munus, ac partis alimentum, aliàs vividum, fit degener, & initio magnam laticis quantitatem; aquæ salso-acidæ instar ad sordes eluendas provocat, & per nares exstillat, quam ægrè ferentes, solent indè cum adjacentibus phlogosi rubere, & tumefieri. Quòd fit latex in coryzæ principio, patet, nam mòx à biduo alvus siccior, & urina redditur parcior. Deindè topicum interturbat alimentum, & degener sub muci forma profundit, non aliter ac festuca in oculo continuas proritat lacrymas, angina indesinentem, & mucidam salivam spumat; Dysenteria proprium intestini nutrimentum mucosum, cum sanguine exturbat; vesica continuum deturpati alimenti plorat mucum, præsente calculo, qui cessat, illo absente.

Coryza odoratum suspendit, & gustatum lædit, quia peregrinus hostis non solum circa odoratus organum, sive ossi spongioso insidet, verùm etiam in vicinum cerebrum labes propagatur; unde nervi gustatus contagii fiunt participes. Quandoque sicca tussicula cum asperæ arteriæ prurigine infestat. Interdùm raucedinem facit, & non raro titillationem in larynge proritat, quia labes in has partes propagatur. Laudatur spissior, tenacior, fluidiorque mucus, quia excrementa crassescere, bonum; indicat enim custodem ad suum redire munus.

Prognosis.

Coryza est affectus levissimus, & tutissimus, & citò curatur, si recens fuerit, & à causa concitatus externa, sed solummodò, si latex fuerit nimio salso acido saturatus, exulcerare solet, & ulceribus, ac ozœnis viam sternit. Est quandoque coryza contagiosa, & miasmata ex partibus affectis exhalantia, vel per aerem attracta, vel per lintea, aut pocula communicata fermenti instar similem labem aliis inferre solent. Per aliquot dies caput aggravat, si in consensum trahatur, odoratum suspendit, non nihil loquelæ impedimento est, gustatum lædit, & intra paucos dies cessat, quod ex flavo, viscido & inspissato excremento judicatur. Coryzam in omnibus circa pulmonem morbis, & antecessisse, & succedere malum. *Oriuntur gravedines vere*, ut inquit *Hip. aphor. 20. sect. 3. Item hyeme post æstatem siccam, & aquilonarem, autumnum verò pluviosum sect. 3. aphor. 13. In senibus coryza malum. Raucedines, & gravedines in valdè senibus coctionem non admittunt sect. 2. aph. 40.*

Curatio.

In corizæ curatione *Vulgares* cerebrum respiciunt, ejusque intemperiem calidam, vel frigidam corrigentes humores crudos evacuantes, ut in catharro revulsiones, & derivationes adhibent, & præter hæc caput roborant, expultricem sedant facultatem, ne humores crudi ad nares transmittantur, & deindè materiam nares obstruentem educunt, vapore *decocti sampsuci* naribus excepto, vel ejusdem sampsuci aqua. Vel *acetum in ferream laminam candentem infusum*, vapore tenus exceptum ad id conferre credunt, & id efficaciùs si *in aceto rosæ rubræ priùs infundantur*. Ad id etiam valet *acetum, in quo infusum sit castoreum*, naribus attrahere. Vel olfacienda præbeantur *calamintha, serpillum, semen nigellæ aceto maceratum, item castoreum*. Vel adhibent errhina, quæ cerebrum, & nares purgant: optimum tamen errhinum esset elleborus, quia revera caput purgat. Verùm hæc vulgaria medicamenta patent lippis, atque tonsoribus, & potius nocent, quàm juvant; solvunt enim à cerebro, & naribus, unde malum adaugent, & fovent, quapropter si his remediis, quis coryza non laborans, uteretur, utique coryza corriperetur.

Coryza est ita morbus levissimus, ut à quovis negligatur, cùm ferè semper per se abire soleat, citoque curetur, à causa tamen externa concitatus: verùm si à causa interna, ut ulcere, sarcomate, polypo, carcinomate &c. concitatur, his sublatis, sponte cessat.

Si pertinax, & rebellis persistat coryza, tunc lymphæ exuberantia *resina jalap.* per sedem eliminamus, vel nimias serositates absumimus per cutis poros diaphoreticis, ut *stibio, cornu cervi sine igne, mistura simplici, aqua bardanæ, vel salibus volatilibus, ut cardui sancti, roris marini, scabiosæ &c.* vel eas per urinæ vias exturbamus. Quibus medicamentis internis externa copulamus suffumigia, ex quibus præ cæteris sequens nobis magis arridet, quod citò, tutò, & jucundè, aliquoties unico die usurpatum, & sensim exceptum coryzam percurat. Talis est *succini pulvis*, qui prunis inspersus, ore patulo, & naribus excipitur, & ne quid fumi pereat, obtecto capite, ab ægro studiosè est excipiendus. Si magis composita describere volumus ad pompam augendam, *succino addimus mastichen, thus, benzoinum, & styracem* ex quibus fumus excitatur, & modo quo suprà excipitur. Expertum etiam habemus ejusdem *succini oleum* digiti auricularis interventu intra nares immissum, illud introvertentis, aut *oleum essentiale sampsuci*. Item *balsamus apoplecticus* naribus illitus. Magnoperè etiam valet *gummi animæ* pro suffitu super carbones, aut *ejus oleum*. Similiter *tabacum aliquot olei anisi guttis conspersum*, communi more sumptum. Hæc impressionem tollunt, & efficaciter obstructionem solvunt, ac discutiunt. Opiata nonnulli commendant, verùm magna sedulitate adhibenda sunt, ne nimis incrassando, fœtorem, vel aliud incommodum pariant, ut sæpè à nobis compertum est. Præsentaneum est præ omnibus spiritus salis armoniaci cum calce elicitus.

CAPUT XXXIII.

De Narium Hæmorrhagia.

Solet quandoque natura sanguinem vitiosum per nares effundere, & multos curare languores, verùm multoties lacessita, optimum, laudabilemque sanguinem impetuosè ita profundit, ut vitæ thesauro exhausto, patientem non obire, sed abire quotidiana nos doceat experientia.

Affectus hic hæmorrhagia dicitur Græcè, ab *æma*, & *rheo* quasi dicas sanguinis fluxum præsertim liberalem, & copiosum, à quacumque parte fluat, cujus variæ sunt species, qui ex sedis vasis fluit, dicitur hæmorrhoidum fluxus; ex utero singulis mensibus provenit, mensium fluxus nominatur: qui post partum è mulieribus labitur, lochiorum fluxus appellatur. Sunt & aliæ cruentæ ex quibuscumque partibus excretiones de quibus suo loco agemus. Usus tamen obtinuit, ut nunc non addito partis nomine, pro hæmorrhagia sanguinis fluxum è naribus tantùm erumpentem specialiter intelligamus.

Est itaque *hæmorrhagia immodicus sanguinis per nares fluxus*. Pars affecta in hæmorrhagia sunt nares, vel per essentiam, vel per consensum, & ut in hæmorrhagia afficiuntur vasa sanguinea, ex quibus autumamus arterias magis in culpa esse, quàm venas, sinumque tertium crassæ meningis per longitudinem falcis, ad os cribrosum excurrentis in hæmorrhagiis aperiri. Vel ut plurimùm tamen propagines rami arterialis à carotide interna aperiuntur, rumpuntur, vulnerantur, eroduntur.

Si-

Signa.

Narium hæmorrhagia fignis non indiget, cùm ad fenfum, vel ex fola relatione immodica fanguinis copia confpiciatur. Diftinguendæ autem funt illius caufæ hoc modo: Si per anaftomofim fit, narium fanguis copiosè fluit; fi per diærefim, fanguis adhuc majori copia, & impetu fluit, præceffitque contufio, aut alia violenta caufa externa; fi per diapedefim, fanguis fluit paucus, tenuis, atque ferofus.

Sunt & alia figna obfervanda; fi enim hæmorrhagia critica eft, ægrum levat, quia cum ipfa prior morbus, ejufque fymptomata evanefcunt; fi enim fymptomatica, æger eam difficulter fuftinet, & cum pulfu languidiori vires fenfim attenuantur.

Si fanguis immediatè è narium venis fluat, nullus percipitur capitis dolor, & facilè per adftringentia naribus applicata fiftitur; fi verò à cerebri venis fluat, in aliqua determinata capitis parte percipitur dolor, & per adftringentia medicamenta naribus impofita non fedatur fluxus.

Solet quandoque ab aliis etiam partibus fanguis fluere, ut hepate, utero; harum partium figna, dolores, & tenfiones indicabunt.

Tandem, fi fanguis ab arteria fluat, egreditur calidus, floridus, fubtilis, cum fpuma, & impetu, è vena verò craffior, & nigrior cum pauco impetu egreditur.

Si hæmorrhagia à fanguinis copia oriatur, adeft faciei rubor, venarum tenfio, tum etiam victus largior, & rubens apparet; Si cacochymia contingit, quafi corruptus, & prava confpurcatus qualitate apparet, faciei color depauperatus.

Diverfas habet hæmorrhagia differentias, cùm alia fit à naturæ motu, & dicitur critica, alia à caufa morbifica, & dicitur fymptomatica; criticam natura moderatur, ea quæ fibi noxia, & moleftia funt, exturbans, ut in febribus acutis, in quibus natura caufam morbificam per has vias expellere conatur. Hæc etiam fit fine febre, natura fefe fuperfluo fanguine exonerante, ut multoties videmus, multos in florida ætate periodicam pati hæmorrhagiam. Symptomatica etiam fit à natura, quæ turbata, confufa, & irritata procedit in fuis operationibus, & perperam operatur, ut in morbis chronicis evenire folet.

Caufæ.

Hæmorrhagiæ caufa eft continui folutio, facta in narium venis, & hæc folutio ad fcholafticorum mentem tribus modis fit, quibus generaliter vafa fanguifera folvi poffunt, & fanguis effundi, quorum primùs *anaftomofis*, five apertio, fecundus *diapedefis*, five rarefactio; tertius *rhifis*, five ruptio.

Anaftomofis provenit à fanguinis calore, & effervefcentia venarum orificia aperiente, & illum promptiorem efficiente. *Diapedefis* fit à venarum tunica magis attenuata, & à fanguinis tenuitate, & fubtilitate per poros tranfeuntis, veluti per fudorem, non aliter ac hydro-argentum fubtiliffimas fuas guttulas per corium fpargere folet; fed de hoc modo valde dubitamus, quomodo fcilicet fanguis fub fanguinis forma è vafe aliquo tranffudare poffit. *Rhifis* ab externa violentia, collifione fcilicet, ictu vel contufione accidit venas rumpente, vel etiam à fanguinis fuperfluitate vafa difrumpente.

Pro horum modorum caufis putarunt vulgares, & quidem in anaftomofi pro interna effe fanguinis copiam impetuosè ad venarum orificia ruentis, ejufdemque caliditatem, & acrimoniam, facultatem expultricem irritantem, retentricis debilitatem, & venarum mollitiem & tenuitatem; pro externa, quæ fanguinem multiplicare valent, victum pleniorem, crapulam, compotationem vini meracioris, fortiumque potulentorum, intermiffionem venæ-fectionis, hæmorrhoidum fuppreffionem, à Venere abftinentiam, medicamenta venarum ofcula nimis referantia &c. In diapedefi internè vaforum raritatem, & relaxationem, & quæ fanguinem attenuare poffunt accufant, externè exercitia nimia, iracundiam, æftum, ventris œftrum, longiorem fub fole moram, balnea &c. In diærefi internè culpant fanguinis acrimoniam, & mordacitatem vafa corrodentem, eorundem diftenfionem à fanguine copiofiori, & ebulliente; externè acria quævis, motum vehementem, pondus grave, magnum clamorem, contufionem, incifionem, puncturam, rupturam.

Hæmorrhagia oritur vel à fanguinis, vel vaforum, aut fimul utrinfque horum vitio. Sanguis quandiù intra fua conceptacula coercetur, omnia in pace pofita funt, fi verò ab aliqua caufa conturbatur, & in varios fe adigit motus, ut intra fuos parietes coerceri nequeant, fed eorundem oftiola diftendendo aperit, vel rarefacit, vel rumpit, & qua data porta ruit, ac ut uno dicamus verbo, omnes modi à fcholafticis affignati funt meræ tunicarum, five arteriarum, five venarum folutiones. Sanguis hæmorrhagiam caufat quantitatis, vel qualitatis peccato; quantitate peccat, quando fanguis in corpore copiam nimis augent alimenta euchyma, vina generofa, excretiones menftruorum, vel hæmorrhoidum fuppreffæ, quæ ita fanguinem intra fua mœnia cumulant, ut coerceri non poffit & neceffariò foràs erumpere debeat. Qualitate delinquit fanguis, cùm acrior, tenuior exiftit, vel falinis, acidis, lixiviofis, fulphureifque fcatet corpufculis. Huc pertinet validus corporis motus, alimenta calidiora, ac aromatibus condita, ficut quoque fpiritus vini abufus, & cœtera calidiora, & acriora, quæ confimilem fanguini imprimant characterem. Item excandefcentia, quæ citatiorem in fanguine motum excitat, unde vifi funt quidam, ita excanduiffe, ut non tantùm facie fpirarint ignem, fed & fanguinem ex oculis & naribus, emiferint.

Ad hæmorrhagiam etiam vaforum vitia conjurant, vel enim ipfa vafa fibras nimis debiles, laxas, vel teneras ita habent, ut facilè fanguini tranfitum præbeant, eftò impetuosè non feratur; aut à caufa diftendente, & rumpente aperiantur; aut poris, oftiolifve nimis dilatatis, aut apertis conftat, quibus fanguis, nullo obftante impedimento, facilè elabatur.

Hæmorrhagia eft affectus junioris ætatis, ut habetur *fect.* 3. *aph.* 27. *Hæmorrhagia narium eft affectus familiaris pubefcentibus:* Hæc enim ætas fanguine fpirituofo, & tumultuofo abundat, ac proindè facili de caufa ejus effervefcentiam fæpiffimè experitur, non aliter ac novum vinum non adhuc perfectè defæcatum, quod ob fpirituofitatem & turbiditatem feipfum ad fervorem concitat, ut fuas deponat fæces, quas furfum, deorfumque tanto propellit conatu, ut magna optimi vini pars cum fæcibus furfum ad orificii vafis foramen unà feratur, & effluat: idem probabile eft in juvenculo fanguine fieri, ut ad amovendam à fe fæculentiam fervidè fe commoveat & præ fervore furfum bulliat, ejufque pars ad fummum humani vafi orificium, nimirum nares fuperfluat, ac dictam conftituat hæmorrhagiam, in qua fanguis per nares exiliens, vel à venis, & arteriis imam, aut fupremam cerebri fedem permeantibus effunditur vel à vafis, à palato ad nares defcendentibus, quæ funt venarum hæmorrhoidalium inftar in ano, & utero.

Prognofis.

Duplex eft hæmorrhagia, una imminens, altera præfens, verùm majori exiftimationi erit *Medico* imminentem præfagire, quàm præfentem fiftere; ideòque imminentis præfagia fedulò recenfere oportet. Imminentis hæmorrhagiæ prognofis, præfertim criticæ eruitur ab actionibus læfis, excrementis, & qualitatibus mutatis. Futuram hæmorrhagiam præfagiunt infomnia, & rerum rubrarum imagines; capitis & cervicis dolor fubindè ortus; temporum gravitas, & magna pulfatio in illorum arteriis; aurium tinnitus, vel fonitus; oculorum hebetudo, vel fplendores, Marmarygines oculis obverfantes; faciei & oculorum rubor; lucis averfio; lacrymæ involuntariæ; pruritus aurium; nafi rubor; fanguinis ftilla die indice apparens v. g. quarta, vel decima, oftendit futuram hæmorrhagiam die judicatorio, nempe feptima, vel decimaquarta, quia diebus judicatoriis natura humores ad eas partes transferre incipit, difficilis refpiratio, & tandem hypochondriorum tenfio fine dolore.

Præfentis hæmorrhagiæ prognofis ita fe habet: Hæmorrhagia mediocris, & per rara adveniens intervalla, falutaris eft; natura enim rectè operans fuperfluo pondere fe exonerat, ac fi crebræ, largiores, & vehementes fanguinis profufiones fuerint, peffimæ, omne enim fanguinis profluvium immodicum eft periculo plenum, viam præparans ad mortem, in primis fi extrema frigeant, fi facies appareat pallida, viridis, vel livida, vel animi deliquia, fyncopem, vel chachexiam & hydropem omninò incura-

curabilem excitat, ita ut exempla non sint curatorum ab hydrope, qui narium hæmorrhagiam sequutus sit, in quem etiam conjicit, si per plura spatia ejusmodi fluxio per nares diù fatiget, ac si confertim & continuatim fiat.

Hæmorrhagia in morbi principio, mala, quia symptomatica est, fit enim à natura ante tempus ad excretionem irritata à materiæ morbificæ malitia. Paucæ sanguinis stillæ in morbis per nares effluentes, infaustum prædicunt eventum, & vel mortem, vel recidivam prænunciant, & præcipuè in morbi principio, *Epaminonis*, *& Sileni* exemplo penes *Hip. Epidem. lib.* 1. qui interierunt, quòd pusillum quid è naribus stillaverit: significant enim naturæ imbecillitatem, vel malignitatem morbi, eo quòd excretio in morbis acutis, quæ tantùm incipit, & non finitur, damnanda est. Quòd si stilla die indice prodit coctionis signis utcumque apparentibus, futuram crisim per hæmorrhagiam die critico significat.

Hæmorrhagia in quartana pessimum signum est, ut habetur *sect.* 8. *aph.* 3. *Quibuscumque in quartanis febribus sanguis è naribus defluxerit, malum*. Quia sanguinis fluxus in melancholicis, & phlegmaticis noxius est; hi enim sanguinis profusione magis refrigerantur, & debilitantur, quia vulgo quartana, ut & cachexia, & hydrops morbi frigidi nominantur. Sic etiam si hæmorrhagia in senibus oboriatur, malum. Per hæmorrhagiam quandoque natura alias compensat evacuationes, ita notavit *Hip. sect.* 5. *aph.* 33. *Mulieri menstruis præter naturam deficientibus, sanguinem è naribus profluere bonum*. At si hæmorrhagia intempestivè supprimatur convulsionem, epilepsiam &c. parit, ut hæmorrhoides longo tempore fluentes, si inconsideratè cohibeantur secundum *Hip.* tabis, aut hydropis, & secundum alios scirrhi, cancri, & lepræ periculum impendent.

Febres acutas criticè & quandoque symptomaticè ante humorum coctionem hæmorrhagia solvit, experimur enim quam plurimos à gravissimis morbis narium hæmorrhagia liberatos fuisse, & præcipue febribus malignis, ut pote iis, quæ variolas, & morbillos habent adjunctos, si hæmorrhagia supetveniat, febris vel solvitur, vel mitigatur, & variolæ vel morbilli multo pauciores erumpunt, quàm si nulla supervenisset hæmorrhagia. Verùm huic doctrinæ adversatur *Fernelius* inquiens: licet deliria, vigilias, capitis dolorem, & reliqua symptomata demulceat, vix tamen propriam morbi essentiam, & radicem evellit, quia sanguinis portio purior emittitur, impuriori remanente. Idque ex eo probat, quòd sanguis è nare profluens, colore, substantia laudabilis apparet; cùm sanguis eodem tempore è vena detractus impurus & corruptus videatur.

Plausibilis equidem est hæc *Fernelii* doctrina, non tamen absolutè recipienda. Verum est in quamplurimis morbis acutis, præcipuè in febribus malignis, hæmorrhagiam sæpè morbum penitùs non solvere, atque perpetuum non est, sed tunc cùm tales evacuationes fiunt à natura ante coctionis tempus irritata à causa morbica.

Ad id, quod *Fernelium* dubium reddit, nimirùm quòd sanguis, qui in narium hæmorrhagia effluit, semper purus, & floridus apparet, facilè respondemus; nam non semper è solis venis effluit, sed sæpè ex venis & arteriis simul, putà è tertio crassæ meningis sinu: sicut & è venis, & arteriis in cerebri basi, per varias anastomoses concurrentibus, ista hæmorrhagia fieri potest. Cùm ergò iste sanguis non solum è venis, & arteriis fluat, non mirum est si rubicundior appareat, quam ille, qui è venis in cubito sectis emanat.

Curatio.

Vulgares in hæmorrhagiæ curatione ita se gerunt: Criticam non supprimunt, sed ad debitam sanguinis quantitatem fluere permittunt; Solet enim quandoque licèt critica, modum excedere, siquidem sanguinis multitudine gravata natura, ad illius expulsionem excitatur, & modum tenere non potest, & vehementem facit evacuationem, unde virium jacturam, & mortem timere oportet, tunc illam cohibent. Sed quis debitum modum in omnibus statuere potest?

Symptomaticam hæmorrhagiam cohibent celerioribus præsidiis, in anastomosi vasa reclusa obturant, in diæresi uniunt, in diapedesi densant, sanguinem ad nares confluentem revellunt, ab iisdem, & vicinis partibus repellunt, humores acres, & tenuiores sanguini permistos evacuant, & corrigunt, eorum genesim prohibent, hepatis, & venarum retentricem roborant facultatem.

Primo sanguinis missionem, quæ inter revulsoria remedia principem possidet locum, maturè antequam vires debiles evaserint, celebrant. Hic *Barbati* suam exercent carnificinam, hic barbatorum sanguificina triumphat, & ægrotus tanquam ad lanienam ductus, satellite constipatus, perfidos carnifices, nimirùm tonsores, incisis venis sanguinariorum inexplebilem explent sitim. Incidunt venam mediam, aut internam brachii è directo partis, qua sanguis profluit, dextri scilicet si è nare dextra, vel sinistri, si è sinistra, utriusque dum è nare utraque sanguis emanarit. Si caput magis sanguine abundare vident, cephalicam aperiunt. In magna plethora prius tali venam incidunt, præsertim ubi ex suppressis mensibus, vel hæmorrhoidibus acciderit. Attamen si unica phlebotomia hæmorrhagia non cohibita sit, illam reiterant ad mali usque declinationem.

Verùm incompescibili jurgio controvertitur inter vulgares, an phlebotomia fieri debeat angusto, an amplo foramine, & sanguis exigua quantitate sæpius repetita detrahendus sit, adeò ut in phalangas distincti invicem digladiantur. Aliqui censent foramen debere esse angustum, ut subtilis sanguinis pars effluat, maneatque crassior, minùs ad fluendum idonea; & sanguis moderatè educendus ad ℥. j. vel ij. atque iteratò post horæ spatium, ut major fiat revulsio, viresque simul non devastentur. Alii ampliori foramine, & exigua quantitate sæpiùs repetita sanguinem detrahendum, & revulsionem meliùs fieri censent: nam ut contrarius motus sanguini concilietur, vehementiori agitandus est motu, siquidem motus vehementior debiliorem rapit: ideò quò ampliori foramine, & magis confertim sanguis effluit per sectam venam, eo promptiùs è naribus fluentem adducit sanguinem.

Non possumus non respondere ad hanc vulgarium controversiam, licet utraque sententia à vera medendi methodo aberret, tamen verisimilior videtur, quæ ampliori utitur foramine, ex allatis rationibus, & tanquam improbabilem rejicimus illam, quæ angustum statuit foramen: ex angusto enim foramine subtilis sanguis i. e. spirituosus effluit, remanente reliquo sanguine spiritibus effœto, unde lipothymiæ, syncopes, virium jacturæ emergunt ob magnam spirituum deperditionem.

Vindicandam censemus naturam à tanta vulgarium sanguificina, licet prædicent multos infirmosè faucibus orci ereptos, cùm potius per accidens id evenerit, quàm aliqua demonstratione; sunt enim probabiles conjecturæ, quæ pro illa afferuntur. Non est hæc recta via ad salutem, neque optimæ notæ *Medicus* hoc incerti præsidii genere uti debet, quia periculum facere per hominum mortes, esto quandoque juvisse observaverit, tamen multoties interemisse expertus est. Itaque recedat à Medicorum aula, hoc incertum remedium, quod cum ambiguitate, & pernicie tentatur; in ambiguis enim, & præsertim perniciosis tutior sententia amplectenda est, unde præstat sanguinem, qui est vitæ thesaurus, conservare, quàm illum veluti aquam profundere: *Clamat enim occisorum sanguis ante thronum Dei. Vindica Domine sanguinem nostrum, qui effusus est.*

Quod de revulsione & derivatione dicunt vulgares in hæmorrhagia, phlebotomia sanguinem ad læsam partem accurrentem posse sisti, & retrahi, merum figmentum esse, sanguinis circulatio ostendit, ex quacumque enim parte sanguinem mittas, æquè totum corpus sanguine depletur. Putarunt creduli vulgares in humano corpore sanguinem intra venas, & arterias stagnare, ac posse aliquando à læsis partibus in auxilium retrahi. Sanguinis igitur missio solam aufert plethoram, non cacochymiam: verùm vix adduci possumus, ut credamus naturam, quæ nunquam deficit in necessariis, in superfluis abundare, ut tantam sanguinis copiam produci patiatur, quantam venæ capere non possint.

Post phlebotomias, alia adhibent revulsoria præsidia, ut cucurbitulas cum scarificatione in scapulis, & cervice, quibus fluentem è naribus sanguinem retrahere imaginantur. Attamen non est tutum remedium, possunt enim sanguinem ab inferioribus partibus ad superiores attrahere, & novo affluxui occasionem præbere. Hirudines post aures, extremorum frictiones, eorundem ligaturas dolorificas, lotiones quoque ex aqua fervente. Cucurbitulam satis magnam sine scarificatione hypochondrio applicandam

dam jubent, dextro, si è dextra nare sanguis fluat, sinistro, si è nare sinistra effluat, utrique, si ex utraque sanguis effluat. Verùm cucurbitularum applicatio hypochondriorum regioni est medicamenti genus maximo periculo adjunctum; sanguis enim tunc effervescens ad hepar & lienem magna copia attrahi potest, & in his partibus inflammationem efficere, cujus inflammationis historiam narrat de quodam aulico *Fabricius Hildanus obs.* 47. *cent.* 2.

Hujus occasione cujusdam Medici vulgaris recordamur, qui in narium hæmorrhagia, cucurbitulas supra utramque mammam cuidam juveni applicuit, sanguis quidem extemplò substetit, sed ita maxima raucedo subsequuta fuit, ut vix miser audiri potuerit, quem ad mortem usque comitata fuit.

Si narium hæmorrhagiæ sola plethora sit causa, sola sanguinis revulsio sufficit, nec purgatione opus est, ubi verò vitiosi alii succi sanguini sunt admisti, purgans medicamentum, quod compressivum vocant, instituunt, quia nonnihil adstringunt, & humorum revulsio ad inferiora fit: tale concinnant, si præcipuè bilis redundet, *ex tamarindis, myrobolanis citrinis, vel chebulis, syrupo ex multiplici rosarum infusione, & rhabarbaro torrefacto*. Verùm vulgarium pace, purgans medicamentum nullum jus intra venas habet, cùm illuc non pateat aditus.

His omnibus administratis, si sanguis adhuc fluat, ad alia deveniunt medicamenta, quæ tam intrò, quàm foris imponuntur, unde primò exhibent syrupos refrigerantes, ut *de succo acetosæ, de Nymphæa, cichorio, portulaca &c. cum aquis plantaginis, lactucæ, portulacæ &c.* Vel opiata, *ut Philonium Romanum, Persicum, requies Nicolai*, putant enim opiata esse frigida, & sanguinem incrassare; non exhibenda tamen sunt ægro debili, quia periculum est, ne calor ab opiatis extinguatur.

Foris topica applicant refrigerantia, capiti nempe, fronti, temporibus, collo, hepati, testibus, manibus, brachiis, pedibus, & tandem toti corpori.

Caput aqua frigida perfundunt; verùm sanguis per refrigerantia intropulsus, venas, quæ inalto sunt, replebit, & sanguinis fluxus augebitur, vel sanguis retentus convulsionem, apoplexiam, parotidem, dyspnœam, aut alium quempiam gravem affectum excitare poterit.

Fronti & temporibus fotum *ex aqua valdè frigida vel ex succo plantaginis, bursæ pastoris, solani &c. addito aceto* ad penetrationem, applicant cum linteis, quæ dum calescere incipiunt, frequenter mutant. Vel iteratò frontem *spongia aceto frigido madida* fovent.

Collo linteum ex aqua frigida madidum circumdant; verùm in hoc metus est, ne apoplexia, vel syncope accersatur, præclusis viis inter cor, & cerebrum.

Faciem aqua gelida conspurcant, quia non solùm sanguinem fluentem repellit, verùm etiam eundem ad interiora retrahit. Sed aqua frigida satis in magna copia in faciem conjici debet ex improviso, nempe ad duos, vel tres cyathos per brevia intervalla projectos. Verumtamen hoc remedium aquæ frigidæ syncopen excitare potest, vel saltim lipothymiam, & ægrum de medio tollere. Neque optimum remedium est ad hæmorrhagiæ fluxum cohibendum, syncopem excitare, cùm non desint alia remediorum genera efficaciora & tutiora.

Hepar *cerato santalino, vel unguento rosarum* inungunt, quia hepar calidum sanguinem sursum mittit.

Testes circumligant aqua frigida panno madido *ex aqua plantaginis, portulacæ, bursæ pastoris, pulvere rosarum, & trochiscis de camphora*. Verùm nullus consensus est inter testes, & nares; si ex barba sanguis flueret, utique hoc remedii genus concederemus, cùm inter barbam & testes magnus intercedat consensus, ut videre est in Eunuchis, qui quia testibus carent, carent quoque barba.

Manus, brachia & quoque pedes refrigerare valdè utile esse dijudicant, ac proindè in aquam frigidam immergunt. Vel aqua frigida volas, & plantas è carpi regione lavant, ubi arteriæ pulsant. Vel silices, ferrum, aut alia frigida manibus tractanda imperant, aut pedibus laminas plumbeas, vel lapideas substernunt.

Tandem, si omnibus his refrigerantibus sanguinis fluxus non compescatur, quia maximo in fervore versatur, quidam *Vulgares* totum corpus in balneum frigidum demittunt. Verùm hæc remedia sunt ex aqua frigida.

Nihil proficientibus refrigerantibus, ad adstringentia recurrunt, uti sunt *myrtus, pilosella, consolida major, bolus armenus, terra sigillata, corallia, acacia, hypocistis, cortices granatorum, sanguis draconis, lapis hæmatites, &c.* ex quibus pulveres concinnant intra nares insufflandos, vel aceto, & ovi albumine subagitant, fronti, & temporibus admovent, vel supra linteamen extendunt, & collo, ubi venæ jugulares descendunt, circumdant.

Vel utuntur *syrupis cydoniorum, myrtino, de ribibus, rosis siccis, de agresta, trochiscis de terra sigillata, de spodio, de carabe, myva cydoniorum*, & ex suprà dictis pulveribus varia electuaria & opiata parant.

Instillant in aurem acetum, quæ nari fluenti proxima est; sic enim venam, per quam sanguis fluit, adstringi potest.

Fabam, aut numisma argenteum radici narium inter cilia admotum, & fascia arctè alligatum, ut fortiter partem comprimat, eundem fluxum cohibere credunt.

Non desunt vulgaribus medicamenta specifica, quæ à proprietate occulta sanguinem cohibent. Ita est *urticæ succus*, quem semel, atque iterùm ad ℥. jv. propinant, tum per nares attractus, tum fronti & temporibus admovent totam urticam contusam. *Stercus porcinum* inter præstantissima specifica recensent, si calens fronti, & temporibus admoveatur, vel olfaciendum detur, vel siccus in nares immittatur. Maximoperè etiam ad sydera extollunt *stercus asininum* eodem modo usurpatum, ut de porcino dictum est; imò conficiunt *syrupum de stercore asinino*. Narrat *Rodericus à Castro lib. 1. de morbis mulierum cap.* 5. Medicum quendam septuagenarium hæmorrhagiæ maximè obnoxium, stercus asininum modicè exsiccatum in capsula semper gestare solitum, cui medicamento nullum aliud simile se reperisse referebat, præsertim si succo urticæ commistum, si siccum, aut recens per se naribus exhibetur.

Multi *Vulgares* hæmorrhagiæ occurrunt verbis aliquibus superstitiosis, quæ recensere non licet; sed hæc aerea, & inutilia sunt experta, ut potè in aere verborum fundata.

Si narium hæmorrhagia sit critica, aut consueta, & modum servet, non impedienda, nisi copia vires prosternat. Nunquam autem statim in principio sistatur, & multò tardiùs in iis, qui in ætate sunt juvenili, & constitutione corporis sanguinea, & quibus hæmorrhoides, aut menses substiterunt; multi enim ex intempestiva suppressione in graves, aut chronicos morbos inciderunt. Morbosæ, seu symptomaticæ mox in principio succurrendum, & quo longiori tempore fluxus duravit, eò citiùs occurrendum est, ne vires prosternantur.

Succurrimus narium hæmorrhagiis, tum internis, tum externis medicamentis. Interna sunt, quæ sanguinis acrimoniam, ejusque particulas salinas, & sulphureas absorbent, ac præcipitant, quæ sanguinis impetum, & turgescentiam mitigant, pacantque, quæ particulas acriores dissolutas hebetant, & compingunt, & tandem quæ vasa angustant.

Sanguis acrimoniam obtundunt in primis, *crocus martis cum succo cydoniorum, aqua bursæ pastoris, vel ejus succo*, sed præstat extractum *croci Martis* sequens, si ejus grana quatuor cum aqua plantaginis exhibeantur:

℞. *Limaturæ martis* ℥. j. *affundantur lentè, & successivè aquæ fortis* ℥. *jv. ad viij.*

Digerantur per noctem in cineribus, vel arena ad totalem usque solutionem. Hinc per alembicum aqua fortis abstrahitur ad siccitatem, pulveri restanti affundatur vini spiritus vulgaris ad duorum digitorum eminentiam, & apposito alembico cœco, digere in arena, donec rubescat, tunc vini spiritum abstrahe, & alium affunde, & secundum artem ita procede, donec corrosiva salia aquæ fortis totaliter abstracta sint. Tunc novum vini spiritum affunde, digere, & tinctum decanta, idque repete donec nil ampliùs de tinctura extrahatur, omnes effusiones, seu decantationes commisce, & per Balneum, vel cineres ad oleitatem usque destilla.

Utilis est *syrupus, sal, magisterium, & tinctura coralliorum; essentia rosarum rubrarum, tinctura lapidis hæmatitis, magisterium margaritarum, oculi cancrorum, ebur sine igne præparatum, & quamplurima antiscorbutica*, quæ sanguinis acrimoniam corrigunt, demulcent, adimunt.

Sanguinis motum, & impetum refrænant *laudanum opiatum, ejusque tinctura sperniolæ compositum*, præcipuè efficacissimum est ad quamvis hæmorrhagiam sistendam, si in aqua bursæ pastoris ad grana tria, vel quatuor exhibeatur, præsentaneum verò fit medicamentum, si aliquid *laudani opiati addatur, & cum syrupo papaveris rhæados, vel urticæ succo* exhibeatur.

Ex-

Externa eâ medicamenta conveniunt, quæ aufteritate fua vafa fanguifera coarctant, & anguftiant, *ut vitriolum*, *vel ejus fal*, *vel pulvis fympaticus*, quo lintea fanguine madefactum infpergi debent. Magnoperè juvat *colchotar*, *vel terra exanimata vitrioli*, *vel ipfum vitriolum rubificatum* intra nares immiffum, vel geftatum. Vel fequens pulvis pluriesà nobis expertus, ut

℞. *Cortic. granator. aluminis*, *& Vitrioli ana* ʒ. ß. *f. omnium pulvis fubtiliffimus*.

& tabaci inftar naribus indatur. Vel *alumen*, quod lacca pictorum pro incarnato colore larvetur. Item *fuligo camini*, *fuccini inftar*, *fplendidè* pulverizata. *Lepus in martio captus, exficcatus & in pulver. redactus*, ac in nafum immiffus.

Sed advertendum eft, quòd fluxu fedato per efcarotica medicamenta, vel glutinantia &c. efchara non eft removenda, neque fanguis coagulatus. Si adfit, ob novæ hæmorrhagiæ periculum.

Sanguinem coagulat *aqua fpermatis ranarum*, *fi in ea addatur pauca camphoræ quantitas*, *& facchari Saturni*, & linteamina madefiant, ac collo, ubi venæ jugulares defcendunt, circumdentur. Imò *aqua fpermatis ranarum* lavare faciem, & nares commodum eft. *Laminam*, *vel numifma argenteum aliquo opiato inunctum*, ac fequenti unguento fronti applicari jubemus.

℞. *Croci martis fubtiliter pulverizati*, *optimèque reverberati*, *& croci veneris ana* ʒ. *ij. cum ol. vifci pomor. f. linimentum*.

Laudanum, *vel opium* intra nares immiffum mirificè hæmorrhagiam fiftit.

Si fanguis ex arteriis fluat, qui fpiritibus turget, difficulter reprimitur; generofa, & plura remedia ars Medica excogitavit, & ficut hominem fervare didicit, ita & fanguinem, inter alia nullum aliud præftantiffimum remedium in tota Republica Medica inveniri poteft, quàm *aqua arterialis*, ad quamlibet hæmorrhagiam deploratam fiftendam, defcripta in noftra *Pyrotechnia fophica lib.* 4. *cap.* 1. *& Tomo* 1. *de Tumoribus cap.* 14.

Caufæ hæmorrhagiæ deindè, fi aderit, refpiciendum eft, quapropter fi fanguis aquofus nimiùm fuerit, emendandus, remediis appropriatis, fcilicet *pilulis de cynogloffa*. Si mordax, mordacitas compefcenda, & caufa principalis removenda. Examinandum quoque diligenter erit, quæ mordacitas, falinane, an vitriolata fit.

A naribus rectè ad os defcendimus, ut more noftro ejus languores examinemus, & eorum unicuique medicam opem præftemus.

CAPUT XXXIV.

De Aphthis, & oris Ulceribus.

Aphthæ funt oris ulcera levia, *fuperficialia*, *& ferpentia*, quæ puerulis lac fugentibus funt familiaria, ac proindè lactucimena ab aliquibus appellantur. Sunt exulcerationes quæ hinc indè in fumma oris fuperficie ferpunt, & in qualibet ejus parte, ut in palato, gingivis, linguæ latitudine, & ejus profunditate, feu radice. Sunt quandoque puerulis adeò periculofa, ut penitus eorum tenellam exedant carnem, præcipuè fi malignitatem fapiant.

Præter aphthas funt alia oris ulcera, quæ per adultorum ora non tantùm fuperficie tenus in palatum, gingivas, linguæ latera, & ejus radicem ferpunt, verùm etiam aliquo temporis intervallo profundiùs fefe demittunt, & harum partium carnes exedunt, & hæc fimpliciter oris ulcera appellantur, qualia funt ea, quæ in lue venerea, & quandoque in malignis febribus contingere folent.

Signa.

Aphthæ per fe vifui patent, in puerorum enim ore ulcufcula quædam confpiciuntur levia, & fuperficialia: in adultorum verò ulcera profunda, & adefa nunc albo, nunc cineritio, nunc nigro colore prædita.

Caufa.

Galenus in com. aph. 24. *fect.* 3. *in ætatibus autem talia contingunt parvis & nuper natis puerulis*, *oris ulcera*, (quæ aphthæ vocantur) *vomitus &c.* Aphtharum caufam in puerulis lactentibus docet effe nimis ferofum, acri fua abfterfione fummas, eafque molles admodùm partes exulcerans. Vel effe lac hauftum in puerulorum ventriculis corruptum, unde acres, putridique vapores furfum ad os attolluntur, ita afferit 9. *de compof. med. fec. loc. cap. ult.*

Verùm magiftri *Galeni* pace, & difcipulorum, nos fcimus lac tribus conftare fubftantiis, cafeofa, quæ optimè corpus nutrit, & vitioforum humorum acrimoniam temperat; ferofa, quæ ulcera abftergit, & mundificat; & butyrofa, quæ dolores lenit: dum res ita fe habet, quoties in fero adeft acredo, quæ molles exulcerat partes, à cafeofa temperari debet, & fic pars inimica caftigari. Prætereà in lacte ferofa acredo exulcerans effet de aquarum folventium indole, licèt in gradu remiffo, effetque virus corrofivum, quod in puerulorum ftomachis ob refultantem fermentationis aciditatem exaltaretur, ftomachumque exulceraret.

Falfum eft etiam, quod inquit *Gal.* ex corrupto lacte putridos, acrefque vapores ad os attolli à ftomacho, exulcerationemque producere; nam fi verum hoc effet, continuò eorum fapor, & primariò œfophagus, deindè os exulceraretur: Sed fuperius ventriculi orificium exactè clauditur à cibo, & tantum ad cibi, vel potus importunitatem panditur. Sed demus, quòd quandoque corruptum lac acidum eructet, fequeretur, quòd melancholici, qui acidum eructant, continuò exulcerato ore laborarent, quod falfum deprehendimus. Infuper vapores acidi afcendere non poffunt; calor enim ad acidum vaporem elevandum, debet effe intenfus fcilicet quarti gradus, qui in animalibus non reperitur, aliàs non viverent. Deberent itaque ad totius, vel alicujus partis confenfum recurrere, ut par effet fiendi modus in puerulis, ac adultis.

Ulcerum caufam in adultis ftatuunt cum antefignano *Galeno* Vulgares, effe primariò pravos humores in ore collectos, quos natura foras exturbat. Vel fecundariò per totius confenfum, ut in febribus acutis, & præfertim malignis, ubi pravi, corruptique humores ad os elevantur, & ulcera læva generantur, quæ cum faucibus afperam arteriam, & gulam occupant. Vel ob alicujus partis confenfum, ut à capite, cum capitis pravi humores in os per fluxionis viam depluunt, ceu funt biliofi, & pituitofi. Vel à ventriculo, ut in puerulorum aphthis à corrupto lacte. Vel à pulmone, vel hepate calidiori intemperie laborante, à quo non tantum oris provenire credunt vulgares, verum etiam omnes corporis exulcerationes. Vel à liene ab utero &c. cum hujufmodi partes, corruptorum humorum colluvie fcateant, unde halitus furfum mittuntur, quibus primariò puftulæ excitantur, & ob affiduum affluxum illuc tranfmiffum, in ulcera definunt, foventurque, ac proindè in dies maligniora redduntur.

Affignant Vulgares pro ulcerum caufa pravos humores in ore collectos, fed quinam fint ifti, & cujus conditionis pravi humores, nefciunt. Prætereà ifti humores vel antequam ad os colligantur funt pravi, vel in ore fiunt tales; fi primum, pravitatem partibus, per quas tranfeunt, communicare deberent; fi fecundum, quomodò in ore pravitatem nancifcantur affignare tenentur: Verùm ut plurimùm, & ferè femper aliarum partium confenfum hæc ulcera fiunt, vel à capite per fluxionem, & forfan per deftillationem per defcenfum, ut Chymici loquuntur, fed de his fabellis fufiùs cap. de Catarrho diximus in *Trutina*. Vel ab aliis partibus inferioribus, ut à ventriculo, pulmone, hepate, liene, utero &c. per afcenfum, putant enim à pravis humoribus in his partibus fcatentibus halitus furfum afcendere, (miramur equidem has partes non exulcerari,) & ad os tranfmitti à provida natura, tanquam ad emunctorium. Verum ab ore diffiarent vel in ructus evanefcerent. Prætereà ductus affignare debent, non verò cœcos, aliàs in ignorantiæ foveam cadunt, per quos ifti halitus ad os deferuntur. Demus fub halitus feu vaporis larva ab inferioribus partibus ad os evehi, non poffunt in guttas concrefcere, cum os capitellum non referat, quòd fi concrefcerent repercuffi, in infipidum, cryftallinumque liquorem faceffèrent, qui una cum faliva exturbaretur. Nec ifti halitus falfedinem, acrimoniamve fapiunt, nam ad falfum, acidumque elevandum halitum, color debet effe intenfus, non tantùm noftro major, verùm quarti gradus ignem fibi vindicat. Prudentiùs egiffent Vulgares, fi non tantùm oris ulcera, verùm aphthas uni hepati, tanquam ignoratiæ afylo tribuiffent, quia

per

per ipsos apud stolidam plebeculam rumor increbuit, non esse malum in humano corpore, quod non faciat hepar.

Veræ aphtharum causæ sunt partim nutricis, vel matris lac nimis acidum, salsumve redditum, ab eorum acidita-te, vel salsedine, quæ comeduntur, aut bibuntur, aut alio modo assumuntur, partim mollissima internarum partium oris constitutio, quæ ob suctionem non ægrè excoriatur, & excoriatio semel facta difficulter agglutinatur, cùm assidua suctio eam denuò abradat.

Notandum est hic obiter, quòd plurima sunt mala, quæ cum lacte infantulis ingruunt. Primò, dùm in grumos transit, frequentes excitat vomitiones, singultus, tormina, vermes, febres, diarrhæas, epilepsias, quandoque convulsiones, multasque necis inopinatas continet occasiones. Sunt hæc incommoda inevitabilia, & lactis peccata materialia, quæ infantulus à primo nativitatis die piare incipit; quasi mater, vel nutrix, ceu sæva noverca insidias, necisque comminationes struat suo filio, pocula inficiendo. Secundò, sunt alia lactis crimina sc. Venerea lues, lepra, pestes, febresque contagiosæ, quæ cum lacte non apertè, sed furtivo quodam modo se insinuant, infi-ciuntque. Item cum lacte character morbosus epilepsiæ, maniæ, stupiditatis, phthisis, podagræ &c. deplorabilis in vitam inuritur, non aliter ac hæreditario parentum vitio obtingeret, qui sub dierum maturitate prodit. Dùm misselli infantuli lac pro sustentanda vita mendicant, cùm lacte morbos, morborumque occasiones consequuntur, quos in se ipsos transplantant, & indelebiliter in vitam duraturos incorporant. Tertiò, defectus non solum morales cum lacte introassugunt, qui ad ultimum vitæ terminum perseverant, verùm etiam ira, audacia, timor, pudor, lætitia, tristitia, invidia, odium, & cœtera animi pathemata à matribus, vel nutricibus mendicantur, & per lac propagantur. Quartò, lac in horas, varias subit impressiones ex animi perturbationibus, diversasque induit deformitates, quas insons infantulus ab ubere fugit, & expiare tenetur. Et tandem, ut uno absolvamus verbo, morborum occasiones, defectus morales, ingenium, mores, animi actiones, temperaturam, & maleficas impressiones una cum lacte infantuli furtim in se ipsos transplantant. Sed ad aphthas noster redeat sermo.

Est & alia aphtharum causa, scilicet salsuginosum, aciditatumque lac propter assumpta à lactantibus, sed à sero dilutum, degeneratumve ex variis animi perturbationibus, intra infantulorum corpuscula pro nutrimento receptum, & in partes distributum, cujus in corpusculorum sustentatione provida natura salsugines, aciditates, aliasque impuritates unà cum lacte exturbat per salivales ductus, & ad os transmittit nimio latice exutas, quæ molles oris partes superficialiter exulcerant; partim per urinaria vasa urinæ commiscentur, quæ naturales exulcerant partes; partim sub axillis ab indesinenti cordis calore detruduntur, ubi ut plurimùm exulcerationes conspiciuntur; retro aures in earum commissuris &c.

Adultorum ulcera fiunt à particulis salinis, acidis, vel alkalicis in latice, vel succo alimentitio stagnantibus, quæ per ductus salivales, tanquam ad sua emunctoria, evomuntur, exaltantur, & internas oris, faucium, linguæ, palati &c. partes corrodunt, & exulcerant. Huic affectui ansam præbent alimenta, quæ salinis, & mordacibus abundant particulis, ita sunt carnes salitæ, & pisces omnes sale conditi, sinapi, porri, allia, cæpæ, acida omnia & cœtera, quæ laticem, & succos alimentitios simili charactere imbuunt, & per salivales ductus ad os transmittuntur, ac externis alicujus agentis calore exaltantur, & solvendi vim nanciscuntur.

Prognosis.

Aphthæ facillimè curationem admittunt; quia ulcuscula superficialia sunt, & à mitiori oriuntur materia: attamen diuturnæ, & profundè exulceratæ; perniciosissimæ censentur; tùm ob carnis mollitiem quam facillimè depascuntur; tum quia hæ validiora expostulant medicamenta, quæ ob eandem carnis mollitiem, & ætatis imbecillitatem ferri nequeunt, tum quia medicamenta ritè applicari non possunt; tum quia infantuli nimia oris humiditate abundant, & facilè saliva eluuntur; tum quia partes valdè sensiles sunt, & facilè ab acribus medicamentis, quibus quandoque uti necesse est, irritantur; tum tandem quia metus est, ne quid de medicamentis acrioribus in applicatione cum periculo in fauces delabantur, & majus oriatur vitæ discrimen. Unde necesse ob has causas malum invalescere ob loci naturam calidam, & humidam, ac proindè infantulos consumere, & hinc fit, ut interdùm infantuli ex hac affectione acerbo succumbant funeri, præcipuè si putredinem, & malignitatem habuerint comitem.

Si aphthæ, debitis adhibitis medicamentis, non profligantur, sed putrescunt, & à gingivis serpendo per palatum, totumque os occupent, & ad columellam, faucesque descendant, malignæ censentur, & fortioribus indigent medicamentis, quibus nisi cedant, lethales sunt, & præsertim si prava alia complicentur symptomata, & infantulus sit debilis, mortem portendunt inevitabilem. Si livorem, nigredinem, & veluti crustam contraxerint, pessimæ sunt, & irreparabilis mors, præ foribus cubat.

Adultorum oris ulcera si sint simplicia, mitia, & ex lue Venerea, sanationi non valdè reluctantur; attamen *fauces exulceratæ cum febre difficiles sunt* 3. *prog. & alibi: Ubi febricitantis fauces exulcerantur, si aliunde quoque ex gravioribus signis aliquid affuerit, periculum denunciandum est*. Exedentia, & maligna periculosa sunt, unde ulcera nigra lethalia sunt, & præcipuè in lingua, faucibus &c. per febres acutas, & pestilentes mortem brevi secuturam significant.

Curatio.

Curant Vulgares infantulorum aphthas, idoneam victus rationem præscribendo, quæ refrigerat, & siccat; verùm refrigeratio, ulceribus est mordax, & quia ulcus exsiccatione indiget per ipsos, nunquam sanaretur ob assiduam, superfluamque oris humiditatem. Causam tollunt antecedentem, si malum lactis vitio contractum fuerit, vel ejusdem nutricis lac corrigunt laudabili cibo, & potu.

Deindè infantium humores ad partem depluentes, phlebotomia revellunt, quæ eorum acrimoniam temperat, & totum refrigerat corpus. Phlebotomiæ succedunt cucurbitulæ scarificatæ, hirudines pone aures, & quandoque ano, vel sub mento affixæ, tandemque vesicatorium posteriori admodum cervici. Verùm *Gal.* 11. *meth. cap.* 13. *& lib. de curand. rat. per venæ sect.* ante decimumquartum annum venam secare vetat, quia infantes corpus habent molle, tenerum, & patens, quod sua sponte digeritur, & diffluit, ac proindè infantes ita debiles sunt, ut vix venæ sectionem ferre possint. Sed hoc crudele hominum genus innocentes dilaniat infantes, cùm matres in uberibus contorquere deberet. Sanguinem innocentium effundunt, & sanguine cunas perfundunt; Verùm *sub altare Dei audivi voces occisorum dicentium: Quare non defendis sanguinem nostrum? Et acceperunt divinum responsum: adhuc sustinete modicum tempus, donec impleatur numerus fratrum vestrorum.*

Post sanguinis effusionem, & infantium carnificinam, peccanti humori, & ætati congruum purgans præscribunt medicamentum, sed in purgante vires validas, aut saltem mediocres esse necesse est, quales in infantibus non reperiuntur.

Intereà nutrici edulia præscribunt adstringentia, qualia sunt cydonia, pyra, mespila, sorba, corna, lactuca, portulaca &c. quæ si infans mandere non possit, ut mansa vel semimansa à nutrice infanti exhibeantur, imponunt, & per os circumvoluta ulcuscula contingant. Sed hæc potiùs nutricis & infantis alvum adstringunt, quàm aliquid juvaminis aphthæ reportant.

Si hæc non prosint ad oris medicamenta, Græcè stomatica dicta recurrunt, quæ ab initio mitiora administrant, ut sunt *aqua plantaginis, ros. viol. cum syr. de ros. sicc. granat. de moris* pro oris illinitu. Vel ad decocta confugiunt *ex foliis rubi, centinodiæ, santal. rubr. cum syr. de agresta, portulaca, diamoro, vel dianuc.* pro oris collutione.

Si inflammatio cum aphthis fuerit, utuntur decocto, vel succo *solani, portulacæ & sedi majoris* cum prædictis syrupis. Si lividæ, aut fuscæ fuerint, fortiora adhibent medicamenta pro illinitu, ut sunt *anisum tritum cum melle, aut pulvis ex floribus chamæmeli, meliloti, fænugræci cum melle ros. mistus*, aut hæc eadem cum vino coquunt, adjectis *syr. myrtill. aut diamoro*. Vel

℞. *Aq. plantag.* ℥. ß. *mell. ros.* ʒ. *ij. diamori iij. alum. gr. vj.*

Adultorum ulcera curant *Vulgares* iisdem remediis quibus

bus aphthas, sed paulò fortioribus pro corporum natura, & priusquam ad localia deveniant, venam in cubito cephalicam secant, vel sanguinem mittunt è venis sub mento, vel labiorum extremitatibus, vel pro materiæ proximæ depletione in oris partibus venam aperiunt raninam, & si pravi in toto redundent humores, hos appropriato exturbant pharmaco, non omissis tamen cucurbitulis scarificatis in collo, vel scapulis, vel vesicatorio posteriori cervici admoto.

His peractis, ad topica, & stomatica deveniunt medicamenta, quæ in principio ex moderatè adstringentibus & exsiccantibus conficiunt, ut *ex ros. foliis, myrti, rubi, cortic. granatorum, quibus in aqua adstringente, vel vino austero decoctis* pro oris collutione utuntur; addito *syr. de moris, ros. sicc. vel diamoro, succ. granat.* fortiora parant *ex succis, vel aquis lactucæ, plantag. solani, portulacæ &c. cum pauco aceto* pro oris collutione. Temporis progressu fortiora adstringentia discutientibus miscent, ut sunt *nux cupress. folia olivæ mespilorum sicca, myrrha &c.*

Sordida ulcera *cum aqua saccharata, aut syr. acetoso* abluunt, vel *decocto hordei cum melle rosato*; Vel *lacte caprino, in quo ignita calx extincta sit*, os colluunt. Alii *Aegyptiaco* utuntur *unguento in aqua plantaginis cum pauco aceto, & melle dissoluto*; Verùm hæc medicamenta erodentia adjunctum habent periculum, ne in fauces illabantur & sic majus malum, quàm ulcera parere possunt.

In ulceribus ex lue Venerea putridam carnem totam præscindendam, & ea parte *præcipitati pulverem admovendum cum gossypio in aqua plantaginis priùs infuso* jubent, attamen in productum sæviunt.

Aphthas nos ita curamus: Primùm nutricis habenda est ratio, si sint ex vitioso nutricis lacte, vel alia substituatur, vel idem si salsum, acidumve deprehendatur, iis qua ejus salsedinem, aciditatemvè tollunt, corrigatur. Cibus sit melioris nutritionis, vitentur acida & salsa, omissis aromatibus. Si infans malè digerat lac, parciùs lactetur, & bona in ipso digestio promoveatur.

Interim os *saturejæ decocto in vino facto* colluatur, sed præstantissimum remedium est *Veronicæ decoctum præsertim siquid melis rosati* admisceatur. Si sint inflammatæ os collui potest *decocto fœnugræci, meliloti, & chamæmel. in aqua sedi majoris, cui addatur quid anodyni mineralis*; Vel *aqua spermatis ranarum, in qua contusi fuerint cancri fluviatiles* Vel gargarismate *ex lacte* mitigetur inflammatio, ast quia infantuli ut plurimum sunt lactentes, nec gargarizare possunt, gargarismatum usus est superfluus, inservire poterit pro adultis: itaque demulceatur *emulsionibus cum aqua solani paratis, quibus admisceatur mucilago seminum cydoniorum.*

Si dolor superveniat, pertinax perseveret, qui ex infantium ploratu, ejulatu, & continuis vigiliis cognoscitur, succurrendum est ei, ne corporis consumptio, vel summum vitæ periculum sequatur: extremum optimumque remedium erit, ad *narcotica*, quæ dolorem sedant, confugere, eorum tamen dosim commensurari debemus juxta infantium ætatem, & vires.

Si supra dictis remediis aphthæ non cedant, abluantur *decocto hordei, & melle rosaceo, vel decocto saturieæ sive veronicæ, cui addatur aliquid spiritus vitrioli, vel olei sulphuris per campanam, vel spiritus vitrioli Philosophici*, & leviter tangantur, & sic non resistent.

Si ex lue venerea ortum duxerint, *aqua viridi diluta cum aqua persicariæ* tangantur: Verùm vel recidivare vel in aliam veneream efflorescentiam, transire solent, nisi lues radicitus tollatur.

Adultorum ulcera, si recentia, & simplicia sint, facillimè cedunt medicamentis, quæ proposuimus in aphtharum curatione, vel ea leniter tangendo *spiritu, vel oleo vitrioli cum melle diluto, ut gustus spiritus, vel olei vitrioli acidior adhuc percipiatur*, & brevi tempore sanescunt. Vel *mellis rosati tinctura, vel lapidis salutis aqua, vel aqua aluminis* tangantur. In spiritus, vel olei vitrioli defectu, *spiritus sulphuris per campanam, vel spiritus vitrioli philosophicus* substitui potest.

Si contumacia, rebellia, & inveterata sint, aliter tractari debent: curatio itaque instituatur, corpus idoneis deplendo medicamentis, si cacochymia fatiget, & per aliquod tempus vulneraria propinentur medicamenta, instituta priùs optima victus ratione, vitatis acidis, salsis, & aromatibus, propinatis his, quæ acida obtundunt, & salsa diluunt. Interim supra descriptis medicamentis fortioribus redditis tangantur & non resistent, quòd si his reluctentur, quia putrida, callosa, & maligna, expertum remedium erit, ea pluties *aqua saphirea, vel melle rosato sali armoniaco immisto* tangere. Cave, ne *aqua stygia* ea tangens, (ut aliquorum Vulgarium mos est) quæ vires in metallis eluserit, nam non per hoc veneni corrosivi indolem deposuit. Si serpentia sint *lixivii ex fæcibus reguli* attactu sistuntur.

Oris ulcera ex lue venerea leniter tacta *aqua metallorum, vel mercuriali* brevi sanescunt: verùm gargarisma *ex decocto persicariæ, & cum mercurio dulci* expertum est apud nos remedium. Interdum tam maligna evadunt, ut quodcumque optimum spernant medicamentum, præsertim si profunda sint: tunc *aqua viridi* cum gossypio, vel penicillo madefaciendo, & cavitates tangendo, funditus exulcerationem mundificat, & mirificè sanat, quòd si hæc parùm profecerit, *ad suffumigium* topicum, tanquam ad sacram anchoram, confugere necesse est, ut de lue venerea diximus.

CAPUT XXXV.

De Gingivarum exulceratione, & erosione.

TRutinatis in genere oris ulceribus præcedenti capite, nunc in specie ejus ulcera & primò gingivarum perspiciamus oportet, Sicut in epulide, & parulide gingivæ luxuriant, & intumescunt, ut dentes obtegant, ceu *primo tomo de Tumoribus c. 36.* diximus; ita quandoque diminuantur, & absumuntur, quia exulcerantur, putrescunt, & exeduntur, ut dentium radices conspiciantur nudæ, laxentur, atque vacillent.

Signa.

Hujus affectus signa ita manifesta, & notissima sunt, ut oculus sit observator; gingivæ enim laxæ, & flaccidæ inspiciuntur, sicut etiam lividæ & ad quemlibet attactum sanguinem & tenuem & atrum, vel fœtidum pus eructant, temporis verò progressu exeduntur, earumque caro ita absumitur, ut dentium radices denudatæ remaneant.

Causæ.

Pro hujus affectus causa vulgares cerebrum, ventriculum, hepar, lienem, intestina, aliasque inferiores culpant partes, quæ intemperie laborantes, vapores in cerebrum imbecillitate affectum mittunt, & cerebrum in subjectas, & debiles se exonerat gingivas: ideoque gingivarum exulcerationes, & exesiones ad catarrhales referunt fluxiones.

Sunt istæ Vulgarium putatitiæ fluxiones, veluti Sisyphi saxum, de quo fabulantur Poetæ, ut saxum ingens in montis verticem pervolvere cogatur, quod cùm ad culmen benè extulerit, repentè deorsum relabitur.

Nostra sententia est gingivas erodi, exulcerari, & putrefieri à particulis acido-salinis, vel cum proprio gingivarum nutrimento, vel cum sanguinis massa, vel latice eò delatis, & exaltatis. Sic exulcerantur, erodantur, & putrefiunt sæpè gingivæ à salibus acidis exaltatis in sanguinea massa &c. præexistentibus, in scorbuticis, vel intempestivo mercurii usu in salivatione, dum salia illa venerea corrosiva mercutius secum rapit. Hæc gingivarum erosio, exulceratio, & putrefactio in plagis maritimis septentrionalibus est familiaris, & imprimis Maris Baltici accolis, quia aer est refertus halitibus salsaginosis.

Prognosis.

Si hujus affectus curatio negligatur, vel non acceleretur, interdum in verum totius corporis scorbutum transit, rariùs autem hisce in nostris regionibus, sed plurimis in ore manet, & nihil ampliùs mali infert, præter crebram gingivarum sanguinolentiam, saniem, corruptelam, fœtentissimum oris anhelitum, & tandem dentium lapsum. Quapropter plurimùm nocet inter bibendum (ut plurimorum mos est totam combibonum societatem in uno, eodemque cyatho bibere, cum hujusmo-

jusmodi gingivas exulceratis & erosis, quia talis gingivarum sanguinolentia, corruptio, & sanies in compotatione à potu eluitur, à qua cessando, aliquid putridi circa cyathi margines remanet, & quid in ejus fundum refluit, quod postmodùm in sanos transplantatur.

Curatio.

Curationem dirigunt Vulgares ad causam antecedentem, humores vitiosos per venæ sectionem, & purgans medicamentum evacuando, calidos per apozemata, julepos, juscula medicata, & hujus farinæ alia, temperando. Eorum fluxionem per cucurbitulas, & cauteria admota pactibus avertendo. Verum idiotismo peccant Vulgares, si credunt hujusmodi medicamentis gingivas exulceratas, & erosas curari sanguine deplendo venas, fictitios exhauriendo humores, ad totius corporis consumptionem, & cœteras exercendo carnificinas, nisi scabiosi pellem appropriato obliniverint unguento. Quomodò ergò gingivarum exulcerationes, & corrosiones his vanidis curabunt medicamentis?

Qua de re non solum his utuntur medelis, verum postmodum ad topica deveniunt, quæ pro affectus magnitudine variant; unde exulcerationi, & erosioni, ea admovent medicamenta, quæ adstringendi, & exsiccandi facultate prædita sunt, *ut gallæ immaturæ, glandium calices, balaust. rof. rubr. cupressi nuces, summitates rubi idæi, pulvis corall. rubr. crud. sal ustum, mastiche, sang. drach. myrrha, alumen &c.* ex quibus pro collutione secundum diversas formulas diversa cum ferrariorum aqua vel vino parantur decocta, vel opiata cum melle.

Si ulcus, & erosio profundum, aut sordidum fuerit pro illinitione ovi balsamum parant ita.

℞. *Myrrh. elect. & facch. candi ana p. æ. Pulverizatis ovi albumen ad duritiem coctum, & per medium sectum impleatur, posteà filo probè alligetur, & in cella vinaria suspendatur, vas vitreum supponendo, instillabit balsamus,* quo sæpius illiniantur gingivæ.

Si prædictis remediis ex parte administratis affectus obstinatus persistat, vel cauterium ex ferro candente adhibent munitis partibus circumjacentibus, quod tamdiu in parte exulcerata, & putrida detinent, donec humiditas sit consumpta, & locus evictus, quibus peractis, prioribus eundem colluunt, aut melle illiniunt ad crustarum usque decisionem, vel ad dentium avulsionem, ut ulcus citò curetur, deveniunt, alioquin insanabile apud ipsos habetur.

Vana *Galeni* doctrina de ulcerum sanatione videtur, quam adstringentibus, & exsiccantibus totam collocat, ac in producti ablatione reponit, & adhuc illibatæ hæ næniæ, tanquàm axiomata per chirurgorum vulgarium, imò veterinariorum ora circumferuntur: *Ulcus, ut ulcus exsiccatione indiget!* Si exsiccantia cunctis satisfacerint ulceribus, facilis esset quorumcumque sanatio, & creta, combusta ossa, & sicca filamenta indicationem complerent. Incassum laborat, qui juxta *Galeni* præscriptum ulcus etuungit.

Ulcerum, & erosionum gingivarum vera indicatio est particulas acido-salinas absorbere, & obtundere, ne ulterius corrumpant, & eas à nutrimento, sanguine, vel latice eliminare, & gingivas consolidare. Si cacochymia corpus redundarit, purgans exhibeatur medicamentum; deindè, quæ salia diluunt, & acida absorbent, propinentur, postmodum vulnerariæ potiones, quæ specifica simplicia ad scorbutum receperint, si scorbuti suspicio adsit, ut sunt *cochlearia, nasturtium aquaticum, armoraciæ, becabunga, aquilegia, virga aurea, scordium, trifolium, scorzonera &c.* & ad plures propinentur dies.

Interim gingivæ pluries tangantur in die *aqua lapidis medicamentosi, vel aloe ex vino, & melle illita, vel tinctura mellis rosati,* quæ ita paratur.

℞. *Aq. plantag.* ℔. ß. *mell. rof. simp.* ℥. ij. ß. *sp. sulph. aut vitrioli ad gratum acorem m.* Vel *decocto salviæ, addito momento vitrioli de Cypro,* vel *decocto flor. rosar. aquilegiæ, bistortæ, & malvæ.*

Huic malo peculiariter *aquilegia* mederi videtur, & efficax est sequens linimentum hoc modo paratum.

℞. *Pulv. fol. aquileg. salviæ, menthæ crispæ nuc. mosch. & myrrhæ ana* ℥. ß. *alum. usti* ℥. j. *mell. puriss. q. s. Mel leni carbonum igne incalescat, & despumetur. Despumato, & calenti pulveres inspergantur, ut f. linimentum,* quo gingivæ quotidiè illiniantur. Non credibile est quantum in hoc affectu curando hoc linimentum valeat.

Si gingivæ putridæ sint, & fœtentissimam spirant animam, fortiora expostulant, tunc sequenti nostro medicamento pluries à nobis experto tangi possunt.

℞. *Aceti rof.* ℥. *iv. mell. opt.* ℥. *j. virid. æris* ʒ. *j. salis armoniaci* ℈. ß. *sang. drac.* ʒ. *ij. alum.* ℈. *j. pulv. sabinæ* ʒ. ß. *Stent in loco calido per* 12. *horas, deinde bulliant parum, & post refrigerationem decanta,* & utere tangendo. Efficacissimam quoque experti sumus *aquam viridem* quam *cap.* 30. *de Ozœnis* descripsimus. Vel elegans remedium est *mel rosaceum cum spiritu salis ad gratum acorem impregnatum.*

Interim os colluatur sequenti collutione.

℞. *Radic. tormentill. flor. hyperic. fol. salviæ, roris marini, & summit. rubi Idæi ana m. j. Coque incisa in vini* ℔. *ij.* ß. *vase optimè clauso, ne quid expiret, post refrigerationem fiat colatura* pro oris collutione, in scorbuto autem os colluatur *infuso nasturtii aquatici, & cochleariæ in vino.*

Post gingivarum mundificationem, pro cicatrizatione opiata sequens cum petiis lineis super gingivas applicentur.

℞. *Sang. drac. & myrrh. ana* ʒ. *ij. sarcocoll.* ʒ. *j. bol. armen.* ʒ. *j.* ß. *aloes* ℈. *ij. radic. aristoloch. rotund. & flor. hyperic. ana* ʒ. ß. *pulveriza, m. cum melle despumato, & f. opiata.*

Pro hoc, & aliis gingivarum affectibus, imò pro dentibus, & gingivis præservandis à variis affectibus præstantissima est sequens *Ettmulleri* mistura, ut

℞. *Aquæ plantag. sedi minor. ana* ℥. *ij. salis armoniaci, salis tart. ana* ʒ. ß. *vel ad* ʒ. *j. m. filtra.*

CAPUT XXXVI.

De Dentium Dolore.

SUnt gingivæ, de quarum exulceratione, & erosione supra egimus, illæ portiones duriusculæ carneæ, quæ dentes, valli instar, cingunt, eosque in suis alveolis stabiliunt; eapropter cùm res ita sit, hæ gingivæ hoc in secundo nostro Tomo chirurgico de dentium morbis agere nos invitant, & primò de dentium dolore.

Dentium dolor prima facie levis videtur, attamen non raró cum aliis gravioribus symptomatibus, quæ corpus affligunt, comparandus est; est namque immane tormentum, & miserabile supplicii genus, adeò vulgarissimum, ut pauci reperiantur, qui eum non experiantur: aliqui enim aliquantulùm mitiùs eo vexantur, alii longè acerbius, & tandem quosdam tam immanis occupat dolor, ut præ immanitate & impatientia ejulantes, sibi ipsis violentas inferant manus.

Quisnam in dentium dolore sit locus affectus, ex ipsa nomenclatura hariolatus fuit *magister Gal. l. de compos. med. sec. loc.* ubi dentes in propria substantia dolere asserit: Verùm parcite *Galeni* manes, nam qui oppositus est denti evulso attractionis penuria suam superat seriem, & lima atteritur absque doloris sensu, quia planè sensu sunt destituti, ut alia ossa, nec membranis, nec nervis præditi sunt, ac insensibiles omninò sunt, ideòque non dolent, neque ab igne, neque à ferro.

Dolor falsò dentibus adscribitur, sed tribuendus est membranis tenuissimis exquisitè sentientibus præsepiola eorum investientibus, & nervulis mollibus ex quinto pari, qui per dictas membranas radicibus alligantur, vel cavitatem ingrediuntur, ubi dispergantur, & parvulis propaginibus cum substantia quadam mucosa in dente medio reperta, miscentur.

Signa.

Ad dentium dolorem cognoscendum non opus est signis, cùm ab ægro *Medicus* certior fiat, tantùm cognoscere debemus, an dolor sit in gingiva, pro quo gingiva inspicienda est, utrum inflammatio, tumor, corrosio, seu putrefactio in ea appareat. Si nihil horum adsit, doloris causa, vel in membranis, vel in nervulo, vel in dentis cavitate erit. In membranis quidem dolor non est ita profundus, vel secundum latitudinem extenditur, & quædam doloris mutatio animadvertitur. In nervulo si dolor sit, profundior & vehementior est. In cavitate verò si in muco-

mucosa substantia in dente medio reperta, obtusus erit, sed diuturnus.

Si dens est cariosus, & à verme intùs obsessus, dolor est interpolatus ad ipsius vermis motum, exiguis desinens, & rediens intervallis, & ipsius vermis motus in parte quadam percipitur.

A spiritu flatuoso cognoscitur ex illius atrocitate, & divulsionis sensu, qui in parte percipitur, vel qui exiguo cessat spatio, ac facilè discutientibus curatur remediis.

Vulgares, quorum Medicina est ex calore, & frigore aggregatum, doloris signa ex calore, & frigore assignant: Si à calore dolor oritur, præcesserunt caloris causæ, multò est intensior, caloris sensus in parte percipitur, à frigidis curatur remediis, & à validis intenditur; Si verò à frigore oritur dolor, signa prædictis contraria apparere solent. Verùm in hoc allucinantur Vulgares, & videntur ex cauda vulpem, & ex ungue leonem cognoscere. Non benè inferunt dentium dolorem à calidis intendi, & à frigidis sisti: igitur à calore. A frigidis exacerbari, & à calidis curari: igitur à frigore. Non inquam, ita dicant; possunt enim calor, & frigus per accidens excitare dolorem, spiritus S. salinos, vel acidos impetuose movendo, & illos faciendo penetrare, ideòque ratione motus, quem acquirunt, intensissimos excitant dolores, & tunc à calore esse putantur, cùm frigida, vel gelida dolores sistant, motum illis auferendo, partes densando, & penetrationem intercludendo. Cùm calida dolores sistunt, à frigore creduntur, quia aliquando calor, præsertim cùm mitis est, poros aperit, & exhalare facit, & tunc dolorem vel sedat, vel aufert, quod facit etiam aliquando validus color.

Causæ.

Gregarii *Medici* dentium dolorem vel à quadam simplici intemperie, vel à catarrho à capite defluo fieri imaginantur, & quandoque à partibus promanare inferioribus, qui in maxillarum, & alveorum dentium membranas, vel in nervulum dentis radici insertum, vel in ipsam dentis substantiam confluit.

Verùm decipiuntur Vulgares à fluxione ad dolentem dentem depluente, quam ægri sentiunt, & eò magis ab assidua salivatione, quæ in dentium dolore ferè perpetuò esse solet. Insuper falsum est in propria substantia dentes humorum affluxum, ac distentionem recipere posse, cùm sint corpora solidissima, & durissima, ac lapidibus vix cedant, & secundum *Helmontii* sententiam dentis materia non est merè ossea, sed inter os, & petram media, seu neutra.

Alii Vulgares cum caloris, & frigoris doctrina, doloris proximam causam in continui solutione statuunt, quam calor, & frigus parit, ita frequenter accidere solet, cùm jusculа nimium fervida, & alia cibaria calida quotidiè ingerantur; mox his potum superaddendo frigidissimum, his contrariis fatiscant: Non secùs ac silex, aliusvè durus lapis, sive vulgaris, vel gemma, vel vitrum, vel crystallus candens, in frigidam projectus aquam, hisce contrariis non potest non dehiscere, & in minimas non dissilire particulas. Sed de caloris, & frigoris næniis fusiùs de capitis dolore egimus. Præterquam quòd inter hujusmodi contraria non est par comparatio, longè enim distat à candore fervor, nec dens à fervido jusculo, imò difficilè igne actuali calcinari potest, ut lapis per aliquot horas in candore detentus.

Vera dentium doloris causa, sunt particulæ salinæ, & acidæ cuspidatæ, & angulares vellicantes, divellentes, contrahentes, distendentes, vel pungentes membranas tenuissimas dentium alveolum succingentes, vel nervulos exquisito sensu donatos, radicibus fortiter alligatos, vel cavitates ingredientes. Hæ particulæ vel cum succo nutritio, vel sanguine, vel lympha ex propriis conceptabulis in interiorum dentium cavitatem, aut membranulas, aut nervillos inferuntur. Hujusmodi particulæ acutæ, vel cum cibo, potu, vel aere communicantur; & præsertim dentibus jam erosis, & cavitate ad medullam interiorem, vel ipsos nervulos inferuntur. Excitatur magnopere dentium dolor à vitiosis particulis per stagnationem ob obstructionem factam, humores hypochondriaci, cacochymi, viscidi, falsi, acres, circa dentium membranulas cumulati, vel evasati circa fibrillas nerveas, & radices, vel cavitates odontalgiæ sunt causa.

Cibus immodicè sumptus non solùm multum facit ad hoc malum producendum, sed etiam prava qualitate imbutus, sic nimis salita, infumata, allia, cæpæ, aurantia, limones, acetum &c. aliaque succi pravi edulia nocent, quæ acrimoniam sero, seu lymphæ imprimunt, in primis dulcia dentibus infensa sunt, ob aciditatem, quam in glutinosis dulcedinis particulis latentem viscidam, & vinctam habent, quæ deindè caloris ope extricatur.

Idem de potu dicendum putamus, dum copia sua, & intempestivè digestionem interturbat, isque intensè frigidus, & potissimùm in glaciem redditus vitandus, & præprimis, si varia salium genera intra se continet; quippe notum est frigida coagulare, & dentibus esse hostilia, & eo magis, si jusculis calidioribus assumptis, de super frigidus hauriatur potus. Nocet potus intensè calidus dentibus, hinc & ipse Chocolatis, vel Theæ, vel Caffeæ potus fervidus, dicitur dentibus infensissimus.

Aer quoque multùm odontalgiæ favet, hinc accolas Maris Balthici, & septentrionales alios populos dentium doloribus affici notum est; volitant namque in aere varia salium genera, inspiratione furtivo quodam modo introhauriuntur. Contrà in Ægypto ubi insignis est aeris clementia, dentes nec dolore, nec cariari fertur. Autumnus maximè odontalgiæ ferax est, tunc enim magis aer variis salium particulis conspurcatur, ut fusiùs diximus in nostra *Trutina lib.* 1. *cap.* 8. *de Angina, & angina epidemica*, cujus occasione *de febribus ex aeris mutatione*, egimus. Sic & hyems, flante Borea, tunc tubuli obstruuntur à frigido aere, unde humorum stagnatio facilior redditur ab aere, acido nitroso.

Fit quandoque dentium dolor, cùm gingiva est detecta, vel malè digesta est ultimi alimenti sui materia, & circa dentis radicem putrescens.

Vermes in cariosis dentibus geniti, esse possunt doloris dentium causa: fiunt vermes in dentium carie ex ovulis, dùm mediante cibo à muscis, aliisve insectis in loculis suis conspurcato, dentium cavitati inferuntur, hæc ovula, mediante calore à reliquis cibis suscitato, ibidem in vermes excluduntur, vel aliundè ibidem congeruntur. Hi vermes doloris sensum inferunt, repentes, jectigantes, vel mordentes, & vellicantes nerveas fibrillas.

Prognosis.

Dolor, qui per intervalla recurrit, fit à substantia admodum volatili, quæ quoties generatur, dolor recurrit, & quoties resolvitur, sedatur; quòd si in aliquo dente sedem fixerit; tunc à substantia vix difflabili oritur, & ibi sævire non desinit, & hinc crebra odontalgia, donec caries, cavitas, putredo &c. quas etiam gingiva ita pluris recrementi ferax sollicitat, donec acri detur accessus; tunc in isto dente dolor cessare solet, sed temporis tractu in alium transit dentem in quo novum dolorem, cariem &c. excitat, & hac de causa multi redduntur edentuli.

Quandoque dentem non attingit, sed gingivas, in tumorem attollit, (& dentis evulsione dolor non remittitur) qui transpiratione resolvitur, & interdùm gingivas inflammat, earumque tumor suppurationem, exulcerationem, & quandoque (quod pejus est) maxillæ cariem inducere solet.

Si tumor in malis oboriatur, doloris dentium resolutionem portendit: rationem assignant Vulgares, quia naturæ robore, vel medicamenti virtute transfertur fluxio ad partes exteriores, & non ampliùs ad internam dentis cavitatem decumbit. Verùm errant, dum à cerebro, vel à dissitis partibus defluxionis decubitum mendicant. Sentiunt ægri humoris deflui decubitum, quia latex per nervos, arterias, venas & ipsum corporis habitum ad lacessitam defertur partem, ut exoticum cicuret hostem, & indolentem excitet tumorem, si non sit qualitate molestus.

Dentium itaque dolor simpliciter morbus lethalis non est, non tamen est parvi faciendus, ne mors indè sequatur, multi enim ob doloris vehementiam mori maluerunt, quam diutiùs torqueri, & nostrates mulieres parere malunt, quam dentium dolore corripi, imò sæpè ægros ad insaniam adduxit. Si membranulæ, ceu magis nervuli circa radices, ibi inferuntur, à vermibus, vel à salinis, acidisve particulis stagnantibus torqueantur, facilè spiritus animales, & totum corpus in consensum trahi possunt, & ob doloris immanitatem, vigilias, inquietudinem, aliaque accidentia, vires

vires insigniter deficere possunt, imò non ægrè convulsiones oboriri. Ubi odontalgia cum stridore, & febre ardente, seu maligna maritatur, mortem portendit.

Curatio.

Curant Vulgares dentium dolorem ita: si ab humoribus calidis ortum ducat, cephalicam secant è brachio ejusdem, revulsionis gratia, si materia è capite defluat, vel basilicam, aut saphenam, si ab inferioribus ascendat partibus, tundunt; aut cucurbitulas in scapulis scarificant. Venas sub lingua derivationis causa incidunt. Nonnulli venam pone aurem aperiunt. Quidam aures scarificant. Si dolor à frigidis excitetur humoribus, venæ sectionem minùs convenire fatentur, fluxionis tamen ratione etiam usurpant, quia inter revellentia remedia locum tenere existimant: Verùm tunc minori copia sanguinem detrahunt, nisi plethoræ signa appareant, ratione cujus etiam si materia sit pituitosa, liberalem venæ sectionem instituunt juxta *Galeni* præceptum qui *in magnis morbis & vehementissimis doloribus promptissimum remedium esse largam sanguinis missionem asserit.*

Cæterùm errat *Galenus*, nam magnus dolor remedii magnitudinem indicat, non autem venæ sectionem, ac proindè magnum remedium illud existimatur, quod magnum curat morbum, non quod sit unum ex universalibus præsidiis putatitiis, ut est purgans medicamentum, & venæ sectio apud Vulgares. Sit cujuscumque conditionis remedium, sufficit, ut magnum curet morbum, ut est potus aquæ-frigidæ in febre ardente. Nec revulsionis, aut derivationis gratia desunt frictiones, extremorum ligaturæ, crurum lotiones, vesicatoria brachiis, cervici, vel post aures applicata. Imo in carpo ejus manus, quæ est è conspectu, & latere doloris, flammulam, vel ranunculum imponunt.

Si alii à sanguine peccant humores, purgans exhibent medicamentum humori peccanti accommodatum, in forma potionis, si peccans humor fuerit calidus; si verò frigidus in forma pilularum secundum doloris, vel peccantis naturæ exigentiam.

His peractis, si materia adhuc fluat, adstringentibus inhibenda est; si à capite fluat, fronti, & temporibus *emplastrum ex gummi elemi, de mastiche, myrrha, vel contra rupturam* applicant; si à partibus inferioribus sursum scandat, quæ ventriculi os adstringunt, & roborant, adhibent. Verùm hæc adstringentia, & repellentia (posito, quod verum sit, quod vulgaris sententia asseverat) non sine ægri periculo adhibentur, præcipuè si fluxio copiosior esset, posset enim intrò ad fauces irruere, & ægrum suffocare. Cessante fluxione, discutientibus quibus adstringentia admiscent, utuntur.

Medicamenta topica in duas dividunt classes, vel pro fluxione calida, vel frigida. In calida pro oris collutione varia adhibent decocta *fol. myrthi, rosʃ. rubr. radic. oxylapath. filicis, torment. urtic. &c.* Vel *sedi, plant. lactuc. sem. papav. alb. hyoscyami &c. Bulliant in sufficienti aceti quantitate ad tertiæ partis consumptionem.* Cæterùm acetum per ebullitionem, ob phlegmatis evaporationem fit acerrimum, & nihil differt ab aceto destillato. Putant *Vulgares* acetum frigidum, & vinum calidum, & tamen acetum est vini soboles, per secundam fermentationem: Id falsum deprehendimus, solvit enim corallia, & uniones, quod si frigidum esset, utique non eveniret. Vitandum itaque est acetum, tanquam hostilis gladius in dentium dolore à causa acida, & præcipuè si gingivæ sint simul affectæ, quia per se dentibus nocet, dolorem adauget, eosque, si corrosi sint, magis corrodit. Vel prædicta decocta in vino parant ad tertiæ partis consumptionem, sed perperam; nam volatilis vini spiritus abit in auras, & insipidum phlegma nullius energiæ compos remanet. Multùm prodesse existimant aquæ frigidæ in ore retentionem.

In dolore dentium ex frigida fluxione diversas oris calidas collutiones parant *ex origano, menthastro, hyssopo, ligno guajaco, rore marino, salvia, betonica, sampsuco, radice pyrethri, sem. nigellæ, flor. stœcad. Arab. &c.* ex quibus variarum decoctionum formulas concinnant. Vel *ex caryophyll. cinnam. pipere, pyrethro, zingibere, nuce mosch. &c. decocta parant in vino guarneto* pro calida oris collutione. Vel allium sub *cineribus coctum* denti dolenti imponunt.

Si dolor ita immanis sit, ut his præsidiis adhibitis non cesserit, ad narcotica deveniunt, post universalia præsidia quæ dolorem sedant, & fluxionem cohibent, ut est *theriaca recens, aut Mithridatium, Philonium Romanum, requies Nicolai &c.*

His omnibus incassum adhibitis, dentem evelli suadent, & primò gingivam à dente scapello separant, deindè tenacula, vel rostro corvino, vel pelicano dentem eruunt, & tandem, expresso à gingiva sanguine, vino rubro, vel posca sanguinis fluxum sistunt. Verùm quia nonnulli hanc chirurgiam exhorrent, tunc corrumpentibus, & dentes mobiles reddentibus utuntur, ut dentes manu extrahi possint. Hujus farinæ est *pyrethrum in aceto maceratum per* 40. *dies, aut tithymali succus*, verùm dentes sani, ac gingivæ cera obducta præmuniantur, & tantùm dens malè affectus illiniatur, & infra horæ spatium digitis eximi poterit. Eodem ferè modo applicari potest *gummi hederæ, vel oleæ*, & dens brevi spatio in partes dissilit.

Dentium curatio pro causarum diversitate institui debet, unde si dolor ab acido ortum ducit, quæ acidum obtundunt; si à salso, quæ salsum diluunt, administrari debent; si à vermibus, quæ vermes enecant; & si à spiritu flatulento, discutientibus remediis facilè curatur.

Purgatio, & phlebotomia in dentium doloribus administrari non debent, quia nihil prosunt, imò maximè obsunt. Cæteri, quos exercent cruciatus vulgares, quibus miseri torquentur ægroti, sunt peccatorum-pœnæ; *Deus enim, delinquentes in conspectu suo tradit in Medicorum manus.*

Convenientia odontalgica erunt liquores, quibus dolentes tanguntur dentes, vel in ore detenti, qui dolorem demulcendi, humoremque dolorificum ad se arripiendi energiam habent. Verùm quia quandoque magnus laticis affluxus ad lacessitam decumbit partem, ut exoticum cicuret hostem, adhibenda sunt, quæ laticem per assiduam exturbant salivationem, & hoc modo multoties cum laticis exturbatione doloris causam eliminavimus: hujusmodi est *nicotianæ fumus ore exceptus, vel angelicæ radix in ore detenta, vel pyrethri*, quam vulgus *radicem S. Apolloniæ* appellat. Quòd si hæc medicamina respuantur ob caliditatem ingratumque saporem, & præcipuè nicotianæ fumus, ejusvè masticatio ob prava symptomata, quia non omnibus est usus, optimum succedaneum erit *mastichen in ore versari*, vel eam dentibus premere.

Multùm conferre possunt decocta, quibus dentium collutiones fiunt, ut

℞. *Vini alb. generosi* ℥.v. *radic. hyoscyam. alb.* ʒ.ij. ß. *Bulliant clauso vase*, & colatura calidè os abluatur. Vel fiat oris collutio *ex decocto radicis hyoscyami, & ejusdem seminis, ac sem. lactucæ, & papaveris albi ex vino cum opii* ℈. ß. Aut *decoque hyoscyami radicem cum herba persicaria in aceto*, & calidè collue, & efficacissimè dentium dolores sistuntur; in hyoscyamo enim receptaculum, seu siliquæ seminis dentis maxillaris figuram habent: ideòque *radix, ejus oleum, semen, seu liquor expressus* insigne est odontalgicum. *Decoctum comarum sabinæ* calidum per aliquod temporis spatium in ore detentum, dentium dolorem demulcet, causam extrahit, & si fortè in dentis cavo vermiculi celentur, illi simul extrahuntur, & exterminantur. Si hoc quandoque non juverit, ad *lapidem prunellæ in rotulas fusum* confugiendum est, quarum una in ore ad dolentem dentem retenta, multam extrahit ex ore salivam, cum qua doloris causa plerumque eliminatur.

A quacumque causa oriatur dentium dolor, sequentibus odontalgicis non tantùm demulcetur, verùm etiam tollitur; ita est *radix lapathi acuti in taleolas secta, & exsiccata*, & denti dolenti imposita: Verùm vere ante germinationem colligi debet. Magnæ efficaciæ erit *oleum buxi*, tàm per destillationem à retorta, quàm per descensum, sed pluris facimus *oleum ligni Heraclini, sive ligni corylini*. Idem præstat *oleum camphoræ, & cinnamomi*, in quo gossypii frustulum intinctum denti admoveatur, verùm si dens cariosus fuerit, illius cavo inseritur.

Si dentium dolor sit vehementissimus, narcotica expostulat, ita est *camphoræ spiritus*, in quo applicando, cavendum est, ne gingivæ à menstruo erodantur; unde aliqui utuntur *camphora ipsa in mortario soluta cum vino, vel vini spiritu*, sed vinum quandoque suspectum est, ob aciditatem, quæ semper in eo experitur, ideòque in

in odontalgicis medicamentis majoris suspectionis erit acetum, quando dolor ab acido ortum ducit. Interdum recurrendum est ad vulgaria opiata, quæ, ut citiùs penetrent, dissolvi poterunt cum *aqua salviæ, roris marini &c.* cum quibus etiam solvitur quandoque *opium cum croco mistum.* Solvunt interdùm dentium dolorem suffumigia ex opiatis, ut *ex seminibus hyoscyami.* Prosunt etiam suffumigia *ex succino, vel ejus oleo*, vel applicatur specificum *gummi animæ* cum gossypio. Aliquando admovetur *oleum caryophyllorum, juniperi: roris marini, nucis moschatæ, guajaci, spicæ &c.* quæ miscentur etiam cum camphora, & opio, ut

℞. *Ol. caryoph. gutt. ij. camphoræ parum, misce in mortario*, & cum gossypio denti impone. Vel

℞. *Camphoræ* ℈. ß. *opii gr. iv. spiritus vini* ℥. *ij. aquæ salviæ* ℥. *vj. m.* & calidè detineatur in ore. Efficacissima erit *tinctura laudani opiati.* Vel indatur denti, si cariosus, vel perforatus fuerit, *pilula de laudano opiato, vel de cynoglossa.*

Respiciendum est etiam, quàm maximè ad causam, nam aciditas dentem inficiens, tollitur *oleo caryophyllorum, portulacæ &c.* & sic in aliis procedendum, appropriatis remediis. Interdùm ex dolore inflammatio vicinarum partium procedit, & tunc Medici Vulgares putant doloris causam esse calidam, & cavendum est in hoc casu à medicamentis, quæ nimium calorem excitare valent.

Si dens dolens sit cariosus, ejus dolorem demulcet sequens electuarium, ut

℞. *Radic. bistortæ, & pyrethri ana q. u. alum. usti parum: contunde invicem in mortario, & cum suff. mellis quantitate fiat electuarium*, cujus quantitatem pisi cavo denti immitte. Sedat dolorem, laticem extrahit, & vermiculos enecat.

Pro certissimo experimento habemus contra dentium dolorem *Ranæ terrestris tibias optimè à carnibus mundatas*, quibus si dolens tangatur dens, omnis abigitur dolor. Item *dens ex maxilla mortui* evulsus, & cum radice sua dentem dolentem tangens, dolorem tollit, & dentem glacie frigidiorem reddit, qui temporis tractu, vel frustulatim cadit, vel ad pristinam abit temperiem.

Si à vermibus dolor excitetur, hos enecat *sabinæ, absynth. tanaceti, vel prun. sylvest. cum radice angelicæ, & semine zedoariæ decoctum* pro gargarismate. Alii commendant *fumum halicacabi.* Quidam *fumum seminis hyoscyami* per infundibulum ad dentem dolentem exceptum unicè prædicant. Item omnia amara, ut sunt *myrrha, aloe, colocynthis, centauria minor &c.* Ad vermiculos fallendos, & eliciendos quandoque *dulcia* prosunt, sic mel denti cariosO impositum vermes allicit.

Dentium dolor primis mensibus gravidis quandoque molestus esse solet. Oritur iste dolor à spiritu salso, vel acido ex sanguinis redundantia, non verò ob menstruorum retentionem, cùm gravidæ menstruis non tententur, irruente in nervulos; vel membranas, à quo contrahuntur, & ex contractione dolor. Dentium dolor in nonnullis est certissimum graviditatis signum. Cessant hi dolores ut plurimùm temporis progressu, ut cessare solent alia gestationis symptomata, quæ in conceptionis principio molesta esse consueverunt. Sedatur dentium dolor in gestantibus remediis suprà notatis; Si verò gravior sit eodem modo succurrendum est, ut suprà notavimus.

Si omnibus hisce remediis dentium dolor non cedit, vel post aliquod temporis intervallum recurrere consuevit, quia dens valdè exesus, vel cariosus fuerit, optimum, & infallibile remedium erit, cum ferro extrahere, quo extracto, statim omnis Vulgarium fluxio evanescit, & dolor non ampliùs reversurus remittitur.

CAPUT XXXVII.

De Dentium Stupore.

DEntium stupor, Græcis *hæmodia*, est molestia, qua dentes tactus sensu vitiantur, & ita stupentes evadunt, ut non nisi magna cum molestia cibum commasticare queant.

Signa.

Malum hoc ita dentes occupat, ut non solum mandentes ex eo intolerabiliter doleant, verum etiam nec cibum mollem mandere possunt, imò nec digitis suis æger attingere præ dolore vix sustineat. Quapropter perperam dentium stupor appellatur, qui est sensus abolitio, sed potiùs ad dolorem pertinere videtur. Unde rectè *Capivaccius* hæmodiam dolorem dentibus propriam esse asserit.

Causæ.

Galenici in dentium stupore intemperiem frigidam nervos antedictos infestare autumant, quam frigida etiam externa occurrentia adaugere credunt. Horum nonnulli velint nolint, etiam ilia crepent ad saporem acidum confugiunt, verùm dentium temperiem immutantem, ad quem etiam austera referunt.

Stuporis dentium causam ab acidis, & austeris provenire asseveramus; hæc namque non modo ex particulis acutis, sed etiam hamatis constant, quæ ita fibras, & nervulos nimium, constringunt, & rigidos reddunt, ut spiritus simul ligentur, nec ob fibrarum, & nervulorum rigiditatem liberè moventur. Unde fibræ, & nervuli nimis tensi, ad quemcumque leviorem contactum molestè moventur, ut vi quadam flectantur, quam molestiam spiritus advertentes, communi sensorio offerunt, cum quadam ineptitudinis ad motum idea, & stuporis perceptionem excitant. Hujusmodi particulis abundant fructus valdè acidi, acerbi, & austeri, ut pruna sylvestria, omphacium, cornum, amarenæ, mala limonia, citra, aurantia, cotonea, ribes, & alia poma immatura, & acerba. Item potus vini acidiusculi, aceti, spiritus vitrioli, sulphuris &c. ad quorum comestionem, aut haustum facilè subsequitur hæmodia. Similiter saccharata hunc peregrinum acorem producere solent, quia occultum in se habent acorem. Id etiam evenit ab humoribus acidis vomitu rejectis, quod multis affectione hypochondriaca, vel scorbutica laborantibus accidisse observavimus, qui tam acida vomitu rejecerunt, ut dentes stupidi iis ita indè evaserint, ut per integrum diem vix aliquid comedere potuerint. Sic & affectus iste, quod mirum, ab imaginatione sæpè oboritur, quando alium res acidas, & acerbas masticantem videmus, aut tetricum, & asperum sonum audimus; nam imaginatio furtivo modo movet in corpore humores, & eos præcipuè, qui cum re, quam imaginamur, aliquam habent analogiam. *Hieronymus Fracastorius* tamen *de sympath. & antipath. cap.* 14. ad auditus organum affectum causam refert, inquiens: *Similiter & si acutus valdè sit sonus, & stridulus, applicatio vim patitur, quasi in angulo facta, tùm membrana auditus quasi icta offenditur, unde contrahitur repentè, ac cum ea simul & nervuli quidam usque ad radices dentium in quem locum subitò incidens novus aer horrorem quendam circa dentes facit.*

Prognosis.

Dentium stupor estò molestus sit, non semper difficulter curatur; sæpè namque nullis adhibitis remediis absque ullo dentium damno cessat.

Curatio.

Curant Vulgares dentium stuporem quibusdam remediis specificis per experientiam observatis, ut *portulaca viridi masticata*, cujus succus lentore suo dentibus adhærens, aciditatem è dentibus extrahit. *Rhasis amygdalas amaras, & ceram masticatam* commendat, quia unctuositate sua illam congelationem remittere credit. Alii *radices glycyrrhizæ, aut pineas, avellanas, juglandes* extollunt, quibus aciditatem obtundere imaginantur. Nonnulli *caseum recentem, aut vetustiorem, vel calidum ovi vitellum* laudant. Plerisque *panem è furno calidè extractum masticandum* exhibent, vel oris collutionem cum *vino calido* præcipiunt. Verùm si dentium stupore laborans masticaverit panem è furno calidè extractum, calidum ovi vitellum, caseum recentem, vel vetustiorem poterit utique hos deglutire, & optimum vini cyathum superbibere, & ire dormitum; & sic manè à dentium stupore immunis erit; *Joannes Hartmannus* in dentium stupore jubet, ut stupidi dentes *sale fricentur, vel masticetur pannus Laneus, vel pilosus pileus.* Verùm errant vulgares, nam stupidi dentes non tantùm cibum mollem mandere non possunt, verùm

etiam nec tangi, unde si supra enarrata masticare possent, utique nulla molestia cœtera alimenta conterent. Præterea his nulla virtus inest acidum dissolvendi, infringendi, vel corrigendi.

Hæmodiam curant remedia quæ particulas acutas, & hamatas non solùm hebetant, sed quæ emolliunt, & fluxiores reddunt fibras nervosas, & eas blandè commovendo reficiunt, ne ulteriùs rigescant. Hæc curatio non modò producti eliminationem respicit, verùm etiam causæ, quæ si interna sit, auferatur remediis millies à nobis decantatis. Producti curationem perficit *decoctum salviæ*, *sampsuci*, *baccarum lauri*, *vel essentia salviæ*, *roris marini*, *tinctura juniperi*, *vel balsamus Peruvianus* cum gossypio denti affecto applicatus: Omnium optimum est *urina hominis calidè dentibus adhibita*, *vel sal armoniacum in aqua portulacæ solutum*, & applicatum. Vel omnium remediorum optimum est, si stupidi dentes *Alkalibus* fricentur, in quorum defectu os *lixivio* colluantur, vel *vini spiritu*, *vel oleo tartari per deliquium*, si tangantur.

CAPUT XXXVIII.

De Fœdo dentium colore, & Sorditie.

Dentes candidos, & nitidos natura efformavit, quid enim pulchrius esse potest, os, albis dentibus præditum, spectare; profectò videtur naturæ ærarium, in quo prodentibus tot margaritæ spectantur, & tamen quos natura dealbavit, incuria nigricavit! Quid abominabilius est dentes nigros, vel lividos, vel fuscos vel fœtentem mucilaginem, tartareumque tophum habentes aspicere; Equidem dentes ita sordidi hominem dedecorant, & adstantibus nauseam pariunt. Quisque dentes candidos & eburneos habere potest, cùm ex incuria tantùm hic proveniat affectus, si debito mundentur modo, & in suo conserventur tenore.

Signa.

Signa ad simplicem oris hiatum sunt ita manifesta, ut ea describere non oporteat.

Causæ.

Vulgares dentium fœditatem, & sorditiem humoribus vitiosis, in illorum superficie hærentibus refundunt, quod si verum hoc esset, tantùm cachexia laborantes hoc efficerentur malo; & vaporibus sursùm exhalantibus, quod etiam à veritate alienum cognoscimus, nam vapores sursum exhalantes, in simplicem se condensant aquam: crebro dulcium eduliorum usui, & hoc malum solùm nobilibus, & magnatibus esset familiare: Verùm id credimus anile esse inventum, ad arcendos pueros à dulcium eduliorum usu, fructuum nigrorum, ut cerasorum, myrtillorum, mororum &c. masticationi, quasi potus & saliva talem nigredinem superficialem diluere non valerent. Prætereà qui tales nigros nunquam degustarunt fructus, cur tali laborant affectu? Crapulæ nonnulli refundunt, quod maximè canibus, & suibus, cùm voracissima, & omnivora sint animantia, hoc contingeret malum. Multi frequenti lacticiniorum usui, & præcipuè caseo putrido, alii cibis nimiùm calidis & aliis sexcentis anilibus fabulamentis. Qui incuriæ, & mundificationis dentium neglectui tribuunt, de medicamento agunt præservativo, non verò de hujus morbi causa.

Non negaverimus tamen ab argenti vivi suffumigio, & inunctione, in lue Venerea, dentium fœditatem provenire, sicut etiam à mercurio cosmetico, vel sublimato in aqua cisternæ soluto, cum limonum succo, ovi albumine, cucurbitæ seminibus, & camphora, quibus Neapolitanæ mulierculæ pro dealbanda facie utuntur, plerùmque dentes fœdo imbui colore, quia poris se insinuat, & temporis tractu dentes inficit, quomodò id accidat, ex infra dicendis eruitur.

Post quam tartarus, ductore *Paracelso*, in Medicinam fuit ingressus, non defuere medentes, qui morborum myriades tartaro adscripserunt, & tartaro quoque fœdum dentium colorem, & sorde tribuere; & proindè voluit *Paracelsus* ciborum tartarum tanquam propinquiorem in dentalem lapidem transire, potius verò tartarum in renum & vesicæ calculos: putabat enim nil cibalis tartari ad renes, & vesicam pertingere, & revera tartareum lapidem dentibus obnasci cernimus, tartaro correspondentem, nihilominùs in cibo reperiri negamus, &

Primò, febricitans, qui triduo, vel quatriduo nihil edit, aut masticat, in dentibus lapidescentem contrahit mucilaginem, imò copiosiorem, quàm si bene valens comederet; constat itaque mucilaginem lapidescentem circa dentium radices, quà extra gingivam se offert, non esse ciborum tartarum.

Secundò, qui nihil edit, & bibit, nisi per infundibulum ab oris, palati, linguæ, faucium &c. defectum, nihil masticat, neque alimentum dentes attingit, & tamen quotidiè dentes incrustantur, non alias quàm comedens, & bibens.

Tertiò, si quis in singulis comestionibus, os, & dentes exquisitè abluat, fricet, abstergatque, manè tamen novum lapidescentem, olidumque lentorem circa dentes reperiet, qui ex cibo remansisse nequit.

Quartò, si tartarus ciborum esset soboles, toties esset diversus, quoties cibi diversi.

Quintò, qui simplici pane, & aqua jejunant, non aliter ac qui panem, carnes, caseum &c. comedunt, æquè in eodem olido conveniunt lentore. Constat igitur vanum esse *Paracelsi* de tartaro circa dentes commentum, cùm alimenta tartari sint insontia, ut fusiùs probat *Van-Helmont.*

Pro nostra sententia cum suprà citato dicimus, quòd lingua tunica amicitur tenui & porosa, ut sapores penetrent, ejusque substantia est mollis, laxa, rara, & spongiosa ad imbibendos sapores aliquo madore vectos. Hæ porositates inter mandendum madore replentur, non tamen tartaro, sed solida ciborum substantia. Imò si abradatur ista sordes à lingua, non acquirit dentalis lapidis duritiem licet arescat; fœtet tamen, sed non pro dentalis lapidis odore cadaveroso. Si mox post pastum linguæ abradatur, vel duriori fricetur linteo, manè minus mucilaginis, iterùm abrades, sed non minus olidæ. Hæc linguæ saburra non minùs ex solidis cibis, quam ex saliva & totius corporis recremento oritur, quod dentibus per successivam incrustationem obducitur. Hinc si dentis cavo detineatur cibus per noctem, hoc recremento imbibitus utique fœdiorem anhelitum expirabit, ac abrasa mucilago. Sic quoque inter gingivas, & maxillam utut à cœna os ablueris singulo mane alba quædam mucilago coacervatur, quæ deindè linteo absterfa, & exsiccata, proprio olet fœtore. Hæc mucilago dentibus in primo ortu alba adhæret, quæ pedetentim flavescit, & deindè in duritiem accrescit in dentibus, à quorum gingivis lutea incipit, & in dente non rarò nigris manifesta maculis, imò nigrum, & cariosum efficiet dentem.

Verùm aliqui contra nostram sententiam ita instare possent: Iste tartarus omnium dentibus æqualiter, absque ulla exceptione adnasci deberet, eo quod in omnibus omnia suprà enarrata æqualiter concurrant; nihilominùs plures ab isto lapide immunes habent dentes, & præ omnibus *Aethiopes*.

Respondemus, quòd *Aethiopes*, quorum gingivæ in acutam desinunt cuspidem, non facilè lapidem efficiunt; contrà verò quibus gingivæ tument cruentæ, in obtusum desinunt, & malè dentibus associantur, iis frequens coacervatur ejusmodi lapis.

Prognosis.

Sicut albi dentes non tantùm venustati, verùm etiam propriæ conferunt valetudini, ita nigri, & sordidi olidam eructant animam, & sæpè in corruptionem, cariem, casum, & in gravia degenerant vitia, quia perpetuò inter mandendum detritu fætidum quid, & abominabile emittunt, quod cum cibo & saliva in stomachum descendit, & nihil boni ibi moliri potest. Præterea in febricitantibus vehementem significat febrem in dentibus lentor, ut habetur *aph. 55. sect. 4. quibus per febres circa dentes lentor quidam obnascitur, iis vehementiores sunt febres.*

Curatio.

Nostri Vulgares hujus affectus curationem aggrediuntur à causa antecedenti, qua de re si pravi humores in ventriculo redundantes, huic malo ansam dederint, eos purgantibus auferunt; si intemperies, eam corrigendam existimant, & interim optimam victus rationem præscribunt. Sed sicut in causa invenienda cæcutiunt, ita quoque in applicandis remediis allucinantur. Est malum topicum, & non à toto, vel ab intemperie impertitum.

Quò ad topica, pro dentium vitioso colore emendando, & sorditie tollenda usitatissima habent dentifricia, quæ in diversas concinnant formulas ex sequentibus, ut *ossibus sepiæ, rasura eboris, alabastro, pumice ignito, c. c. usto, corall. margarit, præp. ocul. cancr. Lapide spongiæ, testis ovorum, cochl. ustis, silicibus combustis, arena alba, sale tostotartaro calcinato, alumine usto*, & his similibus, ex quibus pollinem efformant, & ne pulveris dentifricii ingredientia cognoscantur, addunt *cinnam. flor. rosʃ. mosch. &c.* etiam in pulverem redacta ad suavem conciliandum anhelitum.

Nonnulli ad dentes dealbandos, & abstergendos tanquam arcanum, commendant *carbones, & cineres stipitum roris marini*, quibus alii pro certissimo experimento præferunt *nicotianæ cinerem*.

Optima quidem nobis videntur hæc vulgarium dentifricia ad dentes dealbandos, sordesque tollendas, quia omnia ex albis, vel ustis, tostis, calcinatis & igne exaltatis constant, sed non respondent dicta promissis, imò magis obsunt, quàm prosunt, quia malum hoc semper tumentes, cruentæ, malè dentibus associatæ, erosæ, & exulceratæ gingivæ suggerunt, quæ in dentifriciis non possunt non excoriari, cruentari, & magis à dentibus dissociari, unde postea ob alimenti degenerationem uberior fœtentis mucilaginis, nigredinis, tartareique tophi census emanat. Innumera ferè proponuntur à Vulgaribus medicamenta ad dentes dealbandos, & sordities abigendas, sed nullius, vel parvæ efficaciæ, quia rancidæ medicinæ sunt sobo-les, & tantùm fonsotibus digna, ut quisque experiri potest.

Nos paucioribus erimus contenti è chymico depromptis penu, quæ in instanti fœdos dentium colores auferunt, illos ab omni liberant sorditie, & carie præservant. Talia sunt *vitrioli oleum, vel spiritus, vel oleum sulphuris per campanam*; attamen aqua fontana diluuntur, in quibus bacillus, in cujus, cuspide obvolutum fit gossypium, immergendus est, & dentes fricandi, ac deindè linteo detergendi.

In magna dentium sorditie purus spiritus, purumque oleum usurpari poterit, si verò stuporem contraxerint, supra enarratis cap. de dentium stupore auferes. Solet quandoque adeò magno dentalis lapidis proventu obduci dentes in quibusdam, ut nulla eorum distinctio ampliùs appareat, sed unius tantùm ossis speciem præseferant, tunc his minimè cedunt, ideoque prius scalpris, vel aliis instrumentis ferreis, aut potiùs argento paratis, dentalis removendus, & abradendus est, deindè facilè dealbantur. Si fœdus color, & sordities superficialis sit, præstans erit limonum, vel citri succus; omnibus tamen palmam præripit *salis spiritus aqua communi temperatus*, quia præter dentium dealbationem, quam in momento efficit, eos à carie, & gingivas à putrefactione præservat, ob balsamicam energiam.

Nonnulli *aquam fortem communi aqua temperatam* commendant cum penicillo denti appositam, sed nullatenùs est usurpanda, quia est corrosiva cum venenata indole, & gingivas corrodit, & caustica; maximæ tamen efficaciæ est *aqua aluminis*.

Sunt nonnulli, qui pro præservatione singulis diebus una, vel altera olei vitrioli guttula gingivas, & dentes leviter fricari commendant: sed perperam, quia certum est conservari dentes, & subtiliari similiter, ac tandem effringi, ut multoties observavimus. Itaque nos pro præservatione dentes semel dealbatos, & à sordibus mundatos non iterùm attingi imperamus, sed ne imposterum fœdum contrahant colorem, à cibis, & sordibus mundandi sunt, non autem cultri acumine, ne lædantur, sed dentiscalpiis flexibilibus, & post cibum os aqua abluatur, dentes indice fricentur, deindè mappula abstergantur. Verùm hæc cura est nimis morosa, sufficiet in faciei ablutione, quolibet manè os colluere, dentes indice fricari, & linteo abstergere.

CAPUT XXXIX.

De Dentium mobilitate, & Casu.

Vacillant dentes, cùm suis non firmiter adhærent alveolis, sed hùc, illucque moventur, & digitis ab uno in alium locum moveri, ac contorqueri possunt, ut facilè eos eximere possis, quod malum non infrequenter incisoriis accidit, quia unâ nituntur radice. Quandoque excidunt, sed rariùs; interdùm per aliquot dies solummodò vacillant; & postmodùm pristinam suam recuperant firmitatem, nec ampliùs moventur, sed firmiter suis adhærent alveolis, quemadmodùm clavi in ligno.

Signa.

Signa, ex his, quæ diximus, facilè eruuntur, nam non firmiter adhærent dentes, sed ita moventur, ut non tantùm digitis eximi, verùm etiam lingua è gingivis eliminari posse videantur.

Causa.

In assignanda mobilitatis dentium causa non discrepant. Vulgares à recentioribus, recensent namque gingivarum laxitatem, aut erosionem ab humoribus quantitate peccantibus inductam, ut ita dentes non satis arctè, & firmiter gingivæ amplectantur.

Duplex est causa, quæ dentes reddit mobiles, una interna, altera verò externa; interna est nimia prava humiditas, sive liquor lymphaticus, & salivalis in gingivas, dentium radices, & nervos effusus, unde postmodùm mollescunt, relaxantur, flaccescunt, corroduntur, & excidunt. Ita videre est in cinnabaris fumo, hydrargyri inunctione, qui phthyalismum semper excitant, & dentes quandoque ita supra modum relaxant, & corrodunt in quibusdam, ut omninò excidant, & in malè præparatis medicamentis mercurialibus introassumptis, quæ quandoque salivationem inducunt, dentesque mobiles reddunt, at nunquam cum dentium detrimento, quia eductis per phthyalismum pravis humoribus, dentes refirmantur; In scorbuto contingit dentium mobilitas à gingivis laxis, tumidis, & corruptis. In Lue venerea vacillant, quia gingivæ ab exaltato salis nutrimento diminuuntur, absumuntur, & dentes gingiva denudantur. In fumis mineralium venenatis frequentissimè aurifabris, argentariis, & metallorum fusoribus dentium mobilitas accidit. Vacillant in copiosiori alimento, cùm gingivæ magis expandantur, ut in pueritia, & juventute contingit, in quibus dentes minores non respondent dilatatis alveolis. Vacillant quoque in alimenti defectu in quo dentium alveoli ampliores redduntur, & præsertim si prava coacervetur humiditas, ut in senibus, & convalescentibus videre est. Primores dentes omnibus pueris ante septennium vacillant, sed non omnes simul, verùm unus post alium, & omnes præter maxillares istam patiuntur mobilitatem, tandemque sponte excidunt, quia succrescente alio, è fovea alimento privantur, & propulsantur. Hic nos non agimus de hac naturali mobilitate, sed de morbosa à causis suprà enarratis proveniente. Externa denique causa est violata dentium contusio, vel allisio.

Prognosis.

Dentes vacillantes, per aliquod tempus refirmantur, at si diu vacillent, solent tandem penitùs excidere, ideòque non parvifaciendi; denotant namque magnam gingivarum putrefactionem, cui si opportuno tempore non consulatur, eorum casus expectandus est, nec alii in elapsorum locum succrescunt, præterquam in pueritia. Hinc non modò pulchritudinem imminuit, sed loquelæ & masticatio obest.

Curatio.

In dentium mobilitate curant *Vulgares*, ut dentes in suis alveolis firmentur, ac proindè humores peccantes evacuant

cuant, vel catharticis, vel salivantibus, & postmodùm gingivas nimis laxas corroborant, & adstringunt gargarismate *ex decocto fol. mespilor. plantag. myrrh. sorb. salviæ prunellæ, facto in vino rubro*. Vel eas adstringunt *decocto cupular. gland. flor. balaustior. rosf. fol. quercus in vino rubro stictico facto, addita aluminis portione*. Vel linimento *ex sang. drac. acaciæ, corall. prunis sylvestribus immaturis, radice tormentil. & alumine usto, melle rosaceo exceptis*. His & aliis ejusdem conditionis medicamentis gingivas astringere, dentes arctiùs firmari & retineri credunt.

Dentium mobilitatis curatio pro causarum diversitate diversa instituitur; quapropter si à scorbuto ortum duxerit, curatio ad scorbutum dirigenda est: vitiosi humores expurgandi sunt admistis semper herbis anti-scorbuticis, quales sunt *Nasturtii aquatici, cochleariæ, becabungæ folia, armoraciæ radices &c.* & adhibentur, quæ de gingivarum exulceratione, & erosione suo capite proposuimus, sed præ cæteris sequens prodest, ut

℞. *Tincturæ gum. laccæ* ℥. ß. *flor. aquileg.* ʒ. j. *spiritus cochleariæ* ʒ. ij. *m.* hoc os, gingivas & dentes colluito.

Si in lue Venerea à fumis, inunctionibus, & aliis medicamentis mercurialibus vacillent dentes, tunc colluendum est *aqua Anti-Venerea n. d. vel decocto ligni salsæ parillæ parato cum vino, mastiche*, & quidem alio fortiter adstringente à nobis infrà proponendo.

Si ab alimenti defectu, ut in senibus, nullum adhiberi potest remedium, in convalescentibus verò facilis est reparatio.

Si dentium mobilitas à nimia humiditate oriatur, curatio perficienda est exsiccantibus, & adstringentibus, attamen vitanda sunt, quæ dentes denigrant, ut sunt *granatorum cortices, balaustia, gallæ, vitriolum &c.* Ad humiditatem verò educendam maximoperè valent salivantia *ex mastiche, radice pyrethri, angelicæ, zinziberis, fumo nicotianæ &c.* Vel quæ lymphæ superfluitatem exturbant, vel medicamenta diaphoretica satis cognita, postmodùm salinæ particulæ gingivis, & dentibus hostiles corrigantur, vel diluantur. Adstringunt exsiccantque sequentia decocta pluries experta, si sæpiùs quotidiè eluantur dentes, quia rursum figuntur.

℞. *Glandium* ℥. j. *gallarum* ℥. ß. *alum. usti, succ. acaciæ ana* ʒ. ß. *fol. rosf. rub. m.* ß. *Coque in vini rubei* ℔. ij. *clauso opt. vase & cola.*

Sequens nostra aqua expertissima ad dentes mobiles, & carne nudatos, ut immobiles reddat in suis alveolis, & carne vestiat, & nunquam ægros tali affectu laborantes felici defraudavit eventu, & potest fieri tam per decoctionem, sed in minori dosi, quàm per destillationem, ut

℞. *Fol. salviæ, roris marini, sorb. oleæ, myrtill. pilosell. flor. rosf. rubr. incompletar. & balaust. ana m. j. rad. bistort.* ℥. ß. *symphyt. maj.* ℥. j. *nuc. cupress. num. xvj. santal. rubr. & cortic. citri ana* ℥. ß. *macis, & myrrhæ ana* ʒ. j. ß. *sang. drac. gummi Arabic. mastich. & tragacanth. ana* ʒ. ij. ß. *sarcocoll.* ʒ. j. *alum. usti* ʒ. ij. ß. *pyrethri* ʒ. ij. *contundenda contundantur, & incidenda incidantur, quibus superfunde vini nigri* ℔. x. *stent in calore digestionis, & per cucurbitam vitream, cui recipiens adaptetur, destillentur s. a.*

Vel sequens decoctum miræ efficaciæ à nobis expertum pro dentium collutione adhiberi potest, quos firmissimos reddit.

℞. *Aristoloch. rotundæ, trissaginis, stellariæ ana m.* ß. *lentisci, hypocistidis ana* ℥. ij. *cupular. gland.* ℥. ß. *acaciæ, & sang. drac. ana* ʒ. j. ß. *radic. angelicæ* ʒ. ij. *nuc. cupress. num. iv. mastich.* ʒ. j. *alum. usti* ʒ. ij. *Infundantur in vini nigri austeri* ℔. v. *stent in loco calido per biduum, deindè bulliant lento igne, clauso vase, quo refrigerato, cola*; & utere *vel destilla s. a.*

Joannes Baptista de la Porta sequentem aquam pro dentium mobilitate extollit:

℞. *Herbar. salviæ, urticæ, roris marini, tormentillæ, nuc. jugland. benè lotar. & contusar. ana m. iij. flor. salviæ, roris marini, rosf. rubr. fol. prunell. plantag. summit. rubi, marrubii ana m. ij. sem. myrtill.* ℔. j. *hypocistidis* ℥. iij. *coriand. præp. cortic. citri ana* ʒ. ij. *cinnam.* ʒ. iij. *nuc. cupress. num. x. boli armen. & mastich. ana* ʒ. ij. *Incisa, & contusa infundantur in suff. quantitate vini nigri austeri per triduum deindè fortiter exprimentur. Expressum indatur cucurbitæ vitreæ, destilletur lento igne: In destillato ebulliant, clauso vase, alum.* ℥. ij. *cola, & ad usum serva.*

Qui mobiles habent dentes, non multùm garriant, nec digitos, vel linguam ad dentes impellant, nec frigidum admittant aerem, nec res masticent duras, sed pulticulam, vippam, jusculа, ova sorbilia, vel alios hujusmodi sumant cibos, in quibus non forti opus est masticatione.

Si ita vacillent, ut firmari nequeant, ne fiant edentuli, ad firmam ementiendam structuram per aureum filum fiat alligatio; attamen cautè instituenda est, ne inflammatio sequatur.

Dentium casus restituitur ex semine in alveolo latente, alveoli implentur, & ita defectus reparatur: quamdiu semina intra gingivas latent, novi post priorum casum facilè renascuntur, & hac de causa in occidua ætate renasci solent, sed hoc rarissimè contingit. Ad dentium itaque casum reparandum edentuli insititios dentes ex ebore, vel dente hippopotami fabricatos, in illorum locum substituunt, non tantùm in venustatis gratiam, sed & in articulatæ locutionis, quia edentuli quasdam literas pronunciare nequeunt v. g. T. & R. ubi lingua ampliata prioribus dentibus inniti debet.

CAPUT XL.

De Difficili Infantium dentitione.

Dentium germina in utero generantur post maxillarum generationem, in quibus imperfectè latent, (rarum est enim infantem nasci dentatum) ne sugens papillam lædat; unde in abortu, vel in infantulo recens nato dentes exigui erui possunt. Erumpunt extra gingivas circa mensem septimum, vel seriùs, & quidem primo incisorii, quos aliquo temporis curriculo sequuntur canini, & tandem maxillares. Eorum eruptio est naturæ opus, quæ illos propellit, & eo tempore, quo erumpunt in infantibus, ex illa gingivarum continui solutione, plures affectiones præternaturales tenellos affligunt infantes: hi enim primò magnum in gingivis sentiunt pruritum, deindè quasi aculeo gingivæ, dum ab aculeatis illis perforantur ossibus, punguntur, unde vehementissimus dolor, tormina, diarrhϾ ex viridi flaventes, terrores, insomnia, vigiliæ, gingivarum inflammationes, febres excitantur, & ex divulsione, & contractione convulsiones, quas imperiti vulgares pro epilepsia accipiunt ob oris spumam, & indesinentem salivationem. Id maximè accidit, cùm canini erumpunt dentes, qui vulgò ocularii nominantur, unde vulgato dici solet proverbio: *Parentes de liberis gaudere non posse, donec dentes ab oculis editi sint.*

Circa septimum annum alia fit dentitio, quia alveoli crescunt, & ampliantur, ac lactis dentes tùm temporis molliores vacillant, & excidunt, ac alii grandiores, firmiores, & duriores prodeunt, in utraque maxilla decem, quatuor incisorii, duo canini, & quatuor molares, sed cum tùm gingivæ anteà perforatæ sint, id sine dolore accidit.

Signa.

Infantuli nondum sermone dolorem indicare possunt; quia dentibus carent, qui ad vocis modulationem necessarii sunt: attamen cognoscitur dentitio; Primò, ex tempore, quo dentes erumpere solent, quod est circa septimi mensis initium, vel seriùs. Secundò infantuli assiduò digitos in os inferunt, unde magna salivæ supellex fluit. Tertiò, matres, vel nutrices pupillas fortius stringi, morderi, & calefieri, quàm anteà percipiunt. Quartò, ubi dentes erumpunt, gingiva tumet, & albicat. Quintò tandem, plures affectiones præternaturales accidunt, dolor, vigiliæ, tormina, alvi profluvium, & convulsiones.

Causæ.

Difficilis dentitio à gingivarum densitate, & crassitie provenit, at in dentitione symptomata ab aliis causis ortum habent, unde

Pruritus oritur, quia prima invasione fibrillæ nerveæ à dentibus gingivis perforantibus vellicantur. Dolor pendet à continui gingivarum solutione, qua membranæ nerveæ non tantùm distenduntur, sed lacerantur, & continui solutio fit, & quò spina est acutior, eò acutiorem cau-

caufat dolorem; ficquò dentes funt acutiores, eò dolores immaniores oboriuntur: quapropter canini dentes, ut acutiores, omnium fymptomatum præ reliquis, atrociorum funt auctores. Affligenti dolori atrociorem addunt dolorem, falina humorum fpicula, dùm circa radices teneribus, & fenfibilibus fibrillis præditas infiguntur, & ob inæqualitatem ipfis moleftum inferunt fenfum. Inflammatio oritur à gingivarum perruptione, haud rarò enim fanguifera conceptabula ibidem fatis copiofa fimul dilacerantur, fanguis effluit extra fua vafa, exitum non inveniens, in earum fpatiolis remoram contrahit, vitium capit, grumefcit, & ruberat. Vel quia membranulæ & fibrillæ diftenduntur, unde fpafmus in nervis producitur, nervi contracti arterias focias comprimunt, convellunt, crifpant, & fanguinis motus feriatur, & inflammationem excitat, particulis deindè rofcidis & balfamicis evolantibus, fuppuratur, unde abfceffus, & alia oriuntur mala. Salivatio pendet à dolore, fpirituum motione, acrimonia & fluxilitate lymphæ, quia ex dolore glandularum vafa, & præcipuè falivalium, & membranæ illas cingentes vellicari, & crifpari folent, & fimul uberior falivæ proventus in os effunditur, fpirituum commotio facilè efficere poteft, ut uberior feri copia ad glandulas emandetur; lymphæ denique acrimonia, & fluxilitas uberiorem falivæ fupellectilem movent, ut videre eft in fcorbuticis, & hypochondriacis, quorum latex falinis abundant particulis, hi moleftiffimo crebriùs vexantur ptyalifmo. Saliva fauces alluit, & ventriculum tendit, non enim infantes fpuendi ufum habere poffunt: fi hæc blandior, & in ftatu naturali fit, fine noxa defluit, at fi uberiùs fpicula falina habeat, tunc faucium irritationes, rofiones, & ficca tuffis excitatur. Si ad ventriculum deferatur, tunc illum fpafmodicè afficit, vomitus frequentes, tum lactis corrupti, tum aliorum humorum, quos in finu fovet, & alia multa mala concitat. Si ad inteftina faliva, falinis fpiculis imbuta deriverur, & ibi humorum ftagnantium faburram inveniet, & hos fundit, & inteftinorum fibras laceffit, irritat, & vellicicat, ac diarrhœa fuccedit.

Prognofis.

Dentitio infantibus morbus eft congener, ac proindè per fe minùs periculofa eft. Non tamen omni vacat periculo ob fymptomata, quæ ingruunt, quapropter non pauci, febre, & convulfione fuperveniente, quia tenella invadunt corpora, hos calamitatum fcopulos effugere non poffunt, unde acerbo fuccumbunt funeri: & eò major imminet pernicies, fi difficiliùs & longiori tempore dentes erumpunt, & præfertim fi fint canini, pejus fe habent, & gravius laborant, quia acutiores, & magnum infantulis negotium faceffunt, ac proindè parentes de vita longa fperare non poffunt, & præcipuè fi fymptomata de die in diem augeantur, imò nova prioribus ablatis, accedant, naturæ robur imminuitur, debilitatur, & fic tandem infantium tenella corpufcula huic oneri ferendo imparia redduntur, & morbus hic in mortem terminari folet. Qui crebrò alvum habent laxam in dentium eruptione, minus convulfione capiuntur, quàm qui adftrictam ut *aph.* 25. *fect.* 3. teftatur. *Hip. in progreffu verò cùm jam dentire incipiunt, gingivarum prurigines, febres, convulfiones, alvi profluvia: & maximè cum caninos edunt dentes: & iis præfertim pueris, qui craffiffimi funt, alvos duras habent.* Qui in dentitione acuta corripiuntur febre, rarò convulfione tentantur, quia febris convulfionis materiam abfumit. Qui gravi premuntur fomno, facilè in convulfionem labuntur. Hyeme & vere infantuli facilè dentes emittunt, minùfque moleftiam fentiunt, ob nativi caloris robur, fi tamen cœtera confentiant, & ab externis aeris injuriis muniantur; æftate etiam abfque moleftia dentiunt, ob gingivarum laxitudinem, fi fymptomata non urgeant.

Curatio.

Cùm difficilis dentitio à gingivarum denfitate, & craffitudine ortum habeat, fedulò danda eft opera, ut rarefcant, & laxentur gingivæ, remotis obftaculis, & fymptomatibus fedatis, quantociùs & faciliùs dentes erumpere poffint. In primis verò incumbendum eft, ut alvus fit libera, quòd fi obftructa per *mannam, vel fyr. de cichor. Nicolai cum rhabarbaro* relaxetur. Interim rarefiant, laxentur, oleonis & mucilaginofis: obliniantur ergò *melle cum butyro recenti permifto, vel cerebro leporino, aut crudo, aut elixo cum toto corpore*, eodem modo adhibentur *avium, & pullorum cerebella*. Vel gingivæ inungantur *gallinæ, aut anatis pinguedine recenti.*

Si dolor vehementior fit *folani fuccus cum oleo rof.* calefiat, & illiniantur, aut foveantur gingivæ *decocto malvarum, althææ, fœnugræci, chamæmeli, in quo diffolutum fit butyrum recens, vel gallinæ pinguedo.* Vel imponatur *emplaftrum ex theriaca recenti.* Vel fiat emulfio *ex femine lactucæ, papaveris albi, & lini cum aqua violarum*, & illiniantur. Vel foveantur *mucilagine eminum cydoniorum, althææ, malvarum cum aqua lactucæ.* Si inflammatio adfit, addatur *aqua fpermatis ranarum.* Hæc omnia fuprà dicta calida applicentur, ne gingivas aftringant. Interim infantulo mafticanda præbeatur *candela ex cera virginea*, quia gingivas laxat, & pruritum demulcet.

Ad hunc etiam finem noftræ mulierculæ varia appendent duriora, quorum agmen ducit *dens lupi, cryftallus, jafpis canali argenteo inclufus, chalybs fepties, & ultrà candefactus, & in lacte caprino, vel muliebri extinctus*, aliaque ex ebore amuleta, five ex alia materia lævitate fimul confpicua parata, quæ de collo pendent, infantes arripiunt, in os intrudunt, gingivis interponunt & commandunt. Verùm his, & fimilibus magis duriorem reddunt gingivam, & dentium alveolos potiùs occludunt, quàm aperiunt. Maximè periapta, & amuleta improbamus ut funt *dens hominis, dens equi primùm natus, pellis lupi, dens viperæ mafculæ, lana agnina, jafpis viridis*, & tanquam fabulofa rejicimus, non viribus, fed perfuafionibus, & imaginatione hæc juvare credimus.

Nonnulli *axungiam* inungunt *leporinam* in gingivarum locis, ubi dentes erumpere debent, ita leviùs mollificatas jam gingivas, dentium cufpides fub eis latentes perterebrant, & erumpunt.

Si omnibus his modis non prodire videantur, & neceffitas urgeat.

℞. *Sanguinem è crifta gallinacei recentem, & digito femel tantùm, vel ad fummum bis gingivas inunge*, & fine difficultate, aliifque accidentibus tandem prodeunt.

Quòd fi non tantùm difficilis, verùm defperata fit dentitio, in hoc cafu ad ferrum confugimus, & gingivæ, ea parte ubi protuberant, fcalpello incidendæ, vel pollice funt fortiter premendæ, ut feliciùs dentes prorumpere poffint.

Symptomata, quæ pertinaciùs difficilem dentitionem comitantur, ut febris, convulfiones, vigiliæ, vomitus, diarrhœa, ptyalifmus, tuffis ficca, faucium exulcerationes, aphthæ &c. curantur, ut in fuis capitibus.

Dum infantuli dentiunt, nutrix vel mater bonam diætam obfervare debet, victufque fit temperatus, fi febris adfit, vel immineat, declinet ad frigidum & humidum, quia vel imminuitur, vel præcavetur. Vitentur interim acida, & falfa.

CAPUT XLI.

De Tonfillarum, & Uvulæ Ulceribus.

Intra oris fpecum continentur tonfillæ, uvula: *funt tonfillæ duæ Glandulæ utrinque ad linguæ radicem paulò fupra laryngem pofitæ*, vulgò dicuntur amygdalæ (eftò nullam cum amygdalis habeant fimilitudinem) communi oris tunica veftitæ, & arteriis, venifque exilibus à carotidibus, & jugularibus donatæ. Laxam, & fpongiofam habent fubftantiam, ac finus continent varios, colligunt falivofum liquorem ad linguæ, & oris humectationem, quem in oris capacitatem eructant, tum per minima lymphatica, feu falivalia vafcula, tum per exilia craffioris membranæ oris foramina, præcipuè cùm os, & lingua movetur, quod quilibet in fe ipfo experiri poteft. Ac proindè quando alimenta in ore mafticantur, partim fponte, partim per mafticata alimenta, ex hifce glandulis expreffus liquor multò copiofior in os confluit, ut tum ad fermentaceam præparationem admifceatur, ut aliquorum eft fententia, tum deglutionem faciliorem efficiat. In quiete verò, cùm os non movetur, etiam hujus liquoris in os effufio plerùmque quiefcit, ut notum eft in dor-

dormientibus, quibus ob hujus liquoris defectum, os, & fauces exsiccantur, si patulo ore dormiant.

Uvula est caruncula rubicunda, fungosa, longiuscula, superiùs aliquantulùm lata, inferiùs obtusè acuta, à palati medio, juxta narium meatus in os inter tonsillas uvæ instar procedens.

Hæ tonsillæ uvula, licet partes exiguæ in nostro corpore, non solùm intumescunt, inflammantur, & in suppurationem abeunt, ut *primo Tomo cap.* 40. *&* 41. fusiùs diximus, sed quandoque citra inflammationem exulcerantur, & exeduntur, quod familiarissimum est in lue venerea.

Signa.

Tonsillarum ulcera visui patent, & eadem habent signa, ut in aliarum partium ulceribus. Si maligna sunt, partim alba, & maculis similia, partim colore cineritio, aut crustis similia, quæ ferro inuruntur.

Uvulæ exulceratio ante oculos posita est, nam laxa, & flaccida apparet, albo mucore obducta, quandoque cineritio cum ardore, & sorditie, graveolentem spirante anhelitum. Si randem atrophia corripiatur, fit velut lorum, & penitùs insanabilis est.

Causæ.

Tonsillarum, & uvulæ ulcera secundum veteres *Galenicos* fiunt ab humoribus biliosi, pituitosi, fervidis, putridis, & erodentibus, à capite in tonsillas & uvulam depluentibus; vel à vaporibus iisdem prædictis qualitatibus, & cum aere per inspirationem absorptis, tum cibis aut medicamentis erodentibus, exulcerantibus, aut vehementer exasperantibus, à quibus omnibus ejusmodi in partibus hisce continui solutiones contingere valeant. Verùm *Vulgares* in horum affectuum causam assignando, fallaciam committunt non causæ ut causam.

Ulcera tonsillarum, & uvulæ oriuntur à particulis salinis in lympha, aut sanguine hospitantibus, & in tonsillas, & uvulam irruentibus, ex obstructione diuturniore exaltatis, earumque fibras dissolventibus. Sive fiunt ex abscessu, & pure post inflammationem subsequente. Vel fiunt à fermento venereo, ut fusiùs de dicta lue diximus. Hæ particulæ salinæ, & corrosivæ ad tantum sæpè exaltationis gradum deveniunt, ut non solum tonsillas, & uvulam, tanquam partes molles, in totum auferant, sed etiam duras, & osseas erodant, ut multoties in palati ulceribus observavimus.

Prognosis.

Tonsillarum ulcera securiora censentur, quæ sunt munda, exigua, quæ non profunda sunt, nec inflammmantur, nec dolorem, & febrem habent adjunctam, maligna verò, quæ lata, profunda, & quodam concreto humore albo, aut nigro sordida sunt. Exigua quandoque & rara oriuntur ulcuscula, quibus supervenientia alia in unum ulcus latum coalescunt. Si ulcera depascendo serpant, gurgulionem, linguam, palatum, & gingivas exedunt, ac dentium præsepiola occupant, dentes labefactantur, nigrescunt, vacillant, & tandem decidunt, unde ægri inedia, & fœtore consumpti moriuntur. Quòd si ulcera in pulmonem per tracheam serpant, quia pulmo, & cor neque odoris fœditatem neque ulcera, neque ichorem sustinent, oborta tussi, spirandique difficultate, eodem die strangulant.

Uvulæ ulcera aspernanda non sunt, facili enim negotio exeditur, & deficit, unde quibus tota uvula adesa est, potus ex ore in nares regurgitat; insuper rarò clarè, & articulatè loquuntur, & quod pejus, periculum à phthisi imminet, cum particula jam deficiat, quæ aeris frigidioris inspirati impetum frangere solita est, ne in pulmones subitò irruat, eosque lædat.

Curatio.

Tonsillarum ulcera curant *Vulgares*, venam incidendo, corpus deplendo, & diversiones celebrando. Deindè medicamentis utuntur adstringentibus & exsiccantibus, quæ externis etiam applicant ulceribus, & eò magis exsiccantia in tonsillarum ulceribus esse debent, quia talia ulcera à saliva perpetuò humidiora fiunt; unde medicamentorum vis infringitur. Ad hanc indicationem gargarismos adhibent triviales, ut

℞. *Aqu. mulsæ* ℔. *j. diamori* ℥. *j.* ß. *m.* Vel

℞. *Aqu. plantag.* ℔. *j.* ß. *syr. de moris* ℥. *ij. mell. ros.* ℥. *j. alum. sciss.* ℈. *j. aceti ros. par. m.*

Sed nescimus, an hæc magis exsiccare, quàm humectare valeant. Alii pro illinitione *succum ex malo punico dulci, cum cortice contuso exprimunt, cujus partes sex cum una mellis parte miscent, & ad mellis spissitudinem coquunt.* Ulceribus malignis adhibent linimentum *ex cineribus centaurii minoris, & pulvere stercoris canini cum melle ad spissitudinem miscendo.*

Columellæ ulcera hac collutione curant.

℞. *Flor. ros. rubr. quercus, & olivar. ana p. j. cortic. granator.* ʒ. *iij. alum. usti* ʒ. ß. *ærug. æris* ℈. *j. coque in aquæ plantag.* ℔. *j.* ß. *& in colat. diss. mell. ros. simpl.* ℥. *ij. syr. demoris* ℥. *j. m.*

Si ulcera sint ex lue venerea, & mitia, hoc utuntur linimento, quo ulcera tangunt, ut

℞. *Ung. Aegyptiaci* ℥. ß. *alum. usti* ʒ. ß. *mell. ros.* ℥. *j.* ß. *m.*

Sed parùm feliciter in hoc linimento utuntur unguento Aegyptiaco, propter viride æs, quod ejus compositionem ingreditur; potiùs enim corrodendo, quam separando suas absolvit operationes. Insuper Ægypriacum partem affectam nigredine imbuit, quod omninò vitandum est. Si verò contumacia fuerint, aqua forti dilura, vel aqua, in qua mercurius sublimatus decoctus fuerit, utuntur. Verum aqua fortis, licet diluta, venenatam non respuit qualitatem, ideòque si per se metalla exedit, diluta, & in gradu remisso carnes absumere, & corrodere valebit, & eò magis uvulam, quæ molli, & spongiosa dotata est substantia. Sublimatus verò in aqua decoctus non desinit dilutè continere vim corrosivam, venenatam & causticam, ideòque non tantum uvulam, & proximas partes eò magis venenatè exulcerabit, verum etiam si fortè in asperam arteriam, vel œsophagum gutta aliqua delabetur, in magna noxa, & vitæ discrimine versatur ægrotus. Insuper sanguinem inflammat, unde sputationes cruentæ, aliaque symptomata gravissima, & ipsa tandem patientis destructio.

Tonsillarum ulcera nos curamus medicamentis, quæ salia acuta in lympha stagnantia diluunt, eliminantque, hujusmodi sunt sudorifica, vel diuretica pluries decantata, quæ obstructiones in parte reserant, & tandem topicis, quæ abstergunt, resolvunt, & consolidant, in quem finem sequentia gargarismata conducunt, ut

℞. *Malv. hortensis m. j. flor. ros. rubr. prunellæ, veronicæ, salviæ ana m.* ß. *radic. polyp. querc.* ʒ. *ij. coque in aquæ puræ* ℔. *iv. aceti vini* ℥. *vj. usque ad transversi pollicis casum, posteà colentur, & colatura leniter exprimatur.* Mundificat, & consolidat ulcera interna, si præsertim cum reliquis plantaginis folia adjiciantur.

Si sordida sint ulcera, ea mundificat, & consolidat *infusio lapidis medicamentosi*, vel sequens gargarismus *ex hordei emulsione cum melle rosaceo, & pauco spiritus vitrioli*, ne acrimonia sua partes hasce, aliasque circumjacentes plùs lædat, sed acrimoniam in ulceribus existentem mitiget, ulceraque emundet, deliniat, & exsiccet. Verùm præ cœteris ad fortiores mundificationes maximè valet *Aqua viridis Hartmanni* calefacta, qua penicillo bis in die tangantur, & hac aqua in his ulceribus familiariter utimur.

Si hæc ulcera à lue venerea ortum ducant, cognoscuntur venerea, si in longum protrahantur tempus, & vulgaribus adhibitis medicamentis non cedant: tunc locum affectum *aqua viridi* tange, & postmodùm gargarismo elue, & cedunt; quòd si non eveniat, ad partis *suffumigium ex cinnabari, & thure* cum tabaci fistula, tanquàm ad sacram anchoram confuge, nec ægrotum ulcerum sanatione defraudabis, ut experientia millies nos edocuit; imò tantùm suffumigio multos tanquàm insanabiles, & deploratos Barbati post varios cruciatus deseruere, pristinæ restituimus sanitati.

Uvulæ ulcera si sint simplicia, facilè curantur gargarismate *ex decocto peti, & persicariæ*, vel sequenti, ut

℞. *Summit. veronicæ, vincæpervincæ, & saturejæ ana m. j. f. decoct. in cujus colatura* ℔. *j.* ß. *mell. ros. simpl.* ℥. *ij. & diamori* ʒ. *j. m.*

Si sint contumacia, utere *infusione lapidis salutis*, tangendo cum penicillo: verùm maximoperè prodest *tinctura mellis*

mellis confecta ex aqua plantaginis, melle rosato simplici, & spiritu vitrioli ad gratam aciditatem.

Si ulcera sint fœtida, & putrida, illis conveniunt ea, quæ contumacibus adhibentur medicamenta; quòd si parùm juverint *ad aquam viridem*, & *ad aquam nostram metallorum* confugimus, quæ omnem putredinem, exulcerationemque tollit fœtidam, & consolidationem inducit perfectam.

Ulcera tandem ex lue venerea tàm columellæ, quàm cujuscumque oris partis tollit universalis luis curatio, & tali ratione ulcera incipientia, & antiquata in hisce locis unà cum lue sponte curantur; quòd si non evenit, primò ad mellis tincturam, deinde metallorum aquam, & postremò ad aquam viridem, vel suffumigii topici usum deveniendum est, & sic facilè eliminantur. Prædicta remedia his adhibita ulceribus, non præmissa universalis luis curatione, nunquam medicum, & ægrotum fallent: verùm aliquo temporis spatio, vel recidivam patiantur, vel graviora luis Venereæ symptomata excitantur. Unde post perfectam horum ulcerum sanationem, præmisso leni cathartico, propinari potest aqua anti-venerea n. d. quæ universum luis venereæ morbum, ejusque omnia symptomata, à toto corpore radicitùs eliminat.

CAPUT XLII.

De Balbutie, & his qui difficulter loquuntur.

Linguæ motus tripliciter læditur, abolitè, diminutè, & depravatè. Aboletur, atque ita loquela simul aufertur, & dicitur aphonia, sive conformationis vitio à primo ortu contracta culpa, aut post, quando spiritus animalis denegatur influxus ad linguam, vel ob cerebri obstructionem, ut in apoplexia, caro, catoche; sive ob spirituum animalium consumptionem, aut ad interiora retractionem; ut fit morti proximis, in syncope, & uteri suffocatione; sive ob nervorum angustiam, quæ vel est perfecta, & sequitur paralysis, vel est levior, & ex intervallo modò loquitur homo, modò obmutescit. Imminuitur linguæ motus, ut tarda, & difficilis evadat loquela, vel citra linguæ vitium, dum spiritus animales aliò avocantur, ut in ira, terrore, nimio gaudio. Vitium autem hoc, vel est nativum, dum tales homines non possunt initium capere, nisi priùs multoties linguam moverint, & labia aut postquam loqui inceperunt, non possunt in sermone progredi, sed sæpiùs eandem repetunt syllabam. Vel adventitium à linguæ vulnere, aut apostemate, ulcere, paralysi &c. Hoc vitium dicitur hæsitantia, sive titubantia, & *Bttaarismus*, depravatur linguæ motus, & dicitur Balbuties, de qua hic nos agimus.

Est balbuties linguæ vitium, quo laborantes difficulter loquuntur, in sermone restitantes, loquelam præcipitant, & literam R. maxima cum difficultate pronunciant, ut etiam id ex *Ciceronis* verbis pateat dicentis: *Ità balbus erat, ut literam R. non posset pronunciare.* Et alibi: *Cùm ita balbus esset, ut ejus ipsius artis, cui studeret, primam literam non posset dicere.* Quæ verba contra illos faciunt qui literam S. effari non possunt, qui tamen balbi non sunt, sed *blæsi*.

Hoc linguæ vitium in singulis literis esse potest; nam si J. crassè quis pronunciarit, dicitur *Jotacismum*, si L. *Landacismum* si M. plus æquo *Metacismum* faciet. Qua de re cum dentes ad formandam vocem conferant, infantes non loquuntur, antequam os dentibus plenum habeant, & præcipuè incisorii ad quasdam exprimendas literas conferunt. Hinc edentuli quasdam literas pronunciare nequeunt reg. T. & R. ubi lingua prioribus ampliata dentibus inniti debet. Huic vitio facilè succurri potest, si arte insititios procurent dentes, aureo filo vinciendos, ut expeditè has literas pronunciare valeant. Sed de vitiis oris, & linguæ, quæ loquelam vitiare possunt, fusiùs egimus in *nostra Grammatica speculativa, capite de Barbarismo.*

Signa.

In hoc morbo cognoscendo non opus est signa recensere, sed sat est balbutie affectum loqui, ut cognoscatur affectus.

Causæ.

Balbutiem fieri credunt *Galenistæ* à lingua breviori, vel ab ejus imbecillitate ob intemperiem humidam, aut etiam siccam, frigus, iram, aut calorem, vel à freno, aut membranula subjacente, linguam nimis adstringente, & ejus liberum motum impediente.

Balbuties pendet à nimia spirituum agitatione, qui inordinatè musculorum tubulos ingrediuntur, vel ab eorundem pauca quantitate, ut non sufficiant ad linguæ motum perficiendum, vel ab inconcinna musculorum, & linguæ conformatione, vel ex horum musculorum obstructione, qui viscido infarciuntur humore, à quo diminutus fit motus, quia linguæ musculi ita gravantur, & opprimuntur, ut distendi non facilè possint. Hinc spiritus motoris transitus ad linguæ musculos impeditur, & linguæ motus non expeditè fit, unde difficilis pronunciatio, & non expedita oritur loquela. Vel à nimia copiosæ humiditatis præsentia, à qua musculi relaxantur, & cuilibet vocis expressioni minus sufficiunt. Id clarè patet in aliquibus pueris, qui balbi sunt, literamque R. J. L. M. vel S. pronunciare nequeunt, verùm temporis, & ætatis progressu humorum illa excessiva viscididitas, vel nimia humiditas absumitur, & nullum ampliùs impedimentum in talium literarum pronunciatione imposterùm sentiunt, in quibus verò non absumitur, per totum vitæ spatium balbi remanent. Oritur quandoque à freno sub lingua non dissecto, quod impedit, ne lingua liberè volvi & moveri possit. Vel nimia in loquendo festinatio, dentium defectus, labiorum mutilatio, palati excesio, lingua justo longior, aut brevior, crassior, indecenter formata, & pluribus aliis modis depravatur loquela, ut fusius *capite de Barbarismo* egimus.

Prognosis.

Balbuties nullum vitæ discrimen minatur, attamen ab apoplexia, vel caro relicta, rarò & difficulter curatur, & ex confirmata paralysi omnes obmutescunt: dum tota lingua resolvitur, gravis impendet apoplexiæ metus. Balbi, & celeri lingua præditi melancholici sunt, item morbis humidis obnoxii sunt, ac præcipuè alvi profluvio corripiuntur, ut innuit *Hip. aph. 32. sect. 6. balbi ab alvi profluvio diuturno maximè capiuntur.* Nativa linguæ vitia ex magnitudine, conformatione, vulnere, nervorum ruptura insanabilia existimantur, verum à phlegmate, vel nimia humiditate, solet quandoque temporis progressu in pueris, absumpto phlegmate, vel humiditate, auferri; si verò diuturna consuetudine inveterata fuerit balbuties, prorsus curationem non recipit. Si tandem à linguæ vinculo non secto pendeat, facilè chirurgia curatur.

Hoc morbi genus sermonis puritati multùm obstat, at ne ingenia à bonis retrahantur cœptis, admonitos & exhortatos volumus adolescentes, hoc vitium oratoris splendori nunquam, vel quicquam detraxisse, nec gloriæ impedimentum fuisse. Hoc vitii genere *Aristotelem* laborasse accepimus, nec quia balbus fuit, sui nominis fama claudicavit, aliosque relinquimus illustres scriptores memoriæ posterùm traditos. Equidem nullum est vitium, quàm hoc magis excusabile, in quo nihil ipsi peccavimus, sed potiùs naturam, uti novercam, accusare debemus.

Curatio.

Ex mala conformatione balbutiem, aliasque loquendi difficultates insanabiles esse diximus, attamen hoc unicum, sed ideale exemplar *Demosthenis*, industriamque medelam proponemus, qui ad vitia oratorem deturpantia præferenda, in se unum omnia natus videbatur, namque primam literam ejus artis, cui totus obstinatè animum addixerat, cùm dicere non posset, ore insertis calculis expeditè proferre didicit: humerum, quem sæpiùs inter dicendum attollebat, gladio supernè appenso, ut ejus metu injecto, ne pungeretur, demisit. Actionem omnem ante speculum, tanquam magistrum, composuit, & etiam histrionem. Pectoris, & laterum angustias, sicut, & vocis exilitatem, & acerbitatem dilatavit, & ad sonoritatem perduxit. Per aspera, & adversa loca uno spiritu plures versus recitare assuescens, sic tonare, non

non orare, locumque proverbio fecit: *Latera Demosthenis.* Patientia duravit aures prope flumina obluctantium aquarum fragoribus obstrepentia declamans, ut in actionibus turbarum fremitu non interrumperetur. Hæc omnia, aliaque apud *Plutarchum*, *Lucianum*, aliosque in ejus vita multo temporis spatio peregit, & ne aliqua occasio ad egrediendum impelleret, capite semiabraso, & barba se domi detinuit, eò tandem evectus est, ut ipsemet *Cicero* fateatur majorem partem Demosthenis abesse cùm legimus, tantum ei dedit actio, ut illud *Aeschynis apud Plutarchum* in Apopht. demonstrat, quem relinquimus. Ad summam industria naturam vicit Demosthenes. *Præliatus* (*ait Val. max. lib.* 8. *cap.* 7.) *cum rerum natura, & quidem victor abiit, malignitatem ejus pertinacissimo animi robore superando. Itaque alterum demosthenem mater; alterum industria enixa est.* Nil tamen arduum, quod sedula industria vincere nequeat.

Balbutiem difficilis esse curationis vulgares *Galenici* fatentur; linguæ enim brevitatem naturalem arte prolongare, longitudinem breviare, crassitiem subtiliare, nesciunt, attamen imbecillitatem ab intemperie humida ortam corrigere conantur exsiccantibus, à frigida calefacientibus.

Nostra curatio est, quòd si vitium à nativitate, & organi vitio sit, fere incurabilis est. Si pendeat à nimia spirituum agitatione, remediis nimiùm motum sedantibus, & eundem æqualem iis conciliantibus curatur, talia sunt *spiritus rosarum*, *aqua theriacalis cum spiritu vini*, *elixir vitæ*, *tinctura juniperi*, *aqua lavendulæ*, *vel liliorum convallium &c.* quibus lingua sæpiùs fricetur. Si spirituum paupertie lingua moveri nequeat, curatur, ut paralysis, & tum interna, tum externa conducunt, quæ in nostra *Trutina libr.* 1. *cap.* 3. *de Paralysi* descripsimus, ut robur fibris carneis, musculis, & nervis concilietur. Specificè hic commendamus *oleum anisi* in linguæ apicem instillatum, item *balsamum*, *vel oleum caryophyllorum*. Si à nimio phlegmate, vel humiditate spirituum transitum impediente oriatur, hujus phlegmatis eductione tollitur, unde os sæpissimè *spiritu ardenti ex succo cerasorum nigrorum extracto* lavetur, hic enim spiritus ardens summoperè linguæ musculos phlegma infarciens, adeò resolvit, & linguam roborat, ut spiritibus pateat aditus.

Si substrata linguæ membrana sive frænum impediat, præcipuè in recens natis, ut sugere non possint, & in adultioribus, ut loquela impediatur, aut depravetur, vel deglutitio prohibeatur, quia lingua curta, & adstricta, unde non liberè volvi, atque moveri potest, tunc affectus iste Chirurgiam exposcit. Nostrates impetitæ obstetriculæ unguem pollicis dextri longum, & in cultri apicem conformatum gerunt, quo statim ac infantes orti sunt, indifferenter eis frænum præscindunt, quam operationem improbant vulgares chirurgi, putantes ungues veneno esse infectos, & venenatam inducere excisionem: cœterùm multùm distat venenatum esse, & noxium, non equidem negamus ungues aliundè infici, & quibusdam sordibus coinquinari, & tunc per accidens, & non per se noxios esse concedimus, sed innoxios, ut reliquas partes existimamus. Hæc operatio nullatenus unguibus fieri debet; hi namque facilè vicinas, & innocuas dilaniant partes, ac planè disrumpunt, unde dolor, inflammatio, aliaque gravissima oboriuntur mala, imò infantuli lactis suctione tam necessaria, propter accidentia, quæ subsequuntur, & vita privantur, cùm ex mille vix unus infans nascatur cum tali ligamento, & postmodùm balbutiat ac tali indigeat chirurgia. Solent quoque obstetriculæ hanc sectionem nummi acie instituere, quam profectò repudiamus, cùm eadem importet accidentia, & persæpè sine necessitate agunt, & in operando errant. Quod si quandoque frænulum sit malè constitutum, sectionem, aut divulsionem instituimus (aliàs nunquam (non unguibus, non nummi acie, non vulgari tonsorum phlebotomo, forficis apice, elevata lingua, ligamentum nerveum tantùm incidimùs, vitando semper, ne carnem attingamus. Si prima vice totaliter non abscindatur, eadem operatio reiteretur, inciso ligamento, blande incisionis pars sæpissimè madefiat melle rosaceo, vel simplici, & sic agglutinatio impeditur, & consolidatio succedit.

Advertendum tamen volumus, ut in operatione cautè procedatur, ac chirurgo in anatome perito committatur, ne per imprudentiam, venæ, aut arteriæ vicinæ, ductus salivales sub lingua, partesque adsitæ, aut nervuli lædantur: sic enim sanguinis fluxus, vel ptyalismus assiduus succedit, & si vicini, linguæque substrati nervi incidantur, repentina linguæ convulsio supervenit, ut *Riolanus* observavit. Hinc fraterna charitate obstetrices expertes, & chirurgos imperitos admonemus, ne temerè ad hanc operationem se accingant.

CAPUT XLIII.

De Aspera arteriæ, & Oesophagi ulceribus.

Trutinatis ulceribus, quæ oris specum infestant, nunc reliqua asperam arteriam, & œsophagum invadentia nostro ordine examinare studemus. Est asperæ arteriæ usus in inspiratione, ut per eam, tanquam fistulam, aer à pulmonibus recipiatur; œsophagi verò est; ut per eum, tanquam per infundibulum, cibus & potus in ventriculum deferatur, & quidem faciliùs liquida, quàm solida deglutiuntur, quæ actio peragitur œsophagi fibris, & præcipuè musculis. *Galenus* hanc naturalibus actionibus ineptè refundit, verùm cum deglutitio ex arbitrio pendeat, (deglutimus enim quando volumus, & lubet,) & peragitur instrumentis motui voluntario inservientibus, nempe musculis, meritò actionibus animalibus refundenda videtur.

Harum partium tanti est actio, & præcipue asperæ arteriæ, sine qua nec tantillum vitam degere possumus, nec tamen suos non patitur manes: meritò igitur nostro examini eam committimus, ut ab his vindicetur injuriis.

Signa.

Asperæ arteriæ ulcera, si oculorum aspectui non patescant, ex causis prægressis, vel præsentibus, catarrhis scilicet salsis, medicamentis acribus, vel lue Venerea, ut ex iis, quæ ulcera consequuntur, dolore scilicet, tussi, sanguinis sputo, & quidem in principio, puro, hinc purulento, aut materiæ purulentæ, sordidæ, & fœtentis cum tussi rejectione colligi possunt, & tandem ne aspera arteria pro pulmone accipiatur, dolor locum ostendet affectum.

Oesophagi signa non difficulter ex sanie circa hunc locum emanante, & simul ex læsa deglutitionis functione cognoscuntur, & præcipuè dum acria, austera, salsa, & acida degluțiuntur.

Causæ.

Pro asperæ arteriæ ulcere *Galenici* solitas fluxionum nænias, humores scilicet acres, erodentes, & potissimùm pituitam salsam à cerebro in asperam arteriam defluentes assignant, vel materiam acrem, & purulentam ex inflammationibus, vel exulcerationibus partium thoracis in hanc partem transmissam; vel purulenta, aut medicamenta acria, & exulcerantia in hanc cavitatem delata.

Fit secundum *Galeni* procuratores œsophagi ulcus, vel post vulnus, & res acutas illapsas, eique infixas, vel post tumorem: vel ab humoribus acribus vomitu rejectis, vel è cerebro in œsophagum depluentibus, vel à vaporibus acribus in febribus ardentibus; vel à rebus externis erodentibus assumptis, ut aqua forti, mercurio sublimato, arsenico, & similibus, quæ œsophagum exulcerant.

Asperæ arteriæ ulcera à succis corrosivis hanc partem tum foris, tum intus diuturnè stagnantibus, ejusdem fibrillas, aut tubulos exulcerantibus oriuntur, qui vel ex lympha in glandulis ab acido corrupta, vel ex materia purulenta corrosiva ab exulceratis pulmonibus in hanc partem translata progrediuntur, ut in phthisi obvenire solet.

Oesophagi ulcera producunt particulæ salinæ, & acidæ fibras longitudinales, & circulares rumpentes, lacerantes, & corrodentes, & eadem labe succum nutritium inficientes, ut non nutriat, sed magis exedat, & penitùs exulceret. Quandoque à corrosivis intrò assumptis, vel vomitu rejectis hæc ulcera originem habere possunt. Verùm à causis externis, ut aqua stigia, mercurio mercorizato, arsenico, realgare &c. Vel ex re exasperante assumpta, & interdùm à catarrhis, & humoribus acidis, & salinis particulis imbutis vomitu rejectis excoriatio fit, atta-

attamen excoriatio, & ulcus nonnihil inter se differunt, est enim excoriatio summæ saltim partis erosio, ulcus verò ad interiora penetrat: utrorumque sæpè eadem est causa, quæ nunc minus, nunc magis lædit, & indè nunc excoriationem, nunc etiam ulcus inducit.

Prognosis.

Ulcera asperæ arteriæ periculo non vacant, præsertim, si internam occupent membranam, ad quæ ob partium situm, & naturam, omnis generis medicamenta, satis aptè applicari nequeunt; quæ enim in forma liquida intùs assumuntur, vel ad pulmones transeunt, & molestissimam excitant tussim, unde malum exasperatur, vel in stomachum descendunt, & suo frustrantur fine: insuper hæc pars irrequieta manet, cùm ob aerem hauriendum, & emittendum continuò moveatur, non facilis succedit consolidatio. Sanabilia sunt, si ulcus in principio sit, & saltem externam asperæ arteriæ occupet superficiem; si verò ulcus penetraverit, & ipsas asperæ arteriæ eroserit cartilagines, tunc tale ulcus, vel planè insanabile est, vel omninò difficulter curatur.

Ulcera œsophagi periculosa sunt, constat namque ex fibris tenuissimis longitudinalibus, & circularibus, quibus læsis, necessariò deglutitio cessat, ob partis angustiam, & hac cessante, homo alimentis destitutus, moriatur oportet. Insuper œsophagi, ut partis membranosæ, ulcera difficulter coalescunt, & medicamenta convenientia non satis diu in ulcere morantur, sed in ventriculum descendunt.

Curatio.

Asperæ arteriæ ulcera curant *Vulgares*, si ab humoribus salsis, & acribus oriantur, detergentibus, & potissimùm *lac* celebrant, cujus solius usu nutritur æger, humorum pravorum generatio inhibetur, genitorum acrimonia temperatur, sordes deterguntur, & carnis amissæ generatio promovetur: Verùm lac debito modo præparari, & eas habere debet conditiones, quas *Gal. 4. meth. med. cap. 12.* recenset. Si verò sordida sint, & majori indigeant detersione, tunc fortibus utuntur detergentibus, postmodùm siccantibus, & tandem sarcoticis. Detergunt *mulsa cum decocto hordei, & melle rosato*, vel sequens usurpant decoctum compositum; ut

℞. Hord. m. ij. liquiritiæ rasæ ℥. ß. fol. apii, & hederæ terrestr. ana m. j. flor. ros. rubr. p. ij. jujubar. passular. & caricar. ana ℥. ß. Bulliant in aquæ comm. ℔. iij. ad casum tertiæ partis. In colatura dissolve mell. ros. ℥. j. ß. elect. diapenid. ℥. ß.

Assumatur aliquoties in die quædam portio in ore detinenda, & sensim deglutiatur, ut in asperam arteriam descendat, vel gargarizatio instituatur, ut per epiglottidem in tracheam labatur. Verùm probabile non est, aliquid in asperam arteriam penetrare, quod tussi perpetua antequam penetret, non ejiciatur, ut præsertim observamus, dum bibimus, si casu aliquo quid humoris defluit: falsum est igitur, quod asseruit *Hip.* totum id, quod bibitur, sive maximam illius partem, in asperam arteriam, & deindè in pulmones penetrare. Neque exemplum in sectione viva observatum quicquam probat, nam dùm excatificatum moritur animal, doloris vi multa aguntur præter omnem illius animalis naturam. Post hæc exsiccant, & glutinant *bolus armenus, myrrha, thus, radix aristolochiæ rotundæ pulverisata, & cum melle in formam eclegmatis redacta*, quod sensim deglutiendam præcipiunt, ut portio quædam ad partem exulceratam perveniat.

Ad ulceris œsophagi curationem, purgationem præmittunt *Vulgares*, ne pravi generentur humores, & geniti ad partem affectam deferantur, & ulcus inflamment, aut acrimonia sua exedant, & sævum efficiant. Si inflammatio ulceri conjuncta sit, quæ curationi obstet, tum sanguinem mittunt, deindè *hordei cremorem* propinant, qui refrigerat, detergit, & dolorem lenit, vel *decoctum sebesten, aut mucilaginem seminum cydoniorum, aut emulsionem papaveris albi cum aqua rosarum factam cum pauco sacchari ad dulcedinem, vel syr. de papavere, vel lac caprinum chalybeatum.* Si ulcus sit sordidum, illud detergunt *aqua mulsa, vel decocto hordei cum melle rosato, vel decocto herbarum prassii, calaminthæ, thymi, & caudæ equinæ cum melle rosato permisto.* Ulcere deterso, ad exsiccantia, adstringentia, & sarcotica accedunt, ut sunt collutiones *ex decocto prassii, & caudæ equinæ*, quibus addunt *pulverem ex trochiscis de carabe, terra sigillata*, & ut meliùs adhæreant, addunt *syr. de rosis siccis, vel myrtinum, conservam ros. rubr. vel gummi Arabicum, tragacanth. bolum armenum &c.* Hæc medicamenta deglutienda exhibeantur.

Pro ulceris asperæ arteriæ curatione secundùm nostram sententiam danda est opera, ut patti tàm necessariæ, quàm periculosè laboranti, quantum possibile est, & nulla interposita morula, succurratur; propinentur proindè internè varia diaphoretica, quæ particulas salinas, & acidas corrosivas absorbent, temperant, & per sua emunctoria eliminant, ut sunt *c. c. sine igne paratum, stibium diaphoreticum, oculi cancrorum, terra sigillata, bolus armenus*, quæ sumantur *in aqua bardanæ*. Ad ulcus mundandum optimus erit *syr. de hedera terrestri, cum balsamo sulphuris anisato, vel balsamus proprietatis, cum syr. de prassio*. Optimæ sunt *potiones vulnerariæ* ad partis consolidationem, *de alchimilla, scabiosa, stellaria, floribus hyperici, scordii cum syr. de symphyto, additis aliquot guttis balsami Peruviani.*

In ulceris œsophagi curatione conveniens vivendi ratio adhibenda est, unde exulceratus magnas fugiat offas, & à solidorum ciborum deglutitione caveat, & cibi sint liquidi, subdulces, & deglutitu faciles; nocent acida, aliaque coagulantia, & humores magis inspissantia, ut & nimis salina, & acria Medicamenta sint diaphoretica, quibus particulæ acutæ, salinæ, & acidæ obtundantur, immutentur, & destruantur. Maximoperè conducunt balsamica, & vulneraria, ut in asperæ arteriæ ulceris curatione diximus. Præter hæc, spirituosa conveniunt, ut *spiritus vini cum pauco spiritus terebinthinæ, vel balsamus proprietatis cum syr. de symphyto, vel syr. de scordio cum balsamo Peruviano, debitè depurato, ad paucas guttulas.*

Si à lue Venerea ortum ducat gulæ ulcus, mercurialia maximè conducunt, ut diximus, si ab arsenico, mercurio sublimato &c. ut de Venenis corrosivis alibi diximus, procedatur.

CAPUT XLIV.

De Labiorum Rhagadibus, & Ulceribus.

DAta sunt homini labia ad claudendum os, ut per nares solummodò, nisi aliter necessitas exigat, fiat respiratio, ac ne si illud perpetuò, ubi semel propter cibum, vel potum assumendum, vel respirationem aperire necesse est, hians, ac dilatatum maneret, omnis generis corpuscula, muscas, paleas, pulverem admittat atque etiam dentes, gingivæ, partesque interiores frigore externisque injuriis lædantur. Insuper ad vocem, & loquelam formandam sunt necessaria, præsertim ad efferendas literas labiales dictas, quia ad earum formationem, labia maximè sunt necessaria. Præterea ad edendi, & bibendi commoditatem, & assumptionem inserviunt, neque sine his potus commodè assumi potest. Item utilia sunt ad cibum in ore continendum, iis qui molaribus dentibus destituti, incisoriis tantùm masticare coguntur. Conferunt etiam labia ad salivam ex ore ejiciendam, ut & in ore retinendam, ne illa continuò ex ore profluetet, & insignem pareret turpitudinem. Utilia sunt quoque ad sonos variandos tibicinibus, item infantibus ad sugendum. Tandem per se ad ornatum multùm conferunt; monstruosus enim prorsùs esset homo, si detruncatis labiis irati canis rictum ostenderet. Si verò labia lenia, rubicunda, magnitudine moderata, os debito modo claudentia obtineat homo, non tantùm insignis indè gratia, sed ornamentum ipsi conciliatur. Præterea labia rubicunda præclarium ingenii acumen, morum candorem, & optimam vitæ constitutionem denotant; contià labiorum pallor, omnium virtutum defectum. Labia decenter exilia, hominem sapientem, sed iracundum augurantur. Labia nimis crassa, & extra inversa animi simplicitatem, ad credendum facilitatem, & crassam Minervam præsagiunt. Verùm si labrum superius sit magnum crassum, & duplo sæpè majus, vel elevatum, ut gingivæ appareant, invidum, blateronem, & garrulum designat, & præter hæc non tantùm deformitas oritur, verùm etiam vox & sermo aliquantulùm vitiatur, aerisque efflatio quadantenus impedi-

pedi-

peditur. Quidam hæreditario jure labium inferius habent nimis crassum, & quasi ad mentum usque pendulum hi hellnones, ganeones, & crassæ Minervæ homines sunt. Cœterùm hæc vana physionomorum auguria sæpiùs ad veritatis scopum minùs collimant, unde fit, ut virtute prædìti existant, qui omnibus vitiis dediti creduntur ex aspectu, & vitiosi, qui omnibus virtutibus præditi censentur.

Varia sunt labiorum vitia, sed nos in præsentiarum non tractamus de labiorum aucta magnitudine, cùm sint vitia naturalia, de quibus naturam, tanquam novercam, accusare debemus, nec arte, vel vi naturæ corrigi possunt. Si præter naturam intumescant, ut fit ab apum, vesparum, & muscarum venenatarum ictibus, tum pars icta fovenda est *decocto malvarum, vel althææ, vel lacte, vel decocto hyoscyami, vel sonchi succo, vel etiam theriaca* illinienda pro veneni conditione. Si post venena hausta intumescant, tum curatio ad venenum dirigenda est. Si alia sint labiorum vitia, ex propriis capitibus generalibus desumenda est curatio, nos tantùm hic de duobus, nempe de Rhagadibus, & ulceribus tractare intendimus.

Labia non tantùm musculis, nervis, venis, & arteriis constant, sed etiam ex carne indigesta, & fungosa, quorum cutis adeò musculis miscetur, ut cutis musculosa videatur, cœterùm secundum nostram sententiam labia ex innumeris constant glandulis. Labiorum cutis tanta tenuitate, tanta subtilitate, & teneritate prædita est, adeò musculis connexa est, ut non nisi laceratis labiis, cutem secernere possimus. Ac proindè, cum labiorum cutis sit tam tenera, subtilis, & mollis, non ægrè à causis externis, ventis, frigore, & ab internis succis, ac vaporibus vitiatur, finditur, & scinditur, ut quandoque etiam sanguinem fundat. Finditur labium tàm inferius, quàm superius in medio, ubi duæ musculorum extremitates desinunt. Græci hoc vitium *Rhagades*, Latini labiorum *scissuras*, *& fissuras* appellant. Est malum commune, & non tantùm labiis, sed etiam cuti, mammarum papillis, ano, utero, manuum volis, & plantis pedum competit.

Signa.

Labiorum rhagades sub oculos cadunt, & lippis, atque tonsoribus notæ, *sunt namque ulcuscula sicca, callosa, rimosa, & oblonga, in labiorum medio, ac si homo ridet, præter doloris sensum aliquid sanguinis ex eis prorumpit.* Causæ externæ ægri relatione patescunt, quæ si absuerint, causarum internarum id in judicium est. Quandoque cum, & quandoque sine pruritu ardore, & duritie sunt. Interdùm superficiales, interdùm profundæ videntur.

Ulcera labiorum oculis patent, tantum causæ signis vestigandæ sunt. Si per crisin contingunt, febris adest tertiana, acuta, vel maligna, febris habetur solutio; si symptomatica, febris intenditur, pejorat, & lethalis evadit. Si à lue venera, suis cognoscitur signis, ut de lue diximus. Si febris, & lui venereæ signa adsunt, è latente in corpore cacochymia provenire certum est, suntque crustosa, & sæpè manantia.

Curatio.

Causam proximam pro labiorum rhagadibus existimant *Galenici* esse continuis solutionem in membrana labia vestiente, remotiorem verò nimiam siccitatem, membranam illam debito fortiùs distendentem, & tandem rumpentem. Siccitatem inducentes causæ externæ, sunt frigus, & calor, ut aeris constitutio sicca, & frigida, qualis in Martio, & flante Borea contingit, item diuturna in solis radiis commoratio, & vehementi aeris algore. Internæ sunt vapores calidi, & sicci (hos vapores siccos nunquam observare potuimus) per œsophagum, vel asperam arteriam, ex partibus infernis ascendentes, vel humores à capite ad labia destillantes. Vapores isti calidi, & sicci, nunc ex stomacho, nunc intestinis, nunc pulmonibus, nunc hepate, & venis, nunc ex corde ascendunt, imò ex utero, unde vulgares fœminis salacioribus rhagades esse familiares, ob uteri siccitatem, deducunt. Cœterùm hi vapores calidi & sicci, à partibus hisce infernis ascendentes, per nares & os difflarentur, antequam labiorum tunicis se insinuarent.

Labiorum ulcera secundum *Vulgares* ortum habent ab humoribus acribus, eisque vel pituitosis, vel biliosis, vel serosis, vel atrabilariis à partibus superis, vel inferis, & præsertim ab hepate, omnium ulcerum scaturigine, ad superas hasce transmissis.

Rhagades labiorum oriuntur ab acidis, salsisque particulis rigentibus, à sanguine, vel lympha, vel succo alimentitio secretis, & in labia transmissis, quæ eorum tunicam ita rigidam reddunt, ut non satis commodè flecti, & distendi possit, & ad levem quamvis tensionem facilè secundum rugarum rectitudinem dehiscat. Sic experimur, flante Borea, rigidiores, & terrestres particulas in aere volitantes, omne humidum consumi, & scissuras fieri, vel tempore hyberno ab aeris acido, easdem oboriri, uti tempore æstivo à calore, & siccitate has particulas commovente, vel à calore interno ustulante omne humidum consumi; ita in febribus à particulis acribus per motum ad labia delatis humidum absumi, & tunicam humiditate destitutam, & ob siccitatem rigidam ad leviorem omnem tensionem secundum rugarum rectitudinem distendi, & disrumpi.

Ulcera labiorum constituunt particulæ salinæ, acres, acidæ, & aliæ heterogeneæ glandulos obstruentes, & cùm hisce particulis nulla via patula detur nisi subtilissimis, & violentissimis, quæ remoram contrahunt, in labiorum superficie sedem figunt stagnatione, exaltantur, & cutem cum carne exedunt, & devastant.

Prognosis.

Labiorum rhagades non sunt parvipendendæ, nam turpitudinem inducunt, distensionem, dolorem, & sanguinem excitant; at si in longum tempus protrahantur, in ulcera crustosa, callosa, & ægrè sanabilia abeunt. Ab ortu contractæ difficulter curantur, reliquæ non ita ægrè sanantur, nisi ad cancerosam naturam accedant.

Ulcera, vel vesiculæ labiorum, quæ febribus accidunt, bonam spem prænunciant, naturæ enim coctionem prævalere ostendunt, & febris vel perfectam solutionem, vel imminutionem significant, & per se facilè sanantur, si cum coctionis signis appareant; si verò cum viribus debilibus, & aliis pravis signis os, & labia exulcerentur, lethale. Quæ à Lue Venerea proveniunt, difficillimè curantur, attamen à quacumque dependeant causa, si negligantur, & diu durent, in ulcera exedentia, & cancerosa degenerant.

Curatio.

Vulgares *Galenici* nimiam siccitatem, qua cutis nimis tensa redditur, humectantibus corrigunt, & solutam resarciunt unitatem. Causas, à quibus rhagades dependent, siquæ sunt, tollunt. Si vitiosi humores adsunt, illos evacuant. Si vapores in causa sint, hos auferunt, & hepati, utero, vel etiam toti corpori, unde illi proveniunt, succurrunt. Si à frigore externo rhagades ortum ducant, pinguibus, & humectantibus labia illiniunt, ut *oleo amygdalarum dulcium, nucum, oleæ, rosarum, vel adipe capi, gallinæ, sevo hircino, vel hædino, mucilagine seminum cydoniorum, psyllii, tragacanthæ, gummi cerasorum &c. aqua rosarum extracta.* Item *Unguento pomato vulgari, butyro recenti insulso.* A causa calida, & sicca rhagadibus lintea tenera *succo sedi majoris, & solani* madida imponunt. In profundioribus *unguentum de cerussa, vel lithargyrio adhibent.*

In labiorum ulceribus vulgares corpus à pravis succis liberant, deindè humorum acrimoniam corrigunt, & mitigant, tandem *decocto aristolochiæ, agrimoniæ, & absynthii cum quadam aluminis portione, in quo mel rosatum dissolvunt*; ulcera abluunt, hinc linimento *ex lithargyrio* inungunt, & ad plenariam consolidationem *unguento Apostolorum, vel emplastro griseo* perducunt.

Rhagadum curationem nos ita instituimus: Si à Lue Venerea ortum ducant, sequenti medicamento sanescunt, ut:

℞. *Mucilag. sem. cydonior.* ℥. ß. *facch. saturni gr. iv. camphoræ gr. iij. merc. dulcis* ℈. j. *m. f. linimentum.*

Vel tangantur *spiritu Mercurii dulcis.* Si rebelles, & obstinatæ perseverent, tunc æger Aquam Anti-veneream nostræ descriptionis sumat, & absque topicis medicamentis sponte sanantur, ut fusiùs *De Lue Venerea lib. 3. cap. 16.* diximus.

Ad labiorum rhagades à particulis acido-salsis, vel frigore, calore, & siccitate contractas curandas, conveniunt muci-

mucilaginosa, blanda, & demulcentia, ramosa, particulas acido-salsas invifcantia, hebetantia, & corrigentia. Si malum fuerit diuturnum, corpus *extracto jalappa cum mercurio dulci* purgetur. Topicè applicamus varia medicamenta, quæ particularum rigiditatem demulcent, & ficcitatem leniunt hujufmodi funt *mucilagines feminum cydoniorum*, *pfyllii*, *vel fevum hircinum*, *axungia anferis*, *taxi*. *Joannes Hartmannus* in labiorum fiffuris curandis commendat pinguedinem, quæ ex cochlearibus ligneis ad coquendum in culina ufitatis, fi aliquantulum igni admoventur, & torrentur, extillat. Multum conducit *vini fpiritus*, *in quo folia malvarum*, *& florum fambuci macerata fuerint*, *vel decoctum florum camomillæ in lacte*. Optimum erit *oleum ceræ*, *vel ex ovorum vitellis*. Ufitatiffimum eft *unguentum Pomatum*, quòd fic paratur:

℞. *Styracis calamitæ, benzoi. elect. ana ℥. x. cinnam. elect. caryophyllor. ana ℥. vj. radic. ireos florent. ℥. j. nuc. mofch. ℥. iij. macis ℥. j. flor. lavendulæ, fpicæ ana p. ij. pomor. aurantior. recent. citri recent. ana num. ij. odoriferorum num. xxiv. aquæ rof. ope. ℥. xvj. vini alb. opt. ℥. iv. ung. rof. alb. ℔. iij. fevi caftrati ℔. j. ceræ alb. ℥. iv. f. lege artis Unguentum.*

Quod non folùm utiliter ad labiorum rhagades, fed etiam ad cuti decorem conciliandum adhibetur. Si profundiores, & majores fint rhagades, fequens unguentum probati exiftimatur ufus.

℞. *Lithargyr. thuris, zinzib. alb. ana ℥. j. ceræ mollis ana q. f. ut f. unguentum.*

Labiorum ulcera, quæ in febribus accidunt, per fe facilè fanantur. Quæ à lue Venerea originem ducunt, luis fublatione fanefcunt.

Si fine febre, & lue oriantur ulcera, æger falfa, acida acria, aromatica, & fermonem multum vitet, & eorum curatio ab aliarum partium ulcerum curatione nihil differt, Si malum eft ex ipfo ulcere, nihil purgantia profunt. Dum à particulis falinis, acidis & acribus ftagnantibus, & glandulas obftruentibus genefim ducunt, corrigentia, & abforbentia conveniunt, quibus femper aliquid mercurii dulcis addatur, deinde, quæ tubulos obftructos referant, præcipue diaphoretica, lignorum decocta, & potiones vulnerariæ pluries defcripta præ aliis conducunt.

Forinfecùs ea adhibentur medicamina, quæ acidum abforbent, falfumque diluunt, ac proinde maximum meret emplaftrum Saturni cum croco Martis impofitum, item omnia medicamina Saturno maritata, aut etiam vini fpiritus camphoratus, in qua fal Saturni diffolutum fuerit. In his ulceribus maximè conducit Mercurius dulcis unguentis optimæ notæ commiftus. Quendam nos obfervavimus ulceribus in labiis diù laborantem, quem omnibus vulgaribus medicamentis incaffum adhibitis, tandem *vitrioli Cyprii infufio* curavit. Optima erit *lapidis medicamentofi infufio* ut & *aqua viridis*. Si fordida fint, plerique *mel rofatum*, *vel aluminis infufionem* extollunt. Tandem confolidat *emplaftrum oppodeltoch*, *vel fodicationum*, *vel benedictum noftrum*. Hæc medicamenta commodiffimè fomni tempore applicantur, ita enim rectiùs retinentur.

CAPUT XLV.

De Mammillarum, & Papillarum Ulceribus.

AB ore rectè defcendimus ad mulierum mammas, dulcedinis, & deliciarum portum, fed ifte portus binos continet fcopulos, quibus humanæ mentis navis alliditur & naufragatur; conciliant quidem mammæ elegantes mulieribus decorem & venuftatem, infantibus vivificum præbent nectar, fed earum venuftas viros ad amorem invitat, & invictos vincit, ficut *Gal. lib. 4. de Hip. & Plat. decretis cap. 6.* ex *Euripide Menelao* fcribit, quòd cùm ftricto enfe Helenam quafi eam occifurus irrueret, ubi mammas viderit, ftupore adeò ob ejus pulchritudinem, correptus fit, ut ne tenere enfem ampliùs potuerit, fed abjecerit, imò eam ofculatus fit.

Ubi papillas ejus afpexit, ftatim
Tibi corufcus gladius è manu exidit.
Et proditricis ofculum excepifti canis.

Si per quæ delinquunt mulieres, per hæc eadem plectuntur. Heu quot funeftis internis, & externis cafibus, quot vitæ defcriminibus plectuntur, quæ tum ipfi cœlebi, tum conjugato, & gravido, circa fua geftationis incerta, dubiove eventu, tempora præprimis partum ipfum obtringunt! In mammis à tumore, inflammatione, abfceffu, fiftula, œdemate, fcirrho, emphyfemate, cancro, magnitudine indecora, fovea, ulcere, rhagade, & morbo pilari torquentur mulieres, nec in his tantùm partibus, fed etiam in utero, qui cum mammis confenfum habet.

Mammæ geminæ funt, partim ut idonei alimenti proventus geminæ proli fufficeret, partim ut una morbo, aliove cafu impedita, fuctionis functionem fufficienter altera fubminiftraret.

Sitæ funt in media pectoris arce, fupra mufculum pectoralem humerum adducentem, non in abdomine, ut brutis, ad commodam lactationem: cùm infans non ftatim brutorum more ambulare queat, fed in genitricis ulnis detentus, mammis admoveatur. Collocatæ funt ad fupernam pectoris regionem ut puer cordatus, & prudens evadat, & intellectum è matris corde fugat, ut *Rabbi Abba* Appella ineptè inquit; tum ne puer matris, aut nutricis pudenda videre cogatur: tum ne brutorum more in loco fordido fugeret.

Magnitudo variat, in viris exigua eft, quia glandulis ferè carent, pinguedo tamen fubjecta in obefis mammas attollit. In nuper natis puellulis, veftigium adeft pectori impreffum, & apertum, deindè paulatim exuberat, & in virginibus parvulis, vix præter papillas apparet, donec fenfim in malorum magnitudinem, & figuram crefcant: & quando ad duos protuberant digitos, menftrua fluere incipiunt, tunc fororiari puellarum mammæ dicuntur, quia primùm intumefcunt, quòd non fingulæ, fed ficut geminæ forores fimul nafcuntur. In vetulis flaccefcunt, atque etiam præter papillas nihil ferè apparet, pinguedine, & glandulis abfumptis. Intermedia ætate aliis magis, aliis minùs tumentes funt, prout mulieres non gravidæ, vel gravidæ, & lactantes; his n. tumentioribus opus eft, quàm illis. In variis Indiæ regionibus, ut in Regno Senegæ, & in infula Arnabonis mammæ ad imum ufque ventrem protenduntur, & elevatæ in terga reflectuntur. In Meroe quæ Aegypti infula eft, fœminæ mammas infantibus pares habent, ut refert *Pomponius Mela*, undè *Juvenalis fatyra* 13. *canit.*

Quis tumidum guttur miratur in Alpibus? aut quis
In Meroe craffo majorem infante mammellam!

Cœterùm præftat mediocritas, quia magnæ mammæ inflammationibus, cancro, & aliis languoribus funt obnoxiæ.

Figura fubrotunda eft, femiglobum quafi referunt, in nonnullis propter nimiam molem pendent, & fubftantia mollis, maximeque albicans.

Componuntur mammæ ex multis glandulofis corporibus, magnitudine diverfis, variifque tubulis, ac ductibus inter fe coeuntibus, multaque affufa pinguedine junctis, & compactis, quæ fimul membrana carnofa fuccinguntur, ac fubjectis mufculis annectuntur. Glandularum una magna in medio fita eft, quam reliquæ minores circumftant; etiam vaforum lacteorum plexus infinitis glandulis interjiciuntur, quibus mediantibus non folùm lacteus fuccus ad omnes defertur, verùm etiam minores fuum lac in magnam glandulam effundunt. Præterea in ipfis glandulis pori funt ampli, & copiofi, in quibus tanquam in cellulis, lac ufque ad fuctionis tempus affervatur, nifi fortè ob nimiam copiam, aut tenuitatem ex iis fponte citiùs effluar.

Magnæ glandulæ fuperftat Papilla; quæ corpufculum eft teres, ac fungofum, tenui cute amictum, multifque foraminulis pervium. In hanc glandulam lactei ductus terminantur, per ejufque foraminula lac, tanquam per tubulum in os infantis fuctione, vel preffione infunditur. Eft exquifiti fenfus, atque in ea ex levi, & grata contrectatione voluptas percipitur. Infuper ex contactu, & fuctione flaccefcere, erigique poteft inftar glandis penis, unde matres, nutricefque libentiùs cum voluptatis quodam fenfu infantibus mammam præbent. Circulum habent circumjectum, quem Areolam nuncupant, in virginibus pallidam, in prægnantibus, & lactantibus fufcam, in vetulis nigram.

Venas duplices habent mammæ, unam axillarem per exteriora mammarum diftributam, & ab axillari ramo derivatam, alteram mammarum vocitatam, à ramo fubclavio

vio venæ cavæ declinantem, ac per interiora dispersam. Has totidem comitantur arteriæ consimili ratione à ramo subclavio arteriæ magnæ, nec non axillari deductæ, ad vehendum sanguinem vitali calore turgidum. Nervos habent à quarto ramo medullæ spinalis, qui ad papillam copiosiores delati, acutiorem ei sensum tribuunt. Habent etiam ductus lymphaticos.

Agimus tantùm in hoc capite de mammarum ulceribus, & morbo pilari, ac papillarum fissuris, reliqui verò affectus, qui ipsis accidunt ex propriis capitibus sunt desumendi.

Signa.

Ulcera mammarum, cùm visui pateant, non opus est ea signis describere, ubi verò plures in mammis fissuræ unam foveam faciunt, tunc mammarum fovea dicitur, & est major, latior, & profundior, cui dolor sæpè copulatur.

Causæ.

Mammarum foveam, disruptis pluribus fissuris à serosis acribus humoribus inductis, & in unam majorem unitis exoriri dicunt *Vulgares*; ulcera verò ab humoribus acribus, & erodentibus, ut in aliis partibus, fieri fatentur.

Eadem est mammarum foveæ, & ulceris causa, nempe particulæ acido-salinæ, vel in ipso lacte, vel in succo partis alimentitio, vel in sanguine, vel in lympha, raram, sensibilem, glandulosam, & spongiosam mammarum substantiam depascentes, & corrodentes, à quibus partium profundarum, & cutanearum textura, & continuitas postmodùm dissolvitur. Vel à tumoribus disruptis, à contusione, vel vulnere male curato.

Prognosis.

Foveæ, & mammarum ulcera difficillimæ sunt curationis, substantiam namque habent flaccidam, & si irritantur, non ægre in ulcera cancerosa degenerant.

Curatio.

In fovea, & ulcere *Vulgares*, ritè curandis, universales instituunt evacuationes, unde vitiosorum humorum evacuationem apprimè necessariam censent, cum sanguinis detractione, & mensium proritatione, præcipuè si menstrui sanguinis suppressio hos affectus ab utero ad mammas per consensum foveat. His præmissis, ea methodo, qua in aliarum partium ulceribus, procedunt; eapropter humores leniunt acries, *ulcus* mundificant, abstergunt, & tandem consolidant medicamentis illis tonsoribus notis, quæ centies repudiavimus. His omnibus intentionibus emplastro triapharmaco satisfacere imaginantur.

In mammarum fovea, & ulcere, fœmina sit puerpera, vel lactans, antequam lac absumatur, vel sanguinis motus ad mammas sistatur: non facilè, & satis feliciter curari possunt. Deindè si affectæ sint pendulæ, ne humorum fiat affluxus, fascia apta de collo suspendendæ sunt, postmodùm brachium ejus lateris, ne humorum concitetur affluxus, non movendum.

In horum affectuum curatione, venæ sectiones, & purgationes repetitas rejicimus, ejus namque cardo in eo consistit, ut particularum acido-salinarum fiat correctio, quæ nec purgantibus, nec venæ sectione obtineri potest: alia itaque vestiganda sunt remedia, hujusmodi erunt salia volatilia, quæ illas corrigunt, sudorifica diu in usum vocata, quæ vel insensibiliter, vel sensibiliter transpirant, vel potiones vulnerariæ, necnon diuretica blandiora in usum vocitentur. Intereà exulceratæ parti maximoperè proderit, si sordida fuerint, *unguentum Aegyptiacum magistrale in spiritu vini solutum, vel unguentum nostrum magistrale, deinde unguentum album ex succis refrigerantibus, vel emplastrum Diasaturni cum croco Martis* pro ulceris exsiccatione, verùm vitentur emplastra solida, quia partem inflammant, & transpirationem impediunt. Pro pauperculis unguenta communia, ut *de tutia, lithargyrio, plumb. &c.* in usum vocari possunt. Nostrates pauperculæ mulieres cum fructu solis *foliis tussilaginis* utuntur. Si dolorificum sit ulcus, circumcircà *oleo ex ovorum vitellis, vel papaveris per expressionem* illiniatur, vel ipsum *lapidis medicamentosi infusione* cum petiis lineis curetur. De papillarum ulceribus idem sit judicium, eademque curatio.

CAPUT XLVI.

De Morbo Pilari.

Quidam *Medici* inter mammarum affectus referunt malum pilare, quod Græci *Trichiam* appellant, sic dictum à pilo, qui in mulierum mammis post partum invenitur, & cum lacte excernitur, neque veteres *Medici* de hoc ambigunt, & sæpè hoc malum, sed non verum pilum in lactantibus observavimus, cujus quoque *Aristoteles lib. 7. de Hist. Animal. cap. 11.* mentionem facit, statuit namque si pilus poculo haustus sit, dolorem moveri in mammis, qui non sedatur, donec pilus, vel expressus exeat sponte, vel cum lacte exsugatur.

Hanc ineptam *Aristotelis* sententiam *Hieronymus Cardanus, & Thomas à Veiga* sequuntur, & ineptè credunt pilum lactationis tempore ad mammas pervenire posse, vel epotum, vel cum cibo sumptum, quia attractrix virtus in mulieribus tunc valida urget, vel ob sanguinis ad mammas confluxum, & partis laxitatem, vel cum chylo celeriori fluxu agitatum, ad mammarum tubulos, & ipsum tandem lactis receptaculum delatum, ex quo cum lacte per papillarum caniculum quendam ejectum, qui ex eodem prominet aliqua parte, ut digitis, vel volsella se facilè præbet extrahendum.

Nec nos majora, & devia movent exempla; refert enim *Langius lib. 2. Epist. 40.* de juvencula quadam principis cujusdam Germani gynæceo, quæ cùm sese ad speculum adornaret, detentis ore aliquot acubus, quibus peplum affigeret, ab amasio à tergo clanculum accedente intra scapula percussa, acus deglutivit, quas post biennium, illæsis uteribus, eminxit. Item *Alexander Benedictus* narrat de puella Veneta, quæ acum deglutiverat, eamque post biennium eminxit, calculo incrustatam. *Antonius Beneventus* refert, quod mulier Hetrusca, acum cupream deglutiverat, quam triennio inde, juxta umbilicum sana excreverat. Narrat *Helmontius de injectis materialibus §. 7. vilvordiæ anno 1636. Rusticus mihi notus volens saginare vaccam, illi quotidiè poculum dedit, cui incoxerat olera cum furfuribus. Tandem emaciatur in dies magis, cæpitque dextro crure claudicare: Cæsa vacca, inventus est brevis culter uxoris suæ, in capulum buxeum retortus, inter costas, & homoplatam abditus: rustica enim concidendo rapæ, cultrum inter olera reliquerat, eumque vacca bibendo deglutiverat.* Hæc, & alia exempla an vera sint, fides sit penes suos Authores. Unum tantùm scimus nos deglutitos nummos, lapides, metallorum fragmenta, clavos, & id genus alia per anum excreta fuisse.

Has aniles fabellas credat judæus appella, quod nos non ita facilè *Aristoteli*, ejusque procuratoribus per epistolam assentimur, sed cum cordatis viris, *Vesalio, Mercuriali, Sennerto*, & recentioribus aliter sentimus; non enim per tot angiportus, tenuesque anfractus, ab ore ad mammas pilum duci posse arbitramur, etiam si mammæ illum fortè, cùm in ipsarum venis consisteret, amplexuræ essent. Certum est pilos in tot coctionibus immutatos permanere, cum compactioris sint substantiæ, verùm hoc potiùs nos monet, ut pili facilè ciborum reliquiis adhæreant, cur non cum fæcibus per intestina, tanquam per liberius potiùs ostium, quàm per tot exilissimos meatus, totque anfractus ad mammas usque deriventur; Dicimus itaque hos pilos in mammis generari. Quid autem sint, sub judice lis est; *Mercurialis* namque sanguinis fibras esse putat, cæterùm sanguinis fibræ à sanguine non separantur, sed totus ad mammas affluit. Alii probabiliter statuunt in mammis hos pilos generari, ut in aliis corporis partibus pili generantur, & ex iis excernuntur, quemadmodùm in renibus, urinariisque meatibus, & per urinam excretos fuisse testantur fide dignæ observationes, & hoc nos multoties autopsia demonstravit, sed nec horum genesim adducunt. Puerile namque est cogitare pilum haustum ventriculum, meseraicas, jecur, secundum eorum sententiam, pertransire, & ad mammarum cavernas per mille anfractus pervenire.

Signa,

Signa.

Pro morbo pilari in mamma adest rubedo, ingens dolor, rigor, febris, capitis dolor, & totius corporis lassitudo, & alia symptomata, quæ pilus ibi generatus excitat, dum exitum quærit.

Causa.

Pili causa in mammis est natura lasciviens in succo alimentitio, quem assimilare deberet, & non solùm non assimilat, sed facultatis assimilatricis errore, in hoc aliquid juxta exilium partium situm transmutat videtur pilus, sed reverà non est talis, videtur pilus, sed reverà quid pilo analogum. Hoc idem, & alia plura in abscessibus frigidis, atheromate, steatomate, & melliceride observantur, tunc cùm solida continent corpora ut ungues, pilos, lapides, spinas, variorum infectorum figuras, &c. Hæc etiam quandoque mammis accidunt, & interdùm p. n. generantur pili. Lapides scribit *Levinus Lemnius* in mammis genitos se observasse. Narrat *Bald. Ronssæus miscell. Epist.* 10. se novisse mulierem, quæ cùm gravissimis uberum doloribus exagitaretur, ei dolor non priùs desierit, quàm apertis vomicis utrinque vermes prosilierint.

Sunt mammæ exquisitissimi sensu, unde facilè à rebus p. n. in ipsis genitis læduntur: hinc dolor, ex quo partis contractio oboritur, & in glandulis obstructio ex hac, lactis stagnatio, demùm aciditas, hinc sanguis in vasis capillaribus stagnat, & tot, quot in signis enumeravimus symptomata, emergunt. Unde evenit quandoque, ut inflammationi, & lactis coagulationi mammarum trachia succedat,

Prognosis.

In mammarum trachia libenter, extracto, vel exsucto pilo, evanescunt symptomata, quod si in longum protrahatur tempus, pili eliminatio, in abscessum degenerare solet.

Curatio.

Hujus morbi curatio in pili eliminatione consistit, unde si sponte non exeat, lac sugendum præbeatur infanti, vel leviter exprimatur, vel si ex papilla promineat, digitis, vel forcipula extrahatur; quòd si reluctetur, exterius mamma *cancrorum fluviatilium, vel marinorum succo* illiniatur. Intereà chirurgos admonitos esse volumus, ut à frigidis, & repellentibus, quæ ceu venena vitanda sunt, se abstineant; ettò enim humorum affluxum, & suppurationem impediant, succos tamen stagnantes magis incrassant, & resolutioni reddunt inhabiles, ac glandulosum mammæ corpus corruptioni facilè obnoxium reddunt. Eapropter interius, exterius varia diaphoretica adhibeantur, quæ obstructiones reserent, & aciditate emendent.

CAPUT XLVII.

De Papillarum fissuris.

MUlierum gravidarum, aut puerperarum, præcipuè lactantium papillæ, non secus ac oris labia, anus, uterus, volæ manuum, & plantæ pedum, interdum finduntur, rimulas fissuras, seu scissuras, quas *rhagades* vocant Græci, contrahunt, quia tenerrima obductæ sunt tunica: acerbos patiuntur dolores, maximè dum lac sugit infans, ubi aliàs eædem papillæ sanæ existentes, potius ab infantis suctione titillationem, ac veneream sentiunt voluptatem, obinter mammas, & uterum consensum. Aliæ fovea, hoc est, rima maxima in papilla molestantur.

Signa.

Hi affectus nullo alio indigent indicio, præter inspectionem; sunt enim ulcuscula rimosa, & quandoque maxima veluti fovea in papillæ foraminulis, valdè molesta, & dolorifica, & maximè inter sugendum, & ob dolorem acerbissimum sustinere non possunt lactantes, ut mammæ fugantur, ex quibus quandoque sanguis, & quandoque ichor, seu corrupta Lympha stillat.

Causa.

Oritur hic affectus à nimia cuticulæ teneritate papillas amiciente, quæ ob fortiorem infantis suctionem dissilit, vel cùm à gingivis, aut à dentibus papillæ mordentur. Sæpè excoriantur, ab infantium in ore aphthis, aliisque ulceribus malè affecto; vel à lactis effusi particulis sponte, & continuò affluentibus, in papillis adhærentibus, non rectè abstersis & acescentibus; vel non minùs à falsa lactis acrimonia, quam ipsas etiam mammas, & partes vicinas, ad quas pertingit, excoriante; vel à particularum salinarum, vel acidarum in cutaneis papillarum poris existentium dominio, à quibus papillarum tunica in fissuras diffinditur, vel ex lymphæ benignioris, & oleosæ defectu, papillarum teneritatem, vel rigiditatem non inungentis, & emollientis. Hùc referimus causas externas, ut sunt aer in calore excedens, aut nimis frigidus, & acris, qualis in Martio, & à constitutione Aquilonia dominatur, quia tùm temporis aer multum acidi nitrosi in se continet, unde in his, qui teneriori cuticula præditi sunt, fissuras in labiis, & manibus excitare solet.

Producitur fovea à fibrarum disruptione inter fissuras existentium, à fortiori adhuc acrimonia acido-salini in fissuris collecti producta, quæ fit à lymphæ benignioris, & oleosæ defectu, tùm glandulas, tum fibras humectantis, & illinientis, ne tam facilè à quadam externa injuria disrumpantur.

Prognosis.

Papillarum fissuræ, & foveæ non solùm molestæ sunt, & acerbissimo dolore conjunctæ, sed si diutiùs durant, difficulter sanantur, quia ob infantium suctionem, nulla, aut exigua papillis datur quies, & in prava transeunt ulcera, ob acre ibidem adhærens, unde sæpè tota corroditur, & absumitur papilla, & mulieres ad lactationem planè redduntur ineptæ.

Curatio.

In minimis his affectibus ita diæta observanda est, ne saltim auream excedat medioctitatem, aliter *Medicus*, & medicamenta incassum laborabunt. Aerem frigidum, & aquilonium vitet ægra, nec tali aeri papillas exponat.

Putant *Vulgares* hos affectus ab humorum biliosorum acrimonia, vel siccitate à quibus cutis disrumpitur, & eroditur, progigni, ideòque bilis acrimoniam obtundentibus, eos curari credunt, ac proindè linimentis *ex semine psyllii, & cydoniorum* utuntur, quibus *tutiam, cerussam, oleum rosatum, aut liliorum, vel butyrum recens, vel anatis axungiam* admiscent. Lactantibus, antequam infantis ori papilla inserant, imponunt, ut *aqua rosarum* abluantur. Si dolorem in ipsa suctione lactantes sentiant; papillis calicem stanneum, vel argenteum, superiori parte perforatum, mammæ respondens, papilla uberis vaccæ recens mactatæ tectum apponunt, & infanti papillam illam vaccinam sugendam præbent; sic enim infans suget, & labiis papillam fissam, & dolentem non attinget, & lac suget. Ad præcautionem ultimis tribus gestationis mensibus, ne papillæ findantur, nonnulli capulas aut pileos è cara paratos, abjetis resina plenos, thoraci alligatos excogitarunt, quos papillis superimponunt, ne decidant, ubi resina absumpta est, novam infundunt

Ad papillarum fissuras & foveas curandas necessaria sunt medicamenta, quæ particulas acido-salinas in papillis collectas, vel aliunde suppeditatas emendant, hebetant, & diluunt, qualia sunt diaphoretica, *ut antimonium diaphoreticum bezoardicum minerale, diaphoreticum in peracutis &c.* vel remedia porosa, & volatilia sæpiùs exhibita. In parte conducunt *terra exanimata vitrioli, spiritus vini camphoratus, cremor calcis vivæ, cremor lactis, mucilagines*, quas in labiorum rhagadibus retulimus, Fibres siccas, & rigidiores emolliunt, leniuntque *mucilagines extractæ cum aqua spermatis ranarum, addito momento sacchari saturni, & tutiæ præparatæ*. Excellens, & omni laude dignum remedium est *butyrum elicitum ex cacao in chocolatis opificio*. Optimum medicamentum est *oleum ovorum, lumbricorum, vel unguentum aureum cum guttulis aliquot olei destillati ligni Rhodii*. Vel sequens linimentum.

℞. Ol.

℞. *Ol. amygd. dulc. q. s. in quo frige radices lilii, in taliolas dissectas, amotis radicibus, extra ignem agita oleum candela ex cera alba, donec fiat linimentum.* Vel conveniunt *axungiæ & pinguedines* in labiorum fissuris descriptæ.

Ad dolentes papillarum fissuras, vel fortiori infantium suctu, vel à lactis aciditate, vel à lactentium aphthis applicetur *oleum hyperici, vel rosatum, in quo radices pimpinellæ fuerint infusæ.*

In fovea, vel papillarum exulceratione laudamus *oleum ceræ, vel balsamum proprietatis per infusionem, vel balsamum Peruvianum vel oleum myrrhæ,* cujus descriptio talis est.

℞. *Ovum unum, vel plura indurata media elixatione quæ à corticibus munda, ac in duas partes æquales divide, aufer vitellum, & vacuum imple myrrha electa in pollinem redacta, filo circumligatum ovum claude, pone in loco humido inter duas patinas. Ovum aperi, liquorem ad hunc usum invenies.*

Si papilla sanguinem stillet *infusione lapidis medicamentosi, vel terra exanimata vitrioli* utere. Adverte tamen, quòd in horum medicaminum applicatione semper *pileolus plumbeus* in apice, foraminibus pluribus pervius super papillam imponendus est.

A mammis ad uterum descendimus, ut amantium mos est, tanquam ad humanæ generationis officinam: Hæc tantilla pars præ omnibus aliis viros allicit, & dementat, ac mulieres in varios adigit cruciatus, verùm in hoc naturam culpare debemus, quæ invitat & trahit: cœterùm per naturam, qua peccavit mulier, multis ærumnis obnoxia facta est, & præter cruentam deturpationem ob patratum scelus & communes cum viris languores, sexcentarum ærumnarum, & innumerabilium penè morborum propriorum jugum sufferre cogitur, quibus muliebrium tribuitur cognomen, ea propter uterus est omnium totius corporis pravorum humorum sentina, imò cloaca, unde jure merito miseriæ abyssus, calamitatum chaos, morborum morbus, & lerna malorum dici potest. Ob commercium, quod cum nobilioribus, & principalioribus habet, cor, cerebrum, nervos, diaphragma, ventriculum, intestina, dorsi medullam, vesicam &c. in languores trahit, hinc mulieres facile epilepsia, animi deliquio, cordis palpitatione, suffocatione, asthmate, inappetentia, nausea, vomitu colico, vel dorsi dolore afflictitantur. Quantum Creatori debemus, qui nos non fecit fœminas, & à tot carnificum cohorte eripuit, attamen nos ingrati nec etiam tantum munus acceptum animo volutamus! In præsentiarum non agimus de morbis mulierum, nam de his posthac ex professo tractabimus, nunc ulcera, quæ sinum respiciunt muliebrem, examinabimus.

CAPUT XLVIII.

De Cervicis Uteri Ulceribus & Rhagadibus.

NOnnulli hanc partem exulceratam, quam trutinandam agredimus, uteri cervicem impropriè appellant, rectè appellatur uteri ostium, quia virile membrum per hoc ingreditur, & egreditur; ac rectiùs à quibusdam uteri vagina vocatur, quoniam virile membrum in se recondit, ut vagina gladium, aut cultrum excipit. Est hæc vagina mollis, laxa, rugis orbicularibus inæqualis, (ut major titillationis ab attritu percipiatur voluptas) substantiam habet nervosam, ut dilatari possit, sed aliquantulùm spongiosam, & fungosam, (hæc in libidinis œstro aliquantulùm turgescit, ut virile membrum strictiùs comprehendat) longitudinis digiti longioris est, & latitudinis circiter intestini recti: quæ longitudo, & laxitas variant pro ætatis ratione, necnon prout fœmina magis, vel minùs libidine fervet. Sic quoque variant rugæ in virginibus, necnon in mulieribus, quæ rariori utuntur venere, nec in eam fervide proclives sunt, quàm in iis quæ nunquam pepererunt, multo crebriores, ac densiores sunt, quàm in iis quæ sæpiùs pepererunt, necnon in meretricibus frequenti utentibus coitu, utpote in quibus sensim fere obliterantur. Non tantùm hic nos de uteri vaginæ ulceribus agimus, verùm etiam de ejus partium ulceribus, quæ sub oculos cadunt, ut sunt labia, nymphæ, carunculæ myrtiformes, & clitoris. Est clitoris glandiforme corpusculum illud in superiori pudoris muliebris sinu situm, & à nymphis custoditum, sub qua foramen est pro emittendo lotio. Ab *Avicenna* virga mulieris appellatur, & quia est uvulæ non relaxatæ instar, ob hanc æmulationem columella ab *Hippocr.* nuncupatur. A nonnullis membro virili correspondere perperam creditur, nam potiùs cum virilis virgæ glande convenit, in qua tantummodò voluptatis sensus ex coitu percipitur, & non in reliqua parte oblonga, sed longitudo tantùm inservit ad seminis in uterum porrectionem, ita quoque clitoris procul dubio glandis muliebris munere fungitur. Hæc pars exquisitissimum habet sensum, & in actu venereo jucundissimam præbet titillationem, unde in hac delectationis mulierum præcipua sedes est, dùm coitu utuntur, atque hinc amoris dulcedo, Veneris œstrum, libidinis sedes, & irritamentum dicitur; eapropter nulla pars in coitu majori delectationis sensu afficitur, ac mulieres fricatrices in Venerem magis quàm illa exagitat.

Clitoridis magnitudo communiter exigua est, sub nymphis ferè latens, deindè leviter prominet, in aliquibus mulieribus præsertim libidinosis, quæ Venerem voluptuose exercuerunt, manifestè cernitur, in aliis in majorem longitudinem ad formam penis virilis excrevisse observatum est. *Platerus* clitoridem monstruosam in quadam muliere collum anserinum crassitie, & longitudine æquasse vidit. Excrescit in illis fœminis, quæ continuò, & frequenter hanc partem contrectant, & fricant, qua ratione penis muliebris nominatur, ita ut hujusmodi mulieres illa parte nonnunquàm abusæ fuerint, & cum aliis sui sexus coierint: sic *Pemplius* scribit de quadam *Helena*, quæ hac parte multas exercebat fœminas, & virgines vitiabat, quia in coitu penis virilis instar turget, & quandò erigitur, ad libidinem stimulat, unde evenit, ut penis virilis loco clitoride aliquando abutantur mulieres nonnullæ, & mutuò coeant, quas confricatrices vocant, eapropter hæc pars, virorum contemptus dicitur. Hujus libidinis inventrix scribitur *Philænis* quædam, qua usa etiam fit *Sappho* poetria, sed de his *Paulum Apostolum ad Romanos* loqui censemus 1. 26. *Nam fœmina eorum immutaverunt naturalem usum, cum eo qui est contra naturam.*

Signa.

Cervicis uteri ulcera cognoscuntur ex dolore, & continua eo in loco mordicatione, quæ sensim augetur, & intenditur, ac præcipuè si tangantur, vel abstergentium aliquid immittatur, & præ omnibus concubitus horum ulcerum est index. Deindè visui etiam patent, adhibito matricis speculo. Tandem cognoscuntur ex puris affluxu, quod interdùm odore caret, interdùm flavum est, viride, fœtidum, prout ulcus modò mite, modò sordidum est, cujus portio quandoque mensibus fluentibus, cum sanguine fluit, si ulcus magnum sit. Trahuntur etiam sæpè aliæ partes in consensum, ut si ulcus vesicæ orificium simul afficiat, urinæ ardor, & frequens supervenit mictio, caput, lumbi, aliæque partes in consensum trahuntur, unde vel dolent, vel malè afficiuntur, etiam febris accidit lenta crebris horroribus.

Ex causis signa facilè innotescunt, quæ sunt vel externæ & evidentes, ut medicamentum erodens, partus difficilis, concubitus violentus, vel impurus, quæ ex ægræ relatione percipiuntur. Si hæ causæ absint, ab internis malum natales suos habuisse necesse est. Si fuerit secundina corrupta, lochia retenta, fluor uterinus, gonorrhœa, vel alius humorum affluxus, facilè innotescunt.

Rhagades cervicis uteri non ægrè innotescunt, nam ulcuscula sunt rimosa, & oblonga, iis simillima, quæ hyberno tempore in labiis, manibus, & pedibus è frigore oriri solent. Recentes latent, temporis tamen cursu, vel in coitu sese produnt, quia tum dolor pruriginosus aliquis excitatur, & cruoris aliquid effunditur. Quòd si res ita se habeat, & de malo adhuc suspicio aliqua angat, uteri cervice reserata, & inspecta, malum sub oculos cadit.

Causæ.

Ulcera cervicis uteri, ut dicunt *Vulgares*, fiunt vel à causis internis, ut ex diuturno humorum biliosorum, aut serosorum acrium affluxu, ut in fluore uterino diu per-

perseverante, aut ex malignis humoribus cum sanguine menstruo in hanc partem, quasi corporis muliebris sentinam confluentibus, qui per hunc locum evacuantur, præsertim in lue Venerea, & maligna gonorrhœa, aut ex semine corrupto, aut secundinis corruptis, lochiis item diu post partum retentis & corruptis: ex inflammatione in abscessum versa, dum materia purulenta acrior reddita, partem erodit affectam, sicque abscessus rumpitur, & pus effunditur, ac in ulcus abit, vel ex excrementis in uteri plicis retentis, & ibi putrefactis. Vel à causis externis evidentibus, ut sunt medicamenta acria, & erodentia imprudenter applicata, partus difficilis, violentus coitus &c. Tandem sunt vulneratio, casus, percussio, ut in aliis locis, quæ si non rectè tractentur, ulcera excitare possunt.

Secundum *Vulgarium* sententiam cervicis uteri rhagades internè inducuntur ab humorum acrium, præsertim lentorum, & viscidorum affluxu, qui hisce adhærent partibus, ejusque rugas secundum rectitudinem exulcerant. Addunt etiam ingentem uteri siccitatem, qua rhagades ut plurimum fiunt. Cœterùm hæc pars nunquam sicca observatur, cùm uterus sit universale & totius mulierum corporis emunctorium, & veluti colluviarium, quod perenniter profluit. Vel fiunt à medicamentis acribus, vel à coitu violento, vel à partu laborioso, ubi fœtus grandior fuerit, ut rugas aliquas in uteri vagina disrumpi necesse sit, quæ unitatis solutio, ob continuum excrementorum affluxum sordida evadit, & hujusmodi ulcuscula excitantur.

Ulcera in uteri vagina à particulis acido-salsis membranarum foras solventibus oriuntur, sive hæ in sanguine menstruo, in fluore albo, aut lochiis, sive cum semine virili à lue Venerea conspurcato communicentur. Vel tunc fiunt ulcera, cùm vasa sanguifera erosa sanguinem fundunt, & per moram inter rugas putrescit, ac in pus commutatur. Vel producuntur cùm sanguinis, aliusvè succus obstructione in suis conceptabulis retinetur, in quibus stagnatione acorem concipit, vasa erodit, & patefacta via in suppositam defluit partem, ubi temporis tractu corrumpitur, in pus degenerat, & ulcus excitat. Vel inflammationes in abscessum degeneratæ tale ulcus excitare possunt. Externæ causæ sunt partus difficilis, orta violenta harum partium tubulorum, ac canalium exulceratio, ab obstetrice imperita; ad hanc referimus violentum concubitum, vel medicamenta erodentia imprudentiùs applicata.

Oriuntur rhagades internè à particulis acido-salinis in uteri vaginas excurrentibus, & ulcuscula secundum plicas excitantibus. Externè à coitu violento, penis grossitudine, vel à frictione petulanti, vel à fœtu majori vi extracto, unde nimiùm distensæ non facilè cedunt, sed impulsui resistunt, donec vehementiori & frequentiùs repetito diffringantur.

Prognosis.

Vaginæ uteri ulcera spernenda non sunt licèt exigua, & quandoque curatu difficillima, cùm in parte exquisito prædita sensu sint, ac variis excrementis recipiendis idonea, unde fibrillæ omnes ab acribus particulis ita discinduntur, ut quælibet levis excoriatio magnam exigat Medici solertiam, & nisi rectè tractentur, in gravia degenerant ulcera. Hæc pars cum multis aliis consensum habet, unde varii morbi, & symptomata per consensum excitari possunt. Si hæc ulcera non fuerint magna, & fuerint recentia, faciliùs curantur, si nullum accidens conjunctum habeant. Si verò fuerint magna, antiqua, & sordida, vel luem Veneream comitem habeant, difficulter curationem recipiunt. Si fuerint sinuosa, & depascentia insanabilia judicamus. Quæ sub oculos cadunt, faciliùs curationem admittunt, quàm quæ in profundo latent.

Rhagades maximè molestæ sunt, privant namque mulieres Veneris dulcedine ob dolorem, qui in coitu excitatur. Recentes faciliùs curantur, quæ callosa facta sunt ulcera, ut plurimùm curatu difficillima sunt, & præsertim ea, quæ luem sequuntur Veneream.

Curatio.

Cervicis uteri ulcera curare solent *Vulgares* illis indicationibus, quibus aliarum partium ulcera. Primò itaque opportuno medicamento acres humores, unde uteri vaginæ ulcera ortum habent, purgant, & decentem vivendi rationem, ut talium humorum genesis inhibeatur, instituunt. Si prædicti humores è toto dependeant, universales, si à parte aliqua, topicas celebrant evacuationes repetitas, nec sanguinis missiones omittunt, præcipuè si menstrua defecerunt. Si intemperies adsit, juxta ejus conditionem eam corrigunt. Si à lue Venerea contractum sit ulcus, malignitatem expugnant Veneream, deindè curationem, ut in aliis ulcerum generibus, communem instituunt.

Si dolor urgeat, illum sedant, ne molestiam ægræ inferat, ac ne ad partem affectam colluviem trahat. Dolor plerùmque à sordibus, & sanie ortum ducit, ac plerùmque inflammationem habet comitem, tunc quæ sordes, & saniem abstergendi, inflammationem refrigerandi, & dolorem pacandi vim habent, medicamenta applicant. In hunc usum revocant *Lac infusum, & præsertim chalybeatum, vel ovorum albumina tria, vel quatuor, conquassata, & tum mucagine seminum psyllii, vel emulsione seminum papaveris mista.* Vel *emulsiones seminum papaveris, & quatuor frigidorum majorum cum sero lactis caprino.* Si dolor urgeat, *aquam hordei cum succo hyoscyami* usurpant, vel ipsum quoque *opium* aliis admiscent.

Si ulcus fuerit sordidum, illud detergunt *sero lactis, aqua hordei cum melle.* Si valentiora exposcat remedia, illud *decocto agrimoniæ, absynthii, centaureæ minoris, & radicis aristolochiæ* abstergunt. Si valdè sordidum fuerit, in hoc decocto, vel aliis *unguentum Apostolorum, vel Aegyptiacum* dissolvunt. Non desunt pessaria, injectiones, insessiones, clysteres uterini, irrigationes, fumi, unguenta, nec non convenientia emplastra epigastrio applicanda, ac efficaces dijudicant thermas exsiccantes. Non solùm externa medicamenta, sed interna, ut *terebinthinam cum saccharo* deglutiendam præbent, vel *pilulas de bdellio à* ℈. j. *ad* ʒ. j. Non desunt decocta exsiccantia: nec potiones, ut

℞. *Fol. artemisiæ, agrimoniæ, pimpinellæ, centinodiæ ana m. j. radic. rhapontici* ℥. j. *sem. coriand.* ʒ. ß. *viticis* ʒ. j. *Coque in vini albi mensura, & dulcorentur sacchara*, Bis singulis diebus ad ℥. jv. exhibe, & ad longum tempus continuentur.

Ubi ulcus mundatum fuerit, illud carne implent, & tandem cicatrice medicamentis de communi ulcerum omnium claudunt.

Cervicis uteri raghades vulgares *Galenici* curant, si ab humoris acris fluxu originem ducant, universales totius corporis evacuationes præmittendo, & posteà ad topica deveniunt, quæ citra mordicationem humorum acrimoniam leniunt; unde commendant *oleum lini, & rosarum cum ovi vitello, item succum plantaginis diù in mortario plumbeo cum pistillo agitatum, donec spissescat: Lac etiam cum sacchara, unguentum quoque è mucilaginibus cum plumbo usto, & pompholige paratum, vel artemisiæ succum cum cerussa in mortario plumbeo agitatum, donec unguenti consistentiam nancifcatur.* Non desunt intereà *medullæ, axungiæ &c.* de quibus abundè diximus in labiorum rhagadibus secundum Galenistarum curationem.

Si pruritum, vel dolorem comitem habeant, *unguentum ex mucilaginibus seminum psyllii, cydoniorum, malvæ cum butyro insulso, & oleo rosaceo, vel unguentum pomatum, vel album camphoratum* usurpant. Si callosæ fuerint, *unguentum ex oleo liliorum alborum, medulla cervina, terebinthina, & cera* parant. Si à partu laborioso, vel coitu violento ortum cognoscant, *clystere uterino è decocto rosarum, plantaginis, aristolochiæ, artemisiæ cum bolo armeno, sanguine draconis, & thure* utuntur, vel ex iisdem cum ovi albumine pessarium conficiunt, & indunt.

In uteri vaginæ ulceribus exactionem vivendi rationem ægræ præscribere necesse est, quia esto non sanet, multùm tamen intemperantia nocere, & malum pejorare potest, eligantur itaque cibi euchymi, vitentur acida, nimiùm salita, & dulcia ob occultum acidum in se continentia interdicantur, fructus horarii exulent, vinum eligatur oligoforum, & dulce, acidum angue pejus fugiatur, præ omnibus tandem sex rebus non-naturalibus dictis, in primis Venus, tanquam lethale venenum fugienda est.

Cer-

Cervicis uteri ulcerum curationem aggredimur tùm internis, tùm externis; interna ea sunt medicamenta, quæ particulas acidas, & salinas vel exturbant, vel diluunt, vel immutant, unde ad earum exturbationem maximoperè conducunt *pilulæ de tribus*, *vel extractum catholicum cum mercurio dulci*, *vel manna mercurii*. Item decocta ex lignis, potiones etiam vulnerariæ, ut quoque *pilulæ ex terebinthina cum mercurio dulci*. Externè verò ad ulceris mundificationem, si sordidum fuerit, convenit *decoctum ex radice gentianæ*, *aristolochiæ rotundæ*, *foliis absynthii*, *summitatibus sabinæ*, *& hyperici*. Vel fieri possunt injectiones per Syringam *cum aqua saphirea*, *vel Venerea*, *vel ex infusione lapidis medicamentosi*, quæ ad cicatricem usque valet. Si ulcus fuerit chronicum ad Thermas sulphureas, & aluminosas confugiendum est, ea sæpè ulcera, quæ aliis medicamentis sanari non potuerunt, sanant tum artificiales ex similibus paratæ mineralibus, optimæ sunt.

Si ex violento, & reiterato coitu, vel ab improvidæ obstetricis in partu difficili dilaceratione, contractum fuerit ulcus, multùm valet *decoctum radicis symphyti majoris*, *summitatum hyperici*, *scordii*, *saniculæ*, *stellariæ*, *aristolochiæ*, *cum myrrhæ pauca quantitate* pro uterina injectione. Vel si in conspectum veniat ulcus, præter hæc, quæ acutas absorbent particulas conveniunt, ut porosa *ex lithargyrio*, *cerussa*, *terra exanimata vitrioli*, *mercurio dulci*, *myrrha &c.* Nec non *balsamus proprietatis*, *vel infusio Lapidis salutis*, *vel vini spiritus*, *vel oleum myrrhæ per deliquium* multum valebunt.

Verumenimverò ulceris vaginæ uteri curatio à luis Venereæ curatione non dissidet, utplurimùm namque ipsius luis sunt symptomata, & tunc eodem modo, ut gonorrhœa virorum maligna curari debet, & purgantibus mercurialibus utimur sub diversis formis, ut

℞. *Rhabarb. pulverizati gr. xij. terebinth. optim.* ℈. *ij. mercurii dulc. gr. xiv. m. f. pilulæ. vel*

℞. *Pulp. cass. recens extract.* ℥. *ij. rhabarbari vigorat.* ℥. *j. merc. dulcis* ℈. *j. cum sacc. f. bolus.*

Vel fumantur *pilulæ ex terebinthina*, *& mercurio dulci*, ut de *lue Venerea* diximus *lib. 3. cap. 2. de gonorrhœa*. In uterum fieri possunt injectiones per syringam *ex vitrioli Cyprii*, *vel lapidis salutis*, *vel draconis mitiganti infusione*, *vel aqua saphirea*.

Si chronica fuerint ulcera, non aliter ea curamus, quàm ut ipsam luem Veneream, tum per purgantia mercurialia, tum sudorifera, & alia de quibus opipare de lue Venerea diximus. Si sub oculos veniant in uteri vagina ulcera penicillo leviter tangantur *aqua aluminosa*, *vel mercuriali*, *vel spiritu mercurii albo diluto*, *vel spiritus mercurii dulcis*. Vel adhibere possumus suffumigium intra uteri vaginam per infundibulum admisto tantillo *cinnabaris naturalis*, *vel ex antimonio*, *vel artificialis*.

Vaginæ uteri rhagades pro causæ diversitate diversa expostulant remedia, eapropter si à coitu violento, penis grossitie, vel partu laborioso pronatæ sint, clystere uterino utatur ægra *decocto artemisiæ*, *malvarum*, *aristolochiæ*, *rosarum*, *plantaginis*, *radicis symphyti majoris cum bolo armeno*. Si dolor & pruritus rhagades comitetur, injectiones in uteri vaginam indantur *ex decocto quatuor anodynorum in hydroleo*, *in quo dissolvatur parum unguenti anodyni*, *vel olei papaveris per expressionem*, *vel olei ex seminibus hyoscyami*. Si à particulis acidis, vel salinis stagnantibus, aliunde defluxis pronascantur rhagades, ea prosunt medicamenta per os, quæ porosa sunt, & diaphoretica; in uteri vaginam verò indatur *pessarium ex sevo hircino*, *mucilag. sem. sacchari saturni*, *in oleo sesamino*, *vel ex vitellis ovorum intinctum*. Pessarium hoc modo fit: *Accipe pannum sericum ejusdem longitudinis*, *cujus sunt rhagades*, *indantur pessarii ingredientia in crassioris digiti figuram efformata*, *filo alligetur*, *liquori intinge*, & postmodùm in uteri cervicem immitte, in qua per tres horas maneat: his transactis, iterùm intinge & immitte. Si luem Veneream sociam habeant, applicari potest unguentum pomatum à nobis descriptum, cum mercurio dulci; vel in ipso unguento, vel alio dissolvatur mercurius vivus tandiu, donec nullum mercurii granulum appareat.

CAPUT XLIX.

De Uteri Ulceribus.

AB uteri vagina recta ad uteri fundum penetramus, & ea describimus ulcera, quæ hanc partem quandoque corripere solent. Dicitur uterus quod in eo, tanquam in utre quadam fœtus continetur. Matrix, quòd fœtui alendo se matrem præstat, atque etiam per imprægnationem matres efficit. Loci, & locelli, quòd locus initialis sit hominis, ac præ omnibus aliis jucundis locis juvenibus placeat. Hinc uterus, quem ad concipiendum conservandumque fœtum in fœminis primus Protoplastes condidit, situs est in hypogastrio, seu infima imi ventris regione, in pelvi, quasi ossea, quam ossis pubis, sacri illi, coxendicisque concursus efformant, cujus pelvis in fœminis major est amplitudo, quam in maribus: unde etiam fœminis grandiores, & ampliores sunt nates. Talem obtinuit situm uterus, ut pro fœtus magnitudine infans distendi, & commodè etiam excludi posset. In medio locatus est, ad nullum inclinans latus, nisi dùm utero gestat mulier masculum, vel fœmellam: tum enim dextrum, vel sinistrum magis occupare solet, estò hoc non perpetuò sit verum. Positus verò est inter intestinum rectum subjacens & vesicam incumbentem, tanquam inter duo pulvinaria, unum stercore, aliud urina repletum. *Quid ergò superbimus, qui inter stercus, & urinam nascimur?*

Uteri magnitudinem non tantùm variat ætas, corporis moles, sed & Veneris usus, & fœtura, consideraturque in longitudine, latitudine, & crassitie. Longitudo in iis, quæ mediæ sunt staturæ, & venere uruntur à pudendo usque ad fundi finem communiter est undecim digitorum, fundi verò trium. Fundi latitudo duorum, aut trium digitorum, quæ in non gravidis eadem est latitudo fundi, ac cervicis, atque hinc amplitudo facile conjici potest. In virginibus parvus est, vesica minor, perfectis major, quibus tamen Venere abstinentibus, ut & Vetulis satis parvus, sed crassus est: at major in illis quæ sæpè conceperunt, & utero gestarunt, tùm enim magis, magisque amplificatur, cùm ante ingravidationem sacri ossis initium non superavit, fundus posteà ad umbilicum, & ultra etiam extenditur, ut tenuibus incumbat intestinis. Crassities uteri eodem ferè modo variat, nam in virginibus tenuis est substantia, in adultioribus crassior, & quò sæpiùs mulier uterum gerit, eò crassior est ejus substantia. Mensibus fluentibus, crassescit uterus, & quando instar mensium excretio, humida, & crassa apparet uteri substantia. In gravidis putarunt *Galenus*, *Vesalius*, aliique anatomici uterum, quò magis extenditur, eò magis attenuari, & crassitudinem in longitudinem absumi. Sed hi decepti fuere, uterum namque præter naturam tenuiorem observarunt, sive ex humoris defectu, sive nimia distensione, & tunc de facili rumpitur à fortioribus impellentibus, ut in puerpera observavit *Salmuth*. A primo conceptu uterus secundum omnes dimensiones paulatim ab augescente fœtu dilatatur, & in dies crassior, carnosior, & robustior redditur, ac postremis mensibus duorum ferè digitorum crassitiem æquat, & tamen tanta uteri moles intra duas, vel tres à partu hebdomadas per celebrem lochiorum expurgationem ad pristinam redit magnitudinem. Uteri figura aliis rotunda, aliis pyriformis statuitur, sed licet ad rotundam accedat, quò capacior sit uterus, tamen cum *Sorano*, *& Fallopio* fundum cucurbitæ optimè assimilari posse sentimus, quia fundus rectè deorsum sensim angustiatur; collum verò uteri canalem oblongum, & rotundum repræsentat. Cavitatem obtinet exiguam, quæ in non gravidis, præcipuè virginibus, vix fabam majusculam capit, & facta conceptione unà cum fœtu, ac toto utero increscit. Hæc nullis cellulis est donata, uti falso septem cellulas ei aliqui tribuunt, sed sola linea quadam per longitudinem exporrecta, & in interiore tantùm parte carnosæ tunicæ designata in dextram, sinistramque partem dirimitur; qualis linea etiam in viri scroto extrinsecùs conspicitur.

Constat triplici membrana distensibili, & ampliabili, ut totus cum increscente fœtu ampliari uterus possit; extima hujus membranæ tunica à peritonæo prorogatur, estque robusta satis, ut non facilè crepet, intima nervosa est, fibrosa & porosa, media omnimodè carnosa, extra prægnantiæ rationem densa, & admotum compacta est. Post autem

autem fœtum conceptum humorem appofititium in modum fpongiæ tam largiter combibit, ut eò paulatim laxata ftupendam gravidæ utero craffitiem adducat.

Uteri fundus fua fubftantia fuperiùs nulli parti annectitur, ut liberior fit ejus extenfio: à lateribus verò duobus ligamentorum paribus, quorum ufus eft uterum fufpenfum tenere. Unum per fuperius eft latum & membranofum ftatuitur à mufculis lumborum ortum; definit verò in uteri fundum prope cornua, laxum, & molle eft, ut extendi, & contrahi poffit. Vocatur hoc aliforme, ob fimilitudinem alatum vefpertilionum, quam refert. Atque hujus paris beneficio alligatur offibus ilii. Hoc ipfum fubinde quandoque laxatur, vel etiam violenter difrumpitur (ut per vim, partus difficultatem, pondus fœtus &c.) ex quo mox uteri fundus fuo fulcro deftitutus, uterum in finum defcendit, & inverfa aliquando cervice; atque aliquando vel lateraliter ad inguina recidens peritonæo anfam ad herniam præbet, vel inverfo modo foràs ruit, ubi tamen accedat neceffe eft quoque folutio connexionis colli. Alterum par inferius rotundum, inftar lumbricorum, fubrubrum, inftar mufculorum, ab utroque fundi latere profectum antrorfum pergit, peritonæumque ac mufculorum abdominis permeans, atque ad pubis offa deveniens bipartitur, unaque medietate clitoridi jungitur, alterum autem in membranam dilatatum, per femoris mufculos fpargitur.

Per uterum etiam varia vaforum genera difcurrunt, arteriæ fc. venæ, nervi, lymphæ ductus, & tubuli quidam utero peculiares; innumeræ ferè arteriolæ uteri tubulos ingredi, ibidemque terminari confpiciuntur, fed ufque adeò exiles, ut fine microfcopii ope, vel alio artificio inftituto, vix difcerni queant. Notatu etiam dignum eft, quod duplo, vel triplo plures, & majores, magifque flexuofæ arteriæ per uterum ipfum, quàm per vaginam, ferpant. Sed ad uteri ulcera nofter redeat fermo.

Signa.

Uteri ulcerati figna funt graviffimi pubis dolores, indefinenter, vel per intervalla puris fœtidi faburra fluere folet, vel per fe, vel unà cum lotio, illudque mordicans reddit, fynciput dolet, aliquando convulfiones accedunt, initio quidem ubi unà inflammatio adeft, febris affociatur, paucior fanies dolorificè exit, ubi autem ulcus jam fuffodiens evafit, plus faniei cum mitiori dolore effundit. Sæpè fphacelus indè oritur, qui nunquam ad pudenda ufque fe extendit.

Caufæ.

Ad ulcerum uteri caufas referunt *Galenici* inflammationem fuppuratam, & apoftemationem ruptione fua ulcus efficientem, quod neglectum, vel prava vivendi ratione deterioratum ulteriùs exulcerat, item humores acres defluxu fuo, diuturnæ coryzæ inftar, in uterum confluentes, exulcerantes, demumque profundiùs erodentes; partum difficilem læfionem utero inferentem, vel per laboriofum conatum, vel violentam fœtus vel fecundinæ ex utero evulfionem; Venerem immodicam, præferrim per improportionatum concubitum, vel his Venereæ contagiofam uredinem; medicamenta in uterum immiffa, vel alia quædam affumpta acria, & erodentia.

Uteri ulcus fecundum noftram fententiam oritur ab inflammatione in abfceffum tranfeunte; ex particulis n. acido-falinis exaltatis in materia purulenta contentis, uteri continuitas diffolvitur, & ulcus producitur. Vel non prævia inflammatione, & tunc ex menfium, vel lochiorum fuppreffione oritur, vel fanguine, lympha, aliifque fuccis nimis craffis, five acribus, qui tardiùs in utero circulantes, vel remoram acquirentes, copiofiùs in folidis, & continentibus uteri partibus collecti, acorem contrahunt, tubuli, & vafa dilacerantur, quibus dilaceratis, pus excitant, unde ulcus, imò fanguis, & fuccus alimentitius corrumpitur, & acrimoniam nancifcitur & una cum pure emanat. Quandoque uterus à lue Venerea confpurcatur, corrumpitur, eroditur. Vel lapfu, percuffione, contufione uterus læditur, fibræ rumpuntur, canaliculi deftruuntur, fucci non circulantes circa deftructa conceptabula ftagnant, & inteftino motu fermentefcunt, particulæ acutiores fufcitantur, & plures rumpunt fibras, ac nutrimentum fundunt, quod corrumpitur, & corruptam materiam purulentam promovet.

Prognofis.

Ulcus uteri feftinam expofcit opem, aliàs ruit in pejus; eft namque uterus colluviarium profcripti fanguinis impuri, & menftrualis cadaverofi, ac proindè fponte ad gangrænam, & fphacelum proclivis, verùm quoties pus ab eo album paucum, & minimè fœtidum effluit, minus periculi, & fanationis difficultatis habet; nigrum verò, & fœtidum ulcus cacoethicum, & corrofivum, ac medelæ inobediens defignat.

Curatio.

Curant *Galenici* uteri ulcus humorum acrium affluxum inhibendo, per venæ fectionem in brachio inftitutam, fi ægra fit plethorica, fi cacochymica, per repetitum catharticum medicamentum, à prava colluvie corpus repurgant, benignioribus tamen utuntur catharticis, *ut foliis fenæ*, *rhabarbaro*, *myrobolanis*, *electuario catholico*, fed fedes non eft uteri emunctorium. His præmiffis, per totum, fanationis tempus decocta vulneraria, & abftergentia propinant *ex radice chinæ*, *fymphyti*, *ariftolochiæ rotundæ*, *foliis agrimoniæ*, *plantaginis*, *pimpinellæ*, *centinodiæ*, *millefolii*, *artemifiæ &c.* Vel *terebinthi refinam cum faccharo rofaceo*, & pro majori ulceris exficcatione *pilulas de bdellio*, *aut pulverem ex trochifcis alkekengi* exhibent. Interim utero exulcerato non defunt lotiones ex decocto ficcantium, cùm valdè phlegmatica pars fit, ut

℞. *Herbar. pilofellæ*, *plantaginis*, *perficar. maculat. equifeti ana m. j. flor. rof. rubr. malv. arboreæ ana p. ij. balauft. p. j. f. decoctum in aquæ fuff. quantitate*, & colatura tepidè injiciatur. Vel *decoctum hordei*, *in quo mel rofatum fit diffolutum*, *addita myrrhæ pauca quantitate*, injiciunt. Peffum quoque *ex croco*, *oleo rofaceo*, *adipe anferino*, *& medulla cervina*, paratum adhibent. Externè infeffiones, cataplafmata, & fuffumigationes adhibent, & pro fuffumigio fequentibus utuntur trochifcis:

℞. *Thuris*, *ftyracis calamit. myrrhæ*, *maftiches*, *gummi juniperi*, *ladani ana ℥. j. cum f. q. terebinth. f. f. a. trochifci.*

Abfterfo ulcere *in decocto equifeti*, *millefolii*, *& rof. rubr. diffolvunt unguentum diapholigos*, & in uterum injiciunt.

Uteri ulcus curamus priùs corpus deplendo pilulis mercurialibus, hæ namque fanguinem, lympham, aliofque fuccos à particulis acidis, & falinis repurgant, mundificant, & ulcerum fanationem promovent, poft quas, ea propinamus medicamenta, quæ particulas corrigunt, eliminantque; ad quem finem diaphoretica, & perofa fufficiunt, propinamus itaque decocta fudorifica quæ non tantùm per fudores, verùm etiam per urinas humores peccantes acriores eliminant, ac fimul quoque acres, & acidos temperant. Commendamus *falia volatilia*, *oculos cancrorum*, *ftibium diaphoreticum*, *fulphur auratum diaphoreticum*, *cornu cervi*, *ebur philofophicè præp. fal fuccini volatile*, *c. c. viperarum*, *faccharum Saturni &c.* Item potiones mundificantes, & abftergentes *ex decocto radicis ariftolochiæ*, *biftortæ*, *herbarum meliffæ*, *artemifiæ*, *perficariæ*, *mellifolii &c.* in quo *coralliorum & margaritarum magifteria* exhibemus, quæ acida, & corrofiva falia domant.

Pro potu ordinario fequentem commendamus, ut

℞. *Dictamni*, *meliffæ*, *matricariæ*, *artemifiæ*, *agrimoniæ*, *fcordii*, *vincetoxici*, *pulegii*, *fummit. hyperic. radic. fymphyt. tormentillæ ana m. j. fem. fœniculi ℥. j.*

Concidantur omnia in particulas, *& exactè mifceantur*, *tùm* ℞. *Hujus mifturæ largum manipulum*, *fuperfunde aquæ comm. ℔. iij. vel jv. Coquantur in vafe cooperculato ad transverfi pollicis cafum*, *colatura in cella probè obturata fervetur*, *admifce tertiam vel quartam vini partem*, ut ægra pro potu ordinario bibere poffit, quò copiofiùs, eò meliùs, quò minùs etiam vini admifcet, eò ocyùs fanat, fed ejufmodi potus per multos menfes ad fanationem ufque continuari debet.

Quò ad topicam per fyringam varios liquores, & mifturas detergentes injicimus, ut *lapidem calaminarem præparatum*, *vel lapidem falutis in aqua plantaginis folutum*, *vel aquam Veneream n. d. vel vinum aloeticum*, *vel myrrhatum*.

Solet

Solet quandoque uteri ulcus corrosionem nancisci, & ipsum uterum, & quandoque intestinum rectum perforare: ita scortum observavimus, quod nunc fœces per uterum, nunc per intestinum excernebat, plura præbuimus medicamenta, & injectiones peregimus, & nunc incolumem, sed cum eadem excretione inter amasios vitam ducit. Quandam honestam mulierem in uteri vagina ulcere laborantem per plures invisimus vices, cum quodam optimo empirico, & quia ulcus sordidum, & corrosivum erat, & ægra debilis, intestinum exedit rectum, undè quadam tenesmi specie correpta, cum cadaverosa excretione, intra tres dies, utero, & intestino sphacelato, non obiit sed abiit.

Interdùm uteri ulcus, ut gonorrhœa virulenta curari debet, quæ etiam sæpè huic ulceri conjuncta est, & ea conveniunt medicamenta, præter mercurium diaphoreticum, & nostrum arcanum metallicum, quæ *lib.* 3. *de Lue Venerea c.* 2. *de gonorrhœa* descripsimus.

CAPUT L.

De Penis Ulceribus.

AB utero ad penem transitum facimus, nam inter has partes magna familiaritas, & cognatio intercedit, imò *Galenus* Anatomes ignarus *lib. de usu partium*, *& anat. administ.* ineptè credidit mulierum genitalia, non nisi solo situ à virorum genitalibus differre. Quod commentum ex iis natum est, qui fœminam esse tantùm virum imperfectum putarunt: (sed fœmina non est homo) & ob frigidiorem temperiem, ac naturæ debilitatem membra generationis non potuisse foràs protrudi; quemadmodum in viro ob eximium calorem, & naturæ robur foras fuisse propulsa. Insuper nonnulli *Galeni* procuratores in hujus opinamenti confirmationem, varias mulierum posteà in viros mutatarum Historias adducunt, quas recenset; & eruditè repudiat *Isbrandus de Diemerbroeck lib.* I. *anatomes p. m.* 154. Cæterùm mulierum genitalia non tantum situ à virilibus differunt, sed universa structura, quoad numerum, superficiem, magnitudinem, cavitatem, figuram, munus, & usum, ut satis manifestum est perito anatomico, & cuivis, qui muliebria cum virilibus conferre velit.

Dicitur *penis* à pendendo, penis namque antiquis idem erat, quod cauda, quæ sicut à posteriori animalium parte ita penis à parte hominis anteriori pendet. Dicitur *virga*, quia hæc pars arrecta virgam repræsentat. *Mentula*, quòd rigida hæc pars viro mentem quasi eripiat, vel eam à seriis ad jocosa, & Venerea avertat. *Coles*, *veretrum*, *priapus*, *membrum virile* per antonomasiam, *membrum genitale*, *& omnium viventium pater*. Alia nomina imponi solent plurima, quæ reticere præstat, quàm recensere. *Plato in Timæo* penem animal quoddam esse censuit, quoniam ei insita vis generandi est valdè appetens. Verùm cùm vis illa appetens non huic sed cerebro insita sit, ex eoque in penem fundatur; cùm etiam unum animal non possit esse alterius pars integrans; cùm denique penis sit dumtaxat pars animalis totum cum aliis complens, non potest certè animal, sed tantum animalis pars & instrumentum dici. Membrum virile in magna æstimatione, ac dignitate apud Ægyptios, & alios habitum fuit, ut in *Riolano* videre est, at nunc in magna æstimatione est tantùm apud mulieres. *Est penis pars organica ad seminis in uterum injectionem primariò, secundariò ad urinæ excretionem comparata*, ob quam non est formatus, cùm sine eo fœminæ lotium excernant.

Situs est penis in imi ventris parte inferiori, ad ossis pubis radices, estque in medio positus, ut commodiùs fieret congressus, & aliis partibus, impedimento non esset. Ortum suum ducit à validiori, & robustissimo fundamento c. pubis ossibus. Est numero unicus, at nos quendam Præcutinum Nicolaum nomine, duplici penè à natura donatum observavimus.

Figuram habet longam, & ferè rotundam, sed non exactè quia in superiori parte, quam penis dorsum vocant, est latior.

Magnitudo, quæ in crassitie, & longitudine consistit, variat; aliis namque major, & aliis minor est. Minor est primò brevioris staturæ viris. Secundò iis, qui à Venere abstinent, si *Galeno* credendum est. Major est primò, nasutis, seu magno naso præditis; nam penis magnitudo ad nasi proportionem correspondet, si Physiognomis credimus. Secundò, stolidi, ac fatui majori pene insigniuntur, & ex penis magnitudine, de hominis ingenio nonnulli conjecturam faciunt, & magnum penem ingenium durum, ac stolidum asinino simile indicare dicunt: sed hæ regulæ perpetuæ non sunt, sed plurimis exceptionibus patent. Ineptum est illud obstetricum dictum, futurum penem majorem, vel minorem, si vasa umbilicalia non proximè, vel proximè ad umbilicum ligentur, abscindanturque in recens natis, ob urachum, qui inter vasa umbilicalia continetur, & vesicæ fundo annectitur, unde existimant rettò membrum id cum vesica trahi vel laxari, quod tamen ob sua vasa, & musculos impossibile est.

Constat penis cuticula, cute, & membrana, carnosa, quæ partes dicuntur externæ, seu continentes. Pinguedini destituitur etiam in hominibus obesissimis, quia hæc pondere & nimia mole huic parti impedimento esset, sensus obtunderetur, & voluptas minueretur. Constat etiam substantia propria, & ei maximè conveniens est; non ossea, ut in cane, lupo, & vulpe, non etiam cartilaginea, neque carnea, sed talis, quæ laxari, & ad seminis ejaculationem extendi commodè potest, itaque peculiaris, & propria, qualis nulla est in alia corpori parte. Aliæ partes sunt internæ, seu contentæ, & hæ propriæ penis partes quatuor sunt, Urethra, duo corpora nervosa, & glans.

Urethra, seu fistula urinaria, inferior ejus pars est, quæ interiùs tenui, ac sensili, exteriùs verò carnosa, ac fibrosa membrana vestitur, estque cervici vesicæ continua quidem, sed tamen non ejusdem cum illa substantiæ; nam nonnihil spongiosa, & obscurioris coloris existit, potestque intensione, seu penis erectione turgescere, ac distendi, & posteà versus flaccescere, qualia in vesicæ cervice contingere nequeunt. Urethra toto ductu æqualem habet amplitudinem, excepta parte anteriori qua glans cum corporibus nervosis jungitur, utpotè in qua superficialem habet cavernulam: in hac nonnumquam acris liquor per gonorrhœam subsistens, exulcerationem admodùm dolorosam facit.

Urethræ superiore parte incumbunt duo corpora nervosa, quæ maximam penis partem constituunt; quæ substantia tota est quasi crassissima arteria, fungosa carne inserta. Hæc substantia duplex est; prima exterior, quæ densa, dura, & nervosa; altera interior fungosa, rara, & cavernosa, atque ex nigro subrubra, seu subatra materia, veluti nigricante sanguine oppleta, farciminis instar. Oriuntur hæc duo corpora, ex inferioribus ossium coxendicis partibus, iisque validis ligamentis adhærent, & circa os pubis medium, cui alligantur ligamento nerveo subjecto, coeunt, interventu tamen septi membranei, tenuissimi, pellucidi, ac fibrosi, à se invicem distinguuntur. Horum corporum nervosorum substantia interior spongiosa ex venulis, arteriolis, & nervulis inter se ad retis modum inter textis conflata est, ut spiritu, & utroque sanguine impleri possit, hinc cùm penis flaccidus, magnus, vel parvus existat, à majori, vel minori sanguinis, ac aliorum succorum copia in corporibus nervosis, existente dependet: quod dùm fit, nervosa substantia magis tenditur, & efficit, ne spiritus citò dissipetur, unde penis induratio, adeoque erectio, & elongatio, non tam coitus causa, quàm ut recta, & longissimè semen vir ejaculari queat ad uteri orificium, priùs facto, virilis membri intra muliebrem sinum motu.

Penis fini imponitur glans, balanus Græce, seu penis caput, in quam prædicta duo corpora nervosa cum Urethra terminantur. Hujus pars inferior, quæ tria illa corpora nonnihil ambitu excedit, corona vocatur. Formam, seu figuram habet turbinata, vel subrotundam: colorem, dum flaccida est sublividum; dum tumet, rubicundum. Substantiam obtinet propriam, carnosam, mollem, spongiosam, exquisiti sensus pruritus ergò, magis quam nulla totius corporis pars, quia planè nervosa, tenuissimaque membrana tectam, anteriùs oblongo foramine perviam. Investiens autem membrana ab urethræ interna producitur, quæ per foramen exiens reflectitur, ac circa totam glandem expanditur, eique acutissimum confert sensum, quem eum in finem in primis habe-

habere debuit, ut maxima in coitu excitaretur voluptas: illa enim nisi adesset, vix quisquam Venereos exerceret actus, & sic humanum genus brevi penitus interiret.

Glans extrinsecùs involucro, seu tegmine, quod præputium dicitur, integitur, quod conflatur ex cuticula, cute, accedente interiùs pellicula nervosa, ac tenui, à panniculo carnoso. Hoc in inferiori sui parte infra foramen glandi alligatur per membranam, vel vinculum quoddam, frænum appellatum; dicitur Præputium, quia præ pudendis existit. Hoc est illud præputium quod in circumcisione à Judæis, & Mahometanis resecatur, unde à præputando, ei nomen impositum esse volunt, & quibus illud Circumcisione ablatum est, illi Apellæ, & recutiti dicuntur. Excrescit ita hæc pars in Hebræorum, & Turcarum pueris major, quam in Christianorùm filiis, ut in caudæ morem acuminetur, imò in nonnullis monstruosam nanciscitur longitudinem, & latitudinem, ut ob Paraphimosis metum, ejus partem abscindere cogantur.

Mandavit Deus Hebræis præputium resecari ad minuendam libidinem, quia extima penis glandis pars tota carnosa, mollis, & spongiosa est, tenuique, & tenerrimi sensus membranula obvoluta; ideòque glans exquisito titillationis sensu prædita est, & magis quàm ulla totius corporis pars, quia planè fere nervosa, cum in finem, ut coitus maxima cum jucunditate, ac titillatione peragi possit. Hinc à natura glans præputio tegitur, ut mollis, & exquisiti sensus, pruritus ergò, asservetur, quòd si præputium, ut in Circumcisione, resecetur, vel glandem non tegat, vel illud abbrevietur, ut ad glandis investituram non sufficiat, illa obdurescit, sensum acquirit obtusum, & magnam voluptatis partem impedit: præterquamquòd præputium in Veneris palæstra non recurrit, nec corpora nervosa, neque glans, in qua Veneris sedes sita est, à præputii recursu titillatur, unde Veneris sensus minuitur.

Omnis generis vasa penem ingrediuntur sc. arteriæ, venæ, nervi, & musculi. Arterias interiores duas insignes obtinet ab hypogastricis, per nervosa in primis corpora dispersa, ad quorum cohalitus initium ingrediuntur, & secundum penis longitudinem excurrunt, exilibus ramulis ad latera emissis: exteriores verò à pudendis recipit. Venæ externæ, & cutaneæ frequentes à pudenda, internæ verò ab hypogastricis emittuntur, & per corpora nervosa excurrunt: malè ergò venis destitui penem quidam putarunt. Nervos habet exteriores, & interiores, ab ossis sacri medulla, quorum duo mediocris magnitudinis unà cum arteriis, parte inferiore per longitudinem penis excurrunt. Quatuor musculos habet penis, horum duo breviores, & crassiores sunt, & penem erigunt, oriuntur nervosi sub penis principio, ab appendice coxendicis, & nervosi feruntur ad penis corpora, in quæ non procul ab exortu inseruntur, quorum usus est penem erigere, & in congressu sustinere. Reliqui duo longiores, & graciliores sunt, & à recti intestini musculo sphinctere, secundum penis longitudinem oriuntur, subtùs deinde feruntur, & ad urethræ latera circa medium inseruntur. Horum usus est inferiorem urethræ partem dilatare, tum in mictione tum præsertim in coitu, quando corpora, penis repleta sunt, ne seminis exitus cohibeatur, & acceleratores nominantur.

Signa.

Penis ulcera, si sint externa, visui patent, quandoque tamen sunt circa glandem, coronam, frænum, & præputium, & propter membri tumorem videri nequeunt. Interna interiores, occultasque obsident partes, nempe urethram, & ex dolore à transeunte urina acri excitato, & pure ante urinam egrediente, pene tumido, & tenso cognoscuntur.

Causa.

Putant *Galenici* penis ulcerum causas esse diversas, in quibusdam enim est humorum impuritas, quæ isthuc à natura proscribitur, eòque procumbens, in temperamentis fervidis febrem continuam, tumorem, ruborem, & ardorem suscitat, & demùm suppuratione facta, ulcerationem. Frequentiùs ejusmodi ulcus oritur à concubitu cum fœminis Gallicanis, saniosam virulentiam ex utero in virgam communicantibus. Tandem etiam casus, vel contusio versus pedem in causa esse possunt.

Penis ulceris causam eandem esse dicimus, ac aliorum ulcerum, ut pluries diximus. Causæ sunt sicci, qui particulis salinis, acidis, & corrosivis imbuti, sive sint in sanguine, lympha, vel alimento, modò viscidi, & non rectè circulantes, ac in vasculis stagnantes, effervescunt illæ particulæ, fibrillas distendunt, exedunt, & rumpunt, unde ulcera emergunt. Ortum ducit aliquando ab abscessu inflammationem insequente, vel ab urina, vel seminali fluxu exedentibus particulis referto, vel à calculis asperis, & cuspidatis in transitu per urethram suis spiculis fibrillas, & canaliculos lædentibus, vel à medicamentis corrosivis in urethram immissis. Sæpè tandem hoc ulceris genus suam trahit originem à fœminarum lue Venerea conspurcatarum concubitu, in quibus uterus sordibus refertus, penem inficit, & exedit. Imò dùm uterus in coitu incalescit, non tantùm miasmata exhalat Venerea, quæ in urethram se insinuant, eamque exedunt, sed quandoque in prostatas glandulosas penetrant, & dictarum prostatarum sanguinem, succum alimentitium, vel lympham inquinant, & virulentia sua corrodunt, unde pus per urethram diffluens ipsam contaminat.

Prognosis.

Ulcera penis magis perniciosa sunt, quàm in aliis carnosis partibus, ut potè partes calidæ, & humidæ ad necrosim proclives, succorum pravorum susceptivæ, maximè in loco decliviori positæ, exquisito præditæ sensu, & urina per penis meatum curationem impedit; unde si peritè non tractentur, & brevi non consanescant, temporis curriculo in ulcera depascentia, & cancrosa abeunt, quibus facilè vel integer penis, vel ejus pars amittitur. Ulcera penis interna deteriora, cum sint in loco humidiori, ob frequentem irritationem ab urina fientem, & tardæ, & difficilis curationis, quia perpetuò madent, & attactu manuali tractari nequeunt; si verò in inferiori penis parte, in virgæ radice sedem fixerint, urinæ incontinentiam faciunt, vel ad minimum laboriosam ejus redditionem, interdùm etiam ani spincter unà per consensum dolet, & hæmorrhoides protuberant. Ulcera, quæ à lue Venerea in pene excitantur, vel in excrescentias verrucas, vel carunculam in urethra si perperam tractentur, degenerant, vel totum sua venenata energia inficiunt.

Curatio.

Penis ulcera curant *Vulgares*, præmissis primò purgantibus, *ex cassia recens extracta*, *tamarindis*, *sebesten*, *electuario catholico*, *cum syrupo rosarum solutivo ad* ℥. *j. in forma boli*: deindè venæ sectione; postmodùm victus rationem eam instituunt, quæ humoris acrimoniam obtundit, & decocta ad sudorem excitandum suadent, ut ulcera exsiccentur, additis *trochiscis alkekengi*. Tandem ad topica confugiunt.

Si sit recens cum quadam calefactione, illud leviter detergunt, & refrigerant, capropter *aquam plantaginis*, *solani*, *nymphææ*, *aut decoctum hordei cum syrupo de rosis laxativo sero Lactis* usurpant, adduntque *trochiscos albos Rhasis*, *vel alkekengi*, *vel lithargyrii decoctum* injiciunt, vel *unguentum pompholigos cum ovi albumine*, & *aqua hordei*, *vel sero lactis*. Renibus refrigerantia imponunt, ut urinæ ardor minuatur, ut *unguentum album Galeni santalinum*, *album Rhasis*, & quæ ex oleis frigidis leviter adstringentibus parantur: sed perperam renibus refrigerantia applicant, ad urinæ ardorem minuendum; urina enim extrinseco imperanti non audit, ardorem excitat ejus sal in transitu, quem per exulceratam urethram facit, & vesicam, & urethram sanam non lædit, cùm sit naturale harum partium excrementum.

Si glans exulcerata fuerit, vitant emollientia, & exsiccantia adhibent. In principio itaque ulcus mundant *aqua rosarum*, & *plantaginis*, *vel hydromelite*, *vel aqua in qua alumen dissolutum sit* deindè *vino*, *in quo folia rubi*, *myrti*, *plantaginis*, *nuc. cupress. balaust.* & *alumen cocta sint*, in quo panni linei imbuti glandi imponantur, & præputium semper mundant. Postmodùm usurpant *unguentum album camphoratum*, *diapompholygos*, *de tutia*, *Lithargyrio*, *cerussa* &c.

Ulcera antiqua, sordida, & putrida abluunt *hydrome-*

lite

lite cum alumine, *vel unguento Aegyptiaco vel Apostolorum cum lixivio*, *vel auripigmento*, *in aqua rosarum soluto*, ne ampliùs serpant.

In ulcere virulento *præcipitato cum unguento rosaceo misto* utuntur, & præcipuè si à lue venerea ortum ducat, & huic insistunt, donec virulentia ablata est. Si callosum sit, partem fovent *decocto malvæ*, *alth. sem. lini*, *vel medicamento digestivo*, donec callositas separetur. Quòd si præputium intumescat, & ulcus sub ipso latens, medicamentis tractari nequeat, dolor perseveret, & ulcus serpat, præputium secundum longitudinem incidunt, ut ulcus mundificari, & commodè curari possit.

Si ulcus in penis meatu delitescat, abstergentia, & glutinantia per syringam injiciunt, nimirum *aquam plantag. equiseti*, *myrtill. vel harum plantarum succos*, *vel trochiscos alkekengi cum aqua rosarum*, vel sequenti utuntur.

℞. *Vini albi* ℔. *j. aquæ rosar. & plantag. ana* ℥. *iij. alum. usti* ʒ. *ij.* ß. *virid. æris* ʒ. *j. camph.* ℈. *j. m.*

Vel utuntur unguento à *Petro Bayro* descripto, ut

℞. *Succ. extremit. rubi fruticis*, *rosarum*, *aceti ana* ℥. *ij. thuris*, *mastiches ana* ʒ. *iij. lithargyr. aurei* ℥. *j. vini malvatici* ℥. *vj. succ. semper vivi* ℥. *iij. aquæ vitæ* ℥. *iv. virid. æris* ʒ. *ij.* ß. *vitrioli*, *alum. usti ana* ʒ. *j.* ß. *camphoræ* ʒ. *j. ol. rosar.* ℥. *vj.*

Pulverizatis pulverizandis subtilissimè, *& cribratis*, *coque omnia lento igne excepta camphora*, *quæ in fine addatur*, *usque ad succorum consumptionem*. *Addatur cera & f. ung.*

In ulcere penis curando præmittimus medicamentum purgans *ex extracto catholico cum manna mercurii*, *vel pilulis de terebinthina cum mercurio dulci*, & postmodum decocta sudorifica, vel potiones vulnerarias ad aliquod tempus continuando. Interim si ulcus sit recens, conducit *unguentum album ex succis refrigerantibus*, *vel de tutia*, *pompholige*, *lithargyrio*, *plumbo &c.* Si fuerit antiquum, vel sordidum unicè prodest unguentum Magistrale n. d. Si aliqua luis venereæ suspicio adsit, convenit *mercurius dulcis pulvere tenus*, *vel præcipitatus incarnatus*, *vel magnum calcinatum Paracelsi unguento mistum*, vel illud leviter *aqua mercuriali* tangatur. Si callum ob temporis diuturnitatem contraxerit, præter hæc utilis est *aqua salis armoniaci*, *vel pulvis ex sabina*, *sale armoniaco*, *vitriolo*, *& alumine usto.* Si ulcus in glande sit, vel sub præputio, quod ita in molem intumescat, ut nullatenus præputium retrocedere possit, & ulcus appropriatis remediis tractari nequeat, tunc siphunculo dextrè immittatur inter glandem, & præputium *infusio lapidis calaminaris*, *vel salutis* & interim præputium foveatur *spiritu vini*, *vel lacte*, *in quo ebullierint folia hyoscyami*, *& aliquot papaveris capita*, *vel aqua spermatis ranarum*. Vel secundum longitudinem præputium incidimus, & est via compendiaria. Si urethram excruciet ulcus ad urinæ ardorem minuendum per os propinamus *syr. dialth. fernelii*, *& de mucilaginibus*, *cum oculis cancrorum fluviatilium*, *in aqua malvarum ;* negligantur fortia diuretica. Non desint intereà injectiones ex lacte dulci, & recenti, addito sale saturni. Sequens detergit, & exsiccat ulcus ex mente *Joannis Dolæi*. ut

℞. *Aquæ hord.* ℥. *ix. plantag.* ℥. *j.* ß. *salis saturni gr. xxv. mell. ros. colat.* ℥. *j. camphoræ gr. xij. m.*

Fiat hujus misturæ bis in die injectio. Unicè prodest *spiritus mercurii dulcis in infusione lapidis calaminaris*. Quantum in percuranda gonorrhœa hæ injectiones valeant, experientia te docebit.

Egimus, de genitalium mulierum ; ac virorum ulceribus, & eorum anatomen summis libavimus labiis ; hinc non extra choræam erit aliquantulum circa horum organorum sensationem, quæ Veneris dicitur, digredi, nam omnes alias antecellit, huic omnes ancillantur, omnia obediunt membra, & cùm sensus iste suam exercet sensationem, omnes alii feriantur, & post victum, omnia viventia pro hoc sensu pugnant. Jupiter ipse Divum, ac hominum pater, deposito majestatis decoro, pro hujus sensus voluptate, non infrequentes sub vario animalium amictu latuit. Quot vitæ pericula subeunt homines pro hoc sensu, labores, ærumnas, pauperiem, innumera mala, & ipsam cladem patiuntur, nec resipiscunt, est reverà à Natura illa ignota Dea inditus appetitus. Ipsa bruta pro hoc dimicant ; asinus, animal melancholicum hujus sensus percitus œstro, gratas modulatur melodias. Tandem muscæ, dum nos vescimur, nostris in patinis hujus actus exercent sensum.

CAPUT LI.

De Veneris Sensu.

HUjus rei occasiones novam aggredimur rem pertractandam ; cumque post cujuscumque organi anatomen, ad aliquam sensationum quarumlibet de nostro more digrediamur, operæ pretium existimavimus, nonnulla de hujus sensationis materia per digressionem delibare. Scimus rem, si penitus eruditorum auribus haud novam, vulgaribus tamen incognitam, aut hucusque quod sciverimus intactam ; quapropter, ut scientiæ amatoribus viam sternamus, atque physiologis, & magis philosophandi, & quamplurima inveniendi iter indigitemus, de Veneris Sensu hic pertractabimus. De hac re quærimus : an inter alias sensationes ponenda sit, & quare, ubi incidenter, quæ ejus naturam, & cognitionem sapiunt phœnomena exponemus.

Ut autem adversariorum pravo per præventionem satisfaciamus ingenio, nostram mentem patefaciendam in cujusdam objectionis solutione in hoc vestibulo opportunum duximus.

Opponunt igitur vesaniores nonnulli : Hanc sententiam utpote Ecclesiæ Statutis obnoxiam, vel ut damnatam eliminandam, vel ut emorigeratis auribus difformem penitus obliterandam, eoque fortiùs, (adjiciunt alii) quia in puris naturalibus neque meremur, neque demeremur ; cùm itaque in actibus sensationem mere naturalibus, præciso omni voluntatis assensu, nullum adsit aut meritum, aut demeritum, ut videre est in olfactu, gustatu &c. sit, ut aliquandò in hujusmodi sensationis exercitio, nulla habeatur malitia, quo circa tum Ecclesiæ statuta, cùm & Summorum Pontificum Maximorum damnationes ruerent in præceps. Sed ut horum zelo faciamus satis.

Dicimus Ecclesiam Sanctam Catholicam, cujus filiationem profitemur ; nunquam aut per Decretum, aut per Concilia, Canones, Constitutiones, Bullas, Motus Pontif. Maximor. proprios, aliaque ejusdem Acta, Sanctiones &c. quæ nobis constiterint, declarasse ; Quinque tantùm de fide tenendos esse corporis sensu, hisque neque alios addendos, atque ab illis alios demendos non esse, sub aliqua vel excommunicationis, vel interminationis divini judicii, vel quacumque pœna infligi in his casibus solita ; sed tantummodo eadem Sancta Mater Ecclesia conformans se communiori populorum opinioni, usui, ac doctrinæ Peripateticorum, ac Stoicorum dogma amplexata est, in quo docent : Quinque esse corporis sensus, nempe : *Visum*, *Auditum*, *Gustum*, *Olfactum*, *& Tactum*. Cùm hoc tamen facultatem non abstulit Physiologis, ut plures possint sensationes in humano corpore investigare : Quòd si fortè hoc etiam contra nostram sententiam aliquando stabilierit, ejus decisioni ex tunc pro tunc, nos submittimus. Præterea eadem Sancta Mater Ecclesia extremæ unctionis Sacramentum pro infirmis ad remittenda peccata mortalia, quæ à sensibus originem ducunt, instituit, cùm nihil sit in intellectu, quin prius fuerit sub sensibus ; undè omnia quinque sensuum organa inungenda decrevit, & quia in lumbis, seu renibus vasa spermatica vicina irradiantur à sero acri, & salino, quod titillationem excitat ad Veneris stimulum, & desiderium provitandum. Hinc in extremæ unctionis administratione renes, seu lumbos (quæ inunctio in fœminis propter decentiam, & honestatem omittitur) tanquàm Veneris sensum, à quinque distinctum, esse inungendos sub hac verborum formula instituit : *Per istam sanctam unctionem*, *& suam piissimam misericordiam*, *indulgeat tibi Dominus quidquid per lumborum delectationem deliquisti*. *Amen*. Insuper quotidiè precatur. *Ure igne sancti Spiritus renes nostros*, *& cor nostrum Domine : ut tibi casto corpore serviamus*, *& mundo corde placeamus*.

Circa ea, quæ opponunt, nempe hanc sententiam castis auribus obnoxiam, in sua genesi præfocandam.

Dicimus materia de generatione animalium, anatomen uteri, naturæ mulierum, penis, geniturarum, ut dicunt, commistionem in generatione peragendam, seminis ejectionem in utero, vel per suctionem, vel per jaculationem &c. magis, & quam maximè legentium, ac audito-

ditorum aures oftendunt; neque ex hoc factum eft, ut *doctor Angelicus*, qui præ cœteris omnibus hanc de generatione materiam dilucidiùs aut fcripfit anteà, aut docuit *Scotus*, totque alii Sanctiffimi, atque honeftiffimi Viri. Patrefque aliquam commaculam, aut in aliquam irrepferint labem, fatis enim longè diftant theoricè fcribere, & in praxim cognita, ac philofophata deducere. Adfunt ad præfens innumerabiles medentes, atque Medicinæ ftudio addicti, fiunt in dies ubique terrarum cadaverum diffectiones in publicis Academiis, nec non in privatorum ædibus, Anatomiæ, in quibus, ea, quæ in fcriptis, vel voce à præceptoribus didicerunt, re oculis; tactuque, ut ita dicamus, experiuntur, & ibi pudenda quælibet marium, fœmellarumque, non quò ad extrinfecam tantùm fpeciem, fed quò ad internas eorum partes, ac particulas offeruntur, non confideranda modò, verum etiam & videnda, & tangenda. Quid dicemus de honeftiffimo viro *P. Thoma Sanchez*? qui in fuo aureo opere de matrimonio, & præfertim ubi agit de ufu Matrimonii, ita clarè de hac materia fcribit, præcipuè cum modos exponit, remque ipfam matrimonii practici, ut in eo ad pluta fæcula verfatus videatur, licet in ore caftiffimus. Quid de Confeffariis dicemus non folùm in audiendis furtorum Veneris criminibus, verùm etiam in eis interrogandis pro peccatorum circumftantiis fciendis, ut juftum de peccatis judicium ferant, & fententiam dicant? Et tamen præter oppofitores, nemo adhuc hæc omnia ut honeftis auribus hominibufque obnoxia effe, prædixit ex hoc capite.

Tandem quod attinet ad id, quod opponunt: nempe in puris naturalibus neque meremur, neque demeremur &c. fatemur optimè Sacr. Theolog. in hoc axiomate fuiffe eloquutos; at in applicatione ejufdem fententiæ arguendos, imò probris omnibus cumulandos, effe adverfarios fentimus; Quis enim in homine, Venerea tanquam merè naturalia, & purè naturalia unquam fomniavit? Nonne inter omnes cùm Theologos, tùm etiam Doctores convenit in omnibus actibus meriti, & demeriti capacibus voluntatis electione effe pernecceffariam? Quis autem inficias ibit omnibus Venereis fuggeftionem, delectationem, atque affenfum intervenire tria à *Divo Gregorio Magno in l. mor. requifita*, *& in Decret. Cap. penfandum eft 6. dift. Tribus perficitur peccatum*? Cùm igitur nullus reperiatur Veneris actus affenfu voluntatis expers, fit, ut merè naturalis non habeatur; quinimmò malitiam femper includat, cùm à voluntate imperetur, præcifo tantùm Sacramenti Matrimonii exercitio, quod à Chrifto Domino inftitutum, non folùm malitiam excludit, labemque omnem eliminat, verùm etiam ad gratiam conferendam elevatur.

His igitur præhabitis, rem noftram aggredimur. Si antiquorum confulere volumus Philofophorum placita, uno excepto *Ariftotele*, quem *Stoici* fequuti funt cum vulgo Peripateticorum, quinarium fenfationum numerum definientes, alii melioris notæ fapientiores multò plures fenfus agnovere, præfertim *Divinus ille Plato* qui in *Theæteto* præter vulgarium fenfus: *Refrigerationes*, *calefactiones*, *voluptates*, *& dolores*, *cupiditates*, *& qui vocantur timores* pro fenfibus agnovit, à *Doctiffimo* forfan *Democrito* fententiam mutuatus, hic enim *Plutarcho tefte in 4. de Placit. Philofophorum cap. 10. docuit Democritus plures effe fenfus*, *brutorum*, *animalium*, *Deorum*, *fapientum*. Et fanè, fi horum maximorum Philofophorum opinionem in trutinam revocare velimus, à veritate non longè abeffe comperiemus; & etenim calefactio, ac refrigeratio (five quod harum altera in pofitione, altera in carentia confiftant, ut in noftra Pyrotechnia lib. 2. cap. 2. & alibi tetigimus, five quod ambæ pofitivæ fint) certum eft per contactum, vel particularum ab igne, vel alio corpore emanantium ad aliud corpus, vel per earundem particularum à corpore calefacto receffum, vel frigorificarum molecularum concurfu, in nobis imprimi, quibus per poros infinuatis, vel motu inducto, vel retardato, calida, vel frigida fenfatione afficiamur oportet. Hoc autem ad merum tactum redigere nimis infipidum foret, tùm quia omnes alii fenfus, licet per contactum perficiantur, ut in cujuslibet illorum tractatione explicemus, attamen ob aliam functionem à tactu prorsùs diverfam vidimus conftituiffe fenfationem; tùm etiam quia tactus objectum, abfolutè loquendo, eft corpus; hoc autem fub irradiati fpecie facit vifionem, fub fapidi forma guftatum &c. Quapropter fub calidi, frigidi, lenis, afperi, mollis, duri &c. alias etiam fenfationes efficiant neceffe erit. Ad hæc ab omni prorfus dubitatione alienum eft, non fenfus quofcumque tantùm, verùm etiam, & intellectum noftrum, licet fpiritualem, ut potè limitatum, non poffe eodem temporis momento duo diverfa penitus confiderare, undè multò minùs vifum v. g. duo diverfa contingere, ut album, & nigrum, & fic de cœteris: cùm igitur animadvertamus in eodem contactu non folùm corpus fentiri, verùm etiam calidum, aut frigidum, molle, vel durum, grave, aut, leve, &c. illud fit, operæ pretium duximus afferendum quammaximè intereffe inter eam fenfationem, qua corpus contingimus, & eas, quibus calidum, frigidum, leve, ponderofum, molle, durum &c. perfentimus. Præterimus famem, naufeamque ftomachi, dolores, & in nonnullis corporum partibus titillationes, quæ omnia, præter alia effe neminem fanæ mentis præterit.

Sed ut radicitùs, ut dicunt, rem perfcrutemur, fenfationum omnium naturam ex quatuor folent Phyfici, feu Animaftici inveftigare, nempe ex fine, ex organo, & objecto, & ex fenforii functione, quam propriè fenfationem appellant; cùm itaque hæc omnia in veneris exercitio elucefcant, jure merito inter fenfationes alias reducendum effe Veneris fenfum exiftimamus; & ut à fine initium capiamus.

Apud omnes eft in confeffo D. O. M. totius Univerfi Archetypum, omniumque creaturarum Protoplaftrum, poft omnium creationem ex nihilo, Adæ ejufque fucceffsoribus affignato omnium rerum dominio, ut *Genef. cap. 1.* habetur: *Dominamini pifcibus maris*, *& volatilibus cœli*, *& univerfis animantibus*, *quæ moventur fuper terram*. Modum eis præbuit utilia eliciendi, ac noxia rejiciendi per fenfationes; & quoniam ex iis, quæ utilia humano generi funt, nonnulla vitæ commoditatibus, quàm plurima individuorum confervationi, ac etiam propagationi conducunt; idcircò omnia profpiciens Creator omnium Deus, fuæ Divinitatis Typo, hujufmodi fc. fenfus externos, internofque contulit, quorum Idolis mens noftra excitata, & meliora feligat ad corporis commoditatem, vitæque confervationem, blandumque fenfuum, fuique oblectamentum, & nocua, ingrataque avertat; fic licet omnia commeftibilia ad vitæ confervationem utilia experiantur, attamen prudentior animus ex eduliorum congerie ea folet eligere, quæ non modò confervationem intendunt, & fenfibus aliis gratiora profpiciuntur, & in una, eademque operatione, & vitæ confervationi, & fenfuum oblectamento faciamus fatis.

Cùm igitur per enarrata vitæ fuftentationi fubventum fit, placuit Altiffimo ea etiam difponere, quæ ad generis propagationem facere animadvertimus, quapropter hominibus Veneris ufum conceffit, quo non folùm allicerentur fuimet ipfius perpetuitati confulendo, fed ab hujus exercitii oblectamento abforptus, & ne gravis ei uxoris pondus videretur, blanditiam in coitu impertitus eft tantam, ut aliquandò fuimet, parentum, fratrum, fororum, amicorumque oblitus, ea folum intendat, quæ matrimonii ufum comitantur, juxta illud *Genef. capit. 2. numer. 24. Quamobrem relinquet homo patrem fuum*, *& matrem*, *& adhærebit uxori fuæ*, *& erunt duo in carne una*. Quia cùm ea per copulam una caro fit. Quæ omnia ita cum veritate copulantur, ut ab ineffabili Ecclefia ftatutum fit: Matrimonii finem primarium effe filiorum procreationem intendere, fecundarium verò concupifcentiæ folamen; quia verò aliarum fenfationum exercitio hujufmodi filiorum generatio haberi non poteft, nec aliud adeft organum, modufque alius non apparet talia peragendi, idcircò afferemus putatnus ratione finis, quem alio ex capite obtinere minimè valemus, Veneris delectationem fenfum effe ab omnibus omninò diverfum conftituendum.

Præterea apud omnes etiam vulgares convenit: In quolibet fenfu duos fines dignofcendos effe, quorum alter fit primarius, pro quo eft à Natura inftitutus, alter verò fecundarius confiftens in folatio illo, quod à fenfus ufu percipiuntur; fic in Guftatu v. g. primarius eft finis ea liberare, quæ ad vitæ confervationem conducunt; fecundarius verò folamen perfentifcere ex eduliorum blando fapore; Auditus finis primarius eft fonum advertere, fecundarius

datius à ſoni harmonia blandimentum recipere,ut in muſicis melodiis obſervamus, & ita de aliis eſt ſermocinandum. Cùm ergò in Veneris uſu, & eum animadvertamus finem, pro quo primò à Natura intentus eſt, nempe filiorum procreatio, & illum, qui ſenſationem comitatur, nempe delectatio, fit, ut ex finium ratione, eorumque diverſitate ab aliis ſenſationibus, Veneris ſenſus diverſus conſtituatur; Sed ex organi deſignatione hunc ſenſum deſignamus.

Conſtat apud omnes ex penis anatome, hunc eſſe inſtrumentum, non modò ab aliis penitùs diverſum, ſed à Natura propriè ad hanc ſenſationem principaliter perficiendam deſtinatum, ſecundariò ad urinam excernendam. Dicemus cùm de aliis organis, atque ſenſuum inſtrumentis mentionem faciemus, non ſolùm contactu, verùm etiam in pellicula quadam fibroſa, inque papillis, nervorumque fibris omnes ſenſationes inſtitui; Ecquis unquam inficias ire poterit penis glandem, urethram, ejuſque connexionem cum vaſis pampiniformibus, & ſpermaticis mera tantùm membranula conſtitutos eſſe? Cumque ad tactus organum per totum corpus diffuſum natura cutem deſtinaverit, ad guſtatum verò, odoratum, auditumque, aut cuticulam aut nervos, ſicuti videmus in pene, cur itaque dicendum non erit, hunc quoque pro inſtrumento, ſenſorioque ab aliis penitùs diverſo à natura fuiſſe inſtitutum?

Præterea videmus omnes alios ſenſus externos non influere tantùm, verùm etiam & famulatum quendam huic Veneris ſenſationi exhibere, ſicut etiam & quos dicunt internos; etenim ſi oculus v. g. alicujus objecti pulchrioris irradiatione percellitur, tranſmiſſo ad imaginativam, ſenſuſque alios internos (ſi qui ſunt) rei viſæ idolo, ad animum uſque diffundit, qui conceptam imaginem non intelligit ſolùm, appetitque; ſed per quandam, ut ita dicamus, ſympathiam ſpiritus coagitat, dirigitque ita, ut ad penem uſque traducti pruritum, & vellicationem in eodem incutiant; Quapropter ſatis bellè Magiſter amorum *Ovidius* cecinit.

Si neſcis, oculi ſunt in amore duces.

Eodem proportionaliter modo de aliis etiam ſenſationibus eſt diſcurrendum; Hæc autem veritatem involvunt tantam, ut eam prævidens, intelligenſque provida Mater, atque ſollicita noſtræ ſalutis Eccleſia declaraverit: Omnes actus ſive antecedant, ſive comitentur, ſive ſubſequantur copulam Veneream, omnimoda remota materiæ parvitate, eſſe penitùs lethalia.

His adde, quod tametſi inſinuaverimus molle, durum, calidum, frigidum, aſperum &c. ſenſationes eſſe admittendas à ſimplici contactu omninò diverſas, attamen in Veneris exercitio, (prout hæc ſenſatio alias omnes abſorbet) hæc omnia ad copulæ perfectionem concurrere animadvertimus, quis enim in hujuſmodi actu ex duro, aut molli contactu pruriginem, ſeu excitationem, ex calido, aut frigido intenſionem, ſeu remiſſionem, ex aſpero aut lævigato irritationem (uxoratis conſultis) non percipit?

Sed potiſſimam rationem in medium proferamus. Apud omnes etiam vulgares eſt in comperto, tactus organum per totam cutem eſſe diffuſum; cùm enim per eam papillulæ ab illuſtriſſimo *Malpigio* notatæ animadvertantur, in quibus tactus perficitur, licet exquiſitiùs in manibus fit, ut per totam corporis peripheriam tactus organum extendatur, id, quod clariùs evincitur, ſi conſideremus à frigido, aut calido, ab aſpero, aut leni, à duro, aut molli, ab humido, aut ſicco &c. quæ à vulgaribus ſimplici tactui tribuuntur, quaſcumque corporis partes affici; ſi ergo Veneris ſenſatio ad merum tactum eſſet reducenda, fieret, ut per totam cutem, ac per quaſcumque partes peripheriæ corporis perſentiſceretur, quod repugnat autopſiæ, experientiæ, & rationi, cùm contrà experiamur in ſolo pene, & in deſignatis ejus partibus inferiùs explicandis, hanc ſenſationem compleri, non alio prorſus modo, ac viſio in oculo, olfactio in naribus, guſtus in lingua, & palato, & auditus in auribus, tanquam in ſpecificis organis à natura, ad illos actus peragendos, deſignatis. Præterquam quòd nimis frigida hujuſmodi eſſet ſenſatio, ſi in ſolo tactu conſiſteret, cùm etiam obſervemus contactum eſſe medium, quo ad Veneris copulam perveniunt, eandem copulam in praxim deducentes. Ex quibus clarè convincitur hujuſmodi ſenſationem malè à vulgo ad tactus ſenſum fuiſſe hucuſque redactam.

Ut autem de objecto aliqua loquamur; certum eſt apud omnes Pulchrum, aut revera tale, aut apparens, objectum eſſe movens, ſeu excitans venerem, quatenùs rei viſæ, auditæ, contactæ &c. imago ita imaginativam afficit, omneſque alios, quos internos ſenſus appellant, ut ad animum uſque percurrens, illum de re viſa, audita, contacta &c. admoneat, qua cognita, præter quàm deſiderio quodam percellitur juxta impreſſionem à ſenſibus immiſſam, aut maximo, aut minimo, aut mediocri objectum aſſequendi, quamobrem media etiam elicit, diſponitque ad finem obtinendum proportionata: ſed inſuper à fruitionis illecebris agitatur ſpiritus immittit ad genitalia, qui muſculos eructorios pruritando, vaſaque ſpermatica inflando, media ſeminis, ſaliſque in ſpermate contenti excitatione, & penis eructionem, & ſeminis jaculationem moliuntur; Unde fit, ut his affectibus exagitatum animal, & animi inquietudinem, & corporis inquieſcentiam patiatur, quatenùs à rei apprehenſæ, & amatæ deſiderio continuò vexatur, ut in ejus aut continua comtemplatione perſiſtat; Unde *D. Auguſt.* ſtabilierit: *Amantis animam plùs eſſe, ubi amat, quam ubi animat*; aut perpetua poſſeſſione lætetur, cùm rei deſideratæ perceptio maximum hilaritatis, gaudii, lætitiæque obtenti elargiatur, aut carentia vel minima cruciatur, cùm rei amatæ privatio ita orbatum exquiſitiùs exagitet, ſicut ejuſdem fruitio naturalem beatitudinem imperitur, juxta illud *Petri C. Bembi.*

Se più duraſſe l' uomo in tale ſtato,
Perfettamente ſi diria beato.

Corporis verò, quatenus à ſenſibus aliis, & maximè à Venere torqueatur, & ab animi affectibus angatur; viſus enim in rei delectæ tantum obſervatione immergi, tactus in ejuſdem contrectatione abſorberi, auditus in perfectionum objecti ſermone detineri, guſtatus in ejuſdem ſuavi deoſculatione præfigi non exoptant modò, verùm etiam omnibus viribus aveant, deſiderentque.

His inſuper addendum pro objecto, quod dicunt proximum hujus ſenſationis fruitionem ſcilicet, vel aliàs expertam, vel primò intentam, quam maximè in hunc affectum impellere; Imago enim præhabitæ, vel primò obtinendæ delectationis, ita phantaſiam afficit, alioſque, ſiqui ſunt, ſenſus internos, ut ab eadem illecti animum regulariter perturbent, qui à concupiſcentia (ut verbis *Apoſtoli Jacobi* utamur) abſtractus, & illectus, rectæ rationis oblitus, & in ſenſuum delectatione abſorptus, fruitionem concipit, poſſeſſionem elicit rei, expetit, machinatur. Undè tot errores, tot mala, & quod peſſimum, tot peccata proveniunt.

Sed ad ſenſorii functionem, quæ propriè ſenſatio dicitur, tranſitum faciamus. Uti ſuperiùs inſinuavimus, præſupponendum ducimus omnes alios ſenſus tum externos, tùm internos in Veneream influxum facere, dùm viſus objecti amati pulchritudine, guſtus in ejuſdem dulcedine, auditus in illius harmoniæ repræſentatione, olfactus in ipſius putido odore, tactuſque in contrectatione, ac interni ſenſus in rei idolo immerſi fluctuent, æſtuentque; Ex quo fit, ut ſpiritus, quos nuncupant animales, ab omnium facultatum diſcraſia perturbati, & cerebrum quandoque exagitent, undè aliquando Mania, phrenitis, aliaque mala proveniant, & tot aggrediantur, cujus regularem motum deordinando, aut palpitationes, aut lipothymias, aut alios producant morbos, & in ſanguinem ſe immittendo, vel novam fermentationem promovendo, febres generantur, vel heterogeneas ſanguinis particulas excitando, & ſpirituoſas exaltando, quamplurium affectuum malignorum Iliadem congerunt, coacervant, agglomerantque: (Heu quanta malorum peſſimorum congeries ab una concupiſcentia ſcaturiginem ſortitur!) Et genitalia pruritando, vaſaque ſeminalia inflando; partem ſpermatis volatilem, ſalitamque ad ſui extricationem irritant; quamobrem particulæ quædam per eorundem vaſorum poros avolando, vel in muſculos incurrunt erectorios, & majorem illis erigendi energiam communicant, ſuaque grata, blandaque vellicatione delectationis Venereæ radium quendam immittunt; aut ob earundem tenuitatem granum hordeaceum

ceum aliquantifper removendo, anfam præbent fluidiori, minufque vifcidæ fpermatis particulæ in urethram decidendi, undè feminis guttula fuo volatili fale fcatens membranam urethræ internam, glandemque quodammodò pruritans, minimulæ fpeciem delectationis in ejufdem papillulas infinuat, qua papillæ nervorum, filamenta, nervique ipfi effecti, & ad cerebrum illam transfundunt, & imaginativæ repræfentant, & mentem ejufdem rei advertentem fatiùs quàm par eft, non expergifcunt folùm, verùm etiam ftimulant, impelluntque. Quapropter à delectationis complemento abforpta, Veneremque tantummodò affectans, ejufdem exercitium appetit, fatagit, tandemque periclitatur. In hac autem operatione tantus, & adeò inordinatus eft corporis æftus, totque obfervantur non folùm motuum varietates, fed convulfionum, motuumque convulfivorum in corpore affectus, ut non immeritò pronunciaverit *Hippocrates*, *Coitum brevem effe epilepfiam*, prout refert *Macrobius in lib. Saturnal.* nec non *Aul. Gell. Noct. Atticarum lib.* 19. *cap.* 2. quod etiam *Fauftus* hoc difticho perbellè canendo explicavit:

Turpis, & eft morbi fpecies horrenda Caducis.
Cùm jacet exanimis poft fua furta Venus.

Ut prætereamus *Stobæum* hanc fententiam *Maximo Democrito* tribuentem; neque ab hoc diffenfit *Gal.* qui *lib.* 14. *cap.* 10. *de ufu partium*: *Quantùm enim ad ea, quæ in vafis continentur, excernenda, ipfe partium velut Spafmus, qui in coitu Venereo acidit, habeat momenti, ex magnis epilepfiis, & eo affectu, qui gonorhæa, ideft invita feminis effluxio, nuncupatur, difcas. Siquidem in vehementibus epilepfiis, quod corpus totum vehementer convellatur, & cum eo partes genitales, femen idcircò excernitur.* Quod etiam approbavit *Cœl. Aurelian. lib.* 1. *cap.* 4. afferens: *Coitus ab aliquibus parva epilepfia nuncupatur.* Nec immeritò, cùm in eodem actu membrorum omnium motus involuntarii obferventur, nervorum contractio, artuum tremor, oculorum inverfio, lumborum impulfus, per cutem fudor, totiufque corporis laxitas haud immodica &c. quæ omnia fymptomata funt epilepfiam concomitantia.

Probata igitur ex quolibet quatuor capitum, nempè à fine, ab objecto, ab organo, & à fenforii functione Venereæ fenfationis exiftentia, ac veritate, ad ea deveniendum exiftimamus, quæ hujus rei ratio, phænomena, fecum affert; pro quibus,

Primò quærimus, in qua hujus organi parte fenfatio hæc perficiatur.

Pro cujus quæfiti extricatione dicendum arbitramur totum hujus fenfationis momentum à fale volatili in fpermatis fubftantia ftabulante, haberi: Hoc enim à fpiritibus immiffis agitatum, à motu, in Veneris actu exagitato, follicitatum, atque è partium inter fe confricatione, necnon à fpiritibus, aliifque particulis ad motum extricatis impulfum in tantam exaltatur energiam, ut loco ftare nefciens, fua pernicitate è vaforum fpermaticorum, ac veficularum feminalium orificiis, totam fecum fpermatis fubftantiam trahendo, in urethram immittit fe fe, ibique aliquam à vifcida feminis fubftantia extricationem nancifcens, membranulam urethræ internam pruritans poft granum hordeaceum ita blandiffimè afficit, ut fupra omnem delectationem maximam jucunditatem impertiatur, & quoniam per eandem urethram fluens, eandemque membranulam offendens ufque ad glandis orificium extremum & tangit, & vellicat, pruritatque, idcircò fit, ut per totam urethram fenfatio diffundatur; Quia verò tum in urethræ radice, cùm in glande, ibi ob primam feminis à feminalibus veficulis jaculationem fal volatilis in ejufdem porulos fe infinuans fuaviffimè pruritat; hic ob eorundem pororum laxitatem non folùm à motu, & à calido contactu, ac calorificis particulis receptis quæfitam, fed à fui temperie, ac conftitutione veluti fpongiofa inductam, fal volatilis infinuat fe fe in majorem portionem, ubi vel quia magis fe conformat glandis poris vel quia magis replendo faturat, majori afficit pruriginis blanditie, ideò majus fentitur oblectamentum. Diximus ob majorem laxitatem à motu, contactu calido, ac particulis calorificis receptis; etenim hæc omnia majorem in glande, quàm in reliqua penis parte impreffionem efficiunt; cùm glans fimplici epidermide, penis verò & cute, & cuticula conveftiantur.

Et quoniam, ut explicuimus, cutis, nervorumque papillæ, fibræque urethram convenientes, penemque conftituentes, cum nervis communicant, fit ut ad cerebrum ufque fuam pruriginem, blandumque contactum diffundant, ex quibus animus expergefactus, omnia advertat, lætetur, atque eodem oblectamento fatietur.

Quærimus fecundo, in quanam Vulvæ parte Veneris fenfatio in mulieribus perficiatur.

In hac difficultate refpondendum putamus: Organum hujus fenfationis in fœminis conftitutum effe, & in tentigine, mentula muliebri, feu Clitoride, & in cervice, feu colli uteri ad internum matricis orificium ufque; ibi enim à confricatione magna diffunditur mulieribus oblectatio; hic ab vulgò dicti feminis, falifque in eodem volatilis contenti emiffione, quatenùs eodem, ac in viris modo uteri membranulam interiorem pruritat; &

Hinc fit, ut quæ ftrictiorem habent fœminæ naturam, collumque uteri obductius, majorem perfentifcant ex penis immiffione, ac proportione jucunditatem; Undè etiam oritur, ut majori afficiantur blanditie utero gerentes, quam vacuæ mulieres; etenim in illis quò magis uterus ob fœtus receptaculum dilatatur, eò magis matricis collum reftringitur, quare magis cum pene aptatur, atque ab ejus confricatione vellicatur. Undè etiam accidit, ut aliquando penis glandem ab utero complecti conftringique in coeundo animadvertant viri; nam perveniens glans in internum uteri orificium, ita interdùm cum eo aptatur, ut ferè conftringi, ac complecti videatur; &c.

Hinc ultimò fit, ut prope feminis ejaculationem, & magis dilatent crura mulieres, majorique ac anteà impetu, contra virum impellant fefe virique nates conftringant brachiis, manibufque; in eo enim actu penis contactum prope internum uteri orificium exoptant, ut eo irritatæ veficulæ dictæ feminales, promptiores ad materiam illam, vulgò femen dictam, ejaculandam evadant.

Cœterùm hic fextum fenfum, quem Veneris appellamus, illum monemus, ac proteftamur intelligere, qui modo legitimo, & divinis legibus, mediante matrimonii Sacramento, conceffe exercetur, & non aliter.

CAPUT LII.

De Excoriatione, & Ulcere Scroti.

Scrotum eft rugofus ille tefticulorum faccus, quem nonnulli etiam Scortum appellant, quod quandam coriacei facculi fimilitudinem refert; Scortea enim veteres appellabant quæcumque ex aluta, aut pelle conftabant. Dicitur etiam vulgò burfa, feu marfupium virile foris propendens, & tactui obvium eft. Molle, & rugofum ad faciliorem extenfionem, & corrugationem, inter fcroti tunicas nulla interjicitur pinguedo, quia oneri, & impedimento huic parti fuiffet. In infima parte lineam habet fecundum longitudinem excurrentem, quæ in dextram, & finiftram partem ab Anatomicis dividitur, & futuram appellant. Conftat cuticula & cute tenuiore quàm alibi; huic interius adhæret alia tunica tenuis ex panniculo carnofo enata venis, & arteriis referta. Conftat mufculo corrugante tenuiori, Dartos appellato. Hujus mufculi ope accidit, ut quampromptiffimè fcrotum corrugetur, vel relaxetur; unde facilè redditur ratio, cur in ægrotantibus infantibus relaxetur, & in fanis corrugetur: mulierculæ enim cùm Scrotum currugatum confpiciunt, rectè valere, contrà verò fi relaxatum propendeat, infantem ægrotare judicant, quod, & de viris etiam obfervatur, ut quifpiam in fe fano vel ægroto experiri poteft.

Hoc Scrotum multis languoribus obnoxium eft, fed nos his tantum fecundum noftrum inftitutum eft ejus excoriatione, & ulcere agimus.

Signa.

Scroti excoriatio deprehenditur ex dolore urente, cuticulæ ablatione, vel erofione, & afpectu patefcit. Ulcus vifui occurrit, adeo ut aliis non indigeat fignis.

Caufæ.

Causa.

Censent *Vulgares* excoriationis scroti causas esse humores acres, urinam in ipsis infantibus partem hanc diutiùs inundantem, & cuticulam erodentem, in adultis eandem causam, si urinam in lecto emittant; in hydropicis serum vapores, impuritates acres circa scrotum collectos, vel scalptionem, à quibus epidermis dilaceratur. Ejusdem ulcus ab humorum acrium affluxu, vel post inflammationem suppuratam, & quidem vel solam, vel cum testibus excitari volunt.

Excoriatio, & ulcus scroti fiunt à particulis acidis, & salsis valdè acutis, & corrosivis in lympha, sanguine, vel succo alimentitio circulantibus, vel stagnantibus superficietenus lacerantibus, vel profundius fibras erodentibus, fiunt etiam à fortiori scalptione, frictione aliarumve rerum corrosivarum admotione, vel lue Venerea, ulcus quandoque à suppurata inflammatione: excoriationis itaque causa est minor, ulceris major, hi enim affectus secundum magis, & minus differunt.

Prognosis.

Scroti excoriatio, & ulcus non sunt contemnenda, nam excoriatio in ulcus, & hoc, cùm sit in loco humido, facilè in gangrænam degenerat.

Curatio.

Scroti excoriationem in infantibus curant *Vulgares* linteis mundis, & siccis, sæpè appositis, vel asperso subtilissimo *myrtillorum pulvere*, vel sequenti unguento, ut

℞. *Ung. de cerusa* ℥. ß. *lithargyrii* ʒ. *j. ol. rof. parum*, *f. unguentum.*

In adultis verò humorum acrimoniam corrigunt, & nonnunquam eorum colluviem evacuant, deindè ad topica deveniunt, ut sunt *decoctum plantag. & rof. in lacte*, *unguentum rosatum*, *de tutia*, *populeonis*, *vel empl. album coctum*, & impositum.

In scoti ulceribus humores præparant acres *syr. de cichor. lupul. fumar. simpl. cum iisdem aquis*, deindè præparatos evacuant *syr. de fumar. maj. & confect. Hamech.* Postmodùm ulcus mundificant *unguento Apostolor. cum Aegyptiaco misto*, mundificato ulceri applicant *unguentum de plumbo*, *tutia*, *lithargyr. minio &c.* quousque cicatricem inducant.

In scroti excoriatione, & ulcere ea conducunt medicamenta, quæ particulas salinas, acidas, & corrodentes hebetant, temperant, & cicurant, ablatam restituunt cuticulam, & carnis defectum supplent, at si aliquando purgantibus opus est, conveniunt ea, quæ superfluum absorbent serum, & eliminant, omnibus palmam præripit *Mercurius dulcis cum gummi jalap.* Non spernenda sunt *decocta ex ligno buxi*, *salsæ parillæ*, *radicis chinæ ac bardanæ*, *cornu cervi*, *limaturæ eboris cum aqua cardui benedicti parata in duplici vase vitreo*, nec diaphoretica, & porosa, præcipue si de lue Venerea ambigatur; hæc namque particulas succorum acutas corrodentes superant, & per sudorem, vel insensilitatem transporant, vel per urethram exturbant, ac excoriationi epidermidem restituunt, & ulcus ab iisdem eripiunt, & mundificant.

Has particulas corrosivas in scroti infantium, & adultorum excoratione hebetant *pulveres cornu cervi usti*, *lapidis calaminaris præparati*, *Lithargyrii*, *cretæ*, *terræ exanimatæ vitrioli*, *cerussæ Saturni*, *cerussæ antimonii*, præstant *flores cinci*. Commendamus fotum ex herbis sale volatili gaudentibus, *ut hyperico*, *betonica*, *mentha*, *floribus sambuci*, *chamomillæ*, *semine lini in lacte coctis*; & post hunc utilis est illitio *ex oleo ovorum*, *vel nucum*; optimum erit sequens unguentum.

℞. *Ol. papaveris* ℥. *vj. ceræ albæ* ℥. *j.* ß. *cerussæ antimonii* ʒ. *v. m.*

Quo felici cum successu uti poteris etiam in rhagadibus. Quandoque cum excoriatione pruritus scrotum simul affligit, tunc apprimè convenit sequens unguentum, ut

℞. *Ung. de minio camphorat.* ℥. ß. *cerussæ subtilissimè tritæ* ʒ. j. *ol. rof. q. s. ut f. linimentum mediocre.*

Quo imbutum linteolum frequenter loco prurienti, & excoriato superpone.

In ulceribus scroti præter jam supradicta interna, conveniunt etiam potiones vulnerariæ, ut

℞. *Dictamni*, *hederæ terrestris*, *vincæ pervincæ*, *telephi*, *alchimillæ*, *stellariæ*, *scabiosæ ana m. j. Coque cum aqua symphyti in duplici vase apprimè clauso ad* ℔. *ij. remanentiam. Dosis* ℥. *vj. quibus adde aquæ cinnam.* ʒ. *j. magist. ocul. cancr. flu. vel coralliorum* ʒ. ß.

Vel fiat decoctum vulnerarium calide applicandum cum plumaceolis, vel per siphunculum injiciendum, si ulcus profundum sit ad testium substantiam, ut

℞. *Sabinæ*, *aristolochiæ rotundæ*, *scordii*, *eupatorii*, *rad. hastulæ regiæ*, *& symphyti maj. ana* ℥. *j. Coque in aqua comm. & in colat.* ℔. *ij. adde aquæ Reginæ Hung.* ℥. *iij. sacch. saturni*, *& myrrhæ ana* ʒ. *ij. camphoræ*, *& aloes ana* ʒ. *j.*

Plumaceola hoc decocto imbuta calidè quater in die ulceri imponantur cum suo subligaculo. Utile est *empl. de lapide calaminari*, *vel fodicationum*, *vel stipticum*, *vel oppodeltoch*. Tam in excoriatione, quàm ulcere scroti in cujuscumque medicamenti applicatione maximoperè necessarium est subligaculum.

CAPUT LIII.

De Perinæi Ulcere.

NOn solùm humani corporis angulos ulceribus correptos perlustravimus, verùm etiam inter remotissimas femorum latebras, in perinæum Chirurgum manu ducimus. Est iste locus, qui à scroti radice ad podicem usque porrigitur. Constat ex musculis, cute & cuticula obductis, nervis, & vasis tum sanguiferis, tum lymphaticis compositus, in adultis pilis obtectus. Vocatur Græcè interfeminium, quod inter femora situm obtineat: Verum *Apul.* interfeminium appellat genitalia muliebria, eo quòd inter feminina est, id inter femora, sint collocata.

Signa.

Cognoscitur Perinæi ulcus tum ægri relatione, tum ex partis inspectione.

Causa.

Opinantur *Vulgares* hoc ulcus produci à pure in abscessu acriori reddito, vel à succis quibusdam acribus ad hanc partem confluentibus, quibus cutis, & subjectæ partes corroduntur, quod etiam fieri posse arbitrantur, à rebus acribus, & corrodentibus externis, ut sudore, urina, venenis, vel medicamentis.

Pro perinæi ulceris causa inflammationem suppuratam assignamus; facilè enim in ulcus transit abscessus, vel ex chirurgi ignavia excitatur, vel pus in ipso accessu cutem, & carnem subjectam exedit, quibus adesis, viam sibi parat; id contingit, si pus in parte diutius stagnet, vel relinquatur; salia siquidem puris huc illuc agitata ambientes partes suis spiculis impetunt, & earum fibrillas dissecant, ac comminuunt: Si pus diutiùs quàm par est, in parte relinquatur, salium actione profundiorem, & latiorem excitat foveam, internas exedit partes, & ad cutem, cuticulamque tandem vergit, quæ cùm densæ, & duræ non sint, salium spiculis cedunt, & ab iis tandem discinduntur, & liber puri conceditur exitus. Vel fit à succo multis particulis acutis, & erodentibus referto per scalptionem, contusionem lapsum, vel aliam ob causam è propriis vasculis eliminato, ut & urinam salsiorem hanc partem humectantem, vel sperma à lue Venerea conspurcatum sæpissimè eandem irrigans, hujusmodi ulcus provenire posse ultrò fatemur.

Prognosis.

Perinæi ulcus timendum est, cùm pus acrius redditum circumstantes corrodat partes, tam internas, quàm externas, quæ semel exulceratæ difficillimam, vel nullam admittunt curationem, imò ferè semper in fistulam perennem, & quandoque in gangrænam transit, cui nisi extemplò succurratur, vix æger eripitur à faucibus orci, faciliùs vel difficiliùs curatur, pro minori, vel majori mora, quam, pus in abscessu contraxit.

Curatio.

Curatio.

In ulcere perinæi post ruptum abscessum, statim *digestivo ex ovi vitello, terebinthina, & oleo rosaceo* utuntur *Vulgares*, & tumidam partem *oleo rosaceo* inungunt, postmodùm pro ulceris abstersione *hordei decoctum, in quo mel rosatum fuerit dissolutum*, adhibent. His nihil proficientibus, in ulcus *decoctum hordei, & lupinorum, in quo unguentum Aegyptiacum dissolutum sit*, per Syringam præcipuè si magna purulentæ materiæ copia adsit, vel in fistulam si inclinare videatur, injiciunt. Vel si profundius, aut fistulosum existat, simul *cum hordeo, radices aristolochiæ, ireos florent. herbas agrimoniæ, betonicæ, & aliquid thuris concoquunt, & in hoc decocto aliquid de unguento Aegyptiaco etiam dissolvunt*, & injiciunt. Abstersum ulcus *emplastro de Gratia Dei, vel Diapalmæ* ad perfectam sanationem usque obtegunt.

In perinæi ulceribus, præsertim à suppurata inflammatione genitis, ante omnia succos acutos, & erodentes attemperamus alkalicis, sive porosis, ac diaphoreticis, & potionibus vulnerariis, quibus intermiscemus *magisteria ex oculis cancrorum, & coralliorum, vel stibium diaphoreticum, vel decoctis sudoriferis* pluriès antè descriptis, quæ etiam viscidos stagnantes succos fluidiores, & spirituosiores reddunt. Inter topica, si ulcus sit sordidum, *unguentum Aegyptiacum magistrale in parva dosi dissolutum, in decocto radicis gentianæ, & angelicæ, herbarum scordii, centaurii, & absinthii cum tantillo elixiris vitæ; vel balsamo vitæ n. d.* per siphunculum injectum, si fodicatum sit ulcus, commendamus, aliàs plumaceola imbuta quater in die calida applicentur, vel fiunt injectiones *ex aqua Reginæ*, qua abstersa, optimum remedium erit balsamus proprietatis, imò hæc duo ad perfectam curationem ulcus conducunt. Vel præstans erit medicamentum *infusio myrrhæ, & aloes in aqua Reginæ.*

Si ab externa causa corrodente suam genesim cognoscat ulcus, ut ab urina salsiori, vel succo spermatico Venereo, ulceris conditio inspicienda, & juxta hanc exigentiam, & statum tractare debet; si tamen in cutis superficie spatietur, tunc inspergatur *pulvere cornu cervi philosophicè p. p. Lapidis calaminaris, cerusæ, vel flore cinci, vel abluatur spiritu vini camphorato, vel theriacali, vel infusione Lapidis salutis*. Tandem siquid cicatrizandum supereft, *emplastri fodicationum, vel stiptici, vel oppoteldoch* applicatione, opus complebis.

CAPUT LIV.

De Ulcere Tibiarum, & Pedum.

De tibiarum, & pedum Ulceribus non pertractare proposueramus, verùm quia frequenter accidere solent, breviter dicimus harum partium ulcera operosæ sanationis esse, & multum laboris, ac molestiæ tum chirurgo, tum ægroto creare; etenim salia acida, & corrosiva unà cum latice, sanguine, vel alio succo per universum corpus circulantia ad has partes decumbunt, & tanquam ad extremas, & proclives protrusa, obstructionis, vel viscíditatis ope stagnant, fermentescunt, & exulcerant. Ob assiduum ad has partes decubitum, seu defluxum optima quæque remedia respuunt, & irritam omninò reddunt curationem, & nisi statim sanentur, negliganturque incrementum sumere, partes vicinas exedere, diuturna, & callosa fieri solent, ac proindè incurabilia evadere.

Vulgares pro his curandis ulceribus, corpus à vitiosis humoribus purgant, repurgantque, attamen purgantia ad hepar dirigunt, hæc namque ulcera ab hepate provenire ineptè credunt. Postmodum ulceri *unguentum diapompholygos* imponunt, quod in hoc ulcerum genere efficacissimum prædicant. Vel applicant *unguentum de plumbo, lithargyrio aureo, &c.* & pedem ab inferiori parte ad genu ascendendo arctius constringunt: Verùm hæc, & omnia ulcera nunquam unguenta, & pinguia admittunt, hæc enim poros obstruunt, & indè salia acida, & corrosiva impediuntur, quominùs eliminari possint. His unguentis parùm, vel nihil proficientibus, utuntur *emplastro de Gratia Dei, Diapalmæ, vel Gryseo*, & tandem *plumbi laminam* applicare suadent, vel *Sparadrapum*, ut

℞. *Ol. ros.* ℔. *j. cerussæ* ℥. *iij. lithargyrii* ℥. *iv. thuris, mastich. ana* ʒ. ß. *sang. dracon.* ℥. ß. *myrrhæ, sarcocollæ ana* ℥. *ij. Coque parùm ad rubedinem usque, postea, ab igne amoveantur, & immergatur linteum antiquum quod materia emplastri eximatur, & extendatur, fiat Sparadrapus.*

Tibiarum, pedumve ulcerum, recentium, & in veteratorum præsertim curationem acceleramus exhibentes bis, vel ter pillulas mercuriales, has tamen in scorbuticis vitamus. Postmodum decocta sudorifica, vel potiones vulnerarias propinamus, quibus alkalia admiscemus, tandem quoad topica ulcus abluimus *beccabunga* in cerevisi cocta bis in die, vel *infusione myrrhæ, & aloes in aqua Reginæ*; sed brevius ulcus abluimus *decocto aristolochiæ rotundæ facto in vino albo*, quatenus vel quinquies in die, calido tamen, & superpositione Laminæ plumbeæ. Vel sequens imponimus emplastrum.

℞. *Empl. de plumbo, grysei ana* ℥. *j. lithargyrii aurei, cerusæ ana* ʒ. *iij. sacchari saturni* ℥. ß. *gummi elemi* ʒ. *j. m. f. emplastrum.*

Vel imponi potest *emplastrum fodicationum, Benedictum n. d. vel Oppoteldoch, vel de lapide calaminari.*

F I N I S.

D. CARO-

D. CAROLI MUSITANI PHYSIATROS PROFESSORIS TRUTINA CHIRURGICO-PHYSICA.

LIBER UNICUS DE VULNERIBUS.

CAPUT PRIMUM.

Quid sit Vulnus.

D temporum fors tulit, ut quorumcumque qui ante *Galenum* Medicinam fecerunt, illique vacaverunt, tàm nomina, quàm opera omninò corruerint, nullaque eorum ad nos fama pervenerit; præter ea, quæ suis scriptis *Galenus* memoriæ consignavit: Veterùm itaque monumenta in nostra medendi facultate ab uno *Galeno* ediscere oportet, ut ille, qui multorum suppressis nominibus, scriptis simul congestæ, sua auxit volumina, & qui recitatis aliquando aliquorum sententiis, genialem sibi in iis confutandis libidinem explevit. Itaque veterum sententias circa vulnerum theorias perpensuri rem expediemus, si qua de vulneribus apud *Galenum* exactè perpendimus.

Vulneris definitionem suggerit *Galenus* 4. *meth. cap.* 5. hæc scribens! *Vulnus quidem est unitatis solutio quædam, ex vulnerandis in parte carnosa relicta*.

Vulneris definitio à *Galeno* tradita, ab eadem curationis indicationem desumit, nempe solutæ unitatis, seu vulneris primam; communemque indicationem esse unionem: hoc autem esse solius naturæ opus, apud omnes in confesso est, sed requiri Medici ministerium nemo sanè negabit; nisi n. ars succurrat, natura suo fine plerùmque frustrabitur. Primò itaque curandum, ne quid in affectam partem ingrediatur, quod agglutinationem impedire possit, deindè ut discissa vulneris labia, ita coalescant, ut possint conjuncta servari. Rursus vitale partis robur conservandum, & denique his omnibus occurrendum, quæ supervenire possunt, & vulneris agglutinationem impedire. Quomodò autem hæc in actum deduci possint, luculenter demonstrabimus.

Vulneris definitio, quam *Galenus* tradidit, non tam demonstrativa est, quin suas patiatur difficultates, nam etiam ulcus est solutio continui in parte carnosa facta, cum alicujus partis substantiæ amissione, quod utique in vulneribus accidit. Imò vulnus in ulcus transit, cùm similium facilior sit transitus. *Neque* dices, loco vulnerato nullum aliud accidens accedit, præter continui solutionem, nam numerosiora, & periculosiora symptomata, quàm in ulcere vulneri copulantur. In hoc tantùm differre possent, quod vulnus sit solutio continui recens facta, ulcus verò solutio diuturna. Sed quid solatii in diversis vocabulis eandem rem significantibus? Insuper doloris caussam collocant *Vulgares* in continui solutione, & tamen vulnus recens vix dolet, imò vulnerati digladiando nullum sentiuntur dolorem: mox autem dum vulneris labia tument, & æstuant, vulnus acutè dolet, & dum sua flaccescunt labia, & subsident, ac vulnus adhuc apertum est, indolens est, ut ulcus; differre autem possunt penes caussam; ulcus namque semper à caussa interna, vel in toto corpore vel in aliqua corporis parte existente fovetur, at vulneris continuitatis solutio semper à caussa externa vulnerante infligitur: differunt itaque penes caussas, non verò penes essentiam, cum utriusque sit continui solutio in parte carnosa facta.

Ex soluta continuitate peritonæi oritur enterocele, nam partis mollis unitas solvitur ex abrupta membrana tenui, ac molli, fibris spermaticis contexta, & tamen enterocelen vulnus nemo vocabit.

In vulnerum curatione chirurgi æquè partium fluidarum, quam solidarum ratione habere debent cum corpus nostrum ex partibus solidis & fluidis, continentibus, sc. & contentis componantur: Vulneris itaque definitio manca est, discinduntur namque æquè dura, ac mollia, ut canaliculi, partes fibrosæ, aliique corporis tubuli, neque hæc conceptabula dividi possunt, quin fluidarum ordo, & mistio turberur, quo divortio semel facto, novæ statim fiunt combinationes, concreta, coagulationes, stagnationes, quæ omnium illorum gravium symptomatum fabri existunt, quæ vulnera comitari solent.

Continuitatis in osse solutionem, ossis fracturam appellat *Galenus*, in nervis punctis spasmum, in venis, vel arteriis hæmorrhagiam &c. quasi ossis illius fracturæ, spasmi, hæmorrhagiæ &c. habenda sit ratio, vulneris veri nequaquam, dicere debebat cum additamento: vulnus cum ossis fractura, vulnus cum spasmo, tum hæmorrhagia &c. & non simpliciter ossis fractura &c.

Recta Vulneris Definitio juxta nostra principia in hunc modum tradi potest: *Vulnus est continuitatis separatio per balsamum radicalem, cum ejusdem balsami effusione, à causa violenta externa facta*. Hinc curationis cardo eruitur, nam ostendit per balsami radicalis conservationem, fieri debere unionem; balsamus n. apud omnes denotat materiam, sive liquorem quendam, qui non solùm seipsum à putredine defen-

defendit, sed qui alia corpora, quibus miscetur, ab ipsa præservat: sic balsamus radicalis, non solum seipsum conservat, sed ipsas fibras, quas glutinat, à corruptione, & mortificatione præservat. Unde rectè vulnera per alicujus balsami applicationem curantur, qui potestatem habet omnem suppurationem in vulneribus, & corruptionem impediendi. Eapropter suppurationem in vulneribus curandis, omni studio evitandam esse censemus, contra vulgarium sententiam.

CAPUT II.

De Vulnerum causis & differentiis.

DE vulnerum causis multa dicere non oportet, nam omnes sunt externæ, etsi aliquando pars interior rumpatur, quod motu aliquo violento, & præter naturam exterius facto id oriatur, causa semper externa est, estò effectus sit internus, causæ omnes vulnerationis, continuique solutionis sunt arma, & instrumenta, quæ rumpunt, pungunt, vel perforant, contundunt & corrodunt. Rumpunt, ut gladii, enses, secures, bipennes, cultri, forcipes, vitra, glacies, crystallus, & quicquid scindere, secare & cædere potest. Pungunt, vel perforant omnia instrumenta acuta, & mucronata, ut sunt hastæ, pugiones, furcæ, clavi, frameæ, sicæ, subulæ, sagittæ, tela, jacula, aculei, acus, aciculæ, spinæ, dentes morsu inflicti, & quicquid pungere, perforare & tenebrare potest. Vel obtusa summa in intrusa, ut sunt globuli è Bombardis, vel sclopetis explosi grandiores, vel minores. Contundunt gravia, & dura, ac retusa, ut lapides, mallei, fustes, perticæ, baculi, pugni, flagra, & quicquid impetuosè contundere, lacerare, & in contrarias partes divellere potest, ut lapsus, vehementis ponderis elevatio, gestatio, vociferatio &c. Corrodunt, quæ summa subtilitate continuum solvunt, ignis n. extrema sua subtilitate omnia etiam solidissima momentaneè penetrat, & percoquit, ut fit ab ipsa ignis flamma, metallis candentibus, lapidibus, aliisve ignitis, aqua fervente, aquis fortibus & quibuslibet causticis, quæ omnia nostri corporis tubulos, canaliculos, & membranas scindunt, & succis conceditur effluxus, & hinc commistio perversa eboritur, à qua plura, & innumera deducuntur symptomata.

Hinc variæ vulnerum differentiæ emergunt, & secundum diversa instrumenta, quibus infliguntur, diversæ sortiuntur differentiæ, nempe cædendo, pungendo, trajiciendo, vel corrodendo, ideft vulnus cæsim, punctim, trajectim, (ut ita dicamus) contusim, verberatim, morsim, ictum vel corrosim factum: Vel denominationem accipiunt à forma, & alia sunt majora, alia parva, recta, obliqua, alia rotunda, profunda, cava, composita, alia superficialia, simplicia, complicata, truncativa, seu in quibus aliquid substantiæ partis est ablatum. A parte affecta, ut vulnus capitis, pulmonis, cordis, ventriculi, hepatis, lienis, intestinorum, brachii, femoris, tendinis, venæ arteriæ, musculi, aliorumque viscerum, & externorum artuum. A causis, quas descripsimus, ut contusa, puncta, morsa &c. Venenata à sclopetis inflicta. Demùm post lustrationem ejus à chirurgis institutam, enascatur alia vulneris differentia, vocando illud vulnus lethale, ideft, à quo necessariò moriendum, vel vitale, quod sanabile est.

CAPUT III.

De Vulnerum signis, & Prognosi in genere.

AGimus hic laconicè de vulnerum signis, & prognosi, nam fusiùs in propriis capitibus eorum apparatum struemus.

Signa vulnerum externorum satis lippis, atque tonsoribus manifesta sunt, quoniam ad externam faciem in sensus incurrunt, igitur in his recensendis non immoramur. Verùm quæ partes internæ simul vulneratæ sint, & quousque vulnera penetraverint, non semper facile judicatu est, cùm tale scrutinium scientia anatomica, & diligenti partium, actionum læsarum, nec non excretorum examine innitatur; c. ex. in thoracis vulnere, sanguis cum tussi si rejicitur, & aer è vulnere foras egreditur, certiores reddimur instrumentum in thoracis cavitatem penetrasse, ipsosque pulmones cum vasis sanguiferis perfodisse. Ex anatomia sciri potest, quis partis cujusvis situs. Quis usus, symptomata simul considerandа sunt. Eorum, quæ natura per vulnus ejicit, conditio notanda.

Corde vulnerato, vel transfosso, multus effluit, ac præcipue si dexter ventriculus vulneratus fuerit, sanguis niger, ac fervens effluit. Si vasa lymphatica una fuerint discissa magna lymphæ copia in thoracis specu reperitur, ex sinistro cordis ventriculo sæpè flavus emanat liquor. In his vulneribus arteriæ languescunt, & albescunt, vires collabuntur, sudores frigidi cum pallido faciei colore erumpunt, tandem omnia frigent, & æger alterum habet pedem in cymba Charontis.

Diaphragmate vulnerata, & percussa, præcordia sursum quasi trahuntur, spina dolet, spiritus rarus existit, præcordiorum anxietates cum sanguine spumante ejecto sæpè observantur, magna adest spiratio cum gemitu, & dolore per totam humeri partium compagem.

Medulla, quæ est in spina, si vulneretur, nervi solvuntur, vel distenduntur. Sensus intercidit, aliquo interposito tempore, inviti vel semen, vel urinam, vel stercus excernere coguntur ægri.

Aspera arteria icta exiguum fundit sanguinem, ad dorsum plurimus dolor, fauces sensim sanguine replentur, vox fit rauca, & linguæ ariditas percipitur.

Vulnera venenata, seu à venenatis instrumentis inflicta, statim sicca & circumcirca pallida, sublivida, & quasi cadaverosa apparent, simul adsunt animi deliquia, cordis palpitationes, caput obfuscatur, convulsiones artuum, aliaque symptomata observari solent, tandem accidit gangræna, & sphacelus, quem excipit mors.

Dividunt vulgares vulnera in simpliciter, & semper lethalia, cœterùm periculosum est judicium ferre de vulneribus, an per se, an verò per accidens lethalia sint: juxta namque has relationes medicas, Juris-Consulti sontes condemnare, & insontes absolvere solent, & quia hic agitur de corio, & sanguine humano, qui semel effusus restitutionem nullam in integrum à Prætore impetrare potest, ideò probè, & absque omni præjudicio singula accuratè circa vulnus inflictum examinanda sunt, diuque deliberandum est. Distinctio inter vulnera per se, & per accidens lethalia ab omnibus recepta nobis non arridet. Si vulneratus moritur symptomatibus durioribus, quæ necessariò vulnus sequuntur, cur dicetur tale vulnus per accidens lethale, si n. vulnus tale non fuerit inflictum, æger mortuus non fuisset. Vulneris inspectio, & cadaveris apertio non committenda est empirico, tonsori, balneatori à judicibus ob absurdas relationes. Quam vulneris inspectionem, aut cadaveris apertionem acuratam, legitimam, ac juxta artis præcepta institutam super vulneris lethalitatem expectare poterit Judex ab eo, qui nunquam studuit? Committenda igitur vulneris inspectio perito chirurgo, & optimè scientiam anatomicam callenti, sed quis est hic, & laudabimus eum, qui consideret, qualis sit pars, an notabilis, & quibus partibus solidis, fluidis constet, & an ad vitam simpliciter necessaria sit, nec ne? An majora vasa, nervos, ac tendines habeat? In vulnere ipso consideret, quo instrumento id factum, ac venenatum, an non, an cæsim, punctim, aut contundendo factum; Explorandum quoque est, an vulnus sit magnum, transversum, profundum, an in ipso plures fibræ, arteriæ, venæ, tendines, ac nervi discissi, & lacerati fuerint, quæ necessariò, & inevitabiliter graviora post se trahunt symptomata? Ex c. hæmorrhagiam nimiam, dolores, vigilias, subitam inflammationem, gangrænam, sphacelum, deliria, convulsiones &c. In curatione observandum est, an remedium adsit applicandi possibilitas nec nè? An chirurgus peritus inpromptu fuerit, an iste cum medico nihil auxilii, & remedii omiserit? In persona vulnerati perpendendum est, an ante acceptum vulnus sanus fuerit nec nè; an nullum in diæta commiserit errorem, an ex præscripto Medici vixerit?

Vulnera in genere partibus tantummodò carnosis inflicta, atque in corporibus puris, & sanis, quæque non admodum ampla, vel profunda sint, facilè sanantur, ac periculo vacant; ejusmodi n. vulnera carnis omnium facillimè sanantur, ossium difficiliùs, nervorum verò omnium difficillimè.

Vulnera punctim inflicta periculosiora sunt, quàm quæ cæsim.

cæfim. Vulnus cum intenfa febre inflammatoria, dolore, motibus convulfivis, monftri quid alit, in primis fi vulneratus ab initio fe ritè habuerit, & circa caufam aliquam manifeftam externam ruat in deterius. Vulnera nervorum aliquandò bona apparent, fed ex improvisò invadit vulneratos convulfio, hinc infida funt, fi materia ferofa feri inftar effluat, vel fi lactea albuminis ovorum inftar, vel aquea funt, fuccus nutrititius, vel lympha è vafis lymphaticis difciffis emanat. Tempore Æftivo, & præfertim circa dies caniculares nullum vulnus eftò exiguum in fubjecto cacochymo, vel lue Venerea infecto, non fuperficialiter, ut fimplex tractandum eft, cùm ex parvo vulnere magno oriri poffit calamitas; fucci namque noftri non tam multis gaudent fpiritibus, quia tùm temporis calidiffimi per apertam portam, putà cutis fpiracula, evolant, & fic fanguinem reddunt debilem, & effœtum, hinc & ipfa pars fuis caret fpiritibus, & miftura turbatur, & inordinata fit miftio, undè fæpè gangræna, & fphacelus fuum cognofcit ortum. Sic obfervamus vinum quoque diebus canicularibus facilliùs acefcere, quam hyeme. Nimium frigus quoque vulneribus adeò inimicum effe, ut nobis perfuadeamus, fi aer à vulnere arceri poffit, vulnus fponte iterùm conniturum effe; frigus namque obftructiones parit, coagulando fuccos in vulnere exiftentes, impedit tranfpirationem, incraffando omnes fuccos, hinc fæpiùs inflammatio, livor, grangræna &c. fuos habent natales. Vulnera quò diutius aeris five calido, five frigido expofita funt, eò faciliùs fphacelantur. Si in magnis vulneribus, & pravis, tumor non appareat, id ingens veteribus malum portendebat, quod tamen noftra experientia falfum comprobatur; meliùs namque eft nullum adeffe tumorem, denotat n. partes fluidiores poffe circulari, nec tot difciffos effe canales. Vulnera quorum labia maximè diftant, ut in rotundis vulneribus videre eft, difficilima curatu funt, quàm eorum, quorum labia facilè conjungi poffunt, & ratio eft, quia tubuli fibi propiùs accedere, & fic uniri poffunt.

Hæc fatis dicta fint de vulnerum fignis, & prognofi in genere, in particulari verò in propriis capitibus fufiùs agemus.

CAPUT IV.

De Sex rebus non-naturalibus in Vulneratis.

MUltoties fex rerum non-naturalium abufus vulneratos perimit, ideòque harum maxima habenda eft ratio, quarum peritus chirurgus vulneratos monere debet, ne hi fe perdant, & ille à fua arte infametur.

Primò itaque vitandus eft aer, & à vulnere abigendus, qui folus ita vulneris poros deftruere poteft, ut gangrænæ detur acceffus; fi n. recens vulnus in momento conftringi poffet, ne aer externus irrueret, nec amplius quid è vulnere efflueret, à folo liquore nutritio dulci proximè apponendo, quem balfamum appellamus, fibris, aliifque tubulis appofito confolidaretur. Maximè itaque aeris habendus eft refpectus, qui fæpè quid in finu gerit, quod vulneribus eft hoftile. Volitant in atmofphæra particulæ fulphureæ, vitriolatæ, aluminofæ, nitrofæ. realgarinæ &c. quæ jugi fermentatione è folo, aquis, fodinis, fpecubus &c. elevantur, & juxta matricis conditionem, aeri fe immifcentes illum inquinant; hæ particulæ acorem vulneribus per aeris contactum imprimunt, putrefcentiam inducunt, & confolidationem à natura inftituendam impediunt.

Sic in culinis fi carnes putrefcere incipiunt, earum jufcula acefcunt, & hac ratione vulnera facilè in ulcus degenerat, hujus putredinis indivifibilis comes eft acor vitiofus, & peregrinus, & ficut aliis partibus eft hoftilis, ita in fpecie in partibus vulneratis omnium fymptomatum fupervenientium eft auctor, & tanquam vitiofum fermentum vulneris labia inquinat, nutrimentum Balfamicum, & fanguinem affluentem degenerare facit & corrumpit, ac fermentando in pus mutat. Hinc vulnus recens apto balfamo à corruptione, & acore petredinali vindicabitur, citra puris genefim, & facilè coit. Hic rationem eruimus, cur in uno climate facilius, in altero verò difficilius vulnera curentur. Si aer frigidus, & nebulofus, aut abdita ratione Loci endemica inquinatus, aut adftantium halitibus, & occultis aporrhæis infectus fuerit: hinc eft, quòd chirurgi accuratiores halitum femper aliorfum efflant, ne vulneris Labia attingant, nec promifcuè omnes admittunt, ut vulnerum fanationes, & ligationes infpiciant, in fpecie in nervofis partibus, ut mulieres propter menftrua, potui deditos, & inebriatos. Non tantum frigidior, fed etiam calidior vitetur aer, fit potius temperatus. Ex his clarè innotefcit quàm peffimè fuorum ægrotum fanitati confulunt illi chirurgi, qui fæpius vulnera detegunt, & aeri exponunt.

Non minorem energiam in alterandis vulneribus cibus, & potus habet, undè *Hip.* inquit: *Vulneratos fame, & fiti cruciari oportet*; victus itaque fit tenuis, & boni fucci, ut optimus generetur fuccus nutrititius, qui eft univerfalis vulnerum curationem juvare, victus rationem inconcinnam vulneratis obeffe, negare non poffumus, neque tamen diætam fine remediis aptis, neque remedia optima fine diætæ ratione, quicquam laude dignum præftabunt, fed femper ifta conjuncta effe oportet. Legitima itaque diæta in pauca ciborum quantitate confiftit, qui boni fint fucci, & vulnerati ventriculo non adverfentur: errant Medici illi, qui jufcula, & carnes contufas, à quibus fanorum natura abhorret, vulneratis pro victu præfcribunt, nam in ftomachante ventriculo vulnera malè fe habent. Quoties ergò mali fucci non fit cibus, vulnerato non interdicitur, fi illud defideret, dummodò in quantitate non peccet. Si ebrius aliquis, vel ingluviofus vulneratus fuerit ante fobrietatis tempus, nihil offeres, fed ufque in tertium, vel quartum diem folo pane in jufculo decocto interdum nutries; fobrius verò fi vulnus acceperit, magis euchymo, & nutritio cibo, fuccurres. In cibo eligendo, varietatem non aufugies, nam fæpe fubverfus ventriculus varietate reftituitur. Cavendum tamen omninò à carne fuilla, anferis, anatis, & ab omnibus volucribus aquatilibus, prout etiam ab omnibus carnibus, quæ ftomachantem pinguedinem habent. Vitentur angue pejus omnia acida, falfa, & faccharata, ut fuccus nutrititius dulcis, ac fluidior generetur, hinc lac vulneratis multùm conducit. Scias interim diætam adeò extremam non effe adhibendam, ut in mediam tranfeat, nam talem diætam multi non tolerant, maleque cum ea fe habent, unde neceffe eft, ut chirurgus confuetudini vulnerati fe accommodet, ac diœtam pro infirmi conditione difponat. Vulgares perperàm in vulneribus diætam frigidiorem commendant; indè n. magis incraffantur fucci, & circulationes impediuntur, & hinc fymptomatum procellæ. Vulneratis femper alimenta calida dentur, præcipuè fi febris adfit, in hoc cafu frigida maximè nocent, ideòque cibos condimentis aromaticis deftillatis, cinnamomi, & caryophyllorum aquis condire, & attemperare licebit, quin & carnes fine aqua in duplici vafe coquere utile erit, poteris, fi placuerit, in ventriculi confirmatione cinnamomum, caryophyllum decoquere.

Potus non fit liberalior, fed moderatus, & ex herbarum vulnerariarum decoctione, at vinum planè profcribimus, ob acidum, quod in fe continet, fi quandoque propinandum eft, fiat in eo oculorum cancrorum infufio, qui omnem ejus aciditatem interimunt, præcedente quadam, & obfcura effervefcentia, alkali cancrorum in vini acidum operante, nam cancrorum lapis, & totus cancer vim obtinet vulnerariam, & hinc eft, quòd aceto injecti effervefcant, ex acidi cum alkali concurfu. Verùm quia vinum moderatè fumptum fanguinem, & fuccos noftros corroborat; multum confuetudini dandum eft; fi n. fucci noftri fingulari gaudent miftura particularum vinofarum, iifdem & fuftentari volunt, ex c. fi quis vino affuetus fit, & una vice id intermittat, certè maximum vitæ periculum incurret, ceu pluribus exemplis demonftrare poffumus, tunc concedendum eft dulce, non menfuratim, fed moderatè. In vulneribus verò capitis omninò à vino abftinendum, & à rebus acutis, & fortibus. Sitis itaque in vulneratis fedanda eft, nec rigorosè potus interdicendus eft, fæpè n. è vulneribus exhaufto fanguine, hepar incalefcit, juxta vulgarium fententiam, & fitim concitat, quæ fi potu non recreetur, periculum eft, ne inflammetur; obfervatur tamen in potu tempus, & opportunitas, & ille fit vulnerarius, tunc n. proderit, & non oberit. A folo lactis potu calido periculosè vulneratos benè habuiffe

hactenus

hactenus observavimus, præsertim si potus Theæ fuerit commistus, vel potioni vulnerariæ.

Somnus, & vigiliæ moderatæ se habeant, attamen somnus sit liberalior, magis n. conducit, quàm vigiliæ immoderatæ. Vulneratus non decumbat in latus læsum.

Corpus quiescat, & motus exulet, donec vulnus consolidatum fuerit.

Excreta, & retenta ad ordinarias leges revocentur, & præsertim menstruum in fœminis, nec insensilis transpiratio impediatur, sic & lac in lactantibus, urina, saliva, & alvus lubrica servetur.

Animi pathemata, ut ira, & mæror exulent, nimius risus vitetur, præstat hilaritas. Veneris usus sub pœna mortis interdicendus est, acredibile non est, quantum noxæ ista vulneribus affert, nam membrum vulneratum inflammatur, ita ut ad omne morborum genus dispositionem acquirat, maximè si situs vulneris concurrat. Vidimus Veneris usu membrum sacro igne correptum, syderatum, ac gangræna affectum resecari oportuisse: alios statim in actu concubitus expirasse, alios lethalibus febribus, alios convulsionibus, quosdam erysipelate captos obiisse. Advertendum, quòd quoties hæc ob Veneris usum accidunt, nullis remediis extirpari possunt, sed sponte sua symptomatum sedatio expectanda est, & tum demum accuratiore medicatione vulneri invigilandum est.

CAPUT V.

De Veterum praxi in vulnerum curatione.

CUm indicatio vulnerum curativa in procuranda soluti continui unione secundum *Galenum* poneretur, cùm ratione ad id obtinendum parùm suffragari animadverterit, experientiam in auxilium vocavit, quæ illum remedia vulnerum curativa doceret; itaque vetustiorum Medicorum evolutis voluminibus, multa excerpsit, ac in usum adegit, indicabat ille tunc primum vulneratis ægris diætam exactissimam, vetabatque meri potum, cacochymiam medicamento evacuabat, plethoram verò venæ sectione, deindè ad vulneris curationem procedebat. Nervorum vulneribus ita medebatur: *oleo calido* vulnus aspergebat, circumque fovebat, linimentum superimponebat, quod *ex terebinthina*, *pauco oleo*, *paucoque euphorbio* conflabatur, consulit quoque *calcem vivam optime lotam*, *& omni acredine privatam*, *calidoque oleo exceptam*, ac multum fidit in hoc emplastro:

℞. Ceræ ℥. j. terebinthinæ & picis ana ℥. ß. euphorbii ʒ. iij. m. reduc ad formam emplastri.

Abdominis verò vulneribus, post intestinorum repositionem futura unionem inducebat *6. meth. cap. 4.* His adde multa simplicia medicamina, quæ glutinandis, & uniendis vulneribus apta *lib. de simpl. med. facult.* passim commemorat; nec spernendæ sunt animadversiones quædam, quæ libris *de loc. aff. & alibi* in suis voluminibus, dum de vulneratis partibus verba facit, ab ipso proponuntur.

Sed hæc insufficientia, nec satis tuta erant pro vulneribus curandis, ac proindè vexatio peperit intellectum, hinc vulnerati necessitate coacti pro vulnerum curatione eorum industriam adjuvante casu, remedia invenere: hinc uberior remediorum suppellex pro vulneribus curandis ad nos pervenit, quæ à Græcis gentium cultissimis multa leguntur apud *Prosperum Alpinum de Medicina Aegyptiorum*, *& apud Arabes*, *Avicennam*, *Albumasar*, *Meseum*, aliosque quamplures, præter ea, quæ ex aliis per manus successivè recepimus. Constat n. *ex sacro-sancto Christi Evangelio* Samaritanum vulnerati in via, charitate permotum, oleo, & vino aspersisse vulnera ejus, illumque sanitati restituisse, cui curandi modus nunc abusivè in superstitionem abiit ex additione verborum, aliarumque cæremoniarum, quæ nihil ad rem faciunt. Medicamina, quibus variæ nationes sunt hactenus usæ in communem ferè semper veniunt usum, ut sunt *oleum*, *mel*, *vinum*, *cera*, *gummata*, *resinæ*, non paucæ herbæ, quæ aliquando simplicia, aliquando admista vulneribus apponebant, verùm quia de his latius infra, eò rem dimittimus.

CAPUT VI.

De Vulnerum curatione juxta vulgarium methodum.

DIvidunt vulgares chirurgi vulnus in simplex, & compositum. Vulnus simplex intelligitur ab ipsis cum præter continui solutionem in carne à vulnerando productam, nihil aliud adjunctum habet. Vulnus verò compositum afferunt esse, cùm præter continui solutionem in carne productam, fracturam ossis, nervi incisionem, venæ, vel arteriæ conspicuæ lacerationem, vel capitis penetrationem, viscerum læsionem, similiaque accidentia conjuncta habeat.

Distinguunt itaque secundum præfatam vulnerum distinctionem, curandi etiam modum, nam simplex vulnus per primam intentionem esse curandum existimant; compositum verò per secundam.

Per primam intentionem ipsi intelligunt, eam remediorum applicationem, quæ absque ullo respectu ad aliquid aliud, soluti continui unionem efficaciter promovet. Per secundam verò intentionem intelligunt eam remediorum applicationem, quæ primariò unionem continui soluti non respicit, sed accidentium conjunctorum ablationem, quibus ablatis, veluti secundariò soluti continui unionem intendit; ad hanc secundæ intentionis curationem, cum prolixitate procedunt, non digerunt, pus promovent, abstergunt, mundificant, & postremò incarnant, & tandem cicatrizantibus utuntur medicaminibus.

Ad vulnus quodlibet sive simplex, sive compositum, dum primò vocantur chirurgi, *ovi album conquassatum cum stuppa* applicant, quod remediorum antiquorum est, & à *Galeno* consulitur, verum eo casu, quo copiosus sanguis è vulnere effluit, nam ovi albumen sanguinis sistendi vim habet: nunc indifferenter cuicumque vulneri, sive sanguinis fluxum habeat, sive non, ovi album applicant; concedimus nos libenter sanguinem, è vulnere effluentem unionem soluti continui impedire, ac necessariò primò sanguinem esse sistendum, deinde unioni vacare; concedimus quoque ovi albumen sistendi sanguinis proprietate præditum, quia glutinosum, & anodynum est, habetque partes tenues, quibus ulterius se insinuat, sed cum vulnus sanguinis fluxum non habeat, ex eo fortasse, quia sanguinis vasa conspicua incisa non sunt, ovi albumine uti congruum non agnoscimus, aliquid n. extranei inter vulneris labia albumen inducit, quo intercedente unionis coitionem succedere per incarnantia medicamenta non est facile.

Post viginti quatuor horas à vulnere, stuppam cum ovi albumine detrahunt chirurgi, ac priusquam ad aliud medicamen deveniant, eorum est consuetudo, ut si angustum vulneris os appareat, illud ferro dilatant absque consideratione, an dilatatio illa obsit potiùs, quàm prosit, judicet peritus chirurgus, ac multoties ob anatomes ignorantiam, temerè ferrum adhibent, ac vasa præcidunt magno cum ægri discrimine, dum inimico ferro vulnus dilatant, & vulnus vulneri addunt, & iterum ovi albumine utuntur, ac per alias viginti quatuor horas, vulnus cum eo sinunt; postmodum vel vulnus ex seipso fit latum, vel ipsi dilataverint, digestivo unguento uti incipiunt. Notare hic oportet ridiculum finem, propter quem vulnera dilatant chirurgi: dicunt n. id facere ad obtinendam ventilationem in vulnere, nam quò amplius illud est, eo facilius difflari, quod in vulnere tradunt; sed in hoc falluntur, nam tantùm abest, ut solutio continui difflationem corrupti promoveat, ut potiùs illam impediat, imò causet, nam nos dum integri sumus, exhalamus quicquid in corpore exhalabile est, dum deindè integritas solvitur, statim inflammationes, apostemata, erysipelata, scirrhi, aliique hujusmodi tumores enascuntur, qui prohibitam nutrimenti difflationem, & succorum vertiginem impeditam arguunt. Itaque inconsultò chirurgi ad vulnerum dilatationem procedunt, nihilque agunt, nisi quod parvum vulnus magnum efficiunt: Cœterùm ad accidentia vitanda, quæ ad vulneris angustiam supervenire possunt, non pauca docebimus remedia infra tradenda.

Redimus nunc ad unguentum digestivum, sive digerens: con-

conflant illud Chirurgi *ex ovi vitello*, *terebinthina*, *& oleo rosaceo simul mistis*, *eoque* pulvillos illinunt, & vulneri immittunt tàm pro ejus longitudine, profunditate, quàm pro ejus latitudine.

Falluntur tamen sub spe hujus medicamenti chirurgi, & fallunt ægrotos; nam in recenti vulnere nulla adesse potest materiæ congestio, quæ digestione indigeat, ac in simplicibus vulneribus digestivo uti, est omninò à rectâ ratione aberrare; enim verò, ut primò diximus, in simplici vulnere chirurgus primariò intendit continui coitionem, quam non solùm non promovet digerens medicamentum, sed impedit, nam propter corruptionem, & putredinem, quam in vulnere producit unguentum digestivum, pulvilli cum quibus applicatur, physicum sunt impedimentum, ne vulneris Labia coalescant.

Si verò compositum sit vulnus, & habeat accidens aliquod, quod curationem requirat ante soluti continui unionem, id fieri non convenit cum suprascripto medicamine ex ovo, & terebinthina, quod putrefacit, partem inflammat, succum nutritium degenerare facit, curationem in longum protrahit, & exindè interdum plaga facta, ulcus in sordidum transit; sed aliis specificis accidentia absque vulneris putrefactione res est peragenda, de quibus specificis diffusiùs infrà. Cæterùm digestivo chirurgi non vulnus, sed vulnerati crumenam digerere intendunt, & censum quotidianum constituunt.

Dum digerente medicamine uti incipiunt chirurgi, diætam vulnero præscribunt exactissimam, quod utiliter faciunt, sanguinem detrahere non solent; id tamen nil ad vulneris curationem facit, licèt officere possit: at quia de humorum affluxu in vulnus dubitant, de medicamento purgante cogitant, illucque ferè semper in principio propinant, existimantes purgante medicamine eos purgari humores, qui aliquandò circa vulnera inflammationem producere solent: Sed errant, nam inflammationes ex nutrimento, & sanguine circa vulnus coacervato, & non resoluto fiunt, quod ex chirurgi errore procedit.

Digerente medicamento utentibus chirurgis, vel naturæ validitas, perfectam coctionem in vulnere molitur, & producit pus album, læve, & æquale, ac tunc neque inflammatio in vulnere accidit, neque febris supervenit; vel naturæ imbecillitas ichorem, saniem, aliudque simile inconcoctum in vulnere producit, ac tunc inflammationes, febres, gangrænæ, aliaque lethalia symptomata supervenire solent, ut plurimùm mortem minantia.

Si perfectam materiæ coctionem in vulnere observant, eodem digerente medicamine per aliquot dies utuntur: deindè ad mundificantia unguenta recurrunt, cujusmodi est *Apostolorum*, *Aegyptiacum*, *de tutia*, aliudque simile in officinis paratum.

Dum absterfum jam vulnus agnoscunt, & caro luxurians emergit, ad incarnativa se vertunt, hujusmodi sunt *emplastrum de Gratia Dei*, *de minio*, & similia, iisque utuntur ad integram usque cicatrizationem; Quoties Chirurgi ignorantia fistulam non induxerint, prout sæpè evenire solet, protrahunt vulneris curationem in longum tempus, digestivi continuo usu, qui tandèm callositatem quandam in vulneris labiis inducit, ac fistulam efficit, vulgaribus chirurgis incurabilem.

Carent quoque remediis vulgares, quibus cicatricis deformitas in vulnere claudendo vitetur, quod indignum à viris probis existimatur: propterea plura remedia aperiemus paulò infra, quibus cicatrices omninò delentur, ita ut vix vulneris signum appareat.

Verùm si post medicamenti digerentis applicationem, saniosum appareat vulnus, & inflammationem circum se contrahat, illicò febris accenditur, & nova emergunt symptomata, quo in casu vulnus licèt leve, periculo non vacat, non ratione vulneris, sed febris, & supervenientium symptomatum; acescit enim sanguis, & partium nutrimentum in toto corpore ob vulneris inflammationem, & per consequens tantùm abest, ut natura vulneri uniendo vacare possit, ut potius illud ulteriùs inflammet ob affluentiam acidi sanguinis, & polluti nutrimenti, itaque Chirurgi, superveniente inflammatione, statim physicos in auxilium vocant, ut ægro vulnerato venæ sectionem, & purgans medicamentum præscribant; credunt enim sanguinis missione inflammationem tolli, & purgante medicamento omnes noxios è corpore humores deturbari.

Interea olea refrigerantia, cataplasma de lacte inflammatæ parti adhibent; sperant n. refrigerantibus inflammationem remittere, quæ cùm à nutrimento, & sanguine circa vulnus concreto producatur, cessare nullo modo potest, nisi sanguis, & nutrimentum resolvantur; prætereà perseverante inflammatione, vulnus sordidum, flaccidum, malèque olens apparere solet, quæ accidentia gangrænam, & sphacelum, sive mortificationem portendere solent.

His accidentibus mundificantibus Chirurgi occurrere tentant, ut *unguento Aegyptiaco*, *Apostolorum*, *alumine crudo*, *alumine usto*, *tutia*, *calcantho*, aliisque similibus. Quòd si hujusmodi vulneris dispositiones in gangrænam properent, ad potentiora, & efficaciora recurrunt, uti sunt *pulvis Jo: de Vigo*, *Mercurius præcipitatus*, *sublimatus*, *& actualis ignis*, quorum actio si in sanam, viventemque usque carnem se diffundat, escharam producit, & omne id, quod putrefactum est, mortificatumque jam erat, separatur, & ulcus absterfum remanet, quod incarnatione deindè indiget; si vero actio cauterizantium ad vivam carnem non pervenit, eschara non succedit, & æger gangrænatus moritur.

Descriptus jam vulgarium chirurgorum curandi modus, si in carnosis corporis partibus vulneratis aliquandò benè se habeat, in vulneribus tamen thoracem, & abdomen penetrantibus, vel capiti inflictis ferè semper infelicem, funestumque habent exitum, cùm non solum inefficax sit, sed potius causas promovent, ex quibus necessariò vulnera in dictis partibus depravantur, mortemque producunt; v. gr. cùm vulnus in caput inflictum post cutis incisionem statim cranium attingat, requireretque medicamen, quod membranas incisas, & os tactum recreando summa celeritate agglutinaret, ipsi *oleo rosaceo*, vel pulvillis cum digestivo utuntur ad corruptionem in vulnere producendam, quæ si in carnosis partibus maximi nocumenti non sit, in membranosis, & osseis perniciosa evadit: hinc causam discite, cur levia capitis vulnera infra quatuordecim dies vulneratum perimant: *Sc.* quia pus & sanies in vulnere producta membranam cranium immediatè tegentem intemperant, & paulatim ab osse illam adducunt, quæ membrana, cum à pia matre cerebrum ambiente enascatur, per partium continuationem piam matrem inflammat, & delirium inducendo, vulnerarium perimit, quod frequentius accidit, cum terebra, & curvo ferro cranium aperire audent chirurgi, trademus inferius nos capitis vulnerum curationem tutam, & jucundam.

CAPUT VII.

De Suendorum, & ligandorum vulnerum ratione.

Antequam curandorum vulnerum methodum aggrediantur, earum rerum apparatum, quæ maximè illi conveniunt, præmittamus necesse est, ac propterea hic de suturis, & ligaturis sermonem habemus.

Antiquum est inventum acu vulnera suere, & filo agglutinare, sed tàm stultitia antiqua est, quàm prudentia, & in his, quæ rectè instituta non sunt, per longum quantumvis usum non datur præscriptio; negari non potest, quòd sutura in vulneribus crudelis sit, & dolorosa, ac quot sunt puncta, tot vulnera, spiritum vulneratæ partis multipliciter torquens, & in furorem, & iracundiam adigens, undè rarò suturis inflammatio non supervenit, ut plurimùm vulnus apostematur, febrem, aliaque symptomata producit: sæpè gangrænam, & sphacelum causat, cùm intereà sutura nullam afferat utilitatem, nihil proficit in vulnere sanando, neque in eo celeriter sanando, nam unio soluti continui à vulneris fundo incipit, non autem ab externis labiis, in quibus sutura adhibetur, quod ipsa experientia comprobat, nam, sutura peracta, tota caro, quæ à filo intercipitur, putrescit, & simul cum filo decidit, ac si iterum suas, iterum, quod sutum est, putrefactum decidet, neque unquam unies labia, nisi à vulneris fundo natura cum suo balsamo, securiori sutura, & incorruptibili unionem produxerit. A Suturis ergò aufugiendum est, veluti ab illis, quæ ex una parte nihil penitùs proficiunt, ex alterà verò in immensum nocere possunt.

Nos itaque suendi munus, tantum naturæ relinquimus, tan-

tantùmque medicamentis attendimus, ut naturæ fuendi obftacula, & impedimenta tollamus; nam ipfa acum, filum, & gluten fecum habet, cum quibus, quod nos defideramus, efficit citò, tutò, & jucundè, fi nos in auxiliando illi celeres, in applicando tuti, & in medicamentis jucundi erimus.

In vulneribus præ cœteris ligatura, feu fafciatio neceffaria eft, quæ fit cum duorum capitum fafcia: applicatur ita, ut ejus medium imponatur in membro à parte plagæ oppofita, & ducatur hinc fupra vulnus ipfum cruciatim, repetendo hanc viam aliquoties, ut vulneris labia ita ad fe invicem adducantur, fic n. fafciæ beneficio vulneris labia adducuntur.

Hæc fafciatio in vulneribus non adeò infigniotibus, item in iis, quæ fecundum membri longitudinem, & fecundum fibrarum protenfarum ductum inflicta fuerunt. Sed in vulneribus, & fectionibus gravioribus, quandò partes quædam ferè abfciffæ funt, ut in narium, aurium, & digitorum tali feparatione, in tantum adhuc pendeant, aut etiam quandò in articulis graviora infliguntur vulnera, aut quandò ampla vulnera per tranfverfum membri, & fibrarum mufculofarum funt illata, aut quandò integra carnis frufta ferè funt decifa. In his, & fimilibus cafibus non fufficit fafciatio fola, ut adducantur vulneris labia ad fe invicem, & ita adducta maneant, fed alia chirurgi folertia fecundum partis conditionem adhibenda eft.

Deligaturus chirurgus vulnus initio primum omnium oleo, vel balfamo, vel unguento vulnerario tepidis una cum his, quæ in dictis medicamentis intabuerint, implebit, deindè emplaftro ftiptico accuratè deligabit. Circa vulneris autem regionem olea, vel balfama eadem ipfa adhibebit, vel fi placet, oxirhodino ipfum membrum irrorabit, & iftud continuabit per novem, vel decem dies, prout vulnus ipfum parvum, vel magnum extiterit, immutabit autem, feu iterabit medicamenta fingulis duodecim horis. Iftis ritè peractis, majori cura nihil opus eft, nifi vulnus admodum amplum fit, vel in quo tendo, vel ligamenta &c. majora minentur fymptomata, tunc n. quod fua induftria majorem adhibebit diligentiam.

Ubi vulnus punctim factum eft, fiphone oleum aliquod, vel balfamum injiciendum erit, vulnufque ut dictum eft, curandum, femper autem prima fafciatio accuratiffima effe debet, quod tunc neceffitas maximè poftulet.

Capitis autem vulnera curandi ratio hæc eft: petiam lineam imbue calido oleo vulnerario poft herbarum, & florum in oleo intabefcentiam, & in vulneris fundum immitte, devitatis tamen meningibus, quas tangere piaculum eft, quo facto, emplaftrum fuperpone, ac tandem deliga. Capiti autem ea maximè emplaftra conveniunt, quæ gummata, & lithargyrium, non autem refinam, vel colophoniam recipiunt. Cave quoque in capitis vulneribus ab oleis, & balfamis deftillatis, hujufmodi remediis, & curandi methodo ferè circa nonum diem vulnera omnia tertia parte fanantur, nam curam in tres partes diftingue, initium, medium, & finem. Ubi autem vulneratus jam vires collegerit, omiffo oleo, balfamum fubftitues, tanges verò vulnus penna balfamo intincta, poftea emplaftro impofito curam continuabis, donec nervi, offa, & articuli anteà nudati, jam tecti carne apparuerint, ultima poftea deligatura non fubfequitur, fed folis emplaftris ftipticis abfolvetur ad cicatricem ufque, hujufmodi verò tutiffima eft curatio in vulneribus nervorum offium, & fimilium, quam chirurgi defperare folent, fin vulnera non admodum periculofa fint, fufficit uno ex prædictis affumpto vulneris curationem perficere, nam fi in iftis initio ftatim recta deligatura fiat, commodumque remedium adhibeatur, nil periculi ampliùs metuendum erit.

CAPUT VIII.

De noftra curandorum Vulnerum methodo.

PRo curatione, & infallibili vulnera curandi methodo acquirenda, fciendum eft, quòd hic non diffentimus à veterum fententia, quod s. vulnus fit carnis, aliarumque corporis partium foluta unitas, & quòd indicatio fanandorum vulnerum curativa fit folutum continuum iterum ad unionem reducere; fed quomodò unio in vulnere promoveatur, & quid fit illud, quod unionem immediatè, efficienter, & effectivè caufet, nos non omninò cum antiquis convenimus; nam illi medicamentis hoc opus tribuunt, eaque propterea incarnantia, aglutinantia, farcotica, five carnem gignentia, digerentia, & maturantia appellant: nam credidere medicamento efficienter ea peragere munia. Nos verò occafionaliter tantùm, & per accidens medicamenta unionem in vulneribus caufare afferimus, fed efficienter, & effectivè à balfamo naturali, ac radicali partium, qui quoties ab aliquo obftaculo non impeditur, illicò gluten in folutione producit, quo quod fectum, folutumque jam erat, continuatur, & agglutinatur.

Pro hoc radicali partium balfamo non intelligimus aliquod chimericum, vel fictum, fed rorem illum, five liquorem glutinofum, qui per fpermaticas totius corporis partes diffufus, illarum texturam, unionem, & continuationem fervat, regit, & fuftentat; fimilaris eft fubftantia pura, lucida, & falfa, quia fpermaticam fapit naturam, fortafsè in cerebro elaboratur, & per membranas, ac fibras per univerfum corpus diffunditur.

Sed ut de hoc balfamo naturali, & radicali partium viventis corporis clariorem habeamus certitudinem, confideremus fracturam vel cruris, vel brachii abfque ruptione circumftantium mufculorum: fiat talis offis fracti inculpata repofitio in fuo fitu, certum eft, quòd infra 30. dies abfque ullo medicamento porus offeus producitur, & induratur, reditque os durius, & conftantius in loco fracturæ, quod ante fracturam erat.

Scimus intereà dictum porum offeum à liquore glutinofo ab extremitatibus fracti offis refudante fuiffe productum, nullo medicamento cooperante, quod exemplum de poro offeo ad omnes continuitatis folutiones nobis traducendum eft, nam in unaquaque viventis corporis parte abundat dictus liquor, quem radicalem balfamum appellamus, cujus munus eft efficienter, & effectivè omnia operari, quæ ad folutæ unitatis perfectam unionem funt neceffaria. Ergo non chirurgus, non ejus medicamenta, fed balfamus ifte vulnera efficienter curat.

Hoc folùm namque chirurgi officium eft, ac chirurgiæ, opus naturæ curam gerere in loco affecto, ne s. vulnus à caufis externis irritetur, ac balfami curatrix facultas impediatur, ut bonus balfami cuftos, Chirurgus dici mereatur, unde Chirurgum definimus, cuftodem radicalis balfami ab actionibus externorum elementorum; elementorum fiquidem ea natura eft, ut naturæ noftræ, ubi ea debilitata eft, vim facere, careat, cujus actiones fi per medicamenta impediat Medicus, fuo munere functus effe rectè dicetur: atque interim natura in fuo balfamo non impedita, feliciter actionem perficit; perficit autem, dùm carnem, aut nervum, aut id, in quo vulnus confiftit, generat. Sit in exemplum nutrimentum, quod in noftro ventriculo præparatur, uniforme eft, & indifferens unicuique corporis parti, tamen illud in offe fit offeum, in nervis fit nerveum, in pinguedine fit pinguedo, & fic de fingulis, ratio eft, quia in qualibet parte proprius latet balfamus, qui alimentum convertit ad fuæ partis difpofitiones: ita etiam in quolibet vulnere balfamus partium vulneratarum latet, qui quoties non impeditur, id producit, quod fuas partes integras reddere poteft.

Hinc indubitatum eft balfamum radicalem partium effe, qui vulnera curat, fupereft, ut Chirurgus procuret, ut balfamus ifte impedimentis careat, quæ ejus actionem remorantur. Id fit per exactiffimam diætam, ne ciborum fuperfluitatibus balfamus obruatur, tum medicamentis vulneri adhibendis, quæ balfami actionem promovent, & impedimenta auferunt.

Sed in applicatione medicamentorum ad vulnera notandum eft, quòd vulneribus dùm medetur, neceffariò aliquid remanere debet, quod in triplici eft differentia, vel enim eft fanies, vel pus perfectum, vel applicatorum medicamentorum excrementum. Sanies tenuis eft aquofitas, peffimè olet, dum hæc fluit, vulnus malè fe habet, flaccefcunt labia, circumcircà tumor attollitur, cui inflammatio fuccedit, & multa mala portendit. Pus perfectum album eft, læve, & æquale non malè olet, dum hoc fluit, vulnus benè fe habet, fed pigrè, tardèque ad perfectam curationem pervenit. Medicamentorum excrementum medium eft inter tenue, & craffum,

medi-

medicamenti colorem, & odorem præsefert: hoc dum effluit, vulnus optimè se habet, ac brevissimè curatur. Juvabit Chirurgum non parùm saniem à pure, & pus à medicamentorum excremento distinguere, nam si bonus Chirurgus sit, saniem omninò vitabit, pus verò promovebit, eritque solo medicaminum excremento contentus: ac propterea tum à fuendis vulneribus, tum ab applicatione albuminis ovorum se abstinere debet; nam utrumque remedium vulneris perspirationem prohibet, vel saniem, vel pus necessariò producit.

Verùm interim notamus, quòd medicamenta vulneribus adhibita necessariò excrementa producere debent; nam si ex applicatione medicamentorum vulnus siccum appareat, lethale est pro vulnere signum. Studeat igitur quisque, ut vulnus cognoscat, ejusque curationis internam causam intueatur, exteriùs verò ipsum & modum servet, & ab injuriis tueatur: hæc namque vera est curandorum vulnerum methodus.

Sed juvat hic perutili digressione spatiari, num ratio vulnera curandi à *Cæsare Magato* proposita, vulgari, atque antiquæ præferri debeat, sc. instituta ab antiquis methodum exposcit, ut vulnera singulis diebus, vel certè semel detegantur, abstergantur novisque superinductis medicamentis obligentur. Veròm *Magatus* scribit se jam diù cum antiquioribus in errore fuisse, sed posteà experientia ductum, mutasse sententiam: quippè frequenti usu, & observatione certior est factus, faciliorem esse vulnerum curationem, si rarò solvantur, & turundarum, seu penicellorum usum omninò perniciosum esse.

Quæ cùm ita se habere observatione, & experientia deprehendisset *Magatus*, conatus etiam est rationem deindè adjungere: inquit n. à veteribus chirurgiæ indicationem maximi momenti fuisse prætermissam pro vulnerum curatione; nam cùm de excrementis, & impuritatibus, quæ in vulnere generantur, curam sollicitè habendam esse fatentur, videntur tamen neglexisse causam quamobrem illa proceentur. Desiderarunt vulneris mundificationem, & excrementorum consumptionem, sed eorum generationem inhibere nequaquam studuerunt, scil. de fovendo, & conservando partis temperamento, & ejusdem vitali calore recreando, vix ullam habuisse curam causarum, atqui ne excrementa generentur in parte, vix alia ratione fieri posse videtur, quàm si partis calor foveatur, & recreetur, nec difflari permittatur. Impeditur autem caloris naturalis difflatio, si ea parti applicentur, quæ discussæ cutis vicem quodammodò suppleant, ut integumentis cum medicamentis decentibus ritè aptatis.

Sed proferamus argumenta, quibus *Magatus* ab antiqua medendi ratione discedendum putat. Principio autem experientiam testem advocat, qua in re sectatorem quoque habet *Ludovicum Septalium*, qui memorat in *magno Nosocomio Mediolanensi* cum anteà plurimi, ex vulneribus præsertim in capite interire, demum hac medendi ratione instituta paucissimos è multis perire, & plerosque convalescere. Id ipsum quoque alibi observari quotidiè fama est in magnis *Genuæ*, & *Messanæ* valetudinariis. Deindè argumenta profert *Magatus*, & primò, vulnus, ait, non sine magno valetudinis incommodo, atque periculo aeri exponendum permitti. Hinc n. fit, ut partis nativus calor infringatur, atque adeò ejusdem nutrimentum in excrementum, atque pus degeneraret; Præterea quandoque vulnus sordidum apparet, pergit, novumque medicamentum apponi, iterumque deligatur, necessariò dolor in parte excitatur, ex dolore autem fit humorum ad partem copiosus affluxus, rursus detecto, & soluto vulnere, multùm caloris, spirituumque exhalari contendit, ut propterea pars agglutinationi, & excrementorum consumptioni ineptior reddatur. Adde, quòd intereà natura à munere proprio deturbata, nequit suam operam rectè perficere. Cœterùm rationes, quibus antiquiores detegenda esse vulnera, & novis medicamentis delinienda, non confirmare videntur *Magatus*, atque *Septalius*; primam n. negant abstergendum pus, exsiccandumque omne, quandoquidem juxta rationem curandam ab ipsis propositam, paucissimum, aut nullum pus progigni videtur, quod vel facilè dissipetur, vel à natura per proprias vias exturbetur, si per vulnus effluere nequeat. Præterquam quòd consentaneum sit, medicamento aliquo balsamico vulneratam partem delinire, ut carnis corruptio, & puris generatio impediatur: id n. potissimùm curare debent, qui novam hanc medendi viam sibi sectandam proposuerunt, ut inferiùs constabit. Quamobrem uno tantùm medicamenti genere, quod nimirum balsamica vi polleat, omnia vulnera perpetuò curanda demonstrant juniores, quicquid antiquiores statuerint, qui vulnus variis medicamentis curandum jubebant: nam primò digestivis seu suppurantibus utebantur, mox abstergentibus, & rursum carnem generantibus, vel superfluam consumentibus, & postremò cicatrizantibus: qua quidem ratione detergenda sæpius vulnera, & medicamenta pro rei exigentia imponenda decernebant. Verùm usus olei, aut spiritus, vel unguenti, aut pulveris balsamici omnem operam præstare posse videtur: nam partis calorem fovendo, & puris generationem impediendo, id omne exequitur, quod ad Medici munus attinet; nam reliquum natura prosequitur. Tametsi verò ex vulneris solutione, & detectione certiores fieri possumus, de ejus statu, & de his, quæ ex medicamentorum applicatione contingunt, tamen usque adeò præstat scire nos, quantùm detrimenti ex ipsa vulneris detectione subsequi solet. Nec desunt rationes, atque argumenta, quibus conjicere possumus, qualis naturæ sit vulneris status, ex pruritu, odore, dolore, pulsatione, & similibus, quæ facilè nos manu ducant ad cognitionem ejus, quod oculis minimè subjicitur. His igitur, & aliis ejusmodi rationibus utuntur *Magatus*, atque *Septalius* ad improbandam antiquorum methodum circa vulnerum curationem, præsertim in eo, quod attinet ad frequentem, & iteratam ipsius vulneris detectionem, solutionemque. Sed præterea damnant quoque turundarum usum, his præcipuè ducti argumentis, primò, quia turundæ ipsi naturæ sunt infensæ, utpotè corpora extranea, in quorum expulsione natura semper sollicita esse debet. Deindè turundæ carnem divellunt, & dolorem excitant, undè humorum concursum progignunt. Præterea pure, & fœtidis humoribus imbutæ turundæ corruptionis, & putredinis causa plerumque esse solent, neque verò *Hippocrati*, aut *Galeno* ullus fuit turundarum usus in vulnerum curatione.

Verùmtamen, qui turundarum usum propugnant, hæc objiciunt argumenta: Vulneris orificium patere debet, ut puri sit exitus, ac debet proindè turundis sanari. Item turundarum applicatione medicamentum undequaque vulneri inspergit, & ad fundum usque penetrat. Postremò nisi turundæ vulneri applicentur, sæpe contingit, ut postremo orificio clauso, circa fundum adhuc permaneat, ac proindè pus non sine notabili detrimento obtusum restagnet.

At verò *Magati* curatio in eo posita est, ut puris generatio abigatur, & medicamentum liquens, utputa aqua, aut oleum vulneri applicetur, absque quòd illa sit turundæ necessitas.

Hactenus paucis proposuimus summam doctrinæ *Magati* circa vulnerum curationem, quæ quidem magna cum utilitate observari solet in quibuscumque vulneribus, præsertim partium similarium: nam quandòque organicæ partes vulneratæ expetunt artis medicæ auxilia. Cæterùm curationes prosperè succedunt, si ea vulneribus applicentur, quæ ut diximus, balsamica vi pollent, ejusmodi sunt complures *aquæ*, *seu spiritus*, *aut olea simplicia*, *ut spiritus terebinthinæ*, *aqua ardens*, *aqua Reginæ*, *oleum vitellorum*, *oleum balsami destillatum*, *oleum olivarum vetustissimum*, *vel recens ita destillatum*, *ut empyreum concepit*. Præcellunt tamen spiritus, aut olea composita, cujusmodi plura novimus, quorum compositionem deinceps communicabimus.

Sed admonet nos tandem locus, ut de Magnetica, seu sympathica vulnerum curatione aliquid subjungamus, ejus rei inventor traditur *Theophrastus Paracelsus*. Verùm quamplurimi deindè Authores eandem vel scriptis illustrarunt, vel opere, aut exercitatione divulgarunt. Perficitur hæc curatio mediante unguento quodam, quod *Armarium* vocant, ejus descriptio est apud Paracelsum, sed illius etiam meminere *Joannes Baptista Porta*, *in sua magia Naturali*. *Osuvaldus Crollius in sua Basilica chymica*, *Rodolphus Goclenius lib. de magnetica vulnerum curatione*, & alii. Paratur *ex Usnea i. musco*, *qui concrescit in calvaria hominis violenta morte peremptî*, *mumia*, *sanguine*, *& adipe humano*, *oleo lini*, *& ro-*

& rasaceo, *aquæ bolo armeno*; nonnulli compositionem aliquanto diversam proponunt; usus autem est hujusmodi, telum, quo humo vulneratus fuit, si possit haberi, vel ejusdem loco lignum aliquod sanguine vulneris intinctum, & exsiccatum immergit in unguentum, atque intereà singulis diebus vulnus nova fascia, quæ vulnerati urina madescat, sic ægrotos etiam absentes ex vulnere sanari opinantur. Sunt etiam qui ex *vitriolo* pulvere parant, quibus telum cooperiunt, & hac ratione vulneratos etiam longè absentes curari perhibent. Equidem non desunt oculati testes, qui afferunt ejusmodi curatione gravissima vulnera fuisse sanata. Atqui nos non audemus contra experientiam pugnare, fatemur tamen ex hac curandi ratione non concludi vim, atque efficaciam remedii, sed potiùs naturæ, quæ sola est vulnerum medicatrix, nam profectò sæpenumerò observavimus homines non vulneris vi, sed Chirurgorum opera periisse.

CAPUT IX.

De Potionibus vulnerariis.

Diximus vulneratarum partium coalitum, & reductionem ad pristinam unitatem non medici opus esse, aut medicamenti, sed duntaxat naturæ opus, mediante balsamo radicali, seu naturali, & omninò cavere, ne quid extraneum accedat, & ipsam partis substantiam conservare, tum rerum balsamicarum, tum etiam integumentorum decenti applicatione. Cæterùm vulneris coalitus soli naturæ committitur, & hanc quidèm solutæ unitatis præscribit curationem *Galenus*, maximè cum contigerit in parte carnosa, vel alteri morbo conjuncta fuerit. Longè itaque à *Galeni* doctrina, & à vera medendi ratione aberrant illi, qui se antiquioris sapientiæ studiosos esse profitentur, & vulneribus statim ovi albumina, aut similia superimponunt, aut turundas infigunt, & omninò cavent, ne vulnus claudatur, ac partis calor naturalis foveatur; sed puris generationem studiosè procurant, fortassis autem ejusmodi Chirurgi magis sibi ipsis sapiunt, consuluntque, quàm vulneratis hominibus, à quibus numerosiorem pecuniam cum difficultate, & temporis longitudine plerumque extorquent. Sic balsamus iste naturalis vel ob aeris adventum vel alterius corporis interpositionem, suam amittit temperiem, corrumpitur, devenitque ad glutinandum ineptus, & in tali casu ipse in causa est, ut solutum continuum in unionem non coeat. Multùm insudarunt recentiores in his emendandis vulgarium absurdis, & tandem ea invenere medicamenta, quibus balsamum naturalem conservant, ejusdemque corruptionem inhibent, factam jam denuò emendant; adeòque sunt parti familiaria, & amica naturæ, ut eadem auxiliante, intrinsecus omne vulnus tàm cæsim, quàm punctim illatum percurare possint, etsi absque medicis auxiliis natura per se morbos curet, si collatis his auxiliis, quibus ipsa lætatur, adjuvetur, facile opus perficiet. Hujusmodi auxilia sunt *potiones vulnerariæ* ex vegetabilibus, quæ si in alia redigantur corpora, & applicentur, vulnera curant. Certè nulla meliori forma, quàm in potiones redacta actionem perficiunt, etenim potiones natura veluti alimentum recipit, cuique inest medicamentosa virtus, & facultas, quæ non respicitur ab ipsa.

Vegetabilia vulneraria, ex quibus vulnerariæ concinnantur potiones, occulto potiuntur alkali, & sale volatili temperato plus, minus oleoso, prout ipsa variant vulnera. Hoc alkali balsami naturalis corruptionem impedit acidam, imò enatam obtundit, absorbet, & destruit, ac proindè in hoc alkali, & volatili sale totalis vulnerum sanatio fundatur. Sic *saturnina remedia* ulcera, & vulnera curant, non quatenus refrigerant, exsiccant, detergunt que, sed quatenus nimium acidum absorbent; sicuti acida quæcumque supra saturni corpus agentia in dulcedinem transmutantur, hoc patet in aceto destillato, hoc sanè Saturno calcinato affusum dulcescit facchari instar. Sic in plantarum vulnerarium succo, *Mercurius* tàm præcipitatus, quàm sublimatus si ebullierit destruitur, & in pristinam, vivamque formam redigitur, destructis acidis supra Mercurii corpus fixatis.

Vulnerariæ istæ potiones quamvis omni ætate in usu fuerint, tamen pauci veterum ex legitimis simplicibus legitimè eas confecerunt, sed pro more suo sordidè, & oscitanter paraverunt.

Sciendum quoque hujusmodi potiones, non solum medicamenta, sed alimenta esse, ita eadem ratione licebit cibos vulnerarios parare, scilicet ut ipsa remedia unà cum cibis percoquantur. Verùm quia tardius distribuuntur, & ferè ventriculi aliqua imbecillitas subest, omittuntur, nobis sanè non displicet, si ventriculus eas concoquere potest.

Potionum vulnerariarum varietas ex ingredientium diversitate desumitur, cujus generis simplicium ferè centum numero sunt, quorum quinque, vel sex ad unam potionem assumuntur, quorum vires in aliud corpus vinum e. g. traducendæ sunt; ante omnia tamen delectu simplicium opus est, quod alia melius, alia celerius, alia deterius, & alia tardius suam operationem perficiunt.

Est verò, & alius quoque harum potionum usus, quod ingruentibus malis ea occurrant, conservant n. naturale temperamentum, omnemque intemperiem corrigunt, proptereà naturam sic alunt, ut planè nihil ipsa meliùs desideret, quippe absque externis auxiliis curet.

Priusquam tamen potionum formulas præscribamus, simplicia, ex quibus eæ parantur, ordine adnectere placet, notabimus autem ea saltem, quorum ope omnis generis vulnera, quocumque modo facta, curari possunt.

Achillea. *Agrimonia*. *Alchimilla*. *Anagallis*. *Angelica radix*. *Aristolochiæ radix*. *Betonica*. *Bistortæ radix*. *Bursa pastoris*. *Buxi folia*. *Caryophyllatæ radix*. *Centaurii majoris radix*. *Chinæ radix*. *Consolidæ majoris*. *Regalis*, *Saracenicæ radix*. *Dictamnus*. *Enulæ campanæ radix*. *Equisetum*. *Folia rosarum*, *& Roris marini*. *Glycyrrhiza*. *Hedera terrestris*. *Hypericon*. *Juniperi baccæ*. *Ligni sancti cortices*, *& lignum*. *Lilium convallium*. *Majorana*. *Millefolium*. *Nicotiana*. *Ophioglossum*. *Perfoliata*. *Pilosella*. *Persicaria*. *Polygonum*. *Quinquefolia*. *Rhabarbari*. *Rhapontici radix*. *Sabina*. *Salsaparilla*. *Salvia*. *Sanicula*. *Scolopendria*. *Scordium*. *Stellaria*. *Tanacetum*. *Telephium*. *Tormentillæ radix*. *Verbenæ*. *Vinca pervinca*. *Vincetoxicum*. *Virga aurea*.

Præter hæc simplicia vim vulnerariam quoque obtinent herbæ omnes grati odoris, & saporis, quæque cephalica, & stomachica dicuntur, & hanc vim quoque habent *rasura eboris*, *corni cervi*, *mumia*, *sperma ceti*, *sanguis hirci ad pleuritidem paratus*: *oculi cancrorum*, de quibus passim mentio fiet.

Plura sunt præter connumerata simplicia, sufficiant tamen ista, atque scire convenit inter jam dicta tria esse, quorum succo epoto, omnia vulnera, ac puncturæ curantur; duo etiam notata esse, quorum utrumque priùs aquæ intinctum, si vulneri imponatur, ipsum vulnus priùs glutinatur, quàm herbæ computrescant; esse & unum ex his, quod ter potum vulnera, omniaque vulnerum symptomata glutinare, & tollere efficax est, sed ista admiranda naturæ cognitio, non nisi laboribus comparatur, estque secretior, quàm quæ scriptis publicando fit. Sunt & ex connumeratis quædam, quæ intestinorum vulnera, non aliter quàm carnosarum vulnera glutinat.

Modus vulnerariarum potionum antiquorum fuit, in vino decoquere ad tertiæ vini partis evaporationem, qui modus nunc etiam à Medicis vulgaribus in decoctionibus cum vino ab ipsis descriptis adamussim observatur, sed toto errant cœlo: nam unusquisque qui leviter saltem arte destillatoria est imbutus, scit, quòd si vinum destilletur, ejusque pars spirituosa, & optima, etiam satis lento igne ab eo proliciatur, nihil tùm ab eo remanet, præter aquosum, & ingratum, vel nauseosum phlegma, omni virtute, ac sapore vini spoliatum, & sic tali modo potiones concinnantes, vini faciunt jacturam, cùm in coctura deperdatur, remanetque phlegma, & inutiles herbarum fæculentiæ sine herbarum balsamo.

Nos potiones vulnerarias in vino parari libenter consulimus, nam vini spiritus balsamo herbarum imbutus, quia naturæ nostræ familiarissimus est, statim ab illa intùs recipitur, celerique motu balsamum tùm per universum, tum ad partem vulneratam defert; ac quantum vini spiritus simplex vulneribus obest ob illius sulphuream naturam, tantum herbarum balsamis imbutus, ad illorum integram curationem efficacissimus devenit,

venit. Nos etiam utimur aqua vini spiritu alkoholizato impraegnata, vase optime clauso, ac etiam simplicia decoquendo, prius tamen per 24. horarum spatium macerari sinimus.

Vinum ergò, in quo potio praeparanda est, debet esse album, antiquum, generosum, sed tenue, non crassum, propter quam causam rubrum excluditur: quamvis albo deficiente, rubro uti quoque possumus.

Ponitur hujusmodi vinum in vase aliquo, cui aliquid adaequatè superponi possit; nam herbis in vinum projectis, aliud vas superimponitur, & juncturas farina tritici cum ovi albumine subacta illinimus, ut vini spiritus nullo modo aufugere possit, sed si in vas superius ascendat, iterum decidat. Sic illinitis, & exsiccatis vasorum juncturis, supponitur ignis, qui non sit vehemens, sed tamen aequalis per horae spatium, post quod ignis à vase subtrahatur, & relinquatur, ut refrigescat: cum frigidum est, aperiatur, & per linteum vinum vulnerarium in aliquod vas mundum percola, leni tantùm herbarum expressione, & benè conclusus servetur. Dosis sit ℥. iv. manè jejuno stomacho, & vesperi post cibi digestionem, post tres horas à potione cibus exhiberi potest.

Parari etiam possunt ex viridibus herbis (nam ut plurimùm semper siccis utimur) vulnerariae potiones, si earum succus exprimatur, fermentetur, depuratusque aegris exhibeatur in minori dosi.

Formulae potionum sunt.

℞. *Stellariae, alchimillae, dictamni, scordii ana m. j. radic. consolid. mai. m.* ß. *tormentillae m. j. ocul. cancr.* ʒ. *ij.* ß. *vini alb.* ℔. *iv. Paretur potio modo supra descripto.* Vel

℞. *Sampsuci m. ij. saniculae p. iij. pilosellae m.* j. *telephii m.* j. ß. *rad. angelicae, & aristolochiae ana* ℥. j. *mumiae* ʒ. j. ß. *Coquantur, ut dictum est.* Vel

℞. *Radic. rhapontici* ʒ. *ij. rhabarbari* ʒ. *iij. hederae terrestris, persicariae ana m. ij. pyrolae, vincae pervincae ana m. iij. spermatis ceti* ʒ. *ij. flor. hyperic. p.* j. *f. decoct. cum vino in duplici vase.*

Potest etiam ex musto vinum vulnerarium parari, si simul cum musto herbae vulnerariae contusae in dolio ponantur, data proportione decem manipulorum pro quolibet cado, ac simul in dolio effervescere, sive post effervescentiam, ut fieri solet, dolium occludatur, & mense Martii in aliud dolium vinum illud commutetur, additis novis herbis vulnerariis, ita illud conserva, ut cùm opus fuerit, de vino illo vulnerato exhibe; nam non minùs vulnera curabit, ac suprà jam descriptae potiones per ebullitionem factae.

Quòd si caput vulneratum fuerit, vel vulneratus vinum non biberit, vel ob aliam causam vino uti pro parandis potionibus contenti non eritis: efficacissimas quoque eas cum aqua simplici, vel meliùs cum aqua stillatitia ex herbis vulnerariis parare poteritis in vase duplici, ut de vino praediximus, uno tamen discrimine, quòd herbae, quae in aqua parantur exsiccatae, & in pulverem comminutae esse debent, cùm eae, quae in vino ebullierint vel virides, vel exsiccatae sint, parùm interfit.

Ad saporem, & odorem in hujusmodi potionibus conciliandum, poteris aromata etiam adjicere, & cum aliis vulnerariis decoquere, vel etiam post factam decoctionem aquae, vel olei essentialis aromatici parum miscere, ad saporis, & odoris usque gratiam. His potionibus ad majorem efficaciam comparandam addere possumus post factam decoctionem, sal volatile, vel fixum alicujus herbae vulnerariae: formula ergò potiones parandi in aqua talis erit:

℞. *Betonicae, majoranae, ros incomplet. exsicc. ana* ʒ. *ij. santali rubr. contus. corn. cerv. crud. limat. & rasurae eboris ana* ʒ. *j.* ß. *aquae font.* ℔. *j.* ß. *Ponantur omnia in vase duplici, cujus juncturas, ut suprà dictum est, illine; suppone illi ignem per integram horam, ut bulliat, frigescat deindè, & aperto vase fiat potionis colatura leni expressione,* cujus exhibe ℥. iv. eodem modo, quo suprà de vino diximus.

In baccis juniperi magna vis vulneraria inest, undè ex eis specificum vulnerarium, summoperè efficax, & à nobis multoties expertum, praeparat *Paracelsus*, cujus formula haec est.

℞. *Baccar. juniperi contus.* ℔. *ij. limonii utriusque, periclemeni, radic. diapensiae alb. ana m.* ß. *ophioglossi m. j.* ß. *symphyti, aristolochiae ana* ℥. ß. *persicariae* ℥. *iv.*

Destillentur arte chymica, aquae destillatae rursùs immergantur herbae dictae, tùm quoque baccae juniperi cum cinnamomo, & fiat decoctio in vase duplici, ut suprà. Dosis ℥. iij.

Efficacissima etiam vulneraria virtus est in floribus aliquorum simplicium, ex quibus potionem sic parabis.

℞. *Flor. spicae m.* j. *hyperici m. iv. flor. verbasci m. ij. flor. betonicae, centaurii min. prunellae ana m.* ß. *fiat decoctio in vino, vel aqua, modo descripto.*

Tandem universale vulnerarium, & admirabile in curandis vulneribus, sic parat *Paracelsus* per potum, nam nunquam de vulneratorum salute spes erit frustanea:

℞. *Rad. symphyti* ℥. *ij. aristolochiae* ℥. *iij. calami aromatici* ℥. j. *ireos* ℥. ß. *vincaepervincae m. iv. saniculae alb. m.* ß. *pennar. extremitatis caudae pavonis* ℥. *ij. mirrhae, mastiches, thuris, mumiae ana* ℥. ß. *rhabarbari* ʒ. *vj.*

Coquantur in vino, vel aqua destillata, vel succo limonis, vel aqua communi, prout necessitas postulaverit, & eadem dosi exhibeatur.

Haec de formulis potionum vulnerariarum dicta sufficiant, ex quibus certissima speranda est salus, praecipuè in puncturis. Vix n. ullum remedii genus usurpant chirurgi istis potionibus, partim ob negligentiam, partim ob componendi, & parandi inscitiam, in magno usu sunt apud *Germanos*; non n. in *Germania* existit vetula, tonsor, & carnifex, qui non singularem potum vulnerarium non vendit.

Notandum tamen, quòd vulnerariarum potionum usus diuturnus esse non debet, quàm usquequò nil amplius vitiosi, nullumque pravum symptoma in vulnere appareat, tum verò ejusmodi potiones in dies minuantur, & tandem penitus intermittantur, imò etiam in aliis vulneribus nunquam ad finem usque continuentur, quoniam nimium carnis in vulnere generant, ita ut post sanationem humiditas eo loci promineat, quae diù perseverat, antequam iterum dispareat: meliùs itaque est tempestivè potionem talem interrumpere, quandò nimirum vulnus bona signa edit.

CAPUT X.

De Unguentis Vulnerariis.

Curandis vulneribus, omni aetate unguenta adhibita esse traditione constat, imò plus veteres unguentorum simplicitate profecerunt, quàm recentiores in debita rerum admistione cum unguentis diversimodè compositis. Antiquitùs unguentorum vulnerariorum usus vulgaris erat, atque domesticus, unusquisque domi suae unguentum vulnerarium parabat, & quovis tempore, quavis hora, qua domesticis vulnus fuisset inflictum, promptum esset medicamen, spreta venali Chirurgorum ope. Interest n. multùm ad vulnerum tutam, citamque curationem immediatè agere, & inflictum vulnus vulnerarium unguentum, vel oleum adhibere, nam cùm horum opus sit spiritus in parte vulnerata conservare, & balsamum radicalem ab aliqua alteratione praeservare, juvat multùm eorum applicatio, antequam spiritus à parte recedant, & balsamus hebetetur.

Antiquis temporibus ea, quae corpus dabant ad unguentorum praeparationem, duo erant, mel s. & butyrum, ea autem vulgus eo nomine praecipuè delegerunt, quòd apes, & boves omne florum genus, ac herbarum exugere, & depascere viderent, existimantes (nec sine consilio) iis varias herbarum proprietates communicari. Verùm successu temporis cum sophystica medicinam quoque invasisset, isthaec quasi rustica, & nimis simplicia contemni coeperunt, atque eorum loco alia fucata magis, & minùs utilia substitui.

Nos verò candidè vos hortamur, haec ne contemnatis, quae veteribus in usu fuerunt, ac pseudo-medicorum istorum fucatas compositiones, ut inutiles, aufugere, revocabimus in usum antiquorum unguenta, eorum formulas trademus, quae si *Graecorum* & *Arabum* ingredientia non habeant, eas abjici non velimus, erunt n. illis sedulìores, prout utiliores. Sciatis intereà, quòd, ea quae corpus constituunt, promiscuè assumere licebit, ut pro melle butyrum, & mel pro butyro; convenientius autem pro floribus mel, & pro herbis butyrum assumere potestis, formula haec erit:

℞. Butyr. recent. majalis ℔. j. *arnogloss.*, *limonii utriusque, betæ cum radicibus ana m. j. ophiogloss. m. iij. Contundantur, & permisceantur cum butyro, deinde insolentur per menses aliquot, post percolentur*, & unguentum servetur ad usum. Vel

℞. Butyr. majalis ℔. *iij. rad. symphyt. maj.* ℔. *j. ophiogloss.* ℔. *j.* ß. *intestinor. terræ mundat.* ℔. ß. *aristolochiæ recentis* ℥. *ij.* ß. *Contundantur omnia, & fiat pulticula, quam ad solem, vel infimo digere ad humiditatis separationem*, & serva.

Hujusmodi compositiones plures inveniuntur, sed istæ duæ ad quodvis vulneris genus curandum sufficiunt; ut autem diutiùs à putredine tuta sint unguenta ista, butyrum aliquoties in aqua salsa lavare vel salis modicum toti compositioni adjicere convenit.

Eodem modo ex melle, ex ophioglosso, & floribus hyperici unguentum parare poteritis, & tandem sciatis, quòd tàm cum melle, quàm cum butyro, cum solo symphyto majori, vel radice aristolochiæ sufficiens unguentum parare poteritis.

Notatis antiquorum formulis, quæ vos curandi fine non defraudabunt, addemus nunc unguenti mirabilis formulam, à *Paracelso* inventam, & longo curandi usu mirabilibus experimentis comprobatam, illa hæc est:

℞. Rad. symphyti, aristolochiæ, ophiogloss. herbar. utriusque limonii singul. p. m. & virentes eas simul contunde in formam pulticula, postea affunde vini tantum, ut paululum supernatet. Coque in duplici vase per horas decem, deinde exempta rursus commisce, & percola, ac adjecto melle, vel butyro c. s. mistisque omnibus, iterum bulliant in vase duplici, ut priùs, cocta iterum percolentur, ac prælo exprimantur, denique alembico indita insolentur usque ad debitam consistentiam, ac serventur ad usum. Habebis unguentum, in quo multùm confidere poteris in magnorum vulnerum magnis difficultatibus.

Insuper admiratione digna est hominum antiquorum in industria indagandis remediis, nam quilibet suarum legionum peculiaria simplicia adhibuerunt. Hinc quidam melle; & butyro relictis, gummata, & resinam pro unguentorum corporibus receperunt, de quorum formulis vos non defraudabimus. Nobiliores resinæ, quæ existimantur, sunt laricea, & abiegna, ex quibus unguenta parabitis.

℞. Resinæ laricea ℔. *j. album. ovor. num. x. Agitentur benè, ac subigantur, f. ung. colore subflavum cui permisce.*

Pulv. rad. symphyt. mai. ℥. ß. *aristolochiæ rotund.* ℥. *j. farinæ hordei* ℥. *vj.*

Optimè misceantur omnia, & f. ung. perfectum ad omnia vulnera. Vel

℞. Resinæ abiegnæ ℔. *j. Liquescat paulatim, ut purgetur à sordibus, post adjice*

Medullæ vituli parum, radic. symphyt. vel intestinor. terræ tantundem. Vel quantum sufficere videbitur: Contundantur omnia, & permisceantur in mortario calido, deindè vulneri impone.

Ex butyro, melle, & resinis simul mistis unguentum paratur vulnerarium magnarum virium in vulneribus curandis citò, tutò, & jucundè, ut

℞. Butyri majalis non salici ℥. *viij. succ. express. betæ, ophioglossi, pyrolæ, saniculæ ana* ℥. *j.* ß. *mellis* ℥. *iij. Dissolve mel in succis coquendo, & aliquantulùm despuma, tùm etiam adde butyrum, & coquendo perge donec succi sint absumpti, tunc etiam resinam adjice, & coqui permitte, donec in reliquis liquescat, tùm totum per pannum exprime*, & asserva in pyxide lapidea probè obligata; si nimium crassescat, temperari poterit momento olei florum hyperici, vel etiam inter coquendum ejus non nihil admisceri. Vel melius:

℞. Unum, vel duos sextarios lumbricorum terrestrium ping. rubicundorum, coque eos in aqua pluviali, donec dissolvantur, tùm aquam hanc per pannum exprimendo cola, recipe hujus decocti, & mellis clari recentis ana ℔. *ij. coque ea, & despuma diligenter, adde tùm sequentes conscissas, & in pultem contusas herbas recentes, nimirùm.*

Pyrolæ, saniculæ, bursæ pastoris, symphyti, vincæ pervincæ, & virgæ auri ana ℥. *j.* ß. *Repone ea in locum tepidum ad macerandum per dies 8. vel 10. deinde simul coque, donec aquositas exhalando dispareat, ac spissa quædam substantia, seu succus remaneat melle aliquantulum crassior, quam per pannum transpelle, ut substantia herbacea remaneat, adde tùm extracti aloes, myrrh. & olibani cum spiritu vini parati, abstrahendo spiritum vini ad extracti spissitudinem, cujus simul admisce* ℥. *ij.* Hanc misturam probè custodi, tanquàm thesaurum vulnerarium, unit n. se facillimè cum vulnere, influitque in illud instar olei, sanat, & præservat à corruptione, estque balsamum etiam intra corpus sumi aptum.

CAPUT XI.

De Oleis, & Balsamis Vulnerariis.

OLeorum usus antiquior est, quàm balsami, qui artis chymicæ industria in medicinam fuit introductus, & oleorum compositio facilior, & simplicior existit, & prima planè fuit, quæ antiquorum usu venit in vulneribus curandis, nam quibusdam unguentorum forma, ac mellis corpus non usque adeò placeret, de commodiori forma remediis cogitarunt, & an oleum facultates florum, radicum, & herbarum, sic quoque combiberet, periculum fecerint: nec sine successu quidem: nam experientia edocti sunt commodius hic, quàm illic fieri posse, brevique tantum crevit horum oleorum usus, ut omnia reliqua medicamenta in desuetudinem, ac contemptum venirent. Ubi ea in usum adhibebantur, lavandum priùs vino vulnus erat, post infundendum oleum, ac demum deligandum, hujus curandi rationis *Christus Dominus* in parabola Evangelica de vulnerato, & *Samaritano* meminit, magno argumento hujus artis antiquitatis, & præstantiæ. Sed hoc fuit oleum balsamosum per artificium ex oleo, & vino paratum, quod vocatur *oleum balsamicum Samaritanum*, à nobis in *Trutina lib. 2. cap. 3. de Empyemate* descriptum.

Verùm circa olea communia per solam expessionem facta dicimus, quicquid dicant alii, tutò adhiberi non posse s. vulneribus applicari non debere, non tantùm ob unctuositatem viscidam, ratione cujus partibus nervosis sunt inimica, sed prætereà etiam, quia in se habent acidum occultum satis potens, quod corruptionem balsami naturalis insigniter promoveret.

Posterioribus sæculis, *Chymistæ* cum destillatis oleis plusquam simplicibus tribuendum putarunt, rejectis artificiosam præparationem balsami nomine appellarunt, cui sine dubio plus virium tribuendum est, quàm simplicibus oleis.

Notare tamen debemus, quòd ad faciliorem oleorum simplicium destillationem, ex contusis lateribus illa chymistæ destillare solent, undè oleum de lateribus, sive laterinum nomen desumpsit; hoc tamen oleum non est omninò probandum, cum multùm empyreuma redoleat.

Itaque hujus formæ remediorum quatuor sunt differentiæ, oleum s. simplex, & sine ullo additamento, destillatum. Item terebinthina simplex, & terebinthina destillata; nos singularum specierum quasdam formulas selectiores exempli causa adnotabimus.

Oleum vulnerarium mirabile.

℞. Ol. comm. vet. & laudati ℔. *j. flor. camomill. rosf. rubr. prunellæ ana m. j. flor. hyperic. m. iij. flor. centaur. chelidonii ana m.* ß. *mista omnia ponantur ad solem per duos menses.*

Hoc oleo, seu balsamo mira præstantur in vulneribus præter omnem dolorem, imò cum sedatione doloris, si adsit. Poteritis sequenti anno eosdem flores in eodem oleo denuò macerare, & habebitis medicamentum nunquàm satis laudatum.

Aliud oleum aliquo modo efficacius:

℞. Herbar. ophiogloss. limonii minoris, agrimoniæ, saniculæ ana m. j. flor. hyperic. m. ij. rad. symphyti m. ß. *Verm. terrest. mund. num. centum, ol. q. s. Ut supereminea t pro maceratione omnium, ponantur ad solem per duos menses*, & utere ut suprà.

Possunt his oleis imponi quoque *mumia, mastiche, thus & myrrha*, sed in istis modus servandus est; non n. facilè oleo conjunguntur, si verò flores, maximæ facultatis sunt flores hyperici.

Notare quoque potestis, quod semina dictorum simplicium vulnerariorum, si hyeme contundantur, & in dictis oleis infundantur, multam dictorum oleorum efficaciam adaugent.

Eodem

Eodem modo, quo de oleis diximus, terebinthina uti poteſtis, verùm quia terebinthina viſcoſum habet corpus, & non ut oleum diffunditur, conjungenda ſunt ſimul hæc duo, & habebitis magnum arcanum in vulneribus curandis, quod hodiè apud Principes delitefcit formula hæc eſt:

℞. Ol. oliv. ℔. j. ß. terebinthinæ ℥. iv. flor. hyperic. q. ſ. ad implendum flor. verbaſci part. tertiam. Ad flores hyperici, vini alb. generoſi ℔. iij. Coquantur omnia ad conſumptionem vini lentiſſimò igne, poſteà per duos menſes ponantur ad ſolem, & utere hoc balſamo; nunquam ſine mirando ſucceſſu utimini.

Modus, quo balſama deſtillata conficiatis, ut efficaciora, eſt, ut tàm oleum olivarum, quàm terebinthinam, ſive ſeparatim, ſive conjunctìm in retorta vitrea ponatis, quam non ultra medietatem implebitis. In oleo deindè deſtillato flores inſolare poteſtis modo, quò ſuprà. Sic per florum additamentum balſamum deſtillatur, excedentem ſubtilitatem amittit, magnam vim vulnerariam acquirit. Eſtque penetrantius, eo quòd ex ſimplici oleo paratur, & adaptato vaſe recipiente, placido igne deſtillationem promovebitis. Verùm efficaciora reddetis balſama, ſi ſimplicia vulneraria addetis, digeretiſque, & deindè per retortam evocabitis, vel ſi hoc modo per infuſionem parabitis, ut

℞. Ligni aloes, caryophyllor. bacc. juniperi, gummi hederæ, dictamni alb. zedoariæ, cardamomi, galangæ, nucis moſch. conſolidæ minoris, baccar. lauri ana ℥. j. cinnam., benzoini, conſolidæ maj. dictamni Cretenſis ana ℥. ij. galbani, thuris, hyperici, card. benedicti, myrrhæ ana ℥. iij. gummi Arabici, ol. laurini, millefolii, vernicis liquidæ ℥. iv. reſinæ pini ℥. vj. terebinthinæ ℔. j. granor. chermes ℥. ß. croci ʒ. iij. ambræ, & moſchi ana ʒ. ij. ſpiritus vini opt. ℔. vj.

Contundantur contundenda, atque omnia indantur in retortam vitream, ſeu cucurbitam, & vaſe clauſo digerantur octo, vel novem diebus, poſteà lento igne cinerum, ſive arenæ deſtillentur.

Primo deſtillabit ſpiritus, qui eſt omnium efficaciſſimus, & apparet aquæ pellucidæ inſtar, deindè egreditur oleum limpidum, atque ultimò ſtillat oleum obſcurum, quod ſapit empyreuma, poſtremum hoc oleum minoris eſt efficaciæ. In vulneribus, & potiſſimùm capitis utimur aqua, cujus duas, vel tres guttas in vulnus immittimus; oleo autem inunguntur partes vulneri circumjacentes, quod etiam habet rationem defenſivi.

Sed nonnulli malunt uti altera deſcriptione balſami artificialis, quæ quidem compendioſior eſt, & pauca impenſa comparatur; & opportunior eſt, quotieſcumque febris adfuerit, ejus autem deſcriptio ità ſe habet.

℞. Aquæ ardentis opt. ℔. vj. terebinthinæ ℔. ij. & ℥. iv. album. ovor. ad duritiem coctor. num. xxiv. myrrhæ, ſarcocollæ, vitrioli, thuris, picis navalis, reſinæ pini, aloes ana ℥. ij. ſang. drac. ſalis nitri ana ℥. j. croci ʒ. iij. Deſtillentur, ut ſuprà.

CAPUT XII.

De Medicamentis vulnera mundificantibus.

Aliquandò aliquod excrementum in vulneribus producitur à natura, dùm balſamicis adjuvantur, ut nihil præter excrementi illius expurgationem, & mundificationem ad curationis complementum deeſſe videatur, de hoc quoque pauca admonere forſan non inutile fuerit. Videmus n. canes, Lingendo vulnera ſua curare, nulla alia ratione, quàm quod ea expurgent, quos imitati priſci homines vulnera ſua, manuum præcipuè, frequenti linctu pulchre curarunt, & *Pſylli Lybiæ populi apud Plutarchum* Lingua vulnera lingebant, & ab eis quicquid mali inerat, ore ſugebant, imò idem ſcribit: *Catonem iter per deſerta Lybiæ facientem, ſecum Pſyllos duxiſſe, qui morſibus ſerpentum mederentur, partim ore Venenum trahentes, partim ſerpentes cantibus mitigantes.* Verùm ſucceſſu temporis delicatiores facti, à linctu abhorruere, ac urina vulnera lavare cœperunt, ſicque carnoſa vulnera faciliter curabant, ut apud *Galenum* legimus, ſed quia fœtorem vulneribus conciliabat, & frequentem deligationem requirebat, pigritia ducti hanc reliquerunt, & ad vinum confugerunt, quod etiam ſi non contemnendum eſſet, tamen in magnis vulneribus ſufficere non poterat; tandem ad aquam ſalſam progreſſi, eam utiliter tum hominibus, tum beſtiis adhibuerunt: ſed in ejus locum ſucceſſere ſequentia mundificativa.

Primò in vino decoxere aliquas herbas vulnerarias, modico ſalis adjecto, eoque decocto, vulnus ipſum laverunt, tandemque emplaſtri loco favos mellis contuſos impoſuere.

Alii aluminata aqua, adjecto pauco vitriolo, vulnera curarunt, quidam ſucco plantaginis, & chelidonii, pauco ſale adjecto. *Arabum* vulgus ſale cum melle ad vulnera ſananda utitur. Ex dictis remediis etiam ſi curationes tardæ fiant, tamen quia periculo omninò vacant, vulgo gratiores exiſtunt. Sunt & alia, quæ ſecretiore quadam natura vulnera expurgandi prædita ſunt, uti Perſicaria, quæ ſi in aqua lota vulneri imponatur, ipſum ſanat ex inſita ſalis facultate.

Hujuſmodi vilia remedia videntur, viles tamen operationes non habent, ſed plus iſtis efficeris quandòque, quam magnificis illis, ac prolixis medicorum formulis; Hujus tamen vos meminiſſe volumus, hoc capite notatam curandi rationem, in iis tantum vulneribus ſufficere, in quibus nulla graviora ſymptomata ægros moleſtant, vel quæ non nimis magna ſunt, niſi forſan æger optima ſit corporis conſtitutione.

CAPUT XIII.

De Emplaſtris Vulnerariis.

Experientia docuit, quòd oleis, & unguentis vulnerariis appoſitis, præſtantius eſt emplaſtrum ſuperponere, quàm alio modo deligare; emplaſtris n. prohibetur omnibus externis in vulnus aditus, ſpiritus conſervantur, & balſamo gummatum emplaſtrum componentium recreantur.

Antiquis mirabilia emplaſtra cognita fuere, & continua experientia comprobata, Medicorum deindè aviditate, & lucri cupidine ſuppreſſa, & à chirurgia ablegata; hoc eſt noſtris temporibus in arte, & profeſſione medendi inſtitutum, ut remedia certa, quæ infallibili eventu effectum producunt, paſſim à Medicis excludantur, vituperentur, & ab iis tanquam à veneno fugiendum credulæ humanitati ſuadent; etenim hodiè lucro, & utilitati propriæ, non autem infirmorum conſulunt Medici: emplaſtra ergò ab antiquis reperta, & experta, ſi à Medicis relicta fuere, apud quoſdam pro ſecretis maximis conſervata ſunt, & ex illis aliqua propalabimus.

Sed prius ſciendum eſt, quod omnium emplaſtrorum materia conſtituitur ex cera, colophonia, terebinthina, & ex gummoſis reſinis; harum n. rerum tenax viſcoſitas pulveres vulnerarios imbibit, conſervat, ita ut vulneratis partibus impoſita balſamum, & efficaciam illorum miniſtrent, procurandum tamen eſt, ut omnia gummata, quæ emplaſtra ingrediuntur, ſint omnino à ſordibus, quas continent, expurgata, alias enim emplaſtra inutilia reddunt, fit hoc, impura gummata in aceto ferventi diſſolvendo, ac per manicam trajiciendo forti expreſſione; ita enim quod purum eſt in illis tantum habebitur, nam acetum per coctionem evaporatur.

Pulveres verò emplaſtra ingredientes varii ſunt, ut *lithargyrium, ceruſſa, crocus Martis, ſquama æris, minium, magnes,* & Sarcotici, quos vocant, *thuris, maſtiches, myrrhæ &c.* hi, ut laudabile conſtituant emplaſtrum, tenuiſſimi ſint, neceſſe eſt, & per ſetam trajecti.

His cognitis, formulas emplaſtrorum trademus, & præcipuè illius, quod *ſtipticum* vocant ad vulnerum curationem efficaciſſimum.

℞. Minii, calaminaris ana ℔. ß. lithargyr. auri, & argenti ana ℥. iij. ol. lini: olivarum ana ℔. j. ß. lauri ℔. ß. ceræ, colophoniæ ana ℔. j. Vernicis, terebinthinæ ana ℔. ß. opoponacis, galbani, ſerapini, ammoniaci, bdellii ana ʒ. iij. ſuccini citrini, olibani, myrrhæ Alexandrinæ, aloes hepaticæ, ariſtolochiæ longæ, & rotundæ ana ℥. j. mumiæ tranſmarinæ, magnetis, hæmatitidis ana ℥. j. ß. corall. rubr. & alborum, matris perlar. ſang. drac. terræ medicatæ ſtrigenſis i. ſigillatæ, vitrioli albi ana ℥. j. flor. antimonii, croci martis ana ʒ. ij. camph. ℥. j. Modus parandi talis eſt:

Gummata quinque in aceto macerata, & cocta exprimantur per linteum crassum, his repetendo cocturam: postea super lentum calorem in munda sartagine usque ad consistentiam mediocrem inspissentur. Oleum lini, & olivarum imponatur alteri sartagini, & addatur lithargyrium auri, & argenti, coquantur agitando, donec oleum coloretur, hinc addatur calaminaris, & paulò post minium, omnia illa agitando, coquantur simul ad sufficientiam, cujus indicium erit, si supra unguem gutta concrescat, & condensetur, neque ampliùs diffluat. Tandem etiam addatur circa finem Vernix, oleum Laurinum, cera, colophonia: omnibus benè invicem mistis, & liquefactis, & ab igne sepositis, postea da operam, ut sartago cum gummatibus paulatim calefiat, & successivè affunde liquorem è secunda sartagine gummatibus diligentissimè agitatione incorporando, supra lentissimum calorem, cavendo, ne bulliat, alioquin gummata in grumos coeunt, & oleo difficulter miscentur; postmodùm agitando addantur pulveres, & diligenter per horam omnia commoveantur: Ultimò camphora resoluta in oleo juniperino addatur; si fortè nimis durum esset, jungatur adhuc aliquid ceræ, & colophoniæ. Tum demùm ab igne deponitur, ac manibus (oleo chamæmelino, rosarum, juniperino, lumbricorum, hypericonis ana quantum satis misto) perunctis, pinsere, ac instar malagmatis subigere convenit. Servetur ad usum, efformatis indè priùs magdaleonibus alutæ includendis.

Insignium virium ad vulnera curanda est emplastrum *Oppoteldoch Paracelsi*, cujus descriptio talis est.

℞. Galbani, opoponacis ana ℥. iij. ammoniaci, bdellii ana ℥. j. Macerentur per dies octo, vel plures in aceto destillato, cola, & tandem inspissa leniter ad mellis consistentiam, deindè

℞. Lithargyr. tenuiss. pulveriz. ℔. ß. olei comm. ℔. j. ß. Coque lento igne, & continuè move cum spatula, donec spadiceum colorem contrahat; adde

Ceræ ℔. j.

Qua liquefacta, immisce etiam superiora gummata, & paulò post

Olei Laurini ℥. iij.

Move diligentissimè, donec nimirùm omnia exactissimè fuerint mista. Remove ab igne, & extremò adde hos pulveres tenuissimè tritos.

℞. Croci martis, mumiæ transmarinæ, magnetis præp. magisterii corall. alb. & rubr. ana ℥. ß. lapidis calaminaris præp. myrrhæ rub. thuris masculi, mastiches, rad. aristoloch. rotundæ ana ℥. ij. Hos pulveres infunde in liquefactum emplastrum, non confertim, sed pedetentim, & providè diligenter, ut omnia coeant. Postremò omnium

℞. Pulv. succini ʒ. j. olei laurini ℥. j. terebinthinæ ℥. ß. m. & liquefact. seorsim, Solve in eodem camphoræ ʒ. j. & tandem croci orient. pulv. ʒ. ß. Hanc solutionem seorsim factam cum emplastro calido m. idque fiat prudenter, ut nimirùm omnia per minima quasi conjungantur. Exindè fac magdaleones, malaxando nimirùm cum oleo hypericonis, & serva.

Et jam habetis duorum emplastrorum principalissimorum componendi formulas; cœtera de ulceribus tradidimus, & passim tradentur, quæ nunquam vos in curando deserent, eò magis si vestris manibus illa componatis, spreta seplasiorum impostoria opera.

CAPUT XIV.

De Pulveribus Vulnera agglutinantibus.

IN curandis vulneribus non uno modo, sed pluribus Chirurgus indiget, nam multoties, vel ratione loci, vel temporis, vel ratione vulnerati, unus curandi modus exerceri non potest, ac tunc alio cura suppleri debet; prætereà præter unguenta, olea, emplastra, traumaticos pulveres adinvenere, qui celerius sanant, quam reliqua jam tradita remedia; enimverò potiones vulnerariæ; unguenta, olea, &c. emplastra, quia curam à fundo vulneris, promovent, tempore indigent, ut usque ad extrema labia sensim illam producant, sed traumatici pulveres eodem instanti agglutinationem per integram vulneris longitudinem inducunt, quippè eorum actio adstringens mirabiliter, radicalem, seu naturalem balsamum ad unionem promovet.

Pulveres isti in triplici differentia sunt, vel n. ob siccitatem constringunt, ut *bolus armenus*, vel alia de causa, ut *acacia*, idest *succus prunorum agrestium immaturorum*: adstringunt, vel glutinis instar conjungunt vulnerum labia, ut *tragachantum*; miscentur hæc cum aliis rebus, quæ naturalem balsamum promovent, tales itaque erunt talium pulverum formulæ:

℞. Boli Armeni veri ℥. ij. Dissolvantur in aqua aluminis q. s. destilletur deindè, alia superfundatur aqua, denuò elambicetur, itereturque toties, quousque bolus veluti oleum fluat, tunc exsiccetur ad solem, & f. pulvis, cui adde

Thuris pulv. ℥. j. mumiæ ʒ. ij. m. per minima.

Hoc pulvere bis in die vulnus insperge, superimpone emplastrum stipticum, & admiraberis effectum, nam non solùm statim vulnus agglutinat, sed symptomata avertit, idem præstat oleum Saturni, oleum de croco martis, de ære usto. Alius hic erit:

℞. Acaciæ, succ. gallar. immatur. ana p. æ. Coquantur ad consistentiam electuarii, post insperge pulv. radic. symphyti majoris octavam partem, coquantur in aqua aluminis, demùm ad solem exsiccentur f. pulvis, quo utere ponendo super emplastro stiptico, nam aliàs symptomata supervenient, quæ à pulvere præcaveri non possunt. Alius paratu facilior:

℞. Thuris, myrrhæ, mastiches ana ℥. ß. corall. rub. ʒ. ij. aloes hepaticæ ℥. ij. m. f. pulvis.

In horum pulverum applicatione exacta diæta necessaria est, ut ad vulnus nullus superfluus fluxus fiat; sciatis tamen hujusmodi pulveres, non adeò tutos experiri in vulneribus compositis, prout simplicibus, nam composita semper aliquod habent, quod non adeò celerem vulneris agglutinationem desiderat; nam ubi complicatio accidentium est, nisi aperto vulnere curentur, periculum superest, ne pejora adveniant ex intempestiva agglutinatione.

CAPUT XV.

De Delectu, & mutatione medicamentorum in Vulneris curatione.

CHirurgi judicium theoricum fallax esse potest in medicamentorum electione, nisi itaque non solùm suo judicio debet, sed experientia si à medicamenti applicatione ea utilitas eveniat, quæ à Medico expectatur; nam si ab applicatione medicamenti vulnus non solùm in melius, sed in deterius abeat, in tali medicamento persistere Medico non convenit, sed ad aliud est illi transeundum; ut verò in hoc Chirurgus non erret, aliquas t円demus regulas.

Primò, si à remedii applicatione præter expectationem dolor excitetur, vel augeatur, statim tale remedium est auferendum, & aliud applicandum, dummodo à ligatura, vel ab aliqua alia causa dolor non eveniat, enim verò sedulò ab omni Chirurgo procurandum est, ut dolor non solùm non provocetur, sed si adsit, sedetur.

Secundò, si pus cum fœtore in vulnere producatur, id à remedii efficacia produci credendum est, quod si acciderit, in eo persistendum non erit, sed ad aliud efficacius transeundum.

Tertiò, si in deterius ex applicato medicamento vulnus abire conspicimus, ad aliud transeundum esse ratio ipsa suadet unicuique, à juvantibus enim, & nocentibus medendi regula pendet.

Prætereà universale hoc in vulnerum curatione advertite documentum, sc. quòd in omni remediorum formula, ea, quæ vulneri adversari videntur, removeantur; atque si refrigeratione vulnus opus habebit, refrigerantia ipsi remedio admiscenda, & sic de aliis circumstantiis, quas ipsa docet praxis, cujus omnis conatus erit tria procurare; primò, ægri cum medicamento convenienti; Secundò, deligandi tempus & ratio respectu materiæ, quæ in vulnere producitur; Tertiò, puris, fœtoris, doloris, & similium præcautio, quæ omnia in aliis oleis, unguentis, emplastris, potionibus, balsamis, aliis sublimatis, vel destillatis obtinebis. Unum restat notandum, si in profundioribus punctionibus, ac vulneribus pus colligatur, lavamento illud expurgandum esse parato sc. ex vino, myrrha, & sale coctis in vase duplici, ac per syringam injecto autem lavamento, vulneratum membrum pronum æger habebit, ut pus effluere possit, ne interiora rodat.

CAPUT XVI.

De Extraneis è Vulneribus extrahendis.

IMpossibile est vulnera consolidari posse, si extranea, quæ in eis hæserint, non auferantur, quia hæc canicolorum counitionem impediunt; verum hoc opus Chirurgum peritum, exercitatum, & experientia comprobatum exigit, sæpius miseri ægri cum vitæ dispendio Chirurgos experiuntur, qui quinque aut sex mensium spatio in *Nosocomiis*, vel circa vilia servientes, vel illic adventantes, à rudioribus se magistris praxim edocti, in chirurgorum catalogum adscribuntur, & quia artem non callent, nulla ratione, nullaque experientia suffulti, innumerabiles, & gravissimos patrant errores, ægros miserrimè torquentes, ideòque experientia constat, plura à chirurgorum manibus, quàm ab hostium mucronibus patrari funera. Hoc modo errantes bardi chirurgi in perquirendis auferendisque extraneis, nec non in membris impiè tractandis statim vulnera ampliant specillis, digitisque, nulla habita de parte, deque totius corporis habitu animadversione, pervestigando, movendo, lacerando, secando, pungendo, contundendo, comprimendoque, inflammmationes excitantur, sanguinis fluxus concitatur, dolores ingentes inducuntur, & diversa alia symptomata, ac morbi, quæ omnia sæpius curationem ad se trahunt, producuntur, unde principalem ferè affectum spernere cogimur: quod non contingeret, si optimis chirurgis committerentur, vel naturæ saltem beneficio relinquerentur. Censemus propterea neque omne vulnus ampliandum, nec omnia extranea removenda, nec opposita parte semper aperiendum, ut plures indies facere videmus. Sed quæ, quandò, & quomodo isthæc præstare oportet, dicemus.

Chirurgus itaque ob omni vulneris ampliatione caveat, & si lympha hæreat, vel sanguis fluens. Si ibi in cavitate coaguletur, expressione, suctione, siphone, vel aliis modis auferatur, ut minùs ibi puris generetur, & minor symptomatum copia superveniat. At verò quamdiu hæmorragia timetur, sanguis coagulatus omnis ex vulnere eximi non debet. Quandò pili sunt circa vulnus, tonsura tollantur, & omnis spurcities amoveatur. Si arena, vel frustula vitri minutissima, vel lignorum surculi, vel festucæ, aut simile quid intra vulneris labia hæreat, aut vino calido, rubro, & generoso detergendum, aut linteis mollioribus abstergendum, aut volsellis, similibusque instrumentis aptis tollendum est.

In telorum, globulorum, sagittarum, aliorumque instrumentorum lædentium remotione, ante omnia meditandum est, an post eorum extractionem aliqua vitæ spes supersit, nec ne. Si n. nulla superest, horum extractio potius non tentanda est, ne chirurgus ægro mortem accelerasse videatur, cum experientia testetur, quòd hi per unam, vel alteram horam, ac diem supervivere possint, qui inter extrahendum aliàs expirarent. Sin verò spes aliqua convalescentiæ effulgeat, statim ab inflicto vulnere, antequam inflammatione, atque tumore membrum corripiatur, extrahantur extranea arte nunc variis instrumentis, rostro corvino, gruino, ciconiæ, & simili, nunc verò obscurè, & profundè situata, quæ nec manu, nec instrumentis extrahi queunt, vel suppurationis beneficio successivè foras ejiciuntur cum pure, vel medicamentis vi præditis eximuntur. Verùm quia omne extraneum, peregrinum, & non vitale naturæ est inimicum, idque eò plus, quò facilis, & ipsum etherogeneum est alterabile, aut corruptibile: hinc sclopetorum globuli præ aliis externis commodius relinqui possunt in corpore, sive ossi hæreant, sive saltim in partibus musculosis lateant. Hi globuli facilius in corpore retineri possunt, ex eo quia nullam inferunt alterationem parti, nisi quod pondere istam gravent: alias verò ipsi globuli nec alterantur, nec ullo modo corrumpuntur, utut tandem ipsi globuli proprio pondere successivè deorsum, & extrorsum ferantur, atque ita à provida natura excludantur.

Tandem pro telorum extractione duplex est modus, unus quidem per attractionem, alter verò per protrusionem, seu impulsionem, quæ ambæ indicationes ex telorum forma petuntur, nam ubi teretes, & oblongæ telorum formæ sunt, per attractionem ea eximuntur: ubi verò hamis prædita tela fuerint, quæ vulgò barbata vocantur, quia quo pacto ea retrò extrahuntur nondum inventum est, per impulsionem ea protrudere in adversam partem cogimur.

Præter extractionem, vel protrusionem sunt multa medicamenta in quibus urgens vis attractiva infixa tela extrahere solet, hujusmodi sunt *pinguedo leporis*, quæ quorundam chirurgorum arcanissimum, sive sola, sive cum emplastro de betonica, vel ex *eadem pinguedine cum gummi Arabico fac emplastrum*. Item *eadem pinguedo cum dictamno cretico*. Vel

℞. *Oculor. cancr. viv. pingued. leporin. ana* ℥. ß. *succini alb.* ʒ. *iij. m.*

Vel sequens emplastrum, quod pro magno secreto haberi debet:

℞. *Ceræ mollitæ* ℔. *j. visci querc.* ℥. *iij. mumiæ ex cruribus* ℥. *ij.* ß. *pulv. parthenion. chelidon. ana* ℥. *j.* ß. *f. indè emplastrum.*

Vel sequens emplastrum attractivum impositum applicari potest, quod magnarum virium est:

℞. *Resinæ abjetis* ℥. *iij. cerasor.* ℥. *j. axungiæ leporinæ* ℥. *iij. magnetis* ℥. *j.* ß. *sem. canabis recent. thuris alb. ana* ʒ. ß. *succini* ʒ. *iij. camphoræ* ʒ. *j. ceræ* ℥. *iv.*

Cera primò in sartagine liquefiat, tùm etiam axungia, immitte cætera pulverizata successivè, donec fiat ceratum justæ consistentiæ, quod panno superinductum vulneri impone, donec fixum extrahatur. Ad idem valet *emplastrum stipticum, & Oppoteldoch.*

Virtus hæc quoque in oleo communi latet, si in eo madefactis quatuor petiis vulneri successivè una alteri superponatur, relinquantur deindè per viginti quatuor horas, nam multoties sub petia ultima telorum reliquiæ, & globuli extracti inveniuntur.

Advertite tamen, quod talis operatio extractionis telorum, & globulorum à dictis remediis fieri possunt, quoties tela, & globuli lateant sub regione vulneris, nam si ultra vulneris regionem penetraverint, extractio per dicta media erit impossibilis, intelligitur hoc e. g. si globulus, perfossis abdominis musculis, intra cavitatem abdominis fuerit receptus, vel si fracto osse in opposita carne resederit, in istis casibus vana erit quælibet applicatio, quæ in exterioris vulneris labiis fit, ex eo quia medicamenti actio non cadit in telum, seu globulum, sed in fibris, quæ telum, & globulum continent.

Post rerum infixarum extractionem, omnis intentio sit profluvium sanguinis magnorum vulnerum sistendi, alias non modo vulneris sanatio, verùm etiam sauciati supervictitatio sperari nequit.

CAPUT XVII.

De sistendo Vulneratorum sanguine.

SI vena, vel arteria saucietur, confestim è vulnere sanguis profluit, & hæmorrhagiam constituit, certè periculosum, si quod aliud, symptoma, & reliquis viam aperit; si n. hic vitæ balsamus, & thesaurus, sanguis nimia copia effundatur, restans vix par est coercendis reliquis succis, ut metuendum sit, ne pars sauciata tandem emoriatur, & ex non lethali, lethale fiat vulnus, ut quotidiè accidere observamus.

Arteriarum quidem vulneratio, hæmorrhagiam subsalientem fundit, sanguinemque tenuem, & flavescentem; venarum verò obscurius rubentem, & uniformiter, crassiusque profluentem, quò uberius autem sanguis emanat, eò majorem alicujus vasis sanguinis, nempe arteriæ, vel venæ factam fuisse læsionem conjiciendum est, eòque celerius sistatur necesse, cum sanguine n. vires, & ipsa vita deperduntur.

In sistendo autem sanguine ante omnia ægri constitutionem, naturam, venarum, arteriarumque situm, tempus, horam, vulneris dispositionem &c. considerabit chirurgus, nam si in sano corpore, quantò magis in ægro contemplanda erunt: siquidem quandòque contingit, ut hujusmodi fluxum sistere impossibile sit, quòd siquis eum nimis citò supprimere conetur, symptomata fortassè accerset, ut inflammationem, erysipelas, cœtera hæmorrhagiâ longè graviora; justo verò tardior cohibitio virium lapsum, & lipothymiam affert, quamobrem in istis casibus naturalis virtus spectanda erit, commune itaque axioma Medico observandum est, quòd *sublata causa, tollatur effectus*, quare si ex ira, vel Venere hæmorrhagia con-

concitata sit, cùm hujusmodi dispositionis natura remedia respuet, iracundiam, & appetitum prius sedare necesse habemus; si motus causa sit, quies, si repletio, inanitio imperanda est, sicque contraria dispositio semper inducenda. Vulnere verò sanguinem profundente, ubi ista mala non adsunt, sistere ipsum licebit, nec tamen prius, quàm justam sanguinis copiam profuderit, & quanta esse debeat, vulnerati conditio te docebit, & ut summatim dicamus, quomodò, & quandò sanguis sistendus sit, sciatis, quòd proposita antè medicamenta id vos docebunt, enim verò apposito ad vulnus oleo, unguento, vel emplastro stiptico, si sanguis ulterius fluat, signum est illum utiliter fluere; si verò cessat, signum est, quòd importunè fluebat, itaque ad illa medicamenta te remittas.

Accidit quoque non raro, ubi corpus plethoricum est, non prius sanguinem sisti, quàm plenitudo ad vasa evacuata sit; item in calidiori temperatura idem quandòque accidit, in his casibus supprimere nec difficile, nec periculosum est, quòd si tamen succedat, aliquatenus exprimere oportet, donec color sanguinis, & vultus alteretur; ubi verò majora vasa sunt pertusa, aut vulneratus admodùm debilis est, vel magna habet vulnera, aut animi deliquium minatur, in hisce casibus nulla in cohibendo sanguine mora nectatur. Ante omnia verò membra calida servare, & ambientem frigidam devitare, semperque emplastro stiptico tectum servare vulnus convenit; ipsum n. & symptomata præcavere, & sanguinem, ut facile sistatur, temperare, efficax est. Notandum quoque si casu Varices, aut intortæ venæ aperiantur, nil admodum de sistendo sanguine cogitandum esse, quòd hujusmodi evacuatione plurimum pravorum humorum natura deponat. Cœterùm præter emplastrum stipticum, quod vobis in sanguine sistendo summoperè commendamus: si ulterius necessitas urgeat, sequentibus uti poteritis. Simplicia sunt *crepitus lupi*, fungus hoc nomine insignitus, vasi læso applicatus, *crocus Martis reverberatus, & subtilissimè pulverizatus*, *pili leporini, & præcipuè sub cauda*, *usnea*, *cinis ranarum*, *cancri combusti*, *albumen ovi*, *lapis hæmatites*, *pulvis radicum symphyti majoris*, *gypsum*, *sarcocolla*, *vitriolum crudum, vel terra exanimata vitrioli*, *fuligo camini*, *terra sigillata*, *mumia*, *sanguis draconis*, & alia, quæ nullam acredinem, & corrosionem in se habent. Verùm observandum est de omnibus hoc etiam, quòd talia, quæ hæmorrhagiam in vasis majoribus læsis sistunt, ipsi læsionis loco arctè sunt imponenda, aliàs n. nihil juvant, esto totum vulnus talibus repleatur.

Sunt, & alia medicamenta composita, quæ hæmorrhagiam in vulneribus sistendis vim habent, ut

℞. *Sang. ovilli exsiccati ℥. v. croci martis subtiliss. hæmatit. præp. gumm. tragacant. ana ℥. j. Fiat ex omnibus pulvis impalpabilis probè invicem mistus*, & utere. Vel

℞. *Pulv. radic. symphyt. maj. ℥. iij. vitrioli alb. crudi, & sarcocollæ ana ℥. ß. croci martis, & fulig. camini ana ʒ. ij. cancr. combustor. ʒ. vj. gypsi ʒ. j. terræ sigillatæ ʒ. ij. ß. lapid. hæmatit. præp. ʒ. j. ß. sang. drac. ʒ. iij. m. f. pulv. subtiliss.*

Item *fuligo furni cum ovi albumine subacta*, & applicata vulneris hæmorrhagiam sistit. *Colchotar etiam cum ovi albumine mistum* in linimento implicitum, vulneribus applicatum optimum sæpè parti effectum. Verum *spiritus vini* hæmorrhagiam compescit. Tandem vulnerum hæmorrhagia tot habet medicamina, quæ describere non tantum laboriosum, verùm etiam tædiosum esset, nec adest chirurgulus, qui peculiare hic non jactet arcanum, & multoties vulneratos, læso quocumque gravius vase sanguifero, omnem sanguinem, cum vita fundere necesse est.

Quidam vasis situm sanguinem fundentis prius accuratè explorant, deindè arteriæ vel venæ Labia digito comprimunt, ut impetuosior sanguinis effluxus retardetur; Verùm non negamus compressionem talem digitis factam plura sæpius præstitisse, quàm alia stiptica, iis præsertim in casibus, ubi vas sauciatum non adeò profundè delituit. Quandò verò plura vasa fuerint dilacerata, unius hominis digiti impares erunt forminulis illis, & rivulis obturandis, atque occludendis, adeòque efficaciora hic requiruntur remedia, & quidem superius dicta.

Si incompescibilis sit hæmorrhagia, & nullo medicamine sisti possit, nullum aliud sistendi remedium superest, quàm ignis, actualis, vel potentialis; ignis namque actualis, si vasorum orificiis admoveatur, sanguinem, & carnem ita adurit, ut veluti aggere facto, sanguinis effluxus cohibeatur. Cauteria namque actualia ignita carnem crispant, & corrugant, atque crustam inducunt, quod certè remedium inter extrema plures connumerant, modò cum prudentia, & exercitato administretur chirurgo. Cœterùm hoc remedii genus timoris, & periculi penum absque affectu adhibitum vidimus, imò propter gravia symptomata in magnum periculum conjicitur vulneratus, item quoniam decedente eschara, nihilominus sæpius nova supervenit hæmorrhagia. Tutior est ignis potentialis, sed non qui aciditatem sapiat, ut vitriolum ad albedinem calcinatum cum gossypio applicatum, vel cum crepitu lupi permistum, sed cavendum est, ne pateat nervus, vel tendo insignior in vulnere, ad quem vis vitrioli corrosiva perveniat, & ita periculosissima inducat symptomata.

In arteriarum puncturis minoribus applicatur pilula de laudano opiato. Quibusdam secretum est ad venatum, & arteriarum resectarum hæmorrhagiam:

℞. *Aceti vini fortissimi ℥. j. croci martis ʒ. j. colchotaris s. terræ vitriali dulc. ʒ. ß. m.*

Sed in arteriarum vulneribus cujuscumque conditionis optimum est *aquam arterialem*, undè nomen desumpsit, adhibere, quam nos descripsimus *Tomo* I. *de Tumoribus cap.* 15. *De Aneurismate*. Neque interim contemnenda erit cœlestis operatio, quæ characteribus perficitur, quam in externis quoque tentare licebit. Observandum & illud est, si dùm sistitur sanguis, ad interiora confluit, statim à proposito discedendum esse, ne forsan abscessu, aliaque mala circa interiora fiant.

Accidere solent quandòque mulieribus menstruantibus vulnera, & tunc sanguis menstruus non per loca consueta, sed per vulneris sinum effluit, imò horribilia excitantur symptomata, ut uteri suffocatio epilepsia, convulsio, paralysis &c. quæ vulnera sæviunt, nec hæc in menstruante cessant, nisi remediis uteri sororem sedantibus, & uteri perfecta adhibeatur curatio.

CAPUT XVIII.

De Vulneratorum phlebotomia, & carthartico.

DUo præsidia universalia phlebotomiam nempe, & catharticum magnoperè in corpore vulnerato commendant vulgares, imò necessariissima existimant, ne sanguis abundans, vel humores vitiosi in corpore cumulati, vulneris occasione ad partem affectam ruant, & varia excitent mala. Dant igitur operam, ut sanguinis, & humorum affluxus ad partem vulneratam præcaveatur, id venæ sectione, vel purgante medicamento perficiunt.

Venæ sectio facienda est in omnibus vulneribus, & præsertim in magnis, in quibus ob dolorem sanguinis affluxus metuitur, ubi etiamsi in corpore non adeò abundet. Undè *Hip. in lib. de articulis*, in costæ collisione sanguinem è cubito detrahit, ubi *Galeni* in com. addit: *Etiam si in corpore non redundet, in hujusmodi plagis ad venæ sectionem deveniendum est. Ut autem venæ sectio non solum evacuationem, sed & revulsionem præstet, in longinqua; & contraria parte vena aperienda. Faciendum autem hoc citissimè, & primo statim die, & quidem antequam ullum medicamentum adhibeatur, ut sanguinis ad partem vulneratam præcaveatur affluxus.*

Si verò humores vitiosi in corpore redundent, purgatione opus esse affirmant, nam cum ea felicius, & citius vulnus sanatur, quò pars magis sana, & benè constituta est, & mala partis vulneratæ constitutio sanationem impedit: omninò igitur opera danda, ne vitiosi humores ad partem affectam confluant. Itaque cùm vulneris occasione facilè fieri possit, ut ad partem vulneratam confluant, si in corpore reperiantur, statim evacuandi sunt. Idque faciendum in magnis vulneribus, & ubi metuendum, ne ob dolorem pravi humores ad partem affectam confluant, ut & in iis vulneribus, ubi sectio, & dilatatio facienda, & os abradendum est, & omninò in omnibus, ubi dolor est vehementior. Verùm illos evacuant humores, qui sunt calidi, biliosi, ac serosi, ad fluxum magis apti, & ad inflammationes, ac erysipelata generanda faciunt, & febres facilè excitant. Statim autem in principio instituenda est purgatio, antequam nimiùm efflu-

effluxus concitetur, & febris accedat. Ac proindè in vulneribus ad purgandum utilissimè adhibent *mannam*, *syr. rof. folut. rhabarbarum*, *fol. sen. &c.* A calidis verò medicamentis purgantibus abstinendum putant, ne humorum fluxus concitetur, & partem vulneratam ad inflammationem disponant.

Sed hæc nullum juvamen præstare possunt, cùm vulneratum debilitent, enerventque, succosque residuos incrassent, acrioresque reddant; præcipuè si simul parcum concedunt victum, & ægrum ad mortem potius disponunt, & vulnera per accidens fiunt lethalia. Meliori ergò jure, si vulnus interna requirat remedia, quæ acidum absorbent, & simul succos fluidiores reddunt, ut succorum circulantium itus, & reditus per partem vulneratam fartus, tectusque servetur, commendamus, inter quæ sunt diaphoretica, quæ simul sanguinem confortant, imò nutrimentum, ut meliùs peragatur, promovent: cùm contrà venæ sectio non sanguinem emendet, sed magis debilitet: observavimus n. hactenus, quod instituta venæ sectione, vel purgatione, materia, seu pus in vulneribus, in minori quantitate, quam alias, reperiatur, imò quòd indè majores obstructiones, & dolores in vulneribus oboriantur, Certum est, quòd post institutam venæ sectionem reliqui succi adhuc deteriores reddantur, si n. homo ægrotat, non ægrotat ob nimiam sanguinis copiam, sed quod habet febrem, vel sanguinem nimis spissum, quem certè venæ sectione celebrata non attenuabis, nec febres, hac instituta curabis, crassus fit n. sanguis à defectu salium volatilium, & spirituum coagulatione ab acido facta, quam certè per venæ sectionem non impedies, nec per purgantia. Cautè ergò incedendum esse in vulneribus volumus; enema tamen in alvi obstructione concedi potest, sed non singulis diebus, prout chirurgi faciunt, impossibile est n. quod vulneratus lecto affixus tot sedes habere possit, ac sanus, qui laboribus incumbit.

CAPUT XIX.

De Sinoviæ fluxu, & congestione.

SOlet quandòque vulneribus accidere fluxus glutinis albi, qualis in articulis, pericardio, oculis, glandulisve observatur, hic fluxus nomine proprio, specifico, & apto, antehàc caruit, vocarunt D. cum prisci Sanguinis serum. *Paracelsus* autem pro quibusdam rebus alia nomina excogitavit, vocatque talem succum corporis humani aquam glarealem, specificum autem nomen hujus succi aquosi in articulis existentis, ab eodem dicitur Sinovia, Vel Sinonia.

Est hæc Sinovia succus albus partibus spermaticis inserviens, ut sunt cerebrum, spinalis medulla, nervi, tendines, ligamenta, & cartilago. Vocat idem *Paracelsus* hanc sinoviam gluten album, quod pro motu, & lubricitate articulorum inservit, ut observamus in aurigarum communi unguento, quo rotarum axes ad lubricandum aurigationis motum indies largiter inungunt. Ista sinovia semper recens ad articulos mittitur, ut perpetuò articuli diluantur: eo quia in motu bona ejus pars atterendo consumitur, & sorditie tenus per poros eliminatur.

Nunquam sinovia in pus degenerat, quia ob sui acredinem ad pus gignendum inhabilis est, verùm nonnunquam acrem salsedinem concipit, quæ nervos ita corrodit, ut magna ulcera valdè dolorosa efficiat.

Nonnunquam effluens sinovia alium corporis humorem vitiosum admistum habet, qui ex ipso humoris affluentis colore cognoscitur; sinovia n. impermista est albuminis ovorum instar, per admistionem verò alterius humoris hic color immutatur.

Fluxus glutinis albi duabus de causis in vulneribus accidit, vel ægrorum libidine, ac inobedientia concitatur, vel chirurgi errore, qui tum in medicamentis, tum in deligaturis committitur.

Profluvii Sinoviæ curatio perficitur causarum prohibitione, vel emendatione, non verò rebus exsiccantibus, & adstringentibus, ut multi falso sunt persuasi, applicantque *crocum Martis*, *bolum armenum*, *terram sigillatam*, aliaque similia frustraneo eventu, sed solùm speranda est ab emplastris, & unguentis vulnerariis eximiis; quòd si dictus fluxus non sistatur, in paralysim, & atrophiam membrum vulneratum adducit, interdùm totius corporis tabem post se trahit.

Quemadmodum sanguis rubeus arterialis, & venalis à vehementi contusione extravasatur, & in alienis cavitatibus protinus concrescit, ita simile quid contingit sanguini albo nervali, nimirum sinoviæ, ut à valida concussione, vel ictu adversus aliquem nervum facto sanguis ille albus, seu succus nervalis ad locum concussum confluat, uti præcipuè fieri solet in manibus, & pedibus; quoniam dictis in locis plurima officula, & nervi concurrunt, ideoque si vehemens allisio per ictum, vel jactum contra manum, vel pedem vibretur, sinovia incipit ad contusi loci jacturam confluere, concursuque suo tumorem ibidem excitare, confluxus n. locum extendit; ut protuberatio sequatur, imperitus verò æger non advertens; putat istam protuberationem esse tumorem ordinarium, eumque negligit, vel debita medicamenta non applicat, suaque imperitia ingentis calamitatis causa est, ut sequitur; quando nimirùm nervus aliquis, vel tendo violento ictu contunditur, vel læditur; tunc suo more succum suum ad locum contusum mittit ad auxilium ferendum parti læsæ, cute autem externa non divisa, concurrens sinovia exitum non habet, atque ita intus congeritur, cavitatemque complet, ita ut mox majori spatio pro confluente succo opus sit; succedit ergò loci protuberatio, cumque sinovia sit humor macer, & tenuis nunquam superabilis, ideoque fluxio ejus eò est subtilior, ac facilè salsedinem assumit, qua nervos arrodit, qui acutissimo præditi sensu, ad furorem irritantur, excandescunt, aut ob aeris defectum præfocantur, atque sic facilè corruptionem patiuntur; id quod potissimum contingit in manibus, & pedibus, ut dictum est, ob copiam generis venenosi albi, nec non officulorum ibi concurrentium, paucitatemque carnis, quamvis interdum etiam alibi corporis contingere possit. Cum ergò sinovia sit coloris aquei, nec in modum sanguinis concreti subcutanei tingere possit; ideò in ejus confluxu suppellex exigua, aut nulla lividitas, qualis in aliis locis à violenta contusione oboriri solet, apparet, ac propterea ab imperito medicastro vilipenditur, quasi parvi sit momenti, festinatoque, ut decebat, auxilio ipsi non succurritur, malum autem incalescit, & insanabile evadit.

In tali itaque casu vigilanti cura attendendum est, ut si nulla contusio violenta adversus manus, cubitos, pedes aut genua per ictum, lapsum, jactum, allisionemvè contingeret, locusque ita intra paucos dies intumesceret, ac ingentes, sensimque magis augescentes dolores concitaret absque ullis sanguinis subcutanei concreti, aut læsionis articuli, alicujusvè fracturæ notis, tunc proculdubio initium congestionis sinoviæ adest, quæ quidem non concrescit, ut sanguis, cui solummodò ut lacti jus concretionis competit; sanguis n. velut lac rubicundum dici potest, lac verò sanguis albus, & utrique caseositas inest, quæ nimia adventante aciditate, ad fundum præcipitatur: sinovia verò neque concrescit, nec in pus transit, ac corruptivam qualitatem habet, quia nervos corrumpit indubiè, nisi confestim illud avertatur, quod fit, si sub tumore mediante scalpello fiat profunda incisio ad cavitatem usque, congestaque sinovia emittatur, ac probè exprimatur, quo facto unguentum mundificativum imponatur, vulnusque emplastro sanativo contegatur, ac non cataplasmate calido, talia n. præfocant nervos, ac corruptionem promovent.

Si autem tumor retrorsum pergeret, effluensque humor copiosiùs procederet, hoc indubium est signum nervos jam dum arrosionem esse passos, in tali autem casu supra tumorem pari modo molienda est incisio, ibique imponendum est unguentum mundificativum, ut

℞. Vitellum ovi ad duritiem cocti n. j. deindè in sartagine mell. opt. ℥. j. Liquefac leniter, & m. vitellum beneficio pistilli cum melle diligenter, donec abeant in medicamentum spaceum, seu brunum, quo utere; quòd si idem acrius reddendum fuerit, *admisce diligenter mercurii præcipitati ℈. j. vel ij.* Vel impone *oleum Arsenici*, cujus præparationem docuimus *Tomo* 1. *De Tumoribus cap.* 5. *De fistula*; unguento alicui vulnerario mistum, & tutundis exceptum, continuando alterutrius compositionem quotidiè semel, donec nervorum corruptio, & inflammatio cessent, tum verò sanatio perfici potest alio quodam balsamo vulnerario.

Quòd si hæc corruptio non inhibeatur, tunc dolor sensim magis, magisque increscit, & tumor ulterius versus corpus progreditur, ac magna colluvies purulenta colligitur,

gitur, & apertione facta, in tenaci, & trombosa substantia effluit cum intermistis nonnunquam ramentis, quæ de corrupta nervorum, & ligamentorum substantia proveniunt, inflammatio verò secundum nervos in dies ulterius versus corpus serpit, unumque post alterum incendio destruit in corporis usque truncum, quem & febris acuta invadit, in dicto verò membro gangræna incipit, nec ipsa membri resurrectione averti potest; licèt enim pars gangrænata abscindatur, gangræna tamen jam dum secundùm nervos se corpori communicavit, ac mortem infert, non enim ut alia gangræna communis maturè oculis conspici potest, sed tum demum quandò desperata sunt omnia, nec quicquam abscissio, vel ullum aliud remedium juvare potest.

CAPUT XX.

De Vulnerum Dolore, & formicatione.

VUlneris individuus comes est dolor, sicut umbra corporis, nullum itaque vulnus est sine dolore, cùm secundum *Galeni* filios à continui solutione pendeat: non rarò tamen ille tolerabilis est, verùm quandòque ita vehemens, & atrox percipitur, ut totam curationem primùm ad se trahat. Non loquimur hic de dolore, qui sentitur, dùm vulnus infligitur, nàm si absque vitæ nostræ advertentia infligatur, non percipitur, & dùm recens est, vix dolet; verùm de illo qui facta solutione, vulneratos torquet, & plerùmque aliquot elapsis horis intenditur.

Causæ.

Dolor, qui percipitur, dum vulnus actu infligitur, provenit ab agitatione, commotione, distensione, contractione, dilaceratione, & concussione fibrillarum nervearum, quò enim fibrillæ vehementiùs discinduntur, eò majorem, Vita de extremo aliquo insolito percipit dolorem. Verùm dolor ille, qui facta continui solutione sauciatos invadit, & plerumque aliquo elapso tempore crescit, provenit à novo impetu succorum circulantium quibus transitus ab obstructione denegetur, hinc elabentibus, qua data porta, succi ruunt, flexilibus suis particulis emissis, reliquæ acriores factæ nervos, ac fibrillas contrahendo, corrugando, & crispando dolorem causant. Idem res extraneæ in ipso vulnere existentes efficiunt, ut festucæ, vitrorum frustula, vel instrumentorum fractorum, vel sanguinis grumi acres, ac acidi fibrillas, aliaque vascula minima pungentia, quæ intensum producunt dolorem. Item provenit ab inconvenientium medicamentum applicatione, turundarum nimis longarum, vel crassarum in vulnus intrusione, indebita ligatura, vel illapsu rerum in vulnus non pertinentium, vel eorum, quæ à propria natura proscipta sunt expulsione, ut sunt fracti ossis particulæ, pus, vel sordes, vel spontanea corruptione incidente. Similiter ab ægri errore in diæta, dum ille pravo utitur victu, ut brassica, piscibus salsis, carne suilla, aut similibus. Sic etiam dolor oritur à fluidis cum vulnere extravasatis, & stagnantibus, undè sæpius accidit, ut quandò aer frigidior vulneri immittitur, tunc dolor in ipso observetur vehemens, quod etiam veteres notarunt, cùm dicere solebant, quòd aer frigidus vulneri admissus dolorem producat, rationem verò non addidere. Ratio autem hæc est quod ab aere frigido particulæ in vulnere volatiles, & mobiles incrassantur, & fixantur, imò hæ particulæ volatiles ab aere alias peregrinas nancifcuntur particulas, quæ ordinem turbant, hinc etiam mistura perturbatur, & aliam inducunt indolem, & tum ad fermentationem tendunt, & deindè lactis instar acescunt, quæ spicula acida tubulos, & fibrillas concutiunt, & dolorem producunt.

Prognosis.

Dolores vehementes in vulneribus multùm negotii chirurgis facessunt: sed plus vulneratis, cùm perniciosi sint & gravium malorum causæ esse soleant; nam vigilias inducunt, sanguinis, & humorum accursum ad vulnus trahunt, undè deindè majores corruptiones, inflammationes, febres, suppurationes, cruciatus, interdum quoque gangrænæ excitantur, & priora symptomata plurimum augentur. Magnoperè quoque à doloribus vires prosternuntur, nec ullum, iisdem valdè sævientibus, vulnus sanari potest, nisi prius sedentur.

Curatio.

Doloris causa protinus disquirenda est, & tollenda, undè si indebita ligatio sit in causa, solvatur; vel acria medicamenta removeantur; vel pravus victus mutetur; vel quomodocumque peccetur, vel detur ansa dolori, corrigatur; quod multis modis fieri potest, scilicet per excandescentiam, diutinam moram in aura frigida, vel radiis solis admodum ferventibus, motum corporis validum, luxuriam Veneream, nimis tardam deligationem, improportionatas vulnerum turundas, violentas linteorum, floccorumvè intrusiones, vel vulneris constrictionem, quicquid sit, aliquid malè actum esse, dolor declarat, vel ægri, vel chirurgi culpa: præstat enim errorem confiteri, quàm pertinaciter in eo perseverare.

Commendant in vulnerum dolore chirurgi vulgares linimenta *ex oleis scilicet rosaceo, chamæmelino, amygdalarum dulcium, lumbricorum, sambuci &c.* Vel cataplasma *ex foliis solani, & axungia suilla.* Si verò à calore oriatur:

℞. *Fol. hyoscyami recentis, nec non solani. Assa ea simul sub cineribus ignitis, tum contunde in pulticulam, quam cum oleo violaceo attempera in linimentum molliusculum.*

Verùm juxta nostram curationem, & medicamenta necessaria sunt, quæ dolorem demulcent, vel auferunt, quæ resolvunt vel blande nervorum, vel fibrillarum contracturam emolliunt, talia sunt, quæ salis volatilis copiam in se continent, ut *spiritus vini camphoratus, aqua Reginæ, oleum baccarum juniperi, laterinum, terebinthinæ*, vel illud calidè instillandum; calida enim nervis amica, eorumque dolorem sedativa sunt, tum etiam linteolum in eodem oleo humectatum vulneri imponatur, ac demum *emplastro stiptico* contegatur. Maximoperè conducunt *cataplasmata anodyna ex mica panis, flor. chamomill. theriac. croco cum lacte, & vitell. ovi parata.* Item *oleum papaveris*. Sin autem dolores permagni crucient ad *laudanum opiatum* confugiendum est, dummodò nulla causa vetans adsit. Si dolor, nervum aliquem insigniter læsum esse indicio est, & tunc instituenda est curatio de vulneribus nervorum.

Solet quandòque vulneribus *titillatio*, seu quasi vermiculatio, seu *formicatio* supervenire, in qua in vulnere primo ardor, & dolor persentitur, deindè quasi serprio sequitur, ac si formicarum multitudo in eo repet, cum punctionibus, & dolorculis, uti his contingit, quibus interdum in somno sedentario pes obstupescit, ac postmodum etiam sæpe contingit in manuum, & pedum perfrigeratione, tempore hyberno, eorumque recalfactione. Hoc autem nil aliud est, quàm affluxus, & refluxus sanguinis, in vulnere vero affectio quædam nervorum frigida, curanda oleis destillatis, ut sunt: *oleum philosophorum, laurinum stillatitium, lavendulæ, rubrum terebinthinæ*, infundendo ea vulneri, sunt enim nervis amica.

CAPUT XXI.

De Vulnerum Inflammatione, & Erysipelate.

SÆpissimè vulneribus accidit inflammatio, quæ non tantùm vulnerum curationem ad se trahit, & eandem retardat, sed vulneratus in magnum Vitæ discrimen conjicitur, ob alia symptomata, quæ superveniunt.

Signa.

In vulnerum inflammatione etiam sunt tumor, calor, rubor cum pulsatione, & dolore.

Causæ.

Vulnerum inflammatio secundum vulgares provenit præcipuè à partium nervosarum lesione, cum ob dolorem effluxus sanguinis, & humorum ad locum vulneratum concitetur: attractione autem facta, copiosus fluxus locum aggravat, & majus spatium requirit, unde partes extensibiles cedunt, & affluentem sanguinem, & humores recipiunt, majori tamen cum dolore ob validam extensionem, magnus itaque ejusmodi motus, ac attracti sanguinis, & humorum capia se mutuo confligantes, accef-

acceſſionem concipiunt, & inflammationem accerſunt, præſertim ſi ſimul alicujus nervi læſio adſit, vel acutæ fracti oſſis particulæ pungendo, dolorificæ ſint, vel alicujus muſculi caput læſum ſit.

Verùm accidit inflammatio, quandò in parte affecta talis fiat obſtructio, ut particulæ ſanguinis, & reliquorum ſuccorum ſoli materiæ ſubtiliſſimæ innatent, & talem nanciſcuntur ſtatum, qualem habent particulæ ſucci nutritii in fœno recens diſſecto, hinc ob obſtructionem factam vulnus fit ſiccum, quia vaſa ſunt obſtructa, & ſic denegatur parti ſuccorum influxus.

Prognoſis.

Si magnis vulneribus, & parvis tumores non appareant, ingens malum inquit Hip. ſ. aph. 66. Celſus verò ita reddit: *Nimis verò intumeſcere vulnus periculoſum; nihil intumeſcere periculoſiſſimum eſt, illud magnæ inflammationis, hoc emortui*. Quod tamen noſtra experientia falſum deprehendimus, meliùs enim eſt nullum adeſſe tumorem, denotat enim partes fluidiores poſſe circulare, nec tot diſciſſos eſſe canales. Magno tamen vulneri inflammationem ſupervenire mirum non eſt, quæ prætereà terrere non debet, modò diu non duret. Parvo verò vulneri inflammationem accidere; eamque diu durare, periculoſum, utpotè quæ convulſionem & deliria excitare poteſt. Idem *Celſus lib. 5. cap. 27. ait. Quinto jam die quanta inflammatio futura eſt, ſe oſtendit. Quo die rurſus detecto vulnere, conſiderandus eſt color: qui ſi lividus, aut pallidus, aut varius, aut niger eſt, ſcire licet, malum vulnus eſſe, idque quandocumque animadverſum eſt, terrere nos poteſt.*

Curatio.

Si inflammationis ſuſpicio in vulnere adſit, & ſanguis non ſatis fluxerit, vel ſit in via fluxionis, huic occurrunt vulgares, venam in loco oppoſito quantocyus ſecantes, & pro ægri viribus ſanguinem fundunt, ad minuendam inflammationem, & affluxum divertendum. Imò ſi inflammatio jam adſit, & vires ferant, neceſſitas poſtulet, etiam venæ ſectionem inſtituunt, & pro qualitate humoris fluentis, vel fluxi medicamentum purgans propinant.

Deindè *malum punicum in mortario contundunt, & in vino adſtringente coquunt, cataplaſma concinnant*, & parti inflammatæ apponunt,ac epithematibus refrigerantibus utuntur. Ad hanc vulnerum inflammationem, vulgares frigida, & repellentia applicant, ſed perperam, nam tubulorum obſtructionem, & per conſequens inflammationem adaugent, & humores inſpiſſant. Si calor febrilis nimis æſtuet, dorſi ſpinam *oleo roſaceo, & pauco aceto admiſto* inungunt.

Noſtra vulnerum inflammationis curativa indicatio eſt, ut ſanguinis, aliorumque ſuccorum obſtructiones tollantur, undè ea conveniunt medicamenta, quæ deobſtruunt, reſerant, & ſtagnantes particulas fluidiores, & ad circulationem aptas reddunt; pro qua re internè varia ſudorifera exhibemus in primis *ſperma ceti, oculos cancrorum, ſtibium diaphoreticum, ſulphur auratum diaphoreticum, anodynum minerale, bezoarticum minerale, diaſcordium, ſal volatile cornu cervi, cardui benedicti, potiones vulnerariæ &c.* Externè commendamus ſupra partem inflammatam *ſpiritum vini camphoratum, aquam Reginæ Hungariæ*, & alia, quæ capite de inflammatione ad nauſeam jam dicta ſunt.

Exulent in vulnerum inflammationibus vulgaria externa pinguia, & oleoſa, quæ ſpecioſo nomine defenſiva vocantur, quibus tantum poros cutis infarciunt, & ſæpè inflammationi vulnerum januam laxant. Proſcribimus etiam omnia repellentia, adſtringentia, & refrigerantia, quæ obſtructiones augent, ſuccos craſſiores detinent qui ſubtilioribus evaneſcentibus, acriores facti fibras diſcindunt, vel rumpunt, undè aucta obſtructione, major ſupervenit tumor, & ad gangrænam via magis expedita redditur.

Vulneri eryſipelas quandoque ſupervenit, quod cognoſcitur ex ſignis *Tomo* 1. *capit.* 11. *de Eryſipelate, & Tomo* 2. *cap.* 14. *De Ulcere cum eryſipelate* traditis. Qua ratione curandum ſit, ex iis quæ ibidem dicta ſunt, manifeſtum eſt.

CAPUT XXII.

De Vulneratorum febre.

Inter alia ſymptomata, quæ vulneratos aggrediuntur, notiſſimæ ſunt febres, eapropter multùm conducit harum differentias cognoſcere, & avertere; ac primò diligentiſſimè inquirendum eſt, quæ febris, quæ vulneri ſupervenit, ſit natura, & quæ cauſa Febres in vulneribus varii generis deprehenduntur, vel ephemera, ſive diaria, vel putrida continua, vel intermittens tertiana, vel duplicata, adeòque ſingulis diebus recurrens.

Signa.

Febris ephemera ſtatim cum vulnere invadit, calorem habet mitem abſque corporis gravitate, ſomno, vel oſcitatione præcedente, neque horrore, ut in aliis febribus, comitante; urina ſubſtantia, colore, vel ſedimento nihil, aut perparùm à ſalubri recedit, ſed pulſus intenditur, eſtque frequentior, & æqualis.

Febris ex puris generatione, ut & inflammationis ſigna ſunt: invadit hæc febris eo tempore, quo pus generari ſolet, imprimis circa quartum diem. Calor eſt multus, ſed ſuavis, pulſus magni, celeres, & frequentes. Urina parum à naturali recedit ſtatu, nullumque pravum ſymptoma conjungitur.

Febres ex putredine, cognoſcuntur ex quantitate, & qualitate humorum vulneris; magna namque ſaniei copia effluit, eaque putridum qui potiùs, quàm bonum refert, coloris varii, mali odoris, & fœtida. Et licèt magna puris, vel ſaniei copia non effluat: tamen ſi materia, quæ effluit, ſit prava, color partis mutetur, partiſque dolor & gravitas adſit, materiam vitioſam quidem adeſſe, ſed non expurgari indicium eſt. Interim febris ſigna aderunt, quæ putredinis notas in urinis exhibent, vel non exhibent, prout materia venis, & arteriis magis, vel minùs communicatur.

Cauſa.

Ephemeræ febris cauſa eſt utplurimùm vel ex mœrore, terrore panico, vel nimia ſpirituum agitatione. Febris etiam exaſperatur à Medico, ſi intempeſtivè medicamenta exhibet purgantia fortiora, & ſudorifera calidiora, vel acida &c. Item ab aſtantibus, dum ad iram concitant vulneratum. Ab ipſo ægro, ſi vinum acidum hauſerit, aliaque acida aſſumpſerit, hinc abit in pejorem putridam febrem, cujus cauſa eſt in ipſo vulnere, quandò ſcilicet pus cum ſuccis circulantibus ad maſſam ſanguineam abripitur, eamque nimis turbat. Inflammatio febrem accendit, dum pus fit, & pro diverſitate, & conſtitutione ſanguinis, febris vel continua, vel intermittens oritur: ſi enim ſanguis ſemel turbatus, diu manet ſemper talis, ſed ſi pus per intervalla advehitur ſanguini, tunc febris ſuas habet intermiſſiones.

Prognoſis.

Febris ephemera periculo vacat, ſi legitima ſit, ſpatium viginti quatuor horarum habet; ſi verò ſpuria tribus diebus finitur, neque ſalutem vulnerato promittere poteſt, tunc cùm inflammatio ſupervenit, & tempus nondum præteriit. Febris ex puris generatione per ſe nihil periculi habet, ſed paulò poſt ceſſat, dummodò venis, & arteriis non communicetur. Febrem ex inflammatione, quæ parti vulneratæ ſupervenit, metimur juxta inflammationis magnitudinem, vel parvitatem, & nunc ephemeras, nunc putridas gignere poteſt. Ex putredine verò magis, vel minùs periculoſa eſt, prout major, vel minor puris quantitas majoribus vaſis, vel minoribus communicatur. Febres ex vitioſorum ſuccorum apparatu aliæ aliis ſunt periculoſiores, attamen intermittentes ex ſe periculo vacant, continuæ verò periculoſiores, prout magis, vel minùs ſuccorum vitioſorum apparatus partem affectam conſpurcat.

Habent & vulnera ſuos dies criticos, de quibus *Hip. in Coacis prænot.* inquit: *Incipere febrem in capitis vulnere quarta die, aut ſeptima, aut undecima, valdè lethale: judicantur autem plerumque, ſi quarta vulneris die inceperit,*

rit, ad undecimam; si septima, ad decimam quartam, aut decimam septimam; si undecima, ad vigesimam. Et *lib. de capitis vulneribus.* Ubi commissum fuerit erratum in curatione, ut plurimùm in hyeme supervenire febrem ante decimam quartam asserit, æstate verò post septimam: item aliquos perire ait, æstate ante septimam, hyeme verò ante decimam quartam. Et passim ex *Hip.* videre est eum in vulneribus dies criticos observasse. Equidem vulnera, ut vulnera, dies criticos non habent, cùm vulnus sit morbus sine materia: quatenus verò ipsi aliquid materiæ, quæ coqui debet, accidit, aut quædam humorum turbatio occasione vulneris contingit, eatenus quoddam crisis etiam habere potest: Ideòque ubi in diebus criticis nulla in pejus fit mutatio, sed omnia rectè procedunt, & symptomata, quæ priùs aderant, sedantur, felicis sanationis spem præbet. Si verò contra hisce diebus aliquid mali, ut dolor, inflammatio, febris superveniat, aut quæ antea aderant, non minuantur, sed intendantur, vel mortis, vel difficilis sanationis signum sunt. Et rarò omnino motus ejusmodi in vulneribus ad bonum tendunt; cùm indicium sit, naturam non potuisse motum humorum, qui ex vulnere accidit, sedare, sed irritatam humores vel ad partem vulneratam, vel principem aliquam expulsuram. Ideòque ubi motus ejusmodi in vulnere animadvertitur, potiùs malum, quàm bonum aliquid præsagiendum est. Quapropter dies istos criticos in vulneribus observare utile est, ut per eos utiles naturæ actiones cognoscamus, eosque non impediamus. Abstinendum etiam hisce diebus ab omnibus, quæ motum aliquem humorum istis diebus excitare possunt.

Curatio.

Febris ephemera peculiarem non postulat curationem, sed tantùm ut æger bona regatur diæta, & sponte evanescit. Causæ tamen ejus, si adhuc præsentes sint, aut recurrere possint, omnes auferantur; aliàs n. facilè aliquod periculum contrahere, & malum augere possunt.

Ex puris generatione febris in eo consistit, curatio, ut citius suppuratio promoveatur, & exitus puri paretur, & eò citiùs, quo nobiliori parte, aut cum nobili consentiente contineatur.

Ex inflammatione febris tollitur, inflammatione sublata, sive per resolutionem, sive per suppurationem.

Febris ex putredine curatio consistit in primis, ut putredo quamprimùm in parte vulnerata coerceatur, & materiæ purulentæ omnimodò exitus pateat; sublato n. pure febris facilè evanescit.

In his omnibus itaque febrium differentiis curatio consistit, primò in blanda diaphoresi, secundò in succorum fermentescentium præcipitatione, ita sunt diaphoretica, *ut Bezoar. orient. stibium diaphoreticum, decoctum cornu cervi, syr. cardui sancti, papaveris erratici, cornu cervi sine igne paratum, & eburteodem modo paratum, sulphur auratum diaphoreticum &c.* Præcipitantia sunt omnia alkalia, & absorbentia, *ut lapis cancror. myrrha, camphora, arcanum duplicatum, lapis prunellæ, cortex Peruvianus, radix gentianæ, flores salis armoniaci, nitrum perlatum &c.*

CAPUT XXIII.

De Phrenitide Vulneraria.

SOlet vulneratis, & præsertim in capite aliud symptomatis genus prioribus periculosius accidere, quod phrenitis dicitur, & perpetuò comitem febrem habet acutam, estque hæc phrenitis insaniæ species ab inflammatione, quæ in, & circa meninges, pericranium, & cerebri nervosas membranas versatur.

Signa.

Phrenitidis vulnerariæ signa sunt, si nimirum post periculosa capitis vulnera, notabilis ægri alteratio ingruit, tunc enim hanc ipsam affectionem imminere nemo non prænovisse potest, tum autem æger incessanter vigilat, valdè inquietus est, impatientem, & iracundum se præbet, membrorum situm semper præ inquietudine mutat, è lecto exilit, vulnus vix dolet, respiratio fit ex intervallis rarior, aliquandò est magna, & ex imo pectore deprompta. Torvis, & trucibus oculis huc illuc conspicit, oculorum venæ, & arteriæ sanguine turgere conspiciuntur, & sæpè ex alterutro oculorum fluit lacryma, facies ejus est eximiè rubicunda, aut luridè pallescens, nec tamen idem color anteà fuit, sed in ipsa alteratione ita evadit. Sudor nullus erumpit, vel admodum difficulter, quamvis æger optimè contegatur, & in calore detineatur, quinimò corpus ejus spontè fervidè calet, utut in facie pallor luridus vigeat. Sermo ejus velox est, nec verba cohærent, ob mentis alienationem varia, & contraria imaginatur, & ut ebrius furit, modò plorat, modò cantat, modò vociferatur, & ad omnem audaciam est proclivis. Varia nugatur, floccos, quisquilias, & festucas digitis colligit, manusque tremunt. Urina est flammea, ac tenuis, sæpè alba, non quidem ob bilis raptum ad cerebrum, ut *Galenici* falso supponunt, sed ob scorias sulphureas, acres, salinas, & acutas in urina deficientes, & id ex digestionis defectu, quia ut ajunt scholæ, urinam aqueam, & tenuem esse deficientis digestionis signum, prout flavedine manifeste tinctam, bonæ digestionis indicem. Quoties ergò hujusmodi etherogeneorum salium, & sulphurum copia caput scandit, quia una cum urina non excernitur, ibique exaltatur, & ex eorum miscella fermentatio oritur, & in promptu est inflammatio cerebri meningibus, unde spiritus animales excandescunt, & tota *Palladis* domus ardet. Sed de hoc fusiùs tractavimus in nostra *Trutina libr.* 1. *cap.* 1. *de capitis dolore* in explicatione aph. 72. sect. 4. *Capitis dolor acutæ febri copulatus, concurrente tenuis, & albæ urinæ excretione phrenitidis periculum minatur.*

Causæ.

Imaginantur humoristæ phrenitidem vulnerariam fieri à sanguine violentiùs in cerebrum ejusque meninges effuso, & evasato, & inflammationem, vel apostema excitante, bile efferata modò, modò bile adusta. Cæterùm phreneticant vulgares in phrenitidis vulnerariæ causam assignando, nam in phreniticorum dissectione nunquam culter anatomicus bilem, vel apostema offendere potuit.

Phrenitidis vulnerariæ causa præcipua est ingens vulnus, & periculosum capiti præsertim inflictum, ubi meninges, & cerebri nervosæ membranæ phlogosim, vel inflammationem concipiunt; tunc in tanta sanguinis accesione scoriæ sulphureæ, acres, salinæ, & acutæ, quæ à sanguine per suos ductus non exploduntur, ex earum miscela fermentationem arripiunt, exaltantur, & spiritus animales vitæ muniis destinati, irritantur, in confusionem agitantur, tumultuantur, excandescunt, & sine lege huc illuc per cerebri poros feruntur, à particulis etherogeneis, & sylvestribus exaltatis. Hinc in tanta rerum confusione phantasmata varia excitantur, & notiones confusæ oriuntur, & tales ideæ cuduntur, & vitæ repræsentantur, non aliter ac à causa externa objicerentur, undè juxta varias, & deformatas ideas, æger absurda vult, lingua loquitur, & agit.

Item hujus affectus occasionales causæ esse possunt in vulnerato, vehemens excandescentia, aliaque animi pathemata mentem nimium alterantia, ut terror panicus, vel timor, lascivia, & luxuria Venerea, diæta inordinata, nimius vini potus, medicamentorum inconvenientium, & urentium applicatio; fervor aeris ambientis, qualis esse solet diebus canicularibus, ut etiam in hominibus, & canibus tunc temporis observamus, his scoriis sulphureis, acribus, salinis, acutis, & id genus aliis copiosiùs in cerebrum influentibus, hoc modo divexantur, & sanguis, & spiritus animales, tunc faciliùs accenduntur, undè non potest non fieri, quin eorum motus pervertatur, quod etiam vulneri his diebus eadem facilitate contingere potest.

Prognosis.

Phrenitis vulneraria affectus est acutissimus, periculosissimus, & plurimis exitiosus capitis vulneribus, brevique intra septem dies occidit, nisi promptè succurratur. Quandò intus in vulnere rubor fuscus conspicitur, & ejus labia luridè pallent, malum.

Cura-

Curatio.

Vulgares *Galenici* phrenitidem vulnerariam curant, ftatim ab initio venam fecando, vel hirudines temporibus applicando. Deindè humores biliofos evecuando *elect. de succ. rof. diaphæ. lenit. fyr. rof. folut. trochifc. de rhabarbaro, caffia recens extracta, vel manna, vel rhabarbaro in aqua endiviæ infufo*. Ad fanguinis, & biliofforum humorum acrimoniam obtundendam utuntur *fyr. de nymphæa, cum emulfionibus quatuor feminum frigidorum*; cerebrum deindè roborant *Diamargaritone frigido, cum fyr. granatorum, conferva violarum, flor. nimphææ, &c. unguentum alabaftrinum, vel populeonis* temporibus applicant; Pulmonen, vel hepar arietis, aut catulum, aut caponem, aut galinam, aliaque animalia exenterata, per medium diffecta, & adhuc calentia capiti abrafo imponunt. Non defunt repellentia ex oxyrrhodino, *ex aqua rofacea, aceto, & oleo rofaceo*, quæ frigida panno excepta collo, fincipiti, & capiti admovent, & fæpius repetunt ad humores in caput ruentes repellendum, non omiffis cucurbitulis, & frictionibus.

Quò ad topica, vulneri imponunt *acetum hyofcyami* cum intinctis illi linteolis, donec calor è vulnere fit extractus; vel in illud inftillant *oleum rofaceum, vel hypericonis* cum fuperpofitione *emplaftri de betonica*; tum demum juxtà vulgarem methodum vulnus ad finem perducunt.

Phrenitidis vulnerariæ noftra curatio eft, ut fcoriæ illæ fulphureæ, acres, falinæ, & acutæ præcipitentur, abforbeantur, immutentur, & per confuetos ductus profcribantur. Ad hunc finem obtinendum optima funt fudorifera, & alkalia, *ut antimonium diaphoreticum, oculi cancrorum, bezoart. miner. c. c. fine igne paratum, nitrum perlatum, fal margaritarum, magifterium coralliorum, coralliorum tinctura &c.* Profcribimus in hoc affectu medicamenta purgantia, & phlebotomiam, quatenus fanguinis, & fpirituum motum adaugent, ac effrenatos reddunt, nec particulæ fulphureæ, falinæ de facilè obediunt, nec venæ fectione, vel catharticis evacuantur.

Ad fpiritus animales excandefcentes, & furentes demulcendos, & fiftendos multùm opiata conducunt, ad quæ tanquam ad facram anchoram confugimus, quia naturam viribus defectam reficiunt, eadem placida quiete refocillant, vel lympham ferocientem, vel fanguinis maffam nimium effervefcentem pacant, fpiritus quoque animales efferos, & tumultuantes ad quietem, & ad prius jugum reducunt. Unde *Hip. fect. 2. aph. 2.* inquit: *Ubi fomnus delirium fedat, bonum*. Talia funt opiata, *Laudanum opiatum, Nepenth. Quercet. diafcordium, pilulæ de cynogloff. tinctura anodyna Zuvelferi, emulfiones fomniferæ &c.* Cautè tamen his utere, ne pro phrenitide tollenda, lethargum inducas. Eapropter in his exhibendis, dofis, tempus, ætas, vires, & modus maximopere erit attendendus.

Interim vulnus abftergendum eft, in quod *oleum camphoræ* inftillamus, in quo quarta ejus pars *facchari faturni* fit foluta, vel melius operaturum arbitramur *oleum hyperici*: in cujus uncia una pauci fcrupuli *facchari faturni cum dimidia dracma camphoræ tritæ* foluti fint, & deindè *emplaftro ftiptico, vel oppoteldoch* tegimus, ac vulneris circuitum *oleo fambucino, vel feminum papaveris* illinimus.

CAPUT XXIV.

De Vulneratorum Convulfione.

CONvulfio vulneribus fæpè contingere folet. Dicitur à convellendo; dicitur hæc eadem fpafmus, & derivatur, à contrahendo. Differt fpafmus à convulfione, quatenùs fpafmus femper dolorificus eft, ac convulfio non item. Eft itaque convulfio, five contractio paffio dolorofa nervorum, & mufculorum motû violento verfus fuam originem retractorum.

Signa.

Convulfionis vulneratorum figna cognofcuntur, quia membrum ipfum vulneratum fortiter attrahitur verfus fuam originem, mediantibus nervis, mufculis, & fpiritibus animalibus, idque præter voluntatem, ut ad priftinum habitum vix reduci queat.

Caufæ.

Vulgares convulfionis caufam immediatam ad repletionem, & inanitionem referunt cum *Hip.* qui *fect. 6. aph. 39.* inquit *Convulfio fit à repletione, & inanitione.* Et per repletionem videtur eam fieri, quandò mufculi, aut nervi, aut irrigantur, aut inflantur, & in tumorem elevantur, per inanitionem verò quandò iifdem plus jufto exficcantur, chordarumque, aut lororum inftar igni admotorum contrahuntur. Verùm fi hoc effet, hic affectus per repletionem inanitione, & per inanitionem repletione facile tolleretur; ideòque repletio per exficcationem, & inanitio per humectationem, cùm medicina fit adjectio, & detractio, quod quidem à veritate alienum deprehenditur.

Hujus affectus caufæ funt, quandò nimirùm vulnerati refrigerantur, detinendo eos in loco frigido, vel auræ frigidæ afflatus, vel acceffus vulneri datur. Undè *Hip. fect. 5. aph. 20.* inquit: *frigidum facit convulfiones.* Idem eadem *fect. aph. 17. frigidum autem convulfiones, tetanos &c.* Et eadem *aph. 18. frigidum inimicum offibus, dentibus, nervis, cerebro, fpinali medullæ: calidum verò utile.* Conftat namque frigus particulis acidis, & acribus, quæ acrimonia, & acore fuo irritant, crifpant, contrahunt, & convellunt nervos, mufculos, partefque fibrofas, undè membrum vulneratum neceffariò abbreviatur; nervi namque nullo modo frigus perferre poffunt, fed quamprimum per vulnus apertum aeris frigidi afflatum fentiunt, fe contrahunt hominis algentis inftar, qui humeros præ frigiditate contrahit, demùmque convulfiones faciunt. Fit in partium nervofarum, & mufculofarum tubulis obftructio, & in ifta obftructione fucci ftagnant, aciditatem concipiunt, fixantur, & fpiritus influentes impediti in iftorum vafculorum fibras circa obftructionem irruunt, & ifta irruptione nervos irregulariter vacillant, contrahunt, & convellunt. Item convulfionem parit nervus læfus, vel alicujus mufculi caput incifum. Verùm præter nervi læfionem, vel mufculi incifionem, fordes diù in vulnere retentæ acorem, & acrimoniam producentes, hunc affectum excitare poffunt. Prætereà acidum ad convulfionem inducendam debet effe paulò fixius, craffius, & fubjecto moderatè vifcido irretitum.

Prognofis.

Quòd ad convulfionis vulneratorum prognofim attinet: *Convulfio ex vulnere lethalis eft*, ut habetur ex *Hip. fect. 5. aph. 2.* Verùm hic aphorifmus ita intelligendus eft: Convulfio à vulnere, ut vulnus eft, lethalis; non autem femper in vulnere lethalis eft. Convulfio, quæ à perfrigeratione exoritur, avertitur, frigus arcendo, & calidum introducendo, quia ut inquit *Hip. fect. 5. aph. 18. Calidum verò utile.*

Curatio.

Pro convulfionis curatione cavendum eft omni fedulitate, ne in deligatione vulnus diu retineatur apertum, fed quàm citò fieri poffit, deligatio feftinetur, curam fimul habendo, ne æger per fpontaneam incuriam feipfum perfrigeret. In deligatione tamen magna folertia adhibenda eft, ne fordes diutiùs quàm par fit, in vulnere relinquantur, & fiant caufa doloris, quem facilè fpafmus fequi poffet.

Si itaque fpafmus in vulnere excitaretur, ubi fufpicio adeffet vulnerati nervi, five cæfim, five punctim, in hoc cafu fudorifera fale volatili conftantia conducunt, ut funt *fpiritus tartari, fulphur auratum diaphoreticum, aqua theriacalis*, omiffis acidis, & aliis, quæ non libet recenfere. Quò ad topica, in vulnus infundendum eft *oleum terebinthinæ cum fpiritu vini miftum, vel unguento alicui vulnerario mifce bonam quantitatem olei terebinthinæ rubri*, eamque mifturam vulneri impone, in ejus verò circuitu inungi poteft *oleum philofophorum*, vel aliud deftillatum, omnibus autem aliis contra fpafmum valentibus palmam præripit *oleum lavendulæ deftillatum*, fi eo locus calidè perungatur. Magnoperè prodeft *unguentum nervinum, oleum lumbricorum, fampfuci, axungia humana*, & alia,

alia, quæ acorem, & acrimoniam temperat, corrigunt & emendant.

Si spasmus oriatur à morsu venenati alicujus animalis, & indè vulnus, tunc dilatari debet, & parti dolenti imponi potest per aliquot dies *theriaca*, *vel mithridatium soluta in spiritu vini*. Verùm si dolor ita urgeat, ut totius curationis cardinem ad se trahat, tunc ad *opiata*, tanquam ad sacram anchoram recurrimus; hæc namque spirituum animalium impetum refrænant: segniores reddunt, acidum corrigunt, contracturasque spasmodicas demulcent. Hoc acidum minimum mole est, & partes nervosas, & fibrosas pungit, rodit, ac dolorosè irritat, undè aliquandò plura symptomata emergunt, quæ omnia opiata placant, & pacant.

CAPUT XXV.

De Vulnerum sanguinis fluxu.

Hic per sanguinis fluxum non intelligimus hæmorrhagiam illam, quæ cuilibet recenti vulneri accidere solet, cujus curationem superiùs tradidimus, sed hoc in capite de sanguinis eruptione agimus, quæ vulneribus jam dudum post eorum inflictionem demum contingit præter expectationem, ubi potiùs spes esse debebat vulnus jam jam sanatum, & consolidatum iri; tum autem probè advertendum est, nùm vulnus sponte, & sine ulla data occasione, vel ab immisso aliquo instrumento irritatum sanguinem mittat sive multùm, sive parùm: si ergò propria sponte erumpat, signum est fracti ossis particulam acutam esse solutam, & foras tendere, præcipuè si intra vulnus punctio, & dolor sentiatur; quandò quis manu vulnus contractet, sanguisque emanans sit purus, & bellè rubeat.

In tali sanguinis fluxu necesse est, ut aliquid subacris cum turundis imponatur, nimirum balsamum quoddam esutinum, quale paratur ex oleo hypericonis, vel saltem communi cum aliquo corrosivo, nempe *butyro antimonii*, *oleo mercurii rubro*, *vel spiritu nitri cocto*, donec in balsamicam consistentiam abeant, vel in ejus defectu saltem *unguentum Aegyptiacum vulgare*: à tali ergò balsami, vel unguenti acredine ossiculum illud stimulatur, ut penitus ab osse, cui parumper adhuc, hæret, decidat, & forás pellatur, vel saltem ita solutum appareat, ut apprehendi, & extrahi possit, expectandum tamen est, donec sponte ossiculum abscedat, non autem instrumento in vulneris profunditate circum agitandum, ne ossiculum illud contra nervum premetur, ingensque dolor, vel convulsio concitetur.

Sin autem confertim sanguis emanaret, sistendus est medicamentis sanguinem cohibentibus, non autem eluendo; sanguis è vulnere tollatur, adjuvat enim venæ apertionem obturare, ita ut sanguis secuturus exire non possit, tum verò quotidiè unguentum vulnerarium vulneri imponatur, apertionem enim venæ carne explet, quà sanguini exitus denegatur, id *emplastrum stipticum*, *vel oppoteldoch* utramque absolvunt paginam, sanguinem enim paulatim inhærescentem educunt, & totam sanationem perficiunt. Si vulnus saltem est cruentum, nil autem sanguinis, emanat, tunc signum est vulneris deligationem nimium compressam esse, ægrumque sanguine abundare: ligatura itaque imposterum debet esse laxior, imò etiam in reliquo corpore, si ullibi à vestibus nimium arctis fiat compressio, ea laxetur, alias ejusmodi compressione facilè sanguis ad vulnus premendo truditur.

Solent vulnerati, vel ob nimiam hæmorrhagiam, vel nimium sanguinis fluxum, aut ob terrorem, aut ob venenum à morsu animalis in syncopen incidere, tunc enim ægri pallescunt, pulsus cessat, sudore frigido corripiuntur: non mirum est, quod à nimio sanguinis fluxu vulnerati animi deliquium patiuntur, qui si sanguis circulationis lege ad cor non redit, necessariò ad alias partes transit, & sic circulationis ordo pervertitur, per terrorem cor contrahitur, ut sanguis ad partem ruere nequeat, & simul spiritus vitales ad liberum suum fluxum impediuntur. Conveniunt in hoc casu omnia ea, quæ sanguinem ad circulationem concitant, de quibus vide nostram *Trutinam lib.* 3. *cap.* 2. *de lipothymia*, & *syncope*.

Caro luxurians, sive excrescens in vulneribus rarò accidit, si curatio rectè fuerit instituta, & si traditis suprà medicamentis utatur chirurgus, quòd si fortasse accidet, omninò à corrosivis abstinendum est; iis enim pessima qualitas vulneri imprimitur, ita ut difficilis evadat deindè ipsius curatio. Arcanum maximi faciendum nos sine invidia communicabimus, quod quicquid corrosiva efficere possunt, efficit, absque tamen dolore, & corrosione; & medicamentum hoc est, quod flaccidam carnem indurat, & perfectam reddit, illud ita conficitur, & pro magno secreto haberi debet:

℞. *Mell. crudi* ℔. *j. aloes hepaticæ* ℥. *j.* ß. *alum. usti, ac aceto restrincti. Singulis vicibus* ℥. *j. vitell. ovor. nu. xx. terebinthinæ* ℔. ß.

Agitentur, *commisceantur in pulticulam*, *quæ ad ignem coquatur*, *donec crassitudinem emplastri*, & *colorem fuscum acquirat*, & sic habetur medicamentum, quo carnem non-naturalem ubique averruncat, & abstergit, dummodò callosa non sit, sed flaccida.

CAPUT XXVI.

De iis, quæ ad primum vulneris intuitum chirurgus animadvertere debet.

Post vulnerum symptomata, de quibus fusiùs egimus, pro illis reparandi, congruum censemus de iis agere, quæ ad primum vulneris intuitum chirurgus animadvertere debet, ut perfecta curatio succedat cum artis decore: Vocatus igitur ad vulneratum chirurgus, primo intuitu accuratè animadvertere debet de curationis possibilitate, ac fine, ut certi quid prædicere possit: ne forsan magno suo, artisque dedecore, ac incommodo, aliquid, quod naturæ præstare poterat, non sine ægri magno malo subsistat: omninò enim naturæ vim, ac virtutem prædictionum normam constituere Medicum decet. Siquidèm omnes conatus irriti evadunt, ac oleum, & opera luduntur, siquid attentemus naturæ viribus superius: sin minus quàm natura possit promittamus. Duplex est periculum, nam vel ægri damno naturæ non, auxiliamur, vel nostram ipsorum ignorantiam detegimus, dum naturæ potentiam nos non cognovisse ipsi prodimus. Itaque ut artis, & naturæ rationem habeat Medicus, necessarium est, quòd tria hæc non nisi simul subsistant, ac uno deficiente, reliqua statim corruant quoque.

Memoriæ itaque mandandum est, viventium naturam sic comparatam esse, ut sui similis semper permaneat, nunquam vim sibi inferiori à medico patiatur, sed medicus cum natura ita se gerere debet, ut ab ipsa dirigatur, ad ea auxilia præstanda cum sua arte, quæ tanquàm sibi familiaria, & amica admittat, non tanquam hostilia, & exotica renuat, & cum indignatione maximè abhorreat. Curabit ergò talia remedia illi afferre, quæ ipsa non respuat, constitutum enim jam hoc est nos naturam, non ipsam nos imitari; ac sequi oportere: artis itaque tota excellentia manet in naturæ remedii convenientis cognitione, hæc enim celerem efficiunt curationem.

His sic præhabitis, sciendum est, quòd membrum in totum refectum nunquam agglutinatur, abscissum, sed in non totum, nemo est, qui sic reponere possit, ut nihil supersit incommodi. Paralyses ex nervorum vulneribus nunquam tolluntur, quemadmodum, & lethalia vulnera curationem non admittunt. Istiusmodi curationes cavete, ne aggrediamini, nam earum pollicitationes ridiculæ sunt, & habentur. Sufficiat vobis, inspecto vulnere, quid per naturam fieri possit, cognoscere, ut vestræ artis auxilio, remotis obstaculis, illud perficiat natura, quod potest. Sæpè enim chirurgos, & tonsores jactabundos audietis, qui nasum triduo ante abscissum, & serò tandem in nive repertum; digitos etiam præsectos, & alia potentiora quoque gloriantur, se restituere posset. Imò *Paracelsus* inquit; *Ego quoque memini*, *cùm apud Forum Julii essem*, *me tonsorem vidisse*, *qui magna omnium admiratione*, *cuidam*, *cui auris præsecta erat*, *eam cæmento adglutinarit*, *verùm gloria ea brevis*, & *inanis fuit: nam altero post die suppurata*, *statim decidit*, *ipseque vulgi fabula factus est*. Hujusmodi jactantias nemo probabit; undè ego in medico veritatis studium, industriam, gravitatem præ omnibus aliis virtutibus requiro: orationem quoque naturæ congruentem, quæ apud

apud rerum peritos fidem mercatur, gloriosam esse Medico puto.

Prætereà signorum, ac symptomatum cognitio, quæ vulneribus quotidiè superveniunt, peritia, admodum necessaria est, ut quid ea mali portendant, ac designent, cognoscatis, & symptomatum difficultates præcavere possitis; etenim si sanorum corpora tot casibus sunt exposita, quid in ægro vulnerato sperandum putatis? Sæpè enim Syderatio, atrophia, apoplexia, comitialis morbus vulneribus supervenire solent, quæ nisi vos cognoscatis, & prævideatis, ex inscitia ægro malum, & vobis dedecus conciliabitis: quoniam sæpè majus damnum videmus ex incuria Medici, & symptomatum contemptu, quàm ab ipsomet vulnere nasci, quæ mala faciliter avertetis, si signorum, & symptomatum gloriosam habueritis cognitionem, non simplicem, qualis fabrorum, & cerdonum est in sua arte, sed absolutam & scientificam, quam nisi habeatis, artis operationem ne aggrediamini, in qua non opinio, non jactantia, non contentio, non superbia, sed una, ac sola scientia, & cognitio dominatur: Verùm, antiqua hæc est artium pestis, quòd earum praxin theoricæ præponunt plerique, & ferè apud chirurgos conjugio artis magisterium comparatur.

Erga vulneratos verò, rigore potiùs quàm indulgentia procurandum est, in servanda diæta, & in reliquorum abstinentia, bonus enim chirurgus, & optima remedia faciliter ægrotantium erroribus, & inobedientia infamantur; Medico præterea convenit, ut cum gravitate, & urbanitate imperium super ægrum acquirat, & tali modo se gerat, ut illi terrorem imprimat, & ad ea, quæ præcipit, tanquam ad salutem necessariissima, æger parens obediat: præstat enim ipsum, quàm Medicum dolere, quòd nisi fecerit Medicus, civili cum austeritate blandiri ægro aliquandò cogetur, & illi multa cum periculo concedere, & propter quæ inscitia ab aliis argui possit. Conscium quoque Medicum esse decet de vulnerati vivendi modo, an dissolutus sit, an causæ præcesserint, ex quibus corpus pravorum humorum redundantia scatere possit, an lue Venerea, vel aliquo alio morbo laboret, nam hæc si in vulnerato adsint, symptomata supervenientia timere Medicus debet, quinimmò si iis opportuno tempore occurrat, damnum præcavere potest. Cæterùm Medico convenit in conspicuis viris iis remediis, de quibus multoties periculum fecit, quæque cum certitudine, quod ex iis speret, efficere possit, ne de illo dicatur Plinianum illud; *Discit periculis nostris, & experimenta per mortes agit.*

CAPUT XXVII.

De Vulneribus, quæ Venenatis telis inferuntur.

Antiquissimus tela inficiendi mos fuit, & Barbaris usitatissimus, attamen nunc etiam tanta est hominum truculentia, ut non simplici necandi ardore contenti sint, sed lethiferam armorum noxam duplicare student, & hoc flagitii genus subindè non intermittant, undè globulos, sagittas, enses, hastas, tela, & alia instrumenta nocitura venenant hostes, ut vulnus ipsum materia venenosa inficiant. Varia inficiendi genera sunt, quæ silentio præterire præstat, quàm describere. Domesticis usibus venenum contrahunt, inquit *Paracelsus*, instrumenta mechanica, ut ex. gr. falces, quæ usus tempore dùm incalescunt, naturam eorum, quæ secant, ut herbarum, rubetarum, serpentum, aranearum, ac locustarum, facile recipiunt: Sic vomeres à terra, quam secant, veneni quiddam contrahunt, ista itaque sedulo consideranda, & ab aliis studiosè cavendum, nam quamvis attritu, & dùm acuuntur, aliquid rursus veneni deperdant, nunquam tamen ipsum totum perit.

Signa.

Vulnerum à telis venenatis inflictorum signa, à priori cognosci nequeunt: verùm per symptomata supervenientia deprehenduntur, undè dolor est valdè sævus, & lancinans, partis vulneratæ color naturalis primò in lividum, deindè in nigrum abit, & gangræna imminet; statim graviora symptomata præter vulneris rationem sequuntur, nunc uredo in toto corpore æstuans, nunc obstupescentia, nunc cordis angustia, interdùm membrorum tremor, delirium, virium lapsus, lipothymia, & syncope percipitur, & quamplurima alia symptomata pro veneni cujusque natura accedunt. Observandum tamen est, num hæc symptomata ex venenis, an ex alia causa orta sint, nam ob signorum similitudinem difficile est judicium.

Prognosis.

Omne vulnus venenato armorum genere inflictum etiam levissimum, & minutissimum periculosissimum est, & mortem afferre potest, non vulneris, sed veneni ratione, cùm aliàs magna vulnera sanari possint. Quò plura sunt symptomata, graviora, & contumaciora, & optimis adhibitis remediis non cedunt, eò periculosiora, & plerumque sunt lethalia, præsertim si cordi proprius est, vel si medicamentum applicatio tamdiu protrahatur, donec interim venenum per vulnus fermentando, in corpus agere possit.

Curatio.

Curatio vulnerum à venenatis telis inflictorum, festinam requirit opem, eorumque curationis cardo in veneni eductione consistit, ideòque primò danda opera, ne venenum ad interiora serpat, deindè ut ejus vis alexipharmacis obtundatur. Primò itaque considerandum, an telum venenatum adhuc intra vulnus hæreat: siquidem omnis curatio erit frustranea, nisi extrahatur, & quò citiùs, eò meliùs, quòd si extrahi nequeat, emplastris, quæ venenum evocare possunt, ea associanda sunt medicamenta, quæ tela, & alia extranea corpora à vulneribus extrahere valent, de quibus supra cap. 16. dictum est.

Venenum, ne ad internas partes recurrat, vulgares supra vulnus id membrum deligant, non tamen nimis vehementer, ea tamen sedulitate, ne membrum torpeat, aut in gangrænam abeat, deindè venenum evocant. Antiqui ad venenum extrahendum, suctione utebantur, & hanc præstabant Psylli, existimabantque eos proprietatem quandam venenum suctu extrahendi habere, cùm tamen id præstarent audacia, ipso usu confirmata. Verùm tutius venenum extrahunt cucurbitæ siccæ, si applicabiles sint, vel scarificationes profundiores adhibent, & deindè cucurbitulas apponunt, ut una cum sanguine venenum extrahant. Post cucurbitularum amotionem gallinas, vel alias aves podice, vel per medium dissectas, calentes vulneri imponunt. Postmodum vulneri antidota venenum extrahentia, ut *theriacam*, *Mithridatium* applicant, & internè hæc eadem, & alia vulgaria per os propinant. Ad cor muniendum, *oleo Matthioli*, *ut & Magni Ducis Hetruriæ* cordis regionem, & arterias illiniunt.

In vulneribus venenatis telis inflictis proscribimus venæ sectionem, & medicamentum purgans, tanquam ipso veneno nocentius, & quia eorum curatio in veneni extractione consistit, ideò id primò scarificamus, deindè *aqua theriacali cum spiritu vini* abluimus, vel quod tutissimum est actuali igne partem affectam cauterizamus, ea tamen distantia, ne ignis vulnus attingat, verum pars læsa non debet esse valdè nervosa; eschara illicò est auferenda. Interim diaphoretica, sudorifica, alexipharmaca, & cardiaca ad longum tempus continuamus.

CAPUT XXVIII.

De Sclopetorum Vulneribus.

Humana barbaries de die in diem varias excogitat machinas ad lædendam humanitatem, sic quoque inventa sunt sclopeta, bombardæ &c. cum pulvere pyrio, ex quibus periculosiora infliguntur vulnera, quàm ab aliis instrumentis, quod lædendi genus vetustatis ante annos 1380. ignotum fuit, ideòque nonnulli tanquam de novo vulnerum generi tractant. Aliqui putant hoc esse vetustissimum; quia Veteres in urbibus expugnandis quadam machina usi sunt, quæ *Catapulta* olim appellabatur; erat enim catapulta machina bellica, qua tela, aut saxa excuti solebant, de qua meminit *Plaut. in Cur.* hac enim glandes, glo-

bulos, lapides, & similia excutiebant, quæ corporibus infixa magnam stragem inferebant. Hujus etiam meminit *Celsus lib. 7. cap. 5.* ubi de pila plumbea in parte relicta agit, atque docet, qua arte sit extrahenda, his verbis: *Tertium genus telorum est; quod interdum evelli debet plumbea glans, aut lapis, aut simile aliquid, quod prærupta cute, integrum intus insedit. In omnibus &c.* Verùm instrumenta, quibus his nostris temporibus utimur, nova sunt, & antiquis incognita fuere.

Vulgares fere omnes; sclopetorum vulnera venenata esse perperam crediderunt, symptomatum ratione, quorum feracia sunt; glandes enim explosæ carni inferuntur, & impetuosa violentia continuum una opera contundunt, collidunt, confringunt, & disrumpunt, non modò eo loci, ubi grans perforat, verùm etiam circumpositæ partes, quæ hac impetuosa explosionis violentia, veluti à fulmine tanguntur. Præterea his in vulneribus aliquid de ipsa partis læsæ substantia aufertur, & majus infert periculum, quòd plures fibrillæ, membranæ, nervi, venæ, arteriæ, & ossa contunduntur, disrumpuntur, & franguntur, & hac ratione vulnera hæc semper sunt periculosiora aliis, ab incidentibus armis facta, quia hæc simpliciter sua acie dividunt, illa verò violenter discerpunt, & integras non rarò avellunt particulas. Hinc est, quare sclopetorum vulnera sæpè inflammationem, dolorem, febrem præ aliis acutam, prunam, phrenesin, spasmum, putredinem, gangrænam, sphacælum, aliaque prava symptomata concitant; major enim hic est obstructio, major tubulorum, & pororum perversio, & major in fluidis perturbatio, quàm in vulneribus cæsim, vel punctim inflictis.

Venenata esse sclopetorum vulnera convincunt ex morbis, & symptomatibus vulneratos infestantibus, ut sunt vehementes inflammationes, mali moris febres, cordis tremores, partium putrefactiones, gangræna, & sphacelus; item vulneris labia livida, seu nigra; Deinde ex medendi modo, nam his vulneribus alexipharmaca profuisse compertum fuit, ideòque aperta diu servant, aliorum vulnerum venenatorum more. Tandem observatum est in quibusdam præliis omnes globulis vulneratos interiisse, & si vulnera non adeò magna, & perniciosa videbantur, & vix, ac non nisi magno labore, & adhibita chirurgorum diligentia aliquos servatos fuisse, quæ omnia certissima sunt veneni indicia.

Sed ex his morbis, & symptomatibus malè deducunt sclopetorum vulnera venenata esse; ea enim primò symptomata omnia, & morbi ex magna contusione proveniunt, nam globulus summa violentia, fulminis instar, partes, in quas impingit, penetrat, & quicquid obvium est, collidit, contundit, confringit, disrumpit, avellit, qua vi non solùm venulæ, arteriolæ, fibrillæ, membranæ, nervi per carnem passim diffusi lacerantur, sed & ita majora vasa, & ossa contunduntur, disrumpuntur, franguntur, ut magna tubulorum obstructio, major pororum perversio, & in succis maxima perturbatio inducatur, unde partes contusæ, collisæ, disruptæ, & fractæ vitali calore destitutæ, facilè & multiplicem continui solutionem, multiplex morbi genus, & varia inducunt symptomata. Nec etiam cordis tremor, aliaque prava symptomata in omnibus hujusmodi vulneratis accidunt. Secundò, Alexipharmaca profuisse, verum non est in omni sclopetorum vulnere, sed de iis tantùm, cum ex contusione, & hinc sequente magna corruptela, & omninò gangrena imminente, cor à putridis vaporibus, è vulnere per arterias ascendentibus, læditur, ac proindè alexipharmacis munitur, & roboratur. Tertiò, Vulnera ista diu aperta servanda sunt, vulnerum venenatorum more: non ideò fit, ut venenum evacuari possit, sed ut pus, quod continuò è partibus contusis generatur, evacuetur, id quod tardiùs fit; cùm id quod contusum est, multum sit in hisce vulneribus. Denique quartò, in quibusdam præliis omnes globulis vulneratos interiisse, & aliquos difficulter servatos fuisse: non ideò accidit, quòd vulnera globulis inflicta venenata fuerint; cùm in aliis præliis plurimis, nihil tale compertum sit, sed accidit vel annonæ caritate, vel ex pravis cibis, quibus inopes milites nutriuntur, vel ex inquinato aere: vel prava corporis constitutione, vel pravo in iis humorum apparatu, qualis sæpè in castris esse solet.

Item sclopetorum vulnera venenata esse deducunt à pulvere pyrio, à cujus vi globuli impelluntur; alii à plumbo, ex quo globuli concinnantur; alii à veneno, quo globuli hi inficiunt.

Pulverem pyrium venenatum esse ex componentibus probant, hunc namque ex sulphure, nitro, & carbonibus componi cuilibet notum jam est, sulphur enim calidum est in quarto gradu, & siccum, nitrum similiter in tertio, & dum hæc igniuntur, insigni sua caliditate lædunt, quia venenata sunt. Ex eo etiam patere putant, quòd qui talem construunt pulverem, ne ab ejus venenato halitu lædantur, os, & nares sibi occludunt, eoque tempore ab acribus, nempe ab alliis, porris, cæpis, aceto, & similibus se abstinent, quòd experientia docti faciant, quoniam horum ciborum acrimonia incidendi, aperiendi, & efficiendi vim habent, ut pulveris malignitas ad latentis cordis, membrorumque principalium partes se insinuet. Nonnulli, ad pyrii pulveris venenositatem probandam, ad fulminis, & ictus bombardæ convenientiam confugiunt; nam in fulmine vim venenatam sæpè inesse certum est, quod fætor, & mira homines, & bruta subitò jugulandi vis, atque alii maligni ejus testantur effectus: ita simile quid in bombardæ ictu inesse putant.

Cæterùm horum vulnerum venenositatem ex pulvere pyrio provenire non posse, ex eo patet, quòd ingredientia, ex quibus componitur, venenata non sunt. Etenim ex sulphure varia componi medicamina, & ex nitro, ac internè usurpari tàm ab *antiquis*, quàm à *recentioribus*, & venenata non esse, ita notum est, ut probatione non indigeat. Carbones venenatos non esse, ex eo patescit, observamus namque pica, & malacia affectos impunè illis vesci. Et licèt hæc tria unum efficiant, tamen eorum miscela venenata non est, & estò accendantur, tamen indè venenositatem acquirere non potest, cùm ignis venenatus non sit, alias ferrum candens, flamma, vivacesque carbones, venenum dicerentur, imò ignis potiùs absumit, vel venenositatem corrigit, quàm inducit. Pulverem hunc multi in dolore nephritico ad calculos comminuendos absque ulla noxa hauriunt, item milites hoc ad pestem curandam cum aceto utuntur, idemque in peste ad eam arcendam in domibus accendi solet, similiter pro curanda carie Venerea sæpè hunc pulverem nonnulli admovent, insuper multi, à pulvere accenso combusti, nullam veneni vim experiuntur, & nos multos curavimus absque ope eorum, quæ veneno adversantur.

Neque, qui pulverem istum parant, os, & nares obstruunt ob venenositatem, sed ob pulverem, qui intrò hauritur. Sicut etiam qui triticum cribrant, vel calcem metiuntur, ne pulvis ab his elevatus una cum aere pulmones penetret. Sed non omnes id faciunt. Ad illud de alliis, & cæpis dicimus id efficere, ne viscera ab his alterentur, adde, quòd cæpæ, & allia ex *Dioscoridis* sententia adversus venenum quam maximè pugnant, hinc *allium dicitur à Galeno theriaca Rusticorum*. Et nos pulveris pyrii confectores allia, cæpas, erucas, & alia quamplurima, quæ calida vulgò existimantur, comedisse observavimus.

Qui plumbum, ex quo globuli conficiuntur, venenatum esse credunt, omnia metalla venenata, & corpori nostro hostilia esse existimant. Addimus & nos, quòd plumbum in aliorum metallorum examine adhibitum, ea absumit, & unà in fumum arripit, aut in scorias convertit, qui fumus maximè noxius est, non autem venenatus.

Sed neque à globulis plumbeis venenum provenire potest, & estò ejus fumus sit noxius ex copioso ejus mercurio, antimonialem naturam æmulante, ut videre est in metallorum cupellatione, non tamen est venenatus. Imò plumbum integrum nihil veneni afferre posse ex eo patet, quòd multi tales globulos intra corpus immissos, à sclopeti ictu interdum aliquot annorum spatio sine omni noxa in corpore circumferunt. Insuper nonnulli globulos plumbeos deglutitos per alvum rursum sine omni damno rejecerunt, ut in Iliaca passione pilis plumbeis devoratis utuntur *Vulgares*. Ex plumbo varia medicamenta parantur, ad antiquorum ulcerum curationem, eaque feliciter adhibita observavimus. Præterea chymici ex plumbo, quod saturnum vocant, saccharum, seu sal, tincturam, spiritum arden-

ardentem saturni, aquam Æsculapii, & similia interna medicamenta parant, quorum operationes in nostra *Pyrotechnia* docuimus *lib.* 4. *cap.* 4. *art.* 3.

Ad id, quod dicunt globulos veneno infici posse, ultrò, citròque concedimus, cùm ferrum plumbo solidius sit, veneno infici potest, quis plumbum non satis densum non infici negabit? Tela infici Historiæ tum antiquæ, tum recentes earum gentium, quæ sagittis utuntur, testantur. *Virg. lib.* 10. *Aeneid.* cecinit.

Ungere tela manu, ferrumque armare veneno.

& Ovid. lib. 3. Trist.

Nam volucri ferro tintile virus inest.

Et nostris temporibus nota est insulæ Cretæ obsidio, ubi Christiani tum temporis levissimè sagittis venenatis vulnerati à Turcis, quicquid Medici, & chirurgi adhibuerunt, omnes obierunt. Sed non quærimus, an globuli infici possint, verùm quæritur, an omne vulnus sclopeto inflictum sit venenatum, quod utique negamus. Et sicut inferre non licet, quia gladio venenato, venenatum infligitur vulnus: ergò omnia vulnera gladio inflicta esse venenata: sic quoque si quædam vulnera sclopetorum globulis illata sunt venenata: ergò omnia sclopetorum vulnera esse venenata, concludere non licet. Hi globuli venenari possunt, vel inunctione, vel venenatæ substantiæ infusione, si non vegetabilis, tamen mineralis, quæ in fusione plumbo admisceri, & permanere possit, attamen sua natura tales non sunt.

Ad fulminis, & bombardæ ictus convenientiam, qua pulveris pyrii venenositatem probant, respondemus fulmini venenositatem non inesse, nec fœtorem venenositatem arguere, aliàs omnia fœtida essent venenata. Convenit bombardæ ictus cum fulmine, quia utrumque venenositate caret. Homines, & bruta fulminis vis sternit quia tota ejus actio, & motus est à spiritu potentissimo, & à substantia subtilissima sulphurea, omnia corpora penetrante, & fulmen est lumine solari acutius, nam solares radios aliquantisper sustinemus, fulminis verò ictum nec tantillum quidem ferre possumus, quin portentosi effectus progignantur. Sclopeti ictu quicquid attingitur, globus est, & id violentia, & motu pulveris impresso præstat aliorum violenter projectorum more, ut sagittæ, & lapides è fundis projecti. Nec flamma ex accenso pulvere ad ipsum vulnus penetrat, quod non succedit in fulmine, nam sine vulnere viventia occidit, quicquid blaterant de fulminis lapide vulgares Philosophi, tanquam anile commentum inter fabellas collocamus, & sua flamma, & ardenti fumo amplas domos, turres, templa, & palatia incendio vastat, & perimit.

Dicemus utique pulverem pyrium, seu bombardicum execrandum venenum omnium venenorum esse violentissimum, & nulli comparandum, quia non tantùm extemplò, ut non faciunt omnia venena, viventia, sternit, verum etiam tanta est hujus violentia ut horrendæ tempestates, ac urbium, montiumque submersiones ei adscribantur. Unde pyrii pulveris portentosi effectus oriantur in nostra *Pyrotechnia sophica lib.* 4. *cap.* 1. *art.* 3. *de salis nitri præparationibus* ubertim demonstravimus.

Aliqui sclopetorum vulnera non modò venenata esse, verùm etiam ambusta, alii tandem neutrum adesse concedunt. Nullum empyreuma adesse his rationibus contendimus, &

Primò, si ambustionem hæc vulnera inferrent, ipsi globuli ignescere, ac indè liquescere deberent, cùm tamen globuli isti integri, & nihil tale passi è vulneribus extrahuntur.

Secundò, si talia vulnera essent ambusta, utique à sauciatis ignis vis perciperetur, ignea enim vis valdè sensibilis est; deindè pila plumbea sclopeto explosa, si comburendi vim haberet, combureret, quod magis est combustibile, videmus enim indumenta sive lanea, sive linea, sive serica, sive cujuslibet materiæ, à globulis confossa nullo pacto comburi. Imò qui naves, vel alia ædificia contra istorum globorum ictus tueri conantur, saccos lana, vel stupa plenos appendunt, qui nullo modo à globis istis etiam majoribus accenduntur. Quare multo minùs potest comburi caro, quia agens semper agit in materiam magis dispositam, quàm minùs dispositam, hinc cùm magis sint disposita indumenta, quàm caro, quare si indumenta non comburuntur, neque caro comburitur.

Neque dices diversam esse rationem partium corporis humani, ac similium rerum. Talia enim ob meatuum amplitudinem, tenuissimam exhalationem pervadere, intacta substantia; corpus humanum verò ob densitatem lædere, & idem fieri hic, quod in fulmine, quod illæsa vagina gladium, & illæsis loculis argentum, aurum, aliaque metalla in iis inclusa in unam massam colliquata urit, illæsis vestibus hominem consumit, idque accedisse toti exercitui *Sennacherib* narrat *D. Hieronymus ad cap.* 10. *Isaiæ*. Aliquandò carne nihil illæsa, fulmen ossa comminuit. Quare corpora solidiora, & densiora, quæque magis resistunt, magis à fulmine læduntur, quàm rariora, & facilè cedentia, quia in corporibus solidioribus moratur fulmineus ignis diutiùs, in rarioribus non, sed statim transit.

Sed magna est fulminis, & globi hic diversitas, tota namque actio fulminis, est à spiritu potentissimo, & substantia subtilissima omnia penetrante: at talem spiritum cum globo conjunctum esse, nondum probatum est, sed tota actio hic globi est, qui neque res raras comburit, neque ligna, neque alias densas, in qua impingit.

Tertiò, cùm vix ulla res detur inflammabilis, quàm pulvis ille pyrius maxime ignem concipiens, si globi hi corpus humanum comburerent, multò magis pulverem pyrium accendere deberent, quod tamen non accidit, teste experientia, & nos pluries globulos è sclopeto emissos è longinquo per tormentarii pulveris acervum absque ullo accensionis metu pertransisse observavimus. Si verò accidat, ut globo è bombarda exploso accedatur pulvis pyrius, id evenit, quia vel flamma ipsa ad pulverem penetravit, vel globus ad ferrum, vel lapidem alliditur, atque ignis scintillis, tanquam è silice excussis, accenditur.

Quartò, si globuli plumbei loco, papyrus, vel stuppa sclopeto indatur, atque explodatur, nulla in iis, seu à pulvere pyrio, seu à motu contractæ combustionis vestigia apparent, (nisi quod interdum à pulvere contaminantur, & nigrescunt) & sæpè ex ipsis vulneribus integræ extrahuntur.

Quintò, vulnerati hoc modo nullum calorem, aut adustionem percipiunt, sed dolorem tantùm ex contusione, & dilaceratione.

Sextò, quòd nec à pulveris flamma, nec à motu globuli isti incalescant, vel illud etiam docet, quòd globus è cera confectus, & sclopeto injectus non liquescit, sed & ipse asserem ligneum duos digitos crassum penetrat: ex quo unico satis patet globus istos non vi ignea, sed impetu saltem quicquid præstant, efficere.

Qui combustionem, vel empyreuma in sclopetorum vulneribus adesse credunt, falsis innituntur principiis, & infirmas adducunt rationes, &

Primò globulos istos à pulvere tormentario accenso igniri falsum est, & suprà probatum est nullo modo non tantùm non ignescere, sed nec etiam leviter calefieri.

Secundò, globulos ex motu, qui cùm sit celerrimus, & velocissimus, calefieri imaginantur, & testem *Aristotelem citant* 2. *de Cœlo cap.* 7. *tex.* 42. *&* 1. *Meteor. tex.* 3. qui ob vehementem motum ferrum calefieri, & plumbum in sagittis liquescere, ac ligna, & lapides igniri scribit, confirmat id experientia, cùm notum sit lignorum attritu rusticos interdum ignem elicere, & molarum, rotarum axes, nisi pinguedine madeant, ignem concipere. Ad hoc dicimus nullo modo globulos ob celerrimum motum calefieri, nam ut hoc succedat, duo corpora solida, & dura diu mutuò atteri necesse est, verùm globulus licèt sit corpus solidum, aer tamen, per quem excurrit, est fluidum, & sic nullatenus ex celeritate quantalibet inflammari potest, imò nec calefieri, imò frigefieri ex celerrimo motu, constat id experientia; rustici namque æstivo tempore in agris, ne vinum calidum bibant, vas vino plenum de fune in arboris ramo suspensum celerrimè hinc indè movent, & vinum refrigeratum bibunt. Ad id, quod scribit *Aristoteles*, nempe ob vehementem motum ferrum calefieri, utique concedimus, si in corpore solido atteratur.

Tertiò etiam, id ipsum in globis istis experientia confirmat, cùm sæpe compertum sit à globis istis in pagis straminea tecta flammam concepisse, domosque integras conflagrâsse. Dicimus id verum esse, si flamma, quæ cum globo è bombarda emittitur, tectum tangat, aut si fomes aliquis ignem fovens globo alligetur,

tur, quod incendiarii facere solent. A flamma verò illa, aut materia igniaria si sit, & si globus saltem stramen tangat, nec id, ut nec lana, nec stuppa, nec ipse pulvis pyrius accendi potest, ut anteà dictum est. Nec hic illa distinctio valet: Si globus eminus, & è longinquo è bombarda emittatur, vel partem veste tectam feriat, ambustione, & uredine id vulnus carere: si verò cominùs, & in partem nudam vulnus à globo tali infligatur, cum uredine, & ambustione conjunctum vulnus esse posse. Nam etsi barbam, & capillos, vel etiam vestes flamma illa è pulvere pyrio accenso è sclopeto erumpens, è propinquo lædere possit: tamen non credibile est flammam per exiguum illud vulnus cutis, per quod in corpus penetrat, simul in profundum corporis cum grobo erumpere. Nec differentia apparet inter vulnera cominus, & eminus per globos illata, nisi quod à globo è propinquo emisso, qui majori vi fuerit, gravior fit contusio quàm ab eo, qui è longinquo venit, & debiliùs fuerit.

Quartò, & alia, quæ in combustionibus accidere solent, in his vulneribus apparere dicunt, ipsum vulnus nigrescere, vesiculas excitari, acres, terros, & nigros ichores indè effluere, inflammationem ad nonum usque diem succrescere, & escharam augeri, & hinc minui, quæ omnia sunt pessima ustionis indicia, & effectus.

Verùm hæc omnia non ab ambustione, sed à contusione oriuntur, & apparent quoque in aliis vulneribus, in quibus, nullum empyreuma, & combustio adest. Neque unquam vesiculæ visæ sunt, quæ ab igne excitatæ fuere, & quod vulnus circa nonum diem melius se habere, & quòd eschara separari incipiat, id non tantùm in ambustis, & ubi eschara est, accidit, sed etiam in contusionibus, cum, ut id quod contusum, & corruptum est, in pus mutetur, etiam certum temporis spatium requiratur; neque id, quod isti in hiscè vulneribus pro eschara habent, vera eschara est, cùm nullo modo, ut eschara durum sit, sed caro valdè contusa, quæ statim emoritur, undè & nigra evadit: Interdum tamen etiam à pulveris tormentari colore, quo glans infecta est, denigratur, vel nigra evadit à sanguine, qui è vulnere effluit, congrumato, & ibi hærente, & constipante, & æger conqueritur de dolore gravativo, non autem de uredine, & ardore, ut vulgus ineptè putat.

Signa.

Vulnerum sclopetum signa tradere non est opus, cùm satis sit scire aliquem à globulo sclopeto emisso vulneratum esse. Partes vulneratæ vel stylo immisso explorantur, vel è partium situ ex anatomia noto cognoscuntur, & partes nervosæ læsæ, dolore patescunt. Prætereà vulnera à sclopeto inflicta, apparent ab initio livida, nigra, & sepè flava, & æger conqueritur de dolore gravativo. An venenatum sit vulnus, ex supervenientibus cognoscitur, quorum nulla alia causa adest, à quo talia proficisci possunt. E vulnere parum sanguinis effluit, & post ictum vulnus contrahitur, ut vix turunda intrudatur, ad quod facit sanguis congrumatus ibi hærens.

Causæ.

Causa est glans plumbea; mediata, sive efficiens est pulvis tormentarius igne accensus, & causa remota est sclopetum.

Prognosis.

Sclopetorum vulnera, quia summam spirituum, & sanguinis perturbationem inferunt, & semper aliquid de ipsa substantia aufertur, ac perpetuò composita sunt; vix enim transit pila plumbea cutem, ut non nervos, tendines, fibras, atque cum insigni contusione varios lædat tubulos; longè periculosiora sunt, quam ea, quæ gladio, vel telo infliguntur. Ideòque ex vulneribus gladio, vel telo inflictis multi persanantur, putà ventriculi, intestinorum, vesicæ, ex iis verò sclopeto illatis raro quis convalescit. Estò hæc vulnera, vulneribus gladio inflictis longè periculosiora sint, tamen ægrum sine auxiliis relinquere non licet, & satius est malo remediis succurrere, quàm iis omissis ægrum mori sinere; cùm & hic natura sæpe miranda quasi facere soleat, & eos, cui jam sepulturæ tradendi videbantur, convaluisse observatum sit, ut plures extant historiæ.

Vulnera ejusmodi cum ossis fractura periculosiora sunt, & curatu difficiliora; Quæ ad partes interiores penetrant, sive quæ nobiliores sunt, sive partes principes in consensum trahere possunt, estò sint parva, nihilominus ægrum interimunt. Hæc vulnera, si corpus cacochymum apprehendant, multò periculosiora sunt, quàm quæ corpus sanum. Quæ insignem penetrant cavitatem, ut caput, pectus, & ventrem, periculosiora sunt, quàm si partem carnosam transirent. Hæc vulnera, si à pila venenata infliguntur, valde perniciosa sunt, & ut plurimùm lethalia: præsertim si ad partes interiores penetrent & esto sint parva, vulneratum perimunt.

Curatio.

In vulnerum sclopetorum curatione magna sedulitate primò observetur, in quamnam corporis partem globus intraverit, & an penitus pervadendo ex opposito latere rursus eruperit, vel etiamnum intus lateat, & ubinam, quamque profundè. Hinc prima globulos extrahendi indicatio emergit, & si vulnus non satis amplum sit, id cultello incisorio magis dilatandum est, partim ut materiæ effluxus concedatur, partim ut, si adfuerit vestium frustula, vel ossis festucæ, vel globuli eximantur feliciùs. Tunc patiens in illo situ locari debet, quo vulnus accepit, alias fibræ distorqueri possunt, & indè maximus oboritur dolor. Digiti sæpè melius instrumentum sunt, ad res extraneas eximendas, & si globus nimis profundè delitescat, incisio non profunda facienda est, sed volsellis, aut tenaculis, aut forcipe denticulata, rostro corvino, aut terebellis, aliisque similibus eximatur, nisi in osse sit infixus; quòd si reperiri nequeat, totum opus suppurantibus, vel natura committitur, quæ, exacto aliquo temporis spatio, ejusmodi latentes in profundo sine noxa gestatos globulos plumbeos sponte plerumque propellere solet, quod in ferreis, aut æneis non succedit, qui cùm rubiginem, vel æruginem contrahant, vulnus sanari non permittunt. Interim autem multa in vulnere specilli circumactio, profundaque incisio, ad obtinendum globulum omittenda, & fugienda est, tanquàm naturæ hostilis, & valdè dolorosa, ex qua nihil boni expectari posset. Globuli extractio prima die fiat, qua quis ictus fuerit, tum quia globulus tunc specillo tangi potest, tum quia commodiùs, & faciliùs fit, cùm adhuc membrum calidum sit, & minor doloris sensus percipitur, quàm cùm ab aere alteratum, & refrigeratum fuerit. Si verò in aliqua parte nobili, vel quæ nobilem in consensum trahere possit, globulus hæreat, & ex vulnere per se de vulnerati vita periclitari videatur, chirurgus globuli extractionem tentare non debet.

Non tantùm instrumentis globuli eximi possunt, verùm etiam potionibus vulnerariis expulsivis egregiè è corpore hærentes expelli deprehenduntur, & imprimis sequens potio in globulorum, & glandium minimorum expulsione decantata est, quæ aliàs ob exiguitatem extrahi vix possunt, cùm post earum explosionem foraminula carnis vix iterùm coalescant, quæ ita fit.

℞. *Brassicæ rubr. non capitatæ m. ij. artemisiæ rubræ, saniculæ, consolidæ saracen. alchimillæ, sedi majoris, sabinæ,*

Quæ in umbra, & aura libera siccentur, & simul in pulverem terantur.

℞. *Hujus pulv. probè misti m. ij. vel iij. superfunde vini alb.* ℔. *iv.*

Coque in olla nova lutata ad sufficientiam, de colatura manè, & vesperi ℥. iv. vel v. bibantur, tùm etiam vulnus eodem decocto eluatur, & sequens emplastrum superpone:

℞. *Terebinth.* ℥. *ij. gummi elemi* ℥. *j. colophoniæ, ceræ flavæ ana* ℥. ß. *sacch. saturni, minii, sang. draconis ana* ʒ. *iij. styracis liquidæ, magnetis præp. ana* ʒ. *ij. croci martis* ℥. ß. *aristoloch. rotund. mumiæ ana* ʒ. *j. aloes hepaticæ, alum. usti ana* ʒ. ß.

Pulverizentur pulverizanda, & primò liquescat cera, ac tùm reliqua successivè immiscendo coagitentur, addendo quoque Balsami sulph. ʒ. *ij.*

Et ad justam emplastri consistentiam percoquantur, cujus

cujus parum pro vice subcalescere sinitur, linteoque inductum hisce, & aliis vulneribus superimponitur. Postquam illud, quod expulsum volumus, est eductum, statim talis potio omittatur, aliàs nihil boni operatura esset, aliàs tamen mitior potus vulnerarius à nobis descriptus in proprio capite adhuc aliquandiù continuari poterit, donec nimirum vulnus sanescere videatur, & tunc ejusmodi potus cesset.

Extracto globulo, vulgares chirurgi stupam cum ovi albumine conquassato vulneri applicant, & statim, ne fluxio ad partem affectam ruat, phlebotomiam instituunt, si possibile sit, à prima vulneris die, nisi sit nuper à cibo; nam eò tunc est expectanda cibi assumpti digestio. Eam venam secant, quæ affectæ parti directè opposita est: ut vulnere in capite existente, ex cephalica, si ea haberi non possit, ex media, si hæc neque inveniatur, ex basilica. Quæ sanguinis quantitas educenda sit, certò definiri in unoquoque non potest, verùm si copiosam sanguinis evacuationem vulneratus ferre non possit, digito venæ sectæ osculum occludunt, & per aliquod temporis spatium, puta per vigesimam horæ partem sic detinent, deindè digito amoto, parùm sanguinis educunt, unciam puta, vel semiunciam, & iterum occludunt, & sic per vices reiterant. Nam inquiunt hoc secandæ venæ genus retrahere plurimum à parte affecta cum minima sanguinis eductione. Et eodem die præmissa tamen phlebotomia diversiva, qua per vices exiguam sanguinis quantitatem educunt, purgationem instituunt, quòd si utrumque eodem die perficere non possunt, eam in diem sequentem, vel tertium, vel quartum, vel subsequentes differunt, quam conferre dicunt duabus de causis, nempe propter morbi magnitudinem, & vitiosi succi redundantiam. Per purgans enim medicamentum biliosos, tenues, ac serosos humores expurgant, qui ad vulneratam partem facile confluere possunt, & si per tempus licebit syrupos alterantes *ex intubo*, *succo boraginis*, *infus. ros. buglossa*, *cum decoctione betonicæ*, *sonchi*, *portulacæ*, *valerianæ*, & similium propinant, post quorum exhibitionem leniente aliquo medicamenro corpus deplent, nempe *syrupo ros. solut. elect. de succ. roc. aliqua rhabarbari portione in sero lactis infusi*, *syr. de novem infus. ros. rub.* & hujusmodi. Cœterùm has nænias *cap.* 18. *de Vulneratorum phlebotomia*, *& medicamento purgante* refutavimus.

Deinde si sanguis è vulnere effluit, omni conatu ejus profluvium sistunt: est enim sanguis vitæ balsamus, quo deficiente, vitam ipsam deficere necesse est, verùm sanguis in hujusmodi vulneribus semper per diæresim effluit, ideft ob arteriarum, & venarum lacerationem.

Postmodum ad internum pulveris pyrii ardorem restinguendum oleis refrigerantibus utuntur, sed incassum, imò majori noxa; in tali enim ardore, non modò refrigeranr, verùm etiam ceu ignis pabulum ipsa incenduntur, & ardorem augent.

Ad dolorem demulcendum, qui perpetuò in principio, & progressu adest; ea commendant præsidia, quæ doloris causam tollunt, ita sunt intemperies, continui solutio, partium nervosarum læsio, laceratio, extraneum in vulnere relictum &c. Dolorem leniunt anodynis, *ut oleo florum verbasci amygdalarum dulcium*, *chamæmelino*, *sem. lini*, *lumbricorum*, *pinguedine humana*, *adipe vitulina*, *cataplasmate de malvis decoctis*, *ac tenuissimè tritis*, *meliloto*, *additis farinis sem. lini*, *fœnugræci &c.*

Tandem, quod contusum est, in pus mutant, & à carne sana eximunt digestivi ope, quod *ex terebinthina*, *ovi luteo*, *oleo rosaceo* componunt. Verùm hic locum non habet, cùm contusæ partes facilè putredinem concipiant, & gangrænæ periculum imminet, & præcipuè si partes nervosæ contusæ sint, ejusmodi humida, & simpliciter oleosa, & pinguia non tolerant, ac sicciora requirunt: sed talia usurpanda, quæ quidem carnes contusas in pus mutant, putredinem non inducunt, & simul dolorem leniunr. Quidam, ut incommoda, quæ ex vulgaris digestivi usu succedere solent, præcaveant, *digestivi singulis unciis mercurii præcipitati drachmam unam* addunt. Verùm magna cautione opus est, ne quid temerè agatur, ubi enim putredo præsens est, & gangræna præ foribus adest, utique mercurium præcipitatum admiscendum censemus, attamen is in quocumque sclopetorum vulnere non est necessarius, nec semper tutus, cùm experientia constet, talia vulnera sine mercurii miscela curari, & esse alia medicamenta tutiora, quæ putredinem inhibere possunt, imò in locis nervosis vulneratis facilè mercurius præcipitatus insignem dolorem excitare potest. Vulgari digestivo penicillos, vel turundas illiniunt, & in vulnus intrudunt, verum non nimis crassæ esse debent, ne affectam partem extendunt, & excrementorum, quæ per vulnus educi debent, exitus intercipiatur, & necrosi, vel aliis pravis symptomatibus detur occasio; nec nimis longæ, ne pungant, nec nimis duræ, & asperæ, ne lacerent, ac dolorem inferant, unde primis diebus tantæ sint longitudinis, ut vulnus ne claudatur, prohibeant, & unà commodè pus exire possit.

Si globulus aliquod membrum totum penetravit, ita ut vulnus utraque parte pateat, medicamenta per setonem, vel setaceum ex lino, vel serico paratum adhibent, & quoties detergunt, hinc indè setonem illum trahendo movent, & novo medicamento illiniunt. Verùm à setonum usu prorsus abstinendum censemus: imò horum usus à recentium chirurgorum aula recessit, nam puri exitus præcluditur; & dolores, ac inflammationes excitantur, præstat itaque turundas utrinque immittere. Addimus, & nos, quòd hoc præsidii genus summa cum molestia gestatur, quia perpetuò ipsius vulneris labi lædit, nec medicamentum per totum vulnus deferre potest. Atque ita procedunt in his vulneribus, donec pus aliquo modo laudabile apparere incipiat.

In principio vulnus semel in die ligant, cùm vix aliquod detur, quod evacuari necessarium sit. Ubi verò pus fluere incipit, his in die ligant, & cum ea copia fluit, ut nisi sæpius evacuetur, ergò molestiam, & dolorem pariat, etiam ter in die vulnus aperiunt, & à pure mundant. Ubi rursus ejus copia minui incipit, bis in die vulnus detergunt. Et postremo ubi ejus exigua copia fluit, & vulnus incarnari incipit, semel in die, ut initio, vulnus detergunt, & ligant.

Quòd si intereà vulnus sordidum reddatur, ut in corporibus cacochymis sæpe fieri assolet, ad abstergentia confugiunt, & ea mitiora, vel fortiora præscribunt, prout major, vel minor puris copia fluit, & vulnus vel purius, vel sordidius est; adhibent *pulverem aluminis roccæ usti*, *mercurii præcipitati*, *tutiæ præparatæ*, *& mel rosaceum cum farina hordei mistum*. Si in putredinem abire videatur, tunc à suppurantibus abstinent, & iis utuntur præsidiis, quæ putredini resistunt, & sequens conficiunt *ex agrimonia*, *centaurio minori in vino decoctis*, *cujus colaturæ addunt succum apii*, *plantaginis*, *mel rosaceum*, *& cum farina hordei*, *croco*, *unguento Aegyptiaco*, *& terebinthina mediocris consistentiæ unguentum formant*. His peractis, si vulnus in melius abit, tandem unguentis incarnantibus, & cicatrizantibus utuntur.

In sclopetorum vulneribus juxta nostram sententiam curatio procedit, extraneis, & globo extractis, siqua sint, ac sanguinis fluxu sedato; si vulneris ardor, seu dolor gravativus propter pultem pyrium affectam partem excruciet, restingui debet *nitro per aquam rosarum clarificato*, *& in crystallos redacto*. Quòd si talis nitri præparatio non sit ad manus, restinctio à pulvere pyrio mendicetur, ut

℞. *Pulv. pyrii* ℥. *ij. decoquantur in aqua fontana haustu*, *tunc enim nitrum*, *quod clarificatum ad hujus pulveris compositionem ingreditur*, *coquendo in aqua solvitur*, & uno haustu ebibatur, & per tres vices reitera. Exteriùs ad vulneris ardorem restinguendum, optima sunt *alkalia*, hæc namque omnem aciditatem extinguunt; cùm aciditas corruptiva vulneri insit, hoc aciditatis extinctivum paratur ex calce viva, ut

℞. *Calcem vivam recentem*, *eam in aqua fontana extingue*, *& una*, *vel altera ebullitione simul coque*, *deinde aquam cola*, *& in ea æqualem mellis partem coque*, *& despuma*, *donec mel iterùm suam puriorem consistentiam obtineat*, *tunc*

℞. *Hujus mellis* ℥. *ij. cremoris lactis* ℥. *ij.* ℞. *oculor. cancr. pur verizat.* ʒ. *ij. m. f. linimentum*.

Hoc mollioribus turundis excipiatur, quæ utrique foramini, si totalis trajectio ab uno latere ingrediendo, & altero rursus egrediendo, imponantur, exactis tribus, vel quatuor horis, cum recenti linimento repetendo.

Si magna sit contusio, omne contusum, quia succi ex canaliculis disruptis effusi fermentari debent, quo facto pus subsequitur, maturandum est, id quod tardè fit:

 nam

nam sclopetorum vulnera vix ante tertium vel quartum diem suppurari solent, ob id sufficit, si inter hoc tempus singulis vigintiquatuor horis semel diligentur, ea propter suppurantia, ut digestiva tunc conveniunt, & ante omnia, quod contusum est *vini spiritu* abluatur, *& digestivo* regatur, cui semper *vini spiritus*, *& balsami Peruviani* aliquantulum est addendum, ne labia vulneris contusa ad gangrænam ruant. Hinc turundæ, quibus illiniuntur unguenta digestiva, & suppurantia, priùs immergantur in vini spiritum, & deinde digestivo illinantur: in primis enim quoniam digestiva non æquè semper partibus nervosis conveniunt, ea propter optimè additur, qui omnem noxam metuendam corrigit: *Ambrosius Pereus* digestivi communis loco ad vulnerum sclopetorum curationem commendat balsamum, seu *oleum ex tenellis catellis* paratum, cujus hæc est compositio:

℞. *Duos catellos* (præstat autem, si nigro colore fuerint) *recens natis, qui scilicet ante tertium diem in lucem editi sint. Hinc hi in olla fictili claudantur, atque*

Ol. lilior. albor. vel. violarum ℔. *iv. Superinjiciantur, deinde subjectis prunis, fervere leviter incipiat oleum, olla sit benè cooperta, & ignis continuetur, donec catellorum carnes, & pellis omninò decoctæ fuerint, etiam ad ossium dissolutionem; advertendum tamen, ut leni igne opus exsequatur: postea adde*

Lumbric. terrestr. in vino lotor. ℔. *j. Coquantur simul, & coletur per manicam hippocratis, colaturæ adde*

Terebinthinæ venetæ ℥. *iij. spiritus vini* ℥. *iij.* ß. *f. linimentum*,

Quod mirificè conducit ad sedandum dolorem, & maturanda sclopetorum vulnera cum turundis applicatum.

Postquam per hæc, & similia suppuratum est vulnus, & omne contusum separatum, applicandum est mundificativum sequens, vel quodcumque aliud, ut

℞. *Terebinth. venet.* ℥. *v. ol. ros.* ℥. *j. mell. ros. colat.* ℥. *iij. myrrhæ, aloes, masticbe, aristoloch. rotundæ ana* ℥. *j. farina hord.* ʒ. *iij. f. linimentum.*

Imprægnandum, & irrorandum nonnihil cum spiritu vini. Hoc ipso mundificandum est vulnus suppuratum, donec sponte caro nova succrescat. Quod si in suppuratione, aut subsequente mundificatione putredo, ac corruptio adsit insignior, supradictis remediis *nonnihil de mercurio præcipitato, quantùm fieri potest, spiritu vini correpto, commodè addi potest*, & id præcipuè ubi partes nervosæ fuerint læsæ, vel affectæ.

Verùm nos sclopetorum vulnera cum magna contusione, spretis suppurantibus, & digestivis, curamus *sola aqua Reginæ Hungariæ*, nullo subsequente pure. Si vulnus penetrans sit, vel ejus totalis trajectio ab uno latere ad aliud, abluatur *aqua ejusdem Reginæ, & cum turundis in eandem aquam, vel in balsamum proprietatis immersis* curationem peragimus, *vel spiritu terebinthinæ misto, vel spiritu vini cum balsamo Peruviano, vel balsamo artificiali &c.* Interim non desint *potiones vulnerariæ cum stibio diaphoretico, vel balsamo Peruviano, vel oculis cancrorum, vel sanguine hircino, vel mumia, &c.*

CAPUT XXIX.

De Vulneribus ex venenato morsu inflictis.

Non uno gravamur malo, nec morborum infortunia solummodò vitam nostram impendent; sunt quippe & alia graviora, quibus non raro calamitosiùs affligimur: ita ut nihil ex omni parte contingat, passimque majora pericula nos expectare videamur. Qui febre corripiuntur, doloribus cruciantur, aliove morborum genere affliguntur, & si quandoque in magno vitæ discrimine versentur, attamen minimè iis comparandi, qui aspide, vipera, scorpione, similique virulento animali vulnerati, potentissimo horum veneno inficiuntur; siquidem morbos vel temperato victu, rectaque vivendi norma præcavere, vel jam instante provido sapientum consilio præcidere, ni per incuriam, inscitiamque, in deterius labi promovetique velimus, facilè possumus; at non itidem venenatos illorum morsus effugere sæpissimè accidit, quandoquidem nos inculpabiliter incautos adoriuntur, ita ut ab hisce in tuto non sumus, sive proprio in agro versemur, sive in prato immoremur, sive in aprico; molli in herba, virentique cespite consideramus, tandem nec vel intra proprios lares securi vivimus, in quibus non raro scorpius latere solet, nosque ignorantes pungit. Unde *Virg. Georg.* 3. inquit:

Sæpè sub immotis præsepibus, aut mala tectis
Vipera delituit.

Nec de tanto malo nos cogitare possumus, nisi potens veneni vis vario symptomatum genere nos moneat, quæ in horis crescit, majoresque semper vitæ lumini noctes offundens, quousque ad interitum perducat. Insistendum itaque in præsentiarum huic malo duximus exactissima methodo in singula, quæ à tanto summo discrimine vitam relevare possunt, advertentes.

Signa.

Venenatorum animalium morsus signa ex ægri relatione patent: è vulnere parvo sanguis emanat purus, deindè dolor lancinans, qui sensim accrescit, & subitaneo tumore pars ita insurgit horrendam in magnitudinem, & in luridum, nigrumque tendit colorem, qui ex rubro flavescit, virescit, & deindè nigrescit; In parte læsa uredo æstuans deinde toti corpori communicatur, & pustulæ in ipsamet excitantur parte. Succedit inappetentia, biliosi vomitus, singultus, virium lapsus, vertigines mentis stupor, tremores, lipothymia, syncopes, spirandi difficultates, pulsus parvi, profundus sopor &c.

Causæ.

Horum animalium vulnera dicunt *Vulgares* esse venenata, quia eorum licèt morsus sit exiguus, est tamen lethalis, & hoc propter animalium venenositatem, & ita vitiosum committunt circulum, à quo ut declinarent, vim inesse ipsis peculiarem, toto genere præter naturam, & uno verbo occultam dicunt. Sed hoc ipso fatentur se ignorare istam vim venenosam, quia ipsis est occulta, quod namque occultum est, hoc ignoramus, & ita sciunt, quod nesciunt.

Alii, quorum Medicina est caloris, & frigoris dogma, relictis qualitatibus occultis, ad manifestas recurrunt, dicuntque hoc animalium virus frigiditate sua agere.

Alii verò utroque modo simul agere, nempe qualitate elementari, & propria forma, quam specificam vocant.

Alii tandem qualitatum tam manifestarum, quàm occultarum insufficientiam meditantes, *Aristotelis, & Galeni* præjudiciis exuti, in *Epicureas, Democriteasque* atomos impegerunt, & tali, vel tali particularum, seu corpusculorum dentes constituentium positui veneni actionem refundunt. Quæ sententiæ, an ad veritatis scopum colliment, non tantùm sapientibus, sed etiam insipientibus, exponendas relinquimus, & interim in tanto opinionum conflictu ad nostram stabiliendam accedemus.

Verùm non pro nostra sententia adduci non possumus, ut credamus, viperam, cùm tota bezoardica, & alexiteria sit, venenatam esse, cùm multorum morborum myriadibus insigniter prodesse experiamur; Vinum enim in quo vipera suffocata fuerit, ad *elephantiasim Græcorum*, seu *lepram Arabum* præsentissimum est elexipharmacum, teste *Galeno*. Et musto, in quo similiter extincta vipera, spontaneo nisu, talis æger non tantùm perfectè curatus, sed præterea quoque omninò in juventutem quasi restitutus fuerit, exutis unguibus, & pelle, hisque omninò renovatis, refert *Areteus*. Et mulieres nobiles *Britannicæ* vinum, in quo viperæ suffocatæ sunt, quasi interno cosmetico ad corporis, vultusque pulchritudinem, & universæ cutis formositatem comparandam, absque ulla noxa, & sanitatis detrimento bibunt, teste *Zvvelfero*, & id nobis multi *Britannici* retulerunt Jura viperarum consumpta nonne consumptos, & hecticos pristinæ sanitati restituunt: Imo in omnibus febribus malignis in jure pullorum consumpto nos viperam concoqui jubemus felici cum eventu. Nos *Castrovillari in nostra Patria* cùm immoraremur, in *Antonii* forte pharmacopolio quasdam viperas in veru assas, anguillarum more multoties magno cum palati oblectamento comedisse observavimus. Actum esset de alexipharmaca theriaces virtute, nisi in sua compositione viperæ pulveres, vel ejus loco de vipera trochiscos admitteret, qui ejus basis, & fundamentum sunt. Quis unquam satis extol-

extollere potest bezoardicum animale, quod ex solis viperarum cordibus, & hepatibus conficitur? Quis salia viperarum volatilia, seu theriacalia? Quis essentiam viperinam alexipharmacam commendare poterit? Ex tot, tantisque viperæ dotibus, quis eam venenatam esse credere poterit? Et tamen inter venenosorum reptilium genus primas obtinet vipera, & animal in totum perniciosissimum, & venenatissimum in morsu est; sub alexiteria ejus virtute quantùm malignitatis lateat, nos miserandorum ex ejus vulnere supervenientium procella, & imminens vitæ periculum virulentiam admonet. Cœterùm meditari non possumus, cur in Vipera sit perniciosum virus, & rursus in eodem subjecto tam salutare pharmacum?

Tandem eò devenit intricata difficultas, ut nonnulli authores recentiores dixerint, quia vera veneni viperini cognitio eos latuit, non totam viperam esse venenatam, sed tantùm quasdam ejus partes, inter quas recensent caudam, caput, spolium, & interanea, hæc namque eximi fatentur, quia veneni receptacula sunt; non autem quia venenatà eximuntur, sed quia excarnia, & inutilia sunt.

Quidam concordati authores considerantes viperas morsu vulnerare, & perimere, venenum dentibus attribuerunt, & revera dentibus mordent, & si dentes illos falcatos eruas, impostèrùm earum morsus non profundè penetrare, nec majusculos nervos sauciare valet, quia reliqui dentes obtusiores, breviores, & minutiores sunt, ac solummodò, aut maxima ex parte saltem epidermidem lædunt, ac proindè non æquè exitialis existit. Hanc artem probè callent circumforanei, qui spectatoribus egregie imponentes, viperis dentes illos falcatos eruunt, deinde in saccum viperis plenum ingrediuntur nudi, & suas carnes unguibus lacerant, non aliter à viperis demorsi sint. Hinc statuerunt dentes esse venenatos, & venenositatem in dentium acumine, sive cuspide acutissima, tali, & tali corpusculorum positu, & conformatione sitam esse planè sibi persuadent, hac apparenti ratione ducti, quòd quidam acus vel alterius instrumenti cuspidati acumine icti miserè posteram vitæ periodum complevere, tot malignis symptomatibus, non secus ac viperæ dentibus fuissent demorsi. Verùm magnum discrimen est inter ictus venenatos, & perniciosos, sive malignos. Verumenimverò dentes viperinos venenatos esse propter talem conformationem equidem repudiamus, nam etiam post mortem lædere possent ex se, & venenata vi, quod falsum experimento deprehendimus, defixo viperæ mortuæ dente intra galli cristam, & deinde nos audaciores redditi intra nostram carnem, alio adacto ad sanguinis effusionem, nulla veneni actio in priori experimento, nec in posteriori impertita fuit, præter exiguum, & simplex vulnus punctim factum, & omne carens veneno; imò nec iidem viperini dentes contriti, & vorati aliquam inferunt noxam: non itaque ex nudo effectu, & venenato morsu dentes venenati sunt judicandi.

Alii inspicientes viperæ dentes perforatos, & vesiculis liquore plenis munitos, hunc liquorem venenatum esse sanxerunt, qui in dentium intrusione ob vesicularum compressionem per dentes perforatos parti vulneratæ communicatur. Ad has dentium vesiculas ex corde, & hepatis vesicula fellea venæ, seu arteriæ ascendentes hunc deferunt liquorem, quem felleum appellant. Verùm nec hic humor felleus, sive salivalis est per se venenatus, nam capita, & vesiculas felleas exemptas carne obvolutas felibus, & canibus devorandas præbuimus, quas absque ullo vitæ discrimine, vel noxa, consumpsere, nec vel tantillùm damni, quoad corporis incolumitatem passi sunt. Imò iste felleus viperæ liquor in pulli stomachum immissus nihil offecit. Insuper hodiè introductus fuit mos capones nutriendi, & saginandi viperis in frustula dissectis, qui à magnatibus in mensis non tantùm pro deliciis, sed etiam pro tuenda incolumitate, fœcundando matrimonio, servando juventæ vigore, & ad vitæ productionem habentur. Sed quid in viperæ minutiis annumerandis innoxiis immoramur? Nos quendam circumforaneum non tantùm capita, linguas, caudas, vesicas felleas, hepata, corda, imò cyatum ad digiti transversi altitudinem liquore felleo refertum, & liquorem salivalem ex vesiculis circa dentes expressum, sed tandem integras viperas devorasse observavimus.

Si innoxiæ, & alexipharmacæ sunt omnes viperæ partes: imò tota vipera, unde tanta venenositas in morsu oboritur, vestigandum est; Existimant aliqui viperas alimentis venenatis vesci, ut lacertis, muribus, bufonibus, scorpionibus, bupestribus, & cœteris escis virulentis, & bestiolis sulphureis, ex quibus partes venenatæ in fellis vesicam secernuntur, salutares verò partes in succum, & sanguinem transmutantur. Unde conjectandum est viperas venenum non proprium, aut intrinsecùs concretum, verùm adscititium, & aliundè ireptum; hinc pluribus in locis viperæ veneno, & venenandi vi carent, sed solummodo occasione locorum, cœli, victuum &c. immutantur, cœterùm rusticum est effugium, & nulla ratione stabilitum; hujusmodi enim animalia venea eodem veneno in digestionum officinis afficere deberent partes, quod utique non evenit, item antequam in vesicam bilariam colligantur, alexipharmacam sanguinis vim inquinare, nec virtutum alexipharmacarum origo, unde petenda esset, si venenatis vescuntur bestiis? Præterea anates bufonibus, & ranis delectantur venenatis, quibus nos impunè vescimur, sicut & Ciconiæ similibus, ranis, serpentibus, bufonibus, aliisque toxicatis animalibus, tantùm tamen abest, ut venena colligant, ut potiùs efficacissima exhibeant alexipharmaca: hinc *Theophrasti arcanum ad quævis veneni genera* notissimum est, ut videre est apud *Crollium in sua Basilica chymica p. m.* 413.

Quod de vipera diximus, de alii animantibus vulgò toxicatis dicendum sentimus, ut de aspide, scorpione, aranea, bufone, & cæteris, nam nos quendam hæc animalia venenata viva dilacerata, ut scorpiones, bufones, araneas, aspides &c. sine salutis noxa vorasse observavimus; & passim apud authores de his animalibus innocuè deglutitis innumeræ extant historiæ, quas si forsan recensere vellemus, deficeret prorsus pagina.

Aliorum trutinatis opinamentis, de horum animalium veneno, pro nostra sententia duplicem de his considerationem facimus, vel prout vivunt, vel ut mortua sunt: viva omni veneni suspicione carere demonstravimus, & mortua in saluberrimas transire medicinas, quæ vix in alia creatura reperiuntur. Hinc ut iterum primò de vipera dicamus, falsum competimus ex vipera revera mortua veneni noxam cuidam inflictam esse, juxta illud vulgare adagium: *Eneca bestiam, & liber eris ab ejus veneno*. Italicè: *Morta la bestia, morto il veneno*. Imò nec pulli gallinacei à vipera demorsi, enecati, & esitati, posteà lethales non sunt, sed quartanam, Medicorum opprobrium, feliciter profligant, si credere dignum est. Mittimus adnotata exempla, & aliquot adnotare libet omissis jurium viperarum consumptorum dotibus, quas vires habeat per retortam artificiosè propulsus spiritus cum sale volatili ad febres malignas, & pestilentes, insultus epilepticos, scabies leprosas, aliosque malignos affectus, quotidiana clamat experientia, & spiritus, omne quod agit, salis volatilis ratione agit, quod salis theriacalis decantatas superat vires, & encomia. Hoc sal volatile in viperis est verus earum balsamus reconditus, qui totius corporis œconomiam renovat, fermenta viscerum effœta jam revocat, & sanguinis vitalem fermentationem fortiter conservat, & masculè restaurat: hinc est, quod ex viperino vino elegans sequitur rejuvenescentia, ex brodio decoctionis viperarum mulier leprosa quadragenaria, id testante *Helideo Paduano*, sterilis anteà, post curatam lepram facta fuit fœcunda, non secus ac galli, gallinæque viperis nutritiæ, docente *Zvvelfero in animadversionibus in pharmacopœam Augustanam clas.* 12. *p. m.* 215. admodum fiant fœcundæ, quæ animalcula postmodum viperinas vires possidentia, esu ad eadem conferunt mala, ac ipsæ viperæ, in specie ad elephantiasim, & ipsi cognata mala, scabiem fœdam, luem veneream &c. tum ad fœcunditatem, juventutem conservandam, senectutem retardandam, vitæ productionem corporis nitorem, & oculorum claritatem conciliandam. Intestina exsiccata, & in pulverem redacta ad omnis generis affectus epidemicos, vel minorum animalium, præcipuè ovium, & equorum, commendat *Hartman*. Hepata viperina pulverisata sanè præsentissimum sunt remedium in Dysenteriis, in primis epidemicè grassantibus. Fellis viperini exsiccati granum unum ab omnibus venenis liberare dicit *Borellus*. Ex viperæ spinis

pulvis paratus, magisterium ad eosdem usus medicos prodest, ad quos caro, & tandem nec caudam reformidare debemus, nam ejus nudo contractu odontalgia tolli dicitur. Filum rubrum setaceum, quo strangulata fuit vipera, si collo circumdatur, angina laborantes eandem curare dicitur propter strangulationis, & suffocationis ideam, si verum est. Caput viperæ appensum ad febrium arcendos paroxysmos commendatur. Axungia viperina convenit vetulis pro delendis faciei rugis.

Reliqua animalia venenata mortua etiam innoxiè tractantur, & intra corpus assumpta, vel extra applicata multos, & graves profligant languores. Hoc in bufone experimur, quod animal est veneno plenum, & estò dentibus careat, tamen compressa scabris gingivis particula, & subindè per dilacera à cutis spiracula ingressa saliva, demorsos venenat, imò dum acutissimo perfoditur palo (ita interfici solet à rusticis, tegitur namque crassa, tenacique cute) in tumorem ira se contrahit, ut venenum per urinam longius ejaculetur in plantas, & circumstantes quadrupedes; unde mirari non licet, si nonnunquam repente homines interimat, qui fraga, fungos, aliasque plantas hujus veneno infectas inscii devorarunt. Quippè quòd non modò veneni mictu hæc omnia inficit, sed etiam saliva ea sæpius conspuit, quæ sanè non minùs mortifera est, quàm Napellus. Et estò bufo sit animal venenatum, mortiferum, & toxicatum, non proindè medicas non habet opes: Internè bufonum sal ex eorum cineribus calcinatis extractum à ʒ. ß. ad ʒ. j. pondere in aqua cardui benedicti usurpatum, ad omnem pestem è sanguinis massa eliminandam, eamque ab omnibus venenis liberandam mirificè commendat *Petrus Joannes Faber Pamchymici lib. 5. & ultimo cap. 8. pag. 631. Et Myrothecii spagyrici lib. 1. cap. 24. de essentia bufonum pag. 526.* inquit: *De sale verò nullo pacto dubitandum est, quia theriaca summa sit, & mirum alexipharmacum; ignis n. omnia consumpsit præter salem vitæ, qui nunquam est venenum, sed vitæ fomes, & propugnaculum, ac ubi posuit natura mortem, ibi etiam vitam collocavit, ut morti mederetur. Vires verò hujus laudatissimi salis sunt contra omnia venena, tùm assumpta per potionem, tùm per aerem illata: Unde pestis est summum alexipharmacum, bubones etiam, & carbunculis pestilentes mirabiliter exterius illitos curat, & sanat, eorumque malignitatem reprimit, & cancros tutissimè curat.* Pulvis exsiccati bufonis ad ʒ. ß. dat experimentum ad hydropiscos aquas educendas certissimum, cujus experientia prima casu facta est, & hic bufonum pulvis fuit *secretum Kyperi* in cura hydropis ascitis, qui ita paratur:

℞. *Bufones, abscinde capita, & exime intestina, exsiccata in umbra, & in pulverem subtilissimum redige, de quo pulvere gr. x. vel xv. totidem sacchari patienti propina*, mirabilem exinde admiraberis effectum. Dari potest tribus, vel quatuor vicibus, ita tamen, ut tres, vel quatuor dies post assumptionem una vice intercedant, potens est enim remedium. Vel hos bufones in furno exsicca, & in pulverem impalpabilem redige. Externè bubonibus pestilentibus optimè applicantur bufones, & omne extrahunt virus, & ægrum curant. Ossiculum brachii bufonis applicatum externè odontalgiam curat, neque id mirum, nam catholicum anodynum in bufone latet. Paramus nos *oleum bufonum*, cujus confectionem alibi tradidimus, quod ad strumarum, & tineæ curationem utramque absolvit paginam.

Descendimus ad scorpionem, cujus aculeum in caudæ extremitate eminentem letiferum vulnus in regionibus calidis, ob veneni perniciosam vim inferre sat notum est, dum vivit, sed mortuus nullam veneni vim imprimit, & vivens, abscissa cauda, sine veneni labe vulnerat, non proinde medica caret ope; abundat namque copioso sale acri, undè scorpionum pulvis potenter urinam ciet, deinde egregiè abstergit, & promovet in renibus sabulum, & in vesica calculum, & remoratam ab eo exturbat urinam, rarò tamen internè usurpatur, sed potius oleum tam simplex, quàm compositum. Simplex inungitur renum regioni pro expellendo calculo, pubis, vel vesicæ regioni pro cienda urina suppressa, sive cum dialthææ unguento, sive cum cataplasmate ex cæpis sive parietaria, silere, petroselino &c. In aurium dolore est planè singulare, si *olei scorp.* ʒ. *j. misceatur cum olei amygdal. dulc.* ʒ. ß. quæ incalescant, & una, vel altera gutta dolenti auri instillentur. Oleum scorpionum compositum est alexipharmacum præstans, quod authore *Matthiolo*, in affectibus malignis usu externo commendatur, in peste pro pulsuum illinitione, in bubonibus pro malaxandis emplastris, vel unguentis. Cum *olei vitri, & camphora mistum dat balsamum anti pestilentiale*, quod applicatur pulsibus, temporibus, & aliis locis aeri expositis. Efficax est in morbis contagiosis, pestilentibus, febribus malignis petechialibus, pulsibus, cordis regioni, & spinæ dorsi inunctum, repetitis vicibus. Venenatorum animalium morsibus medicina est, venenis oretenus assumptis adversatur, aliquot guttularum dosi propinatum.

Devenimus tandem ad araneas, omnia enim animalia venenata recensere vellc magnum expostularet volumen; sunt araneæ venenatæ, & ad aliorum venenatorum animalium modum, tum etiam morsu, vel ictu per vulnusculum tam exiguum, ut oculorum aciem effugiat, venenum in corpus infundunt, sicut etiam liquores, in quos incidunt, venenoso inquinant contagio, non contemnendis symptomatibus; sed non omnes venenatæ, sunt, nam nos duos observavimus pueros circa nostrum palatium, & alias ædes venantes, & comedentes araneas telarias absque ulla incolumitatis noxa, non adeò tamen venenatæ sunt quin venenis non resistant. Ex araneis enim fit oleum simplex per aranearum infusionem: ut etiam compositum. Hoc aranearum oleum pro malaxandis emplastris, & unguentis applicandis antracibus, & bubonibus pestilentibus adhibetur. Similiter hoc oleum pro pulsuum, & regionis cordis inunctione in febribus petechialibus, & pestilentibus, ac in ipsa peste usitatum est, sive solum, sive cum oleo scorpionum Matthioli. Insuper ad curandas febres intermittentes variis modis araneam commendant, quidam ejus oleum, vel solum, vel cum aliis araneam metacarpi pulsibus applicant; alii vivam nucis putaminibus includunt, & de collo suspendunt, imprimis in febribus quartanis, & expertus est ejus usus. Ex araneis, ceu basi, & fundamento componitur decantatum *Strobelbergeri emplastrum* contra quartanas. Aranearum telæ sunt commune mulierum experimentum pro glutinandis vulneribus recentibus, quas cum mica panis benè masticata permiscent, & applicant.

His ita perpensis, optimèque trutinatis, adhuc superest, ubinam horum animalium virus consistat; idque ulterius inquirendum, & reverà, cùm ex dictis pateat horum animalium partes bezoardicas, & alexipharmacas esse, ac morborum myriadibus mederi, & nullibi reperiri venenum, difficilis indaginis est, ubinam virulentia sita sit, cùm ex horum morsu vel ictu præsentissimam mortem intentari extra dubium est, nisi maturè succurratur.

Cœterùm pro virili parte statuit *Helmontius*, *Marcus Marci*, *Ettmullerus*, *Zvvelferus* aliique ex recentioribus nullum animal revera, & per se esse venenatum, fieri tamen tale per accidens, & hoc modo non venena fieri venena sub tali respectu; unde viperæ, & quorumcumque animalium venenositas tantum in quadam furoris, indignationis, & excandescentis idea sita est, & hinc evenit, ut tantum morsus sint venenati, & brevi lethales, cum totius animalis partes post funus sint aliàs medicamentosæ, & saluberrimas offerant medicinas.

Hic quammaximè de iræ natura trutinandum est, qua vix validior reperitur affectus, excipe tamen vim amoris. Considerandus est hic animi impetus, & sanguinis, & humorum reliquorum motus. Animi impetus vehementissimus, & furibundus ex mali maximè infesti præsentia concitatur, ad quod admovendum tota insurgit natura, eandemque omni conatu à se expellere tentat: objectum enim odiosum per suam speciem movet animæ vim cognoscentem per sensuum organa operantem, quæ ex ejus inconvenientia, & odiosa præsentia permota abhorret eandem, & amoliri à se conatur, urgente hoc, se conservandi omnibus innata concupiscentia, & hic actus iræ nomine vocari solet: ex hoc ipso horroris actu nanciscitur idea amovendi, & propulsandi molestum, quæ non tantum recipitur in memoria, & asservatur, sed etiam in totius corporis partibus fluidis, imprimis sanguini, spiritibus mediantibus confusè, in spe-

in specie vero membro cuidam, cui molestiam propulsandi munus committitur, distinctè imprimitur, & insculpitur; adeòque in viperis hoc animi impetu permotis, species hæc idealis, ut totiùs corporis ergastulo, ita in specie ori, ejusque partibus, & maximè dentibus imprimitur percussoribus, simulque liquor salivalis in eorum confiniis asservatus, pingitur hac ipsa furoris impressa idea.

Considerato animi impetu in vipera irritata, & mordicante, pergimus nunc ad humorum motum in tam furibunda perturbatione. Hic consistit in impetuosa sanguinis ebullitione, & effervescencia in iracundis omnibus obvia, veteribus exindè iram, furorem circa cor definientibus, indeque iratus fervere, & totus in fermento esse communiter quidem, sed apposité dicitur, unde & iram fortitudinis cotem dixere Medici, si non ut duce, sed ut milite ea quispiam utatur. Hæc sanguinis nimia fermentatio ex spirituum impetu variis motibus cordis pulsatile corpus moventibus, & commoventibus oritur, indèque nimia sanguinis rarefactio, intensio, effervescentia, & ebullitio, ex rarescente imprimis bilis pingui oleosa parte, & salina volatili ejus substantia in motum & volatilem impetum concitata proficiscitur. Agitatum sic sanguinem similis salivalis sequitur agitatio liquoris, sive n. ex felle, sive ex sanguine, & cerebro derivet, proindè est, dum partes ejus spirituosæ, & salinæ volatiles in effervescentiæ motum similiter rapiuntur: non secus ac homines irati spumare sæpiùs ore assolent, ex simili salivæ motu.

Hisce consideratis, patet, quid de venenositate morsus viperini habendum sit, consistit ea partim in idea furoris Archei dentibus, & salivæ impressa, sicque per morsum parti læsæ, & consequenter reliquis partibus communicata, spiritum, seu Archeum corporis similiter perturbant, & in furorem concitante: partim verò in parte salivæ fermentescente, per fistulam dentis in vulnus vibrata, & beneficio circulationis sanguinis toti massæ communicata, & in similem furorem, & impetuosum motum, eandem concitante: in hisce consistit morsus viperini venenum.

Optima quidem hæc sententia est, & tot, tantisque digna authoribus, & reverà primo intuitu, & prima facie vera videtur, hanc sectandam animo statueramus, quam nos utique amplecteremur, sed diutinè eam mente trutinavimus, & tot difficultatibus, tricis implicata, & scopulis involutam nacti sumus, quæ nos ita deterrent, & exanimant, ut meliorem frugem reperiamus oportet. Parcite itaque *Helmontii* Manes, & vos sectatores per epistolam fideles, nam veritatem sectamur, non authores. Unde

Si in sola viperæ irritatæ, & furoris œstro percitæ idea viperinum consisteret virus, nulli, vel ferè pauci venenati morsus indè emergerent, antequam in ipsa propulsandi molestiam idea cuderetur; nam ut furoris ideam conciperet; Primò effervesceret sanguis, & mediantibus spiritibus raresceret; Secundò, bilis in motum concitaretur; Tertiò ex sanguinis, & bilis agitatione salivalis agitaretur liquor, & tandem per dentis fistulam parti demorsæ communicaretur: utique ad has obeundas operationes aliquid temporis requireretur, non enim tot operationes naturales fieri in instanti possunt, ut per morsum, & salivam venenatam, Ideam in demorsi archeum transplantaret.

Prætereà unica vipera irritata quot animalia mordere posset, tot enecare valeret, non aliter ac innumera inficiendi energia esset imbuta, quod oppositum plures experientiæ nos docuerunt; nam primus, secundus, & tertius morsus experitur venenatus, & quò ulterius irritatur, furit, excandescit, & ulcisci conatur, mordet, & morsu cruentat, eò innoxiè, & inani morsu dentes imprimit, quia in tertio morsu totum exhauritur venenum in vesiculis salivalibus, nec noxius est morsus, donec novum virus eodem demandetur. Hinc circumforanei alicujus rei frustulum ad mordendum viperis pluries præbent, ut mordendo, totum virus è vaginis eliminetur, quo exhausto, in publicas prodeunt plateas, tum viperini morsus virulentiam exagerant, postmodum sub mammis juxta cor, cum sanguinis effusione se morderi sinunt, attamen sine periculo, ut inane, & iners suum antidotum contra viperarum morsus venditent, & sic bardis imponunt hominibus. Post quatuor, vel quinque dies, vel plures exhaustum venenum reassumit vipera, post quos repletæ observantur vesiculæ. Liquor in vaginis non provenit à folliculo felleo, sed generatur in toto capite, & ad vaginas perductus salivales per quasdam glandulas transmittitur.

Ergo, nisi furoris, & ultionis idea concitata esset vipera, sed jocans morderet, nunquam ejus morsus esset venenatus, imò innoxius, nec perniciem demorso inferret? In hoc nullum habere possumus fidum indicium, nam non possumus viperam interrogare, & ipsa respondere, an placida, & jocante momorderit, vel furibunda. Et estò quocumque actu se mordeant, non ideò earum morsus est venenatus, quia sanguinem non attingunt, cùm ferè hunc in superficie non habeant, & hanc ob rationem, & sanguinis paucitatem à nonnullis exsangues existimantur.

Tandem viperæ, aspides, bufones, scorpii &c. parvas incolentes insulas venenum non habent, ut sunt Meliten, Capreas, Prochytam, Pithicusam &c. incolentes. Si hæ quomodolibet irritentur, crucientur, & dilanientur estò mordeant, nunquam demorsum veneno inficere possunt: ergo *Helmontius* quomodocumque suis cum affeclis concitetur, irritetur, indignetur, effervescat, excandescat, velit nolit, vana est furoris idea.

Falsum est quod supra notatus author asserit, felem, simiam, mulum, equum &c. imò ipsum hominem, antequam irascantur, nullum habere venenum; at simul ac in furorem, & excandescentiam rapiuntur, & momorderint, venenatos infigere morsus, & multos periisse non minus quam à vipera irata, aspide, scorpione, cane rabido, aliisque animalibus fuissent demorsi; Nam magnum discrimen est inter venenatos, & perniciosos morsus, sunt enim illorum animantium ira exaltatorum morsus validiori, imò validissima violentia, & vehementissimo animi impetu, & totis viribus inflicti, & hinc validissimè lædunt ut in vulnere percussione inflicto, de irato animo, homine valido, & instrumento ponderoso maxima habenda est ratio, nam hujusmodi vulnus perniciosum censendum est, propter has circumstantias. Item pars demorsa consideranda est, & juxta ejus conditionem, nunc parvi, nunc magni faciendum est vulnus: Sic nervorum vulneribus, licèt parvis, multa symptomata, non aliter ac ab animali venenoso essent inflicta, supervenire observamus, in vulnerata enim parte ingens oboritur dolor, & hinc inflammatio, quandoque gangræna, & cerebro per consensum tracto, sæpè convulsiones, & deliria excitantur. Undè vulnerata manu, aut digito, non solùm dolores, tumores, inflammationes, sed etiam abscessus, & gangrænæ fieri solent, imò in toto corpore depravantur humores: hinc mali moris febres, anorexiæ, vomitus, anxietates, & vigiliæ solent oboriri. Si materia subtilis, & vitiosa per nervos cerebro impertiatur, epilepsia oritur. Ecquis his vulneribus propter pravorum symptomatum agmen venenositatem non adesse crederet? Prætereà horum vulnerum ab animalibus iratis inflictorum, quandoque in principio nulla habetur ratio, imò spernuntur, & malum crescit eundo, vel perperam curantur, & in maligna abeunt, & hinc venenata ineptè creduntur, cùm sint maligna; Medici enim vulgares febrem malignam venenosam vocitare solent, cùm reverà nulla venenositas adsit.

Nobis maximè arridet illius magni Viri *D. Francisci Redi* Medici, & philosophi, ac in omni disciplinarum genere versatissimi sententia, qui vitæ tempora inter experimenta complet. Innumeris iste tentaminibus, *Magni Hetruriæ Ducis* jussu, detecto cortice, veneni viperini nucleum penetravit, & de hoc libellum Hetrusco idiomate edidit, in quo omnes experientias, & observationes in viperis ex agro *Neapolitano* allatis, factas accurate describit, & dicit se reperiisse quòd quoquo modo tractentur viperæ, omnes ejus partes vel mansæ, vel potatæ, vel supra carnem applicatæ, vel alio modo assumptæ, nulla ratione sint venenatæ, sive ex vivente, sive ex mortua, saliva hauriatur internè, sive irata, sive placida &c. Verùm si infligatur, vel tantillum vulnusculum, & illinatur in illud, vel tantillum de liquore salivali, hoc ipso dicit esse venenatum animal, & sic internecioni hominem, & alia animalia tradere. Concludit itaque liquorem salivalem tantum esse venenatum, & sanguini solummodò esse venenum, dentes verò veneno viam aperire, quod in vesiculis dentes tegentibus delitescit, nec esse venenum, nisi sanguinem attingat, eique communicetur. Fecit experimentum in canibus, quos leniter sauciavit, & ex vipera viva salivam desumpsit, quam instillavit, & mortui sunt. Gallinas vulneravit in pedibus, sicut gallos in cistis, & fuit illis venenum, subitoque interierunt, immissa saliva, aliaque plura fecit experimenta, sive liquor salivalis ex vipera viva, sive mortua sit desumptus, sive ex irata, sive placida idem præstabit.

Hinc

Hinc eruitur primò, quòd facilius vipera pipionem, pullum, gallinam, anserem, Indiæ gallum, aliasque volatiles, & animalia minuta occidit, quàm animalia magna, ut ovem, capram, asinum, equum, taurum, camellum, quia ista grandia pellem habent duram, & sanguinem non attingit quandoque morsus.

Secundò, juxta animalis magnitudinem, & loci conditionem, quem sauciat, ocyus, vel tardiùs mors subsequitur, præsertim si locus vulneratus venarum, vel arteriarum texturam raram, vel densam habeat, sive ipsæ venæ, & arteriæ si sint capillares, vel magnæ.

Tertiò, si à vulnere à vipera inflicto, vel liquore arte effuso magna sanguinis copia egrediatur, accidit quandoque animal non solùm morti non succumbere, sed nec exindè magnum pati detrimentum, quia virus non penetrat, imò sanguinis effusione extra corpus eliminatur. Hinc viperarum morsibus optimus est cucurbitularum usus supra partem demorsam, vel hirundinum, vel scarificatio, vel vulneris suctus, donec omne venenum unà cum sanguine extractum sit, aliter interficere solet.

Quartò, non raro etiam accidit, animal à vipera sauciatum venenata pati symptomata, & ferè in ipsos mortis limine mortem non subire, imò absque medicaminum ope per solum naturæ opus sanescere.

Ex his, aliisque experimentis, infert omnes viperæ partes tàm continentes, quàm contentas, tàm mansas, quàm potatas nullam occidendi vim habere, quia propter succorum vim in stomacho, & primis viis ejusmodi venenum compescitur, & immutatur, cùm digestionum culinas subeat. Verum enimverò si extrinsecùs fit tantillum vulnusculum, ut salivalis viperæ liquor applicetur, morbus fit lethalis, ac propterea etiam viperæ morsus fit lethalis, propter vulnusculum, cui salivæ tantillum instillatum sit. Ex hoc judicandum de veterum Psyllis, qui haurire omne venenum sine noxa, adeò ut illis dicatur esse naturale: Verùm simul ac in vulnerati ore applicatur, vulnus est lethale. Omnia propterea dicit animalium venena intrinsecus sumpta non sunt lethalia. Insuper dicit hoc ipso liquore salivali sive vivæ, sive demortuæ viperæ tela intoxicari posse.

His itaque allatis, de quibus sanæ mentis nemo ambigere potest, non tamen de veneno viperino tota evacuatur difficultas; certum est enim in salivali viperæ liquore virus consistere, sed quodnam est illud Virus, quod tali subest liquori, & vita orbat demorsum, adhuc examinandum superest. Omnes *vulgares Galenistæ* in ea sunt sententia, quòd in corpora se intrudat, operando occulta qualitate, & ab hominum intelligentia nunquam detecta. Eorundem aliqui manifesta qualitate scilicet frigiditate sua cor refrigerando, & conglaciando; alii nimio calore illud exsiccando, ejusque spiritus resolvendo, quæ an vera sint, patent ex dictis.

Nos dicimus virus viperinum, simul ac demorsi sanguinem attingit, illicò illum coagulat, nec cessat virus, quin per omnes venas serpens, brevi trium, vel quatuor horarum spatio, totum demorsi sanguinem in concretionem adigat in cordis cavitatibus, ita tandem ut ejus systoles, & diastoles motum impediat, demorsumque miserrimè perimat; vel sanguinem ad cor refluentem invertat, & ita præcipitem agat, ut illud suffocet; illud acidi, & sulphurei, quod coagulat, hoc acris, quod solvit, naturam sapit, ut gustatu quispiam experiri potest. Undè pro viperæ morsu alexipharmaca præcipitantia conducunt, quæ vim veneni fermentativam hebetant, & quia omne acidum, & acre à salso, & alkali præcipitatur, obtunditurque, ad demorsi virus nullum præsentaneum antidotum, quàm ex sale petendum. Eapropter oritur viperas, aspides, rubetas, scorpios &c. qui parvas incolunt insulas veneno carere, eorumque morsus nil præter vulnus simplex habere, quia salsæ maris exhalationes horum virus obtundunt, hebetantque, attamen si insularum parvarum viperæ, aspides, &c. exindè in continentem asportentur, virus assumunt; & viperæ &c. ex continenti in parvas asportentur insulas, virus amittunt. Hinc eruimus Melitam viperas, scorpiones, aspides &c. alere veneno effœtas, quia insula est parva, & non ut bardum Vulgus perperam credunt *Divum Paulum* illic à vipera demorsum viperis maledixisse, & hac maledictione illas viduasse veneno. Hanc veritatem *ex Apostolorum Act. cap. 29.* colligimus. *Et cùm evasissimus, tunc cognovimus, quia Melita insula vocabatur. Barbari verò præstabant non modicam humanitatem nobis. Accensa enim pyra, reficiebant nos omnes propter imbrem, quia imminebat, & frigus. Cùm congregasset autem Paulus sarmentorum aliquam multitudinem, & imposuisset super ignem, vipera à calore cum processisset, invasit manum ejus. At verò viderunt Barbari pendentem bestiam de manu ejus, adinvicem dicebant: Utique homicida est homo hic, qui cùm evaserit de mari, ultio non sinit eum vivere. Et ille quidem excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est. At illi existimabant eum in tumorem convertendum, & subitò casurum, & mori.*

Salivam hominis jejuni viperas, scorpiones, & serpentes necare communiter asseritur, imò viperini morsus sanatores per sputum suum aquis injectum, & ebibitum multas ægritudines, & morsus à vipera inductos, & supra partem demorsam impositum sanare jactitant, attamen vile, & impar antidotum, cui nihil prorsus fidendum pro tanto viro, quod paucissimis horis repentina morte vitam miserrimè auferre solet, esto saliva quid salis ammoniaci contineat. Præterquamquod in omnibus factum per plures vices in viperis, & scorpionibus experimentum ab accuratissimo *Redi* falsitatem convincit. Circumforanei captas viperas in os expuunt, & saliva aspergunt, ut bardis imponant, & quàm eorum saliva sit medicamentosa, insinuent, cujus virtute omnem veneni malitiam amittunt viperæ.

Quidam omne serpentum genus, viperas, imò aspides ipsas sine periculo, & pro libitu tractant in nostra Italia, & alibi, dicuntque esse quoddam donum divinitus, & proprium quibusdam familiis concessum illorum, qui *Divi Pauli festo nati*, serpentis, vel viperæ signum sub lingua, aliovè loco gerunt. Hoc donum, hæc virtus est mendaciis fucata, cùm nulla sit, ut ex infrà dicendis patebit, & venam Raninam sub lingua, vel alio loco detectam, vel non multa obsitam carne pro serpentis signo accipiunt. Ad nostram rem facit id, quod *Joannes Zvvelferus Animadversionibus in Pharmacopœam Augustanam p. 273.* refert: *Hoc amplius memorabilem, & notatu dignam historiam ab Excellentissimo illo, & celeberrimo anatomico Patavino Joanne Veslingio (cujus nomen nunc in benedictione est) fando percepi, quàm ille ipse, ut mihi retulit, oculis suis usurpavit. Alexandriæ Aegyptiorum, ubi sponte sese obtulit quidam Mahometanus, vir insignis authoritatis, qui summoperè gloriatus est de singulari hac dote, & gratia divina, sibi totique suæ familiæ à Mahometa Profeta concessa, quòd nimirum ab omni venenatorum animalium, ipsarum etiam aspidum, omnium sui generis serpentum, Aphricanis illis locis familiarium maximè lethiferorum morsibus liberi, ac immunes essent, ipsorumque omnimodè spernerent, cujus rei admirandæ experiundi exemplum fecit, & affectu ipso ejus veritatem in gratiam Illustrissimi Legati Veneti, qui tum præsens fuit, comprobavit, & stabilivit. Ac tutum enim aspidem obviam illis venientem nudis manibus apprehensam, satis diù ad libitum tractavit, tandem caput ori suo immissum momordit, idemque expuitione unacum sanguine rejecit, insigni cum admiratione Legati, omniumque adstantium.*

Serpentes, viperas, aspides, rubetas, scorpios &c. sine periculo, & pro libitu tractare alii dixerunt esse quandam peculiarem dotem, & speciale donum huic, vel illi, aut quandoque integris quibusdam familiis à natura implantatam, & concessam. Cœterùm natura, quæ est omnium parens, aliis injuria fuisset ista personarum, & familiarum exceptione, & ut noverca se gessisset. Hinc facilè conjectare possumus Psyllos, & Marsos antiquitùs maxima in æstimatione habitos, meros fuisse impostores; se jactabant isti fabulosum ducere genus à *Marso Circes filio*, & illi *à Psyllo Rege*, ideòque eorum corporibus à provida natura ingenitum fuisse virus exitiale serpentibus. Refert *Plutarchus*, *Catonem iter per Libyæ deserta facientem in suo exercitu Psyllos duxisse*, *qui serpentum morsibus mederentur*, *partim venenum ore trahentes*, *partim serpentes cantibus lenientes*. Imò *Aulus Gellius*, *& Plinius* narrant hos populos tantum hoc donum habuisse à natura, quorum mos erat uxorum suarum pudicitiam experiundi, tenellas soboles inter truculentiores serpentes exponendo, sed de hoc fides sit apud hos Authores: Erant *Psylli*, *& Marsi* homines viles, qui fodere non valebant, & mendicare erubescebant, ac viperinos tantùm morsus, & hac industria, aliisque imposturis honoratam agebant vitam. Hi non secus ac alii homi-

homines à serpentibus mordebantur, & alexipharmaci procuratione indigebant.

Verùm cùm intueamur quosdam omne serpentum genus, viperas, imò aspides sine periculo, noxa, & pro libitu tractare, ac cum ipsis amiciter ludere, indagine dignum, unde hoc eveniat existimamus. Id à singulari audacia, usu confirmata, & insigni dexteritate eos tractandi, cum *Zuvelfero*, provenire dijudicamus. Hinc quicumque hujus audaciæ est, ut serpentes summa cum dexteritate de collo, vel capite prius arripere ausit, eosque tractare novit, ut prima invasione ipsum non mordeant, is sanè posteà ad libitum ipsos tractare, & cum ipsis alacriter ludere potest sine periculo, & læsione, dummodò non nimis ipsos lædat. Indidit quoque provida natura serpentibus quandam timoris ideam versus homines, qui illos intrepidè persequuntur: Omnes enim fatentur, quicumque serpentum venationi se dedere, quòd ipsos etiam nondum visos, tantoperè reformident, ac celeri gressu fugiant, ut vix eos cursu assequi, vel manibus ad ipsos pertingere possint. Oppositum autem evenit, si homines pavidi, & meticulosi serpentibus obviam veniant; hos enim illi intestino odio, & inimicitia concitati adoriuntur, ac ubi possunt, damnum inferunt. Qui ipse pavor hominum, sive timor, venenum istorum animalium morsu receptum multùm exaggerare, & per totum corpus dispergere, ac consequenter etiam repentinam mortem inducere potest: quod ipsum venenum de sua natura alioquin tantoperè lethale non esset, planè simili modo, ac in parte fieri assolet, ubi timidi in majori versantur periculo, quàm qui impavido animo gaudent.

Nonnulli putarunt illos qui viperatum pulverem semel, atque iterùm assumpsere, imposterùm à viperarum morsibus ita esse immunes; ut eas tutò manibus tractare queant; & si quandoque accidat, quòd ab ipsis demorsi fuerint, nullam exinde noxam persentiant, & morsum illum absque vitæ periculo ferre possint. Verùm experientia compertum est, quòd qui tali usi sunt prophylactico, nihilominùs à serpentibus, & viperis, ubi demorsi fuerunt, nisi citissimè optimis alexipharmacis obventum fuisset, utique periissent, ut multis accidisse comperuimus. Unum tantùm ex assumpto pulvere exigere possunt, nempe audaciam, & validam fiduciam in his bestiolis tractandis, attamen à morsibus, & vitæ pernicie non eximuntur.

Prognosis.

Quod ad prognosim attinet, est, quòd omnis venenatus morsus, etiam si levissimus, & minutissimus sit, periculosus, & plerùmque exitiosus, præcipuè si cordi est proximus, vel in loco, cujus usus est vitæ necessarius, vel medicaminum applicatio interdiù protrahatur, donec interim venenum per vulnus suo fermento in sanguinem agere possit. Verùmtamen *Matthiolus* inquit: *Animalium, ferarumque virus non omnibus est idem, sed in hoc vehementissimum, & omnium perniciosissimum, adeò ut una tantum hora hominem perimat, ut in aspide, ceraste, & basilisco; in alio verò minùs vehemens, minusque lethale, uno die, vel duobus necans, ut in vipera; in alio tandem his longè imbecillius, ut in scorpione, & phalangio, longiore tempore perimens. Id provenire reor, quia animalia, quæ mordent, diversorum sunt generum, ac proinde diversa quoque eorum venena. Accidit nihilominùs, ut à vipera, vel aspide demorsi quandoque tribus solummodò horis, interdùm uno dumtaxat die, nonnunquam verò pluribus supervivant diebus. Hoc à diversis provenit causis: siquidem in aspidum, & viperarum genere longè nocentiores sunt fœminæ, quam mares, juvenes, quàm senes, (licèt alii aliter sentiant) adultæ, quàm adolescentes. Quin etiam feræ, & infecta in montibus, aridisque locis inter vepres, & saxa degentes, quam palustres, uliginosisque incolunt tractus: Item famelicæ depastis sunt nocentiores, & irritatæ venenosiores, quam demissæ, licèt omnium in universum ictus perniciosiores sunt æstate, quàm hyeme; Hæ itaque causæ esse possunt, cur citiùs, vel seriùs demorsi intereant.*

Curatio.

In demorsis à dictis bestiis non vulneris, sed veneni habenda est ratio; vulnera enim exilissima sunt, & nisi venenum adjunctum haberent, ope non indigerent medica.

Medicus ad hujusmodi demorsos vocatus, celerrimè remediorum applicationi quam maximè incumbere debet, ne elapsa occasione, quæ præceps esse solet, unà spreta ægri convalescentia evanescat. Indicatio curativa, quam sibi Medicus perfigere tenetur; est venenum eliminare, ejusque volatilitatem deprimere, ideòque topica extrinsecùs admoveantur, idque extemplò peragendum est in primo principio, priusquam exitiosa veneni pernicitus suæ volatilitatis ope, cum circulari sanguinis motu ad intimiora penetret, totamque sanguinis massam conspurcet.

Galenus præcipit membrum demorsi statim abscindendum, ceu corporis partes præcidi solent, ne reliquum corpus putrescat, juxta illud *Ovid. 1. Metamorph.*

Ense recidendum est, ne pars syncera trahatur.

ut in rustico expertus fuit, qui à vipera demorsus secundum digitum, hunc sibi per falcem fructuosè & salubriter amputavit; ut videre est in *Zacuto Lusitano lib. v. Med. Prin. Histor. 1.* Sed hoc remedii genus nimis est truculentum, ad mitiora itaque transeamus; membrum enim in quo morsus apparet, à partibus superioribus, quà corpus respicit, arctè deligandum est, hac autem lege, ne vi doloris sanguis concitatus nimio impetu per arterias affluat, nec citò nimis unà cum veneni inquinamento per venas refluat; deinde in, & circa vulnus profunda scarificatio, & cucurbitula bis, vel ter adhibenda est, ad convenientem sanguinis copiam educendam. Optima quidem est hæc medendi methodus, dùm autem meditamur vulnusculi angustias, & spontaneam partis intumescentiam, veremur, ne plus attrahatur sanguinis, sine eo ut convenienter evacuari possit, ita ut præter celeriorem veneni propagationem ex sanguinis in humore extravasatione, subitaneus grangrænæ metus ingruat; præstat ergò partem demorsam scarificare, & id pro circumstantiarum varietate nunc levioribus, nunc profundioribus incisuris, deinde hirudines, vel cucurbitulas applicare, quæ saniosum illum, & tabe manantem, ibique coagulatum sanguinem exhauriant.

Quidam efficacissimum prædicant remedium morsu, vel ictu illatum vulnus ore sugere, & venenatum expuere, sanguinem verò expuere non est necesse, quia esto in stomachum descenderet, non est vitæ præjudicium, nisi sanguinem attingeret; & antiquissimum fuit hoc remedii genus, ut *Celsus* docet: *Nam venenum serpentis, ut quædam etiam venenatoria venena, quibus Galli præcipuè utuntur, non gustu, sed in vulnere nocent.* Hoc remedii genere utebantur *Psylli*, ut etiam ex eodem habetur: *Ergò quisquis exemplum Psylli secutus id vulnus exsuxerit, & ipse tutus erit, & tutum præstabit hominem.* Verùm id est remedium periculo plenum, & non sine magno sugentis discrimine; nam si in aliqua oris parte, aut gingivarum, linguæ, aut palati ulcusculum aliquod fuerit, licèt insensibile, ut epidermidem tantùm occupet, ubi venenum in os suctione revocatum ulceris locum tetigerit, & sanguini se admiscuerit; qui forti suctione, vel facilè è gingivis per dentium connexus emanat, dubitandum non est, quin illicò sugenti perniciem, & mortem inferat, ut qui alteri mederi velit, sibi ipsi mortem paret, quicquid dicat *noster Marcus Aurelius Severinus* de hac cautela non adhibenda. Refert *Amatus Lusitanus* duos adolescentes à vipera demorsos periisse, quia à seipsis demorsum suxerunt locum. Verum *Lusitani* venia, non quia vulnus suxerunt, ideò obiverunt, vel quia à vipera demorsi non omnem exhauserunt venenositatem suctu, vel quia ulcus in ore habuerunt, cui venenum communicatum fuit. Hoc remedii genus apud Gentiles ab infimæ sortis hominibus, & servis exercebatur, quia alia non aderant remedia, at nunc in fratribus Christianis charitas id non permittit, cùm alia tutiora sint in usu, quæ demorsos sanare valent: *Gal. 5. de loc. aff. cap. 7.* narrat fuisse servos huic muneri tantùm peragendo addictos, qui viperarum morsus sugebant, & servorum Imperialium cuidam à vipera demorso, & ictericia affecto opem tulisse medicam solo theriaces exhibitione, & citissimè colorem secundum naturam restituisse.

Ad veneni viperini extractionem tutissimum, & expeditissimum auxilium est ignis, cùm potentissimum sit agens, tantum in natura operans prodigia; Commendat *Hildanus in suis Observationibus* rhombum unum, vel alterum fimi caprini, quos accensos imponendos suadet,

det, donec cinerescant: fimus namque ignem servat, & flammam reddit copiosi sulphuris ratione, quo imprægnatus est. Cæterùm intensus est dolor; & per cunctationem crudelius angit, nec tantam patientiam sustinere potest demorsum, quantam dolorificum hoc requirit remedium. Idem dicendum est de ferro ignito loco affecto impresso. Horrent ægri non dum ignem, & ferrum, sed etiam nomen aversantur. Prætereà ignis escharam inducit, cujus casus multos exigit dies, nec exindè de veneni extractione certiores fieri possumus, nec supra escharam alexipharmaca utiliter applicare possumus, quia non penetrant. Commodior, & utilior absque tanto ægri formidine erit ignis ustione carens, per quem venenum dissipatur, verùm sine corporali ad partem læsam applicatione, cujus modus hic erit: ferrum ignitum parti affectæ admoveatur ea distantia, qua carnem non tangat, & tandiu ita teneatur, quousque tolerari possit, sine dolorifica læsione, & venenum à parte extrahatur, & in parte vesicula flava observetur.

Severinus noster pro generoso remedio commendat sulphur, cujus variam applicandi normam proponit, vel enim accensi sulphuris guttas instillare jubet olei sulphuris per campanam plures guttulas in locum demorsum demittere, easque specillo tenuissimo protinus affucare, vel oleum vitrioli immittere, vel acetum adhibere, Sed *Severini* venia acidum sive in sulphure, in vitriolo, vel aceto parti vulneratæ applicatum est inimicum, malum intendit, & partes corrodendo, atroces excitat dolores. Prætereà juxta nostram theoriam, cùm virus viperinum in acido sanguinem coagulando, vel in acredine illum fluxiore reddendo, & præcipitem agendo, & consistar, meritò tàm sulphuris, quàm vitrioli, & aceti acidum pro morsus viperini remedio improbamus.

Quidam pro antidoto infallibili habet, quòd si à vipera demorsus, eandem, quæ illum momordit necare possit vel aliam, imprimis fel illitum, vel caput demortuæ calidum, & cruentum impositum, vel ejus contusas carnes inflicto vulneri applicuerit, ab iis venenum extrahitur. Nimis bardus, & simplex est ille Medicus, qui scriptoribus pro venenatis morsibus curandis nimiam præstat fidem, nam primus phantasiæ ductu medicamina commentatur, secundus, & alii exaranr, & multa, absque eo quòd in judicium vocenr, miranda canunr, sed non credenda antidota: Id quod nos in admirationem trahit, est malum citreum, cui tantam virtutem, quantam Rosmarinus non habet, tribuunt, non tantùm ad febres malignas, & pestilentes, pro quibus serapiis ex eo confectis, elixire citri, spiritu &c. utuntur, sed ad quælibet venena pro infallibili antidoto nulli comparando, extollunt. Narrat fabellam de hoc *Althæus*, quod *cum Princeps quidam Aegyptius maleficos quosdam damnasset nebulones, quò suorum facinorum luerent pœnas, aspidibus secundum Aegyptias leges in prædam exponendos, ii citrinum in itinere, dum ad bestiarum pabulum ducerentur, comederunt, quod caupona quædam vicem eorum dolens, atque miseriam, illis dederat. Mox cùm in theatrum descendissent, & ab immanibus, ferocissimisque feris demorsi essent, nihil sanè molestiæ senserunt. Qua de re Præfectus non parvam cœpit admirationem, & à militibus diligenter inquirens, an antidotum aliquod præsumpsissent, certior factus est citrium tantùm ex integra simplicitate donatum, eos comedisse. Postridiè verò jussit uni præberi, alteri denegari, & denuò in theatrum trudi ad supplicium. Quo facto, qui comederat, demorsus nihil incommodi passus est: alter verò à fera ictus undique lividus factus est, confestim interiit.* Narrat prætereà *Theopompus Chius duo de quadragesimo suarum historiarum volumine, Clearcum Heracleotam Ponti Tyrannum multos veneno necasse: sed ille inquit, plures adhuc interfecisset, si populum præstantissima citrii vis latuisset.* Historiæ sunt fabulares, & Medicorum ineptiæ, & commenta, & tamen apud vulgares pro veris habentur, quas negare magnum est nefas, & facto experimento non correspondent hæc somniata antidota, forsitan hæc priscis temporibus vera erant, tunc cùm grylli arabant, & animalia loquebantur, ut vulgò fertur.

Inter appropriata commendari vulgo solet *Fraxinus*, hinc *Zacutus Lusitanus* admodum foliorum succum commendat, & puellæ à vipera demorsæ fraxini succi ℥. iv. cum juvamine propinavit; ferunt namque fraxinum præstare auxilium salutare lethalibus serpentum venenis: quibus adeò inimica est fraxinus, ut ne matutinas quidem, occidentesve umbras quamlibet spatiosas hujus arboris serpens attingat. Quapropter expertum proditur, si fronde ea gyro claudatur ignis, & serpens in ignem potiùs, quàm in fraxinum fugere serpentem, eapropter ejus succus potus, vel morsibus illitus magnam opem præstat. Imò de fago dicunt viperam factam ejus ramo attonitam, & immobilem evadere, non secus ac mendacia Morsorum carmina audivisset. *Constantinus* de agricultura asserit serpentes à quercus foliis tactos perire. *Aetius* conyzam sui odoris acutie viperas, & alios serpentes futare refert. Hoc idem *betonicam*, *dictamnum*, *calamintham*, *Nicander*. Cœterùm sunt aniles fabellæ, & Medicorum næniæ; nam experientia pluries facta constat non solum viperas hæc vegetabilia non vitare, sed inter folia tam sicca, quàm recentia omne serpentum genus lubenter morari, & sua habere cubilia.

Sed usque dum efficaciora à demorso haberi non possunt præsidia in eo actu, quo mordetur, membri demorsi ligaturam procuret arctam, ut venenum intercipiat, usque dum ad remediorum usum devenire possit; verùm antequam ad hæc deveniatur pro certo experimento ad veneni celeritati resistendum propriam urinam bibere, & partem demorsam eadem abluere validum est remedium, cùm hoc venenum in acido sanguinem coagulante consistat.

Quod ad interna attinet remedia, ea esse oportet, quæ venenum statim foras expellunt, & ne ad interiora serpat, inhibeatur, & tandem si in venas, vel arterias se insinuavit, ut eliminari non possit, alexipharmacis expugnetur. Hinc vulnus inflictum magni momenti non est, imò ratione ipsius est ultimum in executione: id quod urget, est venenum, quod illicò extinguendum est, & è vulnere tollendum, & eradicandum. Cùm igitur ad demorsum vocatus fuerit Medicus, statim ipsi vulneri totique corpori alexiteriis succurrere debet. Priùs vulneri succurret, si pars icta, vel demorsa, arcta ligatura obducetur, eique cucurbitulam magnam cum flamma applicando, & ut major fiat veneni attractio, iterando, deinde *aqua theriacali ex spiritu vini cum sale calcinato* abluatur, vel eadem *aqua theriacali, in qua dissolutum sit sal viperarum, vel oleum tartari p. d.* vel superponantur *succus galegæ i. rutæ caprariæ*, qui admirandæ est virtutis in morsibus viperinis, & nota est historia lacertæ cum vipera pugnantis, & cum galega contra vim veneni viperini se munientis. Et nos *Neapoli in nesocomio sancti Jacobi* Hispanorum militem Hispanum in linguæ apice à vipera demorsum (ludebat iste in ejusdem pharmacopolio cum vipera, eam manibus tenens, quam mordere simulabat) curatum vidimus à celeberrimo Medico, *Alexio Alonia* à Castrovertere (cujus nomen in benedictione est) hujus herbæ succo, non omissis aliis alexipharmacis intrinsecùs assumptis. Ejusdem facultatis est *Scorzonera*.

Defensivum quoque remedium toti membro affectò plurimum proderit, parabitur autem *ex floribus verbasci, hyperici, rutæ, rosis in aceto ad tempus in sole maceratis*. Epithema hoc calidum linteis imponitur pannis, donec intemperies, phlegmon &c. in totum recesserint.

Interiùs exhiberi debent alexipharmaca, quæ vim aciditatis, & acredinis veneni extinguendæ, & præcipitandæ habent, ita sunt alkalia omnia, *spiritus vini alkoholizatus*, *spiritus salis non vulgaris præparationis*, *antidotus viperarum*, *pulveres viperini*, *mistura simplex*, *tinctura bezoardica*, *salia theriacalia*, *magna illa confectio theriaces*, quæ omnibus ab authoribus commendatur, indè *essentiæ theriacales*, *spiritus theriacales camphoratus*. Sequens compositio inter interna pharmaca erit præstantior:

℞. *Mitridatii* ʒ. ij. *theriacæ opt.* ʒ. j. *pulv. corall. rubr.* ʒ. j. ℞. *m. omnia simul.*

Dosis à ʒ. ij. usque ad iij. pro patientis dispositione, quæ dosis quarta quaque hora est repetenda, & præ omnibus magnum alexipharmacum est *sal viperarum volatile*, quod ritè absque acido fieri debet, & legitima edulcoratione urinosus, & nauseabundus tollatur sapor, contrà verò suavis ipsi, dulcis, & aromatica omninò concilietur fragrantia, & dulcedo. Ex mineralibus antimonialia prosunt fixata, ut diaphoreticam nancifcantur virtutem, & præ cœteris *sulphur auratum diaphoreticum*. Ex animalibus omnia prosunt *ex cervo* parata. Ex vegetabilibus simplicia *scordium*, *tormentilla*, *contrayerva*, *scor-*

scorzonera, *ruta capraria*. Composita *elect. de bacc. juniperi*, *theriaca Diatesseron*, quæ theriaces, & mithridatii vires æmulatur. Hæc alexipharmaca tàm per se propinamus, quàm cum diaphoreticis, quæ à centro ad corporis peripheriam virus expellunt, sunt admiscenda; vulnus verò *emplastro stiptico oleo scorpionum malaxato* foveatur.

In hujus Veneni curatione de diæta, & victus ratione nihil tetigimus, cùm veneni agendi pernicies diætam, & victum non expectet, quòd si intra viginti quatuor horarum spatium non perimat, signum est venenum à natura jam esse superatum, quòd si deinceps moriatur demorsus, id Medici incuria evenit, non autem veneni virulentia.

CAPUT XXX.

De Vulnere ex morsu canis rabidi.

INter animalia, quibus homo familiariter utitur, præ cœteris canis, quo neque aliud ipso fidelius, nobisque ità amicum invenitur, undè in iis nutriendis ipsorumque cura non immeritò oblectamur, quàm in aliorum quopiam genere. Videmus magna cura domui invigilare, quippè nostras sedes ingredientes, si nobis, ipsique sint noti, magno gaudio excipit, cauda adulatur, multisque blanditiis amicum esse testatur; sin minùs suo latratu ignotos esse indicat in illos ringendo invehitur, nec finit domum intrare, donec dominus illos amicos esse admonet; prætereà & si dormiat totam noctem, excubias agit. Cane etiam nullum animal fidelius; quocumque dominus tendat, sequitur, illum sollicitè custodit, proque suo domino in quælibet pericula promptus, vel adversus ipsam mortem cum vitæ discrimine pugnat, & quod maximè est admirandum, tunc majori afficitur lætitia, cùm labores, curasque cum ipso dominus partitur. Nutui obedit, pulsatus & si domino irasci videatur, nullatenus tamen si statim vocetur, omnis injuriæ immemor ingenti gaudio occurrit. Quinimò quibusdam propriis corporis partibus humanis ægritudinibus medetur; verùm tantæ amicitiæ, tantæque fidelitati non fidendum, si in rabiem actum, in furorem rapi videamus, quandoquidem nec suo domino pareat, omnisque amicitiæ oblitus cum ipso, veluti cum inimico se gerat; quos enim momorderit, vel nudas partes saliva commaculaverit, in maximum vitæ discrimen perducet, adeò ut exactò certo temporis intervallo, in hydrophobiam incidant. Cavendum itaque ab iis etiam, quibus maximè diligimur, cùm iracundia agitaverit, siquidem illos tum maximè lædent, quos majori amore persecuti sunt. Ergò huic quoque morbo verè præ omnibus calamitoso, aliquam medicinam præstare dignum diximus, ut numeri nostro deesse videamur.

Signa.

Ejusmodi signis rabiosus canis cognoscitur, quòd escæ, & potus redditur abstemius, fit macilentus, lento incedit gradu, gradibus, & cauda demissis, lingua foras porrecta, & pendula, capita stupido circumcursat, quandoque in parietes, & alia obstacula impingit voce rauca, vel mutescente, copiosam spumam è naribus, & ore emittit, necnon oculis obliquè, ac torvè rutilantibus defixis, non modò homines obvios, sed & pecora, domesticos antea, vel ignotos indiscriminatim impræcesso latratu mordet, canes alii eum fugiunt, capto ei blandiuntur. Nec mirum, si proprium demordet dominum, aliosque domesticos omnes; nullius habito discrimine, vel ratione; siquidem cùm proprium sit fixi, & nimium exaltati excrementitii salis phantasiam, rationem, & sensus omnes inficere, omnium sui ipsius oblitus, domesticos ipsos cognoscere nequit. Id quoque pluribus hominibus accidisse observavimus, qui amentia correpti non tantùm parentes, & proprios natos, verùm etiam seipsos quandoque necarunt. Demorsionis vulnus initio sæpè non magnifaciendum videtur, quia ut plurimum ultrò, citròque sanescit: ast peractò jam quadraginta dierum spatio latens rabificum in corpore fermentum opinatò patescit, ac demorso nullus subindè vitæ relinquitur locus.

Multùm malum hoc conducit illicò initio cognoscere, ut illi consuli possit, antequam in hydrophobiam, supremum, & deplorabilem gradum perveniatur; sæpè enim incertum est, an qui hominem momorderit canis, sit rabidus necnè. Sedulò incumbendum est, ut in ejus rei notitiam perveniamus, nec differendum, cum præcipuè vulnus, quod inflixit rabidum animal, à vulnere, quod iratum, vel ludens intulit, nihil differat. Verùm canis rabidus semel mordet, & morsum non repetit, sed statim, quem momordit, deserit, & ad alios properat. Ad explorandum igitur, an canis fuerit rabidus: *nuces juglandes contusas, vel triticum per integram noctem canis morsui impone, postmodum gallinæ in escam exhibe, si enim rabidus fuerit, sequenti die peribit. Vel panis medullam vulneri affrica, ut emanante sanguine, vel sanie imbuatur, si famelicus canis eam edere, vel olfacere recuset, canis rabidus fuit.* Verùm his vulgaribus, & vanis experimentis minimè fidendum est, licèt à probatissimis authoribus adducantur, qua de re alia indicia jam dicta sedulò sunt perquirenda.

Cùm rabidorum canum morsus negligatur, demorsos hæc incipientis rabici signa sequuntur: locus vulneratus dolet, vulnus tamen brevi, & suaptè sponte consolidatur, post verò quadraginta dierum spatium, vel plurium, dudumque consolidato vulnere, demorsus plus solito, & absque causa sibi cognita contristatur, & paulatim præter morem cogitabundus evadit, melancholicis se cogitationibus profundat, quæ illi insolitæ sunt, somnia somni tempore cudit de ferocibus canibus se invadentibus, pavidisque cum illis luctamentis, quibus subindè ad implorandum auxilium pavore expergiscitur, & interrumpitur somnus: exinde melancholicæ phantasiæ sensim increscunt, donec tandem turbata mente, obscuta loca, & solitudinem diligat, lucem, hominumque consortium porosus, secumque solus submurmurans, alloquentes ferino quodam aspectu intuetur. Spumat, rubet facie, & oculis, febre tentatur, & extremarum partium convulsione. Quidam canum more, si à canibus morsi fuerint, latrant, à lupis, ululant &c. & obvios quosque impetunt, & quidem præter voluntatem. Aliqui delirant, aliqui verò ad extremum usque spiritum mente constant. Postremò eò devenit; quod est commune omnibus, ut aquam, omnemque potulentam materiam, imò ejusque nomen, & sonitum expavescat, quod est certissimum mortis, & inexpugnabilis veneni indicium, & tamen vehementiori excruciatur siti. Allata itaque in ejus conspectum aqua, cujus potu facilè sanaretur, & tamen bibere non audet, ingentissimis clamoribus, & canum latratu astantes terret. Quòd si diutiùs ante eum ipsa retineatur aqua, tremit, sudat, animo deficit, pavoreque concutitur, ac si in ignem illicò se projiciendum cerneret.

Commune est omnibus à rabido cane demorsis post quadraginta dies aquam, omnemque potulentam materiam abhorrere, id qui accidat, non una eademque est Medicorum sententia, nec proindè tam facilè hic Herculeus solvitur nodus.

Aliqui putant hujus veneni proprium esse aquæ aversionem inducere, nec ulterius exquirunt: sed quid sit hæc veneni proprietas, tale inducens symptoma, nesciunt.

Alii hanc hujus symptomatis rationem reddunt, quòd rabie correpti, cùm rationem, & imaginationem depravatam habeant, ex longa circa canes, utpote à quibus læsi sunt, cogitatione, in phantasia canum idola ideantur, taliter ut assiduè ipsorum ante oculos canes tenere videantur, imò se in canes versos esse putent, & latrando aliisque actionibus canes imitantur, & tum præcipuè cùm in aquam, tanquam speculum, intueantur, & faciem suam caninam rubicundam, torvè intuentem, atque iracundia plenam aspiciant, aut imaginentur in ea canes esse, undè aquam exhorreant, & fugiant, ut qui canis morsum iterum timeant, vel à cane aquam conspurcatam credant. In hujus rei fidem historiam *ex Aetio Tetrab. 2. cap. 24.* adducunt: *Philosophus quidam morsus à cane rabioso, & generoso animo affectioni resistens, ratus in balneo canem apparere (apparebat enim illi, quemadmodum etiam aliis hoc modo affectis.) Ratiocinatus igitur, & sic secùm locutus: Quid cani: & balneo commune? superavit affectionem, & sanatus est ab ea, ubi citra timorem bibisset.* Afferunt & aliam historiam ex Rhase hujusmodi: *Vidimus quendam in Nosocomio, quem momorderat canis rabiosus, & vidimus, quòd non terrebatur ex aqua, imò petebat eam, & querebatur de siti, cùm autem aquam daremus ei, ipsam abominabatur, & sordes in ea esse ajebat, intestina nimirum canum, & cum aliam ei offerremus, idem dicebat.*

Ve-

Verùm hæc sententia fabulosa potiùs, quàm rationi consentanea videtur, nec experientia fulcitur, neque rabientes in aqua quid intuentur; interrogati enim asseverant, nec aquam solùm, verùm omnia liquida aversari, in quibus nulla species, & imago visibilis repræsentari potest.

Fabulosum judicamus in lotio excreto canum imagines apparere, quia nulla experientia comprobatur, licèt *Avicennas lib.* 4. *dist.* 7. *tract.* 4. *cap.* 7. scribat: *Mingi à demorsis à rabido cane urinam, in qua appareant res carnosæ mirabiles, quasi animalia, & quasi canes parvi*. Anilis quoque fabella habetur illud, quod ex canis rabidi spuma vesti, aut linteo inhærente animalcula quædam parvis catellis similia generata fuisse.

Trutinatis vulgarium fabellis, quas nec *Ovidii* Metamorphoses excogitarunt, nostram pro virium sufficientia sententiam adducemus, quæ si vulgaribus negotium facesset, ad aniles fabellas regressum habere poterunt. Rabidi animalis veneno per salivam, adeoque per dendem communicato, hydrophobia utplurimùm infra quadraginta dies contingit, quia infra id tempus in cerebrum irrepsit, & phantasiam, ac rationem turbavit. Tunc humorum omnium, & totius corporis dispositiones sibi similes reddit, quas exotica inficit tinctura. Tandem rationem è sua majestate deturbat, pervertit, & dementat, unde delirium, mentis omninò alienatio, ejusque ablatio, ideoque id auxiliari potest, non considerat, & hac de causa non tantùm aquam, & omnia liquida exhorret, verùm etiam cibum, & cœtera vitæ salutaria, quia phantasia, & ratio circa phantasma perpetuò est occupata. Hinc patet *Philosophum* de *Aetii* historia curatum evasisse, cum liquidò appareat ejus rationem non fuisse affectam.

Causæ.

Certum est hujus morbi causam esse venenum ab animali rabido communicatum per salivam, sed quæ hujus veneni natura sit, quæ actio, digladiantur *vulgares*, & primis qualitatibus hujus veneni actionem refundunt, nec omnes in eadem conveniunt sententia; nam

Aliqui calori maximo tribuunt: quia æstivis caloribus, & ardente siti, canes in rabiem aguntur.

Alii ne dum calori, verùm etiam intenso frigori consignant, quia sub frigidissimo Jove etiam rabie corripiuntur. Sed in hoc caloris, & frigoris dogmate decipiuntur, quia una, & eadem actio à qualitatibus contrariis pendere non potest, cùm canes in contrariis aeris mutationibus in rabiem agi possint.

Nonnulli ex nimia siccitate ortum habere credunt, quia rabidi intensè sitiunt, quod est siccitatis evidens indicium, & tamen aquam fugiunt. Miseri hydrophobici parem *Tantalo* sortem nacti sunt, hoc tamen discrimine, quòd sitiens *Tantalus* fugientia captat flumina, & hydrophobici sitiunt, & aquam fugiunt? Verùm *vulgares* in magno versantur errore, nam à siccitate pendere non convincunt, quia siccitas illa maxima esse deberet, cujus nulla evidentia signa in demorsis relucent. Neque semper sitis, est siccitatis argumentum, idque clarè patet in hydropicis, in quibus:

Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

Imò aquam fugiunt, non ob sitim, sed quia in aqua falus, nec illam bibunt propter rationem depravatam: ideoque non discriminant inter malum, & bonum, imò semper hærent malo, neglecto bono, & bonum sub mali apparentia ideant, permanent in forti idea, & secundum talem ideam agunt, & non aliter. Si hoc malum à siccitate penderet, cur non omnes atrophici hydrophobici? Et contrà, cum omnes hydrophobici atrophia non laborant? Quare in hoc curando morbo calida, & sicca, ut theriaca, gentiana, pulvis cancrorum fluviatilium ustorum, & similia adhibentur? Si siccitas p. n. in hoc morbo adesset, potiùs aquam appetere deberent, & assumere, tanquam siccitati contrariam, & quæ posset illam siccitatem avertere, & corpus ad naturalem reducere statum.

Plerique ad humiditatem putredini conjunctam, quia humiditas est putredinis mater, referunt: sed ad humiditatem hujusmodi mali actio nullatenus referri potest; cùm nulla putredinis signa illud comitentur, nec putredo sine manifestis signis tamdiu in corpore latere potest.

Pauci ex temperamento melancholico, quo canis præditus est, deducere conantur; sed incassum, nam nullis indiciis probari potest canem esse animal melancholicum.

Nostri *vulgares* quatuor qualitatum, & temperamentorum pro tanto morbo insufficientiam dijudicantes, ut in tuto suam collocarent sententiam, meditati sunt quod canis rabidi morsus non aliorum venenorum more agat, ideoque non primis qualitatibus, sed occulta proprietate, seu tota substantia agere decreverunt, idque summa efficacia, & maxima agendi vi, quæ aliis venenis communis est, docuerunt, quia exigua morsiuncula, aut etiam salivæ contactus ita corpus inficere potest, ut maximè appareat tantam vim, & truculentiam nulli primarum qualitatum esse referendam. Præterea venenum hoc augetur, & quandoque ad plures sopitum menses, & annos suscitatur, quasi occultarum qualitatum actione. Sed quid in tot rationum ambagibus immoramur, ubi hodiè cum vulgaribus pugnandum est tantùm authoritatibus? Audiamus *Galenum* vulgarium antesignanum *lib.* 11. *de simpl. med. fac Non primis qualitatibus, sed occulta proprietate, & tota substantia agere*. Imò *Pelopem* præceptorem suum acriter reprehendit, quia hujus affectus rationem ex manifestis causis se redditurum jactat, & manifestè scribit cancrorum fluviatilium cinerem, substantiæ proprietate prodesse à cane rabioso demorsis.

Sed nullibi *Galenus*, & *vulgarium grex* quàm in morbis venenatis maximè judicii hebetudinem detegunt, dum explosis primis quatuor qualitatibus, ad sacram occultarum qualitatum anchoram confugiunt, idque nescimus, an occultum aliis, iis verò tantum notum aliquid ibi inesse sciant: an potius occultæ qualitatis, occultæ proprietatis, totius substantiæ vocabulo, tanquam specioso quodam pallio apud imperitum vulgus ignaviam tegere valeant.

Rabidi animalis veneni causam ex occasionalibus manifestis rimemur oportet, pro qua statuimus excrementitium, & acidum sal exaltatum hoc malum, tantamque symptomatum congeriem excitare. Hoc sal in maximis caloribus, intensisque rigoribus in animalium corporibus in massa sanguinea generari, & exaltari potest. Vel deforis ex alterius rabidi animalis morsu communicari, & fermentari, vel ex morticinarum, putridarum, vermibusque scatentium carnium esu provenire: quin & marcescentium earum sanguine. Id quoque efficere possunt eorum animalium carnes, quæ pestilentia, aut fulminis ictu, aut venenatis morsibus interierunt, eò faciliùs, majorique corripiuntur rabie. Hoc idem excitare solent computrescentes aquæ frequentius ebibitæ.

Canes, qui in domibus nostris aluntur, licèt non sint rabidi inter ludendum tamen ad iram concitati, mordere possunt, & graviorem infigere morsum, & veneni gradum in mordendi actu non attingerit, facilè tamen in rabidos ex indignatione degenerant, qua mediante acido-salinæ partes exaltantur, & in excrementitium abeunt sal, quod in saliva maximè elucet, & ex non rabidis facilè, & ferè temporis momento in rabiem abire possunt, præcipuè si cibum, & jusculum sumant, quibus aromata, ut piper, gingiber &c. fuerint admista. Hinc propterea nobiles hortamur mulieres, ne suis catulis, quos in summis habent deliciis, & quibus maximè oblectantur, hujusmodi cibum, & potum, & præcipuè nimio sale conditum, sumendum præbeant, ne in rabiem abeant; Hinc factum est commune illud adagium, quòd quoties aliqua res comestibilis, vel potulenta est nimis salita, dicitur: *Est salita veluti Rabies.*

Undè oritur delirium rabiosum, sive rabies, in qua ipse homo omninò in mores brutales immutatur, nihil fere humani apud se retinet: adeò ut homo rabiosus exactè referat illius bruti speciem à quo rabido demorsus fuit, res occultæ indaginis est, nec authorem hucusque nos legimus, qui de hujus delirii rabiosi actione ex professo tractet, veramque causam adducat, sed omnes sicco vestigio, universalibus verbis rem describunt. Narrat *Arist. lib.* 8. *c.* 22. *de Historia Animalium*, quòd *omnia animalia à cane rabido demorsa rabiunt, excepto homine*, quæ sententia apertè falsa deprehenditur, ut millies experimento compertum est. Et optimè *Gal. lib.* 6. *de loc. aff.* inquit: *solùm canes inter cœtera animalia corripi rabie*: Verùm intelligebat canes cœteris animalibus rabiei magis esse obnoxios; nam præter canes, qui frequentissimè rabidi fiunt, etiam feles, mustelæ, viveriæ, martes, simiæ, galli, sues, equi,

equi, muli, boves, cameli, & id genus alia fiunt rabida. Verùm hæc animalia præter canem mordendo, vulnera infligunt nón rabida, ſed irata, & validiſſima violentia, vehementiſſimo animi impetu, & totis viribus validiſſimos, & perniciosos infigunt morſus, attamen propter prava, quibus accedunt, ſymptomata, magnifaciendi, & ut pravi morſus tractandi, quos perperàm Medicorum vulgus venenatos putant, cum tantùm ſint pernicioſi, & maligni. Nec ſolummodò ab animalibus rabidis nos homines reddimur rabidi, ſed etiam ipſe homo aut jam rabioſus aut ſine rabie mordendo alios rabidos reddere poteſt, ut perperam aliqui putant, hinc optimè refert *Hildanus cent.* 1. *obſ.* 84. *Morſus ab homine rabido malignus eſt ſummè, & noxius, & non ſecus ac morſus à cane rabido curandus.* Undè conjicimus omnium animalium iratorum morſum etiam adeò hominis malignum eſſe, & non venenatum, & eſtò *Celſus lib.* 5. *cap.* 27. *dixerit: Omnis autem feræ morſus habet virus.* Intellexit tamen pro viru malignitatem. De equo curioſam narrat *Matthiolus* hiſtoriam: *Id, quod ego quoque aſſerere poſſum: etenim memini, cum ruri degerem, me vidiſſe equum rabie furentem, qui fracto capiſtro obviam quandam vetulam per capitis, & crinium vitam morſu comprehenſam, decem, pluresque paſſus à terra ſuſpenſam pertulit, nullo tamen vulnere illato, ſed magno ſane terrore.* Hoc affectu capiuntur etiam muli, qui ſuis aliquando morſibus dominos & ſtabularios rabidos, & veluti arreptitios reddiderunt. Verùm hujuſmodi animalia non niſi rarò, vel nunquam per ſe rabie tentantur; quandoquidem ferè ſemper id illis eveniat, cùm à canibus, ſeu lupis, aut vulpibus mordentur.

Tandem ita delirii rabioſi actio procedit, ut demorſus homo quò ad mores brutum ſe manifeſtet: Canis rabibus, vel aliud hujuſmodi animal, mediante morſu per dentem maſſæ ſanguineæ ſalivam ſale excrementitio, ſive ſalina ſcoria imbutam communicat, interim hæ particulæ ſalinæ ſenſim ſanguinem in fermentationem ſubigunt, quouſque vitæ œconomiam invertant, tunc ſpiritus in ſanguine à ſalinis particulis irritantur, ſupra modum elevantur, incaleſcunt, excandeſcunt, & globoſam cerebri compagem ſcandunt, tanquam ad ſacram Palladis arcem; tunc imaginatio ita depravatur, & tandem ratio, ut ſpecies, & notiones per ſenſus externos, & memoriam oblatas fortiter concipiat, fortiùs determinet, & retineat. Hinc demorſi eſtò depravatè agant, non tamen cœco feruntur impetu, ſed à demorſionis die canes abſentes tanquam præſentes cogitare incipiunt, & ex profunda canum cogitatione in phantaſia canes tanquam objectum ſibi determinant, & aſſiduè ante oculos canes tenere videntur, & tandem ſe in canes verſos eſſe imaginantur, & in omnibus caninas imitantur actiones.

Conſideratione dignum nobis elapſo anno evenit: alebatur domi noſtræ catellus venatorius villoſus, à quo per jocum parùm irritato demorſi fuimus, ita morſus ille noſtram perturbavit imaginationem, ut ferè ſemper à demorſionis hora nobiſcum canem profundè cogitaverimus, tandem eò devenit demens, & fortis canis apprehenſio, quæ circa phantaſiam, & ferè ante oculos ſe obvolvebat, ut in delirium rabioſum incidiſſemus, ni ratio, quæ à ſeminio rabido immunes erat, ſuperaſſet affectionem.

Ad majorem noſtræ doctrinæ claritatem, veniat in exemplum adoleſcens amator, qui eſtò per ſe ſit ſaniſſimus: Hic primò multùm ſibi placet circa amaſiæ præſentiam, poſtmodum abſens meditatur, & contemplatur, ſubindè de ejus pulchritudine cogitat, nec parem invenit; quomodo denuò ejuſdem præſentia potiri poſſit, ſpeculatur. Hinc varios ſermones, confabulationes, ſubriſus, tactus, oſcula, amplexus, & forſan, quæ ſcribere non licet meditatur. Undè fit, ut ſubindè in ſomno poſtmodum amaſiæ ſpecies, & actiones cum ea occurrant: tandem ita determinantur ſpiritus, ut non niſi amaſiam repræſentent. Hinc tale ſubſequitur delirium, quod amans factus æger, continuò putat ſe amaſiam habere ante oculos, unde indè incipit cum eadem confabulari, ridere, adulari, precari &c. utut neminem præſentem habeat, & tamen ipſe delirus amans eſt amator, & amaſia.

Tanta eſt huic truculentiſſimo rabiei ſeminio ſeſe propagandi vis, ut facilè, & pluribus modis in alios ſe inſinuare poſſit: ideòque non tantùm ex morſu, accepto vulnere rabiem quamplurimi contraxerunt, verùm etiam multi ſaliva, vel ſpuma ſuperfuſi ſine morſu, ſuo tempore nihilominus rabiem perpaſſi ſunt. Id tunc contingit, cùm ſalinæ ſcoriæ ſummum exaltationis, & volatilitatis gradum nactæ ſunt, & epidermidem, imò cutem penetrant, adeò malignum eſt iſtud ſeminium, quod rabiem infert, & demorſum perimit, unde tradidit *Gal. lib.* 6. *de loc. aff. Rabidorum canum ſaliva nuda corporis membra contingens, non aliter homines rabidos efficit, quàm ſi morderetur.* Et *Matthiolus* in lib. 6. *Dioſcoridis* cap. 36. inquit: *Nec parvi pendat aliquis ſpumæ contactu infici poſſe homines: quippe quòd duos viderim ego, qui ſpuma tantùm perfuſi, nullo quidem ex morſu accepto vulnere rabiem contraxerunt.* Refert *Hildanus cent.* 1. *obſ.* 86. quòd *veſtis mulieris à cane rabido lacerata, cum filo dentibus abſciſſo reſarciretur, poſt tres menſes hydrophobica facta fuit.* Nonnulli ex ſola manus impoſitione in rabidi canis os rabiem contraxerunt. Ex canis rabidi oſculatione rabiem contractam fuiſſe à quodam auriga nos obſervavimus. *Zacutus Luſitanus lib.* 3. *prax. admir. obſ.* 86. *ex oſculatione demortui canis rabidi rabiem contractam refert.* Mirabilius eſt, quòd *tit. loc. obſ.* 83. narrat, *quòd nempe quidam vulnerati gladio, quo ante octo annos canis rabidus occiſus erat, poſt triennium rabidi interierunt.* Imò ex rabidi animalis halitu multos interiiſſe compertum eſt, proindè pernicioſum cenſemus cibum, vel potum eſſe ſumendum, quem homo rabidus, vel à rabido animali demorſus, ac proptereà de rabie ſuſpectus guſtavit, quia ſaliva fortaſſe infectus, aut alio quovis modo oris ſpumam contigerit.

Prognoſis.

Canes triplici in ſtatu mordere poſſunt, vel dum ludunt, vel dùm irati, vel dùm rabidi ſunt; canis ludentis morſus tutus eſt, irati periculoſus, omninò pericoloſiſſimus eſt rabidi morſus. Salutis ſpes in demorſo à rabido animali eſſe poteſt, ſi è vulnere copioſus effluxerit ſanguis, vel dum curatur vulnus, ſponte multus eruperit ſudor, vel copioſa urina, præcipuè nigra excreta fuerit: verùm hiſce evacuationibus non nimis, firmiterque fidendum eſt. Multoties, qui à rabioſo demorſi ſunt cane, neglectis præſidiis, vel malè curati per quædam vana medicamenta, vel quia ſe curatos putarunt, poſt quadraginta dies in hydrophobiam, aquæ; ſive liquidorum omnium fugam, & metum inciderunt. Si malum eò devenit, ut rabies, & aquæ timor adſit, tum certiſſimam inexpugnabilis veneni, & mortis præbet prognoſim, & demorſi vita eſt in ipſo mortis limine, ut *Celſus* inquit: *Miſerrimum genus morbi, in quo ſimul æger, & ſiti, & aquæ metu cruciatur, quo oppreſſis in anguſto ſpes eſt.* Nullum ferè, quem aquæ timor jam corripuit, etiam ſi idonea adhibeantur præſidia evaſiſſe aſſidua obſervatio docet; alios enim quatuor dierum ſpatio, alios tandem intra ſeptimanam miſerabiliter mortem ſubiiſſe obſervavimus.

Dignum exquiſitione videtur, an hydrophobia ſolùm animalium rabidorum morſus ſit inſeparabile, & pathognomonicum ſignum? Res adhuc in dubio eſt, ex eo, quia multorum auctorum obſervationes proſtant, nullo rabidorum animalium morſu præcedente hydrophobias ortas. Talis hydrophobiæ exemplum citra rabidi animalis morſum refert *Borellus cent.* 3. *obſ.* 38. Sic hydrophobiam in febre maligna citra morſum obortam narrat *Salmuth. cent.* 2. *obſ.* 52. Duo exempla admodum notatu digna refert *Sanchez in ſuis operibus obſ. pag.* 278. Hydrophobiæ enatæ citra morſum alicujus animalis rabidi, ſeu canis rabidi. *Refert hydrophobiam cum febre continua citra ullum morſum ab animali rabido, in qua non poterat ferre aſpectum aquæ, neque potus cujuſdam, aut vini, aut juſculorum, ſubindè enim collo convellebatur: agnoſcebat ſe non poſſe ſine potu vivere, ſed ubi ſcyphum admovit, & horror, & tanta concuſſio apprehendebat eum, ut totus pertremiſceret, ut ſudaret, & convelleretur. Hinc quinto die periit.* Alterum exemplum, quia huic eſt ſimile non deſcribimus. Quinque exempla recenſet *Marcellus Donatus lib.* 6. *de Hiſt. Med. Mirab. cap.* 1. eorum, qui non aliundè communicato hoc veneno, ſed in corpore genito, in hydrophobiam inciderunt; ſimilemque hiſtoriam affert *Petrus Salius Diverſus de affect. partic. cap.* 19. Putarunt iſti Auctores hujus mali cauſam in corpore humano, nullo præcedente ab animali rabido communicato ſeminio, generari poſſe, humores

mores nempe ita corrumpi, ut veneni rabidi animalis vicem habeant, & eadem, quæ illud, symptomata, inducant. Verum enimverò hoc quidem certum est, posse humores in corpore nostro ita corrumpi, ut venenorum naturam induant: sed hoc admiratione dignum est, posse hoc tam determinatum, & speciale venenum in corpore nostro nulla accedente causa externa generari. Credat, qui vult horum, & aliorum auctorum exempla, & historias illas non in dubium vocamus; verùm nos, qui animum scrupulosum, simulque veritatis avidum habemus, non ita facilè credimus, sed de una quaque re dubitamus, hinc nullo modo adduci possumus, ut credamus has hydrophobias, nullo prægresso animalis rabidi seminio, natas: sedulò itaque harum causas pervestigandas esse existimamus, cùm non solùm morsu, sed multifariam seminium hoc communicari possit, non tantum ideò de eo rimari oportet, an nuper, an unquam tale quid ipsi acciderit, an saliva, seu spuma perfusus, vel quoquo modo in corpus immissa, an animalium rabidorum carnes occisorum, vel rabie defunctorum, vel ab animalibus rabiosis semicomestas, vel tactas comederint; solent enim hæ carnes homines in rabiem agere, & plura extant exempla. *Fernelius de abd. rer. caus. lib. 2. cap. 14.* refert: *Venatores quosdam, in lupum sæviorem incidissent, illum trucidatum, in varia obsoniorum genera apparasse, & coxisse. De quo omnes, qui esitarunt, non multo post tempore, rabie correpti sunt, atque alii perierunt, alii sociorum morte prudentiores facti, sibi prospexerunt. Ex Lycostene* narrat *Bauhinus, hospitem quendam sceleratum conviviis carnes suis à rabido cane demorsas appofuisse, ex cujus esu omnes rabiem contraxerunt. Idem hoc* narrat: *suem in rabiem actam, à rustico occisam, & sepultam esse. Sed cùm negligentius, & non satis profundè eam sepelisset, accidit, ut tempore hyberno cadaver erutum vulpes devorarint, ex cujus esu vulpes & ipsæ rabidæ evaserunt: à quibus postea, & aliæ pecudes, equi, & ipsi etiam homines læsi sunt, & omnes, quotquot demorsi fuerunt, rabidi evaserunt, & maxima parte miserè perierunt.* Hinc cùm seminium hoc multos annos antequam vim suam exserat, latere in corpore possit, & dulciter decepti isti auctores crediderunt, nullo prægresso rabidi animalis morsu, hydrophobiæ causas ortas, & in corpore genitas.

Quocumque modo rabiei seminarium homini communicatum fuerit, non mox sese exserit, sed aliquandiù nihil mali sentit homo antequam erumpat: sæpè non solùm per menses, sed interdum biennium, triennium, item per plures annos in corpore seminium istud hydrophobiæ malignum latere potest. *Fracastoreus lib. 2. de morbis contag. cap. 10.* inquit: *Serpit tam insigniter, & per moras, ut rarissimè ante vigesimum diem prodatur infectio; majori ex parte post trigesimum; multis nonnisi post quatuor, aut sex menses, quibusdam etiam post annum. Aliqui & post quinquennium manifestari tradiderunt. Vidi ipse puerum, qui octavo post mense, ex quo demorsus fuerat contagionem ostendit, ex qua mox periit. Imò memoriæ proditum est, malum hoc in sextum, septimum, imò duodecimum annum dilatum fuisse. Lindanus super Hartmannum* hydrophobiæ lethalis exemplum refert tredecim annos post canis morsum, quæ evenit. *Et Guainerius tract. de Venen. cap. 12.* narrat: *Venenum à canis rabidi morsu quod per 18. annos latuerat, excitatum fuisse, cum morsus sub sorbi umbra maneret, ægrumque intra tertium diem rabidum mortuum fuisse.*

Si quæras, cur hydrophobiæ seminium absque ulla vitæ noxa in humano corpore diu latere possit?

Respondent bardi *Galenistæ* hoc provenire ab occulta qualitate, qui furtivo modo diu in corpore delitescit, post quod tempus erumpit, quasi occultarum qualitatum actione; optimum quidem responsum, sed occultum per occultius, & obscurum per obscurius procedit.

Sed, ut nostram adducamus sententiam, dicimus, quòd venenum, cùm sit vitæ nostræ exoticum, nullo modo à calore nostro domari, aut vinci potest, quamdiu veneni naturam retinet, hinc tandem suam exserit vim hoc citius, illud tardiùs, quæ diversitatis ratio, vel ex veneni, vel ex subjecti parte dependet. Hinc deridendi sunt illi, qui putant fieri posse venenum, quod certis temporibus, hoc est certo, & præfixo tempore mortem afferat, ut bimestri, trimestri, semestri, anno completo, etiam biennio, non ocyus, neque tardius determinato tempore; nam quòd venenum ocyus, vel tardius occidat, non tantùm ex innata ejus vi, sed etiam magis, vel minùs ex ejus constitutione qui venenum assumpsit, provenit. Id nos quotidiè experientia docet: siquidem constat idem venenum eodem pondere, vel eadem quantitate diversis natura exhibitum, non eodem tempore, neque omnes perimere. Itaque quamvis forsan plures ab eodem cane, aut lupo rabido mordeantur, alius tamen uno, alius duobus, tribus, aut pluribus mensibus post rabie corripiuntur, quod nimirum alio ad veneno resistendum est fortior, alius verò debilior, & hoc tum veneni, tum subjecti ratione. Ratione veneni, quando illud est exaltatum, activus, & volatilius, ac sua activitate, & volatilitate citiùs suam exserit virulentiam. Sic in regionibus, & temporibus calidis efficacius, & citius agit, quàm iisdem frigidis. Contrà ex parte veneni, quando illud est magis fixum, quàm volatile, lentè suam exserit vim, & diutissimè delitescit absque sanitatis læsione, non secus ac favillæ sub cineribus, ejusque seminium per multum tempus durat. Ratione subjecti, si corpus sit calidum, ocyus rabidum virus agit; si verò frigidum, vel crassis exuberat succis, vel si victu utatur, qui veneni hebetandi vim habet, malum diutiùs reconditum manet. Verùm utut protrahatur, nisi præsentissimis remediis, & ferè mox in principio è corpore eliminatum fuerit, sensim, & insensibiliter radices agit, & vires acquirit eundo, vitamque furtim oppugnat, atque ejus vehementiæ, & potentiæ est, ut à calore nostro superari non possit, & tandem exaltatur, volatilizatur, donec jam dudum demorsi vitam, in certum, & inevitabile exitium conjiciat vel præcipitet. Sat digressi sumus, redeamus nunc ad prognosim.

Cùm in membra principalia, & præcipuè phantasiam, & rationem venenum rabidum irrepsit, incassum omnia proficua adhibentur medicamenta.

Dioscorides ex *Eudemi* testimonio quendam tantum servatum fuisse narrat, ex aliorum relatione: *Themisonem Medicum, cum amico aquam expavescenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia, similem contraxisse affectum, sed post multos tandem cruciatus servatum fuisse.* Verùm non adducimur, ut credere possimus quadam naturam concordia in similem incidisse affectum, crediderimus potiùs, quòd *Themison* Medicus amicum laborantem excitandi gratia ad aquam, & cibum secum manducasset, aut bibisset (ut multi nostri Barbari facere solent) ex eodem poculo ejus saliva infecto, aut alio quovis modo oris spumam contigisse. Hinc *Medicos Galenistas* admonitos esse volumus, ne cibum, vel potum sumant, quem homo rabidus, vel à rabido animali demorsus, ac propterea de rabie suspectus gustavit. Nonnulli hic distinguunt, & eos, qui per contagium ab homine acceptum, in hunc inciderunt morbum, servari posse, eos verò, qui à cane, vel ab alio rabido animali morsi fuerunt, omnes interire putant, non aliter ac si rabiei venenum homini ab alio animali communicatum, si ab illo in alium hominem transplantaretur, suam amitteret virulentiam, & mitiùs ageret: Id venire conjicimus, quia huic ab homine homini communicato statim à primo die ob ejus certitudinem opportuna adhibentur alexipharmaca, quod de aliorum animalium morsu non contingit.

Curatio.

Rabies venenum est quod in principio remedium admittit, cùm verò manifestatur, remediis non cedit ampliùs. Itaque qui à suspecto demorsus fuerit cane, statim pannos omnes à cane tactos se exuere debet, quod servare oportet etiam simpliciter tactum, & non demorsum. Deinde pars demorsa ligetur, (si partis conditio ligaturam ferat) sed non ita fortiter, & arctè, ut in torporem abeat, postmodum scarificetur, & cucurbitula cum magna flamma imponatur, ut immissum extrahatur venenum; si partis qualitas cucurbitulam non admittat, sufficiet scarificatio, sed in hoc vulneris conditio consideranda est, nam si vulnus sit satis magnum, non opus est scarificatione uti, ne inflammatio promoveatur, & curationem impediat. Vulnus per quadraginta dies apertum servetur, ut venenum effluere possit. Verùm non omninò fidendum, ex eo, quod faciliter venenum ulteriùs insinuatum non integrè extrahitur. Optimum remedium est, & promptissimum curandi animalium rabidorum morsus, loci affecti ustio cum ferro candente, seu cauterio actuali, ut videre est apud *Hildanum centur. 1. obs. 97.* & quidam empi-

empiricus omnes à cane rabido demorsos solò hoc cauterio actuali feliciter restituit: dummodò loci affecti conditiò id permittat: attamen hæc auxilia chirurgica, quandò primis diebus in vulnere fuerint intermissa, postmodùm incassum adhibentur, quia virus ad interiora penetravit.

Super vulnus aliqui imponunt *panis frustum olei, & butyri æquali quantitate inunctum*, quod posteà in aquam abjiciunt. Alii superligant *halecem salsam*. Aliqui *ol. Scorp.* secundum Matthioli descriptionem. Multi *theriacam* præferunt exteriùs supra morsum illitam: Sed hæc, quæ nostro tempore conficitur, non adeò præstat, ac proindè non possumus illi fidere, nisi factò priùs de ea periculo in gallis à vipera demorsis, quo mediante, etiam interiùs sumi potest. Miscetur theriaca quandoque cum succo rutæ, vel cæpa contusa. *Vulgares Medici* animalia viva, ut columbarum pullos per medium dissectos adhuc calentes læsæ parti imponunt. Verùm his præsidiis vulgariùm nulla est adhibenda fides; per hæc namque divinando potiùs progredimus, quàm quid certi molimur.

Rabidis instituenda est exactissima diæta, attamen indigentia, & satietas vitanda, sed magis indigentia. Sit alimentum, quod rectè conficiatur, & optimum præbeat succum. Nutriendi fuut herbis, quæ frigidæ existimantur, at cichorium agreste multùm confert. Prosunt gammari, cancri, & erinacei cum vino mulso, nec non carnium extremitates, & omnes aviculæ montanæ, quæ facilè concoquuntur: & boni sunt fucci. Potus esse debet aqueus, & vi exhibendus, si ab eo demorsus abhorreat, quia venenum eluit.

Venæ sectio interdicitur, quia potiùs obest, quàm prodest; cùm sanguinis missio venenum potiùs in venas, & partes principes trahat, quam extinguat, vires dejiciat, & venenum exagitet.

Medicamentum, quod alvum citat, & humores dejicit, omninò vitandum est: quippè hoc à circumferentia ad centrum trahendi facultatem habet, & facilè ægros in mortis discrimen trahit. Prætereà secundum vulgares hujus veneni natura non primis qualitatibus: & manifestis, sed in occultis, nec qualitatum primarum alteratione, nec purgantibus, sed alexipharmacis, & tota substantia agentibus curatur. Item purgans nostro est adversum calori, ac proindè vires potiùs frangit, quàm tuetur. Nihilominus si sit longum tempus, ex quo æger morsus fuit, & nondum perfectè sit rabiosus, ut ut imminentis rabiei signa se produnt, in his, & similibus casibus auctores utilem commendant catharsin per inferiora. Nam testatus est *Dioscorides* suo tempore catharsin his tantùm opem ferre, qui jam incipientem tantummodò conqueruntur hydrophobiam, seu aquæ metum. Et sumpto helleboro simul ac primum morbi impetum sustinuerint, cum impetu expurgati multi certa experientia fuere sanati: Addunt multos canes rabidos helleboro cum polenta assumpto evomuisse, & statim ad se rediisse à rabie liberatos. Hinc post helleborum etiam Hiera, quæ colocynthidem recipit, non parum commendatur. *Palmarius* refert, se multos nosse rusticos, qui propinato pharmaco vehementi, quo una, eademque opera vomitione, & dejectione supervacanea omnis generis è corpore excluderentur, demorsos ab hydrophobia evasisse.

Rabiei aut incipientis, aut morsus jam dudum à rabido inflicti indicatio curativa est, ut sal excrementitium, sive scoriæ salinæ, vel sulphureæ demorso communicatæ, sive recenter, sive jampridem, per medicamenta appropriata, & alexipharmaca eliminentur, obtundantur, vel præcipitentur. Igitur hæ particulæ, in quibus, ut diximus, tota veneni rabifici ratio sita est, quomodocumque communicatæ, quæ rabiem inducere incipiunt, per medicamenta sudorifica eliminantur, hujusmodi sunt *tinctura bezoardica, mistura simplex, salia theriacalia, theriaca Diatessaron &c. cum aqua, vel spiritu cancrorum fluviatilium.*

Salinas, sulphureasque scorias ferocientes abtundunt opiata, ut

℞. *Theriacæ recentis* ʒ. *j. Exhibeatur tertio quoque die.* Vel

℞. *Pilul. de cynogloss. gr. xv. Exhibeantur quarto quoque die.* Vel

℞. *Conf. nepenth. gr. ij. Exhibe quarto quoque die.*

Rabidum venenum præcipitant quædam alexipharmaca specifica, & præcipuum, ac infallibile describit *Galenus*; quod ab *Aeschirone suo magistro empirico* didicit, & longa comprobatum fuit experientia, ut demorsos rabidos nunquam salute defraudaverit. Insinuat illud *Gal. 1. Med. per gen. cap. 16. & lib. 2. de Antidotis cap. 2.* quod hoc componitur modo:

℞. *Ciner. cancr. fluviatil.* ℔. ß. *rad. gentianæ pulver.* ℥. *ij. thuris pulv.* ℥. *j. m. omnia simul per minima, & quantum capit cochlear argenteum de pulvere demorso exhibet in aqua, vel alio liquore singulis quibusque diebus usque ad diem quadragesimum manè jejuno stomacho. Si primis diebus non sumpserit, duplicata dosi sumat.*

Hoc medicamento tutus esse poterit demorsus, & Medicus, cum nunquam visus sit, qui hoc usus fuerit, in hydrophobiam incidisse. Est tamen advertendus in hujus medicamenti compositione pharmacopœorum error, enim verò isti cancros vix calore exsiccatos in pulverem redigunt, & pro pharmaco venditant; cum *Galenus* tum in citatis locis, tum alibi expresse præcipiat cancros perfectam calcinationem in pulverem redigi debere, qui cinis mirabiliter quoque marasmaticis, tabidis, & animi passionibus afflictis exhibitus prodest, ob symbolum, quod inter hos intercedit morbos, experientia enim anatomica constat, tàm in pericardiis rabie defunctorum, quàm eorum, qui tabe, vel animi pathematibus pereunt, nullam penitus inveniri aquam, cùm in aliis quovis morbo defunctis pericardia copiosa aqua mandentia inveniantur.

Pulvis cancrorum fluviatilium etiam aliis modis sumi potest, ut

℞. *Cancr. fluv. calcinat.* ʒ. *iij. radic. gentianæ* ʒ. *ij. terræ sigillat.* ʒ. ß. *m.*

Hujus pulveris ʒ. j. præbe in decocto cancrorum fluviatilium, subindè repetendo. Vel

℞. *Pulv. cancr. fluv.* ʒ. *ij. gentianæ, & myrrhæ ana* ʒ. *j. m. cum vino, & propina.*

Item experta alexipharmaca contra rabidi canis morsum sunt *Alyssum, radix vincetoxici, ruta, carduus Mariæ, gentiana*, & hoc genus alia. Inter hæc primas obtinet *alyssum* quomodocumque usurpatum. *Radix vincetoxici ad* ʒ. *j. cum aqua cardui benedicti* ad 40. dies plurimùm commendatur. *Semen cardui Mariæ ad* ʒ. *ij.* aliquoties sumptum, expectato sudore tanquam specificum extollitur. Item summum alexipharmacum est gentiana cum theriaca, ut

℞. *Gentianæ pulverizatæ* ʒ. *j. cum theriaca* ʒ. *j.* tribus diebus omni manè propina, desuper jejunando per quinque, vel sex horas, & stragulis benè tectus demorsus sudorem expectet. *Terra sigillata*, item *terra sancti Pauli dicta, seu terra Melitensis* contra canis rabidi morsum internè conducunt, *Theriaca, & theriacalia* in frequenti usu sunt à ʒ. j. ad ʒ. ij. assumpta. Sed præ his *Theriaca Diatessaron.* reliquis est præferenda, quia ejus ingredientia contra canis rabidi morsum sunt specifica. Vehicula, in quibus hæc medicamenta propinantur, sunt *aqua scordii, cardui benedicti, tormentillæ, rutæ caprariæ, aqua theriacalis*, & similes.

Quòd si æger aquam reformidaverit, frustrà adhibentur remedia, & de ægri vita actum est. *Celsus lib. v. capit. 27.* sequens commendat remedium: *Sed unicum tamen remedium est, nec opinantem in piscinam non antè ei prævisam projicere. Et si natandi scientiam non habet, modò mersum bibere pati, modo attollere. Si habet, interdùm deprimere, ut invitus quoque aqua satietur. Sic enim simul & sitis, & aquæ metus tollitur. Sed aliud periculum excipit, ne infirmum corpus in aqua frigida vexatum nervorum distentio absumat. Id ne accidat, à piscina protinùs in oleum calidum demittendus est.* Et hoc quidem ceu expertum commendat *Helmontius in Tractatu, Demens Idea*, asseverans rabiosum in mare projectum liberatum fuisse. Confirmatum hoc videtur per experientiam *Foresti libr. 10. obs. 27. & 28. Schenckio libr. 7. obs.* ubi plura sunt exempla curatarum rabierum perimmersionem in aquam frigidam. Suffragatur in aquam rabidi submersio, & post horæ quadrantem extrahendus, & ut aquam evomat, procurandum; vivunt enim submersi per mediæ horæ spatium à submersionis puncto, nam in declivi positi per adominis compressionem aquam evomunt, & reviviscunt. Verùm extremum est præsidium, tunc conveniens, cùm de ægri vita conclamatum

matum fuit, non fine tamen fumma confulentis ignominia, accidit enim quandòque hujufmodi ægros aquæ attactu mortem fubire, ut in nonnullis experti fuimus, & irreparabile mortis excidium, quando tanto debetur morbo, confulenti adfcribatur.

Verùm quid immoramur pro tam fævo curando morbo in remedia venando? Cùm pauci, & ferè nulli hac noftra tempeftate à carne-rabido demorfi fint, qui opem implorent medicam. Nam tanta eft noftræ religionis vis, ut cuncti, quos rabidi momorderint canes, ad Divi Viti templum confugiant, ubi quibufdam exorcifmis, pane caracteribus obfignato, vel aquæ benedictæ potu à facerdotibus perquam facilè fanantur.

Sed quonam pacto tàm facilè hoc eveniat, potiùs credendum, quàm exquirendum; attamen nonnulli vulgares hanc piam adducunt rationem, feu conjecturam, quòd cacodæmones in rabiem agitant, impellunrque canes, ut hominibus inferant morfus, & quia in atrabilariis humoribus fuam habent fedem, per canum morfus in humana fe intrudunt corpora, & rabiem inducunt: fupervenientibus deinde exorcifmis facilè cedunt, & libera afflictorum corpora relinquunt, fublato fecum veneno. Verùm hæc ratio eft barda, nec apud omnes credulitatem habet; nam primò, licèt quandoque ex divina accidat permiffione cacodæmones in rabiem concitare canes, id tamen perpetuum non eft. Secundò, cur cacodæmones canis morfu indigent, ut per illum in corpora fe intrudant ad rabiem fimulandam? Tertiò, cur exorcifmus nullo modo eft hydrophobiæ prophilacticon? Quartò, cur mania non tranfit in hydrophobiam, & contrà, cùm eundem atrabilarium humorem pro caufa utraque affectio cognofcat?

Aliqui per naturales rationes hujus affectus caufam venari conantur: inquiunt enim in hoc curando morbo, fumpto pane, & aqua benedicta, magna accidit laborantium fides, ob quam animal femel credens unum aliquid, ceffat, deinde quiefcit à credendi confideratione. Non hic loquuntur de fide Chriftiana, dono Dei fupernaturali, fed intuentur tantum confidentiam, tàm fcilicet delufionem credendo, quàm rei certæ putationem; nam Deus non operatur miracula, nifi pro abditis fuis judiciis, fides five confidentia ergò, de qua hic loquuntur, eft medium animofitatis naturale, pugnax, & validè terrori refiftens, quo pofito, anima in præternaturales fe adigebat motus. Nec ifta fides debet effe pofitiva, credo, fed potiùs negativa, non horrens, non timens. Hac idea confidentiæ victa, quæ eft morborum effectrix, rabidi canis virulentiam non ampliùs fentit, imò per partem demorfam, urinam, infenfilem tranfporationem, aliofque naturales ductus foras detrudit.

Sint hæc relata philofophandi modo, fub humilitatem Ecclefiæ cenfura, quia præter naturalem confidentiam hunc morbum curare valentem, eft noftra chriftiana fides, quæ mirabiliora operatur omnem noftræ mentis captum fuperantia, & hanc à nobis fidem fufcipit D. O. M. cujus folius munere noftra delentur incommoda, atque omnes auferuntur languores.

CAPUT XXXI.

De Anatomica capitis Hiftoria.

IN hominis opificio Dædaleam miramur naturam, quæ in fola capitis ftructura omnes nervos contendiffe videtur, nec immeritò id fecit, cùm fenfuum, vitæque noftræ auguftum tectum, immortalifque animæ templum à natura in capite, velut in editiori hujus noftræ machinæ arce exercitari debuiffet. Sed ufu evenit, ut in munitiffimas, & fublimes potiùs arces tormenta jaciantur, & fummos feriant montes fulminis ictus: fic capiti, velut in Regiam, & fublimem Palladis arcem hoftium vulnera diriguntur, ex quibus totum affligatur corpus, & undique invaditur. Hinc jure merito primum caput, deinde reliquas corporis partes à vulneribus vindicabimus. Sed

Antequam capitis, cæterarumque partium vulnerum figna, caufas, prognofes, & fanationes aggrediamur, harum partium anatomen operæ pretium tradere dijudicamus; exilem namque majeftatem obtinet medicina abfque anatomes ope: Non loquimur folùm hic de anatome locali, nam fecandorum corporum ftudium planè puerile exiftimamus. Diffecant vulgares cadavera, & omnium partium figuram, magnitudinem, cavitates, ductus, numerum, fitum, cum aliis connexionem, & confenfum curiosè infpiciunt, nec ex hac infpectione ad morborum curationem inftructiores, & aptiores evadunt.

Hæc eft anatomia mortua, Laniis communis, & tamen ex mortuis, & larvis viventium falutem mendicant! Verùm etiam in hac artificiofa diffecandorum corporum peritia torpor, & ignavia prævaluit, & à priftino indolis candore degeneravit. Cœterùm etiam loquimur de anatomia vitali, quæ corporis morbofi accidentia meditatur, & fubjecti proprietatem novit, fine cujus cognitione aliàs nullus eft Medicus, & fic una eft, & vera anatomia, quæ ex dictis duabus progreditur.

A capite itaque capimus initium, habet hoc figuram non exactè fphericam ob cerebri molem, (homini namque præ cœteris animantibus infignis eft cerebri magnitudo) fed fimul eft compreffum, & nonnihil oblongum fcilicet anteriùs, & pofteriùs aliquantulùm protuberans, à lateribus verò depreffum, & pro tutiori munimento totum offeum eft.

Dividimus caput in duas partes, quarum una eft plena capillis, & dicitur capillata, ab aliis verò nominatur communiter nomine generis, nempe caput; altera verò pars quæ capillis caret, peculiari nomine, facies, feu vultus appellatur.

Pars capitis capillata, dividitur in quatuor regiones, quarum anterior, quæ fuprà frontem eft, appellatur *Synciput*, & eft pars anterior à fronte ad futuram coronalem ufque; pofterior verò fupra humores pofita appellatur *Occiput*, eftque pars pofterior ab initio futuræ Lambdoidæ ad primam cervicis vertebram ufque. Media regio inter has enumeratas partes, quæ globofa eft dicitur *Vertex*; laterales verò partes, quæ funt inter oculos, & aures, appellantur *Tempora*.

Pars capitis glabra, facies dicta, præter partes continentes, proprias habet partes, vel fuperiorem, quæ frons appellatur; vel inferiorem, in qua fenfuum organa funt, ut oculi, nares, aures, & os, in quo lingua, aliæque partes latitant.

Capillata habet alias partes veftientes, & externas, alias verò contentas, & internas; veftientes, & externæ vel funt communes, ut cuticula cutis pilofa, pinguedo, membrana carnofa, vel propriæ, ut pericranium, perioftium, mufculi, offa, meninges; contentæ funt cerebrum, cerebellum, & medulla in calva, partim verò in fpina exiftens.

Primum, quod occurrit in hac parte capillata funt capilli, inter quos deindè fefe offert *Cuticula*, hinc *cutis*, quæ in hac parte infignem habet craffitiem, ut externarum injuriarum vim faciliùs eludat, eique capilli firmiùs, ac profundiùs adhæreant. Hæc non ita eft exquifito prædita fenfu, fiquidem ejus membrana eft mufculofa, & non nervofa, & fic mobilis, fponte noftra. Cuti fubfternit *Pinguedo* pauciffima, (*Riolanus* hic nullam agnofcit) ne vaporum tranfpirationem denfior infractus impediret. Pinguedinem fequitur *Panniculus carnofus*. His fubjicitur *Pericranium*, quod eft membrana tenuis, mollis, denfa, & firma, quæ exquifito gaudet fenfu, propter nervos ad occiput per eam, & tempora difperfos. *Pericranium* vulgò à meninge oriri creditur: verum fuum ducit ortum à tendinibus mufculorum frontis, temporum, & occipitis, circum cranium expanfis. Hæc externa capitis integumenta venulas ab extrinfecis vulgaribus, & arteriolas à carotidibus internis recipiunt. Pericranio fubfternitur Perioftium, quod immediatè capitis offibus adhæret, eftque membrana tenuiffima, & nervea, ideòque admodum fenfibilis, & acuti fenfus, cujus beneficio cranium fentit, ficut & omnia offa cincta fenfum habent dentibus exceptis, qui partim à perioftio radices inveftiente, partim ab interiore nervulo fenfum habet.

Perioftium ficut cranio firmiter adhæret, ita etiam pericranio tàm exactè jungitur, ut fimul unam membranam conftituere videantur, quod multos decepit anatomicos; hinc fcripfere idem in capite effe pericranium, quod in aliis partibus perioftium.

Poft prædictas partes offea capitis pars apparet, quæ *Cranium* dicitur, eftque globofa, & rotunda, interiùs concava, offea pars cerebrum continens, ita appellatur, quòd veluti

veluti Cranon Græcè, seu galeæ militaris instar, cerebro ad munimen circumdetur. *Calva* etiam, & *Calvaria* dicitur, quia caput capillis privatum conspicitur calvum. Barbaris etiam à duritie, & rotunditate *Testa* nominatur.

Cranium hoc in embrione membranaceæ, in recens nato cartilagineæ videtur substantiæ, atque etiam per aliquot annos ejusmodi mollitiem servat, ossis mollioris instar, & pressioni cedit, in primis superiore capitis parte circa suturas, ut copiosa cerebri humiditas, quæ in infantibus redundat, commodiùs exhalare possit. Deinde ad majorem cerebri tutelam sensim induratur, aliorum ossium instar, crassaque fit, sed rarior, & in medio spongiosa manet ad faciliorem vaporum transitum. Crassities variat pro ætatis diversitate, imò neque eadem est in eadem ætate, regionum quoque diversitas in hac parte multùm facit refert *Herodotus* Persarum crania valdè tenuia, & fragilia esse, ita ut facillimè perforentur; *Aegyptiorum* verò admodùm crassa, & firma esse, ita ut vix lapidis gravioris ictu confringantur. Ad hæc; in delicatis ut plurimum minor crassities, ac durities reperitur, quàm in rusticis, aliisque durioribus hominibus, cujus rei causa esse putatur, quòd delicati caput semper benè se tegant, ab eoque æstum, & omne frigus arceant; rustici autem per æstus, & frigora intensissima nudo capite incedant, quo æstu in primis, & frigore ossa indurantur, & crassiora fiunt: atque hinc monemus puerorum capita non esse multùm tegenda, cùm per nuditatem potiùs corroborentur, & externis injuriis ferendis aptiora evadant.

Constat autem cranium duabus tabulis, seu laminis, externa, quarum illa crassior, & æqualior, hæc verò durior (& propter singularem duritiem, & fragilitatem vitrea appellatur,) & multis sulcis exarata: ut locum concedat vasis duram meningem perreptantibus, à qua meninge nonnulla insignia vasa juxta aures intra geminas cranii laminas se insinuant, meditullium interjectum irrigantia.

Inter has tabulas media latet substantia quædam spongiosa, & cavernosa, medullarem subcruentum succum ad cranii nutritionem continens, qui conficitur ex sanguine influente per minimas arteriolas exilia foraminula tabularum transeuntes, atque hic est ille sanguis, qui dùm cranium trepano perforatur, & ubi ad Diploem deventum est, rubicundi nonnihil effluit. Meditullium hoc spongiosum duplici tabulato cranii interjectum ab anatomicis Diploe vocatur.

Hoc meditullium alibi majus, alibi minus cernitur, nonnullis in locis vix animadvertitur, ubi ambæ tabulæ simul coire, & cranium simplex, ac pellucidum constituere videntur. Refert *Bartholinus* se cranium secuisse, in quo hæc media spongiosa substantia omninò deerat, totumque cranium ex una tabula constare videbatur, fortè quod ob senium, exsiccatis, & contractis ossibus, non manifestè apparuerit. In spongioso hoc meditullio nonnunquam, præcipuè in lue Venerea inflictis, vitiosus quidam humor colligitur, qui temporis tractu virulentus, & acrior factus, tabulas ipsas, frequenter autem exteriorem ob minorem duritiem exedit, ac in perioftio, & pericranio diros excitat cruciatus: nonnunquam etiam interiorem unà cum exteriore ab eo erosam, sicque totum cranium perforat.

Quamvis caput unico cranio contiguo circumdatum sit, os tamen continuum non est, sed ex diversis inter se commissis constat, quorum tamen in omnibus certus numerus non est, sed pro ætatis varietate variat, ita ut in nuper natis, & in decrepitis pauciores cranii partes, seu ossa commissa inveniantur. Communiter autem in media viventium ætate advertuntur, quorum duo communia dicuntur, reliqua sex propria, suntque primum *frontis os*, aliàs *coronale*, *inverecundum*, *vel puppis* appellatum, secundum os *occipitis*, vulgò *Basilare*, tertium, quartum ossa *occipitis*, *seu bregmais*, quintum, sextum duo *ossa temporum*, quæ etiam *petrosa*, *mendosa*, *&* *squamosa* vocantur. Hæc in sua connexione certas efficiunt suturas, quarum tres communiter notissimæ sunt, nempè prima Coronalis, os frontis ab ossibus syncipitis dirimens, secunda sagittalis, quæ & virgata, & jugalis dicitur, hæc media inter suturam coronalem, & lambdoidem, tertia *lambdoides*, *seu ypsiloides*, quia harum literarum Græcarum figuram refert. Præter has veras enumeratas suturas etiamnum quædam nothæ, seu falsæ sunt, propriisque nominibus distinguuntur ab anatomicis, qui de hac re videantur.

Præcipuus suturarum usus est, partim ut vaporibus exeuntibus faciliorem transitum præbeant: partim etiam, ut fissuræ, quæ in cranio contingunt, se non extendant ulterius, quàm per unum os, & in proxima sutura sistantur. Adde, quòd per has fibrillæ à dura meninge transeant pericranio connexæ (ab his per cranii exteriora expansis pericranium generari non pauci existimant) ex quibus dura meninx unà cum cerebro suspensa tenetur, ne à valido saltu, aliove motu loco moveatur, sicque ventriculi cerebri concidat. Atque hinc benè scribit *Hip.* illos sanioris capitis esse, qui plurimas habent suturas, & contrà, si sine suturis sint capita, pejus valere, nam in his multi, & sæpè vitiosi vapores detinentur, cephaleæ, epilepsiæ, aliorumque gravium morborum causæ: prætereà ab externo incidente ictu, vel casu facilè rumpuntur, longasque fissuras contrahunt.

Ablato cranio partes cerebri interiores in conspectum veniunt, inter quas immediatè occurrunt duo velamenta, seu membranæ totum cerebrum ambientes. Græcis *Meninges*, Arabibus *Matres* appellatæ, quia matris modo cerebrum fovent, necesse autem fuit has meninges sub cranio ponere, easque duas, tum ut cerebrum meliùs foveretur, tum etiam ne ab ossea cranii duritie læderetur. Una exterior est, quæ cerebrum immediatè non ambit, à substantiæ crassitie, & duritie, *Crassa Meninx*, & *Dura Mater* appellatur, hæc laxo ambitu cerebrum amplectitur, tantùm ab eo distans, quantùm motus commoditas exigit. Simul etiam totum interius cranium laxiore copula investit, ita ut ab eo plerisque in locis facilè dimoveri queat, sicut perforato per terebram cranio, id levi depressione fieri solet. Basi tamen arctissimè jungitur, ut non facilè ab ea divelli possit, & suturis firmiter adnectitur per fibras, atque tenaciter semidigiti latitudinem à lateribus suturæ sagittalis, nec non multoties etiam prope ejusdem concursum cum coronali, mediantibus minimis vasculis, quæ versus diploidem emittit, duobus, tribus, quatuorvè locis nonnihil adhæret; quibus locis, cùm cranium avellitur, puncta sanguinea è vasculis illis disruptis pullulant.

Foraminibus multis ad vasorum transitum pervia est uno prætereà magno ad medullæ descensum altero versus glandulam pituitariam; qua verò parte ossi cribriformi cohæret, instar cribri perforatur, seu potiùs per ossis foraminula tenellos tubulos ad nares transmittit.

Exteriùs asperior, & durior, cranium, ejusque sinus, ac cavitates succingit, & fibrillis plurimis per suturas serratas transmissis, eidem adhæret. Interiùs lævis, ac lubrica est, humore aqueo perfusa. Tenui meningi multis in locis cohæret mediantibus vasis.

Arterias ab arteriæ carotidis ampliore ramo productas, per foramina ossis cuneiformis, & frontis transeuntes recipit. Venas copiosas ad sinus, & internæ venæ jugularis ramum emittit.

Duplicatur dura meninx in capitis vertice, ubi cerebrum dividit in partem dextram, & sinistram; & quia hæc reduplicatio in parte posteriore latior est, sensim posteà arctatur, ut falcis messoriæ figuram repræsentare videatur, *Falx* appellatur. Quadruplicatur etiam, ubi cerebrum à cerebello distinguit. In falce hac semper sinus inveniuntur quatuor, quandoque septem, in quos arteriæ carotidis plurimi rami inferuntur, jugularibus post conjungendi.

Altera membrana interior est, quæ exquisitissimo gaudet sensu, plurimisque arteriolis, & venulis, quàm crassa, ac *tenuis meninx*, *&* *pia mater* appellatur, quia admodum subtilis, & tenuis est, & piæ matris instar immediatè, ac molliter cerebrum, ejusque partes investit, ac penetrat, & ne diffluant, impedit, simulque gyros ejusdem, & anfractus profundiùs involvit, ac summitates eorum colligit, sicque per totam exteriorem cerebri superficiem quasi planam reddit: qua connexione superiore soluta, gyrorum anfractus, quia hac meninge sunt vestiti, facilè separari, & explicari possunt. Ab hac tenui meninge procedit etiam tenuissima membranula ventriculos cerebri exterioris vestiens.

Remotis duabus cortinis, *sacrum Palladis templum* ingredimur, in quod, tanquam in majestatis thronum anima prin-

princeps è suo domicilio scandit, ut ibi sensuum internorum, externorumque tum voluntarii motus ministerio omnes exerceat functiones. In hoc enim partium sensationes percipit, ac dijudicat, & ex eo tanquam, ex scaturigine, suæ benignitatis radios; nempe spiritus animales genitos, per nervorum rivulos, omnibus, sentientibus corporis partibus communicat, & per eos actiones animales edendi facultatem ipsis tribuit.

Cerebrum per se immobile, tanquàm motus principium statuitur, verùm per accidens continuè movetur non animali, sed naturali motu systoles, & diastoles, ut videre est in capitis vulneribus, in recens natis, & vehementissimis capitis doloribus; sed hujus motus causam rimari difficillimum est.

Aliqui eum meningibus consignant; alii cerebri substantiæ, & alii arteriis. Sed perperam meningibus tribuitur; nam ablata magna cerebri portione, & ipsis meningibus, cerebri tamen motus à *Riolano* observatus fuit. Item male cerebri substantiæ tribuitur, nam cerebrum ad dilatationis, & constrictionis motum perficiendum necessariò opus habuisset aut musculis, aut saltem fibris adeò fortibus, quæ se contrahere potuissent, quibus utrisque caret. Qui hunc motum arteriis tribuunt, sensatè judicant; nam cerebri motus cum arteriarum motu coincidit, ut in infantum capite, in quorum sincipite cerebrum palpitare conspicitur, quia ossa mollissima sunt, nec dùm satis indurata, & in cranii fracturis observatu facile est. Eapropter in carpo prout pulsus parvus, aut magnus, rarus, aut celer sentitur, ad eandem normam etiam cerebrum moveri oculis conspicitur ejusque motus deficiente in carpo pulsu, eodem tempore omninò deficit, simulque omnium partium animalis motus eo ipso momento abolетur. Quare hic motus præcipuè se exserit circa duræ matris sinus, ubi plures extant arteriæ. Hinc non videtur ad cerebri substantiam recurrendum, ea quoque mollis & flaccida satis admodum inepta existit.

Cerebri substantia peculiaris est, qualis nulla alia in toto corpore, quam glandulæ assimilavit *Hip. lib. namque de glandulis* dicit: *Majus est cerebrum, quàm reliquæ glandulæ*, quasi significare vellet cerebrum maximam esse glandulam, ex eo, quòd est corpus album, molle, humidum, & quasi subpingue, ut glandulæ. Alii, cum *Platone*, illud inter medullas annumerant, quia ejus substantia est friabilis, & mollis, ac intra ossa continetur, etsi ab ossium medulla toto cœlo differat, neque ignem, ut illa concipiat.

Verùm cerebri substantia à calore non liquatur, ut medulla, ac proindè errant omnes, qui illud glandulis, aut medullæ annumerant, cùm substantiæ, & structuræ diversitas satis ostendat illud cum iis nullam habere similitudinem. Prætereà partis ipsius dignitas, & operationum principium, quas odit, nobilitas, clarè docent illud verissimè viscus esse, non minùs quàm cor, & suas proprias, easque principes actiones obire. Substantiam itaque peculiarem habet cerebrum, albam, humidam, mollem instar pinguium liquescentem potiùs, quàm diffluentem, etsi verè pinguis non sit. Mollis est, & humida ad faciliorem imaginum, & conceptuum impressionem; est enim imaginationis sedes.

Humani cerebri magnitudo pro totius corporis magnitudine insignior est, quàm aliorum animalium, & ut plurimùm homo duplo plus cerebri habet, quàm bos, nempe ad liberarum quatuor, vel quinque pondus, quia animal nobilius est, & forsan qua:

Os homini sublime dedit, cœlumque videre
Jussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

si enim quid mobile rectum stare volumus, pondere ingenti supposito, casurum juvamus.

Inter homines mares plus cerebri habent, quàm fœminæ; maribus enim maximum est datum cerebrum, qui plurimum cerebro uti debuere, hoc est functiones animales varias, & præstantes exercere. Ineptè putarunt nonnulli cerebrum, ut & ossium medullas ad lunaris luminis dispendia, vel incrementa augeri, vel imminui. Verùm horum opinio nulla experientia stabiliri potest, quia unius, ejusdemque animalis cerebrum in diversis lunæ temporibus inspici ac ponderari nequit. *Horstius* scribit, se vidisse cerebri substantiam à nimio Veneris usu imminutam. Sed quæso, quomodò scite potuit, an istius hominis corporis, de quo loquitur, anteà plus cerebri habuerit? An illud anteà viderat, & ponderaverat: Nimia Venus cerebrum quidem debilitat, sed an illud imminuat, certò dici non potest.

Vasa per cerebrum disseminantur varia; nam si ejus substantiam comprimas, guttulæ, sive puncta sanguinea exsudant, ideòque plurimas venas, & arterias capillares ibi disseminatas habet. Venæ per cerebri substantiam feruntur, sunt primi rami quinque venarum jugularium, quorum aliqui per crassæ meningis, & cerebri substantiam sparguntur. Secundi ramuli utrinque abeunt in cerebri substantiam, ex duræ meningis cavitatibus. Arterias quatuor habet ex carotidibus, & cervicalibus, quarum hæ duæ ad cerebellum, illæ ad cerebrum disseminantur suprà, infraque.

Nervos nullos habet cerebrum in propria substantia, cùm enim sentiendi organum sit generale, de omnibus sensibus, & motibus animalibus indicans, debuit sensus, & motus expers esse: nam uno sensu, motuvè præditum, de aliis non benè judicasset, quia singuli sensus ab uno tantùm objecto moventur, ut visus ab objecto visibili, tactus à tactabili &c.

Si igitur cerebrum uno aliquo sensu, motuvè præditum fuisset, anima per illud organum de quolibet sensu, & motu justum non potuisset inferre judicium, ac propterea sensus, & animalis motus expers conditum, nec in substantia sua ullis nervis donatum est: Hinc falsa est communis opinio cerebrum esse principium, & originem omnium nervorum, cùm ne unius quidem nervi sit initium.

Universum cerebrum in duas dividitur partes, anteriorem, & posteriorem, anterior pars propriè dicitur cerebrum, posterior verò propriè dicitur cerebellum, quasi parvum cerebrum. Rursus anterior pars in duas aliàs dividitur partes, nempe in dexteram, & sinistram, quæ partes à portione quadam crassæ meningis interfecantur, quæ portio meningis, quia hoc loco falcis figuram refert, idcircò appellatur *falciformis*, & *falx messoria*: illæ verò duæ cerebri partes etiam à similitudine appellantur *duæ Nates Cerebri*, facta enim fuit hæc cerebri divisio præsertim, ut cerebri substantiam penetrare possent meninges, quæ ratione venarum, quas continent, deferunt cerebro materiam alimentalem. Istæ duæ cerebri nates non sunt à summo ad imum divisæ, sicut cerebellum, neque omninò divisæ à cerebro, sed tantùm penetrat hæc divisio ferè usque ad centrum ipsius cerebri, quo loco pars quædam cerebri observatur superiore durior, & callo persimilis, unde *callosum* dicitur *corpus*, quorum intermedio cerebrum in se unitum apparet.

Hoc calloso corpore leviter excavato, apparent duæ cerebri cavitates, altera à parte dextra, altera à sinistra, quæ duæ cavitates appellantur *anteriores cerebri ventriculi*, & inter ipsos tenuis quædam, & lucida cerebri substantia intermedia, ventriculos dividens, dicitur *septum lucidum*, seu *speculum*, fulget enim instar gemmæ. Quilibet autem horum ventriculorum figuram retinet semicirculi, vel semilunæ, vel auriculæ humanæ figuram repræsentat, ambæ verò sunt in magnitudine æquales, & suis parietibus portione tenuis meningis adhærent. Circa fundum, & infernam partem horum ventriculorum observantur revolutiones quædam, atque texturæ venularum, atque arteriarum, quæ communiter appellantur *Plexus choroides*, sive *Rote mirabile*, qui est elegans, & mirabilis quidem, è subtilissima membrana, à pia matre productus, plurimisque glandulis contextus.

Ubi junguntur ventriculi, dicitur *fornix*, seu *testudo*, figura triangulari, tribus cruribus, uno anteriore, duobus posterioribus. In communi sectione tertio ventriculo superstratum putatur hoc corpus, & corpori calloso subjectum.

A fundo horum ventriculorum procedunt cerebri processus, ex eadem substantia cerebrali constantes, & in anteriori cerebri parte in os frontis supra nares finiuntur, qua parte si processus duo tubercula mammarum papillis similia formant, unde communiter appellantur *Processus Mammillares*, propriè verò prædicta duo tubercula ponuntur supra quædam ossa narium, quæ ad modum cribri perforata sunt.

Porrò retrorsum inverso fornice, conspicuus evadit *Ventriculus tertius*, sive *medius*, qui nihil aliud est, nisi duorum præcedentium ventriculorum concursus, sive communis cavitas, ob quam rationem nonnulli hunc

tertium ventriculum crediderunt potiùs esse viam ab anterioribus ventriculis ad posteriorem. Hic tertius ventriculus duos emittit meatus, quorum alter deorsum fertur ad infundibulum, (à figura ita dictum : nam est cavitas orbicularis, amplo principio, hoc nonnulli *Pelvim* appellant) & glandulam pituitariam, per quod pituitosa cerebri excrementa evacuari, vulgò traduntur, sed malè, per ossa quædam perforata in fine palati existentia. Alter posterior & membrana vestitus, quod foramen quidam *Anum*, seu *ani foramen* appellant, transit sub natibus ad ventriculum quartum, & nihil aliud est, quàm foramen ex conjunctione, seu contactu monticulorum striatorum, & duorum natium, ac testium conflatum.

Protuberantiæ quatuor, quarum superiores, seu anteriores, & majores, à qualicumque similitudine *Nates* dicuntur, inter quas & protuberantias striatas conspicua est rima, *Columbo Vulva* appellata, continens *foramen ani*. Inferiores, & minores *Testes* nominantur, suntque duæ prominentiæ depressæ, natibus subtus firmiter adnatæ, & continuæ. Sunt autem hæ quatuor protuberantiæ, unà cum protuberantiis striatis desuper, iis impositis, principia medullæ oblongatæ, inferiùs cerebro continuata, superiùs verò, & à lateribus tenuissima membranula à pia matre obducta, substantiam habentia quasi ex innumeris tenuissimis fibrillis compactam, qualis per microscopium conspicitur.

Glandula inter testes, & anum, ad foramen ani, quod versus quartum ventriculum ducit, apposita, quæ Græcis *Conarion*, à coni figura; Latinis *Glandula Pinealis* dicitur à figura nuclei pini: aliis etiam *Penis cerebri* vocatur.

In posteriore, & inferiore calvariæ parte, scilicet intra ossis occipitis amplos sinus reconditum est *cerebellum*, secundam cerebri partem constituens, quasi parvum, & privatum cerebrum, quia multò minùs est cerebro, & utraque meninge intectum. Formam habet latiusculam, & aliquantulum depressam. Magnitudinem in homine multo majorem obtinet, quàm in brutis. Substantia non multùm differt à cerebri substantia, excepto quòd minùs mollis, seu paulò firmior esse videatur. *Processus* obtinet duos *Vermiformes* dictos, quia ex multis particulis transversis, & quasi contortis, tenui membrana copulatis constant, vermium instar, qui in ligno carioso reperiuntur. Horum anterior in quartum ventriculum prominens, natibus, testibusque adjacet: posterior verò non ita prominet, sed mucrone in cerebelli substantiam absumitur. Cerebello ab inferiore parte elevato, in conspectum venit posterior, seu quartus ventriculus, reliquis minor, qui ex truncis spinalis medullæ è cerebro, & cerebri tertio ventriculo descendentibus. Undè cùm sit hic ventriculus circa principium latior, & deinde sensim angustior, & quodammodò in acumen desinat, similitudinem cum calamo scriptorio habet, olim *Calamus Scriptorius* nominatus fuit. Hinc ventriculum *Arantius Cisternam*, *Herophilus* illum *Principalissimum*, alii *Nobilem ventriculum* appellarunt. Ineptè *Galenus* putavit ex cerebello duriores oriri nervos, cùm nulli nervi ab eo prodeant.

Medulla oblongata, quæ extra cranium delapsa, ad differentiam medullæ ossium propriè sic appellatæ *spinalis medulla* dicitur, est pars cerebri, & cerebelli durior, compacta, & alba partim intra cranium, longitudine scilicet quatuor digitorum transversorum consistens, usque ad ossis sacri finem extensa. Ipsa substantia medullæ fibrosa est, (quæ microscopii ope conspicitur) quasi ex innumeris tenuissimis longis filamentis compacta. Ex his tenuissimis in medulla filamentis omnes totius corporis nervi principium sumunt. Dividitur in partem dextram, & sinistram, uti & cerebrum, à pia matre, quæ eam immediatè vestit. Hinc Paralysis unius, vel alterius lateris esse potest. Dividitur in multos quasi funiculos; & conspicuè hæc divisio apparet circa sextam, & septimam thoracis vertebram. Caudæ equinæ figura repræsentabitur, præsertim circa finem, in multos pilos oblongos divisæ. Triplici tegitur membrana, prima immediatè cingens est à pia matre, secunda à dura matre, & alteri adhæret; Tertia exterior oritur à valido ligamento anteriores partes vertebrarum colligante, quod à parte posteriori in validam tunicam desinit, ne medulla lædatur. Huic unctuosus humor ad humectationem circumfunditur. Non est pars à cerebro separata, sed ejusdem, ac cerebelli productio, è quibus tanquam caudex quatuor radicibus procedit: anteriùs scilicet, seu superiùs duabus tertii ventriculi protuberantiis, hodie corpora striata, olim thalami nervorum opticorum appellatis, quibus maximè cerebro cohæret; Posterius verò, seu inferius, naribus, ac testibus, quibus cerebello magis cohæret. In hujus disiecta substantia innumera sanguinea punctula passim apparent, eodem modo sicut in dissecto cerebro: vascula tamen sanguifera per ipsam substantiam transeuntia adeò tenella sunt, ut oculis conspici nequeant, sed per membranas, secundum mediam medullæ longitudinem, supra ejus divisuram, vena insigniter conspicua cum exili arteria progreditur: sicque etiam utrinque ad Latera alius, sed minor, arteriæ, venæque ramulus procedit. Ex quibus vasis eleganti serie ramusculi per utramque ejus investientem tunicam disperguntur, atque ex arteriolis etiam sanguis in ipsos medullæ poros infunditur, ejusque redundantia à venularum finibus absorbetur.

Una hujus medullæ pars, est intra cranium supra magnum occipitis foramen, alia ejus pars est quidem longissima extra cranium in vertebris à prima cervicis, usque ad ossis sacri ultimam. Tegitur hæc medulla intra spinam, quam Græci *Sacram fistulam* vocarunt, quia excavata est fistulæ instar, & principem partem continet, ac tuetur, & videtur quasi ossea esse columna in multas partes diffracta, & ut corpus quaquaversùm inflecteretur, pluribus constat ossibus in medio excavatis, ad tutum medullæ descensum comparatis, cum quibusdam nodis, qui verticulorum figuram retinet, ac proindè vertebræ appellantur, à vertendo dictæ, ob motum continuum, quo in quacunque corporis flexione moventur. Sunt spinæ totius vertebræ viginti quatuor, scilicet colli septem, dorsi duodecim, lumborum quinque, quibus fundamenti instar subjicitur *os sacrum*. Prima vertebra *Atlas* nominatur, cui caput, tanquam parvus mundus, imponitur, & firmiter adhæret. Secunda *Axis*, quia caput cum prima vertebra rotatur, reliquæ vero proprio carent nomine.

Cum duodecim thoracis vertebris, duodecim quoque costæ ad modum arcus positæ conjunguntur; ex parte verò interna succingitur membrana quædam, quæ ob id appellatur membrana succingens, sive pleura: istarum costarum septem superiores per intermediam cartilaginem cum pectoris osse conjunguntur, quod *Sternum* appellatur, & veræ, ac legitimæ costæ appellantur, reliquæ verò quinque non pertingunt usque ad prædictum os sternum, sed veluti deficientes ad modum semiarcus in cartilaginem terminantur, & ob id spuriæ, sive illegitimæ, ac mendosæ dicuntur costæ. Prædictæ autem septem superiores adhuc terminantur in cartilagines versus illam partem, in qua cum sterno conjunguntur, quod ita factum est, tùm ut faciliùs cadendo resistant, ne frangantur, tum etiam ut pectoris modum in inspiratione, & respiratione secundarent.

Hæ costæ ut plurimùm utrinque sunt duodecim tàm in viris, quàm in mulieribus, rarò tredecim, rarius undecim, sæpiùs verò unica superest. Hinc verisimile est in *Adami* utroque latere fuisse tredecim costas, ex quibus unam exemit *Dominus*, & in *Evam* convertit. Hic certè irridendi videntur nonnulli abditarum rerum nimis nasuti scrutatores, qui numerum costarum primi parentis *Adami*, & quot costas antè, quot post formatam *Evam* habuerit, magna curiositate inquirunt, multique verbis ea de re differunt, haud aliter ac si illud etiam ad anatomicam scientiam pertineret, vel scitu necessarium foret. Cœterùm prima mulier non formata fuit ex sola *Adami* costa, sed ex costa carne vestita, ut habetur *Genes. cap. 2. Immisit ergò Dominus Deus soporem in Adam, cùmque obdormisset, tulit unam de costis ejus, & replevit carne pro ea. Et ædificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem, & adduxit eam ad Adam. Dixitque Adam: Hæc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.*

Unum nos ex his elicimus, quia mulieres ortum à costa deducunt, quæ tortuosa est, omnes tortuosas esse, & præcipuè circa crura, unde ad tortuositatem tegendam, palla uti necesse fuit. Dicta sunt hæc in mulierem gratiam.

Medulla oblongata est immediatum omnium nervorum principium, prout partim est intra cranium, partim extra

tra in spina. Intra cranium oriuntur, quæ vulgò à cerebro oriri dicuntur, septem paria: à spina verò triginta. Priorum septem paria his versiculis comprehenduntur:

Optica prima: oculos movet altera: tertia odorat:
Quarta est, quæ gustat: Quinta audit: sed vaga sexta:
Septima Luxatas Linguæ moderatur habenas.

Primum itaque par, sive horum nervorum conjugatio, amotis processibus mammillaribus, mox in conspectum venit, & dicitur *optimum*, vel *visorium*, quia spiritus animales visivam, seu videndi facultatem oculis, radiosque rerum visibilium ad sensorium commune refert: quod inter reliqua paria maximum est, sed mollius, & cæteris porosius.

Secundum par est *oculorum motorium*.

Tertium par *Olfactorium* dicitur, quod processibus mammillaribus adhæret.

Quartum par tendit ad linguam pro sensu gustatus efformando, & dicitur *gustatorium*.

Quintum per partim versus aures ad auditus organum efformandum, partim quoque ad musculos, qui in temporibus sunt, & ad inferiorem maxillam movendam, & *auditorium* appellatur.

Sextum par *vagum* multos sui ramos emittit, quorum quidem tendunt ad stomachum, ubi dicuntur stomachici, quidam ad cor; & pulmonem, quidam ad hepar, & costas, ubi nervi dicuntur costales. Hoc par vagum membranis investitur robustis, & per ossis occipitis foramen ad jugulum descendit, postquam ramulos collo Laryngis, Linguæ, ossisque hyoidis musculis impertivit, hinc in ramum internum, & externum dividitur in utroque Latere. Ramus externus dexter, demissis aliquot surculis ad pectoris musculos, nervum constituit *Recurrentem* dextrum. Confert hic ad sonum, imò ad tactum quoque in pleura, tunica pulmonis, pericardio, atque orificio superiori ventriculi, cum partes illæ omnes ab eo ramulos nanciscantur. Ramus externus sinister recurrentem sinistrum efficit, ad easdem ferè partes accedens, quas accedere dextrum diximus, ad ventriculi orificium dictum delatus dextro jungitur, sicque progreditur, & ad ventriculi orificium inferius, & ad hepatis partem inferiorem. Ramus internus dexter intercostali cuivis musculo propaginem exhibet, diaphragma ubi perforavit, infimi ventris partes omnes nervo instruit, circa os sacrum finem assumens. Internus sinister in suo Latere eodem modo distribuitur, nisi quod loco hepatis ad lienem pars abeat, sed ab utroque interiore aliquando propagines mittuntur ad uterum.

Septimum par *Linguam movens*, inseritur in musculos, qui sunt in Lingua, & hæc conjugatio oritur in occipitio, ea in parte, qua propè nascitur spinalis medulla.

Extra cranium pendent nervi à spinali medulla, & ut plurimùm ipsorum triginta paria observantur, quamvis aliquandò viginti novem conspecta fuerint, nam à septem cervicis vertebris septem paria egrediuntur, duodecim verò à duodecim dorsi vertebris, quinque paria à quinque Lumborum vertebris, & sex ab osse innominato; omnia hæc paria eo ordine oriuntur, quo & ipsæ vertebræ sunt positæ, & unus nervus oritur à parte dextra, alter verò à parte sinistra.

Primum ergò par ex prima colli vertebra exiens in ipso collo terminatur pro ipsius sensu.

Secundum par inter ejusdem colli musculos inseritur. Tertium in musculos, qui idem collum flectunt, in capitis musculos, & ad aures, in musculos genarum. Quartum in musculos scapulas, & brachia attollentes, ac in diaphragma. Quintum tandem, sextum, & septimum circa easdem partes, eosdemque colli musculos inseritur.

Duodecim conjugationes, quæ pendent à duodecim dorsi vertebris, omnes vel terminantur aliqua parte in brachium vel majori in parte in musculos thoracis tàm anterioris, quàm posterioris. Quinque conjugationes, quæ oriuntur ex vertebris Lumborum, partim inseruntur in musculos dorsi, & circa ipsos Lumbos, partim ad musculos femoris descendunt usque ad testes.

Tandem conjugationes pendentes ex osse in nominato, sive sacro inseruntur tàm in musculos sibi proximos, quàm in cutem, & musculos femorum, in collum uteri, in musculos vesicæ, penis, & intestini recti, & denique terminantur ad omnes infernas partes.

De Capitis Vulneribus.

Nunc *regiam Palladis arcem* ingredimur, hoc est caput, quod eruditè à philosopho membrum divissimum, & reliquorum omnium in nobis princeps fuit appellatum. Hanc microcosmi arcem, tanquam locum editiorem, immortalis anima trabea succincta, & spirituum famulitio, ac satellitio stipata conscendit, & in tribunalis solio residet, ut indè toti præsidens, cunctis præsit partibus authoritate, ratione, & consilio, toti machinæ moderetur, sensum, & motum impertiar, legesque pariat. Hic tot potitur speculis, quot sunt sensuum organa, quibus eminùs prospicere potest, & pro exploratoribus spiritus habet animales, qui quicquid in microcosmo dicitur, fit, aut putatur, actutum referunt. Huic omnes famulantur sensus, omnia obediunt membra, & animale se subjicit ministerium. Sed quia perpetuò verticem feriunt fulmina, minaces hostium insultus munitissimas impetunt turres, & in regalia tecta irruunt hostes; Hinc usu venit, ut caput, quod editiorem nactum fuit locum, ut plurimùm miserrimè affligatur, undique invaditur, deprimitur, contunditur, frangitur, vulneratur, & omne vitium morbosum tantò conspectius in se crimen habet, quantò majus, quod peccat habetur, & cùm sensus, & prudentis sedes sit, præ reliquis tamen imbecillius est. Hinc tot emergunt symptomata, quot de *materiæ Aristotelicæ* potentia educuntur formæ, vel quot milites ex equo Trojano, ut memoriæ abolitio, aphonia, oculorum caligo, obscuratio, vertigo, aurium surditas, vomitus, inflammatio, febris, stupor, delirium, sopor, epilepsia, apoplexia, convulsio, paralysis, & alia id genus. De hujus nobilissimæ partis vulneribus agemus, nec si levia sint, etiam si sola cutis excoriata fuerit contemni debent.

CAPUT XXXII.

De Capitis Contusione.

C*Ontusio* est solutionis continui species, cùm aliquod ponderosum, vel durum, vel obtusum supra corpus incidit, ipsumque collidit, & continuitatem solvit, circa manifestam substantiæ deperditionem, aut externam ruptutam, ubi in parte carnea cruor ex venulis, vel arteriolis evasatus sub cute colligitur. Dicitur etiam *sugillatio*, quia venæ, & arteriæ exiguæ, ut & vasa lymphatica sub cute rumpuntur. Dicitur quoque *Ecchymosis*, seu *echymonia*, & *suffusio*, à sanguinis subter cutem effusione.

Signa.

Capitis contusio signis non indiget, quibus cognoscatur, quia oculis, & ægri relatione se satis manifestat. Sanguis ex contusione ruborem, dolorem, inflammationem, vel livorem excitat, & in parte contusa adest tumor mollis, lividus, interdum cum, interdum sine doloris sensu. Capitis contusioni facilè accidere possunt varia, & pessima signa, præsertim si ex violenta contusione cerebrum concussum fuerit, hinc eveniunt vertigines, cephalalgiæ, auditus difficultates, splendores ante oculos, omnium artuum debilitas, memoriæ abolitio, epilepsia, spasmus, apoplexia, lethargus, mania &c.

Causa.

In contusionis capitis causa vulgares nobiscum conveniunt; fit enim casu, sive percussione ab instrumento duro ponderoso, & obtuso, & contundente, unde cute non soluta, venulæ, vel arteriolæ sub ea, conquassatione dilaceratæ per rimas, vel fissuras sanguinem profundunt, qui extravasatus, nec in debitas vias regrediens, stagnat in cavitate, non dùm in grumos coactus, tandem à stagnatione acidior redditus in grumos abit, & ex sanguine, ac lymphæ impedito motu, oritur tumor, unde ex colore primitus quidèm rubeo successivè contusio cærulescit, livescit, & flavescit, dum insensibiliter resolvitur.

Pro-

Prognoſis.

In capitis contuſione leviori, & ferè ſuperficiali non multùm ſanguinis diffunditur, nec plurium partium carnoſarum, & nervoſarum fit laceratio, hæc contuſio periculo vacat, & inſenſibiliter diſcuti poteſt; Si verò fuerit magna, vel profunda, & diſcuti nequeat, ſanguis fermentando, in pus mutatur, ut *ſect..6. aph. 20. Si in ventrem ſanguis præter naturam effunditur, ſuppurari neceſſe eſt*. Vel putrefactus gangrænam, aut ſphacelum infert, niſi pus, aperto abſceſſu, evacuetur. Si muſculi temporales contundantur, delirium, paralyſis, convulſio, & mors indè ſequi poteſt. Capitis contuſio graviſſima præ cœteris eò pejor, quò majorem contuſionem parti factam notat, tum ratione nobiliſſimæ partis, tum ſymptomatum ratione. Si contuſio ad meninges, & cerebrum pertingit, ipſumque concutiat, malum, ut *Hip. ſect. 7. aph. 58.* inquit: *Quibus occaſione aliqua cerebrum fuerit vehementer concuſſum, mutos protinùs fieri eſt neceſſe*. Et 194. *ſect. lib. 2. coac. Quibus concuſſum fuerit cerebrum, vel ex plaga doluerit, aut aliquo caſu, his illicò vox deficit, neque vident, neque audiunt, ferè intereunt*. Hæc omnia internam læſionem demonſtrant, ſic ſoporis, obtumeſcentiæ, aliorumque ſymptomatum cauſa ſunt cerebri concuſſio, ſpirituum animalium diſſipatio; opticorum nervorum obſtructio, ejuſdemque animalis facultatis perturbatio, vel fortaſſe vapores elevati, & ad oculos pulſi. Hinc dicebat *Hip.* ſtuporem, obtumeſcentiam, ſomnum profundum, motus abolitionem; & lapſum fieri ex ſpirituum animalium perturbatione, eorumque influxu denegato, neceſſe eſt. Si febris, & vomitus adſint, peſſimum eſt.

Curatio.

In capitis contuſionis curatione primum concedimus locum *Galenicis*, tanquam ætate confectis, & magis in occidendi arte peritis. *Galenici* ergò in levi capitis contuſione, ſi in loco capillato ſit, prius abraſis capillis, ſunt enim ferè omnes tonſores, adſtringentia applicant, & locum affectum *oleo roſaceo* inungunt. Vel contuſum locum *oleo roſaceo* calido jungunt, deindè *pulvere myrtillorum, & roſarum incompletarum* aſpergunt, & *braſſicæ folium calidum* imponunt. Vel *ovi albumen optime conquaſſatum*, vel ſolum, vel *aqua roſacea miſtum* imponunt *ſtupa exceptum*. Vel ad repellentia confugiunt, ut

℞. *Ol. roſ.* ℥. *iij. pulv. nuc. cupreſſi, balauſtiorum, aluminis rocch. roſ. rubr. ana* ʒ. *j. m.* & applica.

Deinde locum ipſum arctiùs ligant, & ligaturæ initium ſit in loco affecto, & deſinat in eum locum, è quo fluxum imminere metus eſt, & talia medicamenta ſæpius renovant. Poſtmodum ſequenti die *vinum auſterum, in quo roſæ, myrtus, ſalvia, verbena, betonica, chærefolium, flor. camomill. roris marini* cocta ſint, tepidum imponunt, & ſi dolor aliquis appareat, medicamentum bis de die renovant, & locum affectum oleo roſaceo tepido fovent. Vel medicamenta imponunt exſiccantia, qualia volunt eſſe *Emplaſtrum de Betonica, de matreſylva, & Gratia Dei*.

Si contuſio major ſit, & ob dolorem affluxus timeatur major, victum temperant, & clyſterem injiciunt, quaſi cum ani ſtercore materia affluxura per clyſterem ſe exoneret. Poſtmodum frictiones celebrant, poſt quas ſtatim ſanguinem ex vena cephalica, vel ex talo detrahunt. Metuunt affluxurum ſanguinem, & in parte affluxum parvipendent. Si corpus ſit impurum, medicamentum bilem purgans exhibent, qua in contuſionibus bilis generaretur, & caput peteret, vel ſanguis in capitis contuſione grumatus per purgans eliminaretur. Sed medicamentum purgans nil à capite purgat. Si dolor vehementior ſit, *lana oleo roſaceo, chamæmelino madida* fovent locum, vel *decocto roſar. radic. alch. lini, fœnugræci, betonicæ*, vel *unguento de alabaſtro* inungunt.

Sedato dolore, & remoto affluxus timore, ſanguinem extravaſatum inſenſibiliter evacuant; tutiùs enim eſt ſanguinem inſenſibiliter diſcutere, quàm ſinere, ut in pus abeat. Eapropter ad inſenſilem ſanguinis evacuationem tale parant cataplaſma, ut

℞. *Summitat. abſynth. m. j. roſar. rubrarum, flor. chamæmel. betonicæ, ſertulæ campanæ ana m.* ß. *Coquantur ad mollitiem in vino. Poſteà contundantur, & addatur.*

Farinæ hordei, fabarum ana ℥. *j.* ß. *pulv. ſem. cumini* ʒ. *ij. ol. roſar. q. ſ. f. cataplaſma*, & contuſioni imponatur. Vel ſequens emplaſtrum imponunt, ut

℞. *Empl. diachyl.* ℥. *ij. oxicrocei, de meliloto ana* ℥. *j. ol. chamæmel. anethini ana* ℥. ß. *malaxentur. F. empl.* Vel uſurpant *Cerotum Vigonis de Minio*, quod emollit, & diſcutit, & ita paratur:

℞. *Ol. chamæmil. liliorum albor. ana* ℥. *x. maſtichini* ℥. *j. pingued. vervecis* ℔. *j.* ß. *lithargyr. aur.* ℥. *viij. minii* ℥. *ij. vini opt. cyath. j.*

Bulliant omnia ſimul agitando, primùm lento, deindè fortiori igne, donec maſſa colorem ſubnigrum contraxerit; tum adde

Terebinth. ℔. *iij. pul. maſtich.* ℥. *ij. gummi elemi* ℥. *j. ceræ q. ſ. Iterùm coquantur f. empl.*

Vel pro contuſo ſanguine diſcutiendo, tale parant fomentum:

℞. *Nuc. cupreſſ. contuſ. num. x. myrtillor.* ℥. *j. roſ. rubr. abſynth. fol. ſalviæ, majoranæ, ſtæcadis, flor. chamæmel. ana m.* ß. *alum. rochæ, rad. cyperi, calami aromatici ana* ℥. ß. *Coquantur in vini rubr.* ℔. *iv. lixivii com.* ℔. *ij.*

Hoc decocto caput fovent, & poſt fomentationem exſiccant.

Quàm vana, & inutilia ſint hæc vulgarium medicamenta pro ſanguinis grumati inſenſibili reſolutione, ex ingredientium examine ſatis quiſque conjicere poteſt; imò potius ad poros obſtruendos, quàm deobſtruendos apta ſunt, cùm farinas, olea, pinguedines, gummata, reſinas, pulveres &c. recipiant, quæ poros conſtipare apta ſunt; ne quid exhalet, & ex prohibita tranſpiratione faciliter ſanguinem ad ſuppurationem diſponunt.

Si ſanguis effuſus diſcuti nequeat, & ſuppuratio impediri non poſſit, tunc medicamentis maturantibus ſuppurationem promovent, *decocto malvarum, althææ, caricum*, vel ex his parando *cataplaſma cum farina hordei, adipe gallinæ, & oleo communi*. Ubi ex febris carentia, & loci mollitie materiam in pus converſam eſſe cognoſcunt, eam extrahunt, & id ocyùs faciendum, ne pericranium, & duram matrem, cui adnectitur, corrumpat. Sectionem in decliviori loco celebrant, ad commodiorem materiæ expulſionem. Si muſculus temporalis ſit contuſus, ſectio non in ipſo muſculo, ſed in loco viciniori celebranda eſt, vel in ipſo muſculo ſecundum fibrarum rectitudinem, nec ferrum intimiùs adigatur, ea tamen cautela ne incidantur muſculi caput moventes. Abſceſſu aperto poſt materiæ eductionem ſtuppatam cum ovi albumine applicant, & exactis 24. horis, digeſtivo ex terebinthina, ovi vitello, & oleo roſaceo ad longum tempus ulcus detergunt, deindè ſarcoticis, & tandem epuloticis utuntur medicamentis.

Pro capitis contuſionis curatione prima indicatio inſurgit, ut ſanguinis ex venula, vel arteriola effuſus, & in ſpatiis ſtagnans, & concretus reſolvatur, vel abſorbeatur; ſecunda, ſi diſſolvi nequeat, ſuppuretur; & tertia tandem, ut gravioribus ſymptomatibus ſuppetiæ ferantur.

Primæ indicationi ſatisfacimus, ſi contuſus locus aliquoties *oleo hypericonis* illiniatur, hoc enim ſanguinem coagulatum facilè reſolvit. *Raſura radicis bryoniæ albæ* ſecundum *Helmontium* in vino cocta, paucis horis ſanguinem reſolvit, in aquam redigit, & per cutem exturbat. Optimus erit *vini ſpiritus ſimplex, vel camphoratus, vel crocatus*, ſed præ aliis *aquam Reginæ Hungariæ* livoribus illitam commendamus. *Spiritus lumbricorum terreſtrium, in quo camphoræ parum diſſolutum fuerit*, breviſſimo tempore omnes contuſiones à quacumque occaſione inductas reſolvit. Præſtantiſſimus eſt *ſpiritus vini, in quo macerata fuerit raſura radicis bryoniæ. Spiritus ſalis armoniaci cum ſpiritu vini tartarizato paratus* omnes diſcutit inflammationes, & præcipuè in partium membranoſarum, & nervoſarum contuſionibus eſt egregius. Hæc ſanguinem ſtagnantem, & grumoſum fluxilem reddunt, in vaſcula retrocedere faciunt, & circulationem ei reſtituunt, vel attenuatum per poros inſenſibiliter evacuant. Ad hunc etiam finem fotum applicamus ex ſpiritu vini, macerata, vel in vino cocta vegetabilia, quæ volatili, & aromatico gaudent ſale, ut

℞. *Rad. symphyt. maj. polygonati, sigilli Salom. an.* ℥.j. *fol. betonicæ, roris marini, sampsuci, chærefolii, verbenæ ana m. j. flor. hyperic. roris marini, chamomillæ, meliloti ana* ℥. *ij. rasuræ bryoniæ* ℥. ʃs. *croci* ℨ. *j. Incidantur incidenda, & contundenda contundantur grosso modo, & coque in vino, vel vini spiritu macera*, & in forma cataplasmatis, vel fotus contusioni applicentur. Per hæc sanguis evasatus volatilizatur, & per reseratos poros avolat. Sed hic in marmore scribendum, quod hæc omnia calidè, vel saltim repidè sunt applicanda, & ligatura constringenda, alias frustrà sanguinem extravasatum discutere tentabis.

Præstantissima sunt sequentia emplastra ad sanguinem dissolvendum, & transporandum, & in primis *emplastrum de spermate ceti* admodùm est egregium: item *stipticum*, *de betonica*, & *unguentum Mynf. ad livorem expertum*. Hæc medicamenta pro capitis contusione in omnibus gradibus, tàm levi, & superficiaria, quàm in graviori, & gravissima specifica sunt extrinsecè applicata.

Cœterum quandoque in graviori, & gravissima capitis contusione solitaria non sufficiunt, sed externis ea interna medicamenta nectenda sunt, quæ sanguinem, vel serum evasatum, vel nutrimentum degeneratum, & congrumatum attenuant, & resolvunt, quod facilè potiri possumus per sudorifera, & diaphoretica, quæ sanguinem, serum &c. congrumatum fluxilem reddunt, volatilizant, poros rarefaciunt, & insensibiliter evacuant, vel in venas resorberi faciunt. Vel sint alkalica, quæ acidum coagulatorem corrigunt, & blanda diuretica adjungi debent, quæ sanguinem, & serum per dicta loca evacuant. Hæc præsertim administranda sunt, si per contusionem internarum partium læsionem ex gravioribus symptomatibus suspicamur. Hujusmodi sunt *pulveres ad casum*, *sperma ceti*, *oculi cancrorum*, *sanguis hirci*, *mumia*, *stibium diaphoreticum*. Sic & conducunt omnia *salia volatilia ex herbis cephalicis*, ut & *sal volatile cornu cervi*, *succini*, *tinctura mumiæ*, *spiritus salis armoniaci succinat. mistura spiritualis*. Propinari possunt in *decocto bardanæ*, & *syr. de betonica*, *vel de papavere erratico*.

Si sanguis in contusione nullatenus attenuari, & discuti possit, ac corrumpi incipiat, Medico forsan nimis serò accersito, vel quia gravior contusio, & ab acido fibrillæ fuerint corruptæ, suppurationem promovemus medicamentis suppurantibus alibi recensitis, nec expectanda est ruptio, ne pus subjectas exedat partes, & deinde majus eveniat damnum, sed vestigiis suppurationis apparentibus, quantociùs aperiatur, & educto pure ulcus mundificetur, & consolidetur medicamentis alibi descriptis.

Si tandem gravissima fuerit contusio: in qua, integra manente cute, musculi variè conquassati, sanguis etiam, & reliqui ei commisti succi corrupti, partes subjacentes, pericranium nempe, & cranium invadant, & periculum immineat ante discussionem, & suppurationem, gangrænæ ut superveniat, tunc scarificationibus profundis contusio vulneranda est, ut sanguis partim grumosus, partim grumescere incipiens educatur, postmodum *digestivum magistrale cum unguento Aegyptiaco magistrali n. d.* applicandum, illud ad promovendam digestionem, hoc arcendam ulteriorem corruptionem, & occurrendum gangrænæ. Non desint interim interna medicamenta, quæ malignitati resistant, acrimoniam mitigent, partes ulterius defendant, & sanguinem depurent, hujusmodi erunt supra à nobis allata, & alia descripta bezoardica, & cœtera *Tom. 1. de Tumoribus c. 11. de Gangræna*. Pars affecta abluatur *spiritu vini theriacali*, & his deindè remediis suppurata contusio facilè curatur, & per *balsamum sulph. terebinthinati*, *vel Peruvianum* ad cicatricem perducitur.

CAPUT XXXIII.

De Pericranii Vulneribus.

EGimus de capitis contusione, integra manente cute, nunc de capitis vulnere sine contusione, integro manente cranio, agendum, ubi scilicet cutis, panniculus carnosus, musculi, pericranium, & nonnunquam periostium vulneratur. In capitis igitur vulnere pars affecta sunt eadem vasa cum cute, reliquisque carnosis, & membranosis partibus, & nominatim cranium, & periostium.

Signa.

Capitis vulnera ipso obtutu, vel saltem specilli indagine patescunt; accidunt namque partibus cranio superpositis. Cœterarum verò internarum partium læsiones non ita facilè innotescunt, quia sub oculum, & specillum non cadunt, attamen per plura indicantur signa, & eadem præbent, quæ in nervis læsis observamus, vomitus namque vulneratum infestare solet, quare in capitis vulneribus in primis considerandæ sunt vulnerati vires, animus, & instrumentum; an vulneratus post ictum in animi deliquium inciderit, an vomuerit, an mens ipsi constiterit, & alia supra allata symptomata, nam si hæc, & alia apparent, internas denotant læsiones, & sanguinem aut in meningibus, aut in cerebro esse extravasatum. Si absint deliria, & febris, signum est nullam adesse inflammationem, nec extravasatum sanguinem in meningibus, sed potiùs serum.

Causa.

Pro vulneris pericranii causa, statuunt vulgares, instrumentum quodcumque ita acuatum, ut non modò cutem, sed etiam subjacens pericranium sejungere possit, ex quacumque materia fuerit conflatum, lapidea nempe, ferrea, lignea, vel alia, sive casu, aut percussione caput lædens, & continuitatem dissolvens.

In vulneris pericranii causa conveniunt nobiscum *vulgares*, nec nos ab his dissentire possumus; nam sub causarum mediatarum nomine veniunt omnia, quæ sunt acuata, dura, & rigida, & quæ incidendi, contundendi, & perforandi vim habent, ita sunt ensis, culter, securis, sica &c. baculus, gladius, lapis &c. stylus, hasta, securis Amazonia, veru, pugio, sagitta, animalium dentes, sclopetorum globuli, & alia innumera, quæ capitis cutem dissolvere, & sejungere valent. Nullatenus capitis vulnus absque aliquali contusione fieri solet, & cùm solutio contingit, fit, ut pericranii membrana separetur. Causa itaque vulneris immediata est ipsius soluta unitas recens, & cruenta. Intumescentiæ circa vulnus causa est humorum circulantium stagnatio propter obstructionem.

Prognosis.

Pericranii vulnera periculo vacant, præsertim cuti, & panniculo carnoso inflicta, si rectè tractentur; attamen si negligenter periculosa sunt, & vitæ periculum incutiunt, quod *Hip. in procemio lib. de vulneribus capitis* innuit: *Nullum capitis vulnum leviter contemni debet &c.* Ac proindè ràm in iis curandis, quàm aliarum partium cutaneis, & non profundis maxima solertia adhibenda est, quòd si negligantur, sæpè magnum periculum comitatur; namsi sola cutis vulnerata sit, & debita diligentia non adhibeatur, ulcus recrudescens non parùm molestiæ exhibet, & à pure subjectæ corrumpuntur partes, & quandoque febris infertur; unde Medico magnum negotium, & ægro maximum facessit periculum. Notabile extat exemplum apud *Schenkium lib. 1. observat. 35. De Carolo Regis Hispaniæ filio*, qui ob vulnus capitis non periculosum, negligenter tractatum, in vitæ periculum adductus est. Et alterum *ibidem observ. 36.* de quodam, cui vulnus capitis etiam non grave, sed non rectè curatum, cranii os vitiatum fuit, & hinc diuturnus, longus capitis dolor exortus.

Sunt itaque pericranii vulnera, etiam leviter inflicta, periculosissima, ut & omnium partium membranosarum, quia gravioribus sunt stipata symptomatibus, ac proindè non contemnenda, & Medicum prudentem, & appropriata exposcunt remedia. Vulnus cum febre inflammatoria, dolore, ac motibus convulsivis, monstri quid alit. Si pericranium, & periostium in totum fuerit recisum usque ad calvariam, minus habet periculum, quàm si ex parte tantùm laceratum. Sic & capitis vulnus punctim inflictum plus habet periculi, quàm quod cæsim factum. In iis, quæ lue Venerea laborant, difficiliùs sanantur vulnera, quia ut plurimùm humor acido-corrosus vulnerum sanationi est impedimentum. In subjecto cacochymo, æstivo tempore, vulnera capitis anguem in herba latere denotant. Capitis vulnera quò diutiùs aeri fuere exposita, eò faciliùs sphacelantur. Vulnus

capitis magis, aut minus periculosum est, prout huic, vel illi loco capitis parti infligitur: ante omnia igitur in capite vulnerato considerandum est, an vulnus sit in syncipite, temporibus, vel vertice, quoniam magnum intercedit discrimen; vulnera namque syncipitis, & temporum, quamvis sint exigua, periculosiora esse solent etiam majoribus, quæ vertici, vel occipitio infliguntur. In temporibus enim musculi sunt nobiles pericranio contecti, & venæ, ac arteriæ spiritum vitalem, & sanguinem isthac ad cerebrum deferentes, nec salva vita lædi possunt, ideòque periculosissima sunt, quia læsus nervus spasmum facilè inducere potest, & hinc sæpè ob hujus musculi oppositi contractionem spasmus cynicus, seu oris tortura oritur. Pari modo vulnera syncipitis periculosa sunt, eò quòd os calvæ ibidem admodum tenerum est, & vicinum suturis coronalibus, quæ raræ, ac fragiles sunt, ventriculi quoque cerebri anteriores, sensusque communis, & spirituum animalium domicilium subsunt. Vulnera occipitis, ossis crassitiem minùs periculosa judicantur, quia occiput à suturis distat. In omni autem vulnere capitis statim perscrutandum est, quænam particulæ, & quomodò læsæ sint, constat enim caput variis, & compluribus partibus, quarum descriptio tradita fuit suprà *cap.* 35. *de Anatomica capitis Historia*.

Curatio.

In vulneris pericranii curatione *vulgares* respiciunt tum ad sanguinis aliorumque succorum affluxum, tum ad dolorem, tum ad ipsum vulnus. Sanguinis, vel aliorum succorum affluxus, qui internæ causæ rationem habet, si inflammationem excitet, eam submovent, omni diligentia adhibita, ne sanguis in corpore contrahatur, vel jam contractus ad locum fluat affectum, quod consequi conantur tenui instituta victûs ratione, & solum concedunt panem coctum, aut pulticulam ex pane trito cum emulsione amygdalarum dulcium, cum totali à carnibus, & vino abstinentia, & potus loco decoctum hordei cum nauseabunda glycyrrhiza, in hac diæta ad diem 14. persistunt; pro majori aversione sanguinem detrahunt, & quidem secta vena in cubito à regione ipsius vulneris. Si sanguis è vulnere fluat, illum sistunt, abrasis priùs circa vulnus capillis. Medicamentum purgans quoque propinant, maximè ad evacuandam bilem, quam tantoperè in vulneribus noxiam esse credunt. In delicatulis clysteres injiciunt paulum acriores ad bilem, quàm maximoperè timent proscribendam. Hirudines ano, cucurbitulas naribus, & ano applicant. Ne pars sauciata sanguinem, & humores suscipiat, ad repellentia recurrunt, si opus fuerit, ad arctas fasciationes, sed ubique in capitis vulneribus non requiruntur. Inter repellentia commendant *Vinum austerum cum oleo rosaceo* immistum, vel sequens cataplasma, ut

♃. *Farinæ hordei, fabarum ana* ℥. *vj. ol. ros.* ℥. *iij. aceti q. s. f. cataplasma.*

Si dolor in vulnere urgeat, reliquis medicamentis *cataplasma ex radice althææ, farina hordei in floribus meliloti, ovi vitello, & croci momento* paratum imponunt. Vel instillant *oleum rosaceum tepidum, vel sanguinem turturis, aut columbæ adhuc calentem*, cuti vero vulneratæ applicant *vitellum ovi cum oleo rosaceo subactum.*

Flammeam partis vulneratæ intemperiem refrigerantibus corrigunt, nempè *rosis rubris, plantagine, albumine ovi:* compositis autem, *unguento de cerussa, de alabastro, rosaceo Mesuæ, infrigidante Galeni*, vel linimento simplici, quod fit ex æquali portione *unguenti rosacei Mesuæ, & ceroto de succo solatri.*

Vulnus tandem ipsum si sit simplex, & sine contusione, à sola sectione illatum solam desiderat unitatem, quæ sæpè à natura perficitur, & quidem in pericranio interveniente carnis procreatione, ita ut chirurgo eò solùm adlaborandum, ut oræ partis vulneratæ distantes iterum adducantur, & humor carnis procreationi aliàs existens impedimento, exsiccetur. Oræ ipsius vulneris non tantum semel adduci debent, sed adductæ etiam conservari quousque penè sint agglutinatæ, ad quod acu, & filo utuntur.

Cœterùm decipiuntur *vulgares* in capitis vulnera suendo & non chirurgi, sed tortores videntur, ad quorum ingressum exhorrent ægri, & estò ista consuendi vulnera consuetudo sit antiqua, antiqua est stultitia. Primò, quia capitis cutis durior est, & siccior, & ut aliarum partium non agglutinatur. Secundò, quod suitur, putrescit, & decidit, quòd si iterùm consuas, denuò decidit, & tandem ipsum vulnus dehiscit. Tertiò, quia periculum imminet, ne sanies sub sutura retineatur, & retenta pericranium, & cranium corrumpat, ac dolorem, inflammationem, & alia suscitet mala. Quartò, quod metuendum est, ne suendo, pericranium lædatur. Bonus itaque chirurgus, abjectis filo, & acu, solùm sollicitus sit, ut necessaria, & optima adhibeat medicamenta, in reliquo totum opus naturæ glutini committat, quæ singulis diebus suo glutine intrinsecus vulnera suit.

Deinde ad vulneris curationem *oleo rosaceo, vel hypericonis* cum filamentis utuntur, vel si illud digerendum sit, medicamentum digestivum, quod vocant, imponunt, quod conficiunt, *ex terebinthina, & ovi vitello*. Pure bono apparente, quod tridui, vel quatridui spatio accidit, digestivo addunt aliqui *mellis rosati, vel mellis crudi, aut despumati* ad vulnus tergendum.

Tandem vulnere satis deterso, protinus ad sarcotica deveniunt, quæ componuntur ex *thure, myrrha, radice Aristolochiæ, aloe, sarcocolla, sanguine draconis*. Vel superponunt *emplastrum de betonica*, quòd ita fit:

♃. *Terebinthinæ, resinæ pini, ceræ flavæ ana* ℥. *ij. betonicæ pulverizatæ* ℥. ß. *mastichis, thuris ana* ʒ. *ij. mumiæ* ʒ. *j. f. empl.* Vel *emplastrum de gummi elemi*, ut

♃. *Gummi elemi* ℥. *iij. resinæ pini* ℥. *iv. ceræ citrinæ* ℥. *vj. ol. ros.* ℥. *iij. terebinth.* ℥. *iij.* ß. *ammoniaci* ʒ. *ij. f. empl. s. a.* Vel *emplastrum Basilicon majus Mesuæ*, ut

♃. *Ceræ alb. Resinæ pineæ, sevi vaccini, picis græcæ nigræ, terebinth. thuris, myrrhæ ana* ℥. *j. ol. com. q. s. f. emplastrum.*

Et cicatricem inducunt medicamentis siccantibus, & adstringentibus *ex malicorio, gallis, cadmia, plumbo usto, squama æris, & similibus, vel syr. de infus. rosar.* filamentis.

Antequam vulneris pericranii curationem auspicamur, consentaneum sex rerum non-naturalium dictarum regimen præmittere censemus, quæ ex earum recta, vel mala administratione corporis constitutionem immutare, & labefactatam iterum restituere possunt.

In capitis itaque vulneribus primò maximæ diætæ habenda est ratio; intemperantia enim multos in vitæ discrimen adduxit, & quos non jugulavit culter, hos gula interfecit, & estò diæta hæc, & alia vulnera non sanet, tamen curationem adjuvat, & accelerat, ac à multis symptomatibus vulneratos reddit immunes: igitur quòd ad partem diæteticam dicimus, quòd aer sit temperatus ad calidum vergens, & nisi talis sit, arte paretur, ita tamen ut ignis longius ab ægro accendatur. *Calidum, ut hip. sect. 5. aph. 22.* inquit, *suppuratorium non in omni ulcere, magnum ad securitatem est indicium, cutem mollit, extenuat, dolorem sedat, rigores, convulsiones, & tetanos mitigat, capitis solvit gravitatem, ossibus fractis plurimùm prodest, sed nudis præcipuè, eorumque maximè si in capite* &c. frigidus reliquus omnis quocumque modo angue pejus vitandus, & à vulnere arcendus, in primis acido-nitrosus, ut potè qui solus ita destruere potest poros, & succos coagulare, ut gangrænæ detur accessus. Præterea Hip. sect. 5. aph. 17. inquit: *frigidum autem convulsiones, tetanos, livores, rigores febriles affert.* Ac proindè vulnus diligenter tegendum est, aer cubiculi temperandus; & dum vulnus detegitur, calefaciendus, & post citam remediorum applicationem in momento claudatur, ne aer externus irruat, & quid è vulnere effluat, & sic breviter consolidatur, sedulò ergò tegendum est, & inter deligandum, linteamina calefacta superponantur, ut ab aere sic magis defendatur; multi namque ex vulneribus capitis sauciati, frigore imprudenter admisso in vitæ discrimen inciderunt. Advertendum tamen, quòd aer nimis calidus, ac æquè frigidus, capitis vulneribus inimicus; ideòque etiam plumis, linteaminibus, fasciis, pellibus, medicamentis calidis, aliisque calorem augentibus caput non est onerandum, sed ut inquit *Hip.* de officio medici *fasciæ mundæ sint, leves, molles, tenues, ne locus vulneratus oneretur, nevè vaporum transpiratio prohibeatur, & calor augeatur.* Imò si magnus sit æstus, qualis sub cane, & tempore æstivo, aer etiam temperandus. Aer etiam sit ob scurior, non valdè lucidus, quia spiritus commovet, & dolorem adauget.

Victus sit tenuis, cibus eligatur optimus, & talis, qui

qui particulas nutritivas, & suaves admodum secum vehat, ne vapores multi caput ascendant, & humores ad caput moveantur. Et si sanguinem, humoresque tenues ad partem vulneratam affluxuros metus sit, cibus refrigerans, & sanguinem nonnihil incrassans, ac vasa constringens esse debet. Ideòque ægri primùm panatella, vel ptisana hordeacea nutriendi sunt. In ultima mensa cydonia utilia sunt. Nonnulli hic gallinarum cerebrum commendant, ut quod ob substantiæ similitudinem cerebro multùm prosit. Verùm nunquam ob cerebri gallinarum exhibitionem, vulneratum cerebrum sanitati restitutum fuisse vidimus, licèt interdum ob tenuem victum, & idonea medicamenta id acciderit.

Vini potus ad diem 14. usque intermittendus, cùm caput petat, & vaporibus repleat, quòd si vulneratus vino sit assuetus, illud sit tenue, & in minima concedatur quantitate, herbis cephalicis maritatum, vel magisterio oculorum cancrorum.

Somnus sit moderatus. Interdin æger non dormiat, quia caput somnus diuturnus replet, nisi noctu non dormierit. Si vigiliæ sint immoderatæ, somnus concilietur lenioribus medicamentis. Decubitus sit in ea parte, quæ minus dolet, donec pus sit genitum; postea in parte affecta vulneratus jaceat, ut pus effluat, nisi dolor id prohibeat.

Quies animi, & corporis sit imperanda, & exercitii loco lenes frictiones in partibus inferioribus ante cibum instituantur, & oculorum acies non intendatur. Vitandus quoque sonus, & strepitus vehemens, ut tympanorum, tubarum, serrarum, & similes; compertum est enim propter sonos, & strepitus quibusdam mortem attulisse. Æger pauca loquatur, abstineat risu, clamore, & imprimis sternutationem caveat: nil duri etiam masticandum.

Animi affectus sint pacati, exulent præ aliis ira, metus, terror, & tristitia, quia capite vulneratis valdè nocent, & mortem quandoque afferunt. Hinc adversarii quoque adventus, aut præsentia caveatur, ne succi circulantes periculum creent reliquis spiritibus animalibus.

Venus, ceu ipsa pestis, fugienda, quia cerebrum nimis commovet: magnam spirituum copiam exhalare facit, & humores stagnare, adeo ut quidam penè sanitati restituti, ex Veneris usu mortui sint.

Alvus singulis diebus reddatur, & nisi sponte succedat, arte proritetur, ne fæces retentæ vapores ad caput mittant.

Vulneribus capitis, ubi simul pericranium læditur, manus curativa, & celerrima ope succurrendum est, & primò quidem si vehemens sit sanguinis fluxus; tunc is ante omnia cohibeatur medicamentis cap. 17. indicatis, id quod in mitiori fluxu non opus est, sed tantùm illicò in vulneris circuitu capilli omnes abradantur, tanto nimirum spatio, quanta medicamentorum impositio requirit, quæ sine ulla mora, & summa festinatione vulneri imponantur. Non loquimur hic magno illo *vulgarium* præsidio; nempe, de venæ sectione, quam bardi Medici pro præstanda revulsione necessariam censent, quia semel evasatus sanguis nunquam per venæ sectionem resorberi, vel revelli potest. Siquis verò præjudiciis occupatus fuerit sanguinarius Medicus, ut suam expleat sitim, parca manu sanguini parcat, pro ætatis, & morbi statu, sanguinis profundat ad summum, ratione ventilationis tantùm uncias duas, vel è brachio, in parte opposita, vel è pedis saphæna. Nec etiam de alio *vulgarium* præsidio loquimur, nempe de medicamento cacatorio, quia hoc vulnerato multùm obest, elìò Medico prosit.

Pro capitis itaque, & pericranii vulnere curando, multæ insurgunt indicationes, putà ut aeris accessus impediatur, vulneris labia adducantur, ipsum vulnus consolidetur, acidum in vulnere temperetur, & succorum circulatio restituatur.

Aeris accessus inhibetur, si ab inflictione, vulnus statim obtegatur, & in medicamentorum applicatione aer ambiens frigidus, vel humidus singulis vicibus arte corrigatur, accenso igne in camino, & fumo ex succino, mastiche, gummi animę, juniperino, & similibus suscitato, quo linteum aliquoties complicatum etiam imbuitur, & post remediorum applicationem imponitur. Ad quem etiam finem est emplastri massa estò spissè extensa, seu panno inducta majoris spatii, ut nimirum bona ejus pars ultra vulnus promineat, ac vulnus undique contegatur, aerisque recessus præcludatur; aura enim frigida capitis vulneribus maximè est noxia, & periculosa, ob acidum nitrosum, quod sua Natura austerum est, aluminis instar, ut palam fit in aquilonia constitutione, quæ ventrem adstringit, non secus ac si medicamina adstringentia essent assumpta; imò invalescens aquas omninò in glaciem adstringit, talis autem austeritas capiti, ceu fonti omnis sensus acutissimè sentienti vulnerato illicò est perceptibilis, ac facilè convulsionem excitat.

Pro vulneris capitis consolidatione instat indicatio, ut discissa vulneris labia ita coalescant, ut conjuncta servari possint, vitale partium robur conservetur, & denique his omnibus occurrendum, quæ supervenire, & vulneris agglutinationem impedire possunt. Hæc omnia peragunt ea medicamenta, quæ balsamica pollent vi, sive sub forma aquæ, olei, aut spiritus, vel unguenti, emplastri, aut pulveris balsamici omnem operam præstant; nam partis calorem fovent, puris generationem impediunt, & pristinam unitatem inducunt. Hinc merito digestivi usum maximoperè repudiamus: corrumpendo procedit, & vulneris coalitum inhibet, & eò magis si turundæ tali digestivo illitæ intra vulnus intrudantur, nec in recenti continui solutione jus habet, nec quicquam digerendum reperitur, cùm hujus affectus sit soluti continui tantùm unio, nisi chirurgus puris genesim studiose procurando, curationis longitudine, pro digerendo vulnere vulnerati crumenam digerere velit.

Cavendum censemus ab omnibus pinguibus, & oleosis, quia ea particulis suis ramosis poros, & pericranii tubulos obstruunt, atque efficiunt, ut stagnent, & acescant succi, ad diaphoreticum pericranii salem corrumpant, & sic cranii cariem inducant. Præterea pinguia, & oleosa, ut olea communia sola expressione parata citra aliqualem præparationem, tutò vulneribus applicari nequeunt, quia non tantùm ob viscidam unctuositatem, & obstructionem, quam inducunt, sed quia in se habent acidum occultum satis potens, quod æs, ferrum, & argentum corrodit, & sic balsami naturalis corruptionem, & solutæ partis corrosionem promoveret. Sic quoque ab adstringentibus abstinendum putamus, ne sanguinis, aliorumque succorum circulatio impediatur, quæ potiùs promoveri, quàm inhiberi debet, ne febris, inflammatio, phrenitis vulneraria, & alia accidentia, promoveantur. Nec eadem ratione vulneri, quæ emplasticam habent vim citra balsamicam, applicari debent, ut ovi albumen conquassatum cum stuppa, vel alia id genus, ut vulgarium chirurgorum, id est, tonsorum mos est, prima vice, nisi alia optimæ notæ remedia sint ad manus, vel magnus ad sit sanguinis fluxus, & necessitas alia non subministret medicamina.

Vulneri ea applicanda sunt medicamenta, quæ ex tenuibus constituuntur particulis, nec ullam insignem mordacitatem, vel acrimoniam habent, nimirum balsamica, quæ carnis corruptionem, & puris generationem inhibent, vitalem fovent calorem, balsamum naturalem, & partis constitutionem conservant, ejusdemque partis nutrimentum balsamica vi imbuunt. Hujus energiæ medicamenta Medici ministerium est ministrare, cæterùm vulneris coalitus soli naturæ committitur. Magnæ efficaciæ est sequens emplastrum, & frequenti usu probatum, ut

℞. *Empl. de betonica* ℥. j. *oppodeldoch* ʒ. vj. *balsam. peruv. alb.* ʒ. j. ß. *gummi tacamach.* ʒ. ij. *cum s. q. ol. ovorum*, & *hyperic. malaxetur*, & *f. emplastrum.*

Vel multùm conducet *emplastrum de betonica tantùm cum balsamo peruviano malaxatum*. Sequens balsamus vulnerarius est veluti divina manus in vulneribus, ut

℞. *Balsami Peruv. ol. hyperic. momordicæ ana* ʒ. ij. *balsami sulph. terebinthinat.* ʒ. j. *gummi elemi q. s.*

Pro consistentia liquidioris vulnerarii blando calore asserva usui, & instilletur vulneri. Vel sequentem balsamum vulnerarium in efficacia superiori minimè cedentem confice, ut

℞. *Terebinth. cypriæ* ℥. j. ß. *ol. hyperic. compositi*, *mellis virginei ana* ℥. j. *myrrhæ* ʒ. ß. *gummi elemi seorsim dissoluti Q. ad consistentiam s. ol. ceræ destillati* ℈. ij. *m.*

Item hæc olea simul mista præstans exhibent vulnerarium pro pauperibus, ut

℞. *Ol. hyperic. lumbricorum*, *terebinthinæ*, *mastiches ana* ℥. j. *m.* & calidè cum pauco gossipio applica.

Hæc quæ nos in compositione attulimus, etiam sola capitis vulnera curare valent, ut *balsam. Peruv. alb. ol. hyperic. ex vitell. ovor. lumbric. compos. ceræ distill. balsamus.*

mus propriet. artificialis, *terebinth.* & præ cæteris *aqua Reginæ Hungariæ*, *vel balsamus Samaritani*, & hæc duo ultima medicamenta in crebro sunt usu apud quendam celeberrimum chirurgum felici cum successu. Tandem nos in vulneratorum gratia charitas admonet ne sub silentio *Balsamorum Balsamum* involvamus, & hæc est ejus compositio:

℞. *Aquæ Reg. Hung.* ℔. ß. *ol. apparicis* ℥. *iij. balsam. peruv. alb. & liquidi* ℥. *j. m.*

Tantæ energiæ est hic balsamus in vulneribus cujuscumque conditionis, & loci curandis, ut tantùm iste quatuor, vel quinque diebus efficiat, quantùm quilibet alius integro mense: balsamum namque radicalem in suam simmetriam reducit, calorem naturalem fovet, partis constitutionem roborat, vitæ nostræ spiritus recreat, putredinem, corruptionem, & gangrænam arcet, acidum corruptorem cicurat, omnia symptomata abigit, & à primo applicationis die solutum unum efficit: Attamen hoc compendiarium medicamentum chirurgis non conducit, qui alienis ditescere ærumnis ardent, sed iis tantùm qui charitatem erga proximum exercent, Deum timent, & magis in bonum nomen, quàm in divitias multas aspirant.

Maximoperè omnibus capitis vulneribus confert *oleum Apparicis Hispani*, ut

℞. *Vini alb. generosi*, *ol. vetris q. inveniri potest ana* ℔. ß. *cardui benedicti*, *valerianæ*, *salviæ domesticæ ana* ℥. *iv. terebinth. claræ venet.* ℔. ß. *thuris opt.* ℥. *v. myrrhæ* ℥. *iij. sang. draconis* ℥. *j.*

Omnia præparentur s. a. & igni lento exponantur, quousque vinum totum sit consumptum, semper baculo agitando, postea exprimantur, & ponantur in oleo jam expresso; cui additur terebinthina, quæ igne lento rursus ebullitur per spatium quadrantis horæ, & tunc additur myrrha, & thus cum sanguine draconis, & rursus ebullienda sunt omnia, quousque thus, & myrrha sint fusa, deinceps ibi refrigeratum fuerit, reponitur in vase vitreo, & soli exponitur per dies decem.

Hæc medicamenta cum filamentis applicari debent, superponendo placentulas, & petias, quæ etiam dictis medicamentis irrorari debent, & circa vulnus fiat spiritus vini irroratio. Præter hæc dicta medicamenta vulneraria balsamica, quæ descripsimus, optima sunt, quæ *cap.* 10. *de Unguentis vulnerariis*, & *cap.* 11. *de oleis*, & *balsamis vulnerariis*, & *cap.* 13. *de emplastris vulnerariis recensuimus*.

Externis medicamentis inter associanda sunt, & ea conducunt, quæ acidum in stomacho, primis viis, aut in ipso vulnere temperant, & corrigunt, tubulos obstructos reserant, sanguini grumos, ceterosque inspissatos succos fluidos, & permeabiles reddunt, ad circulationem disponunt, eamque restituunt, hujus dotis erunt *stibium diaphoreticum*, *magisterium ocul. cancr. fluv. mumia*, *sperma ceti*, *extract. hyperici*, *sanguis hirci*, *vel rhabarbarum &c. in Syr. de betonica*, *papav. rhœados*, *de succo Veronicæ*, *summit. hyperic. vel de symphyt. Fernelii suis aquis*, manè, ac serò propinari debent. *Syr. de symphyto Fernelii* ita paratur:

℞. *Rad. & summit. symph. maj. minoris ana m. iij. rosar. rubr. betonicæ*, *plantaginis*, *pimpinellæ*, *polygoni*, *scabiosæ*, & *tussilag. ana m. ij.*

Omnia recens collecta sint, *diligenter conquassentur*, & *succus exprimatur*, *depureturque* &

℞. *Hujus succi depurati* ℔. *iij. sacch.* ℔. *ij.* ß. *f. syr. s. a.*

Non desint intereà internè potiones vulnerariæ, quæ concinnari possunt præcipuè ex herbis vulnerariis cephalicis, *ut botonica*, *pœonia*, *salvia*, *anth. sanicula*, *hyperico &c.* cùm aqua communi, vel vino paratæ, quarum parandi formulas docuimus cap. 9. addito *syr. de symphyt. Fern. de betonica*, *vel hyperico*, constant namque alkali occulto temperato, ideòque ad acidum vulneris corruptivum temperandum conducunt, fortificetur *magisterio oculorum cancrorum fluviatilium*.

CAPUT XXXIV.

De Cranii fractura cum meningum, & cerebri Vulnere.

De ea egimus continui solutione in capite, in qua tantùm cutis, & pericranium, cranio integro, læsa sunt, nunc agendum de ea solutione, in qua cranium læsum est, de meningum ac cerebri soluta unitate. Fractura igitur cranii est continui solutio ossium calvariæ. Est calvaria os capitis crassum, rarum, duabus lamellis ornatum, ossibus septem compactum, & tribus veris suturis, coronali, lambdoide, & sagittali distinctum, cerebrum continens, & utramque meningem, ut fusiùs *de Anatomica capitis historia* diximus.

Cranii fracturæ quinque habent differentias. Prima dicitur craniii *Rima*. Secunda, *contusio*. Tertia *Sedes teli*. Quarta, *Depressio*, *seu impressio*, *seu introcessio*. Quinta, *Contrafissura*, quas fusiùs describit *Daniel Sennertus*, ut

Prima dicitur *Rima*, fissura, & fissio, accidit autem rima, cùm à gravi, & contundente instrumento, ut lapide, ligno casu ab alto, & in rem duram impulsu, cranium ita læditur, ut vasis testacei in modum findatur, seu rimam contrahit, ita tamen ut cranium situm suum naturalem servet, & partes ejus loco non moveantur. Et semper quidem à re gravi, & contundente rima provenit: estò quandoque simul ab incidente, & acuta, ut gladio acuto, sed gravi simul. Quantò ossa sunt duriora, tantò aptiora ad rimam contrahendam; & quantò molliora, ad contusionem sunt aptiora. Sunt tamen qui rimam à fissura distinguunt, & sub rima fracturam, sub fissura sedem comprehendunt.

Rimarum autem rursus quatuor præcipuè sunt differentiæ, à latitudine, vel angustia: à longitudine, & brevitate: rectitudine & curvitate: à superficie, & profunditate desumptæ. Aliæ rimæ sunt conspicuæ, quæ osse denudato oculis conspici, & specillo tangi possunt; aliæ non conspicuæ, & cœcæ, quæ visui obviæ non sunt, præcipuè circa initium, antequam saniem contraxerunt. Non verò cœcæ eæ dicuntur, ut nonnulli putant, quandò non is in quem ictus incidit, locus, sed alius in cranio finditur, & hæc est alia fracturæ differentia, ut dicemus. Alia differentia media est, quæ capillaris appellatur, angustissima, arctissima fissura, & capillorum instar se habens, sensumque ferè latens, quæ tamen si ad interiora penetret, gravissimorum symptomatum, & mortis sæpè causa est. Cùm enim & oculorum obtutum effugiat, nec specillo investigari queat, læsi ossis abrasio, aut perforatio negliguntur, sanguis contra, ruptis vasis effusus, intùs coercitus putrescit.

Aliæ iterum fissuræ non per totum cranium, seu utramque laminam, penetrant: aliæ totum penetrant: ubi scilicet utramque lamina ad meningem duram usque finditur; cui fissuræ interdum & hoc accidit, quòd meninx ab interna calvaria separatur, qua separatione vasa divulsa sanguinem effundunt, qui sub cranio collectus, nisi ipsi via ad exitum patescat, ægro mortem affert. Aliquandò solùm externa lamina finditur, interna integra manente: aliquandò contrà accidit, ut externa lamina integra maneat, interna verò rimam; seu fissuram contrahat.

Aliæ rursum fissuræ sunt breves, aliæ longæ; aliæ rectæ, aliæ curvæ. Quibus & differentiæ à numero adduntur, quòd una nunc est rima, nunc duæ, vel plures.

Secunda dicitur *Contusio*, cùm sine rima, & fissura, ab irruente, & illiso extrinsecùs violenter, aut obstante duro aliquo, & obtuso corpore, os ita contunditur, ut etsi externa ejus facies ad sensum permaneat integra: in profundo tamen fit continui solutio, dum os intùs deprimitur, & in se cogitur, ut idem ferè ossis contingat quod carnibus, dum à re dura, non acuta læduntur, accidere solet. Et necessarium omninò est, ut sub ipso ictu os seipsum impellatur, & cavum fiat id, quod colliditur, alioquin non collideretur: ut verò cessante ictu cavum, & compressum maneat, non est necessarium. Maxima enim ex parte mollia ad naturalem situm regrediuntur, ubi percussio, & vis externa cessaverit. Itaque eorum sententia mihi non videtur probabi-

babilis, qui contusionem per depressionem cranii explicant, ita ut tangentibus, & intuentibus fovea appareat, remque explicant similitudine vasorum cupreorum, stanneorum, plumbeorum, quæ rebus duris allisa introrsum pelluntur, absque solutione continui, & foveam contrahunt. Hæc enim fracturæ cranii species non est, neque ad fracturas pertinet, sed figuræ saltem sit vitium, cùm nihil neque fissum, neque fractum, neque collisum sit, sed os solummodò depressum; etsi quandòque fractura conjungi possit.

Hinc duæ contusionis, seu collisionis species constituuntur, una cùm cranium solummodò in seipsum cedit, ac subsidet, sicut spongia, vel caro compressa, & locum, ac figuram naturalem non mutat; altera, cùm cranium simul deprimatur, & figuram mutat, ac foveam acquirit. Verùm hæc contusio simplex non est, sicut, & reliquæ, cum quibus aliæ læsiones concurrunt: & cum fractura hæc species sæpè coincidit. Interdùm enim cranium contunditur sine rima, & fissura, quod in puerorum capitibus, quorum ossa sunt molliora, ferè accidit, aliquandò rimam contrahit. Quorum enim ossa sunt duriora, in iis vix contundi potest cranium, quin simul frangatur.

Contusio rursum aliquandò est sine eorum, quæ sunt intra cranium, læsione, aliquandò verò cum eorum læsione. Etenim nonnunquam ex gravi capitis contusione non solùm venæ, sed arteriæ, ac nervi, qui sunt intra cranium rumpuntur, quæ contusio periculosissima est. Et quidem venulæ, & arteriæ, quæ sub cranio rumpuntur, non semper sub loco cranii, in quo fit contusio, rumpuntur, sed etiam in parte contusioni opposita, vel vicina. Fieri quoque potest, ut cranio in una parte contuso, vel percusso, in alia parte aliqua sutura dissolvatur, & ossa, quæ per suturam unita erant, disiungantur, & hient, imò etiam cranium integrum in alia parte rumpatur, & rimam contrahat.

Tertia *Depressio*, desessio, introcessio, & contusio dicitur, cùm os finditur, sed non, ut in fissura simplici, in suo loco manet, verum intrò cedit: id quod fit ex validis telorum obtusorum, lapidum, fustium ictibus, vel capitis ex lapsu ad rem duram, obtusam, vehementiore allisione. Quanquam enim depressio cranii etiam dicatur cranium integrum manens, intrò saltem deprimitur, sicut dum cuprea, vel stannea vasa comprimuntur: tamen inter vulnera, & unitatem solutam illa læsio non est referenda; ac osse in suum locum reducto, nihil mali amplius superest. Hic verò de ea saltem compressione loquimur, quæ cum fractura, & ossis comminutione est conjuncta, atque ita non simplex fractura est, sed conjuncta cum rima, vel sede.

Differentiam hanc fracturæ aliqui non rectè explicant, & plurimi ita solùm fieri docent, cum os præ ictus vehementia non solùm finditur, ac intrò truditur, verùm insuper frangitur, fragmentumque cranii secedens sub oram, sive limbum ossis vicini integri truditur. Quòd si aliquandò fieri posse concedimus, & unum depressionis modum hunc esse admittimus, ita non semper necessarium esse putamus, ut ossis effracti particula sub os, quid integrum manet, detrudatur, & sub eo lateat; sufficit enim ad depressionem constituendam, ut aliquod ossis Fragmentum à toto separatum, interiora, & cerebri membranas versum detrudatur, & vel aliquibus angulis, & extremitatibus acutis, quasi spiculis, meningem lædat vel plana superficie servata cerebrum comprimat, ejusque motum impediat. Ego hanc læsi cranii differentiam, commodissimè fracturam in specie appellari posse existimo.

Quarta dicitur *Sedes teli*, sessio, vestigium, incisio etiam latinis commodè dici potest. Sedes est cùm à telo acuto cranium læditur, ita ut aciei teli impressi sedes, & vestigium, qua scilicet parte telum insedit, manifestè apparet. Advenit autem sedes perpetuò cum cutis, & pericranii vulnere.

Verùm varii hujus læsionis rursum modi sunt. Primò enim huc pertinet simplex illud vulnus cum pugione, cultro, stylo, vel alterius rei acutæ cuspidem cranium læditur, quæ *Puncturas* rectè appellatur, quæque nunc externam solùm, nunc utramque tabulam cranii penetrat. Deinde illud simplex vulnus, cùm à telo levi, acuto, & bene scindente secundum longitudinem scinditur, ita ut suum naturalem situm adhuc retineat, & vestigium in osse inciso appareat, quæ *Incisio* appellari potest: fitque ea nunc ita ut externa saltim lamina, nunc verò ut utraque scindatur. Tertius simplex modus est, si cum incisione aliquid ossis deperdatur, & *Dedolationem*, sive excisionem nominant; dum scilicet sicut quandò asseres ascia, vel dolabella complanantur, aliquod ligni abscinditur. Huc referunt nonnulli etiam id vulnus, quandò bombardarum, & sclopetorum glandibus aliquid cranii interdum aufertur.

Compositi modi sunt, cùm quidem ipsum telum acutum est, sed non satis acutum, nec leve, sed aliquo modo obtusum, vel grave; undè accidit, ut cranium non solùm scindatur, sed etiam rimam contrahat, aut contundatur, imò deprimatur, & cranium effringitur. Et quidem si cranium sit durius, cum incisione faciliùs fractura conjungitur; si verò sit mollius, contusio.

Fieri etiam potest, ut in exteriore cranii superficie solum incisionis vestigium sese ostendat; intùs verò rima sit.

Quinta dicitur *Contrafissura*, seu resonitus, quam *Hip.* infortunium appellat, nec sine causa hoc nomen huic malo indidit *Hip.* Infelices enim & infortunati sunt, qui nec ipsi sciunt, quo loco læsi sint, neque Medicus satis certus de hac re fieri potest, nisi cum res ferè jam desperata est. Accidit autem contrafissura ex resultu ictus in partem à plaga distantem, & ad resistendum minùs aptam. Dum enim aer in diploe vocata, hoc est in meditullio cranii, seu inter utramque laminam, conclusus vehementer ex ictu alterius loci agitatur, & impellitur undique, fit ut loco alteris calvæ solidæ allisus, ipsam perfringat.

Hæc *Hip.* est opinio, qui *lib. de capitis vulneribus* inquit: frangitur calvaria sub vulnere alia parte, quàm plaga est, quem tanquam ducem sequuntur *Soranus lib.* 8. *cap.* 4. *Cornelius Celsus lib.* 8. *cap.* 4. *Gal. lib.* 6. *meth. med. cap. ult. Avicennas*, *Nicolaus Florentinus*, *Joan. de Vigo*, *Joan. And. à Cruce*, *Daniel Sennertus &c.* quam sententiam similitudinibus comprobare nituntur. Et

Primò, omnia vasa vitrea, testacea, cucurbitæ exsiccatæ, si percutiantur, extemplò in opposita parte franguntur, qui agitato ex percussione in iis aere, nec exitum inveniente, in opposita parte fit fractura: ergò sic in cranio contingere potest, propter aerem intra ipsum retentum, qui, cùm advenit percussio, quam vehementem esse oportet, extemplò ex illo magno impetu ad oppositam concurrit partem, & fit contrafissura.

Secundò, *Nicolaus Florentinus Serm.* 7. *sum.* 2. *tract.* 4. *cap.* 1. se observasse testatur in quodam artifice, qui funes faciebat, qui cùm in capite fuisset percussus, facta in loco contusione, nihil læsum repertum fuit, tertia posteà die cùm febris fuisset subsecuta, aperta parte opposita, copiosa sanies fuit inventa: patet igitur ex hac Florentini observatione, dari contrafissuram, & in morbis externis omnibus sensus est præferendus, quia ob rationes sensum demittere non licet, & negare quod patet ad sensum, est imbecillitas intellectus.

Optimæ sunt hæ rationes, & observationes, quibus non facilè astipulamur, nam nos sumus nimis scrupulosi, & non ita facilè credimus. Quod dicunt de vasis vitreis, testaceis, & cucurbitis siccis, utique de cranio verificaretur, si caput esset vitreum, testaceum, vel cucurbitinum; potest quandòque contingere, ur vas vitreum, testaceum, & cucurbita sicca percussa in una parte, frangatur in opposita, sed semper in loco percusso frangitur, & à percussionis loco rima usque ad oppositam partem se extendit. Quòd si quandoque accidat, id est quia sunt vasa vacua, quod de cranio verificari non potest, cùm non sit vacuum; Præterea hæc vasa deberent esse Hermetice obserata, ut aer egredi non possit, & ex maxima percussionis agitatione exitum quærens, & non inveniens, utique in parte debiliori vas frangeret, quòd si vasa sint aperta, ex percussione exagitatus aer per patens potiùs ostium prodirer, quàm vas frangeret. Nec de his vasis aliquo liquore plenis valet ratio, nam nos plura fregimus, nec hoc observavimus, quod si quandòque contingat, hæc vasa sunt tenuia, & frangibilia in parte percussa, & non sic est cranium. Quod si hoc campanis, & mortariis æneis contingat, quæ dura sunt, hoc evenit ex tremulo aeris motu, qui in his fit; nam sunt corpora solida, & continua, & ex vehementi percussione, si motus in una parte impediatur, in opposita tremulus motus intenditur, & non ægrè franguntur. Cæterùm cranium est contiguum, & non continuum, quia pluribus constat ossibus,

bus, quæ inter se distinguuntur, & *Gal. 9. de usu partium c. 7.* vult, ut hanc quoque suturæ utilitatem habeant, ne si fractura accidat, ea nimis longè protrahatur, sed ad suturam terminetur.

Contrafissuræ procuratores supponunt intra cranium aerem, nescimus tamen, an congenitum, an adventitium, & deberent quoque insignem supponere cavitatem, quæ nulla est, in qua contentus aer ex vehementi cranii percussione impelleretur in partem oppositam, & ibi rimam produceret. Verùm ictus non potest esse debilior ipso impulso aere, imò aere fortior, si itaque res contundens, immediatè percutiens os, illud non frangit, & deberet prius frangi: quomodò ergò aer in minima quantitate intra parvam sphæram coercitus, ictu debilior, rimam in osse dissito, & opposito producere potest?

Ad Florentini observationem dicimus ipsum nequaquam contrafissuram observasse, sed copiosam saniei quantitatem in parte opposita invenisse, quod idem dicendum est de aliis observationibus, quas authores pro contrafissuris recitant.

Verùm quia in parte opposita vulneris quandoque contrafissuram prædicant ex sectione, & saniei inventione, quæ nequaquàm est vera contrafissura, quomodo id contingat, scrutinio dignum est. *Amatus Lusitanus cent. 3. curat. 42.* & alii quorum sententiæ nos libenter nostram submittimus, statuunt fieri posse, ut unà parte calvariæ læsa, alia longè distans afficiatur, non quod os fissum sit, sed quod sub eo cerebri meningum venula aliqua rupta sit, ex qua sanguis effluit, & sanies fit, ac putredo oritur. Id hariolamur ex querela ægri percussi, dicentis ipsi visum esse, quòd alio loco rumpebatur cranium, quàm ubi percutiebatur, deindè ex dolore, mollitie, tumore &c.

Signa.

Fracti cranii signa sæpè in profundo puteo sunt demersa, non aliter ac veritas in profundo puteo latet, ideòque mentis acumine sunt exploranda. Sumuntur itaque signa primò à symptomatibus, quæ vulneri statim supervenire solent. Secundò à causis. Tertio, ipse sensus consulendus est.

Quò ad primum, cranium osseum est, ideòque per se sensu caret, & dolorem nullum, nullumque symptoma excitare potest, sed tantùm è membranarum, & cerebri compressione punctura, & lancinatione omnia symptomata excitari possunt. Hæc symptomata *Celsus lib. 8. cap. 4.* recenset: *Igitur ubi calvaria percussa, protinus requirendum est, num bilem is homo vomuerit, num oculis ejus obcœcati sint, num obmutescentia, num per nares, aurésve sanguis ei effluxerit, num conciderit, num sine sensu quasi dormiens jacuerit. Hæc enim non nisi osse fracto eveniunt.* De his symptomatibus sunt *Hippocratis aphorismi. sect. 6. aph. 50. Quibus divisum est cerebrum, iis febrem, & biliosum vomitum supervenire necesse est lib. 2. coac. Quibus concussum fuerit cerebrum, vel ex plaga doluerit, aut ali quo casu, his illicò vox deficit, neque vident neque audiunt, fereque intereunt. sect. 6. aph. 14. ex capitis ictu obmutescentia, & desipientia, malum.* Et *eadem sect. aph. 24. In ossis præcisione desipientia, si in vacuum penetraverit.* Quibus signis addi potest mentis alienatio, oculorum rubedo, & vertigo tenebricosa, vel plurimorum luminum visio. Si æger in percussionis actu stridorem, quasi fracti ossis, perceperit, augetur suspicio.

Hæc omnia ex cranii fractura cerebro, ejusque membranis affectis eveniunt; cerebrum namque facultatis animalis sedes est, & ab eo spiritus animales omnia sensus, & motus organa accipiunt, si cerebrum comprimatur, & concutiatur; & spiritus animalis motum turbari, ejusque in organa sensus, & motùs influxum impediri necesse est. Hinc ex spirituum animalium turbatione vertiginem, ex influxu, & motu denegato lapsum, & spontanei motus abolitionem, obcœcationem obmutescentiam, stuporem, somnum quasi profundum fieri necesse est. Signa tamen hæc etsi propria sint, non tamen perpetua, & inseparabilia sunt; accidere namque potest, ut cranium sit fractum, & nihil tamen istorum appareat, si scilicet fractura sit parva, & cranium robustum. Quædam etiam horum symptomatum statim invadunt, & subitò in terram lapsus, vertigo, oculorum caligo, vomitus biliosus; sanguis è natibus, auribus, palato fluens, aphonia; alia posteà superveniunt, ut convulsiones, epilepsia, febris, delirium, torpor, paralysis.

Alia signa eruenda sunt ex ictus conditione, in quo considerandæ sunt, percutiens, capitis ictum recipientis dispositio, & instrumenti conditio. Inquirendum nimirùm, an iis, à quo percussus fuit æger, robustus, an imbecillis fuerit; nùm de industria, vel de improviso, cum vehementia, & ira, vel obliquè istum intulerit; nùm ex alto, vel minùs alto loco; nùm ex propinquo, vel minus propinquo percusserit. Nam si qui vulnerat, est fortior, & de industria, ac præmeditatus, aut ex loco altiori, & rectà percutit, is graviùs ferit, & os facilè rumpit, contundit, & intrò deprimit. Et qui ex loco altiori in rem duram cadentes impingunt, iis, & facilè os rumpitur, contunditur, & intrò cedit. Qui verò in loco plano cadit, & in rem minùs duram impingit, cranium minùs affligit.

Percussi caput perpendendum est, an debile, vel robustum sit, durum, vel molle, sanum antequam percuteretur, vel morbosum fuerit, an percussus sit senex, vel juvenis, item qua parte vulnus inflictum sit, & deinde de læsionis vehementia conjectandum est.

Insuper instrumentum considerandum, an nimirum lapide, ligno, ferro, telo percussus sit, & an telum leve, vel grave, acutum, vel obtusum, durum, vel minùs durum, æquale, vel asperum fuerit. Tela enim rotunda, orbiculata, & plana, obtusa, dura, gravia cranium maximè rumpunt, contundunt, & intrò deprimunt. Tela verò oblonga, tenuia, acuta, & levia magis secant, quàm contundunt.

Sensus ipse est verus, & fidelissimus index, qui fracturas detegit, & hic *Hip.* jubet, ut Medicus, antequam quid tentetur, ægrum, astantes sibi confidentiores reddat, primò capillos consideret, si enim hi telo sunt dissecti, & in vulnere ipso continentur, ossis denudati, & læsi signum id esse docet. Etenim à lapide, vel alio telo cadente projecto, si extremitas ejus in angulum acutum abierit, pili sæpè, & conscinduntur, & in ipsam ossis substantiam impinguntur, ut citra rimæ abrasionem evelli non possint. Deinde vulneris conditio attendenda est: nam si vulnus longum sit in syncipite, quia ibi cutis est tenuis, & os rotundum, de cranii fractura meritò suspicandum est. In temporibus verò etsi vulnus sit longius, tamen quia ibi depressum, & planum est, caro multa, ossis ibi fracti non ita facilis est suspicio.

Certiorem explorandi modum per specillum tradunt, itaque quà plaga est, specillum immittere oportet; neque nimis tenue, & acutum, ne cùm in naturalem quandam foveam inciderit, opinionem fracti ossis frustra exhibeat, neque nimis crassum, ne exiguæ rimulæ fallant. Ubi specillum os attigit, si nihil asperum; sed omnia levia apparent, integrum os habetur. Si verò loco extra suturas asperi quid occurrat, fractum os esse indicium est. Hæc fracti cranii signa à *Sennerto*, & ab aliis relata inferiùs examinabimus, an certa, & infallibilia sint.

Celsus specillo contentus non est, & licèt nec minima rima appareat, tamen si ex tali vel ictus conditione, & symptomatibus supervenientibus de fractura cranii suspicio sit, ossi atramentum scriptorium medicamento mistum inducere jubet, & posteà os radere. Quod enim fissum est, quia nigrum colorem in se recipit, nigrum manet, reliquum album naturalem colorem rasura acquirit.

Hanc autem fissuram hoc modo deprehensam porrò secundum profunditatem radere oportet. Si enim rasione nigredo omnis eximitur, indicium est fissuram minorem esse: Si verò deleri non potest, ad profundiora pervenit.

Nonnulli hoc modo fracturam explorant:

℞. *Thuris, ladani, ceræ ana ℥. iv. terebinthinæ, farinæ fabarum ana ℥. ij. f. emplastrum.*

Alii hoc explorant, ut

℞. *Ceræ novæ flavæ, thuris, santali ana ℥. ij. terebinthinæ, aceti, farinæ fabarum ana ℥. j. m. ad ignem, f. empl.*

Imponatur supra cranium abrasis priùs capillis. Si postridiè aliquo in loco medicamentum fuit exsiccatum, ibi fracturam esse censent.

Gabriel Fallopius scribit, eo loci, ubi cranium contusum est, quasdam maculas, seu puncta alba, instar eorum, quæ in unguibus apparent, conspici.

His signis, & alii alia addiderunt: dant ægro extremitatem chordæ musicæ, vel fili sericei dentibus apprehen-

prehendendam,cujus alteram extremitatem capit chirurgus, illudque extendit instar chordæ, & tunc filum illud vibrat, ut fiat motus tremulus in illo filo, ut sonum edat, ab ea vibratione si sentiatur dolor, significat hoc cranii fracturam adesse.

Ad hæc chirurgis etiam signum fracturæ ejusmodi est, si æger spiritum fortissima buccæ inflatione, orisque & narium obstructione foràs pellat, ita enim è vulnere à forti conatu aliquid saniei eliditur, verùm hoc in fractura, ubi cutis simul non aperta, non habet locum.

Ex arte sequens sumatur signum: ponatur ferula sub utraque parte maxillæ, manducando eo loci, quo fractura latet, dolorem, & quasi strepitum percipiet patiens: ratio est, quia cranium globi simile formatum, dum musculi temporales huic firmissimè adhærent, & in manducatione abbreviantur, distractionem patitur: quò fractura illis propior musculis, eò certius experimentum. Vel detur patienti clavis, ut eam dentibus fortiter mordeat, vel dentes cum ea parùm pulsentur, si indè dolor oritur in parte, in qua ictus accidit, cranii fissuram adesse denotat.

Verumenimverò hæc omnia signa suprà recensita fallacia reperiuntur, neque ex his cranii fracturam certò hariolati possumus, sed tantùm conjecturaliter, quæ conjectura facilè chirurgum decipere potest, estò & symptomatibus, ictus conditione, subjecto, instrumento, sensu, specillo &c. hauriantur. Nos multos à capitis ictu tenebricosa laborasse vertigine, cecidisse, bilem vomuisse, sanguinem per nares, palatum, & aures profudisse, mutos evasisse &c. hujusmodi nullam cranii fracturam passos, & absque sectione curatos fuisse observavimus, & multa extant exempla. Cadunt etiam quandoque aliqui capite percussi, nulla cerebro illata injuria, alios stetisse vidimus, quibus duram meningem laceram deprehendimus, quare in his judicandis, ubi anceps res est, prudentem chirurgum esse oportet, qui cuncta benè penset, judicet, agatque, pristinam scilicet patientis naturam, mores, motus, vires præsentibus conferendo: non itaque ubi hæc apparent symptomata, semper cranium fractum demonstrant, sed potius cerebri concussionem, ut *Hip. sect.* 7. *aph.* 57. testatur: *Quibus cerebrum concussum fuerit aliqua ex causa, statim mutos fieri necesse est.* Et non solùm aphonia ex cerebri concussione evenire potest, sed etiam alia gravissima symptomata, quæ simillima in cranii fracturis accidunt. Imò evenit quandoque cerebri concussio absque vulnere, & quandoque cranii fractura, nullis subsequentibus symptomatibus, accidit, & interdum in vulnere cum calvariæ denudatione, & cerebri concussione prædicta apparent symptomata absque fractura. Possunt etiam hæc symptomata hujusmodi vulneribus absque fractura accidere, vel ob spirituum animalium turbatum motum, vel ob impeditum in partes influxum, vel ob spirituum resolutionem, ex quibus facilè sequitur casus, tenebricosa vertigo, oculorum obcæcatio, sopor, & id genus alia symptomata fiunt, contingunt itaque talia accidentia ossi capitis fracto ut plurimum, & frequentissimè, non verò semper. Unde si hæc symptomata in principio accidant, ea parvipendimus: ea verò quæ perseverant, vel post aliquod temporis spatium superveniunt, præcipuè si cum eis febris cum rigoribus inordinatis sequatur, cùm eo tempore omnia meliorari oporteret, maximi facimus, nam saniei genesim, putredinis collectionem, vel aliquid simile latere indicant.

Nec certa sunt signa, quæ à causis desumuntur, scilicet cùm feriens est robustus, & patiens debilis, hinc eruere possumus necessariò fracturam sequi: multoties namque fracturam non sequi experimur, contrà verò cùm feriens est debilis, & patiens robustus sæpe sæpiùs fracturam adesse percipimus: Nec etiam currit discursus: qui ex altiori loco in rem duram cadentes impingunt, & facilè os rumpitur, contunditur &c. nam accidere potest, ut non immediatè caput in durum impingat, sed primò brachium, vel pes, aut aliud membrum terram attingat, & deinde caput leviori allisu concutiatur absque fractura. Nec fracturam adesse ex vulneris magnitudine conjectandum esse, nam quandoque vulnus parvum fracturam includit.

Sensus in fracturis dignoscendis etiam fallax esse potest; non enim oculus fracturam intrò aspicere potest, & contrà multoties os deductum aspiciet, absque eo, quod contusionis, & rimæ malum distinguere valeat. Nec tactus fracturas deprehendit, quis enim digitus rimam, intimamque contusionem comprehendere poterit: Specillum chirurgum quantumvis peritissimum fallit; sutura namque quæ & ipsa aspera est, fallere potest, & pro rima accipi, & quamvis suturæ plerumque naturalem suum habeant locum, tamen cùm is non semper sit ita planè certus, ne fallamur, & suturam pro rima, vel contrà habeamus, tutissimum est os nudare, & plagam diligenter explorare. Verùm si in ipsis suturis sit vulnus, longè difficillimum est fissuram cognoscere, ut pluribus *Hip. lib. de vulneribus capitis*, & suo exemplo, qui *libr.* 5. *Epidem.* se hoc modo deceptum, idque cum vulnerati pernicie ingenuè fatetur. Suturarum enim loco cranium natura sua fissum est: itaque si his locis levior inciderit fissura, facilè pro naturali fissura suturæ, plaga habetur, vel visu, seu specillo id explores.

Atramentum scriptorium pro cognoscenda rima à *Celso* adductum, tanquam incertum signum repudiamus, quia pro rima suo colore suturas imbuere potest, nec internam rimam indicare. Et eadem ratione medicamenti applicationem confutamus. Neque infallibile signum est chordæ extremitas à vulnerato dentibus apprehensa, & à chirurgo vibrata; Nec ferula, vel clavis mandenda pro fractura exploranda, sunt certa indicia, cùm hujusmodi experientia in stricta fissura ad meningem penetrante, vel in contusione magna non valeat. Prætereà *Ambros. Paræus lib.* 9. *cap.* 2. scribit, & si utrumque sæpius tentaverit signorum tamen horum veritatem experientia comprobare non potuisse. Quotquot pro cognoscenda cranii fractura adducuntur signa, infirmantur; unum nos infallibile & pathognomonicum signum adducimus, quod est cranii denudatio, & abrasio.

Solet quandoque tam alta esse cranii fractura, ut dura, & pia mater, ac cerebrum vulneretur, & in hujusmodi vulneribus hoc adest peculiare signum, quod præterquam quòd sanguis copiosè tum per partem affectam, tum per nares, aures & palatum propter plurimas venas, & arterias, quæ per meninges disseminantur, hinc dolor urget, & præsertim si ab aliquo ossiculi fragmento pungantur, propter exquisitum utriusque membranæ sensum, sequitur, bilis vomitus, ut *Hip. sec.* 6. *aph.* 50. inquit: *Quibus divisum est cerebrum, his febrem, & biliosum vomitum supervenire necesse est.* Casus, obcæcatio, vertigo, torpor, mens non constat, nervorum resolutio accidit, febris adest continua. Et *Corn. Celsus lib.* V. *cap.* XXVI. inquit: *Sin cerebrum, membranavè ejus vulnus accepit, sanguis per nares, quibusdam etiam per aures exit, fereque bilis vomitus insequitur. Quorumdam sensus obtunduntur, appellatique non audiunt. Quorumdam trux vultus est, quodam oculi quasi resoluti, huc, atque illuc moventur ferè tertio, vel quinto die delirium accidit. Multorum etiam nervi distenduntur. Ante mortem autem plerique fascias, quibus caput deligatum est, lacerant: ac nudum vulnus frigori objiciunt.*

Causæ.

In cranii fracturæ, & meningum, ac cerebri vulnerum causis tam *Galeni* mancipia, quàm recentiores æquè nobiscum conveniunt; sunt enim externæ, ut ictus vehemens, causa, occursus, & quæcumque cranii, meningum, & cerebri continuitatem solvere possunt. Huc refertur ossis dispositio, quæ causæ proximioris locum obtinet, cujus ratione hoc faciliùs, illud difficiliùs diffringi, & deprimi potest. Hinc os crassius majorem habet repugnantiam, quàm tenuius, durum, quàm molle simplex quàm duplicatum, aut suturis dotatum, multa carne obductum, quàm pauca: ita illud calvariæ os, quod frontem, & cervicem intermediat, quia tenuissimum, & infirmissimum est, pauca admodum, & tenui carne obductum, præ aliis obnoxium est fracturis, aut depressionibus, & homo in ea calvariæ parte læsus majoribus subjacet periculis, & difficiliùs curatur. Post hoc, temporum os quoque infirmissimum est, tum ob maxillæ commissuram cum eo, tum quia majori vena, & arteria donatur. Occipitis os præ aliis robustius est, & non tam facilè ab ictu, casu aut vulnere læditur, & homo in ea parte vulneratus citiùs mortem evadit. Ratione ætatis, & temperamenti, ossa variant, in infantibus, junioribus, & fœmellis tenuiora sunt, quàm in viris, & se-

& fenibus, humidioribus, quàm ficcis. Proinde tenuiora faciliùs læduntur etiam à re non adeo dura, aut non adeò vehementi percuffione; dura autem non nifi à re valida vehementiori impetu illata. Ex foluta cranii unitate, fi vulnus profundiùs penetret, vulnerantur meninges, & cerebrum, & hinc vaforum tum fanguineorum, tum lymphaticorum apertio oritur, & per confequens fanguinis, lymphæ evafatio, qui extra fua conceptabula ftagnantes, putrefcere incipiunt, quare paucæ puris, vel fanguinis guttæ fub cranio quàm celerrimè hominem necare poffunt.

Prognofis.

Cranium quomodocumque lædatur, periculo non vacat, nec negligi, aut parvifieri debet, etiam ubi omnia benè fe habere videntur, quia quandoque ex minimo vulnere maxima producuntur fymptomata, & fæpe per longum tempus fopita latent, undè in cranii fractura neminem extra periculum pofitum cenfemus, nifi poft exactum centefimum diem, quod *Hip. in procemio, lib. de Vulneribus capitis* monuit.

Minus periculi eft, fi externa tabula læfa fit & minus fi folùm incifa: contufio verò majus periculum continet. Si utraque Lamina divifa fit, & tota calvaria aperta, majus periculum adeft. Minus tamen periculum eft, fi fedes fit, aut fiffura lata, & ampla: majus, fi fit angufta: adhuc majus, fi fit contufio, & rima: maximum, fi rima fit tam angufta, ut fenfum exiguitate fallat, & hæc pluribus fuit mortis caufa, non abfolutè ob rimæ exiguitatem, fed ob fanguinem fub cranio effufum ægri periclitantur, & eò magis periculum augetur, fi non conftet, qua cranii parte fractura lateat; & quod fæpè effe extra integro, nihilominus aliquod offis fragmentum ab interna tabula feparatum, quod dum membranas pungit, graviffimorum fymptomatum, & perfæpè eft caufa necis, cùm medulla inter duas tabulas preffa aliquid fanguinis effundit, qui eo loci putrefcens, offis inflammationem, & corruptionem affert, ut interdum non folùm aliquot poft acceptum ictum feptimanis, fed menfibus, nihil mali fufpicans æger moriatur. Vulnera in fyncipite, & bregmate valdè periculofa funt; nam os illud debiliffimum, & tenuiffimum eft, carne obducitur pauciffima, & cerebrum eo loci copiofius habet. In occipite verò vulnera contrario modo fe habent, quia licèt ibi cerebrum fit copiofum, os tamen craffum eft, & adfunt viæ per nares, & aures pro expurganda materia, quod non contingit in fyncipite, & bregmate. Sicut ipfius offis læfi ratione nulla periculofiora funt vulnera, quàm quæ bregmati infliguntur: ita in temporibus vulnera valdè periculofa funt, ob mufculos temporales, in quibus venæ, arteriæ, & nervi differminantur, ac propterea iis læfis, hæmorrhagia, convulfiones, deliria, carus, & alia fymptomata accidunt, nec propter mufculos os ibi commodè nudari, & fecari poteft. Periculofa quoque funt vulnera in futuris, tum propter cranii eo loci imbecillitatem, tum propter duram matrem, quæ fibris ibi annectitur. Et fanies per futuras è vulnere facilè in duram matrem deftillat. Rima quò levior eft, & ftatim primis diebus apparet, eò minùs periculofa eft: anguftæ verò rimæ, & quæ non apparent, magis periculofæ funt. Si externa faltem lamina findatur, rima periculo vacat. Periculofum verò eft, ubi utraque lamina fiffa eft, cùm fanies tum in duram matrem decidere poffit. Periculofiffimum eft; fi folùm interna lamina findatur, cùm rima illa lateat, & in confpectum non veniat; præcipuè fi aliqua offis fquamula membranas pungat. Valdè etiam periculofa eft fiffura, fi cum depreffione conjuncta fit, & offis pars avulfa fubjectum cerebrum premat. Periculofæ etiam funt cranii depreffiones, & fæpè neglectæ mortem afferunt.

Periculofiffimum eft, fi vulneris labia pallefcant, ficcefcant, falitarum carnium inftar appareant, flavefcent, nigricent, depreffa fiant, puris generatio fuppreffa fit, fi aliquid emittat, quod fœtidum oleat, & aqueum, & nigrum ichorem fundat vulnus. Ubi os denudatum nigrum confpicitur, peffimum eft, & mors prædicenda. Ubi nulla excrementa tàm craffa, quàm tenuia excernuntur, aut fponte effluunt, mors inftat; fi puftulæ per linguam oboriantur, & lingua præ ficcitate findatur, & denigretur ex actis faniei per palati framina in linguam delapfu, rarò evadunt ægri.

Si caput deftillationibus obnoxium fit, aut æger eryfipelate in capite corripi foleat, aut corpus lue venerea confpurcatum, aut cacochymicum fit, aut febre hectica, vel tabe, vel alio morbo confumptum, aut fiquis poft veneris actum vulneretur, vulnus periculo non vacat. Si vulneratis diarrhœa, aut dyfenteria fupervenerit, ferè omnes periclitantur, ac quamplures etiam, qui pollutione vexantur; ac etiam fi urinæ perturbatæ quales jumentorum, cùm maximam humorem corruptionem oftendant; nec non albæ, & perfpicuæ periculofæ funt.

Duo fymptomatum genera cranii vulnera fequi folent, unum eorum, quæ affectus cerebri fubftantiæ, & partium vicinarum fequuntur, qualia funt convulfio, paralyfis, febris, delirium, ftupor, fopor &c. quæ in toto apparent: alterum, quæ ob repentinam fpirituum animalium agitationem, turbationem, & diffipationem proveniunt, qualia funt, voce privari, non videre, non audire. A quibus fymptomatibus aliquandò ad fe redeunt ægri, fine ullis gravibus fymptomatibus fupervenientibus: quando fcilicet nec cranium fractum, nec nervus, venæ, aut membrana aliqua cerebri rupta eft: aliquando verò ad fe non redeunt, vel fi ad fe redierint, in graviffima fymptomata incidunt, ubi nimirùm partium harum aliqua læfa eft. Quæ itaque incifio vulneratis accidunt fymptomata, minùs terrere debent, quàm quæ perfeverant, vel poftea fuperveniunt. Quæ verò vel permanent, vel quarto, feptimo die, aut deinceps, quo tempore omnia in melius mutari oportebat, accidunt, periculum portendunt, & faniei collectionem, putredinem, vel fimile quid adeffe fignificant. Si per vulnerum capitis initia febris oboriatur quarto, aut feptimo die, id à puris generatione fieri putandum eft, nec adeò periculofum eft, ut *Hip. fect. 2. aph.* 47. inquit: *Dum pus fit, dolores, & febres accidunt.* Si verò poft feptimum, & eo tempore, quo jam terminari debet, incidat, periculofum; cùm putredinis in cerebro, meningibus, aut cranio fit indicium. Si æger delirat, fi memoria aboletur, fi lingua eft incontinens, fi caligant, & obfcurantur oculi, fi aures obfurdefcunt, fi æger in lecto jacet immobilis, vel ex eo fe præcipitem vult dare, fi urina, & alvi excrementa fupprimuntur, fi paralyfis, aut convulfio accedit: omnia ifta vulnus lethale indicant.

Si nullum pravum fymptoma adfit, vulnus quidem periculofum dicendum eft, non tamen lethale: modò Medicus, & ægro adftantes finguli fuum officium faciant. Et quod de aliis morbis acutis dicitur, id & hic locum habet. Si æger quiefcat, mente conftet, fomnum capiat, facilè fpiret, fiti non prematur, cibum non faftidiat, non doleat; fi febris abfit, vel defierit, pus album fit, læve, æquale, minimè fœtidum, convenientis quantitatis; Si ægri facies fimilis fit benevalentis, & fui potiffimùm, fi membrana fit mollis, fui coloris, liberè moveatur, caro increfcens rubicunda, ac cervicis, & maxillæ quietus, & facilis motus: benè præfagire licet, etfi vulnus magnum fit.

Cranii fracturæ valdè periculofæ funt, fed periculofiora meningum, & cerebri vulnera propter innumera vafa, quæ per ipfas differminantur, & propter utriufque membranæ exquifitum fenfum: & quo vulnus profundius penetrat, eò periculofus eft, & vulnus quo cerebro vicinum eft, eò periculofius: & ex cerebro vulnerato majus, quàm ex ulla capitis parte imminet periculum. Cerebrum enim aeri expofitum facilè corrumpitur, & fanie defluente læditur, & putrefcit, de quo *Hip. fect. 6. aph.* 18. inquit: *Vefica difciffa, aut cerebro, aut corde &c. lethale eft.* Verumenimverò cerebri vulnera non quidem omnia lethalia pronunciamus, fed periculofiora, plerumque enim *Hip.* pro periculofo lethale ufurpat, cùm fanatorum exempla exiftant, quibus cerebri particula dempta fuit, fed ea, quibus cerebri ventriculi fubftantia vulneratur, vel aliquid fanguinis non fupra, vel extra, fed infra, vel intra duram vel piam meningem ftagnat, concrefcit, putrefcit, & febrem accendit.

Non omnia cerebri vulnera effe lethalia diximus, fed tantùm ea, quæ profundiora funt. Ac ut in aliis ita etiam in capitis vulneribus fæpè quafi miracula fiunt, & qui planè defperati videbantur præter fpem convalefcunt: ideòque hujufmodi vulnerati non fine auxilio relinquendi funt. Id quod magis nos in demirationem trahit, eft quod innumera authorum caterva afferit poffe, aliqua cerebri portione dempta ægros vivere, & hos obfervaffe, curaf-

curasse, & convaluisse testatur, cujus rei innumeræ extant historiæ apud *Fallopium*, *Ambrosium Paræum*, *Joannem Andream à Cruce*, *Nicolaum Massa*, *Franciscum Arcæum*, *Schenkium*, & innumeros alios. Unam tantùm adducam historiam, à *Zacuto Lusitano de prax. Med. Adm. lib. 1. obs. 5.* relatam, inquit iste, quòd decennis puer ense percussus fuerit in postica capitis parte, & vulnus satis magnum acceperit, cum læsione ossis membranarum, & deperditione substantiæ cerebri: nam ex illo cerebrum quantitate nucis juglandis exivit. Addirque quòd hic puer post tres annos, confluentibus humoribus ad partem debilem, hydrocephalo correptus, & mortuus fuerit, apertumque cranium sine cerebro inventum fuit, & dura membrana duplicata fuerit. Verùm nos adduci non possumus, ut sine scrupulo *Zacuti Lusitani* historiæ, seu fabulæ credamus, mira canit, sed non credenda; imò hyperbolica est, & falsa, vel si vera est, non erit cerebrum spirituum animalium officina, sed alius eorum generationis locus inquirendus erit. Nec videmus; quomodo homo sine cerebro, membro tam nobili, & necessario, spirituum animalium officina, & domicilio, sensus, & motus, ac omnium nervorum principio, vel temporis momento vivere possit, quin denegato spirituum animalium influxu, necessariò apoplecticorum more ipse moriatur. Non est bardus chirurgulus, nec vilis tonsorculus hac in nostra civitate, qui non se glorietur cochleari argenteo cerebrum exemisse, vulneratos, qui jam cum *Charonte* de naulo pacisci credebantur, curasse. Verumenimverò non negamus, si aliqua cerebri portio auferatur, vulneratum vivere posse, ita est superior, & anterior cerebri pars; quia hæc non est ad sensum, & motum, & consequenter ad vitam tam necessaria. Si vero infima cerebri pars vulneretur, vel removeatur, quæ ad ventriculorum substantiam penetret, necessariò indè mors sequitur, ut *Gal. in comm. Hip. aph. 18. sect. 6.* explicat: *Vulnera cerebri, quæ aliquatenus in ventriculos penetrant: etiam inferunt mortem*. Et ratio est, quia extemplo omnium spirituum animalium ferè pernicies contingit, & eorum generatio impeditur. Dixit in supranotato commento Gal. *in Ventriculos penetrant*, quia cùm unus tantùm ventriculus vulneratus est, præsertim anterior, æger vitam trahere potest, quia uno cerebri ventriculo vulnerato, in altero spirituum animalium generatio non impeditur, non verò si ambo vulnerentur ventriculi, ut Hip. 3. de Decretis monet: *Cerebri ventriculis collisis, aut vulneratis, totum animal sopitum collabitur.*

Curatio.

Quomodocumque cranium, meninges, & cerebrum læsum sit, *vulgares*, si corpus cacochymum sit purgant, vel si plethoricum, venam secant, etiamsi vulnera sint levia, ne ad partem affectam fiat humorum attractio, & prava eveniant symptomata, & multò magis id efficiunt, si magna sint vulnera. Imò in omnibus capitis vulneribus evacuationem censent necessariam, in quibus sectio, dilatatio, & ossis terebratio facienda est, & præcipuè si causa adest, ob quam humorum affluxus timeatur.

Protinus prima die secant venam, quæ capiti est proximior, ut est vena cephalica, vel communis, ejusdem partis affectæ, modò vires sint robustæ, ut tenuioris sanguinis affluxus ad caput impediatur, & sanguinis tantum evacuandum, quantum ejus copia requirit, & vires ferunt, & prout ex vulnere parcè, vel copiosè effluxerit. Quòd si venam aperire non liceat, cucurbitulæ scarificatæ dorso, & scapulis vel etiam lumbis applicantur. Si vulneratus Lue Venerea laboret, abstinent à venæ sectione in brachio, & illam in pede secant. Si mulier actu menstruans vulnerata fuerit, venam pedis saphenam dictam aperiunt, vel cucurbitulas in scapulis scarificant; idem dicunt, si vulneratus actu hæmorrhoidum fluxu laboret.

Cœterùm, quod juvamen venæ sectio præstare possit, ipsi nesciunt; non enim affectus ratione venam secant, quia tantùm soluti continui unionem exposcit, sed secant successuri ratione, semper, tanquam prudentes, futuro consulunt, & id, quod contingere, vel non contingere potest, mira solertia prospiciunt. Si copiosè è vulnere sanguis effluxerit, exitialis est venæ sectio; si verò parcè, sanguinem exactissima diæta minuere possunt, diæta namque est optima venæ sectio, alias vulnerati vites phlebotomia, & exactissima diæta, qua ægrum cruciant, extenuant enervant, & vulnus, quod ex se lethale non erat, lethale reddunt. Phlebotomia sanguinem non emendat, sed vulneratum debilitat, unde reliqui succi deteriores evadunt, si homo ægrotat, non ægrotat ob nimiam sanguinis copiam, aliàs ante ægrotaret, sed ob vulnus, ob febrem, vel sanguinem extravasatum, & nimis spissum, quem venæ sectione non fluxilem reddes, nec febrem, nec vulnus curabis, fit crassus sanguis à salium volatilium, & spirituum defectu, à coagulatione facta ab acido, quam venæ sectione non impedies. Cautè itaque procede, ne vulneratos hac sanguificina jugules, & interfectorum animæ sub throno Dei clamitent: *Vindica Domine sanguinem nostrum, qui effusus est.*

Postmodum corpus idoneis purgant medicamentis; & præcipuè bilem, & serum evacuantibus; isti namque humores sunt facilè mobiles, & caput impetunt, & prava excitant symptomata, quæ purganti medicamento non ægrè præcaventur. Et primò biliosos alterant humores *Syr. rof. de succ. myrtill. de endivia, granatis, & de betonica*, admistis *aquis hordei, botonicæ, cichorii, plantag. &c.* Deinde pharmacum conficiunt ex *syr. rosar. solutivar. & violar. solutivar. elect. Lenit. vel elect. de succ. ros. cum decocto tamarindor. & myrobolanor. citrinor. cum infus. rhabarbari*. Hæc namque humorum ad caput motum impediunt, & illud roborant.

Sed decipiuntur, & decipiunt *vulgares* in purgando vulnerato, nam capitis vulnus solùm soluti continuationem indicant, & non purgans medicamentum, ideòque in felici semper propinatur eventu, quòd si quandòque juvat, id est non nocet, per accidens se habet. Si febris adest, intempestiva purgantis exhibitione, à Medico exacerbatur; si abest, & quia purgans magnum in corpore suscitat tumultum, sitim inducit, & universam corporis œconomiam subvertit, & hinc humores æstuant, caput impetunt, & præcipuè partem adoriuntur affectam, & varia symptomata ibi excitare possunt. Vires prosternunt *vulgares* tùm pharmaco, quod virus laxativum continet, tùm extenuanti victu, & tandem ægrum perimunt. Hinc *Neapolis* capitis vulnera acris vitio lethalia censentur, quæ alibi à chirurgis non satis peritis feliciter curantur, quia *Neapolitani* chirurgi sunt crassæ Minervæ homine, & vilissimum tonsorum genus, (sit hoc dictum paucorum pace) & vulneratos phlebotomant, purgant, diæta exactissima enervant, dilaniant, excarnificant, & trucidant, ac quem vulnerans non peremit, vasta curantis cæde procumbit, & miser, ubi medicam quærit opem Libitinam invenit. Et licèt *Hip.* in capitis vulneribus medicamentum purgans concedere videatur; attamen illius ævi homines erant, robustiores, quàm nostri temporis corpora, ut testatur *Galenus*. Si igitur *Hippocratis* tempore medicamenta purgantia in capitis vulneribus exhibebantur, non inferre licet, tunc exhibenda esse, quia nunc corpora non sunt ita valida, ut antiquitùs ob desidiam, & malam, vel variam victus rationem, quòd si invalida, medicamenti purgantis exhibitionem respuunt.

Solent *vulgares* enemata præscribere, sed hæc etiam non sunt tuta, contingere namque solet in his vulneribus vomitus, qui etiam inter concussi cerebri signa computatur, & enematum usu sæpè oritur motus peristalticus inversus, & quia pessimum est in hoc affectu alvum habere adstrictam, quia exindè cerebri inflammationes, & alia symptomata excitari solent, alvum lenientia optima censentur, quæ scybala stagnantia comiter provocant, ac proindè glandes, suppositoria, & enemata officinalia rejicimus.

Quoad soluti cranii unitatem attinet, pluribus modis fieri diximus; si namque ab instrumento incidente, vel pungente fiat, cranium lædi non potest, nisi cutis vulneretur; si verò à contundente fiat, potest id contingere etiam sine, cum capitis vulnere: potest quoque utramque laminam, vel alteram tantùm penetrare, de quibus nunc sigillatim dicendum.

Cœterùm solet quandoque, integra manente cute, cranium frangi, sed an cutis secanda sit, ut ossis fractura reveletur; an nullatenus aperienda sit, incompescibile litigium inter Medicos tum Physicos, tum chirurgos adhuc sub judice pendet. Et reverà nobis arridet cutem non amputandam esse, primò, quia sine ipsius sectione, natura, si aderit sanguis, vel sanies, qui per os fractum internas penetret partes, ipsum medicamentis adjuta discutiet, & re-

resolvet, naturæ namque opera nostrum superant captum, & calor naturalis in partibus internis maximam habet activitatem, quo mediante, natura prodigia operatur, quæ artis ope non assequimur. Insuper in femoris, cruris, aliorumque ossium fracturis ad medullas usque semper observamus, quòd natura ab intimis illis partibus sanguinem ad cutem expellit, vel si sanies in illis partibus generatur, non est tanta, quia à medicamentis resolventibus gigni non permittitur, & illa tanta à medicamentis, vel à calore resolvitur. Quidni hoc in cranii fractura, sano manente pericranio, naturæ ope evenire non possit? Equidem naturam in hujusmodi fracturis integra manente cute, à cerebro per nares, vel palatum, vel aures sanguinem, vel copiosum pus eliminasse, vel insensibiliter discussisse; & ægros sanasse observavimus. Præterea in magnis pericranii contusionibus, nunquam illud secamus, sed illa exhibemus medicamenta, quæ volatilitat sua coagulatum attenuant, & resolvunt sanguinem, ut ad debitam redactus fluiditatem in venas resorberi possit, & qui ineptus est, vel reliquis immiscetur succis, apertisque poris ejiciatur. His medicamentis optimæ notæ chirurgi in cranii fracturis, cute incolumi, utuntur, quorum artificium adamussim providam æmulatur naturam. Tandem si cutis aperitur, os detectum frigore corrumpitur, quod illi est maximè infensum, ut *Hippoc. sect. 5. aphor. 18.* notat: *frigidum inimicum ossibus, dentibus &c.* non itaque cutis aperienda est, quia deficiente cute, medicamenta apposita actuari nequeunt, nam cutis est proprium indumentum, quæ medicamenta actuat. Non igitur incolumis cutis referanda, etiam si intus sit sanguinis grumus, vel ossis frustum membranam lancinet, vel os sit depressum, & comprimat, vel sanguis effusus, vel lympha, vel sanies genita, quia ob nostras rationes natura ab omnibus his injuriis sese tuetur, mediante nativo calore, & optima medicaminum suppellectili, nisi Medici id est mendici, alienis sese ærumnis saginare velint, censum constituendo quotidianum. Neque pars affecta, si fortiter digitis pertentetur, & fovea exploretur, fracti ossis signum erit, nam ossis depressionem indicare potest absque fractura: sicuti neque cùm satis in capite ecchymosis cum aliquo magno symptomate, nempe sopore, stupore, delirio, desipientia &c. apparet, sed hæc fallacia sunt, nam quandoque apparent, & cranium non est fractum, in cognoscendo, an os sit fractum, integra existente cute magna sedulitas est necessaria, ideoque versatos, & optimæ notæ chirurgos fatigat. Non itaque cutem secare, & pericranium adimere congruit, nam aliàs post inconsultam lanienam os sospes cum maximo artis convicio, & ægri discrimine comperies.

Sed ad curationem noster redeat sermo, & primò, si cutis sauciata sit, & satis dehiscat, & labia quantum opus, deduci possint, nulla sectione opus est; quod si non satis pateat, latius aperienda, donec tota fractura in conspectum veniat, ne inter agendum assiduò vulneris labia lædantur, & tanta vulneris latitudo fieri debet, quanta requiritur. Nec terebra, vel scalpello id fiat, quia pericranium laceratum dolores, & inflammationem excitat, & malum facilè cerebro impertitur. Pericranii sectionem tunc tentant, cùm læsi cranii suspicio est, aut insignis contusio sanguinem concretum continet. Verùm temerè, & conjecturaliter, absque ulla demonstratione, & quasi cæcus cæcum ducit, procedunt, & ferè semper sine causa doloribus ægrum discruciant. Eapropter saltim in pueris non facilè hanc sectionem probamus, quia sanguinis profusione, & dolore vires ea ætate imbelles prosternuntur, sed potiùs suademus, ut consentaneis topicis materia discutiatur.

Inciditur cutis trigona, vel tetragona sectione. Sectio trigonia, sive triangularis est, cùm ab uno puncto tres exeunt striæ. Tetragona, cùm duæ scissuræ sese mutuò intersecant; ita ut ex trigona tria, ex tetragona quatuor prodeunt labia: sed hæc lex non tanquam inviolabilis veneranda est, sed chirurgi industriæ sectio committatur. Sectio semper incipienda est à parte inferiori, nam à superiori si incidatur cutis, sæpè hæmorrhagia chirurgiæ est impedimento. Incisio fiat novaculæ mucrone circa manubrium, & aciem linteo convolutæ, ut nil nisi mucro appareat, premente manu, si una cum cute inciditur pericranium, sedulus, & attentus chirurgus esse debet, ne secando, & premendo, si os fortè valdè ruptum, duram lædat meningem. Sanguinis fluxui succurrunt linamentis siccis, vel madidis aceto, vel posca utuntur, vel vino austero, vel linamento ex stuppa ovi albumine imbibita, & si dolor adsit, ovi albumine cum luteo simul.

Male sani chirurgi vulgares acerrimè rixantur, an vulnus in temporibus dilatandum sit? Verùm juxta nostra principia, & suprà allatas rationes, talem dilatationem respuimus etiamsi ossis fractura adesset, quia incideretur musculus temporalis, quo secto, delirium, carus, & alia pessima acciderent symptomata. Item in musculo temporali venæ, arteriæ, & nervi disseminantur, quibus in dilatatione læsis hæmorrhagia, & convulsio ob magnam nervorum exinde egredientium copiam oborirentur ut *Hip. cap. ult. de vuneribus* inquit: *Quibus tempora secantur, convulsio in contraria parte oboritur.* Similiter maxillæ inferiori incommodum afferretur, & ejus motus inhiberetur, ob musculi temporalis læsionem, qui maxillæ motui addictus est, & auditus organo vicino detrimentum afferre posset. Et ex his accidentibus deduxit *Hip.* quod: *Vulnera, quæ fiunt in musculo temporali, sunt lethalia*: Si in primo vulnere lethalia pronunciavit, in secundo scilicet in dilatatione, lethaliora intelligimus, principuè quia vulneri additur vulnus.

Dilatant *vulgares* vulnus supra suturam, sed perperam operantur, nam per suturas transit ligamentum ortum ab interna membrana, & facilè affectio membranis communicatur.

Bardi chirurgi in frontis vulnere per transversum, si sectione opus est, dilatant, ex qua dilatatione cutis, & musculus ille, qui palpebram attollit, deorsum decidit, & oculorum cooperit, ac visionem impedit: non itaque talis dilatatio fieri debet, quòd si lanienam exercere velint, saltim sectionem à parte inferiori sursum versus moliantur. Nec saltim sectionem nimis amplam faciant, sed tantam, quantam detegenda plaga requirit, aliàs ex majori cicatrice non solùm deformitas exsurgeret, sed pars denudata etiam imbecilla redderetur.

Cranium variis læditur modis, quos pro curatione prosequi oportet: Si itaque capitis cuti sit vulnerata, pericranium, sectum, os contusum, vel fractum, vel aliquod ossis segmentum membranam lancinet, vel ipsum os depressum, & comprimat, sive adsit rima, vel teli sedes, vel non, si sanies defluxa, vel saltim suspicio sit, ut ad membranam defluere possit, semper primo dilatant vulnus, deinde os aperiunt, & ante ossis apertionem ipsum abradunt, sive aderit fractura, sive rima, sive teli sedes, ut qualis sit in profundo, pateat. Verùm accidit quandoque, ut fractura, seu rima in superficie externa sit valde lata, & in ima parte angustissima: quandoque, ut in parte interna sit lata, & in superficie angusta: quandoque, ut fractura sit tantùm in exteriori ossis lamina, & non inferiori, & profunda, ac tunc os non est aperiendum. Itaque os abradendum est ante ejus apertionem, ne chirurgi decipiantur, & æger magno vitæ discrimini submittatur. Si inter abradendum amittatur rima, abrasionem non sequuntur, sed linimentum atramento imbutum supra abrasionis locum imponunt, & sequenti die vulnus detegunt, & visam lineam abradunt, eousque apparebit rima. Si hæc ad meditullium tantùm devenerit, ibi desistunt: Sed si rima inferiorem penetret laminam, tunc si rima sit lata, os secant, & membranam detegunt.

Tribus de causis os aperiendum censent, prima est, quando certò sciunt ex symptomatibus, quòd materia aliqua sub osse continetur: symptomata sunt delirium, inflammatio, magna membranæ pulsatio, mentis alienatio, sensuum deperditio, stupor, sopor, vel similia, quæ vel materiam saniosam infra os, vel læsam membranam indicant. Cæterùm hæc symptomata aliter evenire solent, absque eo quòd materia saniosa lateat, vel membrana læsa sit.

Secunda, quando ex fractura, vel rima, quæ est facta in osse, prolapsus est sanguis, vel ichor ad membranam, sed hic optimæ notæ medicamentis, ut diximus, absque ossis incisione resolvi potest.

Tertia, quando ossis fractura est capillaris, & nimis angusta, tamen fractum est ad membranam usque, & materia aliqua intus adest. Verùm lynceos non habent oculos *vulgares*, ut visu ad membranam usque penetrare possint.

Si igitur ossis læsio fuerit, sic ut internarum partium aliquam malè haberi existimant, putà vel vena rupta, unde sanguis sub cranio effusus; sub calvaria vagus exitum po-

ftulet, vel pus, quod contingit iis, qui jam diu vulnus accepere, vel offis cetebrum collifione prematur, vel ab aliqua afperitate (fi os fractum fit) lancinetur, ad offis excifionem deveniunt.

Sed quando os aperire oporteat, veftigant? Communis ferè omnium *vulgarium* fententia eft, quòd non aperiendum eft, nifi quando ex fymptomatibus conftabit, quando fanies eft prolapfa ad meningem, quæ fymptomata erunt, cum vulneratus incipiet delirare, vel obmutefcere, denigrari os, & fimilia: fed extra rem loquuntur, & ferò fapiant *Phryges*, quia inflammationi, & aliis incommodis, antequam eveniant, occurrendum eft, & poftquam facta funt, vitæ fpes in angufto eft, & vulneratus alterum habet pedem in cymba *Charontis*. *Paulus* inquit, quòd fi hyems fit, fat eft aperire os ante decimam-quartam diem; æftate verò ante feptimam. Sed *Hip.* monet, ut ante quartam femper, five hyems fit, os aperiatur, vel faltem ante feptimam, & ita vel in fecunda, vel tertia, vel quinta, vel fexta die detegenda eft membrana, in quarta autem minimè, quia dies eft indicatoria. Vult autem *Hip.* ut aperiatur ante quartam, quia in quinta natura non habebit impedimentum, quò minùs agat contra morbum.

Cæterùm nos officidas monemus, (hæc fecundum eorum cordis duritiem, & ignorantiam, non autem fecundum noftram mentem dicimus) ut os aperiant, quantò citius fieri poteft; fiat itaque primo putà die, vel fecundo, quo fanguis nondum coagulatus eft, ut faciliùs exeat, ne vagabundus cerebrum perturbet, vel premendo obruat, vel æftuando inflammet, minufque extendendo, dolorem faciat. Verùm ubi à principio non facta fuerit, eamque fubterfugere non liceat, fatius namque eft quoquo modo tardiùs remediis occurrere, quàm iis prætermiffis fine fpe ægrum deftituere. Quare tertio, & quarto, fexto, vel decimo quarto, & reliquis diebus indifcriminatim fieri poteft; non enim pro hoc opere præftando criticos dies timere oportet, (ut quidam faciunt) non intelligentes artem exiftimantes id, quod ad unum refertur in arte medica, idem reliquis omnibus effe referendum, nulla habita diftinctione, errant tamen maximè. Obfervantur tamen in iis critici dies ad prognofim, non autem ad curationem, in febribus autem ad utrumque, nam in febribus purgationes, & phlebotomia, neque aliud quicquam, quod naturam ab opere divertere poffit, fi ad aliquid fit difpofita, agere verendum eft, non aliam ob caufam, verùm in hoc affectu non id expectandum eft: non enim natura os perforabit, vel opportunè quod pungit, femper evomere poteft, egent in fimilibus omnino Medici auxilio. Quare quocumque die operatio hæc fieri poteft, nullo difcrimine habito, præter hoc, quòd quantò citiùs fiet, in meliùs, res fuccedet.

Duplicem affignant in cranio incifionem, putà abrafionem, & terebrationem. Abrafione in offium fiffuris utuntur, & tam diu abradunt, donec fiffuram penitùs adimant, & os albicans, & parum fanguine rubicundum evadet, fed pericranio priùs foluto, quod æquè, ac vulneris labia inftrumento deraforio tangi non poffint. Terebratione in magnis, & profundis offium contufionibus, & fracturis utuntur.

Perforationis modus talis eft: Derafis capillis, cutis in crucis formam ad pericranium ufque eft incidenda, vitatis mufculis temporalibus, & futuris: & pro hac vice vulnus ligandum, nifi fanguinis effufio, quæ chirurgum aliquando diem unum, atque alterum detinet, tam pauca effet, ut fimul etiam pericranium à fubjecto cranio deduci poffet. Poft aliquot horas (cranio jam denudato membranis) obturentur ægri aures, ne ftrepitum, & ftridorem tàm in abrafione, quàm in terrebratione fentiat, qui fit, dum operatio peragitur, & vulneris labia, ne arefcant, & humores in ipfis recrudefcant, madefiant oleo rofaceo, defuper impofito linteolo, vulnerati caput fuppofito cervicali firmo imponitur, & à miniftro valido firmiter tenetur. Interim modiolum mufculum dictum fumito, cujus cufpis firmiter in cranio collocandus eft. Tum modiolum manu finiftra fortiter teneto, eum dextra circumducendo, donec circulo mediocriter fundum incideris: pofteà mufculus quiefcat, & fœmina laborem fufcipiat, eandem circumrotando, ut anteà: interim fcobem auferto; & modioli ferramentum in oleum rofaceum intingito, ut magis lubricus circumagi poffit, & fubinde in aquam rofaceam, ne nimium calorem ob continuam circumductionem concipiat. Sanguine jam reperto, fignum eft te ad fecundam tabulam penetraffe, & tum lenius premendum, ne fortè modiolus incautè in meninges fe demergat, & ab ipfo lædantur, undè fæpiffimè fubita mors fequitur; dura namque mater internè cranium inveftit, ut pericranium externè: fed tam firmiter non adhæret, quin cafu, vel ictu facillimèà cranio feparari poffit. Ubi officulum vacillare incipit, vidtem inter crepedines inferito, eafque prorfus diffolvito, & illud volfella eximito. Si poft terebrationem quoddam offis fruftulum, five aliqua eminentia cranio adhuc adhæreat, qua meninges pungi, & lædi poffent, illud lenticulari auferto: & ut deinde fanguis concretus, vel fanies exire poffint, dura mater inftrumento defcufforio eft premenda. Prætereà non peccabis, fi ægrum, mente adhuc fana, naribus, & ore claufis fpiritum continere jubeas, quò cerebrum verfus cranium urgetur, & fanguis concretus, five corruptus fua fponte per aperturam ejicitur. Sed ægri non tam accuratè hoc peragunt, quin fupra dicto defcufforio, fpongiis, & aliis indigeant. Inftrumenta, ut *Nefpula*, *Trapanum*, *Roina*, *Terebellum*, & cætera apud *Joannem Andream à Cruce*, *Ambrofium Paræum*, & alios configurata confpiciuntur. Sed hic non reperitur inter *vulgares* chirurgus, qui hanc carnificinam peragere poffit, funt enim omnes tonfores, qui nuper clyfteres injiciebant, barbam tondebant, & phlebotomabant, & nunc protinus chirurgi evaferunt *Neapoli*, in *Nofocomiis*, & *Monafteriis*, eft nunc ars tonforia veluti gradus ad chirurgiam, & qui chirurgus effe vult, fiat primò tonfor.

Superficialiter, quomodò ab officidis vulgaribus humana peragitur carnificina, delineavimus, fed non fine maximo animi cruciatu humanitatis vices indoluimus, & lacrymarum imbrem vix repreffimus, quibus iratum æftum temperavimus. Inhumanum hominum genus, fpurca hominum progenies, verfuti impoftores, impii lictores, carnifices crudeles, urbani ficarii, publici graffatores, domeftici prædones, & homicidæ impunes funt ifti maledicti chirurgi, funt viles Medici, fed viliores chirurgi, quia ex omni nequitiarum, & imperitiarum genere ad chirurgiam, & medicinam, tanquam ad afylum, ifti cerdones confluunt, & ut decenter vitam trahant, urinam, merdam, fputa, menftrua, fanguinem, fudores, faniem, vomitus tractare non verecundantur, & ex artis præfcripto omnia hominum excrementa infpiciunt, quæ funt res fordidiffimæ, fæculentiffimæ, & putidiffimæ. Quin etiam & ipfam merdam (honos fit auribus) guftare, quod quidem aliquando *Hippocratem* feciffe non piguit, ut indè morbi naturam perfentifceret, unde ab *Ariftophane in Pluto* dictus eft *Merdivorus* i. merdam comedens. Et *Ariftotelem* femen quoque humanum guftaffe legimus, non alia ex caufa, quam feminis naturam ex guftu deprehenderet. Medici, non fecus ac vultures cadavera, excrementa lucrantur humana. Non hæc convicia in cordatos Medicos congerimus, fed in illos homines, qui nullius numeri, vel intellectus exiftunt, & fe medicinæ intrufere, propter quos nunc nulla gens Medicis contemptior, excepto monachio, exiftit, & medicina meretrix facta eft, & paulo plus duobus affibus unicuique fubjici compellitur, quia præ nimia focordia vix fe aliàs pafcere poteft. Sunt hujufmodi homines qui ad medicinam fe intruferunt, bajuli, anteambulones, aurigæ, veteramentarii, milites, Cingari, presbyteri, fatellites, carnifices, vetulæ, fagæ, lenones, meretrices, & monachi. Non computamus obftetrices, pharmacopolas, alchemiftas, deftillatores, balneatores, tonfores, dentifrangibulos, hiftriones, veterinarios, & xenodochios, qui in medentum albo nondum notatos fe effe dicunt, verùm in magno honore apud omnes habentur, & in confultationibus medicis exquiruntur, & affident inter noftros *Galeniftas*, confulunt, & fuum interponunt confilium, propter quos medicina facta eft fabula vulgi.

Hac occafione in maximum devenit medicina contemptum, in quo nunquam fuit, nec olim omnibus indifferenter, nifi cordatis medicinam faciendi dabatur poteftas, & in tanto fuit cultu, in quo nunquam erit, ut ex facris literis habetur: *Nolite me conftituere Regem, quia ego non fum medicus*; at nunc indifcriminatim, & non fine fumma facræ artis ignominia, multorum ægrotantium damno,

damno, & interitu, præmissa licentia, quæ vix paucis solidis comparatur, vilium hominum farrago non tàm temerè, quàm insolenter in sacram messem falcem immittit. Eapropter cordatorum Medicorum genus hoc videt, queritur, & cum medicina lugente exclamare impellitur: *Domus mea, domus medicationis est, vos autem fecistis illam speluncam latronum*. Insuper ex alio capite stupemus, quòd quidam novelli Medici, imberbes, & veluti tot *Ganymedes*, qui vix medicinam à primo limine salutarunt, heri, & hodiè ægrotantes visitant, & de suis experimentis, & arcanis gloriantur, quæ res, sicut admiratione, ita cachinno digna est, & in eorum intellectus imbecillitate maxima temeritatem cum fastu glutinatam non admirari non possumus.

Hi viles, & probrosi, qui nunc medicinam faciunt, fortunas, hominumque vitam negotiantur, & impunè ludunt de corio humano, & eorum studium totum versatur in cogenda magis pecunia, quàm in mortalium incolumitate, & solummodò emungendis ægrorum crumenis, non morbis depellendis intenti sunt, & ille est peritus medicus, qui hac impostura ditissimus evasit. Nec de hoc magis dolendum putamus, quia tolerabiliter est secundum temporum conditionem, sed quòd magis refert, imposturæ, rapinæ, tot clades, hominum cædes, & homicidia in Republica quotidie plangoribus, gemitibus, lacrymis, & terrificis ululatibus æthera complent. Extrema pauperie familias onerant, incolumitatem depravant, floridam juventam morti tradunt, viro uxores viduant, & parentes filiis orbant, & tamen medicinam faciunt! Confodiunt, excarnificant, mutilant, mortificant, enecant, & re quasi optimè gesta, & quasi ampliùs nullus superfit magistratus, qui tantam malitiam, fraude, scelera, & homicidia severè vendicare velit, aut possit! Principes hoc intelligunt, vident, sinunt, nec ipsis etiam prospiciunt, & tamen *Hadrianus Imperator* moriens, illud vulgatum dixit: *Turba medicorum Cæsarem perdidit*.

Olim Medici æquiparabantur servis & in numero servorum erant, ut patet in *L. Thais §. Lucius ff. Fideicommiss. lib. & l. alimenta* §. 1. *de alim. & cibis legat.* & alibi, ut pluribus exemplis ostendit *Tiraquellus de Nobilit. capit.* 31. *numer.* 410. Occidens Medicum non tenetur, nisi ad sexaginta solidos, ut probat *Textus in leg.* 3. *verb. Medicis, & verb. Notariis C. comm. de legatis*, cujus verba sunt: *Exceptis Notariis, & Medicis utriusque sexus, cùm Notarios quinquaginta solidos æstimari velimus, Medicos autem, & obstetrices sexaginta*. Verùm hoc tantùm intelligitur de Medicis *Galenistis*, qui tunc temporis aderant. Hocque notatum reliquit *Caravita in Ritu M. C. V. Neap.* 267. *in fine Antonius Gomesius, Doctor textualis in l.* 5. *Tauri col. penult. vers. & in tantum. Thomas Aetius, de infirmitate part.* 1. *numer.* 5. *capit.* 5. Quod etiam notavit *Amendola in decis.* 4. *Sacri Consilii Neap. numer.* 10. *Præsid. Vincent. de Franchis*, licèt ipse *Amendola* dicat, id non firmare, quia erat vivens Xenodochium, & quotidiè Medicorum opera indigebat, & tandem ischuria correptus, à *Medicis Galenistis* extinctus cecidit, & in Medicos invectus exspiravit, & nos testes oculati fuimus, quòd si divinasset, non utique ita dixisset. Aliud tenuit *Caravita in tract. de Medico, & Tiraquellus in tract. de Nobilitate* alia adducit, & hanc opinionem sequitur *Zannettini ad dictam decis. num.* 6. Item idem *Amendola loc. cit. docet, medicos æquiparari obstetricibus, barbitonsoribus, & Maniscalchis, quæ sunt personæ viles, & non esse majoris valoris; quam obstetrices probavit Barbatia ex gloss. in verb. nec. medico in c. non sanè* (quod est) *cap. final.* 14. *quæst.* 5. *& l. si duobus ff. an autem artifices C. com. de legat. apud Bartholomæum Cassanæum in Catalog. glor. Mundi part.* 10. *consid.* 25. *vers.* 8. *dicit.* Unda Medici ejiciuntur à munere procurationis *l. placet* 17. *ubi gloss. & l. Parabulani* 18. *C. de epis. & cleric.* ubi vocantur etiam Parabulani, & circulatores *l. si duos* 6. *ff.* 1. *ff. excusat. tutorum. Magister Galenus* vulgarium antesignanus *Romæ*, latèque circulatorem egit: vendebat enim *pilulas de tribus*, & publicè *Theriacam* conficiebat, vendebatque.

Sed ad cranii perforationem redeamus: Est hæc operatio anceps, & periculosum remedium, sæpiusque comitem sibi adsciscit mortem, vel saltim hæc chirurgia non absque gravi vitæ periculo exercetur: lethaliter itaque perniciosa est, & perpetuò lethalia infert symptomata, ut inflammationem, cerebri concussionem, & cœtera, quæ omnia mortem intentant, sæpiusque in ipsa chirurgia sub scelerata carnificis dextra ac tutùm, vel paulopòst cadit patiens, & quem non peremit vulnerans, chirurgus obtruncat. Unde versipelles chirurgi, ne fortè si patiens occubiturus sit, & funus ipsis adscribatur, coram adstantibus semper se de periculo protestant, & funesta, ac certa se muniunt prognosi, & ex centenis quibusque vulneratis qui huic lanienæ se submittunt, omnes ferè moriuntur, & vix unus, quem æquus amavit *Jupiter*, evadit, vel quia temerarium chirurgi delictum tegere vult, ut non rarò solet. In desperatis casibus, ubi nulla salutis spes superest, vel in multis aliis morbis, à quibus sese extricare non possunt, ne ægrum medicaminum ope destituant, quia incertam morbi notionem possident, ad dubium confugiunt remedium potiùs, quàm ad nullum, ne inscitiam patefaciant, triviale illud Celsi præceptum repetunt: *Anceps præstat, quàm planè nullum experiri remedium*. Antea quidem sententia, sed humano generi per duellis, & funesta, quæ vivos per summa pericula exercet, semivivos perdit, & in mortuos sævit. Fuit *Celsus* rudium vulgarium patronus, & humanæ cladis auctor: Reipsa *Cornelius Celsus* variæ eruditionis vir fuit, & nullum penè disciplinæ genus intactum reliquit, Rhetoricam diligentiùs explicavit, de re militari diligentissimè scripsit, ex quibus ad nostra tempora nihil pervenit, præter octo elegantissimos de re medica libros, qui Medicorum manibus teruntur, sed nunquam medicinam fecit, aliud est medicinam dictare, aliud illam exercere; praxis namque à theoria longè abest. Si igitur *Celsus* nihil in praxi medica versatus fuit, falsum, & maximè ægrotis præjudiciale præceptum arbitramur: *Anceps præstat, quàm planè nullum experiri remedium*. Consultiùs, & optimè scripsisset: *Nullum planè præstat, quin anceps experiri remedium*; ubi enim morbi natura exactè non percipitur, incognita est, & nulla notio habetur, tunc nulla adhibenda sunt remedia, vel saltem quæ nullatenus nocere possunt, magnis interim vitatis præsidiis, non verò ambigua, quæ absque indicatione ad ignotam morbi essentiam collimare non valent, & potiùs lædere, quàm juvare possunt; Unde *Hip.* ait: *In morbis, in hoc te exerceto, ut ni prosis, saltem non noceas*. Et *de victus ratione: Inconstantes febres donec consistant, sinere oportet*. Et *Avicen.* 1. *quart. capit.* 1. scripsit: *Ignoras, quænam sit ægritudo? Relinque eum naturæ, quoniam aut natura superabit ægritudinem, aut ipsam manifestabit*. Et ita pariter observavit *Gal.* ut ipse ait 2. *de loc. aff.* 5. Prætereà natura est morborum medicatrix, nec morbi tempore otiosa est, nec ejusdem ministeria silent, & morborum solutiones molitur, nullis certis, sive dubiis adhibitis medicamentis. Hoc *Celsi* præceptum facilius est dictu, quàm exercitu, & non sine medentis infamia, & ægri pernicie experiri potest: è foro itaque medico, tanquàm perniciosum proscribendum est, quia ut inquit *Hip. Experimentum periculosum*.

Hæc maledicta cranii perforatio vulneratorum myriades *Teutatæ* immolavit, non exiguos implevit scarphagos, & innumeras defunctorum animas ad Charontis Cymbam adegit, quàm à Belzebub dœmoniorum principe, & humani generis hoste, nactam fuisse, & nefariis consignatam chirurgis credimus. Omnis cranii fractura non est terebranda: ubi namque cranii fissura ampla, & dehiscens apparet, atque materia purulenta in qualitate requisita effluit, vel syphone exsugi potest, apertione non est opus. *Sedes* apertione non eget; aperta namque est, & ex apertione materia effluere potest. Parva concusio non semper tam gravia secùm fert accidentia, quin trepanum multò graviora moliri possit; sanguis enim profusus quandòque tam exiguus est, & patiens tam validus, ut natura eum sua sponte perire faciat, si ejus calor externo frigore non enervetur, quo in casu trepanum fermè id efficeret estò maximam adhibueris solertiam. Si cranium depressum sit, terebratione non opus est, sed ut ad suum naturalem reducatur situm, sufficit; pro cujus reductione *vulgares* cucurbitulam applicant loco depresso cum magna flamma, & scarificatione qua frequenter adhibita os depressum attolli ferunt. Verùm nos nullatenus credere possumus cucurbitulam os depressum attollere posse, etiam

iam si centies cucurbitulam adhibeant, inflammationem tamen ex hoc remedii genere pluries nos observavimus. Item os depressum fotu emollienti pluries ad elevationem imbuunt, sed frustrà; os enim nunquam emolliri potest, ut ad suum redeat locum.

Sed si aliter cranii fractura contingat, ita ut ipsum cranium in minimas particulas sit fractum, vel compressum, vel contusum in superficie, vel ad utramque laminam usque, vel os frontis, occipitis, parietale, atque petrosum, sive in planitie, vel sutura; vel sit rima recta, vel curva, lata, vel angusta, longa, vel brevis in uno osse, vel ab uno ad aliud per futuram transeat, vel fiat in una, vel utraque lamella, sive manifesta, sive inconspicua; sive sedes teli sit in cranio soluto secundum longitudinem, latitudinem, profunditatem; sive os in ipsius natura maneat, vel succisum, ut adhuc hæreat aliqua parte sano, vel totaliter recisum, vel quomodocumque & in quacumque ejus parte continuum sit solutum, numquam curatio per trepanationem institui debet.

Primò, quia tali modo capitis vulnera curantes, chronicum reddunt morbum, censum constituunt quotidianum, pharmacando, sanguinando, extenuantem præscribendo diætam, cutem secando, ossa abradendo, & perforando, quibus cladibus vulneratos inaniter torquent, quos tandem in lethi confinia alliciunt cum totali æris, & vitæ jactura. Horum vulnerum curatio per pauciora patrari potest, per ea medicamenta, quæ sanguinem stagnantem resolvunt, saniem generari non sinunt, vel generatam dissipant, & ossa dirimunt, vel per quoddam naturæ gluten combinant: incassum itaque per plura fit supplicia *Hip.* præceptum est, ut *blandè capitis vulnera tractentur*, & chirurgi debent esse pii, & non impii, & barbari, qui ægrum torqueant, dilanient, excarnificent, & confodiant, non hæc quidem erit Medicina, sed carnificina, ubi enim omnia blandè tractari possunt, impium est aliter tractare. Si inevitabile mortis piaculum adsit, piaculum est ægrum à morbo extingui, quàm à chirurgo, ille enim comiter, hic verò inmitiùs agit. Pium itaque est ægrum mori sinere, ubi nulla salutis spes affulget, quàm pro à faucibus orci cum eximendo, mortem accelerare, & in semivivum sævire: at si aliqua vitam tutandi spes relucet, impium est pietatis officium in ægrum exercere, ut si æger sphacelatum haberet pedem ex. c. pedem ad vivam usque carnem non secare non est pietas, sed impietas. Verùm in cranio terebrando, nullam habet certitudinem, sed conjecturis divinando procedunt, & perpetuò ægrum in mortis discrimen conjiciunt. Quandoque propter crassæ Minervæ chirurgorum causam ars infamatur, & doctorum rudiumque studia miscentur in unum, estò versipelles vulgares certo mortis prognostico se muniant; si enim certum est mortis periculum, ad quid in morientem sævire absque ulla salutis spe? *Contra*, namque *spicula mortis non nascitur medicamen in hortis*, *vulgò fertur*.

Secundò, cranium secant in capitis vulneribus ob sanguinem subter effusum, vel exindè in saniem degeneratum. Cœterùm nunquam sanguis in duræ meningis parte superiori effunditur, quia ibi nullum vas sanguiferum adest, benè quidem in duræ meningis parte inferiore, multa sunt conceptabula sanguifera, & hæc rumpi possunt, & sanguinem effundere supra piam matrem, & hæc est ratio, cur cranium perforantes, nihil inveniunt, unde alibi vulneris mineram latere credunt. Sanguis supra duram matrem stagnare non potest, quia facile ad os petrosum labitur, & per aures eliminatur. Insuper sanguinem à pia matre effusum cranii perforatione, quomodò extrahunt? Præthereà vulgarium ratio est infirma, nam in aliis ossium fracturis hanc non exercent feritatem, tantùm in miserum caput spicula dirigunt. Fractæ costæ cutem, carnem, & os non detegunt, & hæc fractura propter saniem empyema inducere posset. Si maxillæ inferioris, humeri, femoris, tibiæ, & cœterà ossa durissima (præter capitis ossa, quæ non ita dura sunt) frangantur, findantur, perforentur, vel comminuantur, chirurgorum nullus est, qui carnem secat, & ossa detegit, ad sanguinem, vel saniem eliminandam, quia, estò sanguis in istis partibus effundatur, vel sanies generatur, à calore absumitur, & resolvitur. Imò ossa fracta mediante callo coalescunt, & sensim adeò callus induratur, ut ossescat, ac si verum foret os. Et callus id, quod ossa ligat, & hoc est ossium nutrimentum, quod ex ossium nutritione redundat, istud expressum ex ossis fracti partibus ossium labiis inhæret, & sensim; ac sensim concrescit, & in osseam mutatur substantiam, quod os ambiens, & amplexans, ligat, si fractura adest; si rima, eam obliterat; si deperditum, illud reparat, & supplet. Si ergò in aliorum ossium fracturis trepanatio nullatenus fit, nec in cranio celebranda erit, & utrorumque eadem erit sanatio; cùm una, & eadem sit ossium natura in toto corpore, & iisdem natura operatur mediis, aliàs cranio foret incuria, & veluti injusta noverca, aliis verò ossibus pia mater. Verùm ut in aliis ossibus, ita etiam in cranio natura callum obducere solet.

Pro sanguine sub cranio effuso, & grumato, vel lympha, aut nutrimento aliter degenerato, non desunt nobis medicamenta (ut in nostra curatione dicimus) tàm interna quàm externa tanta subtilitate, volatilitate, & penetrandi energia prædita, quæ coagulata dissolvunt, attenuant, & ita in fluiditatem redigunt, ut intra conceptabula resorbeantur, quòd si ad resorbitionem inepta sint, per reclusos poros eliminantur, & hac de causa tot suturis cranium natura cumulavit, quas in toto ossium genere anatomicus culter non detexit. Nec tot patulos meatus in toto corpore natura construxit, quot in capite, ut aures, oculos, nares, & os observamus, ut indè exoticum, & infestum deturbet. Si aliquod fracti ossis frustulum membranam pungat, vel ossicula sint soluta, & secreta, sedula natura tutiùs, minori negotio, quæ nunquam pro hominis salute otiatur, & nunquam deficit in necessariis, à medicamentis adjuta, vel foras evomit per vias sibi notas, etiam si aliquo modo adhuc fixa sint, lentè adigit, & resistet symptomatibus, quæ violentas membranarum extensiones, & lacerationes, ut pluries observavimus, vel ea suo glutine scilicet mediante por copulat.

Ablato osse, & detecta membrana, ut jam sanguini stagnanti, vel saniei detur exitus, de medicamentis idoneis tractandum est, quæ duræ membranæ denudatæ applicanda sunt, de quibus non una est *vulgarium Medicorum* cum antiquorum, tum recentium mens; quidam enim vehementer exsiccantia, alii humectantia, quæ hodiè digestiva vocantur imponenda esse volunt, sed non quærunt, an calida, vel frigida applicanda sint, & unaquaque sententia suos habet fautores. *Hip. lib. de Vulneribus capitis* imponi præcipit medicamentum, quod strenuè siccet, & detergat, quia inquit: *Oportet probibere generationem saniei, & detergere membranam, ne putrefiat, hebesque fiat, nam esset periculum de vita*. Ejusdemque opinamenti est *Celsus*, & *Hippocratis* mentem explicans inquit, quòd statim detecta membrana, oportet accipere spongiam aceto madidam, & ipsam detergere; quò fiet, ut si sanguis fluxerit, sistatur, si adetunt sanguinis grumi, removebuntur; deinde applicandum jubet *Emplastrum viride cephalicum*, vel *Emplastrum Philote* vocatum, vel *Emplastrum Judæi*. Insuper mandat, ut aliquod ex dictis emplastris in aceto dissolvatur, & madidis linamentis membranæ imponatur; postmodum lanam succidam aceto imbutam supra linamenta imponamus: nam lanæ ratione, si dolor aliquis aderit, sedabitur, & ratione aceti repelletur materia, ne fiat inflammatio: ita vult, procedamus ad carnis usque generationem.

Optima quidem sunt medicamina à *Celso* præscripta, denudatæ meningi applicanda, sed nostris hisce temporibus à recentiorum aula recesserunt, & alia potiora è penu chymico deprompta fuere, prisca, & barbarica medicamenta vulgaribus usurpanda relinquimus, quia ipsi barbari, quæ nec rusticus, nec equus, nec rudis asellus capite percussus constanter toleraret: acetum namque sanguinem coagulat, & ejus aciditas sanguini communicata pus generat, vel nunquam acida sine noxa in venas transeunt, & acore suo sub cranio membranas vellicat, lancinat, contrahit, convellit, unde dolorem, convulsionem, epilepsiam, aliaque prava excitat symptomata, quia cerebro, & partibus nervosis, sicut omnia acida, inimicum est, & præsertim membranosis, quæ exquisito gaudent sensu, nec est acetum, quod vermiculis non scateat, Microscopii ope detegendis, & tandem acetum non tantùm exsiccat, quin potiùs humectet. Et lana succida non tantùm abest, ut asperitate sua dolorem leniat, quin exciter, & exa-

exasperet ob fermentalem motum, quem particulis inducit. Nec aceti ratione materia repelletur, quin graviora superveniant accidentia.

Qui humectantibus, & lenientibus utuntur, oleum rosaceum efferunt, & hujus opinionis fuit, *Gal. Aetius, Paulus Aegineta*, & alii hujus farinæ auctores. De oleo rosaceo refert *Galenus*, quòd quandò *Romam* profectus est, ubi repetit omnes illos Medicos oleo rosaceo utentes, vel sanguine columbino, quæ calida supra membranam instillabant, & sexcentos eorum, quibus *Romæ* perforata fuerint capitis ossa, nec quidquam ab usu rosacei citra columbæ sanguinem offensos: statuitque nihil meliùs inveniri posse, quàm ut osse perforato, optimo *rosaceo simplici*, *tum rosaceo omphacino*, *tum digestivis* utuntur medicamentis, nec dari dicunt præstantius medicamentum, quod ita nobis similis temperaturæ naturalem, & innatum calorem foveat, & corroboret, fluxiones inhibeat, intemperiem removeat, causis dolorum efficientibus resistat: ac proindè cùm præcipua Medici cura sit inflammationem prohibere, & cum nihil magis ad excitandam inflammationem faciat, quàm dolor, medicamenta dolorem sedantia semper necessaria sunt, cujusmodi est oleum rosaceum, quod dolorem sedat, & inflammationem impedit: potiora igitur censent lenientia, & humectantia, siccis namque medicamentis vulnus incrudesceret, & non parùm molestiæ exhiberet.

Præstans reverà est medicamentum apud *vulgares* oleum rosaceum, imò est veluti familiarissimum in chirurgia balsamum, & ex vulgatium præscripto in omnibus domibus sit, & ad necessarios usus religiosissimè asservatur; hoc namque humectat, refrigerat, inflammationes inhibet, easque extinguit, fluxiones repellit, affectas roborat partes, tumores resolvit, modicè constringit, dolores demulcet, & vulneribus medetur.

Verumenimverò non tot sunt medicamentosæ dotes in hoc oleo, quod ex communi fit rosarum infusione, & expressione, quin tot maleficæ experiantur, & plures; prima namque fronte in ore quandam repræsentat dulcedinem, nihilominus tamen satis acre acidum in recessu habet, ita temperatum quidem à pinguedine, qua istius acidi acrimonia palliatur, ut gustu se non patefaciat; nec tamen sub agnina pelle diù delitescere potest, quin voracem lupum non se prodat: omnia metalla, excepto solo auro, corrodit. Siquis argentum, ferrum, vel cuprum, vel aliud quodpiam metallum in oleum immittat, videbit illi adhærentem rubiginem, quæ rubigo non est, sed metalli crocus ab olei acido corrodente. Hinc maximoperè delinquunt, qui gladios, aut alia instrumenta ex metallo quodam facta inungunt oleo communi, quippe quod magis, præter hoc quod lubricat, rubiginis auctor est, quam quod eandem arcere valeat. Potiùs inungendi sunt animalium sevo, sive sit commune, sive hircinum, quod præ cœteris ratione salis volatilis arcendi rubiginem vim habet. Quod dicitur de oleo communi, idem de omnibus aliis oleis intelligendum est. Præterea talia olea, quia acidum in se habent copiosum, hostilia sunt omnibus vulneribus, & ulceribus, & exinde telephia, chronica, & difficillima curatu fiunt, ob putredinem à copioso acido excitatam. Hanc olei aciditatem quisque in seipso experiri potest, si scilicèt gutta una in oculum incidat, quæ magis mordebit subtilissimam oculi tunicam, quàm gutta succi limonis, vel citri. His habitis, non immeritò quoniam in se habet acidum oleum, contrarium, & inimicum vulneribus, quæritur primò, unde fit, quòd balsama, & unguenta vulneraria ingrediatur? Secundò, unde oleum hoc humorum acrimoniam temperet? Rationem suppeditat *Tachenius in Hippocrate chymico*: quoniam, quando sentit ignem, fit, ut exhalet subtilior acida pars, & relinquatur oleum alkalizatum, contrarium omni acido. Unde potiùs spissum acido vacuum impatiens novo acido rursus saturari desiderat: illudque dum in membro dolente applicatur, quia totum alkalizatum, acidum, quod reperit absorbet, corrigit, extrahit, & in se recipit, & dolor indè cessat, aut saltem mitigatur.

Sunt qui utramque curandi rationem probant, & parum referre putant, utram sequantur. Verùm hæc medicamentorum genera non ita indiscriminatim usurpanda sunt, cùm multum inter se exsiccantia, & humectantia different, & contrarios pariant effectus; ideoque in hac re & vulneris, & corporis, & regionis conditio consideranda est.

Alii altioris indaginis chirurgi non indiscriminatim his utuntur medicamentis, sed inter utramque curandi rationem volant: à prima namque die detectæ membranæ *oleum rosaceum cum filamentis* infundunt ad vulneris usque repletionem. Secunda die idem faciunt, sed exteriùs circumcirca vulnus imponunt *Hip. emplastrum ex farina hordei, oleo rosaceo, & posca*. Tertia die *oleo rosaceo syr. rosacei* portionem admiscent ad detersionem; tali namque die in vulnere pus generari solet. Quarta transacta, ad majorem puris detersionem in unum miscent *oleum rosaceum*, & usque ad septimam ita procedunt, qua transacta, & amota omni inflammationis suspicione, ad medicamenta exsiccantia confugiunt, quibus membranæ, & ossis temperiei succurrunt.

Multa, & alia medicamenta tum humectantia, tum exsiccantia hisce vulneribus adhibent vulgares, in quorum gratiam describere pro eorum tyronibus saluberrimum erit; hæc sunt unguenta, emplastra, pulveres &c.

Conciliator celebre *unguentum cephalicum* describit, quod ita paratur:

℞ *Gummi elemi* ℥. *iij. resinæ puriss.* ℥. *iv. ceræ* ℥. *vj. ol. ros. ac.* ℥. *iij.* ß. *ammoniaci* ℥. *ij. terebinthin.* ℥. *iij. m. f. Unguentum*.

Vel aliud brevius ejusdem *Conciliatoris*, ut

℞. *Gummi elemi* ℥. *iij. opoponacis* ℥. *ij. Bdellii* ℥. ß. *resinæ pini* ℥. *j. ceræ q. s. f. ung.*

Maximè commendant *empl. de Betonica*, cujus compositionem, & parandi formulam tradidimus. Item emplastrum *Cephalicum Basilicum*, quod ita parant:

℞. *Herbar. virid. betonicæ, plantaginis, matris sylvæ, pimpinellæ, roris marini ana m.* ß. *Contusa macerentur per diem in olei rosacei* ℥. *iij. mastich.* ℥. *j. pingued. recent. vitulinæ, porcinæ ana* ℥. *ij. deinde adde vini* ℥. *vj. Coquantur ad vini consumptionem, & colentur. Posteà adde mastiches gummi elemi, resinæ pini, lithargyr. ana* ℥. ß. *Rursus coquantur, donec subnigrum acquirant colorem semper agitando, tandemque addantur terebinth. claræ* ℥. *ij. ceræ q. s. f. empl.*

Qui plura unguenta, & emplastra desiderat, videat apud *Andream à Cruce lib.* 1. *de Vuln. tract.* 1. *cap.* 16.

Pulveres parant ex herbis cephalicis, & vulnerariis, qui aliquam siccandi vim habent, ratione propriæ naturæ, & membranam, & os in propria temperie conservant, quorum etiò variæ sint formulæ, brevitatis causa hanc tantùm apponimus, ut

℞. *Iridis, mannæ thuris, aristoloch. long. & rotundæ, radicis panacis ana* ℥. *ij. f. omnium pulv. subtiliss.*

Hoc vel alio pulvere totam membranam cooperiunt, & desuper filacia ponunt cum *emplastri de betonica* vel *de diapalma* superpositione.

Facienda est membranæ compressio, quam hæc, vel alia medicamenta inducere possunt, præcipuè quandò magna membranæ quantitas detecta est, & ut hoc vitent incommodum, quidam cucurbitæ exsiccatæ frustum supra detectam membranam ita adaptant, ut à lateribus ossi adhæreat, & in medio sui sit totum foraminosum, & foramen, sit æquale foramini ossis, & membranæ detectæ, & ita per cucurbitæ foramen medicamentum infundunt. Verùm hoc cucurbitæ frustum nullatenus intra vulnus incarnari, nec cicatrice obduci potest, quia extraneum est, & nisi è vulnere eximatur, vulnus sanari posse impossibile est, quia canaliculorum unionem impedit, & dato per impossibile, quod intra vulnus incarnetur, facilè putrescere potest, & ægrum in vitæ discrimen conjicere, & quem vulnus non peremit, cucurbita obtruncat. Ab isto cucurbitæ rumore ortum habuit vulgaris illa opinio, quòd qui loco ossis in capite habet cucurbitæ frustum, tale caput cucurbitinum appellant. Alii vulgares consultius operantur, & cucurbitæ loco subtilissimam ex auro, vel saltem ex argento laminam adhibent, sed ex auro meliorem censent, quæ lamina etiam perforata esse debet, ut medicamenta ad membranam pertingere possint, & sanies extrahi, & ossis lateribus incumbere debet, & reverà hujusmodi laminam necessariam dijudicant, ubi magna membranæ quantitas detecta est. Cœterum nec per hoc quod lamina sit ex auro, non erit vulneri extranea, & canaliculorum communionem non inhibebit. Sunt extranea in vulneribus physicum impedimentum, quo intercedente, vulne-

vulneris coitionem succedere per medicamenta sarcotica possibile non est. Aliqui chirurgi, quia bardi, & vix chirurgiam à primo limine salutarunt, facilè credunt, quod audiunt, vel exequuntur, quod legunt, si quandoque legere sciunt, & quia eorum judicium est limitatum, nimis creduli sunt, nec scrutantur, an extranea intra vulnus incarnari possint: audiunt quoque glandes plumbeas intra vulnus incarnatas fuisse, & eò magis in extraneorum incarnatione pervicaces redduntur, sed nesciunt has glandes naturam temporis curriculo ad corporis periferiam detrudere, & extra corpus eliminare; ac proindè firmissimè credunt, caput fieri posse cucurbitinum. Imò apud stolidum vulgus se frusti cranii defectus cucurbita refecisse pejerant, & domi retinere ossium à cranio exemptorum cœmeterium inaniter gloriantur. Alii chirurgi sciunt extranea tàm intra vulnera, quàm ulcera incarnari non posse, nec per hoc illa intrudere non se continent, ut sanationes protrahant, ægri crumenas digerant, & lautè vivant.

Si meninx corrumpi, vel purulenta evadere incipiat, illam detergunt *melle rosaceo*, *vel melle cum farina hordei*, *& succo apii*. Si verò tanta sit corruptionis vis, nec his facilè cedat, utuntur *unguento Aegyptiaco cum aqua plantaginis*. Si dolor urgeat, *oleum rosaceum cum vino* miscent, & imponunt, vel idem efficit *oleum rosarum*, *& sanguis columbinus recens*.

Si pia mater simul læsa est, tunc per istam tenuissimam tunicam etiam cerebri substantia convulneratur, & iisdem remediis pro dura matre utuntur in pia, sed tunc nulla oleosa, vel pinguia adhiberi debent, quia in cerebri substantia corruptionem excitatura essent, sed solummodo *mel rosaceum*, *ac syrupum rosarum in* usu habent *cum unguenti vel emplastri cephalici* superpositione. Ineptè credunt vulgares, si plenilunii tempore cerebro vulnus inflictum sit, signum esse lethale; tùm enim cerebrum ostrearum more, & totum suum vas opplet, an non ita in novilunio, quia tunc sidit, contrahitur.

Verùm nos hanc vulgarium pilulam minimè deglutire possumus, est nimis crassa; multa namque in rerum natura lunaticè explicant, & ad lunæ quadraturam referunt; sic menstruales purgationes in junioribus Lunæ crescenti, in adultioribus decrescenti tribuunt. Sic à novilunio ad plenilunium Lunam nimias commotiones in corporibus humidis inducere. Ita enim in aere pluvias, vel ventos, in mare tempestates excitare dicunt, & in echinis, cancris, aliisque testaceis, & crustaceis quoddam humiditatis augmentum (Luna namque præsidet aquis,) sicut & in plantis in plenilunio, quod in lunæ diminutione non observatur. Imò etiam in animalium corporibus, & præsertim humanis videmus his temporibus excitare catarrhos, & generaliter humidorum excrementorum exuberantiam, ac noctu somnum demere; & quod mirum est luna crescente, cerebrum in cranio, & medullas in ossibus crescere, decrescente verò luna, cerebrum, & medullas decrescere.

Optima quidem sententia, sed rationes insulsæ, & experientiæ ineptæ, quæ ingenuam non pacant mentem. *Magister Aristoteles*, *& Dominus Galenus* stultè periodi menstrualis causam à luna mendicarunt, quasi luna aquis, corporibus humidis, præcipuèque fœmineo sexui præesset. Ista periodica sanguinis expurgatio non ad lunam, sed ad internam uteri monarchiam pertinet, ut fusiùs de morbis muliebris sanguis à recrementis expiari debet intercapedine, qua Luna per Zodiacum singulos metitur cursus. Luna non aggregat, vel hunc sanguinem extrudit menstruum, estò uteri cum Lunæ aspectibus coincidat, nam coincidere utrique termino est per accidens. Si istam mulierum expurgationem Luna causaret, saltem omnes juniores, Luna crescente, & adultiores, Luna senescente, fere omnes menstruarent, ac Luna silente, menstrua feriarent, quod falsum ostenditur.

A novilunii aspectibus ad plenilunium usque in corporibus humidis nimias induci commotiones, ut in aere pluvias, vel ventos; in mare tempestates; in corporibus humanis catarrhos, & humidorum excrementorum congeriem excitari ipsa autopsia falsitate convincit, cùm non tamen in his aspectibus, quàm in aliis contingant.

Ad id, quod dicunt echinos, cancros, astacos, cæteraque crustacea, & testacea esse plena, Luna crescente, & decrescente, esse vacua, respondemus hoc esse maximum præjudicium à vulgo introductum; nam æquè in omnibus Lunæ aspectibus plena sunt, unde in apophthegma transiit ridiculum: *Quid Luna cum astacis?* Verùm id contingit, ubi ingentem eduliorum copiam hæc aquatica animalia pro victitando habent; secus verò si incolant loca, in quibus ob victus parsimoniam parcè victitant, nam in omnibus Lunæ aspectibus erunt inania. Verumenimverò negare non possumus plena interdum inveniri Luna crescente, & senescente vacua: nam hæc noctu victitant, quia eodem tempore cernunt, & lunæ lumen aquas pleniùs, & splendidiùs illuminat, semper crescendo ad plenilunium usque ob majus luminis spatium, uberiùs utuntur alimento, ac proindè pleniora evadunt; luna verò senescente ob debile lumen debilis aquarum irradiatio succedit, & propter illuminati temporis angustias, paucius venantur cibariorum, & pauciùs nutriri observantur.

Non fabulas de pleniori, & debiliori lunæ lumine canimus, sed astronomicè id probamus; Luna namque est globus quidam opacus, existens in cœlo sub sole: unde quidem à sole illustratur globi Lunaris medietas, quando autem Luna opponitur soli, illa ipsa medietas, quæ illustratur, conversa est ad nos, & sic lumine plena refulget: quando soli conjungitur, tunc medietas illustrata vergit ad superiorem cœli partem, ad nos autem versa est alia obscura medietas, in omni demum statu medio conversa est ad nos partim medietas lucida, & partim obscura, & eò plus, vel minùs de medietate lucida, quo plus recedit, vel accedit Luna ad solem: & quia infra quadraturas medietas plus ad nos convertitur de parte obscura, & minus de lucida, ideòque apparet pars lucida corniculata. Hinc fit, quòd luna crescens sequitur solem, oriturque, & occidit post solem, quia nempe crescit recedendo à sole ab occidente orientem versus: decrescens verò præcedit solem, & oritur, & occidit ante solem; quoniam decrescit, accedendo ad solem ab occidente orientem versus. Ideò quoque luna crescens lucet vespertino tempore scilicet post solis occasum: luna decrescens matutino scilicet ante solis ortum. Insuper luna crescens vertit cornua ad orientem, quia pars illuminata est occidentalis ad solem conversa: luna decrescens vergit ad occidentem, quia medietas illustrata est orientalis, respiciens solem. Itaque à novilunio ad plenilunium pars illuminata respicit terram, obscura superiorem cœli partem; contrà in senescente pars obscura ad terram vergit, & illuminata ad superiorem cœli partem.

Objiciunt lunæ Fautores ad suæ sententiæ confirmationem, experientia constare arbores, Luna crescente, incisas ob maximam succulentiam brevissimè cariem contrahere; Luna verò senescente, quia superfluo destituuntur humido, incisas perennari.

Non ita dicant, nam falsum est, Luna crescente, incisas breviter cariari, decrescente, multos servari per annos; siquidem arbores hyberno tempore alimentum è terra non hauriunt, & earum anima torpescens non tantùm feriari, verùm extincta videtur, cùm veluti inutilia cadavera omnium operationum specificarum expertes appareant, & tamen anima non destituuntur, sed ab intus latente vivificantur. Hoc tempore, crescente, sive decrescente Luna, si arbores incidantur, diu constant. Verno tempore à radiis solaribus ad rectos angulos incidere incipientibus, arborum anima, aliàs torpescens, ad motum excitatur, alimentum è terra uberiùs haurire incipit: & actionibus manifestis sese iterum prodit. Hoc, & ulteriore tempore incisæ arbores, quacumque Lunæ quadratura cariem contrahunt.

Ad id, quod dicunt de Luna crescente cerebri quantitatem augeri, & decrescente imminui, respondemus quòd si verum hoc esset, animalium actiones singulis mensibus augeri, & imminui deberent ad hujus nobilissimi organi metamorphosin, sed nulla succedit. Prætereà nulla autopsia hæc opinio firmari potest, quia unius ejusdemque animalis cerebrum duobus diversis Lunæ temporibus inspici; & ponderari nequit: & quæ in diversis subjectis fiunt diversis Lunæ temporibus cerebrorum demonstrationes, aut inspectiones, nihil certi ea de re indicare possunt, cùm quantitas cerebri in similibus animalibus licèt sint ejusdem speciei, & magnitudinis, non necessariò semper æqualis sit, eò quòd cranii capacitas in aliis paulò major, in aliis paulò minor esse possit: atque hinc si diversitas quædam in cerebri quantitate appareat, illa non tam sectionis temporibus diversis ad lunæ mu-

mutationem instituitis, quàm naturalis conformationis diversitati, quæ à Luna minimè dependeat, adscribenda est. Ad hujus rei comprobationem adducemus observationem ab *Isbrando de Diemorbroeck anatomes lib. 3. cap. 5. de cerebro p. m. 352.* descriptam; Inquit enim *Anno 1661. mensibus Aprili, & Majo, unà cùm chirurgis tractavi Aegidium Spruit, nautam Ultrajectinum, in dextro bregmatis osse lapidis ictu graviter vulneratum, cum magna cranii fractura & depressione: abstulimus ossa confracta ad latitudinem taleri imperialis majoris: postmodum dura mater, contusione valdè læsa, eadem magnitudine sponte separata, & exempta fuit, tenui meninge illæsa manente. Cerebrum eo loco depressum mansit ad latitudinem minimi digiti, & totis duobus mensibus per quamcumque Lunæ mutationem, ne minimum quidem cerebri incrementum, vel decrementum advertere potuimus, quantumcumque curiose hanc rem observaremus: remansit continuè illa depressa cerebri pars in eodem statu, ac ne quidem ad pia crassitiem per Novilunium, aut plenilunium cerebri quantitas adaucta fuit, nec in quadraturis quidquam immutata: sed posteà carne ex tenui meninge largiter præter expectationem succrescente, vicesque duræ matris obeunte, & se cum carne ex diploe orta conjungente, desperatus æger, qui jam cum Charonte de naulo pacisci credebatur, sanatus fuit.* Sed tandem ad nostram curationem deveniamus.

Explosimus fracti cranii tum trepanationem, tum meningum, & cerebri vulgarium curationem, nunc nostram in vulneratorum solamen citò tutò, & jucundè, velint nolint vulgares, & illa crepent, adducere operæ prætium erit, sive sit contusio, rima, sedes teli, fuccisio, recissio, & depressio in cranio; in his curandis duplicis generis medicamenta sunt necessaria, alia externa, alia verò interna.

Externa ea esse debent, quæ sanguinem per vicinarum partium substantiam subter effusum, vel grumatum, vel lympham ichorescentem, vel nutrimentum degeneratum ita attenuent, & in naturalem fluiditatem, & è quiete in motum adigant, ut à venis resorberi, & in vitæ gratiam redire possit; vel si ad resorbitionem ineptus sit, ea sint medicamenta subtilia, & penetrantia à circumferentia ad centrum, quæ ipsum attenuent, discutiant, poros ulterius explicet, & ad exhalationem fortiùs sollicitent. Vel si suppurari incipiet, quæ suppurationem inhibent, vel si in pus jam degeneravit, ea medicamenta, quæ illud in halitus discutiunt, conducunt.

Cranii itaque fractura detecta, quomodocumque fuerit sive contusio, rima, sedes teli, vel depressio &c. abrasis capillis, & sanguinis fluxu cohibito, si impedimento fuerint, ac tutùm quæ sanguinem fluidum reddunt, vel attenuant, & resolvunt, quæ suppurationem impediunt, vel pus genitum discutiunt, medicamenta sequentia adhibemus, & cranii fracturas ferruminant, & vulnus ad perfectam perducunt sanitatem. Primò ergò fractura, & vulnus optimo *vino sublimato* abluatur, deindè ejus cavitas vel foramen imbuatur *Balsamo Samaritani, vel aqua Reginæ Hung. vel oleo terebinth. destill. vigorato vini spiritu, vel balsamo proprietatis, vel balsamo artificiali, vel oleo momordicæ cum balsamo Peruviano temperato, vel oleo hyperic. vigorato cum spiritu terebinthinæ, vel cum Balsamo de Copaiba*, superponendo filacia eodem medicamento humectata, cum *emplastri cephalici, vel de gumm. elemi, de betonica, vel fodicationum, vel stiptici, vel oppoteldoch malaxatorum cum balsamo Peruviano* superpositione, debitis adhibitis fasciationibus. Item *unguentis vulneratis, oleis balsami, & emplastris vulnerariis* in suis capitibus à nobis descriptis, & allatis quoque capite de pericranii vulneribus, uti possumus ad totalem usque sanationem, sed omnibus palmam præripit *balsamorum balsamus.*

Si tàm dura, quàm pia mater, vel ipsum cerebrum vulneratum sit, iisdem quoque insistendum est remediis, & aliis, ut

℞. *Ol. terebinth.* ℥. *ij. spiritus vini, syr. de ros. sic. ana* ℥. *j. m.*

Cum his partibus quandoque leniùs agendum est, & foramini indicimus Vel *oleum Apparicis Hispan. vel oleum ex ovorum vitellis, vel hyperici, vel momordicæ vigorato cum aliquot guttis balsami Peruviani.* Vel

℞. *Ol. hypericonis, lumbricorum, terebinthinæ, mastic. an.* ℥. *j. m.* & calidè cum pauco gossypio applica.

Si cerebri membranæ, vel ipsum cerebrum corrumpi; vel putrilagine obduci appareant, tunc id, quod corruptum, vel putrilaginosum est, separari debet, optimumque remedium erit *mel ros. cum balsamo Peruviano, aliquot guttis olei ceræ, & spiritu terebinthinæ.* Vel

℞. *Spiritus vini* ℥. *ij. mell. ros.* ℥. ß. *m.*

Si his lenibus medicamentis malum emendari nequeat, hoc majoris efficaciæ utimur, ut

℞. *Spiritus vini* ℥. *ij. mell. ros.* ℥. *j. merc. dulc.* ʒ. *ij. m.* Vel sequentem compositionem adhibemus, ut

℞. *Spiritus vini* ʒ. *j. syr. absynth. & mell. ros. ana* ʒ. *ij. ung. Aegypt. magistralis* ʒ. *ij.* ß. *sarcocollæ, myrrhæ, aloes ana* ʒ. *j. vini opt.* ℥. *j. Leniter, clauso vase, bulliant, & colentur.*

Interim vulneratus jubetur naribus, labiisque compressis buccas fortiter inflare; hoc enim conatu meninx dura nonnihil elevatur, & puri exitus magis patet, quod mollibus linimentis abstergendum est, & illud acidum sequenti medicamento temperetur, ut

℞. *Aquæ Reg. Hung.* ℥. *j. mell. ros.* ℥. ß. *theriacæ* ʒ. *j.* ß. *myrrhæ, aloes ana* ℈. *j. m.*

Cum membrana denigrata, vel livida à sanguine grumefacto, vel à medicamentis, aere, vel contusione aspicitur, tunc livor, & nigredo illa ab extrinseco dependet, superficialis est, & facili Marte propositis remediis eximi potest medicamentis volatilibus, ut *vini spiritu camphorato cum diascordio, vel aqua calcis.* Si verò à caloris extinctione, si à putredine præsertim ab intrinseco gangræna est, & pessimum pro vulnerato præsagire possumus.

Cœterùm dum curatio peragitur, si cranium ita depressum sit, ut cerebrum patiatur, per instrumentum corneum ad suum pristinum situm reduci, vel elevari debet, ne saltim cerebrum comprimat, & lædat. Si ossis fragmentum membranam pungens inveniatur, omni opera membranam juvare tentamus, ut non nostra, sed naturæ vi separetur; natura namque fracta expellit ossa, & quæ expellere nequit, sive fracta, fissa foraminata, contusa, vel discissa, sua opificina ferruminat, & coalescunt, alligantur, & connectuntur mediante suo glutine scilicet osseo, qui ossium defectus reparat. Fit callus in osse non secus ac cicatrix in cute, nimirum ex succo nutrimentitio, quo ipsum os alitur, cœterùm cùm satis tenella fuerint ossa coalescere posse affirmat *Gal.* ut in pueris. Sed observatione dignum est, tarò venas, aut arterias ad adulti animalis ossa pertingere; quanquam in recens natis, atque tenellis animantibus non usque adeò rara sit venarum, aut arteriarum ad ossa pertinentium observatio. Unde colligimus ossa alio quidem succo nutriri, qui minimè sanguis sit, sed succus potiùs per membranas; & nervos ad periostia delatus. Quamobrem ossa, (ut notavit *Aristotel.*) Si membranis, quibus amiciuntur, nudata fuerint, desiderantur protinus, & contabescunt. Istud gluten, porus osseus, seu callus, quo cranii ossa ferruminantur, ferè quadraginta, aut quinquaginta dierum spatium suam acquirit perfectionem: quanquam propter diversam corporum constitutionem ita certus dierum numerus definiri non possit; cùm in juvenibus citiùs, in senioribus tardiùs absolvatur.

Hæc medicamenta externa optima sunt pro curandis cranii fracturis, meningum, & cerebri vulneribus, sed si externis interna maritentur, ocyus horum vulnerum perficietur curatio; ideòque tamen tàm externa, quàm interna, eandem energiam & finem habere, & ad eundem scopum collimare debent, ut medicamentorum vis combinata fortior in his curandis affulgeat.

Medicamenta interna sunt diaphoretica, quæ sanguinem, cœterosque succos torpidos, & stagnantes attenuant, subtiliant, volatilizant, fluidiores reddunt, & ad liberiorem vertiginis motum adigunt, ac proindè optimè purificant, & ab omni scoria sulphurea, salina, & mercuriali repurgant, & tandem à centro ad corporis periferiam per transpirationem insensibiliter eliminant, vel sensibiliter per sua emunctoria natura propulsat. Vel ea sunt, quæ acidum obtundunt, ebibunt, absorbent, cicurant, hebetant, pessumdant, vel destruunt. Hujus generis sunt alkalia tàm fixa, quàm volatilia, & oleosa. Vel ea sunt, quæ balsamica pollent energia, & balsamum nostrum radicalem in corpore ad suam temperiem reducunt, restituunt, & tuentur; ipsas fibras glutinant, & defe-

defectus, partium propriarum solutiones reparant. Hæc interna medicamenta sunt *antimonium diaphoreticum*, *sulphur auratum diaphoreticum*, *tinctura antimonii*, *arcanum reduplicatum*, *spiritus tartari*, *cornu cervi philosophicè præp. &c. sanguis hirci*, *sperma Ceti*, *mumia*, *oculi cancrorum*, *camphora*, *oleum tartari p. d. pulveres contra casum*, *& percussionem &c. Salia volatilia herbarum cephalicarum*, *& vulnerariarum*, *sal volatile succini*, *cornu cervi*, *balsamus Peruvianus*, *proprietatis*, *balsamus vitæ*, *elixir vitæ &c.* quæ propinari possunt cum *Syr. de symphyto*, *betonica*, *scordio*, *veronica*, *papavere erratico*, *de hedera*, *stœcade*, *hypericonis &c. cum aquis appropriatis*. Ponuntur in tyronum gratiam aliquæ horum medicaminum formulæ, ut

℞. *Stibii diaphoretici*, *& sulphuris aurati diaph. ana* ℈. *j. cum syr. de carduo sancto formentur pilulæ iv. & deaurentur pro duabus dosibus*. Item

℞. *Salis volatilis c. c. gr. x. salis volatilis succini gr. v. bezoart. mineral. gr. iij. c. c. philosoph. præp.* ℈. *j. cum syr. de symphyto formentur pilul. ix. pro tribus dosibus, & deaurentur*. Vel

℞. *Sang. hirc. & spermatis ceti ana* ℈. *j. & cum syr. de stœcade formentur pilul. iij. & deaurentur*. Vel

℞. *Mumiæ* ℈. *j. ocul. cancr.* ʒ. ß. *camphoræ gr. iij. formentur pilulæ v. cum syr. de betonica*, *& deaurentur*. Vel

℞. *Syr. de papavero errat.* ℥. *j.* ß. *elixiris vitæ* ℈. *j. balsam. propr. destill.* ʒ. *ij.* ß. *aquæ betonic.* ℥. *iij. m. sumatur cochleatim*. Vel

℞. *Syr. de hedera terrestr.* ℥. ß. *tinct. antimon. gutt. x. arcani reduplicati gutt. xii. m. cum aqua bardanæ composita* ℥. *iij*. Vel

℞. *Sang. hirc.* ʒ. *j.* ß. *spermatis ceti* ʒ. ß. *ocul. cancr.* ʒ. *j. syr. de papav. errat.* ℥. *ij. aquæ veronicæ* ℥. *iv. m. Detur cochleatim*.

Inter medicamenta interna ad callum potiones vulnerarias revocamus, & natura talibus adjuta potionibus prodigia operatur, & vulnera lethalia, quæ nullo prorsus modo sanari existimabantur, harum ope ad incolumitatem redacta fuere. Hæ namque potiones omnes succos excrementitios à colluvie vindicant, sanguinem eluunt, & ab omni scoria, & ichore repurgant; nutrimentum ab omni fœditate mundant, & abstergunt, ossium fracturas ferruminant, & deperditam carnis substantiam reintegrant.

Cæterùm sunt quidam imperiti, & bardi chirurgi, qui vulnerarias potiones tanquam futiles nihil vulneribus conferre posse opinantur, his inconditis, & ineptis rationibus; insulsè namque existimant tale medicamen antequam ad vulneratam partem deveniat, reliquas permeando partes, suas medio in itinere amittere dotes, & ad affectam partem effœtum, nulliusque roboris, & pretii tandem pervenire; quia primò hæ potiones ad ventriculum descendunt, ubi, mediante digestione, alterationem, & permutationem subeunt, non tantùm in primis qualitatibus, verùm etiam in universa substantia, deindè ad venas meseraicas se insinuant, & chylo confusæ ad hepar scandunt, & rursus alia contingit mutatio, ibique cum sanguine confunduntur, tandemque si ad vulneratam partem pertingunt, defessæ, enervatæ, & effœtæ deveniunt propter productas, & salebrosas vias.

Optimæ quidem sunt rationes, sed à rancida *Galeni* doctrina depromptæ, ideòque insulsas, & pueriles arbitramur, quas vulgaribus relinquimus. Non productæ, & salebrosæ sunt viæ pro partium sustentatione, & pro medicamentosis virtutibus actuandis; siquidem cibaria sive vegetabilia, sive animalia, sive virtutes in his medicatrices ventriculo ingesta, quia spirituosis, subtilioribus scatent particulis, fermentationis motum subeunt, moventur, & à nexibus terrestribus, & ramosis quibus tanquam compedibus coercebantur, extricantur, & per fibras motrices in universum corpus dispergunturr, absque eo quod in chylum elaborentur, (nos chylum diuturna peracta inspectione in tota viventium natura, non novimus, ut affatim in nostra *Trutina Medica libr. 4. de Ventriculi actione* pervestigamus) & nobis vires addunt; ita ut longam inediam passi post moderatum cibum ocyus ab orci faucibus revocati videantur. Si famelici chyli genesim, ejusque commeatum post octo horarum spatium vivificantem auram expectarent, non pauci lethi vias percurrent. Non Longa elaboratione, præparatione, & producto itinere per tot circuitus, & tubulos indigent nutrimentum, & virtutes medicatrices, ut nos vivificent, & sustentent, vel in salubrem statum reducant. Id experientia clarè liquet, nam vinum, cerevisia, aliique liquores jam fermentati, cùm potentur, sensibiliter Languentes reficiunt, & recreant artus. Id insuper paret ex rerum essentiis, spiritibus, & salibus volatilibus, qui si in ventriculum non ingerantur, sed palatum tantùm attingant, extemplò hominem vivificant, à lipothymia, & syncope eripiunt, & apoplexiæ reluctantur. Prætereà lactans mulier post assumptum cibum, pauco interfecto temporis spatio, ubera lacte turgescere sentit. Ulteriùs apertè in lactantibus, etiam cujusque speciei observare est, ut in ovibus, capris, cœterisque viventibus, quatum lac, si ab ingesto cibo, post dimidiam horam gustetur, palato illius cibi saporem imprimit. Si lactens puer pharmacetur, matri pharmacum propinamus, matrisque Lacte post mediam horam ab assumpto pharmaco perbellè purgatur. Siquis terebinthi resinæ unciam unam assumat, post horæ quadrantem ab assumptione, lotium rali odore imbutum sentiet. Sic vegetabilia, ex quibus vulnerariæ concinnantur potiones, multo alkali operantur, & quidem volatili, quod omnem aciditatem, quam attingit, perimit, cujus rei alibi multas adduximus experientias.

Cæterùm nonnulli ambigere, solent, an ad partium affectarum alterationem medicamenta parari possint, quorum vis in medio itinere minimè infringatur? Et reverà in ventriculo primum omnia immutantur, sed non in primis qualitatibus, verùm in universa substantia. Et quemadmodum ex melle chymici amarissimum eliciunt succum; ita similiter in ventriculo mel facilè in amarescentem vertitur substantiam, quod est vulgò observatum; ajunt enim dulcia in ventriculo bilescere; Sed & rursus ea, quæ ex ventriculo per pylorum ad intestina detruduntur, valdè mutantur ex succorum permistione, qui per pancreatis ductum, & poros bilarios in intestinorum cavitatem eructant. Rursus & alia mutatio in corde contingit, ut verosimile sit ad caput v. g. non pertingere medicamentum nisi omninò in substantia mutatum ab eo, quod anteà fuerat devoratum, & hanc inquiunt esse causam, cur affectus partium dissitarum difficiliùs curentur, quàm proximarum; sic ajunt difficilius esse vesicæ lapidem demoliri, quàm renum calculos. Quanquam in hoc alia prorsus videtur esse causa, nam renum calculi ex materia frangibili sunt constituti: contrà verò in vesica lapis ex solida, duraque materia compactus est, undè nec facilè scinditur, nec facilè atteritur: Ceterùm vix ullam majorem mutationem recipiunt medicamenta à renibus in vesicam delata: Sed experientia tamen suadet mirabilem quandam in rebus energiam inesse, ut alia vesicam lædant, etiam si capiti, aut pedibus applicentur, ut cantharides; alia caput afficiunt, ut opium sive in ventriculum illabatur, sive naribus apponatur, sive etiam pedum plantis applicetur. Argentum vivum quacumque in parte applicatum nervos, membranasque afficit, ptyalismum promovet, quomodò autem hæc fiant, nemo unquam explicare satis protuit: vis, & effectus manifestus est, causa autem omninò incognita, sed hæc alibi explicabimus.

Meritò autem nonnulli dubitant, an semper in itinere medicamenti vis & efficacia obtundatur: nam potest contingere, ut illius qualitas nonnunquam intendatur, quemadmodum fiet, si renibus frigidioribus medicamentum modicè calidum sit præscribendum: hoc enim ex transitu per jecur calorem potiùs comparabit, quàm amittet, præsertim si jecinoris temperatura aliquanto calidior extiterit. Quæ quidem ita se habere concludimus ex *Galenica doctrinæ* fundamentis.

Medicamenta ea, quæ ex tenuissimis, & volatilibus constant particulis, longè cœteris præpollent in alterandis partibus remotis; nam ea, quæ alterare apta sunt, nisi ad ipsam affectam partem perveniant, effectum suum minimè perficiunt. Crassis verò rebus ignava penetrandi vis est, quò circa diutius in itinere morantur, atque adeò vim suam amittunt, antequam ad destinatum perveniant locum: sed ea, quæ ex tenuibus, volatilibus constituuntur particulis corpora, cùm penetrationi sint aptiora, ad ipsas partes citiùs deferuntur, atque adeò vim suam minùs mutatam, alteratamque conservant: cùm igitur herbæ vulnerariæ plurimo constent alkali volatili, majori pene-

penetrandi vi præditæ sunt, atque adeò non mirum, si potiones in dissitas se insinuent partes. Cùm hæ potiones ingerantur, aciditatem quamcumque primùm in stomacho, deinde in primis viis, & tandem aut etiam in vulnerata parte enatam, aut auctam obtundunt, & corrigunt.

Verumenimverò harum potionum delectos habendus est in simplicibus, ubi opus est, v. g. si sordes mucilaginosæ, pus, ossicula fracta, & similia ex vulnere ejicienda sint, egregiè conducit in potione *Sanicula*, *artemisia rubra*, *veronica*, *consolida saracenica*, *pyrola*, *sabina &c.*

Advertendum insuper easdem potiones in omnibus partibus non æquè convenire, sed variandæ sunt secundum diversam partium naturam. In vulneribus itaque capitis, si cranium, vel cerebrum, aut ejus membranæ vulneratæ sint, quæ aliàs capiti conveniunt, ut *betonica*, *salvia*, *primula veris*, *pyrola*, *consolida*, *rosa rubra*, *veronica*, *verbena*, *sanicula*, *tormentilla*, *aquilegia*, *sampsucus*, *stœchas*, *lignum visci quercini*, *flores anthos &c.* Ex his parata potio vigoratur singulis haustibus additione *Spermatis Ceti*, *oculor. cancr.* Cùm hæ potiones usurpantur, non opus est tot unguenta, emplastra, & balsama vulneri applicare, quoniam ipsa potio sponte succurrit naturæ in medendo vulneri.

CAPUT XXXV.

De Cerebri Fungis.

Solet & alter morbus vulneratis, vel contusis cerebri meningibus contingere, qui *fungus* dicitur, quia fungi similitudinem refert, & est quædam excrescentia carnea, mollis, quandoque pallida, vel alterius coloris, & radici subnixa, ex membranarum cerebri laceratione post vulnerationem producta. Ut enim ex arborum corticibus vulneratis interdum vitiosus quidam humor exstillat, qui in fungum extuberat: ita cerebri membranæ, si vulnerentur, humor quidam extillat, qui in carnem mollem, & albidam, fungi instar transformatur, & exiguo tempore sæpè ex parvo magnum sibi arrogat incrementum: Nunquam enim natura feriatur, & si humores affluentes, ob eorum ineptitudinem, vel partis debilitatem, in ejus alimentum vertere nequeat, in eam naturam vertit, quam potest.

Signa.

Fungus facilè cognoscitur; ex contusa enim vel vulnerata cerebri membrana brevi temporis spatio, caro mollis, rarioris texturæ, & albida pedetentim pullulat, & incrementum ita suscipit, ut sæpe etiam supra cranium, & cutem emineat, ac membranis ferè semper adhæret, & in cerebri membranis suas habet radices; si aliqua pars dematur paulò pòst major repullulat.

Causa.

Putarunt *Galeni* mancipia fungi cerebris causam dependere ab humoribus cerebri corruptis, & post fractam, & exemptam aliquam cranii portionem circa plagam affluentibus, & fungi instar concrescentibus: non aliter ac humores semiputridi in arborum stirpibus per corticem pullulant, & in extuberantes coalescunt fungos.

Barda est pro cerebri fungis vulgarium genesis; nam si correpti cerebri humores fungos generarent, utique cerebrum ipsum esset corruptum, & ex corruptis cerebri humoribus corruptio fieret, & non fungi. Nec paritas de arborum fungis militat ipsos in arborum caudicibus ex semiputridis humoribus generari, quia arborum fungi utique essent virulenti, & vescentes delitescentem ingurgitarent mortem, & tamen tanta gulæ libidine, gustus incontinentia, & palati oblectamento exquiruntur, ut adeò inconsultò absque ullo antidoto, & avidissimè ingerantur, quia omni ferè periculo vacant, dummodò copia non lædant, arbores non sint noxiæ, & adventitia fracedine non sint temeratæ.

Joh: Philippus Ingrassias aliam fungis causam, & generationis modum attribuit; opinatur namque fungum fieri, non secus ac in Lucernis, hyemali præsertim tempore fungus in ellychnii vertice oboriri solet, futuræque pluviæ, vel mulierculis præsagium; & *Virg.* 1. *Georg.* futuræ pluviæ signa referens apertissimè testatur his carminibus,

Tum cornix plena pluviam vocat improba voce,
Et sola in sicca secum spatiatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes pensa puellæ
Nescivere hyemem, testa vim ardente viderent
Scintillare oleum, & putres concrescere fungos.

Etenim cùm aer humidus esse cœperit, favilla, quæ cùm fumo solet egredi, prohibita, ob aeris crassitiem in Lucernis residet, & quasdam veluti fungorum imagines imitatur. Ità igitur in discooperta, revelataque cerebri membrana, quædam priùs substantia gossypinæ lanyginis imaginem repræsentat. Deindè verò per halitum discussi vapores, fumique ob aeris frigiditatem in ea substantia conglobati, paulatim ab interiori calore deuruntur, siccanturque, donec fungo quoque similis substantia appareat, alteratam esse ab aere membranam significans.

Verumenimverò concedendum equidem est ab humore superfluo per læsas membranas, quasi exsudante hujusmodi fungos generari, sed quòd materia ea ibi ab aeris frigiditate saltim detineatur, & à calore simpliciter exsiccetur, falsum est. Neque enim tam citò hoc modò fungi generari, & incrementum sumere possent.

Cerebri fungi fiunt à violenta membranarum dilatatione, aut laceratione post vulnerationem producta, vel laxatione; ex his enim læsionibus succus alimentitius elabitur, & extra membranas detinetur, ipsis agglutinatur, ubi præcipuè læsæ membranæ non benè præservantur ab aere ambiente, & in fungosam degenerat carnem, & ob cranium foraminatum in cerebri substantiæ similitudinem extra illud abit: est hæc caro mollis, rara, luxurians, albida, vel alterius coloris, tenui pellicula obtecta; & quia his læsionibus quandoque accidit vulneratarum membranarum impuritas, vel ipsorum unguentorum crassamentum, ut plurimùm corruptionem, vel aliquam coagulativam nancifcitur acescentiam, unde ejusmodi fungi leviter irritati, facilè ob vim acidam corrosivam, in cancrum degenerant.

Prognosis.

Cerebri fungi periculosi sunt, & difficillimæ curationis, & plerùmque lethales, quia meninges post vulnerationem occultum fovent acidum, quare lacessiti non ægrè acescentiam coagulativam, postmodum corrosionem, & corruptionem concipiunt, & in cancrum transeunt. Quò firmiùs hi fungi meningibus adhærescunt, eò difficiliores sunt curatu, quò majores, & ampliores illi sunt, eò periculosiores. Quò profundiores, eò difficiliores sunt curatu, & nisi funditùs exstirpentur, majorem subeunt recidivam.

Curatio.

Pro fungorum cerebri curatione *vulgares* vitiosos, corruptosque humores ad cerebrum confluentes purgant, & affluxuros à capite revellunt, ne ulteriùs incrementum sumant; victum instituunt tenuem, venam secant, & tandem ipsum fungum siccantibus, & exedentibus absumunt medicamentis. Absumentia sunt *Sabina*, *hermodactyli combusti*, *aristolochia rotunda*, *radix angelicæ*, *caryophyll. lignum guajacum*, *ros marinus*, *summit. sampsuci &c.* ut

℞. *Sabinæ* ℨ. *ij. ochræ* ℨ. *j. f. pulvis*. Vel

℞. *Radic. caryophyllat. angelicæ*, *calami aromatici ana* ℨ. ß. *aristoloch. rotundæ*, *iridis florentiæ*, *ligni guajaci ana* ℨ. *ij. flor. salviæ*, *roris marini ana p. j. f. pulvis subtilissimus.*

Deinde hoc superponunt emplastrum, ut

℞. *empl. de betonica* ℥. *iv. gummi elemi diss. in ol. ros.* ℥. *j. pulver. ros. myrtillorum*, *mastich. calami aromatici ana* ℨ. *j.* ß. *cum s. q. ol. ros. m.*

Verùm putant *vulgares* supradictos pulveres ob siccitatem exsiccare, sed fungorum indicatio non est exsiccare, verùm eos absumere; exsiccatur enim quod humidum est. Præterea emplastri unctuositate humectantur pulveres, & eorum siccitas hebetatur. Si his lenibus remediis fungi non exsiccentur, ad acriora, & exedentia confugiunt; verùm hæc gravia excitant symptomata, &

ta, & ægrum in vitæ discrimen conjiciunt. Vel si nimium incrementum sumant fungi eos ferò excidunt. Vel ita ligatura filo serico radicem arctius vinciunt, ut nutrimento destituti decidant, siquid remanet, exsiccantibus absumunt; sed hic operandi modus dolorificus est, & gravia symptomata supervenire solent, & æger fungis strangulatus vita fungi necesse est. Si his reluctentur remediis, ad extremum remedium, ad ignem nempe actualem deveniunt, sed ignis maxima cautela administrari debet; ignis enim membranas inflammat, unde febris, & phrenitis supervenit: si verò cerebrum inflammetur, ejus inflammatio in gangrænam, & sphacelum terminari solet, ut inquit *Hip. 7. aph. 50.* *Quibus cerebrum sphacelo corruptum est*, *utplurimum* (juxta nostram aphorismi correctionem cap. De sphacelo allatam) *intra tres dies pereunt*. Si durities aliqua, & malignitas adsit, quæ cancri naturam referat, tum lenioribus medicamentis fungus non cedit; acrioribus verò magis exasperatur, unde ejus curatio impossibilis censetur.

Cerebri fungos curamus, primò, tenui instituta diæta, ut nimia succi nutrientis copia minuatur, & ulterior excrescentia, quantùm fieri potest, prohibeatur; deinde ea propinamus medicamenta, quæ fungorum impuritates, & crassamenta abstergunt, resolvuntque, ita sunt diaphoretica spirituosa, pluries à nobis recensita; postmodum acescentiam in fungis alkalicis, & vulnerariis potionibus obtundimus, & cicuramus. Quò ad topica, fungum inspergimus pulveribus abundantem imbibentibus, fibras constringentibus, acidum absorbentibus, & blandè fungum exedentibus. Hi pulveres parari possunt *ex aristolochia rotunda*, *myrrha*, *tutia*, *lithargyrio aureo*, *lapide calaminari præp. ebore usto*, *alumine usto*, *saccharo calcis vivæ &c.* ita ut non modò minuatur succus superfluus, sed ulterior quoque denegetur transitus, & via crescendi occcludatur, qua de causa, & emplastra imponenda sunt vulneribus cranii dicata, quibus hujusmodi exsiccantia, & exedentia fuerint intermista. Si hæc non multùm profecerint. *Solvatur sal ammoniacum in aqua simplici*, & addatur pro re nata *parùm calcis vivæ*, & hac solutione crebriùs tangantur fungi, vel *aqua plantaginis cum alumine*] optima est. Si hac parùm juverint, tangantur fungi *aqua salis ammoniaci* n.d. vel inspergantur *pulvere salis ammoniaci*, *sabinæ*, *& vitrioli*, ac radicitùs exterminantur, & cicatrizantur: Si ad cancri naturam accedant, ea, quæ pro cancri curatione conveniunt, usurpentur medicamenta.

Egimus de capitis vulneribus, de iis nempe, quæ partis capillatæ infliguntur, nunc de iis, quæ partem glabram affligunt, dicendum superest. Pro facie hic totum id, quod conspicuum est, accipimus, constans fronte, auribus, temporibus, superciliis, genis, buccis, labiis, mento &c. exceptis oculis, & naso, de quibus peculiaria instituimus capita.

CAPUT XXXVI.

De faciei Anatome.

Dicitur facies, quòd à brutis homines differre faciat, iisque celestem spiritum contineri judicet. Nominatur etiam vultus à voluntatis indicio, quod pro voluntatis varietate mutetur, aut voluntatem detegat. In humanæ faciei opificio maximam Conditoris providentiam admiramur, omnes namque facie impares effigiat, rarissimique forma similes fortuitò reperiuntur, & quod maximè notandum, qui occiduam attingunt ætatem, venerandam consequuntur faciem, undè *veneranda senectus*; quod non contingit in Fœminis, quæ cùm senium leviter attingant, tam turpes, deformes, spurcæ, monstruosæ evadunt, ceu de nuce Beneventana Striges, & fiunt vera Amoris Alexipharmaca.

Habet facies partes continentes, & contentas. Continentes sunt vel communes, vel propriæ. Communes sunt cuticula, cutis, quæ hic valdè tenuis est; pinguedo, quæ nulla in palpebris, ac naso; panniculus carnosus, qui infra oculos adeò tenuis est, ut deest videatur; in fronte multò carnosior, & adeò cuti annexus est, ut ossa, cartilagines &c. Contentæ sunt oculi, nasus, os quæ sunt sensuum organa, quæ in facie sedem habent, ut sensus visus, auditus, odoratus, & gustus; Sensus enim tactus peculiarem non habet sedem, sed per totum disseminatur corpus.

Dividitur facies in partem superiorem, & inferiorem. Superior, à capillis usque ad supercilia, *frons* dicitur, & hæc pars in corpore integro ad faciem refertur, cum tamen in Sceleto ad cranium pertineat. Inferior, à superciliis usque ad extremum mentum extensa, oculis, naso, genis, aliisque partibus describendis donatur.

Frons dicitur à ferendo, quod animi indicia, gravitatis, tristitiæ, hilaritatis, generositatis &c. præsefert. Frontis cutis mobilis est, quia duobus musculis latis donatur, quos membranam carnosam musculosam *Riolanus* appellat. Oriuntur à calvaria prope suturam coronalem, & ad latera musculis temporalibus annectuntur, & superius quidem in medio nonnihil distinguuntur, sed inferius ita consociantur, ut unus musculus esse videatur, terminantur ad supercilia, quæ attollunt. Nervos habent à paris ramulo. Arteriolis donantur à carotidibus externis, venulis verò à jugularibus. Fibras obtinent rectas, atque hinc cutem rectà sursum trahunt, non verò transversas, & obliquas habent, ut *Columbus*, & *Aquapendens* sentit. De reliquis faciei partibus agemus infrà.

CAPUT XXXVII.

De faciei Vulneribus.

In mirabili singularum humani corporis partium structura maximi Opificis sapientiam stupemus, sed in solo faciei opificio omnes contendisse nervos videtur; in ea namque peculiarem pulchritudinem, & nitorem contemplamur, unde non ex ea mirificum quid, mysterium, & divinum non advertimus. Totum hominem tanquam in compendiosa tabella comprehendimus. Si nobis fas esset, utique pro animæ domicilio faciem statueremus, ex sacris namque litteris *Gen. cap. 2. v. 7.* habetur: *Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ*, *& inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ*, *& factus est homo in animam viventem.* Magnum cum animo consensum habet facies, imò reliquarum omnium partium elegantiam, & dignitatem quasi in compendium trahit, ac simul etiam omnium reliquarum affectiones tanquam in speculo exhibere videtur. Ex ea namque non solùm sanitatis, morborum, & imminentis mortis argumenta; verùm etiam ipsius indolis, morum, & animi affectionum nitidissima elucescunt indicia. Nam in genis pudor, & terror, sic in oculis ira, gaudium, tristitia, odium, & imprimis amor se pandunt; ex fronte, gravitas, & humilitas; ex superciliis, superbia; ex mento, majestas; ex naso, sagacitas, vel stupiditas; ex faciei motu, sapientia, vel stultitia, honestas, vel nequitia, urbanitas, vel incivilitas, reverentia, vel despectus, benevolentia, aut malevolentia: ex colore totius corporis temperamentum dilucidè innotescunt. Prætereà in facie genus, sexus, vita, ætas dignoscuntur, & ea homines à se invicem distinguuntur. Est igitur illa certissimum animi exemplar, & eorum, quæ in abscondito delitescunt, speculum, in quo externi, internique sensus se produnt, & omnes internarum facultatum motus, ac perturbationes conspiciuntur. Insuper decora facies mutua commendatio est, nec in deformi facie venusta anima residere potest. Insuper magna hominis prærogativa præ cæteris animantibus ex ipsius facie elucet, quam summè Reverendus Creator ipsi non pronam, & ad terram demissam, ut brutis, sed versus cœlum versam contulit, quò identidem admoneretur homo se tantummodò ad hospitandum, & exulandum in mundo esse positum, non ad manendum hic æternùm, ac proindè sibi perpetuò cogitandum esse de vera, & futura patria, nempe cœlo, & spectare ei cœlum Deus voluit, ut ipsum, cujus illa sedes est, quam oculis non possumus, animo saltem contempletur: hominem igitur ex humo sublevatum, ad sui Artificis contemplationem, quod optimè ingeniosus Poeta, *Ovid. in Metamorph. lib. 1.* significavit, in hunc modum describens:

Pronaque cum spectent animalia cætera terram:
Os homini sublime dedit, cœlumque videre
Jussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Verùm sunt quidam homines, qui nominis, sui, & rationis obliti, oculos suos ab alto dejiciunt, soloque defigunt,

defigunt, quasi eos homines, & non belluas esse natos pœniteat, & pecudum more viventes, ac Dei jussa contemnentes, tam egregiam, venustam, speciosam, & spectabilem creaturæ faciem solerti Dei attentione formatum cultro vulnerare, vel novacula amputare, vel phiala vitrea atramento plena deturpare, vel stercore repleta defœdare non verentur. O crudeliora feris immanissimis hominum genera!

Signa.

Faciei vulnera nullis peculiaribus indigent signis quia visui patent, distinguendæ tamen sunt partes vulneratæ, an vulnus sit in malis, vel in mento, vel in alia faciei parte. Præterea facies cæsa perennem significat infamiam; denotat namque utplurimum lenonem, unde quis posuit signum in faciem ejus, & hoc morbo mulierculæ sæpe laborare solent.

Causæ.

Pro faciei vulneribus violentam cognoscimus causam, quæ partium faciei continuitatem sejungit, & dissolvit, ita sunt instrumenta, quæ faciem cædunt, ut novacula, culter, ensis, falx, vitrum &c. Vel quæ eam contundunt, ut fustis, lapis &c. Vel quæ eam perforant, ut globuli. Vel tandem, eam rumpunt, ut lapis, ictus &c.

Prognosis.

Faciei vulnera periculosa non sunt, sed perpetuò turpia inflicti vulneris vestigia relinquunt, quæ faciem omnibus aliis corporis partibus pulchriorem valdè deturpant; attamen quandoque cæsi faciem præ mœrore, & indelebili characteris infamia, omnibus intuentibus exposita tristantur in principio, quia inter homines probos versari verecundantur, attamen sensim, & sub vesperam versari incipiunt. Quandoque admodum periculosa sunt, & mortem afferunt, hoc tamen infrequenter accidit. Pro recta horum vulnerum prognosi notamus, quòd alia sunt cava, alia admodum lata cum carnis deperditione, & hæc magni sunt momenti; talia sunt, in quibus ossa in frusta sunt comminuta, vel amputata, & hæc periculosa sunt. Alia levia, & curatu facillima, in quibus os nihil passum est, sed sola caro secta est.

In his vulneribus, quia cicatricis deformitas vix evitari potest, de ea futura præsagiendum est, cujus causa tàm mulieres, quàm viri, quoties in facie vulnerantur, propter cicatricis metum atrocissimis animi perturbationibus excruciantur, & millies in die à chirurgis sciscitantur, qualis, & quanta futura sit cicatrix sanitatis tempore, pro cujus vaticinio vulnera distinguere necesse est; si namque vulnus sit cum carnis, & ossis deperditione, cicatrix necessariò erit profunda; si cum osse ex suo loco moto, ita ut restitui non potuerit, cicatrix erit cava. Quò ad cicatricis qualitatem considerandum est instrumentum, quo vulnus illatum sit, an rubigine, vel fuligine, aut alio colore sit temeratum, an atramento, vel alio tinctu repletum, nam semper cicatrix infecti instrumenti servabit colorem. Hinc reprehendamus oportet chirurgos illos, qui ad sistendum vulneris faciei sanguinem, gossypium combustum imponere solent, ex quo evenit, ut cicatrix nigra remaneat.

Curatio.

Si vulnus sit in genis, vel in mento, vel in alia faciei parte, primò sanguinem sistere debemus illis medicamentis, quæ in hoc *tomo cap.* 17. *De sistendo vulneratorum sanguine* descripsimus; deinde extranea è vulnere eximamus oportet, & siquid concreti sanguinis intra vulnus existat, detergatur, ne putrescat, & inflammationem excitet. His ritè peractis, tùm vulneris labia ad mutuum contactum reducantur, reducta conserventur, & tandem agglutinentur. Pro curatione itaque considerandum est, quousque sectio perveniat, an ad os, an ipsum patiatur; Si patiatur an sectum, dilatatum, vel fractum, & separatum sit aliquod frustum ab osse, & an os alicui parti hæreat: quòd si separatum, vel comminutum sit, eximatur, & tunc cavas relinquit cicatrices: si carni hæreat, aut perioslio, tunc componendum est, & in propriam sedem reponatur, nam ita os agglutinabitur ossis subjecto per succrescentem porum sarcoticum; ita in crurium fracturis, in quibus in plures partes, & quandòque in modum farinæ comminuuntur, quòd omnes illæ partes medio callo osseo conglutinantur, observamus. Et idem quoque in faciei vulneribus cum comminutionem experimur: Unde aliqui bardi chirurgi perperàm ipsum os alicui parti adhærens forcipe amputant, & separant, sic namque vulnus cavum efficiunt, & cavas relinquunt cicatrices ut *Hip. 6. aph.* 45. inquit Vulneris labia, ut ad mutuum reducantur contactum, & reducta conserventur, vulgares consuunt ea sutura, quæ consuuntur sacci, vel illa utuntur pellipariorum sutura, quam efficiunt acubus cuspide triangulari præditis, sub foramine cavatis, filo cera oblito instructis: & per utrumque labrum trajectis.

Cæterùm sutura, quæ acu fit, cruenta, & dolorifica est, qua de re illa sæpissimè chirurgi multos committunt errores: consuendo enim plus doloris excitant, quàm quòd vulnus ipsum fecerat, & qui crassioribus utuntur acubus, plus ex carne apprehendunt, quàm satis erat, & ita sæpè labra vulneris contorta, & convoluta relinquunt, ita ut non cutis cuti, & caro carni committatur, sed cutis inter carnem media constituatur; aut si hæc vitare velint, vix summo margine cutem apprehendunt, ut vulnus relinquatur cavum, & sutura paulo pòst dissolvatur. Præterea in faciei vulneribus sutura putrescit, & mox decidit, & si iterùm consuas, denuò decidit, & tandem ipsum vulnus dehiscit: nam semper idem recidit, sive suturam facias, sive intermittas, & ægri excrucientur. Insuper in iisdem vulneribus puncta deformitatem patiunt, & cicatricem valdè turpem reddunt, & ut plurimùm suturæ ante vulneris agglutinationem ex quolibet levi motu rumpuntur, & corpora tenera suturam, quæ acu fit, non ferunt. Tandem suturæ ad partem affectam dolores, inflammationes, & fluxiones concitant, & ad carnificum sutorum ingressum, & præsentiam exhorrescit natura.

Optima sutura per gluten inventa est, quæ sine ullo partis vulneratæ dolore, ulla per acum divisione, & punctura vulneris labia adducit; tu itaque consonis instructus remediis, sine, ut natura sine errore suat, & curationem sine dolore efficias; hæc namque singulis diebus sine acu, & filo fuit, donec ad vulneris labia, & extremitates perventum sit, & cicatricem angustam facit, non aliter ac si filo sutorio consuisses.

Suturæ per glutem apud *Sennertum* talis est apparatus: lintea comparantur valida, æquali, mollia, quadrangularis, vel triangularis, vel alterius figuræ, prout, vulneris situs, & membri, cui applicari debent, natura requirit, quæ in parte, qua vulnus respiciunt, complicentur, aut suantur subtiliter, & fila per latitudinem eorum aliquoties trajiciantur. Linteis istis annectuntur ansulæ è filo duplicato, & contorto cera oblito, ea distantia, quam suturæ habere solent, aut etiam minore. Linteis istis inducatur gluten è medicamentis adstringentibus, & viscosis compositum, qualia sunt *albumen ovi*, *bolus Armenus*, *thus*, *mastiche*, *sarcocolla*, *farina volatilis*, *gypsum*, *tragantha*, *corallia*, *resina pinguis*, ut

℞. *Boli armeni*, *sarcocollæ*, *mastich. sang. drac. ana* ℥. *ij. cum ovi album. misceantur*. Vel

℞. *Farinæ volatilis*, *mastich. ana* ℥. ß. *boli armeni*, *coralliorum*, *sarcocollæ ana* ℥. *j. sang. drac.* ℈. *ij. m. cum album. ovi*.

Et si metuamus, ne gluten separetur, quod sit imprimis ob saniem è vulneribus effluentem, resina pini, vel piceæ reliquis admiscenda; quæ humiditatem non admittunt, ut

℞. *Sang. drac. thuris*, *mastich. boli armen. resinæ pini ana q. v. misceantur cum album. ovi*.

Lintea hoc modo glutine inducta, & ansulis suis instructa, duo utrinque ad latera vulneris, pollicis distantia ita apponenda, ut ansulæ sibi recta respondeant, & tamdiu relinquenda, donec glutine siccato lintea cuti fortiter adhæreant, quod quatuor, vel quinque horarum spatio fieri solet. Linteis cuti jam tenaciter adhærentibus, ansulæ, seu fila mutuò colliganda, & constringenda, ut vulneris labia rectè uniantur. Quo modo sine omni dolore, sine cicatrice, & deformitate, quæ sit ex punctura acus

ra acus labia vulneris adducuntur, & longiore temporis spatio, quam sutura, quæ fit acu, aucta, & unita servantur. Hinc saltem incommodi habere videtur hoc suturæ genus, quod ante sex, vel septem horas (citiùs enim non exsiccatur ac firmiter adhæresciт) nullius usus est. Verùm mora ista multùm damni afferre non potest: quòd si aliquid damni metuatur, parari potest sequens *emplastrum nostrum glutinatorium*, quod valdè tenax est, neque humani corporis calore liquatur, ut

℞. *Resinæ pini, colophoniæ, picis navalis, tacamahacæ ana* ℥. ß. *glutinis piscium* ʒ. *ij*. ß. *solut. in decoct. nuc. cupress. hyppocistid.* ʒ. *ij. radic. consolid.* ℥. ß. *aquæ è folliculis ulmi, & ol. mastich. ana q. s. & f. s. a. empl. admodùm tenax.*

Attamen vulnera cava non consuenda sunt, nec sutura per gluten, neque per filum, quia adest substantiæ deperditio, & si consuerentur, tota faciei cutis rugosa redderetur, & in parte vulnerata fieret veluti loculus, & deformis, at ampla cicatrix, præterquàm quòd gigneretur sinus, qui multum vulnerato, & chirurgo facesseret negotium.

Vulgares Galenici contuso vulnere per acum, & filum quotidiè ipsum inspergunt pulveribus ex *bolo armeno, aloe, thure, mastiche, & rosis*, ac super imponunt linamentum ovi albumine imbutum, & ita ad quartam usque diem procedunt, & cùm vident, quòd vulneris labia glutinari incipiunt, suturam cædunt, & *emplastrum Barbarum* imponunt. Alii utuntur *oleo mastichino, vel rosaceo, vel hypericonis* ad totalem usque curationem. Si vulnus in buccæ cavitatem ita penetret, ut genæ pars tàm externa, quàm interna fit cæsa, hoc decocto, quod consolidandi vim habet, utuntur, ut

℞. *Radic. pentaphyll. tormentillæ, consolidæ majoris, rosf. rubr. ana m. j. myrtillor.* ℥. ß. *gummi arabici, tragacanth. ana* ʒ. *j. thuris, mastich. ana* ℈. *ij. boli armen.* ʒ. *j.* ß. *Coque in suff. aquæ quantitate ad tertiæ partis consumptionem, & cola*, quod decoctum continuò æger assumat in os, & si austerum nimis videbitur, *Syr. de rosf. sicc. vel diamor.* admiscent. Si vulnus sit cavum, medicamentis, quæ carnis generationem promovent, & cavitatem replent, utuntur.

Consuto faciei vulnere per gluten, ut suprà retulimus, & ad mutuum contactum ejus labiis adductis ad solutionis unitatem devenimus, cæterum observandum est, quòd si nimis arctè vulneris labia reducantur, & ansulæ nimis propè ad se invicem sint sitæ, tunc ingens dolor ex impedito labiorum vulneris tumore exoritur, & pus in vulneris fundo genitum non rectè egreditur, unde postmodùm vulneris fundus non probè mundificatur, & ex puris vitiosi fermenti remanentis in parte vulnerata abcessus arcanus oritur, & successivè non absque pernicie se manifestaturus, qui antequam fiat, pus acre retentum cuniculos agit in partibus subcutaneis, easdem hinc indè exedit, & postmodum abscessum producit sinuosum. Præterea nimis propè ad invicem labia adducta, balsamis applicandis ingressus inhibetur. Nec vulneris labia nimis laxa, & hiantia ansulis coerceantur, nam hoc modo sita, in vulneris fundo saniosa, & purulenta materia congeritur, nec facilè ob suturas tergi potest, & sic in sinum degenerat. Insuper ex vulnere in ulcus abit, & turpem inducit cicatricem. His animadversis, extemplò solutæ unitati optimis medicamentis consulendum est, hujusmodi sunt balsamica volatilia, & spirituosa, quæ saniem inhibent, partem affectam in suam constitutionem reducunt, conservantque, & ad vulneris cavitatem usque, & ulteriùs se insinuant, præcipuè si superficiale non sit, sed cum aliquali profunditate, ac tandem soluto continuo unitatem restituit, & esto Medicus illam impedire vel detinere velit, non potest, talia erunt *Balsamus artificialis, balsamus proprietatis, balsamus Samaritani, ol. Apparicis Hisp. ol. momordicæ*. Item, *ol. terebinth. destill. cum spiritu vini, & balsamo Peruviano ana*. Vel

℞. *Ol. hyperic. momordicæ, balsam. peruv. albi ana* ʒ. *ij. m.*

Ablue primum vulnus spiritu vini non dephlegmato, deinde vulnus madefac uno ex his medicamentis balsamicis, quibus etiam irrorentur filamenta, & superimponantur vulneri, & absque eo quod removeantur; semel in die irrora per quinque dies, & vulnus consolidatum erit. Tunc removere suturam per gluten, & cicatriza, absque eo quod cicatricem inducas. Vel

℞. *Spiritum vini sublimatum, elue vulnus, deinde insperge subtilissimum pollinem aloes hepaticæ*, & ligaturam comprime, & intra biduum sanabitur vulnus. Vel

℞. *Spiritum vini, & elue vulnus, cui eluto pulv. aloes hepaticæ cum gossipio ol. hyperic. imprægnato impone vulneri, & superpone sodic. emplastrum*. Si facies læsa sit in genis, & ad interiorem oris partem usque cæsura penetret, tunc externa medicamenta internis connectenda sunt, & his internè colluendum est vulnus, ut

℞. *Radic. symphyt. maj. tormentillæ, sigilli salomonis ana m. j. fol. saniculæ, alchimillæ ana m.* ß. *flor. hyperic. p. j. sarcocollæ* ʒ. *ij. mastich.* ʒ. *j.* ß. *Bulliant in s. q. aquæ & vini nigri, clauso vase, & cola* admiscendo *oculorum cancrorum pulveres* pro arbitrio, & ad austeritatem emendandam, *syr. de hedera terrestri, & symphyto Fernelii ana dissolve*, quo decocto non rarò faciem cæsus utatur. Nec hoc medio tempore desint potiones vulnerariæ. Si vulnus cavum sit propter substantiæ deperditionem, ea opposita sunt vulneraria medicamenta, quæ carnis deperditæ regenerationem promovent, & cavitatem opplent.

Hippocrates genarum, aurium, nasi, præputii vulnera non augescere, neque coalescere posse *sect. 6. aph. 19.* arbitratus fuit, cùm inquit: *Ubi dissectum fuerit os, aut nervus, aut genæ pars tenuis, aut præputium, neque augescit, neque coalescit*. Verùm nos in omnibus harum partium dissectionibus contrarium experimur non solùm enim in genis, narium pinnis, naso, & præputio vulnera coalescere, verùm etiam ossa dissecta, & perfectè coire, & à natura ferruminari videmus medio illo glutine, veluti ferrumine, quod porum sarcoticum, & porum osseum appellant chirurgi. Secundùm hanc nostram interpretationem aphorismus videtur falsus; verumenimverò *Hip.* non intellexit juxta nostrum sensum, sed de coalescentia illa per succrescentem carnem, quæ solutum continuum combinat: non enim partes osseæ, cartilagineæ, & nervosæ mediante carne coire, nec regenerati possunt secundum substantiam, qualis est abscissa, cùm sint partes spermaticæ, resarciuntur tamen & redintegrantur illo medio naturæ glutine, & callo, veluti vinculo quodam circumducto.

Faciei vulneribus ferè postremam addidimus manum, sed utramque non absolvimus paginam; multum namque moliendum superest, & quasi nihil efficimus, nisi inflicti vulneris vestigia, putà deformem deleamus, vel saltim corrigamus cicatricem, quæ ægro tanti est ponderis, ut vivat moriens, & moriatur vivens, quia insidiosus amoris internuncius censetur, qui nostro idiomate insidum denotat Lenonem. Verumenimverò quandoque vulnerum characteres in vultu accidunt in monomachia, rixa, vel pugna, & etiam sunt inglorii, & inertiam in vulnerato, & animi robur in vulnerante arguunt, & usque vulnerato vulnerans fortior est, ut de *Castrico* fertur.

> *Quid te magnanimum, quid jactas, Castrice, fortem?*
> *Quid capiti ostentas vulnera facta tuo?*
> *Arguit ignavum, & vilem numerosa Cicatrix!*
> *Vulnera qui infligit, fortior ille facit.*

Quæ quandoque gloriarum insignia censentur, ut plurimum animi imbecillitatem, & opprobrium designant. Non negamus tamen militares viros vulneribus gloriari, quia virtutis sunt indicia, & spectabiliores judicantur, qui ex acie vulnerati redeunt, quàm incolumes. Totum corpus unum sit vulnus, deinde una cicatrix, non tamen faciem inurat tunc miles generosus in recipiendo, quot pugnas narrabit, quot cicatrices ostentabit, totidem præteritarum virtutum signa, & corporis decora referabit, & quidam Poeta inquit:

> *Nil laudabilius, quàm magna, & honesta Cicatrix:*
> *Virtutem testis muta, fidemque probat.*

Verùm ut verum fateamur gloriosus esse dimicare, hostes debellare, & non vulnerari putamus.

Succedit fœda cicatrix quinque de causis, vel quia est cava, vel exuberat, & prominet, vel quia est malè colorata, vel dura, & rigida, vel est inæqualis: igitur aliæ cicatrices sunt cavæ, aliæ elevatæ, & prominentes, aliæ malè coloratæ, aliæ nimis duræ, & aliæ inæquales, quæ omnes corrigendæ sunt.

Balsamicis, & consolidantibus coeunt tandem vulneris labia, & partes anteà separatæ nutriuntur, nihilominus tamen cavitas, prominentia, durities, & inæqualitas in conso-

consolidationis loco remanere solent, quas cicatrices appellant. Nam dùm balsamus naturalis, seu nutrititius successivè labia unit, ramen fibræ cutaneæ nerveæ antea separatæ vix adeò exactè sibi denuò circa extremitates junguntur, pori quoque, meatus æquali tractu aliàs juxta se invicem situati pervertuntur, & minus apta serie collocati ita inter se confunduntur, unde glutinans succus nutritius in istis locis detentus, & implicatus, in ossibus callum, in partibus verò mollioribus cutaneis cicatricem talem constituit; idque eò magis quò adstringentia magis, & exsiccantia, cicatrizantia, vulgò appellata, fuerit: nam hæc poros angustiando, fibrasque duriores, & minus tractabiles reddendo, tandem insigniori cicatrici occasionem præbent, idque eò magis, quò asperior, minusque roscidus fuerit nutrititius balsamus: nam propter hanc ultimam causam in adultis majores, magisque deformes nascuntur cicatrices, quæ in unionibus minus tales existunt: quia potiùs hi ipsi rectè tractati vix cicatricis vestigium relinquere solent.

Fit cava cicatrix ob chirurgi errorem, quando medicamentis cicatricem inducentibus, & validè exsiccantibus utitur; aut cava ob ossis, vel carnis defectum redditur. Si ob chirurgi errorem cava fiat, cicatricem ipsam scarificari, & auferri oportet, vel medicamento vesicatorio, vel exedente. Scarificata, vel exesa cicatrice, vitatis cicatricem inducentibus, necessaria sunt medicamenta carnem gignentia ad cavitatis usque repletionem, qua repleta, nova cicatrix superinducatur. Si cavitas ab ossis, vel carnis copiæ defectu dependeat, difficillima est ejus reparatio, attamen carnem regenerantibus medicamentis tentari debet.

Si cicatrix prominens sit, deprimenda est *Lamina plumbea mercurio illita*, alicujus ponderis, pluribus diebus supra cicatricem ligata, vel sæpe sæpius aceti spiritu abluatur, vel sequenti aqua:

℞. *Limones num. v. Vini opt.* ℔. *iij. radic. virid. ari* ℔. *j. alum. roc. usti* ℥. *vj. Terantur radices, & limones in taleolas dissecentur, & misceantur, indantur alembico vitreo, & destilla s. a.* hac aqua stillatitia cicatricem madefac. Præstantius est *Lac Virgineum*, cujus parandi rationem tradidimus.

Fit rubra cicatrix secundum *Galenistas* à sanguine ferviдiore, ob calidam hepatis intemperiem, & in faciei venas sub cicatrice diffuso, & ob suam crassitiem fixius stagnante; Nigra verò à succo melancholico ibidem dispersо. Cœterùm cicatrix rubra pendet à cutis faciei textura attenuata, & ob arteriolarum capillarium extensionem sanguinem fundentium, qui per cuticulam suo translucet colore; nigra verò cicatrix fit à cute aspera, & hispida, in qua pori distorquentur, ac proinde luminis motum extinguunt & ejus radios absorbent, & suffocant. Utraque igitur cicatrix ad pristinum, & naturalem colorem transferenda est; rubras cicatrices abigere possumus *aqua spermatis ranarum cum camphora*, vel *sulphur ligetur in petia*, *& per noctem in aqua rosarum ponatur*, qua frequentius cicatrix abluatur; vel madefiat *succo bryoniæ*, *& persicariæ*. Vel abigi possunt *aqua cosmetica mercuriali* composita *ex mercurio meteorizato*, *succo limonum*, *seminibus melonum*, *& cucurbitæ*, *camphora*, *& albuminibus ovorum*. Aufertur his medicamentis, quia capillarum arteriarum, venarumque corrugationem efficere, & liberum sanguini commeatum præstare possunt.

In cicatricis nigredine eò incumbendum est, ut cutis lævigetur, & pori in naturalem reducantur situm, id assequemur, si humore benigno, miti, & velut oleosa impleantur, ita tensi fiunt, & totius cutis planities lævissima, & candidissima apparet, omnia verò asperiora, & salina, quæ succum benignum ex cute exhauriunt, declinanda sunt. Conducunt externa cosmetica, inter quæ ex *Talco* parata extolluntur, & liquor talci magni æstimatur, de oleo hujus talci plures prostant descriptiones, verum veram adhuc cum industria quærunt Chymici. Sequens topicum omnem nigredinem à cicatrice tollit:

℞. *Rad. aris, bryoniæ, sigilli Salomonis recent. ana* ℥. *j. sem. fœnugræci pulv.* ℨ. *j. camphoræ* ℨ. ß. *Simul contundantur, & affunde ol. tart. p. d.* ℥. *iij. Fiat expressio*, applicetur cum petia bis in die.

Duræ occurrendum est emollientibus, ut oleo *ex vitellis ovorum*, *pinguedine humana*, quam admiscemus *cum oleo radicis cyclaminis*, *vel radicis cucumeris asinini* ad callum resolvendum. Vel *oleo tartari p. d.* inungimus. Vel si valdè dura sit cicatrix, eam inungere debemus *oleo amygdalarum dulcium*, & deindè superponere *micam panis in aceto acerrimo maceratam*, nam sic emollitur, & postmodùm attenuatur.

Si cicatrix sit rugosa, quia, malè consuta fuit, eam medicamento exedere, novam, ac lævem inducere, & demum eam emendare debemus.

Non est randem vilis Chirurgus, nec sordidus tonsor, qui non se jactet ad cicatrices prorsus delendas arcanum possidere, verùm non respondere jactantia factis. Annis elapsis cuidam eunucho una faciei pars incisa fuit, Chirurgus, cujus curæ se submisit, pollicebatur se nec nimium quidem cicatricis vestigium relicturum, ægrotus, minimè verò id quidem respondit, imò domine chirurge, te deprecor, ut latam infixi vulneris notam relinquas, nam qui hanc faciei partem amputandam curavit, nisi stigma aspexerit, mihi alteram faciei partem amputari, vel forsan me tandem jugulari curabit: ex hoc in aliquibus vulneris stigma non abolendum esse quandoque arbitramur, ne indè pejora eveniant mala.

CAPUT XXXVIII.

De Oculorum Anatome.

OCuli ab occulando, seu occultando dicti, eo quod sub palpebris occultentur, sunt visus organa, ex humoribus, membranis, musculis, vasis, aliisque partibus videndi gratia efformata.

Positi sunt in editiori corporis parte, ut tanquam specularores fortuitorum occursuum, quæ fugienda, quæ prosequenda, ex eminentiori loco meliùs prospiciant. Sunt nostri corporis lucernæ ardentes, quæ Solis instar homini lumen præbent. Et sicut sol splendens microcosmum illuminat, ita etiam oculi microcosmum illustrant.

Sunt oculi numero duo, tum ob majorem visus perfectionem, tum ut uno læso, vel deficiente, alter vicem suppleret; objectum tamen unum est, quod videt uterque, non duplex.

Globosam, circularemque, obtinent figuram, ut tam ad motum aptiores, si enim aliquem angulum in sua figura haberent, ab illo maximè læderetur visio; quàm ad radiorum visibilium receptionem commodiores essent.

Color in homine aliquantulùm variat, estque in aliis cæsius, in aliis subflavus, in aliis niger, quæ varietas circum pupillam in iride maximè conspicua est, atque ab venæ colore procedit. In *Sinarum* regione incolæ nigros, in *Tartaria* autem virides habent oculos.

Oculorum magnitudo homini mediocris est, non omnibus quidem exactè æqualis, sed talis tamen, quæ recipiendis visibilium radiis sufficit. Interim exigua illa magnitudinis diversitas ad majorem, minoremque visus firmitudinem non parùm confert: quippe majores, & prominentes oculi multo hebetiore visu prædiri sunt, quàm minores, & in profundo reconditi, cujus rei causa videnda apud Opticos scriptores.

Maximus, & admirandus est oculorum inter se consensus propter nervos opticos in medullæ summitate sibi permistos, ac in medio connatos: nec non propter motorios è communi principio simul oriundos, atque hinc uno præcipuè à causis internis, malè affecto, mox condolet, languet alter, & ab unius noxa alter vix immunis servati potest.

Lucem aliquam congenitam in se habent, eamque mediocrem in homine, qui diuturnis actionibus in primis occupatur: majorem verò in iis animantibus, quæ nocturnis venationibus victum quærunt, ut gliribus, bubonibus, felibus &c. quorum clarè fulgentes oculi circumfusas evincunt tenebras.

Positi sunt oculi in suis domiciliis, quæ vulgò *orbitæ* nominantur, utrinque ad nasi latera sub osse frontis, ut viciniores essent suo principio, scilicet cerebro, in quibus continentur ad sui tutelam, & defensionem ab externis injuriis, tanquam in capsula, ossea quidem, ex osse frontis, & genarum taliter constructa, ut versus ullam partem ab extrinseco lædi possint: qua ratione etiam superpositas habuerunt palpebras.

Orbitæ investiuntur pericranio, cui adeps, musculorumque

que principia firmiter adnafcuntur; In fingulis tria funt foramina. Duo pofteriora, eaque maxima, & unum laterale minus. Pofteriorum interius rotundum, nervo optico tranfitum præbet, exterius verò, ei à latere adftans, eft fiffura oblonga, per quam nervus motorius cum arteriis, & venis ad oculum progreditur. Laterale foramen, quod minus in angulo externo fitum eft, hoc fub offe cribriformi ad nafi interiora progreditur, atque indè lachrymas tranfmittit, & vulgò vocatur *foramen lachrymale*.

Ne per hæc foramina lachrymalia continuè lachrymæ effluerent, Summus rerum Opifex utrique carunculam glandulofam, & mollem impofuit, exiguis vafculis fanguineis, & nervulis ferè invifibilibus donatam, duobus infuper vafculis lympham vehentibus ab interiore glandulofæ carnis parte exeuntibus, & humorem ad oculi continuam humectationem fenfim effundentibus præditam. Hæc glandulofa caro lachrymale foramen tegit; (à nonnullis *caruncula lachrymalis*, appellatur) & fic liquoris interni continuum exitum præbet: qnoufque ob nimiam ejus copiam nonnihil retrocedere, & fic ifti liquori, id eft, lachrymis, tranfitum præbere cogatur.

Hæc caruncula quandoque ab aere frigido nimis contracta, vel ab acri humore erofa, vel exulcerata dictum foramen non fatis exactè occludit, & lachrymarum eruptio non impeditur, ac proindè tùnc voluntarius, & affiduus earum fit profluxus.

His orbitis contenti oculi majoris tutelæ gratia palpebris, tanquam velaminibus conteguntur, quibus pulveres, moleftique fumi, atque vapores ab iis excluduntur; nimiumque lumen, & aeris injuriæ avertuntur, & ad majorem claritatem carnea humectatur, abftergitur, & depuratur.

Conftant exteriùs cute tenella, cui nulla fubfternitur pinguedo: interius pericranio tenuiffimo ac læviffimo, ad faciliorem motum, fuccingitur. Has partes media intercedit membrana, quæ hic valdè tenuis eft.

Minimos arteriarum ramulos à carotidibus accipiunt, minimafque venulas ad jugulares emittunt; nervulis verò à fecundo pari donantur.

Duæ numero fingulis oculis funt palpebræ. Una inferior, & minor, cujus in homine minor eft motus. Altera fuperior, motu celerrimo prædita, ipfi conceffo à duobus mufculis. Quorum primus dicitur rectus, quo mediante oculi aperiuntur, & attolluntur, oritur circa nervum opticum, & tendine in palpebræ extrema definit. Alter orbicularis dicitur, qui deorfum movet, ideft claudit, & tegit.

Palpebræ apertæ duos efformant angulos, quos *canthos* appellant. Horum externus eft minor, internus eft major, in quo caruncula glandulofa foramini lachrymali incumbit. Utriufque glandulæ ufus eft, ferofum lymphaticum humorem ex fanguine arteriofo feparatum, per tenuiffimos lymphaticos tubulos oculis affundere, ad continuam eorum humectationem, corneæ tunicæ abfterfionem, palpebrarum motum faciliorem.

Extrema palpebrarum duriora funt, & cartilaginofa, fed molles iftas cartilagines parvas, femicirculares Græci *Tarfos* vocant, Latini *Cilia*, ad ftabilem palpebrarum expanfionem, exactamque commiffionem. Harum fuperior multo latior eft inferiore, quibus pili infiguntur, qui ad definitam longitudinem excrefcunt, quam ex naturæ lege non excedunt. His volitantia per aerem corpufcula ab oculis arcentur, & vifus inductis leviter tenebris perfectior redditur: iis autem quacumque de caufa fublatis remotiora exactè non internofcuntur, verfus interiora verò converfis, gravis moleftia oculis, cum vifus incommodo, infertur.

Majoris adhuc tutelæ gratia, fuperius ad oculorum, frontifque confinia, *fupercilia* conftituta funt, craffiore cute, inftar arcus, prominula, pilifque preffulis, verfus exteriora decumbentibus hirfuta, fudores, pulveres, & alia, quæ à capite defluunt, excipientia, ne in oculos delabantur.

Oculi vifionis organa triplicibus conftructa funt partibus, quarum aliæ ad nutritionem, ut venæ, & arteriæ: aliæ ad motum efficiendum, vel facilitandum, ut mufculi, adeps, glandulæ, & vafa lymphatica: aliæ ad ipfum vifum faciunt, ut nervi optici tunicæ, & humores.

Arteriæ fanguinem vitalem ad nutritionem oculorum, mufculorum, glandularum, & adipis deferentes, partim funt externæ, à carotidis ramo externo: partim internæ ab interno ejufdem ramo, plexum retiformem conftituente procedente.

Venæ externæ in oculi albo fpectabiles, ad jugularem externam; ut internæ nervum opticum comitantes, ad ejufdem ramum internum emittuntur.

Moventur oculi humani quaquaverfum fex mufculorum ope, intra orbitæ cavitatem oculis circumftantium: quorum quatuor majores recti, motum rectum furfum, deorfum, ad latera: duo multo minores obliqui, motum obliquum perficiunt, quibus omnibus adeps copiofus, tum ad facilitandum motum, tum ad oculi humectationem, calefactionem, lævigationem interponitur.

Oriuntur omnes principio acuto è profunda orbitæ parte juxta foramen, ubi nervus opticus orbitam ingreditur, cujus membranæ adnafcuntur, & definunt in tendinem tenuiffimum, corneæ adhærentem, in qua omnes tendines in circuitu fimul injuncti, tunicam quandam tendineam conftituunt, vulgo *innominatam* dictam, quæ latioris circuli inftar oculo adnectitur, fed totum non ambit.

Primus mufculus, fuperior, & craffior oculum attollit, vocatur *attollens*, quòd quia fuperbis hominibus frequens eft, *fuperbus* appellatur.

Secundus ei oppofitus in parte inferiore, feu humiliore, qua locatus eft, vocatur *deprimens*, feu *humilis*, quia oculorum deorfum mala verfus trahit.

Tertius in majori angulo pofitus *adducens* appellatur, quia introrfum nafum verfus oculum adducit, quòd quia bibentibus, dum poculum infpiciunt, familiare eft, hinc *humilis* dicitur.

Quartus *abducens* in latus, ad parvum angulum, *indignabundus* nuncupatur, quòd indignantium lateralem afpectum exprimat.

Ab his quatuor fimul agentibus oculus introtrahitur, & motus fiftitur, qui motus Medicis *tonicus* dicitur.

Quintus, obliquorum prior, gracilis, teres, brevis, inferiore loco fitus, & in extrema inferioris orbitæ parte, obliquè deorfum in gyrum oculum movet ad angulum externum.

Sextus, obliquorum alter, omnium tenuiffimus, habens tendinem longiffimum, oculum circumagit ad angulum internum; dicitur *trochlea mufculus*, quia per trochleam circumrotatur.

Hi duo poftremi ob petulantium oculorum amafiam fpectantium occultas illecebras, *amatorii*, à motu verò, quem peragunt: *circumactores* nominantur.

Nervorum duo funt paria primum *opticum*, vel viforium, craffum, & porofum deferens fpiritus opticos. Inferitur parte poftica in centrum corneæ, & ad retinæ centrum penetrat. Secundum motorium, quod in membranas abit, & in quemlibet mufculum ramum emittit.

Oculi bulbus conftituitur ex membranis, & humoribus, membranæ non nifi tres funt, & tres humores.

Prima membrana, feu tunica offi proxima *Adnata alba*, & *Hip.* & Galeno *Album oculi* appellata, eft tenuiffima pericranii fupra fcleroticam ufque ad circulum iridis expanfio, oculum orbitæ, & interioribus offibus conjungens, unde etiam *conjunctiva* dicitur. Eft exquifiti fenfus, arteriolis, venulifque multis confperfa: per quas arteriolas cùm fanguinis fervidioris major fit affluxus, quàm per venulas refluxus, tunc ophthalmia generatur, cujus hæc membrana fedes eft. Hæc tunica communis eft, propriæ verò membranæ, feu tunicæ funt tres, & remota hac adnata.

Prima fe offert fclerotica, vel dura dicta, quæ à dura matre ortum ducit. Hæc totum involvit oculum, eftque craffa, dura, denfa, æqualis, pofteriùs opaca, anteriùs inftar pellucidi cornu tranfparens, pellucida, & polita, unde ea parte tunicam *corneam* vocant.

Secunda, & media, quæ præcedente multo tenuior eft, à tenui meninge orta, & exilibus vafculis confperfa, & quia oculi humores ficut Chorion fœtum, amplectitur, choroides nominatur: at anteriore parte qua craffior, & duplicata, atque ad radiorum lucis intromifsionem in medio perforata eft, & *Rhagoides*, feu *Uvea*, quia fimilis eft fpolio uvæ, detracto pedunculo, vel ab uvæ colore dicitur, quod tamen nomen fæpè etiam toti tunicæ adfcribitur.

Portio illius per corneam tranfparens, uveæ tunicæ limbus, varios habet colores, atque hinc à Cœleftis Iridis fimi-

similitudine *Iris* appellatur: est tamen nunc nigra, nunc cœrulea, nunc cæsia &c.

Est autem uvea in media anteriore parte fenestrata, seu perforata in hominibus foramine rotundo, in quibusdam brutis oblongo, seu ovali quod Latini *Pupillam* appellant.

Ex circumferentia uveæ oritur ligamentum, vel *Interstitium Ciliare* dictum: quæ sunt tenuia quædam filamenta referentia lineas nigras palpebrarum pilis similes, & cryſtallinum humorem cingunt, qui horum ope nectitur vicinis partibus.

Tertia *Retina*, ita dicta, quia æmulatur reticulum illud expansum, quod è fune pendulum eminus ad piscium capturam aquis injicitur. Ejus substantia mollis est, atque mucosa, in qua cùm filamenta quædam tenuissima, tum vascula maximè tenella, è plexu choroide, & rete mirabili derivata, sanguinem ad ejus nutritionem deferentia, manifestè conspiciuntur. Hæc tunica est magis opaca, quàm lucida, mista obscuriori rubore, quia hic receptæ species sistuntur, & repræsentantur, tanquam in speculo: mucosa tamen nonnihil, quo muco subindè albicat, ad specierum receptarum illustrationem.

Hæc Retina ulterius ambiens, in tunicam *Araneam* mutatur, vel Chrystalloidem, quia sui tenuitate araneorum telam refert, & est humoris cryſtallini propria tunica tenuissima, & pellucida, unde *speculum* dicitur.

Addimus tunicam *Vitream*, quæ vitreum investit humorem, & à cryſtallino separat.

In oculo tres observantur humores, aqueus, vitreus, & cryſtallinus: quorum hic nobilissimus est, & anima, atque *centrum oculi* quibusdam dicitur. Differunt hi oculorum humores, sed omnes sunt pellucidi, & colorum expertes, ac intra tunicas contenti, ubi aqueus imprimis anteriora occupat, vitreus posteriora, media cryſtallinus omnium sit minimus, vitreus quintuplo eo major, duplo verò, superans aqueum.

Aqueus humor, tenuis, pellucidus, omnis coloris expers, & fluxilis instar aquæ: anteriùs spatium inter corneam, & cryſtallini sedem alluit, nullaque tunica propria comprehenditur, sed inter corneam, & uveam tunicam ante pupillam concluditur.

Aquei humoris usus est reliquos duos densiores humores, cum uvea, retinaque tunica humectare ac lævigare, & forsan etiam nutrire: ad hæc, corneam ne rugosa, atque indè opaca fiat, distendere, luminis nimium splendorem infringere, & radios, visibiles dilatare. Si verò à puritate sua recedat, & crassior evadat, tunc visus hebetatur, ut senibus contingit. Si particulæ aliquæ crassiunculæ in eo natent, tunc culices, muscæ, paleæ, aranearum telæ, aliaque similia ante oculos, oberrare, aut volitare videntur. Si illæ particulæ crassiores concurrant, & ita cohæreant, ut indè pellucida generetur, ante pupillæ foramen subsistens, tunc visus aboletur, proptereà quod radiorum visibilium ingressus in cryſtallinum abarceatur: idque incipiens vitium Latinis *Suffusio* dicitur, consummatum verò *Cataracta* nominatur.

Vitreus humor similis est vitro fuso, non autem exquisitè pellucidus, sed aliquo pacto vergens ad obscurum, quod factum est, ne iterum oculi lumen dispergatur, nullum habens opacum, à quo terminetur. Tenuissima pellucida tunica, vitrea dicta investitur, qua à reliquis duobus humoribus separatur.

Cryſtallinus humor à clarissima pelluciditate, cryſtalli instar, maximè splendida nominatus, atque etiam glacialis dictus, eo quòd purioris concretionis glacialem gemmam æmulatur, est absque omni alieno colore, ut omnes recipiat colores: duobus reliquis humoribus solidior, ac splendidior est, è purissima, maximèque pellucida feminis parte genitus est.

In hoc humore primariò non fit visio, sed in Retina, corpore opaco, in qua species visibiles terminantur, & à cryſtallino humore repræsentantur, ut videre est in speculo, cujus cryſtallus tenui obducitur mercurio, ut in ea objecta pingantur.

CAPUT XXXIX.

De Visione.

Explicatis, quæ ad anatomen pertinent, oculorum partibus, operæ pretium duximus aliqua de hujusmodi sensus operationibus vestigare; quare ad visionem explicandam accedimus. Quia verò, licèt unusquisque videat, attamen non omnes hujusmodi sensationis methodum animadvertunt, cognoscuntque, & totam Philosophorum antiquitatem in ea exponenda ferè aut in errores irrepsisse, aut chymeras commentam esse cognoscimus: idcircò eorum placitis in medium deductis, novisque observationibus (quod necessitas, brevitasque exigunt) consideratis, & selegimus amplectenda; quæ tum ad rationem, tum ad experientiam magis facere comperiemus.

Nos non præterit, quæ inter *Peripateticos*, clamoribus cœlum ipsum penetrantibus, agitur famosa quæstio; An scilicet visio fiat per extramissionem ab oculo ad objectum visibile, an per intramissionem specierum ab objectis visibilibus in oculum: & licèt hujus quæstionis exagitatio, aut nihil eorum scientiæ conducat, aut primùm: Nam neque in eo: quod intrà, vel extramittitur, conveniunt, neque quid species sint, intelligunt, neque modum extrà, vel intramissionis explanant, neque tandem, ubi sensatio ipsa perficiatur, agnoscunt; nihilominus eam expendere ad prædicta omnia clariùs explicanda æqui, bonique consulimus.

Radios quosdam ex oculis emitti objecta pertingentes, & ad oculos regredientes, objectorum veluti exploratores commenti sunt *Pythagorici*, asseverabant enim visum intensum in æs densum, politumque incidens, pilæ instar repercuti. Sed horum improbabilitas convincitur.

Primò, ex eo, quòd agens vim hujusmodi radiis ex oculo exeuntibus, ac redeuntibus communicans, imprimensque nos edocuisse debebant.

Secundò, qui fieri unquam poterit, ut tanta sit hæc ex oculis radiorum emissio, ut non solùm ad quamplurima super terras milliaria, totumque Horizontem protendantur, verùm etiam omnibus aeris vulgò dictis regionibus transgressis, & athmosphæra prægressa, cœlos ipsos pertingant, perlustrentque?

Tertiò, hisce emissionibus admissis, radiorum vi concessa, atque putativo hoc agente dato, quæso, quo pacto renunciatores illi radii intelligendi unquam erunt, qua cognitione prædita, quove instinctu (ut ita dicamus) donati, ut objecto contacto, illicò resiliant, ejusque efformationem edicant? Certè hæc capiendo non sumus. Sed alios perscrutemur.

Plato in *Thymeo* partim cum *Pythagoricis* conveniens, partim diffidens ab iisdem, licèt enim ex rebus ipsis aliquid ingrediens organum, & corpuscula in visum incurrentia admiserit, præ his verò ignem aliquem, seu lucem ex oculis emitti ad lucem usque externam stabilivit, atque has luces invicem correntes compactasque visionem efformare ab anima persentitam edocuit; requisivit autem internæ oculorum lucis cum luce externa compactionem, ut visionis explicaret defectum in tenebris, ubi utriusque lucis non potest occursus haberi.

Sed hæc sententia quò ad ex oculis emissionem non solùm præjactis obnoxia est rationibus, verùm etiam voluntaria; Si enim in illo utriusque lucis occursu visio perficeretur, fieret primò, ut extra oculos videremus. Secundò, ut compactio illa omnium objectum esset repræsentativa, quæ luci essent obvia externè, quod falsum convincitur; etenim potest oculorum lucis cum externa luce fieri compactio, ubi plurium adsit objectorum præsentia; vel nonnullorum esset repræsentativa, ubi nullius adstiterit objecti visibilis præsentia, puta in aeris vastitate; quare visio efformaretur, & tamen nihil prorsus conspiceretur.

Neque obstat visibilis objecti defectum visi speciem prohibere, cùm præter lucis utriusque concursum voluerit etiam corpusculorum effluxum in oculos ex rebus ipsis; nam corpuscula hujusmodi rebus in oculos effluentia; vel sunt radii lucis ex rebus in oculos refracti seu reflexi; vel effluvia ex ipsis corporibus continuò profilientia, vel species vulgò dictæ. Non primum, ut enim infra evidentius patebit lucis radii objecta se solis in oculorum fundo depingunt, & idcircò voluntaria sunt, quæ de lucis utriusque occursus compactione, cæterisque commentus est *Plato*. Non secundum, ea enim per aerem dispensa tantùm abest, ut visionem efforment, ut nec lyncæos quidem oculos offendant. Non tertium, species namque secundum vulgi acceptionem intellectæ, fieri non possint, ut inferiùs constabir.

Stoici, ut refert *Gal.* 3. *de Placitis cap.* 16. putarunt ex oculis

oculis radios prodire nonnullos objecta quælibet pertingentes, quæ ubi contigerint, ita intenduntur, ut conum veluti efforment, cujus cuspis sit in oculorum superficie, & in re ipsa. Id totum baculi exemplo declarant; sicut enim baculi instrumento cœcus mollia, dura, lutum, lapidem, pannum &c. contacta cognoscit, ita & oculi radiis prædictis mediantibus, album nigrum, flavum, viride &c. colorata discernunt.

Sed hoc placitum vergit ad improbabilitatem: Admissis enim hujusmodi radiis ex oculo prodeuntibus, conoque efformato, inexplicabilis remanet visionis efformatio; etenim si visio conficitur in oculo, aliquid in eundem immittatur oportet, aliàs fieret, ut quolibet tempore: & etiam in tenebris videremus obscurioribus, ubi ex oculis etiam radii exeunt, & rem pertingentes, conum efformant, & tamen aspicimus nihil. Præterea unde tanta in ocellis radiorum immensitas, ac particularum effluentium ad radios illos efformandos copia, ut ad cœlos usque protendantur, conumque illum stabilem reddant ad videntis arbitrium? Ad hæc, cùm radii hujuscemodi è corpore non prosiliant luminoso, tantaque careant effluviorum abundantia, qui fit, ut novis non succedentibus corpusculis, avolantium particularum defectum supplentibus, conus perdurare adeò valeat? Quòd si corpusculorum successionem admittant, unde quæso, hæc successivitas, ubi tot spiritus, innumerabilesque elabotentur? Quo pacto cohærent; per corporis alicujus interpositionem recisi, quomodò counientur? Insuper vel visio perficitur in re, quam conus contingit, vel in oculo. Non primum, quia contingeret, ut extra oculos videremus; non secundum; quia in oculis nihil adjicitur, per quod hæc compleatur sensatio, & si absque addito videre possemus, dormientes etiam conspiceremus.

Neque dicant radios regredi post rei explorationem; tum quia cum *Pythagoricis* convenirent, tum quia radii illi pedibus carent, & alis, nec mathematica phantasticari possunt machinamenta radios ducentia, & reducentia; cùm etiam quia, qua cognitione, aut vi magnetica ducerentur, ut egressi regrederentur, cùm præterea sciamus particulas hujusmodi ea donatas esse natura, ut libertatem aliquandò nactæ ampliùs irretiri non queant.

Peripateticorum opinio est: ab objectis aliquid per medium proportionatum produci ad oculos usque, quod recipientes oculi & moveantur, & patiantur; hac verò interposita passione visio constituatur. Illud autem aliqui putant substantiale non esse, neque corporeum quid, sed merum accidens.

Horum Philosophorum consuetudo cùm in terminorum nihil significantium illusione consistat, plura agglomerant, sed neque rem, neque modum contingunt; immò pro intellectus adæquatione eundem distorquent aut in dubitationum pelago demergunt.

Primò, dubitare nos cogunt: quid sit illud aliquid, quod ex visibilibus producitur objectis.

Secundò, quodnam illud sit medium proportionatum, & quo medio, seu instrumento proportionetur.

Tertiò, qui sit motus in oculum à medio impactus, & quid efficiat, in qua oculorum parte motus ille imprimatur, in musculis nempe, in membranis, tunicis, humoribus &c.

Quartò, quænam sit passio in oculo, ex cujus impressione visio efformetur.

Quintò, an visio, quæ ab hac passione producitur, dicenda sit actio, vel passio, vel actio, & passio oculi simul, vel aliquid ab utraque distinctum.

Sextò, quo pacto hæc Passio possit producere visionem.

In hoc dubitationum Oceano, quis veritatem nacturus expiscabitur? Sed hæc omnia *Peripateticis* dentur. Verùm intelligere quis unquam poterit, illud aliquid ab objectis productum merum esse accidens? Quodnam agens ex objectis educit, in qua substantia subjectatur, cùm ex objectis ad oculos migrat, quibus pedibus ad oculos progreditur? Præterea hoc accidens, quod oculos movet, & efficit, ut patiantur, vel oculos contingit, vel non. Si secundum, certe nec movebit, nec passione illos affici & quacumque, non enim capiendus se offert modus, quo aliquid ab extrinseco, ut dicunt, sine contactu moveatur; si primùm jam accidens illud, quod tangit, corpus erit ex Lucretio:

Tangere enim, & tangi nisi corpus nulla potest res.

Quod si corpus, necessariò substantia, non igitur merum accidens.

Præterimus, quæ de speciebus intexunt, quas vocant intentionales, & cum realibus confundunt accidentibus, verè tamen intentionales, extra enim intentionem, seu mentem esse non agnoscunt aliud. Sed data illius termini explicatione, (pro intentionalibus namque intelligunt incorporeas) quo pactu accidens in corporeum poterit afficere subjectum. At data jam hujusmodi affectione; hæ species, quomodo ab objectis avolant, qua transeunt, quo *Ariadnæ filo* ad oculum rectà ducuntur, ubi subjciuntur transeuntes, oculum pertingentes quomodo se insinuant, cum aliquando totius Urbis species aspiciuntur; Sed hæc omnia etiam concedantur Quæso hæ species quid efficiuntur, quid operantur, qua methodo visionem peragunt? Sed ad alios transitum faciamus.

Democritus, atque *Epicurus* opinati sunt specierum, imaginum, seu simulacrorum ab objectis prodeuntium receptione visionem perfici. Quantùm verò rationi, & experientiæ hæc maximorum Philosophorum sententia innitatur, intellectis speciebus juxta germanam sapientum significationem, ex sequentibus manifestè patebit. Pro his omnibus verò

Prænotandum ducimus omne sensorium per contactum perfici, ita ut omnimodo remoto contactu, omnimoda etiam auferatur sensatio; etenim, per immissionem particularum in organo, earundem verè patitur impressionem, & recipit; in hoc enim sentientis facultatis natura posita est, ut absque receptione, & passione aliquid vel minimum agere non possit: quapropter, ex diversitate modi cerebrum contingendi, objectorum etiam varietas persentiscatur. Hæc probabilitas non solùm experimentis, verùm etiam ratione, & analogia, convincitur, scimus namque sensus omnes non sine quopiam eosdem percellente sensationem complere.

Præsciendum etiam ex opticis, lucis radios, aut ab objectis reflexos, aut ab iisdem refractos, intra oculorum cavitatem, & signanter in Retina adeò objectorum, unde refringuntur, vel reflectuntur simulacra delineare, velut si intra oculos eosdem depicta ab excellentissimo artifice forent.

Hæc sententia à *Sapientissimis viris Democrito*, *& Epicuro* insinuata, & fuit ab incomparabili *Viro Renato Des-Cartes* observationibus, experimentis, & rationibus illustrata, ut fatuos quoque ac mente captos ad sui evidentiam trahat. Patet enim experientia rerum extra cubiculum in luce positarum, ex quibus radii restringentes in cubiculum obscurum per foramen insinuentur; etenim radiis ingredientibus papyrus opposita rerum externarum picturam excipiet. Idipsum manifestius reddetur, si oculo magni alicujus animalis capto, musculisque ac membranis circa fundum denudato (firmis, solidisque persistentibus humoribus) membranarum demptarum loco, charta aliqua substituatur; enim oculus in obscuri cubiculi foramine appositus juxta naturæ situm, ut radios per pupillam excipiat, ex rebus extrinsecis refractos, & intùs transmittat; nam rerum extrinsecarum imagines in papyro substituta describet, quod idem assequeris convexa lente in foramine opposita.

Cùm igitur innotescat per radiorum lucis intromissionem in oculo, rerum imagines, seu species depingi, investigandum se offert, quonam pacto per hanc specierum, seu simulacrorum immissionem visio conformetur.

Opinamur itaque primò præter prædictam simulacrorum immissionem in oculorum fundo aliquid aliud exigi ad visionem efformandam. Videmus enim hunc eundem radiorum ingressum, rerumque externarum picturam ab oculo, & in oculo etiam mortuo compleri omni prorsus visione remota.

Neque dicas disparitatem adesse, quia vitalitas oculi viventis supplet omnem defectum lentis convexæ & oculi demortui, nam

Opinamur secundò oculo vitalitatem efficere, ut imago in oculi fundo depicta, & signanter in retina nervis opticis adhærente, ita nervos moveat eosdem, ut eorum motu ad cerebrum communicato sensum excitet, vulgò dictum, communem, seu imaginationis sedem: atque hoc etiam citra visionis effectum fieri putamus; cùm enim apertis oculis, & abstracti aliquid cogitamus, rerum imagines per radios, & oculos feriunt nostros; & in retina pingunt, & nervos movent, & simulacra

eadem

eadem in imaginativa communicant, & tamen non videmus. Præterquam quòd per omnem sensationem hujusmodi motus, imaginesvè, quas vulgò phantasma in sensu communi, & in imaginativa per nervorum cuique sensationi aptorum motu inexcitantur, & tamen dicere, quòd per quamlibet sensationem videamus, erroneum erit.

Opinamur tertiò imagines illas, seu phantasmata in imaginativa excitatas, sive ita subtiles existant ut D. August. vocaverit spirituales, vulgus verò Philosophorum ab intellectu agente spiritualizatas appellaverit, sive quocumque modo moveant cerebrum, si ad animum non pervenerint, ita quòd illum advertere faciant, nullam visionem perficere. Totum id evidenter convincitur experientia; nam mentem cuilibet sensationi non applicantes nullo pacto senimus.

Opinamur quartò tum visionem, de qua loquimur, cum & quemcumque ex quinque sensibus nostris in sola animi nostri advertentia compleri, nam advertentes tantùm omnium muneribus sensationem organorum functiones percipimus.

Hinc constat *Cartesii* opinionem, qua cætera, præter hominem, bruta animalia, Authomata struit machinamenta, maximum habere probabilitatis pondus.

Pro explendis virtutis amantium votis subnectendus hic esset modus, quo noster animus ad imagines hujusmodi, seu ad motus nervorum, & cerebri, quæ omnia corpora sunt, possit advertere, ut sentiat, intelligatque, sed cùm hæc sint extra nostram digressionem animasticis explanandam relinquimus. Pro rei tamen tantilla explicatione utemur Theologorum paritate: Inquiunt hi Angelum, seu aliquam aliam substantiam spiritualem, & intellectivam lapidi, vel alteri corpori quoquomodo præsentem cum lapidem, tum corpus quodcumque advertere cognoscere, & comprehendere, quis ergò ibit inficias nostram mentem, Angelorum instar, substantiam spiritualem, & intellectione dotatam, immortalemque posse cerebri, sensuumque internorum idola, motusque per suam intimam præsentiam advertere, comprehendereque? Sed ad oculorum vulnera transitum faciamus.

CAPUT XL.

De Oculorum Vulneribus.

SUnt oculi duo frontis sidera, imò duo magna Luminaria, quæ universum microcosmum suo irradiant fulgore; unde propter hominem oculi; & propter oculos cætera à summo Opifice condita sunt, ut immensum ejus amorem contemplari, & admirari possit. Si à nativitate cœcus esset homo, neque admirabile cœlum, Lucidissimum solem, formosam lunam, radiantes stellas; necnon mundi elementa, & omnia exindè exorta perciperet. Profectò itaque tot multa, quæ de Universo disceptantur, tot, tantæque abstrusarum rerum notitiæ, quas summi Viri nostræ advexerunt ætati, tot denique novarum artium inventa, & admiranda cœlo, terra, marique deprehensa oculi nobis attulerunt. Oculi certè sunt duæ pretiosissimæ hominis gemmæ, lucis specula, & ipsa corporis Lux, sicuti quoque Dominus noster *eos Lucernam corporis* vocat. Quidam in ea fuerunt sententia, ut pro animæ sede caput assignarunt, & exindè alii glabam capitis partem, putà faciem, & hinc alii demùm in oculis animæ domicilium collocare voluerunt, & revera anima, seu vita, ut Jo: habetur: *Et Vita erat lux*, quæ est de luminis natura, in nulla alia meliori sede collocari potuit, quàm in oculis, qui sunt corporis Lucerna. Oculos inter principes humani corporis partes meritò collocamus; in oculis namque tanquam in terso speculo animi pathemata intuemur, quæ humanum alterant corpus, ita sunt amor, odium, audacia, reverentia, gaudium, mœstitia, afflictio, excandescentia, furor, verecundia, ultio, misericordia, cogitatio &c. Quantum suo Creatori ingratus debet homo, quòd cœcum illum non crearit! Nec pro tanto munere debitas ei gratias refert. Cuncta primò ignoraret, deinde nec suum discernere cibum, potum, vestes, & pede pressum ambulando præcipitia internoscere, neque pro eis comparandis laborem subire etiam posset. Quis omnia bona enumerare, vel recensere posset, quibus ingratus homo, mediantibus oculis, fruitur? Tandem visionis ratione mors distinguitur à vita, & omnia mortem intentarent, denique potiùs mortuus, quàm vivus esset, & tamen vivus in tenebris, & umbra mortis. Visione abolita, quanta infortuniorum Lerna nascatur, dicat *Samson à Philistæis, & Polyphæmus ab Ulisse* excœcatus. Dicat *Belisarius*, cui utrumque oculum Justinianus eruendum jussit: quare cùm aliter ulcisci non posset, exiguum extra Urbem extruxit tuguriolum, ubi per omnem vitam à prætereuntibus stipem emendicavit, illud identidem repetens: *Da obulum Belisario, viator, quem invidia, non culpa cæcavit*. Quot languorum myriades in oculis ingratus sustinet, homo, ut gratiorem se reddat pro tanto collato munere; non aliæ principes humani corporis partes patiuntur, non caput, non cor, (excepto tamen uno *Galenistarum* hepate, quia non est malum in corpore, quod non faciat hepar) non stomachus, non uterus, quot tantilla tolerat pars, ideòque in oculorum affectibus percurandis, peritus debet esse Medicus: est tantum horum affectuum negotium, ut totum hominis studium ad se trahat, & prisci hanc cognoscentes difficultatem, oculorum curandi rationem tantùm aliqui profitebantur, & ocularii medici vocabantur, ex quorum sanatione non minimam assequebantur gloriam. Cœterùm nunc nostro ævo quisque leviter medicina imbutus, omnibus medetur morbis, sed nullum curat. Non impræsentiarum de omnibus oculorum affectionibus tractamus, nam de his alibi, sed tantùm de oculorum vulneribus.

Signa.

Oculorum vulnera nullis particularibus indigent signis, & non ægrè à bardo chirurgo, sola oculari inspectione, & ægri relatione dignosci possunt.

Causa.

Causæ sunt res externæ violenter in oculum intrusæ, ejusque continui unionem solventes, sive sint perforantes, ut gladius, stylus, sagitta, acus, spina subula, vitri frustum, & quicquid pungere, vel perforare, & terebrare potest: sive secantes, ut culter, ensis &c. Sive contundentes, ut pugnus, lapis, baculus, pertica, flagrum, fustis, & fortiter, & impetuosè oculo impulsa.

Prognosis.

Oculorum vulnera ita curatu difficilia sunt, ut in quavis alia corporis parte non sint ita curatu ardua sicut in oculo; tùm ob partium nobilitatem, quæ sanationis auget difficultatem; tum propter exquisitum sensum, ratione multorum nervulorum, & membranarum, ex quibus constat, ob quem non possunt applicari medicamenta, pulveres inspergere, balsamis humectari, & similia, quia statim succedit dolor; tum propter maximum consensum, quem oculi musculi, & membranæ cum cerebri tunicis, & facilè summus excitatur dolor; tum propter humores contentos admodum lubricos, ita ut si tunica, intra quam continentur, disrumpatur protinus effluunt. Præterea tanta est oculi, & suarum partium puritas, ut si quid in ipso præter naturam continuetur, cœcus evadat homo. Insuper tot arteriolas, & venulas per se ipsum oculus habet disseminatas, ut etiam vix vulneratus, vel leviter contusus, fieri non potest, quin inflammetur, & intumorem elevetur. Tandem difficillima sunt oculorum vulnera curatu, quia oculi fluxionibus tum à capite, tum à toto corpore recipiendis, quacumque alia parte sunt obnoxii. Verumenimverò si vulnera non totam dilaceraverint tunicam, idest, si non tam altè penetraverint, aliqua curationis spes affulget; Si verò cornea fuerit rupta, & aqueus humor effluxerit, nulla salutis spes superest. Si vulnus sit angustum, minus periculi habet, si ad uveam procedit, incurabile est.

Curatio.

In vulnerum oculorum curatione *vulgares* ferè semper ejusdem lateris phlebotomiam præmittunt, cùm vix initio aliud efficacius auxilium ad sanguinis fluxum, & indè facilè subsequuturam inflammationem inhibendam reperiatur. Postmodùm purgantia præcipuè bilem usurpant, ut & medicamenta bilem alterantia, refrigerantia, & caput

& caput respicientia, cum bilis aliorum humorum ad caput sit vehiculum. Statim ipsi oculo interceptionis, & repercussionis gratia medicamenta adhibent *ex ovi albumine benè conquassato cum aqua rosarum, cui boli Armenis, terræ sigillatæ, olei rosacei, & pauxillum aceti rosacei* addunt.

℞. *Album. ovor. num. ij. conquassentur cum aqua tormentillæ, & rosarum ana ℥. j. adde aluminis, & croci ana ℈. j. m.*

Hæc eadem repellentia temporibus, & fronti etiam imponunt. Ad inflammationem arcendam, & dolorem demulcendum *cataplasma ex meliloti, & capitum papaverum decocto, in cujus portione humectetur mica panis cum pauco croco*, adhibent. Vel *cataplasmate ex mucilagine, sem. lini, cydoniorum, psyll.* utuntur. Cæterùm si contingat dolorem non remitti, ad leviora recurrunt narcotica, & præsertim ad *collyrium, quod paratur ex aqua solani, rosarum, plantag. & sief albo cum opio*. Dolore sedato, vulneris consolidationem procurant his, & aliis medicamentis, ut

℞. *Sief alb. rhasis sine opio ʒ. j. ß. aquæ rosar. ℥. j. ß. album. ovor. ʒ. ij. tutiæ præp. ʒ. ß. m. in mortario marmoreo*. Vel

℞. *Gummi arabici aqua ros. diss. ʒ. iij. cremoris rad. consolid. maj. ℥. j. pulv. subtilis thuris, aloes lotæ ana ℈. j. m.*

Post septimum diem magis siccantia, & detergentia adhibent, ne caro crassa, sed tenuis generetur. ut

℞. *Myrrh. sarcocoll. lacte nutritæ ana ʒ. ß. tutiæ præp. ʒ. j. mell. ros. q. s. f. linimentum*.

Vel si propter excrementorum redundantiam caro mollis excrescat, ut multoties contingere solet, exsiccetur *pulvere alum. roc. tutiæ, sacch. & ossis sepiæ, addito modico calcanthi rubri loti*.

Henricus Heerius mirabilia, sed non credenda narrat in oculorum vulneribus, etiam effusis oculorum humoribus, de succo vesicularum ulmi vernali tempore reperibili, homorem tùm aqueum, tùm vitreum æquè in gallinis, ac puella quadam se restituisse putavit, cùm tamen ipsa forsan natura fecerit, quod ipse hoc succo fecisse existimavit. Sed revera ut vera dicamus; mera impostura est, quod ipse scribit. Refert suprà notatus author *observ. oppidò rarar.* 4. se cum Lithuano quodam aliquandò iter fecisse, qui ab omnibus medicis, agyrtis, vetulis veneficis, chymicis, in tota, quam obierat Europa, & Asia, secreta (ut vocabat) plurima collegerat: atque cum gallum gallinaceum sibi obtulisse, & jussisse, ut oculum galli sæpius accutissimo scalpello punctum; interque digitos pressum, orbitæ oculi reponeret. Quod ubi fecisset, affundisse Lithuanum illum guttas duas liquoris, qui mense Majo in vesica ulmi reperitur, obligatumque capite gallum cistæ inclusisse, & post horas octo eduxisse, utroque oculo ita sibi simili, ut sectum oculum nullus à sano posset distinguere. Hoc quamvis pro ludicro, & forsan magico, habuit *Henricus ab Heer*, accidit tamen postea, ut puella acu fortè fortuna ita oculum læderet, ut humor aqueus, & pars vitrei effluerer. Tunc ergò hunc ipsum liquorem, vulneribus sanandi aliàs utilem, sub quartam promeridianam applicavit, & sub mediam noctem linteum admotum, si siccaretur, eodem novo liquore imbui jussit. Manè (testatur Deum, & fidem) oculum externum sanum offendit, sed visu privatum, ita quidem, ut vigesimo post anno nullus excæcatum à vidente discernere potuerit, imò illa multis annis cum marito ejus rei inscio vixerit. Credat Judæus appella his *Henrici* observationibus, & non nos, qui nimis scrupulosi sumus, & ægre aliorum ineptiis assentimur.

Quò ad nostram de oculorum vulneribus curationem primò ea in sex rerum non-naturalium regimine versatur; eligatur itaque aer temperatus, fumi pulveris, & ventorum austrinosum expers. Æger in cimmeriis collocetur, & Lumen fugiendum, quia oculis vulnerati ab omni lumine vehementer tæduntur, debilibus existentibus spiritibus in oculis, unde luminosa omnia intensiora removenda sunt.

Cibi sint boni succi, & facilis coctionis, acidum, & acre angue pejus, quia nervoso generi hostile; item vaporosa, ut allia, cæpæ, sinapi, & porra vitentur.

Motus, & quies sint moderati, attamen quies magis quàm motus prodest; omnes autem motus oculis damnum inferunt, hinc oculus vulneratus non moveatur à sano, ea propter tutius est, ut ambo obvelentur oculi.

Somnus, & vigilia etiam moderamen habeant, verùm vigiliæ magis nocent, & æger non dormiat in latere, cujus oculus afficitur.

Excreta, & retenta debito tempore suo fungantur munere. Veneris connubia exulent.

Animi pathemata proscribantur, & animus tranquillus conservetur, & liberetur à motibus impetuosis, & præsertim à mœrore; hic enim lympham conturbat, & plus justò reddit salinam, & lachrymarum profusio excitatur, quæ malum adauget.

Venæ sectio vulneratis oculis minimè prodest, imò visum debilitat: nec oculi habent ampla vasa disseminata, sed exilissima Medicamentum purgans commotionem humoribus inducens, eos reddit effrenatos, & acriores qui aliquo modo læsos oculos lædere possunt.

Pro nostra itaque curatione dicimus, quòd vel vulneratur oculi palpebra, & hæc vel superior, vel inferior: tunc adhibeatur sutura per gluten, & sic quod vulneratum est, coit mediante ovi albumine optimè conquassato cum tantillo croci pluries adhibito, deinde medicamentis agglutinantibus curatur.

Si solus oculus sine palpebra, vel cum vulneretur, tunc oculi vulnus vel est leve, vel aliquantisper profundum, in externa membranarum parte, interna manente incolumi. Si itaque, ita se habeat vulnus, ut cornea tunica vulnerata sit, sedulò tractari debet, quia hæc tunica nervea est, ac proindè vacare debemus, ut succi nutritii, sanguinis, & lymphæ gyrus restituatur, & acidum in his excitatum temperetur, & cùm hujus vulneris sanatio in partis membranosæ coitione consistat, ea soli naturæ committenda est, cui id est opus: Si igitur succus nutritius, sanguis, & lympha optimè constitutus sit, tanquam balsamus soluti continuitatem procurat, si verò hi succi suam non conservent crasim, chirurgus, qui est balsami conservator, hunc ad suam temperiem restituat, eas amovendo causas, quæ eum intemperare, degenerare, vel corrumpere faciunt, & interim aerem externum, & lumen ab oculorum vulneribus arceat: ille enim magis lædit, quia inest aeri acidum vulneribus maximè noxium, & acor semper est partibus nervosis intensior, quàm aliis. Ad hunc scopum obtinendum, potionibus vulnerariis, quæ maritentur herbis ocularibus, & illis medicamentis, quæ corruptionem ab acido inductam abstergunt, vel resolvunt, hæc erunt omnia alkalia, & diaphoretica, & tandem illis, quæ partes membranosas consolident, talia sunt balsamica, utatur chirurgus.

Si vasa sanguifera simul læsa sint, sanguinis profusionem cohibent mucilaginosa, *ut mucilago seminum cydoniorum, psyllii, radicis consolidæ majoris, ovi albumen, tragacanthum, gummi Arabicum &c.* ut

℞. *Mucilag. psyllii ʒ. ij. rasuræ rad. consolidi maj. recent. ʒ. iv. ovi albumin. ʒ. iij. gumm. arabici ʒ. j. myrrhæ ℈. j. croci gr. v. m.*

Et sæpius muta, ne siccescat, & oculo adhæreat.

Vel ex subadstringentibus fiat fotus *ex decocto fol. rubi, plantag. verberæ, euphragiæ, flor. ros. incomplet. acaciæ, carne cydoniorum in vino adstringente facto*; hæc enim non solùm sanguinem sistunt, verùm etiam vulnus aliquo modo glutinant.

Si dolores accedant, ne inflammatio subsequatur, & curationem impediat, compescendi sunt sequenti medicamento, ut

℞. *Sacc. saturni ℈. j. tutiæ præp. ℈. ß. croci gr. v. camphoræ gr. iij. aquæ sperm. ranar. solani, rosarum ana ℥. j. ß. m.*

Vel sequenti, si dolor maximè urgeat, ut

℞. *Pomor. dulc. num. iij. coque in suff. q. aquæ euphragiæ, & rosar. ad mollitiem, trajiciantur per setaceum, pulpis trajectis adde mucilag. sem. cydonior. ℥. ß. sacch. alb. ʒ. ij. camphoræ gran. xij. m. f. cataplasma*, & applicetur.

Vel applicari possunt *sacculi flor. euphragiæ, cyani, chamomillæ, summit. anethi refetri, & aqua Reginæ Hung. aspersi*. Si aciditas, oculum urgat, ad eam tollendam, vel saltim corrigendam optimum erit sequens collyrium, ut

℞. *Ocul. cancr. p. p. corall. p. p. ana ℈. j. sacch. saturni ʒ. ß. tutiæ p. p. ℈. ij. aquæ veronicæ, euphragiæ, & plantaginis ana ℥. ij. m. f. collyrium*.

Ad oculorum vulnera glutinanda valet *liquor in vesiculis ulmi repertus*. Aliqui commendant *chelidoniæ aquam cum camphora* hac ridicula ratione ducti, quòd hirundines sua chelidonia pullis obcæcatis visum restituunt, quod tamen fabu-

fabulosum judicamus. Magnoperè commendamus *aquam socialem*, *& tutiæ tincturam*, quam semper cum fructu adhibuimus. Sequens medicamentum magnarum virium experti sumus, ut

℞. *Balsam. peruv.* ℥.j. *vini sublimati* ℥.ß. *ol. satur. rubr.* ℈. ß. *m.* in oculum vulneratum instilla.

Oculo vulnerato applicari non debent acria, acida, & urinosa, quia nervosis partibus sunt hostilia, & acidum magis adaugent, unde temperata, & demulcentia applicanda sunt, & sæpius renovanda, ne sordes, puris instar, quæ in affecto oculo generantur, aliquod afferant detrimentum.

Si autem oculus sit perforatus, membranæ sectæ ad profundum usque statim chirurgus cœcitatis periculum vaticinetur, non tamen quod cœcitas necessariò sequatur; nam quandoque evenire potest, ut oculus ad profunditatem usque vulneretur, attamen visio conservatur, ingruit tamen periculum de humoris aquei profusione, quo effuso, solet ferè cœcitas succedere; verumenimverò aliquando servatur visio, etiam si humor aqueus effusus sit, nam in cataractarum depositione accidit aliquando, ut in acus extractione aqueus exeat humor, & membrana rugas contrahat, & tamen non succedit cœcitas: humorem enim aqueum à natura restaurari per proprios ductus, modò caveatur, ne per vulnus elabatur, non infrequenter tamen hoc accidit, modò tamen ne vitreus, vel crystallinus prorumpat humor, ideòque in vulneribus corporis oculi ad profunditatem usque perpetuò indubitata subsequitur cœcitas.

Si aliquod corpus pungens in oculo relictum sit, ut sæpè contingere solet, illius extractionem tentare debemus, ita tamen ut sine dolore fiat, quod si fieri nequeat sine magno dolore, vulneri id imponendum est, quod dolorem lenit, & laxandi vim habet. *Vulgares* oleum affundunt rosaceum, verùm hoc non solùm in oculo vulnerato, sed etiam sano magnum dolorem, & ardorem excitare solet, ut quisquis in suo oculo sano experiri potest. Utuntur *foliis malvæ*, *& violarum cum lacte decocto*, vel *seminum peponum*, *portulacæ*, *& cucurbitæ emulsione*; inquiunt enim horum seminum lac relaxare, inflammationem inhibere, nec adstringendi vim habere, sed pro extrahendis extraneis è vulneribus vide: *caput* 16. *hujus Tomi*.

Ad aqueum humorem restituendum, nil aliud usurpandum venit, quàm remedium modicè adstringens, & nullum aliud quàm quod vulneris labia mucagine quadam obliniat, & viam elabenti humori aqueo præcludat, ne aqua denuò progenita à circulatione per vulneris foramen elabatur, & postmodùm inflammatio, & suppuratio arceatur. Hinc varia adstringentia in oculo imponenda sunt; ne id effluat, quod motus restituit. Ad hunc humorem aqueum retinendum valet *liquor vesicularum ulmi*, vernali tempore repertus, in oculum instillatus. Ad idem valet *aqua Reginæ Hung. cum oleo rubro saturni*, *cum tantillo aquæ chelidoniæ*. Item *infusio lapidis medicamentosi in aqua fœniculi cum quinta essentia euphragiæ*. Similiter *essentia myrrhæ*, *vel balsamus proprietatis*. Sunt multorum authorum observationes, oculos vulneratos cum humoris notabili effluxu linguæ linctu curatos fuisse: sed hæc est canina curatio, nempe more canum, qui sua lingua vulnera curant. Verùm annis elapsis quidam Empiricus chirurgus *Franciscus Porco* cognomento vocatus, qui omnia vulnera linctu linguæ, & labiorum suctu, veluti incantamento curabat. Hic externis interna adhibenda sunt ad curam externam, ut potiones vulnerariæ, admistis herbis ophthalmicis, nec his potionibus *cancrorum oculi* desint, & *coralliorum magisterium*.

Oculum vitreo, vel crystallino humore orbatum posse recuperare visum impossibile judicamus; cùm humores hi inspissati sint, nec regenerentur; quòd si non effluxerint per angustum vulneris orificium, opaci reddentur è pluribus incongruis particulis in illos delatis, hinc obscuritates exurgent, & irreparabilis cœcitas, & estò multi authores medicamenta describant, & varias curationes feliciter actas adducant, comiter imponunt. Nulla arte, & ratione horum humorum restitutionem in integrum fieri posse, quàm principaliter à natura dicimus, adjuta tamen medicamentis traumaticis oculi spiritibus amicis, & specificis, prohibitis inflammatione, & suppuratione.

CAPUT XLI.

De Aurium Anatome.

Quemadmodum oculi à summo rerum Opifice in sublimi corporis parte appetendarum, fugiendarumve rerum exploratores collocati: sic ad sapientiæ, disciplinarumque perceptionem, à lateribus iis aures, imminentis boni, malique, quod ob tenebras, vel interjecta crassiora corpora, vel nimiam distantiam conspici nequit, speculatores, in sublimi foco positæ, ut saltim per aeris commoti fluctus in sublimi diffusos faciliùs percipiunt.

Sunt duæ numero aures, utrinque temporum regioni unam apposuit rerum Creator, ut dextra, & sinistra corporis parte soni audiendi meliùs perciperentur, & ut una fortè læsa, altera hoc munere ad necessitatem fungeretur.

Aures vel sunt externæ, & oculis conspicuæ, vel internæ, & abditæ intra ossis petrosi cavernas reconditæ. Externa pars, instar vanni expansa, quæ non est primarium, sed adjuvans auditus organum, sonos prima colligens, ac suscipiens, vocatur auris; ejusque superior pars *Ala*, vel *Pinna*; inferior mollis est, & propendens dicta *Auricula inferior*, *lobus*.

Magnitudo auris hominis satis exigua, figuræque semicircularis, & concinna variis protuberantiis, & cavitatibus elaborata, in quibus exceptus cum aere sonus non statim prolabitur, aut diffluit, sed nonnihil sistitur, & simul infringitur, ut deinde rectiùs, & minùs impetuosè in cavernas auris internas succedat.

Ambitus auris exterior à tortuositate dicitur *Helix*, item *Capreolus*, & altera ei opposita *Anthelix*: quæ verò tempora spectat, quia à nonnullis instar barbæ hirci pilosa est; *Hircus*, vel *Tragus* dicitur: eique opposita, cui infima auricula appendet *Antitragus* appellatur, quæ & ipsa in quibusdam pilosa est. Cavitas interior juxta meatum auditorium, ubi sordes flavæ, & amaræ gignuntur, *Alvearium* nuncupatur.

Partes quibus constat auris externa, vel sunt communes, ut cuticula, cutis, membrana nervea, & in inferiore lobo pauca pinguedo: vel propriæ, ut musculi, vasa, cartilago.

Cutis tenuissima est, paucæ carni adhærens cum firma cartilagine: eique ut vola manus, membrana nervea validè connectitur. In lobo ita commiscetur cum carne, ut subpinguis, carnosa, & fungosa existat: hinc mollis est, atque flexilis lobus, ut sine magna molestia perforari possit; unde etiam à quibusdam ornamentis appensis decoratur.

Primus musculus communis est auri, & utrique labro, estque pars musculi primi moventis genas, & faciei cutem, aurem deorsum ad latus trahens, ejusque radici sub lobo implantatur, diciturque quadratus.

Secundus proprius est, & anterior, musculo temporali incumbens à fine musculi frontis, tendinosus in auris superiorem partem inseritur, ut sursum, & antrorsum aurem moveat.

Tertius posterior supra mammillarem processum oritur ab occipite, principio angusto, deinde latior redditus, & velut in tres partes divisus, aurem posterius adit: ut trahat ad posteriora, & nonnihil altiora.

Quartus à mammillari processu ortus latus, paulatim angustiatur, donec in tendinem abeat. Hinc musculus potiùs triplex est, quia tribus insertionibus donatur, omnes tamen ex uno loco confusi prodeunt:

Musculi in iis hominibus, quibus aures moventur; rectè conspicui, sunt communes, vel proprii, horum tamen rarissima quædam exempla colligit *Schenckius lib.* 1. *observat. tit. de auribus*. In plurimis verò non moventur aures ob musculorum parvitatem. In asinis, equis, bobus, aliisque brutis hi musculi magni, conspicui, & sæpè plures sunt, unde ista animalia aures validiùs movere, & muscas, aliaque molesta abigere queunt, quia manibus carent, non sicut homo, qui manibus id efficere potest.

Triplicia vasa auri implantantur. Venæ minimæ habentur à jugularibus. Arteriæ à carotidibus. Nervi parvuli duo à posterioribus, totidemque à latibus, à secundo pari cervicali.

Cartilago auris est substantia, quæ ossi petroso alligatur per ligamentum validum à pericranio natum. Est ex sub-

ſtantia cartilaginea, nam ſi facta fuiſſet ex ſubſtantia oſſea, facilè frangi poterat, ſi verò fiebat ex carne, non poterat detineri expanſa, & patula.

Exteriùs auribus adſtant variæ glandulæ craſſæ, & inſignes, quæ *Parotides* dicuntur, licèt hæc vox etiam de tumoribus intelligatur, ſuntque non tantùm pone aures, ut vulgus putat, verùm etiam ſub auribus, & ad utrumque latus, ſed non ſupra. Inter has duæ inſignis magnitudinis reperiuntur, ſibi invicem propè accumbentes, quarum minorem & anteriorem *Conglobatam*; majorem verò, quaſi ex plurimis glandulosis fragmentis compoſitam *Conglomeratam* appellant anatomici. Hæ grandulæ vaſa aſcendentia fulciunt; & quia etiam ſeroſos humores ex ſanguine arterioſo ſeparatos ſuſcipiunt, ac per quædam lymphatica, & ſalivalia vaſa demittunt, multamque pituitoſam ſaburram interdum coacervant, hinc *Cerebri emunctoria* ineptè appellantur. Sunt & aliæ multæ glandulæ in toto ſpatio, quod eſt ſub maxilla inferiore, in quibus *Scrophulæ*; ſimileſque generantur affectus, quæ tamen *parotidum* nomine non deſignantur, ſed jugulares appellantur glandulæ. Harum magnus eſt numerus, ſed magnitudo exigua. In animalibus nonnullis, ut porcis Sylveſtribus, vulgus in deliciis habet, vocantque lacticinia, & animellas.

Auris externæ uſus eſt primò, ad ornatum. Secundò, ad cerebri tutelam, ne ab aere ſubitò irruente lædatur. Tertiò, eſt ad auditus organum, ſed non principale, verum adjuvans. Intùs latet verum organum, uti & olfactus. Et quemadmodum naſo præciſo, olfacere tamen poſſumus, licèt imperfectè: ſic etiam auribus penitus ad radicem exciſis, audire, ſed obtusè, confusè, & cum murmure, voceſque articulatas inſtar fluentis aquæ, aut cicadæ reſonantis, ut notum eſt iis, quibus aures exciſæ. Imò alterius auris non abſciſſæ actio auditoria læditur, niſi foramen abciſſæ obturetur.

Uſus ergò auris externæ eſt promptiùs, & rectius ſonos recipere, & per aerem vagantes tanquam in ſinu colligere, ut citra violentum impetum ad tympanum pertingant, priùs in anfractibus viæ obliquitate moderati. Hinc, ne appulſi ſoni præterlabantur, bruta aures circumagunt ad ſonos, & voces. Hinc *Adrianus Imperator*, quò acutiùs audiret, manus cavas auribus obtendebat, quod & ſurdaſtri factitant. Hinc etiam *Scythæ* aliqui, quibus propter frigus aures commoriuntur, cochleæ teſtam auribus admovent, ut in cavitate facilè concluſus aer ſuſcipiatur, & ita meliùs audiunt. Hinc exactiùs audiunt, quibus aures exterius prominent, & ſi non nimium tam ex longo decubitu, quam nutricum ligaturis aures depreſſas haberemus, rectius auditemus.

Auris interna in petroſo oſſis temporum proceſſu continetur, partim ad majorem tutelam, ut ob loci duritiem à fortuitorum impetu minùs læderetur, partim ad meliorem ſoni conſervationem, cui hic locus, ob ſiccitatem, & duritiem, erat aptiſſimus.

In hac quamplurimæ conſiderantur cavitates quorum quatuor propriis inſigniuntur nominibus, ut *Meatus auditorius*, *Tympanum*, *Labyrinthus*, & *Cochlea*: Item *Membrana tympani*, *Duo muſculi*, *Quatuor oſſicula*, *Aer congenitus*, & *Vaſa*.

Meatus auditorius vocatur antrum illud, quod ab auris extremæ concha incipiens, verſus interiora tendit, tenuique cute, ac pericranio ad oras uſque tympani veſtitur. Tortuoſo ductu, ſeu foramine ſurſum nonnihil aſcendit, tum ut ſiquid extrinſecum in hunc meatum tenderet, facilè declivi tramite deorſum ferri poſſet; tum etiam, ut ſordes, quæ ex cerebro per aures expurgantur facillimè poſſent delabi. Rationes ejus obliquitatis hoc foramen nominatur etiam *anfractus*; factus eſt autem ita obliquus, ut aeris commoti vehemens impulſio nonnihil infringatur, ſicque minùs tympanum feriat. In hoc meatu colligitur humor quidam flavus, bilioſus, amarus, craſſus, & viſcidus, à cerebro expurgatus à mollioris ceræ ſimilitudine priſcis *Cerumen* dictus à cujus etiam melleo colore ipſe meatus *Alveare* vocatur.

Circa finem hujus foraminis auditorii, membrana, ſive pellicula quædam nervoſa, orbicularis & pellucida ſitu ex obliquo in pronum deſpiciens, apparet, inſtar velamenti auris interni, & quoniam diſtenſa eſt ad modum tympani, communiter *Tympani membranula* appellatur. Non oritur à pericranio, ut *Julio Caſſerio* placuit, nec à pia, vel dura matre, nec à ramulo nerveo quintæ conjugationis expanſo originem ducit, ut aliis placuit, ſed à perioſtio ſuum cognoſcit ortum, ſicciſſima eſt, ut meliùs perſonet, ſicca namque ad ſonum aptiora ſunt. Pellucida, & ſubtilis eſt, ut ſoni faciliùs tranſmittantur ad aerem congenitum; nam quibus ab ortu craſſior eſt, *Surditate* laborant incurabili, ut & ii, quibus exteriùs adnaſcitur tunica craſſior; & ſi à nativitate, muti ſimul manent, quia voces inauditas nec animo concipere, nec lingua proferre poſſunt. Si verò interiùs mucus apponatur, vel humor craſſior affluat, *gravis*, & *difficilis* oritur *auditus*, aut *ſurditas* curatu difficilis. Si tenuis affluat humor, oriuntur *aurium tinnitus*, & *murmura*. Hæc tandem nervoſa eſt, ideòque exquiſiti ſenſus, ut nec ſtylum immiſſum, nec acres ferat humores, eſt & robuſta, ut duret adverſus injurias externas; læſa enim, vel eroſa, vel diſrupta *ſurditatem*, vel *auditus difficultatem* inducit, quod experiuntur, quibus ob vehementem aeris ſonum, à tormentis, campaniſvè læditur, vel in natationibus rumpitur: ad cujus tutelam intùs addita ſunt tria oſſicula, quorum malleus firmiter adhæret tympano, & duo muſculi. Hujus membranæ uſus eſt meatum auditorium claudere, & aerem congenitum ab extrinſeco ſeparando intùs cohibere. Deindè interiora tueri à pulvere, aqua, animalculis &c. Ut autem clariùs reſonet, ejus dorſo chorda non aliter tenſa eſt, quàm nervus militari tympano. Duobus exilibus muſculis donatur ad motum oſſiculorum. Horum unus externus è ſuperiore, atque interiore ſinit meatus auditorii latiore principio exortus, ſenſimque contractior factus, ac ſubtiliſſimo tendine membranæ tympani contiguus, ad malleolum uſque fertur, membranam cum malleolo ſurſum, extrorſumque nonnihil extendens. Alter muſculus eſt internus, in oſſe petroſo ſitus, & circa conjunctionem lapidei proceſſus cum oſſe cuneiformi exortus, nonnunquam ſimplici, ſed plerumque duplici tendine ad malleolum progreditur, & uno ejus proceſſui elatiori, altero ejus cervici inſeritur, mallei caput obliquè antrorſum trahens, & ad interiora ab incude deducens.

Ablata prædicta membrana in conſpectum venit ampla illa cavitas, quam recentiores *Tympanum* appellant, cujus interior ſuperficies multis collicolis, ſinibuſque inæqualis eſt.

In hoc tympano mòx conſideranda offeruntur quatuor exigua, dura, & denſa oſſicula, *Malleolus*, *Incus*, *Stapes*, & *os orbiculare*, *ſeu ſquamoſum*. Quæ licèt membranis, ſeu perioſtiis deſtituta ſint, tamen circa extremitates, quibus committuntur, ad nexus ſimilitudinem, obvinciuntur ligamento exili, procedente ab eo ligamento, quod membranæ tympani, ſicut nervus tympano bellico prætenditur, atque hinc chordæ, vel fili nomen acquiſivit.

Primum oſſiculum, quod vel à formæ qualicumque rudimento, vel potiùs ab uſu *Malleum* nuncupant capitulo rotundo incudis cavitati laxiore ligamento inarticulatur, & hinc in cervicem attenuatur. Ulteriùs verò progrediens, inſtar caudæ reflexæ, firmiter ultra medium membranæ tympani adhæret, ac circa medium proceſſibus duobus donatur, uno brevi, cui muſculi interni tendo adnectitur, altero longiore, ſed magis tenui, qui tympani orbitæ incumbit, & tendini muſculi auris externi alligatur.

Secundum oſſiculum *Incudis* nomine, ab uſu inſignitum, & dentem molarem duabus radicibus præditum aliquo modo referens, malleolo ſubjacet, ejuſque caput ſuperiori parte leni ſinu excipit: inferiore verò duos habet proceſſus: unum brevem tympani ſpecui poſteriori: alterum longiorem, per ligamentum laxiuſculum, ſed firmum, ſtapedis capitulo devinctum.

Tertium oſſiculum *Stapes*; à figuræ ſtapedis equeſtris ſimilitudine dictum, cochleæ inſiſtit, & feneſtræ ovali figura, ambituſque ſimilitudine reſpondet, cui per ambitum undique lento, laxoque vinculo alligatur, & impelli quidem intra ſinum ſuum queat, attolli verò, & educi citra vim non poſſit. Superiore parte inſtar arcus convexum eſt, cujus crura duo minutiſſima, nonnihil ſinuata, baſi tranſverſæ inſeruntur. Vertici verò, ſeu ſummitati verticis inſiſtit capitulum minutum, planum, & rotundum, quò incudis apophiſi ligamento laxiuſculo annectitur.

Quartum oſſiculum per exiguum, & rotundum eſt, atque hinc

hinc *os orbiculare* nominatur. Hoc ſtapedi, quà incudi committitur, per tenue ligamentum ad latus adnectitur.

Inferiùs, interiora verſus, è tympano ad palatum meatus patet rotundus, qui inter duos faucium muſculos delatus, partim in palati tunicam craſſam, prope radicem uvulæ, ubi os palati ſuperioris definit, inſeritur: partim in naris ſui lateris cavitatem amplo, & cartilagineo fine, mucoſa narium tunica tanquam janitore obducto ingreditur. Per hunc humiditates præter naturam in tympano collectæ ad palatum effluunt, & ſonus in ore excitatus nonnihil aurem ſubit: quam ob cauſam, hebetioris auditus homines ore aperto, & exſpiratione cohibita meliùs audiunt, ut *Virg. Aeneid.* 2. inquit:

Conticuere omnes, intentique ora tenebant.

Hinc in aurium morbis hic canalis benè notandus eſt; quippè per illum craſſi humores maſticatoriis feliciter ejiciuntur, & nonnunquam ſternutatoriis excutiuntur, quod præter rationem ipſa quoque probat experientia.

In medio cavitatis tympani duo foramina reperiuntur, quorum majus, & altius circiter in media concamerationе conſtitutum, & ſtapedis baſi clauſum, ab ovali figura, *feneſtra*, vel *feneſtrella* ovalis nominatur, & parte poſteriore in labyrinthum ſe aperit inſigni amplitudine. Alterum, quod minus, humilius, & rotundum *feneſtra rotunda* dicitur. Hoc ſemper apertum manet, nec ab ullo corpore operitur, & in duos canales, ſquama oſſea diviſos, ſcinditur, quorum unus cum feneſtrella ovali cocleam aperit, alter labyrinthum, & aeris expurgationem efficiunt.

Eſt autem *Labyrinthus* cavitas tympano longè minor, quam ob ſemicirculos oſſeos excavatos, tenui membrana ſuccinctos per circuitus in eandem cavitatem redeuntes Labyrinthum appellant. In hanc cavitatem ovalis feneſtrella pateſcit, præter quam, adhuc aliis quinque foraminibus pervia eſt, quorum unum in cochleæ latioris gyriſinem ſeſe aperit; per reliqua, quæ adeò exilia ſunt ut vix capillum admittant, nervi acouſtici tenuiſſimæ fibrillæ, ad membranam internam ſuccingentem procedunt.

Cochlea, à cochleæ in ſpiras contortæ ſimilitudine nominata, labyrintho minor, ſed inſignis tamen cavitas eſt, gyris duobus, interdùm tribus, vel quatuor cochleæ in modum circumflexa, tenuiſſimaque membrana ſuccincta, in quam, ut in priore, per tria, quatuorvè minima foraminula tenuiſſimæ nervi quinti paris fibrillæ ingrediuntur.

In his abſtruſi cavitatibus aer continetur purus, ac ſubtilis, quem multi ſtatim ab ipſo ortu inditum, ac ex ſemine genitum putarunt, eumque proptereà *Aerem inſitum*, *congenitum*, *& implantatum* vocarunt. Verùm cum partium ſpermaticarum difficilis ſit regeneratio, hic autem aer calore circumſtantium partium continuè diſſipetur, hic quoque continua regeneratione opus habeat; cùm etiam hic aer nulla continuitate cum ullis ſolidis partibus cohæreat, ſicut ſpermaticæ partes omnes inter ſe cohærent, dici non poteſt eum aut tanquam ſpermaticam aliquam partem iſto loco detineri, aut è ſemine genitum, & ab ortu implantatum eſſe. Hinc nonnulli ſtatuendum exiſtimant, illum non differre ab aere externo, niſi quòd multò purior, & tenuior ſit. An non poſſet commodè dici, hunc aerem eſſe ſpiritum animalem, per nervum in dictas cavitates effuſum? Quippe aereus, purus, & ſubtilis eſt, ſicut ille ſpiritus: utriuſque eadem conſervationis, & refectionis eſt ratio: uterque perpetuo ſucceſſivè diſſipatur, & generatur: deficiente ſpiritu, mox perit auditus, fortè quod etiam in aurium cavitatibus mox deficiat hic aer, qui internum eſt auditus medium, ſine quo nihil audiri poteſt.

Diſtribuuntur per internum auditus organum arteriolæ, venulæque plurimæ ab internis, anterioribuſque ramis arteriæ carotidis, & venæ jugularis profectæ, quæ dictarum cavitatum ſecreta loca variis propaginibus perreptant.

Ad ſenſum nervi inſeruntur. Mollior nervi quinti paris portio in meatum oſſis petroſi poſteriorem delata, ad cochleam, & labyrinthi circulos progreditur, utrobique audiendi munus perficiens. Prætereà accedit ramus à quarta nervorum conjugatione productus: is in tympano progreditur, eique ſenſum, & muſculis movendi facultatem tribuit.

Hæc quoad partem aurium anatomicam; nunc noſtram methodum ſectantes, ad ea progredi curabimus, quæ ad hujus organi ſenſationem conducunt.

CAPUT XLII.

De Auditu.

IN hac materia quamplurima occurrunt conſideranda; primò, in quanam hujus organi parte auditus ſenſatio compleatur. Secundò, quodnam ſit medium, quo auditus perficiatur. Tertiò, perpendendus eſt ſonus, quovè modo aeri communicetur, ubi incidenter de Echo, ejuſque multiplicatione; & in hac tertia conſideratione aliquæ explanantur difficultates ad ſoni notionem facientes.

Pro eo igitur, quod primò conſiderandum propoſuimus, quamplurimæ ſunt Philoſophorum opiniones, quas ſummis labiis libare, tacita ſuorum patronorum nomenclatura, incongruum non exiſtimamus. *Aliqui putarunt* in externa auris cavitate auditum perfici; at in hujus placiti omni probabilitate expertis impugnatione tempus terere indignum ducimus; conſtat enim apud omnes hac parte naturam fuiſſe uſam, ut infundibuli inſtar aer illam percutiens faciliùs auditorios proveniat receſſus. *Alii opinati ſunt* ſenſationem hanc peragi in ſpecu auditorio; ſed decipiuntur, ſpecum enim hujuſmodi ad hoc inſtitutum fuiſſe cognoſcimus à natura, nempe ut per illum ſonus traducatur, & halitus effluvium perenne exiſtat. *Nonnulli arbitrati ſunt* ſtapedem, malleum, & incudem auditionis ſedem eſſe; ſed toto errant cœlo; ſcimus enim non poſſe ſenſationem haberi abſque nervorum miniſterio, quibus oſſicula carere comperiuntur. *Quamplurimi*, immò tota vulgatium grex ſtabiliunt aerem innatum, ſeu inædificatum ad hujuſcemodi ſenſorii complementum à natura fuiſſe inſtitutum; verùm hi omnium maximè decipiuntur, & Primò, in aere, quem vocant, innato, ſeu congenito; non enim ita innatus, ac congenitus à natura talis eſt aer, ut ſit idem, ut dicant, numero non ſit organum integrum dici non poſſit; eo namque extravaſato, alius ſubſtituitur. Secundò quia ſi aer ille ſenſationi hujuſmodi opitularetur, non alio forſan modo id efficeret, quàm ſonum excipiendo, ac nervis communicando; ſoni enim medium, vehiculumque proportionatum, ut videbimus, præter aerem dignoſcimus nihil. Prætereà, licet aer ille ad auditionem exiſtimetur neceſſarius attamen organi non eſt pars conſtitutiva; verùm admiſſo, quòd pars extiterit, nec in eo auditus conficietur, cùm ex nervis non conſtituatur, qui ſenſationem perficiunt quemcumque cerebro communicantes motum illum ab extrinſecis ſubjectis per organum receptis, nervisque impreſſum, ut ſupra diximus, cùm de viſione; quapropter

Opinamur auditionem in cochlea, ejuſque fundo, addito labyrintho, compleri, cùm ibidem nervus adſit, qui cùm à cerebro originem ducat, eidem cerebro ſoni habitam impreſſionem diffundere poteſt, ubi animus, tanquam in throno exiſtens, advertere facilius ad ſuas operationes functioneſque non retardatur.

Quòd ad ſecundum pertinet, nempe quodnam ſit medium, quo auditus perficiatur?

Putamus aerem unicum eſſe medium, quo ſonum percipimus quemcumque, conſtat id evidenter; cùm enim corpus ſonans, vel vox animalis in aerem diffunditur liberum, apertumque, faciliùs audimus; cùm verò in cubiculo clauſi undique reperimur, & ſonus extra ſit aliquis, ſi rimas habeat cubiculum ita, ut aer externus cum interno contrahat communicationem, aliquo modo ſentimus; ſi nullis obvium ſit rimulis, nec ullam admittat aeris exterioris cum intrinſeco participationem, modo prorſus nullo perſentiſcimus, rimarum autem appellatione, non eas, quæ in feneſtris, portiſque ſiccitate gignuntur fiſſuræ, hiatuſque intelligi volumus, ſed & quæ in muris, vitrorum commiſſura, telis, chartiſque accidunt, vel ſciſſiones, vel pororum deobſtructiones, hiſque ſimilia, quæ omnia licet noſtris invia ſint oculis, attamen ſono obvia redduntur. Hinc

Colligimus paulò infra aquæ ſuperficiem ſonum percipi nullum, quia licèt intra aquæ porulos aliquis inſit aer interſparſus, attamen quia cum exteriori, & cum inter-

ſparſo per aquas non invenitur continuatus, ſonum concipere, ac diffundere non poteſt; & quamquàm urinatores paulò ſub ſuperficie aliquantulum percipiant ſonum, id accidit ex eo, quia aer aliquantiſper aquæ corpus ſubit: unde fit, ut ita tenuis, atque momentaneus hujuſmodi perſentiſcatur ſonus, ut illicò evaneſcat. In profundo autem maris nullo pacto auditur, uti refert *Illuſtriſſimus Gaſſendus* de urinatore in campana urinaria ad decem orgyas in fundo maris immerſo.

Ex his patet, murmur, quod intra domum audire ſolemus ex bellici tormenti, aut tonitrui tremore incuſſum, poſſe ex aeris incluſi motu progigni, eodem ferè modo, quo ex aere intra tintinnabulum incluſo producitur.

Supereſt nunc, ut de ſono aliqua notemus, & quod ad ejus ſpectat rationem *ex Philoſopho in 2. de anima cap.* 8. habemus: *Sonum eſſe aeris notionem*. Cum eodem coincidunt Stoici aſſerentes: *Sonum eſſe aeris ictum*; utriſque etiam adſtipulari videtur *Plato ab Aul. Gellio relatus in lib.* 5. *Noctium Atticarum cap.* 15. Sic enim definivit ſonum, nempe: *Aerem, validamque aeris percuſſionem*. Hæc autem placita, licèt non multùm à veritate diſſideant, attamen ita generaliter, ut dicunt, prolata ſunt veritatis expertia; etenim ſcimus ex Meteoris, ventum aeris eſſe motum, & quamquam aliquando cum ipſo vento, ſeu aeris motu ſonum ſtridulum percipiamus, nihilo tamen minùs in ventis tenuioribus aerem percuti, moverique cognoſcimus, & ſoni ſpeciem nullam perſentimus. Ut igitur tantorum Philoſophorum abſconditam aperiamus veritatem, cum Recentioribus

Opinamur ſonum in motu aeris tremulo, ac undulationi conſimile conſiſtere.

Antequam noſtram hanc opinionem probemus, operæ pretium duximus, modum oſtendere facillimum hujus tremuli motus, atque undulationis idem efformandi: Conſideremus itaque aquæ, quantitatem in aliquo ampliori ſtagnantem loco & in ſtagni hujus margine poſiti lapillum in aquam decidentem immittamus; illicò vibrationes circulares, rotaſque (vel meliùs, propriùſque loquamur,) criſpationes in aquæ ſuperficie obſervavimus innumerabiles, undequàque ſe diffundentes. Harum criſpationum, ratarum, ac undulationum vibratarum inſtar, aerem moveri intelligimus, cùm ſonus efficitur, atque communicatur.

Quòd autem in hoc aeris motu tremulo, atque undulatione ſonus conſiſtat, multa id confirmant experimenta, & primò ſe offert plectrum; hoc enim colophonia delibutum, cum ſupra fides ducitur, aſperitate ſua, ac ſpiſſis veluti denticulis chordas exagitando, motum in illis inducit talem, ut tremere, vibrareque comperiantur; quia verò aer chordis undique adjacens fidium recipit tremorem, fit, ut ipſe quoque ad earum motum contremiſcat, particuliſque aeris ſibi continuò ſuccedentibus, eundem participet tremorem, & hæ aliis, aliiſque, donec vel in aeris vaſtitate deficiat, & evaneſcat, vel à corpore ſolido impeditus, regrediatur; & quoniam hujuſcemodi motus aeris eſt ſonus, accidit ut aures feriens, audiatur, in aeris vaſtitate diffuſus, evaneſcat, & à corpore ſolido regrediens, fiat echo.

Alio hoc experimentum confirmatur experimento: Nam fidibus ſervo, pinguedine, vel oleo illitis, licèt plectrum pice gravidum ſuperinducas, nullum percipies ſonum; pinguia enim & oleoſa fidium poros, ac plicaturas obſtruentia colophoniæ particulis aſperioribus locum obducunt, ubi impreſſæ vellicationem, ac vibrationem in illas incutiant, & tremore ablato, ſonus etiam auferatur oportet; quod ut clariùs innoteſcat.

Hoc alio, facillimoque uti poterimus experimento: fidium ſonantium, vibrantiumque motum digitis compeſcamus ſuperpoſitis, & ſonus illicò emorietur. Signum evidentiſſimum, ſoni naturam à motu tremulo penitùs pendere, dùm motu poſito, ſonus etiam admittitur, motu verò ablato, ſonus etiam omninò evaneſcit.

Inſuper pulſanti campanæ aliquis propinquus pileum manu teneat, vel ipſa manu pilei tremorem à motu aeris tremulo in eundem pileum incuſſum animadvertet. Quæ cùm ita ſint, affirmemus oportet noſtræ probabilitati innixi ſonum ab aeris motu tremulo ſuam habere naturam. At ex hac noſtra hypotheſi

Intelligimus primò ſoni propagationem conſiſtere in ſucceſſione; cùm enim ab uno in alium diffundatur locum, neceſſariò ſucceſſionem admittere eſt opus.

Ex hac autem notione cognoſcimus primò, eum, qui proprior eſt corpori ſonanti, aut loquenti citiùs audire, qui verò remotior eſt, tardiùs percipiet: etenim ſucceſſivus eſt ſonus.

Cognoſcimus ſecundò rationem, cur longè à corpore abſentes ſonoro ictum videmus illicò, ſonum verò poſt temporis tractum perſentiſcimus; nam cùm ſonus ſit de natura ſucceſſivorum, quodlibet inſtans motus aeris debet correſpondere cuilibet inſtanti temporis. Unde quò remotior erit ſoci intercapedo, eò plura requiruntur temporis intervalla, ut ad terminum perveniat: Contrà verò quia lucis radii, vel à corpore lucido prodeuntes, vel ab objectis refracti, vel à rebus reflexi undique diſperſi comperiuntur, id verò viſio, quæ per irradiationem perficitur illicò, & ubique habetur, cùm ubicumque radios obviam euntes offendat.

Intelligimus ſecundò modum, quo Echo efformetur, ac etiam multiplicetur; etenim cùm ſonus per omnem partem, quà aer liberior ſpatiatur diffundi poſſit, fit, ut aliquandò ſolidum offendens corpus, illudque penetrare non valens, retrocedat, quapropter ibidem communicans ſeſe, ubi originem habuit, ab iiſdem audiatur iterum, à quibus geneſim recognovit, & ita ſimplex ſit Echo. Quod ſi hic etiam in aeris vaſtitate non evaneſcat, ſed in aliud irrumpat corpus ſolidum ſoni ſubtilitati invium, regredienſque ad partem procedat oppoſitam, unde retrogreſſus eſt, tunc eodem ſe audientibus communicans modo, eadem reperitur vox, quæ totidem poterit multiplicari, donec ampliùs non revertatur ob ſui inanitionem.

Sed hic explicandus etiam videtur modus, quo voces obeuntes, & redeuntes, ſeu rotæ illæ, aut aeris undulationes, & criſpationes ſibi invicem in progreſſu, & reditu occurrentes, neque interrumpantur, neque aliæ aliis ſint impedimento. Pro quo clariſſimum proponimus, ſimillimumque exemplum: In oppoſitis ſtagnantis aquæ marginibus poſiti lapillos in aquam recta deſcendentes projiciamus, & ex utraque parte undulationes rotæ inſtar ſe dilatantes percipiemus, ac unamquamque illarum ad appoſitas uſque ripas continuari citra interruptionis, aut diſſolutionis periculum; Quùmque aer aquæ inſtar fluidus, immò fluidior ſit tenuiorque, accidit, ut undulationes in eum impreſſæ ob ictos compactionem, eodem modo abſque interruptione continuentur.

Intelligimus tertiò, quo pacto ſonus, etiam ab exiſtentibus in obliquo à corpore ſonante, audiatur. Ex eo enim quod aeris undulatio, quæ ſonus eſt, undique diffundatur, ſit ut quò eadem pertingat etiam & ſonus; & quia non ſolùm in directo, verùm etiam in obliquo criſpatio extenditur, in obliquo etiam percipiatur ſonus.

Nonnulla alia eſſent hic explicanda de ſono, ejuſque proprietatibus: verùm, quia nos de hac re incidenter ſermonem inſtituimus, hæc dicta ſint ſatis.

CAPUT XLIII.

De Aurium Vulneribus.

Communi vulnerum infortunio ſubjacent aures, & cùm auditus organum maxima ex parte intùs reconditum maneat, auris externa externis pateſcit injuriis; hinc evenit vulnera magis auri externæ, quàm internæ infligi. Antiquitùs aurium abſciſſio adulteris pœna fuit, & huic *Deiphocus* obnoxius fuit, de quo apud *Virg. 6. Aeneid.* Legitur:

populataque tempora raptis
Auribus

prominet namque in auribus vena quædam, quæ ſperma reddit prolificum, cujus abſciſſione hoc petulantium genus meritò emaſculatur, ne ejuſmodi peſſimorum hominum poſteritas ulla relinquatur, quòd ſi fieret, liberos generaret, & peſſimorum parentum peſſimæ eſſent ſoboles. Item aurium abſciſſio in quibuſdam regionibus fuit furum ſupplicium; ſed accidat caſus, ut quidam *Siculus*, manibus aptus furtum commiſiſſet, conjectus in carcerem, à Judice ad aurium abſciſſionem damnatus fuit, & cautè à ſatellitibus in forum læta fronte ductus, innumera virorum, ac mulierum frequentia ſpectante, ſemotis hinc indè laterum capillis, qui aures cœlabant, ſævus carnifex prenſas aures forcipe detruncare incaſſum molitur, abjecta prima, & accita altera, poſt conatum geminum, ita impoſſibilis fuit aurium abſciſſio, ut tota

ut tota multitudo unanimiter conclamaret, aliquod inesse prodigium, & parùm abfuit, quin fontem ex carnificis manibus extorquerent, re tandem meliùs inspecta, inventæ fuere aures artificiales, tenaci glutine adhæsæ, ex personarum materia, vulgò carta pista, efformatæ; nam alibi in patrati furti pœnam illi propriæ aures abscissæ fuere. Quot fuerunt risus, cachinni, vociferationes, festivi crepitus, & sibili in illo jocoso spectaculo, explicare magnæ molis est. Versutum furem impunem Iudex satellitibus comitatum jussit exterminandum.

Signa.

Non indigent aurium vulnera, vel earum abscissio aliis signis, nisi ipsa autopsia.

Causæ.

Sunt aurium vulnerum, vel earum abscissionum causæ: quæ earum continuitatem solvere, vel eas abscindere valent, ut ensis, culter novacula, vel aliud instrumentum.

Prognosis.

Aures præcisæ faciem deformant, estò capillis obtegi possint, nihilominus illi, quibus ad radicem usque obtruncatæ sunt, non perfectè audiunt, sed obtusè, & voces magis confusè, instar sonitus aquæ fluentis, aut cicadæ resonantis cum murmure quodam percipiunt, quia cum aere sonus statim prolabitur, ob cavitatis carentiam ad illum colligendum. Vulneratur, & rumpitur quidem interdum etiam tympanum, & tunc immedicabilem adducit surditatem.

Curatio.

Aurium vulnera eodem modo, ac narium curantur; verùm si aliqua auriculæ pars sit discissa, vel appensa hæreat, vel totaliter amputata, dummodò non sit emortua, *vulgares* sutura acu, & filo facta utuntur; verùm si sutura facienda sit, acus cartilaginem non tangat, abit enim in gangrænam: Si verò auris cutis consuatur, putrescit mox & cadit, estò per breve tempus inhærere videatur. Non possumus non increpitare sordidos chirurgos, & tonsores pediculisecas, qui se nasum triduò antè abscissum, & serò in nive repertum, digitos etiam præfectos, caput à trunco secure ademptum, aures à felis faucibus ereptas restituisse glorrantur. Non displiceat iterum audiri historiam nostro proposito cohærentem à *Paracelso* relatam de quodam tonsore chirurgo *Galenista*, inquit enim: *Ego quoque memini, cùm apud forum Julii essem, me tonsorem vidisse, qui magna omnium admiratione, cuidam, cui auris præsecta erat, eam cemento adglutinarit, verùm gloria ea brevis, & inanis fuit: nam altero post die, suppurata, statim decidit, ipseque vulgi fabula factus est.* Abscissa restituere membra sunt divini Medici artificia, ut de *Malchi aure à Divo Petro* amputata, & à *Christo Domino* restituta, ceu habetur in Evangelio secundum *Lucam cap. 22. num. 50. & 51. Et percussit unum ex illis Servum principis Sacerdotum, & amputavit auriculam ejus dexteram. Respondens autem Jesus ait: Sinite usque huc. Et cùm tetigisset auriculam ejus, sanavit eum.*

In vulnerum aurium curatione quodlibet vinculum est hostile, cum itaque fiat, neque nimis laxum, quia non sinit agglutinationem perfici, nec medicamenta actuantur, quia molestiam affert, dolorem commovet, pulsationem incitat, & inflammationem accendit. Cataplasmata, quæ onerosa sunt, prorsus exulent, quia noxia sunt, abscessum excitant mucosa reddunt, & earum suppurationem suscitant, quæ partibus cartilaginosis infensa est. In aurium itaque vulneribus abstineamus ab omni cataplasmate, quod onere nocet, vel molestiam infert; adhibita igitur sutura ex glutine primò, tantùm medicamentis utimur, quæ protinus vulnera curant, & præcipuè balsamica latè à nobis descripta, & præ omnibus hic balsamus est optimus, quem nos magnificamus, quo in omnibus vulneribus quocumque modo inflictis magno cum successu utimur, ut

℞. *Aquæ Reginæ Hung.* ℔. ß. *balsami peruviani* ℥. j. *ol. apparic. hisp.* ʒ. iij. *m.*

Ut verò aurium vulnera in suo naturali statu conserventur, inter caput & aures gossypium apponendum est, & in opposito latere cubandum, & debita linamenta cum fasciis adaptanda sunt.

CAPUT XLIV.

De Nasi Anatome.

EST nasus aliud sensus organum, datus homini, & animalibus quadrupedibus viviparis, qui in editiore corporis parte suam habet sedem, ut ascendentes invisibiles exhalationes, & vapores meliùs susciperet, & eorum particulas per nervos odoratorios, tunicæ interiori insertos ad sensorium commune deferret, mentique judicandos exhiberet, atque sic humores appetendas, vel fugiendas, quæ visui non objiciuntur, nec auditu percipiuntur, cognosceret.

Nasus est faciei pars protuberans, olfactui inserviens, & in respiratione aeri transitum præbens, necnon cerebri excrementa, per ossa cribriformia depluentia emittens.

Magnitudo variat, uti & figura, nam alii maximum, alii parvum, alii simum, alii aquilinum habent nasum, verùm quò concinnior est in figura, magnitudine, & colore, eò plus ad faciei pulchritudinem, & venustatem confert.

Dividitur nasus, sicut & auris, in externum, & internum, internus habet ossa, & nervos cum processibus mammillaribus: externus dicitur extrinsecùs in partem superiorem, & inferiorem.

Pars superior, quæ ossea est & immobilis, dicitur *Dorsum nasi*, ejusque pars acuminata, *spina*, inferior pars cartilaginea est, & mobilis, cujus ima extremitas dicitur *Nasi globus*, *& orbiculus*, ex cujus solo tactu, virginem corruptam judicamus: laterales infimæ partes *Alæ*, *& Pinnæ*: pars carnosa in medio prominens, labio vicina: *Columna* appellantur.

Intrinsecùs dividitur nasus per *Septum* in duo foramina, vel sinus, quos *nares* vocant: ut uno foramine obstructo, altero inspirare possimus, utroque verò obstructo: os narium vicem præstat. Quodlibet foramen rursus dividitur circa nasi medium in duas partes: una sursum ascendit ad os spongiosum, altera supra palatum abit in fauces, & oris interiora. Hinc potus per nares aliquandò effluit, & naribus injecta, naso clauso per os elabi solent. Hinc etiam excrementa crassiora dum deorsum feruntur ad nares, in os elabi possunt, aut screatu eò attrahi, & per os expurgari, vel in stomachum descendere.

Constat autem nasi substantia ex cuticula, cute, musculis, ossibus, cartilaginibus, vasis, & tunicis.

Cutis admodum tenuis est, & pinguedine caret, ne nimiùm excrescat, hæc cutis tam firmiter cartilagini, & musculis adhæret, ut integra, & illacerata separari vix possit; sub septo in columna multò crassior, & fungosior reperitur, ut cartilaginem æmulatur, & interiùs pilis investitur, qui *Vibrisci* dicuntur, & impediunt, quo minùs in inspiratione culices, paleæ, aliaque similia, versus interiora facilè attrahantur.

Musculi sunt *octo*, quorum beneficio motus perficitur & cuique alæ quatuor inseruntur *Quatuor ad dilatationem* faciunt, dum alis vel pinnis sursum tractis, narium foramina aperiunt, & *totidem ad constrictionem*.

Duo primi dilatantes, qui carnosi, oriuntur ab osse malarum, juxta labiorum musculum, quem tertium constituunt. Inseruntur partim in labii superioris partem, partim in pinnam exteriorem.

Duo reliqui, qui ferè triangulares, initio acuto, & carnoso, nascuntur à frontis sutura, juxta foramen lacrymale, & nasi spinæ, aliisque implantantur.

Duo primi constringentes, qui parvi oriuntur carnosi circa pinnarum radicem, transversum feruntur, & angulis alarum inseruntur.

Duo reliqui firmissimi sunt & membranosi, latentes sub tunica narium parte interiore. Oriuntur ab ossis nasi extremitate, & pinnis implantantur.

Superiorem, & immobilem nasi partem expansam sustinent *ossa*, eaque vel propria, duo scilicet lateralia, & unum internum medium, quod nasum in duas dirimit partes *os spongeioides*, *spongiosum*, *vel spongiforme* in media frontis basi situm, & narium cavitatem opplens, dicitur etiam *Ethmoide*, *Cribriforme*, *vel cribosum*, quia pars ejus interior, qua capiti jungitur, multis fo-

raminibus, cribri instar, sed tortuosis, & anfractuosis, non rectis pervia est, atque hæc pars propriè est, & dici debet cribrosa.

Cartilagines substantiam constituentes inferioris partis nasi sunt quinque. *Duæ supremæ*, Latiores nasi ossibus adhærent, & quò magis descendunt, eò molliores fiunt, adeò ut nasi extremum, substantiam habet, quasi partim cartilaginosam, partim ligamentosam. *Tertia* inter has media, septum constituit, vel interstitium inter utrumque nasi foramen. His apponuntur *duæ aliæ* pinnas constituentes, & per membranosa ligamenta colligantur.

Venas ex jugularibus, & *arterias* à carotidibus recipit.

Ad sensum musculorumque motum, *Nervus* utrinque unus à tertio pari per foramen commune ad majorem oculi angulum in tunicam nasi internam, & ei substratam carnem papillosam abit, in quam spiritus animales, ad olfactus sensum perficiendum effundit, atque indè ulteriùs ad ejusdem musculos progreditur.

Narium interior amplitudo investitur tenui membrana, quæ à dura matre, per foramina ossium cribriformium, vel per foraminula palati erumpente oritur, & tunicæ oris, palati, linguæ, laryngis, & œsophagi communis esse, vulgò traditur: Sed in naribus tenuior est, & exquisiti sensus, nam irritata sternutationem facit. Hæc membrana, qua parte ossibus cribriformibus adhæret, exilibus foraminulis, seu propendulis tubulis pertusa est, ad cerebri excrementorum transitum.

Sub illa membrana latet caro quædam tenuis, mollis, & papillosa, quasi ex multis papillulis coagmentata, quæ in hominibus valdè difficulter, in vitulis aut bobus paulò faciliùs invenitur, quamvis non sine molestia. Hujus papillulæ parte anteriore minores, versus posteriora verò majores protuberant, & à paucis sunt observatæ, à nonnullis pro exilibus glandulis habitæ.

Externi nasi usus est: *Primò*, ut per eum aer intret in cerebrum, idque pro spirituum animalium necessitate. *Secundò*, ut per eum aer in pulmones intret pro flammulæ vitalis accensione. *Tertiò*, ut per eum odores ad mammillares usque processus deferantur. Unde quibus nasus ad radicem dissectus est, vel non olfaciunt, vel imperfectè. *Quartò*, ut cerebri excrementa per eum, ceu canalem, effluant. Qui usus secundarius est, quia multos novimus, qui nunquam per nares aliquid expurgarunt. *Quintò*, ad vocem quoque aliquid confert. Tandem *Sextò*, ornatum faciei addit. Unde quia ad ornatum plurimum confert, *chirurgia Curtorum* nata, circa renascendum nasum occupata, de qua chirurgus *Tagliacozzus*.

CAPUT XLV.

De Olfactu.

Certum est nasum esse odoratus organum, verùm cùm ille ex multis, variisque partibus constet, quæ omnes simul isti muneri præesse non possunt, diu, multùmque inter Doctores dubitatum est, in qua nasi parte odoratus perficiatur.

In vasis sanguiferis, ac lymphaticis, ossibus, aut cartilaginibus illum non fieri apud omnes in confesso est.

Fuere aliqui qui per peculiares, alterius naturæ nervos naso insertos, & specificos etiam spiritus animales per istos nervos influentes odoratum perfici crediderunt. Sed non observarunt, quòd omnes totius corporis nervi in compositione, seu constructione vix aliter differant, quam quòd alii sint majores, alii minores, alii longiores, alii breviores, alii molliores, alii duriores: quod tamen qualescumque fuerint, omnes uni, eidemque muneri inserviant, scilicet viæ sint, per quas spiritus animales deducuntur. Præterea etiam non considerarunt, quòd illi spiritus, per quoscumque nervos delati, nullo modo sunt diversi, nec alterius constitutionis, qui per hos, quàm qui per alios nervos, ad has, aut illas partes influunt; sed ejusdem sint substantiæ, & naturæ, per quoscumque nervos & in quascumque partes defluxerint. Denique non animadverterunt, quòd diversitas operationum, quæ eorum ministerio perficiuntur, non procedat ab eorum, ut nervorum eos vehentium diversitate, sed à diversitate constitutionis partium, in quas influunt: sic oculo visum, in musculo motum, & in cute sensum tactus faciunt. Igitur ut in naribus odoratum faciant, debent iis necessariò etiam specificæ aliquæ partes inesse, in quibus, mediantibus illis spiritibus non simpliciter tactus, sed odorum, ut odorum, suaveolentium fœtidorum, rosaceorum, camphoraceorum &c. perceptio, & distinctio fit.

Galenus olim processus papillares esse nervos odoratorios, & proxima olfactus organa perperàm sancivit: nam *Primò*, nullam habent similitudinem cum nervis. *Secundò*, amplam habent cavitatem, qualis in nullis nervis invenitur. *Tertiò*, ex medulla oblongata, omnium nervorum principio, non oritur. *Quartò*, ex crassa meninge, & cranio non elabuntur neque ullos funiculos nerveos in narium membranas emittunt, sed tantùm pituitam per ossis ethmoidis foraminula ad narium ossa deponunt. Præterea nervosum organum excrementis scatens ad hunc usum ineptum esset, sicut in omnibus aliis nervis etiam contingit, quorum usus à pituitæ affluentis humectatione, & obstructione impeditur, in his autem ductibus humores pituitosi ferè semper modò majori, modò minori copia inveniuntur idque etiam in canibus, acutissimo odoratu præditis, in quibus tamen olfactum hinc non impediri experientia docet. Neque etiam in homine ob hanc pituita modica quantitate illic hærentem imminuitur olfactus; verùm si tanta ejus copia in interiori fungosa narium substantia colligatur, ut eam instar spongiæ intumescere faciat, hincque narium membranæ, cum nervis iis insertis, comprimantur, ac libera inspiratio per nares (sine qua non fit illius odoris perceptio) impediatur, tunc odoratus imminuitur, & impeditur, quemadmodum id in coryza fieri notum. Liquet igitur hoc processus non esse nervos odoratorios, sed ductus evacuandis excrementis dicatos. Hinc ex antedictis patet, odoratum non fieri in peculiaribus aliquibus nervis, sed in specificis quibusdam partibus, in quas nervi suos spiritus infundunt quæ partes certè non possunt esse processus papillares, cùm illi neque spiritus vehant, neque in sese ullos nervos recipiant, vel admittant.

Plurimi alii judicarunt odoratum fieri in membranis specificam aliquam constitutionem adeptam esse, cujus ratione odores distinguit. Verùm, cùm membranæ sint organa tactus, non verò odoratus (qui sensus à tactu longè differt,) & tactus quidem faciat ad perfectionem odoratus, quod tactu privatum etiam non odoraret, sicut oculus tactu privatus non videret: cùmque aliud sit sentire, & distinguere odorem cutæ, castorei, moschi, camphoræ, &c. sicut in oculo aliud est videre colores, aliud sentire asperitates, & dolores; satis patet membranam, quæ est organum tactus, non esse adæquatum organum odoratus. Nam organum tactus, qua tale non distinguit odores, aut colores, sicut etiam organum odoratus, visus, qua tale non judicat de asperitate, dolore &c. Hinc vici non potest, quòd membrana, quæ nares investit, sit alterius naturæ, temperiei, quàm aliæ membranæ: nam si hoc verum esset, (quod primò probandum solet) tunc eatenus acutiore, vel obtusiore tactu prædita esse posset, sed tamen non distingueret, aut dijudicaret odores. Denique, si illa membrana odoraret, & sicut communiter traditur communis, ejusdemque esset substantiæ cum membrana oris, palati, linguæ &c. quare etiam in illis partibus non haberet illum odorandi usum, quem in naribus ei adscribunt.

Hæ sunt circa odoratus organum sententiæ, & cum ex modò relatis nulla rem acu retigerit, postremò etiam nostra, adjicienda est. *Nos igitur* in naso verum odoratus organum esse censemus, tenuem istam carnem papillosam, sub interiori narium tunica sitam, quæ non habet aliam sibi similem in toto corpore, cujus papillulas nervorum odoratoriorum fines ingrediuntur: eodem modo sicut gustus proximum organum sunt papillulæ sub extima linguæ membrana sitæ, & visus proximum organum est tunica retina. Non quod velimus in hisce organis singulorum objecta percipi, sed singulis organis illatam à suis propriis objectis motionem, seu alterationem, mediantibus nervis, & spiritibus in cerebro percipi, & à mente judicari.

Posito igitur, quòd in papillosa illa carne sub interiori narium internarum tunica consita, olfactus consistat, cujus lamellas nervi olfactorii ingrediuntur nunc explicandus remanet modus, quo odoratus sensatio fiat.

Supponimus itaque olfactus sensum ob analogiam cum cœteris, per solum contactum haberi; cùm enim pati aliquid

aliquid necesse sit ad hoc, ut rem, à qua afficimur, percipiamus, nec alius possit passionis actus excogitari præter vellicationem, quæ contactu perficitur, ut solo contactu odores persentiscamus.

Unde oritur longè à veritate diffidere eos, qui odores in mera constituunt qualitate; hæc enim vel corpus erit, ut contactum efficere valeat, idcircò substantia; vel corpore erit expers, & contingere non valens, sensum etiam producendi impotens erit. Sed ut ad rem nostram redeamus

Considerandum erit ab omnibus corporibus effluvia particularum quædam emitti vel ex eorum corruptione resoluta, ut in cadaveribus, rebusque aliis corruptis, vel ex eorum fermentatione extricata, ut fructibus jam maturis, floribusque; vel ex partium ab ossiduo motu interno, extrinsecoque subtiliatarum, & è poris avolantium insensili transpiratione, ut in viventibus, cæterisque corporibus. His ergò effluviis aer inspiratus, atque inspissatus statim ac nares per inspirationem subintrat, ita lamellas vellicat prædictas, ut motum nervo olfactorio communicans, & per nervum cerebro, animus odorem animadvertat.

Quia verò non solùm odores sentimus, verùm etiam eorum diversitates cognoscimus, idcircò eorundem varietatem quo pacto discernamus enucleare operæ pretium erit. Pro quo

Supponimus ex Physicis atomos, seu corpuscula variis à prima rerum genesi donatas fuisse figuris; alias enim intelligimus rotundas, alias quadratas, alias triangulares, pentagonas, alias exagonas &c. Harum congeries, dùm per aerem diffusa nares ingreditur inspiratione, secundum figurarum diversitatem, diversum etiam contactum efficiat necesse erit; quò enim ad rotundiorem vergunt magis figuram, eò placidiorem in parte contacta producere contactum confiteamur oportet; quò verò acutiorem præseferunt configurationem, contactum etiam punctiosiorem, atque asperiorem producant erit inconfesso. Igitur quæ particulæ ita contingunt, ut contingendo demulceant, grati vocantur odoris, quæ autem ita nares afficiunt, ut punctionem exaltent, nimiumque lamellas percellant, ingratum generant odorem.

Hic autem pororum partis contactæ, nec non earundem partium constitutio, atque structura in considerationem veniunt non vulgarem; etenim multoties fit, ut lamellarum prædictarum pori vel arctiores inveniantur, vel latiores, unde particulæ odoratoriæ si earundem poris non conformentur, sed poros distendant, vel purgant, odor aliàs gratus, ingratissimam inducit sensationem.

Sic experimur quotidiè moschi odorem gratissimum, aliquibus, & præsertim mulieribus regulariter detrimento, ac fœtori potiùs, quàm solatio esse: Sic canes nostris cum solatio vescuntur excrementis, quæ nobis olent quàm pessimè: Sicque iidem in corruptorum cadaverum saniosis volutantur reliquiis, à quibus cùm nos, tum cætera abhorrent animalia. Ex hac insuper partium conformatione

Fit, ut quæ ab olfactu sentiuntur particulæ, alios non afficiant sensus, hæ enim ita à natura sunt conformatæ, ut prædictarum lamellarum poris conformentur, & aliarum partium poros aut ingressum habeant, & regressum nullum, aut ita eorum configurationibus sint pori patentes, ut nullo facto contactu liberè progrediantur, & sic licèt inspirati aeris particulis odoriferis referri pars asperam subintret arteriam, nullam tamen odoris producunt ibi sensationem.

Pro hujus materiæ summario complemento explicandum ducimus, quidnam pro olfactu aeris inspiratio, & respiratio operentur, pro cujus solutione.

Supponimus ex dictis in Theoria Medica, in qualibet aeris inspiratione, primùm Diaphragma, thoracemque dilatari, ut pulmonum sub se contentorum extensioni locum præbeant opportunum, deinde pulmones ipsos aerem per asperam arteriam in eosdem immissum recipere, semet dilatando; in respiratione verò primum pulmones restringi, aerem receptum expellendo, posthac autem thoracem, & diaphragma: quia verò aer hujusmodi pulmonibus immissus, vel per os, vel nares ingressum obtinet, regressumque ad asperam arteriam (cum illis namque convenire adhuc dubitamus, qui capras per aures etiam aerem inspirare, ac respirare insimulant) accidit; ut in tali aeris immissione, & remissione nares etiam internæ quodammodo distendant, atque coarctentur; cùmque hujusmodi dilationes, & restrictiones absque pororum restrictione, ac ampliatione contingere non queant, oritur, ut in pororum dilatatione major habeatur olentium particularum ingressus (diximus olentium particularum non quia cum vulgaribus sentiamus, odores esse mera appellata accidentia; hæc enim non admittimus, sed olentes vocamus particulas, quæ per contactum efficiunt talem sensationem, quæ odor appellatur.) Ex quo

Fit, ut eò major percipiatur odor, quò magis dilatantur narium externarum pori ad halitus odentes percipiendos; quapropter, qui odoribus quam maximè affici desiderant, rem, undè odoratæ exhalant particulæ, fortiùs inspirare satagunt.

Ut autem de odoribus ad hanc sensationem pertinentibus aliqua summatim delibemus, opinamur odores nil aliud esse, quàm corpusculorum è corpore prodeuntium effluxus; hæc autem corpuscula pro magnitudinis, figuræ, motusque varietate sicuti diversimodè lamellis narium internarum proportionem habere competiuntur, ita variè olfactum afficiunt; unde ex diversa hac affectione varietatem odorum discernimus, ut superiùs notavimus.

Quòd verò in corpusculorum effluxu odor consistat, evidenter constabit, si ea perscrutemur, quæ ad eos facere videntur; Qui enim fit, ut contra ventum ambulantes odorem persentiscamus à vento aerem agitante translatum, secundo autem vento percipiamus, nisi quia ventus aerem movens, corpuscula etiam odora per aerem dispersa secum ferat. Id etiam convincitur ex corporum illorum combustione, quæ vulgò odora dicuntur, ut sunt thus, Styrax, moschus, Zibettum &c. his namque igni superpositis, halitus particularum per aera disperditur, qui aerem complens, omnes illum inspirantes afficit.

Neque obstant hujusmodi halitum ab aliis corporibus exhalatum non sentiri; facilè enim contingit, ut quandoque ita tenuis hujusmodi sit halitus, motumque in organo imprimat adeò exilem, ut discerni ob tenuissimam vellicationem non possit; vel ita poros narium internarum à mucis, quamque vocant pituitam obstructos inveniat, ut transitum ad narium lamellas obtinere non valeat, ut in coriza; vel tandem in narium internarum poros dilatatos ita offendat, ut liberè per eos transiens, nec organum contingat, vel ita insensibiliter tangat, ut minimè percellat.

Ex hoc autem deducimus instrumentum, mediumvè ad halitus hujusmodi promovendos, excitandosque ignem esse, aut calorem; cùm enim ignis particulæ, seu caloris corpus aliquod ingredientes, & moveant sese, suoque motu corporis particulas excitent ad motum, fit, ut ex tali excitatione tenuiora corpuscula ab eodem prosiliant, perque aerem dispersa cum eodem inspirentur. Ex quo

Colligimus primo aromata, aliaque ligna odora, eò olere perfectiùs, quò, eorum succus à calore magis depuratus, defæcatusque faciliùs in halitum exhalabilis redditur odorum; unde, quæ alibi ab *Arabia* adolescunt hujusmodi arbores, ubi calor eò vegetus non est, aut nihil, aut longè minùs olent; quorum ratio est, quia calor abundans aqueum humorem absorbens vinculum tollit particulis, easque ad promptiorem exhalationem disponit: ubi verò calor tenuis invenitur, aqueum non ita potest exsiccare humorem, ac proptereà corporis particulæ sub aqua irretitæ cùm evolare non possint, nec olfactum poterunt aliquo modo afficere.

Colligimus secundò, fructus immaturos, floresque ad perfectionem non adhuc deductos, aut omni prorsus expertes esse odore, aut quàm parùm olfactum afficere; etenim non rectè fermentati, sulphureque (ut cum *Spagyricis* loquamur) ad fluorem non adhuc redacto fieri non potest, ut eorum particulæ, à sale indigesto fixatæ extricentur, exhalentque; peracta verò fermentatione, sulphureque, ac spiritu jam exaltatis, quia corpuscula veluti per calorem subtiliata, faciliùs avolant, id circò odorem producunt. Ex hoc autem

Cognoscimus fructus in loco frigido, siccoque retentos diutiùs perdurare; nam frigus vinctas detinens particulas, motumque earum impediens, fructuum avertit fermentationem, maturitatem, & corruptionem; locus autem siccus in causa est, ut omni adstitia humiditate remota, ex qua vel fermentatio vel fibrarum relaxatio &c. proveniunt, diutiùs conserventur.

Colligimus tertiò, corpora istiusmodi, vulgò dicta odorifera, pedetentim imminui ex assiduo particularum ab

cis

cis avolantium effluxu, moleque, ac pondere decrefcere; Experientia enim duce, animadvertimus pomorum jam maturorum cortices, poft tempus aliquod aut crifpari, aut indurefcere, florum verò vividitatem flaccefcere, hebetarique; nam avolantibus particulis fpirituofioribus, à quarum congerie, motuque vividitas oritur, craffifque remanentibus, quæ fixiores funt, fructus, florefque aut conftipantur, aut flacefcunt, hebetanturque, ac proindè colore, odoreque fiunt expertes, ac corruptioni obnoxios.

Colligimus quartò corpora olentia eò diutiùs perdurare, quo ftipatius, ftrictiufque occluduntur, etenim particulis ex corpore odoro avolantibus, exitumque non offendentibus, ut ibidem permaneant oportebit. Id totum convincitur ex eo, quòd aromatarii mofchum, ambarum, zibettum, aliaque hujus generis fervare volentes in goffypio involvunt, atque in vafe plumbeo, ftanneo includunt, ut exhalationis libertatem avertant.

Quamplurima effent de hac re confideranda; at quia hujus loci non eft ea fufiùs pertractare, idcircò hæc prælibaffe fit fatis.

CAPUT XLVI.

De Nafi Vulneribus.

QUò nafus concinnior eft, in figura, magnitudine, & colore, eò plus ad faciei pulchritudinem, & venuftatem confert, quapropter nonnullis faciei fol appellatur, quòd ficut fol fuo lumine macrocofmo fingularem fplendorem, & pulchritudinem confert, ita nafus fua pulchritudine microcofmum illuftrare videtur, unde nafus non minima eft pulchritudinis portio, redditque hominem præ membris faciei cæteris formofum, & eft membrum decoris. Unde qui magnum, & oblongum obtinent nafum, deformes funt, & *Martialis lib.* 13. de irriforibus loquens, inquit:

Nafutus fit ufque licet, fis denique nafus.

Verùm aliqui ex nafi magnitudine de membri genitalis mole, & magnitudine judicare audent. Sed hæc regula, ex noftris obfervationibus, ut plurimum eft mendax, hoc unum tamen dicimus; quòd homines, qui prægrandem habent nafum, genialibus illecebris obnoxii funt. Idem de fœminis dicimus, nam quæ magno, & oblongo præditæ funt nafo, ad luxuriam funt propenfæ; & hac de caufa legimus *Heliogabalum Imperatorem* omnis generis lafciviæ ftudiofum, nafutorum congregaffe manipulos, ut fecum in turpi certamine arma Aphrodifia ftrenuè pertractarent. Cœterùm ex nafi magnitudine meliùs hominis iracundiam hariolari poffumus. Sicut ex nafi magnitudine, & longitudine hominis deformitas, ita etiam ex ejus mutilatione major exoritur turpitudo; fcribitur namque in *Chronicis Anglis*, virgines ejus loci tempore belli cum Danis, nafos fibi amputaffe, ut ab irruentium Danorum militum impetu, pudicitiam fartam tectam, hac deformitate confervarent. Nafi abfciffio adulterii pœna fuit apud *Aegyptios*, quam etiam Hierofolymitanis minatur Dominus apud *Ezechielem cap.* 23. Sed immeritum fupplicium, quia nafus nullam habet cum inftrumentis generationi infervientibus fympathiam, & adulterium minimè nafo utitur, potiùs peccant pudenda, hanc pœnam, quàm nafus, fubire deberent. Quidam maritus cum domi adulterum comprehendiffet, ne inultus remaneret, nafum illi obtruncavit, quem *Martialis lib.* 2. *ep.* 38. deridens, ait:

Fœdafti miferum, marite, mœchum,
Et fi qui fuerant, priùs requirunt
Trunci naribus, auribufque vultus;
Credis te fatis effe vindicatum?
Erras.

Hoc idem infortunium *Deiphobus* tulit; quia erat *Helenæ*, adulter, de quo fic cecinit *Poeta* 6. *Aeneid.*

Truncas inhonefto vulnere nares.

Merita eft itaque adulterii pœna nafi detruncatio, quia ficut nihil eft, quod nafo faciem honeftet, fic nihil eft, quod magis deturpet; quamobrem illius detruncatio appofita, & congrua eft adulterii pœna alienum honorem, & exiftimationem deturpantis. Verumenimverò fi hoc fupplicii genus hifce noftris temporibus nimium effet in ufu, certè vel nullus effet adulter, vel ferè omnes exiguo tempore nafo mutilati effent, ut quidam Poeta inquit:

Si mœchis rafum mos effet tollere nafum,
Multis per mundum fine naribus effet eundum.

Ex hac nafi mutilatione orta fuit *Curtorum chirurgia*, quæ tota circa regenerandum nafum verfatur, de qua *Tagliacozzus* primus fcripfit.

Signa.

Nafus vulneratus, vel mutilatus fignis non indiget, nam ex ipfo vifu facilè cognofcitur.

Caufæ.

Nafi vulnerati, vel obtruncati caufa eft externa violentia, ut gladius, culter, novacula, vel aliud inftrumentum.

Prognofis.

Si una nafi pars ab altera pendeat, vel fi pendula parvæ adhæreat pelliculæ, tàm alicui nafi parti, quàm labio fuperiori, facilè agglutinatur five os fi ve pinnæ fectæ fint. Si autem nafus totaliter amputetur, & in terram decidat, ac non refrigefcat, femper tentanda eft agglutinatio, & fi non fuccedat, nullum habetur incommodum, habetur intentum; fi verò frigefcat, nulla agglutinationis fpes fupereft, & imperfectus habetur olfactus, nec à natura præcifus nafus regeneratur, unum tantùm reftat, ut arte reparetur ex brachii patientis carne, vel palliativè fcilicet ex nafo artificiali. Si tantum vulneretur, faciliter curatur.

Curatio.

Si nafus vulneretur, ut aliarum partium vulnera curandus eft; Si verò anterior illa pars, quæ cartilaginea eft, ita vulnerata fit, ut parum nafo hæreat, vel de labio fuperiori pendeat, Vulgares ftatim futura utuntur, attamen cartilago ipfa non eft acu perforanda. Nos autem nec mora ab abfciffione futura ex glutine utimur, & interim abfciffam fovemus partem, ne refrigeretur, & emoriatur, quam poftmodum emplaftris glutinatoriis, ne decidat, unimus, & firmamus, & emplaftris ftipticis, & confolidantibus, ac balfamicis, interveniente cuticula, denuò agglutinatur, nulla enim in toto corpore pars faciliùs, ut nafus, agglutinantur. Ut nafus commodiùs tractari, & emplaftra firmiùs adhærere poffint, æger fupinus decumbat, & per os refpiret, & ne aliqua carnis excrefcentia in parte interna oboriatur, quæ meatum illum anguftiorem reddit, & loquelam depravat, turunda decenti unguento illita, vel emplaftrum in canalis formam, vel fiftulæ efformatum nari inferatur.

Si autem nafus planè amputatus fit, & nulla fuperfit agglutinationis fpes, tunc reparandus, & reficiendus eft *Curtorum chirurgia*, funt namque (fed fuerunt) alioqui chirurgi in noftra Calabria, & propriè Poftrophex, qui nafum amputatum efformare folent, modus autem nafum efformandi talis eft, fcarificant partem nafi relictam, poftmodum brachii cutem ad fanguinis effufionem, & apponunt, ligantque nares illi fcarificatæ parti brachii, & ita relinquunt, quoufque fimul agglutinata fuerint; tunc aliquid carnis à brachio refecant, & vulnus curant, ac ex carne illa relicta ad nares, nafum efformare incipiunt.

Mirificam refert hiftoriam *Joan. Baptift. Helmont. de Magnetica vulnerum curatione* §. 22. *Bruxellenfis quidam in pugna nafum amifit, adivit chirurgum Tagliacozzum Bononiæ degentem, ut nafum præftolaretur: & cùm incifionem brachii fui timeret, bajulum ad hoc conduxit, è cujus brachio nafum tandem dato pretio eruit. Mox tredecim circiter menfes, à reditu in patriam repentè nafus infititius friguit, & ab indè aliquot diebus, putrilagine cecidit. Cujus rei inopinum cafum inveftigantibus inventum fuit, eodem fortè momento, quo nafus friguit, exfpiraffe bajulum. Superftites funt horum teftes oculati Bruxellæ.* Verùm fi Bruxellenfis ex fui brachii carne nafum eruiffet, utique nafum infititium non amififfet; pars namque illa appofita eadem gaudebat quadra cum reliqua, qua extincta, nafi vitam extingui neceffe fuit. Hic autem nafum efformandi modus ex proprii brachii carne dolorofus eft, & nimium denafatum excruciat, & ad nafum reparandum aliquod requiritur tempus, præcipuè ut fibræ exactè invicem refpondeant, & fuccus nutrititius cum fpiritibus animalibus per tubulos commodè

diftri-

diſtribui queat, & tandem non erit verus naſus ex carne fictus, qui tamen faciem exornat.

Hic naſus ex proprii brachii carne efformatus, ita unum cum reliquo fit, & tenaciter naturæ glutine ei adhæret, ut nulla vi extirpari poſſit, non aliter ac ſi proprius eſſet; unde quidam nobilis Vir, cui in Monomachia, cum naſus amputatus fuiſſet, & ex propria carne eum aſſequutus, verebatur nares emungere, ne naſum evelleret, unde ſudarioli angulos in turundæ formam in narium ſinus ad mucum abſtergendum immittebat, qua re cognita chirurgo, & interrogatus, cur nares aliorum more non emungeret? Reſpondit, ne eximeretur naſus. Tunc chirurgus, apprehenſo illius naſo, per totam domum eum diſtraxit, & demiſit.

In veri naſi defectu, naſus artificialis ſubſtitui poteſt ex auro, vel argento efformatus, ſed præſtat ex chartacea materia macerata, vel ex perſonarum materia, vulgò charta piſta, aut ex conglutinatis linteis confectus, fucatus eodem pigmento, quo proximè ad carnis colorem accedat, qui ad occiput, vel aures filo ſerico eſt revinciendus, vel meliùs glutine apponitur. Non credimus autem naſum artificialem tam affabrè fieri, & geſtari poſſe, ut firmiter adhęreat, & hæc impoſtura non facilè omnium oculis pateſcat.

CAPUT XLVII.

De Oris Anatome.

OS duplices habet partes externas circa os, & internas alias in ore, quas ſigillatim proponere oportet.

Partes externæ circa os variæ ſunt. Superiores partes ſub oculis inter naſum, & aures, & mentum expanſæ, *Genæ* dictæ ſunt, quia in his pili gignuntur. Hæ genæ dividuntur in partem ſuperiorem, & inferiorem. Superior ſub oculis inter naſum, & aures leviter prominens, ac rubens, ab Hip. *faciei circulus*, *& malum*, *ſeu Pomum faciei* nominantur, ab aliquali ſimilitudine cum malis, quò ad formam, & colorem, malæ nominantur. Hæc à Plinio *Pudoris ſedes* cenſetur, quòd ea pars in pudore protinùs erubeſcat. Inferior pars laxior, quæ à retento ſpiritu inflari poteſt, ut apparet in tibicinibus *Bucca* vocatur. Cavitas labro ſuperiori ſub ſepto naſi impreſſa, & dividens appellatur *Philtrum* quaſi amabile. Iſtius verò labii utrinque à cavitate ad latera proſtans pars, Myſtax appellatur.

De Labiis.

Sunt labia duo, ſuperius, & inferius, quorum media rima os clauditur, horum partes externæ prominentes *Prolabia* appellantur, & quæ in commiſſura rubent, *Proſtomia* græcè dicuntur. Inferiori labio in acutum protenditur, *Mentum*; carnoſa ſub mento pars, Buccula veteribus appellatur.

Labia conſtant ex carne molli, & fungoſa, cui cutis cum muſculis ita exactè miſcetur, ut cutis muſculoſa, vel muſculus cutaneus eſſe videatur.

Teguntur tunica ori, œſophago, & ventriculo communi, unde in vomiturientibus inferius labium tremit.

Nervorum propagines exquiſitum ſenſum labiis conferunt: arteriæ verò à propinquis locis inter cutem, & carnoſam membranam diſperſæ ſanguinem tribuunt, cui debetur purpureus ille labiorum color, & ſplendor, pulchritudinis, ac ſanitatis nota. Arteriis immiſcentur venulæ, ſuperfluum ſanguinem ad venas proximas deferentes.

Data ſunt homini labia, ut os claudant, & dentes, parteſque interiores tueantur ab externis injuriis; ad edendi, bibendique commoditatem; ad vocis, & loquelæ aliquam formationem; ad ſalivæ retentionem, vel rejectionem; tandem ad ornatum.

Os græcis *Stoma*, modò dicitur rima illa, quæ inter labia conſtituitur, modò tota cavitas ad fauces uſque conſpicua. Altiori loco, in media ſcilicet faciei parte ſub naſo locatum eſt, ut aſſumpta non ſolo guſtu, ſed etiam odore quodammodò cognoſcerentur, & declivi via faciliùs ad ventriculum deſcenderent. Tota interna oris capacitas ſuccingitur tunica, quæ in capacitatem intra dentes craſſior, ac in palato rugoſa: extra dentes verò in gingivis & labiis tenuior exiſtit, eſtque tunicæ gulæ, ac ventriculi continua; undè vulgò communis eſſe dicitur, cùm tamen in lingua, & palato conſtitutionem peculiarem habeat, ab aliis tunicis diverſam.

Uſus primarius eſt, ut in eo alimenta tanquam in infundibulo recepta, ita maſticentur, & præparentur, ut per œſophagum commodè ad ventriculum deſcendere, & in eo faciliùs digeri poſſint. Secundarius uſus eſt, ut in reſpiratione aeri ad pulmonem commeanti tranſitum, & excrementis pulmonum, capitis, ac ventriculi per ſcreatum, expuitionem, & vomitionem exitum præbeat; denique ut ad vocis tonum aliquid faciat.

Conſtat os ipſum partim ex partibus oſſeis, ut maxilla ſuperiori, & inferiori cum infixis dentibus; partim ex carnoſis, ut labiis, muſculiſque labiorum, buccarum, & maxillæ inferioris.

De Buccarum, Labiorum, & Maxillæ inferioris Muſculis.

Muſculorum paria duo ſunt bucci, & Labiis communia, duo ab utraque parte.

Primus eſt latus ille muſculus, qui à figura *Quadratus* appellatur, eſtque tenuis, & membranoſus ſub colli cute jacens, cuti valdè adhærens, ac proindè eum à cute non diſtinxerunt *Veteres*. Oritur lato principio circa claviculas, & poſteriorem colli partem; fibris verò obliquis implantatur in mentum, labia, & naſi radicem, aliquandò aurium radicem progreditur, & quibus talis contingit inſertio, illius hujus muſculi beneficio aures movere poſſunt. Hoc muſculo convulſo, fit *ſpaſmus Cynicus*.

Secundus muſculus quadrato ſubjacens, buccam conſtituit, ideò *Buccinator* dicitur, & totam buccarum ſedem complectitur. Rotundus eſt circuli inſtar, & à maxillæ ſuperioris longitudine ferè tota exortus, in inferioris maxillæ longitudinem, & gingivarum radices inſeritur; variis fibris intertextus, quia tenuis, & membranaceus eſt; tunicæ oris interna inveſtientis adeò arctè connatus, ut inſeparabilis ſit.

Hujus muſculi uſus eſt, buccas cum labiis movere, eſtque dentibus inſtar manus, dùm huc illuc ad dentes cibos propellit, quò exactius comminuantur.

Propriorum muſculorum ſolis labiis inſervientium ſunt quinque paria, & unus muſculus orbicularis.

Primum par à maxilla ſuperiori, ubi genarum cavitatem efficit principio lato, & carnoſo enatum, variiſque fibris præditum, obliquè deorſum in priora fertur, & in labii ſuperioris latus utrimque inſeritur, idque ſurſum, & extrorſum movet.

Secundum par à cavitate malis ſubjecta, carnoſo, ſed gracili, ac tereti principio ortum, multaque pinguedine obvolutum, in frænum, ubi labia conveniunt, implantatur, motumque prioris adjuvat.

Tertium par carnoſum, & teres, extrinſecùs à proceſſu jugali ortum, & obliquè per genas deſcendens, in labii utriuſque confinio terminatur, quod ad latera ſurſum verſus abducit.

Quartum par à maxillæ inferioris humili parte ad menti latera, carneo, latoque principio, nonnunquam ad medium mentum protenſo, ſurſum progreditur, ſenſimque anguſtiatum, obliquè in labium inferius prope finem inſeritur, idque obliquè, deorſumque, extrorſumque trahit.

Muſculus orbicularis, & conſtrictor, qui utrique labio communis, eſt ille, qui labiorum propriam figuram, mollemque ſubſtantiam conſtituit, & labium utrumque in oris circuitu efformat, totumque os ſphincteris inſtar ambiens: & labia ad ſe mutuò adducens, fibris orbicularibus conſtringit, & cuti rubicundæ firmiter adhæret.

Muſculi maxillæ inferioris (hæc enim movetur, ſuperiori immobili) validiſſimum in ciborum contritione motùm perficientes, maſticatorii, molares, & manſorii nominantur, eorumque quinque numerantur paria.

Primum par *Crotaphites*, ſeu *Temporale* dicitur à ſitu quia temporum cavitatem occupat. Hoc omnium maximum eſt, validius, & robuſtius. Majus tamen, & robuſtius in aliis animalibus, ut leonibus, lupis, canibus, porcis &c. quæ morſu forti uti debent. Temporalis uſus eſt initio inferioris maxillæ, quam movet, & ſurſum trahit, adeòque os claudit; & quidem in proceſſu acuto finitur, tendine nervoſo, brevi, & valido, oritur verò à temporibus initio lato, carnoſo, & ſemicirculari, ſenſimque deſcendendo coarctatur. Nervi utrinque tres in hunc muſculum inferuntur, duo ex tertio pari, tertius ex quinto. Quamobrem læſo, vel contuſo hoc muſculo, periculum magnum adeſt convulſionis, & tandem mortis, præfertim

tim si afficiatur inferior pars magis nervosa. Et ob hujus distensionem *Hip.* lethalem pronunciavit maxillæ inferioris luxationem, nisi statim reponatur.

Secundum par *Digastricum*, *Graphoides*, & *Biventre* appellatum, quia in medio extenuatum duos quasi ventres habet, prope mammiformem processum oritur, atque circa medium, ubi ad maxillæ inferioris flexionem curvatur, in corpus tendinosum angustiatur: hinc rursus carnosum factum, interius parti anteriori, mediæque menti adnectitur, & maxillam deorsum trahendo, os aperit, cujus maxillæ nimius descensus ab annexo ligamento impeditur. Ad dictam actionem meliùs perficiendam; cum hoc pari, officii similitudine, concurrit par quadratum ante descriptum.

Tertium par, *Laterale*, *Masseterium*, & *Mansorium primum* dictum partim carnoso, partim nervoso principio à maxilla superiori, & osse jugali, valideque connectitur, eamque ob fibrarum diversitatem, antrorsum, retrorsum, in latera movet, ac quasi circumagit.

Quartum par, *Mansorium alterum*, *Pterygoides*, & *Alare internum* nuncupatum, quod crassum, & breve est, ab ossis sphœnoidis processibus aliformibus internis nervosum producitur, & carneum, amplum, ac crassius redditum, lato robustoque tendine in partem inferiorem, ac posteriorem interni lateris maxillæ inferioris defertur, quam sursum trahendo, actionem temporalis adjuvat; propterea maxillam extrorsum conversam retrorsum agit.

Quintum par *Pterygoides*, sive *Alare externum* dictum, & in ossium temporum cavitate humiliori situm, ab osse sphœnoide, & processu alari externo, gemino principio, partim nervoso, partim carnoso prodit, & aliquo ductu in maxillæ inferioris cervicem, ac illius capitis internam sedem inseritur, atque maxillam antrorsum movet, & abducit.

De Maxillis, & Dentibus.

Duæ inveniuntur maxillæ, una superior continens totum illud spatium, quod à superioribus dentibus inclusivè usque ad supercilia; altera verò inferior reliquam faciei partem continens, quæ est mentum versus. Prima immobilis est, secunda mobilis: utriusque usus est tum ad formandam faciem, tum ad cibos masticandos, qua ratione inferior præcipuè facta est mobilis, superior verò non movetur, ne motu ejus visum deturparet. Superior maxilla constat ex tredecim ossibus, quorum sex ponuntur in parte dextra, & sex alia in sinistra, & unum in medio, omnia verò potius per harmoniam, quàm per suturam conjunguntur. Inferior verò maxilla duobus constat ossibus, quæ in media parte menti uniuntur per intermediam cartilaginem, ut in tenellis puerorum ossibus est observatum, procedente verò ætate, & cartilago durescit, & ossibus similis evadit.

Utraque in hac maxilla tum inferiori, tum superiori dentes, ita dicti, quasi edentes, per Gomphosin articulantur, & tàm à nervis, qui in ipsorum radicibus inseruntur, quàm à gingivarum carne firmiter continentur: qui dentes conferunt non solùm ad masticandos cibos, sed etiam ad efformandam vocem, præterquamquòd ad oris ornatum etiam conferunt, ut alibi diximus. Sunt numero utplurimùm triginta, vel triginta duo, hoc est, quindecim, vel sexdecim in una maxilla, totidemque in altera, & istorum triplex est differentia.

Quidam vocantur *Incisores*, & sunt quatuor anteriores in qualibet maxilla, & ita sunt dicti, quia cibos incidunt.

Alii appellantur *Canini*, eò quòd basim habent latam, & supremum, acutum quomodò sunt canum dentes, & isti duo sunt illi, qui à lateribus incisorum existunt, & deserviunt ad hoc, ut si quoddam incisoribus incidi non potest, ab istis frangatur. Hos vulgò *oculares dentes* nominant, eorumque extractionem periculosam censent, quia nonnulli sibi persuadent earum radices usque ad oculos pertingere: cùm tamen superiores suis radicibus vix alarum nasi oram inferiorem transcendant, & inferiores deorsum ab oculis longè recedant. Alii tamen, cum *Laurentio*, credunt, nervi oculos moventes portiunculam in hos dentes ferri, quod etiam minimè verum est.

Cæteri dentes obtusi & magni, *Molares*, ac *Molitores* appellantur, quia cibos instar lapidum molarium conterunt, & postremi duo ex his molaribus appellantur *Dentes Gennini*, *Morum*, *sensui*, *intellectus*, & *sapientiæ*, quia adnascuntur maximis cum doloribus circa vigesimum primum, vel sextum, vel trigesimum ætatis annum, quo tempore homo sapere incipit.

De Gingivis.

Partes in oris cavitate contentæ variæ sunt, inter quas primo occurrunt gingivæ duæ, quas constituit caro dura, & immobilis dentes, valli instar, cingens, eosque in suis alveolis stabiliens, & in edentulis aliquid etiam ad ciborum contritionem faciens: qua vel exesa, vel nimis relaxata, vel nimis exsiccat, dentes vacillant, aut excidunt.

De Palato.

Palatum est superior oris pars, leviter concava, fornicis instar, unde *Oris cœlum*, & *Testudo* dicitur, estque cerebri basis, osse sphœnoide formata, à faucibus ad dentes usque extensa.

Constat ex ossibus, carne peculiari, & glandulosa, seu ex conglomeratis exilibus glandulis constructa, & tunica crassa, multis minimis foraminulis, salivalem aliquem liquorem è palati glandulosa substantia transmittentibus donata, quibusdam in locis rugosa, cum tunica reliquas oris partes investiente continua, unde etiam vulgò gulæ ventriculoque communis dicitur, quamvis constitutionem peculiarem habeat, ab aliis tunicis diversam, cujus ratione gustum una cum lingua perficit, eumque in finem nervis à quarto pari donatur.

Palati usus est, partim gustum cum lingua perficere, partim vocem infringere, & perfectiorem reddere: atque hinc illi, quibus hæc pars infelici ulcere exesa est, gustum habent imperfectiorem, & raucam, atque ingratam vocem edunt.

De Uvula.

Uvula, aliis *Uva*. *Garguglio*, *columna*, *columella*, & *Gargareum* dicta, est caruncula rubicunda, fungosa, longiuscula; superiùs aliquantulùm lata, inferiùs obtuse acuta, à palati medio, juxta narium meatus in os, supra laryngis rimam inter amygdalas procedens. Hanc putant aliqui anatomici nil aliud esse, quam oris interiora vestientem membranam reduplicatam. *Riolanus* carnem potiùs credit à musculorum extremitate, qui ad corpus feruntur exsurgentem.

Mollissima, laxaque pellicula à palato demissa investitur, & à pituitosis defluxionibus facilè intumescit, ac prolongatur, qui affectus *Uvulæ laxitas* appellatur.

Huic *Riolanus*, & *Veslingius*, musculorum duo paria, externum, & internum, ad suspensionem levemque motum, adscribunt. Horum tam opinionem solummodò conjecturalem esse docet autopsia, cum tales musculos, in ea parte demonstrare difficillimum foret, cùm etiam uvula iis non indiguerit ad suspensionem, ut neque ad motum voluntarium, qui nullus in ea parte animadvertitur. Præterea *Riolanus* uvulæ duo ligamenta lata tribuit, alis vespertilionum expansis similia. Verùm & hæc non minùs quàm dicti musculi, conjectura potiùs, quàm demonstratione probantur: nisi fortè quis posteriorem membranosam palati partem, ex qua uvula propendet, pro ligamentis habere velit.

Varius est uvulæ usus, *primò*, aeris frigidioris inspirati impetum nonnihil frangere, ne in pulmones subitò irruat, eosque lædat. *Secundò*, impedire, ne humores per palati superiora descendentes, recta in laryngem copiosi incidant, sed deglutitione retrorsum acta uvula, una cum ea versus œsophagum deflectantur, & in eum decidant. *Tertiò*, impedire, ne potus ex ore in nares regurgitet. *Quartò*, ad vocis tonum aliquid conferre, sed de his fusiùs alibi diximus.

De Faucibus.

Fauces impropriè de toto oris hiatu dicuntur, propriè verò designant posterius, & inferius spatium, ubi linguæ, & asperæ arteriæ extrema, nariumque foramina per palati posteriora descendentia concurrunt, quod ore operto, & lingua depressa conspicitur, & *Hippocratis* Isthmus, per metaphoram, ab angustia dicitur: quia isthmus propriè terræ angustum tractum inter duo maria significat:

& sic in faucibus uvula tanquam terræ tractus in medio faucium hiatu propendet, quam tamen uvulam non appellant isthmum, sed ipsum hiatum faucium, in quo uvula pendet, cùm tamen ad ipsum uvulam nomen illud pertinere deberet.

Faucium usus est, illa, quæ in ore assumuntur transmittere, & deglutire, quæ actio tribus musculorum partibus laryngi cum œsophago communibus.

De Osse Hyoide.

Os hyoides ad firmiorem linguæ structuram, motumque facilem fulcimenti gratia ei substernitur, ideòque antequam linguæ anatomen aggrediamur, de hoc osse aliqua præmittimus.

In faucibus os est, quod à forma græcæ litteræ Y dicitur *Yoides*, *Ypsiloides*. Item à forma literæ Λ *Lamboides*. Dicitur item *Os gutturis*, & *Os linguæ*.

Est verò hoc os linguæ basis, & fundamentum, super quo movetur: Laryngi verò proponitur.

Constat potissimùm ex variis officulis, tribus, rariùs ex quinque, septem, novem, vel undecim, Medium officulum reliqua magnitudine superat, amplum latum, foris gibbum, & intus nonnihil cavum (sub quo hæret epiglottis:) huic reliqua duo cornuum instar committuntur. Si autem supra ternarium numerum plura officula adsint, illa cartilaginea existunt.

Junguntur his quatuor exiguæ cartilagines, quæ & ipsæ nonnunquam osseæ evadunt. Harum duæ ad medii ossis basim subsistunt, forma, & magnitudine granum tritici æmulantes. Duæ aliæ juxta ossa lateralia, seu cornua sedem habent, eaque nerveo ligamento styliformi appendici connectuntur. Atque ita os hyoidis à lateribus adhæret isti appendici, anteriùs verò cartilagini scutiformi laryngis, & imprimis linguæ, atque epiglottidem sinu suo excipit.

Movetur hoc os, sed non nisi mota lingua, ideoque *quatuor paria musculorum* habet linguæ communia, nec nisi iis remotis, linguæ musculi monstrari possunt.

Primum par anteriùs sub cute latet, incumbens tracheæ, & cartilagini scutali. Oritur lato, & carneo principio ab altiore, & interiore regione sterni, unde hoc par dicitur *Sternohyoides*. Finis carnosus est in basi hyoidis. Atque in medio secundum longitudinem linea divisi sunt hi musculi. Usus, deorsum recta trahere.

Secundum sub mento, & quinto pari maxillæ inferioris interna parte vario fibrarum ductu: finitur in media sede hyoidis. Dicitur nonnullis *Geniohyoides*: Usus, sursum recta, & nonnihil antrorsum trahere.

Tertium gracile, & teres est, sub mento situm, ortumque à Styloidis appendicis radice; finitur in cornua hyoidis. Aliquando in medio perforantur, pro musculo maxillam aperiente. Usus, in latera movere, & nonnihil sursum. Dicitur *Styloceratohyoides*.

Quartum gracile, & longum sub scapulæ musculo, quem quartum faciunt, latet, obliquè ad latera deorsum movens. Oritur ex latere superno scapulæ prope coracoidem processum, unde *Coracohyoides* dicitur: defertur sursum obliquè ad ossis hyoidis latera, sub capitis musculo, quem septimum faciunt. Estque hoc perlongum duplici ventre præditum, & in medio instar tendinis extenuatum, quemadmodum ille maxillam inferiorem detrahens. Usus ossis hyoidis est, primò, ut sit linguæ basis, secundò, ut ab eo oriantur musculi multi linguæ, & laryngis.

De lingua.

Lingua à lingendo dicta Latinis, Græcis *glossa & glotta*. Sita est in ore sub palato. Numero unica est. In homine oblonga, lata, & crassa, & ad radicem quidem crassior, in extremitate tenuior, & acutior; magnitudinis tamen mediocris ori respondens, quæ si nimia sit, ut moveri expeditè nequeat, blæsi fiunt, & balbutientes, de quo morbo diximus, & si nimia mollitie, humiditateque abundet, ut in infantibus, minùs rectè articulatæ voces proferuntur. Aliquandò in portentosam magnitudinem adeò excrescit, ut ore non capiatur, ut de tumore linguæ notavimus.

Lingua posterius ossi hyoidi, laryngi, item faucibus, & tonsillis nectitur: ut ne plus justo in omnem regionem moveretur, inferiusin medio ejus corpore ligamento valido, & membranoso ad robur & stabilitatem, item ad insertionem propriorum musculorum summus rerum creator prospexit. Hujus ligamenti extremitas mediocri laxitate donata, *Frænulum* dicitur, cujus nimia brevitas liberum, & convenientem linguæ motum haud rarò, præcipuè in infantibus cohibuit, sicque loquelam, & lactis suctionem impedivit; qua de causa Chirurgi illius sectionem in prima ætate frequenter instituere coguntur. Cujus sectio, licèt facilis sit, tamen in ea observandum, ne per imprudentiam, vel ignaviam vicini, linguæque substrati nervi incidantur, ex quorum læsione repentina linguæ convulsio supervenire solet.

Arterias duas majusculas recipit à carotidibus, totidemque venas ad jugularium externarum ramum interiorem emittit *Raninas* vulgò dictas sub lingua insigniter conspicuas quo loco in faucilum affectibus secari nonnunquam solent.

Nervi linguæ inseruntur tam motorii, quàm sensifici, crassius par interiora proreptans, à septima conjugatione; Tenuius par per exteriora tunicæ linguæ, à quarta conjugatione oritur.

Substantiam obtinet peculiarem, quæ caro est peculiaris, qualis nulla alia (estque gustus organum) interim mollis, laxa, rata, & spongiosa, ad imbibendos sapores humore aliquo vectos. Gemina contegitur membrana, una exteriori, crassa, altera interiori, tenuiore.

Hæc membrana crassa, vulgò ex crassa meninge producta censetur, & communis ori, palato, & laryngi traditur. Verùm, cùm totam linguam undequaque non investiat, sed per ejus planitiem dumtaxat, usque ad radicem, & fauces extendatur, neque ad inferiorem linguæ partem, & œsophagum perveniat, sed ejus interiori tunicæ solummodò uniatur, illique etiam in lingua, & palato aliam esse substantiam crassiorem, alterius naturæ, satis liqueat, nullam ei cum œsophagi, & laryngis membranis communionem esse, plus satis patet.

Sub dicta crassa membrana latet altera interior, tenuis, & mollis, non superiori solùm planitiei strata, ut modò dicta crassa, sed totam linguæ substantiam undequaque proximè circumdans, & plurimas exiles prominentes nerveas papillulas, ex ea protuberantes, in crassæ incumbentis membranæ poros latiusculos inferens.

Linguæ præcipuè humanæ substantia fibris tenuibus prædita est, & propter illam tenuitatem putarunt antehac nonnulli rudiores Anatomici, linguam fibris prorsus carere. Tam vario, & obscuro modo hæ fibræ sibi invicem intermiscentur, ut earum in situ ordinem explicare admodum difficile sit.

Spigelius linguæ copiosissimas fibras advertens, pronunciavit linguam esse musculum. *A Spigelio* non longè dissentit *Laurentius Bellinus*, qui præter fibras, etiam admirabilem motus varietatem, & rapiditatem considerans, dicit illam esse musculorum invicem coeuntium contextum. Sed neuter horum satis benè observasse videtur, tot diversas, sibique mutuò diversimodè impositas, ductibusque contrariis intertextas fibras musculorum actioni (quæ est attactio) inservire non posse, cùm unius fibræ tractio ab alterius operatione impediatur, nec in tanta oppositionum, & impositionum contrarietate ulla sit, quæ musculi officium linguæ conferre possit. Cùm etiam solæ fibræ non doceant partem aliquam esse musculum, cùm etiam ventriculus, intestina, vesica urinaria, aliæque plures partes habeant omnis generis fibras satis conspicuas, & copiosas, & tamen musculorum ordini accenseri non possint, nec debeant. Præter validissima argumenta totam musculositatem linguæ penitus convellunt. I. Nullus musculus propter seipsum est conditus, sed propter partem aliam per se ad arbitrium immobilem, ut eam scilicet moveat: atqui lingua si musculus foret, propter seipsam condita esse deberet, cùm nulli corpori inseratur, ut illud moveat. II. Nullus musculus alteri musculo inseritur, ut eum moveat: atqui linguæ alii musculi inseruntur, qui eam movent; igitur ipsa non potest esse musculus.

Movetur lingua in quamcumque regionem, idque beneficio, partim illorum musculorum, quos cum osse hyoide communes habet, ut diximus: partim singularibus, ac propriis quinque musculorum paribus.

Primum par, *Styloglossum* veteribus appellatum, à styliformi appendice natum, circa medium in utrumque linguę latus inseritur, eamque attollit, & introrsum ducit.

Se-

Secundum par *Basioglossum*, & *Ypsiloglossum* dictum, è basi ossis hyoidis prodiens, in medio linguæ finitur, eamque recta intrò trahendo deprimit.

Tertium par, quod *Genioglossum* nominant, ad menti medium interna sede oritur, mediæque linguæ inferiùs inseritur, quam exserit: hocque, ut etiam præcedens par, hic illic inscriptiones habet, ac si plures essent musculi.

Quartum par, à cornibus ossis hyoidis prognatum, atque hinc *Ceratoglossum* vocatum, lateribus linguæ inseritur, eamque, si ambo simul agant, recta deorsum versus interiora movet: Si verò alteruter tantum agat, in latus movet dextrum, vel sinistrum.

Quintum par, *Myloglossum* dictum, oritur à lateribus maxillæ inferioris ad radices posteriorum dentium molarium, & sub lingua in ligamentum linguæ inseritur, eamque deorsum trahit.

Remotis musculis, præter duas glandulas oblongas, ac rotundas, œsophagi principio adjacentes, aliæ plurimæ glandulæ carnosæ, & quasi ex pluribus glandulis conglomeratæ, vasis lymphaticis, arteriolis, venulisque, & nervorum fibrillis præditæ, sub lingua, circa ejus frænum, sitæ sunt, continuum madorem per minima lymphatica vascula linguæ conferentes.

Præterea ex utroque latere, ex magna, & insigni glandula supra tendinem medium inter digastrici, seu biventris musculi carnes sita, ductus quidam procedit, cui ab usu *Ductus salivalis*, vel *salivaris* nomen impositum est.

Linguæ usus est,

Primò, Gustûs esse instrumentum.

Secundò, loquelæ.

Tertiò, masticationem adjuvare, dum cibos hinc inde volvit.

Quartò, lambere.

Ex quibus apparet conferre linguam non absolutè ad esse vitæ; sed ad benè esse, nec ejus pars abscindi potest sine vitæ, & valetudinis noxa.

CAPUT XLVIII.

De Gustu.

Explicata linguæ anatome, cùm lingua pro gustatus organo à natura fuerit constituta, de gustu etiam aliqua prætexere curabimus, & primò occurrit difficultas, in quanam linguæ parte hujusmodi sensatio perficiatur. Secundò, quo pacto gustus habeatur, ejusque diversitas, qua ea ratione consurgat, ubi nonnulla scitu non indigna enucleantur. Tertiò, agemus de saporibus, eorum varietate, ac modo linguam afficiendi. Ut autem primæ occurramus difficultati.

Peripatetici statuunt in carnea linguæ parte nimis spongiosa, atque porosa gustum consistere; opinantur enim poros latiores à natura ibi constitutos fuisse, cum ad faciliorem sapidæ qualitatis ingressum, tum ad liquoris cujusdam liquidi, gustusque perfectioni necessarii conservationem.

Sed hæc opinio (adhibita tantis Philosophis, eorumque ductori debita reverentia) quo ad omnes partes erronea est; Ut enim optimè advertit *Isbrandus Diemerbroeck in sua anatome libr. 3. De Capite*: Carnosæ partes tactu solùm objecta discernunt, & cùm gustatus (licèt per contactum, ut cœteræ sensationes, compleatur) non discernat objecta, qua mollia, dura &c. sed solùm qua sapida, fit, ut linguæ partes carnosæ gustus sensui sedem non præbeant.

Nec obstat quòd linguæ partes carnosæ ab aliis animalis partibus dissideant, quia lingua parenchyma est, aliæque partes non sic; ex eo enim fieret, ut pulmo, jecur, cor, aliaque ab antiquis insulsè nimis appellata parenchymata; gustarent, tum chyli, & sanguinis, cum aliorum succorum cum chylo, & sanguine circulantium sapores. Felices existimaverimus Medicos, si aciditatis, acredinis, aliorumque morborum causas in iisdem visceribus stabulantes, per eorum sapores dignoscere eis fuisse datum; non enim tot indies in sepulcris occluderentur hominum cadavera.

Quòd attinet ad linguæ poros latiores à natura ad eum finem efformatos, idem *Isbrandus* docet linguæ carnem musculis stiptiorem esse; at admissa linguæ carne spongiosiore, an pori latiores, vel strictiores gustum efficiant? Non sane. Hi enim Philosophi non in poris, sed in linguæ carne gustatum ponunt. Sed ut horum improbabilitas magis elucescat, paulò altiùs cum *Diemerbroeck* rem trutinemus: Omni certitudine certius est, omnem sudorem aut acidum salsum, aut salso-acidum esse, uno ictero excepto, cujus sudor (ut dicunt) amarior est ob flavæ bilis dispersionem per totam cutem. Hoc posito, sudores hujusmodi jam per carnis poros ad cutem usque, ejusque superficiem extimam transeunt, & licèt aliquis particularum sudoris exeuntis vellicationem, punctiones, mollitiemque in earum transitu aut dolorifico, aut molli persentiscat, attamen vel unus inveniri non est, qui sudorem aut amaritudinem, aut aciditatem, aut salsedinem in eorum exitu animadvertat, quapropter pororum laxitas, aut stipticitas ad finem gustandi, commentum est potiùs, quàm requisitum opportunum.

Omittimus ejus partis oppugnationem, qua sapores in mera qualitate constituunt, nam pluries in aliis sensationum sermonibus expugnavimus, & inferius explicando tangemus.

Quòd spectat ad ultimam eorum opinionis partem, scilicet de liquore ad gustus perfectionem necessario, inferiùs patebit illorum deceptio; non enim humor est in poris detentus, sed saliva à glandulis emergens salivariis. At alios observemus.

Putarunt alii gustus sensum in linguæ membranis perfici. Sed hi quoque non parùm decipiuntur: hæ namque linguæ membranæ eandem cum cæteris totius corporis membranis constitutionem habent, naturamque; cur igitur, quæ in lingua resident, sapores discernunt, non verò quæ in oculis, auribus, intestinis &c. præterquam quòd hæ partes membranosæ contactu solùm rerum diversitates discernunt, scilicet ut mollia, dura, frigida, aspera &c. non autem amara, dulcia, salsa &c. & licèt aliqui ex his opinentur aliam esse membranam linguæ, quàm cœteri corporis dispositionem; attamen hac diversitate admissa, fieret, ut tactum acutiorem haberent aut obtusiorem, non verò gustum.

Nonnulli in tonsillarum glandulis gustum statuerunt, aliqui in omnibus glandulis in ore consitis, ac linguæ, aut appositis, aut circumpositis.

Sed hæc hypothesis longe à veritate diffidet; observamus enim ex omnibus linguæ partibus, ejus apicem omnes excellere in gustus energia, qui tamen à tonsillis remotior est, glandulisque; nec non ubi tonsillæ, aut glandulæ sunt confertiores, gustus percipitur obtusior, nam glandulæ ad lymphæ, succorumque expurgamentum intentæ, sensu ornantur obtusissimo, cum assiduè humoribus scateant, & gustus sensatio inter exquisitiores ponatur.

Opinantur tandem ex Recentioribus quamplurimi nerveas papillas ex tenui membrana interiori emergentes, & in poros exterioris crassæ membranæ se insinuantes gustatui sedem suppeditare, quorum opinamentis subscribere non dubitamus his rationibus ducti, &

Primò: ubi major harum papillarum nervearum habetur in lingua confertio, ibi major, promptior, & acutior percipitur gustatus, ut in linguæ apice periculum facimus, atque in planitie; ubi verò nullæ inveniuntur tales papillæ, ibi nec ullus percipitur gustus, uti subtus linguam, & in ejus frenulo est observare.

Secundò, in iis palati partibus, ubi hujusmodi nerveæ concurrunt papillæ, gustus etiam percipitur, saporesque discernuntur; unde ergò dubitandi erui potest occasio in illis papillis gustatum non constituendi, si eis positis in quolibet loco, sapor sentitur, iis ablatis, nulla est saporum discreptio.

Sed ut rationes experimentis comprobemus, æqui bonique consulimus, aliquid intensè sapidum, V. G. aloe, aut sal in diversis linguæ partibus applicare; etenim juxta nervearum papillarum majorem confertionem, aut minorem, vel nullam earum inexistentiam, nunc acutiorem, nunc tardiorem, nunc nullum percipiemus saporem. Remanet ergò in papillis nerveis gustatus sensum collocandum esse: sed his libatis, ad modum, quo gustatus sensatio peragitur progrediamur.

Fit igitur gustatio, quoties corpus, quod vulgò sapidum dicitur, salivario humore subactum intra linguæ poros insinuans sese, nerveas papillas offendit, easque aut vellicat, aut pulsat, aut mordet, aut pungit, aut titillat, aut mulcet, aut stringit, aut irritat, aut alio quovis modo ita afficit, ut affectus idem cerebro communicatus,

tus, sensuique vulgò dicto communi, animum advertere faciat de saporis qualitate.

Hæc autem affectuum diversitas vel oritur ex varia particularum corporis sapidi configuratione, vel ex diversa linguæ, pororumque ejus structura; unde

Primò fit, ut qui amarus uni est sapor, & minimè gratus, ob partium figuram, & pororum cum eisdem conformitatem alteri efficiatur gratissimus. Hinc

Secundò fit, ut ægri à cibis, aliàs eisdem gratissimi, fastidio, ac nausea afficiantur; etenim cum morbus corporis crasim pervertat, athonamque linguam reddat, idcirco ciborum particulæ, quæ aliàs cum linguæ poris proportionem habebant, pro subjecti indispositione, amissa proportione, ingratum generant contactum, quare pro solatio, dolorem, mœrorem, nauseamque inducunt. Hinc

Tertiò fit, ut pueri, ac delicatiores dulcioribus, robusti, & rustici acutioribus oblectentur cibis; illi enim cuticula, fibrisque scatent delicatioribus; magisque ductilibus, & propterea corporum dulcium particulis emulcentibus, utpotè eorum ductilitati respondentibus affecti, sensationem percipiunt leniorem, maximèque gratam; Hi autem crassiori cuticula, fibrisque præditi solidioribus, cibos appetunt sapidiores, quorum particulæ cutem, fibrasque penetrantes non moveant tantùm, verùm etiam vellicent, mordeantque, ut sensationem producant, quapropter acidis, piperatis, salsisque afficiuntur quammaximè. Hinc

Quartò fit, ut lingua aliquo vel amaro, vel acido, vel salso imbuta sapore, succedaneos cibos præteritis consimiles persentiscat; nam prægustatorum ciborum particulæ quodammodo papillis nerveis insinuatæ, adhærentesque, per aliorum ciborum particulas advenientes moventur ita, ut easdem papillas moveant, vellicentque, & sic eandem faciunt persentiscere sensationem; unde post aceti usum, vinum epotum licèt exquisitius, acescere sentitur. Hinc

Quintò fit, ut quæ judicantur gustus fallentiæ, tales revera aliquandò non sint; etenim non in organo, sed in causa deceptio adhærere poterit, sic tertiana exquisita laborantes cùm amaros sentiunt cibos, non decipiuntur in amaritie, quam verè persentiunt: cùm enim cibi saliva intermisceantur, quæ flava, amaraque bile scatet, verè amari gustantur, falluntur verò, amaritudinem in edulia refundentes, cùm tota amarities in saliva consistat. Hinc

Sextò fit, ut quammaximè decipiantur Philosophorum grex asserentium: sapores esse accidentia realia in rebus ipsis inhærentia, merasque qualitates, cùm totum contrà ex præjactis rationibus venire comperiamus.

Sed ad hujus sensationis materiam aliqua de saporibus prætexere ad studiosorum gratiam operæ pretium existimamus.

Itaque pro hujus rei notione supponimus *Democritum* duo saporum genera constituisse, scilicet suavem, qui dicitur dulcis, & insuavem qui juxta varium affectus insuavis modum, dicitur amarus, salsus, acidus, acerbus, acris, austerus, oleosus, adstringens, & insipidus; suavem appellavit saporem, quando corporis comesti particulæ ita cum poris linguæ proportionem nanciscuntur, ut invicem conformentur, & propterea linguam tangentes leniant commodè, demulceant leniter, placidèque afficiant; insuavem verò, cùm cibi corpuscula ita poris linguæ difformantur, ut ipsos subeuntia, aut pungant, aut mordeant, aut acutè vellicent, aut, distendant, aut incidant, aut dilanient, discerpant, aut restringant &c. Quapropter ex motus diversitate à particularum contactu in papillis inducta, varius denominatur sapor.

Hanc solidissimam tanti Philosophi opinionem totis viribus per sophismata curat *Aristoteles* in impossibilitatem trahere, hisque argumentis destruere conatur.

Primò opponit: A gustatu potiùs, quàm ab oculo rerum figuras dijudicatum iri. Secundò contrarietatem, quæ solùm in generatione cognoscitur, inter figuras non esse admittendam. Tertiò ex infinita, id est, innumerabili figurarum varietate infinitos quoque assignandos esse sapores, quod experientiæ, ac rationi repugnare docet.

Sed non frivola tantùm, verùm etiam futilia hæc *Aristotelis* sophismata à recentioribus censentur, nam ad primam oppositionem

Dicimus, ab oculo dijudicari figuras rerum visibilium, non verò corpusculorum, quæ gustatum afficiunt. Sic etiam tactu asperam, acutam, lenem, mollemque figuram, vel non videntes animadvertimus. Ad secundam

Dicimus, in rerum generatione nullam concipi posse contrarietatem; supponimus enim ex Physicis, Generationem esse motum localem fierique ex ovo matris à maris semine fœcundato, atque excitato; benè tamen in figuris contrarietatem admitti posse; Quis enim inficias ire poterit acutum obtuso, rectum obliquo, gibbum plano, asperum leni adversari? Ad tertiam

Dicimus, ex innumeris particularum cibi commistionibus innumeros etiam oriri posse sapores, licèt horum innumerabilitas ad novem reducantur principaliores ab solertissimo *Vvillisio*, & ut rem hanc exemplis comprobemus; nonnè dulcia dicuntur Mel, saccharum, lac, vinum, caro, sanguis, fructus maturi &c. Quis autem dicere ausus fuerit unquam eandem esse lactis, & mellis, carnis, & sacchari, vini, & sanguinis, ac fructuum maturorum dulcedinem? Insuper coquos aditos ab *Aristotele* voluissemus; hi enim ex una eademque re innumera sciunt edulia præparare, ad gulæ irritamentum aptissima, semperque diversa, & constat nobis ex solis gallinarum ovis centum numero cibos diversissimos à coquo quodam paratos brevi fuisse.

Scimus à chymicis ad salia refundi saporum omnium genesim, tum quia sapida omnia salis in se portionem continent, ignis vi extrahibilem eoque abstracto, insipida redduntur, eoque admisto, sapida iterùm fiunt, cùm etiam quia humidum est omnium saporum vehiculum, in quo salia diluuntur, ut in papillis sese insinuent.

Horum tamen opinioni acquiescere penitùs nequimus; Cur enim solis salis particulis nerveas papillas vellicantibus omnium saporum diversitates referamus, cùm certò sciamus salium corpuscula semper eadem figura prædita adinveniri, præcipuè cum diluuntur, quo circà semper eundem imprimunt contactum, & per consequens eundem saporem, & licèt non ad solum salem communem saporum referant diversitatem, sed ad omnium salium species, attamen ex his tot emergunt sapores, quot repeRiuntur salium species, variatæ etiam ex eorum commistione, cùm tamen multò plures, ne dicamus innumerabiles, in dies periclitamur.

Præterea pomum gustamus acerbum, eundemque jam maturatum, certè idem est in pomo acerbo, maturoque sal, licèt sapor sit omninò diversus.

Neque ad rem facit effugium afferentium, in fructibus maturis sal defœcatius inveniri, in acerbis verò impurius; ex hoc enim fieret, ut præter salem aliquid aliud cum sale intermistum sapores constitueret: at posito, quòd solus sal sapores progignat, sive quòd impuritatibus sit intermistus, sive quòd impuritatibus sit expers, organum tangendo sapores producit, cùm itaque ab iisdem particulis idem semper habeatur contactus, licèt magis, aut minùs efficax, semper eadem habetur sensatio, estò acutior, aut obtusior, eò magis quòd sal non nisi dilutum linguæ poros ingreditur, papillasque vellicat nerveas; sive igitur quòd purum sit, sive quòd impurum, cùm non puritas, vel impuritas contingat, sed ipsum sal, fit, ut semper eodem modo contactum perficiat.

Ad hæc salis defœcatio, & exaltatio salem non variat, sed eum ab impuritatibus emundans, subtiliansque ejus naturam, configurationemque non mutat, sed efficit, ut defœcatum majori energia, fœculentum minori activitate operetur, ex hac autem majori, vel minori operatione non nascitur, nisi aut major, aut minor saporum intensio, non verò eorundem diversitas.

Quò ad saporum diversitates ad solertissimum *Thomam Vvillisium* lectores remittimus, ipse enim simplices sapores ad novem refert species superiùs recensitas, & enuclear.

Præter simplices, innumeri reperiuntur sapores dicti compositi, palatoque gratissimi, uti sunt compositio ex acido & dulci, qualis est confectio citro-saccharata; ex dulci, & acerbo, seu ex dulci, & adstringente, qualis est dia-cydonialis, prunique sylvestres conditi; ex dulci, & unctuoso, uti lacticinia saccharata, & ex his non absimiles cuniones. Sed de his hactenus.

Post faciei, ejusque partium vulnera, secundum nostrum morem de colli, asperæ arteriæ, & œsophagi vulneribus tractemus oportet, sed non sine harum partium anatome, unde

CA-

CAPUT XLIX.

De Colli Anatome.

EST collum appendix ad medium ventrem, ceu medium quoddam inter caput, & thoracem; vel eſt pars corporis caput ſuſtentans.

Dicitur collum à colendo, quia coli, id eſt exornari ſolet, ut clarè patet in mulieribus, quæ hujus pulchritudinem exornare ſtudent, ut torquibus, monilibus, margaritis, coralliis, amethyſtis, adamantibus, & auro mirum in modum exornant. Vel dicitur collum à colle, nam à corpore exurgit, ut à reliqua terra collis.

Collum oblongum eſt ob vocis modulationem. Hinc animalia, quæ veram non edunt vocem, ut piſces, ranæ, collo carent, & hinc caput, immoto trunco, non movent; quæ verò maximam edunt vocem, ut grues, anſeres &c. longiſſima habent colla.

A Veneris uſu collum craſſeſcit, quia calor diſtendit aſperam arteriam, carotides, & jugulares. Undè veteribus *Romanis* familiaris erat colli commenſuratio, ex qua poſtridie nuptiarum, puellam integram, vel corruptam cognoſcebant, ut ex *Mercuriali* diſcimus ita ſcribente: Adnectam huic, & aliam antiquarum mulierum conſuetudinem à pleriſque ignoratam, nec ſcitu indignam. Etenim dum Virgo nupta prima nocte cum marito concubitura erat, colli menſuram filo circumdato capiebant; poſtero manè eandem filo collum menſurabant: quòd ſi latius quàm ut filo comprehenderetur, inveniebant, defloratam eſſe ea nocte pro certo habebant: Si verò nihilo majus evaſerat, adhuc pro integra habebant. Atque hujus conſuetudinis præ cœteris meminiſſe videtur *Catullus in Nuptiis Pelei, & Thetidis* ſub his verſibus:

Non illam nutrix oriente luce reviſens,
Heſterno collum poterit circumdare filo.

Neque id abſque ratione factum videtur, ut memoriæ proditum eſt ab *Ariſt. 7. de hiſt. animalium cap.* 1. præcipuè vox mutatur in aſperiorem, & minùs acutam, quo tempore coitus inchoatur, & qui vocem conſervare velint, à coitu ipſis abſtinendum ſit: Unde facilè conjici poteſt, inſtrumenta voci famulantia, quæ intra collum poſita ſunt, primo coitu dilatari, & conſequenter collum augeri forſan, quòd ſemen dum ab univerſo corpore, & præſertim à capite ſecundum *Hippocratem*, & alios veteres per colli vaſa præcipitatur, vias illas vi quadam cogat, atque ampliores reddat, vel quòd corpus in primo coitu magnopere agitatum, ubique, & maximè circa collum ſpiritibus, & humoribus diffuſis repleatur, atque in majorem molem attollatur. Miror tamen Medicos noſtros de hujuſmodi ſigno ad corruptas mulieres dignoſcendas inter alia nihil poſteris reliquiſſe: quoniam ſi propoſuiſſent, forſan *Sinagrius ille Veronenſis Epiſcopus*, quem in hac re damnavit *Divus Ambroſius lib.* 8. *epiſtol.* 114. ad virginem ſtupri accuſatam coarguendam minimè genitalia ſecreta inſpici juſſiſſent, ſed hoc facile, atque aliis honeſtioribus argumentis veritatem conſequi potuiſſet, quibus uſum eſſe oculatiſſimum, & diligentiſſimum *Democritum* veriſimile eſt, quando, ut refert apud *Laertium Athenodoru*, puellam *Hippocratis* comitem prima die conſpicatus, ita ſalutavit: *Salve Virgo*, poſtero die verò, quòd cognoviſſet ex aſpectu ſolo eam fuiſſe illa nocte vitiatam, hunc in modum appellavit: *Salve mulier.*

Addimus & nos aliud, & majus infallibile deflorationis, vel virginitatis ſignum, quod quiſquam, etiam in ſeipſo experiri poteſt, quo ex colli commenſuratione virginem à muliere quocumque tempore diſcriminamus: Sume filum conduplicatum, hoc collum circumda, nota quouſque menſura pervenit, pars fili deſignata à primoribus dentibus fortiter conſtringatur: tunc duplicatum filum explica, ſi caput tranſgreditur abſque offendiculo, & laxè, defloratam judica, ſin vel ſupra frontem, vel ad ſuturam uſque coronalem pervenit, nec ullo modo, etiam vi caput trajicit. Virginem eſſe pro indubitato habeas. Hoc nos millies experti ſumus, & nunquam mendax deprendimus, & etiam facto de virgine experimento, & hæc talis erat, filum enim non tranſibat, deindè à primo coitu, repetito experimento, laxiùs tranſibat, nec capitis capillos attingebat.

Colli uſus eſt primò, propter œſophagum, aſperam arteriam, & pulmones. Unde animalia, quæ pulmonibus carent, ut piſces, carent etiam collo. Secundò, ut partibus anterioribus, humero, cubito, manui, diaphragmati nervos præbeat: has enim partes habent tantùm illi, qui collo gaudent.

Poſterior colli pars, etſi una cum anteriore; colli nomine deſignetur, propriè tamen cervix dicitur. Partes autem colli vel ſunt externæ, ut cuticula, cutis, & membrana carnoſa, itidem communis, & muſculorum propria. Vel internæ, ut vaſa percurentia, aſpera arteria, & œſophagus.

Colli muſculi primariò collum, & ſecundariò caput movent, utrinque ſunt quatuor, quorum ope collum verſus anteriora, latera, & poſteriora movetur. Duo primi flectunt collum, & duo reliqui tendunt.

Primi duo *longi* ſub œſophago latitant. Hi à quinta, & ſexta thoracis vertebra carnoſi oriuntur, & ſurſum aſcendentes tendine acuto in primæ vertebræ cervicis proceſſum extuberantem ſimul implantantur; rariùs occipiti prope magnum ejus foramen adnectuntur. Uſus eſt, cervicem recta anteriora verſus flectere, & unà caput: ſi verò unus agat, in latus flectit.

Secundi, *Scaleni*, qui latera magis occupant, & carnoſo principio à prima coſta prodeuntes, in omnes tranſverſos proceſſus vertebrarum colli, prima, & ſecunda nonnunquam excepta, internè inſeruntur, & præcedentium motum adjuvant. Habent hi muſculi foramen peculiare, & per quod arteriæ ad brachium deſcendentes, & venæ ab eodem aſcendentes tranſeunt.

Tertii, duo *Tranſverſales*, in dorſo ſiti. Hi à radicibus proceſſuum ſex vertebrarum ſuperiorum thoracis orti, ſenſimque carnoſiores redditi, omnibus proceſſibus tranſverſis vertebrarum cervicis externa ſed adnectuntur, & cervicem in poſteriora, vel uno ſolo agente obliquè retrorſum flectunt. Inter hos nervi medullæ ſpinalis è vertebris colli exeuntes, feruntur.

Quarti, duo *Spinati*, qui longi, & ampli totam cervicem inter ſpinas occupant. Oriuntur à ſeptem thoracis, & quinque vertebrarum colli ſpinis, ſibi invicem accumbentes, & ſolis ſpinis diſtincti, ac in ſpinæ ſecundæ vertebræ cervicis totam inferiorem ſedem implantantur, atque unà cum tranſverſalibus cervicem ad poſteriora, vel obliquè flectunt.

Habet collum ſuas venas, quæ dicuntur Jugulares, quia à jugulo ad colli latera aſcendunt, & ſunt vel internæ, vel externæ.

Externa, quæ aliquando vel in ortu, vel in medio ductu duplex, ſub cute ſurſum repens proſpicit partibus externis capitis, faciei, colli, & faucium. Nam ſub radice auris dividitur in ramum interiorem, & exteriorem. Interior adit muſculos oris, faucium hyoidis &c. Exterior ſub aure glandulis ſuffulta bipartitur; una ſoboles fertur in faciei anteriora, naſum, & buccas, atque in frontis medio cum alterius ramo, juncta conſtituit venam frontis, quæ incidi ſolet. Altera per latus fertur, ac tempora, & occiput. Interim hi rami variè in facie, & vertice miſcentur.

Interna jugularis in homine ob cerebri copiam major eſt, contra verò in brutis. *Apoplecta* dicitur, & ad tracheæ latus aſcendit, cui propagines mittit. Ad calvariæ baſim pertingens parte poſteriore dividitur in duos ramos. Unus major retrorſum fertur, cum arteriæ carotidis ramo minori per oſſis occipitis foramen, quod pro ſexto pari nervorum factum, & duræ matris ſinum intrat. Alter minor per tertii, & quarti paris foramen ingreſſus, in craſſam meningem abſumitur.

Habet collum & ſuas arterias, quæ *carotides* appellantur, & ſurſum ad caput aſcendunt recta ſecundum tracheæ latera, jugularibus internis connexæ: nam internæ venæ non comitantur arterias. Ubi ad fauces veniunt, antequam cranium ingrediantur, dant ramulos laryngi, & linguæ: deindè diviſio fit in ramum exteriorem, & interiorem.

Exterior gracilior, proſpicit buccis, & faciei muſculis; deindè ad aurium radicem finditur in duos ramos: Unus ad auris poſteriora mittitur, unde rami duo maxillam inferiorem intrantes pro labio, & omnibus inferiorem dentium radicibus; alter ad tempora, frontem, & faciei muſculos.

Interior ad oſſis ſphœnoidis ſellam ſub dura matre pertranſit,

tranfit, rete mirabile conftituit, deinde duram matrem pertranfit, & duplicem de fe mittit propaginem. Primam minorem cum nervo optico ad oculos. Secundam majorem ad glandulæ pituitariæ latus afcendentem, & per piam matrem, cerebrique fubftantiam diftributam.

Nervos habet ex pari vago, & fpinali medulla.

Collum feptem habet vertebras. Prima *Atlas* dicitur, cui caput tanquam parvum mundum fuftentare videtur, quod fibi incumbit, fpina caret, ne parvi mufculi capitis à fecunda vertebra oriundi, in extenfione capitis lædantur. Subftantiam habet tenuiorem, fed denfiorem. Excipit non excipitur: unde finum habet cartilagine obductum, ad excipiendum fequentis vertebræ dentem.

Secunda, *Epiftropheus* dicitur à vertendo; nam ex medio ejus corpore affurgit appendix rotunda, & oblonga inftar dentis canini, circa quam caput cum prima vertebra rotatur. Hinc dicitur appendix illa dens: imò tota vertebra *Hippocrati* ita dicit, ex cujus luxatione fæpè vult fieri anginam infanabilem. Dentis fuperficies aliquo modo afpera eft, quia indè prodit Ligamentum, quo occiput alligatur; cui etiam folidum, terefque ligamentum, nervi figuram referens, & miro artificio contextum circumducitur, ne comprimatur medulla. Cum prima verò jungitur hæc fecunda vertebra ligamento lato in orbem circumjecto.

Tertia dicitur *Axis*, reliquæ nomine carent.

CAPUT L.

De Colli Vulneribus.

Maximi momenti funt colli vulnera, cùm caput fuftentet, quo vulnerato, fulcro hæret infimo, & præcipuè fi mufculi, nervi, arteriæ, & venæ vulnerati fint, vulneratus jam mortis falci collum fubmifit.

Signa.

Colli vulnera quo ad externam faciem in fenfus occurrunt, nec aliis indigent fignis; internæ verò partes non nifi accurato anatomici fcrutinio patefcunt, & fymptomatum examine referantur.

Caufæ.

Colli vulnera violentam agnofcunt caufam, inftrumenta nempe, quæ collum, ejufque partes fcindunt, pungunt, vel obtufe contundunt, & alia, quæ hujus continuitatem folvere poffunt.

Prognofis.

Vulnera colli non poffunt non effe lethaliter periculofa, præfertim fi mufculi, vertebræ, venæ, & arteriæ majores, fpinalifque medulla notabiliter fint vulnerata; tunc enim quodlibet ejus vulnus valde malum, & periculofum eft, & magni dolores id comitantur, ac proindè quibuslibet parvis fymptomatibus, quæ ulli vulneri fupervenire folent, obnoxium. Quando collum vulneratur, vulnus illud vulneri capitis periculofo æquiparatur; per collum enim medulla fpinalis, quæ eft cerebri pars, recurrit. Tanta eft cerebri, colli, & medullæ fpinalis convenientia, ut eorum vulnera æqualiter fint periculofa, & iifdem remediis tractari debent. Si lædantur mufculi, vox & capitis motus violatur. Si colli, & fpinalis medullæ vulnus profundiùs penetret, mortiferum eft; ftatim namque à vulneratione medullæ dorfalis omnes partes infra vulnus fitæ omnem motum, ac fenfum amittunt, quoniam ipfis fpiritus animalis à cerebro per nervos defcendens intercipitur, & ex eo patet, quod lanii, cùm bovem, bubulum &c. mactare volunt, illa refecant, vel pungunt vafa, & ftatim animalis corpus refolvitur. Si fpinalis medulla in altera parte tantùm, dextra, vel finiftra vulneretur, illius lateris fit paralyfis. Si externæ colli partes vulnerentur, etiam maximam faciunt difficultatem, non tantum ratione partium, quibus conftat, quantùm partium illarum mollitie, & laxitate, ob quas in collo colligi materia, & abfceffus fieri poteft. Proindè nemini fuadendum eft, ut ullo modo in ejufmodi vulneribus benè fperari juberet, vel curationem aggredi vellet, nifi cum lethalis periculi vaticinio; & cum etiam hinc elucefcat, hanc partem nullam apertionem, vel divifionem ferre poffe; multò minus chirurgo id licet, ut fpecilli intrufione profunditatem, vulneris conditionem fcrutari, vel tentis, & confuitione illud excruciare vellet; nihil enim aliud violenta tali inftrumenti circumactione fit, quàm vulneris, eorumdemque fymptomatum renovatio, quæ talem vulnerationem fequuntur; fugienda itaque eft talis revulneratio, quæ naturæ tam infenfa eft, ac ipfum vulnus.

Curatio.

In colli vulneribus vulgares primò pofca, vel albumine ovi fanguinem fiftunt, deinde venæ fectione fanguinem detrahunt, & alvum purgant, poftmodum vulnus acu refarciunt, non aliter ac fi effet veftis difcerpta, & foraminulum relinquunt, ne fanies colligatur. Supra futuram pulverem agglutinantem afpergunt, ut

℞. *Pulv. rof. rub. myrtillorum, fantali alb. gallarum, boli orient. ana* ℥. ß. *m.*

Poft quem vulneri *oleum rofaceum, vel myrtinum* infundunt, defuper plumaceolos vino auftero madidos imponunt, & æqualiter ligant, & conftringunt. Et quia in collo funt partes laxæ, & ampla vafa, per quæ copiofa materia, & fpiritus fluere folent, & ita facile inflammatio fuccedere, ut id advertant, partes omnes circumjacentes *oleo rofaceo, vel myrtino*, vel utroque fimul mifto inungunt, & hoc modo laxitas illa ftipatur, humor repellitur, & fpiritus, qui ad vulnus fluunt, retrocedunt. His per feptem dies adhibitis, ad exficcationem, & cicatricis generationem *emplaftro barbaro* utuntur.

Veræ curationis cardo in eo confiftit, fi qua exigua falutis fpes illucefcere poteft, & internæ colli partes non fint vulneratæ, ut protinùs fanguis cohibeatur, & deinde *balfamo proprietatis, vel artificiali, vel Samaritani, vel balfamo ex aqua Reginæ, balfamo Peruviano, & oleo Apparicis compofito, vel ex oleo terebinth. hyper. & Lumbricorum mifto, vel oleo momordicæ*, vel alio à nobis alibi defcripto, vel emplaftro vulnerario utamur cum fuis plumaceolis, & decenti ligatura. Poft aliquot dies vulneri confolidato *emplaftrum Oppoteldoch, vel Stipticum* ad totalem ufque curationem fuperponimus, quod etiam urgente dolore fæpius renovamus. Ad præfervandum à paralyfi fæpè dorfi fpina *Galbaneto Paracelfi, vel oleo Lumbricorum* calefacto inungatur.

CAPUT LI.

De Afperæ Arteriæ, & Laryngis Anatome.

Afpera arteria, dicitur afpera ab inequalitate, & ad arteriarum lævium differentiam, aliis *fiftula, vel canna pulmonis*, veteribus *arteria* dicta eft, eò quod aerem contineat, quibufdam *fpiritualis fiftula* quòd ea fpiritus reciprocus trahatur, eft canalis, qui à faucibus ad pulmones defcendit, eofque plurimis ramis ingreditur, per quem infpiratus aer hauritur, & exfpiratus idem cum vaporibus, ac fuliginibus redditur ad fanguinis circulationem, & fonoræ vocis productionem, cujus caput *Larynx* dicitur: reliquum verò *bronchus* appellatur, eò quod à potu irrigetur. Aliquid potus in tracheam, & pulmonis ferri perperam probat *Hip.* quia nihil per afperam arteriam penetrare poteft, tuffi perpetua, antequàm penetret, non ejiciatur, ut præcipuè obfervamus, dum bibimus, fi cafu aliquid humoris in eam defluit: falfum igitur, quod afferuit *Hip.* dum inquit: *Totum, quod bibitur, five maximam illius partem in pulmones penetrare per afperam arteriam.* Neque exemplum obfervatum in mactato recens porco, in cujus pulmonibus materia ita colorata reperitur, quale ftatim anteà ab eo haufta, quidpiam probat, nam dum excarnificatum moritur animal, doloris vi multa aguntur præter omnem illius animalis naturam.

Sita eft in anteriore colli parte, œfophago incumbens, & fic ab ore ad pulmones defcendens. Ad quartam thoracis vertebram in duos ramos dividitur, quorum uterque fui lateris pulmonem ingreditur. Illi iterum in duos alios fubdividuntur, & hi rurfus in alios, donec tandem in parvos ramos inter arteriæ, & venæ pulmonariæ radices difperfos, ac cum veficulis pulmonis continuos, in eafque patentes definant: Appellantur hi rami, quoufque majufculi funt, *Bronchia*. Magnitudo variat pro ætatis, fexus & temperamenti diverfitate.

Componitur ex substantia anteriùs cartilaginea, ut non concideret, sed ad spiritus, aerisque liberam reciprocationem perpetuo aperta servaretur: posteriùs membranosa, ne œsophagi dilatatio corporis durioris incubitu impediretur.

Cartilaginosa portio non continua, sed ex plurimis veluti annulis compacta est, quorum superiores majores sunt. Hi annuli æqualiter à se invicem distant, & posteriùs, qua parte gulæ incumbunt, inferiore circumferentiæ parte destituuntur, membranosa substantia defectum supplente: reliqui pulmonis parenchyma subeuntes, integri manent, nec ampliùs semilunares sunt, sicut in superiore parte, sed variis figuris constructi, rotundi, quadrati, aut triangulares; & quò longiùs parenchyma ingrediuntur, eò magis membranosi, minùsque duri, arteriis similes, ac vesiculis pulmonis continui fiunt. Omnes autem dicti annuli majusculi per carnosa ligamenta sibi invicem exactè connectuntur, minimi per solas membranas cohærent.

Aspera hæc arteria duplici *Membrana* constat. Una externa, quæ subtilior est à pleura provenit, & cartilaginum ligamentis firmiter devincta. Altera interna, quæ crassior, & densior, palatoque continua est, sensu exquisito, ad molestorum perceptionem prædita, à dura meninge originem habet. Hæc oblinitur pingui, & mucoso humore, ad prohibendam exsiccationem, & ut lenior evadat sonus: quo humore à catarrhis acribus abroso, aut alia quacumque de causa æquali reddito, vox raucescit: à nimio autem calore, ut in febribus, exsiccato, clangosa editur.

Venas habet à jugularibus externis arterias à carotidibus; & nervos à recurrentibus sexti paris.

Usus primò est in respiratione, ut per eam fistulam aer à pulmonibus, ceu follibus, recipiatur. Indè bronchiis impeditis in asthmate sibilus ille fit, quem aer reciprocans, quia liberè ferri non potest, facit.

Secundò, ejus usus facit ad vocem, unde *Hippocrati* organum vocale dicitur.

Tertiò, in exspiratione: primò ut per eandem fuliginosa excrementa ad os, & nares excernantur, ob quem usum eo artificio oscula venæ arteriosæ cum osculis asperæ arteriæ coeunt, ut fuliginibus pateat solis exitus, non verò sanguini, nisi per vim, & cum tussi adacto.

Quartò, ad sanguinis vitalis, & cordis refrigerationem, & ventilationem mediante aere.

Putarunt Veteres aeris usum esse à natura institutum pro cordis refrigeratione, & impossibile esse viventem non respirare, & sublata respiratione, vitam auferri, attamen hoc suas habere videtur difficultates. Quippè multoties contingit in maximis ægrotationibus, ut universo corpori, & ipsi etiam cordi calor deficiat, sed intereà æger sine respiratione diutiùs perdurare non potest; non itaque videtur omninò necessarius aeris usus ad cordis æstum temperandum. Præterea in hypocaustis, & æstuariis tantus aliquandò percipitur calor, ut ova possit dura efficere, quò circà calor in his locis existens, major utique erit, quàm cordis calor: quod vel ex eo etiam confirmari potest, quia aer è corde respiratus in hujusmodi æstuariis apparet manibus, cæterisque membris veluti frigidus. Atqui in hisce hypocaustis homo vivere potest spatio unius horæ, imò ampliùs, sine ulla notabili noxa: igitur non videtur aeris usus in respiratione esse institutus propter cordis refrigerium. Cùm præsertim sine respiratione homo vix ad tantum pauca minuta vitam prorogare valeat.

Verùm ut aliquid verosimilius de respirationis usu definire possimus, subjicienda erunt nonnulla ex anatome infrà dicenda. Scire autem primùm oportet animalia omnia, quæ pulmonibus prædita sunt, habere duas cavitates, seu duos in corde ventriculos, quorum alter, qui ad latus dexterum vergit, appellatur dexter, alter verò, qui medium ferè locum occupat, vocatur sinister. Pulmonibus quidem instructa sunt omnia sanè animalia terrestria majora, & omne avium genus: ex aquatilibus autem Delphines, Phocæ, & omne cetaceum genus habent pulmones. Porro pulmonibus carent pisces reliqui, serpentes, & pleraque insecta, quibus etiam unicus tantùm cordis ventriculus inest, qui per mediam ferè ipsius cordis longitudinem protenditur, quanquam *Arist. lib. de part. animalium* scribit animalia maxima, ut elephas, boves, & similia tres habere cordis ventriculos, mediocria ut homo, sus, canis duos, & minima unicum tantùm. Verumtamen Zootomia suadet contrarium; nam profectò nullum animal tres habet cordis ventriculos. Potuit autem *Aristoteles*, aut quivis alius author ex hujus observatione hæc scripserat, decipi, putans sinistram cordis auriculam, quæ in magnis animalibus valdè ampla esse solet, ventriculis annumerati debere. Sed neque omnia minora animalia unicum dumtaxat habent cordis ventriculum: nam quævis vel minima avicula duobus instructa est cordis sinubus, sive ventriculis. Contrà verò Thynnus, & maximi quidam Pisces unum habent cordis ventriculum. Illud certè verum est, quod ab authoribus plerisque scribitur, animalia omnia pulmonibus prædita duos habere cordis ventriculos, cætera verò unicum.

Prætereà ex anatome sciendum, cor cujuscumque animalis pulmonibus instructi habere quatuor vasa, hoc est venam cavam, venam arteriosam, arteriam venosam, & arteriam magnam, sive aortam. Hæc autem vasa instructa sunt undecim valvulis, seu ostiolis. Valvulas recentiores anatomici nuncupant quasdam pelliculas, sive membranulas, quarum munus est impedire ingressum, vel egressum sanguinis, aut alterius humoris; nam quemadmodum in majori pila lusoria inest foramen cum interna pellicula, quæ aeris ingressui cedit, egressui verò resistit, ita similiter in venis animalium, & in vasis cordis sunt ejusmodi venulæ, quarum hæc dispositio est: Ubi vena cava in dextrum cordis sinum ingreditur, hoc est in auricula dextra cordis sunt tres valvulæ, quæ sanguini liberum præbent ingressum in cor, impediunt autem egressum. Rursus in vena arteriosa insunt aliæ tres valvulæ, quæ sanguinis egressum è corde permittunt, prohibent verò ingressum; prætereà in arteria venosa sunt duæ valvulæ liberum præbentes introitum sanguini, & impedientes egressum, tandem in illa aorta sunt tres aliæ valvulæ, quæ permittunt egressum sanguinis è sinistro cordis ventriculo, ac prohibent regressum.

Quibus positis, facile erit explicare verum sanguinis motum, transitumque per cordis ventriculos, hunc autem omnium primus innuisse videtur *Erasistratus apud Galenum*, sed & illum subodorati sunt alii scriptores, ut *Andreas Cæsalpinus*, *Realdus*, *Columbus*, *Asellius*, & fortasse alii, sed primus omnium perfectè demonstravit *Gulielmus Harvejus* diligentissimus arcanorum Naturæ observator. Hic autem sanguinis motus ad hunc ferè modum se habet.

Sanguis per venam cavam fluit in dexteram cordis auriculam, & inde in dexterum ventriculum: atque intereà ventriculi cordis dilatantur: deinde verò constringitur cor, ut proptereà sanguis in dexterum ventriculum illapsus protrudatur, cùmque nequeat in venam cavam regredi ob valvularum obstacula, ingreditur in venam arteriosam, quæ ex uno veluti trunco in surculos innumerabiles per universam pulmonis substantiam repetens disseminantur: Intereà inspiratus aer tunc per pulmonis bronchia fertur, pulmones ipsos dilatat, atque adeò constringit, premitque ramos prædictæ venæ arteriosæ; quamobrem sanguis necessariò propellitur in sinistram cordis auriculam, unde defluit in sinistrum cordis sinum. Tunc verò sinister cordis ventriculus ampliatur, iterumque posteà constringitur, quare sanguis necessariò è sinistro cordis ventriculo propellitur per aortam, arteriasque ad omnes ferè corporis particulas pertinentes. Eodem autem tempore sanguis ad utramque cordis auriculam confluit, & similiter ambo ventriculi eodem temporis puncto dilatantur, atque constringuntur.

Ex his liquet inspirati aeris usus; sanguis enim è dextro cordis ventriculo in pulmones protrusus ibidem stagnaret per mollem pulmonum substantiam, nisi intereà inspiratus aer bronchia pulmonis inflando, sanguinem in sinistrum cordis sinum propelleret: nam profectò propulsione illa cessante, sanguis in pulmonibus uberiùs confluens restagnaret, & dexter cordis sinus unà cum sua auricula multo sanguine infarciretur, atque intereà sinister cordis ventriculus inanis fieret, nullusque adeò sanguis per aortam in arterias universi corporis propelleretur, quò circà partes vitali calore destitutæ protinùs languescerent, undè mors necessariò consequeretur.

Hujus rei veritatem exemplis, & observationibus illustrare possumus, primò enim animalia pulmonibus carentia non indigent respiratione, quia nimirum unicum habent cordis ventriculum; quamobrem sanguis è vena cava in cordis cavitatem illapsus facilè per ipsius cordis con-

constrictionem protruditur in aortam. Hic autem notandum est, animalia, quæ carent pulmonibus vocem non habere, præter ranas, quæ pulmonum loco duas habent vesiculas cum duabus fistulis, quæ asperæ arteriæ vice funguntur.

Secundò idem comprobatur ex cordis in fœtu structura; fœtus enim in utero matris nequaquam respirat, imò cùm valdè tenellus est, tenuissimo quodam liquore circumfunditur, & ita membranis involvitur, ut nullo modo aeri pateat ingressus, quemadmodum & in pullis in ovo conclusis est observare, quoniam igitur fœtus in utero existens non respirat, nequit propterea in illo sanguis è dextro cordis ventriculo in sinistrum per pulmones protrudit: unde aliam viam sibi natura paravit in transitu sanguinis per cordis ventriculos, nimirum insunt in fœtu duo alia peculiaria vasa, seu tubuli, per quos sanguis è vena cava in sinistrum cordis ventriculum, & ex dextero cordis ventriculo in aortam, non trajecto pulmone perlabitur. Illis itaque qui in utero matris hærent, datum est posse sine respiratione vivere, & pulmones in non natis ab omni protsus munere feriantur. Postquam autem animantes ex utero matris prodiere, statim incipiunt respiratione uti: quare sanguis è vena cava in dexterum ventriculum influit, & hinc per pulmones in sinistrum propellitur. Unde fit, ut memorati duo tubuli, qui in fœtus corde observantur, post egressum ex utero incipiunt exarescere, ita ut processu temporis omninò exsiccentur, & obliterentur, ut contingit etiam funiculo umbilicali. Anates verò, anseres, lutræ, castores, phocæ, & complura animalia à Græcis amphibia dicta, quòd tum in sicco, tum etiam in aquis vivere possunt, per omnem vitæ cursum integra retinent duo illa vasa, quæ in fœtu inesse diximus: ac propterea hujusmodi animalia diu sub aquis sine spiritu vivere possunt, nam etsi respiratione interdum priventur, adhuc tamen pervius est sanguini transitus. Hinc autem manifesta esse potest illius pulcherrimi problematis solutio, quod in sua *Zootomia Democritea* proposuit *Clarissimus Marcus Aurelius Severinus*; cur scilicet anseres collotenus prehensi non suffocentur: hujus rei veram causam Vir Doctissimus ignorasse videtur: inquit enim id contingere, quia propter lubricitatem nequeat aspera arteria omninò præcludi. Sed enim anseres toto vitæ curriculo, ut dicebamus, integra servant memorata vasa. Fortassis autem insignis ille urinator nimirum *Cola* cognomento *Piscis*, cujus meminere *Jovianus Pontanus*, *Alexander ab Alexandro*, *Petrus Messina*, & alii, amphibiorum instar toto vitæ spatio vasa retinuit, ac propterea more piscium magnam vitæ partem degere in mari, & ad pelagi fundum urinando penetrare potuit. In India occidentali passim urinatores margaritarum oftreis venandis intentos, per horam integram sub aqua latitare certum est. Ita & *Aegyptii* urinatores sunt perfectissimi, & urinando deprædantur. Nam ut liquet ex descriptione peregrinationis. Hierosolymitanæ *Nicolai Christophori Radzvilii*, sub aquis latitantes, non contenti terrestri furto, quidquid arripuerint, in aquam protrahunt, & auferunt: & frequenter hominem in sponda navis cubantem arripiunt, atque demersum vita, & vestibus spoliant: ut navigantes armati sæpè tota nocte vigilare cogantur. Et ibidem magno numero piscatores in aquam se demergentes manibus pisces capiunt, & cum geminos manibus extrahunt, tertium ore adferunt. Id autem fieri posse facilè sibi persuadebit, qui cum *Julio Cæsare Arantio* celeberrimo Anatomico observarit modò multum etiam in quadrimulis, quinquennibus, imò grandioribus natis pueris tales ductus integros, incolumesque fuisse servatos, unde verisimile est prædictos pueros potuisse diutius vivere sine respiratione, hic dicimus posse hominem, si à primo ortu educari, ut possit deinde per omne vitæ cursum amphibiorum more vitam degere. Quod quomodò in opus deduci possit, explicat *Thomas Cornelius in suis Progynasmatis*.

Asperæ arteriæ caput, seu principium ori continuum *Larynx* appellatur, quæ est vocis organum: ejus situs est in collo, & quidem in medio, & unica est, ut una vox edatur.

Figuram habet ferè circularem, antica parte extuberantem, postica nonnihil depressam, ut gulæ cedat in deglutitione præsertim.

Magnitudo ejus pro ætate, sexu, & temperamento variat; nam in juvenibus larynx angusta est, unde vox acuta: in adultioribus ampla, unde vox gravis evadit, quo etiam facit Laryngis longitudo, aut brevitas.

Laryngis partes, & circa eandem sunt: musculi, cartilagines, membranæ, vasa, & glandulæ.

Primo omnium occurrunt *musculi*, qui cartilagine movent, quos obtinet Larynx, ut voluntario motu moveatur, cùm vocem pro arbitrio edamus.

Sunt humanæ Laryngis musculi non nisi tredecim, quatuor communes, & novem proprii. Communes sunt, qui in laryngem implantantur, ab ea tamen non oriuntur, & finiuntur. Proprii à Larynge oriuntur, & in ea finiuntur.

Communium par primum *Sternothyroides* appellatum, à superiori, atque interna sterni parte ortum infernè ad Latera cartilaginis scutiformis inseritur, & dùm scutiformem detrahit, rimam coarctat.

Secundum par, quod superius, *Hyothyroides* appellatum, ab inferiore sede ossis hyoidis ortum, in basim scutiformis inseritur, eamque attollendo, rimam dilatat.

Propriorum musculorum par Primum, originem ducit ab annulari cartilagine, & in scutiformis latera desinit, atque hinc *Cricothyroides* anticum nominatur, & cartilaginem nonnihil obliquè deorsum movere putatur. Usus est annularem cartilaginem ad scutiformem trahere, ut inungatur.

Secundum par carnoso principio posterius procedit ab annulari, & in gutturis, seu arytænoidis partem inferiorem nervoso fine inseritur, ac cartilaginum duarum atytænoidum diductione laryngem aperit. Anatomicis communiter *Cricoarytænoides* posticum appellatur, *Casserius* hoc par *Cucullare* vocat.

Tertium par *Cricoarytænoides* laterale dictum, superius ab annularis lateribus ortum, glottalis lateribus ad articulum inferitur, cartilaginum obliqua diductione laryngem aperiens.

Quartum par intrinsecum, & valdè latum *Thyroarytænoides* nuncupatum anteriùs, & interiùs à scutiformi prodit, & definit in latera glottalis, quam constringens, laryngem recto ductu claudit. Hoc par si in angina inflammetur, eam lethalem facit, cùm exactè rimulam claudat.

Nonus musculus (aliis quintum par *Arytænoides* dictum) oritur à postica guttalis linea, & fibris transversis delatus in ejusdem latera inferitur, & arytenoidem cartilaginem constringens, laryngem recto ductu claudit.

Epiglottis in homine nullis datur musculis manifestè conspicuis; nam voluntariè in eo non movetur, ut *Joannes Horne* nugatur, sed assumptorum pondere, & linguæ retrorsum tractione dumtaxat deprimitur. In brutis verò majoribus, quæ ruminant, & ferè perpetuæ ciborum ingestioni inhiant, ac epiglottidem prægrandem habent, musculis donatur manifestis; quorum alii ab hyoide oriuntur, & basi epiglottidis inserti, eam attollunt: alii inter epiglottidis tunicam, & cartilaginem siti eam detrahunt, & sic laryngem claudunt:

Cartilagines laryngis sunt quinque, quæ in senescentibus aliquando ossium instar indurantur; unde aliqui suffocationis periculum in patibulis declinaverunt.

Prima cartilago *Thyroides*, vel *scutiformis*, scutalis, clypealis, peltalis &c. à forma, quia quadrata ferè, intùs cava est, foris gibbosa, & prominens, magis tamen in viris, quàm mulieribus; quia harum collum exæquant glandulæ, pulchritudinis ergò ad Laryngem positæ. Protuberantia illa in collo anterius conspicua, dicitur *Pomum Adami*, quia vulgò in Adami faucibus pomi fatalis partem ex pœna divina remansisse, atque indè cartilaginem hanc distentam protuberasse, eandemque hæreditario jure ad posteros translatam fuisse. In medio distinguitur Linea, unde duplicem alii constituere, cum reverà duplex rarissimè inveniatur. In angulis suis processus habet, superiùs duos longiores, quibus ossis hyoidis inferioribus lateribus ligamenti ope jungitur: inferiùs duos, quibus inferiori cartilagini adhæret.

Secunda *Cricoides* seu *Annularis* dicitur, quia rotunda est, annuli instar, & totam laryngem ambit.

Tertia, & quarta aliis unica, sed si membrana exuitur, apparebit esse geminam. Dicitur *Arytænoides*, seu *Guttalis*, quia processus sibi mutuò juncti formam gutturnii, vel ollarum partis, qua aquam effundimus, referunt.

Quinta est *Epiglottis* ad radicem linguæ sita, glottis, seu rimulæ operimentum, quo tegitur, ne inter deglutiendum, cibus,

cibus, potusvè in asperam arteriam delabatur, quamvis non tam exquisita sit commissio, quin humorum aliquid blandè secundum parietes tracheæ se insinuare possit. Unde in affectibus thoracis celegmata, & tabellas præscribunt vulgares in ore, reclinato capite tenendas, donec liquescant, ut portio aliqua per tracheæ parietes defluat. Verùm credat hoc, qui vult, non nos, qui nimium scrupulis angimur, præscribimus tamen tabellas, & eclegmata, ut vulgò imponamus, quia populorum morbis vescimur. Hoc unum scimus, quod epiglottis substantia reliquis cartilaginibus mollior est, figura hederæ folium vel Linguam referens, unde nonnullis Lingua dicitur. Aeri tantùm patet aditus, & dum vescimur, & bibimus, rimam tegit, & claudit, ne ex cibo, potuvè in tracheam aliquid decidat, sed clausa epiglottide, in gulam cibus, & potus abeant. Aperitur in risu, unde eo momento sorbentes, à risu sibi caveant. Quòd si casu mica panis, vel gutta potus incidit, vehemens tussis, & molesta excitatur, quæ perseverat, donec, quod indebitè ingestum est, rejiciatur, quòd si non eveniat, mors præ foribus adest. Provideant igitur helluones ne inter hanc, & rimulam cibus, potusvè se insinuet, aliàs suffocationis periculum subeunt. Nota est *Val. Max. l. 9. c. 12. de Anacreonte* historia, qui cùm seniles vires succo passæ uvæ refert: unius acino, qui faucibus hærens, nec demitti, nec revocari posset, guttur premente, suffocatus obiit. Item *Fabius Senator* in lactis haustu uno pilo strangulatus est.

Utrinque *membrana* ori communi alligatur, quali etiam lento humore perfusa succingitur laryngis interna cavitas, & extrà quoque larynx obvolvitur.

Venas habet larynx à jugulari externa; *Arterias* à carotidis ramo majori; *Nervos* vocales dictos pro motu musculorum, à sexti paris ramo recurrente.

Glandulæ adstant duplices, aliæ ad laryngis sedem altiorem, videlicet ad uvulæ latera, & dicuntur tonsillæ, de quibus egimus suo loco, quæ spongiosæ cùm sint, cerebri humiditatem suscipiunt, quam in salivam convertunt, cujus gratia humectantur fauces, larynx, lingua, & œsophagus: quamvis, & ad gustum, qui sine madore non fit, faciat. Sunt hæ glandulæ circa linguæ radicem, & communi oris tunica teguntur; & venas à jugularibus accipiunt. Aliæ adstant inferiori laryngis regioni utrimque una, magna, & fungosa, per quam disseminantur venæ ex jugulari externa. In fœminis magis conspicua est, in homine magis carnea.

Usus est humiditate viscosa, & pingui laryngem irrigare, ut cartilagines ad motum aptiores fiant, & vox suavior reddatur: quod imitantur ii, qui fistulas oleo inungunt.

Laryngis usus est esse vocis organum.

CAPUT LII.

De Asperæ Arteriæ Vulneribus.

Necessarius est ad vitam tuendam cibus, & potus, & nihilominus sine his diutissimè vivere possumus, imò stupendas de horum longa abstinentia legimus Historias; attamen sine aere, quem spiritu ducimus, vix ad paucula temporis momenta vitam protrahere possumus: ideoque si respirationis organum, quod ad vitæ conservationem magis est necessarium, ejus continuitas dissolvatur, & depravetur, consuetus aeris transitus denegetur, subita mors vulnerati tabernam pulsat.

Signa.

Asperæ arteriæ vulnera nullo indigent signo, cùm visui pateant, & ex vulnerati relatione opiparè comprehendantur. Si verò ambigimus, an vulnus ad asperæ arteriæ cavitatem irrepat, id facilè manu, candela, speculo, vel alia re vulneri admota, dùm æger loquitur, & omninò ex aeris per vulnus exitu cognoscitur.

Causa.

Tracheæ vulnera violentam sibi ascifcunt causam, putà instrumenta pungentia, scindentia, vel contundentia, ut tela, ictus, morsus, & alia, quæ hujus fistulæ pulmonalis unitatem solvunt.

Prognosis.

Vulnera asperæ arteriæ periculo sunt plenissima, & plerumque lethalia; hæc namque pars ob aerem hauriendum, & emittendum, & loquendum irrequieta manet, & consolidatio non ita facilè obtinetur, & præsertim si vasa jugularia sint dissecta, sanguinis profusione in tracheam suffocatur æger. Si ipsa substantia cartilaginea integrè per transversum dissecta sit, nulla arte denuò connectitur, nec coalescit. Si verò vulnus inter duos annulos incidat, aliquando sanatur. Interdum etiam tumor, & inflammatio accedit, respiratio intercipitur, & hinc gangræna, & sphacelus, quæ ægrum subitò jugulant.

Curatio.

Vulnerum asperæ arteriæ curationem quod attinet, *vulgares* primò sanguinis fluxum sistunt, vulneratam partem pulveribus adstringentibus aspergendo: ex *mastiche*, *bolo*, *farina volatili*, *crepitu Lupi*, *cornu cervi usto*, *pilis leporinis*, *sanguine draconis*, & similibus; deinde Labia cutis distantia sutura conjungunt, & *emplastrum Barbarum* extrà adhibent. In ore verò intùs vulneris glutinationi subveniunt, frequenter aliquid medicamenti detinendum, quod liquatum sensim per asperæ arteriæ viam prolabatur, idque faciliùs succedet, si æger resupinatus cubat, ita sunt Diatragacanthum frigidum, diacodium, looch sanum, & expertum, vel similia. Vel

℞. *Spec. diatragac. frigidi* ℥. *j. gummi arabici*, *boli armeni ana* ʒ. ß. *rad. consol. sub cinerib. coct.* ℥. *j. syr. myrt. q. s. f. elect.* Vel

℞. *Conf. rof. rubr. rad. consol. maj. ana* ℥. *j. boli armeni*, *spec. diatragacanth. frigidi*, *gummi arabici ana* ʒ. ß. *syr. de rof. sicc. q. s. f. elect.*

Optima quidem sunt hæc medicamenta Lambitiva, & tabellæ, sed asperæ arteriæ vulneribus nequicquam prosunt; vulgares namque has excogitarunt imposturas in catarrhis ad expectorandum humorem in pulmone contentum, ejusque asperitates leniendas, sed nullius momenti sunt hæc medicamenta juxta eorum excogitationem, nam nihil per asperam arteriam in pulmones delabitur, sed per œsophagum in stomachum descendunt, quòd si fortasse eveniat, tunc tanta excitatur molestissima tussis, ut nisi res indebitè ingesta eliminetur, hæmoptysis, vel suffocationis periculum impendeat. Præterea demus per epiglottidem in asperam arteriam quid eclegmatum delabi, (sed hæc deberent esse eclegmata vulneraria, qualia non sunt, quæ à vulgaribus præscribuntur) in parte vulnerata remotam non contrahunt, non actuantur, nec soluti unitatem molliuntur, ideòque futilia.

Pro vulnerum asperæ arteriæ curatione secundum nostram sententiam dicimus, quòd si hæmorrhagia adsit, in ea sistenda, solo *spiritu Vini rectificato* externè applicato utimur, quo nihil securiùs. Non improbamus *Aquam arterialem n. d.* sed summa solertia applicanda est, quia si quid in tracheam illabatur, tussim excitare, & malum pejorare posset. Pro vulneris consolidatione, sine sutura, & labiorum conglutinatione, *epithema calidiusculum ex spiritu lumbricorum*, & *vini camphorati* imponatur, quo prudenter adhibito, hæc vulnera coalescunt, & feliciter curantur; vel nostro balsamo ex *Aqua Reginæ Hung. oleo aparicis*, & *balsamo Peruviano* commodè agglutinatio promoveri potest; vel *emplastro stictico*, *vel Oppoteldoch*, dummodò trachea non nimiùm læsa, aut planè discissa, aut per transversum dissecta sit, & tamen has observavimus curationes, vel cartilagines, & ligamenta sint totaliter destructa.

Interim aer, in quo degit æger, sit purus, & serenus; nocet enim nebulosus, ac pluviosus, vel acido nitroso nimis refertus. Cibi sint liquidi, & qui facilè digerantur, vitentur acida, salita, acria. Potus sit tepidus ex decocto herbæ Theæ, frigidus namque nocet. Somnus legitimo tempore concilietur, sicut nec vigiliæ protrahantur. Quies optima est, declinet à verbositate, & taciturnitatis sit amans. Alvus debito tempore onus deponat. Animi pathemata reprimantur, exulent suspiria; anxietas, & molestia tanquam maximi coagulatores, & acidi authores, hilaritas magis prodest.

Non desint intereà *potiones vulnerariæ*, quæ maximoperè succos acidos mitigant, absorbent, & vulneris cura-

tio-

tionem accelerant; *ex radice consolidæ majoris. hedera terrestri, stellaria, alchimilla, sanicula, pilosella, & summitate hyperici*, Hæ potiones adulcorari possunt *Syrupo de symphyto, vel de hedera terrestri, vel syr. flor. hyperici*, & in unaquaque dosi addi potest *antimonium diaphoreticum, vel tincturæ antimonii guttas xx. vel oculi cancrorum, vel balsamus Peruvianus per retortam trajectus*, ut liquidior reddatur.

Non profectò hic alto sub silentio præclara vulneris asperæ arteriæ prætereunda est observatio *Michael Pignasco* genere *Lusitanus*: Neapoli III. Kal. Maii anno 1692. non tantùm vulnus in mamma sinistra penetrans passus, verùm etiam, quod magis refert, aspera arteria in gutture sub larynge vulnerata fuit, & ita præcisa, ut cum murmure, & sibilo aer explodeterur; ulteriùs venæ jugulares, & arteriæ carotides unà dissectæ fuere; unde vulneratus exanguis, & jugulatus in Sanctissimæ Annunciationis Xenodochium pro urna potiùs, quàm pro vitæ recuperandæ expectatione delatus fuit. Rem nostro sæculo inauditam, & omnem fidem superantem narramus, verùm in narratione, ne mendacii insimulemur, pavemus, sed enim, quia observatio recens est, sunt oculati testes, tum in chirurgia tyrones, tum admodum exercitati, tum tandem Xenodochii, ut interim nobiles omittamus viros, qui hujusmodi curationis fideles spectatores, & nos ab omni convicio expedient. Jugulato benigno vultu sors arrisit, & tulit, ut in *Caroli Prudentis*, salutares incideret manus, qui propinato sub aurora, & solis obitu sequenti medicamine, ut

℞. *Syr. de betonica* ℥. j. *stibii diaphoretici* ʒ. ß. *Quint. essent. puleg. gutt. x. m.*

Asperæ arteriæ, venis jugularibus, & arteriis carotidibus *balsamo Samaritani misto cum Reginæ Hung. aqua* applicato, viginti unius diei intervallo, redivivum studio, & peritia pristinæ sanitati integrè restituit. Si jugulatus in alterius chirurgi ejusdem Xenodochii, vel alterius incidisset ungulas, non aliter ac per fecalem carnificis dexteram obtruncatus occidisset. Solus *Carolus Prudens* est vulnerum, cœterorumque morborum chirurgicorum Averruncus, & quasi divini Æsculapii alumnus, cui nullus perniciosus reluctatur languor; est nostri qui Proto-chirurgus, cæterosque chirurgos post se veluti cancros balena trahit.

CAPUT LIII.

De Oesophagi Anatome.

Oesophagus, Latinè dicitur *Gula*, aliis *Via stomachi*, est canalis rotundus, seu fistula, vel infundibulum ventriculi, quo alimenta ab ore ad ventriculum descendunt.

Situs ita est, ut initium habeat in faucibus, ubi dicitur *Pharynx*, & ab his recta descendat in ventriculum sub trachea. Ubi verò ad quintam thoracis vertebram pertingit, aortæ per medium latæ cedendo dextram versus inclinat; posteà rursum ad sinistram arteriam magnam conscendit, & per diaphragma usque in ventriculi os sinistrum, unà cum nervis binis à sexto pari oriundis.

Venas habet paucas à cava, azigo, intercostali, & jugularibus. *Arterias* ab intercostalibus & carotidibus internis. Faucibus, & laryngi cohæret; per oris tunicam, ipsi, & ventriculo continuam: tracheæ verò vertebris, aliisque vicinis partibus jungitur, membranis ex dorsi ligamentis ortis.

Glandulæ parte posteriore adnascuntur, quæ humorem suppeditanr ad imbuendam cavitatem pro faciliori deglutitione. Hæ glandulæ nonnunquam ab humorum affluxu ita intumescunt, ut nimium comprimant, & angustient œsophagum, sicque potui, & cibo, omnique alimento transitum præcludant, hominemque fame, & siti perimant.

Substantiam carnosam, & membranosam obtinet, ut commodè extendi, & concidere possit, & est tribus tunicis conflata. Harum prima exterior, & ventriculo communis esse dicitur: manifesta tamen interest differentia, cùm hæc œsophagi oriatur à pleura, altera ventriculi à peritonæo. Secunda, quæ media, eique propria est valdè crassa, mollis, & carnosa, instar musculi perforati; rotundis, transversisque fibris, sibi invicem ex opposito obliquè occurrentibus, & decussatim intersecantibus, atque impositis pertexta. Tertia interna, atque etiam propria, membranæ os, faucesque succingenti continua, tenuis, dura, & nervosa est: hanc alii rectis longisque, alii transversis, & circularibus fibris donatum esse tradunt; verùm hæ adeò exiles, & tenellæ sunt, ut de iis haud facile sit judicare.

Movetur œsophagus tribus musculorum paribus, & sphinctere proprio.

Primum par, quod *Cephalopharingæum* nominatur, à capitis, cervicisque confinio dimissum, amplo fibrarum plexu in tunicam œsophagi expanditur, eamque sursum elevando, fauces in deglutitione constringit.

Secundum par, *Sphænopharingæum* dictum, à sinu alæ internæ ossis cuneiformis procedens, lateribus œsophagi, & palati obliquè implantatur, easque partes ad recipienda alimenta dilatat.

Tertium par, *Stylopharingæum* appellatum, ab acuto styliformi processu oritur, teretique corpore descendens, in gulæ latera exporrigitur, eamque cum priore pari dilatat.

Sphincter gulæ qui etiam *Oesophagiæus* musculus nominatur, ab utraque scutiformi cartilagine natus, sphincteris instar œsophagum ambit, eumque constringendo cibos deorsum pellit.

Usus œsophagi est, ore assumpta deglutire, quæ actio peragitur fibris, & præcipuè dictis musculis. *Galenus* hanc actionibus naturalibus tribuit: verùm cùm deglutitio ex arbitrio pendeat, & (deglutimus enim quando volumus, & luber) & peragatur motui voluntario inservientibus instrumentis, nempe musculis, meritò animalibus actionibus annumeranda videtur, & quamvis inserviat usui naturali, scilicet nutritioni, tamen non minùs animalis est, quàm respiratio, quæ etiam nutritioni famulatur, & tamen est animalis.

CAPUT LIV.

De Oesophagi Vulneribus.

Est œsophagus via, per quam cibus, & potus ex ore in ventriculum demittitur, quæ actio, ut diximus, mediante sphinctere peragitur, & est animalis; deglutimus enim quando volumus, & liber, & ad quamlibet cibi, & potus importunitatem, juxta nostræ voluntatis libidinem aperitur. Inservit etiam œsophagus, utiis viam sternat, quæ à stomacho per vomitum rejiciunt. Ad has peragendas sine impedimento partes, œsophagum à morbis immunem esse par est, sed cùm hic quandoque suos patiatur manes, ad cibi, & potus immissionem, vel ad illorum, quæ stomacho molestiam pariunt, ineptus redditur. Nostro examini œsophagum vulneratum in præsentiarum, ne à nostro deflectamus instituto, submittimus.

Signa.

Oesophagi vulnus ex causa violenta prægressa, ipsa continui cùm interiorum, tùm exteriorum partium solutione, vel vulneris inflicti situ, præcipuè si stylus immittatur, & vulnus exploretur, & interdum hæmorrhagia, facilè liquet; Vel ex officulo, aut spina deglutita; vel vomitu, qui sequitur, & quod cibi, & potus aliquid per vulnus excerni solet.

Causæ.

Vulnerum œsophagi causa est continui solutio à vi externa facta.

Prognosis.

Oesophagi vulnera maximè sunt periculosa, præcipuè si magna sint, & tubuli, ac fibrilæ longitudinales, ac circulares majori ex parte discissæ, & ruptæ fuerint, unde pars necessariò collabitur, & suo munere fungi nequit. Si magna inflammatio accedit, œsophagum angustiat, & denegato alimenti transitu, vel cibus, & potus per vulneris foramen excernatur, æger inedia, & virium prostratione in mortis agone versatur, vel quod pejus est, si asperæ arteriæ viam comprimat, pene actutum ægrum suffocat, & strangulat. Officula, vel spinæ deglutitæ, & œsophago infixæ, asperam arteriam comprimunt, & suffocationis periculum inducere possunt. Interdum ex longa contrectatione inflammatio excitatur, & æger inedia perit.

Curatio.

Pro vulnerum œsophagi curatione, ante omnia sex res non-naturales optimè disponantur, & primò Aer sit temperatus, quia sanguinis, reliquorumque succorum circulationem, & insensibilem transpirationem promovet; frigidus verò vitetur, quia succos incrassat, eorumque circuitum remoratur, & acidum multiplicat. Cibi fugiantur solidi, fluidi optimè nutrientes conducunt, ut caponum, vel pullorum jura consumpta, herbis sale volatili præditis condita, quæ si æger deglutire nequeat, per syringas, vel alia instrumenta ad hunc finem inventa indantur. Potus sit tenuissimus, & congruit ex potione vulneraria bochetum, vel decoctum herbæ Theæ, quod calidiusculè assumatur; vinum ob acidas particulas, quas irretitas continet, prorsus exulat. Motus obest, quies prodest. Vigiliæ nocent, & somnus juvat. Alvus suo satisfaciat muneri, aliàs clystere exagitetur. Animi pathemata, quantùm possibile est, rectæ rationis habenis subigantur, lætitia, & tranquillitas sit ægri præcipua salutis basis; dum enim animus anxiis nimiùm fluctuat curis, ac mortis pavore, spiritus incrassantur, & humores iis destituti coagulantur, & torpent, ac parti facilè paralysim inducere possunt.

Oesophagi vulnera aliarum partium more curant *Vulgares*; hoc tamen discrimine intercedente, quod non solùm medicamenta extrinseca applicant, verùm etiam deglutienda exhibent. Externa sunt linimenta, & unguenta vulgò digestiva dicta, quæ vulneri superponunt, & talia esse debent, quæ ventriculum non lædant, ut

℞. Syr. de ros. siccis ℥. ß. boli armeni ʒ.j. mastiches, sang. dracon. ana ℈.j. vitell. ovi dimidium, terebinth. cypriæ q. s. ad incorporandum.

Medicamenta deglutientia sint talia, ne si in ventriculum delabuntur, ei noceant. Ita sunt *syr. de ros. sicc. de succ. myrtillor. tragacanth. gummi arabicum, bolus armenus.* Vel sequens formant electuarium ex herbis adstringentibus, & sarcoticis, quales sunt *equisetum, sanicula, consolida, centaurium, caryophyllata, balsamina, tormentilla, quas pulverizatas cum melle coquunt in electuarium* in frequenti usu habendum. Vel dant hunc potum:

℞. Pilosellæ, caudæ equinæ, alchimillæ ana m. ß. radic. consolid. maj. pentaphyll. tormentill. ana ʒ. j. balaust. ʒ. ß. sem. coriandr. ʒ. ij. cinnam. ʒ. iij. coque in s. q. aquæ hordei, f. colat. in diss. cons. rosar. rubr. ℥. j.

Coletur, quæ colatura non solùm ægro exhibent, sed etiam vulneri injiciunt.

Oesophagi vulnerum curationem externam, & internam instituimus; externè *balsamum vulnerarium n. d. ex aqua Reginæ Hung. ol. apparicis, & balsamo peruviano* cum filamentis, & plumaceolis vulneri imponimus ad totalem agglutinationem, vel *balsamo artificiali* utimur; pro pauperibus autem *oleo hyperici, terebinth. lumbricorum, & mastich.* calidè uti possumus. Postmodum *emplastrum stipticum, vel oppoteldoch.* ad cicatricem usque. Internè potiones vulnerarias manè, & serò commendamus, *ex radic. symphyti, tormentillæ, herb. scordei, dictamni, saniculæ, stellariæ, pyrolæ, & vincæpervincæ*, ac in unaquaque dosi quidpiam *de ocul. cancr. vel antimonio diaphoretico, vel balsamo peruviano rectificato ad guttas* xx. addimus: possunt hæ poriones *Syr. de flor. hyperic. symphyto fernel. vel hederæ terrestri* edulcorari, & cocleatim per modum eclegmatis assumi debent, ut sensim per œsophagum descendant, & partem vulneratam obliniant. Ex potionum vulnerariarum residuo, novæ aquæ affusione, & ebullatione, pro potu ordinario parari potest bochetum.

Si res deglutitæ, ut officula, & spinæ tenaciter adhærentes in gula, vulnerum in causa sint, priùs extrahantur, & deinde vulnera nostra methodo internis remediis curanda sunt.

CAPUT LV.

De Anatomica Thoracis, ejusque partium historia.

PErlustravimus supremi ventris, nempe capitis anatomen, nunc ordo nos admonet, ut de medii ventris, putà thoracis anatome agamus. Medius autem venter, vulgò *Thorax* dicitur, & est illa cavitas, quæ superiùs claviculis, inferiùs diaphragmate, utrinque costis, parte antica sterno, postica dorsi ossibus circumscribitur. Pars anterior dicitur *Sternum*, & pectus, posterior dorsum; Laterales latera. Putarunt aliqui *Hip.* anatomes nescium fuisse, quia scripsit hepar in thorace locatum esse; verùm non intellexerunt imum ventrem, sub thoracis nomine esse complexum.

Thoracis figura quodammodo ovalis est, quanquam non exactè *Hip.* testudini assimilet. In homine interiore sui parte protuberantior, sed in sterni medio planior, circa latus globosa à costarum flexu in dorso depressior.

Magnitudo in genere variat pro vario caloris gradu; ex thoracis enim amplitudine cordis calorem metitur.

Substantia ejus externa partim est ossea, partim carnea. Non totus carneus est hic venter, sicut infimus, primò, quia non continet partes, quæ insigniter distendi debeant. Secundò, ne pinguedo nimia ibi generaretur, & respirationem impediret. Ex parte tamen carneus, quia partes continet, quæ moveri debent, ut cor, & pulmones. Et tandem ob causam non totus osseus esse debuit, quemadmodum calvaria; ex parte tamen osseus ad nobilium partium munimentum; nam ejus usus est partes continere vitales.

Sunt thoracis partes vel continentes, vel contentæ. Continentes sunt vel communes, vel propriæ. Communes sunt *cuticula*, *cutis*, de qua notandum, quòd medii ventris cutis sub axillis pilosa est. Hi pili subalares dicuntur: utiles sunt, ne partes illæ in brachiorum motibus atterantur, cùm maximè, & citissimè sudent, quia dicuntur cordis emunctoria, & ejusdem recipiunt excrementa. Pectus in nonnullis calidioribus, & cordatioribus est pilosum. *Pinguedo* in thorace (si mammas excipias) non tanta reperitur, ne ejus pondere respiratio impediatur. Ob partem enim ejus osseam, non tanta materiæ pinguedinis copia affluere potuit, ut in imo ventre, qui totus carneus est, unde hic semper pinguissimus: medius venter medio modo se habet: caput minimè pingue. Illa thoracis pinguedo flavior nonnihil apparere solet, ob subjectarum partium vitalium calorem, cum ipsa pinguedo alioquin alba sit.

Partes propriæ continentes sunt *musculi thoracis*, *ossa varia*, *sternum*, *dorsales vertebræ*, *costæ*, *scapulæ*, *claviculæ*. Item *mammæ*, *diaphragma pleura*, *mediastinum*.

Contentæ sunt viscera, & vasa. Viscera sunt *œsophagi major pars*. Vasa sunt *rami venæ cavæ*, *& arteriæ magnæ*, *thymus* multaque alia minora vasa.

De Mammarum anatome Laconismum sequentes egimus *Tomo 2. de Ulceribus cap. 45. De Mammillarum, & Papillarum Ulceribus.*

De Thoracis Musculis.

Thoracis musculi proprii utrinque sex numerantur.

Primus *Subclavius*, sub clavicula situs, spatium inter claviculam, & primam costam replet. Et hic est primus, qui thoracem distendit.

Secundus; *Serratus anticus major*, magnus est, latus, & undique carneus, cum abdominis, obliquo descendente serratam efformat compagem. Oritur carnosus ex basi interna scapulæ. Porrigitur tendine ad costas, quas attollit.

Tertius, *Serratus Posticus superior*, minor, sub Rhomboide in dorso inter utramque scapulam habitat. Oritur à spinis. Inseritur quatuor superiorum costarum tribus intervallis, tripartitus, & eas costas sursum trahit.

Quartus, *Serratus Posticus Inferior*, major, est membranosus, & latus ferè in dorsi medio, sub musculo latissimo, seu aniscalptore, à spinis vertebrarum dorsi inferiorum, ortus. Inseritur ad costarum inferiorum intervalla, veluti in digitos divisus, & inferiorem thoracis partem dilatat.

Quintus præcedenti substernitur, & aliis putatur communis esse tam dorso, quàm thoraci. Dicitur *Sacrolumbus*, quia oritur ab ossis sacri posteriore parte, & Lumborum spinis. Inseritur costis inferioribus. Usus est thoracem extendere, & exigere.

Sextus, *Triangularis*, sic vulgò dictus, etsi verum triangulum non efformet, parvus est, & subtilis, in macilentis vix carnosus intra sub sterno latitat, ex cujus parte inferior ortum habet. Unde *Sterni* musculus commodè appellari potest. Inseritur obliquè cartilaginibus inferioribus, quas adducit, & thoracem constringit.

De

De Scapulæ Musculis.

Scapula præterquam quòd ab humeri musculis per accidens movetur, etiam peculiares habet motus; putà antrorsum, sursum, & deorsum, qui quatuor musculorum beneficio percipiuntur.

Primus *Serratus Minor* dicitur, qui musculo pectorali substratus, à costis superioribus quatuor, prima excepta, quasi digitatim exoritur, & scapulæ ad processum coracoidem inseritur, eamque antrorsum ad thoracem adducit.

Secundus, *Trapesius*, aliis *Cucullaris* dicitur, quia cum suo pari dorsum tegens, Monachi cucullam aliquò modo refert. Ortum sumit ab occipite, & apice quinque spinarum colli, octoque, vel novem superiorum thoracis: indè versus scapulam angustatus procedens, in ejusdem spinam totam, summum humerum, & claviculæ latiorem, partem implantantur, atque scapulam propter varium exortum, variasque fibras diversimodo movet, sursum, deorsum, rectè, obliquè, prout modò hæ, modò illæ fibræ contrahuntur.

Tertius, *Rhomboides* à figura quadrilatera dicitur tenuis, & latus est, sub cucullari latens, carnosus, & latus mergit à spinis trium vertebrarum inferiorum colli, & trium superiorum thoracis, atque in externam basim scapulæ inseritur, eamque nonnihil obliquè sursum ad posteriora trahit, & dorso applicat.

Quartus *Levator*, aliis *Patientiæ* musculus, quia elevat scapulam, quibus ex voto res non succedunt, qui à transversis processibus secundæ tertiæ, & quartæ vertebræ, colli, diversis principiis circa medium coeuntibus, prodiens, lato, carneoque tendine scapulæ angulo elatiori, inferiori, & insigitur eamque sursum versus anteriora trahit, & cum humero attollit.

His musculis scapula per se, brachium per accidens movetur: sicut scapula per accidens à brachii musculis.

De Dorsi, & lumborum Musculis.

Movetur spina dorsi antrorsum, retrorsum, ad latera, circulariter, ut in histrionibus infinitos motus dorsi videre licet. Nam in omnibus vertebris offeruntur tendines, ac si plures, & infiniti essent musculi, quos tamen tendines multi anatomici ad unum musculum referunt magnum dicuntque unum musculum habere multos tendines. Communiter autem quatuor paria dorsi constituunt; ubi notandum est, quòd si alteruter agit, spinam in latus moveri; si totum par, flecti, vel extendi.

Primum par *Quadratum* appellatur, quod constituunt duo musculi triangulares, qui cùm simul juncti quadraturam aliquo modo exprimant. Hi lati, & crassi ab ossis Ilii cavitatem postica superiore, ossisque sacri partes laterali internè prosiliunt, & in transversas vertebrarum apophyses, usque ad ultimam costam carnosi inferuntur, atque lumborum vertebras antrorsum ad latera flectunt.

Secundum *longissimum* dicitur, oritur ab extremo ossis sacri, & Ilii secundum longitudinem spinæ, usque ad processus mammillares prope ossa temporum extenditur, & singulis vertebrarum lumbalium, ac dorsi processibus tendines largitur, ac cùm sacro Lumbo, & semispinato usque ad infimam dorsi vertebram fere conditur versus superiora separati, atque hinc multi istos tres, quia difficulter separari queunt, pro uno habet musculo. Usus thoracem, lumbos, & eorum vertebras extendere.

Tertium huic subjectum est, & *Sacrum* appellatur, quia ab osse sacro posterius oritur, & in duodecimæ vertebræ thoracis spinam, ac plerumque in lumbalium quoque vertebrarum spinas; obliquos processus variis tendinibus finitur, priorumque actionem adjuvat.

Quartum *Semispinatum*, oritur, ubi præcedens definit, omnes vertebrarum thoracis spinas amplectitur, & definit in spinam primæ thoracis vertebræ. Usus est thoracem erigere.

De Musculis Intercostalibus.

Intercostales musculi ita dicti sunt, quia costis intertexuntur. Sunt autem toti carnei numero quadraginta quatuor, utrinque viginti duo; undecim externi, & totidem interni. Nam semper inter binas costas, bini musculi sibi invicem incumbunt: undecim autem utrinque costarum intervalla.

Externi oriuntur à superiorum costarum inferioribus partibus & obliquè versus posteriora descendentes, inseruntur in inferiorum partes superiores. *Interni* è contrà. *Externi* desinunt in cartilagines; Interni & costarum, & cartilaginum spatia implent.

Fibras habent obliquas, & se mutuò Xiastices intersecant instar literæ X. quia alias breves sunt musculi ob intervallorum pravitatem. Hinc in Empiicorum apertione, facienda est sectio recta secundum fibrarum ductum; & non transversa.

Vasa acceperunt varia; *Venas* ab Azygo, & intercostali superiore utroque, *Nervos* à sexto pari, junctos illis, qui è medulla dorsi prodeunt.

Usus est thoracem dilatare, & contrahere; Externi æmulantur tractum subclavii, costas attollendo, & thoracem constringendo, faciuntque ad expirationem. Interni costas abducunt, thoracem ampliando, ad inspirationem faciunt.

De Thoracis ossibus.

Pluribus ossibus thorax est constructus ad eorum munimen, quæ in ipso continentur, nempe *Claviculæ*, *Scapulæ*, *Vertebræ*, *Costæ*, *Os sternum*, & *Cartilago ensiformis*.

De Claviculis.

Claviculæ ita dictæ, quod thoracem claudant, & clavis instar scapulam cum sterno claudant, & firment. Sunt autem duo officula, quorum utrimque unum transversum pectori superiori imminet, inter humeri articulum, & ossi sterni summitatem. Substantiam obtinet crassam, & fungosam, quæ facilè ab externorum violento incursu frangitur, sed propter laxitatem facilè rursùs coalescit per callum. Hæc æque ossea est in infantibus, atque in adultis Figuram aliquantulùm flexuosam, ob longam literam Latinam S. aliquo modo referentem: in viris tamen, ob brachii validiorem motum, magis intortam, quàm in mulieribus. Extremorum uno, eoque rotundo, adhærenr summitati ossis sterni, altero planiore cum scapulæ processu connectuntur, ubi humeri Summum producunt. Utraque autem extremitas cartilagine obducta est, atque illa unctuosa cartilagine intercedente per valida ligamenta nexu laxiore articulatur. Claviculorum usus est ad quoslibet brachii motus firmiores, facilioresque reddendos, atque hinc pleraque bruta iis destituuntur, utpotè quæ manuum opera non utuntur. Attamen reperiuntur in iis, quæ anterioribus pedibus, tanquam manibus, aliquid apprehendunt, ut in simia, sciuro, & echino.

De Scapulis.

Scapulæ os, Græcis *Omoplate*, quod humeri latitudinem constituat, & Barbaris spatula, utrimque una costis dorsalibus superioribus instar scuti incumbit, estque os latum, ac tenue, præsertim in medio, sed in processibus crassum, quodammodò triangulare, intus nonnihil concavum, exteriùs gibbum, non tam ad thoracis posterioris tutelam, quam ad humeri tutam cum clavicula articulationem, & musculorum implantationem comparatum. Sita est scapula inter primam, & quintam thoracis vertebram; raro ad sextam pertingens. Tres habet eminentias. Prima per medium ejus corpus extensa, ac summum humerum contingens ob spinæ aliqualem speciem, *Spinaculæ* ejusque extremitas claviculæ connexa *Acromie*, seu humeri mucro appellatur. secunda humilior, minor, & acuta, corvino rostro absimilis, hincque *Coracoides*, aliis à forma *Sigmoides*, nominata, humeri os in sua sede continet. Tertia brevissima *cervix* dicta, intra suum sinum cartilagine munita, & circumcirca lymbo crasso cartilagineo labra cingente ampliata, humeri ossis caput recondit.

Usus scapulæ est, I. Ad costarum robur. II. Ad humeri, & clavium articulationem. III. Ad musculorum implantationem. IV. Cor tegere.

De Vertebris, & Costis.

Dorsi vertebræ sunt XII. raro una deest, rarius una supereſt. Crassiores sunt, quàm cervicis; minùs solidæ, & pro vasorum nutrientium transitu, foraminibus exiguis plenæ. Hæ nullis peculiaribus nominibus hodiè discernuntur, estò veneranda Antiquitas illas certis nominibus olim distinxerit.

Duodecim dorsi vertebris totidem costæ à quovis latere articulantur. Costarum situs est in lateribus, *Græcis* pleuræ dicuntur. Figura arcum referunt, vel surculi segmentum minus, ut thorax capacior sit. In exortu sunt angustiores, & rotundiores, quò verò pectus magis accedunt, tantò fiunt latiores. Parte superiore crassiores sunt. Et superiores costæ magis curvæ, atque etiam breviores sunt; mediæ longiores, & latiores; inferiores sursum breviores. Substantia est partim ossea, partim cartilaginea; ossea est, parte prope dorsum, & parte laterali; cartilaginea propè sternon, cui connectuntur. Articulantur costæ à tergo vertebris, intercedente cartilagine, iisque firmis ligamentis revinciuntur. Anteriùs verò cartilaginosas productiones emittunt, quarum aliæ ad os sternum perveniunt, aliæ non.

Dividuntur costæ, ut aliæ sint *Veræ, genuinæ, & legitimæ;* aliæ *spuriæ, adulterinæ, & illegitimæ.*

Veræ sunt septem superiores, ita dictæ, quia magis circulum perficiunt, & sternum attingunt, quo perfectam habent articulationem, & cum vertebris duplici tuberculo. Duæ superiores dicuntur retortæ. Duæ sequentes, solidæ. Tres reliquæ pectorales. Spuriæ dicuntur quinque inferiores, quia sunt minores, molliores, breviores, nec sternum attingunt (ut melior ibi in initio imi ventris fiat dilatatio,) nec cum eo perfectam habent articulationem, sed cum solis vertebris connexæ, quasi mutilæ in cartilagines longiores, quàm verarum finiuntur: quæ sursum reflexæ inter se quasi conglutinatæ cohærent, excepta ultima, quæ minima est, & nulli adhæret, ideòque verè spuria est, ut amplior locus sit jecinori, lieni, & intestinis superioribus distentis. Undecima tamen aliquandò, & duodecima septo transverso alligatur: aliquandò ultima obliquo abdominis descendenti musculo extra diaphragma connascitur.

Costarum usus est. I. Et præsertim verarum, ad defensionem pectoris, viscerumque inibi contentorum, ut cordis &c. II. Ad sustentationem musculorum respirationis, & aliquot abdominis. III. Spuriarum, ut partibus naturalibus in abdomine contentis serviant. Sed de vertebrarum, & costarum, anatome hoc *Tertio Tomo cap.* 30. *De Anatomica capitis historia* fusiùs diximus.

De Sterno, & Cartilagine mucronata.

Os pectoris *Sternum* dicitur, quia in medio costarum sternitur, vel pectori sternitur, anteriori thoracis parti instar propugnaculi, seu nutrimenti proponitur, eique verarum costarum productiones cartilagineæ adnectuntur. *Substantiam* fungosam, & minùs quàm reliqua ossa albicantem obtinet, quæ in infantibus ferè tota cartilaginea apparet, excepta interdùm superiore parte paulò magis ossea, fortassis quia articulatio claviculæ illic firmanda erat.

In modò natis ex octo ossibus cartilagine conjunctis compactum esse liquet, quorum infimo ensiformis cartilago, reliquis singula verarum costarum paria connascuntur. Hæc autem, exactis octo, vel decem annis, per Syncondrosin in pauciora ossa coalescunt, ita ut in adultis solummodò tria, lineis transversis distincta reperiantur, quæ & ipsa multoties, & ingravescente ætate unum os fiunt.

Supremum os, amplitudine, & crassitie præ cæteris excellens capuli gladii nodum exprimit, & superiore media parte fovea lunata excavatur, furcula, & jugulum appellata: cui ad latus utrimque alius parvus sinus adstat, claviculatum capitibus excipiendis, & mediante cartilagine annectendis dicatus. Interiore etiam parte sinus aliquis reperitur, tracheæ descendenti transitum concedens liberiorem.

Secundum, seu medium os intercedente cartilagine primo annexum angustius, sed longissimum est, atque in utroque latere quinque, vel sex sinus habet, imparibus intervallis distantes, quibus costarum cartilagines excipiuntur.

Tertium os, infimum, & minimum, definit in cartilaginem, quæ à forma mucronis gladii, *Cartilago Mucronata*, Græcis *Xiphoides, ensiformis*, vulgò *Scutiformis* appellatur. Hæc cartilago oblonga, triangularis, transversum pollicem longitudine æquat: rarissimè duplex, communiter simplex reperitur: Nonnunquàm ad transeuntium vasorum commoditatem bifida, & hinc *Furcellæ* nomen assumpsit, nonnunquàm rotunda existit, tuncque perforata, arteriæ, venæque mammariæ liberum transitum præbet. Quod si & bifurcatio, & foramen deficiant, tunc os sternum in medio perforatum est.

Hæc si nimirùm introrsum prematur, & curvetur non sine ventriculi, vicinarumque partium damno, unde singultus, atrophia, aliique graves oriuntur affectus. In senibus interdum ossescit, quod deprehendit *Pavius* in quodam, qui gravi asthmate diu laboraverat.

Exteriùs in regione hujus cartilaginis cavitas quædam conspicitur, quam Græci *Cardian*, Latini *Scrobiculum*, vel *Foveam cordis* vulgò appellant, quia cor pericardio inclusum, & diaphragmatis, centro nerveo connexum, ei interiùs cono suo proximè adstat.

Usus sterni est, primò, ut ab externis injuriis Clypei instar cor defendat. Secundò, ut mediastinum sustineat. Tertiò, ut costas inter se colliget

De Diaphragmate.

Diaphragma dictum est à distinguendo, Latinis *Septum transversum*, quia transversim corporis nostri truncum in duos ventres dirimit. A Græcis antiquioribus *Phrenis*, id est Mens appellatur, quòd eo affecto, mens, & sensus perturbentur, ob consensum cum cerebro, & in ejus inflammatione paraphrenitis contingat. Est diaphragma musculus partes naturales à vitalibus secernens, liberæ respirationis instrumentum, quia musculosum est, & præter hæc ad majora munia destinatum est diaphragma.

Situs ejus est transversus, & quia nonnihil deorsum inclinat, obliquus. *Figura* propemodum circularis est. *Numero* unicus est hic musculus, ob actionis unitatem, utrique lateri communis, sed magnus. *Magnitudo* respondet amplitudini transversæ imi thoracis, quæ est inter vertebras dorsi infimas, & costas.

Constat diaphragma duobus præcipuis partibus, una nervea in centro suo collocata, quæ proprio nomine *Centrum nerveum* nuncupatur; altera carnosa, quæ à dicto nerveo centro usque in costarum ambitum est continua. Centro nerveo inflicta vulnera instantaneam irreparabilemque mortem cum immediata cadaveris refrigeratione inducunt: sed in carnosa parte inflicta vulnera non sunt lethalia, ut multa extant exempla. Membrana vestitur duplici, quarum superior pleuræ expansio est, cui mediastinum, & pericardium firmiter cohærent. Inferior peritonæo accepta fertur.

Pervium est circa medium, dextrorsum pro venæ cavæ, sinistrorsum pro gulæ, & nervorum stomachicorum transitu. Quantum ad arteriam aortam, illa non perforat diaphragma, sed vertebris incumbens, quasi semicirculo quodam comprehenditur.

Arterias duas, *Phrenicas* dictas, à conjuncto sibi arteriæ magnæ trunco consequitur. Duas quoque venas *Phrenicas* dictas à venæ cavæ trunco habet.

Nervi per totam ejus substantiam sparguntur, delati ex spinali medulla colli, inter quartam, & quintam vertebram: quod ipsi proprium, nec aliis partibus internis sub claviculis commune. Feruntur autem per thoracis cavum, & stabiliuntur à mediastino. Et quia diaphragmatis nervi ramulis in maxillarum, & labiorum musculis divaricatis permiscentur, hinc in percussione diaphragmatis risus oritur, sed non verus, verùm *Sardonius* dictus; quia unà facilè musculi convelluntur, & maxillis, labiisque agitatis, risus apparet.

Diaphragmatis usus est. I. Musculos abdominis adjuvare in compressione, ad excrementorum, & fœtus exclusionem; namà superiore parte intestina deorsum trudit. II. Distinguere imum ventrem cum partibus naturalibus, à medio cum vitalibus, ne ab ignobilioribus partibus frequentes vapores ad nobiliores partes, ut cor &c. ascendant. III. Esse infimi ventris respiratorium, dum hypochondria ventilat. IV. Ad respirationem facere.

Insignis ille *Sebastianus Bartholus*, meus Præceptor (cu-

(cujus nomen nunc in æterna benedictione est) diaphragmati nobiliorem tribuit usum *in Paradoxis exercit.* 4. nempè in centro nerveo animæ, seu vitæ domicilium constituit, multis rationibus, & experimentis fretus; & reverà diaphragmati quamoptimè quadrat vetustissimum ejus nomen, Phrenes scilicet quòd apud *Græcos* idem sonat, ac mens, sine interior animæ fundus.

De Pleura, Mediastino, & Thymo.

Pleura est membrana valida, dura, & alba, costis, eorumque musculis subtensa, thoracis cavitatem intrinsecùs succingens. Peritonæo quodammodò crassior, & robustior est; oritur à tunicis, quæ nervos intercostales ex spina dorsi egredientes tegent. Ideò in dorso crassior est, cujus vertebris quasi inseparabiliter adhæret. In thoracis morbis, sæpè fit duplo crassior: licèt alii dicant eam adeò attenuari, ut vix conspici queat.

Duplex est ubique, ut inter duplicaturam vasa ferri queant. Pars exterior, quæ thoracem respicit, durior est & crassior; interior costis alligata, tenuior. Inter has sæpè materia pleuritica colligitur, quam sententiam nos in nostra *Trutina Medica lib.* 2. *cap.* 1. *De Pleuritide* exposuimus. Interius, qua pulmonem respicit, lævis existit; parte autem exteriore magis aspera, musculis mesopleuris, costis, sterno, & vertebris dorsi firmiter cohæret, ossibus tamen non immediatè, sed intercedente periostio, quo proximè vestiantur. Intrinsecùs, modò in uno, modò in utroque latere, interdùm nerveas fibrillas ex se emittit, quarum interventu multoties pulmo in sanis, pleuræ annectitur sine ullo respirationis incommodo. Superiùs, & inferius variis foraminibus pervium est, ad arteriæ magnæ, venæ cavæ, aliorumque vasorum transitum.

Venas habet à vena sine pari, & intercostali superiori: Arterias à magna, nervos, è vertebris thoracis. Unde vulnera hac parte dolorum acutissimorum sunt causa.

Usus est I. Jungere totam thoracis cavitatem, & æqualem reddere, ne pulmones in motu lædantur. II. Thoracem intùs, & ejus partes vestire, (quemadmodum peritonæum imi ventris partibus tunicas communicat) & intersepientem membranam constituere.

A spinæ ossibus pleura oriri traditur, à quibus utrimque per latera ad sternum ascendit, sub quo utriusque lateris membrana simul jungitur, atque sic duplicata à medio pectore recta ad dorsum porrigitur, thoracis capacitatem, ac pulmones in duas partes dispescens, & sepimentum in medio thorace constituens, quod *Medianum* appellatur. Illa autem conjunctio membranarum utriusque lateris maximè conspicua evadit, cùm os sternum ab ea divellitur. Tenuioris est substantiæ, & mollioris, pleura, & circa vasa non rarò adipe referta est instar omenti.

Venas, & arterias à mammariis habet, & à vena sine pari, sterno intùs applicitas, quo sublato conspiciatur. Præterea propriam quoque venam *Mediastinam* dictam habet, quæ modò una, ampliorque est, modò gemina, & tenuior, ac venæ cavæ ramo subclavio se inserit. Nervos habet à sexto pari, ejusque ramo recurrente.

Mediastini usus est I. Cor suspensum tenere, & ab injuriis defendere, necnon thoracem, & pulmonem in duas partes dividere, ut una læsa ex vulnere, vel aliter, possit tamen altera officio fungi. II. Cor cum suo pericardio annexo suspendere, ut nullam ad partem allidatur. III. Diaphragma sursum continere, ne ex eo suspensa viscera, hepar, & ventriculus, illud suo pondere deorsum revellant.

Huic mediastino circa jugulum, in summa thoracis parte, ad divisiones arteriarum, & venarum subclavium adnascitur *Thymus*, qui est corpus glandulosum, molle, spongiosum, & album, in fœminis, humidisque corporibus majus, quàm in viris, & siccis. Vitulis magnum, & *Lates* appellatum, esui expetitum obsonium.

Arteriosas, & venulas à jugularibus adeo habet exiguas, ut in dissectione visum effugiant.

Thymi usus est. I. Vasa ibi ascendentia magna, venam cavam, & arteriam magnam, eorumque ramos ad brachia, & scapulas proficiscentes fulcire. II. Ob tutelam, ut fieri solet, ne vasa ab ossis attactu lædantur. III. Ut sit quasi cordis tegmen, & munimentum.

De Pericardio, & humore in eo contento.

Pericardium est involucrum, capsula, arcula, camera, panniculus &c. membrana cor undique cingens, cujus adeò figuram æmulatur, & ferè magnitudinem; sed tantum à corde distat, quantum satis est pro cordis motu, & humore, qui in hac capsula continetur. *Oritur* ad cordis basin, ex communibus à pleura desumptis tunicis exterioribus, illam ad pericardii efformationem deponunt. Quinque habet *foramina*, nempe pro venæ cavæ introitu, & exitu, & pro reliquorum vasorum trium egressu. Exteriùs mediastino plurimis fibrillis adhæret, eique circa basin cordis conjunctum, continuumvè cernitur, ubi arteriis, venisque majoribus transitum concedit. Inferiore parte diaphragmatis centro nerveo adhæret, *superficies externa* est fibrosa, *interna* lubrica, & utraque sine pinguedine. *Venulas* habet à phrenicis, & axillari. *Arterias* adeò exiles obtinet, ut vix conspici queant: fortè quia aliàs cordi vicinum est. *Nervos* minimos recipit à recurrente sinistro, & sexto pari versus cor transeunte.

Usus I. Cordis esse domicilium firmum, ne illud in motu duriores tangat partes II. Ut in eo contineatur, & ab externis injuriis tutelam quamcumque consequatur.

Humor serosus in Pericardio continetur, vel aqueus urinæ instar, limpidus, nullius saporis ingrati particeps, in naturaliter constitutis corporibus rubicundus. Humor hic in omnibus animalibus naturaliter constitutis, tam vivis, quàm mortuis reperitur, imò etiam in fœtu, ut ex vivorum, & mortuorum dissectionibus patet, in aliis plus, in aliis minùs; in hecticis exiguus est, & flavescens. In mortuis copiosior est, quia tunc spiritus plurimi in refrigeratis partibus densantur in aquam. Hujus liquoris diuturnior defectus siccitatem, & tabem non semel induxit. Deficit autem cùm per pericardii vulnus, exulcerationem, aliamvè continui solutionem, cordis ille sudor in eo condensatus effluit, nec in eo detinetur. Observatum tamen à practicis, eum per vulnus pericardii elapsum, postea occluso vulnere, fuisse regeneratum, cujus rei plurimæ describuntur historiæ & exempla.

Hic liquor semper paucior, & magis rubicundus est in hominibus calidæ temperaturæ; contrà verò is copiosior, magisque aquosus, ac pallens semper observatur in naturis frigidioribus, in quibus à pravo victu, morbosa constitutione, aliisve causis, calor debilis evaserat, unde crassiores è cordis substantia propulsi vapores in pericardio majori copia condensati, ac collecti, & sufficientis caloris defectu minùs discussi fuerant. Hinc hujus liquoris uberior proventus est in mulieribus, quàm in viris, pueris, & senibus, quàm in juvenibus, ob caloris debilitatem observatur. In morbosis hujus color magis aqueus, interdum urinæ, interdum aquæ turbulentæ omninò similis sæpè invenitur.

Unde oriatur, variorum variæ sunt opiniones. *Hip.* ex potu, cujus aliquam partem roris modo ex aspera arteria in venosam penetrare vult. Alii ex saliva delabente ex glandulis linguæ in tracheam, inde verò in arterias, & cor. Quidam ex cordis adipe, agitatione in aquam converso. Nonnulli ex aeris inspirati crassiore portione in aquam converso. *Nicolaus Sternonis* illum ex lymphaticis quibusdam vasculis in pericardium deponi suspicatur, alii aliis causis oriri arbitrantur. Ultima, & hæc est vera generatio, ex vaporibus cordis foras à motu, & calore protrusis, ac in pericardio nonnihil condensatis genitum liquorem oriri putat.

Vulgus Medici ex *Galeni* sententia communiter tradunt istius liquoris nimiam copiam cordis palpitationem facere, & indè suffocantem mortem sequi; sed in magno versantur errore, nam in omnibus iis, in quibus post mortem in pericardio humoris istius aquei major copia reperta fuit, anteà dum morbosi viverent, nulla omninò cordis palpitatio, sed contrà pulsus languidus, & rarior inventus fuit. Neque etiam à copia istius liquoris tanta fit pericardii angustia, ut cor se in eo liberè movere nequeat, atque hinc palpitet; sed contrà, semper animadvertimus, pericardium hinc adeò latum, laxumque reddi, ut cor in eo multò faciliùs moveri possit, quàm in pauco liquore. Ita ut hujus liquoris copia palpitationem minimè faciat, eaque potiùs excitetur à quovis liquore, etsi pauco, dummodò præter ordinem plurimùm & raptim dila-

dilatari, vel acrimonia, putredine, aliavè vellicante qualitate cor infestare, idque ad tam molesti hostis expulsio nem incitare possit.

Hujus liquoris usus est extrinsecus cor humectare, & lubricum facere, ac illius motum faciliorem reddere, nimiamque siccitatem prohibere. Item ut cor innatando, minus grave fiat, & in nullam partem impingat.

Non solùm in pericardio, sed etiam in thoracis cavitate humor aqueus reperitur, similis cruori aquæ permisto, quo thoracis partes oblinivntur, ne nimium calefiant, & exsiccentur. Hinc latere *Salvatoris* aperto sanguis, & aqua effluxerunt, ut habetur *in Evangelio secundum Jo: cap. 19. sed unus militum lancea latus ejus aperuit, & continuo exivit sanguis, & aqua.*

De Corde.

Cor à currendo ob motum nomen desumpsisse videtur. Est cor divinum membrum, & omnium membrorum maximè Princeps, quinimmò humanum, præ omnibus rebus in hoc mundo creatis prærogativam, ac principatum tenet. Sedet in puppi, & microcosmici regni clavo, ac omnium partium corporis Monarchia potitur. Est prætereà omnium viscerum Monarcha, sol microcosmi, actionum vitæ principium, calidi, & spiritus vitalis scaturigo, ac primum nostri corporis mobile: quo vigente, naturales omnes functiones vigent, quo languente, languent, quo deficiente, penitùs deficiunt. Quippè in hoc continetur totius fomes, & naturalis caloris focus, ut ex eo patet, quòd omnes corporis partes frigore rigeant, ad quas sanguis è corde propulsus pervenire nequit, quandoque is sanguis frigidior est, qui diutius ab hoc fonte, & loco abfuit; quòd denique caloris dispendium in nulla alia, quam hac corporis parte reparari possit. Quæ omnia sensus testatiora facit, quippè digito in cor animalis vivi dissecti immisso, tam eximius in eo calor sentitur, qualis similis in nulla alia parte reperiri potest.

Nullum animal, quod sanguinem habet, corde carere potest. & estò nulla de cordis absentia apud *Schenckium*, & alios legantur exempla, tamen inter delira recenlemus fabulamenta. Ex veteribus nonnulli mentis sedem in corde collocarunt, (quod tamen secus habet) factum est, ut cor pro mente potitum inveniamus, & hinc excors, & vecors, quasi sine corde, idest sine mentis incolumitate denotat.

Ex cordis læsione animal ferè statim moritur, quia vitæ fons est, & spirituum vitalium officina, & per arterias à se ortas, per totum distribuit corpus; non tamen ex quavis læsione illico moritur animal. Omnis enim generis morbos cor patitur, potissimum in febre putrida apud *Galenistas*, tabem, inflammationem, erysipelas, ulcera sordida, & cava tumorum varia genera, carnis excrescentiam, hypothymiam, syncopen, palpitationem, vermiculos, & hic virginibus plerisque familiaris est vermis cordis, nimirum juvenum amor, cui cura per Mercurium convenit; Mercurius enim in forma juvenis pingitur, ita ut nulla alia sit contra hunc cordis vermem medicina, quam Mercurius mortificatus, sive juvenis illaqueatus vehiculo nuptiarum exhibitus. Vulnera quoque ad tempus patitur, de quibus in sequenti capite dicemus.

Numero cor unum est, & ejus *situs* est in medio thorace, pericardio, & mediastino circumdatum, mucrone ad sinistram nonnihil, propter diaphragma, reflexum, eoque nullis vicinis partibus alligatum, sed ex solis vasis ad basin ingredientibus, & egredientibus, quibus unitur, suspensum; ejus tamen pulsatio magis sentitur in sinistro latere infra papillam, quia sinister ventriculus versus anteriora thoracis eminet cum aorta, quæ simul feriunt latus sinistrum: hinc vulgus putat cor in sinistro residere latere, & practici sinistro lateri epithemata applicant.

Figuram cor obtinet pyramidalem inversam, seu potiùs turbinatam; cujus ratione dividitur in basin, seu partem latiorem, & apicem, vel conum, seu partem strictiorem, quæ in mucronem acuminatur.

Magnitudo pro ætatis, & temperamenti ratione variat, quæ tamen in homine, quoad corporis proportionem major est, quam in aliis animalibus. Ordinaria longitudo in adultis est ferè sex digitorum transversorum, latitudo quatuor. Observatum est quoque illud in hominibus calidioribus, & audacibus minus, ac densius, in frigidioribus verò, timidis, majus, ac mollius esse: Sic etiam in aliis pavidis, & ignavis animalibus, prægrande; audacibus vero pusillum, aut mediocre cor esse solet.

Substantia est caro, Græcè dicitur *Parenchyma*, firma, crassa, densa, in dextro latere tenuior, & mollior, in sinistro crassior, densior, in mucrone spissior, ac densior, ad finem tamen mucronis, ubi sinister ventriculus desinit, tenuis, utpotè ex interioris, & exterioris membranæ concursu maximè constans.

Tunica propria tenui, sed valida, densa, & vix separabili extrinsecus investitur, ad visceris firmitudinem, quam communem habet cum magnarum arteriarum tunica tenui: sicut etiam tenuis pellicula ventriculos interiùs investiens, continua, & communis est cum tenuissima illa pellicula, quæ tanquam levis cuticula arterias investit: atque hinc verosimile est, arterias tunicas has mutuari à corde, sicut nervi duas tunicas mutuantur à cerebri meningibus.

Hinc tunicæ exteriori ad humectationem, ne ex motu cor exsiccetur, & ad venas circa cor inungendas, *Adeps* durior circa basin accrescit. Hic nonnunquam tanta copia in brutis cor obvolvisse deprehensus est, ut olim, testantibus historiographis, non semel haruspicibus imposuerit, qui viso tanto adipe, victimis cor deesse putarunt.

Rarissimum est cor pilis refertum reperiri, illud tamen à nonnullis observatum. Tale in *Hermogene* Rhetore visum fuisse refert *Cælius Rhodiginus*. Sic etiam scribit *Plutarchus* cor hirsutum fuisse repertum in *Leodina*, ut & in *Lysandro Lacedæmonio*. Idem in *Aristomene Messenio* compertum fuisse refert *Valerius Maximus lib. I. cap. 8. de Miraculis* 15. Inter recentiores *Berenevenius*, *Amatus Lusitanus*, & *Antonius Muretus* hoc se in latronibus quibusdam insignibus vidisse testantur. Tales verò homines sunt audacissimi, calidi, imò callidissimi, atque utplurimum scelerati.

Per exteriora parenchymatis sparguntur *Vasa Coronaria* dicta, quia coronæ instar cordis basim cingunt, & sunt arteriæ, & venæ.

Arteriæ Coronariæ duæ sunt, ab ortæ principio, antequam pericardium egrediatur, eò demissæ, quas in exortu, valvula sanguinis regressum impediente, donatas esse, nonnulli arbitrantur. Hæ cor ambiunt, multosque ramulos à basi ad conum exporrigunt, quorum plures, ampliores que in sinistro latere conspiciuntur. *Usus* est earum sanguinem spirituosum, mox è ventriculo sinistro egredientem ad cordis parenchyma advehere.

Venæ coronariæ itidem duæ sunt (rarò una tantùm) quæ sicut arteriæ, cor in orbem amplectuntur; & venæ cavæ inseruntur, ac sanguinem à nutritione residuum, è multis minoribus ramulis, à cono ad basim ascendentibus susceptum, in cavam effundunt.

Nervulos habet à sexta conjugatione obscuros, triplici loco insertos: uno, qui terminatur ad ipsum cor: altero, qui in auriculas: tertio inter vasa ejus majora, ad facultatem sensificam, non motricem, quia dissecto nervo, cor tamen movetur. Nervos plures cor non habet, sed magnum fibrarum contextum nervis similium, quas pro nervis accipiens *Aristoteles*, dixit cor esse nervorum principium.

Primarius cordis *usus* est nullius alius, quam ut sit animæ instrumentum, sanguinem venosum ab auriculis acceptum in arterias urgens, & transmittens, cujus ea ministerio toti corpori vitalitatem dispensat, potiusque pro juvamine auriculis adjungi, ut viribus pollens majoribus, auricularum defectum suppleat.

Cordis primaria actio est, ut sit caloris fons, unde in totum dispergatur, quo partes calefiunt, animantur, & sustinentur. Syncopes id docet, & alii cordis defectus, quibus intercepto cordis calore labescunt membra, & calore destituta torpent. Unde cordialia prosunt, quæ excitant calorem cordis torpentem. Vivorum sectiones quoque demonstrant, cor calidum esse: imò cor animalis exemptum, nuperque mortuum, digito calido, vel alia re calente impolita, ad se redire videtur, & moveri. Iisdem spiritum vitalem, & sanguinem perficere, elaborare, & distribuere. Tandem cordis *usus* est, I. Perpetuò moveri, ut sanguinem, & singulas partes à putredine conservet. II. Ut sanguinis calorem, & elaborationem juvet. III. Lumen vitale accendat, & suscitet. IV. Singulis parti-

partibus vitalitatem amittat. Is motus cordis pulsus dicitur, qui continuus est, & nunquam cessans, vulgò distinguitur in *Systolem*, qua cor ad suscepti sanguinis expulsionem se coarctat, & fit tensio in angustum, ut sanguis è dextro ventriculo per venam arterialem in pulmones effundatur, & ex sinistro per aortam in universum corpus; & *diastolem*, qua ad eundem suscipiendum se relaxat, ut hauriatur sanguis per venam cavam in dextrum ventriculum, & per venam arteriosam in sinistrum. Inter systolen, & diastolen quies, & morula quædam intercedit, quæ *Perisystole* dicitur, & fit, quandò sanguis ingressurus est ventriculos, vel egressurus, adeò exigua est in sanis, ut distingui non possit, at in moribundis satis manifesta est.

De Cordis partibus.

Cordis partes extrinsecus conspiciuntur, ut auriculæ aut intrinsecùs, ut *ventriculi*, seu duæ cavitates, *septum* distinguens, & *Vasa* cum valvulis.

Auriculæ sunt veluti processus, vel appendices cordis; ab utroque latere ad cordis basin circa ventriculos, ante orificia vasorum materiam ventriculis invehentium sitæ, ita dictæ sunt non ob auditum, sed ob figuræ aliquam similitudinem, quam cum auribus habent; nam ex basi longa desinunt in mucronem obtusum, & cavitatem habent ut sinus ante cor producantur.

Numero duæ sunt, dextra major, & sinistra minor, illa venæ cavæ, cum qua commune quasi corpus constituere videtur, apposita est: hæc arteriæ venosæ.

Substantia auricularum est peculiaris, nulla in alia parte sunt tamen tenues, & molles ad faciliorem dilatationem, & contractionem; nervosæ ad robur, & firmitudinem. Sinistra verò durior est, paulò carnosior, & crassior, non ita tamen ut cor, sed proportione quadam cordis ventriculis respondent.

Dilatantur, & contrahuntur, ut cordis ventriculi, sed diverso tempore; nam semper diastole ventriculorum concurrit cum systole auricularum, & vice versa, ut ex vivorum anatome liquet: quæ etiam docet, illas deficiente jam cordis motu, adhuc paulisper palpitare, & quasi ultimò mori.

Exteriùs rugosa apparet earum superficies, quæ tamen in repletis, & extensis lævis est.

Utraque concava, fibrisque nervosis, ac firmis, quasi columnis, instructa est; inter quas foveæ profundiusculæ conspiciuntur, in sinistra plures, in dextra pauciores.

Harum *usus* est, sanguinem à vasis invehentibus primò recipere, leviter fermentare, & præcipitare, sicque præparatum in ventriculos demittere, ne subitò in cor irruat, unde cordis læsio, & animalis suffocatio. *Uvalæus* putat esse mensuras sanguinis è vasis invehentibus ad ventriculos delati. Secundò, Vasa, quibus apponuntur tutati. Tertiò, *Hip.* esse cordi loco flabelli, & refrigeratorii.

Cordis *cavitates*, sive ventriculi, sinus, thalami, specus &c. duæ tantùm reperiuntur, dextra, & sinistra, superficiem habentes internam, inæqualem, & asperam; maximè verò sinistra.

Foveæ multæ in illis sunt efformatæ à carnosis fibris; in dextro plures, sed angustiores, in sinistro pauciores, sed profundiores, ut receptum contineant sanguinem: hinc in constrictione cordis vivi minores fiunt, in dilatione ampliores.

Foveas constituunt, & obvallant carneæ particulæ dictæ, modò rotundæ, modò tenuiores, in dextro ventriculo quinque, aut plures, in sinistro duæ tantum conspectiores, sed crassissimæ. *Usus* illarum aliquibus est, ut sint cordis ligamenta.

In cordis ventriculis interdùm varia p. n. generantur, non parva sanitatis impedimenta, quæ tamen in ægrotantibus à Medico sciri, aut cognosci nequeunt. Polypum pituitosum in sinistro ventriculo à se inventum scribit *Tulpius*. *Vesalius* refert in sinistro cordis sinu glandulosæ, seu nigricantis carnis uncias duas reperisse in homine, ante mortem habitu utcumque melancholico existente, admodum vigili, & pulsu mitis inæqualitatibus prædito. *Benevenius* frustum carnis instar mespili, & in alio callum obduratum magnitudinis nucis observavit. *Nicolaus Massa* saniosum apostema cum totius auriculæ sinistræ exulcerationem invenit. *Matthias Cornax* putredinosam exulcerationem cum multa sanie; *Erastus* concretionem pituitosam, flavescentis instar medullæ, *Salius Horstius* vermem alatum; *Marcus Aurelius Severinus noster* vermes observavit; Calculos cum abscessu in muliere calculosa *Hollerius*, & pisorum quantitate *Vvierus*; *Bauhinus* frustula adiposa, & *Vvormius* ex utroque ventriculo carunculas quasdam interiùs albicantes, exterius rutilo colore emergentes *Isbrandus Diemerbroeck Septum*, in cujusdam juvenculæ cadavere, quæ vivens conquesta fuerat de summa cordis anxietate, & palpitatione, ac lipothymias sæpè passa, frustum adiposum dextrum ventriculum ferè replens, & aliud parvum in sinistro ventriculo ambo firma, quæ digitorum frictione non dissolvebantur, invenit. Hæc vivens de nullo alio malo, quàm de prædicta maxima cordis anxietate, & palpitationibus, ac lipothymiis sæpè recurrentibus conquesta fuerat, quam ob causam bardi Medici illam sæpè levi epilepsia sine convulsionibus, vel hysterica passione laborare judicaverant.

Inter utrumque cordis ventriculum *Septum* vel interstitium mediat, quod crassum est instar alterius parietis sinistri ventriculi, concavum parte sinistra, dextra gibbosum, cavernosum, & foraminibus plenum; quæ cavernæ ampliores sunt dextrorsum, extremos verò fines sinistrorsum nullo modo pervios cernere licet.

Hinc *antiquorum* patet error, qui per ejus poros latiores sanguinem à dextro in sinistrum ventriculum transmeare scripserunt; ut & ingeniosa quorundam *Neotericorum* fallacia, qui ut antiquorum sententiam re quasi demonstrent, & probent, stylis fortiùs immissis septum perforantes, se manifestos in eo poros, ac transitus invenire, imperitioribus persuadent. Certè si tales in eo essent pori, solicita natura in fœtibus frustrà condidisset *foramen ovale* in cordis basi, & vas illud medium, quod arteriam pulmonalem cum aorta conjungit, quippe non opus fuisset his viis, si sanguis per septi poros è dextro in sinistrum ventriculum commeare potuisset. Hoc foramen ovale in fœtu amplum est, & in adultis usum non habet, nam intra paucas hebdomadas, ita coalescit, & abolerur, ut nullum ejus vestigium usquam appareat: quippe rarissimè in adultis pervium est, patulum reperitur in anatibus, castoribus, lutris, phocis, aliisque amphibiis animalibus, quæ diutulè sine respiratione sub aquis degunt, & collotenus prensa difficilè suffocantur. Patulum etiam reperitur in celeberrimis urinatoribus, ut diximus.

Dexter ventriculus tenuior, amplior, major, & non exactè rotundus, sed ferè semicirculatis est, neque ad mucronis finem pertingit. In eo sanguis venosus admissus per auriculam mox attenuatur, & spirituosus redditur, & sic in verum spirituosum sanguinem convertitur.

Hunc sanguinem venosum recipit à vena Cava, quæ maximum est totius corporis vas membranosum, tunica simplici, ac molli constans, & in progressu, tutelæ gratia, partium proximarum involucris inductum. In hoc vas, sic ut omnia flumina in mare aquam, ita omnes corporis venæ sanguinem effundunt cordi referendum, & in eo de novo concoquendum, & dilatandum. Hæc vena vasto, & patente orificio inseritur ventriculo cordis dextro, & cum eo tam exactè unitur, ut ab eo integra separari nequeat.

Huic orificio circulus membranaceus adnascitur, qui statim finditur in tres valvulas membranosas, introrsùm spectantes, vulgò *Tricuspides* appellatas. Hæ valvulæ in ventriculi dilatatione patentes, sanguinem à cava admittunt: in contractione verò occlusæ, & concidentes, regressum sanguinis è ventriculo in cavam, eodemque momento etiam illapsum novi sanguinis è cava in ventriculum prohibent. Qui sanguis tunc è dextro ventriculo propellitur in pulmonem per *Arteriam pulmonarum*, quæ est alterum vas magnum ei parte superiore annexum, quod venam arteriosam majores nostri malè appellarunt, cum nullam venæ similitudinem habeat, ut patet I. Ex ejus substantia, scilicet duplici, & crassa, firmaque tunica, & quòd ab arteriæ Aortæ substantia non differat. II. Ex usu, quia sanguinem spirituosum, ac fervidum deferre debuit. III. Ex motu, quia pulsum edit, sicut reliquæ arteriæ, ut vivorum animalium sectiones docent. Hujus orificio adstant valvulæ tres membranosæ, foràs spectantes, *Sigmoidea* appellatæ, à figura antiquæ Græcæ literæ Sigma, quæ olim instar Latinorum C. scribebatur. Hæ impediunt, ne sanguis ad pulmonem impulsus, in pulmonum depressione, cordisque dilatatione, rursus in eundem ventriculum, delabatur.

Per

Per hoc igitur vas in dextram, finistramque pulmonis partem sanguinosè dextro cordis ventriculo largiter effunditur, cujus quidem nimium quid pulmonis nutritioni impenditur, sed maxima pars in ramulos venæ pulmonaris, cum arteriæ ramulis per anastomosin junctos, ac per utrumque pulmonis lobum, instar tenuissimi retis, unà cum arteriæ ramulis dispersos impulsa, ad auriculam, & ventriculum cordis sinistrum, per venæ pulmonariæ truncum defertur.

Sinister autem cordis ventriculus dextro angustior est, sed multò carnosior, crassior, durior, & longior existit, subrotundam habens cavitatem usque ad mucronem pertingentem. In hoc sanguis, pulmonum inspiratione refrigeratus, iterùm fermentatur, dilatatur, ac spirituosus, summamque nanciscitur perfectionem. Hunc autem sanguinem ulteriùs perficiendum recipit, ut jam dictum est, per *Venam Pulmonariam*, quæ vas est amplum ex pulmone descendens, ventriculi parti superiori insertum, eique continuum, quod antiquitùs *Arteria Venosa* nominatum fuit, sed malè, cùm non arteria, sed vena sit, ut patet. I. Ex ejus simplici, mollique tunica, aliis venis simili. II. Ex usu cum non spirituosum, ac fervidum, sed aeris frigidi inspiratu refrigeratum, & temperatum sanguinem subministret. III. Ex eo quòd non pulset, sicut reliquæ arteriæ.

Hujus orificio *Valvulæ* duæ membranosæ apponuntur *Mitrales* dictæ, quia simul junctæ mitram Episcopalem aliquo modo referunt. Hæ magnitudine, & forma à valvulis tricuspidibus parùm, aut nihil ferè differunt, & versus interiora ventriculi spectant, sanguinis fluxum ex isto ventriculo in pulmonem impedientes. Eum in finem ad majus robur, plurimis carneis explanationibus, ac filamentis longioribus annectuntur binis, aut ternis crassiusculis, & carnosis lacertulis, seu columnulis, ex septi inferiore parte sursum assurgentibus, quas musculos, & ista filamenta tendines esse nonnulli arbitrantur.

Sanguis in hoc ventriculo perfectus expellitur in ei insertam, & continuatam *Arteriam Aortam*, seu *Magnam* omnium arteriarum, excepta mulmonaria, & aspera arteria, radicem substantia solidiore, ac duriore, & gemina tunica, interna densiore, externa tenui præditam, vicinarumque partium tenui membrana, roboris, ac tutelæ gratia, investitam. Ad hujus exortum valvulæ tres, extrorsum protensæ conspiciuntur, antiquis *Semilunares*, à semilunæ forma dictæ, sigmoideis omninò similes. Hæ sanguinis ex aorta regurgitantis impetum sustinent.

De Pulmone.

Pulmo, Græcis Pneumon, à pneo, respiro dictus; quia animalibus in aere viventibus, & respirantibus datus est: est namque membrum ad vitam maximè necessarium, quo nullus homo carere potest absque vitæ extinctione, sine pulmone respirare non posumus, nec ullum verbum proloqui. Est medii ventris viscus respirationi inserviens, ad sanguinis è dextro cordis ventriculo propulsionem, & vaporum multorum expulsionem conditum.

Situs est in pectoris, vel thoracis cavitate, magnitudinem habet insignem, ita ut in aeris spiratu distendatur, & maximam thoracis cavitatis partem repleat.

Dividitur pulmo in partem dextram, & sinistram beneficio mediastini intercedentis, quas singulas multi pro singulis pulmonibus habent, & describunt, atque hinc illi non de uno pulmone, sed de pulmonibus in plurali numero loquuntur. Alii singulas partes appellare malunt duos pulmonis Lobos. Harum partium quælibet rursus in locum superiorem, qui brevior; & inferiorem, qui major, raò in tres dispescitur lobos.

Singulæ partes ungulæ *nobis figuram* obtinent. Extinsecùs, qua costant, spectant, gibbam; interiùs verò, qua cor molli amplexu comprehendunt, cavam.

Suspensus tenetur pulmo ex aspera arteria, se in mediam ejus substantiam insinuante, atque illa mediante collo cohæret.

Substantia ejus videtur quidem carnosa, & è sanguine, prout etiam lien, & hepar conformata; at *Marcellus Malpigius* acutissimus pulmonis scrutator, altiùs rimando singulari sua solertia comperit, ejus substantiam longè aliam esse, nempe pulmonum corpus meram vesicularum congeriem esse, quod etiam rationi consonum est, supernatant enim aquis instar inflatarum vesicularum, cùm aliæ partes carneæ submergantur, unde constat, undique eos aere turgere, aeremque cysticulis, seu vesiculis inclusum esse, aliàs expansio; & supernatatio in aquis esse non posset.

Constat igitur pulmo parenchymate molli, spongioso, raro, ac vesiculoso, ex levissimis, tenuissimisque membranulis, cum interiore tracheæ tunica continuis contexto, quæ membranulæ extensæ, ac situatæ, infinitas vesiculas orbiculares, & sinuosas, totius parenchymatis substantiam constituens, efformant, ita sitas ut à trachea mox ex una in alteram patens sit aditus, & tandem omnes terminantur ad membranam continentem, seu investientem. Hæ in pulmone bubulo, vel ovillo, ex animali recenter evulso, vel inciso, vel lumini obverso microscopiis conspicuæ evadunt, & aere turgidæ observantur, præcipuè circa extimam superficiem, quamvis etiam circa interiora, inflato pulmone, satis pateant, & secta qualibet parte mox è levi extensa membrana efformatæ, ac nerveo quodam tenuissimo reticulo colligatæ conspiciantur. Quomodò se habeant harum vesicularum cavitates, describit Malpigius his verbis: *Post lobos occurrunt observanda interstitia, non undequaque nude cavitates, & intercepta inania spatia; plures enim habent extensas membranas, modò sibi parallelas, modò angulares, quæ non tantum ab extrema superficie lobulorum lateraliter positorum, verùm & ab interna lobulorum substantia propagantur. Inter hasce membranas excurrunt plurima vasa minima à lobulis egressa, quæ in eosdem oppositos egrediuntur. Hisce membranis recipitur, & ejicitur, aer, veluti in amplioribus sinibus, qui mutuam habent communionem, ut aer ex una in aliam comprimi possit, ita ut interstitia sint eædem membraneæ vesiculæ pulmonum, diaphanæ tamen, & tenuissimæ.*

Sunt igitur omnes vesiculæ continuæ cum interiore tracheæ, & bronchiorum tunica, atque hinc ex aspera arteria in bronchia, & ex his in vesiculas patens via est, aerem ultrò citròque commeantem transmittens. Sed anne vesiculæ ita sint dispositæ, ut ab una parte aer ingrediatur, ab altera egrediatur, vel an per easdem vias ultrò citròque commeet, vel anne etiam aliquæ sint, quæ aerem aliquandiù contineant, & reservent, exactè discerni nequit: saltem quòd totus inspiratus aer non illicò expiretur: sed in vesiculis, & anfractibus (qui nunquam vacui inveniuntur) plurimum adhuc remaneat, docent pulmones canum vivorum apertorum, in quibus post expirationem adhuc plurimum aeris superest: item mortuorum pulmones, in quibus semper plurimum aeris continetur, qui manuum pressione exprimi potest. Est itaque pulmo aeris sedes, seu habitaculum.

Hic aer in pulmone detentus ei confert mollitiem, & levitatem summam, maximèque necessariam, ne sanguifera vascula pondere permeentur, sed semper permeabilia maneant, in iisque sanguis (qui è dextro cordis ventriculo in subtilem halitum attenuatus, propter summam levitatem ad sinistrum ventriculum è pulmone ascendere non potest) tanquam per mediam aeris regionem transiens, condensaretur, & sic per venam pulmonarem ad cordis sinistrum ventriculum promptiùs deflueret.

Præter autopsiam, pulmonis substantiam totam esse vesiculosam, docet etiam ratio; nam multoties sputa rotunda, crassa, & fœtida, vomicæ, folliculi, vermes, calculi, aliæque res præter naturam in pulmonibus gignuntur, ut multa observationum exempla testantur, & nosquoque multoties in praxi vidimus, & cum tussi rejectas, & post mortem in dissectione repertas: quæ certè non in vasis sanguiferis, nec etiam in bronchiis, (suffocationem enim, asthma violentum, perpetuamque tussim induxissent) sed necessariò in hisce vesiculis gigni, ac longo tempore contineri debuerunt, & potuerunt.

Dicta vesiculosa substantia extrinsecùs investitur membrana tenui, lævi, ac porosa. Ejus porositas facilè apparet, si folle fortiter infletur pulmo, sæpè enim usque adeò dilatantur pori, ut manifestè oculis conspicui evadant, nec tamen aer per poros membranæ investientis in thoracis cavitatem exit; unde certum judicium est ipsos poros ita esse sitos, & quasi valvulis munitos, ut forinsecùs aliquos subtilissimos liquores intromittant, intrinsecùs verò aerem foràs non emittant, ut patet in empyicis dissectis per injectiones abstergentes amaras in thoracis cavitatem intrusas, qui amarum saporem ore perceperunt,

perunt, nec pus in thorace propter craſſitiem tuſſi evacuari poteſt, quia pori non ſunt ſatis lati ad recipiendum; præterquamquòd pulmo deberet eſſe in pus immerſus, aliter pus non attingens, impoſſibilis eſſet attractio.

Pulmo plerumque pleuræ connexus reperitur, ita dicimus, quia multoties illi, nunc toto ambitu, nunc aliqua parte fibroſis nexibus alligatur, & in ſectionibus invenitur ferè tertiæ hominum parti hanc connexionem contingere: nam valdè multa occurrunt cadavera, in quibus pulmo per innumeras fibrillas pleuræ firmiter alligatur: imò multa, in quibus ipſa exterior pulmonis membrana pleuræ maxima ſui parte adhæret immediatè, nec qui talem habent connexionem, ſalutis, vel reſpirationis incommodum perſentiunt, ſed inculpatè vitam degunt, & hi faciliùs, & frequentiùs in pleuritidem incidunt, quàm alii, quibus pulmo liber reperitur, & durante pleuritide, ſi ſuppuratio accederet, etiam pus ſanguinolentum, & ſputa purulenta ex latere affecto faciliùs, & citiùs expuere; in aliis verò, quibus pulmo à pleura liber eſt, pleuritidem minùs frequenter contingere, eamque, ſi ad ſuppurationem deveniat, nihil ejici: & rariſſimè ſolvi per puris expuitionem, ſed plerumque in Empyema mutari. Ratio hæc eſt, quòd in priore caſu pus ex pleuræ apoſtemate poſſit immediatè defluere in ipſam pulmonis ſubſtantiam ei adnexam, atque unà cum pleura, fortè ob viciniam, nonnihil quoque inflammatam, & ſic expui, in poſteriore verò non poſſit non defluere in thoracis cavitatem, è qua non facilis in pulmonis poros detur introitus.

Magnus dolor punctorius eſt in pleuritide, quia pleura afficitur, ſed in peripneumonia tantùm obtuſi ſentiuntur dolores, quia interior pulmonis ſubſtantia inflammatur, quæ eſt penè ſenſus expers, quòd ſi quandoque dolor punctorius hanc comitetur affectionem; magna eſt inflammatio, & ad nervulos broncheos à ſexto pari ſe extendit: in Phthiſi verò, quæ eſt pulmonis ulcus, nullus percipitur dolor, quia ſenſim fit, & ſubſtantia veſicalis afficitur.

Pulmonis ſubſtantia triplicibus intertexitur vaſis, quæ non parùm ad ejus robur faciunt. Primum, & omnium maximum vas aeri, & vaporibus craſſis vehendis dicatum, eſt *Trachea*, ſeu *Aſpera Arteria*, multis productionibus prædita, de qua diximus.

Secundum, & tertium ſunt duo ampla vaſa ſanguifera, ſcilicèt *Arteria*, *&* *Vena Pulmonaris*: quæ in minimos, ac penè inviſibiles, nec niſi per microſcopium exactè conſpicuos ramulos fiſſa, & inter ſe miſta, per totam veſiculoſam ſubſtantiam inſtar artificioſiſſimi retis, decurrunt, mutuis anaſtomoſibus innumeris inter ſe hiantia.

Si ab humoris acris eroſione, magna tuſſi, vel alia violenta cauſa iſtorum vaſorum apertio alicubi contingat, tunc ſanguis ex iis in veſiculas, & ex his in bronchia profluens, ſputo ejicitur, & hæmoptyſin, & temporis progreſſu phthiſin parit; unde ſæpè phthiſici inopina morte occumbunt, quia eroſis vaſis majoribus, effuſo ſanguine, cor obruitur.

CAPUT LVI.

De Thoracis Vulneribus.

SUmmus rerum Opifex thoracem variis oſſeis præmunimentis undequàque munivit, ut ab omni inſtrumento incidendi, & perforandi vi prædito ſartum, & tectum eximeret. Priſci Homines fortiores, & robuſtiores erant, quàm non ſunt noſtri ævi Homines, & tamen illi galea, thorace æneo, vel Lorica, & clypeo tecti, fariſſa vel enſe dimicabant; iſti imbecilliores, & ferè infirma valetudine, aperto pectore, & nudis enſibus, monomachiam exercentes, cominùs conſerunt manus; mirari ſubit, quia quò robor languet, eo cœca temeritas intenditur, & quò temerariores, eò viliores. Inpræſentiarum thoracis vulnera trutinabimus, ut ejus continui ſolutioni medicamentorum ſuppetias ferre poſſimus.

Signa.

Thoracis vulnerum externorum ſigna in recenſendo non immoramur, ſunt enim ſine internorum viſcerum læſione, & membrana ſuccingens adhuc integra eſt, ac nullus alius affectus conjungitur, & ſimplicia dicuntur. De his quidem vulneribus multa dicamus non oportet; ſuperiori namque methodo aliorum vulnerum partium carnoſarum non difficulter curantur.

At vulnera cuncta thoracis non niſi ſagaci conjectura accurato Medici ſcrutinio, & exacta anatomes notitia innoteſcere poſſunt; ſiquidem ſine hac non facilè aſſequimur, quæ internæ partes vulneratæ ſint, & quouſque vulnus penetraverit, ideòque nos ad perfectam internarum partium læſarum cognitionem, anatomen præmiſimus, & hac duce, thoracis vulnera facilè innoteſcere poſſunt. Si enim penetret vulnus, inquirendum eſt, quouſque perveniat, an in thoracis cavitatem, nullis internis partibus læſis, an vulneratis aſpera arteria, pulmone, vel pericardio, corde, vena Cava, vel arteria magna, vel diaphragmate. Si thoracis ſpecum abſque internarum partium læſione penetret, in magnis vulneribus viſu cognoſcitur; in aliis verò primò, injecto ſpecillo, ſecundò, conſpecto ferro, vel gladio, quo vulnus inflictum fuit, & videndo, an gladius ſit admodùm acutus, & quouſque cruentus. Verùm ſolet quandoque vulnus eſſe cœcum, & ſpecillum in cavitatem pervenire nequit, eſtò vulnus eouſque penetret, vel quia æger non ſit in eo ſitu, in quo erat, quando vulnus accepit, ideòque in vulneris exploratione vulneratus in eo ſitu collocandus eſt, in quo vulnus accepit, ut ſtylus adigatur, vel quia muſculi intercoſtales ob magnum dolorem, meatum inquiri non ſinunt, vel quia coſta ſit impedimento; accidit enim quandoque ut telum coſtam incurrat, illamque in thoracis uſque cavitatem intrudat, & frangat, deindè, extracto telo coſtæ fruſta in proprium recurrant locum, & ita licèt vulnus penetret, tamen coſtæ fruſta ſpecillum eouſque penetrare non ſinunt, tunc ad reſpirationis difficultatem recurramus oportet.

Poſt inflictum vulnus in capacitatem penetrans, difficilis ſequitur reſpiratio, ob hos muſculos reſpirando dicatos læſos; ſed nec hoc teſtimonium ſatis eſt, verùm meditandum eſt, an aer attractus per vulnus egrediatur, dum vulneratus reſpirat: aer ille non eſt ejus aeris, qui ore, & naribus fuit attractus, quippe hic ad pulmonem ſolummodò pervenit: qui verò per vulnus exit, eſt idem, qui per idem vulnus in thoracis cavitatem in dilatatione permeavit. Solent namque vulneratæ partes quandoque intumeſcere, quandoque effuſus à vulnere ſanguis in thoracis ſpecum ruit, diaphragma gravat, & anhelitus difficultas excitatur. Si vulnus obliquum, aut tortuoſum ſit, aut coſta aliqua fracta, vel depreſſa, aut muſculi hominis ſitum ab eo; quem habebat, dum vulnus acciperet, varient, & vulnus tegant, tunc difficilis aderit reſpiratio, & aer non egreditur; hæc itaque per aerem exploratio fallere poteſt, imò nec ſpecillum adigitur. Si aer per vulnus cum ſtrepitu efflatur, certum ſignum eſt vulnus penetraſſe, & his modis explorari poteſt: inprimis ſi os, & nares comprimantur tam fortiter tunc ſpiritus per vulnus exhalat; item ſi admota ardens candela extinguatur, ſi impoſitæ turundæ rurſus ejiciantur, ſi lanæ, vel goſſypii floccus, vel filamenta ſubtiliſſima, vel pluma impoſita ventilentur, & agitentur.

Poſito ex dictis ſignis, quòd vulnus in thoracis ſpecùm irrepat, adhuc ambigimus de internarum partium læſione, nempe de aſpera arteria, pulmone, corde, vel vena cava, vel arteria magna, diaphragmate, vel alia parte, quæ certis, & propriis cognoſcuntur ſignis.

Si aſpera arteria vulnerata ſit, parùm ſanguinis effluit, dolor in dorſo percipitur, vox ſit rauca, & tuſſis acris moleſtat.

Si pulmo vulneratus ſit, cum penetrante thoracis vulnere maxima ſpirandi difficultas incedit, continua tuſſis, & cum tuſſi ſpumans ex ore ſanguinis rejectio, & ex thorace rubeus, & ſpumans ſine dolore effluit ſanguis, verùm maximi interdum dolores circa latera thoracis, & pulmonis, & præcipuè in eo latere, ubi eſt vulnus, ſuccedunt. Cervicis venæ turgidæ ſunt, linguæ color immutatur, facies modò rubicunda, modò pallida videtur, & ſi vulnus profundum ſit, pallida perſeverat. Cum veſiculoſa pulmonum ſubſtantia vulnerata eſt, nec cruenta expuitio, nec tuſſis urget, quia ſanguis in thoracis cavum deſtillat: ſed reſpiratio eſt difficilis, caloris, & frigoris viciſſitudo, propter halitus è corde, qui ſtatim diſcutiuntur, crebra faciei characteris mutatio. Vaſorum vulneratorum ſigna ſunt, ſanguis ſpumoſus, interdum niger effluens, perpetua tuſſis, ſicca, vel humida, niſi

virium

virium imbecillitas, aut pulmonum oppressio à sanguine adsit, aut nisi superficiarum, ac leve sit vulnus,

Cum cor vulnerarum est : sanguis ater, & crassus effluit, inquirunt nonnulli, si vulnus ad cordis ventriculos usque pervenit. Verùm hoc signum non est certum, quia si vulneratum sit cor in ventriculum sinistrum usque, sanguis, qui effluet erit tenuis, & floridissimus; si verò vena cava vulneretur, sanguis effluet niger, & crassus, non tamen dicendum erit cor esse vulneratum, quare signum fallax est, cùm cor vulnerari possit, vulnere non penetrante ad ejus ventriculos. Aliud signum à loco adducunt, nam quoties vulnus est profundum, & in sinistra thoracis parte, cor vulneratum est, quia vulgò cor in sinistra esse putatur; verùm cor in medio est, & tantum ejus mucro ad sinistram inclinat. Vulnerati cordis signa ex lævis symptomatibus, quæ læsam cordis actionem, & naturam consequi solent, sumuntur. Primum, est sudor frigidissimus; quoties itaque vulnus in thoracis cavum penetrat, & sudor frigidissimus accedit, cor vulneratum esse indubitatum indicium est. Secundum, est magna extremorum artuum frigiditas cum frigidissimo sudore conjuncta pro certo habetur vulnus ad pericardium, & cordis substantiam usque penetrare. Tertium, est syncope minuta, quia parùm durat, & cito repetit: Si ergò cum sudore frigidissimo, & extremorum frigiditate æger octies vel decies, unius horæ spatio in minutam labitur syncopen, necessariò cor vulneratum esse oportet. Quartum, est pulsus & omnium virium retractio, si itaque pulsus desinit, vel formicularis est, vel languidus, & omnes vires deficiunt, cor vulneratum esse judica. Quintum, est, quòd vulnerato corde, sine magno sanguinis fluxu, mors repentina accendit, quæ ad Medicum non spectat; evenit tamen aliquando, ut cor vulneretur, & subita non succedat mors. Si tandem cum his signis sanguis vel niger, vel rubicundus effluat, vulnus erit in dextro, aut sinistro cordis ventriculo.

Vena cava, & arteria magna si vulnerentur, cognosces ex maximo sanguinis fluxu, & si vulnus fuerit in latere dextro, & vulnerati cordis non adsint signa, sanguis effluit crassus, & niger, vulnerata est vena cava; si autem in sinistro, & deficit pulsus, sanguis effluens est tenuis, & rubicundus, vulnerata arteria magna. Quandoque sanguis in thoracis specu colligitur, & grumescit, tunc cognoscitur ex motu, gravitate, & rugitu. Interdum in thoracis cavitate non continetur sanguis, sed sanies, & etiam cognoscitur ex rugitu, pondere, gravitate, spirandi difficultate, febre, & fœtore, qui vel in sanie, quæ aliquandò egreditur, vel in filamentis impositis percipitur, & tunc æger factus est empyematicus.

Diaphragma vulneratum cognoscitur primò quidem à situ, nam si vulnus sit circa mendosarum costarum cartilagines, & in thoracis cavitatem penetret, vulneratum est diaphragma: si etiam vulnus sit in parte superiori, & deorsum versus desinat, perforatum esse diaphragma conjectari necesse est. Secundò, si maxima, & frequens sit anhelitus difficultas. Tertiò, si adsit tussis dolorosa, resonans, aspera, & veluti rauca, ita ut thorax resonet. Quartò, dolores, punctiones, & gravitates mendosas obsident costas. Quintò, est febris valdè acuta, quæ ferè statim succedit, quia nulla pars est, excepto superiori ventriculi orificio, quæ magis cum corde consentiat, quàm diaphragma. Sextò, mentis alienatio, vel delirium, sive phrenitis, quia diaphragma est mentis sedes, & ipso læso, mens leditur. Ultimum signum est cibi fastidium, & si cibum capiat æger animo deficit propter maximum inter diaphragma, & ventriculi os consensum; unde patiente diaphragmate, ventriculi os compatitur. Tandem, si diaphragmatis pars nervea, id est centrum nerveum vulneretur, statim moritur æger quod ad Medicum non spectat.

Causæ.

Thoracis vulnerum causa immediata est continui solutio in thorace ab externa vi producta: & omnia illa instrumenta, quæ sunt rigida, & mucronata, ut gladius, pugio, culter, scalpellus, stylus, sagitta, hasta, acus, glans plumbea, vel ferrea, sunt causæ mediatæ, quibus thorax vel superficie tenus tantùm vulneratur, vel profunde transfoditur, ut vulnus in ipsam penetret cavitatem, & contentas in ea partes simul afficiat.

Prognosis.

Vulnera cuncta thoracis interna admodum periculosa, & difficillimæ sunt curationis, ob viscera maximè principalia in eo contenta, quæ esto non vulnerentur, nihilominus tamen à proximis partibus læsis, facilè per sympathiam, id est, consensum unà irritantur; verùm si vulnerentur, maximum periculum, vel ipsa mors succedere solet, tum quia ut interiore pectoris vulneratione sanguis in thoracis cavitatem defluit, ibi facilè in grumos concrescit, putrescit, & periculosa excitat symptomata. Præterea thorax in continuo est motu; nam cor continuò movetur, corde moto, movetur membrana inter sepiens, arteria magna, vena cava, pulmones, diaphragma, & omnes partes moveri necesse est, vulnera autem quælibet quiete, & tranquillitate ad suam sanationem indigent. Insuper solus thorax præ omnibus aliis partibus est magis aeris injuriis obnoxius, nam continuò attrahitur sive frigidus, sive calidus; frigidus est vulneri infensus; calidus ad inflammationem facit. Addimus tandem, quòd thorax omnibus aliis partibus est inflammationi aptior, quia caloris habet focum, id est intra se cor, quo fit, ut semper æstuet. Hæc prognosis, quam attulimus, generali modo se habet, unde ad particularem pro uniuscujusque partis exacta prognosi descendimus.

Thoracis vulnera non penetrantia sunt aliis periculosiora, esto, interna viscera non sint læsa, quia externus aer per vulnus non alteratus ingreditur, internas offendit partes, & aere interno, ac calore exspirante virtus debilitatur. Et cùm vulnus penetrare non possit nisi pleura perforetur, illa verò densa, & exquisito prædita sensu sit, ac reliquis thoracis partibus communis: dolores spirandi difficultates, inflammationes, & febres excitantur.

In curandis thoracis vulneribus maxima requiritur sedulitas, quia ut plurimum vel jugulant, vel facilè in fistulas, vel in empyema degenerant; & revera thoracis vulnera, aut immediatè occidunt, ita ut agere Deo gratias debet ille, qui potest ad cœlum manus priusquam moriatur attollere, vel in empyema, & deinde in mortem desinunt, vel succedit fistula, à qua, si aer egrediatur, mortem accelerat.

Accidit quandoque, ut externum vulnus non consolidetur, & in sputo tamen adhuc sanguinis notæ appareant, id evenit, quia internæ partes non sunt consolidatæ, è quibus cruoris, & saniei aliquid in thoracis cavitatem defluit, unde empyema generatur. Insuper *Hippocrates de morbis lib. cap.* 18. inquit: *Et quidem & interna, & externa pars simul fuerint sanatæ: sanus penitus homo evadit; Si verò externa quidem sanata fuerit, interna verò non, suppuratus fit. Et si etiam sanata simul sint interna, ac externa pars, cicatrix autem intus debilis fiat, & aspera, ac livida; reulceratur quandoque, atque sic supuratus fit. Rursus exulceratur etiam; siquid amplius laborarit, & si attenuatus fuerit, & si pituita, aut bilis ad cicatricem affixa fuerit, & sic alio morbo correptus attenuatus fuerit.*

Vulnera lateralia, vel in dorso periculosiora sunt quàm in parte anteriore; à tergo enim inflicta plus inferunt periculi, quam à parte sterni: nam lateralia quamvis sint superficialia, periostium facile in consensum trahunt, & hinc inflammatio, pleuritis, &c. In dorso, qua plures, & majores nervi, ac tendines sunt, ibique transit vena cava, arteria magna, aspera arteria, œsophagus, & omnia spiritualia organa dorso alligantur. Si thoracis vulnera in dorsum penetrent, ut plurimum periculosa, & ægri circa 7. 11. 14. superveniens erysipelas moriuntur. Vulnera quo pro priora spinali medullæ eò periculosiora sunt. Hæc vulnera sclopeto inflicta, plus damni inferunt, quàm alia. Si plus aeris ex vulnere, quàm ex aspera arteria egreditur, lethale habetur. Hæc vulnera punctim inflicta plus alunt periculi, quam cæsim facta.

Convulsio in thoracis vulneribus perniciosa est, denotat namque spiritus, seu humores tenuissimos esse nimis acres. Si vulnera hæc cum intensa febre, inflammatione, & dolore sint, malum est, si verò prava non superveniant symptomata, sanitatis recuperandæ spes affulget.

Magna pulmonis vulnera, & præcipuè si magna vasa, & bronchia læsa sunt, plerumque lethalia, parva verò, & ubi insignia vasa non sunt læsa, & si satis periculosa sunt, sæpè tamen curantur, & sæpius in phthisin morte ipsa pejorem abeunt. Si pulmonis vulneri inflammatio accedit, exigua

exigua ſpes eſt de ejus curatione, quia pus, quod generatur, ſine tuſſi expurgari non poteſt, qua vulneris conglutinatio impeditur.

Vulnera, quæ ita pericardium lædunt, ut aqua effluat, ſemper ſunt lethalia, eſtò *Benevenius de abdit. morb. cauſ. cap.* 5. ſe jactet, quendam in pericardio vulneratum ſua cura convaluiſſe, & *Cardanus in comm. ad* 18. *aph. lib.* 6. *Hip.* refert, ſe partem pericardii vidiſſe ablatam, ægrumque tamen ſanatum, ſed ſuſpiria alta duxiſſe, nec multis annis ſupervixiſſe: ſit fides penes hos authores.

Cordis vulnera neceſſariò lethalia ſunt, quia caloris nativi focum, & ſpirituum vitalium officinam lædunt: & quidem vulnus magnum, & profundum, & quod in ejus ventriculos penetrat, ſubitò necat; quod verò exiguum, & in carnea cordis ſubſtantia ſubſiſtit, neque ad ventriculos penetrat, non ita, multò poſt ægrum tollit. Ventriculis enim apertis, ſubita fit ſanguinis arterioſi effuſio, ſpirituumque vitalium diſſipatio, idque magis, ſiniſtro ventriculo aperto. Si verò vulnus in cordis ſubſtantia ſubſtiterit, homo quidem totam diem interdum vivere poteſt, mox tamen utpotè in loco calidiſſimo, & ſanguine, ac ſpiritu turgente, inflammatio, & hinc ſyncope, ac mors ſuccedit. Neque compertum eſt unquam quenquam corde vulnerato evaſiſſe. Etſi verò obſervatum ſit, in corde tumores, & ulcera reperiri, tamen iſta cum ſenſim fiant, vita aliquandiu cum iis conſiſtere poteſt, etſi tandem & ipſa homini mortem afferant. Vulnera verò, cùm ſubitò cordis œconomiam ſubvertant, principalia enim viſcera, & nobiliora continui ſolutionem ſuſtinere non poſſunt, cum iis vita perſiſtere non poteſt. Hinc *Ariſtoteles lib.* 3. *de partibus animalium cap.* 4. ſcribit: *Cor ſolum viſcerum, atque omnium corporis partium, nullum vitium patitur grave; idque recta ratione. Cum enim principium corrumpitur, nihil eſt, quod cæteris, quæ indè pendent, præbere poſſit auxilium.* Et imprimis, ut dictum eſt, ſiniſtro cordis ventriculo, qui ſanguinis, & ſpiritus vitalis officina eſt, vulnerato, æger mox perit. Si autem dexter ventriculus vulneretur, ægrum aliquandiu vitam protrahere poſſe, multæ teſtantur Hiſtoriæ.

Vulnera, quæ venam cavam, & arteriam aortam in corde, vel venam arterioſam, & arteriam venoſam in pulmone, earumque grandes ramos lædunt, lethalia ſunt, & quidem rectè, nam ſanguinem ſiſti poſſe impoſſibile eſt, & ſanguine, ac ſpiritibus vitalibus effuſis, vires illicò dejiciuntur, & ſanguis in thoracis ſpecum effuſus exitum non habet, unde vulneratus à ſanguinis effuſi copia neceſſariò ſuffocatur.

Diaphragmatis in parte carnoſa vulnera periculoſa ſunt, ſanantur tamen aliquandò; Si verò circulus nerveus læſus fuerit, lethale: ſupervenit enim delirium, reſpiratio difficilis, febris, convulſio, & riſus Sardonicus, ut ridendo ægri moriantur. Cùm enim diaphragma nervos ex tertia, & quarta vertebra accipiat, hi verò cum ramulis in muſculos, qui maxillas, & labia movent, propagatis permiſceantur, ſi, qua parte ad diaphragma perveniunt, fuerint convulſi, ſecum ramos illos muſculorum faciei, & labiorum contrahunt, quibus maxillæ, & labia hinc indè præter voluntatis imperium agitata ſpeciem riſus excitant, qui inter ſigna lethalia refertur, ut habetur ex *Hip. lib.* 5. *de morbis popularibus* 34. *Tychon in obſidione circa Datum à catapulta percuſſus eſt in pectus, & paulò poſt riſus erat circa ipſum tumultuoſus. Videbatur autem mihi medicus eximens lignum, reliquiſſe aliquid de ſpiculo in ſepto tranſverſo. Et cùm ipſi videretur: ad veſperam infuſum per clyſterem adhibuit, & pharmacum deorsùm purgans dedit. Noctem primam tranſegit moleſtè. Statim verò ubi dies illuxiſſet, & medico, & aliis meliùs habere videbatur: (erat enim quietus) prædictio facta eſt, quòd ubi convulſio fieret, brevi eſſet moriturus. Sequenti itaque nocte moleſtè habens, inſomnis, plerumque in ventrem decumbens: tertia oriente die convellebatur: O tunc mortuus eſt.*

Curatio.

In thoracis, & partium in eo contentarum vulneribus, maxima de ſex rebus non-naturalibus dictis habenda eſt ratio, & imprimis aer frigidus, ceu peſtilitas vitandus eſt, & omni dexteritate à vulnere arceatur: ſi temperatus, & potiùs ad calidum vergat, ubi vulneratus degit, Diœta quanti ſit ponderis experientia docuit; conſtat enim vulneratos in victu, & potu delinquentes, ex vulneribus ſimplicibus in lethalia incidiſſe. Vulnus ergò quò levius, ſimplicius, & ſuperficiale eſt, eò largius alimentum permittendum eſt, contrà, quò gravius, & penetrans, ac gravioribus ſtipetur ſymptomatibus, eò victus tenuiſſimus in principio præſtat, donec inflammationis terminus præterierit. Conducunt jura carnium, pullorum, & caponum conſumpta. Proſcribantur omninò acida, acria, quia humores coagulant, & pervertunt, itidem adſtringentes vitentur cibi, ne ſanguis in thoracis cavitate concreſcat, & concretus detineatur. Potus ſit decoctum limaturæ cornu cervi, vel hordei cum paſſulis, vel claretum ex potione vulneraria pectorali, nec in tanta hauriatur copia, ut chirurgi noſtri ævi propinare ſolent. Vinum parùm conducit, niſi forſan virum languor id exigat. Vulneratus quieſcat, & nimius vitetur motus, imò in latere affecto decumbat, ut ſanguis, qui in thoracem effuſus eſt, per vulnus commodiùs effluat. Tuſſim, ſternutamenta, & ſuſpiria caveat, nec multùm loquatur, nec magna utatur reſpiratione, nec rideat, lugeat, aut ſingultiat. Etiam ſanatus vehementem caveat motum, ac propterea non ſtatim vel curru, vel equo vehatur. Somnus, & vigilia non protrahantur. Alvus ſervetur lubrica. Animi pathemata excedentia, ut iram, clamores, Venerem, & alios nimios affectus caveat æger; etenim per ſolam iram, vel venerem vulnus lethale redditur, quia humores redduntur acriores, & eorum naturalis interturbatur motus.

Pro thoracis vulneribus curandis, quæ cavitatem penetrant, vulgares chirurgi in prima viſitatione extemplò vulnus dilatant, nulla habita anatomiæ peritia, & parùm refert an majus damnum inferat per partium internarum vulnerationem ſecundum vulnus, quia ſemper primo refertur, & quandòque quem non interfecit ſicarius, chirurgus obtruncat. Vulnus vulnere cumulant, & afflicto afflictionem addunt, nec ex vulnere ſalus, ſed mors violenta; ſolent enim, ut pluries nos obſervavimus, vires ob ſanguinis effuſionem deficere, & vitali ſpiritu cum ſanguine ubertim depleto, ſtatim mortem inferre, vel ſaltim ob remoram inſanabiles inducere fiſtulas. Præterea per vulneris dilatationem aer externus, qua data porta, in thoracis cavitatem ſeſe inſinuat, & pulmones lædit; & hac de cauſa vulnus, quoties opus eſt, celeriter obligatur, ne aer externus in thoracem penetret. Vulneris dilatatio vulnus parvum efficit magnum, & ſi curatio ex voto, & non mors ſuccedat, erit diuturna, & diuturnus pecuniarum proventus, ac perennis chirurgi gloria, præſertim ſi cum divitibus res agenda erit. In hac vulneris dilatatione magna venarum, arteriarumque per thoracis muſculos diſſeminatarum erit inciſio, & hinc prodiga ſanguinis profuſio, quàm quæ per vulnus evenit, quia major erit vulneris dilatatio, quàm inflictum vulnus, & major virium languor, ac maxima ſpirituum conſumptio.

Quidam naſutiores chirurgi curativam vulneris indicationem in continui ſoluti unione conſiſtere meditantes, vulneris dilatationem reſpuunt, quia quò anguſtius eſt vulneris orificium, eo coit vulnus; ea propter vulnus in thorace, ſi penetret, læſuſque ſit pulmo, vel illæſus, aut cujuſcumque generis ſit, dummodò penetret, ut cohibito ſanguine, vel etiam non, vulnus illicò conſuatur, monet. Ratio eſt, quia prohibetur, ne aer externus in vulnus ingrediatur, & pulmones refrigeraret, qui refrigerati marceſceret, & vulnus non ita facilè conſolidaretur. Præterea, ex conſutione calor innatus, qui miras efficit actiones, ita conſervatur, ut pulmones, & alias conſolidet partes. Inſuper, ſi ſanguis in thoracis capacitatem fuerit affluxus, & concretus, à calore innato coquetur, & attenuabitur, ac à pulmonibus attrahetur, & per ſputum exturbabitur, ut in empyemа fieri ſolet; ideoque omnia thoracis vulnera conſui neceſſe eſt. Tandem pro hac ſententia, experientia docet multos, vulnere thoracis conſuto, ſanatos eſſe.

Cæterùm hæc ſtultorum eſt ſententia; nam nullum thoracis vulnus conſuendum eſſe exſtimavimus, ſive pulmo ſit læſus, ſive illæſus ob ſanguinis fluxum in cavitatem, quia clauderetur lupus inter oves. In empyemate ſectio celebratur inter quintam, & ſextam, vel inter quartam, & quintam coſtam, ut contenta egrediatur ſanies, quæ à natura per ſputum exturbari nequit; quare vulnus conſuere, eſt ſanguinis vel ſaniei exitum in thoracis cavitate impe-

impedire, qui vel pessima excitaret symptomata, vel ægrotantem jugularet, vel tandem empyema moliretur. Nec ex vulneris consutione calor naturalis conservatur: sed à sanguine concreto, & putrescente corrumperetur, & spiritus vitales inficerentur. Nec externus aer pulmonis temperiem destrueret, quia vulneratus detinendus in aere ad calorem vergente, qui pulmonis calorem conservandi vim habet. In his itaque vulneribus non consuendum est, sed orificium apertum servandum; nam materia in cavitate collecta exturbari debet, & cùm nulla alia sit via, per quam commodè educi possit, ne majoribus malis ansa præbeatur, vulnus apertum servandum est, ubi materia copiosa in cavitate retinetur, vel indies coacervatur, ut quotidiè educuntur, aliàs pessima affert symptomata, & tandem mortem, & estò tantilla sanguinis portio in thoracis specum illabatur, nec etiam consuendum est vulnus: nam esset favillam claudere, quæ magnum incendium creare posset.

Dilatato vulnere, nostrates carnifices: in illud statim aliquod medicamentum, quod sanguinem sistendi vim habet, clystere intrudunt, hujusmodi est *album. ovi contusum cum aqua rosacea*, vel *decoctum pimpinellæ*, *penthaphylli*, *plantaginis*, *pilosellæ*, *caudæ equinæ*, *in quo bolum Armeniæ*, *sanguinem draconis*, *& mastichen* dissolvunt; vulneris orificium *vino albo* abluunt, intra vulnus *turundam cum ovi albumine conquassato* vi intrudunt, & stuppatam eodem ovi albumine exceptam, additis *aloe*, *succo acaciæ*, *terra sigillata*, *& bolo Armeno*, imponunt, desuper arctè ligando, quam non auferunt, nisi 24. horis exactis. Nec interna desunt sanguinem sistentia, nam per os *trochiscos de terra sigillata*, *de Carabe*, *pulveres boli armeni*, *& cornu cervi usti*, *cum syr. de rosis siccis*, *vel de myrtis cum decocto pimpinellæ*, *pilosellæ*, *& plantaginis* propinant.

Nec sanguine effuso per primum vulnus, & per secundum in dilatatione contenti, iterùm in vulnerati sanguinem sæviunt, & novam è latere opposito sanguificinam largiore effusione instituunt vulgares, vel quia in debita quantitate non effluxit, vel si nimium effluat. Si hoc in sanguinariorum opinamento verum esset, sanguis potiùs per idem vulnus, quàm per innocens latus oppositum educi deberet, si vulnus est in causa. Æger ante vulnus optima fruebatur valetudine, & ejus sanguis erat inculpatus, nec quantitate delinquebat: quomodo deinde vulneris causa tam citò hostilis, & eliminationis reus evasit? Et eo magis venæ sectionem prædicant necessariissimam, quia pars affecta est cordi finitima, undè & pulmones à sanguine grumoso, & nimia subsequente sanie executi, pleuritidem præcaveri; & respirationem liberiorem reddi arbitrantur; porrò non adeò prudentes agunt, quia sanguis semel evasatus, crassior redditur, nec in arterias retrogredi, nec in venas promptè influere potest, undè facta venæ sectione, æger adhuc debilior redditur, & tunc cum tribus hostibus, scilicet cum vulnere, vulnerum symptomatibus, & virium debilitate dimicandum est. Nec venæ sectione in opposito latere, vel etiam in utroque cubito contenti, cucurbitulas, vincula, & repetitas celebrant frictiones, ne magnus sanguinis affluxus ad affectam ruat partem.

Verùm quia vulgarium medicina tota quanta est, circa sanguinis & merdæ eductionem versatur, educto itaque sanguine, ad merdam educendam urinæ medicum invitant. Cœterùm purgantia quæcumque thoracem non attingunt, imò, in pectoris affectionibus sunt infensa, corpus exagitant, sanguinis fluxum per vulnus concitant, corpus calfaciunt, febrem adaugent, sitim intendunt, & pessima in thoracis vulneribus excitant symptomata.

Altera die stuppatam, turundam, & quicquid in thoracis cavitate injectum fuit, extrahunt. Sanguinem in capacitate contentum, inverso ægro supra vulnus, commodè expellunt. Si copiosior est, illum non una vice evacuant, sed partitis, interjecto inter easdem aliquo intervallo, & ut hic citiùs procedat, æger tussiat, jubent, vel per quædam intervalla, ore, & naribus occlusis, spiritus supprimatur, quousque pulmones intumescant, & diaphragma contrahatur; ita ut contenta materia per vulnus exprimatur; verùm tussis, vel spiritus suppressio thoracis partes nimis exagitant, ita ut ambientis injuriæ præsto sint, & nova, ac uberior materia indies ad cavitatem confluat; præterea vulnera perenni agitata motu denuò dilacerantur. Si hac arte non educatur, ægrum ita situant, ut infernas spectet partes, & pedibus illum suspendunt, vel ita concutiunt, ut tota materia liberè exire valeat, modò ipsum elevando lectum, modo deprimendo, modò membrum ipsum attollendo, prout vulneris orificium consulit. Quibus minimè juvantibus, & præcipuè si sanguis ut concretus, & in grumos conversus, & propterea evacuari nequeat, illum attenuant, & dissolvunt liquore conveniente per syringam in pectoris cavitate infuso. In quem usum utuntur *Syr. acetoso*, *melle rosaceo*, *& melierato*, verùm hæc etiam ab eorum *Gal. 5. meth. cap. 8. & 5. de loc. aff. cap. 2.* improbantur. Vel sequenti utuntur decocto.

℞. Hord. mund. lentium ana ℥. ij. consolid. maj. hyssopi liquiritiæ ana m. ß. aquæ font. q. s. cui adde mell. ros. ℥. iv. & iterùm parùm bull. colat. servetur pro usu. Liquor tepidus intra vulnus per syringam, sed meliùs per clysterem; omnia topica medicamenta hic calida usurpanda sunt, cùm frigus sit pectori inimicum. Injectus liquor, ut in loco affecto per unam, duas, vel tres horas maneat, curant, & dùm hoc medicamentum in cavitate continetur, æger leniter agitetur, & tussiat, ut totam thoracis cavitatem abluat, & sanguinis grumi attenuentur, & dissolvantur, postmodùm decumbat patiens supra apertum vulneris orificium, ut id, quod in cavitate continetur; effluat. Quòd si non eveniat, extrahunt per illud instrumentum, quo medicamenta ad alvum laxandum injiciuntur, putà clysterem, cujus fistula plura habeat foramina, & producta sit, ut ad thoracis cavitatem usque deveniat, & immergatur ad extractionem complendam; pluries, quò opus fuerit, injectio, & extractio reiteratur. Vulnere verò existente, sordido, & purulento, illud detergunt, *vel mulsa*, *vel decocto hordei*, *hyssopi*, *calaminthæ*, *aristolochiæ*, *& equiseto in aqua simplici*, vel pro validiori detersione, *in lixivio*, *aut vino*, (nisi inflammatio id prohibeat,) parato, addito aliquanto *melle rosaceo*, quo facto, & pauco interjecto temporis spatio, ipsum ægrum concutiunt, & super vulnus apertum collocant, pro faciliori sordium effluxu, ne eædem in ipsam thoracis cavitatem stillent, & viscera ibidem contenta inficiant.

Vulnus turundis digestivo inunctis apertum servetur, & filo alligentur, ne in thoracis cavitatem descendant, & ne partes circumvicinæ in consensum trahantur, & dolore afficiantur, loca vicina æstate oleo rosaceo, hyeme chamæmelino inungunt. Ad vulneris abstersionem, & exsiccationem, atque nativum fovendum calorem commendant *terebinthinam permistam cum aliqua mellis rosacei*, *& olei hypericonis portione*. Absterso, & exsiccato vulnere, solutæ partis unionem per novæ carnis regenerationem, medicamentis longo usu, & experientia comprobatis procurant, nempe pulveribus sarcoticis, *thuris*, *aloes*, *sarcocollæ*, *myrrhæ*, *boli armeni* permistis cum *oleo abietino*, *& resina terebinthi*, ex quibus linamenta ex arte contorta obliniunt, duplici filo alligant, & in vulnus immittunt. Vel sequens commendant unguentum, ut

℞. Resinæ pini q. s. ol. laurini, terebinthinæ ana ℥. ij. gummi elemi puri ℥. iij.

Resina, & gumi super igne liquescant, deindè oleum laurinum, & terebinthina addantur, parùm bulliant, donec unguenti crassitiem acquirant, & tandem colentur.

Interim, dum curatio administratur, medicamenta interna, thoracica dicta, quæ materiam exsiccant, ejus corruptionem inhibent, & si ad pulmones quid pertineat, quæ ad ejus expectorationem prosunt, propinant, ut sunt *syr. de jujubis*, *capill. Ven. de tussilagine*, *pomis*, *liquiritia*, *de prassio*, *farfara*, *cum aquis tussilag. capill. Ven. veronicæ &c.* Vel *diacodium*. Sunt reverà hæc medicamenta pectoralia, non pro tanti ponderis vulneribus, sed pro catarrho tantummodo apta. Tandem etiam medicamenta, quæ intus glutinationem promovent, usurpant, ut sunt *syrupus myrtinus*, *cydoniorum*, *de rosis siccis cum aqua plantaginis*. Sed hi syrupi boni sunt pro diarrhœa, non pro vulneribus glutinandis.

Pro nostra thoracis vulnera curandi methodo, primùm à chirurgo, an aliquod magnum læsum fuerit vas, perscrutandum est, & tunc sine segnitie sanguis educendus, & ut commodiùs peragatur, æger parti vulneratæ incumbat, os, & nares constringendo, ut faciliùs sanguis eliciatur. Quòd si vulnus sit angustius, quàm ut sanguini exitum permittat, nonnulli illud dilatant, & cannulam immittunt, sed incassum laborant, cùm sanguis illicò grumescat. Si sanguis ubertim ex vulnere fluat, statim cohibendus est me-

eſt medicamentis in thoracis cavitatem per ſyringam intruſis, & ſequens habemus expertum, uti

℞. *Radic. tormentill. bellidis ana m.* ß. *ſanguiſorbæ, & bardanæ maj. ana p. j. f. decoct. in ſuff. q. aquæ ſpermatis ranarum.* Et utere tepidè addendo *aquæ arterialis parùm*. Si verò vulnus pro ſanguinis eductione non ſatis pateſcat, turunda ex ſpongia parata, & filo alligata imponi debet, eodem decocto imbuta, & poſt 24. horas decumbat æger in parte affecta, ut quod intruſum fuit, evacuetur. Internè ad ſanguinem ſiſtendum, ſequens medicamentum n. d. propinari poteſt, ut

℞. *Syr. plantag.* ℥. *j. aquæ urticæ hortenſis* ℥. *ij. ſperniolæ crollii gr. x. lapid. hæmatit. præp.* ℈. *j. philonii perſici* ℈. *jv. alkali ranarum* ʒ. *j. m.* Detur cochleatim. Vel

℞. *Aqua tormentill. & polygoni ana* ℥. *j.* ß. *laudan. opiati gr. iij. Terræ exanimat. vitrioli* ʒ. ß. *ocul. cancr.* ʒ. *j. ſyr. de ſucc. urticæ hortenſ.* ℥. *j.* ß. *m.* Sumatur etiam cochleatim.

Si ſanguis in thoracis cavitate ita grumeſcat, ut per vulneris orificium educi non poſſit, ea medicamenta, quæ ſanguinem diſſolvendi, attenuandi in naturalem fluorem reddendi, & acidum coagulatorem temperandi energiam habent, conveniunt, & per ſuos ductùs eliminatur, hujus enthelechiæ ſunt *mumia, ſanguis hirci ad pleuritidem, oculi cancrorum, ſperma ceti, magiſterium coralliorum, extractum hyperici, bellidis, ſtibium diaphoreticum, cornu cervi ſine igne paratum, Antihecticum Poterii, ſal volatile cardus ſancti, cornu cervi &c.* Pro Tyronibus ſequentes adducuntur formulæ, ut

℞. *Syr. papav. err.* ℥. *j. ſang. hirci* ℈. *jv. extract. hyperic.* ℈. *j. antihectici poterii gr. jv. aquæ card. mariæ* ℥. *iij. m.* Vel

℞. *Spermatis ceti, oculor. cancr. ana* ʒ. ß. *ſtibii diaphoretici.* ℈. ß. *ſalis volatil. card. ſanct. gr. vj. ſyr. hyperici* ℥. *j.* ß. *aquæ bardanæ* ℥. *iij. m.*

Hæc etiam diaphoretica ſunt, & ſanguinis acidum cicurant, ipſumque ſanguinem, & lympham craſſam incidunt, attenuant, & fluxiorem reddunt, obſtructas reſerant vias; & vel ſenſibiliter, vel inſenſibiliter evacuant, & eò magis hæc adminiſtrantur, & conveniunt, ſi partes vulneratæ, vel affines inflammatione, pleuritide, vel peripneumonia tententur, vel ſaltim horum affectuum adſit metus. Si tuſſis torqueat ægrum, & febris adfuerit cum dolore lateris punctorio, deſcripta medicamenta antipleuritica, & diaphoretica continuanda ſunt; hi enim vulnerati, ut pleuritici tractandi ſunt, propterea omne acidum contemperant, & coagulationem impediunt, & coagulata reſolvunt, ideòque ſingulis horis duo cochlearia exhibemus.

Interna ſanguinem coagulatum ſolventia externis, & topicis maritanda ſunt, ut promptiùs, & faciliùs ſolutio eveniat, ne ſtagnatione putreſcat, unde ſyringa in thoracis cavitatem fiant reiteratæ injectiones *ex decocto bardanæ, cheræfolii, bellidis, addito ſalis cardui benedicti pauco;* ſal enim non ſinit ſanguinem in coagulum abire: turunda vulneris orificium in eodem decocto infuſa claudat, dein æger ſe concutiat, & ita collocetur, ut per vulnus intruſum educatur. Si ſordes unà educantur, ad eas abſtergendas injectione aliqua *mellis roſacei ſimplicis* portio diſſolvatur, & præſertim ſi aliqua ſordes, vel pus ſuper diaphragma contineatur.

Solutis ſanguinis thrombis, & eductis, ac vulnere abſterſo, ad conſolidationem recurrendum eſt, pro qua vulneraria balſamica neceſſaria ſunt, & ſyringa intrudenda, hujuſmodi ſunt *Balſamus Samaritani, eſſentia hyperici, oleum Apparicis, vel balſamus Peruvianus albus liquidus, cum aqua Reginæ Hung. vel balſamus proprietatis cum decocto millefolii, vel balſamus artificialis.* Pro pauperibus utimur *oleo Apparicis, vel oleo hypericonis, lumbricorum, terebinth. maſtiches ana.* Omnes injectiones, ſi non calidæ, ſaltim tepidæ intrudendæ ſunt; frigida enim pectori, & vulneribus ſunt hoſtilia. Hæ injectiones, & eductiones bis in die peragantur, non deſit foramini ſua turunda filo alligata, & iiſdem medicaminibus imbuta cum ſuis plumaceolis deſuper poſitis, nec turundæ ſint capite craſſiore, nec nimis longæ, ne pulmones lædant. In turundarum applicatione magna cautela procedendum eſt, ne in thoracis ſpecum rapiantur; tale enim factum pluries accidiſſe plures teſtantur hiſtoriæ chirurgorum, quæ & nonnunquam abreptæ cum vehementi tuſſi per idem vulneris orificium fuerunt ejectæ, ita *Guilelmus Fabricius cent.* 1. *obſerv.* 40. habet: *Cuidam duas turundas in pectus delapſas, ac poſt tres menſes tuſſi rejectas fuiſſe.* Hoc idem nobis optimus noſtri æqui ille chirurgus, *Joſeph Carnivale* retulit, de quodam, in cujus thoracis cavitatem turunda ſatis craſſa, ſponte abſorpta, quam poſt quindecim dies excitata vehementi tuſſi, per aſperam arteriam, & tandem per os deturbavit. Fides ſit penes authorem, qui aſſerit naturam per cœcos ductus turundam ejeciſſe; ideòque cæcus ſit, qui huic ſpectaculo interfuit, & credat Judæus apella, quia nos, cùm ſimus nimis ſcrupuloſi, non facilè aliorum relatis acquieſcimus.

Si copioſus ſit per vulnus materiæ proventus, & æger malè ſe habeat, ut continuò materia effluat, (quod ex noſtris medicamentis vulnerariis balſamicis evenire non poteſt) ne ibi putreſcens, febrem, anhelitus difficultatem, & tuſſim excitet, vulgares cannulam argenteam, vel plumbeam, pluribus in locis perforatam, extrà verò alis munitam, vel loris revinctam immittunt. Non nimis diu turundis applicandis inſiſtendum eſt, ne immedicabilis pectoris fiſtula producatur, ſed ſtatim poſt conſolidationem ſuperponantur dicta medicamenta balſamica cum linamentis, quæ curationem omnibus numeris abſolutam complent, vel tandem *emplaſtrum oppoteldoch, vel ſtipticum* ſuperponimus.

Non defraudamus intereà potionibus vulnerariis ægrum; hæ namque juxta partis vulneratæ conditionem variandæ ſunt, & ſicut capitis vulneribus cephalica, ita thoracis pectoralia adhibemus: in dictis itaque potionibus utimur *hedera terreſtri, veronica, hyſſopo &c.* ut & fructibus pectoralibus, *jujubis, paſſulis, ficubus &c.* Si verò pulmo fauciatus fuerit, *pulmonaria maculoſa, tuſſilagine, praſſio &c.* His vegetabilibus, quæ ad thoracem, & partes in eo contentas ſpecificum dicunt reſpectum, alia vulneraria admiſcemus, ut ſunt *alchimilla, pirola, radix tormentillæ, & ſymphyti, ſanicula, ſtellaria, perſicaria, achillea, hypericon, piloſella, vincapervinca, telephium &c.* In tyronum gratiam ſequentes vulnerariarum potionum formulas breviter deſcribemus, ut

℞. *Radic. tormentillæ* ʒ. ß. *ſymphyt.* ʒ. *iij. ſtellariæ, alchimillæ, ſaniculæ, Veronicæ ana m. j. jujubar. num. xx. conciſa, & contuſa bulliant in ſuff. aquæ quantitate, vaſe clauſo, & cola; doſis* ℥. *iv. quas edulcora, ſyr. de hedera terreſtri, & de ſymphyto ana* ℥. *j. & adde ſarcocollæ* ℈. ß. *oculor. cancr.* ʒ. *j. m.* Vel

℞. *Pulmonariæ maculoſæ alchimillæ, virgæ aureæ, pirolæ ana m. j. paſſular. ſine arillis* ℥. *j. bulliant in duplici vaſe; doſis* ℥. *iij. quibus adde ſyr. rubi idæi, & de tormentillæ ana* ℥. *j. balſam. peruviani liquidi* ℈. *j. mumiæ, & ſang. hirci ana* ʒ. ß. *m.*

Credibile non eſt quantùm hæ potiones in vulneribus curandis valeant, *Germani chirurgi*, apud quos in frequentiori ſunt uſu, dicant: *Neapolitani carnifices*, ideſt chirurgi, quia de tonſorum genere ſunt, (ſit pauciſſimorum pace dictum) his neglectis digeſtivo utuntur, undè pauci vulnerati ſaneſcunt naturæ ope, & quos æquus amavit Juppiter. Nec nos has potiones pro his tonſorculis deſignamus, præterquam quòd noſtram chirurgiam non intelligunt & negligunt; ideòque non projicimus margaritas ante hos porcos, nec ſanctum canibus mittendum cenſemus. *Lucius Apulejus* ſub aſinina forma hominem tegebat, iſti chirurgi ſub hominis larva aſinum tegunt, ideoque non mirum, ſi nos mordeant, & calcibus feriant.

CAPUT LVII.

De Anatomica imi ventris Hiſtoria.

Egimus de ſuperiore ventre ſc. de capite, de medio ſc. thorace, non Anatomicus poſtulat ordo, ut de imò tractemus; ſed quia hic venter intra ſe partes humidas, putredini valdè obnoxias, multarumque fæcum ſentinam cloacam continet, ab eo ſectiones anatomici exordiri ſolent, ut citæ putredinis vim declinent, eaque primum amovent viſcera, quæ ſua corruptione totum cadaver inficere, & ſic commodam reliquarum partium demonſtrationem impedire poſſent.

Hic infimus, ac tertius venter abdomine clauditur, hepatis, ventriculi, lienis, inteſtinorum coctionibus, excrementorum ſecretionibus, & ſobolis procreationi inſervientium ſedes, in imum locum neceſſariò releganda, ne hujus culinæ multiplices turbationes, ac fœdiſſimę impuritates ſuperiorum principum viſcerum functionibus obeſſent;

Principes namque semper in infimam plebem onera deponere solent.

Et venter inferior totum id, quod superiùs cartilagine ensiformi, ac diaphragmate, utrinque latere à costis inferioribus, posteriùs, & interiùs lumborum vertebris, ossibus coxendicis, sacro, & pubis circumscribitur.

Hujus anteriora costarum infimis cartilaginibus finitima, sub iisque comprehensa, veteribus *Hypochondria*, *& Præcordia* nominantur, suntque duo, hinc dextrum, indè sinistrum. Quod in medio hypochondriorum ventriculo cum proximis intestinis incumbit, *Epigastrium* nominatur, quamvis antiquitùs totum anterius abdomen, Græcis *Epigastrion* nominatum fuit.

Media regio umbilicalis est, infra, & supra umbilicum tres digitos æquans. Cujus portiones laterales Ilia, eo quòd Ileum intestinum sub ipsis maximè lateat, nominantur.

Quod infra hanc, pubisque spatium comprehenditur, *Hypogastricum*, Imus venter, & Aqualiculus nuncupatur; cujus partes laterales in flexura femoris ad pubem, Inguina dicuntur. Pubes est pars pudendis proximè imminens, quæ pilis tegitur in adultis.

Posteriora abdominis superiùs lumbi, inferiùs nates complent.

Constat hic Venter ex partibus integentibus, & tectis, hoc est exterioribus.

Vestientes, seu continentes (quas abdomen propriè vocant) vel communes sunt, ut cuticula, cutis, pinguedo cum sua membrana, panniculus carnosus, & tunica cuivis musculo propria; vel propriæ, suntque musculi abdominis, & peritonæum.

Partes interiores, seu contentæ ad nutritionem, vel ad procreationem faciunt. Ad nutritionem quovis modo, ut ventriculus, omentum, pancreas, intestina cum mesenterio: vel ad hæmatosin quovis modo, ut venæ meseraicæ, venæ portæ cum radicibus, cava cum radicibus, hepar, vesica bilaria, porus bilarius, lien cum vase brevi, & hæmorrhoidibus, arteria cœliaca, renes, capsulæ atrabilariæ, ureteres, vesica. Ad generationem quæ faciunt, vel sunt viriles, vel muliebres: Viriles, ut vasa spermatica, corpora varicosa, seu parastatæ, testes, vasa deferentia, prostatæ, vesicæ seminariæ, penis &c. Muliebres, ut vasa spermatica, corpus varicosum, & testes, vasa ejaculatoria, uterus cum suis partibus &c.

De Cuticula.

Cuticula, Græcis *Epidermis* dicta est, aliis summa, vel ultima cutis, item cutis efflorescentia, cutis operculum &c. Est pellicula tenuis, densa, vitæ, sensusque expers, exsanguis, instrata ad cutem tegendam, eique firmiter adhærens.

A subditæ cutis madore, ambientis aeris siccitatis densato, orta vulgò creditur; sed perperàm, cum principium seminale non minùs habeat, quàm cutis; aliæque partes solidæ.

Usus est tueri cutem, vasorum oscula tegere, ejusdemque exquisitum sensum attemperare, & nimium madoris effluvium impedire. Ea propter nonnihil dura est, tenuissima tamen, perspicua, quemadmodum cæparum tunicæ pellucidæ, ne si crassior esset, cutis non rectè sentiret. Callosa tamen aliquando ob labores in pedibus, & manibus.

Densa est, & cute compactior. Unde pustulæ aquosæ cutem transeunt, non cuticulam. Non tamen nimis densa, ne corporis transpirationem prohibeat. Et densa quidem est non tantùm ad tuendas partes subjectas; verùm etiam ne nimius vaporis, sanguinis, spirituum, & caloris fiat effluxus: nam est osculorum, & extremitatum vasorum operculum; quare non sine ægritudine vivunt, qui sine cuticula nascuntur.

Varii anatomici hanc partibus corporis annumerandam non esse credunt, his rationibus ducti.

Prima, quia in prima partium formatione non fuit ex semine producta, sed postmodum ab excrementis tertiæ, ut aiunt, coctionis, frigore densatis, & exsiccatis orta, instar cuticulæ, quæ pulti increscit: hoc indè liquere tradunt, quia cùm aufertur, vel deteritur, facilè regeneratur, secus quàm partibus spermaticis contingere solet.

Respondetur, illius tenuissima stamina ex semine unà cum cute, in prima partium delineatione fuisse efformata. Hoc liquet in abortivis fœtibus omnibus cute tectis, in quibus semper etiam cuticula invenitur, quæ non potuit fuisse generata à frigore externo, quod in occluso utero nullum est; nec ab ambientis alicujus siccitate, quæ nulla fœtum, lacteo succo satis humido innatantem, contingit, ergò ab aliqua seminali portiuncula. Quòd autem ablata, vel detrita facilè regeneretur, hoc commune habet cum dentibus, qui quotidiè deteruntur, atque iterum excrescunt, imò in permutatione superior major pars eorum aufertur, postmodùm restituitur: item cum sanguineis quoque partibus, quæ hac de causa è partium numero non excluduntur, quod ablatæ restituantur, cum ipsis sanguineum nutrimentum tam copiosum affunditur, ut facilè talis redintegratio fieri possit. Sic etiam ad cuticulam è cutis vasorum finibus, quos tegit, & occludit, ex sanguine viscosi habitus, roris instar, continuè copiosi, pro ejus nutrimento exhalant, deperditas, vel detritas particulas facilè restaurari. Denique si, ut solent adjicere, generetur sicut crustula pulti increscens, hoc satis probat esse veram corporis partem, ex eodem cum reliquis principio ortam: nam illa crustula in lacte non est lactis incrementum condensatum, ut nec aliud quid extra lac, sed est densior ipsius lactis pars: ergò etiam lac.

Secunda, quia non sentit, & in morbi non absumitur, sicut aliæ partes.

Respondetur, licet non sentiat, nec in morbis manifestè absumatur, tamen non minùs partem corporis esse quàm os, quod etiam neque sentit, neque absumi videtur.

Tertia, quia non vivit.

Respondetur, falsum esse, quòd non vivat, nam increscit cum reliquo corpore, & nutritur succis alimentariis, sicut reliquæ partes, qui succi, licèt manifestè conspici nequeant, nihil refert, quoniam illud ipsum etiam contingit in illis succis qui nutriunt ossa, periostia, dentes, multasque alias partes. Præterea etiam suos patitur morbos à pravis humoribus, & sanguine procedentes, ut patet in lepra, exanthematibus, multisque maculis. In aliis quidem tenuior, & mollior, in aliis crassior, & durior est, sed talia non magis imminuunt vitam cuticulæ, quàm cutis, cui eadem illa etiam contingunt.

Quarta, quia nullam obit actionem.

Respondetur, licèt non agat, tamen usum habere maximè necessarium, atque hinc non minùs partem esse, quàm cartilaginem, pinguedinem, multasve membranas, carnes, aliasvè partes, quæ usum quidem habent, non verò actionem.

Concludendum igitur, cuticulam veram esse corporis humani partem; Primò, quia cum aliis complet totum; nam homo sine cuticula non est totus, & perfectus homo. Secundò, quia corpori in continuitate adhæret. Tertiò, ad usum necessarium, ut ante dictum, comparata est.

Colore candido, & planè exsanguis, nam dilacerata, vel incisa sanguinem ex se non emittit. *Aethiopibus* nigra est, subjecta verò cutis non item. Numero una est,

Cuticula connectitur, & arctè cohæret cuti, homine vivo, non aliter continua esset. Sæpe etiam præter nativam instar exuviarum serpentis deponitur, ut in quodam podagrico in pedum plantis observavimus, item in variolis, febribus ardentibus, aliisque. In demortuis candela, vel ferventi aqua separatur: in vivis phænigmis. In glande non cuti, sed carni adhæret.

De Cute.

Cutis, *Derma* Græcis dicta est, est integumentum membranosum, crassum, ex semine ortum, corpori externo undequaque inductum, ut tactus sit instrumentum, & ad subjectarum partium tutelam.

Cutis est quoddam rete mirabile ex capillaribus vasculis, nempe venulis, arteriolis, & nervillis contextum, totum corpus investiens. Sub tota cute i. sub ista textura reticulari copiosæ constituta sunt glandulæ parvæ (cutaneæ, & miliares appellatæ, microscopio observabiles) suis excretoriis vasis exteriora versus ad cuticulam spectantibus instructæ, quorum orificiola cutis poros constituere videntur. Hæ glandulæ cutaneæ miliares ex sanguine per vasa capillaria emulgent, & separant copiosè partem ejus aquosam, salibus oleosis superfluis, aliisque particulis inutilibus, tum primariò massæ sanguineæ, tum etiam partium continentium imprægnatam, quæ sub halituum per se invisibilium forma per vascula earum excretoria exspirant, adjuvante non parùm calo-

calore tum ipfius corporis; tum etiam corporis ambientis, & *infenfilis tranfpiratio* appellatur, de cujus quantitate, & neceffitate videatur *Sanctorius in Medicina Statica*.

Perforata eft variis in locis ad introitum, & exitum neceffariorum; ejus autem foramina alia confpicua, ut os, aures, nares, oculi, anus, uterus &c. Alia inconfpicua, & infenfibilia, ut pori. Pori illi corporis aliàs inconfpicui, hyberno tempore confpiciuntur, cùm corpus derepentè denudatur; tum enim cuticula anferis deplumati cutem æmulatur.

Innumeras habet arteriolas, & venulas, & nervos, per quos fpiritus animales recipit, quorum ramuli exiles, & fibrillæ innumeræ in eam terminantur, & acutum fenfum ei conferunt.

In multis locis pilofa eft, ut in capite, & adultioribus in pube, mento, labiis, fub axillis: præterea multis etiam, præcipuè viris in thorace, cubitis, femoribus, & tibiis.

Conftat cutis ex femine in quantitate moderata recepto, & pro ampliatione moderatum fanguinem accepit: videtur tamen fuperare femen. Nam albicat cutis naturaliter licèt pro fubjectorum corporum, & humorum copia variet: nam qualis humor, talis color in cute efflorefcit. Sic fanguinei rubent. Icterici flavefcunt, vel nigricant. Caro, fi fubjacet, citius rubet: fi pinguedo, albicat. Sic etiam pro regionum diverfitate aliis niger, aliis flavus, aliis medius inter flavum, & nigrum, aliis albus eft. Sic etiam pro diverfitate folis exurentis: hinc illis, quorum cutis continuè foli exponitur, multo magis fufcus eft, quàm aliis, qui in umbra vivunt.

Ratione fubftantiæ differt cutis in craffitie, tenuitate, denfitate, mollitie, & duritie, pro varietate temperamentorum, ætatis, fexus, regionum, & partium operantium.

Cutis craffa eft fextuplo cuticula craffior, fed tenuior quam in aliis animalibus, neque aliquis è cute in corium apparata, de cutis craffitie judicet; apparatu enim eo corrugatur plurimùm, & incraffatur. Mollior, & rarior eft in facie, pene, & Scroto: durior in cervice, cruribus, pedum plantis, dorfo: media in duritie, & mollitie eft in digitorum apicibus. Sic quædam cutis eft craffiffima, ut in capite: quædam craffa in collo: quædam tenuis, ut in lateribus, unde titillatio: quædam tenuior, ut in vola manus, tenuiffima in labiis, & in glande. In pueris tenuior, & porofior, quàm adultis, in fœminis quoque quàm viris; in calida regione, quàm frigida. Æftivo quoque, quàm hyberno tempore cutis rarior, quo fit, ut animalium pelles æftate excoriatæ difficiliùs pilos, quàm hyeme contineant. Variat quoque plurimùm pro diverfitate fubjecti; unde in nonnullis denfitatis, & craffitiei admirandæ, fi credimus *Petro Servio*, adeò ut ea innoxiè carbones igneos tractare, geftare, & continere, & propemodùm extinguere duæ Æthiopiffæ potuerint.

Quædam cutis à fubjectis partibus facilè feparatur, ut in ventre inferiore, & medio, brachiis, & cruribus. Ab aliis difficulter, ob membranam carnofam, cui nectitur fibris, & vaforum beneficio.

In plantis pedum, & volis manuum vix feparatur, quibus connafcitur ad firmiorem apprehenfionem. Vix etiam à carne frontis, & totius ferè faciei, maximè aurium, & labiorum, ob tendines, & mufculos, maximè eum, qui latus dicitur, commiftos. Sic in fronte mobilis eft, in reliquo corpore non item.

Ufus cutis eft, ut fit corporis tegumentum; & ut exitum det excrementis, & fuligines excludat infenfibili perfpiratione, qua magis fublevamur, quàm omnibus fenfibilibus fimul unitis, undè generale corporis emunctorium dicitur, ideòque tota quanta eft foraminata confpicitur. Per hanc ex arte ftatica *Sanctorius* triginta annorum experientia deprehendit, pluribus unica die naturali tantùm evacuari, quantùm per alvum quindecim dierum curfu.

De Pinguedine.

Pinguedo, Græcis *Pimeli* dicta eft, eft fubftantia unctuofa, frigore condenfata, ex alimenti portione producta, quæ cuti fubftrata, non minùs penetrabiles noxas excludit, quàm immodicam infiti caloris difcuffionem prohibet, & partes interiores humectat, iifque faciliorem præbet motum.

Quærunt Anatomici, an pinguedo inter humani corporis partes annumeranda fit? Quidam negativam fuftinent partem his rationibus ducti, &

Prima, quòd non fit pars fpermatica è femine genita; quia in prima partium delineatione nufquam apparet. Sed

Refpondetur, partium fpermaticarum prima folùm delineamenta ex femine gigni, eaque plerumque adeò tenuia effe, ut in principio oculis confpici nequeant, ficut liquet in dentibus, aliifque variis partibus, quæ non nifi diù poft apparent, ubi per oblata alimenta incrementum fumpferunt, & fic quoque fe rem habere in pinguedine.

Secunda, quòd communi cum reliquis partibus vita non fruatur, quia infenfibiliter modò increfcit, modò abfumitur.

Refpondetur, quòd ficut mufculi per morbos infenfibiliter decrefcunt, & per fanitatem increfcunt, atque indè tamen dici non poffit, illos communi cum reliquis partibus vita non frui, fic etiam per incrementum, aut decrementum pinguedinis, non probari illam communi cum aliis partibus vita non frui.

Tertia, quòd per inedias in aliarum partium nutrimentum convertatur, cùm tamen una pars aliam nutrire poffit.

Refpondetur, quòd probandum foret pinguedinem per inedias in aliarum partium nutrimentum cedere, in earumque fubftantiam mutari; illud enim verofimile non videri, fed quòd potiùs hæc, ficut aliæ partes, imminuatur, deftituta fuo convenienti alimento.

Quarta, quòd nullam obeat actionem.

Refpondetur, quòd *Gal. 6. de placit. cap.* 8. pinguedini functionem adfcribat, per functionem intelligens ufum, ficut multis aliis in locis actionem, & ufum confundit, quamvis reverà differant.

Ad hæc, cuticulam, varias membranas, pilos, aliafque nonnullas partes, etfi nullam actionem obeant, fed ufum folummodò præftant, è partium tamen numero non excludi, & hac de caufa etiam pinguedinem ex ifto numero non excludi poffe.

Univerfo corpori circumfufa eft pinguedo, exceptis labiis, auris parte fuperiore, palpebris, fcroto, & pene, quibus oneri fuiffet. Non in omnibus tamen hominibus æquali quantitate cuti fubftrata reperitur: communiter vix femidigiti latitudinem fuperat, in plurimis longè tenuior eft, in obefis aliquantò craffior.

Forma pinguedinis, quamdiu in vafis eft, non eft concreta, fed liquida, & fufa ob calorem, quia adhuc in vafis continetur.

Venas tres habet pinguedo abdominis, mammillarem externam fupernè defcendentem, Epigaftricam infernè è crurali per inguina afcendentem, & à lumbis quam plurimas emergentes venas, quibus arteriæ fociantur.

Glandulas habet copiofiffimas, quæ excrementa ex corpore in fe recipiunt. In morbofis, & excrementitia humiditate abundantibus copiofiores.

Pinguedinis ufus eft.

I. Inftar veftis calefacere, calorem nativum fovere, fua vifciditate effluxum prohibendo, craffitie, & denfitate meatus occludendo, ne frigus penetret, & æftate calorem inhibendo, quò minùs penetret.

II. Calidas, & ficcas partes, ut cor, oblinere, & humectare.

III. Motum faciliorem reddere, & partes fervare, ne exficcentur nimis, diftendantur, aut rumpantur. Hinc cartilaginum extremitates tuetur, articulos majorum offium, quorundam ligamentorum externa fede, item vafis ad cutem delatis fubfternitur. Sic hanc ob caufam pinguedinis copia in orbita oculi, ne ob motum continuum exficcatio, & ariditas quafi fequatur. Et vena coronalis cordis multa pinguedine eft munita, ut motui, & magno calori cordis obviam eatur.

IV. Eft inftar pulvinaris, & propugnaculi, contra ictus, contufionem, compreffiones. Hinc clunibus, volis manuum, & pedum natura copiofam dedit pinguedinem.

V. Spuria vacua complet inter mufculos, vafa, & cutim, adeòque corpus reddit æquale, album, molle, pulchrum, formofum. Hinc tabidi, & vetulæ deformes.

De Membranis in genere, de Membrana carnofa, & Membrana Mufculorum propria.

Pinguedini in homine fubfternitur *membrana carnofa*, quæ tamen cuti proxima eft in fimiis, canibus, ovibus. De hac antequam agamus, membranæ natura in genere cognofcenda.

Membrana eft, quæ partem ambit corpulentiorem, ut peritonæum, pleura, perioftium, pericardium, & mu-

sculorum membranæ peculiares. Tunica strictè, & propriè vasis tribuitur, ut venis, arteriis, ureteribus, utero, vesicæ bilariæ, & urinariæ, œsophago, ventriculo, intestinis, testibus. *Meningis* vox peculiariter cerebri membranis tribuitur.

Membrana autem est pars similaris lata, plana, alba, & dilatabilis, & semine viscido, & aquoso genita, ut partes vestiendo custodiat.

Forma est superficiei æqualitas, tenuitas, lævitas, densitas, validitas, ut dilatari possit.

Usus est,

I. Partes vestiendo custodire ob duritiem, & densitatem, & tactus instrumentum esse; nam membranarum ope partes sentiunt. Et tanta est membranarum necessitas, ut natura quamlibet partem membrana intexerit.

II. Ad robur partium conferre.

III. Ne frigore pars lædatur, & ne calor naturalis exhalet.

IV. Ut partes partibus conjungat. Sic Mesenterium, intestina dorso connectit.

V. Vasorum ora claudere, ne humores effluant, vel refluant: ut fit in vesica ad ureterum implantationem in cordis ventriculis per valvulas.

Membrana est alia crassior, alia tenuior. Tenuis differt in tenuitate; nam periosteum costarum est tenuius, quàm pleura; periosteum capitis, quàm pericranium: dura, quàm pia mater, crassior est. Crassa est membrana carnosa, quæ nec ipsa quidem æqualitatem serviat; nam in collo crassior est. Sed de membrana carnosa jam dicemus.

Membrana carnosa, membrana communis, quibusdam musculus membraneus dictus, communiter dicitur *Pannilus Carnosus*, est membrana valida, fibris carnosis præcipuè circa frontem, collum, occiput, auriumque plagas donata, & toti corpori ad tegumentum, ac defensionem circumtensa, sensuque exquisito prædita, unde acribus lacessita vaporibus corpus quadam concussione, ac rigore convellit.

In homine pinguedini proximè substernitur, in plurimis brutis cuti, quam eorum multa mobilem hac de causa habent, & muscas, aliaque insecta motu isto excutiunt, ut videre est in equis, vaccis, cervis, & elephante in homine verò, excepta fronte immobilis est.

Usus est. I. Partes vicinas munire, imò totum corpus integere, & defendere, unde apparet ejus situs, quod totum corpus ambiat. II. Pinguedinem continere, ne diffluat, aut à continuo musculorum motu liquescat. III. Vasa ad cutim abeuntia (quæ eunt inter cutim, & hanc membranam) fulcire; nam

Connectitur cuti per plurimas venas, pauciores arterias, nervorum propagines, & fibras membraneas, membranis verò musculorum subjectis, per fibras tenuiores. Dorso firmissimè adhæret, ibique crassissima est, atque propterea indè ejus originem vulgò derivant; in hominis parte anteriore colli, & fronte, à cute, & musculo lato vix separari potest; adeo adhæret, & musculum latum constituere putatur.

Superficies lubrica, parte qua musculos tangit, ob lentum humorem membranis oblini solitum, ne motus impediatur.

Membrana musculorum propria est tenuis membrana, omnes, & singulos musculos investiens, eosque à se invicem, & vicinis partibus distinguens. Alii membranam hanc à periostio, à musculorum nervosis fibris oriri volunt. Hæc tenuis est, & annectitur musculo per tenuissima filamenta.

Usus est. I. Musculos investire, & ab aliis separare. II. Eisdem sensum tactus communicare.

De Musculis.

Partes continentes huic infimo ventri propriæ sunt ossa, musculi abdominis, & peritonæum.

Ossa sunt pauca, & vasta, scilicet lumborum vertebræ quinque, os sacrum, cui annectitur os coccygis, & os ilium, coxendicis, ac pubis, de quibus alibi.

Musculi abdominis decem numerantur, membranis propriis, & fibrarum concursu, vel situ manifestè distincti, utrimque æqualiter sibi invicem oppositi.

Primum par oblique descendens, (seu externum) ita dictum ob fibras, quæ oblique descendunt à parte superna ad infernam, totum sui lateris abdomen obvelat, cùm maximum sit, & latissimum.

Oritur in pectore ex inferna parte sextæ, septimæ, octavæ, & nonæ costæ, antequàm illæ in cartilaginem abeant; & oritur quidem variis principiis triangularibus, seu pinnis (juxta serratum pectoris musculum majorem,) quæ postea in unum coalescunt. Singulis verò pinnis ex interstitiis suarum costarum singuli nervi porriguntur. Deinde oritur etiam ab apice transversorum processuum vertebrarum lumborum. Adeò principium ejus latè diffusum est, videlicet à sexta costa ad imam lumborum vertebram. Desinit in abdomen medium, ubi apparet alba linea, & os pubis, & desinit quidem in latum tendinem, concurrentibus eò infinitis fibris obliquis. Est autem *linea alba* pars candicans à mucronata cartilagine per medium abdominis, & umbilicum ad usque pubis excurrens. Tendineam habet firmitudinem, & conflatur ex concursu finium tendinum musculorum abdominis, descendentium, ascendentium, transversorum, & pyramidalium.

Nervos, arterias, & venas ab intercostalium ramis parte superiore sortiuntur.

Hi musculi duo obliquè descendentes perforati sunt. I. ad umbilicum. II. ad inguina in viris, ut vasa seminalia exeant, in mulieribus, ut duo ligamenta uteri rotunda, nervea exeant, & in pudendum prope Nympham desinant.

Secundum par est oblique ascendens, seu internum habens fibras contrarii situs: proximè substernitur & figuram habet triquetram. *Principium* ejus carnosum est à costa ossis Ilii, Membranosum verò tùm à processibus transversis vertebrarum lumbarium, à quibus nervos accipit, tum à spinis ossis sacri. *Fine* adnascitur carnoso nonnihil singulis costis nothis, & veris nonnullis, reliqua verò sui parte finali paulatim abit in tendinem, & quidem duplicem: una pars supra rectos musculos vergit, altera pars infra: ut rectus quasi in vagina sit repositus, sed prope lineam albam reunitur, & in eandem inferitur.

Tertium par Rectorum à recto fibrarum ductu denominatur. Hoc validissimum est, & latitudine digitos transversos tres, vel quatuor; crassitie minimum digitum æquat.

Ab utroque latere cartilaginis ensiformis, à sterno, & quatuor costarum cartilaginibus carnosi oriuntur, & sic recta descendentes, ac propè umbilicum quasi uniti, & binis, ternis, interdùm quaternis inscriptionibus, quibusdam transversis, quibusdam nonnihil obliquis, veluti in plures musculos dirempti, valido, crasso, tendinosoque fine desinunt in ossa pubis. Nonnulli Anatomici eorum principium ab ossibus pubis, finem in costarum cartilaginibus posuerunt. Alii illos ex pluribus musculis conflari putarunt, eorumque principia, partim in costarum cartilaginibus, partim in ossibus pubis, fines verò, seu tendines ad eorum intersectiones statuerunt, & singulas partes inter duas tendinosas inscriptiones contentas singulos musculos esse tradiderunt. Cui opinioni non omninò abs re calculum suum concedit *Spigelius*, eo argumento præcipuè inductus, quòd non tantum in superioribus partibus recipiant nervos ab intercostalibus, verùm etiam in inferioribus à primo lumborum pari. Nam perpetua regula est: Omnis musculus movetur versus suum principium. Ubi autem nervus inferitur, ibi est principium musculi, atqui hic varii nervi inferuntur in eorum partes, non modò superiores, & inferiores, verùm etiam illas, quæ singulis intersectionibus interjiciuntur; igitur multa sunt horum musculorum principia, quæ cùm non possint esse multa in uno musculo, necessariò singuli recti musculi non constant ex uno, sed ex pluribus musculis. Præterea, si primariam eorum actionem spectemus, illa est, ventrem fortiter comprimere, ad fæcum, fœtusque expulsionem; quæ compressio non requirit, ut os sternum deorsum, vel ossa pubis sursum trahantur, sed ut ilia ossa suis locis maneant, omnesque, & singulæ horum musculorum partes simul intumescant, sicque superiores cujusque partes, alias sibi ad proximas intersectiones proximas, sursum; inferiores alias sibi proximas deorsum; mediæ intersectionibus interjectæ utrimque adstantes ad se trahant.

Quæ tractiones, cùm fiant à distinctis, & diversis partibus ad partes diversas, sequitur, singulos rectos musculos constare non ex uno, sed ex pluribus musculis,

Sicut arterias recipiunt insignes ad epigastricis ascendentibus,

bus, & mammaris descendentibus, sic etiam venas majusculas ad venas epigastricas, & mammarias emittunt.

Quartum par Pyramidales musculi, incumbunt rectorum infimis tendinibus. Denominantur pyramidales à figura pyramidali, ab usu verò succenturiati dicti, quia rectis subsidio venire creduntur in sua actione. Nec sunt rectorum partes, sed distincti, quia membrana peculiari vestiuntur, & fibris non conveniunt cum rectis.

Oriuntur principio carnoso, nec admodum lato ab extremo osse pubis, ubi etiam nervos recipiunt: & quantò longiùs ascendunt, tantò fiunt angustiores, donec apice acuminato in transversi musculi tendinem desinant.

Nonnunquam hi musculi ambo desunt, interdum alteruter desideratur, isque frequentiùs sinister, quàm dexter, & tunc eorum locum latior, & carnosior rectorum finis supplet.

Fallopius vult, pyramidales vesicam, dum mingimus, comprimere ad urinæ excretionem.

Quintum par Transversi, situ infimi, oriuntur à ligamento quodam ex osse sacro prodeunte, & musculum sacro-lumbum tegente, deinde ab infima costa, & ab osse ilii. Finiunt membranoso tendine, & in lineam albam, ubique ita tenaciter perinæo adhæret, nisi circa pubem, ut sine laceratione ab iis separari nequeat. Horum peculiaris usus est colon comprimere.

Omnium musculorum abdominis est ventrem inferiorem comprimere, & sic alimentorum per vasa, & viscera impulsionem, ac redundantium, & fœtus quoque maturi expulsionem promovere, atque etiam thoraci in valida respiratione, & expectoratione suppetias ferre; item contenta viscera ab injuriis externis defendere, & calore suo fovere, ac coctionem adjuvare.

Præter dictos musculos etiam ventris inferioris musculis accenseri possent musculi in lumborum, & ossis sacri regione siti: verùm quia illi primariò aliarum partium actioni inserviunt, ordini musculorum hujus ventris inferioris annumerari non solent.

De Peritonæo.

Omnibus abdominis musculis ablatis, peritonæum in conspectum venit, subjacens, & intestinis obductum, dictum à circumtendendo, quòd circumpartibus, quæ inter diaphragma, & crura sunt. Est autem Peritonæum, membrana viscera inferioris ventris investiens.

Est autem membrana tenuis, ac mollis, ne oneri sit; sed valida, & densa, ut laxari, & extendi possit. Crassior est in mulieribus ab umbilico usque ad pubem, ut in fœtus gestatione distendi magis possit, in viris præsertim crapulæ addictis crassior à mucronata cartilagine ad umbilicum, ob ventriculum putatur. Alii volunt peritonæum esse ex ligamentosa, & nervosa substantia; alii ex solis nervis; alii ex solis ligamentis; alii à cerebri meningibus; alii ex fibris spermaticis intertexta: intrinsecùs lævis, & veluti humore oblita, extrinsecùs fibrosa, & nonnihil aspera.

Figura ejus est ovalis; est enim instar vesicæ, vel ovi oblongi: nam inferiorem ventrem totum succingit, ideò huic longitudine, & latitudine respondet.

A prima, & tertia lumborum vertebra impropriè oriri traditur, quia eo loco crassities ejus major, & firmior connexio est. Dico impropriè, quia nulla pars spermatica ab altera oritur, sed omnes ex semine originem sumunt. Connectitur etiam superiùs diaphragmati arctissimè, inferiùs ossi pubis, & ilii, anteriùs lineæ albæ, & transversorum musculorum tendinibus.

Est autem ubique duplex, quod tamen maximè liquet parte posteriore circa spinam, renes, & vesicam, quibus locis crassissima est, quamvis etiam parte anteriorem ejus duplicatura devulsione membranæ superioris ab inferiore aliquoties demonstratur.

Perforatur peritonæum anteriùs in fœtu, ubi umbilicus est; deinde supernè foramina habet, ubi diaphragmati connascitur, ad transitum vasorum. Sunt hæc tria: Primum; ubi transitus est venæ cavæ. Secundum, ubi transitus est stomachi. Tertium, ubi transit arteria magna, & nervi sextum par per diaphragma. Infernè circa anum, cervicem vesicæ, & uteri, vasaque ad crura abeuntia per peritonæum, abdominis musculos, & cutim.

Vasa, arterias, & venas accipit à vicinis diaphragmaticis, mammariis, & epigastricis, aliquando & à seminalibus. Nervos exiles ab iis, qui abdominis musculis porriguntur.

Usus habet partes subjectas continere, & hinc indè conxiones mittere, atque venarum orificia claudere.

De Omento.

Remoto peritonæo, statim sese offert omentum, quasi operimentum dictum, quod intestina tegat. Græcis *Epiploon*, ab *innatando*, eo quod intestinis veluti innatet. Arabibus *Zirbus*; Latinis *Rete*, vel *Reticulum* nominatur.

Situm est ad ventriculi fundum, indèque intestinis instratum, quorum anfractus ingreditur, nonnullis ad umbilicum cessat, in aliis sæpè infra umbilicum protenditur usque ad os pubis, ubi inferitur, & uteri compressione mulieribus sterilitatem inducit, & in viris per ruptum peritonæum, si ad scrotum delabatur, herniam epiplocelem facit.

Per omenti substantiam plurimæ *venæ* sparguntur, & *arteriæ* à cœliaco, & mesenterico ramo; pauci verò nervi, & exigui à plexu intercostalium. Et ob venas multas, adeps multus in omento est; *eique glandulæ* exiguæ, nunc plures, nunc pauciores interponuntur.

Usus, primò, ob adipis copiam omentum juvat, & fovet calorem ventriculi, sed fundi; nam superior pars ventriculi fovetur ab incumbente jecore, fovet etiam intestinorum calorem, tanquam partium membranosarum, & exsanguium; unde omentum excisum, flatus, & ructus gignit, & pro bona coctione alia adhibere oportet, quæ ventriculum tegant. Secundò, ramum splenicum, aliaque vasa ad ventriculum, colon, & duodenum euntia fulcit.

CAPUT LVIII.

De Ventriculi Anatome.

Remoto omento, mox adest ventriculus, quasi parvus venter dictus est, pars infimi ventris organica in epigastrio proximè sub diaphragmate sita; qui alimentum assumptum, dentiumque molitione præparatum, ac per gulam demissum concoquit, ex eoque meliorem alimentorum partem in succum alimentitium convertit.

Situs est ventriculus in epigastrio sub diaphragmate, nec ossibus circumdatur, ut faciliùs distendatur, & quidem in medio quasi corporis, & spinæ incumbit. Situatur inter duo illa viscera principalia, nempe hepar, & lienem. Pars sinistra, quæ major & ad fundum rotundior, in sinistro hypochondrio est, ut cedat hepati, quod in dextro latere, atque ita in æquilibrio quasi sit corpus: dextram versus paulatim attenuatur, ut cibus sensim protrudatur. Ex quo fundamento scitur, dormituris conducere primum sinistro lateri incumbere usque ad coctionis absolutionem, deindè verò dextro, secus quam vulgò putant. In sinistro verò fundus est, ubi cibus morari debet: ad dextrum enim revolutus, vicinior est exitus. Quanquàm hic consuetudini multùm dandum. Sinistro hepatis lobo cooperitur, ac pancreate suffultus jungitur duodeno.

Unicus tantummodò homini est ventriculus, quippe cujus cibi ferè cuncti priùs in molis, & pistinis exactissimè comminuuntur, ac in furnis, & ollis excoquuntur, adeò ut postmodum, parùm laboris ventriculus inveniat, sicque unicus ipsi sufficiat; at duo sunt in ruminantibus, aliisque multis animalibus, quibus cibi duriores, & crudiores conficiendi erant, necnon in nonnullis pennatis duo sunt ventriculi, unus membranaceus, & tenuior, *Ingluvies* Latinis dicitur, recipiens alimenta, & deinde leviter cocta è ventriculo ejiciuntur in pullos, cum alias pennatorum pulli non nutrirentur; alter est multò crassior, & calidior, intùs habens membranam duram, qua recipitur alimentum durum, in priore videtur materia alimentitia ad coctionem præparari, in posteriore perfectè concoqui. In nonnullis animantibus tres inveniri dicuntur, quatuor in iis ruminantibus, cornigeris, & altera maxilla dentatis: nempe venter primus, reticulum, omasus, & abomasus.

Figura est rotundè oblonga, & similis tibiæ utriculari, præcipuè quando cum duodeno, & œsophago consideratur. Anteriùs æqualiter gibbosus est ventriculus; posteriùs, dum in corpore latet, duos gibbos habet, dextrum minorem, & si-

& finiſtrum majorem: inter quos mediant dorſi vertebræ, & truncus cavæ, atque arteriæ deſcendens.

Magnitudo variat pro varietate ætatis, & magnitudinis corporis, cujus proportioni correſpondere debet, quamvis hæc regula perpetua non eſt; nam varios homines proceros ventriculum parvum, & brevioris ſtaturæ quoque varios magnum ventriculum in variis diſſectionibus habere compertum eſt. Communiter tamen fœminis, quàm maribus minor eſt, ut utero creſcenti locus detur, & his, qui voracitati non ſtudent, mediocris eſt: Guloſi, voraces, magnique bubones plurimo cibo, & potu ſeſe infarcientes majorem habent ventriculum, cùm velut corium ſit extenſibilis, ſed quò plus extenditur, eò tenuior, & attenuatior fit ejus ſubſtantia, ut corrugari ampliùs nequeat, unde diuturna coctionis imbecillitas.

Superficies extrinſeca eſt lævis, plana, & albicans: intrinſecus, quando ventriculus conſtrictus eſt, apparet rugoſus, nonnihil rubens.

Membrana conſtat triplici, ſive tribus diſtinctis membranis, quarum exterior ſc. communis nuncupatur, eſt craſſior, & à peritonæo deduci creditur. Media carnoſior eſt, fibriſque carnoſis omnis generis refertiſſima, quæ admirandam varietatem oculi objiciunt, modò ſe orbicantes, nunc obliquantes, jam rectitudinem ſervantes, eum, ut creditur, in finem, ut robur his partibus præſtet, variumque motum exercere queat, præcipuam enim eam edere operationem ex eo deprehenſibile eſt, quòd admodum robuſta, & valdè incraſſata conſpiciatur. Tertia, ſive intima nervoſior eſt, continua œſophagi, oris, & labiorum tunicæ, ut nihil ventriculo ingratum recipiatur, quia in ore fit cibi præparatio. Hinc quando in ventriculo bilis adeſt, linguæ amarities, & flavedo linguæ communicatur: contrà etiam oris, & linguæ vitia œſophago, & ventriculo. Rugoſa eſt hæc tunica, ut dilatari, arripere, & complecti cibos meliùs poſſit. Rugas verò habet ob cruſtam carnoſam ſibi adhærentem, ut meliùs ab ingeſtis durioribus defendatur, vel ne exeſionem à ſuccis acribus patiatur. Medium ſpatium inter interiorem tunicam, & mediam multis minutiſſimis glandulis miliaribus eſt conſperſum.

Diſtinguitur in fundum, & duo orificia, dextrum, & ſiniſtrum.

Siniſtrum, vulgò ſuperius dictum, proprio nomine *Stomachus*, vel *os ventriculi* appellatur, & œſophago, ac diaphragmati, circa undecimam thoracis vertebram, è regione cartilaginis enſiformis continuum, alimenta deglutita admittit, & dicitur appetitus ſedes. Orificium hoc majus eſt, craſſius, & amplius, ut etiam cibum durum, aut etiam ſemimanſum admittat. Veteribus cor dictum fuit, quia ejus affectus animi deliquia, aliaque ſymptomata cardiacis ſimilia gignunt, tùm ob exquiſitiſſimum ſenſum, tùm quia cor condolet per conſenſum, & vicinitatis, & nervorum ab eodem ramo prodeuntium, fibras circulares carnoſas habet, ut orificium claudat ab aſſumpto cibo, ne fumi aſcendant, cerebrum petant, & morbos generent, & ita perfectior fiat coctio. Ita illud quaſi ollam operculo ad retinendos fumos tegimus; Item ne vario decubitu alimenta in os regurgitent. *Helmontius* in ſtomacho, tanquam in centrali puncto, atque radice principium vitæ, & animæ ſedem collocat.

Dextrum orificium, vulgò inferius, propriè *Pylorus*, ſeu janitor nominatur. Anguſtius eſt, & clauſum manet, & cibi coctione abſoluta, aperitur. Interdùm aperitur inter primum, & reliquos vomitus, quando ex inteſtinis aliquid aſcendit. Et revera apertum eſſe etiam noxiis humoribus, cholera teſtantur, fluxus alvi alii, miſerere mei, & alii affectus ultro citròque per pylorum tranſeuntes. Et nonnihil reflexum, & fibras tranſverſas habet, circulumque craſſiorem, muſculi orbicularis forma præditum, inſtar muſculi ſphincteris, ac inteſtino duodeno conjunctum exiſtens, ingeſta concocta alimenta ad inteſtina demittit.

Ventriculus fibras habet triplices, rectas, obliquas, & tranſverſas ad viſceris robur, facilemque retentionem, & expulſionem.

Ventriculus nervos, arterias, & venas recipit.

Nervos recipit à ſexto pari, ad orificia geminos, à ramis, qui, quia molles, & longum iter conficiunt, membranis robuſtis obducti ſunt. Et ita ſe interſecant, ut obliquè, adeòque tutiùs ducantur. Dexter oris ventriculi partem anticam, & ſiniſtram cingit, ſiniſter poſticam, & dextram. Quia ergo ita orificium involvitur nervis, ac ſi ex ſolis nervis compoſitum eſſet, hinc valdè ſenſibile eſt hoc ventriculi orificium: nam ibi ſedes appetitus, & fames animalis eſſe debuit: quemadmodùm partem eam contrahi, & quaſi corrugari ſentiunt valdè eſurientes. Rami nervorum ex his quoque deorſum mittuntur ad fundum uſque. A ſiniſtro verò abit propago ſecundum ſupremam ventriculi ſedem ad pylorum, quem aliquot ramis implicat, & jecoris cavum accedit. Alii etiam duo nervi adeunt ventriculi fundum à ramis juxta coſtarum radices ductis. Quamobrem mirum non eſt, quòd percuſſo, & affecto cerebro, ventriculus turbetur, & vomitiones fiant, maximè in hemicrania. Atque viciſſim malè affecto ventriculo, cur animalis facultas langueat.

Arterias recipit ventriculus à ramo cœliaco arteriæ magnæ, ejuſque cum dextra, tum imprimis ſiniſtra propagine, quas nonnulli in gravibus ſanguinis vomitibus reſerari arbitrantur.

Venas ſuas habet partim à venæ portæ trunco, partim à ramis ejuſdem tam dextro, nempe meſenterico, quam ſiniſtro videlicet ſplenico, venæ autem, atque arteriæ peculiariter ventriculo propriæ vocantur gaſtricæ, communes verò eidem cum omento, gaſtro epiploicæ; vena itaque gaſtrica dextra, alias pylorica nominata ob ejus præcipuum flexum ad inferius ventriculi orificium, oritur à trunco venæ portæ: vena gaſtrica major deducitur à ramo ſplenico, quæ ſuperiorem ventriculi regionem, orificiumque ejus ſuperius more coronæ circumdans coronaria nuncupatur, & ſurculis aliquot cum pylorica coit; gaſtricæ pariter venæ minores, necnon vas breve, ſeu vena brevis, modò intra, nunc extra ſplenem à ſplenici rami ſuperiore traduce verſus ventriculi fundum protenſa: ac tandem vena gaſtro epiploica ſiniſtra ab inferiori ſplenicæ venæ ſurculatu exordiens, partim levorſum ad ventriculi fundum, partim ad omentum diſtribuitur. Vena gaſtro epiploica dextra à ramo meſenterico exſurgens conſimili quoque modo diſpartitur, cùm ad ventriculi fundum anterius, & poſterius, tum ad omentum, ſiniſtræque gaſtro epiploicæ itidem inoſculatur.

Pſeudo-chymici, quos ex *Galenicis* quamplurimi ſequuntur, tradiderunt à liene per vas venoſum breve acidum quendam ſuccum, vulgò excrementum melancholicum, quod tranſmutari non pòteſt in liene, in ventriculum deferri, ut acida ſua vi cibi appetentiam ſeu famem, ſimul ventriculi coctionem promoveret, ciboſque juſto tempore morari faceret. Verùm hujus doctrinæ falſitatem autopſia in vivorum animalium ſectionibus oſtendit, ad ventriculum, ſed continuè ſanguinem à ventriculo ad ramum ſplenicum defluere. Quippe ligatura vaſi venoſo brevi injecta, mox apparet intumeſcentia inter ventriculum, & ligaturam, detumeſcentia verò inter ligaturam, & ramum ſplenicum. quod certum indicium eſt, ſanguinem ita fluere, ut jam dictum, eumque vix unquam ad lienem pervenire, (ingreſſus enim vaſis venoſi in ramum ſplenicum plerumque nonnihil diſtat à liene) neque ingredi lienem, ſed in ramum ſplenicum effundi, per eumque rectà ad portam deferri. Præterea jejuni ventriculi aciditatem non continent, ſed tantùm dum cibis ſunt repleti, à quibus aciditas producitur; nam ſi à liene illam ſugerent, adhuc jejuni acidum eructarent.

Uſus ventriculi eſt cibum, & potum recipere, per accidens verò multa præter naturæ inſtitutum continere, & generare, quod fit ob cavitatem ejus inſignem, & amplam, ut ſunt lapilli, & lumbrici. Fabuloſum, quod *Salmuth*, de infante in ventriculo, & concepto, & formato, perque os deindè excluſo ſcripſit, cenſemus.

Ventriculi actio apud omnes Medicos eſt ex alimentis aſſumptis præparatis, & coctis, lacteum ſuccum, ptiſanæ cremori non abſimilem, chylum vulgò dictum, pro animantis nutricatione ſequeſtrare: atqui nos in noſtra *Trutina Medica lib.* 4. *cap.* 1. *De Ventriculi actione*, Aſiaticè vindicandum duximus hominum mentes ab hujus rei præjudicio multifariam. I. Namque multis rationibus, atque experimentis talem chylificationem fieri non poſſe conjecimus. II. Nullas uſque adeò repertas fuiſſe vias, per quas chylus ad hepar, vel cor vehi poſſit, demonſtravimus. III. Quod de hac re nos ſentimus, & quo pacto ciborum eſſentia corporis ſuſtentationi cedat, apertum fecimus.

CA-

CAPUT LIX.

De Ventriculi Vulneribus.

VEntriculi vulnera trutinanda aggredimur, quæ tantò periculosiora sunt, quantò partis actio est ad vitam necessaria, est namque coctionis officina, & omnium membrorum coquina, quæ toti familiæ appropriatum impertitur alimentum, ideòque de eo maxima habenda est cura; eapropter singulæ corporis partes ejus servitio sunt addictæ, & per victum pugnant, imò aliquorum est *Deus*. In omnibus itaque sibi vendicat primam, id non ægre nobis tribuunt, qui probè norunt quantam utilitatem ab ejus incolumitate, & integritate tota animalis capiet œconomia: contrà verò ab ejusdem imbecillitate, solutione, aut destructione, quanta afficiatur noxa. Nulla est toto in corpore pars, quæ unà non patiatur; caput namque torpet, oculi caligant, aures obsurdescunt, cor deficit, genua titubant, manus, & pedes enervantur, totumque corpus sensim languescens, pallore, & tabo afficitur, & nisi tanto malo maturè succurratur, jam de animalis vita conclamatum est.

Signa.

Si ventriculus profundiori vulnere confossus sit, simul adsunt tormina, singultus, & biliosi insequuntur vomitus; cibus, & potus assumpti vomitu rejicitur, vel ex vulnere effluunt. Ventriculus vulneratus nec cibum appetere, nec continere, nec rectè concoquere potest. Adest sputum, vel vomitus sanguinis, & dolor in ventriculo percipitur. Si superius ventriculi orificium vulneratum sit, inflammatio, febris, delirium, crebra animi defectio, syncope, sudores frigidi, & alia mala accedunt.

Causæ.

Vulnerum ventriculi causæ sunt externa instrumenta, ut cultri, pugiones, enses, tela pungentia, scindentia &c. per abdomen violenta manu in ipsum ventriculum ita intrusa, ut ejus continuitas dissolvatur. Vulnera hæc vel à parte posteriori, vel anteriori infligi solent, aliqua sunt superficialia, alia verò profunda.

Prognosis.

Ventriculus estò non sit pars princeps, est, tamen nobilis, cui in alimentorum præparatione primæ partes demandatæ sunt, ac proinde ejus qualescumque graves morbi admodum periculosi habendi sunt, & vulnera ab *Hip. 6. aph.* 18. meritò lethalia statuuntur, quia in hac parte membranosa ægerrimè sanantur, & circa stomachum incidant, propter nervorum ibi insertorum copiam convulsionibus, & singultibus continuis ægros occidunt: Si verò partem inferiorem ingesta alimenta mox per illa effluunt in abdominis cavitatem, illic alia viscera brevi corruptura, plura tamen exempla novimus ventriculi vulnera sanata fuisse; verùm ut verum fateamur inter rarò contingentia illa referenda esse existimamus. Verumenimverò semper hæc vulnera suam patiuntur exceptionem, undè considerandum, qualia sint vulnera, an scilicet superficialia, an penetrantia, an circa superius orificium, an verò circa fundum. Superficialia, & saltim exterior tunica si vulnerata sit, non desperandum. Si totum ventriculi corpus sit perforatum, periculosum, & lethale malum est: ventriculus enim membranosus est, & primæ coctionis summopere necessaria officina. Si superius ventriculi orificium vulneretur, exigua sanationis spes affulget, cùm ea pars exquisito sit prædita sensu, & medicamenta ibi non morentur, & præterea cibus & medicamenta transeuntia dolorem excitent. Non tam periculosa sunt ea vulnera, quæ in ima ventriculi parte inferuntur, dummodò in hac parte ventriculus non sit perforatus, quia substantia ista carnosior, crassior, atque non tam membranacea est, & medicamenta eo in locis subsistunt, & hinc faciliùs sanari possunt. Quandoque si hæc vulnera non perimant, in ulcera transeunt.

Curatio.

Ventriculi vulnera naturæ negotio committenda esse censent vulgares, verùm nos non negamus in hisce, & aliis vulneribus tam cæsim, quam punctim illatis, potissimas esse naturæ partes, & alios morbos curare posse, quæ interdum etiam id præstat, quod penè impossibile videbatur: attamen quando languet, semper collatis auxiliis quibus ipsa gaudet, quantùm fieri potest, adjuvanda est, ut facilè opus perficiat. Si totum naturæ opus committet chirurgus, de vulnerati vita actum erit.

Si sanguis confluat ad ventriculum, & inflammatio metuatur, venam aperiendam ad virium tolerantiam instituunt, sed perperam faciunt; nam vitæ thesaurum exhauriunt, vulneratum enervant, & ægrum sæpè morti dant. Si cacochymia adsit, ad vitiosos humores eliminandos purgantia præscribunt; cœterùm in hisce vulneribus semper suspecta sunt, quia per hæc non tantum optimi, & nutrientes succi exhauriuntur, verùm vitiosi humores ad locum affectum truduntur, fibrillæ simul nerveæ undecumque convelluntur, irritantur, contorquentur, unde sæpè dolor, inflammatio, convulsio, & id genus plura excitantur symptomata.

Si vulnus non sit penetrans, totum opus naturæ committunt; si verò penetret, & sit amplum, illud consuunt, in inferiore tamen parte relinquunt quoddam ad puris exitum foramen, cui turundam immittunt, ipsum ventriculi vulnus aliquantisper saltim extra tegentem, sed non ingredientem, & medicamentis sarcoticis illitam *Syr. de rosis siccis, pulvere sang. dracon. bolo armeno, & mastiche.* Vel sequenti unguento, ut

℞. Ol. abietini ℥. j. mastiches ʒ. ij. mannæ thuris ʒ. ij. radic. tormentillæ, consolid. maj. ana ʒ. j. lumbric. terrestr. num. v. vini alb. austeri ℥. ij.

Coque ad vini consumptionem f. linimentum. Vel illiniatur *terebinthina cum oleo hyperic. & vitello ovi unius mista f. linimentum.* Optima sunt hæc medicamenta, sed si hæc, vel sanguis, vel ingesta alimenta in abdominis cavitatem defluant, extrahi non possunt, & brevissimo tempore corrumpantur necesse est, & mors fores pulsat.

Propinant *Syr. myrtinum, de ros. siccis cum decocto equiseti, pilosellæ, & radicis consolidæ*: quibus quandoque addunt *trochiscos de terra sigillata, de carabe.* Vel exhibent parùm, & sæpè *conservam rosarum rubrarum.* Extrinsecùs abdomen inungunt *oleo rosaceo, & chamæmelino, ac mastichino,* & ipsi vulneri *emplastrum barbarum* imponunt.

Pro ventriculi vulnerum curatione maxima diætæ ratio habenda est, quæ optima institui debet, & eò potissimùm respiciendum est, ut acidum in ventriculo temperetur, & si possibile sit, planè auferatur. Aer itaque sit temperatus, & frigidus angue pejus fugiatur. Victus sit tenuis, & parcissimè æger edat, ne ventriculus cibi ubertate gravetur, & distendatur, sed corrugatus maneat, & sic faciliùs conglutinetur. Cibi verò ipsi sint in parva quantitate, qui magnam alendi vim habeant; sint boni succi, coctu faciles, & in potionibus vulnerariis coquantur, vel vulnerariis, & balsamicis condiantur. Malè feriati *Galenistæ*, ne ventriculus cibo oneretur, & æger sustentari possit, clysteres nutrientes in usum deducunt, quibus aliquid nutrimenti ad hepar per venas meseraicas ineptè transferri credunt. Pudendum Medicorum præsidium, & belluinum remedium, in una ex illis civitatibus, quas ultor ignis combussit inventum. Clyster nunquam propter valvulam ad ileon intestinum ascendit, & injecti liquores stercore ibidem reperto se commiscent, deinde partibus infunduntur, quibus proprium est cuncta in stercus mutare. Quòd si post bihorium rejiciantur, stercus olent, nec unquam auditum fuit quempiam per podicem nutritum fuisse; ideòque nullatenus in alimentum transire possunt, nisi in stomacho primam susceperint digestionem, quæ alibi non reperitur. Potus sit ventriculo gratus, & hoc non nimium repleatur, imò cochleatim potionum vulnerariarum bochetum propinetur, ab acidis abstinendum, quia ventriculi vulnus immediatè tangeret id, quod vulneribus hostile est. Nec potus frigidus hauriatur, quia frigus vulneribus inimicum.

Quantùm frigidus potus bibentibus noceat, & periculi secum afferat, cunctis notum est, unde *Hip. aph.* 51. *sect.* 2. inquit; *Plurimum, atque repentè calefacere, vel*

vel frigefacere; *periculosum*. Cùm igitur in magno æstatis ardore corpus plurimùm ferveat; periculosum esse videtur illud subito, & derepentè glaciali potu refrigerare; sanguis enim cùm cœteris æstuans succis, statim à frigore coagulatur, & coagulum illud in hac, aut illa parte imperium sibi rapiens, & sedem figens, varios producit effectus, ut patet plurimis eorum exemplis, qui ex hujusmodi potu in gravissimos inciderunt morbos, quotum non paucos ipsimet vidimus, & curavimus. Non negamus potum mediocriter frigidum in regione, & tempestate fervida usurpari posse ab iis, qui in juvenili ætate sunt constituti, calidiori præditi temperatura, qui viscera calida, & robusta obtinent, & hujusmodi potui sunt assueti, ac plurimùm se exercent. Aliis verò qui in occidua, aut puerili ætate constituti, debilia habent viscera, vel obstructa; pituitoso, vel melancholico temperamento sunt præditi, plurimos excrementitios habent humores, vitam agunt desidem, pauco exercitio, & plurima utuntur Venere, nocentissimus est. At hac nostra tempestate in tota forè nostra Italia adeò perversus aquæ, vel vini, imò potum sorbet, & chocolatis nive, vel glacie ad summum refrigeratum bibendi mos invaluit, ut non solùm in aulis, sed etiam in pauperum tabernis solemnis esse soleat, verùm numerosum gelidè bibentium agmen futuræ se submittunt cladi, nec occiduam attingunt ætatem.

Motus, & quies non excedant limites, sed quies magis confert, & vulneratus in latere sano decumbat. Somnus, & vigilia ad mediocritatis regulas redigantur. Alvus sit libera. Animi passiones tranquillitatem servent.

Ventriculi vulnera, ut aliarum partium nobilium curanda sunt, idcòque de his maxima cura habenda est, constat namque partibus membranosis, glandulosis, & nervosis, unde ejus vulnera semper perniciosa sunt. Si igitur ejus vulnera ad interiorem ventriculi cavitatem usque penetrant, mortifera sunt, tunc læsa ventriculi pars ad ventris vulneratos musculos attrahi debet, & una, eademque sutura ventriculi laceratæ partes cum cute simul, musculisque contrahantur, & consuantur; attamen consuitio cum protestatione fieri debet, sed exiguum relinquatur foramen prò turundæ insertione, quæ ventriculi vulnus non intret, sed exterius tantum attingat inungi verò debet *balsamorum balsamo n. d. vel balsamo artificiali*, *Samaritani*, *vel proprietatis*, & omnes partes consutæ eodem medicamento inungantur, & superponatur *emplastrum stipticum*, *vel oppoteldoch*, quæ omnia calidè applicanda sunt.

Internè propinentur *potiones vulnerariæ ex scordio*, *tormentilla*, *alchimilla*, *stellaria*, *pirola*, *flor. hyperici*, *radice consolidæ*, *vel pimpinella* paratæ, quæ edulcorari debent *Syr. de symphyto*, *vel de hedera terrestri*, & fortificari *magisterio oculor. cancr.* vel instillentur *aliquot guttæ balsami Peruviani*, *vel tinctura hyperici*, vel dentur in jusculo. Si febris adest, propinentur *diaphoretica* pluries recensita, *cum sanguine hirci*, *vel spermate Ceti*, ut succorum circulatio promoveatur.

CAPUT LX.

De Intestinis.

INtestina, Latinis interanea, Græcis antera, barbaris chordæ, undè fides quoque, quia fiunt ex arescentibus intestinis, chordæ dicuntur. Sunt corpora oblonga, membranacea, concava, teretia, variè circumgyrata, continuata cum pyloro ad podicem usque.

Tantæ intestina longitudinis sunt, ut sexies, plus minùs, superent, vel æquent longitudinem hominis, cujus sunt. *Hip.* illa duodecim, vel tredecim cubitorum. *Vesalius* quatuordecim ulnarum Italicarum cum dimidia longitudinem habere scribit, sed certa mensura definiri nequit. Gyros acceperunt, sive anfractus, & convolutiones, exceptis principio, & fine, ne ingressus, & egressus impediretur. Et gyros quidem habent in hunc usum I. Ne alimentum statim elabatur, nondum perfecta, coctione. II. Ne nondum absoluta spirituosæ partis separatione, si statim elaberetur, aliud mox alimentum assumere cogeremur, & ita ob voracitatem à negotiis impediremur. Hinc animalia, quò rectiores à ventriculo ad anum habent ductus, eò gulosiora sunt: quò convolutiores, eò continentiora. III. Ne crebriùs dejicere alvum necesse sit, ut in animalibus voracibus patet, quandoquidem in anfractibus illis diu excrementa delitescere possunt.

Sita sunt in infimo ventre, cujus majorem implent cavitatem. Connectuntur per mesenterium, quo & omenti interventu colligantur dorso, & in ossis ilei cavitatibus fulciuntur.

Substantiam habent membranosam, ceu ventriculus, ut distendi possint à ciborum reliquiis, & flatibus. Sed crassior est substantia in crassis, & quantò magis ad finem vergunt, eò crassiora fiunt, ut finis coli, & rectum intestinum. Hæc substantia membranosa triplici constat tunica, prima extima, sive communis cum peritoneo, pinguedine mesenterii exuberanter ditata, idque ut putatur ad conservandum calorem; Secunda media carnosa, fibrisque variis præcipuè orbicularibus conspicua; Tertia verò intima nervosa, & rugosa, quæ rugositas inservire creditur ad promptiùs complectendum, & remorandum putatitium chylum, aliàs per planum æquò celeriùs delapsurum ad hæc mucilagine quadam hæc intima intùs gaudet ad sese tutandam adversus omnem acrimoniam.

Cœterùm adnata commemorata extimæ tunicæ pinguedo in venalibus extis semper intima conspicitur, eò quòd laniones in repurgandis intestinis ea invertunt, ut intimior pars foris à fæcibus, & fœtore per ablutionem mundari possit; insigniter itaque quidam scriptores medici decepti sunt, putantes intestina naturaliter intrinsecus pinguedine obduci, eamque in dysenteria abradi. Quid sit illud mucosum, & album, quod opipare in dysenteria excernitur, uberiùs diximus in *Trutina lib.* 4. *cap.* 11. *De Diarrhæa*, *& Dysenteria.*

Porrò intestinis inserta sunt vasa numerosa: venas enim suscipiunt multiplices tam à dextro, quàm sinistro ramo mesenterico venę portę; arterias itidem à mesenterica superiori, & inferiori; nervos autem à plexu mesenterico sexti paris.

Intestinorum usum ex antedictis satis patet hunc esse, ut non solùm alimenta in ventriculo cocta recipiant, sed horum in illis separatio fiat utilis ab inutili propulsio, & ex iis inutilioris per podicem expulsio.

Hæc autem propulsio, & expulsio imprimis peragitur pressione musculorum abdominis, quæ plurimùm adjuvatur intestinorum exiguo proprio motu, procedente ex contractione fibrarum, quas in propriis tunicis habent, qui admodum conspicuus est in felibus, aut cuniculis vivis dissectis. Hunc autem fibrarum motum aliquo modo obliquis, sed præcipuè à transversis fibris peragi, ab iisque contenta à superioribus versus inferiora depelli certum est. Qui motus dicitur *Peristalticus*, in quo intestina undanti quodam motu hirudinum, lumbricorum, aliorumque reptilium instar cieri videntur, & sæpius hos motus in limacibus terra repentibus curiosè observavimus. Verùm si hic motus aliquandò invertatur, quòd raro contingit, & fibræ sua contractione intestinorum contenta, ab inferioribus incipiendo versus superiora moveant, tunc etiam stercora è crassis intestinis sursum acta in ventriculum ascendunt, & vomuntur, imò clysteres, glandes, & suppositoria sursum rapiuntur, & vomitu rejiciuntur, sed de hoc morbo egimus in nostra *Trutina lib.* 4. *cap.* 13. *De Iliaca passione.*

Etsi à pyloro ad podicem usque tantùm unus continuus ductus sit, tamen quia variat hic ductus magnitudine, numero anfractuum, substantia, situ, figura, & officio, dividuntur intestina in *tenuia*, sive gracilia, & *crassa*, seu ampla.

Tenuia intestina ob membranarum tenuitatem, ita dicta, sita sunt partim supra partim infra umbilicum; adeòque umbilicalem regionem juxta, & hypogastrium occupant, secus quàm in canibus.

Unde veteres canum exemplo, tenuia vocarunt superiora, crassa inferiora, quod in homine falsum est; nam in eo plus est ex crassis supra umbilicum, & plus ex tenuibus infra, cum id quod longius, sit infra jejunum, quod breve, supra. Atque ita omnia tenuia in media regione sunt, circa umbilicum: primò, quia nobiliora; secundò, ut viciniora sint mesenterii centro, ideòque proximè à mesenterio venas, & arterias capiant, sanguinemque citò hepati advehant.

Sunt tenuia intestina tria; *Duodenum*, *jejunum*, *& Ileon*. Crassa dicuntur, quia crassiores habent tunicas, & etiam sunt tria: *Cœcum*, *Colon*, *& Rectum*.

Primum tenue intestinum, pyloro continuum, Græcis *Dodeca-*

Dodecadactylon, Latinis *Duodenum* nominatur, à duodecim digitum tranfverforum menfura, quamvis illud vix quatuor digitorum longitudinem habere doceant Anatomici: verùm fi à pyloro ad inteftini jejuni inflexionem ufque, quo loco tranfverfim fub pancreate jacens, furfum affurgit, menfuratio fiat, duodecim digitorum longitudo reperietur.

Situs ejus eft in dextro latere fub hepate, ac cum pancreate connexio, craffioris quidem cæteris tenuibus eft fubftantiæ, at anguftioris cavitatis, præfertim verfus pylorum, amplioris nonnihil verfus jejunum, & circa infertionem ductus cholidochi, & pancreatici, ubi aliis tenuibus amplius & latius eft. Dictus ductus cholidochus extremitate fua porum conftituit bilarium, qui, eundem in modum ac ureteres intra membranas veficæ urinariæ, inter duas hujus duodeni membranas aliquantulùm deorfum protenditur, antequam foraminulo definat. Eodem loci quoque ductus Vvirfungianus pancreaticus peculiaris fui exitus foramen habet prope commemoratum porum bilarium, attamen utplurimùm ab eo diftinctum, quamvis interdum in unum coaluiffe ofculum deprehendantur.

Venam propriam duodenam habet, *Arteriam* à dextro cœliacæ ramo. Nervos exiguos à ftomachicis.

Pro duodeni ufu animadvertimus, ut in noftra *Trutina lib.* 4. *De Ventriculi actione*, quòd non omnis fpiritus æthereus, qui in ciborum maffa latet, per fermentationem in ventriculo educitur, fed illa portio, quæ ad motum promptior eft, nam altera illius pars, quæ in compactioribus materiæ partibus profundiùs latet, inter illas remanet, quæ, quia fæculenta, ignava, & vifcida eft, cùm non fit de ventriculi indole, corrugatione ejus fibrarum per pylorum in duodenum exprimitur.

Verùm quia fenfitivorum vita altioris eft indolis, quàm vegetabilium vita, dum illa integra eft, & aliquo impedimento non urgetur, non quiefcit; nifi ab ingeftis cibis vegetabilium vitam, five effentiam omninò emungat, fibi fubjiciat, & eorum cadaver adeò immutet, ut in excretis, neque vix ciborum ingeftorum fignum remaneat. Unde poftquam fæculæ ex fermentatione refiduæ fub pyloro defcenderunt fpiritibus à ventriculo depauperatæ, motum fermentalem ex fe ipfis excitare non potuerunt; propterea remanfiffent partim mutatæ, & partim immutatæ, fi tali inconvenienti à generationis principio non confuluiffet natura, conftruendo fcilicet fellis folliculum fub hepatis cavo, in quo amariffimus liquor produceretur, adhoc ut ejus portio per ductum bilarium in duodenum flueret. Unde ciborum reliquiis fe immifcet, & tali menftruo in liquorem refolvuntur. Hinc reliquus æthereus fpiritus, qui anteà in centro ligabatur, ad fuperficiem evocatus, ob talem materiæ diffolutionem fe movet, & in inteftinorum membranas, feu glandulas miliares fe infinuat, non fecus ac altera pars in ventriculo fe infinuavit. Quod omninò fæculentum eft, & à fpecificis ciborum qualitatibus penitùs liberatum, paulatim tranfcolando in inteftinum colon, in fæces craffefcere incipit, ut per inferiora inteftina foras deturbetur.

Secundum *jejunum* dicitur, quod in duodeni fine incipit, dicitur jejunum, quia plerumque vacuum invenitur propter pori bilarii in duodeni fine ingreffum, qui proximè bilem influens promptiorem excitat, imò præcipitat expulfionem. Hoc longitudine duodecim, vel tredecim palmos, latitudine digitum circiter adæquans, multis gyris intortum, fub pancreate prope fpinam in umbilicali regione, imprimis verfus finiftrum latus fitum eft.

Venas habet à dextra mefenterica, reliquis etiam inteftinis, communes. Arterias à mefenterico fuperiore. *Nervos* à fexti paris ramo, qui coftarum radicibus exporrigitur.

Tertium à prædicto incipiens, *Ileon*, & volvulus à circumvolutione, ac gyrorum multitudine dicitur. Hoc fub umbilico ad Ilia, & coxas utrimque fitum, digiti tranfverfi latitudinem obtinet, ac longitudine reliqua duo multùm fuperans, viginti unum, aut duos circiter palmos adæquat. Ejus principium eft, ubi inteftinum incipit effe anguftius, & paulò rubicundius. In hoc inteftino ciborum reliquiæ craffefcere incipiunt. Ileon hoc frequentiùs in fcrotum delabi poteft, unde hernia inteftino volvulus fit, five Iliaca paffio, in qua vomitus ut plurimùm ftercoris eft.

Primum craffum inteftinum dicitur *cæcum*, ita dictum, vel ab obfcuro ufu, vel quod altero fine pervium non fit. Eft autem appendicula parva inftar oblongi vermis, coli principio adhærens, longitudinis circiter quatuor digitorum tranfverforum, exiguam cavitatem, in adultis plerumque vacuam, fed in fœtu excrementis repletam habens. Non annectitur mefenterio, fed mediante peritoneo laxè jungitur reni dextro. Hujus ufus hactenus incognitus fuit, quamvis hunc, alii alium ufum per inanes potiùs conjecturas adfcribere, quàm in hac parte ignorantiam fuam confiteri maluerint.

Secundum craffum eft *Colon* inteftinum, ita dictum tanquàm cavum, quod inter inteftina hoc maximè fit cavum, & ventrem efformat: vel à retardando, quod in cellulis tranfeuntes remoretur fæces: vel à torquendo, quòd in eo fiant tormina colica: vel à colando, quia anguftum eft ad modum colatorii, & involutum, ut fiat gradatio fæcum, ne fimul tota defcendant. Hoc cæteris multò amplius, & latius eft, octo, vel novem palmorum longitudinem habens.

Incipit circa os ilium dextrum, proximo ibidem reni fe jungens, hinc furfum affurgit, & facto fub jecore flexu, tranfverfim fub fundo ventriculi (cui mediante omento annectitur) pergit, & à finiftris lieni, renique finiftro tenuibus membranis adhæret; atque circa os ilium finiftrum, facto flexu, recti inteftini principium orditur. Circa jecur verò à tranffudante per folliculum fellis bile, plerùmque luteo colore tingitur, atque hinc excretricem ejus facultatem ftimulari à nonnullis creditur.

Superiora autem ventris occupat. I. Ut fæces paulatim in eo collectæ fua gravitate faciliùs deorfum volvantur, & excernantur. II. Ut coctionem ventriculi nonnihil fæcum calore adjuvet, quippe chymici nullam digeftionem magis naturalem judicant, quàm quæ fimi calore perficitur. III. Ut fæcum gravitate medium mefenterium non comprimatur, & vafa anguftientur.

Longum eft communiter palmas octo, vel novem latiffimum verò, & ampliffimum omnium. Vinculum habet proprium, digiti medii latitudine, fecundum ejus longitudinem parte fuperiore, à cœco ufque ad rectum inteftinum exporrectum, quo cellularum ordo continetur.

Ad coli initium apponitur valvula craffa, membranofa fatis, & orbicularis, furfum fpectans, regurgitantium fæcum, flatuumque obftaculum, & hodiè dicitur vulgò Bauhini valvula. In hujus valvulæ defcriptione non conveniunt Anatomici. Nonnulli fcribunt illam effe membranam ab uno latere inteftino adhærentem, idque cortinæ inftar claudentem. Alii duas effe membranas fibi invicem oppofitas, quæ ad invicem concidentes inteftinum occludunt. Alii non effe veram valvulam, fed circulum carnofiorem circumjectum, idque inftar mufculi fphincteris contrahentem. Verùm fi illius examen attentiùs inftituatur, fatis liquebit, illam nihil aliud effe, quàm membranam laxam circularem, & quafi propendiculam quandam inteftini ilei colon ingredientis, quæ cum aliquid ex ileo defcendit in colon, cedit & aperitur; fed è colo fi ftagnantes fæces, aut flatus ad ileum tendant, concidit, ac complicatur, ficque viam obftruendo, tranfitum verfus inteftina tenuia impedit. Hinc clyfterum materia ad tenuia naturaliter pervenire nequit.

Ufus eft, ut in colo craffiora excrementa, feu fæces coacerventur, & ad excretionis ufque tempus contineantur, cum turpe, & moleftum homini fuiffet, fi continuò defluxiffent. Hunc in finem amplam capacitatem adeptum eft plurimafque cellulas, fæcum remoras, obtinuit. Quia verò totum ferè abdomen circumdat, & modò afcendit, modò defcendit, hinc dejiciendæ fæces tardiùs defluunt, & in alvi exoneratione non confertim, fed duabus, tribufvè vicibus deturbantur.

Venas & Arterias habet colon fub ventriculo ab epiploide poftica: fed in finiftro latere hæmorrhoidalem venam, & mefenterica inferiori, hæmorroidalem arteriam.

Tertium, & ultimum craffum eft inteftinum *Rectum*, quod in coxarum antrum declivè recto ductu defcendens, in anum definit. Unius, & dimidii palmi longitudinem, ac circiter trium digitorum latitudinem habet; craffitie verò, ac carnofitate omnia inteftina fuperat, extrinfecùs pinguibus appendicibus donatum. Offibus facro, & coccygis; mediante peritoneo, adhæret, atque in viris penis urethræ, cervici uteri in mulieribus, mediante mufculofa fubftantia connectitur. Unde magnus harum

par-

partium confensus in viris, & mulieribus; præsertim in his uteri, & intestini, nam intestino exulcerato, sæpè excrementum per pudendum ejicitur.

Ano suis radicibus implantantur venæ hæmorrhoidales duplices: quarum internæ utplurimum ad sinistram, rariùs ad dexteram mesenrericam, interdùm ad ramum splenicum ascendentes, in portæ venam sanguinem effundunt: externæ verò ramum Hypogastricum ingrediuntur. Venas comitantur arteriæ, partim à ramo mesenterico inferiore, partim ab arteria hypogastrica procedentes. His nervi quatuor ejus extremo inseruntur, ab extremo spinalis medullæ derivati, qui huic intestino acutum sensum inferunt, ut in tenesmo videre est.

Finis ejus, *Anus*, seu *Podex* dicitur. Tres habet musculos. Primus *Sphincter* dicitur, vel ani constrictor; orbicularis circumjicitur ano annuli satis lati instar, ita ut licèt pars ejus aliqua in fistulis, vel aliis affectibus abscindatur, non ideò totus ejus usus penitus tollatur. Oritur ab inferioribus vertebris ossis sacri, & fibris transversis circumjicitur longo ani spatio. Connectitur anteriùs. Primò Vesicæ meatui per fibrosos nexus. Secundò Peni, cujus musculis dat originem. Tertiò collo uteri. Posteriùs ossi coccygis subjecto. Ad latera per ligamenta ab osse sacro in os coxæ producta. Usus est constringere anum, ne nisi volentes fæces excludamus. Ideò resolutus, vel aliter læsus, facit fæces, invitis hominibus, excidere: sicut læso vesicæ sphinctere, lotium involuntariè effluit. Reliqui duo *Levatores* nominantur, qui ab ossium coxendicis, & sacri ligamentis orti descendunt distincti ad sphincterem, eique insertiones suas commiscent, ut unum per excretionem depulsum sursum retrahant. Hi musculis quacumque de causa nimium relaxatis, fit ani procidentia, seu intestini prolapsus.

De Mesenterio.

Mesenterium à situ nomen desumpsit, quia est in medio intestinorum, non quasi medium intestinum sit, sed ut intestina instar circuli, & in orbem complectatur, colligat, & vestiat.

Unum est, attamen à nonnullis dividitur in *Mesereum*, seu mesenterium, & *Mesocolon*. *Istud*, quod in medio ventris est, & intestina tenuia connectit: *hoc* quod colon annectit in dexrro, & sinistro latere, & parte infima recto intestino adhæret.

Constat membrana duplici, & valida, peritonæo continua, inguedine undique effracta. Præter has, tertiam mediam, eique propriam, modò dictis paulò crassiorem, ipsaque vasa, & glandulas in se suffulcientem habet.

Magnitudo ejus à centro ad periferiam est spithama: longitudo autem, & circumferentia trium ulnarum.

Figura verò ferè circularis est; cujus circumferentia in plicas innumeras contrahitur, ut intestinorum longitudinem, ac volumina coarctet, eorumque convenientem situm, & ordinem contineat. In medio amplum est, in lateribus oblongum, præsertim in sinistro, ubi ad rectum intestinum descendit. Ejus verò crassities ingens est in obesis, aucta largiter pinguedinis mole, in aliis tenuior existit.

Oritur à ligamentis vertebrarum lumborum, quibus validissimè alligatur gemina quasi radice, una majori, qua primæ vertebræ; altera minori, qua tertiæ vertebræ adnascitur, progreditur deinde in intestina, in quæ terminatur.

Glandulas habet mesenterium plurimas exiguas, & molles, membranis interjectas, ac secundum vasorum diversitatem, maxima horum est una in centro, ubi prima vasorum fit distributio, qua scirrho laborante totius corporis marcor succedit. Harum glandularum usus est. I. Distributiones varias ramorum venæ portæ, & arteriæ magnæ fulcitæ. II. Humectare intestina. III. Ex intestinis redundantem humiditatem absorbere.

Absurdam opinionem de his glandulis concepit *Riolanus lib. 2. Anthropog. cap.* 15. quippe statuit earum ratione in mesenterio esse strumarum radicem, ac fundamentum, nec ullas strumas unquam foras erumpere, nisi mesenterium strumosum fuerit: quam opinionem *Tomo* 1. *cap.* 44. *De strumis* confutavimus.

Nervos habet mesenterium ab internorum nervorum sexti paris plexu, & à nervis è lumbali medulla prodeuntibus; atque hinc membranosa sui parte satis sentit, quamvis in pingui, & glandulosa obtusioris sensus sit, cujus ratione apostemata multoties in illa diù occulta manent, antequam ab ægro, vel Medico satis percipi possint.

Arterias recipit à ramo arteriæ magnæ mesenterico dextro, sinistroque, seu superiore, & inferiore.

Venas obtinet plurima inter membranas ejus decurrentes, meseraicas dictas, quæ minimis radicibus ex intestinorum tunicis oriundæ, atque in mesenterio frequenti concursu in se invicem hiantes, tandem in duos ramos majores scilicet dextrum, & sinistrum mesentericum venæ portæ continuos concurrunt. Hæ sanguinem per arterias ad mesenterium, & intestina impulsum, jam à nutritione illarum partium residuum in portæ venam infundunt, indè ad hepar referendum. Habet mesenterium ductum communem cholidochum, ductum VVirsungianum, venas dictas lacteas, & vasa lymphatica, quæ vasa inter se differunt, non solum ratione substantiæ, sed etiam ratione originis, & progressus, sed etiam ratione materiæ, quam continent.

Usus verus, præcipuusque mesenterii est vasa ad intestina excurrentia tutò deducere, & ab omni disruptionis periculo salva, & integra præstare.

De Pancreate.

Pancreas, quasi totum carnosum, Latinis *Lactes*, à suo candido, lacteoque colore interno dicitur, est corpus totum glandulosum, laxum, & informe, ad primas lumborum vertebras, sub posteriore ventriculi parte, ejusdemque fundo situm, membrana tenui à peritonæo investitum, ex eaque quasi suspensum.

Figuram obtinet oblongam, & depressam. *Magnitudo* in omnibus non est eadem, frequentissimè trium, vel quatuor, interdum quinque, sex, septem, vel plurium digitorum transversorum longitudinem habet: latitudo maxima ferè duos digitos cum semisse adæquat; *Crassities* circiter unum. Latiore sui parte hepatis confinia accedens, circa primam lumborum vertebram ventriculo substernitur, meatumque biliarium, ac portæ truncum includens, duodeno intestino jungitur: hinc lienem versus extenditur.

Substantia ejus tota glandulosa est, constatque ex multis quasi nodulis, seu globulis, dicere possumus esse pancreas glandulam conglomeratam, quasi ex multis minusculis glandulis congestis compositam per intercedentia vasa, plurimasque fibrillas cohærentibus, & communi membrana inclusis: qui noduli singuli quidem aliquam duritiem præseferunt, simul tamen sumpti, ob laxam connexionem, molliusculi.

Color ei pallidus est, vix levissimam sanguinis tincturam referens, ita ut neque in substantia, neque in colore ullam carnosarum partium similitudinem habet: unde mirum est, quod à Veteribus Anatomicis *Pancreas*, id est *totum carnosum* fuerit appellatum.

Nervos habet exile à sexto pari, imprimis à plexu superiore abdominis. *Arterias* ab arteriæ cœliacæ ramo sinistro, dorso accumbente, interdum ab arteria splenica, *Venas* ad ramum splenicum prope portam emittit. *Vasculis lymphaticis* etiam multis donatur.

In pancreatis medio, secundum ejus longitudinem, canalis singularis, & mediocriter capax excurrit, à primo ejus inventore, *ductus Vuirtzungi* appellatus.

Hic unicus per medium viscus excurrit, & brevia, numerosaque exilia vascula in ipsum patentia undequaque è viscere recipit. Interdum duos ductus inveniuntur, sed non æqualis longitudinis, quorum unus loco solito, alter paulò inferiore subsistit, verùm ad ingressum in intestinum plerumque simul junguntur, unumque orificium faciunt: interdum etiam alter prope duodenum intestinum ductum cholidochum ingreditur. alter paulò humiliore loco sensim intestinum perforat.

Dicti canalis orificium hiatu mediocriter amplo in duodenum intestinum scilicet quatuor, interdum quinque, aut sex digitorum transversorum latitudine à pyloro, in notabili ruga flexuræ duodeni proximè ad pori bilarii egressum in homine, non raro etiam in ipsum ductum bilarium exitutientem aperitur; eique nonnulli valvulam adstare scribunt extrorsum expectantem, & cujuslibet rei ingressum ex intestino in canalem præcludentem. Verùm quia ductus à parte intestini sine obstaculo stylum facilè admittit, nulla valvula reperitur. Altera verò parte versus lienem extensus, sensim gracilescit, & obliteratur, ante-

antequam ad extremum pancreatis perveniat, ita ut lienem non attingat, neque eum ingrediatur.

In hunc ductum Wirtxungianum ex omnibus nodulis, è quibus pancreas in homine conſtruitur, exigui ſurculi inſtar minorum rivulorum excuriunt, humorem pancreaticum, in nodulis excoctum, ac præparatum, in iſtum ductum effundentes, eo mediante in inteſtinum duodenum deferendum. In ipſo tamen ductu nunquàm ſuccus pancreaticus invenitur, propterea quod declivi via celeriter effluat in duodenum inteſtinum, neque in ductu aliquandiu ſubſiſtat, eodem modo ſicut urina è renibus per ureteres defluens propter rapidum tranſitum nunquam in his invenitur.

De hujus viſceris officio antehàc graviter dubitatum fuit, dum illud multi ſolummodò vaſorum diviſiones fulcire, & pulvinaris inſtar ventriculo ſubſterni: alii crudiorem ſanguinis portionem expurgare: alii cordis ſanguificationem adjuvare: alii melancholiam ex liene deducere, aut ſuccum fermentaceum ventriculo ſubminiſtrare, aut lienis laborantis vicem interdum ſubire: alii illud chylum recipere, eumque ad majorem perfectionem excoquere, & excrementa biliosa ex eo ſecernere, aliaque ſimilia putarunt. Sed ſunt conjecturæ nullis rationibus, & experimentis ſtabilitæ.

Pancreas in hoc ductu quendam liquorem ſublimpidum, & quaſi ſalivoſum, nonnihil auſterum, ac leviter ſubacidum continet, qui in duodenum effluit inteſtinum, & in ciborum reliquias per pylorum in duodenum prolapſas, & nondum à particulis eſſentialibus extricatas ſe immiſcet, eaſque per novam fermentationem attenuat, & fundit, ac partes ſpirituoſas à craſſis, inutilibus, & fœculentis ſeparat. Fit hæc effervescentia propter bilis ſal volatile, oleumque ſulphureum concurrens cum ſucci pancreatici aciditate, ſicut in chymia ex talium concurſu ſimiles effervescentias fieri videmus.

Ex hoc, quod ita verum eſt, nullus ſanæ mentis in dubium vertat, eruimus ex pancreate benè valente magnam ſanitatis partem pendere, malè autem valente plurimos morbos, hactenus ſolis lienis, hepatis, meſenterii, aliarumvè partium vitiis aſſignatos, non minùs quam ab aliis modò dictis partibus procedere: & facilè jam animadverti poſſe ab ejus ſucco vitioſo, ſcilicèt aut nimis copioſo, aut nimis acri affluente (præcipuè ſi etiam bilis copioſior, & acrior ſimul concurrat) nimiam, & pravam fieri in inteſtinis effervescentiam, vomituum acidorum, rugituum, flatuum, tenſionum, diarrhœæ, dyſenteriæ, colicæ paſſionis, (quæ tamen pleraque mala à vitioſa bile ſola etiam induci poſſe, certum eſt) aliorumque ſimilium morborum cauſam: vel ab eodem nimis pauco, vel nimis miti, & inſulſo affluente, valdè exiguam fieri effervescentiam, obſtructionum, atrophiæ, alvi durioris &c. cauſam: vel interdum ab eo nimis ſalſo, vel acido ſurſum verſus ventriculum aſſurgente, famem caninam, nauſeam, vomitum, ructus acidos &c. Verſus inteſtina deſcendente, magna tormina, eroſiones, alvi fluxus &c. Verſus caput verò, unà cum ſanguine aſcendente, epilepſias, convulſiones, & quaſi hyſtericas paſſiones, ac melancholica deliramenta &c. Verſus ſtomachum, aut cor, palpitationes cordis, & lipothymias, pulſuumque ſummam inæqualitatem, & debilitatem &c. excitari. Atque ſic pro vario hujus ſucci vitio varios produci affectus, quales etiam in ægris hypochondriacis varii conſpicimur, quorum magna pars huic ſucco meritò adſcribenda videntur. Quæ vitia ipſi maximè imprimuntur, aut per pravam diætam, multorumque ſalſorum, acidorum, fumo exſiccatorum, acrium, aliorumque ſimilium uſum: aut per pravas aliorum viſcerum coctiones, præcipuè lienis, quia ſcilicet his de cauſis, propter vitioſum ſanguinis fermentum (ut dictum in aliorum ſententia) plurimæ ſanguinis particulæ in corde minùs ſpirituoſæ redditæ, atque ſubacidæ, vel ſubſalſæ, & ad coagulationem pronæ remanentes, ſicque ad hoc viſcus per arterias delatæ, in eo nec ſatis ſubigi, nec in fermentum alimentis coctis ad inteſtina jam elabentibus conveniens mutari potuerunt.

Verùm ſunt quidam Medici, qui hujus liquoris novitate allecti, non aliter ac *Galeniſtæ* hepati, omnium morborum origines, & cauſas huic ſucco refundunt: quippe diarrhœas, dyſenterias, colicos dolores, epilepſias, ſyncopes, hyſtericas ſuffocationes, menſtruorum fluxus, febres, & neſcimus quos non alios, ab hac una ſola cauſa produci exiſtimant, non aliter ac ſi nulli alii vitioſi humores, aliarum partium vitiis geniti, tales morbos unquam producerent.

CAPUT LXI.

De Abdominis, & Inteſtinorum Vulneribus.

Inteſtina adeò firmiter ventriculo ſunt annexa, ut ab Anatomicis ventriculus oblongatus nominentur; in abdomine latent, ne ab externis violentiis lædantur, quin abdomen, tanquam externum, munimentum cum contentis etiam partibus lædatur. Rarum eſt ab internis violentiis, ut flatibus rumpi, & lædi inteſtina; obſervavit tamen id bis *Benevenius*: ut *de abdit. ſanat. cauſ. cap. 67.* refert, primò in muliere quadam, quæ cum intolerabili ventris dolore, modò ſupra, modò infra umbilicum premeretur, nec ullus ſpiritus erumperet, ſciſſo, ſeu rupto tandem inteſtino vitam finiit. Deinde in ruſtico, qui cùm per longas ventris torſiones diem obiiſſet, & mortui cadaveris corpus incideretur, longa in inteſtino fiſſura inventa eſt, è qua etiam recentes uvæ, quas paulò antè comederat, proruperunt. Præterea à vermibus quandoque inteſtina perforantur, ut annotarunt *Paulus Aegineta*, *Nicolaus Florentinus*, *Thomas à Vega*, *Trincavellus*, *Paræus*, *Petrus Foreſtus*, & alii. Frequentiſſimum tamen eſt à cauſa violenta omenti, vel peritonæi continui ſolutionem fieri, ut fuſiùs *Tomo 1. de Herniis* diximus.

Signa.

Si abdomen vulneratum ſit, & vulnus in cavitatem penetret, quænam partes internæ vulneratæ ſint, difficillimè cognoſcuntur, nec ſtylum admittunt; malè enim in hiſcè partibus veſtigatur ſpecillo ferreo, aut argenteo, aut plumbeo, ſed potiùs nullo alio, vel candela cerea, quia meliùs inflecti, & ad qualiacumque occurrentia obſtacula accommodari poteſt. Intrat aliquando ſpecillum valdè profundè, per muſculorum interſtitia tranſiens, quod vulnus tamen non penetret in ventris cavitatem uſque, & contrà, quod vulnus penetret, aliquando in abdominis cavum uſque, licèt ſpecillum ubi intruditur, mox reſiſtentiam inveniat, ſcilicet quia partes in corpore læſo aliter figuratæ erant, dum æger vulnerabatur, quàm poſteà, ubi vulneris ſtatus explorabatur: non ergò hæc vulnera ſtylum admittunt, ſed partes læſæ per conjecturam cognoſci debent, vel inſtrumento, vulnerati ſitu, ſymptomatibus, & excretis. Enſis vix ingredi poteſt, quin inteſtina non lædantur. Ex vulnerati ſitu cognoſcuntur, num ſedens, vel ſtans fuerit vulneratus, num per lineam rectam, vel obliquam tranſierit: nam obliquè non tam facilè læduntur. Ex ſymptomatibus, ſi gracilia inteſtina vulnerentur, præcordia duriora redduntur, bilis vomitu rejicitur, dolores fiunt magni, animi deliquia ſuperveniunt, anxietates, inquietudines, convulſiones, febris &c. Ex excretis, ſi gracilia inteſtina vulnerata ſint, ciborum reliquiæ non totaliter digeſtæ, & potus per vulnus exeunt; Si craſſa, ex ſtercoris per vulnus egreſſu. Chirurgi rurundam naribus explorare ſolent, an fœtoris quid ſpargat; ex quo inteſtina punctim læſa eſſe judicant, quæ tamen exploratio ſæpè fallax eſt. Si ſanguis excernatur, vel per vomitum, vel per anum.

Cauſæ.

Cauſæ eſſe poſſunt omnia inſtrumenta ſcindentia, terebrantia, & in violenta manu abdominis, & inteſtinorum tenuium, vel craſſorum continuitatem ſolventia, ita ſunt enſes, gladii, cultri, ſtyli, ſagittæ, glandes plumbeæ &c. quibus, & aliarum corporis continuitas ſolvi poteſt.

Prognoſis.

Abdominis vulnera periculoſa ſunt, & difficulter curantur ob reſpirationis motum, vulnera namque quæ conſolidari debent, quiete indigent. Hæc vulnera, ſi penetrent, valdè perniciosa ſunt, & eò magis, quæ ampla, quia vel omentum, vel inteſtina facilè foras prolabuntur. Si enim omentum prolapſum fuerit, niſi protinùs reponatur, ſtatim coagulatur, & emoritur. Si inteſtina ſimul fuerint vulnerata, æger in magno vitæ diſcrimine verſatur, & quidem magis, ſi gracilia vulnerata fuerint, vulnera habentur lethalia ab *Hip. ſect. 6. apoph. 18.* quia eorum

eorum tunica nervosa eſt, multis vaſis referta; bilemque recipit, & hepati proxima. Quandoque tamen tenuium inteſtinorum vulnera fuiſſe Medicorum obſervationes docent. Craſſorum inteſtinorum vulnera, ſi ſint parva, & ſecundum eorum longitudinem, facilius curantur, quia pauciora, & minora habent vaſa. Si verò ſint magna, & per tranſverſum, perniciosa. Si inteſtina ab aere alterentur, & livida reddantur, malum inſanabile eſt. Si vulnera per anteriorem abdominis partem intrent, ac per tergum, & ſpinalem medullam egrediantur, lethalia ſunt. Si ſimul fuerint læſa, & diſciſſa vaſa ſanguifera maxima, vel in hepate, vel in liene, tunc malum utplurimùm lethale eſt, quia ſemel effuſo ſanguine, is vaſis ſuis reſtitui nequit, imò in inferiores partes deſcendens in ſuppurationem abit, *Hip. ſect. 6. aph.* 20. ut inquit: *Si in ventrem ſanguis præter naturam effunditur, neceſſe eſt ſuppurari.*

Curatio.

In abdominis, & inteſtinorum vulneribus curandis *Vulgares* magnam adhibent ſolertiam, & ſi inteſtina, vulnerato abdomine, ſuperficie tenus vulnerata fuerint, ne prolabantur, in ventrem impellunt, & decenti ſutura abdominis cutis carnoſæ labia conjungunt, ne calor ille nativus tranſpiret, ſuperimpoſito pulvere adſtringente ſanguinem ſupprimente, & ſarcotico. Quòd ſi à flatibus per anguſtum orificium impellantur, & commodè reponi nequeant, carminativis utuntur remediis, ut ſunt *ſemina aniſi*, *carvi*, *fœniculi*, *flores chamomillæ*, *ſummitates anethi in vino coctæ*, quibus ſpongia imbuatur, & calidè foveantur.

Si inteſtina per amplum vulnus extra abdomen prolapſa ſint protinùs vino albo tepido, vel in quo *roſæ*, *chamæmelum*, *abſynthium coctum ſit* abluunt, & adſtringente pulvere, & glutinanre *ex aloe*, *maſtiche*, *ſanguine draconis*, *thure* conſpergunt, & manibus blandè intromittunt, & in ſuum locum reponunt. Quòd ſi intumuerint, carminantibus fovent, vel fomentant decocto calefaciente *ex floribus chamæmeli*, *anetho*, *abſynthio*, *bacc. lauri*, *ſemine aniſi*, *fœniculi*; Vel *columbam*, *aut gallinam per medium diſſectam* imponunt. Poſt inteſtinorum detumeſcentiam *oleo maſtichino* ea inungunt, & in ſuum locum reponunt. Si reponi nequeant, cutis, & peritonæi tantùm incidunt, quantùm ad eorum prolapſum ſatis eſt pro repoſitione. Verùm vulnus ad inteſtinorum repoſitionem amplum facere, periculo non vacat, quia omentum, & inteſtina faciliter eò magis excidere poſſunt, refrigerantur, ac livida evadunt, & tunc omnis curationis ſpes præciditur. Decumbat potiùs æger ſupinus, & blanda manu *oleo hypericonis* imbuta, leniter reponantur.

Si inteſtina adeò diſciſſa ſint, & lacerata; ut ſtercus ex vulnere egrediatur, tunc inteſtinorum labia vino ſtiptico priùs abluta conſuunt, & pulvere adſtringente, & ſanguinem cohibentem inſpergunt, & poſtremò abdomen conſuunt.

Inteſtina conſuendi modus varius traditur, commodiſſimum tamen cenſent acu ſubtili, brevi, & rotunda, & filo lineo forti, & æquali ea conſuere, eo ferè modo, quo pelliones, pelles, & vulgò linteamina conſuere ſolent. Sutura autem facta, filum non abſcindunt, ſed utramque ejus extremitatem extra vulnus propendere faciunt, ut poſteà ſuo tempore extrahi poſſit. Tandem abdomen conſuunt, & pro materiæ purulentæ excretione foramen relinquunt. Alii de eo ſunt minùs ſolliciti, ſibi perſuadentes, una cum cœteris excrementis è vulnere exſudantibus pus illud à natura ad inguina depelli, & in his abſceſſum excitari, quo diſrupto, excrementa quæcumque faciliùs effluere, & expurgari. Ubi repoſita fuerint inteſtina ſpleniis, & faſciis muniunt, ne iterùm decidant.

His peractis agglutinationem, & conſolidationem ab ignota Dea, ſcilicet à Natura, cui totum opus committunt, expectant, ſed non perpetuò eſt morborum curatrix; quandoque enim magnis ſuccumbit morbis, & in ſoluta unitate languores non curat, & hos ipſi prorſus committere eſt cum maximo ægri diſcrimine hanc ignotam Deam tentare, verùm chirurgus cum ipſa manum movere tenetur. Obſervamus in inteſtino recto ſimplicem excoriationem, quæ ſub oculos cadit, exquiſitis remediis reluctari, & difficulter ad priſtinam incolumitatem reduci, & inteſtina diſciſſa naturæ committunt; Si Naturæ opus committunt, actum eſt de ægri vita.

Nonnulli *Vulgares* tanquam ſcarabei ſtercoribus gaudentes, corpus purgant, ſed perperam faciunt, nam per partem affectam movere non debemus; omnes tamen in hiſce vulneribus ſtatim ad venæ ſectionem, tanquam ad ſicariorum aſylum, confugiunt, ceu rapaces beſtiæ, & hirudines ſanguinem hujus vitæ noſtræ theſaurum, & unicum pabulum exhauriunt, & ægros ad plura conjiciunt pericula; ſed non mirum, ſi hujuſmodi belluæ humano ſanguine vivunt, & ſaginantur.

Ad faciliorem inteſtinorum vulnerum conglutinationem ſubſidiarias copias naturæ ferunt, & ægrotis propinant decocta, quæ parare ſolent *ex floribus roſarum*, *rubia tinctorum*, *piloſella*, *equiſeto*, *caryophyllata*, & aliis plantis vulnerariis. Vel exhibent *conſervam roſarum cum bolo armeno*, *& terra ſigillata*. Vel *diacydocium cum pulvere roſarum*. Cibis admiſcent pulveres *ex coralliis*, *bolo armeno*, *& roſis*.

Pro ſordibus repurgandis, ipſiſque inteſtinis magis adhuc detergendis, & conſtringendis, remedia prædicta vino incoquunt adſtringenti, quod cum *terebinthina*, *ſarcocolla*, *thure*, *myrra*, *aloe*, *bolo armeno*, *ſanguine draconis &c.* permiſtum clyſteris inſtar in alvum infundunt, & inteſtini tecti orificium goſſypio infarciunt, vel linteis duplicatis, vel quadruplicatis impoſitis, ut in ipſis inteſtinis ad tempus aliquod retineatur. Verùm hæc medicamenta ſunt podicis remedia: nec inteſtina aſcendunt ob valvulam in coli principio appoſitam, quæ tranſitum verſus inteſtina tenuia impedit. Præterea in craſſis inteſtinis hæc medicamina ſtercoribus immiſta hebetantur, & vim medicamentoſam amittunt.

Si abdomen ſit vulneratum, varia balſamica dicta imponantur, & hoc vulnus partium membranoſarum more tractetur; ſi verò vulnus in abdomen penetraverit, non exploranda eſt vulneris profunditas ſpecillo ferreo, quia partes illæſæ lædi, & fibrillæ diſcindi poſſunt; præſtat candela cerea uti, quia facilè flectitur, & ad quoſcumque mæandros accommodatur. Sed hæc exploratio ſæpè fallit; læſæ namque partes aliter figuratæ erant, dum æger vulnerabatur, quàm poſteà ubi vulneris ſtatus exploratur. Si itaque anguſtum ſit vulneris orificium, & ad inteſtina penetrarit, ſtatim balſamica cum turunda applicanda ſunt. Si abdominis vulnus ſit nimis amplum, & inteſtina extra vulnus protuberent, ſtatim manibus *oleo ex ovorum vitellis* perunctis in ſuam ſedem collocentur, ne à flatibus diſtendantur; quòd ſi eveniat; ut minimè reponi poſſint, tunc adhibeatur fotus calidiuſculus ex herbis vulnerariis, & carminativis, *ex hyperico*, *alchimilla*, *ſcordio*, *ſalvia*, *floribus chamomillæ*, *meliloto*, *ſeminibus aniſorum*, *cumini*, *fœniculi*, *caryophyllis*, *mace*, *bacc. lauri &c. in vino coctis*, vel foveantur *lacte*, in quo vulneraria, & carminativa incocta ſint. His adhibitis non tantùm flatus diſcutiuntur, ſed inteſtinorum pori à frigore conſtipati reſerantur, & ſuccorum circulatio horum calore ferè reſtituitur, conſumptis flatibus, inteſtina reponantur, quòd ſi fieri nequeat, vulneris orificium dilatetur, quantum ſatis ad inteſtinorum repoſitionem, cavendum tamen eſt, ne inteſtinum ferro attingatur, (nonnulli inteſtina pungunt, ut flatus exploſione detumeſcant) & vulnus ex aliqua parte conſuatur, ac turunda balſamicis illita imponatur ſuperpoſitione *emplaſtri ſtiptici*, *vel oppoteldoch*.

Si omentum prolapſum ſit, niſi ſtatim reponatur, breviſſimo temporis ſpatio refrigeratur, coagulatur, & ſphacelatur, & tunc pars emortua abſcindenda eſt, ne ſana trahatur.

Inteſtina ſi vulnerata fuerint tam tenuia, quàm craſſa, & ciborum reliquiæ non totaliter digeſtæ, vel excrementa per vulnus effluanr, & ſint ſanguine fœdata, vel conſpurcata, ab omni ſorditie abſtergantur, & *ſpiritu vini camphorato*, *& eſſentia hypericonis* abluantur, in ſitum ordinarium reponatur, & filum, quo inteſtina conſuta fuere pendulum extra vulnus relinquatur, ut ſuo tempore educatur, vulnus conſuatur, relicto tamen in parte decliviori foramine, pro turunda intrudenda, balſamicis inuncta, vel *oleo Apparicis cum oleo terebinthinæ*, pro materiæ affluxu.

Vulnus conſuere, relicto foramine, pro materiæ effluxu multùm conducit, cruor, vel ſanies propter conſuta vulneris labia neceſſariò in abdominis cavitatem deſcenderet, retineretur, & ipſa inteſtina, cœteraſque partes contaminaret, & venter intumeſceret; nec materia in parti-

partibus declivioribus naturalibus à calore dissipatur, vel insensibiliter educitur, quia admodum debilis est; nec fidendum est, quòd materia per intestina depellat, vel quòd in inguinibus excitetur abscessus, per quem, cùm aperitur, materia educi possit: nam hoc sæpè non accidit, & si quandoque in inguinibus erumpat abscessus, disrumpatur, non propterea æger tutus esse potest: nam vel vix curatur, vel in gangrænam, vel fistulam saltim degenerat, vel tabem pauco dierum spatio cum febre habituali, & citam mortem inducit.

Cæterùm ne vulnerato in tanta pernicie constituto medeamur, & cum sanitatis incertitudine, operę pretium ducimus ea seligere medicamina, quæ multis fuere saluti, ac eapropter cura diætetica in sex rerum non-naturalium regimine consistens, cautè administretur. Aer ergò non tantùm sit temperatus, verùm etiam calidus; frigidior est lethalissimus. Cibus coctu facillimus sit, qui fæcibus non nimis exuberet, & optimum præbeat alimentum, & flatulenta vitentur. Potus sit parcior, & ex vulnerariis. Motus quicumque fugiatur. Quies optima medela est, & vulnerati decubitus sit in parte benè valente. Somnus, & vigilia sint moderata. Alvus sit laxa, aliàs glande proritetur, & non enemate, ne consuta intestina rumpantur, vel saltim inflentur. Quicumque animi motus vehementiores coerceantur.

Abdominis vulnera, quæ musculos tantùm lædunt, sedulò balsamis pluries à nobis recensitis curamus, & estò non sint penetrantia, non per hoc periculo vacant; siquidem musculi continuò involuntariè moventur ad thoracis motum, & ad fæcum expulsionem, vulnera verò, ut consolidentur, quiete indigent. Si penetrantia fuerint, & intestina læsa, cum protestatione, & pravi ominis vaticinio, consutis consuendis, & foramine relicto, intra vulnus ea medicamenta, & balsama, quæ vulneribus thoracis penetrantibus descripsimus, per syringam injicienda sunt. Interiùs non desint ea, quæ acidum absorbent, & succorum circulationem promovent, hujus farinæ sunt *oculi cancrorum*, *stibium diaphoreticum*, *antihecticum Poterii*, *mumia*, *sperma ceti*. Non omittantur diaphoretica, quæ sanguinis grumos dissolvunt. Dum hæc adhibentur, manè, & serò potiones vulnerariæ, in quibus tota curationis spes consistit, propinentur, quas alibi descripsimus. Symptomatibus cita ope occurrendum est, & præcipuè si febris oboriatur, & exquisitis, ac congruis medicamentis protinùs non oppugnetur, gangræna, & certa mors subsequitur.

CAPUT LXII.

De Hepatis Anatome.

HEpar, seu Jecur, quasi juxta cor, est eximium viscus in dextro hypochondrio sub diaphragmate situm vastæ magnitudinis, in convexa, seu gibba parte rotundum, & læve, inferiore, seu sima parte concavum, qua ventriculi dextro lateri incumbit.

Numero communiter unum est, raròduo. Rariùs planè deficit hepar, ut in *Matthia Ortelio* refert *Jo. Schenckius observat. lib.* 3.

Substantiam habet mollem, & rubicundam, instar sanguinis concreti, cujus tamen firmitas apparet, unde *parenchyma* dicitur. Difficulter corrumpitur: observavit enim *Riolanus* fortuitò hepar per integrum annum asservatum, incorruptum permansisse. Substantia quoque hepati bovino simillimum esse, & coctum nec consistentia, nec colore, nec sapore ab eo discrepare, quare & nostram carnem similiorem esse bovinæ, quàm suillæ. Quicquid dicat *Marcellus Malpigius* accuratissimus hepatis explorator, qui *lib. de Hepate cap.* 2. microscopiis hepar glandulam conglomeratam, bilem secernentem esse observavit.

Color ejus rubicundus oculis obvius ratione suæ texturæ ei non proprius, sed ascititius, à copioso sanguine per venam ei largiter infuso mutuatus. Proprius ejus color est pallidus, leviusculè flavescens, qualis se pandit in hepate cocto. In quibusdam ægris, ut hydropicis, pallidum valdè est, uti etiam splen, & renes. *Malpigius* album colorem ei adscribit, & reverà, si hepar per noctem aquæ immergatur, album evadit, deposito in aqua sanguine.

Ob diaphragma, cui hepar cedere debuit, *Figuram* accepit superiorem, & exteriorem satis rotundam, convexam, vel gibbam, æqualem, & lævem, ubi etiam posteriùs ad venæ cavæ transitum sinus est oblongus. Et ob ventriculum accepit figuram interiorem, & inferiorem cavam, quæ pars sima dicitur, estque inæqualior, in qua duo sunt sinus: ad dextram unus pro vesica biliaria: ad sinistram alter pro transitu stomachi. Estque hepar ad dextram amplæ rotunditatis ad sinistram angustæ, & acutæ.

Membrana cingitur tenui, orta à peritonæo succingente diaphragma, & revoluta circum hepar. In hac membrana vesiculæ attolluntur aqueæ, à quibus hydrops teste *Platero*.

Magnitudo hepatis, in homine adulto, sano, optimæ constitutionis, & temperiei, tentato experimento repertum est, quòd hepatis longitudo in parte convexa major est, quàm in parte cava; siquidem illa instar arcus, hæc verò instar chordæ sese habet, idemque de ejus longitudine accipiendum est. Hepatis cavi longitudo proximè respondet intervallo inter cubitum, & carpum posito, latitudo verò ejusdem cavi manus ferè longitudini æqualis est, & crassities manus altitudini respondet.

Pondus hepatis in hominibus optimè constitutis, trigesimam quintam partem ponderis totius corporis esse multis experimentis comprobatum est. Exceptionem patitur regula in iis animalibus, & hominibus, qui multùm adipis, vel sebi pondus sibi apponunt, nam in his adipis, vel sebi pondus computandum non est in proportione hepatis cum integro corpore, etenim adeps fit à nutrimento ab hepate non elaborato. In infantibus quoque fallit regula: nam in his hepatis moles vigesima quinta, sæpeque vigesima pars est ponderis totius corporis.

Connectitur per tria valida ligamenta. I. Abdomini per venam umbilicalem; quæ in adultis post partum arefit, & in ligamentum abit, ne diaphragma nimis pendulum fit, & deorsum nimis tendat. II. Superiùs diaphragmati à dextra parte per ligamentum latum membranosum, tenue: sed tamen validum à peritonæo, quam diaphragma succingit ortum, & hoc ligamentum suspensum dicitur. III. Etiam superiùs diaphragmati, sed à sinistris per aliud ligamentum à peritonęo natum, teres, & validissimum posteriùs etiam, ubi cava transit, gibba parte peritonæo adhæret.

Brutorum hepar in varios lobos, seu pinnas est divisum; humanum verò hos lobos non habet, observatur tamen in hoc tantùm scissura, per quam vena umbilicalis in ejus cavum figitur, prominentiæ verò circa radicationem venæ portæ positæ fibrarum potiùs, quàm loborum denominationem apud authores meruere.

Nervulos recipit exiles quatuor: duos à sexto pari, tertium à stomachico, & quartum à costali, quibus obtusus tantùm sensus ejus tunicæ tribuitur; vix enim in ipsam ejus substantiam interiorem penetrare videtur. Majoribus, & multis interioribus nervis non indiguit, utpotè quod sentire vix debuit, & ipsummet fermentum conficiens, spirituum animalium fermentativa qualitate carere potuit.

Arteriolas obtinet exiguas à cœliaco ramo dextro, juxta portam ad illud venientes: nam hepatis substantia vix arteriis opus habet, cùm sanguis ei satis copiosus affluat per venam portæ, (quæ hic arteriæ munere fungitur) qui ei, ob substantiæ suæ proprietatem, convenientior est ad nutritionem propriam, & fermenti biliosi confectionem, quàm arteriosus. Nec etiam vena portæ cum suis surculis, ut nec cavæ radices indigent arteriis, cùm proprio contento sanguine gaudeant, & nutriantur, nec usquam appareat ullos arteriarum ramulos quarumcumque venarum tunicis inseri ad earum nutritionem.

Venas habet duplices. Superiore parte vena cava ei adnectitur, in quam plurimæ radices per ejus substantiam quaquaversum dispersæ sanguinem exonerant. His radicibus inferiore parte occurrunt ramuli venæ portæ, qui similiter per totum parenchyma decurrunt.

Ab *Aristotelis* quo ad *Galeni* usque sæculum hepar vixit abjectum, & inutile corporis pondus, otiosum, & ignavum parenchyma nullius functionis, ac veluti alter lien, per accidens tamen corpori necessarium, ut *de Partibus animalium cap.* 7. apud *Arist.* legi potest, qui cordi totis viribus favens, absolutum, & independens in animantis republica dominium illi tribuit, thronum erexit, illudque constituit, partium corporis omnium Monarcham, inter quas hepar vilissimum erat.

At suo sæculo, dùm Medicinam faciebat *Galenus* abjecti, & dere-

& derelicti hepatis partes fovere cœpit, seditiones in animantis republica movit, organa, & partes omnes in tumultum excitavit, iisque Græcalia loquacitate, quæ sequuntur, suggessit: *Et usque adeò tam socordes, & comatosa incuria pressæ animantis reipublicæ partes manebitis, & cordis inveteratam jam tyrannidem tolerabitis? Indignum, nefasque est, vos ingratitudinis titulo laborare, sanguinis beneficio vivitis, sentitis, & cunctas vobis functiones destinatas peragitis; venarum, & sanguinis beneficio utimini, à jecinoris corpore venæ pullulant omnes, in ejus tamen carne vis inexausta sanguinis effectrix, in eo facultatis naturalis, cujus ingenio vos utimini, sedes, in eo vis biliosi veneni à sanguine separatrix. Quorsùm hactenùs cordi indebitè corporis totius dominii usurpatori famulati estis? Detrahat sanguinem hepar, venæque cavæ truncum relinquat inanem, & videte, an actum sit de cordis Monarchia? Hepate cor indiget, non corde hepar, & tempus jam est, ut cor hepati famuletur, illique debitum principatum restituat.* Hæc tanquam per concionem insinuabat *Gal.* 4. *de usu part. cap.* 11. 12. & 13. 16. *de anatomica administratione c.* 11. *lib. de loc. aff.* passim de naturalibus facultatibus & latè in omnibus suis voluminibus. Cùm cordis partes nemo foveret, quippe *Peripatetici*, ad quos defensio spectabat, *Logicis* sophismatibus immersi nil rerum naturalium speculationibus vacabant. Plaudere hepati unusquisque cœpit, eoque illud encomiis evexere, ut penitùs suppresso non inquam principatu, sed cordis nomine, omnia jecur peragere in animalium corporibus, ipsum vitæ œconomiæ præesse, reliquas in corpore partes omnes obsequiose illi famulari, ab eo ventriculum calorem, intestina fotum, cor & arterias sanguinem, cerebrum materiam pro spiritibus animalibus creandis, generationis organa materiam pro semine, tandem universum corpus sanguinem pro nutrimento proprio mendicare: publico itaque consensu decretum illi fuit imperium, thronus erectus, præstitum obsequium, ac è privato, humilique statu, in quo ignotum priùs perstiterat jecur, uno illud erigente *Galeno*, majestatis solium ascenderit, corde in exilium misso, atque à *Galeni* diebus sic se negotium habuit usque ad præteritum sæculum, in quo (ut hominibus evenire solet, qui vilibus assueti rebus, si fortè ad sublime ferantur, insolentissimi fieri solent) eò temeritatis, arrogantiæ, & insolentiæ devenerat hepar, ut immemor suæ antiquæ vilissimæ sortis, adeò sibi concreditam animalis corporis rempublicam iracundo, ex lege, & suo calore turbare, lædere, & exagitare cœpit, ut quemlibet sive magnum, sive parvum morbum jecinoris tantùm culpa fieri, vel causari communiter arbitrarentur Medici; quod adeò verum est, ut luem Veneream, quæ ab externo fomite in corporibus creatur, in insonte jecinore suam habere sedem unico consensu à Medicis insinuetur. Intereà cor adeò vile, & abjectum devenerat, ut nisi per transennam in febrium definitione illius recordarentur Medici, in reliquis pro mortuo haberetur.

Verùm, quia ubi res ad summum fastigium devenere, eas retrocedere, & declinare necesse est, ut *Hip. sect.* 1. *aph.* 3. habet: *Habitus exercitatorum, qui ad summum bonitatis attingunt, periculosi, si in extremo constiterint, neque enim possunt in eodem permanere, neque quiescere. Cùm verò non quiescant, neque possint proficere in melius. Reliquum igitur, ut decidant in deterius.* Usurpatum in corpore ab hepate dominium, ac ad summum ejus evecta tyrannis parvo quodam lactearum venarum dictarum phœnomene anatomica industria ab *Aselio*, *Pecqueto*, & *Bartholino* propalato, in suspicionem venit, & acceptum per tot sæcula obsequium præcipiti, & celeri eventu amittere cœpit. Occasione suscepta, qui cordis genio tenebantur, inclinantes dominio, cordis partes fovere cœperunt, & spem victoriæ erigere, ac per invisos hactenus ductus iter calcans *Pecquetus*, primò sacculum lacteum, deinde per lacteas thoracicas chylum dictum in subclavias cavæ ascendentes, ac demùm in dextrum cordis ventriculum traduxit. *Pecquetum* quamplures sequuti adeò acerrimè pro corde pugnarunt, ut cùm *Bartholinus*, catervam, quæ pro hepate adhuc pugnabat, dissipatam, ac vilem cognosceret, periisse jam hepar existimaverit, patentare hepati cœpit, ipsique jam cadaveri solemnes celebrare exequias, erectoque publico tumulo, attestante defuncti visceris sortem, ironico epitaphio luxit.

Cœterùm non frustrà tam vastæ magnitudinis parenchyma à natura constitutum fuisse existimamus, vel tantùm ad dextri hypochondrii cavum replendum, verùm privatum, & non publicum officium in viventium corporibus exercere, & inter partes ministrantes, non principes annumerandum esse censemus. Hic *Perillustris Malpighius*, ut diximus, glandulam conglomeratam, bilem secernentem esse observavit. Et *Glissonius* hepatis parenchyma colum quoddam peculiare esse existimavit, per quod sanguis, & humores percolantur, eamque alterationem, quæ ipsis in hepate imprimitur, percolatione perfici.

Hepatis munus est bilem, seu humorem felleum præparare, & in duodeni finem, vel jejuni principium per porum bilatium immittere, ut ciborum reliquiis se immisceat, & tali menstruo in liquorem solvantur, & faciliùs spiritus æthereus ad superficiem à centro evocatus in intestinorum fibras se insinuet ad corporis sustentationem.

De Folliculo fellis, & Canali bilario.

Ad bilis receptionem in dextra, & cava hepatis parte duo meatus insculpti sunt, scilicet *Vesica bilaria*, & *Porus*, *seu Canalis bilarius*. Per hunc bilis fæculentior, & mitior in intestina confluit. In illum verò tenuior bilis confluit, quæ aliquandiu ei inhærens, mora illa ex partis proprietate, magisque ex ei inhærente residuo liquore, acriorem, ac magis fermentativam qualitatem acquirit.

Vesica autem *bilaria*, quæ etiam *folliculus fellis*, & Græcis *Cistis Cholidochus* appellatur, & vesica oblonga pyriformis, subrotunda, concava in sima hepatis parte sita.

Superiore, & media parte connectitur sinui insculpto, reliqua verò parte extra hepatis corpus propendet, qua, dextrum ventriculi latus, & colon intestinum attingens utrumque frequenter bile, per tunicas ejus transudante imbuit, ac tingit.

Magnitudinem habet in aliis minorem, in aliis majorem: quo tamen quis biliosior, eò vesicula major observatur: ut plurimùm verò longitudinem duorum digitorum transversorum, latitudinem digiti, vel pollicis.

Duplici donatur *membrana*; una exteriore non fibrosa, à peritonæo orta, quæ partem ejus extra hepar pendulam investit, & hepati annectit, eademque est cum hepatis exteriore membrana; Altera interiore propria, crassiore, & muco lubrico adversus contenti humoris acrimoniam munita. Hanc omni fibrarum genere pertextam esse, & rectis bilem in se allicere, obliquis retinere, transversis eandem expellere multi tradunt cum *Laurentio*. Hæ tamen fibræ aliis videntur imaginariæ cùm nullo modo demonstrari queant. Verùm *Laurentii* causa satis defendi posse videtur, si dicamus, licèt fibræ istæ manifestè demonstrari nequeant, tamen eas ratione satis percipi posse, cùm hæc pars ad sui firmitudinem non minùs egeat fibris, quàm vena, arteria, vesica urinaria, aliæque plures, quæ cùm distenduntur, per suas fibras se rursus contrahunt, & sic ad pristinum statum redeunt: qualis distensio à bilis redundantis copia, vel ab ejusdem turgescentia, seu effervescentia, etiam fit in folliculo fellis, quàm contractio per fibras, licèt invisibiles, & obscuras, necessariò subsequi debet, non tantùm ad bilis è folliculo expressionem, verùm etiam ad reductionem folliculi in pristinum statum.

Dividitur fellis vesicula in fundum; & cervicem, fundus amplior est, rotundus, seu pyriformis, & inferiore loco pendulus, colore bilis contentæ, modò flavo, modò æruginoso, modò nigricante, modò alio tinctus; Cervix fundo durior, sursùm spectat, oblongatur, & angustatur, donec in angustum meatum, & tenuissimum abeat, qui in communem ductum intestina petentem definit.

Venas duas accipit exiles ad nutritionem, *Arterias* exiles à cœliaca quoque accipit. *Nervulum* parvum vix conspicuum à sexti paris exili propagine hepatis tunicam perreptante.

Usus folliculi fellis, est bilem generare, nonnihil ad tempus retinere, & postea expellere; qua in hominibus sanis mediocriter repletus est, non tamen adeò infarctus, quin porrò mensuram dimidii cochlearis capere posset: in morboso autem statu interdum bile admodum turgidus, & infarctus est, interdum etiam, sed rariùs, planè inanitus.

Alterum bilarium vas est porus bilarius, dicitur progressus cervicis vesicæ felleæ, quo poro bilatio, ductuique communi ipsa vesicula se communicat, ac canalis est, per quem, dum vesicula nimio felle turgescit, se in ductum com-

communem exonerat, ubi annulo fibroso cingitur; in parte namque externa cervicis vesicæ bilariæ annulus fibrosus invenitur, (non verò valvula, ut alii perperam crediderunt) qui multum foramen arctat, ac idem efficere videtur, quòd musculus sphincter in vesica urinaria efficit, scilicet ut bilis è vesica faciliter non effluat. Angustissimus est meatus cisticus, dilatatur deinde, ita ut ejus amplitudo pennæ anserinæ minusculæ ferè æqualis sit, longitudo verò à cervice vesiculæ usque in ductum communem est duorum digitorum latorum.

Porus bilarius extra hepar conspicuus, dicitur etiam *ductus hepaticus*, ad differentiam *meatus cistici*, truncus est, in quem ejus capillares surculi per hepatis carnem dispersi, bile ibi secreta se exonerant. Principalioris est usus, quàm vesica fellea, nam multa animalia vesica carent, non autem poro bilario.

Ductus communis incipit, ubi cisticus meatus, & porus bilarius connectuntur, & angulum efformant; dicitur ductus communis, quia in eo tàm cisticus meatus, quàm porus bilarius exonerantur; ductus communis amplitudo cistici, & bilarii junctorum amplitudine proportione respondet pennæ anserinæ majusculæ.

Meatus cisticus, & porus bilarius ductui communi conjuncti extra hepar figuram litteræ Græcorum Y. efformant, linea enim sinistra meatum cisticum designat, dextra porum bilarium, progressus amborum in unum conjunctorum deorsum versus ductum communem.

Insuper ductus communis à situ connexionis cistici cum bilario per duos latos digitos cum unius medietate deorsum elongatur, inseriturque in intestina ubi definit duodenum, incipitque jejunum. Nonnunquam, sed raro ductus abit in ventriculi fundum, eò bilem effundens. Unde bilis vomitus, iique homines Græcè dicuntur *Picrocholi*. Si verò ad jejuni finem meatus inseritur, dejectiones semper biliosas obtinent, & ii Græcè dicuntur *Picrocholi cato*. Qualis esse debuit ille, cui in colon implantabatur cholodochus à *Marco Aurelio Severino nostro Neapoli* dissectus.

Insertio hujus ductus communis in intestina, quamvis extra recta appareat, antequam tamen in intestinorum cavum suo orificio hiet, obliqua evadit; nam inter membranas intestinorum descendit per digiti ferè latitudinem, posteaque intra cavum suum orificium aperit, quod magna naturæ providentia factum est, ne scilicet aliquid, quod per intestina descendit, in dictum ductum irrueret, quod faciliter evenire poterat, si rectus fuisset transitus à cavo intestinorum in canalem ductus communis.

Putarunt nonnulli *Anatomici* bilem assumi ex hepatis substantia hoc modo: Assumunt pori radices bilem ex ipsa hepatis substantia, in quam plurimæ venæ portæ, paucique arteriæ hepaticæ ramuli sanguinem suum deponunt, qui in ea statim alteratur, & sulphurearum, subsalsarumque particularum mistione novo modo excoquitur, & multis sui particulis amarescit, atque bilescit: quæ biliosæ particulæ, mediantibus acinis glandulosis (ex quibus hepatis substantiam, imprimis constare comperit *Malpigius*) à reliquis sanguineis coctione ista minùs alteratis segregantur, & à radicibus pori, ac folliculi bilarii absorbentur.

Franciscus de le Boe Sylvius, considerans maximè exiles, & plerumque invisibiles meatus per quos bilis ex hepate ad folliculum fellis defertur, longè aliam de ejus generatione opinionem concepit *Disp. Med. 6. Thes. 36. & 37.* Suspicatur enim bilem venerari ex sanguinis portione per arterias cisticas ad bilariam vesicam delati, partibus ipsi maximè similibus, & per ejusdem tunicæ poros in cavitatem ipsam sensim penetrantibus, atque ibidem mox in eandem cum reliqua bile naturam abeuntibus: eodem modo sicuti vinum canthari mensura in aceti dolium infusum, mox convertitur in acetum. Illud ipsum quoque sentit *Regius philos. natur. lib. 4. cap. 12.* qui tamen etiam radices bilarias, ex sanguine venoso hepati infuso bilem elicientes agnoscere videtur.

Verùm illud Sylvii commentum hæc quatuor destruunt. I. Quòd in folliculi cavitate nulla unquam sanguinis infusi indicia appareant, imò nec minima quidem ab ullo *Anatomico* observata fuerint, cùm tamen in quibuscumque partibus, in quibus ex sanguine alius succus, liquor, aut spiritus est conficiendus, aliæque sanguinis notæ manifestè appareant, ut liquet in cerebro, & testibus. II. Quòd bilis etiam generetur in iis animalibus, quæ dicuntur folliculo felleo destitui, ut in *Cervo*, *Dama*, *Camelo*, in quibus illa in folliculo ex sanguine per arterias illabente generari non potest, sed in ipso hepate generata effluit per porum bilarium. III. Quòd in hepate interdum obstruuntur illa vascula, per quæ bilis ad porum, & vesiculam fellis advehitur, atque tunc icterus fiat à bile copiosa per totum corpus diffusa, cùm interim in poro, & folliculo vacuo nihil bilis generatum fuisse liqueat, etsi arteriæ cisticæ satis multùm sanguinis, more solito, ad folliculum detulerint. IV. Quòd in helluonibus, & strenuis potatoribus ex hepatis intemperie calida procedens icterus, ab arterioso sanguine in bilem mutato gigni non possit, cùm ille æqualiter anteà, atque nunc ad folliculum delatus fuerit, nec ulla ratio sit quare copiosior tunc eò ferretur in bilem mutandus, quàm aliis temporibus.

Indubitabile est tàm vesicam felleam, quàm porum bilarium per suos surculos succum educere ab hepatis parenchymate, & hunc succum in vesicula, & poro bilario recipi, ipsumque indictis capsulis receptum per ductum communem in intestina transfundi, verùm negamus succum illum, quem vesicula, & porus bilarius ab hepate recipiunt, à sanguine separari: ille succus à vasis felleis ab hepate exsugitur, ut disponatur, & immutetur in ipsis, in intestinorum gratiam, in quibus suum necessariissimum alioquin usum exercet. Succus iste priusquam in vasa bilaria recipiatur, pars est sanguinis, serosa tamen non autem fibrosa, quæ ubique in venis, in arteriis abundare solet, ut jam fluxibilior fiat, & motui promptior; dum verò pars ista sanguinis serosa est sanguini commista, subdulcis est, parùm ad salsedinem inclinans subtilis potiùs, quàm crassa, aquea potiùs, quàm oleaginea; hinc est, quòd tàm sanguis venæ portæ, & arteriæ cisticæ, quàm hepatis caro nullum amarorem præseferunt, nam sanguinis serum nullo modo amarum est, neque unde amaro sapote imbui potuisset, habuit. Hoc itaque sanguinis serum à vasis bilariis sugitur, ac in iis amarorem, crassitiem, & oleaginositatem acquirit, tam à textura fibrarum dictorum valorum, quàm etiam à liquore, quem in vesicula invenit à principio generationis ibi productum, ad hoc ut sanguinis serum quod illi miscendum erat, in amarum verteret, non secus ac vinum dulce aceto commistum, acetum fit.

Evenit succo bilioso id, quod de nutrimento in omnibus corporis partibus accidit; nam idem, & unicum nutrimentum homogeneum, & similare in unaquaque parte corporis pro partis cujuslibet dispositione transmutatur, in osse enim fit os, in pulmone pulmo, in liene lien, in membranis membrana, & sic de cæteris: principiis enim nostris constitutivis solidis vis insita est, nutrimentum transmutandi, & sibi assimilandi.

Notum quoque idem est in urina, sudore, & in aqua pericardii, qui liquores antequam sanguine, sive nutrimento separentur, neque urina, neque sudor, neque aqua pericardii sunt, post verò separationem unaquæque suam acquirit indolem.

Serosa itaque pars sanguinis ab hepatis corpore à ramis bilariis attrahitur in forma seri, non autem in forma bilis, deinde in dictorum ramorum vasis postquam serum illud attractum est, per commistionem liquore felleo, qui in iis semper stagnat, ipsum quoque serum in liquorem felleum transmutatur, acquiritque eas proprietates, quas paulò ante intra venas contentum non habebat: cum itaque materia liquoris fellei serum sanguinis sit, quod non solùm in sanguine superfluum est, sed necessariissimum.

De liquoris fellei usu (cave ne confundas bilem cum felle, ut vulgares faciunt) multa commentati sunt Veteres *Aristoteles*, ejusque mancipia nullum fellis admittunt usum, habereque tantùm necessitatem materiæ, & educi, ne sanguinis massa inquinetur, credunt. Verùm pace *Aristotelis*, & mancipiorum, nos diximus illud sanguinis serum priusquam in vesicam felleam recipiatur, non amaricare, sed subdulce esse, & parum ad salsedinem inclinare.

Aliqui plus huic liquori tribuunt, ad totius commodum destinantes; nam hepar calefacit, digestionem secundam confortat, naturalem hepatici calorem juvat, sicut ignis sub lebete. Imò toti corpori calorem largitur, si credimus *Nemesio* imprimis stomacho ad promovendam coctionem.

Helmontius arbitratur liquorem istum esse omninò hepatis, & vitæ nostræ necessarium balsamum, ac proinde Judæi Christo Domino in cruce, ut diutiùs in cruciatibus persisteret,

ſterer, acetum felle miſtum porrexerunt. Liquor iſte non gravat, nec moleſtat unquam, ac proinde nullos efficit morbos, imò à multis præſervat, & præcipuè à putredine hepar: nam fellis veſicula ab hepate amota, ſtatim hepar in fellis circuitu diſſolvitur, & liqueſcit. Fellis diſruptio, ſive in felle vulnera confeſtim lethalia ſunt, non autem ita hepatis vulnus, inflammatio, & abſceſſus; nam vitæ noſtræ alligatam neceſſitatem, integritatemque habet ob repentinam mortem.

Medici ſtercorarii, ſcilicet *vulgares* liquoris fellei uſum pro clyſtere naturæ excrementorum expulſioni deſtinatunt, à mulierculis forſan edocti, quæ infantibus ad alvum laxandam ex felle ſuppoſitorium ſubmittunt. Sed quàm à veritate alienum ſit, fel excrementorum expulſioni inſervire oſtendemus. Humanum ſtercus eſtò flaveat parùm, aut multùm, tamen amarum non eſt; canes enim flavum infantium ſtercus avidiùs edunt, quia lactis ſaporem retinet. Attamen huic flavo ſtercori, ſi aliquos fellis guttulæ admiſceantur, tunc illud nequaquam à cane lambitur. Multi ſtercore paſti ſunt, & de ſapore quæſiti, non eſſe amarum, ſed fœtidum, & ſubdulce reſponderunt. In magnis obſidionibus ob annonæ caritatem milites coacti fuere ſtercoribus veſci, & quò ſæpiùs, recomedebant, eò ſemper dulciora fiebant.

Ut de fellei liquoris uſu noſtram afferamus in medium ſententiam, aliqua de Ventriculi actione laconicè reſumamus oportet; dicimus itaque, quod ingeſtis in ventriculum cibis, excitatur in iis fermentationis motus, qui occaſionaliter tantum à ventriculi calore concitatur, non ſecus ac vis generativa pulli in ovo excitatur à calore externo fovente, efficienter verò, & effectivè ille fermentationis ciborum motus producitur à ſpiritu in ipſis cibis contento, prout producitur pullus à ſpiritu ſeminali in albumine clauſo. Spiritus iſte ciborum, dum movetur, efferveſcentiam in ſua materia cauſat, non ſecus ac ſpiritus in muſto deliteſcens, dum moveri incipit, efferveſcentiam in muſto cauſat, qua paulatim muſtum aceſcit, tranſmutatur, & in vinum abit, abſque eò quòd ab extrinſeco aliqua aciditas, menſtruum acidum, vel quid ſimile illi adjungatur; ſpiritus iſte acidus, qui fermentationem cauſat in muſto, & per motum fermentationis aciditatem, fermentationemque cauſat in cibis in ventriculo contentis, uti etiam per motum fermentationis aciditatem abſque eo, quòd fermentatio, & aciditas, vel ab aliquo liquore acido in ſtomacho ſtagnante, vel alieno ab aliquo viſcere, vel glandula in ventriculum traſmiſſo producatur, vel promoveatur. Ut ergò à propoſita muſti, & vini ſimilitudine non recedamus, ſciendum eſt, quòd ſicut vini eſſentia conſiſtit in illo ſpiritu acido, qui per fermentationem fuit in muſto productus; ita etiam eſſentia, quæ apta eſt ad corpora nutrienda conſiſtit in illo acido ciborum ſpiritu in cibis per fermentationem producto, atque ſicut per levem calorem à vino ejus ſpiritum elicimus, quo elicito, quod remanet, fæculentum eſt, ignavum, ac viſcidum; ita quoque à cibis fermentatis acidis ventriculus ſpiritum elicit vini ſpiritui analogum, remanentque deinde cibi fæculenti, ignavi, ac viſcidi, qui cùm non ſint de ventriculi indole, corrugatione ejus fibrarum per pylorum exprimuntur in inteſtina. Verùm quia ſenſitivorum vita altiotis eſt indolis, quàm vegetabilium vita, dùm illa integra eſt, & aliquo impedimento non urgetur, non quieſcit, niſi ab ingeſtis cibis vegetabilium vitam, ſive eſſentiam omninò emungat, ſibi ſubjiciat, & eorum quoque cadaver adeò immutet, ut in excretis neque vix ingeſtorum ciborum ſignum remaneat. Id natura ex ſimplici fermentatione in ventriculo obtinere non potuit; unde poſtquam fæculæ ex fermentatione reſiduæ ſub pylorum deſcenderùnt, ſpiritibus à ſtomacho depauperatæ motum fermentalem ex ſeipſis excitare validæ ampliùs non erant, propterea remanſiſſent partim mutatæ, partim verò immutatæ, ſi tali inconvenienti à principio generationis non conſuluiſſet natura, conſtruendo ſcilicet vaſa bilaria ſub hepatis cavo, in quibus humor amariſſimus produceretur, adhoc ut in inteſtina cum ſucco pancreatico flueret, cùm ciborum reliquiis ſub pyloro ſe commiſceret, atque per alium motum fermentationi ferè contrarium in prima principia in liquorem ſcilicet ſuperſtites ciborum reliquias reſolveret, qua reſolutione in liquorem peracta, inteſtinorum villi, ſive glandulæ miliares quicquid ſubſtantiæ alibilis in ipſiſmet ciborum reliquiis ſupererat, poſt ſtomachi fermentationem emungere ſatagunt, & quod omninò fœculentum, & à ſpecificis ciborum qualitatibus penitùs liberatum, ſenſim tranſcolando in inferiora inteſtina foràs deturbat.

Hic obiter adnotamus, quòd ſpiritus ille, ſive eſſentia ciborum, quæ tàm in ventriculo ſeparatur per fermentationem, quàm in inteſtinis per reſolutionem, non aliter in ſtomachi, & inteſtinorum villos, ſeu glandulas miliares recipitur, ac rerum ſapores in linguam, & palatum recipiuntur, ac deinde minimè quidem per tubulos meſeraicarum, & lactearum, per rectitudinem fibrarum per univerſum corpus diffunditur, illudque nutrit, & recreat, dum adhuc ſanguinis proprietates non acquiſivit.

Ex traditis jam liquoris fellei uſum ſatis intelligi credimus, ſcilicet eſſe à natura productum ad ciborum reliquias eſſentiali parte non exutas reſolvendas, & hoc totum eſt experimento, & obſervatione perſpicuum, nam ab inteſtino jejuno, in cujus principium obliquè ductus communis inſeritur, per integrum curſum tenuium inteſtinorum nunquam aliquid ſolidum invenitur, ſed in iis ſemper obſervatum fuit fluidum quoddam liquamen, quod colon ingreditur in fæces craſſeſcere incipit. Hic fellei liquoris uſus multùm quoque pictoribus præſtat in miſcendis, & fluxilibus reddendis coloribus. Mirum enim quàm latè colores, adjecto felle, diffluant; quod non ſanè illum latuit, qui non ità pridem verſicolores chartas tingendi artem excogitavit.

CAPUT LXIII.

De Hepatis Vulneribus.

INterdum hepar ſuos patitur manes, cum à cauſa violenta, & externa ejus continuitas diſſolvatur: eſt apud *Galeniſtas* viſcus inſolentiſſimum, & non eſt in toto corpore morbi genus, quod non faciat hepar, unde non mirum, ſi quandoque meritas tantæ inſolentiæ pœnas luat.

Solutæ unitatis hepatis variæ ſunt differentiæ; quandoque enim hepar telo acuto confoditur: aliquando aliqua hepatis pars, & extremitas planè abſcinditur; interdum re obtuſa contunditur potiùs, quàm ſcinditur: quandoque vulnus eſt ſuperficiarium tantùm, aliquando ad profundum penetrat: interdum etiam vaſa ſcinduntur, vel rumpuntur; aliquando gibbum, & quandoque cavum vulneratur.

Signa.

Hepatis vulnera petuntur ex cauſis externis, & violentis, quæ præceſſerunt, & abdomen è regione hepatis, ſcilicet ſub dextro hypochondrio, verſus ſpurias coſtas, læſerunt; ſi ſpecillum ultra digiti cum dimidio longitudinem intruditur, vulneratum eſt hepar. Deinde à conſequentibus facilè cognoſci poteſt; ſub dextro enim latere multùm ſanguinis è vulnere manat, ad ſpinam reducta hypochondria, punctio, & dolor in regione hepatis, & partium vicinarum, interdum ad jugulum, & ſcapulam dextram uſque porrigitur, in ventrem cubandi proclivitas, gravitas circa vulneratam partem, nec non tuſſicula quædam ſicca, & aderit pondus veluti deorſum trahens. Interdùm vomitus bilioſus, vel cruentus, vel ſanguinis per alvum, aut urinam excretio ſequitur, vel narium hæmorrhagia.

Cauſæ.

Vulnerum hepatis cauſæ ſunt res externæ hoſtili manu, aut alio quodam infortunio, vel pungentes, vel ſcindentes, & hepatis continuitatem diſſolventes.

Prognoſis.

Hepatis vulnera ex *Hippocratis* edicto *ſect. 6. aphor.* 18. Lethalia ſunt; ſi enim vaſa majora vulnerentur, æger non evadit, quia omnis ſanguis in ventrem, vel extra fluit, & vulneratus moritur, non facile namque hæmorrhagia ſiſti poteſt, ob difficilem loci aditum, & quamvis magna illa vaſa non lædantur attamen hepatis vulnus quantumvis exiguum liquoris fellei productionem turbabit, qui tamen maximè neceſſariiſſimus eſt. Quòd ſi aliquem ſupervixiſſe contigerit, inter raro contingentia cenſendum eſt.

Et

Et alii quidem vitam nonnihil protrahunt: alii brevi temporis intervallo moriuntur. *Hip. S. Epid.* refert: *Cuidam jaculo percusso in hepar, statim color cadaverosus sese sparsit, oculi intro cesserunt, difficultas ferendi, ac æstuatio consequuta est, & eadem die vitam cum morte commutavit. Alter puer à mulo in hepate percussus, quarto die mortuus est, spiritum densum habebat, nec quicquam intelligebat, & febre tenebatur.* Si fortè sistatur hæmorrhagia, tamen ulcus post vulnus relictum tam rarò, & difficulter sanatur, ut ex tribus millibus ea parte vulneratis, vix unus aut alter evadat, & inter miracula ferè habendi sunt, qui ex iis servati fuerunt. Aliquot casus apud Authores legimus: *Vulnerato hepate, & abscissa aliqua ejus parte, hominem servari credit Aegineta lib. 6. cap. 28. Refert Gemma lib. 1. Cosmocritic. cap. 6. de quodam Hispano ab insigni hepatis vulnere sanato. Bertinus lib. 13. medic. cap. 7. scribit de viro nobili, cui non tantum hepar vulneratum, verum etiam aliqua hepatis pars per vulnus extracta fuit, qui tamen, præter omnium expectationem sanatus fuit. Hildanus Cent. obs.* 34. *narrat de Helvetio quodam, qui extracto hepatis vulnerati frusto, & symptomatibus sævissimis supervenientibus, tamen convaluit.* Verùm hæc sunt naturæ miracula; qualia in curationibus interdum contingere, olim tradidit *Averrhoes.* Convalescunt saltem ii, quibus superficies saltem, aut hepatis substantia sine magnorum vasorum læsione vulnerata est. Hepatis contusio periculosior est, quàm vulnus, & sæpè in abscessum degenerat.

Curatio.

Hepatis vulnera si sanguinis profluvium minentur, statim *vulgares chirurgi* venam tundunt jecorariam, & præsertim ad præcavendam inflammationem alacriter venæ sectionem pluries celebrant. Si æger laxam non habeat alvum, *clysterem ex decocto cichorii, plantaginis, hyperici, rosarum, addito oleo myrtino, & rosaceo, melle rosaceo solutivo* injiciunt. *Rhab arbarum etiam in substantia ad* ℈. *ij. vel* ʒ. *j.* exhibent; vocant enim Rhabarbarum animam hepatis. Ad sanguinis fluxum inhibendum adstringentia, & glutinantia propinant, ut sunt *rosæ rubræ siccæ, balaustia, bolus Armenus.* Item *trochisci de spodio, de rosis, rhabarbaro cum decocto plantaginis.* Vel

℞. *Conf. ros. rubr.* ℥. *ij. flor. cichor.* ʒ. *j. veronicæ* ℥. ß. *corall. rubr. præp. margarit. præp. boli armeni ana* ℈. *j. cum syr. myrtino, vel cichorii f. electuarium,* Consulto vulnere, extra emplastra adstringentia, & glutinantia adhibent; si verò per vulnus hepar pateat sequentem pulverem ei inspergunt, ut

℞. *Bolli armeni, terræ sigillatæ ana* ʒ. *j. flor. ros. rubr.* ℈. *j. farinæ volatilis* ʒ. *iij. lapid. hæmatit.* ℈. *j. f. pulvis.*

Vel imponunt *unguentum ex terebinth. bolo Armeno, & mumia.* Vel *ex mastiche, & thure.* Partes vicinæ inungunt *oleo rosaceo, & mastichino.* Si ad inguina ex transmisso sanguine abscessus excitetur, maturant, aperiunt, mundificant, & sarcoticis, ac cicatrizantibus consolidationem absolvunt.

Nostra hepatis vulnerum curatio non versatur circa profundiora, quia lethalia sunt, ut in vaticinio diximus, nec in iisdem infixa tela citò extrahantur, ne copiosa subsequuta hæmorrhagia, æger una cum sanguine purpuream effundat animam; sed tantùm circa superficiaria versatur; ideòque extrinsecè vulneri imponatur *cataplasma herbarum vulnerariarum volatili alkali refertarum, in vini spiritu maceratum,* postmodum *balsamum Peruvianum album, liquidum, vel Samaritani artificialem, vel balsamum balsamorum n. d. vel aquam Reginæ* instillamus, vel ea, quæ alibi descripsimus, & turundam eodem balsamo imbutam intrudimus cum superpositione *emplastri stiptici.*

Interim internè pulveres particulas acutas absorbentes exhibemus, qui sanguinis evasati acescentiam inhibent, & congrumationem dissolvunt, & una vasorum dissolutionem consolidant, hujus energiæ sunt *oculi cancrorum, antimonium diaphoreticum, antihecticum Poterii, mumia, sperma ceti, sanguis hirci, lapis hæmatites, magisterium coralliorum, hebur philosophicè præparatum, extractum hyperici, tormentillæ, & symphyti, lacca, rhabarbarum tostum &c.* quæ propinari possunt in potionibus vulnerariis de alkali volatili participantibus, quas *syr. de tormentilla, scordio, symphyto, vel de hyperico edulcoramus.*

CAPUT LXIV.

De Lienis Anatome.

L*ien*, sive *splen* est viscus in sinistro hypochondrio è regione hepatis, tanquam alterum hepar, sub diaphragmate, inter ventriculum, & costas situm, in nonnullis elatiori vel humiliori sede quàm in aliis.

Rarissimum est lienem cum hepate locum permutare, ut hoc in sinistro, ille in dextro hypochondrio; quod tamen à *Cornelio Gemma, & à Talentonio* fuit observatum, cujus rarissimum casum describit *Catierus obser.* 17. *Petro Borello communicat.* atque etiam duas, tresvè historias refert. *Bartholinus observat. anat. rarar. cent.* 2. *hist.* 29. Rarissimum etiam est lienem deesse, quod tamen se in muliere quadam vidisse refert *Hollerius inter rar. num.* 5. & in *Ortelio* compertum fuisse, ut diximus cap. præcedente. Verùm animalia, quæ vesicam non habent, carent sine noxa liene, unde falsum est *Helmontii* illud *Habet & musca splenem.*

Numero communiter unicus est, & hunc numerum rarissimè excedit. *Cabrolius* tamen *observ.* 15. nec non *Posthius, & Dominicus de Marchettis* duos invenerunt *Fallopius verò observat.* tres lienes vidit. In canibus subinde duo, vel tres reperiuntur, magnitudine inæquales, è quibus singulis vas in ramum splenicum extenditur: quod ipsum fortasse in aliis nonnullis etiam contingit: nam *Arist. lib.* 4. *de generat. animal cap.* 4. scribit in nonnullis brutis duplicem esse lienem nonnulla etiam liene prorsus destitui.

Hic ambigimus, an lien sit viscus tantoperè necessarium ad vitam; Item an ille possit è corpore humano eximi, seu exscindi, & vulnus rursus sanari, sine vitæ, & sanitatis dispendio?

Pro prima ambiguitatis parte, *Erasistratus* lienem frustrà à natura creatum existimavit. *Aristoteles lib.* 3. *de part. animal.* Lienem per accidens necessarium statuit. Et *Paracelsus* ex professo methodum præscribit, quo pacto splen per medicamenta omninò absumatur, cùm nihil sit aliud, quam corporis Zizanium, quod quò magis increscat, eò plus totum corpus marcescat: contrà verò *Helmontius* non tantùm necessariissimum putavit, sed ad nobiliores evexit actiones.

Pro secunda quæsiti parte lienem eximi, & exscindi posse stat *Plinii* authoritas *lib.* 11. *cap.* 37. dicentis: *Aegocephalo ovi lienem non esse constat, neque iis, quæ carent sanguine. Peculiare rursus impedimentum aliquando in eo, quamobrem inuritur laborantibus, & per vulnus etiam exempto, vivere animalia tradunt* Ex his *Plinii* dictis vulgus credit magnos cursores carere liene, vel facilè sibi persuadent lienem iis exsectum esse, *Plinii* authoritatem, experientia nititur, confirmare *Bartholinus cent.* 4. *anat. rar. hist.* 51. scilicet experientia *Fioravanti*, gloriantis se cuidam lienem exscidisse, atque ita sanitati restituisse, de qua propter testes se dubitare non posse scribit, & si nullos intereà testes fide dignos producat, vel citet. Hoc ipsum *Fioravanti* experimentum citat, & admiratur *Deusingius tract. de sanguif. cap.* 79. simulque ex *Francisco Rousseto* adducit duorum minorum gentium, & obscurorum chirurgorum testimonia, qui se lienes fauciatos, & alteratos sectione extirpasse, ægrosque feliciter sanasse dixerant: atque his testimoniis certam, indubitatamque fidem adhibens de liene concludit: *Hoc Viscus non esse necessarium ad vitam, sed tantùm ad feliciorem vitam: non tam ad esse, quàm ad benè esse: non ad nutritionem, ac conservationem simpliciter, sed ad nutritionem meliorem, utpotè ad sanguinis tenuioris, elaboratioris, & magis spirituosi generationem.* Huic sententiæ magis favere videtur novus modus nuper in Anglia repertus, quo lienes è canibus exsecantur, vita superstite manente. Hæc omnia docere videntur, hujus visceris non esse magnam necessitatem ad vitam, ut neque actionem tam nobilem, quæ ei hactenus adscripta fuit.

Pro parte negativa stant non solum *Veteres*, sed etiam *recentiores cuncti*, imò ex sex millibus vix unum invenies, qui ante dictam opinionem non penitùs rejiciat: de qua *Cœlius Aurelianus lib.* 2. *de morb. chron. cap.* 4. ita scribit: *Decidi, vel auferri lienem, voce quidem dictum, non officio completum accepimus.* Eandem negativam etiam suffulcit experientia nunquam enim quod scio, ab aliquo Medico alicujus auctoritatis, & fidei, visum, auditum, scriptum,

vel observatum est alieni homini lienem fuisse exsectum, vita superstite manentem. Quantum ad *Fioravantum*, ille fuit Empiricus Circumforaneus, nullius authoritatis, & satis exiguæ fidei, qui credulis hominibus quidlibet persuadere studebat, ut apud vulgares magnus Medicus videretur potiùs, quam esset. De obscuris chirurgis ex *Rousseto* citatis, illud ipsum sentiendum est: & nos etiam tales, aliasque mille similes fabellas à sciolis quibusdam gloriosis chirurgis nobis pluries narratas meminimus, quibus tamen nulla fides debebatur. Si res ita se haberet, certè non ab agyrtis, & stolidis hujusmodi chirurgis illius testimonia hoc nostro ævo petere necesse foret; jam dudum enim ante multa sæcula extitere myriades clarissimorum Medicorum, ac Philosophorum, quælibet naturæ mysteria accuratissimè perscrutantium, quorum, si non omnes saltem aliqui hac de re aliquid vidissent, observantes annotassent. Sed jam tota rei certitudo confirmatur incertissimis obscurorum quorundam hominum testimoniis. Quibus tam ponderosæ rationes obstant, ut dicta sententia nullo tali fulcro fulciri ampliùs possit. Quippè, præter nervos, magna vasa sanguifera hominis lienem ingrediuntur (duæ scilicet arteriæ splenicum occurrentes) quorum sola resectio sufficiens est, quæ hominem illicò ingenti hæmorrhagia occidat; verosimile enim non est, hæc vasa ullis injectis vinculis, aliisvè adstringentibus remediis ita constringi posse, ut hæmorrhagiam gravem non faciant: vel si fortè vinculis ligentur, quod in hominis hac parte abdita commodè fieri non posse omnibus notum est, qui visceris situm, connexionem, & constitutionem probè norunt) tunc tamen non diu potest, vinculis putrefactis, lethalem hæmorrhagiam subsequi necesse erit. Præterea si sola, & sæpè levia vulnera hujus visceris lethalia sint, imò si sola ejus intemperies, obstructio, aliusve morbus, totum corpus graviter affligere, quin etiam occidere potest, quantò lethalior erit, quantòque magis corpus, vitamque prosternet ejus totalis ablatio? Quantùm ad canes, quibus lienes exscindnntur, illi non omnes vivi permanent; imò ex multis vix pauci in vita servantur: iique tunc reliquum vitæ tristes, & ignavi protrahunt, nec diu vivunt: præterea sine dubio, quod defectu convenientis materiæ à liene suppeditandæ, fermentum non præparetur; atque hinc sanguis crassior generetur, spiritusque cùm vitales, tum animales pauci, & crassi suscitentur. Præterea quod in cane tutiùs, ac commodiùs fieri potest, atque hinc facere licet, hoc in homine cum summo vitæ periculo tentare nefas foret: & quod cani alicui hac in parte non cedit ad mortem, hoc hominem certissimè occideret; procul dubio, quod hoc viscus in homine magis necessariam actionem præstet, quam in cane, in quo fortè pancreas, aliaque pars, ejus vices meliùs supplere potest, quàm in homine, utpotè in quo tantum viscus, tot arteriis, venis, & nervis instructum, proprioque parenchymate donatum, frustra creatum esse, nemo sanæ mentis credet. Ita ut concludendum sit, lienem in homine ad vitam maximè necessarium esse, nec salvo homine excidi potest.

Figura ejus oblonga est, instar linguæ bovis, unde linguosum viscus nonnullis dicitur, præcipuè quia in bove, cane, multisque aliis brutis illam figuram non malè repræsentat; foris ad latus sinistrum, & diaphragma gibba nonnihil: nonnunquam ad costas impressiones habens, latere dextram respiciente concava, ob adjacentem ventriculum: ubi per longitudinem mediam linea quædam alba prominentiis donata, venas, & arterias cum omento admittens. In homine tamen constantem figuræ perpetuitatem non servat, sed eam multimodè mutat, quippe in quibusdam triangularis, in aliis gibbosus, quadratus, vel acuminatus, in nonnullis in lobos distinctus invenitur. Summa, & crassior ejus pars *Hip.* caput, tenuior verò cauda appellatur.

Color in fœtu rubeus est, ut hepatis, cùm sanguine materno alatur puto; in adultis ex atro purpureus, ob succum crassiorem; in provecta ætate plumbeus, vel sublividus existit. Præter naturam autem lien varios induit colores juxta humorem dominantem, lividum, cinereum &c.

Parte convexa diaphragmati non firmiter, sicut hepar, sed superficialiter, nec non reni sinistro connectitur per tenues membranaceas fibrillas à peritonæo enatas. Sima verò, seu depressa parte adhæret omento, & vicinis partibus, sicque ligatus in corpore benè habito ultra infimam costam non descendit: at relaxatus ligamentis humiliori loco sentitur, cum magno valetudinis incommodo: iisdem disruptis, nonnunquam in hypogastricum delabi visus est.

Magnitudo ejus in hominibus diversa est pro corporum, & constitutionum diversitate. Plerùmque longitudinem habet ferè sex digitorum transversorum, latitudinem trium, crassitiem pollicis. In morbosis tamen corporibus interdum enormem acquirit magnitudinem, ita ut ejus protuberantia extra costas sentiri, & videri possit. Sic qui humidas incolunt regiones, & aquas bibunt paludosas, magnos habent lienes. Interim quò viscus hoc majus est, eò pejus degit homo, ejusque corpus magis extenuatur, & minùs floret. Unde *Trajanus* Imperator fiscum appellavit lienem, quia ut hoc ditescente, plebs depauperatur: Sic liene augescente, minuitur corpus, quia ab eo non suppeditatur materia congrua ad fermentum conveniens in hepate conficiendum, quo destitutus sanguis debito modo non attenuatur, & ad partium nutritionem inutilis relinquitur. *Spigelius* observavit eos, qui amplas habent venas, habere lienes majores, atque ideò macilentos faciliùs quam pingues, in tumidos incidere lienes. Rarissimè magnitudo lienis naturali minor est, cujus nonnulla extant exempla.

Duplici circumdatur membrana; una exteriore à peritonæo; altera tenui propria, ab exteriore membrana vasorum lienem ingredientium pronata, & eleganti ac mira fibrarum implicatione contexta. Hæ tunicæ, seu membranæ arterias, venas, & nervos habent ab iis, quæ interiorem substantiam pervadunt. Inter utramque autem excurrunt copiosa vasa lymphatica, instar retis cujusdam multis valvulis donata. Oriuntur ex multis minimis glandulis conglobatis in liene subsistentibus. Fibras obtinet innumeras tenues, & validas, ex filamentis compositas, miro artificio sibi invicem intertextas, nulla cavitate donatas.

Arteriis irrigatur duabus, una ad elatiorem, altera ad demissiorem partem ingrediente. Hæ frequenter à cœliacæ sinistræ ramo, quem *Arteriam Splenicam* appellant; interdum à ramo quodam ex ipso aortæ trunco exeunte, & flexuoso ductu secundùm pancreatis latus ad lienem procedente deducuntur, atque in mille ramulos fissæ per eum disseminantur.

Venam magnam ex sima parte emittit, quam *Ramum splenicum* appellant, qui ramus innumeris, plurimisque radicibus parenchymati inhæret, ex quibus sensim coëuntibus, modò plures majores rami efformantur, mox extra lienem in unum istum ramum splenicum concurrentes, qui transversim sub ventriculo per omenti superiora ad venam portæ excurrit, in eamque se exonerat. Ex his ramis, unus dicitur *Vas venosum breve* ingrediens modò una, modò pluribus propaginibus, quod vas volunt aliqui sanguinem acidum eructare ad appetitum, aut ventriculi corroborationem, qui deinde per intestina excernatur, quod falsum existimamus, nam sanguis in liene contentus tam hominum, quàm brutorum est ejusdem saporis, & dulcedinis cum eo, qui in aliis partibus corporis reperitur, & nihil à liene ad ventriculum per vas breve, sed semper à ventriculo defertur sanguis ad ramum splenicum. Alius ramus ad anum abit, & hæmorrhoidales venas internas gignit.

Observandæ sunt præcipuè *Anastomoses* frequentes arteriarum lienis cum venis ejusdem, præsertim una insignis ante ingressum vasorum in lienem: reliquæ in liene sunt.

Nervulos etiam à sexti paris ramo costali sinistro, magis per tunicam, quàm substantiam dispersos.

De lienis officio, seu actione tam variæ, & diversæ extant Medicorum opiniones, ut veritatem assequi planè operosum sit.

Multi ex *Galeni*, aliorumque antiquorum sententia putarunt ejus actionem esse fæculentam, seu melancholicam chyli partem separare, eamque per ramum splenicum attrahere, ac in se colligere, & aliquantulùm excoquere, eamque indè rursus, partim per vias venosum brevè in ventriculum, ad famem excitandam; partim per ramum splenicum ad intestina, & per venam hæmorrhoidalem ad podicem deponere. Quam opinionem multis, ferè iisdem rationibus refutarunt *Bauhinus*, *Riolanus*, & *Bartholinus*, quibus tamen omnibus argumentis ad ejus demolitionem opus non fuisset, cum hęc tria eam funditus evertunt. I. Quòd in liene nulla sit ampla cavitas, qua tale excrementum recondi possit. II. Quòd nulla

via

via sit, per quam illud rursus commodè evacuari queat, cùm per eundem ramum splenicum modò ingredi, modò egredi minimè debeat, aut possit. III. Quòd rami splenici, & vasis venosi brevis ligatura planè contrarium demonstrat, ut suprà docuimus, quæ sola ad istius perversæ opinionis destructionem sufficit.

Vesalius, *Platerus*, *Spigelius*, *aliique* Anatomici multi meditantes lienem hepar adulteratum, ab *Aristotele* appellari, quòd hepate malè affecto, hoc viscus sanguificandi munere fungatur, *à Platone* expressum hepatis simulacrum, ab aliis hepar vicarium, sinistrum: lienis morbos, quemadmodum & hepatis sanguificationem lædere; quandoque inter se situm mutare, ut hepar sit in sinistro latere, & lien in dextro; & lienis vitia, atque hepatis iisdem propè remediis tolli: statuerunt lienem esse viscus sanguificans, non minùs quàm hepar, & eo imprimis argumento huc ducti, quòd lien in fœtu rubicundum habeat colorem, hepati æqualem, & quòd liene laborante sanguificatio lædatur. Istum autem sanguinem in liene confectum nutritioni viscerum in abdomine contentorum inservire putarunt, sicut hepatis sanguinem nutritioni reliquarum partium. Sanguinem hunc lienosum confici tradiderunt ex chylo aquoso, ac fœculento, quem nonnulli per vasa lactea eò deferri, alii è ventriculo per vas venosum breve in eum defluere, alii per ramum splenicum ab eo attrahi, existimarunt. Verùm hanc sententiam multa in præcedentibus dicta satis evertunt, cùm sanguificatio neque ab hepate; neque à liene, neque à corde perficiatur: cùm è liene, nulla extant vasa, per quæ aliquis sanguis ad nutritionem partium in abdomine sitarum commodè defluere posset: cùm etiam non dentur viæ chylum ad lienem deferentes; utpotè ad quem nulla vasa lactea excurrunt, nec per vas venosum breve (quod non in lienem, sed in ramum splenicum extra lienem inseritur) à ventriculo quidquam defertur; neque etiam per ramum splenicum ulla chyli attractio versus lienem fiat. Hanc accessus chyli difficultatem animadvertens *Veslingius*, confugit ad poros ventriculi invisibiles, per quos aquosum chylum ad lienem ferri tradit, sed nullis rationibus probat. Denique hanc sententiam penitùs destruit circulatorius sanguinis motus quo patet nullum sanguinem ad partes pro nutritione deferri ab hepate, aut liene per venas, nec propter obstantes valvulas deferri ullo modo posse, sed totum è solo corde per arterias ad omnes partes propelli.

Reusnerus, *Piso*, *& Conringius Hippocratem* sequuti solum potulentum ex ventriculo statim exsugi à liene existimant, atque adeò sanguinem tantum aqueum conficere ordinariò. Sed nulla ratio firma id persuadet, siquidem desunt viæ manifestæ. Nec tenue solum attrahere debet, quo tanquam vehiculo, & chylus, & sanguis indiget quanquam seorsim non fluat, sed variè cum crassiori mistum pro sanguinis constitutione, donec officio suo defunctum, vel à renibus separetur, vel toto habitu corporis; exsudet. Si præter naturam in ventriculo serum à crassiori chylo segregatur: vel per vomitum redditur, & crassior chylus hoc vehiculo destitutus in intestinis colicam efficiet; vel per pylorum excernitur, semper patulum liquidioribus, & coctu facilioribus cibis; multò magis largiori potu, qui celeriter interdum in potatoribus strenuis per urinam redditur, non lienem transeundo, sed per intestina; si convenientia adsit qualitatis, humorum tenuitas, laxitas vasorum; roburque trahentis facultatis, quibus conspirantibus rectè *Asellius* asserit, nullam esse tam longam viam, quæ non facilè acceleretur. Aliter constitutis, non statim per urinas potus labitur: Sunt enim, qui integro die Baccho indulgent sine matulæ necessitate. Sunt etiam quibus lubrica alvus solvitur, ut per intestina ferri dubitandum non sit. Sanguis quidem lienosorum tenuis est, & aquosus non quòd talis immediatè ex ventriculo proveniat, sed vitium est totius sanguinis per arterias lieni communicatum.

Omnes ferè *Anatomici* sanguinem in liene contentum acidum esse affirmant, verùm nos gustatus organum ejusdem saporis esse lienis sanguinem, ac cœterarum partium docuit, nec subaciditas in liene cocto gustu percipitur, comedant isti lienes, & posteà scribant, & esto *VValæus in epist. de motu sanguinis*, *& Highmorus Disquisitione anatomica* dicarit, quod lien animalium vel assatus, vel coctus, vel quomodolibet præparatus, gustatus, deprehensus est austerus, pontici, acerbi, & acidi saporis; credimus tamen hos lienem propè corruptum gustasse, vel gustum acidi apprehensione imaginaria imbutum, & sic dulciter deceptos fuisse. Nec obstat animalium lienem præsertim cervi, & bovis præparatum in extractum, vel essentiam redactum affectibus splenicis, & imprimis cachexiæ Virginum, & mensium suppressionibus specificè conducere, quia in præparatione semper acida miscentur. Præterea si lienis sanguis esset acidus, utique coaguletur; est enim acidum stomacho gratum, & amicum, at sanguini ob coagulationem hostile, & estò aliqua acidi portio quandoque in sanguine fluctuet, quia vel diluitur, vel ab alkalicis particulis castigatur, & ipsum non coagulat. Hoc vulgarium Medicorum opinamentum ab Astrologorum næniis desumptum est, dicunt isti in regno minerali plumbum, & in animali lienem Saturno comparari, & sicut plumbum inter metalla est vilissimum, molle, ductile, obscuri & nigricantis coloris, constans ex copioso Mercurio, sulphure nigricante, & sale impuro; ita microcosmicum Saturnum, scilicet lienem cloacam, sive sentinam excrementi melancholici, mollem, spongiosam & nigricantis coloris esse dicunt, & sicut Saturnus omnis adstrictionis, terrestreitatis est auctor, ita lien aciditatis, & austeritatis. Non negamus lienem partem sanguinis crassiorem, terrestrem, fæculentam, effœtam, quam vulgares melancholiam appellant, non continere, verùm acidum in eo sanguinem contineri omninò refutamus. Multos languores lieni tribuerunt vulgares, & præsertim melancholiam hypochondriacam, scorbutum, quartanam &c. quorum lien immunis est, & si quandoque afficiatur, non est affectus tanquam mali causa, sed potiùs quòd ceu affectus altius radicato malo in sanguine, ejus læsio dependet.

Pro lienis usu nos expendimus, ut nostram stabiliamus sententiam, liene augescente, corpus extenuari; liene affecto, lienosos lurido infici colore; & liene benevalente, ac optimè constituto, corpus florescere, ut meritò dicatur *Saturnia florescere Regna*. Propterea mirificam arteriolarum, venarumque per omnem splenis substantiam fruticationem, & connexionem stupemus. Hinc toto in corpore non adesse viscus, quod tot arteriolarum; venarumque implicantiis potiatur, ut lien, censemus. Ob hanc igitur admirandam structuram, tot, tantosque laudabiles, benevalente, effectus, induci non possumus, ut lienem vel frustrà, vel ad vilissimum ministerium à natura conditum esse credamus.

Certum est lienem arteriam, quam splenicam appellant, à cœliacæ ramo sinistro, & interdùm à ramo quodam ex ipso aortæ trunco exeunte, recipere, disseminatur per totum splenis corpus, cujus figuram filicis folium non malè exprimit; infinitam penè congeriem orbicularium, rubrorumque corporum exhibet cum glandulis innumeris, quæ locum & situm sibi nanciscuntur in sinubus, & cellulis membranosis, quibus lienis substantia integratur. Arteria splenica disseminatur in cellulas quasdam membranaceas, & cellulis isti inspersæ sunt minutissimæ glandulæ sibi invicem incumbentes, ut uvarum acini, ut exactè *lib. de liene cap. 5. Malpigius* observavit. Glandulæ illæ arterias à trunco arteriæ splenicæ, & surculos nerveos à nervo; qui splenem ingreditur, cum arteria mutuantur. Sanguis arterialis per splenicam arteriam ad lienem post vertiginosos motus advehitur, cœnosus, terrestris, effœtus segnis, ac spiritibus depauperatus, veluti cruoris fex, & caput mortuum, unde non mirum, si atri, & lividi coloris sit, cùm sanguinis fœculentias recipiat, & conservet: verùm hic sanguis non est omninò inutilis, & quasi in sentinam projectus, sed ob salis fixi ubertatem est valdè fermentiscibilis naturæ, ulterius in cellulis membranosis, in liene coquitur, fermentatur, mobilis, spirituosus & volatilis fit, & reliquo sanguini commistus ejus motum & volatilizationem promovet. Non secus ac chymici inter destillandum, ut liquor optimus fiat, partes subtiles, & spirituosas à capite mortuo destillando segregant, ac deinde ipsi reaffundunt: atque hoc toties reiterant, donec caput mortuum crebris cohobiis volatilizetur, & liquor secundum omnes suas particulas ritè exaltetur. Sal iste fixus ex se ad fermentationem ineptus est, nisi ejus particulæ ad motum suscitentur, ita est in panificio vulgare fermentum (levato dictum) massæ farinaceæ commistum; nam sicut panis incocti portio quædam ad austeritatem servata istam indolem acquirit, ut panes alios fermentet, eorumque particulas aliàs segnes

segnes in motum adigat: ita videtur, quod sanguis in liene contentus stagnat, ejusque sal fixum in latibulis coercetur, sed huic inconvenienti benè consuluit natura, quæ hoc animadvertens, succi pancreatici portionem ad lienem mittit ex ramulis angustioribus, qui estò lienem non tangere videantur, imò obliterari in liene, si tamen microscopii ope explorentur, in lienis cellulas, & glandulas terminari observantur, unde fermentalis motus in lienis sanguine succedit, quia pancreaticus succus acidus est, ut in multis operationibus chymicis ex acidi, & salsi commistione experimur. Hinc sanguis per fermentationis motum exaltatur, mobilis evadit, spirituosus, & volatilis, ac reliquum sanguinem volatilizat, & à liene conveniens fermentum hepati subministratur, quo sanguis venalis attenuetur, & ad partium nutritionem fiat aptus. Concludimus tandem lienem sanguinem arteriosum concoquere, præparare, ac spirituosum, & volatilem reddere, & hepar venalem deputare. Quod hujusmodi sit lienis usus, patet, quia hoc viscere malè affecto, sanguis aut fermentescit nimis, ut in affectibus scorbuticis, & hypochondriacis; aut si lien sit obstructus, vel scirrhoso tumore obsessus, sanguis idonea destitutus fermentatione, cachexia, vel hydrops inducitur.

CAPUT LXV.

De Lienis Vulneribus.

Faciliùs hepatis affectus curatur, quàm lienis, ideòque si hic in tumorem abeat non tantùm curatu difficilis est, & diuturnus, sed etiam languorum Lernam, & exitium inducere solet. Si verò ab aliqua causa violenta extrinseca ejus continuitas solvatur, certè mortem infert, cùm ejus actio non tantùm ad benè vivendum, sed etiam ad simpliciter vivendum sit necessaria, quicquid mendaciorum pater. *Plinius lib. 11. nat. hist. cap. 37.* dicat, & ex eo *Fioraventi* circumforaneus, & alii vilioris conditionis homines: lienem cursoribus, cùm impedimentum iis afferat, eximi posse scribat. Sed has nænias supra fusiùs repudiavimus.

Signa.

Si gladius, vel telum è lienis regione abdomen penetravit, non certum indicium est lienem esse vulneratum, quia fieri potest, ut tela abdomen penetrent, & lienem non attingant, ideòque aliis opus est signis; eapropter lienem vulneratum esse cognoscimus, quòd sanguis niger, crassus, & fæculentus è vulnere erumpit, sæpè etiam vomitu vel per alvum excernitur, plerumque unà dolet ventriculus, ingens sitis excruciat, & febris. Prætereà præcordia, quæ ea parte exstant, tensa apparent, dolor, qui ad jugulum pertingit, & spirandi difficultas demonstrant, quæ fortasse accidit, quod per consensum diaphragma pariter est affectum. Vel tandem vulneris figura percipitur, vel specillum demonstrat, si instrumentum pungens valdè fuit acutum, & forti brachio illatum.

Causa.

Causæ mediatæ sunt res externæ, ut instrumenta pungentia, perforantia, & scindentia violenta manu intrusa, aut alio quodam infortunio, vel explosione, quæ non modò lienis substantiam attingunt, verùm etiam penetrant, ejusque continui solutionem faciunt.

Prognosis.

Lienis vulnera, quæ penetrant, ejusque corpus perforant, periculosissima, & lethalia sunt, nunquam enim sanantur, si non alia de causa, certè id ob vasorum sanguiferorum copiam, cùm lien multas arteriarum, & venarum fruticationes habeat, quæ dùm læduntur, hæmorrhagia succedit, nullis cedens remediis, ob difficilem loci aditum; tum enim omnis sanguis necessariò in ventrem fluit, & mors sequitur, quòd si aliter eveniat, inter miracula scribendum. Si verò vulnus sit superficiale fortasse in aliqua extrema ejusdem parte, non necessariò erit lethale.

Curatio.

In lienis vulnerum curatione *vulgares* procurant ut primò sanguinis profusio coerceatur, & inflammatio arceatur: ad sanguinem autem compescendum dum illis medicamentis, quæ adstringendi energiam habent, utuntur, ita sunt *succus polygoni*, *centaurii*, *plantaginis*, *pulvis boli Armeni*, *mumiæ*, *terræ sigillatæ*, *olibani*, & id genus alia, quæ secundum artem applicetur; Pro arcenda inflammatione ad venæ sectionem, tanquam ad magnum confugiunt præsidium, & venam jecorariam aperiunt, præsertim verò partis oppositæ, quia sicut lien est veluti alterum hepar, ita hepar credunt alterum esse lienem: mittunt tamen sanguinem sensim, bis vel ter. Proscribunt purgantia quorum vice remediis ani, scilicet clysteribus utuntur. Intra vulnus tandem ea medicamenta, quæ nativum calorem fovendi energiam habent, instillant, ita est *terebinthina cum oleo abietino*, *myrtino*, *& cydoniorum*. Quia quandoque in morbis melancholicis per urinam atrum humorem magno cum patientis juvamine excretum, & in lienis vulneribus pus per urinam expurgatum fuisse observarunt; medicamenta urinam cientia; *ex radice fœniculi*, *quatuor seminibus frigidis majoribus*, *ciceribus rubris*, *& similibus* exhibent. Per quas autem vias lien per urinam rectè se exonerat, alii aliter docent. Quidam per splenicum ad venam portæ, hinc hepar, & per hepar ad venam cavam, & tandem ad emulgentes pus pervenire statuunt. Sed hæc via est nimis longa, & per multas ambages. Brevior longè via est per cœliacam arteriam ad arteriæ magnæ truncum, hinc ad emulgentes arterias. Cæterùm sanguinem inficeret cum maximo ægrotantis discrimine. Præterquamquòd urina non transcolatur per emulgentes, ut infrà dicemus. In his vulneribus magni æstimant victus rationem, quam tenuem, & maximi nutrimenti, præsertim verò hepati agglutinantis virtutis, ut sunt jura extremitatum animalium cum *pilosella*, *pimpinella*, *consolida*, *endivia*, *boragine*, & similibus præscribunt. Hæc, & alia tenuioris energiæ medicamenta in lienis vulneribus exhibent, in reliquo totam curationem ipsi naturæ, quæ est Ignota Dea, in necessariis non deficiens, committunt, & hanc venerantur vulgares superstitiosi, veluti Athenienses, qui *Ignoto Deo* sacrificabant. Assiduè in ægrorum domibus per garrula medicastrorum ora, illa sesquipedalia roboant verba: *Natura est morborum curatrix*, *Medicus vere minister*; *ipsa enim non edocta*, *& nullo usa magistro*, *ea*, *quibus opus habet*, *disponit*, *eaque præter spem mirificè*, *in naturalem statum convertit*. Verùm non semper natura est morborum curatrix? solet enim quandoque morbo succumbere, & ita fatiscere necesse est, nec vulgares semper curandi morbos contractum cum testibus, cui se sola natura obstrinxit, exhibere possunt. Est natura morborum curatrix, sed Medicus debet esse minister, id est adjutor. Quando Medicus totam morbi curationem naturæ committit, de infirmi vita actum est. Morbos aliquot physicos criticè se sola absque ministro curat, attamen chirurgicos, ubi continui solutioni solutio adest, ut videre est in Lue Venerea, ulceribus, vulneribus, luxationibus, fracturis, & id genus aliis, nullatenus se sola curare potest nisi à perito adjuvetur ministro; est natura veluti senes uxorati, qui cum tantillo auxilii pulchras suscipere possunt proles.

In lienis vulneribus sex rerum non-naturalium regimen magni pendimus; ideòque aer vitetur frigidus, & æger in loco temperato se contineat. Victus ratio sit tenuis, vitentur acida, & salsa; potus sint decocta vulneraria. Motus arceatur, quies convenit, & decubitus in parte dextra. Somnus, & vigilia suos non prætergrediantur limites. Excernenda debito modo excernantur, & retineantur. Animi pathemata, quantùm fieri potest, rectę rationis freno vinciantur.

Si lien superficie tenus læsus fuerit, eodem modo curatur, ac si ejus substantia vulnerata fuerit, estò in hujusmodi vulnere lethali vaticinio se munire debeat chirurgus, non ideò vulneratus sine ulla salutis spe deserendus est, quia dum vita est, spes est, ideòque utraque læsio, tam superficialis, quam profunda eadem curationis methodo tractetur. Ad sanguinis itaque hæmorrhagiam compescendam intra vulnus syringæ ope *aquam arterialem n. d.* impellimus, quòd si prima vice suum non sortiatur effectum, ejus intrusio ad cohibitionem usque reiteretur.

Dein-

Deindè ad balfamica devenimus medicamenta, quæ etiam fyringa intrudantur, hujufmodi funt *oleum momordicæ*, *Apparicis*, *tinctura myrrhæ*, *balfamus Samaritani*, *hyperiçonis*, *balfamorum balfamus*, *aqua Reginæ Hung. balfamus proprietatis*, *balfamus artificialis*, cum brevis turundæ iifdem medicamentis imbutæ intra vulneris orificium intrufione. & *emplaftri ftiptici* fuperpofitione. Per os ea exhibeantur medicamenta, quæ fanguinis acorem impediunt, demulcent, abforbent, vel immutant, vel congrumatum diffolvunt, fluxilem reddunt, & per fua emunctoria deturbant: hac energia potiuntur *fanguis hirci*, *oculi cancrorum mumia*, *fperma ceti*, *pulvis anti-hecticus Poterii; fal faturni*; *antimonium diaphoreticum*, *falia volatilia ex herbis vulnerariis*, potiones vulnerariæ, quibus admifcemus *herbas fplenicas*, cum fupradictis medicamentis, & præcipuè *balfamum Peruvianum liquidum* in decenti dofi, quæ edulcorentur cum *fyr. de fymphyto*, *de hyperico*, *tormentilla*, *&c.*

CAPUT LXVI.

De Renum, & Veficæ Anatome.

Renes à Græco verbo *reo*, id eft fluo denominatos effe quidam volunt, eò quod per eos urina tanquàm per rivulos fluat; vel Græcè *Nephri* appellantur quafi mingentes.

Sunt *duo*, (rariffimè plures, vel pauciores adfunt, monftruofum quippe eft in uno latere unus, & in altero nullus ren fit; aut in utroque latere duo renes inveniantur, quod tamen nonnunquam contigiffe vifum eft) ut uno affecto, alter ferofum trahat humorem.

Situm habent, poft ventriculum, & inteftina fub hepate, & liene, ubi incumbunt fpinæ lumborum mufculis, inter duas peritonæi tunicas ad latera venæ cavæ, & arteriæ magnæ, fub quibus maximi nervi reconduntur, tam ipfius mufculi Pfoæ, quàm alii ad crura hac manifeftè tranfeuntes, unde fit; ut calculo in renibus exiftente, ftupor in ejus lateris crure perfentiatur. Neque planè è regione fibi invicem oppofiti funt, ne tractioni impedimentum aliquod effet, & ne aliqua feri pars præterlabatur. Sed dexter ren in homine inferior eft, ut cedat jecori, cui proximè fubjacet, fine fuo tertiam vertebram lumborum attingens: raro elatior eft finiftro, raro etiam fitu funt pares bini renes. Sinifter ut plurimùm lieni ex parte fubjicitur, raro lieni fuperior.

Magnitudo utriufque raro æqualis: finifter plerumque dextro paulò major exiftit. Longitudo plerumque eft trium vertebrarum, interdùm quatuor: latitudo trium digitorum tranfverforum, craffities pollicis. Interdum tota magnitudo minor, interdum major invenitur, qualem majorem in falacibus fe obfervaffe putat *Bartholinus*. Quippe natura in magnitudine, numero, & figura nonnunquam mirabiliter ludit, cujus rei varia, & mirabilia extant exempla apud multos Anatomicos: Verumtamen infrequens eft hæc varietas, & in fexcentis vix in uno reperitur.

Figura phafeolum, aut afari folium expanfum aliquo modo referunt, fi planam fuperficiem fpectes. Exterius in dorfo, feu ad ilia gibbofa, & rotunda eft figura, inferius ad partem fupremam, & imam gibba, fed ad mediam concava, & fima.

Superficies ficut in jecore eft lævis, & lubrica; raro, & præternaturaliter in homine inæqualis, quafi ex multis globulis carnofis renes funt compofiti.

Color ruber eft obfcurè, raro intensè rubet. In malè affectis variè colorantur renes; quemadmodùm, & hepar, & lien.

Connectuntur per membranam externam, quæ à peritonæo eft, lumbis, & diaphragmati, per emulgentia verò vafa cavæ, & aortæ, per medios ureteres veficæ. Et dexter ren, cœco inteftino, quandoque jecori, finifter lieni, & colo. Hinc flatuum, & excrementorum copia exacerbatur nephritis.

Membranis veftiuntur duabus, quarum exterior communis, à peritonæo procedens, adipofa nominatur, quia in obefis copiofo adipe circumfunditur: in hanc ingreditur arteria adipofa, ab aorta: ex ea verò egreditur vena adipofa, quam ren dexter ad emulgentem, rariùs ad cavæ truncum, finifter verò ad cavam emittit. Interior propria membrana ab externa tunica vaforum dilatata efformatur, eique *nervuli* exigui, à fexti paris plexu, & ramo ftomachico inferuntur, obtufum reni fenfum præbentes, qui tamen in ureteres fe extendunt, & his acutiffimum fenfum conferunt, atque hinc caufa funt, quòd in nephriticis doloribus ventriculus in confenfum protractus fubvertitur, & vomit. Pauciffimi verò, iique tenuiffimi, ac vix confpicui nervi ipfam renum fubftantiam ingrediuntur. Hinc nephritici dolores gravativos habent vehementiores; fed dolor tamen fit acrior, fi calculus in ureteres anguftos, & valdè fenfiles ingrediatur.

Ipfa renum *fubftantia*, quatenus vifui occurrit, apparet quafi fibrofa, ex concurfu, ac miftione minimorum vafculorum intercedente aliqua carnofitate, variis exilibus alveolis donata, junctorum contexta externo contactu duriufcula, fed interiùs tamen modicè fpongiofa, coloris obfcurè rubicundi exteriùs; verfus pelvim verò magis pallidi. Hæc funt illa, quæ in renibus oculorum obtutu communiter percipi poffunt, fed noftro judicio ipfa eft mera glandularum minimarum congeries cum fuis vafculis.

Habent finguli renes duo ampla vafa fanguifera, arteriam fcilicet & venam emulgentem, quibus exilia quædam vafa lymphatica interjiciuntur.

Arteria emulgens, ex aortæ defcendentis trunco producta, fimam renis partem fubit, geminata priùs, hinc diverfis ramis per ejus fubftantiam difpergitur, in eamque in minimos, atque invifibiles furculos evanefcit.

Vena emulgens paulò amplior eft arteria. Hæc innumeris radicibus; in hunc truncum concurrentibus, reni, ejufdemque glandulis inhæret, ab eoque è fima parte exiens, ad cavam procedit, in quam aperitur, ejufque ingreffui mox valvula infignis imponitur, ab inferiore parte furfum fpectans, ita fita, ut fanguis liberum ut cavam tranfitum concedat, fed ejufdem refluxum è cava in emulgentem impediat. Verùm ut verum dicamus, venarum emulgentium radices cum finibus arteriarum emulgentium per anaftomofes multipliciter coeunt, ut annotavit *Rolfincius*, *& Bartholomæus Euftachius lib. de renibus*, *ac Malpigius* edocuit.

In rene interiore continetur *Pelvis*, feu *Infundibulum*; quod nihil aliud eft, quàm finus membraneus, factus ex uretere in cavo renis expanfo, ac dilatato, & apertis, atque latis ramis (utplurimum octo, vel decem) inftar fiftularum eò perveniente: quibus fingulis imponuntur *caruncula*, vulgò *Papillares*, Rondoletio *Mammillares* dictæ, inftar glandularum mirùs coloratæ, fed duriores reliqua carne, magnitudinis ipfi, fuperiùs latiufculæ, inferiùs convexæ, perforationes anguftiffimas habentes, quæ vix capillum admittunt.

Actio renum eft, ferofam redundantem humiditatem è fanguine feparare, quæ ipfis cum fanguine in tranfitu per renum glandulas, fibrillas urinarias, & carunculas papillares, bona feri pars feparatur, ac in pelvim diftillat, indeque per ureterem delabitur in veficam urinariam. Quod verò reliquum eft fanguinis, & feri ei permifti (totum enim ferum à fanguine non feparatur) illud per venas emulgentes demittitur ad cavam. Verùm arteriæ emulgentes per varias anaftomofes, cum venis emulgentibus in renum fubftantia coeunt, & hæ fanguinem ad cavam demittunt, abfque feri feparatione; præterea illa feri feparatio quomodò fiat, explicare difficillimum eft, quia primaria duo, ex quibus explicatio petenda foret, penitùs abfcura funt, fcilicet fpecifica fermentatio, & peculiaris pororum in renibus difpofitio.

Secundum noftram fententiam de renum ufu præmittimus, quòd una, eademque eft fudoris, & urinæ materia remota, tantùm fecretoriorum locorum diverfitate fudor, & urina diftinguuntur; hinc obfervamus per æftatis decurfum, habitu corporis rarefacto, & poris valdè referatis, majorem fudoris evacuationem; paucam verò urinæ excretionem: contrà verò hyeme, denfata cute à frigore, repercuffa effluvia non integrè exhalant per corporis periphæriam, & hinc copiofa materiæ ferofæ per urinas excretio. Sudoris, & urinæ materia eft ferum, quod eft pars aquofa ciborum, & potus cum alimentorum fuccis fulphureis, ac falfis in ventriculo, aliifque vifceribus fimul excocta, & fanguini copiosè affufa, ut ei perfectam mifturam, & neceffariam tenuitatem, & fluxibilitatem conferat, qua mediante per anguftiffimas quafque vias permeare poffit, ut ejufdem quoque impuritates ac crudiores falfas particulas abluat, fibique admifceat, & una fecum per falivam, fputa, fudores, atque urinas evacuet.

Hoc ferum à potu, & alimentorum humiditate fan-

copiosè affusum, dupliciter evacuatur, vel insensibiliter per cutem constantem ex arteriolis, venulis, & nervulis capillaribus, qui rete totum corpus investiens texunt: sub ista textura reticulari constitutæ sunt copiosæ, glandulæ miliares, suis excretoriis vasis exteriora versus ad cuticulam spectantibus constructæ; quorum orificia cutis poros constituunt. Hæ ipsæ cutis glandulæ ex sanguine dies, noctesque perpetuò per capillaria vasa separant copiosè partem ejus serosam salinis, oleosis superfluis, inutilibus, & effœtis particulis imprægnatam, quæ sub halituum per se invisibilium forma per vascula eorum excretoria expirant, adjuvante non parùm calore, tum ipsius corporis expirantis, tum etiam corporis ambientis, & hæc. *Insensilis* appellatur *Transpiratio*. Hæc autem serosi humoris per poros evacuatio omnes sensiles quorumcumque excrementorum evacuationis copia longè superat. Ut si homo una die assumpserit alimenta ad libras v. g. XII. excernet per poros cutaneos, & expirationem vaporosi excrementi libras IX. & fortè vix III. per sensiles evacuationes. Hoc ingeniofo experimento scitè docuit *Sanctorius* in Medicina statica. Iste hominem juvenem matutino tempore; post depositas alvi, urinæque sordes, in exactissima libra ponderat: ac præterea etiam omnia, quibus tota die usurus est, alimenta seorsim ponderat. Deinde etiam sputorum, alvique, & vesicæ excrementorum, quæ tota die excernit, in vase collectorum, pondus exactè inquirit; eundemque hominem postridiè eadem, qua pridiè hora, jejunum ponderat; tumque detracto excrementorum manifestè excretorum pondere, comperit excrementum per poros insensibiliter evacuatum, pondere multùm superat omnia alia sensibiliter evacuata excrementa.

Vel hoc serum sensibiliter evacuatur, quotidiè namque gignitur, & interim partium substantiæ non apponitur, itaque præter insensilem transpirationem, per quam non totaliter evacuatur, necessariæ fuere evacuationes sensibiles, per quas redundantis ejus copia sufficienter evacuari posset. Inter sensiles hujus seri evacuationes sudorem recensemus; qui evenit, tunc cum insensilis transpiratio in tantùm augetur, ut hæc confertim sub guttularum minutissimarum forma erumpat, quæ unitæ rivulorum specie demanant, adeò ut etiam habitus exterior ab ista imbibitione uberiori humectetur, & quodammodò turgescere videatur. Materia sensilis hujus transudationis est eadem, quæ insensilis transpirationis, imprimis salina volatilis, ac sal diaphoreticum. Item sensiles, & manifestæ sunt hujus seri evacuationes, ut per oculos serosi humores in lacrymarum forma labentes. Per os, & nares magna seroforum, & pituitosorum vaporum, ac humorum expulsio fit in exctetione, tussi, sputatione, salivatione, & gravedine, atque etiam in expiratione, hyberno tempore satis conspicua.

Sunt cutis pori vasa hujus seri excretoria præternaturalia, at naturalia sunt renes, per quos magna fit excretio: Sed quomodò fiat, res est tricis referta, ex his tamen, quæ præmisimus, vias, per quas hoc serum ad renes deducitur, facilè eruimus, omnes namque nostri corporis partes fibrosæ sunt, & à perenni insensili transpiratione ad celeriorem, & promptiorem motum peragendum sanguinis sero, quod per transpirationem exhalat, humectantur, & totius corporis impuritates, sordes, digestionum errores, particulas salinas, acidas, vel alkalicas, & ex his lixiviales imbibit, abluit, abstergit, & per renum colatorium purgat, & exturbat, ac secundum fibrarum rectitudinem filtratur, quasi per plura ellychnia excurrit, & fibras, vel filamenta illa tenuia ingreditur, & ex iis ad caruncularum papillarium perforationes promovetur, per quas in pelvim, & hinc per ureteris ductum in mare microcosmicum, id est vesicam destillat. Unde est, quòd qui parum sudant, multùm mingunt, & qui multùm sudant, parùm mingunt, vel ut hyeme, vel æstate contingere observamus. Hinc quoque accidit, quòd quandoque diaphoretica, & sudorifica exhibita, diuretica evadant, quia attenuatum, & liquatum serum ob obseratos cutis poros, ad naturalia renum excretoria deturbatur loca.

Præterea magnus ad renum parenchyma lymphæ proventus per vasa lymphatica confluit, unde multiplicatur urina; est namque lympha peculiaris liquor tenuis, & pellucidus ex serosa sanguinis parte in glandulis conglobatis secretus, non tamen simplex, sed multo sale fuso, ac volatili perfusus, & nonnullis etiam sulphureis particulis imprægnatus. Hæc lympha jugi motu per numerosa, & cava vascula movetur, & quia continuò aggregatur, nec pro partium nutritione inservit, continuò exhauriri necesse est, qua de re magna vasorum lymphaticorum congeries in carunculis papillaribus, & pelvi terminata conspicitur, in quibus lympha sese exonerat, & hinc per ureteres ad vesicam destillat. Hæc vasa lymphatica in inferiore ventre latentia, si aliqua de causa rumpantur, (sunt enim tenella) tunc lympha in abdominis capacitatem effunditur, ab ejusque accumulatione, Ascites generatur, & hinc urinæ diminutio sequitur.

De Glandulis Renalibus.

Glandulæ Renales Julio Casserio *Renes succenturiati*, Vvarthono *Glandulæ ad plexum nerveum sitæ*, Bartholino *Capsulæ atrabilariæ* appellantur. Sunt duo corpora glandulosa quorum unum singulis renibus, qua cavam spectant, sub diaphragmate; superna parte adiposæ tunicæ incumbit, cui, adeò firmiter adhæret, ut sæpè à negligentioribus prætervideantur, & exemptis renibus membranæ diaphragmatis annexu relinquatur.

Numero tot sunt, quot renes, & hunc numerum rarissimè excedunt. *Substantiam* possident renum substantiæ non multùm absimilem, sed laxiorem, coloris nunc rubicundi, nunc adipi similis. *Figura* renibus raró similes sunt, frequenter instar pastæ depressæ, ex quadrato oblongæ conspiciuntur: sæpè etiam triangularem, interdum ovalem, raró rotundam obtinent figuram.

Magnitudinem in adultis habent renibus multò minorem, & circiter ad quantitatem nucis vomicæ extenduntur, dextraque solet magnitudine superare sinistram, rariùs hæc illam. *Tunica* succinguntur tenui, qua exteriori renum membranæ firmiter connectuntur. Manifestam sinuosam *cavitatem* habent, sed adeò exiguam, ut vix pisum admittat, atque hinc in fœtu meliùs quàm in adultis conspicuam, quæ nigram, fœculentamque materiam continet, cujus colore etiam parietes ejus interiores tinguntur. *Arteriam*, *& venam* ex emulgentibus desumunt, interdum ex trunco aortæ unum, vel plures ramos, *Nervulos* admittunt exiles à sexti paris ramo stomachico, ad propriam renum tunicam decurrentes.

Usus harum glandularum hactenus incognitus, & obscurus est, & quicquid *Anatomici* dicunt, mera conjectura est, & ex hac obscuritate fit, quòd hactenus nulla ferè harum glandularum apud Medicos fuerit consideratio, cum tamen ex iis malè habentibus varios morbos procedere credendum sit. Sperandum igitur Medicos practicos imposterum has partes diligentiùs observaturos, & quales morbi ex iis oriantur, per multiplices cadaverum operationes indagaturos, & annotaturos.

De Ureteribus.

Ureteres, quasi urinæ ductores, sunt vasa oblonga, & alba, vel canales teretes, ex renum substantia, egressi, in vesicam plantati, secum in renibus transcolatum excipientes, & ad vesicam advehentes. *Oriuntur* è renum sinu interiore, cujus variæ fistulæ occurrentes, & tandem in unam coeuntes, ureterem efformant. *Numero* communiter ureteres bini sint: utrinque unus, aliquandò duo, & etiam plures, ante insertionem tamen in unum coeuntes. *Magnitudo* oblonga sunt vasa, crassa, & concava, palam lata. At in calculosis dissectis, sæpius vidimus cavitatem eorum duos digitos admittere, imò æqualem intestinis fieri. *Figura*. Teretia sunt vasa instar canalium, nonnihil oblonga, instar Literæ S. *Membranam* duplicem habent: Unam communem à peritonæo ad validitatem, alteram propriam substantiæ interiori vesicæ similem, & continuam, albam, exsanguem, nervosam, crassam, validam, fibris rectis, & obliquis, ut distendi queat, donatam. *Venas*, *& arterias* exiles à vicinis partibus recipiunt. *Nervos* verò à sexto pari, & medulla lumborum. Unde exquisitè sentiunt, & dolent, si calculi pertranseant. *Usus* est, ut per eos tanquam canales urina in renibus segregata in vesicam feratur; arenulæ etiam aliquando, & calculi Urina in vesicam fertur manifestis foraminibus, quæ duo sunt paulò ante cervicem, ubi ureteres inseruntur, quorum implantationi duæ membranulæ transversæ instar valvularum in follibus, apponuntur, quæ urinæ præbent ingressum intra vesicam, & prohibent, ne regre-

regrediatur. Hinc ne flatum quidem vesica inflata, & ad cervicem arctata immittit. Has tamen valvulas *Andreas Laurentius*, *Riolanus*, *& Plemplius* in dubium vocant, & solum tortuosum ductum in vesicam, urinariæ regressum è vesica satis impedire posse tradunt. Sed estò tortuosus sit ductus, patulus tamen est. Colon quoque non parùm intorquetur, magis Ileon, valvulam tamen affixam habent. Quin ipsi coguntur fateri geminam membranam mutuò applicatam ureterum foramen exactè intercludere, quam nihil prohibet valvulas appellare. Hunc ductum *Asclepiades* ignoravit, voluitque cœco modo urinam in vesicam deduci, ac si in halitum priùs resolveretur, transudaret, & postea in humorem priori similem concresceret, quam transudationem etiam statuit *Paracelsus*.

De Vesica Urinaria.

Vesica Urinaria est membranea pars infimi ventris organica, quæ urinale lixivium à renibus susceptum asservat, & tandem vel pondere, vel acrimonia molestum excernit. *Sita* est in hypogastrio inter geminas peritonæi tunicas, in cavitate, quæ ab ossibus sacro, coxarum, & pubis efformatur. In viris recto intestino incumbit, glandulisque prostatis jungitur: in mulieribus uteri collo adhæret, in utriusque anterius pubis ossibus alligatur. Præterea connectitur etiam umbelico per urachum. *Figura* est oblongè globosa, & rotunda, seu pyriformis, ut capax sit: atque intus cavitatem unicam habet vesica. A fundo sensim coarctatur in collum angustum, unde duæ vesicæ partes: fundus, & cervix. *Magnitudo* non in omnibus æqualis existit, sed in aliis major, in aliis minor, quam sæpè insignem peperit crebra, & violenta ejus distensio ab urinæ nimis diuturna retentione. *Foramina* tria habet vesica: duo minora ante cervicem, ureterum ingressui patent, de quibus suprà; tertium majus in cervice est pro urinæ exitu.

Substantia est partim membranosa ad robur, extensionem, & corrugationem; partim carnosa ad motum. Nam duas habet membranas, & unum musculum circumvolventem totam vesicam, quem omnes *Anatomici* tertiam ejus membranam faciunt musculum. *Prima* membrana est extima, & communis à peritonæo, valida, & densa. *Altera* est intima, & propria, tenuis, exquisitè sentiens omni fibrarum genere intertexta, ut multùm queat distendi, & contrahi. Hinc obducitur crusta carnosa vel quasi tunica rugosa ex excrementis tertiæ coctionis, ne intima tunica ex urinæ acrimonia lædatur. Quæ inter hanc propriam, & extimam communem in medio est, ab aliis secunda propria membrana vocatur, quam tamen concedunt crassam esse, & fibris carnosis donatam vesicam: quia fibras habet perspicuè carnosas ad vesicæ initium insertas; ita ut, quemadmodum musculus circularis ille sphincter dictus, vesicam constringit, ne involuntariè nobis urina effluat, ita hinc musculus ad urinæ excretionem faciat, dum se contrahendo, vesicam constringit.

Venas habet vesicam hypogastricas dictas, ad cervicis latera implantatas, quæ variè distributæ per vesicam sibi mutuò, arteriisque conjunguntur, motuisque foraminibus perviæ sunt, ut facilè ex uno in alium ramum sanguis deferatur ex observatione *F. Sylvii*, ad nutrientis sanguinis, per arterias delati, refluxum, quia trahit purum excrementum, nempe urinam, qua non alitur. *Arterias* ab hypogastricis recipit in viris, in fœminis à vasis uteri cervicem petentibus. *Nervos* insignes à sexto pari & medulla ossi sacri.

Dividitur in fundum, & cervicem. *Fundus* superiorem, latioremque vesicæ partem comprehendit, à quo sursum ad umbilicum porrigitur urachus, qui una cum propinquis arteriis umbilicalibus validum in adultis ligamentum evadit, decubitum fundi in cervicem impediens. *Cervix*, seu *Collum* inferior, & angustior pars est, & in urethram aperitur, per quam urina emittitur. In viris collum hoc est magis longum, & angustum, & nonnihil contortum, quia penis corporibus subjectum, sursum sub ossibus pubis ab ano ad penis extortum fertur: cui posteriore parte glandulæ binæ apponuntur, prostatæ dictæ. In fœminis brevis, & lata cervix est, recta deorsum protensa, & uteri collo superiùs implantata. In utroque sexu cervix carnosa est, pluribus fibris contexta, præsertim transversis, quæ constringunt collum vesicæ, ne involuntariè nobis urina effluat, & musculus hic orbicularis ab hoc usu dicitur *Sphincter*: qui si refrigeretur, paralysi, vel alio affectu lædatur, fit mictio involuntaria.

Usus vesicæ urinariæ notissimus est, nimirum quod defluum à renibus urinale lixivium recipiat, instar matulæ corporis, & per multas horas asservet, quò homo interim negotiis suis, somnoque incumbere possit, nec adeò crebra urinæ emissione interturbetur, & deinde juxto tempore expellere.

CAPUT LXVII.

De Renum, & Vesicæ Vulneribus.

DEscripsimus lienis vulnera, nunc juxta nostrum institutum, ordo postulat, ut de renum, & vesicæ vulneribus agamus, nec parvi pendenda censemus, quia non sunt partes principes; sunt namque ministrantes, & vitæ conservandæ usum apprimè necessarium habent, nempe ut perpetuum excrementorum prolapsum recipiant, ac proinde lethalia sunt, aut rarò, & difficulter longo post tempore consolidantur, vel quia eorum curatio diuturna est, vix evitari potest, quin abeant in fistulas.

Signa.

Cognoscuntur renum vulnera è loco, cui vulnus inflictum fuit: nam in parte posteriori infra diaphragmatis regionem, ac prope lumborum vertebras observatur. Ex excretis, nam urina vel supprimitur, vel difficulter redditur, & quæ excernitur, est cruenta, & si vulnus sit magnum, sanguis aquosus è vulnere egreditur. Ex symptomatibus, dolor enim è regione renum percipitur, qui ad inguina, & testes extenditur usque. Vel instrumento valdè longo, & acuto, ex quo vulnus fuit illatum; vel ex specillo, quo vulnus exploratur. An vulnus tantùm renum superficie attingat, an verò ipsam renum cavitatem penetraverit, ita cognoscitur: Si sanguis multus, & urina non egrediatur, indicio est tantum superficiem, vel carnosam partis substantiam esse vulneratam. Si verò sanguis multus, & urina simul è vulnere egrediantur, vulnus in renum cavitatem penetrare, argumento est.

Vesicam vulneratam ex loco, cui vulnus inflictum est, & dolore circa pubem cognoscimus; cum urina sanguis mingitur, aut non per destinatam viam, sed ex ipso vulnere effluit, ventriculus in consensum trahitur, unde bilis, aut singultus sequitur. Si vesicæ sphincter vulneretur, adest involuntaria mictio, prout in sectione ad calculum è vesica extrahendum, vel dilaceratione coli vesicæ in mulieribus sæpè accidit, ut licèt vulnus sanetur mictionem tamen, ob læsionem, & dilacerationem musculi fibrillarum, differre, & urinam diutiùs retinere nequeant.

Causa.

Renum, & vesicæ vulnerum causæ sunt instrumenta externa, scindentia, pungentia, terebrantia, & tam penetrantia, ut non modò partium vicinarum, & circumjacentium, sed etiam horum viscerum substantiam attingant, verùm etiam penetrent, & unitatem solvant.

Prognosis.

Renum vulnera si sint magna, & altiùs eorum substantiam penetraverint, & cum vasorum læsione, quibus referti sunt citam mortem promittunt, alias sæpè lethalia, & periculosa, difficulterque curationem admittunt, & nonnisi longo tempore, cùm continuus humoris, qui per eos affluxus, curationem remorari soleat, & in fistulas degenerant. Illa renum vulnera salutis fiduciam admittunt, quæ superficiem tantùm attingunt, nisi inflammatio superveniat, quæ si accedat, admodum lethalis est. Si urina supprimatur ob sanguinem grumefactum, ureteres, & vesicæ meatus obstruentem; venter ob urinæ in ventris capacitatem effusionem intumescat, citissimæ mortis est indicium. Illud tamen non est omittendum, quòd minùs periculosa sunt renum, quàm vesicæ vulnera, quia renes magis sunt carnosi.

Vesicæ vulnus lethale est ut *Hip. sect. 6. aph.* 18. asserit: *Vesicam dissectam habenti lethale est*, *& morb. lib.* 1. §. 3. idem inquit: *Si quis vesica sauciatus fuerit*, *moritur*, *&* §. 7. *Vesica dissecta non coalescit*, & quidem primò, ratione inflammationis, & convulsionum mox supervenientium; Secundò, quo minùs commodè applicare liceat medi-

medicamenta; & tertiò, urina abdominis cavitatem repleatur. Verùm vesicæ vulnera pro læsæ partis diversitate, nunc magis, nunc minus periculosa sunt, nam in collo vesicæ, vel infima ejus parte, quæ carnosior est, vel circa sphinĉterem lethalia non sunt, id quod calculorum per excisionem extractio satis docet: estò non improbabile sit, etiam hæc vulnera, si vasa vesicæ sanguifera majora lacerentur, hæmorrhagiam lethalem interdum inducere posse. Si vesicæ fundus vulneretur, ejus vulnus à pluribus hactenus lethale creditum fuit, antiquissima *Hip.* authoritate inductis *sect. 6. aph.* 18. ut supra citavimus: observatum tamen est, vesicæ fundi vulnera sanata fuisse; aut dumtaxat exinde mortem non sequutam fuisse, quales observationes *Platerus obs. p.* 849. *&* 850. *Bauhinus*, *Vurtz. Schenkius*, & alii narrant. Imò ratio potissima, quam à substantia ejus nervea, & membranea communiter adferunt, insufficiens est, cùm & vesicæ fundus tunicam exteriorem carnosiorem habeat; unde *Hieron. Fabricius ab Aquap. & Spigelius* eam pro musculo vesicæ constrictorio habent, cujus intuitu etiam hujus vulnus coalescere potest. Cui accedit, quòd fundi etiam maxima pars peritonæo, & musculis abdominis contigua cum his coalescentibus facilè coeat, seu communem induat callum. Attamen si graviora symptomata, & plura, ut convulsio, inflammatio, febris, deliria, vomitus &c. oboriuntur, pessimum, & lethale est, contrà verò si minora, aut nulla superveniunt. Colli vesicæ vulneribus involuntaria mictio accidit, quod quotidiè experimus post lithotomiam, licèt enim sanatis vulneribus illis, attamen ægrotantibus sæpè per penem involuntariè effluit urina, quia in sectione, & calculorum extractione, plures fibræ musculis sphincteris vesicæ dissecantur, ac rumpuntur.

Curatio.

Instituta optima victus ratione, quam primis diebus tenuem, subsequentibus verò aliquantulùm pleniorem instituunt *Vulgares*; alioquin urinæ acres, & mordaces redderentur, & dolores exacerbarentur, deinde revulsionis, & postmodum derivationis gratia venam secant, & purgantium loco anum clysteribus sollicitant. Si vulnus sit in renum superficie, fortiora glutinantia usurpant; & olea vulneraria ejusmodi vulneribus accommodata instillant, & emplastrum glutinans imponunt. Si verò vulnus in renum cavitatem penetret, *vinum austerum* infundunt, *in quo cocta sint radix consolidæ majoris*, *polygonum*, *& glycyrrhizæ*; vel imponunt cataplasma *ex dactylis*, *pane siligineo*, *acacia*, *hypocistide* in vino austero coctis; cohibito sanguinis fluxu, glutinantia dicta infundunt. Extra emplastra glutinantia applicant, vel imprimis utile censent in renum vulneribus *Unguentum sanctum à Jo. Andrea à Cruce descriptum* ut

℞. *Resinæ pini recent. claræ*, *odoratæ* ℥. *xii. olei laurini puri*, *terebinth. opt. ana* ℥. *ij. gummi elemi puri* ℥. *ix.*

Primò resina, *& gummi super lento igne dissolvantur*, *deinde addatur oleum laurinum*, *& terebinthina*, *atque ita ebulliant*, *donec justam crassitiem acquirant*, *& percolentur*. Per os exhibent *trochiscos de alkekengi*, *carabe*, *de terra sigillata*; *item quatuor semina frigida majora*, sed diuretica omninò proscribenda sunt, ne nimius urinæ fluxus ad affectam concitetur partem. Si urina ob grumatum sanguinem supprimatur, pectinis, inguinis, & perinæi regionem *oleo de scorpionibus vel amygdalarum dulcium* inungunt, ut quæ sanguinis grumos dissolvendi facultatem habent. Vel applicant *cataplasma ex parietaria*, *malva*, *saxifragia*.

Pro vesicæ vulneribus *Vulgares* medicamentis, glutinantibus utuntur, & locum vulneratum *oleo myrtino*, *mastichino*, *rosaceo*, *vel hypericonis* inungunt, & tandem *emplastrum triapharmacum* imponunt. Vel utuntur injectionibus per syringam *ex rosis*, *radicibus consolidæ*, *foliis myrti in vino coctis*; quibus *mel rosaceum* addunt. Vel *vinum myrrhatum* injiciunt. Internè exhibent *decocta ex agrimonia*, *althæa*, *plantagine*, *violis*, *hedera terrestri*, *floribus rosarum &c.* edulcorata cum *syrupis myrtino*, *de symphyto*, & similibus, additis pulveribus *coralliorum*, *sanguinis draconis*, *vel lapidis hæmatitis*.

In renum, & vesicæ vulneribus aer frigidus arceatur, & temperatus convenit. Cibus sit facillimæ coctionis, & tenuis primis diebus, postmodum aliquantulùm augeatur, ab acidis, salinis, & crassis prorsus abstinendum. Pro potu utatur æger potionibus vulnerariis in pauca quantitate, vitetur frigidus, & crassus, ne urinæ suppressionem inducat, vitentur diuretica, ne magna seri colluvies ad affectas delabatur partes. Motus proscribatur, & quies præscribatur. Vigiliæ non nimis protrahantur, ne succos reddant acriores; Somnus modum non excedat. Alvi adstrictio tempestivè solvenda, ne intestinis ab excrementis repletis renes, & vesica læsi comprimantur, & dolores augeantur. Urina debito tempore per consuetam viam, & non per vulnus excernatur. Animus ad salutarem hilaritatem, quantùm possibile, disponi debet; mœstitia, & timor vitandus, aliàs succi torpescentes, & stagnantes, acidi fierent; ira, & excandescentia, angue pejus vitetur, quia succos, & spiritus irritant, agitant, & inordinate commovent.

Renibus vulneratis vulnerariis sanguinem sistentibus occurrimus, ut

℞. *Ol. croci martis*, *essentiæ corall. ana* ℈. *j. tinct. hyperici gutt. x. aquæ spermatis ranar.* ℥. *j. m. f. potio*. Vel

℞. *Terræ exanimat. vitrioli* ℈. *j. lapid. hæmatit. præp.* ʒ. ß. *extract. hyperici g. xii. syr. de portulaca* ℥. *j. succ. urtic. hortens. depurat.* ℥. *ij. m.* Vel

℞. *Sperniolæ croll. gr. x. laudani opiati gr. iij. magist. corall.* ℈. *j. syr. papav. rhæad.* ℥. *j. decoct. tormentill.* ℥. *iij. m. detur cochleatim*. Vel

Per syringam injici possunt *potiones vulnerariæ ex rad. tormentillæ*, *symphyti*, *aristolochiæ*, *summit. & sem. hyperici*, *aqua arteriali vigoratæ*. Ad sanguinem renes obstruentem, & urinæ transitum impedientem optimè valet sequens pulvis, ut

℞. *Ocul. cancr.* ʒ. *j. sem. hyperici* ʒ. ß. *sperm. ceti* ℈. *ij. m. f. pulvis*, qui propinetur cum *syr. symphyti*. Vel

℞. *Sang. hirci* ʒ. *j. mumiæ* ℈. *ij. stibii diaph.* ℈. *j. f. pulvis in tres doses dividendus*.

Intra vulnus fiant injectiones *ex oleo terebinthinæ*, *vel momordicæ*, *vel Apparicis*, *balsamo Peruviano*, *& aqua Reginæ*, *vel balsamo proprietatis*, *vel Samaritani*. Vel sequens *linimentum Barbetianum* applicari potest, ut

℞. *Resinæ pini* ℥. *iij. ol. laurini*, *terebinth. ana* ℥. ß. *gummi elemi* ℥. *ij. m. f. linimentum*, quo utere cum turunda ad perfectam usque, & vulneris occlusionem cum *emplastri stiptici* superpositione. Non desint præthereà potiones vulnerariæ vigoratæ *aliquot guttulis balsami peruviani*, *vel balsami sulphuris terebinthinati*, *vel tincturæ alkekengi*, *edulcoratæ cum syr. de scordio*, *vel de hedera terrestri*.

Vesicæ vulnera non aliter ac renum curantur, attamen præcaveantur, & avertantur symptomata, ex quibus hic potissimùm timenda sunt, ischuria, dysuria, & convulsiones. Internè exhibeantur *decocta*, *& potiones ex radicibus tormentillæ*, *symphyti*, *flor. malv. arbor. Nymphææ*, *rosar. rubr. balaust. facta in vino rubro*, clauso vase, *addito syr. de hedera terrestri*, *vel de symphyto*, quibus addi possunt *oculi cancrorum*, *balsam. Peruv.* Vulneri instillentur *decoctiones ex scordio*, *radicibus aristolochiæ*, *tormentillæ*, *caryophyllatæ*, *consolidæ*, *flor. hyperici in vino stiptico paratæ*, *& essentia myrrhæ roboratæ*. Vel instilletur *oleum terebinthinæ*, *vel Apparicis*, *vel momordicæ cum balsamo Peruviano* Superponendo *emplastrum stipticum*, *vel oppoteldoch*, ad perfectam usque unionem, simulque fascias, aut ligaturas convenientes adhibendo, ut per vulnus urinæ effluxus inhibeatur, & ipsa per viam suam ordinariam repetere cogatur.

Pro completa hujus nostri Tertii Tomi de Vulneribus historia Anatomica, de Artubus Anatome desideratur, pro qua dicimus artuum nomine venire membra trunco adnata, exporrecta, & articulis distincta. Sunt autem duplices, nempe superiores, qui communi vocabulo manus, & inferiores, qui pedes appellantur.

CAPUT LXVIII.

De Anatomica Manus Historia.

Manus est organum organorum, quo homo aliàs, nudus & inermis donatur, ne brutis inferior sit, aut ab iis vincatur, sed vincat; dum arma parat, aliaque instrumenta sibi necessaria. Quare secus, quàm bruta, rationem, & manuum homo accepit: & hæc quidem illius ministra est.

Duæ manus homini concessæ sunt, ut una alteri adjumento esset, & una languente altera utriusque vicem suppleret.

Est

Est autem manus ex veterum significatione, pars à summo humero usque ad digitos extremos extensa. Dividitur in *Brachium*, *& Extremam Manum*.

Brachium dividitur in *Humerum*, *& Cubitum*. Brachium in specie sumptum, est pars à summo humero usque ad cubiti flexuram, Cubitus est pas à flexura cubiti usque ad carpum.

Cavitas sub humeri articulo *Axilla*, vulgò *Ala* vocatur, forrasse quia in ea pili, quasi pennæ nascuntur. In hac cavitate sub panniculo tres latent glandulæ, considerabiles, vasorum divaricationi appositæ, quæ conjunctæ unam constituere videntur. Hæ antiquis putatæ sunt esse cordis emunctoria.

Cubitus aliis *Ulna*, Tullio *Lacertus* dicitur.

Extrema manus expansa, simpliciter *Manus*, contracta, & clausa *Pugnus*, digitorumque externæ partis articulationes *Internodia*; clausorum verò, præcipuè mediæ eminentes articulorum protuberantiæ, *Condyli* nominari solent.

Dividitur autem manus in *Carpum*, *Metacarpum*, *& digitos*

Carpus. Græcis *Cercis*, Latinis *Brachiale*, Barbaris *Rasseta* dictus est, aliis *Roseta*, est pars inter cubitum, & palmam. *Metacarpus*, Latinis *Postbrachiale* dicitur, est pas inter carpum, & digitorum initium. Postbrachialis pars interna cavitatem effingens dicitur *Vola manus*, *& Palma*; externa pars *Dorsum manus* nominatur.

In vola multæ observantur particulæ imprimis Monticuli, & lineæ.

Monticuli sunt prominentiores, & carnosiores internæ manus partes.

Initium manus aliquantulum extuberans, *Radix*, *manus* appellatur. Monticulus pollici substratus, *Mons Martis*: qui indici adhæret, *Mons Jovis*: qui medio digito, *Mons Saturni*, qui annulari, *Mons Solis*: qui minimo, *Veneris Mons* dicitur; Spatium verò quod inter pollicem, & indicem intercedit, *Mercurio*, hypothenar verò *Lunæ* dicatus *Mons* est.

Lineæ in vola manus multæ sunt, ex quibus Chiromantici ridicula, & inani conjectura valdè multa præsagia pollicentur, ex iisque se vitæ longitudinem, ac brevitatem, matrimonia, liberorum numerum, infortunia, felicitates, indolem, eventus denique omnes, bonos, & malos, præsagire posse, magna dicacitate, nullis suffulta rationibus contendunt.

Imprimis autem quatuordecim ab iis notantur lineæ, ex quarum variis concursibus, intersectionibus, curvitate, rectitudine &c. præsagia sua efformant. Inter eas autem tres sunt, quas præcipuè considerant. Prima pollicis ambitum circumscribens, *Linea Vitæ*, *temporalis* nuncupatur. Secunda, transversim per mediam vola delata, ad lunæ montem extensa, *jecoraria*, *& naturalis* nomine insignitur. Tertia, ab hypothenare incipiens, & ad indicis articulum delata; *Mensalis*, *thoralis*, *& Veneris lineæ* appellatur.

Digiti, Græcis Dactyli dicti, plures dati sunt, ut meliùs fieret manus actio, quæ est apprehensio; ut etiam minima comprehenderemus, quod duobus fit digitis, & alias item multiformes figuras: & quia omnia una manu comprehendi non possunt, duæ sunt creatæ ut ad se invicem inclinantes, auxilium mutuum præstarent.

Dextra verò manus agilior ut plurimùm, & ad motum promptior est, non ob causas, quas alii puerilirer citant, sed. I. Quia in dextro latere homini est vena sine pari, fortè in ambidextris gemina est. II. Quia ossa graviora in scapulis, humero, & tota manu dextra esse, aliqui habent pro certo, & comperto; quòd fieri potest ab impressione uberioris caloris in utero matris, cujus pars dextra calidior. Hinc docet *Aristoteles* natura potiorem esse manum dextram sinistra, & *alibi*, primum impetum, vel principium motus esse in parte dextra, ut homo progressurus priùs moveat pedem dextrum, avis volare volens, priùs moveat alam dextram. III. Quia truncus arteriæ subclavius dexter amplior est, quam sinister. *Plato* omnes natura ambidextros esse sentit, hominumque inscitia, inertiaque fieri, ut dextri tantùm, aut lævi fiant. Verùm *Aristoteli* placet, ob ortus nostri primordiis dextram partem fermè semper calidiorem, nisi ad eam consuetudine, exercitationeque multa, multùm caloris, spiritusque quis traducet, ut ambidexter fiat.

Digiti ob perfectam actionem quinque sunt in qualibet manu, longitudine, & crassitie differentes.

Primus *Pollex* dicitur, quia robore pollet, & unus opponitur quatuor reliquis in apprehensione, ideòque crassius est. Secundus *Index*, *& demonstrator* dicitur ab usu, quòd eo in rebus demonstrandis, & indicandis uti soleamus. Tertius *Longissimus*, *& Medius*, *Infamis*, sive *famosus* dicitur, habet & alia nomina: nam dictus est *Verpus* à verrendo podicem, ob quam etiam causam *Impudicus & Obscœnus* vocatus est, & eo extenso homines deridentur, & infamia notantur, ideòque annulis ornari non solet. Quartus *Annularis* quod annulo aureo ante alios ornetur, ob communem sed falsam, & Anatomiæ repugnantem nonnullorum opinionem, ac si vena ex corde ad hunc potissimùm digitum accederet, & cor auro corfortaretur. *Medicus* etiam nominari consuevit, quia iis, qui ad medicinæ doctoratum admittuntur, hic digitus annulo aureo exornati solet, quem honorem Index jamdudum ei præripuit. Quintus, à parvitate, *Minimi*, ab usu *Auricularis* nomen obtinuit, quia aurium sordes eo expurgantur.

Digitorum extremitatibus exteriùs impositi sunt *Ungues*, quorum pars posterior albicans, *Radix unguium*, *& Lunula candicans*, maculæ albæ *Mendacia* loca abscondita sub unguibus *Cruptæ* vocantur.

Sunt autem ungues partes corneæ extremis digitis manuum, & pedum impositæ. Pellucidi sunt, & ideò variè colorati: nam pro ratione carnis subjectæ rubent, livent &c. Hinc unguium colorem observare solent Medici: nam ungues v. g. cordis calore deficiente pallescunt. Morti vicini lividi & fusci, ut *Hip. sect.* 8. *aph.* 12. inquit: *Ungues digiti pedum frigidi*, *nigri*, *demissi*, *vel proclinati*, *mortem proximam esse portendunt*. Frigidioribus corporis constitutionibus pallidiores sunt ungues & quibus calor justus est, rubent. Videmus in variis corporis affectibus unguium colorem, eumque multoties subitò mutari, sed illam non esse veram mutationem coloris, cùm ungues per se sint diaphani, vel pellucidi, & quilibet sanguinis, aliorumque humorum substratorum colores per eos transpareant: qui sanguinis, in Syncope, & febrium quartanarum principio, ob cordis debilitatem, paucissimus ab iis ad subiectam carnem propellitur; hinc propter illius defectum tunc pallent: & quia copiosus eò propellitur in plethora, hinc rubent: & quia male coloratus est in cacochymia, hinc mali colores per ungues transparent.

Substantiam habent mediocriter duram, ut resistant sed tamen flexilem, ut cedant nonnihil, & non frangantur, ac acutissimo sensu præditam. *Figuram* habent convexam nonnihil, ut se applicent ad digitos. *Formam* venamur ex accidentibus. Maculas in ungue enatas nunquam deleri, aut immutari, sed paulatim versus anteriora protrudi: donec tandem cum ea parte unguis, cui adhærent, extra carnem perveniant, & sic unà cum ungue abscindantur. Cutis extrinsecùs iis circumnascitur, musculorumque tendines substernuntur: unde ob exquisitum loci sensum, acutissimus ex læsione dolor sub unguibus excitatur.

Unguium *finis & usus* est. I. Digitorum extremitates mollissimas tueri, & munimentum duritie præbere ut commodius, meliùs, & faciliùs fiat apprehensio. Sic etiam in pedibus, ut in statione resistere queant. II. Ad ornamentum: nam læsos tegimus unguens. III. Secundariò ad fricandum, scalpendum, & defendendum. IV. Corpus humoribus superfluis, & fuliginibus liberare. V. Physiognomis, & Medicis vitæ, & sanitatis indicia præbere. Ex unguium verò maculis emersit Unguimantia, quæ secundum varios macularum colores, bonos, vel malos vaticinatur eventus.

Componitur totum brachium cum manu ex omnibus tegumentis membranis, ossibus, ligamentis, musculis, arteriis, venis, & nervis. Communia tegumenta sunt cuticula, cutis, pinguedo, de quibus diximus; Membranæ sunt periostia, membranæ musculorum, tendines &c.

De Musculis Brachii, seu Humeri.

Superior brachii pars à summo humero ad cubitum pertingens, quam humerum vocant, variis motibus movetur, imprimis quinque, antrorsum, retrorsum, deorsum, sursum, & in gyrum. Qui motus novem perficiuntur musculis.

Primus *Pectoralis* dicitur, quia pectus, vel thoracis anteriorem occupat partem, est magnus, & carnosus, quem *Galenus* in tres, vel quatuor dividi posse censuit. *Oritur* ex osse pectoris ferè toto, & annexis cartilaginibus, ubi parum tendinosus est ex parte claviculæ, & costis veris quinta, sexta, & septima, implantatur tendine brevi, lato & robusto in os humeri inter Deltoidem, & Bicipitem. *Usus* est bra-

brachium pectori admovere, & prout fibræ contrahuntur magis ad Superiora, vel inferiora, vel recta, ita etiam inclinat. Hic musculus est, qui patitur in tormento, quod *tratto de corda* vocamus: valdè enim distrahitur, & divellitur, quando brachia retrò trahuntur.

Secundus à figura triangulari Græcæ littera Δ dicitur *Deltoides*, & *Triangularis Humeralis* niminatur qui carnosus est, & permanet humerique capiti sternitur. *Oritur* ex claviculæ media parte, scapulam spectante, & ex summo humero. Inseritur in medio humeri, carnoso quidem fine, in quo tamen robustus tendo latet. *Usus* est brachium sursum attollere, modò recta, modò nonnihil antrorsum, vel retrorsum, pro diversa anteriorum, posteriorum, mediarum, vel omnium fibrarum contractione. In hujus media parte imperitiores chirurgi perperàm fonticulos aperiunt.

Tertius à magnitudine *Latissimus* appellatur, quia totum ferè dorsum cum suo pari tegit. Ab usu *Aniscalptor*, quia brachium retrò deorsum trahit. *Oritur* membranoso, latissimoque principio ab apicibus vertebrarum spinæ; inter os sacrum, & sextam thoracis vertebram sitarum, necnon à superiore illius ossis parte: hinc scapulæ basin (è qua nonnunquam fibras carnosas plurimas recipit) carnosum accedit, & tandem brevi, sed valido, latoque tendine, inter pectoralem, & rotundum inseritur, & brachium retrò deorsum trahit; modò magis ad superiora, prout vel hæ, vel illæ fibræ, quas propter amplum principium valde diversas obtinet, contrahuntur.

Quartus dicitur *Rotundus Major*, qui carnosus parte posteriore sub axilla locum habet, & carneo principio à tota scapulæ inferiore costa pronascitur, ac brevi, lato, validoque tendine in brachii os, paulò infra cervicem definit, brachiumque retro deorsum trahit.

Quintus (hic *Fallopio* octavus est) à situ *Transversalis Musculus brevior*, à forma verò *Rotundus Minor* nuncupatur. Ab infimo scapulæ angulo exsiliens, in brachii cervicem producitur, & motum quarti musculi adjuvat, cujus illum portionem esse nonnulli existimant.

Sextus *Infraspinatus*, aliis *superscapularis inferior* appellatur, quia totam exteriorem scapulæ partem, quæ sub spina est, tegit, Hic à scapulæ basi infra spinam exortus, lato, brevique tendine humeri ligamento articulum continente extrinsecus velut in semicirculum inseritur, & brachium ad exteriora circumagit.

Septimus *Supraspinatus*, seu *superscapularis*, aliis *Rotundus Minor* appellatur. E scapulæ basi enatus totam cavitatem inter spinam, & costam scapulæ superiorem implet, latoque, ac valido tendine articulum superante obliquè cervici inseritur, & brachium cum priore circumducit. Alii tamen putant illum cum deltoide brachium sursum movere.

Octavus, *subscapularis* dicitur, seu *Immersus*, carnosus valdè inter scapulam, & costas habitat, & occupat partem internam scapulæ, inferirur verò lato tendine in humerum secundum ligamentum internè, & brachium introrsum circumagit.

Nonus, *Perforatus*, *Coracoides*, & *Coracobrachiæus* dictus, brevi, nervosoque principio à scapulæ processu coracoide incipiens, robusto tendine ad medium ferè brachium anteriùs excurrit, idque cum pectorali antrorsum pectori adducit. Hujus venter perforatus est, & transitum præbet nervis, qui ad cubiti musculos distribuuntur. *Riolanus* putat hunc musculum esse portionem bicipitis, seu primi musculi cubiti.

De Musculis Cubiti.

Cubitus duobus constat ossibus, quæ prout variis articulationibus connectuntur, ita motus habent nonnihil diversos. Flexionem, & extensionem dirigit os cubiti: pronam verò, & supinam manum facit radius: hincque ad proprios motus singula proprios, diversosque habent musculos.

Os cubiti quatuor movetur musculis, nempe duobus flexoribus; in interna, seu anteriore brachii parte sitis: & duobus extensoribus internam, seu posteriorem brachii partem occupantibus: illi sunt Biceps, & Brachiæus: hi longus, & brevis.

Biceps gemino, validoque oritur principio, altero exteriore nerveo à superiore supercilio aceptabuli ipsius scapulæ: altero partim nerveo, partim carneo, à scapulæ coracoide apophysi exorto: quibus principiis deinde unitis, corpore suo brachii internam sedem occupat, & crasso tendine in caput, seu prominentiam interiorem inseritur, articuli ligamento nonnihil alligatur.

Brachiæus prædicto substernitur, eoque brevior, & totus carnosus est. A media parte ossis brachii procedens, definit inter radium, & cubitum, qua parte simul connectuntur. Hic cum priore cubitum arctissime flectit.

Longus valido, latoque, sed gemino emergit principio: uno sublimiore ab omoplatæ costa inferna, altero humiliore, quibus junctis, sub capite ossis humeri; in olecrano, sive cubiti summo exteriùs terminatur.

Brevis à cervice postica brachii ortus, in illam olecrani partem, cui connectitur cum præcedente, definit. Hic unà cum longo unicum, robustum, ac nerveum tendinem efficit, quo brachium extenditur.

His quatuor musculis duo sequentes ab *Anatomicis* posterioribus adhuc additi sunt, iisque numerus musculorum cubiti adauctus est.

Primus *Brachiæus* externus à *Riolano* ita vocatus, quia est moles carnea, quæ cum longo, & brevi confunditur, eidemque parti inseritur.

Secundus *Anconæus*, qui corpore exiguus (hic aliis est pars musculi quarti, seu brevis) ab inferiore humeri parte posteriùs enascitur, cubitique duobus ossibus intermedius, in latus ulnæ nonnihil obliquè descendit: Hi duo extensionem longi, & brevis adjuvant.

De Musculis Radii.

Radium quatuor movent musculi, quorum duo interiores radium introrsum movent, Pronatores dicti; duo exteriores eundem extrorsum convertunt, *Supinatores* appellati.

Primus Pronatorum, qui superior, à forma *Rotundus*, seu *Teres* nominatur. Hic ab interiore parte tuberculi humeri productus, tendine membranoso ad radii ferè medium decurrit.

Secundus, qui inferior, *quadratus* dictus, ab interno ulnæ latere transversim extensus, supra ligamentum quod radium cubito connectit, progreditur, radiique internæ parti committitur.

Prior supinatorum, qui longior, ab extremo humeri tuberculo exoritur, ad radii apicem inferiorem descendit.

Alter, qui brevior, ac tenuis, è brachii externa apophysi emergens, prope radii medium terminatur.

De Musculis Carpi, & Volæ Manus.

Carpus extenditur, flectitur, & lateraliter movetur beneficio quatuor musculorum: ex quibus duo interni, totidemque externi.

Ante hos tamen primo loco demonstrandus occurrit *Musculus Palmaris*, qui omnibus ferè musculis manus interioris substernitur. Originem sumit ab interno humeri tuberculo, carnosus in principio existens, mox in gracilem tendinem attenuatur, qui ligamentum annulare carpi supergressus, dilatatur in nervosam membranam per volam manus usque ad digitorum confinia expansam, cuti adeò tenaciter affixam ut difficillimè ab ea separari queat. Hic cutem corrugando apprehensionis firmitatem præstat, volamque eximio sensu donat.

Palmari adjacet caro quædam in principio manus internæ, parte inferiore Montis Lunæ ad carpi ossiculum octavum, quæ bifida, nonnumquam trifida, duorum, vel trium musculorum quasi effigiem extrinsecùs refert, atque in mediam, internamque volam defertur, musculo palmari, subtensa, & implicata. Hæc eminentiam carneam articulari digito subjectam ad Thenar adducens, manum cavam reddit, & Scyphum Diogenianum efformat.

Musculorum carpi internorum primus *Cubitæi Interni* nomine insignitus, oritur à brachii apophysi, & cubito attensus, crasso tendine carpi quinto ossi implantatur.

Secundus *Radiæus Internus* dictus ab eodem loco eductus, per radium exporrigitur, in os metacarpi indicem sustinens, definit. Hi duo manum contrahunt.

Externorum verò carpi musculorum prior, *Radiæus externus*, sive *Bicornis* dictus, lato, geminoque principio à brachii acumine osseo, ejusdemque condylo externo procedens, radio carnosus innititur, & duplici tendine in os metacarpi primum, & secundum inseritur. Hic propter geminam inserrionem, geminumque principium à nonnullis geminus describitur.

Alter *Cubitæus externus* nuncupatus, ab externa apophysi brachii ortus, ac per cubitum delatus, in os quartum metacarpi minimo digito subjectum, unico tendine infigitur. Hi duo manum extendunt.

Si ho-

Si horum quatuor muſculorum tantùm unus, aut duo unius lateris agant, tunc manus lateraliter movetur, idque aut ſurſum, aut deorſum, aut in medio, prout vel ſolus externus, vel internus, vel ambo ſimul agant.

De Muſculis Digitorum, & Pollicis.

Digiti ad robur, varioſque motus multiplices, validos obtinuerunt muſculos, quibus flectuntur, extenduntur, & latera moventur.

Flectunt *Sublimis*, *Profundus*, & *Lumbricalis*.

Sublimis, qui & *Perforatus* dicitur, ab interno oſſis humeri turberculo exoritur, & circa carpum in quatuor tendines dirimitur, prope finem veluti rima (quam ſequentis muſculi tendo tranſit) fiſſos, qui in ſecundum digitorum internodium inſeruntur.

Profundus, qui & *Perforans* vocatur, à partibus ſuperioribus cubiti, & radii paulò infra articulum emergit, & quadripartitus robuſtis tendinibus rimas prioris tranſiens, tertio digitorum oſſi implantatur. Ut autem per hos muſculos recta fieret inflexio, & tendines contracti non exſurgerent, cutemque attollerent, parte manus interna, ſecundum totam eorum longitudinem, canali ex duris membranis confecto, interiùs pingui, ac oleoſo humore inuncto includuntur, in quo liberum curſum habent.

Lumbricales appellati, tenues à muſculi profundi tendinibus orti, in primum internodium terete tendine, cum interoſſeorum tendinibus confuſo, deſinunt: interdum ulterius cum interoſſeis miſti, ſecundum digitorum latera uſque ad tertium internodium excurrunt, & digitos lateraliter flectunt.

Digitos extendunt muſculi duplices, alii communes, alii proprii.

Communes, qui quatuor digitis inſerviunt, bini ſunt, ab extremo humeri tuberculo prognati, qui in progreſſu ſimul junguntur, & tendinibus unitis ſecundo, tertioque digitorum oſſi firmiter adnectuntur.

Proprii, qui unum ſolummodò digitum extendunt, duo ſunt.

Primus, *Extenſor Indicis proprius*, quem præter communem obtinent, *Riolano*, & *Veslingio*, *Indicator* appellatus, à media, & extrema cubiti regione ortus, bifido tendine in ſecundam articulationem inſeritur, quorum tendinum alter cum tendine extenſoris communis coaleſcit.

Alter *Minimi digiti extenſor proprius*, qui à radii ſuperna parte ortus, & cubito, radioque interjectus, externè in auricularem digitum duplici tendine implantatur, quorum unus cum tendine communis extenſoris miſcetur.

Digiti ad latera, vel verſus pollicem adducuntur, vel ab eo abducuntur, beneficio octo *muſculorum Interoſſeorum*, quorum quatuor interni intervallum oſſium metacarpi obtinent: quatuor externi in palma manus collocati, prioribus deſuper incumbunt. Oriuntur à ſupernis oſſium metacarpi partibus juxta carpum, deinde modo ſoli, modò cum lumbricalibus coeuntes, lateraliter tria digitorum oſſa tendinibus perreptant, uſque ad radicem unguium, ubi antrorſum, & ſupernè tendines coeuntes terminantur. Ab his medius, & annularis digitus duos tendines recipiunt, Index, & auricularis unum.

Præter lumbricales antedictos, ſunt lateraliter moventes muſculi proprii duo.

Primus *Adductor Indicis Proprius*, qui ab interno pollicis internodio primo exſurgens, in oſſa indicis deſinit, & indicem verſus pollicem adducit.

Alter *Abductor minimi digiti proprius*, qui in vola à carpi oſſe tertio, & quarto ſecundi ordinis emergens, in articulum primum articularis digiti exteriùs ad latus inſeritur, eumque à reliquis digitis abducit.

Pollex, qui robore quatuor digitis æquipollet, extenditur beneficio duorum muſculorum longorum, qui ab exteriore cubiti latere oriuntur: quorum unus ad tertium uſque internodium pertingit. Alter carpum prætervectus in primum, & ſecundum pollicis articulum duplici tendine extrinſecùs inſeritur.

Flectitur autem duobus muſculis. Uno valido, qui à ſuperiore radii parte ejectus, ad primum, & ſecundum pollicis internodium excurrit. Altero minore, qui ab oſſe carpi procedens, alteri ſubjicitur, & in medium pollicem extenditur.

Adducitur verſus alios digitos à tribus muſculis, ex tribus oſſibus infernis metacarpi prodeuntibus, & in pollicis ſecundum os inſertis.

Abducitur verſus exteriora à duobus muſculis: quorum prior à parte interiore oſſis carpi pollicem ſuſtinentis ejectus, in ſecundum internodium pollicis membranoſo tendine inſeritur. Alter ſpatium, quod inter pollicem, & indicem eſt occupans, à poſteriore ſede oſſis metacarpi indicis ſubjecti exoritur, & in pollicis internodium primum toti externo lateri carnoſus inſeritur, ac tendinem membranoſum ſecundo tranſmittit.

De Oſſibus totius Manus.

Oſſa manus dividuntur in brachium, cubitum, & extremam manum.

Brachii os unicum eſt magnum, & validum, longum, teres, & inæquale. Parte ſuperiore appendicem habet, vel caput, magnum, rotundum, cartilagine obductum, adnatum; quod cum ſcapula articulatur per Diarthroſin. Inferior pars cubito, & radio articulatur, ubi duo proceſſus ſunt: externus minor, cartilagine incruſtatus, & internus, duos ſinus habens, ut forma fiat trochleæ, vel rotulæ ad quam volvuntur funes, unde cubitus ginglymo junctus in acutiſſimum angulum flecti poteſt, ac ultra rectam lineam non extendi.

Cubitus è duobus componitur oſſibus, ſibi mutuò incumbentibus, ita ut extremitates conjungantur: media verò à ſe invicem ſecedant, quamvis membranoſo ligamento copulata ſint.

Horum oſſium primum, quod inferius majus, & longius, *Ulna* vocatur, fortè quod lunæ menſura olim iſtam longitudinem habuerit: antiquis *Cubitus*, & *os cubiti*, Barbaris *focile majus* dicitur.

Superiore parte amplius, craſſiuſque eſt, ac verſus manum ſenſim velut in aciem attenuatur, eique ad finem tuberculum rotundum adnatum eſt. Proceſſu minore nonnihil acuto, qui ſtyloides vocatur, donatur, quo per ligamenta carpi oſſiculis, interveniente cartilagine, connectitur per arthrodiam. Supernè verò humeri oſſi articulatur per ginglymum, eumque in finem proceſſus obtinet duos: quorum anterior, qui minor, oſſis humeri ſinum interiorem ſubit: poſterior, qui major, longior, & obtuſior, oſſis humeri cavitatem poſteriorem ingreditur, in eaque ſiſtitur ita ut brachium non ultra rectitudinem extendi, ſeu retrorſum moveri poſſit. His accedunt duo ſinus cartilagine obducti, quorum qui externus, ſeu lateralis, & minor eſt, caput radii excipit: alter qui poſticus, & amplior, inſtar ſemicirculi ad humeri rotam circumvolvitur.

Alterum cubiti os *Radius*, & *focile minus* dicitur, quod ſuperius, & brevius eſt. Hujus ſuperior extremitas tenuior exiſtit, rotundoque capite prædita, à latere ab ulna excipitur. In ſummitate verò ſinum rotundum, ſed ſuperficiarium, cartilagine incruſtatum obtinet, quo humeri caput admittit, cum eoque per diarthroſin articulatur. Inferior verè extremitas, quæ craſſior, à latere ulnam parvo ſinu cartilagine munito recipit, & inferius gemino ſinu, ſimiliter cartilagine obducto, carpi duo prima, & ſuprema oſſicula admittit.

Manus extrema dividitur in carpum, metacarpum, & digitos.

Carpus Arabibus *Raſetta*, ſuperior manus pars, octo conſtat oſſiculis magnitudine, figuraque nonnihil diſcrepantibus, duplici ordine diſpoſitis. Primo ortu ſunt cartilagines, poſtea fiunt oſſa ſpongioſa. Obducuntur ligamentis cartilagineis validiſſimis, & ſimul conſtringuntur, ac ſi unum os eſſent. Atque hæc ligamenta ab inferioribus proceſſibus radii, & cubiti orta, articulationi inſerviunt. Alia verò ſunt ligamenta, quæ tranſverſa, & annuli formam habentia, pro firmandis, & tutò tranſmittendis tendinibus. Internum continens muſculorum digitos flectentium tendines, externum, extendentium. Quæ vincula licet unum videantur, in plurima dividi poſſunt, Ordine aliquo diſponuntur oſſa carpi: nam ſupernè quatuor ſunt radio, & cubito articulata; infernè totidem, quatuor metacarpii oſſibus connexa.

Metacarpus quatuor conſtat oſſibus longis, gracilibus intus cavis, ſeu fiſtuloſis, medulla repletis, intermedia regione ſejunctis, ut muſculis interoſſeis tutior ſedes foret. Horum primum indici annexum, longiſſimum, & craſſiſſimum eſt, cœtera verò ſenſim tenuia, & breviora evadunt.

Digitorum oſſa, adnumerato pollice, ſunt quindecim, in quovis digito tria, magnitudine diverſa, quorum primum ſecundo amplius, ſecundum tertio, quod tertium ungue

ungue tegitur. Seriem digitorum vocant Græci *Phalangem*, quia velut in acie stare videntur. Foris gibba, intùs plana, & aliquantulum excavata, ad commodiorem solidorum apprehensionem. Habent singuli digiti ligamenta parte interna, secundum magnitudinem instar canalium, quibus invicem alliganrur.

Processus obtinent superiùs, & inferiùs. Superiores rotundi sunt, & in singulis supremis, seu primis quatuor ossibus unum sinum rotundum habent, metacarpi os recipientem: in reliquis verò quasi geminum sinum, parva eminentia distinctum, obtinent. Inferiores verò processus quasi gemino capite, sinu distincto, protuberant, quo geminum sinum impositi os subeunt excepto tertio, seu extremo osse, quod à nullo alio excipitur, sed ungue munitur. Hi autem omnes sinus, & processus, ad faciliorem motum cartilagine obducuntur.

De Arteriis totius Manus.

Arteria Axillaris per brachium defertur inter musculos descendens, cum vena, & nervo brachii, quem quartum faciunt. Sed flexura cubiti dividitur in duos ramos insignes, superiorem, & inferiorem. Superior secundum medium ad carpum rectâ fertur, ubi pulsum Medici explorant: deinde sub annulari ligamento progrediens, digitis pollici, indici, & medio ramos impertitur. Inferior ulnam percurrens ad carpum; prospicit medio, & annulari, & minimo: atque ad carpum pergit, ubi arteriæ motum inferiùs persentimus, præsertim in macilentis, & pulsu magno præditis. Sed priorem ramum meliùs pulsare sentimus, quia minùs à tendinibus occultatus.

De Venis Brachiorum, & Manuum.

Vena axillaris dividitur in brachii initio in duos ramos insignes: superiorem majorem, seu venam *cephalicam*, & inferiorem minorem, seu *Basilicam*. Superior dicitur vena cephalica, (quæ & *Humeraria*, & cubiti exterior appellatur) nomen ex eo adepta videtur, quòd olim Medici, in rebus anatomicis minùs versati, eam recto ductu à capite ad brachium descendere, sanguinemque ex eo huc deferre existimaverint, atque hinc capitis illam potiùs, quàm ullam aliam brachii venam secandam esse putarint (qui antiquitùs etiam error hodie quorundam imperitorum animos obsedit) cùm tamen è contrario hæc vena ex brachio ascendat ad axillarem, nec à capite quidquam recipiat, nec ad illud quidquam deferat, sed sanguinem ab inferiore manu ascendentem, solummodò per axillarem in venam cavam effundat. Fertur superficie tenus inter carnosam membranam, & musculorum tunicam.

Ejus *Ramus externus*, *funis brachii* dictus, ad carpi medium parte inferiore basilicæ ramo jungitur, & indè externam carpi sedem conscendens, inter digitum annularem, & minimum pergens, dicitur *Salvatella*, cujus illi, & hodiè alii sectionem in sinistra manu contra melancholicos affectus commendant, sed frustrà, & absque fundamento.

Vena Basilica, quæ inferior, & tenuior axillarem subit, cephalicam magnitudine superat, & in dextro brachio *Hepatica*, in sinistro *lienaris* vulgò appellatur, quòd olim rudiores Medici illam in hepatis, hanc in lienis affectibus secandam judicaverint, nulla ratione suffulti. Sed caveant chirurgi in ejus sectione, nè nerveus tertii, & quarti paris adjunctus lædatur, unde magnus cruciatus, febris, convulsio, & mors. Subjacent & arteriæ, quibus læsis aneurysma, & sanguinis profluvium.

Inter basilicam, & cephalicam adest alia tertia vena, quam à medio brachii situ, vel potiùs quod inter dictas venas media sit, *Medianam* vocanr, alii etiam *Venam communem* nominanr, quia ex cephalica, & basilica paulò infrà flexuram, vel in flexura cubiti, mediante brevi hac vena currentibus, construitur. Hæc gemina est: una exterior sub cute conspicua: altera profunda, quarum utraque plurimis radicibus manui, & digitis, necnon musculis, membranisque manus, & cubiti implantatur.

In manu omnium radicum, minimarumque venarum divaricationes exactissimè describere difficillimum est; tam confusa enim est venarum cubitum, & manum implicantium divisio, & tam frequens conjunctio, atque intermistio, ut sæpenumerò an venæ ab hac, an verò ab illa radice procedant, distingui vix possit.

Sex nervorum paria brachium ingrediuntur.

Egimus suprà de aliis sensibus, tantùm de tactus sensu pro coronide agendum restat, de quo anatomes manus ratione laconicè agimus.

CAPUT LXIX.

De Tactus Sensu.

IN hoc sensu quàm pauca prælibabimus; cùm enim de hujus sensationis sede nihil possit in controversiam duci, cùm apud omnes conveniat totam cutem hujuscemodi organo in usum venire, idcirco ea tantùm perpendemus, quæ ad modum attinent contactus, ejusque diversitatem, si verè ad merum tactum objectorum diversitas reducenda erit.

Diximus in cutis anatome, cutem ex venarum, arteriarum, nervorumque ramulis maximoperè contegi, inque eam à glandulis ferè innumeris vasa lymphatica, atque excretoria communicari, per eas enim lympham ex arteriis ibidem delatam intelligimus, quæ per sudorem excernitur, quas *glandulas*, ob earum parvitatem *miliares* appellant Recentiores, cumque ex *Malpigii* advertentia comperuerimus ex cutis involucro reticulari, quod mucoso humore perfunditur, fibtillas nerveas in fasciculos collectas prodire: dicendum existimamus harum nervearum fibrillarum congeriem per totam cutem dispersum tactus organum constituere.

In his itaque fibtillis, seu nerveis filamentis à cerebello prodeuntibus tactilium motiores recipiunt, quæ ad cerebellum transfusæ tactus sensationem producunt, ibi enim anima varias sensibilium vulgò qualitatum ideas effingit, prout variè nervos tangentia corpora percusserint.

Ut autem motus in nerveas cutis fibras impressi ad cerebrum usque propagentur, inflatæ, ac protensæ illæ sint oportet, cùm experiamur motum ad campanam v. g. minimè traduci, si ad eam alligatus flaccidus tangatur funis; unde factum est, ut in easdem fibras spirituosus, promptèque in auras dissolubilis latex scaturigine è cerebro à sagaci protrudatur natura; eo enim irradiantur nervi, inflanturque simili prorsus modo, quo flante vento navigiorum distenduntur vela. Mirum ergò non erit, si *Galenistarum* martyriis dilaniati, divexatique apoplectici, ictus, percussiones, aliaque tormenta non sentiant, dum eorum nervis talium inflantium spirituum sit denegatus influxus.

Quoniam verò tot, tantisque modis hoc sensorium objecta immutent in textura, in motu, atque in configuratione, idcircò tam differentium sensationum inter se discrimen exponere uti non incongruum ita facillimum duximus explicare; vidimus namque ab una, eademque citharæ fide distinctos gigni posse sonos, si ea diversè, varièque aut tendatur, aut pulsetur, aut contingatur. Quod ut apertiùs innotescat, quam brevissimè singulas sensibilium qualitates, quas vulgus ad tactum redigit, percurrere operæ pretium existimavimus.

Quæ primò offeruntur, caliditas, atque frigiditas occurrunt, quarum Idola, tunc anima concipit, cum calorifica corpuscula in cutis poros se insinuantia ejusdem fibras divellunt, vellicant, dilatantque. Contrà verò frigiditatem sentimus, si cutis poruli, vel ab armoniacis, salinitrosisque particulis coarctentur, constipenturque, juxta eorum placita, qui frigus positivum esse asseverant, vel à calorificarum particularum recessu constipati, ac contracti idem pori comperiuntur, juxta nostra opinamenta in nostra *Pyrotechnia sophica* explicata.

Non aliter de humiditate, & siccitate erit conjectandum; nam aut corpora humida, fluidaque in organum impingunt, suisque particulis cutis meatulos pervadendo, ipsi adhærent, & humiditatem progignunt, corpusque humidum constituunt, aut corpus nulla sensibili humiditate donatum in cutis contactæ foraminula incurrit, & sic siccitatem procreat; Hinc non incongrua quorundam opinio judicanda est, asserentium, quamplurima relativè ad nostros sensus definienda esse.

Gravitas, & levitas habentur, cùm corpora vel vehementiùs, citiùsque, vel tardiùs, imbecilliusque nos, nostraque membra deorsùm impellunr.

Asperum, & lævigatum sentimus, si corpora aut inæquali, & scabra, aut æquabili, & perpolita superficie cutem lacesserint; sicuti duritiem, & mollitiem observamus, si corpus tangenti digito aut resistat ob sui stipticitatem, vel cedat ob ejusdem laxitatem.

Denique ubi nerveæ fibrillæ tanto trahantur impetu, ut vel

ut vel nimis diſtendantur, ac ferè diſrumpantur, & à membris, quibus adnectuntur, vi divellantur, & dolorem, ſeu triſtem ſenſationem contrahimus, aut non modò non rumpuntur, nec divelluntur, neque ab eorum craſi variantur, ſed regulari, placidaque blanditie contrectantur, & voluptatem, ſeu titillationem ſentimus. Eodem prorſus modo de aliis ſenſationum affectionibus, quæ à vulgo tactui adſcribuntur erit diſcurrendum, atque hæc de tactus ſenſu, prout noſtra patitur digreſſio, ſatis dicta ſufficiant.

CAPUT LXX.

De Anatomica Pedis Hiſtoria.

SIcut ad apprehenſionem duas manus, ita ad ſtationem, & ambulationem duos homini pedes conceſſit Summus Conditor, qui ad majorem commoditatem, & greſſus firmitudinem, longi, latique ac ſubtùs in medio aliquantulùm cavi, variiſque articulis diſtincti ſunt.

Pes dicitur totum id, quod à natibus ad digitorum pedis extremitates, aliis *Magnus* pes, vel *Crus*. Dividitur in ſuas partes, ſicut & manus, non abſimili comparatione, nempe in femur, tibiam, & parvum pedem.

Femur à coxendicis articulo ad primam articulationem procedit, quæ anteriore parte *Genu*, poſteriore *Poples* appellatur. In hujus ſummitate ad flexuram *Inguen* eſt, in quo latet glandula famoſa ex octo minoribus glandulis compoſita, quæ olim hepatis emunctorium eſſe dicebatur.

Tibia, ſumpto à genu initio, ad calcem uſque fertur; cujus anterior, & durior pars ſpecificè Tibia, poſterior carnoſa *Sura* nominatur. Duæ verò inferiores laterales prominentiæ *Malleoli* dicuntur, hic internus, ille externus.

Parvus pes eſt baſis, cui totum corpus inſiſtit: dividiturque in Pedium, Metapedium, & digitos.

Pedium (cujus pars poſterior *Calx* & *Calcaneum* dicitur) conſtat ſeptem, *Metapedium* quinque oſſibus, digiti ſinguli tribus (quibus adſtant ſeſamina) excepto pollice, qui duobus tantum conſtat.

Mollibus autem digitorum extremitatibus ad tutelam impoſiti ſunt ungues, ejuſdem ſubſtantiæ, & naturæ cum iis, qui in manibus ſunt; de quibus egimus.

Pedis *uſus* eſt, ut ſit ambulationis inſtrumentum, quæ ſit per motum, & firmationem, nam uno pede in terram firmato, alterum movemus, & circumferimus, & ne in terram cadamus, pes fixus prohibet, atque ita fit ambulatio. Firmatio ergò eſt totius corporis actio motivo verò pedis, quam vel promovet, vel tardat femoris longitudo, aut brevitas, ſicut aves, quia volare debent, ne impedimento eſſet moles, brevi ſunt femore, longiſque pedibus, qui greſſum adeò retardant. At homines tardiùs, ſe promovent, quam canes: quia illos ſucceſſiva promotio pedis à calcaneo ad digitos remoratur: hi verò unico parvi pedis motu curſum abſolvunt. Aliàs pedis proceritatem ad generandi officium in ſexu muliebri conferre putant alii. In genibus autem, & calcaneo inciſio facta eſt, ne ituri ſaltaremus.

Totus pes componitur ex partibus continentibus communibus, membranis, oſſibus, ligamentis, muſculis, arteriis, venis & nervis. Motum varià efficiunt varii muſculi: nam alii femur, alii tibiam, alii pedem, alii digitos flectunt, extendunt, adducunt, & circumagunt.

De Muſculis Femoris.

Femur *flectunt* tres muſculi.

Primus *Lumbaris*, ſive Pſoas, qui ferè teres, craſſus, ac lividus in abdominis cavitate ſitus eſt. Oritur carnoſo principio, circa duas inferiores thoracis, & tres ſuperiores lumborum vertebras, & per oſſis ilii interiorem faciem deſcendens, tereti, validoque tendine in rotulam femoris minorem elatiore parte anteriùs inſeritur, ac femur validè ſurſum trahit. Quia autem huic muſculo inſigni nervo prædito, renes incumbunt eo loco, ubi nervus ingreditur, hinc fit, ut calculo in rene exiſtente, ab illius compreſſione, ſtupor in ejuſdem lateris femore perſentiatur.

Huic muſculo nonnunquàm ſupertenditur alter exiguus muſculus *Parvus Pſoas*, vel *Parvus Lumbaris* dictus, qui in exortu ſuo minimi digiti longitudine carnoſus, gracili, ac plano tendine ſupra pſoam de latus, cum pſoa, & iliaco finitur, illumque rectè complectitur, ac in ſede ſua firmiter continet.

Secundus *Iliacus Internus* qui tenui, carnoſoque principio in oſſis ilii interna cavitate ortus, tendine ſuo lumbari jungitur, & inter magnum, ac parvum trochantera antrorſum deſinit.

Tertius *Pectineus*, qui lividus eſt. Hinc à parte ſuperiore oſſis pubis ad commiſſuram, juxta ejus cartilaginem, carnoſus, & latus proſiliens, brevi latoque tendine femoris lateri interno implantatur, & ad poſteriora uſque progreditur, quo femur validè ſurſum, & introrſum flectitur, ſicque femur unum alteri imponitur; ac proindè à *Bartholino* ad muſculos adducentes refertur.

Extendunt femur muſculi tres *Glutæi* dicti, qui nates conſtituunt, & etiam inſerviunt ad regrediendum.

Primus *Glutæus Major* à coccyge, ſpina oſſis ſacri, & ilii oſſis coſta, carnoſus admodum enatus, quatuor digitis infra magnum trochanterem valido tendine deſinit.

Secundus *Glutæus Medius*, tam in ſitu, quam in magnitudine, qui primo magna ex parte ſubſternitur. Hic à coſta, & dorſo oſſis ilii regione anteriore carnoſus exiens, totamque ferè oſſis ilii regionem occupans, lato, validoque tendine in trochanteris majoris anteriorem, & elatiorem partem implantatur, eam undique cingens.

Tertius *Glutæus Minor*, qui totus ſub ſecundo latet. Hic ab oſſis ilii dorſo, ejuſque ſede poſteriore, ac inferiore carnoſus procedit, & lato, robuſtoque tendine trochanteris majoris parti interiori, & apici inſeritur.

Adducit femur introrſum *Triceps muſculus*, qui à quadruplici principio, ſecundum *Fallopium*, *Bauhinum* & *Riolanum* rectiùs *Quadriceps* appellari meretur; eſtque omnium totius corporis muſculorum craſſiſſimus, cujus ſingulæ partes, ut ortu, & inſertione, ſic fibris, & aliquantum etiam uſu variant, qua de cauſa *Bartholinus* illum in tres muſculos diviſum deſcribit, ſed meliùs in quatuor diviſum propoſuiſſet.

Prima ejus pars oritur principio nervoſo ab oſſis pubis linea ſuperiori, & in femoris lineam aſperam inſeritur.

Secunda procedit ab ima oſſis pubis commiſſura, & deſinit in femoris lineam aſperam parte ſuperiore.

Tertia à tota coxendicis inferna parte emergit, & in femoris poſticam lineam aſperam ſub rotatore minore implantatur.

Quarta pars à coxendicis apice ejecta, tereti, tendine, qui cum tenui tendine portioni primæ partis jungitur, in femoris tuberculum internum, & inferius finitur.

Adducunt femur ad latus externum muſculi quatuor exigui *Quadrigemini* dicti, quia ferè ſibi invicem ſimiles ſunt, & parte poſtica ſupra femoris articulationem alternatim collocati.

Primus, & ſuperior quadrigeminus, qui à forma *Pyriformis*, à ſitu *Iliacus exterus* nominatur, ab imo oſſe ſacro procedit. Secundus à tubere oſſis iſchii. Tertius huic contiguus, ab eodem loco, & illi tres in trochanteris cavitatem inſeruntur. Quartus qui *Quadratus* dicitur, cæteris latior, ac carnoſior, & duorum digitorum latitudine, à tertio diſtans, exoritur ab interna parte tuberis iſchii, & in partem externam magni trochanteris deſinit.

Oliquè femur *Rotant* duo muſculi *Obturatores* appellati, qui foramen interius pubis, & iſchium patens occupant, ac regreſſum etiam adjuvant: unus internus, alter externus. Internus, qui validior, ab interna dicti foraminis circumferentia carnoſus ac latus procedens, & tranſverſim ſupra coxendicem extrorſum delatus, triſido tendine, marſupium tutelæ gratia tranſeunte, magni trochanteris cavitatem ingreditur, & rotationem externam facit. Externus, qui pectineo ſubjacet, à dicti foraminis circumferentia externa carnoſus incipiens, & per cervicem femoris, velut per cochleam revolutus, in magni trochanteris cavitatem amplo, validoque tendine, ſub quadrigemino implantatur, & internam rotationem dirigit.

De Muſculis Tibiæ.

Tibia tripliciter movetur, nempè flectitur, extenditur, & obliquatur.

Flectunt tibiam quinque muſculi.

Primus *Longiſſimus*, qui & *faſcialis* dicitur, anteriùs ſtatim ſub cute occurrens; ab interiore oſſis ilii tubere oritur nerveo, carnoſoque principio, & gracilis per interiora femoris, inſtar faſciæ, aliis muſculis decuſſatim inſtratus fertur, ac juxta genu in tendinem deſinit, qui anteriorem, & interiorem partem oſſis tibiæ, ad lineam acutam, ſub genu inferitur: atque hinc non ſine ratione ſcribit *Riolanus*, hunc non flectere tibiam, ſed potiùs extendere, introrſum ducere.

Secun-

Secundus *Gracilis*, longiſſimo introrſum accumbens, ad commiſſuram oſſis pubis, nerveo, amploque principio enaſcitur, & per ſemoris anteriora excurrens tereti tendine in partem tibiæ interiorem implantatur.

Tertius *Seminervoſus*, à tubere iſchii, nervoſo, gracilique principio ejectus, per femoris poſteriora, & interiora obliquè deſcendit, & tereti tendine in tibiæ poſteriorem, ac interiorem partem deſinit, ejuſque tendo uſque ad tibiæ medium excurrit.

Quartus *Semimembraneus*, qui ab eodem cum præcedente loco egreſſus, tendine paulò latiore ad tibiam poſticam protenditur.

Quintus *Biceps* ex eodem iſchii tubere ortus, per ternam femoris partem defertur, ac circa medium femur carneam molem, tanquam novum muſculum, aſſumit, ſed notante *Bauhino*, illud quidem in homine, ſed non in ſimia, ſicque deorſum deſcendens, inſigni tendine inferiùs in oſſis fibulæ proceſſum implantatur. Hic muſculus interdùm duplici exortu, & fine diſtinctus obſervatus fuit; atque hinc *Veſalio* duplex eſt. *Extendunt* tibiam muſculi quinque, vel ſex.

Primus *Membranoſus* à ſuperna ſpina oſſis ilii actus, carnoſuſque prodiens, exteriore parte juxta femoris proceſſum majorem, abit in membranam longiſſimam, & latiſſimam, quæ inſtar traſverſi cujuſdam ligamenti (hinc nonnullis faſcia lata dicitur) fere omnes femoris, & tibiæ muſculos circumdat, ac in ſede ſua continet, ad extremum uſque femoris excurrens. Miſcetur autem circa inſertionem cum tendinibus muſculorum ſequentium, & in tibiæ, ac fibulæ partem anteriorem, verſus externum latus implantatur, tibiamque rectà extendit, atque etiam, ut quibuſdam placet, nonnihil extrorſum abducit.

Secundus *Longus* (hic Riolano *Sutorius* Veslingio *faſcialis* dicitur) ab oſſis appendice anteriore ortus, & per interiora femoris obliquo ductu decurrens, ſub genu ad tibiam interiùs deſcendit, eamque extendendo adducit, & ſutorum more alteri imponit.

Tertius *Rectus*, ab inferna ſpina oſſis ilii enatus, carnoſo, tereti que ventre rectà ſecundum longitudinem femoris decurrit, ac forti tereti tendini patellam includens, ſub ea in tibiam deſinit.

Quartus *Vaſtus Internus*, à cervice, & rotatore femoris minore ortus, tibiæ infernæ, paulo infra patellam inſeritur.

Quintus *Vaſtus Exterus*, à rotatore femoris minore exteriùs principium ſumens, amplo tendine in tibiam externè, paulo infra patellam deſinit.

His quinque muſculis extenſoribus nonnulli ſubjiciunt ſextum muſculum femori adhærentem, *Crureum* appellatum: cujus principium conſtituunt inter duos femoris rotatores, finem verò cum vaſtis muſculis eundem.

Horum extenſorum quatuor poſteriores circa genu ſimul uniti unicum communem latum, validumque tendinem efformant, quo patellam involvunt, & fæmoris, tibiæque oſſa inſtar ligamenti validè colligant.

Obliquè tibiam adducit *Poplitæus*, Latinas in cavo poplitis, ab inferno, & exteriore femoris tuberculo exortus, & obliquè in appendicis tibiæ ſuperioris poſteriorem, ac internam partem delatus.

De Muſculis Pedis.

Flectitur *Pes*, & extenditur.

Flectunt antrorſum duo; Primus *Tibiæus* anticus dicitur, tibiæ affixus, à ſuperno tibiæ proceſſu ortus, inſeritur in os pedis, ante pollicem, tendine ad finem bifido. Alter *Peronæus biceps*, uno capite, vel principio promanante, à fibulæ ſuperna epiphiſi, altero è peronæi medio. Duplicem habet tendinem; minorem in minimi digiti os delatum, & majorem ſub planta obliquè incedentem, & inſertum in os pedis à regione pollicis,

Extendunt retrorſum poſtici quatuor: *Duo Gemelli*, internus, & externus, quia ſuram conſtituunt Gaſtrocemii nuncupati, à femoris capite interno ſub poplite oriuntur. Tertius *Soleus* dictus, his ſubditur, à poſteriore fibulæ appendice exoritur. Tres hi muſculi deſinunt in craſſiſſimum, & validiſſimum tendinem pternæ: calciſque principio inſerendum, quo ſuſpendi ſolent mactata pecora: *Hippocrates* vocavit *chordam magnam:* ubi ex calcis fractura febres vult contingere ſingultuoſas, & convulſificas.

Ultimus *Plantaris* dicitur, & reſpondet palmari in manu, gracilis eſt, inque tendinem longum degenerat, totamque plantam tegens ab exteriore femoris capite, ſubexoritur, in quinque digitos inſeritur, eundemque hic uſum, quem in manu habet: quanquam collatio utriuſque parùm ſit exacta. *Tibiæus poſticus* hic abducendus inter obliquè moventes, ſeu addactores numeratur *Spigelio;* inter extenſores *Riolano*.

De Muſculis Digitorum.

Digiti pedis varios habent muſculos, qui illos extendunt, flectunt, & obliquant.

Extendunt quatuor digitos duo muſculi *Tenſores* dicti.

Primus *Longus Tenſor*, ſub tibiæ antico reconditus, oritur ab antica, & interna tibia, qua parte fibulæ ſub genu connectitur. Hinc ſecundùm longitudinem fibulæ rectà deſcendit, & in tendines quatuor ſeparatus, ligamenrum annulare tranſit, atque in quatuor digitorum tres articulationes ſuperna parte inſeritur.

Secundus *Brevis Tenſor* ab aſtragali vicinia, parte ſuperiore projectus, & longo ſubſtratus, in omnes primi internodii articulos ſuis tendinibus ſupra deſinit, qui tendines metatarſum, longi tendines decuſſatim interſecant.

Flectunt quatuor digitos ſex muſculi flexores.

Primus *Longus flexor* ſive *Perforans* & *ſublimis*, qui unà cum ſequenti *Brevi*, ſub muſculis ſuram conſtituentibus poſteriore ſede occultantur. Hic à ſuperna tibiæ parte poſteriùs originem ſumit, & circa maleolum internum tibia, calciſque ligamentum ſubiens in planta pedis finditur in quatuor tendines; qui per foramina brevis flexoris tranſeuntes, in quatuor digitorum tertium articulum inſeruntur.

Secundus *Brevis flexor*, qui etiam *Perforatus*, & *Profundus* appellatur, inferiùs, & interiùs à calce prodit, dimiſſiſque tendinibus quatuor, circa finem ad tendinum præcedentis muſculi tranſitum rima diſis, in ſecundum digitorum internodium excurrit,

Tertius, quartus, quintus, ſextus Muſculi *lumbricales* quatuor, qui à flexoris longi, ac brevis tendinibus, vel potiùs à ligamento eos tendines obvolgente producti, & carne quadam à calcaneo exſurgente adaucti, primo quatuor digitorum internodio ſingulis tendinibus infiguntur.

Obliquè digitos movent Muſculi *Interoſſei* decem, ſub oſſibus metatarſi, atque inter illa locati, & à maſſa carnea exorti: quorum externi ad primum digitorum internodium deſinunt: interni uſque ad ſecundum internodium excurrunt. Agentibus externis digiti abducuntur, internis adducuntur, ſimul agentibus extenduntur.

Digitus minimus peculiarem abductorem habet, à calcaneo productum, & quinto metatarſi oſſi extinſecus ſubjectum, qui primi internodii externo lateri inſeritur.

Pollex ſingulares obtinet muſculos.

Primus *flexor*, adjacens longo digitorum tenſori, qui poſteriùs à ſuperiore fibulæ parte carnoſus exoritur, viamque perforantis muſculi ſecutus robuſto tendini tertio pollicis oſſi connectitur. Nonnunquam ſub planta pedis in duos tendines dividitur, quorum unum pollici, alterum ſecundo digito tribuit, atque tunc longus digitorum flexor, tantùm tres tendines ad digitos mittit.

Secundus *Extenſor*, ab externo tibiæ latere, ubi fibula recedit, enatus, ac pedis ſuperiora perreptans, toti pollici parte ſuperiore implantatur. Interdum geminum tendinem emittit: unum ad ultimum magni digiti articulum: alterum in os metatarſi, pollici ſubſtratum.

Tertius *Abductor*, ab interna parte calcis ortus, & pedis lateri interno ſecundum longitudinem attenſus, in pollicis os primum extrinſecùs defigitur.

Quartus *Adductor Major*, à ligamento oſſis metatarſi, quod minimo, & proximo digito ſubjectum eſt, emergens, obliquè ſuper alia oſſa procedens, interna parte in primum pollicis articulum brevi robuſtoque tendine deſinit.

Quintus *Adductor Minor* à minimi digiti ligamento, quod primum internodium vincit, prodiens, tranſverſim carnoſus defertur atque ad primum pollicis os brevi latoque tendine interiùs excurrit. Uſus eſt facere ſecuram ambulationem, quando perviam aſperam rotundis ſilicibus refertam, aut per alìud aliquid minutim, lubricum, & volubile eundum eſt. Nam hujus muſculi ope, pes ad ejuſmodi corporis figuram ſe accommodat, & id quod apprehendit, ut tutò greſſum firmare poſſit.

In planta pedis, quæ veſtigium appellatur, obſervatur carnea maſſa, quæ inſtar pulvinaris, muſculorum tendinibus ſubſternitur. Hanc nonnulli cum muſculo tranſverſali confundunt.

De

De Oſſibus femoris, & Cruris.

Pedis tres ſunt partes, femur, tibia, & externus pes.

Femur à ferendo dictum, eo quod animal ferat, & ſuſtineat, unico conſtat oſſe robuſto, magnitudine, & longitudine cæteris omnibus excellentiore, anteriùs rotundo, & aliquantulùm gibbo, poſteriùs nonnihil depreſſo, ac ſinuoſo, aſperaque linea obliquè verſus genu deſcendente, inſignito.

Alia autem conſideranda ſunt in ejus parte ſuperiore, alia in inferiore.

Superiùs, proceſſum craſſum verſus coxendicis os prominentem, eique epiphyſin rotundam, & amplam impoſitum habet, ſicque globoſum femoris caput, valida cervice ſubnixum conſtituit, quod cartilagine obductum in coxendicis aceptabulum reconditur, in eoque duobus validis ligamentis detinetur: uno lato, craſſo, & membranoſo, quod articulum totum circumdat: altero tereti, quod ab ipſa cavitate aceptabuli productum, in femoris ſuſceptum caput inſeritur, idque aceptabulo firmiſſimè connectit, atque ſic articulatio hæc per enarthroſin perficitur.

Infrà cervicem, ubi os latius fieri incipit, duo proceſſus educuntur, ſuis epiphyſibus donati, quæ in pueritia manifeſtè conſpicuæ ſunt, ac increſcente ætate omnino oſſeſcunt, & femori inſeparabiliter uniuntur, ut nulla ſubſtantiæ diverſitas unquam fuiſſe videatur. Horum proceſſuum unus ſuperior, & major, ſurſum verſus exteriora vergit: alter inferior, & longè minor, obtuſi tuberculi figuram habet, retrorſum verſus ſpectat. Huic minori plerumque verſus exteriora adhuc aliud parvum tuberculum paulò humiliore ſede adſtat. Hi proceſſus variis validis muſculis inſertionem, & ortum præbent.

Inferiùs, ubi femoris os cum ſuo appendice ſenſim craſſeſcit, duo capita ampla efformat, quorum externum craſſius eſt interno. His cartilagine obductis ſubjectas tibiæ geminas cavitates ſimiliter cartilagine munitas ingreditur. Inter illa capita cavitatem anteriùs parvam, poſteriùs magnam habet, per quam inſignia vaſa cum quarto paris vagi nervo ad crura deferuntur. Inter has cavitates tibiæ protuberantia ſuſpicitur, ſicque articulatio iſta per ginglymum abſolvitur, dum etiam duo tibiæ capita hæc ſuſcipiunt.

Prætereà adhuc duo alii exigui ſinus ad utriuſque capitis latus conſpiciuntur, quibus variorum muſculorum tendines inſeruntur.

Poſteriùs in poplite duo oſſa ſeſamoidea inferioribus appendicibus apponuntur, quæ muſculorum duorum priorum pedem moventium capitibus innaſcuntur, cum alioqui reliqua ſeſamina muſculorum tendinibus inhæreant.

Quia autem articulatio genu non admodum firma fuiſſet, ſed in cruris motu, & ab externorum impetu oſſa facilè è ſua ſede exediſſent, hinc providus Creator iſti articulo anteriùs impoſuit os rotundum, & latum, inſtar umbonis circularis, quod *Mollam*, *Patellam*, ſeu *Rotulam* vocant, ſubſtantiam in pueris cartilagineam obtinens, quæ increſcente ætate fit planè oſſea, & ad faciliorem motum interiùs cartilagine obducitur. Hoc os inhæret tendinibus muſculorum, nexu latiore quippè non ſtrictè vinciri, ſed aliquantulùm mobile eſſe debuit, ut facilem luxationem averteret, & interim motui muſculorum haud officeret.

Femori ſubjicitur crus (hoc nomine à multis univerſus pes deſignatur) à genu ad talum ſe extendens. Hoc è duobus oſſibus componitur, craſſitie, & magnitudine plurimùm differentibus, ſurſum, deorſumque cohærentibus, intermedia autem regione ob pedis muſculos ſejunctis, valido tamen intercedente ligamento connexis.

Horum primum Latini *Tibia* vulgò *Focile Majus* appellatum, & *Canna Major*, eſt amplum, atque validum os aliquo modo triangulare, anteriùs ſecundum longitudinem acumine anguli ſui interioris ſpinam acutam effigiens, qua parte etiam carne deſtitutum, perioſteo, membrana carnoſa, vix viſibili aliqua pinguedine, & cute tegitur, hæcque cauſa eſt, quòd tibiæ anterioris contuſiones ſæpè in curatione longas moleſtias pariant, ob facilem panniculi carnòſi, & perioſtei nulla carne, aut pinguedine intectorum læſionem.

Ad utrumque finem appendicem craſſam, & conſiderabilem obtinet.

Superior amplitudine inſignis, poſteriùs veluti duobus capitibus diducta eſt, atque in ſummitate duobus longis ſinibus, lubrica cartilagine munitis excavata, femoris inferiora capita ſuſcipit. Dictis autem ſinibus limbus cartilagineus, craſſus, mobilis, & fermè circularis ad articulationis firmitatem circumjicitur.

Inter hos ſinus colliculus, veluti ſepimentum, exſurgit, qui à femoris oſſis cavitate excipitur, è cujus colliculi aſpera, & ſinuoſa ſummitate, ligamentum validum prodit, quod femoris ſinui infigitur, & inter alia ligamenta omnium maximè articulum firmat.

Inferior verò appendix minor eſt altera, proceſſu notabili ad internum pedis latus protuberans, qui nulla carne tegitur. Malleolus Internus vocatur.

Hæc ſinibus duobus prædita eſt. Uno laterali, & minore, cui fibula accumbit: altero inferiore, multo majore levi protuberantia, quaſi in duos ſinus diſtincto, & cartilagine obducto, quo talus ſubjectus ſuſcipitur, qui intrinſecus tibiam ſua cavitate recipit, atque ſic per ginglymum articulatio hæc perficitur.

Alterum cruris os *Perone*, & *fibula*, barbaris *focile minus*, & *canna minor* nuncupatur, eſtque tibiæ extrinſecùs attenſum, ei longitudine non cedens, ſed multò tenuius, ac debilius, ſecundum longitudinem variis ſinibus, ad muſculorum inſertionem, exſculptum, atque lineis acutis prominentibus aſperum.

Capita duo habet, unum ſuprà, alterum infrà, quibus appendix coaleſcit, eaque in proceſſum acutum, & nonnihil aſperum deſinunt. Capite ſuperiore uſque ad genu non aſſurgit, ſed infra tibiæ appendicem ſubſiſtit, eamque levi ſinu excipit.

Inferiùs verò fibula ſinu tibiæ excipitur, & tuberoſum caput cum proceſſu uſq;ad latus tali demittit foris conſpicuum ubi *malleolus externus* nominatur, eſtque interno humilior.

De Pedis Extremi Oſſibus.

Oſſium pedis extremi tres ſunt claſſes, Tarſi ſeu pedii, Metatarſi, ſeu Metapedii, & digitorum.

Tarſus ſeptem conſtruitur oſſibus, magnitudine, & figura plurimùm diſcrepantibus.

Primum *Aſtragalus*. Latinis *Talus*, vulgò *os baliſtæ*, & dicitur *Quatrio* à quatuor lateribus, quod capite nonnihil convexo tibiæ ſinum inferiorem ingreditur. Inferius partim protuberans,partim ſinuatum,cum oſſe calcis committitur.

Ad hæc cavitatem, in medio, inferiore ſinu majuſculam obtinet, cui ſimilis calcanei cavitas à regione opponitur: his tamquam in cellulis unctuoſa mucago ad ligamentorum, & cartilaginum humectationem ſervatur.

Secundum os eſt *Calx*, ſeu *Calcaneus*, os tarſi maximum, oblongum, verſus poſteriora protenſum, ut homo firmiùs talo inſiſteret, ne facilè retrorſum concideret. Poſteriori parti validiſſima chorda, extendentium muſculorum tendinibus conflacta adnectitur. Superius amplo, ſed depreſſo capite ingreditur ſinum tali, & paulò anteriùs tali eminentiam ſuo ſinu excipit: prominentia verò exteriore cum oſſe cubiformi jungitur. Ab interno latere ſinu lato excavatur, per quem tendines, & majora vaſa ad pedis inferiora tutò deſcendunt. Ab interno latere tuberculis hinc inde inæquale eſt, ad ligamentorum, & tendinum firmiorem connexionem.

Tertium os, *Naviculare*, quod etiam *Cymbiforme*, Græcis *Scaphoides*, à Cymbæ, vel ſcaphæ, forma, propter recurvum ductum nominatur. Hoc poſteriùs amplo ſinu talum excipit, anteriùs depreſſis capitibus trium minorum oſſium tarſis ſinus ſubit.

Quartum os *Cuboides*, à forma ſic appellatum, item os *Teſſeræ*, & Arabibus os *Grandinoſum*, Græcis verò *Polymorphon* dictum. Hoc cœteris ſequentibus, ſeu lateralibus majus calci præponitur, eique ſuperficie inæquali jungitur: altero latere committitur cuneiformi oſſi tertio: verſus digitos oſſi quarto, & quinto metatarſi inſiſtit. Reliqua tria ab antiquis non fuere peculiaribus nominibus inſignita. Omnia hæc tarſi oſſa validis ligamentis ſibi invicem connectuntur, ac cartilagine ad conjunctiones præmuniuntur.

Metatarſum quinque perficiunt oſſa valida, & fiſtuloſa, longitudine, & craſſitie diſcrepantia in medio à ſe invicem ſejuncta, ut muſculis interoſſeis locum præbeant. Surſum deorſumque capitibus protuberant: quorum illa, quæ craſſa, & pedio proxima, ſuis finibus quatuor inferiora oſſa tarſi recipiunt: hæc verò rotundis protuberantiis donata, à digitorum finibus excipiuntur.

Digi-

Digitorum pedis ossa numerantur quatuordecim, è quibus duo pollicis ossa magnitudine præ cœteris excellunt. Cœteri digiti tribus constant ossibus, quorum forma convenit cum ossibus manus, sed magnitudo minor est. Omnia hæc ossa metatarsi, & digitorum, ad faciliorem motum, circa extremitates, ubi articulantur, cartilagine obducuntur.

De Ossibus Sesamoideis.

Ossa sesamoidea, ex seminis sesami aliqua similitudine nomen desumpserunt, suntque minima quædam officula rotunda, & nonnihil depressa, intus fungosa.

Tendinibus musculorum digitos, cùm manus, tum pedes moventium, ad articulos inhærent, cum iisque in cadaverum coctione, & ossium purgatione, seu denudatione plerumque amittuntur, nisi prudenti investigatione conserventur. In prima ætate cartilaginea sunt, posteà increscentibus annis ossescunt, & lævi cartilagine obducta, ossis alterius sedem lubricam contingunt.

Magnitudinem variam habent, pro ossium quibus adhærent, diversitate. In manibus majora sunt, quàm in pedibus, excepto pollicis pede, cui ad caput metapedii ossis opponitur maximum, quod tendini musculi pollicis os primum flectentis, subjicitur, & aliud multò minus sibi adjunctum habet. Hoc verò maximum, quod internum, pisi majoris decorticati dimidiam partem forma, magnitudine refert, appellaturque Arabibus *Albadaran*.

De ossibus sesamoideis nonnulli *Hebræi* eadem illa fabulantur, ac de osse *Lus*, de quo aliquid referre non alienum ducimus: Varii *Hebræi* scriptores, inter ultimam lumborum vertebram, & os sacrum, effinxerunt os quoddam, cui nomen *Lus* imposuerunt, de quo mirabilia scribunt, multaque nugantur, quorum summam collegit *Gaspar Bauhinus lib. 1. Theatr. anat. cap.* 48. cujus verba hic adscribere lubet, ut unicuique pateat quàm turpiter *Rabbini* suis figmentis, ac mendaciis imperitos, & credulos decipiant: *Hebræorum*, inquit, *scriptores tradunt in humano corpore post decimam octavam vertebram os quoddam esse, quod neque aqua, neque alio elemento corrumpi, nec ulla vi externa frangi, aut conteri possit: quod eo Deus in extremo judicio rore cœlesti rigabit, & tunc reliqua membra ipsi rursus aggregabuntur, & in corpus coalescent, quod spiritu Dei afflatum, vivum resurget. Os hoc vocant LUS, & non LUZ, quod situm dicunt in spina dorsi, post decimam octavam vertebram ad os femoris. Hujus fabulæ pater est Rabbi Uschaja, qui anno Christi* 210. *vixit, circa quod tempus conscripsit librum, qui Bareschit rabba, id est, glossa magna in Pentateuchum vocatur. Hoc os, inquiunt, non comburi, neque corrumpi in perpetuum, quod radix hujus ossis sit ex substantia cœlesti, sed humectari rore, quo Deus suscitaturus est mortuos, tanquam fermento quod est in massa farinæ. Volunt etiam hoc os cæteris diutiùs remanere, propterea quod non percipit gustum alimentorum hominis, sicut reliqua ossa, & propterea durabilius esse reliquis, & esse fundamentum corporis, quod ex eo extractum est. Apud eosdem legitur Adrianum Cæsarem interrogasse* Rabbi *Jehosuam filium Chaninæ, unde Deus hominem in futuro sæculo erecturus sit? tunc Jehosuam os illud in conspectum adferri curasse, quod aquæ impositum non fuit emollitum, igni non fuit adustum, molæ non fuit attritum, incudi, & percussum malleo, rupta fuit incus, os autem nullum defectum sensit. Munsterus dicit Rabbinos in collo hoc os esse dixisse. At Vesalius officulum hoc ab Arabibus albadaran vocari; & ciceri, imagine respondere scribit, & dubitat, num sit officulum interius duorum, quæ ad primum pollicis pedis articulum spectantur, quod insigniter durum est. Verum Hieronymus Magius refert Thalmudistas, aliosque Hebræos commentos esse, hoc juxta calvariæ basin, sive in ipsa basi, aut nucha vocata, consistere: aliis primam esse è duodecim vertebris, à qua thorax initium habeat, quæ cùm caput, collumque inclinamus, maximè emineat, & extuberet. Sed quæ ille Adriano Imperatori respondit, vera esse, nemo persuadebit. Nam etsi ossa, Platone teste, maximè diuturna sint, nihilominus ea lapidibus, & malleis in pulverem comminui, flammis in cinerem verti quotidiè videmus. Sic solent circumcisi patres quando rei difficilioris, veram rationem explicare nequeunt, ad fabulas confugere, quas suis pro sacra fidei articulis obtrudunt, ne aliquid ignorasse videantur.*

Numerus, horum ossium non semper idem reperitur: plerumque in singulis manibus, & pedibus duodecim inveniuntur, interdum pauciora, interdum plura, non tamen verosimile est eundem numerum in omnibus non adesse, sed potius credendum, propter parvitatem tam exilia officula omnia in quibusvis subjectis inveniri non posse.

His etiam addenda sesamoidea in poplite latentia, de quibus hoc peculiare notandum, quòd non musculorum tendinibus, ut reliqua sesamoidea, sed duorum priorum musculorum pedem moventium capitibus innascuntur, ut dictum est.

Gasparus Bauhinus sesamoideis quoque annumerat officulum ad articulationem ossis carpi octavi cum metacarpi osse parvum digitum sustinent: item officula duo, quæ nonnunquam in senibus cubiformi ossi opposita reperiuntur.

De Cruralibus, & Pedis Venis.

Vena *Cruralis* in utroque crure continua, eademque est cum iliaca, ac pro loci dumtaxat, seu situs diversitate nomen mutat: quippè ab infimo crure, seu pede assurgens, usque ad inguen. Cruralis nomen obtinet: ubi verò in inguine peritonæum subire minatur. Iliaca dicitur, cùm tamen sit una, eademque continua vena.

Hæc cruralis est magna vena, in eamque totius cruris minores venæ, tanquam rivuli, sanguinem à nutritione residuum exonerant ad cavam deferendum. In femoris autem plicatura, quo loco nervis, & arteriis comitata transit, frequentibus appositis glandulis fulcitur.

Recipit cruralis, præter multas exiles, à vicinis, & inferioribus partibus venas insigniores sex. Prima Saphænam. Secunda Ischiam minorem. Tertia Musculam. Quarta Popliteam. Quinta Suralem. Sexta Ischiam majorem.

Saphæna, seu *Malleoli Vena*, est longissima, & insignis, arteria conjuge carens. Infimis radicibus pedi pedisque digitis inhæret, quarum nonnullæ coeuntes in pollice superiore *cephalica* vulgò dictam; hæcque ulteriùs procedens, & cum aliis in malleolo interno rursus concurrens, *Saphænam* dictam constituit in uteri affectibus secari solitam. Quæ hinc inter cutem, & panniculum carnosum per cruris interiora ascendens in media via varias admittit venulas in tibia, femore, & genu, quarum radices cuti, musculis, aliisque vicinis partibus inhærent, atque sic tandem prope inguina cruralem ingreditur.

Ischia Minor, è coxendicis parte anteriore, ejusque loci musculis procedens, exteriore sede cruralem, ex opposito saphænæ accedit.

Muscula gemina. Exterior, quæ minor, à tibiam extendentibus musculis, secundo, & quarto, è cute emergit. Interior, quæ major, & profundior, à genu, & femoris musculis ferè omnibus, imprimis autem è quinto, & tibiam extendentium tertio procedit. Hæ duæ è directo sibi invicem oppositæ, cruralem infrà inguina ingrediuntur.

Poplitea, calci, & nonnunquam malleolo externo radicibus inhæret. Indè sursùm conscendens, à suræ cute, musculisque in transversos, & obliquos ramos dividitur, qui paulò supra poplitem non longè à se invicem separati, interdum alter cruralem, alter saphænam ingreditur. Hujus venæ sectio veteribus familiaris fuisse videtur, eamque in renis dolore commendat *Hippocrates*.

Suralis magna vena est, quæ circa tibiæ flexum, & paulò suprà crurali continua jungitur. Conflatur autem ex duobus ramis circa poplitis regionem concurrentibus: quorum exterior à digitis, & summitate pedis (in qua cum popliteæ radicibus concurrens, constituit varium illum venarum plexum sub cute conspicuum) malleolo externo, & musculis inter fibulam latentibus: inferior verò à pollice, calce, & tibiæ externa sede, musculisque suram constituentibus enascitur.

Ischia Major, ad cruralem in alto latentem, paulò infrà suralis ingressum accedit. Hæc à pedum musculosa substantia, & digitis exoritur, sicque ascendens malleolum externum perreptat, (quo loco in ischiadis affectibus secari solet) ac in ulteriore itinere varios ramos à tibia anteriore, suræ musculis, vicinisque partibus recipit, usque dùm tandem ad cruralem devenit, in eamque aperitur.

Notandum, maximam esse venarum pedis varietatem, neque illas in omnibus subjectis, imò vix in ejusdem corporis utroque pede, se eodem modo habere, ac proinde earum exquisitam descriptionem vix dari posse, sicut illud ipsum etiam monemus de venis manus. Prætereà, in descriptione venarum totius corporis tantùm exhiberi illas, quæ manifestè conspicuæ sunt; minimas verò ramificationes minùs conspicuas, & capillares radices vix visibiles exactè inveniri, & describi non posse, quod etiam de arte-

arteriis intelligi volumus. Non adeo itaque magnum habendum venarum delectum in venarum pedis sectione; cùm omnes ex uno trunco propagentur.

De Arteriis Cruralibus.

Arteria Cruralis, quæ vena Crurali minor est, versus inferiora cruris descendens, alios ramos supra, alios infra poplitem emittit.

Supra poplitem ab ea progrediuntur hi tres rami. I. Muscula *Cruralis Exterior*, à truncis cruralis exteriore parte. Hæc musculos femoris anteriores ingreditur. II. Muscula *Cruralis Interior*, ex trunci parte interiore. Hæc per femoris musculos interiores distribuitur. III. *Poplitea*, quæ deorsum descendens, per musculos femoris posteriores excurrit usque ad poplitem, unde ei nomen impositum.

Infra poplitem ab ea procedit, *Suralis*, quæ paulò sub poplite latitans utrimque propaginem profundam emittit ad articulum genu, & tres musculos suram constituentes. Hinc versus tibiam descendens, dividitur in arterias *Tibiæas* appellatas I. *Tibiæa Exterior*, quæ secundum fibulam descendens in musculos tibiæ absumitur. II. *Tibiæa Posterior elatior*, quæ usque commistionem tendinum musculorum furæ progreditur. III. *Tibiæa Posterior Humilior*, quæ per ligamentum membraneum fibulæ musculos tibiæ jungens transit, ac per pedis superiora, & musculos abducentes digitos distribuitur.

Reliquum caudicis cruralis per tibiæ posteriora inter secundum, & tertium digitorum pedis musculum recta descendit, atque inter calcem, & malleolum ad pedis humiliora progreditur, circa malleolum à latere, ad pollicis musculum, pedisque superiora ramulum emittens. Quod superest, inter tendines musculorum digitorum pedis, in duos ramulos dispescitur. Horum interior pollici duos, indici duos, & medio unum surculum tribuit. Exterior verò minimo duos, medico duos, & unum surculum medio digito largitur.

CAPUT LXXI.

De Artuum Vulneribus.

ARtuum vulnera à vulneribus in parte carnosa inflictis omninò sunt diversa, propter nervorum, membranarum, tendinum, ligamentorum, musculorum, ossium &c. quæ inibi simul compacta, & unita ad articulationem complendam, & perficiendam concurrunt; & hæc vulnera inter se comparata alterius sunt naturæ, quam caro vulnerata, ideòque in curatione alterius energiæ requirunt medicamenta.

Signa.

Hæc vulnera facilè cognoscuntur, quia suam habent sedem in crure, genu, tibia, vel parvo pede, vel in brachio, cubito, vel manu, quæ sunt, aut cum luxatione, aut sine ea.

Causæ.

Vulnerum artuum causæ sunt variæ res externæ violenter ipsis artubus intrusæ, sive sint perforantes, & pungentes, ut gladius, stylus, hasta, acus, articulæ, spina, vitri frustum, morsus bestiarum, vel hominum iracundorum, glans è sclopeto immissa, sagitta &c. Vel scindentes, ut culter, ensis, securis, forcipes, vitra &c. Sive contundentes, ut lapsus, ictus fustis, lapis &c. quæ artuum continuitatem solvere, & excitare possunt vulnus profundum, vel superficiale, vel transversum, vel punctim, & nervi, membranæ, tendines ligamenta, musculi, & quomodocunque ossa lædantur.

Prognosis.

Articulorum vulnera omnia sunt periculosa ob succorum circulantium impedimentum, & sunt hæ partes imbecilles, exangues, excarnes, & frigidæ quæ facilè recipiunt, & ægrè resolvunt. Habent hæc vulnera maximum ob nervos, tendines, ligamenta, musculos, & membranas, consensum cum cerebro, unde *deliria*, *vigiliæ*, *convulsio*, quæ ex *sect. 5. aph. 2. ex vulnere lethalis est*, dolores acerbissimi excitantur, & hinc inflammationes, mali moris febres, gangrænæ, & mors, vel saltem talia vulnera in ulcera cacoethe tandem degenerant. Periculosiora sunt in parte interna, cùm eo loci grandiora vasa, & nervi contineantur, unde hæmorrhagiæ insignes, & convulsiones non ægrè excitantur. In articulorum vulneribus, si nervi penitùs abscissi sunt, qui continebantur, absque dubio claudos reddunt. Vulnera hæc periculosiora sunt; si luxatio accedat, neque enim sine vitæ periculo reponi potest, ob ingentes dolores, hujusmodi vulnera concomitantes. Ideoque optimo vaticinio chirurgus se munire debet, ne apud ignarum vulgum malè audiat; ubi enim accidit cum tali vulnere luxatio, distractionem nervosæ partes patiuntur circa articulos, unde sævi dolores, & fluxiones fiunt: si verò reducatur articulus, rursum ipsæ partes extenduntur, & inflammationes, tumores, & convulsiones accidere necesse est, simul ex tot distractionibus, & extentionibus, exorto materiæ affluxu, calor suffocatur, & gangræna, ac sphacelus sequitur. Ea propter si tale vulnus offeratur, chirurgus vitæ periculum adstantibus, & febrem, & futuram convulsionem, si reductio fiat, pronunciet. Articuli minores vulnerati; si reducantur, non necessariò mortem afferunt, sed plurimi servantur. Vulnera juncturarum esto levissima sint, diuturno tempore pro curatione indigent, ob motum, qui talibus partibus fit; vulnera enim ad curationem quiete opus habent.

Curatio.

Horum vulnerum curationem aggrediuntur *Vulgares*, primò sanguinem mittendo, sed vulneratorum sanguis fit super ipsos, & eorum filios; deinde instituta victus ratione, ad præcavendum humorum affluxum totum corpus diligenter evacuant aliquo pharmaco leniente, & attemperante, sive compressivo, & affluentes intercipiunt, & avertunt humores. Intereà vulneris labia adducunt, si illud sit profundius, non tamen penitùs, ut humoribus, qui facilè colliguntur, exitus pateat. Si vulnus sit in crure, vel sura, vel in alia parte carnosa, illicò illud dilatant, adduntque vulneri vulnus, & sectionem faciunt circa partem infernam per rectam lineam, sic enim vitant nervorum, venarum, aliarumque læsiones postmodum sanguinem stuppata cohibent, quam post 24. horas auferunt, & pulvillis vulneris cavitatem digestivo imbutis complent. Et quia hæ partes vulneratæ pusillum habent calorem, eas ab externi aeris injuriis optima fasciatione, & medicamentis tuentur. Eapropter non solùm olea, unguenta, & emplastra calida imponunt, verùm etiam cataplasmata, & petias. Articulus, vel extensus, vel contractus, vel semiflexus juxta partis exigentiam conservetur. Ad dolorem leniendum, & inflammatam partem juvandam, si adsint, utuntur *cataplasmate ex farina hordei*, *mica panis*, *oleo rosaceo*, *lacte*, *& vitellis ovorum ad ignem confecto*, & illud circumsitis partibus admovent. Vulneratæ parti post digestivi usum, & optimam absterionem, ea applicant medicamenta, quæ nativum calorem fovent, perfectam moliuntur coctionem, & dolorem simul pacant, hujus energiæ judicant *oleum abietinum*, *rosaceum*, *hypericonis &c.*.

Vulnerum articulorum curatio magna indiget sedulitate; paucum enim habent calorem, qui apposita medicamenta non ita facilè actuare potest, ideòque omnia actu calida apponantur, & optimè tegantur, ut partis calor conservetur, sed non adeò oneretur vulnus, ut curationi integumenta sint impedimento; cavendum itaque ab aeris frigidi injuriis, & cataplasmata non vulneri, sed partibus vicinis imponenda, ne ullo modo affecta pars pondere gravetur, & oneretur. Articulus vulneratus rectè in suo situ collocetur; multùm enim hoc confert, quia dolor, & humorum affluxus præcavetur, & partis actio conservatur. Si itaque anticam humeri partem vulnus obsideat, alæ diploma crassius subjiciendum, & aliquo modo involvatur, quod cubitum sustineat, & humeri caput altiùs impellat; aliàs enim proprio pondere deorsum tractum humeri caput facit, ut vulnus tardiùs curetur. Si articulo cubiti vulnus inflictum, brachium neque extensum servandum, neque nimis inflexum, sed figura media collocandum, quæ angulum obtusum referat. Qui situs, ut servetur, & ab ægro aut dormiente, aut non cogitante mutetur, vel deligationibus idoneis, vel etiam instrumentis ligneis adaptatis conservandus. Si carpus vel digitorum articuli, manus semireflexa continenda, & digiti non extensi; ne cicatrice inducta rigida manus permaneat, & contracta lædatur. Si femoris articulus sit vulneratus supinus æger decumbat, & idoneis pulvillis, ac de-

ac deligationibus caput ischii proprio loco contineatur, & dum cicatrix inducitur, mandandum ægro, ut interdum huc atque illuc femur moveat, ne cicatrice inducta motus læsio ob eam accidat. Genu vulneratum extensum recta figura locandum, ut claudicatio evitetur.

Parti vulneratæ ea applicanda sunt medicamenta, quæ citò, tutò, & jucundè curant, & omnia avertunt symptomata, ita sunt *oleum hypericonis*, *momordicæ*, *apparicis*, *ceræ*, *ex vitellis*, *terebinth. destill. aqua resinæ*, *balsamus artificialis samaritani*, *proprietatis*, *balsamus Peruvianus cum aqua Reginæ &c.* Verùm vulnerum artuum curatio ex sequentis capitis cognitione magis elucescet.

CAPUT LXXII.

De Nervorum Vulneribus.

SUb nervorum vulneribus etiam ea, quæ sunt tendinum, & ligamentorum, comprehendimus, quia ipsa in curatione parùm, aut nihil differunt. Nervi non unicum vulneris genus patiuntur, sed plura; unum est *Punctura*, quæ duplex est, una manifesta, altera occulta, aliquando enim nervus in conspectum venit, aliquando nequaquam. Alterùm est *Sectio*, qua secantur nervi aut per longum, aut per transversum. Tertium genus est, quod *contusio*, appellatur, quæ vel est sola, vel cum punctura, aut cum sectione conjuncta. In his tribus generibus accidit quandoque ut nervus sit tectus, aliquando verò detectus.

Signa.

Nervi vulnus cognoscitur primò ex loci vulnerati consideratione, & ex anatome, quæ quibus membris nervi inferantur, docet. Qua de causa etiam considerare oportet, an vulnus sit in musculorum capitibus, an verò in eorundem finibus, an supra articulos, vel in ipsis articulis. Si in musculorum capitibus sit, nervum; si in finibus, & prope articulos, tendinem vulneratum esse, indicio est. Secundò, ex vehementi dolore, qui statim post acceptum vulnus ægrum excruciat. Habent nervi exquisitum sensum, ac propterea iis punctis statim in parte vulnerata vehemens oritur dolor, & hinc inflammatio, succedunt deliria, præcipuè si vulneratus sit aliquis nervus magnus, & convulsiones, proprium vulneratorum nervorum signum, quoniam cerebrum in consensum trahitur. Si verò nervus totus transversim dissectus fuerit, ampliùs cum cerebro non continetur, id in consensum trahere nequit, atque ita dolor, convulsio, & delirium excitari non potest. Sic ligamenta, cùm sensu destituantur, vulnerata nec dolorem, nec convulsionem pariunt, neque per se suos effectus cerebro communicant. Tendines verò etsi minùs exquisito sensu præditi sunt, quia tamen, & ipsi sensu non carent, itidem iis punctis dolores, & hinc convulsiones excitantur. Tertiò, adest ablatio, vel læsio sensus, & motus omnium partium, quæ sunt infra vulnus, ut si vulnus sit in femoris nervo, totum crus sensum, & motum amittit, quod idem dicendum est de aliorum partium nervis, dummodò sint magni. Quartò, superveniunt febres magnis cum rigoribus, nam vulneratis nervis, vel partibus nervosis, & non patente vulnere: indè in vulneris talium partium cognitionem venire possumus, quia febres rigorosæ, invadunt, quæ aliquando remittunt, aliquando repetunt, sed dum adsunt: semper rigorem habent conjunctum.

Causæ.

Immediata vulnerum nervorum causa est, uti aliarum partium, vulnerum, continui nempe solutio in partibus nervosis, ligamentosis, & tendinosis, à vi externa facta. Itaque omnia instrumenta, quæ sunt acuta, dura, & rigida, quæque vim habent pungendi perforandi, incidendi, & contundendi, sub causæ mediatæ nomine veniunt. Pungunt, perforantque acuta, & mucronata, ut acus, aciculæ, subulæ, stylus, sagittæ, jacula, pugio, clavi dentes morsu inflicti, & quicquid pungere, perforare, & terebrare potest. Incidunt omnia instrumenta acie prædita, ut gladii, enses, secures, cultri, novaculæ, & quicquid scindere, secare, & cædere potest. Contundunt obtusa, & ponderosa, ut lapides, mallei, fustes, baculi, perticæ &c.

Prognosis.

Nervorum vulnera difficillimæ sunt curationis propter gravissima symptomata, quæ inferunt, præsertim si in bardorum chirurgorum ungulas incidant; succedunt inflammationes, dolores vehementissimi, & abscessus, adeò ut tandem artum secare, & interdum amputare necesse sit, unde afflicti ægroti contracti, vel manci, vel claudi fiunt.

Nervorum vulnera periculosa sunt propter exquisitum sensum, quem habent, & cum cerebro consensum; verùm nervorum punctura periculosior est, quam sectio, præsertim si in corpus impurum, & malè dispositum incidat. Tendinum vulnera minùs periculosa sunt, quam nervorum. Convulsio, quæ in vulnus incidit lethalis est, 5. *aph.* . Lethalis, inquit *Hip.* partium nervosarum vulnera intelligens, non quod ex necessitate semper mortem afferant sed pro lethali periculosum intelligit, quòd cerebro admodum mortem infert. Si nervus secundum longitudinem sit vulneratus, convulsionis metus tantus non est: si verò transversim, non verò discissus, omnia quidem ea symptomata, dolores scilicet, inflammationes, convulsionem, deliria afferre potest, quæ non dissectæ nervi punctura: quia fibris dissectis, iis, quæ non dissectæ sunt, noxa communicatur, indè dolores, fluxiones, inflammationes, & alia mala; malumque tandem ipsi cerebro impertitur, unde motus convulsivi, deliria &c. Si nervus totus sit dissectus, equidem tantum periculum non affert, nec convulsionis ullus metus: aliud tamen malum incurabile subsequitur nimirum partis, in quam nervus inseritur, torpor, & debilitas in sensu, & motu, cùm spiritus animalis per nervum ampliùs integre ad eam partem ferri non possit. Si tendo aliquis vulneratus sit, sed non totus dissectus, motus debilitatem in parte, quam movet, parit: Si verò totus sit discissus, partis illius motus planè aboletur, & tollitur. Nervi vulnerati putredinem facilè concipiunt ob debilem calorem, & facilè ab humidis læduntur, unde aqua, & oleum nervis inimica sunt. Ita putredo, & corruptio, quæ in parte vulnerata continetur, partibus vicinis imò remotioribus communicatur. Unde ulnerata manu, aut digito, in brachio, sub axillis, & humero; vulnerato crure, tibia, vel pede, in femore & inguine, non solùm dolores, sed abscessus fieri solent, neque saltem uni lateri, sed & opposito malum communicatur. Imo in toto corpore humores degenerant, & corrumpuntur, unde febres mali moris, laterum dolores, dysenteriæ, & in parte vulnerata gangræna excitari solent. Notandum quod non semper inflammationis, aut putredinis adsunt indicia, imò nec dolores vehementes adsunt, sæpe latenter & subitò convulsio invadit: Materia enim vitiosa, subtilis, & prava latenter per nervos ad cerebrum defert, ut in epilepsia, id fieri videmus, à partibus extremis aura venenata sine insigni dolore in partibus, per quas transit ascendente. Nervorum vulnera sępissimè comitem habent synovię fluxum, qui vulnerum consolidationem impedit, & periculosam partis atrophiam, & interdum totius corporis tabem post se trahit. Sępe tamen nulli tumores in ejusmodi vulneribus apparent, si nimirum chirurgus omnes fluxionis causas adimat, aut natura ipsa humoris impetum sedet. Est omninò benè sperandum, si usque ad septimum si nihil mali superveniat; signum est enim naturam humorum motum, & exagitationem sedasse.

Cùm de nervorum vulneribus loquimur, omne nervosum genus intelligimus, & est triplex, unum est illorum qui à cerebro, & spinali medulla oriuntur, & hoc genus est illud, quod vulneratum, gravissima efficit symptomata, ut deliria, convulsiones, & cœtera supra recensita, & tandem mortem, si videlicet nervus sit magnus. Nervos quoque vocamus musculorum chordas, quę à musculis oriuntur, quia partim constant nervis, partim ligamento, (& hinc est, quod non ita propriè nervi dicuntur) & hoc est secundum nervorum genus, quod cum vulneratur, non efficit gravissima symptomata, ut primum genus, reddit tamen articulos torpidos, excitat inflammationes, convulsiones, & mortem inducere potest, sed non ita facile, nec tam citò hæc operatur ut primùm illud genus efficere solet. Tertium genus est, quo articuli inter se junguntur, & ligamentum vocatur, ab osse oritur, in os desinit, sed non est verè nervus, verùm ligamentum, quod cùm sensu destituatur, vulneratum nec dolorem, nec convulsionem parit, neque per se suos effectus cerebro impertitur.

Curatio.

Curatio.

Antequam ad vulnerum nervorum curationem deveniamus, de sex rebus non-naturalibus agamus oportet; & imprimis aer, in quo æger degere debet sit calidior; *frigidum* enim *nervis inimicum: calidum verò utile ex sect. 5. aph.* 18. & ex *eadem sectione aph. 17. frigidum autem convulsiones, tetanos, livores, rigores febriles.* Ea propter nervorum vulnera non nimis sæpe, & sine causa detegenda, & cùm deteguntur, candela accensa, vel vas carbonibus ignitis plenum in propinquo esse debet, & ipsa nova deligatio festinanda, & citò peragenda. Item ipsa medicamenta debent esse calida; quotidiana namque experientia docuit medicamenta frigida nil nisi noxam attulisse. Cibus sit coctu facilis, & frugalis, in quem finem conducit ptisanæ cremor, ova sorbilia, caponum, gallinarum, & pullorum caro, parca manu sumpta, carnes assæ potiùs sint quàm elixæ. Vitentur cibi salsi, acidi, & acres. A vino abstineat æger; vinum namque affectis nocet nervis, pro potu utatur potione vulneraria ex nervinis, ut sunt radices pœoniæ caryophyllatæ, enulæ, salviæ, roris marini &c. Motus vitandus, & pars affecta leniter, & molliter collocanda, & in quiete detinenda, ut dolor, humorum affluxus præcaveatur, & ejus actio conservetur. Immò risum in partium nervosarum vulneribus multum periculi, & damni afferre posse, multæ testantur historiæ. Somnus, & vigilia sint moderati; si enim uterque modum excesserit, malum. Alvus nec sit nimis stricta, nec nimis laxa, oblita tamen sui muneris clysteribus moveatur: Alma venus cane, & angue pejus fugienda; est namque nocentissima nervis, cujus voluptas mortem affert, ut illius juvenis historia apud *Guiliel. Fabricium cent.* 1. *obs.* 22. docet qui jam propemodum sanatus hanc ob causam obiit. Animus ad hilaritatem componatur, perturbationes fugiantur, primas ira, secundas terror, metus, & mœtor occupat sedes.

In nervorum vulneratorum curatione ad sanguinis fluxum, & inflammationem in parte affecta inhibendum, statim in principio venam in opposito loco secant *Vulgares sanguinarii*, injecto priùs clistere. Sed nervi sunt partes exangues, & hoc non obstante sanguinem mittunt; considerate, si essent partes sanguineæ quid facerent, si in arido hoc, quid fiet in viridi? Sunt articuli partes frigidæ, & sanguinis missione magis refrigerantur, præcipuè cùm pauco innato calore sint prædití, & frigidum sit nervis hostile. Secta vena pro acrium humorum aversione, medicamento purgante utuntur stercorarii Medici. Verùm hæc medicamenta apud vulgares de communi morborum omnium sunt, quæ esto acrium humorum colluviem in primis viis stagnantem exturbent, si tamen aliqua horum portio in articulos affluxit, non potest pharmaco à partibus illis tam dissitis eliminari; prætereà à medicamento purgante in corpore magnus concitatur humorum tumultus, & in partem vulneratam ob debilitatem fieri potest affluxus, qui non facilè resolvitur.

Si dolor vulneratum valde torqueat, & in varia adigat symptomata, ad dolorem lenientia recurrunt vulgares, & *Galeni* præcepto maximopere commendant oleum copiosum, & valde calidum, in quo æger partem immergere debet. Cœterùm in nervorum vulneribus oleum est malignantis naturæ, ac putredinem in nervis inducens, quia calidum, & humidum est: substantia verò nervosa, & sicca, & siccandi prædita qualitate medicamenta requirit, ut pars in sua temperie conservetur. Prætereà nervus in profundo loco situs est, quò oleum ob suam crassitiem penetrare non potest, quia poros sua unctuositate obstruit. Insuper nervus est exquisitissimi sensus, & oleum ob latentem aciditatem est mordax, & dolorem adauget. Commendant itaque *oleum sambucinum, vel lumbricorum, hypericonis, vel liliorum alborum.* Quod si dolor his non sedetur, ad ejus lenimen proficuum dijudicant sequens cataplasma imponendum, paratum *ex farina hordei, fabarum, lupinorum, betonica, flor. chamæmeli, & oleo bene maturo.* Si inflammatio immineat, repellentibus utuntur, sed hæc sunt frigida, & humida, nervis inimica: Quod si nervi inflammari, & putrescere incipiunt, tunc cataplasmata cum *oximelite, vel lixivio* parant, & eam ferè curationem instituunt, quæ gangrænæ incipienti.

Medicamenta, quæ nervorum vulneribus utilia experiuntur *Vulgares*, sunt *oleum antiquum, lumbricorum, rutaceum, liliorum alborum, costinum, de castoreo &c.* Commendant magnoperè *ex Galeni præcepto euphorbii emplastrum*, quod cum triplo ceræ, si recens sit commiscent, ut

℞. *Euphorbii* ℥. j. *ceræ* ℥. iij. *olei* ℥. x. *m.*

Veterascens verò copiosius admiscent. Sed euphorbium causticæ, sive exurentis facultatis est, ideoque ob violentissimam acrimoniam exulcerat, ardorem, & inflammationem infert, & esto ejus acrimonia à ceræ admistione aliquantulum obtundatur, non per hoc tollitur, & nervi qui exquisitissimo præditi sunt sensu non corripientur dolore. Idem *Gal. 3. de comp. med. sec. gen. cap.* 2. alia in nervorum vulneribus usurpanda proponit medicamenta, *ut sulphur vivum, calcem vivam lotam, arsenicum, sandaracham pompholyga, squammam æris calchitidem ustam,* & id genus alia barbarica medicamenta, quæ nervis infensissima, vel corrosiva sunt, nec hic nunc Veterinarii pro asinis, & mulis utuntur. Recentiores tutiora medicamenta tàm arte spagyrica parata, quàm è dissitis regionibus advecta, imò in nostris obvia, & quæ citra dolorem, quem facile rancidæ medicinæ illa inducunt, suum peragunt munus, quæque, seu nervus denudatus, seu rectus sit, tutò adhibentur, invenerunt. Ea quæ à *Galeno*, antiquis proposita sunt, urentem acrimoniam habent, stupiditatem, dolorem, inflammationem, febres, convulsiones, deliria, & ipsam mortem inducunt: Cœterùm recentiora medicamina vim habent balsamicam, tenuium sunt partium, penetrant, dolorem pacant, exsiccant, discutiunt, putredini reluctantur, naturalem fovent calorem, partem affectam in sua crasi conservant, fluxiones inhibent, cæteraque avertunt symptomata, roborant, ac proptereà in nervorum, & tendinum vulneribus utilissimè adhibentur.

Pro nostra vulnerum nervorum curatione id, quod primò indicatur, omnibus vulneribus commune est scilicet solutum esse combinandum, id nervorum punctura, sive sectione, sive contusione locum habet. Quia tamen nervus exquisitissimo gaudet sensu, major in ejus continui solutione accidit dolor, quàm in reliquis partibus, & hinc inflammatio; & cœtera eveniunt symptomata, unde fit, ut id, quod primum est in intentione, sit in executione novissimum. Eapropter, ut hæc avertantur symptomata, dolor præcavendus est, & inflammatio arceatur; impossibile enim est imò perniciosissimum, vigentibus symptomatibus, quæ totam curationem ad se trahunt, soluti unitatem moliri: medicamenta itaque quæ partibus conveniunt carnosis, & citò vulnus claudunt, hic non conducere dicimus: Potissima in nervorum vulneribus causa doloris est succus nerveus alteratus, degeneratus, vel conclusus, qui vel diu retentus, pravam assequitur qualitatem, nervos vellicat, pungit, contrahit, convellit, & tandem putrefacit, unde tot prava emergunt symptomata. Nervis utcunque vulneratis medicamenta unctuosa, nimis mucilaginosa, expressa olea, aut pinguia sunt admodum noxia, quia volatiliora, paulò penetrantiora, & quæ vulgò dicuntur calidiora potiùs usurpanda sunt. Accommodatissima sunt medicamenta calidiora, vel quæ ad calidum vergunt, & tenuium sunt partium, quia debilem nervorum calorem roborant, excrementa generari non sinunt, generata absumunt, & resolvunt; adstrictoria tamen destituantur facultate, ne vulneris orificium conglutinent. Si vulneris orificium sit nimis angustum, & hac de causa excrementa non evacuerunt, ac dolor intendatur, amplius reddendum, ut vulnus pateat: cutis latiùs duabus ad rectos angulos sectionibus incidatur, non tamen nervus tangatur, & apertum servetur turundis, quæ cutem dilatent, nervum tamen non tangant, ut per id excrementis, quæ in vulnere generantur, liber pateat exitus.

Pro nervi itaque quomodocumque vulnerati curatione, & symptomatum inhibitione, primò totum membrum ad nervorum principium usque ad membrum devivatorum inungendum est *ol. lumbric. vigorato cum oleo destillato lavendulæ*: nam & hoc internè partium nervosarum læsarum convulsiones curat, aut inunguntur *oleo salviæ, aut succini*, aut similibus. Similiter & quod optimum est inungatur membrum sequenti unguento, ut

℞. *Ol. lumbricor. vulpin. axung. human. ana* ℥. j. *succ. lumbric.* ℥. ß. *m. probè*, & illine. Vel totum membrum à parte affecta ad nervorum principium usque inungatur *unguento nervino, vel Galbaneto Paracelsi.*

Nervo deinde vulnerato, partibus nervosis, & tendinosis volatiliora, & penetrantiora conveniunt medicamenta, qua ratione *balsamus Peruvianus liquidus, oleum terebinthinæ destillatum, oleum ceræ ex vitellis ovorum, oleum destil-*

destillatum lavendulæ, *oleum philosophorum*, *oleum lauri destillatum*, *balsamus hiperici*, *spiritus vini*, *aqua Reginæ Hung. gummi elemi*, *tacamahac*, *& carannæ* imprimis conducunt. Vel elegans est sequens mistura:

℞. *Ung. dialth.* ℥. *iv. ol. lavend. destill.* ℥. *j.* ß. *succini destill.* ℥. ß. *m.* Quæ mista convenienter vulneri applicentur; omnibus medicaminibus palmam præripiunt lumbricalia, quæ optima nervorum sunt solamina, qua ratione *Oleum hyperici lumbricatum* præstans est remedium, ut

℞. *Summit. hyperic. florent. m. ij. ol. comm.* ℔. *vj. Hoc probè invicem digere, & posteà adde terebinth.* ℔. *j. lumbric. pulverizator.* ℥. *iij. croci parum m.* Pro oleo nervis vulneratis aut punctim, aut cæsim convenientissimo. *Pulvis paratus ex serpentum exuviis*, quas sponte deponunt, & *ocul. cancror.* invicem mistis, nervis incisis, & per transversum sectis inspersus mirè convenit pro eorundem unione.

Diximus nervorum puncturas periculosiores esse, quam sectionem propter doloris, & convulsionis metum: in tali casu, in nervo punctim læso, quod etiam in inepta venæ sectione locum habet, quando tendo pertunditur, nihil melius est, quàm immittere, instillare, aut illinire *oleum destillatum terebinthinæ*, vel loco ejus etiam *oleum ceræ* vulneribus adhiberi potest. Vel

℞. *Ol. destil. terebinth.* ℥. *j. spiritus vini* ʒ. *j. camphoræ* ʒ. ß. *m.* Instilla vulneri, aut ulcusculo, in quo nervus punctim læsus fuit: est *Paracelsi* experimentum. Cerumen aurium est *Helmontii* specificum contra nervorum puncturas, his addi potest *balsamus Peruvianus*, *oleum destillatum lavendulæ*, *lauri*, *philosophorum*. *Galenus* pro specifico *euphorbium* usurpavit, quod & hoc tempore apud vulgares adhuc ad nervos punctim læsos ex inepta venæ sectione est optimum, si scilicet fiat unguentum, ut

℞. *Euphorbii* ℈. *j. Resinæ terebinthi.* ℥. ß. *ceræ parum*, Quæ mista extendantur, & calide applicentur, ubi nervus per venæ sectionem fuerit læsus. Ad nervos penitus incisos denuò consolidandos laudatur sequens.

℞. *Lumbr. terrestr. q. s. exsicca blandè, & pulveriza, vel pulverizatos lumbricos latos contritos misce cum terebinthina*, quo xx. horas supra vulnus imposito, illud sanatur, vel sine terebinthina pulvis inspergatur nervis, vel tendinibus dissectis.

Eadem est nervorum, ac tendinum ratio: puncti enim, aut non ex toto dissecti dolorem acerbum, & convulsivum minantur: per transversum verò dissecti motum, sicuti nervi sensum, & motum simul perire faciunt. Sed ne hoc eveniat, tendines dissecti per suturam conjungendi sunt, nec tendinum punctura convulsionem minatur esto acu pungantur. Dissecti tendines transversim, sedata hæmorrhagia, per acum admodùm latam, sed admodum subtilem intra fibras, ex quibus constant tendines, intrusam denuò per subsequens filum consuendi sunt, & hinc balsamo vulneratio efficaci vulnus, & sutura illinenda est: sic enim postmodum brevi consolidantur iterum tendines, & uniuntur citra hoc, ut partis motum deperdat æger. Unum tamen superest incommodum, ut toties, quoties tempestatum mutationes ingruunt, æger in antiqui vulneris loco, ubi nempe denuò conjuncti sunt tendines, dolorem percipiat quodammodò podagræ similem. Hujus suturæ tendinum per filum meminit *Veslingius* in suis epistolis, & *Bartholinus* in observationibus.

In prognosi de synovia, fluxu scilicet aquæ articularis articulorum, & nervorum vulneribus emanantis mentionem fecimus, hunc ipsum periculosum esse symptoma diximus; impedit namque vulnerum consolidationem, partis atrophiam, postmodum totius corporis tabem, & tandem mortem inducit. Statim itaque sistendus est hic fluxus, ne ægrum in atrophiam, vel irreparabilem adigat tabem. Synoviam compescit sequens pulvis, ut

℞. *Testar. ostrear.* ℥. *j. cranii adusti*, *oss. sepiæ*, *mandibul. lucii piscis calcinatar. ana* ʒ. *ij. spodii*, *terræ sigillat. ana* ʒ. *j.* ß.

Quæ mista insperguntur: sic namque citò evanescit synovia. Singulare experimentum est; si *stercus porcinum cum sanguine vulneris* invicem mistum coquatur, & ita vulneri externè applicetur cataplasmatis instar: hoc enim synoviam coercet. Quin, & *Linteum sanguine primo menstruo virginis intinctum*, hoc enim, sive humidum, sive siccum applicatum certissimum habetur ad synoviam compescendam remedium. Palychrestum est, *si destilletur aqua ex cancris fluviatilibus contusis*: Hæc enim cum linteis duplicatis imposita, non tantùm synoviam sistit, sed præterea omnes inflammationes, erysipelata, & partium vulneratarum dolores.

CAPUT LXXIII.

De Pertinacia Vulnerum in sanatione.

ADeò quandoque aliqua vulnera obstinatè sanationi reluctantur, ut quæcumque optima, & exquisita remedia ritè adhibita respuant, & qualiscumque solertia adhibeatur, non cicatrizantur, vel si cicatrice obducantur, ad tempus durat, brevi tamen recrudescunt, & fatiscunt. In tanta itaque ægri, & chirurgi confusione causam venemur oportet, quam profectò occultam, & à tota substantia nuncuparent *Vulgares*: Causa est interna alicujus meatus obstructio, ut evenit, si menstruæ excretiones in fœmina obstruantur, eaque interim alicubi vulneretur, tum enim ejusmodi vulnus constanter cicatrizationi semper obnititur, nisi suppressi prorumpentur menses, & debito ordine fluant. Nec sperare possumus internis exhibitis medicamentis tum obtineri posse, ut mensium obstructio reseretur, & ipsum vulnus unà curetur, cum potiùs tunc vulnus ab his, quæ aliàs menses exturbant, intrò receptis, recrudesceret, & pejoraret, virtus enim eorum expulsiva potiùs ad vulnus, quàm ad uterum ferretur, & majorem affluxum derivaret, & illud insanabilius redderetur. In hoc itaque casu tantùm externis medicamentis menstruæ purgationes sunt sollicitandæ, in quorum usum sequentem pilulam utero intrudendam proficuam experti sumus, ut

℞. *Theriacæ Androm.* ℥. *j. pulv. sabinæ* ℈. *j. m.* Item commendamus *suffitum ex sabina*, *& colocynthide*. Non possumus non extollere *pessarium ex radice hellebori nigri* utero inditum, sed non debet diù retineri, ne exulceratio, febris oboriatur. Vel tandem confugimus ad tale suffumigium, ut

℞. *Scorias reguli antimonii, coque in lixivio cinerum fagi, ut extrahatur rubedo. Hujus partibus quatuor admisce vini malvatici partem unam.* Hujus misturæ cochleare unum, atque alterum, vel plura funde super silices, vel recrementa ferri candentia, & patiens excipiat fumum ad lochia. Id quod justo tamen tempore, ut cœtera, faciendum fuerit, & menses prosiliunt prospero cum successu.

Eodem fermè modo siquis ante hæmorrhoidum fluxum passus fuerit, & is postmodum subsistit, talis autem interea vulnus accipiat, illud est difficillimæ sanationis: oportet igitur hæmorrhoidum fluxum externis medicaminibus concitare, non verò internis, aliàs sanguis concitatus ad vulnus conflueret.

Siquis Lue Venerea conspurcatus sit, & vulneretur: tunc infectio vulneri communicatur, & pertinacis redditur curationis, & aliam curandi rationem exquirit, vulnus enim fit corrosivum, & serpendo depascitur, sin autem quis ejus malignitatem cujusdam unguenti applicatione: cui mistus sit præcipitatus, vel mercurius dulcis debellare speraret, eam potius multiplicabit, & lues illa latens in actum deduceretur, & ægrum in magnum vitæ discrimen præcipitabit. In tali ergo casu unguentum nostrum magistrale, vel mundificatum compositum vulneri non est applicandum, quoniam mercurius illud ingreditur, sed ejus loco subire debet tale unguentum ita paratum, ut

℞. *Croci martis* ℥. *iij. ærug. subtiliss. tritæ* ℥. *ij. aloes hepaticæ* ℥. *j. olibani*, *myrrhæ ana* ℥. *j. ol. oliv.* ℔. ß. *terebinthinæ*, *ceræ ana* ℥. *j.* ß. *vernicis* ℥. ß. *Liquescant vernix, cera, & terebinthina simul, ac reliqua subtiliter pulverizata sensim subagitando admisce continuando subagitationem, donec mistura refrigescat*, hoc unguentum tali vulneri suspecto imponatur, contegendo illud *emplastro stiptico*.

Rebellia quoque, & curatu difficilia sunt vulnera in nervosis, & osseis partibus ob ea, quæ vulnera comitantur, eisque supervenient symptomata, & nisi ab accurato chirurgo præcaveantur, cicatricis productionem impediunt. Artis enim est vulnus sic claudere posse, ne sarcomata, fungi, contabescentiæ, inflexibilitates, vel rupturæ subsequantur, nec ars simplici curatione, sed præcautione, ac vaticinio absolvitur, verum etiam in medicamentorum administratione quædam observanda sunt præcepta, quæ tradimus, ut nil indè horum malorum metuendum sit

Obstinata quoque, & curatu difficilia sunt vulnera in varicibus, vel juxta eorum radices indicta; si itaque quispiam in lo-

in locis varicofis, vel juxta vulneratus fit, eòrum radices lotione quadam eluere, poft pulvillos in ea madefactos imponere, & fic vulnus ligare convenit. Fit lotio ex aqua, quæ paratur ex fale armoniaco aliquoties per tartarum fublimato, ac fuper marmore in aquam foluto, ut

℞. *Tartari crudi pulverizati* ℥. ij. *falis armoniaci pulv.* ℥. j. *m. Et in vafe fublimatorio fal fublimabis, quod iterum cum eodem tartaro, commifcebis, & hoc quater repete; & tunc fal fublimatum in loco humido repones; ibi enim in aquam folvetur.* Nec eft, quod falis armoniaci acrimoniam hic verearis, namque fic in aquam folutus omnem deponit acrimoniam, & fit fingulare hujus mali remedium, quo fi utaris, optimo fucceffu vulnus claudes.

Vulnus jam claufum, & cicatrice obductum, ex aliqua contracta malitia, iterum quandoque aperiri, & in carcinoma, & fiftulam degenerare folet, quod attentè chirurgus animadvertere debet; nam fi immediatè poft apertionem opportuno remedio non utatur, facilè erit, ut de die in diem præceps vulnus in pejus ruat, & tarda deinde experiantur auxilia; Itaque antequam radices agant, extirpentur: vulnus primò *viridi oleo vitrioli* abluatur, deinde fedulò ligetur, hoc oleum mali originem per pus expurgat, ac omne carcinomatum, phagedænatum, ac herpetum genus funditus eradicat: verùm mali minera difficiliùs primò cognofcitur, tractu tamen temporis non diutiùs peti Medici judicium effugere poteft.

Aliud fymptomatis genus vulneribus curatis, quod etiam luxationibus, & curatis fracturis evenire folet, nempè defluxiones typicæ (id eft, quæ tempeftatum, ac motus Lunæ ratione periodicè infeftant) quæ nifi deriventur, membri vulnerati atrophiam, paralyfin, forfan etiam arthritin efficiunt. Sed quia hæc mala superventura, manifeftis fignis in curatione deprehenduntur, (nam fere pro motu Lunæ crefcunt, ac decrefcunt) ea facilè declinabimus facta evacuatione per *pilulas artheticas*, habito perfonæ quoque refpectu, tum *oleo laterino* in vulnus infufo fi fcilicet, dolores fuccrefcat.

CAPUT LXXIV.

De Membrorum vulneratorum contabefcentia.

NOn infrequens eft in membris vulneratis contabefcentia, potiffimùm tamen in brachiis manibus cruribus, & pedibus. Vocatur etiam ariduta confumptio, atrophia, marcor, macies quæ non multùm, fed penes gradus tantùm inter fe differunt, denotantque horum partium fummam extenuationem, extremam maciem, & omnem fubftantiæ deperditionem; quæ contingit, quando pars vulnerata non alitur, & de fubftantia femper aliquid abfumitur, & nihil ex alimentis in ejus locum fubftituitur vel apponitur.

Signa.

Color partis fufcior, reliquis partibus integris apparet, & fenfim debita fua fruftratur nutritione, imminuitur, emaciatur; demum omnis fuccolentia, & carnofa fubftantia ita abfumitur, ut nihil præter cutem, & offa remaneat.

Caufæ.

Contabefcentia varias habet caufas, quantum verò ad rem chirurgicam pertinet, in harum partium vulneribus fequi folet, ubi articuli, nervi, vel mufculi, vel ligamenta fauciati funt, vel contufione, allifione, luxatione, vel compreffione, læfi funt, tunc meatus, & extremitates fibrofæ canalium in cincinnos abeunt, vel divelluntur, diftorquentur, vel comprimuntur, aut deftruuntur; eapropter denegatur alimento tranfitus, & partes neceffario alimentari deftitutæ madore imminuuntur, corrugantur, exficcantur, & tandem contabefcunt.

Item membrorum vulneratorum contabefcentia evenire poteft à nimio fynoviæ per vulnus effluxu: undè omnium peffima contabefcentia fequi folet, quæ nimirum ariduram comitem habet, quoniam fynovia eft virefcens membrorum fuccus, quem fi amittant, æque arefcunt, ac arbores, vel rami, quibus omnes libri deglubuntur, vel nimium durefcunt, & nulla ampliùs fucci afcenfio inter arborem, & libros fieri poteft.

Similiter fi membrum aliquod nimis profundè vulneratur, pari modo contabefcit, quoniam infignis fpirituum portio è vulnere diffipatur, undè membrum illud languefcit, & flaccefcit (cujus rei exemplum habemus in veficis bubulis, & aliis turgidè inflatis, & conftrictis, ut aër in ipfis conclufus exitum non habeat; quandiù enim aer in ipfis arctè continetur, rigida turgent, fin autem leviter perforentur, aer expanfivus per foramen exhalat, & vefica flaccefcit. Ita etiam fe res habent cum membro aliquo integro, & intrinfecè non obftructo, quòd nimirum pariter propriis fpiritibus, & nutrimento turgeat, profundè verò vulneratum, & pertufum flacceat, nifi prudens Medicus tale accidens avertere norit.

Prognofis.

Contabefcentia ex nervorum, & fibrarum læfione fuborta plerùmque fuum vitium reliquo corpori non communicat, nec lethalis eft, fed in principio convenientibus remediis reftitui poteft, imò eidem foli parti ad mortem ufque infixa inhæret, reliquis corporis partibus femper falvis. Si verò ex nimio fynoviæ affluxu ortum habeat, toti corpori impertitur; & mortem infert. Affectus hic chronicus eft, paralyfis fequitur, & motum, ac fenfum pars tabida amittit.

Curatio.

Vulneratorum membrorum contabefcentiæ curatio primo optimo diætæ regimine, deinde internorum, & poftmodum externorum medicaminum applicatione perficitur. Diætetica ratio per fex res non-naturales dictas inftituitur, & aer primas obtinet qui debet effe non frigidus neque calidus, fed temperatus, frigidus enim fanguinem, reliquofque fuccos circulantes infpiffat, coagulat, & ad motum reddit ineptos; calidus majorem promovet tranfpirationem, & fubtiliffimæ fanguinis, fuccorumque particulæ avolant, partibus craffis, fpiffis, & lutofis remanentibus, reliquofque noftri corporis fuccos exficcat; humidum refpuimus aerem, quia fecum penetrans vehit frigus quod catarrhos, & lymphaticorum vaforum obftructiones producit, & in corpore lympham adauget, per quam fanguis fit aquofior; & in fua circulatione impeditur, & fuo motu fruftratur. Aer igitur temperatus eligatur, qui fi natura haberi nequit, & arte corrigatur falibus volatilibus, vel fuffumigiis aromaticis, ac refinofis, ut *ex fuccino, baccis juniperi, gummi animæ, maftiche, olibano &c.* Cibi funt coctu faciles, & optimi fucci; ut membris tabidis, & languenti corpori vires, & pabulum elargiantur. Generalis regula fit, quod circulantem fanguinem, ac fuccos in fuo motu impedit, craffum, pigrum, lutofum, & acrem reddit, fimulque coagulat, fummè noxium exiftat, hinc tria hæc fugienda funt. Acidum nempè falfum, & dulce. Hæc enim vifcofa, utut falfedinem, & aciditatem maffæ fanguineæ aliifque fuccis optimè invifcare valeant, declinentur, quia exilia infarciunt vafa, glutinant, & fuccis tranfitum negant, & corporis partes ubi obftructio facta eft, contabefcunt. Illi cibi eligendi funt, qui multùm falis volatilis in fe continent, ita funt carnes leporinæ, cervinæ, vitulinæ, bovinæ &c. optima funt ova recentia, & lac, quæ tabidis maximi funt ufus. Inter fructus concedi poffunt nuces juglandes, avellanæ, amygdalæ dulces, piftachiæ, pineæ &c. Potus quoque tabidos reficit, & eorum fuccos reddit fluidos, undè commendamus *potum Theæ cum lacte, vel calidum Caphea, vel etiam Chocolatis*: in confuetis vinum concedi poteft alkalicis herbis impregnatum quia fpiritus animales ad fores claufas aperiendas incitat, ubi fpiritus languent. Si vinum non bibat æger, utatur decocto hordei cum paffulis, & fantalo citrino. Somno largiori indulgeat æger magis quam vigiliæ. Motus fit moderatus, & non laboriofus, fed quantùm fatis ad tabificas nervorum obftructiones, referandas. Alvus fervetur nec nimis adftricta, nec nimis laxa. Venus quia artus enervat, veluti peftis fugienda eft. Animi pathemata, ut mæror, terror, ira, metus &c. hic maximè nocent.

Vulgares, quia membrorum vulneratorum contabefcentiam ab obftructione pituitofa oriri putat, materiam hanc præparant, deindè variis exhibitis phlegmagogis eam evacuant, quia fublata obftructione, contabefcentia tollitur. Sed purgantia quæcumque cane pejus fugienda funt, quia malum potiùs pejorant, quàm meliorant, dum fuccum nutrimentitium, aliofque ad nutritionem neceffarios eliminant, & tabidis, fi alvi fluxus fuperveniat, malum. Sic etiam venæ fectionem tanquam maledictam repudiamus, quoniam hæmoptoici in contabefcentiam facilè incidunt.

In contabescente membro ad vitam restaurandam commendant deligationes, strictiores, ut sanguis attrahatur, & adigatur; item dropaces, sinapismos, moderatamque aquæ temperatæ perfusionem, & idoneas frictiones: quasi sanguinem, & nutrimentum in partem affectam manu ducentes. Femur superius alligant ab inguine ad genu, deducta fascia, atque initio quidem arctiorem paulatim relaxant, ut à communibus venis, quasi rivis, deorsum sanguis exprimatur. Femore dextro contabescente, vel toto crure, sinistro femori fascias injiciunt, à genu ductis orbibus, adstrictas quidem, qui cùm desinant in inguine, hic autem etiam constringunt, ut aliqua sanguinis pars in gracile membrum derivetur. Ea autem ratione deligationem temperant, ut neque dolorem creet, neque universum alimentum à parte incolumi reprimatur. Eandem rationem servant in superioribus membris.

Prætereà membra tabida fovent decocto *ex origano sampsuco, malva, althæa, betonica, floribus liliorum alborum, salviæ, roris marini*. Alii pluribus extollunt encomiis *salicis decoctum*, vel membrum contabescens calidè balneant *decoctionis jure capitis, & pedum vervicis*, quàm tolerari possit, donec calefactio quædam per totum membrum sentiatur: tunc immediatè sequenti unguento moderatè calido inungunt, ut

℞. *Axungiæ humanæ* ℥. *ij.* ʒß. *porcelli in lactatione castrati* ℥. *iv. ardeæ* ℥. *iij. colliquescant invicem*, & hoc unguento inungunt manibus calefactis membrum tabidum prope ignem, semper deorsum fricando manibus calentibus, ita ut dum una fricatur, altera interim rursùs calefiat, donec membrum totaliter fit percalefactum, tunc saltem *ceratum ex sola cera, & axungia porcina confectum* superimponunt, & ægrum, ac membrum affectum semper in calido detinent.

Externis remediis interna associant, & præcipuè decocta sudorifera propinant, si contabescentia obstinatè repugnet: sed hæc partibus consumptis hostilia sunt, & potiùs extenuando, quàm obstructiones tollendo, & impinguando procedunt. Autumni tempore vinaceis effervescentibus membra tabida per unam, aut alteram horam sepeliunt, & id toto vindemiarum tempore peragunt, sed operam perdunt. Nos membrorum vulneratorum contabescentiam curamus, eò curationem dirigendo, ut spirituum animalium influxus promoveatur, obstructionem tollendo, & hinc simul sanguis, ac reliqui nutrientes succi ad partem, quibus reparetur sufficiens nutritio pellantur: id remediis externis, & internis assequimur, quibus mediantibus tabificam diminutionem reparamus: unde canales à debita succorum copia compressi sufficienter dilatentur, & amplientur, vel distorti in convenientem situm disponantur: destructi verò irreparabiles sunt, nisi emollitis fibris ex vicinis tubulis, & canalibus liquores majori ubertate affluant, & sufficientibus succis irrorentur. Eapropter si compressi sint, balsama volatilia oleosa unicè prosunt, quatenùs animalium spirituum influxui, sanguini, cæterisque succis nutrientibus viam dilatant, & aperiunt, ut *sunt spiritus melissæ, flor. tunicarum, lilior. convallium, lavendulæ, rosar. flor. tiliæ, salviæ, anthos, aqua Reginæ Hung. &c.* Item ea compressionem sustollunt, & materiam comprimentum incidunt, & subtiliant quæ per urinæ vias exturbant, & maximoperè commendantur *spiritus salis armoniaci, spiritus juniperi, lumbricorum, asell. terebinth. salis dulcis, &c.*

Si tubi sint distorti, ad suum naturalem reducuntur situm, frictionibus pannis asperis succino suffumigatis; donec cutis tabescat, vel membra contabescentia verberentur *foliis urticæ*, & ubi sensus formicationis, aut stuporis unà adsit, vel rubificatio, certa affulget spes, ut pars in pristinum robur, & augmentum restituatur. Deinde pars oleis penetrantibus illinitur, ut *ex castoreo, philosophorum, terebinthinæ, petræ, saponis, lavendulæ &c.* Vel *spiritu lumbricorum, formicarum, mellis, spiritu salis armoniaci cum calce parato*. Vel utimur Balneo vaporoso, ex quo prodeuntem vaporem membrum tabidum excipiat, ex herbis in vino coctis generoso concinnato, multo sale volatili abundantibus, ut *origano, pulegio, melissa, calamintha, lavendula, betonica, rore marino, absynthio, sampsuco, foliis tabaci, salicis, ebuli, althææ, sambuci, &c.* quibus addi possunt *Scoriæ reguli antimonii*, quo solo fotu multos curatos vidimus. Vel instituantur *suffumigia ex succino, assa fœtida, castoreo, olibano, gummi animæ, mastiche*; & pluribus aliis, quæ plurimùm juvant, & meliùs operantur, quàm pinguia, & unctuosa: deinde pelle vulpina foveantur.

Nulla alimenti penuria in reliquis corporis artubus sentitur, sed tantùm defraudatio in parte vulnerata contingit, quia illius canales, & tubuli non satis sunt dispositi, ad transitum particulis nutrientibus concedendum; reseratis itaque hic particularibus tubulis, & obstaculis sublatis, quandoque contingit, ut crassiores, & viscidiores sanguinis, succorumque nutrientium partes, canaliculorum extremitates obstruant, & curatio ex voto non succedat: tunc incidantur, attenuentur, & subtiliores reddantur ad faciliorem transitum. Id non ægrè internis assequimur medicamentis. Si ergo lutuositas, viscidiras, & crassities in succis oboriatur, vel aciditas concurrat, conveniunt volatiliora, sudorifica blandiora, incidentia, & absorbentia, quæ sanguinem cum reliquis succis attenuant, ad motum suscitant, spiritus augent, eosque fluidiores, & volatiliores reddunt. Hujus energiæ sunt *salia volatilia cornu cervi, succini, spiritus salis armoniaci, cornu cervi, fuliginis, sanguinis humani, eboris, urinæ. Essentia castorei, zedoariæ, viperarum.* Item *ebur, & cornu cervi philosophicè præp. antimonium diaphoreticum, spiritus tartari, bezoarticum minerale, & joviale.* Si ab acido coagulante suum cognoscat ortum, conducunt *oculi cancrorum fluviatilium, anti-hecticum Poterii*: vel tandem *Cinnabaris nativa, vel antimonii*, quæ est veluti aciditatis magnes.

Balnea, seu Thermæ sulphureæ, nitrosæ, & bituminosæ magnam opem membris emaciatis præstant, ita est in Ænaria, vel Ischia *balneum Gurgitelli, Nitrosi Fontis, vel Arena Sanctæ Restitutæ*, & in agro Puteolano *balneum subvenit homini*.

FINIS.

MONI-

MONITUM D. DE VAUX

CHIRURGI JURATI PARISIENSIS.

TRactatus DE LUE VENEREA cujus interpretationem damus in gratiam multorum Chirurgorum Latinam linguam nescientium, est Opusculum ante aliquot annos à CAROLO MUSITANO Medico Neapolitano in Curatione morborum Venereorum Celeberrimo, editum post Chirurgiam ab ipso conscriptam.

Visum est nobis nullum à Medicis Recentioribus de hoc morbo librum perfectiorem editum fuisse; nullus enim accuratius enarravit, singula Luis Venereæ Symptomata, quæ tamen, tot sunt, ut ita dicam, Lues Venereæ singulares, varia quodam respectu postulantes remedia; & hæc causa fuit cur hunc librum Gallicè reddidimus in gratiam omnium Chirurgorum Gallorum.

Attamen quamvis præstantia de hoc Opusculo, ejusque Authore faciamus judicia, nostri esse credidimus, addere in fine plerorumque Capitum hujus Interpretationis, immo, & Articulorum ea dividentium adnotationes quasdam criticas, ut impediamus quominus Lectores, Methodis singularibus sanandi Luem Veneream, ipsis, in Exterorum Libris propositis, temerè utantur; cum hæ methodi forsan excellentes iis in Regionibus in quibus hi Libri conscripti fuerunt, non sint æque efficaces nostro in Cœlo, in quo constanter sequi debemus modum vulgatissimum Celeberrimorum Practicorum Gallorum, qui sibi condiderunt leges certas ad Luem Veneream ope salivationis sanandam: ut evidenter in Notis nostris patebit. Adde præstantiam Methodi Gallicæ sufficienter probare experientiam multorum Exterorum quotidie coactorum ad Galliam petendam ut liberentur à Morbis Venereis, postquam varia in Patria remedia incassum experti sunt.

Namque *Sydenham* Medicus Anglus Celeberrimus iter in Galliam suadet ægris, qui in Anglia, ope remediorum ab ipso præscriptorum, à Lue Venerea liberari nequeunt; *non* inquit, *quòd Practici ibidem degentes, ut ut docti quidem, methodum qua hic morbus devinci possit, meliùs callent, quàm nos hic in Anglia*; sed quia aer Galliæ minus humidus, magisque temperatus multum facere potest ad feliciorem eventum in curatione hujus morbi.

Verùm quicquid de his dicat Doctus ille Medicus, si ponderarentur, ut par est, ea quæ impediunt quominus ejus methodus succedat feliciter in Anglia, ut Methodus vulgaris in Gallia, facile perciperetur, non tam aeri Galliæ tribuendum esse differentiam inter successus harum curationum in Gallia, & Anglia, quam omissis quibusdam, illo Authore, circumstantiis tum in præludiis ad Curationem requisitis, tùm in diæta ægrorum; hæc vero in notis explanabuntur, prout se dabit occasio.

Tantum igitur abest, ut his notis criticis Tractatum *Musitani* arguere velimus, ut contra contendamus, ansam præbendo Junioribus Chirurgis utendi, ope Interpretationis, optimis documentis in eo contentis, nos iis simul in Notis patefacere, quid præcisè expectare debeant ex remediis ab Authore ibi propositis, quæ possunt quidem, recentissimas in nostro Cœlo, sanare Lues Venereas, inveteratis fucatam facere Medicinam, & gravissima aliquandiu sedare Symptomata; verùm non sufficiunt sanando huic morbo in omnibus gradibus sine reversione, & recidiva, ut Author contendit se sexcenties in Cœlo Neapolitano fecisse; cùm calor in illa Regione sit, ut verisimile est, aptus ad copiosiores, ægrisque Salubriores perspirationes efficiendas quam in Gallia ubi moderatior Cœli temperies hanc evacuationem remittere potest.

Cæterùm, si attento perpendamus animo, veram de viribus horum remediorum Authoris sententiam, cito judicamus, nos non multum ab ejus ideis alienos, posse eorum efficaciæ eos fines ponere, quos in Notis posuimus, asserendo ea radicitus

quidem ſanare recentiſſimas Lues Venereas, inveteratis verò fucatam ſolùm facere medicinam; cum ipſe Muſitanus, poſtquam iis laudes nimias dederit, fateri cogatur, *in Capite 19. Part. 3.* in quo agit *de doloribus Venereis*, hos dolores aliquando ita eſſe pertinaces, ut nec Vulgaribus, nec Chymicis cedant remediis, tuncque ad Mercuriale Suffumigium vel inunctionem, veluti ad efficaciſſimum, & ultimum deveniendum eſſe remedium.

Verùm ſi Mercuriale Suffumigium, & inunctio ſint, ipſo fatente Authore, efficaciſſimum ultimumque remedium, ad ſananda pertinacia Luis Venereæ ſymptomata, non vituperandi ſunt Practici Galli citò ad ſalivationem devenientes, cum ſit, ut eos docuit experientia, expeditior methodus, minuſque obnoxia exponendis ægris recidivæ, exhauſta eorum crumena, diuturnoque tempore ab iis trito; iis vero, qui alias ſequuntur methodos, approbandis, & laudandis, non ſufficiunt, felices aliarum Regionum in quibus in uſum revocantur, ſucceſſus; notum enim eſt alia eſſe exhibenda remedia in morbis pro varietate cœli, ſexus, ætatis, & temperamenti ægri.

Utiles etiam poterunt eſſe, hæc Interpretatio, & Notæ ei additæ, illis qui libros omnis generis curioſè legunt; his enim diſcent periculum cui ſe tradunt, ſe, primis ſymptomatibus Luis venereæ infectos, cuicunque committendo; difficilius etiam decipi poterunt ab Empyricorum promiſſis, qui ſub ſpecie curationis lenioris, minuſque ſalivatione incommodæ, ſæpe ægros curationibus fucatis decipiunt, ex quibus morbi eorum pertinaciores, ſanatuque difficiliores poſt aliquod tempus fiunt.

Minus in interpretatione hujus Tractatus ei ad verbum exprimendo, quam ſententiæ & cogitationi Authoris dilucide, quantum potuimus, explicandæ ſtuduimus, non negligentes tamen Phraſium converſionem in voces ipſis congruas, quantum materia, & Linguarum genium permiſit. Judicent Lectores num in his approbationem mereamur?

D. CARO-

D. CAROLI MUSITANI PHYSIATROS PROFESSORIS TRUTINA CHIRURGICO-PHYSICA, DE LUE VENEREA

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Quid per Luem Veneream intelligant Medici.

UT eorum, quæ passim trademus, clarior sit intellectus, quid per Luem Veneream Medici in eorum mente concipiant describere præstabit; Quoties igitur vir sanus in mulieris contaminatum uterum coierit, pustulosum, pollutumque os osculatus fuerit, vel contra mulier sana virum in pudendis, vel in ore pollutum admiserit, virus quoddam in pudendis, vel in ore contrahunt, quod in aliquibus multos post dies, verùm ultra quadraginta, sub diversis se pandit apparentiis in iisdem partibus, cujusmodi sunt pustulæ cum profunda, & dura radice, erodentem eructantes saniem, quas caries vocant. Gonorhœa, virulenta, ac purulenta, cum urinæ acredine, & in erigendo pene, intenso dolore. Venerei bubones in inguinibus, vel ob hujus virulentiam, extuberantes glandulæ absque suppurationis spe; & hæc primitiæ sunt jam concepti veneni exteriùs efflorescentes, quæ parum accuratos passim decipiunt Medicos, ex eo quia earum curationi tantum vacantes, nil de latente intus veneno, quod externi morbi fuit in causa, deinde ampliùs cogitant. Porrò ex hac Medicorum incuria temporis circulo corpora, quæ haustum foverunt venenum, in diem semper novas repræsentant ab ipsa lue pullulantium variorum morborum scenas: etenim, ut communi utamur loquendi modo, impetus si facientes spiritus hoc contaminat venenum, ephemeram febrem; si humores putridam; si solidas partes, hecticam producit. Deinde quis memoret urinæ vitia, suppressiones, stillicidia, & mingendi difficultates à carneis excrescentiis, ardores ab acrimonia, & ulceribus? Quis caries, & pudendorum corruptiones, gangrænas, & in totum præcisiones? Quis laryngis, faucium, gurgulionis, tonsillarum erosiones, raucedines, aphonias, & palati foramina, labiorum consumptiones, gingivarum putredines, nisi casus, ossis ethmoidis jacturam? Quis calvariæ, cœterorumque ossium omnium corruptiones? Quis oculorum strabismos; lippitudines, cœcitates, aurium surditates, tinnitus, graves auditus? Quis nodos, & gummata circa lacertos, & nervos, & cum his, & sine his dolores, cruciatusque acerbissimos, quibus aliqui brachiis, aliqui cruribus, manci redduntur? Quis serpiginosas rimas, & squamosas in manibus, & pedibus? Quis cerebri epilepticos insultus, melancholias, vigilias? Quis cordis palpitationes, & syncopes, pulmonis marasmos, asthmata, tusses, tabes? Quis hepatis ardores, fluxus varios, lienteriam, cœliacam, diarrhœam, atque dysenteriam? Quis totius corporis lassitudinem, membrorum omnium languorem? Quis capillorum omnium casus, ut alii sine barba, alii sine superciliis, plerique glabro capite ridiculi appareant? Quis tandem quicquid horroris, feritatis, turpitudinis, doloris, languoris, hoc virus in corporibus susceptum imaginari potest, unquam commemorabit? Cùm nullum sit morborum genus, nulla symptomatum species, quæ ex hac lue pullulare non possit; nullumque membrum, nullumque corporis theatrum tot repræsentat scenas, sub tot insignibus se pandit hæc, de qua nunc agimus, Venerea Lues, nec cessabit, imò in æternum, & ultrà horribilibus se pandet modis.

NOTÆ

D. DE VAUX.

IN hæc Verba; *Quoties igitur, vir sanus ----* Non strictè interpretanda sunt, quæ hic, ut certissima, videtur proferre Author noster, cum quotidie videantur homines coire cum mulieribus infectis, qui tamen non inficiuntur, & vice versa mulieres sanæ coire cum hominibus infectis, nulla inde accepta labe Venerea: quia textura cutis in utroque sexu satis robusta est ut hujus veneni contactui resistat; vel quia meatus cutanei ita non disponuntur ut virulentas admittant particulas.

Prætereà non semper verum est, eos, qui coitu inficiuntur, statim in pudendis affici labe Venerea. Venenum aliquando est ita subtile & actuosum, ut vasa sanguinea subeat, sicque toti massæ sanguineæ misceatur, cutem non afficiens, & tantum post aliquod tempus, variis in locis videantur pustulæ Venereæ, vel ægri vagis excrucientur doloribus, nulla antecedente gonorrhœa, ulcere in pudendis vel bubone Venereo legitimo, spuriove in inguinibus.

Denique post quadraginta dies ab impuro coitu non certi

certi sumus nos ab omni labe Venerea immunes esse ; Multa enim videntur exempla véneni per multos menses, imo & per multos annos in sanguine latitantis, quæ nos docent tempus illud non sufficere. Sic quod hac de re affirmat Author, plerumque quidem evenit; verum nec semper nec certissimè.

In hæc verba. *Quæ parum accuratos* ---- Paucissimi sunt hodie Medici quos hæ primitiæ in errorem inducere possint; Lues Venerea nimis frequens est, ut hæ primitiæ, Medicos, imo & eos qui communem vitæ consuetudinem sequuntur, decipiant. Sunt tamen alia signa Luis Venereæ quæ peritissimos quandoque Medicos in errorem inducere possunt; talia sunt, verbi gratia, quidam dolores vagi, qui pro simplici Rheumatismo statim haberi possunt, ut & tumores gummosi in commissuris ossium incipientes, signa sanè, in initio valdè ambigua. Prudentiores etiam Medici de hoc dolorum genere, ut & de tumoribus Rheumaticis dictis inconsideratè sententiam non dicunt.

CAPUT II.

De Luis Venereæ Nominibus.

HUjus luis multiplex, ac varius lædendi modus, symptomatumque ab ea pullulantium diversitas, nominum quoque multiplicitatem, & varietatem indixit; quippe Medici, prætermissa veneni radice, ad omnes producendi morbos idonea, tantùm pro læsionis modo invenere nomina, præter ea, quæ è provinciis, in quibus hæc Lues suam exercuit stragem. Dicta enim propterea fuit *lues Gallica*, *lues Hispanica*, *& lues Neapolitana*; quippe cùm in *Neapolis* obsidione circa 14. Sæculi finem, ut infra dicemus, omnes dictæ Rationes concurrerint, ac lues tunc primò emergens afflixerit, unaquæque earum reliquis sceleratum illud facinus vitio vertebat. Reduces ab India Hispani ad Neapolitanos in subsidium missi, suspicionem dedere illam luem ab India eos secùm Neapolim attulisse, quam cùm Neapolitani, & Galli cum mulieribus ab Hispanis compressi coeuntes contraxissent, Hispanicam, Indicam illi dedere dominationem, at Gallorum plerique Neapolitanos ab Hispanis non distinguentes, cùm Gallis Luem secum non attulissent, obsidentesque Neapolim illius paterentur furore, Neapolitanam indigitavere. Tandem Neapolitani cùm numquam anteà fuissent hanc experti luem, eamque à Gallorum obsidione experirentur, Gallicam dixere; Hispani intereà utrosque Neapolitanos, & Gallos vicissim pro tanto scelere exprobrabant. Sanioris deinde judicii viri cùm cognovissent à luxu, Venerisque congressibus hanc luem erumpere, ac inter homines grassari, relictis nationum litigiis, non abs re hanc *luem* dixere *Veneream*, quod nomen modum, quo lues propagatur, designat, non autem essentiam.

Medici deinde, dum sub hujus luis initiis affectus observabant, ob horum diversitatem diversa illi indidere nomina, ab antiquis desumpta, secundum symptomatum proprietates. Fuere ex his, qui ob læsionem quam lues inferre solet, per *Albotin Avicennæ*, & per *Terminthon* Græcorum eam designarunt; Alii *Sahafatum*, seu scabiei pustolosæ speciem. Aliqui *Arthritidem* ob artuum dolores; Quidam *Psoram*, seu cutis defœdationem; Quamplures antiquorum *Elephantiasim* eam esse dixere. Plerique hanc luem *malorum omnium congeriem* existimarunt; Nonnulli *morbum vagum*, *ancipitem*, *erronem* luem esse, ac sub nullo certo morborum genere collocandum, & tandem *Scabies scortatoria*, *Mentagra*, vel potiùs *Mentulagra lupanaris*, & ab aliquibus *pudendagra*, *caries Venerea*, *pustula obscœna*, *variola magna* dicta fuit; omnium tamen optimè *Hieronymus Fracastorius* vetustissimus poeta, proprio, ac speciali *Siphylidis* nomine, dum eleganti carmine hujus luis materiam pertractavit, insignivit: fuit enim *Siphylus* primus æger ut ipse putavit, qui hac lue contaminatus fuit dùm inquit:

Siphylus (*ut fama est*) *ipsa hæc ad flumina pastor*.

Nos verò infrà cum hujus luis essentiam, & ejus lædendi modum demonstrabimus, nomen, quod illi adæquatè correspondere possit, proponemus, quo nulla infametur natio, & omnes à nota adeò infami vindicentur.

NOTÆ.

In hæc verba *Dicta enim propterea* ---- Sibi invicem, Luis Venereæ ortum exprobrarunt Galli, Hispani, Neapolitani, & adhuc hodie eum Indis exprobrant Europæi, sed immeritò; ut videri poterit in Serie Observationum nostrarum; & licet his exprobrationibus aliquod in initio fuisset fundamentum, his jam dudum finis esse debuisset, juxta Authorem recentiorem; *Nam videtur*, inquit Dominus Vray in Tractatu Gallico de Morbo Venereo cap. primo, *quod si perpendamus jam à ducentis & amplius annis de hac re quæstionem motam fuisse*; *præscriptionem tam longam litem dirimere*, *unicuique Dominium minimè dubium*, *eorum*, *quæ à duobus possidet sæculis*, *acquirere debuisse*.

In hæc Verba. *Luem dixere Veneream* ---- Constat nomen *Luis Venereæ* Morbo Gallico datum, omnium esse maxime congruum; cum statim menti ideam originis ab immoderata Venere pendentis, offerat; ut videbitur in Observationibus nostris in Capita tertium & quartum.

In hæc Verba. *Medici deinde* ---- Omnia nomina Lui Venereæ data ob levem cum aliis morbis similitudinem in eo peccant, quod causa sunt cur facilius res omnino differentes confundamus.

In hæc Verba. *Syphilidis* ---- Nomen illud à *Fracastorio* datum nihil significat, & nititur tantum commento adventitio ab Authore invento ut Poema suum exornaret.

CAPUT III.

De Tempore, quo hæc Lues in humanam irrepsit carnem.

DE tempore, quo hæc innotuit Lues authorum sententiæ tam variæ, & discrepantes sunt, ut illi ipsi, qui illo tempore vixerunt, in hac re non convenerint, multò minùs nos qui ab illo tempore jam jam ferè duobus sæculis remoti simus, eos conciliare valebimus. Itaque eorum opiniones recensebimus, & transverso notabimus stylo, ut nostram deinde stabilire possimus.

Nonnulli, & præcipuè, *Leonicenus*, Veneream Luem aeris vitio tribuunt, asserunt aerem hoc contraxisse vitium ex magna Tyberis, aliorumque fluminum alluvione, sub *Alexandro VI. Pontifice Romano*, quæ universam ferè Italiam, & præcipuè Romam devastavit, & tota navigabilis reddita fuit. In cujus funesti eventus memoriam, in publica columna hæc insculpta fuere carmina

Tempore Alexandri sexti, *nonisque Decembris*,
Intumuit Tybris bis senas circiter ulnas.
Insula quæque domus facta est, *mediisque repentè*
Circumducta viis, *æquabat Cymba fenestras*.

Æstate enim sequenti, sordes, & illa colluvies ab aquis relicta, radiorum solarium æstu recanduit, aeremque putredinalibus effluviis infecit, unde hæc dira Lues mortalibus irrepsit. Verùm alii aquarum inundationi perperàm hæc lues tribuitur, cùm potissimum hoc malum tantùm, Romæ acciderit, & Venerea lues Neapoli primò innotuerit. Prætereà aquarum inundationes potiùs pestilentes quandoque excitare solent morbos, ad breve tempus, nec per sæcula, & ultra duraturos. Imò tales inundationes etiam sæpissimè antè acciderunt, nec anteà talis Venereus excitatus fuit morbus.

Alii hunc morbum epidemicum dijudicavere, ejusque causam ab astris mendicarunt, inter quos fuit *Nicolaus Massa*, *& Hieronymus Fracastorius*, scribit namque uterque, quod mirum non videri debet novos, insolentesque morbos certis apparere temporibus, idque variorum morborum historiis probat, & præcipuè de sudore Anglico. Credidit hujus morbi noviter exorti mala planetarum configuratione, maleficisque; cœlorum influxibus inductam fuisse; refert namque eam in Saturni, Martis, & Jovis conjunctionem, quæ tali accidit tempore, unde cecinit.

Intremuit, *tactusque novis defluxibus æther*.
Paulatim aerei tractus, *& inania lata*
Accepere Luem, *vacuasque insuetus in auras*
Marcor iit, *cœlumque tulit contagia in omne*.

Sed *Massam*, & *Fracastorium* astra deceperunt, nam eorum effectus æque sunt benigni, & maligni ab ipsis per

se de-

se dependet, sed per accidens tamen fieri potest, hoc, vel illo modo aerem, aquam, terram, & humana alterando corpora, cum rerum naturalium generationis, corruptionis sint excitatores, ut inde mali producantur effectus, quomodo verò hunc in specie, & non alium morbum producere potuerint, non explicant hi authores.

Crediderunt alii hunc morbum non epidemicum, sed spondicum i. sparsum, ejusque originem Valentiæ in Hispania Terraconensi habuisse, namque, eò loci Gallus quidam elephantiasi laborans, integram à nobili, & pulcherrimo scorto quinquaginta aureis emerit noctem, illudque ita infecerit, ut hanc diram genuerit luem, ut indè factum fuerit, ut omnes alii, qui cum eodem rem habuerit, coinquinarentur, & hinc brevi tempore infectio plurimis communis facta fuerit. Quasi nulla anteà mulier elephantiaco commista fuisset. Verùm differt elephantiasis à luis Venereæ idea ac proinde elephantiacus hanc luem excitare nequivit.

Multi hanc pestem ex India Occidentali, ubi populariter grassatur, ab Hispanis in Gallorum exercitum ad Neapolim delatam fuisse autumant; Referunt namque historici: *Christophorus Columbus* ex novo invento Orbe rediens, plurimos reduxit milites, qui non minùs auro, quam hac peste gravati hanc appellantes urbem à Gallis obsessam, cùm ferè, biennium in navigatione consumpsissent, ubi primùm nostram civitatem occuparunt nulli temperantiæ, & continentiæ pepercerunt, ac præcipuè cum scortis avidissime luxuriantes furibundæ libidinis œstro plus justo perciti, hujus mali generationi ansam dederunt. Dùm Galli obsidione magis, magisque hanc premement urbem, ob annonæ caritatem, ejecta scorta avidè exceperunt Galli, ignorantes hostiles dolos, & Hispanorum versutias, cum illis effrenatè coeuntes se infecerunt, & insueta illuxit lues, nec nostro prius cognita cœlo. Unde inquiunt Hispanos hanc pestem non tantùm in hanc nostram urbem, verùm in Italiam, & totum in orbem invexere. Verùm errant historici hanc Luem in quibusdam Indiæ regionibus epidemicam esse contendentes; nam alius à Lue Venerea morbus est, qui an sit aeris, vel aquarum, vel victus vitio, nondum ab ipsius explicatus fuit.

Aliam hujus morbi originem adducit *Andreas Cæsalpinus* traditam à quodam milite Aretino; qui eo in bello militavit. Referebat is, oppidum in monte Vesuvio, quod dicitur *Summa*, qui generosi copia vini est, quod Lachryma appellatur, clam noctù ab Hispanis derelictum, obsidentibus Gallis, sed vino infecto, admisto sanguine, quem ex iis extraxerant, qui in Nosocomio Sancti Lazari laborabant. Ingressos enim Gallos, cùm se eò vino explevissent, cœpisse laborare morbis, & symptomatibus elephantiasim referentibus. Verùm si verum hoc esset, elephantiasis potiùs, quàm Venerea Lues hoc stratagemate excitata fuisset.

Leonbardus Fioravanti empyricus de hujus morbi origine aliam peculiarem habet sententiam, quam apud nullum alium scriptorem legimus: Narrat se rerum causas indagandi avidum aliquando Neapoli fuisse, cùmque variis discendi gratia conversationem iniisse; inter quos senex quidam nomine *Paschalis Gilotto Neapolitanus* annorum 98. sibi retulerit, tempore, quo *Joannes, filius Renati Ducis Andegavensis*, bellum gereret in *Alphonsum, Neapolitanorum Regem*, circa annum 1456. se sæpiùs à suo patre audivisse, qui fuerat ejusmodi mercator, in Regis Alphonsi exercitu, quòd cùm magna tùm inter exercitus annonæ caritas, & præcipuè carnium extitisset, utriusque exercitus mercatores noctu clam cæsorum militum cadavera in frustra concidisset, & varia edulia ex eis parata militibus vendidissent, qui avidè ea inscii assata, cocta in artocreatibus satis longo tempore comedissent, antequam nullus id scelus resciverit; tandem hæc lues in toto Gallorum exercitu vagari cœpit, adeò ut vix unus inventus sit inter omnes, qui pustulis, bubonibus, doloribus, capillorumve defluvio non laboravit. Quibus auditis, *Fioravanti* ut certior hac de re redderetur, per experimentum certiorari voluit, an humanæ carnis comestio hunc morbum in specie producere posset. Domi suæ suem alere cœpit, omnique ejus paulo axungiæ porcinæ aliquid immiscuit, atque intra paucos dies suis pili, seu setæ deciderunt, & undique pustulæ, tumores, seu bubones protuberarunt. Hoc non contentus experimento, etiam in cane periculum fecit, clauso in peculiari conclavi, ac nihil escæ ipsi dando præter caninam carnem per duos menses, & idem in eo deprehendit, qui dolorum & pustularum plenus, pilosque amiserit, & die, ac nocte dolorem suum hominis ægroti instar misero ululatu testatus fuerit. His duobus experimentis tertium addidit, idemque in Bubone ave tentavit, eundemque notavit effectum. Ex quibus experimentis concludit unumquodque animal propriæ speciei carnibus nutritum, hunc morbum, qui hodiè Gallicus appellatur, incurrere. Atque hanc ipsam causam esse putat, quòd in India morbus hic sit epidemicus, utpotè in qua Antropophagi carnibus vescantur humanis.

Miramur sanè tantùm Empiricum, idest bonum tonsorem, his experimentis luis Venereæ causam indagasse, & tot Scriptores Italos, Gallos & Hispanos de hujus mali tali causa mentionem non fecisse. Nec Neapolitani senis relatio fidem facit, nec tempori quadrat propter falsam annorum computationem, nam Lues hæc non innotuit Anno 1456. quo tempore *Joannes*, *Renati Ducis Andegavensis* filius, contra *Alphonsum*, *Neapolitanorum Regem* bellum gessit, sed illuxit circa annum 1494. in bello, quod *Carolus VIII. Galliarum Rex*, cum *Alphonso Neapolitanorum Rege* gessit. Prætereà demus verum esse, quod falsum nos experientia docuit, animal suæ speciei carnibus nutritum, pustulis, & doloribus affici, ac pilorum casu corripi, adhuc sub judice lis esset, an morbus iste esset ipsissima Venerea Lues, & talis, qui per contagium, & præcipuè per Venerem in alios transplantari possit. Insuper rationem reddere deberet, cur animal ejusdem speciei carnibus nutritum, pustulas, dolores, & pilorum casum patiatur, alterius verò speciei non? Fabulosum judicamus Antropophagos, quia humanis vescuntur carnibus, hoc corripi morbo, cùm multi inscii nostris in regionibus ad longum tempus humanis pasti fuerint carnibus, nec hoc correpti fuerint morbo. Pustulas, dolores, & depilationes endemicum esse malum aliquibus Indiæ populis, non humanarum carnium comestione, sed aeris, aquæ, victusve vitio veteri certum est.

Aurelius Minadous credidit hanc luem ex impurissimarum mulierum fœdissimo coitu. Hanc luem illuxisse putavit, cùm fœminæ impurissimæ redditæ sunt, quandò variam seminum commistionem recipere cœperunt: Inquit enim sicut unum semen uni utero tantùm familiare, ac sanum est, & fœcunditatem promovet, ita seminum multitudo, & varietas uterum infœcundum, & infectum reddit, ut ex optima substantia prava, imò pessima corruptela fiat venefica, & explicatu difficilis, undè contagiosa generatur lues.

Sed falsum est ex nimia Venere semen putrescere, nàm citra contagium hæc lues genita fuisset, cùm assiduus, immoderatusque Veneris usus ab orbe infantulo fuerit, & præcipuè post feracem illam benedictionem *Crescite, multiplicamini, replete terram*; & per annorum decursus numquam interruptus fuit, cùm ad speciei humanæ conservationem spectet; ideoque

Per victum, & coitum pugnant animalia quæque.

Libido nunquam satiatur, & extincta reaccenditur, usu crescit, in cæteris satietas, in coitu nulla, & præsertim in mulieribus effervescens prurigine vulvæ per libidinem inflatæ, perpetuò excandescit, unde jure *Juvenalis Satyr. 6.* inquit.

Et lassata viris nondùm satiata recessit.

Igitur experientia constat, ex quavis immodica Venere, & multorum putrescentia seminum nunquam genitam fuisse hanc luem citra contagium. Nec hujus observationis mentionem aliqui fecerunt authores, quod utique non omisissent, si aliquam hujus rei notitiam habere potuissent. Prætereà falsam quoque existimamus variam seminum commistionem in utero, ac proinde corruptionem veneficam fieri. Credimus Minadoum parùm versatum fuisse in Veneris palæstra, nam mulieres meritoriæ post coitum semen non retinent, sed indè sponte labitur, cùm lubricam, & sine rugis hanc habeant partem. Si quandoque illud retineri accidat, vel post aliquod tempus rejiciunt, vel si non, concipiunt, & uteri os ita clauditur, ut specilli aciem non admittat, vel ita statim se comprimunt, ut illud rejiciant. Unde in coitu duplicem Veneris voluptatem sentiunt mulieres, unam in seminis virilis ejaculatione, alteram in ejus expressione: ideòque harum mulierum uterus non fit diversorum seminum colluviarium. Insuper semen ut plurimùm intra uteri vaginam

eja-

ejaculatur, unde sponte labitur, & mulieres à coitu statim indusio (vel petia ad id parata) pudenda abstergunt.

Univocus est Historicorum, & Medicorum consensus in assignando hujus Luis originis tempore, ajunt enim anno 1494. *Carolo VIII. Galliarum Rege, cum Alphonso Rege* bellum gerente, numerosissimo exercitu Neapolim obsidente, primum hæc Lues in Gallorum castris innotescere cœpit. Cùm ob annonæ caritatem Neapolitani inutilem propellerent multitudinem, milites Galli scorta exceperunt, & quia hos non pudet etiam turpissima scorta palam futuire, eorum pulchritudine allecti, magno libidinis œstro insatiabiliter fornicari cœperunt. Unde totum inquinarunt exercitum, & vix unus inventus fuit, qui cariebus, pustulis, ulceribus, gonorrhœa, bubonibus, doloribusve non laborarit. Tunc primùm tàm virorum, quàm mulierum partes generationi dicatas hac lue laborare fuit observatum; unde *Fracastorius* eruditè cecinit.

Qui casus rerum varii, quæ semina morbum
Insuetum, nec longa ulli per sæcula visum
Attulerint: nostra qui tempestate per omnem
Europam, partimque Asiæ, Lybiæque per urbes
Sæviit: in Latium verò per tristia bella
Gallorum irrupit, nomenque à gente recepit.

Verùm, an obsidentes Galli, an obsessi Neapolitani, & Hispani tantum nefas primi in humano patrarint genere, vel passi fuerint? est in tenebris, ac ut supra dictum est, ex incertitudine originis una genus alterum luis increpabat exercitum, atque gentis cognomentum addebat. Gallicum tamen frequentiùs fuit appellatum, ex eo quia Gallorum occasione Lues irrepsit.

NOTÆ.

In hæc Verba *Multi----*Luem Veneream ex Indiis Occidentalibus in Europam, per Hispanos qui Christophorum Columbum novum Orbem invenientem sequuti sunt, delatam fuisse, plerique Authores incertissima nixi traditione, crediderunt; ea enim quæ referuntur, ad stabiliendam hanc sententiam, præcipuis in circumstantiis, falsa sunt; & contrarium afferunt Optimi & bonæ fidei Historici ut in sequentibus videbitur.

In hæc Verba. *Referunt----* Verum non est, *Christophorum Columbum* ex novo Orbe redeuntem Neapolim cum plurimis militibus appulisse, ut narrat Author noster fidem adhibens quibusdam Historicis quos non nominat: Contrà *Herrera*, in Historia Indiarum Occidentalium, refert *Columbum* prima vice redeuntem, postquam maxima diuturnaque tempestate agitatus fuisset, statim appulisse ad parvum portum Lusitaniæ, in quem quidam ex suis juxta ipsius jussa descensionem fecerunt, gratias acturi Deo in Sacello Beatæ Virginis Mariæ sacro, quod salvi evasissent ex magnis, quæ in trajectione subiissent, periculis: sed in eos manus injecit Loci Præfectus, donec monuisset *Lusitaniæ Regem*, à quo invitatus *Columbus* Ulyssiponem petiit. Dein excensum è navibus fecit in portum *Palos* dictum, ex quo profectus fuerat. Postea iter terrestre habuit in Barcinonem, *Regi Catholico* itineris sui exitus rationem redditurus.

Verum etiam non est, *Columbum* prima vice cum plurimis militibus rediisse; cum idem Historicus narret, eum nonaginta tantum ex Hispania secum duxisse, quorum triginta novem reliquit ad defendendam arcem juxta ipsius jussa in loco dicto *Natividad*, constructam.

Denique non minus falsum est hoc dictos Milites Neapolim appulisse, post biennem navigationem; cum iter tantum per sex menses cum dimidio fecerint, & ad portum *Palos*, ut dictum est, in quo anno superiore naves conscendissent, non vero ad Neapolitanum applicaverint: Præterea *Palos* appulerunt mense Martio anni 1493. ideoque ante tempus expeditionis Gallicæ; Neapolim enim tantùm intrarunt Galli mense Februario anni 1495.

In hæc verba. *Dum Galli----* Author (ut multi alii inter Medicos & Chirurgos qui scripserunt de origine Luis Venereæ, fidem adhibendo, Historicis quos authores suos esse contendunt, licet eos non nominent) supponit multa facta evidenter falsa; sic verbi gratia dicit Gallos, *Rege Carolo* VIII. duce, Neapolim obsessam tenuisse; quod verum non est; cum *Philippi Cominæi*, *Guicciardini*, *Pauli Jovii*, *Mezeray*, aliorumque omnium, qui de expeditione Neapolitana scripserunt, Historicorum, unanimis sit consensus, *Regem Carolum*, Italiam totam permeantem, nullibi aliquem parum repugnantem, nisi tribus in locis, invenisse. 1. in *Castel-fortin* pertinente ad familiam Contiacam, facillimè à Gallis impressione facta expugnato 2. in *monte Sancti Joannis* arce sita prope eam partem finium Dominii Pontificis quæ confinis est Regno Neapolitano, quæ fuit per octo horas tormentis verberata, dein expugnata & expilata 3. in transito *Canello* prope Abbatiam S. Germani quæ à *Marescallo Rieux* expugnata fuit, dum *Comes Guisiæ*, qui primæ præerat aciei S. Germanum occupavit. Postea *Joannes Trivulsius* Capuam tradidit, quod exemplum sequuta est Aversa; De Neapoli verò sic loquitur *Mezeray* in magna Historia.

„ Post biduum à discessu *Ferdinandi*, Neapolitani Pri-„ mos Urbis *Carolo* claves tradituros miserunt; *Rex* iis „ profusè, omnia, quæ petere voluerunt, privilegia con-„ cessit, urbemque die sequenti id est vigesimo secundo „ Februarii intravit.

„ Tres erant arces Urbem adhuc custodientes; Turris „ scilicet S. Vincentii ob tutelam portus ædificata; Castel-„ lum novum prope littus situm; & Castellum ovi ab „ ovali forma sic dictum una cum ponte stricto, littori „ prope Neapolim, contiguum.

„ Sed Turris subito in Gallorum manus venit; & mi-„ lites *Lansquenets* dicti, qui erant in Castello novo, „ crediderunt se sat magnam acquisivisse gloriam, Gal-„ lorum impetum tantùm expectando, adeoque coege-„ runt Castelli Præfectum, *Alphonsum ab Avalos*, *Mar-„ chionem Pescaire* ad transigendum cum hoste de arce „ reddenda; Castellum ovi in loco inferiori situm, & cui „ alterum quodammodo imminebat, tormentorum bel-„ licorum vim per aliquot tantum dies perpessum est, & „ ad pactionem, ut alia, venit.

Ex his igitur, quæ narrat Historicus ille, sequitur *Carolum* VIII. Neapolim obsessam non tenuisse, ideoque obsessis post aliquod tempus alimenta non defuisse; sicque eos, ad expellendos, ætate, valetudine, vel sexu inutiles, coactos non fuisse; hos expulsos, & inter eos meretrices non fuisse insidias ab hostibus Gallis paratas; Gallos se in insidias paratas lubenter non induxisse; eosque, Neapolim possidentes, si cum Scortis rem habuerunt, id proprio motu fecisse, ea utentes licentia, qua milites voluptatibus nimium se ingurgitant, ut primum data est occasio.

In hæc Verba. *Unde inquiunt----* Verum est, ut antea diximus, plerosque Historicos qui de Expeditione *Caroli* VIII. & Authores qui de Lue Venerea scripserunt, contendisse morbum hunc ex Indiis Occidentalibus in Europam transiisse; idque per Hispanos comites *Christophori Columbi* novum Orbem obtinentis, ubi morbum hunc epidemicum esse crediderunt; Sed verum etiam est hos Historicos & Authores nunquam ostendisse solidis niti argumentis hanc opinionem; id causa est cur cogitemus eam incerta nixam traditione à Majoribus nobis transmissam fuisse: quod patebit, si dicta eorum ad examen revocentur.

Mezeray, verbi gratia, narrationem itineris *Caroli* VIII. his verbis terminat „ Ergo, *inquit istoricus ille*, „ ex hoc itinere feliciter incepto, Galli, non multùm „ gloriæ, sibi compararunt, sed obscœnissimum, & cru-„ delissimum morbum, cui lividas ob pustulas nomen *Ve-„ role* gallicè datum est.

„ Morbus ille est libidinis flagellum durum, morbo-„ rum omnium compendium, Medicorum scandalum, „ monstrum denique indomitum, qui varias, ut Pro-„ theus induens formas, latet per remediorùm usum; „ deinque postquam diu tanquam sopitus jacuit, iterum „ veneni sui signa ostendit, & miseros illos patientes „ innumeris premendo doloribus, mortem, unicum in „ quo spes est auxilium, sero & post accerrimos dolores „ infert.

„ In eo hodie inter omnes ferè Convenit Medicos, „ morbum hunc ex Indiis invectum fuisse; quia in In-„ sulis Americæ, ut in Europa variolæ, Epidemicus est; „ & dicunt intemperantes Castellanos eum in Europam „ attulisse, & in utraque Sicilia propagavisse.

„ Sed licet reipsa similis sit horum Insulanorum mor-„ bo, iisdemque sanetur remediis, Ligno, scilicet, Guaia-

„ co &

„ co & Salfaparilla; falfa tamen effe poffet hæc ratio, „ fi verum fit, quod Doctus dixit *Fracaftorius*, morbum „ hunc, ut Aftrorum effectum, prædixiffe Aftrologos; „ multos, fine ullo contactu, hoc morbo affectos fuiffe; „ imò & tunc temporis multos morbos, antea incogni- „ tos, ortum habuiffe.

Ex narratione hujus Hiftorici tria colligi poffunt; 1. hanc fententiam de Luis Venereæ origine, pro vera à Medicis habitam non effe omninò certam. 2. inter morbum Epidemicum Americæ Infulas occupantem, & Luem Veneream qualis nunc viget, vel cognita erat, tempore Expeditionis Neapolitanæ, differentiam dari poffe. 3. non effe meliora argumenta cur afferamus Hifpanos morbum hunc ex novo Orbe in Europam attuliffe, quam cur dicamus, eos ex Europa ad Indos eum detuliffe; imprimis fi verum fit, eum ibi tantum cognitum fuiffe, eo tempore quo illius morbi originem notat *Herrera Capit. XI. Lib. V. Hiftoriæ Indiarum Occidentalium*; quod contigit juxta eum anno 1503. en ejus verba. „ Interim alimentorum penuria apud Hifpanos eos coegit ad comedenda vifcofa multa; eademque apud Indos qui terræ femina non mandaverant omnibus novos creavit morbos: in initio ita flavi fuerunt ut facies eorum omninò crocea videretur; quod diu duravit, idque una cum congreffu muliebri fecit ut hic morbus inter omnes manaverit, ita ut Caftellani & Indi adeò mutati fuere, ut agnofci non poffent; quod maximo dolore eos affecit: Orta funt in iis grana quædam fummis cum doloribus, & morbus ille contagiofus & infanabilis factus eft, ita ut quafi rabidi morerentur; hanc ob caufam multi in Caftiliam reverfi funt, fperantes aerem natalem eos fanaturum; fed contrà multos infecerunt; voluitque Deus ibi remedium inveniri, ubi ortum habuerat morbus; quia aliquantò poft Inda Caftellani uxor quoddam lignum Guaiacum dictum, invenit, cujus ope levari inceperunt.

Multos autem inter Authores qui de Lue Venerea fcripfere, & quoad originem, incertam de qua agitur, traditionem, fequuti funt; quidam tamen fuere, qui fe eam in dubium meritò revocare poffe crediderunt: Talis inter alios fuit *David Planus Campi* Celebris Chymicus, cui vifum eft tempus itineris *Columbi* in Novum Orbem congruere non poffe cum illo Expeditionis *Regis Caroli VIII.* ideòque impoffibile effe volones *Columbi* in primo itinere comites, potuiffe contagio propagare in Milites Gallos qui in Italiam ufque *Carolum VIII.* fequuti funt, morbum in Indiis conceptum; nititur autem in eo authoritate *Verderii* Hiftorici dicentis (*Cap.* 30. *Lib.* 4. *Hiftoriæ fuæ*) *Columbum* ad Indias perveniffe tantum die XI. Novembris anni 1492. & rediiffe in Hifpaniam die XXX. Aprilis Anni 1493. & denuò ex Hifpania profectum fuiffe die XV. Septembris ejufdem anni, eo ipfo fcilicet tempore quo juxta *Planis Campi*, *Carolus VIII.* expeditionem in Italiam faciebat.

Ex his concludit probabile non effe Milites *Columbi* fimul in Indiis, in Hifpaniis, & Neapoli effe potuiffe, ad importandum Gallis morbum conceptum, dum eum in primo itinere comitabantur; præterquam quod *Columbus* ex hoc itinere per paucos reduxit Milites; quia horum triginta & octo reliquit, ad confervandam arcem in Infula Hifpana conftructam; ita ut ampliùs quam octoginta reducere non potuerit, qui numerus fanè fufficiens non eft brevi inficiendo æquè potenti exercitui ac erat ille *Caroli VIII.* Addas, plerofque Scriptores de Lue Venerea ponere, *Columbum* prima vice redeuntem plurimas adduxiffe Indas; quod falfum eft, cum *Herrera* affirmet illum decem tantum Indos, Indam nullam adduxiffe.

His omnibus ritè perpenfis, probabilis aliquo modo videretur conclufio *Planis Campi*, nifi obftaret quod *Carolus VIII.* ad Neapolim tantùm pervenerit die XXI. Februarii anni 1494. ut inter omnes Hiftoricos fide dignos convenit: tunc autem multi Milites ex Indiis reverfi ad Neapolim pervenire potuerant; cùm fimul ac *Columbus* fecunda vice ad Indias pervenerit, duodecim naves Duce *Antonio Torres*, definente anno 1493. in Hifpaniam miferit, *docente Herrera Cap. XX. Lib. V. Hiftoriæ Indiarum ex Hifpanica lingua in Latinam converfæ à Joanne Coftæo*, & contingere potuerit plurimos Milites cum his duodecim Navibus reverfos, confcriptos fuiffe inter eos quos ad Neapolim mifit *Rex Catholicus*, dum Galli in Italia commorabantur; præterquam quod ab eo tempore quo redierunt hæ duodecim Naves, itinere Indico adeò capti fuerunt Hifpani, avidi divitiarum novi Orbis, ut femper aderant Naves ex Hifpania in Indiam & ex India in Hifpaniam trajicientes; ficque dum Galli Italiæ confidebant, jam plurimi volones rediiffe poterant, magis adhuc apti ad Luem Veneream, fi ibi Epidemica fuiffet, reportandam, quam ad immenfas divitias reportandas, acquifitu tantum facillimas, poftquam Mexicanam & Peruvianam Regiones Imperio adjecerunt Hifpani; quod evenit diu poft inventionem Infularum à *Columbo*.

Verùm fi error ille *Planus-Campi* objecta inutilia reddit; traditio de qua agitur non majorem hanc ob caufam meretur fidem; cum idem Hiftoricus modo laudatus affirmet *in Libro V. Cap. XI. Hiftoriæ Indiarum Occidentalium*, Luem Veneream apud Hifpanos & Indos ortum tantum habuiffe anno 1503. Ideft novem annis poft expeditionem *Caroli VIII.* ut jam obfervavimus.

Si autem verum fit, quod narrat Author ille, Luem Veneream in Indiis tantum vifam fuiffe anno 1503. Hifpani & Indi, ex Indiis in tempore primi & fecundi *Columbi* itineris reverfi, morbum hunc in Italiam afferre non potuerunt, à definente anno 1494. ufque ad definentem annum 1495. quod eft omne tempus in Expeditione Neapolitana à *Carolo VIII.* adhibitum; ideoque licèt ponas fuiffe Neapoli milites Hifpanos ex Indiis reverfos; quod tamen probabile non videtur, (cum *Ferdinandus Arragoniæ Rex* in Regum Neapolitanum eo tantùm tempore mifit milites, quo *Carolus VIII.* jamjam proficifcebatur) non dicti tamen Milites Hifpani fuerunt hi, qui Luem Veneream in Milites Gallos contagio propagarunt; cum juxta hunc Authorem, morbus ille in Antillis, ex quibus paulò ante Hifpani reverfi erant, cognitus adhuc non erat.

In hæc Verba. *Verum errant* ---- Hiftorici affirmantes Luem Veneream in Indiis Epidemicam effe, incertis tantum nituntur traditionibus; nec unquam hunc dictum Epidemicum morbum, ita defcripfere, ut judicare poffimus eum ipfam effe Luem Veneream, qualis ab Expeditione Neapolitana cognita fuit; id eft fuiffe virulentiam, ut plurimum, ex congreffu conceptam, quam fanus ex infecto contrahit, cujus fyptomata fint gonorrhϾ, cancrofa in pene ulcera, bubones in inguinibus, laræ & planæ in tota corporis fuperficie puftulæ, præcipuèque in capite, ano, & pudendis, alopecia, virulenta variis in locis ulcera, caries, tophi, nodi, tumores gummofi cum doloribus per noctem præfertim intolerabilibus; morbum, uno verbo, primo maffam fanguineam & humoralem inficientem; dein partes molles; poftea folidiores; morbum denique, quo neglecto vel male curato, ægri afthmatici, Phthifici & hydropici fiunt.

Denique, notante *Herrera* loco laudato, Lues Venerea prima vice in Infula S. Dominici vifa anno 1503. in admirationem conjecit Indos; quod indicat morbum hunc apud hos Infulanos nec frequentem, nec Epidemicum fuiffe.

Ex iis quæ narrat Hiftoricus ille, *Capit. IV. Lib. XX. hiftoriæ fuæ*, de caufa multiplicationis illius morbi, idem colligere eft. „ Tunc temporis, inquit, rumor fparfus „ eft, effe in exercitu advenientis *Narvaez* Nigritam, „ Lue Venerea affectum; & cum maxima foret Colonia „ *Zempola*, multi in ea forent homines, & domus In„ dorum adeò parvæ forent ut in angufto vitam degerent; „ Lues Venerea inter Indos ferpfit, ita ut, five quòd mos „ erat, apud illos, licet Lue Venerea infectos, quotidie „ fe lavandi; adjuvante climatis calore, quæ omnia mor„ bo contraria funt) innumeri mortui fuerint, unde ad„ huc aliud fequebatur incommodum, mulieres fcilicet „ infectas frumentum Indicum ampliùs molere, panem„ que coquere non poffe. Denique tantus erat mortuo„ rum numerus ut iis humandis viventes fufficere non pof„ fent, gravifque ille odor adeò aerem vitiaret ut peftem „ timerent.

„ Per totam novam Hifpaniam ferpfit Lues Venerea, „ gravemque populis Luem fparfit; & mirum erat vide„ re Indos, faciei formam fcalpendo fibi adimere. Mul„ ti credunt hoc morbum ex contagio Nigritæ ortum non „ fuiffe, affirmantes morbum illum aliofque fubinde ibi „ contingere & in Indiis generaliffimos effe.

Verùm, fi ante adventum Nigritæ, generalis & Epidemicus fuiffet ille morbus in Indiis, quafnam ftrages ejus adventus facere potuiffet? vel fi ejus adventus damnum

fanis

fanis afferre poffet, quidni Hifpani & Indi hac de re moniti adeo fibi confuluiffent, ut impedirent quominus contagio alios inficeret?

In Caufa tamen fuit hæc narratio hiftorici *Herreræ* cur affirmaverit *Stephanus Blancardus* Medicus Batavus in fingulari Tractatu de Lue Venerea, tantum abeffe posfe ut hic morbus ab Hifpanis ex Indiis Occidentalibus allatus fuerit, quod vulgò creditur, ut poffibile fit, eum ex Italia in vaftas illas regiones devectum fuiffe, à Nigrita illo Servo *Pamphyli Narvaez*, qui Luem conceperat in obfidione Neapolitana cui interfuerat: Nam *Ferdinandus Cortez* in fuis Commentariis, juxta hunc Authorem, affirmat, ante fuam in novam Hifpaniam expeditionem, incognitam ibi fuiffe Luem Veneream, hucque ab hoc Nigrita allata fuiffe.

Thomas Cydenham Medicus Anglus, credit Luem Veneream ex Guinea in Indias Occidentales tranfiiffe, ope Nigritarum ex illa Regione in Infulas Americæ, ad famulatum exportatorum. Contendit autem Author ille Luem Veneream in Guinea endemiam effe, Nigritafque hoc morbo eodem modo affici ac fcorbuto Septentrionales populi afficiuntur, nihil ad hunc conferente impuro congreffu: ita ut Nigritæ Servi morbum hunc contagiofum importaverint tum Indis tum Hifpanis in Infulis Americæ, hique ultimi eum in Europam, indèque in Univerfum Orbem tranftulerint.

Verùm fi hæc ita fint, quomodo morbus ille Neapoli tempore expeditionis *Caroli VIII.* ideft à definente anno 1494. ufque ad medium anni 1495. vifus fuiffet? cum Hifpani prima vice Nigritas ex Guinea in Indias Occidentales adfamulatum anno 1516. tranftulerint, narrante *Marfolier* ultimo *Cardinalis Ximenes* Hiftorico, qui nos docet, quod, cùm poft iteratas huic Cardinali & *Archiduci Carolo jam Regnorum Caftiliæ & Arragoniæ Domino* querimonias factas, quòd malè haberentur Indi; Cardinalis ille inutiliter Recuperatores in Indias remedium malis illorum Populorum allaturos, mififfet, efficaciorem iis afferre medelam tentavit *Chievres* alter *Archiducis* Minifter: En ipfa Hiftorici verba.

„ Interim *Chievres* mali Indorum ftatus certior fa„ ctus, tentavit, vivente & infcio *Ximene* eos alio le„ vare modo. Didicerat caufam magnæ apud hos Luis „ fuiffe tantam corporis debilitatem, ut labori, quo pre„ mebantur, ferendo pares non effent. Hoc caufa fuit „ cur juberet emi Nigritas quingentos robuftiffimos, qui „ in Infulas S. Dominici trafportarentur.

Evidens autem eft, hos quingentos Nigritas in Indias anno 1516. exportatos, non potuiffe Luem Veneream ita in Hifpanos propagare, ut ab his, in Regnum Neapolitanum manaret, tempore expeditionis *Caroli VIII.* finitæ jam à viginti quatuor annis, anno fcilicet 1495.

Doctor *Martinus Lifter* in Differtatione de Lue Venerea, *Mortoni* Operibus poftpofita, affirmat, neminem nunc in dubium revocare. Luem Veneream ex America in Europam ab Hifpanis translatam fuiffe; verùm ipfa argumenta ab eo allata in caufa funt, cur meritò de veritate facti, ab eo tamen cum omni fiducia poffibili propofiti, & dubitare poffumus.

Contendit Author ille Luem Veneream apud Americanos certiffimè ortum debere, ufui cujufdam venenati alimenti; & in eo nititur authoritate *Ferdinandi Oviedo*, qui juxta eum, eft maximè omnium Hiftoricorum Indiarum Occidentalium curiofus indagator rerum naturalium.

Narrat igitur *Oviedo*, (loquendo de quodam Serpente quadrupede *Ignane* dicto, cujus caro eft faporis fatis jucundi) Indos femper de ea fumma cum voluptate comediffe, & Hifpanos, ad inftar eorum, hoc cibo uti confueviffe, & tantum abfuiffe ut ea caro iis difpliceret, ut eam carni cuniculorum præponerent, eamque iis folis nocuiffe, qui Lue Venerea laboraverant, in quibus ufu illius carnis morbus integrafcebat, licèt diu anteà ab ea omninò liberati fuiffent; alimentum illud femper malum fermentum, in corpore eorum in quibus à multis annis quafi fopitum jacuerat, excitare, & innumera effectus adeò ftupendi apud Hifpanos dati exempla.

Ex his concludit *Lifter* illud alimentum quòd poteft renovare Luem Veneream tantùm fopitam, vel etiam quantum fieri poteft, exftinctam, poffe etiam effe veram originis illius morbi caufam inter hos Populos alimento illo exitiali frequenter utentes.

Sed unius conjectura facti adeò momentofi veritati ftabiliendæ non fufficit; & conjicere eft hiftoricum adeò accuratum, (fi caro ferpentis illius, quæ fermentum Venereum in corpore eorum, qui labe femel affecti fuerunt, excitare poteft, primum germen in totum corporis habitum diffeminare poffet) hac de re mentionem feciffe: effectufque adeò ftupendi non oblitos fuiffe Indiarum Hiftoricos, apud quos tan altum hac de re eft filentium.

In hæc Verba. *Aurelius Minadous* ---- Tantum abeft ut fententia *Minadoi* falfa & deridenda fit, quemadmodum contendit Author, ut omninò verofimile & evidentiffima fit, & hucufque Experientia rationes, fententiæ ab eo propofitæ fundamenta, confirmavit; cum nondum vifus fit homo, qui cum unica fœmina, & vice verfa mulier quæ cum uno homine coeundo, Luem Veneream unà conceperint; & certum fit folas meretrices viros inficere poffe; quod tribui nequit nifi foli vitio variorum feminum in eundem uterum admifforum labem fatalem coeuntibus inferenti.

In hæc verba *& explicatu difficilis* ---- Nimis anguftis confcribuntur limitibus ideæ noftræ, nec oculos adeò lynceos habemus, ut concipere & detegere poffimus, qui fiat variorum feminum commiftione ea ita mutari ut contagiofa & capacia Luem Veneream, omniaque ejus fymptomata creandi fiant; fatis habeamus judicare de malignitate, quam ex hac mifcela concipiunt, effectibus ab ea pendentibus; nec inutiles conatus faciendi funt ad mechanicam hujus agendi rationem, quæ nunquam evidentiffimè patefiet, perfpiciendam.

In hæc verba *fed falfum eft* --- Monftrum, ut id fine neceffitate impugnet, fingere hic fibi videtur Author nofter, credens multum debilitare fententiam *Minadoi* ipfi non arridentem infiftendo facto quod probatione non eget: Cùm enim contendit Medicus ille Luem Veneream fummo impudiciffimarum mulierum vitio ortum debere, non tamen credidit contagium illud à nimio earum mulierum, quæ omnibus fui copiam faciunt, congreffu, productum fuiffe, fed caufam vitii illius effe variorum Seminum in eorum uterum receptorum mifcelam; *Minadous* enim, cum omnibus aliis Medicis, probe norat, ex congreffu licèt nimio, cum muliere non meretrice, Luem Veneream non oriri; contendit enim mifcelam variorum Seminum in utero impudiciffimarum mulierum fæpiffimè factam, folam & unicam fuiffe Luis Venereæ caufam.

Ex eo autem quod, coitus cum fcorto fæpiffimè morbum hunc plerifque coeuntibus creet; facile colligitur Luis Venereæ caufam evidentiorem effe vitium ex variorum feminum in eodem utero mifcela ortum; ficque meritò credimus vitium illud primam effe caufam fœdæ hujus Luis.

Unum hoc, quod maximi momenti fit, objici poteft; fcilicet dicunt ex omni ætatum memoria fuiffe meretrices, ut docent Hiftorici facri & profani; attamen ab expeditione Neapolitana tantum, meretrices morbo hoc homines infecifse; neque caufam effe cur hunc tribuamus mifcelæ variorum Seminum in utero eodem, ad illud ufque tempus factæ, quin ullo coeuntes afficerentur morbo.

Verum Refpondemus, mifcelam hanc ante illud tempus contagiofum venenum non continentem tunc primum malignitatem concepiffe, five vitio aeris, alimentorum, aut variorum temperamentorum eorum, earumque, qui per illam expeditionem coierunt; hancque mifcelam contagiofam reddiderunt, licèt antea talis non fuiffet.

Cæterùm multi alii fuerunt morbi, ab Orbe condito non cogniti, forfan & novi deinceps ortum habebunt, cum fcilicet in caufis erunt omnes affectiones ad eos producendos necefsariæ.

Scorbutus, verbi gratia, tantum benè notus fuit in Europa, tempore primi itineris *S. Ludovici Regis*, in quo, morbus ille, qualis à *Mezeray* magna in Hiftoria defcribitur, una fuit ex præcipuis caufis cladis Gallici exercitus ad ripas Nili. Idem ille morbus Septentrionales populos, eofque qui in oris Maris Baltici vivunt, multum in antecedenti fæculo depopulatus eft: inde tranfiit in Angliam, Bataviam, Germaniam inferiorem, denique

nique in maximè Septentrionales Galliæ Provincias, imò & usque in Lutetiam: in qua Urbis Præfecti coacti sunt instituere Nosocomium singulare, in quo, quibusdam in temporibus, multis ægris eo affectis remedia exhiberentur; nec obliviscí debemus magnas, quas in exercituum Nosocomiis fecit depopulationes, ut & in Classe, iisque Navibus quæ longinquas faciunt navigationes.

Quoddam erysipelas cum gangræna, à vulgò dictum, *ignis S. Antonii*, in tota Europa per Sæculum decimum & undecimum atrociter viguit; tantusque fuit pauperum hoc morbo affectorum numerus, ut induxerit beneficos ad ubique construenda Nosocomia, quæ in causa fuerunt, cur constitueretur Ordo Religiosorum S. Antonii, in origine hospitalis, nunc Canonicorum Regularium S. Augustini Ordo Insignis; & cum hic morbus ducentis abhinc & amplius annis omninò desierit, Nosocomia clausa fuerunt, & conversa in puras Domus Religiosas, si excipias Nosocomium Romæ, in quo adhuc pauperes à quacunque causa usti curantur.

Variolæ & Morbilli visi sunt tantum sæculo duodecimo, in cujus medio ut observavit Dominus *Sidobre* Facultatis Monspeliensis Medicus, in parvo, quem de his duobus morbis conscripsit, Tractatu, *Avicenna*, *Avenzoar*, *Rhasis*, *Mesue*, Celebres Medici Arabes, primi eos accuratè descripserunt; horum autem duorum morborum fermentum hoc habet singulare, quod effectus, quos produxit in sanguinem eorum qui primo eo affecti fuerunt, satis validi tenacesque fuerint, ut non solùm à Patribus in filios, ut multa alia fermenta morbifica, propagarentur, sed etiam ut ita in omne genus humanum perpetuò agerent ut inter sexcentos homines, vix unus sit, qui his morbis, saltem semel in vita, non afficiatur.

Si autem morbi, de quibus mox loquebamur, aliquando inceperint, mirumne esse debet, Luem Veneream tunc incepisse, cum malignitas, quæ eam producere debebat, omnes habuit affectiones necessarias ut ea oriretur, eo ipso scilicet tempore quo *Carolus VIII.* Regnum Neapolitanum Imperio suo adjiciebat; miscela enim seminis Gallorum, Neapolitanorum, Hispanorum, Germanorum, Judæorumque ex Hispania fugientium, ut quidam contendunt Authores, suppeditavit tunc materiam fermenti contagiosi in utero meretricium Neapolitanarum, quod, dein coitu serpsit in pudenda omnium mulierum, quæ meretrices infecerant: ita ut abhinc ducentis decem, & amplius annis, ab eo tempore, quo primùm Neapoli visa fuit, serpserit, ope congressus Populi cum alio, in quatuor Orbis Terrarum partes.

Præterea, ex iis, quæ supra diximus, probabilissimè concludere est, sententiam vulgarem de translatione Luis Venereæ ex Indiis in Italiam, per Hispanos *Columbi* Insulas Americæ invenientis comites, esse maximè ambiguam, & solummodo niti traditione, cujus initium nunquam perscrutati sunt Authores.

Si enim verum foret, juxta vulgarem opinionem, Hispanos importasse contagium Luis Venereæ Gallis & Neapolitanis; hi tantum Hispani esse possent qui in exercitu Gallico, vel in Neapolitano, cujus dux erat *Fridericus Regis Alphonsi frater*, militabant. Sed Hispani, in utroque horum exercituum militantes, erant veterani, qui stipendia meriti fuerant, in exercitu, quem *Rex Ferdinandus* & *Isabella* ad expellendos ex Imperio Mauros conscripserant, nec erant ex paucis illis militibus quos *Columbus* in primo itinere reduxerat, quorum plerique, cum illo, in secundo itinere eodem anno incepto, redierunt, sperantes se, secunda vice, majus lucrum quam prima vice, ex divitiis Indiarum, percipere posse; in eas enim, *Columbus* ut Thalassiarches, revertebatur, cum classe capaci subjiciendi Imperio *Regum Catholicorum*, omnes, quas peragrare posset, regiones.

Prætereà conjicere est, morbum hunc, si fuissent inter Hispanos in exercitu Gallico militantes, quidam Lue Venerea infecti, primò in Gallia videri debuisse, ubi certè milites illi cum meretricibus coierant; quòd cùm non contigerit, Lues enim Venerea tantum in exercitu Gallico visa est cùm ex Regno Neapolitano egrediebatur, postquam à quinque & ampliùs mensibus, jussu *Fonsecæ Regis Arragoniæ ad Regem Carolum Legati*, à Gallis se juncti fuissent Hispani, quos coegit militare in Neapolitano exercitu, cum nomine *Ferdinandi* Domini sui *Regi Carolo VIII.* bellum denuntiavit, & insolenter, coram omni Aula, laceravit fœdus, quo *Ferdinandus* promiserat se non obstiturum *Carolo* in Regionibus, quas ultra montes Imperio suo adjicere volebat qui hanc ob causam illi Catalauniam & Cerettaniam traditurus erat.

Si autem verum foret, Hispanos militantes in exercitu cujus *Fridericus* Dux erat pro *Regis Alphonso*, vel potius pro *Ferdinando Juniore*, cui *Alphonsus*, cùm Galli proximi erant, Regnum suum tradiderat, Luem Veneream dedisse meretricibus Neapolitanis, quidam contendunt de Industria *Caroli VIII.* exerciti obviam missas fuisse; Neapolitani Luem Veneream inter eos visam mirati non fuissent, nec tale donum à Gallis missum credidissent; adde hanc meretricium Gallis obviam euntium missionem meram esse fabulam, ut multas alias, à *Medico Fallopio* inventam, nixam populari traditione; cujus nullum est in historiis illius ævi fundamentum; cùm de ea siluerunt *Paulus Jovius*, *Guicciardinus*, *Philippus Cominæus*, omnesque alii.

Hæc cùm ita sint, imputari nequit Luis Venereæ ex Indiis in Europam translatio, nisi iis Hispanis, qui reversi sunt supra duodecim naves, à *Columbo* ineunte anno 1494. dimissas: attamen cum hi in Italiam transire potuerint tantum cum Exercitu quem Duce *Gonsalvo Cordubensi*, *Magno Duce* dicto, subsidio *Juvenis Ferdinandi* Neapolitanorum *Regis* anno sequente 1495. misit *Ferdinandus Catholicus*, nec cum Neapolitanis scortis ullo modo coire potuerint, nisi diu post discessum *Caroli VIII.* idest cum *Monpenserii Principi*, quem Proregem reliquerat *Carolus VIII.* imprudenter ex Neapoli egresso, portas clauserunt, easque Hispanis panderunt Neapolitani: hi igitur milites cum manibus *Torres* ex Indiis reversi Luem Veneream importare non poterant militibus quos in Galliam reducebat *Carolus VIII.* qui tamen morbo hoc affecti erant, licet hos milites non vidissent, nec consuevissent cum mulieribus quas inficere potuissent.

Prætereà, si his omnibus circumstantiis, addas tempus in quo originem Luis Venereæ inter Indos & Castellanos, in Insula Hispanica, notat Historicus *Herrera loco citato*, evidens est Hispanos, dum per octo annos integros indesinenter ex Hispania in Indias & ex Indiis in Hispaniam trajecerunt, sat temporis, imò & ampliùs quam opus est, habuisse ad transferendum hunc morbum ex Europa, in qua jam latè diffusus erat, ad Incolas vastarum illarum Regionum à Castellanis inventarum, in quibus eum antea cognitum fuisse firmis rationibus probari nequit.

Scio opponi authoritati *Herreræ* illam *Ferdinandi Oviedo*, Scriptoris maximi, ut jam diximus, momenti, & qui habetur ut optimus inter Historicos qui de Indiis Occidentalibus, præcipuèque in ea parte quæ ad Historiam Naturalem, pertinet. Narrant, *Oviedo Imperatori Carolo V.* sententiam de Luis Venereæ origine anno 1525. petenti respondisse, nullum esse dubium, morbum hunc in Indiis ortum habuisse, eum esse Indis Endemium, & multo etiam minus quam Europæis lethalem, quia Indi in insulis cum Guaiaco, in Continenti cum aliis Plantis, quarum usus & vires eos didicerat experientia, se sanare norant: Contagium illud, post primum secundumve iter *Columbi*, qui plurimos milites hoc infectos reduxerat, in Hispania visum fuisse; ex quibus brevi in multos alios serpsit, & morbum hunc in Italiam transiisse anno 1495. cùm *Ferdinandus* & *Isabella* subsidio *Juvenis Ferdinandi Neapolitanorum Regis* contra *Carolum VIII. Galliæ Regem*, milites, Duce *Gonsalvo Cordubensi*, miserunt: morbum hunc, morbum Gallicum, ab Italis dictum fuisse, quia in Italia, ante *Regis* cum militibus adventum, incognitus fuerat; Neapolitanum verò, vice versa à Gallis appellatum fuisse, quia eum in Gallia non cognoverant.

Sed quid inde colligere est circa quæstionem de qua hic agitur? Nihil aliud, nisi *Oviedo Imperatori Carolo V.* respondisse, juxta incertam, quæ ab initio invaluerat, traditionem, de origine illius morbi quem in Indiis ortum & ex iis in Europam translatum contendebant; quia, in hac tantum, post reditum multorum Hispanorum *Columbi*, in duobus primis itineribus, comitum, visus fuerat: Dicentibus, autem, majorem deberi fidem hac de re *Oviedo*, quam omnibus aliis Historicis, quia per plures annos in Indiis commoratus fuerat, ubi originem hujus morbi accuratissimè indagare potuerat, respondemus; indagationes omnes ibi factas illi inutiles fuisse, quia hi Populi rudes & Barbari, æquè negligentes præteriti

teriti ac futuri curam non habuerant, aliquid de ulla re posteritati transmittendi.

Uno Verbo ea quæ *Ferdinandus Cortez* in Commentariis refert, multùm confirmant dubium in quo hac de re esse debemus; cùm si verum sit, ut ille narrat, Luem Veneream in continenti Americæ, antequam in eum penetrasset, incognitam fuisse, validum est argumentum, ad credendum eam in Insulis ante *Columbi* adventum non magis cognitam fuisse; & si iis addas, tempus in quo, notante *Herrera*, primò, anno scilicèt 1503. in Insulis hic morbus visus fuit, meritò colligere est verosimile esse Hispanos morbum hunc, quem in Italiá tempore expeditionis Neapolitanæ conceperant, transtulisse etiam ex Europa in Insulas, & in omnem Indiarum Occidentalium continentem.

In hæc Verba. *Prætereà falsum quoque existimamus* ---- Mirum videtur Authorem cogitasse impossibilem esse variorum in scortorum utero seminum commistionem, ideòque venenatam ex hac pendentem corruptionem; hic enim Author ludit in ambiguo facillimè dilucidando: Convenit inter nos variorum seminum miscelam fieri non posse in ipso utero, ideſt in cavo ipsi proprio & singulari in quo formatur fœtus; quia, si semen in uterum, cum affectionibus requisitis, in semine ipso, & in vase admittente, ad formationem fœtus, admittatur, tum subitò ita accuratè clauditur, ut impossibile sit, ne minimæ quidem seminis particulæ, aliive rei cuicunque, introire; affectiones autem ad conceptionem in utero requisitæ rarissimè in eo scortorum inveniuntur; meretrices enim ad coitum vel consuetudine vel turpi lucro tantùm excitatæ, nunquam ferè dispositiones ad coitum proliferum maximè necessarias habent; mutuum, dico, æstum quo coeuntes in amplexus ruere debent, ut unum fiant corpus Veneri operam dantes; inde fit horum uterum, ob nimis frequentes coitus, sensus & voluptatis expertem, semen non retinere, sed sponte elabi sinere: Verum id non impedit, quominus uterum latiori significatione sumendo, concipiamus in uteri scortorum ore externo, vagina etiam dicto, posse retineri facillimè quandam horum seminum, quæ subitò ex ipso utero elabuntur, portionem; eamque in hoc ductu, diutiùs quam par est, manentem, eo usque vitiari, ut Lue Venerea inficiat eos qui post iteratos coitus cum scortis coeunt: Et hæc fuit semper, etiamque nunc est sententia Medicorum, Chirurgorum, Anatomicorumque in Veneris palæstra Versatorum, inter quos numerari debet *Minadous*, quicquid dicat Author noster ut contrarium persuadeat; quicquid enim hanc in rem affert omninò cum ratione & experientia pugnat.

Dicere enim cum illo, à meretricibus semen in utero post coitum non retineri, & ex eo sponte elabi, quia lubricissimam & sine rugis habent hanc partem; & ab iis partem minimam, si fortè retinetur, citò post rejici, uterumve ita validè comprimi, ut illud elabi cogant; hasque mulieres duplicem Veneris voluptatem sentire, unam in seminis virilis ejaculatione, alteram in ejus expressione; ideòque horum mulierum uterum non fieri diversorum seminum colluviarium; hæc omnia, dicam adhuc, cum ratione & experientia pugnant: quod sufficienter probat venenum quod, ex iis meretricibus concipiunt plerumque ii, qui cum iis coeunt, quod certissimè oritur ex variis seminibus in eundem uterum admissis; cùm mulier, cum uno tantum rem habens, nunquam Luem Veneream propagat: cui sanè experientiæ nil boni reponi potest.

Dico insuper rationem argumentis nostri Authoris non favere; nam primò nil meretricibus vulgariùs quam cum multis continenter coire, situ etiam non mutato; impatientes enim & belluarum more agentes ganeones nullum iis tempus remittunt.

Sed ponas, post unius coitus, eas habuisse tempus & ita cautas fuisse, ut se comprimerent & pudenda abstergerent, nilque impuri in utero relinquerent; ferè tamen impossibile foret, non fuisse quandam rugam vaginæ adeò flaccidæ & flexibilis, in qua pars seminis remanserit sufficiens morbo illo contagioso, secundo coeunti importando; quia atomus, ut ita dicam, fermenti tam actuosi valet omnem massam humorum inficere simillimo contagio.

Imaginaria autem omninò est duplex voluptas quam juxta Authorem, sentiunt meretrices tum in seminis virilis ejaculatione, tum in compressione qua semen elabi cogunt.

Primò enim ex seminis ejaculatione, multo majorem percipiunt voluptatem pudicæ mulieres, quæ sæpius non coeunt, quam meretrices quorum vagina usu indurescit. Adde consuetam voluptatem minus suaviter afficere posse; quod verò pertinet ad secundam voluptatem, quam juxta eum percipiunt, cum ob pudendorum compressionem admissum semen elabitur, ea in cerebro Authoris tantum existit; cùm semen illud, quod tunc lentissimè elabitur, spirituumque omninò expers est, sit tantum seminis cadaver, neque ideò possit hanc creare voluptatem inprimis pendentem, ab impetu quo cum in uterum ejicitur & à copia spirituum, quibus abundat, gratè stimulantium organa ad hoc recipiendum facta.

In hæc Verba *Verum an obsidentes* ---- In hoc explicando non tantum est difficultatis, quantum sibi finxit Author noster: Aderant Neapoli Galli, Hispani Neapolitani, Germani, Judæi & forsan adhuc viri ex aliis gentibus qui cum scortis Neapolitanis coiverunt; & ex commistione seminum horum variorum Populorum æquè forsan in temperamento, ac in agendi ratione, & propulsione differentium, virulentia Venerea in utero horum meretricium oriri potuit.

Quam in rem dici posset, sine metu erroris, hos omnes Populos æquè contulisse ad virum Venereum producendum; nilque alios aliis fœda de hac re exprobrare posse; sic omnibus dissensionibus cessantibus æquum est omnes retinere possessionem eorum quæ belluina cupiditate acquisiverunt; si tamen aliquid justi in actione injusta esse possit; cum contraria sit Legibus Divinis.

CAPUT IV.

An Veteres Medici ante annum 1494. de hac Lue aliquid tradiderint, vel eam cognoverint?

NIl inter homines tam vetus agitatum, quod aliquando notum non fuerit; unde ridiculi sanè sunt ii, qui veluti Medusæ spectrum attoniti novitatem exhorrent? actum jam esset de rebus humanis, si quod semel novum & insolitum fuerit, in humani generis usum admissum non fuisset, viverent nunc homines pecudum more, aliorumque brutorum, quæ cùm artium facultate inventiva careant, hactenùs ab eorum origine herbis, glandibusque vescuntur, sub aperto Jove degunt: nulla apud ipsos futurorum præventio, nulla præteritorum memoria. D. O. M. non omnia primo homini manifestavit, vel saltim quicquid ille callebat, amisit; reservavit ipsemet Deus determinatis temporibus passim ea propalare, quæ nunquam priùs innotuerant: sic suum fuit creationi tempus, suum transgressioni, suum universali diluvio, suum incarnationi, suum denique redemptioni tempus, & licet potuerat, non hæc omnia simul disposuit.

Quis negabit novam olim non fuisse *Hippocratis* doctrinam? Quis recentiorem illam *Galeni*? Attamen si dùm nova iis authoribus eam profitentibus vivis inter homines emersit, non fuisset recepta, nunc dictorum authorum doctrina vetus, & antiqua dici minimè posset, ac promittimus, quod quæ à nobis nunc nova & insueta medicorum vulgo odiosa traduntur, post tria, quatuor, aut decem sæcula, non secus ac *Hippocratis*, & *Galeni* placita pro antiquis, vetustisque habebuntur. Tam itaque est in hoc inferiori Orbe novitatis necessitas, ut ipsamet natura multoties exorbitet monstra, prodigia, resque producat insolitas; ac si tribuli, & spinæ ex ingluviis, aliisque luxibus in humana novi pullulant, pro inexpertis hactenùs causis morborum, pigra non est novis patefaciendis remediis, quibus novis succurratur languoribus. Ut nunc ad nostrum redeamus propositum, certum est non omnes morbos, quorum hactenus plenam habemus notitiam, simul in humanam irrepsisse carnem, sed passim nunc unus, nunc alter pro vivendi hominum modo emersit. Antiquitùs simplices erant morbi, & medicina paucis erat contenta medicaminibus. Prisci homines solidiora habebant corpora, facili cibo, nec voluptate, & arte degenerato nutriebantur, non ad appetitum excitandum, sed auferendum, eaque opere, labore, cursu, aut versata gleba solidabantur, unde nec innumero medicorum grege opus erat, nec tot ferramentis, pyxidibusque medicina referta erat. Nunc non mutata est humana natura, sed

ra, sed vita à multis ferculis, quæ multos fecerunt morbos. Bone Deus, una gula tantorum morborum cohortem in humanam invexit naturam! Addimus & gulæ hominum cupidines, luxus, luxurias, otia, omniumque sensuum illecebras passim per ætates, & fæcula excedentes, quæ ita naturam lacessunt, & subvertunt humanam, ut novorum, insolitorum, inexplicabiliumque morborum semper fiat fœcundior ager, ac ut lacessita natura tota jam degener novis est producendis morbis proclivis, ita passim novis opus est medicis, novis medicinis, novis medicaminum præparationis modis, ut novis irruentibus morbis obviam eatur; quòd ut ilia crepent iis, qui antiquitati strictissimo jure eorum assensum sacrarunt, Lues Venerea jam cunctis se patefecit hominibus, & cognitis priùs remediis nullo modo cedebat, ex eo quia licet symptomata, & effectus, quibus Lues hæc Venerea nobis se pandit, fuerint antiquis cognita, novum tamen aliquid in obsidione Neapolitana acquisivere, quod iis remediis, quibus tunc olim expugnabantur, ampliùs posteà expugnari non poterant: fuit sanè illud novum, quod contagium vocamus, quo Lues de corpore in corpus per contactum transfunditur.

Non desunt medici, qui pervicaciter *Hippocrati* hoc malum innotuisse affirmant, & ab ipso *lib.* 3. *epid. sect.* 3. accuratè descriptum fuisse, ubi ossium denudationes, capitis, & menti glabrities, carnium, & nervorum suppurationes, sacros ignes cum ulcusculis, variorum membrorum dolores, abscessus circa fauces, dentes, gingivas, & genitalium exulcerationes recenset. Sed levia proculdubio sunt prædicta, & inefficia ad demonstrandum, quod quærimus; nam nec quidem *Hippocrates* citato loco veneream Luem describere somniavit, sed tantum pestilentialem ibi refert constitutionem, in qua relatæ affectiones sunt vagatæ, quæ majori ex parte, acutis, febribusque malignis copulatæ fuere, cum Venerea Lues ex propria vi febrem non afferat. Præterea *Galeni* testimonio constitutio illa epidemica, & popularis fuit, qualis profectò non est Venerea Lues. Adde, quòd curationes longè inter se diversæ idem declarant. Insuper morbi epidemici non semper durant, sed tandem finiuntur, hæc verò lues nunquam ut malum epidemicum vagatur, & ex quo incepit ad hoc usque tempus durat, & durabit.

Non defuerunt alii, qui luem hanc elephantiasim esse dixerunt, ex eo quia Venerea lue apparente, cessavit elephantiasis, unde *Gabriel Fallopius* refert, quòd tunc temporis elephantiacorum nosocomia vacua reddita sunt, & Gallorum contrà innumeris repleta ægris. Idem inquiunt in utroque affectu est inficiendi modus, si quis, c. ex. in lecto sudet cum infectis, si os ori conjunxerit, si cum infecta cojerit. In utroque affectu pili, & capilli decidunt, pustulis, squamis, & ulculis defœdatur cutis, quare eadem utriusque affectus erit natura, etsi voces, & nomina sint diversa. In æquivoco volutantur, qui cum elephantiasi luem confundunt Veneream; nam illa affectus cutaneus est, ac tota cutis redditur crassa, dura, ostreacosa, ejusque sanum nil remanet, labia intumescunt, & crassiora fiunt, sub lingua tubercula, & glandulæ sub auribus innascuntur, & tota transformatur facies; hæc verò totius corporis est affectio, nec solam cutem, sed partes liquidas, carnes, cartilagines, nervos, & contaminat ossa: non semper, vel infrequenter fœdatur cutis, sed intimæ impetuntur partes, bubones in inguinibus protuberant, partes generationi dicatæ exulcerantur, & pustulæ, quæ in cute nascuntur, nunc plures, nunc pauciores, nunc majores, nunc minores existunt, & nunquam totam obsident cutem, sed semper aliquid sani inter ipsas mediat, & minus sæpè visuntur in facie Elephantiaci perpetuò inficiunt, & proles gignuntur elephantiacas sanandi spe destitutas; Gallici autem non semper filios generant infectos, & non ægrè restituuntur. Ad rationes in oppositum facilis est responsio, & ad primam: Verum quidem est in Italia, ubi Venerea lues est frequentissima, & copiosissima, raro elephantiasim vexare; non tamen aliis in locis, & præcipuè in Gallia, ubi innumera ferè sunt pro elephantiacis Nosocomia, adeò ut nullus sit ferè pagus, in quo non sit hoc nosocomium, & tamen alia ex parte innumera etiam lue Venerea pollutorum multitudo. Ad secundam, idem inficiendi modus naturæ identitatem non arguit; non enim quia phthisis contagiosa est, ut lepra, inferre licet ejusdem fore naturæ. In pilorum defluvio diversitatem in utrisque cognoscimus, nam in hac lue decidunt quidem pili, capitisque capilli, non autem axiliarum, & pubis; elephantiaci autem omnibus spoliantur, imò à pube, & axillis incipit casus.

Cœterùm ficos, sordida ulcera, & pustulas antiquitùs homines fœdasse præter *Celsi* testimonium, apud *Martialem* non pauca legimus, & præcipuè *lib.* 7. *Empigrammatum*, *epigrammate* 70. hæc habet carmina:

> *Ficosa est uxor: ficosus & ipse maritus:*
> *Filia ficosa est: & gener, atque socer.*
> *Nec dispensator: nec villicus ulcere turpi:*
> *Nec rigidus fossor: sed nec arator eget.*
> *Cùm sint ficosi pariter juvenesque, senesque,*
> *Res mira est: ficos non habet unus ager.*

Et Juvenalis Satyrarum lib. 2. carm. 8.

> *Quis enim non vicus abundat*
> *Tristibus obscœnis? Castigas turpia quùm sis*
> *Inter Socraticos notissima fossa Cinœdos.*
> *Hispida membra quidem, & dura per brachia setæ*
> *Promittunt atrocem animum, sed podice lævi*
> *Cæduntur tumidæ, medico ridente, marisca.*

De hoc quoque morbo scripsit *Gal.* 5. *de compos. med. per loca cap.* 4. Expressè quoque apud eundem bubones in inguinibus descriptos legimus 6. *de simpl. med. facul. & 2. de sympt. causis cap.* 2. *& 6. de loc. aff. cap.* 6. De gonorrhœa prolixè disputat, ut non prætereamus ea, quæ in *lib.* habet *de tumoribus p. n. & 11. de simpl. facult.* ubi de Uvis, & 9. *de compos. med. per loca cap.* 8. quibus in locis, diversis sub capitibus quamplures ulcerum, pustularum, ac tumorum species proponit, quas passim nunc in Lue Venerea affectis præcipuè, quàm in cœteris hominibus ab hac Lue immunibus, observamus.

Avicennas quoque, reliquorumque Arabum cohors multas tumorum, ulcerum, ac pustularum species describit, quæ grassantis nunc Luis Venereæ, affectibus adæquatè respondet: at ut suprà notavimus, non defuere, qui Arabum Sahafatum, mentagram, & pudendagram hanc Luem, quam nunc Veneream vocamus, esse crediderunt.

Verùm nos, cùm accuratè antiquorum libros ad hanc rem percipiendam evolverimus, certi sumus apud veteres inter morbos acutos pestem tantùm per contactum non solùm, sed etiam per formitem ex contaminatis corporibus in non contaminata irrepsisse; in chronicis verò de scabie & lepra idem quoque evenisse tradunt: reliquos deinde morbos omnes per contactum sana corpora contaminandi hac prærogativa omnes expertes fuisse legimus. Contrà observamus Luem, de qua nunc agimus, Veneream nil novi secùm habere præter sui in sana corpora per contactum propagationem; affectus verò, & symptomata, quibus se pandit, in veterum sunt authorum observationibus diffusè descripta, nec hactenus in duorum millium Lue infectorum numero, quos observavimus, symptomata vidisse accidit, quæ apud *Celsum, Galenum, & Avicennam* notata non invenerimus. Undè concludimus Luem hanc Veneream Anno 1494. dùm Galli Neapolim obsidebant, antiquis morbis fermentale tantùm addidisse virus, quod per contagium ægri corporis cum sano, morbus, qui anteà non propagabatur, deinde propagaretur, non secùs ac scabies, & lepra antiquis quoque contagiosæ fuere.

NOTÆ.

In hæc verba. *Non desunt Medici* ---- Pervicacia magis quam ratione ducti, crediderunt multi se, in scriptis primorum Philosophorum & Celeberrimorum inter Antiquos, omnia, nostra memoria in Physica & Medicina inventa vidisse; eadem etiam pervicacia ducti contendunt multi *Divum Senem* morbos diù tantum post eum visos, ut verbi gratia, variolas, rachitidem novisse, æquè ac Luem Veneream quam *in Epidem. lib.* 3. *sect.* 3. eum descripsisse credunt.

Licèt enim morbus, de quo ibi loquitur, symptomata iis Luis Ven. similia habuerit. Author tamen adeò accuratus non omisisset signum ejus maximè pathognonicum, eum scilicèt, esse sequelam venenatam libidinis & impuri commercii. Ita ut magis probabile sit credere cum *Galeno*, *Hippocratem in loco citato* voluisse describere febrem malignam & epidemicam, quæ pleraque habebat symptomata eorum, quæ in Lue Venerea nunquam febrem notatu dignam comitem habent.

Ipsa, quibus utitur *Lister Medicus Anglus* in initio tractatus de Lue Venerea post Opera *Mortoni* impressi, argumenta, ut morbum de quo agit novum esse ostendat, hic etiam adhiberi possent, ut innotescat Veteres Luem Veneream non cognovisse; dicit Veteres Medicos, si de hoc morbo loquuti sunt, ut quidam credunt Authores, sermone adeo ambiguo, & obscuro id fecisse, ut, post omnia quæ in eorum scriptis huic applicari possunt, ferè affirmare possimus, morbum hunc, qualis nunc est, iis incognitum fuisse. In quo nihil habet excusationis eorum negligentia, quod adeo obscurè de tam momentoso, & vulgari morbo egerint, dum descripserunt cum omni diligentia possibili alios morbos minoris momenti.

Reverà si verum sit Luem Veneream, qualem hodie videmus, tempore *Hippocratis* viguisse; & si Celeber ille Medicus morbum hunc, *in loco Epidemiorum modò citato*, describere voluerit; cur tantum de quibusdam ejus symptomatibus loquutus fuerit, non dicendo illum impuri coitus semper effectum esse? Quidni exposuisset progressus quos in sanguinem, humores, musculos, partesque solidas procedente tempore facit, æque ac tristem statum in quem conjicit ægros, negligentes in initio incrementa morbi vel se ignaris agyrtisve committentes;

In hæc Verba. *Non defuerunt alii* ---- Falso nixi argumento dixerunt hi Medici Luem Veneream esse elephantiasim degenerem; sic enim ratiocinati sunt, Apparente Lue Venerea non amplius visa est elephantiasis, ergo Lues Venerea est elephantiasis degener, idem est ac si dicerent de hydrope febri succedente, cùm desiit febris, hydrops primò visus est, ergo hydrops, & febris idem sunt morbus.

In hæc verba. *In æquivoco volutantur* ---- Non accuratius tradi possunt differentiæ inter Luem Veneream, & Elephantiasim, quam hic fit ab Authore nostro, ut ostendat esse duos morbos differentes licet communibus quibusdam Symptomatibus stipati sint.

In hæc verba. *Verum quidem est in Italia* ---- Author hujus rei veritatem ignorabat, Elephantiasis enim æque in Gallia ac in Italia rara est; non solum eo quo scribebat tempore sed etiam ante ducentos annos; & si adhuc videantur in Gallia Elephantiacorum Nosocomia, videntur etiam caduca, & solitaria, & redditus iis sustentandis olim addicti cedunt in beneficium *Equitum* nuncque attribuuntur *Ordini Montis Carmeli*, *&* *S. Lazari* juxta Edictum Regium anni 1672. confirmans aliud Mensis Aprilis anni 1664. ratum habitum mense Maii anni 1669.

In hæc Verba. *Cæterum ficos* ---- Probatur testimonio *Celsi*, *Juvenalis*, *&* *Martialis*, ut refert Author, sed etiam eo *Medicorum Arabum*, *Guidonis Cauliaci*, & omnium aliorum Authorum qui de morbis Chirurgicis scripserunt, eorum tempore ficos, ulcera sordida, & pustulas ægros fœdasse: sed inde non sequitur, omnes hos morbos, esse Luis Venereæ Symptomata, quod certissime nobis patefecissent hi Authores; cum illud horum morbum singulare ingenium declarasset.

Quod vero magis huc pertinet est titulus à *Gulielmo Saliceto* scribente anno 1270. datus Capiti XLVIII. suæ Chirurgiæ, his verbis: *De pustulis albis*, *&* *scissuris*, *&* *corruptionibus*, *quæ fiunt in virga*, *&* *circa præputium propter coitum cum meretrice vel fœda*, *vel alia de causa*.

Legimus adhuc in Capite V. Libri *Gordoni Celebris in Academia Monspeliensi Professoris* anno 1305. scribentis, cujus titulus est *De Passionibus Virgæ*, inter causas exteriores morborum hanc partem afficientium referri debere coitum cum muliere cujus uterus est impurus, virulentus, sanie plenus &c.

Quis non crederet, ex titulo horum Capitum de his judicando, hæc omnia de Lue Venerea intelligi debere? Attamen simul ac perpendimus hos Authores simplicia, & exteriora tantum præscribere remedia ad sanandas has pustulas, scissuras, corruptiones, & ulcera; in animum nostrum cito inducimus omnes hos morbos nunquam fuisse symptomata Luis Venereæ, qualis ab expeditione Neapolitana cognita est; cum ii omnes qui vel parum versati sunt in Curatione Luis Venereæ, ejusque symptomatum convicti sint innumeris experimentis, Luem Veneream ejusque symptomata solis exterioribus remediis nunquam sanari, minimamque particulam fermento Venereo affectam alias partes simillimo tabo inficere, sicque semper Luem Veneream creare nisi methodica Medicina statim adhibeatur, quæ potius pendet ab exhibitis remediis internis, quam ab externis.

Inde necessario concludere est, hos duos Authores, passionibus Virgæ & præputii, loqui tantum voluisse, de levibus inflammationibus, & exulcerationibus his in partibus cotingentibus, cum vir cum arctissima muliere menstra rubra vel alba habente coit, vel cum solito magis coitu incalescit; tunc enim exteriora remedia exsiccantia, & detersiva admota sufficiunt his ulceribus, inflammationibusque sanandis, nec ullum internum remedium necessarium est.

Eodem modo judicare debemus de his quæ inveniuntur in Capite VI. Tractatus VII. *Guidonis Gauliaci*, cujus titulus est; *De calefactione*, *&* *fœditate in virga*, *propter decubitum cum muliere fœtida*. Nihil enim præscribit Author ille ad sanandum hunc morbum nisi lotiones cum Oxycrato, & unguentum album camphoratum. Videant Doctores, num his exterioribus curentur ulcera Venerea?

In hæc verba. *De hoc quoque morbo scripsit* ---- *Galenus* variis in locis Operum suorum, juxta Authorem nostrum optimè descripsit Bubones in inguinibus, gonorrhœam, quamplures ulcerum, tumorum, & pustularum species, simillimas iis, quæ in Lue Venerea affectis observantur.

Avicenna aliique Arabes, multas ulcerum, tumorum pustularumque species affectibus Luis Venereæ adæquatè respondentes, etiam descripserunt, quales sunt *Sahafatum*, *mentagra* & *pudendagra*; sed certum est has pustularum, tumorum, ulcerumque species non fuisse Luis Venereæ symptomata, quia variorum seminum commistio nondum characterem, ad producendum fermentum Venereum, necessarium acquisiverat.

Colligere autem ex eo, quod symptomata iis Luis Venereæ respondentia, descripta fuerint à Veteribus Medicis, & Chirurgis, morbum hunc ab omni ævo viguisse, nilque novi acquisivisse, nisi potestatem alios contactu inficiendi, idem est ac si diceres, fuerunt semper, & adhuc nunc sunt ægri bubonibus, carbunculis, anthracibus, aliisve pestis symptomatibus affecti, ergo semper viguit, & viget adhuc ipsis in locis omnino immunes habitis; & cum pestis maximam singulari cuidam Regioni depopulationem infert, addit tantum eidem morbo, sine ulla intermissione, vigenti, aptitudinem qua fermentat, & contagiosus evadit; sic morbus ille quo homo affectus alios sanos non inficiebat, nunc eo modo serpit.

Si enim verum sit dicere, Luem Veneream ab omni ævo viguisse, quia semper fuerunt ægri ejus symptomatibus affecti; non minus verum est pestem semper viguisse, & etiamnum vigere, quia semper fuerunt quidam bubonibus, carbunculis, anthracibus, aliisve pestis symptomatibus affecti.

Si vero valeret illud argumentum, affirmari posset omnes morbos, unquam in Orbe visos, & in posterum forsan visuros, etiamnum existere, quia semper fuerunt quidam affecti symptomatibus, quæ morbos hos comitata, & comitatura sunt.

Attamen, ut accurate hac de re ratiocinemur, tantum abest ut dicamus, quemadmodum Author in fine hujus Capitis, cui, in duorum millium Lue infectorum numero, quos observavit, symptomata vidisse, non accidit quæ apud *Celsum*, *Galenum*, & *Avicennam* notata non invenerit: unde concludit Luem hanc Veneream anno 1494. antiquis morbis fermentale tantum addidisse virus, quo per contagium ægri corporis cum sano, morbus, qui antea non propagabatur, deinde, propagaretur; sic, inquam, non ratiocinamur; accuratius ratiocinari credimus dicendo, Luem Veneream qualem hodiè eam novimus (licet in scriptis de plerisque symptomatibus ab ea productis loquuti fuerint *Celsus*, *Galenus*, *Avicenna*, & *Antiquiores Medici*) tantum extitisse ab expeditione Neapolitana; quia ante illud tempus non acquisiverat virus fermentativum quo per contagium ægri corporis cum sano propagatur, sive ope coitus alicujusve contactus immediati, in quo essentia ejus sita est; Symptomata enim quæ eam comitantur, cum sine ea esse possint, non sunt signa illius morbi pathognomica: unde concludimus

mus Luem Veneream tantum incepisse tempore expeditionis Neapolitanæ, in quo, morbus ille acquisivit vetum suum characterem, quo talis est, qualis ab eo tempore cognitus fuit, & nunc cognoscitur; differens scilicet ab omni alio antea viso, quamcunque cum eo propter symptomata habuerit similitudinem; quia ea nunquam morbi essentiam, verumque ejus characterem constituunt; Ita ut optime affirmari potest, Luem Veneream, qualem hodie cognoscimus, ante Expeditionem Neapolitanam omnino incognitam fuisse.

CAPUT V.

Ratio diffusionis Luis Venereæ per Europæ, Africæ, Asiæ Provincias.

Venerea hæc Lues non solùm Gallos. Hispanos, ac Neapolitanos, in quibus sui apparuere primordia, afflixit, sed annorum lapsu extra Europam, in Lybiam, & Asiam transfretavit, ut innumeræ testantur historiæ, quod multam afferre debet admirationem, nam cùm inter has mundi partes ob frequentatam nostris temporibus navigationem perenne sit hominum commercium, totaque, ut prædiximus, consistit hujus Luis essentia in acquisito contagio: quoties Europæi Lue contaminati in Lybiam, & Asiam navigarunt, & cum mulieribus Lybicis, Asiaticisque iniere commercium, hujus Luis Seminarium jam in dictas provincias transplantarunt, quod deinde per individua serpens, vulgaris morbus devenit, ut in Europæ magnis urbibus experimur; atque hoc eodem modo ubivis gentium hæc Lues hactenùs suum non diffundit virus, diffundere illud potest, cùm sufficiat polluti hominis cum sana contactus, ut Luis Venereæ fiat transplantatio.

Agitari hic curiositatis gratia dubium posset; An bruta animantia huic Luis Venereæ contagio sint obnoxia, cùm experientia nos doceat hominum pestem non esse brutorum, sicut contrà brutorum animantium pestis, licèt homines cum his commercium habeant in eos non serpit, neque in sanitate, neque in vita læduntur; quapropter requiritur quædam mumialis ejusdem speciei dispositio in vivente, adhoc ut fiat pestilentis auræ transfusio, & impressio: homo itaque peste correptus, si equum ascendat nudum, & simul immediatum habeant contactum, equi pili contagium suscipiunt, alteri homini communicabile, si illius fiat approximatio, sed equus nihil ab impresso contagio patietur, ex eo quia humana caret mumia humani contagii susceptiva. Idem eveniet, si in specie equina sit pestis, nam licet homines cum equis contaminatis commercium habeant, nil tamen in salute læduntur:

Contrarium tamen de Lue Venerea nos docuit casus, enim verò meretricem aliquandò observavimus Lue Venerea undique putrescentem, & sordidis ulceribus fœdam, quæ catulam habebat familiarem, hanc lingendis sibi ulceribus assuefecerat, quæ post aliquod tempus carcinomate in ore corrupta, totaque scabiosa, in generationis loco exulcerata tabefacta periit. Differt sanè pestis simplex à peste Venerea; illa enim vitam immediatè adoritur, illamque extinguit, hæc immediatè nutrimentum corrumpit, propterea illa acuta est, hæc chronica, illa speciei mumiam requirit, hæc minimè quidem.

NOTÆ.

In hæc verba. *Nam cùm inter* ---- Quæ hic dicuntur de luis Venereæ propagatione in Europam, Asiam, & Africam, intelligi etiam debent de ejus propagatione in Antillas Americæ, & omnem Indiarum Occidentalium continentem; si enim verum sit, quod affirmat Historicus *Herrera*, Luem Veneream, in Insula Hispanica à *Columbo* inventa visam tantum fuisse anno 1503. eamque, in Americæ continenti, ante adventum *Ferdinandi Cortez*, qui eum anno 1508. subigere tentavit, incognitam fuisse, nullum est dubium, ut fusius in Notis in Cap. III. probavimus. Hispanos hunc morbum transtulisse ex Europa in Americam ope commercii in his vastis Orbis Regionibus ab earum inventione, stabiliti.

In hæc verba. *Contrarium tamen* ---- Quotidiana confirmat experientia dicta ab Authore de dispositione quam habent Animalia domestica, imprimis canes, & feles, ad Luem Veneream immediato contactu concipiendam.

Necesse tamen est observare, hæc Animalia, ut & homines, non esse omnia actioni virus Venerei æquè obnoxia; Observavi enim catulum, cujusdam ulcere certissime Venereo in faucibus laborantis, sputa assidue deglutientem, idque etiam facientem, dum huic ægro remedia exhibebantur, qui tamen Luem Veneream non concepit: Quod tribui potest Mercurio cum saliva ægri misto; sic enim catulus ille causas morbi sumendo, remedia etiam huic contraria sumebat.

CAPUT VI.

De Venereæ Luis Duratione prolatum à Scriptoribus Judicium.

Jam suprà, quæ ad luis Venereæ historicam narrationem attinet, diffusè tradidimus, superest, ut quid de ea scriptores prædixerint, subjungamus.

Hieronymus Fracastorius asservit hanc pestem propria sponte aliquandò finem habituram, ac ut enormentico irrepsit modo, ita certa adveniente planetarum revolutione, eam à lædendo desistere existimavitque, eam suo tempore senescere, & paulò post planè interituram, ac longa post sæcula, eadem planetarum revertente conjunctione, reversuram, unde sic cecinit.

Namque iterum, cum fata dabunt, labentibus annis
Tempus erit, cum nocte atra sopita jacebit
Interitu data: mox iterum post sæcula longa
Illa eadem exsurget, cœlumque, aurasque reviset,
Atque iterum ventura illam mirabitur ætas.

Hujus Luis causam *Fracastorius* è cœlo evocavit, cœlestemque ei tradidit originem, tanquam è matre Venere natam, & à Sideribus expositam mendicavit, quorum conjunctiones perennes non sunt, sed labente tempore mutantur: ideoque morbum esse credidit epidemicum, quem interiturum secùm trutinavit, quia tempore, quo primùm hæc grassari cœpit lues, statim à coitu pustulæ ex nigro virescebant, ulcera sordida innumera, & exedentia usque ad ossa, ac sanies ab his emanans, ita pravum spirabat odorem ut, cujus nares attigisset, is mox infici crederetur, & ipso magis aspectu, quàm dolore ægros torquebant. Gonorrhœæ fœtidæ, in mingendo ob acrimoniam luctuosi ejulatus, in erigendo atrocissimi sentiebantur dolores. Bubones ante suppurationem sævissimis noctis torturis, & aliis hujus luis inficiebant symptomatibus, quæ nullis medelis, nulla arte tolli, aut saltem sedari poterant. Imò adeò truculentior hæc grassabatur lues, ut omnes ægrorum aspectum fugerent, contactu verò sic abstinerent, ut morbi prætereà nullius. Tunc suo tempore mitiùs se gerere accipiebat, quia pustularum, ulcerumque fœditas cicurata, gonorrhœæ, bubones, gummata, dolores &c. amicitiùs se gerere intuebatur; perperam credidit senectutem attigisse, postmodò interituram. Verùm planetarum conjunctiones eorumque rotationes *Fracastorium* luserunt, is non optimè astrologia callebat, credimus multoties hanc luem in humanam irrepsisse carnem si ex planetarum conjunctione accidisset. Nec luem senescere, nec experientia cessare videmus, imò quò senior, eò evadit fortior, & licèt pustularum, ulcerumque fœditas tolerabilior evaserit, dolorum tamen cruciatus, gummata &c. immaniùs torquent. Ea est hujus luis conditio, ut non statim perimat, esto in prima origine violentiùs irrepserit, non per hoc ultimam habebit periodum, ea enim, quæ præter naturam sunt, ac vi fiunt, perpetuis carent causis: Verum est nil præter naturam, & violentum durabile, & ex se perpetuum esse, si tamen causa perpetua sit, ipsum perpetuum erit. Potest pestis quandòque extingui, ut de facto extinguitur, si eadem, quæ in peste præcavenda, & curanda adhiberetur sedulitas: modò quia semper dantur homines, qui hac laborant lue, aliosque inficere possunt, alii verò ab eorum consortio non se abstinent, etiam hæc tamdiu durabit lues, quandiu istæ convesationes cum infectis, vagæ libidines, & coitus durabunt, & tamdiu eam propagaturam, & duraturam judicamus. Prætereà experientia comprobatum est, quòd quoties morbus in humana pullulavit carne per contactum diffusibilis, chronicus, non autem acutus, nunquam ampliùs cessavit, sed diffuso undequaque semine, semper messem multiplicavit: Lues ergò Venerea cum jam in cunctis orbis terrarum provinciis suum transplantavit semen, atque per sæcula semper ulteriùs serpet, eam in humana spe-

ſpecie ad ſupremam uſque periodum duraturam cognoſcimus.

Euſtachius Rudius ſibi perſuaſit poſſe Medicorum ope, & artis auxiliis extingui, inquit enim: *Si unus eſſet mundi Princeps, aut una multorum adverſus hanc morborum conſpiratio, medicorum ope planè extirpari poſſet. Si nimirum ii, qui hac premuntur lue, cuncti medicis curandi conſignarentur, & interim ab aliorum conſortio ſequeſtrarentur, ac illud idem cum hac lue infectis perageretur, quod cum infectis peſte, vel leproſis fieri aſſolet, ſpes utique eſſet hanc luem extirpari poſſe, & eò magis, quia Venerea Lues, non ut peſtis ad diſtans, eſt contagioſa, ſed per concubitum propagatur.*

Optimum profectò pro lue Venerea extinguenda remedium excogitavit Rudius, ſed inutile, quia faciliùs eſt dictu, quàm factu. Eſt remedium quod contra felem excogitarunt mures, de ſuſpendendo nempe in ejus collo tintinnabulo. Si unus eſſet mundi Princeps, & præcipuè ſi ipſe fuiſſet, tota ſua ſolertia in id incubuiſſet, & tanto conſuluiſſet malo, ſed plures ſunt orbis terrarum Principes, nec omnes eodem vivunt voto.

N O T Æ.

In hæc verba. *Hieronymus Fracaſtorius aſſeruit* ---- Nihil certiſſimi de fato Luis Venereæ dici poteſt: Futura ſolus novit Creator, paucique Prophetæ quos Divino ſpiritu afflavit; ſicque fidem mereri nunquam debuerunt prædicta *Fracaſtorii*, licet Celeberrimus ſit Medicus, Poeta eximius, doctuſque Aſtronomus.

In hæc Verba. *Quia tempore* ---- Non omninò fine ratione credebat *Fracaſtorius*, qui Luis Venereæ ſymptomata multum imminuta videbat, eam brevi interituram; ſed ſymptomatum imminutionem vi imminutæ Aſtrorum, primæ juxta eum morbi cauſæ, tribuendo errabat; rectius enim imminutio ſpectatur tanquam effectus methodici modi, quo tunc jamjam curabatur; ſingulare enim remedium in initio incognitum fuerat; hinc deficientibus certis & efficacibus ad minuendos dolores remediis, ſymptomata ægros atrocius excruciabant.

In hæc verba *Verum Planetarum conjunctiones* ---- Poſito hoc Aſtronomiæ principio, nullum dari Aſtrum, quod non rotetur, ſuaſque habeat viciſſitudines plus minuſve longas, non videtur has rotationes *Fracaſtorium* luſiſſe; credidit enim ille conjunctionem Veneris cum aliis planetis cauſam fuiſſe ortus illius morbi, ideoque prævidere debuit conjunctionem hanc perpetuam non fore ſiderumque vim inde natam debiliorem futuram, prout Planeta ille, circuitum abſolvendo, longius ab hac conjunctione diſtaret alteri proximior factus, ex qua non eadem ſiderum vis eſſe poſſet.

Ex his igitur concludere non eſt, cum Authore noſtro, *Fracaſtorium* non optimè Aſtrologia calluiſſe, nil enim abſurdi, juxta hujus Artis principia, propoſuit, nec iis repugnat, quod non loquutus fuerit de iterato ortu Luis Venereæ, quoties ab Orbe condito evenit, Venerem fuiſſe in conjunctione apta ad eam producendam, ut & de hujus morbi ceſſatione, Veneris conjunctionibus mutatis. Eo etiam verius colligere poſſumus, *Fracaſtorium* de his verba non facientem, poſuiſſe, id ſic ab initio contigiſſe, quòd contendat, morbum hunc in poſterum exſurrecturum, quoties earundem Planetarum conjunctio, ad eundem effectum producendum denuo apta erit: quod etiam accuratiſſime notat in Carminibus citatis in initio hujus Capitis.

In hæc verba. *Nec luem ſeneſcere* ---- Fieri poteſt in Cœlo Neapolitano atrociora eſſe Luis Venereæ ſymptomata, quam in Gallico nimiis æſtibus non obnoxio; verùm quicquid ſit, clare videmus Pariſiis, prout ars hujus morbi ſanandi perficitur, ſymptomata ejus vim & atrocitatem ſuam inſigniter amittere; dolorem gonorrhœarum nunc optimè tolerari poſſe; cum ulcerum Venereorum maximè modicum eſſe; & bubones vel citò, & facilè ſuppurare vel aliis viis facile diſſipari, atque in iis nunquam dari hanc duritiem ſcirrhoſam & pertinacem qualem olim per annos integros habebant.

Raro autem videntur dolores Venerei fixi aut vagi, ut, & illi, qui gummoſos tumores comitantur, ægros extra modum excruciantes quod ante triginta vel quadraginta annos videbatur, niſi omninò uſum omnium remediorum negligant; & licèt frequentiſſima ſit Lues Venerea, ob frequentiſſimam libidinem, videtur tamen ex ſymptomatum imminutione, felicique remediorum quotidie magis perfectorum exitu, ſperari poſſe, Medicinam tandem ejus victricem futuram.

In hæc Verba. *Præterea Experientia* ---- Duceret conſequentiam ex falſo principio, qui cum Authore diceret, Luem Veneream cum Orbe tantum interituram, quia eſt morbus Chronicus, & per contactum propagatur; omneſque morbi Chronici qui hoc modo propagantur, nunquam ab eo tempore quo viſi ſunt, eſſe defecerunt.

Quod enim, hic ut in dubium, proponit Author, experientiæ repugnat; cum Elephantiaſis, morbus nunquam acutus, & per contactum ſe propagans, adeò tamen à ducentis annis rara ſit, ut, ſi ejus adhuc ſint, quædam veſtigia, adeò debilia, & obſcura ſint, ut pro antiquo Morbo haberi nequeant, & vix detur Medicus, licèt maximæ famæ, qui poſſit dicere ſe per triginta vel quadraginta annos praxeos verum Elephantiacum unum, vel alterum vidiſſe.

In hæc Verba. *Optimum profectò* ---- Conſenſum Principum non foret impedimentum ſuperatu difficilius, ad modum à *Rudio* excogitatum in praxim revocandum; Nullius enim uſus foret, omnium Lue Venerea infectorum eodem tempore ſanatio, conſentientibus Principibus ad eos cogendos ad hanc ſubeundam Medicinam, niſi impedirent Principes, quominus mulieres omnibus ſui copiam faciant, & viri cum ſcortis coeant: id autem fieri tantum poteſt, omnes omninò homines & mulieres in carceribus ſeparatim aſſervando. Inane cogitatum quod exequi impoſſibile ſit.

DE

DE VENEREÆ LUIS ESSENTIA.

LIBER SECUNDUS.

AD Luis Venereæ essentiam percipiendam operæ pretium fuit,quæ historica sunt,priùs de hac lue præmittere; multùm enim ad essentiæ cognitionem juvat quemque esse conscium hujus luis originis, diffusionis, lædendi modi, symptomatum, accidentium, aliarumque circumstantiarum eam comitantium: Verùm quæ sequuntur, quia altioris sunt indaginis, attentissimum unumquemque exhortamur, etenim pollicemur, quòd si quæ ad Venereæ Luis essentiæ intelligentiam transiemus, intellexerit, verissimam omnium morborum theoriam percipiet, à qua curationis indicatione desumpta, nunquam curandi morbos certitudine frustrabitur. Quapropter veteres cùm humores, & intemperies pro morborum causis tantùm agnoverint, sintque humores occasiones tantùm, quibus animal infirmatur, causa pro efficienti occasionali desumpta, morbi quidditatem non intellexere, quam omni conatu suggerere aggrediemur.

CAPUT I.

Opinionum de Luis Venereæ essentia Examen.

HUcusque secundum Scriptorum libidines multæ, ac diversæ fuere circa luis Venereæ essentiam Sententiæ; alii enim illam dixere causam, non morbum, alii spirituum alterationem, aliqui venenum, quidam læsionem proprietatis temperamenti; alii excrementum; nonnulli symptoma nominarunt, qui verò morbum illam esse asseverarunt; alii arthritidem, psoram, elephantiasim, variolas, morbum epidemicum, continui solutionem, intemperiem calidam, & siccam; nonnulli calidam, & humidam; alii frigidam, & siccam; quidam morbum à tota substantia & qualitare occulta; multi omnium morborum congeriem; tandem *Minadous*, nec causam; nec morbum, nec Symptoma illam esse dixit.

Ex tot opinamentis,quàm intricatum sit negotium hujus luis essentiam assequi, quisque colligere potest; de tot namque Authoribus, qui de hoc scripsere morbo, vix pauci inter se conveniunt, quin potiùs phantasiæ ductu per vanas conjecturas peculiarem habent sententiam: sed omnes eodem amiciuntur pilo, eodemque inficiuntur cœno; cùm ex cauda vulpem,& ex ungue leonem cognoscere profitentur. Horum rationes in examen adducere joci gratia juvat, licèt non conducat, utpotè nimis rusticanæ, cùm confusionem animis inducant, & ignorantiam pariant.

Hercules Saxonia luem, hanc esse tantùm causam, non verò morbum, nec symptoma asserit, quia extra corpus humanum existere potest, in linteis nempe, vel aliis id genus vestimentis, in sudore, fæcibus, præterea semine, & sanguine jam à corpore secretis, intra corpus humanum etiam, quia partes non viventes, morbisque subjectas inficit, & obsidet, nempe humores, spiritus.

Joannes Manardus esse morbum in soluta unitate ab exustis humoribus contagio affectis pendentem scribit, probat primò,ex *Hip. lib. de loc. in homine n.*47. ubi habetur. *Morbi quicumque ulcera sunt*, cùm Venerea Lues ex morborum numero sit, ad ulcera reducitur, quæ in soluta unitate consistunt. Secundò, præcipua hujus Luis symptomata sunt pustulæ plurimæ universum afficientes corpus necnon ulcuscula, quæ statim à Lue contracta pudenda afficiunt: Sicuti etiam faucium columellæ, narium erosio, & casus. Tertiò, dolores, nimiùm atroces, qui infectos torquent ægrotos, quamvis non sint ulcera jam facta, saltem sunt dispositiones ad ipsa, cùm in doloribus continuum solvatur solùm, licèt non sit solutum: itaque hoc mali genus ad solutam unitatem, aut unitatis solutionem reducitur, & quicquid in eo observatur, est ulcus factum, vel fiens.

Hieronymus Capivaccius, *Aurelius Minadous* & alii sustinent hanc Luem non esse morbum, & primò, quia ad nullum morbi genus reduci potest; non ad intemperiem, ut pustulæ ostendunt; non ad solutam unitatem, ut docent gummata, bubones, & cætera; nec tandem in mala compositione, ut ulcera suadent. Secundò, morbus est constitutio p. n. primò, & per se operationes lædens: Lues verò hæc primò, & per se non lædit: itaque morbus dicendus non est. Minorem probant: ubi quis post coitum Luem contraxit, multo intercedente temporis spatio, benè valet, nullumque persentit incommodum, quousque tandem ægrotare, & dolere incipiat. Ita multi post duos, tres, vel plures menses, & ferè omnes post aliquos dies Luis incommoda percipiunt. Imò nos quendam militem Hispanum post quadraginta annos ex carie;quendam monachum post quadraginta quinque, ex gonorrhœa contracta, attamen ante religionis ingressum, in gummata, & dolores incidisse observavimus. Hoc intermedio tempore nulla adest sensibilis læsio, cùm tamen adsit contracta Lues; igitur Lues non est constitutio lædens, cùm ipsa sine actuali læsione reperiatur: itaque non est morbus. Tertiò, Lues contracta quamvis lædat, non primò, lædit. igitur non est morbus, cùm non quæcumque læsio sit morbus, sed illa solùm quæ primò, & per se fit, ut à morbi causa differat, quæ non lædit primò sed introducto morbo: itaque esto lædat Lues, quia dum lædit, læsionem primò non facit, morbus non erit. Assumptum probant, quia læsio facta à Lue est ulcus, bubo, gonorrhœa, caries, & similia, quæ sunt vel verissimi morbi, aut symptomata suos sequentia morbos: ergò Lues, ut lædat, requiritur morbi introductio, cùm nunquam lædat, nisi facto morbo: ergò ipsa non erit morbus. Quartò, Venerea Lues conservatur in subjecto non vivente: igitur non est morbus, qui est sola, & mera viventis passio, non viventi subjecto nullatenus communicabilis. Antecedens probant primò, quia est nonnullorum asserentium sententia Luem Veneream posse communicari per sudorem fluentem à corpore infecto, & conservari in linteis, similibusque subjectis nulla gaudentibus vita. Quomodò ergò Lues erit morbus, si in hisce inanimatis recipi potest subjectis? Secundò, Lues insidet sanguini, & semini adhuc à seminante deciso, quapropter semine infecto non minùs inficiuntur coeuntes, quàm fœtus. Si gignitur, nascitur infectus: sed neque semen, neque sanguis vivit, præcipuè post decisionem, & ejectionem è corpore: ergò non est morbus. Quintò, Venerea Lues est quid corporeum, imò verum corpus: ergò non potest esse verus morbus, cùm hic sit de genere qualitatum. Antecedens patet quia aliud non est Lues, quàm vapor, seu seminarium quodam contagiosum transiens denuo in aliud, quòd omninò distat à qualitate, & accidentibus, & necessariò corporis, seu substantiæ rationem importat, unde *Lucretius* canit.

Tangere enim, & tangi, nisi corpus, nulla potest res.

Si ergo hujusmodi rationem habeat Lues, morbus esse non poterit.Sextò,ex multis coeuntibus cum infecta muliere, non omnes inficiuntur, sed aliqui, alii nulla tentantur labe, & tamen omnes eundem excipiunt vaporem, seu seminarium: ergò Lues ista non est morbus, alioquin omnes ægrotarent, quod falsum est, ut constat experimento à *Fallopio* adducto duodecim Scholarium, qui dum rem habuerunt cum muliere infecta, tres tantùm ex illis Venerea Lue correpti fuere, ex quibus liquet Luem non esse morbum. Neque Symptoma esse potest, quia hoc est inseparabile à morbo, sicut umbra indissociabilis est à corpore.

Neque morbi causam esse, quia causa p. n. est illa, inter quam, & actionem læsam cadit medium, morbus nimirum, cùm morbus sit id, quòd proximè lædit actionem, cùm autem hæc morbi interventu lædat.

Capivaccius hunc affectum non morbum, sed excrementum putavit, dum eum definivit, quòd sit excrementum p. n. toto genere potens multifariam lædere hominem genitum ex humana substantia à simili.

Alii Medici, dogmata quorum sunt caloris, frigoris, siccitatis, & humiditatis, relictis supra notatis litigiis, ad causas manifestas hanc Luem reducere, scilicet ad intemperiem calidam, & siccam, conati sunt: hujus farinæ sunt *Alexander Massaria*, *Joannes Baptista Montanus*, & cæteri, & probant primò, quia proprius caracterismus, sine quo hæc Lues non elucescit, non consistit, nec viget, est exustio, ut apertissimè accidentia demonstrant supervenientia, quæ affectionis hujus sunt, materiam declarare valent. Ita pustulæ universum ferè occupantes corpus, gingivarum erosio, faucium ulcera, capillorum defluvium, columellæ imminutio, ossium caries, & similia, quæ Luem comitantur, atque ostendunt, certissimæ faciunt exustionis fidem: sed talis, tantaque exustio, non nisi à ca-

à calore morboso excedente dependet: ergò in calida intemperie reposita est Lues. Secundò, hoc idem deducitur ex bubonibus suppuratis, qui præcipuè hunc sequuntur morbum; eorum namque labia multùm callosa, & nimis indurata observantur, maleficio scilicet caloris exurentis, & callum inducentis. Confirmat tertiò eorum assertionem mordax, & acerrima gonorrhœa, quæ primò, & plerùmque ab hac lue indici solet; adeò enim mordax esse consuevit, ut genitalia frequenter exulceret, & urinæ ardorem afferat, sic discurrendum de aliis incommodis à Lue inductis, quæ non nisi prævalentem consequi calorem possunt. Excreta tandem omnia in infectis hac lue si benè observantur, utpotè acria multùm, mordacia, calidam intemperiem certò certiùs arguunt: comitantia igitur, & subsequentia signa calidam intemperiem in hac Lue significant.

Nonnulli medentes, ut *Nicolaus Massa*, *Rondeletius*, & cœteri, desumpto à curatione argumento, quia Venerea Lues remediis omninò calidis, imò in calore multùm prævalentibus curatur: siquidem extenuans diæta, calida, & sicca ab omnibus practicantibus præscribitur ita infectis; validiora, acriora, calidiora pharmaca eisdem administrantur, vehementiora adhibentur sudorifica ex salsa, guajaco, & similibus parata; uno demùm verbo, quidquid pro hujus Luis curatione usurpatur, calidum est, ut ignis naturam sapere videatur, calidam, siccamque intemperiem pro hujus Luis causa repudiarunt cùm calidissimis, & siccissimis curetur præsidiis; meditantes præcipuè famigeratum illud in ore Medicorum theorema, quo sancitus curationem instituendam esse à contrariis; sed quia in eodem volutantur luto, dixerunt hujus Luis causam in intemperie frigida, & humida consistere, id probant primò eodem argumento à curatione desumpto: Curatur calidis & siccis: ergò intemperies erit frigida, & humida. Secundò, gummata, diuturni dolores, rebelles fluxiones, crassi, & cœnosi sanguinis generatio, & alia similia, frigiditatem, & humiditatem prævalentem demonstrant: igitur.

Judicate vos quantùm à tanta sententiarum multiplicitate absit hactenus veritas, & quæ in tanto morbo curando usque adeò adæquata ex theoriis desumpta fuerit indicatio; quòd si in cognitione Luis Venereæ, quæ tam palam nobis alloquitur, in tanta confusione jactantur medentes, in quanta sanè erunt in aliis morbis, quorum latentior est fiendi, & lædendi modus, quisque judicare poterit. Pendet quidem tanta confusio, sententiarumque contrarietas ab impostura & falsitate doctrinæ temperamentorum versutè à *Galeno* in rem medicam introducta.

Alii multa hujus Luis symptomata considerantes, modò calida, modò frigida, modò exustionis signa, quæ siccitatem habent adnexam, modò humiditatis, qua interdùm copulantur, & tandem solutam unitatem, ut à tot se tricis expedirent, Syndromen, seu congeriem omnium morborum dixerunt, quia hæc Lues nullum denotat peculiare, & determinatum morbi genus, sed per omnia excurrit, & vagatur.

Multi, ut *Fallopius*, *Mercurialis*, *Zacutus Lusitanus*, *Fernelius*, *Sennertus*, & alii, Luis admirandos, contrariosque effectus meditantes, ac nullis primis, vel manifestis qualitatibus agere, imaginati sunt ad nullam reduci posse intemperiem, nec unitatis solutionem, formæ, seu structuræ lapsum; etenim cùm major morborum pars, & eorum, qui homines crudeliùs vexant, intemperiebus accomodari non possint, ut à tot se eriperent tricis, necessarium fuit illis, qui præter temperamenta sciebant nihil, ut majorem ingenii hebetudinem patefacerent, inter secundi generis causas recensere, scilicet ad occultas qualitates recurrere, tanquam ad sacrum ignorantiæ asylum, & ad speciosum vocabulum, quo apud imperitum vulgus ignorantiam tegere valeant, aliis verò nasutioribus ad plausibiles confugere terminos, uti sunt: Lues Venerea est morbus occultus, à tota substantia, à deleteria facultate, à proprietate occulta, à venenata aura, similesque, qui si rectè examinentur, eos ignorantiæ arguunt, & sciunt, quod nesciunt. Id colligunt, quia virulentæ Luis natura est arcana, & prorsus ignoratur; nam licet quandoque sublata sit, & expugnata videatur, nisi tamen occulta illa qualitas expugnetur, homo inculpatam nunquam recuperat sanitatem. Observatum enim est ex parva, vel carie malè curata, Luem Veneream occultam per triginta, vel quadraginta annos furtivo modo in corpore detulisse, post quos in actum dolores, gummata, ulcera &c. erupisse quasi occultarum qualitatum actione. Ut etiam ex proprio, ac specifico curationis modo eruunt: putant enim remediis à tota substantia agentibus expugnari, non quia calida, vel frigida sunt, sed quia modo nobis incognito, & occulto operantur. Hujusmodi credunt lignum Indicum, salsam parillam, hydrargyrum &c. Lignum namque calidissimum est, frigidissimum, hydrargyrum, quare si hæc Lues calida, aut frigida foret, horum usu intenderetur, potiùs quàm remitteretur.

Nos, ut hos vitemus scropulosos, & ne in barbarorum impingamus syrtes, non ex nostra phantasia sed à rebus, circa quas philosophamur, veritatem hauriemus; quid sit morbus in genere, & quomodo in vivente sano exoriatur, investigabimus, ut deinde ad Luis Venereæ quidditatem tutius accedamus, unde sit

CAPUT II.

De Essentia Morbi in genere.

Dum vivens animal, quod intra se efficere à natura sibi datum est, efficere potest, vel si efficit, vel diminutè, vel depravatè, vel cum dolore, hoc tale vivens animal, vel in toto corpore, vel in aliqua sui corporis parte, morbum habere dicimus. Præcedunt morbum vita, & vitæ integræ inculpatæque actiones; itaque ut, quid sit morbus, intelligamus, quid in vita sit, & quid requiratur ad inculpatas actiones peragendas, priùs cognoscere necessarium erit; ab hac suppositione neque *Galenus* ipse recessit, nam *Galenus* morbum non agnovit, nisi in facultatibus læsis, constituatque apud *Galenum* essentiam morbi facultatum læsio.

Videndum nunc est, an facultates in vivente propriam habeant substantiam, & à temperamento tantùm dependeant, ut *Galeno* placuit, an verò ipsæ à simplici quadam entitate ætherea, & enermontica in spermaticis viventium partibus implantatæ exerceantur, ut *Hippocrates* priùs, deinde *Plato*, *& Aristoteles* sensere.

Galeni sententia, præterquam quòd Atheismum includit, & animæ substantiam, præter temperamentum obstinatissimè negat, ut *toto titulo de substantia facultatum naturalium*, & *titulo*, *an animi mores corporis temperiem sequantur*, hac demonstratione de falsitate convincitur: Nemo dat, quod non habet: elementa vitam non habent: ergò vitam dare non possunt. Respondent, distinguendo minorem, vitam non habent elementa separata, & simplicia, concedunt: non habent vitam elementa mista, & negant. Sed iterùm contrà: mistio elementorum si vitam efficeret, ubi vis fuerit elementorum mistio, ibi vita foret: sed omnia corpora Universi, in *Galeni* sententia, ex elementorum mistura constant: ergò omnia Universi corpora vitam habent: Sed hoc est falsum: ergò &c. Prætermimus, quòd jam apud omnes sanæ mentis viros, elementorum quaternarium, eorum qualitatum mistura, & ex ea resultantia temperamenta indifferenter pro fabulamentis habentur.

Ad firmiorem *Hippocratis* sententiam transeamus, quæ vitam, spiritum impetum facientem afferit æthereæ naturæ, & hoc *Hippocratis* placitum, ultrò confirmavit *Aristoteles*, qui relictis elementis, eorum misturis, & complexionum figmentis, naturam, & vitam dixit spiritum proportione respondentem elemento stellarum; & in definitione, quam de natura tradidit, (idem enim est vita, ac natura in viventibus,) profundiori intellectu hanc veritatem expressit: dum dixit: *Natura est principium motus*, *& quietis in iis*, *in quibus inest per se*, *& non per accidens*, quod motus principium nullo modo in elementis concedi potest, cùm moveantur, & non moveant, & cùm in elementis tali, & tali modo misceri, & non misceri sit merè per accidens, elementorum miscela vitam nullo modo efficere potest, quæ per se, & non per accidens in vivente inest. Didicerat id fortasse *Aristoteles à Platone*, qui vitam, sive animam è corpore separabilem non autem cum complexione corporis dissolubilem docuit.

Horum nos Philosophorum sententiam libenter amplectimur, quia veram agnoscimus illam, & cum illis sustinemus vitam in viventibus esse spiritum æthereæ naturæ, simplicis, & homogeneæ, motus principium in se habentem, in spermaticis corporis partibus stabulantem, & secundum organorum dispositiones, in iis vitam exercentem. Hic spiritus per artus diffusus corporis agitat molem,

molem, & ubique unus, & idem membrorum diverſitate diverſas molitur functiones, non ſecùs ac eadem manus cum calamo ſcribit, penicillo pingit, gladio ferit, habena equum regit, ita vitæ ſpiritus cum naribus olfacit, auribus audit, palato guſtat, manibus apprehendit &c. ut fuſiùs diximus noſtra in *Trutina Medica libr. 1. capit. 2. de Apoplexia*.

Itaque nobis concipienda eſt vita in viventibus pro entitate quadam ſimplici, homogenea, ſimilari, undequaque corpus penetrans, partibus ſpermaticis, & tenuibus earum fibris inſerta; quam ut percipiamus, ſciendum eſt, quòd Vita animalium eſt de natura lucis ſive ipſa lux eſt, id quod intellexit Ariſtoteles, dum illam dixit *Proportione reſpondentem elemento ſtellarum*, nam elementum ſtellarum lux eſt, ac eodem modo ſe habet lumen cereum in medio obſcuri cubiculi poſitum, quod ſui diffuſione aerem cubiculi æqualiter penetrans, circumſtantes parietes illuminat, ac ſicut lumen candelæ in elychnii fibris ſubſiſtit: ita animalium vita in fibris ſpermaticis ex ſemine productis ſubſiſtit; nec aliter lumen candelæ cera, ſevo, vel oleo per fibras elychnii reſoluto inducendo perſeverat, ac vita animalium nutrimento ex cibi parato, & per fibras ſpermaticas diffuſo perſeverat.

Se habet ergo vita in corpore viventium ad modum Lucis, qua in cubiculo tunc circumſtantes parietes claro ſplendore illuſtrabit, cum nullum corpus opacum inter lucem, & parietes interponitur, & cùm circumſtans aer purus, & abſque ulla nebula præbet illi tranſitum, denique ut ſi aliquot corpus ſit inter lumen, & parietes poſitum, illud ſimplex ſit, & cryſtallinum omni prorſus colore expers. Nam contra, ſi inter lumen, & parietem ponatur corpus opacum, intercipitur luminis continuitas, relinquitque parietem obſcurum. Si verò ambiens aer purus non ſit, ſed nebuloſus, tunc languidum, & inæqualem ſplendorem lumen in parietes diffundet; ac tandem ſi corpus diaphanum Luci opponatur, quod ſit viridi, vel rubro colore tinctum, tunc radii per illud corpus tinctum tranſeuntes, colore polluti tranſibunt, ac in pariete colorem corporis diaphani pinget.

Exemplum Lucis ad vitam transferre viventium, imaginamini ipſam viventium vitam lucem eſſe calidam ſe moventem, & in corpore viventis veluti in cubiculo clauſam, hæc à centro corporis in totam circumferentiam, lumen, & calorem diffundit, per humores optimè ad vitalitatem diſpoſitos tranſmittens radios, non ſecus ac lux candelæ per ambientem aerem puriſſimum, atque dum ſic in vivente res eſt diſpoſita, inculpata ſalus in illo obſervabitur, omnes functiones organorum perfectiſſimæ erunt, omniaque optimè ſe habebunt, ex eo quia lumen vivens in corporis centro implantatum, abſque ullo impedimento puriſſimos ſuos radios calidos per corpus uſque in illius circumferentiam diffundit. Salus ergò in vivente ſemper morbum præcedit, tunc inculpata, & perfecta in viventibus erit, cùm quicquid in corporibus informat, illam puritatem, & perfectionem habeat, quam vita exigit, ad hoc ut in illud ſuum lumen, calorem, & motum impertiatur, ac tunc perfectiſſimæ, & inculpatæ in totius corporis, ſingularemque ejus partium functiones erunt.

Declarandum nunc ſupereſt, ut morbus in ſano corpore accidat, ac ut à ſimilitudine Lucis in cubiculo obſcuro non diſcedamus, dicimus, quòd non aliter morbus in ſano corpore producitur ac umbra, caligo, & radiorum coloratio in illuminato cubiculo fiunt. Fingamus enim in cubiculi medio clariſſimum lumen ardere, quod purum ſit illud, circumſtans ambiens aer, & tandem quod nullum corpus opacum, vel diaphanum coloratum ſit poſitum inter parietes, & lumen. Certiſſimum eſt cubiculum tam in ſuo medio, quàm in circumſtantibus parietibus æqualiter illuminari, verùm eſto, ut inter lumen, & parietem opacum corpus ponatur, illicò in pariete pingeretur umbra corporis, quæ umbra licet occaſionaliter à corpore cenſetur, tamen & effectivè à limine ſit, nam umbra aliud non eſt, niſi ſpatium alio ſpatio, in quo non eſt umbra minùs illuminato, nullum adeſſe corpus ſolidum opacum, ſed quod ejus medium ſit tenebricoſo fumo turbidum, tam caligans, debile, exileque lumen obſervabitur, & tam in medio, quàm in parietibus, quod quidem occaſione fumi advenit, ſed efficienter, & effectivè caligo illa à lumine naſcitur. Eſto demum fumum non turbare medium aerem, neque corpus opacum interponi, ſed corpus diaphanum illudque viridi colore tinctum, obſervabitur, quod trans corpus diaphanum fertur, ubi in pariete terminatur, viridem efformat umbram, quæ etiam, à lumine efficienter fit, occaſionaliter verò à corpore diaphano viridi. Intereſt multùm in hac morborum phyſiologia, ut indifferentiam participantis inter cauſam occaſionalem & cauſam efficientem cognoſcamus, quæ differentia clariſſimè innoteſcet, ſi mente percipiamus, quòd cauſa occaſionalis eſt illa, quæ indifferens eſt ad aliquem effectum producendum, & perſeverare poteſt abſque eò, quòd talis effectus ſequatur, & hujuſmodi in allata doctrina ſunt corpus opacum, fumus, ſeu nebula, & corpus diaphanum tinctum, quæ umbram, caliginem, & tincturam in lumine induxerunt, nam ſi lumen à cubiculo auferatur, licèt ibi dicta corpora remaneant, uti priùs erant, umbram, caliginem, & tincturam tamen non inducent: cauſa verò efficiens eſt illa, quæ ad effectum producendum non eſt indifferens, ſed neceſſaria, ut eſt lumen, quod ſi à cubiculo auferatur, remanent ibi ſuprà notata corpora, neque coloratio producetur.

Exemplum nunc lucis ad viventium vitam transferamus, quam in corpore ſanitatem producere diximus, quoties ſummam humorum puritatem, per quos tranſit, ut corpus vivificet, invenit, inculpata ſanitas adeſt, & quoties in iis nil degeneratum, vel corruptum reperit, ſed caliginoſi ſunt humores, vel in iis aliquid corruptum vel degeneratum adſit, ſtatim morbus in promptu eſt; ac ut nil ab allato lucis exemplo diſcedamus: finge tibi humoris particulam jam corruptam eſſe reſpectu vitæ, veluti corpus opacum reſpectu lucis, at quoties id accidit, producitur in illo membro ob interpoſitionem humoris corrupti, per quem vita penetrare non poteſt, ac tunc morbi eveniunt, qui apud *Galenum* ſolutæ unitatis nomen meruere. Si vero impuritas ſit aliqua humoribus commiſta, illoſque torbidos reddat, tunc lumen vitale per illos tranſiens caliginoſum reddit, depravataſque operationes tunc in membris exerceri neceſſe eſt, producitque illos morbos quos *Galenus* & *Galeniſtæ* ad intemperies reducunt. Demum, ſi humores degenerati fuerint, ſcilicet quòd ubi ſalſi eſſe deberent, facti ſunt acidi, ubi fluidi, viſcidi, ubi volatiles, & reſolubiles, fixi, & conſtantes, tunc vitæ evenit, quod luci ab oppoſito vitro colorato evenire prædiximus, ſcilicet quod radii vitales per tales humores degeneratos tranſeuntes ſecum ferant in membra degenerati humoris colorem, qui colore polluti puritatem, & ſimplicitatem vitæ exercere non poſſunt ſed membrorum functiones degeneres erunt, ut degener eſt vita quæ illas efficit, & hi morbi reſpondet illis morbis, quos *Galenus* & *Galeniſtæ* à tota ſubſtantia, deleteria qualitate, cauſa arcana, & latenti procedere adſtruunt. Occaſiones ergo, quæ ad morbos omnes producendos vitam diſponere poſſunt, ad tria genera reducuntur ſc. ad humores in corpore corruptos, vel ad aliquod aliud, quod licèt corruptum non ſit, utilitate capax eſſe non poteſt, ad humores impuros, & ad humores degeneratos. Vel tamen ſemper eſt memoriæ tenendum has cauſas ad hæc tria genera redactas, ſemper occaſionales exiſtere, ut ſupra notavimus; nam illæ poſt mortem adhuc in cadavere perſeverant, tamen morbum non producunt; ex eo quia vita ceſſavit, quæ umbram, caliginem, ſive colorem à cauſis nacta, efficiens cauſa morbi eſſet: ergo ex hac integra doctrina, quam tradidimus colluſionem, ſcilicet quòd *Morbus in genere ſit ens naturale phyſicum in viventibus conſtans ex ipſa vita, tanquam ex materia & ex umbra, caligine, vel colore à cauſis occaſionalibus in vita productis, tamquam ex ſemine, cujus deinde entis naturalis effectus ſunt functionum membrorum læſiones*. Supereſſet pro doctrinæ integritate hic explicandum entia omnia naturalia phyſica generabilia, & corruptibilia, ex duabus tantùm cauſis, materia ſcilicet, ex ſemine in univerſo produci; verùm de his fuſiùs in noſtra *Pyrotechnia* egimus.

CAPUT III.

De Luis Venereæ eſſentia.

MOrbi in genere conſtituta eſſentia, ad Luem Veneream illam traducemus, ad quam exactè intelligendam dicimus, quòd quicquid ſupra retulimus de hujus morbi origine; alii aſtra, alii Indias, alii inperſcrutabilem cauſam &c. accuſavere; nos ad cauſam naturalem phyſicam, & in viventibus corporibus producibilem reducimus, quod ſic demonſtrandum aggredimur.

Ulcus quodlibet chronicum, quod in vivente corpore ex temporis longitudine, & ex contracta pravitate esthiomenum, sive malignum factum est, suam eructat saniem colore, odore, & sæpè acredine virulenta, & aspicientibus per horribilem, quæ sanies uti est omnium Medicorum consensus, aliud non est, nisi ulceratæ partis nutrimentum, tam ob continui solutionem, quàm ob exortam ibi pravitatem degeneratum, sive transmutatum in hoc aliquid acutum, & acre, quod sui contactu succedens, nutrimentum dulce, quod in ulceris locum natura transmittit, in suam materiam perenniter transmutat, unde succedit quoque ulceris perennitas.

Hàc doctrinà posita, dicimus, quòd si inveniretur homo adeò sordidus, qui linguam, vel denudatum præputium in impuro aliquo ulcere æsthiomeno detineret per aliquod spatium, ut halitus calidi ulceris in linguam, vel in glandem impingeret, si statim aliquo lavacro dictarum partium non fieret absterssio, hic in lingua, & glande jam ulcus æsthiomenum contraheret, verùm id non evenit, nam talis approximatio existimatur cuilibet homini sani judicii impossibilis, atque si fortasse talis eveniret contactus cum partibus corporis perfecta cute obductis, non autem tenui epidermide, non induceretur quidem ulcus, ex eo quia ulceris halitus ob cutis duritiem spiritum sensitivum attingere non possunt, qui deinde halituum ideis imbutus, proprium corrumperet nutrimentum ad ulceris productionem; etenim si quis digitum in saniosa Lue Venerea infectæ mulieris vulva detineret, digitus Luem non contraheret, quam illicò contraxisset, si glandem, non digitum immisisset. Confirmat id quotidiana experientia, nam si in congressibus Lue Venerea pollutis, pustulæ, caries, ficus nunquam in cute externa penis pullulant, licèt illa cum contagiosa vulva contactum habuerit, sed in glande, in parte interna præputii, ac circa coronam efflorescunt, & ratio est, quia non sufficit halitum virulentum viventis carnem attingere, ut illam polluat, sed requiritur, ut spiritus sensitivus illius carnis virulentiam halitus sentiat, quod in partibus, quas tenuissima epidermis cooperit statim accidit; in cute verò, aut nunquam, aut ex longa applicatione.

Ex his observationibus, & experimentis deducimus id, quod suprà proposuimus, sc. quod ex physicis causis in vivente corpore existentibus Lues Venerea originem duxit; enim verò si demus casum, aliquam mulierem ex causa non gallica ulcus malignum intra uteri vaginam contraxisse, illudque saniosum. Demus casum, virum illius ulceris inscium cum dicta muliere coire, dicimus talem virum ulcus in parte aliqua sub præputio contrahere, ex eo quia sanies in ulcere mulieris exaltata, penetrat sua acredine epidermidem partium intra præputium contentarum, ac spiritus sensitivus sub ipsa exorbitans ob Venereæ actionis motum, Labem illius saniei contrahit, quam deinde nutrimento sibi proximo imprimit, quod à sua degenerans indole, & in corrosivum transiens, ulcus extemplò aperit. Sic contrà, si vir in præputio tali laboraret ulcere, & cum sana coiret muliere, mulier ulcus contraheret: nam cùm ob concubitus turpitudinem, neque mulier virum, neque vir mulierem intra pudenda aspiciat, alter alterius ulcus non advertit, ac propterea ab eo non exhorret.

Ex hac ratione Sacræ litteræ toto *Levit. XV.* huic suspicioni consulunt, quòd tam severè gonorrhœa laborantes, ad alios accedere prohibuerint, omneque quod attigerint pro immundo habendum, & si testaceum quid sit, frangendum, ligneum verò & cœtera aquæ immergenda, mandaverint, ne aliquis ab eis inficeretur. Non negavimus tamen antiquitùs hunc morbum fornicatoriam non exercuisse turbam, sed à suis ægris semper fuit cœlatus: est enim pudibundus, & in illis incipit, quibus à pudore nomen est, & à mulierum sexu nec in optima constitutione, multo minùs adeò spuriè pustulata, & non nisi extrema necessitate lethali Medicis ostenduntur, quòd ubi tum forsan quandoque observatus, pro alio acceptus fuit.

Hoc posito, quod dubium non admittit, dicimus, quòd in obsidione Neapolitana cùm è Civitatis Lupanaribus meretrices expulsæ fuissent, illæque in Gallorum tentoria se recepissent, facili negotio earum plures tali ulcere in uteri vagina laborabant, in quibus cùm se exerceret militum incontinentia, & alternatio, quid mirum fuit, si totus exercitus in pudendis saniosa contraxerit ulcera? Quid mirum fuit, si meretrices ab exercitu in civitatem reduces Neapolitanos deindè infecerint? Et tandem quid mirum fuit, quòd Galli in Galliam redeuntes, in illam regionem ulcerosum illum morbum transplantarint: Quod idem de Hispanis quoque Neapoli in Hispaniam revertentibus existimare possumus. Concludimus ex his itaque nostram hanc esse sententiam, scil. Luem Veneream semel originem duxisse ex ulcere maligno in utero mulierum, vel intra præputium virorum ab intrinseco producto, non autem ab externo contagio.

Prætereà ex hoc modo originis Luis Venereæ deducimus id, quod à nemine in dubium vertetur, ideft, quod sanies, pus, halitus, sive effluvium illud ab infecta muliere resultans, quod adhærendo epidermidi, præputium sani viri inficit, omnes suæ activitatis gradus, & contaminandi energiam in pollutæ mulieris utero acquisivit; ita ut inde emanans, omnes habeat proprietates, quæ necessariæ sunt ad epidermidem viri penetrandam; ac spiritum sensitivum sub ea latentem attingendum, illique imprimendum id quod suam subvertat œconomiam, ut proximum nutrimentum degener efficiat, nam si dictas proprietates in mulieris pollutæ utero non acquisivisset; quicquid in viro sano producit, producere non posset: exemplum est in septicis, & escharam producentibus, quæ nisi activitatis gradum à natura, vel ab arte exegerint cutem urere, & eschara inducere non possunt.

Quomodo hoc activitatis gradus acquirat sanies illa & quomodo sanum alioquin nutrimentum ad suam convertat virulentiam, philosophandum est.

Dicimus igitur, quòd pars ciborum, quæ ab illis pro nostro nutrimento educitur, spiritus est salsus, & volatilis, ut fusiùs in *Trutina Medica lib. 4. capit. 1. de Ventriculi actione* tradidimus, hic per corporis fibras se insinuans, nos recreat, & sustentat, ac deinde in halitus, effluvia insensibilia per cutem resolvitur: verùm si spiritus iste ob expultricis defectum, vel ob ejus sistentiam totus non resolvatur, & pars illius in aliquo remaneat membro, membri calore agitatus fermentescit, & ex salso fit acidus, ut mechanicè de ciborum actione in ventriculo probavimus: evenit illi spiritui nutritio id, quod vino accidit dum ex nova sui spiritus motione in acerrimum mutatur acetum, quod erodit, exulcerat, spiritum irritat sensitivum, lapides, perlas, & corallia solvit, quæ omnia, dum vinum erat, non efficiebat, ac si deinde vi caloris naturalis ulteriùs exaltetur in septicum, & exulcerantem transit liquorem: Ut de sale nitro observamus, quod si caloris vi in retorta cum bolo armeno agitetur, exaltatum emittit liquorem, qui si nostræ carni applicetur, in illa ulcus inducit quod non faciebat, dum erat in forma salis; ut hoc modo quoties nutrimentum nostrum non omninò resolvitur secundum naturæ leges, & in membris remanet, fermentescit, acescit, & in erodentem, exulcerantemque abit saniem.

Videndum nunc, quomodo parva particula hujus degenerati nutrimenti, & in saniem versi, magnam quantitatem perfecti, & sani nutrimenti in sui malitiam convertat, quod idem est, ac causam cognoscere, cur una aceti libra vini cadum in acetum convertat; & vini cadus aceti libram in vinum convertere nequeat; & pastæ fermentatæ uncia paulatim quantavis azimæ pondera in fermentatam convertat, & mille libræ azimæ unciam fermentatæ in azimam convertere non possunt, quæ exempla respondent interrogationi, cur in corpore viventi parva pars gangrænata, vel corrupta reliquum sanum corporis mortificet, vel corrumpat, & reliquum corporis sanum parvam partem gangrænatam, vel corruptam sanitati, vel vitalitati restituere non possit. Tanquam non arcanam insinuat antiqui: *Quod tangitur à putrido, putridum fit.* Sed animadvertere debebant, quòd, ideft rusticis notum, philosophi judicii erat quomodò id eveniebat, nam evenire ex re ipsa patebat.

Ut luce clarius hoc, quod valde arcanum est in natura, innotescat, supponendum primò est, quòd ad hoc, inter duo corpora actio, vel motus succedat, debet inter ea intercedere symbolum; scilicet, quòd unum alterius naturam participet, nam aliter ex amborum contactu nulla succedet alteratio, nullusque motus; nam si acetum cum oleo, vel melle misceatur; neque mel, neque oleum in acetum convertet, quia mel, & oleum aceti naturam non participat: verùm si acetum cum vino misceatur, quia ejusdem sunt naturæ, acetum ad sui naturam vinum convertit:

Secundò, supponendum est, quòd quoties liquor volatilis

tilis in aliud corpus se fixius ejusdem naturæ agit, liquor volatilis fixat, & in naturam corporis, in quod agit, transit, juxta illud chymicorum: *Omne volatile agens supra fixum, fixatur.* Sic vini spiritus, si cum sale tartari misceatur, pro ea parte, qua sal est, in sal tartari transmutatur. Sic spiritus salis communis, vel vitrioli si cum sale communi, vel tartari misceantur, fixantur, & in fixa salia transmutantur. Idem accidit de aceto destillato, quod si corpus aliquod rodit, cum eo figitur, & in sal transmutatur.

Tertiò, supponendum est, quòd quilibet liquor salsus, volatilis, & cremabilis, dum ex salso in acidum degenerat, fit fixus, ampliùs non inflammatur, & caloris actioni resistit. Clarum est hoc in vino, quòd si destillatur, spiritum reddit salsum, volatilem, & accensibilem: sed si dictus spiritus in ipsomet vino acescat, ita ut vinum acetum fiat, tunc si destilletur, acetum non ampliùs spiritum salsum, volatilem, & accensibilem reddet, sed liquorem acerosum, non accensibilem, & ab actione caloris in salem fixum reducibilem.

Ex his suppositionibus deducimus, quòd ideò aceti libra mille vini libras in acetum convertit, & non contra mille vini libræ unam aceti libram in vinum mutare possunt, quia inter vinum, & acetum intercedit symbolum ejusdem naturæ, & quia vini spiritus volatilis, & salsus tangit in aceto alium spiritum acidum, & fixum; sed ex secunda suppositione, quoties volatile tangit fixum, fixatur, & in fixi naturam convertitur: ergò necessariò evenit, ut parva aceti quantitas quantùm vini tangat, tantùm in acetosam sui naturam convertat.

Exemplum hoc nunc ad rem nostram traducamus, ut supra notavimus, quoties nutrimentum in aliquo membro viventis non resolvitur, acescit, & ex volatili fit fixum, ità ut natura, & membri calor illud resolvere non possit, hoc nutrimento fixato in membro existente, dum sanum nutrimentum salsum, ac volatile in membrum advenit, & fixatum illud attingit, acescit illicò, & in naturam illius fixi fixatur, & hæc est fundamentalis ratio, cur patum putridi multùm sani corrumpat, & multùm sani parùm putridi sanum reddere non possit, scilicet quòd fixum constantius est volatili, & transmutat, & non transmutatur à volatili, cujus participat naturam. Eodem modo de Venerea Lue discurrendum est; nam nutrimentitius liquor volatilis est, & salsus, ac quoties fermentum Venereum, quod acutum, & acidum exaltatum est, nutrimentum sub epidermide glifscens inficit, degener reddit, exaltat, & figit, proximas inquinando partes, per exaltationem, & fixionem, erodentem acquirit acorem: fermentum hoc non est neque admodùm fixum, neque summè volatile, sed medium quid, nam oritur ex congressu cum muliere infecta, & rarò, vel nunquam per simplicem communicatur contactum, sed vel aliqua requiritur mora, vel concubitus, nec omnes cum eadem infecta coeuntes inficiuntur, nec eodem modò. Unde, ut his theoriis finem imponamus, ex traditis doctrinis hanc definitionem veram Luis Venereæ essentiam constituentem deducere possumus. *Lues Venerea est ens naturale physicum in viventium corporibus productum ex spiritu sensitivo, tanquam ex materia, & idea corrosivæ, & corruptæ proprietatis à contractu saniei à contaminato membro productæ, desumpta tanquam ex semine, quod in vivente proximum prius nutrimentum, deinde sanguinem, tertiò partes spermaticas molles, tandem cartilagines, & ossa corrumpit.*

Liceat nobis aliquantulùm digredi, & aliqua adducere problemata, quæ ad ulterioris hujus luis notitiam ejusque causarum faciunt intelligentiam, &

Primum est, cur hæc lues hic Neapoli, ubi primùm innotuit, ferè adeò sæva, & formidabilis fuerit, ut ferè semper perniciosa, & lethalis extiterit, quàm nunc temporis adeò mitius, & amiciùs se gerat, ut numquam ferè sit perniciosa, & lethalis?

Respondemus primò, id accidisse à corporum, qui inficiebantur, dispositione; cùm enim in castris magna fuerit fames ob annonæ caritatem, pravisque in eorum corporibus fuit apparatus, in quem cùm lues inciderit, in eo majores exercuit vires, tum ob passi dispositionem, tum ob luis agentis activitatem.

Secundò, morbi novitate id accidisse, quia initio vehemens timor, & terror omnes capiebat; in malis namque contagiosis graviùs afficiuntur fortiter pertimescentes.

Tertiò, quia initio hujus luis curatio non nota fuit, unde omnes morbi contagiosi magis in eorum initiis sunt sæviores, quàm in declinatione. O terque, quaterque miseri! quibus sub hotum morborum initio ægrotare contigerit, cùm ferè omnes occubuerint, nam Medici per hominum mortes tentant experimenta, antequam ad alexipharmacum deveniant. Nunc multò mitiùs agit lues, tùm quia, quæ inficiuntur corpora non adeò, ut tunc, pravo detinentur apparatu; tum quia lues parvi æstimatur, imò flocci fit; tum etiam quia, & verior ratio est, adinventa est ejus curatio, nec ampliùs perniciosa, & lethalis existit.

Secundum est, cur quandoque hæc Lues illicò post unicum venereum congressum manifestetur: interdùm post plures concubitus, & maxima cum difficultate contrahatur; & quandoque diutiùs lateat, ut post hebdomadam, mensem chymicum, & tandem etiam post triginta annos, & ultra, ut refert *Fernelius* de abditis rerum causis; quo tempore nullum sui exhibeat indicium?

Respondemus id partim fieri ex Lue, partim verò ex corporis constitutione. Ex parte Luis, quando fermentum Venereum est adeò exaltatum, activius, & volatilius, ut activitate sua, & volatilitate epidermidem penetret, & liquorem alimentitium volatilem exaltet, vel figat, ut in hujus Luis initio evenit. Multoties nos quosdam ægrè curavimus amicos, qui gonorrhœas, caries &c. contraxerunt, non ex membri virilis in uteri vaginam ingressu, sed tantùm ex penis perfrictione circa labia cunni quarundarum puellarum, quia se virgines simulabant, concepto Venereo fermento ex effluviis, quæ ex istarum colluvariis exhalabant. *Eustachius Rudius* se vidisse narrat quasdam meretrices tàm volatile, & exaltato veneno Venereo infectas, ut omnes, qui cum iis rem haberent, non solùm illicò obirent, sed gravissimis corriperentur symptomatibus, quæ nulla arte, & præsidiis tolli, vel saltim mitigari potuerint, imò nonnulli non multò post suum objerint diem. Tum ex parte Luis, quando fermentum est magis fixum, quàm volatile, & otiosè penetrat, undè diutissimè delitescit absque sanitaris læsione, non secùs ac favillæ sub cineribus, & ejus semen per decennium, & ultra reconditum manet, ejusque progressus est insensibilis, donec tandem penetrandi vi majori præditum fuerit, magisque subtile, & in vetustatem abjerit. Ex parte corporis, quando est optimæ constitutionis, compactum, & densum, crassis exuberans succis, & præcipuè si ictu oculi venereum compleat actum. Hinc prostibulæ non facilè labem concipiunt, quæ membranam uteri vaginam constituentem, lævem, lubricam, & humore oblitam viscido habent ex assidua perfricatione, quia immissum semen eodem ferè momento labitur, cum quo simul faciliùs recedit virulenta illa materia, quæ adhæsioni sufficiens non suppetir tempus. Vel ex parte corporis, si pravis scateat succis, si molle, laxum, veluti raræ texturæ sit; si penem longum, glandem laxam, & præcipuè si diù in concubitu moretur Venereo: major inducitur fermenti agitatio, & faciliùs contrahitur Lues.

Tertium problema est, an vir, & mulier non infecti inficere possint?

Respondemus quod non ex famigerato illo axiomate: *Nemo dat, quod non habet.* Hoc tamen non obstante, dicimus cùm virum, tum mulierem posse inficere licèt actu non infectos. Hoc facilè intelligetur, si in actualem, & radicalem distinguamus infectionem. Unde non infecti nec actualiter, nec radicaliter sine dubio inficere non possunt; actualiter infectos experientia notum est inficere; radicaliter infecti licèt hac non molestentur Lue, continent intra se ejus radicem per actualem Luem jam olim susceptam, non curatam, vel negligenter; quæ non otiosa in corpore latet, sed lente inficit, donec tandem, superata resistentia, infectio fiat actualis. Unde accidit quandoque mulieres radicaliter infectas, & absque actuali infectione inficere, & præcipuè tùnc cùm menstruas patiuntur purgationes, quia tùnc periodicè natura pravorum humorum cum aliqua Luis portione inquinatorum colluvies per uterum purgant, & facili negotio inficere possunt. Hinc scortatorum vulgus sanguinum contrarietati conceptam refundit labem. Contrà verò quæ nullatenùs Luem passæ fuere, estò menstruorum tempore rem habeant cum viris, nil mali reportant isti, nisi virile membrum sanguinolentum, & veluti elixum, vel vibicibus obsignatum ad breve tempus. Accidit etiam quandoque quòd meretrices nulla pror-

sus

sus labe infectæ rem habent cum aliquo Lue Venerea infecto, coinquinatum in utero excipiunt semen, si postmodùm illicò alteri conjungantur viro, semen illud coinquinatum in secundo concubitu excernunt, à quo secundus scortator inficitur, & ipsæ liberantur, & sanæ permanent. Idem accidere potest in viris, & nos novimus quendam amicum, qui rem cùm habuisset cum quadam prostibula, statim adivit quandam mulierem castam, & connubio sociatam, quam pluries incassùm ad Veneris palæstram sollicitaverat, & paucis suasam compressit, cui virulentam transfudit gonorrhœam à prostibula contractam, & ipse liber extitit; & hanc nos mulierem breviter, & clam curavimus.

NOTÆ.

In hæc Verba. *Ex his Observationibus* ---- Author, observationibus, experimentis & ratiocinationibus quibus usus est in capite antecedenti, ad stabiliendam Luis Venereæ essentiam in ente Physico existente in corpore viventi, nunquam firmiter probabit, Luem Veneream ortum suum debere causis Physicis in corpore viventi, existentibus, nisi demonstret possibile esse, imò & jam contigisse mulierem, quæ certè uni tantum viro sui copiam fecerit, eum infecisse: vel viceversa virum, cum una tantum muliere coeuntem, eam infecisse; cùm enim hoc evidenter demonstratum erit, non erit cur tribuamus ortum hujus morbi commistioni variorum seminum in eodem utero, quæ est causa evidentior cui hucusque tribui potest.

In hæc Verba. *Enimverò si demus* ---- Libenter dabimus, mulierem ex causa non Venerea, ulcus saniosum, & malignum intra uteri vaginam concipere posse; & quidni hoc daremus, cum hoc frequentissimè fiat? Sed an inde sequatur, ut vult Author, mulierem hanc Lue Venerea infecturam eum, qui cum ea coibit? illud est quod non damus modo hæc cum uno illo tantum coeat. Experientia etiam nos docet affectas hoc genere ulcerum, imò & carcinomatosorum, Lue Venerea non afficere maritos, adeò libidinosos, ut cum iis coeant.

In hæc Verba. *Hoc posito* ---- Non possumus non mirari Virum laude dignum ut Authorem, ita ignorasse historiam suæ Regionis, ut nesciverit tempore Expeditionis *Caroli VIII.* Neapolim obsessam non fuisse, ideòque meretrices è Civitatis lupanaribus expulsas, ut inutiles non fuisse, illasque in Gallorum tentoria se non recepisse.

Verum tamen est, Gallos, qui Neapoli cum scortis coiverunt, affectos fuisse ulceribus simillimis iis, quibus hæ affectæ erant; quæ certè non erant ulcera maligna à causa non Venerea, sed sequelæ veræ ipsius Luis Venereæ, in scortis ortæ ex commistione variorum seminum Neapolitanorum, Hispanorum, Germanorum, Gallorumque quibuscum coiverant; hæc miscela tum primum, & maligna, & contagiosa fuit; qualis ad illa usque tempora non fuerat, & in hoc sita est Luis Venereæ essentia.

In hæc Verba. *Concludimus ex his* ---- Rectè non concludit Author, ex eo enim quod mulier ulcere maligno in uteri vagina à causa interiori affici possit, non inde sequitur illud ulcus esse Venereum; nec id dabitur, nisi cum mulier simili affecta ulcere, Lue Venerea unum illum cum quo coibit, inficere visa fuerit; quod hucusque non evenit.

In hæc Verba. *Respondemus primò* ---- Primum illud responsum historiæ veritati repugnat, ut concludere est, ex iis, quæ *in notis in Cap. III. Lib. I.* diximus. Non enim fuit annonæ caritas in duobus Castris, tempore Neapolitanæ Expeditionis, præsertim in eo Gallorum, ubique victorum instar receptorum; Itaque si inter nos, & Authorem convenit, malam dispositionem eorum, qui tempore expeditionis Neapolitanæ Lue Venerea infecti fuerunt, potuisse causam esse, cur atrociora fuerint morbi hujus symptomata; mala hæc dispositio potius perpendit à rerum copia, & intemperantia, cui se dederunt omnes Galli, tum Proceres, tum Milites; vel etiam à cœli æstibus, Gallis semper funestis, ut omnes observarunt Historici, quàm ab annonæ ficta caritate de qua loquitur Author, vel à pravis cibis existentibus tantum in cerebro eorum, qui hæc falsis nixi traditionibus affirmarunt.

Aliæ duæ ab Authore allatæ causæ atrocitatis symptomatum Luis Venereæ, ubi primum innotuit, prima verosimiliores sunt, cum experimentis minimè dubiis constet primò pertimescentes morbis contagiosis gravius affici, eorumque corpora, si iis objiciuntur, magis obnoxia esse vi malignæ hos morbos efficienti: secundò non minùs verum est, ob remediorum ignorantiam, morbos contagiosos sæviores esse in eorum initiis, quam in declinatione; ideòque primos affectos, ultimis multo miseriores esse; primi enim ferè omnes occumbunt; nam Medici, ut dicit Author, per hominum mortes tentant experimenta, antequam ad alexipharmacum deveniant.

Hoc verum esse, magno cum ægrorum damno, in Gallia, annis 1694. & 1695. experti sumus; tunc enim nimia Venæ Sectionis apud plerosque Medicos existimatio, causa fuit, cur in initio febrium malignarum tunc temporis in toto ferè Regno vigentium, innumeri morerentur; nec tam lethales esse desierint, nisi cum Medici methodum curativam rationi magis consentaneam sequentes, iteratis Venæ Sectionibus, quorum usus adeò perniciosus erat, cardiaca, & emetica subrogarunt.

In hæc Verba. *Ut de non infecti* ---- Conclusio hæc summo jure sumpta, non ita recta est, ut contendit Author: cum dentur mulieres, nec actualiter nec radicaliter infectæ, eos tamen inficientes, qui cum iis coeunt; quia licet ipsæ Lue Venerea non inficiantur, in iis tamen adest hujus infectionis causa, reliquiæ scilicet quædam, perniciosæ hujus commistionis variorum seminum in uterum admissorum, dum omnibus sui copiam faciunt; quæ commistio causa est, unde oritur Lues Venerea, ut supra in notis palam fecimus.

Malum autem illud fermentum nulla labe eas propter temperamenti vim afficiens, inficit tamen sæpè eos, qui cum iis rem habent, qui sic ab iis, nec radicaliter, nec actualiter infectis, inficiuntur.

In hæc Verba. *Accidit quandoque* ---- Non existimo ejaculationem in secundo concubitu, coinquinati seminis ex primo relicti bonum esse modum pro liberanda muliere à contagio, quod ex coitu impuro excepit, idque duas ob rationes; Primò, quia non licet Medico, juxta leges à Christo latas, authorem esse ægro, ut reparet secundo crimine, veneficium quod sibi primo peccato accersivit, nec magis licet ægro sequi simile consilium, quod illud induceret ad crimen duplex, secundum dico adulterium, committendum, ut & ad peccandum contra leges charitatis, quæ nos vetant ne alteri faciamus, quod nobis fieri nolumus. Secundò seposito omni Religionis respectu, tantum abest ut secundus scortator secum in secundo concubitu trahat omne venenum ex primo in utero scorti relictum, ut timendum foret ne novus congressus, coinquinatum semen excitando, viresque illi addendo, magis actuosum, & meabile illud redderet, ideòque uterum, in quo foret, faciliùs inficiens: quo in casu, tantum abest ut secundus coitus mulierem illam saniorem faceret, ut eam magis, quam antea inficeret.

In hæc Verba. *Idem accidere* ---- Nimis non curantes, num verum sit illud, quod de Amico narrat Author, qui Lue Venerea ex congressu cum prostibula infectus, statim adivit mulierem castam, quam pluries incassum ad Veneris palæstram sollicitaverat, & paucis suasam compressit, cui virulentam transfudit gonorrhæam à prostibula contractam, & ipse liber extitit; illud, inquam, quod satis ambiguum videtur, in dubium revocare nolentes; sat habeamus, dicentes, hunc esse modum sanationis, quem sibi olim alii aliis suadebant ganeones, & qui in desuetudinem abiit, ut parvi successus: secundus enim concubitus, post Luem Veneream in primo conceptam, morbum tantùm auget, & sanatu difficiliorem reddit.

Sic optimum quod dare possimus consilium iis, qui Luem Veneram conceperunt, est, abstinere à coitu, non solum, ne magis actuosa, & virulenta fiat labes concepta, sed etiam ne alios simillimo tabo inficiant, falso ex hoc sperantes medelam.

C A-

CAPUT IV.

De Luis Venereæ Sede.

HActenùs de Luis essentia, nunc de ejus sed inquiramus oportet, in qua statuenda non una, eademque sententia est, sed ingens sententiarum cumulus, & quot in medicina sectæ, tot emergunt sententiæ.

Nonnulli cum *Leoniceno* hanc sedem esse cutem voluerunt, quia hæc non minùs quàm in scabie, lichene, & similibus exulceratur, & inficitur. Sed non semper sola afficitur cutis, verum & aliæ partes internæ, ut pudenda, fauces, nervi, cartilagines, & ossa, quæ cariosa fiunt, ideòque hæc Lues inter cutaneos non connumeranda est affectus.

Alii hujus subjectum esse caput affirmant, tanquam illud, à quo semen emanare creditur, & quod frequentiùs ulceribus, acoribus, capillorum defluvio, & dolore Luis vitio tentatur. Verùm id non est perpetuum quandoque accidit; ideoque perperam pro Luis Veneris regia caput assignat.

Multi pudenda primariò affici existimarunt, quia in pudendis ex impuro concubitu prima Luis vestigia apparent, quæ nisi suo curentur alexipharmaco, statim affectio invalescit. Sic glans, & præputium cariatur, & exulceratur, caro callosa sæpè longo tempore durescit, accedunt gonorrhϾ, & bubones in inguinibus tuberant. Sed esto negari non possit à pudendis luis originem esse, & præcipuè sese eò loci prodere, tamen id non est perpetuum, licèt ut plurimùm accidat, sed etiam per oscula, amplexus, sudores, & vestes idem morbus contrahi potest; attamen per amplexus, sudores, & vestes non ita facilè contrahitur Lues nisi longum post contactum. Imò infantes etiam per Lac, quod à nutrice sugunt inficiuntur, & qui hoc inficiuntur modo, nil in pudendis apparet. Verùm id experientia nos falsum deprehendere fecit, nam moniales Surrentinæ cùm ferè omnes formosam infantem ubera infectæ nutricis sugentem, deosculatæ fuissent, intra quadraginta dierum spatium, aliæ gonorrhœas, aliæ caries, pustulas, vel ulcera, & aliæ bubones in pudoris sinu contraxerunt; & nos multoties Luem in puerorum, & nutricum pudendis ex lactatione contractam curavimus.

Aliqui hujus Luis subjectum partes spermaticas dictas, nervosas, ac membranosas esse crediderunt. Verùm hic morbus non solùm nervosas, & membranosas afficit partes, sed etiam carnosas.

Plerique omnes nostri corporis partes esse Luis subjectum asseverant, cùm nullum membrum peculiare in nostro sit corpore, quod perpetuò in Lue non inficiatur; ideòque nullam partem certò assignare possunt, quæ illam determinatè recipiat, & subjectet. Hoc verum deprehendimus, ut infrà suo modo dicemus cum nunc illam afficiat partem.

Hercules Saxonia triplex huic malo assignat subjectum, aliud in principio, scilicet dum recens est pro subjecto ei spiritum naturalem seu partem massę sanguineę vaporosam, & deinde succos excrementitios, & tandem alimentitios. In medio, scilicet cum progreditur, succos adustos, & ex partibus ventriculum, & hepar affici, atque hinc chylosim, & hæmatosin lædi. In veterato affectu subjectum fore subdit succos pituitosos, crassos & seminales particulas, ossa scilicet, nervos, & membranosa corpora. Verùm *Saxonia* cespitat in Luis assignando subjecto; sive enim Lues recens sit, sive antiqua, idem subjectum habere debet, & non migrare de subjecto in subjectum. Præterquamquod istum chylum nunquam natura cognovit à parte rei, nisi in medentium phantasiis, ut rationibus, & experimentis in nostra *Trutina medica lib.* 4. *cap. De Ventriculi actione* fusiùs probavimus.

Nec hepar est sanguinis officina, ut hactenùs creditum est, sed tantùm viscus, per quod sanguis transcolatur venalis.

Omnes nostri barbati, scilicet *Galenistæ*, nemine discrepante, sanxerunt hanc Luem hepati figere sedem, his suasi ineptiis: Lues hæc est affectio diuturna nimis, imò ubi fixerit radices, ferè nunquam evulsas vidimus illas; ideòque necesse est perennem in aliquo viscere habere fomitem, cujus maleficio tam pertinaciter perseveret. Prætereà universum compati, & condolere corpus in hac Lue videtur, dum nulla extat pars quæ ejus infectionem non persentiat: necesse igitur est aliquam statuere partem, qua dum cœteræ noxium recipiunt succum inficiantur, & in infectione conserventur, alioquin, deficiente hoc assiduo accursu difficile non esset priorem receptum succum dissipari, & evinci, eoque magis, quòd aliqua per intervalla fœdus initum videtur, dum per aliqua temporis interstitia, feriari tanti hostis arma observantur; sed quia postmodum nova accurrit materia similiter infecta, hinc affectionis perennitas oritur: aptior pars ad hujusmodi perennitatem fovendam excogitari non potest, quàm hepar, cujus actio toti corpori necessaria est, cùm partes omnes nutritione indigeant, & hepate, à quo sanguificatio pendet: hoc igitur viscere malè constituto, depravatèque operante, noxæ, & læsiones, quæ hac in Lue accidere solent sunt hepatis, & functionum ejus, ac naturalis facultatis, quæ in ipso resident. Hujusmodi sunt vitiosa nutritio, per quam corpus pravè, & vitiosè nutritur ob excrementorum copiam, quæ ex hoc proveniunt: hoc totum indicat floridus faciei color defloratus, excrementorum in corpore congeries, sanguineæ massæ conspurcatio, coctionum læsiones, corporis emaciatio, pilorum casus, pustularum, aut ulcerum proventus, ossium adesiones, variaque tuberculorum genera. Concludunt tandem Luem hanc specificam habere inimicitiam cum hepate, & per unum contrahi membrum, ejus tamen fontem, seu primariam sedem esse hepar, illudque primariò à virulenta infestari Lue, & per id reliquas hanc contrahere Luem.

Ab *Aristotelis* ævo ad *Galeni* usque sæculum hepar viscus abjectum, inutile corporis pondus, ignavum parenchyma, nullius functionis vixit, per accidens tamen corpori necessarium. At suo sæculo, dum medicinam faciebat *Galenus*, abjecti hepatis partes fovere cœpit, & græcalica loquacitate absolutum in animantis republica dominium illi tribuit, ad thronum evexit, illudque omnium partium corporis Monarcham constituit, ipsum vitæ œconomiæ præfecit, & reliquarum in corpore partium famulatum dicavit. Ab eo ventriculum calorem, intestina fotum, cor, & arterias sanguinem, cerebrum materiam pro spiritibus animalibus creandis, generationis organa materiam pro semine, universumque corpus sanguinem pro nutrimento mendicare sancivit, unde credula, & inepta Medicorum posteritas hepati plaudere cœpit. Sed parvo quodam venarum lactearum phœnome à *Pacqueto* propalato per sacculum lacteum, deinde per Lacteas thoracicas chylum in subclavias ascendere, ac demum in dexterum cordis ventriculum hepar suspectum esse, & acceptum per tot sæcula imperium quod usurpaverat, amittere cœpit, & fatali quoque necessitate hoc nostro sæculo *Galeni* authoritas cùm declinare cœpisset, ejus quoque sectatores declinare cœperunt, & ferè omnes medentes resipiscere, & vertere terga *Galeno*, solùm pauci remansere barbati hirco obstinatiores, sed præter hos, quod maximè in republica medica dolendum, *Sallernitanum Collegium*, ceu *Galeni procurator per epistolam* illius tuetur causam, medicinæ tyrones cogendo, antequam diplomate impunè necandi insigniantur, ut jurent in verba *Galeni*, estò collegium sit *Hippocraticum*. Adeò *Galeni*, præjudicio allegati hepar morborum omnium patronum tutantur, ut quemlibet, sive magnum, sive parvum morbum hepatis tantùm culpa fieri, vel causari communiter arbitrentur, & nil corporibus accidit, quod dispotica non patretur hepatis lege, quod adeò verum est, ut Veneream Luem, quæ ab externo in corporibus creatur contagio, in insonte hepate suam habere sedem unico consensu insinuetur. O bella Medicina, quæ ita quemlibet agasonem una hora reddere Medicum potest, ut inter proceres *Galenistas* assideat! Sed ad *Galenistarum* hepar noster redeat sermo.

Hepar in Lue Venerea primariò affici falsum esse probatur primò. Qui per impurum congressum statim primò pudendorum cariem, pustulam, ulcus gonorrhœam &c. contrahunt, certè nemo negabit Lue affecto esse Venerea, & tamen in his hepar nondum laborat, cùm luis initia sint. Eadem ratio procedit in iis, qui per osculum ex. c. hanc luem ab initio contrahunt, vel in faucibus citra hepatis infectionem. Secundò, Curatur nulla hepatis habita ratione, imò brevi temporis spatio, adhibito medicamento, quod luem extinguit, quod sequi non posset, si communicata hepati labes esset, necessario namque in ejus gratiam, plurima, & valida adhibenda essent medicamenta, quemadmodum facimus in reliquis affectionibus tale viscus affligentibus. Tertiò, Nulla malè affecti hepatis indicia post con-

contractam luem apparent, cùm diu multùmque perseveret floridus faciei color; facies namque (ut inquiunt) est hepatis probatissimum speculum, & index: quare si illud semper in hac afficeretur lue, semper etiam faciei color immutaretur, quod falsum deprehendimus; observavimus enim plures viros, pluresque mulieres hac labe infectos floridum faciei habere colorem, quod evidens signum est bonæ hepatis dispositionis, eique nullo modo labem fuisse communicatam. Quartò, Quando impurus exercetur concubitus, quærimus, quomodò à pudendis non primò infectis lues deferatur ad hepar, & ab hepate ad has remeet partes? Quomodò ad hepar deferatur, absque eò quòd in itinere non inficiat partes? Quis fidus ductor, & remeator? Qua semita id facit? Credunt forsan luem ventris crepitui non absimilem esse, qui calcaneum collimat, & nasum ferit; ita collimare ad pudenda, & hepar afficere.

Aliqui barbati nasutiores hujus sententiæ ineptias meditantes, ut hos effugerent scopulos, luem in duplicem statum discriminarunt, unam incipientem, cui nullam certam consignarunt sedem, quæ illam determinatè subjectet; alteram confirmatam, quam in hepate radicatam constituerunt. Sed perperam distinguunt luem, nam confirmata non tantùm hepar, verùm, & omnes in humano corpore partes inficere potest, quod barbitonsores etiam sciunt.

Hermetici tandem luis sedem, & portitorem spirituum naturalem esse volunt, præcipuè illum, qui in sanguinis massa consistit, infici, & inquinari à spiritibus venenatis ex alio sanguine infectis similiter exeuntibus. Verùm hæc sententia *Hermeticos* fallit, nam ut docuimus in nostra *Trutina Medica*, præter spiritum vitalem non datur alius in corpore nostro spiritus. Præterea iste spiritus naturalis nil aliud est, nisi massæ sanguineæ vapor, qui à sanguine non differt, si aquæ vapor ab aqua non differt. Verùm *Hermeticorum* sententia nec pilo quidem differentior est à *Galenistarum* placito; nam isti etiam volunt Luis causam esse venenum sanguinem depopulans, & jecur primariam offendens sedem.

Pro nostra sententia de Luis Venereæ Sede præmittimus, quòd Lues nunquam partibus corporis perfecta cute obductis communicatur; nam si quis digitum in vulvam lue contaminatam immitteret, utique digitus Luem non contraheret. Præterquàm quòd Chirurgi, & barbitonsores infectorum curationi vacantes, caries, ulcera, bubones, &c. non semper Volsella sed ut plurimum manibus tractant, quas frequenter virulenta conspurcant sanie, & tamen omnes infectionis sunt immunes, ut quisque in incurabilium Xenodochio observare potest ubi horum infectorum ingens jacet numerus. Hinc colligimus multò minùs credendum est ex vestium, cubilium, linteorum, indusiorum &c. usu, posse hanc contrahi Luem. Deridendus itaque est *Fallopius*, qui refert quendam Venerea corrreptum fuisse Lue, quia easdem adhibuerant caligas, quibus utebatur tempore, quo Lue laborabat. Et idem quandam castam irridet Matronam, quæ ex aquæ Lustralis aspersione se hanc Luem contraxisse affirmabat. Solent quandoque bonæ notæ Medici simulare, & credere videntur tali pacto contractam fuisse Luem, ne ægrorum famæ detrahant: Ita asseruit *Averroes* quandam mulierem concepisse, quia semen exceperat in balneo antecedenter emissum, & revera eodem in loco semen exceperat; sed more consueto. Sed sub silentio hic non involvendum quod cuidam pulcherrimæ, mulieri in Urbe accidit: erat huic conjux mercator, qui mercimonii causa per octennium ab Urbe abfuit, tandem domum reversus puerum in aula ludentem invenit, de quo quærenti, quisnam esset puer ille? respondit uxor, non cognoscis? Hic est filius tuus. Interroganti quot habebat annos; Sex inquit: Mirabatur, & secum obstupebat, post octo annorum absentiam reperisse filium. Quærenti, quomodò id accidere potuisset? Respondit uxor: Care conjux, quadam nocte per somnium mihi videbatur inter tuos amplexus, & oscula manere, neque mecum Veneris fœdus inire, ac illis conjugii deliciis concepi, & hunc, quem vides, tuum peperi filium. At vir blandis uxoris dictis non acquievit, sed multa secum volutans, tandem plurium Medicorum consilium convocavit ad inquirendum, an mulier per somnium sine mare concipere posset? Mulieris famæ prospicientes Medici, utique id casu accidere posse jurejurando responderunt, hos enim pecunia corruperat, qui illam compresserat: Multa ad id confirmandum adduxerunt, mulierem sine viri concubitu concipere posse, quia habet testes, in quibus prolificum gignitur semen, vim activam continet uterus & pro alendo fœtu materiam habet: Itaque dari potest casus fœminam per somnium concipere posse. Insuper equæ per equorum hinnitum ad distans sine equorum coitu imprægnari possunt, ut multæ extant historiæ, quia spiritus equini deferri possunt ad equæ vulvam postulante, & attrahente vulva, ibique equæ semen informare, & equum producere perfectum absque equi semine: itaque afferri potest casus, ut mulier per somnium etiam concipiat. Præterea admirandi sunt fortis imaginationis affectus: imaginatio namque humores, & spiritus movet, corpus alterat, morbos parit, eosdemque curat & pestem inducit. Matris imaginatio fœtum afficit, & mutat, ac fœtui notas imprimit: quidni dari potest casus per fortem ideam, seu imaginationem, ut mulier per somnium absque viro concipiat & pariat? Has rationes, multaque exempla adduxerunt medentes, & tandem communi statuerunt sententia casum id efficere potuisse. At conjux his argumentis non contentus, neque persuasus: quia prudens erat, multa volutans animo, tandem inquit: Ego nescio, an id efficere potuerit casus cum litera S. an cum Z.

Item in congressibus Lue Venerea pollutis pustulæ caries, ulcera, verrucæ &c. nunquam in extima penis cute pullulant, estò in coitu totus cum cute penis ultrò citroque ingrediatur, & egrediatur, sed in glande, & in parte præputii interna, ac circa coronam efflorescunt: & ratio est, quia non sufficit, ut virulentus halitus viventis carnem attingat, ut illam polluat, sed requiritur, ut spiritus illius carnis sensitivus halitus virulentiam sentiat, quod in partibus, quas tenuissima cooperit epidermis, accidit statim; in cute verò nunquam, aut post longam applicationem. Hinc deducimus Luem tantùm inficere partes cute carentes, ita anus, vulva, glans cum parte præputii interna, os, lingua, fauces, aut adjacentes particulæ. Unde per oscula hæc Lues facilè contrahitur, ex his, qui os, gingivas, labia, linguam, vel fauces Lue exulceretas habent, quia sanies pus, halitus, sive effluvium, quod inde emanat sua acredine harum partium epidermidem intra os contentarum penetrat, & inficit. Eodem modo per lactis suctionem inficiuntur infantuli, quoties nutrices lue contaminatæ fuerint; vel vicissim infantuli contaminati nutricum papillas, inde totum inficiunt Imò pocula, cochlearia, ac communis omnium instrumentorum usus in cibo, & potu, quibus usi fuerint qui, os, aut adjacentes particulas ex Lue habent exulceratas, imbuta sordibus, aut sanie indè emanantibus inficiunt. Vitet quisque cane pejus & angue venereum virus, nec cum infectis cibum, potumve sumat, non secus ac fit cum iis, qui lepra laborant. Pari ratione in podice, vel vulva inficiuntur, alvum statim excernentes in eodem loco ubi plurima sanies virulenta ab ægro venerea ulcera in podice patiente, deposita est.

Dicimus immediatum Luis subjectum esse spiritum sensitivum sub tenuissima epidermide latentem, qui virulentorum halituum imbutus suam subvertit œconomiam, & proximum depravat nutrimentum, subjectum verò mediatum præter nutrimentum, quod luis portitor est, sunt sanguis, partes spermaticæ, molles, cartilagines, & ossa prout nunc ad unam, vel plures, nunc ad alias deflectit particulas.

N O T Æ.

In hæc Verba. *Aliqui barbati nasutiores* - - - - Licet omnes corporis partes labi Venereæ obnoxiæ sint, hi tamen de quibus loquitur Author, non sine ulla ratione affirmarunt, Luem Veneream juxta varia tempora varias etiam corporis partes aggredi, ideòque varias ejus aliquomodo esse sedes, juxta varios gradus. Incipiens sanguinem, & humores aggreditur, unde oriuntur in Inguinibus bubones, in pudendis, omnique corporis superficie, ulcera, & pustulæ. Postea molles inficit partes, in quibus corrosiva ulcera, gummososque tumores creat. Inveterata omninò cartilagines, & ossa afficit. Unde tophi, nodi, exostoses, cariesque Venereæ oriuntur: Sed verum non est, ut voluerunt Antiqui, eam hepar præcipue, & solùm afficere; cùm nulla sit pars corporis, quam non afficiat; ita ut hi Antiqui nullo bono argumento probare potuerint hepar esse partem primariò affectam., ut in *Cap. III.* optimè demonstravit Author.

In

In hæc Verba. *Pro nostra sententia* ---- Difficillimam esse veneni Venerei communicationem partibus perfecta cute obductis, affirmat Author; sed hoc cum experientia non semper congruit. Inter multa exempla, his quæ affirmat Author, contraria, visa in Nosocomio Parisiensi *Hotel Dieu* dicto, respectu Chirurgorum, & Obstetricum infectis mulieribus parientibus opem ferentium, non ita pridem duo fuere notatu dignissima. Primò illud *Domini Simon unius ex illius Nosocomii Chirurgis*, qui in uno digitorum ulcere Venereo affectus fuit, postquam parturienti infectæ adfuisset, quod adeò gravia secuta sunt symptomata, ut postquam fine ullo successu prima vice remediis usus fuisset, secunda infeliciter periérit. Illorum exemplorum secundum est illud *Dominæ de la Marche*, tunc *ejusdem Nosocomii primariæ Obstetricis*, simili ulcere in digito infectæ, postquam etiam parienti infectæ opem tulisset, & quæ brevi post scatuit pustulis Venereis, & tantum per Methodum huic Morbo curando aptam, sanata fuit. Verum, quod singulare fuit in hac Obstetrice; animadvertit labem virus Venerei eo ipso momento, quo eo affecta fuit, morsu vividissimo, quo morbum prævidit, qui brevi post videndum se præbuit.

Sed mirum esse non debet, viros, mulieresque obstetrices posse Luem Veneream contrahere: quia diutissimè uteros corruptos sæpè tangunt, ferè enim semper necesse est extrahere infantes mortuos, & putrefactos, & secundinas etiam fœtidas, quod difficillimum est, tum ob funiculi umbilicalis putredinem, tum ob debilitatem illarum mulierum, fœtus expulsionem parum adjuvantium, tum etiam ob mortem, vel debilitatem ipsius fœtus, qui nullos, vel parvos nixus facit, ut exeat ex utero materno.

In hæc Verba. *Item in congressibus* ---- Quod affirmat Author ulcera, & pustulas Venereas nunquam in extima penis cute pullulare, non semper verum est; cùm ii omnes, qui Lui Venereæ curandæ operam dant frequenter videant pustulas, & cancros, in exteriori præputii facie, imò, & in ipso penis corpore, & usque ad ejus radicem.

CAPUT V.

De Luis Venereæ Signis.

Diagnostica signa hæc Lues nulla habet certa, demonstrativa, & inseparabilia, verùm omnia sunt incerta, & fallacia, & licèt quamplurima ab authoribus proponantur, aliis sunt communia morbis, & contingentia esse possunt, ita ut non facilè per certa signa Lues dignosci possit. Non morbus unus Lues est, sed vagatur per quamplurima morborum genera, est veluti Syndrome, & Lerna malorum.

Primò Luis status diligenter præpendendus est, qui quidem alius in Lue incipiens est, alius adultus, & alius inveteratus. Luem adultam cognoscere non multùm operosum est, verùm dum adhuc latet, & in prima herba est, eam cognoscere hoc opus, hic labor est. Ut enim herbæ, & arbores jam adultæ vulgo etiam notæ sunt, in primo verò germine eas cognoscere non nisi optimi botanici est, ita etiam Lues hæc dum variis morbis, & symptomatibus sese patefacit, lippis atque tonsoribus patet, dùm in obscuro latet, non nisi à peritis deprehenditur Medicis; ideòque ex his pluribus signis illam colligemus, præter ea, quæ in particulari adducentur.

Ordinariam infectionem ex actionibus læsi, & accidentium speciebus, ut plurimùm venamur inter actiones læsas tristitia, & mœstitia præter rationem post concubitum recensentur, unde qui anteà erant hilares, & jocosi, si à coitu præter rationem mœsti, & taciturni fiant, potissimam hujus luis exhibent conjecturam, & tamen *omne animal post coitum mœret*. Sic spontaneæ lassitudines post Veneris palæstram idem denunciant, ob spiritus sensitivi coinquinationem. Unde hac de causa ad motum segnes fiunt, & toto corpore graviores.

Primùm circa obscœna loca, seu pudenda in utroque sexu incipit ex concubitu cum viro, vel muliere infecta cum hoc modo lues diffusa fuerit, ac his nostris temporibus omnes mulieres meritorias infectas esse experientia constat; imo, quod pejus est, observantur in dies uxoratæ graviori inficere Lue, quæ quadam simulata castitate, tot *Penelopes* creduntur, unde incauti juvenes facilè inficiuntur, & quod pessimum est virgines, absque eò quod castitas lædatur, & honor tangatur, aggreditur hæc lues, unde virgines, & lue conspurcatæ inficiunt: Itaque in omni mulierum genere difficillimum est repetire pudicam, ita canit *Juvenalis satyra 6.*

Rara avis in terris, nigroque simillima cygno.

Et hac occasione quidam poeta in maritos invectus ita cecinit:

Uxorem, qui nescit mœcham, in vertice cornu
Unum habet: Ille potest qui simulare duo.
Qui videt, & patitur, tria portat: quatuor ille,
Qui ducit nitidos ad sua tecta procos.
Qui nullo istorum se credit in ordine poni,
Credit & uxori, cornua quinque gerit.

Post Veneris usum si in pudendis, & præcipuè circa præputium, coronam, vel glandem ulcuscula appareant certissimum contractæ luis indicium, & licèt quandoque à multa perfricatione, & loculorum muliebrium angustia possint excoriari, sive exulcerari pudenda, si nullum adsit contagium, eftò evenerit sanies, vulgatibus facilè cedet medicamentis.

Quandoque in pudendis vesiculæ cristallinæ, caries, vel pustulæ pruriginosæ grani milii similitudine apparent, vel totam circumdant coronam, quæ postquam rumpuntur, ulcera alba relinquunt, quæ pedetentim profunda, calosa, & dolorosa fiunt. Interdum gonorrhæa sanioso prorumpit fluxu, vel in inguinibus bubones apparere incipiunt. Si malum augeatur, floridus faciei color coinquinari incipit, ex turbata coctione, & vitiata sanguificatione, unde sub oculis circulus lividus appatet, qualis mulieribus menstruatis apparere solet.

Solent ulcera à pudendis quandoque ad alias serpere partes, nempe ad pubem, inguina, femora, brachia, manus, faciem, collum, capitis, cutem, & universum corporis habitum, vel circa oris angulos. Ubi lues per compotationem, vel oscula, aut lactationem contracta fuerit, tunc in ore, & partibus adjacentibus apparere incipiunt excoriationes, & ulcera, quæ etiam in infantibus, si à parentibus sanis orti sunt, fiunt, ubi à nutrice infecta lac sumpserint, vel ab infantibus infectis nutricum papillæ, & partes circumjacentes exulcerantur, quæ vulgaribus non curantur medicamentis, & inde ad pudenda fit luis diffusio. Si parentes hoc morbo laborarent, vel laborarint, & in infante quædam se offerant signa, quæ Luem arguant Veneream, vix dubitandi locus superest. Vel serpendo, gingivas, fauces, palatum, tonsilla, columellam, & narium pinnas exedunt, tunc loquelam vitiant; unde vox rauca, vel sibilosa, & omni sonoritate destituta, vel per nares clangosa.

Invadit interdum capillorum, pilorumque radices, eosque excidere facità capite, superciliis, mento, cunctisque locis pilosis. Manuum ungues ut plurimùm scinduntur, vel planè decidunt. Manuum volæ, pedumque plantæ in rimas, & rhagades dehiscunt. Sic si in obscœnis partibus excrescentiæ, ut verrucæ, marisceæ, thymi, mora, condylomata, cristæ, aut in ano conspiciantur.

Certissima hujus luis indicia sunt dolores non in articulis, sed in ea regione, quæ medio ossium est, & prope articulos, ut anteriore tibiarum parte, cruribus, brachiis, & scapulis, & capite, qui intensissimi, & acerbissimi, sunt ac circa vesperam exacerbantur, noctu ingravescunt, & sunt diuturni.

Hujus morbi soboles sunt gummata, & tumores duri, qui in ossium locis pullulant, dolore divexantes nocturno, à quibus ossa dilatantur, & non rarò exeduntur, vel cariantur, sana existente cute, & hoc sæpissimè accidit in cranio. Accidunt tandem tabes, febres hecticæ, cachexiæ, dentium casus, surditates, cœcitates &c.

Addimus, & nos prædictis signis esse veluti hujus luis proprium simul signum, affectuum contumaciam in affligendo, & rebellionem in desistendo; Nam nullus affectus est tam contumax, & rebellis, ut Venerea lues: Si quoties vulgaribus non cedat remediis, nec remittatur, sed crudelius, vel denuò exacerbetur, de latente hujus luis natura meritò est suspicandum.

NOTÆ.

N O T Æ.

Licet multa sui signa videnda præbeat Lues Venerea non tamen immeritò *in initio hujus Capitis* affirmavit Authòr, magnam requiri experientiam in arte curandi illius morbi, ut incipiens cognoscatur, in iis imprimis, in quibus postquam diu latuerit venenum, extrorsum videndum se præbet tantum debilibus, & ambiguis signis, qualia sunt, verbi gratia, meri dolores vagi non valde acuti, unica pustula, ulcusculum sæpius sanatum, & ex intervallo integrascens, aliqua excrescentia iis in locis visa in quibus excrescentiæ non venereæ sæpiùs fiunt.

In his casibus, ægri non parum incerti sunt quid acturi sunt, quia, & incerti sunt ab iis consulti Chirurgi, dicentibus aliis morbum à causa Venerea oriri; alteris contrarium affirmantibus.

Fateri etiam necessè est, agendi modum multorum Chirurgorum, vel ignarorum, vel lucripetorum, vel utroque vitio laborantium, qui omnes in universum morbos solitis pervicaciores virulentiæ Venereæ tribuunt, non parum formidinis in ægros injicere, ne ab iis ignaris, vel perfidis deludantur.

Insita etiam quorundam Medicorum Principum menti opinio, hos malè Luem Veneream curare facit eos ita diffidenter casibus in dubiis sententiam dare; ut, nisi plurima, & evidentia Luis Venereæ dentur signa, authores non sint ægris ut Chirurgis se committant: His in casibus tamen ultimum signum *in fine hujus Capitis* datum solum est pathognomicum, quo viso Medici, Chirurgi, & ægri scire debent quid acturi sunt: id est Contumacia, & rebellio morbi adversùs remedia quibus, si ab alia causa oriretur, sanari deberet, est verum Luis Venereæ signum; eam ab aliis morbis distinguit, præsertim ubi unicum aliud datur signum, quod dubium videtur; si enim plurima dentur signa, nullum tunc dubium est.

C A P U T VI.

De Luis Venereæ Præsagiis.

VEnerea Lues cùm primò grassari cœpit, multùm ferox extitit, multasque hominum myriades jugulavit: at nostris temporibus, aut neminem, aut paucissimos interemit, postquàm Veneris corruptæ Mercurius vindex innotuit. Solet quandoque hæc lues fœdus inire, & planè extincta interdum, & veluti hydra videri, & tamen post plures, ut triginta, vel quadraginta annos, & ultra, eam nonnunquam sævissimis doloribus, pertinacibus, gummatibus, ossium adesionibus, tabe, cœterisque symptomatibus, quasi clam corpus invadere observavimus, quia pustula, caries, ulcus, gonorrhœa, & bubo non alexipharmacis, sed vulgaribus curata fuere præsidiis. Est hæc lues veluti parva favilla, quæ nisi optimè, & totaliter extinguatur, maximum parit incendium.

Faciliter curatur hæc lues recens, quàm inveterata, quia hæc continentes, illa contentas contaminavit particulas. Qui aliàs hanc passi fuerunt luem, & denuò eandem contrahunt, majori curantur difficultate, quia fortiùs in iis imprimitur lues. Quoad anni tempora hæc lues faciliùs æstate, quàm hyeme curatur. Ulcera in pene recentia non tam ægrè curantur, quàm in vulva, vel in, & circa podicem, quia hic locus est excrementis dicatus, & medicamenta non satis commodè applicari possunt. Si nasi ossa sint adesa, & simul lenta adsit febris, difficilis curationis malum denotat, cum cerebro, vel ejus membranis sit impertitum. Vertigines, epilepsiæ, surditates, & cæcitates, gravissimæ, & pertinaces sunt; indicant enim Veneream luem cerebrum obsidere. Facilius curatur hæc lues, quæ per Veneris congressum contracta est, quàm quæ alio modo, qui per præposteram Venerem contrahunt luem, difficiliùs curantur; Sic quoque difficillima, & ferè insanabilis erit lues contracta sanguinis, & seminis vitio ex prima generatione, aut lactatione; hujusmodi namque occasiones connutritam reddunt luem, ac radicatam in partibus nutritis, aut solidioribus genitis ex principio, aut alimento coinquinato. Quò plures graviores morbi, & symptomata lui Venereæ copulantur, eò magis ægri periclitantur; quò pauciores, & leviores minùs. Quapropter ii in primis pereunt quibus lui Venereæ febres putridæ dictæ, & malignæ associantur; virulentia enim Venerea non tantùm alimentum corrumpit, malignitatem adauget, & febrem reddit graviorem, verùm etiam innatum debilitat calorem, unde nec febris, nec morbus ille malignus à natura superari potest. Parem infert difficultatem habitualis febris juncta lui; hæc enim paulatim partes omnes consumit, & tandem erit immedicabilis propter contrarias coincidentes indicationes, quibus simul satisfacere nimis arduum est, unde ægroti necessariò moriuntur. Ex læsa ventriculi coctione pertinaces oriuntur obstructiones, & ex læsa sanguificatione hydrops lethalis. Sed fusiùs in prognosi particulari.

Hic unum pro coronide notandum est, quòd nunquam natura pro luis curatione crisim moliri visa fuit, nec critici supputandi, vel expectandi sunt dies; imò nec sanctorum preces valent, ut in aliis suffragari solent morbis, nec unquam votivas tabellas demore suspensas vidimus pro hoc curato morbo, cùm in scortatorum flagellum immissus videatur, ut criminis luant pœnas.

Tandem ad infectorum solatium non tacendum censemus, quòd hæc lues nullius infamiæ, nulliusque opprobrii notas infectis inurit, & hoc est maximum almæ Veneris privilegium, aliter totum humanum genus ignominiosum esset, cùm non tantùm hæc dira lues conjuges, viduas, juvenes, & senes inficiat, & quotquot in Veneris castris militant, sed etiam nec uxorum pudicitiæ, nec virginum castitati, nec infantium innocentiæ parcat.

N O T Æ.

In hæc Verba. *Quia pustula* - - - - Rarissimè vulgaribus cedunt præsidiis pustulæ, ulcera, gonorrhœæ & bubones Venerei: rariusque adhuc videntur hæc symptomata remediorum horum usu adeò remittentia, ut per triginta, vel quadraginta annos fœdus ineant; imò & cùm singularia ad hos morbos sanandos exhibentur remedia, nisi methodicè, prudentissimè & cautè exhibeantur, eadem symptomata, postquam tantisper latuerunt, denuò oriuntur, & videnda se præbent.

In hæc Verba. *Sic quoque difficillima* - - - - Quæ hic dicit Author de iis, qui luem ex prima generatione, aut lactatione contraxerunt, non debent impedire quominus infantes hoc modo infectos sanare tentemus; cùm experientia nos doceat, eos felicissimè sanari posse, modo adhibeantur cautelæ summo cum judicio datæ à *Mauriceau Lib. I. Cap. XV. & Lib. III. Cap. XLI.*

In hæc Verba. *Quò plures* - - - - Sunt ægri, cum pluribus gravioribus symptomatibus, sanatu faciliores aliis qui paucis levioribus symptomatibus afficiuntur. Videntur, verbi gratia, ægri, qui à tribus mensibus Luem contraxerunt, pustulis omninò obducti, cum ulceribus acerbissimis variis in locis, intolerabilibus nocturnis doloribus excruciati, qui tamen citiùs sanantur, & faciliùs aliis, in quibus per octo decemve annos virulentia venerea quasi sopita jacuit, & unicus in posterum videbitur nodus non acerbissimus. Itaque quæ dicit Author de majori minorive Luem Veneream sanandi respectu symptomatum difficultate, intelligi non debent nisi de ægris morbo, eodem in gradu, affectis.

In hæc Verba. *Hic unum* - - - - Cùm Lues Venerea non sit morbus acutus, critici supputandi vel exspectandi non sunt dies, in quibus natura pro ejus curatione evacuationes spontaneas moliatur; sed inde non sequitur, naturam pro ejus sanatione crises nunquam tentavisse, ut vult Author; cùm sæpè visi fuerint bubones Critici, ita perfectè bona, laudandaque suppuratione venenum Venereum evacuantes, ut sine auxilio ullius remedii interni, ægri sine recidiva sanati fuerint.

In hæc Verba. *Tandem ad* - - - Si verum sit, ut dicit Author Luem Veneream in Regionibus in quibus scribit nullius infamiæ, nulliusque opprobrii notas infectis inurere, quod lubenter non crederem, idem non est alibi; si enim hoc foret, cur ægri tam diligenter morbum hunc occultarent, cur absentiam, causis adeò studiosè fictis colorarent; si nulla foret infamiæ nota in iis qui se fœdo hoc morbo infectos dicunt. Patet etiam ex faceto Authoris stylo, illum potius hæc per jocum dixisse in fine Capitis, quam serio, ut solaretur fœdo hoc morbo affectos.

DE LUE VENEREA.

LIBER TERTIUS.

De Curatione Specierum Luis Venereæ.

EX iis, quæ suprà diximus, jam constat, quòd Lues Venerea primò ultimum partium nutrimentum corrumpit, secundò sanguinem, tertiò partes spermaticas duras, ac quælibet dictarum corporis partium, dum morbi virulentia imbuitur, suos producit in corpore effectus pro sui proprietate. Quippè pollutum ab hoc morbo nutrimentum producit gonorrhæas virulentas, pustulas, caries, ulcera, bubones veros, vel spurios, scabiem per universum corporis habitum caloris depravationes per totum corpus, alopecias. Si deinde à nutrimento fermentum in sanguinem diffundatur, tunc in promptu erunt capitis dolores, in periostiis dolores, in artubus noctù crudeliter cruciantes, qui deinde in gummata, & nodos abeunt; maciem posteà inducit, sive marasmum Venereum, vel faciliter cachexiam universalem, & hydropem. Quartò, si ubi sanguis contaminatus dolores, & gummata excitat, continentes partes, uti sunt venæ, arteriæ, nervi, membranæ, & cartilagines inficit, tunc in promptu erunt ulcera cavernosa, & profunda, gangrænæ, membrorum stupores, paralyses, contracturæ, ulcera corrosiva, in lingua, faucibus, uvula, larynge, naribus, tinnitus aurium, & capitis dolores fixi, & profundi: Quintò, si à spermaticis mollibus virus in ossa, quibus adhærent, imprimatur caries ossium, gangrænæ ossium, palati foramina, nasi putredo, dentium corruptio, & cranii mortificatio usque in cerebrum evenient. Verumenimverò licèt ab uno, eodemque semine tot fructus in viventes pullulent, unam tandem, eandemque curationem non admittunt; diversificatur enim illa iàm ratione partis, quàm ratione modi, quo pars à morbi virulentia læditur; itaque sigillatim uniuscujusque ex enumeratis affectibus trademus nomen, & quid per nomen intelligatur, ejus signa, causas, prognosim, & curationem, verùm de nostro more perpetuò vulgarium causas, & curationes trutinabimus, easque semper repudiantes: Unum tamen hic notandum, quod Lues Venerea neque gradus, neque species mutat. Sed semper in uno gradu acquisitæ suæ activitatis persistit, horribilior, & vehementior tamen devenit, vel ratione partis læsæ, vel materiæ quantitate ab ejus virulentia corruptæ.

CAPUT I.

Vulgarium præsidia in examen adducuntur.

ANtequàm affectuum à Lue Venerea pullulantium curationem exordiamur, operæ prætium duximus juxta nostram Trutinam vulgarium præsidia in isto curando morbo examini subjicere, ut eorum indicationes, & curationes potiùs ludamus ineptas, quàm inde aliquid boni eruamus. Luem nullatenus isti curare poterunt, cùm juxta eorum principia ex occultarum ægritudinum numero esse fateantur, quarum natura est illis intrinsecè abscondita, & hinc occultos morbos non solùm ignorantiam in theoria, sed & errores in praxi parere certum est; nam methodus, quæ per indicationes à rei natura desumptas procedit, morbi naturam, qui curandus assumitur, cognitam, & manifestam supponit, cujusmodi apud ipsos non est lues. Ita fatetur *Gal. 3. meth. c. 16. Eorum, quæ sunt nobis incognita, vera methodus haberi nequit.* Curant vulgares morbum ignotum in causa, & in effectu cognitum à posteriori, & per experimenta: omnia enim remedia per experientiam inventa fuisse credunt, & *Sennertus*, *Fallopius*, cæterique hujus farinæ vulgares docent, nisi *Hispani*, qui primi hanc ab Indis attulere luem unà simul remedia etiam non asportassent, lignum nempe guajacum, salsaparillam, chinæ radicem, & *Jacobus Carpus* vel casu, vel analogismo ductus curationem per hydrargyrum non invenisset usque modò vera hujus mali curatio lateret, & medicamenta occulta qualitate agentia ignorarentur: hujusmodi igitur remedia per experimenta inventa, & non per indicationes curativas nostros barbatos Empiricos reddunt, præclarosque doctores, nihilo à tonsoribus dissimiles.

Tria sunt vulgarium præsidia pro lue curanda, primum est phlebotomia, secundum purgatio, tertium sunt ligna, & radices. Verùm phlebotomia, & medicamentum purgans sunt veluti duæ firmissimæ columnæ, quibus tota vulgarium medicina nititur, has cunctis adhibent morbis, quibus remotis, tota quanta est, ruit. Perpetuò eorum medicina in sanguinem, & stercus terminatur, non mirum, sunt de hirudinum, & scarabeorum genere. Sunt vulgares Agyrtarum instar, qui oleum, vel emplastrum nacti, illud ad omnes prorsùs efferunt morbos, atque alios insuper quamplurimos valere.

NOTÆ.

Objurgationes, quibus Medicos Galenistas onerare conatur *in initio hujus Cap. I.* sunt præludium earum; quibus eos, in omni serie hujus Tractatus, quoties dabitur occasio, afficiet; sed quia immeritò, infesto ut pater, in Antiquos Medicos fertur animo, cavebimus mulrùm ne eum imitemur, in averso quo in omnes indistinctè fertur animo, & imprimis ne laudemus contemptum ejus in *Fallopium*, & *Sennertum* quos *Medicorum vulgarium Principes* per ridiculum vocat; cum verè dici possit duos illos Viros Doctos, Medicos fuisse maxima laude dignos, qui Medicinam exercuerunt, cum omni fama, & felici eventu, & quorum Scripta eruditione plena, & in optimum Ordinem disposita, semper Posteris commendatissima erunt, licet in Medicina oriréntur Systemata ab eorum sententia magis aliena, quam ea à Recentioribus inventa.

In iis autem cum omnibus sentimus, & præsertim cum iis; qui meritò, & jure laudant. En ea, quæ in *Dictionario Critico* dicit *Baylius de Sennerto.* „ Ægri ad eum „ undiquaque confugiebant, nec ulli opem denegabat; „ Oblata accipiebat, mercedem non exigebat, imò, & „ eam à pauperibus ipsi oblatam illis reddebat; Pestis se„ pties, & ampliùs Vvittebergæ viguit, dum ibi Medi„ cinam faciebat; sed nunquam in locum solum secessit, „ nunquam ægris opem denegavit; *Elector Saxoniæ* quem „ à magno morbo anno 1628. liberaverat, illum inter „ Medicos ordinarios adscripsit, illique simul concessit „ libertatem habitandi Vvittebergam. Multi Duces, Prin„ cipes, & nobiles feliciter ejus remediis, & consiliis „ in morbis usi sunt. *Nicolaus Sapieha Supremus Lusitaniæ Vexillifer* nesciens quid adhuc agere deberet ad „ pristinam sanitatem recuperandam, consilio Medico„ rum Patavinorum se *Sennerto* commisit; petiit Vvit„ tebergam, sanatusque rediit.

Ex tali narratione colligere est num homo omnibus præditus virtutibus Medico congruis cum rara scientia, & experientia nulli ignota, debuerit reponi ab Anthore inter Medicastros, & num contrà maximum foret omnium bonum si tales Medici vulgatissimi forent?

Quæ in *Moreri Dictionario de Fallopio* leguntur, ei non minus honorifica sunt „ *Gabriel Fallopius* Medi„ cus Celebris Mutinæ natus, Botanicam, Astrono„ miam, Philosophiam callebat, & imprimis Anato„ miam quam pulchris locupletavit Observationibus. Mi„ rum est eum tot scribere potuisse, cum mortuus sit „ Patavii ubi erat Professor anno ætatis 39. Iter fecerat „ per omnem Europam, & docuerat primo Pisæ, dein „ Patavii. Opera ejus in tribus voluminibus collecta im„ pressa sunt Venetiis, & Francofurti; iis & post quarta pars addita est.

De Phlebotomia.

Rixantur, & digladiantur *Vulgares*, an sanguinis missio locum habeat in hoc affectu, & ferè omnes plena aula, paribusque votis eam probant, credentes sanguine misso non minùs pravos educi humores, quàm infecto hepati magnum præstari beneficium. Præterea eam admittunt, ut sanguinis copia minuatur, & fervor in hepate compescatur, præcipuè si ex eo febris oriatur. Insuper, si sanguis nimiùm calidus sit, & habitus plethoricus, quia propria luis remedia calida, & sicca esse debent, quæ tutò administrari non possunt, nisi sanguis priùs diminutus sit, ratione cujus major evadat luis fomes, & excrementorum copia augeatur.

Locus sanguinem deplendi est: Si virulentia nullum peculiarem ad aliquam partem motum habeat: *Fallopius*, *Sennertus*, & alii ex cùbito sanguinem mittunt, ex vena scilicet interna, seu basilica ob hepatis rectitudinem. Si verò ad partem aliquam peculiariter habeat motum, & quidem ad inguina, si delitescens bubo, aut suppurationi reluctans vel gonorrhœa recens suppressa, aut parcè fluens, in partibus inferioribus venam tundunt: ita enim virulentia versus inferiora trahitur, & propter calidi sanguinis affluxum posteà bubo faciliùs suppuratur, & gonorrhæa refluit. Eodem modo si caries, ulcus &c. in pudendis adsit, in pedibus venam aperiunt. Itaque si infra hepar partes laborent, ex inferioribus venis sanguinem educere congruum erit; Si supra hepar, scilicet ad caput virulentia ruat, & ibi vehementissimos excitet dolores, prava ulcera, capillorum defluvium, in brachio cephalicam aperiunt. Hirudines podicis venis non rarò in lue locum habere credunt, scilicet dum vires debiliores venæ sectionem sustinere non possunt, vel dum sanguis crassus, & fœculentus plus justo in corpore redundat aut dum ejus suppressa, vel saltem imminuta est evacuatio, aut cum è propinquo hepar, & naturalia viscera evacuare, & expurgare intendunt.

Cucurbitulis etiam utuntur, dum ad inguina attrahere volunt, ut cùm bubones, postquam apparuerint, non crescunt, vel delitescunt. Item cùm ad partes cutaneas evocare intendunt.

Sed errant vulgares sanguinarii, sanguinem mittentes, quia vitium in sanguine excitatum à lue, non est ejus conditionis, ut phlebotomia emendari, & corrigi possit, nam quantumvis sanguinem detrahas, ille, qui remanet, est ejusdem energiæ, ac qui missus fuit, cùm non sit in quanto, sed in quali venenoso, quod antidotis expurgari debet, & sanguinem educi non indicat virulenta lues, nec est appropriatum præsidium, cùm ei tantum alexipharmaca advertentur. Imò phlebotomia multùm nocere potest, quia vires, & calorem minuit, cùm noster calor à sanguine excitetur, virulentiam adauget, refrigerat, & refrigeratæ partes minùs veneno resistunt, imbecillæ vires concoquere non possunt, unde continuus excrementorum proventus cumulatur, nec tam citò restituuntur ii, quibus sanguis detractus fuit. Quare propter aliena pericula cauti ægri nullum aliud reformidant præsidium, quàm phlebotomiam. Testes sint ejulatus, planctus, & clamores tot in hac urbe infectorum, qui vulgarium sanguificinam tolerarunt. *Clamitat de terra ad cœlum sanguis in lue eductus, & suam habet vocem, sicut clamavit in Abel.*

In lue correpto sine noxa è pedibus sanguinem extrahi credunt, ac si sanguis è pedibus extractus non esset ejusdem conditionis, ac ille, qui è brachiis extrahitur, ac eliminatus à toto, & in pedibus depositus, ac si extra vitæ œconomiam stagnaret, & *Harvejano* non repararetur motu. Crudele barbatorum subterfugium, quia ipsi crudeles.

Hirudines venis sedis locum habere credunt, & præsertim, si vires ita debiles sint, ut phlebotomiam ferre non possint; vel dum sanguis crassus, & fœculentus plus justo in corpore abundat, vel dum suppressa est aliqua evacuatio. Verùm toto cœlo errant, credentes sanguinem è venis eductum hæmorrhoidalibus non debilitare, id facile videre est in iis, qui hisce obnoxii sunt evacuationibus, qui magis ab hac, quàm ab omni alia debilitantur. Observate quæso, & comparate eos, qui hæmorrhagiam ex aliqua corporis parte patiuntur, & videbitis eadem sanguinis copia exhausta, magis debiles apparere subditos infernæ evacuationi. Ridiculum est, cùm imaginentur sanguinem crassum, & fœculentum excerni; nam talis apparet ex stricto orificio, ex quo guttatim exit: qua propter statim coagulatur, dum educit, cùm sit orificium strictum, quod facilè quisque observare potest etiam in brachio ex angusto foramine. Ex orificio autem stricto nulla aquosa sanguinis pars, sed crassior, in qua volatiliores partes conduntur, & consequenter melior, & utilior sanguinis pars excernitur, serosa exclusa. Imò venæ hæmorrhoidales extimæ non ex splene, ut volunt, sanguinem recipiunt, sed ad ipsum reportant, quem hauriunt ab arteriis, quia proximè illum exhauriunt, ideò sanguis est florentissimus. Id, quod ex suppressa aliqua evacuatione hæmorrhoides tundere dicunt, vanidum arbitramur, nam non semper ars imitari potest quod natura facit: non enim semper scit Medicus, an natura id facere debeat, & non possit, ut ille suppleat. Evacuat natura sanguinem aliquando per inferiores partes, sed quandoque id non rectè facit, & quandoque rectè, ut quod in venis fluctuat excrementitium, evacuet: sed quomodò scit Medicus excrementitium hoc in venis fluctuare, & qua arte assequi datur partem, ex qua natura excrementum vacuare intendit nam licet circuletur sanguis, & excrementum fluctuet, nec semper cum toto circulatur sanguine per totum corpus, & interdum misso sanguine ex parte ab excremento distanti, minuitur sanguinis motus, & excrementum vel in vasorum parietibus remanet, vel in illis, per quas ex uno vase in aliud transit sanguis. Isti Medici sanguinarii sunt publici grassatores, urbani Sicarii, horrendi lictores, spurci carnifices, crudele, & exitiandum hominum genus, sunt tandem ministri, scilicet divinæ ultionis executores, sanguinem ebibunt, & peccatis vescuntur populorum, ita habetur *Ecclesiast. cap.* 38. *num* 15. *Qui delinquit in conspectu ejus, qui fecit eum, incidet in manus Medici.* Sunt morbi Dei flagella propter peccata, ideòque impunè, proprioque genio fortunas hominumque vitam negotiantur, dum incerta, & periculo plena audent tentate remedia: saltem sanguini eductionem tanquam maledictam rejiciant, & à remediorum censu eliminent.

N O T Æ.

Licet Phlebotomia per se non sit remedium aptum ad sanandam Luem Veneream, bona tamen curatione hujus morbi, quibusdam in casibus, esse potest; sive ut symptomatibus, cum Lue Venerea conjunctis, opem feramus, qualia sunt acuti dolores & inflammationes magnæ; sive ut facilius agant antivenerea remedia, sine Venæ Sectione summo cum labore & periculo imprimis in plethoricis actura.

Sequitur etiam Author in invectione hic facta in magnum illud tamque generale remedium, potius aversum animum illi insitum adversus illud præsidium, quam rectas rationis leges. His addas Regionis, in qua Medicinam factitabat, consuetudinem; in ea enim, Venæ Sectio multo minus frequenter fit, quam in aliis Regiones ubi dantur prægnantes rationes ad ea utendum frequentius.

His positis, licet omnino Phlebotomiam vetet in curatione Luis Venereæ, ut & in omni alio morbo, nullo excepto, utilissime tamen juberi potest in casibus antea notatis; & ut remedium adhibeamus symptomatibus sæpe contingentibus in usu Mercurii invitis omnibus modis adhibendis, ad impediendum ne ea oriantur. Symptomata hæc sunt magnæ faucium, & tonsillarum inflammationes, nimia linguæ, totiusque capitis inflatio, deliria, convulsiones, & hæmorrhagiæ.

De Purgatione.

Purgatio per pharmaca cathartica multùm in lue locum habet, corpus enim cacochymum, & vitiosos exturbat humores, ejusque antidotis meliorem sternit aditum, aliàs hujus morbi alexipharmaca impuro corpori parùm prodessent, eapropter detrimentum afferre, & corpus aliis obnoxium morbis reddere possunt, estò lues expugnetur. Non omnes per sudores vitiosi discutiuntur humores, sed tenuiori dissipata parte, crassior remanet, quæ, nisi eliminetur, siccescit, & visceribus adhæret, & quandoque acrimoniam adipiscitur, & vasorum substantiam lædit. Unde lues curatu pertinacior redditur, & obstinatæ fiunt obstructiones.

Verùm ante purgationem corpus reddunt fluidum tribus præparantibus *Syrupis*, *de boragine*, scilicet, *lupul. cichor. endiv.*

endiv. fumar. pomis &c. cum appropriatis *aquis sc. Lupul. fumar. borag. cichor. capill. ven. &c.* quos ita præscribunt.

℞. *Syr. fumar. & lupul. ana ℥. j. aquæ fumar.* ℥. *iij.* Vel

℞. *Oximell. simpl. aut compositi ℥. ij. aquæ betonicæ ℥. iij. m.* Vel

℞. *Syr. capill. ven. & cichor. ana ℥. j. aquæ lupul. ℥. iij. m.*

Nonnulli vulgares tanquam efficaciores earundem herbarum decoctiones ad uncias quinque, vel sex Syrupis præferunt, addito ad saporem saccharo.

Altercantur *Vulgares*, an in lue percuranda purgantia lenia, vel fortia propinanda sint. Verùm quia lues, cum sit gravis affectio, lenia respuat, eisque non cedat, fortiora, & validiora aliqui commendant medicamenta, quæ radicitùs luem exterminare valent. Contra alii valentiora exhorrent, ne vires infirmentur, quas conservare tenetur Medicus, & in chronicis præsertim morbis. Verùm hæc lis, ne diu inter barbatos agitetur, facilè dirimi potest, si juxta corporis, & evacuandorum succorum conditionem diversificentur medicamenta, quò circa: Si corpora robusta, & humores educendi sint tenaces, potentiora administrare expedit, nullam timendo virium jacturam, quæ ut potè robustæ hujusmodi permittunt medicamenta excrementorum crassitiem exturbantia: Quòd si delicata sint corpora infecta, neque succis admodùm crassis abundent rationabile erit mitiora propinare medicamenta, ut viribus consulatur.

Præparato corpore tribus syrupis, ad purgans deveniunt medicamentum, sed juxta eorum nænias assignant humores biliosos, pituitosos, vel melancholicos, vel ex his congeriem, cum hoc tamen discrimine, quod in recenti lue biliosi magis, in diuturna verò pituitosi, & melancholici dominantur. Inter medicamenta bilem expurgantia recenset *rhabarbarum*, præstantissimum remedium, ceu hepatis animam, addito *syr. viol. aut ros. solut. vel de cichor. Nic. in decoct. fol. sen. prun. Damasc. & pulp. tamarind.* Inter pituitam, & melancholiam purgantia principem habere locum credunt *Syr. Sueff. & de fumar. maj. addita confect. hamech, in decoct. fol. sen. agaric. polyp. epithim. &c.* Ità concinnant pro bile purgans.

℞. *Fol. sen. or. ℥. j. prunor. damasc. num. vj. pulp. tamarind. ℥. ß. f. decoct. & in suff. colat. diss. syr. ros. solut. ℥. iv. de Cichor. Nicolai ℥. ij. rhabarbari ʒ. j. m. f. p. & adde aquæ Cinnam. parum.*

Pro pituita, vel melancholia.

℞. *Agarici trochis. ʒ. iij. polyp. querc. ℥. ij. fol. sen. ℥. j. (Si aliqua adsit obstructio) tart. vin. alb. ℥. ß. f. decoct. & in suff. colat. diss. Syr. sueff. & de fumar. maj. ana ℥. iij. confect. Hamech ℥. ß. m. f. p.*

Pro varia succorum congerie.

℞. *Fol. sen. & polyp. querc. ana ℥. j. prun. damasc. paria ij. cinnam. ʒ. j. f. decoct. in aquis cord. & in suff. colat. diss. syr. ros. solut. & sueffiana ℥. iij. confect. hamech ʒ. iv. m. f. p.*

Si æger à pharmaco potabili abhorreat, parant pilulas ut

℞. *Pilul. aggregat. de fumaria, & de tribus, ana ʒ. j. cum cathart. ros. formentur pilul. ix. & deaurentur.*

Post quatuor deinde horas exhibent apozema, ut

℞. *Cons. ros. pers. ℥. iv. elect. de succ. ros. ʒ. iij. m.* desuper comedat æger.

Non loquimur de aliis *compositionibus scammoniatis aquis solutivis, syr. de spina pontica, jalap. turbit. colocynthide, manna &c.* quia lippis & tonsoribus patent. Hæc, & alia sunt *Vulgarium* quamplurima purgantia, quæ vertiginoso feruntur motu, & curriculo ista absoluto, semper eadem recurrunt. Magnum errorem in quatuor purgandis humoribus patrant vulgares dum in istis luem quærunt, in quibus revera non consistit, & in omnibus producitur, nec demonstrari potest cùm per ipsos sit occulta. Est medicamentum purgans maximæ imposturæ inventum, remedium pecuniosum, emungendarum pecuniarum officina, quotidianus census, & ægrorum certissima pernicies, quod naturæ vim facit. Purgantia igitur nos acri studio rejicimus, quia nullum juvamen præstare possunt: quòd vel minimam luis speciem non curare dicimus, sed saltem occultare valent; à dissitis enim partibus, & à circumferentia ad centrum trahunt, & hujusmodi attractio majorem luis penetrationem juvare potest, quàm hoc destituta auxilio non præstitisset, undè luis universalis imminet metus. Non est medicamentum purgans id, quod alvi solutionem promovet, nam in hoc minimam spem collocare debemus, sed quod morbum per suum emunctorium solvit, ita sunt reliquæ evacuationum species, vomitus nempe, urinæ, sudores, insensibilis transpiratio &c. sunt *Vulgarium* purgantia mucida, & rancida, quia vetustatem sapiunt, & ante luis ortum extabant: nec tunc quicquam profuerunt: considerate, si nunc pro tanto curando morbo prodesse possent. Non sunt medicamenta huic morbo propria, sed communia per applicationem, ideòque de communi morborum omnium, nullum alexipharmacum pro lue continent, nisi virus laxativum, quod est de veneni corrosivi genere, ac pro ejus curatione noxia. Est lues morbus novus, ideòque nova medicamina, novosque requirit Medicos.

N O T Æ.

In hæc verba. *Magnum errorem* ---- Quæ dicit hic Author, contra Purgantium usum, debiliori, adhuc nituntur fundamento, quam ea, quæ in medium protulit adversus Phlebotomiam, *in articulo antecedenti*: dicere enim cum eo. 1. Magnum errorem in quatuor purgandis humoribus patrare vulgares, dum in istis luem quærunt, in quibus revera non consistit, nec demonstrari potest, cùm per ipsos sit occulta: est in medium simul proferre absurda multa, quæ sustineri nequeunt: est pervicaciter obsistere experientiæ duorum sæculorum integrorum, per quæ, omnes quotquot fuerunt ægri ab hoc morbo liberati, illorum remediorum usui sanationis partem debuerunt; est velle instillare, omnes Medicos Chirurgosque Celebres quotquot hactenus fuerint, qui de hoc morbo scripserunt, & maximum ægrorum numerum sibi commissum habuerunt, mala methodo, conspirante consensu, usos fuisse, jungendo purgantia Antivenereis, vel ægris exhibendo purgantia sudoriferis juncta, ut fecerunt *Fernerius & Riverius*, qui affirmant se hac methodo sanavisse infectos, qui Mercurio inutiliter usi sæpius fuerant; sed dico amplius Author hic sibi ipsi advetsatur, ut in serie hujus tractatus videbimus; cum non negligat, multis in casibus, conjunctim vel separatim ea exhibere cum singularibus remediis ipsi propriis.

Exprobrationibus vero ab Authore factis, Medicis vulgaribus, quòd Luem Veneream demonstrare non possint in quatuor humoribus in quibus non consistit, nec ab iis causam occultam dicentibus, quæri debet, respondere possunt, se per quatuor humores nihil aliud intellexisse quam varia principia, massam sanguineam per omnia corporis vasa circulum obeuntem, constituentia; ideoque negari non posse virulentiam cum iis mistam esse: cum malignus humor producens pustulas, ulcera & bubones afferri nequit in partes in quibus sistitur, nisi per vasa succos bonos malosque vehentia, & in quibus cum circulationis æstum sequi nequeat, intricatur, fermentat, acescit, tunicas excedit, & effusus denique omnes illas varias eruptiones producit.

Quod spectat verò causam occultam ad quam vulgares confugiunt, & quæ reipsa eorum ignorantiæ asylum est. Veteres reponere possunt se minus esse vituperandos ob ingenuam debilitatis propriæ theoriæ qua parum contenti sunt, confessionem, quam Recentiores conjecturas fidenter divulgantes quasi possent ostendere scripta testimonia Authoris naturæ, capacia reddendi systemata ipsorum certissima, quæ tamen discussa nihil solidi præbent, sed tantum speciosam probabilitatem.

In hæc Verba. *Est medicamentum* ---- Mali effectus, quos purgantibus, tribuit Author, non congruunt cum successibus quos habuerunt ab Antiqua Medicina ad hodiernam usque, in curatione gravissimorum morborum; & tantum abest ut hæc remedia humores à circumferentia ad centrum trahant, quod contendit Author, ut aptissima sint ad excitandam naturam, ut se extricet ab omnibus superfluis ipsi nocuis, quæ in vasis vel visceribus relicta apta tantum forent ad congestiones faciendas, & ad perturbandam œconomiam animalem, organorumque functiones; quod autem naturam excitare potest, ut se à nocuis extricet, nequit favere malo fermento suscipiendo, ei colligendo vel ex circumferentia ad centrum attrahendo, nec ideo ita augendo veneno, ut Lues Venerea antea unicam corporis partem afficiens, nunc omnes inficiat.

Cæterùm immeritò purgantia remedium esse pecuniosum dicit Author; nec possunt pecunias emungere, nisi omninò inopes sint ægri; tuncque miseri illi opem inveniunt in charitate privatorum, vel asylum in Nosocomiis eum in scopum institutis.

In hæc Verba: *Non est medicamentum* ---- Author ut gustandum, & probandum redderet propositum, bona afferre debuisset argumenta; sed dicendo tantum medicamenta alvi solutionem promoventia, tanquam vera purgantia spectari non debere, sed ea tantum quæ morbum per suum emunctorium solvunt, inducere vult Lectores ad evidentissimas notiones ejiciendas, ut temere amplectantur opinionem evidenter falsam.

Medicamenta per alvum evacuantia Cathartica inter medicos dicta, semper pro veris purgantibus habita fuerunt; nec ad ea referuntur emetica, diuretica, sudorifera, omniaque alia evacuantia nisi latius solito sumatur hæc vox.

Quod autem dicit Author melius referri posse ad vera purgantia, emetica, diuretica, sudorifera quam alvum laxantia, hoc omnino paradoxum videtur; cum nulla sint remedia purgantia melius dicta iis quæ causam morbi educunt per viam, magis quam ulla alia expulsioni superfluorum, dicatam: hæc autem prærogativa, omnium benè cordatorum consensu, pertinet ad alvum ante omnes alias partes, cum ea natura in sanitate utatur, ut alimenti superflua ex corpore expellat, & quotidie experientia videamus, morbum, in quacunque corporis parte sedem habeat, crisi solvere tentantem naturam, eligere hanc viam frequentius ulla alia, ut etiam videmus in praxi quotidiana, majorem numerum ægrorum à causis morbi liberatorum, ope evacuationum à vulgatissimis solis purgantibus factarum, quam ope conjunctorum aliorum remediorum superflua ad alias vias emandantium: nomenque vulgo, & etiam ab Authore iis datum, *commune per applicationem*, de eorum fama nihil, ut credi posset, detrahit; cum legitimè iis datum esse possit propter partem quam habent in sanatione plerorumque morborum; & virus illud alvum ciens quod aliquando habent, & immeritò veneno corrosivo imputat Author, nunquam manifestum se facit in eorum operatione, nisi cum incaute exhibentur, vel quoad tempus morbi, vel quoad dosim, ætatem, & vires ægrorum, vel naturam humorum peccantium evacuandorum. His omnibus verò omissis si plus quandoque mali quam boni faciant, infelix successus tribui debet, potius ignorantiæ vel defectui attentionis eorum, qui ea exhibent, quam pravis eorum qualitatibus.

Quod verò dicit Author purgantia rancida, & mucida esse, quia vetustatem sapiunt, debet spectari tanquam abjectæ facetiæ, quas aliquando continere nequeunt optima ingenia; Sed cum dicit ea, quia, ante ortum Luis Venereæ, nil quidquam profuerunt, nunc pro ea curanda prodesse non posse; Luem Veneream, quia novus est morbus, nova medicamina, novosque requirere Medicos; primo accusat Medicos Celeberrimos, imo & eos qui ante tempora *Hippocratis* Medicinam exercuerunt, & eos omnes qui dein inter cæteros excelluerunt in Magna Arte Medicinæ, quod adeò stupidi parumque prudentes fuerint, ut tribuerint felices eventus remediis ad infelices tantum producendos aptis, & fuerint, & sint adhuc adeo ægris luis inimici, & pertinaces in usu sibi solito, ut in dandis illis remediis olim, & nunc omnino perniciosis se obfirmarent, quod cogitare absurdum est.

Secundò cum dicit, Luem Veneream morbum novum, nova Medicamenta, novosque requirere Medicos, tacitè accusat Providentiam quod necessariis, hominibus quos creavit, sufficienter non consuluerit; tacite conqueritur quod Medicina æque simplex ac ea, quæ à summo Domino nostro nobis data est, & quæ unice sita est in additione deficientium & subtractione nocentium, ut optime docuit *Hippocrates*, non sufficiat omnibus morbis nobis imminentibus sanandis.

Sed unius sententia non plus valebit quam experientia à multis retro sæculis comprobata; Purgantium usus in integrum manebit, & licet Lues Venerea sit morbus ferè novus, magnum ex iis medicaminibus percipiet levamen, quin Deus teneatur creare novam Medicinam, & Medici discere novam methodum, qua Lue Venerea infectos sanent.

De Ligno Guajaco.

Sufficienter corpore per plures phlebotomias, cum pluribus purgantibus depleto, ad reliqua procedunt præsidia, quæ propriam, & specificam hanc luem expurgandi vim habent, & totalem, ac omnimodam ejus extirpationem operandi, non quia calefaciunt, aut siccant, vel sudores aut aliam movent evacuationem, sed id patrant propria vi, ac forma, sive occulta, & arcana quadam proprietate, sicut ejus causa est occulta, & deleteria. Nunc extirpant morbum ad eum ferè modum, ac theriaca venena, & malignitatem expugnat, unde luis antidota, & alexipharmaca vocantur. Hæc tria sunt, primum Lignum guajacum, secundum Salsaparilla, & tertium Chinæ radix.

Inter luis antidota principem tenet locum lignum Guajacum, quod etiam *lignum sanctum*, seu *palus sanctus* dicitur: sanctum appellant ob eximias vires quas adversus Veneris luem habet. Nonnulli à ligno sancto guajacum distinguunt, verùm hæc differentia tantùm se tenet ex ligni adolescentia, vel senectute, ideòque hæc duo confundi solet, & pro uno, eodemque accipiuntur, esto in oppositum blateret *Fallopius*. Dicitur *Indicum*, quia ex India ad nos vehitur. Nascitur hæc arbor apud Indos, ubi Venerea lues endemia esse fertur, atque ibi unicum ejus præsidium, Guajaci planta ad fraxini proceritatem, & ad hominis mediocris habitus crassitudinem plerùmque assurgit. Folia refert quadantenùs plantaginis æmula, dura ac brevia flores ejus producuntur lutei; fructus verò juglandis magnitudine, qui esu alvum subducit; cortex annosis niger, juvenibus verò subrutilus. Hallucinantur, qui putant buxum, quæ apud nos nascitur, idem esse cum guajaco; Siquidem guajacum pingue, & resinosum visitur, materia intùs nigra, ebeni ferè modo: quin & sapor amarior, & acris, quibus siccam buxi materiam carere constat.

Divinum ad luem arcendam prædicant guajacum quantùm ad vires, quia admodùm calidis & siccis constat particulis, ut ex sapore, odore, & acrimonia conjicere licet insigni, qua linguam mordicat, & quidem calidum putant in principio tertii gradus, vel in fine secundi, ac simul tenuium partium, unde crassa attenuandi, lenta incidendi, & detergendi vim habent, sudores, & urinas ciendi, superfluos humores frigidos dissipandi, & absumendi. Quapropter specificum hujus luis credunt alexipharmacum, verùm non ob istas manifestas qualitates exhibent guajacum vulgares, cùm non desint nostris in regionibus medicamenta hujusmodi qualitatibus prædita, sed ob peculiarem, specificam, & occultam qualitam, qua Lui adversatur.

Eligendum est optimum, & præstantissimum, quod non sit tempore, & vetustate consumptum, sed recens, non sit totum nigricans, nec totum albicans, densum, ponderosissimum adeò, ut in aquis non fluctuet, sed mergatur, resinosum, odoratum, gustui & acre, & subamarum. Cortex optimus censendus est crassus, & fortiter ligno adhærens, adeò ut vix ferro sequestrari valeat, nam qui facilè separatur à ligno vetustatem sapit.

In luis curatione totaliter pendent à ligno vulgares, illudque in varias parant formulas, sed præstantissimum judicant, si limetur, & in minutissimam redigatur scobem, qua sic citiùs, & meliùs ex eo extrahitur virtus. Ita præparatum infundunt, macerant, viginti quatuor horarum spatio in aqua nonnulli, aliis in hordei decocto, quidam in aquis stillatitiis, aliqui in vino, alii in sero lactis, quidam in jure carnis ad calentes cineres servant, postmodùm lento decoquunt igne ad tertiæ partis consumptionem, & decoctum formant, quod maximè in usu est, quia in forma liquida totum penetrat corpus, ut

℞. Lig. guajac. cum cort. ℥. iij. infundantur in aquæ font. ℔. iij. stent per horas 24. ad calentes cineres. Deindè bull. lento igne ad tertiæ partis consumptionem, addendo in fine s. a. flor. cord. p. j. passul. enucleat. ℥. j. liquiritiæ rasæ ℥. ß. coriand. præp. ʒ. iv. cinnam. ʒ. iij. f. colat. & servetur. Dosis ℔. ß.

Hoc simplici utuntur decocto in delicatis, imbecillibus, excarnibus corporibus, in lue recenti, temporibus, & naturis calidis, quando tantum alterare intendunt. Quòd si minus excalfacere velint, lignum infundunt *in aquam cichor. lupul. endiv. sonchi &c.* & herbas concoquunt refrigerantes. Si verò humectare intendunt, in tabidis, & emaciatis in jure pulli, vel carnium vituli, aut arietis deco-

decoctum parant addendo melonum semina, ptisanam hordeaceam, &c. Pro infantulis, & lactantibus lue infectis julepum parant, ut

℞. *Lign. limat.* ℥. *ij. aquæ graminis* ℔. *ij. infunde per 24. horas, bulliant deinde ad duarum partium consumptionem f. colat. & cum saccharo q. s. f. julep.* De quo detur parùm, & sæpè:

Vel compositum formant decoctum, cui dejectoria addunt pharmaca, quod non solùm alterat, sed purgat, & alvum solvit. Usurpant illud in corporibus duris, & rusticis, aut temporibus, & naturis frigidis, aut in Lue confirmata, quæ citam evacuationem tolerare possunt, ut

℞. *Lign. guajac. recenter limati* ℥. *iij. in aquæ fontis* ℔. *iij. infundantur per 24. horas. Deinde lento bulliant igne ad medietatis consumptionem, addendo f. a. polyp. querc.* ℥. *ij. prunor. damasc. num. x. fol. sen. or.* ℥. *j. endiviæ, plantaginis fumariæ ana m.* ß. *flor. cord. p. j. coriand. præp.* ℥. ß. *f. colat. & servetur.* Dosis ℔. ß. pro vice.

Postquam etiam primum decoctum simplici modo paratum, & colatum est, residuo ligno post primam coctionem, iterùm majorem aquæ quantitatem affundunt, & ad tertiæ partis consumptionem coquunt, & in ventriculi gratiam *passul. coriand.* debitam addunt quantitatem & colaturam faciunt, vel saccharo edulcorant. Colaturam pro potu ordinario in prandio, & cœna exhibent. Vel guajacinum parant vinum, ut

℞. *Ligni* ℔. *v. sacchari alb.* ℔. *iv. vini alb.* ℔. *Cl. Lign. cum saccharo in cadum inde, & vinum calefactum affunde.*

Hoc vinum prævalet in luis inveteratæ vestigiis delendis, præcipuè ubi prolixo remediorum usu defatigatus æger à medicamentis jam abhorret; commodius autem erit tempus, & oportunior modus hoc vinum parandi tempore vindemiarum, ut

℞. *Musti alb. dulciss. amphoras LX. lign. guajac. recens limati* ℔. *iv. passul. enucleat.* ℥. *vj. pomor. redolentium num. XL. fermentescat mustum in vase ligneo, & finito fermentationis tempore*, hoc vino utatur æger pro potu ordinario, vel semel inter prandendum, & semel inter cœnandum.

Aliqui tertia vice lignum coquunt, & decoctum pro ciborum elixatione inservir, pro panificio, pro manuum, & faciei ablutione, narium elotione, ulcerum mundatione &c. usurpant: Propinant decocta composita vulgares ad dies 25. simplicia verò ad dies 60. & ultra, quia lues Venerea morbus chronicus est.

Nautæ & mercatores qui lignum sanctum ad nos tam ex occidentalibus, quàm orientalibus Indiis invexerunt, præclaros ejus effectus in lue curanda adeò versutè omni extulere conatu, quò venale redderetur, ut scriptores veluti psittaci ejus virtutes miris decantare encomiis non sint veriti, fidem tantùm illorum relationibus potiùs adhibentes, quàm experientiæ; unde plura de ligno scripsere, quæ vel nunquam, vel rarissimè observantur in praxi, nec nominis rumor promissis respondet, sed magno in pretio fuit in luis principio, quapropter in officinis prostat, & est vile, abjectum, ignavum & nullius compos efficaciæ. Ita evenit, ubi res ad summum devenit fastigium, eam retrocedere, & declinare necesse est. Aliquos non puduit Medicos firmiter credere hujus ligni decoctum non minùs nutrire, quàm jus pulli nutriat extenuata ab eo non offendi corpora, sed impinguari; easdem quoque impinguandi vires salsæ parillæ, ligno salsafras, & præcipuè chinæ radici perperam tribuerunt: Observarunt namque nonnullos lue Venerea ferè tabefactos horum decoctorum usu hebetiores redditos fuisse, & statim protulerunt horum decoctionibus corpora pinguescere. Verùm hi malè de ligno cogitarunt, nam esto vegetabile sit calidum, tamen siccum, & tendinum partium prædicant *Vulgares*, & si aliquid in decoctione deponat, hoc potiùs medicamenti, quàm nutrimenti rationem habet. Quod nonnulli post luem Veneream optimi fiant, id accidens aliter evenit, nam nutrimentum, quod ad cunctas corporis partes effluit contaminatur, nec nutrit ob depravatam impressionem, cùm non sit de partium indole; si enim cibus quantumvis optimus non nutrit, imò *Corpora impura quò magis nutries, eò magis lædes*: considerate, si lignum, radices, &c. in tanto morbo nutrire possint. Per medicamenta lui adversantia, per secessum, sudores &c. eliminatur lues, purificatur nutrimentum, & statim corpus benè nutriri, & impinguari incipit. Id in mercurialium, & antimonialium exhibitione quandoque observamus. Numquid mercurius, & antimonium nutrit, & impinguat? In quibusdam aliis morbis, & præcipuè febribus, diarrhœis, dysenteriis &c. accidit, ante quas, cùm homines ob depravatum nutrimentum erant graciles, per morbum absterso pravo nutrimento, & optima ventriculo restituta coctione, posteà benè nutriri incipiunt, & corpulentiores evadunt.

Naturam ut novercam accusare debemus, si pro nostratibus curandis morbis medicamenta ex utriusque Indiæ locis, aliisque dissitis terræ plagis mendicaremus, & mercatores lucri cupidine allecti in nostras magno nostro sumptu asportarent regiones; latitant in nostratibus plantis adhuc summæ virtutis medicamina, quibus nostrates morbos curare valemus.

Indiæ populi quodam endemico laborant morbo, qui cum lue Venerea quandam habet cognitionem, quicquid aliqui dicant scriptores, quem ligni guajaci, salsæ parillæ, & chinæ decoctis curare satagunt, sed non eorum votis respondet sanatio, & experimenta de iis facta fallacia reperta fuere, licèt hæc vegetabilia viridia, & succi plena possideant, tamen ii fucatam tantùm, & palliativam sanationem ab illorum simplicium decoctionibus adipiscuntur; unde symptomatum remissio, & quædam comparatæ valetudinis species emergit, ita ut iterùm illa repullulent, & deinceps sæviora, quàm anteà exsuscitent. Considerate quæso nunc, an hujusmodi sicca corpora nimio virium detrimento ex dissitis regionibus ad nos convecta infectis profutura sint. Verùm quia jam pridem parra fama multùm eis contulit, ut ridiculum sit ea omnino repudiare, quæ aliàs communi applausu sunt recepta, adhuc nostri *Vulgares* imposturam mediantes, ea multis præparationum formulis usurpant, ac testari hujusmodi plantas, quas celebriores reddiderunt, idem emolumentum contaminatis impertiri tenetur hic loci, ac in solo naturali. Hos *Vulgares* secuti sunt *Spagyricis*, arcanorum distributores, & ex his extracta, salia, olea essentialia, spiritus, tincturas, quintas essentias speciosis decoratas nominibus concinnarunt, auro contra caras, & aliorum simplicium medicamentorum admistione adulterarunt, & ignarum vulgus, & stolida plebecula pretiosa chymicorum medicamenta, seu imposturas existimant, quia maximo emuntur pretio.

Credunt *Vulgares* lignum, & radices luis esse alexipharmaca, quia qualitate agunt occulta: sed vellemus scire, quo instrumento, sensu, & ratione id vos assecuti fuistis? Quis eam qualitatem occultam vobis inesse ostenderit? Unde ejus virtus vobis innotuerit? A calore forsan? Pondere? Duritie? Nonne idem pondus, durities eadem in buxo, ebeno? Quandò horum vegetabilium decoctionibus in aliis utimini morbis, illi morbi nunquid occulti, dum medicamentis utimini occulta qualitate agentibus? Occulta illa qualitas potiùs in vestris depravatis phantasiis, quàm in his vegetabilibus consistit, cùm eam demonstrare non possitis. Si tanta vis ligno, salsæ, & chinæ inest, quare jejunia quadragesimalia, & tenuem instituitis diætam? Si alexipharmaca, quid coctione opus est? Quid prodest arcanum componere? Si in iis occulta qualitas, quid & compositione opus est? Non charitas lui medetur, verùm lucri cupiditas cum crassa Minerva conjuncta, pecuniæ jactura, & majus aliud damnum, quòd tam malè ægrotùm corpora multantur. Casu luem curant, si quandoque curant, cùm hujus mali causa, & præsidia apud ipsos sint occulta, & veluti cœci in tenebris ambulant, unde ambo, æger, & Medicus in foveam cadunt, ideòque in morbis occultis, occultis præsidiis, tam medendi artem callet agaso, quàm Medicus vulgaris: Unde factum est, ut tonsores, balneatores, veterinarii, & veteramentarii in luis curationem sese ingerere auserint.

Horum vegetabilium decocta fucatam, & palliativam luis sanationem præstare possunt, non quia alexipharmaca sunt, & vi operantur occulta, sed quatenus solummodò sudores movent, & superficialiter venereum disperdunt fermentum, eapropter non solum guajacum, salsa, & china lui prosunt, sed ea omnia vegetabilia, quæ sudores eliciunt. Nos parvo sumptu nostratibus plantis, ut ligno buxi, visci quercini, cedri, cupressi, rhodiæ radice feliciter multos deploratos sanavimus gallicos, quos guajacum, salsa, & china, quæ non nisi sicca, & omni succulenta substantia emuncta in nostras asportantur regiones,

curare potuerunt. Putavimus nos domi ex nostratibus plantis decocta media maceratione, digestione per 24. horas, & ebullitione, & ad commodiorem, & faciliorem salium essentialium, seu tincturæ extractionem pro qualibet aquæ communis libra spiritus vini alkoholizati unciam dimidiam admiscuimus. Verùm hæc nunquam in vase aperto, sed perpetuò in duplici, juncturis tritici farina, & ovi albumine optimè clausis, ut vini spiritus, & horum vegetabilium volatile sal in decoctionis aqua solutum nullo modo aufugiat, sed in vas ascendat superius, ac iterùm decidat. Vasa semper fuerunt vitrea, & horum defectu terreis, seu vitreatis usi sumus.

Barbati decocta cum Vino parant, & revera laudabilior extrahendi ratio vegetabilium vires, quàm cum aqua, & præcipuè ubi ventriculus frigidior, & debilior est, ac æger vino assuetus, quia decocti vis ad omnes corporis partes faciliùs penetrat, & sudoris provocationem adjuvat. Non negamus vinum commodissimum esse ad vegetabilium extrahendas vires, sed quia decocta cum vino in vase aperto ad tertiæ partis consumptionem parant, tota errant via; nam unusquisque, qui leviter destillandi arte est imbutus, scit, quòd si vinum leviter urgeatur igne, spirituosa ejus pars, & optima ab eo proliciтur, & nihil remanet præter aquosum, & ingratum, vel nauseabundum phlegma omni virtute, odore, ac sapore vini spoliatum: sic tali modo decocta concinnantes, vini faciunt jacturam, cùm in decoctione deperdatur, remaneatque phlegma ipsa aqua simplici minus commodum. Corrigant decocta parandi modum, etsi cum vino vase benè clauso conficerent, ut nil exspiraret, certè nec tormina, nec nauseam excitarent, sicuti præfato modo parata. Præterea ligni caliditatem aqua hordei, sero lactis, & aquis stillatitiis refrigerantibus corrigunt, si in decoctis vino uterentur, ligni caliditatem potiùs intenderent, quàm corrigerent.

Vulgares decocta vim habere siccantem, atque adeò ad exsiccandos multos ab eis fictos humores propinari afferunt. Verùm nos non adducimur, ut credamus unciam cujusque exsiccantis vegetabilis sex aliis aquæ unciis immistam, quæ ut sex humectare valent, exsiccare posse cùm siccitas ex *Aristotele* nil aliud sit, quàm *humidi defectus*, atque ipso naturæ lumine constat exsiccationem perfici per humidi evaporationem à calore factam; non igitur videmus, quomodo in sex aquæ unciarum exhibitione, siccatio fieri possit, quin potiùs oppositum, scilicèt humectatio succedat.

Verùm pro hujus rei intelligentia juxta nostra principia dicimus decocta propriè non exsiccare, cùm siccitas non sit qualitas positiva, neque posito, quòd exsiccandi vim haberent, ideò morbos curare valerent, cùm non simplex humiditas, cui supponitur contraria siccitas, sed humorum degeneratio à naturali statu ut plurimùm similes gignit morbos. Præterquam quòd semper cum ægri maximo propinarentur damno, quia non minùs excrementitium, quàm nutrimentitium humidum sua siccitate resolverent decocta; tum quia non esset major ratio, cur unum potiùs, quàm alterum resolverent, exsiccarentque, tum etiam quia non adest in nostris visceribus sedulus aliquis separator, qui ad medicamenti exsiccantis nutum, excrementitium à nutrimentitio sequestret, illudque subjiciat, exponatque medicamento, ut illud tantùm exsiccet, insonte remanente.

Prædicant *Vulgares* lignum, salsam, chinam &c. calidum, siccum, & qualitate occulta præditum, sed per coctionem ab his non extrahitur caliditas, siccitas, & occulta qualitas, quia hæ sunt de accidentium genere, quæ non possunt de subjecto in subjectum migrare, sed juxta nostra principia, ut fusiùs egimus in *nostra Pyrotechnia*, dicimus, quòd omnis corporum actio ab intrinseca eorum essentia, seu spiritu seminali eorum constitutivo dependet, qui in vegetabilibus præsertim sub forma salis essentialis ludit, ita ligni, salsæ &c. decocta agunt virtute hujus spiritus, sive salis essentialis soluti in aqua decoctionis. Unde ligni, salsæ &c. decocta vim diaphoreticam habent, vel diureticam, quatenùs sal illud essentiale aliud sal mordax, piperinum, vel acidum exaltatum corrigit, & resolvit, à quo Lues fovetur. Hic spiritus sub forma salis essentialis ludens in nostratibus reperitur affluenter plantis Luem curantibus.

Hinc dedimus nunquam ex ligno, salsa &c. decocta aperto vase fieri debere, nam spiritus ille, sive sal essentiale cùm sit summè volatilis, facilè abit in auras, & quod remanet, nil est, nisi phlegma inutile, ignavum, & omnis virtutis expers. Hinc etiam eò magis secundum, & tertium *Vulgarium* decoctum vanum, & nullius efficaciæ judicamus. Adest in ligno pingue, & resinosum quid, at nunquam illud in decoctis supernatare observatur, sed sub olei forma tantùm in destillatione per descensum, & non nisi aperto igne.

Chymici meditantes longa decoctione, vase aperto, ad dimidiæ, vel tertiæ partis consumptionem subtiles, ac spirituosas dissipari partes, vel medicamentosas saltim minui vires, alio modo ligni decoctum parant, ne ejus virtus pereat: Cornutæ ligni scobem cum sufficienti aquæ quantitate, indunt, cui receptaculum adaptant, ac supposito igne primo digestionis, deindè destillationis, spiritum sulphureum, sive essentiam è ligno cum aqua evocant, ad dimidiæ partis aquæ destillationem. Hujus destillatæ aquæ, in qua ligni purum ens essentiale ludit uncias quatuor magno cum juvamine exhibent. Continuant deinde aquam destillare, quam pro quotidiano præscribunt potu. Nonnulli spiritum ex guajaco eliciunt, qui prolixa & solerti digestione, fermentatione, & destillatione indiget, ut proliciatur, attamen summis virtutibus est præditus. Quidam sommoperè guajaci oleum tanquam alexipharmacum commendant, quod variis exhibent modis; Verùm nullum oleum per alembicum destillatur, sed tùm per descensum, aperto igne, quod nullius est efficaciæ, & intra corpus non commodè, imò vix tutò exhiberi potest. Multi guajaci extractum miris efferunt encomiis, verùm nos nulli profuisse, imò cunctis obfuisse observavimus, ob admistam sulphurei menstrui partem, quod lui maximè adversatur. Præstat gummi guajacum naturale, sed debiles habet vires, nec recentem, aut antiquatam luem debellare potest, estò ex arboris incisione fluat.

De Salsaparilla.

Primas in Lue curanda guajaco tribuunt vulgares, post quod salsæparillæ radix succedit, quam aliqui Spartamparillam, & Hispani Sarsamparillam nuncuparunt. Advehitur illa ex Peru, ubi in sepibus nascitur, non aliter ac apud nos smilax aspera, vitis alba & nigra; ac lupulus salictarius, oblonga est, per terram longè, latèque serpit, ut sex cubitorum longitudinem æquet, & ultra, modicæ est corpulentiæ, & in fasciculos alligatur. Optima censetur, quæ intùs alba, & solida est, corticem habens plenum, & dum finditur, foraminulenta non apparet; quæ verò rufa est, & dum finditur, pulverulenta, inefficax est, quia vetustatem sapit. Credunt nullam manifestam excedentem habere qualitatem, ex qua temperiei excussus induci possit, unde omni corporis constitutioni, & ætati tutò exhiberi posse fatentur, ac propterea temperatior, & moderatè calida est in primo ordine, ac insipida, nullius acrimoniæ amarori, aut adstrictionis, aut odoris particeps, sed obscuram quandam habet dulcedinem; existimant tamen illam in siccitate magis excedere, quàm chinam, ac tenuibus constare particulis, & proindè potenter incidit, attenuat, discutit, insigniter exsiccat, sudores movet, & nimiam absumit humiditatem; attamen non ob has manifestas qualitates, Lui adversari fatentur, sed ob qualitatem occultam, scilicet quam nesciunt. Quare multùm valet salsa ad Luem profligandam, nec invidet ligno, nam multos curavit salsa, quos non potuit lignum; estò hoc salsa efficacius à plerisque credatur; tamen in hoc lignum superatur, quod ob insignem tenuitatem laxandi, & penetrandi vim habet, dolores sedat, nec ullus dolor quantumvis contumax, & diuturnus erit, quem non tandem aliquando sopiat, & superet, si ejus decoctum constanter, & diutissimè sumatur. Sic pariter tumores duri, & gummata multo brevius à salsa, quàm à guajaco discutiuntur per insensilem evacuationem, eorum consumpta materia, quapropter in aliis multis affectionibus feliciter usurpatur.

Ejus decoctum pariter parant simplex vel compositum vase aperto, & ad duarum partium consumptionem ut

℞. *Salsaparill. minut. concis. ℥. ij. infunde in aq. font. ℔. iij. & per horas 24. macera; Postea levi igne bulliant ad dimidiæ partis consumptionem addendo s. d. passul. ℥. ij. coriand. præp. ℥. j. f. colatura.*

Dosis

Dosis ℔. ß. Addunt nonnulli in ventriculi gratiam mentham, absynthium, cinnamomum &c. aut simplicia cephalica, hepatica, vel nephritica juxta partis laborantis conditionem. Post primum decoctum per reaffusionem secundum pro potu ordinario parant, & tertium pro carnium, & ciborum elixatione, manuum, & faciei ablutione, ut de ligno diximus. Pro infantulis & delicatis, addito sacchiaro in primo decocto Julepum formant. Ex salsa etiam decoctum parant compositum, additis medicamentis purgantibus, eo modo ac de guajaco retulimus.

Parant *Vulgares* pulveres salsæ, quos summoperè efficaces pro lue curanda celebrant.

℞. *Salsæp irillæ* ℥. *ij. fol. sen. or. & hermodactyl. ana* ℥. *j. turbit.* ʒ. *vij. ivæ arthreticæ* ʒ. *iv. cinnamomi, & zinziberis ana* ʒ. *j.* ß. *f. omnium pulvis subtiliss.*

Dosis ʒ. ij. pro vice, *cui adde diagryd ij gr. vj. usque ad x.* Infunde per noctem in suff. vin. alb. opt. quantitate, manè sumat æger cum pulvere vinum.

Habeat apud *Vulgares* salsaparilla omnes roris marini virtutes, & miris celebretur encomiis, appelletur parilla, eò quod cum illa nil aliud medicamentum comparari possit: illud interim à nobis quotidie observetur, minùs etiam guajaco, & chinæ radice exsiccare, ac urinæ vias magis, quàm cutis poros affectare, quapropter ad gonorrhϾ sanationem, quæ à feri virulentia fotum suscipit, eximia est, cùm testes, aliasque partes seminis coctioni, & distributioni inservientes, occupet. Ejus decoctum ventriculum nimis laxat, estò simplicia pro eo roborando admisceas; frustra tentaveris. Reperitur passim apud nos Smilax aspera, quæ vulgò dicitur *Salsa pacsana* majoris energiæ, qua felici cum successu plures à Lue Venerea eripuimus, & hanc pauperes pharmacopolæ pro salsaparilla usurpant, quoties parilla præscribitur illis. Discrimen, quod inter Peruvianam salsam & nostratem intercedit, est: quod illa magno, nostras ferè nullo emitur pretio; in reliquis tamen idem sapor, & cortex eadem medulla, & facultas, imò in nostrate vividior, & vegetior.

De Chinæ radice.

Inter plura Venereæ Luis antidota Chinæ radix celeberrima recensetur, quæ à mercatoribus Lusitanis è Chinarum Regno advehitur, ad quam pro hoc fugando morbo confugiunt Chinenses. Radix hæc non est valdè longa, verùm admodum nodosa, & arundinum radici non absimilis. Color subrufus, pondus mediocre, ideft neque levis, neque ponderosa, recens sit, & nullaterius carie exesa, nullum insigne referens odorem, nulloque sapore præpollens; propterea in activis nullum excessum habere credunt, sed potiùs temperata, vel si excedit à temperato, ad frigiditatem in primo gradu inclinat: de recenti tamen radice *Garzias ab Horto* refert: *Eam insigniter adeò calefacere, ut si quis ejus decocto paululùm meraciori utatur, aut calidum hauriat, ob nimium medicamenti calorem in maximos hepatis ardores, in erysipelate, in phlegmonas, atque alia gravissima incidat symptomata; in passivis verò sicca non leviter, quapropter nec oleum, nec unctuositatem habere videtur.*

Tenuis est substantiæ cum aliqua adstringendi vi, & substantifica quadam humiditate, qua mediante *Vulgares* miseris adulantur ægrotis, ejusque usum homines pinguescere dictitant, quia ejus decoctum facilè acescit; verùm hoc fusiùs etiam de guajaco repudiavimus, quod ejus decoctum acescat, non est sufficiens impinguandi ratio, cùm omnium lignorum, radicumque decoctum acescat. Cum primùm mercatores in Europam advexissent miris laudibus Chinæ radicem, tanquam auxiliare medicamen à divina auxiliatrice manu promanatum ad chronicos, deploratosque morbos celebrare cæperunt lucri cupidine tracti. Unde bardi Medici nimiùm quàm par est, mercatorum technis fidem præbentes, psittacorum more citra experientiam, & ultra vires eximiis præconiis commendare aggressi sunt: ut quæ tenuium partium digerendi vim habeat, siccitatis ratione attenuet, omnis generis excrementa liquet, quæ deindè in urinas, & sudores transeunt. Lui Venereæ non ob manifestas qualitates, sed ob occultæ formæ proprietatem non solum prosit, verùm etiam ulcera abstergat, obstructiones reserat, sanguinem à corruptione vindicat, destillationibus medetur diuturnis, phthisim curat, hepatis inflammationes restinguit, hydropisim sanat, atrophiam tollit, lepram depellit, elephantiasim abigit, articulorum dolores aufert, & quia temperata est, omni ætati, omnique sexui, quocumque anni tempore, ipsisque adeò febricitantibus tutò exhiberi potest. Quæ facultates omnes cùm in guajaco desiderentur, à nonnullis tunc temporis supra guajacum china evecta est, & non solùm ad Luem Veneream, sed ad sexcentos alios morbos adhibita fuit.

Ob tot, tantasque virtutes à scriptoribus decantatas, *Carolus V.* partim ob Luem Veneream, partim ob atrophiam, & partim ob artuum dolores de quorundam Medicorum consultatione hujus radicis decoctum accepit, & maximam ei largitus fuit famam, quæ vagata per orbem, Chinæ radix tanquam pretiosum medicamen auro carius maximo venundari cœpit, unde:

Pauperiem fugiens, currit mercator ad Indos.

Sed experientia ejus rumorem posteà derogavit, & celebritati nominis proportione nequaquam respondit, neque ejus pretio enormi: scribit namque de hac re *Julianus Palmarius de lue Venerea cap* 14. *Multos magno suo incommodo radicem hanc guajaco prætulisse, seque experientia comperisse, quod etiam in magna victus parsimonia adversus hanc Luem inefficax fuerit, sæpè etiam ejus decocto ita humescere ventriculus visus sit, & nativus calor opprimi, ut lienteria gravis, magnaque cruditas non rarò subsecuta fuerit, quibus imbecillus insiti caloris fomes inerat. Præter has incommoditates, & vitia, non rarò etiam lienis tumores, atque duritiem diutiùs utentibus inducere* scribit. Non agit qualitate occulta, quia hæc qualitas est sacrum ignorantiæ asylum; nec adversus Luem est verum prophilacticon, cùm plura de hac radice circumferantur, quæ nunquam, vel rarò observantur in praxi. Plurimi ægroti diuturnum hujus radicis usum adhibuerunt nihilominus neque vel tantillum morbi vis se remisit, vel alleviata, recidivam passi fuere, ita diuturna experientia nos edocuit maximo ægrorum incommodo: est itaque vana chinæ exhibitio pro ægrotis, non verò pro pharmacopolis, & Medicis, & tamen stolidum vulgus magnum medicamenti vim esse credit, quoties impendium maximum est, & medicamentum putat pretiosum, quod carissimè emitur. Hujus farinæ est China, ac proinde non exiguam obtinuit famam; laudamus propterea pharmacopolas, qui pro chinæ radice à Medicis ordinata arundinum radices substituunt, quibus parem, & fortasse majorem inesse virtutem in praxi comperuimus, quia arundinum radix succi plena haberi potest in nostris hisce regionibus, chinæ verò omni succulentia emuncta in nostras asportatur regiones. Sed quia veterem corrigere errorem difficillimum est, expedit idcircò ægris, & vulgo morem gerere aliquando: Verùm tantum divitibus ægris hæc propinent decocta, nec sumptuum, & crumenæ pauperum immemores illis fortunas absque salutis spe eripiant.

Hujus radicis decocta ita parant vulgares:

℞. *Chinæ in taleolas dissect.* ℥. *j. infunde in aq. font. fervent.* ℔. *iij. per* 24. *horas. Deindè bulliat lento igne ad consumptionem duarum partium: addendo in fine, fumariæ, lupulorum, capill. Veneris ana m. j. coriand. præp.* ℥. ß. *cinnamomi* ʒ. *iij f. colatura, & servetur.*

Dosis ℔. ß. pro vice. Ex radice, quæ primo inservivit decocto, paratur secundum pro potu ordinario, ut

℞. *Rad. chinæ primò adhibitæ* ℥. *j. Infundatur per* 24 *horas in* ℔. *ix. aquæ fontis ferventis, deinde bulliat ad tertiæ partis consumptionem addendo in fine coriand. præp.* ʒ. *vij. cinnamomi* ʒ. *iij. f. colatura, & servetur.*

Post secundum per reaffusionem tertium parant pro ciborum elixatione, manuum, & faciei ablutione. Hæc decocta magna aquarum copia, & longa indigent ebullitione, ut virtus extrahatur, & aquæ communicetur, & ad 30. 40. vel 50. dies assumuntur.

Hæc sunt vulgarium alexipharmaca pro Lue fuganda, quorum unumquodque eam profligare valet; verumtamen semper alia aliis sunt efficaciora, & juxta varios morbi gradus, & patientis temperiem, nunc unum nunc aliud usurpant; si nulla tamen viscerum intemperies adsit, præstantissimum esse guajacum judicant, licèt in occultis qualitatibus unum sit occultius alio, quia unum alio præstantius, & hac ratione nunc guajacum, nunc salsam parillam, nunc chinam usurpant, & nunc hæc omnia ob varias intentiones in majori, vel minori quantitate admiscent, ut

℞. *Lign. guajac.* ℔. ß. *cortic. ejusdem*, *& salsaparillæ ana* ℥. *iij. rad. chinæ* ℥. *j.* ß. *infunde spatio 24. horarum in aquæ* ℔. *12. postea bulliant ad medietatis casum*, *fiat colatura. Residuo reaffund. aqua* ℔*2. 1. stent in infusione horis 8. posteà coque ad tertiam partis consumptionem pro potu in mensa.* Vel

℞. *Salsaparillæ*, *& cort. guajaci ana* ℥. *iij. lign. guajaci* ℔. *j. infunde in aquæ* ℔. *xiv. & coque ad medietatis consumptionem. Deindè reaffunde*, *& coque pro potu ordinario.*

Multi his decoctis purgantia quandoque admiscent, quæ à nonnullis improbantur. Primò, quia antequam ad horum decoctorum usum accedant, diligenter purgandum est. Secundò, purgantia, & sudorifica motus efficiunt contrarios. Tertiò, fortiora sudorificis sunt purgantia, & purgantia sudorifica per secessum trahunt, quia fortius attrahit minùs forte. Quartò, melioris notæ Medici purgantia decoctis non admiscent, sed per certa intervalla purgant quarto, vel quinto quoque die.

Verùm non improbandus in decoctis compositis est sudor, nec diversæ fiunt evacuationes, motusque contrarii, ad cutem scilicet per sudores, & ad alvum per purgantia; nam evacuationes prædictæ, & motus non fiunt eodem tempore, citiùs nempe post horam à decocto assumpto proritatur sudor, post multum verò tempus dejectio, quia vis dejectoria majori indiget tempore.

Lues Venerea morbus est chronicus, & diuturna expostulat medicamenta in ejus curatione, ac proinde tota barbarorum curatio in horum decoctorum exhibitione volutatur, undè si decocta propinant solutiva; eorum usum præscribunt ad dies 25. aut 30. Si fuerint simplicia, primò corpus deplent purgantibus de communi morborum omnium à nobis recensitis, deinde decocta exhibent simplicia ad dies 50. aut 60. vel ulterius, interim visitando quotidiè ægros, pecunias emungunt. Decoctum propinant valdè calidum, ad hoc ut citius per corpus penetret, & sudor proritetur: decocto assumpto sub aurora, supeidormiat æger, ut citiùs digeretur, & per corporis habitum diffundatur, ac stragulis optimè cooperiatur, ut sudor copiosus emergat, vel in Laconico se componat, & ibi detineatur, quousque sudet. Et quia, dum simplicia assumuntur decocta, per sudorem non nisi tenuia evacuantur excrementa, crassioribus remanentibus, laudant proptereà *Vulgares*, ut singulis quatuor, vel quinque decoctis assumptis, purgans aliquod præbeatur pharmacum, quod crassiora excrementa purgandi vim habeat, ita sunt *Syr. de fumar. maj. Syr. Suess. ros. solut. manna &c.* Nostrates vulgares hoc utuntur pharmaco;

℞. *Syr. de fumar. maj.* ℥. *iv. decoct. cord.* ℥. *ij. m.*

Imperant tamen, ne tali die sudor proritetur, quia æger duas non potest ferre evacuationes, & alteram impedit; Interim per totum decoctorum tempus ægrum ita in cimmeriis claudunt, ut ne aeris quidem claritatem aspiciat, nedum pedem è cubiculo efferat, & interim quoque exactissimam victus rationem, scilicet mira jejunia instituunt per panis biscocti, & uvæ passæ, aut amygdalarum modicum, & si ad summum adeò exactam tolerare diætam non possit æger, vel parvam concedunt carnem assam. Verùm sæpiùs evenit, ut ante constitutum tempus quidam ob tenuissimam victus rationem ita imbecilles, & viribus destituti conspiciuntur, ut:

Vix habeant tenuem, quæ tegat osse cutem.

Et penè spiritu, & vita deficiant. In tam conspicuo vitæ descrimine versantur miselli ægroti, ut in sceleti formam redacti, cum magna æris jactura, vitam quasi deperditam vix recuperare possint, nec mendicata sanitas ex voto succedit, nisi palliata, & fucata, dum dira Lues paulò post truculentior recrudescit.

Nostri malè feriati *Vulgares* præter decocta urbanas habent stufas calidas, & siccas, ad quas Lue correptos ablegant ægrotos, sed præcipuè Sole cancri signum percurrente, innumeras hominum mulierumque infectas copias ad Tritholi vaporosum sudatorium in Puteolano, vel ad Pithecusæ sudatoria, ubi maximus de toto corpore fluit sudor, sed hic vana spe miseros ludit, levat quandoque, non eradicat Luem, nam calor ille sudorem proritans nullum antidotum, sive alexipharmacum ad Neapolitanum extinguendum venenum servat, sed est simplex, homogeneus, nec differt à quocumque culinario calore, sive igne (calor enim, & ignis non differunt, ut luculenter probavimus in nostra *Pyrotechnia sophica lib. 2. cap. de igne*) ideòque licèt degeneres attenuet humores non sine capitis mortui residuo id exequitur, unde Lerna hydra latens, paulò post majores suscitat iras, & hinc lerna malorum, nec Vulcanus clandestina Veneris adulteria ulcisci potest, quia claudus, nisi vindice Mercurio. Venerea Lues est morbus mineralis, & minerale requirit remedium; curandum itaque, ut Mercurii naturam in stufam convertamus, hoc est absque stufa procedat sudor: nam statim ac à Mercurio provocatus fuerit sudor, jam in proximo est sanitas; omnis igitur sudor absque mercurii interventu inutilis est. Sunt nonnulli, qui absque Mercurio sudoribus factis, aliquos Lue correptos curant, tamen res fundamento caret, & ferè semper in deterius malum minatur.

NOTÆ.

Ex iis omnibus, quæ maximo cum judicio, profert Author in tribus articulis ultimis hujus Capitis, de Ligno Guajaco, Salsaparilla, & Chinæ radice, multa discere possunt, ii qui Lui Venereæ curandæ operam dant; Nam præterquamquòd eos doceat veras notas, quibus hæ Plantæ bonæ à pravis distingui possunt, docet etiam plerasque illas, & similes ex Indiis Orientalibus, & Occidentalibus magno sumptu allatas ad sanandam Luem Veneream, minus efficaciæ habere ad ægros levandos, quam aliæ Plantæ in cœlo nostro natæ, nobisque familiares, quales sunt, lignum buxeum, viscus quercinus, cedrus, radix rosarum & multæ aliæ.

Allatum ab eo argumentum optimum est „ Indiæ populi, inquit, quodam endemico laborant morbo, qui „ cum Lue Venerea quandam habet cognationem, quem „ Ligni Guaiaci, Salsæparillæ, & Chinæ decoctis curare satagunt, sed non eorum votis respondet sanatio, & experimenta de iis facta fallacia reperta fuere, „ licèt hæc vegetabilia viridia, & succi plena possideant, „ tamen ii fucatam tantum, & palliativam sanationem „ ab illorum simplicium decoctionibus adipiscuntur; „ unde symptomatum remissio, & quædam comparatæ valetudinis species emergit, ita ut iterum illa „ repullulent, & deinceps sæviora, quàm antea, exsuscitent.

Ex his, meritissimò concludere licet cum Authore, verosimile non esse hujus modi sicca corpora nimio virium detrimento ex dissitis regionibus (in quibus viridia radicaliter non sanant) ad nos convecta infectis profutura.

Sed insuper, vera sit omninò nec ne, hæc narratio ex Historia Indiarum Occidentalium extracta, certum est, & constat omnibus experimentis in Europa à Lue Venerea cognita institutis, hæc simplicia longe minus efficacia esse quam dixerunt primi, qui de iis scripserunt Authores; ea quæ laudibus nimiis, quibus Aromatarii lucripetæ ea supra præstantissima remedia extollere voluerunt, digna non esse.

Infelicia etiam docuere experimenta, sæpè contigisse, & quotidie adhuc contingere Medicis nostris pertinacibus in exhibendis his decoctis omnibus ægris idem quod accidit Indis: Multis scilicet remedia exhibent, paucos radicaliter sanant; quia hæc decocta educunt tantum per viam sudorum excrementa subtiliora, & cohibent tantum evidenciora morbi symptomata, causa ejus non sublata; licet sudatoriis etiam utantur, ut & purgantibus ex intervallo ad crassiores humores à sudoriferis tantum motos abducendos.

Cæterùm eundem, imò & feliciorem successum habet curatio palliativa, adhibendo his in decoctis vegetabilia nostratia sudorifera, potius quam hæc ex longinquo allata, quorum vis maximè imminuta est exportatione; licet Mercatores avari multa ex iis depravata, & adulterata nobis non suppeditarent.

Prudenter etiam observat Author, decocta hæc sudorifera, vase benè obturato, & lento igne facta, efficaciora esse iis aperto vase, & summo igne factis; quia spiritus plantarum cùm sit maximè volatilis, difficiliùs abit in auras, si sint in vase benè obturato, quam in aperto, præcipuè, si ad extrahendas vires plantarum, vino uteris.

In eo denique cum Authore consentimus Luem Veneream morbum esse mineralem, ideòque minerale requirere remedium; ideòque Mercurium certissimum, & facillimum

limum fore remedium ad sanandam Luem Veneream, si possemus Mercurii naturam in stufam convertere, hoc est, si absque stufa procederet Sudor.

CAPUT II.

De Curandis affectibus Venereis à nutrimento corrupto nascentibus, & primò de Gonorrhœa.

EFfluvium saniosum ex interiori pudendi parte viri, seu mulieris Medici Gonorrhœam appellant, sed falsò; nam hoc nomen græcum gonorrhœa seminis profluvium designat, quod ex vesicularum seminalium debilitate retentricis, vel alia de causa procedit; sed id, quod ex urethra fluit ex contagii gallici communicatione, semen non est, sed penis nutrimentum in saniem à contagio degeneratum: Neapolitanis dicitur *scalfatura*, reliquis Italis *purgatione*, Latinis verò rectè dicetur fluxus Venereus saniosus.

Signa.

Non immediatè post pollutum concubitum hic saniosus adveniet fluxus: sed ut plurimum ante quartum diem multoties ante septimum, raro ante quadragesimum, sed post quadragesimum à concubitus die nunquam observatus fuit. Quisque in concubitus actu facilè futuram gonorrhœam cognoscere potest, si intra urethram in illa Veneris palæstra, veluti lancinari, vel quoddam effluvium sentiet. Magna erit in mingendo acrimonia, in pene erigendo dolor, & si patiens penem emungat parvam saniei quantitatem, veluti perlam è glandis foramine educet. Acrimonia in mingendo, & dolor in erigendo utplurimùm post 21. diem cessabit. Saniosus fluxus adeò erit assiduus, & quandoque magnus, ut indusium ex ea parte saniei immersum appareat; unde juvenes, qui parentibus sunt subjecti admonitos esse volumus, ut penem petia obvolvant, ne indusia, quæ à matribus ut plurimùm observari solent, conspurcent, & saniosæ Veneris clandestina connubia patefcant.

Multoties contendunt ægroti gonorrhœam exortam fuisse ob immoderatum motum, renum calore, equitatione &c. Tu verò facilè distingues, num gallica, aut non gonorrhœa sit; si simplex namque illa fuerit, & sine contagio, nullam ostendet virulentiam, excretio proinde colorata non erit, sed albida, nullumque afferet dolorem, nullum urinæ ardorem, & inflammationem nullam, at si copiosa, & diuturna erit, sequitur corporis consumptio. Contra si viridis, flava, multùm versicolor fuerit expurgata materia, in ejus fluxum dolor persentiatur, penis arrectio impediatur, urinæ verò sit ardor, glandem inflammet, præputium in tumorem elevet, & fluxus diuturnus, & copiosus sit, non sequitur corporis tabes, apertissimum habebis indicium illam esse virulentam.

NOTÆ.

In hæc verba. *Multoties contendunt* ---- Num fallaciùs sentire possint ægri credentes se viros in morbi frequentissimi, ut est Lues Venerea, curatione versatos decipere posse, cum illis persuadere volunt, gonorrhœam virulentam signis propriis stipatam, esse gonorrhœam simplicem ob immoderatum motum ortam? Nihil tamen vulgarius, quam videre ægros, Lue Venerea universali, vel peculiari affectos, talia dicentes; si autem Chirurgus, vel Medicus consultus insistat in dicendo morbum eorum à viru ortum esse; citissime reponunt. Quomodò hoc fieri posset? Unam compressi mulierem, quam fere non tetigi; quomodo inde morbum contrahere potuissem?

Alii benè sentientes de virtute amicæ, quam sibi infidam esse credere nequeunt, dicunt Medico, vel Chirurgo, eos non rectè cogitare, se certos esse amicam cum qua coiverunt, alii nunquam sui copiam fecisse. Dicunt alii amicos libidinum socios, & qui cum eadem coiverunt, nullum contraxisse morbum. Ii denique in quibus per plures menses, imò & per plures annos virus latuit, attoniti, & se videntes affecto uno, vel pluribus Luis Venereæ symptomatibus, dicunt, se vix aliquid mali ante decem; duodecim, & quindecim annos, nactos fuisse, ex quo tunc liberati fuerunt cum omni cura, & attentione possibili, & bona ab illo die usos fuisse valetudine, ideoque verosimile non esse, nova hæc symptomata, causæ tam remotæ, imputari posse; sicque plerique ægri conantur se liberare à suspicione fœdæ hujus Luis, & patefacere, iis quos consulunt, se immerito de ea accusari.

Non parum tædii Medicis, & Chirurgis affert, necessitas patienter audiendi ægros quibus pudor, & amor sui innumeras quæstiones inutiles, & objectiones suggerit. Attamen obsequium iis necessarium non debet his in casibus impedire quominus dicant ægris, quærentibus se decipere, Medicos decipiendo, morbum eorum, à quacunque causa ortus sit usu anti-venereorum solùm sanati posse.

Verum si Medici, & Chirurgi vix persuadent ægris, necessaria iis esse remedia, ut à Lue Venerea, vel quodam ejus symptomatum liberentur, cum adsunt signa evidentissima; multo magis adhuc intricati sunt in satisfaciendis ægris morosis, se morbo hoc infectos credentibus, licet nullum adsit signum univocum. Tunc satisne obsequentes erunt, ut exhibeant iis remedia necessaria ad sanandum morbum quo se affectos credunt? Minime sine dubio: nunquam licet nobis esse tam obsequentibus; quia remedium quo uterentur, virus in quod ageret tunc non inveniens, in humores utiles ageret, & damnum toti habitui corporis afferret: præterquamquod hoc magnos iis inferret sumptus non necessarios.

Nimius tamen est numerus Chirurgorum qui sordidum lucrum magis quærunt, quam artem suam bona fide, & honestè profiteri; ideòque sine dubio exhibent remedia iis, qui se Lue Venerea infectos credunt, eadem ac si revera hoc morbo laborarent; nixi hoc axiomate, volenti non fieri injuriam, sicque facillimè, & sine metu recidivæ ægros sanant.

In hæc Verba. *Si simplex illa fuerit* ---- Ex differentia, quam facit inter Gonorrhœam simplicem, & Gallicam, patet ea, quæ dixit in initio hujus articuli vera esse, id est gonorrhœam simplicem juxta etymon esse seminis fluxum, involuntarium ex vesiculis seminalibus quarum vis clastica depravata est, vel à copia materiæ, vel à nimia ejus fluiditate, vel à nimio æstu ex immoderato motu orto, vel à nimio in coitu fervore: gonorrhœa verò virulenta est profluvium, ex urethra à contagioso viru ortum, non seminis, sed penis nutrimenti in saniem à contagio degenerati, & potius fluxus Venereus saniosus, quam Gonorrhœa dici meretur, ut optimè notat Author.

Veri autem seminis profluvium corpus brevi extenuat; quia indesinenter fieri nequit jactura liquidi adeò necessarii, & totius animalis, ut ita dicam, elixir, quin totum corpus ob dissipatam spiritum copiam debilitetur: in fluxu vero saniofo dimittitur solùm liquor degeneratus corpori potius nocuus, quam proficuus, facileque alimentis reparabilis; ex quo brevi oriri nequit extenuatio sub sensum cadens.

Quod si detur signum pathogomicum, quo in viris simplex gonorrhœa à virulenta distingui possit; eadem non est omninò ratio in mulieribus, cum in utraque excreta vulvæ omninò similia sint, & eædem omninò partes afficiantur, glandulæ scilicet vaginales, vel prostatæ muliebres.

Verissimum tamen est, quod, ut gonorrhœa simplex in viris, si vel tantillum duret, eos extenuat, ita fluor albus, catarrhus uterinus, & gonorrhœa simplex, idem in mulieribus morbus, eas cachecticas reddit; & gonorrhœam virulentam in utroque sexu sequitur æqualiter Lues Venerea, sive methodica gonorrhœæ curatio negligatur, sive malignitas virus plus valeat, quam omnia remedia in usum revocanda ad præcavendum à Lue Venerea.

Causa.

Ridiculi sunt Medici vulgares, qui ex hepatis intemperie, & renibus hunc saniosum fluxum oriri autumant. Non negavimus quandoque hepar, & renes ex diuturno contagio Venereo infici posse, sed fluxum, qui ex polluto succedit commercio, ex quo fluit, suam habere productionis causam, non autem in hepate, & renibus asseruimus.

Hujus saniosi fluxus causa est effluvium halituum ab utero Lue Venerea polluto prodeuntium, & per urethram viri in ingressu se insinuantium, à quibus penetrata illius partis epidermide, spiritus sensitivus sub epidermide gli-

scens,

fcens, ideam contagii induit, cujus ope totius urethræ nutrimentum in faniem vertit, illam inflammat, & ad reliquos difponit affectus.

N O T Æ.

Si per Vulgares Medicos intelligit Author, eos qui primi de Lue Venerea in fæculo decimò quinto fcripfe-runt, non immeritò exclamat, deridendam effe eorum opinionem; cùm hi crediderint in hepate deponi virus Venereum ob rationes fat futiles; verum cùm videatur eum non folum primis illis Scriptoribus infenfum effe; fed etiam iis omnibus, qui nunc communem medendi Lui Venereæ methodum fequuntur, affirmari poteft eum non rectè de iis fentire; cùm nulli nunc fint inter hos vulgares, qui credant oriri ex hepate, vel alio quodam vifcere non folum gonorrhœam, fed etiam Luem Veneream, & ex ea pendentia fymptomata.

Ab eo tempore, quo feliciter circuitus fanguinis inventus demonftratus, & confirmatus fuit, experimentis minimè dubiis, & fundamentùm fuit ratiociniis Medicorum in omni morborum genere, nullus adeò rationi repugnavit, ut in fententiam huic principio contrariam defcenderet, & qui hæc certò fcire vult, adeat Authores, qui à quinquaginta annis de Lue Venerea fcripferunt.

Prognofis.

Solet in gonorrhœa ex faniofo illo fluxu præputium inflammari, & in tumorem elevari, ac vitreum videri, & in rimas dehifcere. Multoties inflammantur teftes maximo cum tumore. Interdum fupprimitur, & quandoque obftinata plurium annorum fpatio perdurare confuevit, adeſo quandoque grano hordeaceo, nullis cedens præfidiis. Utplurimùm in carunculam, vulgò carnofitatem, terminare, quæ vel nunquam, vel tardiffimè curatur. Itaque nifi ftatim ab urethra contagium illud omninò abftergatur, omnes luis Venereæ fpecies, quas enumeravimus, temporis tractu ab ea produci poffunt; nam paulatim Venereum fermentum ex nutrimento in fanguinem, ex fanguine in partes fpermaticas, & ex fpermaticis ferpit in offa.

N O T Æ.

In Prognofi Gonorrhœæ virulentæ nil defuiffet, fi attendiffet Author ad rem, quam obfervarunt ii omnes, qui Morbis Venereis curandis operam dederunt; fcilicet Luem Veneream ex gonorrhœa virulenta ortam difficiliùs femper fanari ea, quæ Lui Venereæ fingulari fuccedit; quia in ea de qua agitur virus ftatim fuccum nervofum aggreditur, ad quem anti-venereorum vis, nifi debilis admodum pervenire nequit; contra citiùs faciliùfque agit hæc vis in maffam fanguineam.

Infuper conftat experientia eam gonorrhœam, quæ ftatim gravibus ftipatur fymptomatibus, ut ardore Urinæ, inflammatione magna, fluxione infigni in penem, partefque vicinas, faciliùs curari fedato horum primorum fymptomatum impetu, minufque obnoxiam effe efficiendæ Lui Venereæ univerfali, quam gonorrhœa ferè fine dolore, & quæ non cedit remediis profluvium fiftendi capacibus; quia in prima materia in partes externas depofita fecum omne virus educit; in fecunda verò malignitas virus tempus habet fe in unum locum colligendi.

Curatio.

Vulgares medici pro gallica gonorrhœa curanda præftolantur, ut faniofus fluxus abfque remediis propria fponte ceffet, unde eorum malitia, quia efficacibus remediis ad fluxum gallicum perfanandum hactenus caruit, infirmis proponit, ut gonorrhœa fluat per 40. dies, interim vana, & inutilia quædam exhibent medicamenta, quæ contra contagii virulentiam nil efficaciæ habent, fed ex 40. diebus fpontaneam expectant curationem. Inftituunt interim victus rationem, & prohibent auftera, & acria, ut vinum rubrum, & acetum, prohibent aromatica, acuta, & falfa, confulunt deinde victum humidum, & refrigerantem. Nos errores in victu non laudamus gallici, neque in præfcribenda diæta multùm immoramur, fcimus enim contagium gallicum cuicumque extremæ diætæ cedere omninò non poffe. Inftituta victus ratione, *Vulgares medici* fequentia recepta permultos dies exhibent.

℞. *femin. melon.* ℥. ß. *contunde, & cum aquæ Capill. ven.* ℥. *ij. diff. f. expreffio. Sacchari* ℥. ß. *m. ut f. p.* Vel

℞. *Quatuor fem. frigid. ana* ℥. ß. *contundantur modo quo fupra, & diff. in eadem aqua, f. expreff. cum additione facchari, & exhibe ut fupra.* Vel

℞. *Syr. capill. ven. malvarum, & viol. ana* ℥. ß. *aq. Capill. ven. cum expreff. fem. mel.* ℥. *iij. Spiritus vitrioli gutt. vj. m.*

Confulunt *malvarum caules conditos, melonum femina condita* poft prandium, & cœnam, & affiduum *aquæ capill. ven.* ufum: neque defunt, qui fuprà allatis viliora, & ignaviora præfcribant, credentes prædictas feminum fyruporumque mucilagines ut urinæ acredinem infringunt, ne adeò acutè urethram ftimulet, ita contagium gallicum femel impreffum è corpore eliminare poffe: fed ejulatus, clamores, & planctus tot miferorum, qui ex gonorrhœis præfcriptis remediis curati, nunc morbi gallici futores ubique in corpore patiuntur dictorum, medicaminum ignaviam, Medicorumque obftinatam ignorantiam, ubique in hac civitate teftantur: mirum fanè eft, quod hujus morbi virulentiam fupra omnia venena extollant, & quod deinde à melonum feminibus, & aqua capillorum Veneris tantæ virulentiæ debellationem expectent! Morbum incaufa occultum prædicant, & manifeftis, ac vulgaribus deinde medicamentis fanationem perficiunt!

Per quindecim, aut viginti dies, & ultra notatis mucilaginibus exhibitis, aliqui *terebinthina utuntur lota aqua violarum per os affumpta ad quantitatem* ʒ. ß. quolibet manè jejuno ftomacho per fex, vel octo dies cum *pulvere glycyrrhizæ, & faccharo ad formam boli*, fed infcitè faciunt; multùm enim fui balfami per lotiones deperdit, fitque merè inutilis. Latet in terebinthina mirabile balfamum, quod in vias urinarias fpecifica fertur proprietate, illifque balfamicam fuam impertitur virtutem, ne earum nutrimentum degeneret, corrumpatur, vel fixetur: Unde eft quod poft affumptam terebinthinam urina, quæ redditur, violaceum longè fenfibilem fecum ferat odorem. Nonnulli procedunt hoc modo:

℞. *Terebinth.* ℔. *j. coquunt in aqua* ℔. *xxiv. donec odorem amittat, & infpiffetur, adeò ut refrigerata digitis in pulverem verti queat, ac vitr. modo diffiliat*; fed etiam ineptè faciunt, cum tota pars effentialis in aquam tranfeat, remaneatque tantum pars inutilis balfamica fpoliata virtute. Aliqui tandem medicaftri terebinthinam propinant crudam in ovo forbili, quod medicaminis genus, ferculum nimis ingratum, ob olei rofacei defectum, à digeftivo parum differt.

His parùm proficientibus ad Caffiæ ufum patientem inducunt, eamque ita præfcribunt:

℞. *Pulp. Caff. noviter. extract. per fetam* ℥. *ij. fol. fen. or. pulverizata* ℥. ß. *cinnam contuf.* ʒ. *ij. facch. q. fuff. f. conferva*, quæ exhibeatur in forma boli.

Nos Caffiæ ufum non omnino inutilem judicamus, nam omnes humores cujufcumque generis dulces reddit, difficillimum lotii exitum facilitat, urinæ ardorem cicurat, & veneni gallici virulentiam mitigat, licèt non extinguat: errant tamen *Vulgares medici* in foliorum Senæ additione; nam fimplicia omnia, quæ fuaptè natura in renes, & vefícam properant, fi folutivis mifceantur, propter vim folutivam per inteftina præcipitant, antequam in renes defcendant. Nos itaque fequenti modo caffiam exhibemus, & non parùm juvamus in virulentis gonorrhœis:

℞. *Pulp. Caff. recenter extract. per fetam* ℥. *ij. pulp. tamarind.* ℥. *j. pulv. glycyrrhiz.* ʒ. *vij. facch. parum f. conf. in patina fuper calidos cineres.* Dofis ℥. j. ufque ad ij. immediatè ante prandium exhibeatur quinque, aut fex fucceffivis diebus.

His fic exhibitis, fi gonorrhœam patientes urgeant pro integra curatione, ad afylum medicorum, fcilicet ad fanguinis miffionem, & purgans deveniunt medicamentum, fcilicet ad fanguinis, & ftercoris eductionem, quibus fi gonorrhœa non cefferit, infirmo fuadent fluorem illum utilem effe, cùm natura per eum locum virulentam materiam expurgare conetur, neque cohiberi debere, quia corpus inficere poteft, & pejora eveniunt mala; hac malitiofa induftria, quod illi perficere nequeunt, per alios curari fub pœna majoris damni infirmis prohibent. Ex pedibus itaque fanguinem mittunt femel, & bis,

quafi

quaſi retractum deorsùm verſus crura venenum intra corpus non remaneat. Deinde ad ſequens, vel ſimile deveniunt medicamentum purgans, abſque ullo tamen Anti-Venereo, ſed ſolùm per applicationem commune morborum omnium, quo ſemel, bis, & ter corpus ſolvunt:

℞. *Fol. ſen. or. tart. vin. alb. & polyp. querc. ana ℥.j. flor. cord. p.j. f. decoct. ſ. a. in aqua capill. ven. & in ſuff. quantitate prædict. decoct. diſſ. Syr. Sueſſ. & roſ. ſolut. ana ℥.iij. confect. hamech. ℥. ß. m. f. potus, adde aquæ cinnam. parum.*

Verùm nos fraterna charitate *Vulgares Medicos* admonitos volumus, (licèt de errore admoneri nolint) ne audeant ſanguinem mittere, neque purgans exhibere medicamentum, ſaltem dum in gonorrhœa perſeverat urinæ acrimonia, & in erigendo dolor, ſed uſque huc perſeverare debent in aperientibus, & diureticis nec aperientium, & diureticorum uſus debet eſſe prolixus, quia teſtium inflammationem, & tumorem, vel podagram, vel involuntariam urinæ excretionem cauſare poteſt, ut nos multoties obſervavimus. Verùm his ſyrupis aperientibus, & diureticis Laconicè res abſolvi poteſt.

℞. *Syr. de quinque radic. aperient. & de althæa Fernel. ana ℥.j. aq. capill. ven. ℥.iij. m.* Vel

℞. *Syr. de Nymphæa, & malvar. ana ℥.j. aq. ejuſdem malvæ ℥.iij. m.*

Vel ſequenti in hunc modum concinnato, quo plures curavimus gonorrhœas:

℞. *Decoct. capill. ven. agrimoniæ, hepaticæ, plantaginis, ceterach. ℥.v. ſyr. de ſucc. viol. ℥.ij. m.*

Et ratio eſt, quia tàm ſanguinis miſſio, quàm medicamentum purgans à corporis circumferentia centrum verſus trahunt, & venenum gallicum, quod in pene, viciniſque ſtagnat partibus, intrò trahitur, aut ejuſdem materiæ in teſticulos deductio, & horrendi morbi indè ſequuntur. Terque quaterque infelix ille, qui virulenta adhuc fluente gonorrhœa ex miſſo ſanguine, vel ab adhibito purgante gonorrhœa à fluore ceſſat, vel enim febre maligna corripitur, vel intra menſis ſpatium acerbiſſimis in toto corpore doloribus cruciabitur. Expectent itaque, ut in gonorrhœis omnis urinæ acrimonia, & omnis materiæ fœdus color ceſſent, nam tunc licet ſanguinis miſſio, quæ tamen nullo modo fieri debet, & purgans medicamentum, nihil proficiant, multùm nocere non poſſunt.

Si his præſidiis gonorrhœa non ceſſerit, oleis adſtringentibus ex *maſtiche, mentha, roſa, myrto* paratis Lumborum regionem, & perinæum inungunt, vel rebus adſtringentibus fovent.

In diuturna gonorrhœa prædicta non ſufficiunt, & ad fortiora confugiunt, nempe ad ſalſæ parillæ pulverem, quam tali modò deſcribunt.

℞. *Salſæ parill. ℥.j. turbi., & hermodactyl. ana ʒ.iij. fol. ſen. or. ℥. ß. fiat omnium pulvis ſubtiliſſimus de quo*

℞. *ʒ. ij. pro vice, in qua doſi ſingulis vicibus ſunt addenda gr. v. vij. vel viij. diagrid. & infundatur de ſero in vino albo generoſo.* Poſteà manè ſumatur ad plures dies uſque ad morbi declinationem.

Solet quandoque tam ſæva, & rebellis eſſe, & tunc labem hepati impreſſam eſſe ſignum eſt, & decocta ſudorifica ex ligno guajaco, & ſalſa parilla in vino auſtero parata, vel æſtuaria multùm prodeſſe poſſunt, quibus non juvantibus utendum cenſent intra mentulam lotionibus *ex aquis plantag. roſ. rubr. portulac. & nymph. additis ceruſſæ lotæ in aqua roſ. ʒ. ij. lithargyr. bol. armen. or. & terr. ſigillat. ad ʒ.j. bulliant ad tertiæ partis conſumpt. & colaturæ addatur ſacchari alb. parum*, & fiat injectio pluries in die uſque ad gonorrhœæ ſanationem.

Tandem aquam commendant ſolutivam, quam ita parant:

℞. *Tartari, & polyp. querc. ana ℥. iij. ſen. or. ℥. iij. paſſul. ſine arillis ℥.iv. coriand. præp. ℥. j. cinnam. elect. parùm: Bulliant ſ. a. in ſufficienti aquæ quantitate, & facta colatura ſervetur.* De hac decoctione exhibeantur ℥. vj. pro vice ad plures dies.

Ex his debilibus, & barbitonſoriis medicamentis, quæ tam ſævo, deleterio, & pertinaci noſtri barbari exhibent morbo, non ægrè quiſque omnimodam ſanationis impoſſibilitatem conjicere poteſt, & licèt quandoque his futilibus medicamentis gonorrhœa ceſſare videatur, quia Luis virulentia appropriatis non abſterſa, & reſoluta fuit, inquilinus remanſit hoſtis; qui horrenda fabricat ſymptomata, temporis tractu barbatorum palliatæ pateſcunt ſanationes.

Pro noſtra methodo in curandis virulentis gonorrhœis repetimus id, quod in noſtris theoriis diximus, ſcilicet quòd cauſa occaſionalis Luis Venereæ eſt fixatum nutrimentum, cui quoties nutrimentum ſanum, & volatile approximatur, figitur quoque, & in ejus naturam convertitur. Gonorrhœa gallica hoc modo fit, ſcilicet, halitus & effluvia uteri gallica viri ſani urethram intrant, ejus epidermidem penetrant, proximum illius partis nutrimentum ſanum & volatile attingunt, illudque in eorum naturam tranſmutant, tranſmutarum deinde in ſaniei formam effluit, totamque inflammat urethram, quæ inflammatio in veſicæ collum uſque transfunditur, & hinc æger cùm decumbit, intenſis afficitur doloribus, ſi penis tentigine corripiatur, & in lotii emiſſione, nominatim verò in viris convulſione nervorum penis, qui dum ad principium retrahuntur, intumeſcunt, à qua intumeſcentia pars illa inflectitur, & incurvatur, unde gradus urinæ acrimoniæ, & gonorrhœæ exurgit, quam chordatam appellant Medici. Hac poſita doctrina indicatio curativa duplex indè conſurgit, una, quæ fixatum jam nutrimentum reſolvit, immutat, ac volatile reddit, & altera, quæ adveniens ſanum nutrimentum in ſuo balſamo conſervet, ita ut licèt contaminatum attingat, non tranſmutetur ab eo; quoties enim quod advenit in partem nutrimentum non tranſmutatur, & quod illud tranſmutat, reſolvitur, & abſtergitur, de gonorrhœa jam actum eſt.

Reſolutio, & abſterſio fixati, & corrupti nutrimenti non fit per vitriolata, ut alibi demonſtrabimus; quoties enim loca, in quibus facta eſt degeneratio, attingunt, illa abſtergunt, quod in gonorrhœis fit, injiciendo in urethram per ſyringam aquam vitriolatam dulcem, quam aliqui ex vitriolo Cyprio ita parant.

℞. *Vitrioli Cyprii ʒ. ij. ß. aquæ roſ. & plantag. ana ℔. j. fiat in aqua vitrioli reſolutio abſque calore, deinde illam ter per chartam emporeticam filtra.* Quidam pro Cypro utuntur *Hungarico*. Multi adhibent lapidem ſalutis, ut

℞. *Aquæ plantag. ℔. j. Lapidis ſalutis ʒ. viij. ſtent ſimul ſpatio duodecim horarum deinde decanta.* Verùm nos felici cum ſucceſſu uſi ſumus *aqua noſtra Venerea*, quam ita paramus:

℞. *Viridis æris ℥. ß. aquæ font. ℔. ij. ſtent ſimul uſquequò aqua coloretur, decanta & decantata diſſolve Mercurii meteorizati gr. ij. vel iij. & filtra.*

Tandem nos ſpecificum nacti ſumus medicamen, & omni laude dignum pro curanda virulenta gonorrhœa trium dierum ſpatio, quod nunquam gonorrhœa correptum fefellit, illudque ſine invidia communicamus.

℞. *Aquæ plantag. ℔. ß. Draconis mitigati in polinem redacti ʒ. ij. m. m. in phiala, & agita.*

Vel loco Draconis mitigati (in dicta aqua diſſolvi poteſt *ſalis Saturni ʒ. j.*) Hanc aquam recipe cum ſyringa, ac permitte, ut ſyringæ fiſtula, quæ tenuiſſima eſſe debet, & ſyringa ex ebore, parùm, ultra glandem intret, ac tunc ſiphonis preſſura fac ut aqua per urethram interiùs excurrat, digitis premendo balanum, ne ſyringa ulteriùs intret, & aqua immiſſa fluat. Hæc lavatio ter fiat in die, & ter qualibet vice per tres, vel quatuor dies; ubi quiſque advertere debet, quòd ad hæc noſtra applicanda remedia non requiritur, ut per aliquod ſpatium gonorrhœa fluat, ſed ipſo tunc, quo apparet, imò ſi ſuſceptæ gonorrhœæ, vel bubonis ſuſpicio adſit, qui non adhuc ſe manifeſtavit, hujus medicaminis uſu ritè præcaveri poteſt, nam exterminantur cauſæ, quibus poſitis, pullularet.

Conſervatio balſami nutrimenti eſt altera indicatio, quæ nos cogit invenire remedium, cujus energia nutrimentum, quod in partem contagio pollutam advenit, ſuam puritatem, & volatilitatem ſervat, nec per contractum cum corrupto ipſum quoque corrumpatur; hoc auxilium mirabiliùs, quàm credi poteſt præſtat terebinthina per os aſſumpta ad quantitatem ℥. ß. quolibet manè jejuno ſtomacho per ſex dies in forma boli intra hoſtiam convoluta. Verùm nos feliciter utimur in gallici gonorrhœis terebinthina Veneta illota ad quantitatem ℥. j. ß. alternis diebus intra hoſtiam convoluta aqua madefactam *cum Draconis mitigati gr. x. vel xx.* in forma pillulari, cui medicamini nulla gonorrhœa quantumvis virulenta reſiſtit movetque duos, vel tres ſeceſſus, & urinæ quantitatem. Illicò urinæ acredinem, & in erigendo dolorem aufert, materiæ fluentis colorem immutat, omnia ſympto-

ptoma-

promata reddit benigna, & ad octo vices integrè curat fluxum, nec æger alio indiget medicamento purgante. Spiritu terebinthinæ in gonorrhœis percurandis nil est potentius, sua namque balsamica vir enes, & omnia vasa à venenata Luis labe abstergit, & purificat.

Quercetanus contra gonorrhœam virulentam suam commendat aquam, quam se centies expertam esse gloriatur, cujus componendi talis est modus:

℞. *Menth. sicc. dictamn. cretensis, radic. ireos florent. ana* ℥. *j. semin. agnicasti, rutæ, lactucæ ana* ʒ. *vj. terebinth. venet.* ℥. *iv. vini albi* ℥. *xx. m. omnia, & destilla in vas. vitreo, in balneo vaporoso.* Dosis cochlearia duo per aliquot dies, manè jejuno stomacho, corpore priùs purgato.

Sed nos non satis commendare possumus nostras pilulas in gonorrhœa virulenta, nunquam nos, & ægrotum fefellerunt, hactenùs pro reconditis habuimus, at nunc charitas nos monet, ut eas communicemus absque invidia ad proximi utilitatem, ut

℞. *Stibii diaphoretici* ʒ. *ij.* ß. *succ. liquiritiæ inspisat.* ʒ. *v. succini abl.* ʒ. *ij. gumm. guajac. nativi* ʒ. *iv. mercurii dulc.* ʒ. *vj. mastich. elect.* ʒ. *ij. terræ exanimatæ vitrioli,* ℥. *ij.* ß. *m. & cum suff. q. terebinthinæ Cypriæ efficiatur massa, ex qua pilulæ parvæ efformentur,* quarum quatuor, aut quinque pro dosi una exhibeantur ad plures dies. Nulla gonorrhœa quantumvis virulenta, & antiqua his nostris pilulis resistit, sunt veluti specificæ pro hoc malo. Non inferioris conditionis sunt sequentes nostræ pilulæ, licet compendiosiores, ut

℞. *Gummi guajaci nativi* ℥. *iij. stibii diaphoretici* ʒ. *ij. cinnab. nativæ, vel antimonii* ʒ. ß. *merc. dulc.* ʒ. *j.* ß. *m. cum balsamo Peruviano liquido, formentur pilulæ xij. & deaurentur.* Dosis pilulæ ij.

Multùm conducit *spiritus terebinthinæ mistus cum saccharo Saturnini* gonorrhœa virulenta, non absumendo semen, ut vulgares perperam credunt, sed absorbendo acidum vitiosum in hac gonorrhœa peccans; & eadem ratione conducit *Camphora*, non quod castret per nares, ut vulgò putatur, unde versus:

Camphora per nares castrat odore mares.

Sed tanquam sal volatile oleosum detergit, & corrigit acidum Venereum. Hac eadem ratione *infusum cantharidum in vino* expertum est remedium contra gonorrhæam cujusdam Belgæ, quod hic pro secreto apud quosdam pharmacopolas, & Medicos habetur in spiritu vini infusum; & nos multos, qui tale infusum acceperunt à faucibus orci eripuimus. Verùm cantharidibus inest vis salis volatilis, quæ magna castici sedulitate, & cognitione temperari debet ab acido aceti, vel vini, ut abeat in salsum temperatum, non adeò corrosivum, aliàs esto potentissimè urinam cieat, corrodit, vesicat, & exulcerat non tantùm vesicam, sed in transitu alias internas corporis partes, & ultimò vesicam, & inde inducit mictum cruentum. Adhiberi tantum debent cantharides externè in vesicatoriis, & tamen quoque mictum cruentant. Aliqui *sale petræ, vel prunellæ* utuntur, quia abstergit, & resolvit omnia salia Venerea, & per urinæ ductus expurgat.

Extincto syringæ, terebinthinæ, vel pilularum nostrarum usu gonorrhϾ gallicæ fluxu, tutò, citò, & jucundè, magna cautela adhibenda est, ut si fortasse aliqua contagii aura intra corpus delitescat, omninò exterminetur. Nonnulli aqua solutiva magistrali utuntur à celebri Viro *Paulo Aemilio Ferrillo* inventa, ejus enim usus post symptomatum gonorrhϾ virulentæ remissionem, illam omninò extinguit, & de totali veneni gallici extinctione aliquo modo ægros tutos reddere potest, ejus descriptio talis est.

℞. *Sals. parill. scissæ, minutim incisæ, & benè lotæ, polyp. querc. contusi, tartari alb. pulverizati, uvarum corinthiacar. ana* ℥. *ij. santal. rubr. contus.* ℥. *j. limaturæ ligni sancti, rasuræ eboris, corn. cerv. non calcinati* ℥. *j.*

Ponantur hæc ultima tria in pupatella, & simul cum aliis projiciantur in aquæ fontis ferventis ℔. *xx. ac deinde operto vase detineantur in loco tepido per 24. horas, bulliant postea ad consumptionem tertiæ partis aquæ, & tunc adde*

Fol. sen. or. ℥. *iij. cinnam. elect. contus.* ℥. *j. bull. parum, & auferatur vas ab igne, ac benè coopertum frigescat. Aqua per inclinationem a materialibus pura separetur absque expressione, & post separationem in ea exprimatur fortiter pupatella & servetur.* Dosis ℔. j. usque ad j. ß. pro patientis dispositione. Exhibeatur frigida post anisonum conditorum comestionem, jejuno stomacho per quinque, aut sex dies. Leniter solvit corpus septies, vel octies in die. Lauto indiget prandio, & ex carne, cruda omnia interdicuntur.

Verùm, ut in futurum æger tutus esse, & absque suspicione vivere possit de lue, si sequentibus pilulis, quisque utatur, procul dubio succedet.

℞. *Pilul. de tribus* ℈. *ij. in gracilibus, robustioribus verò* ʒ. *j.* ß. *merc. dulc.* ℈. *j. m. f. pilul. v. & deaurentur.* Et exhibeantur ante cœnam, eandem dosim ter exhibe trium dierum spatio posito inter unam, atque alteram, & perfectè curatus erit infirmus. Vel melius.

℞. *Extract. Catholic.* ʒ *j. mannæ merc. gr. x. m. f. pilul. iij. & deaurentur.*

Cœterùm si æger nostris utatur pilulis, nullo alio purgante indiget.

Præscriptis remediis indubitanter recens gonorrhœa virulenta curatur, & contagii suspicio, inposterùm regerminatio omninò tollitur, verùm si gonorrhœa fuerit antiquata, iisdem remediis tentari potest, facilè tamen evenire poterit, ut impressum profundius virus non ita extinguatur, ac si recens esset; atque tunc ut fluxus curetur, qui faciliter in urethra carunculam inducere potest, quæ illam occludere solet, ad efficaciora transeundum est, nam quò antiquior gonorrhœa, eò remediis fit rebellior. Itaque ubi in recenti lavario per syryngam, & terebinthinæ usus per sex dies fuere præscripti; in antiqua per 12. dies præscribi debent eodem modo, quòd si jam petinax persistat, jam hæc sunt inutilia, tunc *ad turpeti mineralis, vel mercurii diaphoretici in nostra Pyrotechnia* descripti usum recurrendum est, vel *ad lacertæ viridis* præparationem, cujus remedii tanta est in curandis gonorrhœis efficacia, ut recentem una vice exhibitum curet, antiquatam verò quatuor vicibus absumptum radicitùs abstergat. Hoc remedium versatum in spagyricis requirit artificem, nec indifferenter cuilibet pharmacopolæ est pro eo fidendum: modus illud conficiendi hic est.

℞. *Merc. vini mundificati* ℥. *iij. f. ejus soluti in aquæ fort.* ℥. *iv. & servetur, deinde.*

℞. *Veneris* ℥. *ij. solv. in aquæ fortis* ℥. *iv.* ß.

Has solutiones conjunge in uno vase, atque post quam sunt commistæ, aquæ fortis destilletur, urgendo sub fine ignem vehementius, ut maxima spirituum corrosivorum pars tollatur, quod in fundo restat tolle, & cum spiritu aceti in cineribus, vel in B. digere per xxiv. horas, ultimò ebulliendo, ut potissima Mercurii pars in aceto solvatur, nam acetum destillatum tingetur colore azureo, hoc coloratum acetum per inclinationem à præcipitato separa in vas limpidum, & serva; affunde iterum super præcipitati residuum aliud acetum, ac eodem modo, quo & spatio separetur, & in vas limpidum serva, & sic tertiò fiat, usquequò acetum non amplius tingatur, tunc remanebit in vase pulvis citrinus dulcis, quem serva, nam mirabile est in diversis morbis remedium: tinctum verò acetum destillatum quod omne in vase asservasti, in cucurbitam vitream loricatam suæ fornaculæ adaptatam injice, & evaporationis ignem suppone, illumque continua usque dum sicca materia remaneat viridis coloris, ac eapropter lacerta viridis dicitur. Hanc materiam à vase exime, & reduc in pulverem, qui non est eluendus. Est specificum pro gonorrhœa virulenta antiquata, jamjam ad luis Venereæ præcipitium declinante, & licet gonorrhœa cessare visa sit, redit tamen ab hoc specifico exhibito. Ideòque doses convenientes tandem iterandæ, donec omnis fluxus saniosus sedatus, & sublatus fuerit. Movet nimirum simul hoc pharmacum gonorrhœam, & eandem tollit. Dosis à granis duobus, ad quatuor cum aliqua massa pilulari. Solet ut plurimum lenem provocare vomitum, paucosque secessus. Vel sequens massa pilulatis formari potest, ut

℞. *Lacertæ viridis* ʒ. *ij. terebinth. cypriæ leviter coctæ* ʒ. *ij. succ. liquiritiæ inspissati* ʒ. *iij. extract. gentianæ* ʒ. *j. m. omnia simul, & f. massa pilularis s. a. Dosis* ℈. *j. ad ij.*

Nonnulli *infusum cantharidum* in vino simplici, sublimato, tanquam expertum remedium pro gonorrhœa curanda præbent, quia cantharides accerrimo sale volatili abundant, quo mediante acidum sal vitiosum in gonorrhœa absorbetur. Verùm non est tutum medicamen; est namque hoc sal causticum, & nisi optimè corrigatur, corrodit, & vesicam exulcerat, & inde mictum cruentum inducit. Et nos multos è faucibus orci eripuimus, qui talem infusum sumpserunt: Concedimus itaque cantharides

tharides vulgaribus pro excitandis veficis. Nonnulli bardi ad ftimulandam Venerem cantharidum pulverem fumpferunt, fed res male fe habuit. *Salmuth.* de fena hiftoriam narrat, qui juvenculam duxit, cui ut placeret, accepit medicamentum, cui adjunctæ fuere cantharides, inde factum ut altero nuptiarum die fuerit mortuus, pene rigido permanente poft mortem. Pro excitanda Venere expertum remedium externum eft cantharidum oleum per infufionem, quo penis, & teftes inunguntur, ficenim Venerem ftimulat, & penis erectionem promovet.

Poft extinctum fluxum faniofum Venereum, per aliquod temporis fpatium quædam lucida lacrymula ad urethræ expreffionem ufque ad glandem quandoque exprimi folet, quæ verum femen eft; adhæret namque pollici, indici cum aliquali extenfione, quod non contingit in fluxu faniofo, & hæc dicitur vera gonorrhœa. Contingit hæc vel à feminis ubertate: hi enim gonorrhœa venerea correpti à coitu fe abftinent, femen augent, unde ut plurimùm nocturnas patiuntur pollutiones cum magna feminis excretione; vel provenit à laxitate veficularum feminalium, non fecus ac proftatarum glandulofarum, quæ à fluxu faniofo introducta fuit. A feminis copia illis curatur medicamentis, præter extenuantem diætam, quæ femen diminuunt, ut

℞. *Fol. rutæ ficcæ, fem. agni cafti, menthæ ana* ℥. *j. m. f. omnium pulvis*, de quo accipiat aliquid æger manè jejuno ftomacho in ovo forbili. Utiliffima eft aqua caftitatis alibi à nobis defcripta. Vel fequens medicamentum per aliquot dies fumptum, ut

℞. *Syr. de nymphæa* ℥. *j. trochif. de vice* ʒ. *j. aquæ lactucæ* ℥. *iij. m.* Vel fequens propinetur emulfio ad plures auroras, ut

℞. *Sem. cannab. melonum ana* ℥. *ij. quatuor frig. maj. ana* ℥. *j. aquæ lactucæ, pertulacæ, flor. nymph. ana* ℥. *iij. fiat emulfio, & edulcoretur cum fufficiente quantitate fyr. papav. albi.*

Si veficularum feminalium laxitate ortum ducat, ea conducunt medicamenta, quæ hæc vafa coarctant, & ad naturalem partium ftructuram difponunt, ita funt *coralliorum tinctura*, vel horum *fyrupus*, *vel magifterium*. Vel fequentes pilulæ ad finem ufque continuentur, ut

℞. *Extract. rad. tormentill.* ℈. *ij. magift. coral.* ℥. ß. *fperniol. Croll.* ℈. *j. m. f. pilul. ix. pro tribus dofibus.* Vel

℞. *Croc. Martis adftring.* ℈. *ij. trochifc. de carabe* ʒ. *j. offis fepiæ præp.* ℈. *j. facch. faturni gr. xv. m. cum fyr. de nymphæa, & formentur pilulæ magnitudinis ciceris.* Dofis pilulæ iij.

Solet quandoque gonorrhœa ita rebellis effe, ut omnibus adhibitis remediis reluctetur; hoc provenit, quia granum hordeaceum eft læfum, vel ulceratum, & hæc eft illa gonorrhœa, quæ ad plures annos, & ultra perdurare folet, nifi noftra adhibeantur medicamina.

N O T Æ.

In hæc Verba. *Vulgares Medici* ---- Nefcio an in Regionibus in quibus Medicinam fecit Author, revera dentur Medici, qui gonorrhœæ curandæ tam fegniter operam dant ut contendit Author, & ita ut fluat per 40. dies, nullo adhibito remedio, ad fluxum temperandum; Hoc fi verum fit, necefse eft eos invenire ægros ipfis adeò addictos, ut tranquillè tamdiù fanationem expectent; id verò in Gallia non invenimus, ubi impatientia nationi innata, verofimiliter ægros multò minùs morigeros reddit.

Parum verò fidem meretur Author, cum dicit, eos Medicos malitia ductos, fic agere, quia carent remediis ad hunc morbum perfanandum efficacibus; Intereft Medicorum, iifque honorificum eft, ægros quam citiffimè perfanare; & magis credibile eft eos, qui hac Methodo lenta ab Authore improbata utuntur bona fide agere, illamque tantum expeditiori præponere ad tutius ægros perfanandos, timentes ne venenum intus pellatur, ficque totum corpus inficiat.

In hæc Verba. *Inftituunt interim* ---- Licet victus humidus, & refrigerans à Vulgaribus Medicis ægris præfcriptus, Lui Venereæ perfanandæ non fufficiat, conftat tamen eum eam mitiorem reddere, ideòque talem victum ægris utiliffimum effe.

In hæc Verba. *Sed infcitè faciunt* ---- Hæc Authoris obfervatio maximi eft momenti. Lotio & coctio vim terebinthinæ multum imminuunt, diffipando partem ejus maximè fpirituofam, & balfamicam itaque; præftat eam exhibere, ut vult Author, fine ulla præparatione, eligendo limpidiffimam, & puriffimam.

In hæc Verba. *Aliqui tandem* ---- Verum eft terebinthinam crudam in ovo forbili, effe medicamen omnino ingratum; nunc etiam non terebinthina, fed balfamo Copaibæ, cujus fapor minus eft ingratus, utuntur; & exhibentur ejus guttæ 20. vel 30. in vino, vel alio quodam liquore; ex quo idem ferè ac ex Terebinthina effectus.

In hæc Verba. *Nos Caffiæ* ---- Argumenta, quibus utitur Author, ut probet utendum effe Caffia in Curatione gonorrhœarum, optima funt, &, optimè cum experientia Practicorum confentiunt; feliciter enim gonorrhœas fanant ufu frequenti lenis illius purgantis juncti cum aliis remediis merè temperantibus, & lenientibus.

In hæc Verba. *Errant tamen* ---- Meritò contendit Author Senam Caffiæ addendo, vim folutivam primi illam alterius vincere; fed inde non fequitur hæc in curatione gonorrhœæ mifceri non debere; quia fæpè maximè neceffarium eft in curatione hujus morbi, educere per alvum partem materiæ virulentæ, quæ fi tota ad urethram feratur, maximam ibi congeftionem facere poffet, & fic diuturnum, & pertinaciffimum reddere fluxum faniofum.

In hæc Verba. *His fic exhibitis* ---- Si periculum fit, in nimis citò fiftendo faniofo gonorrhœæ fluxu, non utilius eft ægris eum diutiffimè durare, negligendo prudentem remediorum ufum, quo fifti poffet; imponuntque ægris qui iis fignificant fluxum illum diuturnum impedire quominus Lue Venerea afficiantur.

Fateri etiam oportet, Venæ Sectionem nullius effe ufus in curatione gonorrhœæ, nifi æger fit valdè plethoricus: quales non funt ii, qui ut in cafu pofito, jampridem diætam obfervant, multifque ufi fuere remediis: Meritò igitur Author improbat praxim eorum, qui fanguinem ex pedibus ægri mittunt, ut antiquus fiftatur faniofus fluxus: quia Venæ Sectio non bona eft in curatione Gonorrhœæ nifi in Cafibus antea datis *in notis in articulum de Phlebotomia*; id eft Sanguis mitti non debet in Gonorrhœa nifi ut fedentur magni dolores, ejus incipientis ut plurimum comites, & inflammationes in viis Urinariis contingentes, & etiam ut præcaveantur tefticulorum tumores.

Eadem non eft purgationis ratio, quam non minùs improbat Author, cùm agitur de diuturno fluxu faniofo fiftendo; conftat enim purgationem ducere, & evacuare per alvum multa fuperflua ad vias urinarias tendentia, ideòque utiliffimam effe poffet in fupprimendo hoc fluxu. Hanc etiam ob rationem *Sydenham* in differtatione de Lue Venerea palmam dat purgantibus in curatione gonorrhœæ; dicendo ægrum gonorrhœa laborantem eo citiùs perfanari quo plus purgatur.

In hæc Verba. *Expectent itaque* ---- Cum omnis urinæ acrimonia, omnis dolor, & omnis materiæ fœdus color ceffant, neceffaria non eft Venæ Sectio; & Vulgares forent in culpa, fi tunc, fine ratione, & neceffitate, fanguinem mitterent; Contra præftat purgare fedato primorum fymptomatum impetu; & inter omnes benè verfatos in curatione Luis Venereæ, & Authorem non convenit de eo quod hic affirmat, Venæ Sectionem, & purgationem nil unquam ægris in curatione gonorrhœæ proficere poffe; cùm prætterquamquòd experientia quotidiana conftet hæc duo remedia, prudenter præfcripta, utilia effe in curatione hujus morbi, fibi ipfi contradicat Author *in eodem Capite* præfcribendo purgantia, tum fimplicia, tum compofita, ut & emetica.

In hæc Verba. *Ex his* ---- Licet hæc vulgaria præfidia, de quibus hic loquitur Author, quibufdam gonorrhœis virulentis, & fummè malignis perfanandis non fufficiant, in curatione tamen morbi adhiberi queunt; cum fufficiant huic fine recidiva fanandæ, quæ minùs maligna, & curatu facilior eft; illudque juxta hoc axioma, *fruftra fit per plura, quod poteft fieri per pauciora.*

In hæc Verba. *Hac pofita* ---- Indicatio curativa duplex, quæ juxta Authorem confurgit, in curatione Gonorrhœæ, optima eft ad eam citiffimè fanandam; non promitterem eam æquè aptam effe ad gonorrhœam tutiffimè perfanandam. Quod nunc ad examen revocandum eft.

In hæc, Verba. *Refolutio & abfterfio* ---- Omnes ii qui penitùs norunt naturam Luis Venereæ, & ægris multis curandis operam dederunt, fciunt vitriolata aptima effe, ad

ad citò supprimendum fluxum saniosum; sed quid ex subita hac suppressione contingit? varii inde oriuntur effectus juxta singularem naturam fermenti fluxum creantis; si actuosum sit, & valdè animatum, unum ex his duobus contingit; vel fermentum illud suppressum fertur ad testiculos ope vasorum deferentium, vel transit in vasa sanguinea, ibique omni massæ humorali mistum creat Luem Veneream universalem, citò pustulis, bubonibus, ulceribusque Venereis, visui se præbentem: Si verò gonorrhϾ causa sit fermentum lentum, tardumque, intricat se in textura urethræ, in qua aliquando manet per multos annos nullum molestum symptoma creans, donec debilitata partis hujus constitutione, locus in quo fermentum collectum adest, illi resistere nequeat; inde intumescit urethra, ægrique dysuria imò, & aliquandò ischuria vexantur, cujus ferè semper vera ignoratur causa, nisi hæc symptomata patiantur ganeones, multas iteratasque passi gonorrhœas, ad eas nullo modo attendendo: cùm enim dysuria laborant, ii qui libidines obtegerunt, satis habent, eas imputando intemperiei calidæ, quæ congestionem in his partibus creavit: non cogitantes suppressam in juventute ægri gonorrhœam hujus causam esse posse.

Multo etiam frequentiores visi sunt quam antea hi urethræ morbi à quindecim, & viginti annis, propter illum, gonorrhœam supprimendi modum, vigentem in Gallia, & præcipuè Parisiis ut, & in ea parte Italiæ in qua Medicinam, & Chirurgiam profitebatur Author.

Sed dum multi Chirurgi mediocris perspicaciæ, ineptè mirabantur præclarè gesta quorumdam Agyrtarum, in curatione incipientis gonorrhœæ statim injectiones adstringentes adhibentium; Cordatiores, & Intelligentiores Medici, & Chirurgi insectabantur, & insectantur adhuc methodum adeò exitiosam, quæ nunquam tamdiu viguisset, imprimis Parisiis, ubi plurimi dantur Chirurgi intelligentes, nisi unus majoris nominis ipsi suffragatus fuisset, ut faveret cuidam affini, tam magnificè sentienti de remedio suo arcano dicto, quod nihil aliud est, quam medicamentosus lapis, quam ignaro in arte curandi gonorrhœas; qui tamen maximum fecit lucrum pulverem suum adstringentem distribuendo; quia Patronus ejus induxit innumeros Barbitonsores, se dicentes, in exercitu Chirurgos, ad temere utendum malo hoc medicamine, quod fuit, & erit adhuc causa innumerorum in urethra tumorum, & ischuriæ.

In hæc Verba. *Ubi quisque* ---- Hoc ipsum est Empyricorum consilium; dicunt enim remedium suum multo efficacius esse in incipiente gonorrhœa, ad eam cito juxta eos sanandam; sed juxta nos ad includendam, & colligendam virulentiam, quam cùm diu duravit; remedium illud, adeò præstans dictum, irritum est, adversus inveteratas gonorrhœas; in quibus adstringentia remedia vincit ulceris malignitas.

In hæc Verba. *Hoc auxilium* ---- Terebinthina tota est balsamica, diuretica, & detergens, optimosque præstat effectus in curatione gonorrhœæ, modo exhibeatur potiùs in minori, quam in majori quantitate, quæ congestiones in partes urinam excernentes facere potest.

In hæc Verba. *Verùm nos* ---- *Mercurii dulcis viginti grana* probe mista cum *Terebinthinæ* ℨ. *ij.* ſs. bonum effectum producere debent; Multi Medici hic bolo ferè simili utuntur, quem per octo dies continuos exhibent, cujus dosis minor est, ℨ. j. scilicet pro una dosi; fit ex *Terebinthinæ* ℥. ſs. *rhabarbari pulveriz.* ℨ. *iij. mercurii dulcis* ℨ. *j.* Verùm omninò Authori fidem habere non debemus, cùm dicit nullum dari fluxum saniosum adeò virulentum, ut per octo doses ejus remedii perfectè non persanetur; nulla alia purgantia adhibendo.

In hæc Verba. *Quercetanus contra* ---- Licet aqua *Quercetani* tam ab eo multisque aliis Authoribus commendata, sat bonum sit remedium, attamen non tam tuta, & præstans est quam dicunt, & si hæc aqua feliciter quandoque veteres sanat gonorrhœas virulentas, has sæpiùs adhuc non sanat; isque qui nullùm aliud præsidium exhibendum haberet, in curatione inveterati hujus morbi, sæpè cogeretur ægros eo in statu relinquere in quo eos invenit.

In hæc Verba. *Sed nos* ---- Experimenta, quæ fecimus de pilulis hic propositis, non satisfecerunt promissis Authoris, invenimus gonorrhœas adeò pertinaces, ut earum usu diù continuato non sanarentur: ideòque fateri necesse eum eas nimium laudare cum eas proponit ut efficacissimas. Sed illud mirari non debemus, cùm omnes ferè Authores, imò & sapientiores, & prudentiores assueti sint ultra modum laudandis remediis quibus prævertuntur; & omnes versati in legendis libris Medicis persuasum habent nullum dari morbum, qui tutissimè, & facillimè non sanaretur, si remedia, nimium multa, in iis inventa, dimidium haberent virium ipsis tributarum; sed in praxi tantum abest, ut promissis satisfaciant, ut prudentiores Medici, & Chirurgi plerique, post innumera experimenta inutilia, cogantur vulgatissimis uti remediis, & multum doleant, quod tantum temporis triverint, in conquirendis his dictis remediis quorum ope innumeri tamen Agyrtæ credulis se commendant.

Cœterùm observandum est, Authorem adeo parum his pilulis fidere, cum eas, ut efficacissimas, nimium commendabat, ut statim alias proponat compendiosiores, non inferioris, ut ait, conditionis; & ante finem Capitis bona fide fateatur, has pilulas, ut efficacissimas, commendatas non sufficere semper in persanandis gonorrhœis omnis generis, & in pertinacibus, & antiquatis ad efficaciora transeundum esse.

In hæc Verba. *Verum cantharidibus* ---- Meritò sanè improbat Author usum interdum cantharidum, iisque tantum externè utitur: Has fastidire debuissent Medici omnes, quod malè successerint iis, qui internè eas exhibere ausi sunt; sed semper erunt temerarii, qui sibi adeò plaudunt, ut credant, se in ipsis venenis, magnæ efficaciæ remedia inventuros.

In hæc Verba. *Nonnulli aqua* ---- Paucæ sunt gonorrhœæ sanabiles, quæ non cedant usui hujus ptisanæ solutivæ, modo ea uti velint, aut possint ægri per triginta dies, imò, & aliquando per quadraginta; Dico, modo ea uti velint, aut possint ægri; quia dantur, quorum ventriculus adeò potionibus purgantibus repugnat, ut vomitu eas subitò reddant; quod necessariò cogit Medicos, & Chirurgos ad præscribendas alias formulas. Alii sunt quorum palatum adeò delicatum est, ut nequeant se cogere ad diuturnum usum remedii saporis subingrati, licet id facere possent, si plus valeret in iis sanitatis desiderium, quam cupedia, inducens eos, qui iis sanandis operam dant, ad exhibenda remedia, potiùs ægri palato grata, quam morbo adversa.

In hæc Verba. *Præscriptis* ---- Mirum debet esse, ut supra jam diximus, Authorem, qui remedia proposuit quæ efficacissima credit ad sanandas gonorrhœas maximè inveteratas, & virulentas, videri palinodiam hic canere, dicendo: Præscriptis remediis indubitanter recentem gonorrhœam virulentam curari, antiquatam vero, ob impressum profundius virus non ita facile extingui, ac si recens esset; ideòque ad efficaciora transeundum esse remedia.

Omnis hic sermo, in quo sibi videnter contrarius est Author, eo spectat, ut proponat in curatione gonorrhœarum rebellium, usum duorum remediorum, quæ efficaciora creditis, quæ ante præscripta sunt; hæc autem sunt turpethum minerale, & præcipitatus viridis.

Quod spectat ad primum, quod maximè violenter agit, nequit bonum esse nisi in robustioribus; omnes Medici affirmant præcipitatum viridem, optimum esse remedium adversus Gonorrhœam, eumque ter quaterve iteratum, ut vult Author, fluxum illum saniosum felicissimè sanare; sed cum sit emeticum, Galli in omnibus delicati, novarumque rerum cupidi, operosum fastidiunt remedium; eoque non ampliùs usi sunt ægris, ut placeant Chirurgi, licet certè sit modus tutissimus, & citissimus, qui adhiberi possit, ad morbum ejusque causam uno impetu expellendum, & ad perfectè, & sine recidiva persanandum.

Sed Nobilioribus qui nobis se committunt, quo modo emetica ter quaterve iterare auderemus? his sanè repugnat pectus, ventriculus, & intestina quorum debilitatem semper prædicant adulatores eos obsidentes; Publicanus qui sibi nimium sumit, Beatus Civis, Dives Mercator, Causarum Patronus, Tabularius, & Procurator benè, & fortunatè viventes, omnes simiæ plus minusve Nobilium, qui desperarent nisi iis forent pectus, ventriculus, & intestina æquè tenera ac ea Ducum, Comitum, & Marchionum non minùs, quam hi fastidiunt emetica; ita ut solis miseris exhiberi potest illud remedium,

dum Nobiles ægri detinentur Elixiriis, Balſamis ſpirituoſis, Quintis Eſſentiis, aliiſque ſimilibus remediis, donec Medicorum facetiæ, Tempus, & Natura eos perſanent.

In hæc Verba. *Hoc remedium* - - - - Proceſſus viridis præcipitati evidentius deſcribitur in Curſu Chymico D. Lemery, quam hic ab Authore; ideòque hortamur eos, qui eum exequi volunt, ut adeant librum D. Lemery.

CAPUT III.

De Teſtium Tumore.

TEſtes variis tumorum generibus infeſtari ſolent, inflammatione ſcilicet, ſcirrho, eryſipelate, edemate, &c. quæ ſunt aliis communia partibus, de quibus hic non agimus; quædam alia ſunt particularia, & propriè ipſis competunt teſtibus, non enim fiunt in extima ſcroti parte, ſed in intima, & circa ipſos, hujuſmodi autem ſub herniæ nomine comprehenduntur, de quibus in Primo Tomo tractavimus, ſed hic de illo teſtium tumore, qui ex virulenta gonorrhœa ortum ducit, agimus, quæ *Hernia Veneris* dicitur.

Signa.

Hujus affectus ſigna ſunt: Si actu gonorrhœa fluit, vel ejus intempeſtiva præceſſit ſuppreſſio, & ingens rigor corpus invaſerit, deinde febris, teſtes intumeſcunt, inſignis, dolorificus exoritur tumor, quandoque in uno, & quandoque in ambobus teſtibus, cum pondere, quaſi teſtes deorſum trahente, rubore, & pulſatione, ut plurimùm ad renum loca ſe extendente.

Cauſa.

Vulgares Medici teſtium tumorem per viam fluxionis fieri credunt, imò per confluxionem catarrhalem ex hepate, quia gonorrhœam eſſe penis catarrhum opinantur.

Fit teſtium tumor, ſi æger diætæ leges parùm ſervet, & ex ejus arbitrio pendeat, variosque committat errores; vel potiùs ſi ſanioſus fluxus adſtringentium ope repulſus fuerit; vehementioribus catharticis, vel intempeſtivè adhibitis; vel à nimio aperientium, & diureticorum uſu, vel ex phlebotomia in pede celebrata. His mediantibus cauſis occaſionalibus ſanioſus gonorrhϾ fluxus, vel aliqua ejus portio inhibetur, ſtagnat, nec ampliùs quandoque fluit, & conſuetam obſtruit viam, tunc è proſtatis per teſtium fibras, vel unà cum ſanguine, vel ſucco nutriente, vel lympha ad teſtes propellitur, diffunditur, ubique excitata effervefcentia, vaſa intumeſcunt, ſucci inter teſtium fibras ſtagnant, fermenteſcunt, & arrepto veneno Venereo, ita exagitantur, ut acidæ, & cuſpidatæ eorum particulæ vehementiùs commotæ fibras vellicent, lancinent, contrahant, vel diſtendant, & hoc non modò tumor, & ingens dolor, ſed febris, rubor, & pulſatio, nunc in uno, nunc in ambobus teſtibus exſurgit. Sæpè plures teſtium canaliculi à materia ſtagnante aperiuntur, & ſucci intùs contenti effluunt, & hyperſarcoſin producunt inſanabilem.

Prognoſis.

Teſtium tumor eſt malum non contemnendum, cùm teſtes ad ſpeciei conſervationem non ſolùm ſint neceſſarii, illiſque valdè læſis, læditur, & generatio, ſed etiam teſtantur humanitatem; unde tumor hic in principio non ægre curatur, ſi illicò convenientia adhibeantur medicamenta, & nullus nec à patiente, nec à medico committatur error: ut neglectus rarò ſuppuratur, vel perpetuò in ſcirrhum degenerat, ſi ſucci ſtagnantes ab initio non attenuentur, & reſolvantur, præter alia diræ luis ſymptomata, quæ huic malo ſupervenire ſolent.

Curatio.

Curant *Vulgares* teſtium tumorem præmiſſo clyſtere refrigerante, & emolliente, peccant teſtes, & anum plectunt: deinde venæ ſectionem revulſivam celebrant, quæ multùm nocet, ut fuſiùs demonſtravimus; quia non peccat ſanguis, & in morbis venenatis ſanguinis miſſio eſt ipſo veneno nocentior. Poſtmodùm victus refrigerantis, & humectantis inſtituta ratione, ad cataplaſmata refrigerantia deveniunt *ex malvarum foliis, radicibus althææ, floribus chamomillæ, & meliloti, ſeminibus lini, ac pſylii*. Vel

℞. *Succ. ſolan.* ℔. ß. *flor. alth. exſiccat., roſ. rubr. ana* ℥. *j. aquæ perſicar. maculat. plantag. ana* ℥. *iij. farinæ hordei* ℔. ß. *olei roſ.* ℥. *iv. f. cataplaſma.*

Verùm in magno verſantur errore, quia licet copioſius refrigerent, tumorem non tollunt, nec reſolvunt; ſed in ſcirrhi duritiem vertunt. Nonnulli *fabatam* applicant; quam concinnant, fabas coquendo ad cataplaſmatis formam uſque, cum oleo roſ. & eodem modo *ex ciceribus cataplaſma* conficiunt, quæ juvare credunt ob ſignaturam cum teſtibus. Dato, quod cicera ob ſignaturam juvent, fabæ quam ſignaturam habent? Interim non deſunt *ſyrupi refrigerantes*, & renum *ex unguento roſaceo, & Comitiſſæ* inunctiones. Corpus ſemel, & bis *Caſſia* purgant; ſed malum pejorant, & tumorem augent, caſſia namque per urinæ vias purgat.

Teſtium tumorem ex virulenta gonorrhœa contractum nos curamus dolorem ſedando, fluxum ſanioſum avertendo, diffuſum diſſipando, & tumorem reſolvendo. Unde æger in lecto quieſcat, & ſtatim ad doloris ſedationem, teſtibus cataplaſma de mica panis ſæpius applicetur, quod fit *ex lacte, mica panis albi, vitellis ovorum recentium, ac oleo roſaceo*. Magnæ efficaciæ eſt hoc cataplaſma in inflammatione, & ſedandis teſtium doloribus, non quia frigidum, ſed ob anodynam energiam, quam continet. Verùm ſi dolor ſit ita acerbus, ut totam ad ſe curationem trahat, tunc maximo juvamine applicetur cataplaſma *ex foliis hyoſcyami, papav. alb. & umbilici Veneris confectum in aqua ſpermatis ranarum*, & addi poſſunt *mucilagines ſeminis pſylii cum eadem aqua extractæ*. Vel inungi poſſunt *oleo ſem. papav. alb. per expreſſionem elicito*: Præſentiſſimum eſt etiam *Cataplaſma ex ruta, & ebuli foliis in acet. coctis*, & applicatum. Vel fiat fomentum *ex decocto radicis chinæ cum floribus ſambuci in vino generoſo*; hoc enim decocto ſi fomententur ſcrotum, & teſtes diſcutit, & inflammationem reſolvit cum gonorrhœa conjunctam. Pro pauperibus tamen expertiſſimum eſt cataplaſma factum *ex farina fabarum cocta cum poſca* ſcilicet *aqua, & aceto*, & revera tale cataplaſma eſt expertiſſimum ad quamcumque teſtium inflammationem; Cujus rei aliquot experientias videre poteritis in Riverii obſervationibus, adeò ut hoc ipſum cataplaſma non tantùm in ſimplici teſtium inflammatione, ſed etiam quæ interdùm ſuppreſſis intempeſtivè gonorrhœis ſupervenit, commodè applicari poſſit.

Sanioſus avertitur fluxus, ſi noſtra adhibeantur medicamina pro gonorrhϾ curatione, & præcipuè ea, quæ balſamica comprehendunt. Virulentam à teſtibus reſolvunt materiam ſequentes pilulæ, ut

℞. *Gummi guajaci nativi* ʒ. *j.* ß. *ſtibii diaphoretici* ℈. *ij. balſami Peruv. ij.* ß. *m. cum ſyr. card. ſancti f. pilul. xx. & deaurentur.* Doſis pilul. ij.

Pro tumoris reſolutione, tranſacta inflammatione, & dolore, unicè valet *oleum ſanctum rectificatum, & corroboratum cum oleo ligni ſancti, vel oleum ceræ cum oleo gummi ammoniaci vigoratum*, pluries inunctum, vel *balſamus ſulphuris à Rulando deſcriptus*, vel applicari poteſt *emplaſtrum ſtipticum*: Sed in horum medicaminum applicatione, ut partem tangant, & actuentur, ac ne ſuo pondere teſtes deorſum trahantur, & dolorem adaugeant, neceſſarium eſt ſubligaculum.

Tumorem antiquatum tollunt purgationes noſtræ pilulares capite præcedente de gonorrhœa deſcriptæ, quibus parùm proficientibus, quia ſcirrhi naturam ſapit, ad noſtra decocta infrà deſcribenda recurrendum eſt, vel ut tumor ſcirrhoſus curandus.

NOTÆ.

In hæc Verba. *Curant Vulgares* - - - - Cum magis præjudicatis opinionibus, quam ratione ductus, æquè improbet Author Vulgares hic clyſteribus utentes, ac antea eos ſanguinem mittentes improbavit; dicteria in hoc remedium pro curatione tumoris Venerei teſticulorum, huc allata, nil imminuunt efficaciæ hujus remedii, quod aptiſſimum eſt ad impediendum quominus jure vicinitatis, propagetur horum inflammatio in viſcera in hypogaſtrio con-

contenta, & experientia plus valere debet quam male præjudicata opinio.

In hæc Verba. *Deinde Venæ Sectionem----* Eandem ob causam, quocunque in casu, Venæ Sectionis usum improbat Author, & licet ob maximam congestionem, magnam inflammationem, acutissimumque dolorem metus esset, ne testiculi cum periculo suppurarentur, vel citò in sphacelum abirent, non crederet tamen Venæ Sectionem quidquam proficere posse ad tantum malum avertendum; licet quotidiana nos doceat experientia, hæc symptomata, incantamenti instar, cedere Venæ Sectioni in pede factæ, post duas, tresve Venæ Sectiones in brachio.

In hæc Verba. *Verum in----* Nil magis patefacit insensum Authoris animum in Methodum communem sanandi inflammationes, quam ibi dicta ab eo de temperantibus, & refrigerantibus remediis, quæ spectat tanquam venena, testiculorum tumorem in verum scirrhum mutantia; cùm citò post, ut primæ satisfaciat indicationis, sibi in curatione hujus tumoris propositæ, ideft sedando dolori præscribat cataplasma, sit omninò simile, saltem ejusdem efficaciæ, cum eo quod in vulgari methodo mox vituperavit.

CAPUT IV.

De Caruncula Penis.

SI gonorrhœa virulenta fuerit antiquata, vel sextum præterierit mensem, faciliter evenire potest, ut virus profundiùs impressum in urethra sordidum inducat ulcus, & inde eveniat caruncula penis; rarissimè verò ex alia causa prægressa hoc oritur malum.

NOTÆ.

Adhuc sub judice lis est, an scilicet dentur carunculæ, vel excrescentiæ inductu urethræ, inductæ à viru profundius in urethra impresso, quodque juxta Authorem, sordidum inducit ulcus, ex quo eveniat excrescentia carnea.

Non videtur defendi posse opinionem eorum, qui dicunt esse impossibilem excrescentiæ in urethra generationem; cum idem virus inducens verrucas circum glandem, ficos & condylomata circa anum, fungos in ore, & naribus; & tubercula in omnibus corporis partibus, inducere etiam possit excrescentias in urethra.

Verùm admittendo possibiles esse carneas in ductu urethræ excrescentias, fateri tamen oportet eas rarissimas esse; cum plerique Practici maximi nominis, & inter alios *Saviard. in Observ.* 73. credant se meritò negare omninò posse urethræ carunculas, quòd nunquam invenerint tales excrescentias in cadaveribus eorum, qui hoc morbo affecti credebantur, verum corrosiones inductas, vel à virulenta ulcerum materia, vel ab usu cathæreticon adhibitorum, ut dictæ carunculæ consumerentur; & ductum urinarium paulo minus latum in loco cicatricum harum corrosionum.

His positis, merito conjicere est, dysurias, & ischurias, in ætate matura afficientes, eos qui in juventute gonorrhœas passi sunt, inductas esse à tumore facto circa has cicatrices; cum urina inflammata est, corpusque calidius, vel ob intemperantiam in potu, & cibis, vel ob coitum nimium; aut ob immoderatos motus; sive ob aliam quamcunque causam; virus lentum tardumque collectum, & intricatum in textura urethræ, ut diximus *in Notis in Caput de Gonorrhœa*, cum tunc quasi è lethargo excitetur, ideoque aptius fit ad agendum in fibras hujus texturæ debilitatas ætate, & intemperantia eorum, qui hoc morbo affecti fuerunt, quam in juventute, ob nimis tunc repugnantem actioni virus, validam hujus partis constitutionem.

Signa.

Facilè cognoscitur penis increscens caruncula, seu excrescentia carnea in urethra, ex prægressa fœda gonorrhœa, quæ modo stranguriam, modò dysuriam, jam ischuriam infert: observatur namque urinam non eodem tenore ac anteà prodire, aut bifurcatam, ac obliquam, tandem ita subtiliatur, ut guttatim tantùm exiliat, aut omninò intercipiatur. Unde catherere, vel parva candela cerea immissa in penis canalem, mox se offert obstaculum carnosum, modò anteriùs, modò, idque ut plurimùm, posteriùs, circa penis radicem, non longè à prostratis glandulosis, ibi enim ut plurimùm hæc ipsa caruncula excrescere solet.

In mulieribus cognoscitur, cum in uteri collo formatur, quia membri virilis introductionem impedit.

Causæ.

Penis carunculæ causam credunt vulgares esse humores lentos, viscidos, & pituitosos ad urethræ ulcus defluentes, & cum aliqua sanguinis portione admistos, in carneam excrescentiam abire. Verùm errant in hujus affectus assignanda causa, non enim humores viscidi, & pituitosi, vel sanguis ipse hujus excrescentiæ causa esse possunt, sed hujus mali origo pendet à fœtida gonorrhœa, quando nempe acrimonia acido-salina corrosiva liquaminis effluentis corrodit urethram, & nonnihil exulcerat. Unde sequitur tandem, ut in loco corroso ex ulceris impuritate, & crassitie, unà cum alimento naturali affluente, succrescat substantia quædam carnosa cujusdam verrucæ instar, ut in aliis ulceribus videre est, quemadmodum à turdi conspurcatione arboribus viscum innasci dicitur. Hæc sylvestris caro vivit aliena quadra, scilicet vita totius, non aliter ac viscum frutex arboris vita.

Prognosis.

Penis caruncula malum est periculosum, & curatu satis difficile, ac tardæ sanationis; circa enim initia mollis, & laxa percipitur, quandoque parva, & non multæ observantur, temporis verò diuturnitate plures grandiores, duræ, & callosæ; & tunc vix curationem admittunt, siquidem levioribus non cedunt medicamentis, à fortioribus irritantur, & potissimum si medicamenta in forma liquida administrentur, à quibus potiùs sanæ partes, quam carunculæ eroduntur. Præterea curationis difficultatem auget affecti membri nobilitas, compositio, & connexio, quam cum præcipuis partibus habet, adest viarum angustia, & tractandi difficultas, ac proinde vix sine majorum malorum metu curari possunt, nam absque exedentium medicaminum usu vix superantur, & quod malum adauget, medicamenta in parte affecta commodè applicari nequeunt, nec commodus est locus ad amputandas has carunculas. Insuper curandi difficultas oritur, quia pars est mobilis, & frequenter ab urina humectatur, & irritatur. Imò malum comitatur modò stranguria, modò dysuria, & modò ischuria. Est stranguria urinæ stillicidium, & sæpè ad mictionem stimulat, parùm tamen, & guttatim saltem redditur urina, idque qualibet vice cum mordicatione acerba, & ustulatoria inter mingendum in meatu urinario percepta, imprimis autem circa mictionis finem, ubi mordacissimus ardor usque ad glandis extremitatem sentitur. Dysuria est urinæ difficultas, quando urina cum laborioso conatu, diuturniorique, quàm aliàs fieri solebat, occupatione, & quandoque cum hypogastrii dolore, vix tandem omnis ea quantitas, quæ pro vice in vesica collecta est emittitur, interrupto subindè mictionis filo, atque in guttationem converso, imò integram subsistentiam minante, ut proinde patiens opus habeat ducto prius integris pulmonibus spiritu fortius conari, atque unà nonnunquam manibus hypogastrium comprehensare, quò omnis urina foras propelli queat, tanto labore, & dolore urinæ, redditio fit, ut interdum etiam tenesmum concitet, alvum ad se exonerandam stimulet, & saltem ani sphincter simul per consensum doleat, ac hæmorrhoides inflentur; unde miseri ægri ejulare cogantur. Ischuria est penitus urinæ suppressio, ita ut planè nihil, & ne guttula quidem emanare possit, & ad superiora regurgitat. Et hinc difficillima emergit curatio, & luem Veneream comitem habet, quia hujus soboles est. Nec radicitus tollitur, & post remediorum applicationem licet absumpta videatur, tamen temporis progressu germinat, tandem ad sepulchrum usque comitari solet.

N O T Æ.

Obfervandum eft urinam longa mora in Vefica eorum qui fæpè ftranguria, dyfuria, & ifchuria afficiuntur, ob tumores, vel excrefcentias in ductu urethræ natas; ita acrem, & mordacem fieri, ut rodens, & perforans urethram prope originem, undiquaque refluat, & creet fiftulofos abfceffus omnibus in locis in quibus effunditur; ut in membranis fcroti, in perinæo, pube, & circa penis radicem; ita ut eadem imo, & major urinæ quantitas per hos finus fiftulofos exeat, quam per ductam urethræ.

Symptoma illud præcipuè videtur, in iis, qui fibi omninò indulgentes, imò & in damnum fanitatis, omni intemperantiæ, non oftantibus fæpè iteratis dyfuriis, & ifchuriis, fe tradunt, donec exulcerata, fungofa, coriacea, & fiderata vefica ex ifchuria poft diuturnos cruciatus, moriantur.

Obfervatione adhuc dignum eft, neceffarium non effe, (licet caruncula urethræ fit Luis Venereæ fymptoma, vel ut meliùs dicam fingularis Lues) ægris exhibere, ut obiter id dicit Author, remedia Lui Venereæ univerfali adverfa, antequam caruncula curetur, nifi alia dentur evidentia figna Luis Venereæ; quia docet experientia, illa in caruncula, ut & in antiquatis gonorrhœis nihil prodeffe.

Curatio.

Pro Carunculæ curatione præmiffis internis purgantibus tàm mercurialibus lui dicatis, quàm appropriatis, fed blandioribus, nam fatius eft bis, vel ter corpus purgare, quam viribus probatis, agitatis, ac calefactis humoribus malum exacerbare: deinde idonea inftituta victus ratione, ad decocta confugimus fudorifica. Si caruncula in magnitudinem, & duritiem excreverit, emollienda eft fotu *ex radicibus liliorum alborum*, *althææ*, *femine lini*, *fœnugræci*, *floribus camomillæ*, *& meliloti*, *quæ concifa*, *& contufa bulliant* intra crura, ac pannis undique circumtecta, nequid exhalet, & fomentetur penis, poft fotum applicetur cataplafma ex prædictis. Vel fiat linimentum *ex unguento de althæa*, *butyro*, *adipe humano*, *& oleo* fimul miftis fi mollita caruncula fequitur, ut extirpetur; hujufmodi autem opus non expectandum, neque fperandum eft à natura, fed ab arte. Si omnimoda urinæ fuppreffio ægrum fatiget, vel ftillicidiam pro urinæ excretione ad ceræ candelæ ufum deveniendum eft, elto in ejus introductione intenfiffimi excitentur dolores, fed candelæ culpis illinenda eft aliquo medicamento non valentiori, & acriori, ne ob dolorificam erofionem aliquod exitiale fuccrefcat malum; fed talis energiæ effe debet, ut carunculas diffipandi, & confumendi vi potiatur citra mordicationem. Abfumetur caruncula fequenti pulvere.

℞. *Draconis mitigati* ʒ. *ij.* ß. *ftibii crudi* ℥. ß. *tutiæ præp.* ʒ. *j. m. f. pulv. fubtiliff.*

Utimur hoc pulvere cum candelis cereis ex cera virginea factis quatuor, vel quinque filis cera obductis. Ceræ verò præparatæ tenuiffimis obvolvendæ funt fafciis ex lineo panno carbafino, ne nempe fabrefactæ candelæ relinquant ceram, & ut commodiùs unguentum recipiant. Pulvis ifte prius cum oleo amygdalarum diftemperatus fit, eoque fuperiori illinatur candela cerea, & in penis ductum immittatur, eò ufque ubi caruncula viget. Si æger mingere volet, dematur candela, & poft mictionem nova indatur, idque fiat integro quatriduo. Vel melius fiant candelulæ ex cera alba quatuor filis ex ferico crudo cera obductis, ne intra urethram rumpantur, ut multoties obfervavimus. Pars, quæ urethram ingreditur, parum calefacta volutetur fupra *fimplicem draconis mitigati pulverem*, & modo quo fupra adhibeatur; vel eodem modo utimur *Calomelano Turqueti* feliciori eventu. Non credibile eft, quantum hic pulvis valeat ad penis carunculam abfumendam, nam medicamentum pro caruncula talis energiæ effe debet, ut fanam non exulceret partem, & luxuriantem tantum abfumat, cujufmodi eft Draconis mitigati, & Calomelani Turqueti pulvis.

Nonnulli in carunculæ abfumptione candelæ vice, chorda ex inteftinis contorta, & oleo amygdalarum dulcium oblita utuntur, quæ nullatenus rumpi poteft, & multum pro unguenti illitione valet; chordæ namque apici, & vacuitatibus adhæret. Multa funt unguenta pro hoc malo ab authoribus defcripta, fed ab acribus, & corrofivis abftinere oportet, quia urethræ molliffimæ, & tenerrimæ fibræ facilè læduntur, & difcinduntur; periculum namque eft, ex nimia corrofione, ne gangræna oboriatur, & effet malum priori pejus. Mitia itaque conducunt, & quæ fenfim abfumendo procedunt, ita eft fequens, quod fat extollere non poffumus, ut

℞. *Offis fepiæ*, *tutiæ præp. ana* ℥. *ij. cornu cervi ufti*, *aloes lotæ*, *ariftoloch. rotund. ana* ℥. *j. al. uft.* ℥. ß. *f. pulv. fubtiliff. poftea*

℞. *Ol. rofar.* ℥. *ij. lithargyr. aur.* ℥. *j. f. decoct. quoufque acquirat emplaftri confiftentiam*, *deinde ab igne depofito*, *adde illum pulverem*, *& ad ignem tractato*, *ac mifceto donec medicamentum evadat duriufculum*; hoc remedium emplaftri habet confiftentiam, & extremitati candelæ, vel chordæ, præfertim fi illa tenior facta fit, fatis commodè annecti poteft.

Quod fi caruncula admotis vulgaribus præfidiis non diffipetur, & urinæ ftillicidium omnimodam ita minetur interceptionem, ut patiens periclitari videatur, tunc ad fpecillum plumbeum confugiendum eft præmiffis emollientibus; fic enim vehementes non concitantur dolores, & non ita facilè inflammationes fequuntur.

Si omnimoda fit urinæ fuppreffio, parvus chateter in meatum urinarium intrudatur ufque ad veficæ fundum, fic carunculæ atteruntur: & comminuuntur, & urina evacuatur: interim præmittendum eft, ut fanguis copiosè educatur, ita enim, ne prava accidentia fequantur, prohibetur. Opus crudele videtur, attamen longè crudelius eft, cum nihil urinæ excernitur, finere, ut ad alias partes recurrat, & patiens citiùs, & certiùs periclitetur.

Abfumptas effe carunculas per noftra medicamenta deprehenditur ex urina, quæ liberè, promptè, & pleno meatu prodit, vel ex candela, quæ liberè, & abfque ullo impedimento ad veficam penetrat: tunc incumbendum eft, ut per fyringam medicamentis vulnerariis inducatur cicatrix, quibus tamdiù utimur, quoufque nulla humiditas educatur, nec quicquam ex urethra refudet.

N O T Æ.

In hæc Verba. *Pro Carunculæ* - - - - Optima hic proponit remedia Author ad levandos affectos ftranguria, dyfuria, & ifchuria, inducta ab obice fæpè nato, in ductu urethræ, ex antiquatis gonorrhœis, qui ut lubet, vocabitur caruncula, vel tumor; & licet omnes ii qui Luis Venereæ fanandæ operam dant, has etiam curent, femper tamen fuere Chirurgi, qui famam fibi compararunt, fanando hos morbos difficiles, dubios, & recidivæ maximè obnoxios; iique omnes fe jactarunt de poffeffione arcani omnibus ignoti, licet revera omnes hæ compofitiones ferè ex iifdem fierent, ex iis fcilicet quæ apta funt ad confumendas, & liquandas, fine magna acrimonia urethræ excrefcentias, ut vitentur magnæ perturbationes, quæ lethales fuerunt, narrantibus Practicis, & inter alios *Saviard. in Obf.*74. quæ legi meretur, ob optima monita, in curatione hujus morbi obfervanda, ibi interpofita.

Chirurgi, memoria noftra, in Curatione carunculæ, maximè celebres, fuerunt *Ruffin* Pater, & Filius Chirurgi Jurati, & Magni Nofocomii Charitatis; *Jonnot* ejufdem Nofocomii etiam Chirurgus, optimus lithotomos, & Practicus in omnibus Chirurgiæ partibus; *Guyart*, & *Juillet*, Chirurgi Jurati; *Marin* Patruus, & Nepos; *Gouffet*, & *Barjol*, qui contenderunt fe idem poffidere remedium; & *Collot* nuper mortuus cujus dexteritas in calculi extractione, tantum eam majorum fuperavit, quantum horum fama eam omnium aliorum Lithotomorum à ducentis annis fuperat.

Solers ille Vir, in curatione carunculæ tumorumve urethræ, non utebatur candelis cereis onuftis remediis cauftiis, & cathæreticis, quibus fucata, & palliativa tantum fæpius obtinetur curatio, fed in perinæo faciebat incifionem paulo minorem ea quæ fit in Vefica pro extrahendo calculo; ex qua tria præcipuè commoda emergebant. 1. Impediebat moram urinæ, quæ ea incifione facta, fubito non ampliùs elabitur per aperturas fiftulofas; cum liberum per eam perinæi habeat exitum. 2. Facillimè in veficam injiciebat, quod vellet, ut eam à fordibus purgaret, ulcera detergeret, fungofque ibi fatis frequenter inventos diffolveret. 3. Licebat illi introducere in urethram fine ullo obice, fetaceum li-

quan-

quantibus remediis onustum, eum immittendo in extremam partem catheteris introducti per aperturam naturalem urethræ usque ad incisionem perinæi; ita ut catheterem extrahendo setaceum sequatur, & exeundo per aperturam urethræ, facile est alterum in dies addere, qui semper per eundem ductum trajicitur; donec liquatis, & dissolutis omninò excrescentiis. Urina per urethram liberè fluat; post ad cicatricem perinæi apertura deducitur, ut ea extractionis calculi; multoque tutior est hæc curatio ea, quam facere conantur ope candelarum cerearum.

In hæc Verba. *Nonnulli* - - - - Præter candelas cereas, & chordam ex intestinis contortam ab Authore hic propositas, ut ferantur remedia in urethræ carunculam; utuntur quidam adhuc tela cerea, candelæ cereæ instar convoluta, vel balæna in hunc usum accommodata, quæ illud habet commodi, quod ea uti possimus ab initio curationis usque ad finem, quin vitietur, mollisque fiat, ut cera, chorda ex intestinis contorta, & tela cerea, quæ frequentissimè renovare cogimur,

In hæc Verba. *Si omnimoda* - - - - Ductus Urinarius ita aliquando obturatur tumore, & inflammatione, ut omninò impossibilis sit introductio catheteris tenuissimi in vesicam, ut urina educatur; Sicut, liberetur æger ab imminenti, tali in casu, periculo, necessario coguntur instituere operationem de qua mox verba feci, id est punctionem in perinæo, sine qua brevi ex perfecta ischuria moreretur.

In hæc verba. *interim* - - - - Mirum est Authorem ubique alibi Venæ Sectioni infensum, copiosam hic sanguinis missionem jubere. Quomodo non intellexit remedium illud, quod hic spectare cogitur tanquam unicum Medici asylum in urgenti periculo ægris imminenti, non esse, damnandum lethiferumque præsidium ut alibi affirmare ausus est.

CAPUT V.

De Bubone Venereo.

NOn infrequenter ex Venereo concubitu cum scorto impuro originem trahit Bubo Venereus tuberculum in inguinibus à principio admodùm parvum, & obscurum, in quo maxima Veneris virulentia latet; appellatur Venereus ad illorum differentiam, qui Venerei non sunt. Bubo ab inguine, tanquam ut plurimùm existente loco affecto ita dictus est. Bubo vulgò dividitur in benignum, vel simplicem, & malignum, & hic rursus in pestilentem, & Venereum. Simplex bubo est pueris, & adolescentibus familiaris, unde, & vulgò augmenti corporis index habetur. Pestilens pesti, ceu fructus, & effectus, ac pestilitatis tempore grassatur; Venereus lui Venereæ debetur. De simplici, & pestilenti primo Tomo diximus, de Venereo autem in præsentiarum agimus.

Signa.

Ex prægresso concubitu cum muliere infecta, vel saltim suspecta de Lue Venerea, & maximè si nulla alia externa apparuerit causa, vel caries, vel ulcus, aut gonorrhœa præcesserit non ritè curata, vel suppressa parvus tumor in inguine apparet, qui in dies augetur cum dolore, & rubore, circa vesperas rigor, capitis dolor, & cum totius corporis lassitudine, febris molestare solet, quæ manè præter tuberculum omnia remittuntur, atque evanescunt.

Solent quandoque malè feriati Chirurgi decipi in ruptura, & eam pro bubone accipere, ut nuper cuidam accidit, qui prægresso insueto itinere, catarrho cum vehementi tussi, & in inguine parvo tumore correptus fuit in principio, procedente verò tempore magis increbuit, & dum stabat, protuberabat cum dolore punctorio, ac velut lancinativo, dum verò supinus decumbebat, retrocedebat. Accersivit urinæ Medicum, duosque Chirurgos, qui inspectum tumorem bubonem Venereum esse asseverarunt, ex malè curatæ gonorrhœæ suspicione, in quam tunc quartus decimus agebatur annus, inciderat. Inito itaque consilio, corpus manna deplent, deinde matutantibus per tres menses incubuerunt, quibus irritis, tumorem rebellem, ideoque maturantibus, vel resolventibus reluctantem esse sanxerunt. Secundum ineunt consilium, & tumoris incisionem decreverunt, quæ peracta nil præter sanguinem fudit. Sunt Medici buccinatoribus non absimiles, qui amissam buccinant rem cujus ad unguem omnes delineant notas, licèt postmodùm non agnoscant, etiam si eam intueantur, Introspicientes foveam versus glandulam bubonatiam, pro magno sinu acceperunt, quem secuerunt, sed peracta sectione extemplò excarnificatus languens sæva teneri febre, linguæ ariditate laborare, anhela excruciari siti, in parte laniata dolores sentire truces, varios vomere humores, urinas reddere confusas, nulli succumbere somno, & innumera pati symptomata, quæ præsentem intentabant mortem, cœpit. In tanta symptomatum procella sanguine conjuncti de vita decumbentis hæsitare cœperunt, tertioque consilio accersitum Chirurgum *Prudentem*, & peritum adjunxerunt, qui percepta relatione, assidentibus Medicis rupturam, non bubonem resecuisse exprobravit, incisionem repudiavit propositam, & ut errori consuleret Rulandi balsamum sulphuris pro incisæ partis sanatione proposuit. Patefacta Chirurgorum crassa Minerva, demisso ignaviæ indice, ad eorum exitiale scelus tegendum, duorum Chirurgorum opem implorarunt, quia canis caninam non est, jure jurando, imò perjurio asseverarunt non rupturam, sed Venereum esse bubonem, & multùm collegis assentantes, tertiam lanienam profundè faciendam instituerunt, in hac tertia incisione non tantùm pyramidales musculos, verùm etiam qui pubem constituunt, secuerunt. Tum demum exitialia symptomata increbuere; & fractis viribus languens, paucissimis diebus in mortis agone jactatus, non exenteratus, obiit, sed abiit.

Non infrequenter Chirurgi accipiunt quid pro quo, & pro eorum tuenda ignavia acerrimè digladiantur, ac, ut inter ipsos auxilii imploratio colatur, facilè in tertium conjurant. Æger in manu Medici est velut ovis in faucibus lupi. Pecuniæ causa non ægrorum salutis gratia discurrunt; ideoque Medicorum avarissimum genus est, & quod mirari subit, sunt quidam Medici, qui pro sesquihora vitam non habent, ac in lecto perforato cubare deberent, & tamen se trahunt, vel trahuntur per urbem, schedulas salutis, qua carent, jactant in vulgus, nec urinam quidem gratis, aut merdam inspiciunt, aut eductum sanguinem assula volutant, aut ægrum vel semel tantum visitant. Sunt veluti pediculi, qui alienis saginantur ærumnis; ut ditescant nullis fraudibus, nullisque parcunt mendaciis: omnes in iis ambulant, & in iis volutantur, quæ pro fundamento agnoscunt, & veritatem vocitant mendacium. Hinc hortamur ægrotos, ut à morbo potiùs accidi sinant, quàm à Medico, ille enim mitiùs, hic verò inhumaniùs agit.

NOTÆ.

Præter imperitos Chirurgos, ut tales cognitos, multi dantur, ignorantiam adeo dexterè occultantes, solvendo petulantia quando oportet; quibusdam in casibus superbè loquendo; se submittendo cum necessarium est; & utendo aliis in casibus suavibus, mellitisque verbis, ut sibi tamen colligant existimationem fiduciamque innumerorumque credulorum, & facile deludendorum.

Inter multos hujus farinæ, quos hic designare possem, novi unum ab aliquot annis mortuum, postquam aliquando vectus fuerit rheda juncta uni equo, qui in suo genere pluris faciendus erat, quam figura humana, qualis tantum erat, in suo.

Chirurgus hic, licet inscitissimus, sibi tamen quandam collegerat famam, exhibendo in morbis Venereis decocta, quæ veneno nec expulso, nec omninò destructo, illud faciunt tantum debilius, & desinere in alios morbos ægris sensim, & sine sensu mortem inferentes. In triginta annis praxeos adhibitis in horum morborum curatione, discere debuisset distinctionem inter bubonem Venereum, & bubonocelen; attamen annosa hæc praxis non impedivit quominus alium pro alio sumeret, sicque divitis viduæ filium unicum occideret.

Quascunque enim rationes, juvenis ille afferre potuerit, ut intelligeret morbum à causa Venerea nullo modo oriri, cum ne minimam occasionem huic unquam præbuisset, attamen post usum cataplasmatum emollientium, & maturantium, credens sentire sub digitis fluctuationem materiæ suppuratæ, magnam in tumore aperturam lanceola fecit, per quam exierunt fæces non pus. Alius Chirurgus intelligentior, accersitus post hanc infelicem aperturam, charitate ductus, occultavit, quantum potuit, latam

latam hanc culpam, ex qua die sequenti, vulneratus mortuus est.

Sed quod multo magis stupendum mihi visum est in agendi ratione execrandi illius Agyrtæ, fuit ut non ita pridem didici, primum illud homicidium tantum absuisse ut eum in apertura tumorum inguinalium considerationem redderet, ut non impediverit, quominus Puellam occideret ob errorem omnino similem, postquam eam in familia diffamavisset persuadendo parentibus, tumorem, quo laborabat in inguine, esse symptoma Luis Venereæ ab impuro coitu contractum.

Datur adhuc alius vivens priori similis, in eo tantum differens quod vehatur rheda duobus equis juncta, se plurimum observet, æqualesque procacius contemnat, & adhuc majorem famam colligat, licet non sit intelligentior.

Post hæc omnia, dicet tamen aliquis eos, qui in omnibus Artibus, & Scientiis expertissimi habentur, non esse infallibiles, & sic hujus Chirurgi errores excusari posse: fatemur expertissimos in artium praxi esse fallibiles, imo & Chirurgos aliis Artificibus fallibiliores esse, qui objectum in quod agunt minus iis cognitum est, minoremque habent in hoc potestatem quam alii artifices in artis suæ objecta iis ut plurimum solutissima. Attamen si dentur in praxi Chirurgiæ errores excusabiles, dantur, & inexcusabiles; errores, verbi gratia, in quo Chirurgi labuntur, in praxi Venæ Sectionis sæpe excusatione digni sunt, quia nulli sunt quantumvis versati in Anatomia, ut & in Theoria, & Praxi Chirurgiæ, qui in eum non delabi certi sint; nisi in solis sanguinem mittant, quibus vasa maxima, & valde visibilia; quia felices successus habere nequeunt in Venæ Sectionibus difficilibus, nisi se exponant, aperiendo vasa profunda, & intricata tangendis partibus quibus tactis pessima oriuntur symptomata: ita ut verissimum sit, Chirurgos, imo & versatissimos, dimidium Venæ Sectionum quotidie faciendarum relicturos, si nullum omnino periculum in praxi Venæ Sectionis subire vellent.

Neque etiam semper imputari debent Chirurgis, malæ partium figuræ, & impotentia agendi, quæ supersunt quibusdam vulneratis, post ossium fracturas, & luxationes; quia hæc vulnera sæpe adeo complicata sunt, & stipata pessimis symptomatibus, ut tunc difficillimus sit cognitu ossis morbus; imo licet cognosceretur sæpe impossibile est ea in pristinum statum restituere, imprimis cum Chirurgi advocantur, tantum postquam vulnerati fuerunt ægri.

Verùm eadem non est ratio inscitiæ Chirurgi, adeo parum periti, imprudentisve ut bubonocelen dicat esse bubonem Venereum, præcipuè, cùm Practicus, ut ille de quo hic loqui contendimus, consenuit in curandis morbis Venereis: hæc enim duo tumorum genera, si situm excipias, distinguuntur circumstantiis adeo evidentibus, ut soli ignarissimi Chirurgi in iis decipi possint.

Denique si quis stupescens ad imperitiam excusatione tam parum dignam, peteret, qui fieri potest Chirurgum tam imperitum sibi famam conciliare, & bona lucrare in artis exercitio in qua tamen agitur de vita humana? Illi respondebo, in omni vitæ conditione, & arte, peritiores, non esse semper eos, qui in ea melius stant, fortunamque captare norunt; Viros probos Medicinam, & Chirurgiam amplectentes, in animo habentes, seriam diuturnamque attentionem ad acquirendas scientias sibi necessarias, ut digne exerceant Artes tam nobiles, & utiles, esse meliorem modum, quo uti possint, ut ab aliis distinguantur, diu in vulgus ignotos jacere; nisi omninò se inferant turbæ eorum, qui laborem, & operam fugientes, se ab aliis fecerunt agendis modis ipsis indignissimis; & nisi omnes omninò adhibeant machinas ut fulgeant merito, quo innumeri segnes, & pigri præpollere nequeunt; Blanda verba, in tempore dicta, inania promissa, impudentiam nimiam, esse viam quam cum successu sequuntur ii, qui brevi se commendabiles reddere volunt, abutendo credulitate populi; hanc etiam ob rationem Empyricos rem suam melius gerere, quam veros Medicos, qui nesciunt uti præstigiis, quibus Agyrtæ utuntur, ut nomen sibi colligant, & sufficienter probare, quam injustè priores in Medicina dent partes homines, insaniam, & caliginem, qua ducti, homines variæ conditionis, imò & ii, qui optimè eligere posse creduntur, concurrunt ad Mulieres, Monachos, rusticos, imò, & ad carnifices, homines omnibus maximè invisos, qui adeò petulantes sunt ut se Medicos dicant, & impudenter promittant se sanaturos morbos insanabiliores. Nec dicendum est, ægros in eorum gratiam occupari, ob stupendas curationes ab iis factas; cùm si ritè perpendantur eorum sanationes, nihil aliud sint quam veræ Sycophantiæ, & ex mille ægris qui eos consuluerunt, ne unus sit quem vel parum adjuvent; omnis enim horum Sycophantiarum fama, pendet ex populi inconstantia, stupendum ubique quærentis, ubi nec adesse debet, nec revera adest. Denique, faciliùs adhuc decipi Lue Venerea infectos, quam populum in iis quæ ad Medicinam pertinent; cùm enim Luem diligenter occultare teneantur, ne turpitudinem declarent, sufficiunt homini impudenti, & se multum laudanti aliæque adversus hunc morbum formulæ, & laudes iis datæ à quibusdam Meretricibus primi ordinis, ob curationes quasdam veras falsasve ab eo factas, ut sibi magnum nomen conciliet, inter eos qui Veneri litant, & ut in laqueos suos inducat innumeros miseros hujus Numinis servos, qui gratiam ejus minus laudare, quam ob adversos casus timore percelli debent. Quemadmodum autem illi qui ex horum dictorum Æsculapiorum manibus minime contenti evadunt, de duplici quam faciunt jactura, sanitatis scilicet, & pecuniæ, non audent conqueri, illud non impedit quominus multi in eosdem incidant laqueos, & satis pecuniæ iis dent, ut habeant hi impostores amplam mercedem curarum ab iis positarum, in fucandis morbis si leves sunt, in alliciendis ægrotis vanis promissis, vel subito iis morte præmatura persanandis, si graviores sunt morbi.

Causæ.

Vulgares Medici pro bubonis causa ad ineptas hepatis nænias recurrunt; inquiunt enim bubonem non fieri, nisi hepar fiat certius, quia venenata qualitas per penis ductus, partiumque genitalium meatus, primò ad proximas venas, deinde per majores ad hepar se insinuat, cujus substantiam vehementer lædit, & conspurcat, quò fit, ut sanguinis loco vitiosi generentur humores, quos estò natura ad varias propellat partes, frequentissimè tamen ad inguina tanquam propria emunctoria deponit: Verùm si accidat ut pravos humores ad extimas partes non propellat hepar, in venis retenti varia, & prava accidentia concitant, febres nempe putridas, diuturnas, & pravi moris, quæ sæpè in hecticas degenerare solent, vel innumeras pustulas, veluti exanthemata, vel variolas, vel ulcera in universa cute, vel cætera luis symptomata producunt. Quare Lue Venerea contaminatus hepati perennes gratias pro tanto beneficio referre debet, quia fecus si labem ad partes intimas, & nobiliora demandasset viscera, graviora excitasset symptomata: patet id, nam hepatis motus, quo humores vitiosi ad inguina demandantur, inhibeatur, aut perturbetur, & omni sedulitate non adjuvetur, irascitur hepar, & bubonis materia recurrit, ac symptomatum emergunt procellæ. Sed has vulgarium insulsitates fusiùs respuimus *lib.* 2. *cap.* 4. *De Luis Venereæ Sede.*

Genuina bubonis Venerei causa, est acidum acre à pure ulcusculorum in mulieris pudendis elevatum, & viri urethræ exceptum, quod vasorum sanguinis tunicas penetrans, illius massæ immiscetur, in complexu enim Venereo penis ductus partiumque genitalium, omnesque pori dilatantur, & aperiuntur, unde malignus vapor, sine halitus mediante circulatione unà cum sanguine per angustiores venas circa glandularum tunicas ad inguen, advehitur, illic remoram contrahit, coagulatur & apostema, qui bubo Venereus dicitur, parit. Bubo intra tunicas glandulæ corpus vestientes erumpit, non verò intra glandulosam substantiam, aliàs esset bubo spurius, de quo sequenti capite agemus. Excitantur quoque bubones ex repentina gonorrhϾ virulentę feriatione, quoties ab efficaci aliquo remedio, cessatio illa causata non fuerit, sed spontanea evenit, vel ex aliqua, quæ virulentiam non superavit Veneream, uti sunt natatio, medicamentum purgans, sanguinis missio, & similes.

Prognosis.

Bubonum præsagium quò ad suppurationem est, quòd disponuntur multoties circa quartum, multoties circa septimum, aut circa undecimum, decimum quartum, & vigesimum primum diem pro patientis robore, & materiæ, tum quantitate, tum qualitate; quò citius extrà emergunt, extuberant, & suppurantur, eò pro infirmo melius: secus qui pigrà levantur, subsident, duritiem contrahunt, & artis auxilio indigent, ut suppurationem nanciscantur. Curationis vaticinium à Chirurgi diligentia, & peritia, quæ si rectè fuerit administrata, nil mali bubones portendunt, si malè, gangrænas; mortificationes, musculorum abdominis corrosiones, & tandem mortem bubones producere possunt. Vel si negligenter curentur, in fistulas abeunt. Vel post curationem, nisi interna adhibeantur præsidia, præter pustulas, ulcera, dolores, gummata &c. ex transmisso intùs veneno à bubonibus temporis cursu excitari possunt.

N O T Æ.

Nimius est Author, dicendo bubones Venereos, gangrænas, mortificationes, & tandem ægris mortem producere posse; Id omne est quod dici posset de Bubonibus Pestilentialibus, qui tam citò feliciter vel infeliciter succedunt, quam lentè, & tardè Bubones Venerei.

Ex iis insuper nolo colligere, ingenium attentumque animum, eorum qui bubonibus Venereis curandis operam dant, non posse ad felicem eventum multum conferre.

Attamen quantacunque sit experientia nostra in curatione Luis, & Bubonum Venereorum, verè semper dici potest, quod si dentur multi ex his bubonibus sanabiles & per se ad felicem prò ægroto eventum dispositi, multo tamen adhuc major, est, numerus eorum qui omninò, sanari nequeunt, & quos omnis Medicorum, & Chirurgorum scientia ad bonam suppurationem deducere nequit; Dicuntur bubones abortivi, sive congestiones symptomaticæ, quæ denotant quidem Massam humoralem malò imprægnatam esse fermento, quod expellere nequit, sed etiam omnes ejus conatus vanos esse, & in capaces faciendi congestionem criticam totius virus, quo sanguis inficitur.

Bubo Venereus criticus ostendit eadem omnia signa ac Phlegmone, quæ in singula momenta augentur, dummodo tumori methodica aliquantum medela adhibeatur, & copiosa suppuratio mox hæc omnia sequitur symptomata. Pauci videntur Bubones critici in quibus Natura ab initio usque ad finem omninò vincat; hi tamen soli omninò per se sine ullis aliis remediis sanitatem conciliant.

Videntur alii, qui difficulter suppurant, sive ob profundum loci in quo materia generatur, sive ob crassitiem, & viscositatem humoris eos producentis. Tantum abest, ut hæc abscessuum genera per se suppurent, ut semper ad suppurationem disponendi sint per cataplasmata emollientia, & suppurantia, & deinde digerenda sit lenta, & tenax hæc materia, applicando causticum quod sæpè iterare cogimur; ut profundiùs agat; ita ut post applicatum primum cauterium, secundum applicandum sit post primæ eschara casum, quod destruat inguinales glandulas, sub quibus suppurata quærenda est materia.

In curatione horum ultimorum bubonum in profundo intricatorum, non sufficit abscessus sanatio, oportet etiam ope specificorum internè exhibitorum impedire progressum quem virus sine dubio faceret in totum habitum.

Curatio.

Vulgares Chirurgi, seu barbitonsores pro bubonis curatione nunquàm resolventia adhibent, sed potiùs curant, ut suppuretur, quàm resolvatur, nam meliùs tum corpus, tum hepar in cujus emunctorio nascitur, ab excrementis vindicatur. Omni itaque industria primò student, ut contagiosus humor ad affectum trahatur locum, & suppuretur. Secundò, omninò à sanguinis missione ex brachiis abstinent, ne prava qualitas ad principes ducatur partes. Solùm igitur si bubo post apparitionem per multum tempus neque crescere, neque decrescere, neque ad suppurationem disponi videtur, & præcipuè si in corpore plethora adsit, ex pede ejusdem partis affectæ semel, & pluries sanguinem mittunt, ut materia ad inguina trahatur, quasi sanguis stagnaret, & non in vertiginem ageretur, & ejus extractione corpus non refrigeraretur, & suppuratio non impediretur. Deinde statim ac bubo apparere incipit, *quatuor oleis*, scilicèt *utriusque lilii, amygdalarum dulcium, & chamomillæ* bubonem inungunt, superponendo lanam succidam, idem sordibus redundantem, nam hæc partim laxando, materiam faciliùs ad patiens inguen defluere faciunt, partim præparando ad suppurationem: verùm hæc olea potiùs subuculas conspurcant, quàm bubonem suppurant. Si hoc non sufficiat, commendant supra partem affectam cucurbitulam, cum magna flamma apponi, quod terriculamenti genus optimum censetur, quia Vulcanus adulteræ minatur Veneri. His vanidis, plenissimum præscribunt victum: *Sed impura corpora quo magis nutries, eò magis lædes*. Imponunt ægro, ut valido se exerceat motu, ludat pila, folle, palestra, arte digladiatoria &c. adhuc ut ratione motus, materia in hepate agitata ad partem affectam transmittatur: Verùm quis spondere poterit his validis motibus potiùs ad inguen virulentiam transmitti, quàm ad alias partes.

Quibus omnibus parùm proficientibus, apponere solent *emplastrum diachylonis magni cum gummatibus*. Si verò istis præsidiis postquam apparuerit tumor, neque crescit, neque decrescit, ad corporis purgationem deveniunt, nam sublata cacochymia, & minorata materia, id quod relinquitur, facile à natura superatur, unde tribus syrupis humores præparant, ut

℞. *Syr. de succ. fumar. lupulor. cichor. ana ℥. ß. aquæ lupulor. ℥. iij. m.*

Post quos purgans exhibent medicamentum, ut

℞. *Fol. sen. or. ℥. j. polyp. querc. ℥. ij. flor. cord. q. s. f. decoctum, & in suff. colat. diff. syr. suess. ros. solut. ana ℥. iij. confect. hamech. ℥. iij. m. f. p.* Vel in forma pilulari, ut

℞. *Pilul. de tribus Gal. ʒ. ß. cum cathartico ros. f. pilul. vij. & deaurentur.* Vel in forma boli, ut

℞. *Pulp. cass. recent. extract. per setam ℥. j. confect. hamech. ʒ. iv. pul. fol. sen. or. ʒ. j. m. f. bolus.*

Et post tres horas exibent *apozema ex syr. ros. solut. cum levi decoctione.* Sed est purgans de communi morborum omnium, quod à circumferentia ad centrum trahit, non verò à centro ad circumferentiam, unde certior erit universalis Lues, quàm ad inguem depositio.

Si ab assumpto purgante extuberat, maturantia adhibent, inter quæ præsens principem locum tenere credunt, ut

℞. *Radic. utriusque lilii, althææ ana ℥. ij. fol. malvæ, althææ, violarum, scabiosæ ana m. j. Bulliant & contundantur, addendo axungiæ porcinæ putridæ, butyri recenter loti ana ℥. iv. adipis anatis, anseris, gallinæ ana ℥. j. ol. utriusque lilii amygd. dulc. chamomill. ana ℥. ß. fermenti ℥. ij. croci fila x. & f. cataplasma.*

Si hoc non sufficiat, uti solent emplastro diachylonis magni cum gummatibus, ut

℞. *Empl. diachyl. cum gummatibus ℥. j. ammoniaci, bdellii, sagapeni ana ℥. ß. m. f. empl.*

Postquam maturatus fuerit, ad apertionem deveniunt, ferro aperiunt in forma crucis, incidendo apices, ne succedat fistula, totamque cavitatem turundis ex stuppa, ovi albumine conquassato oblitis complent ad sanguinem sistendum per 24. horas. Apertum detinent saltim 40. vel 60. dierum spatio, & ultra, quia non solùm materia, quæ ad emunctorium fluxit, evacuatur, sed habent naturæ irritamentum, quo ipsa cogitur ad expellendam materiam, & sic tum hepar, tum totum corpus meliùs expurgatur. Ab initio digestivo, quod *ex ovi luteo, terebinthina & oleo rosaceo* conficiunt, bubonem regunt, exteriùs ad inhibendam inflammationem circumliniunt oleo rosaceo, mox unguentis mundificantibus, tum implentibus, tum cicatrizantibus utuntur. Aperto bubone, & jam digesto, iterum corpus purgant medicamentis supra positis, & eò magis si pus non laudabile excerni videatur; ad contagiosæ Luis extirpandam qualitatem, ut nullum ex ipsa supersit in hepate seminium, decocta propinant.

Hæc sunt chirurgorum, & barbitonsorum pro bubonis curatione medicamina, quæ an contineant pro Lue extinguenda antidota, dicant, qui in eorum inciderunt ungulas. Luem prædicant magnum morbum, & magni morbi magnum

magnum medicamentum esse testantur, & pro ejus exterminio irritis, ridiculis, & hisce ditis utuntur medicamentis! Saltem ob ejulantium voces planctus, & querelos gemitus eorum, qui perperam ab ipsis curati, in doloribus, gummatibus, ossium exesionibus &c. contabescunt, infestam experti artem, resipiscant, & dediscentes, veram discant medicinam, quia, quam exercent, non est vera medicina, sed carnificina. Verùm querelarum in medicina causa est, quòd homines, qui nullius pretii, vel intellectus existunt, animum medicinæ dant, quo fit ut hoc nostro tempore nulla gens contemptior existat, excepto Monacho, non propter artem, sed per personas, quæ ex omni nequitiarum genere ad medicinam, tanquam ad refugium, confluunt, unde in hac nostra civitate plures sunt medentes, quàm ægroti. Non omnibus datum est medicinæ ministerium nosse, nec omnibus sapientibus, sed tantùm illis, quibus datum est intelligere, quia est peculiare Dei donum, non omnibus concessum. Hinc oritur, ut vulgares, qui medicinam faciunt, ægrotis duobus assibus, vix majori pretio mediantur, quare ob vilem ejusmodi mercedem, medicina meretrix est, & unicuique subjici compellitur, quia non potest aliter se alere. Ea propter non multùm vulgares culpamus, à quibus id provenit: nam rarò vili pretio bonæ emuntur merces, sed ineptos insimulamus ægrotos, non ideò duobus assibus medentes æstimamus, quia pro tantilla pecunia medicinam faciunt, cùm vix aliud præstare possint, licèt scirent, & tamen fideliter se agere putant, & interim hæc tantilla merces utinam illis tota persolveretur. Discant meliùs, & posteà medicinam exerceant.

Non possumus non criminari vulgarium chirurgorum imposturam, qua quæstum in dies novum faciunt, sed dolo, & fraude, quod est eorum artis fundamentum: circumferunt ærea scrinia cum sepimentis in disponendis colorum varietate unguentis, in pharmacopolio emendicatis, nec unguenta habent, quæ in bonum tendant finem: ceu pictores suos circumgestant asserculos variis coloribus exornatos. Non loquimur hic de quorundam chirurgorum impostura, qui in phialis liquores triviales, sed auro cariores pro balsamo pretiosissimo circumferunt, ut ab ægrotis extorqueant aurum. Delendus hic abusus est, & talia unguenta putrida, quæ tanquam arcana gestant, per fenestras abjicienda sunt. Multùm seipsos jactant, & extollunt, potissimùm eorum est magisterium mentiri, imponere, optimum est unguentum, sed his minimè curare possunt, curant loculos, non ægros, quos ars curat, non ipsi, quia iis non inest.

Bubonum curatio optimè instituitur, si chirurgus ante apertionem perfectam inducat maturationem, quæ medicaminum internam fermentationem promoventium ope inducitur, ea sunt, quæ blandis suis particulis volatilibus succos stagnantes acido acri conspurcatos incalescere, effervescere, æstuare, & exaltari faciunt; unde tubuli cum contentis succis, tunicæ, fibrillæ, aliæque partes corroduntur, discinduntur, dilacerantur, & in pus degenerant, & dùm cutem versus viam sibi parat, bubonem prominentem, molem, digitisque cedentem efficit, ita est sequens cataplasma, ut

℞. *Stercoris columbin. pulverizati, croci contusi, axungiæ gallinaceæ ad libitum m. & cum panis fermento reduc. in cataplasma*, quod duodecima quaque hora super bubonem renova.

Vel medicamenta crassa, pinguia, mucilaginosa, & resinosa conducunt, quæ poros obstruunt, insensilem perspirationem impediunt, materiam intùs contentam mediante impedita perspiratione exagitant, fermentationem promovent, & in pus degenerare faciunt, ita est sequens emplastrum, ut

℞. *Empl. de mucilag. filii zachariæ ana* ℥. ß. *m.*

Sed præstat solùm emplastrum filii Zachariæ, quòd si bubo ignavè ad maturationem procedat, acui potest *oleo de lateribus* ad eam sollicitandam. Emplastrum supra tumorem applica, & quolibet duodecim horarum spatio renova. Bubonem suppuratum aperi; sed minimè quidem ferro, ut vulgò fieri solet, sed sectico mercuriali, nam eum aperit, & veneno resistit Venereo, quo ferro non evenit: secticum ad hoc opus peragendum ita paratur.

℞. *Merc. meteorizati* ʒ. *j. farinæ hordei* ʒ. *iij. m. & cum sputo f. massa, miscendo cum spatula lignea, ex illa massa trochiscos in pineorum forma compone, & exsiccari permitte.* Exsiccatos hujusmodi trochiscos ita adaptato: Expandatur *emplastrum de Gratia Dei*, *vel fodicationum* super alutam, & in medio emplastri ponatur trochiscus, quem adapta supra bubonem, ita ut in declivi parte illum aperiat, post duodecim horas emplastrum exime, nam adapertum reperies bubonem, cujus materiam expressione evacuabis.

Verùm, quia ægri tam ferrum exhorrent, præcipuè si chirurgus ex ignorantia incisionem, ut convenit, efficere nescit, quàm secticum; nos ob charitatem erga fratres, nobilissimo, & efficacissimo emplastro, quod *Benedictum* appellamus, Rempublicam medicam ditamus, cujus sola superpositione, & renovatione non tantum Venereus bubo maturescit, & aperitur, verùm strumas, ad quas utimur, cunctos tumores cum calidos, tum frigidos dictos, imò tophos podagricos maturescere facit, & ad cicatricem usque sanat, ejus compositionem ingenuè communicamus:

℞. *Ol. com.* ℔. *iij. radic. arund.* ℥. *ij. lilior. cœlest.* ℥. *iij. althææ* ℥. *j.* ß. *Dum oleum ebullire incipit, affunde radices mundatas, & in taleolas subtiliter incisas, coque ad nigredinem usque quas aufer, & pedetentim injice cerussæ* ℥. *iij. tutiæ præp.* ℥. ß. *ceræ citrinæ* ℥. *iij. semper spatula agitando. Coque ad emplastri consistentiam, quousque nigrum evadat, tandem adde balsami nigri* ʒ. *ij. aufer ab igne, & serva.*

Non credibile est quantùm emplastrum hoc ad maturanda omnis generis apostemata, rumpenda, & sananda valeat, ita major est experientia verbis, ut æger sui ipsius sit chirurgus.

Adaperto foramini pulvillos immitte inunctos sequenti hoc nostro *Unguento Magistrali*, quod ita paramus:

℞. *Lithargyr. aur.* ℥. *viij. cerussæ* ℥. *iij. tutiæ præp.* ℥. ß. *plumbi usti* ℥. *j. merc. sublimat. dulcis* ℥. ß. *stibii crudi tantundem, cinnabaris ana* ℥. *ij. ceræ* ℥. *vj. ol. rosf.* ℔. *ij. f. ung. s. a.*

Vel utere pulvillis unguento albo, & aureo inunctis, quod immissum contineat *magnum calcinatum Paracelsi*, vel *mercurium præcipitatum incarnatum præparatum*, scilicèt supra quem bis, vel ter incensus fuerit vini spiritus, & infra paucissimos dies à bubone omnem absterget gravitatem, illumque exhibet mundum, prosequere ad carnis reductionem usque juxta artis præcepta, & tunc emplastrum Benedictum, vel fodicationum adhibe, nam perfectam inducet cicatricem, facta cicatrice, sunt infirmo exhibendæ pilulæ ex manna mercurii, quas suprà descripsimus.

Verùm quia plerique sunt, qui bubonum suppurationem exhorrent, cupiuntque eos vix apparentes internis medicamentis resolvere, tunc in tali casu hac nos utimur methodo.

Primò accuratè nos observamus, an suppuratio inceperit, nam suppurata existente materia impossibilis est per interna remedia resolutio. Secundò advertimus, an patiens sit robustæ naturæ, & ad vomendum facilis, nam si gracilis & ad vomendum difficilis, tunc ter exhibemus pilulas ex manna mercurii suprà descriptas, & à sequenti medendi modo est removendus; cùm igitur suppuratio non incepit, patiens est robustus, & ad vomendum facilis, incipienti buboni sequens superponimus amplastrum, quod post 24. horas renovamus.

℞. *Empl. de ranis cum triplici mercurio q. suff. extendatur super alutam.*

Deinde infirmus in lecto se contineat, & malè illi exhibemus *Turpeti mineralis dulcis gr. vj.* in ovi vitello, hoc vomitum provocabit: ter illud exhibemus alterno die, exactæ diætæ indulgeat æger, vinumque bibat, perque integrum medicaminis tempus, frigidum, humidumque fugiat aerem, sic paulatim bubo omninò resolvetur, absque ullo futuri mali periculo.

Et reverà optimus videtur bubonem resolvendi modus, absque eo quod patiens experiatur ferrum, vel ignem, & quidem ex *Hippocratis & Galeni* sententia tutior utilior, & compendiosior est suppuratione resolutio, sed non semper ex voto succedit, post prædicta medicamenta quandoque minorata materia, bubonem in suppurationem abiisse observavimus, quòd si resolvatur, brevi temporis intervallo omnia diræ Luis symptomata superveniunt, nisi ad productum tempus pro Lue Venerea extirpanda efficacissima exhibeantur præsidia. Tutior, & utilior est suppuratione resolutio in tumoribus nullam pravam qualitatem habentibus, at bubones Venerei virus continent: tutior itaque & utilior est resolutione suppuratio, quia per apertam vomicam, tanquam per emissarium universum corpus viru-

virulentia expiatur. Resolutionis praxis tantùm exerceri potest tanquam remedium pro mulieribus nuptis, quæ furtim inscio viro compressæ bubonem contraxere, ut nos non paucas ab ore gladii uxores vindicavimus.

N O T Æ.

In hæc Verba. *Secundò* ---- Verùm est Sanguis missionem per se bonam non esse in curando bubone Venereo; quia semper multum dissipat spiritum, quibus natura eget ut uno ex præcipuis instrumentis, in conatu quem facere cogitur, ut separet virus ab omni massa humorali illudque in inguina deponat: Attamen quando ægri sunt valde sanguinei, & plethorici, natura, ex pondere humorum opprimente levata, utilius agere potest, ut abscessum criticum ex interioribus ad exteriora pellat, & omnes prudentes Practici, quotquot sunt, eam non invitè tali in casu jubent.

Quod spectat intemperantiam in potu & cibis, ut, & exercitia nimia, quæ imprudentes Chirurgi ægris suadent, ut acceleretur suppuratio, nulli sunt Medici aut Chirurgi, vel tantillum prudentes, qui probent consilium rationi tam parum consentaneum; Nam præterquamquod cruditates, quas intemperantia suppeditat, virus augere possunt, sanguinis adhuc circuitum retardant, & possunt inducere congestiones in partes Nobiliores: nimia verò exercitia aptiora sunt ad debilitandam naturam, quam ad eam constituendam, eo in statu in quo meliùs officiis fungatur: adde quod exercitia nimia, multum calefaciendo totum corpus, possunt quidem facere, ut transpiret pars veneni subtilissima, verum etiam cogere possunt partem crassissimam in magnum ægrorum damnum: Meliorem producunt effectum cardiaca prudenter exhibita.

In hæc Verba. *Non credibile* ---- Fidem non multum meretur Author nimium laudans illud emplastrum: Non enim credent, quasdam radices emollientes junctas cum oleo communi, cera, cerussa, & tuthia, posse maturare, rumpere, & sanare apostemata, & tumores omnis generis, qui norunt tum ratione, tum experientia effectum quem producere possunt remedia vulgaria in Chirurgia tumorum. Cataplasmata emollientia, & maturantia, & emplastra gummi onusta meliora sunt his in casibus.

In hæc Verba. *Verùm quia* ---- Methodum impediendi suppurationem Bubonum Venereorum probant, & sequuntur multi Practici, nitentes in eo quod paucissimi sunt ex iis bubonibus qui soli possint bona crisi Lui Venereæ finem facere; Licèt enim optimè diutissimèque suppurent Bubones Venerei, sæpissimè tamen Lue Venerea laborarent ægri, nisi internè exhiberentur remedia singularia apta ad sanandum hunc morbum.

Observat etiam Author, hanc methodum non semper feliciter succedere, & hos tumores, licet omnes adhibeantur modi, ut benè succedat, sæpè suppurare, ægrosque, quando omnino resolvuntur, cito habere omnia Luis Venereæ signa, nisi diutissimè antivenereis utantur.

Post hæc omnia, fateri necesse est, hanc methodum bubones Venereos resolvendi, potius quam eos ad suppurationem ducendi, contrariam esse motibus Naturæ quos omnis methodicus Medicus attentè in tota praxi sequi debet; & licet resolutio sit, ut dicit Author, ægris gratissima, & commodissima, nunquam tamen in usum revocanda est, dum spes est naturam remediis adjutam posse ducere optimè, & validè hunc abscessum ad perfectam suppurationem.

In hæc Verba. *Resolutionis* ---- Quam hic pro nupti mulieribus testatur Author misericordiam, non solùm denotat ejus charitatem, sed etiam animum amabilis sexus infirmitatibus indulgentem, quod decet Italum Sacerdotem morbis Venereis curandis operam dantem; Tener hic animus forsan in bonam partem non acciperetur aliis in Regionibus, in quibus credunt meliùs decere Sacerdotes operam dare rebus ipsorum statui magis congruis; Sed cum Authori, ut legitur in ejus vita, licebat, ex amplissimo diplomate Pontificio, his operam dare, censuræ subjici nequit.

C A P U T VI.

De Bubone Spurio.

EST & aliud bubonis Venerei genus priori deterius, qui Bubo spurius, & illegitimus appellatur, suam cognoscit genesim ex male curatis in præputio cariebus, vel ulceribus; nam non ob sanguinem à viru Venereo remoram contrahentem in venulis circa glandularum tunicas in inguinum emunctoriis, sed per alicujus partis spermaticæ consensum ab ulcere contaminatæ, glandulosum aliquod corpus in inguine fit turgidum, illi venenum communicatur, & impertitur. Sic vulnerata manu, aut digito, in brachio, & sub axillis; vulnerato pede, tibia, vel crure, in inguine tumores fieri assolere, & malum communicari experimur: non aliter ac materia vitiosa, subtilis, & prava latenter per nervos ad cerebrum defertur, ut in epilepsia fieri videmus, à partibus extremis aura venenata sine insigni dolore in partes per quas transit, ascendente.

Signa.

Signa suadet ipsius tuberculi extumescentia, qua est circumscripta, incrementum sensim suscipit, sed non magnum, duritiem demùm habet, quæ neque emollientibus cedit, neque suppurantibus suppuratur, neque resolventibus resolvitur, imò una blandula susceptum virus alteri & alteri communicat, non aliter ac strumis in collo succedit, febris abest, dolore vacat, non rubescit, quia non ex sanguine fit, carni est concolor. Interdùm sub aurora sudat æger, quia multa vasa lymphatica, vel originem ab inguinum glandulis habent, vel ad ipsas terminant; Sicut aliis locis glandulosis evenit; virus glandulis communicatum impedit lymphæ elaborationem, & transitum, tunc regurgitat, diffunditur, & per poros in forma sudoris eliminatur.

Causa.

Bubonis Venerei spurii causæ sunt caries, vel ulcera in præputio, glande, corona, vel fræno malè curata, vel à medicamentis nimis corrodentibus, & acerbum excitantibus dolorem, quàm par est, tunc acida, acris subtilis substantia à carie, vel ulcere elevatur, & per partem spermaticam ad glandulas in inguine furtim defertur, ibi hæret, lympham vitiat, acidam reddit, coagulat, ejusque motum impedit, & tuberculum fit, deinde per partes spermaticas virus Venereum ab una glandula ad alias inquinando procedit, & glandularum lympha vitiatur, & messis multiplicatur.

Prognosis.

Bubones Spurii pessimi sunt, neque ex naturæ efficacia, neque artis auxiliis suppurationem unquam admittunt, brevi temporis spatio dolores, gummata, & cœtera diræ luis symptomata inducere solent; si quandoque in suppurationem abeant, ut plurimùm in putrida, maligna, cavernosa, & valdè dolorosa ulcera degenerant.

Curatio.

Falluntur ut plurimùm in his curandis bubonibus inepti Chirurgi, nam ex suppurantium applicatione aliquid sub cute mollescit, & nil indè extrahunt præter nigricantem sanguinem ex glandula manantem, adducuntque hoc modo infirmum in magnum discrimen, quippe glandula incisa nunquam digeritur, ac propterea pessima semper emergunt symptomata.

Si itaque hujusmodi bubones occurrent, primò attendendum est, ut si adhuc perfistant caries, vel ulcera in præputio, glande &c. curentur; nam absque carierum, vel ulcerum curatione, frustra glandulæ resolutio tentabitur. Curatis ulceribus, vel cariebus, glandulam emplastris tentabis, ut sensim per contenti resolutionem ad temperiem reducatur. Multi sequens commendant emplastrum diaphoreticum ex *Mynsichto* depromptum, correctum, & in acris formam redactum ut

℞. Gummi ammoniaci ℥. ij. elemi ℥. j. ß. sagapeni ℥. j. Solvantur in sufficienti quantitate aceti, ad pultis formam: cui adde pedetentim, & quasi guttatim ceræ flavæ odo-

odoratæ ℔. *j. terebinthinæ claræ* ℥. *iij. colophoniæ* ℥. *iv. liquata invicem leni igne, in sartagine, separatim, & non nimis calide, superioribus gummatibus sensim, & alternatim, uti dictum sub continua agitatione, infusa, hinc alternatim etiam inspergantur successive hi pulveres: ut pote*

Pulv. gummi bdelii ℥. *iv. succini citrini* ℥. *iij. olibani, mastichis ana* ℥. *j. sandaracæ* ʒ. *vj.*

Post agitentur, donec omnia commista, atque dextre unita sint, per horam integram, in diplomate, vase scilicet duplici, calore leni, fiatque emplastrum. Extendatur super alutam, quod renova secundo quoque die, & sensim per diaphoresim resolvetur glandula, & ad suam reducetur temperiem: verùm non semper felici cum successu applicatur. Alii vulgò *emplastro de ranis cum triplicato mercurio* utuntur: sed hoc tantæ efficaciæ, ut extollitur, non est. Efficacissimum nos experti sumus *emplastrum nostrum Benedictum*, quo omnes bubones non tantùm legitimi, verùm etiam spurii, ut plurimùm ad suppurationem, ut in strumis quotidiè experimur, & quandoque ad resolutionem reducuntur.

Post glandulæ resolutionem appropriatum remedium est aqua Anti-Venerea, vel decocta sudorifica, præcedente medicamento cathartico. Verùm accidit quandoque, & ut plurimùm, ut his, aliisque adhibitis optimis præsidiis, bubo spurius invictus, irresolubilis, & inexpugnabilis resistat, tunc non ita relinquendus est: sed ad nostram curationem confugiendum est. Solet quandoque in corpore juvenili athletico, naturalibus facultatibus, robore, & vegetiori calore prædito resolvi, sed in occidua ætate cùm vires enervantur, lues, quæ furtim delitescit, vires reassumere solet, & tot diræ luis emergunt symptomata, quot milites ex equo Trojano, nisi opportuno tempore medicamentis admodùm prævalidis succurratur. Unum salutare, & efficax remedium in bubone spurio experti sumus, quod est apertio, & glandulæ viriatæ consumptio: hic bubo eandem cum bubone pestilenti sortem sortitur, qui nisi aperiatur, & virulenta educatur materia, totum inficit corpus. Hæc apertio non ferro fieri debet, ut diximus; sed caustico, ad quem finem sequens in forma liquida efficacissimum experti sumus, ut

℞. *Lixivii saponariorum* ℔. *j. salis ammoniaci* ℥. *j. vitrioli Romani* ʒ. *ij.* ß. *opii thebaici* ʒ. ß.

Coque ad duarum partium evaporationem, facta colatura, insignem habebis liquorem causticum ad quemcumque tumorem aperiendum. Vel

℞. *Lixivii saponis, vel matris* ℔. *ij. calcis vivæ* ℔. *j. Affund. aquam ferventem, bis invicem misceantur, cùm clarescit, affunde sartagini, adde*

Salis ammoniaci ℥. ß. *& coque ad duarum partium evaporationem, & cola*; Si tam primum, quàm secundum causticum tandiù coquas, quousque fiat lapis, dicitur infernalis. Hoc vel illo caustico in forma liquida madefac plumaceolum ex filamentis, ad bubonis proportionem super quem impone cum plumaceolo superstrato, servatis partibus circulo, ne liquor causticus foras effluat, & partes exedat sanas. Inducta eschara, procuretur ejus casus medicamentis laxantibus, ut *butyro, vel unguento de Althæa*, deindè non ferro glandula extirpetur, sed corrosivis dulcibus est totaliter absumenda, ita est *mercurius præcipitatus dulcificatus, magnum Calcinatum Paracelsi. Lapis infernalis ex Luna cupellata in aqua stygia soluta, & ad cuticulam evaporata, vel mercurius dulcis, vel arc[illegible] [illegible]m corallinum.* Absumpta glandula vel glandulis, sarcotic[illegible] [illegible] tandem epuloticis pars tractetur. In cursu curationis no[illegible] [illegible]int *pilulæ ex cerussa antimonii, gummi guajaco, naturali* an[illegible] cœnulam, deinde virus Venereum præmisso cathartico, [illegible]oto eliminetur decoctis juxta nostram descriptionem co[m]positis, vel aqua Anti-Venerea.

N O T Æ.

Quos hic ineptos dicit Author Chirurgos, maxima sunt Chirurgorum pars. Multi tales sunt imò & inter illos qui Magistri dicuntur; id est inveniuntur æquè in magnis Urbibus ac in parvis. Inepti hi Ministri artis quam ignorant, facilè bubones spurios cum legitimis confundunt; sed prudenter vera primorum signa maximè essentialia dedit Author hoc in Capite.

Suppurantia & caustica ab ignaris buboni spurio admota, non accellerant curationem, sed tantum prosunt creando ægris dolorum cumulo, imprimis cùm post usum emollientium & suppurantium, credentes percipere fluctuationem materiæ suppuratæ, adeo temerarii sunt, ut ferro hunc tumorem aperiant, indèque nihil extrahunt præter nigricantem, & crassum sanguinem; quippe glandula incisa nunquam suppurantibus digeritur, ut observat Author, nec exstirpatur, nisi ope causticorum eam consumentium, & destruentium. Sic hæ imprudentes aperturæ factæ ferro degenerant in ulcera putrida, magna, fistulosa, & summum dolorem creantia, idcòque tantum prosunt atrocius excruciandis ægris non vero iis levandis.

Nihil igitur meliùs est, ut cito tutoque sanentur ægri bubonibus spuriis affecti, quam iis exhibere eadem remedia quæ exhibentur. Lue Venerea infectis; non tamen, ut vult Author, exhibenda est ejus aqua Anti-venerea vel decocta sudorifera: quibus tantùm ad summum, fucaretur morbus, ut quotidie nostro in Cœlo experimur; sed æger deducendus est ad salivationem rectè institutam, & continuatam plus minusve prout inveteratus magnusque est morbus, ut faciunt in Gallia Chirurgi prudentiores magisque versati in curatione morborum hujus generis.

Fateri enim necesse est eandem esse ptyalismi in Lue Venerea rationem ac Venæ Sectionis in morbis acutis; ut enim omnes ii, qui in curatione morborum acutorum volunt distingui elixiriis, febrifugis, quintis Essentiis cardiacis, auro potabili, innumerisque aliis arcanis, capacibus inquiunt, sanguinem purum reddendi, sine magna ejus missione; ut hi, inquam, indesinenter insectantur Venæ Sectionem eamque spectant tanquam remedium quo vitæ thesaurus exhauritur, innatusque calor exstinguitur, ii etiam qui contendunt singulares esse in curatione Morborum Venereorum, indesinenter dicunt ptyalismum esse inventum execrandum, ægros torquentem, & conjicientem in statum miserandum, postquam inexplicabiles passi sunt cruciatus, & sæpè tamen ægros non persanantem; ii verò affirmant se esse certos sanandi hos ægros cum omni jucunditate possibili suis anti-venereis qui miram habent facultatem aggrediendi virus usque ad omnes recessus, illud destruendi, & extinguendi, non exponendo, eos quos curant minimis cruciatibus, & nullo modo innatam eorum constitutionem alterando.

Sed ut omnes ii Medicastri qui tam vehementer insectantur Venæ Sectionem in curatione morborum acutorum, sunt tantum nequissimi, & impostores occidentes misere cum omni sanguine plerosque ægros, tam imprudentes ut inanibus eorum promissis fidem adhibeant; omnes etiam ii, qui vehementius salivationem in Lue Venerea improbant, sunt tantum mendaces impudentesque, qui ne unum unquam ægrum penitùs persanarunt, & qui potius quærunt expedire se ex summa indigentia, quam sanare eos, qui tam creduli sunt, ut eorum mendaciis fidem adhibeant.

Argumentum verò evidentissimum, ventosæ loquacitatis horum Agyrtarum, est, fortunæ plerorumque eorum non respondentes præstantiæ quam suis tribuunt remediis. Revera quando Curationes Luis Venereæ (quas duo Scriptores Recentissimi in suis libris se fecisse jactant, vel potiùs in Programmatibus ratiocinatis, quæ nuperrimè in lucem edita sunt, Amstelodami unum nomine Domini de Heins, Parisiis alterum nomine inter Medicos noto,) dimidium stupendi haberent quam dicunt, si veræ sint, nihil impedire potuisset quominùs habiti fuissent tanquam Æsculapii, Podalyrii, & Machaones sui ævi, & brevi ultra vota, divitiis & honoribus cumulati fuissent; quod tamen eos acquisivisse non vivemus à multis annis ex quibus morbo illo mederi profitentur.

Præterea, tantum abest ut deploratissimi ægri ad eos undiquaque confugiant, ut adeò parvus sit numerus ægrorum, iis se committentium, ut vix credibile sit eos programmatum sumptus lucrari. Et in casum audent affirmare invidos ipsis adversos, impedire, quominus opes colligant, quas sibi ob mira arcana sperabant; cum exulceratissima invidia nunquam diu potest vincere veritatem solidis fundamentis, & experientia nixam.

Nostris temporibus vidimus duo remedia verè efficacia, distributoribus afferentia omnia dona, & omnes honores quos sperare possent, nonobstante invidia eorum qui sibi interesse credebant iis obstando, quia veræ curationes ipsæ loquuntur, nec opus est ratiocina-

tis programmatibus ad eas jactandas, & augendas. Ex alia parte vidimus famam male fundatam plurimorum Agyrtarum, illamque inter alios rustici, quem consulturum invisebant ad distantiam itineris unius diei ab hac urbe, cum insania quæ similem non habuerat, decidisse per se minùs uno anno; adeò verum est veritatem, & errorem effectus omninò contrarios respectu Authorum producere, & tales omninò, quales eos producere debent naturaliter, non obstantibus invidia, & invidis.

Denique, ut dicam de topicis ab Authore propositis, tum ut spurius bubo, si possibile est, resolvatur, tum ut aperiantur, & consumantur glandulæ viru imbutæ, ea nobis maximè congrua videntur, si Emplastrum Benedictum excipias, quod nobis non videtur præditum, iis omnibus viribus, ipsi ab Authore tributis; Experimenta enim de eo instituta non habuerunt omnem successum, cujus spem dat iis, quos ad eo utendum hortatur.

CAPUT VII.

De Pustulis.

PUstulæ inter Venerea symptomata recensentur, quæ in suis primordio penis præputium sibi vendicant; attamen in lue confirmata præcipuè in capite; canali inter utramque natem, & cœteris corporis partibus erumpunt: harum pustularum cognatæ affectiones sunt phlyctenæ, epinyctides scabies, exanthemata, variolæ, impetigines, consimilesque aliæ cutaneæ affectiones, quæ interdùm pauciores ad summam cutem à vitiata radice assurgunt; interdum frequentiores, & numerosiores, non raro adeò copiosiores, ut universum corporis habitum obsideant, nonnunquam unicam tantùm occupant partem, caput nempe, & faciem, vel manus aut crura, & pedes. Præterea quandoque sunt latiores, quandoque minores &c. Sed sæpissimè orbiculares, vel acuminatæ, vel depressæ, & mox unius, mox alterius rei figuram ostendunt. Insuper interdùm sunt duræ, & siccæ, nihil ichoris profundentes, imò squamosæ, interdùm sunt molles, & humiles, & cum disrumpuntur, ichorem, vel saniem, vel virulentum pus admodùm fœtens eructant. Quò ad calorem visuntur lividæ, fuscæ cineritiæ, vel rubræ, insuper dolorosæ, & prutiginosæ magis noctu, quàm interdiù.

Signa.

Ex his quæ diximus, signa facilè patescunt, nam post commercium cum scorto Venerea lue conspurcato, quædam bullulæ superficiales veluti milii grana, quæ prurinosum inducunt sensum, in præputio oboriuntur; epidermidem, & cutem lacerant, & sanio eructant fluorem: In lue confirmata prorumpunt pustulæ, earumque cognatæ affectiones in capite, facie, manibus, circa loca naturalia, crura, pedes, & quandoque totum obsident corpus, modò latiores, modò minores, & ut plurimùm rotundæ, nunc fastigiatæ, nunc depressæ, interdùm molles, & humiles, & disruptione ichorem, vel saniem, vel pus profundunt; interdum sunt duræ, & siccæ, interdum squamosæ.

Verùm quia Venerea lues per se nullum morbi genus constituere videtur, & perpetuò falsam, aut apparenter veram alicujus morbi imaginem repræsentare, quin cuicumque morborum generi adeò insolubili nexu cohæret, ut veriùs ejus naturam æmulari videatur; hinc vestiganda est inter pustulas Venereas, & simplices distinctio. Pustulas Venereas, à simplicibus discriminant coitus prægressus cum muliere lue conspurcata, aut caries, vel ulcus malè curatum, aut gonorrhœa suppressa, aut bubo resolutus, aut negligenter sanatus, aut capitis, artuumque dolores evanescentes; nam nunquam ejusmodi pustulæ absque interna aliqua horum affectuum concomitantium, aut evanescentium nota prorumpunt. Præterea pustulæ Venereæ medicamentis vulgaribus non cedunt, imò in pejus ruunt, quia causam foventem, & conservantem habent, quæ nisi auferatur, nunquam sanescunt.

N O T Æ.

Maximi est momenti scire benè distinctionem, quæ datur inter pustulas venereas, & alias eruptiones, cùm primæ multum cum secundis similitudinis habeant, idque ne inconsideratè ut imprudentes Chirurgi, vel malignè ut Circumforanei inducamus ægros ad usum remediorum, quibus non egent.

Causa.

Pro immediata pustularum causa statuunt vulgares virulentos succos, de natura bilis effervescentis cum aliqua salsæ pituitæ portione permistos, quem jecur lue Venerea conspurcatum generat, affatim, & ad generationis loca, vel ad alias extimas propellit partes. Vulgares hepar veluti morborum omnium patronum venerantur, & revera apud ipsos non est malum in toto corpore, quod non faciat hepar. Nos dicimus, quòd accidit multoties, ut effluvia uteri Lue Venerea infecti urethram non intrant, ac sordes, & sanies in præputii cuticulam impingunt; hæ odore earum virulento liquorem nutritium sub cuticula gliscentem inficiunt, fitque degener, & bullulas quasdam albicantes excitat. Ex liquore nutritio virulento in cœteris corporis partibus nunc hic, nunc illic nascuntur pustulæ, earumque cognatæ affectiones.

Prognosis.

Facilè istæ pustulæ in primordio Luis absterguntur, quia multùm sunt superficiales, si ante viginti quatuor horas congruo remedio curentur; nam aliàs in caries pustulæ transeunt, quæ superficie non contentæ, semper ulteriùs terebrando fundum petunt, & in ulcera expansa etiam abire solent; nec contemnendæ, sed quam primùm curandæ: observavimus namque quòd, cùm curatio contemnitur, diutiùs protrahitur, cutem excavant, & in ulcera serpentia, sinuosa, & corrosiva degenerant, & quandoque etiam ossa contaminant. Si in aliis corporis partibus efflorescant, Luem arguunt confirmatam, & extrinsecis tantùm non cedunt præsidiis, sed in prava degenerant ulcera: illud tamen verum est, quòd semper fædæ, & molestæ sunt, præsertim si faciem invadant; quæ verò diuturnæ, callosæ, dolorosæ, & virulentæ, præterquam quod majoris mali sunt præludia, difficulter admodùm superantur, & vitam in discrimine ponunt, & non semel ægrotos ad tabem conducunt.

N O T Æ.

Si verum sit, ut vult Author, oportere ante viginti quatuor horas mederi primæ labi à viru in præputium impressæ, ut præcaveantur ejus effectus; fateri etiam necesse est raro hoc fieri posse, quia prima hæc labes vix sub sensu cadit.

Parva pustula quæ vix percipitur, levemque tantum pruritum creat, duobus tribusve diebus post coitum non est signum sat evidens Luis Venereæ, ut inducat ægrum ad confugiendum ad remedia: & quando hac de re Doctum consuleret Medicum, vel Chirurgum benè versatum in curatione Morborum Venereorum, leve hoc symptoma spectaretur tantum, ut signum valdè ambiguum; quia multi dantur qui levi pruritui hac in parte obnoxii sunt, licet nullo inficiantur veneno: ita ut post multos tantum dies ægri certi sint, se aliquod virus contraxisse; inde fit, ut intra viginti quatuor horas, difficillimum sit iis remedia, ut vult Author, exhibere: Consilium etiam ejus non omninò ad verbum est accipiendum; idque eo magis quo fieri possit, virus brevi in Italia ob fervidius cœlum majores facere progressus, quam in Gallia. Semper tamen verum est, remedium nimis cito exhiberi non posse.

Curatio.

Vulgares Medici & Chirurgi ad præputii pustulas persanandas, *unguento de tutia, minio, & cerussa* utuntur, sed infelici eventu, licèt in dicta unguenta mineralia inirent, quæ vim pustulas Venereas curandi continent, quia tamen unctuo-

unctuositati sunt admista, impeditus est illis aditus ut in cuticulæ læsionem penetrent, ac ex dictorum unguentorum usu; ut plurimùm pustulæ vel in caries, vel in ulcera abire solent. Deinde illa præbent medicamina, quæ hepar hac labe infectum vindicant.

Ad pustulas ex Lue confirmata exsiccandas, & delendas, primò hepar tanquàm sedem, & partem primariò affectam respiciunt, cui alexipharmacis, nempe *salsæ parillæ, radicis chinæ, & ligni guajaci decocto* per plures dies in loco sudorifico exhibito succurrunt, quòd ut magis juvare possit, corpus antecedenter purgatum esse oportet, & in decoctorum cursu, quarto, vel quinto quoque die purgans exhibeatur medicamentum: Intereà ea, quæ pustulas respiciunt medicamenta admovent, quæ exsicantia, & non repellentia sint; non enim consentaneum est venenatos ichores ad præcipuas partes repellere, ne majoris mali detur occasio, quare attemperantia probant, ut est *guajaci decoctum in aqua plantaginis, pimpinellæ, & hordei paratum, aut cerotum lithargyrii, aut unguentum de tutia cum unguento Isidis commistum.* Maximoperè extollunt *spumam guajaci, scabiosæ, & aristolochiæ rotundæ.* Quibus non juvantibus, ad *saponem nigrum, vel ad mercurii præcipitati pulverem unguento rosaceo admistum, vel ad oleum scorpionis, sevum hircinum, pinguedinem gallinaceam, vel ad oleum viperinum confugiunt.*

Opportunum ad curandas pustulas auxilium est, ne in caries, vel ulcera abeant; medicamenta se insinuandi vim habere debent, vel in forma pulveris, vel liquoris, hujusmodi sunt *lithargyrium aureum* vel nullo alio præstantior erit *mercurius dulcis*, in pulverem redactus, & per setam trajectus. Indolens est ille, & hic pulvis, qui præputio aspersus bis in die, infra duos dies pustulas curat, si vino tepido leviter humectetur, & dictus pulvis adhibeatur, & præcedens abstergatur, multùmque valet in his præcavendis; Mercurii namque pulvis omnem acredinem, & aciditatem in se imbibit, & omnia corrosiva obtundit, immutat, & cicurat, non aliter ac in mercurii dulcis opificio contingit, ubi partes acutæ, & corrosivæ mercurii sublimati supra corpus mercurii obtunduntur, infringuntur, hebetantur, dulcescunt. Vel

℞. *Aquæ ros* ℔. j. *merc. meteorizati gr. x. f. horum in aqua solutio*, quater in die pustulæ laventur, & curatæ erunt. Ejusdem, & majoris efficaciæ erit *aqua Venerea, vel lapidis medicamentosi*, si post singulas ablutiones, petia madida dicta aqua superponatur; Post earum curationem mercurii dulcis, vel mannæ mercurii pilulas infirmo exhibe ter eodem modo, quo eas, dum de gonorrhœa egimus, præscripsimus.

In pustulis ex confirmata Lue hæc medicamenta non sufficiunt, sunt namque germina, quæ à vitiata radice pullulant, & nisi extirpetur: internis itaque averruncanda est, & primò corpus purgandum est illis medicamentis, quæ Lui appropriata præsidia in compositione admittunt: hujusmodi est *Aqua solutiva magistralis à Paulo Aemilio Ferrillo* inventa, quæ salsam parillam, limaturam ligni Indici &c. recipit, sumi debet jejuno stomacho per quinque vel sex dies; vel quæ Luem exterminant; ita sunt *pilulæ de tribus Gal. vel extracto catholico* in quas *mercurius dulcis, vel manna Mercurii* ingreditur. Deinde propinari possunt *decocta ex lignis, & radicibus* juxta nostram descriptionem, & interim pustulæ, & cognatæ affectiones, nisi sensim resolvantur, leviter inungantur *unguento pomato*, in quo *Mercurius vivus ita immistus sit, ut nullum ejus granum appareat.* Vel si corpus sit pustulis, aliisque cognatis affectionibus refertum, tunc præmissis præmittendis, suffumigari potest, & brevi temporis intervallo cessant. Vel exhiberi potest *aqua Anti-Venerea*, & absque ullo adjuvante extrinseco sponte arescunt, ut nobis experientia pluries indicavit.

N O T Æ.

In hæc Verba. *Ad pustulas* ---- Credo me, hic repetere debere, sed postremum, quod, si verum sit, Vulgares, ut eos vocat Author fuisse adhuc in Italia, eo quo scribebat tempore, adeò antiquis erroribus imbutos, ut crederent hepar esse virus sedem partemque primariò affectam; ita non est alibi, & imprimis in Gallia ubi Medici & Chirurgi minùs in Theoria Medica & Chirurgica versati, optimè norunt veros usus hepatis, nec credunt cum Antiquis virus potiùs hepar quam ullam aliam corporis partem afficere.

Fatentur nunc omnes unanimiter virus, cum semel permeavit cutis texturam in quacunque parte, statis vasa quædam capillaria subire, dein actum motu sanguinis circulatorio cito transire in omnem massam sanguineam, & humoralem, donec auctum, quantum necesse est, ut inducat naturam ad illud expellendum, tanquam fermentum novum, deponatur, vel in glandulas inguinales, unde bubo legitimus vel spurius oritur; vel in musculos, ubi producit ulcera rodentia caries dicta; vel circa juncturas creat abscessus tumores gummosos dictos donec glifcat sub periostio, imo & usque in ossium texturam, in quibus creat nodos, tophos, caries, & exostoses.

In hæc verba. *Mercurii* ---- Prima remedia ab Authore proposita ad sanandas pustulas, possent congruere levibus cutis exulcerationibus, non admodum malignis, sed cum pustulæ Venereæ veræ, sint symptomata Luis Venereæ, tunc necesse est morbo præcipuo mederi, non multum attendendo ad symptoma, quod evanescit per se, causa ejus sublata, quin cogamur ad ullum topicum admovendum.

In hæc verba. *In Pustulis* ---- Tanquam simplicia palliativa, spectari debent, remedia hic proposita, ad sanandas pustulas ex confirmata Lue ortas, nisi diutissime iis utantur ægri; nam verbi gratia *aqua solutiva Magistralis à Paulo Aemilio Fervillo inventa, pilulæ de tribus, extractum catholicum* in quas *Mercurius dulcis* ingreditur, *inunctio unguenti pomati* in quo immistus sit *Mercurius, suffumigia, & aqua Anti-Venerea* quæ valde prædicat Author, sunt remedia quibus aliquandiu delentur pustulæ cùm ægri penitus curari nequeunt; sed ut ea medicamenta non satis habent efficaciæ ut virus omnino destruant, paulo post eorum usum novæ denuo oriuntur pustulæ, vel nova symptomata quibus patet ægros bene sanatos non esse.

C A P U T VIII.

De Cariebus.

PUstulis non, vel malè curatis, quædam ulcera parva, & rotunda producuntur ab humore virulento, & sub epidermide pudendorum carnem exedente, & contaminante, quæ caries appellantur, quia quorundam vermiculorum ligna erodentium instar, in cariem altè se insinuant, eamque erodunt, & esto peculiari nomine caries ad ossa pertinere videantur, quia hujusmodi vitium est ossibus attributum, attamen etiam certo quodam analogismo ad carnes exesas se extendit. Prorumpunt autem, & observantur hujusmodi ulcuscula non solùm in partibus pudendis, nempè in præputio, glande, corona, & mulierum sinu, verùm etiam in labiis, mammillarum papillis, lingua, & palato.

Signa.

Primùm in pudendis parvæ erumpunt pustulæ, quæ milii figuram repræsentant, his minimè curatis, & disruptis remanet ulcusculum pruriginosum, ichore madens, parvum, & rotundum, in medio exiguum habens foraminulum albicans, nunc unum, interdum plura aliquando tota glandis corona est his referta, & hujusmodi ulcusculis copulantur, & ex duabus, vel tribus, vel quatuor unum fit, & tenuem fundit ichorem. Decipiunt multoties caries, nam superficie tenus nil ulcerati ostendere solent, interim radicem in carne profundant, nunc magis, nunc minùs: id cognoscitur ex tactu, nam percipitur durities, & dolor.

Causæ.

Medici hepati credunt caries fieri, quia hepar infectum, pravum, & tenue excrementum generat, ad pudenda transmittit, & ea exedit. Barda est hæc vulgarium sententia, nam caries non curaretur, nisi curato hepate. Quoties pustulæ non curantur, & in latum se non extendunt, in profundum progreditur, earum venenum, quod callosam quandam inducit radicem, deorsum semper petentem, eructatque ichorem, qui ubi residet, in pudendis similes excitat caries.

Prognosis.

Caries pessima hujus morbi species est, nam ab ignaris curari nescit, ac faciliter in horrenda ulcera exedentia, vel mortificantia abit, excitatque bubones utplurimùm spurios, qui sunt legitimis multo pejores.

Curatio.

Carierum curatio fit cum totali radicis averruncatione, & ulceris remanentis consolidatione. Grex barbitonsoria, ad quam omnes hodierni chirurgi reduci possunt, ad carierum curationem utuntur sola *ablutione ex aqua rosacea, vel plantaginis, aut portulacæ, vel vino albo, in quo rosæ rubræ siccæ incompletæ ebullierint*, vel ut plerique faciunt, *urina* sanant, vel *pulvere pyrio* quæ medicamenta non tantùm sunt ridicula, & inefficacia pro tanto curando malo, sed ipsum pejorant, caries multiplicantur, & perpetuò deorsum exedunt, unde in pessima, & maligna sævissimè serpenua degenerant ulcera.

Alii altioris doctrinæ vulgares, unguentis utuntur, unusquisque pro sua Minerva, *minii, lithargyrii, cerussæ, tutiæ, apostolorum, Aegyptiaci*, similiumque; nec hactenus animadvertunt, quòd unguenta radicis cariei profunditatem attingere non possunt, ac proindè sunt inutilia.

Curationis cardo consistit in cognoscendo totalem radicis extirpationem, & de hac quisque certior esse potest, cum ex remediorum applicatione cariei fundus non appareat albicans, sed rubicundus, sanguinemque profundat, non saniem, & cum nulla circùm observetur durities. His positis signis, ulcus sine scrupulo consolidari potest, sin minùs pro consolidatione insano indulgetur labori; curet quisque priùs linteis partes sanas à carierum ichoribus defendere, deinde sequentibus pulveribus profunditatis cariei ratione uti potest, ut

℞. *Merc. præcipit.* ℥.j. *vini sublimati* ℥.ij. *stent simul in vase, & vinum sublimatum accendatur, ut totum crematur, id cum novo vino sublimato ter repetatur*, nam mercurius præcipitatus dulcescit, extirpatque caries sine ullo dolore, & inflammatione, quod magnum est arcanum, & nemini cognitum. Vel

℞. *Merc. præcipit.* ℥.ij. *sp. V. ardentis* ℥.iv. *Ponantur ambo in retorta, & spiritus vini à Mercurio præcipitato destillетur, & in vas recipiens accipiatur*, hunc spiritum serva, nam ejus contactu callositates, durities, excrescentiæ carneæ, fungi, mora, cristæ, ac hujusmodi symptomata à Lue Venerea pullulantia brevi tempore exterminantur, absque dolore, & inflammatione. Felix ille, qui hæc remedia propria manu parat, eorumque efficaciam, & applicationis modum intelligit, nam miraculosè curabit. Vel

℞. *Merc. vivi opt. purgati* ℥.j. *quem solve in aquæ fortis* ℥.ij.

Solutioni super funde aquam communem, posteà paulatim oleum tartari correctum guttatim adde, & Mercurius luti instar præcipitabitur, quem probè à corrosivis per aquam simplicem vindica. Hic præcipitatus vocatur *Luteus* ab aliquibus verò *Magni Calcinati Paracelsi* nomine insignitur.

Est hic sedulò advertendum, quòd quotiescumque hujusmodi remedia applicantur, quæ corrodendi habent efficaciam, partes circumvicinæ sanæ linteis, unguentis, emplastris, aliisque similibus muniri debent, ne corrosivorum actio eas tangat, & lædat.

Hic advertendum, quòd tàm pustulis, quàm cariebus, & ulceribus, post veneni Venerei extirpationem cum mercurialibus, aliisque suprà descriptis remediis, remanet ulcus, ut citò fiat earum consolidatio, quæ multoties pigra esse solet; sequenti *proprietatis balsamo* quisque uti poterit post veneni eradicationem, nam 24. horarum spatio ulcus licet magnum, consolidatum erit.

℞. *Aloes, myrrhæ, & croci ana* ℥. j. *f. omnium pulvis, & misceantur, ponantur in vase vitreo, & affunde sp. V. ardentis* ℔. j. *stent simul per duos dies, deinde per inclinationem tantùm vini spiritum separa, & in vase optime clauso serva.* Aspergatur ulcus ter vel quater in die, & consolidatum erit. Verùm hujus balsami aspersio nimis dolorosa est, ac proindè ut avertatur dolor, & quandoque aliqua veneni suspicio latere potest, ad suspicionem tollendam consolidari potest unguentis vulgaribus, ut *tutiæ, de plumbo &c.* aliquam suprà dictorum pulverum aspergimem admiscendo, quæ curatio, licèt pigrè incedat, tamen tuto fit. Post carierum curationem utatur infirmus pilulis mercurialibus suprà descriptis.

Accidit interdum, ut hujusmodi caries sub præputio lateant tumefacto, vel constricto, adeò ut cerni non possint, in hoc casu per siphonem medicamenta in forma liquida injicienda sunt. Vulgares *aqua hordei, & melle rosaceo* utuntur, qui etiam usu urgente, quidpiam *unguenti Aegyptiaci, & decoctionis ligni guajaci* admiscent; Verùm nos felici cum successu per siphunculum injicimus *aquam nostram Veneream, vel de lapide medicamentoso.* Advertendum quoque est, quod quoties glans tegi potest, nunquam detecta relinquatur, ut quidam chirurgi & tonsores faciunt, ne tandem cutis exsiccetur, & contrahatur, sic nunquam postmodùm tegi possit; quod si ita vulgares nihil proficiant, & necessitas urgeat ad incisionem procedunt.

Sæpè in ipso penis meatu caries suboriri solet, quæ difficilem reddit curationem, tum quia latet, nec facilè pulveres, unguenta &c. admittit linimenta, tum etiam quia promptè carunculas gignit. Cognoscitur ex sanie manante, & maximo dolore mictionis tempore, ac glandis apex rubet. Hanc cariem curabis *aqua nostra Venerea*, vel meliùs *dracone mitigato cum aqua plantaginis per siphunculum.*

N O T Æ.

In hæc verba. *Curationis cardo* ---- Postquam proposuerit Author, optima remedia, ad sanandas caries Venereas in partibus mollibus, prudentissimè declarat signa quibus vera ulcerum consolidatio cognoscitur; attamen constat, hanc plerumque tantum esse curationem palliativam respectu totius corporis; quia si vel tantillum hæ caries afficiant cutis texturam, vel musculos, sunt signa certa Luis Venereæ confirmatæ; non satis autem est, ut radicaliter curetur Lues Venerea, sedare symptoma eam designans: necessaria etiam est depuratio totius massæ humoralis evacuatione generali, qualis esse possunt sudores copiosi, Urinæ copiosæ, aut sapienter excitata salivatio, quæ sine dubio est omnium evacuationem saluberrima, pro certa tutaque hujus morbi sanatione, caries vero solis topicis sanatæ, sæpè cito atrociores redeunt.

In hæc verba. *Post carierum* ---- Facile est videre, Authorem, topicis ad carierum curationem ab eo propositis, nimis non fidere; cùm post ulcerum consolidationem, suadeat ægris usum pilularum Mercurialium: sed quis ille est, qui vel tantillum versatus in curatione Morborum Venereorum, nesciat, has pilulas aptas tantum esse ad visibiliora Luis Venereæ symptomata sedanda, & ineptas ad penitus sanandum hunc morbum, cùm virus tempus habuit insigniter alterandi totam massam humoralem; Tutum igitur non est solis tunc palliativis fidere; sed perfecta massæ sanguineæ depuratio fieri nequit, nisi ope curationis methodicæ, & diligentissimæ.

C A P U T IX.

De Ulceribus in Præputio.

NUlli tam frequentiùs, quàm in præputio, & in glande ulcera elucescunt, cùm pustulæ ex impuro concubitu contractæ citò non abstergantur, vel in caries, & indè in ulcera corrosiva degenerant.

Signa.

Nunquam ulcera ex abrupto efflorescunt, sed perpetuò pustulæ præcedant, quarum sanies non abstersa ulcera in latum producit, quæ si opportuno non curentur tempore, fiunt sordida, livida, profunda, dolorosa, callosa, & cum labiorum tumore, quæ pessima, & maligna sunt.

Causa.

Hujusmodi ulcera ex hepate Lue inquinato ortum haberi malesferiati vulgares obstinatè contendunt, in quo, tanquam in propria sede maligni generantur humores, & à

robore

robore ejusdem facultatis pulsi, ad penem transmittuntur, non aliter ac si penis esset hepatis emunctorium, ad quem sua excrementa deponit. Verùm, ò quàm horum ulcerum difficilis esset curatio, quia non nisi curato hepate, contingeret, quòd si lue esset affectum non tantùm difficile, verum, & impossibile, dijudicaremus, quòd oppositum observamus: curamus namque hæc ulcera, nullo habito hepatis respectu. Fiunt ulcera quoties pustularum non absterfa sanies subjectam carnem sua acredine in latum serpendo procedit.

Prognosis.

Penis ulcera contemnenda non sunt, est namque exquisitissimi sensus pars, sensus Veneris organum, ac proinde idonea medicamenta, quæ pro ejusmodi ulceribus curandis sunt valdè proficua, citra tumoris, & inflammationis metum nunquam adhibentur. Præterea medicamenta, quæ in hac parte administrantur, admodùm difficilè adhærent, & retinentur, ac utplurimùm labuntur. Tandem hujus partis ulcera citra contagium sunt contumacia, & prava, ac cum contagio erunt contumaciora, & sæviora. Ulcera hæc faciliter sorditiem in superficie contrahunt, sub qua subjectam occultè carnem depascunt, ac tunc bubones spurios excitant, qui nunquàm ad suppurationem deveniunt, neque faciliter resolvuntur; Suntque majoris mali infelicissima præludia. Si opportuno tempore non curentur, sic fæva, & exedentia evadunt, ut penem absumant, vel saltem aliquam ejus partem minuant, quo fit, ut in coitu nectarea Veneris dulcedo, vel minuatur, vel depravetur, vel prorsus deperdatur, ceu illis contingit, qui merita pœna pene videantur. Sed quod pejus in prava, profunda, & cancerosa degenerant ulcera, minitanturque ut plurimùm gangrænas, & mortificationes, quæ citra ferrum, & ignem superari non possunt, & ex penis abscissione ferè semper vitæ periculum impendet.

N O T Æ.

Cum experientia eos omnes doceat, qui morbis Venereis curandis operam dant, ulcera præputii, eaque imprimis frænuli virgæ, facilius creare Luem Veneream, quam ea, quæ afficiunt glandem, vel quæ sunt circa coronam, Authores tentarunt quasdam hujus afferre rationes plus minusve verosimiles.

Quod magis de hac re admittendum dixerunt Recentiores, invenitur in *Cap. II. Partis II. libri* cujus titulus est, *Ars sanandi morbos Venereos* conscripta *à defuncto Domino de B.----* & in solutione *Problematis XII.* proposita *à defuncto Domino Urai Medico Tolosano in suo Tractatu de Morbis Venereis.*

Hi duo Authores hujus eventus causam tribuunt, tum structuræ præputii, tum ejus teneritati. Præputium inquiunt, formatur ex cute penem tegente replicata, ideoque satis est, labem in hanc replicatam partem, locum dedisse viru subeundi usque in medium ejus texturæ, ut possit dein facillimè se insinuare in vasa irrorantia medium hujus replicatæ membranæ, orbatæ humore viscoso, qui reddit partes musculos, actioni pravorum acidorum, minus obnoxias.

Adde quod, præputii teneritas creat dolorem, fluxum spirituum, & humorum in locum exulceratum facientem, ut tenuius, subtiliusque fiat virus, ideoque magis actuosum & meabile; ita ut irritatio, quam acrimonia sua fibris nervosis creat, eas inducens ad contractionem originem versùs, pars virus volatilior pellitur in locum, in quo fit hæc contractio, id est in interiora corporis; glans verò cum sit magis musculosa majorem continet copiam hujus humoris viscosi, viru actioni resistentis, quod dolorem, & irritationem minuit; præterquamquod suppuratio, quæ in partibus musculosis facilè fit, potest abducere virus ex interioribus ad exteriora.

Quod spectat penis frænulum, cum sit omnium præputii fibrarum compages, & quasi species tendinis, manifestum est hoc magis adhuc obnoxium esse, quam ullum aliud organum contractioni, appropinquante viru, eique ducendo ad interiora corporis; præterquamquod sinulus utrinque à frænulo factus aptissimus sit ad retinendam magnam saniei virulentam quantitatem, quæ habet omne tempus necessarium ut, dum moratur, fermentet, sicque acrior, & subtilior facta disponatur ad facilius continuandum progressum ex exterioribus ad interiora.

Curatio.

Pro ulcerum præputii, & glandis curatione utuntur vulgares chirurgi *unguento de tutia, aut plumbo*, & demum siccis filamentis pro cicatrice inducenda. Quod si nihil profecerint, adhibent *vinum album austerum, in quo incoquunt lignum Indicum, & rosas*, quo ulceratam balneant partem, & post balneationem lithargyrio inspergunt. Si hæc non sufficiant, & ulcus sordidum fuerit, recursum habent ad *mel rosaceum simplex, unguentum Aegyptiacum, apostolorum, ad alumen, calchantum ustum.* Alii utuntur *unguento rosaceo cum pauco præcipitato.* Utitur *Fallop.*, *aqua aluminosa magistrali*, id est aqua mercuriali, quam describit *Tract. de Morbo Gallico, de pustulis cap. 93.* ut

℞. *Aquar. plantag. rosarum ana* ℔. *j. alum. rocchæ, merc. sublimat. ana* ℥. *ij. Sublimatum, & alumen terantur, & misceantur omnia in phiala vitrea, postmodùm ad medietatis consumptionem bulliant, deinde stent spatio quinque dierum, ut subsideant alumen, & sublimatum, & extrahatur aqua limpidissima.*

Verùm hæc vulgarium medicamenta, vel sunt ita nullius efficaciæ, ut nihil proficiant, vel ulcera ulceribus cumulant, vel bubonem spurium, vel statim omnia Luis pessima excitant symptomata.

Horum ulcerum curatio distinguitur, nam ulcus in superficie valdè sensitivum est, & dolorosum, & uno modo curatur, vel putredo in superficie producta obtusum causat sensum, vel nullum, suntque fere indolentia, & tunc diversam requirunt curationem.

Si dolorifica sunt ulcera, hoc modo curantur: relictis unguentis de tutia, minio, cerussa &c. ut suprà de pustulis, monuimus, ulcus tegatur *mercurio dulci* in pollinem redacto, ac ter in die recentem imponito, abluto præcedenti cum vino albo tepido, nam infra tres dies ulcus consolidatum fuerit. Vel utere *aqua lapidis medicamentosi*, sed præstantissima est *nostra aqua Venerea*, in qua madefac petias, & super ulcus impone, invenies petiam exsiccatam, & saniem petiæ adhærentem, quam abjice, repete ter in die, ad ulceris usque sanationem.

Si verò dolore careat, ex eo, quia callosam quandam sorditiem in superficie contraxere, tunc sordes est efficacioribus abstergenda; utere *Mercurio præcipitato dulci, vel præcipitato Luteo, aliàs Magno Calcinato Paracelsi.* Vel

℞. *Spiritus vini ardentis* ℥. ß. *Mercurii meteorizati gr. v. m.*

Hac aqua ulcus sordidum sensim illine, & ipso tunc sordities abstergetur. Vel

℞. *Vitell. ovi ad duritiem cocti n. j. deinde in tigillo mellis opt.* ℥. *j. Liquefcat leniter, & misce vitellum pistilli beneficio cum melle diligenter, donec abeant in medicamentum spadaceum, admisce optimè merc. præcipit. alb.* ℈. *ij.* & utere.

Si ulcera fuerint fœtida, maligna, vel cancerosa; nullamque sanationem recipientia, specillo leviter ea tange *aqua persicariæ spiritu Mercurii albo impregnata.* His nostris medicamentis cujuscumque generis ulcera cedunt. Abstersis, mundificatisque ulceribus, quæ cognosces, si sensitiva, si rubicunda, si æqualia, ac sine duritie fuerint, *unguentum nostrum magistrale* appone, & pilulas mercuriales infirmo exhibe.

N O T Æ.

In hæc verba. *Horum ulcerum ----* Meritò ſanè hic Author distinguit duo genera ulcerum respectu curationis, cùm differant etiam in prognosi. Primorum, quæ sunt in superficie, & valdè dolorosa, causa est virus calidissimum, & valde actuosum, quod facilè fermentans, magnas sæpè creat congestiones, & inflammationes in parte exulcerata, si vel tantillum negligantur hæc ulcera; & talem brevi progressum faciunt hæ inflammationes, ut eas brevi sequantur grangrænæ, & putrefactiones.

Attamen prima hæc ulcera rarò universalem Luem Veneream creant, quia impetu horum symptomatum congruis remediis sedato, tanta fit liquatio, & suppuratio in parte exulcerata, ut expellatur omne virus adeò perfectè, ut non

non opus sit exhibere ægris remedia prophylactica adversus Luem Veneream.

Secunda ulcera, in quorum superficie juxta Authorem putredo producta obtusum causat sensum, vel nullum, fiunt à viru lentiori, & crassiori, ideoque aptiori ad se occultandum, & colligendum in locum quem afficit; unde fit, ut hæc ulcera, in initio neglecta, sæpissime causa sint universalis Luis Venereæ; itaque non solum locus exulceratus topicis maxime congruis curandus est, sed etiam per tempus sufficiens exhibenda sunt ægris remedia singularia apta ad impediendum quominus virus in interioribus progressus faciat.

CAPUT X.

De Vesicula Crystallina.

Inter dira Luis Venereæ symptomata recentissimum, & sævissimum est Vesicula crystallina. Adnascitur hæc ad membri virilis glandem, quandoque ad coronam, vel præputium, & vesiculæ crystalli instar translucet, unde nominis ratio desumpta est. Infrequentissimum est hoc Luis symptoma, à quo non multos eripuimus, sed postquam Hispanorum classis ad hæc nostra littora pro Messanæ expeditione appulit, Neapolitana ganea hoc sævissimo germinavere symptomate, sed brevi tempore suo alexipharmaco extinctum fuit.

Est lethalis, si optimis adhibitis non cedat remediis, quia ab igne non patitur, nec affectus coalescit locus, licèt quæcumque pro Venereis exulcerationibus medicamenta adhibeas valida.

Solus *tabaci spiritus* laudem hic invenit, qui fit *ex tabaci foliis viridibus cum malvatico sola infusione, sine destillatione.*

Ubi hæc vesicula prius mortificata fuerit mercurio præcipitato, vel sublimato, tangatur hoc spiritu quinquies ad summum, & tacta sponte evanescit absque aliorum medicaminum ope. Hoc fiat jacente patiente, alioquin ad levem spiritus tabaci tactum sideratus cadit, & convellitur. Post vesiculæ crystallinæ curationem, Venerea labes è corpore elicienda est pilulis merculiaribus, & decoctis sudoriferis, aliàs sicuti est sævissimum Luis Venereæ symptoma, ita temporis cursu perniciosissimas calamitates eniti potest.

NOTÆ.

Licet primi scriptores de Lue Venerea, inter ejus symptomata, non retulerint vesiculam crystallinam, à quibusdam tamen, sub alio nomine, cognita fuit. Quidam enim Authores vocarunt collare Hispanicum hanc speciem circuli in rugas coacti glandem circumcingentis, cum lympha, in urethræ textura, acido Venereo coagulata, producit morbum à Græcis *paraphymosin* dictum.

Sic licet Author noster hunc tumorem aquosum spectaverit, tanquam recentissimum Luis Venereæ symptoma, verosimile est virulentas gonorrhœas, Venereaque præputii ulcera ab omni ævo creasse illud symptoma, quoties virus præputii texturam subeuns, satis malignum fuit, ut interciperet lymphæ circuitum, eamque redundare faceret in omnibus spatiis hujus replicatæ membranæ.

Quoad vero malum ejus de Vesicula Crystallina prognosticum, dum dicit eam lethalem sæpe esse, si vulgaribus non cedat remediis; dicimus rarissimè hoc sic fieri, cum, si resolventibus non cedat remediis, & pars nimium tensa mortificationem proximam minetur, non magnam tamen denotando inflammationem, adhiberi possit Chirurgiæ auxilium ut detumescat præputium, scarificando, vel incidendo in locis ubi magis opus est, sicque minuitur tensio, & in pristinum statum redit præputium, saltem si recentissima sit causa Venerea vesiculæ crystallinæ; nam verum est, vesiculam crystallinam, sequelam vesicæ ulcere, & gangræna affectæ, nec Pharmaciæ, nec Chirurgiæ præsidiis cedere, quod non ita pridem vidi in duobus variis casibus.

Præterea fieri potest, vesiculam crystallinam, qua infecta erat Classis Hispanorum ad littus Neapolitanum appellans, habuisse singulare contagium, quo vulgari atrocior fieret, quæ causa fuit, cur malum omnino prognosticum de ea faceret Author: Videtur enim ex relatione, quam facit harum vesicularum crystallinarum, plerosque milites hujus classis maximè infectos esse, viru actuosissimo, & meabilissimo.

Denique licet tabacum optimum sit resolvens, nescio utrum tinctura ex ejus foliis viridibus cum vino Hispanico extracta, foret remedium, tam præsens, quàm dicit Author adversus vesiculas crystallinas omnis generis, & num sola fomentatio cum hac Tinctura quinquies, sexiesve iterata, eas certo sanaret, & multo melius, quam omnia alia resolventia quibus eandem ob causam uti possemus. Specto autem repentinam siderationem, in quam simplex fomentatio cum hoc liquore conjicit ægros, ut unum ex his phænomenis, quæ in dubium revocari possunt, quousque multa hac de re instituta sint experimenta.

CAPUT XI.

De Ulceribus, quæ per universam cutem erumpere solent.

Non solùm in obscœnis ex contracta Lue erumpunt ulcera, verùm ex malè curatis gonorrhœa, bubone, pustula, carie, & temporis progressu ex his partibus in totum corporis habitum veneni minera pro subjectorum ratione, id est ob salium varietatem in nutrimento latentium transplantatur, & multipliciter defœdatur cutis, ita sunt pustulæ, scabies, impetigines, serpigines, lichenes, ulcera, aliæque innumeræ defœdationes extrinsecùs apparentes, quæ quandoque ità altè radices figunt, ut optimis averruncari nequeant remediis.

Signa.

Signa, quæ hæc ulcera ex Lue Venerea procedere arguunt, sunt dolor, & pruritus circa vesperas, eorum diffusio, & remediis resistentia, quibus simplicia ulcera parere solent.

Causa.

Clamitant vulgares ulcera, quæ per universam cutem erumpunt, hepar Venerea labe pollutum propagare, tunc cùm ob debilem facultatem expultricem non propellit ad vasa spermatica, vel ad penem, vel ad inguina, tanquam ad proprium emunctorium, ut à Lue se vindicet educta virulentia, hepar sanguinis officina, Lue laborans depravatum gignit sanguinem, illumque corrumpit, & hinc pravi procreantur succi, quos tanquam inutiles, & molestos ad corporis peripheriam natura deturbat, in qua tot erumpunt ulcera, quot ex equo Trojano non emerserunt milites.

Suscepto veneno Venereo quinque suprà notatis modis, si illud à nutrimento internis remediis omninò non exterminetur, licèt gonorrhœæ, bubones, pustulæ, caries, & ulcera in obscœnis curentur partibus; temporis tamen cursu, uti est unius, vel alterius anni pro patientis dispositione in diversos prorumpit effectus. Fiunt hæc ulcera à salibus acribus, & acido-salinis, quæ furtim serpendo unà cum nutrimento, vel sero ad glandulas cutaneas pro insensili transpiratione trasmittuntur, ibi se exaltant, glandulas cutaneas, & ipsam cutem exedunt corrodunt, exulcerant, & pro diversa partis dispositione diversæ ulcerum differentiæ emergunt pruriginosæ, quæ proximas inficiunt partes, segetes multiplicant, & per totum serpunt corpus, sed præcipuè per scrotum, circa labia, faciem, collum, frontem, aures, capitis cutem, brachia, femora &c.

Prognosis.

Horum ulcerum præsagium est, quòd si non curentur, in esthiomena, cancerosa, & putrefacientia degenerant.

Cura-

Curatio.

Vulgares primò medentur hepari, & deindè ulceribus, ac proinde ſtatim ac aliquis Venereis ulceribus defœdatus in eorum incidit ungulas, initio priùs plùrium barbarorum conſilio, idoneum inſtituunt victum ex cibis exſiccantibus, & minimè calefacientibus, tres ſyrupos, & medicamentum purgans de communi morborum omnium, ut *de fumaria majori*, *cum confect. hamech*, *& viperæ pulveribus* pluries propinant: poſtmodùm quia hepar, & ſanguinis maſſa ſunt infecta, *decocta ex ligno guajaco*, *ſalſa parilla*, *& ſantalis* ad triginta, & plures dies, intercalaribus quinto quoque die ad hepatis fervorem temperandum, ejuſdemque intemperiem corrigendam exhibitis purgantibus ex *ſyrupo de fumaria compoſito*. Vel ſtufis, ſeu Laconico exulceratum tradunt, non timentes hepatis adnſtionem, quia illud *cerato ſantalino*, *vel unguento refrigerante Galeni* poſt earum egreſſum inungunt. Poſt plura decocta, vel ſtufas ulcera Linteolo *decocto guajaci* madido ter, & quater in die humectant, ut exſiccent. Vel ad attemperandum fervorem, qui in parte læſa, quam maximè viget, Lotiones commendant ex *decocto fol. plantag. hordei*, *lupinorum*, *limaturæ ligni Indici*, *fol. myrthi*, *pimpinellæ*, *& aluminis ſaccharini*. Tandem *aquam aluminoſam magiſtralem* cum plumaceolis adhibent. His vel ſimilibus, deterſis ulceribus, *unguento de miſtio*, *vel lithargyrio*, *vel tutia* curationem abſolvunt.

Horum ulcerum curatio erit, ſi priùs remediis appropriatis Veneream labem è corpore extermines, deinde ſi ulcera purificaveris, & conſolidaveris, multùm proderit in his curandis affectibus, ſi corpus humorum craſſorum multitudine exonerabis, quod hoc modo obtinebis.

℞. *Aquæ ſolut. ſuprà de gonorrhœa deſcriptæ* ℔. *j.*

Propinetur infirmo manè jejuno ſtomacho cum aniſis conditis, & ſucceſſivè eadem doſis per quatuor dies. Corpore exonerato, mercurialibus venenum infringes, exhibendo per vices pilulas de manna Mercurii ſuprà deſcriptas, vel pro expertiſſimo medicamine aquam noſtram Anti-Veneream propinabis, cujus uſu Luem exterminabis, & abſque ullo extrinſeco adjuvante exſiccantur ulcera. His præmiſſis:

℞. *Merc. meteorizati* ℥. *ij.* ß. *aq. font.* ℔. *ij. aqua in vitro incaleſcat, & in eam injice merc. & ſerva.* Hac aqua ſemel in die ulcera irrora, nam infra quatuor dies curata erunt, prodeſt *aqua lapidis medicamentoſi*, *& aqua noſtra Venerea*, *vel aqua perſicariæ ſpiritu*, *ſeu oleo merc. alb. imprægnata.*

Solent meretrices, & pueri meretorii frequentiſſimè tentari ulceribus intra podicem, vel extra eum ex infando concubitu: Hæc ulcera, præmiſſis univerſalibus, curabis per ſiphunculum, injiciendo primùm *vinum in myrrha*, *& aloe infuſum*, *& colatum*, deinde *aquam noſtram Veneream* adhibendo.

N O T Æ.

Cum nullum ſit dubium, ægrum Venereis ulceribus obtectum, Lue Gallica revera affectum eſſe, tunc etiam ancipites eſſe non debemus, in exhibendis ægris remediis Lui Venereæ adverſis, nimis non attendendo ad ulcera, quæ ſublata morbi cauſa, id eſt Lue ipſa, neceſſariò ſanabuntur. Hoc etiam ſuadet Author; ſed nollem promittere aquam ejus Anti-veneream, quam nimium laudat in omni hoc Tractatu, eſſe ſufficientem Lui Venereæ confirmatæ radicitus ſanandæ; Authori tamen non omnino contradicere vellem, quia decocta ſudorifera, efficaciora eſſe poſſunt in Italia, ubi perſpiratio major, quam in noſtro Cœlo, in quo certi non ſumus non penitus liberatos eſſe à Lue Venerea in pari gradu, niſi poſt ſalivationem ritè inſtitutam.

Non majores merentur laudes Tincturæ Myrrhæ, & Aloes, quas in anum injiciendas eſſe dicit, ut ſanentur ulcera ab infando coitu orta; cum coacti ſint Chirurgi ignem actualem iis admovere in Noſocomiis, in quibus curantur hi morbi; præcipuè Romæ in Noſocomio S. Jacobi Majoris.

C A P U T XII.

De Ulcere Narium.

Etiam naſus in Lue Venerea ſuam patitur cladem; non aliter ac ſi in Veneris palæſtra adhiberetur, ſed hic nullam cum membris generationi inſervientibus habet ſympathiam, & in coitu minimè uſurpatur; attamen phyſionomi potiùs vana conjectura, quàm ratione ducti ex naſi magnitudine membri genitalis magnitudinem, & molem hariolari audent. Verùm enim verò conjectare poſſumus, quòd qui prægrandem naſi formam nacti ſunt, genitalibus illecebris ſunt obnoxii, unde legimus Heliogabalum, Imperatorem omnis generis laſciviæ ſtudioſum, naſutorum virorum congregaſſe manipulos, ut ſecùm in turpi certamine arma aphrodiſia pertractarent ſtrenuè. Hoc idipſum de fœminis clariùs percrebeſcat, quæcumque enim magno, & oblongo præditæ ſunt naſo, ab luxuriem ſunt proclives: naſus itaque cum peccandi anſam præbeat, ſi deindè ipſe meritas peccati pœnas ſubeat, admirationem afferre non debet.

Naſus multum uſum, commodumque noſtro corpori affert, per eum enim omnes intrant odores, item aer ad reſpirationem maximè neceſſarius, clauſo ore per eum ingreditur, & egreditur; item multumque facit ad faciei ornatum, & pulchritudinem. Hinc ſi maximus, vel parvus, vel ſimus, aut aquilinus, aut nimis longus, vel ulceratus, vel penitùs abſumptus ſit, maximam faciei deformitatem affert. Sic quoque per naſum, ceu canalem effluunt excrementa, qua de re Veteres eum putarunt eſſe cerebri emunctorium, & mucum pro cerebri excremento venditarunt, unde priſci vulgares ad humores, pituitam potiſſimum è cerebro evacuandum errhina medicamenta naribus attracta; item eandem ex eodem cerebro eliciendam, ſternutatoria excogitarunt. Non eſt mucus cerebri excrementum, ſed dumtaxat partium narium internarum alimentum ante nutritionem degeneratum. Ab hoc excremento non patiuntur nares, ſicut non patitur oculus à lacryma, inteſtina à fœcibus, veſica ab urina &c. quia propria ſunt horum emunctoria. Patiuntur quandoque nares ab his excrementis, tunc cùm quid adventitium conſociatur, ut eſt Lues Venerea, unde oritur ulcus. Hoc narium ulcus duplex eſt, vel incipiens, & ſimpliciter vocatur ulcus, vel inveteratum, & appellatur *ozœna*.

N O T Æ.

Quæ affert in initio hujus Capitis de relatione inter magnitudine naſi, & eam penis, vel laſciviam muliebrem, cum nec experientia nec ratione nitantur, non merebantur attentionem Medici æque ſapientis, & prudentis, ac aliis in caſibus videtur Author; nec tribuendo cauſam luxuriei in utroque ſexu organo omnino innocenti, ſatis habere potuiſſet, reſpectu ulcerum Venereorum, naſum frequenter afficientium, cauſam eorum tribuere, ut poſtea fecit, muco vitu onuſto, qui tranſeundo in ductibus, eum exonerantibus, neceſſario labem affert, capacem producendi ulcera congrua naturæ mali ſucci, quo imprægnatur.

Signa.

Præceſſit Lues quinque notatis modis contracta, quæ à nutrimento opportunis non fuit eliminata remediis, & eſtò appareat curata, temporis curriculo recens ulcus nullum, vel exiguum excitans dolorem invadit nares, quæ ichore madent; ſicca, & ſubnigricante obducitur cruſtula, quæ ſi violentiùs ſæpiùs attingatur, vel vi depellatur, vel à fortiori narium emunctione unà exturbetur, ſanguinem fundit, & mox denſior regeneratur cruſta. Si diutiùs hæreat, ſubter exedendo perpetuò procedir, & ulcus efficitur majus. Quòd ſi negligatur, in dies depravatur, donec tandem in ozœnam tranſeat, quæ eſt ulcus priori magis dolorificum ſordidum, & putridum cum cruſta ſordidiori, & humidiori, ex quo graveolentia emanat, adeò ut mucus, & ſanies graveolentem, & tetrum reddat odorem; anhelitus etiam ægri non modò adſtantibus, ſed & ipſi ægro nauſeam parit,

parit, unde ipsi, & aliis molestus, & abominabilis est. Sic sæpè narium ulcera, quæ intùs latent, cognoscuntur solùm ex eo, quod fœtor è naribus provenit.

Causæ.

Ulcerum narium causam putant *Vulgares* esse humores acres, putridos, & Venerea malignitate imbutos à partibus inferioribus; ab hepate nempe per ascensum capiti communicatos, & à capite per descensum catarrhosa colluvie naribus impertitos, qui acrimonia sua cutem erodunt, & nares exulcerant; in Ozœna verò eosdem humores simul putridos, & virulentos esse autumant. Verùm errant *Vulgares* in ulcerum narium assignanda causa; nam non ab hepate in cerebrum per ascensum scandunt, quia inferiores partes, per quas transeunt, primùm exulcerarent, deindè cerebrum, & narium tandem partes.

Fiunt narium ulcera ex gonorrhœa, pustula, carie &c. malè curata in pudendis, à quibus particulæ acutæ acido-salinæ lentè, & dilutius serpendo unà cum nutrimento, ad narium epidermidem perveniunt, ibi maximè exaltantur, & patescunt cum narium excrementis, & quia Venereum virus est de salium corrosivorum genere, corrodit, & corrumpit nasi fibras, & ulcus fit, quod brevi temporis intervallo sordidum, crustosum, putridum, & graveolens evadit, & tandem nasi ossa cum aliis ejus partibus exedit, iisque destructis, intolerabilis exoritur fœtor.

Prognosis.

Narium ulcera circa sui exortum non ægrè curantur, debitis adhibitis remediis, præsertim si superficialia munda, & externa sint, verùm quia Luem Veneream comitem habent, semper pro suspectis habenda sunt, ideòque perpetuò in deteriorationem abeunt, prava excitant symptomata. Ut plurimum crusta nares obstruit, & respiratio læditur, ac ulcere ampliato, olfactus sensus extinguitur, vel si in sarcoma, vel polypum degeneret. Multoties narium hæmorrhagia supervenit, narium venis exesis. Annua, crustosa, interna, occulta, profunda, putrida, & fistulosa difficillimam habent curationem; sensim enim serpunt, narium pinnas effodiunt, interstitiumque corrumpunt, vel tenella nasi ossa, præsertim cartilaginem exedunt, deformitatem inducunt, & vox vitiatur. Furtim palatum perforant, & fœtore contagiosæ putredinis ad cerebrum usque sensim serpunt, & primùm ossa, deinde carnem corrodunt, & tunc nulla salutis spes superest.

Curatio.

Vulgares in Venereis narium ulceribus curandis victus rationem ad humorum acrimoniam temperandam, & eorum genesim inhibendam præscribunt. Corpus illis pharmacis, quæ hepar lue conspurcatum respiciunt, & si sanguis exuberet, phlebotomia utuntur. Caput fluxionis fontem exsiccant, roborantque, ne vitiosam materiam ulteriùs ulceris curationem impedientem transmittat, deinde ulcus exsiccant, & consolidant.

Ad topica deveniunt, & primò crustas emolliunt, & auferunt, pro quibus emolliendis unguentum commendant, quod conficitur *ex medulla ossis bovis, cera nova, oleo nenupharino, & rosaceo*. Vel utuntur *butyro recenti, anseris, vel gallinæ adipe aqua rosarum loto, oleo amygdalarum dulcium*, & similibus. Crustæ emollitæ spontaneum expectant casum, vel per ultroneam sternutationem. Crusta remota ulcus *decocto ligni guajaci, vel ejus spuma* eluunt, deinde *unguento de tutia, vel albo Rhasis* illiniunt. Si hæc non sufficiant, ulcus bis, ter, quaterve *unguento Aegyptiaco in aqua hordei dissoluto* abluunt.

Vel utuntur medicamento *ex melle rosaceo, farina hordei, terebinthina, & pulvere aluminis saccharini, additis aliquot granis mercurii præcipitati.*

Ulcere deterso, illud exsiccant, probantque *Rondeletii* suffumigium, ut

℞. *Ladani puri, hypocistidis, mastiches, myrrhæ ana* ℥. *iij. styracis calamitæ, cortic. thuris, sang. draconis, auripigmenti rubri ana* ℥. *ij. sandaracæ* ℥. *j.* ß. *Excipiantur terebinthina, & f. trochisci*. Verum venenatum est suffumigium ob auripigmenti, & sandaracæ admistionem, quæ inter venena recensentur. Vel summoperè commendant *aquam* ejusdem *Viridem*, ut

℞. *Aeruginis æris* ℥. *j. auripigmenti* ℥. *j.* ß. *Tundantur subtilissimè, & coquantur in vini* ℥. *iv. ad consumptionem mediæ partis, cùm refrigerent, adde aquæ rosarum, & solani ana* ℥. *j.* ß.

Vel *ligni guajaci decocto* utuntur, *in quo dissolutum sit unguentum Aegyptiacum.* Sed tale unguentum ob viride æs, & acerrimum acetum vehementem habet acrimoniam ulceribus hostilem, præcipuè ubi adest ossis exesio, illud nigredine inficit. Optimæ notæ chirurgi hujus unguenti usum Veterinariis consignarunt.

Ulcus narium ex Lue Venerea difficillimæ est sanationis, ac proindè medicamina, quæ ex Mercurii penu eruuntur, exposcit, unde præmissis pilulis de Mercurio alibi descriptis, conveniunt lignorum, radicumque decocta, & post hæc, quæ particulas acido-salinas in affectæ partis nutrimento exaltatas hebetant, corrigunt, & ad naturalem redigunt constitutionem, *ut gummi guajaci naturale, antimonium diaphoreticum, cerussa antimonii, vel mercurius diaphoreticus* per vices in forma pilulari, vel aliàs assumenda. Interim non omittenda sunt topica, inter quæ efficacissimum est *unguentum nostrum magistrale* cap. 5. de Bubone descriptum. Non credibile est, quantum unguentum hoc valeat in omnibus ulceribus etiam recentibus, & præsertim Venereis, putridis, malignis, vetustis, & exedentibus. Mundificat, carnem bonam producit, consolidat, putrefieri ac corrumpi non permittit, nec carnem excrescere, & tandem sanat una hebdomoda magis, quàm aliud integro mense. Sequens balsamus in narium ulcere est remedium rarò fallens, ut

℞. *Ocul. cancr. spermatis ceti ana* ℈. ß. *cinnab. nativi gr. vj. sacch. saturni gr. v. camphoræ gr. iij. balsami Peruviani q. s. f. balsamus*, quo sæpiùs pars affecta illinatur.

Vel sequens linimentum adhiberi potest, quod est magnarum virium, ut

℞. *Ung. basil.* ℥. *j. ol. guajaci, balsam. Peruv. ol. sassafras gummi elem. ammoniaci dissoluti ana* ℈. *j. præcip. alb. gr. ij. m. f. linimentum.*

Si verò ulcus sub oculos non cadat, medicamenta in forma liquida commendamus, inter quæ præstantissima est *Aq. Viridis Hartmanni* alibi à nobis descripta, quæ cum penicillo, vel gossypio, vel calefacta tamen ulcus tange, vel irrora syringula, quæ mirificè non tantùm ulcus mundificat, sed insuper consolidat. Vel adhiberi potest sequens mistura, ut

℞. *Aquæ plantag. sampsuci ana* ℥. ß. *mell. rosat.* ℥. *vj. spiritus vini rectificati* ℥. *iij. mercurii meteorizati gr. vij. m.* & guttatim naribus absorbeatur, vel linteolum hac mistura madefactum, & contortum naribus inseratur, vel syringula intrudatur. Vel tandem fiat sequens suffumigium, quod egregias obtinet vires, ut

℞. *Thuris, gummi animæ ana* ℥. *ij. cinnabaris* ℥. *j. m. f. pulvis.*

Pro suffumigio carbonibus injiciendus, & naribus excipiendus.

N O T Æ.

Ulcera Venerea ductuum nasi, sunt semper symptomata Luis Venereæ, quæ altas egit radices; non itaque, saltem in Gallia, credere debemus pilulas mercuriales, & decocta, quæ suadet Author, ad hæc ulcera sananda, posse ægrum ab iis liberare, eumque radicitus persanare; Experientia intelligentissimorum in Curatione Morborum Venereorum contrarium docuit, & quotidie docet.

Solus methodicus ptyalismus radicitus, & sine recidiva Luem Veneream curare potest, cum has partes inficit; & hæc curatio ante aliquot annos instituta cum omni successu possibili in Viro primario post omnes alias curationis vias tentatas, id evidenter, & certissimè probat. Cæterùm topica hoc in Capite proposita optimi sunt usus in locis exulceratis, dummodo simul veneno in toto habitu destruendo opera detur.

C A-

CAPUT XIII.

De Oris Ulceribus.

SUnt quædam Oris ulcera superficiaria, vulgò Aphthæ nominari solent, quæ præcipuè infantibus lac sugentibus accidunt, & lactucimen appellantur. Sunt exulcerationes in summa cute, & in palatum gingivas, linguæ latera, radicem, & quamlibet ejus partem serpunt. Quandoque profundiùs sese demittunt, & palatum, carnemque linguæ exedunt, & ulcera absolutè nominantur. Verùm de his non est noster sermo, cùm sint ulcera simplicia, non negamus tamen aphthas infantibus interdùm adeò esse perniciosas, ut penitùs eorum tenellam exedant carnem; sed præsens noster sermo est de ulceribus à Lue Venerea ortum ducentibus, quæ per ora non tantùm superficie palatum, gingivas, linguæ latera, ejusque radicem serpunt, verùm etiam brevi temporis intervallo profundiùs sese insinuant, & harum partium carnes exedunt.

Signa.

Si oris ulcera vulgaribus reluctentur præsidiis, sub Gallorum vexillo militare censemus, hæc per se visui patent, primùm levia, & superficiaria, deinde profunda, & adesa, vel albo, vel cineritio, vel nigro imbuta colore.

Causæ.

Assignant *Vulgares* pro oris ulcerum causa biliosos, aut pituitosos, aut melancholicos humores Lue infectos, in ore collectos. Verùm isti humores, vel antequam ad os colligantur, sunt infecti, vel in ore infectionem contrahunt, si primum, pravitatem partibus, per quas transeunt, communicant; si secundum, quomodò in ore pravitatem nancifcantur assignare tenentur. Censent à capite in os mediatè per destillationem per descensum, ut Chymici loquuntur, sed de his fabellis ad tædium usque in nostra *Trutina lib.* 1. *cap.* 8. *de catarrho* egimus. Immediate verò oris ulcera uni infecto tribuunt hepati, tanquam ignorantiæ asylo, & omnes morborum causas à planta pedis ad verticem capitis usque hepati refundunt.

Contrahunt Venerea ulcera infantes in ore cum lacte nutricum non aperto, sed furtivo quodam modo lue se insinuat, inficitque. Miselli infantuli, qui dum Lac pro sustentanda vita ab uberibus mendicant, cum lacte nutrix, ceu sæva noverca mortis insidias struit alumno, inficiendo pocula.

Contrahuntur etiam in ore ulcera ex osculis cum scorto in ore infecto, imò per solam conversationem halitu, vel compotatione. Quapropter plurimùm nocet inter bibendum (ut plurimorum mos est) totam combibonum turbam in uno, eodemque cyatho bibere, cùm quandoque inter combibones semper unus, & interdùm plures reperiri possint, qui in labiis, gingivis, lingua &c. Venerea patiantur ulcera: & talis Labiorum, gingivarum, linguæ &c. sanguinolentia, corruptio, & sanies in compotatione à potu eluitur, à qua cessando, aliquid putridi circa cyathi margines remanet, & quid in ejus fundum, refluit, quod postmodùm non infectos inficere potest.

Fiunt oris ulcera ex suscepto veneno Neapolitano, & non rectè à nutrimento extirpato, quod tempore serpendo, ad os tanquam ad aliquod corporis emunctorium devenit, ibi labiorum, gingivarum, palati, linguæ &c. fibras adoritur, eorumque proximum nutrimentum degenerare facit, exaltatur, & solvendo vim adipiscitur, & ulcera emergunt exedentia.

Prognosis.

Ulcera Venerea in pueris, si superficiaria sint, & recentia, facillimè curationem recipiunt, attamen profunda, & diuturna perniciosissima censentur; tum ob carnis mollitiem, quam facillimè exedunt, & serpendo, palatum, totumque os occupant, & ad gurgulionem, & fauces descendunt, & validiora expostulant medicamenta, quæ ob eandem carnis mollitiem, & ætatis imbecillitatem ferri nequeunt; tum quia infantuli nimia oris humiditate abundant, & facilè saliva eluuntur; tum quia partes valdè sensiles sunt, & facilè ab acribus medicamentis, quibus quandoque uti necesse est, irritantur; tùm tandem quia metus est, nequid de medicamentis acrioribus in fauces delabatur, & majus vitæ discrimen oriatur. Unde necesse est ob has causas malum invalescere propter loci naturam calidam, & humidam, ac proinde infantulos consumere, & hinc fit, ut interdum ex ulceribus Venereis acerbo succumbant funeri.

Si adultorum ulcera debitis adhibitis medicamentis non profligantur, sed putrescunt, & à gingivis serpendo per palatum, totumque os occupant, & ad columellam, faucesque descendunt, pessima censentur, & fortissimis indigent medicamentis, quibus si non cedunt, lethalia sunt: præsertim si exedentia, æger debilis, si livorem nigredinem, & veluti crustam contraxerint, periculosa sunt, & irreparabilis mors præ foribus cubat.

N O T Æ.

In hæc Verba. *Ulcera Venerea* - - - - Verum est, ut observat Author, quandoque sat facile sanari, Lue Venerea in ore infectos infantes, ex suctione lactis nutricis infectæ; sed præterquamquod ob id oporteat ulcera esse recentia, & superficiaria ut prudentissimè notat, necessarium etiam est simul sanare nutricem infectam; ne infans orbetur alimento, ipsi per hanc curationem, maximè congruo.

Id tamen vulgò non fit propter diffidia nata inter nutricem, & parentes infantis, ut noscatur origo morbi, quæ cognitu sæpe difficillima est; ita ut infans nutrice orbatus, nec alii, quam inficeret, traditurus, semper fere est, victima innocens, criminis ab eo non commissi; adeo terribilis est progressus, quem in ejus corpore tenero, & molli, facit virus Venereum, dum diffidia, & rixæ, occupant eos, quos lucrum potius, quam humanitas agere facit, in periculum ejus vitæ.

In hæc Verba. *Si adultorum* - - - - Molestus progressus quem faciunt in ore adultorum ulcera Venerea, debet inducere Medicos, & Chirurgos, non, ut vult Author, ad usum fortissimorum topicorum ut his progressibus obstent; sed cum hæc ulcera sint effectus universalis Luis Venereæ, citò morbus generalis salivatione curari debet; hic erit modus æque certus impediendi quominus lethalia fiant, ac usus fortissimorum topicorum foret incertus, ne dicam inutilis, tum pro curatione palliativa, tum pro radicali.

Curatio.

Curant *Vulgares* gallica infantulorum ulcera, idoneam victus rationem nutricibus præscribendo, quæ refrigeret, & exsiccet; verùm refrigeratio ulceribus mordax, & quia ulcus exsiccatione indiget per se ipsos, nunquam sanaretur ob assiduam, superfluamque oris humiditatem. Deinde ad oris medicamenta recurrunt mitiora, ut sunt *aqua plantagi is*, *rosarum*, *violarum cum syr. de rosis siccis*, *granat. de moris* pro oris illinctu. Vel ad *decoctum ligni guajaci cum syr. de moris*, *portulaca*, *& myrtill.* Si fusca, vel livida illinctu utuntur.

℞. *Aquæ plantag.* ℥. ß. *mell. ros.* ʒ. ij. *diamori* ʒ. iij. *aluminis gr. vj. m.*

Venerea adultorum ulcera curant *Vulgares* iisdem remediis, ac in infantulis, sed paulò fortioribus pro corporum natura, ut *decocto hordei*, *ligni cum iidem syrupis*, *melle rosato &c.* quibus nihil proficientibus *Aegyptiaco* utuntur *unguento in aqua plantaginis pauco aceto*, *& melle dissoluto*. Verùm hæc medicamenta erodentia adjunctum habent periculum, ne in fauces illabantur, & sic majus malum, quàm oris ulcera producere possunt. Vel ea *spiritu vitrioli*, *vel aqua forti* leviter tangunt. Sed hæc medicamenta corrosiva sunt, carnem exedunt, & eorum acutie potiùs malum adaugent, quàm levant. Si hæc ulcera putridam habeant carnem, eam totam præscindendam, vel ex ea parte *præcipitati pulverem* admovendum *cum gossypio in aqua plantag. priùs infuso* jubent; attamen frustrà præcipitatum adhibent ob

assiduam

assiduam oris humiditatem, cùm in parte diù persistere non possit, nec in ulcus agere.

Nos ita in infantulorum ore ulcera curamus, si contracta fuerint ex infecta matre, vel nutrice, hæc pilulis purgetur mercurialibus, & in purgationis actu infantulo lac præbeat, ut unà purgetur. Cibus præscribatur melioris nutritionis, vitentur acida, & salsa, omissis aromatibus. Postmodùm sumat nutrix aquam nostram *Anti-Veneream*, & interim ulcera in ore *decocto hordei*, *& melle rosato simplici* illiniantur, vel *decocto Veronicæ*, *cui addatur aliquid spiritus Vitrioli*, *vel sulphuris per campanam*: Verum expertum est à nobis majoris energiæ sequens medicamentum, ut

℞. *Aquæ plantag.* ℥. j. *mell. ros. simpli.* ℥. ß. *spiritus vitrioli philosophici*, *ad gratissimam aciditatem*, *m.* & tangantur, & sic non resistent. Vel *aqua viridi diluta cum aqua persicariæ* tangantur.

Adultorum ulcera Venerea, si recentia sint, facillimè cedunt medicamentis, quæ proposuimus pro infantium curatione, vel ea leniter rangendo *spiritu vitrioli*, *vel sulphuris cum melle rosaceo diluto*, ut gustus spiritus acidior adhuc percipiatur; vel *mellis rosacei tinctura*, *vel lapidis salutis aqua* tangantur.

Si contumacia, rebellia, & inveterata sint, aliter tractari debent, curatio itaque instituatur, corpus pilulis deplendo mercurialibus, & postmodùm suprà descriptis medicamentis fortioribus redditis tangantur, quòd si his reluctentur, quia putrida, & callosa expertum erit remedium, ea pluries *aqua saphyreæ*, *vel melle ros. sale armoniaco immisto* tangere, vel *spiritu salis armoniaci persicariæ aqua diluto ad sensilem aciditatem*. Cave ne, *aqua stygia* ea tangas, (ut aliquorum vulgarium mos est) quæ vires in metallis eluserit, vocaturque *aqua Mortua*, nam non per hoc veneni corrosivi indolem deposuit. Si serpentia sint, *lixivis ex Reguli fæcibus* attactu sistuntur. Verùm *aqua mercuriali* leniter contacta brevi sanescunt, & *gargarisma ex persicaria decocto cum sublimato dulci* expertum est apud nos remedium. Interdum tam maligna evadunt, ut quodcumque optimum spernant medicamentum, præsertim si profunda sint, tunc *aqua viridis* cum gossypio, vel penicillo madefaciendo, & cavitates tangendo; funditùs exulcerationem mundificat, & mirificè sanat; quòd si hæc parùm, vel nihil profuerit, ad oris suffumigium, tanquam ad sacram anchoram, confugere necesse est.

NOTÆ.

Duo observanda sunt in hoc Capite, scilicet 1. infestus Authoris animus in eos, qui vulgarem sequuntur methodum, quo impellitur ad imputandum æque intelligentissimis ac ignarissimis, absurdam admotionem *Mercurii præcipitati* cum gossypio in *aqua plantaginis* prius infuso; quod tyrones tantum facerent, qui nullum adhuc usum habent in Chirurgia Practica; error qui in his acerbè redargui non mereretur, quos benignè de hallucinatione monere sufficeret, humaniter eos sequelas docendo.

2. Licet remedia ab Authore proposita ad sananda ulcera Venerea oris tum in infantibus, tum in adultis, sint sapienter præscripta, & vere indicata, incassum tamen, saltem in nostro cœlo iis pro utrisque uteremur, ad radicitus sananda hæc ulcera cum inveterata sunt, nisi simul aggrediamur causam morbi, solo singulari remedio, id est salivatione excitata frictionibus Mercurialibus, qui eam excitandi optimus est sine dubio modus.

Suffumigia oris ad quæ confugere suadet Author, si cæteri quos docet modi feliciter non succedant, inutilia forent his in casibus, & ut sudorifera, & purgantia, quicquid in contrarium dicant, qui salivationi infensi sunt.

CAPUT XIV.

De Tonsillarum Ulceribus.

DUæ carunculæ exiguæ, & naturales in oris termino, utrinque circa linguæ radicem, paulò supra laryngem, videlicet ad uvulæ latera in omnibus hominibus positæ sunt, quæ rotundæ sunt, duorum nucleorum amygdalinorum instar, ac proindè vulgò à figura amygdalæ, Latinè tonsillæ, & glandulæ vocantur, Græcè verò paristhmia ob similitudinem ab isthmo significante angustam terræ partem, seu telluris brachium inter duo maria jacens; necnon antiades, quia primò oculis se offerunt.

Conditæ sunt à natura tonsillæ spongiosæ, ut salivali humiditate fauces, laryngem, linguam, & œsophagum humectent, ut cibum sicciorem, & duriorem madidum reddant, ad faciliorem deglutitionem, item ad laryngis irrigationem, ut ejus cartilagines ad motum aptiores reddantur, quod imitantur ii, qui fistulas irrigant.

Sæpè hæ partes, licèt exiguæ, magnum Medico, sed majus ægroto facessunt negotium; intumescunt enim sine inflammatione, ardore, colorem retinent naturalem, & dolore vacant: at interdum inflammatione, ardore, dolore, & siti infestantur cum deglutitionis, & respirationis difficultate. Qua inflammatione in abscessum degenerante, pus intra fauces effunditur, unde sæpè ulcus sordidum, & fœtidum relinquitur. Quandoque non suppurantur, & in scrofulas, scirrhosos que degenerant tumores. Tandem citra inflammationem fit ulcus illas exedens, quod ut plurimùm Lui Venereæ familiare est, de quo præsens est noster sermo.

Signa.

Præcessit Lues malè curata, vel clandestinè cum lacte, osculis, compotatione &c. se insinuavit. Tonsillæ aliquantulùm majores tactu, & visu cognoscuntur, intùs verò ceu quoddam carnis frustulum faucibus adhærens mole sua premit, obstatque ne facilis deglutitio fiat, Ardorem, & dolorem inferunt molestum, sitim, & siccitatem excitant, paulatim fiunt ulcera, partim alba, & maculis similia, partim colori cineritio, aut crustis non dissimilia, quæ ferro inuruntur.

Causæ.

Tonsillarùm ulcera excitari clamitant *Galenici* ab humoribus biliosis, & pituitosis in hepate Lue conspurcatis, qui in caput transferuntur, & inde in tonsillas, illasque erodunt, & exulcerant.

Fiunt tonsillarum ulcera post contractam Luem vel per lac, oscula, compotationem, vel concubitum, tunc cùm particulæ acido salinæ in latice hospitantes, à quo antea diluebantur, in laxam, & spongiosam tonsillarumque substantiam vehuntur, nec per salivosum liquorem excluduntur, sed inibi exaltantur, & tantam corrosivam adipiscuntur indolem, ut unà cum epidermide non tantùm mollium tonsillarum continuitatem solvant, & corrodant, sed etiam sæpè in totum auferant.

Prognosis.

Ulcera tonsillarùm, si mox ab initio medica adhibeatur manus, facilè curantur; at si negligantur, quæ munda sunt, & exigua, sordida, lara, & profunda evadunt quodam concreto humore albo, aut nigro. Exigua quandoque, & rara oriuntur ulcuscula, quibus supervenientia alia in unum ulcus latum coalescunt. Si ulcera depascendo serpant, gurgulionem, linguam, palatum, & gingivas exedunt, ac dentium præsepiola occupant, dentes labefactantur, nigrescunt, vacillant, & tandem decidunt undè ægri inedia, & fœtore consumpti moriuntur. Quod si ulcera per tracheam serpant, quia pulmo, & cor neque odoris fœditatem, neque ulcera, neque ichorem sustinent, oborta tussi, spirandique difficultate, eodem die strangulant.

Curatio.

Tonsillarum ulcera venerandi barbati curant phlebotomia, medicamento purgante, & aliis diversionibus. Deinde quia talia ulcera à saliva perpetuò humidiora fiunt, adstringentibus, & exsiccantibus utuntur medicamentis; unde si ulcus sit superficiarium, cicatricem inducentia usurpant, collutiones nempè *ex vino*, *cui balaustia*, *malicorium*, *gallæ immaturæ*, *folia myrti oleæ & summach fuerint incocta & parùm aluminis dissolutum*. Vel utuntur gargarismis, ut

℞. *Aquæ mulsæ* ℔. j. *diamori* ℥. j. ß. *m.* Vel

℞. *Aquæ*

℞. *Aquæ plantag.* ℔. j. ß. *syr. de moris* ℥. ij. *mell. rof.* ℥. j. *alum. sciffil.* ℈. j. *aceti rof. parum m.* Sed nefcimus, an hæc magis exficcare, quam humectare valeant. Vel frequentiùs abluunt os *vino in quo bolus armenus fit diffolutus*. Si fordidum fit ulcus, pro gargarifmate utuntur *decocto ligni fancti cum alumine, & melle*. Quandoque penicillo exulceratas tangunt tonfillas *spiritu vitrioli, vel fulphuris, vel aqua aluminofa Fallop.* ut eas magis exulcerent.

Ulcera tonfillarum Venerea nos curamus primò pilulis mercurialibus totum deplendo bis, vel ter, interim gargarifmo de peto, vel efficaciùs utimur fequenti.

℞. *Decoct. fatureja, perficariæ, plantag.* ℔. j. *mell. rof. fimpl.* ℥. ij. *falis armoniaci* ʒ. ß. *m.*

Si fordida fint, ea mundificat, & confolidat *infufio lapidis falutis, & tinctura mellis rofati fimplicis*. Vel fequens gargarifmus, ut

℞. *Rad. tormentillæ, & falfæ parillæ ana* ℥. ß. *veronicæ, & fol. querc. ana m.* ß. *f. decoct. in aqua rad. confolidæ ad remanentiam* ℔. j. *in qua diff. merc. dulc. fubtiliter pulverizati* ʒ. j.

Si depafcentia, tangantur *lixivio ex regali fœcibus*; verum præ cæteris maximè valet *Aqua Viridis Hartmanni* calefacta, qua cum penicillo bis in die tangantur, & hac aqua in oris, tonfillarum, & columellæ ulceribus nos familiariter utimur, & fic feliciter cedunt; quod fi non eveniat, ad partis *fuffumigium ex cinnabari, & thure*, tanquam ad facram anchoram confuge, nec ægrotum ulcerum fanatione defraudabis, ut experientia millies nos edocuit; imò tantùm hoc fuffumigio multos, quos tanquam incurabiles, & deploratos barbati poft varios cruciatus deferuere, priftinæ reftituimus fanitati.

N O T Æ.

Valde funt ambiguæ Curationes ægrorum innumerorum ulceribus Venereis in ore, uva & tonfillis affectorum quas feciffe contendit Author, ufu *Aquæ viridis Hartmanni, & fuffumigio ex Cinnabari*; nec etiam dicit ea fuiffe fine recidiva à qua immunes fuiffe lubenter non crederem, licet contrarium affirmaret; cum ulcera hujus generis fint figna certa Luis Venereæ, quæ fola falivatione tuto fanari poteft; fine qua hæc ulcera, folis topicis fanata, brevi redire queunt, vel ea fequuntur fymptomata alia adhuc graviora.

CAPUT XV.

De Columellæ exulceratione.

DEfcendit in os teres caruncula ex palati tunica reduplicata, penitus juxta narium meatus fupra Laryngis imam, inter tonfillas, quæ Uvula appellatur, eft morbofa hujus carunculæ affectio, cùm ejus fummum uvæ acino, non abfimile appareat. Proprium hujus carunculæ nomen eft columella, quia oblonga, & rotunda, columnæ ad inftar, parvam columnam, feu columnellam efformat. Dicitur quoque gurgulio, feu gargareon, à fono illo qui in gargarizatu auditur. Ejus fubftantia eft glandulofa, mollis, fpongiofa, & rubro donata colore, communi oris tunica amicitur, figuram habet ut diximus, rotundam, teretem, fuperiùs craffiorem, & inferiùs in acutam obtusè definit. Hæc caruncula fuos patitur manes fcilicet laxitatem, tumorem, inflammationem, & attrophiam, de quibus hic nos non agimus, fed folùm de hujus carunculæ Venerea exulceratione nofter erit fermo.

Signa.

Hujus affectus figna fub oculos veniunt, aperto ore, & depreffa lingua, columellæ exulceratio cognofcitur: laxa, & flaccida apparet, albo mucore obducta, quandoque cineritio cum ardore, & forditie, graveolentem fpirat anhelitum.

Caufa.

Columellæ exulcerationem fieri autumant *Vulgares* ab humore acri, & falfo Lue Venerea infecto; à cerebro in columellam fluente; Verùm hæ vulgarium putatitiæ fluxiones funt veluti Sifyphi fupplicium, ut fabulantur poetæ, qui faxum ingens in montis verticem provolvere cogitur, & cùm ad culmen benè extulerit, repentè deorfum relabitur.

Ulcera columellæ fiunt ex veneno Venereo contracto five furtim; five quinque fuprà notatis modis, & non ritè eliminato internis remediis à nutrimento, non aliter ac de oris, & tonfillarum ulceribus diximus.

Prognofis.

Columellæ exulceratio feftinam requirit opem, aliter in perniciofum, & operofum definit ulcus, quo tota exceditur, & quibus columella adefa eft, potus ex ore in nares regurgitat; infuper raro clarè, & articulatè loqui poffunt, infervit enim ad vocis modulationem, unde vocis plectrum ab Anatomicis appellatur. Infuper, & quod pejus phthifis imminet periculum cum particula jam deficiat, quæ aeris frigiditatem moderatur, ne in pulmones irruat, eofque lædat.

Nos juvenem, & fcortum, columella quorum tota adefa fuerat à Lue curavimus, qui nunc vocem claram, & fonoram, expeditamque confervant, quia vicinæ aliæ partes ad vocem conferentes non læfæ fuerunt. Item mulierem fanitati reftituimus, cujus columella non totaliter adefa fuerat à Lue fed veluti filo pendula remanferat à Luis curatione, & quia multum illi faciebat negotium in fermone cibo, & potu, nos, ut moleftiam tolleremus, apprehenfam vofellam forfice refecuimus, & fanguinis fluxum terra exanimata vitrioli ftatim compefcuimus, fed quia aliæ vicinæ læfæ fuerant partes, vocem in raucam, clanglofamque mutavit. Omnes incolumes vitam degunt, fed horum deploranda eft falus, nam qui columella deftituuntur, phthifici moriuntur.

N O T Æ.

Confilium ab Authore datum de periculo phthifeos imminentes ægris cum afficiuntur ulcere quodam Venereo in uva; nimis eft feriofum, & pofitivum; adeoque magnam meretur attentionem.

Revera, licet experientia periculum hoc refpectu ægris imminens non doceret, eos qui multis Venereis morbis curandis operam dederunt, nimia non opus eft perfpicacia, ad concipiendum partem quandam faniei hujus ulceris, femper difpofitæ ad fluendum fupra laryngem, facillimè poffe fubire, afperam arteriam, ideoque pulmones, in quibus maximam fine dubio facit labem, ideoque exulcerationem, ficque neceffariò phthifim creat.

Magis etiam credibile eft, phthificos factos poft ulcera Venerea in uva, tales effe potius ob depofitam in pulmones virulentam ulceris faniem, quam quia non refpirant aerem fufficienter ab hac parte præparatum; adde quod experientia doceat nos, multos columella orbatos ob ulcera Venerea phthificos factos non fuiffe, optimifque pulmonibus præditos effe, quia virus pulmones non fubiit, fed folum iis fupereft vox rauca, & fubfurda.

Curatio.

Ad columellæ ulcera ex Lue *Vulgares* hoc utuntur linimento, quo ea tangunt, ut

℞. *Ung. Aegyptiaci* ℥. ß. *alum. ufti* ʒ. ß. *mell. rof.* ℥. j. ß. *m.*

Sed parum feliciter in hoc linimento utuntur unguento Ægyptiaco propter viride æs, quod ejus compofitionem ingreditur, potius enim corrodendo quàm feparando, fuas abfolvit operationes. Infuper Ægyptiacum partem affectam nigredine tingit, quod omninò vitandum eft. Si verò contumacia fuerint, *aq. forti diluta, vel aqua in qua mercurius fublimatus decoctus fuerit*, utuntur. Verùm aqua fortis, licet diluta venenatam non refpuit qualitatem, ideòque fi per fe metalla corrodit, diluta & in gradu remiffo carnes abfumere, & corrodere valebit, & eò magis columellam, quæ molli, & fpongiofa do-

sa donata est substantia. Mercurius sublimatus in aqua decoctus non definit dilutè continere vim corrosivam, venenatam, & causticam, ideòque non tantum columellam, & proximas partes eò magis venenatè exulcerabit, verùm etiam si fortè in asperam arteriam, vel in œsophagum gutta aliqua delabatur, in magna noxa: & vitæ discrimine versatur ægrotus. Insuper sanguinem inflammat, unde sputationes cruentæ, & aliaque gravissima oriuntur symptomata, & ipsa patientis destructio.

Ulcera ex Lue venerea tam columellæ, quàm cujuscumque oris partiris curamus universalis luis expatione, & hac ratione ulcera incipientia in istis locis unà cum lue sponte evanescunt; quòd si interim curare velis, *ad aquam lapidis salutis*, *Veneream*, *vel mellis tincturam*, & tandem *ad aquam viridem*, quæ omnem putredinem, exulcerationemque tolli fœdam, & consolidationem inducit perfectam, vel *ad suffumigii topici* usum deveniendum est, & sic facilè eliminantur. Prædicta remedia his ulceribus adhibita, non præmissis universalis luis curationibus; nunquam Medicum, & ægrotum fallent, quæ remedia mille experimentis à nobis comprobata fuere: verum aliquo temporis spatio interjecto, vel recidivam patiuntur, vel graviora luis Venereæ symptomata excitantur. Unde post perfectam hotum ulcerum sanationem, præmisso leni cathartico, propinari debet Aqua nostra *Anti-venerea*, quæ universalem luem, ejusque omnia symptomata ex toto corpore radicitùs eliminat.

Verùm fusiùs de labiorum, dentium, gingivarum, faucium, palati, laryngis, œsophagi, tonsillarum, uvulæ, linguæ, & nasi morbis, necnon de ranula, balbutie, cœterisque vitiis, quatenus loquelam depravare possunt in *nostra Grammatica speculativa* egimus *capite de Barbarismo*.

N O T Æ.

Fatetur in hoc ultimo articulo Author, curando Luem Veneram integram; sanari facilè omnia oris, & faucium ulcera; prout massa sanguinea à virulentia liberatur remediis aptis ad illud destruendum, & delendum; posse revera evanescere hæc ulcera modis facilioribus, quales sunt remedia quæ proposuit, sed ea citissime redire atrocioribus adhuc stipata symptomatibus.

Omnia quæ hoc respectu dicit Author vera quidem sunt; verum quoad ejus aquam anti-veneream, cui dat vim expellendi omnino è corpore virus, & omnia ejus symptomata sine metu recidivæ, quidquid de ea credere possum, ne illi omninò contradicam, est ejus, aquam, quæ nihil aliud est quam decoctum sudoriferum, multo efficaciorem esse posse in Italia quam in nostro Cœlo ubi talia decocta Luem Veneream tantum fucant; videbimus autem in suo loco, num simplicia eam componentia, miros quos promittit effectus producere possint.

C A P U T XVI.

De Alopecia.

Accidit quandoque in lue Venerea non solum in capite, verùm etiam in mento, & superciliis capillorum defluvium: Malum hoc Alopecia vocatur, cujus plures sunt species; nempe Ophiasis, Area, & Calvitium. *Area* est quando in aliqua capitis parte capilli areatim decidunt, & sub se comprehendit *Alopeciam*, idest omnimodam depilationem sive ea fiat in capite, mento, aliisque locis pilosis, & *Ophiasin*, in qua semper capilli à capite decidentes, certam quandam figuram depilatam constituunt, nimirum ab occipite ad aures, frontisque partem anteriorem in modum carinæ. Quando autem capillorum pars undique à capite decidit, & pars remanet rara, tunc simpliciter *capillorum defluvium* appellatur.

Signa.

Ex his, quæ diximus, & dicemus, hoc malum facilè innotescit.

Causæ.

Vulgares alopeciam fieri dicunt ex capillorum radicis erosione ab infectis Venerea labe succis, quos quidem tenues esse, & halituosam habere naturam credunt: Verùm nunquam tam benè locuti sunt vulgares, quàm nunc, sed nihil dicunt cùm succorum, sive halituum non explicent naturam.

Fit alopecia, quando particulæ acido-salinæ non erumpunt in ulcera, sed glandulæ cutaneæ, quæ poris adstant cutaneis, ex quibus capilli tanquam ex fundo emanant, & in quibus radicibus suis infixi sunt, exeduntur, ita ut absumptis capillorum radicibus, atque adesis, capillos quoque decidere necesse fit.

Harum affectionum diversitas oritur à particulis exedentibus, non tamen undique æqualiter, sed aliis tenuioribus, unde rectam viam servare nequeunt, & tenuiores à crassioribus impediuntur, in suo cursu remoram contrahant, & capilli obliquè excidunt, & fit *ophiasis*. Vel oritur à majori quadam particularum copia, quæ magis ad unam partem, quàm ad aliam confluit, capilli inibi omnes areatim excidunt, & fit area. Vel ad hanc, vel illam glandulam pilosam particulæ salsæ, & acres deferuntur, capillorum radices absumunt, & rari excidunt, & *capillorum defluvium* fit.

Ab acribus, salsis, sulphureisque particulis capillorum radices corrodi, illosque decidere probant sequentia, quòd affectus hic contingere solet, quibus magna inest acrimonia: Post febres potissimùm malignas decidunt capilli, quia salinæ, & acres particulæ ad has glandulas transferuntur, & radices absumunt. Sic in phthisicis capilli decidunt, ob præcedentem sanguinem acrem liquorem nutritium conspurcantem, qui indè acrior factus capillorum radices erodit. Sic quoque talis radicum pilorum corrosio, fit ex applicatione olei vitrioli, aquæ fortis, arsenici, calcis vivæ. Hujusmodi est balneatorum unguentum, quod ad pudendorum loca depilanda inservit, componiturque *ex auripigmento*, *calce aquam non experta*, *& oleo communi* pro incorporatione. Sic etiam à veneno corrosivo assumpto capilli decidunt.

Prognosis.

Alopecia ex lue Venerea in principio facilè sanari potest, at neglecta calvitiem inducit, quæ multoties, in incurabilem, horridamque degenerat morphæam, miserabiliter deturpat, & ita ridiculos reddit ægrotos, ut ampliùs non cognoscuntur.

Verùm nostris hisce temporibus calvities, capillorumque defluvium, alopecia, & ophiasis nullam insignem turpitudinem, aut deformitatem parit; hodiè namque ferè omnes caput, barbam, & mostaces bis in hebdomada sibi abradunt monachorum more, & adscititia utuntur coma, cujus usum introductum fuisse credimus, ut has ægritudines occultare possent. *Cajus Julius Cæsar Imperator* calvitium ita iniquo tulit animo, ut post plurima incassum attentata remedia, à Senatu tandem perpetuam laureæ gestationem impetravit: Qui si hoc nostro sæculo viveret in maximam felicitatis partem sibi duceret capillitio tegumento ex alienis capillis confecto calvitium occultare. Imò nostris temporibus, & præsertim hac in nostra civitate ad juventutem simulandam adscititia coma multum confert, omnes namque senes hoc artificio, & bis in hebdomada mentum, & mostaces abradendo, antiqui videntur juvenes.

Curatio.

Vulgares corpus ab infectis succis purgant, & siqua sanguinis excretio cohibita fuerit, infernas tundunt venas, deinde capillos, vel pilos deradunt, & ob alopeciam credimus capitis capillos abradendos pro quibus artificiosa quisque utitur Cæsarie, & barbam decurtandi usum Hispanico more introductum fuisse: Verùm id non omnes admittunt, & præsertim religiosi, quorum morbos occultos esse decet. Et quia capillorum defluvium non est laxantibus tractandum, nam hæc malum redderent deterius, adstringentibus utuntur decoctis pro capitis ablutione, post ablutionem laudant *succum ladani concretum*, *contusum*, *& maceratum in oleo myrtillorum*, *& rosacco*

faceo omphacino, quo bis in die locum inungunt: Sed hæc etiam malum pejoranr, ulcera, dolores, & gummata ex pravis retentis succis oriuntur. Interim masticatoria præscribunt *ex radice pyrethri*, *angelicæ*, *mastiche*, *caryophyllis &c.* ut copiosissimo excitato, sputo, pravi retrahantur succi à partibus capillosis, vel pilosis.

Si hæc non juverint ad ligni, & salsæ decocta cum sudoribus, & dejectoriis accedunt, quòd si non profecerint, ad particularia capitis, & faciei suffumigia confugiunt. Si autem malum obstinatè particularibus reluctetur suffumigiis, ad totius corporis suffumigationem, descendunt, ut

℞. *Aloes*, *thuris*, *benjoini*, *camphora ana* ℥. *iij. gall. mosc.* ʒ. *j. lign. aloes* ʒ. *ij. cinnabaris*, *auripigmenti & marchasitæ aureæ ana* ℥. *j. m. f. pulvis*

Inspergendus super accensos carbones ad totius corporis suffitum. Bardum suffumigium, quia ipsi bardi; putant enim vulgares odoratorum fumum aliquid antidoti pro lue continere, & corpus penetrare posse, quod falsissimum est. Credunt quoque auripigmentum esse pro lue præsidium, & tamen venenum est, nisi dicere velint, quod unum venenum expellit alterum, & non intendit, cùm ambo hæc sint corrosiva. Ponamus hominem auripigmenti suffitum inspirare, & certissimè veneno necabimus illum. Tandem opinatur marchasitam, quæ est cautes metallica, ad ignem in fumum converti, & lui consulere. Isti maleferiati sectatores decipiuntur, & decipiunt, nec medicamina examini subjiciunt, sed pecudum more eunt, quò itur. Luis Venereæ sanatio tantùm in cinnabari consistit, tanquam proprio alexipharmaco, alia adjuncta sunt merè inutilia.

Si ceciderint capilli, vel pili, diversis lixiviis caput, vel faciem lavant, deinde aspero linteolo illud fricant, donec cutis erubescat, & tandem, ut capilli, vel pili renascantur, pluries caput, vel faciem urina lavanr.

Alopeciam curabis præmittendo dejectiones per aquam solutivam magistralem, ac deinde per mannam Mercurii, ut paulò supra præscripsimus: postmodum in hypocausto infirmo sudores consule, quos præcedat sequens vulnerarium per horæ quadrantem:

℞. *Limaturæ ligni sancti* ℥. *ij. limaturæ cornu cervi* ℥. *j.* ß. *croci* ℈. ß. *zinziberis* ʒ. *j. santalor. rub. contus.* ℥. *j.*

Ponantur hæc omnia in vas vitreum cum ℔. *j. aquæ fontis*, *illudque optimè include*, *ac in M. B. bulliant per tres horas*, *postea refrigeretur*, *& aqua a pulveribus exprimatur*. Hujus aquæ uncias quatuor infirmo exhibe ante ingressum in hypocaustum, post sudorem capitis cutem sequenti aqua irrora:

℞. *Aquæ vitæ opt.* ℔. *j. in ea diss. merc. meteorizati gr. iv.* & posteà cum ea cutem irrora.

Tandem, ut citò renascantur capilli, caput inunge *oleo Bufonum* alibi descripto, vel *de ovorum vitellis*, *vel oleo mellis* quod ita paramus:

℞. *Favos residuos post mellis expressionem q. s. pone in sigillo supra ignem*, *& misce cum arena ad sufficientiam*, *forma globulos*, *& inde retortæ vitreæ adapta recipiens*, *perge destillando*, *& eructabit oleum flavum*. Cave, ne ursi pinguedine caput ungas, nam cani renascentur capilli. Item si locus depilatus sequenti famoso inungatur liquamine, largiter regignuntur capilli, ut

℞. *Carnium limacum*, *apum*, *vesparum*, *sanguisugarum*, *salis fortiter adusti ana partes æquales*.

Inde omnia vitro in fundo multis foraminulis perforato instar cribri, *ac subtus illud colloca vitrum*, *quod è superiori liquorem stillantem recipiat*, *qui sensim intra multos dies è superiori mistura resolvetur*, quo locus depilatus prius ad rubedinem frictus inungatur.

Nos experti sumus remedium pro renascendis in area capillis, & tale est *limonum succus*, *in quo dissolvitur nitrum*, pluries depilato loco affrictus. Si glandulæ pilosæ planè deficiant, vel pori, per quos capilli erumpere solent, vel planè coaliti, & obliterati sunt, incurabilis est alopecia.

N O T Æ.

Quod spectat curationem alopeciæ Venereæ, hic iterare tantum possumus, pluries jam dicta, agendo de curatione multorum ulcerum ejusdem generis; de quibus loquuti sumus in Capitibus antecedentibus: scilicet, necessarium esse ad feliciter medendum huic symptomati Luis Venereæ, sanare ipsam Luem ex qua omnino pendet.

C A P U T XVII.

De Rhagadibus.

Inter alia luis Venereæ importuna Symptomata, quæ inquinatos torquere solent, annumerantur Rhagades, sive fissuræ in volis manuum, & plantis pedum, quæ sunt ulcuscula oblonga discindentia in rimas, sive rugas, suntque scissuræ his non absimiles, quæ sæpius inferius, & quandoque superius oris labrum, & mammarum papillas occupant. Hæ rhagades ex lue Venerea non solum in volis manuum, & pedum plantis fiunt, verùm etiam in ano, & utero nunc humidæ, & saniosæ, nunc siccæ & callosæ. Nos hic tantùm loquimur de rhagadibus, quæ luis Venereæ feminio affligere solent, nam extra hanc luem etiam molestare possunt, & harum à priscis Medicis facta mentio est, antequam Venerea lues incepisset.

Signa.

Ex his, quæ diximus, signa manifesta sunt, nam sunt ulcuscula rimosa, & oblonga cum pruriginoso dolore, tetro odore, ac virulento humore, ita ut nigrum quid, vel viride, vel citrinum fœtens effluat; aliquando tamen nihil scaturit, sed siccæ, & callosæ solummodò apparent scissuræ.

Causa.

Vulgares ineptè credunt hepar lue inquinatum humores phlegmaticos, salsos, & adustos generare, & his ad volas manuum, & pedum plantas tanquam ad emunctoria se exonerare, quibus cutis in rimas dehiscit. Ecquis bardus de plebe homo in triviis nutritus non fieret una hora celeberrimus Medicus de solo hepate in unoquoque morbo differens? Certè sine labore & studio hepaticam assequetur medicinam, quam omnes profirentur vulgares, & sine dubio inter *Galenistarum* proceres assidere, istis negotium facessere, & minimè garrulitate superari solo hepatis commento. Docent vulgares volas manuum esse hepatis speculum, quasi chiromanticorum more inspiciendo manuum volas, divinare salubrem, vel insalubrem hepatis constitutionem. Concederemus, si res ita se haberet hoc in dextræ manus vola, quæ vergit ad hepar, non verò in sinistra, quæ tantùm è lienis conspectu sita est, & splenem non hepar respicit. Crederemus utique cum vulgaribus, si nostrum judicium esset limitatum, rhagades non solum in manibus, verùm etiam in pedibus, labiis, utero, & ano si hepar esset veluti totius corporis monarcha, & ut tyrannus in cuncta dominaretur non jure, & legibus æquis, verum quadam animi insolentia, & feritate; Fiunt rhagades ex prægressa lue Venerea, cujus virus appropriatis remediis non fuit, exturbatum à nutrimento, sed temporis cursu particulæ acres, acidæ, & salsæ furtim serpendo ad manuum palmas, & pedum plantas cum latice deveniunt, ibi exaltantur, alimentum inficiunt, & ulcera secundum rectitudinem rugarum corrodentia producunt.

Prognosis.

Rhagades pruriginosæ sunt, ideòque molestissimæ, quæ si negligantur, ad plures annos durare solent, vel facilè in ulcera exedentia degenerant.

Curatio.

Pro rhagadum curatione *Vulgares* priùs de communi propinant purgans, deinde salsæ decoctum ad plures exhibent dies, & tandem ad topica deveniunt medicamenta. Abluunt manus, & pedes *decocto guajaci*, *ejus corticis scabiosæ*, *& pentaphylli*, si vero durities adsit, mane, & vesperi pedes, & manus macerant in *decocto ejusdem guajaci parato cum radicibus althææ*, *foliis malvarum*, *violarum*, *plantaginis*, *& hordei in jure pulli*: postmodum adstringentia addunt, & tandem manuum palmas, & plantas pedum inungunt *butyro*, *adipe anseri*, *vel gallinæ*, *vel pomata*, *unguento albo camphorato*, *de plumbo*, *cerussa*, vel tangunt rhagades *aqua aluminosa magistrali*. *Hercules Saxonia* refert se mulie-

mulierem cognovisse, quæ octo annis continuis manuum rhagades passa fuerat, & inutiliter omnium, & Venetorum, & Patavinorum Medicorum opera usa fuerat, brevi, & facilè curatam fuisse succo herbæ, quam alii *artemisiam*, alii *tenacetum* vocant, in omnes fissuras diligenter penna illito, & omni manuum lotione omissa. Verùm ex his vulgarium medicamentis nil frugi sperari potest, & licet per longissimum tempus adhibeantur, morbum protrahere, non verò curare possunt.

Curamus rhagades, particulas acres, acidas, & salsas lue Venerea temeratas diluendo, educendo, vel demulcendo, pro quibus assequendis primò patiens bis, vel ter pilulis cum manna mercurii purgetur, deinde manè, & vesperi aqua mercuriali tangantur. Vel cutis rigiditas emollientibus compediatur *mucilaginibus seminum cydoniorum*, *psyllii*, quibus *mercurii dulcis parum* addimus. Vel rhagades manè, & vesperi inunge hoc unguento, ut

℞. *Axungiæ porcinæ q. pl. m. cum oleo tart. p. æ. facto, donec f. ung.*

Verùm solent quandoque ita rebelles, & obstinatæ esse rhagades, ut cuique optimo topico reluctentur, tunc *suffumigentur* manus, & pedes *mercurii suffitu*, vel *inunctione fricentur mercuriali*, vel *mercurius ita misceatur cum unguento pomato, donec nullum granum appareat*, & affectæ oblinantur partes, & interim ab omni manuum lotione abstineat æger. Vel tandem aquam nostram Anti-Veneream sumat, & absque topicis medicamentis sponte sanantur, ut pluries nos experientia docuit.

N O T Æ.

De Rhagadibus Venereis eadem dicimus, quæ pluries antea iteravimus, effectus, scilicet, à Lue Venerea ut causa primaria ortos, citò cedere, sublata Lue Venerea. Uno verbo, Sanemus universalem Luem Veneream, & citò Rhagades Venereæ sanabuntur.

C A P U T XVIII.

De Moris, Cristis, Verrucis &c.

NUllus ager tam ferax reperitur, quàm Gallicus; in ipso enim semel tectum seminium Venereum suo fermento vegetat, germinat, crescit, florescit, fructificat, suisque successivis generationum periodis uberem fert messem: Verùm hi fructus sunt corruptæ genitricis soboles, non secus ac turpi consparcatione viscum frutex in arboribus innasci dicitur. Hujusmodi sunt quædam carneæ excrescentiæ dictæ, mora, cristæ, verrucæ, ficus, condylomata, thymi &c. quæ in pene, mulieris sinu, & podice ex lue Venerea innascuntur.

Signa.

Prædictæ excrescentiæ Venereæ cognoscuntur his signis, nam

Mora sunt excrescentiæ similitudinem quandam mororum arboreorum referentia, atque nomen sortita. Oriuntur in pene, pudoris sinu, & podice.

Cristæ sunt carunculæ ani cristaceæ, pullorum gallinaceorum cristas referentes, ex infando, ac naturam pervertente concubitus abusu nascentes.

Verrucæ, aliàs dicuntur porri, sunt quædam carneæ excrescentiæ, quæ exterius quasdam obtinent radiculas ad porrorum similitudinem, & id ob majorem siccitatem.

Ficus, seu Sycoses sunt quædam excrescentiæ tam circa anum, ejusque circulum, vel pudendum, quàm circa uterum, ubi hæmorrhoidales, & menstruales terminantur venæ, quæ basim habent strictam, supernam verò partem latam, ficubus non absimiles, à quibus nomen sortitum est. Vocantur etiam mariscæ.

Condylomata sunt tumores in sinu muliebri, vel in ani margine excitati, similes digitorum pugno, aut maturis moris, aut ficui, aut grano uvæ nigræ.

Acrochordon est verruca pensilis, orbicularis angustæ basis, ita vocata, quod chordæ nexu suspensa videatur, una vel sola vix nascitur, sed ferè semper plures magnitudine pisi, vel ad summum fabæ, raro major, in summitate latior, in inferiori circa corporis cutem est tenuior, ita ut quasi pediculo suffulta appareat, cuti est ferè concolor, perdura, & aspera.

Thymus est protuberans quædam excrescentia aspera, subrubra, oblonga, thymi summitatis colorem referens, & augescens, ac in excisione plurimùm sanguinis profundens, ejus generatio est circa sedem, & pudenda.

Myrmecia sunt verrucæ humiliores, inferiùs latiores, superiùs tenuiores, & duriores, quæ radices suas altiùs figunt, doloremque movent, colore nigricantes, nomen suum indè habent, quod ad contactum dolorem exhibeant, qualis fit à morsu formicæ, magnitudine lupinum vix excedens.

Causa.

Pro harum excrescentiarum causis statuunt *Vulgares* humores lentos, viscidos, & pituitosos, cum aliqua sanguinis portione ab hepate lue infecto ad podicem, mulieris sinum, & penem demandatos, in quibus locis in varias carneas excrescentias abeunt. Verùm decipiuntur *Vulgares* in harum excrescentiarum statuenda causa, quia humores lenti, & pituitosi cum sanguinis portione non possunt esse causæ. Id quod perpetuò de hepate repetunt, non sunt hæ partes hepatis emunctoria, sed næniæ, & aniles fabellæ.

Harum excrescentiarum causa est succus alimentitius Venereo contagio imbutus, nimirum viscosus; qui extra solidas fibras agglutinatur, & juxta partis texturam, & dispositionem in luxuriantes degenerat carnes; datur enim quandoque in parte vel crassa ulceris impuritas, vel ipsa unguentorum crassamenta, & tales excitantur excrescentiæ, ut in aliis ulceribus videre est, ceu à turpi conspurcatione arboribus innasci viscus dicitur. Et hac de causa ferè semper Venerea lues per podicem contracta in moras, cristas &c. desinit. Hæc sylvestris caro vivit aliena quadra, scilicet vita totius, non aliter ac viscum frutex arboris vita.

Prognosis.

Supra dictæ excrescentiæ familiares, & frequentes sunt in nostra Italia, paucæ enim sunt meretrices, & pathici, ob innumeras pædiconum catervas, in ano hujusmodi non habentes excrescentias, quas sub hæmorrhoidum titulo occultant. Hæ excrescentiæ nunquam solitariæ, sed plerumque plures sunt, quia spurcum fundunt ichorem, qui vicinas fœdat partes, & multiplices pullulare facit magno cum pruritu, ita ut sæpissimè scalpere cogatur æger.

Si initio ob pudorem celantur ab ægrotis, ut plerumque fieri solet, multiplicatur. Gallica messis, & nisi appropriatis averruncentur remediis, in cancerosam migrant naturam. Quandoque in ani orificio, & vulvæ labiis exurgunt, quandoque ita profundæ in recto intestino, & uteri collo, ut attingi non possint, ac proinde curationi non subjiciuntur, nisi quantùm utriusque speculum sinit, vel saltim difficillimæ curationis censentur. Quæ exiles habent pedunculos, facilè curationem admittunt: contrà verò, quæ latissimis potiuntur radicibus, quibus adhærent, ægrè curantur. Ubi exciduntur, nullasque relinquunt radiculas, non renascuntur; ubi verò radicula remanet, necessariò regerminant.

N O T Æ.

Licet Author de excrescentiis Venereis sat malum faciat prognosticum, dicendo, eas, si incipientes non curantur, in cancrosam migrare naturam, non abs re est, respectu earum, quæ ab infando oriuntur concubitu, monere Chirurgos, quibus non tot sunt, ut in Italia, eas curandi occasiones, tales excrescentias factas nulli antivenereo cedere, neque ipsi salivationi optime institutæ, ignemque actualem solum esse modum quo sanari possint, si ad radices usque ferri possit; si vero id impediant profunda nimis ulcera, omnino insanabiles sunt.

Curatio.

Curant *Vulgares* carneas excrescentias, quæ tenuem habent basim eas serico vinciendo filo, sensimque stringendo, usquequò æger dolorem percipiat, donec ob nutrimenti privationem exsiccentur, & decidant. Verùm non omnes filo vinciri possunt, quia ut plurimùm lata est basis,

vel callofa. Præterea vinculi ufum repudiamus, licet eas vulgares vincere poffint, quia dolorificus eft curandi modus, femper tumorem accerfit, & inflammationem, & fi tali pacto curentur, promptiffime repullulare poffunt.

Quandoque eas forcipe præfcindunt, quia his non eft magnus dolor; in eis enim non viget exquifitus fenfus. Verùm ferrum pro præcifione formidolofum eft ægris, nec radiculas, quibus hæ carneæ excrefcentiæ adhærent, præfcindit, unde imprompttu eft harum regerminatio. Tandem femper inflammatio, vel tumor accedit, qui curationem impedit & chirurgus pro uno curando morbo, alium, magni negotii inducit, pejorem forfan cum aliquo vitæ difcrimine junctum.

Nonnulli has excrefcentias fi fuerint complicatæ, vel duplicatæ, candenti exurunt ferro. Sed hoc medicamenti genus eft periculo plenum, quod maximopere exhorrent ægri, & hæ excrefcentiæ nimis fenfitivæ funt, licet fylveftres fint carnes, vivunt tamen vita rotius, & adhærent partibus nimio exquifito fenfu gaudentibus, ut funt penis, podex, & cunnus, quæ iftius medicamenti applicatione intumefcere folent, & ægri vitam in quæftionem adducunt.

Multi ferri, & ignis edacitatem reformidantes, Vulcanum, & ferrum contra Veneris carnes repudiant, & pro actuali igne utuntur potentiali. Hujufmodi eft *arfenicum cryftallinum*, *& auripigmentum*. Verùm hæc duo lethalia funt venena, quæ contra veneficas adhibent fobolẽs: funt hæc duo adeò vitæ noftro balfamo infenfa ut non modò intùs affumpta, fed etiam extrinfecùs adhibita, horrenda introducant fymptomata, de quibus fufiùs egimus in noftra *Pyrotechnia*, *& Trutina*, ubi de Venenis fub prætextu icteritiæ ex veneno agimus.

Alii has excrefcentias *aqua forti communi* extirpant Verùm magna fedulitate illinienda eft, quia cauftica, & multùm fpirituofa, ideoque fe diffundit, pruritum excitat intolerabilem, carnes exedit, tumorem, inflammationemque producit, nec laudabile medicamen eft apud optimæ notæ Chirurgos.

Omnes randem noftræ tempeftatis gregarii Chirurgi, fi latam hæ excrefcentiæ habeant bafim, *unguento* utuntur *Aegyptiaco*, *vel præcipitati pulvere unguento aureo admifto*, *vel pulvere viridis æris*, *vel fabinæ*, *alumine ufto*, *aqua aluminofa Fallop. &c.* Sed hæc vulgaria medicamenta nimis trivialia funt, nec efficacia pro excrefcentiis abfumendis, nec aliquid alexipharmaci contra luem continent.

Mora, criftas, verrucas, marifcas, condylomata, & cæteras carnes ex impura Venere ortas nos eradicamus non folùm externis adhibitis, prout etiam externi funt affectus, fed etiam internis luis Venereæ remediis: præmiffa igitur corporis evacuatione pilulis mercurialibus pluries à nobis defcriptis, fequentibus topicis eas abfumimus:

℞. *Alum. rocc. ufti*, *viridis æris ana* ℥. j. *bulliant in aquæ rofarum* ℔. *iij. ad tertias*, *filtra* & excrefcentias ablue ter in die, & infenfibiliter evanefcunt. Magnæ energiæ ad has eradicandas erit *pulvis ex alumine ufto*, *& pulvere fabinæ ana*, quem fola fuperpofitione, felici eventu centies experti fuimus. *Vitriolum* pulvere tenus non folum ulcera fordida mundificat, verùm carneas excrefcentias abfumit.

Optimum remedium erit oleum viridis æris, quod ita paratur:

℞. *Viridis æris par.* I. *nitri ij. Pulverizentur*, *optimè mifceantur*, *ponantur in tigillo*, *& carbone incendantur*, *donec deflagrarint*, *quod remanet*, *folvatur in cella p. d. vel in vefica fuilla diligenter claufa in aqua demerfa*. Sed præftat *oleum fulphuris*, *vel vitrioli*, attamen in applicatione fumma folertia adhibenda eft, ne naturalis caro tangatur.

Maximopere præftat *fpiritus Mercurii albus*, quo nos felici cum fucceffu utimur, bis, vel ter has tangendo carnes fylveftres, quas feliciffime perfanamus abfque ullo recidivæ timore, & ita paratur:

℞. *Merc. meteorizati tenuiter pulverizati part. j. argillæ rubræ part. iij. mifce*, *& efforma cum aqua communi globulos in umbra exficcandos*, *aeftilla deinde ex retorta vitrea per arenam igne fuppreffionis (gradatim tamen) horis duabus adhibito*, *prodit elegans fpiritus quem ferva*. *Siquid mercurii fublimetur*, *cum recenti argilla mifce*, *& procede*, *ut antea*.

Præftantiffima erit ad hos curandos affectus *Aqua falis armoniaci*, quæ ita paratur:

℞. *Tart. crud. pulverizati* ℥. *ij. falis armoniaci pulverizati* ℥. *j. mifce*, *& in vafe fublimatorio fal fublimabis*, *quod iterum cum eodem tartaro*, *hoc quater repete*. *Tunc fal fublimatum in humido loco repones*; *ibi enim refolvetur in aquam*, quæ fine dolore has excrefcentias exterminat abfque recidiva.

Verùm efficaciffimus omnium erit *fpiritus falis armoniaci* tali modo elicitus:

℞. *Salis armoniaci q. v. mifce cum argilla humida*, *ac exinde fac globulos*. *Deftilla f. a.* Sal armoniacus eft ita fummè volatilis, ut nullo modo deftillari poffit, præditus eft enim mercuriali natura, abundat fulphure, quod facilè fublimatur: attamen argilla per minima inter falis particulas interjecta fublimationem inhibet, & faciliùs ignis activitate cogitur in fpiritum. Quod omittentes plures fpagyrici, omnem laborem, & operam perdiderunt, nam fal armoniacum cùm fit fummè volatile, in falis volatilis forma in retortæ cacumine, & collo fublimatum invenere, non autem attenuatum, in forma fpiritus intra receptaculum receperunt. Mediante deftillatione effentificatur, majoremque nancifcitur perfectionem, dum ad fummam effentiæ puritatem devenit, & fua fubtilitate permeabilis evadit.

Siquis admiretur nos tantoperè falem armoniacum in excrefcentiarum abfumptione decantaffe, is fciat non tantùm in ulceribus putridis, & gangræna, putrida carne abfumenda fummum effe remedium, verùm etiam fublimatum aptum effe ad metalla in fluidum mercurium reducenda. Nec fabricari poteft aqua regia quæ aurum folvit, abfque fale ammoniaco. Imò etiam valet ad fublimanda multa metalla, aliaque fixa corpora mineralia, eaque tranfmutanda. Unde *Paracelfus lib. 7. de tranfmutatione rerum naturalium*: inquit *Notandum hic*, *quòd quodlibet metallum*, *quod in fublimationem per Sal ammoniacum perducitur*, *poftea in frigore*, *vel aere folvatur in oleum*, *& contrà in igne*, *coagulatur in lapidem*.

Salem ammoniacum emortuas abfumere carnes non tantùm ratione didicimus, verùm etiam id experientia nos edocuit; accepimus namque bovis os carne veftitum, & armoniaco Sale falavimus, poft 48. horas carne abfumpta nudatum invenimus. Item Sal armoniacum terræ optimè commifcuimus, & in dicta terra fale gravida os carne refertum fepelivimus, & item carne exutum invenimus.

Hinc quifque dicere poteft, qua ratione terra, quam fanctam appellant, in qua cadavera fepeliunt, eorum carnes abfumat, & nudata offa relinquat: ifta terra eft illa; in qua martyrum millena pro Chriftianæ fidei confeffione fanguinem fuum, veluti aquam fuderunt, & quia referta fanguine, ideò fale armoniaco; fanguis enim præcipuè humanus armoniaco fcatet fale, id luculenter patet ex falis armoniaci confectione, quæ talis eft.

℞. *Sanguinis humani* ℔. *j. fang. bovis*, *vel alterius animalis* ℔. *ij. aquæ putei* ℔. *vj. mifce*, *& filtra*, *pone ad ignem*, *ut bulliant ad aquæ confumptionem*, *& fal armoniacum manebit in fundo*.

Preterea terram dictam fanctam fale armoniaco refertam effe propria didicimus mechanica, nam accepimus fupradictæ terræ ℔. iij. aquæ putei ℔. x. mifcuimus in tigillo figulino, fupra ignem ebullivimus, deinde amoto igne, & frigefacto tigillo decantavimus, & filtravimus. Relictæ terræ novam aquæ quantitatem bis, ter, & quater reaffundimus, & ut fuprà peregimus, & omni fale prorsùs nudatam reliquimus, & ex terra fancta in terram, quam damnatam vocant chymici, redegimus: omnes aquarum decantationes, & filtrationes ad ignem pofuimus ad totalem aquæ confumptionem, & magna falis armoniaci copia in fundo concrevit. In prædicta terra omni fale fpoliata cadaveris digitum humavimus, nec unquam abfumptam vidimus ejus carnem, ideòque terra fancta religiosè cuftoditur, tùm ob fanctorum martyrum fanguinem illic effufum, tùm pluviarum ratione, ne fale dilueretur, & aliò transferrentur, & effœta in cadaverum exefione langueret.

Vocatur terra fancta, ex eo quia tot martyrum fanguine decorata fuit, non quia cadaverum carnes exedit; neque hoc, quod naturale eft, pro miraculo fancta declaravit Ecclefia, ut rude vulgus fentit: nam quælibet terra humano fanguine fœta, ut in prælio; ubi multorum millium militum interfectio obtingit, fi in ea cadavera fepeliantur,

carnes absumendi energiam habet. Sed ad luis Venereæ excrescentias noster redeat sermo.

Nonnulli has excrescentias leviter *spuma venenata duorum draconum rectificata* illiniunt, & eas penitùs eradicant; nam est medicamentum causticum, & has sylvestres destruit carnes sola iterata illinctione. Sed in hoc illiniendo liquore magnâ diligentia adhibenda est:

Si prædictæ sylvestres carnes non veniant in conspectum, sed profundè in colli uteri, vel intestini recti latebris recondantur, tunc matricis, vel ani speculo patescant, & nostris suprà descriptis tangantur medicamentis; & prorsùs eradicantur, ut nunquam eodem loco repullulent, quibus perfectè absumptis, iterùm mercurialibus pilulis expurgetur corpus, ut Venerea lues exterminetur.

N O T Æ.

Prudentissimum est Authoris consilium, dum hoc in capite dicit, fidendum omninò non esse topicis, pro radicitus sanandis excrescentiis Venereis, sed necessarium esse ad eas sine recidivæ metu sanandas, curare Luem Veneream universam à qua oriuntur. Attamen, si in Gallia solis uteremur pilulis Mercurialibus, quæ sunt solus modus ab Authore propositus, ut sanetur morbus universalis, non credo eum curari, ut par est, id est certè, tutè & sine metu recidivæ tam debilibus remediis; Salivatio rite peracta solus est modus quo certissimè sanatur hic morbus ut pluries diximus & iteravimus.

Topica vero ab Authore proposita, aptissima credo, ad consumendas excrescentias Venereas nondum cancerosas, & ab infando coitu non ortas: quia hoc in casu quantumvis terribilis & periculosa sit ignis actualis admotio, solum tamen est remedium certissimum, & efficacissimum ad radicitus sanandas tales excrescentias.

C A P U T XIX.

De Tortura Noctis: sive de Doloribus Venereis.

INter omnia luis Venereæ symptomata, nullum est, quod magis laborantes torquet, quàm sævissimum illud dolorum genus, quod plerumque in capite, vel toto, vel dimidio, vel circa articulos, & maximè in internodiis tantoperè exquisitiùs excruciat; profectò huic nec crudelissimum quodlibet quæstionis genus, nec severum equulei judicium est comparandum. Sunt Venerei dolores arthritide, & nephritide crudeliores, sunt, ut uno absolvamus verbo, inferni dolores, quos nec ipsæ naturæ vires, nec preces, nec vota, nec quandoque Deorum numina, præter Mercurium, depellere possunt.

Signa.

Dolores Venerei incipientes sunt vagi, & non stabiles, præsertim modò in capite, humeris, cubitis, & modò in artubus, quos imperiti medentes pro flatibus accipiunt, maximè noctù, & ad vesperas excruciare incipiunt; temporis tamen protractù per omnes artus, membranasque sævissimi excitantur, distendentes, lacerantes, & terebrantes, noctù etiam magis, quàm interdiù. Unde doloribus Venereis noctis torturæ nomen jure imponimus, ex eo quia circa matutinas horas ii ferè non sentiuntur, at dùm advesperascit, torquere incipiunt, & usque in mediam noctem, & ultra semper vehementiùs terebrant. Hinc nullum certius habemus signum dolores à fomite Venereo originem ducere, quàm hoc eorum circa vesperas incrementum sumere. Non uno, eodemque modo omnes excruciant, nam cùm permanentem sibi construunt sedem, alii atroci capitis dolore corripiuntur, vel solummodò hemicrania, alii in scapulis, pedibusque vehementer torquentur, vel ex coxendice conqueruntur &c.

Causa.

Credunt *Vulgares* Venereos dolores fieri ab humoribus melancholicis, & pituitosis adustis ab infecto hepate; ad internodia missis, ibique hos humores per paulatinam congestionem depositos, vel ob acredinem, sive ex propria natura, aut ex putredine, sive deleteria qualitate, continui solutionem efficere, vel intemperiem inducere, & sic ingentes excitare cruciatus.

Rentur dolorum causam esse humores melancholicos, & pituitosos, quia lues vetustas hos apprehendit, & qui melancholia vespere, & pituita noctù exacerbatur, hæc est eorum ratio, cur Venereis dolores ad vesperam incrementum sumant, & noctù magis affligant.

Si fomes Venereus ab ultimo partium nutrimento in sanguinem transit, horribiliores repræsentat scenas, nam sanguinis nutrimento salsior est, ejusque sal quoties à fermento Venereo exaltatur, vel figitur, corrosivum evadit, & dolores excitat acerbissimos. Ferè semper dolores Venerei in cranio, & ossium superficiebus, non autem in eorum articulationibus sentiuntur, fortasse quia in periostiis venulæ, & arteriolæ capillares grumefactum ferè sanguinem à veneno Venereo deponunt, cujus sal non potest à calore per insensilem transpirationem resolvi, concoquitur, fixatur, ac proinde exaltatur, unde periostia admodùm sensibilia corrodit, pungit, vellicat, lacerat, & continentes distrahit, convellitque partes, hinc dolores crudeliores, & atrociores sentiuntur.

Prognosis.

Si Venerei dolores efficaci non curentur remedio, in gummata, vel in universalem totius corporis cachexiam abeunt, ex qua deplorabilis sequitur hydrops.

Curatio.

Medicorum vulgus triplici præsidio dolorum Venereorum curationem tentant, purgante scilicet decocto, & sudore ab externo calore provocato. Purgans medicamen producta à veneno Venereo non purgat, nec minùs venenum ipsum, quia est de communi morborum omnium, nec dolentes adit partes. Decocta saltim ratione modi, quo illa præparant, sunt inutilia, & licèt quadragesimale instituant jejunium, nunquam ad inculpatam perveniunt salutem. Sudores palliativum afferunt juvamen, nam productum à veneno, non autem venenum ipsum educunt, unde infra mensis spatium dolorum recidivæ experiuntur.

Nonnulli vulgares suorum medicaminum insufficientiam aspicientes pro dolorum curatione ad hoc elect. confugiunt, ut

℞. fol. or. ℥. j. turbit. opt. ʒ. vij. salsæ parillæ, chinæ elect. scobis ligni sancti ana ℥. ß. sassafras, hermodactyl. & cinnam. ana ʒ. iv. fiat omnium pulvis subtiliss. & cum saccharo diss. & ad syr. consistentiam cocti cum decocto radicis chinæ, & salsæ parillæ q. suff. f. elect. in forma opiat. Dosis uncia una manè per quinque horas super jejunando, & eodem modo vesperi per dies octo.

Alii sequens propinant decoctum, ut

℞. Salf. parill. minutim incisæ, rad. chinæ in taleolas dissectæ ana ℥. j. turbit. ʒ. ij. ß. rad. glycirrhyz. ℥. j. agrimoniæ, capill. Ven. ana m. j. coriand. ʒ. viij.

Infunde in aquæ font. amphor. vij. stent in loco calido spatio 24. h. Deindè bulliant ad tertiæ partis consumptionem, & adde fol. sen. or. ℥. ij. bull. parùm, cooperi vas, & remove ab igne, cola, & ad usus serva. Dosis ℥. vj. manè, & vesperi, corpore purgato priùs, cibus sit assatus, & optima observetur diæta. Pro potu ordinario residua magmati aqua communis reaffunditur.

Quidam hanc infusionem pro arcano in doloribus Venereis præscribunt:

℞. fol. sen. lign. sancti limat. cortic. ejusdem, salsæ parillæ ana ℥. iij. sem. fœniculi, rhabarbari optimi, galang. ana ℥. ß. colocynth. card. sancti ana ʒ. ij. ß. antimonii ℥. ß. vini græci ℔. viij. f. s. a. infusio.

Dosis ℔. ß. pro vice. Attamen ab hac infusione eliminandum est antimonium, quia cum vino horrendos ciet vomitus, & sic æger in magno vitæ discrimine versaretur, evacuando per superiora, & inferiora. Verùm hæc inutilia sunt pro extirpandis doloribus, & corticem tantùm, non verò nucleum attingunt.

Sequens decoctum pluries experti fuimus dolores sedasse, cujus præparationem ingenuè communicamus.

℞. Salsæ parillæ minutim incisæ ℥. iv. hermodactyl. à cortice exteriori mundat. & contus. ℥. ij. anis. ad libitum.

Infunde in aquæ font. amphor. x. stent per 24. horas tres loco calido, deinde bulliant clauso vase ad horas tres, aperivas, & infunde fol. sen. or. ℥. iv. post simplicem ebullitionem cooperi vas, aufer ab igne, frigefacto vase cola, & utatur æger pro potu ordinario, observata exsiccante diæta.

Partibus à dolore obsessis applicant digerentia, & attenuantia, ac sacculum *surfuribus, milio, & sale* repletum impo-

imponunt; cùm hæc parùm profecerint ad fotum recurrunt *ex decocto ligni*, *& salsæ*, *additis foliis betonicæ*, *salviæ*, *rorismarini*, *pulegii*, *florum chamomillæ*, *meliloti &c.* Dolores leniunt, *oleo liliorum alborum*, *rutaceo vel guajacino*: Verùm olea poros obstruunt, & dolores augent. In doloribus vehementissimis ob stupefacientibus utuntur, tamen in venereis nunquam his utendum est, quia materia magis incrudatur, fixatur, & deinde pertinaciter torquet. Præterquam quòd anodynorum usum nunquam aliquid adjumenti attulisse experti sumus, imò nec somnum conciliasse: ideòque anodyna doloribus Venereis è remediorum censu eliminamus.

Si his vanidis medicamentis reluctentur dolores, & vehementissimi sint, sanguinem fundunt, quia in magnis doloribus saluberrimum est sanguinem mittere, deinde in brachiis, & tibiis cauteria aperiunt. Tandem his nihil proficientibus, ad empirica confugiunt medicamenta, ad suffumigia scilicet, extremas inunctiones, quibus non juvantibus, affectum deferunt tanquam insanabilem. Imò major est nostrorum vulgarium impostura, qui postquam aliquis doloribus Venereis tortus in eorum incidit ungulas, post quinque vel sex menses cum totali æris, & salutis jactura eum destituunt. Nonnulli, quod pejus est, malum naturæ viribus insanabile proclamant, quia pro suis viribus juxta artis pandectas omnia possibilia applicuerunt medicamenta: purgans propinarunt medicamentum, clysterum myriades injecerunt, sanguinem detraxerunt, sedis venis hirundines imposuerunt, syrupos magistrales, & salsæ parillæ, ac ligni guajaci decocta per duos menses, & ultra accepit æger, duo cauteria aperta fuere, suffumigia, & extremas Mercurii præbuerunt inunctiones, & his magnis remediis sanus non evasit, aliquid divini submurmurantes inesse morbo, sacrificulis tradunt, & terga vertunt.

Siquis hac eadem methodo uti velit, sequentia adhibeat remedia, prout præscribuntur parata, nam ex utilitate, quam sentient ægri, aliorum Medicorum ignorantiam cognoscet.

Venereis doloribus vexatum in cubile degere curabis, & à frigore, & humiditate sit exactè munitus, exactam deinde illi præscribe diætam, & sequenti medicamine ejus ventrem solves.

℞. *Syr. de spica pontica* ℥. *iij. elect. de succ. ros.* ʒ. *iij. syr. de succ. Viol.* ℥. *j. vini græci q. s. m.*

Et propinetur immediatè ante prandium, si infirmi vires sint validæ, iterùm repetatur, deinde decocta hoc modo parabis:

℞. *Limaturæ ligni sancti* ℥. *iij. salsæ parillæ contus.* ℥. *ij. betonicæ, sampsuci, limaturæ cornu cervi ana* ʒ. *j. cinnamomi contusi* ʒ. ß. *aquæ card. bened.* ℔. *j.* ß. *Ponantur omnia in vas vitreum amplum, quod optime eum subere, & charta pergamenna claudatur, ne exhalet, deinde bulliat in M. B. per quatuor horas, postea refrigescat vas, aperiatur, & decoctum coletur à pulveribus leni expressione:* Hujus decocti recipe uncias quatuor quadrantis horæ spatio ante ingressum in hypocaustum, ægro propina in quo se detinebit, usque dum sudores erumpere incipiunt, tunc lecto se componat, & profusos procuret sudores: hoc modo procedat per duodecim, aut quindecim dies, si venter exsiccatus appareat, quarta, vel quinta qualibet die prætermisso decocto, & sudore, hoc utatur dejectivo:

℞. *Mannæ Mercurii gr. x. pilul. de tribus* ℈. *ij. m. f. pilul. iij.*

Propinentur vesperi ante cœnam immediate.

Vel si æger hypocaustum exhorreat, purgato priùs corpore, sequenti decocto immunem à doloribus reddes, ut

℞. *salsæ parill. minutim incis.* ℥. *j. lign. visci querc.* ℥. *j.* ß. *limaturæ corn. cervi, rasuræ eboris ana* ʒ. *ij.* ß. *aquæ card. sanct.* ℔. *ij.* ß.

Ponantur in vase vitreo amplo, quod optimè claudatur, ne quid exhalet, collocetur in loco calido per 24. horas, deinde bull. in cinerum, vel arenæ igne ad tres horas, amoto igne, & frigefacto vase, aperi, & cola leni expressione. Hujus decocti ℔. ß. infirmo exhibe manè quatuor horis ante prandium, totidemque vesperi, detineatur æger in lecto, & stragulis optimè tectus profusos expectet sudores, hac methodo procedat per xx. dies, & ante dictum tempus immunis erit à doloribus absque futuræ recidivæ timore. Si alvus non deponat onus, quinto quoque die, prætermisso decocto, sumat pilulas de tribus cum mercurio dulci, exsiccantem observet diætam, & pro potu ordinario bibat aquæ communis residuo magmati reaffusionem cum ebullitione, quæ fiat etiam clauso vase.

Verùm ad dolores Venereos radicitùs extirpandos non datur in toto orbe potentius medicamen, quàm *Aqua nostra Anti-venerea*, quæ reverà, longe superat omnia antidota contra Luem Veneream, & primum inter omnia alia medicamenta sibi vendicat locum; adeò omnibus palmam præripit, ut nulli in toto naturæ ambitu comparanda videatur. Hujus ope inutilia vulgarium decocta, & æstuaria ab aula Medicorum recesserunt, & quos ægrotos Mercurii suffumigia, & extremæ inunctiones deluserunt, hæc ad pristinam evocavit sanitatem. Adeò in hoc affectu infallibilem in dies experti sumus, ut multos, quos tanquam deploratos vulgarium grex post decocta, suffumigia, & inunctiones omni salutis spe orbatos deseruit, hujus aquæ beneficio ab orci faucibus revocaverimus, ejus compositio talis est:

℞. *Salsæ parill. minutim incis.* ℥. *ij. ligni visci querc.* ℥. *j.* ß. *limaturæ cornu cervi, & rasuræ eboris ana* ʒ. ß. *antimonii crudi minatim incis. petræ pumicis ana* ʒ. *iij. Hæc duo ligentur in petia linea, & simul cum aliis infunde in aqua fontis* ℔. *viij. Detineantur per 24. horas in infusione, demùm bulliant lento igne ad medietatis consumptionem, in fine adde cinnam. acuti* ʒ. *ij. cola, & ad usum serva.*

In hujus aquæ confectione pumex admiscetur pro antimonii correctivo, aliàs enormes excitaret vomitus; ideoque ad sistendas superfluas vomitiones ab antimonio excitatas, tanquam incantamentum valet parùm pumicis in pollinem redactum, & in vino propinatum, ut fusiùs in nostra *Trutina Medica lib. 4. cap. 8. de nausea, & vomitu* egimus.

Verùm; ut verum dicamus, pumicis admistio cum antimonio frustranea est, nam experientia nos cum aliis docuit antimonium decoqui posse absque tali correctivo, & non provocare vomitus, neque secessus. *Zvvelferus*, uti etiam *Borellus* tale habent decoctum in Lue Venerea ex *Radicis salf. parill.* ℥. *vj. & antimonii pulverizati s. nodulo inclusi* ʒ. *ij.*

Coquunt l. a. & sic propinant ægroto. Item *Vvillisius* in Lue Venerea pro potu ordinario commendat sequens decoctum, ut

℞. *Rasuræ ligni salicis* ℔. ß. *radic. salsæparillæ* ℥. *viij. santali alb. ligni lentisc. ana* ℥. *ij. rasuræ eboris, corn. cervi ana* ʒ. *vj. antimonii crud. in petia ligati* ℥. *iv. radic. liquiritiæ* ℥. *j.* ß. *Infunde, & coque in aqua fontan.* ℔. *xvj. ad medietatem, colatura servetur ad usum.*

Vulgares delusimus Medicos, eorumque repudiavimus decocta, tam in hoc secundo libro de lue, quàm in nostra *Pyrotechnia*, quia aperto vase decocta parant, at nunc nos hanc aquam fieri aperto vase ad medietatis consumptionem præscribimus; verùm non extra limites prosilimus: ea enim ingredientia, quæ sal habent fixum, vel non adeò volatile, eorum decoctiones aperto vase fieri possunt, cujusmodi sunt hanc aquam ingredientia, quæ dura sunt, & compacta vegetabilia, quæ longam sustinere possunt coctionem; quæ autem sale abundant volatili, rara, humida, & aromatica sunt, quorum omnis vis, & facultas in superficie consistit, brevem, lentamque exigunt coctionem, in vase clauso faciendam. Verùm nos semper in decoctionibus faciendis vas clausum ad majorem cautelam commendamus, & clauso vase nos hanc aquam paramus, quem modum nunc ampliùs reticere non possumus, & qui clauso vase eam parabit, miracula efficiet, nam citò, tutò, & jucundè luem radicitus extirpabit.

Quandoque hæc aqua admirandos, & à nobis decantatos non patrat effectus, ob aliquorum malitiam, & parsimoniam pharmacopolarum, qui non tantùm salsæparillæ loco, smilace aspera, vulgò salsa pœsana utuntur, verùm etiam, quod pejus est, lucri cupine allecti, & ut laboribus parcant, residuo magmati novam aquam reaffusam ebulliunt. Ad hanc igitur evitandam imposturam, ò quàm præstaret in ægrorum domibus parari!

Pro magnatibus, & divitibus delicatulis, & medicamenta respuentibus alium usitatum à nobis aquæ Anti-venereæ conficiendæ modum ingenuè communicamus: materialia, quæ pro hujus aquæ confectione ingrediuntur, post viginti quatuor in loco calido infusionem, destillentur per alembicum cum suo recipienti optimè lutato, sed non ad siccitatem, ne empyreuma concipiat. Hujus aquæ ea destillari potest quantitas, quæ pro sanando ægroto sufficiat; con-

conservatur enim ad plures, & plures menses incorrupta, imò aliò transferri potest pro luis curatione, nec nauseam parit, nec stomachum subvertit, nec ructus nidorosos parit, ut accidit, tunc cùm fit per viam decoctionis: mediante destillatione majorem nancifcitur perfectionem, & ad summam devenit puritatem, & sua subtilitate permeabilis evadit, unde jucundè, citò, & tutò luem radicitùs eradicat, quia salia volatilia ingredientium non evanescunt in auras, ut in decoctione fit, sed intra recipiens recipiuntur, & salia fixa mediante destillatione attenuantur, & in recipiens transeunt.

Bibitur hujus aquæ amphora una pro potu quotidiano, & non tantùm ejus usus est in doloribus Venereis, quos statim post decem dies sedat, verùm etiam bubones tàm ligitimos, quàm spurios resolvit, gummata discutit, & plura præstat, quæ ejus usus, & quotidiana experientia te docebit, si rectè operatus fueris. Cibus debet esse ex carne assata; crúda, acida, & salsa vitentur. Corpus debet esse purgatum, operaturque per diaphoresim, sudores, urinam, & leniter per secessum, verùm notandum est, quòd si diarrhœa superveniat, cessare debet aquæ usus, aliter enim ægrotus in vitæ discrimen conjicitur, ut multa testantur exempla. Ejus usus continuari debet per mensem chymicum, nam licèt intra decem dies dolores sedet, tamen aliud est dolores sedare, & aliud radicitùs sanare. Quolibet anni tempore sumi potest tàm rigido, quàm fervido.

Optimus est hic modus, quo nostram præbemus aquam, attamen majori cum fructu energiam stupemus, dùm hujus infirmis *Galenicum* propinamus Cyathum quatuor horis ante prandium, eundemque vesperi, qui in lecto lodicibus operti sudores expectent, & pro potu ordinario secundam affusionem in residuo magmate cum ebullitione, & vase clauso præscribimus. Si ita operatus fueris intra decem dies admiraberis effectum, sicut nos quotidie experimur. Evidens futuræ sanitatis signum erit, si doloribus vexatus ab aquæ assumptione, nocte somno indulserit.

Verùm si hominis status, & necessitas, vel tempestatis rigor præscripta non tulerit medicamenta, ad nostram confugiendum est Pyrotechniam, quæ medicamina præparat ad exterminandos dolores Venereos efficaciora; primò itaque à levioribus, & paratu facilioribus incipiendum est. Vexato igitur à doloribus ægro, dùm gracilis non sit naturæ, hoc vinum exhibe.

℞. *Croci metall.* ʒ. ß. *infundantur in vini* ℥. *ij. per* 24. *horas, post quas illud à pulveribus separa*, & ægro propina, lenem ciet vomitum, & aliquot secessus, alternis quibusque diebus illud reitera quater, aut sexies, & dolores pedetentim cessabunt. Vel

℞. *Mercurii Vitæ gr. vj. infunde in vini* ℥. *ij. per* 12. *horas, deinde vinum separa*, & propina. Eosdem producet effectus, ac crocus metallorum, sed aliquantulùm vehementiores, verùm citiùs à doloribus liberat. Hoc medicamen repete ter, vel quater alternis diebus, vel eodem modo nostrum *Hippocras emeticum* in nostra *Trutina* descriptum, cap. *de Apoplexia* propina. Vel

℞. *Turpeti mineralis dulcis gr. iv.* Sensim augendo, & exhibeatur cum pilulis solutivis, vel confectionibus cordialibus, nam vomitum, & lenes secessus ciet, & ut plurimùm ptialismum ter assumptum, & omnes exterminabit dolores. Non credibile est, quàm efficacissimum sit turpetum minerale in exterminandis doloribus, & gummatibus; nam nos plures, quos vulgares post decocta suffumigia, & extremam hydrargyri inunctionem omni sanitatis spe destitutos deseruerunt, perfectè sanavimus.

Multoties adeò pertinaces sunt dolores Venerei, ut neque vulgaribus, neque pyrotechnicis cedant medicamentis; Sed post eorum applicationem crudeliùs cruciant. Tunc ad mercuriale suffumigium, vel inunctionem, veluti ad efficacissimum, & ultimum deveniendum est remedium, nec vos aliquorum Medicorum horror terreat, quem absque experientia à solo mercurii nomine contraxere; nam præterquam quòd nos plusquam mille ægrotos doloribus vexatos hoc medicamine curavimus, & nullus fuit ex iis, qui vel integram salutem, vel dolorum remissionem per annos integros ab hoc medicamento non receperint. *Fallopius*, *Quercetanus*, & *Epiphanius Ferdinandus Hist.* 17. verum, genuinum, & infallibile alexipharmacum luis Venereæ in Mercurio tantùm esse affirmant, & multorum ab iis curatorum referunt historias, qui alia remedia inutilia experti erant, & de curatione jam desperaverant. Imò idem *Epiphanius* eodem loco fatetur, quòd nonaginta authores, qui de lue Venerea scripserint quatuor tantùm invenit, qui hydrargyri usum in hac lue improbarint. Fatemur nos libenter horribiliora symptomata ab hujus remedii applicatione emergere: sed docto, & experto Medico symptomata illa metum nullum afferre debent, siqua vitanda sunt in hoc remedio, æger vitabit, & quæ facienda sunt, faciet. A symptomatum apparatu non solùm vitæ discrimen, dentium, capillorumque casus expectanda non sunt, sed perfecta infirmi salus cum totali contagii Venerei exterminio. In quibus optimè peragendis, Medici prudentia est necessaria, & quæ à medicamenti applicatione evenire solent, ægro præsagire debet, ut iis deinde supervenientibus neque infirmus, neque astantes terreantur, sed procellæ cessationem securo expectent animo.

Antequam ad medicamenti praxim deveniamus, non erit à re alienum, quid sit Mercurius, ejusque proprietates examinare, quid de eo protulerint antiqui, & quid recentiores observarint, docere.

Hic nos non loquimur de Mercurio, qui unus est, ex tribus principiis, sed de vulgi mercurio, quod dicitur argentum vivum, quia lunæ instar est albus; vivum verò ratione mobilitatis, qua semper irrequietum agitatur, unde dicitur animal currens sine pedibus. Dicitur Mercurius à nota Mercurii cœlestis velocitate, & inconstantia, de qua fabulati sunt poetæ. Dicitur hydrargyrum, quia aqueum videtur argentum, & reverà aquæformis est mercurius, non verò aqua madefaciens omne, quod tangit.

Constat argentum vivum, ut singula, ex sulphure, sale & mercurio. Sulphuris copiam habet, mercurium perquamoptimè mistum cum sale, ita ut mercurius suo sale cohibeatur. Sulphur indè ita est anatizatum cum mercurio, & sale, ut non faveat nec mercurio, nec sali, sed ambo æqualiter amet. Unde ob sulphur perpetuò est fusile, & currit in superficie plana absque adhærentia suæ substantiæ; ob ejus copiam perpetuò est in motu, & non adhæret, & quia mercurius perquamoptimè mistus est cum sale, ita ut mercurius suo sale cohibeatur, non madefit, nec madefacit.

Antiquiores *Græci* admodùm tenuem de hydrargyro habuere notitiam, ut colligitur ex *Dioscoride lib.* 5. *cap.* 70. *ex Oribasio lib.* 13. *ex Actuario lib.* 5. *cap.* 12. & *ex Avicenna lib.* 2. *tract.* 2. *Gal. libr.* 9. *simpl. medicament.* temerè pronunciavit: *Argentum vivum ex sponte nascentibus non esse, sed ex iis, quæ parantur, velut cerussa, ærugo, psoricum, lithargyrus*: fateturque se nullum istius mineralis fecisse periculum, an interimat, si devoretur, vel ubi foris fuerit admotum.

Posterioribus vero sæculis in communem ferè usum adscitus est mercurius, & in contumacissimorum morborum curationem, unde non paucæ circa illius facultates exortæ sunt inter Medicos recentiores controversiæ; quidam naturæ esse calidæ pronunciarunt, alii verò frigidæ, alii temperatæ, quidam veluti toxicum, ac perniciosissimum venenum à communi hominum usu, atque commercio proscribendum docuerunt. Demùm quidam adeò extulerunt, ac pro tam admirabili remedio habuerunt, ut angelicum pronunciarint, cùm tam admirabilis, & stupendæ naturæ sit, ut quascumque formas, veluti novus Proteus sibi induere videatur, & tamen propriam nunquam amittit, nam in altum in atomos elevatus, deorsùm præcipitatus, mortificatus, fixus, aut quomodocumque mutatus, naturam semper suam, & essentiam servat, ut ad pristinam suam facillimè redigatur formam. *Fallopius* inquit esse imaginem, & speciem resurrectionis, miraculum soli Deo reservatum, & hoc exemplo apud incredulos confirmare possumus, ut verbo Dei ex nostro cinere resurgamus, cùm pulvis præcipitatus iterùm in argentum vivum revivifcat. Semper quippe suum retinet corpus, nec ullam subit corruptionem, aut alterationem, eò quòd in sui corporis consistentia homogeneus sit, nec partium alteritatem habet, quam homogeneitatem etiam auro ejus filio præstat, ideòque inter utrumque magna illa familiaritas, & necessitudo, illudque præ cœteris avidè amplectitur, protinùs cum illo congreditur, amalgamatur, & amicabiliter unitur, tanquam verum,

verum, & homogeneum auri menstruum, & sicut facilius est aurum construere, quàm destruere, ita facilius est naturæ mercurium construere, quàm destruere.

Quantum ad qualitates *Avicennas* dicit esse frigidum, humidum, in secundo gradu, cui consentit *Averrhoes*, ut refert *Pandectarius*. *Fernelius* de abditis rerum causis, frigidum, & humidum in quarto gradu dicit hydrargyrum, quod confirmat *Matthiolus*. Alii sustinent calidum esse, & siccum intensissimè: pro prima opinione militat *Fallopius de metallis, & fossilibus cap.* 37. pro sequnda ad ducunt *Gallenum* 4. *de simpl. cap.* 18. dicentem *Hydragyrum esse causticum*, talia sunt in quarto gradu calida, quanquam scilicet de simpl. 19. asserat: *Esse à tota substantia contrarium humanæ naturæ*, & in fine ejusdem fateatur *se nescire hujus mineralis usum*, ut suprà. Aliqui esse calidum, & humidum in quarto gradu; *Amatus Lusitanus* dicit esse frigidum, & siccum. *Matthias Untzerus de anatome spagyrica mercurii* ait esse temperatum, compositum ex partibus calidis, & frigidis, præparatum verò esse calidissimum. Idem sentit *Saxonia de Lue Venerea*. mistum esse imperfectum, à quo per calcinationem frigidum evolat, & remanet calidissimum. Hos damnat *Sennertus cap.* 21. *de Lue Venerea* prohibetque esse calidum, & siccum, quorum rationes omnes adducere, & repudiare satis prolixum esset scribere, eò magis quia ad nauseam usque apud *Fallopium & Sennertum* discussæ inveniuntur.

Recitatas nugas, & allata fabulamenta hactenùs de argento vivo protulere, qui horrore quodam perculsi, illud neque extremis digitis tetigere. Unde quid de hoc minerali docuerint, nunc videamus, qui à primis qualitatibus ejus virtutes non emendicarunt. Horum aliqui dixerunt argentum vivum esse venenum, aliqui verò id negarunt. *Matthias Untzerus* prolixè probat non esse venum adducendo *Avicennam lib.* 4. *sen.* 6. dicentem: *Argentum vivum potum non lædere, sed egredi per alvum*. Idem *Haly. Abbas lib.* 1. *Pract. cap.* 43. *& Rhasis in* 9. *ad Mansorem* de potu argenti vivi statuunt. *Brassavolus* sine ulla noxa intra corpus assumi asserit, cùm Veterinarii brutis vermibus scatentibus, quod ex anhelitu cognoscunt, avellanæ nucis putamen dimidiatum argento vivo repletum; & faucibus injectum, quatuor vicibus deglutiendum tribuant, nullo graviori morbo succedente, curant. Et pueris in extremo constitutis periculo, quibus cœtera nihil profuerant duorum granorum milii quantitate felicissimo cum eventu *Brassavolus* exhibuisse testatur. Et nos absque ulla noxa plusquam centies moribundis pueris mercurium vivum exhibuimus pondere unius scrupuli, & ab imminente morte fuerunt liberati, necatis illicò vermibus. In Gallia verò propinatur pueris pro quotidiano remedio aqua mercurii hoc modo parata:

℞. *Mercurii vivi* ℥. *j. eam injice in aquæ ferventis* ℔. *iij.*

Bulliat per spatium dimidii quadrantis, deinde aqua à mercurio decantetur, & sumatur pro quotidiano usu. Nam vermes non solùm illicò necat, sed eorum generationem prohibet, corporis temperamentum servat, & contagia arcet. Id quod mirum est, eadem mercurii uncia quantumvis aquæ quantitatem ea imbuit virtute, ut paulo post de hac veluti infinita mercurii virtute explicabimus.

Mulier cùm abortum tentasset diversis remediis, ad eundem obtinendum libram integram argenti vivi, eam ingurgitasse refert *Matthiolus*, & apud me constat pro eodem fine mulierem mediam libram mercurii ingessisse sed ut abortum non obtinuit, ita illæsa à mercurii assumptione remansit. Verùm est, quod obstetrices laboriosè parientibus scrupulum unum mercurii exhibere solent pro partus acceleratione, & non frustrà. Imò observatum est quosdam sitibundos noctu in tenebris vasa argento vivo plena pro poculo arripuisse, & plenis faucibus argentum vivum magna quatitate exhausisse, id tamen sine damno per alvum rejecisse. Tentavere adulteræ mulieres multoties argenti vivi exhibitione Zelotypos necare maritos, sed argentum vivum uxoribus humanius scelus non complevit, unde extat apud *Ausonium* epigramma:

Toxica Zelotypo dedit uxor mœcha marito,
Nec satis ad mortem credidit esse datum,
Miscuit argenti lethalia pondere vivi,
Cogeret ut celerem vis geminata necem.
Dividat hæc siquis, faciunt discreta venenum.
Antidotum sumet, qui sociata bibet.
Ergo inter sese dùm noxia pocula certant,
Cessit lethalis noxa salutiferæ.
Protinùs ut vacuos alvi petiere recessus,
Lubrica dejectis qua via nota cibis.
Quàm pia cura Deum, prodest crudelior uxor,
Et cùm fata volunt, bina venena juvant.

Servi in mineris argentum vivum colligentes, ut dominos fraudent, argenti vivi aliqua pondera ebibunt, illudque deinde per secessum ejiciunt, & secretò venundant.

Ac tandem usum mercurii externum innoxium experimur in diem in necandis pediculis, cimicibus, & pulicibus; nam si vestis eo spargatur, mercurius vivus pediculos omnes inflato corpore interimit, ita ut per excussionem omnes decidant: at si verò dictæ sordities in capite inter capillos fuerint, ut frequenter pueris accidit, tunc

℞. *Mercurii vivi quart. j. ponatur in mortario, & cum saliva reducatur in atomos adde tunc unguenti albi* ℥. *j. & cum pistillo agita, ut unguentum fiat nigrum.*

Hoc unguento caput in tribus aut quatuor partibus inunge semel, aut bis, & omnes pediculi turgidi, & mortui decident; multùm quoque levaminis affert hoc unguentum venis hæmorrhoidalibus turgentibus ac dolentibus.

Non prætereundum est hic unguentum illud, quod ex mercurio conficitur pro enecandis illis pediculis, qui loca pilosa secretiora incolunt, tenacissimèque cuti adhærent, veluti adnati, citissimè tamen ab uno loco in alium per infectionem transferuntur, adeò ut siquis unica saltem nocte in eodem lecto cum aliquo dormierit, qui his scatet pediculis, mox uberrimos secum reportabit, tam firmiter cuti affixos, ac si agnati essent, atque hic pediculi vocantur *pessolatæ*, vel *petalæ*, vulgò *piattole*:

℞. *Ung. ros.* ℥. *j. argenti vivi* ℨ. *j. misce diligenter in mortario lapideo, quousque argenti vivi nullum appareat vestigium.*

Citati omnes authores, & decantatæ experientiæ dilucide concludunt argentum vivum purum, crudum, & nulla præparatione antedatum, non solùm non esse venenum, sed innocuè intra corpus assumi posse.

Contrà non desunt, cùm argentum vivum non solùm non tetigerint, sed neque viderint, qui illud lethiferum toxicum esse crediderunt, credulis professoribus eorum scriptis eundem metum impresserint hujus farinæ homines fuere *Galenus Aetius, Conciliator, Cardanus, Fernelius*, & alii, qui sine ullo fundamento argentum vivum stuporem, tremorem, convulsionem, paralysim, Epilepsiam, apoplexiam, lypothymiam excitare, & interdùm mortem afferre insinuant, sed horum hominum de hoc minerali ignorantiam diffusè demonstrat *Quercetanus in Alexicaco, & in consilio de Lue Venerea*, & ab alii plurimis præcipuè à *Sennerto, & Zacuto* controversia decisa est.

His de argento vivo traditis, quæ quicquid de eo vulgaria ingenia protulere, continent, aliud superest examen faciendum, an scilicet argentum vivum pro Luis Venereæ antidoto fuerit communiter receptu. Tale esse argentum vivum sustinet *Quercetanus* cit. suprà locis, *Epiphanius Ferdinandus Hist.* 17. jurejurando affirmat 150. gallicos curasse ætatis, sexus, regionis, & tempore atque: *Laurentium* memorat plusquàm 1000. sine recidiva curasse, & hac mercurii alexipharmacam vim ab occultis qualitatibus pendere, & à proprietate specifica disputat *Felix Platerus*. Qui argentum vivum Luis Venereæ antidotum esse negant, ii sunt, qui ex ignorantia illud venenum esse existimant: cœterùm passim experientia docet, & hactenùs docuit, ex morbi Venerei species, quæ à vegetabilibus remediis, atque à provocatis sudoribus evinci non possunt, ab applicatione mercurii absque ullo periculo radicitùs curantur. Nunc nostras observationes, & de argento vivo fundamentalem doctrinam ingenuè communicabimus.

Sciendum itaque est primo, quòd argentum vivum est corpus metallicum, in cujus productione causa est naturæ industria, ut sub lege omnium corporum mistorum illud non posuerit, quippe omnia corpora mista corruptioni, alterationi divisioni, & transmutationi experiuntur obnoxia, tantùm argentum vivum hoc gaudet privilegio, ut incorruptibile, inalterabile, indivisibile, & immutabile non solùm ab ordinariis naturæ, & naturalium agentium viribus, sed etiam à vehementissimis liquoribus, aliisque mediis, quæ humana industria hactenùs invenit, & posterùm inveniet; ac propterea multùm à cognitione hujus mineralis absunt ii, qui illi primas tribuunt qualitates, vel in excessu, vel in re-

in temiſſo, nam qualitas à toto miſto manat, ſuum corpus deſerit, & in aliud imprimitur; argentum verò vivum, cùm ſit corpus indiviſibile, & inalterabile, nil ſui alteri corpori conferre poteſt: nam ſiquid ex ſua ſubſtantia deperderet, illud non eſſet, quod anteà erat, quod falſum eſt in hydrargyro innumeris experimentis.

Neque qui toxicum, & venenum argentum vivum eſſe credidere, ob eandem rationem ſuæ indiviſibilitatis aliquid rationi conſentaneum retulere, cum id quod venenum eſt, aliquid à ſe, quod vitam adoriatur, & occidar, emittere neceſſe eſt, quod cùm in argento vivo impoſſibile ſit, impoſſibile quoque eſt, ut venenoſum eſſe poſſit; Verùm tamen eſt, quòd cum argentum vivum neque venenum, neque cibus dici poſſit, medicamentum illud nobis ſuadere debemus; unde neque exteriùs applicandum, neque interiùs exhibendum eſſe præter neceſſitatem, & morbi urgentiam: quæ curare ſolet, exiſtimamus, more aliorum medicamentorum, nam præter neceſſitatem aſſumptum, ſi uti venenum non lædit, vel ratione admirabilis ſuæ penetrationis, vel ratione exceſſus ponderis (quod graviſſimum præ omnibus metallis, excepto auro) lædere faciliter poteſt.

Secundò ſciendum eſt, quòd argentum vivum conſtantiam, indiviſibilitatem, & inalterabilitatem, uti illud ſemper idem, in ſuo corpore conſervat, ita quicquid quod acutum, ſalinum, vel ſulphureum eſt, quoties in argentum vivum agere conatur, ſupra illud emoritur, & in aliquid aliud à priſtino omninò deſtinatum, tranſmutatur, argento vivo ſemper eodem perſeverante, licèt illud aliqua larva mutatum appareat. Hinc diſcite, quàm ſit innocens, & omnis venenoſitatis expers, dùm ſimplex, purum, & nulli alii corpori commiſtum erat argentum vivum: cùm deinde liquoribus acutis, ſalſis, ſulphureiſque commiſcetur, tantam venenoſitatem acquirere poteſt, ut infra quadrantis horæ ſpatium hominem perimere poſſit, ut de ejus ſublimato experimur.

Ubi eſt advertendum, quòd non eſt argentum vivum, quod in venenum convertitur, ſed ſunt ſalia acuta liquorum acrium, quæ dum impenetrabile mercurii corpus ſtrenuè adoriuntur, illudque corrodere præſumunt, quia debilia ſunt ad tantam hujus corporis evincendam conſtantiam, ipſa ſuper mercurii corpus tranſmutantur, exaltantur, & corroſivi veneni proprietates acquirunt; itaque venena non ex mercurio ſed ſupra mercurii corpus producuntur, & coagulantur: nam mercurii corpus poſt calcinationem venenoſam, ſi à ſalibus calcinationis ſeparetur, idem remanet mercurius, qui ante calcinationem erat, quod evenire non poſſet, ſi aliqua mercurii pars in venenum abjiſſet, nam *deprivatione ad habitum facilis non eſt regreſſus*. Dupliciter ergò argentum vivum adjuncta ſibi in venenum tranſmutat, vel per ſublimationem, vel per præcipitationem.

Primò per ſublimationem ſal vitrioli volatile in corroſivam, ac veluti igneam naturam mercurius convertit, nam vi ignis illud ſecum rapit, & ſuis partibus commiſtum illam acutiem ſollicitat: fit autem argentum vivum ſublimatum hoc modo.

℞. *Mercurii purgati, vitrioli rubificati, & ſalis præparati ana* ℔. *j. ſalis nitri* ℥. *iv.*

Terantur, & miſceantur ſimul in mortario lapideo cum modico aceti tamdiù, donec mercurius nullo pacto appareat vivus. Quæ omnia benè miſta pone in cucurbita luto munita, cui ſuperimpone alembicum roſtratum: Da ignem per gradus ſ.a. per viij. vel x. horas, & excipe aquam fortem, quæ per alembici roſtrum deſtillabit, & habebis mercurium ſublimatum adinſtar nivis album. Operam ut meliùs perficias, poteris iterùm ſublimare, addendo pro qualibet libra mercurii ſublimati aliam libram ſalis præparati, & vitrioli uncias quatuor, ac tertiò cum ſale tantùm ſublimabis.

Verùm, ut argenti vivi invincibilem conſtantiam cognoſcatis, quamvis illud in cryſtallum ſublimatum cernitis, immutatum tamen ſub illa ſalina larva perſiſtere hoc artificio animadvertis.

℞. *Lixivii com. fortis* ℔. *iv. mercurii ſublimati* ℔. ß. *Fiat hic pulvis, & in dictum lixivium tepidum projiciatur, nam infra unius horæ ſpatium ſal volatile vitrioli, aliaque ſalia relinquentur in ſua libertate, & tunc argentum vivum vaſi fundum petet in priſtina ſua forma fluida, & ſal volatile vitrioli &c. ſali lixiviali aſſociatur.* Ex qua mechanica vobis I. In aperto eſt conſtantia, & indiviſibilitas, quam de argento vivo prædiximus. II. Quòd ſpiritus acuti, & ſalſi ſuper argenti vivi corpus immutantur, & abſque reactione in mercurium à mercurio patiuntur. III. Quòd argentum vivum non ſit per ſe venenum, ſed id quod tuo corpori conjungitur, & exaltatur, novas proprietates acquirit, & in hoc aliquid tranſmutatur, quod corroſivum, corruptivum, ac putrefactivum erit.

Præcipitatur argentum vivum per liquores fortes ab igne ante exaltatos, hujuſmodi ſunt aqua fortis, oleum ſulphuris, ſpiritus vitrioli reverberationis igne expreſſus, ſpiritus nitri, & ſimiles qui arte pyrotechnica præparantur, quorum ad præcipitati præparationem talis erit proceſſus.

℞. *Aquæ fort. vel alterius ex dictis ſpiritibus* ℥. *ij. mercurii crudi currentis* ℥. *j.*

Ponantur ambo in vaſe vitreo, ità ut mercurius totus ſolvatur in aqua, facta ſolutione, vaſi lentus ignis ſupponatur, ut aquæ humiditas in vapores exhalet, & in vaſis fundo flava coaguletur materia, tunc ignem aliquantulùm auge, nam paulatim flava illa materia in rubicundiſſimum pulverem exſiccabitur, & tunc argentum vivum præcipitatum dicitur, quod vehementiſſimè corrodit, & cauterizat; eſt tamen in agendo ſublimato mercurio aliquantulùm pigrius.

Evenit mercurii præcipitatio ex eo, quia ſal exaltatum in liquoribus fortibus deſtillatis, dum argentum adoritur; ſuper illius corpus coagulatur, & humidum aqueum per quod diffuſum erat, derelinquit: Sal illud mercurii partibus admiſtum, & omni humiditate privatum igneam penetrationem acquirit, & mediante mercurio corroſivi veneni indolem præſefert, mercurius tamen ſub ipſo immutatus perſeverat; etenim mercurius præcipitatus, ſi in aqua communi fortiter maceretur, deponit ſal à ſpiritibus fortibus mutuatum in ipſamet aqua ſub forma aluminis rocchæ invenitur: currens verò mercurius in vaſis fundo colligitur eadem quantitate, ac antè præcipitatus fuit.

Præter dictos modos ſublimandi, & præcipitandi mercurium, quibus mortificatur, nullo modo intra corpus aſſumi debet propter irreparabilem mortem, quam affert: Pyrotechnica praxis tertium invenit, cum quo mortificatur, ex eo quia ſalinam non habet indolem, igneas, ac venenatas proprietates ſuper mercurium non acquirit: eſt illud ſulphur commune cui à natura datum eſt metallica corpora penetrare abſque neceſſitate artificialis exaltationis per ignem, hoc modo.

℞. *Sulphuris vivi com.* ℔. *j. Permitte, ut igne liqueſcat in vaſe terreo, tunc paulatim injice mercurii vivi* ℔. *j. agitando cum ſpatula uſque dum mercurius cum ſulphure optimè ſit commiſtus, tunc maſſam illam reduc in pulverem, & in vas ſublimatorium injice, hunc per ſex horas urge per ignis gradus, & aſcendet mercurius ſimul cum ſulphure in cinnabarim, quæ in apothecis venalis eſt; vitri lateribus in ſublimatione adhæreſcit concreſcitque in forma ſtrioſa.*

Mercurius hoc modo cum ſulphure ſublimatus nullius eſt ſaporis, nulliuſque activitatis, & in quavis doſi intra corpus aſſumi poteſt, nam ſicut inutilis eſt, & nullius actionis, ita innocuus per inteſtina deorſum deſcendit: mirabilis tamen eſt in forma fumi cinnabaris uſus, ut infra dicemus. Ubi advertendum, quòd multi, qui hoc remedio empiricè utuntur, cùm illis non conſtet, quòd cinnabaris ex mercurio fiat, jurejurando promittunt ſe argento vivo in curatione non uti, ſed quodam pulvere iis tantùm noto.

E mercurio in cinnabarim converſo fit etiam in priſtinum mercurium reductio hoc modo.

℞. *Cinnabaris pulverizati* ℔. *j. Calcis vivæ pulv.* ℔. *iij. miſce ſimul, ac projiciantur in retortam vitream, cui vas recipiens annectendum, ignem deinde ſuppone per gradus, nam paulatim mercurius vivus in vas recipiens decidet, relicta in calce ſulphuris larva.* Mercurius iſte è cinnabari redivivus puriſſimus eſt, & ab omni labe, & impuritate immunis, eoque uti debemus in mercurialium præparationibus, ut apothecariorum impoſturam aufugiamus.

Commiſcetur etiam argentum vivum per ejus mortificationem rebus pinguibus, & unctuoſis, ac tunc corporibus perunctum ob analogiam, quam cum vita animali habet, intrà trahitur, omneſque corporis partes penetrat, & ab omnibus contagiis liberum reddit. Mortificatio argenti vivi multipliciter fit, cùm aliud non denotet argenti vivi mortificatio ſecundum communem ſententiam, niſi ejus corporis in atomos reductionem, nam quoties in atomos fuerit redactum, faciliter cum pinguibus, & unctuoſis fit ejus commiſtio. Tu ita ſic mercurium mortifica:

℞. *Mer-*

℞. *Mercurii vivi ℥. ij. ponantur in mortario lapideo illique saliva recens hominis injiciatur, cum pistillo agitetur, nam paulatim in atomos exilissimas dividitur.* Vel

℞. *Argenti vivi ℥. ij. succi limonum ℥. j. ponantur simul in mortario lapideo, & cum pistillo agitentur. Sic etiam argentum vivum in atomos reducetur.* Vel

℞. *Argenti vivi ℥. ij. urinæ humanæ ℥. j. eodem modo in mortario agitentur, nam habebis argentum vivum in atomos divisum.*

Didicistis jam mercurii proprietates, & quomodò salia in eum, suas vires exercere conantur, in corrosiva venena degenerant, mercurio suam immotam conservante substantiam: operæ pretium nunc erit aperire, an actione penitùs imperscrutabili mercurius luem curet Veneream, an penitus investigantibus manifesta esse possit. Nostra quidem sententia est argentum vivum manifestissima actione Luem Veneream è corporibus, in quibus impressa est, exterminare, & id hoc modo investigandum aggredimur.

Ex allatis jam suprà argenti vivi præparationibus apertissimè acutos, salsos, & ignis vi exaltatos liquores supra mercurii corpus suas exercere vires, & impetuoso motu illud aggredi constat; quòd licèt acuti liquores mercurium per eorum actionem superasse videantur, tamen super mercurii corpus, quod semper perseverat idem, eorum mortuos, ac transmutatos esse ex reductione mercurii in suum corpus jam patefecimus. Certum quoque est ex superiùs adductis, quòd argentum vivum crudum, & in sua forma fluida viventibus corporibus venenum non est, imò quòd intra illud assumptum nonnullis medeatur nobis, abire tamen illud in venenum, dùm super ipsum acuti liquores mutantur. His sic per allatas mechanicas, & per constantia experimenta determinatis, ad theoremata de luis Venereæ essentia accedimus; tradidimus enim morbi venerei essentiam sitam esse in degenerato nutrimento, quod per fixionem erodentem acorem contraxit, cujus effectus ipsi passim testimonium præstant: enim verò ulcera, caries, dolores acerbissimi, tonsillarum erosiones partium spermaticarum, cartilaginum ossiumque corruptiones, corrosivi liquoris sunt necessari effectus; fateri unde absque dubio possumus luem veneream nutrimenti sal exaltare, illudque acidum, corrosivumque reddere.

Ponamus nunc argentum vivum lue venerea contaminatum corpus ingredi, ac sua, qua maximè pollet penetrandi energia, in omnes ejus partes se insinuare; certum est, quòd exaltatum nutrimenti sal ulcus, dolorem erosionem, corruptionemque actu in parte producens, adveniente argenti vivi corpore, in illud agere tentabit, & ea actione se à partibus separabit, totumque super argenti vivi corpus pro lue, eique commistum unum fient, non secus ac aqua fortis, & mercurius post solutionem una res apparent. Hoc modo separato à partibus degenerato jam à lue venerea nutrimento, & exaltato, mercuriique super corpus præcipitato, natura partium antè à materia luis oppressa libertatem pristinam acquirit, & ad expulsionem præcipitat mercurii insurgit, ac ut plurium per fauces, lacerata epidermide, per potentissimum ptyalismum illum expurgat, aliquando per urinam ejicit, aliquando per intestina, & aliquando per sudores, qua expurgatione completa, tanquam à pugna lacessita quiescit natura, vires refirmit, corpusque tam à luè, quàm à medicamine labefacturam recreat, & restaurat.

Superest tantùm recidivæ suspicio, quoties mercurius integram materiam à lue productam non omninò ad se traxit, & habuistis jam à posteriori deductas demonstrationes, quibus aptè cognoscitur argentum vivum unicum, verum, & singulare esse medicamentum venereæ luis curativum.

Superest quoque nunc docere mercurii legitimas præparationes, quibus tutò uti possitis artificio pyrotechnico, ejus omninò venenositate sublata, ac primò suprà asseruimus mercurium sublimatum potentissimum esse, corrosivumque venenum sequenti artificio omnem ejus corrosivam activitatem auferetis; & in suave mutabitis medicamen, quod *Mercurius dulcis* vel *Draco mitigatus* communiter indigitatur.

℞. *Merc. sublim. & merc. vivi currentis ana ℔. ß. ponantur ambo in mortario lapideo, & eo simul pistillo misceantur ut vivi mercurii nullum appareat vestigium sed in massam nigricantem ambo redigantur. Tunc massam illam pone in aludele, & igne arenæ administrato per sex horas, sublimabitur mercurius, frigidum posteà vas frange, nam ad ejus latera mercurium dulcem sublimatum crystalli instar invenies remanentibus in fundo fæcibus, quas unà cum nigricante materia in collo vasis adhærente ejice. Si verò sexies sublimabis, efficies Calomelanos Turqueti.* Mercurii dulcis dosis est à scrupulo j. usque ad ʒ. ß. pro personarum conditione, commisceri potest cum pilulis solutivis, conservis catharticis, theriaca, cofect. Hyacinth. & Alker. aliisque similibus pro Medici cupidine, & infirmi exigentia, cujus efficacia luem è corpore efficaciter expellit, priusquam dolores, gummata, aliæque species his graviores non apparuerint, nam in his aliquod affert levamen, minimè quidem integram sanationem.

Mercurius non æquè bonus existit, sed variat, primo ratione matricis, seu loci naturalis, unde naturali loco censetur optimus, qui eruitur è mineris vicinis auro, vel argento, & hinc optimus censetur Hispanicus, & Hungaricus. Secundò, ratione inquinatorum, qui nonnumquam per se in terra conspurcatus est; unde ut plurimùm scatet commistione arsenicali, antimoniali, saturnina, cadmiosa, quibus nonnunquàm in terræ cuniculis venenosus redditur. Tertiò, nonnunquàm ab impostoribus adulteratus venditur; adeò enim exactè eum adulterare norunt plumbi beneficio, ut quoque simul per corium transire possit, adeòque difficile sit fucum cognoscere. Quapropter nequis incautis decipiatur, non à re erit hæc bonitatis signa observare. Primò, bonus censetur, qui per retortam propulsus nihil recrementi relinquit. Secundò qui in cochleare argenteo evaporationi super prunis impositus maculam relinquit flavam, aut albicantem; qui nigram, aut fuscam purgari debet: Primò, expressione per corium, fæcibus qua crassis in corio remanentibus, mercurius transit sed hic modus non est tutus, ut diximus. Secundò, lotione lavetur autem vel per acetum simpliciter, aut cum sale mistus, vel per lixivium calcis vivæ, & cinerum clavellatorum vel etiam per lixivium saponariorum: sæpiùs nimirum cum his agitando, & vicissim à sordibus eluendo. Purgatur quoque agitatione forti cum spiritu vini in vitro obturato, separatur enim nigredo ad latera. Tertiò, destillatione, destillatur nimirum in arena per retortam igne fac forti, idque per se sine additione, vel addito sale tartari, calce viva, & similibus. Optimè verò purgatur amalgamando cum metallis perfectis, ac postmodum per retortam, à corpore admisto separando. Optimè purgatus censetur mercurius ille redivivus, qui ex sublimato, præcipitato, & cinnabari elicitur, ut diximus.

Præcipitatum verò argentum vivum, quod suprà corrosivum venenum esse descripsimus, hoc modo in *Turpetum minerale* parabitis, nam habebitis mirabile medicamentum:

℞. *Merc. præcipitati ℥. ij. or. sulph. per campanam extracti ℥. iv.*

Ponantur ambo in retorta vitrea super calidos cineres per dies duos, tunc destilla, quod humidum est à reliquo in retorta mercurio ter cohoba, ac ultima vice ignem vehementem urge: remanebit tunc in retorta turpetum minerale, quod in pulverem redactum ter, vel quater aqua communi calida lavabis pulverem, ab omni humiditate exsicca, vini spiritum destillatum affunde, quem accende in totalem conflagrationem, id ter repete, & habebis inde pulverem dulcem. Hujus ℞. gr. v. usque ad viij. pro personarum conditionem, misce, cum pilulis solutivis, conservis, vel confectionibus cordialibus. Lenes secessus, & vomitus concitare solet, aliquando ptyalismum, symptomata omnia Luis venereæ mitigat, adeò ut infirmi appareant sani, attamen infra paucos menses recidivam patiuntur.

Cinnabaris deinde, quam sulphuris communis calcinatione ex argento vivo fieri prædiximus, post sublimationem fuit, sicut intrò assumpta innocua est, nullamque producit in corpore motionem, ita quoque inutilis experitur propinata ad quamcumque luis Venereæ speciem usus itaque cinnabaris est omninò externus, & in formam fumi circa corpus, vel intra illud promotum. Cinabrium enim in pulverem redactum prunis impositum ignem concipit, totumque in fumum densum, gravemque evolat, qui fumus nil aliud est, nisi mercurius per calcinationem, & sublimationem sulphuri permistus, & ab igne simul cum sulphure resolutus. Hujus fumi tanta est cum vita hominis sympathia, ut quoties ille circa corpus aliquod tam

tam sanum, quàm infirmum elevatur, à tali corpore affatim intrò attrahitur in ossa non solùm usque, sed etiam in medullas. Hujus fumi mercurii tanta est energia, & efficacia, ut legitimè ab accurato Medico administratus, minimas quasque corporis partes, & profundissimas pervadet, & in quacumque harum sit venereum contagium impressum, evellat, & exterminet, tantumque aliquoties ex ejus usu recidivam patiuntur ii, qui remedio, ut convenit, usi non sunt, vel eam quantitatem intùs non admiserint, quæ omnes partes contaminatas à contagio venereo expellere, ac subigere valebit; sæpè enim accidit, ut qui sævissimis ex lue venerea doloribus cruciantur, tertio, vel quarto suffumigio omninò à doloribus se liberatos agnoscant, ac proinde à remedii continuatione desistunt: Verùm quia idem non est dolores sedare, & eorum causam occasionalem subigere, & expellere, facilè evenit, ut hi recidivam patiantur; nam materia corpori residua temporis cursu iterum se exaltat, sedatosque dolores iterum concitat.

Fumus iste mercurii catholicum, sive universale remedium dici potest ad omnes luis venereæ species persanandas ritè, ac rectè administratus: nam ulcera, pustulas, dolores, durities, gummata, nodos, scabies, alopecias, tabem, hydropem, & quicquid hujusmodi lues venerea in contaminatis corporibus producere potest, efficacissimè curat.

Verùm quantùm efficax est mercurii fumus ad species omnes persanandas, tantùm infirmis fastidiosus, laboriosus, & intolerabilis observatur ob symptomata, quæ ad finem expellendæ materiæ producere solet, unde accurato Medico convenit ea symptomata infirmo prædicere, ac ulteriùs quàm torquere possunt extollere, ne infirmus, & adstantes inscii horrendis illis affectibus supravenientibus terreantur, & veneni suspicionem animo volutent, & eò magis si alio advocato Medico remedii ignaro, in illa timoris apprehensione confirmentur, alioquin si accidentia illa Medicus pronunciat, infirmum, & adstantes à timore liberabit, & præstagiosæ artis gloriam acquiret, quippe licet horrenda accidentia huic remedio ritè administrato supervenerint, si infirmus erit obediens, ac patiens, & Medicus accuratus, infallibilis, & absque salutis periculo intentum habetur à remedii in sanando efficacia, & omnes in admirationem trahet.

Operę pretium nunc erit de his horrendis symptomatibus notitiam reddere, & causam docere, & cur talia eveniant, & pro clariori intelligentia, quæ in theoricis tradidimus, in memoriam vestram reducemus, scilicet quando contagii venerei producta in corporibus affectis sunt de natura salis exaltati, & corrosivi, indolemque habent aquæ fortis, & aliorum liquorum per ignem exaltatorum, hæc producta utcumque in corpore suam exerceant lædendi efficaciam, & in quo mercurii fumus accedat, non secus ac aqua fortis si mercurio supponatur, illa apprehendit, & unum simul fiunt, hoc modo mercurius per corpus apprehendit morbi Venerei producta à partibus, quas priùs torquebant, separat. Verùm quia natura intra soliditatem suarum partium, quo extraneum est, tolerare non potest, materiæ mercurio admistæ expulsionem sollicitat, perque eas illam dirigit vias, quæ sunt ad opus perficiendum congruentiores; hinc est, non uno & invariabili modo ab assumpto mercurii fumo fit materiæ expurgatio, nam aliquando per os, aliquando per sudores, aliquando per urinas, & aliquando per intestina à natura expellitur id, quod mercurio victum, & calcinatum est.

Cœteris paribus insolentissimum est hoc remedii genus, quoties per os, & fauces, cùm calcinatam materiam expurgat; nam lingua, fauces, gingivæ, palatum, labia, & interna genarum pars priùs vehementer intumescunt, ita ut multoties linguam os non capiat, neque bibere, neque comedere possint infirmi, deinde exulcerantur, & saniosam, putidamque eructanr salivam in maxima copia, summo cum dolore, acri mordacitate, quæ omnia sunt infirmo prædicenda. Medicus intereà in tanta symptomatum vehementia trepidare, aut timere non debet, sed forti debet esse animo, & tunc plusquàm maximè certam jam infirmi salutem pronunciare, nam si, ut convenit, negotium gubernat, intra decem dies expurgata materia, cessabit ea symptomatum procella, & infirmus ab omni morbo se liberatum agnoscet.

Aliquando in fauces non ascendit materia expurganda, sed in mesenterium fluit, & primò diarrhœam, deinde dysenteriam excitare solet cum levibus torminibus, quæ omnia neque infirmum, neque Medicum terrere debent; nam nullo adhibito remedio, intra tres dies spontè cessabunt cum integra infirmi salute.

Multoties per urinam materia expurgabitur, & tunc nullum affert horribile symptomata, nisi urinæ exorbitantem quantitatem crassæ, & albæ, qui etiam aliquot post dies spontè cessabit cum infirmi salute.

Tandem materia per cutis poros sibi aditum aperire solet, ac tam per sudorem, quàm per insensiles halitus foras erumpere, & hic modus cœteris tutior, ac jucundior est, nullumque incutit metum.

His animadversis, quæ adhibito mercurii fumo evenire solent, subjungendum est, quid Medico sit agendum, ut cautè procedat, & à notatis supervenientibus symptomatibus infirmi salutem expectet, & non ejus mortem. Primò ergò simplicis aquæ potus tanquam venenum est infirmo interdicendus, nimium enim frigefacto, vel humectato corpore, sistitur materiæ exitus: potet ergò æger vinum generosum, & in debita quantitate. Secundò, ambiens aer, in quo æger degit, ne frigidus sit, Medicus curare debet, imò positivè calidum esse oportet, ut poros servet laxos. Tertiò, à cibis crudis est ægro omnino cavendum, & proderit, ut nonnullus sit cibus, qui per quam optimè nutriat. Quartò, sanguinis evacuationes, purgantia, & quæcumque naturam valde debilitant, vel spiritus resolvunt, sunt fugienda. Tandem veneris usus est omninò, tanquam exitiale venenum, fugiendus, quia spiritus dissipat, & vires enervat; ægri namque curationis tempore maximoperè veneris œstro exagitantur, quia antidota, quæ luem curant, sympathiam, seu consensum cum partibus naturalibus habent, illasque impetunt, titillant, vellicant, & inexplebilis oritur luxuria.

His omnibus exactè perpensis, quæ accuratam remedii praxim includunt, ad cinnabrii describendum adhibitionis formulas devenimus, & primò advertendum est, quòd cinnabrium emi non debet in pulverem jam redactum, nam seplasiarii lucri cupidine illi minium admiscent, quod in fumum non resolvitur, & sic curationis eventu Medicus defraudatur. Emite illud itaque integrum striosis frustulis constans; ac vosmetipsi deinde in pulverem redigite, vel propria manu parate.

Prima ergò formula administrandi mercurii fumum, inscіis quondam medicis, fuit pilulas quasdam ex diversis materialibus componere, non enim illis cognita erat radicalis remedii energia, & prout Agyrtæ imponebant iis, ita varia, & diversa simul miscebant materialia, potiùs ad ægrorum perniciem, quàm salutem: hujusmodi mistio hic Neapoli in incurabilium Nosocomio pro magno arcano hactenus habita fuit:

℞. Lithargyrii ℥. v. antimonii, cinnabaris ana ℥. j. rhapontici ℥. vj. polyp. querc. ℥. iij. calami aromatici, cinnamomi, macis nucis mosch. aluminis, virid. æris, aloes ana ℥. iij. minii, sandarach. græcorum ana ʒ. j. fiat omnium pulvis, & terebinthina excipiantur, ut fabricentur pilulæ carbonibus imponendæ.

Mira sanè authoris hujus recepti simplicitas, qui sibi suasit lithargyrium, & antimonium igni imposita fumum eructare posse, cùm fixissima sint, & à placido igne non patiantur; simplicior fuit author, qui credidit reliquorum simplicium vegetabilium fumum posse corpus penetrare; tota itaque efficacia juvandi est in sola cinnabari, quæ tot inutilibus commista rebus ferè inutilis ipsa quoque efficitur,

Altera fuit *Fallopii* formula, quæ tantùm à scopo non aberrat, licèt à sua simplicitate recedat, illa talis est:

℞. Cinnabaris ℥. iij. sandarach. græcor. ʒ. j. ß. myrrhæ, thuris, ligni aloes, ammoniaci ana ℥. j. Tundantur hæc crasso modo, & cum terebinthina formentur pilulæ, quæ imponantur super carbones. Hoc receptum, cùm cinnabarim pro basi habeat, non adeò improbamus; verùm quia cœtera adjuncta sunt inutilia, & pretiosa, ut lignum aloes, & cinnabaris correctione non indiget, nam præter suum fumum nil aliud in corpus penetrat, relictis tot additamentis, vos simplici cinnabari uti potestis, addito tantummodò thure, ut odoris ingratitudinem tollatis, & cinnabari larvam addatis, ne à vulgo remedium floccipendatur:

℞. Cinnabaris pulverisatæ, & thuris pulv. ana ℥. j. Hæc ambo optimè misce & misturam deinde divide in x. char-

chartulas, si æger sit perquam maximè debilis, in viij. si mediocres sint vires, in vj. si validus sit æger, quas sequenti modò administrabis.

Infirmum prius vel syr. de spina pontica, vel pilulis de tribus cum manna mercurii à crassis Humoribus libera, deinde in cubiculo, in quod ventus non intret, vel quod facilè incalescat, illum pone cum suo lectulo circa quod sit dolium ex tenui ligno, uti est Neapolitanum, utroque fundo carens, vel alio modo, dolio simile constructum, hypocaustum adapta, intra hoc sit constituta sedicula cum fundo aperto, in qua æger commodè sedere possit, tigillum deinde prunis imple, & intra dolium pone, panno laneo superposito, ac in dolio tigillum permanere permitte, ut illud perquam maximè incalescat. Tunc æger nudus dolium intret, in sedicula sedeat, & à tigillo carbones exime, remaneatque in eo tantùm tres, vel quatuor infirmo da chartulam cum cinnabate, illique præcipe, ut cùm sudare incipiat, chartulam prunis imponat, nam fumus ab ea ascendet, totum dolium replens, & ægri corpus circumdans, in eo maneat per horæ quadrantem, post quam linteo se involvat, & in lectulo optimè cooperto se componat per unius horæ spatium, nam affluenter sudabit, tunc sudorem abstergat, & cibum sumat, à cubiculo per viginti dies non exeat. Tempus fumigandi opportunius erit ante cœnam, quàm ante prandium, vespertinis enim horis producta à lue venerea sunt in motu, & remedio libentiùs obedient. Tertio quoque die si æger imbecillis sit, à fumo se abstinere potest. Uncia una cinnabaris est ad cujuslibet infirmi curationem sufficiens, si verò fuerit cinnabaris antimonii ℥. ß. sufficiet, & tandem cinnabaris naturalis ʒ. ij. ß. sufficient.

Præterea cùm mercurii inunctio adhuc frequens sit in usu, præcipuè apud Hispanos, & easdem requirit animadversiones, qua supra de mercurii adhibendo fumo tradidimus, operæ pretium erit injunctionum mercurii formulas tradere, in quibus notate, quod nulla alia est differentia inter inunctionem, & fumum, nisi quod mercurius in fumo corpus intrat sub forma fumi: in inunctione verò mercurius corpus intrat sub forma ejusdem mercurii, undè unus, idemque est utriusque modi finis & scopus; tutiùs tamen erit mercurium in forma fumi, quàm inunctionis exhibere, & eo quia inunctio nimio impetu, & quantitate in corpus intret, symptomatumque vehementiam quàm maximè acceleret; fumus verò quia in Medici arbitrio est, illum majori, vel minori quantitate administrare, & ejus continuatione cessare, si cum nimium urgeat, tutiori eventu exhiberi potest. Verùm tamen est, quod obstruatis gummatibus, nodis prout etiam pertinacibus doloribus fumo non cedentibus efficax inunctio proficere non parùm solet. Unde præparato ægro, prout de fumo adhibendo diximus, omnia observanda sunt, præter quòd antequam dolium æger ingrediatur, inungi debet, deinde dolium calefactum ingredi per horæ quadrantem, ut inunctio penetret. Tam variæ sunt inunctionum formulæ ex conglomeratis inutilibus ingredentibus, vel rebus pretiosis pro divitibus, & magnatibus ut, tædiosum foret opus eas transcribere. Neapoli sequens est in usu.

℞. *Mercurii, adip. porc. recent. & non salitæ ana ℥. iij. ol. laurini ℥. j. ol. ligni guajaci destill. ℥. ß. styracis ʒ. j. quæ dissolvi in terebinth. ℥. j. ß. & f. ung. f. a.*

Joannes Zvvelferus in animadversionibus in Pharmacopœjam Augustanam sequens receptum describit:

℞. *Mercurii vivi mundati, axung. porc. veteris ana ℔. j. lithargyr. argentei, cerussæ ana ℥. ij. myrrh. elect. thuris masculi, bdellii, ammoniaci ana ℥. j. theriacæ andromachi, mithridatii democratis ana ℥. j. ß. ung. agrippæ, martiati ana ℥. ij. de althæa ℥. ij. ß. ol. laurini ℥. iv. axung. viperinæ veræ ℥. ij. resinæ pini ℥. ij. ß. dissolvantur gummi in spiritu vini, & cum reliquis juncta, lege artis in unguentum redigantur.*

Verùm tot adjunctorum congeries propter lentorem, crassitiem, & unctuositatem, vel propter plumbi calces, nempe lithargyrii, & cerussæ commistionem, mercurii efficaciam infringit, poros occludit, cutem obstruit, & intimarum partium penetrationem retardat, nec malignitatem obtundit, quia stultè mercurius vinctus, nec debita quantitas admissa fuit, nec integris viribus, sed hebes, & torpidus membris hæret, unde graviora symptomata non excitat, & hæc est ratio, cur ægri, qui istis inunctionibus mercurialibus quasi perfectè curati visi sunt, brevi post recidivam passi fuerint. Mercuriales inunctiones quò simpliciores sunt, eò majorem successum, & celeriorem sortiuntur effectum: secùs verò in tanta rerum ferè innumerarum farragine evenit, ubi plura intermista sunt, quæ magis obesse, quàm prodesse possunt. Nostra inunctionum formula talis est:

℞. *Argenti vivi succ. limon. extincti ℥. ij. axung. porc. vin. generoso lotæ ℥. iv. ung. nuc. mosch. ℥. j. m. omnia simul f. ung.*

Cum quo tantùm plantas pedum, & manuum volas inungere sufficit, nam mercurius per universum corpus, penetrabit, non secùs ac fumus. Si aliqua in corporis parte pertinax perseveret, vel gumma, vel nodus, vel dolor, hoc unguento mercuriali læso tantùm loco adhibito, integra obtinebitur curatio. Inunctio in robusto semel in die, in debili verò ægro alternatim celebrari debet: Unguenti mercurialis pro valido uncia una, pro debili uncia dimidia sufficiet. Partes dolentes fortiter cum panno fricentur per dimidiam horam deinde inungantur, & postmodùm dolium intret, post cujus egressum involvatur linteo optimè calefacto, & in lecto calido stragulis rectus per horæ spatium sudorem expectet, absterso sudore, æger in altero lecto placidè calido se componat. Quamdiu continuari debent inunctiones non facile est statuere propter individuorum varietatem, attamen continuari possunt, quousque gingivæ tumescant, quod ptyalismi est principium, vel quando solvitur corpus, vel in ore ulcera fuerint curata, & quod meliùs quando dolores, & gummata evanuerint.

Et habetis jam omnium medicamentorum mercurialium, quæ tam intrò, quam extra in lue Venerea adhiberi possunt, exactam præparationem, & genuinum administrandi modum cum omnibus accidentibus, quæ illis in administratione supervenire possunt; hæ verò præparationes licet multæ sint occultæ, & rarissimis Medicis cognitæ, laudem tamen non merent apud veros spagyricos, nam solùm ab his ut proficuæ non recipiuntur, sed, ut quoquo modo noxiæ exploduntur, quippe apud illos sublimiores inveniuntur præparationes, quibus argentum vivum omninò figitur, curatque radicitùs quamlibet morbi Venerei speciem ore assumptum trium granorum pondere, nulla concitante sensibili evacuatione, hujusmodi est Mercurius diaphoreticus Paracelsi, & Helmontii, cujus præparationem tradidimus in nostra *Pyrotechnia sophica, lib. 4. cap. 3. art. 4.*

N O T Æ.

In hæc verba. *Verum ad* ---- Author postquam tandem animum adjecerit ad dandam compositionem aquæ suæ anti-venereæ, quam multum jam laudaverat *in Capitibus antecedentibus*, hic tandem omnem eloquentiæ suæ vim colligit ut eam laudibus extollat, dicendo ejus usum sanavisse ægros decoctis, suffumigiis & inunctionibus Mercurialibus non sanatos.

Qui post hæc, non crederet, eam componi ex Plantis raris & incognitis? Et quantum stupere debent Practici, audientes illum dicentem, *Salsamparillam, viscum quercinum, rasuram eboris, & cornu cervi, antimonium crudum, & cinnamomum*, mediocres habere vires in manibus eorum, qui ea quotidie exhibent, & tamen apud ipsum tantæ esse efficaciæ, ut nulli in toto ambitu naturæ comparanda videantur.

Nimium certe credulus est, qui talia tam parum credibilia credit, imprimis, si his addas contradictiones in quam incidit Author, qui, postquam dixerit nullum esse in toto Orbe remedium melius ad sanandos dolores Venereos, citò post dicit, esse inter eos adeo pertinaces ut nec vulgaribus nec Chymicis cedant remediis, tuncque confugiendum esse ad suffumigia & inunctiones Mercuriales tanquam ad sacram anchoram. Certè palinodiam melius canere nequit eodem in Capite.

In hæc verba. *Mediante destillatione* ---- Vires laudatæ in aqua anti-venerea destillata ambiguissimæ videbuntur iis omnibus, qui remedia norunt, & judicare sciunt de eorum viribus; tantum enim virium in quibusdam plantis minuit destillatio quantum in aliis auget. Nec credere est solam destillationem aptiorem esse ad evehendas vires Plantarum componentium aquam anti-

anti venereana de qua agitur, quæ omnes densissimæ sunt, quam elixatio quæ in vase bene obturato fieri potest.

In hæc Verba. *Verum si* ---- Si ii qui vel parum versati sunt in curatione morborum Venereorum, & remedia norunt, habent causam cur mirentur Authorem laudantem aquam suam Anti-veneream, compositam tantum ex plantis vulgatissimis, & mediocris efficaciæ, ut remedium quod potest ab orci faucibus eripere ægros, ut incurabiles à Vulgaribus relictos, non cito post minus mirabuntur illum dicentem confugiendum esse ad Pyrotechniam, ut habeantur remedia adhuc efficaciora in doloribus Venereis.

Quodnam enim remedium efficacius esse posset, in doloribus Venereis, aqua eos sedante intra decem dies, & non solum bona pro sedandis his doloribus, sed etiam apta ad sanandos bubones Venereos tùm spurios tum legitimos, ad gummata discutienda, imo & qualemcunque Luem Veneream sanandam, si in ea facienda rectè operatus fueris?

Attamen remedia, ut aqua anti venerea, efficaciora ab eo proposita, & quæ eum cogunt ad palinodiam canendam, & revocandas magnas laudes ipsi datas, sunt Crocus metallorum, & Mercurius vitæ in vino solito infusi, & deinde turpethum minerale.

Duo prima sunt emetica, quæ possunt prodesse multis in casibus, si opportune exhibeantur; turpethum vero minerale est optimum remedium ad sanandam Luem Veneream singularem imo, & universalem, si recens sit, sed non sufficit radicitus sanandæ inveteratæ Lui Venereæ, ut, & doloribus Venereis pertinacibus, & acutissimis ejus sequelis, Salivatio ope Suffumigii vel inunctionum Mercurialium est remedium multo certius, & tutius, ut fere illico fatetur Author.

In hæc Verba. *Primo ergo* ---- Nimius certè est Author, dum hic dicit simplicis aquæ potum tanquam venenum esse infirmo interdicendum, in curatione Luis Venereæ; cum certum sit aquam simplicem nihil in se habere quo tunc venenum fieri possit.

In ratione vero ab eo allata, dum dicit nimium frigefacto, vel humectato corpore ægri, sisti materiæ exitum, aliqua est distinctio facienda; quia certum est dari ægros, qui hac in curatione nimis refrigerari, & humectari nequeunt, quales sunt corpora temperamenti biliosi macerrima, & siccissima, quibus exhiberi potest in curatione morbi ptisana humectans, & frigefaciens; cum pinguissimis verò, & humidissimis corporibus aliter agendum est, iis est exhibendum pro potu solito *decoctum guajaci* quod est absorbens, & exsiccans, ut impediamus nimiam glandularum oris, & faucium obstructionem, quæ potius salivationem supprimeret, quam adjuvaret.

Cæterùm observare est, respectu corporum macilentorum, quod, si *decoctum guajaci* pingues exsiccat in curatione Luis Venereæ, illud *salsæparillæ* in eadem macilentos sustinet, impeditque, quominus exsucci fiant, quod cogitandum non erat, nisi experientia certò nos id doceret cum *salsaparilla* inter exsiccantia vulgo referatur.

Author verò in anteponendo hic usum moderatum vini, usui aquæ simplicis, non habebit consentientes Practicos Galliæ, ubi certè melius curatur Lues Venerea, quam in ulla alia orbis regione; quia experientia eos docuit, usum vini nimis cito oris ulcera detergere, & impedire quominus sat diù durent, ut salivatio fiat per triginta, quadraginta dies, imo & amplius exigente morbo. Contendit etiam Author salivationem per decem dies Lui Venereæ sanandæ sufficere; quod illi non dabitur, cum ad minimum in Lue Venerea recentissima per viginti dies, & in inveterata, & valde complicata per triginta quinque, quadraginta, vel quinquaginta salivationem fieri necesse sit.

Ob id non contendo parum vini ægris exhiberi non posse in hac curatione, cum nimium debilitantur, sive ob fatigationes curationis, sive ob copiam evacuationis; sed tunc solùm ut remedium, non verò ut potus ordinarius, exhibendum est.

In hæc Verba. *Quartò* ---- Author improbando hic Venæ Sectionem, Purgantia, omnesque evacuationes naturam debilitantes, & spiritus dissipantes, non longe abest à sententia boni *Sydenham & Juncken* qui contendunt non solum tempus adhibitum in præparandis ægris ad suffumigia, & inunctiones Mercuriales esse tempus tritum pro iis, sed etiam has præparationes esse nocuas, quia evacuationes tunc factæ eos tantùm debilitant; & tunc melius esse vires iis addere quam eas imminuere, ut apti sint ad sustinendam vim remedii vires multum dissipantis humores utiles & inutiles liquando.

Sydenham etiam non hæret in dicendo Venæ Sectionem, purgationes, & balnea instituta, ad præparandum ægrum, ad salivationem, facere fere similem effectum illi, quem faceret privatio armorum ad tegendum, & nocendum in Militibus, quibus valida immineret petitio.

Musitanus, qui scribebat in cœlo calidissimo magis excusationem mereri nobis videtur, rejiciendo has præparationes, quam *Sydenham* qui Medicinam profitebatur in cœlo frigidissimo. Corpora Italorum natura debilia ob validam perspirationem, non tantum egent evacuationibus præparatoriis, quam corpora Anglorum, qui cum respirent in regione frigida, marique vicina, aerem densum & humidissimum, debent mollia aperta & perspirabilia fieri, ut Mercurius facilè omnes eorum poros subire possit; si verò verum sit quod hic Author dicit in fine dissertationis suæ de Lue Venerea, in cœlo scilicet Angliæ non posse Lues Venereas inveteratas perfectè sanari quia aer ibi est nimis densus & humidus, infectosque sæpe coactos esse Galliam petere ut respirent aerem salubriorem, verum etiam esse potest, licet non consentiat *Sydenham*, methodum quam sequuntur Medici & Chirurgi Galli, utendi scilicet sufficientibus præparationibus antequam exhibeant Mercurium, tantum in Gallia facere, quantum bonus cœli aer ad perfectam sanationem hujus morbi, qui sæpe in Anglia sanari nequit, quia ægri eò pejus præparati sunt ad recipiendum Mercurium, quò magis iis præparationibus egebant tum ob densum humidumque aerem, tum ob obstructiones in eorum corpore, quæ in toto habitu corporis magnus sunt obex meabilitati Mercurii.

His positis, nonne credere est Medicos & Chirurgos Gallos intelligentiores esse in arte sanandi morbos Venereos quam sunt Medici & Chirurgi Angli; cùm primi melius norint ægros apta præparatione disponere ad bene utendum Mercurio in curatione Luis Venereæ inveteratæ, quàm Angli qui eam forsan ut in Gallia sanarent, nisi illud essentiale emitterent, & eos inter ægros qui Galliam petere coguntur, in ea ideo invenire, non solum aerem salubriorem, verum etiam intelligentiores & prudentiores Medicos & Chirurgos quicquid dicat *Sydenham in loco citato*.

Verùm in discrimen non vocando intelligentiam Medicorum & Chirurgorum utriusque gentis in curatione Luis Venereæ, & imprimis meritum *Sydenham*, quem omnis Europa spectat ut peritissimum ævi sui Medicum, cujusque Opera magno omnibus sunt pretio, audacter dicamus, nos æque niti ratione ac authoritate & experientia, cum affirmamus præparationes quales fiunt in Gallia, ante usum Mercurii in Lue Venerea, semper esse ægris utilissimas; easque plus minusve extendi posse juxta varium cœlum, varias ægrorum constitutione, variosque morbi gradus; sicque in Calido minores esse debere quam in frigido cœlo; in debilibus quam in robustis; in recenti Lue Venerea, quam in inveterata.

Hoc posito principio, necesse non fuit Authori nostro, magnas facere in ægris præparationes antequam excitet ptyalismum, quia eos curabat in cœlo calidissimo. Qui ægros curant Parisiis, ubi cœlum temperatius merito majores jubent præparationes, & *Garnier* Medicus Lugdunensis prudentissimè judicat in Tractatu practico de Lue Venerea post formulas ejus edito, qui certe est tractatus Gallicè scriptus aptior est docendo Tyrones in Lue Venerea, quicquid spectat salivationem; jubet ille ægris medias præparationes quia eos in cœlo medio inter Italum & Parisiensem curabat.

Definita est authoritas *Hippocratis*, ut nobis denotet harum præparationum necessitatem cum docet *corpora quum quis purgare volet ea fluxibilia faciat oportere*. Aph. IX. Sect. II. & ratio omnino consentit cum Authoritate magni illius Medici in eo quod spectat curationem Luis Venereæ per salivationem: cum enim exhibere debeamus remedium quod subeat ductus corporis minus meabiles, nil facilius iter ejus reddere potest, quam evacuatio vasorum nimis plenorum, & humorum adeo crassorum, ut illud in itinere faciendo intricare possent.

Denique experientia docet, Luem Veneream, quæ magnos

gnos in corporibus solidis fecit progressus, diuturnaque eget salivatione, ut radicitus sanetur, nunquam felicius curari, quam cum sufficienter præparatum est corpus ægri, clysteribus. Venæ Sectionibus, iteratis purgationibus, jusculis alterantibus, imò & usu lactis cum adeo ægri exsucci sunt & debiles, ob magnos dolores: hujusque morbi curationem sæpe his cautionibus omissis feliciter non succedere.

Cœterùm quamvis *Sydenham* ægros purgari vix jubeat in curatione Luis Venereæ, fatetur tamen purgationem multum prodesse, si male exhibitus Mercurius, tanto impetu ad superiora feratur, ut magnum ægris immineat periculum: nam Catharticus ingestus, inquit, aptissimus est ad ptyalismum ad eum gradum deprimendum; ut cum ægri Ε'υφορία procedat.

Dicere potuisse Venæ Sectionem non minus aptam esse purgatione ad medendum omnibus perturbationibus quas potest creare Mercurius cum nimio fertur impetu; & quotidiana docet experientia Venæ Sectiones in brachio, pede & jugularibus brevissime sedare horum omnium symptomatum impetum. Verissimum tamen est Phlebotomiam, & fortiora purgantia bona non esse in ægris exsuccis & debilissimis curandis; sed usus optimorum remediorum semper horum indicationem à viribus sumptam supponit.

Sequi non debemus, consilium *Sydenham*, prohibentis purgationem, ad sistendum ptyalismum, qui satis duravit, ad sanandum morbum: nullum enim est dubium, omnem evacuationem nimis diu continuatam, damnosam esse ægris, eosque exhaurire posse: cum vero dicit consultius esse ptyalismum promovere per tres menses Mercurio dulci semel in hebdomade exhibito, etiam postquam omninò convaluerit, & jam sub diu versatur; quam eundem præmaturiùs cathartico inhibere; non proponit digna Medico in curatione Luis Venereæ versatissimo; salivatio enim non est evacuatio, quæ excitari, servari, & sisti ad libita possit; imo & quando hoc fieri posset, æque facile ac Author proponit, hoc faciendum non foret, nisi cum iis quos res summi momenti ad breviorem salivationem coegisset, non vero cum iis qui in curatione hujus morbi omne tempus necessarium adhibuissent.

In hæc Verba. *Tutius tamen* - - - - Errat hic Author, dicendo Mercurium, inunctione datum, majori copia & impetu corpus ingredi quam fumo; evidens enim est materiam in vapores resolutam, semper subtiliorem esse ea, quæ tantùm dividitur, quantumvis tenues & subtiles sint particulæ divisæ; unde sequitur vaporem facilius subire poros, ideoque citius, majori copia & impetu corpus ægri ingredi, quam tenuiores, subtilioresque ejus particulas.

Recens etiam Author (*Nicolaus de Blegny*) præponit, cum plerisque intelligentissimis Medicis & Chirurgis Gallis, in curatione Luis Venereæ, inunctiones Mercuriales suffumigiis, quia semper periculosus est ascensus Mercurii in fumum, quia sic facilius ad caput fertur, ubi gravissima sæpe creat symptomata.

Fatetur tamen idem Author, præponenda esse suffumigia, in iis in quibus ad summum gradum evecta est Lues Venerea, quia, hoc modo, facilius quam unguentis & emplastris, Mercurius subit profundiora corporis ægrorum.

Cæterùm verissimum est, quod dicit Author, nos certiùs scire, quantitatem Mercurii ægro per suffumigia exhibitam, quam eam quæ corpus subit per inunctiones; quia inunctor partem ejus in se recipit; sed similem illi non habemus fidem, cum contendit, fumum in arbitrio Medici magis esse, si quid mali timeat, quia non videmus, qua ratione hæc sententia nitatur. Multi nunc sunt Medici & Chirurgi salivationem excitantes, usu Mercurii duodecies, quindecies, & octies & decies sublimati, *Panaceæ Mercuriali* dicti. Famam habuit illud remedium à viginti quinque annis vel circiter ope *la Brune* Medici Empyrici, qui illius conficiendi modum dedit defuncto *Marchioni à Lowvois* qui jussit id experiri in hospitio invalidorum militum in quo satis felicem habuit successum. Postea voluit Marchio ille hanc præparationem impressis chartis omnibus manifestam fieri. Fateri tamen oportet quod, licet hæc Mercurii præparatio in Luis Venereæ recentis curatione bonum sit remedium, in inveteratis tamen non est efficacissimum, ut plerique Practici innumeris experimentis optimè norunt; id tamen non impedit quominus ea utiliter uti possimus, ad adjuvandas inunctiones Mercuriales, in iis, in quibus difficilè excitatur, ut & ad protrahendam salivationem, cum morbus eam prorogari requirit ultra tempus solitum. Sed à parvis dosibus incipiendum, quæ paulatim augendæ, donec remedium expectatum fere produxerit effectum; nam quantumvis temperata sit hæc præparatio Mercurii, multis sublimationibus, iteratisque lotionibus, satis tamen adhuc onusta est, salibus corrosivis, quæ viscera graviter afficere, & in ore ulcera gangrænosa creare possunt, si nimia dosis exhibeatur, vel inconsiderate iteretur, ut docuerunt experimenta frequentissimè multis ægris olim & nunc funesta.

Fatemur insuper, theoriam, hoc in Capite ab Authore datam, tum de viribus Mercurii, tum de ejus agendi modo in fermentum venereum, niti solidis rationibus, & denotare, non solum Authoris intelligentiam, in vera Physica, sed & experientiam in Chymia Practica, variis præparationibus Mercurii, quas præcisè, accuratè & optimè describit; meritissimo etiam improbat formulas nimis longas, tum in suffumigiis Mercurialibus, tum in inunctionibus, quia vires remedii potius imminuunt, quam augent.

Uno verbo regulæ ab eo datæ, pro exhibendis his remediis, & primæ, quas dat partes inunctionibus Mercurialibus, in curatione Morborum Venereorum, maximè inveteratorum & pertinacissimorum, denotant Practicum in his curandis versatissimum.

CAPUT XX.

De Gummatibus.

Mala symptomata sunt dolores Venerei, sed pessima gummata, & omnem antecellunt noctis torturam, nec ipsi equuleo assimilanda sunt ipso dolorosiora dolore; cum doloribus, vel post dolores accidere solent. Appellantur gummata, quia materiam continent crassam liquato gummi non absimilem.

Signa.

Tumores sunt circa articulos & internodia, qui sæpiùs oriri solent in fronte, capite, tibiis exteriore parte, & cœteris locis excarnibus. Cognoscuntur ex aliquo luis etiam diutissimè prægresso symptomate, & noctu tantùm cruciant. Interdùm sunt majores, interdùm minores, & nunc minùs duri, sæpius steatomatum, & atheromatum naturam habent, raro meliceridum, attamen folliculo carent. Quandoque tophacei sunt, majori ex parte lapidosi, & porum osseum tangentibus præbent.

Causæ.

Vulgares pro gummatum causa pituitam, & melancholiam tenacem, in pravam & vitiosam materiam redactam assignant, quam natura concoquere non potest ratione viscerum malè affectorum, & præcipuè hepatis illamque ad partes demandat imbecilles, in quibus gummata, & tophos progignit. Verùm hæc vulgarium causa nimis est trivialis, sicut tota eorum doctrina; nec materiam, nec modum, quo gummata fiunt, explicat, ideòque suspiciosam existimamus.

Diximus dolores fieri per fermentum Venereum ab ultimo partium nutrimento ad sanguinem transmissum; sanguis enim nutrimento salsior est. Si istud sal à venulis, & arteriolis capillaribus ad periostia se colligat. Venereo fermento imprægnatum, exaltatur, & corrosivum evadit, primò atrocissimos parit dolores; si inter ossa, & periostia se diffundat, immobiliterque perseveret, dolores fixos, deinde dolorosissima excitat gummata, tandem nodos, & tophos.

Prognosis.

Gummata quandoque sunt simplices tumores, at si per aliquod temporis spatium cruciarint, sub periostio ossa exedunt, corrumpunt, & mortificant.

Cura-

Curatio.

Ad gummata discutienda *Vulgares* primò corpus de communi morborum omnium purgant catharticis; & deinde ad salsæ parillæ decocta deveniunt, tanquam hepatis alterativa, quæ efficacissimam censent salsam plusquam lignum, ac ejus corticem. Verùm nos observavimus salsam nunquam eliminasse, non tantùm gummata, sed nec etiam dolores; cùm ratione modi, quo decocta conficiunt: tùm quia imbecillia sunt pro tam sævo extirpando symptomate, quod majora, & efficaciora requirit medicamina.

Ad hunc etiam finem gummatibus *emplastrum de Ranis cum duplici, vel triplici mercurio* imponere solent, vel linimentum mercuriale. Verùm licèt quandoque hoc emplastrum, vel linimentum gummata colliquet, majores tamen emergunt procellæ, (nisi totaliter lues extirpetur) nam liquata gummatum materia, & per totum diffusa, fit lues universalis. Id in tenuioris fortunæ fœmina observare nobis evenit, hæc gummata in capitis vertice cum truci patiebatur dolore, noctesque ejulando peragebat insomnes, unde doloris impatiens facta nos consulit, sed quia pauperie premebatur, quæ est immedicabile malum, vix emplastro de Ranis cum duplicato mercurio à nobis descripto potiri potuit, cujus impositio intra octo dies dolorem, & gumma discussit, sed brevi spatio gummatis materia in corporis habitum à capite defluxit, & universam cutem confertum variolarum Venerearum agmen conspurcare cœpit, quarum numerum comprehendere impossibile erat, unde miserabiliter suis cessit fatis. *Sennertus*, ut experimento probatum refert infra scriptum emplastrum, ut

℞. *Empl. diachyl. cum gummat.* ℥.j. *simpl.* ℥. ß. *merc. saliva extincti* ℥.j. *ol. guajacini q. suff. f. empl.* Verùm hoc emplastrum non multùm differt ab emplastro de Ranis, ideòque iisdem angit procellis.

Inungunt gummata *oleo ligni guajaci*, sed incassum nunquam enim hoc oleum gummata resolvisse, vel vidimus saltem sedasse dolores, nec decantatis chymicorum encomiis satisfecisse, imò promisso ludit inani, unde à remediorum suppellectili meritò recessit. Nonnulli *vini spiritu* gummata resolvere tentant, sed frustrà cùm vini spiritus sit debile medicamen ad gummata resolvenda, & siquam moliretur resolutionem, malum pejoraret, nam subtili parte resoluta nodi, & tophi irresolubiles persisterent.

Si gummata resolutione fuerint incapacia, licet suppurationi reluctentur, ea suppurare satagunt variis oleis, *amygdal. lilior. chamomill.* diversisque *adipibus etiam rancidis, gallinæ, porci &c.* Vel utuntur Galeni emplastro, ut

℞. *Pernam porcinam salitam, sed rancidam, bull. & f. jus, in quo caseum vetustissimum coque ad emplastri consistentiam*, & supra gummata, nodos, & tophos applicant. Aliqui *emplastro de mucilaginibus, & filii Zacch.* utuntur. Collocant *Vulgares* gummata inter tumores frigidos, scilicet inter atheroma, steatoma, & meliceridem, crassam, tenacemque materiam coctioni reluctantem cum folliculo habentes, & miramur, quòd evanidis oleis, pinguedinibus, & mucilaginibus suppurare tendant. Certè gummata illud juvamen consequentur quod ex unguento hernia.

Solent gummata quandoque ex diutina suppurantium applicatione mollitiem sub cute contrahere, at decepti vulgares chirurgi ea ferro aperiunt; si subjectum os deprehendunt adesum, abradunt, vel adurunt, aliàs digerunt, mundificant, carne replent, & demùm consolidant. Verùm ferri apertio dolorosa, horribilis, & periculi plena est, præcipuè si fiat in articulis, nervis, & tendinibus.

In nodis, & tophis fortiora usurpant emollientia, ut *radices bryoniæ, cucumeris agrestis cum radice althææ in aqua ardenti &c.* Item *gummi ammoniacum in aceto solutum &c.* Vel imponunt *laminam plumbeam mercurio illitam.*

Gummatum curatio ita perficitur: Applicetur suprà partem affectam emplastrum de Ranis cum triplici mercurio, quod post 24. horas removeatur, & post quatuor dies sumat patiens *Turpetum minerale dulce* ter, vel quater eo modo, quo de doloribus diximus. Vel corpus optimè *extracto catholico cum manna mercurii* purgetur, deinde ad suffumigiorum, vel inunctionum usum deveniendum est, illis adhibitis cautelis, quas suprà recensuimus; verùm quia in horum exhibitione horribilia emergunt symptomata, & ægri in magno vitæ discrimine versari videntur, meritò ea repudiamus, cum tutiora habeamus remedia. Eapropter nullum majus, & certius medicamen pro absoluta gummatum sanatione, quàm nostra *Aqua Anti-venerea* reperitur, quæ citò, tutò, & jucundè his extremam imponit manum, si eam juxta nostrum parandi, & exhibendi modum, quisque præbeat, & brevi tempore absque topicis evanescunt cum totali luis exterminio. Quod si quandoque resolutioni reluctentur, topica mercurii inunctio adhiberi potest.

Interdum gummatum suppurationem molimur, tunc citissimè nostro *emplastro Benedicto*, quo nullum extat majus, suppuramus, & aperimus, deindè nostro *Unguento Magistrali* ad cicatricem usque utimur, antequam aquam Anti-veneream propinemus, vel *mercurium diaphoreticum* alibi à nobis descriptum præbemus, quo luem funditùs extirpamus.

Si nodosa, vel tophacea sint gummata ab acido coagulante, tunc caustico mercuriali, cap. de Bubone descripto, aperimus, & post materiæ eductionem, ut suprà progredimur.

N O T Æ.

In hæc Verba. *Solent gummata* ---- Satis attendere non possumus ad consilium hic ab Authore Chirurgis datum, de non aperiendis gummatibus, propter terribilia, ut dicit, symptomata ex hac apertura nata, & periculum quibus exponit ægros, ut nos pluries vidimus, imprimis, ut optimè monet, cum hæc gummata articulos, nervos tendinesve afficiunt.

In hæc Verba *Gummatum curatio* ---- Tuta nobis non videtur curatio hic ab Authore proposita ad sananda gummata; Credimus usum Turpethi, Mercurii dulcis, & ejus aquæ anti venereæ, debilia esse auxilia pro radicitus sanando tam vehementi symptomate, & nimis cito salivationem excitari non posse, ut iis infecti liberentur à Lue Venerea cujus hi tumores sunt signa evidentia & minime dubia; idque adeo verum est, ut ipse Author fateri cogatur, ad suffumigia, & inunctiones deveniendum esse, si topicis non cedant omnino hi tumores.

In hæc Verba. *Interdum gummatum* ---- Non solum debemus, ut vult Author, sed etiam cogimur moliri gummatum suppurationem, cum natura eò vergit, idque aptis emplastris potius quam ferro causticis, quæ nimios creare possunt dolores & congestiones.

Non videtur *Emplastrum benedictum* Authoris ex ejus compositione tam efficax esse remedium quam contendit ad aperiendos & maturandos hos tumores, neque *unguentum magistrale* ad cicatricem faciendam, antequam ægris exhibeat aquam Anti-veneream, vel Mercurium suum diaphoreticum.

Si enim verum sit, quod in dubium revocari nequit hos tumores suppuratos ad cicatricem deduci non posse, nisi Lues Venerea, causa eorum immediata sanetur; hanc Aquam & hunc Mercurium diaphoreticum, cum sint juxta Authorem remedia efficaciora ad sanandam Luem Veneream, melius esset exhibere ægris eo ipso tempore quo topica iis tumoribus admoventur, quam incassum expectare curationem symptomatis ante eam morbi.

C A P U T XXI.

De ossium Corrosione.

In nullo symptomatum genere Venerea lues tam suam digito demonstrat naturam, quàm in ossium corrosione, & quasi deposita veste usque ad ossa, ante omnium oculos se contemplandam præbet, bardosque reprehendit *Vulgares* se non occultè, sed manifestè agere; est enim ejus venenum corrosivum de salis exaltati natura, id clarè patet in cariebus, ulceribus, doloribus &c. qui non nisi à mera producuntur corrosione. Si hoc sal ulteriùs quam maximè exaltetur, ac supremos exaltationis gradus, & activitatis nanciscatur, in potentissimum corrosivum transit venenum, quod cane pejus ossa corrodit.

Signa.

Signa.

Si gummata exquifitis adhibitis remediis non refolvantur, certiffimum fignum eft offa, quæ ipfis fubjacent effe corrofa. Qui diuturno capitis dolore ex Venerea lue affligitur, & nullis præfidiis curari poteft, illæfa capitis cute, fubjectum cranium habet adefum. Si gummata adaperta fuerint, & ægrè ad cicatricem perducuntur, qua inducta, paulo poft cicatrice rupta, iterum aperiuntur, de offe cariofo nullus remanet ambigendi locus, quia fanies ex cariofo offe emanans cicatricem corrodit, & ulcus patefacit. Hinc certiffimè conjicere licet: Si quod ulcus fæpiùs renovetur, femper de offe adefo fufpicionem præbet. Sæpius palati offa, & narium cariantur, fi horum ulcera in longum protrahantur tempus, putrefactiva exefione primùm offa, quia denfitate fua magis refiftunt, exedunt, & corrumpunt, poftmodùm carnem, quia rara, & foraminata eft. Cognofcitur hoc quia fanies ex ulcere emanans copiofior eft, quàm pro ulceris magnitudine, eftque tenuis, fœtida & livida; caro ulceri fuperpofita mollis, & flaccida redditur, à fanie. Si offium caries fe fubtrahant oculis, fpecillo immiffo in ulcus ufque ad os explorantur, nam fi os inæquale; afperum, & molle deprehendatur, cariofum fine controverfia eft. Si fpecillum minùs intrat, corrofio fuperficialis eft, fi verò altius defcendit, profunda.

Caufa.

Credunt *Vulgares* offa cariem contrahere, & corrumpi ab occulta luis proprietate; cæterùm eft occulta in caufa & manifefta in effectu & integra remanente caufa effectui medentur, vel illa præbent medicamenta, quæ ab occulta proprietate curant: fed fi eft caufa, eam non cognofcunt, nifi ab effectu & fic perpetuò occultum per occultius, & ignotum per ignotius affignant. Fiunt offium corrofiones, cùm ulcera, intolerabilis capitis dolor, & gummata non tempeftivè curantur, fed offa quæ ipfis fubjacent, exaltati ad fupremum activitatis gradum falis paulatim contagium fufcipiunt, quod per eorum fubftantiam differninatur; unde offium corrofiones, putrefactiones, & mortificationes fuccedunt.

Prognofis.

Truculenta in lue Venerea eft offium corrofio; fed adhuc truculentior, cùm corroduntur in illis locis, ubi chirurgicæ operationes non facilè inftitui poffunt, ut in articulis, magnorum offium capitibus, circa mufculorum capita, nervos, & tendines, imò truculentiffima eft eorum putrefactio, & corruptio. Offium corrofio ulceris fanationem impedit, nec ulcus perfectè fanari poteft, cui corrofum fubjacet os. In offium corrofione caro livida malum portendit; fignificat enim maximam eorum corruptionem. Si palati os adefum fuerit, fermo vitiatur, nam aer, qui in palato, tanquam, in loco camerato, elidi deberet, fimul per foramen ad nares penetrat, & per eas erumpit. Omnia liquidiora, quæ per os affumuntur, ex naribus profiliunt. Malum ad nares ferpit, & facilè cerebro communicatur. Erofis nafi offibus, exeduntur narium pinnæ, & cartilago, ac ad palatum, cerebrum ufque ferpit. Si capitis os corrofum fuerit, facillimè lues cerebro communicatur.

Curatio.

Offium caries curant *Vulgares* carnem abfumendo ufque ad os fubjectum *alumine ufto*, *pulvere fabinæ*, *calchanto aduflo*, *vel aqua aluminofa*, vel carnem ferro abfcindunt, vel ferro ignito, vel cauftico utuntur medicamento. Si foramen aliquod in carne adfit, ut plerumque fieri folet, illam *turunda ex gentianæ radice*, *vel ex fpongia concinnata* aperiunt, os cariofum detectum abradunt, *vel euphorbii*, *& peucedani pulveribus* ad lævitatem reducunt, & tandem farcoticis ulcus curant. Si os fuerit corruptum, naturam expectant, ut illud auferat, & feparet, fed natura tardè, & vix 40. vel 60. & quandoque 80. dierum fpatio offa corrupta feparat, & interim vitium in mora pars fana contrahit; Si totum opus naturæ imperio committent, prætcrquamquod Venerea lues eft extra naturæ jurifdictionem, conclamatum eft de vita ægri. Eapropter ad offis excifionem deveniunt, idque fcalpto exciforio cum malleolo affequuntur, eodem ferè modo, quo ftatuarii ftatuas efformant, quofque lividum, & denigratum ablatum fuerit, poftmodùm *mirrhæ*, *& radicis ariftolochiæ pulveribus* os excifum afpergunt. Si os totum corruptum fuerit, auferunt illud, & primò alimento privant ficcis medicamentis, uti funt *folia hyofcyami*, *radix peucedani*, *utriufque ariftolochiæ*, *iris*, *opoponax*, *fquama æris*, *ærugo &c.* vel ferro ignito; deinde os nutrimento deftitutum facilè auferunt, imò cadit, non aliter ac folia autumno, cùm humido radicali privantur.

Si capitis os tectum fuerit, & cariofum, vel corruptum, cutem fecant, detectum os abradunt, feparando à fano corruptum; verùm fi corruptio profundiùs fe infinuavit, totum auferunt terebra, vel meliùs trepano, circumliniunt oleo rofaceo cutem ad inflammationem arcendam, & ftuppam cum ovi albumine conquaffato per 24. horas fuper imponunt, deinde *aqua aluminofa cum aqua rofacea temperata* os foraminatum madefaciunt, *emplaftrum de Betonica*, *vel de Gummi Elemi* applicant. Quandoque affectam partem abluunt adftrigenre *decocto ex rofis*, *betonica*, *ligno guajaco*, *parato in vino auftero* adduntque *aluminis* parùm, & tandem *unguento de plumbo* cicatrizant.

Si palati, vel nafi os corruptum fuerit, bis in die *aqua aluminofa magiftrali* goffypio excepta affectam madefaciunt partem. Quandoque, ad faniei eductionem palatum *melle rofaceo* inungunt, tum *aqua aluminofa cum aqua rofacea*, *vel plantaginis* detergunt, & interim *decocto fcabiofæ*, *plantaginis*, *agrimoniæ*, *rofarum*, ut os abluat æger, imperant, vel *decocto ligni guajaci*, *& falfæ parato in aqua plantaginis*. Intereà per totum curationis tempus decocta frequentant.

Juxta varias offis corrofi indicationes vario modo ejus curationem inftituimus, unde corpore depleto, fi os fub oculos non cadit, quia carne operitur, ulcus inducatur, & fpecilli intrufione exploretur, quòd fi afperum, & minùs penetrans deprehendatur fuperficialis erit corrofio; tunc tota caro abfumenda eft *præcipitato dulci*, *noftra aqua falis armoniaci*, *ejufve fpiritu*, *vel fpiritu mercurii albo*, donec corrofio fecundum totam fuam latitudinem, longitudinem in confpectum veniat, & fiat offis abrafio lima ad lævorem, vel madefiat *balfamo caryophyllorum*, *in quo facta fuerit peucedani*, *euphorbii*, *& radicis ariftolochiæ rotundæ infufio*, *vel bryonia trita* imponatur. Verùm fi aliquantulùm profundiùs corrofum fuerit, totum corrofum ad fanum ufque auferatur, lævitate fuperinducta, deinde farcoticis, & præcipuè *unguento noftro magiftrali*, perioftio inducto, ad cicatricem perducatur.

Si caro appareat flaccida, fpongiofa, pallida, aut livida, offis corruptio profundior erit, tunc totum corruptum auferatur; neque enim quod mortuum eft corrigi, emendari, & in naturæ gratiam redire poteft, cùm à privatione ad habitum non detur regreffus, & hoc præter naturam eft, & à natura gratiam non ampliùs recipere valet. Nec offibus fphacelus accidit, fed tantùm corrofio, & putrefactio, cùm fphacelus folummodò in partibus carnofis mollibus accidat. Nulla interpofita mora, citam ablationem procurare debemus, præfertim in thoracis offibus.

Enfe recidendum eft, ne pars fyncera trahatur.

Nec naturam pro offis feparatione præftolari poffumus, quia actu affert perniciem, & nifi ablatio fiat irreparabilis fequetur mors. Eapropter ifta procraftinatio periculofiffima erit, nec unquam in Lue naturam crifim moliri obfervavimus. Caro itaque fuperjacens abfumatur medicamentis fuprà propofitis, vel cauftico, vel cauterio potentiali, vel diffecetur, quoufque os corruptum denudetur, & ne nervi, tendines, mufculorum capita, aut arteriæ, & venæ majores lædantur, fecundum partis longitudinem fibrarumque ductum, neutiquam tranfverfim, inftituatur; verùm non femper ita commodè operatio celebrari poteft, quin aliqua harum partium læfio non oboriatur.

Medicamenta, quæ os corruptum à fano feparant, exficcantia effe debent, ut excrementitias fuperfluitates in corrupto abfumant, & ipfum fanum confervent hujufmo-

hujusmodi sunt *oleum sulphuris p. d.* hoc modo paratum :

℞. *Sulph. citrini* ℔. *j. ponatur ad ignem lentum, ut liquescat, cui adde tartari usti pulverizati* ℔. ß. *misce diligenter, donec frigida evadant. Posteà pulverizentur, & super lapide in loco humido ponantur, donec in oleum p. d. transeant.* Hoc oleo ossa corrosa, & corrupta inungantur. Multùm ad sequestranda ossa valet *Acetum radicatum.* Item hæc *tinctura Euphorbii.*

℞. *Peucedani, euphorbii, radic. utriusque aristoloch. iridis, bryoniæ ana* ℥. ß. *myrrhæ, aloes ana* ʒ. *ij. spiritus vini q. s. & extrahatur tinctura.*

Si tanta sit ossis corruptio, ut bis, vel aliis medicamentis tolli non possit, ubi os non ita altè corruptum est, scalpro, ubi profundiùs, terebra opus est, quæ operatio tunc absoluta est, cùm scobs nigra desiit. Si totum vitiatum est, totum eximendum.

Si capitis os cariosum fuerit, secetur cutis, in qua operatione si magna sanguinis profusio succedat, *nostra Aqua Arteriali, in Pyrotechnia, vel Tomo I. de Tumoribus cap. 15. de Aneurismate descripta*, sistatur. Deindè os abradatur, vel *tinctura Euphorbii, vel oleo sulphuris, vitrioli, sive spiritus salis armoniaci* alternis diebus cum filamentis madefiat os, donec ad liquorem reducatur, interim vulneris margines, partes sanæ muniantur, & *fodicationum emplastrum* superponatur, ac *unguento nostro Magistrali* cicatrice obducatur. Si corruptio profundiùs serpat, vel totaliter sit corruptum, trepano auferatur, & *tinctura caryophyllorum* tegatur pars cum *fodicationum emplastri* superpositione, & *unguento magistrali* pedetentim ad cicatricem deveniat. Curatio diuturna est, eapropter ad longam, invictamque tolerantiam hortetur æger, & intereà *Aqua nostra Anti-venerea* utatur.

Palati ossi carioso, vel corrupto quàm citissimè est occurrendum, imò cùm Medicus palati pustulas, & ulcera observet, statim ossis corruptioni consulere debet : purgato itaque corpore pilulis pluries suprà repetitis, leviter os tangatur *aqua viridi, vel nostra salis armoniaci tinctura euphorbii, sive spiritu mercurii albo cum aqua persicariæ diluto,* penicillo bis in die. Os interim pluries in die gargarismate *ex decocto persicariæ, scabiosæ, & rosarum cum sale armoniaco, & melle rosaceo simplici* colluatur, & corrupta ossicula frustulatim sequestrantur, ac patiens *Aqua nostra Anti-venerea* non defraudetur.

N O T Æ.

Cum caries, in osse palati, tanta fuit, ut in eo relinquatur apertura, inducens ægrum ad usum obturatoris ; si prima vice remedia Luem Veneream radicitus non sanaverint, vel quia non egerunt cum sufficienti impetu, vel quia satis diuturnus non fuit ptyalismus; tunc periculosissimum est denuo in ægro excitare salivationem ; quia humore, ad os viru delati, facilè novam inducere possunt cariem ex qua tanta fieri potest substantiæ jactura ut insufficiens sit obturator ; ex qua adeo ægri insanabiliter aphoni fiunt.

Præstat, his in casibus, ægris exhibere decocta, & eos ad stufas deducere, imo & hæc partitis vicibus prout opus est, iterare donec merito credere possimus, virus per sudores omnino eductum fuisse, aut saltem ita debilitatum ut longas cum ægris faciat inducias.

Observemus prætereà, quod, cum salivatio excitatur ad sanandas magnas, antiquas, & profundas caries in maginis ossibus, non solum diutius durare imo, & iterari debet, sed etiam omninò necesse est curare simul locum affectum usque ad perfectam sanationem ; hoc enim omisso, post sanatam generalem Luem Veneream, maneret adhuc Lues singularis in parte carie affecta, cum natura sola nequeat separare ab omni corpore ossis, magnas ejus portiones infectas quæ separari debent, nisi ars eam adjuvet: his autem in casibus oportet, juxta consilium Authoris, uti non solum medicamentis, sed etiam igne, & ferro ad cariem sanandum, non negligendo simul usum anti-venereorum, ne lues hæc singularis universalem iterum creet, sicque perpetuam in infinitum, ut ita dicam, exigat curationem.

DE LUE

DE LUE VENEREA.

LIBER QUARTUS.

De Tabe ex Venereo fermento producta.

FErmenti Venerei jam patefecimus essentiam, quam in fixatione liquorum volatilium, resolubiliumvè per viventia corpora sese moventium consistere probavimus. Quippe qui eorum fixiones aliàs volatiles ad ipsa accedentes cognoscunt, & ad eorum naturam vitali calori resistentem se convertunt, facilè ejus quidditatem adipiscunrur. Docuimus præterea affectuum differentias, quibus hujusmodi fermentum inquinatorum corpora rorquet, pendere ex ipsorum corporum partibus, in quas fermentum, istud diffunditur, & imprimitur: si in liquidis, versantibusque corporis humoribus fiat fermenti diffusio, prima producitur effectuum differentia; si verò solidis, spermaticis, mollibus imprimatur fermentum, secunda excitatur morborum differentia; tandem si solidis, duris, ossibus scilicet, fiat fermenti adhæsio, tertia enascitur læsionum differentia. Has differentias exactè tranavimus, signa, quibus ipsæ se pandunt, aperimus, prognoses, quibus earum eventus in bonum, sive in malum portenditur, adduximus, & in medicamenta, quibus efficacissimè curari possunr, rradidimus; verùm quia Tabes Venerea omnibus his tribus notaris differentiis, quibus corpora à contagio Venereo lædi possunr, supervenire potest, ne in ea curanda in dubio, perplexoque maneatis judicio, operæ pretium vos magnum esse facturos existimavimus, si Venereæ tabis singularem explicationem in hujus tractatus complementum vobis suggereremus, unde fit

CAPUT I.

De Nominibus, quæ Synonima cum Tabe existimantur.

SCriptores tùm *Veteres*, tùm *Recentiores*, qui litterarum eruditionem professi sunt, in nominum proprietatibus laborarunr, id quod per ea connotare vellent, sine ulla ambiguitate perciperetur; artium verò profitentium vulgus hujusmodi nominum eruditione jejunum faciliter in confusionem omnia trahit, ea rebus tribuendo nomina, quæ nunquam talia meruere; hinc per abusum multa in medica facultate sunt in obscuro, perplexaque in rebus percipiendis tyronum ingenia fiunt, ut in hoc affectu, quem tabem connotare existimarunt, ac per marcorem hecticam, marasmum, trophiam, cachexiam, & phthisim designari solent; unde ab horum nomine unamquamque rem eandem significari credatur, cum ita non sit apud eruditos; priusquam igitur rei interpretationem aggrediamur, operæ prætium erit dictorum nominum genuinam significationem tradere.

Tabes vox est Latina, significans viventis corporis extenuationem ex cura, vel animi mœrore procedentem, translata deinde quoque fuit ad ejus corporis affectiones, quæ in extremam exsiccationem illud adducunr, vel paulatim corrumpunt.

Marcor etiam Latinum est nomen, idem fere significans, ac rabes; verùm quodammodò generalius nomen est marcor, quàm rabes, nam ea, quæ sine corrumpente causa spontè in exsiccationem properant, ut extrema senectus, & vegerationis, ultima periodus, magis marcorem pati dicimus, quam tabem, quæ tempestivam corruptionem designar.

Tabi, & marcori *Marasmus* respondet, cujus tres species ab antiquis proponuntur.

Prima marasmi species est, cùm alimentum ad corporis partes non accedir, & summa oritur macies, & hæc marasmi species à Græcis *Atrophia* dicitur.

Secunda marasmi species, cùm ob malam corporis habirus dispositionem nutrimentum, quod ad illud fertur, corrumpitur, & hæc marasmi species ab ipsis Græcis *Cachexia* appellatur.

Tertia marasmi species est, cùm ex putrido ulcere præcisè in partibus intra thoracem contentis contracto nutrimento contaminatur, & non apponitur, & hanc marasmi speciem *phthisim* dixere *Græci*.

Hectica deinde Græca etiam vox est, & sonat habitualis, sive habitus corporis mala dispositio, quæ unicuique illius particulæ solidæ est uniformiter impressa, ita ut non sit particula ulla solida in corpore, quæ affectu cunctis aliis communi non laboret; hinc apud *Galenum* passim invenietis calorem hecticum, febrem hecticam, pulsum hecticum, & his similes loquendi modos, qui habitualem totius corporis passionem designant.

Hinc sciendum est, quòd hectica dispositio præcedit in corporibus tabem, sive marcorem Latinorum, sive dicas marasmum Græcorum, & per consequens rres illas marasmi species, atrophiam scilicet, cachexiam, & phthisim. Impossibile enim est, ut totum corpus marcescat, & contabescat, quin prius singulæ, & universæ ipsum corpus componentes particulæ malè afficiantur, & singulæ universæque paulatim in marcorem abeant: unde est, quòd periti *Medici* conatus exerceri non debet in investigando, quid sir rabes, quid arrophia, quid cachexia, quid denique phrhisis, quæ habitualem corporis dispositionem, veluti causam consequuntur: sed omnes ingenii vires intendere debet Medicus, ut quantùm fieri possit, clarè, distinctèque cognoscar primum illud, ex quo habitualis dispositio suum nacta fuerit initium, unde fit

CAPUT II.

De Habituali viventium corporum Affectione in genere.

COnsentiunt cum antiquis recentiores in eo, quod una natura vivens animal regit, conservat, & mover diversa tamen illa nobis apparet ex functionum partium diversitate; oculus enim videt, non audit, auris audit, & non videt: verùm ista functionum diversitas minimè quidem à diversis naturis intra animal latentibus pendet, sed ab ipsa organorum diversitate; quippe oculus ab aure differt, auris à palato, & sic de aliis; at natura cùm sit principium motus ejus, in quo inest, una semper est, & eadem, motuum verò, sive functionum, actionumque diversitas pendet ab organo mobili, quod pro suæ texturæ, & compositionis proprietate movetur. Igitur cum una natura in singulis corporis particulis vigeat, sintque in ipso corpore aliqua membra, in quibus ob functionum mobilitatem, & præstantiam, ipsam naturam veluti præsidere cognoscamus, non erit à ratione alienum nobis suadere id, quod à magnis viris sancitum fuit. Naturam scilicet viventium influam, & insitam esse; influam quidem in principalibus membris, insitam verò in substantiis totius corporis particularum.

Nunc intelligere erit facilè, naturam influentem, & naturam insitam, si concipiamus in suo foco accensum, & multa corpora circa ipsum posita, quæ ab ipsius ignis præsentia sint excalefacta, in hoc enim exemplo ignis in suo foco influus dicitur, quippe qui in vicina corpora suum diffundit calorem, iis illum imprimit; color verò calefactorum corporum insitus dicitur, ex eo quia ab igne in suo foco existenre fluit, ipsis corporibus participatur, subsistitque per perseverantem præsentiam ipsiusmet ignis. Constat etiam ex eodem exemplo explantari, & minui calorem insitum in circumstantibus corporibus pro majori, & minori influi ignis robore, & vehementia: extingui quoque prorsùs, si ignis omninò extinguatur.

Simili sanè modo natura viventium influa, & insita dici potest, influa enim est in illis membris, quorum functionibus reliquis corporis particulis aliquid præparatur, & subministratur. Insita deindè est in cunctis particulis, quæ aliunde vivendi actum mendicant, & ab alieno pendet arbitrio.

Ex his cùm clarum sit, quid intelligi venit pro natura influa; & insita; restat nunc videre, quænam corporis pars influæ naturæ privilegio gaudeat; & quænam insita fruatur.

Primò; ventriculus influam habet naturam: etenim quod à cibis separatur nutrimentum, à ventriculo in reliquum corporis diffunditur.

Secundò, eandem naturam continent intestina, tum pro munere, quod commune cum ventriculo habent, tum etiam ob excrementorum transmutationem ex superioribus intestinis ad inferiora.

Tertiò, eadem natura potitur lien ob serositates, quas à ventriculo sugit, & in venas transmittit.

Quartò influens natura est in renibus, qui serum ab humano corpore sugunt, & in vesicam deponunt.

Quintò influa quoque existit in hepate, quòd sanguinem colat; volatilem facit, & ad. corpus vivificandum idoneum.

Sextò, influam naturam obtinent pulmones, quorum ope aer intra corpus recipitur ad diversos fines necessarius.

Septimò influam habet naturam cerebrum; cùm sibi continua spinali medulla, ab his enim tum ros albis, spermaticisque partibus subministratur, tum voluntarius infunditur motus.

Præter notata membrana principalia; quæ influentem naturam continent; reliquæ omnes corporis particulæ eandem naturam insitam habent, & ab illis supradictis influxum aliquem recipiunt necessarium, ut exempli gratia à ventriculo nutrimentum, à corde sanguinem, & calorem, à cerebro rorem, & cambium antiquorum.

Sunt ergo isti principaliores influxus tres, primus est nutrimenti quòd à ventriculo, & intestinis toti corpori suppeditatur. Secundus est sanguinis, & caloris, qui in corde perficitur, & per universum corpus distribuitur. Tertius tandem est roris, & cambii; quod in solidas totius corporis partes dispergitur à substantia medullari cerebri, & spinalis medullæ elaboratur.

Hac doctrina naturæ influentis, & insitæ posita, posito quoque in ventriculo nutrimenti influxu, & in corde sanguinis & caloris, & tandem in cerebro roris, & cambii, ut affectionem habitualem intelligamus, priùs nobis perpendendum est, quomodò se habeant isti influxus in homine sano, qui integra valetudine gaudet, nam facile deinde erit cognoscere, quomodo iidem se habeant in malè affecto; & infirmo corporis habitu.

Ventriculo, corde, & cerebro in eorum naturali constitutione manentibus, necessariò universi corporis habitus apparebit floridus, vegetus, & optimè nutritus, non ex alia causa; nisi ex ea; quòd à ventriculo particulis illius nutrimentum perfectè elaboratum distribuitur, à corde optimus sanguis, & temperatus calor impertitur, & à substantiis medullaribus in solidas ipsius corporis particulas roridus liquor diffunditur.

Habemus optimum corporis habitum, quoties singulæ, & universæ corpus componentes particulæ optimum sanguinem; & temperatum calorem à corde; & optimè paratum rorem à medullaribus substantiis. Ac cùm sit extra omne dubium, eorundem membrorum esse functiones læsas, quorum sunt functiones sanæ: ergò si optimus; vel sanus corporis habitus à sanis functionibus ventriculi, cordis, & cerebri producitur; malus, & infirmus ejusdem corporis habitus à læsis, depravatisque eorundem membrorum functionibus producitur, quod accuratè fuit à *Galeno* animadversum *lib. de Marcore* sequentibus verbis: *Itaque perspicuum jam est, si marcor totius corporis affectibus sit, ipse nisi etiam animalis principio patiens fieri posse: imò verò fieri non potest, ut alius in toto animali affectus sit, aliud verò principium occuparit: ita fit, ut marcescentibus necesse sit cordis corpus exsiccari, quamobrem si omnes causas, a quibus exsiccari cor solet, invenerimus, etiam utrum, qui marcescunt omnes insanabiles, an cuncti quidam eorum possunt, intelligamus.*

Præsupponit ergò malus corporis habitus principalium membrorum læsionem vel omnium, vel quamplurium, vel saltem eorum unius, sufficiens enim est unius principalis membri læsio, ut reliqua deinde lædantur: quippe principalia membra mutuo gaudent influxu, nec potest eorum unum malè se habere, quin reliqua, & ipsum universum corpus malè se non habeat; interest tamen multùm scire Medicum, quod membrum primò, & per se læsionem contraxit, quod deinde per consensum, & per influxum; sive per accidens; Id enim multùm facit, tùm ad prognosim, tum ad curationem supervenientis marasmi, ut suprà citato loco fortè innuit *Galenus*, remque clariùs explicat *eodem libro cap. 7.* in sequentibus verbis: *Totum autem febris voco etiam animal. partem quæ primò suis solidis partib. immodice calefacta sit; cor igitur primum calidius; quàm par sit affectum hecticam febrem affert: Deinde jecur non tamen per se, ut cor; sed quod illud in consensum secum trahit, enim verò ipse affectus cordis rationem causæ obtinet; sed qui sunt corporum cordi vicinorum, tamen ventriculus; & post hunc quoque alia concalefacere cor possunt: quare si vicinitatem attendas, oportet pulmonem maximè omnium aliorum simul concalefacto corde febrem hecticam, & siccam importare, & qua marcor consequitur.*

Ut itaque ex allata doctrina Habitualis Affectionis essentiam intelligatis, & eam definiendo, memoriæ mandetis, dicimus, quod *malus corporis habitus, est dispositio singularum universum corpus componentium particularum à naturali statu recedens, ob læsionem substantiæ alicujus membri principalis, quod ratione sui muneris aliquid cunctis ipsis totius corporis particulis distribuit.* Explanabimus nunc hujus definitionis partes, ut clariùs habitualis affectionis essentiam. percipiatis.

Diximus primò, quod sit dispositio singularum &c. ut sciatis non satis esse aliquam corporis partem, ut manum, pedem, hisque similem ob topicam aliquam affectionem contabescere ad constituendum affectum habitualem; nam particularis cujusdam membri corporis tabes, vel facilis curationis erit, vel vitæ extinctionem non affert, quod contrà se habet in affectu habituali totius corporis.

Diximus à naturali statu recedens, ut intelligatis impossibile esse habitualem affectum produci, nisi dispositio singularum corporis particularum à naturali statu recedat; nam quousque natura insita membrorum malo influxui resistet, eousque bonus habitus perseverabit, ac tunc in malum declinare incipiet: cùm insita partium natura pravo, maloque influxui succumbere inceperit.

Diximus ob læsionem substantiæ alicujus membri principalis, ut indè percipiatis habitualem affectionem produci non posse, nisi principale aliquod membrum, non per accidens, sed essentialiter in propria substantia læsionem contraxerit; quippe si per accidens læditur, ut in putridis evenit febribus, eousque malus habitus duraverit, quousque humor, sive materia febris putridæ sua præsentia, & motu turbatur, ac temperiem principalium membrorum non tenuerit, redeunte deinde pristina temperie ob coctionem materiæ ejusdem putridæ febris redibit, & simul bonus corporis habitus, ac quoties substantia membri principalis læditur, malus habitus talem læsionem consequitur, nunquam cessabit, nisi cum restitutione integra læsæ illius membri substantiæ, dummodò à morte non præveniatur infirmus.

Diximus tandem, quòd ratione sui muneris aliquòd cunctis &c. ut certi inde fiatis læsionem substantiæ illius principalis membri habitualem affectum inducere, quòd animal functionem exercet, ob quam aliquod cunctis totius corporis particulis præparatur, ut in bono habitu conservetur; etenim licèt oculi sint viventis animalis principalissimæ partes, ut etiam sunt testes, quia tamen istæ partes functiones non exercent, quarum ope aliquod cunctis corporis particulis præparatur, si oculi extrahantur, si testes abjiciantur, vel quomodolibet istæ partes corrumpantur, non proinde habitualis affectio inducetur, quod non sic evenit, si hepar, lien, intestina, ventriculus, cor, pulmo, & cerebrum in earum lædantur substantiis, vel à corporibus extrahantur: nam omnes corporis particulæ, quæ ab his aliquid recipiunt, vel depravatè recipiunt, à naturali habitu recedere coguntur.

Est tamen hic advertendum, quòd dari potest casus, ut illæ substantiæ, quæ à principalioribus membris cunctis corporis particulis præparantur, absque eò quòd læsæ essentialiter sint, ipsorum membrorum principalium functiones à causa aliqua externa polluantur, deturpentur, contaminentur, reddanturque ad bonum habitum producendum ineptæ, ut in Lue Venerea infectis accidit, de quibus paulo infra, & in iis, qui ex vulnere, vel ulce-

ulcere malè curato tabidi fiunt; parùm enim intereſt, ut id, quòd ad particulas corporis accedit, ab hac, vel illa cauſa deturpetur, cùm ad malum conſtituendum corporis habitum ſufficiat, ut id quod accidit, deturpatum ſit, unde pro rei complemento, adducta definitio poſſit in hanc formam redigi: *Affectus habitualis eſt diſpoſitio ſingularum univerſum corpus componentium particularum à naturali ſtatu recedens ob id, quod ad illas accidit ſive ab externa in contaminatum, ſive à læſa ſubſtantia principalis alicujus membri illud producentis pollutum.*

Tandem vos in admirationem adducere non debet, non febris hecticæ, & caloris hectici additionem in definitione habitualis affectionis prætериiſſe, cùm ex communi Medicorum ſententia ad conſtituendam eſſentiam hecticæ affectionis calor febrilis neceſſario requiratur; enim verò in Tractatu de Febribus docebimus affectionem illam viventium corporum, quam febrem Medici appellitant, in caloris exceſſu nullo modo conſiſtere, ſed in motus cordis depravatione, quam multoties exorbitans naturalis calor comitatur, multoties verò non: Hanc ſanè doctrinam in habituali affectione nunc ulteriùs confirmamus, cùm ſæpiſſimè experti ſimus tabeſcentia corpora, nullo penitùs exorbitante calore exuri, vel exſiccari; imò tactus frigoris, vel potiùs teporis ſenſum replere, illorum verò marcidum habitum replere, illorum marcidum celeritati, frequentiæ, & inæqualitati pulſari conjunctum proximæ mortis dediſſe argumentum: placuit ergò potiùs illa loquendi formula uti, ſcilicet diſpoſitio à naturali ſtatu recedens, nam ſive habituali affectione conjunctus ſit hecticus calor, ſive non, optimè per diſpoſitionem à naturali ſtatu recedentem intelligi utrumque poteſt, quod nobis ſuggerere non præteriit *Galenus libro de Marcore*, ubi de Maraſmo, ultima ſenectute, vel fame laborantibus ſuperveniente, loquitur.

CAPUT III.

De habitualis Affectionis Differentiis.

QUantùm noſtro ingenio aſſequi potuimus præcedente capite, patefecimus habitualis Affectionis Eſſentiam, & quomodò primò in corporibus producatur. Nunc, ut pleniùs rem quiſque concipiat, differentias, & ſpecies habitualis affectionis, quæ paucæ non ſunt, docere aggredimur, cum earum propriis, & pathognomonicis ſignis, quod multùm intererit, tum ad præſagiendum habitualis effectionis finem, tum ad rectam ejus curationem inſtituendam. Placet ergo uti veteri illa, & generali *Græcorum* maraſmi diſtinctione, quæ vult maraſmum, vel atrophiam, vel cachexiam, vel phthiſim dici debere ſecundum trium modorum diverſitates, quibus produci ſolet, etenim licèt alias ſpecies proponemus, adnotatas tamen tres differentias, veluti ad generaliores reduci ipſæ poſſunt: eſt quodammodo congrua habitualis affectionis in tres ſpecies ſecundum veteres Græcos diſtinctio; enim verò cùm vel ab eo, quod ad particulas corporis advenit jam contaminatum, vel ab eo, quod ab ipſis particulis malè affectis contaminatur, vel tandem ab eo, quod contaminatum advenit, & in ipſis ultrò corrumpitur affectionem habitualem produci neceſſe ſit; primo modo atrophiam dici debere, ſecundo cachexiam, tertio phthiſin congruenter exiſtimatum fuit.

Producitur atrophia, vel cùm nullus aſſumitur cibus, vel cùm licèt aſſumatur, nullam penitùs in ventriculo patitur alterationem. Utroque modo ſingulæ corporis particulæ alimento prorsùs deſtitutæ in atrophiam, & mortem properant. Hujuſmodi atrophiæ remedium non admittunt, verùm qui cibum non aſſumit, quia non vult, non quia non poteſt, ſi deindè voluerit, fame non peribit.

Secundo modo producitur atrophia, cùm læſa ventriculi, vel cordis ſubſtantia, adjacentiumque his viſceribus principalium membrorum, liquores, qui ab ipſis generantur, & ad cunctas corporis particulas fluunt, ab iis non admittuntur, neque aſſimilantur ob pravam illam impreſſionem, quam à læſa viſcerum ſubſtantia receperunt; tunc enim non ſolùm inducitur habitualis affectio, ex eò quòd particulæ nutrimento privantur, ſed univerſum corpus celerrimè contabeſcit, ob recurſum repudiatorum liquorum verſus naturales, ſpiritualeſque partes, & hujuſmodi atrophia aliquando curationem admittit, aliquando verò non, ut infrà patebit; quæ verò atrophia originem ducit à contaminatis corporis liquoribus contagio externæ cauſæ, curationem, ut plurimùm admittit, ſi prudens ſit medicus, & remediis utatur opportunis.

Secunda maraſmi ſpecies dicitur cachexia, produciturque cum conſervantibus adhuc ventriculo, corde, adjacentibuſque membris eorum temperiem, atque producentibus adhuc toti corpori liquores non pravos; quia tamen natura inſita ſingularum particularum à ſana diſpoſitione receſſit, advenientes illos liquores non ſolùm in earum habitu non apponit, ſed eos corrumpit, univerſumque corporis habitum mucidum reddit ex languore, qui cachexia dicitur.

Recedit natura inſita particularum totius corporis à ſana diſpoſitione, ſi humiditas vitalis non quidem advenit, ſed ſubſtantia earum, quæ à medulla cerebri regitur, ſanas proprietates amittit, quippe tunc functiones naturæ inſitæ læduntur, & non ſolùm id, quod particulis advenit, non aſſimilat, ſed etiam corrumpit, affectionemque habitualem cachexiæ producit.

Præſupponit cachexia ſubſtantiarum medullarium à naturali ſtatu recedentem temperiem, unde evenit quod ros, & cambium, quibus fibræ ſpermaticæ ſolidæ ſuſtentantur, non ut convenit, elaborantur, & cùm illo rore vita ſolidarum partium vivat: ergo ſecundum naturam ſe non habente ſingularum ſolidarum partium œconomia, diſſolvitur, unde adveniens ad venas hepatis corruptas habitualis affectus, qui cachecticus dicitur, impoſſibilis ferè curationis eſt, ex eo quia non poteſt inveniri remedium, quod medullarem ſubſtantiam deperditæ temperiei reſtituat.

Fuere non pauci, qui differentiam inter atrophiam, & cachexiam in eo eſſe exiſtimarunt; quòd Atrophia conſtituatur à totali defectu illarum ſubſtantiarum, quas ad bonum producendum habitum particulæ corporis requirunt: Cachexia verò conſtituitur non quidem à defectu, ſed ab acceſſu ipſarum ſubſtantiarum, quæ, quia contaminatæ ſunt, ab ipſis particulis reſpuuntur, unde cachecticus evenit habitus.

Phthiſis verò ferè ſemper cachexiæ ſuccedit: fit enim cùm contaminati, vitioſique liquores à particulis ſolidis non admiſſi, in meſenterium, vel thoracem recurrunt, producuntque in viſceribus naturalibus, vel ſpiritualibus apoſtemata, abſceſſus, inflammationes, eryſipelata, ſimileſque affectus, quos neceſſariò exulceratio ſequitur, eoſque ſecuta cachexia jam in phthiſim degeneravit, quæ incurabilis ab omnibus exiſtimatur, cùm in ipſa non ſolùm requiratur medicamentum, quod à principali aliquo membro vitium contractum abſtergat ſed ei naturalem temperiem reſtituat, quod munus vix naturæ permittitur, & aliti omninò negatur.

Aſſignatas maraſmi ſpecies propria ſigna comitantur, quæ eas diſtinguunt.

Atrophiæ ſigna ſunt pallor, macies, labiorum retractio, narium acuminatio, unguium exceſſus ſupra carnem, rugæ cutis, ipſius exſiccatio, ſitis ſine linguæ ſiccitate, alvi excretio, vigilia, pulſus frequens, & exilis, extremorum refrigeratio, reſpiratio anxia, & rara ſine tuſſi; his apparentibus ſignis atrophia infirmum laborare indicabis, à totali ciborum defectu, vel à prorsùs facultate ventriculi deſtituta dependente.

Verùm cachexia infirmum laborare conjicies, ſi cutis univerſæ colorem non ſimpliciter pallidum, ſed fœdum animadvertes, ſi in ea non ſimplicem ſiccitatem, ſed ſqualorem obſervabis, furfuribus, aliiſque ſpurcitiis horridum, pediculorumque multitudinem, hujus ungues ſunt aduncæ, ut etiam nares, os lividum oſtender, & limoſum, non multùm ſitit, cibum ſtomachatur, ſæpè diarrhæa laborat, pulſus habet frequentes, inæquales, exiles cum acuto quodam ſed pauco calore, quovis corporis motu, licèt levi ſpiritus anxietatem patitur, tuſſicula cruciatur ſicca. His apparentibus ſignis cachexia laborare infirmum tibi ſuaſeris, à vitioſis humoribus enaſcente, ſive à læſione principali alicujus membri, ſive à cauſa extrema vitium contraxerit.

Notare hic convenit, quòd cachexia, quæ neque ab externa cauſa, neque à læſione alicujus viſceris, vel regionis naturalis, vel ſpiritualis originem ducit, neceſſariò à ſub-

ſubſtantia medullari cerebri vitiata movetur, cujus ſigna ſunt: Atidus totius corporis habitus, præceps, & inexpectata macies, pulſus parùm à naturali ſtatu recedens, artuum contractio, & abbreviatio, aſpectus mutatio, acutus calor, falſa fames, excrementorum copia, & hujuſmodi cachexia facillimè in phthiſim degenerat.

Phthiſis ſigna ſunt extrema macies, cutis ſqualor, calor acutus, & exurens, infirmo non ſenſibilis, pulſus frequens, & durus, ſpirandi difficultas, tuſſis profunda, purulentæ materiæ excreatio cruori commiſta, vigilia, anxietas, ciborum deſiderium, frequens diarrhœa, cui mors imminet.

Hoc eſt ſignum omnibus dictis tribus maraſmi ſpeciebus; malus habitus, qui in deteriorem ſemper abit; depravatio motuum pulſus abſque ſenſibili acceſſione, vel declinatione; ſymptomatum exacerbatio poſt prandium, & cœnam.

Pathognomonicum, & proprium ſignum eſt maraſmi à luis Venereæ fermento procedentis, ſymptomatum exacerbatio circa veſperas uſque ad mediam noctem, ex proprietate ejuſdem fermenti Venerei, quod in illis horis ſuos excitat furores.

Prætereà, cùm dictæ maraſmi ſpecies, à læſione ſubſtantiæ cujuſcumque principalis membri originem ducere poſſint, ut jam prædictum eſt, unumquodque ipſorum membrorum læſum propria, & pathognomonica ſigna in ſuo maraſmo patefacit.

Unde primò à ventriculo producti maraſmi ſigna ſunt, durities, & tenſio in ſitu orificii ſuperioris ipſius ventriculi; tuſſis tenax cum excretione tenacis pituitæ, per intervalla ſpirandi difficultas, pulſus frequens, & inæqualis; extremorum tactus tepidus, & ad frigiditatem potiùs inclinans:

Inteſtinorum maraſmi ſigna ſunt; durities circa meſenterium, aſſidua diarrhœa cum cruenta; & mucoſa excretione:

Lieni maraſmi ſigna ſunt, ſcorbuticæ affectiones, ſcilicet anhelitus fœtor marcidus cruor è gingivis effluens, excretio cruentæ materiæ, ipſius lienis durities, ulcera fœtida in cruribus, urina pauca, rubra, & quæ ſtatim corrumpitur:

Maraſmi hepatici ſigna erunt, fœdus color totius cutis, ejuſdem hepatis tumor, & durities, meſenterii omnimoda exſiccatio; diarrhœa, cruenta, & continua ſitis, calor acutus:

Renum maraſmi ſigna ſunt anhelitus nidoroſus, corporis macies, urina purulenta, putrida, & peſſimè olens, calor acutus, ſitis; & à cibo febris incrementum.

Pulmonis maraſmi ſigna ſunt, tuſſis perennis, purulenta excretio, ſpirandi difficultas, vocis raucedo, ſanguinis arterialis excretio, genarum rubor; calor acutus, pulſus frequens, tenuis, & durus.

Cordis maraſmi ſigna ſunt calor exurens; pulſus frequentiſſimus, & parvus, labiorum rubor, anxietas, & circa coſtas ejuſdem cordis inæqualis pulſatio, quibus reliqua, quæ de pulmone diximus; ſuccedunt, ac tandem mors:

Cerebri maraſmi ſigna ſunt, repentina totius corporis macies; cui nulla præceſſerit tuſſis, nulla ſpirandi difficultas, nullus vehemens calor, & nulla pulſus depravatio: ſed hæc omnia illam ſubſequuntur uſque ad phthiſis productionem, & hæc ſunt ſigna maraſmum comitantia, quæ certum præſtant argumentum membri principalis læſi maraſmum producentis primò; & per ſe; nam reliqua membra deinde per accidens concurrunt, unumquodque pro ſui muneris functione per accidens læſa.

Maraſmi verò; qui ab externa cauſa ducunt originem, uti ſunt illi: qui ab ulcere malè, curato, & à lue Venerea producuntur; præter communia ſpecialia ſigna, & propria, non habent; niſi ulcera cachoetia; & fermenti Venerei indubitabilem diffuſionem, adeò ſunt in aperto; ut de iis dubitari non poſſit, & ratio eſt, quia in maraſmo tam ex ulcere, quàm ex Venerea lue proveniente, membra principalia non per ſe, ſed per accidens ſunt læſa: nam liquores corporis à dictis cauſis externis contaminati, dum ad principalia membra accedunt; neceſſariò illa inficiunt, ac illorum unumquodque in ſui muneris functione depravatur; hinc confuſa oriuntur ſigna, & non minùs unius membri læſi; quàm aliorum præſtant argumenta: fieri tamen poteſt, ut cùm principalia membra roboris æqualitate non gaudeant; eorum imbecillimum faciliùs recipit vitiatorum liquorum affluxum, & reliqua in illud jam debile factum ſe exonerant; quòd cùm illi tolerabile non ſit, ejus ſubſtantiæ læſionem faciliter contrahere poteſt, atque tunc licet vitium ab externa cauſa productum, efficacibus remediis curetur, maraſmus tamen non ceſſat, nam à læſione ſubſtantiæ membra poſteà ab externa cauſa contaminata foventur.

CAPUT IV.

De Indicatione curativa Tabis in genere.

INdicatio curativa tabeſcentium corporum nullo modo à malo habitu contracto deſumenda eſt, ut verbi gratia à macie, ut pinguis habitus producatur, & à fœdo cutis colore, ut floridus fiat: ab exorbitante calore; ut ad temperiem reducatur, & à ſimilibus, quo modo Medicorum vulgus hodiè tabidorum curationem aggreditur, nam prædicta ſunt affectus, & ſymptomata potioris cauſæ, à qua pullulant; tanquam à radice. Ridiculus ſanè eſt Medicus, qui tabeſcentem pinguem reddere conatur, niſi tabis cauſam prius evellat, imò tantùm abeſt, ut cibus optimi, & plurimi nutrimenti in tabeſcentis corpore in bonum cedat, ut corruptioni, pluſquàm alii obnoxius maximum afferat detrimentum. Erit ergò indicatio curativa omnium maraſmorum, purificatio liquorum partes ſolida corporis irrorantium, cum correctione vitii eos contaminantis, ſive illud in ſubſtantiis membrorum principalium ſit impreſſum, ſive à cauſa externa originem ducat; Verùm enim verò cùm liquores corporis purificationem admittere non poſſint, uſque dum contaminans illos vitium ſubſiſtit, & contrà correcto vitio, facile ſit ipſi naturæ liquorum purificationem moliri, cardo curationis maraſmorum omnium in correctione vitii in ſubſtantiis membrorum principalium contracti, vel ab externa cauſa exorti prorſus innititur: quippe vitio correcto, liquores etiam corriguntur, atque paulatim in bonum habitum corpus adducunt abſque medicamenti, vel cibi ſpeciali exhibitione, ſed communis, & ordinarii.

Eſt adeptorum Medicorum ſententia dari non poſſe medicamentum, quod membra principalia eſſentialiter læſa ad priſtinum reſtituere poſſit, niſi indolem habeat univerſalem, ſcilicet ut ſit tantæ ſubtilitatis, perfectionis, & temperiei, ut ipſi naturæ ob ſymbolum conjungi poſſit, & membris reddere, quod illis deficit, vel auferre, quod illis præter naturam eſt additum; cumque ad tale medicamentum obtinendum ſumma induſtria, & artificium requiratur, ſpecifica quædam tradenus medicamenta, quæ inſtaurationem principalium viſcerum ſummoperè promovent, & maraſmo ab ipſis provenienti ſuccurrant.

Igitur ſi in tabidum incideris, qui ſigna tabis ventriculi ſuprà notata præſeferat, ſitque auxilio capax, vomitu primò illum levabis hoc modo:

℞. *Salis vitrioli* ℈. *ij. fiat pulvis*: qui in conſerva florum boraginis incluſi exhibeantur, & immediatè poſt juſculi gallinacei ℥. iij. ſuperbibendum præbe. Verùm hoc emeticum non eſt tutum ob indolem ſuffocantem.

Si validæ conſtant infirmi vires:

℞. *Merc. vitæ opt. præp. gr. iv. infundantur per noctem in vini græci* ℥. *ij. manè vinum ſeparetur à pulveribus*, & infirmo exhibeatur. Præſtat tamen *Hippocras Emeticum noſtrum in Trutina* deſcriptum.

Poſt vomitum *vitrioli Martis* uſus per 40. dies proſequantur curationem; ejus doſis erit gr. vj. quæ augeatur paulatim uſque ad gr. xv. manè jejuno ſtomacho. Verùm vitrioli Martis uſum repudiavimus in *noſtra Trutina*, præſtat *tinctura Martis* à nobis deſcripta *in Martis julepo*, vel *idem julepus*: & quolibet etiam die exhibe *elixiris proprietatis* ʒ. *ij. vel elixiris Helmontii ſtomachici* tantundem; duabus horis ante prandium; totidemque antecedat in *ſyr. de corticibus citri*. Cibus ſit paucus, facilis coctionis, & qui corrumpi non poſſit. Si opus fuerit vomitus repetatur, à ſolutivis abhorre.

Verùm ſi ſigna tabis inteſtinorum tibi occurrant, à vomitivis, & ſolutivis abſtinebis, curationemque inſtitues cum ſero lactis caprini:

℞. Seri

℞. Seri lactis ℔. *ij. syr. viol.* ℥. *ij. m.* & infirmo exhibe, quòd si serum per alvum reddatur, per 20. dies ejus usum prosequere, nam curationem integram complebit; nisi serum per alvum reddatur, post secundam vicem ab eo abstine, & per 40. dies sequentibus utere pilulis:

℞. Myrrhæ opt. ℥. *j. aloes* ʒ. *ij. fiat pulvis utriusque, & cum terebinthina Veneta reduc in massam*, pro quibus dosis à ℈. ij. ad iij. quolibet manè.

Si tabes à liene, sive scorbuti signa se manifestaverint, deobstruentibus, & diureticis curatio tentanda est, purgato priùs corpore, quam ita consequeris:

℞. Seri lactis caprini ℔. *j.* ß. *ferveat in igne, & dum fervere incipit, injice sennæ orient.* ℥. ß. *cinam. contusi* ʒ. *ij. vas illicò cooperiatur, & auferatur ab igne, frigefactum serum coletur*, & infirmo exhibeatur per quatuor dies eadem dosi. Hoc levissimo purgante corpus à crassis humoribus liberetur, tunc

℞. Vitrioli martis, salis absynthii, tartari vitriolati ana ʒ. *j. in pulverem redacta misceantur, hujus mixturæ.* ℞. ℈. *j.* infirmo exhibe quolibet manè per 40. dies.

Si lien durus, & turgidus apparuerit, tribus continuis diebus illum sequenti cataplasmate dissolve:

℞. Farinæ hordei ℥. *iv. verbenæ contusæ m. iij. misce cum albumine ovi, & fiat cataplasma*, quod turgido lieni imponatur, nam resudabit extra cutem cruenta lienis sanies. Verùm hoc cataplasma maximam continet imposturam. Corroborabis demum lienis substantiam hac inunctione

℞. Olei laterini q. s. cum quo quolibet manè per 30. dies lienis locum inunge, & hæc est omnium affectionum lienis efficacissima curatio, ita ut obstinatas, etiam vincat quartanas.

Scirrhosum etiam hepar suam affert tabem cum propriis signis, ut suprà, quam diarrhæa cruenta semper comitatur, hanc tabem hepatis tutò curabis sero caprino absque ulla additione, nisi solius syrupi violarum.

℞. Seri lactis ℔. *iij. syr. viol.* ℥. *ij.* Exhibe per xv. dies quolibet mane, nec te exterreat cruentus fluxus à seri usu, fluxus causam quippe abstergit cum partium integra mundificatione. Post seri usum liquore absynthii per mensem hepatis substantiam roborabis, quem ita parabis:

℞. Absynthii fol. & summitates quæ contundantur crasso modo, injiciantur in vas vitreum amplum absque ulla additione, quod optimè obstruatur, ne exhalet, & bulliat in M. B. per 24. horas, refrigeretur tunc vas, & aperiatur, liquoremque pretiosum absynthii à foliis separatum remove leni foliorum expressione, & serva, cujus liquoris ℞. ʒ. *ij.* & infirmo exhibe *in vini albi generosi* ℥. *ij.* per mensis spatium. Intereà hepatis regionem *unguento ex santalis* fovebis.

Corroboranda demum est hepatis substantia *rhabarbari essentia*, quam ita parabis:

℞. Rhabarbari opt. ʒ. *j. fiat pulvis, cui in vase vitreo affunde spiritus vini ardentis* ℔. ß. *sine ut simul maneant per 12. dies, post quos spiritum vini intensè coloratum à rhabarbaro separa per inclinationem. Spiritum hunc tinctum retortæ vitreæ inde, & lenissimo calore fac, ut vini spiritus pro tertia parte distilletur. Quod remanet in retorta, serva, est rhabarbari genuina tinctura, quæ balsamum est hepatis.* Dosis ejus est unius scrupuli quolibet die per mensem.

At si marasmum ex pulmone signa affirmaverint, & tussis assidua, & spirandi difficultas vigilem faciat, ægroto somnum pro quiete tussis cynoglossæ usu concilia.

℞. Pilul. de cynogloss. gr. xij. & infirmo exhibe post cœnam quarto quolibet die. Verum si ex sanguinis ejectione periculum immineat, sequenti utere arcano, quod nunquam te deseret in sanguinis ex pulmone dejectione:

℞. Ranas palustres integras, uti sunt, atque viventes in calidissimum furnum in vase positas immitte, ibique exsiccentur, usque dum in pulverem redigi possint, fiat earum pulvis, cujus infirmo exhibe ʒ. *j. in syr. de papavere*: cessabit illicò sanguinis ejectio, indiciturque lacerato vasi cicatrix, ita ut nova laceratione opus sit ad novi sanguinis ejectionem; deinde *elixire proprietatis* robora:

℞. Elixiris proprietatis destil. ℥. ß. *syr. de papavere* ℥. *j.* ß. *m.*

Hæc dosis per 24. horas ægro sufficiat per vices admodum lambitivi.

Petrus Poterius lib. 2. Pharmacop. cap. 9. Anti-hecticum mirabile describit ex alumine, quod nos multoties proficuum experti sumus, & multos ægrotos ex faucibus orci eripuimus; præstat igitur in proximi utilitatem, & tyronum gratiam illud scribere, ut:

℞. Aluminis rupei q. v. solve in aqua pluviali, coque in alembico, donec spumam exhibeat, spuma cum cochleari ligneo separanda, rursùs coque, & inter coctionem adde aceti destillati, tunc alumen deponit vitriolum suum in superficiem instar spumæ ceruleæ, quæ rejicienda, filtra solutum, & desquamatum alumen infunde in vas ligneum, ut cryftallizetur. ℞. *purificati hujus aluminis* ℔. *j.* ß. *destilla in alembico phlegma leni igne ad siccitatem, cavendo, ne spiritus ascendant, sed ut alumen saltem terra alba fiat, quam impraegna proprio phlegmate, & cohoba. Indè sumatur caput mortuum tartari, ex quo omne sal. com. tartari fuit extractum, hoc in crucibulo reverbera aperto ignè per mediam horam, ut fiat porosa absque omni salino sapore. Hanc terram tartaream philosophicam inde filtro chartaceo, rursùs suprà terram aliam pone chartam bibulam, in quam aluminosam terram proprio phlegmate solutam filtra, sic acida terra aluminis attrahitur ab ignea terra filtri, & saltem dulcis terra transit filtrum cum proprio phlegmate, quam rursùs coagula per destillationem abstrahendo phlegma, repete solutionem hujus eum proprio phlegmate, & filtrationem per terram tartari rursùs elotam, & tertiam filtrationem per tartari rursùs elotam, & tertiâ vice reverberatam. Sic alumen deponit per præcipitationem à phlegmate omnem terram adstringentem*; & cryftallizatur primum ens aluminis in frigore instar sacchari.

Aliud *Anti-hecticum* magnarum virium, & multis aliis morbis proficuum describit *Poterius*, quod nihil aliud est, quam *regulus antimonii, & Jovis compositus, cum triplo nitri perfectè fixatus.*

Porrò si tabes ex corde tibi signa apparuerint, potiùs mortis prædictionem, quàm salutem ex medicamentis proponere poteris, incipienti tabi ex corde *lac perlarum* mederi tantùm poterit, quod absque industria, & artificio haberi non potest, aliquod tamen perlæ promittunt, si aceto stillatitio solvantur, oleo tartari præcipitentur, à sale abluantur, & residuus earum pulvis per 60. dies infirmo exhibeatur quolibet mane pondere unius scrupuli. Multùm enim præstat tabidi ex corde *cinis cancrorum fluviatilium* loco, & tempore haustus pondere ʒ. ß. Demum liquore ex cornu cervino tanquam magno remedio in tabe ex corde utere, quem ita parabis:

℞. limaturæ corn. cerv. ℥. *j. bull. in aqua com.* ℔. *j.* ß. *ad duarum partium aquæ consumptionem, quod remanet aquæ à limatura separa, & serva, cujus aquæ* ℞. ℥. *j. magist. perlarum supra descripti* ℈. *j. ægro propina per 40. dies.*

Hanc etiam curationem adhibere poteris tabi ex cerebro, quæ unquam fieri invenitur auxiliis capax: & hæc de curatione marasmorum, qui ex læsione substantiæ principalium membrorum ducunt originem.

Verùm si ab externa causa corporis liquores contagium susceperint, ac propterea tabidum produxerit habitum, prudenti Medico utplurimum salutis spem relinquunt; ac primò si ex ulcere ab externa causa pro ducto tabes aliquem invasit, hoc modo illum curabis.

Solutiva sunt fugienda, ut etiam vomitum cientia, corpus si opus fuerit aloe, vel rhabarbaro tantum leniendum, deinde tota spes in vulnerariis reponenda, inter quæ hoc, quod tradimus, efficacissimum experti fumus.

℞. Limaturæ eboris, cornu cervi, ligni guajaci ana ʒ. *ij. ponantur in pipatella, deinde recipe betonicæ, sampsuci, santal. rubr. rosar. incomplet. ana* ʒ. *j.* ß. *aquæ fontis* ℔. *j.* ß. *Ponantur hæc omnia simul cum pipatella in vas vitreum altum, quod optimè obstrue, ne exhalet, & bulliat in MB. per quatuor horas, sine deinde ut omnia frigida fiant, ac à pipatella decoctum exprime cujus* ℞. ℥. *v. infirmo exhibe mane, & vesperi duabus horis ante cibum, quo vulnerario utere per 40. dies*; nam paulatim æger bonum habitum adipiscetur cum ulceris curatione.

Subdemus hic jura consumpta ex viperis, quæ tabidos ex quavis causa summoperè instaurant, ac præcipuè ex

ex causa externa, vires enim ita sublevant; in infirmo difficile non fit medicamentis validioribus uti, quæ alioquin tolerare non posset;

℞. *Viperas ij. à senecta denudatas; abscissis capitibus; & caudis, minutissime contere, ac in vitrum amplum injice; quibus adde vini generosi ℥. j. aquæ card. bened. ℔. ß. santal. rubr. cinnam. contus. ana ʒ. j. Vas optime claude, & bulliat in MB. trium horarum spatio: Post refrigerationem vasis fiat juris expressio*, quod propinetur infirmo bis in die per 40. dies; nam magni hujus remedii effectus admiramini:

Nunc pro hujus Tractatus complemento curationem marasmiâ contagio luis Venereæ exorti quam proposuimus; instituemus; ac promittimus sequentium remediorum recta administratione semper Tabis ex lue Venerea curationem assequi posse; dummodò ab ipsius luis virulentia substantia alicujus membri principalis non sit læsa; vel vas aliquod conspicuum sanguinem continens corrosum; adapertumvè sit: his enim impressionibus à Lue Venerea factis; certa promitti non potest marasmi curatio, cùm licèt contagium Venereum ex integro eradicare valeamus, vasorum corrosionem, & substantiarum læsionem restituere promittere non licet.

Tabem ex Venereo fermento productam vulgares tentare curant juribus consumptis; quæ *Ludovicus Septalius animadvers. lib. 7. num. 214.* proponit, ut

℞. *Salf. parill. minutim incis. ℥. vj. infundantur horis 24. in aquæ calidæ ℔. xv. in loco calido, vase clauso: Deinde bull. lento igne ad consumptionem tertiæ partis: Hinc cochleari perforato extrahatur salsa parilla; & contundatur in mortario: Contusa eidem aquæ injiciatur addendo carnis vitulinæ macræ ℔. ij. sem. coriand. præp. ℥. j. & vase aperto iterum lento igne bulliant, donec remaneant lig. ℔. v. & in fine aromatizentur; cinnam. elect. ʒ. iij.*

Hinc fiat colatura cum forti expressione, quæ usui servetur in vase vitreo, vel vitreato. De qua æger mane horis quatuor ante cibum capiat ℥. vj. vesperi autem horis tribus ante cœnam ℥. iv. vel v. Quòd si æstas sit, aut si conjuncta febris hectica; addit hordei excorticati ℥. iv. atque in usu medicamenti plurimis diebus perseverat; quandoque etiam ad centesimum usque diem.

Si tabes his juribus non cesserit, tanquam ad sacram anchoram recursum habent ad lactis asinini exhibitionem, inito tamen priùs consilio: Asina debet esse nigra, & omni manè pexa; eam in otio degere sinunt; nutriuntque herbis refrigerantibus admista ligni guajaci scobe, & salsa parilla minutim incisa. Verùm hæc vulgarium præsidia pro tollenda tabe Venerea insufficientia sunt experta; nec ipsam tollere sunt idonea.

Itaque tabis Venereæ curationem ita instituimus: Corpus leniter purgandum hoc modo:

℞. *Pilul. de tribus ℈. j. merc. dulc. gr. x. m.*

Exhibe ante cœnam. Deinde decoctum vulnerarium paulò suprà descriptum bis in die infirmo propina, cui adde *elixiris proprietatis destillat. ʒ. ij.* optimumque erit, si simul cum pulveribus vulnerariis *carnem duarum viperarum* commisceatis; nam vis vulneraria additione viperarum summopere augetur. Hoc vulnerarium cum viperis per decem dies ægroto exhibe absque ullo alio medicamento, ut vires restaurentur, & natura sublevetur: Vel si tabidi vires fuerint fractæ, sequentibus juribus consumptis reparentur:

℞. *Salsæ parillæ minutim incisæ ʒ. ij. ß. rasuræ eboris, limaturæ corn. cervi, santal. rubr. ana ℥. j.*

Infundantur per 12. horas in loco calido in aquæ communis ℥. ix. Deinde injiciatur pullus deplumatus, exenteratus; & in frusta dissectus; cinnamomi acuti ʒ. j. salis communis ad gratum saporem q. s. Operi vas, ne quid exhalet; & bulliat leniter per horas postmodum refrigerato vase, fiat lenis expressio, & pro Cœna plures dies ægro propina. Restauratis viribus, infirmum ad cinnabaris suffumigia disponetis eo modo, quo supra tradidimus, adhibitis omnibus circumstantiis, quas ibidem adnotavimus. Dosis cinnabaris ʒ. j. pondus non excedat, & non quolibet die, sed alternis diebus suffumigationem adhibere ac pro ægri viribus. Si in remedii cursu diarrhœa cruenta, vel grumefactum sanguinem per os infirmus ejiciat sine vomitu, & tussi, non solùm aliquid mali timere non debetis, sed proximam curationem expectare, si æger præscriptam servabit regulam, infrà duorum mensium spatium non solùm bonum acquiret habitum; sed præter modum pinguescet:

Verùm nec medicamentum secundum, aut quicquam simile viget aquæ nostræ Anti-Venereæ, nec ipse Mercurius sive in suffumigiorum, sive inunctionis forma, tam exaltatus, quàm præcipitatus in tabida Venere persananda est comparandus; hæc enim tam mitis, tuta & jucunda est, ut nunquam aliquem læserit, omnesque sanarit, & id nos jurejurando affirmare possumus:

Denique *Arcanum Metallicum* patefaciemus, quod omnes luis Venereæ species curat, ac præcipuè tamen restitutione læsionis substantiæ membrorum principalium, hoc tantùm remedio obtinere poteris, si illa sit remedii capax: fixum est hoc remedium, ac cum cibo assumitur, nullam causat sensibilem evacuationem, & indolem habet universalem, ejus præparatio exercitatum requirit spagyricum, & talis est:

℞. *Merc. ter aqua forti semper recenti, & qualibet vice ad rubedinem præcipitati ℥. j. ß. butyri antimonii ℥. j.*

Ea simul in urinali vitreo conjunge, & adde aquæ regiæ ℥. iv. urinali supponatur cooperculum cum suo rostro, aquam regiam lento igne à mercuriis destilla, quam iterum deinde super ipsos mercurios repete quinquies, in fine destillationis augendo parum ignis gradum, post quintam aquæ regiæ cohobationem remanebunt in fundo urinalis ambo mercurii fixi, qui fusionis ignem sustinebunt, reduc materiam in pulverem, ac retortæ vitreæ injice addendo Spiritus vini ardentis ℥. iv. quem lento igne à pulvere destillabis, deinde eandem quantitatem recentis spiritus vini injice, & eodem modo destillabis, & hoc duodecies repetes; nam pulvis remanebit dulcis, ut mel, nullam acredinem præseferens, estque mercurius diaphoreticus vi sulphuris antimonialis ad summam perfectionem evectus. Dosis est granorum iij. usque ad vj. cum cibo prandii, vel cœnæ, nullam promovet sensibilem evacuationem, ac triginta dierum usu omnem curabilem tabem radicitus curat absque metu recidivæ. Si hoc arcanum aliis applicaveris morbis, usus te plura docebit.

N O T Æ.

In hæc Verba. *Verum nec ----* Desiderium tuendi famam & laudes datas *in Cap. XIX. hujus tractatus* aquæ suæ anti-venereæ, eamque semper laudandi, ut efficacissimum adversus Luem Veneream remedium, facit ut hic sibi contradicat modo omnino contrario illi; quem observavimus *in notis in Caput XIX.* in quo; postquam nimium laudaverat aquam suam adeo miram, & capacem sanandi omnes Morbos Venereos gravissimos, nullo excepto, cito post addit, ad suffumigia, & inunctiones tanquam ad remedia efficacissima confugiendum esse, si hæc aqua non succedat in curandis quibusdam doloribus Venereis omninò pertinacibus; hic verò omninò contrarium dicit: Juxta eundem Authorem aqua anti-venerea infinite superat Mercurium quavis forma exhibitum in sananda phthisi Venerea; cum semper sanaverit ægros, quibus exhibita fuit; quod, ait, jejurando affirmare potest. Num mereatur fidem jusjurandum Authoris sibi adeo evidenter contradicentis nuncque præponentis Aquam Mercurio, mox Mercurium aquæ; eodemque ore nunc laudantis mox vituperantis, videant alii.

Verum vitium laudandi nimium remedia animum semel occupantia, nimis generale est, ut vitio vertatur Authori, in illud, ut alii, incidisse: cum præcipuè sit ex gente nimia in laudibus, & vituperio; Qui etiam nunc de Medicina scribunt nec veriores nec moderatiores antecessoribus sunt; testis ille est, qui postquam nænias attentione indignas in tractatu de Praxi Medica in lucem ediderit, invitat curiosos, ut videant ejus præparationem auri potabilis, quæ est juxta eum minima operatio earum, quas peragere novit; licèt eum in Chymia Tyronem esse omnes optime norint, & major ejus scientia in his duobus sita sit: 1. in carissimo pretio emendis arcana quædam, quorum se inventorem prædicat, certus ea adhuc melius vendere iis quorum credulitate jam dudum abutitur. 2. in fucandis simplicibus vulgaribus ea ornandò quoad gustum, & visum; iisque imponendo magna

nomi-

nomine quorum ope ferè quoquò velit, ducit Nobiliores, innumerosque adulatores illum obsidentes.

Hæc sufficiunt, ut certo sciant ii, qui Medicorum scripta legunt nullum adhuc in Medicina remedium efficacissimum inventum fuisse, licet multa in libris hoc titulo insigniantur. Nimium enim in his differunt promissa, & effectus.

In hæc Verba. *Denique* ---- Hic omnem in gratiam Lectorum patefacit charitatem Author, eos docendo in fine sui Tractatus præparationem *Mercurii diaphoretici* cujus vires multum adhuc superant eas aquæ anti-venereæ, quæ tamen nunquam in Medicina juxta eum, habuit parem. Fateri revera debemus hanc præparationem Mercurii fore remedium nulli secundum, si certo sanaret non solum Luem Veneream omnis generis, sed etiam Phthisim Veneream in iis, qui ex eo tria sumerent grana per triginta dies cum cibo prandii, & cœnæ. Verum experimenta de eo facta non respondent promissis Authoris, licet accuratissime præparatum fuerit, & ab exercitato, ut vult, Spagyrico. Itaque dici potest, quod, licet hæc Mercurii præparatio optimum sit præsidium pro sananda recenti Lue Venerea, non est tamen infallibile, ut vult Author, pro ea in omni gradu saltem in Gallia sananda: fieri enim potest in Italia ubi cœlum calidius est, remedium illud melius esse sudoriferum, excitando sudores copiosiores, & efficaciores ad sanandam inveteratam Luem Veneream; Uno verbo dici potest, nullos bonos effectus visos fuisse, ex usu à variis ægris facto hujus Mercurii diaphoretici, præter eos quos vulgo facit Panacæa Mercurialis.

CAPUT V.

De Præservatione à Lue Venerea.

Esset hic pro coronide de Luis Venereæ præservatione agendum, quia multùm gloriosiùs esset hanc lucem præcavere, quam eandem curare; siquidem postquam homo hac fuerit conspurcatus, non nisi post multum tempus, improbo cum labore, & gravissimis incommodis ab hac dira eripitur lue, omni proinde nixu movendus esset hic lapis ponderosissimus: Verùm enim verò tuta conscientia ista antidota doceri non posse credimus, quæ tot homines ad libidinem liberiùs accenderent, quos ab ea forsan morbi metus avertere poterat. Eapropter multi monent authores (& reverà est efficacissimum præsidium) ut Veneris palæstra omninò vitetur, quia sic evitantur pericula: sanum sanè consilium, quod nemo, vel saltim unus observabit, cùm caro fragilis, & infirma ad carnem semper anhelet, quò circà esset tollere, non solvere, quod quæritur, ac proinde non debuere scelesti authores, qui hæc descripserunt antidota; quibus tanquam clypeo muniti ganeones confidunt se posse meretrices maximè infectas penetrare, omnesque ganeas libere peragrare. Hujus farinæ authores fuere *Hercules Saxonia*, *Aurelius*, *Minadous*, *Eustachius Rudius*, *Julius Palmarius*, & præ cæteris *Gabriel Fallopius*, qui *de luis Venereæ præservatione cap.* 89. tractat scribitque *Ego nihil fecisse videor, nisi doceam vos, quomodò quis videns pulchram Sirenem, & coiens cum ea etiam infecta, à carie, & lue Gallica præservetur*. Paulò infrà proponens antidotum inquit: *Ego feci experimentum in centum, & mille hominibus, Deum testor immortalem nullum eorum infectum fuisse*.

Pro luis præservatione his utuntur medicamentis authores, imprimis mulier, cum qua Venus exercenda sit, num infecta, investigandum, quod cognoscitur ex superiùs propositis signis, quæ cùm dubia ut plurimùm sint, & coeuntes non sunt semper Medici, ideo ad alia confugiendum magis veridica, vel aliorum sectanda sententia; nam videndum, an madida, & humecta sint, vel tumida muliebria, an aliqua sordities in eadem parte resideat, an dolor, & ardor in, & post coitum, vel lancinatio intra urethram persentiatur, tunc enim clara sunt luis vestigia, ac proinde pluries fortiter emungendus est priapus, ut seminis reliquiæ propellantur, & abstergendus erit subucula, mox, emittenda est urina, qua pluries abluendus, vel vini efficacior erit ablutio, præcipuè si in eo fuerint *decocta myrti folia*, *rosæ rubræ*, *alumen*, *absynthium*, *aristolochia*, *limatura guajaci ad ana*.

Fallopius tanquam præsentaneum suum extollit Antidotum, quod ita paratur:

℞. *Radices gentianæ*, *aristolochiæ longæ*, *rotundæ*, *dictamni albi ana* ʒ. *ij*. *pulverum santali albi*, *rubri*, *ligni aloes ana* ℈. *ij*. *pulv. corall. rubr. spodii ex ebore*, *corn. cervi ust. ana* ʒ. ß. *fol. scordii*, *sonchi*, *betonicæ*, *scabiosæ*, *tormentillæ ana m. j. rosarum m. j.* ß. *scobis guajaci* ℥. *ij*. *squamæ æris* ʒ. *ij*. ß. *præcipitati præp.* ʒ. *j*. ß. *vini malvatici opt. potentis* ℔. *ij*. *aquæ sonchi*, *scabiosæ*, ℔. *ij*.

Assumitur vinum, *& aqua*, *& in his infunditur scobs guajaci per* 24. *horas*, *deinde adduntur reliqua omnia*, *& bulliunt simul ad consumptionem medietatis*, *deinde colatur decoctum*, *& exprimuntur medicamenta ista diligentissimè*, *in hoc decocto perturbato maceratur per noctem pannus lineus purissimus*, *deinde siccatur in umbra*, *& hoc fit tribus vicibus*, *ter enim maceramus*, *ter etiam siccamus*. Posteà paramus frusta ad proportionem glandis, & semper habeantur in marsupiolo. Quoties ergò quis coiverit, abluat pudendum, vel panno detergat, posteà habeat linteolum ad mensuram propriæ glandis paratum, quo post coitum obvolvatur glans, & præputium recurrat, hora transacta, nova linteoli portione obvolvatur, prima rejecta, & sic repetatur quater, vel quinquies.

Si timetis, ne caries oriatur in medio canali, habeatis ejusdem linteoli portionem in modum turundæ, sive penicilli, & in glandis foramen injicite, eodem modo repetendo; ejus namque beneficio, si contracta fuerit virulenta materia, facilè extrahitur.

Verùm si pruritus in pudendo sentiatur, expertum medicamen est illud suffumigare suffitu ex cinnabari, & thure ana.

Opportunum quoque nonnulli censent glandem fovere spongia madefacta in guajaci decoctione in æqualibus partibus vini, & aceti facta. Valere quoque credunt hanc decoctionem, ut

℞. *Ligni guajaci limati* ℥. *v*. *infundantur in aquæ font.* ℔. *ix*. *per* 24. *horas*, *deinde bulliant lento igne ad consumptionem tertiæ partis addendo radic. cucumeris agrestis*, *malvarum*, *althææ ana* ℥. *j*. *radices contundantur*, *& fiat ebullitio ad medietatem*, qua colatura abluantur pudenda, & foveantur linteis in eadem madefactis.

Quò facto, si adhuc dubitet scortator de aliquo contagio, jubent assumendos syrupos ligni guajaci, pro quo:

℞. *Lign. sanct. limat.* ℥. *x*. *infundantur in aquæ font.* ℔. *xii*. *per* 24. *horas in vase benè clauso super calidos cineres*, *deinde bulliant in Balneo vaporoso ad medietatis consumptionem*, *ex qua colatura cum sacch. f. syr.* Dosis ℥. j. vel j. ß. manè sub aurora ad plures dies.

Ad majorem præcautionem ulteriùs laudant, ut ante coitum abluantur genitalia roborante & adstringenti aliqua decoctione, cujus vis resistat Lui, si qua timeatur, ut

℞. *Cortic. myrobolan.* ℥. *j*. *nucum cupress. num. xv. ros. rubr. p. ij. absynth. pontici m. iij. gallar. granat. myrtill. & semin. sumach. ana* ℥. *j*. *contundantur*, *& macerentur omnia in vino rubro austero*, *deinde destillentur per alembicum*, de quo liquore fiat ablutio antè coitum.

Iisdem præsidiis utuntur mulieres, quas in marium gratiam tantùm præservari convenit, nam ex alio capite nulla essent pietate dignæ, cùm ab ipsis omne malum originem ducat; sollicitæ idcircò multum esse debent, ut à coitu muliebria emundent, & receptum semen infectionis suspectum illicò expurgent lotionibus, & artificiis propositis, postmodùm panno lineo frequenter exsiccando. Verùm ante coitum mulieres non statim se comprimere faciant, scortatoribus inter oscula, & tactus blandiantur, & inter blanditias, arripiant penem, illumque emungant pluries propter gonorrhϾ metum (solent gonorrhœa laborantes ante coitum priùs mingere, ne saniosus conspiciatur fluxus) recurrat præputium, ut glans cum corona observetur, inspiciant interim inguina, ut cum securitate futiri possint, cæterùm quia castæ penelopes, hanc diligentiam adhibere non possunt, ne æstimationi sibi detrahant, nec scortatores ob hanc æstimationem eorum pudenda observare audent, unde statim decumbunt, & pallam ad genua usque sublevant, ideòque facilè inficiunt, & inficiuntur. Mulieres verò meritoriæ, quia his

his obſervationibus incumbunt, rarò hac dira corripiuntur Lue.

Verùm decipiuntur, & decipiunt vulgares, credentes hanc Luem in occulta qualitate conſiſtere, & in hepate ſibi præfigere thronum, poſt modùmque in externis partibus linteolis, ſuffitu, lotionibuſque illam præcavere. Sunt hæc medicamenta vanida, valida lenocinia, ac irritamenta malorum, licet hæc Lues per minima corpuſcula ſanioſa communicetur, quæ ſi abſtergantur, extrahantur; diſſipentur, hanc avertere poſſunt, tamen nec fomitem in externis pudendorum partibus abſtergere queunt, quia nullam vim Anti-Veneream habent, nec internas à concepta Lue eripiunt partes, cùm contagium corpus per poroſitates permeet. Eapropter ablutiones, quæ ſolùm externas attingunt partes, & alia medicamenta extrapoſita certam præcautionem, & incolumitatem minimè polliceri poſſunt, ac proinde his non valdè fidendum. Prætereà non ſolùm per pudenda in coitu, verùm per os, papillas, podicem, omneſque partes perfecta cute carentes hæc dira Lues cum contrahi poſſit, arduum nimis erit illam præcavere, cùm non omnibus occurrere poſſimus partibus, & ignoremus, quænam primò illam contraxerint.

Habemus nos nobile, & expertum antidotum ad Luis Venereæ præcautionem, quo ſiquis, poſtquam cum infecta coierit, utatur, facilè à puſtulis, cariebus, ulceribus, gonorrhœa, & bubone præcavetur, illudque ſparſim communicavimus; nolumus tamen locum, ubi extet, cuique digito demonſtrare, ſed emunctioribus ſeligendum relinquimus, ne hujuſmodi remedium tantummodò in abuſum trahatur, & citò ſcortationem repetant, ac nos libidinum fautores videamur. Unum tantummodò hic tutiſſimum, & infallibile docebimus antidotum, quo, qui uſi ſunt, nunquam hac correpti fuere Lue, quod eſt à ſcortis abſtinere, & perpetuò præ oculis habere, quòd juſtus Deus ſcortatores caſtigabit, qui etiam in hac vita iſto fœdiſſimo morbo eos afficere ſolet.

Sed jam ad calcem pervenimus eorum, quæ nobis hoc præſenti Tomo ſcribere, atque poſteritati tradere inſtituimus; Itaque manum de tabula moveamus, ipſa monet res. Certè ſcripſimus hæc non inviti, qualiacumque eſſent, namque cùm ferè omnes oras pererraverit dira Lues, miſereque hominum genus afflictaverit, haud fuit difficile ad hæc edenda animum inducere, firmiterque nobis videri omnibus accepta fore, quæ aliorum commodo inſudavimus, atque votis expetere, & undequaque conquirere ea, undè aliqua ſalus ſperetur; Itaque præter expectationem non erunt, quæ nobis ab initio hujus operis fuere propoſita.

NOTÆ.

In hæc Verba. *Sunt hæc* - - - - Seponendo rationes morales, quibus meritò inſiſtit Author, reſpectu antidotorum ad Luis Venereæ præcautionem, quicquid his concedi poteſt eſt paululum remittere labem virus minus actuoſi in ſuperficie pudendorum utriuſque ſexus; in præputio verbi gratia, & glande virili, & in ſuperficie vulvæ in mulieribus; ſed cum virus magis actuoſum, & animatum fertur ſtatim in fundum vaginæ in mulieribus; & uſque in fundum urethræ in viris; & in utriſque, nulla in ſuperficiem cutis labe impreſſa, ſubit ſtatim vaſa ſanguinea, vel fibras nervoſas, ut totum inficiat habitum, hæc omnia dicta antidota ab Authoribus, vel parum intelligentibus, vel nimium credulis, vel malevolis propoſita, omnino inutilia ſunt, ut hic prudentiſſime obſervat Author; & Medici, qui eas bona fide proponunt, ſe ipſos decipiunt, ut & eos, qui illis credentes iis utuntur. Sed cum infenſus Medicorum animus ſæpe ſit potius cauſa, cur has proponant formulas, quam verum deſiderium præſervandi à Lue Venerea eos, qui eas anxie quærunt, ſpectanda ſunt hæc dicta antidota, quæ in libris leguntur tantum, ut laquei quos Medici, & Chirurgi lucripetæ tenderunt credulis impudicis, ut eos inducant ad contrahendos morbos, ex quibus lucrum facerent; imputando poſtea infelicem dictorum antidotorum ſucceſſum, omiſſis quibuſdam in uſu eorum circumſtantiis, multiſque aliis incommodis, quæ animus fallax, & avarus ſemper ſuggerit Miniſtris Medicinæ, qui honori, & probitati renuntiarunt.

In hæc Verba. *Habemus nos*. - - - Hoc remedium ad Luis Venereæ præcautionem antidotum adeò nobile, & expertum ut Author religionis cauſa illud cuique digito demonſtrare nolit, licet illud ſparſim communicaverit, eſt ejus aqua Anti-venerea, quæ, cum ſit juxta eum optimum remedium huc uſque inventum pro curatione Luis Venereæ, non ſolum ideo præſervare debet eos, qui ea uterentur ſubitò poſt congreſſum dubium, ſed etiam eos ſanare, ſi Luem contraxerint; & ut paucis abſolvam, ſi Author noluiſſet ſuum diſſimulare remedium, ſic de eo dicere debuiſſet; Quotquot adeſtis, qui timetis, ne in lupanaribus coeundo morbos contrahatis, ſtatim bibite aquam noſtram Anti-veneream, quaſi Lue Venerea infecti eſſetis, nec unquam ullum morbi Venerei ſymptoma habebitis.

PRÆ-

PRÆFATIO
A D. HERMANNO BOERHAAVE
APHRODICIACIS PRÆMISSA

Medicinæ Cultoribus.

POstquam artem incepi exercere medicam, fecit quotidiana rerum tractandarum varietas, ut sæpius optarem illos tandem authores nosse, qui fida morbis ex amussim descriptis remedia exhiberent. Quum enim quamplurima quotidie nova medicinam facientibus occurrant in uno tamen eodemque morbo; quin, & consueta quoque morborum effecta sæpenumero mirifice aliena à se ipsis appareant; fieri haud potest, quin Medicus cui sanare commissum sibi ægrum cura est, anceps crebro hæreat, & anxius. Maxime vero, si neglecta parum tempestive sanandi occasio irreparabile damnum adfert, vel quoties tractata male ægritudo, ægro pessima & obscœna, monumenta relinquit, ipsi Medico turpia opprobria & ignominiosa. Quæ quidem omnia in nullo morbo crebrius occurrere, quam in eo, quem Gallicum vulgo vocant, periti omnes Medici uno ore afferent. Enimverò in tractando hoc malorum fœdissimo talia quandoque accidere notantur, qualia annosa pridem observatio alias non viderat; prorsus ut vel exercitatissimus quisque veteranus artifex novitius quandoque in hac disciplina tiro evadat, faterique cogatur invitus, ignorari sibi modum morbi, nesciri bona ad hunc præsidia. Neque minus frequens est hac in ægritudine cernere leve quoddam, atque animadversione fere vix dignum habitum, incidens, ex quo tamen brevi postea horrendum, late serpendo, monstrum nascitur, & indomitum. Vah quoties in faucium, linguæ, palati, narium, ulcusculis vilissimis, vel prudentissimi cæterum Medici errores suos doluere! fateor, ultra triginta jam, & sex annos versor in hoc morbo curando, neque toto hoc tempore mihi defuit occasio, neque sane omisi ea oblata sedulo uti, ut discerem penitus indolem heterocliti hujus mali. Vidi tamen ultimis hisce annis quædam prius haud conspecta mihi. Quare etiam solitus fui semper, urgente necessitate, recurrere ad Authores, qui de variis eventibus aphrodisiacorum commentati olim fuerant, maxime tamen Eos semper sectatus, qui minus remoti ab origine nascentis mali scripserunt. Occurrebant circumspicienti olim Authores hi antiqui, qui Venetiis quondam simul evulgati fuere. Gaudebam impense: reperiebam enim, dum singuli suo more eundem morbum describunt, universos simul perfectissimam mali historiam dare, atque radicalem curationem tam morbi principis, quam variorum symptomatum, quæ eundem concomitantur. Pulchre memini, quanto perfusus gaudio Huttenii libellum his insertum quondam perlegerim, quum ea forte tempestate curationi meæ se dederet nobilis æger, qui incassum Optimorum Medicorum consilia secuutus, atque frustra hydrargyri vim expertus, pro desperato relictus fuerat, tamen recte dein hac methodo convaluit. Quin etiam ad varia sæpe, & singularia penitus, mala, appositissima hic remedia reperi. Utique vere dixero, quidquid recentiores sparsim jactaverunt arcani, sive in via curandi, sive in medicamento ipso, id vero omne hoc in libro inveniri jam olim descriptum, commendatumque. Quum itaque ante pluries abhinc annos publicas lectiones Medicinæ studiosis traderem de utilissimis Authoribus, quos sibi comparare omnino deberent Auditores, Scriptores hos de Lue Venerea imprimis proposui necessarios propter causas modo relatas; indicavi simul modum utendi hoc opere lautissimo cum fructu. Evenit inde, ut neglectum pridie opus, atque flocci habitum, quæreretur avide, caro valde væniret pretio, brevique desideraretur ubique. Itaque vasti operis novam editionem molirentur Typographi Nostri, author fui. Neque dubito, quin Editores, operisque evulgati emptores, utrique satis contenti futuri sint: quum enim editiones Italicæ tot mendis ubique fœdarentur, ut sæpe numero quis & impediretur inde vel sensum Authoris eruere, atque in allegandis citatorum Authorum locis summa oscitantia esset actum, data jam fuit sedulo opera, ut, & impressionum vitia emendaretur, atque ex ipsis allegatis scriptoribus loca restituerentur propria. Remedia quoque, horum præscriptæ formulæ, quæque eo faciunt, alio excusa charactere lectorem juvabunt. Denique locupletissimum, & usu vere pulchrum Indicem ingenti operi subnexum laudabis: ex eo quippe continuo reperire dabitur, quidquid investigare juvat de quacunque demum re hoc multiforme malum spectante. Ita scilicet inde protinus disces absque ulla tædiosæ inquisitionis fastidio oblata experimenta, atque alieno partam labore scientiam facile in Te derivabis. Absolverem Vos, Lectores Optimi, nisi opportunum ducerem hac occasione publicare pauca, quæ protracta per tot annos intenta observando mens mea hoc de malo didicit: forte haud displicebunt illis in arte nostra Judicibus, qui solis, semperque iisdem compertis experimentis, niti volunt omnes opiniones, juxta quas de genio mali cujusque, & curatione consilia capiuntur.

Est igitur illa humorum nostrorum, vel dum athletice valemus, indoles, ut à minimis, iisque paucissimis sæpe, corpusculis in venas infusis, adeò mirificè mutetur totà natura nostra, ut, & omnes corporis actiones prorsus aliæ evadant, atque ipsum singulare ingenium cujusque humoris penitus à pristina sua natura alienum fiat. Adeo semper varium, & mutabile homo! nonne aspis morsu blandum per lethargum necat? dipsas siti exurit? quum seps gangræna putrescenti inducta adipi tabefactum depascatur corpus priusquam necet? quam stupendum est, levem Physeteris ictum inflare omnem toto sparsam corpore membranam, quam hodie cellulosam appellamus, tantoque emphysemate distendere, ut intra propriam molem assurgentem compressus, sepultusque, suffocetur homo? At vipera ictero fœdissimo totum corpus deturpans occidit. Effuso per arterias cruore in omni corporis plaga hæmorrhous trucidat. Rabies canis sparso per vulnusculum vel minimum veneno, heu, quam horrenda patrat! Hellebori albi, Tabaci, Phthoræ, succus, copia vel minima immistus sanguini, vix quidquam non mutatum relinquens in corpore mortem certo, cito, infert. Infinita sunt, quæ vitali immista liquido, singula alios primo morbos, universa dein mortem, creant. Taceam cætera, unum dicam. Robustissimi Agricolæ sanissimo sanguini pus de papula variolæ particula vix conspicua apice aciculæ infigatur, quis mortalium credat? En febrim omnino singularem, sui semper genii tenacem, suo definitam tempore, propriis stipatam symptomatibus; mox erumpentes admiraris papulas certæ formæ, naturæque, intra determinatum tempus in abscessus purulentos, qui degenerant, quorum tanta sæpe glomeratur frequentia undique, ut omnis fere sanguis efficacia mali in malignum pus conversus sit, totumque aliquando corpus pessumdet, atque minima rursum particula virus idem gerat, sanumque corpus valeat inficere simillimo contagio. En obnoxium corpus! Neque tamen necessarium, ut vulneris via in venas eat contagiosum virus. Imo vero solo halitu, attactu solo, tabus lethalis sæpe se insinuat per invisibiles corporis meatus injectis manantibus corpusculis. Ne alia memorem, nonne vides putres, qui de corpore variolis laborante effunduntur, halitus per aera se ferre, atque occurrentes forte hominum sanissimos infi-

inficere, ut omnia omnino eadem accidant his, quæ evenire videmus hominibus, queis infititia hodiernorum ars venenum inseverat? Usque adeo, ut experimento hoc sciamus certissime, vapore tenui contagia publica idem prorsus prodere, quod de industria institutum humanum efficit ipso pure sanguini immisto. Unde & addiscimus, non crassam intrusi puris massam, sed halituosum tenue, quod illi inhæret, morbum efficere. Pariterque novimus iisdem exemplis, subtile virulentum, in venas nostras venire posse æque facili via, si cum aere inspirando in pulmone ducitur, aut cum saliva deglutitur, aut & applicatum corpori, imprimis calore, motu, sudore, magis patulum postquam redditum fuit. Unico tandem experimento conficitur, idem sæpe numero venenum, deglutitum, exhalans, applicatum, infusum venis, eosdem mirabiles, terribiles, atque infinitorum symptomatum productrices, mutationes parere. Argentum vivum deglutitum crudum in catapotiis Barbarossæ; idem affrictum cum pinguibus in unguento Carpi ad luem, cuti externæ; applicatum in emplastro Vigonis de Ranis ad ipsas pedum plantas; multo usum tractatum manibus calidis; in vapores solutum ad ignem in inauratione, destillatione, suffitu; nonne perfecte idem præstat in corpore sano, juvenili, robusto? Licet itaque de dictis liquido colligere, corpus humanum sanum deglutitu, inspiratu, applicatu, infusu, plurimos, maximeque mirabiles, sæpe diuturnos, morbos suscipere posse. Animadvertendum vero est, quo acutiores febres, vel alia violenta, & præcipiti cursu velocia mala materies suscepta excitat, eo citius ægrum mori, vel naturæ incitatæ virtute maturius liberari. Contra rursus reperiri alia, quæ corpore accepta, nulla quidem insueta valde, aut violenta, creant effecta, sed lenta quadam mutatione humores corrumpant, atque serpendo semper latius vicinos iterum simili inficiant labe, quandoque in his maxime admirabile pariter, & formidolosum, quidquid semel hoc tabo fœdatum est, illico vim acquisivit sinceram iterum eodem imbuendi veneno. Scabiem specta vulgarem! Pruriens hac tentigine calida sua manu sani calentem comprehendit dexteram, integer mox totus scabiosus redditur primo ea parte, quæ contacta fuit, mox diffuso per universum corpus contagio contabescit, omnesque, quos attingit sinceros, pari malo infectat. Chirothecæ, lodicum, vestium, lecti, imo, quod experiundo didici, nummi calefacti, ope contagiosa lues hæcce se propagat. De fera psora, de lepra Græcorum, Arabumve, quid memorem? Utique & hanc humani corporis proprietatem discimus, dolemus, quod solo ad cutim attactu ingredi queant particulæ, nullo sensu comprehendendæ præ tenuitate sua, unde tamen liquida corporis mutantur in naturam peregrinam, atque sanitati, inde & sæpe vitæ nostræ, inimicissimam, lento gradu infestam, vi contagiosa prolifera semper omnia corrumpentem, dum quælibet particula infecta, novæ infectionis causa evadit.

Ad hanc ultimam morborum classem veneream luem reducendam abitror. Hæc enim solo externo attactu frequentissime primo gignitur. Inficit autem tabo suo illam corporis partem in principio, quam contigit. Sive hæc cute tegitur, sive hæc carens sola obvolvitur cuticula. Hinc basiis, linctu, suctu, labia & papillas ulcusculis deturpat; Linguæ impuræ, infectæve salivæ, commercio gingivas, linguam, palatum, uvulam, tonsillas, fauces, horrendis fœdat abscessibus. Verenda si attigerit, & ibi facit ulcera. Atque in prima hac infectione hanc unicam observamus differentiam, quod si loca primo læsa, cute obtecta sint, uti v. g. si in dorso membri virilis id acciderit, tum & natum ibi ulcus pessimi moris, difficillime sanabile, & plerumque corpori toti ab hoc contagio metuendum erit: quoniam videtur efficacissimæ malignitatis venenum, quod solidam cutim penetret, & exurat. At si loca dermate nuda, ut interiora muliebrum, glandem penis, interiora præputii, primo læserit, tunc non semper adeo formidolosa mala sunt, si cætera habentur paria: quia sola tenuissima cuticula hic penetrari debet. Ubicunque oculi acie sua observare potuerunt conditionem partis illius in corpore, quam contagium primo obsedit, ibi semper maculam rubellam viderunt, quæ variolæ nascituræ, aut morbilli, stigma, vel morsum pulicis, ferme refert. In hac æger pruritum levem, calorem molestum, vix dolorem, sentit. Elevatur papula hæc, squamulamque cuticulæ attollens bullulam elevat, quæ si latice tenui, pellucido, distenditur, rupta dein facile sanari, absque ulteriori malo, solet. Hoc enim casu, quod omnino notari quam maxime meretur; contagiosa particula, aquosæ lymphæ immista, rupta pellicula, protinus eluitur, nec vestigium sæpe mali relinquit. Unde patet, cur bullulæ hæ, crystallina Chirurgorum vulgus appellitat, felici adeo successu ad integram sanationem perducantur, neque remedia, neque molimina magna, efflagitent. Si quid enim datur colligere ex cognita hodie corporis fabrica, contagium bibulis venulis minimis haustum per venam pure lymphaticam deductum creditur in cavum cryptæ minimæ subcutaneæ, ibidemque lympham infecisse, tuberculum fecisse, rupisse, iterum expulisse susceptum, absque hærescente contagii tenacitate.

Quoties vero macula modo descripta in tuberculum assurgit repletum materia subalbida flavescente, spissa instar cremoris lactis recentis; vix cohærente, sed instar ejusdem cremoris defluente quasi, quando intercepta digitis horum à se invicem abductione lenta remittitur: quæ exsiccata ex viridi flavescens indurescit cum linteis, quibus inhæret; tunc semper sinistri magis ominis erit malum, suspectum prudenti Medico, neque adeo prompte sanabile. Cancrum suo idiotismo Chirurgi jam vocare solent. Hoc mali genus semper inveni sedere in illo humore pingui corporis humani, qui naturaliter in bene sanis replet eam partem, quam adiposum panniculum Veteres, hodierni & cellulosam membranam, vocant. Hujus compages vasculosa subtilissima habetur, fabrica cellulis minimis, at numerosissimis, omnibus per communes vias in se invicem patentibus, atque exigua distendente vi mirifice dilatandis; hæ cellulæ in tabe, & marasmo exinaniuntur, ut ne vestigium sui relinquant, in emphysemate aere inflatæ monstruose turgent, in Leucophlegmatia aqua repletæ tumescunt. Hæc cellulosa membrana omnes investit partes mobiles; quare toti cuti ubique supponitur, cunctis incumbit musculis; unde interposita cutis interiora inter & exteriora musculorum, facit, ut cutis nobis supra quiescentis musculos mobilis sit. Atque ea lege hic nascitur; ut, ubi musculi maxime, plurimumque agentes reperiuntur, ibi naturaliter crassissima hæc membrana, & optima magis pinguedine infarcta sit, ut hinc ad pectus, abdomen, dorsum, lumbos, nates, femora, crura, humeros, brachia, tempora, cervicem, videre est. In illis autem locis, ubi musculi minimi, minusque agentes, membrana hæc adeo pauco pingui instruitur, ut ibi adiposam negent fere omnes, cellulosam tantum admittat Ruyschius. Ita in capite, palpebris, facie, scroto, ajunt, abesse; sed falso: adest quippe, at tanto parcior ibi quam ad nates, quantum elevator palpebræ superioris, vel corrugator frontis, minor est glutæis. Sed ut interpositu suo membrana hæc lubricam mobilitatem cuti, & musculis substratis conciliat, ita eadem hæc propagines suas superficiei musculorum undique circumapplicat, musculos omnes omnino universi corporis majores, minores, invisibiles minimos, investit, seque musculis interponens facit, ne ullus usquam alium contingere queat, verum ut superficies cujusque musculi sic investita æqua lubricitate maneat mobilis supra alterius sic pariter investiti musculi superficiem. Hinc eandem ob causam à musculo musculus ope panniculi adiposi tam sollicite distinguitur, quam cutis à subjectis musculis. Nec musculos modo ita, sed tendines horum ambiens vaginas illas lubricas, mobiles circumdat intra quas trahi, retrahi facillime absque remora, moveri queant. Inde & tendinum ope & capitum musculorum ad periostei exteriora deductus adiposus idem ille, qui subcutaneus fuerat, panniculus, supra periostei exteriora, & ad ossa, & ad juncturas supra ligamenta se expandit, omnia involvit, ipsa tandem & viscera sub meningibus, membrana thoracis succingente, peritonæi expansu, se insinuat. Denique propago illa hujus, quæ datur uni musculo, rursum insinuat se inter distinctas illas minores musculares partes, ex quibus major componitur, in quas arte resolvitur: ut iterum & singulæ hæ quoque partes commodissima facilitate, distincto tamen motu, inter se moveri queant. Quod item tandem &

in harum

in harum partium partibus, usque ad ultimum singularem villum musculosum obtinet. Ut ita pateat incredibilis expansio hujus membranæ, spectetur usus diffusissimus, cognoscatur commercium nunquam intellectum hujus effectus inter omnes corporis, vel remotissimas à se invicem, partes. Quum nimirum, & ad periostea usque inter ejus à cute demonstratum sit; medullæ verò materies à periostei vasis advecta, intra cava ossis confecta, per periostei vascula partim revecta, ad hæc vasa perveniat, & hinc facilè commercium hoc quoque intelligitur. Hæc ego hic præmittere coactus sum, ut explicem meam de venereo malo sententiam. Hæc ego invictis à mera experientia depromptis argumentis demonstrare possum. Hæc non modo in hoc malo, sed in inflammatione, suppuratione, gangræna, scirrho, cancro, carcinomate, atheromate, steatomate, meliceri, sphacelo, hydrope, omnibus denique morbis ferè, recte intelligendis, curandisque, adeo cognitu necessaria æstimo, ut quod quam maxime. Unum patiamini dicam. Si subcutanea suppuratio, panniculum adiposum perfecte consumpserit in aliqua corporis plaga; cutis vero, id enim fieri visum est; supra exesum cavum viva superfit, musculi autem subjacentis tegumentum adiposum pariter consumptum fuerit, carne ejus integra, tum cutis carni brevi accrescit, sed ea lege, ut postea cutis moveri libere nequeat supra musculum hunc, nec musculus sub hac accreta cute, sed ambo moveantur, ingenti cum impedimento simul. Videre memini plagam, ubi vagina mucilaginosa, vel cellulosa, tendinem suppurando tota perierat, tendinem nudatum relinquens, qui contiguis partibus accretus deinde penitus immobilis hæsit tota vita. Neque dicas, quorsum hæc? Statim enim apertum erit mirabilia imprimis tabis aphrodisiacæ effecta, ex paucis his intelligi.

Si ergo contagiosa labes per poros epidermidis ingressa, trans cutis vascula usque ad cellulas membranæ adiposæ pervenerit, ibidemque occurrenti pingui permiscuerit se, tunc oleum hoc tenax virulentia sua inquinat, rursumque lentore illius oleosi retinetur, fovetur, atque calore, motu, mora, assiduo magis magisque incenditur, cutim, & cuticulam superpositas rodit, corrumpit, interimque sub his circumfusas per ambitum cellulas oleosas contaminat; unde semper latior plaga in panniculo adiposo corrupta reperitur, quam supra in cute superposita perdita, & exesa est. Sensim elatum magis, tentum, jamque dolens, tuberculum hoc, in apice eminente rumpitur; materiem fundit, qualem supra descripsi; hæc detersa assiduo manat iterum, nec sistitur, nec separationem à sanis suppurando facit; contra vero vicina trahens, eandemque virulentiam propagans in his, novam semper suppeditat materiem, unde hocce eodem modo lata sensim ulcera, quæ semper in adiposa membrana hærent, integumenta superiora tarde corrumpunt, musculos suppositos, denudatos, integros, & colore ruberrimo nitentes, ostendunt. Labia horum ulcerum in locis hisce, cute tectis, nunquam elata, vel retorrida, sed contracta, plana, quasi polita, sunt, & pallida, materies exiens adeo diversa ab ea, quæ in aliis abscessum generibus occurrit, ut morbi peritus extemplò distinguat ab ichore, sanie, pure, lympha carcinomatum: nam in lue hac materia genita splendet instar sevi fusi, lentore vix cohæret, colore est singulari albo sublutescente viridescente; vix acris sentitur, ardore, dolore, morsu, sed rubro tabo solam membranam hanc putrefaciens, absque ingentis doloris sensu. Si contigerit, ulcus tale sanari; tunc semper, fœdo spectaculo cutis ibidem suppositis musculis accrescit; cavitas manet; immobilitas musculorum, partis hinc rigiditas, superest; color lividus in rubellum vergens semper locum fœdat; tegumenta enata valde tenta, arida, vix perspirantia, sed præ forti tensione quasi splendentia utcunque apparent. Post sanationem hanc falso putatam, continenter alia in plaga vicina simile priori malum oritur, eandem semitam decurrens, similia iterum relinquens. Quandoque multis locis corporis simul teterrima ulcerosa mala infelix corpus urgent, tandem, & depascuntur. Vidi in nobili pulchro, juvene, totum, qua late patet, dorsum, latis palmam manus ulceribus hujusmodi excoriatum, zonis cutaneis hinc inde inter oras ulcerum relictis intactis; unde, sanatione perfecta, mira deturpati corporis apparebat facies. Atque sedulo tamen animadverti hoc in casu, musculos nudatos quam vividissimos, pulcherrimosque, apparuisse; neque in profundum se penetrasse ulcera, sed tantum solam pinguem tunicam depasta fuisse, quin imo nec cuti nocuisse, nisi quatenus consumptis vasis cuti suppositis, subducto pabulo, hæc ipsa quoque tandem peribat. Ergo hoc ex casu didici singulare hujus morbi ingenium; vidi ex eo luem, ut in principio fui exortus in Europa se manifestaverat, atque à primis Authoribus hoc in libro describitur; conspexi rationem, qua variolas vocaverant Hispanicas primo oriundum in Europa morbum; sed simul intellexi, quam ingens sit discrimen inter malum hoc, quod tum apparebat, & illud, quod nunc pervulgatum Europæos affligit. Si hujusmodi ulcus remediis tentas exploratissimæ ad alia efficaciæ, nihil fere proficis, nisi uno quasi impetu omne pingue infectum sustuleris simul per ferrum, ignem, errodentia. Ubi vero actibus ulceris os in crustam exsuscitati, sub eschara dura retentum virus furit, serpit latius, propinqua afficit maligna sua virulentia, & sæpe luem pessimam creat. Unde calamitosissimus hodie usus damnandus serio, dum Medici ulcuscula hæc lapide infernali, aqua divina Fernelii, Vitrioli aqua, Mercurio præcipitato, vel quibuscunque demum talibus, cuique lucri petenti Agyrtæ jactatis, superficie tenus tangunt, crustamque imponunt; unde creberrime natam postea luem vidi. Sed rectius ulcera hæc mollioribus, saponaceis, aquosis, foventur: ut diu aperta retenta, & emollita, exhalent, extrorsumque allectam, mobilemque redditam, materiem per patulas vias de corpore expurgent. Profecto, si ulla, hæc tuta est, hæc efficax, methodus ad sanandas pessimas hasce exulcerationes. Hanc salubrem expertus sæpe fui, quando alia infausto successu adhibita fuerant aliquoties. Hanc methodum gonorrhϾ virulentæ, diuturnum scilicet largumque stillicidium, remediis ipsis longo tempore continuatum, summum à lue præservans auxilium hactenus cognitum docet; ubi contra intempestive cohibita materiæ hujus effluxio certissima fit brevi tabis venereæ origo. Credo me exposuisse liquido mali hujus, quando simplex habetur, indolem modumque curandi: qui in eo solo est, ut virus pingui susceptum radicitus exstirpetur, quod, si infectio recens uno loco, facile fit, sed ubi inveteravit, lateque se dispersit, inque locis corporis interioribus, atque remotis ab applicandis fomentis, difficillime peragitur.

Considerari debent porro ulcera hæc, quoties occupaverint loca cute carentia, quæ multiplicia plane sunt; adeoque meum haud facio omnia hæc perfectè excutere: magnum implerem, si huic darem operam, volumen. Ponamus itaque glandem penis ulcusculo tali affici. Hujus admirabilis fabrica, tenta æstu venereo, papillis nervosis tentiginem conciliat voluptatis summæ causam. Constat hæc producto spongioso urethræ corpore usque ad finem hujus emissari, ubi supra fines binorum corporum spongiosorum penis retroflexum ad coronam glandis terminatum hujus eminentem limbum facit. Componitur ergo propria hæc glandis compages primo eadem structura, qua corpus urethræ; unde sanguine arterioso affuso; perque venas reverti impedito ope musculorum libidinosorum, bulbo urethræ sub collo vesicæ applicatorum, impleri, tendi, ad crepaturam usque distendi potest; quod in actu venereo jamjam ad effectum spectante, tantum contingit: hinc eo tempore valide inflammatur. Semine autem emisso prima flaccescit, hocque momento temporis valde bibula, facile in suas cellulas jam inanitas rapit, quod penetrabile applicatur ferventi illius superficiei. Inde primo capitur, cur adeo frequens hac parte contagium fiat? Cur tam crebro fungosa glandis pars plena turgeat materie, quam supra descripsi, ut pressa glans hanc fudet? Cur ulcera hinc nata in spongiosa hac fabrica, depasta omnem hanc compagem, & in tabum venereum convertentia, glandem totam siderari, decidere, à reliquo veretro sæpe cæterum intacto separari, faciant? Denique & palam est, à capite penis, ope corporis spongiosi urethræ continuatum commercium habere usque sub collo vesi-

cæ;

cæ: quum totum hocce unum fit, idemque continuatum, cellulofum corpus, quum fuperficies cellularum harum inungatur femper unctuofo pingui humore, ut lubrica fimul & expanfilis facile fit, vel inde iterum liquet, quare concepta hic femel contagio tanta femel luxurie alat, fuftineatque. Altera pars quæ ad glandem conftituendam cum corpore fpongiofo urethræ concurrit, eft numerofa feries papillarum nervofarum fentientium, quæ à corona glandis, ufque ad urethræ orificium, ordinatis ftratis fuperficiei fabricæ fpongiofæ incumbit, atque exteriorem ita glandis ambitu facit, ut extremi hi nervi, voluptatis & doloris inftrumenta propria, fub tenerrima glandis membrana extima coerciti, fibi mutuo incumbentes, jacentes, hinc penis glans, fi deglubitur hoc extremo involucro, liberis, folutis, affurgentibus his papillis hirta tota, & villofa, apparet. Omnes rurfum & hæ papillæ tenui membranula cellulofa diftinctæ funt à fe mutuo. Quid fi ergo tenuiffimam tranfgreffum membranam externam glandis virus venereum hanc ipfam exederit, en nudatas papillas has. Sed vah quantus tum dolor. Utique intolerabilis: neque inter fymptomata venerea, vix aliud atrocius excrucians. Si tum cellulofa tenuis fabrica abfumitur tabo venereo, folutæ papillæ excrefcunt, faciuntque verrucas venereas, horrendum fymptoma, imprimis horrefcens circa coronam glandis, quia plurimæ ibidem papillæ. Spectavi, & exhorrui, terribile hoc malum, quod, echini inftar glandem deformans, præputii motum ferè omnem impediebat. Si autem imprudens rerum chirurgus, nudatam tenui fua membranula fuperficiem vivam papillofam glandis acribus irritaverit, contigit fæpè, ut totum penis corpus diriffimum in modum inflammaretur, turgeret, priapifmo exquifitiffimos dolores pariente laboraret. Unde, & ad hoc mali genus emollientia, humectantia, laxantia, anodyna, extrorfum allicientia, fecuriffima præfidia funt; quæ vel fero applicare cogeris, ubi turbas per rodentia excitatas compefcere debebis. Lacte & Althæa præftiti hic, quæ argentum vivum nequiverat. Unguento Althææ, aut nutrito perfeci, quod Aegyptiaco, & mercurialibus negabatur. Denique ultima pars, quæ ad glandem conftituendam venit, eft memorata jam aliquoties membranula tenuiffima, quæ glandem operit: hæc propago interioris cuticulæ præputii fupra coronam glandis, hinc omnem illius fuperficiem, expanfa, atque fupra cutim præputii, hinc totius penis derma, epidermidis vice fungens, commercium facit inter epidermidem, & fuperficiem glandis. Inde vifum fuit, mala ulcera penis ad glandem perveniffe, glandifque damna ad penis externum corpus communicaffe labem. En exemplum unum, quo docemur mirabile, & rarum naturæ inftitutum in generandis tot diverfis malis ex eodem veneno pinguetudini corporis mifto, fed agente in diftincta loca corporis. Putarem ergo ideam totius hujus morbi me dediffe, imo, & curationis; nifi requireretur, ultra paucis confiderare, quod, fi contagium pinguia medullæ intra offa occupat, hic omne oleum corrumpat brevi, inque rancidiffimum putre, totum virulentum, convertat: quum vero exitus acti veneno haud detur hic loci, vafcula tenerrima hic fint, omnes humores mere oleofi, facile patet, brevi omnia offibus contenta in mortuum putridum refolvi, & propter tardiffimum hic humorum circuitum, fere ftagnare. Quare nulli medicamento etiam vis idonea, ut inceptam putredinem cohibeat, aut factam expellat, feparetque. Vafa jam, quæ à periofteo per os in cava folebant afferre vitalia liquida, exefa impediuntur adducere, renovare, feparare humores; quæ vero ex medulla pingue oleum inter laminas offium affundere folebant, aut perioftei vafculis reddere, confumpta quum fint, per meatus relictos offeos nihil nifi fœtidiffimum, cuncta brevi corrumpens, atque inficiens, rancidum emittitur, hinc offis in cariem corruptela, ejufdem lamellis à fe mutuo elevatis, & fecedentibus, perioftei ad offa naturaliter arctiffime applicati diftentio, exefio, dolor acutiffimus, maxime vefperi ad mediam ufque noctem, in gummis, topho, exoftofi; hinc omnium partium, offi infecto circumpofitarum fimilis corruptio, imprimis ope membranæ adipofæ, cujus tunc cellulæ omnes ufque ad cutim inflantur, tument, fungofæ redduntur, degenerafcunt, ulcera fiftulofa, fœtida, ichorofa, infanabilia, faciunt. Hoc mali genus omni medicamento, omni methodo, inexpugnabile, ubi eo ufque invaluit. Sed quando una forte offis, cujufdam fingularis pars inter lamellas quafdam medullofum pingue affectum habens, ibidem corruptelam patitur, tum femper & ibidem lamellæ à fe invicem difcedentes offeum tumorem faciunt fenfim increfcentem, hinc & periofteum vafa ex hac affecta offis parte accipiens infeftant, inflammant, tendunt; excruciant, hinc & rurfum panniculi adipofi continuatum corpus corrumpendo abfceffus format. Hi arte ad os ufque aperti ubi fuere, ut os nudatum fit, tum quandoque vafa adhuc vegeta fub lamella infecta hærentia corruptum offis depellunt, feparantque, tumque novum ibidem texunt periofteum, locufque perfecte fanatur. Aut ars fcalpro, igne, vel corrodente, abradit corruptum ad fincerum ufque, facitque ita fimilem fanationem. Non eft nota ufque ulla alia ad fanandum hoc malum. Unde evidenter liquet, quando, & quomodo contagio hæc offa ipfa obfidens tolli queat, quando & cur incurabilis aliàs fit. Miramini forte, rem hanc, intricatam adeo habitam, ad fimplicitatem hanc reduci: fed id fit; quia intentiffima cum cura toties felices, atque infortunatos, horum malorum exitus vidi. Ajo ergo, omnem fpem fanandi offis affecti in eo pofitam, ut fub lamella inquinata bona medulla, & vafa arteriofa viva, vegeta, vim habent corruptum furfum depellendi folii, vel frufti, feparati forma, dum interim os nudatum fit in parte fuperiore. Ars autem aliud non promittit, nifi os nudando, vires vaforum adhuc fanorum augendo, feparationem naturalem promovere, aut partem offis perditam manu feparare à fanis. Hinc rurfum fummi momenti obfervationem apponere fas eft. Quotiefcunque tabo venereo corrumpitur periofteum offis medulla carentis, tenuis, lamellati, per quod pauca, & debilia valde, vafa decurrunt, ita ut membrana hæc exedatur, toties neque arte, neque natura, hoc os fervari poterit, fed caries illud occupans procedet ufque ad futuras, quibus officulum hoc vicinis committitur, totumque corruptum fimul, aut minutatim corruptas per partes, excidet: quum fcilicet officula hæc à perioftеis fuis omnem vitam accipiant, omnia vafa, atque in propria fua fabrica vix circulum liquorum admittant, manifeftum erit, periofteo deftructo officula hæc mori, pinguia in cellulis horum rancefcere, putrefcere, carie tabefcere. Talia funt offa palati, nafi, vomeris, ethmoides, fpongiofa nafi, unguis os, planum, cætera orbitæ offa, laminæ offis maxillæ fuperioris cavi, apophyfes tenues offis fphenoidis, hujus cellæ fub ephippio, inferior lamina finus cavi in offe frontis. Infandum fcribenti renovat dolorem fæva commemoratio atrociffimorum incidentium, quæ in hifce dolui contingere, etiam in iis, qui priufquam meæ fe curæ committerent negantis fanare poffe; jam fummorum in arte noftra, & variis quidem in regionibus, magiftrorum fapientia, & fide, ufi fuerant. Novi fane, atque ipfemet haud perfunctorie colui, jactata ad hos offium morbos remedia, ptyalifmum, fudoris expreffiones; Mercurii, cinnabarifve fuffitus; errhina mercurialia. At incaffum omnia. Ubi etiam inveterati tabi lues Schneiderianam oris, nafi, laryngis cartilaginei membranam profunde occupavit, atque, ubi offa hæc fubtiliffima inveftit, exedit, in rei natura fupereft nihil quidquam boni quid promittens, nifi forte fi officulum involucro fuo privatum excidere queat, reliquis intactis. Sed ut fimul tota reliqua membrana fana fervetur omni molimine. Quod in lenta, mucofa, pingui, in mille plicas, rugas, finus convoluta membrana, nudo aeri femper expofita, efficere non levis eft laboris. Qui ergo præter id, quod artis poteftas habet, promittere non vult, cavebit inania jactare, quando fœdum, putrem, rancidum, ichorem, naribus emungi copiofe videt, aut ulcera lardo fimilia faucium pofteriora, velum pendulum palati, tonfillas, membranam craffam palati anteriorem; depafci cernit. Sed omnia bona fedulo applicans, negligens nihil, varia tentans, femper interim de exitu follicitus, in prognofi prudens, ftento-

ſtentores ſecurus ridebit , dum interim miſereſcit ægri. Quæ hactenus candidus enarravi , verus vobis dixi , & ſimplex forte, & ſufficiunt , ut capiatis , quid de malo propoſito ſentiam. Supereſt ut de ſanatione aperte dicam , quidquid novi.

Si recens contagium naſcitur applicatum parti cute tectæ , hæc vino , melle , & ſale , calidis abluatur fortiter diu . Dein fomentum ex his paratum , linamentis exceptum obvolvatur parti , ſemper in calore æquali ſuſtentatum . Si diutius , adhæſit , priuſquam advocetur medicus . Ablutæ iiſdem valde calidis parti , protinus veſicans de cantharidibus applicetur , fomento eodem ſuprapoſito tamen ; exulcerato loco molle unguentum aureum , vel tetrapharmacum , applica , cum pauxillulo Mercurii præcipitati rubri , ut apertus maneat locus ; atque idem fomentum ſuperponatur ; ſicque duodecim , aut ultra diebus tractetur : jubebo ſecutum eſſe ægrum , qui interim pinguia , calida , cavit . Si recens labes partem affecit cute nudam , intima præputii , glandem , labia , os , aut ſimilia loca ; Illico peni , reducto præputio , balneum ſuadeo , ex iiſdem , vel ſimilibus , quæ nimis emollientia fumi non poſſunt ; ſummum enim hic remedium eſt , ut laxentur pori , ſicque extrorſum pellatur inquinans materies : ſemper itaque tepentes , humidæ , emollitæ , fotæ , teneantur partes . Hiſce ipſis utendum etiam ſi jam locus infectus apertus ſit : tunc enim materies libere extrorſum ducatur vix introrſum ibit , adeoque præſens ſanatur , præcavetur futurum . Conducunt ſimul ad hæc purgantia hydragoga interim crebro adhibita . Balſamus autem ex Terebinthina , vitello ovi , & Mercurio crudo , linamentis exceptus , ipſi ulcuſculo applicatus , penitus emolliens , valde prodeſt . Ita quidem , ut hac methodo plena fere ſanatio hujus mali promittatur , unde tamen , ſi negligitur , teterrima lues creberrime exoritur . Neque miretur , quis ſimplici hac methodo , atque abſque Mercurio quidem , utendum me ſtatuere : quum omnes fere artifices ſtatuant ſolum argentum vivum hic valere , ſolum neceſſario requiri ad hanc curationem . Sciat modo , me hic tantùm hucuſque agere de uno , externo , loco affecto , recenti , & ubi labes inquinandi unicè hæret in tali uſcuſculo . Tum ſcilicet promitto ſanationem perfectam ex præſcripta curationis via , certuſque ſum illam ſufficere . Quid autem argentum vivum præſtet ad ſanandum , id vero modo conabor experimentis definire : ideoque nunquam probabo temerarios auſus eorum , qui conſulenti ſuper hoc malo juventuti , illico ſuadent uſum argenti vivi , quod ſemper corpori nocet , nec neceſſarium ſæpe habetur . At quoniam mulieres inficiuntur plerunque hujuſmodi ulcuſculis ad cryptas mucilaginoſas intra pudenda natis ; hinc , & illis eodem morbis gradu nihil magis prodeſt , quam fotus , ablutiones , balnea , ex emollientibus , laxantibus , detergentibus , putredini reſiſtentibus . Acetum , vinum , mel , ſal , ad duo poſtrema refero , omnes emollientes herbas eligo ad priora. In multis ſæpe caſibus brevi ſanatas gaudebam , quæ recens infectæ nondum alia mala habebant . Forte roget quis , quanam ratione certus ſit , ea conditione malum eſſe , ut audeat confidere laudato conſilio , ſine metu neglecti fortioris requiſiti remedii. Sed tempus applicati contagii , locus apparens affectus , abſentia omnium aliorum ſymptomatum poſt rigidiſſimum examen prius inſtitutum , certum te facient . Id unum moneam , ſi plaga primo affecta in palato , uvula , tonſillis , faucibus viſa ſit , nunquam audere me credere ulli auxilio, niſi fortiſſimo ptyaliſmo ocyſſime excitando . Eſt enim adeo fallax , & inſidioſa horum locorum affectio , eſt tam enorme , quod ex minima hic cauſa enaſcitur malum , eſt adeo difficilis tabi inquinantis expurgatio , eſt impoſſibilis quoque externorum remediorum applicatio , ut hic extremo ſtatim remedio utendum omnino ſit , aut dolendum ſero . Atque hinc fas eſto veram quoque gonorrhϾæ ſanationem trahere . Eſt hæc contaminans materies , ſorpta meatibus in ſuperficie glandis inflatæ œſtro Venereo dilatatis , primo momento , quo flacceſcere incipit . Locat ſe labes tabi in cellulis corporis ſpongioſi glandis , continuati intra duas membranas uſque ad collum veſicæ . Et facit continuatæ fabricæ commercium , ut facile propagetur toto hoc tractu minimum adſperſi mali contagium . Ubi vero admiſſum ad tenerrimam hic pinguetudinis membranulam , extemplo creat ulcuſculum , quale deſcripſi prius , & in eo materiem , & ibidem recitatam. Ulceroſa hæc nata fœditas , in loco ſtructuræ tenuiſſimæ , ſub pingui , ſcrobiculum capacem format ſemper , in qua illa ſit , accumulatur , retinetur , lente inde exit , aut ubertim exprimitur . Si cavum exeſum in fungoſa glandis fabrica ſiſtitur , atque per ſuperficiem ejus dilatata ſibi emiſſaria paravit , tum ſpurciſſimus tabus hac parte tranſſudat , glandem , & præputium corrumpit , tabefacit quandoque , & ſiderat. Hæc mihi prima eſt gonorrhϾæ Venereæ , virulentæ , ſpecies . Cognoſcitur fœdo madore , minus craſſo , quam in cæteris hujus nominis morbis , aſſiduo , genito intra glandem , & præputium , tum materia hac per glandem preſſam extrinſecus tranſſudante , cæterum poſt ablatum contagium facili ſanatione. Curaturus præſcribo ſæpe iteratam interdiu ablutionem harum partium , atque imprimis accuratiſſimam deterſionem vel minimi madoris , ſub præputii latebris abſconditi ; ablutioni mel , ſal , vinum , aqua ſerviant ; myrrhæ in vino igne eliquato ſolutæ liquor ; acetum aqua dilutum multa cum pauca aloe ; plurimaque alia ſimilia . Depuratione ſollicitiſſima rite perfunctus , reducto præputio , nudatam glandem obvolvat circumpoſito cataplaſmate emolliente , laxante , alliciente , anodyno , ſemper ſimul paululum antiſeptico. Gnaro haud deerit abundantis materiæ varietas, farinæ rad. Altheæ , Lini ana ℥.j. flor. Altheæ , Sambuc. ana ℥. ß. fol. marrub. alb. ſcordii ana m. $\frac{1}{4}$ ſalis ammoniac. ℈.j. F. S. A. pulticula craſſior , cui circa finem parum olei lini admiſce , hoc linamentis appoſitum ſufficit. Fit enim , ut per dilatatos meatus , materies vitæ vi extrorſum eat , ſeparetur , impediatur retrorſum fugere. Huic frigus , & exſiccatio caventur omnium maxime , ne pori contracti fluentem materiem repellant . Toto tempore , quo curatio hæc peragitur abſtinendum præcipue ab omni omnino pingui . Quæ prudentiſſima cautela hic. Dein vitanda , quæ acri mobilitate in venerem incitant , aromata , bulbi , carnes , ova , piſces , vina . Conſtat enim , nihil eſſe , magis quod obſtat felicitati citæ curationis gonorrhϾæ , quam inflatus membri virilis : quum tunc dilatatæ ad rupturam fere uſque cellulæ , atterioſo fervente ſanguine diſtentæ , læſam fabricam plus rumpant ; contagium excitent , acuant , moveant , miſceant ſanguini ; & collapſo dein pene retrorſum adigant. Vidi hinc ſæpe vanos fuiſſe hoc in malo vel probatiſſimos ſanandi modos , ſi quacunque demum de cauſa , quæ hercle multiplex hic nimis , homo arrigit ; imo ſanatas jamjam gonorrhœas , unico incitatæ libidinis impetu actutum recruduiſſe , novamque denuo ſanationem de integro exegiſſe. Quidquid ergo prurientem imaginationem titillat , in cibo , condimento , potu , medicamento , vel per converſationem cum amabili ſexu , tabularum aſpectum , ſermones , lectionem , cane pejus & angue fugiendum. Aquæ potus , vel ſeri lactis , Cerealia , horæi fructus , conducunt. Verum , ſi uſquam , hic purgantia hydragoga , præſtant ; Jalappa , Hermodactyli , Scammonea , Sena , imprimis hæc crebro uſurpata poteſtatem habent diſſolvendi ſanguinem in aquam , hanc depellendi deorſum , & evacuandi per inteſtina ; hæc agunt valide ſemper & in urinæ vaſa , veſicam , urethram. Hinc & laudatiſſimus horum uſus in locis huic malo nativis , Africa , America ; quin & probatiſſimus quoque apud optimos fere noſtrorum in arte Magiſtrorum . Neque crediderim temere exultam uſque methodum palmam huic propoſitæ præripuiſſe : novi quippe alias pleraſque , tentavi , cum hac comparavi. Fateor incommoda eſt aulicis , in celebritate verſantibus , vel munera publica gerentibus. Sed tuta ſæpe ardua ſunt & moleſta . Novi promiſſa Agyrtarum , ſe curaturos vel in regali natantes luxu , equitantes , voluptatum omnia genera exercentes . Sed mihi , & hæc conanti , haud licuit eſſe tam beato . Quin & dolui ſæpe , dum ſic tractatos Illuſtres Viros vidi per annos vitam agere reliquiis veteris mali obnoxiam . Interim fomenta , cataplaſmatum loco ſubſtituta , minus incommodant . Imo vero , urgente neceſſi-

necessitate, & mollissima quandoque emplastra vicem suscipiant priorum. Quale illud de mucilaginibus, de meliloto, & similia. Primæ tamen debentur cataplasmati, & balneo. Altera mihi censetur gonorrhœæ species, quando virus venereum, per poros glandis se insinuans, penetrat usque in fabricam cellulosam superiori parti urethræ circumnatam, ulsculum ibidem format, quod meatus in urethræ ductum hiantes exedit, hinc ulcerosam materiem hac via effundit, assiduo quidem destillantem hoc exitu, sed imprimis ubi veretrum hac parte premitur, pressu ab inferioribus partibus sursum versus adacto. Qua in re memorabile id imprimis, quod si presseris mane, post somnum lotio nondum reddito, ad unciæ distantiam ab apice penis retro, antrorsum, notabilis copia fœdæ materiæ exprimatur; quæ modo prodeundi, & pressionis, spectato, docet, eam non hæsisse in urethra, sed pressu in eam derivatam fuisse ex fungoso urethræ corpore. Et manifesto videbis in hac gonorrhœæ specie nil talis materiæ ultra ex toto pene à collo vesicæ presso ad glandem usque proditurum. Quare infectus locus solus hic est. Eoque dirigenda omnis curatio. Hæc est frequentissima in initio gonorrhœa, quotidie occurrens; ingentem plerumque copiam tabi venerei gignens; diu satis durans præcipue in laxis hominibus, atque, si modo materies libere excernitur, licet diu, raro luem generans, imo fere ab ea præservans. Verùm id præcipuè incommodi habet, quod in sinuosis istis cellulosæ membranæ ambagibus diu hærens, diuturna stillicidia, vix ulla arte sananda, pariat. Curo hoc malum ut primam gonorrhœam. Sed balneum peni, scrotoque, applicandum semihorii spatio, ter quaterve interdiu suadeo. Materies huic balneo eadem, quam in fomentis commendavi. Quæ siphone injiciuntur, raro in cellulas istas pervenire queunt: hinc vix juvant, nisi in primo statim initio, vel ubi fungosa illa fabrica intus vix exesa est. Quoties vero ad glandulas Covvperianas urethræ virus intravit, has obsedit, per emissaria harum in cavum meatus urinarii se exonerat materies, tertiam gonorrhœæ speciem appellito. Hæc ingentes ibidem erodit sinus cavos, fistulosos, plurimo hoc pure assidue manantes, difficillimæ detersionis, hinc & sanationis. Si genitus hic ichor quacunque causa impeditur exire, ulcera quandoque pessima generat ad latera urethræ, ubi partes hæ à nobili Inventore harum glandium descriptæ. Unde ulcera pertinacissima, molestissima curanti, & patienti, in annos sæpe excurrentia. Difficultas insuperabilis ad sanationem ducendi hoc malum in eo est, quod ubi ad interiora harum glandularum immisit se contagiosa materies, inde vix extricari queat, sed hærens, ipsaque mora pejor assidue facta, vicina inquinet, inde quandoque, & subcutanea penis posterioris pinguia vel cellulosa occupet: unde quæ damna oriri queant, & visa sint, norunt periti. Modus, quo hoc genus mali tractari debet, idem plane est, qui in gonorrhœis prioribus commendatus; sed omnia hic impigre applicanda; atque partes continentes mollissimis fovendæ, materies confestim elicienda: omnis quippe felicitas curæ pendebit inde, ut conceptum inquinans effluat totum cum pure facto. Aliter nimirum metuenda lues est. Quare etiam subinde hic reccurrendum erit ad gravissima remedia ptyalismi. Quamvis enim gonorrhœæ priores eo nunquam curentur; tamen posterior hæc species in parte solidiore glandulosa nidulans, in qua vasa arteriosa, & cordis impetus magis actuosa deprehenduntur, Mercurii vim longe promptius excipit. Sed & quartam recenseo gonorrhœæ formam, postquam virulentus tabus viis jam memoratis usque ad prostatas perductus, has tabefacit, inque abundantissimum pus virulentum resolvit. Id mali alias ex durantibus diu, aut imprimis repetitis sæpe, gonorrhœis oritur. Cognoscitur vero tumoribus in perinæo, interceptionibus sæpe pessimis urinæ, rejectu copioso purulentæ, subputridæ, materiæ, insanabili fere suppuratione ad partes; sæpe numero ulcere maligno, nec sanabili, in perinæo, nato; aliquando ulceribus pessimis circumquaque ad loca prostatarum prodentibus, & vicina depascentibus spectaculo fœdissimo; sed imprimis hoc in casu miseri hi subito, absque manifesta ulla causa, sentiunt sæpe lotium intercipi, unde dirissimi, at inanes, ad exonerandam vesicam tenesmi, neque catheteri inducendo via datur, donec ita excruciatis diu subito purulenti quid urethra dimittitur, nec ita diu postea urina satis libere redditur, donec simile denuo malum infestat. Cernis quidem, quam sit difficile malum hoc, quod aliquoties vidi percurare; atque, & hic salivatio locum obtinet una cum sedula adhibitione eorum omnium simul, quæ in sanandis primis gonorrhœis prius suadebam. Denique postremam, illamque profecto abominatissimam gonorrhœam habeo, quæ infectu prostatarum emissaria vasculorum seminalium inter exeuntes meatus prostatarum hiantia, à Clarissimo Morgagni descripta, erodit, hincque venenum suum per hos ductus usque in vesiculas seminis communicat, illarumque liquidum, & vasa spurce contaminans, profluvium fœdissimum creat, & largissimum, loca interim sinuosa, atque Labyrinthi instar intorta exulcerat: hui quanta inde mala! Vidi totum illum apparatum cellulosum, qui has vesiculas spermaticas, vesicam urinariam, intestinum rectum, perinæum, ambit, atque interjacet, exulceratum, putrefactum, exesum, in hiatus fistulosos ad scrotum, perinæum, anum, desiisse, ut per cuniculos simul, & fistulas, omnes hæ partes consumerentur. Nec balneis, fomentis, injectis medicaminibus, emplastris, unguentis, cataplasmatibus, incisionibus; dilatationibus, aliquid profectum, quin tandem, & urina ipsa, de his ipsis ulceribus demittebatur. Imo, & cura abstinentiæ, decoctorum, sudoris per spiritus vini accensos expressionis, ptyalismi accuratissimi, juvaminis nihil miserrimis adferre potuerunt. En, mi Lector, hæc ego mala vidi, tractavi. Neque finis mehercle esset, si omnia prosequerer, hæc dixisse mihi, legisse Tibi, sufficiat, ut singulare ingenium hujus veneni, miros inde pendentes eventus, atque proprium ejus stabulum pingue humani corporis, recte intelligas. Unum hoc tandem superest, dicam, quomodo sanari queat malum hoc, quoties cognoscimus illud hærere sparsum per pinguia corporis, atque intricatum ibidem turpi fœtura maligna se propagare. Id vero scimus fieri; quando post commercia suspecta; geminatas sæpe gonorrhœas, omnium maxime post ulcera externa neglecta verendorum; præcipue, si hæc cito exsiccantibus, escharoticisve subitanea inducta crusta, abire visa sint; si unquam omnibus his, vel quibusdam præmissis, apparent maculæ variolarum instar in cute; ulcuscula ad labia, gingivas, linguam, palatum, velum palatinum, uvulam, tonsillas, linguæ radicem, laryngem, pharyngem, intra nares; certissimo constat, veram luem Veneream corpus ægrum obsidere, ocyssimamque efflagitari curationem. Quando autem in ossibus cranii mediis, vel in media parte crassissima ossium majorum, quibus artus fiunt, oriuntur dolores enormes, quasi compages tabulata horum finderetur, vel dissilitura esset, atque hi, post occasum solis inchoati, sensim lento gradu procedunt, donec media nocte intolerabiles evaserint, coegerintque extortum ægrum lectum deserere, versus auroram sponte quiescentes; tum certi sumus malum in pinguetudine ossium ipsa jam hærere. Tumores dein ad eadem media ossium loca orti, molles, lenti, tenaces, tophoides, ossei, id ipsum quam maxime confirmant. Præcipue dum, & superappositæ molles partes jam in maligna ulcera corruptæ palam clamant ossium meditullia perdi. Aut & ubi passim toto corpore laceræ, ulcerosæ, jam primo descriptæ plagæ fœdo aspectu terrent, suamque indolem, denunciat Medico. De medullis occupatis jam prius dixi; notetur modo diploem ossium cranii medullæ officio fungi, morbis iisdem obnoxiam esse. Age igitur consideremus in quonam puncto stat vera sanatio mali in gradus modo descriptos provecti? Si quid ego hic videre queo, in eo solo certe, ut omne illud virus, quod oleo pingui corporis hæret inde extra corpus ducatur, usque ad minimam particulam, sine ullo omnino residuo: quia si quid supermanet, utcunque parvum id fuerit, recidivæ urget recens, idemque metus. Atqui tenacitate lenta olei inviscatum virulentum temere haud

haud dimittitur: hinc una difficultas ; neque vero olea suis de cellulis excutere, per vasa movere, de corpore subducere, facile est. Unde, & altera nascitur haud minus ardua difficultas. Ajo tamen, nisi olea corporis solveris penitus, soluta vero una cum concreto diu veneno, expurgaveris prorsus, nunquam radicitus exstirpabis, ubi inveteratus est, hunc morbum; sed sanasse visus, recrudescentem vel decies dolebis. Igitur reperienda erit methodus tam efficax, ut resolvat omne adiposum, medullosum, aliudve tenax cui tabida adhæsit affectio in meram, penetrabilem, perque minima vascula de corpore facile educendam aquam. Unde nam ergo instrumentum tale inveniemus? Argentum vivum præsto est: id enim quacunque via immissum sanguini vitali, quum sit sanguine ipso decies, & ter ponderosius, agetur vi cordis, & arteriarum contractione tanto majore impetu in compagem sanguinis, ut eam penitus destruat, globos rubros resolvat, serosas flavas sphærulas imminuat, reliquasque etiam partes ejusdem in minutissimas frangat, & ita in laticem subtilem, putridum, vasis exeuntem, convertat. Sed & novisti, elementa argenti vivi incredibiliter exigua cognosci, utique globis serosis sanguinis longe tenuiora, sane dum poros cutis intacta virtute ingreditur, cognoscitur, quod elementis majoribus sanguinis longe sit penetrabilis. Dum vero in meatus densissimi corporum auri tam facile se insinuat, ipsa forte aqua magis divisis in tenuitatem particulis constare colligitur; licet attractione ingenita suarum partium ad certum gradum tenacitatis se colligat. Tandem, & maxime immutabile hoc ipsum fossile videmus omniumque forte cognitorum corporum omnium minime rodens vel acre. Quibus sane cunctis rite expensis apparet vera vis, qua ad expugnandum hoc malum solus efficax, sufficiens solus Mercurius habetur. Vera ratio, quia omnes corporis humores in subtilitatem aquæ convertit, olei tenacitatem dividit, facit hinc, ut evadant omnes adeo dissoluti, ut specie salivæ, seri diarrhoici, urinæ citæ, vel sudoris, sponte de corpore eliminentur, veteres ita universi expellantur; unde nisi nova liquida commodo substituantur in locum perditorum, brevi moriuntur sic tractati, exhausto omni fere liquido. Nec sane actioni Mercurii confidere in tractanda hac inveterata ægritudine fas esto; nisi prius, ne gutta quidem intacta universos corporis humores, qui ullo modo pingues sunt, in aquam redegeris, expuleris de corpore, sicque simul immissum his tabum Venereum ablueris quam perfectissime de corpore affecto. Aliter, si quid restitit, statim ac novi ex alimentis succi, qui semper tum renascuntur magis quam olim pingues perfecte vasa repleverint, illico novus recrudescit morbus. Unde deducitur, rite non curari malum: nisi pallescat instar mortui æger, nisi emacietur prorsus, nisi alimentis inter curandum quam minime pinguibus nutriatur, nisi tamdiu protrahatur ipsa curatio donec antiqui humores omnino de corpore migraverint. Neque ideo uniuscujusque est, fortunato dirigere argentum vivum in felicem exitum, nisi enim monita hæc fideliter observaveris, atque in magno satis, & perpetuo calore, ægrotantem continueris, postremo nisi, & curatum jam hominem per mensem unum, alterumve, à pinguibus arcueris pabulis, atque à putrescentibus facile cohibueris, dolebis frustra Te discruciasse miserum crudeli durissimi remedii tortura: quum fere semper postea aliquid hæreat unde sepultus resurgat morbus, novasque vires capiat. Plurima pertinent porro ad lucem affundendam liquidam dictis. At meum hoc jam non est. Unum nimis edoctus addam. Argentum vivum sola vi vitæ actum hoc malum sanat, motu expellit. Ideo, & ejus medicata potestas haud valet corrigere, venereum tabum, quando ille figitur in locis, ad quæ actio cordis, & arteriarum, vix pertingit. Hinc cariem diploes, cranii non sanat; sed in cellulas ejus osseas comsumpto pingui vacuas, iners, effusus, stagnat. Inde & ossium medullam inquinatam hoc malo vix repurgat. Gonorrhœas in sola cellulosa penis fabrica hærentes, per quas vix ullus circumeuntium humorum impetus, nunquam sanat; licet luem simul dominantem perfecte eo tempore tollat. Ossicula tenerrima, foliis tenuibus tecta membranis, ut jam supra monui, servare nequit, ne excidant. Omnia hæc calamitosa mala præsens vidi. Sed mala Venerea, quæ latitant in locis, per quæ arteriæ rubræ, flavæ, serosæ, pellucidæ, cæteræque, per quas liquida cum idonea velocitate ruunt, argentumque vivum admittere in se possunt, atque illud fortiter urgere vitali potestate, perfecte sanari queunt Mercurii virtute. Quæ profecto observata proderunt Medico, ne diffidat in his, ne vanus sit in illis. An igitur in malis Venereis, ubi æger conditione loci ab argento vivo juvare nequit, desperatus relinquendus? Nequaquam! quid ergo juvare poterit, ubi deficit Mercurius? Dicam. Lege Hutenii insertum hic tractatum, sed relege cum cura, videbis ablui posse acri lixivio Guajaci intricatissimum contagium. Consistit artificium in eo, ut rursum omnia pinguia resolvantur, corpusque ita emacietur, nihil ut olei retineat; unde hanc exsiccationis curationem vocant. Hic scilicet æger loco calidissimo includendus, ut fere sponte ibidem ad sudandum pronus sit. Abstinere toto debet tempore ab omni potu, ciboque, in quo vel minimum pinguis, Unico macilento biscocto pane, uvisque passis, nulla alia re, alendus. Nullo omnino reficiendus potu, nisi sincero, at paulo leviori, Guajaci decocto. Quater interim interdiu potest decocti meracissimi ejusdem tantum, quantum potest; utique in singulas vices ut minimum uncias sorbeat octo, si plures, tanto rectius. Postquam ergo continuato aliquot dierum decursu impletus hoc liquore fere quasi hydropicus evadere incipit; jam cogitandum, corpus hoc plenum liquore ligni, cujus penetrabilis acrimonia, & acuta balsamica virtus, talis est, ut omnem fere pituitam solvat, pingue diluat, tenax attenuet, putridum à fracedine ulteriore condiendo præservet, cohibeat. Tum medicatus ille liquor fovit, maceravit, malos humores; restat dein, ut velocissime motus, perque omnia vasa trajectus celeriter, intima quæque abluat, detergat, repurget, atque ita pinguia corporis infecta de corpore quam accuratissime eliminet, sicque continuata hac expurgatione sanet. Igitur vacuo jejunus ventriculo mane impleat se, qua potest, maxima copia æger, ut turgeat: dein in cistella erectus sedens lignea, vel in lecto sub craticula, ad incensorum spirituum vini flammam ardentem sudet nudatum ægri corpus adeo diu, tamque fortiter, quam ferre poterit. Spatium dimidiatæ horæ summa fere mensura est; tum in lecto, remota flamma, continuet sudorem ultra per horulam. Dein unciæ octo vel decem juris macilentæ vitulinæ cum pauca oryza cocti calide exhibeatur. Corpus accurate pannis calidis, siccis, ex lana contextis, detergeatur. Surgat æger. Qui sic quatuordecim tractatus diebus, & mane, & vesperi ita sudet, ita à singulis sudationibus reficiatur, detergeatur, repleatur decocto. Tum denique quatuordecim diebus iterum sudet mane. Intereà verò dum hac arte in sudores resolvitur corpus, si quæ pars ossis malo infecta venereo, hæc eo tempore obvolvenda pannis calidissimis, fortissimo Guajaci lixivio madentibus, quin, & præcipua ardentium spirituum flamina inter sudandum eam versus partem dirigitur. Hac arte intima ossium, & reconditissimarum partium abdita purgantur penitus, etiam quo Mercurii virtus cum efficacia haud pertingebat. Etenim videre memini, juvenem penitissime ad ossa usque infectum, hac tractatum methodo tanto impetu ejecisse sudores, ut in vigore operationis, subviridis à Guajaco sudor elevaret, separaretque, ulcerum escharas vacillantes jam, & inferne labefactatas. Reminiscor lætus, quod juvenem sanaverim, jam sanissimum virum, & patrem familias, cui diversis corporis locis ossa tabefactata adeo, ut in digito manus articulus unus exciderit, in crure plurima loca cariosa spectarentur. Hac methodo rite exculta, atque observata, ossicula narium, fragmenta palati, separata, cætera sincera reliquerunt. Quum vero ad summa hæcce mala, ut plurimum ptyalismus, & hæc decoctorum methodus, solent adhiberi, semper observanti constitit, ptyalismo, feliciter sudoris expulsionem succedere; sed quoties liquore Guajaci

jaci humores corporis penitiſſime prius diſſoluti fuerant, ut ad hanc curationem deſideratur, tum ſalivatio poſtea mercurio excitanda præſcripta, vix boni quid præſtitit, quin imo vel maxima datus copia, aut per frictiones corpori applicatus, nihil quidquam ſalivationis excitavit. Credidi inde poſtquam idem illud aliquoties videram, argentum vivum in attenuatos penitus humores nihil fere agere, ſed ſine offenſa dilabi, atque iterum exire vix turbato ſanguine. Ut enim ſupra dixi in argento vivo nihil acris. Atque hæcce quidem ea ſunt, quæ imprimis commentari ſuper hoc malo, hac occaſione volui: ut aperirem publico, quid ſingularis triſti in malo deprehenderim. Neque rectius mihi videbar locare poſſe tempus, quod reſurgenti à fatali fere morbo domi fallendum erat, dum languor virium vetabat in publicum prodire. Faſtidioſæ certæ ægrimoniæ ſenſum levabat triſtem læta cogitatio, quod hæc humano generi, cui propitia quæque flagrantiſſime cupio, forte quandoque prodeſſent. Vale!

Lugd. Bat. $17\frac{1}{12}27$.

TRA-

TRACTATUS DE LUXATIONIBUS.

CAPUT PRIMUM.

De Luxationibus in genere, & de iis, quæ ad rectam earum curationem cognosci debent.

Uxatio est unius ossis, vel plurium ossium è loco in quo naturaliter junguntur motio: plura autem ad rectam luxationem requiruntur.

Primò enim qui ossa luxata in naturalem locum reducere suscipit. Anatomiam callere debet: Secundò variæ luxationum species, earum causæ, signa diagnostica, & prognostica ei perfecta esse debent: Tertiò membri luxati naturalem figuram, ut dignoscat, qui musculi sint relaxati, qui verò contracti cognoscat oportet: Quartò debet seriò attendere ad symptomata ex luxationibus oriri solita: Curatio, denique, illiusque ratio, & an ea sit expectanda, nec ne, ei probè perspecta, & cognita esse debet.

Plura nos docet anatomia; varias, nempe, ossium articulationes, an ea per arthrodiam, aut per ginglimum sint conjuncta: deinde robur, & quantitatem ligamentorum, quæ in uniuscujusque ossis commissura reperiuntur; musculorum statum, numerum, robur & situm: nec sinit nos ignorare in unaquaque ossium commissura reperiri cartilagines ossium capita contegentes, quarum aliæ margines cavitatum ossa recipientium altiores reddunt, aliæ verò sunt corpora intermedia inter unum os & aliud proximum, ut id observare est, verbi gratia, in conjunctione maxillæ, & in articulatione ossis tibiæ cum femore: nos etiam docet defluere per parvas quasdam glandulas ligamentis finitimas liquorem subglutinosum, admodùm limpidum & pellucidum, qui singulas ossium commissuras irrigat, ut nempe, motus membri faciliùs fiat.

Sed imprimis planè perspecta, & cognita esse debet species commissuræ ossis luxati: quæ enim per arthrodiam conjunguntur faciliùs luxantur, quam ea quæ per ginglimum connectuntur: idque fit, quòd musculi semper adhærent ligamentis articulorum per ginglimum conjunctorum, quod commissuram firmiorem reddit, adde quod ossa per ginglimum conjuncta per plures superficies se tangant.

Prætereà reperiuntur strictissima ligamenta in articulationibus per ginglimum, ut & plura capita, pluresque cavitates ossium capita excipientes observantur: contrà in commissuris per arthrodiam unum tantum caput rotundum & politum reperitur, quod in sua cavitate faciliùs movetur, quàm plura capita, in pluribus cavitatibus moveri possunt: Insuper motus articulorum per ginglimum conjunctorum ad solam extensionem, & flexionem terminatur; motus verò articulorum per arthrodiam conjunctorum fit quoquoversum in orbem.

Denique varia arthrodiæ, & ginglimi structura docemur, ossium per arthrodiam junctorum luxationes ferè semper esse completas, contra verò ossa per ginglimum conjuncta nunquam ferè ex toto causa externa luxari, quin vel moriatur æger, vel saltem pars luxata pereat; cujus rei ratio est, quod ligamenta, tendines, vasa, & ipsa tegumenta ferè semper penitùs destruuntur, propter longum iter quod os ex toto luxatum facere coactum fuit, idque fit ex eo quod ossa per ginglimum conjuncta ampliorem duplo habeant superficiem in loco commissuræ, quàm ossa, quæ per arthrodiam connectuntur: Si verò luxationes completæ ossium per arthrodiam junctorum sunt raræ, id fit, quod eorum capita sunt perfectè rotunda, & cavitatum, ea recipientium margines admodum angusti, unde fit, ut caput ossis innitatur tantùm puncto in quo remanere nequit: Attamen quum legimus apud authores ossa femoris, & humeri plùs vel minùs luxari posse illud semper intelligi debet de luxatione completa, in qua, nempe, os è sua cavitate omninò egressum, potest plus vel minùs removeri, vel musculorum contractione, vel lapsum ægroti.

Cognitio ligamentorum prodest non solùm ad judicandum de facilitate, vel difficultate motionis ossium è sua sede; sed etiam ad certam prognosim indicandam.

Omninò etiam necesse est cognoscere dispositionem, & robur musculorum, ut possimus reddere rationem varietatis figuræ membrorum luxatorum, ut cognoscamus locum, in quem se immisit caput ossis luxati, & ut facilius os luxatum in pristinam sedem reducere possimus.

Cognitio liquoris in articulationes defluentis, & quem Doctissimus Ettmullerus *Synoviam* vocat, perutilis etiam est; nemo enim nescit illum liquorem inservire facilitati motus, non absimili ratione ac vetus axungia rotarum motum faciliorem reddit; cùm verò hic liquor congeritur, depravatur, & spissescit, motum impedit, & aliquando ossa jungit, & ut ita dicam ferruminat, unde oriuntur anchyloses, quæ totis viribus sunt præcavendæ, ut molesta vitentur Symptomata.

Species, & differentiæ luxationum ex multis rebus, quas cognoscere necesse est, originem ducunt; nempe, ex varia ossis connexione; è loco quem os luxatum occupat; ex causis ad id luxandum aptis: ex tempore quo os est luxatum: & ex morbis & symptomatibus luxationem concomitantibus.

Enimverò prout ossa variè connectuntur inter se, ita etiam varia est luxatio: aliter enim luxantur ossa per arthrodiam, & aliter ossa per ginglimum juncta: aliter etiam suturæ, dentes, & articulationes per cartilaginem intermediam junctæ luxantur.

Ratione loci quem os luxatum occupat; alia est completa, cùm, nempe, os è cavitate sua est omninò egressum: alia incompleta, cùm os margini civitatis adhuc hæret, vel cùm plura sunt capita, & plures cavitates; vel cùm unum caput cavitatem vicinam occupat, exempli gratia, cum condylus exterior femoris occupat cavitatem internam tibiæ, dici etiam potest luxationem aliam esse internam, cùm os intrinsecùs, aliam externam, cùm extrinsecùs, se immisit: aliam superiorem cùm os sursum, aliam inferiorem cùm deorsum se intulit.

Ratione causarum ossi luxando aptarum: Aliæ sunt externæ: aliæ internæ: Externæ sunt ictus, & lapsus. Internæ aliæ oriun-

oriuntur ex convulsione musculorum: aliæ ex debilitate ligamentorum: aliæ ex paralysi & gravitate corporis, vel solius membri; aliæ ex sero nimio ligamenta relaxante: aliæ tandem ex congerie synoviæ ossis caput è sua cavitate expellentis.

Differentiæ ratione temporis petuntur eò quod aliæ sint recentes; aliæ antiquæ.

Ratione morborum, & symptomatum luxationes concomitantium: aliæ sunt simplices, quas nempe; nulli morbi; nulla symptomata molesta subsequuntur, aliæ sunt compositæ, cùm; nempe, plura ossa sunt luxata; aliæ tandem sunt cum tumoribus ad suppurationem vergentibus, vulnere; ulcere, fractura; dolore intolerando, febre; insomniis, convulsione; paralysi, & similibus conjunctæ; & has complicatas vocamus.

Tertium quod omninò notum esse debet ad luxationes ritè curandas; est figura membri: ea enim innotescit ossis luxati situs, & musculorum status, de quibus fusius in signis verba faciemus.

Pernecessaria etiam est cognitio causarum luxationum; de quibus supra in differentiis pauca diximus; quasque nunc fusiùs explicabimus, initium faciendo à causis internis, & primò quidem à convulsione permanente: facile enim est conceptu quod si musculi partem aliquam extendentes, diu in contractione permaneant; musculi antigonistæ non poterunt ampliùs partem in æquilibrio detinere; unde fiet ut caput ossis se immittet in partem musculorum relaxatorum, quia membrum defertur in partem oppositam à musculis convulsis, ut id videre est in convulsionibus digitorum.

Debilitas ligamentorum; paralysis & gravitas alicujus partis sunt luxationis causæ; si exempli causa, ligamenta commissuræ humeri cum omoplata sint relaxata, vel musculi Brachium moventes paralysi afficiantur; gravitas partis ansam dabit capiti humeri exeundi è cavitate omoplatæ, quia ligamenta non possunt dictum caput retinere, & musculi non ampliùs vim habent brachium fulciendi.

Nihil mirum etiam si ossa luxentur, cùm aliquod serum effusum ligamenta articulum firmantia relaxat; cùm non possint amplius ossa in sua sede continere; licet musculi non sunt semper in contractione; nec gravitas membri semper agit.

Synoviæ congeries ossa è sua cavitate expellit, prout enim paulatim hic liquor accumulatur, caput ossis è sua cavitate removet; quod utplurimùm anchylosis subsequitur.

Ictus & lapsus quotidie luxationes producere videmus; verùm membra nunquam ferè luxantur, nisi cùm remota sunt à corpore; ut id demonstrabimus inferiùs.

Necessaria etiam est; ad curam luxationum, signorum diagnosticorum cognitio: alia sunt communia quæ in omnibus luxationibus reperiuntur: & alia propria, quæ singula luxationis specie conveniunt, unamque ab alia distinguunt:

Signa communia sunt, membri ad motum impotentia; cavitas quæ reperitur in loco; è quo os est egressum; prominentia; quæ observatur in loco; in quo os reperitur: membrum est longius, vel brevius, & versum in hanc aut illam partem pro varia luxationis specie; sed ea facilius concipi poterunt in explicatione signorum; quæ luxationem completam vel incompletam; à causa interna vel externa; superiorem vel inferiorem; anteriorem vel posteriorem indicant.

Signa luxationem incompletam indicantia sunt: Locus articulationis prominentior est, quàm naturaliter esse debet: Membrum figuram suam vix mutat: Pars luxata indifferens est circa motum in hanc vel illam partem: ægrotus acerbioribus vexatur doloribus, quàm in luxatione completa. Locus articulationis prominentior est, quàm esse debet, quia ossis caput se extulit super marginem cavitatis, unde fit, ut extrinsecùs promineat. Membrum vix figuram mutat, quia caput ossis vix est remotum à centro cavitatis id recipientis, vel saltem multò minùs quàm in luxatione completa: Pars sive membrum est indifferens circa motum in hanc aut illam partem; quia musculi æqualiter ferè tenduntur; & distantia capitis ossis luxati ferè est æqualis ratione musculorum. Ægrotus acerbioribus quàm in luxatione completa cruciatur doloribus; præsertim quùm margines cavitatis sunt altiores, quia ligamenta & musculi magis tenduntur cùm caput ossis margini cavitatis suæ inhæret, quàm cùm ex ea est omninò egressum: verùm dolor non est adeò acerbus, cùm margines cavitatis sunt minùs alti.

Signa, luxationem à causa interna ortam indicantia, sunt sequentia. Membrum est vacillans quasi filo est suspensum, idque quod tale membrum paralysi semper fit affectum; quæ paralysis aliquando est causa, aliquando effectus luxationis. Reperitur vacuum circa articulum inter caput ossis, & cavitatem id recipientem, quod est effectus paralysis, relaxationis ligamentorum, & gravitatis partis, quæ tendit ad remotionem partium conjunctarum. Os faciliùs luxatur & etiam faciliùs reducitur, quia ligamenta & musculi vim suam omninò amiserunt. Membrum est longius, quia musculi & ligamenta officio suo desunt, unde fit ut membrum sequatur pondus & gravitatem suam.

Ossa luxantur sursum, deorsum, antrorsum, retrorsum, & unaquæque harum luxationum species sequentibus signis dignoscitur. Regula est generalis, quod extremitas ossis luxati opposita luxationi reperitur in parte opposita loco quem ossis caput occupat: sic si volumus scire locum quem occupat luxatio, observabimus quod si extremitas ossis est exterior, luxatio erit interior: si verò ossis extremitas est interior, tunc luxatio erit exterior, sicque de cæteris luxationibus. Idque fit ex eo quod caput ossis luxati removeatur à musculis id moventibus, vel ad eosdem accedat musculos. Ut ea quæ dicimus faciliùs concipiantur, notandum articulorum musculos esse ferè semper æqualiter distantes ab ossis fulcro; si verò luxatur, ad, aliquot accedit musculos, & ab aliquot removetur, illi, ad quos accedit relaxari, alii verò tendi debent, priores erunt, ut ita dicamus, sine ulla actione, quod ansam dabit posterioribus membrum ad se trahendi.

Innumera alia dantur luxationum signa; sed quoniam unicuique parti luxatæ sunt propria, de iis, dum de variis luxationum speciebus agemus, mentionem faciemus.

Symptomata quæ luxationes comitantur sunt dolores, paralysis, vigiliæ, ad motum impotentia, motus convulsivi, inflammatio, gangræna, ossis crepitus, anchylosis, stupor, & alia quæ inferiùs explicabimus.

Prognosis desumitur ex differentiis luxationum; luxationes enim articulorum per ginglimum sunt periculosiores luxationibus per arthrodiam. Luxatio completa periculosior est incompleta, quia os difficiliùs reduci potest. Luxatio à causa interna curatu est difficilior, quàm ea quæ fit à causa externa; sæpissimè enim est insanabilis. Luxationes antiquæ difficilius reducuntur & sanantur quam recentes. Luxationes quas comitantur fractura, anchylosis, apostema, vulnus, ulcus, & similes morbi, sunt periculosissimæ. Articuli qui pluribus donantur musculis haud facilè luxantur, sed si luxentur haud facilè reducuntur, quia vis est facienda musculis, qui os retinent ne facilè reducatur, & nemo nescit plerasque membrorum vitiatas conformationes ex musculorum contractionibus oriri. Cæterùm plura afferemus specialia signa prognostica, dùm de unaquaque luxationis specie agemus.

Cura luxationum peragitur secundùm tres indicationes, quæ sunt, os luxatum reponere, id reductum continere, symptomatibus obviam ire, vel ex jam oborta corrigere.

Prima Indicatio vocatur curativa; quia quid sit agendum, ut ægrotus sanetur præcisè indicat; sed ea perfici non potest, nisi cum nulla sunt contra indicanti: ideò quædam in medium afferam, quæ impedire possunt quominùs ossis luxati reductio fiat.

Si fractura, ingens tumor, profunda contusio luxationem comitentur, os luxatum nulla ratione reduci potest: ac sanè si humerus esset in medio fractus, & ab omoplata luxatus, luxationis reductio non esset tentanda, quia extensiones ad os luxatum ponendum necessariæ fieri nullatenus possunt: Cum adest tumor propter ingentem contusionem, non verò propter compressionem vasorum, & aliarum partium à capite ossis luxati productam, tumori, & contusioni prius est medendum, non tantùm quòd illa symptomata sunt molesta, sed quia impediunt quominùs extensiones necessariæ fiant, & morbum dubium utplurimùm reddant.

Tria sunt ad os luxatum reducendum agenda, nempe, extensio, contraextensio, & ossis in suam cavitatem reductio; Extensionem vocamus motum seu nisum quem facimus, ut membrum ad nos trahamus; contra extensionem verò conatum quem facimus, ut membrum ad corpus trahamus, vel ut corpus contineamus, ne partem sequatur cum ea extenditur.

Ut

Ut extensio, & contra extensio fiant, oportet, ut corpus contineatur, trahatur, vel sursùm impellatur vi æquali illi, qua membrum deorsùm trahitur, alioquin vis debilior, validiori cederet, & extensio imperfecta esset.

Oportet, quantum fieri poteſt, ut vires, quæ extensionem, & contra extensionem facere conantur, partibus ipſis luxatis admoveantur, alioquin inutiles, imò & ſæpè noxiæ ſunt: ſingulæ autem illæ vires debent proportionem habere cum remotione capitis oſſis, & cum robore muſculorum, qui id retinent: præterea oportet, ut pars ita ſit ſita, ut muſculi æqualiter tendantur, alioquin, qui in majori eſſent contractione, nimiam facerent reſiſtentiam, quin etiam lacerari poſſent: ideò oportet, ut illis cautionibus adhibitis extensio paulatim, & gradatim fiat, ne nimia & celeriori extensione muſculi diſrumpantur; extenſionem autem eſſe ſufficientem ex eo cognoſcitur, quod muſculi ſubſident & elongantur; cum enim pars luxata eſt ſita, ligata, & ad extenſionem parata muſculi extrinſecùs admodum apparent, quia tument, videnturque, ut ita dicam, ſe accingere ad trahendam partem, ut reſiſtant conatui quem Chirurgus, vel machinæ quibus utitur, faciunt, ſi verò in extenſionis niſu muſculi ſubſident & elongantur, evidens eſt ſignum os in cavitatem è qua eſt egreſſum ſenſim reponi.

Quum muſculos ſufficienter elongatos obſervamus, os in ſuam cavitatem vel machinis aptis reducimus, ideoque iis, qui membrum trahunt id leniter & quantum opus eſt remittere impetramus, ut nempe os ſedem ſuam repetat; nec id repellere, ut volunt antiqui, neceſſarium non eſt, ſiquidem muſculi ſpontè ſe contrahunt, cùm non ampliùs vel manibus vel machinis extenduntur, & inde qui auditur crepitus ortum habet: ſi verò os actioni muſculorum relinqueretur, tunc ſequentia poſſent oriri ſymptomata.

Si membrum ſubitò remittamus, & adſit ora prominens cartilaginea, ea facilè diſrumpi, vel intrinſecùs inverti poteſt: quod forſan anchyloſin produceret vel motum membri difficillimum redderet. Fabricius ab Aquapendente id opinatur, dicitque quod licet celerior oſſis reditus oram prominentem cartilagineam cavitatis non diſrumperet, caput tamen oſſis magnam cartilaginibus utrinque faceret contuſionem.

Caput oſſis in ſuam cavitatem reducere aliquando eſt difficillimum, aliquando verò oſſis caput ex ſe ipſo & ſponte eam ingreditur, quod per mediocrem quem facit os quum reducitur crepitum cognoſcimus.

Cauſæ, quibus os haud facilè reducitur, ſunt humores glutinoſi, qui in cavitate unde os eſt egreſſum reperiuntur, eamque replent, quod fit in antiquis luxationibus: vel ora prominens cartilaginea cavitatis eſt diſrupta, aut intrinſecùs inverſa: vel denique ſi cavitas aere ſubtili eſt repleta, & circulus ligamentoſus non eſt diſruptus, aer introductioni oſſis obſiſtet, ſi nempe, circulo ligamentoſo ita aptè applicetur oſſis caput, ut aer non niſi ſummo & violento impulſu capitis oſſis è dicta cavitate expelli poſſit, & hujus aeris colliſio cauſa eſt crepitus, qui cum oſſa luxata reducuntur, ſæpè auditur, quin etiam affirmare poſſumus quod ſine aere duorum oſſium colliſio & percuſſus, nullum vel minimum produceret crepitum.

Secunda indicatio in qua luxationum cura conſiſtit, eſt os reductum continere, quod fit rita faſciarum & ligaturarum applicatione, & apto partis ſitu: faſciarum applicatio minus eſt utilis in luxationibus à cauſa externa, quia muſculi meliùs quàm faſciæ partem in ſua ſede continent: verùm faſciis opus eſt in luxationibus à cauſa interna, præſertim iis, quæ à ligamentorum relaxatione, paralyſi oriuntur, & antiquis luxationibus à cauſa externa in quibus adeſt paralyſis, vel ad anchyloſin diſpoſitio, quin etiam faſciæ ſtrictiores eſſe debent quàm in aliis luxationibus, in quibus faſciæ applicantur ſolummodò ad ſplenia & medicamenta continenda: ligatura fit cum faſcia convoluta, plùs, vel minùs longa pro neceſſitate continendi oſſis vel ſolummodò continendorum ſpleniorum, emplaſtrorum, aliorumque medicamentorum in ſimilibus caſibus uſitatorum.

Situs in luxationibus idoneus conſiſtit, ut corpus vel membrum ipſum ritè ſit ſitum: ſitus totius corporis eſt, in omnibus luxationibus trunci & extremitatum inferiorum, cubare; contra in luxationibus maxillæ & extremitatum ſuperiorum non eſt neceſſe, ut æger in lecto ſemper jaceat; ſed de his in ſequentibus fuſiùs verba faciemus.

Pars ita debet eſſe ſita, ut nullus muſculus ſit coarctatus, & liquores liberè circulare poſſint: ideoque tria ſunt obſervanda.

Primum, membrum nec nimis flexum, nec nimis extenſum eſſe debet, muſculi enim vel ad partem flectendam, vel ad eam extendendam contrahuntur; quapropter pars ita debet eſſe ſita, ut æqualiter ſit flexa & extenſa, alioquin muſculi conantur partem ſuſtinere & fulcire.

Secundum, pars ita debet eſſe ſita, ut ejus proclivitas ſanguinis reditum ex venis non impediat, id enim circulationem ſanguinis turbaret, & ex impedita vel perturbata circulatione oriretur tumor, vel etiam abſceſſus.

Tertium, locus quo pars nititur mollis eſſe debet, ne incommodum pariat ægroto, quod eum cogeret ad motus curæ obicem ponentes.

Tertia indicatio curatoria conſiſtit in curatione ſymptomatum præſentium, & præſervatione futurorum: quocirca de uno quoque ſymptomate ſeorſim agemus. Dolor & motus perverſus, qui luxationes ſemper comitantur oſſis reductione curantur; & reductio eſt eorum ſymptomatum præſentaneum remedium: aliquando tamen, & dolor & motus perverſus poſt reductionem perſeverant, quia violenta membri extenſio elongationem & rupturam fibrarum muſculoſarum, & nervearum aliquando producit, quo in caſu vena eſt ſecanda, potiones vulnerariæ ſunt exhibendæ, clyſteres ſunt injiciendi, narcotica in uſum ſunt revocanda; & parti affectæ cataplaſmata, linimenta, fotus, & alia topica, quæ omnia emollientia & anodina eſſe debent ſuperimponuntur.

Motus convulſivi à violenta nervorum, & partium nervoſarum extenſione oriuntur, & oſſe reducto ceſſant.

Febris aliquando ſuperveniens ab irritatione materiæ alicujus acris effuſæ, & aliquando inflammationem producentis oritur, quæ ſymptomata remediis anodinis poros non obſtruentibus, copioſis venæ ſectionibus, diæta, & aliis remediis generalibus ſedantur.

Gangræna non parti luxatæ, ſed ſemper inferiùs ſupervenit, oriturque à compreſſione nervorum & vaſorum ſanguiferorum; ex quo fonte oritur etiam paralyſis: quod obſervatur in luxatione vertebrarum, & aliarum partium, cùm oſſa luxata vaſa ſanguifera, & nervos comprimunt, & hac compreſſione ſanguinis & ſpirituum animalium diſtributionem præpediunt, quo in caſu unicum, & præſentaneum remedium eſt oſſis luxati reductio, præſertim in luxatione vertebrarum.

Crepitus qui luxationes comitatur, fit cùm membrum movetur, & oritur ab inopia, vel nimia copia ſynoviæ, ſi enim hæc deficiat cartilagines nimis ſunt aridæ, ſi verò abundet, crepitus fit, cùm aer ei commiſcetur, huic ſymptomati medemur medicamenta reſolventia, & liquantia applicando, membrum frequenter movendo, ut aer expellatur, ſynovia diſſolvatur, ſi verò his adhibitis cautionibus anchyloſis ſuperveniat, ei medemur, ut infra dicemus, cùm de hoc ſymptomate verba faciemus: ſi ſynovia deficiat, articulus oleis penetrantibus eſt illiniendus, & fotus emollientes ſunt applicandi, ut ſynoviæ defectui ſuppleatur.

Si luxatio ſit cum vulnere, luxatum membrum diligandum eſt, ut in fractura complicata, ut nempe, pars poſſit ſine ullo ejus motu curari, & ei remedia applicari, nec arctè nimis diligari debet, cùm ligatura fiat tantùm ad remedia continenda.

Si abſceſſus ſuperveniat, is maturè eſt aperiendus, nec ejus mutatio eſt expectanda, quia pus partes articulo vicinas vitiare poſſet, quin etiam articulum ipſum corrumpere, & carie afficere.

Si luxatio à cauſa oriatur interna, cura pro cauſarum varietate, etiam variare debet; quum muſculorum convulſio os è cavitate ſua expulit, luxatio ſtatim eſt reducenda, & os in ſede ſua continendum, donec convulſio appropriatis remediis ſit curata.

Si ligamenta ſint relaxata, & muſculi paralyſi afficiantur, os reducitur, & continetur apta ligatura, & idoneo tùm ægroti, cùm partis affectæ ſitu, fovendo ſæpiùs in die liquoribus ſpirituoſis & aromaticis, factis priùs frictionibus aſperioribus, ut pori recludantur, hacque ratione topica faciliùs penetrent, & tranſpiratio facilior efficiatur.

Diæta, denique, accurata eſt obſervanda, & remedia generalia ſunt in uſum revocanda: paralyſi verò pro cauſarum varietate curari debet: verùm de illius curatione hic dicendi locus non eſt.

Si synovia in tanta copia creverit, accumulata sit, ut os è sua sede expulerit, id totis viribus est reducendum, & continendum; quo in casu ita deligari debet pars affecta, ut caput ossis fortiter premat cavitatem synovia repletam, sicque istam ad circumferentiam pellat exterius quo fiet ut faciliùs dissolvi liquantibus, & dissipari resolventibus applicatis poterit: adde quod quoties pars deligatur caput ossis in sua cavitate diù est agitandum, simili ratione ac pistillum in mortario agitatur, ut hoc modo hic humor dissolvatur, & transpirationi aptius evadat.

Si caput ossis è cavitate sua tanta violentia egressum sit, ut ligamenta, tendines, & cutem ipsam ruperit, quàm celerrimè id in cavitatem suam reducitur, & vulnus secundùm artem curatur, sed ut plurimum supervenit gangræna, qua fit ut pars amputanda veniat.

Quum fractura, & luxatio eadem ossa affligunt, primò luxatum os est reducendum, postea fractum curatur secundum artem: si verò os luxatum nulla ratione posset reduci, quod evenit cum fractura est propè articulum, tunc cum pars non possit satis extendi, sequenti ratione se gerere debet chirurgus.

Os fractum est reducendum luxationi, defensiva sunt adhibenda, postea resolventia, & liquantia, ut, nempe, synoviæ fluiditas conservetur: callo verò formato, fiet extensio ad luxationem reducendam: non semper succedit hæc methodus, sed nulla alia datur, metus enim est ne luxato reduci nequeat, quod tamen non semper evenit, cum reductæ, & curatæ sint luxationes post sex menses, annum, & amplius.

CAPUT VII.

De Luxatione Capitis.

LUxatio Capitis à prima vertebra est ferè impossibilis; sed secunda, tertia, & sequentes facilius luxantur, tum quia minus sunt alligatæ, tum quia à capite sunt remotiores; manifestum enim est vertebras eò facilius luxari, quò remotiores sunt ab articulatione capitis, & ab ossibus coxendicis; & hanc ob rationem vertebræ lumborum facilius quàm aliæ luxantur, quod fusius probabimus, cum de vertebrarum luxatione verba faciemus; præterquam quod capitis cum collo articulatio non solum fit mediante prima vertebra, sed secunda ei fortiter est alligata: adde quod prima vertebra haud facilè à secunda luxatur, propter apophysim odontoidem quæ alligatur, & retinetur duobus ligamentis, uno posteriore quod impedit ne retroagatur, & alio quo parti anteriori foraminis occipitalis fortiter alligatur.

Causæ sunt vel internæ, vel externæ, sed de his fusius in capite primo. Signa sunt manifesta, & prognosis est funestissima; æger enim brevi moritur, propter compressionem medullæ spinalis.

Cura mihi non videtur impossibilis, præsertim si luxatio capitis est incompleta; reductio fit eadem ratione ac reducuntur vertebræ, de quibus inferius agemus.

CAPUT III.

De Luxatione Maxillæ Inferioris.

MAxilla inferior cum ossibus temporum duplici arthrodia conjungitur; in unoquoque enim temporum osse reperitur cavitas, quæ maxillæ condylum recipit; adest etiam cartilago intermedia inter condylum maxillæ, & cavitatem ossis temporum: Ligamenta maxillæ sunt tenuia, sed ejus musculi sunt robustissimi, præsertim illi, qui maxillam attollunt, eamque in superiorem premunt ad masticationem ciborum peragendam.

Maxilla luxatur ex utroque latere in anteriorem partem, vel ex uno tantum latere; non potest retrò luxari directè è dextro latere ad sinistrum, nec è sinistro ad dextrum.

Radices apophysium mastoidum, & fornix canalis ossei auris impediunt, quominùs maxilla retrò luxetur.

Prominentia ex qua oritur apophysis styloides, impedit ex utroque latere, quominùs maxilla è dextro latere ad sinistrum, & à sinistro ad dextrum luxari possit, ita ut è dextro latere ad sinistrum nonnisi in anteriorem partem luxetur, sivè unus condylus è loco moveatur, sive uterque prolabatur, & os debet esse diductum eo tempore quo luxatur, quandiu enim clausum remanet, nulla fieri poterit Maxillæ luxatio, quia condyli semper intercipient viam, per quam os è sua sede exire potest.

Signa, luxationem ex utraque parte in anteriorem partem indicantia sunt sequentia: os manet apertum: ægrotus non potest mandere cibos: genæ sunt planæ cum os ægroti diducitur: acerbos patitur dolores; distinctè loqui nequit: ejus saliva copiosè, & præter voluntatem effluit: deglutitio est admodum molesta, & laboriosa; & fauces sunt aridæ.

Si ægrotus os ad mandendum cibum claudere nequit, Fabritius ab Aquapendente dicit, id oriri ex eo, quod apophysis coronoides maxillæ elapsa est ex osse zigomate, nec amplius ascendere potest; dicit etiam id tantum evenire in magnis luxationibus, in quibus maxilla insigniter est è loco suo mota: arbitror tamen illud evenire, quia condyli in anteriorem partem sub musculis dilapsi sunt, reperiunturque in linea recta, quæ ducitur ab eorum origine ad eorum insertionem, ita ut se contrahentes premant condylos in basim cranii sine ullo motu.

Genæ fiunt planæ, quia maxilla inferior diducta musculos buccinatores intùs planos facit.

Musculi masseter, & crotaphita exteriùs prominent, quia contrahuntur, ut jam jam dicemus.

Ægrotus acerbos patitur dolores, quum ejus os diducitur, quia musculi id claudentes tenduntur, à remotione maxillæ, quo fit ut cùm id magis diducere volumus, musculi tenduntur, & trahuntur, unde oritur dolor.

Ægrotus loqui non potest, quia lingua palato ut decet non applicatur, nec ad oram labri inferioris ampliùs accedit; quæ omnia sunt absolutè necessaria ad vocis explanatam impressionem.

Saliva copiosè, & præter voluntatem effluit, propter compressionem glandularum salivalium, & quod lingua non potest eam in imas fauces ut deglutiatur protrudere, nec labia possunt conjungi ad eam in ore continendam.

Ægrotus non potest deglutire, quia lingua non potest palato applicari, nec retròpellere alimenta, vel salivam in œsophagum.

Imæ fauces sunt aridæ, tùm quia aer eas sine ulla modificatione pertransit, tùm quia saliva eas non amplius humectat, idque eò magis quòd ægrotus eam rejicit, nec deglutire potest.

Quum maxilla ex uno tantùm latere est luxata; os non est adeò apertum, mentum versum est in latus oppositum luxationi: dentes inferiores non consistunt sub superioribus; musculi ex uno tantùm latere protuberant: & adsunt omnia cætera signa supra in luxatione maxillæ ex utroque latere recensita.

Causæ, aliæ sunt internæ, aliæ externæ, utræque continentur, & recensentur in capite de luxationibus in genere; sed observandum maxillam clausam difficillimè, ictu, vel lapsu luxari posse, quia in hoc statu si retropellatur obstant apophyses mastoides, & canalis osseus auris: si ad latera pellatur, retinetur protuberantiis, ex quibus apophyses stiloides oriuntur; si pellatur ab inferiore parte ad superiorem, maxilla superior impedit quominùs luxetur, unde concludere est eam non posse luxari, nisi ictu violento, qui eam à superiore parte ad inferiorem pellat, ac proinde eam aperiat, quod facilius contingit si maxilla jam est aperta; & celeberrimi Practici affirmant se nunquam maxillam luxatam vidisse, nisi oscitando; arbitramur tamen eam luxari posse ictu vel lapsu extra oscitationis actum, sed ea necessariò aperta esse debet, ut possit luxari.

Maxilla difficilius quàm aliæ partes luxatur, non solum ob rationes supra memoratas, sed ob duos articulos, qui in ea reperiuntur, & qui à se invicem satis sunt remoti, quique eodem tempore ambo resistunt: adde quod ejus musculi sunt robustissimi, & brevissimi, quò fit ut fortiter resistant, eamque in sua sede facilius contineant.

Symptomata, quæ hanc luxationem comitantur, in signis diagnosticis continentur: Hippocrates dicit, nisi maxilla citissimè reducatur, febrem, soporem, inflammationes, vomitum materiæ biliosæ, & mortem ipsam decimo die supervenire, sed hæc symptomata contingere nunquam vidi: attamen ea posse supervenire in gravibus luxationibus non inficias ibo, & oriuntur à violenta tractione, & extensione nervi canalem maxillæ occupantis, qui nervus est magnus ramus quinti paris, cujus

origo

origo eſt proxima; Itaque prognoſis non eſt periculoſa ſi luxatio citò reducatur.

Ad maxillam luxatam reducendam ægrotus in ſede ad manuum altitudinem collocatur, caput dorſo ſedis incumbens manibus fronti impoſitis fortiter tenetur: Chirurgus pollices ſuos linteo inſtruit, ne à dentibus molaribus lædantur ad articulationem maxillæ eos quàm proximè poteſt adigit, ac poſtea eam inferius & retrò propellit; inferius ad muſculos extendendos, retrò verò ad condilos elapſos in priſtinam ſedem reducendo; quibus peractis inferiorem maxillæ partem ſurſum propellit, pollices in interiores genas quàm celerrimè ne mordeantur, retrahendo, quod promptâ muſculorum maxillam ſurſum attollentium contractione contingeret.

Quidam Chirurgi, ut maxillam reducant, rigidos in mentum colaphos totis viribus impingunt: alii baculo vectis inſtar utuntur: alii lignum inter dentes inſerunt, & colaphos in mentum impingunt: ſed hæc reducendi rationes ſunt omninò inutiles, & bonæ methodo contrariæ, nec in uſum venire debent: Vidimus tamen aliquando maxillam ſolo colapho inflicto reductam, at luxatio erat incompleta, & condyli & muſculi à ſede ſua naturali non admodum erant remoti; ſed reductio omninò eſt impoſſibilis, quum condyli ſunt in recta linea ab origine muſculorum ad eorum inſertionem tranſeunte.

Deligatura in ſimplici faſcia in quatuor capita extenſa conſiſtit, qua mentum fulcitur, & quæ ægroti pileo religatur.

Cùm luxatio ex uno tantùm eſt latere, maxilla ad partem oppoſitam ſolummodò propellitur, & in priſtinum locum facilè reducitur.

CAPUT IV.

De Luxatione Vertebrarum.

VErtebrarum luxatio completa eſt admodum difficilis, ne dicam impoſſibilis; revera earum luxationes ſemper ſunt incompletæ; luxationem enim completam vocamus eam, in qua os luxatum non amplius tangit os quocum conjungebatur; in luxationibus verò vertebrarum, iſtæ inter ſe ſemper ſe contingunt per maximam ſui corporis partem, ita ut nonniſi per apophyſes ſuas obliquas in totum luxentur, quin etiam duæ apophyſes obliquæ non ſemper ſimul luxantur, cùm una è ſua ſede elabi poſſit, dùm altera in eodem ferè loco remanet: prætereà fit luxatio unius, duarum, trium vel ampliùs vertebrarum, ſed id ſequenti ratione intelligi debet, exempli gratia, ſi prima lumborum vertebra ſit luxata ab ultima dorſi, & ultima lumborum luxetur ab oſſe ſacro, non arbitrandum eſt, quinque lumborum vertebras eſſe luxatas, quod tamen omnes ſine ratione opinantur de ejuſmodi morbo, quum tres vertebræ, quæ reperiuntur inter primam & quintam vertebram nullatenus ſint luxatæ: obſervandum eſt etiam unam vertebram ſuperiùs tantùm poſſe luxatam eſſe, vel quod rarò contingit, ſuperiùs & inferiùs ſimul.

Vertebræ nunquam luxari poſſunt per conatum factum à parte extenſionis ſpinæ, niſi cartilagines & ligamenta vertebrarum corpus connectentia ſint diſrupta, quo in caſu ægrotus vitam cum morte brevi commutaret, graviſſima nempe, medullæ ſpinalis compreſſione.

Apophyſes obliquæ hac ratione luxari non poſſunt, quia ſpinæ extenſio eas potiùs adducit quàm removet: ſic cunctæ vertebrarum luxationes ratione ad apophyſes ſuas obliquas non contingunt, niſi per conatum factum à parte flexionis ſpinæ, vel dextrorſum & ſiniſtrorſum, ut id explicabimus.

Si conatus fiat ſpinam flectendo, apophyſes obliquæ inferiores egrediuntur ultra terminum apophyſeon ſuperiorum vertebræ inferioris, & hinc fit luxatio duarum apophyſeon obliquarum vertebræ inferioris: ſi conatus fiat ex latere dextro ſpinam flectendo, apophyſis obliqua ſiniſtra elabitur ex apophyſi obliqua, quæ eam recipit: ſi verò conatus fiat flectendo ſpinam in latus ſiniſtrum, luxatio erit in latere dextro.

Lumborum vertebræ faciliùs, quàm colli vertebræ, & hæ faciliùs, quàm vertebræ dorſi, luxantur: Vertebræ lumborum faciliùs luxantur, primò quia reperiuntur in medio ſpinæ, quo in loco flexio eſt fortiſſima, & conatus ſunt fortiores, ut id videre eſt in baculo, quod faciliùs flectitur in ſuo medio, quàm in ſuis extremis: Secundò earum apophyſes obliquæ ſunt magis externæ, quàm apophyſes vertebrarum colli & dorſi: Tertiò vertebræ colli habent cavitatem in parte ſuperiori corporis ſui, quæ recipit eminentiam vertebræ inferioris, quo fit ut firmiùs connexæ ſint quàm lumborum vertebræ, quarum corpus eſt planum: Quartò cartilago denſior eſt in vertebris lumborum, quo fit ut faciliùs moveantur, & nemo neſcit, eò frequentiores & faciliores eſſe luxationes, quo articulationes ſunt mobiliores: Denique vertebræ dorſi magis reſiſtunt luxationi, quia ſpinæ flexio in iis vix apparet, & demonſtravimus ſupra ſpinam non poſſe luxari niſi ex latere flexionis.

Signa diagnoſtica communia ſunt, præternaturalis totius corporis figura, incedendi impotentia, in partibus luxationi ſubjacentibus torpor, unde ſubitò vel ſaltem paulò poſt extremitatum inferiorum paralyſis ſupervenit, alvus fit pigrior, urinæ non excernuntur, gangræna partes afficit, & mors eſt in propinquo.

Ægroti non poſſunt incedere, quia cùm ſpina non ſit recta, ea non poteſt eſſe ampliùs ſub linea directa; Si verò patiens ut incedat, corpus ſuum ſub hac linea directa collocare tentat, ut faciunt gibboſi, omnes illius motus ſunt tot ſuccuſſus, qui medullam ſpinalem comprimunt, & acerbos dolores creant; ſed potior cauſa, quæ impedit quominùs æger incedere poſſit, eſt compreſſio medullæ, qua ſpirituum in muſculos irradiatio intercipitur.

Vicinarum partium torpore eſt dictæ compreſſionis effectus: paralyſis vero, alvus pigrior, urinæ retentio, & gangræna totali & integræ ſpinalis medullæ compreſſioni originem debent.

Obſervandum eſt gangrænam ſupervenire primò in loco apophyſeon ſpinoſarum, in inferiore parte coxendicis propè trochanterem, in coccyge, & in inferioribus natibus; quia ægrotus dorſo incumbit, quo fit ut illa loca oſſibus vicina, magis quàm alia comprimantur, & liquores ac ſucci faciliùs in iis conſiſtant.

Signa luxationis vertebrarum propria quatuor ſunt: primum indicat, an una vel plures vertebræ ſint luxatæ: ſecundum denotat luxationem ex latere flexionis: duo cætera nobis oſtendunt, an luxatio ſit dextrorſum, vel ſiniſtrorſum.

Signum, quo indicatur plures vertebras eſſe luxatas, eſt quod curvatura ſpinæ major eſt; ſed ſi una tantum vertebra eſt luxata, angulus quem ſpina facit in loco curvaturæ eſt acutior.

Signa, quæ denotant luxationem ex latere flexionis, in qua binæ apophyſes obliquæ ſunt luxatæ, ſunt ſequentia, ſpina anteriùs in linea recta flectitur, ægrotus acerbum perſentit dolorem ſi ſpina flectatur, dolor verò levatur ſi vel tantillum ea extendatur, idque oritur ex eo quod in flexione, ligamenta & muſculi extenſores, qui admodùm ſunt contracti, nimis elongantur: cùm verò extenditur ſpina dolor levatur, quia ligamentorum & muſculorum tenſio imminuitur: hic loci obſervare eſt muſculos nihil in hac luxatione, ut in aliis luxationibus ad pravam partis figuram conferre, hancque ex perverſo apophyſeon obliquarum ſitu ſolummodò oriri; in hac enim luxationis ſpecie, ſpina ex latere flexionis ſemper prominet, licet in illo latere nulli ſint muſculi, & tota poſterior ſpinæ pars muſculis ſit cooperta.

Signa, vertebras dextrorſum & anteriùs luxatas eſſe, ſunt ea, quæ ſupra recenſuimus, quibus addendum ſpinam ſiniſtrorſum verti, ægrotum acerbos perſentire dolores, ſi corpus quo inclinat flectatur, & dolores levari ſi corpus ad latus in quo eſt luxatio propellatur.

Signa, vertebras ſiniſtrorſum eſſe luxatas indicantia, ſunt contraria iis, quæ in vertebris dextrorſum luxatis propoſuimus.

Prognoſis. Omnes vertebrarum luxationes ſunt periculoſæ, ſed luxatio vertebrarum colli & dorſi periculoſior eſt, quàm luxatio vertebrarum lumborum: luxatio duarum, trium, pluriumve vertebrarum minus portendit periculum, quàm luxatio unius vertebræ, luxatio completa binarum apophyſeon obliquarum faciliùs reducitur, quàm quum una tantum apophyſis obliqua eſt luxata.

Luxationis vertebrarum periculum oritur ex medullæ ſpinalis compreſſione, cujus uſus maximi eſt ad vitam momenti; & ex eo quod vertebræ haud facilè reduci poſſunt.

Luxatio vertebrarum colli, & dorsi periculosior est quàm luxatio vertebrarum lumborum, quia majori conatu opus est ad eas luxandas, & quia cùm sunt luxatæ majorem medullæ spinalis partem comprimunt, quàm quum vertebræ lumborum sunt luxatæ: præterquamquod nervi ex medulla spinali in collo, & dorso originem ducentes cum octava pari, & intercostali communicant; nemo autem nescit quanti momenti sint hi nervi ad œconomiam animalem: Luxatio duarum, trium, pluriumve vertebrarum minùs est periculosa, quàm luxatio unius vertebræ, quia in illa spinalis medulla minùs comprimitur, & minor illa compressio oritur ex eo quod spinæ curvatura minùs acutum facit angulum, quàm cùm unica vertebra est luxata: Luxatio incompleta minus protendit periculum, quàm completa, quia spinalis medulla in illa minùs, quàm in hoc comprimitur.

Ad reducendas vertebras ex latere flexionis luxatas æger in loco alto est collocandus, ventri incumbere debet, & venter in loco luxationis fulciendus; postea utraque trunci extremitas est demittenda ut spina flectatur, dein vertebræ luxatæ sunt comprimendæ, hinc pars trunci caput spectans sublevari, sicque vertebra reduci debet: Verùm de hac nova methodo sequentia sunt notanda.

Dixi superiùs musculos spinæ ejus figuram non immutare, licet eam extendere nitantur, sed apophyses obliquas sibi invicem per sua extrema occurrentes impedire quominùs spina extendatur, unde fit ut musculorum conatus inutiles fiant; quod ab iis, qui de hoc scripserunt morbo non fuit annotatum, nec in dubium revocatum ab iis, qui quotidie his reducendis luxationibus operam dant, ideò infelicem eorum in illius morbi cura successum demirari non debemus.

Dixi etiam spinam esse flectendam, quod tamen adversatur methodo vulgari, qua aliæ luxationes reducuntur; enimverò ad brachium luxatum, exempli causa, reducendum, id moveri debent versus musculos extensos, ad hos, nempe, relaxandos: sed supra dicta methodus omninò est necessaria ad vertebras reducendas, quia hac ratione musculi extensores spinæ extenduntur, quibus apophyses obliquæ aliæ in alias compressæ detinebantur, hacque utor methodo, ut apophyses in loca pristina reducantur; tunc enim motibus, qui ad eas reducendas fiunt non ampliùs obsistere possunt, apophyses obliquæ superiores vertebræ inferioris, sub apophyses obliquas vertebræ superioris facilè se immittunt, cùm vertebra luxata in partem anticam propellitur, & cùm pars trunci caput spectans extenditur, apophyses obliquæ inferiores vertebræ superioris collocantur sub apophysibus obliquis vertebræ inferioris.

Qui ad vertebras luxatas reducendas, extensionibus, & contraextensionibus ope fasciarum utuntur, nunquam eas reducere possunt, quia eorum conatus tendunt ad spinam in lineam rectam collocandam, quod fieri non debet, nisi cùm apophyses obliquæ non ampliùs inter se se contingunt, cùm hac contiguitate impediatur, quominùs spina in linea recta collocetur.

Qui ægrotum alis suspendunt, & bacula spinæ admovent, ac vecti desuper comprimunt, oleum, & operam ludunt, maleque agunt, quum eorum conatibus fulciantur apophyses obliquæ aliæ aliis, cùm contra aliæ aliis submitti debeant: eadem ferè est ratio aliarum luxationum, & eadem methodus ad eas reducendas est adhibenda.

Quum luxatio est reducta, oportet toti spinæ applicare medicamentum defensivum, splenium, & fascias latissimas circa corpus scapulari suffultas: ægrotus in lecto plano, & æquali dorso jacebit, vena ei pluries secabitur: fotus spirituosi, & attenuantes applicabuntur, frictiones validæ linteis calidis fient, in locis præsertim in quibus, vel torpor, vel paralysis observabitur, vulneraria, & anodina interius exhibebuntur: alvus pigrior clysteribus acribus sollicitabitur; urina si sit retenta, & venter tumidus specillo educetur; Deligaturæ tardæ, & minùs frequentes erunt, præsertim si æger est tranquillus, ejusque dolores sunt mediocres.

CAPUT V.

De Luxatione Coccygis.

Luxatur coccyx intrinsecùs, & extrinsecùs: luxatio extrinsecùs nonnisi in partu laborioso, cum fœtus in transitu diu nimis remanet, contingit; quo in casu cartilagines, & ligamenta, quæ coccygem connectunt, vim suam clasticam amittunt, quia ultra tonum naturalem diu sunt protensa impulsu infantis, qui ipse per uteri, diaphragmatis, & musculorum imi ventris fortes contractiones perpetuò propellitur, quo fit ut tandem coccyx, cum conatibus illis ampliùs resistere non possit, extrinsecùs propellatur, nec post partum intrinsecùs redire possit, quia cartilagines, & ligamenta tonum suum, & vim clasticam amiserunt.

Coccyx luxatur introrsum causis omninò contrariis, v. g. ictu, & lapsu; symptomata, quæ hanc concomitantur luxationem sunt gravitas, qui in ano persentitur, & dolor insignis, præsertim quum æger coxas movet, & dejicere vult.

Gravitas in ano oritur ex eo, quod coccyx, cujus usus est intestinum rectum fulcire, reperit hoc pondus gravius, quàm more solito, quia amisit fulcrum suum, & ligamenta dolore afficiuntur.

Dolor quem persentit ægrotus cùm coxas movet, & dejicere vult, oritur ex eo quod musculus glutæus major lateribus coccygis est alligatus, & musculi intestini recti ab hoc osse partim originem ducunt, quo fit ut semper moveatur, cum illi musculi ad coxæ vel intestini recti motum agunt.

Licet dolor hic diu perseveret, attamen hæc luxatio non est periculosa, nisi contingat in patiente cacochymo, & pravæ humorum qualitates varia excitent symptomata, quæ à sola illius ossis luxatione non possunt oriri.

Ad os coccygis extrorsùm luxatum reducendum, oportet introrsùm pollice propellere, idque in situ naturali continere fasciis graduatis, & deligatura in figuram T facta, quæ ita sunt applicandæ, ut sine earum remotione dejicere possit patiens.

Ad os coccygis introrsùm luxatum reducendum, digitus index oleo olivarum, vel amygdalarum dulcium intinctus in anum immittitur, quo digito os coccygis in pristinum locum reducitur.

Ægrotus per totum curationis tempus in lecto jacere debet, vel si è lecto surgat oportet ut in sella perforata sedeat, ut nempe pars affecta nullomodo comprimatur; qua compressione novi crearentur dolores, & forsitan os è sede sua de novo moveretur.

CAPUT VI.

De Luxatione Claviculæ.

Clavicula difficiliùs quàm humerus luxatur, quia illa minùs quàm hic in lapsibus, & ictibus patitur: attamen potest luxari in loco, in quo cum sterno connectitur duobus modis, nempè, retrorsùm cum ad asperam arteriam accedit, & antrosum, quum supra primum os sterni eminet: Prima harum luxationum est rara quia clavicula faciliùs antrorsùm quàm retrorsùm se projicit, suo enim situ jam est inclinata, & ejus extremum cum omoplata conjunctum magis est retrorsùm, quàm ejus extremum sterno connexum.

Causæ utriusque luxationis sunt, ictus, & lapsus violenti, quibus clavicula in sternum linea horizontali pellitur, quod eam cogit è sua cavitate elabi retrorsùm si humerus antrorsùm extet: vel antrorsùm si humerus sit in naturali suo situ.

Binæ hæ luxationes facilè dignoscuntur, prima, nempe, per cavitatem quæ observatur in loco, è quo clavicula est egressa, & altera per eminentiam quæ exteriùs apparet.

Symptomata luxationem retrò factam concomitantia sunt periculosa, quia clavicula comprimit tracheam, œsophagum, venam jugularem, arteriam carotidem, venam & arteriam axillares, & vicinos nervos.

Ad luxatam claviculam reducendam oportet in usum revocare extensionem, & contra extensionem, ut in ejus fractura dictum fuit, postea reducitur clavicula, eam antrorsùm trahendo si est retrorsùm luxata, vel eam retrorsùm propellendo, si antrorsum est luxata.

Ex luxationibus, quæ à caufis externis fiunt, claviculæ luxatio diligatura magis opus habet, quia hujus ligamenta funt difrupta, nullique mufculi eam retinent.

Ad luxationem claviculæ retrò factam, adhibenda eft deligatura in figuram 8, qua humeri ad claviculas propiùs adducuntur, hac enim ratione extremum internum claviculæ antrorfum propellitur: Verùm in altera luxationis fpecie articulationi applicantur fplenia duplicata, & craffa, quæ deligatura fpica defcendente continentur, brachium verò in utraque luxatione mitella fulciatur.

CAPUT VII.

De Luxatione Humeri.

HUmerus antrorfum, id eft, fub axilla plerumque luxatur: aliquando etiam extrorfum, & directè deorfum fuper coftam inferiorem omoplatæ; fed nunquam poteft luxari directè furfum introrfum, nec furfum extrorfum, nifi Acromium fit fractum, vel apophyfis coracoides fit fracta.

Non poteft luxari directè furfum quia mufculus delitoides, caput externum mufculi bicipitis, apophyfis coracoides, & Acromium huic adverfantur luxationi.

Non poteft luxari furfum, & extrorfum propter acromium quod terminat cavitatem omoplatæ in illo latere: nunquam etiam poteft luxari furfum & introrfum, quia caput offis retinetur mufculo coracoideo, duobus capitibus mufculi bicipitis, & apophyfi coracoide.

Caput humeri directè deorfum haud facilè luxari poteft, tum quia mufculus longus extenfor cubiti ei luxationi obfiftit, tùm quia caput offis fuper cofta inferiore omoplatæ difficillimè remanere poteft.

Duobus modis facilioribus os humeri luxari poteft, nempè, deorfum introrfum, & deorfum extrorfum.

Deorfum extrorfum nihil impedit quominùs caput offis humeri è fua cavitate elabatur; attamen hæc luxatio rariùs quàm altera contingit, quia mufculi fubfcapularis, dorfalis major, rotundus major, & pectoralis majorem vim habent ad trahendum caput offis introrfum, quàm mufculi rotundus minor, & infra fpinatus, qui foli ei luxationi obfiftunt; præterquamquod fub axilla ampla cavitas reperitur, vel amplum vacuum quod repletum eft quibufdam membranis adipofis, quæ capiti offis humeri facilè cedunt.

Obfervare eft etiam brachium nunquam luxari, nifi quum eft à thorace remotum, & hæc brachii à thorace remotio femper contingit, quum pede labimur, & lapfum vitare contendimus; tunc enim fi lapfus eft violentus, & labendo cubito innitamur, caput offis introrfum pelletur, & luxatio fiet fub axilla.

Si brachium eft luxatum directè deorfum, caput humeri non poteft diu remanere fuper cofta inferiore omoplatæ, quia hoc caput eft rotundum, & fpatium coftæ omoplatæ eft perexiguum, ficque prolabitur introrfum vel extrorfum, fed faciliùs introrfum, quia æger, vel adftantes eum erigentes brachium movent, & caput offis fitum mutare cogunt; id etiam aliquando contingit ex eo quod chirurgus brachium movet ad luxationem dignofcendam.

Caufæ funt eædem quarum mentionem feci in capite de luxationibus in genere: dicam folummodò humerum faciliùs quàm cætera offa luxari, quia brachium fefe primum offert ad opem corpori in lapfibus ferendam, & quum eo utimur ad nos deferendos, primum plerofque ictus accipit.

Cavitas omoplatæ eft admodùm fuperficiaria, nec ullum, nifi in parte fuperiore, in qua luxatio fieri nequit, marginem habet: in parte verò inferiore adeò eft plana ut capitis offis retinendo minimè fit apta.

Humeri articulatio fit per arthrodiam, & cùm ejus caput, puncto ut ita dicam, tantùm innitatur, facile eft concipere, medioctem ictum, & conatum id faciliùs è fuo naturali loco propulfurum, quàm in articulatione, quæ fit per enarthrofim, in qua nempe cavitas excipiens profunda admodùm eft, caput quod in eam infertur, oblongum; vel quàm in articulationibus, quæ fiunt per ginglimum, in quo offa ita conjunguntur, ut caput unius in alteriùs cavitatem condatur, viciffimque hujus caput, in illius cavitatem excipiatur; præterquamquod articulatio brachii laxiora habet ligamenta, & ligamento rotundo forti, quo gaudet femur, deftituitur, quo fit ut brachium quaquaverfum celerrimè moveri, ideoque faciliùs luxari poffit.

Signa, quibus dignofcitur humerum effe luxatum directè deorfum in coftam inferiorem omoplatæ funt, quod brachium altero longius eft, cubitus manet extenfus, æger quum brachium demittitur dolorem acutum perfentit, qui levatur quum id paululùm attollitur, dolorem patitur æger, quum cubitus flectitur, qui etiam levatur, quum is extenditur.

Brachium altero eft longius, quia caput offis humeri fub cavitate omoplatæ reperitur.

Cubitus extenfus manet, quia caput offis humeri mufculum longum extenforem retrò pellit.

Brachium eft fublatum, quia mufculi deltoides, & infrafpinatus funt extenfi, magifque diftant à puncto fulcri.

Patiens quum brachium demittitur dolorem perfentit, quia hac brachii demiffione mufculi deltoides, & intrafpinatus extenduntur adhuc, & jam erant nimis extenfi per remotionem è fuo loco capitis offis humeri; dolor verò levatur, quum brachium attollitur, quia duorum fupradictorum mufculorum tenfio imminuitur.

Dolore afficitur æger, cùm cubitus flectitur, quia mufculus longus extenfor nimis eft extenfus, & patientis dolor levatur, quum cubitus extenditur per rationem planè contrariam; hic verò dolor à cubito ad omoplatam perfentitur, quia mufculus longus extenfor totum hoc fpatium occupat.

Signa indicantia luxationem effe deorfum & extrorfum funt, quod brachium pectori incumbit, quia mufculi coracoideus, & pectoralis funt extenfi: æger verò dolorem perfentit, quum brachium à pectore removetur, quia mufculis coracoideo, & pectorali vis infertur.

Quum brachium eft luxatum deorfum & introrfum, reperitur fub acromio cavitas, & hæc omoplatæ pars eminentior apparet: eminentia fub axilla confpicitur, cubitus eft fubflexus, & fine dolore extendi nequit, patiens acerbos patitur dolores, quum brachium pectori admovetur: brachium aliquando altero eft longius, fed fæpè eft brevius.

Cavitas, quæ fub acromio reperitur eft ea ipfa in qua erat os humeri, unde fit ut hæc omoplatæ eminentia elatior videatur, quam naturaliter effe debet.

Eminentia, quæ fub axilla reperitur eft caput offis in eam prolapfum.

Si brachium eft fubextenfum, id fit ob tenfionem mufculi deltoidis: fi verò eft à pectore remotum, id fit ob mufculorum brachium extrorfum trahentium contractionem.

Cubitus eft fubflexus, quia duo capita mufculi bicipitis, quæ ab omoplata originem ducunt, à fuis infertionibus diftant.

Cubitus cum dolore extenditur, & cum doloris remiffione flectitur; quia in extenfione cubiti, mufculus biceps extenditur, in cubiti verò flexione idem mufculus in ftatu magis naturali ponitur.

Brachium utplurimùm eft longius, aliquando eft longè brevius altero, & aliquando eft alteri in longitudine æquale; fi eft in longitudine alteri æquale, vel altero eft longius, fignum eft caput offis non effe elatius quàm cavitatem omoplatæ; verùm fi brachium eft altero brevius, id oritur ex eo quod os propulfum fuit in imam axillæ cavitatem, vel ex eo quod patiens ipfe cubito fortiter innixus furgere conatus eft; vel à prava methodo eorum, qui os luxatum reducere voluerunt, quo in cafu cubitus figuram haud mutat, & fit indifferens ad flexionem vel ad extenfionem, quia mufculi flexores & extenfores æqualiter à puncto fulcri diftant.

Prognofis. Luxatio humeri, quæ fit introrfum majora & periculofiora affert fymptomata; quia caput humeri longius facit iter, ac nervos & vafa fanguifera comprimit; reliqua figna prognoftica videri poffunt in capite de luxationibus in genere.

CAPUT VIII.

De Curatione Luxationis Brachii, & de Machinis quarum ope os humeri Luxatum reduci potest.

Ad os humeri reducendum æger sedeat in sedili mediocriter alto, ita ut brachium affectum ita sit situm extensiones, & contra extensiones ritè fieri possint, sed cùm os humeri luxatum variis modis reduci possit, usitatissimos & optimos proponam.

Extensiones & contra extensiones fieri possunt manibus trahendo humerum per partem quæ est supra binos ejus condilos, interim corpus retineatur ne cedat ei qui brachium trahit, alioquin congrua extensio fieri non posset.

Chirurgus nodatum mantile circa collum habere debet, in cujus ansa brachium patientis ad mediam sui partem usque sit transmissum: Chirurgus verò debet habere binas suas manus parti superiori humeri applicatas, ut ad extensionem quæ fit attentus, possit una ex suis manibus, & mantili, quod mediante collo attollit deducere os humeri in cavitatem omoplatæ, dum manu altera partem inferiorem ossis deprimit.

Hæc methodus est optima, & nihil est ei contrarium, nisi quod vis non semper sufficiat, & nisi in junioribus, vel debilioribus patientibus.

Quidam brachium per crura sua transmissum trahi, & corpus retineri jubent, partem superiorem brachii apprehendunt, & extrorsum attollunt, ut id in pristinum reducant locum: Verum hæc methodus eodem vitio laborat ac præcedens, vis enim non est sufficiens. Sed majus adhuc in ea reperitur vitium, nempe, quum brachium est demissum, musculi attollentes, & abductores tunc temporis sunt extensi, at ut supra diximus, debent esse relaxati, quod fusius in sequentibus demonstrabimus.

Scalæ, & fores in usum olim fuere revocata, & multi adhuc dum iis utuntur: sed in his machinis licet vis non desit, æger in congruo situ non potest collocari, brachium enim ex una parte retinetur, corpus suspensum manet, fores, vel scalarum gradus inter brachium & pectus collocantur, pondus corporis facit contra extensionem brachii, retentio facit extensionem, & fulcrum quod est utriusque causa facit ossis reductionem: sed observandum quod brachium est demissum, quod est magnus obex reductioni, præterquam quod metuenda est immanis extensio in musculis, quorum fibræ aliquot disrumpuntur, ac præterea caput ossis humeri in fores adactum, contundit & lacerat vasa sanguifera & nervos: vidi enim truncum venæ brachialis apertum simili methodo ingentem tumorem caput infantis æquantem attulisse: Vidi etiam aliàs os humeri propè collum suum conatibus eorum qui scalis, os reducere volebant fractum: symptomata quæ ex tali methodo oriuntur sunt molesta, vel enim prosperè non succedit operatio, vel si prosperè succedat, & os reducatur, non rarò contingit articulationem inflammari, brachium paralysi, vel anchylosi affici.

Alii ut brachium reducant, pedis calcaneum in cavitatem axillæ patientis impellunt, & totis viribus brachium ad se trahunt.

Alii denique faciunt speciem Ambi cum genu, & brachio flexo, partem humeri superiorem una manu tenendo, & altera brachium deorsùm trahendo.

Machina Ambi vocata ab Hippocrate fuit inventa; constat de duabus partibus ligneis simul verticulis conjunctis, quum in usum adhibetur hæc machina, duæ partes ligneæ faciunt angulum rectum, una pars quæ est fulcrum est parallela corpori patientis, altera verò, quæ vectis officio fungitur, est parallela, & adligata brachio, ita ut angulus duarum illarum partium sub axilla reperiatur, & quum os reducere volumus, pars Ambi quæ vectis officio fungitur, & cui adligatum est brachium, demittitur, qua demissione extensio, contra extensio, & reductio eodem fiunt tempore.

Hæc machina multi est usus, & multas habet perfectiones: brachium enim ritè est collocatum: musculi relevatores & abductores sunt relaxati: ea satis habet virium, quia vectis instar est facta, cujus fulcrum admodùm distat à potentia, & pro re nata magis vel minus, si opus sit, distare potest: extensiones, & contra extensiones sunt æqualiter validæ, & simul fiunt, quia eadem causa eodem tempore agit, & eas producit, quod omninò necessarium est in machinis, quæ ad ossa luxata reducenda adhibentur.

Sequuntur nunc vitia Ambi Hippocratis: primum est quod propellit caput ossis in suam cavitatem, antequam extensiones & contra extensiones sint perfectæ; & pluries observavi omnia luxationi adversarii, quum os non satis distat à loco insolito quem occupabat, id verò quasi ex se ipso reduci, quum membrum sufficienter est extensum.

Ad ossis igitur facilem & congruam reductionem, oportet ut machina quæ adhibetur sufficientem faciat extensionem, nec tamen faciat eodem tempore coaptationem, quod vitium reperitur in Ambi Hippocratis, si eo utamur modo vulgari, sive cum porta vel scala; ac revera quum vectis Ambi ad punctum fulcri accedit, superior brachii pars in collum omoplatæ propellitur, & cavitatem antequam extensio sit perfecta ingredi contendit.

Plures & varii adhuc sunt modi, quibus utuntur Chirurgi ad hos humeri reducendum: verbi gratia, ponunt baculum supra humeros duorum hominum altioris & æqualis staturæ, alas patientis supra baculum collocant, brachium fortiter retinent, dùm ægri corpus pendet: Vel alam patientis supra humerum viri robusti qui altiori est statura quàm ægrotans, vir ille brachium luxatum deorsum trahat, & ægri corpus pendeat: sed hæc methodus eadem habet vitia ac fores, scalæ, & Ambi, ideò de iis non ampliùs dicam, & de instrumento trochleari verba faciam.

Nemo nescit hoc instrumentum trochleare esse machinam conflatam ex pluribus trochleis inter se alligatis, & eidem axi insertis, hujus machinæ vis summa est, hæcque vis oritur ex eo quod unaquæque trochlea machinam componens perpetuus sit vectis, & ex eo quod hæc machina ex multis constet trochleis.

Ut innotescat qua ratione unaquæque trochlea machinam componens perpetuus sit vectis, & ex eo quod hæc machina ex multis constet trochleis.

Ut innotescat qua ratione unaquæque trochlea est vectis perpetuus, vide primam figuram, quæ repræsentat simplicem vectim, punctum fixum est in A, pondus in B & vis movens in C. Deinde connectuntur duo vectes, ut videre est in secunda figura, & erit initium rotæ, si verò duo vel tres vectes addantur erit rota perfecta, ut videre est in tertia figura, in qua quatuor vectes idem habentes fulcrum in puncto A trochleam componunt: cùm verò hæc trochlea ex quatuor tantùm vectibus sit conflata, si animo concipiatur, unamquamque lineam, quæ ab uno circumferentiæ puncto transit per centrum, & puncto circumferentiæ opposito terminatur, esse vectim, & animo concipiantur vectes quot necessarii sunt ad spatia M N O P Q R S T replenda, tunc erit trochlea perfecta.

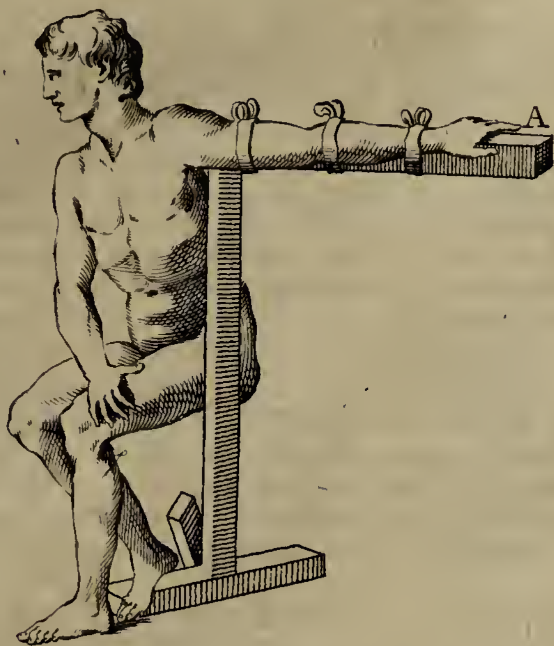
Patet autem trochleam omnium machinarum esse validissimam, quum ex tot vectibus, qui alii aliis sibi succedunt confletur, quia trochlea in orbem movetur, & scientiis mechanicis docemur, successionem vectium vim adaugere.

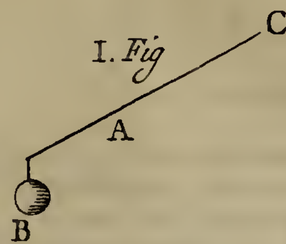
Si trochlea tantam habeat vim, machina trochlearis vim longè majorem habere debet; si enim trochlea multiplex est vectium numerus, machina trochlearis multiplex erit trochlearum numerus: si verò vectes trochleæ alii aliis sibi succedunt, trochleæ machinæ trochlearis aliæ aliis sibi invicem etiam succedunt.

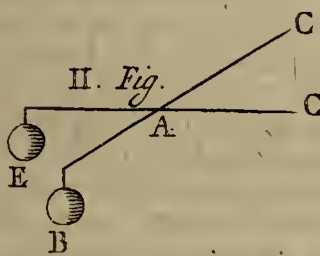
Machina trochlearis qua terra sursum attolleretur, si punctum fixum reperiri posset, est eadem qua felici cum successu utimur ad membrorum luxatorum reductionem.

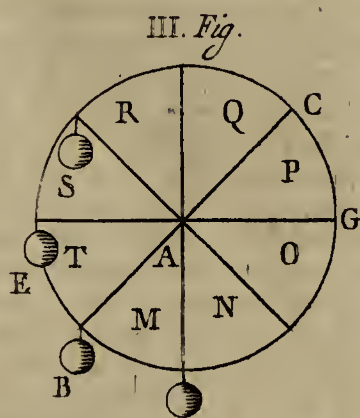
Multiplex & varius fuit apud chirurgos illius machinæ usus: fuerunt enim revincto vinculis corpore, & reperto puncto fixo pro machina trochleari, eam brachio adligant, postea funem ductarium machinæ trochlearis trahendo necessariam faciunt extensionem.

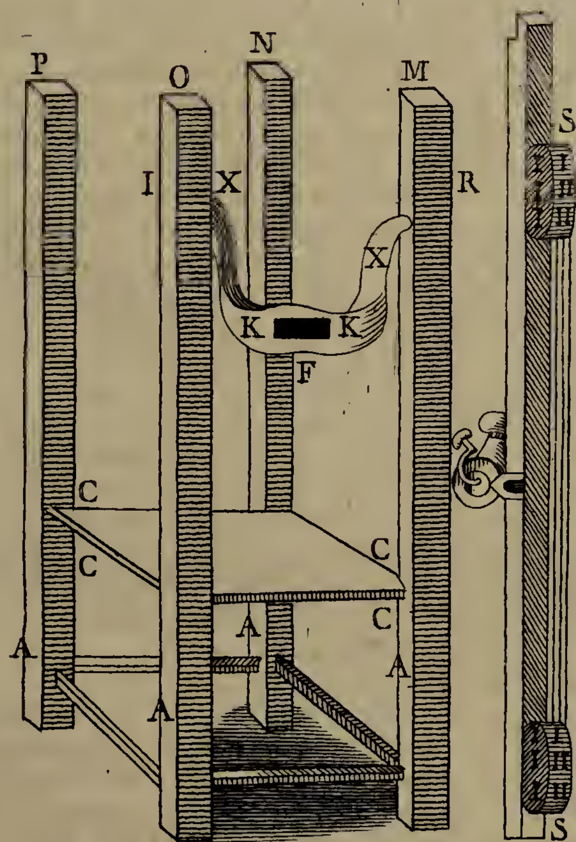
Hæc methodus admodùm est simplex, ideò cæteris omnibus anteponi deberet, si in ea eadem facilitas, ac utilitas reperiretur, quæ in Machina à celeberrimo Viro DD. Michault Patre excogitata reperitur, quæ machina omnium est perfectissima, & suo inventore dignissima: Quidam dicunt hanc machinam esse scamnum Hippocratis correctum, sed huc adeò differt ab illa, ut Hippocrates

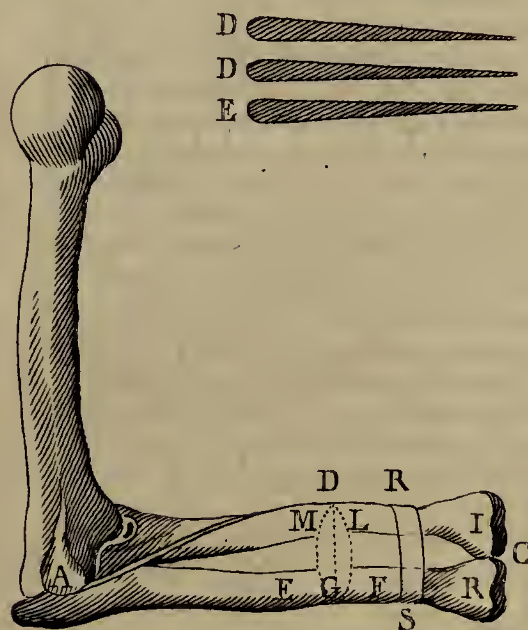

A

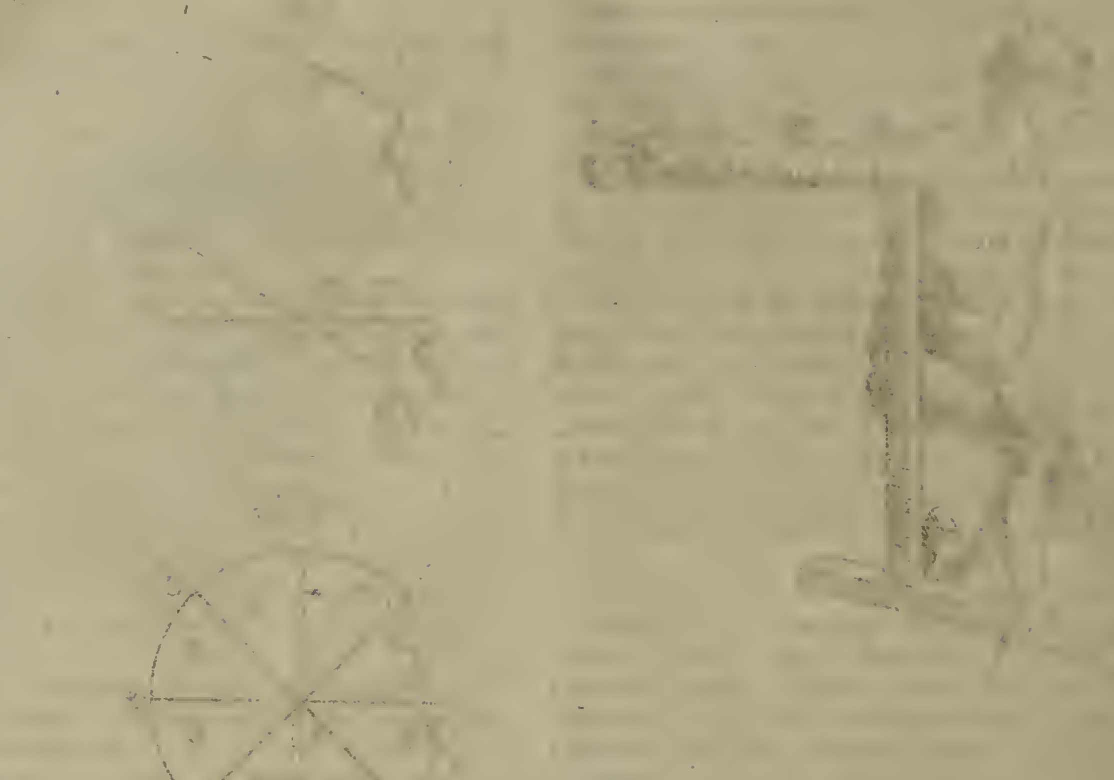

I. *Fig*
C
A
B

II. *Fig.*
C
C
A
E
B

III. *Fig.*
R
Q
C
P
S
G
T
A
O
E
M
N
B

P
O
N
M
S
I
X
R
X
K
K
F
C
C
C
C
A
A
A
A
S

D
D
E
D
R
M
L
I
C
A
F
G
F
R
S

crates ipſe ſui ſcamni vitia agnoſceret, & fateretur, ac Celeberrimi illius Chirurgi machinam ut abſolutiſſimam haberet.

Attamen hæc machina non mihi videtur idonea ad rectum, & congruum partis affectæ ſitum à me toties commendatum, qui ſitus adeò eſt neceſſarius, ut, ſi ritè obſervetur, plùs quàm par eſt extendantur muſculi relevatores, & biceps, quo fit ut plerique eorum quorum brachium non ritè ſitum fuit reductum, diu ſine actione maneant: Ac ſane vidi ægrotum cui facta fuerat extenſio, cùm brachium corporis eſſet parallelum, in quo fibræ carnoſæ muſculi bicipitis divulſæ erant à tendine bicipitis externo, quod tumorem produxit in parte media brachii factum à contractione fibrarum carnoſarum, quæ ſe contraxerat ad tendinem inferiorem, in quo in tumorem creverunt: membrum in recto, & convenienti ſitu poni nequit, quia arcus in linea horizontali, vel ad ſummum obliqua collocatus eſt, at ut rectus eſſet ſitus, arcus deberet eſſe in linea ferè perpendiculari, quod fieri nequit, quin alligaretur lacunari.

Hæc illius machinæ incommoda anſam mihi præbuerunt excogitandi aliam machinam cujus hæc eſt deſcriptio: A A A A quatuor ſunt columnæ ſedilis, in quo nullum eſt dorſum fixum; quia pro ratione lateris luxati, ad utrumque latus adhiberi debet, & mutari poteſt ope duorum veruculorum ligneorum, quæ pertranſeunt duo foramina quæ ſunt in columnis: C C C C eſt ſedile: D D ſunt duo verucula lignea ex quibus fit dorſum ſedilis, ea adigendo per duas columnas M N, vel O P: E eſt fibula lignea, quæ trajicit duas columnas P N, & quæ poteſt vel ſuperiùs, vel inferiùs pro ratione majoris, vel minoris ſtaturæ ægroti infigi: hæc fibula parva culcita, vel mantili inſtrui debet; tranſit ſub brachio ſano quod ei eſt adligatum ne patiens eo utatur, & operationem turbet: K K eſt machina corniculata quæ duabus alis X X ſatis amplis donatur, quarum una manus inſtar omoplatam, altera verò pectoris anteriorem partem amplectitur; hæc machina corniculata inſtructa eſſe debet, ne patiens duritie machinæ lædatur: duo ſunt cardines qui ingrediuntur duo foramina, quæ ſunt in R & J. Eſt præterea cavus profundus in ejus parte craſſiore F continet ſubſcudem quadratam quæ reperitur in extremo ligno in quo ſunt trochleæ S S ut videre eſt ſecunda figura, in qua ſunt trochleæ, & parva ſucula quam ad facilitatem in parte inferiore collocavi, quod me coegit trajicere funem per lignum arcum componens, quo in loco reperitur trochlea vim moventem adaugens; æger ſedet habens dorſum verſum ad M M, & pectus ad R brachium ejus machinæ corniculatæ K K incumbit, cujus pars craſſior ſub axilla reperitur; una ex aliis machinæ corniculatæ amplectitur omoplatam, & altera pectus: arcus in quo ſunt trochleæ collocatur in cavo F & trochleæ adligantur vinculo, quod circumligatur brachio, poſtea trahitur funis ductarius trochleæ, vel vertitur circa ſucculam ope manubrii verſatilis quod ejus axi eſt indicum: hac ratione fit extenſio, quæ gradatim poteſt adaugeri, quia rota quæ ſucculam retinet eſt denticulata, & habet organum quo permittitur motus rotæ denticulatæ ad unum latus, ſed ad alterum prohibetur.

Facta extenſione demittitur extremitas arcus, & remittitur funis ductarius trochlearum, & luxatum membrum eſt reductum.

Attamen hic motus inutilis eſt in recentibus luxationibus, in quibus caput oſſis trahitur in ſuam cavitatem per muſculos, quod fit ſtatim ac caput oſſis factum eſt parallelum ejus cavitati.

Et hæc ſunt quæ in medium afferenda habebam, & quæ afferri poſſunt, circa luxationem brachii; optimos, & certiſſimos modos quibus os humeri luxatum reduci poteſt recenſui: attamen haud ignarus ſum unumquemque Chirurgum methodum, qua feliciter uſus eſt in hac luxatione, cæteris omnibus anteponere; verùm non neſcio etiam omnes methodos proſperè non ſuccedere, nec nos ſemper gloriari poſſe de proſpero eventu licet optimas adhibeamus machinas; ideò nullæ non cautiones in uſum ſunt revocandæ, ut res feliciter ſuccedat, ac affirmare poſſum machinam noſtram eſſe optimam, & in ſcientia mechanica, quæ eſt certiſſima niti.

CAPUT IX.

De Luxatione Cubiti ab Humero.

DUo in cubito reperiuntur oſſa, quæ cum numero connectuntur; hæc connexio eſt ginglymus ſtrictiſſimus, & luxatu difficillimus: Os cubitus dictum facit maximam partem ginglymi, non poteſt moveri ſine radio, at radius ſine cubito moveri poteſt, cum facit motum pronationis, & ſupinationis.

Cubitus luxatur antrorsùm, retrorsùm, & ad latera: cùm luxatus eſt antrorsùm cubitus eſt extenſus, & cùm luxatus eſt retrorsùm flexus eſt: idque ex remotione inſertionis muſculorum, quæ eſt major in muſculis flectentibus, quam luxatio eſt retrorsùm, vel major in extenſoribus, quam luxatio eſt antrorsùm.

Quum luxatio retrorsùm eſt incompleta, eminentia anterior cubiti reperitur in medio trochleæ oſſis brachii, quo in caſu muſculi flexores, & extenſores cubiti æqualiter ſunt tenſi; quo fit ut brachium non ſit omninò flexum, aut extenſum, & dolor ſit æqualis quum brachium flectitur, aut extenditur.

Luxationes cubiti ad latera ſunt ferè ſemper incompletæ, quia oſſium ſuperficies adeò eſt inſignis in loco in quo connectuntur, ut integra è ſede ſua motio non poteſt fieri, quin ligamenta, & muſculi in totum diſrumpantur, quod eſſet inſanabilis morbus.

Modus has luxationes reducendi varius eſt pro variis earum ſpeciebus: attamen in utriſque oportet facere extenſionem, & contra extenſionem, & repellere oſſa in priſtinas ſedes.

Si Olecranum eſt in cavitate anteriori cubiti, hæc luxatio aliquando reducitur, cùm Chirurgus immittit cubitum ſuum in flexionem brachii, & palmam manus patientis cum dorſo manus ſuæ conjungit, & eas ambas altera manu ſua fortiter tenet, & viribus totis brachium ſuum, & ægroti flectit, qua valida flexione extenſionem, & contra-extenſionem eodem tempore facit.

Hæc methodus non ſemper ſuccedit pro votis, quin etiam periculoſa eſſe poteſt, quia trahuntur muſculi, licet non ſint relaxati: ac ſanè muſculi extenſores, qui olecrani remotione ſatis ſuperque jam ſunt extenſi, magis adhuc extenduntur, quum uſitatæ extenſiones, & contra-extenſiones fiunt, quæ fieri debent juxta regulas à me dùm de luxatione in genere verba feci præſcriptas; & quæ regulæ accuratiſſimè obſervari debent, præſertim quum olecranum, & apophyſis coronoides cubiti in centro trochleæ oſſis brachii præciſè reperiuntur; difficillimum enim eſt reducere hanc luxationem, nec unquam reduci poteſt flectendo, vel extendendo brachium, ſed levis debet fieri extenſio; poſtea ſi olecranum eſt in centro trochleæ, Chirurgus cubitum retropellere; ſi verò apophyſis coronoides eſt in centro trochleæ eum antrorsùm trahere debet.

Luxationi vel defenſivum, vel ſplenia ſpiritu vini intincta ſunt applicanda, & pars affecta faſciis eſt deliganda.

CAPUT X.

De Luxatione Radii, quæ ab Antiquis Diaſtaſis, ſive oſſis remotio vocatur.

RAdius haud facilè à cubito removetur in luxatione cubiti in anteriorem partem facta, & in luxatione capit: attamen omnes de hac radii à cubito remotione loquuntur, tanquam ſi eſſet æquè frequens ac remotio fibulæ in luxatione pedis; ſed ſi hæc remotio radii à cubito aliquando contingit, longè minor eſt quàm remotio fibulæ à tibia, idque ſequentibus rationibus.

Ac primò pes frequentioribus, & violentioribus obnoxius eſt luxationibus quàm manus, quia totius corporis eſt fulcrum ejus ope id transfertur de loco in alium; & præterea licet ſolum per quod incedimus ſit inæquale, pes tamen ita aptatus ejus inæqualitatibus, ut directionis linea per ejus centrum ſemper tranſeat, quo fit, ut pedis conamina ſint vehementia.

Pedis conjunctio fit per ginglymum, capi verò per arthrodiam; arthrodiæ per latera moventur, ginglymi verò terminos habent, ac præſertim ginglymus pedis qui duo-

duobus terminatur malleolis, ita ut cùm pede labimur, pes in malleolos conatum faciat, & quoniam ex plutibus constant partibus facilè à se invicem removentur, quæ remotio Diastasis vocatur.

At non est eadem ratio carpi, qui per arthrodiam est conjunctus, quique moveri potest in interiorem, & exteriorem partem, nec ullum facit conatum in suæ articulationis, terminos qui minùs sunt alti, quàm termini pedis, unde fit ut caput ossis è sua cavitate difficiliùs elabi possit: Cubiti enim eminentia non est, ut ita dicam, pars articulationis, quo fit, ut diastasis sit minùs facilis; nam ut fiat diastasis, oportet ut eminentia cubiti, vel radii sit punctum fulciens caput ossis, eo tempore quo conatum facit in alteram eminentiam: Addendum insuper musculum quadratum pronatorem obsistere diastasi, & ligamentum interosseum multùm inservire retinendis ossibus in suis sedibus.

His circa structuram partis attentè consideratis, Diastasis carpi non solùm rara mihi videtur, sed persuasum est mihi, eam esse omninò fictitiam.

CAPUT XI.

De Luxatione carpi.

Carpus articulatur cum cubito, & radio per arthrodiam, potest luxati in anteriorem, posteriorem, interiorem, & exteriorem partem; luxationes in anteriorem, & posteriorem partem sunt frequentiores; duæ enim aliæ sunt admodùm raræ, saltem haud facilè eveniunt, quia eminentiæ cubiti, & radii adeò sunt acutæ, ut, cùm carpus extrorsùm se projicit, deflectatur in anteriorem vel posteriorem partem; si verò introrsùm se projiciat, ibi permanere nequit, & cogitur prolabi in anteriorem vel posteriorem partem, quia eminentia acuta cubiti eum sic deflectit, non absimili ratione ac angulus columnæ pontis deflectit aquam ad dextram vel ad sinistram.

Cum pede labimur, palma manus est instar fulcri, quo funestos lapsus effectus effugere contendimus; quo in casu manum ad latus extensionis vertimus, & capita ossium carpi ad latus flexionis invertuntur; vel cum inopinatò pede labimur, nec satis est temporis ad manum extendendam, carpi pars interior totùm lapsus conatum sustinet, & tunc manus versa est ad flexionis latus, & capita ossium carpi ad latus extensionis projiciuntur, ita ut raro contingat manum in luxationibus verti in interiorem vel exteriorem partem, quod tamen contingere potest.

Signa diagnostica quibus variæ luxationum carpi species dignosci possunt, sunt sequentia.

Quum carpus est luxatus in interiorem partem, id est ad pollicem, reperitur eminentia propè ad radium, & cavitas propè ad cubitum; digiti sine acerbis doloribus nec flecti, nec extendi possunt: quod oritur ex eo quod musculi flexores, & extensores digitorum sint æqualiter tensi, & remoti à suis insertionibus: Digiti extrorsùm sunt versi, quia musculi cubitæus interior, & exterior sunt extensi: Ægrotus persentit dolorem quum carpus in exteriorem vertitur partem, quia supra dicti musculi admodùm sunt tensi; dolor verò levatur cùm manus ad cubitum admovetur, quia iidem musculi in contratio ponuntur situ: Pronatio, & supinatio cum dolore fiunt, quia hi motus fieri non possunt, quin sequatur manus, quo fit ut succussus varios patiatur, qui musculos, & ligamenta quæ sunt admodùm tensa irritant: Dolor quem persentit ægrotus, semper persentitur in toto cubito usque ad condylum interiorem humeri, quia musculi cubitæus interior, & exterior, qui in hac luxatione sunt tensi, toti cubito à condylo interiori ad carpum usque inferuntur.

Quum carpus est luxatus in exteriorem partem, id est, ad digitum auricularem, digiti in interiorem partem inflexi sunt, & capita ossium carpi sunt in parte exteriori, idque contingit ex eo quod musculi radiæus interior, longus, & brevis, sint in contractione. Reperitur eminentia propè ad cubitum, & cavitas propè ad radium: Digiti nec flecti nec extendi possunt sine dolore, idque rationibus, quas dùm de luxatione carpi interna, verba fecimus, attulimus: Patiens dolorem persentit quum manus vertitur ad pollicem, quia musculi jam tensi magis adhuc extenduntur; dolor verò levatur; quum manus vertitur ad digitum auricularem, quia iidem musculi relaxantur: In pronatione, & supinatione, ut in omnibus aliis motibus dolorem afferentibus, dolor semper percipitur à carpo ad condylum exteriorem usque, quia musculi radiæus interior, longus, & brevis, qui radiæus exterior, vel Bicornis vocatur, admodùm sunt tensi; persentitur dolor in anteriore parte condyli interioris, quia radiæus interior, qui in eo loco originem habet, ut alii musculi est tensus.

Si carpus est luxatus ad latus extensionis, reperitur eminentia in latere flexionis, & cavitas in latere extensionis: eminentia oritur ex capite ossis, quo fit ut reperiatur cavitas in loco, è quo os recessit: Carpus inversus est ad latus flexionis, & extrema manus inversa est ad latus extensionis, quia musculi extensores, qui sunt tensi manum ad se trahunt: Digiti sunt flexi, & extendi nequeunt, quia capita ossium carpi tendines musculorum sublimis, & profundi in interiorem partem propellunt: Acerbus oritur dolor cùm carpus flectitur, quia musculi extensores jam satis superque tensi adhuc extenduntur: Pronationis, & supinationis motus difficiliùs, & acerbiori cum dolore fit, quàm in præcedenti luxatione, quia capita ossium carpi repetiuntur præcisè in loco, in quo fit motus radii cum cubito: dolor persentitur per totum cubitum usque ad duos condylos; quia musculi utrinque sunt tensi, & duobus condylis sunt alligati.

Quum carpus luxatus est ad latus flexionis, eminentia reperitur in latere extensionis, & cavitas in latere flexionis, licet utraque minùs percipiatur, quàm in præcedenti luxatione: Carpus versus est ad latus extensionis, manus verò est versa ad latus flexionis, quia musculi flexores carpi magis sunt tensi, quàm musculi extensores: Digiti sunt extensi, nec sine dolore flecti possunt, quia capita ossium luxatorum propellunt, & comprimunt tendines musculi extensoris communis, & quatuor musculorum extensorum propriorum: si carpus extenditur, gravis ægroto affertur dolor, quia musculi Radiæus, & Cubitæus interior, qui jam admodùm sunt tensi, magis adhuc extenduntur, cùm carpus extenditur: Motus pronationis, & supinationis æquè difficilis est ac in præcedentibus luxationibus: Dolor per totum cubitum ad condylos interiorem, & exteriorem usque persentitur, quia musculi utrinque sunt tensi, & duobus condylis alligati.

Prognosis. Luxatio carpi est periculosissima, & curatu difficillima: acerbissimi enim dolores eam comitantur, inflammatio, tumor insignis, & abscessus curatu difficiles ei superveniunt, cura est longa, remanet post curam dolor periodicus, motus partis fit difficilis, pars anchylosi aliquando afficitur propter humores crassos per articulum effusos, ibique crassescentes.

Molestorum horum symptomatum explicatio facilis erit, si ad articuli structuram attendamus, ideòque non abs re erit partis structuram ob oculos quasi ponere, omissis iis, quæ de ossium conjunctione in genere dicta sunt, ostendendo solum modum in quo carpi articulatio ab aliis articulationibus differat.

Ac Primò, Omnes musculi, tendines, vel aponevroses per alios articulos transeuntes variis partibus in itinere suo adhærent, at contra singuli musculi, & tendines qui à cubito ad carpum transeunt, peculiarem suam habent vaginam, cui nullatenus adhærent, & in qua moventur non secùs ac capita ossium in cavitatibus ea excipientibus moventur: unaquæque cavitas sive vagina per quam transeunt tendines liquore articulorum sinoviæ non absimili humectatur, ut nempe tendinum motus sint faciliores.

Secundò, Tendines motui carpi inservientes non soli transeunt per cubiti cum carpo articulationem, sed insuper tendines motibus pollicis, & digitorum inservientes per istum articulum transeunt, at in omnibus ferè aliis articulis, si pedis articulum, qui similis est articulo manus, excipias, soli musculi ossi articulato movendo inservientes reperiuntur.

Tertiò, In omnibus ferè aliis articulis, venter seu pars carnosa musculorum, saltem plerotumque supergreditur articulum, sed in articulis manus, & pedis soli tendines reperiuntur.

His attentè consideratis haud difficile erit explicare phænome-

nomena, seu symptomata superiùs allata; ac sanè cùm carpus luxatur, ossis è sua sede motio non solùm contingit, sed etiam singuli tendines è loco suo moventur, eorum vaginæ removentur, & prætermodùm extenduntur, sinoviæ fontes comprimuntur, & hic liquor per vaginam effusus eam magis ac magis dilatat, tendinemque comprimit, quo fit ut tendo motum suum facilè nec sine gravi dolore perficere possit, qui tendinis dolor oritur à tensione vaginæ, & tendinis compressione: Liquor sinoviæ similis vel spissescit, vel corrumpitur sive id oriatur à propria liquoris natura, sive ægroti, sive Chirurgi errore: si spissescat rigidum reddit articulum, quin etiam eum aliquando anchylosi afficit; si verò corrumpatur, abscessus curatu difficillimos producit, qui in fistulas, vel ulcera putrida, vel cariem sæpissimè abeunt, qui morbi sola amputatione curari ut plurimùm possunt.

Ex supradictis patet: Primò, in carpi, & pedis articulo solos tendines reperiri: Secundò ibi non solùm reperiri tendines motui carpi, & tarsi inservientes, sed etiam eos qui manus, & pedis digitorum motibus inserviunt, ita ut horum articulorum luxationes periculosiores esse debeant, quia nulli sunt in iis musculi deltoides, & pectoralis ut in brachio, nulli glutæi, & tricipites ut in femore, quorum venter, seu corpus carnosum, quod præcisè in articulo reperitur, magis, & longè minori cum dolore resistit, quàm omnes tarsi, & carpi tendines, caro enim musculorum longè minoris sensu est prædita, quàm tendines, qui tanto numero sunt in articulis manus, & pedis, ut dolor non possit non esse acerbissimus, propter insignes, & innumeras divulsiones, quæ in iis fiunt.

Carpi luxatio curatu non est admodùm difficilis, patiens enim ex se ipso extensionem facit, quæ non est difficilis factu, cùm nulli reperiantur contranitentes musculi, qui soli resistunt, cùm os luxatum est reducendum reducta igitur luxatione, parti affectæ medicamentum repercutiens splenio superinductum est applicandum, deligatura debet esse spica strictior, ut sinoviæ, & aliorum liquorum qui extravasari posset, effusio præpediatur.

De Symptomatibus verò curæ supervenientibus, vel eam comitantibus agemus in sequentibus, dùm de pedis luxatione dicemus.

CAPUT XII.

De Luxatione Femoris.

Ex omnibus articulis, qui per arthrodiam connectuntur, femoris articulus est luxatu difficillimus, idque sequentibus rationibus.

Primò, Caput femoris magnum est, & oblongum, Cavitas Ischii id excipiens est admodùm profunda, quo fit ut conatus ad id è loco suo movendum debeant esse maximi.

Secundò, Nullæ sunt in corpore partes robustioribus, & numerosioribus musculis dotatæ, quàm hæc pars, quia verò musculi ossibus in sua sede retinendis, ut jam pluries annotavimus, plurimum inserviunt, majori vi opus est ad femoris luxationem, quàm ad ossium debilioribus musculis præditorum luxationem.

Tertiò, Cavitas caput femoris excipiens dotata est ora cartilaginea, quæ eam profundiorem reddit, & ita fabricata est hæc ora, ut strictior par strictiorem, seu angustiorem capitis femoris partem ejus collum spectantem amplectatur, latior verò cavitatis pars est interior, ideòque caput femoris sub ejus axe amplectitur: qua mechanica facile est concipere femoris luxationem admodùm esse difficilem.

Quartò, Ligamentum rotundum, quod in articulo femoris reperitur, eum firmat, & luxationi obsistit: hoc ligamentum originem suam ducit à capite femoris, & inseritur cavitati Ischii, non revera directè imæ cavitati, nec medio capiti femoris, unde fit ut nequeat resistere omnibus luxationum femoris speciebus, ut id in differentiis demonstrabimus.

Quintò, Licet femur robustis, & numerosis sit præditum musculis, ejus tamen motus non æquè liber est ac brachii motus; superiùs enim diximus, articulos in quibus motus liberior est faciliùs longè, quam alios luxari, quia eorum conjunctiones sunt minùs strictæ.

Femur luxatur ad superiorem, inferiorem, interiorem, & exteriorem partem, sed faciliùs luxatur ad interiorem partem, quàm ad alias partes sequentibus rationibus.

Primò, Cavitas Ischii minùs est profunda ex illa parte, quàm ex cæteris partibus, quo fit ut caput femoris faciliùs prolabatur in foramen ovale.

Secundò, reperitur scissura, quæ nullo clausa est ligamento, per quam caput ossis femoris facilè in foramen ovale elabitur, quò ut femoris luxatio ex illa parte sit frequentior.

Tertiò, Ligamentum rotundum, quod retinet caput ossis femoris, propiùs reperitur ab ora cartilaginea cavitatis ex parte interiore, quo fit ut caput ossis magis possit recedere ex parte interna, quàm ex aliis partibus, nec ligamentum multam tensionem patiatur, nec ideò luxationi internæ obsistat.

Quartò, musculi robustissimi sunt positi in exteriore, & superiore parte, ita ut debilissimi musculi reperiantur positi in parte interiore, & inferiore, quo fit ut os femoris minores obices superandos reperiat in illa parte, quàm in aliis.

Femur difficilius luxatur ad partem superiorem, nempe, ad os pubis; Primò quia caput femoris propter obliquitatem cavitatis id excipientis, & colli id sustinentis, videtur perpendiculariter niti, ita ut hac ratione faciliùs possit obsistere conatibus, quibus ad unum, aut alterum latus partis superioris prolabi posset.

Secundò difficiliùs luxatur femur ad partem superiorem, propter altitudinem oræ cartilagineæ cavitatis Ischii, quæ impedimentum fermè insuperabile luxationi ad partem superiorem affert.

Tertiò, Ligamentum rotundum non potest satis extendi, & os non potest ad superiorem partem luxari, quin rumpatur ligamentum; sic vi summa opus est ad hanc luxationem: si enim vis est mediocris ligamentum poterit resistere, & luxationi obicem afferre.

Quartò, Robustissimi musculi huic luxationi obsistentes sunt major, medius, & minor Glutæus, qui idem faciunt ratione hujus luxationis, ac facit musculus deltoides ratione luxationis humeri.

Luxatio femoris ad posteriorem partem, æquè est difficilis, ac luxatio ad partem superiorem, idque iisdem rationibus: ac sanè causæ, quæ reddunt luxationem internam facilem, reddunt etiam luxationem inferiorem admodùm facilem.

[P]ræterea omnes luxationes inferiores sunt simul interiores, caput ossis non potest remanere super osse Ischio, prolabitur enim in foramen ovale vel conatibus, vel actione musculorum.

Caput femoris è sua cavitate elabi non potest, quin cartilago circularis aliquomodo cedat; si enim esset rupta, mihi videtur luxationem fore insanabilem.

Signa diagnostica luxationis ad partem interiorem, & inferiorem sunt sequentia; Caput ossis femoris prolapsum est in foramen ovale; femur affectum apparet longius sano: pes & genu in exteriorem partem prominent; femur in partem interiorem sine dolore inflecti nequit; cavitas cernitur in clune: tumor apparet in inguine ad radicem membri genitalis; Flexus clunis inferior videtur in latere affecto, quàm in sano: femur effectum reperitur flexum, quum stare pedibus vult patiens: ægrotus incedit ita ut describat semi circulum: corpus tota planta pedis à talo ad digitos usque simul, & semel nititur.

Caput ossis femoris prolapsum est in foramen ovale, quia cùm femur sit luxatum in partem interiorem, caput ossis nullum aptiorem locum ei excipiendo, quàm hoc foramen reperire potest; hoc enim foramen vicem gerit, cavitatis, ut experientia id comprobat in iis, in quibus os femoris luxatum non fuit reductum, qui incedunt, & femore æquè firmiter nituntur, ac si os fuisset reductum.

Femur affectum longius apparet sano, quia foramen ovale, in quo est caput ossis femoris, inferius est, quàm cavitas Ischii.

Pes, & genu in exteriorem partem inflectuntur, quia femur in interiorem partem luxatum trahitur ad partem oppositam musculis Glutæis; idoque pes, & crus ei adjuncta debent necessariò sequi.

Femur in partem interiorem sine dolore inflecti nequit, quia musculi glutæi, qui sunt in contractione, trahuntur, & quia tunc temporis caput ossis femoris violentiùs nititur musculo obturatori, qui claudit foramen ovale.

Cavitas in clune apparet, quia magnus trocanter non am-

amplius eft adeò exterior, quum fequutus fit caput offis femoris in interiorem partem prolapfum.

Tumor qui cernitur in inguine ad radicem membri genitalis oritur à capite offis in foramen ovale prolapfo.

Flexus clunis in latere affecto inferior eft, quam in latere fano, quia femur inferius eft, quod fit ut tota clunis fit demiffa.

Quum patientem erigere volumus, crus affectum eft flexum, quia longius eft altero fano, quo fit ut fi æger id extendere velit, id ferat ad partem anteriorem, vel ad lateralem.

Patiens incedit defcribendo femicirculum, quia cùm crus fit longius altero fano, ægrotus non poteft id ferre in interiorem partem, ut per lineam rectam incedat, fed per lineam curvam incedit, quoniam crus fanum non fatis poteft furfùm attollere corpus, ut crus affectum poffit anteire, nec folum tangere, quod pernecceffarium eft ad motum progreffivum.

Patientis corpus tota planta pedis à digitis ad talum ufque fimul, & femel nititur, quia crus nimis eft longum, & longius fieret adhuc, fi digitis, pedis, vel talo niteretur corpus: & hæc eft ratio cur paralyfi affecti difficiliùs etiam incedunt, quia eorum pes pendet.

Signa luxationis ad partem exteriorem, & fuperiorem diagnoftica, funt fequentia. Crus affectum brevius eft fano, cernitur protuberantia in parte exteriori; crus, genu, & pes ad partes interiores diftorquentur, crus in partem interiorem, non verò exteriorem nifi cum acerbiffimis doloribus moveri poteft, corpus extremo pede inniti poteft; flexus clunis eft fuperior; corda apparet à pube ad medium femur.

Crus affectum brevius eft fano, quia os femoris eft furfùm elatum, protuberantia ab offe è fua fede moto, & prolapfo oritur: Crus, genu, & pes ad partes interiores diftorquentur, quia mufculi glutæi funt relaxati, & tricipites extenfi: Crus in partem interiorem, non verò exteriorem moveri poteft, propter extenfionem mufculorum tricipitum: pes extremus terram tangit, & corpus ei innititur, quia cùm crus fit brevius, patiens conatur id longius reddere pedem extendendo ad fe fuftinendum: Clunis flexus fuperior eft, quia os femoris furfùm eft elatum: Corda quæ percipitur à pube ad medium femur, oritur ex fumma tenfione mufculorum tricipitum.

Signa, quibus dinofcitur luxatio femoris ad partem fuperiorem, & interiorem, funt fequentia. Crus affectum eft brevius: troncanter eft altior: clunis nulla ex parte eft circumfulta: Genu, crus, & pes ad exteriores partes parùm diftorquentur: femur eft fubextenfum. Crus in anteriorem partem abfque gravibus doloribus moveri nequit: Magna cernitur protuberantia fuper offe pubis: Scrotum tumefit: totum femur torpore afficitur, & tumet: ac tandem quidam Authores referunt urinæ fuppreffionem oriri.

Femur affectum eft brevius, & trocanter altior, quoniam femur eft furfùm elatum: Genu, crus, & pes parùm ad partes exteriores diftorquentur, propter mufculorum obturatorum tenfionem, femur eft fubextenfum quoniam mufculi pfoas, Iliacus, & pectineus funt relaxati, & tres Glutæi funt extenfi: femur in anteriorem partem abfque gravibus doloribus flecti nequit, propter nimiam mufculorum glutæorum tenfionem, & comprehenfionem vaforum cruralium à capite offis femoris ortam: protuberantia, quæ cernitur in offe pubis oritur à capite offis femoris: fcrotum tumefit compreffione vaforum fpermaticorum: femur tumore, & torpore afficitur compreffione venarum, arteriarum, & nevorum cruralium.

Prognofis. Omnes offis femoris luxationes funt periculofæ, aliæ tamen plùs, aliæ minùs; ea quæ fit fuper foramine ovali, in quod caput offis femoris prolabitur, eft minùs periculofa, quàm aliæ; attamen difficilius reducitur, fed five reducatur, five fieri nequeat reductio eft femper minùs periculofa, quàm aliæ; fi enim os reduci nequeat, patiens tamen aliquando incedere poterit; fed fi aliæ luxationes non reducantur patiens nullatenus incedet, idque oritur ex eo, quod caput offis femoris ita aptatur foramini ovali, ut in eo tanquam in cavitate Ifchii fere moveatur, imò & aliquando efformata eft in illo foramine ora æquè firma, ac ora Ifchii; quod probat ea quæ dixi, dùm mentionem feci fupra de humero luxato, & fracto, quem propofui reducendum, elapfis duobus, vel tribus à luxatione menfibus, caput enim offis humeri faciliùs reponitur in fedem fuam priftinam, quàm caput offis femoris collocatur in foramine ovali, in quo nunquam antea fuit collocatum, & in quo confiderari debet tanquam corpus extraneum; non dicam patientem poffe æquè facilè incedere ac ante, cùm fubclaudus evadat, & omnibus fymptomatibus os luxatum concomitantibus, dolore excepto afficiatur; fed certum eft in hac luxationis fpecie patientem incedere poffe, non verò in aliis luxationum fpeciebus.

Aliæ luxationes licet reductæ, funt periculofæ, & hæc nullatenus eft periculofa, quoniam ligamentum rotundum rumpitur in illis non vero in hac, propter breviffimum iter quod facit, quo fit ut dictum ligamentum non rumpatur, idque eò magis quod alligatum eft oræ cavitatis Ifchii non procul à foramine ovali, unde fit ut caput offis femoris poffit faciliùs prolabi ex illo latere, nec ligamentum rumpere.

Omnium luxationum periculofiffima eft ea, quæ fit fuper os pubis; quoniam caput offis femoris vafa comprimit, ex qua compreffione gravia oriuntur fymptomata, ut id obfervatum fuit in fignis fupra allatis; & hæc luxatio, ut cæteræ, quæ fiunt ad partem exteriorem vel fuperiorem funt periculofæ, propter ruptionem ligamenti rotundi, ideò ægrotus ab omni prorsùs motu abftineat poft reductionem factam, ad hujus ligamenti coagmentationem tentandam.

Ad os femoris luxatum reducendum oportet facere extenfionem, & contraextenfionem, hinc os luxatum in cavitatem fuam propellere: fi luxatio eft ad fuperiorem, & interiorem partem, hoc eft, fuper os pubis, femur parùm eft retrò extendendum, & in hoc fitu trahendum, ita ut cùm membrum extenditur, primus motus capitis offis, id propellat in cavitatem Ifchii; fi luxatio eft ad fuperiorem, & exteriorem partem, oportet os femoris fupra genu prehendere, & introvertere, & id in hoc fitu trahere, alioqui os femoris reduci nequit; fi enim per lineam rectam trahatur, licet caput offis fit parallelum cavitati, non poteft tamen in eam propelli, cùm fi fiat extenfio, & contraextenfio, introvertendo femur ut diximus, duo inde emergant emolumenta, hac enim ratione primò femur accedit ad mufculos extenfos; quo fit ut facilior evadat extenfio; fecundò facta idonea, & fufficienti extenfione caput offis quafi ex fe ipfo ingreditur cavitatem.

Si caput offis fit fuper foramine ovali; oportet facere extenfionem, & contraextenfionem, introvertendo partem femoris parum ad partes exteriores; quum vero membri extenfio eft fufficiens, pars fuperior femoris, uno brachio inter duo femora trajecto, quod alio brachio adjuvari debet extrorsùm eft trahenda.

Pars inferior femoris eft introvertenda, ut femur ad mufculos, qui funt extenfi propiùs admoveatur: pars fuperior femoris extrorsùm trahitur ad reducendum caput offis introrsùm prolapfum: obfervandum eft autem in hac reductione, primò extenfionem effe difficilem: fecundò eam non debere effe nimiam: tertiò eam durare debere quoufque os fit repofitum: extenfio eft difficilis, quoniam validiffimi mufculi imò, & ferè, omnes alii extenduntur; quia os inferius eft, quàm in ftatu naturali: ea non debet effe nimia, hoc eft, membrum non debet admodùm extendi, quia non eft contractum, fed potiùs elongatum, foramen enim ovale in quo collocatur caput offis femoris inferius eft, quàm cavitas Ifchii, adeòque femur eft longius: extenfio debet durare quoufque Chirurgus propulerit caput offis in cavitatem Ifchii, cùm fi intermitteretur extenfio antequam offis femoris caput effet reductum in fedem priftinam, ea effet iteranda, ut caput femoris reponi poffet: Præterea cum luxatio eft incompleta, & caput femoris eft in ora interiori, oportet una manu trocantherem prehendere, & altera propellere femur introrsùm, ut caput in acetabulum ingrediatur: fi verò femoris caput eft in ora exteriori cavitatis femur extrorsùm eft propellendum.

C A-

CAPUT XIII.

De Luxatione rotulæ, & tibiæ.

ROtula, five patella, tibia non luxata, luxari poteft, fed tibia nunquam luxari poteft, quin rotulæ luxatio contingat: luxatur abfque tibia extrorsùm, vel retrorsùm: extrorsùm cùm cavitas interna rotulæ excipit condylum externum femoris: introrsùm cùm patellæ cavitas externa reperitur fuper condylo interno femoris: tibia non poteft luxari, quin rotula luxetur, quia rotula ligamento validiffimo tibiæ alligatur, quo fit, ut in interiorem, exteriorem, anteriorem, & pofteriorem partem prolabatur, cùm tibia ad illas partes luxatur.

Tibiæ luxatio pluribus rationibus eft difficilis: primò quoniam per ginglymum connectitur: fecundò ejus ligamenta funt admodùm ftricta: tertiò pars inferior femoris, & fuperior tibiæ funt latæ, ideòque per amplam fuperficiem fe tangunt: Per ginglymum eft conjuncta, & fupra annotavimus articulos per ginglymum conjunctos difficillimè luxari, propter multiplices cavitates: Ligamenta funt admodum ftricta, quo fit, ut difficilius luxetur tibia, fed fi femel eft luxata, facilè reponitur, fed difficulter fanatur propter ruptionem ligamentorum: Pars inferior femoris, & fuperior tibiæ funt craffæ, & latæ, quo fit, ut difficiliùs è fede fua moveantur; offa enim, quæ per plures fuperficiei fuæ locos fe tangunt, longè difficiliùs luxantur.

Luxatio igitur tibiæ completa vix contingere poteft; fed illius offis luxatio incompleta eft facilior cùm contingit, five ad anteriorem, five pofteriorem, five interiorem, five exteriorem partem, tibia femper vertitur ad latus luxationis oppofitum: quod minimè obfervatur in luxatione completa, fed id non impedit, quominùs facilè dignofcantur, quoniam in hac luxatione, pars ita eft vitiata, ut non opus fit alio figno ad luxationem hanc dignofcendam, os enim verti debet ad latus luxationis.

Si luxatio promptè non reducatur, anchylofis oritur, quia omnia ferè ligamenta funt rupta, quò fit, ut fucci nutritii, & finovia articuli effunduntur, & craffefcunt; quin etiam anchylofis fupervenit luxationi completæ, licet reducatur, quia ad anchylofin producendam fufficit ligamenta rumpi, & fuccos articuli effundi, & craffefcere.

Rotula reponitur in priftinam fedem, tibiam adeò extendendo, ut mufculi extenfores fint ultra fuum tonum, & manu rotulam comprimendo, ut locum fuum repetat. Tibia verò reducitur per extenfionem in linea recta, & pro voto fuccedit operatio, dummodò Chirurgus durante extenfione attentus fit, ad os in priftinam fedem reponendum: Deligatura erit fimpliciter continens juxta regulas à nobis fuperiùs traditas.

CAPUT XIV.

De Luxatione Pedis.

PEs ad anteriorem, pofteriorem, interiorem, & exteriorem partem luxatur: cùm caput aftragali introrsùm eft luxatum, planta pedis extrorsùm eft verfa: cùm extrorsùm eft luxatum, planta pedis introrsùm eft verfa: cùm in partem anteriorem eft luxatum, talus eft breviffimus, & pedis anterior pars longa apparet: cùm in partem pofteriorem eft luxatum, talus eft admodùm longus, & pes breviffimus cernitur: cùm aftragalus extrorsùm luxatur, fæpè fit diaftafis, hoc eft, remotio fibulæ à tibia.

Ad pedem reducendum, oportet eum manu præhendere, tibiam extendere, & pedem trahere, eum vertendo ad partem luxationi oppofitam: pes vertitur introrsùm fi luxatus eft extrorsùm; vertitur verò extrorsùm, fi luxatus eft introrsùm: propellitur ad partem anteriorem, fi eft luxatus ad partem pofteriorem; & propellitur ad partem pofteriorem, fi antrorsùm eft luxatus: fymptomata luxationi pedis fupervenientia curantur eodem modo, ac ea quæ fuperveniunt luxationi radii, & carpi: pes reductus involvitur fplenio in duo capita divifo, & medicamento defenfivo intincto: Deligatura debet effe fpica, quæ malleolos, & totum pedis articulum amplectatur.

CAPUT XV.

De Diftorfione Pedis, & Carpi.

HI duo morbi magnam inter fe habent affinitatem: tùm quia eofdem creant dolores; tùm quia dolores, & morbus diu durant, & ab iifdem oriuntur caufis: in capite de diaftafi carpi, multa hic loci utilia reperientur; addam folummodò luxationes, & diftorfiones carpi, & pedis effe curatu admodùm difficiles.

Primò, propter tendines per articulum carpi, & pedis tranfeuntes, qui ibi in magno reperiuntur numero: fecundò, quoniam finguli tendines peculiarem fuam habent vaginam, in qua ad varios membrorum motus moventur: ut autem motus tendinum in fua vagina facilior reddatur, reperitur in vagina liquor finovia dictus, qui defluit ex parvis glandulis vicinis, quæ non abfimiles funt eis, de quibus verba fecimus in defcriptione articulorum, cùm luxationum in genere mentionem fecimus.

His confideratis duo obfervavimus, primò numerofos tendines per unumquemque articulum tranfeuntes effe extenfos, feu, ut vulgus loquitur, oblifos, quod fieri nequit quin fuperveniant graves dolores, & inflammatio, quæ eò curatu erit difficilior, quò partes acutiori fenfu funt prædita.

Sinovia, quæ reperitur in vagina fingulorum tendinum effunditur in eorum interftitia: unde oritur doloris incrementum; articulorum tumor, & durities, & abfceffus infanabiles.

Dolor augetur, primò quoniam materia effufa tendines comprimit, occupat enim magna ex parte locum, quem tendines occupare debet: fecundò hæc lympha dilatat vaginam, in quam eft effufa, unde oriuntur acerbiffimi dolores, propter acutiffimum hujus vaginæ fenfum.

Durities, & tumor articulorum à duobus oriuntur caufis; prima eft, quod vaginæ, tendines, & ligamenta fuerunt inflammata, intumuerunt, & hac ratione majus fpatium occupaverunt, unde articuli tumor: fecunda eft, quod hæc finovia amplum occupat fpatium, tumorefque producit in quibus fluctuatio, ex congerie humorum vifcidorum orta obfervatur.

Abfceffus infanabiles oriuntur ab eadem finovia, quæ mora fua in articulis acefcens, & fermentans pus gignit, quod vaginas, tendines, ligamenta, & offa corrodit, qui morbi funt periculofiffimi, & curatu difficillimi, ne dicam infanabiles.

Cura. Statim à lapfu pars affecta in aqua puteali frigida eft demergenda, ut finoviæ effufio impediatur; fi verò morbus huic remedio minimè cedat, vel non ftatim à lapfu adhiberi potuerit, fanguis copiosè eft educendus, alvus clyfteribus emollientibus follicitanda, liquoribus fpirituofis, ut aqua vitæ, vel fpiritu vini camphorato, vel aliis in anchylofi præfcriptis pars affecta eft fovenda: fiant etiam balnea, & fotus ex ebulo, & frictiones oleis diftillatis.

Purgantia hydragoga, opiatæ ex pulveribus abforbentibus, mercurio dulci, & fimilibus utiliter in ufum revocari poterunt: Tandem pes, vel manus in ventrem, vel jugulum alicujus animalis recens mactati, ut bovis, immittitur, vel ad aquas minerales confugiatur.

TRA-

TRACTATUS DE FRACTURIS.

CAPUT PRIMUM.

De Fracturis in genere.

Racturæ vocabulum sumitur vel in genere, vel propriè, vel maximè propriè: sumitur in genere pro omni solutione continui in osse: sumitur propriè pro solutione continui in osse à causa externa: denique sumitur maximè propriè pro solutione continui à causis contundentibus: his distinctionibus differt primò caries à solutione continui in osse à causa externa: secundò verò solutiones continui à causis externis inter se distinguuntur; per vocabula enim causarum contundentium vera fractura à vulnere in osse differt.

Ut de fracturis ex ordine agam, eundem sequar ordinem, quem de luxationibus agendo, sequutus sum, itaque octo nobis sunt perpendenda, & cognoscenda: primò structura partis in genere: secundò variæ, fracturarum species: tertiò figura membri præter naturam: quartò fracturæ causæ: quinto ejus signa diagnostica: sextò symptomata concomitantia, & supervenientia: septimò signa prognostica: octavò cura.

Structura partis, & ejus status naturalis necessariò cognosci debent, tùm ratione ossium, tùm ratione musculorum, tùm ratione vasorum. Ratione ossium, quia fractura aliquando fit in parte, in qua unicum est os, aliquando in qua duo sunt ossa; præterea cognosci debet ossis soliditas, & inæqualitas quæ in sua superficie repetitur; quæ omnia si quis ignoret, malè de fracturis judicabit. Ratione musculorum, reperiuntur enim aliquando in parte affecta plures musculi, aliquando pauciores, aliquando nulli; quæ necessariò sciri debent, ad dignoscendas varias ossium è sede sua motiones, & vires quibus fieri possunt extensiones, & contraextensiones: Ratione vasorum, quædam enim repunt super ossa, quædam verò reperiuntur intermedia; quæ etiam ignorari non debent, alioquin magni committerentur errores in fracturis complicatis, nec certum judicium ferri posset de iis, quibus superveniunt symptomata à compressione, vel læsione vasorum sanguiferorum, vel nervorum orta.

Variæ fracturarum species desumuntur, vel ab osse fracto; vel à figura fracturæ: vel ab ejus causa: vel à distantia fragmentorum ossis fracti: vel à symptomatibus.

Ab osse fracto, quia ossa alia sunt dura, alia spongiosa, alia longa, alia brevia, alia crassa, alia tenuia: quibus omnibus fracturæ differre inter se possunt.

A figura; aliæ enim sunt obliquæ, aliæ transversales, & aliæ in quibus ossa sunt comminuta: quod spectat ad fracturam longitudinalem eam fictitiam esse censeo, nec dubito quin Authores qui de ea egerunt, de ea tantùm loquuti sint juxta lectionem librorum à se malè intellectorum; Fabritius enim ab Aquapendente de hac fractura loquens hæc habet. *Si fractura tendit per ossis longitudinem, Galenus dicit duas esse præcipuas indicationes; primam fragmenta ossis rite componere, & in pristino loco collocare; alteram verò ea rite composita continere: dicit ad primum assequendum scopum necessariam esse extensionem, ut & figuram mediam articuli, aptamque musculorum configurationem &c. ad secundum verò scopum, nempe, partis aptè composita contentionem, & conservationem, requiri deligaturam, quæ, ut docet Galenus &c.*

Ex his Fabritii verbis, & Galeni sententia patet, eum & Galenum per fracturam per ossis longitudinem tendentem, intellexisse eam quam obliquam vocamus; licet enim Fabritius dicat in differentiis, ossa rumpi obliquè vel in longum, non agit tamen de fractura obliqua, quod mihi persuadet eum vocare fracturam in longum eam, quæ est maximè obliqua, & existimavisse se egisse de una, agendo de altera, cùm nulla sit inter eas realis differentia, sed solummodo quod plus vel minus; ac sane extensionem minimè proponeret in fractura in longum, cùm liqueat eam minimè convenire, nec ossa componi juberet, cùm in fractura in longum nulla sit ossis è sua sede motio, si saltem talis fractura in longum fieri possit, enim vero nullus est ictus, qui possit os frangere secundum longitudinem, qui non possit id longè facilius in obliquum frangere; præterquamquod tales fracturas per ossis longitudinem tendentes nunquam observavi, & Practici celeberrimi mihi testati sunt se nunquam nisi in libris tales vidisse fracturas. Scio equidem glandes plumbeas ossa comminuere, frangere, & per longitudinem usque ad articulos findere, sed de his fracturis hic verba non facimus.

A causis. Causæ ut plurimùm sunt externæ: attamen præter ictus, & casus, addi potest, causas dari internas, quæ externis occasionem præbent, vel eas faciliores reddunt, vel ossa fragiliora efficiunt, ut id patet in lue Venerea, scorbuto, dispositione scrophulosa, & rachitide.

A distantia fragmentorum ossis: Alia enim sunt admodùm remota, alia minus, alia verò ossi adhuc adhærent: præterea duo sunt ossis è sua sede motionis genera, aliud secundum ossis longitudinem; id est, ossa alia super alia supergrediuntur: alterum verum est cùm ossa sunt tantùm remota secundum crassitudinem, nec alia super alia supergrediuntur.

A symptomatibus, sive accidentibus. Quasdam fracturas comitantur luxatio, vulnus, apostemata, febris, dolor, convulsio, hæmorrhagia; aliæ verò nullis stipantur symptomatibus, quo fit, ut fracturæ aliæ sint simplices, aliæ compositæ, & complicatæ.

Fractura simplex vocatur illa in qua unicum os est fractum, nullisque aliis stipatur symptomatibus, quàm iis quæ in omnibus fracturis contingunt, & quæ nullam specialem curam postulant.

Fractura composita ea est in qua duo, vel tria ossa in eadem parte eodem tempore sunt fracta, & ejusmodi fractura non dicitur complicata, quia solam coaptationem ad suam curationem requirit.

Fractura complicata vocatur ea, quam symptomata seu accidentia supra memorata comitantur, ex quibus variæ emergunt indicationes, & quæ varia remedia, & varias operationes ad ea curanda postulant.

Figu-

Figura membri præternaturam necessariò cognosci debet, quæ varia est pro varietate partis fractæ, quæque à situ, & vi musculorum pendet; sed de his fusiùs cùm de fracturis in specie agam.

Causæ fracturæ etiam probè cognitæ esse debent; sunt omnes, ut dixi, externæ, nisi iis addantur caries, exostoses, mollities, & aliæ dispositiones, quæ ossa fragiliota reddunt; sive in scorbuto, sive in rachitide; quod jam supra observavi.

Signa diagnostica haud fugere debent Chirurgum: alia sub sensus cadunt, alia verò ratiocinio assequimur: signa quæ ratiocinio assequimur, & cognoscimus, utilia sunt ad dignoscendas fracturas, & vulnera cranii: signa sub sensus cadentia alia sunt æquivoca, alia univoca: signa æquivoca sunt dolor, & membri ad motum impotentia.

Dolor est signum æquivocum, quoniam eadem doloris causa varios pro varietate subjectorum producit effectus; cùm dolor sit intolerandus in aliis, & levissimus in aliis, qui minùs acuto sensu sunt præditi: præterea videmus fracturas sine gravi dolore, & acerbissimos dolores sine fractura.

Ad motum impotentia est etiam signum æquivocum in fracturis; quia reperitur in omnibus contusionibus, ac præterea plerique homines, ut doloris sensum effugiant, membrum affectum movere recusant.

Signa univoca manifesta fiunt vel per visum, vel per auditum, vel per tactum: per visum conferendo partem sanam, cum parte affecta, quo fit, ut ejus vitia evidentiùs pateant: per auditum, quum ossa crepitare audimus: denique per tactum, quum percipimus inæqualiter à fragmentis ossium è loco suo motis ortas.

Symptomata seu accidentia non sunt ignoranda; qualia sunt dolor, partis ad motum impotentia, pruritus, inflammatio: febris, gangræna, hæmorrhagia, convulsio, paralysis, atrophia, curvatura, anchylosis, & calli deformitas.

Dolor oritur à solutione continui, & varia tractione partium vicinarum.

Mirum non est si membrum sit motu captum; cùm ejus ad motum potentia pendeat à fulcro quod musculi in osse reperiunt, illo verò fracto musculi nullum habent fulcimentum; præterea cùm membrum sine dolore moveri nequeat, patiens metu doloris membrum movere recusat.

Membris fractis pruritus supervenit aliquando Chirurgi culpa, qui oleosa medicamenta adhibet, quæ poros occludunt; insensilem transpirationem cohibent, quò fit ut materiæ retentæ acescant, & fibras nervosas texti reticularis cutis irritent, unde herpetes miliares oriuntur, quin etiam erysipelas, & abscessus profundi ex irritationis continuatione, præsertim si intumescentia totam cutem aggrediatur, gignuntur.

Febris pendet à dolore ab ossium fractorum aculeis orto, vel à pravo eorum, ratione ad partes vicinas, & sensibiles situs, vel ab ægroti curis, sollicitudinibus, aliisque animi pathematibus animum inquietum efficientibus, quæ omnes causæ spiritus animales, & sanguinem præternaturam exagitare, & è statu suo naturali dejicere valent.

Gangræna inflammationem, & tumorem partis sequitur: si enim hæc symptomata idoneis remediis sedari nequeant, liquorum motum omninò supprimunt, unde putredo, & interitus partis affectæ.

Hæmorrhagia à solutione continui, vasorumque apertione ab ossium aculeis, eorumque fragmentis pungentibus producta oboritur.

Convulsio fracturæ supervenit, vel quia nervi, & tendines à pravo ossium fractorum situ comprimuntur, vel ab aculeis ossium fractorum, aut fragmentis ab osse separatis punguntur.

Paralysis oritur à totali nervorum compressione, vel humorum viscidorum in nervos effusorum congestione.

Partis extenuatio seu atrophia non initio oritur, sed tractu temporis à nervorum, & vasorum sanguiferorum compressorum debilitate, vel strictiori deligatione in subjectis prædispositis producitur.

Curvatura ossi malè reducto originem debet, oritur etiam aliquando ex eo, quod patiens in idoneo, & sibi præscripto situ se non continuerit.

Anchylosis fracturæ supervenit, cùm ea articulo est vicina, & succus nutritius, vel materia calli effunditur in viciniam ligamentorum, quo in loco crassescit, induratur, & ossa in suis connexionibus, ut ita dicam, ferruminat; vel cùm pars diu in eodem situ sine motu permanet, sinovia crassescit, & idem facit ac succus nutritius.

Callus fit deformis si ossa malè fuerint reducta, vel materia calli apta deligatione non fuit in suis finibus contenta: Materia calli in suis finibus contineri sæpissimè nequit, præsertim cùm dolor, inflammatio, & similia symptomata impediverunt quominus stricta fieret deligatio; sed non rarò contingit hanc calli deformitatem oriri culpa Chirurgi partem affectam non satis strictè sine ratione deligantis, quo in casu, succus nutritius ferruminandis ossibus destinatus, deligatione convenienti in finibus suis non continetur, deligatio enim ita fieri debet, ut ossa sufficienter, & æqualiter comprimantur, sicque succus nutritius in viciniam non effundatur; & hæc est ratio cur in fracturis malè reductis callus videatur deformior, tùm quia ossa alia supergrediuntur, sicque exteriorem deformitatem pariunt; tùm quia deligatio non potest continere materiam calli in suis finibus.

Ad prognosim probè est attendendum, signa prognostica varia sunt pro variis fractutis; fracturæ obliquæ, & eæ in quibus ossa sunt comminuta periculosiores sunt quàm transversæ: fracturæ à causis externis, & in quibus nullæ reperiuntur pravæ dispositiones interiores, quæ os fragilius reddere potuerint, minùs sunt periculosæ, quàm eæ in quibus ossa fragiliora affecta fuerunt scorbuto, Lue Venera, scrophulis, vel Rachitide.

Quum duo ossa in eadem parte sunt fracta, fractura periculosior est, quàm cùm unicum os est fractum: si magna sit ossis è sua sede motio, fractura periculosior, quàm si ea è sua sede ossis motio minor, vel nulla est; si symptomata periculosa fracturæ sive simplici, sive complicatæ superveniant, periculosior semper erit, quàm si nulla oboriantur.

Cura denique tribus absolvitur indicationibus; prima consistit in ossium fractorum reductione, secunda in eorum reductorum retentione, & tertia in symptomatum correctione, vel eorum quæ oboriri possunt præservatione.

Prima indicatio tria complectitur, extensionem, contra-extensionem, & coaptationem; Ad extensionem, & contra-extensionem plura requiruntur.

Primò, ut patiens sit quantum fieri potest, & necessarium est, in loco & situ in quo permanere debet per totum curationis tempus.

Secundò, extrema ossis fracti eodem vis gradu trahi debent: Vires autem trahentes applicari debent duobus extremis ossis fracti, nunquam verò quantùm saltem fieri potest partibus vicinis, idque ob rationes, quas cùm de luxationibus in genere egimus, attulimus.

Tertiò vires debent esse proportionatæ distantiæ, vel motioni è sua sede fragmentorum ossis fracti, & robori musculorum qui motionem faciunt, & extensioni contraniturtur.

Quartò, Musculi quantùm fieri potest debent esse desidiosi.

Quintò tandem extensio paulatim, & gradatim fieri debet, ne lacerentur, & lædantur musculi quod contingeret si vi nimia, & continuò fieret, quoniam necesse est tempus concedere musculis, ut viribus eos extendentibus cedant.

Media quibus hæ duæ operationes perficiuntur sunt manus, laquei, & aliquando instrumenta, sive machinæ variis peculiaribus casibus appropriatæ.

Ut fiat coaptatio, sive conformatio, oportet: Primò ut extensio, & contra-extensio sint sufficientes; nemo enim Chirurgus nescit utilitatem extensionis, & contra-extensionis esse mederi motioni ossium è sua sede secundum longitudinem, nempe cùm alia super alia supergrediantur, ossa enim coaptari nequeunt, quin inter se sint parallela: Secundò ossis coaptatio fieri potest, vel palma manus, vel pollicibus, vel digitis, vel etiam aliquando machinis ad id aptis, idque pro variis fracturarum speciebus: Tertiò vis quæ tendit ad os in pristinam sedem reponendum, nec super ossis extrema, nec super ejus fragmenta quantùm fieri potest agere debet, nempe, ad vitandas fibrarum divulsiones, & continui solutionem ex quibus molesta oboritentur symptomata: Quartò vis debet etiam esse proportionata soliditati ossis, densitati carnium, & majori, vel minori ossis

è sua

è sua sede motioni; ossa enim quo magis tenuia sunt, eò minùs resistunt: si verò carnes sunt densæ, vis agens magis est ab osse remota, minùsque ad id reponendum est efficax.

Secunda Indicatio curatoria est os reductum continere, quod fit proba deligatione, idoneis medicamentis, & convenienti partis situ: circa quæ sequentia sunt observanda.

Ad probam deligationem spectant splenia, fasciæ, ferulæ, charta crassior, capsulæ, laquei, machinæ ex paleis linteo involutis confectæ, Gallicè Fanons, mitellæ, globuli, medicamenta defensiva, & alia, in quorum omnium applicatione observare est, quod pili partis sint abradendi; pars affecta, & musculi ne sint distorti, & tum naturalem, ac si figuram rectam teneant: Ministri qui partem tenent, firmi, nec in loco angustiori collocati sint, ut, nempe, ad finem operationis usque membrum æqualiter tenere possint, primum splenium sit simplex, ut faciliùs, & propiùs parti applicetur: prima fascia sit mediocriter tenuis, secundùm staminum rectitudinem scissa, ex tela usu ex parte detrita: confecta, satis longa, & lata, loco fracto initio quantùm fieri poterit applicetur: circa partem affectam ter circumvolvatur, & in parte superiori circumvolutiones finiant, quæ nec laxiores, nec strictiores sint; si enim strictiores sint liquorum cursus præpeditur, si verò laxiores ossa fracta non continentur: secunda fascia primæ in omnibus similis esse debet, incipiat in eodem ac primo loco, pergat deorsùm versus, & ad superiores partes rursùs ascendat, idque pro variis casibus, variis fracturarum speciebus, & varietate ossium fractorum.

Ferulæ sunt aliquando splenia oblonga, quæ locis in quibus nullæ reperiuntur ossium eminentiæ, & cristæ secundùm partis longitudinem applicantur: splenia aliquando graduata esse debent ad partis interstitia vacua replenda, partemque æquandam, ut tertia fascia, crassiores chartæ membrum æqualiter comprimere possint.

Crassiores chartæ sint longiores vel breviores, latiores vel angustiores, pro ratione crassitudinis, & longitudinis partis; hæ autem crassiores chartæ duobus, vel etiam tribus laqueis vinciri debent; si duo tantum sint laquei, laqueus inferior primus nodo adstringatur; si verò tres sint laquei, laqueus medius primus nodo constringatur; numerus autem laqueorum erit vel binus vel ternus, prout postulabit necessitas.

In fracturis brachii, & cubiti pars affecta mitella est obvolvenda: si verò cruris ossa sint fracta, pars extensa inter paleam linteo involutam, vel in capsula lignea pro varietate casuum est collocanda: si palea linteo involuta adhibeatur, pulvinar in quo membrum reponitur sit æquale, molle, & culcitæ æquali, & planæ impositum: ut verò pulvinar, & culcita in situ æquali, firmo, & plano conserventur, tabula lignea à pedibus supra coxendicem usque protensa est supponenda.

Machina ex paleis linteo involutis confecta, Gallicè Fanons, debet esse satis longa ad amplectendas juncturas supra, & infra os fractum: latera partis fractæ spleniis, & parvis pulvinaribus, quibus machina ex paleis linteo involutis confecta inniti debet, replenda sunt; pars tibiæ anterior crasso splenio muniri debet, ut tegumentum quod tibiæ cristam tegit non lædatur.

Solea splenio ea parte, qua plantam pedis fulcit instructa applicetur, & utrumque laqueo firmetur, qui machinæ ex paleis confectæ alligetur: splenium liquore aliquo spirituoso intinctum parti superiori pedis applicetur, ad humorum motum facilitandum.

Crus, & pes debent collocari sub vimine arcuato, ne lecti lintea, & stragula sua gravitate iis incommodum afferant, quod tamen satis amplum esse debet, ut pars affecta mantilibus, aliis linteis mollibus, & calidis muniri possit.

Quod ad partis situm spectat, pes sursùm elatus esse debet, quoniam hoc situ liquorum motus à circumferentia ad centrum facilior redditur.

Patiens dorso in linea recta incumbere, & ejus caput mediocriter, nec tamen nimis elatum esse debet si enim caput esset nimis altum corpus sua gravitate ad pedes lecti abriperetur.

A lecti colo, vel à lacunari si lecti colum non est satis solidum funis pendere debet, cujus adminiculo æger, prout postulabit necessitas, sine labore se movere pro votis poterit.

Patiente ita collocato, vena paulò post, vel si necessitas id exigat statim est secanda, & sanguis mittendus: hyberno tempore in loco calido debet jacere, frigus enim eum lædere posset.

Pedem si extremitas inferior, vel manum si brachium afficiatur identidem inspicere necesse est, ut de bona, & convenienti deligatione certi simus; ex pede enim vel manu deligationis perfectio, vel vitium dignoscitur: si deligatio laxior est quàm par est, nullus in pede vel in manu apparebit tumor, quod signum est deligationem solùm esse laxiorem, quàm ut ossa contineri in probo statu possint, verùm etiam, quàm ut vasa sanguifera mediocriter comprimantur, hæc enim compressio tumoris supra dicti causa est; denique si deligatio strictior est reperietur in pede, vel manu tumor durus, frigidus, & atri coloris: itaque si deligatio est vel laxior, vel strictior, in utroque casu est solvenda, & reficienda.

Si fractura est insignis, & eam periculosa vel molesta concomitantur symptomata, accurata diæta est præscribenda.

Prima deligatio citiùs aut tardiùs pro necessitate, variisque symptomatibus supervenientibus est tollenda: si enim superveniant dolores acerbi, intumescentia, inflammatio, & id genus alia, fractura statim detegenda est, & apta medicamenta statim ei sunt admovenda: si verò nulla oboriantur symptomata deligatio ante diem octavum non est relaxanda; nisi tempore reductionis, & primæ deligationis adfuerit intumescentia: evanescente enim hac intumescentia deligatio fit laxior, ideòque est tollenda, ut membrum strictiùs deligetur.

Eædem cautiones in secunda deligatione, ac in prima sunt adhibendæ; & pars affecta strictiùs, si intumescentia evanuerit, vel prima deligatio laxior fuerit, est deliganda.

Supervenientibus symptomatibus sequenti ratione medendum est: si æger dolorem persentiat, eum ut plurimùm non præsentit in ipso fracturæ loco, præsertim si ossa probè fuerunt reducta; In crure enim fracto patiens conqueritur tantùm de dolore intolerando tali, qui dolor à compressione tendinis Achillis verisimiliter oboritur: hic autem dolor compescitur collocando talum in medio circuli tomento farti, & interiùs exhibendo narcotica, si dolores admodùm urgeant.

Pruritum præcavemus, vitando applicationem medicamentorum unctuosorum poris occludendis aptorum: curamus verò fotibus ex spiritu Vini, & aliis liquoribus spirituosis.

Inflammatio tollitur frequenti sanguinis missione, & medicamentorum alkalina vi præditorum exhibitione.

Febris sequitur vel inflammationem, vel dolorem, ideòque curatur remediis ad inflammationem, vel dolorem supra præscriptis.

Si superveniat gangræna, vel sit ad eam dispositio, deligatio, ut supra est præscripta erit relinquenda; & alia ex octodecim capitibus adhibenda: fomenta putredini resistentia erunt applicanda, qualia sunt spiritus vini camphoratus, tinctura aloes, myrrhæ, aristolochiæ &c. aqua salsa, sal armoniacum, & similia: si verò gangræna se prodat, pars affecta pro morbi exigentia erit scatificanda; tandem si his remediis minimè cedat, ad membri amputationem erit deveniendum.

Quoniam hæmorrhagia in solis cum vulnere fracturis contingit, incisionem facere ad vas apertum detegendum non semper est necessarium: si tamen vas lateret, necessariò esset detegendum ad id comprimendum, cauterio utendum, vel ligandum; quorum trium ope insignes sistuntur hæmorrhagiæ.

Convulsio diu non durat, quam oriatur, ut plurimum à squamis ossium acutis, nervos, tendines, aliasque partes nerveas pungentibus, quæ reductione convenienter facta dictas partes non ampliùs pungunt.

Membri paralysis, atrophia, & extenuatio curantur frictionibus linteis asperis, & calidis factis, & fotibus spirituosis, quibus sanguinis, & spirituum motus restituitur.

Anchylosis morbus est insanabilis, si succus nutritius juncturam occupaverit, & in ea induruerit; si verò is morbus à nimia membri quiete, & pauca synoviæ dissipatio-

patione oriatur, curatur methodo, & medicamentis in tractatu de luxationibus præscriptis.

Calli deformitas, si callus perfectè est formatus, sanari nequit; sed hæc deformitas prævavetur initio recta ossium fractorum reductione, & idonea membri deligatione.

CAPUT II.

De Fractura Claviculæ.

NUlla est fractura in qua ossa facilius è sede sua moveantur, quàm fractura Claviculæ, quoniam frangi nequit, nonnisi ictu exteriore qui eam deprimit, & ejus fragmenta intrò pellit.

Clavicula è sede sua movetur secundùm longitudinem, & crassitudinem: causæ quæ eam loco movent secundùm crassitudinem sunt ictus, & gravitas brachii, quæ humerum, ac consequenter partem claviculæ ei adnexam deorsùm abripit; ea verò claviculæ pars, quæ sterno est adjuncta in sua sede manet, quoniam musculis sennoclinomastoideo, bronchico, & aliis sursùm retinetur.

Musculi pectoralis, & deltoides alterum claviculæ extremum deorsùm trahunt, quia clavicula, quæ est eorum fulcimentum, eos non amplius fulcit, quo fit ut suis contractionibus, quibus brachium ad claviculam trahi deberet, ea ad brachium trahetur, cùm hæc claviculæ pars fracta sit punctum mobile, & brachium fractum sit punctum fixum seu immobile.

Clavicula loco movetur secundum longitudinem, quoniam brachium ad pectus fertur, quod facili negotio concipietur, si observemus usum claviculæ esse tenere brachium à pectore aliquo modo remotum, ut faciliùs se movere possit; Itaque cùm fracta est clavicula, hic usus locum non ampliùs habet; cùm verò brachium non fulciatur ut antea, nec extrorsùm sit remotum, ad pectus accedere, & humerum cum extremo claviculæ ei adjuncto secum abripere debet, quod fieri nequit, quin extremum externum subinterno transeat, quoniam hoc nec situm, nec locum mutat.

Signa diagnostica non sunt alia quàm ea, quæ in præcedenti capite indicavimus: sed præterea datur signum pathognomonicum fracturæ claviculæ, nempe, brachii super pectus demissio, ita ut pendere videatur; idque oritur ex eo quod brachium, & humerus à pectore, ope claviculæ non ampliùs removentur; clavicula enim idem facit in statu suo naturali posita, ac faciunt conti quos nautæ ad latera noviculæ ne ad littus accedat, ponunt.

Causæ sunt omnes externæ, nempe, ictus, lapsus, & motus admodùm violentus.

Prognosis non est alia, quàm in cæteris fracturis, & vulneribus: verum sequentia observanda sunt. Clavicula faciliùs quàm alia ossa frangitur, tùm quia magis est exposita ictibus exterioribus, qui in eam vim suam facilè exercent, ob situm suum transversalem, & quod plerique ictus ad perpendiculum eam impetunt, tùm quia nulla carne nec ullis musculis, quibus ictuum vis retundi posset, cooperitur: præterea claviculæ fractura est facillima, quia duobus suis extremis est fulta; reliquum verò sui corporis nullatenus est fultum.

Ejus reductio facilis est, primò quia extensio facile fieri potest; secundò cùm sit musculis minùs cooperta, faciliùs digitis prehendi potest, in hominibus præsertim macilentis.

At verò difficiliùs quàm alia ossa, cùm semel fuit reducta, continetur: primò quia est tenuis, & ejus extrema reducta per magnam superficiem inter se se non contingunt: secundò deligatio non potest os cingere, ut cinguntur brachii, & cruris ossa: præterea haud facile est ita collocare penicilla ut ossis fragmenta non intrò pellant, quoquo enim modo collocentur videntur similem ferè effectum præstare ei, quem præstitit ictus qui os fregit: tertiò brachium, & musculi claviculam ad sternum perpetuò trahere videntur, nisi cautiones inferiùs in curatione afferendæ adhibeantur.

Ad claviculam fractam reducendam, patiens primò in sedili humili est collocandus: secundò unus ex Ministris suum genu inter duas omoplatas collocare debet: tertiò idem Minister duo omoplatarum, & humerorum extrema manibus fortiter prehendere, eaque æqualiter retrò trahere debet, truncum corporis genu suo ad anteriores partes pellendo quod vicem gerit extensionis, & contraextensionis: quartò Chirurgus ante ægrotum stans cùm advertit Ministrum extensionem, & contraextensionem fecisse, coaptat suis digitis duo claviculæ extrema, & ea coaptata continere per alium ministrum facit; postea deligationem in formam 8. factam applicat, quæ deligatio humeros retrò trahit, in hac autem deligatione debet addi fascia, cujus extremum rectum in vertatur ad partem sinistram, & sinistrum ad rectam, ut impediatur, quominùs deligatio descendat: hinc fit spica descendens, & brachium mitella involvitur.

CAPUT III.

De Fractura Brachii.

CIrca brachii fracturam tria peculiariter sunt observanda: primum, quòd in brachio unicum sit os, quod humerus vocatur: secundum quòd hoc os minùs è sede sua moveatur secundum longitudinem, propter membri gravitatem, quæ contractioni musculorum ossa ut plurimùm locomoventium obsistit verùm invita hac gravitate loco moveretur secundùm longitudinem, si os fractum esset in parte inferiori supra insertionem musculi deltoidis; quia vis robusti hujus musculi posset superare gravitatem membri: Tertium quod est observandum, est quòd cùm illius ossis è loco motio sit exigua, minor etiam ad id reducendum requiratur extensio: Mitella brevissima in hujus ossis sive per transversum sive per longitudinem fractura brachium est involvendum, sed cùm fractura est obliqua, mitella longior esse debet, ut brachium pendeat, & ejus gravitas, sive pondus facilitati, quam habent ossa, alia super alia supergrediendi obsistat, impediendum est tamen quominùs brachium ad latera moveatur, quia hoc motu os è sua sede iterùm moveretur: cùm fractura superior est, nulla opus est in deligatione fascia, quia fascia convoluta sub axilla facilè non posset traduci, quin aliquis motus ad partes exteriores fieret, qui noxius esset, ideò non sine ratione deligatio ex octodecim capitibus, (Gallicè bandage dixhuit Chefs) adhibetur.

CAPUT IV.

De Fractura cubiti.

CUbitus duobus constat ossibus, cubito & radio; in parte superiori conjunguntur cum humero, in inferiori verò cum carpo: inter hæc duo ossa reperitur intervallum quod originem debet curvaturæ duorum illorum ossium, quorum unum incurvatur in partem exteriorem, alterum verò in interiorem.

Ambo simul frangi possunt, vel alterum illæso alio frangitur; fractura ambotum ossium simul facilè dignoscitur, & signa peti possunt ex capite de fracturis in genere.

Fractura Cubiti faciliùs, quàm fractura Radii dignoscitur, quoniam Cubitus musculis minùs est coopertus, & est præcipuum totius cubiti fulcrum: verùm ad dignoscendam Radii fracturam, oportet una manu partem superiorem Cubiti prehendere, & altera manu manum patientis in motum supinationis & pronationis alternatim vertere; tunc enim si advertatur radius manui partem superiorem Cubiti prehendenti resistere, & conari motum pronationis & supinationis facere, certum erigit signum Radium nullatenus esse fractum: Contra si Radius est fractus audietur ossium crepitus, quoniam pars Radii inferior, quæ erit mobilis, & revera movebitur per motum manus patientis, fricabit partem superiorem, quæ immobilis redditur per manum, partem superiorem Cubiti tenentem, quod minimè eveniret si manus moveretur tantum motu supinationis, & pronationis; pars enim superior posset quidem sequi inferiorem, licet os esset fractum, quod non oportet, ut contingat, cùm ad crepitum producendum, una pars necessariò mobilis esse debet, vel ambæ partes in varias partes moveri debent.

Extremitates ossis fracti duobus modis loco moveri possunt, nempe, secundùm longitudinem aliæ super alias ascendendo; vel solummodò secundum latitudinem, cum ambæ extremitates simul majorem faciunt latitudinem, quàm

quàm unica faceret extremitas: non nescio loco motionem secundùm longitudinem à multis in dubium revocari sed eam inferiùs ita probabimus, ut nullum hac super re supererit dubium.

Locomotio secundùm latitudinem duobus modis fieri potest, primus est cùm ossa non omninò sunt prolapsa secundùm crassitudinem suam, hoc est cùm adhuc per sua extrema fracta inter se se contingunt: secundus est cùm duo extrema fracta ad cubitum accesserunt, quod contingit quoniam musculi Rotundus, & Quadratus pronationis motui inservientes extrema ossis fracta ad cubitum trahunt: Est autem observandum quod trahantur parùm ad interiora, trahuntur verò validiùs à musculo Rotundo, quia hic musculus inseritur longiùs à puncto fulcri illius partis fractæ, relatè ad se solam quàm inserebatur ante fracturam relatè ad totum os, nemo enim nescit hunc musculum inseri parti mediæ Radii, si verò Radius in sui medio est fractus, tunc musculus dictus à fulcri puncto omninò distat, quum sit in extremo ossis fracti, quo fit ut majorem vim habeat ad illud trahendum: musculus Quadratus trahit etiam partem ossis fracti inferiorem ad interiorem, sed id non facit æquè facilè nec tanta vi ac musculus Rotundus.

Explicata ratione, qua ossis extrema ad Cubitum accedunt, ideòque loco mota sunt secundùm latitudinem, devenio nunc ad probandam, & demonstrandam locomotionem Radii secundùm longitudinem: Junctura enim Radii cum Cubito videtur obsistere huic locomotioni; verùm ad eam probandam, observare est, quod duo ossis extrema non possunt propelli ad Cubitum, quin ad se invicem accedant, si verò extrema sibi invicem occurrant, tunc ad Cubitum accedent, sed id fieri non poterit quin unum extremum super aliud ascendat, propter Radii curvaturam: Inspice figuram appositam, in qua suppono Radium I I fractum in puncto D, dico primùm actione musculi Rotundi A D extremum M partis superioris Radii L laturum esse ad Cubitum non per lineam D, G, sed per lineam D F, ita ut cùm extremum Radii L deveniet in E, ascendet super extremum M Radii, quod deverit in E quod fiet in toto spatio F F idque probabitur si describatur arcus circuli circa centrum C, & alter arcus circa centrum A.

Observandum est autem nullam harum locomotionem locum habituram, si extremis ossium fractorum, vel inæqualitates, vel spicula, vel fragmenta reperirentur, quia alia aliis includerentur, & loco motioni resisterent; Itaque dantur fracturæ in quibus locomotio est exigua, & in quibus per consequentiam extensio, & contraextensio exiguæ esse debent; at in iis in quibus fit loco motio, extensio, & contraextensio semper fieri debent: si Radii extrema Cubito sunt proxima, Chirurgus patientis manum ad Cubitum deprimere debet, ut extremum inferius Radii sursùm attollatur, ita ut hac ratione fiant extensio, & contraextensio necessariæ huic loco motioni secundùm longitudinem medendæ, & ambabus manibus sibi invicem oppositis partem anteriorem Cubiti in ejus partem posteriorem urgere debet, ut musculi anteriores, vel posteriores sic compressi cogantur ingredi intervallum, quod reperitur inter Cubitum, & Radium, quod fieri nequit quin ossis fracti fragmenta, seu partes sursùm attollantur.

Ossi reducto quidam ferulas extremis ossium fractorum applicant, verùm hæc methodus admodùm est noxia, tantùm enim abest ut ferulæ fractis extremis inniti debeant, ut contra fasciæ, penicilla, & ferulæ ita sunt collocanda, ut idem præstent ac manus Chirurgi præstabant, dum ossa reponebant; ideòque applicatis simplici splenio, & prima fascia, duo alia crassa splenia, aliud nempe parti anteriori, alterum verò parti posteriori sunt applicanda, quæ duo crassa splenia eadem fascia firmata, & compressa se invicem pellant, loco motioni ossis secundùm longitudinem, & latitudinem resistant, hacque ratione ossis fracti partes facilè firment, & in debito situ contineant: quoniam cogent musculos ingredi intervallum quod reperitur inter Cubitum, & Radium, qua ratione partes fractæ sursùm detinebuntur elatæ; præterquam quod musculi se contrahentes majori conatu agent in ossa, quàm in splenium quod eorum intumescentiæ exteriori resistit, & hanc ob rationem splenia agere debent in medium partis: super hac secunda fascia tertia est applicanda, vel reliquo secundæ utendum, ad aliquot circumvolutiones circa manum faciendas, quæ circumvolutiones circa manum necessariæ sunt, tum ut manus in quiete detineatur, tùm ut globulus quo digiti semi flexi detinentur, firmetur: chartæ crassiores duæ superalligantur, pars mitella involvitur, & Cubitus ac manus in commodo, & naturali situ reponuntur.

Quod ad Cubiti fracturam spectat, observandum est partem superiorem in sua sede semper manere, dum inferior pars ad Radium musculi Quadrati ope adducitur; dummodò nullæ ossis squammæ musculi illius actionem præpediant.

Quidam arbitrantur cubitum fractum ad exteriora prominere; sed experientia docemur in fracturis complicatis partem Cubiti superiorem in sua sede semper manere, inferiorem verò ad Radium accedere: Pars autem superior Cubiti ad Radium accedere nequit, quoniam nulli dantur musculi, qui eam ad interiora trahant, nec ulla ratione ad exteriora recedendo à Radio trahi potest, quoniam ligamentum interosseum impedit, quominùs hic à Radio recessus fiat. At non eadem est ratio partis ejus inferioris, quæ musculi Quadrati actione ad Radium accedere potest; licet enim hic musculus motui Radii sit destinatus, in hac tamen occasione contrarium omninò edit effectum, cùm enim ea cubiti pars cui inseritur musculus quadratus separatur à parte superiori, non ampliùs potest esse punctum fixum musculi quadrati, & hic musculus magis fit comparatus ad trahendam hanc partem ad Radium, quàm Radium ad hanc partem, quoniam Radius duo habet puncta fixa, aliud in brachio, alterum in Carpo; pars verò inferior cubiti punctum fixum in carpo tantùm habet.

Cubiti reductio non alio modo fit, quàm reductio Radii; hoc tamen discriminis est, quod manus vertenda sit ad pollicem, ut extensio fiat, dùm pars fracta ambabus manibus propellitur, & reducitur.

Deligatio cubiti non alia est, quàm Radii, nisi quod tot non debent adhiberi cautiones ad firmandam partem cubiti superiorem; cùm hæc non possit moveri nisi secundùm flexionem, & extensionem, qui motus mitella erit præpediendus.

Quum ambo cubiti ossa sunt fracta, eædem propemodùm circumstantiæ in eorum reductione sunt observandæ, quæ ex structura partis, quam semper ob oculos habere debemus, non solùm in hac operatione, sed in omnibus aliis, facili negotio patebunt.

CAPUT V.

De Fractura Costarum.

HAud necessarium esse duco examinare causas quibus costæ frangi possunt, variosque modos quibus franguntur, ut inde varia methodus eas reducendi eliciatur.

Causæ quibus costæ frangi possunt sunt omnes contundentes, aliæ plùs, aliæ minùs; quæ maximè sunt contendentes, v. g. glandes plumbeæ sclopeto amplioris tubi emissæ, costas in omnem partem facilè frangere possunt; & quoniam ejusmodi fracturæ sunt complicatæ, iis omissis, de fracturis simplicibus quas nulla gravia nec periculosa comitantur symptomata unicè agam.

Costarum fracturæ simplices, aliæ fiunt ad interiores aliæ ad exteriores partes: fractura ad interiores partes fit, quum ictu violento in media arcus costarum partem impetente, earum extrema fracta in partes interiores deprimuntur: fractura verò ad exteriores partes contraria ratione contingit, cùm nempe, costæ extremum aliud in aliud propellitur ictibus omninò inter se oppositis, ita ut extrema fracta ad exteriores partes propellantur.

Hæc postrema fractura duobus in casibus contingere potest; primus est quum ex duobus ictibus duo extrema costæ impetentibus, unus est in motu, dum alius est in inquiete; non absimili ratione ac cùm homo humi jacens supinus ictu violento in extremo anteriore costæ impetitur, vel cum rota partem anteriorem thoracis, dùm homo supinus humi jacet, supertransit; vel denique cùm homo temone rhedæ, vel alio simili modo in murum urgetur, & hac ratione admodum premitur. Secundus casus in quo costæ ad partes exteriores frangi possunt, est quum ictus duo costarum extrema impetentes ambo simul sunt in motu, ut, v.g. cùm homo urgetur & premitur

mitur duobus modiolis duarum rotarum, quarum rhedæ ex diversa parte accedunt, nempe, quarum alia ascendit, altera verò descendit.

Ex dictis evidenter patet, quod sive duo corpora quæ comprimunt, sive unicum tantum sint in motu, si compressio fiàr per lineam, quæ ab extremo costæ ad spinam transit, hæc ceder, & frangetur, ita ut sui arcus pars media ad exteriora prominendo acutior facta erit, dùm extrema ad arcus accedent; ideòque omnibus his rationibus costæ non possunt non ad exteriores partes frangi.

Partium fractarum loco motio non potest esse admodùm notabilis, quoniam pars anterior sterno adnexa est, ab eoque retinetur; pars verò posterior vertebræ dorsi adhæret, & ab ea etiam retinetur: præterquam quod loco motio nec ad interiora, nec ad exteriora, multo minùs ad superiora, & inferiora fieri nequit; quoniam musculi intercostales, qui soli eam loco motionem producere possunt, æqualiter utrinque trahunt.

Harum fracturarum signa diagnostica sunt inæqualitas, crepitatio, respirandi difficultas, & dolor.

Dolor, & respirandi difficultas minores sunt in fractura ad exteriora, quoniam duo ossis extrema pleuram minimè pungunt; prætereà vis minor requiritur ad costam ad exteriora quàm ad interiora frangendam, quia ictus qui extrorsum percutit figuram impetit sphæricam, cui in puncto tantùm innititur; fulcrum insuper sterni, & vertebrarum magis resistit, & impetum ictus magna ex parte obtundit.

Signa prognostica desumuntur ex variis fracturæ speciebus, & symptomatibus iis supervenientibus. Fractura ad interiora periculosior est quàm fractura ad exteriora: fracturæ quas intensus subsequitur dolor cum difficultate respirandi, ut & illæ in quibus nervi intercostales punguntur, ac vasa sanguifera nervos concomitantia referantur sunt periculosissimæ.

Si pleura sit aperta, vel aliqua ex ejus arteriis intercostalibus ab acutis ossium fragmentis sit puncta, sanguisque in cavum thoracis sit effusus, tunc ad Empyematis operationem est deveniendum: at si hæmorrhagia esset insignis, thoracis paracenthesis forsan non esset necessaria, quoniam Patiens antequam adverteretur hæmorrhagia, vel modus eam sistendi reperiretur, moreretur; attamen de incisione in ipso fracturæ loco facienda vasa vitando, non esset dubitandum: Denique aperto vase sanguifero sanguis vel stypticis, vel ligatura esset sistendus, at compressio hoc in casu locum habere nequit: Si verò fractura in costis falsis contingeret, nihil aliud agendum foret, quàm thoracem ad sanguinem evacuandum aperire: verùm si una ex costis superioribus esset fracta, hæmorrhagia sedata, vulneris consolidatio esset permittenda, & paracenthesis in loco solito celebranda.

Reductio pro varietate fracturæ varia etiam esse debet; si costæ extrema sint ad interiora loco mota, pars anterior in posteriorem est urgenda, donec extrema fracta, & aliæ costæ ad libellam sibi invicem respondeant: si costæ ad exteriora sint propulsæ, intrò sunt adigendæ, donec sint pari cum reliquis costis libella: Ipse fracturæ locus nullatenus est comprimendus, sed latera sunt urgenda, ne ossium squammæ carnes, unde acerbi orirentur dolores, pungant.

In fractura ad partes exteriores splenia extremis fractis ad ea intrò pellenda, & in suam sedem reponenda applicari debent. In fractura verò ad partes interiores splenia extremis costarum sterno spinæ dorsi adnexis applicanda sunt, ut nempe extrema fracta ad exteriora urgeantur, & in sede naturali contineantur: firmari etiam debent valida fascia scapulari fulta, & simplex defensivum ipsi fracturæ loco solummodo applicabitur.

Sanguis pluries mittendus est, præsertim si dolor urgeat, vel respirandi adsit difficultas: Diæta accurata est præscribenda: Clysteres sunt injiciendi: decocta traumatica sunt exhibenda: narcotica, & anodyna sunt usurpanda: uno verbo iis utendum remediis, quæ sanguinis copiam minuere, ejusque motum nimium compescere valent: quum enim thorax sit quasi molettrina, in qua sanguis attenuatur, & subtilior redditur respirationis ope, ideò quò minor est sanguinis copia, eò minùs fortis, & frequens respiratio est necessaria; copia igitur sanguinis venæ sectione, & diæta est minuenda, quò enim tardior erit ejus motus, eò lentiùs in pulmonibus circulabit, & lentior erit respiratio: Clysteres magni sunt usus, tum quia alvum lubricam reddunt, & evacuant, quò fit ut à materiis fæculentis, & corruptis liberetur corpus, tùm quia diaphragma ad ventrem inferiorem faciliori negotio planum fieri potest, quò fit ut respiratio sit liberior: Patiens capite, & pectore sursum elatis lecto jacere debet, ut faciliùs spiritum trahet: nec garrire debet nec aliud agere quod respirationem difficiliorem efficiat: Deligatio non est solvenda nisi ægro molestiam pariat, vel aliquomodo relaxetur.

CAPUT VI.

De Fractura Maxillæ Inferioris.

Simplex maxillæ inferioris fractura est rara: frangitur autem vel in uno loco, vel in pluribus locis: In hac fractura loco motio est admodùm parva, cùm fragmenta alia super alia ascendere non possint; quia nulli dantur musculi, qui id facere possint, & hæc locomotio nunquam nisi violentissimo ictu contingit.

Ictus ad maxillam frangendam debet esse violentissimus, quia mobilitas duorum maxillæ articulorum ictum magnam partem obtundit.

Diagnosis fracturæ maxillæ non est difficilis; digitum enim indicem intra os immittendo, & dentes tangendo ac explorando, si inversi sunt dentes, certum est fracturæ signum, præsertim si reperitur inæqualitas, cùm digitus secundùm basim maxillæ exteriùs leniter ducitur, & si cùm unus ex digitis in alterum impellitur, crepitatio auditur: facilè etiam cognoscitur maxillæ fractura, cùm partes maxillæ fractæ aliæ super alias ascendunt, & magnam illam deformitatem, nempe inæqualitatem sub sensus cadentem in facie producunt.

Prædicta omnia symptomata sunt admodùm metuenda: Doloris acerbitas oritur ex irritatione nervi quinti paris transeuntis per canalem maxillæ, ut ramos singulis dentibus suppeditet: Tinnitus aurium olitur ex eo quod truncus hujus nervi exiguum ramum tympano auris præbeat: mala torpore affecta videtur, tùm propter ictus violentiam, tùm quia exiguus nervus maxillaris, qui tympanum auris pertransit, in truncum partis duræ se immittir, quæ pars nervi dura toti malæ distribuitur, maxillaris insuper inferior cum parte dura communicat, postquàm egressa est è canali maxillæ non procul à mento: Convulsio, vel motus convulsivus in labiis, quin etiam in aliis partibus aliquandò animadvertitur, propter communicationem nervi quinti paris cum omnibus aliis nervorum paribus: Oculi eadem etiam ratione sunt inflammati: denique saliva ex ore affatim effluit, propter glandularum salivalium compressionem.

Ut maxilla fracta aptè reducatur, species locomotionis est cognoscenda: Si enim locomotio est tantùm secundùm latitudinem seu crassitudinem, facilè ei medemur faciendo coaptationem pollice, qui ordinem dentium comprimat, dùm manus secundùm basim maxillæ ad inæqualitates complanandas immittitur: Verùm si ossis partes fractæ aliæ super alias ascendant oportet facere extensionem, & contraextensionem, qui tamen motus factu faciles non videntur, sed ut hunc assequamur scopum, digitus index unius manus, & duo digiti index, & medius alterius manus linteis sunt instruendi; Index unius manus intra os immittatur, & admoveatur propè ad ultimum dentem, ad radicem apophysis coronoidis maxillæ, & hæc pars retrò pellatur, dùm duo digiti alterius manus alteram partem maxillæ ad se trahunt; & hac ratione fiet extensio, & contraextensio, ut & coaptatio, ac locomotioni secundùm longitudinem medebimur. His peractis splenium defensivo intinctum erit applicandum postea aliud splenium quadruplicatum, & charta crassior deligatione capistrum vocata fulta, vel funda, vel fascia sub mento admoveantur: Patiens nec loqui nec legere debet, alimenta solida ac dura vitabit, jusculis aliisque alimentis liquidis vescetur, nempe, ne maxillam movere cogatur: Venæ sectiones, aliaque remedia idonea præscribantur.

CAPUT VII.

De Fractura sterni.

Sternum ictu violento deprimi ac frangi potest: sterni depressioni ac fracturæ eadem propemodum symptomata, quæ fracturæ costarum superveniunt: quin etiam aliquando hæmorrhagia oboritur interna, propter lacerationem venarum, & arteriarum mammariarum sub sterno locatarum.

Signa diagnostica, & prognostica, ac Curatio non alia sunt quàm in fractura costarum: Addi solummodo debet quod ad sternum depressum relevandum thorax sit à dextra ad sinistram, & à sinistra ad dextram urgendus, ut costæ in anteriorem partem promineant, & sic sternum sursùm urgeatur: si verò hæc methodus pro votis non succedat, & symptomata sint molesta, non dubitandum est incisionem facere, & ossium fragmenta clavo cochleato (Gallicè tirefonds) relevare, quin etiam, si neglecta initio curatione, abscessus obortus esset sub sterno, hoc modiolo esset perforandum, eadem ac cranium perforatur mente, nempe ad pus evacuandum, & ossis fragmenta depressa relevanda. Deligatio remediis tantùm continendis, nulli verò alii usui prodest.

CAPUT VIII.

De Fractura ossis femoris.

Os femoris frangi potest vel in parte superiori, vel in media, vel in inferiori propè ad genu: Omnes hæ fracturæ fiunt vel in transversum, vel in obliquum; rarò enim contingit hoc in plura frangi fragmenta, quia innumeris validis musculis ictum obtundentibus cooperitur.

Causæ, signa diagnostica, & prognostica, eadem omninò sunt ac in aliis fracturis simplicibus: Hìc igitur loci de hujus fracturæ cura tantùm sermo erit, fractura hujus ossis transversa facilior est curatu quàm obliqua, cùm post ossis reductionem nihil præter itam deligationem superfit agendum, & reliquum curationis, idem erit ac Curatio in capite de fracturis in genere præscripta.

Quum femoris fractura est obliqua, post ossis reductionem, pars est ritè deliganda; deligatio autem strictior esse debet quàm in fractura transversa, quia in hac ossa quasi se ipsa firmant, & fulciunt, idque eò faciliùs, quod musculi se contrahendo fragmenta ossis alia in alia pellunt; in fractura vero obliqua unumquodque ossis fracti extremum, cùm figuram obliquam nancifcatur, non potest aliud ab altero firmari, quò fit ut actione musculorum extrema prolabi, & aliud super aliud ascendere cogantur: ideòque strictiori fascia pars est deliganda, tùm ad ossis partes fractas comprimendas, & hac ratione eas firmandas, tùm ad musculos detinendos, ut iis pari ac antea vi, & libertate se non contrahentibus ossa ritè coaptata firmari, & contineri possint: Applicatis fasciis, splenius, & chartis crassioribus, duo laquei sunt collocandi, alius, nempe, super condylos genu, alter verò super malleolos ad usum inferiùs dicendum: postea media pars lintei lecti inter femora inditur, cujus unum extremum transire debet super inguen, & alterum ponè clunem oppositum, utrumque autem ad lecti caput, aliud nempe ad dextram, alterum ad sinistram alligatur: dein duæ machinæ ex paleis linteo involutis confectæ (Gallicè Fanons) admoventur, quarum alia debet extendi à planta pedis usque ad inguen, & altera à planta pedis ad falsas costas usque, ut pes, crus, & articulatio ossis femoris cum Ischio in quiete detineantur, nec ullatenus moveri queant: Dictæ machinæ instrui debent pulvillis vel spleniis à coxendice ad pedem, ut inæqualitates complanentur, vacua repleantur, & dictæ machinæ ita componantur, ut partem æqualiter comprimant: applicari insuper debet splenium in longum supra quod transeant laquei qui machinas vinciunt, apponitur solea, crus, & pes sin opus idoneo medicamento foventur; deinde laqueus qui est supra genu pedibus lecti alligatur, ut femur extensum secundùm suam longitudinem detineatur, dùm media pars lintei lecti, quæ capiti lecti est alligata totum corpus retinet, & impedit quominùs descendat; sed quoniam dictum linteum tractu temporis ægroto incommodum afferre posset, idcircò ejus extrema identidem mutantur, nempe, dextrum ad sinistram, & sinistrum ad dextram, ita etiam laqueus, qui est supra pedis malleolos eidem usui inservit, cùm laqueus, qui est supra genu incommodum parti ægroto, tunc enim alligatur pedi lecti, & solvitur ille, qui est supra genu, sicque alternatim in usum veniunt, prout alius aut alter ægroto incommodum parit: Culcita cui incumbit patiens perforata esse debet, ne clunes, & coccyx nimiùm comprimantur, & excorientur, quod symptoma est molestissimum: præterea scapium supponi potest inter culcitam perforatam, & alteram culcitam, ut æger alvum commodè exonerare possit. In pedibus lecti debet esse tabula lignea firma, & stabilis, cui clavis affigatur truncus ligneus prava culcita instructus, cui planta pedis sani innitatur; qui truncus admodùm adminiculatur patientem, cùm corpus ejus ad lecti pedes prolabitur urgendo enim planta pedis sani truncum tabulæ affixu corpus ascendere cogitur; hæc tabula prodest etiam cùm fractura est transversa, quoniam nec media pars lintei lecti, nec ulli laquei in usum veniunt ad impediendum quominùs patientis corpus ad lecti pedes descendant, ideòque necessarium est ut pes affectus aliqua ratione fulciatur.

Coccyx, & clunes frequenter inspiciantur, licet enim cautiones supra dictæ usurpentur, sæpè tamen hæ partes excoriantur, & gangræna afficiuntur, quo in casu styrax liquida super chartam vel linteum molle extendatur, & applicetur, quod remedium mira præstat

CAPUT IX.

De Fractura Rotulæ.

Rotula in parte inferiore tuberositati tibiæ valido ligamento alligatur, quod productio est aponevrosis musculorum extensorum tibiæ; in parte verò superiore aponevroses dictorum musculorum ei alligantur, ita ut sit ut ita dicam, quasi tendo inter hoc ligamentum, & aponevroses dictas, quò fit ut cùm extenditur tibia, rotula musculos sequatur; sed si eo tempore quo validè sursùm trahitur lapsus vel casus contingat, qui tibiam flecti cogat, tunc retinebitur deorsùm propter junctionem suam cum tibiâ, licet hi musculi eam trahere conentur, & manebit in quiete, quia vires sibi invicem contranituntur, vel necesse erit ut ligamentum suum, aut musculi eam retinentes disrumpantur; aut ea ipsa frangatur: Sed quoniam ligamentum ac musculi minùs sunt fragiles, integri manent, & rotula frangitur; ac pars superior fracta à musculis sursùm abripitur; plures vidi rotulas sic fractas, & omnes rotulæ ictu vel lapsu fractæ, nunquam fractæ fuissent, nisi sursùm à musculis abreptæ, & ea qua diximus ratione deorsùm retentæ fuissent.

Rotulæ fractura facilè dignoscitur; ad eam enim dignoscendam sufficit genu digitis explorare; & locomotio facilè percipietur, si pars superior est ab inferiori admodùm remota; Si verò actione musculorum sursùm est abrepta, tactu facile persentietur: Sed pars inferior neque sursùm neque deorsùm abripi potest, quia nulli musculo est alligata, ideò faciliùs quàm superior in loco suo naturali reperitur.

Patet evidenter ex dictis rotulam ferè semper in transversum frangi; in longum enim frangi nequit, nisi fractura sit complicata; Quum pars quæ sursùm est abrepta est parva, difficiliùs distinguitur fractura, sed ea est minùs periculosa, licet ejus reductio sit difficilior; quia, cùm articulum non adeò detegat, succo nutritio faciente callum in articulum defluendi minùs locum præbet, ex qua effusione anchasis primi generis oriretur; in omnibus enim rotulæ fracturis succus nutritius ex duobus extremis fractis defluens, ferè semper diffunditur in articulum tibiæ, & partes articulatas ferruminat, vel saltem motum parti difficiliorem reddit, in superficie enim cartilaginum speciem quandam crustæ asperæ producit, cùm cartilagines admodùm politæ esse debeant ad faciliorem ossium motum.

Quibus rotula fracta non fuit reducta, illi difficillimè incedere possunt, & claudicant, quoniam præter effusionem succi nutritii in articulum, anatomia docemur hoc os insertioni musculorum aponevroseon inservire, & in statu suo naturali iis esse instar trochleæ, eosque removere à fulcro vectis tibiæ, quibus usibus vi, & celeritati motus progressivi admodùm inservientibus destitutus est æger.

Ad

Ad rotulam reducendam planta pedis loco firmo & stabili inniti, & tibia probè extensa detineri debet; duobus verò pollicibus rotula paulatim in sedem suam naturalem reducitur: magnoperè autem est vitandum ne tibia ullo modo flectatur, quia pars rotulæ fractæ, tibiæ flexione loco magis moveretur; idque adeò est certum & ipsa experientia quotidiè comprobatur, ut in illis qui statim à fractura rotulæ tibiam extenderunt, ea sursum parùm admodùm abripiatur; in iis vero qui ceciderunt in tibiam flexam, vel in quibus flexa fuit tibia post casum ad fracturam dignoscendam, in iis inquam, rotula ad mediam fere femoris partem sursum abripiatur. Hæc observatio tanti est momenti, ut eventus curæ ab ea ferè semper pendeat; ac sanè licet rotula sit fracta, remanent tamen quædam partes aponervosis musculorum quæ eam retinent, & quæ si tibia flectatur omninò disrumpuntur, & destruuntur.

Quum rotula in sedem suam naturalem est reducta, ea est firmanda deligatione, quæ varia ratione fieri potest: Quidam initio faciunt deligationem in figuram 8. ex duobus capitibus constantem, & quæ bis tantùm circumvolvitur, postea sub ossibus fractis, & super iis lintea convoluta in formam lunæ corniculatæ applicantur, quæ emplastro in quatuor capita inciso obteguntur, quidam immittunt singula emplastri capita sub cornibus immediatè super rotulam; Deinde fit deligatio ex fascia latiori, quæ ut prima describit figuram 8. quæ ex uno capite, vel ex duobus constat, & postquam est circumvoluta, quatuor emplastri capita super deligationem relevantur, & aciculis ita alligantur, ut se invicem decussent; Usus capitum emplastri est ita adducere circumvolutiones deligationis aliæ ad alias, ut binæ rotulæ fractæ partes ad sese accuratè accedant, & deligatio sit firma: pars reponitur vel in machinis (Gallicè Fanons) vel in charta crassiore linteo instructa, ut tibiæ flexio præpediatur.

Quidam in usum adhibent mantile octuplicatum, quod sub poplite applicant, & quod ita evolvitur, ut binæ circumvolutiones sibi occurrant præcisè in loco ubi duo condyli deficiunt: postea sumunt fasciam sex ulnis longam, in duo capita æqualia circumvolutam, inter quæ splenium femi digito crassum consuitur, quod locum à pollice partem superiorem rotulæ retinente, per tempus quo fascia sumpta est, relictum occupat, postea applicant fasciam, & splenium tenendo unum caput una manu, & alterum altera, duo pollices extensi maneant super ea parte fasciæ cui consutum est splenium fasciam circumvolvunt ad dexteram, & ad sinistram transeundo super mantile octuplicatum; necesse etiam est, ut quis adstantium pollice suo splenium comprimat, ut pars superior rotulæ semper sit firma: Quum duo fasciæ capita ad poplitem devenerunt, decussantur, mutando ea è dextera ad sinistram, ut transeant decussata sub parte inferiore rotulæ, quæ etiam splenio obtegi debuit, duo fasciæ globi de manu dextra in manum sinistram mutantur, & obliquè ascendendo sub poplite deducuntur, vel decussantur, ut super primam circumvolutionem transeant, sicque pergitur usque ad fasciæ finem, fascias paulatim adducendo, ut partes fractæ propiùs ad se ipsas accendant, & arctiùs constringantur; finita hac fascia, applicatur loco fracturæ splenium quatuor digitos latum, & æquè longum ac supra dictum mantile octuplicatum, postea apponitur charta crassior semi pede lata, totumque fascia firmatur, quæ initio bis, vel ter circa partem inferiorem circumvolvitur, deinde duæ fiunt circumvolutiones obliquæ, & super rotulam decussatæ: postea bis circa partem inferiorem circumvolvitur, sicque fasciæ finem facit; pars in machinis (Gallicè Fanons). reponitur, & super pulvinar ad pedem datum, ut tibia detineatur extensa, & motus liquorum facilis reddatur: eædem sunt adhibendæ cautiones, cùm fracturæ deligatio solvitur; Callus autem quinquaginta diebus est formatus, & fractura curata.

CAPUT X.

De Fractura Tibiæ.

PRoposita, in capite de fracturis in genere, pro exemplo fractura tibiæ simplici, de ea verba non faciam; Verùm de fractura tibiæ complicata in hoc capite solummodò agam, & adjungam ea, quæ mihi necessaria videntur ad aliarum partium fracturas complicatas curandas: ut verò methodicè ea omnia tractem, dividam ordine ea, de quibus mentio non fuerit facta in capite de fracturis in genere.

Tria efficiunt fracturam complicatam, nempe, morbi, causæ, & symptomata. Morbi sunt luxationes, abscessus, ulcera, & vulnera: de luxationibus cum fractura satis superque egimus in capite de luxationibus in genere; iis igitur omissis de ulceribus cum fractura verba faciam, utque res Lectori magis pateat, duas observationes in medium afferam, in quarum prima ossa erant denudata cum carie, & fractura, in altera verò fractura nullam aderat ossis vitium, at in ipso fracturæ loco vulnus factum fuerat, nec ossa erant denudata.

Prima observatio fuit sequens: Adolescens octodecim circiter annos natus ulcere cum carie in media tibiæ parte laborabat, quod ulcus à pluribus annis fuerat neglectum; contigit autem tibiam in loco cariei rota currus super eam transeuntis fractam fuisse, & actione rotæ locum cariei, qui spongiosa, & molli carne tantùm erat coopertus facili negotio denudatum fuisse; fibula remansit integra, & tibia ipsa forsitan non fuisset fracta nisi carie, quæ os ad medullam ferè vitiaverat affecta fuisset hoc in statu patiens delatus fuit in Nosocomium Costracense, in quo Chirurgi majoris officio fungebar: explorato, & cognito morbo partem fractam super parva culcita tibiam longitudine æquante collocavi, intereà dum medicamenta, & omnia ad deligationem membri necessaria præparabam.

Initio pravas, & corruptas carnes, quin etiam eas, quæ partim separatæ erant, & eas quæ ossibus carie affectis adhuc dum adhærebant resecui: nullam feci extensionem cùm fibula esset integra, & ideò ossis fracti extrema aliud super aliud non ascendissent: pars inferior duabus tantum lineis extra libellam partis superioris eminebat, quam statim reduxi, & coaptavi, pollice unius manus eam propellendo, & altera manu pedem sursum attollendo, totum vulnus sicco lineamento replevi, & sanguinem in conspurcantem priùs detersi, deinde machinas (Gallicè Fanons) tibiæ supposui, simplex splenium in duobus suis extremis fissum vulneri applicavi, & id obtexi in vertendo quatuor, splenii capita aliud, post aliud, postea alterum splenium crassius vulneri admovi, quod inservit impediendo quominùs reliquum deligationis conspurcetur, quia sanie ex ulceribus, vel vulneribus ut plurimùm manante imbuitur; post hoc splenium applicavi deligationem ex octodecim capitibus, incipiendo in media parte; hinc descendendo ad inferiorem, & ascendendo ad superiorem, intendo semper extrema fasciæ in sequentia collocatis utrinque sex deligationis capitibus, apposui secundùm tibiæ longitudinem duo splenia unum in parte interiori, alterum in exteriori, ut ferulatum vicem gererent, quæ ultimis sex deligationis capitibus super totum applicatis firmavi; duas chartas crassiores tribus laqueis revinctas admovi, quæ totam tibiam amplectebantur, & postea constrinxi machinas Gallicè Fanons dictas quatuor laqueis æqualiter distantibus à malleolis ad genu ferè usque: toti parti femoris, tibiæ, & pedis anteriori splenium longum apposui, ad impediendum quominùs laquei has partes nimiùm comprimerent; sed imprimis cavendum ne laquei ponantur in ipso vulneris, vel ulceris loco, quia eorum compressio admodùm esset noxia: pedem fulcivi solea, & instruxi splenio appropriatis medicamentis intincto: per plures dies eandem observavi methodum, negligendo venam, quia patiens febri laborabat; at febre sedata admovi cauterium actuale extremis ossium fractorum, quæ carie erant affecta, ablata tamen priùs magna ex parte carie, ope modioli exfoliantis; postero die ignis applicationem iteravi, & deinde ulcus curavi linamentis tinctura aloes intinctis ossi impositis, initio ulcus simplici digestivo replevi, & postea in usum adhibui unguentum ad carnium luxuriem, quæ curam remoratur, impediendam appropriatum; donec tandem os exfoliatum fuerit, quod contingit quinquaginta diebus post ignis admotionem; deinde ulcus carne repleri, & cicatrice obduci curavi.

Quod attinet ad fracturam cum ulcere, in quo nulla adest ossis caries, nec ossa sunt denudata, ea curanda est ut fractura simplex sine ulcere, sed ut remedia ulceri quotidie ap-

applicari possint, deligatio ex octodecim capitibus est adhibenda, donec ulcus sit sanatum, ulcere verò sanato tunc adhibetur deligatio ut in simplici fractura, nempe, si callus ante integram ulceris curationem non fuerit formatus.

Ad fracturam cum vulnere in qua ossa sunt comminuta & denudata eædem adhibendæ sunt cautiones, tùm ratione deligationis, tùm ratione curationis, ac eæ quæ fuerunt adhibitæ in cura fracturæ cum ossis carie, excepta tamen ignis admotione, quæ in fine tantùm ad summum convenire posset, quum nempe exfoliatio est lenta, & difficilis, qui ignis est tamen cautè admodùm admovendus: si adsint ossis squammæ omnino à toto separatæ extrahantur, quæ verò carnibus adhuc adhærent in naturalem suum locum reponantur, hæ enim conglutinari, & coalescere possunt, si verò id non contingat cum pure cadunt: si tamen hæ squammæ, vel etiam ossium extrema adeò essent acuta, ut metus esset, ne vasa, musculi, vel tendines pungerentur vel irritarentur, hoc in casu ea essent resecanda forcipe excisorio, vel alio instrumento idoneo.

Si adesset hæmorrhagia, sanguis esset sistendus, vel ligatura, vel vitrioli globulo, vel aqua styptica, vel compressione, vel alio simili modo. Ligatura adhibetur si vas apertum sub visum cadat, & Chirurgus possit facile trajicere acum curvam filo instructam, sine ulla nervi, vel tendinis læsione. Vitrioli globulus vasi aperto admovetur, quem id est magnum, & nullus est ligaturæ locus. Aqua styptica in usum venit, cùm vas est exiguum. Fit vasis compressio cùm ligatura nulla ratione fieri potest, vel cum metus est ne vitrioli globulus, aut aqua styptica partibus vicinis noxam inferant.

Si quædam corpora extranea, qualia esse possunt lapides, glandes plumbeæ, ocrearum, tibialium, & similium particulæ, & similia adsint, ea sunt extrahenda secundùm regulas exæresis, postea vulneris labia ad mutuum contactum sunt adducenda; quibus factis pars deligari, & in situ idoneo reponi ac collocari debet.

Fractura cum vulnere instrumento secante facto dissimili planè methodo curatur: Enim verò vulneris labia statim ad mutuum contactum sunt adducenda, ope deligationis unientis, si vulnus sit in longum; vel suturæ si vulnus sit admodùm obliquum, aut transversum: postea in usum venit deligatio ex octodecim capitibus, ad integram vulneris consolidationem usque. Hæc methodus prospere ferè semper succedit, dummodo patiens pravis humoribus non sit repletus, & accuratam observet diætam: hanc saltem methodum prosperè successisse vidi in brachio toto ferè amputato, & in maxilla in qua vulnus erat omninò laceratum.

Germanorum methodum in medium adducam, quam pro votis succedere vidi in fracturis cum vulnere, & quæ in usum venire potest in fracturis cum vulnere cubiti, maxillæ, & tibiæ: species est loricæ penicillis instructæ, in qua conficitur ostiolum conjunctum mediante uno, vel duobus verticulis, quod clauditur uncino, & aperitur in ipso vulneris loco, ut ei medicas manus afferre possit Chirurgus; licet hanc methodum ad fracturam tibiæ, & cubiti adhiberi viderim; mihi tamen utilior videtur in fractura humeri, & maxillæ, quia tibia, & cubitus super pulvinaribus commodè collocari possunt, & ita formari, ut absque periculo novæ locomotionis ossis aptè reponi queant; at non eadem est ratio fracturarum humeri, & maxillæ, in quibus ossa in situ, in quo fuere collocata haud facilè continentur. Clarissimus Scultetus in Armamentario suo Chirurgico similem ferè methodum proponit.

FINIS.

INDEX

INDEX
RERUM, ET MATERIARUM,

Quæ in hoc Secundo Tomo Operum continentur,

ORDINE ALPHABETICO DISPOSITUS.

A

Argen-

B

Cachexia

C

Condy-

F

Frons.

G

H

N

O

P

Cau-

T

Thy-

V

F I N I S.